Digitized by Google

10
4-h
16

10
4 F
18

10-4-h-16

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIAE ECCLESIASTICAE SCRIPTORES GRAECI,

nempe:

Eusebius, cognomento Pamphilus, Cæsareæ Palæstinæ Episcopus.
Socrates Scholasticus, Constantinopolitanus.
Theodoritus, Cyrenensis Episcopus.
Hermias Sozomenus.
Euagrius Scholasticus, Epiphanensis.

IOANNE CHRISTOPHORSONO, ANGLO, CICEstrensi quondam Episcopo, interprete.

Hac noua editione de integro recogniti, & variè illustrati à SVFFRIDO PETRO LEOVARDIENSI, FRISIO, V.I.C. vti plenius est videre pagina sequente.

Adiecto indice rerum memorabilium locupletissimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

6.17.6

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni,
Anno cIↄ. Iↄ. LXXXI.

Cum Gratia & Priuilegio Sacræ Cæsareæ Maiestatis.

CONTINENTVR HOC VOLVMINE:

Eusebij, cognomento Pamphili, Cæsareæ Palæstinæ Episcopi, historiæ Ecclesiasticæ libri X.
Eiusdem de vita Constantini Magni, lib. IIII.
Constantini Magni oratio ad sanctorum cœtum.
Eiusdem Eusebij oratio in laudem Constantini Magni, ad trigesimum illius Imperij annum, quam hic interpres primum in lucem dedit.
Socratis Scholastici Constantinopolitani historiæ Eccles. lib. VII.
Theodoriti Cyrenensis Episcopi, lib. V.
Hermiæ Sozomeni Salaminij lib. IX.
Euagrij Scholastici Epiphanensis lib. VI.

IOANNE CHRISTOPHORSONO, ANGLO, CICESTRENSI quondam Episcopo, interprete:

à quo, quicquid, siue in dictionibus, siue in sententijs vniuersæ historiæ Græcæ obscurum hactenus fuit, illustratur, deprauatum restituitur, mancum atq; imperfectum, omnibus suis numeris & partibus perficitur atque expletur, quam ad rem multorum veterum manuscriptorum exemplarium vsus beneficio, prudens ac syncerum adhibuit iudicium.

His iam recèns accesserunt, opera & industria SVFFRIDI PETRI LEOVARDIENSIS FRISII. V.I.C. *annotationes ad calcem operis adiecta, quibus textus Graci codicis emendatur, & ratio explicatur translationis Christophersonianæ: item, Chronologia in vniuersam historiam, non modò omnibus libris generatim in frontispicio proposita, sed etiam singulis paginis & capitibus in discursu speciatim declarata. Indices etiam in singulos libros, & singula capita, præcipuorum autorum, ex quibus præsentis argumenti explicatio pendet. Concordantia præterea, quas vocant, capitum, in quibus eadem materia toto opere tractantur. Annotationes denique rerum præcipuarũ in margine, & locorum obscuriorum explicationes in contextu, & quædam alia non contemnenda, quæ in præfatione plenius explicantur, quibus singulis, vt operi vbique multum lucis adfertur, ita studiosis aufertur plurimum laboris.*

AMPLISSIMIS PRVDENTISSIMIS INTEGERRIMISQVE VIRIS AC DOMINIS, CONSVLIBVS ET SENATORIBVS INCLYTAE IMperialis ciuitatis Coloniæ Agrippinæ, Mæcenatibus ac patronis ſuis perpetua obſeruantia colendis. S. P. D.

ANNI ſunt plus minus iam tredecim, ampliſsimi præſtantiſſimiq; viri, ex quo vir præſtātiſsimus, ac de re literaria optimè meritus ciuis veſter Arnoldus Birckmannus, poſt obitum Ioannis Chriſtophorſoni, tribus libris vltimis Hermiæ Sozomeni, quos ille morte præuentus intactos reliquerat, in Latinum de Græco transferēdis, operam meam requiſiuit. Quam quidem quo minus promptè illi tunc ego addicerem, quàm ipſe pro veteri inter nos amicitia me facturum expectauerat, cauſæ plures extiterunt. Iam enim ante ſexennium relicta Erphordienſi Academia, vbi per annos aliquot vtramque linguam publicè profeſſus eram, ad intermiſſam iuris profeſsionem toto pectore me retuleram, aliiſq; præterea occupationibus ita multis tum diſtrictus eram, vt ſine præſenti, eoq; nequaquam leui incommodo, hanc prouinciam ſuſcipere non poſſem. Moleſtum & illud erat, quòd in opere alieno verſaturus eſſem, in quo inuidiæ quidem particeps forem interpreti defuncto apud fautores Muſculi, cui ille Colophonem addere voluit, gratiæ particeps non forem apud amicos eius, qui meam tranſlationem, qualiſcunq; tandem foret, cum illius verſione eodem loco nequaquam poneret. Accedebat huc, quòd virū doctiſsimum, & mihi arctiſsima familiaritate coniunctum Hadrianum Iunium, eoſdem hos libros transferēdos recepiſſe cognouiſſē, ita vt mihi falcem meā in illius meſſem nō temerè immittendā arbitrarer. Birckmannus igitur, vt me, quò cœperat, impelleret, complures mox viros præſtantiſsimos adducebat, quorum, vt amicitia mihi iucunda, ita & authoritas venerāda ſemper fuit. Adducebat & ipſum Iunium, qui commodùm ea tempeſtate Louanium aduenerat. Horum autem ſingulorum orationes etiamſi diuerſis argumentis niterentur, omnium ſententia tamen vna hæc erat, me communi Eccleſiæ hanc operam præſtare debere, cuius ſolius ratio habenda ſit, etiamſi fortè priuatorum quorundam affectus expectationi noſtræ non reſponderent. Addebat Iunius, ſe hoc munus olim animo libenti ſuſcepiſſe, neque iam proinde vel inuidia cuiuſquā vel gratia motum, ſed infortunio quodā ſuo perculſum ab incepto deſtitiſſe. Quippe huius operæ occaſione incenſo muſeo ſuo, multa tum ſua, tum veterum authorum ſcripta Latina ac Græca, quæ in lucem hactenus edita non fuiſſent, conflagraſſe, quòd candela ab ancilla negligentius habita, ante ipſius acceſſum in hæc ſcripta, quæ nocturnis horis elucubrabat, euerſa, his accēſis etiam proxima quęque inflammaſſet. Non poſſe igitur iam ſe his animum rurſus adijcere, ne amiſſorum recordatione ſæpius angeretur. Cùm igitur finis vrgendi non fieret, ſubmiſi tandem humeros oneri, & cū accepto exemplari Græco, eo, quo interpres Chriſtophorſonus erat vſus, perſpicerem, quanta induſtria ille verſatus eſſet in conferendis cum vulgato textu Græco diuerſis exemplaribus manu ſcriptis, equidem velut acerrimis quibuſdam calcaribus additis extimulatus ſum ad maiora etiam præſtanda, quàm quæ rogatus eram. Nam cum toto opere ad marginem viderem collectas ex varijs codicibus in S. textus emendationes, quibus ille fretus veteri tranſlatione meliorem verſionem molitus erat, putaui non minus iſta, quàm tres illos libros, ſtudioſis impartienda eſſe, ſi quidem & vſibus Eccleſiæ, & expectationi eruditorum, &

voluntati Christophorsoni satisfaciendum esset. Accinxi itaque me operi, & quidem eo proposito, vt non modò tres istos libros, quos susceperam, Latinos redderem, verùm etiam vt vniuerso operi, quod huc vsq; Louanij iam tum excusum erat, adnotationes, siue castigationes, ad calcem subijcerem, quibus tum de mea, tum etiam de Christophorsoni diligentia, tum etiam de ipsius trãslationis excellentia constaret ratio. Ac libros quidem istos mox expediui. Castigationes autem dũ cudo, iustis de causis in patriam auocatus sum. Vbi propter factiones, quæ tum per totum Belgium gliscebant, totum ferè triennium inuitus hæsi. Interea temporis opus historiæ Ecclesiasticæ in lucem prodijt absque castigationibus nostris, quòd reditũ nostrum frustra videretur expectare Birckmannus, de quo ne ipsi quidem certi quicquam promittere vnquã poteramus. Postquam itaque doctissimus integerrimusq; vir Arnoldus Mylius de iterãda operis editione me certiorẽ reddidisset, equidem quò hanc morã per me factam luculento aliquo fœnore cõpensarem, maioribus quibusdã præsidijs maturè me fulciui, & præter annotationes istas, quas promiseram, multa alia etiam contuli, quæ operi ornamentum, studiosis subsidium, Ecclesiæ fructum, vt spero, haudquaquã penitendum, allatura sunt. Quæ quidem qualia sint, vt dilucidè cognoscatur, haud abs re me facturum puto, si primùm demonstrauero, quanto interuallo Christophorsonus noster superiores interpretes superauerit, deindeq; declarauero, quid huic editioni per nos accesserit, quod in editione præcedenti non habetur. Incrementum itaq; & profectus historiæ præsentis in Ecclesia Romana, (vt à prima sui origine constet) huiusmodi fuit. Primùm enim Eusebij decẽ libros Ruffinus Aquileiensis presbyter Latinos fecit, ac duos his de suo appendicis loco adiecit: Socratem deinde, Theodoritum, & Sozomenum, qui temporis ordine Eusebium proximè subsequuntur, ex Græcis Latinos reddidit Epiphanius scholasticus. Quos ipsos mox Cassiodorus monachus animaduertens in eiusdem ætatis historia scribenda non oẽs omnia consimiliter tradidisse; seruata eadem trãslatione in epitomẽ cõtraxit, quã seruato temporis ordine in actorũ locos cõmunes dispartiuit; &, quoniã ex prædictis authorib. tribus consarcinauerat, historiã tripartitã appellauit. Cũ itaq; Cassiodorus iste sub Theodorico Gothorũ Rege floruerit, vtpote cui à secretis fuit, ac proinde factus monachus circa annũ Christi quingẽtesimum sexagesimũ hoc scriptũ emisisse deprehendatur, per annos nõ multò pauciores mille cõtinuis in Ecclesia Latina hæc supellex vniuersalis Ecclesiasticæ historiæ sola fuit, quæ quidẽ à Græcis petita sit. Nam post ætatẽ Cassiodori, Gothis iã diu variè tumultuatis, cũ tandem Longobardi alijq; Barbari in Italia succederent, vnà cum ipsis Græcis etiã Græcæ literæ ex Imperio Occidentali exterminatæ sunt. Hæc enim causa est, cur Euagrius, qui tripartitis istis proximè succedit, interpretem Latinũ nõ inuenerit; cur Nicephorus alijq; multi Græci, qui post illũ scripserũt, Latinis aurib. ad nostram vsq; ætatem incogniti remanserint. Soli itaque Ruffinus & Epiphanius tanto temporis spacio Ecclesiasticæ historiæ habiti sunt interpretes in Ecclesia Latina. Quod tamen de Ruffino valde mirandum est, cum & Galasius Pontifex D. Hieronymũ secutus, eius translationem condemnauerit, & post eum D. Hieronymus Eusebium de integro conuerterit. De Epiphanio minus mirũ est, qui tametsi Ruffino doctior nõ fuit, fidelior tamen fuit. His igitur interpretibus regnãtib. Græci ipsi nusquã apparuerũt. Nuper enim, hoc est, anno demũ Christi 1535. Basileæ Theodoritus prodijt, excusus typis Frobenianis, quem insequenti mox anno Latinitate donauit Ioachimus Camerarius. Anno deinde 1544. typis Regijs opus integrum historiæ Ecclesiasticæ Parisijs excudit Robertus Stephanus. In quo Musculus enumerat Eusebij libros quindecim, decẽ scilicet Ecclesiasticæ historiæ,

&

&quinq; de vita Cõſtantini, Socratis libros ſeptẽ, Theodoriti libros quinq;, Sozomeni libros nouẽ, Theodori lectoris libros duos, Euagrij libros ſex: quos libros oẽs, addita etiã Synopſi Dorothei ipſe Muſculus elapſis annis quinq; Latinos reddidit, exceptis quinq; libris Theodoriti, quos ita boni cõſuluit, vt à Camerario dudũ conuerſi erant. Elapſis aũt poſt hanc editionem annis 17. hoc eſt, anno 1570. Prima editio Chriſtophorſoni prodijt, facta ſimul Louanij in octaua, & Coloniæ in folio, quã hæc iam conſequitur editio Coloniẽſis, priori iſti numero librorum planè par, in qua vti tunc fuerunt, ita etiã nunc ſunt omiſsi propter cauſas, quas mox dicemus, Ruffini iſti libri duo, quos Muſculus quindecim libris Euſebij ſubiunxerat, & duo libri Theodori lectoris, & Synopſis Dorothei. Synopſis enim Dorothei, vt ab vltimis incipiamus, ad ordinẽ præſentis hiſtoriæ non pertinet. Nam cũ Eccleſiaſtica hiſtoria peculiariter ad Eccleſiã ſpectet, quæ ante natũ Chriſtũ nulla fuit, hæc Synopſis magna ſui parte cõtinet vitas Prophetarum veterum, quæ ſpectant ad Synagogã Iudæorum. Deinde & ea ipſa, quæ de viris Apoſtolicis tradit, fermè omnia in præcedentibus libris habentur, vt eadem rurſus inculcare nihil ſit neceſſe. De Theodoro lectore idem iudicandum eſt. Hic enim eadem duobus libris ſtrictim docet, quæ libris ſex longè fuſius, & quidem cum auctario docet Euagrius, vt interim taceam, quòd oblitus inſtituti ſui, ordinem hiſtoriæ confundat, & quæ aliena ſunt à propoſito ſuo, proſequatur. De Ruffini libris duobus diuerſum ſentiendum non eſt, cum ſuccedentes Euſebio Socrates, Theodoritus, & Sozomenus diligentiſsimè ſint proſecuti, quæ tradit Ruffinus, paucißimis quibuſdam exceptis, in quibus tamen illi fidem derogauit Socrates. Chriſtophorſonus itaq; ab ordine hæc remouit, partim quia aliena, partim quia ſuperflua, partim quia indigna videbantur, quæ cõplexu huius operis cernerentur. Quinq; etiam libros iſtos Euſebij vltimos melius diſcreuit, cũ horum 4. priores, Euſebij de vita Conſtãtini, quintum ipſius Conſtantini, vt eſt, orationem ad Sanctorũ cœtum inſcripſerit. His porrò ipſe recens inuentã adiecit orationem Euſebij de laudibus Conſtantini. Atq; hæc quidẽ omnia idem Chriſtophorſonus eodem dictionis filo ſolus de integro interpretatus eſt, exceptis tribus libris vltimis Hermiæ Sozomeni, quos nos tranſtulimus, & libro quarto de vita Cõſtantini, quem trãſtulit Nicolaus Carrus. Magis aũt fortaſsè videatur mirũ, cur Chriſtophorſonus poſt Muſculũ, quã, cur Muſculus poſt Ruffinũ & Epiphaniũ hoc opus aggreſſus ſit, præſertim cũ Muſculus Camerario faſces ſubmiſerit, q̃ Chriſtophorſonus nõ fecit. Muſculum enim facilè tuetur ipſa operis plenitudo, & cõtinuata ſeries hiſtoriæ, quã in prioribus iſtis deſideramus. Excuſat etiã ratio propoſiti, cũ lectorem à riuulis ad fontes ipſos deducere voluerit. Ruffinũ ſanè haud immeritò remouendũ cenſuit, quem vt oẽs eruditi, ita etiam ipſe Chriſtophorſonus, tũ ob alia plura, tum etiã ob id inſectatur, quòd Euſebium nobis mutilũ ac truncatum dederit: haud immeritò etiã Epiphaniũ, vtpote qui nec Græcæ, nec Latinæ linguæ ſatis peritus indoctiſsima tranſlatione ſua propoſitos authores iſtos non cõuerterit, ſed planè peruerterit. Quo non cõtentus tamen Caſsiodorus, eoſdẽ porrò nõ aliter quã Penthea Mœnades in diuerſiſsimas partes diſtraxit, vt ne integrũ quidem corpus, q̃ acceperat, nobis conſpiciendũ traderet. Huius igitur facti ſui cõſimiles rationes reddere nõ videtur poſſe Chriſtophorſonus. Ad hęc ſanè paucis reſpõderi poteſt, è rę totius eccleſię fuiſſe ſemper, vt interpretes iſti de medio tollerentur, ſed multũ intereſſe p quẽ hoc fiat. Nã ſi hoc tentaret is, qui malũ nõ tolleret, ſed mũtaret, ſatius fuiſſet iſtos retineri, quã hunc admitti. Notũ enim malũ optimũ eſt, & minus periculoſè bibitur ex riuulis turbulentis, quã ex fontibus intoxicatis. Chriſtophorſonus aũt ipſe, ſi vita ſuppeditaſſet, actorũ ſuorũ ratiões facilè redditurus erat,

id quod ex inchoata eius præfatione, cuicumq; volenti satis euidenter constare potest. Vbi cũ rationem reddit cur ab ordine remouẽdus sit Ruffinus, dubitandũ non est, quin & de Epiphanio, & de Camerario, ac denum consequenti ordine de Musculo etiam dicturus fuerit, nisi institutũ eius mors interrupisset. Quod quidem cum proinde illi per fata iam non liceat, nobis hic paucis agendum restat. De Epiphanio autem si quis præter ea, quæ nos paulò antè diximus, aliquid requirit amplius, videat Musculum, videat Camerarium, videat deniq; Rhenanum in horum operum præfationibus, ne nobis hic actũ agere necesse sit. Cur autem Camerario Christophorsonus non itidem assurrexerit ac Musculus, in promptu ratio est. Camerarius enim in transferendo Theodorito secutus est Græcum textum excusum Basileæ à Frobenio, qui multò castigatior est quã Roberti Stephani textus Parisiensis, adeò quidem, vt is ex Basiliensi pluribus in locis emẽdari possit. Musculus igitur, qui nullum aliunde subsidium se habuisse, & proinde se id saltem, quod habetur Græcè, reddidisse Latinè profitetur, si, vt in reliquis, ita etiam in Theodorito textum Parisiẽsem sequeretur, deterius eum transtulisset, quàm Camerarius; si sequeretur Basiliensem, non transtulisset melius. Vtrouis igitur euentu deterritus, intactũ prætermisit. quod accidere Christophorsono non potuit, qui præter ea, quæ Camerarius habere potuit, ijs etiam subsidijs instructus fuit, quæ nos infra mox declaraturi sumus. Musculum igitur iam ordo postulat, cui vt præponatur Christophorsonus, si parum adferat momenti, quòd is in proposita historia habito operum delectu superflua resecuerit, desiderata restituerit, confusa discreuerit, in eo certè præstantior illo videri debet, quòd eadem lingua loquentes nobis exhibere voluerit omnes historiæ Ecclesiasticę scriptores; cum Musculus data opera, siue noluerit, siue non potuerit plus videre quàm Camerarius, continuum interpretationis suæ decursum, interiecta illius versione interruperit. At verò, cùm non his tantùm causis prærogatiuæ ratio inter ipsos terminetur, diligenter expendi debet, quem affectum, quas facultates quisque ad hoc opus transferendum attulerit. Qua quidem in comparatione, non desunt, qui vtraque ex parte Musculum Christophorsono longissimè postponẽdum esse censeant. Lippis quippe atque tonsoribus, quod dici solet, notum est, hanc fuisse multorum iam publicatam de Musculo querelam, quòd is partim studio pleraque longè aliter Latinè reddiderit, quàm haberentur Græcè. Quorum sententiæ catenus sanè suffragatur finis & character epistolę dedicatoriæ, quã trãslationi suæ præmisit, vt satis certum sit, eum partibus fauisse. Euentus etiam ipse eousq; suffragatur, vt negari non possit, multa esse ab eo versa minus syncerè quàm deberent. Hęc vt vt sunt, nollemus esse facta: à Musculo tamen simplici errore potius, quàm dolo malo, quæ ita sunt, translata arbitramur, eo ducti argumẽto, quòd locos aliquot ab eo syncerè tractatos esse cognouerimus, quibus alioqui vitiatis permultum suis partibus adstruere potuisset. Credamus igitur, Musculum nõ minus syncerè vbique voluisse reddere, quod inuenerat, quàm Christophorsonum, & proinde sicuti conatibus euentus non responderit, non voluntatem illi, sed facultatem defuisse. Interim verò, quia vt pereuntis nihil interest, stultitiáne interimẽtis iuguletur, an peruerso studio, ita nec lectoris quidem refert, vtrúmne culpa interpretis an dolo fraudetur expectato historiæ fructu: non immeritò palmam tribuemus illi, qui ad fructum historiæ legitimè præstandum maximè instructus fuit. Quocirca cum primus historiæ fructus in veritate, secundus in delectatione versetur, ad veritatem fides codicũ, ad delectationẽ interpretis industria potissimum pertineat, satis dilucidè iam apparet, vter vtri in hoc certamine præferendus sit. Idem codex Græcus vtriq; transferendus contigit. Sed ex eo sicuti excusus est, historię veritas erui perpetuò nõ potest. Vtpote

qui

quimendis, defectibus, lacunis in finitis contaminatus, mutilatus, interruptus est. Hic igitur, hic, inquam, codex Græcus, integritati suæ ante omnia restituendus est ab interprete, vt ipse prius authorum genuina verba habeat, quorum sententiam lectori reddere conatur. Atqui vt non negemus, esse nonnulla in textu Græco eius generis menda, quæ solertia docti & exercitati interpretis vtcumque sanari queant, ita tamen maxima & præcipua horum pars eo modo se habet, vt non Musculus, non Christophorsonus, imò verò non Oedipus, nõ Sphinx interno aliquo subsidio, hoc est, eruditione & ingenio quantumuis sagaci, ea curare posit. Externis igitur adiumentis, collatione scilicet vetustorum codicum & lectione diuersorum authorum ad hæc impedimenta tollenda opus est: quæ si quis non adhibuerit, hic interpres veritatem Historiæ propositæ se tueri non posse fateatur. Musculus autem de subsidijs, quibus instructus fuerit, ipse nihil dicit. Quin potius hoc dicit, se nudum textum Græci codicis, ita vt à Roberto Stephano publicatus est, secutum esse: de emendatione eius verbum nullum. Et quid autem de emendatione cogitaret, qui nihil incorrectum sensit? Atque hoc quidem nemini mirum videri potest, qui facultates eius vel in illis tantummodo ponderauerit, quæ citra adiumenta externa ab homine semidocto non difficulter sarciri poterant. mox enim comperiet, quàm crassa sint, quæ ille non viderit, quàm exilia sint, ex quibus ille se extricare non potuerit. Nec est, quòd hac in re meis verbis quisquam credat potius quàm oculis suis. Petat enim experimenti gratia quisquis vult ex castigationibus nostris, vnde plena manu hauriri possunt, locos aliquot in textu à Christophorsono restitutos, & consideret, quo modo se in his antea gesserit Musculus: & postquam veritatem penes nos esse rebus præsentibus deprehenderit, inuidia nos non oneret, neque postulet, vt, qui Musculum syncerè voluisse interpretari, quantum in ipso fuit, hanc Historiam, multis contradicentibus, asseueramus, ijdem etiam contendamus eum potuisse. Fuerit sanè Musculus vir bonus, non ideò tamen mox etiam fuit interpres bonus. Non defuit Musculo candor, non synceritas, quod nos quidem arbitramur: sed defuit eruditio, defuit industria, defuit externum subsidium, quod certò scimus, quando non exemplarium veterum collatione, non diuersorum authorum lectione, non sua saltem aliqua industria propositum textum vel in minimo quouis castigasse demonstrari potest. Musculus igitur, qui se Roberti Stephani textum, ita vti est, secutum profitetur, quicquid ille intriuisset, sibi exedendum ratus est: quæ causa fuit, vt, quæ ibi abundant, non resecuerit, quæ deficiunt, non suppleuerit, quæ deprauata sunt, non correxerit, talemque proinde interpretationis suæ massam conflauerit, quæ alibi plus, alibi minus, alibi aliter, de re præsenti loquitur Latinè, quàm author ipse scripsit Græcè, vt insanus videri non iniuria posit, si quis ex huius interpretatione se genuinum ac verum Historiæ Ecclesiasticæ sensum perpetuò consecuturum speret. De delectatione igitur, quid est, cur multa dicamus? quæ si vlla omninò expectari à cordatis potest, vbi veritatis lumẽ est extinctum, ibi tamen haberi nulla potest, vbi interpres ipse nec dicendi genus lepidum habet, nec authoris propositi mentem assequitur, sed cum erroribus ac mendis haud aliter quàm cum laruis luctatur, & proinde dum aliena pro genuinis amplectitur, & quæ longissimè disiuncta sunt, connectit, & quæ connectenda fuerant, disiungit, non modò obscurè, sed etiam absurdè multa tradit, quæ delectationi sunt maximè contraria. Huic igitur interpreti qui Christophorsonum in hac palæstra opposuerit, causas etiam cur prę̨ferendũ dicat, non difficulter reddiderit. Hunc enim ab omni partium studio alienissimum, & religionis catholicæ studio-

fissimum

ſiſsimum ſemper fuiſſe, nemo eſt qui negare poſsit: vtpote, qui inter orthodoxos ab ineunte ętate educatus, eam inſtitutionem ſortitus eſt, quę futurum aliquando Eccleſiæ orthodoxæ antiſtitem deceret, à qua ad extremum vitæ diem, ne latum quidem vnguem deflexit. ijs etiam artiũ ſubſidijs à tenero imbutus fuit, quæ ad boni interpretis facultatem permagnum adiumentum adferre poſſent. Itaq; non modò vtriuſq; linguæ, ſed & artium dicendi & reliquæ Philoſophiæ ſcientia imbutus eſt. Mox etiã theologiæ ſtudijs adhibitus, veterũ patrum lectione conſuetũ Eccleſiæ tũ apud Gręcos, tũ apud Latinos loquendi modũ penitus perſpexit, vt in transferẽdo digna dignis vſitatè redderet. His præſidijs inſtructus, & in alijs etiã Græcis authoribus iam antea in Latinũ transferendis egregiè exercitatus, cũ animum ad hiſtoriam Eccleſiaſticã adieciſſet, nucem ſibi frangendã ratus eſt, ſi nucleum eſſe vellet. Itaq; cùm ad ſenſum authoris nullus detur acceſſus, niſi vbi de orationis proprietate cõſtiterit, hic interpres, antequã verſionem auſpicaretur, id ſibi agẽdum exiſtimauit, vt in contextu operis ſuperflua reſecaret, defecta ſuppleret, repugnãtia conciliaret, ambigua diſcuteret, ſuppoſititia remoueret, genuina reſtitueret, luxata ſanaret, omniaq; quæ perturbata eſſent, quantũ in ipſo erat, in priſtinum ſtatum reſtitueret: quo facto, ſine mora, ſine impedimento conſequeretur, quod interpretem bonum decet, vt lectori mentem ſuſcepti authoris fideliter ac plenè reddat. Nullũ igitur diligentiæ genus omiſit, quod ad huius operis emendationem aliquid momenti allaturũ videbatur. Veteres enim ſcriptores Græcos, Epiphaniũ, Athanaſium, Iuſtinum, Clementẽ, Nicephorum, Ioſephũ, & conſimiles alios omnes euoluit, ex quibus vel ipſe Euſebius, ac cæteri præſentis hiſtoriæ ſcriptores, vel qui ex Euſebio cæteriſue aliquid citarẽt, quod ſui collatione præſentẽ locũ emendare poſſet. Quinetiam præſentis hiſtoriæ manuſcripta exẽplaria terra mariq; venatus eſt, nec eum piguit horũ nomine longinquas profectiones ſuſcipere, nec deſtitit, antequam præter cætera, quæ diuerſa in diuerſas partes ſeparatim habuit, tria conſequeretur præcipua, primũ Romæ, alterum Florentiæ, tertium Venetijs, quæ omnia ſicuti mirabili integritate præſtabant, ita ſingula in totũ corpus hiſtorię pertingebãt. His fretus tantũ adiumenti ad emendationẽ Græci textus contulit, vt mihi veſtigia eius conſectãti, dubitatio ſuborta frequenter ſit, vtrũne magis mirandũ ſit, tot mendis hoc opus citra plenũ eius interitum potuiſſe contaminari, an verò, quod ita contaminatũ eſſet, vnius hominis induſtria in tãtam integritatẽ potuiſſe reſtitui. Hercules ab Euryſtheo iuſſus Augiæ ſtabulum vno die ab vniuerſo purgare fimo, quem per multos annos aliquot boum millia congeſſerant, cùm & operis magnitudinem & breuitatem temporis conſideraret, quod alioqui nullis viribus fieri potuiſſet, ingenio perfecit. Immiſsis enim duobus fluuijs, Alpheo Peneoque, facilè ſordes omnes eluit. Chriſtophorſonus verò non vnum tantummodo diem, ſed multos potius annos in hoc opere purgando conſumpſit. Nec enim hæ ſordes per multos annos, vt iſtæ, ſed per multa ſæcula congeſtæ ſunt, nec fuerunt hic tantummodo animalia manſueta, vt iſtuc, ſed & fera etiam & monſtroſa, bubali ſcilicet, onagri & centauri. Nec enim ſolũ imperiti, ſed etiã docti, impij ſcilicet hęretici & ſchiſmatici ſordes haſce comportarunt. Itaque nec vnius quidem, ſed diuerſi generis extiterunt, & quæ proinde non duobus duntaxat, ſed & pluribus & diuerſis modis eluendæ erant. Nihil hic dico de his, quæ in literis, quæ in ſyllabis, quæ in nudis dictionibus vel tranſpoſitis, vel mutatis, vel infartis, vel omiſsis ſita ſunt, quorum myriades infinitæ ſunt: ſed integras ſententias, integras periodos, integra capita, integras paginas tam multas, confuſas, peruerſas, intermiſſas tacere quis poteſt? Quæ quidem cùm per Chriſtophorſonum reſtituta ſint, apud

Musculum desiderentur, ecquis tam iniquus iudex sit, qui aut negare audeat, Christophorsono iustam fuisse causam transferendæ de integro huius historiæ post Musculum, aut eum hoc assecutum esse non fateatur, vt ipsius translatio Musculanæ meritò præferenda sit, quatenus saltem primùm historiæ fructum hoc est, veritatem ipsam respicimus? Delectationis enim ex eius translatione tantum capi potest, quantum ex cuiusuis Latini scriptoris genuino sermone solet, cùm vtique oratio nusquam Græcismos redoleat, vbique perspicua sit, vbique propria, vbique composita sit, vndique debitis ornamentis exculta niteat. Quod si ergo ob has causas vtique iustissimas, relicto Musculo, Christophorsonum in Historia Ecclesiastica interpretem amplectendum suadeam, equidem spero, neminem fore tam iniquum iudicem, qui hoc consilium meum veluti friuolum aut temerarium censeat esse reijciendum. Nam sanè cùm ab ipsis penè incunabulis, tum Latinis, tum Græcis literis fideliter imbutus, ab ineunte mox iuuentute vtriusque linguæ professione per multos annos exercitatus, & in hoc ipso interpretandi genere interim diu multumque versatus sim, si mihi de interpretum præstantia iudicium aliquod assumam, videor id mihi iure quodammodo meo vendicare. Nec enim est, quod quisquam obijciat, me vel in odium Musculi, vel in gratiam Christophorsoni sic iudicasse, cùm vterque vita defunctus sit, vterque, dum vixit, ignotus mihi fuerit: debemus autem omnes, ni fallor, qui Christo nomen dedimus, Ecclesiæ, quæ communis omnium mater est, nullo personarum habito respectu, syncerè & ex animo consulere, id, quod optimum factu iudicamus. Quocirca nec Musculi quidem manes equidem minus propitios mihi futuros esse confido, quòd Christophorsonum præponam ipsi, qui postpono Ruffinum & Epiphanium. Musculus enim, vt in Ecclesia eos promouere voluit opera sua, qui à comedendis herbarum radicibus proficere volebant ad glandes, ita nequaquam illos voluit impedire, qui à glandibus iam porrò transcendere cupiunt ad fruges. Quorum sanè cùm vbique terrarum frequentissimus iam numerus sit, nemo suspicetur, nos, vel sine authoritate, vel sine exemplo in hanc harenam descendisse. Hæc enim causa viros grauissimos non modò Louanij, sed & Coloniæ & alijs locis complures impulit, vt nos alioqui non nimium propensos huc inducerent. Hæc etiam causa viros istos doctissimos, Ioannem Iacobum Grynæum dico, & Ioannem Curterium mouit, vt relicto Musculo Christophorsonum sequerentur interpretem, cùm suis editionibus Ecclesiasticam Historiam studiosis post primam Birckmannorum editionem de integro commendandam suscepissent. Grynæum enim, cur in decem libris Eusebij Musculum, in quinque libris Theodoriti Camerarium retinuerit, arbitror equidem priuata aliqua causa fuisse motum, quam non discutio. Alioqui enim se Christophorsono deferre primas in scholijs suis passim satis dilucidè profitetur. Nam quod Curterius in Christophorsono nonnulla desiderat, non eò pertinet, vt eum præstantiorem interpretem non iudicet Musculo, quem totum ipse reliquit, sed eò, vt doceret, ad absolutam Christophorsonianæ translationis perfectionem in genere suo etiamnũ aliquid requiri amplius. Quod quidem sicuti verum esse negari non potest, ita communi operum humanorum conditione facilè excusatur: in quibus nihil vnquam ab omni parte sic perfectum prodijt, vt ei nihil prorsus adstrui posset vlterius. Vt autem immatura mors eius impediuit, quò minus ipse opus suũ ad Vmbilicũ perducere potuerit, ita post mortem eius quoq; huic operi quædã acciderunt, quæ illi imputanda non sunt.

 Omnia

Omnia tamen hæc,cuiuſcunq; generis exiſtant,quæ ſuperiori editione præſtari nõ potuerunt,hac præſenti nunc prẽſtãtur. Tres vltimos libros Sozomeni in Latinum conuertere,& toto opere,quod cõſtituerat,verſionis ſuę rationes reddere,morte interceptus non potuit. Sed hoc nos partim ſuperiori, partim hac præſenti editione pro virili noſtra ſarcire conati ſumus. Quartus liber de vita Cõſtantini,vt à Chriſtophorſono tranſlatus fuit, poſt obitũ eius intercidit,quẽ mox interpretatione ſua reſtituit vir doctiſsimus Nicolaus Carruſ. Multi loci editione prima per typographũ, qui hiſtoriã hãc in ſolio excudit,toto opere paſsim adhibito ſtudio deprauati ſunt, quod eiusdẽ editionis forma octaua, Louanij prius excuſa, & iſti ad exprimendum fideliter propoſita declarat. Sed his nos iã reſtituendis operam nauauimus. Iam igitur cùm ex his,quæ dicta ſunt hactenus,ſatis liquidò appareat,nullã tranſlationẽ hiſtoriæ Eccleſiaſticæ,quæ quidem hactenus in lucem edita ſit,comparandã eſſe cum Chriſtophorſoniana,reſtat porrò, vt dicamus, quantum præſens hęc editio noſtra ſuperiori præſtet.

Primùm enim iam conferimus, quæ ad totius operis integritatem præcipuè pertinent,diu & à multis eruditis deſideratas Græci codicis emendationes, de quib. infra cõmodius dicturi ſumus. Deinde & contextum quoque Latinum diuerſis ornamentis illuſtrauimus. Nam cũ præcipuam lucem hiſtorijs infundat aſsignatio temporum,nos hoc operã cum primis dedimus, vt & generalẽ toto opere,& ſpecialem ſingulis libris chronologiam adnotaremus,ita vt nõ modo vniuerſalium, ſed etiã ſingulariũ rerum deſcriptiones ſuis temporibus vbiq; diſcretæ habeantur. Cũ enim totum opus hiſtorię,quod exhibemus,res eas contineat,quæ proximis à Chriſto nato ſexcentis annis in Eccleſia geſtæ ſunt,tum quantum temporis quinq; libri ſingulatim cõplectantur,diligenter in frontiſpicio cuiuſque declarauimus. Nec ſeparatim quidem tempus interim ſuis locis determinare grauati ſumus,ſi qua in his acta præ cæteris memorabilia referantur. Quæ quidem res, quò plus & certitudinis & gratię habeat, exemplo Ioãnis Curterij Imperatorum Romanorum nomina ordine ſuo, ſub quibus quæque acta ſunt, in ſuperiori foliorum margine vbique adſcripſimus. Imperatoribus porrò Romanis ſuos Pontifices adiunximus, vt ex horũ collatione tum ſacræ tum proſanæ hiſtoriæ plenior cognitio parari queat. Et quò ad eam ſtudioſis facilior acceſſus pateat, ſcriptores tam Ciuilium,quàm Eccleſiaſticarum rerum,quæ huc pertinẽt,non modò in ſingulos libros, verùm etiam in ſingula capita adnotauimus, propterea quòd horum collatio ſæpenumerò permultum adferat momenti, vel ad confirmationem, vel ad explicationem materiæ præſentis, cùm prophani Scriptores non raro ſacris oportunum teſtimonium ſubijciãt. Quoniam verò Nicephorus ea, quæ poſt inchoatam Eccleſiam ſexcentis proximis annis geſta ſcribit,partim ex his noſtris,partim ex alijs eccleſiaſticis ſcriptoribus mutuatus eſt, omnibus omnium librorum capitibus hiſtoriæ noſtræ capita hiſtoriæ Nicephorianæ,quæ reſpondẽt,adſcripſimus, eo cõſilio,vt ſtudioſus lector, quid aliunde,quid hinc ille deprompſerit, liquidè perſpiciat, & ſi qua in his authoribus noſtris vel temporum iniuria, vel iniuria librariorum deprauata ſunt, quo modo ex illo emendari queant, atque reſtitui, ex collatione deprehendat. Adhæc quoniam ab authoribus hiſtoriæ noſtræ,quamuis diuerſis, Socrate præcipuè,Theodorito, & Sozomeno res eædem ſæpenumerò traduntur, quarum collatio maximè neceſſaria eſt, concordantias, quas vocant, in omnia capita, vbi res poſtulauit, toto opere congeſsimus, vt earum ſubſidio ſtudioſus non modò eiuſdem argumenti materias latiſsimè alioqui diſparſas, veluti ſub vnum obtutum poſitas, ad quoduis inſtitutum ſuum in promptu habeat, ſed etiam vt in earũdem rerum tra-

ctatione

ctatione diuersorum authorum diuersam solertiã consideret. Consiliũ deniq; scribentis, & dispositionem capitis, vbi argumenti præsens conditio postulabat, in gratiã studiosorũ adnotare nõ grauati sumus, neq; detrectauimus complures etiam locos obscuros diligentius illustrare, si quorũ explicatio alioqui non ita passim obuiã futura videbatur. Quinetiã ad marginem, si quid rarum, aut egregium incidisset, non oscitanter adnotauimus. Postremò cũ in Eusebio Ruffini interpretatio multis vsitata sit, in horũ gratiã etiam translationis Ruffinianæ capita ad margines contextus Christophorsoniani diligenter adnotauimus, ita vt in Christophorsono & Ruffinum habeant, & ex præsenti interim collatione percipiant, qua fide vterq; Interpres in Eusebio trãsferendo versatus sit. Hæc igitur sunt, quæ ad hanc editionem opera nostra contulit, & quorũ accessione eam superiori editione præstantiorem esse iudicamus. Nec enim planè videmus, quid hic requiri possit amplius, nisi quis ita se comparet, vt in tam vastũ opus plena cõmentaria scribenda putet. In castigationibus itaq; nostris, quæ cõmentariorum instar sunt, quo modo versati simus, iam porrò dicendum est. In quibus colligendis ne quã diligentiæ partẽ prætermitteremus, primùm illis Christophorsoni nostri collectaneis vsi sumus, quæ illum singulari industria, & incõparabili labore vndecunq; conquisita ad marginẽ Græci codicis à Roberto Stephano excusi adnotasse supra diximus. His addidimus diuersas lectiones illas, quas ipse Robertus Stephanus ad finẽ Græci codicis adiecit: ex Nicephoro præterea & alijs diuersis scriptoribus Græcis quicquid corradere potuimus, in penu nostrum comportauimus. Si quid etiã Curterius, si quid Grynæus, si quid Camerarius, aut quiuis alius suppeditauit, quod instituto nostro conduxit, id quoq; grata manu accepimus, nusquã non candidè professi, per quem profecerimus. Deniq; præter Græcos istos codices, de quibus diximus, etiam diuersorum interpretum Latinas translationes excutere non grauati sumus, planeq; nihil scientes quidem aut volentes prætermisimus eorum, quæ vel ad ornamentum huius operis, vel ad profectum studiosorum aliquid momenti allatura videbantur. Has porrò ipsas annotationes, siue castigationes nostras, quò minus caducas, magisque perpetuas, ac demum huic historiæ magis proprias redderemus, peculiari volumine comprehendimus, & huic operi separatim ad calcem adiunximus. Nam cùm hic finis castigationum sit, vt integritatem codici Græco restitutam probent, qua cognita de interpretis diligentia ac fide lectori constet ratio, nos ad vtriusq; textus commoditatem eas direximus. ita vt non minus ad Græci, quàm ad Latini codicis finem separatim excudi possint. Primùm itaque discretis per singulos authores libris, suas paginas, & paginarum latera, & in singulis lateribus lineas appositis numeris diligenter indicauimus, quibus loci emendati cõtinentur, ita vt nullæ sint quãtumuis exiles annotationes, quæ non his numeris indicibus ad sedem suam quò debent, iudicij ergo, sine errore, mox, & sine magno negocio reduci queant. Deinde quò & ad Latinum textum conferẽdi gratia eædem commodè applicentur, capita in Græco textu, ita vt per interpretem in Latino discreta sunt, in singulis libris diligenter adnotauimus. Quare sicubi capita Græci codicis excusi non respondebunt capitibus codicis Latini, quod pluribus in locis fit, ibi non solùm annotationes nostræ, sed etiam paginarum linearumque numeri capita demonstrabunt: vt habito saltem capite vltro citroq; vel linearũ ductu, vel interstitij cõparatione porrò ad locum requisitum peruenire facillimum sit. Quamquam & nos interim paginam atque lineam Græci codicis etiam in Latino adnotauerimus, vbi singularis aliquis nodus præsentem solutionem flagitabat. Erunt fortasse, qui me con-

ſultius factũrum fuiſſe arbitrentur, ſi caſtigationum mearum rationẽs in codice Latino ſuis locis conſpiciendas propoſuiſſem, ita vt lector inueſtigandi onere liberatus in promptu haberet, quo niti poſſet. Quibus proinde reſpondendum eſt: Primùm ea ratione Græci codicis neglectum induci, cuius emendandi gratia illæ maximè comparantur. Deinde & ijs, qui Græcè neſciunt, eas vbiuis fruſtra proponi, ijs autem, qui Græcè ſciunt, iucundius eſſe, eas in fonte ipſo cognoſcere, vt cum antecedentibus & ſequentibus præſentia ipſi conferant. Huc adde, quòd non omnia codicis Græci menda eius generis ſint, vt ratio, cur ſublata ſint, in codice Latino intelligi poſsit. Errata enim typographica, quæ literis aut ſyllabis accidunt, itẽq; ſi qua temerè vel omiſſa, vel inculcata, vel ordine debito exturbata ſunt, ſi qua denique vel homonyma, vel ſynonyma, vel polyſema, vel amphibola ſunt, quoniam plerumq; intelligi potius, quàm explicari Latinè poſſunt, aut certè citra Græci textus præſentem collationem intelligi non poſſunt, abſurdè nimirum & ridiculè in codice Latino eorum emendationes inculcaueris. Poſtremò autem nec loci quidem ratio ſatis commoda ſuppetit in Latino codice, vt ibi proponãtur. Nam quo minus eas in margine proponerem, ſicuti fecit Curterius, ſpacio prohibebar, quòd maior ſit anguſtia marginum, quã quæ recipiendis emendationum rationibus vbique ſufficiat. Toto enim fermè opere nullus liber, nullum libri caput eſt, in quo nõ multæ ſeparatim lineæ mendis interdum pluribus ſcateant, ſicuti ex eorum inſpectione intuenti patet. Vtpote quæ in vnum collecta iuſtum volumen efficiunt, quod vniuerſum ſi quis marginibus illinendum fuiſſe putet, is meo quidem arbitrio non rectè iudicat. Curterius enim, ſi plura non habuit, quàm ea, quæ marginibus adſcripſit, ne ipſe quidem ſe iudice nobiſcum hac in parte conferri ſuſtineat. Sin autem præter hæc & alia quædam habuit, quæ in medium non contulit, nobiſcum ſentit, qui & non omnia marginibus conuenire, & margines non omnibus ſufficere deprehendimus. Quo minus autem ſingulis capitibus caſtigationes ſuas ſubiecerimus, ſicuti Grynæus facere occeperat, deterruit nos, primùm, quòd capita Latini codicis, & Græci non vbiq; inter ſe vltro citroq; conueniant, ſed frequenter longiſsimè diſcrepent, vt ſuprà diximus, idque tum numero tum ſpacio. Deinde, quòd pleriſque ineptum videatur, cõtinuum hiſtoriæ decurſum interrumpi, eiuſmodi præſertim annotationibus interiectis, quæ, vt ad orationis integritatem duntaxat pertinent, ita lectoribus Græcæ linguæ imperitis, quorum numerus eſt lõgè maximus, nullã vtilitatem, nullã voluptatẽ adferre queant. Grynæus enim in ſuis ſcholijs non hoc tantum agit, & quod cœperat, mox intermiſit. Conſtitueram autem toto opere declarare, vbi Muſculum Chriſtophorſonus verſione ſua ſuperaſſet, ſed ab hoc propoſito mox deſtiti, eadem de cauſa, qua ſe ab eodem propoſito deſtitiſſe Ioachimus Camerarius teſtatur, cùm poſt Epiphanium Theodoriti interpretatione abſoluta, facti ſui rationem in præfatione reddit. Cœperã, inquit, initiò annotare, ſicubi illum aliter quã Græca ſonant, reddidiſſe animaduerteram, ſed citò hoc facere deſtiti, ne ſingulis penè verſibus neceſſe haberem adſcribere annotatiunculas. Hæc ille: Cui ſi id in vno Theodorito nimis operoſum fore viſum eſt, nobis ergo, quibus in omnibus his authoribus idem agendum foret, quidnam euenturum eſſet? naſceretur ſcilicet annotationum opus, ipſa hiſtoria Eccleſiaſtica longè vaſtius, ex quo tamen alius nullus ad lectorem fructus redundaret, quàm is, qui ex ſimplici interpretum collatione multò commodius percipiatur. Breuitatis igitur gratia ab his prorſus deſtitimus, quemadmodum & in Græcis annotationibus prolixitatis euitandę ſtudio multa in arctum contraximus. In diuer-

ſis

sis enim lectionibus adnotandis nihil quidẽ prætermisimus, sed in ijs duntaxat iudicium nostrum interposuimus, in quib. id præsens necesitas videbatur postulare: in reliquis lectori nihil præiudicare voluimus, cùm quæ alijs placent, alijs interdum displiceant, & proinde nulli præripienda sit iudicij sui libera facultas. Quanto igitur interuallo Christophorsonus reliquos interpretes in historia Ecclesiastica superauerit, quantumq; nos illi hac editione nostra adstruxerimus, pro nostro quidem instituto viri amplissimi, satis succinctè, pro vestris verò occupationibus nimium prolixè iam diximus. Tempus igitur postulabat, vt de præstantia huius historiæ, cui ista destinantur, deinceps aliquid diceremus. Sed id quo minus facere necesse sit, præoccupauit interpres ipse Christophorsonus, qui in præfatione sua, quæ in huius operis frontispicio extat, hunc locum satis accuratè tractauit. Ideoq; nos illud saltem dicimus, incomparabilem illum & multiplicem fructum, quem ex hoc scripto tum priuatim ad quemlibet, tum publicè ad communem omnium vtilitatem redundare perspeximus, ita nos confirmasse, vt nullos labores quãtumuis graues, quantumuis diuturnos, nobis molestos sentiremus, quos in huic opus excolendum conferremus. Itaq; nec tempori pepercimus, qui pluribus annis huic incubuimus, nec vigilijs supersedimus, qui quod diurnis horis defuit, nocturnis compensauimus, nec periculis deterriti sumus, qui Louanij propositum nostrum penè totum expleuimus. Vbi tametsi nobis quidem præsentibus periculum nunquam fuerit, ob communes tamẽ Belgij tumultus periculi metus semper fuit. Laborum etiam defatigatione nos ab eo abstractos non esse, profiteri salua veritate possumus. Ex quo enim vestra amplitudo me in numerum Professorum Iuris cooptauit, & huic Bursæ Coronarum pręfecit, satis mihi quidem negotij fuit, quo non modò publicis ac priuatis legum explicationibus ex officio satisfacerem, sed etiam domesticis curis, & familiaribus occupationibus locum darem. Interim tamen, quia & horæ incidũt subcesiuæ, & dies interdum suppetunt feriati, quicquid horum fuit, quod istis superesset, id totum impendimus huic, & quidem eò diligentius, quòd suspecta valetudine festinandum nobis putaremus, ne, si quid humanitùs nobis accidisset, labores nostros relinqueremus inchoatos. Iam igitur, cùm aspirãte clemẽtia diuina tandem absoluerim, quod hactenus conatus fui, & de eligendo Mæcenate proindè cogitarem, cuius auspicio hanc operam nostram potissimum in lùcem ederem, vestra amplitudo iustis de causis dignissima visa est, cui eam nuncupandam tutandãq; commendarem. Primùm enim cùm alioqui improbum videatur, foris patronum quærere, si domi habere posis, tum eò magis hoc opus nomini vestro inscribendum videbatur, quòd nostrarum lucubrationum, quas hic absoluimus, hæ sunt primitiæ. Etsi enim antea cõplura alibi publicauerimus, hactenus tamen, ex quo Coloniam aduenimus, nihil omnino typis commisimus. Deinde, cũ vestra amplitudo me non modò vtriusq; Iuris professione publica, & huius Collegij Iuridici præfectura honorare dignata sit, sed & asiduis etiam beneficijs indies cumulare pergat, quis me ingratitudinis non optimo iure damnet, si pro tantis, ac tam splendidis beneficijs acceptis grati animi significationem non darem quàm possem maximam? Nihil autem esse, non dico in tenui supellectili mea, sed in vniuersa re literaria, vel præsenti rerum statui, vel amplitudini vestræ, vel professioni meæ conuenientius huius operis dedicatione, facilè concedet quisquis rem iusta bilance põderauerit. Etsi enim nos quidem hanc historiam post Christophorsonum laudaturi non simus, tamen illud interim tacere non possumus, continere eam rerum toto orbe gestarum seriem à Christo nato totis sexcentis annis continuatam. Itaq; hic initia, incrementa, firmamenta Ecclesiæ, hic religionis Christianæ successus

prosperi & aduersi, hic sectarum diuersarum ortus & interitus, hic orthodoxorum, hæreticorũ, impiorum consilia, acta, monumenta proponuntur, hic etiã Regnorũ & imperiorum trãslationes, magnarum Rerump. oppreßiones, gentium integrarũ, & familiarum potentũ extirpationes. Hic belli pacisq; vicißitudines, bonorũ protectiones, impiorum iustæ pœnæ, hic virtutum vitiorumq; exempla viuis coloribus exhibentur, ita, vt non modò hominib. priuatis, sed & personis publicis hoc opus maximum adiumentum adferre poßit, ad consilium de rebus dubijs belli domiq; capiendũ. Nostra autem hæc ætas hæreticos & schismaticos, eosq; inter se variæ misereq; dißidentes vbiq; iam turmatim funditat, à quibus quid expectandum & quo modo vicißim his occurrendum sit, hic perspicuè dicetur. Hic enim perniciosißimum eorũ propositum in opprimenda religione catholica, in euertẽda politia ciuili, hic etiam fraudulenta & perfida eorum consilia in hoc ipso proposito suo perficiendo veris narrationibus ita graphicè depinguntur, vt neminem latere poßint, nisi qui nihil sentit. Nam cùm Ecclesia Catholica inter circumfrementes hæreses ac sectas, quæ diuersis temporibus exortæ sunt, veluti rosa inter spinas creuerit, varia exempla hic proponuntur, ex quib. contendentium hæreticorum & orthodoxorũ vicißitudines velut in tersißimo quodã speculo conspiciantur. Quæ quidem omnia, quoniam ita paßim hic obuia sunt, vt cumulatim ac plena manu sumi poßint, digito singula indicare nihil est necesse. Sic enim ad amußim hic describuntur hostes Ecclesiæ, quòd simulata pietate se paulatim insinuent incautis, & sensim per fraudem ac dolum malum penitus irrepant, donec penetralibus occupatis hospites suos tandem extrudant ac profligent. Cùm igitur, vt ijsdem morbis eadem remedia, sic etiam ijsdem periculis eadem consilia sint adhibenda, præsens rerum status deliberationem nostram ad superiorum temporũ conditionem reuocare debet, vt maiorũ nostrorum vestigijs insistentes consimilib. telis repellendis consimilia arma cõparemus. Atqui maiores vestri ex quo Christũ semel profeßi sunt, siue illi diuinitus illustrati, siue huius operis lectione eruditi sint, in amplificanda cõseruandaq; hac Repub. nihil magis habuerunt cordi, quã vt Catholicæ Religionis vnionẽ conseruarent, hæresib. ac sectis obsisterent. Quod verũ esse facilè cõperit, quisquis præsentẽ huiusce vrbis statũ considerat. Quid enim Diuorũ templa tam multa, quid reliquiæ Martyrũ tam frequentes, quid ciuium vestrorum studia in his ipsis conquirendis, exornandis, & tam diligenter cõseruandis declarant aliud, quã omnes vnanimiter huc incubuisse, vt publicis monumentis eorum memoriam colerent, quorum recordatione ad cultũ pietatis exuscitari, precibus Deo cõmendari vellent? Collegia verò tam multa Canonicorũ, conuentus monachorum tam multi, ciuium vestrorum in his ipsis tam magnificè dotandis studia quid significãt, nisi vt in his Religionis Catholicæ vindices essent, qui tum vitæ sanctimonia, tum doctrinæ puritate populum erudirent, & pro tranquillitate paceque publica Deum nocturnis diurnisq; precibus orarent. Vniuersitatem verò cur tot professoribus ornauerunt, professores ipsos in omni facultate cur stipendijs tantis dotauerunt, nisi vt in omni artium genere publica receptæ doctrinæ censura constare posset? Cur autem tot Bursæ fundatæ, cur Bursis ipsis ædificia aßignata, reditus decreti sunt, nisi vt seminaria pietatis & virtutis essent, in quibus iuuentus ad subsidium Reipub. cõcorditer institueretur? Horũ singulorum originem, progressum, & successum ex annalib. vestris repetite, & videbitis, nõ heri aut nudiustertius, vt dici solet, inchoata, sed multis sæculis continuata, à maioribus vestris per manus vobis tradita. Videbitis tot episcopos sanctißimos, tot consules prudẽtißimos, tot ciues integerrimos vrbis vestræ omni conatu, omni studio huc incubuisse, vt ad

concor-

concordē ecclesiæ catholicæ & ciuilis politiæ conseruationem ita piè constituerē-tur, religiosè augerentur, sanctè conseruarentur. Huc vestræ ciuitatis ordines, huc Tribus, huc Sodalitia prudentissimè accōmodata sunt. Hinc igitur tanta inter Clerum & populum concordia, hinc tum Ecclesiasticis, tum laicis tam splendidi, tam prosperi successus, hinc tam diuturna pax, huic tam florens Reipub. status, hinc ciuiū vestrorum fortunæ tam solidæ, hinc liberi vestri profunda securitate in oculis vestris educantur. Nolite igitur vnquā inuadētib. septa capris vineā vestram dedere, sed vt hactenus cōstantissimè fecistis, ita etiā porrò maiorū vestrorū vestigijs insisti te, vt Reip. tranquillitatem ab illis acceptā ad posteros transmittatis. Quod non alia ratione cōmodius futurum est, quā si istis rerum nouatoribus maturis cōsilijs oc curratis, quorū vberem copiam hæc historia in omnē euentum largissimè suppeditat. Quā quidem nos proinde vt amplitudini vestræ conuenientissimā, ita & nostræ quoq; professioni maximè congruam esse iudicauimus, non modò quòd omni disciplinarum generi cōmunis sit historia, cui nos ab ineunte ætate plurimū operæ semper impendimus, sed etiam ꝙ sine huius scripti cognitione publicæ doctrinæ censura peragi non posit, cuius executionem Iurecōsultus propriam voluit esse Iustinianus. Nam sanè cùm de fide Catholica, de sancta Trinitate, de sacrosanctis Ecclesijs, de Episcopis & Clericis, de Hæreticis & Manichæis, de Apostatis, de Iudæis, & Cœlicolis, de consimilibus Iureconsultū iudicare Imperator voluit, hanc Historiam nimirum illi diligenter euoluendam proposuit, ex qua istorum omniū causæ, proprietates & effectus, velut ex fonte genuino solidè cognosci possent. Quæ causa etiam non paucos mouit, vt operam nostrā in hac historia ornanda, & vestro patrocinio cōmendanda non modò consilijs, sed etiā libris suppeditatis adiuuarēt. Quorū vt nemo est non singulari eruditione, pietate, prudentia, authoritate maximè cōspicuus, ita singuli nō meis duntaxat studijs quā optimè cōsultum volunt, sed & vestræ quoque amplitudinis ac prudentiæ cultores obseruantissimi sunt. In horum albo primum locum merito suo sibi vendicat reuerendus ac venerabilis in Christo pater ac Dominus D. Godfridus Vverdenensis ad S. Pantaleonem in hac alma vrbe Abbas dignissimus, qui ex Bibliotheca sua nobis quod opus fuit, benignissimè concessit. Quod idem fecit & venerabilis ac nobilis vir ac Dominus Godefridus ab Eyll Abbas Sigebergensis, D. in Sigebergen & Strael. Hunc non magno interuallo subsequitur, qui & diutina beneuolentia, & summis beneficijs hactenus me prosecutus est, S. Theologiæ Doctor eximius D. Hermannus Phleius Suertensis, ad S. Georgium Canonicus & Regens Bursæ Montanæ. Quos pari gradu comitatus est præstantissimus vir ac Dominus Paulus Kuechouius, S. Theologiæ Licentiatus, Ecclesiæ Metropolitanæ presbyter Canonicus, & Regens Bursæ Laurentianæ, qui vt vicinitate mihi proximus, ita & singulari quodam fauore deditus semper fuit. Nec suo quidem subsidio mihi defuit, itidem vt proximè vicinus, ita etiam summis beneficijs me semper prosecutus excellentissimus vtriusque Iuris Doctor Petrus Steenvvechius, Reipublicæ vestræ Syndicus consultissimus, & in hac alma vniuersitate sacrorum Canonum Professor primarius ac celeberrimus. Nec defuit huius etiam germanus frater, in Bursa Laurentiana Philosophiæ professor celeberrimus, Sacræ Theologiæ Licentiatus, Canonicus ad Apostolos, Dominus Cornelius Steenvvechius. Et vt in alijs permultis, ita etiam in hoc de me optimè meritus est Sacræ Theologiæ Licentiatus & verbi diuini insignis præco Dominus Stephanus Isaac Leuita, Pastor ad S. Mariam indulgentiarum & ad S. Vrsulam Canonicus dignissimus.

Vt nec ille quidem defuit mei amantißimus, doctißimus, charißimusq; vir ac Dominus Melchior Hittorpius, S. Theologiæ itidem Licentiatus, & Aedis Marianæ ad Gradus Canonicus dignißimus. Nec verò ille conatibus meis auxilium suum denegauit, quem vel primo loco proinde recensere debueram, clarißimus, & vtriusque Iuris consultißimus Ioannes Matalius Metellus Sequanus, cuius ope & cõsilio etiam in alijs magnopere adiutus fui. Collegiorum quoq;, Monasteriorum & Bursarum antistites libenter impartiuerunt ex Bibliothecis, si quid vsibus nostris commodare potuit. Et ne singulis recensendis prolixus sim, nemo repertus est hactenus, qui vel hortatu, vel auxilio suo propositum hoc nostrum non enixè promoueret. Accipite igitur prudentißimi amplißimiq; viri benigno animo huius historiæ Ecclesiasticæ dedicationem, quam vestræ prudentiæ vtilem, Amplitudini honorificam futuram, nemo, vt arbitror, negare potest. In qua & operam à nobis præstitam boni consulite, & aduersus liuidos Zoilorum dentes auspicato Vestræ amplitudinis patrocinio protegite ac defendite. Quod quidẽ si feceritis, ad consimiles alios, & his potiores labores Reipub. suscipiendos me deinceps alacriorem efficietis. Deus Opt. Max. amplitudinem vestram semper in maius ac melius augere, & Reipub. Coloniensi diu incolumem conseruare dignetur. Coloniæ ex Bursa Coronarum, postridie Calendas Ianuarij, anno Christi 1580.

Vestræ Amplitud.

Famulus deditißimus.

Suffridus Petrus
Leouardiensis Frisius.
V. I. C.

CELEBERRIMO ERVDITORVM HOMINVM APVD CANTABRIGIENSES COLLEGIO SANCTISSIMAE TRINItati dedicato, Edouardus Godsalfus Anglus eiusdem Collegij Socius

S. D. P.

EA est humanæ improbitatis, peruersitatisq; ratio, vt nihil sit siue recens inuentum, siue ex aliorum scriptis decerptum (licet ad diuinam gloriam Reipublicæq; vtilitatem valeat plurimum) quin idem in maleuolorum hominum reprehensionem incurrat. Hinc factum est, vt optimus & prudentissimus quisque Christianæ Reipublicæ studiosus patronum sibi deligat, cuius vel ingenio, vel potentia, vel vtroque munitus, calumniatorum iniurijs obsistere queat. Mihi verò (viri ornatissimi) non aliud faciendum videtur in dedicatione historiæ Ecclesiasticæ: quæ ab Eusebio, reliquisque Græco sermone contexta, à doctissimo, disertissimoq; viro Ioanne Christophorsono Anglo Cicestrensi episcopo complurium manu descriptorum, nec non vndiq; conquisitorum exemplarium collatione emendata maximè, nec minùs fideliter in Latinum conuersa tandem aliquando in publicum prodit, & patre mortuo patronorum indiget. Quapropter vestram propugnationem ac defensionem sui deposcit: neutiquam diffidens, tantam, tamq; præclaram literatorum hominum societatem, instar magni & quolibet armorum genere instructi munitiq; exercitus omnium omninò aduersariorum vim facillimè posse repellere. Theophrastus moriens accusasse naturam dicitur, quòd ceruis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset: hominibus, quorum maximè interfuisset, tam exiguam vitam dedisset. Atqui certè Reuerendissimi eloquentissimiq; antistitis nostri præmaturam mortem dolentiùs deplorare liberet, si id omnino liceret. Cuius si ætas fuisset longinquior, & abundasset ocio, nô modò hæc accuratiùs exquisitiusq; limata, sed & alia antiquissima Græcorum monumenta detestabili hæreticorum perfidia corrupta, ab eodem correcta, emendata, & perpolita prodijssent. Sed æquo animo ferendum est, quicquid diuina voluntate accidit. Atque est nobis gaudendum, hunc Reipublicæ Christianæ fuisse datum diuinitus: illi gratulandum, vita breui traducta, cursum gloriæ superesse sempiternum. Vos autem, qui viuum propter summam & scientiæ & virtutis opinionem adamastis, mortui charissima pignora libenter complectimini. Hæc vobis donantur munera, non plebeij alicuius philosophi, aut obscuri hominis, sed illius quidem, cuius lumen ingenij, animiq; ornamenta non modò familiaritatem cum doctissimis Christiani orbis hominibus attulerunt, sed eosdem etiam in magnam sui admirationem traduxerunt. Ne multis: hoc nomine in gratia fuit apud serenissimam Reginam (fœlicis recordationis) Mariam. Cuius beneficio primùm amplissimo collegio nostro præfectus, deinde cathedrali Christi apud Nordouicenses ecclesiæ Decanus designatus: tum deniq; Cicestrensis diœceseos episcopus creatus est. Quàm velim hoc loco vitam illius totam pro dignitate explicare! Sed omnino explicatione supersedẽdum, partim quòd in re vobis notissima & minimè necessaria, multam operam frustra consumerem, partim quòd non ita diu à præclara illa quidem Interpretis præfatione legenda vos detinerem. Vt alia omittam, hoc vnum declarat, quàm magno ingenio fuerit. Etenim simul vt musicis floruisset adolescens, Academiæ Cantabrigiensis alumnus, Ioannis Redmani doctoris Theologiæ, viri & doctrina & pietate præcellentis discipulus, Latini pariter & Græci sermonis sexennio literatè peritus euasit. Aliquot post annos ocium ac tranquillitatem vitæ Religionis ergô secutus, exteras regiones peragrauit. Vbi quinque annorum curriculo collegij benignitate sustentatus, quatuor Philonis libellos eidem consecrauit, totidem verò nondum in lucem editos conuertit: hanc itidem nostram Eusebij ac cæterorum deinceps historiam Latinè loquentem fecit, atq; maiorem vigiliarum munus in vestro nomine apparere voluit. Ne sit igitur vobis molestum, munus vltrò oblatum beneuolis animis accipere: munus, inquam, quod & vobis singulis vtilitati, & cuncto collegio honori, & summo etiam vniuersæ Reipublicæ Christianæ emolumento esse possit. Vos autem (mihi credite) vestri patrocinij non pœnitebit. Habetis (viri ornatissimi) opus coagmentatũ, quod rerum quingentos amplius annos in ecclesia gestarum (videlicet iam inde à nato Seruatore ad Mauritium vsq; Tiberium Imperatorem Romanum) narrationem mira varietate exornatam continet. In qua tanquam in speculo primæuæ & Apostolicæ Ecclesiæ expressam & politam effigiem aspicere, Sanctos illos & augustos maiorum nostrorum ritus liceat agnoscere. Id quod exemplorum appositione fiet illustrius. Tremendum & incruentum Missæ sacrificium à sanctissimis patribus tunc temporis factitatum est. Quod passim ab innouatoribus (proh dolor) sublatum est. quid dico sublatum? imò (quod nephas habeo nominare) obtrusa est abominatio desolationis: quam fore vaticinatus est Daniel. Illa ætate patres in ecclesia pro defunctorum salute orabant, & deprecabantur: has preces & orationes ludibrio & despectui habet illa progenies viperarum. Sacramentum pœnitentiæ (quod nos secretam, siue auricularem confessionem appellamus) vnicum illud quidem, quod relapsis adhibeatur à Spiritu sancto institutum

Cic. Tuſ.q. lib.3.

De vita Cõſtant. lib.4. cap.45.

Dan. cap.9.

De vita Cõſtant. lib. 4. cap.71.

Soc. l.5 c.19.

Zozom. lib. 7. cap.16.

Psal.144. *tutum remedium, quo Deus totius consolationis alleuat (vt propheta canit) omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos; istorum hæreticorum generatio adultera & peruersa tollit funditùs. Quorsum tandem hoc salutare solatium tollit? quorsum? vt peccatorum conscientia haudquaquam stimulante, pro sua quisque libidine viuat. viuat autem? imò prudens, sciens moriatur: nec tantũ moriatur, sed etiam viuus, vidensq́ (quod horreo dicere) æternùm pereat. Quid multa? reliquas sacrosanctas atque solennes Christianæ religionis cæremonias, plus mille ab hinc annis in ecclesia catholica frequentatas, nobis & ad intuendum & ad imitandum proponit historia. Quas quidem cæremonias iam vsq; à primis illis atq; optimis ductas temporibus, religiosissimeq́ obseruatas, quasi recentissimè inuenta, atq; adeò ex nostro sensu deprompta, coniurata hæreticorum turba scurrili, & plusquam Scenica insectans petulantia delere conatur. O nefarium conatum: adeò imperitam & credulam multitudinem vanis inanibusq́ assertionibus decipit, fallit, capit. Quod testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, memoria vitæ, nuncia vetustatis patefacit historia nostra. Cuius è Græco in Latinum vertendæ prouinciam nemo hactenus suscepit præter Vuolfgangum Musculum. Hic autem satis correctis (vt credibile est) exemplaribus destitutus, innumeris locis turpissimè labitur. Est porrò adeò obscurus, vt interpres egeat interprete: adeò salebrosus, vt lector identidem inhæreat: adeò lacunosus, vt authores ipsi Græci, historiæ suæ sententias non fuisse expletas, grauiter conquerantur. Et, quod caput est, studio partium ductus, alienum sensum longeq́ è Græca veritate abhorrentem, & consultò & sæpenumerò affingit, vt corrupisse potius, quàm conuertisse, meritò existimari debeat. At verò hic noster, quod est interpretis proprium, fideliter, Latinè, dilucidè, numerosè exprimere, id omninò præstat: nec planè sciri potest, disertior ne, an fidelior fuerit. Ecce vobis oblatum est eximium opus ad Dei gloriam & vtilitatem Reipublicæ ab omni laude cumulato interprete elucubratum: quod Reuerendissimus paulo antè quàm è vita migrauit, meæ commisit fidei. Quamobrem celeberrimo collegio nostro (cui meum in literis progressum, qualis ille cunq; & quantuluscunq; sit, proximè, & secundum Deum acceptum refero) concreditum mihi hunc magnificentissimum ecclesiasticæ historiæ thesaurum, nomine interpretis elargior. Quem quidem offerentis non dubiæ erga vos beneuolentiæ testem in optimam partem accipere: donantis verò amplissimum monumentum permagno æstimare: memoriam autem demortui vos vicissim piè, inuiolateq́ seruare velle confido. Faxit Deus Opt. Max. vt diutissimè incolumes, necnon omni genere pietatis & doctrinæ florentes, de Republica Christiana benè mereri possitis.*

Cicestriæ, 10. Calendas Iulij. Anno 1559.

PRO-

PROOEMIVM INTERPRETIS IN EVSEBIVM.

FVit hoc præclarè semper in more positum (humanissime Lector) his qui de legibus deq; recta Reip. administratione aliquid literarũ monumentis ad posteritatis memoriã commendare instituebant, vt fontes, vnde illa non sine maximo fructu ad hominum notitiam profluxerunt, toto animo peruestigare conniterentur. Nam quo propius quidq; aberat ab ortu, eo verius integriúsq; sanciri putabatur. Priscorum enim hominum mentibus non expressæ solùm & illustres pietatis notiones, quibus ad virtutem incitatè ferri viderentur, diuinitus insidebant, sed etiam incredibilis veritatis eligiendæ amor, quo omnia, quæ simulationum inuolucris tegebantur, in clarissima luce atq; in omnium oculis collocare possent. In quibus vt singularis vitæ morumque probitas orationem plurimùm commendauit, sic ardens veri inquirendi studium, cæcas errorum tenebras, quibus nonnullorum animus quasi velis quibusdam obtendebatur, sedulò dispellere molitum est. Quorum instituta tam de sacrata legum promulgandarum ratione, quàm de fundamentis Rerumpubl. prudenter iaciendis edita, tantum omni seculorum memoria retinuerint & authoritatis ad faciendã fidem, & ad prauitatem coarguendam firmitatis, vt nec temporis diuturnitate omninò obsolescere, nec aduersarum tempestatum fluctibus obrui hactenus vllo modo potuerint: sed quo longius durauerint, eo plus sint roboris consequuta, & quò a pluribus oppugnata fuerint, eo plus habuerint virium ad resistendum. Quod planè non modò ingentium legibus, & Rerumpubl. formis, quæ tam multorum, tamque illustrium scriptorum libris disertè & grauiter explicatæ sunt, verùm etiam in sanctissima Christianorum religione, quæ est à Seruatoris nostri ducta temporibus, accuratè obseruatum animaduertimus. Quotus enim quisque est apud nos, qui vetustatis monumenta, siue illa ab Apostolis, qui ipsum Dominum oculis aspexerint, siue ab alijs, qui proximè eorum successerint ætati, literis cõsignata sunt, non in primis tum propter veritatẽ, quæ petra Christo firmè nixa est, illis fidẽ adiungat, tum propter antiqua pietatis vestigia, quæ in eisdem non sine summo splendore apparent, vehementer suspiciat atque admiretur? Quòd si quicquam in illis sit, quod vel à recta veræ religionis norma deflectere, vel ab augusta sanctaque vitæ degendæ institutione, aliqua ex parte discrepare videretur, id sanè partim temporis longinquitate, quæ omnium excutit errorem, partim accurata animaduersione hominum posteriorũ, qui veteres scriptores tam diligenter euoluerunt, manifestò deprehensum est. Atque ad prolixum temporis spacium & multorum annorum curricula (sic enim est apud Aristotelem) acies animorum est acriter intendenda, ex quorum obseruatione, istáne præclarè se habuerint, an secus, satis constare poterit, propter eorum diuturnitatem. Quod quidem si eos, quorũ mentes salutaris Christi cognitio minimè imbuerit, in rebus ad corporis & fortunæ commoda solum pertinentibus, assiduè tenuisse, exploratè perspectum sit, Christianos sanè dispudeat, qui & nomen Christi præ se ferunt, & eius fidem ingenuè profitentur, si relictis antiquorum fontibus, è quibus tam syncera doctrina manauit, riuulos quosdam plenos inanitatis & inscitiæ, qui vnde deducti fuerint, nemo pro certo norit, deinceps consectari conentur. Vinum vetus, inquit Pindarus, laudato, in quo & salubritatis plus, & minus vaporis, qui caput pertentare solet, inesse iudicatur: nos vero veterum scripta præconijs celebremus, in quibus vt solidæ vtilitatis non parũ, sic impiæ & peruersæ doctrinæ propè nihil (de optimis autem loquor) quod mentem, quæ in homine principem locum tenet, inficere & deprauare possit. In illis enim nullum partium studium, sed exquisita veritatis indagatio: non obtrectationum aculei, sed pacis & concordiæ mira cupiditas: non blanda & inanis ad hominum voluntatem loquentia, sed acris & acerba vitiorum cuiusque generis reprehensio: non flagrans ambitionis æstus, sed singularis rerum caducarum & popularis gloriæ contemptio: non ab illis otio inseruitum fuit, sed in doctrinæ & pietatis commentatione enixè laboratum: non deliciarum & opipari victus ratio habita, sed cura corporis in seruitutem redigendi suscepta: non ingens turba famulorum, qui illorum nutum obseruarent, intra ipsorum ædes otiosè vixit, sed pauperum vndiq; confluentium multitudo, quos benignè subleuarent, pro foribus quotidie adfuit: non ludorum, aut inanium illecebrarum consectatio, ad animos relaxandos, sed incredibilis vigiliarum & laborum perpessio quò Ecclesiæ ministerijs attentè persungerentur. Quorum vita exempla insignia, quorum libri optimas præceptiones continent: quorum disciplina constans & sibi consentanea: quorum authoritas denique nulla temporum iniquitate abrogata. In quorum

monamentis

monumentis & magna cura ſedulitateq; conſeruandis, & integrè ac ſyncerè ad vetuſta exem-
plaria corrigendis, multū ſanè à multis ingenioſis & exquiſita doctrina viris operæ & laboris,
ſingulis propè hominum ætatibus, poſitum minimè ignoramus. Nec immeritò quidē. Nam
abſq; illis fuiſſet, vt in maxima antiquitatis ignoratione fuiſſemus verſati. Neque enim quid
veteres patres de religionis noſtræ fundamentis ſenſerint, neq; quo modo arcana ſcripturarū
myſteria explanarint, neque quam viuendi viam & rationē excoluerint, omnino cognouiſ-
ſemus. Quibus profectò hominibus, qui ſic in priſcorum ſcriptis ad poſteritatem prodendis
elaborarint, qui antiqui ſeculi quaſi veſtigia ad maximum Chriſtianarū Rerumpub. cōmo-
dum tam ſedulò indagarint, maxima laus meritò ab omnib. impartiri debet. Nam ſi qui Poë-
tarum fabulas vel diſperſas in vnum redegerint, vt Piſiſtratus Homeri: vel eaſdem in integrū
reſtitutas ediderint (quæ, vt Ciceroni viſum eſt, molliunt animos, & neruos omnes virtutis e-
lidunt) nonnihil ſuum nomen illuſtrarunt: quantum illis eſt & gloriæ & ſplendoris tribuen-
dum, qui non commentitias fabulas, quæ, vt Pindaro placet, varijs mendaciorum lenocinijs
plus hominum mentes capiunt, quàm vera oratio, ſed rectas probataſque hiſtorias, quibus a-
nimus ad eximium virtutis decus rapiatur, è tenebris eruunt, & in oculis omnium ſtatuunt,
quique non philoſophorum delirantium ſomnia proferunt, quæ nonnullos inducunt in er-
rorē, ſed fidelium Chriſti diſcipulorum monita, quæ & vitiorū maculas, ſi quæ interiori co-
gitationi aſperſę ſint, eluere, & rectum virtutis iter, quo per fidē ad beatam vitam rectà ince-
damus, oſtendere poſſint. In his quidē vel accurate perpurgandis vel pulcherrimis characte-
ribus excudendis (ſeu Græcis literis, ſeu Latinis ea olim ab authoribus prodita fuerunt) qui &
vigiliarum & temporis plurimum poſuerunt, nō modò inde ſibiipſis laudem collegêre ma-
ximam, ſed in vniuerſam Chriſti Eccleſiam immortale propè beneficiū contulerūt. In quo-
rum numerū typographus Regis Gallorum apud Pariſios, qui Euſebij opera, quæ extant om-
nia, vnà cum alijs eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus, elegantiſſimis Græcorum characterum
formis in lucem edidit, meritiſſimò aſſeribi debet. Qui, vt de Latino ſermone optimè, ſic de
Græco iam benè ſanè meritus eſt: atq; illuſtrem ſpem oſtentauit, multò melius de eodem
in poſterum promerendi. Cuius opera & impenſis, cùm Euſebius, vt dixi, expolito artificio
impreſſus in manus hominum veniret: & characteris elegātia nonnihil, & hiſtoriæ amplitu-
dine plurimum prolectatus, cœpi eum primò celerius peruolitare: pòſt mira rerum à ſan-
ctiſſimis viris geſtarum varietate oblectatus, attentius in ſingulis cogitationem defigebam:
Ruffini conuerſionem, quam tum diu hominum manus tenuiſſent, cum Gręcis confere-
bam, ſententias inter ſe expendebam ſedulò: vnde certè maxima me capiebat adiratio,
(præſertim cùm Latina à Græcis tantoperè diſſentire animaduerterem) quid tam docto vi-
ro venerit in mentem, vt authorem tam inſignem, tam indiligenter verteret. Factum illius
probare haud poteram, coarguere autem vix audebam. Aliquandiu igitur animus ita ſuſ-
penſus hærebat. Verùm cùm fortè D. Hieronymi cōtra Ruffinum Apologiam perlegebam,
ancipiti illa cogitatione, qua ſic variè diſtrahebar, eram propemodum liberatus. Nam ex
verbis illius ſanctiſſimi viri facilè conſtat, Ruffinum à vetere ſuo more, quo anteà in conuer-
tendis Græcis vſus fuiſſet, in hoc opere minimè deceſſiſſe. Sic enim apud D. Hieronymum: Ro-
gatus, inquit, es, vt, quomodo habebatur in Gręco (loquitur de Origenis libro περὶ ἀρχῶν, quem
Ruffinus de Græco expreſſerat) in Latinum verteres: vtinam feciſſes quod rogatum te eſſe ſi-
mulas, nulli nunc inuidiæ ſubiaceres. Si tu tranſlatoris ſeruaſſes fidem, mihi neceſſitas non
fuiſſet, interpretationem falſam vera interpretatione ſubuertere. Nouit conſcientia tua,
quæ addideris, quæ ſubtraxeris, quæ in vtramque partem, vt tibi viſum fuerit, immutaris. Et
plura quæ ſequuntur in eandem ſententiam. At Ruffino fortaſſe in illo Origenis opere, in
quo nonnihil ineſſe videbatur erroris, honeſtius & melius, licet non omnia verè explicaſ-
ſet, ignoſci & concedi potuiſſet: ſed in hac Hiſtoria, quam in eadem Apologia laudat D.
Hieronymus, cùm nihil ab orthodoxa Catholicæ Eccleſiæ ſententia alienum reperiatur,
vix Ruffino venia dari poteſt, quòd tot prætermiſerit valde vtilia, tot de ſuo adiecerit pro-
pè aliena, tot, quaſi non rectè collocata, immutarit. Hiſtoriæ verò, quæ eſt (vt ſcitè refert Ci-
cero) lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis, prima lex eſt, ne quid falſi
dicere audeat: deinde, ne quid veri non audeat. Quæ quidem, vt in ſcribendo maximè, ſic in
conuertēdo non minus ſemper obſeruari debent. Nam quæ lux veritatis apparere poteſt,
cùm interpres ſuis commentis ei tanquam noctem quandam offuderit? Quæ vita memo-
riæ, cùm ſcriptoris ſententiam vel interpretis negligentia miſſam fecerit, vel inuerterit auda-
cia? Quæ magiſtra vitæ, cùm exempla illuſtrium non verè expreſſa, ſed vel commutata
vertendo, vel penitus omiſſa videantur? Quæ nuntia vetuſtatis, cùm nouitas interpretatio-
nis, ſcriptionis vetuſtatem magna ex parte deleuerit? Quomodo lex hiſtoriæ ſeruatur, ne
quid falſi dicere audeat, cùm ſit alius ſenſus Hiſtorici, qui ſcripſerit, alius interpretis, qui
conuerterit. Da, Hiſtoricum vera conquiſiuiſſe, conquiſita literis mandaſſe. Hoc vel D. Hie-

ronymi teſtimonio adductus quiſque facilè dederit. Eccleſiaſticam, inquit, pulchrè Euſebius Hiſtoriam texuit: quid ergo de interprete ſentiendum ſit, liberũ ſit iam cuiq; iudicium. Huc accedit eruditiſsimi viri Beati Rhenani de eo quaſi pronunciata ſententia quam ex præfatione in hanc Hiſtoriam ab illo ſcripta depromſimus. De interpretis, inquit, diligentia (Ruffinum intelligit) iudicare citra Græcum codicem impudens ſit: tametſi in alijs libris à ſe verſis parum laudis meruit, quòd ex profeſſo non verba vel ſenſum autoris, quem vertendum ſuſceperit, appendat, ſed vel minus, vel pluſculum, tanquam Paraphraſtes, non velut interpres, pro ſua libidine plerunque referat. Id quod Nazianzeni orationes ab illo verſæ docent, & Ioſephi volumina. Optandum itaque fuerat, Græcum adeſſe exemplar. Hactenus Rhenanus. Quod illi erat in optatis, nobis vltrò contigit: quod ille ſuſpicabatur, nos veriſſimum eſſe cõperimus: quod illi difficile erat ſine exemplari ad iudicandum, nobis eodem ſuppeditato, eſt perfacile. At dixerit quiſpiã, me iam dudũ antiquitati plurimũ tribuiſſe, iam verò quaſi mei oblitum, Ruffino, qui Hieronymi temporibus vixit, autoritatẽ detraxiſſe & fidem. Non hoc loco, q̃d ſuo marte ſcripſerit, quidve dixerit, eſt mihi inſtituta oratio: ſed quo pacto Euſebiũ àliosque ſcriptores explicarit, neque quid ipſe ſenſerim de illo, ſed quid D. Hieronymus iudicarit, quem omnis ætas admiratur, quem totius Eccleſiæ cenſenſus approbat: quid etiam alij de eodem exiſtimarint. Atque illos veteres equidem laudo, quos longinquitas temporis expenderit, quos omnium iudicium vno ore confirmarit, quos deniq; nulla errorum procella hactenus obruerit. At Ruffinus in hoc longo æui curriculo lectus à multis, à pleriſque probatus, laudatus etiam fortaſſe à quibuſdam. Sit ita ſanè. In eodem fortaſſe erroris nihil, quod ad doctrinam attinet. Nos quidem non de eius fide in religione (quãquam ea etiam à D. Hieronymo reprehenditur) ſed de fidelitate in huius hiſtoriæ cõuerſione loquimur. Sit rectum, quòd rectè crediderit, atque optarem quidem: ſed quòd autores ſummos interpretãdo nonnihil deprauauerit, non ita rectum. Si qui ſunt, qui illum probarint, qui pauci ſunt, aut Græcum exemplar illis non ſuppetebat, aut, ſi ſuppetebat, vel non legerunt, vel ſaltem non intellexerunt, vel tantum fidei tribuère Ruffino, vt Græca peruestigare minimè opus eſſe arbitrarentur. At Eccleſia interea temporis ex hac eius explicatione fructus & vtilitatis percepit plurimum. Non inficior equidem. Et ſi ex ea, vt eſt, non parum tulit emolumenti, multo plus, ſpero, capiet, cùm iam tandem verè expreſſa ſit. Vt enim cùm quis alicuius illuſtris viri effigiem colorum varietate non ſatis eleganter & artificioſè depictam intueatur, in eius memoriam ita reuocatus aliqua iucunditate perfunditur, non tamẽ ea, quam ex imagine ad viuum expreſſa hauriret: ſic cum Lector Euſebij in ſcribendo formam & tanquam characterem per Ruffini conuerſionem quaſi per tranſennam aſpiciat, fructum capit ille quidem & oblectationem; non tamen eam, quam ex autoris ſententia & fideliter & Latinè ſatis explanata poſſet reuera colligere. Quòd ſi D. Hieronymi labores, quos in hac ipſa hiſtoria vertenda collocauerit (eam enim ſuæ linguæ hominibus, hoc eſt, Latinis, expreſſam, & Græcis dediſſe affirmat) ad nos deueniſſent, & profectò Ruffini cõuerſio in tenebris neglecta iacuiſſet: & ego iſtã meam qualemcumq; operam nõ aliquando ſuſcepiſſem. Verum cùm illud neutiquã nobis cõtigerit, vt cuius ſcripta admiramur, eiuſdem præclaræ iſtius hiſtoriæ interpretationem aſſequeremur, opus hoc & mihi ad explicãdum non incommodum, & alijs ad legendum non iniucundum exiſtimaui, modò ita Latinum facerem, vt tum authoris ſenſum & ſententiam vere exprimerem, tum dicendi formam & numeros ita imitatione adumbrarem, quò vel iiſdem, vel non valdè diſparibus tota aſtringeretur oratio. Dolebam certè & vehementer angebar, cùm viderem tam illuſtrem hiſtoriam (de qua paulò pòſt dicam equidem vberius) ita cõuerſam, vt vix ſatis Latinè, ita propè immutatam, vt non Euſebium, ſed Ruffinum eius autorem meritiſſimò diceres. Sicut enim Themiſtij paraphraſim, quam in libros aliquot Ariſtotelis, quos de Natura & opertarũ rerum patefactione pertexuit, literis præclarè mandauit, nõ Ariſtotelis opus, ſed Themiſtij appellamus: ſic Ruffini ſiue conuerſionẽ ſiue paraphraſim dicere placet, quam in Euſebium edidit, non Euſebij nominè, ſed Ruffini iure inſcribi deberet. Sed quid paraphraſim dixi, cùm ſit eius proprium, vt quod breuiter dictum ſit, pluribus aperiatur, & quod obſcurè, paulò explanatius. Sed ab eo quem dico, nõ breuitas vbertate dicendi & copia, nõ obſcuritas orationis lumine patefit, ſed quæ pluribus ab Euſebio expoſita, ab iſto in pauca conferuntur, quæ ſcripta ab illo aliquanto obſcurius, ab hoc prorſus omittũtur. Dictu eſt propè incredibile, quot ne dicã verba (de quibus non ita laborandum) ſed integræ ſententiæ, integræ paginæ, integræ orationes, integrę epiſtolæ, integri propè libri prætermiſſi ſint. Dimidiatum octauum, & Decimũ penè integrum non omninò attigit. Duos tamen libros adiecit de ſuo, quibus, ſi Socrati credamus, non tantum fidei adiungendum eſt. Sit tamen illa commẽdatio tributa Ruffino, quam aliquis æquus rerum æſtimator ei tribuendam putarit. Quod rectè egerit, ei laudi detur: quod ſecus, ne à me quidem vertatur vitio. Sicut alios laudare (modò illud commeruerint) per mihi gratũ ſemper videri ſolet, ſic quenquam aliquando in

do in reprehensionem vocare multum planè attulit molestiæ. Odi Archilochum, quem Pindarus ait se vidisse propter effusam linguæ intemperantiã, & odium petulans, quo intumuit, in graui egestate versari. Iuuat & laudatos laudare plurimũ, & vitiosos redarguere sine acerbitate. Illud etiam à Platone didici, Deum indignè & grauiter ferre, cùm quis ei similem, hoc est, virtute & pietate præstãtem vituperet, aut laudet contrariũ. Sit igitur ita à me de Ruffino dictum, vt neque vera laus, si quid ille dignum egerit, ei detracta, neque falsa reprehensio, si nullam commeruerit, afficta omninò esse videatur. Autores verò, Socratem, Theodoritum, & Sozomenum, simul cum Euagrio, Latinos etiã dedimus. Nam quid est, in quo maiore cum fructu quisquam tempus suum, studium & diligentiam ponere possit, his pręsertim temporibus, cùm tot sectæ, tot schismata in varijs locis oberrantia, veram Euangelij lucem obscurare, veros Dei cultus adulterare, tranquillam Ecclesiæ concordiam disturbare, superstitionis cæcitatem defendere, errorum peruersitatem propugnare assiduè pro viribus moliantur? Quæ cùm ita sint, nihil est extra ipsam sacrosanctam scripturam, quod aut Ecclesiæ plus afferat adiumenti, aut magis ad pacẽ conciliãdam faciat, quàm eius generis monumenta, quæ veterem ecclesiæ formã, veteres ritus & consuetudines, veterũ patrum res gestas perspicuè ante oculos cuiusque proponant. Quid præclarius quàm ipsa Christianę Ecclesiæ quasi incunabula peruidere, in quibus producta à Christo, eius verbo ab Apostolis nutrita, suisque progressionibus vsa, pedetentim creuit, venitq; ad summum? Quid ad veram pietatem aptius, quam illa tempora exquisitè intueri, in quibus Hegesippus Ecclesiam castam & incorruptã virginem fuisse memorat, quando nec anilis superstitionis inuolucris obtecta, nec peruersæ doctrinæ labe contaminata fuit? In quibus explicandis cum Eusebius tam integrè versatus sit, vt rerum veritatem accuratissimè indaget, tam studiosè laboret, vt nulla veterum testimonia prætereat, quæ ad fidem faciendam aliquid possint apportare subsidij, nemo est, mea quidem sententia, qui non & eius authoritatem in vero disquirendo libenter audire, & quo rectius conuersus sit, eo lubentiore animo amplexari voluerit. In quo de Græcis exprimendo & sententiæ veritatem assequi, & orationis elegantiam sequi sedulò enitebar. Illud me pręstitisse propè audeo dicere, hoc saltem adumbrasse. In vtrisque equidem elaboraui plurimũ: sed quid effecerim, aliorum sit iudicium. Oratio, vti spero, Latina est, & satis perspicua. Et cùm in alio genere dictionis perspicuitas magnam laudem mereatur, in historia & rerum gestarũ narratione planè maximam. Mihi in conuertendis Græcis aciem mentis acrius defigenti, quatuor potissimũ videntur requiri, vera sensus sententiæque explicatio, latinitas, numerus, & ea, quam dixi, sermonis perspicuitas. Primum ad fidem, secundum ad delectationem, tertium ad aurium iudicium, quartum ad intelligentiam solet accommodari. Quis enim credet, si suspecta sit sententia? quis voluptatem in legendo capiet, si sermo rudis & impolitus videatur? cuius aures non fastidient, si hians & incondita sit oratio? quem nõ deterrebit, si obscura & tanquam circumfusa tenebris appareat? Ac tametsi ista in philosophorum, oratorum & poetarũ libris vertendis, qui de studijs humanitatis & politiore literatura scripserũt, sint summè & vtilia & necessaria, tamen in sanctorum & apostolicorum virorum monumentis exprimẽdis, quæ sunt ab illis de religione nostra tradita, & necessitatis non minus, & multo plus vtilitatis habere meritò existimari debent. Quamuis enim in sacris literis interpretandis ordo verborum retinendus sit, vt ait D. Hieronymus, quia mysterium est: tamen in aliorum Græcorũ interpretatione, eodem authore Cicerone & citante, & imitante, non verbum è verbo, sed sensus de sensu exprimendus. Collocatio enim & constructio verborum, vel quæ apud Græcos est si eodem ordine Latinè reddatur, Latinorum aures maximè offendit, vel quæ apud Latinos est, si eadem serie Græcè vertatur, Græcos magna afficiet molestia. Demus hoc in loco eũdem testem. D. Hieronymus, Homerum, inquit, ad verbum aliquis exprimat: plus aliquid dicam: eundem sua in lingua prosæ verbis interpretetur: videbis ordinẽ ridiculum, & poetã eloquentissimum vix loquentem. Hæc author ille ad Pammachiũ. Quem constat Ciceronem in hac re diligenter imitatum. Nos ergò vtrunque liberè audeamus imitari: nõ est enim quòd maiores requiramus authores. In quibus tum verborum elegantia, sententiarum grauitatem magnoperè commendat, tum perspicua in dicendo facilitas, sub cuiusque intelligentiam suauiter & cum sensu quodam iucunditatis cadit: numeri denique & circunscriptus orationis ambitus, per miram auribus adfert oblectationem. At illud multis frequens in ore & sermone est, & à quibusdam etiam scriptis proditum, eos, qui vel in sacris literis, vel in sanctorum scriptis explicãdis piè versari velint, de diserto sermone non multum laborare debere, ne ostentata potius eloquentia, quàm veritas quæsita videatur. Eloquentiam enim non adeò consentaneam Dei eloquijs esse arbitrantur. His hoc in loco, licet fortasse ab eo, quod instituimus, paululũ digredi iudicemur, paucis respondere consilium est. Rectè sanè quòd in tali causa ostentationem tollunt; quòd eloquentiam, minùs consideratè. Eloquentia enim non est illa inanis & propè puerilis verborum volubilitas, quæ sæpè in populo insolenter se venditat, sed disertè & co-

piosè

pioſè eloquens ſapientia, quæ in prudentũ animos cum ſuauitate illabitur. Tolle enim ſapientiam, eloquentiæ ſequetur interitus. Quò enim quis prudẽtius, & grauius locutus fuerit, eò præclarius eloquentiæ ſpecimen, modò ſermo purus vnà acceſſerit, cuiq; dare videbitur. Atq; ſi verum fateri volumus, ſapientia illa, quã tractet, & in qua politè explicanda verſetur eloquentia, nõ eſt alia, quàm quæ à Salomone pulchrè deſcripta ſit: quæ non in iuſtitia, ſed in conſilio habitet, quæ non ignaris, ſed eruditis interſit cogitationibus. Et ſicut hæc ſapientia Deum verè colentium propria eſt: ſic eloquentiã illam, de qua nos loquimur, ad eoſdem pertinere exiſtimamus. Ac quemadmodum olim Cicero in oratore perfecto informando, perfectæ eloquentiæ ſpeciem animo effingere conabatur: ita nos & ſapientiam, quæ ſumma eſt, iſto loco intelligimus, & eloquentiam, quæ eam ampliſſima laude exornet, liberè prædicamus. Illa eſt, quæ mentes hominũ vera ſcientia, & ſalubribus præceptis præclarè imbuat, hæc quæ os ad prudenter & appoſitè loquendum diſertè inſtruat. Et quanquam ſermonis ſublimitas à Paulo reprehenditur, non tamen eo animo, vt eloquentiam, cuius ipſe teſte Hieronymo neutiquã expers fuit, è medio tolleret, ſed quò fiduciam eam, quam in ea ſapientes Græci oratores, cùm aliquid populo perſuadere vellent, locare conſueuerunt, penitus reprimeret, vt non homines deinceps ſui diſerti ſermonis elegantia freti, ſed Dei virtute infideles ad Chriſtũ attrahere laborarent. Quòd ſi eloquentiæ victoria tribueretur, crucis Chriſti ita deleretur triumphus. Summittat ſe ergò eloquentia, quò crucis illuſtretur gloria. Eſt planè ancilla, quæ virtutis Chriſti veluti magiſtræ ſuæ, nutum debet obſeruare. non vendicet ſibi quod poſſet, ſed impertiat ei, vnde acceperit. Inſeruiat magiſtræ ſuæ honori, vnde omnis honos effloreſcit. Det operam aliorum cõmodis, ne, ſi ſua quærat, videatur incommoda. Crucis Chriſti gloriã ſemper amplificet, contemnat ſuam. Virtutem Chriſti dicendo adaugeat, quò ipſa cũ dicat, non careat viribus. Sit Chriſti vis, quæ vincat, ſit eloquentia, quæ eandem explicet. Illa præſit & imperet, hæc ſit ſemper parata ad obſequendum. Hoc pacto neq; crux Chriſti ſua vacabit gloria, neq; eloquentia in vllam incurret reprehenſionem. Hanc rem pulchrè Moyſes & Aaron videntur repræſentare. In altero Dei vis, in altero eloquentia elucebat. Cũ enim Moyſes Dei legationem ad populum Iſraeliticum obiturus eſſet, dixit, non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius. At paulò pòſt reſpondit Dominus: Aaron frater tuus Leuites, ſcio quòd eloquens ſit: ipſe loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. In quo Auguſtinus principatum in Moyſe, in Aarone miniſterium notat. In Moyſe Dei virtutem, in Aarone ſermonem diſertum facilè licet animaduertere. Deus ergò voluit vtrumq; ſimul populum adire, vt alter ad præſcribendum quid ageretur, alter ad idem docendum commouendumq; ſe accommodaret. Nos ergo Moyſi Aaronem adiungamus, eloquentiam cũ Dei potentia ſociemus, & neque hæc ſuo quaſi ore priuetur ad loquendum, neque illa ſuis ſolum nitatur viribus ad perſuadendum. Quis Dauide ornatior, quis in dicendi varietate vberior, cuius rei teſtis Pſalmorum liber, qui vt numeris eſt aptè modificatus, ſic & verbis ſententijſque in Hebræo cumulatè diſertus. Eſaiam propterea eloquentia plurimũ valuiſſe vel vno Hieronymi teſtimonio cognoſcimus. Sic enim de illo memorat. Sciendum de Eſaia, quòd in ſermone ſuo diſertus ſit, quippe vir nobilis & vrbanæ eloquentiæ: nec habens quicquã in eloquio ruſticitatis admixtũ. Quantus porrò Auguſtinus ſit eloquentiæ patronus, ex libro ad Creſconium ſcripto ſatis conſtat: quanta illius flagrarit cupiditate, audi illum ipſum in eodem libro ſic loquentem. Vtinam eloquentia mihi ad explicanda ea, quæ ſentio, pro deſiderio prouenisſet. Quantã verò habuerit, eius ſcripta paſſim declarant: quantã optarit, hæc breuis oſtendit ſentẽtia. Quib. quæſo illecebris idem author ad fidẽ alliciebatur? nónne eloquẽtia Ambroſij & ſingulari ſermonis ſuauitate? certè vel maximè. Quis huius rei teſtis eſt? idem ipſe qui ad fidẽ adductus eſt. Sed Hieronymũ iterũ de Græcis transferendis ad Theophilũ ſic ſcribentẽ audiamus. Iudico, inquit, tuę benignitati magnũ me laborẽ ſuſtinuiſſe in trãſlatione eius (librũ intelligit Theophili Græcè ab eo ſcriptũ) vt oẽs ſententias pari venuſtate transferrẽ, & Græcæ eloquentiæ Latinũ aliqua ex parte reſponderet eloquiũ. Quare vt Hieroymus in ſcribẽdo plurimum ſemper eloquentiæ adhibuit, ſic in Græcis vertendis vt idem efficeret, maximè eſt ab eo laboratũ. At in alijs Grecis ſcriptorib. limatè & cõcinnè interpretãdis, qui vel de moribus & vita, vel de occulta & abdita naturę ſciẽtia, vel de dicẽdi facultate, vel de alio quouis doctrinæ genere præcepta tradiderunt, ſi quis operã nauet, iſti eloquentiæ vituperatores non videntur ægrè & grauiter ferre: ſed ſi literas ſacras eloquẽtia exornare, vel authores in eaſdẽ commentantes ſcito ſermone & nitido vertere contendat, vehementer conqueri & vociferari non deſinunt. Quid quæſo? an nõ ſacris primæ deferendæ? an non eloquẽtia donum Dei? quorſum ergo referenda? ad hominis gloriã, quæ ficta eſt, & citò decidit, an ad Dei laudẽ, quæ vera eſt, & altas radices agit? Dei ne munera abutenda ad noſtrã inanitatem, an ad eius decus, qui gratuitò ea largitus ſit, accõmodanda? Quis os fabricatus eſt ad loquendũ, quis ſolertem indolẽ animis inſeuit ad prudenter loquendũ? nónne Dominus? Os ergo Dominũ voce collaudet: eloquentia eius gloriam verè adaugere ſtudeat. Neq; ſibi vendicet quod ſuũ non ſit: ſed Dei virtuti tribuat, à quo non ſit alienum. Verùm illis, qui eloquẽtia Chriſtianæ fidei volumina priuare nituntur,

idem

Idem planè vsuuenit, quod his, si qui sunt, qui optimè promerētes, pessimo apparatu vestiri, vel qui vestium largitorem sordido pallio indui volunt. Quòd si alijs, qui Deū ignorant, decorum sit perpolitè loqui, ne putetur illis parum consentaneū, qui eum profitentur, & disertè dicere, & illi eiusdem authori gratias sedulò agere. Quid de veterum Græcorum scriptis statuemus, qui & acutè ad veritatis disquisitionem, & copiosè ad mentes hominū flectendas sacra Dei eloquia explicauerint? nemo enim opinor est adeò à ratione auersus, qui non illis summam eloquentiam tribuat. Quis enim Chrysostomo vel verbis disertior, vel crebrior sententijs, vel numeris & tota orationis circūscriptione iunctior? Aureum flumen Arist. olim fudisse dixit Tullius: nos verò Chrys. ex aureo ore aureum & diuinum orationis flumen fundere meritò dicamus. Cuius verba adeò ꝓpria, leniterq́; fluentia, vt nihil nitidius dulciusve: cuius sentētię adeò sapientes, vt diuinitus ad eum delatæ, non humana indole inuentæ videantur: cuius structura verborum sic conclusa, vt non longo anfractu, qui parit obscuritatem, sed ambitu circūscriptè terminato incedat. Nihil in eo quod non præstantis eloquentiæ tanquam effigiem repræsentet. Quod si ita aliena lingua loqueretur, vt loquitur sua, (quod vel vix, imo ne vix quidē fieri potest) tum vt iam paucis, ita tum plerisq; omnibus eius diserta oratio excitaret admirationē. Quis Basilio Magno in polienda oratione exquisitior, in amplificanda vberior, in toto dicendi artificio limatior? Cùm deterreat à vitijs, nemo commotior, cùm ad virtutem incitet, nemo ardentior, cum res ob oculos ponat, nemo, vt dicam, pictior. In eo & nerui sunt ad conuincendum, & mira ad deliniendum suauitas. In quamque partem orationem ita facilè torquet, vt in rebus grauioribus altiùs in dicendo se tollat & incitatiùs feratur, in tenuioribus leniter & placidè fluat, & nonnihil de contentione remittat. Quem sanè Erasmus non veritus est Christianum Demosthenem appellare. Quid Gregorium Nazianzenum hoc loco commemorem? qui aliquando pungit acutiùs, qui orationem arctiùs colligat. Quem in oratione soluta Thucydidis imitatorem, in carmine Homeri æmulum rectissimè dixeris. Nam in oratione breuis est, cōpressus est, & peracutus est. Verborum numerū (sic Tullius de Thucydide) sententiarū numero consequitur. Nō vagum in eo orationis genus, sed constrictum numeris, nō longiùs excurrēs, sed breui circuitu definitum apparet. Carmen plenum, & grande fundit, sententijs Christi locuples, verbis Homeri disertum. Quare, siue solutum oratiōis genus & liberū, siue (vt poetarum mos est) nùmeris paulò astrictius sequitur, semper magnus, semper in dicendo excellēs videtur. Nec hic noster Eusebius in postremis est, qui res narrat ornatè, grauiter, & verbis ad id quod agitur accōmodatis. Sed de eo ꝓprius est mihi differendi relictus locus. Et licet nō pauci alij inter Gręcos sint, quorum exempla huic causæ nōnihil & luminis & firmitatis adferre possint, sit tamē oratiōi terminatus modus. Vnū & alterum iam ex Latinis adiungamus. Primum Hierony. ponamus in medio: cuius tanta fuit in scribendo facultas, vt omnes prope eloquentię numeros expleuerit. Quando in aciē cum hæreticis prodit, nemo pugnatior, aut qui plus habet lacertorū: quando respōdet obtrectatoribus, nemo feruidior, nemo acrior: quando res gestas narrat, nemo elegātior: quādo funebrem orationē instituit, nemo ad consolādum aptior, ad laudandum copiosior: quādo familiariter cū amicis & necessarijs per literas colloquitur, nemo suauior, nemo cōptior. Mirum est videre, quo pacto in tota oratione paria paribus, contraria relata contrarijs, iam verba duplicata, iā iterata, iam breuiter cōmutata, sententias ꝑpulchrè illuminent. Aut igitur pellatur Hieronymus, aut laudetur à Christianis eloquētia: ita tamen, vt inde nos nō nobisipsis falsas gloriæ vmbras, quæ de repentè euanescunt, aucupati, sed ad ecclesię exædificationē, & ad verā Dei gloriā, cui omnis honos decusq́; impertiendum est, eā perpetuò retulisse videamur. Huc accedat magnū illud & illustre ecclesię columē Augustinus: quo certè nemo vnq̄ vel in dimicatione suscepta cum hæreticis neruosior, vel ad eorum argutias eliciēdas, quibus oculos simpliciū perstringunt, perspicatior. Cùm eos feriat, ictus nō resilit irritus: cùm telū in illum sit cōiectum, facilè repellit, & nō rarò in aduersariorum caput retorquet. Nonnunq̄ ita fulminat, vt eos instar tonantis Iouis perterrefaciat: aliquando eminus tanquā hastis prolixioris & longiùs perpetuatæ orationis, sæpè cominus quasi gladijs spinosæ & acutæ in disceptando subtilitatis dimicat. Quis quæso videtur, cum in mysteriorum adytis aperiendis versatur? quàm admirabilis, cùm allegorias scriptis persequitur? quàm argutus in subtilium questionū solutionibus? q̄ in scripturis explicandis diuinus? quā disertus in omnibus? quā in nulla re incōcinnus? Loquitur vt vult, exprimit q̄ vult. Sententijs refertus maximè, quas breuibus numeris sub aurium mensurā aptè cadentibus artificiosè deuincit. De cuius eloquentia satis ornatè dicere, eloquentia opus est vel maxima. Sit igitur tandem istud cuiq; persuasum, & veteres in scripturarum fontibus patefaciendis eloquentia vsos, & nos posse eadem vti, modò ad eum finem semper referatur. Hoc porrò cogitemus, si Græci scriptores in scribēdo eloquentiæ plurimum (vt suprà docuimus) ostenderint, nos in ijsdem vertendis pro viribus contendere debere, vt lumē orationis, quod in illis est, quā minimè obseruetur. Si illi sua lingua diserti, nostri sermonis imperitia nō scitè loqui, imò vix loqui omninò videantur, quis est qui nō nostrā inscitiā vel maximè improbarit, & impolito sermone deterritus, se ab illis legendis penitus cōtinuerit?

tinuerit: ac neminem fugit planè illud Ciceronis, lectionem sine delectatione negligendã esse. & cùm quid vel literis impolitè prodatur, vel vertatur impolitius, quis est, quem non à legendo absterreat? in sententijs, fateor plurimũ, in verbis etiam aliquid percipitur oblectationis. Et cùm in his libris aut ad rectã vitæ rationem incitemur, aut à vitiosa & corrupta deterreamur, toto pectore & omnibus vngulis, vt dicitur, laborandum est, vt ad eos accuratè perlegendos tanquam lenocinijs quibusdã orationis vel maximè attrahamur: cumque natura nostra procliuius labatur ad vitia, ad virtutem autem inuitius rapiatur, non ipso fructu solum ex crebra optimorum lectione percepto, sed etiam quibusdam quasi eloquentiæ inuitamentis necessariò allici debet, vt tum lubentius eiusmodi scripta euoluat, tum assidua commentatione memoriæ mandet attentius. Vtinam nonnullis, qui scriptores ecclesiasticos de Græcis conuerterunt, istud aut in mentem venisset ad diligenter cogitandum, aut studio, labore, & vigilijs ab ijsdem opera data fuisset ad accurate perficiendum: tum profectò nec eloquentissimi authores adeò loquerentur inconcinnè & inconditè, nec lectores, vel quorum stomachus est aliquanto fastidiosior, impolitiore sermone, vel quorum mens est paulò imperitior, obscuriore interpretatione penitus abalienarentur. Si res, quæ antea à me positę sunt, in explicando seruarentur, nec fastidiosum indiserta oratio, nec obscuritas animum paulò rudiorem a legendo repelleret. Sed spes est in hac quasi feraci ætate, quæ tot viros literatissimos extulit, si quæ authorum ecclesiasticorum monumenta aut indiligentius præ inertia, aut ineleganter expressa sunt, fore, vt vel industria accuratius corrigantur, vel noua interpretatione deinceps latinius & purius explanentur. Redeat in memoriam illud Isocratis. Videmus, inquit, tum artium, tum aliarum rerum omnium incrementa non per eos facta esse, qui illis, quæ de ijsdem inuenta iam & constituta sunt, acquiescant, sed per illos potius, qui, si quid in eis parum rectè se habet, aut corrigendo in integrum restituere, aut commutando politius & perfectius efficere aggrediantur. Quocirca quisque studiorum suorum labores huc conferat, vt, si quid in alijs siue præceptiones tradendo, siue optimos authores vertendo peccatum sit, illud, quoad eius fieri potest, & maxima diligentia emendet, & minima cum reprehensione superiorum præstare nitatur. Sit leuis animi in alios moderatio, sit nulla omninò ostentatio sui. Et quod ad eloquentiam attinet, hoc cuiusque animo firmè semper insideat ad obseruandum, vt, siue eam in scriptorum Ecclesiasticorum monumetis affatim reperiat, siue ipse aliqua ex parte aut in eisdem interpretandis, aut in commentarijs in eosdem texendis, aut denique in alio quouis scribendi genere orationis florem consectari moliatur, ne se ea re omninò efferat, ne quicquam sibi arroget, sed det gloriam Deo: & si fortè inanis & popularis rumoris stimulo aliquando pungatur, ne tali leuitati succumbat, sed tum eius breuitatem ponat ante oculos, tum eandem quasi vmbram citò in nihilum interituram existimet. In Domino perpetuò glorietur, hancque materiam & tanquam segetem veræ gloriæ putet, vt caput nostrum pręclaris semper decoretur præconijs, & si quid in membris vera laude & prædicatione dignum sit, illud vniuersum inde deriuatum ingenuè confiteatur. Sit igitur isto modo illis breuiter responsum, qui eloquentiam student eis adimere, qui vel sacrosanctas scripturas non inscitè explanando aperire, vel Græcos authores de religione Christiana editos, politè & eleganter Latino sermone exprimere conantur. Neque iste ea mente à me data sunt, quòd mihi magnum aliquod in hoc genere arrogem (imò ne minimum quidem assumo) neque quid ipse possim hic discepto, sed quid in alijs optarem, perspicuè ostendere laboro. In omni negotij tractatione optimum quidem conandum, præstandum verò quod vires ferant. Atq; in Eusebio vertendo illud mihi proposui ad imitandum, quod in tali opera optimum videatur: ad perficiendum autem, quod tenuis ingenij & doctrinæ meæ vis pateretur. Vtinam facultas in agendo, voluntati in cupiendo respõdisset: tum profectò nec Eusebio interpres satis disertus, nec hanc historiam legentibus delectatio vlla ex parte defuisset. Sed fortasse (vt Cleon loquitur apud Thucydidem) maiora sperabam, quàm vires facilè tulerint, sed minora certè quàm volũtas. Sed vt res sit, primũ quisque historiam perlegat, deinde de opera mea sic ferat sententiam, vt non calumnia sine æquitate, quæ a bonis viris alienissima est, sed æquitas potius cum beneuolentia in iudicando apparuisse videatur. Historia talis est, vt quemque Christianum maxima in legendo voluptate capiat: quam quo sepius euoluas, hoc fructum inde feres vberiorem. Et cùm in alijs historijs legendis, quæ facta illustrium virorum à fide nostra abhorrentium continent, non parum vtilitatis capi solet: in hac planè, quę & plus veritatis ad fidem, & clariora exempla ad virtutẽ complectitur, sine dubio multo plus emolumenti colligetur. In illis enim si quod facinus narretur memorabile, illud aut gloriæ causa, quę vmbratilis est, susceptum, aut vlciscendæ iniuriæ, quæ condonari debuisset, aut patriæ, quæ aliquãto plus habet momenti: in hac non res gestæ dicuntur popularis famæ venandæ gratia, sed veræ gloriæ conciliandæ; nõ vindictæ studio, sed Christi amore; non patriæ huius caducæ defensione, sed cælestis Hierusalẽ adeptione. In illis si quid rectè succedat, fortunæ multum, militum viribus & armis nõnihil tribui solet: in hac fortunæ nihil, militum turbæ tantùm assignatur. Hic arma Dei valent, vt lorica fidei & charitatis, qua

rum altera Christi miles nititur, altera incenditur ad pugnā: spes etiam quæ est galea salutis, hic plurimū potest: qua quidem indutus summa cū alacritate quisq; in aciem prodit, certus de præmio si vincat, certus se victurū, si in fide perseueret. Accedit gladius spiritus, ꝙ est verbum Dei: isto se firmè muniat licet, isto aduersariū feriat. Quibus armis septus, nemo est quē formidet, nullū periculum, quod extimescat, Duce Christo, sub cuius vexillo militat. His olim sancti Dei martyres confisi, pro ecclesia matre fortiter dimicarunt, pro veritatis propugnatione vitā lubenter profuderunt. Horū prælia, horum tropæa in hoc libro contuere. Si cupias verè rem militarem discere, ista obseruentur animo, hinc discas licet. Siue acies cōtra mundum, carnem & diabolū instruenda est, siue talium hostium insidiæ præuertendæ, siue armorū ratio cognoscenda, siue ducis prouidentia, siue militū animi spectandi, hinc exempla præstantissima capi possunt. Fac te iam ab hostibus obsessum: fortitudine & potentia Dei ad exemplum Athletæ Christi obtectus, audacter egredere, aciem instrue non hominū viribus, sed patientia fretus. Si modum prelij ignores, ponito ante oculos Polycarpū aut Ignatium: quorum alteri cū ignis incendio, alteri cū bestijs acerrima dimicatio fuit: de Duce non est dubitandū: præstò est in discrimine, vires & animum exuscitat, hortatur ad tolerantiā, in afflictatione solatiū dat. Si hostium insidiæ terrorē iniiciant, sit in promptu oratio: sic istos olim factitasse hinc facilè intelliges: hac & auxiliū à duce impetrabis, & hostium repentinos impetus facilè præcauebis. Sis hilaris in prælio, tanquā qui auidè coronam appetat. Sis constans in fide, quæ triūphum gloriosum tibi suppeditabit. Et licet præceptiones in hoc dimicandi genere nonnihil animum erudiant, exempla tamen Christi militū, qui antè tam viriliter hostes prostrarunt, multò magis mentis robur cōfirmare videntur. Cū persecutionis tempestas ingruat, quid vtilius, quā eorum res gestas memoria tenere, qui nobilitatis splendorē, qui diuitiarum affluentiā, qui multitudinem amicorū, qui vires, qui pulchritudinem, qui vitam deniq; ipsam magno & excelso animo contempserunt, quò Christo obsequium præstarent, quò eius gloriam verè adaugerent. Nemo libentius ad cōuiuium, quā illi ad mortem properabant: nemo incitatius ad iucundissimas voluptates ferebatur, quā illi ad asperrimos tormentorū cruciatus: nemo cupidius ad grata spectacula vnquam se conferebat, quàm illi ad acerba martyria. Et meritò quidem. Nam non tropæa caduca, sed perpetuò duratura sperarunt: non præmia, quæ tempus absumit, sed quæ in omne æuum incorrupta manent. Si etiā veritas Christi ab hostibus grauiter oppugnata sit, quid cōmodius, quā eorum exempla intueri, qui nec precib. nec minis, nec supplicio ab eius patrocinio abduci potuerunt? Cū hæretici falsorum errorum tela in ecclesiā coniiciebant, se interposuerunt: si qui percussi, vulnera obligarunt: si qui perterrefacti, Christi verbo cōfirmarunt. Nihil erroris alicubi serpebat, ꝙ nō aut disceptando corā, aut scriptorū monumentis penitùs cōpresserint. Lubet sollicitā de ecclesia susceptam curā animaduertere, huc specta, huc oculos cōuerte. Non luporum tanta fuit vnquā auiditas ad gregē Christi dilaniandū, quanta pastorū prouidorum attētio ad firmè protegendum. Hinc disce preterea veterum sanctorum in populo docendo sedulitatē, audens in sacris literis studium collocatum, in corporis castigatione laborē, in animo virtute & pietate informādo diligentiā. Si placet virtutis cuiusq; generis quasi mercaturā adire, huc te recipe, vbi nō præcepta solùm, quæ te doceant, sed egregia exēpla, quæ ipse imiteris, perspicuè ꝓponuntur. Si ecclesiæ veteris ritus & ceremoniæ alicui obscurę sunt, si veterum episcoporū authoritas, si sacerdotij vniuersi dignitas incognita, huc suā cogitationem referat, hic verè peruideat. Hîc, vt suprà docui, ecclesiæ fundamēta à Christo iacta, instituta ab Apostolis tradita, à successorib. illorum obseruata ad trecentos annos, & amplius perdiscat. Verùm huius operis cōmoda quisq; multò melius perlegendo, quā ego summatim recensendo potest intelligere. Quare sint ista in præsentia satis. Authoris laudē in hoc libro texendo ex D. Hieronymi testimonio breuiter antea intelleximus. Est sanè verbis paulò quidem grandior: rerum verò explicator prudēs & grauis: fidelis inuestigator antiquitatis. Vir in omni doctrinæ genere perquā eruditus. Quod quidē vel vnus liber de pręparatione euāgelica ab eo scriptus satis declarat. Siue res narret, eximius est, siue peroret, disertus, siue describat, argutus, siue laudet, multiplex & varius, in ordine tēporum obseruādo exquisitus, in successione notanda diligens. Cùm in martyrijs sanctorum oratione persequendis se ponat, idē planè de eo nō inscitè dici potest, ꝙ olim Tullius de Thucydide. In illis incitatior fertur, & de bellicis reb. sanctorum martyrum canit quodāmodo bellicum. res ita ab eo verbis exprimuntur, vt non demonstrari, sed geri, & ante oculos statui videātur. Cùm tyrānorum Christi athletas persequentium crudelitatem explicet, sic oratione omnia depingit, vt maleficorum exitus pulchrè eluceat, quò cæteri ad talē immanitatē postea fiant tardiores. Quòd si quę in hac historia occurrāt, quæ cuiquā vel leuia & exigui momēti, vel minus verisimilia appareāt, in illis facilè ipse se expedit, dum authores citat, vnde eadem deprompserit. Sed ei qui quæq; velit consideratè expendere, non sine graui aliqua causa ab eo in historiā illigata videbuntur. Si illi rursus obiiciatur, quòd in Arrianam sectam paulò magis propenderet, nostra haud sanè interest: sed dolemus maximè, quòd vlla ex parte ab Ecclesiæ norma desciuerit, & neutiquam in ea re illum defendimus.

Verùm

Verùm quod ad historiam attinet, sic eam texuit, vt D. Hieronymus cum primis approbet; sic veritati adhæsit, vt nihil in illa erroris omnino reperiatur. Quocirca cum tot vtilitates complectatur, quisque se in eius quasi familiaritatem crebra lectione insinuet, vt eo pacto studiosè discat, tum quid in Christiana vita cauendum, tum quid summo studio ac diligentia semper sequendum. Nihil opportunius in omni vitæ institutione, quàm & talibus præceptis imbui, quæ mentem ritè ad virtutem erudiant, & illorum exempla deligere ad imitandum, qui vniuersum hoc æui spacium piè confecerunt, & supremum vitæ diem tam augustè & sanctè obierunt. Quibus non prolixa ætatis propagatio, quæ grauibus vexabatur molestijs, sed animæ à corporis compagibus matura dissolutio perpetuò in optatis erat.

Author negotiorum magnitudine impeditus, nec institutam perorationem attexuit: nec in reliquos Authores præfatus est.

EDOVARDVS GODSALFVS ANGLVS LECTORI.

EVsebij de vita Constantini liber quartus, à Reuerendissimo domino Ioanne Christophorsono Cicestrensi Episcopo è Græco in Latinum conuersus, famulorum neglgentia intercidit. Qui amicorum rogatu Latinitati donatus est à Nicolao Carro Nouacastrensi Anglo, Collegij (cui supra scriptus Episcopus præerat) Sodali, experientissimo artis medendi doctore, Cantabrigiensis Academiæ gemma. In quo quidem vertendo tantum præstitit, quantum præstare & potest & solet is, qui non ita paucos annos Græcæ linguæ professor fuit celeberrimus, & Ciceronianorum facilè princeps. Tres etiam Sozomeni libros, scilicet septimum, octauum, & nonum (quibus eiusdem historia concluditur) Reuerendissimus varijs, multiplicibusq́ negotijs obrutus, nequaquam attigit. Hos autem Suffridus Petrus Leouardiensis Frisius in Latinum transtulit: cuius industriam interpreti laudem, authori gloriam non exiguam conciliaturam esse spero. Sicubi autem oratio interpretis dicendi genus minimè redolere videatur (quod fit sæpissimè) ea certè est quorundam eruditissimorum virorum: quorum mihi ab illo aßignatorum opera ac diligentia vsus sum, ad corrigenda absoluendaq; ea, quæ maximis occupationibus præpeditus inchoata reliquerat.

Vale.

Antuerpiæ ex Cœnobio B. Michaëli dedicato, 15. Calend. Martij, Anno Domini 1568.

VITA

VITA EVSEBII PAMPHILI CAESAREAE PALAESTINAE EPISCOPI.

EVsebius hic Pamphili, Constantini Magni temporibus floruit, & vsque ad filium ipsius Constantium Cæsareæ Palæstinæ episcopatum gessit. Fuit autem in diuinis scripturis plurimum versatus, & pariter cum Pamphilo martyre Diuinæ bibliothecæ inuestigator diligentissimus. Complures libros edidit, in quibus sunt isti:

Demonstrationis Euangelicæ	Lib. XX.
De præparatione Euangelica	Lib. XV.
Theophaniæ	Lib. V.
Historiæ Ecclesiasticæ	Lib. X.
De vita Constantini Magni	Lib. IIII.
Chronicorum canonum omnis generis historiæ, & horum epitome, & de Euangeliorum discrepantia.	
In Esaiam prophetam	Lib. X.
Aduersus Porphyrium, qui iam tum in Sicilia scribebat,	Lib. X.
·Vt vero alij existimant	Lib. XXX.
Topicorum	Lib. I.
In defensionem Origenis	Lib. VI.
De vita Pamphili.	Lib. III.

De Martyribus alij commentarij.
Et ad Marinum.
Et in 150. Psalmos illustres commentarij.
Itemque alia multa monimenta.

Sub Constantino & Constantio Regibus præcipuè floruit: & propter amicitiam, qua cum Pamphilo illo martyre coniunctissimus erat, eiusdem cognomine dignus existimatus est.

IOANNES MARIVS BAGNAIA DE SANCTO SEPVLCHRO, ITALVS, IN laudem interpretis.

NVnc tandem Eusebium non duces Roma pudori,
Ciuibus ascriptum connumerare tuis.
Qualis adhuc fuerit, nosti: perstringere quenquam
Religio nobis tempus in omne fuit.
Hoc tamen inuidia mihi concedente tenebo,
Corruptum & mutilum mille fuisse locis.
Christophorsonus vetera exemplaria iungens,.
Innumeras fermè sustulit inde notas.
Quid memorē impresso quæ Græco in codice deerant,
Omnia quæ mira reddidit ille fide?
Si quid apud manes mortali corpore nudos
Viuentum pietas officiumq́ valet:
Credibile est, ipsum sua iam reparata videntem
Syderea latum ducere in æde choros.
Cælestumq́ gregi testantem gaudia tanti
Muneris, hæc lepido dicere verba sono:
Fælicis patriæ ciues, iam Græcia vestra,
Iam Latium tuto splendida facta leget.
Virgineoq́ vtero Iesum diuinitus ortum,
Vt nos seruaret, non dubitasse mor:
Et vos authoris non ægrè exempla secutos,
Vestra illum intrepidè cæde probasse Deum.
Traductamq́ patrum dubio discrimine vitam,
Et varium in nostra relligione malum.
Cætera quæ nuper squalore obducta iacebant,
Siue hominum culpa prodita, siue die.
At te ne pigeat lector cognoscere, quàm sit
Præclaro alterius dulce labore frui.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ AB EVSEBIO COGNOMENTO PAMPHILI CAESAREAE EPISCOPO CONscriptæ Liber Primus.

Quodnam sit Promissionis Argumentum.

CAP. I.

A INSTITVENTI mihi sanctorum Apostolorum successiones, ordinemque temporum à Seruatore nostro ad hanc ætatem vsque decursorum, literarum monumentis mandare: quot etiam ac quæ res in Ecclesia gestæ à veteribus commemorentur: qui homines in illustrissimis prouincijs huic decorè & cum laude præfuerint, principemq; locum obtinuerint: qui in cuiusq; ætatis curriculo vel scriptis, vel secus, sacrosanctum Dei verbum constanter tueri ac defendere laborârint: qui præterea, quotue numero, & quo tempore fuerint hi, qui propter nouarum rerum cupiditatem sint in summum errorem delapsi, seque ipsi falsæ deprauatæq; doctrinæ auctores palàm prædicarint, & non aliter ac lupi rapaces Christi gregem quasi incursione facta obtriuerint: quæ item & quā graues calamitates vniuersam Iudæorum gentem propter insidias, quas Seruatori nostro struxerat, idque non ita multò pòst, oppresserint: quoties porrò, qua ratione, quibus temporibus diuinus sermo effrenato Gentilium impetu oppugnatus fuerit: qui etiam pro eius defensione ardua certamina cum effusione sanguinis, atque acerborum tormentorum perpessione varijs temporibus confecerint: quæ deinceps nostra iam ipsorum memoria, Sanctorum cædes & martyria factitata sint: ad extremum, quàm benignum ac clemēs Seruator noster Ecclesiæ tulerit auxilium: non aliūde, quàm à prima illa Seruatoris & Domini nostri Iesu, qui est Christus Dei,[a] œconomia, exordium sumendum videtur.[b] Atq; hoc

B loco jam ipsa ratio,† quæ rē quamq; ex æquitate pōderare solet, mihi vt ignoscatur, postulat:* quippe quæ facilè fatetur, istud Opus, quod instituimus, quodque nos plenè cumulateq; perfecturos sumus polliciti, plus habere difficultatis, quàm quod viribus nostris sustinere possimus. Et quoniam hoc argumentum nos iam primi aggredientes, quasi desertam & inusitatam viam inire molimur: idcirco precibus magnopere petimus, tum à Deo patre, vt itineris ducem se præbeat: tum à Domino nostro Iesu Christo, vt virtute sua ac potentia nobis adiumento sit:[c] quandoquidem hominum ne nuda quidem vestigia reperire possumus, qui antè nos eandem viam triuerint: præterquam quòd quidam exigua solùm ingenij sui monimenta (in quibus rerum suis ipsorum temporibus gestarum cōmentarios membratim, alius aliter, scriptos post se relinquebant) procul tanquam faces accensas nobis ad intuendum proposuerunt: voceque emissa cōtentiùs, de sublimi loco, quasi de accliuis montis despectu & alta specula clamârunt, præceperuntque qua via incedere, & quā ratione iter sermonis nostri absque errore & periculo dirigere oporteat.[d] Quæcunque igitur ad argumentum a nobis in præsentia propositum aliquid adiumēti allatura putemus, ea quoniam disperse ab illis ipsis memoriæ prodita sunt, sedulò colligere, & tanquam ex pratis rationis & prudentiæ flosculis pulchrè vestitis, quæ illorum veterum scriptorum apta videantur testimonia, decerpere, & historico quodā narrationis genere in vnum corpus redigere pro viribus enitemur: hoc ipso planè contenti, si minus omnium Apostolorum Seruatoris nostri, at saltèm præstantissimorum successores, qui Ecclesias & dignitate præstantes, & hominum memoria celebratas, ad hoc vsque tempus gubernârunt, literis prodendo ab obliuione perpetua vindicemus.[e] Atque in hoc instituto laborem ponere mihi propterea cum primis necessarium existimo, quòd neminem scriptorum Ecclesiasticorum in istud scribendi munus operam suam & diligentiam hactenus contulisse cognoui.[f] Ea porrò spes animo iniecta est, hoc ipsum, quod instituo, his qui eximiæ & præclaræ rerum gestarum cognitionis cupiditate ducuntur, summo emolumento futurum.[g] Iam verò in illis libris, quos de Temporum ordine conficiebamus, quanquam istas res breuiter strictimque percensuimus: in hoc tamen Opere quod iam est in manibus, multò

Ruffino caput 1. *Propositio futuri operis. cum qua confer caput 1. lib. 3 & cap. vlt. lib. 7. Consule etiam ecclesiast. histo. Niceph. lib. 1. cap. 1 vbi suā [illegible] fere de Eusebio & contentis [illegible] authoribus.*

† vide castigationes siue annotationes nostras græcas, pag. 1. lat. 1. lin. 1.

a Oeconomiā Christi Euseb. duplicē constituit, alteram quam ante incarnationē diuersis medijs Christus obijt in præparanda sibi ecclesia sua, alteram, quā incarnatus inter homines obijt in eadem [illegible]. A priori igitur [illegible] exordium [illegible].

b Venia precatur à difficultate operis instituti.

† Vide nostras græcas Annot. pag. 1. lat. [illegible]

* vide annot. pag. [illegible] lat. [illegible] li. 19.

c Quanta fuerit [illegible] ecclesi. penuria ante Euseb. fuerit.

d. Quid Euse. ab alijs acceperit & quo modo. Vide Niceph. loco supra dicto.

e Operis instituti necessitas.

f Operis vtilitas.

g Eusebi de temporum libro.

plenius

plenius easdem vberiusq; explicare animus est. Atque ex Christi Seruatoris, vt dixi, œconomiæ & diuinitatis explicatione, quæ propter suum splendorem & excellentiam longè * humanam eius naturam superat, orationis nostræ nascetur exordium. Etenim rerum in Ecclesia gestarum historiam literis mandare ingressuro, altius aliquanto ex prima Christi ipsius œconomia initium necessariò repetendum est: propterea quòd diuiniore quadam appellatione, quàm plerisque videatur, ab illo dignati sumus. [a]

** Al. vel homi num captum superat.*

a qua de re vide Act. ca. 11.

Epitome breuis de Seruatoris Domini nostri Iesu Christi praexistentia & diuinitate.

CAPVT II.

CVm duplex sit in Christo natura, altera capiti humani corporis similis, qua Deus esse intelligitur: altera pedibus comparata, qua carnem paribus cum nostra carne affectionibus obnoxiam, nostræ ipsorum salutis gratia induisse creditur: commoda certè eorum quæ sequuntur, explanatio sumi potest, si modò ex eo, quod in hoc sermone caput est, & quasi principatũ obtinet, cursum totius historię de illo institutæ deducamus. Eo pacto etiam vetustas & amplitudo Christianę religionis, ab antiquis ductæ temporibus, his, qui illam nouam atque peregrinam, nec prius, quàm heri aut nudiustertius in lucem emersisse existimant, manifestò ostendetur.

Christi duplex est natura. Vtpote qui Deus & homo sit: vide autem quomodo Eusēb. hic referat Nicephor. cap. 2. lib. 1. ecclesi. hist.

Genus quidem, dignitas, ipsaque Christi substantia & natura, nulla oratione poterũt penè explicari: quemadmodum sacer Dei spiritus in prophetarum prædictionibus inquit: Generationem illius quis enarrabit? Nam neque patrem quisquam nouit, nisi filius: neque ipsum filium, prout amplitudo eius & dignitas postulat, quisquam aliquando nouit, nisi solus pater, qui genuit illum. Lumen verò, quod ante mundi primordia eluxit, sapientiam sola mente comprehensam, & ex patris substantia ante secula editã, viuum Dei * sermonẽ, qui in initio erat cum patre, primum & vnicum Dei germen ante omnem creaturam & opificium, siue subiectum oculis, siue eorum obtutum effugiẽs, productũ, summum immortalis & rationis participis militiæ, quæ in cælo est, imperatorem, magni consilij angelum, arcanæ voluntatis administratorem, † omnium rerum vnà cum patre opificem, totius vniuersitatis, quæ omnia complexu suo coercet, proximè & secundum patrem actorem causamque, germanum Dei filium & vnigenitum, rei cuiusque ortum habentis Dominum, Deum & Regem, qui dominationem pariter & principatum vnà cum diuinitate, potẽtia & honore à patre accepit, quis extra patrem ipsum verè animo & cogitatione complecti poterit? Siquidem in arcanis sacrarum literarum, quæ de illo traduntur, eloquijs, sic scriptum accepimus: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quin etiam magnus ille Moyses, vtpotè prophetarum omnium antiquissimus, dum diuini spiritus instinctu vniuersitatis coagmentationem & admirabilem fabricam describit, istud prætereà docet: [b] mundi effectorem & architectum omnium rerum Deum patrem, nulli alij quàm ipsi Christo, diuino scilicet & primogenito suo ipsius verbo, inferiorum naturarũ molitionem constructionemque cõmisisse: illumque cum eo quasi communiter de hominis procreatione sic loquentem facit: Dixit enim Deus: [c] Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Huic quoque sententiæ alius propheta locuples testis accedit, in hymnis sic diuinitùs memorãs: [d] Ipse dixit, & facta sunt: ipse mãdauit, & creata sunt. Patrem & fabricatorem, vt summum moderatorem, nutu suo regio de rerum creatione præcepta tradentẽ: verbum autem Dei ab ipso [e] secundum (idem dico, quod est à nobis manifestò prædicatum) paternis præceptis obtemperans inducit. Quod quidem omnes à primo satu humani generis, quicunque singulari iustitiæ & pietatis amplitudine præstitisse dicuntur: vt magnus ille & insignis Dei famulus Moyses: vt Abraham, qui illum ætate anteibat, eiusque filij: vt prophetę etiam, puro sinceroq; mentis & intelligentiæ lumine illustrati, & quicunque denique postea probitate excellere videbantur, tum ingenuè agnouerunt, tum illi, vt Dei filio, debitum decus & venerationem impertierunt. Is verò, quò pium & sanctum illum cultum, qui patri debetur, abiecta inertia studiosè propagaret, omnes homines ad patrem verè cognoscendum sedulò erudiuit. Fertur namque, Dominum Deum in hominis naturalis specie apparuisse Abrahamo, propter quercum Mambre cõsidenti: qui extemplo humi prostratus, licet hominem solum oculis cerneret, adorabat tamen vt Deum, & supplex illum precabatur vt Dominum: Fatebaturque se minimè ignorasse, quisnam esset, dum istis verbis illum affatus est, ad hunc modum: Domine, qui iudicas omnẽ terram, nunquid facies iudiciũ?

Assertio naturæ diuinæ: Christi genus, dignitas, substantia & natura inexplicabiles.

Esa. 53.

Ioan. 1.

b Verbum cum patre mundi opifex.

c Gen. 1.

d Psal. 148.

e Zonaras in Constantino, vt & Custerius adnotauit, ex hac historia quatuor locos producit, ex quibus Arianismi insimulatur Eusebius, quorum primus hic est, secundus et tertius hoc eodem capite infra adnotabuntur, quartus in sequenti capite indicabitur sub eodem hoc signo. a

vide autẽ Niceph. capite 2. lib. 1. histor. eccle. christus sub humana specie Patribus visus & cultus.

B

** λόγον hoc loco certiùs verbũ veteris: Sed Christophorsonus vbique fere constanter Sermone vertit.*

† Vide annot. pag. 1. la. 2. lin. 28.

Quod

A Quòd si rationi minimè videtur consentaneum, vel vt ingenita & immutabilis Dei patris omnipotentis substantia in hominis speciem conuertatur, vel vt mortalis alicuius viso atque effigie oculos intuentium fallaciter præstringat: quinetiam si fieri nequit, vt sacræ literæ eiusmodi visiones falsò comminiscantur: quisnam, quæso, verè appellari Deus ille & Dominus, qui iudicat omnem terram, & facit iudicium, in humana forma ac specie apparens (cùm nullo modo liceat eum Deum patrem, primum totius mundi compagis auctorem & causam nuncupare) quisnam inquam verè appellari poterit, præter solum illius Verbum, quod omnes æternitate sua antecesserit? Cuius etiam in Psalmis mentio facta est: Misit verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. Hunc porrò † proximè & secundū patrem Moyses Dominum apertissimè vocat, his verbis: Pluit Dominus super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino. Eundem quoque in hominis figura rursus Iacob comparentem, eumque sic compellantem, (Non amplius vocabitur nomen tuum Iacob, sed Israel erit nomen tuum, quia inualuisti cum Deo) diuina Scriptura Deum nominat. Quo quidē tempore Iacob etiam vocauit nomē loci illius, visionem Dei. Sic enim locutus est: Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Quinetiam ne suspicari quidem fas est, visiones illas Deum repræsentantes, quæ sunt sacris literis proditæ, angelis voluntati Dei inseruiētibus, eiusque sedulò obeūtibus ministeria, attribuendas esse: quandoquidem, cùm quisquam ex istorum numero hominibus visus sit, non occultat sanè Scriptura, sed nominatim angelum, nō Deum, neque Dominum hominibus locutum esse asseuerat: sicut infinitis Scripturarum testimonijs est comprobatu perfacile. Iesus præterea Moysis successor, eum cùm non alia quàm humana forma ac specie sibi apparentem conspicaretur, vtpote cælestium angelorum, archangelorum, sublimiumque potestatum ducem, & cum patre virtute & sapientia ex æquo insignem, & in vniuersarum rerum regno ac principatu [a] secundas [b] à patre obtinētem, summum exercitus Domini imperatorem nuncupat. Itaque sic scriptum legimus: Factum est autem, cùm Iesus esset in Hiericho, vt sublatis oculis videret hominem stantem contra se, in cuius manu gladius anceps districtus erat. Et accedens Iesus, dixit: Noster es, an aduersariorum? Et respondit illi: Ego summus dux exercitus Domini iam veni. Iesus verò humi se in faciem prostrauit, & dixit ei: Domine, quid mandas seruo tuo? Et respondit summus Domini imperator ad Iesum: Solue calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo tu stas, locus B sanctus est, & terra sancta est. Ex quibus verbis facilè poteris intelligere, istum nō diuersum fuisse ab illo qui Moysi responsa dedisset. Nam eisdem verbis de eo vtitur Scriptura: Vbi vidit Dominus, quòd accedebat ad videndum, vocauit illum Dominus è rubo, dicens: Moyses Moyses. Qui respondit: Quid est? Et ait: Ne appropinques huc. Solue calceamentum de pedib. tuis. Locus enim in quo tu stas, in ipso terra sancta est. Et dixit ei: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Porrò autem, quòd substantia quædam fuerit ante mundi iacta fundamenta, Verbum Dei & Sapientia appellata, quæ quidem & vixerit, & extiterit, & Deo patri, architecto vniuersitatis, ad rerum omnium fragilium & caducarum confectionem inseruierit: [c] præter eas rationes quas suprà posuimus, ipsam præterea Sapientiā audire licet, propria persona per os [d] Salomonis planissimè sic de se mysterio quodam memorantem: Ego Sapientia, consilium tabernaculum meum constitui, scientiam & intelligentiam ego aduocaui. Per me reges regnant, & potestates describunt iustitiam. Per me magnates summo honore decorantur, & per me tyranni terræ potiuntur imperio. Quibus etiam paulò pòst adiungit ista: Dominus condidit me in initio viarum suarum, ad opera sua antè secula. Fundauit me in principio, antequam terrā crearet, priusquàm prorumperent fontes aquarum, priusquam montes stabilirentur, ante omnes colles genuit me. Cùm pararet cælos, aderam illi. Et cùm confirmatos poneret fontes sub cælo, eram penes illum disponens. Ego eram, cui adgaudebat. Quotidie autem iucūdabar ante faciem eius in omni tempore, cùm lætaretur orbe perfecto. Quocirca, quòd Dei verbum ante omnia fuerit, quodque hominibus, si nō omnibus, at nonnullis tamen olim visum sit, ista à nobis hoc tempore breuiter dicta sint.

Iam verò, quid causæ sit, cur non, sicut hac hominum ætate, sic etiam olim apud omnes homines, & apud omnes gentes sermone & prædicatione celebratus fuerit, hoc modo facilè planū fiet. Prisca & antiqua hominū ætas, Christi doctrinā sapiētia sanè & virtute præstantissimam, nondum animo capere poterat. † Primus nāq; homo in initio statim vitam eam, quā primo degebat in loco pleno voluptatis ac beatitudinis, neglecto diuino mandato, in hanc mortalē & caducam vitæ cōditionem præceps decidit: atq; adeò diuinas illas, quibus quondā fruebatur, delicias, cū ista execrabili terra cōmutauit.

Gen. 18.
Psal. 106.
Christus, Dominus.
Gen. 19.
Gen. 32.
Christus, Deus.
Visiones Dei à visionib. angelorū discrepant.
Iosue.
a Secundas nō dignitate, sed persona atque ordine.
Iosue 5.
b Secundas, locus Arrianissimi Eusebiani.
Exod. 3.
Verbum & Sapientia Dei.
c Tertius loco Arrianissimi Euseb.
d Prou. 8.
Ista Lactantius sic vertit: eadem verba hoc loco vtar lib. 4. cap. 6.
Christus cur non prius et... lem sit, vt id nobis celebratur.
Vide Nicephorū lib. ... cap. 5.

† Vide annot. pag. 1. lat. 2. lin. 29.

† vide annot. pag. 2. lat. 2. lin. 22.

Adami posteri prauitatem eius referunt, paucis exceptis: hæc Niceph cap. 2. lib. 1. retulit.

Qui verò erant eius satu editi, cùm vniuersum orbem terrarum sua multitudine com- A plessent, indies multò euadentes deteriores, beluinum quendam viuendi modum, & vitam haud vitalem omnes, vno & altero excepto, sibi asciuerunt. Quinetiam neque ciuitatem frequentare, neque Reip. formam instituere, neque artes aut scientias colere in animum induxerunt. Legem autem iudiciorum, virtutis præterea & philosophiæ ne nomen quidem tenuerunt: vagis item & incertis sedibus inter belluas dispersi in solitudine & locis desertis, tanquam agrestes & immanes homines vitam traduxerunt. Ratiocinandi & sermonis inter se conferendi facultatem è naturæ fontibus haustam, mansuetudinis etiam semina hominum animis mandata, prauitatis sua sponte susceptæ exuberantia labefactantes, nequitiæ & maleficio cuiusque generis seipsos totos tradiderunt: adeò, vt nonnunquam ipsi inter se sua corpora detestabili scelere polluerent, interdum cæde mutua se è medio tollerent, aliquando homines crudeliter vorarent: nō

Gigantomachia.

raro cum Deo bellum gerere & γιγαντομαχίας, id est, Gigantum prælia (quæ omnibus in ore sunt) tentare: terram, interposito muro, cælo adiungere in animo haberent: denique furore quodam immoderatæ importunæque arrogantiæ impulsi, ipsum Deum omniū rerum rectorem de cęlo deturbare molirentur. Quos quidem istum inter ipsos vitę modum & rationem sequentes, rerum omnium contemplator Deus, tanquam syluam agrestem per vniuersam terram diffusam, diluuijs & incendijs adortus est. Fame continua, peste, bello, & fulminum iactu eos cælitùs succidit: atq; acrioribus supplicij generibus, non aliter ac grauem quendam & maximè difficilem animorum morbum, penitus reprimere laborauit. Tandem verò cùm parum abesset, quin vitiositatis & peccandi libido in omnes grassata, se exaturasset, cumque tanquam grauis quædam & intoleranda ebrietas quandam quasi cæcitatis noctem & tenebras cuiusque ferè mētis aciei of-

Verbi Dei apparitio.

fudisset, primogenita & vnica Dei sapientia, ipsum videlicet Dei verbum, quod ante omnium rerum erat originem, incredibili quodam amoris ardore ergà humanum genus incensum, interdum per angelos hominibus in terra vitam degentibus apparuit, interdum per se (quippe salutaris Dei potentia est) vni & alteri ex priscæ ætatis viris, qui ipsum summo pietatis studio complectebantur, non aliter quàm humana forma (aliter enim haud fieri poterat) perspicuè visus est. Et vbi iam ab istis viris semina pietatis per hominum multitudinem sparsa essent, & gens integra studio pietatis dedita, ex illis vetustissimis Hebræis orta fuisset, Deus hisce in ingentem multitudinem con- B crescentibus, cùm adhuc in pristinis vitæ institutis ætatem degerent, per Prophetam

Hebraicæ gentis electio.

Moysen sacrorum initiationes, non illas quidem euidentes & eximias, sed imagines, & symbola sabbati cuiusdam mystici ac circuncisionis, aliarumque arcanarum & opertarum præceptionum formulas tradebat. Cùm autem lex data Hebræis inter illos quasi clara voce diuulgata esset, & ab eisdem iam tum deducta, per omnium hominum cogitationes instar flatus odoriferi permeasset: cumque propter mansuetissimas legumlatorum & philosophorum vbique commentationes ac præcepta, agrestis illa & immanis feritas in plerisque gentibus insita, in suauem morum facilitatem conuersa fuisset: cum denique pace tranquilla, & arcta amicitiæ consociationisque colligatione vltrò citroque homines inter ipsos deuincti essent: tum omnibus mortali-

Quando & quo modo Christus iuxta Prophetarum oracula in terram venerit.

bus vniuersisque gentibus per totum orbem terrarum diffusis, quasi iam præparatis, & ad DEI patris cognitionem percipiendam idoneis, ille ipse virtutum magister, primis sui in omnibus bonis exequendis minister obsequens, diuinum & cæleste Dei verbum, & propter humani corporis, quam induebat, substantiam, nihil à nostra natura discrepans, cum Romana Respublica primùm ab Imperatoribus regi cœpta est, mundo ostendit sese: taliaque tum edidit, tum perpessus est, qualia prophetarum oracula verè & appositè responderunt: quæ quidem non solùm hominem pariter ac Deum, admirabilium operum artificem, in hunc mundum immigraturum, omnibusque gentibus Patris augustè sanctèque colendi præceptorem & magistrum futurum: verùm etiam mirificam eius ortus rationem, & nouam doctrinam, res gestas summa ad-

Christi regnū de quo Matt. 25 1. Cor. 15. Dan. 7.

miratione dignas, mortis præterea modum & formam, ex mortuis resurrectionem, & ad extremum gloriosum & diuinum in cælos reditum manifestè prædixerunt. Illius porrò regnum in extremo seculi æuo futurum, Daniel Propheta diuini spiritus instinctu præuidens, sic tandem cælesti numine afflatus, DEI visionem planius quidem certè, & propius ad captum humanum describit: Aspiciebam, inquit, donec throni positi erant, & antiquus dierum sedebat. Vestimenta eius candida sicut nix, " & capilli capitis eius vt lana munda. Thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accen- " sus, fluuius igneus præceps labitur coram illo. Millia millium ministrant ei † Tribunal loco collocauit, & millia millium assedebāt ei, & libri aperti sunt. Et paulò post:

† Vide annot. pag. 8. lat. 1. lin. 32.

Aspicie-

A Aspiciebam, inquit, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniens vsque ad antiquum dierum perrexit, & in conspectu eius oblatus est, & illi datum est imperium, honos & regnum: & omnes populi, tribus, linguæ, illi inseruient: potestas eius, potestas æterna, quæ non transibit: & regnum illius non corrumpetur. Ista planè non in alium, quàm in nostrum seruatorem † & Deum, verbum quod fuit in principio apud Deum, quodq; propter humanam carnem, quam extrema mundi ætate assumpsit, filius hominis dicebatur, euidenter referri possunt. Verùm cū in proprijs Commentarijs, qui à nobis de Domino nostro Iesu Christo editi sunt, prophetica oracula, exquisite collegerimus: & ea quæ sunt de eo tradita, certioribus argumētis confirmauerimus: his quæ sunt à nobis explicata, erimus in præsentia contenti.

† Videannot. pag. 3. lat. 1. lin. 38.

Extant Eusebij libri 10. de Demonstratione Euangelica scripti, ad quos lectorem hic remittit.

Quod Iesu, & ipsum Christi nomen ab initio & notum fuit, et in honore habitum apud diuinos prophetas.

CAPVT III.

Cum hoc cap. confer cap. 4. Nicephor. hist. eccle. lib. 1.

IPsum nomen Iesu, atque adeò Christi, etiam apud illos veteres Prophetas, quos Deus charos habebat, magno in honore & reuerētia fuisse, iam explanandi se offert occasio. Primus ille Moyses cū hoc Christi nomen, vel maximè venerandum & admirabile perspiceret, cumq; figuras rerum cælestiū & symbola, arcanaque ac plenas mysterij imagines aptè & conuenienter oraculo præcipienti (videlicet, Facies omnia iuxta figuram, quæ in monte tibi monstrata est) edidisset, hominem (quantum in humana situm erat potestate) in summum Dei sacerdotem consecrans, Christum, id est, vnctum appellat: & quoniam Christum, vim sanè rei cuiusdam admirabilis in se cōplecti animaduertebat, huic summi sacerdotij dignitati apud Deū omnem prærogatiuam quæ inter homines est, facilè superanti, propter maiorem honoris & gloriæ accessionem sacrosanctum eius nomen imposuit. Idem Moyses præterea nomen Iesu diuino spiritus afflatu pro certo præuidens, priuilegio quodam & singulari plane præ cæteris præstantia dignum existimauit. Ac cum hæc sacrosancta Iesu appellatio nunquam inter homines ante tempora Moysis † diuulgata fuisset, Moyses eam dedit illi soli ac primo, quem specie & symbolo Christum Iesum præfiguraturum, & post suum è vita discessum in omnium Israelitarum regnum successurum præsciuerat. Nam

Nominis Iesu honor & reuerētia apud veteres Patres.

Exod. 25. Act. 7. Hebr. 8.

Christi sacerdotiū.

† Videannot. pag. 3. lat. 2. lin. 13

B cùm successor eius hoc nomine Iesu esset antea minimè appellatus, sed alio quod parentes ei imposuerant, [a] Ause videlicet, vocaretur: Moyses illum Iesum nuncupauit: atq; isto adeò nomine, tanquam eximio & præclaro honore (qui omni regio facilè antecellit diademati) propterea donauit, quod idē Iesus filius [b] Naue, effigiē seruatoris nostri, qui solus post Moysen, postque figurati adumbratique cultus ab eo traditi expletionem, in veræ & sinceræ religionis ac pietatis imperium succederet, ritè expressit. Atque Moyses hoc modo his duobus hominibus, † alteri summi sacerdotis officio iam perfungēti, alteri post ipsum gentis Israeliticæ gubernacula suscepturo (qui præ reliqua vniuersa hominum illius ætatis multitudine, virtutis & gloriæ claritate nituerunt) hāc seruatoris nostri Iesu Christi appellationem, quò summus illis honos haberetur, imposuit.[c] Prophetæ item, qui deinceps extiterunt, manifestè atque adeò nominatim Christum prænunciauēre: & non modò dolosas Iudaici populi contra eum paratas insidias, verumetiam gentium per illum vocationē apertis perhibuēre testimonijs, ac primùm [d] Hieremias, vbi sic loquitur: Spiritus ante vultum nostrum. Christus Dominus in nostris corruptionibus † comprehensus est. De quo dicimus: In vmbra illius viuemus in gentibus. Deinde [e] Dauid propter eius admirabilitatē obstupescens, ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Quibus paulò pòst subiungit ex ipsius Christi persona: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Neque soli ij qui honore donabantur summi sacerdotij, quique oleo ad eā rem præparato arcani cuiusdam mysterij gratia vngebantur, Christi nomine insigniter apud Hebræos decorati fuerunt: sed reges etiam, quos quidem prophetæ diuini numinis instinctu, oleo perfundētes, Christos quosdam, hoc est vnctos, qui Christū specie adumbrarēt, effecerūt: propterea quòd illi effigiē & figurā regię ac primarię potestatis, quę in solo & vero Christo, verbo Dei omnia moderante cernitur, per se ipsi exprimebant. Iam verò nonnullos è prophetis vnctione quadam Christos, id est vnctos factos, imagine & figura Christum futurum præsignificantes accepimus: vsque adeo, vti omnes hi ad verum Christum, diuinum & cæleste verbum, qui solus summus totius orbis sacerdos est, solus cuiusq; creaturæ rex est, solus inter prophetas summus patris propheta est,

Iesu appellatio.

a Interpret. vauē adnotauit, quo tamē hic non est vsus Curterius. Hieronymus citra Iosuam auāt. Osee id est, saluatorē rectius dici putat.

b Iesus Naue Christi typus. De hoc vide num. 11. & 14. Deut. 1. Ios. 24. vide annot. pag. 3. lat. 2. lin. 16.

† Aaroni scilicet ac Iosue.

c Prophetarū de Christo testimonia.

d Thren. 4. e Psal. 2.

† Videannot. pag. 3. lat. 2. lin. 18.

Christi nomen etiam sacerdotib. regibus & prophetis datum.

Christus summus sacerdos Propheta & Rex.

Solus seruator noster verè Christus dictus.

aptè & congruenter referantur. Huius rei illud potest esse argumento, quòd nemo hactenus veterum siue sacerdotum, siue regum, siue prophetarum, qui per symbola vngebantur, tantam diuinæ virtutis vim & facultatem sit consecutus, quantam seruator & Dominus noster Iesus, qui solus & verus Christus, id est, vnctus declaratus est. Nullus enim ex illis erat, quantumuis amplitudine & honore tot seculorum ætates apud suos nobilitatus, qui aliquando ex ea figurata Christi appellatione, subiectos suos Christianorum nomine decorauerit. Imo verò, ne honos quidem venerandus Christoque dignus cuiquam eorum ab illis, qui ipsorum paruere imperio, tributus est: quinetiam neque post mortem tanta & tam vehemēs animorū affectio ardorq; extitit, vt quisquam eius gratia, qui tanto in honore apud ipsos fuisset, mortem aliquando vellet oppetere: neque inter omnes gentes, quæ vniuersum orbem terrarū incolunt, pro vllo eorū qui id temporis fuerunt, tantus persecutionis tumultus cōcitatus est. Siquidem symboli & figuræ vis non tantum efficacitatis in illis poterat inserere, quantum veritatis declaratio, quæ per Seruatorem nostrum facta est: qui quanquam ne symbola, aut figuras summi sacerdotij à quoquam accepit: neq; genus, quod ad corpus attinet, traxit ex sacerdotibus: neq; in regnum suum satellitum turba deductus est, neq; propheta veterum prophetarum similis factus, neq; dignitatum omnino aut prærogatiuam aliquam apud Iudæos adeptus: tamen si minus symbolorum aut figurarum, at ipsius veritatis insignibus est per Spiritum sanctum egregiè exornatus est. Ac quamuis similes cū his, quos dixi, dignitatū gradus minimè esset consecutus: verius tamē, & magis quàm illi omnes, Christus nominatus fuit: & vt solus & verus Christus, id est, vnctus Dei, per augustam reuera & sacrosanctam ipsius appellationem mundum Christianis compleuit vniuersum. Neque amplius figuras, aut imagines quidem rerum, sed veras virtutes, & vitam cælestem cum ipsa veritatis doctrina coniunctam, ipsius religioni initiatis impertijt. Vnguentū porrò nō ex aromatibus cōfectum, sed diuinum, ex ipso Spiritus sancti numine libatū, haustumque, immortalis & paternæ diuinitatis participatione assumpsit. Quod quidē Esaias etiam docet, sic tanquā ex ore ipsius Christi locutus: Spiritus Domini super me, » eò quòd vnxit me: euangelium annunciare pauperibus misit me, sanare contritos cor- » de, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum. Neque solum Esaias, sed Dauid et- » iam quasi ad personam illius verba dirigens, sic loquitur: Sedes tua Deus in seculum se- » culi, virga directionis virga regni tui. Dilexisti iusticiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ participibus tuis. » Quibus verbis diuinus sermo in primo versu, eum liquidò monstrat Deum esse: in secundo, regalis sceptri honore decorat: deinde sensim descendens, vbi & diuinam & regiam potestatem illi tribuerit: tertio loco Christum ipsum, id est vnctum, non oleo ex corporea concretaque materia composito, sed diuino & pleno exultationis perfusum, manifestò declarat. Qua quidem re etiam ostendit, illius amplitudinem dignitati eorum qui olim corpore tenus figurate † vngebantur, longè antecellere. Quinetiam alibi idem de illo his verbis » mentionem facit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et, Ex vtero ante luciferū genui te. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. » Hic Melchisedech in sacris literis inducitur sacerdos Dei altissimi, non oleo humana comparato industria declaratus, imò verò neque generis successione summi sacerdotij functionem (sicut Hebræorum consuetudo postulabat) assecutus. Quamobrem secundum illius ordinem, non autem secundùm horum ritum qui signis & figuris consecrati fuerunt, seruator noster tum Christus, tum sacerdos, est cum iureiurando adiecto appellatus. Vnde neque corpore tenus apud Iudæos illum perunctum esse, neque editum ex tribu sacerdotum: sed ex ipso Deo ante luciferum, hoc est, ante mundi cōstructionem substantia præditum tradit Scriptura: quippe qui immortale & perpetuum sacerdotium ad omnē æternitatem obtineret. Incorporeæ autē & diuinæ potentiæ, quæ ei tribuitur, magnum & euidens est indicium, illum solum ex omnibus qui vnquā antehac ad nostram vsque ætatem vixerunt, apud omnes homines per vniuersum orbem terrarum, non modò Christum appellari: verùm etiam vno omnium ore ita prædicari, testimonijs illustrari, & præ cæteris omnibus propter nominis sui celebritatem, tum apud Græcos, tum apud Barbaros honorificè memoria celebrari, atque ad hoc vsq; tempus inter omnes qui in omni mundo sunt illius religioni initiati, honore efferri vt regem, admiratione affici supra prophetam, gloria decorari vt verum solum ac summum Dei sacerdotem:[a] postremò, vtpote Dei verbum, quod ab initio extiterit, quodque ante omnia æui spacia substantia præditum fuerit, quod denique decus honorificum à patre acceperit, summa veneratione dignatum, vt Deum. Illud porrò ex omnibus

Christi vnguentum. *Esa. 61.*

Psal. 44.

Dauidici loci explicatio.

Psal. 109.

Gen. 14. Heb. 4-7. Melchisedech sacerdos Christi typus.

Consensus hominū arguit Christi diuinitatem.

a Quartus locus Arianismi Eusebiani: Socrates alius qui Eusebio mox subiungitur Eusebium ab hac nota vindicat quē vide sui operis lib. 2. cap. 17.

† Vide an not. pag. 4. lat. 1. li. 34

A bus summè mirandum videtur, quòd nos qui sumus illi consecrati, non vocibus solùm, & verborum sonitu, sed omni animi inductione & amore eum vsque adeò veneramur, vt veram illius testificationē nostrę ipsorum vitæ nō grauatè anteponamus.

Quod modus pietatis, ab ipso cunctis gentibus denunciatæ, nec recentior, nec peregrinus erat.

CAPVT IIII.

Cum hoc cap. confer cap. 5. Nicephor. lib. 1.

ISTA igitur, antequam in historiam ingrediar, hic sint necessariò à me posita, ne quisquam Seruatorem & Dominum nostrum Iesum Christum, propter rationem temporum, quibus nuper versabatur in carne, nouum & recentem fuisse arbitretur. Iam verò ne sit, qui eius doctrinam nuper ortam, peregrinam, & tanquam ex nouo aliquo homine, nihilq; à reliquis discrepante confictā & compositā existimet, de ista re paucis disseramus. Cū iamdudū (vt nemini obscurū est) aduētus & præsentia Seruatoris nostri Christi omnibus hominib. elucesceret, noua gens (vt liquidè constat) non numero quidem exigua, neque imbecilla viribus, neque in † angustū terræ angulū conclusa, sed ex omnibus gentib. cū hominū multitudine copiosissima, tū pietatis cultu diuinissima, & catenus nec delata pernicie, nec clade superata, quatenus est perpetuò à Deo præsidium assecuta, & apud omnes Christi appellationis & nominis splendore nobilitata, præfinitis & arcanis iam temporum conuersionibus repentè in lucem prodijt. Quam quidem vnus e prophetarum numero sacrati spiritus oculo futurā prçuidens, adeò quasi abalienata mente stetit attonitus, vt ista verba cum admiratione proferret: Quis audiuit talia? & quis sic locutus est? Nunquid terra vno die » parturijt? & nunquid gens simul vniuersa edita est? Declarat porrò idem propheta, hāc appellationem futuram quodam modo dicens: His qui mihi inseruiunt nouum nomen imponetur, quod in terra erit benedictum. Cæterùm quamuis nos planè recentes simus, & hoc nouum Christianorū nomen modò apud omnes gentes increbuerit: vitā tamen & institutionis genus, vnà cum pietatis præceptis, non nuper à nobis confictum, sed à primo (propè dixerim) humani generis ortu, naturalibus quibusdam notionibus in veterum hominum mentibus, qui Deo chari erant, insitis, exercitatum excultumque fuisse, hoc pacto explicare aggrediamur.

† vide castigatiões nostras grecas: pa. 4. lat. 2. lin. 23.

Christi doctrina non noua, aut peregrina.

Esa. 66.

Esa. 62.

Christianorū nomen nouū, vita & institutum nō item.

B Gens Hebræorum non recens aut noua est illa quidem, sed propter antiquitatem apud omnes homines honore prę cæteris floruit. Sunt porrò apud istam gentem librorum monumenta, & scripta volumina, quæ vitas priscorum hominum, qui rari quidem & numero perpauci fuerunt, sed pietate, iusticia, & reliquis virtutibus vniuersis prçstantes, in se complectuntur. quorum nonnulli ante diluuium vixerunt, alij post: qui quidem ex filijs Noe, & nepotibus suis prognati sunt. Quinetiam † Abraham, quem Hebræi principem suum & primum parentem esse iactitant, in eo numero est. Si quis item omnes, illos qui sunt iusticiæ testimonio comprobati (ab ipso autem Abrahamo, ad primum vsque hominem gradatim ascendendo repeti solet) Christianos non nomine, sed re affirmet, non multum profectò à veritate aberrauerit. Nam illa omnia quæ Christiani nomen in se continet (nimirū vt sit Christianus, qui per Christi cognitionem & doctrinam, modestia, iusticia, arduarum rerum in vita perpessione & tolerantia, virtutis constantia, pietatis etiam veriq́ue cultus confessione, vni & soli Deo super omnia attribuendi, præster, excellatq́ue) illa inquam omnia ab illis antiquis patribus non minùs studiosè, quàm à nobis exercitata excultaq́ue fuerunt. Neque certè vlla corporis circuncisio illis fuit, quia neque nobis est: neque sabbatorum obseruatio, quia neq; nobis est: neq; à quibusdam alimenti generibus abstinentia, neque rerum distinctio aliarum (quas primus omnium Moyses exorsus, illorum posteris in figuris explendas obseruandasq́ue tradidit) quia neque apud Christianos eiusmodi res iam extant. Quinetiam ipsum Christum, id est, vnctum Dei, perspicuè agnouerunt. Quippe liquidò constat illum Abrahamo visum esse, responsum dedisse Isaac, locutum cum Iacob, cum Moyse denique & alijs deinceps Prophetis familiariter sermonem contulisse. Inde planè comperies, illos veteres, quos Deus tanto amore complexus sit, eosdem esse cum his, qui sint eximia Christi appellatione donati: idque ex ista Prophetæ voce, sic de illis referente: Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari. Quare perspicuum est, eam re» ligionem quæ est ab illis pijs viris, qui circa Abrahami tempora vixerunt, inuenta & excogitata, atque iam nuper per Christi doctrinam & prædicationem omnibus patefacta, debere primam, vetustissimam, omniumq́ue planè antiquissimam existimari.

Hebræa Gens antiqua et celebris.

† Musculus hic habet Atarā & Abrahamum: Grynæus pro Atera legēdum putat Tharā de quo Gen. 11. in textu Grçco ἀτὰρ, γ Christophorsonus subiecta virgula ad notauit quidè, sed interpretatus nō est. vide an. not. nostras pag. 4. lat. 1. lin. 40.

Veteres Patres quamuis nō nomine, re tamen fuerūt Christiani.

Christianus vere quis.

Christus quomodo etiam patriarchis cognitus.

Psal. 104.

Abraham iustificatus ante circuncisionē. Gen. 15. Rom. 4. Iacob. 2.

Et quanquam Abrahamū longo tempore pòst ferunt circūcisionis mādatum accepisse: tamen ante illud quidem præceptum eum fide iustificatum traditur, sic de eo sacro affirmante eloquio: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iusticiam. Ac cùm ante circuncisionem talis factus esset, diuinum oraculum à Deo, qui se in eius conspectū obtulisset, (idem iste erat Christus, Dei verbum) de illis qui posterioribus seculis simili ratione cum Abrahamo iustificarentur, hoc modo antea promissum fecit, inquiens: Benedicentur, inquit, in te omnes tribus terræ: &, Quod erit in gentem magnam & copiosam: &, Benedicentur in illo omnes gentes terræ: istud sanè in nobis expletum facilè licet animaduertere. Ille enim cum paterna superstitione, & priore vitæ errore reiecto repudiatoque, vnum Deum omnium moderatorem confessus esset: huncque non obseruatione legis postea per Moysem tradita, sed virtutis & probitatis officijs sincerè coluisset: fide in Christum Dei verbum, quod illi apparuerat, iustificatus est. Cui, cùm ita institutus esset, dictum est, quòd omnes tribus terræ & omnes gentes in illo benedicerentur. Atque eundem illum pietatis & religionis modum, quem Abraham excoluit, apud solos Christianos per vniuersum orbem rectè factis (quæ multò plus ponderis habent, quàm verba, ad id quod agitur confirmandum) sedulò exercitatum constat. Quid igitur de cæterò impediet, quò minùs vnam eandemque viuendi rationem, & religionis modum, tum nobis qui à Christo nomen traximus, tum veteribus illis qui Deo admodùm chari habiti sunt, verè fuisse fateamur, adeò vt illam perfectam religionis normam per Christi doctrinam nobis traditam, non nouam quidem & peregrinam, sed (si verum dicendum sit) primam solam & veram asseueremus? Atque hæc quidem hoc modo.

Gen. 12.

Abraham patrum superstitione relicta Deum verè coluit.

Abraham fide iustificatus Rom. 4. Gen. 12. vide Iren. li. 4. cap. 42. Patrū religio eadem quæ Christianorū.

A

Nicephorus lib. 1. cap. 1. de complexu huius historiæ: Eusebius inquit trecentos & aliquot præterea annos est complexus: Socrates autem & Theodoritus, nec minus Sozomenus, centum ferè & quadraginta, à primo scilicet Constantini magni anno, quum is Cæsar est renunciatus, vsque ad decimum septimum Theodosij iunioris annum. Deinceps verò & ipse Euagrius tempus prosequitur, annorum circiter centum & quadraginta: Vt historia à Christo nato omnis, quā ij, quos nominauimus, Historici, conscripserunt, simul & seorsim non minus temporis, quā sexingentorum annorū complectatur: Hac ille cuius calculum exactum esse comperies, si quinque annos solos detrahas, quos ille rotundo numero includere voluisse videtur: duodecimus enim annus Mauritij imp in quo Euagrius desinit, in annum, 9, . Christi incidit. Primus igitur hic liber vsque ad cap. 4. lib. 2. continet ea quæ gesta sunt sub Augusto Cæsare & Tiberio, annis triginta octo: Generaliter autem ad explicationem huius historiæ confer ex secularibus Ioh. Cuspinianum, qui omnes Imperatores, confer ex ecclesiasticis Bapt. Platinam, qui omnes Pontifices compendio suppeditat: his commune vtrisque adde Chronicon Eusebij cum suis appendicibus, Chronicon D. Antonini, Chronicon Ioh. Naucleri: Separatim verò ad huius primi libri intellectum confer C. Suetonium in Augustō & Tiberio, Eutropium lib. 7. Orosium lib. 6. cap. 20. 21. 22. lib. 7. cap. 1. 2. 3. 4. Cornel. Tacitum lib. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Adde his 4. Euangeliorum historias & Acta Apostolorum vsque ad cap. 9. inclusiue. item vitam Apost. Petri & Pauli apud Marianum Scotum, Martinum Polonum & alios cum reliquis adiunctis. B

De temporibus Apparitionis eius inter homines.

CAPVT V.

*Domum inuocat Eusebius in opere instituendo. *Ruffino cap. 2. Ptolemæo eius nominis vltimo rege Aegypti extincto, regnū à Cæsare donatum est Cleopatræ. Vide Hirtium lib. 4. de bel. Alexan. & Suetonium in vita Iulij Cæsaris.*

Cōfer hoc cap. cum cap. 6. li. 1. Nicephor. in quo ille Iudaicæ historiæ integram synopsim texit.

IAm verò cū aditus ad Ecclesiasticam historiam quæ nobis proposita est, cōmodè patefactus sit: sequitur, vt deinceps à Seruatoris nostri in carnem aduentu, tanquam iter quoddā orationis capessamus, simulatque Deum patrem, ipsumque Iesum Christum, cælestem Dei sermonem, qui seruator & Dominus noster declaratus est, precibus inuocauerimus, vt in veritate explananda adiumento nobis ac subsidio esse velit.* Secundus igitur & quadragesimus regni Augusti agebatur annus, octauus autem & vigesimus ab Aegypto subiugata, & Antonij Cleopatręq; morte (in quam Ptolemæorum in Aegypto dominatus ac regnum postremò desijt) cū seruator & Dominus noster Iesus Christus sub primo censu Cyrenij, ᴬ id temporis præfecti Syriæ, congruenter secundum Prophetarum vaticinationes de illo editas, in Bethleem Iudeæ natus est. Hunc quidem censum Cyrenij temporibus factum, Flauius Iosephus, historicorum qui sunt apud Hebræos facilè princeps, memoriæ prodidit. Aliam etiam historiam de Galilæorum secta, quæ iisdem temporibus exorta est, adnectit, de qua item Lucas apud nos in Actis ita ferè verba facit:* Post hunc surrexit Iudas Galilæus in diebus census, & auertit multum populum post se: & ille perijt, omnesque quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. Iosephus porro, quem suprà citauimus, istis admodum consentiens in decimo octauo libro Antiquitatis hæc ad verbum tradit: Cyrenius, vnus ex Senatorum Roman. numero, cum esset reliquis magistratibus perfunctus, omnesque propè honorum gradus percurrisset, Consul tandem factus, alijsque dignitatis insignibus eximiè ornatus, exiguis cum copijs in Syriam aduentauit: quippè eo à Cæsare missus erat, vti non modò genti illi ius diceret, vt prætor, sed opum cuiusque & facultatum vt Censor, æstimationem faceret. Ac non multò pòst subiungit: Iudas Gaulanites, vir ex ciuitate cuius nomen erat Gamala prognatus, vnà cum Saddocho Pharisæo, sibi in societatem ascito, populum ad defectionem sollicitare maturabat. Hi duo censum illum, nihil aliud quàm apertum seruitutis iugum, eorum ceruicibus impositurum asserere.

De censu sub hoc Cyrenio acto vide Nicephorum cap. 10. li. 1.

*Act. 5. *Ruffino cap. 3. Ioseph. cap. 1. lib. 18. de Antiquitate. Cyrenij elogium.*

Iudas Gaulanites idē qui mox Iudas Galilæus de quo Lucas Act. 5. 37.

A serebant. Proinde gentem eam ad libertatis suæ propugnationem adhortabantur. In secundo libro Historiarum de bello Iudaico conscriptarum, de eodem viro hæc præterea scribit: interea tēporis vir quidam nomine Iudas Galilæus, regionis illius indigenas & habitatores ad defectionem impulit: illisque admodùm turpe esse dixit, si Romanis tributum persoluere sustinerent: & post obsequium, quod Deo præstare deberent, mortalium etiam dominationi se subijcerent. Hæc Iosephus. Cap. 12.

a Nos in eo opere quod de temporum emendatione cudimus pluribus ostendimus natum esse Christum nocte dominica præcedente diem 25. Decembris, anno imperij Augusti Cæs. a Triumuiratu 42. ab Actiaca victoria 29. eodem Augusto XIII. & M. Plautio Syluano consulibus, Regni Herodis 34. anno Mundi 3979. anno vrbis 751. anno Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ tertio. Danielis hebdomadæ sexagesimæ sextæ anno secundo. Sublata terra 110. Indictione quarta. Illud autem adnotandum hic est, quod D. Lucas cap. 2. euang. & ex eius authoritate Euseb. aut certè interpres asserat natum esse Christum sub primo censu Cyrenij. Quanquam enim ex Eusebio neque hic, neque in Chronicis haberi distinctio vlla queat, tamen primum censum hic dictum esse ad distinctionem secundi census, qui sub eodem actus est vndecimo anno post priorem, dubitari non oportet. Primum enim istum censum de quo Lucas loquitur, Cyrenius Syriæ præfectus constitutus egit superstite adhuc Herode, idque edicente Cæs. ex Sc. vti testatur in Chronicis Euseb. cuius quidem descriptionis mentionem Iosephus nusquā facit: Secundum censum egit idem Cyrenius anno post superiorem vndecimo, Archelao Herodis filio in exilium iam misso, & Iudæa in prouinciæ formam redacta, & rectore eius constituto C. Coponio. Atque huius quidem census secundi mentionem facit Iosephus cap. 1. lib. 18. Antiquit. Iudaicarum. Quæ res non considerata decepit eos toto decennio, qui caput hoc Iosephi ad caput illud Lucæ pertinere arbitrantur. Fortassis autem nec illud quidem abs re fuerit adnotare, eundem hunc, qui Iosepho, & Lucæ, & Eusebio hic, & interpreti nostro Κυρήνιος est, ab Hieronymo in Chronicis Eusebij, à Mariano Scoto in Methodio Quirinum esse translatum & Quirinium ab omnibus Chronologis Latinis appellari. Fuisseque anno vrbis 742. hunc ipsum (qui pleno nomine P. Sulpitius Quirinus dicebatur, vna cum M. Valerio Messala consulem decem. scilicet annis ante primum, viginti verò annis ante secundum censum actum, quod cū Iosephi elogio pulchre conuenit: qui eum gessisse consulatum inter cætera commemorat. Mutatio aūt nominis ex Quirinio in Κυρήνιος procliuis fuit Græcis, qui pro qu K vsurpant.

Quòd temporibus eius, iuxta Prophetarum oracula, defecerunt principes, qui antea ex progenitorum successione Iudæorum genti imperitabant: & quòd Herodes ex peregrinis primus eorum rex fuerit.

CAPVT VI.

Huc refer partem posteriorem cap 6. apud Nicephor. lib. 1.

* Ruffinus cap 4.

a Herodes alienigena, Iudæorum rex.

Gen. 49. extat hoc vaticinium Patriarchæ Iacob de aduentu Christi.

b Herodis genus.

Antipas Herodem Asc. Herodes Ascalonita templi Apollinei ædituus Antipatrum Idumæum Antipater Herodem filium habuit primū ex alienigenis Iudæorū regem. Vide Epiphanium contra Herodianos Hæresi 20.

c Æditui

d Antipater.

e Hircanus.

* Ruffi c. 5.

f Iudæorum reges ex Moyse successione.

g Iudices.

h Sacerdotes.

i Ioseph lib. 14. cap. 2. de Antiq.

k Aristobulus Romā cū liberis in triumphum mittitur, autore Iosepho li. 14. cap. 7. & medio sine fine.

Aphricanus.

E* Odē tēpore, cùm a Herodes primus, extero quodam & peregrino genere ortus, Iudaicæ gentis regnum obtinuisset, prædictio prophetica per Moysen antiquitus prolata, videbatur finem cōsecuta, quæ ait: Non deficiet princeps de Iuda, neque dux de fœmoribus eius, donec veniat cui regnum reseruatum sit: quem etiam expectationem gentium fore commonstrat. Tantisper enim prædictionis Mosaicæ euenta minimè absoluta & perfecta sunt, dum sub principibus ex ea gente prognatis vitæ degendæ potestas esset: qui quidem initium imperij altius ab ipso Moyse dictum capientes, vsque ad Augusti regnum durauerunt: sub cuius imperio Herodes primus externæ gentis stirpe procreatus, Iudæorum principatum à Romanis adeptus est. qui, b vt tradit Iosephus, paternum genus ex Idumæis, maternum autē ex Arabum familia ducebat. Verùm (vt Aphricanus, scriptor haudquaquam vulgaris, memorat) eius genus qui accuratè peruestigāt, Antipatro satum ferunt. Hunc autē Herodis cuiusdam Ascalonitæ filium fuisse, qui ex c Ædituis (sic enim appellati sunt hi, qui tēplo Apollinis inseruièrunt) originem traxit. Qui quidē d Antipater, cùm adhuc puer esset, captus ab Idumæis latronibus, cum illis, quod reliquū erat vitæ, propterea traduxit, quod patri eius qui in magna egestate versabatur, ad eum redimendum non satis suppetebat pecuniæ. Ei verò moribus illorum & vitæ institutis educato, postea cū e Hircano, summo Iudæorum sacerdote, magna intercessit familiaritas. Huius filius erat Herodes ille, qui Seruatoris nostri tempore vixit.* Cùm igitur Iudæorum regnum ad Herodem, hominem peregrinum, tandem peruenisset, pro foribus iam aderat, secundùm Prophetæ oraculum, gentium expectatio. Quippe ex illo tēpore f principes ac duces, qui successione ab ipso Moyse deriuata, Iudæorū potirentur imperio, deficere & prorsus euanescere videbantur. Nam ante illorum captiuitatem & demigrationē in Babylonem, à Saule & Dauide exorsi, regum ditioni subijciebātur. Ante reges autem, magistratus qui g Iudices nominati sunt, illorum Rempub. procurabant: qui quidem proximè post Moysen, & eius successorem Iesum, regnum illorum capessere cœperunt. At postquam Babylone denuò in patriam reuertebantur, eam Reip. formam perpetuò tenuerunt, quæ erat partim optimatum, partim paucorum prudentia & consilio gubernata. Summi enim h sacerdotes summam rerum vsque eò administrabāt: quoad Pompeius Romanorum dux eò aduentans, i Hierusalē acri & violenta obsidione expugnasset: atq; ad templi adita progressus, res sacras nefario scelere polluisset. Eum verò qui auita successione rex simul & summus sacerdos ad id temporis perseuerasset (cui nomen erat k Aristobulus) vinculis constrictum, vnà cum liberis Romam misit, atque Hircano eius fratri summi sacerdotij munus tradidit. Post illud tempus vniuersa Iudæorum gens facta

B

est

est Romanis vectigalis. At non longo interuallo interiecto, cùm Hircanus (in quem vltimum summorum sacerdotum erat deuoluta successio) à Parthis captiuus ducebatur, A

Herodes regnum obtinet.

primus (vt suprà dixi) Herodes externa stirpe editus, Iudaicæ gentis imperium Senatus Romani & Augusti imperatoris auctoritate obtinuit. Cuius temporib. cū Christi aduētus euidenter & pro certo instaret, salus etiam gentium, quæ tam diu expectabatur, expleta est: earundemque vocatio, iuxta prophetarum oracula, maturè insecuta. Ex quo quidem tempore, simulac principes & duces ex Iuda, hoc est, ex Iudæorū familia ac gente prognati, Remp. illam regere desistebant: series etiam summi sacerdotij, quod secundum generis propinquitatem, & auitam successionem rato ac certo ordine solebat cuiq; deferri, extemplò confusione quadam (neque id sine causa) labefactata est. Quarum rerum testem locupletem habes Iosephum, qui narrat, Herodem, cùm à Romanis esset regno donatus, non amplius pontifices & summos sacerdotes ex antiquo creauisse genere, sed abiectis quibusdam & ignobilibus illum honoris gradum detulisse. Eandem itē rationem in designandis summis sacerdotibus [a] Archelaū, filium eius, & Romanos etiam, qui post illum Iudæorum regnum adepti sunt, cū Herode obseruasse.[b] Idem scriptor porrò declarat, Herodem primum sacrā summi sacerdotis stolam priuatim apud se tenuisse, proprio sigillo occlusam: & summis sacerdotibus deinceps illius apud se retinendæ potestatem non omninò permisisse. Idemque eo mortuo fecisse Archelaum, reliquosque Romanos. Atque ista sint à nobis explicata, ad declarationem alterius prophetiæ, quæ in Seruatoris nostri Iesu Christi aduentu plenè completa fuit. Numerum verò septimanarum, quę vsque ad Christi imperium conficerentur (de quibus alio loco vberius disseruimus) prophetica Danielis oratio apertè est & nominatim cōplexa. Quibus tandem ad exitum perductis, Iudæorum chrisma abolendum fore prædixit propheta. Atque istud planè tempore illo, quo Seruator noster Christus in hanc lucem editus est, perfectum & absolutum esse constat. Hæc igitur, ad temporum veritatem comprobandam sint à nobis necessariò obseruata.

Herodes homines viles & obscuros ad summum sacerdotium promouet.

a Archelaus in impietate patrissat.

b Ioseph li. 15. cap. 14. Antiquitatum.

Septimanarū Danielis numerus.

De ea quæ in Euangelijs de Christi genealogia putatur discrepantia.

CAPVT VII.

Ruffi. ca. 6. Matthæi & Lucæ de Christi genealogia discrepantia.

B

QVoniam autē Matthæus & Lucas, in suis Euangelijs Christi genealogiam varia ratione & modo nobis tradiderunt, & ob eam causam à plerisque plurimùm inter se dissidere putantur (in quorum locorum explanationem, fidelium quisque veritatis ignoratione adductus, suo marte aliquid commentari magnoperè elaborauit) de his historiam ad nostram vsque ætatem ductam in medio ponamus. Quam quidem Aphricanus (cuius paulò antè mentio facta est) in epistola ad Aristidem, de Euangeliorum consensu scripta, dilucidè commemorat: reliquorum opiniones non modò tanquam vim veritati inferentes, verùm etiam falsò confictas esse commonstrat: historiam autem, quam ipse acceperat, his ipsis verbis refert. Quoniam generum & familiarum nomina inter Israelitas, aut natura, aut lege enumerari solent: natura, cùm proles ex germano parentum semine orta succedit: lege autem, cùm alter filiū procreat in nomen fratris sui, qui absque liberis excesserit è vita (nam quia nondum certa & indubitata resurrectionis spes eorum animis penitùs insidebat, idcirco futuram resurrectionis promissionem in hac mortali & caduca resurrectionis specie, imitatione quadam adumbrârunt, quo nomen eius qui vitam cum morte commutauerat, nō prorsus ex omni memoria deleretur) & quoniam etiam illorū qui in ista genealogia introducuntur, alij verè & ingenuè successerunt, vt filius patri: alij ab alijs procreati, aliorum nomen adepti sunt: idcirco vtrorumque fit mentio, & illorum qui verè genuerunt, & horum, qui quodammodo eos genuisse dicuntur: & ob eam causam neutrum ex Euangelijs est ementitum, cùm alterum naturam, alterum legem percenseat. Genera enim, tum quæ à Salomone, tum quæ à Nathā ducta sunt, in sobole suscitanda pro his qui liberis caruerunt (quod quidem secundis nuptijs & renouatione seminis fit) ita confunduntur, vt non sine causa ijdem liberi interdum diuersorum patrum putentur: tum horum qui opinione, tum illorum, qui verè patres extiterūt. Ita efficitur, vt vtraque genealogiæ declaratio, re ipsa & propriè vera cū sit, licet varia quidem & diuersa, accurata tamen & exquisita ratione gradatim descendat. Verùm vt, quod oratione proposueram, planius fiat & apertius, ipsam generum & familiarum seriem persequar. A' Dauide per Salomonem dum Matthæus generationes numerat, tertius à fine reperitur Matthan, qui genuit Iacob, patrē Ioseph. A' Nathan autem per Dauid, vt Lucas numerat, similiter tertius à fine inuenitur Melchi: cuius filius erat Heli, pater Ioseph. Ioseph enim filius

Confer cū hoc capite cap. 7. 8. 9. 10. 11. lib. 1 hist. Eccle. Hist. Nicephor.

Aphricanus.

Genealogiarū apud Iudæos ratio.

Suscitatio fraterni seminis quid præfigurauerit.

Generum & familiarum series.

A lius fuit Heli, qui ex Melchi prognatus fuerat. Cū igitur Ioseph nobis sit propositus, quē inuestigemus: explicandum videtur, quo pacto & Iacob & Heli suum genus, alter ex Salomone, alter ex Nathan deducens, vterque illius pater esse dicatur. Ac primùm, qua ratione isti duo Iacob & Heli probentur fratres fuisse: deinde, quomodo istorum patres Matthan & Melchi (qui diuerso orti sunt genere) aui Ioseph ostendantur. Sic igitur res se habet. Matthan & Melchi vicissim eandem duxerunt vxorem, & fratres ex eodem vtero progenuerunt: cùm lex minimè obstaret, quo minus vidua, vel libello repudij dimissa, vel viri morte vinculis matrimonij soluta, alteri nuberet. Ab Estha quidem (hoc enim nomine fuisse mulier illa traditur) primus Matthan, qui à Salomone ducebat genus, suscepit Iacob. Ac simulatque Matthan è vita migrauit, Melchi, originem generis sui ad Nathan vsque referens (cùm ex eadem quidem tribu, sed ex diuerso genere ortus esset) istam, vt suprà diximus, viduam duxit vxorem: ex qua filium Heli procreauit. Ita factum est, vt Iacob & Heli ex diuersis generibus satos, vterinos quidem fratres reperiamus. Quorum alter, nempe Iacob, vbi frater ipsius Heli absq; prole occubuerat, vxorem eius in matrimonium assumens, ex illa Ioseph, & natura & ratione sibi filium, tertium produxit. Quapropter scriptum est: Iacob genuit Ioseph, qui secundum legem filius erat Heli. Nam cùm Iacob frater esset illius, ei semen suscitauit. Quocirca neq; hęc quæ de eo apud Matthæum euangelistam citatur genealogia, Iacob genuit Ioseph: neq; rursus illa, quę apud Lucam est, Iesus qui, vt putabatur, (nam hoc etiam addit) filius fuit Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi, inanis irritáue existimari debet. Atque ista generādi ratio quæ ex lege ducta est, non poterat significantius, aut magis propriè exprimi. Idcirco istud vocabulum, Genuit, in tali liberorum procreandorum ratione, dum familias ad Adam vsque, qui à Deo creatus est, gradatim ascendendo repetit, ad finem vsque silentio omnino præterijt. Neque certè hoc à nobis sine causa & ratione probabili, neq; nostro ingenio subitò iam & ex tempore excogitatum est. Nam qui Seruatori nostro secundum carnem cognati sunt, vel stirpis suæ insigniter illustrandæ, vel historiæ simpliciter docendæ studio inducti, etiam ista nobis vere tradūt: Latrones Idumæos, irruptione facta in ciuitatem quandam Palæstinæ, nomine Ascalonem, & Apollinis delubro,

Matthan. Melchi. Estha. Iacob. Heli.

B quod erat in vrbis mœnibus collocatum) Antipatrum Herodis cuiusdam Aeditui † filium, cum alijs spolijs captiuum abduxisse. Ac cùm pro filio redimendo sacerdos precium persoluere non posset, Antipatrum Idumæorum moribus & institutis educatū, paulò pòst cum Hircano Iudææ summo sacerdote familiaritatem conflasse: cumque cùm pro Hircano legationem ad Pompeium obiret, & illi regnum ab Aristobulo fratre ereptum, liberum & integrum restituisset, Palæstinæ curatorem designatum, in magna prosperitate vitam degisse. Antipatro autem, qui propter inuidiam, prosperum & fortunatum suarum rerum cursum comitātem, ex insidijs e medio tollebatur, Herodē eius filium successisse: & postea ab Antonio & Augusto, ex Senatus decreto ad regnum Iudæorum capessendum delectum esse. Eiusque filios fuisse, Herodem, & alios principes, qui Tetrarchæ appellabantur. Hæc quidem communia videntur cum illis, quæ sunt in Gentilium historijs memoriæ prodita. Porrò autem, cum familiæ non Hebræorum solùm, verumetiam eorum, qui vsque ad Proselytos genus suum referebant (vt ad Achior Amanitem, & Ruth Moabitidem, qui ex Aegypto elapsi, commiscebantur cum Israelitis) ad illud tempus scriptis proditæ, in tabularijs reseruarentur: Herodes, quoniā illorum stirpem nihil ad se pertinere, nihilque ad suam dignitatem illustrandam affer re adiumenti animaduertebat, suæ ignobilitatis & obscuri generis conscientia exagitatus, Annales illos de generum & familiarum antiquitate incendit: arbitratus se nobilē visum iri, cùm nemo suum genus ex publicis illis monumentis depromptū, ad Patriarchas, vel ad proselytos, vel ad eos qui [a] γειώρας (id est, terræ incolæ, qui cum Israelitis permiscebantur) vocati sunt, omninò posset reducere. Erant tamen nonnulli antiquitatis replicandæ studiosi, qui nomina auitæ stirpis vel tenentes memoria, vel ex scriptis Annalibus promentes, priuatim sibi indices eorum conficiebant: magnopereque propter ea gloriabantur, quòd ipsorum nobilitas ita foret ad posteritatem reseruata. Inter quos erāt hi, tum qui propter generis cognationem, qua Christo Seruatori coniungebantur, δεσπόσυνοι, hoc est, ex Domini tribu & familia orti, nuncupati sunt: tum qui ex Nazaris & Cochaba Iudæorum pagis prognati, in reliquas Iudęæ partes commearunt: istamque genealogiam à nobis suprà commemoratam partim ex libro Annalium siue Dierum sumentes, partim complectentes memoria, apertè quoad poterant explanarunt. Siue igitur ita se res habet, siue secus, nemo (cùm vt ipse iudico, tum vt quisque æquus rerum æstimator censuerit) planiorem reuerà inuenire poterit explicationē. Atq; hæc ipsa licet nullo comprobetur testimonio, à nobis tamen minimè reijciatur, cùm meliorem aut veriorem

† Vide annot. græcas pag. 3. lin. 2. lin. 34.

Antipater quomodo Palæstinæ curator designatus.

Herodes Antipatri F. & successor.

Tetrarchæ.

Annales familiarum ab Herode cremati: & quomodo eorum defectui consultum sit.

Hæc ex Aphricano, vt testatur Nicephor. cap. 11. lib. 2. apud quē ipsa verba Aphricani vide.

a γειώρας.

δεσπόσυνοι. vide annot. nostras græcas ad calcem huius operis pag. 7. lin. 5.

veriorem neutiquam proferre queamus. At dubium non est, quin Euangelium omninò uerè loquatur. In extrema etiam illa epistola, ista annectit: Matthā à Salomone prognatus genuit Iacob. Quo mortuo, Melchi à stirpe Nathan profectus, ab ea quæ vxor erat Mathan, procreauit Heli. Vterini ergo fratres erant Heli & Iacob. Heli absq; prole occumbente, Iacob illi semen suscitauit, & genuit Ioseph: qui natura filius eius erat, lege verò, Heli. Ita vtriusq; filius erat Ioseph. Hæc Aphricanus. Porrò autem, cum genealogia Ioseph hoc modo deducatur, constat Mariam verè ex eadem tribu ortam. Siquidem à Moyse lege sancitum erat, non licere diuersas tribus inter se matrimonium iungere. Præcipitur enim, vt vni eorum qui sunt ex eadem tribu & familia, mulier quæque nubat, ne hæreditas generis à tribu in tribum transferatur. Verùm de his ista quidem hoc modo. A

Ioseph, et Iacob, et Heli F.

Num. 36.

Tribuum confusio vetita.

De Herodis in filios insidijs, & quem vitæ exitum habuerit.

CAPVT VIII.

Ruff. ca. 9. Magi ex Oriē. te Christum recens natum quærunt. De Magorum aduentu, vide Epiphanium contra alogos.

Confer cū hoc cap. te cap. 12. 13. 14. 15. lib. 1. Niceph. & Epiphan. cap. pen. lib. 1. tō. 1.

Simulatq; verò Christus temporibus suprà demonstratis, conuenienter Prophetarum prædictionibus in Bethleem Iudææ natus erat, Herodes ob interrogationem Magorum ex Oriente eò aduentantium, qui sciscitabantur vbi nasceretur rex Iudæorum (stellam enim illius se vidisse dixerunt, hancq; causam fuisse tanti & tam prolixi itineris, tantaque cum celeritate confecti, quod vti Deum in lucem iam editum sanctè & reuerenter adorarent, suscepissent) Herodes inquam, non parum ob eam rem animo perturbatus A (quippè illius regnum, sicut ipse putabat, iam in magnum veniebat periculum) quærebat ab illis qui in ea gente legis doctores nominati sunt, vbinam Christum natum fore expectarent? Vt autem Micheæ Prophetiam, quæ illum in Bethleem natum fore prædixerat, agnouit, vno edicto omnes pueros adhuc vberum lac sugentes, non in Bethleem solùm, sed in vniuersis eius finibus, à bimatu & infrà, secundū tempus quo accuratè fuisset à Magis sciscitatus, neci dari mandat: omninò enim Iesum eiusdem cum æqualibus calamitatis (vt erat verisimile) participem fore arbitrabatur. Cæterùm puer à parētibus, per angeli visionem, quid esset futurum præscientibus, in Aegyptū deportatus, insidias illius præuertit. † Ista etiam sacra Euangelij doctrina perspicuè commonstrat. Verùm deinceps, quæ merces B crudele Herodis facinus contra Christum, & pueros eius æquales admissum subsecuta sit: & quo pacto statim pòst, nulla vel minima quidem dilatione interposita, diuina vltio illum dum adhuc in vita manebat, exagitauerit, & quasi procemia rerum ei post discessum e vita obuenturarum euidenter ostenderit, operæ precium est intelligere. Qua autem ratione prosperum & florentē regni sui statum, quo se tum frui putabat, domesticis calamitatibus, quarum aliæ ex alijs ortæ sunt, ipse obscurauerit, dum vxorem & liberos, dumq; reliquos quibus cum propter propinquitatem generis & amoris coniunctionem maxima ei intercessit necessitudo, nefaria cæde afficeret, in præsentia commodè oratione explicare non possumus: præsertim cum istarum rerum argumentum omnem illam crudelitatem, quæ a Poëtis in Tragœdijs describi solet, longè superet. Quod quidem si quis scire desiderat, legat Iosephi historiam, qui idem vberrimè plenissimeq; persequitur. Cæterùm quo modo statim post insidias Seruatori nostro & alijs infantibus factas, cœlitùs inuecta plaga illum ad extremum vsque spiritum afflictārit, non erit alienum vocibus auctorijs ad verbum citatis attentè auscultare: qui quidem in decimoseptimo Iudaicæ antiquitatis libro, vitæ illius exitum accuratè scribit ad hunc modum, Herodem acerbior indies excruciabat morbus, dum Deus p nefarijs sceleribus, quibus se contaminauerat in vita, graue de eo supplicium sumeret. Ardor erat aliquāto lentior ac remissior, qui non tantum feruores illos, qui cum manibus contrectabant, exeruit extrinsecus, quantum cruciatus intestinis eius & visceribus inussit. Nihil planè erat, quod

Egesippū lib. 1. c. 45.

Matth. 2.

Pueros necari iubet Herodes.

Christus Herodis manibus elapsus in Aegyptum se confert.

† Ruff. ca. 8.

Herodis pœna. Ioseph. lib. 17. cap. 7. & 10. de antiquitate.

A Sameas & Pollio Pharisæi, & Manahemus Essenus, vt Joseph. antiq. lib. 14. cap. 17. & lib. 15. cap. 1. & 13. commemorat, Herodi, etiamnum puero & priuato regnum Iudæorum portendi prophetarunt. Quorum vaticinium cum euentu ipso verificatum esset, illi apud Herodem ingentem gratiam, Herodes apud multos diuinitatis opinionem non mediocrem consecutus est. Mox enim sunt exorti, qui Herodem Christum esse contenderent, eum, qui Iudæis promissus erat. Malè intellecto vaticinio patriarchæ Iacob. Genes. 49 qui proinde Herodiani sunt vocati, vt testatur Epiphanius hæresi 20. contra Herodianos, quorum etiam apud Euangelistas mentio fit. Herodes igitur ob aduentum Magorum meritò sollicitus, duplici nomine puerum Iesum de medio tollendum iudicabat. Primum vt sibi posterisque suis apud Iudæos vtcumque iam animo conceptam de Regno diuinitus accepto opinionem vendicaret. Deinde vt Augusto Cæsari diligentiam suā probaret in præcidendis seditionum ac defectionum occasionibus. Hanc igitur quo magis notabilem redderet, etiam proprium filium infantem, (quem teste Philone sustulerat ex vxore tribus Dauidicæ) cum cæteris interemit. Quare audita Augustus, delectatus, melius est, inquit, Herodis porcum esse, quam filium. Quia scilicet Iudæi porcos non mactent. Vide Macrob. libro Satur. 2. cap. 4.

inexple-

A incxplebilem eius alimenti capessendi auiditatem omnino posset saturare. Asperà viscerum vlcera, acutissima laxioris intestini tormina, humor purulentus, ac præ tumore pellucens, qui per pedes serpebat. grauissimè illum diuexauit. [Afflictatio item sumen occupauit non dissimilis. Quinetiam tabida membri genitalis putredo vermes progenuit. Accedebat his ardua spiritus & animæ intentio, eaq; tum propter difficultatem expirandi, tum propter anhelitus crebritatem peracerba. Neruorum præterea contractio per omnia membra peruasit: quæ quidem vim & acrimoniam inflixit ei planè intolerabilem. Dicebatur igitur ab his qui diuinandi arte multum pollebant, quiq; in sapientia ac scientia rerum eiusmodi interpretandarum omne suum studium collocabant, Deū has pœnas à rege, ob variam suam & multiplicem impietatem, expetiuisse. Ista ergo Iosephus, quem suprà dixi, in libro citato commemorat. In primo† quoq; Historiarum, siue de Iudæorum expugnatione seu captiuitate, non diuersam ab his tradit de illo sententiam. sic enim scribit: Hinc corpus eius vniuersum morbo correptum, varijs perturbationum & molestiarum tormentis distrahebatur. Febris quædam tepidior, pruritus non ferendus, per totius cuticulæ extremitatem pererrans, laxioris intestini continua cruciamenta, inflatus pedum tumor instar hydropici, ardens suminis æstus illum exagitauit. Putrida membri virilis sanies vermiculos ex se edidit. Adde his crebritatē halitus, & spirandi difficultatem, neruorum contractiones per omnia membra peruadētes: ita vt vates & arioli istos morborum stimulos, quibus sic perfodiebatur, pœnā pro maleficijs suis cœlitùs irrogatam assererent. At ille, licet cum eiusmodi cruciatibus luctaretur, adhuc tamen vitæ teneri cupiditate, spem salutis animo capere, de curatione deniq; cogitare cœpit. Itaq; traiecto Iordane balneis, q̄ prope Callirrhoē sita sunt (ista quāquam in lacum Asphaltitim delabuntur, sunt tamen præ dulcedine ad bibendum valde accommodata) vti cœpit. Ibi medicis visum est, vt tepido oleo totum corpus foueret: quo quidem in solium plenum olei sensim demisso, oculi præ imbecillitate ei deficere, & more hominis iamiam morituri reuolui videbantur.* Tandem seruorum† strepitu, quos circa se tumultuantes habebat, excitatus, tametsi aliquantum respirauit, de cætero tamen in vitæ & salutis suæ desperationem venit: ac propterea singulis militibus quinquaginta drachmas distribui, ducibus etiam & amicis grandem pecuniæ summam dispertiri mandauit. Ad extremum inde reuersus, Hiericho se contulit: ac iam insana

B quadam bile & furore incensus, etiam morti ipsi penè interminatus est, inq; cogitationem nefandi cuiusdam sceleris edendi impetu præceps ruit. Nam ex singulis vicis, viros insignes & totius Iudææ facilè principes simul coactos, in locum quendam qui Hippodromus appellabatur, concludi iussit. Accersitis tandem ad se Salome sorore, & viro illius† Alexandro: Noui, inquit, Iudæos de mea morte præ nimia quadam lætitia triumphos & festos dies celebraturos: verùm per alios quosdam perfacilè possum efficere (modò vos iussa mea exequi volueritis) vt non solū lachrymis & mœrore deflear magnopere, verumetiam funus splendidum & insigne assequar: viros illos, quos in custodia seruandos imperaui, simul ac ego animam efflaro, absq; mora militibus vndiq; circumiectis interficite: vt cùm vniuersa Iudæa, tum singulæ ædes, etiam inuitæ meam mortē acerbè lugeant. Atq; idem author paulò pòst subiungit: Rursus partim inedia & cibi auiditate, partim ardua & anhela tussi ita distinebatur, vt dolorum magnitudine superatus, fati tempus anteuertere in animum induceret. Pomo igitur primùm in manum arrepto (consueuit enim id generis fructum, extremo putamine amputato, libenter cōedere) poscebat & cultrum: deinde oculis vndiq; circumspiciens, ne quis sibi in eo facinore esset impedimento, dexteram quasi iam seipsum confossurus leuabat. Idem scriptor præterea narrat, illum ante extremū vitæ suæ exitum, alterum filium suum ingenuum è medio sustulisse: ac duobus illis, quos antea interemisset, cum iam tertiū adiecisse. Exiguo autem temporis momento interposito, non absq; maximo dolore & afflictatione stamina vitæ abrupisse. Atq; hoc exitu vita Herodis conclusa est: qui quidem pro pueris, quos in confinijs Bethleem nefariè & crudeliter (vti Seruatori nostro vitam per insidias adimeret) enecauisset, debita persoluit supplicia.* Post cuius interitum, angelus Domini Ioseph adhuc in Aegypto commoranti, secundum quietem astans, mandauit, vt arrepto puero vnà cum matre, in Iudæam rediret. Quippe illos qui animā pueri tollere quærebant, è vita cessisse significauit. Istis porrò Euangelista etiam illa adnectit, his ferè verbis: Cum audiret Archelaum pro Herode patre suo, regno Iudææ potitum, illuc proficisci admodum extimuit. Responso igitur in somno accepto, in partes Galilææ recessit.

[Margin notes, left:]
†. Vide annotat. pag. 7. lat. 2. lin. 30.
† Vide castigat. siue annot. nostras pagin. 8. lat. 1. lin. 1.

[Margin notes, right:]
Ioseph. lib. 1. de Capt. cap. 21.
Callirrhoē, fons calidus, de quo vide Plin. lib. 5. ca. 16. Sunt etiā Balnea Asphaltidis lacus.
* Ruff. cap. 9.
Herodis iam morituri scelus.
† Alexa, legit Iosephus. Vide annot. nostras pag. 8. lat. 2. lin. 7.
Libro Antiq. 17. cap. 9. Vide de sublato eius filio Antipatro.
Herodis mors. Vide Niceph. cap. 15.
* Ruffi c. 10.
Matth. 2. Ex Aegypto puer Iesus cum parentibus reuocatur.

De Pilati temporibus. CAPVT IX.

Ioseph. de Capt. lib. 2. cap. 89. Idem lib. 17. cap. 10. 11. & 13. Antiq.

A *Coniunge cum hoc capite Nic. cap. 15. & 16. & 17. lib. 1.*

ARchelaum ad regnum Iudææ post mortem Herodis delectum fuisse, testatur etiam historicus ille, quem suprà demonstrauimus: modúq; concinnè perscribit, quo tùm ex Herodis patris testamento, tum rata Cæsaris Augusti decisione in illud regnum & præfecturam successerit, atq; adeò qua ratione, cum post decem annorum spacium esset eo munere abdicatus, fratres eius Philippus & Herodes iunior, simul cum Lisania, suas ipsorum tetrarchias, id est quadripartitas Iudææ præfecturas obtinuerint.* † Idemq; scriptor in decimooctauo Antiquitatis libro, anno regni Tiberij duodecimo (hunc enim in totius reip. rectionē, cùm iam Augustus septem & quinquaginta annis imperium administrasset, suffectum esse constat) Pontium Pilatum Iudææ regnum obtinuisse: atque eundem decem annos continuos, ad Tiberij ferè occasum, ibidem commoratum enarrat. Quocirca commentum eorum, qui heri prope & nudius tertius commentarios contra Seruatorem nostrum ediderunt, perspicuè refutatur: in quibus primò omnium temporis ipsius ratio falsò ab illis obseruata, mendacium eorum qui talia commenti sunt, euidenter & apertè coarguit. Nā ad quartum consulatum Tiberij Cæsaris, qui fuit anno eius regni septimo, facinora à Iudæis in salutari Seruatoris passione admissa fuisse, isti Commentarij complectuntur. Quo quidem tempore satis liquet, Pilatum nondum ad Iudææ præfecturam gerendum aduentasse: si Iosephi testimonio fidem adhibere velimus, qui in libro eius suprà posito, sic planè declarat, Pilatum à Tiberio, anno regni eius duodecimo, Iudeæ præfectum fuisse designatum.

**Ruff. ca. 11. Cap. 5.*

†. Vide annotat. pag. 8. lat. 1. lin. 10.

Lactan lib. 4. prope finem. Plin. lib. 5. cap. 18.

Famosum aduersus Saluatorem commentum ex temporum ratione conuincitur: de hoc vide infra cap. 4. lib. 9.

De principibus sacerdotum apud Iudæos, sub quibus Christus doctrinam suam publicauit. CAPVT X.

Ioseph. de Capt. lib. 2. cap. 4.

Cum hoc cap confer Niceph. cap. 18. & 19. lib. 1.

EOdem tempore, vt scribit Euangelista, cum iam Tiberius Cæsar decimum quintum imperij sui annum, & Pontius Pilatus quartum suę præfecturæ ageret, reliquaq; Iudæa ab Herode, Lysania & Philippo tetrarchis regeretur, seruator & Dominus noster Iesus Christus, id est vnctus Dei, quando iam trigesimum ætatis suæ annum agere incipiebat, ad Ioannem, vt lauacro baptismatis tingeretur, se contulit: eodémq; tempore prædicandi Euangelij fecit initium. *Iam verò sacra Scriptura asserit, cum omne tempus doctrinæ & prædicationis suæ sub Anna & Caipha, principibus sacerdotum, confecisse. quo argumento ostendere vult, vniuersū tempus, quo salutarem Euangelij cognitionem quibusque clemens enunciarit, eo annorum spatio, quod inter horum ministerium intercedebat, omninò fuisse expletum: quādoquidem hoc ipsum prædicandi munus ordiebatur, Anna summo sacerdotio fungēte: idemq; ad Caiphæ procurationem continuabat. Quod quidem temporis spacium vix integrum quadriennium efficit. Nam cum post illud tempus legis instituta iam quodammodo deleta essent, deleta est vnà summorum sacerdotum successio: quiquidem propter maiorum genus & stirpem, in illud summi sacerdotij munus succedere, & totum vitæ suæ cursum in eo obeundo terere consueuerunt. Cumq; etiam ea quæ ad verum Dei cultum spectabant, nullo ordine administrarentur, sed à præfectis, qui pop. Rom. auctoritate delecti Iudææ præerāt, modò hic, modò ille ad summi sacerdotij functionem designaretur, non amplius vno anno vnus eo deinceps ministerio persunctus est. Narrat porrò Iosephus, quatuor summos sacerdotes ordine alterum alteri succedentes, inter Annam & Caipham interfuisse: vt est in libro suo qui de Antiquitate inscribitur. sic enim refert: Valerius Gratus, Annæ summi sacerdotij munere adempto, Ismaelem, filium Baphi, summum sacerdotem designat. Ac non longo tempore pòst, illo ipso de hoc dignitatis gradu deiecto, Elcazarum filium Annæ, qui princeps sacerdotum anteà fuerat, summum sacerdotem declarat. Anno item interiecto, cum istum eo abdicasset officio, Simonem filium Camithi, illo summi sacerdotij honore donauit. Atq; non amplius vnius anni spatio huic illud amplitudinis munus exequenti, Ioseph⁹, qui etiam Caiphas nominatus est, successor extitit. Perspicuum est igitur, vniuersum tempus, quo Seruator noster sacrosanctam suam & Euangelicā doctrinam in finib⁹ Iudeæ disseminauerit, nō quatuor omnino annos integros complexum esse: qua quidem tēporis intercapedine, quatuor summos sacerdotes ab Anna vsq; ad designatū Caiphā, annuū ministeriū obiisse cōstat. Caipham item anni illius, quo Seruator noster pro salute vniuersi generis humani mortē in cruce perpessus sit, summū reuera sacerdotē fuisse,

B

**Ruff. cap. 12. Christi baptismus.*

Euangelij prædicandi initium.

Successio Pontificum Iudaicorum sub Romanis.

Antiq. lib. 18. cap. 2.

Catalogus pontificum, sub quibus Christus prædicauit.

Euangelij à Christo ipso prædicati tempus.

sacra

A sacra & diuina Euangelij eloquia docent. Vnde tempus quo Christi doctrina diuulgata est, ab illa obseruatione quam supra adnotauimus, nulla ex parte dissidere, satis liquidò constat. Huc adde, quòd Seruator & Dominus noster Iesus Christus, non longè post exorsum prædicationis suæ, duodecim Apostolos ad se asciuit: quos solos inter reliquos suos discipulos, propter eximiam & singularem quãdam honoris amplitudinem, Apostolos nũcupauit. Et iterum alios septuaginta designauit, quos binos & binos ante faciẽ suam in omnem locum & ciuitatem, quò ille esset venturus, dimisit.

Iohan. 18. — *Apostolorum 12. electio* — *Matth. 10. Luc. 10.* — *Septuaginta discipulorum electio.*

Testimonia de Ioanne Baptista, & Christo.

CAPVT XI.

Huc refer Niceph. cap. 19. 20. lib. 1. — *Ruff. ca. 13.* — *Ioseph. lib. 18. cap. 7. Antiq.* — *† Vide an. not. pag. 8. lat. 2. lin. 36.*

ITem Ioannis Baptistæ (cuius caput haud diu pòst Herodes Iunior ceruicibus abscidit) sacrosancta Euangeliorũ monumenta etiã mentionẽ faciunt. Accedit etiã Iosephus locuples testis, qui nõ modò nominatim Herodiadis meminit: verùm etiã ostendit, quo pacto eam Herodes, cũ fratris vxor esset, priore sua & legitima cõiuge repudiata, in matrimoniũ duxerit. Illa autẽ prior filia fuit Aretæ,† regis Arabiæ Petreæ. Hãc, Herodiadẽ dico, viro suo adhuc superstiti ademit: cuius causa etiã obtruncauit Ioannem. Ac cùm filiã Aretæ dedecore & ignominia affecisset, bellum etiam cõtra eundem suscepit. in quo quidẽ cum ad manus ventum esset, & grauiter confligi cœptum, omnem Herodis exercitum prostratum concidisse: atque Herodem ob insidias, quibus ex occulto Ioannem è medio sustulerat, in istas vniuersas calamitates incurrisse declarat. Quinetiam idem auctor Ioãnem Baptistam, inter eos qui iusticiæ & probitatis causa summum fuissent honorem cõsecuti, facile primas obtinuisse fatetur: atque adeò cum his quæ de illo in sacrosanctis Euangelijs tradita sunt, magnopere consentit. Narrat præterea, Herodem propter ipsam Herodiadem regno excidisse: qua cum etiam eundem in exilium eiectũ, hocq; multatum supplicio, Viennam ciuitatem Galliæ deinceps incoluisse.

Ioannes Baptista. — *Herodes ob Herodiadem exulum.*

Ioseph. Antiq. lib. 18. cap. 7.

Atq; ista ab illo, in decimo octauo Antiquitatis libro traduntur: vbi item hæc quæ sequuntur, de Ioanne ad verbum conscribit. Nonnullis ex Iudæis opinio fuit, Herodis
B exercitum tam perditè profligatum peremptumq; esse diuina vltione, propter pœnam
„ Ioanni (qui appellabatur Baptista) inflictam, meritissimò de illo supplicium sumente.
„ Herodes enim hunc neci dabat, qui & vir bonus fuit: & Iudæos hortatus est, vt, tum vir-
„ tutem excolerent, tum ea vitæ officia quæ sunt iusticiæ erga se mutuò, & pietatis erga
„ Deum sedulò obeuntes ad baptismum recipiendum accederent. sic namque lauacrum
„ baptismatis Deo acceptum videri, cum eo non ad vllas peccatorum sordes eluendas
„ (quippè anima iusticiæ adiumento antea penitus erat omni vitiorum labe purgata) sed
„ ad corporis mundiciam vterentur. Atque vbi non pauci ad eum confluerent (permag-
„ nam enim ex eius sermone audiendo cepère voluptatem) Herodes nonnihil veritus,
„ ne illius persuasio eò procederet, vt homines inde ad defectionem impellerentur (om-
„ nia enim videbantur de consilio Ioannis facturi multo) satius putabat eum antè morte
„ occupare, quàm vel aliquid noui ab illo ederetur: vel facta rerum mutatione, in cala-
„ mitates delapsus, serò sapere perdisceret. Hic igitur propter istam suspicionem Hero-
„ dis animo iniectam vinculis constrictus, & in arcem Macheruntem, quam suprà me-
„ morauimus, deductus, istud præterea supplicij genus perpessus est. Quæ quidem cum de
„ Ioanne exposuerit Iosephus, etiam Seruatoris nostri in eadem historia his verbis men-
„ tionem facit:* Erat eodem tempore Iesus quidam, vir sapiens (si virum illum dicere fas
„ sit) operum planè admirabilium effector, hominumq; qui libentibus animis veritatem
„ amplecti vellent magister ac doctor. Qui vt Iudæos permultos, ita Græcos non paucio-
„ res ad fidei suę professionem traduxit: isteq; erat Christus. At cum Pilatus [a] primorum
„ hominum delatione hunc apud nos crucis supplicio addixisset, hi qui eum primò dile-
„ xerunt, non aliquando amorem erga illum deposuerunt. Idcirco illis tertio die, vita
„ resumpta, denuò apparuit, secundum oracula diuinorum prophetarum: qui non ista
„ solùm, sed alia infinita, quæ sunt valdè admiranda, de eo prædixerant. Quin ad hanc
„ nostram ætatem genus illud hominum (qui ab illo nomen ducentes [b] Christiani appel-
„ lati sunt) continuatum permansit.

De Baptismate Iohan. Vide Matth. cap. 3. 11. Luc. 3. — *Ioan. Baptista ab Herode necatis causa. Vide Matth. 14. Mar. 6. Luc. 9.* — ** Ruffinus cap. 14. Iosephi de Christo testimonium. eodem lib. 18. cap. 4. Anti.* — *a Primores isti, quales fuerint Matth. graphicè describit cap. 23. 26.* — *b Christiani.*

Quare cum Iosephus, scriptor antiqua Hebræorum stirpe prognatus, ista de Ioanne Baptista & Seruatore nostro, historiæ suæ monumentis complexus sit: quod quæso effugium reliquum est illis, qui falsos commentarios contra istos confinxerunt, quò minus tanquam impudentes perspicuè coarguantur? Sed hæc hactenus.

De Seruatoris nostri discipulis. CAPVT XII.

L X X. discipuli, præter X I I Apostolos, à Christo delecti. de 70. discipulis Vide Procborū, & Niceph. in Symphonia ad S. Scrips.
a Barnabas.
b Sosthenes.
c Cephas. Galat. 2.
d Matthias.
e Thaddæus. Num. 1.

A

Cum hoc cap. confer Nicepb. cap. . . 22. & c. omnia sequentia ad finem vsq; lib. 1.

NOmen verò cuiusq; Apostoli Seruatoris, satis ex Euangeliorum testimonijs cuique planum fit: verùm nullus septuaginta discipulorum catalogus vspiam refertur. Dicitur tamē [a] Barnabas vnus ex illis fuisse, cuius tum in libro qui Acta Apostolorum inscribitur, persæpè mentio fit: tum à Paulo præterea, in epistola scripta ad Galatas. Ex quorum numero [b] Sosthenem etiam fuisse ferūt, qui cum Paulo epistolam ad Corinthios scriptā misit, sic namq; scribitur apud Clementem in quinto libro ὑποτυπώσεων. in quo etiam [c] Cepham nominat, de quo itē Paulus sic loquitur: Quando venit Cephas Antiochiam, illi in faciem restiti, quia reprehensus erat. vnum ait ex septuaginta discipulis Petri apostoli gentilem extitisse. [d] Matthiam porrò, qui erat pro Iuda proditore in numerum Apostolorum ascriptus, & illum qui pari suffragio ad apostolatum petendum dignus putabatur, vnum ex septuaginta discipulis appellatum, constans fama est. Quinetiā [e] Thaddæum, qui ex mandato Iesu seruatoris ad † Abgarum curandum missus est, vnum ex illis fuisse prædicant. de quo quidem historiam, quæ ad nos peruenerit, non multò pòst exponam. Atq; si placet obseruatione notare, plures quàm septuaginta discipulos Seruatoris nostri extitisse facilè reperies, etiam vel Pauli solùm vsus testimonio: qui affirmat, illum, postquam à mortuis resurrexisset, apparuisse primùm Cephæ, deinde duodecim, postea plusquam quingentis fratribus simul. ex quibus nonnullos mortem obijsse: plures adhuc in vita, quo tempore ista contexuit, mansisse asserit. Deinceps visum esse Iacobo. Tunc autem non modò vnum ex his qui in discipulorum numero habebantur, verùm etiam ex illis qui sunt fratres Domini nuncupati, extitisse constat. Pòst verò, quasi complures præter istos fuissent, qui ad duodecim similitudinem & exemplum nominabantur Apostoli (qualem Paulum fuisse accepimus) adiungit: Deinde visus est omnibus Apostolis. Verùm de his satis multa.

† vide an. pag. 9. lat. a. lin. 1.

Discipuli Christi plures quàm L X X. 1. Cor. 15.
Iacobus.

B

Historia de principe Edessenorum. CAPVT XIII.

Christi diuinitate etiam alienigenæ attracti.

Cum hoc cap. confer Niceph. cap. 7. lib. 2. & Euagriū infra lib. 4. cap. 24.

HIstoria autem quæ de Thaddæo traditur, ita se habet. Admiranda Domini & seruatoris nostri Iesu Christi diuinitas, propter incredibilem suam vim & potentiam in omnes homines crebris sermonibus peruagata, infinitos propè cùm ex longinquis regionibus, tum ex ipsa Iudæa, ob spem ipsorum animis de curatione morborum & variarum cuiusq; generis perturbationum, quibus vexabantur, iniectam, ad se attraxit. Atq; hac de caussa Abgarus rex, qui gentibus propè Euphratem incolentibus præstantissimè & summa cum laude præfuit, vbi esset graui morbo, & insanabili illo quidem (quantum in hominum facultate & curandi vi situm erat) penè corpore labefactatus, celebreq; nomen Iesu, & diuinas eius virtutes constanter ab omnibus testatas accepisset, epistola ad eum per internūcium missa, supplex orauit vt morbo, quo cruciabatur, penitus liberaretur. Iesus verò licet illi, ipsius auxilium tum imploranti, minimè obsequeretur, literas tamen separatim ad eum scriptas dare non grauatus est: in quibus se vnum ex suis discipulis, qui morbo mederetur, cò missurum, & salutem non ei solùm, sed etiam suis omnibus præstiturum, benignus promisit. Neq; certè longo temporis spatio interposito, ista promissa erant illi cumulatè perfecta Nam vbi Seruator excitatus à mortuis in cœlum ascenderat, Thomas, vnus ex duodecim Apostolis diuino quodam impulsu commotus, Thaddæum fratrem, qui erat in numerū septuaginta discipulorum Christi ascriptus, prædicatorem & Euangelistam doctrinæ Christi ad Edessam vsq; misit. Ac per ipsum, Seruatoris nostri promissa exitum suum sunt plenè consecuta. Quarum rerum insigne & locuples testimonium ex tabulario Edesse ciuitatis, id temporis à rege gubernatæ, depromptum habes. Nam in tabulis publicis, quę nedum veteres, sed recentes etiam res nuper ab Abgaro gestas cōtinebant, hæc eadem ad hanc nostrā ætatem reseruata reperiuntur. Quare nihil cōmodius esse putaui, quàm ipsas epistolas à veteribus illis annalibus petitas, atq; adeò ad verbum ex lingua Syriaca in Græcam conuersas, hoc loco citare: quæ ita se habent:

Abgarus Edessenorum princeps.

Thomas apostolus.

† Abgarus, Princeps Edessæ, Iesu Seruatori propitio, qui in confinijs Hierusalem in carne apparuerit, Salutem.

† Vide annotat. pag. 9. lat. a. lin. 35.

Abgari ad Christum epistola.

Insignes illas virtutes, & curationes quæ abs te sine medicamentis, & sine herbis factæ sunt, auditione accepi. cæcos enim, vt fama est, videre efficis, claudos ambulare: & leprosos mundas, spiritus immundos & dæmones eijcis: eos etiam qui diuturnis morbis pressi

A pressi sunt sanas, mortuos denique ad vitam reuocas. Quæ quidem cum de te audiuis-
„ sem, de duobus hisce alterum verum esse cogitabam: te aut Deum esse, & e cœli fastigio
„ delapsum: aut Dei filium saltem, qui ista tam stupenda edas miracula. Quapropter hæc
„ ad te scripsi, magnoperè precatus, vt laborem ad me accedendi suscipere, huncque quo
„ crucior morbū curare non graueris. Etenim Iudæos audio tibi obstrepere maleuolè, &
„ velle libenter te aliquo magno malo afficere: est mihi ciuitas perexigua quidem, sed or-
„ nata sanè & illustris, quæ vtrisque nostrûm rerum necessariarum suppeditabit satis.
Ista, diuino splendore ei tum paululum elucente, ad Iesum hoc modo perscripsit. Ope-
ræ precium est porrò epistolam, licet breuem, plenam tamen virtutis & efficacitatis, au-
dire, quæ per eundem tabellarium à Iesu ad illum missa fuit. cuius quidem hæc erat sen-
tentia.

† Vide an. not. pag. 10. lat. 1. lin. 9.

† *Rescripta Iesu ad Abgarum principem, per Ananiam cursorem missa.*

Abgare, beatus es, qui cum non videris me, in me tamen credidisti. De me enim scri- *Christi re-*
ptis proditum est, Eos qui me viderunt, in me non credere: vt hi qui me non viderunt, *sponsum.*
„ credant, & vitam consequantur. Quod scribis ad me, te velle vt ad te veniam: eas res,
„ quarum gratia sum missus, debeo hic necessariò obire: quas cū plenè perfecero, ad eum
„ recipi qui me misit. Quò simulac assumptus fuero, aliquem ex discipulis meis mittam
„ ad te, qui morbo quo tantopere torqueris, faciat medicinam, & vitam tibi tuisque im-
„ pertiat. Istis præterea epistolis hæc quæ sequuntur, etiam Syriaca lingua expressa, adne-
ctebantur. Postquam Iesus assumptus fuit, Iudas, qui & Thomas dicebatur, Thad- *Iudas qui & Thomas.*
dæum apostolum, vnū ex septuaginta, ad Abgarum misit. Qui eò profectus, ad Tobiam
Tobiæ filium diuertit. Vbi verò fama de illo passim manasset, & miraculis ab eo editis
esset conspicuus, Abgaro nunciatum est, apostolum illuc à Iesu, sicut per literas antea
scripserat, aduentasse. Cœpit ergo Thaddæus per virtutem & potentiam Dei, cuiq; mor-
bo & languori medicari: sic vt omnes in magnam traduceret admirationem. Simulatq;
Abgarus magnas incredibilesque res gestas, & miracula ab eo edita audiuisset, & quo pa-
cto per nomen & virtutem Iesu Christi morbum quemq; depelleret, confestim secum
„ cogitare cœpit, illum eundem esse, de quo Iesus per epistolam ita significauerat: Post-
„ quam receptus fuero ad eum, qui misit me, quendā ex discipulis meis mittam ad te, qui
B te morbo afflictatum recreet, & ad integram valetudinē restituat. Accersito igitur To-
bia, apud quem diuersabatur, dixit: Accepi, virum quendam præpotentem Hierosoly-
mis huc accessisse, qui domi tuæ iam commoratur, multasque in nomine Iesu facit cu-
rationes. Hic respondit: Sanè quidem, Domine. Hospes qui huc aduenit, apud me est, &
multa edit miracula. Tum ille: Adduc, inquit, eum ad me. Tobias autem rectà ad
Thaddæum se conferens, dixit illi: Abgarus, huius loci princeps, vbi me ad se acciuerat,
iussit, vt te ad ipsum deducerem, quò morbo, qui eum cruciat, curationem adhibeas. Et
Thaddæus: Eamus, inquit, quoniam ad eum reuerà missus sum. Postridiè ergo primo *Thaddæum*
mane, Tobias, assumpto secum Thaddæo, perrexit ad Abgarum. Vt autem venit, cum *Abgarus ve-*
iam proceres Abgari ei prēstò assisterent, extēplò in ipso ingressu magnū quoddā & illu- *rat.*
stre visum in vultu Thaddæi apostoli elucere Abgaro cernebatur. Quod cum Abgarus
cōspicaretur, supplex Thaddæum adorauit. Admiratio omnes qui aderant, cōplexa est.
illi enim visum ꝙ soli Abgaro apparuit, minimè cernebant. Qui etiā à Thaddæo sciscī-
tabatur: Túne verè discipulus es Iesu, filij Dei, qui sic mihi per literas pollicitus est: Mit-
„ tam ad te quēdam è discipulis meis, qui omnem morbi tui ægritudinē leuet, & tibi tuis-
„ que omnibus vitam largiatur? Cui Thaddæus: Quoniam, inquit, magnam fiduciam in
Domino Iesu, qui misit me ad te, collocasti: ob eam caussam ad te iam missus sum. Et
rursus: Si fides, quam in illum contuleris, magis magisque creuerit, mentis tuæ postu-
lata tibi, vt credideris, euenient. Ad quem Abgarus: Sic, inquit, in illum credidi, vt vel-
lem maximè Iudæos, qui eum cruci affixerunt, exercitu ad eam rem collecto, prorsus è
medio tollere, si Romanorum imperium non esset meo instituto impedimento. Et
Thaddæus: Dominus noster, inquit, & Deus Iesus Christus, voluntatem sui patris exple-
uit. Quod vbi ab illo factum fuit, ad patrem denuò assumptus est. Cui Abgarus: Et ego,
inquit, in illū credidi, & in patrem eius. Tum Thaddæus: Propterea, inquit, in nomine
ipsius Domini Iesu manum super te pono. Quod vbi fecerat, euestigiò morbo & cala-
mitate, qua diuexabatur, releuatus est. Abgarus igitur magnopere est propterea mira-
tus, quòd sicut de Iesu auribus acceperat: sic per discipulum eius & apostolum Thad-
dæum, qui illum absque medicamentis & herbis integræ valetudini restituisset, reipsa
comperiebat. Atque non modò hunc, sed Abdum etiam, filium Abdi, podagræ dolori- *Abdus à po-*
bus oppressum, ad pristinam valetudinem reduxit. Qui cum Thaddæum adiret, abiecit *dagra libera-*
se ad pedes illius: cuius manum cum corpori suo haberet impositam, quod ei in optatis *tus.*

† Videas notat. pag. 9. lat. 2. lin. 33.

erat, assecutus, penitùs conualuit. Complures item alios illorum conciues, idem Apostolus ex morborum molestijs eripuit: magnas res gessit, & cum primis admirabiles: verbum Dei passim diuulgauit. Post ista Abgarus: Tu Thaddæe, inquit, virtute Dei hæc facis, nobisq; magnam excitas admirationem. Verùm deinceps de aduentu Iesu, quo pacto contigerit, & de eius potentia, & qua tandem virtute factitauerit ea quæ fama & creber hominum sermo ad nos pertulit, mihi, quæso, oratione explica. Et Thaddæus: In præsentia, inquit, silebo: sed quoniam ad verbum Dei prædicandum missus sum, cras mihi omnes ciues tuos conuoca, & inter illos palàm Dei verbum exponam, ipsumque vitæ sermonem inter eos disseminabo: atq; adeò de aduentu Iesu, qua ratione acciderit, de eius in terras missione, & curà patre in mundum missus sit, vberius disseram. Quinetiam de virtute rerum ab illo gestarum, de mysterijs quæ in mundo locutus sit, qua vi & potentia ista transegerit, de noua & inaudita eius prædicatione, de abiectione & contemptu suijpsius, de humilitate exterioris hominis qui cuiusq; oculis patebat: quo pacto etiam seipsum deiecerit, mortem obierit, atq; adeò diuinitatem aliqua ex parte imminuere visus sit: quæ à nefarijs Iudæis perpessus, quomodo in crucem actus, qua deniq; ratione ad inferos descenderit, maceriamq;, quæ longo æui spatio integra & immota cnostitisset, diruperit†: vt surrexerit post triduũ, vt mortuos qui multis seculis obdormissent, excitauerit: quatenus etiam solus descenderit ille quidẽ, sed cum ingenti multitudine ad Patrem suum ascenderit: quo pacto ad dexteram Dei patris cum gloria in cœlis assideat, quemadmodum cum splendore & potentia ad sententiam de viuis & mortuis ferendam venturus sit, apertè explanabo. Abgarus ergo præcepit, vt prima luce ciues sui in vnum conuenirent, Thaddæum concionantem attentè audituri. Paulo pòst auro tum cælato, tum rudi & informi, illum donari mandauit. At ille respuit, sic fatus: Si nostra prorsus dereliquimus, quomodo accipiemus aliena? Ista quadragesimo tertio anno post Christum natum gesta sunt. Quæ sanè non absq; fructu & vtilitate, ex Syriaca lingua ad verbum conuersa, opportunè sint in hunc locum conclusa.

Euangelicæ prædicationis summa.

†Vide annot. pag. 10. lat. 2. lin. 22.

A

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE PALESTINAE, ECCLESIasticæ historiæ Liber Secundus.

B

De Apostolorum post ascensionem Christi ordinatione. CAPVT I.

QVONIAM in superiore libro, ea quæ nobis Ecclesiasticã historiam scripturis essent tanquam in proœmio necessario explicanda, id est, quæ ad salutaris Dei verbi diuinitatem, ad vetustatem institutorum nostram religionem attingentium, ad antiquitatem vitæ, ex Euangelij norma formatæ, quinetiam quæ ad recentem Seruatoris in mundum aduentum, ad acerbam eius afflictationem in cruce toleratam, ad Apostolorum deniq; electionem explanandum spectare videbantur, breuiter disseruimus: sequitur, vt ea quæ post illius ascensum gesta fuerint, partim sacris literis testata, partim alijs historijs (quas ex veterum monumentis, vt se offerebat occasio, adnotauimus) confirmata, in hoc libro, quem iam aggredimur, accuratè & diligenter videamus. * Primùm igitur Matthias, qui (vt suprà monstrauimus) vnus ex Domini discipulorum grege fuit, ad Apostolatum gerendum pro Iuda proditore sorte delectus est. Viri etiam numero septem, quorum vita spectata satis erat, & virtutis testimonio comprobata, precibus & manuum impositione diaconi ab Apostolis designati, vt communitatis ecclesiæ ministerio sedulò inseruirent. Ex quorum numero Stephanus, simul ac diaconus creatus fuit, primus post Christi passionem, tanquã ad hoc ipsum anteà destinatus, ab illis qui Dominum neci dedissent, lapidibus obrutus, decessit de vita: atq; ea de caussa primus inter generosos Christi martyres στέφανον, id est coronam, nomen suum propriè & significanter exprimentem, obtinuit. Eodem ferè tempore Iacobum (qui frater † Domini propterea appellabatur, quòd erat filius Ioseph, qui pater Christi fuisse putabatur: cui Maria virgo desponsa, prius quàm conuenirent, sicut sacrosancta Euangeliorum eloquia liquidò commonstrant, grauida è Spiritu sancto inuenta est) hunc inquam Iacobum, quem veteres propter singularem virtutem, qua præter cæteros præstabat, Iusti cognomine donauerunt, primum sedem episcopalem ecclesiæ, quæ est Hierosolymis, obtinuisse memoriæ traditur. Clemens porrò in sexto libro ὑποτυπώσεων de eo scribens, sic refert: Petrum, Iacobum & Ioan.

Supradictorũ breuis anacephalæosis.

Secundi libri hypothesis.

Rerum post Christi ascensionem in ecclesia gestarũ historia.

Matthiæ electio.

*Ruff. ca. 1. Actor. cap. 1.

VII Diaconi.

Stephanus protomartyr.

Actorum 6. 7. 8.

Iacobus Iustus frater Domini, primus Hierosol. episcopus.

Cum hoc Cap. confer Niceph. cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. lib. 2.

† Videannot. pag. 11 lat. 2. li. 39 Matth. 1.

A & Ioannem, post Seruatoris ad cælos ascensum, cùm essent à Domino summum digni-
„ tatis gradum adepti, non de gloria & honore contendisse inter se, sed vno consensu
„ Iacobum Iustum Hierosolymorum episcopum designasse. Idem etiam in septimo li-
„ bro eiusdem operis, ista præterea de illo memorat: Iacobo Iusto, Ioanni & Petro, Domi-
„ nus post ascensionem suam, singularem quandam impertijt cognitionem, quã illi reli-
„ quis Apostolis tradiderunt: reliqui autem Apostoli septuaginta discipulis, ex quibus
„ vnus erat Barnabas. Duos item Iacobos fuisse fertur: vnum cognomẽto Iustum, qui de Iacobi duo.
templi fastigio præceps deiectus, fullonisque vecte cæsus occubuit: alterum, qui capite
abscisso, migrauit è vita.

Illius autem qui Iusti cognomen inuenit, Paulus etiam in Epistolis suis facit mentio Galat. 1.
„ nem: Alium Apostolum non vidi, præter Iacobum, fratrem Domini. Sub idem tem-
pus promissa Seruatoris nostri, quæ erant Abgaro Osroenorum regi facta, plenè exple- in alijs est Ad sabenorũ pro Osroenorum.
ta fuerunt. nam Thomas (quemadmodum testimonio monumenti cuiusdam illic re-
perti paulò antè ostendimus) diuino impulsu incitatus, Thaddæum, doctrinæ Christi
prædicatorem & Euangelistam, Edessam vsque misit. Qui cùm ad illa loca aduentasset,
non Abgarum solùm Christi verbo ad pristinam restituit valetudinem, sed omnes qui
illam regionem incolebant, miraculorum penè incredibilium admiratione obstupe-
fecit: qui etiam cũ illorum mentes rebus mirè à se gestis quodammodo præparasset, ad
fidem & admirabilem CHRISTI potentiam virtutemque colendam traduxisset, fa-
cilè salutaris & euangelicæ doctrinæ discipulos reddidit. Ex illo tempore ad hanc vsque
ætatem tota Edessenorum ciuitas, Christi nominis professioni firmè & constanter ad-
hæsit: vtpote quæ non vulgare Seruatoris nostri erga ipsam beneficij argumentũ apud
se retineat. Atque ista quidem ex veterum historijs petita sunt. Redeamus iam ad ipsas
diuinas sacrasque literas. Deinceps cùm e uestigio post Stephani martyrium prima, eaq;
grauissima ab ipsis Iudæis contra ecclesiam Hierosolomytanam facta esset persecutio: Prima Eccle. siæ post Stephani martyrium persecutio. Actor. 8.
omnesq; discipuli, exceptis solũ duodecim, per Iudæã & Samariã passim dispersi, non-
nulli (vt diuina memorat Scriptura) Phœniciam vsque, & Cyprum, & Antiochiã pro-
fecti, nondum gentibus fidei sermonem impertire ausi sunt, sed solis Iudæis illum an-
nunciarunt. Quo quidem tempore Paulus etiam adhuc miserè diuexauit ecclesiã: qui Paulus.
B in ædes fidelium ingressus, viros & mulieres crudeliter attractos, in carcerem coniecit.
Quinetiam Philippus, vnus illorum qui cum Stephano ad diaconatus functionem eli- Philippus
gebantur, inter dispersos versatus, descendit in Samariam: atq; diuina repletus virtute,
primus illis qui in ea regione habitabant, verbum Dei diuulgauit. Tantopere etiam di-
uina gratia in illo vim suam exeruit, tantumque opis ei attulit, vt Simonem Magum
cum infinita ferè hominum multitudine, doctrina sua & dicendi vi ad se pelliceret. Iste
Simon eodem tempore fama & sermone hominum summè celebratus, quanquam a- Actor. 8. Simõ Magus.
pud eos quos in fraudem induxerat, tantum præstigiarum dolo valebat, vti eum instar
magnæ & incredibilis Dei virtutis ac potentiæ ducerent: illis tamen miraculis quæ à
Philippo diuina vi & facultate edebantur, tum obstupefactus, se callidè in Christi reli-
gionem insinuauit, & vsque eò fidem in Christum veteratoriè simulauit, quoad baptis-
matis lauacro tinctus esset. Quod etiam hac nostra ætate non sine admiratione ab illis
fieri licet animaduertere, qui scelestissimam illius sectam adhuc sequuntur. Qui certè
aui sui vestigijs insistentes, tanquam pestifer quidam morbus, & plenus contagionis, in
ecclesiam irrepentes, eos grauissimè inficiunt, quorum animis venenum illud lethale
& acerbum, quod est inter ipsos clanculum occultatum, instillare possint. Iam verò cõ-
plures illorum, quales fuerint, & quàm insignitè improbi, manifestò deprehensi sunt,
& ab ecclesia penitus eiecti: non aliter quàm Simon ipse, qui à Petro pari ratione de-
prehensus, debitas pœnas persoluerit. Verùm vbi salutaris verbi prædicatio in dies sin-
gulos magnoperè creuit, præfectus quidam reginæ quæ Aethiopum potiebatur impe- Aethiopũ reginæ præfectus.
rio (adhuc enim, vt patrius mos fert, gens illa à muliere gubernatur) diuina prouiden-
tia ex illa regione † Hierosolymam vsque deductus est, Deum ibi piè sanctèque venera-
turus: quem primum ex gentibus à Philippo, per angeli visionem admonito, mysterijs Actor. 8.
verbi diuini initiatum, & tanquam primitias fidelium per orbem diffusorum factum:
constans fama est, post reditum in patriam, primùm cognitionem Dei, rerum vniuer-
sarum parentis, atque adeò viuum & salutarem Seruatoris nostri in humanum genus
ingressum palàm prædicasse: per quem prædictio Prophetica, quæ istas voces complecti- Psal. 67.
tur (Aethiopia præueniet manum eius Deo) reipsa expleta est. Dum hæc geruntur, Pau- Paulus declaratus Apostolus.
lus, vas electionis, non ex hominibus, neque per homines, sed per reuelationem ipsius
Iesu Christi, & Dei patris, qui illum excitauit à mortuis, Apostolus declaratus est, perq; Galat. 1. 1 Timoth. 2.
visionẽ & vocem cælitùs diuina quadã reuelatione dimissam ea vocatione dignatus. Actor. 9.

† Vide annot. pag. 10. lat. 2. lin. 22.

Cum hoc Cap. conf. Niceph. cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. lib. 2.

† vide annot. pag. 12. lat. 1. linea 32.

B 4 Quo

Quo pacto Tiberius, cùm à Pilato quæ à Christo gerebantur didicerat, affectus sit. A

CAPVT II.

Ruffi.ca. 2.

Cum hoc cap. confer Niceph. ca pite 8. li. 2.

Pilatus Christi res Tiberio scribit. anno Christ. 38 Tib. 23.

CVm iam incredibilis & admiranda Seruatoris nostri resurrectio, atq; etiam ascensio in cælos, quāplurimis peruulgata percrebesceret: cumque vetus apud gentium magistratus & præfectos inueterasceret consuetudo, vt si quæ noua & inaudita apud illos fortè obtingeret, ei qui regium in eos imperium obtinebat, significarent (quo nihil eorū quæ gerebantur, illum subterfugeret) Pilatus de resurrectione Seruatoris nostri Iesu à mortuis, quæ per omnium ora iam in vniuersa passim Palæstina hominum sermone ac fama peruasisset, vtpote qui cùm alia eius miracula auditione accepisset, tum etiam quo pacto post mortem denuò à mortuis suscitatus, iā Deus à multis pro certo crederetur: Tiberium imperatorem per literas certiorem fecit. Tiberium, simulatque audiuisset, ad Senatum illud ipsum retulisse ferunt. Senatum autem, eam sententiam opinione quidem hominum, quòd non prius sua authoritate comprobauerat (quippe lege antiqua cautum fuit, neminem aliter apud Romanos aliquando, quàm suffragijs & decreto Senatus, haberi pro Deo) prorsus repudiasse: sed reuera, quod humano iudicio & confirmatione, salutaris & diuinæ prædicationis doctrina non egebat.

Tiberij erga Christum beneuolentia. Tertullianus.

Et quanquam illud Senatus Romani concilium, sententiam de Seruatore nostro ad se relatam omnino reiecit: tamen fertur Tiberium, tum eam quam prius animo combiberat opinionem firmè tenuisse, tum nihil absurdi contra Christi doctrinam ne cogitatione quidem molitum esse. Atque ista Tertullianus, vir non modò Romanorum legibus accuratè eruditus, sed alijs rebus etiam illustris, & inter eos qui Romæ splendoris & gloriæ insignibus maximè præstarēt, cū primis eximius, in Apologia ab illo pro Christianorum propugnatione latinis literis conscripta, & iam in Græcum sermonem conuersa, ad verbum isto modo tradit:

Verba Tertulliani propria ac sua hoc loco posuimus, vt in Apologia habentur, cap. 5.

Vt, inquit, de origine aliquid retractemus eiusmodi legum: vetus erat decretum, ne qui Deus ab Imperatore cōsecraretur, nisi à Senatu pro- "
baretur: vt M. Aemilius de deo suo Alburno. Facit & hoc ad causam nostram, quod a- "
pud vos de humano arbitratu diuinitas pēsitatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non "
erit. Homo iam Deo propitius esse debebit? Tiberius ergo, cuius tempore nomen Chri- "
stianum in seculum introiuit, annunciatum sibi ex Syria Palæstina, quæ illic veritatem "
ipsius diuinitatis reuelauerat, detulit ad Senatum, cū prærogatiua suffragij sui. Senatus "
quia non ipse probauerat, respuit: Cæsar in sententia mansit, comminatus periculum B
accusatoribus Christianorum. Hactenus Tertullianus.* "

**Ruffi.ca.3. Tiberius minatur accusatoribus Christianorum extrema.*

Quod quidem sine dubio cælestis & diuina prouidentia nutu suo commodè eius animo iniecerat, quo sermo Euange- "
licus, qui iam inchoatus erat, liberè & absque impedimento vbique terrarū peruaderet.

Quomodo vniuersum orbem breui spacio Christi fama peruaserit.

CAPVT III.

Vide Nicephor. li. 2. cap. 8.

Euangelij prædicatio per totum orbem dispersa. Psal. 18.

ITa quidem certè cælesti diuinaque virtute & præsidio repentè, nulla ferè mora interposita, tanquam quoddā solis iubar, salutare Dei verbum vniuersum terrarum orbem suo splendore collustrauit, sacrarū literarum testimonio appositè respondens: In omnem terram sonus "
diuinorum Euangelistarum & Apostolorum exiuit, & in fines orbis "
terræ verba eorum. Atque ecclesia quidem Christi, non aliter quàm area quę tempore messis immenso frumenti numero de repentè compleri solet, infinita propè & innumerabili multitudine hominum in cunctis ciuitatibus & vicis veram religionem ac fidem amplectentium subitò referta est. Et qui non modò ex serie quadam à maioribus deriuata, verumetiam ex errore ab antiquis temporibus ducto, mentes suas vetere superstitionis morbo, quasi vinculo quodam in colendis simulachris illigassent: hi Christi tandem virtute, quæ partim per discipulorum eius doctrinam, partim per miracula ab eisdem edita omnibus perspicuè patefacta fuit, illis malis tanquam grauissimis dominis liberati, & acerbissimis custodiarum catenis absoluti, omnem sceleratam & execrabilem multorum deorum venerationem omninò detestari, atque adeò vnum solum Deum, omnium rerum opificem ingenuè confiteri: istumque ipsum veræ pietatis institutis per diuinam ac plenam modestiæ religionem, quæ à Seruatore nostro in hominum vitam sparsa ac disseminata fuerat, sanctè venerari cœperunt.

Cornelius Centurio. Act. 10.

Cùm igitur diuina iam gratia non inter Iudæos solùm, verum etiam inter gentes diffusa fuisset: & Cornelius, qui Cæsaream Palæstinæ incoluit, cū vniuersa familia per diuinam quandam visionem, perque Petri ministerium primus esset fidē in Christum

Imperator Anno Christi 23.

stum amplexatus: & complures alij Græci Antiochiæ, quibus discipuli, dum Stephanum Iudæi persequebantur, varijs locis dispersi prædicassent: & ecclesia Antiochię modo florêret, atq; indies magis magisque cresceret: & permulti prophetæ ab Hierosolymis profecti, illic eodem tempore versarentur: & Barnabas ac Paulus vnà cum illis viuerent, aliaque fratrum turba istis adiungeretur: Christianorum appellatio in ea vrbe tum primùm velut ex florido & fertili solo exorta est. Agabus etiam vnus è prophetis, qui cum illis vixerunt, de fame, quæ erat vniuersum orbem terrarum occupatura, id temporis vaticinatur. Vnde item Paulus & Barnabas Hierosolymam vsque ablegati erant, fratrum ministerio inseruituri.

Christi aui primùm Antiochia appellati. Actor. 11. Agabi vaticinium. Act. 11.

Secundus liber hinc iam porro vsque ad quintum caput libri tertij continet acta sub Caligula, Claudio, Nerone, Galba, Othone, Vitellio, annis triginta quatuor. Refer autem huc Cornelij Tacit lib. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Suetonium in his Imperatoribus: Entrop. lib. 7. Orosium lib. 7. cap. 5. 6. 7. 8. Acta Apostolorum porro ad finem. Pontificum Rom. Petri & Lini vitam apud Mar. Scotum, Mart. Polon. & alios superiores vel cum adnexis. Item tomos Conciliorum. Item Irenæum deinceps.

Quodmodo post Tiberiū, Caius Herodem perpetuo mulctans exilio, Agrippam Iudæorū regē creauerit.

CAPVT IIII.

Anno Christ. 38. Caij 1.

Ad hoc & proximè sequens cap. refer caput Niceph. 9. lib. 2.

TIberius, cùm circiter duos & viginti annos imperium Romanum gubernasset, abijt è vita. Huic in imperium succedens Caius, confestim Iudææ præfecturæ honorem Agrippæ detulit: illumque tetrarchijs, quibus Philippus & Lysanias potiti fuerant, præfecit. Ad quas quidem non longo tempore pòst adiecit etiam Herodis tetrarchiam: Herodem verò (eum dico qui Seruatoris passioni vnà cum vxore Herodiade interfuit) ob varia & multiplicia crimina, quæ in vita admisisset, graui mulcta & supplicio afficiens, perpetuo tandem addixit exilio. Atque istarum rerum Iosepho teste vti aris licet.

Ruffi. ca. 4. Agrippa tetrarchijs præfectus. Herodes in exilium relegatus. Antiq. lib. 18. cap. 9. & 1. de bell. iud. lib. 9. cap. 5. & lib. 2. cap. 1.

Quomodo Philo pro Iudæis, ad Caium legationem obierit.

CAPVT V.

Huc refer Niceph. caput 9. li. 2.

HVius porrò imperatoris temporibus, Philo magna famæ celebritate apud plurimos fuit: vir sanè, qui non nostrorum hominum solùm, sed etiā Gentilium, qui humanitatis ac politioris literaturæ elegantia excellebant, facilè principem locum obtinuit. Genus autem antiquitùs ex Hebræorum stirpe duxit: atque illis viris, qui Alexandriæ in summis honorum gradibus locati, magnum splendorem acquisiuissent, nulla ex parte inferior putabatur. In diuinas præterea & patrias disciplinas, quantum & quā magnum laborem contulerit, apud omnes reipsa liquidò constat. Quinetiam in studijs philosophiæ, liberaliumque artium cognitione qualis & quam excellens fuerit, non necesse habeo dicere: præsertim cum Platonicæ & Pythagoricæ disciplinæ formā ardentiore studio imitatus, omnibus suæ memoriæ & ætatis viris antecelluisse prædicetur. Adde huc, quòd calamitates, quæ Caio regnante erant fortè fortuna inuectæ, iste Philo in quinque libros colligauit: in quibus etiam insanam mentis Caij temeritatem (qui seipsum tanquam Deum prædicauit, quique dum regnabat infinitas iniurias & incommoda suis intulit) miserias porrò Iudæorum quæ sub istius imperio eis obuenissent, exposuit: & quo pacto ille ipse ad vrbem Romam missus, pro gente sua, quæ Alexandriæ habitabat, legationem obierit: & qua ratione cū coram Caio consisteret, pro patrijs legibus dicturus, nihil aliud præter risum & falsa dicteria reportârit, parumq; abfuerit quin in graue vitæ suæ periculū & discrimen incurrisset. Harum rerum etiam meminit Iosephus in decimo octauo Antiquitatis libro, atq; ista quæ sequuntur ad verbum perscribit: Cùm seditio Alexandriæ à Iudæis &
" Græcis, qui illam incolebant, concitata esset, tres ex vtraque factione legati deligebātur,
" qui ad Caium proficiscerētur: vnus ex legatis Alexandrinis pro Græcis erat [a] Apion, qui
" multa conuicia in Iudæos intorquebat, cùm alia illis obiectando, tum hoc in primis,
" quòd Cæsaris honores penitus contēnerent. nā omnes qui Romanorū imperio vectiga-
" lia pensitāt, altaria Caio, & tēpla dicare: inq; alijs reb. deniq; illū, nō aliter atq; deos suos,
" cultu & honore excipere: obseruareq; memorat: illos aūt solum eū ignobilē & indignū
" ducere, quē vel statuarum decorarēt insignib. vel nomen illius iurisiurādi loco vsurpa-
" rent. Vbi Apiō multa & grauia dixisset, quibus Caiū insolenter se efferre & speraret, &
" esset verisimile: [b] Philo qui Iudæorū legationi præfuit, frater Alexādri Alabarchi, vir cū
" omnibus in rebus clarus, tum philosophiæ nō expers, paratus quidem erat ad ea quæ Iu-
" dæis fuêre obiecta, diluenda: verùm illū iam dicturum interpellauit Caius, præcipiens
" vt ab eius cōspectu procul abscederet. Nam nimio iracundiæ æstu inflāmatus, videba-
" tur planè illos ipsos Iudæos graui aliqua calamitate affecturus. Philo igitur contume-
" lia & conuicijs appetitus, è concilio egreditur, atque Iudæos qui illum comitaban-
tur

Ruffi. ca. 5. Philonis præstantia. De Philone vide Hierony. de Script. eccl. illustr. Caij arrogantia. Philonis legatio ad Caligulā pro Iudæis Alexandrinis. Antiq. li. 18. cap. 10. [a] Apiō aduersus quem ipse Iosephus duos libros scripsit de Antiq. Iud. [b] Ibid. nis patrocinium a Caio repudiā in legatione secunda, quā suscepit: anno Caij Caligulæ vt ipse Philo scribit in eo lib. qui Flac. cum inscribitur & attestatur Ioseph. Antiq. li. 18. cap. 10. & Eutrop. lib. 7.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

tur iubet bono animo esse: Caium, * tametsi verbo quidem illis succensebat, re tamen A ipsa perfecisse, vt DEVS ipsis contra eius conatus præstò esset ad opitulandum. Hæc Iosephus. Idem porrò Philo, in eo libello quem de Virtutibus & legatione ad Caiū conscripsit, ea quæ per idem tempus à Caio gerebātur, singula accurate exponit. Ex quibus plurima silentio præteriens, ea sola in medium proferam, quæ nostra scripta legentibus perspicuè declarēnt eas res, quæ Iudæis, neque id adeò longo tempore pòst, propter nefanda facinora in Christum admissa, obuenerunt. * Primum igitur dum Tiberius fasces imperij tenebat, in vrbe Roma Seianum quendam (qui & authoritate & gratia multum apud Imperatorem valebat) toto pectore, vt dicitur, incubuisse narrat, quo vniuersam gentem Iudaicam prorsus è medio tolleret. Pilatum etiam (cuius temporibus Iudæi tantam audaciam & crudelitatem in necē Seruatoris exercuissent) in Iudæa templum, quod tum stabat Hierosolymis integrum & inuiolatum, nouo scelere quodam, quod nefas apud Iudæos erat, polluere aggredientem, illos maximè grauissimeq; conturbasse.

* vide annot. pag 18. lat. 2. lin. 5.

* Ruffi. ca. 6. Philonis prima legatio 17. anno Tiberij suscepta pro Iudæis. præside Iudeæ Pōtio Pilato inefficax fuit, propter Aeliū Seianum Iudæis infestum quem sibi ille collegam asciuerat Philo lib. 2. legat. et Euseb. in Chronic.

Templum à Pilato prophanatum.

Quos mala Iudæis post impium in Christum facinus obuenerint.

CAPVT VI.

Huc refer Nicep. cap. 10. lib. 2.

VBi Tiberius è vita migrauit, Caius capessit imperium. qui cùm multos alios multis & infinitis iniurijs læsit, tum maximè omnium vniuersam Iudæorum gentem non exiguis affecit incōmodis. Quæ quidem ex vocibus ipsius Philonis strictim & breuiter, vbi ista ad verbū scribit, licet cognoscere. Caius quidem moribus fuit peracerbis & crudelibus, cùm erga omnes, tum præcipuè erga Iudæos: quibus quidem acriter infensus, non modò synagogas, quas in alijs habebant ciuitatibus, suæ ipsius venerationi (ab ijs autem quæ erant Alexandriæ exorsus est) tanquā proprias addixit, easdemque imaginibus & statuis artificiosè ad suā ipsius effigiem expressis compleuit, (nam cū alios imagines suas erigere permitteret, ille ipse easdem reuerà erexisse putetur) verùm etiam templum quod in sancta vrbe Hierusalem integrum & intactum remansisset, atque adeò cui omne asyli ius & immunitas donata esset, commutauit, & in templum suo ipsius nomini dedicatum transtulit, vt deinceps Iouis illustris, Caij scilicet noui ac recentis Dei templū nuncuparetur. Alia præterea infinita mala, quę vix, aut ne vix quidem oratione explicari poterunt, idem author in secundo libro quem de Virtutib. texuit, dicto imperatore regnante, Iudæis qui Alexādrię cōmorabantur accidisse memorat. Cuius sententiæ accedit etiam Iosephus, qui pari ratione graues & acerbos casus, quibus vniuersa Iudæorum natio affligtabatur, statim post Pilati tempora, postquè ea quæ contra Seruatorem nostrū tam nefariè & audacter ab ipsis admissa fuissent, initium sumpsisse ostendit. Itaque ea quæ hac de re in secundo libro de Bello Iudaico totidem ferè verbis, vt ita dicam, refert, audiamus: a Pilatus à Tiberio præfectus in Iudæam missus, noctu Cæsaris imagines, quæ Semeæ appellantur, inuolucris quibusdam obtectas in vrbē inuexit. Quæ quidem res maximum tumultum, vbi dies illuxit, Iudęis ciebat. Nam hi qui propè astabant, nouo rei aspectu attoniti perinde obstupuerunt, ac si ipsorum leges & instituta (quæ nullum simulachrum in ciuitate erigi, statuiúe permittunt) pedibus iam conculcata iacuissent. Quod si ista cum Euangeliorum scriptis & testimonio comparare placet, intelliges, quo pacto vox illa coram Pilato de Iesu contentè ab illis profusa (qua quidem non alium, quàm solum Cæsarem, se regem habere exclamabant) non ita multò pòst in ipsorum capita verè reciderit. Aliam etiam deinceps cladem eos interim exagitasse, idem scriptor commemorat. Postea alium tumultū concitat Pilatus. Sacrū enim thesaurum (qui vocabatur Corbonas) in aquæ ductum, qui erat ad triginta stadia † deriuatus, impendit: quæ res imperitæ multitudini bilem non mediocrem cōmouebat. b Pilatum igitur, vbi Hierosolymam aduentauit, omnes pro * tribunali sedentem circumsistentes, clamore & vociferatione adorti sunt. Ille autem (præuiderat enim animo eorum seditionem) armatos milites vestibus plebeijs & quotidianis opertos (simulatq; gladijs eos vti prohibuisset, præcepisserque, vt qui contra ipsum vociferarentur, fustibus grauiter cæderent) multitudini permiscuit: quibus tandē è tribunali signum dat. c Iudæi igitur cæduntur verberibus. ex quib. multi plagis: non pauci autem, dum fugam capiebant, ab se mutuò conculcati & obtriti perierunt. vnde reliqua eorum multitudo præ calamitate interfectorum obstupefacta, deinceps penitus conticuit. In ipsa præterea Hierosolymorum ciuitate infinitos alios tumultus editos, & nouarum rerum molitiones susceptas fuisse, docet idem author: ostenditque, ab illo tempore

Caij in Iudæos odium, templiq; prophanatio, introductarius statuæ: vide Cornel. Tacit. li 21. Iosep. lib. 2. cap. 3. de bello Iudai Egesippum lib. 2. cap 2.

B

Intelligendū est de capt. Iudaic. nā ibi extat hæc historia lib 2. cap. 14. vide castig nostras.

a Templi prophanatio introductis Tiberij statuis.

A Pilato sacer thesaurus in aquæductus impēsus anno Chr. 35. Tib. 20.

b Stratagema Pilati in compescenda seditione.

c Iudæorū cædes.

† Vide annot pag 18. lat. 2. li. 12.

* vide ibi. lin. 40.

re

Imperator anno Christi 42.

re intestinas seditiones, bella & malorum machinationes aliam ex alia ortam, non ciuitatem solùm, sed vniuersam etiam Iudæam opprimere eò vsque non desijsse, quoad extrema illa & ærumnosa obsidione, regnāte Vespasiano, miserè afflicta & affecta fuisset.
A * Iudæos igitur ob sua scelera, quæ tam perditè fuissent contra Christum moliti, hoc modo diuina vltio insectata est. *Ruffi. c. 5.

Quomodo Pilatus propria manu mortem sibi consciuerit.

CAPVT VII.

Huc refer Nicephor. 10. cap. lib. 2. Ioseph. lib. 18. c. 11. Antiq.

NEque illud à nobis ignorari debet, cum ipsum Pilatum, qui Seruatoris neci interfuit, imperante iam Caio (cuius tempora modò persequimur) in tātas & tam graues, vt fertur, calamitates incurrisse, vt necessitate adductus, sibi propria manu mortem consciscerer, suorumque ipse scelerum vindex existeret: idque diuina, vt simile veri est, vltione illum, non longa interposita mora adoriente. Græci etiam, qui Olymphades simul cum rebus cuiusque temporis gestis describunt, idem ipsum scriptis prodiderunt.

Pilati mors. Anno Christi 41. Caij 3. vide chron. Euseb. & Eutrop. lib. 7.

De fame, quæ regnante Claudio accidit: & de Iacobi Apostoli martyrio.

CAPVT VIII.

Huc refer Nicephor. cap. 11. & 12. lib. 2. Agab propheta.

CAio verò, cùm non quatuor integros imperij sui annos complesset, Claudius imperator successit. Cuius temporibus cùm dira fames (quā quidem scriptores etiam à nostra religione alienissimi suis tradiderunt historijs) orbem terrarū opprimeret, Agabi prophetę prædictio, vt est in Actis Apostolorum, quæ famem per totum orbem peruasuram præsignauerat, exitum plenè consecuta est. Lucas vero, vbi famē sub Claudio futuram in Actis recensuit, & fratres qui Antiochiæ habitabāt, per Paulum & Barnabam singulos pro facultatibus, quibus abundabant, discipulis in Iudæa dispersis aliquid misisse subsidij narrauit, illud etiam adiungit: * Eodem tempore, Claudio videlicet iam summam rerum administrante, misit Herodes rex, vt affligeret quosdā de ecclesia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis, gladio. De isto Iacobo Clemens in septimum librum ὑποτυπώσεων historiam planè memorabilem inB serit, eamque narrat quasi ex traditione maiorum acceptam: nimirum, cum ipsum, qui Iacobum in iudicium adduxisset, cū testimonium Christo illum tam liberè perhibentem cerneret, ea re commotum, se etiam Christianum ingenuè confessum esse. Igitur ambobus vnà ad supplicium adductis, hunc inter eundum à Iacobo postulasse, veniam sibi concedi. Iacobum autem, paululum rem animo complexum dixisse, Pax tibi: illumque osculatum esse. Et sic tandem vtrunq; securi percussum vitam deseruisse. † Ad extremùm (sicut diuina loquitur Scriptura) Herodes videns illud quod erat de internecione Iacobi paratum, Iudæis non parum adferre voluptatis, Petrum etiam apprehendere aggreditur. Cui in vincula coniecto parum aberat quin cædem intulisset, si non diuina quædam angeli visio ei noctu assistens, è custodia & vinculis illum mirificè & præter omnium opinionem liberasset, atque adeò ad ministerium prædicationis dimisisset. Verùm de rebus à Petro gestis, diuinitusque administratis, hæc isto modo.

Ruffi. ca. 8.

Fames sub Claudio anno eius 1. Christi 46. Euseb. Actor. 11. & 1. Corin. 16. & 2. Cor. 9. Gal. 2. Actor. 12.

* Ruffi c. 9. Euseb. in Chr. hæc facta esse rit anno Christi 36. Tiberij 21. sed Ioh. Vasæus in Chrō. Hisp. ex Act. Apostoli declarat hoc tempore verius Apostolū interfectū quod incidit in annum Christi 43. Tiberij Claudij Cæs. 1. Post quā scilicet prædicatio in Hispania Euangelio in Iudeā reuersus esset.

† Ruf. c. 10.

Iacobi fratris Ioan. mors.

Petrus in vincula coniectus rursusque inde liberatus.

Quomodo Herodes, qui & Agrippas nominabatur, post Apostolorum persequutionem, diuinam statim vltionem expertus est.

CAPVT IX.

Huc refer Niceph. c. 13. lib. 2. Actor. 12.

HVius quidem vindicandi conatus, tam nefariè contra Apostolos à rege Herode intentati, non magna intercessit dilatio: imò verò statim post insidias Apostolis collocatas, vbi Cæsaream (sicut Scriptura in Actis Apostolorū refert) aduentauerat, & die festo illic magna cū pompa celebrato, erat splēdida ac regia veste indutus, & pro tribunali apud populum è sublimi loco orationem habuerat: vltio diuina, supplicij cælitùs inflicti ministra, illum de improuiso oppressit. Nam cùm vniuersus populus concionem eius mirè collaudasset, & ei tanquam Dei voci, non hominis, magnopere applausisset, Scriptura narrat illum ab angelo Domini extemplò perculsum fuisse, verminibusque corrosum & penitus contabefactum, animam efflasse. Illud etiam meritò nonnihil habet admirationis, Iosephi narrationem de hoc incredibili Herodis occasu institutam, tantoperè cum sacris literis cōsentire. Quam dum citat in decimonono Antiquitatis libro, videtur testimonium veritati perspicuè perhibere, in quo his ferè verbis miraculum explicat. Cùm tertius iam

Herodis Agrippæ interitus anno Chr. 46. Claudij 4. regni sui 7. Euseb.

Antiq. lib. 19. cap. 7.

annus

Stratonis turris, Cæsarea.

annus illi regnum totius Iudææ occupanti esset completus, in vrbem Cæsaream, quæ A antea fuit Stratonis turris appellata, rectà se contulit. Ibi quodam die festo, quem pro salute & incolumitate Cæsaris celebrari cognouerat, spectacula ad Cæsaris honorem populo palàm exhibuit. Ad quod quidem festum, frequens hominum multitudo, qui magistratus gerebant in prouincia, quique honoris amplitudine præ cæteris præstare videbantur, confluxit. Secundo verò spectaculorum die, ille vestitu argenteo indutus (cuius vniuersa textura insignis erat, & planè admirabilis) primo mane ad theatrum perrexit. Ibi eius vestis argento obrigens, micantibus solis orientis radijs collustrata, adeò mirandum in modum resplenduit, eiusque fulgore tantum his qui in illum acriter oculos intendebant, incussit terroris, vt propè attoniti exhorrescerent. Extemplò verò assentatores, voces quasdam, alius aliunde, non ad illius commodum, sed ad perniciem potius blandè fundere, Deum nuncupare, quin etiam vt illis esset propitius, acclamare cœperunt, quamuis, inquiunt, hactenus te simus vt hominem reueriti, tamen deinceps prętãtiorem quendam, quàm cui mortalis & caduca natura cõueniat, ex animo confitemur. Rex autem istos neutiquam coarguit, neque impias & nefarias adulatorum repressit blanditias. Itaque paulò pòst oculis in sublime sublatis, angelum capiti insidentem animaduertit: & quem antea bonorum, eundem mox malorum sensit authorem. Inde acerbus dolor eius cordi inuritur, crebraque ventris tormina iam ab initio asperè hominem pungentia exedunt. Qui tandem oculos in amicos conijciens: Ecce me, inquit, qui Deus vobis videor: nunc finem viuendi facere cogor necessariò. Iamiam enim fatalis & diuina vis, voces ementitas, & falsò de me dudum prædicatas, non immeritò coarguit. Qui dudum immortalis eram à vobis appellatus, iam quasi ad mortem trusus, animo inuito gradior. Verùm fati tela ferenda sunt, quatenus diuino numini visum sit. Etenim non sordidè aut abiectè, sed amplo illo honorum & dignitatis gradu, quem homines beatum putant, decorati, totum vitæ nostræ cursum confecimus. Hæc fatus, graui doloris quasi cumulo pressus elanguit. Igitur in regiam cum summa celeritate deportatur. Ac iam rumor per omnium ora peruolitabat, mortem paulò pòst illum occupaturam: virorum igitur multitudo confestim cum vxoribus & liberis sacco & cilicio de more patrio operta, supplex cum lachrymis Deum pro rege obsecrauit: omnia mœrore & [a] lugubri fletu redundârũt. Rex verò in solario quodam edito decumbens, cùm B illos suis luminibus demissis pronos humi se abiecisse cerneret, ipse lachrymas nullo modo tenere potuit. Et vbi iam quinque dies continuos ventris dolore & cruciatu afflictatus, & ferè confectus fuerat, vitam tandem, quartum & quinquagesimum annum ætatis suæ agens, regni autem septimum, miserè reliquit.[b] Quatuor quidem annos sub Caij imperio regnauit: quorum tres in Philippi tetrarchia gerenda contriuit: quarto autem anno locum etiam Herodis Iunioris assecutus est: postea verò triennij spacium Claudio imperium gubernante, ad regnum adiecit. Ista Iosephum cum alijs ab eo explicatis adeò appositè ad sacrarum literarum veritatem enarrantem cum primis admiror. Et quanquam de regis nomine quibusdam videtur à Scriptura sacra dissidere, tamẽ tempus & res gesta eundem fuisse declarant: & vel scribarum errore nomen esse immutatum, vel geminam eidem, vt multis alijs, impositam appellationem.

Habent autem hi mortalibus omnẽ, imminere capiti suo Agrippa vidit, qui illi nuncius exitij fuit, sicut olim Romæ vincto nuncius salutis fuit. Secundũ Vaticiniũ Germani, quod Iosephus refert lib. 18. cap. 8. cuius verba plenius vtroq. loco lector videat: hoc inquã supradicto iam cap & cap. 7. lib. 19.

a populus Herodem lugit.

b Chronologia rerum ab Herode Agrippa gestarum.

De Theuda Præstigiatore, & suis complicibus.

CAPVT X.

Act. 5.

Huc refer Niceph. ca. 11. lib. 2.

QVoniam Lucas etiam in Actis, cùm de Apostolorum rebus gestis disseret, Gamalielem inducit memorantem, Theudam tempore Claudij, quem suprà demonstrauimus, surrexisse, dicentem se esse aliquẽ: qui occisus est, & omnes qui credebant ei, dissipati sunt: de isto etiam Iosephi testimonium in medio ponamus, qui in † vigesimo libro Operis sui quod paulò antè citauimus, hæc quæ sequuntur narrat. * Cũ Fadus Iudææ præfecturam gereret, præstigiator quidam vafer, Theudas nomine, ingenti hominum multitudini persuasit, vt suis secum comportatis facultatibus, ipsum ad Iordanem fluuium sequerentur. Prophetam enim se dixit esse, & fluuium mandato suo posse dispertire, transitumque illis præstare perfacilem. Hæc elocutus, multos illexit in fraudem. Verùm Fadus eos ex ista amentia & temeritate non multum voluptatis capere passus est, sed multitudinem equitum contra illos misit armis instructam, quæ quidem irruptione facta eos adoritur ex insperato, complures interficit, nonnullos viuos capit: ipsi denique Theudæ, cùm milites eum prehendissent, superstiti caput abscindunt, secumque deferunt Hierosolymam.

a Ruf. c. 11.

† vide annot. pag. 17. lat. 1. linea 2.

Ioseph. 20. li. Antiq. ca. 2. acta sunt hæc anno Christi 46. Claudij Cæs. 4.

Theudæ impostoris interitus.

De

De Helena adiabenorum Regina. CAPVT XI.

Vide Niceph. li. 2. cap. 11.

A

Famis porrò quæ Claudio dominante passim longè lateq; serpebat, deinceps in scriptis suis mentionem facit, isto modo. Dum hæc geruntur, fortè fortuna ingens fames vniuersam Iudæam peragrauit. Quo " quidem tempore, Helena regina frumentum, quod grandi pecunia ex " Aegypto coemerat, his qui erant in ægestate benignè distribuit. Atq; " ista testimonio illi in [a] Actis Apostolorum perscripto congruētia reperies, nimirum quòd discipuli qui commorabantur Antiochiæ, pro ut quisq; habebat, proposuerunt in ministerium habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Pauli. Helenæ verò (cuius apud hunc scriptorem fit mentio) columellæ, illustres illæ quidem & eximiæ, in suburbijs Aeliæ ciuitatis cernuntur. Hanc ferunt gentis Adiabenorum imperium tenuisse.

Ruffi. ca. 12. Lib. 20. Antiquit. cap. 2. [illegible] Tib. Claudij Caes. 1. a Actor. 11. Helenæ statuæ.

De Simone mago, & altera Helena. CAPVT XII.

Huc refer Nicephori cap. 14-27. lib. & Euseb. cap. 21. infra li. 4. Vide autē Epiph. cōtra hæres. tom 2. lib. 1. hæres. 1. Item D. Augustinum ad Quoduultdeum hæres. 1.

Porrò autem, cum fides in Seruatorem & Dominum nostrum Iesum Christum vbiq; ad omnes homines iam dimanasset, Satan humanæ salutis hostis capitalis, vrbem, quæ propter imperij decus cæteris omnibus dominata est priusquam fidem Christi reciperet, astutè præcipere præoccupareq; molitus, eò Simonem, quem antea posuimus, quasi manu deducit: atq; callidis illius viri præstigijs opem ipse ferens, complures qui Romæ domicilia rerum suarum collocassent, in errorem inductos, suo addixit obsequio. Declarat hoc quidem Iustinus, qui non longè post Apostolorum tempora vixit, quiq; multum nostræ religionis excelluit disciplina: de quo dicā vberius, vbi tempus datum fuerit, ea quæ sunt eius virtuti & doctrinę consentanea, exponendi. †Hoc loco autem historiam ab eo in priori sua Apologia, quam ad Antoninum pro religiōe Christiana scripsit, traditā recitabo. Post Domini in cœlum ascensionem, homines quidam dæmonum impulsu incitati, seipsos deos esse dixerunt: quos quidem vos non supplicio coercuistis, sed amplis decorástis honoribus. ex quorum numero fuit Simon quidē Samaritanus, ortus è vico qui dicitur Gitton: qui Claudij Cæsaris temporibus, per astutiā dęmonum, vim suam in eius animo excercentium, Romę omniū ciuitatum facilè principis, magicas virtutes & portenta edēs, pro Deo habitus est: & statua apud vos donatus,† quæ inter duos pontes super fluuium Tiberim extructos erecta est, hancq; inscriptionem latinis literis expressam habet, Simoni Dei Sancto. Quinetiam Samaritani propè omnes, non pauci quoq; ex alijs gentibus, cum tanquam præcipuum Deum confitentes, magna reuerentia obseruant. Itemq; He" lenam quandam (quæ antea apud Tyrum Phœniciæ meretricio quæstui seipsam prosti" tuisset) comitem eis per idem tempus assiduam, velut primam mentem ex Simonis si" nu elapsam nuncupant. Hæc ille. Cum hoc consentit etiam Irenæus in primo libro con" tra Hęreses: qui & viri impietatem, & scelestam eius doctrinam pariter describit. Quam " hoc loco commemorare esset propè superuacaneum, præsertim cum ijs qui non illius " solum, verumetiā aliorum omnium hæreticorum ortus, qui post eius tempora primas " erroris partes obtinuerunt, viuendi etiam rationes, falsorum dogmatum causas, depra" uatos & perditos singulorum conatus accuratè cognoscere desiderant, ea sanè in libro Irenæi suprà citato, ab authore aptè ad institutum suum tradita facilè licet perspicere. Simonem igitur primum cuiusq; erroris authorē, & quasi caput extitisse accepimus: ex cuius temporibus hactenus, qui sectam & hæresin ab eo tractam persequuntur, modestā & grauē Christianorū religionem ac doctrinā, quæ propter integrā puramq; viuendi rationem ex ea formatā ab omnib⁹ pleno ore celebratur, amplecti callidè & astutè prætexunt: & dū vana superstitione, quæ in simulachris colendis sita est, immunes & liberi videri volunt, eiusdē laqueis nihilominus seipsos irretiunt. Nam corā pictura & imaginibus, tum ipsius Simonis, tum Helenæ (de qua anteà nobis, cùm de illo loquebamur, mentio facta est) prostrati, odoribus incensis, victimis & libamentis eos venerari sedulò pergunt. Quæ autem apud huius sectæ ęmulos, hisce secretiora magisq; arcana putātur, & quibus quemq; primùm, vt auribus acceperit, penitus attonitum reddi, vel potius (vt verbo quodam vtar, quod est apud illos scriptis proditum, oraculiq; loco vsurpatum) θαμβωθήσεσθαι, id est, admiratione quadā obstupescere aiunt, ea eiusmodi planè sunt, & tā plena reuerā stuporis, amentię & insaniæ, vt videantur nō modò non honestè posse scriptis tradi, sed ne ore quidem propter insignem turpitudinem & obscœnitatem, à viris modestis aliquando sine scelere efferri. Nam quodcunq; aliquando omni flagitio scelestius & improbius in cuiusque cogitationem cadere possit: hæc detestabilis, & maximè pe-

†Vide annot. pag. 25. lat. 1. lin. 22.

B

† Vide annot. pag. 25. lat. 1. lin. 32.

Ruff. cap. 13. Iustinus Philosophus & martyr de Simone Mago. Simō Samaritanus, magus. Eiusdē statua. Helena eius comes, quæ & Selene. Irenæus lib. 1. cap. 20. Simon Heresiarcha. Simoniaci. Simoniacorū acta ac decreta.

C

mè pestifera hæresis illorum qui mulierculas miseras omni vitiorum genere cumula- A tas, turpiter & flagitiosè ludificantur, longissimè superat.

Qanquā verò talium & tam nefandorū scelerum procreatorē & architectum Simonem, eo tēpore tanquam acrē præclarorum & diuinorū Seruatoris nostri Apostolorū aduersarium, nequā & improba diaboli potētia (quę omni honestati infesta est, quæque humanæ saluti euertēdę occultas semper parat insidias) de industria excitauit: tamē diuina Dei & cœlestis gratia quæ ministris suis perpetuo opitulatur, per illorū piorum hominū aduentum & præsentiā, Satanæ faces in humanū genus accensas intētatasq;, summa cum celeritate restinxit: atq; omnē arrogantiam altosq; spiritus, qui se cōtra Dei cognitionem insolenter extulissent, per illos repressit, atq; adeò è medio sustulit. Quapropter neq; impia Simonis contra Christū coniuratio, neq; alterius cuiusquā eorum qui tum in lucē prodierunt, Apostolorū temporib. se sustentare poterat. Nā illustre veritatis lumen, & diuinus ille sermo, qui modò (Dei aspirāte numine) in humanū genus splēdorem suū effuderat, inq; terris quasi pubescens viguerat, & cū proprijs ac suis Apostolis versatus erat, oēs id genus conatus strenuè eiecit, profligauitq;. Etenim vt exemplo rem illustremus, præstigiator ille, quē antea posuimus, velut à diuino & admirabili fulgore oculis mentis penitus perstrictus, extēplò (cùm iam antea in illis sceleribus quæ nefariè & perditè consciuerat, à Petro Apostolo, in Iudæa manifestò deprehensus fuisset) longissimum iter terra mariq; instituens, ab Oriente ad Occidentem vsq; quasi profugus vagatus est: istumque viuendi modum solùm sibi ex sententia fore arbitratus, sic tandem ad vrbē Romā profectus (cùm iam ibi diabolica vis & potentia, ad hominū perniciem assiduè excubans, magno subsidio illi veniret) breui suum institutum eo vsque perduxit, vt ab illis, statua in eius venerationem erecta, honoraretur vt Deus.

De Petri Apostoli in vrbe Roma prædicatione.

CAPVT XIII.

Ruff. ca. 14. | Huc refer Nicephor. ca. 14. lib. 2.

CAeterùm ista non ad longinquū temporis spacium ex sentētia illi processerunt. Nā e vestigiò, sub ipso Claudij imperio, benigna & propitia Dei, totius huius vniuersitatis rectoris, erga humanū genus prouidentia, fortē ac præpotentē, & reliquorū omnium Apostolorū propter virtutis amplitudinē facilè principē Petrum, Romā versus, ad eiusmodi pestiferā vitę humanæ B corruptelam delendā quasi manu deduxit. Qui quidē, vtpotè generosus & strenuus Dei dux, diuinis armis obtectus, munitusq;, eximiā & preciosam tanquā mercaturā veri luminis, mēte sola cōprehēsā, ab Oriēte ad Occasum vsq; deportauit: ipsamq; regni cęlorū prędicationē, cęlestem scilicet lucē, & salutarem animorū doctrinam, palā diuulgauit.

Petri Romam profectio, quā Eusebius factam asserit anno Christi 44. Tib. Claudij 2.

De Marci Euangelio.

CAPVT XIIII.

Ruff. ca. 15. | Huc refer Nicephor. cap. 15. li. 2.

SIc ergo cū diuinus sermo iam ad Romanos peruasisset, vesana Simonis potentia extincta est, & homo ipse actutùm vnà penitus profligatus. Ac tanta pietatis lux eorum mentib. qui Petrū audiebant, affulsit, vt non eius sermoni omninò auscultando, nō doctrinę diuinę prædicationis, minimè scriptis proditæ attendēdo cōtenti acquiescerent: sed à Marco, Petri comite (cuius Euangeliū esse fertur) multis varijsq; precib. contenderēt, vt monumentū illius doctrinæ, quā sermone & verbo illis tradidisset, etiā scriptis mandatum apud eos relinqueret. Nec prius hominē ab se dimittunt, quā ipsorum postulatis obsecutus, opus absoluisset. Hanc igitur Euāgelij scribendi, secundū Marcum causam fuisse memorant. Cū ergo Petrus Apostolus, diuina spiritus sancti reuelatione suggerente intelligeret, illud opus editum esse: ferunt eū propenso & acri illorū hominum studio magnopere fuisse delectatum, hancq; scripturā authoritate sua ratam fecisse, quò in ecclesijs passim perlegeretur. Clemens in sexto itē libro ὑποτυπώσεων, (cui etiā testis accedit Papias Hierapolitanus episcopus) eandem tradit historiam. Constat porrò, Petrum huius Marci mentionem facere in priore epistola, quam Romæ texuisse dicitur: quā quidem epistolā ibi perscriptam ostendit, dum ciuitatem illam verbi translatione Babylonem appellat, hoc modo: Salutat vos ecclesia nostrę electionis consors, quę est Babylone, & Marcus filius meus.

Marci Euangelium ex Petri traditiōe.

1. Pet. 5.

Roma Babylon vocata Petro.

Quod Marcus cognitionem Christi Ægyptijs primus prædicauerit.

CAPVT XV.

Ruff. ca. 16. | Huc refer Nicephor. ca. 15. lib. 2.

Marci prædicatio Euangelij, circa annū Domini 45. Claudij 3.

AIunt præterea, hunc Marcum primùm in Aegyptum traiecisse, & Euangelium quod ipse conscripserat, illic prædicasse, primumque Ecclesiarum Alexandriæ institutarum authorem extitisse. Atque tanta hominum & mulierum fidem Christi amplexantium ex prima aggressione & conatu, per graue in primis sanctum & seuerum eius viuendi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studia

A studia, exercitationes, mores, frequentes congressus, communem inter ipsos victus rationem, omnem denique viuendi institutionem, suis scriptis persequi operæ precium existimaret. Quē Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquium Petri, qui Romanis eodem tempore verbum Dei prædicabat, venisse. Atque illud quidem est planè verisimile: quippe opus, quod deinceps post aliquod tēporis spacium ab eo dicitur elaboratū, ecclesiæ reuera canones ad nostram vsq; memoriam obseruatos complectitur.

Philonis cum Petro colloquium.

Quæ philo de religiosis in Aegypto commemorat.

CAPVT XVI.

Huc refer Niceph. ca. 16. 17 lib. 2. Epiphan. 9. de Nozoræis.

Ruffi. ca. 17. Ammoni . . . ui & monachi.

IAm verò, cum eorum viuendi rationem qui apud nos ἀσκηταί, id est monachi religiosiq;, virtutis studio & exercitationi maximè dediti, appellati sunt, quam accurratissimè percenseat: cumq; eos viros, qui eius ætate tam piam, tamq; apostolicam vitam agerent, quiq; ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera instituta propius ad Iudæorum consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solum, sed sententia & opinione vehementer approbasse. Primùm ergo in eo libro quem de Vita in contemplatione posita, siue de Supplicibus inscripsit, simulatq; se nihil à veritate alienum, nihil suo marte & suopte ingenio cōfictum his rebus quas esset narraturus, adiecturū asseuerauit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atq; mulieres eandem cum illis vitæ consuetudinem secutas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: talesq; eius appellationis causas refert, vel quòd tanquam medici, curatione adhibita eorum mentes qui ipsos adirent, à vitij & turpitudinis morbo ereptas, ad integram valetudinem restituerent: vel quòd syncero ac puro cultu, religioneq; erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur Philo ipse, dū propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis istud nomen imposuerit: siue reuera ab initio authores eius religionis, cum adhuc Christianorum appellatio nusquam penè locorū diuulgata esset, eos ita nominarit, longa oratione disquirere non est opus. Verùm vt ad rem redeamus, principiò illos facultates suas opesq; abijcere, & simul ac in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiunt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsus exuere testatur, deinde quibusq; vitæ curis depositis, depulsisq;, extra vrbium inania progressos, in locis solitarijs, & hortis à populi conspectu remotis, domicilia rerum suarum collocare.

Huic libro Philonis Suidas titulū tribuit, (de Vita christianorum)

Philonis fides in lib. de Vita monastica siue cōtemplatiua.

Philonis curatores, siue cultores.

B

Nā societates hominū, moribus ac vita lōgè dissimilium ab eorum instituto, qui per illud tempus acri & ardenti fide, istud religionis genus diligenter, vt par erat, excolere studebant, & prophetarum more sanctum & seuerum viuendi modum sedulò imitari nitebantur, valde inutiles & nociuas fore, pro certo cognouerunt. In Actis verò Apostolorum (qui est liber omnium consensu approbatus) dicitur, omnes qui Apostolorū doctrina instituti imbutiq; erant, possessiones suas & facultates diuenditas, omnibus fratribus, prout cuiusque necessitas postulabat, distribuisse: sic vt nemo existeret apud illos, qui opis cuiusquam omnino indigeret. Quicunque enim agrorum & domiciliorum possessores erant (sicut sermo ibidem perscriptus indicat) illis venditis, precia eorum offerebant, & pōnebant ante pedes Apostolorum, vt cuique pro ea quam quisque habebat necessitate, dispertirentur. Philo autē istis à nobis citatis valde similia perhibet, & his ferè verbis hæc quæ sequuntur † de illis hominibus memorat: Quāquam hoc hominum genus passim in vniuersum orbem terrarum diffusum est (nam non Græciā solùm, sed etiam Barbariam, tam præstantis & perfecti boni participem esse oportuerat) in singulis tamen Aegypti agris (qui νόμοι apud illos vocantur) & maximè quidem circiter Alexandriam, multò maxima hominum multitudo cernitur. Nam optimus quisq; ex omnibus regionibus ad locū quendam amœnissimum commodissimūq; (qui est ibi ad lacū Mariæ, in colle ex planicie paululum edito, valde commodè & opportunè tū ad tutam corporis custodiā, tum ad æquabilem aeris temperationem situs) tanquam ad patriā cultorum commigrat, & quasi coloniā deducit. Deinceps vbi eorū domicilia quænam sint descripsit, de ecclesijs in varijs locis extructis sic loquitur: Est in quoq; agro ferè ædes sacra, quæ appellatur σεμνεῖον, id est augustū templū, vel μοναστήριον, quod latinè locus solitarius separatusq; dici potest: in quo illi ab alijs separati seiunctiq;, vitæ piæ, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt: nihilq; eò vel cibi vel potionis, vel aliarum rerum q̄ ad corporis vsus necessariæ sunt, omnino secum apportant: sed leges & oracula à prophetis diuinitùs edita, hymnosq; ibi recolunt, & alias deniq; res, quibus diuina scientia, & vera erga Deum pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiam subiungit:

Solitudinis commoditas.

Act. 4.

†. Vide annotat. pag. 19. lat. 2. lin. 9.

νόμοι.

σεμνεῖον. μοναστήριον.

Totum temporis spacium quod inter auroram & vesperã intercedit, in pia quadã exercitatione collocant. Nã sacras litteras inter se perlegere, auitumq́; sapientiæ studium cõmentari aggrediuntur: & quoniã vulgarem & communẽ literæ interpretationem arbitrãtur occultæ & inuolutæ cuiusdã naturæ mysteria (quę per allegorias explicari solẽt) repręsentare, idcirco eam ad altiorẽ quandam & diuiniorẽ sensum transferunt. Extant etiã apud illos cõmentarij veterum quorundã hominum, qui illorum sectę & religionis authores ac duces fuerunt: quiq́; cõplura monumenta de ea specie & ratione doctrinæ, quę in allegorijs cernitur, post se reliquerũt. Quibus quidẽ tanquam exemplarib⁹ vtentes, & professionis illi⁹, & instituti modum sedulò imitantur. Atq; ista traduntur à Philone, tanquã ab homine qui (vt verisimile est) illos coràm sacras literas interpretãtes audiuerit: p illos autẽ veterũ cõmẽtarios, quos ait apud eos reseruatos esse, probabile est cũ Euangelia Apostolorũ scripta, & expositiones quasdã veterum, vt videtur, prophetarũ mysteria aperientes intellexisse: quales quidẽ tum epistola Pauli ad Hebræos, tum aliæ complures eiusdẽ complectuntur. Deinceps verò de nouis psalmis, qui ab illis contexuntur, sic iterum scribit: Ita planè nõ contẽplationi solum se dedunt, sed etiã cantiones & hymnos varijs metri & carminum cuiusq; modi & numeris grauiter fusis (aptè & conueniẽter) ad Dei honorẽ ac laudem conficiũt. Multa etiam alia de ijs, quos iam oratione prosequimur, in eodẽ libro percenset: Cæterùm ea solum in præsentia nobis ad cõmemorandum videntur necessaria, quib. expressæ & illustres ecclesiasticæ institutionis formulę perspicuè ante oculos ponantur. Quod si ea q̃ dicta sunt, cuiquã videantur illius viuendi rationis, quæ ex Euãgelio instituitur, nõ esse propria, sed posse alijs præter eos quos cõmemorauimus conuenire: illis saltem vocib⁹, quas idẽ author postea recenset, sit tandẽ persuasus, ex quib. (modo ęquus rerum æstimator sit) testimonium de ista re certum & indubitatum accipiet. Sic enim scribit: Cum temperantiã quasi quoddã fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera supra ædificãt. Cibum aut potionẽ antè solis occasum nemo illorum capit. Quippe diuinæ sapientiæ studium, quo se inuoluunt, lucẽ promereri iudicãt: corporis autẽ necessitates, tenebras solùm meritò sibi vendicare. Vnde illis quidẽ totum diẽ, his autem exiguam quandã noctis particulã largiuntur. Quidã porrò, quorum animis ardenti⁹ scientię desiderium insidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapientiæ (quæ salubria virtutis & doctrinæ præcepta tã affatim & copiose suppeditat) quodammodo inuitati, sic oblectãtur, indeq́; tales capiunt delicias, vt duplo plus tẽporis inediam facilè sustineant, & vix tantum sex diebus expletis alimentum necessarium degustent. Ista Philonis tã perspicua tamq́; rata testimonia, de nostræ religionis viris solùm tradita esse pro certo arbitramur. Quod si quisquam adeò obstinato animo sit vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidẽtioribus argumentis (quæ apud nullos alios præterquam solos Christianos, religionis Euangelicę professores, reperiuntur) obsecutus, de contumacia & incredula mentis sententia tandem desistat. Nam Philo cum illis viris, de quib. habetur oratio, mulieres etiã vnà viuere ait: quarum cõplures ad extremã senectutem virgines permanent. Quæ quidẽ non necessitate (sicut non paucæ Gręcarum ac gẽtilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatẽ propter incredibilẽ sapiẽtiæ cupiditatẽ & desiderium, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexãtur, obseruantq́;. In cuius peruestigatione dũ ętatẽ terere studẽt, voluptatęs, quib. corpus titillari solet, penitus respuunt: neq; mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiũt: quos quidẽ certè sola anima Dei amore inflãmata ex se potest procreare. Deinde paululum progressus, hæc eadẽ multo planius & apertius edocet: Apud illos quidẽ sacrarum literarum interpretationes sublimi quodam & allegorico sensu fiunt. Nam vniuersam legis Mosaicę descriptionem viri illi similem arbitrantur animali, cuius corpus verba nuda & elata extrinsecus continere, animam verò diuinum quendam sensum ipsis verbis inclusum (qui sub oculorum aspectum minimè cadat) in se complecti dicunt. † in quo anima rationis particeps, quæ sunt suæ ipsius naturæ propria in primis indagare aggreditur; & eximiam interiorum notionum pulchritudinem in verbis tanquam in speculo apparentem peruidet. Verùm quid præterea attinet commemorare frequentes in vnum congressus, & virorum in vno, mulierum autem in altero loco separatim congregatarum exercitationes, & seueram disciplinæ rationem, quæ de more adhuc à nobis obseruata est, quamq́ue potissimum in festo salutaris Domini passionis non ieiunijs solùm & vigilijs, sed attenta sacrarum Scripturam auditione, excolere ac celebrare consueuimus? Quæ planè idem author eodem modo quo adhuc à nobis solis obseruantur, accurata oratione exponit: inque libro separatim de ea re scripto tradit, ac cumprimis nocturnas magni festi vigilias, piasq; in eisdem exercitationes

Hymnos

Christianorũ ἀσκητῶν vita ratio ac studia.

Philonem illa de Christianis dicere contẽdis.

Caratrices, siue Cultrices mulieres. Virgines monasticæ.

† vide pag. 17. lat. 1. l. n. 18.

Conuentus Monastici.

Vigiliæ Sacræ.

A Hymnos etiam quià nobis recitari solebant, cõmemorat: & quo pacto, cum vnus suaui quodam concentu psallere decenter & modestè occœperit, reliqui placidè & quietè auscultantes, posteriores hymnorum partes ad extremum vnà decantent: & qua ratione etiam diebus illis supra demonstratis, toros stramineos humi positos, vsurpent, vinumq; (his ferè verbis rem describit) non omnino gustent: imò nec carnibus, nec aliquo genere cibariorum, quod sit sanguinis particeps, vescantur: & quod aqua sola illis potio sit: sale & hyssopo pro obsonio & pane vtantur. Virorum porrò ecclesiastica munera obeuntium gradus, quibus alter alteri præstat, diaconorum item ministeria, summum deniq; & primarium episcopatus honorem diligenter perscribit. Quarum rerum exquisitè cognoscendarum si cuiusquam menti desiderium insitum sit, ab huius viri historia, quæ à nobis declarata est, depromat licet. Quod verò non solum primos Euãgelicæ doctrinæ prædicatores, verùm etiam instituta principio ab Apostolis tradita certò cognoscens Philo, ista scripserit, nemini omninò obscurum esse poterit.

Cantus solemnis & psallendi modus.
Carnium ac Vini abstinentia.
Aquæ potus.
Gradus inter Ecclesiæ ministros.

Quæ Philonis opera ad nos peruenerunt. CAPVT XVII.

Huc refer Nicephori cap. 7. 18. lib. 2. Vide Suidã in philone. Vide Hieron. in Catalogo Scriptorũ illustriũ.

ISte Philo verbis copiosus, sentẽtijs locuples, & in diuinis Scripturis explicandis altus, inq; sublime se tollens, variã & multiplicem sacri eloquij interpretationem pertexuit. * Primum opus cõposuit in Genesin, quod res in ea contentas serie quadam & ordine complectitur: quod quidem inscripsit, Sanctarum legum allegoria. Deinde distinctiones sigillatim, eorum potissimum, quę in Scripturis aliquid vidẽtur habere controuersiæ, contexuit: in quibus tum obijcit, tum obiecta dissoluit. quos libros, Quæstiones & solutiones eorum, quæ tum in Genesi, tum in Exodo quæri solent, aptè sibi ipsis mutuò respondentes, inscripsit. Sunt etiam præter istos libros, aliarum quarundam materiarum lucubrationes ab eo separatim confectæ: vtpote de Agricultura libri duo: de Ebrietate totidem. alij etiam separato quodam & proprio titulo insigniti: vt ille, Quas res mens sobria & modesta optat, quasq; execratur. Alter de linguarum confusione. Est & alius, de Natura & inuentione. Item alius, De earum rerum cognitione, quę antequam ad Sacras literas veniamus, discendę sunt. Alius, de eo argumento perscriptus, Quis nã sit qui rerum diuinarum hæreditatẽ sit consecuturus.
B Alius, de Partitione æqualium & inæqualium. Quinetiam alius, De tribus virtutibus, quas vnà cum alijs descripsit Moyses. Præterea est liber, De his quorum nomina commutata sunt, & qua gratia etiam sint commutata: in quo ait, se duos libros de Pactis contexuisse. Est etiam liber illius, De demigratione Abrahami, siue de colonia. Adde his libros de Sapientis vita ex iustitiæ regula perfecta & absoluta, siue de Legibus non scriptis: de Gigantibus: de Numine diuino, quòd mutari nequeat. Accedunt his quinque libri, De eo quòd (vt est apud Moysen) somnia diuinitùs cuiq; immissa sunt. Atq; isti sunt libri ab eo in Genesin editi, qui ad nos peruenerunt. In Exodum quinque libros illius, De quæstionibus & solutionibus, cognouimus. Alterum item, De tabernaculo: alterum, De decem præceptis. Sunt & quatuor eius libri de Legibus separatim scriptis, quæ summatim ad capita decem præceptorum referuntur. Alius præterea, De animalium sacrificijs & victimis. Alius, Quęnam & quot sint sacrificiorum genera. Alius, De præmijs quæ bonis viris in lege proposita sunt, deq; supplicio & execratione improbis infligenda. Præter hos vniuersos, singuli illius libri feruntur: sicut de prouidentia, De homine ciuilem vitã degente, siue de Ioseph. De Iudæis: porrò Alexander, siue De eo, quòd bruta ratione prædita sint. Adiunge his cum libellum, qui De eo quòd improbus quisq; sit seruus, inscribitur. Ad quem sequitur alius, De eo quòd quisq; studiosus sit liber. Quibus adiunctus est liber De vita in cõtemplatione posita, siue De supplicibus. Ex quo sunt ea quæ de virorũ Apostolicorum vita persecuti sumus, deprompta. Nominũ etiam Hebreorum in lege & prophetis interpretationes ab illo lucubratæ dicuntur. Istũ autem Caio regnante Romam profectũ esse, & librum quem de Caij impietate & scelere composuerat, quemq; facetè & dissimulanter de virtutibus inscripserat, postea Claudio imperium gerente coram vniuerso Senatu Rom. recitasse memoriæ proditũ est: vnde non illud opus solum, verùm etiam alia ab eo edita, tantoperè admirabantur Romani, vt digna existimarent quæ in Bibliotheca, tanquam monumenta quædam, reponerentur. Per idem tempus, dum Paulus vsq; ad Hierusalem, & loca vndiq; ad Illyricum itinere peragrabat, Claudius Iudæos Roma prorsus eiecit. Quo quidem tempore Aquila & Priscilla cum alijs Iudæis Roma decedentes, in Asiam nauigarunt: illic cum Apostolo, fundamenta ecclesiarum paulo antè ibidem iacta constabiliente, commorati sunt: quæ etiam sacra Scriptura in actis Apostolorum satis euidenter edocet.

** Ruff. ca. 18. Philonis opera.*
Genes. explicatio.
Liber quæst. & solut.

Philonis liber ironice inscriptus de Virtutibus.

Philonis opera Romæ in pub. Bibl. reposita.

Ad hanc Pauli peregrinationem refer Niceph. cap. 19. 20. 24. 25. lib. 2.

Iudæi eiecti. Act. 18.

Qualis calamitas Iudæos qui Hierusalem incolunt, ipso die Paschæ oppresserit.

CAPVT XVIII.

A

Ruff. ca. 19.
Sub Claudio seditio. anno eius 7. Christi. 49.

Huc refer Niceph. c. 26. lib. 2.

† Vide annot. pa. 17. lat. 2. li. 35.

PORRÒ cũ Claudius imperiũ administraret, talis Hierosolymis seditio & turba fortè fortuna in die festo Paschatis cõflata est: vt illorũ duntaxat Iudæorum, qui dum per tẽpli ianuas aceruatim egrediebantur, vi erant inter se cõtrusi, mutuoq; pedibus cõculcati † triginta milia interirent. Atque ita festi celebritas non genti solum vniuersæ grauem luctum, verumetiam singulis priuatim familijs lugubrem fletum attulit. Atq; nõ hæc solum ad verbum propemodũ narrat Iosephus, verùm etiã alio in loco scribit *, quo pacto Claudius Agrippã, filiũ Agrippæ, Iudæorũ regno præfecerit: Feliciq; regionis totius Iudeæ, Samariæ, Galileæ, & illius etiã quæ trans Iordanẽ appellatur, procurationẽ dederit, q cum imperiũ ad annos tredecim & menses octo gubernasset, Neronẽ imperij successorẽ post se relinquẽs, abijt è vita.

Ioseph lib. Antiq. ..., cap. 4. idẽ de Capt. lib. 20. c. 20. Vide Oros. lib. 7. cap. 6.

Anno Christi 55. Claudij 12.

* Ruf. ca. 20.

Quænam regnante Nerone Hierosolymis gesta sunt.

CAPVT XIX.

Nero anno Chr. 56.

Seditio sub Nerone. Cap. 6. in fine. Eusebius in Chron. hanc seditionẽ accidisse an. decedente iam Felice, anno Christi 57. Neronis 1.

Huc refer Niceph. c. 26. lib. 2. Antiq. lib. 20. cap. 6. Vide Cornel. Tacit. lib. 12.

DE seditione quæ temporibus Neronis, Felice Iudæorum præfecturam gerente, inter sacerdotes concitabatur, Iosephus in vigesimo Antiquitatis libro scribit, his ferè verbis: Erat seditio Pontificibus contra sacerdotes & optimates plebis Hierosolymitanæ miserè incensa. nã quisq; illorum, manu audacissimorum hominum, & nouis rebus maximè studentium ad se ascita, se ducem eiusdem præbuit. Atq; tumultu suborto, conuicijs ipsi se mutuò lacerant, lapidibusq; obruũt. Ac nemo erat qui turbam comprimeret, sedaretúe; sed tanquam in ciuitate rege & gubernatore destituta, ista cum licentia quadam effrenata admissa fuerunt. Pontifices eò " impudentiæ & audaciæ proruperunt, vt seruos in areas sacerdotum, decumas illis debi- " tas vi abrepturos, mittere non dubitarent. Vnde accidit, vt sacerdotes inopia pressi, fa- " meque & inedia enecti, miserabiliter perirent. Sic crudelis seditiosorum violentia, ius " fasq; omne peruertit. Idem porrò author, iterum eisdẽ temporibus Hierosolymis quan- " dam latronum factionem succreuisse narrat, quos ait interdiu, etiam in media ciuitate, " eos qui illis fortè obuiam fiebant, neci crudeliter tradidisse: & maximè quidem, cum " diebus festis essent multitudini permisti, paruis quibusdam sicis sub vestibus occultatis, " viros dignitate præstantes confodisse. Quibus vulnere concidentibus, ipsos homicidas " opinionem hominibus attulisse, se ex eorum numero esse, qui talium virorum mortem " iniquo animo ferre videbãtur, cœpisseq; vnà cũ illis de rei indignitate conqueri: ac pro- " pterea omninò præ verisimili & credibili rei specie, incognitos & minimè deprehensos " latitasse. Primum autem ab illis Ionathan principem sacerdotum interemptũ esse: post " eius interitũ, in dies singulos alios nõnullos trucidatos: vnde calamitatis timor cuiusq; " animo incussus (singulis enim temporum articulis quisq; mortem, perindeac si in pro- " cinctu fuisset, sibi imminere expectabat) ipsa calamitate multo plus habuit acerbitatis.

B

Ioseph Antiq. libr. & cap. eodem.

De Ægyptio, cuius in actis Apostolorum mentio facta est.

CAPVT XX.

* Ruff. c. 21.
Aegyptius pseudopropheta, cuius historiam Euseb. in Chron. ad annũ Christi 55. Claudij Cæs. 12. refert sub Felice procuratore Iudææ vt consonet cum act. c. 21.

Huc refer Nicephori c. 26. lib. 2. Tacit. li. 12. Antiq. lib. 20. cap. 6.

DEinceps, vbi alia cõmemorauerit, hæc præterea adiungit. * Falsus quidam & adumbratus propheta Aegyptius, Iudæos plaga, illis q̃ suprà citatæ sunt, grauiore acerbioreq; afflictauit. Nã in regionẽ illorũ homo ille præstigiator ingressus, nomen prophetæ sibi ipse falso imposuit: atque adeò circiter triginta millia hominũ, quos suis præstigijs in fraudem pellexisset, in vnum coegit. " Quibus ex loco deserto in montẽ Oliuarum subductis, inde constituit Hierosolymã vi " & armis adoriri: atq; si fortè Romanorum præsidia & populum Iudaicũ euinceret, tyrã- " nidẽ exercere, illisq; pro stipatoribus vti, qui vnà cum ipso in vrbẽ irruptionẽ fecissent. " Verùm perditum eius conatum præuertens Felix, cum armata manu Romanorum illi " obuiã audacter procedere, & vniuersa populi multitudo ad vrbis propugnationẽ pariter " subsidio venire cœpit: adeò vt simulatq; cœptum erat manu cõfligere, Aegyptius cum " paucis fugam capesseret: maxima autẽ pars eorum qui cum illo societatem coiuissent, " aut prelio interiit, aut captiua abducta fuit. Hæc Iosephus, in secundo historiarum libro, " de Iudæorum captiuitate. Cæterum operæ precium est, his quæ de hoc Aegyptio isto lo- " co explicata sunt, illa etiam quæ de eodẽ in Actis Apostolorum scribuntur, adiungere. " In quo libro fit mentio, quomodo Felice Iudæã gubernante, apostolo Paulo (cum Iu- " dæorum multitudo coniurationẽ contra eum fecisset) à tribuno plebis Hierosolymis " dictum sit: Nonne tu es ille Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & edu- " xisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum? Sed de Felice hactenus.

Felix Iudææ præfectus Aegyptium opprimit, anno Christi 55. Claudij 12.

Act. cap. 21.

QVOD

A *Quod Paulus, cùm ex Iudæa Romã vinctus ad purgandũ se missus erat, omni accusatione liberatus est.*

Ruff. ca. 21. Festus Iudææ præfectus.

CAPVT XXI.

Huc refer Nicephor. cap. 28. 29. 30. 31. 32. 33. lib. 2.

Anno Chr. 58 Neronis 4. Paulus cum Aristarcho captiuus. Colos. 4.

HVic verò, Neronis mandato, successit Festus, sub cuius præfectura, cũ Paulus ibi causam pro se egisset, vinctus Romã deducitur. Aristarchus comes illi aderat, quẽ in quodam loco Epistolarũ, concaptiuũ non immeritò appellat. Quinetiam Lucas, qui Acta Apostolorũ literis prodidit, historiæ finem fecit his ferè verbis: Paulus biennio integro Romæ quietus ac liber commoratus est, & Dei verbum absque impedimento prædicauit. Tandẽ verò, cũ pro se in iudicio respondisset, traditũ est, cum ad Euangeliũ passim prædicandũ se denuò recepisse: ac postquã ciuitatem secũdò aduentauerat, beato martyrio extremũ vitæ diem obijsse. Quo quidẽ tempore vinculis cõstrictus, secundã contexuit ad Timotheum epistolã: in qua tum prioris causæ suæ defensionis, tum migrationis ex hac vita, quæ euestigiò insecuta est, mentionẽ facit. Verùm istarum rerũ illius ipsius accipite testimonia, dicentis: In prima mea defensione, nemo mihi adfuit, sed oẽs me dereliquerunt. Ne illis imputetur. Dominus autem mihi astitit, & cõfortauit me, vt per me prædicatio adimpleretur: & audirent omnes gentes, quia liberatus sum ex ore Leonis. Quibus planè satis dilucidè ostendit, quòd antea (vt prædicatio per illũ perfectè expleretur) ereptus erat ex ore Leonis. Atque isto nomine, vt probabile est, Neronẽ propter animi crudelitatẽ nuncupauit. Ob eamq; ipsam causam nõ dissimile quiddã deinceps adijcit: Liberabit, inquit, me ex ore Leonis: nã sacrosancti Spiritus instinctu, exitum eius iã breui futurum præuidit. Ac propterea adiungit: Liberatus sum ex ore Leonis. & illud: Liberabit me Dominus ab omni opere malo, seruabitq; in regnũ suum cæleste. In quo quidẽ suum mox futurum declarauit martyriũ. Quod etiã planius in eadẽ Epistola paulo antè prædixerat: Ego enim iã delibor, & tẽpus dissolutionis meæ instat. Iã vero in Epistola ad Timotheũ secunda, Lucã solũ illi, dum scribebat, adfuisse declarat: atq; in priore defensione, ne istũ quidẽ. Vnde reuera cõstat, Lucã de actis Apostolorũ scribentẽ eo tempore finẽ fecisse: neq; vltra tempora, quib. cũ Paulo versabatur, historiã deduxisse. Ista sunt eo animo à nobis cõmemorata, vt ostendamus, Paulum nõ primo eius ad vrbẽ Romã aduentu, quẽ Lucas recenset, certamen cõfecisse martyrij. verisimile enim est, Neronem in principio imperij sui mitius mãsuetiusq; affectũ, Pauli defensionẽ pro religione Christiana allatã, B benignius faciliusq; admisisse: verùm cũ ad nefandã & intollerabilẽ audaciam processisset, inter alia crudelia eius facinora, ea etiã quę contra Apostolos edebat, aggressum esse.

Actor. 28. *2. Tim. 4.* *Nero, Leo.* *2. Tim. 4.* *Pauli martyrium.*

Quo pacto Iacobus, qui frater Domini appellabatur, martyrium passus sit.

CAPVT XXII.

Ruffi. ca. 10. Anno Chr. 61. Neronis 7. Iacobi fratris Domini martyrium.

Huc refer Niceph. capit. 38. li. 2.

IVdæi ergo, cùm Paulus prouocasset ad Cæsarem, & ad vrbem Romã à Festo missus esset, spe penitùs, qua consilium in eius necem comparassent, excidentes, in Iacobum fratrem Domini (cui ab Apostolis sedes episcopalis Hierosolymitana delata fuit) omnem suam maleuolentiam conuertunt: contra quem ea scelera quæ sequuntur, comparata fuère. Primùm illum in medium adducunt, & vt fidem Christi coram omni populo deneget, vehementer sollicitant. Verùm cũ preter omniũ opinionẽ, liberiore ore voceq;, quã expectarẽt, presente vniuersa multitudine, filiũ Dei, seruatorẽ & Dominũ nostrũ Iesum ingenuè & fidẽter cõfessus fuisset: hominis testimoniũ (nam propter summũ sapientiæ & pietatis studiũ quod in vita assiduè excoluerat, ab omnib. iustissimus putabatur) amplius tolerare nõ poterant. Eũ igitur rũ necẽ dãt, cũ ad illud facinus impunè obeundũ, interregni opportunitatẽ arripuissent. Quippe Festo per id tẽporis mortuo, summa rerũ in Iudæa administratio principe & gubernatore penitus erat destituta. Cæterũ quanquã Iacobi necis ratio & modus ex verbis Clemẽtis, suprà citatis, satis cõstare poterit, (qui quidẽ cum à templi pinna præcipitatũ, fullonisq; vecte percussum, mortẽ oppetiuisse narrat) † Egesippus tamẽ, Apostolorũ ætati proximè succedẽs, in quinto, ea quæ ad illũ spectãt, historię suæ libro, accuratissimè tradit ad hũc modũ: Iacobus frater Domini, qui à Seruatoris tẽporibus ad nostrã vsq; ætatẽ Iustus (Iacobi enim nomine multi donati erãt) ab omnib. appellatus fuerat, Ecclesiæ administrationẽ vnà cũ cæteris Apostolis suscepit. Hic ab vtero matris suę sanctus fuit: vinũ & sicerã non bibit: animaliũ carnib. se abstinuit, nouacula caput eius nunquã rasum fuit, neq; corpus oleo perunctũ, aut balneis lotum. Huic vni licebat in Sancta sanctorũ ingredi: vestibus enim vtebatur nõ laneis, sed lineis duntaxat. In templũ solus intrare solitus est: atq; ibi genibus humi positis, pro populi peccatis veniam postulare: cuius genua, quòd tã assiduè tum ad Deũ augustè sanctèq; adorandũ, tum ad veniã precibus populo exposcendã, procumbebat, cameli instar, tuberculis cõtractis obduruerũt.

Festi mors. *Egesippi de Iacobi martyrio locus.* *† vide annot. pag. 18. lat. 2. lin. 23.* *Iacobus Iustus cognominatus.*

Item Oblias. Qui propter singularem iusticiæ præstantiam, Iusti & Obliæ (quod Latinè populi præsidium dici potest, & iusticia) nomen, sicuti prophetæ de eo memorant, inuenit. A *Prophetæ de Iacobo iusto.* Quibusdam igitur ex septem [a] sectarum fautoribus in populo sparsarum, & à me in historia antè declaratarum, ab eo sciscitantibus quod nam esset [b] ostium Iesu? respondit, Iesum esse Seruatorem. Ex quorum numero nonnulli crediderunt, quod Iesus esset Christus. Sectæ autem supra scriptæ, neque carnis resurrectionem fore, neque illum venturum qui cuique sit pro his quæ rectè aut secus gesserit in vita, mercedem redditurus, omnino crediderunt, verùm quotquot crediderunt, Iacobi prædicatione & hortatu crediderunt. Ergo cū plerique etiam ex principibus viris fidē essent amplexati, nōnulli ex scribis, Pharisæis, & reliquis Iudæis tumultuari, atque adeò vociferari cœperunt, quòd vniuersus ferè populus Iesum existimabat verum esse Christum. Qui etiam ad Iacobum profecti, sic compellare: Te obnoxiè oramus, vt quoniam populus fide in Iesum, perinde ac si verè esset Christus, collata, in grauem errorem delapsus est, eum ab hac opinione auoces: atque vt omnes etiam, qui hodie ad festum diem Paschatis celebrandū conuenerunt, de Iesu rectè vereque erudias, te etiam atque etiam obtestamur. Tibi enim omnes fidem adhibemus: nec nos solùm, sed tota etiam multitudo perhibet testimonium, quòd iustus sis, quodque personam non respicias. Persuadeas igitur populo de Iesu, nè erret. Etenim & vniuersus populus, & nos omnes tibi credimus. Idcircò statue teipsum super pinnam templi, vt de superiore loco cunctis conspicuus sis, atque adeò tua verba à tota multitudine facilè & sine impedimento audiantur. Propter festū namque Paschatis non solū omnes Iudæorum tribus, sed multi etiam ex gentibus conuenerant. Proinde scribæ & Pharisæi, quos suprà posuimus, Iacobo supra pinnam templi collocato, cœperunt exclamare ac dicere: O Iuste, cui omnes meritò debemus fidem adiungere: quoniam populus Iesum crucifixum imitando aberrauit, tu idcircò nobis commonstra, quod sit ostium Iesu crucifixi. Qui clara vocē sic respōdit: Quid me interrogatis de Iesu filio hominis? Ipse sedet in cælo à dextris magnæ virtutis & potentiæ Dei, & in nubibus cæli venturus est. Atque cū multi plenè essent persuasi, & ob Iacobi testimonium Deum laudibus in cælum ferrent, dicerentq́; Osanna filio Dauid: scribæ & Pharisæi de integro cœperūt primùm inter se ita colloqui: Malè certè & infeliciter cecidit, vt istud testimonium nostra opera Iesu tribueretur. At conscensis gradibus, illum deijciamus præcipitem: vt homines inde perterrefacti, nullam fidem eius doctrinæ adhibeant. B Deinde clamare ac dicere: O, O, Iustus etiam errauit. in quo eloquia sacra apud Isaiam scripta planè expleta fuêre: Tollamus è medio Iustum, quoniā nobis molestiæ est, & incommodo. Quocirca fructus operum suorum comedent. Tandem ergo ascendentes, Iustum præcipitem dederunt, dixeruntque ipsi inter se: Iacobum Iustum obruere oportere lapidibus. Et quoniam deiectus in præceps, non statim mortē obijt: sed vultu sursum sublato, genibusq́; flexis dixit: Obsecro Domine Deus pater, da illis veniam: nesciunt enim quid faciunt: cœperunt saxa in eum conijcere. Cumque lapidibus illum obterere pergerent, vnus de sacerdotibus ex filijs Rechab, filij Rechabim, qui sunt Hieremiæ testimonio commendati, voce emissa contentius, dixit: Quid agitis? Iustus pro vobis Deum precatur. Attamen vnus ab illis qui fullo erat, arrepto vecte quo vestes solebant premere, in caput Iusti impegit: ita vitam, beato & felici martyrij cruciatu affectus, afflictusque amisit: inque loco quodam prope templum, vbi columella eius nomine inscripta adhuc manet, corpus tumulo mandatum est. Iste Iacobus tum Iudæis, tum Græcis, verus & incorruptus testis fuit, Iesum verè fuisse Christum. Non multò pòst Vespasianus Iudæam obsedit, Iudæosque redegit in seruitutem. Hæc Clementis historiæ mirè consentientia, Egesippus vberius pleniusque explicauit. Iacobus igitur vir in primis admirabilis, & omnium sermonibus propter illustre iustitiæ decus magnoperè celebratus fuit: vsque adeò, vt qui inter Iudæos haberentur prudentes, hanc esse causam putarent, cur tam citò post eius martyrium obsidione Hierusalem vndique cingeretur: quā profectò obsidionem nulla alia de re illis obtigisse creditur, quàm quòd tam audax facinus & scelus inexpiabile contra illum consciuissent. Nam Iosephus etiā non grauatur, hoc idem suorum scriptorum testimonio euidenter confirmare, ijs ferè verbis: Iudæis quidem ad scelus vindicandum in Iacobum Iustum, fratrem Domini, qui dicitur Christus, ab illis admissum (illum namque iusticiæ facilè primas ferentem, impiè neci dederant) istæ obuenêre calamitates. Idem author in vigesimo Antiquitatis libro, eius quoq; mortem hoc modo narrat: Cæsar cū de Festi morte esset certior factus, Albinum præfectum & procuratorem in Iudæam misit. Ananus Iunior, qui summi sacerdotij dignitatem (vt diximus) obtinuit, quique moribus præfractus, & supra modū audax temerariusque, sectam Sadducæorum, qui in iudicijs ferendis (vt supra positū est) sunt

Anno Christi 62. Neron. 6.

a De his sectis vide cap. 22. lib. 4. Egesippi, & Epiphan. contra hæres. tom 1.

b Alludit ad locum Ioan. 10. Ego sum ostiū: per me si quis introierit saluabitur.

Iacobi de Iesu testimoniū.

Esaias.

Hierosolyma obsidionis causa Iacobi cædes. Iosephus Antiq. lib. 20. cap. 8.

Albinus præfectus. Ananus sacerdos. Sadducæi.

A sunt præ cæteris Iudæis crudeles & acerbi, sedulò secutus est, ratus se opportunum tem-
,, pus nactum, tum propter Festi mortẽ, tum præterea quòd Albinus adhuc inter vias mo
,, ram faceret, cõcilium consessumq́; iudicum coegit: ac cùm fratrẽ Iesu Christi, nomine
,, Iacobum, & alios quosdã cum illo in iudicium adduxisset, crimenq́; in illos, quasi fuis-
,, sent leges perfringere & violare conati, falso cõfinxisset, lapidibus obruendos tradidit.
,, Verùm qui in ciuitate modestissimi esse, quiq́; legum præscripta accurate exequi vide-
,, bantur, rẽ sanè grauiter & acerbè ferre cœperunt: ad regem Agrippã clàm legatum mit-
,, tere, illum deprecari vt literas ad Ananum daret, quò minus deinceps talia patraret faci
,, nora. Nã hoc primo iam tempore eum parum cõsideratè rem gessisse affirmârunt. Nõ-
,, nulli porrò ex illis Albino Alexandria iter capienti obuiam prodire, docere quo pacto
,, absq; eius sentẽtia Anano non liceret consilium cogere, statuerũe. Albinus his verbis
,, persuasus, iracundè ad Ananum scribit: seq; de eo pœnas sumpturum interminatur.
,, Rex Agrippa ob hãc causam illi, cùm tres iã menses præfuisset, summi sacerdotij adimit
,, officium: & Iesum filium Damnæi ei muneri præfecit. Hæc de Iacobo literis prodita
sunt: à quo prima Epistolarum, quæ Catholicæ nominãtur, dicitur scripta esse. Illud ta-
men nos minimè præterire decet, quod licet à quibusdã tanquã adulterina, & minimè
germana propterea iudicetur, quòd nõ adeò multi ex veteribus illius epistolæ, sicut nec
eius quæ dicitur Iudæ (quæ etiam in septem Catholicarum Epistolarum numero poni-
tur) vllam omnino mentionem faciant: tamen nos istas cum reliquis, in quam pluri-
mis ecclesijs publicè receptas approbatasque cognouimus.

Iesus Damnæi F. sacerdos.

Iacobi Apostoli catholica, item Iudæ.

Ruffi c. 24. Anno Christi 64. Neron. 9.

Primus Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus post Marcum, Anianus constitutus est.

CAPVT XXIII.

Huc refer Niceph. cap. 15. lib. 2.

OCtauo anno imperij Neronis,[a] Anianus, vir tum Deo propter pietatem charus, tum in omnibus rebus admirabilis, primus post Marcum euangelistam in ministerium ecclesiæ Alexandrinæ successit.

a Anianus episcopus Marci euangelistæ.

B *De persecutione quæ sub Nerõe accidit, in qua Pet. & Paul. Romæ martyrio & pietate cõdecorati sunt.*

CAPVT XXIIII.

Huc refer Nicephor. cap. 34. 35. 36. 37. lib. 2.

IAm verò[b] Nero, simulac imperium suum erat firmè corroboratum, ad im-
pios & nefarios conatus toto pectore incubuit: atque ad ipsum verum cul-
tum & pietatẽ in Deum omnium rerum authorẽ oppugnandam, seipsum
fortiter armauit. Cæterùm qualis hic tandẽ fuerit, quãtaq́; improbitate no-
bilitatus, non est præsentis quidẽ ocij & temporis perscribere: sed qui volue-
rit, poterit ex multis scriptoribus, qui eius res gestas historijs suis accuratissime tradide-
runt, hominis importunæ insaniæ feritatẽ facilè cognoscere. Qua quidẽ exagitatus, in-
finitorum penè hominum cædes, nulla habita ratione, machinatus, eò crudelitatis pro-
ruit, vt ne ab interitu quidẽ maximè necessariorum, & summa sibi amicitia coniuncto-
rum, cruentas manus abstineret. Nam matrem, fratres & vxorem, cum alijs infinitis sibi
generis vinculo coniugatis, perinde atq; hostes & inimicos, varijs mortium generibus
affecit.[c] Verùm ad omnia eius scelera hoc vnum deesse videbatur, quo tanquã titulo in-
signiri debuerat, quòd scilicet primus ex imperatoribus Rom. religiosi cultus, qui sacro
numini tribuitur,[d] hostis infestus declaretur. Cuius [e] Tertullianus, Latinus scriptor, h[i]c
ferè facit mentionẽ: consulite, inquit, vestros cõmentarios, illic reperietis, primũ Nero-
nem in hanc sanctã,† tum maximè Romæ orientẽ, Cæsariano gladio ferocisse. Sed tali
dedicatore dãnationis nostræ gloriemur: Qui enim scit illũ, intelligere potest nõ nisi a-
liquod bonũ grande à Nerone dãnatum. [f] Iste igitur qui hoc pacto infestissimus Dei ho-
stis primus prædicatus fuit, ad Apostolos etiã trucidandos incitabatur,[f] Paulũ proinde
Romę eo regnãte securi percussum, & Petrũ etiam suffixũ cruci, historiarũ monimẽtis
proditũ est. Quin etiã insignis ac testata Pet. & Pauli inscriptio, quę in cœmiterijs Romæ
ad hoc vsq; tempus manet, huius rei gestę fidẽ facit. Atq; hæc ita se habere, cõfirmat iti-
dẽ vir ecclesiasticus,[g] Caius nomine (qui Zephyrini põtificis Rom. temporib. vixit) in
quę disputatiõe scriptis prodita, quã cùm [h] Proclo Cataphrygũ hæresis & opinionis pa-
trono habuit, eadẽ ipsa de locis, vbi sacra Apostolorũ (quos suprà citauimus) [i] taberna-
,, cula locabãtur, asserit. Ego, inquit, Apostolorũ trophęa perspicuè possum ostendere. Nã
,, si lubet in Vaticanũ proficisci, aut in viã quæ Hostiensis dicitur, te cõferre, trophæa eorũ
,, qui istam ecclesiam suo sermone & virtute stabiliuerunt, inuenies. [k] Porrò Dionysius
,, Corinthiorum episcopus, illos ambos martyrium eodem tempore pertulisse, sic ad Ro-
,, manos scribens cõmemorat: Petrũ & Paulũ, qui Romanos & Corinthios primũ in ec-
,, clesiam Christi inseruerunt, prudenti quadam admonitione impulsi, in vnum locum
cõclusistis. Nam ambo cùm & nostram Corinthi & vestrã Romę ecclesiã fundassent, &
eius-

b Neronis impietas, & crudelitas.

c Prima persecutio in Christianos.

d Nero primus imperatorum persecutionem mouet in Christianos anno Imperij sui 4. Christi 70.

e Tertull. in Apol. aduersus Gentes.

f Ruff c. 25.

f Pauli & Petri martyrium anno Christi 70. Neronis 14.

g Caius scriptor ecclesiasticus testis martyrij SS. Petri et Pauli.

h Hieron. in Catal. scrip. ecclesiast. Papinianus eo ...

i Tabernacula id est, corpora: sic enim & Petrus 2. Pet. 1. corpus suum appellat, & sic accipienda sunt.

k Dionys. Corinth. episcopum testis martyrij SS. Pet. et Pauli.

† vidè annot. pag. 20. lat. 1. lin. 7.

eiuſdem doctrinæ præceptis tum noſtros animos, tum veſtros imbuiſſent, eodem tempore pariter martyrium ſubierunt. Atque iſta hoc loco intexuimus, quo rei geſtæ maior certiorque adiungatur fides. A

Quomodo Iudæi infinitis malis exagitati ſint, & quomodo poſtremum bellum Romanis intulerint.

CAPVT XXV.

Ruf. ca. 26. Decaps. li. 2. cap. 31.

Florus præfectus, cuius in Iudæa initiũ Euſeb. in Chron. ponit anno Christ. 66. Neronis. 10.

a Iudæorum ſeditio Cæſareæ orta.

Huc refer Niceph. cap. 3. lib. 3. Ioſeph. de bell. Iuda. lib. 4. ca. 9. Egeſip. lib. 4. cap. 6. Tac. li. 25.

IOſephus rurſus, vbi permulta de clade quæ vniuerſam Iudæorũ gentem oppreſſerat, diſſeruit, narrat his propemodum verbis, quo pacto, præter alios complures homines plebeios, infiniti ferè ex illis qui erant apud Iudæos, in ſummo honoris gradu locati, cæſi verberibus à Floro in crucem acti eſſent. Hic verò Iudeæ præfectus tum forte fuit, cùm bellum Iudaicum duodecimo anno Neronis imperij erat concitatum. Deinde idem ſcriptor, propter quãdam [a] Iudæorum ſeditionem Cæſareæ ortam, ait, adeò grauem & peſtiferum tumultum paſſim per totam Syriam peruaſiſſe (dum Iudæi ex ſuis hominibus ciuitatem quanque incolentibus, tanquã ex capitalibus inimicis extinguebantur) vti ciuitates corporibus inhumatis refertas, ſenes mortuos ſimul cum infantibus miſerabiliter proiectos, mulieres omni integumento quod ad pudorem neceſſariò adhiberi ſolet, denudatas, totam denique prouinciã ærumnoſam & plenam calamitatum quæ dicendo exprimi non poterunt, manifeſto cernere potuiſſes. † Quinetiam metus vaſtitatis & euerſionis futuræ, quã præſens Reipublicæ ſtatus minabatur, multò plus habuit moleſtiarum, quàm facinora illa quæ modò fuiſſent à ſingulis temerè & audacter admiſſa. Hæc totidem ferè verbis Ioſephus. Eo tempore Iudæorum res hoc loco fuêre.

† vide annot. pag. 29. la... nea 31.

FINIS SECVNDI LIBRI.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE Palæſtinæ, Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Liber Tertius.

B

Apud quas Gentes Chriſtum Apoſtoli prædicarunt.

CAPVT I.

Ruf. cap. 1. Apoſtoli apud quas gentes ſinguli Chriſtũ prædicarunt.

* Ruf. ca. 2. Thomas. Andreas. Ioannes. Petri & Pauli mors.

Huc refer Niceph. cap. 39. 40. 41. 42. 43. 44. lib. 2.

ISTO modo cũ Iudæorum rebus actum accepimus. Iam verò vt ad ſanctos Seruatoris noſtri Apoſtolos diſcipulosque, qui erant per vniuerſum orbem fuſi ac diſſipati, redeamus: Thomas (vt memoriæ proditum eſt) Parthiam obtinuit: Andreas Scythiam: Ioannes Aſiam obijt, vbi reliquũ etiam vitæ ſuæ curſum conficiens, Epheſi morte occubuit. * Petrus autẽ, vt videtur, Iudæis qui in Ponto, Galatia, Bithynia, Cappadocia & Aſia diſperſi vixerunt, verbum Dei prædicauit. Qui ad extremum cùm Romæ verſaretur, capite deorſum ſtatuto (ſic enim perpeti cupiebat) cruci ſuffixus eſt. Quid attinet de Paulo dicere, qui ſimulac ab Hieruſalem ad Illyricum vſque fuerat euangelij Chriſti prędicandi munus plenè executus, pòſt Romæ, Nerone ſummã rerum adminiſtrante, martyrio occubuit. Iſta ab Origene ad verbum, tertio tomo Commentariorum quos ſcripſit in Geneſin, reuerà commemorata ſunt.

Origen. Comment. in Gen.

Quis primus Romanæ Eccleſiæ præfuit.

CAPVT II.

Hoc cap. quo cõmentatur Ruffinus non habet.

Poſt Petrum Romæ 1. Linus epiſcopus.

2. Tim. 4.

Vide Nicephor. lib. 3. cap. 2.

POST Pauli & Petri martyrium, primus Romanæ Eccleſiæ epiſcopatum Linus ſortitò capit. Huius meminit Paulus, è Roma ad Timotheum ſcribens, in ea ſalutatione quam ad extremam Epiſtolæ partem adnectit: Salutant te, inquit, Eubulus, Pudens, Linus, & Claudia.

De

De Apostolorum epistolis. CAPVT III.

Huc refer Nicephori cap. 45.46. lib. 2.

VNa verò Petri epistola,quę prior illius esse dicitur,omnium consensu est approbata. *Petri epistola.* Hanc, quasi extra omnem controuersiam positam, veteres presbyteri in suis ipsorum scriptis citarunt. Eam autem quæ illius secunda fertur esse epistola, non ita auctoritate & testimonio veterum confirmatam accepimus. verùm cum plerisq; perquàm vtilis illa quidem videretur, vnà cum alijs scripturis studiose perlegi, perdisciq; solita est. Quæ autem acta illius inscribuntur, atque Euangelium quod secundum Petrum appellatur, libellum præterea de eius prædicatione, opusque illius quod Apocalypsis vocatur, non omnino in Scripturis catholicis numerata approbatáue cognouimus: *Petri acta, Euangelium, Apocalypsis.* quandoquidē nullus scriptor ecclesiasticus vel ex veteribus, vel ex his qui nostra memoria viguerunt, testimonijs ex illis libris depromptis aliquando vsus est. Ceterùm cum iam ratione & via procedat historia, operæpretiū me facturum puto, si dum Apostolorum successionē persequor, vnà etiam commemorem quæ nam ex scripturis, quibus cōtradicitur, fuerint illæ, quarum testimonia nōnulli scriptores ecclesiastici, varijs temporibus in suos libros illigarunt: eaq; etiā quæ ab eisdē scriptoribꝰ tam de illis scripturis quarum authoritas omnium sentētijs constabilitur, quàm de ijs quæ non sunt eius generis, referantur. Ac de his quæ dicuntur scripta Petri (ex quibus vnam solam Epistolam germanam noui, eamq; summo antiquorū presbyterorum consensu approbatam) ista sint isto tempore à nobis exposita. Pauli autē quanquam quatuordecim testatę & notæ dicuntur epistolæ, *Pauli epistolæ* tamen quod quidam illi epistolæ quæ est ab eo ad Hebræos scripta, perinde ac si Pauli nō sit, fidē abrogare studuerint, affirmauerintq; eidem ab ecclesia Romana contradici, in obscuro relinquere neutiquā consentaneū existimaui. *Ad Hebræos epistola an Pauli.* Ea igitur quæ sunt de hac ipsa à maioribus explicata, vbi tempus dabitur opportunū, in historia ponā. Illa quæ eius acta vocantur, in scripturarū illarum numero, de quibus nulla est omnino dubitatio, habita esse, nō equidem accepi. *Pauli acta.* Et quoniā Apostolus ipse in salutationibus quas extremę epistolæ ad Romanos perscriptæ attexit, *cap 16.* inter alios etiam Hermæ cuiusdā (cuius opus esse ferunt, qui Pastoris libellꝰ inscribitur) mentionem facit, intelligendum est, istum, tametsi in quæstionē à nonnullis vocatur, ac propterea scripturis omnium assensu approbatis, nullo modo annumerādus ducitur ab alijs tamen pernecessarium, ijs præsertim qui iam primis fidei elementis imbuendi sunt, iudicatū esse. *Hermæ pastor extat inter orthodoxographa.* Vnde hoc quidem tempore cum non modò in ecclesijs palàm peruulgatum, verùm etiam eius testimonia à nonnullis veterum scriptorum in suis libris citata animaduertimus. Itaq; quo constaret, tum quæ in sacris Scripturis in nullam omnino quæstionem adductæ sint, tum quæ contra non satis ab omnibus probatæ, hæc in præsentia à nobis explicata sunt.

De prima Apostolorum successione. CAPVT IIII.

Huc refer Nicepho. cap. 1.2. lib. 3.

QVòd verò Paulus gentibus verbum Dei prædicarit, quodq; ecclesiarum fundamenta ab Hierusalem & eius finibus vndiq; ad Illyricum vsq; iecerit, *Ruff. cap. 4.* non solum ex suis ipsius vocibus, sed etiam ex libro Lucę qui Acta Apostolorū inscribitur, satis perspicuum est. *Pauli prædicatio.* Porrò quibus in prouincijs Petrus Christi Euangelium, his qui erant ex circūcisione, enunciarit, nouumq; testamenti sermonem tradiderit, *Petri prædicatio.* ex suis ipsius verbis, petitis ex epistola illa, quam illius verè esse omniumq; approbatione confirmatam fuisse diximus, quam denique Hebræorum stirpe oriundis, *1. Petri 1.* qui disperse & vagè Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam & Bithyniam incoluerunt, scripsit, satis euidenter & apertè constat. Quot verò & quinàm veri & ingenui horum Apostolorum imitatores facti, satis habiles & idonei ad ecclesias, quas isti fundauerant, pascendas regendasque æstimati fuerint, dictu certè non est procliue: solis illis exceptis, quos aliquis fortasse ex Pauli scriptis obiter possit colligere. Huius enim adiutores, & vt ipse appellat, commilitones, propè infiniti extiterunt: *Pauli discipuli & collegæ.* quorum nonnulli Epistolarum ab eo perscriptarum testimonijs ad perpetuitatem duraturis donati, memoriæ sempiternæ commendantur. Eódem accedit Lucas, qui discipulos Pauli, dum in Actis eos enumerare contendit, nominatim percenset. Ex quorum numero fuit Timotheus, *Actor. 16.* qui ecclesiæ quæ est Ephesi, primus episcopatum obtinuisse traditur. Titus itidem, qui ecclésijs quæ sunt in Creta præfuit: & Lucas etiam, *Timotheus, Titus, Lucas, eiusq; scripta.* genere Antiochenus, scientia & arte medicus, qui quidem tum plurimum cum Paulo versatus, tum reliquorum Apostolorum familiaritate & consuetudine non rarò aut leuiter vsus, præceptiones medicinæ, quam ex illorum doctrina ad hominum animos sanandos hausisset, duobus voluminibus diuinitùs inspiratis nobis reliquit: quorum alterum Euangelium est, quod se non aliter exarauisse testatur, atque ei tradiderant illi,

qui

a Videtur hic Euf. hūc Scripturæ locum aut non voluisse ad verbum citare, aut aliam habuisse lectionem, ſic ducat: οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς.
b Creſcens. 2. Tim. 4.
c Linus.
d Clemens.
e Dionyſius Areopagita. Actor. 17.
Dionyſius Corinthius.

Galba. Otho. Vitellius. Veſpaſianus. Anno Chriſt. 78. fit Imperat. Veſpa. † vide annot. pag. 26. lat. 2. lin. 30. 2. Cor. 4. 8.

qui ab initio ſuis oculis Chriſtum vidiſſent, quiq; fuiſſent verbi miniſtri, [a] quos quidē à principio in omnib. accuratè ſe ſecutum tradit: alterū Apoſtolorum acta cōplectitur, quæ cùm nō auditione & fama, ſed ſuis oculis ipſe accepiſſet, in vnum libellum contulit. † Fertur etiā Paulum, cùm tanquā proprij cuiuſdam & ſui Euangelij memoriā in ſuis ſcriptis hoc modo vſurpare cōſueuerit (Secundum euāgelium meum) illud planè quod eſt ſecundum Lucā, intellexiſſe. Ex cæteris Pauli comitib. & diſcipulis vnum fuiſſe [b] Creſcentē, quē in Galatiā profectum Paulus ipſe teſtatur: alterum [c] Linū, quē in ſecunda ad Timotheum epiſtola ſimul cum illo Romæ verſatum memorat, quemque primum poſt Petrum in Romanæ eccleſiæ epiſcopatum ſortè delectum ſuprà demonſtrauimus. Alterum [d] Clemētem, qui Romanæ eccleſiæ tertius conſtituebatur epiſcopus, quē Paulus cooperarium ſuum & concertatorem in Domino fuiſſe teſtimonio confirmat. Ad de ijs [e] Areopagitā illum, Dionyſium nomine, quem in Actis Apoſtolorum poſt Pauli concionem in Areopago apud Athenienſes habitam, ad fidem conuerſum fuiſſe, Lucas in Actis Apoſtolorum ſcribit: quēq; primum eccleſiæ Athenienſis epiſcopum deſignatum, alius quidam Dionyſius eccleſiæ Corinthiorum paſtor, ſcriptor ſanè peranti quus, narrat. Verùm quo pacto Apoſtolorum ſucceſſiones temporum ſerie gradatim continuatæ fuerint, à nobis, vbi dabitur occaſio, in hiſtoriæ progreſſu dicetur. Nunc autem ad reliquam hiſtoriæ partem pergamus.

Tertius liber hinc iam porrò ad tertium caput lib. quarti continet Acta ſub Veſpaſiano, Tito, Domitiano, Nerua, Traiano, annis quadraginta octo. Huc refer vitas Pontif. Rom. Cleti, Clementis, Anacleti, Euariſti, Alexādri, Sexti, apud authores ſupradictos, atē Tomos Conciliorū: Epiphan. Irenæū D. Auguſtinum de hæreſ & generaliter tomos hæreſeon Suetonium in imperatoribus vſque ad Neruā, & Dionem Caſ Nicæum qui à Nerua incipit. Cornel. Tacit. lib. 17. 18. 19. 20. &c. Eutrop. lib. 7. 8. Oroſium lib. 7. cap. 9. 10. 11. 12. Aurel. Victorem.

De vltima poſt Chriſtum Iudæorum obſidione.

CAPVT V.

Ruffi. ca. 5. Euſebius in Chron. tribuit annos 14. Neroni. Veſpaſianus Imperat. declaratus.
Titus Veſpaſiani F.

B Ad hoc & 3. ſequentia cap. refer Nicephor. ca. 3. 4. 5. 6. 7. 8. lib. 3. Lactant. li. 4. cap. 21.

POſtquam Nero decem & tres annos imperij gubernaculis præfuerat, atque poſt illum Galba & Otho integrum annum & ſex menſes eundem dignitatis gradum obierant. Veſpaſianus expeditionum contra Iudæos ſuſceptarum trophæis nobilitatus, rex Romanorum in ipſa Iudæa declaratus eſt, & ab vniuerſo exercitu qui illic erat, imperator palàm prædicatus. Inde extemplò Romam iter ſuſcipiens, adminiſtrationem belli contra Iudæos parati filio ſuo Tito commiſit, poſt Seruatoris noſtri aſcenſionem: cùm Iudæi præter illud facinus quod in ipſum conſciuerant, iam etiam contra eius Apoſtolos vix dici poteſt quot & quantas fuiſſent inſidias moliti: primùm in Stephanum, quem lapidibus obrutum è medio ſuſtulerunt: deinde poſt eius necem in Iacobum filium Zebedæi, Ioannis fratrem, quem inſidijs callidè appetentes, ſecuri percuſſerunt: ad extremum, in Iacobum Iuſtum, qui primus poſt Seruatorem noſtrum in cælos aſſumptum, illic Hieroſolymitani epiſcopatus ſedem dignitatemque obtinuerat: & ad eum modum, quem ſupra monſtrauimus, ex corporis cuſtodia emigrauerat. Cumque præterea reliquorum Apoſtolorum infinita penè multitudo in vitæ periculum ex inſidijs Iudæorum veniſſet, & ex terra Iudaica in exilium eiecta eſſet, cumque ijdem Apoſtoli, vt doctrinam prædicarent Euangelij, ad omnes gentes cum Chriſti virtute & potentia, (qui illis dixerat: Euntes docete omnes gentes in nomine meo) iter ſuſcepiſſent: quinetiam cùm populus Eccleſiæ quæ erat Hieroſolymis, per oraculum viris illic virtute & pietate ſpectatis in viſione editum, iuſſus eſſet, vt antequā bellum exardeſceret, è ciuitate egrederetur: atque adeò vrbem quandam trans Iordanem, quæ Pella nominata eſt, incoleret: inque eam hi qui in Chriſto fiduciam defixerant, relicto Hieruſalem migraſſent, ſicut ſancti viri non modò ciuitatem illam regiā quæ erat totius Iudeæ primaria, ſed etiam vniuerſam Iudæorum terram omnino deſeruiſſent: de cæterò iuſta Dei vltio eos qui tot nephāda ſcelera cùm in Chriſtum, tum in eius Apoſtolos, contra ius faſque omne admiſiſſent, miſerè & acerbè exagitauit, illamque ipſam impiorum ſtirpem funditùs ex hominum ſocietate deleuit. Quænam mala eo tempore ad vniuerſam Iudæorum gentem vbique locorum diſperſam confluerent, quo pacto Iudeæ in primis habitatores in extremas grauiſſimaſque calamitates deuoluerentur, quot & quàm incredibiles cuiuſque ætatis turbæ cum mulierib. ſimul & pueris, gladio, fame & infinitis alijs mortis generibus conciderent, quot etiam & quænā Iudaicarum ciuitatum obſidiones: quot porrò clades omnium opinione maiores hi qui in ipſam Hieruſalem, tanquam in primariam vrbem firmiſſimis ſeptam munitamque præſidijs confugientes oculis aſpicerent: quis totius etiam belli modus & ratio, quæ

Stephanus protomartyr. Iacobus Zebedæi F. Iacobus Iuſtus.
Matth. 28. Marci 16.
Eccleſia Hieroſol. oraculo Pellam coleie iuſſa.

A item in eo res sigillatim gestæ: quemadmodum deniq; desolationis abominatio à prophetis prædicta, in ipso antiquo Dei templo omnium sermone peruagato (quod quidē vastitatem radicitùs omnia consumentem, & extremam euersionem sustinuit) expleta esset, cuique volenti liberum est ex historia accuratissimè à Iosepho conscripta petere. Verùm quo pacto multitudo eorum qui ab vniuersa Iudæa, ad tricies centena millia in die festo Paschatis frequentes eò conuenerant, in Hierusalem tanquam in ergastulum quoddam conclusa, ab eo commemoretur: mihi hoc loco eisdem verbis, quibus ipse vsus est, necessarium statui ad commemorandum. †Qui verò ex vniuersa regione ad festum Azymorum confluxerant, de improuiso vndiq; bello tenebātur implicati, adeò vt primò propter loci angustiam mortifera & lethali peste, deinde graui fame, quę multo plus habebat acerbitatis, diuexarentur. quòd autem ciuitas tantā capiebat multitudinem, ex his qui Cestio præfecturā gerente erāt numerati, satis constat: qui quidem dum cupiebat Neroni (qui eam gētem omninò contēnebat) vires ac robur ciuitatis apertè significare, à summis sacerdotibus cōtendit, vt summam multitudinis, si fieri posset, subducerent.ª Illi autem, cum festum quod Pascha appellatur, iam instaret, in quo ab hora nona ad vndecimam vsq; sacrificant, inq; singulis sacrificijs est tanquā societas quædam ex decem hominibus minimùm collecta (quandoquidē non est integrum, vt vnus solus sacrificet, epuleturùe, sed sæpe viginti in vnū congregantur) illi in quā sacrificia ducenta quinquagintaquinq; millia, & sexcenta numerarunt. Sunt igitur homines, si decē solū singulis sacrificijs tribuamus, vicies septies centena millia & ducenti, qui omnes puri ac mundi fuerunt. Nam non fas erat, vt vel leprosi, vel seminis fluxu polluti, vel mulieres menstruis contaminatæ, vel homines vlla alia labe infecti, vel peregrini, deniq; qui religionis ergò accessissent, illius sacrificij fierent participes. Frequēs ista multitudo ex omnibus locis extra ciuitatem positis coiuerat: ac tum quidē vniuersa Iudæorū natio quasi casu quodā fatali in Hierusalem, tanquā in carcerem, cōpingebatur.† Hæc Iosephus. Illud profectò valde erat consentaneum, vt quibus diebus acerba Christi Dei clementis & propitij omniumq; seruatoris, passio patrata esset, iisdem sanè pernices & interitus vltione diuina inflictus, eos qui talis crudelitatis auctores fuissent, quasi in carcerem simul contrusos occuparet.

† Hæc verba in vulgato textu græco nō erāt omissa, nimirū negligētia librarij, ideoq; nec Musculus quidem ea reddidit. Christophorsonus igitur ex Ios. lib. 6. de capt. Iudaic. ea hic restituit & interpretatus est ita vt intra hæc duo signa habentur. In græco textu Iosephi testimonij huius est initiū ab his verbis, ἀπὸ γὰρ τῆς χώρας, & pertendunt ad finē vsq; capitis eiusdem.

Ioseph. lib. 6. de captiuit. cap. 45.

Cestius Florus præfectus: de cuius auaritia & Seuitia vide Cornel. Tacit. lib. 21.

a Iudæorum Hierosolymis ante obsidionem congregatorum multitudo.

Obsidionis vrbis idē, quod Christi passionis, tempus.

B

De fame quæ apud Iudæos inualuerat. CAPVT VI.

OMissis igitur illis malis quæ sigillatim acciderunt, quæq; vel gladio, vel alia quapiam ratione sunt in illorum exitium edita: eas solùm calamitates necessarias mihi ad explicandum puto, quæ dira fame & inedia eis importatæ sunt: eo consilio, aut qui istam nostram historiā sint fortè perlecturi, si nō omnino, at aliqua ex parte tamen cognoscant, quo pacto eos qui nefariæ crudelitatis in Christum Dei authores extitissent, haud ita diu pòst supplicio cœlitùs irrogato afficerētur.* Itaq; grauem illam & luctuosam rerum id temporis gestarum tanquam tragœdiam, & ex quinto historiæ Iosephi libro petitā, deinceps recitemus. Locupletes, inquit, siue egrederentur ex vrbe, siue in eadē manerent, in pari vitæ discrimine versabantur. Nam eorū quisq; proditionis crimine & fugæ falsò obiecto, propter opes suas ac facultates interfectus fuit. Insolens seditiosorum amentia, vna cum famis diritate, accrescere cœpit. Vtrumq; malum indies magis magisq; ingrauescere. In foro enim nullū frumentum venditur: seditiosi præcipites intrò irrumpentes, ędes perscrutantur. Vbi si quid deinde reperirēt, eos qui erant in ædib. tanquā rem inficiatos verberibus cædere: sin minus, cruciamentis, quasi qui studiosius cautiusq; illud occultauissent, grauiter torquere cœperunt. Corpora autē hominum ærumna ista & calamitate laborantiū satis magno fuēre indicio, vel quòd abundarēt frumento, vel quòd eodē penitùs destituerentur. Nā qui firmo erant & robusto corpore, visi sunt alimenti copia affluere: qui autē macie extabuerant, iā ab illis nefarijs prædonibus fuēre præteriti. Etenim ab omni ratione videbatur prorsus alienū eis iam necē afferre, qui essent paulò pòst præ inediæ asperitate animā efflaturi. Complures verò, fortunas quas possidebant, ex occulto cum vna mensura vel frumenti, qui diuites erant, vel hordei, qui premebantur inopia, libenter cōmutare: nonnulli porrò seipsos in intimos ædium recessus concludentes, præ extrema famis acerbitate frumentū minimè molitū, minimeq; in panē confectum, deuorare: alij tantū coquere, quantum vel vitæ necessitas, vel metus abripiendi iniectus pati videbatur. Mensa nunquā apponebatur: quippe cibaria, quæ cruda adhuc erāt, & incocta, igni properè abstrahentes, auidè ore arripiebāt. Miserabilis sanè & deflēda erat cibi capessendi ratio, spectaculumq; dignum lacrymis, dignum plāctu & mœrore: præsertim cum valentiores quidem ab alijs vi alimentum eriperent, imbecilliores autem inediæ

† Vide annot. pag. 22. lat. 1. lin. 38. Vide Ni. lib. 3. ca. 6. 7. Cornel. Tacitum lib. 21. Ioseph. lib 6. cap. 3. de bello Iud. Sueton. in Vespas. D. Hieron.

** Ruffi. c. 6. Iosephi testimonium Cap. 27.*

Famis calamitas.

A

Verecundia fame superata.

grauitate enecti miserè statum suum deplorarent. Et quamuis acris famis impetus omnes animorum affectiones propè diuincat, nullam tamen ita expugnat, labefactatq́; vt verecundiam. Nam quod aliàs pudorem & reuerentiam exposcit, in hoc calamitatis genere prorsus contemnitur. Non enim pudebat vxores viris cibũ adimere, nec liberos parentibus, nec (quod multò omnium miserrimum est) matres ex ipso infantium ore alimenta extorquere. Quæ, cum charissimi sui liberi in manibus præ hac luc iam penitùs emarcescerent, guttas illas in ora instillatas, quibus sustentabatur vita, eis violenter áuferre minimè temperarunt. Et licet tam vili tamq́; exigua alimenti copia abundarẽt ad vescendum, in obscuro tamen minimè latuere: vbique enim nefaria seditiosorum turba istius dereptioni & rapinæ instabat. Nam cum ædes occlusas cernerẽt, hoc pro argumento cæperunt, eos qui essent intus, cibũ iam capere. Omni igitur abiecta cunctatione, † effringunt fores, in ædes irruunt: & parum aberat quin alimenti frusta è gulis exprimentes, ex ore denuò retraxissent. Senes propter famis diritatem cibo aliquanto tenacius adhærescentes, grauiter & acerbè plectebantur. Mulieres autẽ, si ea quæ fortè haberent in manibus, clam apud se occuluissent, sparsis crinibus miserè raptabãtur. Nulla erat vel canæ senectæ, vel teneræ pueritiæ commiseratio. Sed seditiosi illi prædones, infantes, qui panis buccellis quasi suspensi hærebant, arreptos in sublime, graui casu prosternere cœperunt. In eos aũt qui ipsorum incursionem præuerterant, quiq́; prædam ab illis quæsitam antè deuorarant, perinde ac si ipsi ab illis nõ exiguã accepissent iniuriam, multò plus crudelitatis exercere. Ad alimenti item inuestigationẽ, acerbas tormentorũ vias excogitare. Nam interdum † pudendorum meatus illis miseris, in hac calamitate constitutis, granis erui obturãt, non raro sudibus præacutis inferiores ventris sedes trãsfigunt. Ab auribus hominum atq; sermone sunt planè abhorrentia, quę quisq; eorum perpessus est, vt vel vnum panẽ se habere fateretur, vel vnum polentæ pugillum occultatum indicaret. Tortores autẽ non fame vexati (minus enim fuisset crudele, si necessitate compulsi, ista scelera cõsciuissent) sed partim vt suam insanã proderent amentiam, partim vt cõmeatum in dies consequentes sibi ipsis compararent, adducti, ista illis cruciamenta tam nefariè impegerunt. Qui verò ad Romani exercitus excubias, olera agrestia & herbas colligendi causa nocte perreptassent, cum se putarent iam hostiũ manus effugisse, ab istis prædonibus, qui ipsis forte obuiã fiebant, rebus, quas secũ comportarant, vi dispoliati fuere: & cũ sæpius precibus vehementer efflagitassent, nomenq́; Dei cum primis tremendum anxiè inuocando obtestati essent, vt aliquam partem saltem earum rerum quas cum periculo retulissent, ipsis tribuerent, ne hilum quidem omninò ab illis reportarunt: imò verò quisque præclarè secum agi putabat, quòd cùm rebus ipsum spoliarent, vitam etiam non vnà adimerent. Istis paulò post adiungit, quæ sequuntur:

† Vide annot. pag. 22. lat. 2. lin. 26.

Vide ibidē lin. 33.

B

a. Iosephi Testimonium. Lib. 5. Ca. 33.

Pestis grassata.

Iudæis iam non solum ab vrbe egrediendi, verùm etiam vitæ & salutis spes penitùs erat præcisa. Pestis enim cum vires suas quotidie magnopere amplificaret, populum per familias & stirpes prorsus depascebatur. Tecta mulieribus & infantibus fame peremptis referta: angiportus senum cadaueribus exaggerati: pueri & adolescentes passim vagantes, & tanquam simulachra per forum & plateas volutati: & quo quemque loco hæc lethalis cõtagio prehenderet, ibi ea debilitaꝰ cõcidit. Quorũ vires erant ista clade fractæ, hi cognatos suos sepulchro condere nequibant: & quibus integræ suppetebant vires, cadauerũ multitudo, & anceps suæ vitę casus exitusque, eos ab humatione deterruit. Plerique dum alios humo tegere conabantur, ipsi morte occubuerunt. Nonnulli ad sepulchra se prius receperunt, quàm necessitas ipsis incumberet moriendi. In hac miseriarum turba nullus fletus, nulla querela, nullus ploratus edebatur: propterea quòd inediæ vis dolorum & lamentationum quasi fibras radicitùs extirpauerat. Quos enim asperioribus doloris stimulis agitatos mors tardabat opprimere, hi certè alios qui antè occubuerant, siccis oculis aspexerunt. Ciuitatem verò altum silentium, & crassa caligo mortis & internecionis plena occupauit. Cæterùm prædones multò plus habuerunt acerbitatis, quàm reliquus ærumnarum cumulus. Nam familiæ cuiusque sepulchra defodientes, cadauera expoliare cœperunt: & non modò in mortuorum cadauera detractis corporum inuolucris, gladiorum aciem pertentare, verumetiam nonnullos proiectos adhuc superstites, quo ferri acumen experirentur, transfigere, sicque cum risu profuso decedere. Qui autem illorum dexteram & gladium in se conuerti supplices obtestabantur, quo citius eriperentur molestijs, eorum postulata præ insolenti quadam arrogantia reijcientes, famis cruciatu conficiendos dereliquerunt. Et cum singuli eorum qui erant animam ocyus edituri, nefarios & seditiosos illos prædones superstites relinquerent, oculis templum versus coniectis, acriter eò intuebantur, quasi supplicium de illis à Deo efflagitaturi. Principiò autem cum fœtidum odorem ferre non possent,

Prædonũ violentia.

publici

A publici ærarij sumptu cadauera sepelire mandarunt: verùm simulac non satis suppete-
„ ret pecuniarum, à mœnibus in fossas vrbem obuallãtes, proiecerũt. Quas vbi Titus ca- *Titus vindi. flam diuinam agnoscit.*
„ daueribus oppletas, & redundantem corporum putrescentium saniem supernatantem
„ vidisset, grauiter suspirãs ingemuit: manibusq; ad cælum sublatis Deum cõtestatus est,
„ illud non suum facinus fuisse. His idem Iosephus, cum quædam obiter interiecerit, ad- *Lib. 5. cap. 27. Tertium Iosephi testimonium.*
„ nectit dicens: Non verebor ea quæ mœstus animi mei sensus & cogitatio me iubet pro-
„ loqui, apertè explicare. Arbitror equidem, si Romani in istos omni scelere contamina-
„ tos arma ferre tardassent, vel terræ dehiscẽtis hiatum hanc vrbem absorpturum fuisse:
„ vel diluuium & aquarum inundationem eam obruituram, submersuramq;, vel deniq;
„ flammas & fulminum iactum, sicut Sodomam excisurum vastaturumq;. Nam quoddã
„ hominum genus multo nequius ac scelestius illis, qui olim ea perpessi sũt, ista vrbs pla-
„ nè extulit: quorum intoleranda insania, vel ad vniuersum hominum genus iurè è me-
„ dio tollendum, satis videtur cõcepisse nequitiæ. Porrò in sexto libro sic scribit: Infinita
„ quædã multitudo hominum fame extinctorũ in ciuitate óccidit: clades verò quę ibi ac- *Cap. 20. 4. Iosephi testimonium.*
„ cidebant, nullo orationis genere possunt exprimi. Nã in singulis familijs, sicubi vel vm-
„ bra alimẽti apparebat, pugnatum est: & qui erant cõiunctissimi, dũ misera illa & exigua
„ ad vitã sustentandam parata subsidia alter alteri abripiebant, manu inter se acriter con-
„ flixerunt. Quòd autem cibus penitùs defuerit, nemini ne iamiã præ fame morituro ad-
„ hibebatur fides: sed eos qui extremum spiritum essent modò edituri, prædones perscru-
„ tabantur, ne quis quid cibi in gremio occultans, mortem simulare videretur. Nonnulli
„ præ inediæ grauitate hiantes, tanquã rabidi canes oberrare, vndiq; circumferri, in ipsas
„ fores ædium tanquam ebrij impingere, & præ vesana amentia in vnas easdemq; ædes bis
„ terue vno fermè temporis momento irruere visi sunt. Omnia præterea dentibus teri cõ-
„ ficiq; coegit necessitas: sic, vt ea quæ ne sordidissimis quidem animalibus, rationis experti-
„ bus, ad vescendum erant accommodata, illi ipsi colligentes, vorare non recusarent. Nã
„ ad extremum, à cingulis & calceamentis non abstinẽt: pelles etiã scutorum auulsas abs-
„ tractasq; dentibus mandunt: quibusdã vetera fœni segmenta erãt alimento. Nonnulli
„ quisquilias colligẽtes, minimum earum põdo quatuor drachmis Atticis vendiderunt.
„ Verùm quid impudentẽ famis impudentiam, qua est in rebus inanimis vsa, attinet cõ-
B memorare? Venio enim facinus eius declaraturus, dictu quidẽ horrendum, auditu au-
„ tem incredibile: quale nec apud Græcos, nec apud Barbaros vnquam gestum fuisse lite- *Cap. 21.*
„ ris proditum est. Atq; ipse equidem, ne posteris hominibus videri possem monstri simi-
„ lia dicere, etiam lubens hunc miserum & acerbum casum, nisi quòd testes propè innu-
„ merabiles huius mei temporis ad eundem confirmandum haberem, silentio planè præ-
„ terijssem. Atque perexiguum sanè beneficium patriæ præstarem, si quæ mala ipsa re
„ pertulerit, ego oratione prætermitterem. Vt igitur ad rem redeam: Mulier quædam
„ ex accolis qui trans Iordanem habitabant, nomine Maria, patre prognata Eleazaro, ex
„ vico Bathezor (cuius verbi vim si lubet interpretari, domum hyssopi significat) gene- *Bathezor vicus.*
„ ris & diuitiarum amplitudine illustris, vnà cum reliqua hominum multitudine Hie-
„ rosolymam salutis & vitæ tuendæ causa profugiens, eadem cum illis obsidione preme-
„ batur. Et quoniam non solum in cæteras illius opes & fortunas, quas ex vlteriore Iorda-
„ nis continente confectas, secum in vrbem apportauerat, scelerati tyranni inuadebant:
„ verùm etiam thesauri reliquias, & si quid etiam vnde victus suppeteret, condiderat, sa-
„ tellites in dies singulos vi in eius ædes irruentes, prorsus auferebant: ob eam causam
„ tandem acerba & grauis mulierem cœpit indignatio: & persæpe prædones contume-
„ lijs maledictisque figens, eos in suam ipsius perniciem lacessiuit. Sed vbi neque ira in-
„ census quisquam, neque misericordia commotus, eam neci dare vellet, atque frustra
„ cibum quæritare inuenireque niteretur, & nusquam iam quicquam posset reperiri, &
„ intolerabilis famis cruciatus per intima viscera & medullas peruaderet, ardensq; illius
„ æstus eius animum magis magisq; incenderet, illa iram pariter cum necessitate in consi-
„ lium adhibens, contra naturam ipsam audacter grassata est. Atque arrepto in manus fi-
„ lio (erat enim illi puer paruulus, qui adhuc matris sugebat vbera) Infans, inquit, misel- *Matris filium esuræ oratio.*
„ le & infelix, cuinam in hoc belli, famis & seditionis tumultu, te commodè reseruem? Si
„ Romanorum subijciamur imperio, illic seruitutis iugo pressi, vitam inféliciter exige-
„ mus. Sed seruitutem, credo fames anteuertet. Accedit factiosorum prædonum turba,
„ his vtrisque miserijs toleratu multo asperior. Age igitur, mi gnate, sis matri cibus, sis
„ prædonibus furia, sis communi hominum vitæ fabula: quæ res vna ad Iudæorum cala-
„ mitates deesse videtur. Quæ cum dixisset, gnatum trucidat: quem vbi assauerat, dimidi- *Maria Eleazari F. proprij filij esu famem pellere ausa.*
„ atam partem ipsa comedit, reliquam clam occultatam reponit in posterum. Paulò pòst
„ aduentant prædones, atq; infandũ carnium nidorẽ naribus attrahentes, minabantur se

eam, si non statim cibum, quem paratũ habebat, ipsis ostenderet, extemplò mactaturos. A Tum illa: Partem, inquit, præstantissimam vobis seruaui. deinde reliquias prolis suæ interemptæ eis ostendit. Eos illico corripuit ingens horror, & stupor animorum: & præ crudeli rei aspectu, pauore penè obriguerunt. Meus est hic inquit, germanus filius: meũ quidem hoc facinus. Comedite modò: ego enim ipsa comedi, ne sitis muliere effœminatiores: néue matre ipsa propensiores ad misericordiam. Quod si qua vos fortè incessat religio, & meæ victimæ cibaria abhorreatis: ego quidem sicut iam partem comedi, sic quod superest, mihi maneat ad comedendum. Postea illi metu contremiscentes, abscedunt. Qui quidem hac vna reperterriti, ægrè illud detestabile & immane alimenti genus matri integrum concesserunt. Confestim verò tota ciuitas huius sceleris fama completa est: & quisq; eam sibi ante oculos proponens, perinde ac si in ipsius conspectu gesta fuisset, totus vehementer cohorruit. De cætero quidẽ, qui fame acrius vrgebantur, omni studio impetuq; animi properabant ad mortem: illos verò, quos internecio antè occupauerat, quàm tãta & tam nefanda scelera vel auribus accipere, vel oculis intueri coacti essent, perbeatos existimauerunt.

De Christi vaticinijs CAPVT VII.

Ruff. cap. 7. — Vide Nic. lib. 3. cap. 4. Lactãt. lib. 4. cap. 21.

TAlis igitur merces Iudæorum iniquitatem impietatemq; contra Christũ comparatam, tandem consecuta est. Porrò autem huc addere operæpretium duximus, verax & ratum Seruatoris nostri testimonium, quo easdem ipsas calamitates in Iudæos casuras perspicuè prænunciauit ad hunc modũ: Væ prægnantibus & lactentibus in illis diebus. Orate, ne fuga vestra fiat hyeme, neq; sabbato. erit enim tum afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi hactenus, neq; fiet. Idem auctor vniuersum numerum eorum qui fame & gladio interierunt in vnum colligens, vndecies centena millia fuisse affirmat: & postquam ciuitas capta & penitùs vastata fuit, reliquos factiosos & latrones qui supererant, alterum alterius indicio proditos à Frontone Romano mortis supplicio affectos fuisse: adolescentulos autem qui proceritate & pulchritudine corporis præter cæteros excelluerunt, in triumphum reseruatos: ex reliqua multitudine qui decimum & septimum ætatis suæ annum essent prætergressi, hos constrictos vinculis ad opera in Aegypto obeunda amandatos: complures verò per prouincias dispersos, quo in celebribus spectaculis ferro & bestijs membratim dilaniarentur: alios, qui adhuc decem & septem annos non compleuerant, captiuos abductos mercatoribusq; venditos: captiuos omnes, qui vniuerso belli tempore prehendebantur, numero ad nonaginta septem hominum millia fuisse narrat. Ista secundo anno regni Vespasiani ad hunc modum gesta sunt, idque congruenter propheticis Domini & Seruatoris nostri Iesu Christi prædictionibus: qui quidem ea, perinde ac si iam præstò fuissent, diuina sua virtute præuidit: quique pro huius vrbis euersione vim lachrymarum profudit, & grauiter lamentatus est: sicut testimonia declarant sanctorum Euangelistarum, voces illius primum quasi ad ipsam Hierusalem loquentis citantium: Si cognouisses & tu in die isto, quæ ad pacem tuam spectant: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo & obsidione cingent te, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt. Deinde quasi de ipso populo verba facientis: Erit enim afflictio & necessitas magna super terram & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes: & Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem videritis circundari ab exercitibus Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius. Quòd si quis Seruatoris nostri verba cum reliqua huius auctoris Historia, quam de vniuerso hoc bello perscripserit, comparet, quid est quamobrem non eius præscientiam atque adeò vaticinationem magnopere suspiciat, eamque verè diuinam & supra modum admirabilem planè fateatur?

Margin notes: Christi de excidio Hierosolymitano vaticinium. Math. 24. De capt. lib. 6. cap. 44. Fronto Rom. — Captiuorum numerus. — Anno Chr. 72. Vespas. 2. capta Hierosolyma. 8 die Septembris. Ioseph. lib. 7. cap. 26. Belli Iud. — Luc. 19. — Luca 21.

B Iosephus lib. 7 cap. 26. belli Iud. habet centũ myriades, hoc est decies cetena milia. quẽ sequitur Ni. lib. 3, ca. 7. Vide Suet. in Vespasiano & Tito. Vide autem & annot. nostras pag. 14. lat. 1. lin. 8.

De signis quæ bellum præcesserunt. CAP. VIII.

Vide Nic. lib. 3. ca. 4. Ioseph. lib. 6. c. 30. 31.

DE illis verò rebus quæ post Seruatoris nostri passionem, postq; illas sceleratas voces emissas, quibus Iudæorum multitudo latronem & homicidam neci eripere postulabat, ducem autẽ & autorem vitæ è medio tolli supplex petebat, vniuersæ huic genti acciderint, in hac historia disserere non est omnino necesse. Sed videtur consentaneum illa quidem adijcere, quæ perspicuè ante oculos cuiusque proponant singularẽ clementiam benignæ Dei erga illos prouidẽtiæ, quadraginta annos continuos

Dei clemẽtia 40 annis

post

A post illud facinus contra Christum admissum, perniciem & interitum in illis futurum differentis. Quo quidem temporis spatio cum Iacobus ipse, frater Domini nuncupatus, (qui primus illic fuit creatus episcopus) tum plerique alij Apostoli & discipuli qui adhuc manebant in vita, atque adeò in ipsa Hierosolymorum ciuitate cōmorabantur, locò illi tanquam firmissima quædam propugnacula extiterunt: diuina vltione, quæ eorum imminebat capitibus, nō solum toleranter expectante, si fortè pro sceleribus quæ consciuissent, grauiter condolescentes, veniā & salutem tandem assequerentur: * verùm etiā præter illam tam patientē & longinquam expectationē, admirabilia præterea portenta & prodigia cœlitùs demissa, quasi prænuncia calamitatum (quæ illis, si non pœnitentiæ lachrymis peccata sua delere conarentur, in posterum acciderent) manifestò ostentante. Quæ quidem cum à scriptore suprà demonstrato memoriæ & literis mandata sint, nihil videtur commodius, quàm vti ad vtilitatem illorum qui in posterum sint hanc historiam perlecturi, hoc loco tradamus. Auctore igitur in manus arrepto, recita ea quæ de his rebus ab eo in sexto Historiarum libro conscripta sunt. Veteratores quidam qui nefariè etiam contra Deum ipsum ementiebantur, id temporis miseram & imperitam hominū multitudinem in adeò falsam opinionem induxerunt, vt euidētibus prodigijs, quæ ipsorum vastitatem præsignificabant, neque attenderent animum, neque fidem omnino adiungerent. Vnde tanquam homines qui fulminum iactu perterriti stupescunt, oculisq; & animo præstricti sunt, Dei ostenta ipsis obnunciata pro nihilo putauerunt primùm, cum supra vrbem sidus ensi oblongo simile consisteret, & cometa ad annum integrum suos radios funderet. deinde, cum altare & templum, populo ante seditionis initiū tumultumq́ue belli ad festum Azymorum celebrandum in vnum coacto, sexto Idus Aprilis circiter horam nonā noctis tanto lumine & splendore circūfunderentur, vt iam dies clarè illucescere videretur. hic fulgor ad dimidiatam horam resplenduit: qui certè imperitis aliquid boni videbatur prænunciare. Sed a legisperitis & sacrorum interpretibus ilicò iudicatum est, eum idem ipsum præsignificare, quod rerum euenta posteà cōfirmarunt. Eodem verò festo, vacca a summo sacerdote ad sacrificium adducta, in medio tēplo agnum edidit. Porta etiam interioris sanctuarij ad Orientem spectans, quæ tota & ænea est, & validissima, quæq́ue sub crepusculum vix à viginti viris occludi, ferreisq; vectibus firmari, & crassis pessulis in † limen ex vno continuo lapide factum demissis depressisq; figi solebat, noctu quidem hora sexta, sua sponte patefieri visa est. * Templi igitur custodes propere ad ducem accurrere, eum certiorem facere. Ille cum eo ascendisset, ægrè poterat illam occludere. Istud imperitis rursus optimum quiddam portendere videbatur. Deum enim, dixerunt, portam bonorum ipsis aperuisse. Verùm docti & prudentes portam illam quę sanctuariū firmissimè muniebat, sua sponte ita dissolutam, hostibus introitum ad prædam patefecisse censuerunt: & signum esse vastitatis, ipsi inter se asseueranter affirmarunt. Ferè diebus paucis post festum peractum, duodecimo Calend. Iunij, Spectrū quoddam prodigiosum, fide & opinione omnium maius cernebatur: & quod de eo hoc loco dicetur à me, fabula, credo, planè putaretur, nisi etiam & ab his esset qui sunt oculis suis illud idem conspicati, narratum, & consequētes inde clades eiusmodi ostenta commeruissent. Nam ante solis occasum currus passim per vniuersam regionem in sublimi ferri rapiq;, & phalanges armatæ per nubes discurrere, vrbesq; vndique cingere visæ sunt. Quinetiam in festo Pentecostes, cum noctu sacerdotes (vt illis in more positum est) ad templum interius sacrificij obeundi causa commearent, primùm tumultum quendam & strepitū se audiuisse dicebant. Deinde vox crebra ita illorum circumsonabat aurib. Migremus hinc, Migremus hinc. Illud porrò his quæ modo commemoraui, multo plus eorum mentibus incussit terroris. Iesus quidam filius Ananiæ, vir agrestis, plebeioq; ac ignobili genere satus, quadriennio ante bellum susceptum, cum iam ciuitas pace frueretur tranquillissima, atq; adeò in maxima communium rerum affluentia viueret, ad festū profectus, in quo mos erat vt Dei iussu in tabernaculis septem dies continuos habitarent (vnde Festum tabernaculorum vocatum est) derepentè in templo clara voce exclamare cœpit: Vox ab oriente, vox ab occasu, vox à quatuor ventis, vox super Hierusalem & templum, vox super sponsos & sponsas, vox super vniuersum populum. Atque dies noctesq́ue hoc modo vociferans, omnes ciuitatis vicos circuiuit. Verùm cum quidam ex præstantioribus viris hanc vocem tanquam mali ominis nunciam iniquo animo ferrent, hominem prehendi iubent, multisq́ue pariter ac grauibus plagis cædi. Hic neque palàm pro se viros primarios, neq; priuatim eos à quibus vapulabat, deprecatus est: sed voces illas quas prius profuderat, continenter edere non cessauit. Magistratus verò, cum viri animum (quod res erat) diuiniore quadam commotione pulsum arbitrarentur, cum ad prouinciæ præfectum

Post pass. Chr. euersa Hierosolyma, Iacobus frater Domini primus Hierosolymitarum episcopus.

** Ruff. c. 8.*

Iosephi de excidio Hierosolymitano prædictionibus & ostentis narratio, lib. 6 c. 10.

Hæc porro sunt ex cap. 31. lib. 9. Capt. Iud.

Cometa.

Lux insuetata

Vacca parit agnum.

B

Porta Sanctuarij sponte aperta.

† Vide annot. pag. 24. lat. 2. lin. 7.

** Vide ibidem lin. 8.*

Spectrum prodigiosum armatorum.

Voces infaustæ auditæ.

Iesus Ananiæ F.

Leuit. 23. Tabernaculorum festum.

στενωποὺς ἀγυιὰς vicos interpretatur Phauorinus.

fectum à Romanis designatum deducunt. Illic vbi caro eius ad ossa vsq; esset verberibus A dilacerata, ipse neque cuiquam supplicauit, neque profudit lachrymas: sed voce ad cō- " querendum quàm maximè variata, inter singulas plagas hoc interposuit: Væ væ Hiero- " solymis. Aliud præterea, quod isto multo plus habet admirationis, idem author com- " memorat. Oraculum quoddam in Sacris literis repertum fuisse, quod ista verba com- " plectebatur: Nimirum eo tempore quendam ex illorum regione ortum fore, qui vni- " uersi orbis obtineret imperium. Quod quidem ille in Vespasiano expletum intellexit: verùm Vespasianus non totius orbis, sed Romani solius imperij gubernacula obtinuit. [a] Rectius ergo & verius ad Christū potest accommodari, cui à patre dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ. Nam eodem ipso tempore sonus & vox suorum sanctorum Apostolorum in omnem terram exiuerat, & in fines orbis terræ verba eorum.

Oraculum, quod Iosephus torquet ad Vespas. Imp. Suetō. in Vespasiano per crebuerat (inquit) Oriente toto vetus & constās opinio, esse in fatis, vt eo tēpore Iud. profecti rerū potirentur: Id de Imp. Romano, quantum euentu postea patuit, prædictū, Iudæi ad se trahētes rebellarunt. Itē Cornel. Tacitus. Pluribus (inquit) persuasio inerat, āntiquis Sacerdotū literis cōtineri, eo ipso tēpore fore vt inualesceret Oriēs profectiq; Iudæa rerū potirentur. Quæ ambages Vespasianū ac Titum prædixerunt.

a Psal. 2.

b Vide Iosephi vitam.

Hāc interpretationē etiā Nicē. amplectitur. lib. 3. cap. 4.

De Iosepho, & commentarijs quos reliquit, & quomodo diuinorum librorum meminerit.

CAPVT IX.

Ruffi. c. 9.

IAm verò post istarum rerum omnium narrationem, ipsum Iosephū qui tot & tanta huic historiæ, quæ in manibus est, attulit subsidia, vnde, quóue genere ortus sit, non debemus in obscuro relinquere. Qui etiam de se loquitur ad hunc modum: Iosephus Matathiæ filius, sa- " cerdos Hierosolymitanus, non solum ipse Romanos in initio belli " Iudaici oppugnaui, sed cæteris prælijs postea commissis necessitate co- " actus interfui.[b] Hic Iosephus non modò apud gētem suam, verùm et- " iam apud Romanos, Iudæorum illius temporis facilè præstantissimus habitus fuit, ita vt tum statuæ honore in vrbe Roma decoraretur: tum libri ab eo industria elaborati cō- fectiq; in bibliothecam, tanquam monumenta, merito reponerentur. Hic verò rerum Iudaicarum antiquitatē in viginti integros libros redegit. Historiam item de bello Iudaico sua ipsius ætate administrato, septem libris conscripsit. Quas res non Græco solū sermone, sed patrio etiam se tradidisse, suo ipsius confirmat testimonio. Cui quidem propter reliquas res verissimè ab eo conscriptas, etiam in hac causa fides iurè debet adhi- beri. Dicuntur etiam alij duo libri de Iudæorum vetustate ab eo accuratius elucubrati: B in quibus non solū contra Apionem grammaticū, qui id temporis in Iudæos vehemen- tius suis scriptis inuehebatur, verum etiam contra alios qui patria & auita Iudaicæ gentis instituta conuicijs & ignominia afficere conabantur, strenuè disserit. In priore istorū voluminum, quæ sunt de vetustate Iudæorum contexta, numerum Scripturarum in veteri Testamento contentarum, quæ sunt consensu omnium & testificatione probatæ, percenset: & qui libri ex illis qui eas complectuntur, apud Hebræos in nullam controuersiam vocati sint, quique tanquam à veterum traditione ad illos deuenerint, ijs verbis perspicuè docet: * Non sunt apud nos libri numero infiniti, † qui inter se dissensione dis- cordant, aut qui loquuntur pugnantia: sed duo solum, & viginti, temporis vniuersi seriem complectentes, qui quidem iure optimo diuini esse creduntur. Ex quorum numero quinque sunt Moysis, qui leges & primum humani generis non ortum solum, sed etiam propagationē, vsq; ad mortem ipsius Moysis continent: quod quidē tempus tria " prope milia annorū comprehendit. A Moysis occasu vsq; ad regnū Artaxerxis (qui post " Xerxem rex Persarum fuit) prophetæ, qui Moysis ætati proximè successerunt, res gestas " suorum temporum, tribus & decē libris conscripserunt. Reliqui quatuor, Hymnos ad " Deum laudibus efferendū compositos, & monita hominū vitæ rectè instituendæ accō- " modata cōplectuntur. A tempore Artaxerxis vsq; ad hanc nostrā ætatem, singula quidē " sunt scriptis prodita: sed pari fide & authoritate cū superioribus propterea nō dignātur, " quòd ab eo tempore ad nostrā memoriam vsq; non continua, exploratáq; perspecta & " cognita fuit prophetarū successio. Cæterùm quantū fidei & auctoritatis nostræ Scriptu- " ræ libris tribuamus, reipsa satis perspicuum est. Nā tanto & tam diuturno æui curriculo " decurso, nemo illis vel addere, vel adimere, vel quicquā deniq; in eisdē commutare au- " sus est. Imò quòd rata Dei præcepta decretáq; sint, pro certo existimare, ijsdemq; firmè adhæ- " rescere, & pro illis, si opus sit, vitā libenter profundere non dubitare, omniū Iudæorum " animis statim ab ineunte ætate quasi insitū & innatum est. Atq; hæc ipsius scriptoris testimonia, non sine legentiū vtilitate hoc loco posuimus. Est præterea aliud opus nō obscurum sanè, aut contemnendū, De ratione sola mētis rectrice, ab eo elaboratū, quod quidam Machabæorum propterea inscribunt, quod grauia Hebræorum quorundā certamina, qui virili & magno animo pro vera in Deum religione & pietate mortē opperierunt (de quibus, in libris qui vocantur Machabaici, sermo instituitur) in se contineant.

Porrò

Huc refer Nicephor. cap. 11. lib. 2.

Statua Iosephi.

Ioseph. cōtra Apionē lib. 1. pag. 919. codicis græci ex editione Froben. Basilien. 1544.

† Vide annot pag. 2. lat. 1. lin. 12.

a Ruff. c. 10. Consonantia scripturæ sacræ.

De Canonicis veteris Testamenti libris, Iosephi testimonium.

Artaxerxis.

Scripturæ S. autoritas.

Machabæorū libri.

A Porrò in extremo vigesimo libro de Antiquitate, ille ipse apertè indicat, quo pacto patrias Iudæorum sententias & opiniones de Deo, de eius essentia & de legib. etiam, quã obrem essent quædam ex earum præscripto libera & soluta ad agendum, alia autem vetita & interdicta, quatuor libris complecti instituisset. Itemque in suis ipsius scriptis alia opera à se studio & industria elaborata memorat. Illud præterea est rationi consentaneum, vt eas voces percenseamus, quas in libello ab se de sua ipsius vita conscripto inseruit (vti testimonium illarum rerum quas nos ab eo deprompsimus, melius confirmetur) quo quidem in loco Iustum Tiberiadem, qui eorum temporum historiam pari cũ eo ratione scriptis tradere nitebatur, quasi minus vera perscripsisset, coarguit: & cùm multa alia crimina homini obiectauerit, hæc præterea adiungit his ferè verbis: Certè de " meæ historiæ scribendæ ratione nõ mihi eo modo, quo tibi, metus iniectus est: sed meos " libros ipsis imperatoribus tunc ad perlegendum tradidi, cùm res gestæ propè iam ante " cuiusque oculos versabantur. Nam mihi conscius eram, me veritatis declarationem " studiosè obseruasse: per quam quidem cùm certum testimonium me consecuturum " opinarer, non omninò me mea fefellit opinio. Alijs item non paucis historiam osten- " di, quorum nonnulli bello interfuère: vt rex Agrippa, & complures alij cum eo sangui- " nis communione coniuncti. Titus etiam imperator tanto studio erga meos libros in- " cendebatur, vt ex illis solis rerum gestarum noticiam hominibus tradi voluerit, eosq; " propria manu subscriptos in vulgus exire præceperit. Rex Agrippa porrò sexaginta " duas epistolas, † quibus nos veritatem in scribendo diligenter secutos confirmat, scripsit: quarum duas hic subieci. At si te cupiditas vlla tenet, ea quæ de hac re ab illo scripta sunt, cognoscendi, ab ipsis epistolis petas licet. Hæc Iosephus ipse de se. Verùm de illo hoc modo expositum sit. Ad ea igitur quæ sequuntur, veniamus.

Antiq. li. 20. cap. vlt. — *Iustus Tiberias.* — *In vita Iosephi fol. 651. lin. 20.* — *Tit. et Agrippæ regis de Iosephi libris existimatio.* — † Vide annot. pag. 25. lat. 2. lin. 1.

Quòd post Iacobum, Simeon Hierosolymitanæ ecclesiæ præsidebat.

CAPVT X.

B VBi Iacobus martyrio obijsset, & Hierusalem paulò pòst esset capta, atque adeò excisa: fama est, Apostolos & discipulos Domini, qui adhuc ista lucis vsura fruebantur, vnà cum his quibus cum Domino secundum carnem intercedebat cognatio (plerisque enim istorum ad illud vsque tempus vita suppetebat) ex omnibus locis in vnum conuenisse, consiliumque pariter iniuisse, quis in Iacobi locum succedere dignus iudicaretur. Omnes ergo vno consensu Simeonem, filium Cleophæ (cuius etiam sacra Euangelij scriptura mentionẽ facit) idoneum habilemque, qui Ecclesiæ ibidem institutæ sede & præfectura donaretur, existimabant: qui, vt fertur, Seruatoris consobrinus fuit. nam Cleopham, fratrem Iosephi fuisse, narrat Hegesippus.

Huc refer Nicephor. cap. 9. li. 3. Niceph. li. 3. ca. 33. Cleophã vocat Simeonis patrem quẽ dicit Iosephi filiũ, & Iacobi, Iudę, Iosęq; fratrẽ, qui proinde ab hoc diuersus fuerit. — *Ruff. ca. 11. Simeon Cleophæ f. in Iacobi locum electus, consobrinus Christi.* — *Luca 2.* — *Cleophas Iosephi frater.*

Quòd Vespasianus, illos qui ex Dauid prognati erant, conquiri iubet.

CAPVT XI.

FErtur præterea, Vespasianum pòst vastationem Hierosolymorum mandasse, vt omnes ex Dauidis genere prognati, diligenter conquirerentur, quo nemo apud Iudæos ex illa regia stirpe omnino in posterum superesset: indeque in Iudæos maximam denuò cladem & persecutionem fuisse concitatam.

Huc refer Nicephor. ca. 10. lib. 3. — *Ruff. ca. 12. Dauidis progenies, vt deleretur, conquiri iussa.*

Quòd Abilius, secundus Alexandrinorum fuerit episcopus, & Romanorum Anacletus: & eiusdem Ecclesiæ Anacleto Clemens successit tertius, & de epistola Clementis.

CAPVT XII.

CVm Vespasianus decem annos regno esset perfunctus, [a] Titus filius Imperator ei successit. A quo biennio imperio iam gubernato, [b] Linus Episcopus, cùm duodecim annis ecclesiæ Romanæ ministerium obijsset, [c] Anacleto eã tradidit. * Postquam autem duos annos & menses totidẽ Titus rexisset imperiũ, in eius locũ [d] Domitianus successit. Quarto anno Domitiani, [e] Arianus, primus ecclesię Alexãdriæ prefuit: qui cũ annos viginti duos in eo munere cõpleuisset, exijt è vita. In cuius locũ secundus suffectus est [f] Abilius. * Duodecimo anno huius imperij, cũ Anacletus Rom. ecclesiã annos duodecim episcopus administrasset, eum secutus est [g] Clemens: * quẽ Apostolus in epistola scripta ad [h] Philip. cooperarium suum fuisse docet. Cum Clemente, inquit, & reliquis meis cooperarijs, quorũ nomina sũt in libro vitę. * Hui⁹ verò [i] Clemẽtis vna fertur esse epistola omnium iudicio approbata, illustris illa quidem, & digna planè admiratione: quã tanquã ex Romanę ecclesię persona ad Corinthiorũ ecclesiã tũ quidẽ exarauit

Titus Imperator. Huc pertinet Nicephor. ca. 2. lib. 3. Domitianus Anno Christi 48. Imp. annis 15. mens. 4. — *a Titus Imp. anno Christi 82. annis 2. mẽsib. 2.* — *b Linus epis.* — * Ruff. c. 13. — *c Anacletus epis. Rom. 3.* — *d Domitianus Imperator.* — *e Arianus episcopus.* — *f Abilius epis.* — * Ruff. c. 14. — *g Clemens episcopus.* — * Ruff. c. 15. — *h Philip. 4.* — * Ruff. c. 16. — *i Clementis epistola.*

Corinthiorũ seditio. cùm iam Corinthi grauis esset inflata seditio. Hanc sanè cùm veterum, tum nostra ipso- A rum memoria, plurimis in ecclesijs publicè lectam vsurpatamque cognouimus. Quod autem (vti docuimus) id temporis Corinthiorum seditio concitata sit, Hegesippus locuples testis est. *Hegesippus.*

De persequutione, quæ sub Domitiano orta est.

CAPVT XIII.

Ruff. ca. 17. Secunda persecutio in Christianos anno Christi 97. Domitiani 14.

Huc refer Nicephor. cap. 9. lib. 3. Eutrop. libro 9. Sueton. in Domitiano.

CVm Domitianus multum in multos crudelitatis & nequitiæ declarasset, & non exiguam patriciorum & illustrium virorum multitudinem Romæ temerario & iniquo iudicio interemisset, aliosque infinitos dignitate præstantes non solum patrijs finibus eiectos, exilio mulctasset, sed etiam omnibus facultatibus ac fortunis immeritò & sine causa exuisset: tandem in sceleratam Neroniani in Deũ odij & impietatis hæreditatem successit. Secundus namque erat, qui contra nos Christianos (licet pater eius Vespasianus nihil iniuriæ, aut mali in nos animo aliquando excogitasset) persecutionis incendium excitarit. *Domitiani in Christianos persequutio.*

De Ioanne Apostolo, & eius Apocalypsi, & Flauia Dometilla.

CAPVT XIIII.

Ruff. ca. 18. Ioannis Euangelistæ in Patmos insulam relegatio. Iren. lib. vlt. cap. 5.

Ad hoc & sequẽs caput refer Nicephor. cap. 9. 10. lib. 3. Lactant. lib. 5 cap. 2.

EOdem tempore fertur Ioannem, Apostolum pariter & Euãgelistam adhuc in vita manentem, propter testimonium quod verbo Dei perhibebat, in insulam quæ Patmos dicitur, relegatum. Irenæus verò, vbi scribit de numeri nominis Antichristi supputatione (quæ in Apocalypsi, quam Ioanni ascribunt, memoratur) in quinto libro contra Hæreses, ista de Ioanne ad verbũ loquitur: Vtrum palàm nomen ipsius Antichristi isto tempore prædicari oporteat, ab illo qui eam diuinam Apocalypsin & reuelationem viderit, satis explicatum est. neque enim longo tempore antè, cælestis illa visio cernebatur: sed nostra propè ætate, in ipso fine imperij Domitiani. Tantoperè verò temporibus illis, quæ suprà demonstrauimus, nostræ fidei doctrina splendescebat, vt hi etiam scriptores, qui à sermone & disciplina religionis nostræ videntur prorsus alieni, historiarum suarum monumentis cùm persecutionem, tum martyria quæ id temporis gesta erant, tradere minimè grauati fuerint. Qui etiam temporum ordinem accuratè, & tanquam ad amussim obseruabant, narrabantque Flauiam Domerillam, ex sorore Flauij Clementis (qui vnus ex consulibus tum Romæ fuit) prognatam, cum alijs plerisq;, ob Christi testimonium anno decimo quinto Domitiani in insulam Pontiam, supplicij & mulctæ causa extrusam. B

Apoc. 13. *Apocalypsis quando visa. vide Prochorum.*

Fl. Clement. Flauiæ Domerillæ exilium. *Flauij Clementis, qui patruelis Domitiani fuit, Suetonius in Domitiano mẽtionem facit.*

Quod Domitianus eos qui à Dauid descenderant, occidi iubet: & de propinquis Seruatoris nostri.

CAPVT XV.

Ruff. ca. 19. Huc refer Niceph. lib. 3. cap. 0. 11. Iudas Christi frater.

Sicut & persecutionis Christianorũ sub Iudaici fisci nomine præter cæteros, inquit, Iudaicus Fiscus acerbissimè actus est, ad quẽ deferebantur, qui velut professi Iudaicã intra vrbẽ viuerent vitam. Vel dissimulata origine imposita genti non persoluissent.

CVm Domitianus ipse omnes Dauidis stirpe & familia proseminatos è medio penitus tolli iussisset, vetus fama est, Iudæ posteros (hunc fratrem Seruatoris secundum carnem fuisse liquet) vtpotè qui non à Dauide solùm suum genus, sed etiam ab ipso Christo sanguinis coniunctionem ducerent, à quibusdam sectarum Iudaicarum fautoribus in iudicium esse vocatos. Quæ quidem Hegesippus quoque ad verbum explicat, hoc modo: * Alij ex genere Domini Seruatoris orti, nepotes Iudæ (qui frater illius secundum carnem dicebatur) adhuc erant superstites: quorum nomina maleuoli detulerunt, tanquam ex stirpe Dauidica genus suum deriuantium. Istos verò quidam nomine Iocatus ad Cæsarem Domitianum deduxit. hic enim de aduentu Christi, vt Herodes iam olim, metu erat non exiguo perculsus. Qui cùm ab illis rogasset, Vtrum essent ex genere Dauidis procreati: ita rem se habere, planè confessi sunt. Tandem ei ab ipsis sciscitanti, quot & quantas haberent possessiones, & quantã pecuniarum summã: vterq; responsum dedit, solũ nouem millia denariorum sibi suppetere, & dimidiatam tantummodo partẽ ad singulos ipsorum spectare, istasq; facultates non in argento se possidere dicebant: sed in censu agrorum, qui solum continebant iugera triginta nouem, ex quorum fructibus se non modò vectigalia pensitare, sed etiam suam ipsorum vitam in eisdem labore & industria colendis sustentare asseruerunt. Suas deinde manus, quæ pro ipsis laborum suorum testimonium dicerent, ostendere cœperunt: corporis item duritiam & callum ab opera assidua & diligentia contractum, qui in eorum manibus tanquam vestigia laborum susceptorum impresserat, demonstrare. Rogati etiam, vt de Christo & regno eius, quódnam esset, & quando quoue loco existeret, rationem redderẽt: illud non mundanũ & terrestre esse, sed cæleste & angelicũ: quod in ipsa seculi cõsummatione declarandũ foret, quãdo "

Vide Hegesip. & Ruff. c. 20. *Iocatus delator.* *Christi cognatorum paupertas.* *Christi regnũ quale.*

Dominus

A Dominus cum gloria & maiestate è cęlo descendēs, de viuis & mortuis esset sententiam dicturus, & cuique mercedem secundum opera & vitæ officia redditurus. Vnde Domitianum nihil mali contra eos decreuisse: sed tanquam abiectos & simplices aspernatū, liberos illos quidem dimisisse, atq; adeò destitisse à persecutione, quam ex decreto contra Ecclesiam instituerat. Istos ita periculo & crimine solutos, deinceps tùm quòd testes Domini erant, tum quòd eius stirpe generari putabantur, Ecclesijs præfuisse: & pace iam in Ecclesia constituta, ad Traiani vsq; tempora vitā propagasse. Hactenus Hegesippus. Eōdē accedit Tertullianus, qui talē Domitiani facit mētionem: Tentauerat & Domitianus, portio Neronis, de crudelitate: sed, quia & homo, facilè cœptū repressit: restitutis etiā, quos relegauerat. Scriptores porrò, qui res gestas cuiusq; tēporis literis prodiderunt, narrāt, Senatum Rom. cū Domitianus iā quindecim annorū spacio functus esset imperio, & † Nerua regni gubernacula obtinuisset, suffragijs decreuisse, vt non modò honoris insignia ᵃ Domitiano dicata, penitùs tollerentur: verumetiā * vt omnes qui è patriæ fuissent finibus immeritò expulsi, nō modò domum ad suos redirent, sed etiam opes & fortunas suas denuò reciperent. Tradunt etiam veteres nostri scriptores, ᵇ Ioannem eo tempore ab exilio, quod fuerat in insula perpessus, rediisse, & Ephesi denuò sedem ac domicilium rerum suarum collocasse.

† Nerua anno Christi 100. * Dion, Nerua (inquit) omnes qui impietatis in Deos rei fuerāt (Christianos scilicet) absolui voluit, et edicto vetuit, ne serui deinde dominos criminarētur, neue liceret aut impietatis (Christianismi) aut Iudaicæ sectæ quēpiā dehinc antimulari.

Tertull. in Apol. aduersus gentes, cap. 5 sunt verba ipsius Tertulliani, quæ potius citare vt erant operepretium putaui, quàm græca vertere.

ᵃ Domitiani acta rescissa. ᵇ Ioannis ab exilio reditio. Vide Procbo-rum.

Quod Cerdo Alexandrinorū ecclesiam tertius gubernabat, & secūdus Antiochenorū ecclesiā Ignatius.

CAPVT XVI.

NEruæ verò, qui paulò amplius anno regnauerat, successit Traianus. Primo anno illius imperij, cùm Abilius decem & tres annos ecclesiæ Alexandrinę præfuisset, Cerdo eo dignitatis gradu potitus est. Hic tertius post Anianum, primum episcopum, eam rexit ecclesiam. Per idem tempus ᶜ Clemens Romanam adhuc gubernabat ecclesiam, qui post Paulum & Petrum tertius episcopalis illius dignitatis gradum obtinuit. Linus primus erat, secundus Anacletus.* Porrò Euodius primus Antiochiæ fuit episcopus: secundus Ignatius, qui illis temporibus multum hominum sermone celebratus fuit. Tūc ᵈ Simeon secundus similiter post Seruatoris nostri fratrem Iacobum, ecclesiæ Hierosolymitanæ ministerio præficitur.† Eodem tempore ille ipse Apostolus pariter & Euāgelista ᵉ Ioannes, quē Dominus Iesus summo erat amore complexus, adhuc in Asia vitam traducens, simulac ab exilio, quod in insula pertulerat, post Domitiani mortem reuertebatur, ecclesias ibi administrauit. B

Traianus Imp. anno Christi 101. Huc refer Nicephor. cap. 11. li. 3.

Ruffi. c. 21. Traianus Imperator. Cerdo episcopus Alexandriæ. ᶜ Clemens Rom. epis. 3. * Ruff. c. 22. Euodius 1. episcopus Antiochiæ. Ignatius 2. episcopus Antiochiæ. ᵈ Simeon episc. 2. Hierosol. † Ruff. c. 23. ᵉ Ioannes Asiæ episcopus.

Historia de Ioanne Apostolo.

CAPVT XVII.

Vide Nicephor. lib. 3. cap. 11. lib. 2. cap. 42.

QVòd verò in hæc vsque tempora mãserit in vita, duorum certorum & fidelium testium (Irenæum dico, & Clementem Alexandrinum) sententia licet confirmare, quibus quidem propter veræ rectæque opinionis ecclesiasticæ patrocinium, meritò fides adiungenda est. Quorum prior, in secundo libro „ contra hæreses, sic ferè scribit: Omnes presbyteri qui sunt in Asia cum Ioanne collocuti, idem ipsum illum tradidisse testantur, est namque apud illos ad Traiani „ vsque tempora in vita commoratus. In tertio item libro, de eodem argumēto conscri„ pro, hoc ipsum his verbis manifestum facit: Ephesiana ecclesia quæ est à Paulo fundata, „ & in qua Ioannes ad Traiani tempora vitam produxit, vera testis est traditionis Apo„ stolicæ. Posterior autem testis, Clemens scilicet, in eo opere quod inscripsit, Quis sit ille „ diues qui saluetur, vt primū ipsum tempus commonstrauit, historiā pariter cū primis „ necessariā, ijs præsertim qui ex honestis vtilibusq; rebus audiēdis aliquid capiunt oble„ ctationis, adiūgit. Sumamus igitur in manus historiā, & legamus, quę ita se habet: Audi„ to fabulā: quid dixi fabulā? imò veram & certam historiā, de Ioanne Apostolo memo„ ratā, quæ & nobis constanter tradita est, & memoria firmè custodita. Vbi verò, tyranno „ mortuo, ex insula Patmo erat Ephesum reuersus, quorundā rogatu ad finitimas gentes „ proficiscitur, hic episcopos cōstituturus, illic integras ecclesias ritè dispensaturus, alibi „ certos homines sibi Spiritus sancti instinctu demōstratos in clerū delecturus. Ac cùm ad „ vrbē quandam non lōgè inde distantem (cuius etiā nomen nonnulli memorant) se cō„ tulisset, & alia quæque officia quæ ad animos fratrum inter se dissidentium concilian„ dos pertinebāt, obijsset, ad extremū adolescentulū corporis viribus valentem, vultu & „ oris conformatione venustum, animi impetu flagrantē, fortè conspicatus, statim in eū „ qui ibi episcopus erat cōstitutus, oculos cōuertit, eiq; sic affatus est: Hunc adolescentu„ lum omni studio, cura & cogitatione, corā Ecclesia & Christo teste, tibi tueq; fidei com„ mēdo. Quē cùm episcopus in suā tutelā accepisset, & omnia se factūrū fuisset pollicitus:

lib. 3. cap. 3.

Irenæus li. 2. cap. 39. Intelligit ætatem Christi à Ioanne traditam cap. 1.

Adolescens quidam à Ioanne commendatus episcopo.

Ioannes

A

Ioannes eadem iterũ atq; iterum illi edisserit, eiusq; fidẽ contestatur. Ephesum deinde redit. Episcopus ille adolescentulũ sibi concreditum in domum suam recipiens, educauit pro suo, in officio cõtinuit, fouit humaniter: ad extremũ, baptismi sacramento illuminauit. Postea vero vbi sigillo Domini, id est, sacramẽto confirmationis, tanquã perfecta tutaq; eius animi custodia obsignasset, nonnihil de cura & obseruatione in eo instituendo suscepta remisit. Quẽ quidem non solũ liberior viuendi potestas, quam fuerat paulò antè tempus adeptus: verumetiã quidam adolescentes, eius æquales, ocio langui-di, inertia dissoluti, & omni malorũ genere assuefacti corruperunt: ac primũ exquisitis cõuiuiorum opiparorũ delicijs illum alliciunt, inuitãtq;: noctu deinde educẽtes, ad furti societatẽ coeundam attrahunt: tum maiora moliri flagitia hortãtur. Iste pedetentim assuescit: & propter generosam animi magnitudinem, tanquam equus effrenatus, & nimium sibi suisq; virib. præsidens, extra rectã viam impetu fertur, frenaq; acriter præmordens, procliuius in profundũ vitiorum gurgitẽ se præcipitat. Atq; cùm omninò iã in desperationẽ salutis in Deo sitæ veniret, deinceps non de exiguis noxis cogitauit: sed magnis quibusdã ac nefarijs facinoribus admissis, vbi semel omni improbitate & nequitia perditus euaserat, nullã non sceleris labẽ ex æquo cũ alijs contrahere secum statuit. Istis igitur in familiaritatẽ ascitis, & magna latronum turba collecta, animo prõpto paratoque se ducẽ manu violentissimum, sanguinis effusione crudelissimum, seueritate denique acerbissimum præbuit. Interea temporis, vbi necessaria ad eã rem incidebat occasio, Ioannes accersitur. Ille vbi alias res, quarum gratia venerat, recta ratione disposuisset, Age (inquit) episcope, depositum nobis redde, quod ego & Christus, ecclesia teste, quam gubernas, tibi cõmisimus. Hic verò primò attonitus obstupuit, arbitratus pecuniam, quam nunquã acceperat, à se per fraudem & dolum malum repeti: & tamen neq; facilè credere poterat, ea ab se reposci per calumniã, quæ neutiquam habuisset: neq; Ioanni, depositum repetenti, omnino diffidere. Verùm simulatq; Ioannes dixerat, Adolescentulum repeto, & animã fratris: senex demisso vultu ingemiscens, & item lachrymans, ille (inquit) mortuus est. Quo modo, & quo genere mortis? Deo, inquit, mortuus est. Nam nequã & perditus, &, vno verbo, latro euasit. Et iam pro ecclesia, in qua versabatur, montem cũ nefaria hominum sui similium turba occupat. Apostolus ergo veste dilacerata, ingenti cum gemitu caput feriens: Bonum, inquit, custodẽ animæ fratris tui te reliqui. Equus iam iã mihi adsit, & dux aliquis itineris. Inde ab ecclesia, ita vt erat, cũ

B

festinatione se proripuit. Profectus autem ad locum, à primis latronum excubitoribus prehenditur. Qui neq; fugam parans, neque euitare studens, sed vociferans admodum, dixit: Huc huius rei causa accessi, me ad principem vestrum deducite. Qui quidem ad tempus, vt erat armatus, expectat. Verũ vt Ioannem aduentãtem agnouerat, præ pudore capessit fugã. Hic verò ætatis suæ oblitus, illum pro virib. properè insequitur: atq; clamans, Quid (inquit) fili, me tuum ipsius patrem, inermem, & ætate confectum, fugis? Miserere laboris mei, fili: ne formides: adhuc tibi salutis spes reliqua est: ego Christo pro te reddam rationem: & si sit opus, pro te lubens mortem oppetam, sicut Dominus pro omnibus nobis: pro tua anima, meam dabo: consiste, crede: Christus me misit ad te. Ille vbi hæc audiuerat, primùm oculis humi defixis constitit, deinde arma abiecit: tum horrore perfusus, grauiter & acerbè lamentatus est: Senem ad se aduentantem complectitur: fletu & mœrore, quoad poterat, pro culpa satisfecit: & dextra sola occultata, lachrymarum vnda secundò baptizatur. Apostolus rata & constanti asseueratione, ei se à Seruatore veniam & remissionem peccatorum precibus suis impetraturum pollicetur: atque ad genua accidens, ipsam manum dexteram, tanquam aqua pœnitentiæ ablutam purgatamque osculatus, illum ad ecclesiam reducit. Crebris item precibus Deum pro illo inuocat, continuis ieiunijs vnà cum eo se macerat, varijs diuinæ sapientiæ sententijs eius animum quasi quibusdam lenocinijs mitigat, tranquillatque: neque prius, vt fertur, inde decessit, quàm illum ecclesiæ ministerio præfecisset. Cuius conuersione magnum veræ pœnitentiæ exemplum, præclarum secundæ regenerationis specimen, illustre denique trophæum à peccatis resurrectionis, per exteriora pœnitentiæ signa hominibus proposuit ad imitandum. Ista à Clemente hoc modo præscripta, tum ad rei gestæ cognitionem, tum ad vtilitatem legentium accommodata, istum locum obtineant.

Adolescens disciplinæ remissione & societate mala corruptus.

Adolescens latro Ecclesiæ restituitur à Ioanne.

De ordine Euangeliorum. *CAPVT XVIII.*

Ruff. ca. 24. Ioannis scripta.

PErgamus iã, & certa Apostoli scripta, quæ in nullam hactenus controuersiã vocata fuerint, ostendamus. Ac primùm de Euangelio illius, quod in vniuersis ecclesijs sub cæli complexu collocatis peruulgatum est, pro explorato constet.

Huc refer Nicephor. cap. 41. lib. 2.

Quòd

A Quòd verò inter reliqua tria Euangelia à veteribus rectè & appositè quarto numeretur loco, hoc pacto planum fiet. Admirabiles planè viri & reipsa diuini (Christi Apostolos intelligo) ipsa pura ac syncera vitæ ratione cū primis eximij, & vniuerso virtutis genere animis exornati, quanquam linguæ elegantis & diserti sermonis rudes & ignari, diuina tamen & miranda potentia ipsis à Seruatore donata fidentes, exquisita verborum fabricandorum solertia, & arte elaborata, doctrinam magistri sui, ac præcepta exponere neque norunt, neque conati sunt: sed aperta & manifesta docendi ratione per sacrosanctum Spiritum ipsis opem ferentem infusa, & sola Christi virtute, tot miraculorum effectrice, per ipsorum doctrinam & res gestas plenius peruulgata, vtentes, regni cælorum notitiam toti orbi terrarum patefecerunt: quinetiam studium & operam, quæ in libris conscribendis poni solet, haud magno sanè æstimârunt, & istud planè præstiterunt: vtpote excellentiori ministerio, ac longè hominum captum superanti inseruientes. Paulus enim, qui inter omnes illos verborum apparatu maximè, & sententiarum grauitate non minus pollebat, quamuis infinita ferè arcana mysteria, quæ loqui fas non erat, animo teneret, (quippe qui ad tertium cælum vsque sublatus, diuinarum rerum contemplationem gustasset, ad ipsumque paradisum diuinæ maiestatis claritate eximium raptus esset, & illic ad verba secreta & plena mysterij audienda admissus) præter paucissimas epistolas, præterea nihil scriptis omninò mandauit. Et quanquam reliqui omnes qui erant ab ipso Seruatore nostro doctrina & præceptis sapientiæ instituti, vt duodecim Apostoli, Septuaginta discipuli, alijque præter istos, penè innumerabiles, eiusmodi reuelationum non penitùs expertes & ignari erant: tamen ex omnibus qui in eius disciplinam se tradiderant, solus Matthæus & Ioannes nobis quædam monumenta literis prodita post se reliquerunt: quos etiam fama est, necessitate quadam adductos, se ad scribendum contulisse. Matthæus, cùm iam antea Hebræis verbum Dei prædicasset, simulac in animo habuit ad alias gentes proficisci, Euangelium suum patrio sermone conscripsit: & quod illis à quibus decessit, deesse, dum præsens apud eos erat, videbatur, illud sedulitate & labore scribendi omnibus suis quasi numeris expleuit. Iam verò vbi Marcus & Lucas sua Euangelia in publicum protulissent, Ioannem (cui semper in more positum erat, prædicatione verbi absque scriptis vti) tandem eiusmodi causa adductum, se ad scribendum applicuisse ferunt. Cùm tria

Apostolorū Christi simplicitas in sermone.

Cur ab Apostolis cultus sermonis non sit affectatus.

Paulus cæteris Apostolis eloquentior & grauior.

Pauli epistola.

Matthæi Euangeliū Hebraice ab eo scriptum & quare.

Marci & Lucæ Euāgeliū.

Ioannis euangeliū cur inter reliqua tria quarto loco.

B euangelia iā dudum perscripta, cùm in aliorum iam omniū, tum in ipsius etiā manus peruenissent, fama est eum ea magnoperè approbauisse: & constanti ratoq; testimonio, omnia in illis verè fuisse scripta cōfirmasse: & solā illam explicationē nunc literis mandandam restare censuisse, quæ res primo tempore à Christo in ipso suæ prædicationis principio gestas cōplecteretur. Quæ quidē hominum fama est planè verissima. Tres nāq; alios euāgelistas ea sola scriptis prosecutos, quæ à Seruatore post Ioannē Baptistam in carcerem coniectū, ad vnum annum continuū gerebātur, satis perspicuè licet animaduertere: illudq; ipsum illos in ipso suæ historiæ exorsu planè significasse. Nā post ieiuniū quadraginta diebus continuatum, & tentationem interea loci interuenientem, Matthæus ipsum tempus, à quo suæ historiæ scribendæ sumpsit initium, perspicuè ostendit: Audiens, inquit, quòd Ioannes tradebatur, secessit à Iudæa in Galileam. Similiter etiam „ Marcus: Vbi, inquit, Ioannes tradebatur, venit Iesus in Galileam. Lucas itidem, ante„ quam facta Iesu Seruatoris explicare ordiatur, pari ratione temporis seriem obseruat, „ dicens: Quòd Herodes ad alia mala quæ cōmiserat, hoc etiā adiecit, Ioannem nempe in „ carcerem inclusit. His igitur de causis Ioannem tradunt, quorundā amicorum rogatu, „ tum ipsum tempus à superioribus Euangelistis silentio prætcritum, tum res in eodem à Seruatore gestas (illæ quidē erant, quæ fuissent ante Ioannē Baptistam in vincula coniectum factitatæ) in Euangelio suo posteritati prodidisse. istudq; idem satis euidenter illū ipsum cōmonstrare, primùm cū dicat, Hoc initium miraculorū & signorū fecit Iesus: deinde, vbi inter acta Iesu mentionē fecit Ioannis Baptistæ, adhuc eo tēpore in Aenon iuxta Salē baptizantis. Idē ipsum porrò apertè declarat, vbi sic loquitur: Nondum enim Ioannes cōiectus erat in carcerē. Quocirca Ioannes ea in Euāgelio suo scriptis mādauit, quæ, Ioanne Baptista nondū in custodiā misso, à Christo gesta fuêre. Reliqui autē tres Euangelistæ ea commemorant, quæ post Ioannē Baptistam in ergastulum cōtrusum, à Seruatore edita dicuntur. In quibus si quis attēta cura & cogitatione animum defigat, non poterit amplius existimare, Euangelia vlla ex parte inter se ipsa dissidere: quandoquidem Ioannis euangelium res primò à Christo gestas continet: reliqua autem, posterioris temporis & factorū in eo editorum narrationē complectuntur. Ac non immeritò quidē Seruatoris nostri stirpis secundū carnem genealogiā, vtpotè à Mattheo & Luca accuratè conscriptā, Ioannes silentio prętermisit, & ab eius diuinitate cœpit exordiū:

Matth. 4.

Marc. 1.

Luc. 3.

Ioannis Euāgelium quid ab alijs differat

Vide lib. 6. cap. 14.

Euangelia inter se non dissidere.

perinde ac si illa fuisset sibi, tanquam multò acutius eandem intuēti, à Spiritu sancto ad A scribendum reseruata. Ista igitur à nobis de causa, cur Ioannes Euangelium suum scripserit, dicta sint. Quid verò causæ Marcum ad scribendum impulerit, suprà docuimus. Lucas quoque in ipso sui Euangelij principio causam, cur illud contexere aggressus sit, proponit: nimirum quòd plerique alij eorum sermonum declarationem imprudentius & minus considerate instituissent, quorum veritatem ipse satis explorate cognitā habebat. Atque cùm nos ab opinione quæ inter alios anceps & controuersa putaretur, quasi necessitate ad eam rem compulsus, abduxerit: tandem certam ratamque earum rerum explanationem, quarum ipse veritatem partim ex familiaritate & consuetudine, quæ illi cum Paulo intercessisset, partim ex crebro reliquorum Apostolorum sermone & colloquio quod cū illis haberet, plenè & cumulatè intellexisset, in suo Euangelio manifestò tradit. Verùm de his hactenus. Cætera autem quę sunt ab alijs de eisdem commemorata, ex veterum scriptorum inter se cōparatione, commodiore tempore docere pro virili contendemus.* Inter Ioannis monumenta, quæ præter Euangelium scripsit, prior eius Epistola tum recentium, tum antiquorum auctoritate sine controuersia comprobatur: reliquis autem duabus contradicitur. Atque opinio illa quæ est de Apocalypsi, quanquam à nonnullis etiam adhuc variè in vtranq; partem disceptatur: tamē vbi tempus nobis dabitur opportunum, eā veterum testimonijs exquisitè discutiemus.

Luca Euangelium.

Ruff. c. 25.

Ioannis epistolæ.

Apocalypsis.

De confessis & manifestis Sacræ scripturæ libris.

CAPVT XIX.

Cæterùm quoniam sumus in hunc sermonem delapsi, videtur rationi consentaneum, Scripturarum seriem quæ noui testamenti esse dicuntur, summatim comprehendere. Primùm ergo sacer Euangeliorū quaternio ratus esto: quē quidem liber de actis Apostolorum sequitur. Huic annumerentur Pauli Epistolę, quibus deinceps prior Epistola quæ fertur esse Ioannis, & Petri similiter prior, tanquam omnium consensu constabilitæ, adiungantur. Inter ista, si placet, Ioannis Apocalypsin conijciamus, de qua quid veteres statuerint, aliud erit tempus exponendi. Atq; hæc sunt, quæ omnium assëueratione constanter approbantur. Ex illis quæ in dubitationem quidem vocantur, sunt tamen à plerisque recepta, est epistola quæ Iacobi dicitur, & Iudæ: & secunda Petri: & secunda & tertia quæ Ioannis nomine inscribuntur, siue illæ ab Euangelista, siue ab quopiam eodem nomine appellato perscriptæ sunt. Inter scripturas autem quæ falsò inscriptæ, minimeq; germanæ dicuntur, [a] Pauli acta numerantur, & liber qui vocatur Pastor, & Apocalypsis Petri. Porrò epistola nomine Barnabæ edita, & quæ dicitur doctrina Apostolorum: adde his, si videtur, [b] Ioannis (vt dixi) Apocalypsin: quam nonnulli, vt docui, penitùs antiquare contenderunt, alij tamen eam in Scripturis maximè approbatis collocandam iudicant. In quibus etiā non pauci hoc tempore, [c] Euāgelium secundum Hebræos ponunt, quo Hebræi illi qui sunt Christi doctrinam amplexati, maximè gaudent. Cæterùm hæc omnia referantur in earum Scripturarum numerum, quibus à plerisque contradicitur. Atque certè istorum librorum enumerationem necessariò fecimus, vti, cū Scripturas quæ secundum Ecclesiæ traditionē veræ, germanæ, & omnium sententijs manifestò confirmatæ sunt, perspicua quadā nota ab alijs quæ non sunt eiusdem auctoritatis, sed sunt positæ quidem in controuersia, à plerisque tamen ecclesiasticis viris euolutæ & pertractatæ, distinxerimus: facilè quidem non istas ipsas modò, sed eas etiam quę Apostolorum nomine ab hæreticis circunferuntur, possimus discernere: siue euangelia Petri, Thomæ, Matthiæ, aliorumúe nomine falsò inscripta: siue acta, quæ Andreæ, Ioannis & aliorum Apostolorum nomine veteratoriè donata sunt: quas quidem Scripturas nemo ex scriptoribus Ecclesiasticis, qui continuata temporum successione ab Apostolis hucusque vixerunt, vsquā in suis scriptis in memoriam redigere dignatus est. Quinetiam dictionis & loquendi forma, longe à stylo & dicendi consuetudine Apostolorum discrepat. Sententia porrò & institutum eorum quæ in illis libris traduntur (quòd toto propè cælo, vt dicitur, à vero orthodoxoque Scripturæ sensu & opinione aberrat) planè perspicueque ostendit, ea callida solum hæreticorum esse commenta. Vnde ne in eo quidem Scripturarum genere, quæ falsò inscriptæ, minimeque germanæ dicuntur, habenda sunt: sed tanquam absurda omnino, & impia, penitùs explodenda. Verùm ad reliquam historiam pergamus.

Huc refer Nicephor. li. 3. ca. 44.

Scriptura S. noui Testamenti libri qui.

Iacobi & Iudæ, itē secūda Petri, secunda & tertia Ioannis epistolæ.

a Pauli acta, Pastor, Petri Apocalypsis, Barnabæ epistola.

b Apocalypsis Ioannis.

c Euangeliū secundum Hebræos.

Euangelia et acta apocrypha hæreticorum cōmenta. 4 notæ quibus genuina ecclesiæ scripta à suppositiijs discernuntur: 1. iudicium ecclesiæ, 2. stylus, 3. sententia, 4 institutum.

B

De

A

Huc refer Niceph. cap. 18. lib. 3. Vide etiã Euseb. lib 4. intia cap. 7 Augustin. hæresi 2. Epiphan. hæresi 2 lib. 1. tom. 2.

De Menandro præstigiatore. CAP. XX.

Ruffi. c. 26. *Menãder hæreticus.*

MEnander, qui Simoni mago successit, seipsum propter sceleratam morum suorum improbitatem, secundum diabolicæ molitionis propugnaculum, illo priore nihilo planè imbecilliorem præstitit. Erat iste etiam Samaritanus: qui vbi ad summum præstigiarum fastigium, vt facilè cũ magistro contenderet, peruenerat, maioribus portentis se nobilitauit: & Seruatorem ad hominum conseruationem ac salutem coelitùs è seculis inuisibilibus demissum, se prædicauit: docuitque, neminem aliter ex angelorum dominatu, qui mundum fabricassent, se posse eripere, quàm vt prius experientia magica ab ipso tradita instructus esset, & baptismate, quod ille impertire solebat, ablutus. Quo quidem qui essent dignati, eos perpetuam in hac vita immortalitatem adepturos: & non amplius subituros mortem, sed eodem in loco in æternum commorantes, nulli senio, nulliúe internecione aliquando obnoxios fore. Ista certè ex Irenæi scriptis facilè licet perspicere.[a] Iustinus item, vbi perditum
„ Simonis conatum memorauit, huius etiam fraudem narrare pergit, his verbis: Menan-
„ drum quendam Samaritanum, ex vico Caparattæa ortum, Simonis discipulum, furore
„ quodam dæmoniaco agitatum, Antiochiam aduentasse, & multos magicæ artis præsti-
„ gijs in fraudem induxisse cognouimus: qui quidem illis quos ad se sequendum pellexis-
„ set, persuasit, quòd nunquam omnino morte essent interituri. Quidam etiam adhuc eius
„ præceptis instituti, idem profitentur.[b] Erat igitur diabolici planè conatus commentum, qui quidem per magicam astutiam eiusmodi præstigiatorum, adeò callidè Christianorum nomen vsurpantium, magnum pietatis & religionis nostræ mysterium infamia notare, atq; ecclesiasticis dogmatis de animæ immortalitate & resurrectione mortuorũ traditis, maleuola obtrectatione omnem auctoritatem abrogare obnixè laborauit. Verùm isti qui hos Seruatores sibi ascripserunt, de vera salutis spe penitùs deciderunt.

Menandriani asserunt, mundum ab angelis conditum: Saturniani, à septem solum angelis eũ esse fabricatũ. Augus. in lib. de hæret tomo 6. Epiphanius idem affirmat de Menandro & Saturnil. tom. 2. cap 2. & 1.

a Iust. ad Anton. fol. 144.

b Satanæ consilium.

B

Huc refer Niceph. c. 13. lib. 3. & Eusebij c. 7. li. 4. intra item vide Epiph. hæresi 30. tom. 2. lib. 1. Augustinum hæresi 10.

De Ebionæorum Hæresi. CAP. XXI.

Ruffi. ca 27 † *Vide anno. pag. 28. lat. 2. lin. 36.*

ALios porrò nequã & improbus dæmon, cum ab amore quem erga Christum Dei habebant, nullo modo per† artis magicæ præstigias posset dimouere: eosdem tamen, vbi alia quadam astutia irretire posse comperiret, veteratoriè tandem sibi suoq; addixit obsequio. Isti ex primo illius sectæ auctore nomen ducentes, Ebionæi propriè appellati sunt: hoc est, mentis & intelligentiæ inopes, quippe qui de Christo & eius doctrina tenuiter & abiectè statuerent, opinarenturq;. Eum namq; simplicem, vulgarem, & solum hominem censuerunt, & ex concubitu coniunctioneq; Iosephi viri cum Maria vxore sua in hãc lucem editum: verùm propter progressionem quam in virtutẽ fecisset, hominem iustum censuerunt, at solum hominem tamen. Porrò legis Mosaicæ obseruatione omninò ipsis opus esse: perinde ac si fide sola in Christũ, & vitæ ratione quæ cum illa cohæret, neutiquam salui esse possent. Præter istos alij etiam erant eadem appellatione donati, qui quanquam ab inepta & stulta horum quos commemorauimus opinione deflexerunt, atq; adeò ex virgine & spiritu sancto Dominum prognatum non denegarunt: non dissimili tamen ratione dum ipsum Christum nec Deum qui ante secula extitit, nec verbum & sapientiam patris fuisse confiteri volebant, in eandem cum superioribus impietatem prolapsi sunt: idque maximè, cum corporalem veteris legis obseruationem cultumque pari ratione cum illis celebrare omni studio niterentur. Isti porrò epistolas Pauli apostoli penitùs reijciendas ducunt, eumque nominant legis desertorẽ, proditoremq;: euangelio solo quod secundum Hebræos dicitur, vtentes, cætera Euangelia non magno æstimant. Et non solũ sabbatum, & reliquã Iudaicam institutionẽ similiter cum illis superioribus obseruant: verùm etiam dies Dominicos pari ratione nobiscum, in resurrectiõis Seruatoris nostri memoriam accuratè recolunt. Vnde ob talem conatum, tale etiã nomen, nimirum vt Ebionæi vocarentur, obtinuerunt: quod quidem ipsorum mentis & intelligentiæ tenuitatem propriè declarat. Nam hæc vox Ebion, lingua Hebraica pauperem & egentem significat.

Ebionæi: Eorũ hæresis.

Vide Irenæũ lib. 1. cap. 25. itẽ lib 3 cap 3. Euangelium secũdum Hebræos. Ebionæorum nomen.

a Huc refer Nicephor. cap. 14 lib. 3. & Euseb. cap. 13. lib. 2. & cap. 25 lib. 7. vide Augustin. hæresi 8. Epiph. hæresi 8 tom 2. libri. 1.

De Cerintho Hæresiarcha. CAPVT XXII.

Ruffi. c. 28. *Cerinthus hæresiarcha.*

IIsdem * temporibus Cerinthum quendam, alterius hæresis ducem & auctorem extitisse accepimus. Gaius (cuius voces iam suprà posuimus) in libro qui Disputatio Gaij inscribitur, hæc de illo scribit: Cerinthus, qui per adumbratas reuelationum, tanquam à magno quodam apostolo conscriptarum species, absurda portenta præstigiasque quasi per angelos ipsi ostentatas, nobis falsò comminiscebatur, hæc asseueranter introducit: Post resurrectionem carnis humanæ regnũ Christi terrestre futu-

rum,&apud Hierusalem homines in carne cupiditatum & voluptatum blanditijs inser- A uituros. Qui cum sacrosanctis Dei eloquijs hostis esset infensus, numerum mille anno- rum (habuit enim in animo, homines in fraudem illicere) in nuptiarum festis & cele- britate dicebat consumptum iri. Adde huc Dionysium, nostra ætate ecclesiç Alexandri- næ episcopum, qui in secundo libro de Promissionibus, vt primùm nonnulla tanquã ex vetere traditione sumpta de Ioannis Apocalypsi exposuit, huius etiã viri his verbis facit mentionẽ:† Cerinthum quidem, qui Cerinthianã hæresin, ab ipsius nomine sic dictam proseminauit, hoc disciplinæ decretum tenuisse constat: Regnum Christi terrestre de- inceps futurum. Et quarum rerum cupiditate ipse ducebatur (quippe qui inuitamentis corporis, & carnis cum primis obsequeretur illecebris) in eisdẽ beatam vitam fore som- niauit: vt in ventris, & earum partium quæ ad venerem spectant, expletione: hoc est, nõ in esculentis solum, poculentis & nuptijs, verumetiam in festis, sacrificijs, hostiarũ cæ- de, & alijs deniq; rebus, quibus ista putaret affluentius posse suppeditari. Hæc Dionysius. Irenæus item in primo libro contra Hæreses, sceleratiora & magis nefanda eius dogma- ta, eaq; plena erroris & commenticiarum opinionum explicat. In tertia autem eiusdem operis, historiam planè memorabilem de illo literis mandat: Olim inquit, Ioannes apo- stolus (sic ex Polycarpo traditum acceperat) in balneum lauandi sui causa ingrediens, cum certior factus esset Cerinthum intus esse, actutùm ex eo loco resilijt, & se proripuit foràs, illudq; tectum subire non omninò sustinuit. Atq; ad hunc modum comites suos hortatum ferũt: Fugiamus extemplò, ne balneum in quo Cerinthus veritatis hostis mo- ratur, subitò concidens, nos opprimat.

Dionysius Alexãdriæ episcopus.

† Vide annot. pag. 39. lat. 2. lin. 24.

Iren. lib. 3. c. 3.

S. Iohannes hæreticũ Cerinthum deuitat.

De Nicolao, & de ijs qui ab eo nominantur. CAP. XXIII.

Ruff. ca. 29.
Nicolaitarum hæresis.
Apoc. 2.
Act. 6.
Clem. fol. 173. lin. penult.
Huc refer: Niceph. cap. 15 lib. 3. Vide Epiphan. hæres. 5. tom. 2. lib. 1. August. hæres. 5.

PAulo pòst hæresis, Nicolaitarum nomine nũcupata, exoritur: quæ ad valde exiguum tempus durauit. cuius quidem habetur mentio apud Ioannem in sua Apocalypsi. Isti hæretici Nicolaum, vnum ex diaconis qui ab Apostolis ad curam egentium suscipiendam, vnà cum Stephano deligebantur, eius sectç auctorem fuisse iactitabant. Clemens porrò Alexandrinus in tertio libro στρωματέων, ista dẽ eo ad verbum narrat: Hic cum vxorem haberet facie honesta & liberali, post Seruatoris ascensum ab Apostolis zelotypiæ insimulatus, eam in mediũ productã, cuiq; cupienti ducendam permisit. Atq; illi dicto, Carne nempe abuti oportere, hæretici hoc ipsorum factum congruere asseuerant. Qui igitur hanc sectam sequuntur, illud tum factum Nicolai, tum dictũ quod temerè & inconsideratè exciderat, imitantes, impudenter nefario stupro se polluunt. De Nicolao autem sic ipse equidem accepi, cum nulla alia muliere omnino vsum, præter illam quam habuit in matrimonio. Ex cuius liberis, filias quidem ad extremam senectutem virgines permansisse, filium autem vitam puram & nulla labis contagione aspersam traduxisse audiui. Quæ cum ita se habeant, vxoris suæ publicatio, quç propter zelotypiæ crimen illi obiectum in media Apostolorum frequentia facta sit, magnam libidinis aspernationẽ & cõtemptum declarat. Quin etiam eius continentia in voluptatum depulsione (ad quas conquirendas pleriq; nimio studio incitabantur) perspicuè docebat, carne abuti oportere, quò eius refrenetur libido. Non enim (credo) secundum Domini mandatum, duobus dominis inseruire voluit, Voluptati, & Domino seruatori. Fertur etiam, Matthiam sic docuisse, cum carne confligendum, eaq; ad cohibendam libidinem abutendum, neq; quicquam concedendum ad illius voluptatem: animã autem, fidei & cognitionis tanquam nutrimentis augendam. Verùm de illis, qui temporibus hisce à nobis oratione percursis, veritatẽ supplantare, eamq; suo debito fraudare præmio aggressi sunt, (qui planè dicto citius omnino extincti euanuerunt) satis multa diximus.

Irenæus lib. 1. cap. 27. B

Nicolai continentia

Carne abutendum.

De Apostolis, qui matrimonium contraxisse probantur. CAPVT XXIIII.

Ruffi. ca. 30.
Clem. fo. 370 lib. 14.
Petrus Philippus Paulus.
Vide Niceph. lib. 3. cap. 44.

CLemens (cuius verba modò citauimus) deinceps post illa quæ suprà posuerat, Apostolos, qui matrimoniũ contraxisse reperiuntur, enumerat: idq; contra eorum sententiã, qui nuptias tollere abrogareq; instituerẽt: Num, inquit, sunt Apostolos improbaturi? Petrus enim, & Philippus, liberos procrearunt. Philippus filias viris collocauit in matrimonium. Paulus etiã non veretur in quadam epistola, coniugis suæ mentionẽ facere: quam eò minimè secum circunduxit, quò facilius liberiusq; suo fungeretur ministerio. Ac quoniam in istarũ rerum mentionem incidimus, aliã quoq; eiusdem historiam, dignã explicatione, dignamq; memoria, proferre non grauabimur: quam quidem in septimo libro στρωματέων, isto modo literis prosequitur: Aiunt, beatum

Fol. 374. lin. 12.

Petrum

A Petrum, cum vxorem suam ad necem abductam conspicaretur, magna gestijsse lætitia, tum quod vocaretur à Deo, tum quòd in propriũ domicilium reuerteretur. Eam verò admodum & hortatus & consolatus, sic nomine compellauit: Heus tu, memor esto Domini. Tales sunt beatorum nuptiæ, & tam perfectus amor inter amicissimos intercedit. Ista ergo cum propria sint & accommodata ei quod in manibus est, argumento, hoc loco sint à me opportune citata.

Diui Petri ad vxorem martyriũ subeuntẽ exhortatio.

De Iohannis & Philippi morte. CAP. XXV.

Vide Nice. lib. 1. ca. 35. lib. 2. c. 39.

Ruffi. c. 31.

Tempus autem & modus, quo Petrus & Paulus exierunt è vita, quinetiam locus quo post mortem sepulchra ipsorum sita fuerint, iampridem sunt à nobis exposita. Ioannis etiam tempora nunc ferè explanata. Locus illius tabernaculi qui sit, ex epistola Polycratis, qui fuit ecclesiæ Ephesianæ episcopus, satis constat. Quam quidem epistolam ad Victorem episcopum Romanum perscripsit, inq; ea non modò Ioannis, sed Philippi simul & filiarum eius mentionem facit ad hunc modum: In Asia enim, præclara nostræ religionis tanquam seminaria, morte consopita sunt: quæ quidem resuscitabuntur in extremo die aduentus Domini, in quo est venturus cum gloria de cœlo, & omnes sanctos conquisiturus: Philippum dico,† vnum ex septem diaconis, qui Hierapoli extremum vitæ diem obijt: & duas illius filias, quæ virgines in extrema senectute occubuerunt: quarum altera vitam Spiritus sancti afflatu piè sanctẽq; institutam degens, Ephesi mortem obijt. His accedit Ioannes, qui supra pect⁹ Domini recubuit: quiq; cum esset sacerdos, [a] πέταλον gestauit: qui denique martyr & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormiuit. Hæc de illorum morte. Porrò in Gai disputatione, quam paulò antè citaui, Proclus, contra quem disceptationem instituit de morte Philippi & filiarum eius, his à nobis expositis admodum cõsentiẽs, sic loquitur: Pòst Hierapoli in Asia quatuor filiæ Philippi prophetissæ fuerũt: ibidemq; tum illarum tum patris sepulchrum locatum est. Hæc ille. Lucas præterea in [b] Actis Apostolorum, de filiabus Philippi, quæ tum Cæsareæ in Iudæa simul cum patre versabantur, queq; dono prophetiæ erant imbutæ, ita verba facit: Venimus Cæsaream, & ingressi in domum Philippi euangelistæ, qui erat vnus è septem, mãsimus apud illũ: huic quatuor erant filiæ virgines, quæ prophetabant. Iam verò ea quæ ad nostram cognitionem peruenerunt, de temporibus Apostolorum, de Scripturis sacris, tum quas ipsi reuera post se reliquerint, tum quibus contradictum sit, (quæ tamen à nonnullis ecclesijs multorũ approbatione publicè receptæ & peruulgatæ sunt) tũ deniq; quæ sint omninò adulterinæ, atq; adeò ab orthodoxa Apstolorum opinione & sententia penitùs alienæ, hactenus nostro sermone persecuti, deinceps ad reliquam historiam transeamus.

Ioannis mors.

Philippi & filiarum eius mors.

Ioannis mors.

† Vide annotat. pag. 29. lat. 2. lin. 38.

Secundum Heron. obijt D. Iohannes anno Domini, 102.

a Hier. in Catal. script. eccles. sic de Ioanne: Ioãnes, inquit, qui supra pectus Domini recubuit, pontifex Ephesi, aureã laminã in frõte portãs, martyr & doctor in Epheso dormiuit. Ita constat Hieronimum πέταλον laminã appellasse, alij mitram vocant.

b Act. 21.

B

Quomodo Simeon Hierosolymorum episcopus martyrium subiret. CAPVT XXVI.

Huc refer Nicephor. ca. 16. lib. 3.

Ruffi. c. 32. Persecutio tertia Anno Christi. 110. Traiani. 10. in Christianos mota.

Post Neronem & Domitianum, sigillatim in quaq; ciuitate sub Traiani mperio (cuius iam tempora perquirimus) ex seditione populi excitata, grauem contra nos Christianos persecutionis tempestatẽ cõmotam, fama & sermone percrebescit. In qua [c] Simeonẽ, filiũ Cleophæ, quẽ secundum ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopum creatũ declarauimus, martyrio extremũ vitæ suę diẽ confecisse accepimus. atq; hui⁹ quidem rei idẽ ille Hegesippus testis est: cuius testimonijs, varijs in locis antea vsi sumus. Qui cum de quibusdam qui erant ex septem Iudæorũ sectis, verba facit, perspicuè adiungit: Simeonem, quem diximus, propterea quòd Christianus erat, ab illis eodẽ tempore callidè & malitiosè in crimẽ vocatum. Qui cum dies complures grauiter esset verberibus cęsus, iudicemq; ipsum, & eos qui in consilio aderant, sua tolerãtia in primis obstupefecisset, tandẽ non dissimilem vitæ exitũ à Domini passione subijt. Verùm multò commodius est, mea quidẽ sentẽtia, ipsum scriptorem hæc eadẽ isto modo ad verbum explanãtem audire: Ab eodẽ, scilicet Sectarum, numero quidẽ Simeonem, Cleophæ filium, non modò vt ex Dauidis stirpe editum, verùm etiã vt Christianum, in iudicium adduxerunt: atq; ita, cum annos centum & viginti compleuisset, corã Traiano Cæsare, & Attico viro consulari, fidẽ Christi cõstanter professus est. Est porrò apud eundem authorem: accusatores Simeonis, cum Iudæi ex regia tribu Dauidis prognati diligenter conquirerentur, fortè fortuna ex eadem stirpe manifestò deprehensos fuisse. Quòd si quis Simeonem tum oculis Dominum conspexisse, tum auribus eius sermonem accepisse dixerit, ratione certè id quidẽ potest, non solum longinquitate temporis, quo vixerit: sed Euangeliorũ testimonio, quòd Mariç Cleophæ meminerit, vbi citatur

c Simeonis Cleophæ F. C & XX annos nati martyrium.

Maria Cleophæ.

Maria Cleophæ, pro argumento vtens, cuius filius, vt suprà posuimus, fuit Simeon. Idē A scriptor, alios etiam ex genere Iudæ ortos (Iudas autem, fuit vnus ex illis qui Seruatoris fratres dicebantur) post testimonium illud iam antea demonstratum, quod coram Domitiano pro fide Christi dixissent, ad huius Traiani imperium vitam protraxisse narrat. scribit enim ad hunc modum: Veniunt & præsunt vniuersæ Ecclesiæ, vt martyres: & vt « genere Seruatoris & Domini nostri sati: & pace tranquilla in tota Ecclesia vigente, ad « Traiani Cæsaris vsque tempora permanent: ad quæ quidem Simeon filius Cleophæ « quem supra monstrauimus, vitam producens, à sectis Iudæorum, quòd ex diuina Do- « mini progenie genus ducebat, per calumniam similiter vocatur in iudicium, & eius no- « *Atticus V. C.* men ea de re ita ad Atticum virum consularem defertur. Qui cum multis diebus acer- « bas plagas pateretur, testimonium fidei Christi fortiter perhibuit: adeò vt cum omnes, « tum ipse consularis, supra modum miraretur, quo pacto cum esset centum & viginti « annos natus, talem & tam acerbum plagarum cruciatum sustinuerit. Quibus rebus con- « fectis, ad extremùm mandatum erat, vt in crucem ageretur. Deinceps idem auctor à no- « bis citatus, ea quæ temporibus nostro sermone modò percursis gesta sunt, addit: Nem- « pe quòd ad illa vsque tempora (quandoquidem, si qui erant qui salubrem & synceram « salutaris prædicationis regulam deprauare & corrumpere studebant, in obscuris tene- « brarū latebris delituerunt) Ecclesia integra & incorrupta permanserat. Cæterum post- « quam sacer Apostolorum chorus varium vitæ exitum, & diuersa mortis genera pertu- « lerat, prætererat que illorum ætas, quibus à Christo donatum erat vt auribus diuinam « ipsius sapientiam coràm acciperent: tunc certè falsa & veteratoria impij erroris conspi- « ratio exordium cæpit, idque illorum fraude & astutia qui doctrinam à veritate penitus « alienam disseminare laborarent: quiq; cum nemini Apostolorum amplius vita suppe- « teret, decætero iam nudo capite (vt aiunt) syncero veritatis sermoni falsam & commen- « ticiam doctrinam ex aduerso opponere pro viribus niterentur. Hegesippus quidem de « his rebus hæc oratione complexus, sic ferè memorat. Nos iam via & ratione proceden- « tes, ad reliquam historiam redeamus.

Quomodo Traianus Christianos conquiri vetuerit. C A P. XXVII. B

Plinij Secūdi de Christianis ad Traianum relatio.

Hucrefer. Niceph. cap. 17. lib. 3.

IN nonnullis locis id temporis tanta quidem & tam acris contra nos intendebatur persecutio, vt Plinius Secundus, qui inter prouinciarū præfectos facilè primas tulit, ingenti martyrum numero magnopere commotus, de multitudine eorum qui erant quotidie pro fide trucidati, Traianum imperatorem certiorem faceret. In quo referendo illud pariter adiecit, se non aliquando in illis comperisse, quòd vel quicquam impietatis, vel quicquam contra leges omnino molirentur: præterquam quòd primo diluculo è somno excitati, Christum vt Deum hymnis celebrarent. Quinetiam adulterium, homicidium, & alia nefanda peccata, quæ sunt cū his aliqua quasi cognatione coniuncta, vetant, & omnia quæ sunt legibus congruentia, *Traiani de Christianis edictum.* sedulò exequuntur. Quibus quidem adductus Traianus, tale promulgauit edictū: Christianos à nemine quidem inquirendos esse, oblatos autem puniri oportere. Quod vbi erat factitatum, tametsi ardor persecutionis acerrimæ in nos intentatæ quodammodo extinctus fuit: tamen his qui nobis aliquid mali ingerere cupiebant, non minor relicta videbatur occasio; dum hic quidem populus, illic autem cuiusque regionis magistratus contra nos parabat insidias: sic, vt quamuis non palàm & apertè nos persequerentur, sigillatim tamen in quaque prouincia suam in nos redintegrarent crudelitatem: & *Verba ipsius Tertul. in Apologet. contra gentes, cap. 2.* complures fideles pro Christo decertantes, varijs martyrij generibus occumbérent. Istā autem historiam ex Tertulliani Apologia latinis literis perscripta (quam in superiore nostro posuimus sermone) deprompsimus: Atqui inuenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus cum prouinciam regeret, quibusdam Christi- *Vide Plin. epist. lib. 10.* anis damnatis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cæterò ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem: allegans, præter obstinationem « non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quam cœtus antelucanos ad « canendum Christo, vt Deo, & ad confœderandam disciplinam: homicidium, ad- « *Ruff. c. 33.* ulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes.* Tunc « Traianus rescripsit: Hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere. Verùm hæc isto modo.

Quòd

A

Quòd Romanorum Eccleſiam quartus poſt Clementem Euareſtus gubernauit.
CAPVT. XXVIII.

Huc refer Nicephor. cap. 25. lib. 3.

CLemens, vnus ex epiſcoporū Romanorum numero, cum nouem annis docendo verbo Dei diligentem curam adhibuiſſet: miniſterio ſuo & officio Euareſto concredito, tertio anno huius, quem dixi, Imperatoris diem ſuum obijt.

Ruffi. c. 34. *Euareſtus Romanus epiſc. anno Chr. 103.*

Quòd Hieroſolymorum Eccleſiam tertius poſt Simeonem Iuſtus rexerit.
CAPVT XXIX.

Vide Nicephor. lib. 3. cap. 2.

POrrò autem, cum Simeon ad eum modum, quem monſtrauimus, extremum ſpiritum martyrio effudiſſet. Hieroſolymis ſedem epiſcopalem Iudæus quidā, nomine Iuſtus, vnus ex infinitis illis qui erant ex circumciſione, quiq; ad fidem Chriſti id temporis ſe tranſtulerant, proximè occupauit.

Ruffi. ca. 35. *Iuſtus Hieroſolymit. epiſc.*

De Ignatij Martyrio, & eius Epiſtolis. *CAP. XXX.*

Huc refer Nicephor. cap. 29. lib. 3.

IIſdem temporibus Polycarpus, qui magna fuit cū apoſtolis familiaritate & notitia cōiunct⁹, in Aſia floruit: & Smyrnēſis eccleſię epiſcopatum, eorum ſuffragijs qui Dominum vidiſſent, quiq; eius fuiſſent miniſtri, obtinuit. Cuius ætate Papias, eccleſiæ q̄ eſt Hierapoli epiſcopus, magna fama & celebritate fuit: vir planè cùm omniū aliarum artium ſcientia diſertiſſimus, tum cognitionis Sacrarum literarum nō ignarus. *Ignatius item, qui eſt ad noſtrā vſq; memoriam multorum ore & ſermone prædicatus, poſt Petrum ſucceſſione ſecundus epiſcopatum Antiochiæ ſortitò capit. Fertur porrò, hunc ex Syria ad vrbem Romam amandatum, beſtijs prędā & laniatum, ob teſtimonium quod Chriſto perhibuiſſet, eſſe proiectum. Quinetiam cum iter per Aſiā faceret, licet attētiſſima cura à ſatellitibus qui illum ductabant, obſeruaretur: eccleſias tamē cuiuſque ciuitatis, ad quā forte proficiſceretur, familiaribus colloquijs, pijsque hortatibus confirmauit: ac primùm vt hæreſes, quæ iam tum primò naſci & emergere cœperunt, maximè præcauerent, ſedulò admonuit: deinde hortatus eſt, vt Apoſtolorum traditioni mordicùs adhæreſcerent. Quam quidem aſſeuerāter teſtificatus, quo tutius poſteritati reſeruaretur, neceſſariò ſcriptis mandandam exiſtimauit. Qui vt Smyrnam venit, vbi erat Polycarpus, vnam epiſtolam ad eccleſiam Epheſianam ſcribit: in qua Oneſimi, qui ibidem paſtor fuit, mentionem facit. Aliam autem eccleſiæ quæ erat Magneſiæ (quæ ad fluuium Meandrum ſita eſt) miſit: in qua rurſus Damā epiſcopum in memoriam rēdigit. Eccleſiæ item Trallianæ aliam, in qua Polybium, qui tum ibi præfuit, inſerit. Eccleſiæ porrò Romanæ dedit literas, in quibus illos impenſe hortatus eſt, ne martyrium illius deprecando, ipſum ſpe optata, quam animo habebat, vllo modo priuarent. Ex cuius literis, ea quæ ad iſtarum rerum explicationem nonnihil videantur adferre adiumenti, in medium proferre nō alienum arbitror. Iſta igitur ſcribit hoc pacto: „Ex Syria Romā verſus iter inſtituens, terra mariq;, noctu interdiu cū beſtijs confligo, decē leopardis arctè colligat⁹: hoc eſt ſatellitibus, qui ad me aſſeruandū opponuntur. Qui ſanè multis à me beneficijs affecti, multo fiūt deteriores, ſæuioresq;. Eorum iniurijs, quib⁹ me affligtant, indies magis magiſq; erudior. Verùm ne ob id quidem iuſtificatus ſum. Optarem iā beſtijs illis frui quæ ad me dilaniandū paratæ ſunt. Mihi eſt in votis, eas breui reperire: quas planè blandè cōpellabo, vt me carptim & abſq; mora deuorent: neq; à me dentes abſtineant, vt à quibuſdā, quos metu perculſæ, non auderēt attingere. Quod ſi illæ recuſent me adoriri, ego ipſe eas inſtigabo. Date vos mihi veniam. Quid mihi ſit profuturū, equidem nō ignoro. Iam incipio Chriſti diſcipulus eſſe: faceſſat à me rerū omnium ſiue oculis ſubiectarum, ſiue eorū aciem fugientium admiratio, vt Ieſum Chriſtum aſſequar. Ignis, crux, beſtiarum cōflictationes, oſſium diſtractiones, conciſiones membrorum, totius corporis tanquam molitæ farinæ attritiones, omnia deniq; ſuppliciorum genera à diabolo excogitata, in me coaceruentur, vt Ieſum Chriſtum duntaxat adipiſcar. Iſta, ex ciuitate quæ Smyrna dicitur (quam monſtrauimus) ad eccleſias à nobis enumeratas perſcripſit. Iam verò Smyrna longius aliquanto profectus, ex Troade ſcribens, non ſolum cum his qui erant Philadelphiæ, ſed etiam cum eccleſia Smyrnenſi, & ſeparatim cum Polycarpo, qui illi eccleſiæ præfuit, familiariter per literas collocutus eſt. Cui, cum virum ſpectatum & Apoſtolica virtute præditum eum eſſe pro certo cognoſceret, eccleſiæ Antiochenæ gregem, ſicut paſtorem ingenuum & fidelem decebat, commendauit: arbitratus ſanè, illum omni ſtudio & diligētia curam illius habiturum. Idem dum ad Smyrnenſes ſcribit, quibuſdā de Chriſto teſtimonijs (quę vnde „ſumpſerit, planè neſcio) vtitur. Ego, inquit, ipſum Dominū poſt reſurrectionē in carne

B

Polycarpus Smyrnæ ep.

Papias Hierapolit.

*Ruffi. c. 36.

Ignatius Antiochiæ.

Eius martyrium.

Ignatij Epiſtolæ extant inter orthodoxographa.

Oneſimus epiſcopus.

Damas epiſcopus.

Polybius epiſcopus

Ignatij verba ex eius epiſtola ad Rom.

Chriſtus Ignatio poſt reſurrectionē conſpectus.

apparuiſſe

apparuisse noui, & credo vere eum fuisse. Qui cum ad discipulos qui erant cum Petro, accessit, sic illos alloquitur: Accipite, tractate, & videte, quòd spiritus corporis expers non sum. Et statim illum manibus contrectabant, & credebant. Huius porrò martyrij nō ignarus erat Irenæus, qui Epistolarum illius ita meminerit: Quidam è nostris cum propter testimonium quod Deo perhibuerat, esset ad bestias condemnatus, sic locutus est: Dei frumentum sum, & bestiarum dentibus molor, vt purus & syncerus panis reperiar. Adde huc Polycarpum, qui de illis ipsis Ignatij rebus, in ea epistola quæ fertur ab eo ad Philippenses scripta, sic verba facit: Obsecro vos omnes, vt obsequium, quibus debetur, præstetis, vt omnem patientiam exerceatis: cuius exemplum oculis aspexeritis non in beatis solum Ignatio, Rufo & Zosimo, verum etiam cùm in alijs è vobis, tū in ipso Paulo & reliquis Apostolis: pro certo persuasi, quòd omnes hi non in vanum cucurrerunt, sed in fide & iusticia, & quòd in locū illis debitum profecti sunt, iamq; versantur cū Domino, cuius afflictionum facti erant participes. Neq; enim huius seculi amore flagrabāt, sed Domini: qui & pro nobis mortem oppetijt, & propter nos à Deo resuscitatus est. Et paulo pòst: Scripsistis, inquit, ad me tum vos, tum Ignatius, vt si quis fortè in Syriam iter caperet, vestras eò perferret literas. Quod quidem vel ipse faciam, vbi tempus idoneum nactus fuero: vel ille, qui sit pro vobis nuncium illò perlaturus. Ignatij epistolas ad nos ab eo missas, & alias quas apud nos habebamus, ad vos, sicuti præcepistis, misimus. Quæ quidem sunt huic nostræ epistolæ subiunctæ, è quibus multum percipere poteritis vtilitatis. Nam fidem, patientiam, & alia quæq; ad ædificationem fidei, quæ est in Dominum nostrum, pertinentia complectuntur.* Sed de Ignatio hactenus: cui in ecclesiæ Antiochenæ episcopatum successit Heros.

Iren. 5. lib. fol. 335. — *Polycarpus de Ignatio.* — *b Ruffi. c. 38. Heros episc. Ignatij successor.*

A

De Euangelistis, qui eò vsq; claruerunt. CAP. XXXI.

Quadratus episcopus. — Huc refer Nicephor. ca. 21. lib. 3.

QVadratus item, inter eos qui gloriæ & virtutis splēdore iisdē temporib. præstabant, numeratur: quem ferunt, simul cum Philippi filiabus, dono prophetiæ illustratum. Et præter istos alij complures erāt, eadem ætate percelebres, qui quidem & Apostolis proximè successerunt: & tanquā discipuli tantorum & tam insignium virorum eximia & diuina virtute decorati, ecclesiarum fundamentis ab Apostolis vbiq; locorum præclarè iactis, structuram cōcinnam illam quidem adiunxerunt: qui & plenius cumulatiusq; amplificarunt prædicationem verbi diuini, & salutaria regni cœlorum semina fusè lateq; per vniuersum orbem disseminarunt. Etenim pleriq; omnes discipuli qui eo tempore vixerunt, ardentiore cœlestis sapientiæ studio amoreq; incensi, & præ quodam diuini verbi desiderio animis perculsi, præceptum Seruatoris antea traditum, exquisitè executi sunt: & his qui opis indigebant, facultates suas libenter impertierunt. Deinde à domicilijs suis peregrè profecti, munus obierunt euangelistarum, atq; ijs qui ne adhuc quidem omninò verbum fidei audiuissent, Christū prædicare, & scripturas sanctorum Euangeliorū tradere omni cura & cogitatione studuerunt. Qui cum in locis quibusdā peregrinis fidei duntaxat iecissent fundamenta, pastoresq; alios cōstituissent, illisq; curā eorum qui ad fidē nuper erāt adducti, doctrina Christi sedulò excolendorum cōmisissent: ipsi ad alias regiones, gentesq; cum gratia & virtute diuina se contulerūt. Quippe virtutes permultæ admirabiles, & miracula sacro sancti Spiritus ope per eos ad id vsq; tēporis gerebantur: ita vt frequens hominū multitudo, ipsa prima prædicationis auditione persuasa, propenso studio pietatē & cultum, qui Deo omnium rerum opifici soli debetur, animis exciperet, amplecteretur que.

B

Euangelij præcones complures.

De Clementis epistola, & alijs quæ falso titulo illi tribuuntur. CAP. XXXII.

Huc refer Nicephor. ca. 18. lib. 3.

VErùm cum fieri nequeat, vt omnes quotquot tandem in ecclesijs per orbem dispersis proximè, & secundum Apostolos, pastores aut euangelistæ successerunt, nominatim recenseamus: eorū solum nomina scriptis & memoriæ non sine causa prodidimus, quorum doctrina Apostolica ad hoc vsq; tempus per cōmentarios & monumenta ab ipsis edita reseruata est: vt Ignatij scilicet, in epistolis quas recensuimus:* & Clementis, in ea epistola quæ est omniū consensu approbata, quā sub Romanæ ecclesiæ persona ad Corinthiorū ecclesiam exarauit. In qua quoniā multa nonnunquā eodem sensu ex epistola ad Hebræos sumpta inserit, & interdum iisdem iam verbis ex eadem petitis vtitur, apertissimè quidem declarat, illud opus non recenti hominum memoria editum. Vnde meritò quidem reliquis Apostoli scriptis videtur annumerata. Nam cum Paulus epistolā ad [a] Hebræos erudiēdos patrio sermone literis mandauisset, eā alij quidē Lucā euangelistam, alij istum ipsū Clementē

a Ruffi. c. 39. Clemētis epistola ad Corinthios. — *a Epistola ad Hebræos scripta.* — *Clemens S. Pauli interpres.*

Græcis

A Græcis literis interpretatū esse affirmant. Quod planè est verisimilius: præsertim cùm & Clementis epistola, & ea quæ est ad Hebræos à Paulo missa, eandem dictionis & loquendi formam accuratè integreque seruet: atque adeò sensus in vtroque scripto expressi, non longè inter se discrepent. Porrò intelligendum est, posteriorem quandam esse epistolam quæ Clementis dicitur: verùm eam non perinde vt priorem, approbatā cognoscimus, propterea quòd animaduertimus, veteres illius testimonia nō aliquando suis scriptis intexuisse. Iam verò quidā alia item opera, verbosa illa quidē & prolixa, heri propè & nudiustertius, perinde quasi illius essent, introduxerunt, quæ quidē disputationes Petri & Appionis continent: quorum apud veteres nulla omninò fit mentio. nam purā illam & synceram Apostolicę orthodoxæq; doctrinę notā minimè retinent.

Quæ Clementi falsò attribuantur.

De Papiæ commentarijs. CAPVT XXXIII.

Huc refert Nicephor. cap. 20. lib. 3.

DE Clementis epistola ad Corinthios, quam omnes sine controuersia illi attribuunt, suprà perspicuè disseruimus: diximus etiam de epistolis Ignatij, & Polycarpi. Papiæ item libros numero quinque esse aiunt, qui Expositio sermonum Domini inscribuntur. Quorum, tanquam ab eo solum scriptorum, Irenæus sic mentionem facit: » Ista Papias, Ioannis auditor, Polycarpi » familiaris, vir antiquus, in quarto libro Operis sui testata reliquit. Sunt enim quinque » ab eo libri confecti: hæc Irenæus. Idem ipse Papias in exordio sui operis declarat, se minimè quidem sanctorum Apostolorum vel auditorem fuisse, vel eosdem suis oculis aspexisse: sed ea quæ ad fidem pertinent, ab illis qui ijsdem noti & familiares erant, se » accepisse docet his verbis: Non grauabor tua causa, illa quæ olim à presbyteris commo» dè perdiscebam, & accuratè mandabam memoriæ, cum explicationibus eorundē con» texere, quò veritatem ab illis traditam pro viribus corroborare queam. Non enim (vt vulgus hominum solet) ijs qui multa dicunt, sed qui vera docent, oblector: neque ex illis qui aliena & noua mandata commemorant, sed ex his qui recordatione renouant ea quæ sunt à Domino per fidem tradita, & ab ipsa veritate profecta, voluptatem capio. †Si quis presbyter mihi fortè occurrebat, qui cum Apostolis versatus fuisset, dicta Apostolorum ab eo diligenter sciscitabar: nempe quid Andreas dixisset, quidue Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid Ioannes aut Matthæus, aut quis alius Domini discipulus: quæ denique Aristion & Ioannes presbyter, qui in numero discipulo-B rum Domini habebantur, locuti fuissent. Neq; enim ea quæ ex libris petebātur, tantum mihi subsidij allaturum existimaui, quantum ea quæ acceperam ex hominum voce & sermone, qui adhuc in vita manebant. Quo in loco est operæpreciū animaduertere, nomen Ioannis ab eo bis enumeratum. Priorē, quem cum Petro, Iacobo, Matthæo, & reliquis Apostolis percenset, declarat manifestò Ioannem euangelistā fuisse. Alterum, oratione variata, alijs extra numerum Apostolorum associat. Quē, cùm Aristionē illi ordine prępofuerit, ipsum presbyterum vocat: sic vt hisce narratio eorum vera esse ostendatur, qui dixerunt duos eodē nomine nuncupatos in Asia fuisse, duoq; illorum Ephesi esse sepulchra, & vtrumq; ad hanc vsq; ætatem Ioannis nomine appellari. Quibus animum aduertere, est in primis necessarium. Nam videtur valdè probabile, posteriorem Ioannem Apocalypsin, quæ eius titulo inscribitur (si quis priori non censeat tribuendum) oculis peruidisse. Quinetiam Papias (quem modò posuimus) Apostolorum dicta ab his qui cum illis versati fuissent, fatetur se excepisse: Aristionis item & Ioannis presbyteri se fuisse auditorem. nam sæpenumero illorum memoriam vsurpat nominatim, & traditiones eorum in sua scripta illigat. Atque ista à nobis non incōmodè ad legentium vtilitatē explanata sint. Neq; sanè erit ab instituto alienum, si Papiæ testimonijs, quæ suprà inculcauimus, alia quoque eius verba, quibus mirabilia quædam, tanquam ex traditione ad ipsum delata commemorat, adiungamus. Philippum Apostolum cū filiabus Hierapoli commoratum, superiore nostro sermone demonstrauimus. Verùm quemadmodum Papias, qui temporibus ijsdem vixit, historiam permiram à Philippi filiabus se excepisse asserat, in præsentia exponendum videtur. Mortuum enim suo tempore narrat excitatum. Aliud etiam quod non minus habet admirationis, Iusto cognomento Barsabæ contigisse: nimirum vbi venenum mortiferum ebiberat, eum propter gratiam ipsi à Domino tributam molestiæ nihil aut incommodi pertulisse. Hunc autem Iustum, post Seruatoris ascensionem sanctos Apostolos cū Matthia statuisse, & precatos, vt alter ex illis duobus in Iudæ proditoris locum sortitò delectus, numerum » ipsorū suppleret, Acta Apostolorum declarāt his ferè verbis: Duos statuerunt, Ioseph, » qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiā. Et orantes dixerunt. Alia præterea idem author quasi traditione non scripta ad se peruenisse commonstrat, quæ

Papiæ scripta.

Vide Nicephor. lib. 3. cap. 21.

† Vide annot. pag. 21. lat. 1. lin. 27.

Aristion: Ioannes presbyter.

Vide Nicephor. lib. 3. cap. 46.

Ioannes duo Ephesi epulti. quod est in primis notandum.

Iustus Barsabas, Ioseph.

Iustus & Matthias ab Apostolis in Iudæ proditoris locū destinati, sed sors super Matthiā cecidit.

quæ peregrinas quasdam Seruatoris parabolas, & nouas eius doctrinas, aliaq; nonnulla commenticijs fabulis referta cōtinent. In quibus asserit, regnum Christi post vniuersæ carnis à mortuis resurrectionē, mille annos humano & corporeo more in terra hac cōtinuatum & stabilitum fore. Quæ quidem dogmata, credo eum propterea excepisse, quòd Apostolicas interpretationes, quæ ab illis essent arcanis figuris & parabolis subobscuris expositæ, malè intellexisset. Nā homo erat (sicut ex eius scriptis facile licet coniecturam capere) ingenij pertenuis. Cæterùm plerisq; ecclesiasticis viris, qui hominis antiquitatē pro suarum partium defensione citabant, persimilis erroris auctor extitit: vt Irenæo, & si quisquā alius eadem cum illo sentire videbatur. Suis præterea libris non solùm Aristionis, quē suprà ostēdi, in sermones Domini explanationes, verùm etiam traditiones Ioannis presbyteri cōplexus est. Quarum cognoscendarum, si qui paulò auidiores sint, eò transmitto: nos iam cōmodè historiam, quam de Marco euāgelij scriptore narrat, his eius testimonijs antea positis adnectemus: Istud, inquit, presbyter mihi dicebat. Marcus, qui fuit interpres Petri, quæcunq; tenebat memoria, scripsit quidē accuratè: sed tamen non eo ordine, quo erant à Domino dicta, factáue. Neque enim Dominum audierat ille quidem, neque erat eum comitatus: sed postea, vt dixi, comes Petri fuit, qui quidem non Domini sermones & præcepta ea narrandi serie, quam Dominus in illis tradendis tenuisset, docebat: sed eā in prędicando rationem sequebatur, quā ad auditorum animos instituendos opportunā, accommodatamq; censuit. Quare in eo neutiquā errauit Marcus, quòd quædā (sicut memoriæ ea antè mandauerat) literis prodidit: quandoquidem hoc vnū mente & cogitatione sedulò prospexit, vt nec quicquam eorum quæ audiuisset, prætermitteret, nec falsi aliquid ijsdē omninò interponeret. Ista quidē à Papia narrantur de Marco. De Matthæo aūt hæc ab illo referuntur. Matthæus sermone Hebraico euangeliū de Christi oraculis & reb. gestis conscripsit: quod planè quisq;, vt poterat, interpretatus est. Idē scriptor prioris epistolæ Ioannis, & Petri similiter prioris, vsus est testimonijs. Aliā porrò narrat historiā de muliere, quæ multorum criminum apud Dominum esset insimulata: quam quidem Euangelium secundum Hebræos complectitur. Atque hæc inter alia quæ recensuimus, commodè & opportunè obseruata sint, & notata.

Secundum Ioannē presbyt. Marci euangelium qualiter scriptum.

Matthæi euāgeliū Hebraice scriptum.

FINIS TERTII LIBRI.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE Palæstinæ, Ecclesiasticæ Historiæ Liber Quartus.

Quinam Traiano imperante Romanorum & Alexandrinorum fuerint episcopi.

CAPVT I.

ANnū † circiter duodecimum imperij Traiani, episcopus ecclesiæ Alexandrinæ, cuius paulò antè feci mentionem, vitam cum morte commutat: ac quidam nomine Primus, ab Apostolis successione quartus, ministerium Ecclesiæ illius sortitò capit. Eodem tempore, vbi octo annos Euarestus in Romanæ ecclesiæ procuratione obeunda compleuisset,[a] Alexander quintus, successione à Petro & Paulo ducta, Pontificatum obtinet.

Ruff. cap. 1. Traiani annus 12. Christi 112.

Primus episc. Alexandriæ.

Euarestus Ro. ecclesiæ præfectus.

a Alexander V. Rom episc.

† Primus succedit mortuo Cerdoni de quo ca. 15. lib. 3. Nicephor.

Qualia Iudæi sub ipso perpessi sint. CAPVT II.

QVemadmodum * Seruatoris nostri doctrina, & Ecclesiæ status, magnoperè iam tum florebat, & indies maiores amplioresque faciebat progressiones: sic Iudæorum calamitates, malis alio post aliud importatis, magis magisq; accrescebant. Nam cùm iam imperator ad annum decimumoctauum regni sui peruenisset, ingens Iudæorum multitudo, nouo tumultu de integro concitato, è medio sublata est. † Siquidem nō Alexandriæ solùm, & in reliquis AEgyti partibus, verùm apud Cyrenem etiam complures veluti crudeli aliquo & seditioso spiritu exagitati, cōtra gentes, quæ vnà cum illis habitabāt, seditionē conflare cœperunt. Atq; seditione mirum in modum exardescente, sequēte anno, (Lupo id temporis vniuersę AEgypti præfecturā gerente) bellum nō exiguum illud quidē & leue mouerunt. Ac in prima dimicatione illi à gentib. victoriam fortè consecuti sunt: ac propterea Gentes Alexandriā properè confugientes, Iudæos, qui in ea ciuitate cōmorabantur, subito

Christianorū res prosperæ, Iudæorum aduersæ.

Iudæorū seditio, & interitus.

Lupus præfectus Ægypti.

** Huc refer Nicephor. cap. 22. li. 3. item caput 23. lib. eiusd.*

† Iudæi in illo motu cædib. contēti nō fuerunt, sed humanis carnib. vesci cœperūt. Cypri etiā ab eis ingēti clade ducce Iudęorū Artemione sunt affecti. Iudęi cōspiratione facta passim ducentena & quadraginta milia hominum cōtrucidarunt. Diō. Oros.

A subitò captos oppressosq; interfecerunt. Iudæi ergo, qui tum incolebant Cyrenē, sociorum auxilio, qui Alexandriæ habitabant, penitùs iā destituti, duce Lucua AEgyptū depopulari, prędas agere, agros illius vastare aggressi sunt. Aduersus quos imperator Marcium Turbonē cum pedestribus, equestribus & naualibus copijs misit. Hic multis prælijs commissis, belloq; contra eos non exiguo tempore continuato, infinitas copias Iudæorum, non solùm qui à Cyrene, sed etiam qui ab Aegypto ad auxilium ipsorum duci Lucuæ ferenda se contulerant, trucidauit.* Imperator igitur admodum veritus, ne Iudæi, qui erant in Mesopotamia, in Gentes eam regionem incolentes, per insidias impetum facerent, Q. Lucio in mandatis dedit, vt illos è prouincia funditùs tolleret, deleretq;. Qui quidem facta illuc expeditione, immensam Iudæorum multitudinē, qui ibi domicilia rerum suarum collocauerant, occidit. Cuius rei causa tam prosperè gestæ, præfectus Iudeæ ab imperatore declaratus est. Ista etiam gentiles scriptores, qui illorum temporum res gestas literis mandârunt, eisdē ferè verbis posteris prodiderunt.

*Lucua duce Iudæi tumultuantur. Marcius Turbo dux Rom. *Ruff. ca. 2. Q. Lucius Iudææ præfectus Iudæos Mesopotamia extirpat. hūc Eusebius in Chronicis Lysianū quietū vocat & factū eius refert in annū Traiani 18. Christi 118. vide Stiphilinū. Ruff. ca. 3.*

AElius Adrianus: Anno Christi 120. Imp. annis 21.

Quartus liber hinc iam porrò vsque ad caput 9. lib. 5. continet acta sub Adriano, Antonino pio, M. Aurelio, & L. Vero, annis sexaginta duobus. Huc refer porrò Dionem Cassium. Item AElium Spartianum, Iulium Capitolinum, Vulcatium Gallicanum, AElium Lampridium. Oros. lib. 7. cap. 13. 14. 15. Europ. lib. 8. huc adde ex supradictis authoribus vitam Pontific. Rom. Telesphori, Hygini, Pij primi, Aniceti, Soteris, Eleutherij.

Qui regnante Adriano fidem propugnabant CAPVT III.

Huc refer ca. 11. lib. 3. Nicephor.

Aelius Adrianus. Quadrati Apologia.

POstquam viginti annos integros, sex mensibus minus, Traianus imperio perfunctus fuisset, Aelius Adrianus in eum dignitatis gradum succedit. Hunc Quadratus, oratione coràm habita, compellat: & Apologiam, quā pro nostræ religionis defensione propterea contexuerat, quòd nonnulli nequam & perditi homines nostris molestiam facessere conarentur, ei offert: quod quidem opus, cùm apud multos fratres ad hoc vsque tempus, tum apud nos habetur in manibus: ex quo præclara mentis intelligentiæ & Apostolicæ veritatis excutiendæ regulæ indicia, quæ in illo viro elucebant, facilè licet peruidere. Idem porrò author suam ipsius ostendit antiquitatem, scribens ad hunc modum: Seruatoris nostri res gestæ semper hucusq; ante hominum oculos versatæ sunt, & veræ etiam sunt. Nam nonnulli ab eo ad sanitatem restituti, alij à mortuis excitati, tum id quidem temporis
„ cùm essent morbis liberati, visi sunt, postea etiam semper hactenus vnà nobiscum cō-
„ morati: propterea quòd non solùm cùm Seruator apud nos versabatur, sed etiam post
B eius decessionem, ad longinquum tempus fuêre superstites, adeò vt ad nostra vsque tempora non pauci eorum vitam producerent. Verùm de Quadrato ista accepimus. Aristides etiam, scriptor fidelis, & institutis nostræ religionis imbutus, Apologiam pro fide nostra scriptis post se reliquit: quam quidem Adriano dedicauit, vt Quadratus antea suam. Qui eius liber adhuc à plerisque custoditur.

Euseb. in Chron. has apologias refert in annū Adriani 9. Christi 118.

Quadrati censura de actis Christi. Aristidis Apologia.

Qui sub eodem, Romanorum & Alexandrinorum episcopi fuerint. CAPVT IIII.

Ad hoc & seq. caput refer Nicephor. c. 23. lib. 3.

Ruff. cap. 4. *Anno Adriani 2. Christi 121.*

TErtio anno Adriani imperij, Alexander Pontifex Romanus, cùm decem annos in eo munere fungēdo cōpleuisset, decedit è vita. Cuius [a] Xystus successor fuit. Eodem ferè tempore, [b] Primus Alexādriæ episcopus cùm duodecim annos illi Ecclesiæ præfuisset, morte occumbit, quem secutus est [c] Iustus.

a Xystus Ro. episcopus. b Primus epis. c Iustus epis.

Qui inde à Seruatore, vsque ad eos qui nunc cōmemorantur, Hierosolymorum fuerint episcopi. CAPVT V.

Ruff. cap. 5.

EPiscoporum aūt tempora, qui ecclesiā Hierosolymitanam rexerunt, quoniam, vt fertur, vitā ad breue admodum tēporis spacium propagabant, nusquam scriptorū monumentis seruata reperio. Tantum tamē ex quorundā scriptis animaduerto, episcopos numero quindecim, ad obsidionem Adriano regnante contra Iudæos factitatā, gradatim succedendo, illic fuisse: quos vniuersos antiqua Hebræorum stirpe, (totam namque eorum ecclesiā ex Hebræis fidelibus coaluisse cōstat) satos memorant, atque adeò Christi cognitionē ingenuè vereque amplexatos: ita vt ab illis qui iam tum de rebus eiusmodi rectè iudicium ferre poterāt, reuera officio & ministerio episcopali digni iudicarentur: qui quidē ab Apostolorum tempore ad eam tum obsidionem, in qua Iudæi iterum à Romanorū imperio desciscētes fuêre, non exiguis prælijs afflictati, serie successionis continuâta eam ecclesiam rexerunt. Quapropter licet episcopi qui ex circūcisione erant, eo tēpore prorsus defecissent, sumpto ab illo qui primus ordine fuit, exordio, illos in præsentia enumerare necessariū arbitror. [d] Primus ergo erat [e] Iacobus, frater Domini appellatus, secūdus [f] Simeō, tertius [g] Iustus, [h] Zacheus quart⁹, quintus [i] Tobias, sextus [k] Beniamin, [l] Ioānes septimus, octau⁹ Matthias,

Hierosol. episcopi ad obsidionem vsque numero XV. genere Iudæi. d Episcoporū Hierosol. successio. e Iacobus 1. f Simeon. 2. g Iustus. 3. h Zacheus. 4. i Tobias. 5. k Beniamin. 6. l Iohannis. 7.

Matthias 8. Philippus 9. Seneca 10. Iustus 11. Leui 12. Ephres 13. Ioseph 14. Iudas 15. Telesphorus episcopus. Eumenes episcopus. Iustus episc.

Matthias, nonus Philippus, decimus Seneca, vndecimus Iustus, Leui duodecimus, Ephres decimustertius, decimusquartus Ioseph, quibus omnibus decimusquintus accessit Iudas. Totidem ciuitatis Hierosolymorum episcopi fuerunt, qui ab Apostolis tum ad hunc, quem dixi, Iudam, tum ad tempus vsque Adriani, ordine successionis continuarunt, iique omnes ex circumcisione. Iam verò, duodecimo anno imperij Adriani, vbi Xystus decem annorum spacium in Romani pontificatus administratione confecerat, septimus ab Apostolis successit Telesphorus: anno autem & mensibus aliquot præterlapsis, Eumenes simul, atque Iustus, qui ante illum id muneris fuisset executus, vndecim annos in episcopatu transegerat, ad ecclesiam Alexandriæ moderandam sextus ordine designatus est. A

Postrema Iudæorum sub Adriano obsidio. CAPVT VI.

Ruff. cap 6. Rufus Iudææ præfectus.

Huc refer Nicephor. ca. 24. li 3. Oros. li. 7. cap. 13. Dionem.

PORRÒ cùm Iudæorum defectio longius indies serperet, Rufus præfectus Iudęæ, auxiliaribus copijs ab imperatore sibi ad eam rem missis, illorum amentiam, tanquā ansam oblatam ad exitium arripiens, acerbè & crudeliter eos exagitat: virorum ac mulierum vnà cum liberis infinita propè millia confertim concidit: belli iure agros illorū populo Rom. adiudicat. Quo quidē tempore Iudæorū dux erat Barchochebas (quod quidē nomen, si lubet interpretari, astrum significat) vir quanquam reliqua vitæ ratione cruentus, ac prædo nefarius, ipsa tamen appellatione, tanquam sidus aliquod è cælo delapsum, se illis qui velut homines ex mancipiorum numero, graui seruitutis iugo oppressi, atque miserijs ærumnosis afflicti, affectiq; erant, lucem ac spem salutis allaturum falsò cōmentus est. Iam verò cū decimo octauo anno imperij Adriani, bellum iuxta vrbē Beththera nuncupatam (quę erat omnium rerum præsidijs munitissima, neq; is adeò lōgè à ciuitate Hierosolymorū sita) vehementius accenderetur, cūmq; extra vrbis mœnia longinquiore tēporis spacio continuaretur obsidio, & rerum nouandarum authores fame ac siti essent ad extremam propè perniciem detrusi, & caput illius temeritatis debitas pœnas persoluisset, Aristo Pellæus narrat, vniuersæ genti ex illo tempore prorsus interdictum, ne pedē in agrum Hierosolymitanum aliquando inferrent: & legis decreto, institutisq; Adriani vetitum (ille planè sic in mandatis dederat) ne vel ex edito loco paternum solum oculis aliquando aspicerent. Hierusalem ergo cùm ita esset Iudæorum gente orbata, & veteribus incolis prorsus destituta, genereque frequentata exterorū hominum, deinceps cùm esset à Romanis occupata, nomē commutauit: & ad honorem AElij Adriani imperatoris, qui eam deuicisset, illustrandum, Aelia appellata est. * Porrò autem simulac ecclesia quæ ibidem fuit, ex gentibus coalesceret, primus post episcopos qui erāt ex circumcisione, Marcus administrationem gregis Hierosolymitani capessit. B

Barchochebas Iudæor. dux. Quid nomen hoc sonet.

Acta sunt hæc anno Christi 134. 135. 136. 137.

Bethera vrbs

Iudæi edicto Adriani patria exterminati.

Hierusalem AElia dicta. * Ruff. ca 7. Marcus episc. primus ex gētib. Hieros. anno Christi 138.

Quinam eodem tempore fuerint falsæ scientiæ duces. CAPVT VII.

Huc refer Nicephor. cap. 2. 3. 4. lib. 4. item Eusebij ca. 21. hoc libro. item Epiphan. hæres. 3. 10. 2. lib. 1. August. hæres. 3.

IAm verò cū ecclesiæ, tanquam clarissima quædā lumina suum splendorē per totū orbem terrarum diffudissent, & fides in Seruatorem ac Dominum nostrum Iesum Christum in vniuerso hominū genere magnoperè vigeret, diabolus osor probitatis, veritatis inimicus, & humanæ saluti semper hostis infestissimus, omnes suas machinas & fallacias contra totā ecclesiā versans, sicut iampridē externis persequutionū procellis, & impetu aduersus eā dimicauerat: sic tum quidē ab illis vijs interclusus, viris perditis & plenis pręstigiarū, tanquā quibusdā instrumentis ad perniciē animorum, atq; adeò ministris ad interitum cōparatis vsus, alio insidiarū genere oppugnare, omnesq; vias excogitare studuit, quib. hi præstigiatores & homines fraudulēti illam ipsam nostræ religionis appellationē callidè prætexentes, nō modò fideles, quos fortè laqueis suis irretirent, in profundā internecionis voraginē vnà secum præcipitarent, sed etiā fidei ignaros rudésq; perditis suis conatib. pariter ab aditu q ad salutare Dei verbū patebat, penitùs auerterēt. Nam virus quoddā erroris subdolū & biceps, instar serpētis cuiusdā ex Menādro (quem iamdudū Simonis successorē fuisse cōmonstrauimus) quasi ex pestifero fonte erūpens, duos duarum sectarum inter se discrepantiū authores & duces edidit, Saturninū genere Antiochenum, & Basilidē Alexandrinum: quorū ille in Syria, hic verò in AEgypto scholas errorū Deo & pietati repugnātium instituit. Saturninum autē maxima ex parte eadē cum Menandro falsò cōfinxisse declarat Irenæus. Basilidē verò secretiorum quorundā mysteriorū simulatione, dū sibi ipsi portentosas fabulas, easq; plenissimas impij erroris cōminiscebatur, conata sua in immensum intendisse. * Ex plerisq; igitur ecclesiasticis viris, qui id temporis

Menandri hæresis. Saturninus et Basilides hæretici.

Vide Epiphan. hæref. 4. lib. 1. tom. 2. & Augustin. hæref. 4.

Iren lib. 1. cap. 22. & 23.

Ruff. c. 8.

A tēporis veritatis patrociniū ſuſcipiebant,& ſolertiore ratione ac prudentia Apoſtolicā Eccleſiaſticamque fidem & opinionē propugnabant, nonnulli iam etiam libros, quos literis prodiderant,tanquā præſidia ad errorum impetus, quos ſuprà poſuimus, depellendos,poſteris reliquerunt. Ex quorum numero, refutatio Caſtoris Agrippæ,ſcriptoris eo tempore præſtantiſſimi, valentiſſima illa quidem,quam contra Baſilidem compoſuit,ad nos peruenit: quæ quidem ſubtile præſtigiarum & captionū illius viri acumen apertiſſimè detexit,patefecitq;. Ac dum occulta illius & nefanda manifeſtò prodit myſteria,aſſerit etiam illum quatuor & viginti libros in Euangelium ſcripſiſſe: & non modò nouos prophetas ad errorem ſuum nobilitandum excogitaſſe, eosq; Barcabam & Barcoph appellaſſe nouis nominibus: verùm etiam angelos qui nūquam extitiſſent, ſibiipſi confinxiſſe,barbaraq; illis impoſuiſſe nomina, quo hi qui huiuſmodi res vehementer ſuſpicerent,in multo maiorem traducerentur admirationem: docuiſſeq; præterea,quòd hoſtias idolis immolatas comedere, & perſequutionum temporibus fidē audacter & liberè eiurare,res eſſent indifferentes: ac denique Pythagoreorum more inſtitutoque his qui ſe in ipſius diſciplinam tradebant, quinquennij ſilentium præcepiſſe. Iſta aliaque eius generis,ſimulatq; Agrippa, quem dixi,de Baſilide enumerauit,veteratorias fraudes illius erroris quem commemorauimus, ſuis quaſi integumentis pulchrè euoluens,in oculis atque in conſpectu omnium defigit. Scribit etiam Irenæus, Carpocratem,eiſdem cùm illis vixiſſe temporibus,alteriusq; hæreſis, quā qui Gnoſtici vocabantur tenuerunt,quaſi parentem & procreatorem extitiſſe. Iſti magicas Simonis præſtigias non ex occulto quidem,vt ille,ſed iam in apertum iurè proferendas cenſuerunt: & non modò philtris amatorijs curioſè ab illis elaboratis, & quibuſdam dæmonibus, qui eorum animis nefaria iniecēre ſomnia,quique illis aſſeſſores extitere, verumetiam alijs non diſparibus ineptijs ſe iam tanquam rebus maximi ferè momenti & ponderis nobilitarunt. Porrò autem eos qui ad perfectionem myſterij,imò verò ſceleris quod apud iſtos eſt,peruenire vellent,omnia quæ ſunt turpiſſima, eorum tamen inuentis quæ modò docuimus, appoſitè congruentia, moliri oportere perdocuerunt: quinetiam addiderunt,illos non poſſe angelos orbis terrarum principes (ſic ij quidem eos appellant)

Caſtoris Agrippæ refutatio.

Barcabas & Barcoph pſeudoprophetæ.

Vide Iren. & Epiphan.

Pythagoreorum quinquennale ſilentium.

Vide Epiphan. hæreſi.7.tom.2.lib.1. Auguſt. hæreſ. 7.

Lib.1.ca.24. Carpocrates Gnoſticorum hæreſiarcha.

B euitare,niſi talibus ac tam infandis myſterijs, quod cuique corū deberetur, ſedulò præſtarent. His igitur diabolus,qui ex maleficijs capit lætitiam, tanquam ſuæ nequitiæ miniſtris fortè vſus eſt: quò qui fidem receperant, illorum ſuaſu non ſolùm in fraudem inducti,ad acerbum adeo & miſerabilem interitum quaſi conſtricti abriperentur, verumetiam gentibus qui erant à fide alieni,copiam & tanquam anſam præberent, ſacroſancto Dei verbo petulanter impieque obtrectandi: eo planè conſilio,vt fama de flagitioſa iſtorum vitæ ratione paſſim diſſipata, turpem ignominiæ notam vniuerſæ Chriſtianorum multitudini inureret. Vndè certè accidit,vti nefaria quædam opinio de nobis excitata,eaque ab omni ratione alieniſſima,per infidelium animos longè lateq; perſuaderet: quòd videlicet tum nefando concubitu matres & ſorores violare, tum etiam ſcelerato quodam alimenti genere vti non vereremur. Verùm iſta mala ad prolixum temporis ſpacium diabolo ex ſententia propterea non proceſſerunt, quòd ipſa veritas ſuum extulit caput,& progrediente tempore claro quaſi lumine reſplenduit. Etenim fraudulenti aduerſariorum conatus, eius vi refutati & oppreſſi,conteſtim euanuerunt. Quippe alij ex alijs noui & inauditi errores enaſcentes,& priores ſemper pedetentim ad nihilum prolabentes obſoleſcere cœperunt: inque multiplices, ac non vniuſmodi ſectas & formas dirempti,ad extremum funditùs extincti ſunt. Cæterùm inſignis veræ & catholicæ Eccleſiæ ſplendor, perpetuò eodem modo & eiſdem virtutis veſtigijs incedens,mirandum in modum propterea creuit & dilatatus eſt, quòd veneranda,ſyncera, libera,modeſta & pura diuinæ viuendi rationis, Chriſtianæque pietatis inſtitutio, per vniuerſum tum Græcorū tum Barbarorum genus claritate quadam eximia & decore enituit: atque etiam deformis infamiæ labes, quæ à maleuolis noſtræ religioni aſperſa fuerat,ſimul cum tempore deleta,prorſus in nihilum recidit. Noſtra igitur ſola permāſit diſciplina,vtpote quæ tum propter grauitatem & modeſtiam, tum propter diuina & ſapientia præcepta inſtitutaque, ſola eſſet apud omnes & authoritate potita, & ſumma amplitudine præſtare iudicata: ſicut nemo ex illo tempore hactenus turpem aliquam dedecoris maculam fidei noſtræ auderet inferre, nec vllam talem ignominiam importare, quali illis qui contra nos iampridem nefariè coniuraſſent, vti volupe fuiſſet.

Technæ Diaboli.

Calumniæ in Chriſtianos excitatæ.

Sectarum ſubitus ortus & interitus.

Qui fuerunt Ecclesiastici scriptores. CAPVT VIII. A

Huc refer Nicephor. cap. 5. li. 4.

Iisdem temporibus, ipsa Veritas complures eius defensores & patronos in lucem protulit: qui quidem non ratione solùm & refutatione scriptis minimè prodita, sed etiam certis demonstrationibus, literarum monumentis mandatis, cõtra impias errorum prauitates strenuè pugnauerunt. Ex quorum numero fuit Hegesippus, vir propter doctrinæ præstantiam in luce atque in hominum noticia versatus: cuius testimonijs iam antea, dum res nonnullas Apostolorum temporibus gestas, ab eoque scriptis traditas commemorabamus, sæpius vsi sumus. Iste enim synceram & minimè fucatam Apostolicæ prædicationis traditionem quinque libris, illo quidem scribendi genere maximè simplici & summisso, literis persequi aggrediens, tempus quo ipse floruit, apertè indicat, idque in ipso operis sui exordio, vbi de his qui in initio idola erigere statuereque cœperant, sic scribit: Quo illis (inquit) plus haberetur honoris, sepulchra monumentaque vacua, atque adeò templa exædificarunt, sicut adhuc faciunt. In quorum numerum refertur Antinous, seruus atriensis Adriani Cæsaris: ad cuius honorem celebrantur certamina, quæ [a] Antinoia dicũtur, quæ etiam hac nostra ætate fiunt. Etenim Adrianus ciuitatem extruxerat eius nomine nuncupatam [b] Antinoum, & vates etiam ac sacerdotes ad eum colendum constituerat. Eodem ferè tempore viguit [c] Iustinus, veræ ac diuinæ philosophiæ fautor maximus, qui quidem adhuc in gentilium scriptis & humaniore literatura sedulò seipsum exercebat. Iste in Apologia pro Christiana religione ad Antoninum, de tempore illo ita scribit: Non alienum à ratione putamus, si in hoc sermone etiam Antinoi, qui modò penè vixerit, mentionem fecerimus: quem omnes vt deum, propter metũ ab Imperatore illis incussum, venerari coacti sunt: idque cùm pro certo cognoscerent quisnam esset, vndè, & quo loco natus. Idem scriptor, de bello id temporis contra Iudæos suscepto mentionem faciens, ista tradit: In hoc Iudaico bello, quod iam geritur, Barchochebas, qui Iudæis author fuit, vt ab imperio Rom. deficerent, Christianos solos, si non Christum denegent, maledictisque figant, iubet ad grauia supplicia abduci. Quo quidem tempore, idem [d] Iustinus narrat, non temerè quidem & inconsultò, sed consideratè & iudicio quodam à Græcorum philosophiæ studio ad veram pietatem seipsum transtulisse, sic de ea re scribens: Ipse quidem Platonis præceptis & institutis admodum oblectatus, cùm & audirem Christianos ignominijs appetitos, & non ad mortem solùm, sed etiam ea quæ putantur itidem permultum terroris hominum mentibus inijcere, quàm viriliter & animo excelso graderentur, oculis cernerem, sic cogitabam: non posse fieri vt tales vel vitiorum maculis se contaminarent, vel voluptatum illecebris vlla ex parte caperẽtur. Nam quis voluptatis blanditijs deditus, quis in omnẽ intemperantiam effusus, quis humanæ carnis comesturam deliciarum loco statuens, poterit mortem amplexari, quò illis, quibus se obstrinxerit, cupiditatibus omninò priuetur? An non potius omni conatu laborauerit, vt vitam qua hic fruitur, perpetuò degat? an non magistratus, si quid fortè admiserit sceleris, celauerit, nedum seipsum tam crudeliter interficiendum prodiderit? Est præterea apud eundem authorem, Adrianum à Serennio Graniano præfecto illustrissimo, literas pro Christianis accepisse, quæ istam complectebantur sententiam: Sibi iniquum videri, Christianos, nullo obiecto crimine, indictaque causa, quò populi acclamationibus satisfiat, neci dare. atque Adrianum deinde Minutio Fundano Asiæ proconsuli rescripsisse: præcepisseq; , vt neminem Christianũ absque iusto crimine intentato, & accusatione rectè vereq; ad ipsum delata, morte mulctaret. Cuius epistolæ exemplar Latino sermone, vt erat, seruatum, Iustinus in Apologia sua ponit. Ante cuius initium ista ad eundem præfatur: Etsi ex epistola patris tui Adriani Cæsaris, maximi & illustrissimi principis, possumus iure repetere, vt iudicia de Christianis (sicut postulauimus) mandes ex æquitate fieri: illud tamen non tam postulauimus, quòd ab Adriano præceptum sit, quàm quòd pro certo intelligimus, illud ipsum quod à nobis postulatum est, iustum æquumque existere. Ac quò certius cognoscas, hoc nos verè commemorare, epistolæ Adriani exemplar subiunxi-mus, quod quidem ita se habet.

Hegesippus, eiusq; scripta

Antinous Adriani imp. seruus.

a Antinoia certamina

b Antinoum Vrbs. Cuius incolæ Antinoitæ vocantur, cap. 9. lib. 6. eadem vrbs etiam Adrianopolis dicta est

c Iustinus philosophus & martyr. Vide Chron. Eusebij. Iustin. fol. 146. lib. 6.

d Iustin. folio 146.

Dion, Antinous (inquit) eximiæ formæ puer Adriano in delicijs fuit, & in Aegypto mortuo Princeps is vrbẽ Antinoiã cõdidit. Tẽplum quoque, Statuas, & Sacerdotes instituit, stellam se eius vidisse asseuerans.

B

Serennij Graniani Christianorũ apud Adrianũ patrocinium.

Minutius Fundanus.

Hic prætermisimus verba Eusebij, quibus se hanc epistolam in Græcam sermonem vertisse ostendit, ne inepta videretur rerum & orationis series.

Episto-

Anno Christi .140 Imperat. anni 23. mens. 1.

Epistola Adriani, ne quis Christianorum indictâ causa pellatur.

CAPVT IX.

Huc refer Nicephor. cap. 27. lib. 3.

Ruffi. ca. 9. Adriani epistola pro Christianis.

MInutio Fundano S. Epistolam à Serennio Graniano, viro præstantissimo, in cuius locum tu ipse surrogatus es, scriptam accepi. Atq; mihi sane videtur res caussaq; non sine accurata inquisitionê prætermittenda, ne tum homines Christiani magnopere conturbentur, tum calumniatoribus sceleris in eos admittendi facultas præbeatur. Quod si homines prouinciales, pro „ sua postulatione, quicquam verè ac manifestò afferre affirmareq; contra Christianos po„ terût, quò pro tribunali iusto iudicio côuincantur: eò se solû côuertant, eò spectent. Ve„ rùm vt multitudinis solùm petitionibus clamoribusq; morte mulctentur, nullo modo „ permitto. Imò verò multo magis par est, si quis cuiquam crimen velit intendere, vt tu de „ illo diligenter decernas: & si à quoquam Christiani homines in iudicium vocentur, o„ stendaturq; aliquid contra leges designasse, tu ita, prout criminis ratio & modus postu„ lat, decidas, statuasq;. At mehercule, si quispiam quò eos calumnietur, istud tentauerit, „ tu eiusmodi hominem pro nequitia & crudelitate seuerè coarguito: atq; adeò sedulò „ prospicito, vt debitas pœnas luat. Hæc de Adriani epistolæ exemplari.

Quinam sub Antonio Romanorum & Alexandrinorum episcopi fuerint, & de eiusdem temporum hæresiarchis. CAP. X.

Huc refer Nicephor. cap. 19. lib. 4. item ca. 2. lib. eod.

Ruffi. c. 10. Antoninus Pius imperat.

Hyginus episc. Rom. 8.

Telesphori martyrium.

Valentinus, Cerdo, Marcion, hæretici.

Iren. lib. 3. cap. 4.

POstquam Adrianus vigesimoprimo anno imperij sui, vitam naturæ debitam reddiderat, Antoninus cognomêto Pius Reip. Romanæ gubernacula suscipit. Telesphoro verò, primo huius imperij anno, vndecimo autem sui ministerij completo, ex hac luce migrante, Hygino pontificatus ecclesiæ Romanæ sortè obuenit. Verùm Irenæus narrat, Telesphorum martyrio mortem suam illustrem effecisse: ostenditq; eo tempore, quo Hyginus quem dixi, pontificatum ecclesiæ Romanæ gerebat, non modò Valentinum propriæ cuiusdam sectæ erroris q; authorem, verùm etiam Cerdonem, principem peruersæ opinionis quam tuebatur Marcion, cœpisse Romæ cognitum esse. Ita enim scribit: * Valentinus Hygino pontificatum administrante, Romam venit: viguit sub Pio, & ad Anicetum vsq; permansit. Cerdo, qui Marcionem anteibat ætate, itidem sub Hygino (qui nonus erat Pontifex) ad ecclesiam venit, suum errorem apertè confitetur: sicq; vitam instituit. Interdum clã & ex occulto docet, interdum denuò agnoscit errorem: nônunquam de doctrinæ suæ institutis palàm coarguitur, refutaturq;, atque adeo ex fratrum cœtu frequentiaq; excluditur. Ista in tertio libro contra hæreses commemorat. In primo autem de eodem rursus Cerdone, hæc quæ sequûtur narrat: † Cerdo quidam, ab his qui erant Simonis æmuli imitatoresq; occasionem arripiens, Hygino Romanam ecclesiam regente, qui ab Apostolorum tempore nonus erat pontifex, Romam commigrauit: docuitq;, Deum a lege & prophetis prædicatum, non esse patrem Domini nostri Iesu Christi. Illum enim cognitum, hunc autem obscurum & ignotum: illum iustum & seuerum, hunc bonû & benignum fuisse. Marcion itém Ponticus huic succedens, impudenter quidem & perfricta fronte iactans conuicia, eiusdem erroris doctrinam mirè amplificauit. Idem porrò Irenæus, Valentini de Materia profundum & immensum antrum erroris, qui erat in tam multiplices & tortuosas formas diuisus, acutissima mentis acie tanquam effodiens, in lucemq; educês, occultã eius perniciem, & instar serpentis se inter latebras occultantis, in intimis recessibus abditam denudauit. Alium quêdam præterea nomine [a] Marcû magicæ nequitiæ peritissimum, eisdem temporibus emersisse commemorat. Profanos præterea impiosq; istorum triû ritus, ceremonias, & scelesta mysteria, quibus homines qui se ad eorû sectã conferunt, initiantur, apertè docet his verbis: Nonnulli ex illis genialem thalamû apparant, & inuocationibus quibusdã nefandis abdita mysteria in eos exequû„ tur, quos ad suum errorem admittunt: & illud quod ab illis fit, spirituales esse nuptias, ad „ similitudinem connubiorum quæ in cœlis contrahuntur, prædicant. Alij autem eos de„ ducunt ad aquas, & inter baptizandû ita fari solent: In nomine ignoti rerum vniuersa„ rum parentis, & veritatis omniû procreatricis, & illius qui è cœlo in Iesum delapsus est. „ Alij verò nomina proferût Hebraica, quò initiatos maiore admiratiôe afficiant. Quinetiam Hygino post quartum pontificatus sui annum decedente è vita, Pius Romanæ ecclesiæ procurationem obtinet. Apud Alexandriam, vbi Eumenes decem & tres annos integros administrationis suæ compleuerat, Marcus pastor & episcopus declaratur: qui decem annos eo munere perfunctus, mortem obit, & Celadion Alexandrinæ ecclesiæ suscipit gubernationem. In vrbe Roma, Pio ad decimumquintum pôtificatus sui annû

Tertull. Valêtinus (inquit) sese ad trigin. æonû fœtus tenquã Acôiæ scrofæ examen diuinitatis effudit, & Christum in substãtia corporis fuisse negauit.

† Idê Cerdô (inquit) duo introduxit initia, id est duos Deos, vnû bonû & alterum sæuû. Christum item verum hominem & vere passû esse negauit.

* Ruffi. c. 11.

Iren. lib. 1. cap. 28. Cerdonis hæresis. Vide Epiphan. hæresi. 8 lib. 1. tomo. 1. Augustin. hæresi 1.

Marcion Ponticus hæreticus, de quo Iren. lib. 1. cap 8. 9. Epiphan. hæres. 8. lib. 1. tomo. 3. Augustin. hæres. 21.

a Marcus magus, & hæreticus, de quo Vide August. hæresi 14. Epiphan hæresi. 1. tom. 3. lib. 1.

Pius Rom. episcopus. 9.

Marcus episc. Alexandriæ 7. Celadion episc. Alex. 8.

Anicetus episcopus Romanus. 10. Eleutherus episcopus. Iustinus philosophus. Iustini opus aduersus Marcionem.

mortem oppetente, Anicetus illius ecclesiæ ministerio præficitur. Cuius temporibus, A Hegesippus se Romam contulisse narrat: ibidemq; vsq; eò mansisse, quoad Eleutherus pontifex crearetur. Quibus quidem temporibus, Iustinus philosophi habitu, tum verbum Dei prædicando, tum scriptis pro fide acriter concertādo, magna famæ celebritate enituit. Qui in libro quem contra Marcionem scripsit, memorat, eo ipso tempore quo eum librum contexuit, vitam Marcioni suppetisse. ita enim loquitur: Marcion quidam Ponticus, qui adhuc superstes est, illos qui eius obsequuntur sententiæ, alium quendam nominare maiorem Deum, quam mundi opificem, docet: atq; etiam dæmonum ope adiutus, permultos ex vniuerso hominum genere inducit, vt loquantur blasphemias, & Deum vniuersi fabricatorem Christi patrem esse pernegent: aliumq; quendam præter istum, tanquam longè potentiorem, mundum istum condidisse asserant. Atq; omnes certè qui ex istorum schola profecti sunt, Christiani, vt diximus, nuncupātur, idque eo modo quo philosophorum sectæ & decreta: quæ quidem tametsi minimè sint communia, illis tamen commune philosophiæ nomen semper tributum est. Ijs etiam adiungit: Contra omnes hæreses quæ antehac inter homines vagatæ sunt, est opus à nobis editum: quod quidem, si videtur, vobis perlegendum tradimus.

Aniceto Romæ Pontificatū tenente Hegesippus Romam venit.

Iustini opus aduersus omnes hæreses.

De Iustini ad Antoninum Apologia. CAP. XI.

Ruffi. ca. 12. Iustini pro Christianis Apologia Antonino exhibita anno Antonini. 3. Christi. 141. a Antoninus dictus est T. Aelius Adrianus, quod ab Aelio Adriano imperatore adoptatus est. Vide Cuspin.

Huc refer Nicephor. ca. 16. lib. 3. itemq; ca. 31. li. codē.

Constat item, eundem Iustinum tum contra Gentiles librum accuratissimè lucubrasse: tum alios nonnullos, qui Apologiam pro nostra fide continent, composuisse: quos Imperatori Antonino, cognomento Pio, & Senatui Rom. dedicauit. Etenim Romæ est id temporis commoratus. Atq; in eadem Apologia qui sit, quo genere & quo loco, natus, explicat his verbis: Imperatori [a] Tito Aelio Adriano Antonino Pio, Cæsari Augusto, & verissimo filio adoptiuo, Philosopho: & Lucio, Philosophi Cæsaris naturà filio, & Pij adoptiuo, humanioris literaturæ fautori: Sacrosancto etiam Senatui, & P. Rom. pro his qui ex vniuerso hominum genere immeritò planè & iniustè rapiuntur in odium, ignominijsque vexantur: Iustinus Prisci Bacchij filius, exigente Flauia Neapolis vrbis Syriæ Palæstinæ, vnus ex illorum numero, supplex obnixis precibus hanc meam petitionem offero. B

Epistola Antonini ad populum Asiæ, de religione nostra. CAPVT XII.

Ad hoc & seq. ca. refer Niceph. ca. 28. lib. 3.

Ab alijs item fratribus in Asia degentibus, qui varijs cuiusq; modi contumelijs, iniurijsq; à populo prouinciali erant magnopere onerati, idem Imperator rogatus, tale edictum in communi concilio Asiæ diuulgari præcepit.

De hac epistola Antonini & superiori illa Adriani, plura diximus in decem nostris Ecclesiæ persecutionibus. a Ruff. c. 13. b Iustin fol. 101.

Imperator Cæs. Marcus Aurelius Antoninus Augustus, Armenius, Pont. Max. Trib. Potest. XV. Cos. III. Communi concilio Asiæ S.

Noui [b] equidem dijs curæ esse, ne tales homines impuniti in obscuro lateāt. nam illi ipsi, sat scio, de ijs qui cultum ipsis tribuere recusant, sunt multo acerbius supplicium sumpturi, quàm vos. Ac quibus hominibus iam ipsi grauem exhibetis molestiam, & tanquam impios, atque à deorum cultu auersos insimulatis, eorum planè, quam habent, magnopere confirmatis religionem. Illis enim magis in optatis est, vt in crimen adducti, mortem pro Deo suo oppetant, quàm vt vita fruantur. Vnde sua ipsorum vita hoc pacto prodita, multo maiorem clarioremque reportant victoriam, quàm si imperata, quæ vos ab ipsis fieri postulatis, obirent. Cæterùm de terræ motibus, qui vel præterierunt, vel iam sunt, non alienum à ratione videtur vos commonefacere, quandoquidem & cum adsint, animos dimittitis, & infœlices vestri omnium casus in illorum religionem tanquam eorundem caussam transfertis. At illi cum tale quid eueniat, constantius firmiusq; Deo fidunt. Vos autem toto illo tempore Deum penitùs ignorare, resque sacras prorsus contemnere, & non solum cultus qui soli Deo debetur, inscij esse & expertes, verumetiam eos qui illum obseruant & venerantur, grauiter exagitare, & ad mortem vsq; insectari videmini. Pro quib⁹ hominibus multi qui nostris præfuere prouincijs, iam antè diuinissimo sanctissimoq; nostro patri literas scripserunt. Ad quos quidem ille rescripsit, nihil eiusmodi viris negotij facessendum, nisi fortè aliquid maleficij contra Rom. imperium designare moliantur. Ad me etiam eorum caussa scripsere multi, quibus per literas patris mei sententiæ & voluntati assentiens, responsum dedi. Quod si quispiam igitur cuiquam Christiano, quia Christianus sit, pergat molestiæ quicquā, aut criminis inferre: ille, cui crimē

Terræ motus Asiæ frequentiores Christianis imputati.

Multi apologias pro christianis ad Imp. conscripserūt.

illatum

A illatum fuerit, etiam si reipsa Christianus depræhensus sit, absoluatur: qui autem illum accusauerit, iustum debitumq; supplicium subeat. Hoc edictum Ephesi in communi totius Asiæ cõcilio diuulgatum fuit. ᵃ Atq; ista ita accidisse, Melito Sardensis ecclesiæ episcopus (qui eodem tempore hominum fama celebris fuit) testatur perspicuè suis ipsius verbis quæ sunt posita in Apologia, vtilissima illa quidem, quam pro nostræ fidei & religionis defensione contexuit, eamq; Imperatori Vero dedicauit.

Vide Niceph. lib. 4. cap. 10.

a Ruffi. c. 14. Melito episc. & eiusdem Apologia.

Quæ de Polycarpo Apostolorum familiari traduntur.

CAPVT XIII.

Huc refer. Niceph. cap. 30. & 35. lib. 3.

Temporibus modò demonstratis, dum Anicetus Rom. ecclesiæ præerat, Polycarpum cui adhuc suppeditabat vita, Romam aduentasse: & cum Aniceto in congressum colloquiumq; de controuersia, quæ fuit de die Paschæ celebrando suscepta, venisse, commemorat Irenæus. Aliam item historiam de Polycarpo idem scriptor tradit, quam ex tertio eius libro contra Hæreses petitam, his quæ de eo tradita sunt, necessariò putamus adiungendam: quæ ita se habet.

Polycarpi cũ Aniceto disputatio Romæ, circa annum Domini. 160.

" Polycarpus non solum ab Apostolis institutus, & cum multis qui Christum oculis conspicati sunt, familiariter versatus: sed etiam ab eisdẽ in Asiam delegatus est, quò Smyrnensis ecclesiæ episcopatum capesseret: quem quidem nos, ineunte ætate, vidimus. nam diu vitam propagauit, & planè grandis fuit. Qui summa cũ admiratione & celebritate martyrium perpessus, cessit è vita: eaq; perpetuò docuit quæ ab Apostolis didicerat, quæ Ecclesia tradit, quę deniq; sola vera sunt. Atq; ista testimonio confirmant cùm omnes ecclesiæ Asiaticæ, tum episcopi qui hactenus successerunt Polycarpo: qui profectò testis veritatis fuit multo fidelior constantiorq;, quàm Valentinus, Marcion, & totum reliquum genus eorũ, qui tot & tam pestiferas in Ecclesiam errorum sectas inuexerunt. Qui tandem, Aniceto Rom. ecclesiæ episcopatum gerente, Romam aduentans, complures ab errore hæreticorum (quos diximus) auocauit, & ad ecclesiam Dei veramq; religionẽ traduxit: palamq; prædicauit, se ab Apostolis accepisse hanc vnam & solam veritatem, quæ est ab ecclesia tradita. Sunt etiam qui ab eo audiuerint, Ioannem Domini discipulũ,

Iren. lib. 3. cap. 3. ait se iuuenẽ vidisse Polycarpũ senem.

Huc refer Niceph. ca. 16 lib. 3. itemq; ca. 31. li. eodẽ.

B cum Ephesi ad balnea se conferret, intusq; videret Cerinthum hæreticum, se mox è balneo illotum proripuisse: & eos qui vnà erant, hoc modo esse hortatum: Fugiamus ocyus, ne balneum, in quo est Cerinthus, veritatis aduersarius, extemplò corruat. Idem Polycarpus Marcioni in eius conspectum venienti, dicentiq; ac roganti, Nosce nos amabò: respondit, Noui equidem primogenitum Satanæ. Talem enim tum Apostoli, tum illorum discipuli adhibuerunt cautionem, vt ne sermonem quidem cum aliquo illorum qui veritatem fallaciter suis commentis adulterare nitebantur, aliquando conferre vellent. Sicut Paulus admonet: Hæreticum hominem post vnam & alteram admonitionem deuita, sciens quòd talis auersus est, & peccat proprio iudicio condemnatus. Est etiam epistola Polycarpi ad Philippenses scripta accuratissimè: ex qua expressam fidei illius notam, & veritatis prædicationem, hi quibus libitum sit, quiq; suæ salutis rationem ducant, possunt manifestò perspicere. Hactenus Irenæus. Polycarpus quidem in ea epistola, quam diximus ad Philippenses scriptam, quæq; adhuc extat, quibusdam prioris epistolæ diui Petri testimonijs vtitur.

Ioãnes balneũ propter Cerinthum vitat.

Marcion primogenitus Satanæ.

Ad hoc & seq. ca. refer Niceph. ca. 14. lib. 3.

Tit. 3.

Polycarpi epistola ad Philippenses.

Polycarpus vtitur priori Petri epistola.

Quomodo regnante Vero, Polycarpus, vnà cum alijs, in ciuitate Smyrnæorum martyrium passus sit.

CAPVT XIIII.

Ruff. cap. 15.

Antonino cognomento Pio, cum vigesimumsecundum annum imperij sui confecisset, M. Aurelius Verus, eius filius, qui & Antoninus dictus est, cum ᵃ Lucio fratre, successerunt. Eodem tempore Polycarpus, cum Asia maximis persecutionum procellis turbaretur, martyrio supremum vitæ diem egit. Cuius quidem vitæ exitum, literarum monumentis adhuc conseruatum, in hac nostra historia memoriæ prodere, cumprimis necessariũ arbitror. Est autem epistola, ex persona ecclesiæ Smyrnensis, cui præfuit Polycarpus, ecclesijs Ponti scripta, quæ ea quæ ad eius martyrium spectant, perspicuè docet, his verbis. Ecclesia Dei quæ Smyrnam incolit, ecclesiæ quæ est Philomilij, & alijs omnibus sanctis & catholicis ecclesijs quæ vbique gentium sunt, misericordia, pax, & charitas Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi, affatim impleatur. Scripsimus vobis fratres, quæ videbantur pertinere cum ad alios martyres, tum ad beatum Polycarpum: qui quidem persecutionis flammam contra Ecclesiam incensam, sanguine suo copiose per martyrium effuso, penitùs restinxit. Istis deinceps, antequam in martyrij Polycarpi explicationem ingrediuntur, ea quæ spectant ad cæteros martyres, ordine narrant: & qualem, quamq; cel-

Huc refer eadẽ capit. Niceph. quæ præcedenti capite adnotata sunt: & insuper vltima ca. duo eiusdẽ lib. 3.

M. Aurel. Verus imperator. a Lucius frater appellatur Antonini, quia cum illo adoptatus est Apro. & tamẽ filius erat Veri.

Epistola Smyrnensis ecclesiæ, complectens Polycarpi martyrium. Anno Mar. 7. Chr. 170.

Imp. anno 164.

sam erectamq; animorum firmitatem ad dolorum morsus tolerandos ostenderint, scitè describūt. Nam, vt epistola loquitur, vndiq; qui circumsistebant, cū coràm cernerent illos partim flagris ad intimas vsque venas & arterias dilaceratos, sic vt iam viscera, aliaq; occultiora membra intimis corporis recessibus abdita oculis omnium subijcerentur, partim buccinorum testis è mari deportatis, & lapillis quibusdam præacutis sustratis afflictos, & per quodque suppliciorum ac tormentorum genus raptatos, & bestijs denique immanibus ad dilaniandum traditos, cum coram (inquam) cernerent, illos hæc omnia tam toleranter sustinuisse, incredibili propè admiratione obstupuerunt. Inter quos Germanicum quendam, qui diuina gratia roboratus, imbecillitatem animi naturaliter insitam, quæ efficit vt corporis mortem vehementer extimescamus, erexit, recreauitque propter eximiam & singularem eius constantiam, facilè primas tulisse memorant. Nam cum proconsul illi persuadere conaretur, proponeret ætatem, & magnopere flagitaret, vt cum iam adolescens esset, & in ipso ætatis flore constitutus, sui ipsius misericordiam caperet: cum illa minimè curasse, sed abiecta cunctatione, feram parato animo attraxisse ad se, & propè vim corporis sui laniatū impulisse, quò celerius ab hac iniusta & impia vita liberaretur. Verùm quanquam vniuersa multitudo, tum diuini & cœlestis huius martyris fortitudinem & constantiam, propter egregiam & generosam mortem magnoperè admirabatur, tum excelsam vniuersi generis Christianorum virtutem vehementer suspiciebat, tamen subitò vnà omnes hoc pacto cœpisse cōclamare: Tolle impios: Quæratur Polycarpus. Quinetiam cum permagna turba istis populi clamoribus de Christianis conquirendis facta esset, Phrygem quendam, nomine Quintum, qui nuper è Phrygia aduentauerat, simùlac immanes feras & terribiles præterea cruciatus perspexerat, molli & fracto animo attonitum obstupuisse: & tandem, salute prodita, manus præ ignauia dedisse. Declarat quidem eadem quam modò citauimus Epistola, illum non prudenti animi prouisione & consilio adductum, sed temerè & quasi repentino vento incitatum, cum alijs ad tribunal iudicis ruisse: qui simulatque deprehensus tenebatur, illustre & euidens omnibus exemplum proposuisse, ne inconsideratè & imprudenter huiusmodi rebus se aliquādo obijcerent. Sed isto modo de illorum martyrū exitu à nobis expositum sit. Polycarpum autem, qui maximam omnibus admirationē sui excitabat, primùm vt ista de martyribus audiuerat, pacato & tranquillo animo perstitisse: & vultum omnemque mentis statum constantem & immobilem cōseruasse. Et quamuis in animo haberet, illic in ciuitate manere: tamen familiaribus petentibus obsecrantibusque, vt se inde subduceret, demum morem gessisse: ad villam non longè ab vrbe distantem progressum esse, ibique cum paucis amicorum conmoratum: & dies noctesque nihil aliud molitum, quàm preces obnixè & instanter ad Dominū fundere: quibus quidē supplex efflagitabat, (hoc enim erat illi semper in more positū) vt pax tranquilla concederetur ecclesijs. Ac triduò antequam prehendebatur, cum in precibus attentè positus, somno oppressus esset, noctu in visione secundum quietem vidisse dicitur ceruical flamma accensum de repentè consumi, conficique. Qua quidem reè somno excitatum, statim visum suum ijs qui vnà aderant exposuisse: & quod futurum erat, mēte ferè præsagientem, apertè suis prædixisse necessarijs, se flammarum incendijs corpori circumiectis vitam pro Christo profundere oportere. Tandem igitur cum illi qui eum omni cura & diligentia conquirebant, instarent, iterùm incredibili studio & amore erga fratres compulsum, in aliam villam se transtulisse ferunt. quò quidem non longo tempore pòst, qui illum insequebantur, rectà peruenisse: duosq; illius loci pueros comprehendisse, atque alterius illorum indicio, vbi verberibus eum ceciderāt, ad Polycarpi diuersorium accessisse. Qui sub crepusculum aduentantes, certiores fiebant, eum in superiori conclaui assidere. Ex quo loco licet perfacilè in aliam domum se recipere potuisset, noluisse tamen: sed dixisse, Fiat voluntas Domini. Quem, vt illos adesse intelligebat, refert epistola, descendisse per gradus, & cum illis adeò sereno ac placido vultu collocutum esse, vt qui virum antea ignorassent, cum oculos in canam eius & ingrauescentem ætatem, in venerandam quoque & constantem vultus moderationem coniecissent, viderentur sibi rem permiram videre: rogarentque ab seipsi mutuò, Tantáne, quæso, festinatio in tali sene prehendendo suscipi debuisset? Istum autem abiecta cunctatione, primùm mensam illis actutùm apponi iussisse: deinde orasse, vt cibum largè & affatim sumerent: vnamque horam, qua liberè orationi vacaret, postulasse. Qua ei concessa, surrexisse: & gratia Domini cumulatè repletum adeò ardenter precatum esse, vt qui præstò illum audirent orantem, admiratione propè obstupescerent: complure sq; illorum tam spectatum, tamq; eximia & diuina virtute præditū senē, morte affici vehementer condolescerent. Post ista, reliqua illius historia est ad verbum in eadem

Germanicus martyr.

Quinti Phrygis à fide defectio.

Polycarpi constantia, preces, somnium futuri martyrij præsagiū.

προσκεφάλαιον, post appellat illud στρῶμα τῆς κεφαλῆς.

A

B

A Epistola hoc modo explicata. Vt primùm finem precandi fecerat, & memoria reperie-
„ rat omnia quæcunque illi in vita aliquando cõtigissent, siue magna illa fuissent, siue ex-
„ igua, siue gloriosa siue ingloria, & totam denique Ecclesiam catholicam per vniuersum
„ orbem dispersam precibus Deo commendauerat, cum iam hora abeundi instaret, sa-
„ tellites eum asino impositum, versus vrbem die festo magni sabbati deduxere. Herodes,
„ qui præfectus pacis dicebatur, & pater illius Nicetes, illi obuiam prodire: qui vbi illum
„ ad se in rhedam trãnstulerant, propter eum assidentes, ei persuadere conati sunt ad hũc
„ modum: Quid mali est, istud dicere (Domine Cæsar) & illic sacrificare, & sic tandem
„ saluum euadere, & incolumem? Polycarpus primò nullum dedit respõsum, sed illis ma-
„ gis instantibus, sic tandem locutus est: Non facturus sum aliquando, quod mihi con-
„ sulitis. Isti igitur spe illius in suam sententiam pertrahendi deiecti, contumeliosa ver-
„ ba in eum iaciunt: & tanta cum celeritate de curru præcipitant, vt inde delapsus, tibiam
„ magnoperè laceraret, læderetque. At ille de ea re minimè laborans, quasi nihil mali fu-
„ isset perpessus, lubenti animo à satellitibus ductus, satis incitato gradu ad stadium pro-
„ ficiscitur. Polycarpo igitur in stadium ingredienti, vox è cœlo demissa dixit: Fortis esto
„ Polycarpe, & excelso animo rem gere. Eum à quo esset vox profecta, vidit nemo: vocẽ
„ autem multi è nostris audiuerunt: sed propter tumultum in stadio concitatum, multi-
„ tudo omnino eam audire non potuit. Illo igitur ad iudicem deducto, simulatque intel-
„ lectum erat, Polycarpum fuisse comprehensum, ingens tumultus ciebatur. Ex quo pro-
„ consul, vbi accessit, sciscitatus est: Túne es Polycarpus? Polycarpus, se eundem esse fate-
„ batur. Tum suadere proconsul, vt Christum negaret, sic locutus: Reuerere ætatem tu-
„ am: & alia his similia, quæ ab eiusmodi viris dici solent. Iura per Cæsaris fortunam: Re-
„ sipisce: dic, Tolle impios. Polycarpus graui & constanti vultu in vniuersam multitudi-
„ nem, quæ erat in stadio, intuens, & manum versus eos intendens, cum gemitu oculis in
„ cœlũ sublatis, dixit: Tolle impios. Præsidi, cũ amplius instaret, diceretq́;: Iurato, conui-
„ cijs Christum afficito, & te dimittam. Respondit Polycarpus: Octoginta sex annos illi
„ iam inseruiui, & nullo me hactenus affecit incommodo: quo modo igitur regẽ meum,
„ qui me ad hoc vsq; tempus seruauit incolumem, contumeliosis verbis possum afficere?
„ Proconsule denuò vrgente, ac dicente: Iura per Cæsaris fortunam. Polycarpus: Si, in-
B quit, ad inanem ostẽtationem requiris, vt per Cæsaris fortunam iurem, (sic enim vocas)
„ & me qui sim ignorare præ te fers, sic, vt liberè & ingenuè loquar, accipito: Christianus
„ sum. Quod si placet Christiani professionem cognoscere, da mihi diem, & audies. Tum
„ proconsul: Istud, inquit, persuade populo. Tibi equidem, inquit Polycarpus, ratio-
„ nem & sententiam meam, (magistratibus enim & potestatibus a Deo constitutis, cum
„ honorem, qui nostrorũ animorũ saluti nostræq; religioni nihil afferat detrimenti, pro
„ dignitate tribuere docemur) impertire non grauabor: sed illos nõ satis dignos existimo,
„ quibus de fide nostra per responsum satisfaciam. Et proconsul: Bestias, inquit, habeo in
„ promptu: istis te obijciam laniandum, nisi te maturè pœnituerit. Accerse, inquit: nam
„ nobis rata ac decreta stat sententia: & multum ab eo absumus, vt aliquando animo mu-
„ tato, nos meliorum pœniteat, quò deteriora sequamur. À sæuitia & crudelitate ad æ-
„ quitatem & modestiam traduci, est pulchra sane mutatio. Ad quem rursus proconsul:
„ Te, inquit, ardentibus flammarum incendijs domitum & mansuetum reddam, si besti-
„ arum laniatus contemnas, & non resipiscas ocyus. Tum Polycarpus: Ignem, inquit, mi-
„ hi minitaris, qui ad tempus exardescit ille quidem, sed paulò pòst penitùs extinguitur.
„ Verùm ignem illum futuri iudicij, ad perpetuum impiorum supplicium & cruciatum
„ reseruatum, omnino ignoras. Sed quid cunctaris? Profer bestias, aut aliud quod lubet.
„ Ista & alia complura locutus, tanto vultus decore & gratia imbutus est, tantaque animi
„ fidentia & alacritate expletus, vti his quæ ei essent tam minaciter obiectata, non modò
„ non conturbatus succumberet, sed contrà certè illum ipsum proconsulem admirabili
„ sua constantia & grauitate prorsus obstupefaceret. Proconsul præconem mittit, qui in
„ medio stadio istud ter prædicaret: Polycarpus professus est se Christianum esse. Quæ
„ vox cum esset à præcone emissa, vniuersa tum gentium, tum Iudæorum multitudo, qui
„ Smyrnam incolebant, animi impetu & bile effrenata exardescens, alta voce clamare:
„ Iste est Asiæ doctor, iste Christianorum pater, iste nostrorum deorum euersor: Iste de-
niq; est, qui adeò multos perdocuit,† vt neq; dijs sacrificent, neq; eos adorent. Quæ cum
essent locuti, vociferari, & rogare Philippum munerarium, vt leonem, qui Polycarpum
discerperet, emitteret. Hic verò respondere, non esse ei integrum: quoniam iam fera-
„ rum certamina confecta erant. Tunc illis visum est, vno consensu clamando instare, vt
„ Polycarpus viuus in rogum conijceretur. Ita enim factum oportuerat, vt visio, quæ de
„ ceruicali illi apparuisset, compleretur. Quod quidem cum ardens videret, Deũ precatus

De Polycarpi martyrio narratio.

Herodes pacis præfectus & Nicetes pater eius quo modo Polycarpum tentarint.

Vox cælitùs ad Polycarpũ demissa.

Polycarpi cũ proconsule ante martyrium colloquium.

Polycarpi cõfessio.

Populus ad cædẽ deposcit Polycarpum.

† Videanpag. 38. lat. 2. lin. 10.

Philippus munerarius.

paululum, ad fideles tandem, qui cum eo erant, se conuertit: & mente, prophetico more A

Iudæi suo more gentiles in perniciē Christianorū instigare soliti ligna coportant vrendo Polycarpo.

futura præsagiens, dixit: Me viuum oportet cremari. Ista igitur erant tanta cum celeritate suscepta, vt dicto penè citius propterea geri viderētur: quòd cùm frequens hominū turba & ex officinis & ex balneis ligna sarmentaq; actutùm coaceruabat: tum maximè Iudæi ad hoc facinus (sic enim illorum mos in eiusmodi negotio erat) operā propenso animo conferebant. Verùm vbi rogus extructus & paratus erat, Polycarpus soluto cingulo & omnibus vestibus exutis, calceos etiam sibi extrahere cœpit: quod quidem antea non aliquando facere consueuerat, propterea quòd singuli fideles magno studio in-

Polycarpus rogum conscensurus se parat.

ter se contendebant, quis primùm ei in eo munere inseruiens, corpus illius posset contrectare. Nam in toto ætatis curriculo, etiam ante caniciem, propter vitam honestè actam, probeque moratam, magnopere colebatur. Paulo pòst igitur instrumenta, qui-

Apparatus ad comburendū Polycarpum.

bus in rogo firmè teneretur, apparata, corpori illius circumijciuntur. Et cum illū clauis vellent affigere, dixit: Sinite me hoc modo. nam qui mihi patientiam ad ignis flammas sustinendas pro sua clementia largitur, largietur etiam, vt sine commissuris clauorum, quibus me affigere statuitis, constans absq; vlla corporis commotione rogo adhæreseā. Idcirco illum non clauis, sed vinculis solum colligarunt. Qui manibus à tergo circumplicatis, constrictisq;, tanquam aries insignis ex immenso grege delectus, vt holocaustū

Polycarpi iam iam cōburendi precatio & constantia.

gratum & acceptum fieret Deo omnipotenti, sic locutus est: Pater dilecti & benedicti filij tui Iesu Christi, per quem tui cognitionem accepimus, Deus angelorum & potestatum, Deus totius creaturæ, & iustorum cuiusque generis qui viuunt in conspectu tuo, tibi gratias ago, quòd me huius diei & horæ celebritate donasti, in qua cùm in martyrum numero, tum in calice passionis Christi tui, tormentorum particeps fiam, in resurrectionem vitæ æternæ, tam animæ quàm corporis, per immortalem Spiritus sancti virtutem: inter quos, quæso, martyres, hodie in conspectu tuo pro hostia pingui & accepta, admittar: sicut præparasti, præsignificasti, & iam tandem compleuisti, qui Deus verus es, & omnis mendacij expers. Ac propterea præ cæteris omnibus te laudo, te benedico, te glorifico, per Iesum Christum dilectum tuum filium, pontificem æternum, per quem tibi cum eo in Spiritu sancto gloria nunc & in futura secula seculorum, Amen. Hanc vocem, Amen, vbi emiserat, & orandi finem fecerat, carnifices, quibus ignis extruendi cura imponebatur, rogum incenderunt. Qui vbi ardentem flammam effude- rat, miraculum ingens illis quibus idem videre à Deo concessum fuit, quique ad ea quæ B

Miraculum in martyrio Polycarpi.

gerebantur, cæteris fidelibus verè in posterum narranda erant reseruati, visum est. Ignis enim fornicis speciem gerens, tanquam velum nauigij ventorum flatibus turgescens, corpus martyris vndique obuallat. Ille in medio constitit, non tanquam caro exusta, sed tanquam aurum & argentum in camino ignis ardore probatum. Quinetiam tantum & tam fragrantem odorem inde hauriebamus, vt idem velut ex thure odorifero, aut alio

Polycarpus cū vri non posset, gladio confossus est.

quouis precioso aromate efflatus videretur. Ad extremum igitur cum nefarij & impij homines eius corpus ab igne minimè posse consumi viderent, carnifici mandata dederunt, vt propius ad rogum progressus, illum ense stricto confoderet. Qua re confecta, tanta cruoris copia effluxit, vt ignem prorsus extingueret: & vniuersa multitudo quæreret secum magna cum admiratione, vtrùm tantum esset discriminis inter infideles & electos: ex quorum numero iste Polycarpus vnus erat, vir nostris temporibus omnium facilè præstantissimus: catholicæ Smyrnensis ecclesiæ episcopus, doctor Apostolicus, & propheta pius. Nam quodcunque verbum ex eius ore exibat, idem vel iam expletum e-

Diaboli astus.

rat, vel postea pro certo explendum. Inuidus igitur, odiosus, & iustorum hominum generi semper infestus diabolus, cum martyrij eius amplitudinem, cumque incorruptam & integram vsque à teneris vnguiculis viuendi rationem, immortalitatis corona remuneratam, cumque ipsum propterea stabili & certo præmio vitæ æternæ donatum

Christiani Polycarpi corpus recuperare desiderant.

cerneret: omni cura & cogitatione eò incubuit, ne corpus eius à nobis inde auferretur: idque adeò, cum permulti è nostris permagna cupiditate ducerentur, & huius rei efficiendæ, & sanctæ illibatæque carnis perfruendæ. Nam certi homines Nicetem patrē Herodis, Dalcæ fratrē submonebant, vt præsidē exoraret, ne corpꝰ eius cuiquam daret: ne Christiani, inquiunt, crucifixo illo derelicto, hūc venerari incipiāt. Atq; hæc Iudæis sub-

Iudæorū inuidia aduersus Christianos.

monentibus, obnixeq; instantibus, aggressi sunt. Iudæi autē nos, quibus in animo erat illum ex igne eximere, accuratè obseruabāt. At illud quidem miseri penitùs ignorabāt, nimirum nos non aliquando in animum posse inducere, vt vel Christū deseramus, qui pro salute omnium qui in toto mūdo salui sint futuri, crucis tormenta perpessus sit: vel alium quempiā aliquando colamus, vt Deum. illū enim qui verè Dei filius est, adoramꝰ.

Christi & martyrū cultus discrimen.

Martyres autē, vt discipulos & imitatores Domini, propter incredibilem eorum beneuolentiam, quam in propriū regem & magistrum declarauerunt, meritò amplexamur:

quorum

A quorum nos cùm in pietate discipulos, tum consortes in gloria fore optamus. Centu-
,, rio autem, cùm videret Iudæos instare contentius, corpus martyris in medio poni, &c,
,, vt gentium mos fert, igni comburi iubet. Sic nos postea ossa eius, potiora lapillis pre-
,, ciosis, auroque puriora, ex cineribus selecta, eo loco reposuimus, qui illis erat decorus,
,, consentaneusq́;. Vbi sanè nobis in vnum aliquando coactis, Dominus præstabit vt cele-
,, brem ei9 martyrij diē, instar natalis festi, cū exultatione & gaudio, quantum fieri potest,
,, maximo recolamus: idq́; cùm ad martyrum memoriam, qui antea tale certamen con-
,, fecerunt: tum ad eorum exercitationem, mentisq́; ad talem constantiam præparationē,
,, qui postea Christum eo genere mortis ingenuè confessuri sint. Ista de beato Polycarpo
qui Smyrnæ martyrium obiuit, cū alijs[a] duodecim ex Philadelphia profectis, qui idem
genus mortis lubentes pertulerunt, literis mandata sunt. Qui solus præ cæteris, multò
maxima nominis celebritate apud omnes floruit: vsq; adeò, vt ipsis gentibus vbiq; lo-
corum frequens in ore, & sermone versetur. Talem quidem exitum, res ab admirabili
& apostolico Polycarpo gestæ, tandem consecutæ sunt: cuius historiam in ea quam de-
clarauimus epistola, fratres ecclesiæ Smyrnensis accuratè narrârunt. Alia etiam aliorū
martyria, Smyrnæ eodem temporis momento, quo Polycarpus martyrium perpetie-
batur, factitata, in eam de eo conscriptam Epistolam cōgesta sunt. inter quos Metrodo-
rus presbyter, qui erroris à Marcione inuecti fautor esse putabatur, in ignē iniectus, mi-
grauit è vita. Ex martyribus item qui id temporis obierunt, vnus erat Pionius, fama per-
uagata & multorum præconijs eximius. cuius confessiones sigillatim habitas, cuius in-
genuam sermonis libertatem, cuius apologias pro fide coram populo & magistratibus
recitatas, cuius conciones ad docendum accommodatas, cuius benigna his qui præ per-
secutionis acerbitate animis omninò cecidisset, humanitatis officia tributa, cuius iucū-
das & gratas consolationes, quas in carcere fratribus, qui ad eum ingrediebantur, adhi-
buit, quæ præterea tormenta sustinuerit, quos in eisdem dolores tolerauerit, quam a-
cerbos clauorum confixus pertulerit, quantam in rogo animi magnitudinem osten-
derit: qualem denique & quā insignem mortem, præter alias omnes res ab eo tanta cū
admiratione gestas, subiuerit, eos quibus lubitum est cognoscere, ad Libellum à nobis
de Veterum sanctorum martyrijs in vnum redactis editum (qui quidem omnia facta
illius plenissimè complectitur) amandamus. Sequuntur deinceps in eadem epistola fa-
B cta memoratu digna aliorum martyrum, qui Pergami (quæ est vrbs Asiæ) mortem op-
petiuerunt: vt Carpi, Papyli, & mulieris Agathonicæ: qui post multas & eximias fidei ac
religionis nostræ confessiones martyrio gloriosam mortem assecuti sunt.

Ossa Polycarpi studiose collecta. *Reliquiæ Martyrum.* *Martyrū memoria, curre colatur.* *a xij. Martyres Philadelphiæ.* *Metrodori martyrium.* *Pionius martyr.* *Eusebij de martyrijs Libellus.* *Pergamum. Carpus, Papylus, Agathonica, martyres.*

Quomodo Iustinus Philosophus Christi verbū Romæ professus, martyrium subierit.

CAPVT XV.

Huc refer Nicephor. cap. 32. li. 3.

TEmporibus ijsdem Iustinus, de quo paulò antè mentio facta est, vbi secun-
dum librum, quem pro religionis nostræ defensione edidit, imperatori-
bus suprà citatis dedicauerat, perdito Crescentis philosophi Cynici cona-
tu (qui quidem caninæ & appellationis & professionis cognomen, quod si-
bi ipse imposuerat, vita verè & moribus exprimebat) astutè propterea illi
parantis insidias, quòd sępenumero in disceptatione multis audientib. cū coarguisset,
tandem pro veritate, quantam strenuè semper propugnasset, per gloriosum marty-
rium eximiam vitę æternæ coronam consecutus est. Quod quidem ille ipse, qui verita-
tis semper studiosissimus fuit, in Apologia sua, quā dudum cōmemorauimus, propè sic-
ut erat de eo futurū, mente & cogitatione præcipiens, his ipsis verbis satis perspicuè de-
» clarat. Equidem expecto, vt vel ab aliquo istorum qui nomine solū Philosophi sunt,
» vitæ meæ parentur insidiæ, & fuste conquassatus obterar: vel à Crescente saltem non
» philosopho, id est, sapientiæ studioso, sed philocompo, id est, auido inanis gloriæ.
» Non enim philosophus dici meretur, qui Christianos velut impios insimulat, eosq;
» illarum rerum propalàm reos agit, quorum ipse prorsus ignarus sit. Hocque eò mo-
» liens, quo solum desiderio & voluntati imperitæ multitudinis, quam ipse ac sui simi-
» les errore cæcauerunt, satisfaciat. Quod si, cùm Christi doctrinam non perlegerit, in
» nos tam nequiter incurset, omninò nequam est, & plebeijs imperitisque hominibus
» (qui maxima ex parte præcauent, ne de his quæ nō norint, vel temerè disceptent, vel
» falsa testimonia dicant) multò planè deterior. Sin verò cū perlegerit, magnum in illis &
» abditum mysterium non intelligat: aut cùm intellexerit (ne veniat in suspicionem,
» quòd eius religionis sit) hæc agat: est multò planè ignauior & nequior: qui quidē imperi
» ta ac temeraria vulgi opinione & inani metu victus, tam turpiter succumbit, ceditque.

Ruff. ca. 16. *Vnde Iustinū oderat Crescēs philosophus Cynicus.* *De sua morte vaticinium Iust. n. fol. 131.* *Philosophus.* *Philocompus*

Me autem multas quæstiones illi proponentem, multaque ab eo sciscitantem, tandem A
perspexisse, planeque deprehendisse, eum reuera nihil scire, velim vobis certò esse persuasum. Et quid vera dico, si minus sermonis nostri congressus & colloquia ad vos hactenus relata fuerint? paratus equidem sum, coram vobis denuò cum illo, de his, quæ ab illo rogabam, disputare. Atque istam disputationem audire, non erit à vestra Regia & Augusta Maiestate alienum. Verùm si vobis tum quæstiones à me propositæ, tum illius ad easdem responsa exploratè cognita & perspecta sint, satis perspicuè intelligere poteritis, eum aut nostræ religionis ne verbum quidem scire: aut si sciat ille quidem, non tamen propter auditores audeat dicere, non Philosophum (vt antea dixi) id est, studiosum sapientiæ, sed Philodoxum, hoc est inanis gloriæ appetentem esse, manifestò coargui, quippe qui ne Sacraticam quidem disserendi rationem, quæ sanè non parui facienda est, vlla ex parte sequi voluerit. Hæc Iustinus. Quód autẽ secundum illius ipsius prædicationem, Crescentis insidijs appetitus, mortem obierit, Tatianus, vir planè cùm primo ætatis suæ tempore Græcis disciplinis deditus, tum in iisdem postea non exiguam gloriæ amplitudinem assecutus (qui quidem plurima monumenta scriptis prodita post se reliquit) in libro quem contra Gentiles componebat, sic ferè commemorat. Iustinus omnium admiratione cũ primis eximius, rectè quidẽ effatus est, eos, quos dixi,[a] philosophos latronibus similes esse. Deinde vbi alia quædam de eodem hominum genere retulerit, ista addit. Crescens quidem, qui in [b] magna illa eximiaque vrbe domicilium suũ collocauerat, sicut omnes nefario puerorum concubitu superauit, sic auaritiæ quoque B
admodum deditus fuit: qui cùm alios ad mortem cotemnendam esset cohortatus, ipse eandem admodum extimuit: adeò vt Iustinum, propterea quòd dum veritatem prædicare studebat, philosophos, helluones & veteratores esse coarguisset, morte, tanquam aliquo magno malo circumretire laboraret.

Philodoxus.

Tatianus testatur, Iustinum accusatore Crescente sublatũ. Quod est factũ circa annũ Domini 170.

a Philosophi latronibus similes.

b Romam intelligit, vbi Iustinus cum Crescente disseruit. Vide Hier. in Catal. scriptor. ecclesiast.

De martyribus, quos Iustinus separato volumine commemorat.

CAPVT XVI.

Ruff. ca. 17.

Huc refer Nicephor. cap. 33. li. 3.

IVstini verò martyrij (vt docuimus) talis causa perhibetur: qui quidem in priore sua etiam Apologia, antequam martyrij certamen, quod obierat, commemorat, aliorum qui ante illum martyriũ perpessi fuissent, facit mentionem: atque adeò ista quæ sequuntur, (quæ planè ad nostrum institutum non parum accommodata putamus) narrat hoc modo. Mulier quædam, cuidam viro magna lasciuia diffluenti, in matrimonium data fuit: quæ quanquam iam antea eodẽ B
intemperantiæ vitio contaminata erat, tamen simulac Christi doctrina ac præceptis erat erudita, non solùm ipsa cœpit valde moderatè & tẽperanter se gerere: sed viro etiã persuadere, vt similiter se tẽperantiæ & vitæ modestiæ dederet: doctrinæ præcepta, quæ didicerat, ei referre: cõmonstrareq; supplicium, his qui neq; temperatè, neque recta ratione vitã degunt, perpetuo & æterno igne infligendum. At ille eisdem libidinis vestigijs insistens, suorum improbè factorum turpitudine, vxoris animum abs se penitùs abalienauit. Nam hæc, cùm in eodem lecto cum viro, qui contra naturæ legem, atq; adeò contra ius fasque omne, toto pectore (vt dicitur) omnes omninò voluptatis vias instare pergebat, de reliquo cubare nefas duceret: cupiebat, lege coniugij rupta, ab illo separari. At postquam ab amicis, qui consilium dederunt, vt adhuc cum eo perseueraret, perinde ac vir, iam spem quandam suæ vitæ cõmutandæ ostentaret, dissuasa, deque sententia depulsa est: & inuita seipsam comprimens, ad tempus commorata. Cæterùm vbi eius vir Alexandriam profectus, se maioribus sceleribus obstringere nunciabatur: illa, ne scelerum & flagitiorum ab eo impiè admissorum, si in coniugio perstaret, particeps & socia fieret (præsertim cùm non victus solùm esset, sed tori etiam consors) dato ei libello repudij (sic enim appellamus) penitùs ab illo discessit. Honestus ille scilicet & bonus eius maritus (quem planè magnam lætitiam eo capere oportuerat, quòd non modò eius vxor sua prauè facta, quæ olim ebrietate, & quouis vitiorum genere effusè exultans, cum seruis & mercenarijs consueuisset alacri animo & prompto consciscere, omninò exuisset, sed etiam eum eadem molientem vehementer esset hortata, vt prorsus desisteret) honestus ille, inquam maritus, cùm eius repudiasset consilium, eam discedere cupientem grauiter apud tuam Maiest. accusauit, & Christianã esse asseruit. Vnde illa quidem tibi, qui nostri imperium geris, querelæ libellum obtulit: primũ obtestata, vt sibi suæ rei familiaris dispensandæ potestas permitteretur. Qua quidem ordine semel disposita, pollicita est se deinceps crimini obiecto respõsuram. Quod quidẽ ei facilè cõcessisti. Ille autem qui eius aliquando maritus fuisset, cũ nihil posset amplius in

Iust. fol. 129.

Vxor Christiana marito extraneo ob vitæ turpitudinẽ repudij libellũ mittit.

Impurus maritus vxorem Christianismi accusat.

A in præſentia contra eam dicere, in Ptolemæum, quendam eius in ſacris literis magiſtrũ
,, (quem Vrbicius præfectus graui afficiebat ſupplicio) omnem ſuam maleuolentiã trans-
,, fudit: idq; hac arte & fallacia Centurioni amico ſuo perſuaſit, vt Ptolemæum ſeorſum
,, prehenſum, vel hoc vnum interrogaret, verum eſſet Chriſtianus, necne. Atque Ptole-
,, mæum, vtpote veritatis fautorem, qui animum neq; fraude neque mendacijs aliquan-
,, do inquinauiſſet, cùm ſe Chriſtianum ingenuè eſſet confeſſus, Centurio in carcerem de
,, nuò compegit, & longo temporis ſpacio in ea cuſtodia illum grauiter & acerbè afflicta-
,, uit. Tandem verò cùm Ptolemæus ad Vrbicium duceretur, & ſimiliter iſtud ſolũ roga-
,, retur ab eo, eſſétne Chriſtianus, an non: Ipſe rectè factorum conſcientia fretus, ob amo-
,, rem quo Chriſti doctrinam complectebatur, eximium diuinæ religionis, quam profi-
,, tebatur, myſterium liberè denuò confeſſus eſt. Qui enim negat ſe eſſe, quem ſe profitea-
,, tur eſſe: aut certè negat, quia profeſſionem ipſam improbet: aut eam confiteri recuſat,
,, quia ſibi conſcius ſit, ſe vitam indignam illa profeſſione, & ab eius inſtitutis longè alie-
,, nam traduxiſſe Quorũ neutrum in verè Chriſtianum aliquando poterit incidere. Vr-
,, bicium autẽ, cùm illum ad ſupplicium duci præcepiſſet, Lucius quidam (qui etiã Chri-
,, ſtianus erat) cũ iudicium adeò temerè & inconſideratè factum intelligeret, ſic compel-
,, lat: Quid cauſæ eſt, cur hominem, qui neque adulterium neq; ſtuprum cuiquam intu-
,, lerit, neque homicida, neque fur, neque expilator ſit, neq; quicquam denique ſceleris
,, conſciuiſſe deprehenſus fuerit, ſed ſolũ Chriſtiani nomen apertè confeſſus, tanta pœ-
,, na mulctare ſtatueris? Crede mihi Vrbici, neque Imperatori pio decora & conuenien-
,, tia, neque Philoſopho Cæſaris filio digna, neque ſacro Senatui congrua decernis. Tum
,, ille, nullo alio dato reſponſo, ſic Lucium alloquitur: Tu etiam, vt mihi videris, ex eo
,, numero es. Quod cũ Lucius conſtanter aſſeueraſſet, illum itidem in cruciatum abripi
,, mandauit. Iſte permagnam ſe ei debere gratiam fatebatur: nam ita ſe non iniquis ſolũ
,, & improbis eiuſmodi dominis liberatum fore dixit, ſed etiã ad bonum patrem & cle-
mentem regem Deũ rectà profecturum. Alius præterea tertius his interueniens, ad idẽ
ſupplicium ſubeundũ adiudicatus eſt. Quib. ſanè Iuſtinus aptè & congruenter, eas vo-
,, ces, quas iãdudum memorauimus, adiungit: Et ipſe equidẽ expecto, vti ab aliquo iſto-
,, rum qui nomine dũtaxat Philoſophi ſunt, vitæ meæ parẽtur inſidiæ: & quę ſequuntur.

Quantam crũdelitatẽ exercuerit Vrbicius præfectus. *Absque causa professionis Christianæ causa.* *Lucij Parrhesia in professione fidei.* *Ptolemæi & Lucij martyria.* *Martyrium cuiusdam non nominati.*

B *Quinam ad nos Iuſtini libri peruenerint.* *CAPVT XVII.*

Huc refer Nicephor. cap. 6. li. 4.

Hic Iuſtinus multa ſanè & præclara ſui ingenij Sacrarum literarum cogni-
tione accuratè informati, & in eiſdem valdè diligenter exercitati, monu-
menta nobis reliquit: eaque certè plena vtilitatis & commodi cuiuſque ge-
neris. Ad quæ quidem ſtudioſos quoſque mittemus, ſimulatque ex illis ea
tantummodo quæ ad noſtram noticiam peruenerunt, ad legentium vtili-
tatem percenſuerimus. Eſt vnus quidem illius liber Antonino cognomento Pio, li-
beris eius, & Senatui Romano dedicatus, qui noſtræ religionis & inſtitutorum propu-
gnationem complectitur. Alter autem, qui ſecundam pro fide noſtra continet A-
pologiam: quem eius imperatoris, quẽ diximus, ſucceſſori & gentili Antonino Vero
(cuius tempora in præſentia perſequimur) obtulit. Alius item libellus eſt contra
Gentiles ab eo editus, in quo vbi de multis rebus quæ tum apud nos, tum apud Gen-
tiles Philoſophos quæri ſoleant, longum ſermonem habuit, tandem de dæmonum
natura diſſerit: quæ iam oratione explicare non eſt opus. Aliud præterea eius opus
contra Gentiles ſcriptum in manus noſtras peruenit, quod Elenchum inſcripſit. Et
præter iſta, eſt aliud de Dei monarchia, quam non ſolùm teſtimonijs ex Sacris lite-
ris quæ apud nos ſunt, ſed etiã ex Gentilium libris petitis firmè comprobat. Aliud, cuius
inſcriptionem fecit Pſaltem. Alius porrò [a] de anima commentarius, in quo varijs po-
ſitis quæſtionibus de argumento quod inſtituit, Græcorum philoſophorum opiniones
citat: quibus tum ſe reſponſurum, tum ſuam ipſius ſententiam alio libro ſeparatim
in idem argumentum ſcripto, explanaturum pollicetur. Diſputationem præterea ad-
uerſus Iudæos contexuit, quam in vrbe Epheſo cum Tryphone Hebræorum id tempo-
ris facilè præſtantiſſimo habuerat: in qua non ſolùm qua ratione diuina gratia ipſum
ad veræ fidei doctrinam impuliſſet, ſed etiam quàm ardenti ſtudio antea in Philoſo-
phorum diſciplinas ſe penitus inſinuaſſet, & quantum denique ſtudium operamque
in veritate accuratiſſimè perueſtiganda poſuiſſet, perſpicuè docet. In eodem etiam li-
bro narrat de Iudæis, quo pacto inſidias ad Chriſti doctrinam oppugnandam compa-
rauiſſent: atq; in Tryphonem, tanquam earum rerũ cauſam & authorẽ, grauiter inue-
,, hitur, ad hunc modum. Non ſolùm vos, veſtrorum improbè factorum, quæ patraſtis,
non

Ruff. ca. 18. *Iuſtini martyris ſcripta.* *Apologia 1.* *Apologia 2.* *Liber contra Gentes.* *Elenchus.* *De Dei monarchia.* *Pſaltes.* *a Commentarius de anima.* *Dialogus cũ Tryphone Iudæo habitus.* *Iuſt. fol. 43. lin. 1.*

non pœnituit: ſed viros tandem ab Hieruſalem ad hoc ipſum delectos in omnes terræ A oras emiſiſtis, qui palàm dicerent, ſectam quandam impiorum Chriſtianorum nuper " exortam eſſe: aliaq; recenſerent, quæ qui nos, noſtramq; vitæ rationem omninò igno- " rent, nobis tanquam probra obijciant. Quare non ſolùm vobis ipſis, ſed omninò etiam " omnibus alijs hominibus damnum attuliſſe videmini. Scribit præterea, quo modo ad " ſua ipſius vſque tempora dona prophetiæ in eccleſia elucerent. Meminit item Ioannis Apocalypſis, eamq; Apoſtoli eſſe ferè affirmat. In Tryphone item coarguendo, de quibuſdam prophetarum teſtimonijs mentionem facit, quæ Iudæi e Scriptura penitùs exemiſſent. Complures aliæ inter nonnullos fratres extant illius lucubrationes. Eius ſcripta tam magno æſtimabantur à veteribus, tamq; videbantur probata, vt Irenæus eius libenter citet teſtimonia. Ac primùm in quarto libro contra Hæreſes, hæc ipſa inculcat. " Præclarè dixit Iuſtinus in libro quem ſcripſit cõtra Marcionem, ne ipſi quidem Domi- " no ſe fidem adhibiturum, ſi alium Deum præter ipſum mundi fabricatorem ei denun- " ciaret. Deinde in quinto libro eiuſdem argumenti, ijs ferè verbis non inſcitè loquitur Iuſtinus, quòd ante Domini aduentum Satanas nunquam probra in Deum & contumelias iacere audebat, quippe nondum ſuā ipſius condemnationem pro certo nouerat. Atq; iſta hoc loco neceſſariò explicata ſint, ad ſtudioſos quoſq; diligenter cohortandos, vti huius libros cũ primis amplexentur, recolantq;. Sed de hoc ſcriptore hactenus.

Ioannis Apocalypſis.
Iudæi falſarij.
Irenæi lib. 4. cap. 4.
Teſtimonium de Iuſtino.
3 cap. à fine.
Vide Eraſmū Rot. hoc loco in Iren.

Qui Vero imperante, Romanæ & Alexandrinæ Eccleſiæ antiſtites fuerint.

CAPVT XVIII.

Ruff. ca. 19.
Soter Rom. epiſcop. 11. anno Chriſti 171
a al. Agrippinus. ſic Ruff.

IAm verò imperio Antonini Veri, de quo ſuprà diſſeruimus, ad octauum annum deuoluto, cùm Anicetus eccleſiæ Rom. pontificatu vndecim annis continuis perfunctus fuiſſet, Soter in eius locum ſuccedit. Quinetiam vbi Celadion quatuordecim annis eccleſiam Alexandrinam procurauerat, [a] Agrippa eam capeſſit.

Vide Nicephor. li. 4. ca. 19.

Qui ſub eodem Antiochenæ eccleſiæ epiſcopi fuerint. CAPVT XIX.

Ruff. ca. 20.
Heros, Cornelius, Theophilus, epiſcopi 4. 5. 6. Antiochen.

ANtiochenæ eccleſiæ cùm poſt Heronem Cornelius quartus ab Apoſtolis præfuiſſet (quo mortuo Heros quintus ordine epiſcopatum obtinuit) Theophilus ſextus epiſcopus deſignatus fuit.

Vide Niceph. lib. 4. cap. 19.

B

De Scriptoribus eccleſiaſticis, qui horum tempeſtate claruerunt.

CAPVT XX.

Ruff. ca. 21.
Hegeſippus. Dionyſius. Pinytus. Philippus. Apollinarius. b Meliton. c Modeſtus. d Irenæus.

HIſdem temporibus Hegeſippus in Eccleſia magna cum laude floruit, qui ex ſuperiore noſtro ſermone poteſt ſatis exploratè cognoſci. Dionyſius etiam Corinthiorum epiſcopus, & Pinytus Cretæ epiſcopus, Philippus præterea, Apollinarius, & [b] Meliton Muſanus, & [c] Modeſtus, [d] Irenæus deniq; etiam eodem tempore viguerunt. Quorum diligentia & labore recta integræ fidei & Apoſtolicæ traditionis opinio ac ſententia ſcriptis prodita, ad nos peruenit.

Vide Niceph. lib. 4. cap. 19.

De Hegeſippo, & ijs quorum ipſe mentionem facit.

CAPVT XXI.

Ruff. ca. 22.
Hegeſippi ſcripta, et deſcriptio veteris eccleſiæ.

HEgeſippus quinque libris, qui ad nos peruenerunt, accuratiſſimā pleniſſimāq; ſuæ ſententiæ & opinionis de fide declarationem poſt ſe reliquit. In quibus oſtendit, ſe in itinere Romam verſus ſuſcepto, multis cum epiſcopis ſermonem contuliſſe: & vnam eandemque accepiſſe ab omnibus doctrinæ formam & inſtitutionem. Atque illum quidem poſt alia, quæ de Clementis ad Corinthios epiſtola diſſeruit, iſta quæ ſequuntur narrantem audire licet. Eccleſia Corinthiorum in vera rectaq; doctrina conſtanter perſtabat vſque ad Primū, " qui ibidem geſſit epiſcopatum. Qui cum ipſe, dum Romam verſus nauigabam, de reli- " gione noſtra communicaui, & Corinthi non paucis diebus cõmoratus ſum: in quibus, " dum inter nos de doctrina Catholica multa conferebamus, non parum vterq; ab alte- " rius conſuetudine cœpit oblectationis. Cùm eſſem Romæ, manſi ibi vſq; ad pontificis " Aniceti tempora: cuius tum quidem [e] Eleutherus diaconus erat. Huic ſucceſſit [f] Soter: " quo morte extincto, Eleutherus munus epiſcopale capeſſit. Nulla epiſcoporum ſedes, " ſucceſſione ab Apoſtolis deducta, nulla ciuitas, in qua non ita ſeruata eſſent omnia, vt " lex præſcripſerat, docuerant prophetæ, & Dominus ipſe prædicauerat. Idem author er- " rorum ſuæ ætatis origines his vocibus planè demonſtrat. Poſtquam Iacobus cogno- "

Huc refer Nicephor. ca. 26. li. 3. & 7. lib. 4.
Primus epiſ.
Anicetus. e Eleutherus. f Soter.

mento

Iacobus Iustus. *a Symeon Cleophæ F.* *Ecclesia virgo appellata.* *Thebulis repulsa impatientia falsus hæreticus.* *Symeon, Cleobius, Dositheus, Gortheus, Masbotheus, hæresiarchæ.* *Sectarum origo quæ sit.*

Vide Epiphan. lib. 1. tom. 1. hæresi 12. 13. *Vide Epiphan. lib. 1. tom 2. hæresi 11.* *Augustin. hæres. 3. 11.*

A mento Iustus pro veritatis defensione, sicut & Dominus ipse, trucidatus fuit:[a] Symeon „ filius Cleophæ, qui auunculus Christi fuit, episcopus creatus est: quem omnes discipuli, „ quoniam Domini consobrinus erat, secundo loco suffragijs illi administrationi præfecerunt. Et quoniam ecclesia nondum erat falsa peruersæ Hæreticorum doctrinæ inanitate corrupta, idcirco Virgo appellata fuit. At Thebulis, propterea quòd in petitione episcopatus repulsam tulerat, eam erroris labe ex occulto inficere exorsus est. Qui qui- „ dem vnus erat ex eorum numero, qui ex septem sectis in populo Iudaico proseminatis „ oriebantur. Ex quibus sectis originem erroris duxit Symon, vnde Symoniani: & Cleo- „ bius, vnde Cleobiani: & Dositheus, vnde Dositheani: & Gortheus, vnde Gortheani: & „ Masbotheus, vnde Masbotheani. Atque ex istorum fontibus profluxerunt Menandrianistæ, & Marcionistæ, & Carpocratiani, & Valentiniani, & Basilidiani, & Saturniliani: quorum singuli separatim variam illam quidem, suam tamen & propriam inuexere opinionem. Ab illis item nascebantur Pseudochristi, Pseudoprophetę, & Pseudapostoli, qui adulterina & corrupta peruersæ doctrinæ contagione, contra Deum & contra Christum eius inducta, concordiã & vnitatem Ecclesiæ tanquã membratim discerpse- „ runt. Idem scriptor præterea varias sectas, quæ inter Iudæos iam olim viguerant, recen- „ set ad hunc modum. Fuerunt variæ & discrepantes sectæ inter eos, qui erant ex circun- „ cisione, id est, inter filios Israel: illæque contra tribum Iuda, & Christum ipsum intro- „ ductæ: nimirum Essæi, Galilæi, Hemerobaptistæ, Masbothei, Samaritæ, Sadducæi, Pha- „ risæi. Alia etiam complura literis persequitur, quæ aliqua ex parte iam antea, pro vt „ tempus ferebat, commemorauimus. Nonnulla item cùm de Euangelio quod secundũ „ Hebræos, quodque Syriacum dicitur, tum separatim de Hebraicæ linguæ proprietate „ disputat: seque narrat, tametsi erat Hebræorum stirpe ortus, ab eorum tamen religione „ & institutis ad fidem Christi venisse. Alia item, tanquam à Iudaica traditione sine scripto accepta memorat. Porrò autem non hic solus, sed Irenæus, & tota veterum turba, Prouerbia Salomonis librum esse præclara eximiaque sapientia refertum affirmabant. Quinetiam dum de sacræ Scripturæ libris qui inter Apocrypha numerantur, disserit, quosdam ex illis suo ipsius tempore à quibusdam hæreticis falsò confictos esse narrat.

Iudæorum sectæ. *Euangeliũ secundum Hebræos, & Syriacum.* *Prouerbia Salomonis.* *Apocrypha ab Hæreticis confinguntur.*

B

De Dionysio Corinthiorum Episcopo, & epistolis quas scripsit.

CAPVT XXII.

Huc refer Nicephor. cap. 8. li. 4. *Rufl. ca. 23.* *Dionysij Corinth. episcop. epistolæ.*

VErùm iam ad alios pios viros sermonem transferamus. Et primùm dicamus de Dionysio, tum quòd Corinthiorum ecclesiæ episcopalem sedem adeptus sit: tum quòd suas præclaras & diuinas vigilias non solum ijs quibus præfuit, sed alijs etiam aliarum ecclesiarum incolis affatim impertierit: & sanè catholicis suis Epistolis, quas ad ecclesias exarauit, omnibus per multum vtilitatis attulerit. Quarum vna est ad Lacedęmonios, quæ illos tum in orthodoxa & recta fide erudiat, tum de pace & vnitate commonefaciat. Altera ad Athenienses missa, quæ illos & ad veram fidem, & ad vitam ex Euangelij præscripto piè degendam excitet: qua spreta & contempta, eos vehementer reprehendit, quòd à verbo Dei penitùs ferè ab eo tempore desciscere cœpissent, quo Publius, qui illis præfuit, martyriũ ob persecutionum tempestates tum quidem ingruentes, fortè perpessus est. De Quadrato etiam, qui illorum ecclesiæ post Publium martyrio defunctum, creabatur episcopus, in eadem epistola mentionem facit, attestatus, quòd eius labore & industria tum ad ecclesiam reducti essent, tum ardorem fidei propè in ipsis restinctum denuò recuperassent. Declarat præterea, Dionysium Areopagitam à Paulo Apostolo ad fidem conuersum (sic enim Acta Apostolorum referunt) primum Atheniensis ecclesiæ episcopatum administrasse. Alia quædam extat eius epistola ad Nicomedenses: in qua Marcionis hæresim acriter impugnans, veritatis regulæ egregiè patrocinatur. Ad ecclesiam item quæ est Gortinæ, simul cum reliquis Cretensibus ecclesijs, scripsit epistolas: in quibus Philippum episcopum eò magnoperè collaudat, quòd ecclesia quam regebat, propter multas & generosas virtutes, quibus erat imbuta, testificatione omnium plurimùm esset approbata: eamque sedulò commonefacit, vt nefariam hæreticorum peruersitatem omni cura & cogitatione declinet. Aliam epistolam ecclesiæ quæ Amastrim obtinet, vnà cum alijs Ponti ecclesijs misit, in qua Bacchylidis & Elpisti mentionẽ facit, vtpotè qui illum ad scribendũ fuissent hortati: in qua etiam nonnulla loca Scripturæ sacræ explicat, eorumque Episcopum [b] Palmã nominatim citat. multi de nuptijs & castitate illos hortatur: & eos qui quocunq; casu, siue grauis alicuius peccati noxa, siue hæretico pestiferoq; errore, Ecclesia excidissent, denuò in Ecclesiam, modò

Ad Lacedæmon. 1. ad Atheniens. 2. *Publius Athen. episcop.* *Quadratus eius successor.* *Dionysius Areopagita. Actor. 17.* *Ad Nicomedenses.* *Ad Gortinenses & cæteros Cretenses.* *Philippus Gortinæ episcop.* *Ad Amastrinam reliquasque ponti ecclesias.* *Bacchylides. Elpistus.* *b Palmas episc. Galmã alias.*

Pinytus episc.
De castitate iniungenda disseriatio.
A
Ad Gnosios.

modò se totos conuerterent, clementer recipiendos præcipit. Istis porrò alia ad Gnosios annumeratur epistola: in qua Pinytum ecclesiæ illius episcopum admonet, ne graue onus castitatis fratribus ex necessitate imponat, sed multitudinis accuratè consideret imbecillitatem. Ad quam Pinytus rescribens, quanquam Dionysium propter epistolam veneratur ac laudat, illum tamen è contrario obsecrat, vt iam aliquando cibum illis impertiat solidiorem, & perfectiore doctrina populum eius procurationi commissum educet: ne vmbratili cuidam institutioni & molli instar lactis perpetuò assuefacti, puerili quadam disciplina nec opinantes consenescant: in qua quidem epistola non modò recta Pinyti de fide opinio, & cura de plebis vtilitate sibi subiectæ suscepta, verum etiam eloquentia, & literarum diuinarum intelligentia, tanquam in viua quadam & expressa effigie liquidò patefit. Extat etiam alia Dionysij ad Romanos epistola, episcopo Soteri, qui tum illam ecclesiam gubernauit, dicata: cuius quidē verba in medium proferre, non erit ab instituto alienum. nam Romanorum consuetudinem, quæ assiduè ad hanc persecutionem nostra ætate grassantem seruata est, magnoperè approbans, ista scribit: Apud vos is mos iam inueterauit, vt omnes fratres varijs afficeretis beneficijs, & ecclesijs permultis quæ in quaque ciuitate sunt, vitæ mitteretis subsidia. Sic planè non solùm egentium subleuatis inopiam, verùm etiam fratribus qui sunt ad metalla damnati, opem fertis: sicque per ea beneficentiæ subsidia, quæ iam à primis ecclesiæ vestræ iactis fundamentis passim mittere consueuistis, cùm sitis Romani, Romanorum consuetudinem à patribus traditam sedulò obseruatis: quam quidem certè beatus Soter vester episcopus, & hactenus custodiuit diligenter, & mirum in modum suo propenso studio adauxit: idque non modò opes in sanctos reficiendos delegatas benignè subministrando, verumetiam fratres ad ipsum aduentantes, tanquam pater indulgens & clemēs in liberos, beato ac pio sermone ad virtutem cohortando. In hac eadem epistola, etiam Clementis ad Corinthios epistolæ mentionem facit, declaratq; ex pristino more ab antiquis temporibus repetito eam in ecclesia legi solere. Sic enim loquitur. Hodie sacrum diem Dominicum celebrauimus, in quo vestram epistolam, quò vos ad studium pietatis cohortaremur, legimus: quam semper, sicut etiam priorē nobis à Clemente missam, ad nostram institutionem legere solemus. Præterea idem author ista de suis ipsius Epistolis, tanquam à quibusdam deprauatis & de industria corruptis, loquitur. Epistolas rogatu quorundam fratrum, qui me ad scribendum impellebant, conscripsi. Atque eas ministri diaboli zizanijs refersernnt. nam quædā pro suo arbitratu exemerunt, alia adiecerunt: quibus planè væ in extremum iudicium repositum est. Nec mirum certè si quidam Dominicas scripturas dedita opera deprauare aggressi sint: cùm has meas, quæ nō sunt certè eius generis, adulterare studuerint. Est enim præter istas, alia quædam Dionysij epistola ad Chrysophoram, sororem fidelissimam, missa: cui dum ea quæ sunt eius institutioni valdè cōsentanea perscribit, alia etiam tanquā alimenta rationi & menti instituendæ accommodata impertit. Hæc à Dionysio scripta accepimus.

Soter episcop.
Romanæ ecclesiæ laudata cōsuetudo.
Ad Romanos.
Clementis ad Corinth epistola in veteri ecclesia legi solita.
B
Dionysio etiā nunc superstite hæretici epistolas eius deprauabant.
Ad Chrysophoram sororem.

De Theophilo Antiochenorum episcopo. CAP. XXIII.

Ruff. ca. 24.
Theophili Antioch. episcopi scripta.
Ad Autolicū contra Hermogenis Hæresin, catechismi.
Huc refer Nicephor. cap. 9. li. 4. Vide Augustin. hæresi 41.

THeophili verò (quem Antiochenæ ecclesiæ episcopum fuisse suprà monstrauimus) tres libri extant, quos religionis elementa & quasi seminaria complectentes, Autolico dedicauit. Aliud item opusculum edidit, cuius inscriptio est, Contra Hermogenis hæresim: in quo testimonijs sumptis ex Apocalypsi Ioannis vtitur. Alij sunt eius libri, qui ad primam Christiani in fide institutionem spectant. Cùm verò hæretici tanquam zizania, etiam id temporis non minus quàm antea, syncera Apostolicæ doctrinæ semina hominum mentibus mādata labefactare niterentur, ecclesiarum vbique pastores illos tanquam immanes quasdam & agrestes belluas à Christi ouibus arcere, & à præda depellere laborant, interdum fratres admonendo, cohortandoque non rarò, ipsos hæreticos aperto marte adoriendo, & coràm absque scripto tum disserendo cum illis, tum eorum errores refutando: nonnunquam quibusdam commentarijs quos diligenter scripserant, opiniones ab illis inuectas accuratissimè coarguendo. Theophilum autem cum alijs nonnullis contra eos viriliter dimicasse, ex libello quodam summa industria ab eo contra Marcionem elaborato, (qui quidem cum alijs eius libris, quos diximus, est ad hoc vsq; tempus reseruatus) satis perspicuum est. Huic Theophilo Maximinus, qui episcopus ecclesiæ Antiochenæ septimus ab Apostolis erat, successit.

Duobus modis patres cōtra Hæreses pugnarūt: scriptis scilicet ac viua voce.
Contra Marcionem.
Maximinus Antioch. episcop. 7.

De

A *De Philippo Gortinensis parœciæ episcopo, & de Modesto & Irenæo historiographis.*

CAPVT XXIIII.

Vide Nicephor. lib. 4. cap. 9.

PHilippus porrò, quem Dionysij testimonijs ecclesiæ Gortynensis episcopum fuisse cognouimus, longè accuratissimum opus cõtra Marcionem contexuit. Idẽ ab Irenæo factitatum est.ᵃ Modestus quoq; egregiè, præter cæteros, viri illius errorem expiscatus, omnium oculis subiecit ad contemplandum. Alij item complures scriptores extiterunt, quorum lucubrationes adhuc in permultorum fratrum manibus integrè costodiuntur.

a Ruffi c.25. Marcionis hæretis impugnata a Philippo Irenæo Modesto.

De Melitone Sardeorum episcopo, & de ijs quos hic commemorat.

CAPVT XXV.

Huc refer Nicephor. ca.10. lib.4.

IN eorum numero, quos suprà citauimus, fuerunt Meliton Sardensis ecclesiæ episcopus, & Apolinarius episcopus Hierapolitanæ ecclesiæ, qui permagna famæ celebritate floruerunt: quorum vterq; separatim librum pro fidei nostræ defensione Romanorumᵃ imperatori (quem antea suo tempore memorauimus) dicauit. Ex operibus quæ isti duo conscripserunt, hæc quæ sequuntur ad nostram peruenere noticiam. Primùm Melitonis duo de Paschate libri. Alius de recta vitæ Christianæ institutione: de Prophetis alius. Liber item de Ecclesia. Alter de die Dominico. Est præterea eiusdem liber de Natura hominis, de eius Creatione, de Obedientia fidei, de Sensuũ sedibus. Istis accedit liber de Anima & corpore. Inter quos est etiã liber de Lauacro regenerationis, de Veritate, de Fide, de Generatione Christi. Liber etiam eiusdẽ de Prophetia, de Hospitalitate: vnus item qui Clauis inscribitur: alius etiam de Diabolo: alius de Apocalypsi Ioannis, de Deo incarnato. Postremò liber ad Antoninum scriptus. In libris quos de Paschate confecit, tempus quo illos scripserit, in ipso illorum exordio his verbis refert: Cum Seruilius Paulus esset Asiæ proconsul (quo quidem tempore Sagaris martyrij corona donatus fuit) magna apud Laodiciam orta est controuersia de paschate: quod quidem festum fortè eodem temporis articulo, quo oriebatur controuersia, incidit. Atque illis ipsis diebus etiam ista à me de festo illo fuere perscripta.

Ruffi. ca.26. a Antoninum Verum intelligit. Melitonis episcopi scripta. Quæstio de paschate. Sagaris martyr.

B Huius operis meminit Clemens Alexandrinus, in libro suo de Paschate conscripto: quem se contexuisse memorat, ansa scribendi ex Melitonis opere arrepta. Idem Melito in eo libro quem Imperatori dedicauit, eiusdem quædam mala contra nos eo regnante patrata narrat: Iam quod nunquam antea accidit, totum genus piorum hominum, qui se diuino cultui penitus addixerunt, persecutione affligitur, & nouis edictis per vniuersam Asiam promulgatis exagitatur. Nam impudentes & proterui calumniatores, atque adeò alienarum rerum appetentes, ex his edictis occasionem nacti, palàm noctu atque interdiu furantur, eosque expilant qui nihil cuiquam omnino intulerunt iniuriæ. Et paulo pòst ait: Quòd si te præcipiente hoc fit (iustus enim Imperator & rex, non iniusti quicquam aliquando consilio statuit) sit sanè rectè factum, atque eiusmodi mortis præmium lubenti animo perpetimur. istam tamen vnam tibi supplices petitionem offerimus, vt tu ipse primùm authores talis contentionis & dissidij dispiciendos cures: deinde recto iudicio dicidas, mortémne ac supplicium, an salutem & securitatem sint promeriti. Sin verò istud consilium, hocq; nouum decretum tua authoritate minimè sancitum est (quod planè ne contra crudeles quidem & barbaros hostes statuere æquum est) multo magis te obsecramus, ne tam aperto latrocinio nos spoliari permittas. Quibus item subiungit: Diuina, quam nos excolimus, religio antea inter barbaros insigniter viguit: quæ cùm apud gentes tuas, præclaro & eximio Augusti regno, à quo paternum duxisti genus, floreret, ipsi imperio quo tu potiris, cum primis fausto ac felici præsidio fuit. Nam ex eo tempore Romani Imperij fines magna cũ amplitudine & splendore dilatati sunt: cui tu non modò iã successor fortunatus es, sed etiã cum filio futurus es, modò diuinam illam religionem tuearis, quæ simul cum Augusti regno apud vos cùm incepta, tum vnà cum imperio enutrita accreuit: quam planè maiores tui præter aliarum religionum ritus, quos obseruabãt, magnopere coluerunt. Atq; quod nostra religio imperio tam præclarè cœpto maximo planè adiumento & commodo fuerit, illud certissimo argumento esse poterit: nempe quòd ab Augusti regno hactenus nihil rerum aduersarum inuectum est, sed contrà omnia cum summo splendore & amplitudine prosperè & ex animi cuiusq; sententia processerunt. Et quanquam Nero & Domitianus, soli inter omnes imperatores, inuidorum quorundam & maleuolorum hominum suasu adducti, nostram religionem ignominiæ & obtrectationi exponere studebant,

Persecutiones in Asia & querelæ bonorum. Verba Melitonis ex Apologia tum ad Imp. pro Christianis data.

debant (quorum perdito conatu falsa ista & malitiosa criminatio contra Christianos A & ad aures hominum allapsa est, & temeraria ac vesana consuetudine continuata) illorum tamen inscitiam & amentiam pij & religiosi tui patres maioresq; coarguentes, sæpe eos qui contra istos piæ religionis & doctrinæ professores aliquid noui moliri audebant, modestè & prudenter per edicta correxerunt. In quorū numero est Adrianus auus tuus, quem cùm alijs multis, tum Fundano proconsuli, Asiæque præfecto, literas in gratiam Christianorum scripsisse constat. Tuus item pater (qui cum vnà tu summam rerum eo tempore administrabas) tum ad alias ciuitates generatim, tum ad Larissæos & ad Thessalonicenses, ad Athenienses, & ad omnes deniq; Græcos, nominatim mandata per literas delegauit, ne quid nouarū rerum contra nos Christianos aliquando edere molirentur. Te igitur multo potius omnia facturum, quæ à tua benignitate postulamus, pro certo sumus persuasi: quippe cum de his hominibus non eandem solum cum maioribus sententiam & mentem, sed etiam multo humaniorē, & diuinæ sapientiæ studio magis deditam teneas. Ista posita sunt in eo opere, de quo suprà docuimus. Idem author præterea in prooemio operis sui, quod breues & selectas sententias ex Scripturis depromptas continet, librorum veteris Testamenti, qui sunt omnium consentiente authoritate comprobati, catalogum citat: quem quidem isto loco ad verbum percensere necessarium duximus.

Melitonis ecloga ad Onesimum fratrē.

Melito Onesimo fratri S.

Quoniam sæpenumero incredibili studio erga verbum Dei incensus, à me vehementer flagitasti, vt quasdam breues & selectas sententias ex Lege & Prophetis, de Seruatore & vniuersa fide nostra excerptas, tibi contexerem: & item librorum veteris Testamenti accuratè cognoscendorum cupiditate incitatus, quot numero sint, & quo ordine collocati, magnopere scire expetiuisti: cū & studium tuū erga fidē, & cognoscendi auiditatem erga verbum Dei, pro certo intelligerem: & quòd pro æternæ salutis corona strenuè instar athletæ decertans, istas res ob desiderium illud quo erga Deū exardescis, maximè omnium præferre videare: illud planè cum tale & tam fructuosum cernerē, cumulatè quoad poteram perficere elaboraui. Proinde in Orientem iter suscipiens, & eo vsq; loci proficiscens, vbi hæc & prædicata & gesta fuerunt, cum accuratè à quibusdam de veteris B Testamenti libris didicissem, illorum nomina hic subscripta ad te misi, quæ sunt hæc, Moysis quinq;, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Iesus Naue, Iudices, Ruth, Regum seu Regnorum libri quatuor, Paralipomenon duo, Psalmi Dauidis, Salomonis prouerbia, Sapientia, Ecclesiastes, Canticum canticorum. Iob: Prophetarum libri, Esaiæ, Hieremiæ, & duodecim Prophetarum scripta in vno libro separatim contenta, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex quibus breues & selectas quasdam sententias excerpsimus, easque in sex libros dispertiuimus. Tot libri dicuntur esse Melitonis.

Melitonis labor & industria in cognoscenda orthodoxa religiōe.

Catalogus librorū Canonicorum Veteris testamenti.

De Apolinario Hierapolitarum ecclesiæ episcopo.

CAP. XXVI.

Ruff. ca. 27. Apolinarij scripta, liber ad Imp. contra gentes libri 5. De veritate lib. 2. contra Iud. 2. contra cataphrygas. contra Montanum.

Huc refer Nicephor. cap. 11. li. 4. Vide August. hære. si 55. Epiph. hæresi 20. libri 1. tomo 2.

EX multis Apolinarij scriptis, quæ apud multos integra seruantur, ista sunt, quæ ad nos peruenerunt. Liber ad imperatorem, de quo antè diximus, scriptus. Quinq; libri contra gentiles. De veritate duo: Contra Iudæos duo: Et alij, quos deinceps scripsit contra Cataphrygum hæresim, quæ id quidem temporis (quandoquidem iam tum Montanus cum suis pseudoprophetissis peruersæ suæ opinionis fundamenta iaciebat) tanquam nasci cœpit: atq; etiam non longo tempore pòst, deintegro renouata, multo serpsit longius. Verùm de Apolinario hactenus.

De Musano, & eius scriptis: & Tatiano & eius hæresi.

CAPVT XXVII.

Ruffi. ca. 28. Musani scripta contra Encratitas. Encratitæ.

Huc etiam refer ex Nicephor. ca. prædictum 11. lib. 4.

Tatianus Encratitarū parens.

Lib 1. cap. 29. 30. 31

ἐγκρατεῖς vt.

MVsani autem (quem inter eos qui suprà demonstrati sunt, numerabamus) extat quidam liber elegantissimus, ab eo scriptus aduersus quosdam fratres qui videbantur inclinare ad hæresim eorum qui Encratitæ dicuntur: quorum error iam tum oriri incipiens, peregrinam, pestiferam, & plenam mendacij opinionem in vitam hominum introduxit: eiusque erroris Tatianum (cuius verba de admirabili & singulari viro Iustino martyre paulò antè posuimus) fama est autorem extitisse: cumque illius martyris discipulum fuisse ferunt. Declarat hoc Irenæus in primo libro contra hæreses: istaque simul de eo & errore suo ita scribit. Hæretici quidam (qui ἐγκρατεῖς, id est continentes nuncupati sunt) tanquam à Saturnini & Marcionis schola profecti, non contrahendum

Encratitarum hæresis capita.

A matrimonium prædicant, inque eo veterem Dei improbant fabricationem: & Deum „ qui masculum & fœminam ad humani generis propagationem creauerat, tacitè re„ prehendunt: docentque ab animantibus, quæ apud eos ἔμψυχα appellantur, abstinen„ dum: seque propterea ingratos Deo, qui omnia condiderat, ostendunt. *Quinetiam sa„ luti Adami, hominis primò omnium fabricati, contradicunt. Atque iste error modò „ apud illos inuentus est, idque Tatiano quodam authore, qui primùm istam contra „ Deum inuexit blasphemiam. Qui quidem cum esset Iustini auditor, quamdiu cum eo „ versabatur, nihil eiusmodi in apertum protulit: verùm post illius martyrium, à fide Ec„ clesiæ desciscens, nomen & opinionem doctoris insolenter sibi vendicare, eaque arro„ ganter intumescere, & perinde quasi cæteris multum præstitisset, propriam doctrinæ „ formulam constituere, & pari ratione cum his qui Valentiniani vocantur, secula quæ„ dam sub aspectum minimè cadentia falso comminisci cœpit. Atque similiter cum Mar„ cione & Saturnino, matrimonium corruptelam esse & stuprum asserere, saluti Adam „ contradicere, & suopte marte & ingenio rationes ad illud confirmandum excogitare. Hæc de Tatiano Irenæus. Non longo tempore pòst Seuerus quidam nomine, hæresim modò à nobis commemoratam mordicùs tuebatur: atque illis qui ex eo tanquam ex erroris fonte dimanarunt, author extitit vt Seueriani, appellatione ab eo deriuata, nominarentur. Hi autem lege, prophetis & euangelijs vtuntur, Sacrarum scripturarum sensus ac sententias pro suo arbitratu interpretantur. De Paulo autem apostolo malè loquuntur, eius Epistolis fidem abrogant: Acta quoque Apostolorum minimè recipiunt. Tatianus ille, qui erat primus eorum author & princeps, coniunctionem quandam & collectionem Euangeliorũ, nescio quomodo, composuit, illudque opus διὰ τεσσάρων id est vnum euangelium ex quatuor collectum nuncupauit: quod etiam adhuc quorundam habetur in manibus. Hunc aiunt nonnullas Pauli apostoli voces, vtpote qui dictionis ac loquendi compositionem in illis corrigere moliretur, audacter & temerè commutasse. Magnum quidem librorum numerum post se reliquit. Inter quos ille apud multos quasi pleno ore celebratur, quem contra Gentiles edidit: in quo certè, temporibus ab ipsa mundi origine repetitis, Moysen & Hebræorum prophetas omnibus B viris illustribus qui apud Gentiles extiterint, antiquiores declarat: qui planè liber ex omnibus suis scriptis cùm pulcherrimus propter elegantiam, tum propter vsum fructuosissimus esse videtur. Atque de rebus gestis, deq; libris illorum omnium quos antea posuimus, ista isto modo atque ratione sint à nobis commemorata.

Ruff. c. 29.

Vide Augustin. hæresi 24. Epiphan. hæresi 22. tomo. 3. lib. 1.

Seuerus. Seueriani hæretici.

Tatiani liber Diatessaron.

Item, Contra gentiles.

De Bardesane Syro, & quæ habentur eius scriptis.

CAP. XXVIII

REgnante isto imperatore, cum hæreses indies multitudine crescerent, in Mesopotamia Bardesanes, vir quidem cum in omni doctrinæ genere exquisitissimus, tum in lingua Syriaca disertissimus, non modò contra eos qui erant Marcionis æmuli ac imitatores, verùm etiam contra alios quosdam qui varias errorum sectas defensitabant, Dialogos composuit: quos, cum plerisque alijs eius scriptis, lingua sua & patrio sermone diuulgauit. Quos etiam discipuli eius (complures enim, quia tantum dicendo valeret, eius scholam frequentabant) ex Syriaco sermone in Græcum conuerterunt: In quorum numero est Dialogus de fato, ad Antoninum scriptus accuratissimè. Et alia item sunt, quæ occasionem ex persecutionis calamitate id temporis longè lateque manante arrepta, cum conscripsisse ferunt. Hic primum in Valentini schola educatus est. Cuius cum coarguisset errorem, multasque & commenticias Valentini fabulas reprehendisset, videbatur sibijpsi quodammodo se ad meliorem rectioremque sententiam transtulisse. Cæterùm veteres erroris sordes non penitùs profectò eluerat. Eodem tempore Soter ecclesiæ Rom. pontifex, extremam vitæ suæ diem obijt.

Huc item refer Nicep. ca. 2. lib. 4. Vide Augustin. hæresi 35. Epiphan. hæresi 10. lib. 2. tomo. 1.

Ruff. ca. 30. Bardesanes eruditus.

Acta & scripta.

Secta Valentini infectus, vix eã eluit.

Soter episcop. Rom. moritur anno Chr. 179.

FINIS LIBRI QVARTI.

A

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE

Palæstinæ, Ecclesiasticæ Historiæ Liber Quintus.

Quot & quomodo, regnante Vero, pro pietate in Gallia decertarint.

CAPVT. I.

Ruff. proæ.

Eleutherus Rom. pont. 12. anno Chr. 179

Persecutio Quarta in Christia-nos mota, anno 170. Veri. 7.

Huc refer Niceph. ca. 16. 17. libr. 4 & cap. 2. lib. 5.

Eusebius in Chron. adnotat, hanc persecutionē factā esse anno septimo Veri, & huic supputationi cōsonat gestarum rerū historia, ex quo depræhenditur in textu insigne mēdum esse, vbi legitur persecutioni attributus annus 17. Sed interpres Græco textu deceptus est, qui reddidit quæ accepit.

SOter, Romanæ ecclesiæ Pontifex, cum octo annos illi muneri præfuisset, decessit è vita. In cuius locum Eleutherus, duodecimus ab Apostolis successit. Ad decimumseptimū annum imperij Antonini Veri, grauis & acerba in nonnullis terræ partibus persecutionis procella, ex temerario populi impetu per singulas vrbes excitata, contra nos ingrauescere cœpit: in qua (sicut ex illis martyrijs quæ in vna natione fortè confecta erāt, coniectura planè licet augurari) infiniti propè martyres, in reliquis etiam orbis terrarum regionibus, generosa cæde pro Christo tolerata nobilitati sunt. Quæ cum memoria sempiterna digna reuera viderētur, literarum monimentis ad posteritatem tradita sunt. Ac quanquam tota illa epistola, quæ accuratissimam istarum rerum explicationem cōplectitur, in libro de Martyribus à nobis composita (qui non solum veram rerum gestarum narrationem, sed etiā illustria virtutis exempla ad vitā piè degendam accōmodata continet) posita est, tamen quæcunq; ad hoc institutū spectare videantur, ea in præsentia ex eodem repetens, in hūc historiæ nostræ locum colligabo. Ac quemadmodum alij etiam qui se ad historiā scribendam conferunt, partas in bello victorias, trophæa contra hostes statuta, præclaras ducum res gestas, magnos & viriles militum animos (quorum manus propter liberorū, patriæ, & fortunarum suarum propugnationem, erant sanguine & infinitis cædibus respersæ & cruentatę) omnino scriptis mandare aggrediūtur: ita hic noster sermo, qui ad diuinam viuendi rationem refertur, non solum bella mitissima quæ pro animi conscientiæq; pace administrata fuerunt, & eos qui in ijsdē pro veritate potius quàm patria, pro pietate quàm pro amicissimis fortiter dimicarunt, perpetuis literarū monumentis tanquam tabulis consignabit, verùm etiam egregiam athletarum pro pietate decertantium constantiam, inuicta animorum robora, trophæa contra dæmones erecta, victorias ex aduersarijs qui oculis conspici nequeunt reportatas, coronas deniq; illis propositas immortali memoriæ commendabit.* In Gallia stadium ad hæc obeunda certamina, quæ suprà explanauimus, constitutum fuit. Cuius vrbes sunt facilè principes, & quæ præter cæteras omnium sermone præstare dicuntur, Lugdunum, & Vienna: per quas vtrasq; Rhodanum flumen pertransire, ac præcipiti cursu per vniuersam Galliam præterlabi constat. Epistolam de martyribus illis scriptam, ecclesiæ quæ ibidem sunt illustrissimæ, ecclesijs Asiæ & Phrygiæ miserunt, resq; apud se gestas (earum enim verba citabo) isto modo illis significarunt. Serui Iesu Christi, qui Viennam, & Lugdunum Galliæ incolunt, fratribus in Asia & Phrygia, qui eandem nobiscum redemptionis fidem & spem habent, Pax, gratia, & gloria, a Deo patre, & Christo Iesu Domino nostro sit vobis. Deinde cum in Epistolæ exordio alia istis deinceps adiecerint, his verbis initium narrandi faciunt. Magnitudinē afflictationis, quæ hoc loco ingrauescit, ingens gentilium odium contra sanctos incitatum, supplicia, quæ beati martyres placidè sustinuerunt, neq; nos dicendo accuratè exprimere, neq; scribendo facilè à quoquam comprehendi possunt. Nam aduersarius noster, aduentum suum (in quo audacter ac liberè Ecclesiam Christi oppugnaturus sit) iam quasi prolusione quadam & prooemio breui futurum prænuncians, omnibus viribus (vt dicitur) Christianos adortus est: atq; adeò vbiq; grassatur, suos consuefecit, & ad bellum contra seruos Dei gerendum vsu & exercitatione mirè instruxit. Quapropter non solum ædificijs publicis, balneis, & foro nobis interdictum est: sed etiam, ne quisquam nostrûm vsquam locorum in conspectum prodeat, ab illis vetitū. At gratia DEI pro nobis cum diabolo decertauit, & hos qui sunt paulò remissiore animo, eripuit è periculo: illos autem, qui patientia armati, tanquam firmæ fidei columnæ, non modò impetum hostis nostri diaboli facilè laturi videbantur, verùm etiam in sua ipsorum capita eundem quodammodo prouocaturi, ex aduerso opposuit: qui

B

Eusebij de Martyribus liber.

*Ruff. c. 1.

Martyria Gallorum.

Præcipuæ Gallorum Vrbes. Lugdunum. Vienna.

Epistola fratrū Galliæ ad fratres in Asia & Phrygia.

Edicta aduersus Christianos publicata.

A qui tum in acie fortiter cum aduersario conflixerunt, omne opprobrij & supplicij genus
,, toleranter sustinendo: tum celeri gradu maturarunt ad Christum, ea mala quæ erant
,, ingentia & grauia, exigua & penè nulla existimando: perspicueq; reuera ostenderunt,
,, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabi- *Rom. 8.*
,, tur in nobis. Ac primum cruciamenta quæ confertim erant, & tanquã cumulo à mul-
,, titudine in illos coaceruata, viriliter & magno animo subierunt: vociferationes, plagas,
,, violentos tractus, dilacerationes, lapidũ proiectiones, carceres, & quicqud deniq; ab agre-
,, sti & furiosa multitudine cõtra nos velut cõtra hostes & inimicos, fieri solet. Quotquot
,, igitur erãt à Tribuno plebis, alijsq; magistratib. qui ciuitati præerãt, in forũ deducti, cũ co
,, ram vniuersa multitudine esset ab illis de fide quæsitum, & eam liberè ipsi confessi fuis-
,, sent, vsq; ad præsidis aduentum in carcerem coniecti conclusiq; erant. Deinde cum du-
,, cerentur ad præsidẽ, & ille in iudicando omni crudelitatis genere contra nos nostrosq;
,, vteretur, Vetius Epagathus, vnus ex fratribus, immenso charitatis erga Deum & proxi-
,, mum ardore inflammatus, (qui quidem cum non modò ad omne officium erga proxi- *Vetius Epagathus Christianorum aduocatus.*
,, mum sedulò exequendum impiger & propensus esset, verùm etiam flagranti Dei amo-
,, re & sacrosancto Spiritus instinctu exardescens, in omnibus Domini præceptis & iusti-
,, ciæ æquitatisque institutis integrè incederet, adeò sanè accuratè vitam instituisset, vt
,, quamuis esset adolescens, eodem tamẽ testimonio, quod Scriptura seni Zachariæ sacer- *Alludit ad encomiũ Zacharia Luc. 1.*
,, doti tribuit, dignus videretur) hic Vetius inquam, iudicium tam temerè & iniuriosè
,, contra nos pronunciatum, non poterat omninò æquo animo ferre: sed supra modum
,, succensebat, postulabatq; vt potestas ei daretur liberè in illo consessu pro fratribus re-
,, spondendi: seque perspicuè probaturum dicebat, nihil sceleris, nihilue impietatis in
,, nobis omninò posse reperiri. Contra quem cum multitudinis frequentia, quæ tribunal
,, circumsistebat, admodum vociferata fuisset (erat enim inter illos illustris atque eximi-
,, us) cumque præses etiam iustam ab eo propositam postulationem minimè posset tole-
,, rare, sed solum istud ab eo quæreret, vtrum esset Christianus: ille tum, simulatque e-
,, rat clarissima voce hoc ipsum confessus, in sortem & numerum martyrum relatus est:
,, ac deinceps aduocatus Christianorum appellatus, nec planè immeritò. Habuit enim
,, aduocatum Iesum in animo commorantem, & Spiritum sanctum multo quàm Zacha-
B rias feruentiorem: quem per ingentem charitatis quasi cumulum, quo adductus adeò
,, alacri & ardenti studio pro fratrum propugnatione suam ipsius vitam profudit, satis
,, perspicuè ostendebat. Christi igitur & est, & fuit verus & germanus discipulus: qui ag-
,, num, quocunque eat, sequitur. Inde igitur inter reliquos Christianos facilè internos- *Alacritas Gallorum ad Martyriũ subeundum.*
,, cebatur. nam martyres, qui videbantur cæteris facilè præstare, in publicum prodibant,
,, separatos ad omnia tormenta ostendebant: omni denique animi alacritate confessio-
,, nem illam, quæ est martyrij propria, cumulatè, pleneque explebant. Sed extabant alij
,, imparati, inexercitati, & animo fracto, qui acrem certaminis impetum ferre non pote-
,, rant: ex quibus circiter decem numero, animis ignauè & muliebriter conciderunt. Qui *Imbecillitã aliquot defectio.*
,, profectò non modò magnum dolorem mentibus nostris, & immensam acerbitatem
,, inurebant: verum etiam aliorum, qui hactenus non comprehendebantur, quiq; mar-
,, tyribus etiam in acerbissimo cuiusque generis cruciatu iacentibus præstò semper ade-
,, rant, & eos non aliquando desertos esse passi fuerant, alacritatem penitus retuderunt.
,, Omnes igitur id temporis propter incertum confessionis euentum, eramus graui metu
,, perculsi: non plagas quidem, & supplicia quæ illis pòst infligerentur, veriti: sed ancipiti
,, confessionis exitu mente prouiso, magnopere extimescentes, ne quis præ languida ani-
,, mi infractione prorsus succumberet. Quotidie tamen, qui digni corona martyrij ha-
,, bebantur, ad illorum numerum supplendum præhensi erant: vsque adeò, vt ex dua-
,, bus hisce ecclesijs omnes pij & studiosi viri (quorum virtute & doctrina in primis sta-
,, tus illarum ritè administrari solet) eximerentur. Quidam etiam ethnici, nostrorum
,, serui, vnà capiebantur (siquidem Præses omnes non passim perquiri præceperat) qui
,, tormenta, quæ sanctos tolerare cernebant, reformidantes, contra nos, militibus Satanæ
,, impulsu illos ad hoc idem incitantibus, Thyestæas cœnas, & incestus Oedipodis, falsò
,, commenti sunt, & alia quæ nobis nec eloqui nec cogitare quidem fas esse iudicatur:
,, quin tale facinus aliquando inter homines admissum fuisse, ne credi quidem propemo-
,, dum debet. Quæ sanè cum essent fama & sermone hominum passim dissipata, omnes
,, velut immanes belluæ contra nos furere cœperunt: ita vt si qui antea propter necessitu-
,, dinem moderatè se erga nos gessissent, tunc veluti rabie quadam incitati, dentibus fren-
,, dere insanireq; propè viderentur. atq; id adeò quod à Domino nostro prædicebatur, in
,, eo esset impletum: Tempus venturum, in quo omnis qui vos occiderit, videbitur obse- *Ioan. 16.*
,, quiũ pręstare Deo. Vnde deceterò sancti martyres maiora quędã cruciamẽta, quàm quę

possint oratione explicari(idque Sathana in illud pro viribus incumbente, vt aliquid A
blasphemię contra Christum, ex eorum ore educeret) sufferre cogebantur. Supra modū «
igitur lethale multitudinis vniuersæ, præsidis & satellitum odium, in diaconum nomi- «
Sanctus diaconus. ne Sanctum, Viennæ prognatum, & in Maturum etiam, recens quidem baptizatum, sed «
Maturus. generosum tamen Christi athletam, efferbuit: in Attalum porrò genere Pergamenum, «
Attalus. columnam & stabilimentum continuum ecclesiarum, quæ hic sunt: in Blandinam «
Blandina. denique, per quam Christus euidenter ostendebat, eos, qui apud homines viles, despecti «
& contempti videantur, apud Deum, propter charitatem erga illum, non specie iacta- «
1. Cor. 1. tam & simulatione, sed vi & virtute declaratam, magno splendore & gloria donari. «
Nam cum non nos solum pertimesceremus, sed etiam hera illius secundū carnem (quæ «
etiam ipsa vnà in martyrum pugna dimicauerat) ne cum in certamen descenderet, præ «
corporis imbecillitate, non liberè & ingenuè fidei suæ confessionem proloqui perge- «
Blandinæ mirabilis constantia. ret: Blandina tanto animi robore & virtute imbuebatur, vt tortores, qui illam vicissim «
omni suppliciorum genere à primo mane ad vesperam vsq; afflixissent, propè labore de- «
fessi languescerent, seque tum ab illa victos, tum nihil amplius habere cruciamenti re- «
liquum, quod ei irrogarent, faterentur: atque adeò magnopere mirarentur, quo pacto «
(cum totum eius corpus ita dilaceratum esset) perseuerans spiritum duceret: palamque «
testarentur, vnum tormenti genus satis habuisse virium ad vitam ei eripiendam, nedum «
tam multis & varijs opus fuisse. Verùm beata martyr (sicut generosum athletam decet) «
in ipsa fidei confessione vires colligebat: atque prolatio istorum verborum, Christiana «
sum, & nihil apud nos admittitur sceleris, erat dolorum qui eam vrgebant, summa le- «
Idem Sancti. uatio, fomentum cruciatus, & cuiusq; molestiæ depulsio. Diaconus ille Sanctus nomi- «
ne, suprà quàm credibile est, & supra omnem humanum captum, verbera à carnificibus «
impacta toleranter sustinens, cum scelerati illi carnifices propter assiduitatē & magni- «
tudinem tormentorum, quæ ei infligebāt, sperarent se aliquid, quod indecorum & eius «
professioni parum consentaneū videretur, ab eo audituros: ipse tanta animi celsitate & «
constantia illis ex aduerso restitit, vt ne nomen quidē, vel suum, vel gentis, vel ciuitatis «
vnde fuit, neq; vtrum seruus an liber, illis vellet dicere: sed ad omnia rogata ita Latino «
sermone responderet, Christianus sum: istudq; pro nomine, pro ciuitate, pro genere, & «
deniq; pro re quaq;, iterum ac sæpius eloqueretur: aliam autem vocem gentiles ab eo e- «
licere audireq; non poterant. Vnde tam graui & acerba bile animus cùm pręfecti, tum B
tortorum contra illum inflammabatur, vt cum nihil haberent supplicij, quod ei dein- «
ceps imponerent, ad extremùm laminas æneas feruentes & ignitas tenerrimis corporis «
membris affigerent. At ille, quanquam corporis membra exurebantur, firmus tamen, «
constans & immutabilis in fidei confessione perstitit: quippe, qui diuino & cęlesti fonte «
aquæ vitalis, quæ ex Christi ventre profluit, tanquam rore cùm aspersus, tum roboratus «
erat. Corpus autem testimonio fuit eorū, quæ ipsi acciderant, vtpotè vulneribus & vibi- «
cibus totum cruentatum: quod quidem sic in rugas erat contractum, vt exteriorem ho- «
1. Ioan. 4. minis formam prorsus abiecisset: in quo Christus afflictationis particeps, res præclaras «
ad suam ipsius gloriam gessit, cùm aduersarium profligando, tum cæteris præclarum «
exemplum ostendendo, nullum esse metum, vbi Dei patris charitas: nec vllam mole- «
stiam, vbi fides Christi viget. Nam quanquam impij carnifices paucis diebus post, cum «
martyrem denuò torquerent, putabant, si corporis membris superiore iam cruciatu tu- «
midis, & inflammatione quadam efferuescentibus, eadem supplicia accumularent, vel «
Miraculum in tormentis Sancto adhibitis. se illum facilè euicturos (præsertim cum ne manuum propè tractationem perferre iam «
posset) vel illum tormentis tandem extinctum, grauem reliquis horrorem incussurū: «
tamen tantum abfuit, vt in illo aliquid eiusmodi contingeret, vt etiam præter omniū «
hominum opinionem, corpus in illis posterioribus tormentis recreatum, & in integrū «
restitutum, formam priorem atque vsum membrorum recuperaret: adeò vt secunda «
illa carnificina, non inflicta pœna, sed medicina per Christi gratiā adhibita videretur. «
Biblidis martyrium. Porrò Biblidem, vnam ex eorum numero, qui fidei confessionem pernegassent, «
cum iam diabolus à se prorsus absorptam putaret, cupiens etiam per blasphemiam in «
Deum condemnationem eius augere, ad supplicium deducendam curauit, eamq; velut «
fractam & ignauam impia in nos & flagitiosa probra loqui impulit. Illa tamē in tormē «
to redijt ad se, atq; (vt ita dicā) ex profundo somno excitata est: præsenti supplicio quo- «
dammodo submonita, vt de æterna gehennæ pœna seriò cogitaret. At contrà quàm «
diabolus exspectabat, maleuolis Christianorum obtrectatoribus ex aduerso sic respon- «
det. Quomodo eiusmodi viri liberos suos deuorare in animum poterūt inducere, qui- «
Act. 15. bus ne licitum quidem sit sanguinem animalium ratione carentium comedere? Et ab «
eo tempore se Christianā ingenuè confessa est, & sorti numeroq; martyrum adiuncta. «
At

A * At cùm tyrannica crudeliaque illa suppliciorum genera per beatorum patientiã, Chri-
,, sti virtute firmatam, frustra imposita irrogataque viderentur, diabolus alias quasdam
,, machinas de integro contra illos excogitauit: nempe vt in carcerem coniecti, interdũ
,, in locis horrida caligine obsitis, & plenis molestiarum miserè iacerent: nonnunquàm
,, illorum pedes in crassas compedes impositi, distinerentur, & ad quintum vsq; foramẽ,
,, longa intercapedine interposita, distenderentur: aliquando vexarentur alijs plagarum
,, modis, quos rabidi diaboli ministri, illiusque maleuolentia suffulti, hominibus in car-
,, cerem conclusis incutere solent: vsque adeò, vt complures, quos Dominus eo pacto è
,, vita exire volebat, ibi ob fœtidum odorem & loci angustiam penitus suffocarentur.
,, Quinetiam non pauci, (in quibus illic † Dei gloria perspicuè ostẽtata erat) quamuis ita
acerbè excruciati fuissent, vt nulla curatione adhibita viderentur amplius posse vitam
protrahere, in carcere tamen superstites manebant, omni humana quidem cura & sub-
sidio orbati ac destituti: à Domino tamen tum corporis tum animæ viribus ita robora-
,, ti confirmatique erant, vt cæteros & ad fidem constanter tenendam tuendamque inci-
,, tarent, & grato admodum subleuarent solatio. Alij autem modò capti, & recentes
,, in carcerem contrusi (quorum corpora antehac tormentis subeundis callum haud cõ-
,, traxerant) pondus carceris & grauitatem minime poterant ferre, sed intus breui mor-
,, tem oppetebant. Beatus item Pothenus, cui Lugdunensis episcopatus ministerium e-
,, rat concreditum, cùm nonagesimum suæ ætatis annum præterijsset, & corporis imbe-
,, cillitate ita languesceret, vt vix posset propter virium infirmitatem, qua distinebatur,
,, liberè spirare: spiritus tamen alacritate, propter ardentem qua flagrabat martyrij cu-
,, piditatem, plurimùm recreatus, ad tribunal gestabatur: & tametsi corpus eius iam præ
,, decrepita ætate & cruciatu morbi penè exhaustum esset, anima tamen in ipso seruaba-
,, tur integra, vt per eam Christus gloriosè triumpharet. Qui quidem ad tribunal, magi-
,, stratibus ciuitatis eum comitantibus, & vniuersa multitudine varias cuiusque modi
,, vociferationes contra illum vtpotè Christianum, edente, à militibus deductus, præcla-
,, rum fidei testimonium perhibuit. Cùm enim à præside rogaretur, quis esset Christiano-
,, rum Deus? respondit: Si tu ea re dignus sis, cognosces. Inde igitur asperè & immisericor-
,, diter raptatus, varias plagas excepit, cùm ab his qui stabant in proximo, qui nihil eius
,, ætatem reuerentes, manibus pedibusque in illum contumeliosè insultabant: tum ab il-
B lis qui longius erant remoti, qui, quod singuli habebant in manibus, illud in illum con
,, iecerunt: idque propterea, quòd omnes permagnæ culpæ & impietatis loco ducebant,
,, si quisquam petulanter illum insectari vlla ex parte omitteret. nam deorum suorũ cau-
,, sam ita se vindicaturos arbitrabantur. Ille vix iam spiritum ducẽs, in carcerẽ coniectus
,, fuit: ac biduo pòst efflauit animam. Ibi verò singularis Dei prouidẽtia apparuit, & infi-
,, nita Iesu seruatoris misericordia patefacta est: quę sanè talis fuit, qualis quidem rarò in-
,, ter fratres Christianos contigisset, à diuina tamen Christi virtute ac potentia non om-
,, ninò aliena. Nam qui, vt primùm erant cõprehensi, fidem inficiati fuissent, nõ modò in
,, carcerem cum cęteris condebantur (nihil enim illis, vt tempus ferebat, negatio attulit
,, adiumenti) verùm etiam suppliciorũ eorundem erant facti participes. atq; sicut illi qui
,, ingenuè fatebantur se esse quod erant, nullo alio crimine obiecto nisi quòd Christiani
,, essent, tradebantur in custodiam: sic, isti qui fidẽ pernegarant, de reliquo in carcere tan-
,, quam homicidę & scelerati detinebantur, duplo grauiore cruciatu & angore quàm cę-
,, teri, afflictati. illos enim subleuabat lætitia ex martyrio percepta, spes promissorum,
,, charitas in Christum, sacer Patris spiritus: hos magnum & graue conscientię pondus
,, admodum vexabat, vsq; adeo vt dum per hominum frequentiam palàm gradiebañ-
,, tur, ipso vultu ab omnib. alijs facilè internoscerentur. Illi enim hilares in publicum pro
,, gressi sunt, in quorum vultu decor quidam gratia & venustate multa aspersus enituit,
,, sic vt vincula etiam, quibus velut sponsa aureãrũ fimbriarum varietate decorata, mi-
,, rè erant illustrati, egregium quẽdam ornatum illis adiecisse viderentur: tam suauem
,, item & fragrantem ex ipso Christo egredientem efflarunt odorem, vt nonnullis artifi-
,, cioso quodã vnguento & manu composito delibuti putarentur. Hi autẽ demissi, abie-
,, cti, aspectu horridi, turpi ignominiæ labe deformati, à gentilib. porrò velut ignaui affœ-
,, minatique, probris contumeliosè affecti: ac denique cũ honoratum, gloriosum & salu-
,, tare nomen Christi amisissent, perinde ac si homicidij rei fuissent, homicidæ iam appel-
,, lati. Ista vbi cæteri coràm aspexissent, magnoperè roborati erãt, & animo constabiliti.
,, Qui enim prehẽdebantur, omni memoria diabolicæ cogitationis ex animo deposita,
,, absque hæsitatione fidem suã profitentur. Istis porrò, paucis verbis obiter interiectis,
,, rursus quæ sequuntur adiungunt. His igitur rebus confectis, de reliquo martyria, quæ
,, in ipsorum vitæ exitu sufferebant, in quæque suppliciorum genera dispertiebantur,

Ruff. ca. x.

Vide annot. pag. 46. lat. a. lin. 10.

Epis. Lugdunens. Pothini martyrium.

Confessionẽ renunciantiũ deterior, quã in eadem cõstanter perdurãtiũ cõditio.

Siquidem vnam coronam beati martyres, ex vniuersis & varijs cuiusque generis flosculis contextam complicatamque, Deo patri obtulerunt. Quocirca par erat, generosos & insignes Dei athletas, vbi multiplex & varium martyrij certamen subierant, illustremque ab hostibus reportarânt victoriam, præclara immortalitatis corona decorari. Maturus ergo, Sanctus, Blandina, & Attalus, die cum bestijs dimicandi in nostrorum hominum cruciatum de industria præstituta, ad bestias ducebantur, quò publicum & cõmune gentilibus spectaculum, plenum inhumanitatis & sæuitiæ, exhiberent. Atque Maturus & Sanctus in amphitheatro omne genus tormentorum denuò subeunt, perinde ac si nihil cruciatus antea fuissent omninò perpessi: imò verò vt athletę, qui modò aduersarium per varias certaminum vices strenuè profligassent, & pro corona vitę ipsis proposita, postremũ iam certamen haberent in manib. ad conficiendum, de integro tũ verberum traiectiones, quib. homines illic plecti solent, sustinent: tum crudeles ferarũ tractus, tum alia omnia cruciamentorum genera, quæ insana & furiosa plebs alij aliunde cũ vociferatione illis infligi postulabãt, tum ferreas deniq; cathedras & ignitas illorum mẽbris suppositas, quibus corpora miserè frixa & exusta erant. & quanquã gentiles pestifero illorum nidore non absq; molestia saturabantur: tamen ne ea quidẽ re deterriti, ab insania sua desistunt, sed pergunt adhuc magis magisq; furere: quandoquidem illis in optatis erat, eorum patientiã prorsus euincere. Cæterùm ab ipso Sancto nihil aliud elicere poterant, præter illam vocem, quam ab initio de fidei suæ confessione proferre consueuisset.

1. Cor. 4.

Isti aũt martyres, quoniam in hoc ingenti certamine vita adhuc in ipsis residebat, singularium certaminum loco, quæ magna cum varietate ibi fieri solebant, illo die spectaculum vniuerso populo præbentes, ad extremum securi percutiuntur.

Bladina bestijs frustra obiecta.

At Blandina trabi ligneæ sublimis affixa, præda bestijs incursantibus obijcitur: quæ quoniã & in crucis specie suspensa cernebatur, & ardenter preces fundebat, magnã concertantium mentibus alacritatẽ iniecit: quippe in ipso certamine, ex sorore cruci suffixa, ipsum Christum, qui pro nobis crucifixus est, oculis corporeis quodammodo videbant: vti credentibus in illum pro certo persuaderetur, quòd qui pro eius gloria quicquam perpetiatur, hæreditatis sit cum Deo viuente consors & particeps futurus. Ac cũ nulla bestia eius carnem tangere vellet, à trabe mox abrepta, in carcerem iterum truditur, & ad aliud reseruatur certamen: vt per varia concertationum genera victrix facta, **B** tum tortuosum serpentem condemnationi, quam ab se auertere non posset, iurè addiceret, tum fratres pariter ad constantiam incitaret: quæ licet humilis, imbecillis, & propè abiecta virgo esset, armatura tamen Christi fortis athletæ induta, non solùm per multas cruciamentorum vices aduersarium superauit, verùm etiam per illustre illud certamen coronam immortalitatis tandem assecuta est.

** Ruff. ca. 3. Attalus ad martyrium producitur.*

* Attalus item, clarus & magni nominis vir, importuno multitudinis rogatu ad supplicium euocatus, ob rectè factorum conscientiam (siquidem ingenuè in Christiana institutione & disciplina exercitatus, fidelis semper apud nos & constans veritatis testis extitisset) alacri animo certamen ingreditur. Ac cùm vndique per amphitheatrum circumduceretur, tabula, in qua Latinis literis hæc inerat inscriptio (Hic est Attalus Christianus) illum præcedente, cumque in eum admodum petulanter populus insultaret, præses, vbi Romanum esse didicisset, mandauit vt in carcerem denuò cum reliquis qui in eodem erant, concluderetur: de quibus literas ad Cæsarem scripsit, eiusque expectauit de illis sententiam.

Attalus ob ius ciuitatis Roman. in carcerem retrusus vacillantes in fide confirmat.

Tempus verò quod interea intercedebat, illis quidem neque ociosum, neque infrugiferum fuit: sed per mortem eorum dilatam, immensa Christi clementia, quasi lumen suum propalàm profudit. Nam inter mortua ecclesiæ membra, viuorum subsidijs fuerunt ad vitam reuocata: & qui fidem confessi fuissent, ijs qui eandem pernegassent, magna beneficia detulerunt. atque adeò permagna lætitia matri & virgini Ecclesiæ exorta est, cùm eos quos ab ortu tanquam mortuos eiecisset, viuos & incolumes recuperasset. Illorum enim hortatu & exemplo complures qui fidem negassent, erant tanquã in vtero matris Ecclesiæ iterum concepti, iterũ in membra formati, iterum ad vitam reducti, iterum deniq; ad fidem suam confitendam perdocti.

Ezech. 18.

Atq; cùm ad vitam essent restituti, & virib. confirmati, suauitatem Dei (qui non vult mortem peccatoris, sed pro sua benignitate eum ad pœnitentiam inuitat) animis haurientes, ad tribunal spontè accedunt, vt iterũ à præside de fide denuò rogarentur.

Cæsaris rescriptum de supplicio Christianorum.

Nam cũ Cæsar responsum per literas misisset, illos qui fidem Christi confiterentur, tympanis esse torquendos: hos autem qui eandem inficiarentur, in principio mercatus (qui hic celebrari solet, quique est propter frequẽtiam hominum ex omnib. cò gentibus commeantium, multorum sermone nobilitatus) liberos dimittendos: præses beatos martyres, tanquã spectaculũ & gloriosam pompam de illis multitudini pręstaturus, ad tribunal deduci iubet: iterũ in quæstionem vocat:

A cat: datque sententiam, vt qui municipes Romani essent, securi percuterentur: reliqui autem amandarentur ad bestias. Christi verò gloria in his qui antea fidem abnuerant, tunc tamen præter gentilium opinionem eandem ingenue confitebantur, magnoperè illustrata fuit. Etenim illi cũ priuatim in quæstionem dati essent, quasi pro certo absoluendi: tamen se Christianos verè confitentes, martyrum choro adijciebantur. Alij autem falsi Christiani à fide penitùs lapsi, qui neque vestigium aliquando fidei, neque sensum & significationem vestis sponsalis, neque cogitationem timoris Dei in animis insidentem habebant: sed per nequam eorum conuersationem, viam veritatis contumelijs affecerant: hoc est, filij perditionis, foris extra Ecclesiam permanserunt: cæteri vniuersi fuère in Ecclesiam denuò ascripti. De quibus cùm haberetur quæstio, Alexander quidam genere Phryx, arte & scientia medicus, multis annis in Gallia commoratus, omnibus ferè propter charitatem erga Deum & liberam in verbo prædicando alacritatem cognitus (non enim doni & muneris Apostolici expers erat) cùm astaret tribunali, & illos fratres nutu ad fidei confessionem hortaretur (ijs qui vndique tribunal circumsistebant, videbatur tanquam parturiens) populi multitudo confessionem eorum qui antea inficias iuissent, ægrè ferens, contra Alexandrum, tanquam eius rei caput & authorem, vociferari cœpit. Vbi verò præses instabat, sciscitabaturque quis nam esset: respondet, se Christianum esse. Vnde præses ad iracundiam prouocatus, illum condemnat ad bestias. Postero autem die eandem cum Attalo dimicationem (præses enim, quò populo gratificaretur, Attalum denuò bestijs obiecit) Alexander ingreditur. Hi duo in amphitheatro omnes machinas ad eorum cruciatum excogitatas, tanquam præteruecti, maximumque certamen perpessi, ad extremum gladio feriuntur. Alexander autem neque ingemuit, imò vero ne gry ore extulit: sed interiore mente & cogitatione, quasi cum Deo sermones contulit. Attalus, vbi in ferrea cathedra iam candenti esset impositus, & eius incẽdio ambùstus, quãdo nidor & fumus è corpore in sublimi ferebatur, Latino sermone multitudinem sic affatus est: Ecce ecce, hoc quod vos præstatis, est homines vorare. Nos quidem neque voramus homines, neque aliud quicquam sceleris patramus. Rogatus tandem, quod nomen Deus haberet? respondet: Deum nomen non habere, more hominum. Quibus omnibus confectis, postremo die singularium certaminum aduentante,
B Blandina, & adolescens Ponticus, circiter quindecim annos natus (hi autẽ quotidie introducebantur ad reliquorum supplicia contemplanda) in amphitheatrum inferebantur, vrgebanturque per gentilium idola iurare. Ac quoniam illi perstabant constantes, & ea despicatui ducebant, væsana multitudo contra illos asperè & ferociter sæuiebat, adeò vt neque adolescentuli commiserarentur ætatem, neque mulierem omninò reuererentur. Omnibus igitur tormentis eos obiectare, & per quoduis supplicij genus vndique agitare cœperunt: & sine intermissione nunc hanc, nunc illũ, per ipsorum deos iurare impellebãt. Cæterùm hoc nullo modo poterant efficere. nam Ponticus, qui ita à sorore erat exuscitatus, vt gẽtes eam esse animaduerterent quæ illum cohortata fuisset, confirmassetq́;, post omnia cruciamentorum genera viriliter & magno animo tolerata, extremum spiritum edidit. Beata Blandina omnium postrema, tanquam nobilis & generosa mater, vbi liberos animauerat ad pœnam, & victores ad Christum regem præmiserat, ipsa eosdem cum liberis certaminum cursus remensa, ad eosdem lætitia gestiens, ac de ipso vitæ suæ exitu permagno gaudio exultans, properabat: non quasi ad bestias crudeliter proiecta, sed ad cœnam sponsi amicè inuitata. Atque post verbera, post bestiarũ laniatus, post sartaginis exustionem, ad extremum in rete inuoluta, tauri ictibus obiectatur. Quæ cũ ab animali illo diu multumque icta exagitataque fuisset, ac nullum sensum cruciamentorum, quæ hactenus ei obtigissent, partim propter spem qua Dei promissis firmè adhærescebat, partim propter colloquia quæ intra se cũ Christo cõferebat, omninò haberet, tandẽ ense ingulata fuit. Vnde gentes ipsæ palã testabantur, mulierẽ apud se nunquã tot tamq́; acerba tormenta, tam cõstanter pertulisse. Verùm eorum rabies & crudelitas in sanctos nõ ita exaturata fuit. Nam ab immani & furiosa bellua, diabolo, immanes illæ & barbaræ gentes exagitatæ, vix, aut ne vix quidem à furore suo aliquando acquieuerunt: imò verò in corporibus martyrum suam de integro contumeliam cœperunt & maleuolentiam exercere. Nam quamuis martyrum constantia penitùs essent superatæ, tamen quia omnem humanam rationem omnino exuissent, illorũ amentia minimè fuit retardata, repressaq́;: sed acerba bilis cùm prælidis, tum populi, (qui quidem in nos lethale odij sui virus euomebant) tanquã immanis belluæ magis magisq́; incensa, sic vt Scriptura verè impleretur: Impius adhuc impiè agat, & iustus iustificetur adhuc. Etenim corpora eorũ quos carceris pestifer odor & cruciatus suffocauerat, canibus laceranda obijciunt: studioseq́; nocte

Pseudochristianorum defectio. *Matth. 22.* *2. Pet. 2.* *Alexander Phryx medicus, eiusdemque martyrium.* *Attalus & Alexander bestijs obiecti.* *Attali martyrium & Alexandri.* *Blandinæ & Pontici martyrium.* *Blandinæ constantia.* *Sæuitur in corpora martyrum.* *Apocal. 22.*

A noctedieq; obseruant, ne quisquam è nostris illa tumulis mandet. Tandem verò martyrum in amphitheatro interfectorum membra, quæ nec bestiæ adhuc vorarant, nec ignis absumpserat, partim minutatim dilaniata, partim instar carbonũ ambusta, quinetiam securi percussorũ capita vnà cũ corporum truncis collecta, dies complures similiter militum excubijs insepulta custodiunt. Porrò alij fremere, & dentibus contra eos frendere cœperunt, toto animo connitẽtes aliquã grauiorem in ea exercere contumeliam. Nonnulli irrisione ludere, & falsos cachinnos tollere, summaq; commendatione & præconio idola sua efferre: quibus quidem tanquam authoribus, pœnam & vltionem Christianorum acceptam retulerunt. Non pauci, quanquam factis aliquanto modestiores erant, & de illorum afflictatione aliquantum condolescere videbantur, verbis tamen eos acerbè vexare, ad hunc modum: Vbi iam illorum Deus? Quid illis hæc profuit religio, quam suæ ipsorum vitæ præposuerunt? Quæ ad gentilium crudelitatem pertinebant, talem habebant varietatem. Quæ autem ad nos, videbantur sanè magnum mœrorem propterea in se complecti, quòd martyrum corpora humo tegendi nulla dabatur facultas. Neque enim nox ad hanc rem aliquid afferre præsidij, neq; magna pecuniæ vis eorũ animos flectere, neque preces vlla ex parte placare poterãt: sed nulla nõ ratione & via corpora illa erant assiduè ab illis obseruata: & id quasi in magno lucro deputatum, si penitùs inhumata iacerent. Paulò pòst etiam ista addunt: Martyrũ corpora sex dies continuos sub dio iacentia, & maxima ignominia affecta, pòst autem ab impijs illis & facinorosis carnificibus exusta, inque cineres redacta, in Rhodanum fluuium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quò nullæ quidem illorum reliquiæ amplius super terram restarent. Ista eo consilio patrabant, quòd Deum se posse vincere, & illis regenerationem corporum prorsus eripere arbitrati sunt, quò ne vlla quidem (sic enim dicebant) spes resurrectionis illis reliqua fieret: qua freti, inquiunt, non solùm peregrinam quandam & nouam nobis induxerunt religionem, verùm etiam neglexerunt penitùs tormenta, & prompto atque alacri animo ad mortem properârunt. Iam videamus, vtrum sint resurrecturi, & vtrum illorum Deus ipsos iuuare, & è manibus nostris eripere possit. Eiusmodi persecutionis tempestas, regnante Imperatore (de quo docuimus) istis Christi ecclesijs obtigit. Vnde certè, quænam fuerint in reliquis prouincijs eodem tempore factitata, coniectura assequi poterimus. B

Probra gentilia in Christianos.

Martyrum corpora in cineres redacta, cineres ipsi in Rhodanũ abiecti.

Quomodo Sancti Martyres, lapsos in persecutione humaniter excipiendo medebantur.

CAPVT II.

Illas item voces ex eadem Epistola depromptas, in hunc sermonem includere operæpræcium arbitramur, quibus modestia & singularis martyrum (quos diximus) benignitas hoc ferè modo descripta sit. Isti verò ipsius Christi (qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: † sed seipsum exinaniuit, formam serui accipiens) tam verè æmuli & imitatores erãt, vt quãuis in tali gloria & splendore locarẽtur, & nõ semel & iterum, sed sæpius, vt martyres decet, pro fidei cõfessione acerba tormenta perpessi, bestijs obiecti, ab eisdẽ denuò ablati, ignito ferro exusti, vibicib. liuidi, vulneribus vndiq; inflictis excruciati: nõ tamen se ipsi martyres esse prędicarẽt, neq; cuiquã nostrùm copiã facerent illos eo nomine appellandi: sed si quisquã nostrûm eos vel per literas, vel per sermonẽ, vt martyres, fortè salutauisset, grauiter eũ reprehenderẽt. Libẽter enim martyris appellationẽ Christo, fideli & vero martyri, primogenito mortuorũ, duci & authori vitę quę est ex Deo, cõcesserant: martyrũ etiam qui iã ad Christum ex hac corporis custodia migrauissent, nos nõ grauatè in memoriã redegerunt, dixeruntq;: Illi iam verè sunt martyres, quos Christus propter fidei confessionem ad se recipere dignatus est, & quorũ martyrium ipso præclaro vitæ exitu tanquã sigillo certissimo obsignauit. Nos aũt tenues solũ & abiecti Christi nominis confessores atque fratres obsecrabant cum lachrymis, vt preces pro illis ardenter & obnixè Deo funderent, quò ipso discessũ è vita opus, quod Deus tam benignè in illis incœpisset, cumulatè expleretur. Et quamuis non modo libera responsa gentilib. dando, sed etiam patientia, magnanimitate, fidenti animi robore, cõtra omnes cruciatus, se generosos ac strenuos palã ostendendo, vim & virtutem martyrij perspicuè declarassent: tamen timore Dei referti, martyrum appellationem, qua fratres illos donare voluissent, ab se repellere studebãt. Et iterũ paucis verbis interiectis, sequuntur ista. Humiliauerunt se sub manu potenti, qua iam satis exaltati sunt. Dum in vita manebant, defendere omnes, neminem accusare: omnes è vinculis eripere, colligare neminem conaban-

† Vide hic annot. pagin 48. lat. 1. lin. 10.

Modestia martyrum laudẽ martyrij a versantium.

Martyrum erga suos persecutores beneuolentia.

A conabantur. Pro illis qui supplicia eorum corporibus inflixerant, exemplum Stephani perfecti martyris imitati, benignè orare, dicentes: Domine ne statuas illis hoc peccatū: Quod si pro eis qui ipsos tam contumeliosè torsissent, precabantur, quanto magis pro fratribus idem ipsum præstiterunt? Hæc item paulò longius sermonem producentes, adnectunt. Grauissimum autem bellum ab illis, propter ingenuam erga fratres charitatem, cum ipso diabolo ideo susceptum erat: quòd tantoperè nitebantur, vt voracem illius tanquam malæ bestiæ gulam stringendo, eos viuos denuò euomere cogerent, quos prius tanquam mortuos se penitùs deuorasse putauerat. Non enim illi fratrum imbecillorum lapsu gloriabantur: sed quæ dona ipsis per Dei gratiam affatim suppetebant, aliis qui maioris opis indigerent, benignè largiebantur: atque adeò velut matris indulgentis misericordia commoti, multas lachrymas pro eorum salute in conspectu Dei patris profundebant, vitam illis flagitabant: vitam concessit Deus: vitā etiam cum proximis communicārunt: victores in omnibus ad Deum profecti sunt: pacem amplexati, pacem nobis commendārunt: cum pace deniquè ad Deum decesserunt: non matri Ecclesiæ molestiam & angorem, non fratribus bellum & seditionem, sed gaudium, pacem, concordiam & charitatem reliquerunt. Ista igitur de beatorum illorum martyrum amore, quem erga fratres qui fide excidissent, declarabant, ad legentium vtilitatem hoc loco posuimus, quò inhumanus & crudelis animus eorum qui deinceps erga debilia Christi membra in aliquod peccatum delapsa, tam inclementes & ferreos seipsos ostendebant, perspicuè coarguatur.

Acto 7.

Martyrū erga fratres charitas.

Qualis à Deo visio Attalo martyri per quietem apparuerit.

CAPVT III.

Huc refer Nicephor. cap. 18. li. 4.

EAdem porrò epistola de Martyribus suprà memoratis perscripta, aliam etiam historiam dignam planè memoria continet: quam isto loco, quò à lectoribus cognoscatur, citare nō grauabimur. Ea huiusmodi est. Alcibiades, vnus ex illorum martyrum numero, vitam admodum duriter & austerè instituens, nullum omninò ante illud tempus cibum capessere, sed pane so-

B lo & aqua vti solet. Qui cùm in carcere eodem modo vitam degere in animo haberet, Attalo post primum certamen quod in amphitheatro confecerat, indicatum est, Alcibiadem parum consideratè fecisse, cùm & Dei creaturis ipse vti nollet, & alijs etiam inde quoddam offensionis exemplar relinqueret. Alcibiades igitur à fratribus tandem persuasus, omnia cibaria deinceps absque delectu capessebat, & gratias agebat Deo. Nō enim diuina gratia istos suo benigno obtutu destitutos reliquerat: sed Spiritus sanctus illis semper præsto dabat consilium. Ista isto modo sint exposita. Cùm Montanus, & Alcibiades, & Theodotus in Phrygia iam tum prophetandi opinionem apud complures adepti fuissent (permulta enim diuina gratia largiente miracula, operaque stupenda ad illud vsque tempus per varias ecclesias edita, fidem multis faciebant, illos etiam donum prophetiæ fuisse consecutos) cūq; de istis hominibus cōtrouersia orta esset: fratres rursus, qui in Gallia habitabant, priuatum iudicium, idque prudens & rectum cumprimis, de eisdem, epistolæ, quam diximus, subiunxerunt: nonnullasque ac varias martyrum literas, qui apud ipsos mortem oppetebant, quas cùm adhuc tenerentur in vinculis, non modò fratribus in Asia & Phrygia, verùm etiam Eleuthero episcopo Romano (quem vehementer rogabant, vt pax & concordia in ecclesijs constitueretur) exarabant, eidem epistolæ adiecerunt.

Ciborum delectus Alcibiadis neglectus.

Montanus, Alcibiades, Theodotus prophetæ.

Quomodo Martyres Irenæum per epistolam commendauerint.

CAPVT IIII.

Huc refer Nicephor. ca. 13. 14. 15. lib. 4.

IIdem porrò martyres Irenæum, ecclesiæ Lugdunensis id temporis presbyterum, per literas eidem episcopo Romano scriptas, plurimùm commēdabant: permultaque viro illi virtutis dabant testimonia, sicut ipsa literarum verba declarant ad hunc modum. * Te in Deo omnib. in rebus perpetuò, pater Eleuthere, valere optamus. Has literas ad te perferre fratrem nostrum Irenæū, & ministerij consortem, rogauimus: teq; obsecramus, vt illum, vtpotè studio incredibili erga testamentum Christi flagrantem, gratia & beneuolentia præ cæteris complectaris. Quod si locum & gradum ecclesiastici ministerij vim & facultatem habere, iusticiæ cuiquam impertiendæ animaduerteremus, hunc vt presbyterum Ecclesiæ (hoc nanq; munus obtinet) in primis tibi commendassemus. Verùm quid attinet martyrum catalogum in eadem, quā citauimus, epistola comprehensum recensere? qui partim capite obtruncato occubuerunt, partim bestijs dilacerandi, proiecti fuerunt, partim in ergastulum conclusi vitam amisse.

** Ruff. ca. 4.*

Irenæus presbyter Lugdunensis à martyrib. Galliæ cōmendatus Eleuthero Pontif. Rom.

amiserunt? Quid item numerum confessorum commemorem, qui ad id temporis fuẽ. A re superstites? Perfacilè enim (si cui visum fuerit) licet ista plenissimè cognoscere, modò illam epistolam, quam in libro nostro de martyribus, vt dictum est, posuimus, accuratè voluerit euoluere. Sed de rebus Antonino regnante gestis, ita à nobis explanatum sit.

Eusebij liber de martyrib.

Quomodo Deus auditis nostrorum precibus, M. Aurelio Cæsari pluuiam de cælo miserit.

CAPVT. V.

Ruff. cap. 5.

M. Aurelius Cæsar, Antonini frater.

Melitina legio.

ANtonini fratrem M. Aurelium Cæsarem, fama est, contra Germanos & Sarmatas aciem instruentem, cùm exercitus illius ingenti siti opprimeretur, omninò nõ habuisse quid ageret. Vnde milites in ea legione quæ Melitina appellabatur (quæ sanè ab illo tempore ad hanc nostram ætatẽ magnoperè propter fidem commendata est) in ipsa acie contra hostes instructa, genibus humi positis (vt nobis, cùm oramus, in more est) se ad preces Deo adhibẽdas totos conuertisse dicuntur. Ac dum hostes eiusmodi spectaculum magnoperè mirabantur, aliud quoddam multò admirabilius, statim insecutum fertur. Fulmen enim hostes in fugam vertisse, eosque interemisse: & imbrem in exercitum eorum qui diuini numinis opem implorauerunt, de cælo affatim ruentem, cum vniuersum (qui parum aberat quin præ siti intolerabili iam extingueretur) refecisse, recreasseque. Eadem histo ria apud gentiles scriptores, qui longè à nostra religione dissentiunt, quique laborem cœperunt ea quæ illis temporibus gerebantur literis persequendi, commemoratur. Cõmemoratur etiam à nostris: sed à gentilibus scriptoribus, vtpotè à fide alienis, quanquã miraculum illud ponitur, tamen quòd nostrorum hominum precibus euenerit, ex eorum scriptis minimè certè constat: at à nostris, vtpotè veritatis fautoribus, simplici quadam oratione, & minimè fucata, res verè, vt edita fuit, explicatur. Ex quorum numero est & Apolinarius: qui affirmat, legionem, cuius precibus miraculum edebatur, latino sermone Fulmineam vsque ab illo tempore appellatam: illudque nomen rei euentum scitè exprimens, ab Aurelio Cæsare ei tributum: & Tertullianus quoque in Apologia, quam suprà citauimus, Latinis literis pro fidei nostræ propugnatione conscripta, Senatuique Romano dedicata, istarum rerum testis fidelis & locuples est, hancque historiã certiore argumento & longè euidentiore cõfirmat. sic enim scribit. De tot exinde principibus ad hodiernum, diuinum humanumque sapientibus, edite aliquem debellatorẽ Christianorum. At nos contrariò edimus protectorem. Si literæ M. Aurelij grauissimi imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum forte militum precationibus impetrato imbre discussam contestatur, sicut omnino palàm ab eiusmodi hominibus pœnam dimouit: ita alio modo palàm dispersit, adiecta etiam accusatoribus damnatione, & quidem tetriore.† Quibus idem author ista adiungit: Quales ergo truces leges istæ, quas aduersus nos soli exercent impij, iniusti, turpes, dementes, vani? Quas Traianus ex parte frustratus est, vetando inquiri Christianos. Quas nullus Adrianus, quanquam curiositatum omnium explorator: nullus Vespasianus, quanquam Iudæorum debellator: nullus Pius, nullus Verus impressit. Sed ista, vt lubet. Nos ad historiam deinceps veniamus.

Pluuia Christianorũ militum precib. impetrata. Vide Suidam, Dionem, & Claudianum.

Fulminea legio.

Tertul. in Apologetico ca. 5 etiã in li. ad Scapulã, de fuga in persecutiõe. Hic verba ipsius Tertull. citauimus, nõ græca conuerti.

Huc refer Nicephor. cap. 12. li. 4. Orosium lib. 7 ca. 15. Iulium Capitol. in Marco philos. Eutropiũ lib. 8.

† Diui fratres huius beneficij memores non modo persecutionem Christianis remiserũt, sed etiam religionẽ confirmârunt, & ad honores pub. aditũ patefecerũt promulgata cõstitutione, B cuius mentionẽ facit Vlp. l. generaliter. §. fin. ff. De decuri. Eis inquiẽs, qui Iudaicã superstitionẽ (Christianã professionẽ intellige) sequũtur, Diui Verus & Antoninus honores adipisci permiserũt. Sed & necessitatẽ eis imposuerũt, qui superstitionẽ eorum non læderent.

Enumeratio Romanorum Episcoporum.

CAPVT VI.

Ruff. cap. 6.

Potini mors. Irenæus Lugdunens. episcopus eius successor Polycarpi auditor

CVm *Potinus vitæ suæ cursum ad nonaginta annos produxisset, & vnà cũ alijs in Gallia martyribus è vita migrasset: Irenæus ecclesiæ Lugdunensis episcopatum, quem Potinus gesserat, capessit. Hunc ineunte ætate, Polycarpi auditorem fuisse cognouimus. Qui in tertio libro operis sui contra Hæreses editi, dum Rom. Pontificum successionem tradit, eorum etiam catalogum ad Eleutherum vsque (vnde licet conijcere, illud ipsum opus ipsius Eleutheri memoria, cuius tempora iam percurrimus, ab eo compositum esse) recenset ad hunc modum. Beati Apostoli, vbi fundamenta Ecclesiæ præclarè posuerant, & eam prouidè sapienterque exædificauerant, Lino Pontificatus ministerium concrediderunt. Huius Lini meminit Paulus in epistolis ad Timotheũ. Cui successit Anacletus. Post cuius mortem tertio loco ab Apostolis Clemens Pontificatum sortitò capit: qui & beatos Apostolos oculis viderat, & cum illis de fide communicauerat, & Apostolorum adhuc prędicationem recenti tenebat memoria, eorumque traditiones propè in conspectu & ante oculos positas habebat. Neque ille solus. nam id temporis multi ab Apostolis eruditi, etiam superstites erant. Clemente Pontificatum gerente, seditio non exigua illa quidem, inter fratres Corinthi excitata fuit: vnde ecclesia Romana epistolam scriptam ac cura-

Rom. episcoporũ catalogus, ex Irenæo.

*Huc refer Nicephor. ca. 14. 15. lib. 4.

Irenæus lib. contra hæres.

A curatissimè cò misit, qua illos cùm ad pacem cohortata est, tum pristinæ eorũ fidei memoriam renouauit, tum denique traditionem nuper ab Apostolis acceptam ante oculos proposuit. Paulo post idem sic loquitur: Clementi huic successit Euarestus, Euaresto Alexander: deinde Xystus pontifex ab Apostolorum temporibus sextus constituitur. Quo mortuo, Telesphorus delectus est, qui præclarè & generosè martyrium subijt. Tum Hyginus: deinde Pius: post Anicetus illo munere potiebatur: Soter Aniceto proximè succedit. Iam duodecimo loco ab Apostolis Eleutherus pontificatus ministerium obtinet. Vnde traditio in Ecclesia ab Apostolis gradatim deriuata, & syncera veritatis prædicatio eodem ordine, eadem episcoporum successione in Ecclesia ad nostram vsq; ætatem continuata est. Hæc Irenæus, admodum congruentia cum serie historiarum, quæ superiore nostro sermone percursæ sunt, conscripsit, in libris illis (sunt autem quinque numero) quos de Falsæ doctrinæ refutatione inscripsit. *Irenæi contra Hæreses libri quinque.*

Quomodo ad ea vsque tempora, per fideles admirandæ virtutes edebantur.

CAPVT VII.

Huc refer Niceph. c. 13. lib. 4.

IDem porrò Irenæus in Secundo Libro eiusdem operis, clara diuinæ & admirabilis virtutis indicia in ecclesijs quibusdã ad suam ętatem residua fuisse, his ferè verbis perspicuè commonstrat: Plurimum abest, vt heretici possint mortuũ suscitare: sicut Dominus ipse, sicut eius Apostoli, prædicationis subsidio adiuti, sicut alijè fratribus complures suscitârunt. Sæpenumero autem aliqua de caussa necessaria illud ipsum postulante, spiritus mortui (propterea, quòd tota Ecclesia illius loci, vbi eiusmodi res gerebatur, cum ieiunio, & multa intercessione Deum orabat) in corpus rediit, & hominis vita sanctorũ precibus donata est. Rursus paululum in oratione progressus, sic ait: Quòd si Dominum non reuera quidem, sed oculos hominũ, quasi visis perstringẽdo, ista edidisse dixerint: illos ad Prophetarum libros deducemus, ex illisq; ostendemus perspicuè, omnia de illo ad eum modum & prædicta esse, & verè post euenisse, & eum solum Dei filium esse. Quapropter, qui verè sunt eius discipuli, in nomine illius per gratiam ab illo acceptam eiusmodi præstant, quo reliquis hominibus B gratificentur, sicut quisque eorum ab eo donum acceperit. Quidam enim dæmones sic pro certò & verè eijciunt, vt non rarò hi, qui malis & nequam spiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in Ecclesia & fidelium hominum societate constanter perseuerent. Nonnulli rerum futurarum præscientia, diuina visione & prædictione prophetica imbuuntur. Alij eos, qui grauibus morbis affictantur, per manuum impositionem curant, & ad pristinam valetudinem restituunt. Iam verò, vt diximus, mortui suscitati sunt, & multos annos post apud nos commorati. Quid plura? Dona sanè ne dicẽdo quidem numerari poterunt, quæ Deus Ecclesiæ per vniuersum mundum diffusæ donauerit, quibusq; illa in nomine Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi, in dies singulos multa miracula ad gentium vtilitatem efficit, & neque quenquam dolo & fallacijs deludit, neq; hæc agit pecuniæ cupiditate, aut quæstu ducta. Nam sicut à Deo accepit gratuitò, sic cuiq; gratis subministrat. Alio loco idem author scribit: Multos fratres in Ecclesia ipsi audiuimus, qui & dona prophetiæ habent, & varijs linguis per Spiritus sancti gratiam loquuntur, & occulta hominum in apertum proferunt ad aliorum commoditatem, & mysteria Dei perspicuè & euidenter aperiunt. Ista de varietate donorum, in eorum animis, qui eisdem digni habebantur, ad tempora modò commonstrata residentium, hactenus disseruimus.

Ruff. cap. 7. Irenæus c. 57. & 58. lib. 2.

Dona Ecclesiæ à Deo donata innumera.

Quomodo Irenæus diuinarum Scripturarum meminerit.

CAP. VIII.

Huc refer Niceph. c. 14. lib. 4.

QVoniam autem in ipso nostri Operis exordio polliciti sumus, nos, prout se offerret occasio, voces veterum ecclesiasticorum presbyterorum & scriptorum propositaros, quibus traditiones de Scripturarum omnium testata consignataq; authoritate approbatarum ad illos delatas declarauerunt (ex quorum numero erat Irenæus) deinceps huius authoris verba ea de re perscripta proferamus: & primùm ea, quæ de sanctorum Euangeliorum libris ab eo posita sunt, quæ ita se habent: Matthæus, dum Petrus & Paulus Romæ Dei verbum prædicabant, & Ecclesiæ iaciebant fundamenta, Euangelium inter Hebræos, proprio illorũ sermone edidit. Quo quidem edito, Marcus discipulus & interpres Petri, ea quæ ab eo prædicata acceperat, scriptis mandauit. Lucas Pauli comes, euangeliũ ab eo prædicatum, in

Ruff. cap. 8.

Irenæi de Euangeliorum scriptis testimonium. lib. 3. cap. 1.

librum cõgessit. Deinde Ioannes discipulus Domini, qui supra pectus eius recubuerat, dum Ephesi in Asia versabatur, euangelium in lucem extulit. Ista in tertio (quem suprà posuimus) libro eiusdem operis explanantur. In quinto autem, de Apocalypsi Ioannis, & supputatione numeri nominis Antichristi disserit. Cum hæc ita se habeant, & in omnibus emendatis atque antiquis exemplaribus Apocalypseos numerus ita positus sit: & hi qui Ioannem coràm viderunt, testimonio suo comprobent: & ratio nos idẽ doceat: numerus certè nominis bestiæ secundum Græcorum supputationem per literas quæ in eo sunt, continebit sexcenta sexaginta sex. Atque paulò longius sermone prouectus, de eodem nomine iterum verba facit. Nos de nomine Antichristi quicquam constanter ac pro certo affirmandi periculum subire nolumus. Nam si isto temporis momẽto nomen illius palàm esset diuulgandum, non dubium est quin ab eo qui illam vidisset reuelationem, fuisset euidenter explicatum. Non enim longinquo abhinc temporis spacio, sed nostra propè memoria, sub finem imperij Domitiani visa est. Hæc ab eo quem diximus, de Ioannis Apocalypsi traduntur. Prioris etiã epistolæ Ioannis meminit, multaque ex illa citat testimonia. Pari ratione & prioris Petri. Librum item Pastoris non modò legendo cognouit, sed etiam approbatione confirmauit. Præclarè (inquit) loquitur liber (cum librum Pastoris intelligit) qui sic loquitur: Primùm omnium vnum Deum esse credito, qui omnia condidit, omnia coagmentauit: & quę sequuntur. Et quibusdam etiam vocibus ex Salomonis libro de Sapientia petitis ferè ad verbum, hoc modo vtitur. Visio Dei est immortalitatis effectrix. Immortalitas autem facit Deo appropinquare. Libros quoque presbyteri cuiusdam Apostolici, cuius nomen præterit silentio, memorat: interpretationes etiam eiusdem in literas sacras proponit. Iustini porrò martyris & Ignatij mentionem facit, atque testimonia ab eorum scriptis deprompta citat. Idemq; pollicetur, se libro quodam separatim edito è Marcionis scriptis Marcionem ipsum refutaturum. Quinetiam de diuinarum Scripturarũ interpretatione à Septuaginta edita, audi quæ scribat, his ferè verbis. Deus homo factus est, & ipse Dominus nos saluos fecit, signo Virginis rei Achaz dato: at non, vt quidam aiunt, qui Scripturas audent interpretatione deprauare, hoc pacto: Ecce adolescentula concipiet, & pariet filium: sicut interpretatus est Theodotion Ephesius, & Aquila Ponticus, vterque Iudæus proselytus. Quos Ebionæi secuti, ex Ioseph Christum prognatum ferunt. Quibus non multò pòst ista subnectit. Antequam Romani summum totius orbis obtinerẽt imperium, Asia adhuc Macedonum ditioni subiecta, Ptolemæus Lagi filius magno studio incensus bibliothecæ, quam Alexandriæ extruxerat, omnium scriptorum libris qui erant accuratè elaborati, exornandæ, postulauit à Hierosolymitanis, vt ipsorũ scripturas ab Hebraico sermone in Græcum conuersas habere posset. Illi verò (adhuc enim Macedonum paruerũt imperio) septuaginta seniores, cùm sacarũ literarũ, tum vtriusque linguæ inter ipsos facilè peritissimos, ad Ptolemæum, quò illud quod ab eo erat postulatum, plenè exequerentur, miserunt. Ille autem separatim de illis periculum facere cupiens, cautione quidem adhibita, ne fortè in vno loco constituti, communi consensu veritatem Scripturarum sua interpretatione occultarent, eos ab ipsis mutuò semouit, mandauitque vt singuli eundem Scripturæ librum interpretarentur. Atque idem ipsum in omnibus libris præstitit. Tandem verò cum coram Ptolemæo in vnum conuenissent, & suam quisque cum alijs conferret interpretationem, ibi & Dei gloria magnopere erat illustrata, & illæ Scripturæ verè diuinæ propterea cognitæ, quòd singuli interpretes eas non solum eisdem sententijs, sed eisdem omnino verbis à principio ad finem vsque expressissent: adeò vt gentes quæ præstò aderant, illas scripturas instinctu diuino explicatas faterentur. Nec mirum sanè est, Deum istud effecisse: qui etiam, cum Scripturæ, dum populi Israelitici captiui sub Nabuchodonosor tenebãtur, penitùs interijssent, & Iudæi post annos septuaginta in patriam redijssent, deinceps temporibus Artaxerxis, Esdram sacerdotem ex tribu Leui diuino spiritus sui afflatu incitauit, vt cùm libros omnium Prophetarum qui antegressi fuissent, de integro conscriberet, tum legem à Moyse promulgatam populo de integro restitueret. hæc Irenæus.

Iohannis Apocalypsis. — *Numerus bestiæ in Apocalypsi Antichristi nomen.* — *Vide Irenæum circa finem lib. quinti.* — *Epistolæ priores Petri & Pauli Pastoris lib.* — *Lib. 3. cap. 23. 24. 25.* — *Esa. 7.* — *Septuaginta interpretum historia, de qua etiã Iusti nus Mart. in παραινετικῷ πρὸς Ἕλληνας, fol. 17. sub finem. Vide autem & Aristeã.* — *Scripturæ S. interitus per Esdram restitutus.*

Quintus liber hinc iam porro vsque ad cap. 8. lib. 6 continet acta sub Commodo, Pertinace, Iuliano, Seuero, annis triginta & vno: Huc refer Iulium Capitolinum, Aelium Spartianum, Aelium Lampridium. Herodianum lib. 1. 2. 3. Eutrop. lib. 8. Oros. lib. 7. cap. 16. 17. Huc adde Vitas Rom. Pontif. Victoris & Zepherini.

Ruff. cap. 9.

Qui episcopi, Commodo regnante, Alexandriæ fuerint.

CAPVT IX.

Iulianus episc. Alexandriæ. — Cõmodus Imp. Anno Chr. 182 — Vide Nicepho. lib. 4. cap. 19.

CVm Antoninus decẽ & nouem annos continuos regnasset, Cõmodus imperij gubernacula suscipit. Primo anno eius regni, vbi duodecim annis Agrippinus fuisset Alexandrię episcopatu perfunctus, Iulianus in eius locũ surrogatus est.

DE

A

De Pantæno Philosopho. CAPVT X.

Huc refer Niceph. ca. 32. lib. 4.

Ruff. ca. 10.

EOdem tempore Pantænus, vir omni humaniore literatura præstantissimus, institutioni Christianorum illic præficitur: quo quidem in loco consuetudine ab antiquis temporibus ducta, sacrarum literarũ schola habebatur, quæ est ad nostram vsque ætatem continuata: quam sanè ab hominibus cum politiore doctrina & eloquentia minè instructis, tum sacrarum literarum studio probè exercitatis frequentatam accepimus. Pantænus (de quo paulò antè dixi) disciplina philosophorũ qui Stoici appellati sunt, institutus, eodẽ temporis momento cum primis excelluisse traditur. Quem amore ardentissimo erga sacram Scripturã flagrantem, tantum studij in illa propaganda posuisse ferunt, vt præco Euangelij gentibus, quæ Orientẽ incolebant ordinatus, ad Indorum vsque regiones sese cõferret. Erant autem, erant inquam ad id temporis complures verbi prædicatores, & fideles nuncij, qui diuino Apostolorum imitandorum studio inflammati, magna adiumenta cùm ad verbum Dei in animis hominum exædificandum, tum ad idem augendum afferebant. Quorum è numero vnus erat Pantænus ille, quem ad Iudæos perrexisse diximus: vbi (vt fertur) Euangelium Matthæi (quod ante eius aduentum ibi fuerat receptum) in manibus quorundã, qui in illis locis Christũ profitebãtur, reperit: q̃bus Bartholomæum, vnũ ex Apostolis, prædicasse, illisq́; Matthæi Euangelium literis Hebraicis scriptum reliquisse, & illud ipsum ad monstratum tempus reseruatum constat. Iste Pantænus propter multa rectè facta, & virtutes eximias, tandem scholæ illi Alexandrinæ præficitur: qui tum sermone coràm, tum scriptis, diuinorum institutorum & religionis tanquam thesauros hominibus proposuit.

Schola Christiana Alexandriæ præfectus Pãtænus.

Pantænus Indis prædicauit Euangeliũ.

Vide Hieron. in Catalog.

Bartholomæus Apostolus Indis prædicauit Euang.

Matthæi Euãgelium Hebraicè scriptum, Indi vsurparunt.

De Clemente Alexandrino. CAPVT XI.

Huc refer Nicephor. ca. 33. lib. 4.

B

Ruff. ca. 11. Clemens lib. 1. stromatum, pag. 129.

CLemens gentilis illius Clementis, qui Apostolorum discipulus erat, ac Romanam olim rexerat ecclesiam, temporibus Pantæni, cuius opera in Sacris literis educatus, multumq́; exercitatus erat, Alexandriæ hominum fama & commemoratione multum nobilitatus est: qui quidem in libris ὑποτυπώσεων ab ipso compositis, nominatim præceptoris sui Pantæni mentionem facit. Quem etiam in primo libro περὶ στρωμάτων videtur innuisse, vbi certos quosdam viros Apostolica doctrina (quam ipse ab illis acceperat) cum primis eximios recenset, his verbis: Istud à me iam institutum opus, non est certè opus artificiosè ad inanem ostentationem elaboratum, sed tanquam Commentarius ad obliuionis morbum curandum in summam senectutem repositus, simulachrum planè & adumbratio non modò efficacis illius & plenæ spiritu ac vita doctrinæ, quam mihi concessum est audire: verum etiam beatorum hominum, qui sunt omnium reuera præconijs meritò celebrandi. Quorum vnus Ionicus genere, in Græcia vixit: alter magnam Græciam incoluit: alter in Cœlesyria natus, ibidem commoratus est: alter ex Aegypto oriundus fuit. alij Orientem doctrina euangelica imbuerunt: quorum vnus ex Assyrijs prognatus est, alius in Palæstina antiqua Hebræorum stirpe editus. Et cum demum ipse hominem in Aegypto delitescentem vestigassem, inq́; eum postremùm incidissem, qui virtute & doctrina erat re ipsa omnium primus, tandem cum illo conquieui.† Atque isti veram sacrosanctæ doctrinæ traditionem, quam successionis serie ab ipsis vsque sanctis Apostolis, Petro, Iacobo, Ioanne & Paulo deducta, velut filius à patre acceperant, licet pauci numero (pauci enim sunt patribus similes) assiduè conseruantes, ad nostram ætatem vsq; diuina fauente clementia vitam propagarunt, quò antiqua illa & Apostolica doctrinæ prædictæ semina in animis nostris insererent.

Clemẽs fol. 95. lib. 21.

† Cuttertio addit ex cod. Clementis, quæ desunt hic ἐπιλαβὼν τῷ ὄντι ἡ μέλιττα, προφητικοῦ τε καὶ ἀποστολικοῦ λειμῶνος τὰ ἄνθη δρεπόμενος ἀκήρατόν τι γνώσεως χρῆμα ταῖς τῶν ἀκροωμένων ἐνεγέννησε ψυχαῖς. i. Sicula reuera apis extitit, propheticiq; & apostolici prati floribus delibatis auditorũ animis immortaliũ rerum notitiam peperit. Vide Nice. lib. 4. ca. 19

De Hierosolymorum episcopis. CAP. XII.

Ruff. cap. 12.

SVb idem tẽpus ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopus Narcissus floruit, multorum ore & sermone ad hanc vsq; ætatem celebratus: qui successionis serie ducta à Iudæorum obsidione, quæ Adriano regnante obtigit, decimusquintus numeratur. Ex quo tempore non modò ecclesiam illam, post episcopos qui erant ex circumcisione, iam primùm è gentium multitudine coaluisse: verumetiam illis primùm Marcum episcopum, gentium stirpe satum præfuisse, suprà demonstrauimus. Post quem Cassianum episcopatu potitum, successionum tabulæ, quæ illic seruantur, ostendunt. tum Publius, deinde Maximus: hos sequutus est Iulianus.

lib. 4. ca. 7.

Marcus. Cassianus. Publius. Maximus. Iulianus.

H 2 Caius

Caius, Symmachus, Caius, Iulianus, Capito, Valens, Dolichianus, Narcissus,

Caius huic successit: pòst Symmachus, & Caius alter: item alius Iulianus: tũ Capito, Valens, Dolichianus, ordine in episcopatum delecti fuerunt. Ad extremum Narcissus, trigesimus ab Apostolis, successionis serie continuata designatus est. A

De Rhodone: & repugnantia quam commemorat hæresis Marcionis.

CAP. XIII.

Ruff. ca. 13. Rhodon Tatiani discipulus Marcionis hæresim impugnauit.

Huc refer Niceph. ca. 29. lib. 4.

EOdem tempore Rhodon Asiatico genere procreatus, & Romæ (vt narrat ipse de se) literis & doctrina à Tatiano (qui ex superiore nostro sermone satis cognosci potest) institutus, varijs libris exquisitè compositis, strenuè cum reliquis fidei nostræ patronis impugnauit Marcionis hęresim: eamq; etiam sua ætate in varias & discrepantes distractã sententias explanat: ac non modò dissidij & dissensionis describit auctores, sed etiam falsa cuiusque illorum commenta, quæ callidè excogitauerant, accuratè coarguit. Verùm illum ipsum hæc perscribentẽ audiamus. Ob hanc caussam inter se opinione & sententia dissentiunt, quòd vagam & parum sibi cõstantem doctrinam stabilire nituntur. Nam Apelles, vnus ex eorum grege, vitæ instituto & prouectæ ætatis ratione valde seuerus & grauis, vnum principium fatetur ille quidem: sed prophetias nostras ex spiritu contrario & sibi repugnante editas, constanter asseuerat: argutæ & subtili sententiæ virginis, nomine Philumenæ, dæmonio quodam agitatæ obsecutus. Verùm alij (sicut Marcion ipse) duo inducunt principia: inter quos Potitus & Basiliscus numerantur. Isti Ponticum Lycum imitati, cum nullã rerum distinctionem (sicut nec ille) reperire possent, ad vulgarem quandam & perfacilẽ viam se conuerterunt: duoque principia exiliter & ieiunè quidem, nulla demonstratione adhibita, esse affirmarũt. Alij rursus ab illis ad deteriores erroris scopulos tanquã procella delati, non duas solum, sed tres naturas constituerunt. Quorum quidem (sicut eius disciplinæ propugnatores memorant) dux & princeps fuit Syneros. Est item apud eundem scriptorem, quo pacto ipse cum Apelle in sermonem venerit, vbi sic loquitur: Senex Apelles, quoniam nobiscum congressus, multa nequiter & improbè dixisse conuincebatur, coactus est fateri, non rationem fidei omnino quærere oportere: sed quemque in ea fide perstare debere, quam professus fuisset. Eos enim qui in Christum crucifixum spem coniecissent, saluos fore, dummodò in bonis operibus sedulò versari reperirentur. Verùm opinio de Deo, quæ est omniũ certissima, apertissimaque, ab illo ad eum modum quem antè diximus, statuitur. ait enim vnũ esse principium, sicut & nostra tuetur doctrina. Deinde Rhodon, vbi totam illius opinionem in medium protulerit, ista subnectit præterea: Cum ego dicebam ad illum, Dic nobis quæso Apelles, vnde ista tibi suppetat demonstratio, aut qui possis vnũ affirmare principiũ? Respondit ille, Prophetias se inter ipsas refellere, & propterea nihil omnino verè prædixisse. Nã discrepant (inquit) inter se, commenticię sunt, & sibi ipsis repugnant. Verùm quo pacto vnum sit principium, se ignorare fatebatur: & ita dicere, solum sua ipsius animi inductione cõmotum. Deinde cum ego iureiurando ab eo extorquerem, vt verum diceret: sanctè deierauit, se verum dicere: nempe se omnino nescire, qua ratione vnus esset Deus ingenitus, illud tamen ita esse se credere. Ego subridens, illum leuitatis ideo arguebam, quòd cum se doctorem fateretur, nesciret tamẽ doctrinam à se propositam ratione defendere. Idem Rhodon in eodem libro (illum autem Callistioni dedicabat) se Romæ à Tatiano & doctrina & literis institutum asserit. Ait porrò, à Tatiano elaboratum librum quẽdam Quæstionum, quibus cùm Tatianus polliceretur se sacras literas inuolutas & obscuras esse demonstraturum: idem Rhodon contrà, se easdem Quæstiones in libro separato perspicuè soluturum promittit. Extant præterea eiusdem Rhodonis commentarij in sex dies perscripti. Iste, quem dixi, Apelles, infinita probra contra libros legis Mosaicę impiè effutiuit, & multis libris diuinas & sacras illas leges maledicè insectatus est: atque adeò ad eas non solum coarguendas (vt apparet) sed penitùs euertendas multum operæ & laboris contulit. Sed de his satis.

Rhodonis de hæresi Marcionis sententia. Apelles. Philumena.

Syneros.

Apellis hæresis.

B

Vide Epiphan. hæresi 11. lib. 8 tomo 3. Augustin. hæresi 23.

Vide Hieron. in Catal. Script. eccles.

Rhodonis Hexaemerõ.

De Pseudoprophetis qui in Phrygia orti sunt: & de schismate absurdissimo Florini & Blasti, quod Romæ exortum est.

CAP. XIIII.

Ruff. ca. 14.

Huc refer Nicephor. ca. 30. li. 4. Vide Epiphan. hæresi 2. tomo 1. lib. 2 Augustin. hæresi 26. 70. 66.

HOstis ille Ecclesiæ Dei, probitatis osor maximus, & totus ad nequitiam & fraudem factus, diabolus, nullas insidiarum vias prætermittens, quibus humano generi pararet exitium, effecit, vt sectæ erroresque peregrini inauditique iterum contra Ecclesiam in lucem educerentur. Quarum propugnatores, alij instar venenatorum serpentum in Asiam & Phrygiam obrepserunt: qui profectò non dubitabant Montanum paracletum vocare: & duas mulieres,

Priscil.

A Priscillam & Maximillam, ex eius quasi ludo egressas, prophetissas Montani, arroganter appellare.* Nonnulli Romæ vigebãt: quorum Florinus presbyterij ecclesiastici gradu abdicatus, & Blastus persimili implicatus errore, pariter cum illo principatum obtinuit. Isti certè complures alios, quasi ab Ecclesiæ complexu abstrahentes, in suam pertraxere sententiam: quorum vterque separatim nouam sectam ad veritatem euertendam excogitare laborauit. *Priscilla & Maximilla prophetissæ.* *Ruff. c. a. 15.* *Florinus. Blastus.*

Quæ de Montano & illius Pseudoprophetis commemorantur.

CAPVT XV.

Huc refer Niceph. c. 22. lib. 4.

Contra errorem qui Cataphrygum dicitur, tum Apolinarium Hierapolis episcopum (cuius mentio in superiore nostro sermone facta est) tãquam firmum & inexpugnabile præsidium, tum alios complures vnà cum illo viros, id temporis perquàm disertos, diuina vis ac potentia, veritatis propugnatrix, excitauit. Ex quorum libris permulta testimonia ad hanc nostram historiam accommodata, à nobis collecta sunt. Nam quidam ex his quos modò diximus, in principio Operis quod contra Cataphryges scripsit, primùm ostendit, quo pacto disceptatione coram habita, cum illis fuerit absque scripto congressus, eorumque errores refutarit. Isto enim modo scribendi facit initium: Quanquam longo iam & valde prolixo temporis spacio, Auirci Marcelle charissime, à te, vt aliquid contra Cataphrygum hæresim scriberem, incitatus sum: tamen hactenus me ab illo instituto continui, non tam quòd dubitarem falsa errorum commenta me posse conuincere, & firmis testimonijs veritatem corroborare: quam quòd tum metuerem, tum sedulò præcauerem, ne Euangelico noui Testamenti verbo (cui neque apponere neque detrahere quicquam licet, ei præsertim qui secundum euangelium vitam degere instituerit) quibusdam viderer meo quasi marte aliquid vel addere vel statuere quod non in eo omnino comprehensum sit. Verùm cum nuper essem Ancyræ, Galatiæ vrbe, & ecclesiam quæ est in Ponto, contentionum procellis ab ista noua & inusitata non (vt illi dicunt) prophetia, sed potius (vt pòst demonstrabitur) pseudoprophetia concitatis iactatam offenderem, quantum poteram (iuuante Deo) de his ipsis eorum erroribus qui iam passim vagantur, & de ijs quæ ab il- *Cataphrygum hæresis c. Apolinarium eam inexpugnabile præsidium.* *occasio qua Apolinarius Cataphrygũ hæresi oppugnauerit.*

B lis proponebantur, multis diebus assiduè in ecclesia disceptabam, adeò vt ea non solum permagna efferretur lætitia, sed ad veritatem vehementer roboraretur: & qui cõtrarias partes tuebantur, eodem temporis momento à me refutati, animos deijcerent, & omnes veritatis aduersarij summo dolore angerentur. At cũ presbyteri qui in eo loco erãt, præsente Zotico Otreno postularent, vt de his quæ fuissent contra veritatis aduersarios eo sermone disputata, Commentarium aliquem relinqueremus: istud ibi minimè quidem præstitimus, sed constãter illis sumus polliciti (Domino nobis gratiam largiente) nos illum scriptis hoc loco mandaturos, & absq; cunctatione ad eos missuros. Ista aliaq; deinceps verba in exordio libri præfatus, & in sermone progressus paulùlum, auctorem erroris de quo locuti sumus, hoc modo cõmemorat.* Illorum hæreticorum originis, temeritatis, & nouæ ac recẽtis sectæ, quæ tantum dissidij & contentionis in Ecclesia concitauit, talis causa extitit. Pagus quidam esse dicitur in Mysia Phrygiæ, quæ nuncupatur Ardabam. ibi ferunt quendam nomine Montanum, qui nuper ad fidem venerat, Grato tum proconsule Asiæ, primùm insatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incensum, simulatq; aditum diabolo aduersario ad se patefecerat, spiritu quodam maligno abripi, & derepẽtè furore & mentis insania exagitatum bacchari: atq; mox nõ temerè solum garrire, sed peregrinas quasdam voces fundere, & contrà quàm Ecclesiæ consuetudo cum traditione, tum successione antiquitùs ab Apostolorum temporibus eousq; deriuata postulabat, prophetare scilicet occœpisse. Ex illis qui eo temporis articulo adumbratas eas & adulterinas voces auditione acceperant, nonnulli contrà illum tanquam insano spiritu præditum, dæmonio agitatũ, falsi erroris quasi vento pulsum, & hominum deniq; multitudinẽ magnopere conturbantem, acriter increpabãt: & Dominium distinctionis, qua spiritum erroris internoscerent: tum minarum, quib. perterrefacti, vigilanter pseudoprophetarum aduentũ præcauerent, recordati, ne ita deinceps garriret prohibuerũt. Alij autẽ Dominicæ distinctionis penitùs obliti, velut Spiritu sancto & dono prophetiæ imbuto, sese gloriosè extulerũt, atq; insolenter intumuerunt: à quo decepti, inq; fraudem inducti, spiritũ illum vesanũ, fallaciter blandientẽ, & populũ in errorem astutè inducentem, vehementer sollicitarunt, vt se à loquendo nõ amplius prohiberi permitteret. Diabolus igitur cũ arte quadam, imò eiusmodi falsæ & fraudulentæ astutiæ præstigijs, perniciem contra istos qui ita se Deo opposuissent, machinatus *Zoticus Otrenus.* *Ruff. c. 16.* *Ardabam pagus.* *Montanus hæreticus qualis, & sectæ eius origo.* *Diuersa hominũ de Montano iudicia.* *Diiudicandi fraus spiritus prophetantiũ.* *Imposturæ diaboli.*

esset: & ab eisdem contrà atque meruerat, magno honore affectus, illorum mentem à A fide quæ est secundum veritatem, lapsam, errorisq; somno consopitam excitauit, incenditque, vt duas meretrices ad illud idem scelus impellerent, spirituque complerent adulterino, quò non aliter quàm Montanus (quem diximus) furiosè, ineptè, & nouo ac peregrino modo garrirent: vsque adeò, vti spiritus ille veteratorius eos qui tum in eo se oblectarent, tum effuse gloriarētur, interdum beare, & promissorum magnitudine admodum inflatos reddere videretur: interdum cōiecturis & rationibus probabilibus nixus, aperte eorum peccata coràm redargueret, vt putaretur etiam corrector vitiorum. Quanquam pauci ex Phrygibus erant, qui eius erroris tenebris inuoluebantur: præfractus tamen ille & arrogans spiritus ad catholicam & vniuersam sub cœlo Ecclesiam contumelijs onerandam eos propterea perdocuit, quòd idem ille pseudopropheticus eius spiritus neq; aditum ad illam sibi patentem habere, neq; honorem in illa acquirere potuerat. Nam vbi fideles qui Asiam incolebant, sæpenumero, & multis in locis eiusdem in vnum conuenerant, & doctrinam recens inductam explorarant, & eam prophanam ac detestabilem ostenderant: & errorem ipsum improbarant: sic tandem isti tum ab Ecclesia extrusi, tum à communione penitùs depulsi fuerunt. Quæ cum scriptor ille in primo libro operis sui (in quo passim illorum errorem coarguit) accuratè explicauerit, in secundo libro ista de morte illorum quos suprà persecuti sumus, commemorat: Quin nos ideo prophetarum interfectores appellarunt, quòd garrulos in primis & loquaces illorum prophetas minimè admiserimus (hos enim prædicant esse quos Dominus pollicebatur se populo missurum) nobis iam quæso respondeant: Ecquis, amabo, (ô optimi) illorum qui Montani & mulierum illarum disciplina eruditi, garrire cœperunt, reperitur, qui vel à Iudæis sit persecutionem perpessus, vel à nefarijs & facinorosis gentibus neci traditus? Nemo certè. Neque quisquam illorum prehensus, aliquando pro Christi nomine cruci affixus est: neq; in Iudæorum synagogis mulier vlla inter eos aliquando flagris cæsa, aut lapidibus vsque obruta. Et quod ad Montanum ipsum, & Maximillam attinet, illi alio quodam & longè diuerso mortis genere occubuisse dicuntur. Nam istos ferunt spiritus vesani & perditi impulsu commotos, sibi laqueo mortem cōsciuisse. Non tamen simul, credo, & eodem momento (ipso temporis puncto, quo alterutet obierit, multus sermo de illis inter homines versabatur) sed ita occubuisse, vt diximus, & eundem cum Iuda proditore vitę exitum adeptos, constans fama est. Est et- B iam pari ratione de admirabili illo Theodoto, qui primus illius commenticiæ prophetiæ quasi procurationem susceperat, valde creber sermo, quomodò e mentis potestate deturbatus, fraudulento spiritui seipsum concrediderit: à quo sublimem aliquando in aerem sublatum, & derepentè præcipitem deiectum, miserè ac perditè interijsse ferunt. Atilli: Rumor est, inquiunt, istud ita gestum esse. Nosne igitur (ô beate) nosne eiusmodi quicquam pro certo nos scire censebimus, cū oculis ipsi minimè conspeximus? Montanus namq;, Theodotus, & mulier illa quæ suprà commemorata est, fortasse sic, fortasse secus mortem oppetiuerūt. Rursus eodem in libro dicit, sanctos & pios episcopos id temporis conatos esse Maximillæ spiritum redarguere, reprimireq;: sed ab alijs, qui videlicet spiritui illi patrocinio esse studebant, impeditos esse. Sic enim scribit: Ne amplius loquatur Maximillæ spiritus, sicut Asterius Vrbanus in libro suo illam loquētem inducit, Omnium insectatione vrgeor, & tanquam lupus ab ouibus repellor: non sum lupus: verbum equidem sum, spiritus & virtus. Sed virtutem quæso in spiritu euidenter declaret, ostendatq;, atque adeò Zoticum ex vico quæ dicitur Comana, & Iulianum ex Apamea, cùm viros probatos, tum episcopos, qui id temporis ad eam explorandam, & cum ipso garriente spiritu disserendum aduēnerant (quorum ora Themison cum suis obturabant, neque vllo modo patiebantur mendacem illum & subdolum spiritum ab illis redargui, refellique) cogat fateri, si poterit, illum ipsius spiritum, verum & ingenuum esse. In eodem libro iterum, paucis verbis interpositis, quę ad commenticias illas Maximillæ prophetias conuincendas accōmodantur, tū tempus quo ipse ista scripserit, ostendit: tum vaticinationū illius meminit, quibus anteaugurabatur bella & seditiones futuras: quarum commenta isto modo coarguit: Qui fieri potest, vt istud illius mendacium iam non satis omnibus perspicuè exploratū sit? Nam ex tempore quo illa mulier abijt è vita, ad huc vsque diem plures quàm tredecim anni intercesserunt: & neque bellum in aliqua regione separatim, neque passim in toto orbe terrarum gestum hactenus accepimus: quin Christianis etiam Dei misericordia largiente, pax secura & stabilis permansit: Hæc ex secundo libro hactenus. Ex tertio item pauca verba proferam, quibus Montani æmulos, qui inani ostentatione complures ex suis martyres fuisse iactitauit, impugnat ad hunc modum: Cum iam omnia illorum argumenta

quæ

Duæ meretrices Montano coniunctæ.

Asianarum Ecclesiarum Synodi ob hæresin Montani.

Montani & Maximillæ interitus.

Theodoti mors.

Rumor.

Patres spiritū Maximillæ frustra conantur retūdere.

Asterius Vrbanus.

A quæ suprà posuimus, sint penitùs confutata, & nihil habeant quod dicant amplius, ad
„ martyres confugiunt, seque affirmant complures habere martyres: atque hoc certum
„ argumentũ esse virtutis & potentiæ, quæ est in prophetico illorum spiritu abdita. Cæte-
„ rùm istud, vt videtur, omninò à veritate alienissimum est. Etenim non pauci aliarum
„ hæresium propugnatores, permultos venditant se habere martyres: non tamen pro-
„ pterea cum illis consentiemus, neque illos veritatem penes se tenere fatebimur. Qui
„ primi ex Marcionis hæresi Marcionistæ vocati sunt, permultis se Christi martyribus
„ abundare prædicant: sed tamen Christum ipsum (vti veritas postular) minimè confiten-
„ tur. Non multò pòst ista addit: Simulatq; viri verè ecclesiastici & catholici persecutio-
„ nis temporibus, ad testimonium fidei, quę est ex veritate, vnà cũ quibusdam Cataphry-
„ gum hæresi cæcatis, (quos illi hæretici pro martyribus habebant) essent fortè vocati, ab
„ illis planè dissenserunt plurimùm: & ne cum væsano ac dementi Montani & mulierũ
„ sibi in societatem ascitarum spiritu, vlla ex parte consentire viderentur, cum illis com-
„ municare ad extremum vsque spiritum prorsus recusarunt. Atque hoc verum esse, &
„ nostris temporibus Apameæ, quæ iuxta Mæandrum sita est, gestum, Gaius & Alexander
„ Eumeniæ prognati, qui tunc martyrium subibant, satis perspicuè declarârunt.

Hæretici etiã suos martyres iactitant.

Martyrum multitudo quatenus doctrinam commendet, aut contrà.

De Miltiade, & eius lucubrationibus. CAPVT XVI.

Huc refer Nicephor. ca. 24 li. 4.

† Vide annot. pag. 52. lat. 2. lin. 37.

Ruff. ca. 17.

Verba Miltiadis de Montano.

IN eodem libro idem auctor Miltiadis scriptoris (vtpotè qui contra hæreticorum errorem, quos antè demonstrauimus, librum exarauisset) mentionẽ facit: vbi etiam quibusdam eorum ipsorũ hæreticorum vocibus citatis adnectit, quæ sequuntur: Ista cùm in quodam opere † Miltiadis (in quo ostendit minimè credere oportere, quenquam prophetam furore percitum prophetare solere) fortè reperirem, breuiter velut in compendium contuli. Longius item
„ aliquanto progressus, in eodem prophetas noui Testamenti recitat, quibus Ammiam
„ quendam, & Quadratum annumerat, vbi sic loquitur: Hic pseudopropheta Monta-
„ nus (quem impudentia & audacia sequuntur, vt comites) cùm esset furore correptus,
„ ex inscitia quadam voluntaria ordiens, in insaniam animi non voluntariam, sicuti an-
„ tè diximus, præceps tandem delabebatur. At verò neque quenquem veteris Testamen-
„ ti prophetam, neque quenquam noui ostendere poterunt, qui insano spiritu ad hunc
B modum fuerint aliquando exagitati. Neque de Agabo, neque de Iuda, neque de Sila,
„ neque de Philippi filiabus, neque de Ammia ex Philadelphia, neque de Quadrato, ne-
„ que de alijs quibusuis præterea, quod væsano ipsorum more vlla ex parte aliquando
„ prophetauerint, omninò gloriari poterunt. Rursus ista memorat paulò pòst: Quod si
„ post Quadratum, & Ammiam ex Philadelphia, mulieres illæ Montani (sicut prædicãt)
„ in prophetiæ munus proximè succedebant: proferant etiam eos qui post Montani &
„ mulierum illarum mortem (nam donum prophetiæ in Catholica ecclesia ad postremũ
„ Christi aduentum debere versari, affirmat Apostolus) in idem munus successerint. Ve-
„ rùm decem & quatuor annis, qui iam à morte Maximillæ hactenus intercesserunt, ne
vnum quidem prophetam inter ipsos commonstrare poterunt. Hæc ille. Miltiades verò, qui ab eodem auctore quem modò citaui commemoratus est, etiam alia præclara suæ diligentiæ ac studij in Sacris literis collocati indicia, cùm in opere illo quod contra Gentiles, tum in eo quod contra Iudæos scripsit, nobis post se reliquit: quibus vtrisque separatim in duos libros partitis, vtrumque hominum genus, & eorum instituta coarguit. Apologiam præterea pro Christiana, quam ipse profitebatur, religione, ad mundi principes illius temporis conscripsit.

Propheta in nouo Testamento.

Montani hæresis.

Propheta Christiani.

Miltiadis scripta

Cõtra gentes

Contra Iud.

Apologia pro Christianis.

In quibus Apollonius Cataphrygas confutauerit, & quorum mentionem facit. CAPVT XVII.

† Huc refer Nicephor. ca. 24. li. 4.

** Vide Epiphan. hæres. 1. lib. 2. Tom. 2. August. hæres. 44.*

Vide Epiphan. hæres. 3. lib. 2. Tom. 1. August. hæres. 87.

Ruff. ca. 18.

Apollonij Cataphrygum hæreseos confutatio.

POrrò Apollonius scriptor ecclesiasticus, cũ ea quæ Cataphrygum hæresis nominata est, adhuc in Phrygia vigere videretur, librum separatim ad auctores & patronos eiusdem confutandos composuit. Atque non modò confictas prophetias, quæ illorum esse feruntur, ad verbum ferè, vt scriptæ erant, coarguit: sed vitam etiam eorum qui illius erroris auctores ac duces extiterunt, qualis nam fuerit sub omnium aspectu ponit. Sed enim ipsum his verbis de Montano loquentẽ audiamus: * Atqui quis sit hic recẽs & nouitius doctor, facta illius & doctrina satis declarãt. Hic est, qui nuptiarũ diuortia perdocet, qui nouas ieiunij leges sancit: qui Pepuzam & Tymiũ (istæ enim sunt paruæ ciuitates Phrygiæ) cupiens omnes

Mõtanus hæreticus.

Pepuza.

Tymium.

vndique eò conuocare, Hierusalem nuncupat: qui pecuniarum exactores constituit, A qui oblationum nomine munera accipienda prætexit: qui denique sui verbi prædicatoribus, vt eiusdem verbi doctrina sordido ventris abdomine & ingluuie roboretur, salaria suppeditat. Ista de Montano. De eius prophetissis, sermone aliquanto longius producto, scribit. Intelligendum est, istas primas Montani prophetissas, vt primùm spiritu illo repletæ erant, maritos deseruisse. Quàm falso igitur emeriti sunt hi, qui Priscillam virginem appellabant? Deinde subiungit. An non vniuersa Scriptura videtur prophetam vetare, ne munera & pecuniam accipiat? Quando ego igitur fortè video prophetissam aurum, argentum & vestes preciosas cupidè accipientem, quid est cur illam non prophetissarum numero excludam? Iterum sermone longius prouecto, de quodā illorum quos Confessores nominabāt, hæc disserit. [a] Themison etiam totus reuera auaritiæ sordibus inuolutus, qui non toleranter crucem afflictionis (quæ est propria veri confessoris nota) gestabat, sed pecuniarum multitudine se è vinculis eripiebat: cùm oportuisset illum ob istud peccatum humili submissoque animo segessisse. Martyrem & testem Christi se esse gloriatus, audebat Apostolum imitando, catholicam ad omnes ecclesias epistolam contexere: ac tum illos qui planè multò melius credebant quā ille, fide & religione instruere: tum suæ doctrinæ confirmare ineptias: tum denique in Dominum, in Apostolos, in sanctam ecclesiam conuicia petulanter iacere. De alio itē eorum quos tanquam martyres apud se, honore & obseruantia decorabant, sic tradit. Vt non de pluribus verba faciamus, dicat nobis ipsa prophetissa de Alexandri facinoribus, qui se martyrem prædicat, & quem ipsa conuiuio excipit familiariter, quem etiam alij complures adorant: cuius latrocinia & alia flagitiorum genera, pro quibus debitas pœnas persoluerit, nihil nostra interest commemorare, præsertim cum in ipsas tabulas publicas satis accuratè relata sint. Igitur quisnam istorum alterius condonabit peccata? Prophetissæne martyri latrocinia, an martyr prophetissæ auariciam? Cùm enim Dominus dixerit, Nolite possidere aurum, neque argentum, neque duas tunicas: isti omnia contrà, in rerum vetitarum possessione magnoperè deliquerunt. Nam illos qui ab isto prophetæ & martyres dicuntur, non à diuitibus solū, sed à pauperibus etiā, ab orphanis & viduis pecunias exegisse perspicuè ostendemus. Quòd si in hac sibi confidāt, prodeant in medium, & de his nobiscum vnà disceptent, vt si fortè conuincantur, desi- B nant de cætero peccare. Oportet enim fructus prophetæ exquisitè explorari. nam arbor à fructu ritè internoscitur. Vt verò Alexandri flagitia, cuique ea cognoscere cupienti dilucide aperiantur, hoc pacto ostendemus. Ephesi ab Aemilio Frontino proconsule, non propter nomen Christi, sed propter latrocinia (erat enim maleficus) quæ turpiter admiserat, in iudicio condemnatus est. Verùm postea cùm se ob nomen Christi persecutionē passum fuisse apud fideles (quos callide hac astutia deludebat) falsò pretexuisset, illis proconsulē rogantibus pro eo, dimissus est. Attamē propria ac sua, vnde erat, ecclesia, eū, quia latro erat, recipere nolebat. Cæterū qui plura de reb. gestis illius (cuius vitæ rationē hæc prophetissa, licet cū illa multis iam annis cōmoratus sit, ignorare præ se fert) penitùs cognoscere cupiāt, Asiæ tabulas publicas habent, vnde discāt. Istius igitur mores depingendo, in ijsdem tanquam in tabula; propriā etiam & veram prophetissæ effigiem scitè depinximus. Similē etiam insciriam in multis eorum possumus declarare. Quòd si sibi, suisq; ingenijs præfidant, veniant quæso in quæstionem, iudiciumque subeant. Alio item loco eiusdem libri de prophetis, de quibus se ita iactitant, ista adnectit. Si inficias eant, ipsorum prophetas munera accepisse, hoc pro confesso statuant: se, si munera accepisse manifestò cōuincantur, non omninò esse prophetas. De quib. rebus infinita penè, eaq; certissima argumenta proferemus. Quin omnes prophetæ fructus accurate examinare necessum est. Dic mihi: Prophetáne comā coloribus tingit? Prophetáne stibio oculos oblinit? Prophetáne sumptuose & vestitu splēdido ornatus incedit? Prophetáne tabulis & tesseris ludit? Prophetáne fœnus exercet? Ista verè mihi fateātur, & dicant vtrū liceat vsurpare, an contrà. Ego certè hæc apud illos factitata, perfacilè ostendam. Idem iste Apollonius in eodem libro commemorat, quòd quadragesimus iam annus, in quo quidem ad hoc opus scribendum se contulit, agebatur, ex quo Montanus illam confictam & commenticiam prophetiam incœperit. Atque iterum dicit. [b] Zoticum (cuius superior scriptor fecit mentionem (cùm Pepuzam aduētasset, ibi iam [c] Maximilla prophetare se simulante, insanum in illa spiritum coarguere conatum fuisse: verùm ab illis qui Maximillæ partibus fauebāt, ab instituto prohibitum. Porrò [d] Thraseæ cuiusdam ex numero martyrum, qui tum erant, meminit. Præterea ait se traditione accepisse, [e] Seruatorē mandatum suis dedisse Apostolis, ne ad duodecim annos Hierosolymis decederent. Vtitur etiam testimonijs ex Apocalypsi Ioannis desumptis.

Homi-

Montani prophetissæ. *Montani confessor. a Themison. Confessoris propria nota.* *Alexander pseudomartyr, eiusque flagitia.* *Luc. 9. Matth. 10.* *Prophetæ fructus explorandi.* *Matth. 7.* *Alexandri Montanistæ supplicium.* *Propheta à quibus abstinendum.* *b Zoticus. c Maximilla prophetissa. d Thraseas martyr. e Mādatū Seruatoris de non ... Hierosolis dată Apostolis. Apocalypsis Ioannis.*

A Hominem itē mortuum, diuina vir tute & potentia Ephesi à Ioanne excitatum narrat. Alia nonnulla persequitur, quibus pestiferum inprimis, & maximè detestabilem hæresis prædictæ errorem plenissimè cumulatissimeque labefactat. Hæc Apollonius.

De Serapione, & Cataphrygum heresi. CAP. XVIII.

Huc refer Nicephot. ca. 27. li. 4.

Ruff. ca. 19. Serapion.

Librorum Apollinarij contra hæresim, quam modò posuimus, editorum meminit Serapion: quem ijsdem temporibus post Maximinum ecclesiæ Antiochenæ episcopum fuisse fama est. Istius etiam Apollinarij memoriam vsurpat in epistola scripta separatim ad Coricum & Ponticum: in qua ipse eandem perstringens hæresim, hæc loquitur. Vt verò istud intelligatis, omnem in Christo fraternitatem, quæ per vniuersum orbem terrarum diffusa est, ab hac noua & peregrina prophetia tam falsis præstigijs instituta, reapse abhorrere, literas Claudij Apollinarij beatissimi, qui Hierapoli, ciuitati Asiæ episcopus præfuit, ad vos misi. In hac Serapionis epistola extant diuersorum episcoporum subscriptiones, quorum vnus sic fere subscribit. Aurelius Cyrenius, testis Christi, vobis salutem & prosperam valetudinem opto. Alter isto modo. Aelius Publius Iulius ex Debelto, colonia Thraciæ episcopus: Viuit Deus in cælis, quòd beatus Sotas in Anchialo voluit Priscillæ dæmonem eijcere, sed veteratorij illi hypocritæ neutiquam permiserunt. Sunt etiam in ijsdem literis permultorum aliorum episcoporum subscriptiones, sua ipsorum manu exaratæ, qui eidem sententiæ suffragati sunt. Atque de his, satis.

Euseb. hos fratres Caricū & Ponticū vocat. cap. 10 lib. 6. Niceph. illum Cariconem vocat cap. 27. lib. 4.

Apollinarius episcopus.

Aurelius Cyrenius.

Ael. Pub. Iulius.

a Sotas b Priscillæ dæmon.

Quæ Romæ contra schismaticos Irenæus disseruerit. CAPVT XIX.

Huc refer Nicephor. ca. 30. li. 4.

Ruff. ca. 20. Irenæi epistolæ.

Cum quidam rursus sanam & synceram ecclesiæ consuetudinem Romæ deprauare studerent, Irenæus varias contra eos composuit epistolas: vnam ad Blastum, quam inscripsit de Schismate: alteram ad Florinū, de Monarchia, siue quòd Deus non sit auctor & fabricator mali. Nam iste Florinus contrariam illi sententiam videbatur acriter propugnasse. cuius causa etiam, quan-
B doquidem in errorem Valentinianum lapsus erat, Irenæus librum de Ogdoade conscripsit: in quo satis apertè declarat, se Apostolorū temporibus proximè successisse. Atque in extrema parte illius operis elegantissimam eius subscriptionem reperiebamus, quam in hunc sermonem includere necessarium planè ducimus: quæ est scripta ad hūc
„ modum. Te qui hunc librum transscripseris, per Dominum nostrum Iesum Christū,
„ & per gloriosum aduentum illius, cùm sit ad viuos & mortuos iudicandos venturus,
„ adiuro, vt studiosè conferas quod transscripseris, & accuratè ad exemplar vnde trans-
„ scripseris emēdes: & sacramentū istud, quo te obligauerim, similiter descriptum in ex-
„ emplar inscribas. Atq; ista sanè commodè & vtiliter cùm ab illo dicta sunt, tum à nobis narrata, vt veteres illos, & verè pios viros, tanquam exemplum accuratissimæ in describendis libris diligentiæ, nobis ad imitandum proponamus. In ea porrò epistola ad Florinum, quā suprà citauimus, Irenæus rursus familiaritatis quæ illi cū Polycarpo inter-
„ cesserat, mentionem facit. Ista dogmata, Florine, vt tecum agam humaniùs, sanæ do-
„ ctrinæ & sententiæ non sunt. Ista dogmata sunt Ecclesiæ repugnantia, vtpote quæ eos
„ qui illis obsequuntur, in maximā impietatem deijciant. Ista dogmata ne hęretici quidē,
„ qui erant ab Ecclesia exturbati, vnquam affirmare audebāt. Ista dogmata presbyteri,
„ qui ante nos fuerunt, quiq; erant ipsorum Apostolorum discipuli, minimè tibi tradide-
„ runt. Vidi enim te cùm adhuc puer essem, in inferiore Asia apud Polycarpum, cū & in
„ aula Imperatoris splendidè lauteque vitam degebas, & sedulò te Polycarpo probare
„ nitebaris. Nam ea quæ tum gerebantur (cognitio enim quā à pueris combibimus, vnà
„ cū ætate accrescit simul, & quasi vinculo cum ipso animo penitus copulatur) multo fir-
„ mius in memoria insident, quā quæ nuper præterierunt: adeò vt & locum in quoasside-
„ bat beatus Polycarpus, cùm dissereret, illius eò aduentum, & introitum, formam & mo-
„ dum vitæ, corporis effigiē, disceptationes ac sermones quos apud multitudinem habe-
„ bat, & vt necessitudinem ac vitæ vsum cū Ioanne & reliquis qui ipsum Dominū vidis-
„ sent, se habuisse narraret, & quo pacto memoraret eorum sermones, quinetiā quæ nam
„ ab illis de Domino audiuisset: quo modo de miraculis eius, ac virtutib. & de doctrina
„ deniq;, sicut ab illis qui fuissent suis oculis verbū vitæ conspicati, scripturis verè cōsen-
„ tientia narraret, videar mihi posse ritè percēsere. Hæc eo tempore per Dei misericordiā,
„ quam erga me ostendebat, studiosè & attentè audiebam: atque non chartæ & literis;

Florinus hæreticus.

Veterum in describendis libris diligentia ac fides.

Irenæus auditor Polycarpi.

sed

sed interiori mentis cogitationi mandabam. Et perpetuò, Dei iuuante gratia, ingenuè A & exquisitè recordatione renouo, atque coràm certè iam Deum contestari possum, illũ beatum & Apostolicum presbyterum Polycarpum, si eiusmodi dogmata fortè audiuisset, continuò exclamaturum, & aures obturaturum, ac de more suo dicturum fuisse: O bone Deus, in quæ me tempora reseruasti, vt ista patiar? Atque ex eo loco, quo vel sedens vel stans ea audiuisset, extemplò planè aufugiturum. Itemque ex epistolis quas cũ ad vicinas ecclesias, quò eas confirmaret: tum ad quosdam fratres, quò eos tum admoneret, tum cohortaretur, misit, ista ita se habere, manifestò cognosci poterit. Hæc Irenæus.

Heretici non audiendi.

Quomodo admirandus Apollonius propter Christum Romæ martyrium subierit.

CAPVT XX.

Ruff. ca. 21. Pax ecclesiæ concessa.

EOdem tempore, Commodo imperium Rom. gubernante, nostra religio ad pacatum & tranquillum statum traducta fuit, & pax (diuina gratia largiente) omnes ecclesias in toto terrarum orbe occupauit. Quo quidem tempore salutaris Dei sermo hominum mentes cuiusque generis adeò attraxit ad piam Dei omnium rerum conditoris religionem cultumque, vt iam Romæ complures, & genere illustres, & rerum affluentia admodum locupletati, vnà cum omni familia & cognatione sua, se ad suam ipsorum salutem amplexandam reciperẽt. Verùm istud virtutis hosti, & inuidia natura sua exæstuanti, diabolo minimè ferendũ videbatur: & propterea varias de integro machinas cõtra nos astutè fabricare aggressus est. Nam Apollonium, virum inter fideles politioris literaturæ studijs & philosophiæ noticia plurimùm celebratum, in iudicium adducit: & vnum ex eiusdem Apollonij seruis ad hanc rem valdè accommodatum, qui hominem accuset, excitat. Cæterùm huic misero & perdito intempestiuè & incommodè in iudicium ad Christianum accusandum ingredienti, actutũ (quoniam iudices, qui Christianorum nomina solùm quia Christiani essent, deferebãt, Imperatoris edictum, neci dare mandauerat) crura suffringebantur, Perennio iudice contra eum talem sententiam pronunciante. Iste autẽ Deo B clarissimus martyr, cùm iudex obnixè ab illo petijsset, flagitassetque vt fidei suæ rationẽ coram Senatu redderet, simulatque accuratissimam orationem apologeticam pro fidei quam profitebatur defensione coram omnibus recitasset, sententia Senatus securi percussus, decessit è vita. quippe vetus lex apud illos extabat, Christianos, qui semel in iudicio comparuerant, nisi professionis suæ sententiam mutarent, non omninò liberos dimittendos esse. Istius verò coram iudice verba, & responsa quæ ad Perennij rogata dabat, & orationem apologeticam apud Senatum habitam, si cui lubitum sit accuratè cognoscere, ex libro nostro quem de Veteribus martyribus composuimus, manifestò intelliget.

Huc refer Nicephor. ca. 26. li. 4. Hieronymũ in catalogo Scriptorũ Eccles.

Delator Apollonij supplicio affectus.

Christianorũ accusatorib. crura frangi iussa.

Apollonij martyrium.

Perenniũ hunc præfectũ vrbis multos nobilium interfecisse, Lampridius & Herodianus testantur.

Eusebij de Martyribus liber.

Qui ijs temporibus Episcopi prouinciarum fuerint. CAPVT XXI.

Ruff. ca. 22. Victor epis. Rom.

DEcimo anno Commodi imperij, postquàm Eleutherus decem & tribus annis pontificatum administrauerat, successit Victor: quo quidem tempore, vbi Iulianus decimum ministerij sui annum compleuerat, ecclesiarum Alexandriæ procurationem capessit Demetrius. Quorum temporibus [a] Serapion, quem modò declarauimus, octauus ab Apostolis ecclesiæ Antiochenæ episcopus, magno apud omnes in honore fuit: Cæsareæ item id temporis Palæstinarum præfuit Theophilus. [b] Narcissus similiter, cuius superior nostra mẽtionem fecit oratio, adhuc ecclesiæ Hierosolymitanæ ministerio perfungebatur. Ecclesiæ Corinthiorum, quæ est in Græcia, ijsdem temporibus [c] Bacchyllus fuit episcopus: ecclesiæ Ephesianæ [d] Polycrates. Et quanquam multi alij præterea, vt verisimile est, & propè infiniti illa hominum ætate floruerunt: illos tamen, quorum recta fidei & catholica sententia scriptis ad nostram ætatem deriuata sit, solos vt ratio postulabat, nominatim citauimus.

Huc refer Nicephor. ca. 19. li. 4.

Demetrius epis. Alexan. a Serapion episc. Antioch. Theophilus episcop. Cæsarea b Narcissus Hieros. c Bacchyllus Corinth. epis. d Polycrates epis. Ephes.

Hæc acta sunt circa annũ 190. Christi.

De quæstione, quæ tum temporis de Paschate agebatur.

CAPVT XXII.

Ruff. ca. 23. Contẽtio inter orientis & occidentis ecclesias mota circa annum Christi 198.

Huc refer Nicephor. ca. 36. li. 4.

QVoniam verò illis temporibus de festo Paschatis in honorem Seruatoris obseruando non exigua concitata propterea erat controuersia, quòd omnes ecclesiæ Asiæ antiqua quadam traditione adductæ, censebant decimoquarto die lunæ (quo Iudæis olim præceptum erat, vt agnum immolarent) festum illud celebrandum, & omninò eo die, in quemcunque hebdomadæ diem fortè incideret, ieiunijs finem statuendum: & quod non in more positum esset, cæteris Ecclesijs per vniuersum orbem terrarum dispersis, quæ consuetudinem ex Apostolica traditione ad

Apostolica traditio.

A ad hoc vſque tempus continuatam tenebant,(nimirum vt non alio die, quàm eo quo Seruator à mortuis reſurrexerit,ieiunia diſſoluerentur)iſtum modum obſeruare:idcirco concilia & cõuentus epiſcoporum in vnum cogebantur,& omnes vna ſententia decretum eccleſiaſticum,nempe vt non alio die aliquando quàm Dominico myſterium Domini reſurrectionis à mortuis celebraretur, & vt in hoc ſolo ieiuniorum quæ circiter Paſcha fieri ſolent, finem faceremus,per literas ad omnes eccleſias ſcriptas ratum faciebant. Decretum autem epiſcoporum qui tum erãt in [a] Palæſtina conuocati, ad hanc vſque ætatem ſcriptis cuſtoditum eſt.in quorum Synodo Theophilus Cæſarienſis eccleſiæ epiſcopus, & Narciſſus epiſcopus Hieroſolymorum, præſides fuerunt. Aliud etiam eſt epiſcoporũ, qui Romæ ſimiliter conueniebant, de eadem controuerſia ſtatutũ: quod quidem Victorẽ id temporis epiſcopũ fuiſſe declarat. Aliud item epiſcoporũ Ponti,quibus Palmas,vtpotè antiquiſſimus & maximè venerandus præſidebat. Aliud eccleſiarum Galliæ,quas Irenæus regebat epiſcopus. Aliud porrò eccleſiarum quę [b] Oſrœnã, & reliquas in eo loco ciuitates incolebant. Aliud ſeparatim Bacchylli eccleſiæ Corinthiorum epiſcopi: & alia denique aliorum propè infinitorum, qui vno conſenſu iudicioque vno eandem de illius feſti obſeruatione tulere ſententiam. Atque iſtorum omnium vna hæc,quam docuimus,conſentiens erat deciſio.

De die Paſcha conſenſus diuerſarũ Synodorum. *a Palæſtina.* *Roma.* *Ponti.* *Galliæ.* *b Oſrœna.* *Corinthi.*

De diſſidio Epiſcoporum in Aſia de Paſchate, & quomodo omnes de eodem conſenſerint.

CAPVT XXIII.

Hoc refert Nicephor. ca. 37. li. 4. *Ruff. ca. 24.* *Polycrates epiſcopus.* *De Paſchatis obſeruatione traditio.* *Suprà fol. 21.*

EPiſcopis autem in Aſia coactis, qui morem iam olim ipſis à maiorib. traditum ſedulò obſeruandum conſtanter aſſeuerabant, præfuit Polycrates. Qui in ea epiſtola quã ad Victorem, & eccleſiam Rom. ſcripſit, traditionem ad ipſius vſque tempora deductam, his ferè verbis exponit: Nos diem Paſchatis integrè incorrupteque recolimus, neq; addendo quicquam, neque detrahendo. Etenim hic in Aſia obdormierunt in Domino præclara illa Eccleſiæ ſeminaria(quæ quidẽ in die aduentus Domini, quo cum gloria & maieſtate è cælis venturus ſit, & omnes ſanctos excitaturus, denuò reſurgent)Philippum dico,† vnum ex ſeptem diaconis, qui Hierapoli exijt è vita: & duas eius filias, quæ virgines ad ſummam ſenectutem manſerunt: & alteram illius filiam, quæ Spirituſſancti afflatu inſpirata vitam piè traduxit, Epheſiq; obijt in Domino. His accedit Ioannes, qui ſuper pectus Domini recubuit, qui ſacerdos fuit, qui laminam auream geſtauit, qui martyr & doctor extitit, qui tandẽ Epheſi morte conſopitus occubuit. Quid Polycarpum commemorem, qui Smyrnæ epiſcopus & martyr fuit? Quid Thraſeam epiſcopum & martyrem, Eumeniæ natum, citem, qui Smyrnæ ex hac luce migrauit? Quid attinet dicere de Sagari epiſcopo & martyre, qui Laodiceæ mortem oppetijt? Quid porrò beatum Papirium, & [c] Melitonem eunuchum recenſeam, qui Spirituſſancti inſtinctu afflatus, totum vitæ ſuæ tempus piè ſanctéq; exegit: qui Sardis tumulo conditus eſt, expectans Chriſti è cælo ad vniuerſam carnem viſitandam aduentum, in quo ex mortuis reſurget? Iſti omnes diem Paſchatis decimoquarto die lunæ ex Euangelij præſcripto obſeruârunt, nihil ab eo inſtituto ac more planè digreſſi, ſed ſecundum regulam & normam fidei eum aſſiduè tenuerunt. Atque ipſe etiam Polycrates, qui inter vos omnes poſtremas ſanè fero, ex maiorum meorum & cognatorum traditione, quorum libenter inſiſto veſtigijs, illud ipſum perpetuò obſeruo. Septem erant epiſcopi cognatione mihi cõiuncti: ego autem octauus ſum. Atque hi maiores mei & cognati tum diem Paſchatis ſemper celebrârunt, cùm ſit populo iudaico in more poſitum panes azimos apparare. Ego igitur, fratres, qui ſexagintaquinq; annos in Domino vixerim, qui multis cum fratribus per orbem terrarum diſperſis de fide communicarim, qui vniuerſam ſacram Scripturam ſtudioſè euoluerim, his quæ nobis ad terrorem obijciuntur, minimè conturbor. Mei enim maiores dixerunt, magis Deo quàm hominibus obtemperandum. Deinde iſta ſubnectit de epiſcopis, qui ei has literas ſcribenti præſto aderant, eiſdemque vno ore aſſenſerunt: Poſſem, inquit, hoc loco epiſcopos qui mihi in concilio aderant, commemorare: quos vt accerſerem à vobis rogatus, diligenter accerſebam. Quorum nomina ſi ſubſcriberem, nimis multa viderentur. Qui, licet me hominem cùm perſona humilem, tum ingenio pertenui animaduerterent: tamen, cùm intelligerent, me iſtos canos non fruſtra geſſiſſe, nec ætatem hactenus contriuiſſe temerè, ſed ſemper in Chriſto Ieſu vitam traduxiſſe, epiſtolam hanc ſua approbatione confirmârunt.

† Videan. not. pag. 55. lat. 1. lin. 28. B *Polycarpus.* *Thraſeas.* *Sagaris.* *Papirius.* *c Melito.* *Aſiani Patres quo die Paſcha celebrarint.* *Aſiani epiſcopi Polycratis literis ſubſcribunt.*

Quo-

Quomodo Victor ecclesiæ Romanæ episcopus, omnes Asiæ ecclesias, à communione excluserit: & Irenæi ad eundem epistola.

CAPVT XXIIII.

Asiaticæ ecclesiæ à Victore Rom. episcopo excommunicatæ.

Huc refer Nicephor. cap. 38. 39. lib. 4.

HIs rebus adductus Victor, qui tum Rom. ecclesiæ præerat, totius Asiæ ecclesias cum alijs finitimis, tanquam alterius fidei & opinionis, simul omnes (vt complectar breui) à communi vnitate Ecclesiæ amputare conatur, & in eos per literas grauiter inuehitur: atque adeò omnes fratres eam incolentes regionem, prorsus à communione secludendos edicit. Verùm ista cæteris omnibus parum placebant episcopis. Illum igitur cõtrà magnoperè adhortabantur, vt pacis, concordiæ & charitatis erga proximos diligentem curam haberet. Quorum verba, vtpotè Victorem acrius & acerbius coarguentium, scriptis prodita adhuc extant. Inter quos Irenæus, quanquam per literas scriptas ex persona fratrum in Gallia, quibus præerat, tradit, mysterium resurrectionis Domini solo die Dominico recolendum quidem esse: Victorem tamen de hoc, videlicet ne tam multas ecclesias omninò propter traditionis ex antiqua consuetudine inter illas vsurpatæ obseruationẽ, à corpore vniuersæ Christi Ecclesiæ penitùs amputet, cùm pleraque alia, tum ista quæ sequuntur, appositè & conuenienter admonet, his ferè verbis: Non enim de die Paschatis solùm, sed etiam de ieiunij ratione & modo est ista constituta controuersia. Quidã namque vnum diem se ieiunare oportere existimant: alij duos, non pauci plures, multi quadraginta: atque diurnis nocturnisque horis omnibus numeratis, diem suum metiuntur ac statuunt. Atque eiusmodi eorum qui hæc obseruabant ieiunia, varietas ac discrepantia, non iam nostra ætate cœpta est, verùm etiam longè antè apud maiores nostros: qui (vt coniectura assequi licet) non accuratè consuetudinem eorum qui vel simplicitate quadam, vel priuata authoritate aliquid in posterum tempus statuissent, obseruârunt. Atq; nihilominus cùm isti inter se pacem tranquillam retinuerunt, tum nos etiam inter nos retinemus: sicq; varia ac discrepans ieiunij ratio concordiam fidei plurimum commendat. His verò historiam quandam adiungit, quã hoc loco opportunè explicabo. sic autem se habet: Presbyteri ante Soterem, qui Ecclesiæ, cui tu iam præes, præficiebantur, Anicetum dico, Pium, Hyginum, Telesphorum, Sixtum, licet neque B ipsi hoc festum eo die, quo episcopi Asiæ obseruarent, neque alijs post se ita obseruare permitterent: nihilominus tamen cum episcopis illarum ecclesiarũ, in quibus ita obseruabatur, ad se accedentibus (ac quid quæso magis repugnat, quàm vt hi hoc, illi illo modo obseruent) pacem inter se & concordiam perpetuò retinuerunt, ac nunquam propter istum varium illius festi obseruandi modum fuêre vlli aliquando ab Ecclesia eiecti; sed presbyteri illi, qui te anteiuerunt ætate, tametsi minimè illud ita obseruabãt: his tamen episcopis qui in alijs ecclesijs idem sic obseruabant, Euchâristiam miserunt. Atque cùm beatus Polycarpus, Aniceto episcopatum administrante, Romam aduentaret, cumque ille & Anicetus de alijs rebus, de quibus inter se discrepabant, pauca contulissent, confestim pax fuit inter eos conciliata: quin pro hoc festo obseruando, quod controuersiæ caput videbatur, charitatis vincula neutiquam ruperunt. Neque tamen Anicetus Polycarpo poterat persuadere, vt suum obseruandi morem (quippe qui cum Ioanne discipulo Domini nostri, & cum reliquis Apostolis, quibuscũ multum versatus fuisset, eundem semper ad illum modum obseruasset) deponeret: neque contrà Polycarpus Aniceto persuasit, vt consuetudinem Asiaticam (quippe qui morem presbyterorum qui illum erant antegressi, debere sedulò retinere assereret) vllo modo obseruaret. Quæ cũ ita essent constituta, communicabant inter se mutuò: & in ecclesia Anicetus, ritus qui in Eucharistia peragi solent, Polycarpo, ob reuerentiam videlicet, quam erga illum habebat, obeundi potestatem concessit. atque tandem cum pace alter decessit ab altero: & omnes ecclesiæ, tum eorũ qui decimoquarto die festum Paschatis obseruabant, tum eorum qui secus, placida pace & tranquilla inter ipsas fruebantur. Irenæus autem, cùm nominis sui appellationi (εἰρηναῖος enim pacis studiosum significat) pulchrè respondens: tum moribus, quibus se pacis auctorem verè declarabat, eiusmodi pro pace & concordia ecclesiarum & hortatus est, & magnoperè flagitauit.

Irenæus ad Victorem.

De Paschatis obseruatione, & ieiunio, cõtrouersia

Concordia religionis inter fratres ob ceremoniarum varietatẽ nõ dissoluenda.

Eucharistiæ mittendæ cõsuetudo in ecclesia primitiua.

Irenæi etymol.

Atque ista aliaque eisdem congruentia, non ad Victorem solùm, sed etiam ad alios plerosq; & diuersos ecclesiarum præsides, de ista quæ tum iactabatur controuersia, conscripsit.

Quæ

A *Quæ Irenæi opera ad nos peruenerint.* CAPVT XXV.

AElius Pertinax. Didius Iulianus, L. Septimius Seuerus. Anno Christi 195. Huc refer Niceph. c. 24. lib. 4.

Episcopi verò quos modò percensuimus, Narcissus & Theophilus, & vnà cum illis Cassius ecclesiæ Tyri episcopus, & Clarus, qui Ptolemaidis rexit ecclesiam, quique cum istis in Palæstina in vnū conuenerant, simulatque in decreto suo de Paschatis traditione, ex Apostolorum successiōe gradatim ad eos deducta, permulta disseruerūt, in extrema parte eiusdem hæc præterea his ferè verbis adiungunt: Epistolæ nostræ exemplaria facilè ad quanq; ecclesiam mittantur, ne culpa illorum qui temerè & inconsultò suas ipsorum animas erroris prauitate inficiūt, in nos vllo modo transferatur. Illud vos minimè ignorare volumus, quòd Alexandriæ " etiam eodem die, quo nos, istud festum agunt. Si quidem tum à nobis ad illos, tum ab il- " lis ad nos perferuntur literæ, vt cum summo consensu vnà istum diem sacrosanctum " augustè & religiosè celebremus. † Verum enimuerò præter opera & epistolas Irenæi, " quę iam demonstrata sunt, extat liber illius breuissimus ille quidem, summè tamen necessarius, contra Gentiles, qui de Scientia inscribitur. Alius item memoratur, quē fratri cuidam nomine Marciano dedicauit: in quo Apostolicæ prędicationis rationem & modum exponit. Accedit his liber quidam, de Variarum rerum disquisitione: in quo tum Epistolæ ad Hebræos, tum libri Sapientiæ Salomonis mentionem facit, certaq; testimonia ex eisdem deprompta citat. Tot sunt igitur Irenæi opera, quæ ad nos nostramq; noticiam peruenerunt.

Ruff. ca. 25. *Cassius & Clarus episcopi.* † Ruff. c. 26. *Irenæi scripta.* *Vtitur epistola ad Hebr. et Sapientia Salomonis.*

Quæ etiam aliorum qui tum temporis floruerunt, commentaria ad nos peruenerint.

CAP. XXVI.

Huc refer Niceph. ca. 35. lib. 4.

Commodo autem tredecim annos imperij administratione perfuncto, Seuerus, cum vix sex mensibus continuis Pertinax post mortem Commodi imperij gubernacula occupasset, successit in imperiū. Etsi cōplura certè apud multos veterum ecclesiasticorum scriptorum qui tum vixerūt, eximiæ virtutis & exquisitæ diligentiæ monimenta hucusq; reseruantur: tamen quæ ipsi vidimus, sunt hæc solùm, quæ sequuntur. † Heracliti commmentarij in Apostolum. Maximi opera, cùm de controuersia illa apud hæreticos multum iactata exagitataq;, ni- B mirum vnde vitium natum sit: tum de materia, quòd ortum habeat. Explicationes itē Candidi in sex dies, & Apionis in idem argumentum. Sexti similiter libri, de resurrectione: & aliud etiam opus Arabiani. Aliorū item penè infinitorum lucubrationes, quorū vel tempora scriptis mandare, vel memoriam rerum gestarum persequi (præsertim cū nulla oblata sit occasio) importunum propè videretur. Et quanquam alij libri aliorum multorum ecclesiasticorum scriptorum, verè de religione & fide sentientium (sicut cuiusque expositiones in sacram Scripturam editæ commonstrant) ad nos peruenerūt: tamen quia auctores eorum nobis ideo incogniti sunt, quòd illorum nomina in libris minimè inscripta reperiuntur, istorum nomina recensere non possumus.

Ruff. ca. 27. *Seuerus & Pertinax Impp.* † Ruff. c. 28. *Heracliti scripta.* *Maximi opera* *Candidi Hexameron, & Apionis.* *Sexti & Arabiani scripta.*

De his qui Artemonis hæresim ab initio propugnabant, & quibus erant præditi moribus, & quomodo sacras Scripturas corrumpere ausi sint.

CAPVT XXVII.

Huc refer Nicephor. ca. 21. li. 4. Vide Epiphan. hæresi 2. tomo 2. lib. 1 Augustin hæresi 44

In quodā istorum scriptorum libro contra Artemonis hæresim, (quā Paulus Samosatenus nostra iam ætate denuò renouare tentauit) cōposito, præclara quædam habetur narratio, quæ huic nostræ historiæ adeò magno cum labore à nobis vndique conquisitæ, aptè & concinnè cōueniat. Scriptor iste in eo libro, dum hæresim de qua loquimur (quæ Seruatorē solùm hominē esse asseuerauit) nōn longè antea exortam (quandoquidem eius duces & patroni illam tanquam veterē, & vsque ab antiquis temporibus ductam, præconijs nimis insolenter efferre studebant) perspicuè conuincere conatur, sicut alia multa ad illius impij & perditi illorum erroris " commentum coarguendum: sic ista ad verbum ferè persequitur: Aiunt isti omnes, ma- " iores nostros, & ipsos Apostolos, ea quæ ipsi iam affirmant, non modò à Domino acce- " pisse: verùm etiam alios eadem docuisse, & veram prædicationis rationem vsque ad Vi- " ctoris tempora, qui decimustertius à Petro Romæ episcopus fuit, integrè seruatam illā " quidem, sed à Zephyrino illius successore penitùs corruptā & deprauatam fuisse. Atque " profectò quod ab illis dicebatur, multum fortasse videri potuisset habere probabilita- " tis, nisi primùm sacræ Scripturæ testimonia illis cōtradicerent: deinde fratrum quorun- " dam scripta superessent, Victoris temporibus multo antiquiora: quæ illi cum contra

Paulus Samosatenus. *Artemonis hæresis.* *Artemon falsò refert dogma suum ad Apostolos & Patres.*

Gentiles pro veritatis defensione, tum contra hæreses quæ id tēporis grassabantur, scri- A
pserunt: vt Iustini, Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorum nonnullorum: in quorum
omnium libris Christus verè Deus esse confirmatur. Quis Irenæi, quis Melitonis, quis cę
terorum libros ignorat, qui Christum Deum & hominem constanter asseuerant? Quot
item Psalmi, quot hymni à fratribus fidelibus antiquitùs perscripti, qui Christum, ver-
bum Dei, verum Deum esse concentu quodam concelebrant? Cum igitur ex tot anno-
rum spacio, doctrina Ecclesiastica verè annunciata fuerit, quomodo fieri potest, vt illi
patres qui ad Victorem vsque vitam produxerunt, sic, vt isti asserunt, prædicarint? aut
quomodo non illos pudet, hæc Victori tam falso obiectare? præsertim cum explorate
cognitum habeant, Victorem, Theodotum illum coriarium, (qui primus Christum so-
lum hominem dicebat) ducem & quasi parentem huius impiæ & execrandæ à fide de-
fectionis, Christum Deum pernegantis, Christiana communione interdixisse? Quod si
Victor eadem cum illis sentire visus fuisset, (sicuti detestabilis istorum docet calumnia)
quo pacto aut qua ratione adductus, Theodotum huius erroris inuentorem, ab Eccle-
sia eijcere in animum induxit? Verùm de Victore hactenus. Qui cū decem annis ecclesię
ministerio præfuisset, in eius locū, circiter nonū annū imperij Seueri, Zephyrinus succes-
sit. Scriptor ille de quo suprà dixi, qui librum prædictum contra erroris suprà demon-
strati auctorē cōposuit, aliam etiā rem Zephyrini tempore gestam hoc pacto explicat.
Facinus apud nos admissum, fidelibus in Domino, quo illos erudiam, commemorabo:
quod credo, si Sodomis fortè gestum fuisset, etiam illos ad scelera sua pœnitētiæ lachry-
mis mature eluenda admonuisset. Erat quidam Natalius confessor, nō iampridem, sed
nostris iam pene temporibus: iste ab Asclepiodoto, & altero Theodoto trapezita, (hi q-
dem ambo Theodoti coriarij, qui primus propter istam nouam prudentiam, imò verò
amentiam, ex Christianorum communione à Victore, vt dixi, qui tunc erat Pontifex,
excludebatur, discipuli erant) fraude ac dolo deceptus fuit: & ab illis duobus, quos suprà
posui, salario quodā & mercede persuasus, vt illius erroris episcopus crearetur: ea lege
nimirum, vt centum quinquaginta denarios menstruos isti ei persoluerent. Qui quidē
cum se in illorum societatem dedisset, per visiones quasdam à Domino ad se demissas
sæpenumero admonitus fuit. Deus enim misericors, & Dominus noster IESVS Chri-
stus, martyrem & testem suarum afflictionum extra ecclesiam miserè disperire noluit.
Cæterùm quoniam erat primæ apud illos sedis episcopalis appetitione tanquam ha-
mo inescatus, & turpi quæstu (qui multis adfert perniciem) irretitus, & propterea len-
tius tardiusque Dei visionibus animum attendit: tandem per integram noctē à sanctis B
angelis flagris & verberibus vsque adeò acerbè & grauiter cæsus fuit, vt cum primo ma-
ne surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, cum magno mœrore & lachry-
mis ad pedes Zephyrini pontificis se supplicem abijceret: & nō modò ad cleri, sed ad lai-
corum etiam genua aduolueretur, ita vti Christi misericordis ecclesia illum magnope-
re commiserata, lamentis vna se dederet. Attamen ille, licet multis precibus vsus fuisset,
& plagarum vibices, quas pertulerat, ostendisset, vix tandem in communionem Eccle-
siæ receptus fuit. Ad ista, etiam alias eiusdem scriptoris voces de eisdem hæreticis con-
nectamus, quæ sic habent. Sacras audacter deprauarunt scripturas: veteris fidei cano-
nem abrogarunt: Christum ignorarunt; neque quid sacræ & diuinæ literæ de illo di-
cant, conquisiuerunt: sed quænam syllogismi figura ad suam impietatem confirman-
dam reperiretur, studiose indagarunt. Quod si quisquam fortè illis aliquod diuini elo-
quij testimonium proferat, quærunt vtrum coniunctam an disiunctam syllogismi figu-
ram possit efficere. Relictis verò & depositis Sacrarum literarum studijs, omni cura &
cogitatione in Geometriam incumbunt: tanquam ex terra editi, de terra loquuntur: &
Christum, qui sit de cœlo venturus, penitus ignorant. Euclides enim apud quosdam e-
orum propter Geometriæ artem enixè recolitur: Aristoteles & Theophrastus in sum-
ma habentur admiratione: Galenum etiam fortasse nonnulli summè venerantur. Hi
ergo tum infidelium artibus ad erroris sui sententiam roborandam abutuntur, tum so-
lerti impiorum astutia ac subtilitate simplicem ac synceram diuinarum scripturarum
fidem adulterant. Quòd autem à fide lōgissimè absint, quid attinet commemorare? ob
hanc caussam etiam in sacras literas confidenter & temerè quasi manus violentas inijci-
unt, easq; se emendare & corrigere prædicant. Quòd verò ipse equidem nihil falsi in eos
ementitus loquar, nemini verum scire cupienti poterit esse obscurum. Nam si quis cu-
iusquam illorum exemplaria in manus sumere, accuratè peruestigare, & inter ipsa con-
ferre voluerit, reperiet profectò, illa quàm maximè inter se dissidere. † Nā Asclepiodoti
exemplaria, cum illis quæ sunt Theodoti, admodum discrepant. Ac multa plane suppe-
tunt: propterea quòd illorum discipuli exemplaria ab vtrisq; (vt illi appellant) correcta

Theodoti coriarij heresis.

Vide Epiphan. hæresi 8. lib. 2. tomo. 1.

Zephyrinus episcopus.

Anno Christi 208

Natalius confessor ab Asclepiodoto & Theodoto corruptus, Ecclesiæ tandem reconciliatur.

Hæreticorum studia circa quæ occupari solita.

Hæreticorum scriptorum inter se dissensio.

† Vide ante, pag. 57. lat. 1. lin. 15.

(Vt nos)

A (vt nos) corrupta, studiosè & sedulò descripserunt.† Rursus quæ sunt Hermophili, cum
†Vide ibi. de lin. 17. istis minimè consentiunt: quæ Apollonij dicuntur, ipsa sibi non constant. Licet enim
quæ prius ab illo exscripta fuerunt, & composita, posterioribus denuò inuersis innoua-
" tisq; comparare: sic inuenire illa inter se valde dissentientia, erit perfacile. Quantum in-
" scitiæ & temeritatis habeat perditus iste conatus, ne illos ipsos quidem ignorare suspi-
" cor. Aut enim sacras & diuinas Scripturas à Spiritu sancto dictatas non credunt, & ita
" sunt infideles: aut seipsos Spiritu sancto sapientiores esse dicunt, quod planè quid aliud *Dilemma in hæreticos.*
" est quàm tanquam dæmone exagitatos insanire? Neque enim hanc inconsultam & im-
" prudentem molitionem, suam esse inficiari poterunt: quandoquidem ista exemplaria
" sua ipsorum manu esse transcripta, perspicuè deprehenduntur. A' quibus autem erant
" ipsi instituti, ab illis sanè eiusmodi scripturas non aliquando exceperunt: & exemplaria
" vnde ista transcripserunt, demonstrare non possunt. Quidam illorum eas quidem de-
" prauare non adeò operæprecium duxerunt: sed tum legem, tum prophetas, lepida si-
" mulatione, perinde ac si nefariam & impiam omnino doctrinam cõplecterentur, pror-
" sus pernegantes, in vastissimum exitij gurgitem præcipites deciderunt. Atque hæc isto
" modo hactenus à nobis sint commemorata.

FINIS QVINTI LIBRI.

EVSEBII COGNOMEN-
TO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE
Palæstinæ, Ecclesiasticæ Historiæ Liber Sextus.

De Ecclesiarum sub Seuero persequutione. CAP. I.

Huc refer Niceph. c. 2. lib. 5.

Rufi. cap. 1. *Persecutio quinta in Christianos mota anno Christi 204. Seueri 10. Alexandriam præcipuè martyribus abundasse.*

B POstquam Seuerus acerbam & grauem contra ecclesias persecutiõis tempestatem excitauerat, tametsi à Christi athletis viriliter pro pietate concertantibus, vbique penè gentium præclara martyrij & insignia certamina conficiebãtur: tamen Alexandria multo maxima corũ frequentiâ & multitudine (ex Aegypto enim & vniuersa Thebaide egregij præ cæteris Christi pugiles delecti, eò tanquam ad maximum & celeberrimũ stadiũ, in quo pro Dei amore strenuè decertarẽt, amandabãtur, omnino abũdauit: qui quidẽ ob patientissimã tolerantiã, quã in varijs tormentorũ ac mortis generibus ostendebant, coronis cœlestibus, ex flosculis planè eximijs contextis, à Deo benignè redimiti sunt.* In quorum numero fuit Leonides, Origenis pater: qui capite tandem abscisso, filium tum ad modum adolescentem post se orbum reliquit. Quàm autem incredibili amore erga Sacrarum literarum studium iste ab ineunte ætate flagrarit, paucis persequi non erit alienum: præsertim cum celebris eius nominis & famæ cõmemoratio adeò multis in ore versetur. Quod si quisquã omnia quæ ad eius vitã pertinent, copiosè fusèq; explicare, eaq; vacuo animo, cùm ocio abundet, literis prodere institueret, tractatio illa certè separatum quoddam opus postularet. Verùm nos in præsentia longo & prolixo sermone amputato, quoad fieri potest: breuissimè de Origene disseremus: atque ea solum quæ partim ex quibusdam illius Epistolis, partim ex discipulorum ore ac sermone, quibus ad nostra vsq; tempora vita suppeditauit, pro certo cognoscuntur, exponemus.

Rufi. ca. 2. Leonidis martyrium.

Qua fide vitæ tur historia de Origene instituta.

De Origenis ab ineunte ætate institutione. CAPVT II.

Huc refer Niceph. cap. 4. lib. 5.

Origenis ab ineunte ætate institutio, & martyrij ardor.

EA quidem certè quæ ab ipsis, vt dicitur, propè incunabulis ab Origene gesta sunt, videntur digna esse quæ posterorum memoriæ commendentur. Nam cum Seuerus iam decimum imperij sui annum ageret, & Lætus Alexandriæ reliquæq; Aegypti præfecturam obtineret, & Demetrius nuper tum post Iulianum ibidem ecclesiarum episcopatum adeptus fuisset, & persecutionis ardor quotidie magis magisque incenderetur, & ferè infiniti coronis decorarentur martyrij: tantus amor, tantaque martyrij cupiditas animum Origenis, cum adhuc valde tenera esset ætate, occupauit, vt propè se vltro offerret periculis, & alacri ac propenso studio

in certamen insiliret, irrueretque. Ac iam parum aberat, quin per martyrium vitam de- A seruisset: nisi mater, diuina quadam & cælesti prouidentia (quæ illum ad maximam plurimorum vtilitatem seruabat incolumem) impulsa, enixè eius cupiditati ad necem adeò incitatè procurrenti obstitisset. Ipsa enim verbis primùm supplex orabat, vt materni erga se amoris misericordiam caperet. Vbi autem eum, cum iam intelligeret patrem prehensum carcere custodiri, cupidius ad mortem properantem animaduerteret (toto enim impetu, & omni animi conatu tum ad martyrium ferebatur) omni eius vestitu clàm ablato, & in interiores quosdam ædium recessus abdito, domi eum manere necessariò coegit. Iste autem, cum ardens illa præter ætatem ad martyrium propensio magis magisque inflammaretur, adeò vt quiescere non posset: ad patrem, vbi aliud nihil agere liceret, literas, quibus illum ad martyrium impelleret, misit. In quibus cum his ferè vocibus adhortatus est: Obfirma te pater, martyrium fortiter sustine, nec aliud quicquam nostra causa molire. Istud igitur solertis Origenis à puero indolis, & verissimi erga pietatem amoris specimen, primùm literis à nobis proditum sit. Iam enim subsidia non exigua, ad doctrinam fidei confirmandam in animo inclusa & recondita habebat: quippe qui à primo tempore ætatis pijs sacrarum literarum studijs fuisset sedulò exercitatus. Neq; in illis quidem mediocriter versatus erat, propterea quòd præter humanioris literaturæ studia, à patre præterea attenta cura & cogitatione laboratum erat, vt Sacras literas vnà combiberet. Omninò enim ante liberalium artium & politioris doctrinæ studium, eum Sacris literis instituendum, exercendumque tradidit: ac sententias aliquot, quas ei cùm ad verbum ediscendas, tum memoriter coram ipso recitandas, præscripserat, ab illo in dies singulos exegit. Istud verò munus non animo inuito puer obijt: imò verò attentissimo studio suas in eo defixit cogitationes, adeò vt nō satis ei videretur, simplices, apertos, & tanquam in procliui positos Sacrarum literarum sensus eruere: sed aliquid altius peruestigare, & iam in ea ætate interiores & magis reconditas intelligentias curiosè elicere voluerit: vsque eò, vti patri nonnihil negotij facesseret, dum accuratè sciscitabatur, quid hæc vel illa Scripturæ diuinitùs inspirata sententia vellet indicare. Vnde pater, quanquam specie & vultu illum coràm reprehendere præ se tulit, admonens ne quid supra ætatis suæ captum, néue vlterius quàm apertus Scripturæ sensus ferebat indagaret, tamen animus illius tacitus apud se explebatur B iucūdissima voluptate: & maximas Deo omniū bonorum auctori agebat gratias, quòd fuisset pro sua clementia & bonitate dignatus, eum talis filij patrem efficere. Iam verò puero dormienti illum sæpenumero astitisse, eiusque pectus stragulis denudasse ferunt: atque illud, perindeac si sacer Dei spiritus idem ipsum sibi tanquam templum consecrasset, augustè & cum reuerentia osculatum esse: seque pro tali prole beatum & felicem existimasse. Ista quidem, aliaque his similia de Origene, dum puer erat, memorant.

Mater Origenē à martyrio arcet.

Origenis ad patrem literæ, martyrij alacriter subeundi exhortatoriæ.

Sacrarū literarum à teneris studium.

Leonidis de Origene & adhuc puero concepta spes.

Quemadmodum iuuenis cum esset, Christi religionem professus est.

CAPVT III.

Origenes cum vix adhuc decimumseptimum ætatis suæ annum compleuisset, post patris martyrium, vnà cum matre & alijs sex fratribus minoribus natu, orbus relictus fuit. Ac tametsi facultates opesque patris erant in fiscum Imperatoris relatæ, adeò vt ipse in magna rerū ad vitam necessariarū egestate vnà cum cognatis suis constitutus esset: diuina tamen prouidentia apud mulierem cùm fortunis locupletissimam, tum alijs rebus facilè præstantissimam (præterquam quòd virum quendam genere Antiochenum, ipsa famæ commendatione inter alios, qui tunc Alexandriæ se eadem deprauata erroris peruersitate obstrinxissent, percelebrem, sic beneuolentia complexa est, vt eum filium adoptaret, domi haberet secum, & præter cæteros benignè foueret) valde humanitus exceptus fuit, & hospitio ac reliquis vitæ subsidijs donatus. Verùm Origenes, quanquam cum illo viro in eadem familia necessitate compulsus versabatur: tamen per idem tempus euidentia apertaque rectæ & catholicæ suæ de fide opinionis indicia ostendere non dubitauit. Nam cum frequens multitudo non hæreticorum tantummodò, sed nostrorum etiam, propter singularem dicendi vim & facultatem, quæ in Paulo inesse videbatur (hoc enim illi viro nomen erat) ad eum confluerct: Origenes tamen nunquam induci poterat, vt precibus vnà cum illo interesset: quippe qui ab ineunte ætate & Ecclesiæ canonē obnixè obseruasset, & (vt ipse in libro quodam loquitur) errorum doctrinas fuisset semper detestatus. Ac quoniam antea à patre in Græcorum disciplinis liberaliter erat educatus, & post mortem illius multò studiosius attentiùsque se totum in dicendi exercitatione

Huc refer Nicephori cap. 4. et 5. lib. 5.

Origenis adolescentia.

Origenes à locupletissima matrona susceptus.

Origenes à teneris errorum doctrinas auersatus.

A citatione collocauerat, adeò vt iam mediocrem aliquam esset ad docenda † Grammaticæ præcepta facultatem consecutus: nō longo tempore à patris occasu his rebus se tradens, rerum necessariarum copiam affluenter, vt in ea ætate, sibi suppeditauit.* Atque cum ludum aperuisset, seque ad docendum (sicuti in suis scriptis narrat ipse de se) contulisset, & nemo iam Alexandriæ reliquus esset qui ad populum in fidei principijs instituendum operam daret (omnes enim doctos terror & persecutionis minę prorsus inde abegerant, nonnulli ex gentibus Dei verbum audituri, ad eum commeabant. Quorum Plutarchum primum fuisse fertur, qui vita honestè & præclarè transacta, mortem per beatum martyrium insigniter & gloriose oppetijt. Secundum verò, Heraclam, germanum Plutarchi fratrem: qui cum præclarum vitæ, diuinæ sapientiæ studio addictæ & piæ exercitationis specimen apud illum dedisset, post Demetrium Alexandriæ episcopatu donatus est. Origenes decimumoctauum ætatis suæ annum iam agebat, cum scholæ Christianæ institutioni præficiebatur: in quo munere exequendo, dum persecutionum violentia, Aquila Alexandriæ præfecturam gerente, vehementer ingrauescebat, permagnas sanè fecit progressiones: quo quidem tempore etiam propter incredibilem humanitatem erga omnes sanctos martyres cùm ignotos, tùm notos declaratam, & propensum de illis benè merendi studium, insignem cum primis & celebrem nominis splendorem, apud omnes qui fidem Christianam profitebantur, consecutus est. Nā non solum ijs, cum essent in vinculis, & ad postremam de illis pronunciatam à iudice sententiam responderent, vsque præstò fuit: verùm etiam postea, cum sancti illi ad necem abducerentur, magna libertate loquendi vsus est, & se vnà libenti animo periculis obiecit: vsq; adeò, vt cum iam audacter & fidenti animo aduentaret, & ingenuè ac liberè osculo charitatis sæpe sanctos salutaret martyres, parum abesset quin gentilium multitudo, quæ vndiq; circunsistebat, tanquam ardentibus furiarum tedis exagitata, lapidibus eum concidisset: nisi dexteram diuinæ gratiæ subitò sibi adiutricem adeptus, mirè & præter omnium opinionem aufugisset. Quinetiam propter alacre eius & valde promptum studium, propterque sermonis libertatem in verbo Christi diuulgando declaratam iterum atq; iterum, imò vix, aut ne vix quidem dici poterit, quoties eadem ipsa diuina & cælestis gratia illum multorum insidijs appetitum liberauerit. Atq; ab in-

B fidelibus ob multitudinem illorū, qui sacratæ fidei præceptis ab eo essent instituti, tanta tamque crudelis pugna erat contra eum suscepta, vti milites deligerent, qui clandestina coitione facta, ei in domo, in qua commorabatur, insidias collocarent. Sic quotidie persecutionis æstus, propter frequentiam eorum qui eius labore & industria ad diuinam & cælestem doctrinam aditum sibi patefactum habuissent, contra eum efferuescebat, vt tota ciuitas Alexandriæ non amplius illum tenere tuerique potuerit: sed vbique vexatus, exagitatusque, domicilium subinde commutare cogeretur. Nec mirum sanè, cum tantam hominum frequentiam ad fidem conuertisse, cum vitæ suæ actiones & officia, valde admirabilia syncerissimæ & maximè ingenuæ sapientiæ documenta complectentur. Nam vt est in prouerbio, qualis eius fuit oratio, tales fuere & mores: & quales mores, talis fuit & oratio. Quapropter diuina virtute & potentia illi cum primis opem ferente, infinitos propè ad se imitandum allexit. Verum vbi iam plures discipulos, cum sibi vni illud docendi munus à Demetrio (qui ecclesiæ illi tum præfuit) haberet concreditum, indies ad se confluentes animaduertit, existimans Grammaticarum præceptionum institutionem parum consentaneam esse studio illi, quod in diuinis literis docendis versari debet: abiecta cunctatione, Grammaticæ instituendæ exercitationem, vtpote Sacris literis tractandis inutilem, & propè aduersariam, deponit. Deinde consilio inito, & necessaria ratione subducta, ne aliorum subsidio ad vitam degendam aliquando egeret, quicunque libri orationes veterum scriptorum complectentes, ijque accuratè & eleganter ab illis compositi, sibi suppetebant, eos vendit: pacta conditione, vt ab emptore in dies singulos quatuor oboli ipsi ad victum suppeditarentur. Compluribus quidem annis isto modo philosophatus, vitam traduxit, omnemque iuuenilium cupiditatū quasi materiam circuncidit, amputauitque. Atque vt interdiu ad corporis libidinem refrenandam non exiguos exantlauit labores: sic noctis maiorem partem, in diuinarum literarum studijs collocauit. Vitam autem, vt quàm maximè secundum veræ sapientiæ normam gubernaret, toto pectore (vt dicitur) elaborauit, interdum ieiuniorum laboribus seipsum exercendo, interdum tempore ad somnum dimenso (quem ad voluptates corporis coercendas, non in lecto aliquo omnino, sed humi capere, operæprecium putabat) se grauiter affligendo: maximè verò omnium illas euangelicas voces Seruatoris (quæ admonent, ne quis duabus tunicis, néue calciamentis vtatur, néue temporis futuri cura & solicitudine se conterat) studiose obseruandas censuit.

† Grammaticè hoc loco intellegit. vt Cicero in primo de Orat.
* Ruffi. c. 3.
Plutarchus martyr.
Heraclas episcopus
Origenes XVIII annorū Christianæ scholæ praefectus.
Eiusdē in martyres officia.
Origenes quātum christiano professionē periculatum.
Orationis & morum similitudo.
Demetrius episcopus.
Origenis frugalitas.
Continentia.
Ieiunia.
Vigiliæ.

Pietatis studium. Tolerantia, Egestas.

fuit. Quinetiam maiore quàm ætas ferebat, pietatis studio incensus, tum frigoris & nuditatis molestias toleranter perpessus est, tum ad extremam egestatem sua sponte redactus, vti familiares suos in summam planè traduxerit admirationem, ac plurimos quidem, illorum, (qui cum rogassent, vt aliquid de ipsorum facultatibus propter eos labores, quos in Dei verbo docendo excolendoque ponebat, sibi ad victum sumeret) permagno dolore affecit. Verùm ille nihil omnino de suis laboriosis remisit vigilijs. Nam fertur multis annis nullo aliquando vsum fuisse calciamento, sed nudis pedibus incessisse: & non vini solum, sed aliarum quoq; rerum vsu, quas victus non poscebat, necessario, ad multorum annorum spacium se abstinuit: sic, vti iam in periculum deueniret stomachi sui non modò debilitandi, sed etiam penitùs labefactandi. A

Quot ab eo instituti, ad Martyrium euecti sunt.

CAP. IIII.

Huc refer Nicephori cap. 6. et 7. lib. 5.

ORigenes igitur cùm talia vitæ ex sapientiæ præceptis diuinitùs institutæ exempla, his qui ad ipsum obseruandum oculos adijciebant, proposuisset, meritò quidem complures ex discipulis ad simile vitæ genus libenter amplexandum prouocauit: vt iam etiam ex infideliũ numero, viri non plebeij, sed præstantes cùm in omni genere literarum, tum in Philosophia vel maximè, ad eius disciplinam cupidè raperentur. Qui quidem cum eius sedulitate fidem & certam in verbo Dei persuasionem interiore mentis suæ recessu ingenuè synceréq; hausissent, in illo persecutionis tempore præclarè se admodum & constãter gesserunt: vnde nonnulli eorum captiui, beato martyrio finem viuendi gloriose fecerunt. * Ex quorum numero primus erat Plutarchus, de quo paulo antè mentionem feci: quo ad mortem abducto, parum aberat quin iste, de quo sermo instituitur, Origenes, dum illi in extremo iam vitæ suæ exitu adesset, à Plutarchi ciuibus (quippe causam mortis Plutarchi in eum transferebant) iam denuò interfectus fuisset. Cæterum perspicax Dei prouidentia illum etiam eo tempore è periculo eripuit. Post Plutarchum secundus ex Origenis discipulis, martyr fuit Serenus: cuius in Christum fides, quam animo imbiberat, ignis incendio satis exploratè probata fuit. Heraclides, tertius martyr, & quartus Heronex, eadem schola profecti. quorum vterque, (prior, dum adhuc catechumenus erat: posterior, antè nuper iam baptizatus) securi percussus fuit. Præterea ex eodem ludo alius à primo Serenus, quintus athleta, pro pietatis defensione, quam susceperat, pleno ore laudatur, cui post ingentem tormẽtorum perpessionem fama est caput ceruicibus abscissum esse. Ex mulierũ numero, quæ erant eius disciplina institutæ, Rhais adhuc catechumena, baptismũ (vt ipse Origenes quodam in loco ait) per ignem consecuta, excessit è vita. * Septimus inter istos numeratur Basilides, qui Potamiœnam multorum commendatione insignẽ ad supplicium deduxit, de qua frequens & celebris sermo apud ciues suos iam habetur, vtpote quæ cum infinitas propè pugnas pro corporis pudicitia & virginitate, qua præ cæteris excellebat, contra insanos amatorum suorum impetus (in ea enim præter animi virtutes, eximia præterea & integra corporis pulchritudo, cum mira venustate elucebat) constanter sustinuit: tum multiplices & graues ęrumnas pro fide in Christum exhauriens, ad extremum post tormenta acerba, dictuque horrenda, vnà cum matre Marcella, ignis incendijs absumpta mortem oppetijt. Ferunt quidem Aquilam (hoc enim iudicis nomen fuit) postquam graues vniuerso illius corpori plagas inflixisset, tandem ad corporis ignominiam & contumeliam libidinosissimis gladiatoribus illam se traditurum interminatum. illam autem paulisper intra se meditatam, cum rogaretur, quid sentiret? eiusmodi responsum dedisse, vnde visa est illis aliquid impietatis (sic enim putabatur) manifestò elocuta. Atque euestigiò, post definitiuam de ea latam sententiam, Basilides vnus ex satellitibus, eam acceptam, ad locum supplicij deducit. Simulatque autem multitudo ei molestiam facessere, & verborum petulantia insectari conabatur, hic eos qui contumeliam ei faciebant, repulsos coercuit, & maximam clementiam summamq; humanitatem in eam declarauit. Illa verò hominem pro illius erga se commiseratione vehementer amplexata, bono animo esse hortatur. nam ait se, simulac abiret è vita, à Domino suo veniam & gratiam pro eo efflagitaturam, & non diu pòst eius in se merita, iusta remuneratione compensaturam. Hæc cum dixisset, pice feruẽti per varia & diuersa corporis membra ab imis pedibus vsque ad capitis verticem sensim ac pedetentim diffusa, generoso & excelso animo migrauit è vita. Tale certamen ab hac percelebri & gloriosa virgine confectum fuit. Non longo temporis interuallo interposito, Ba- B

Margin notes: * Ruff. ca. 4. — Origenis discipuli quot ad martyrium euecti. — Plutarchus. — Serenus. — Heraclides. — Heronex. — Serenus alius. — Rhais catechumena martyr. — * Ruff. ca. 5. — Basilides. — Potamiœna virgo. — Marcella mater Potamiœnæ. — Nota — Potamiœnæ martyrium.

A sito, Basilides, cùm satellites socij sui certa de causa iusiurandum ab ipso exigerent, asseueranter affirmat, omninò sibi nō licere iurare: Christianum enim se esse, & hoc se propalàm fateri. At illi primò eum etiamnum iocari putabant. Verùm vbi illud constanter asserit, abducitur ad iudicem: & coram illo intētionem confessus, in vinculis conijcitur. Cùm fratres in Domino ad eum aduentarent, causamque repentinæ & admirabilis huius mutationis sciscitarētur, fertur respondisse: Potamiœnam, triduo post martyrium noctu ei assistentem, coronam ipsius capiti imposuisse: dixisseque, se pro eo gratiam à Domino postulasse, postulatam obtinuisse: & Dominum non longo tempore pòst, eum ad suam gloriam recepturum. Post illa, vbi fratres sigillum in Domino ei impertiuerant, postero die securi percussus, præclara martyrij corona donatus est. Alij item complures Alexandriæ, eisdem temporibus, vtpotè quibus Potamiœna secundū quietem apparuisset, eosq; fuisset impensè ad Dei verbum amplexandum cohortata, frequentes ad Christi fidem accessisse commemorant. Sed de his ista quidem hactenus.

Basilidis confessio Christianismi.

Basilidis martyrium.

De Clemente Alexandrino. CAPVT V.

Vide Niceph. l. 4. ca. 33.

Clementis stromata sub Seuero elaborata.

Ruff. ca. 6. Origenes Clementis discipulus. fol. 127. l. 23.

Post Pantænum, Clemens scholæ Alexandriæ, ad fidei principia docenda institutæ, ad illud ipsum tempus quod iam persequimur, præfuit: sic, vt Origenes, dum puer erat, auditor eius, ac discipulus existeret. Clemens verò in primo libro Operis quod στρωματεῖς inscripsit, annalium serie notata & exposita, tempora ad Commodi vsque mortem describit: adeò vt non obscurum videatur, illud opus, regnante Seuero (cuius tempora liber quem iam habemus in manibus, explanat) ab eo elaboratum fuisse.

De Iuda, scriptore Christiano. CAPVT VI.

Vide Nicephor. l. 4. ca. 35. Iudas sub Seuero floruit.

Iudæ in Danielis Hebdomadas commentarij. Antichristi aduentus.

Eodē tempore Iudas, alius scriptor, in septuaginta septimanas à Daniele descriptas Commentarios edidit, inque illis temporum ordinem ad decimum annū imperij Seueri tradidit. qui etiam scriptor, propterea quòd persecutionis tumultus contra nos excitatus, multorum mentes tam grauiter perturbaret, Antichristi ad-
B uentum, omnium ore atque sermone iactatum, iam tum appropinquare arbitratus est.

De Origenis animi magnitudine, qua se ipsum castrauit.

CAPVT VII.

Huc refer Nicephor. cap. 8. li. 5.

Matth 19.

Origenes seipsum castrare ausus.

Per idem tempus Origenes, dum scholæ Alexandrinæ, quam diximus, præerat, facinus quoddam admisit: quod quidem licet ex animo rudi & iuuenili videretur esse profectum, fidei tamen & castimoniæ specimen maximū dabat. Istam enim Euangelij sententiam (Sunt eunuchi qui seipsos propter regnum cælorū castrauerunt) aliquanto, vt fert ætas adolescentiæ, simplicius interpretatus, partim quòd Seruatoris vocem se penitùs implere oportere putauit: partim quòd cùm ætate valdè adolescens esset, & non cum viris modò, sed cum mulieribus etiam sermones de rebus diuinis & cælestibus conferret, omnem turpis calumniæ & obtrectationis ansam infidelibus prorsus adimere voluit, dictam Seruatoris sententiam ex occulto (facinus nanque maximam partem necessariorum suorum celare cogitat) exequi re ipsa aggressus est. Cæterùm tale facinus ab eo, quantumuis cupiente, occultari nō poterat. Quocirca Demetrius, qui ibidem rexit ecclesiam, de eo pòst certior factus, tametsi hoc audax eius facinus vehementer admiratus est: tamen incredibilem animi propensionem & ingenuitatem fidei amplexatus, eum illicò confidere ac bono animo esse iubet: & maiore cura ac studio in munus, fidei principia instituendi, incumbere hortatur, impellitque. Ac tum quidem Demetrius eo animo fuit, & sententia. Verùm non longo temporis spacio pòst, idem cùm Origenem prosperè & feliciter rem gerentem, & magno splendore, famæque celebritate apud omnes prædicatum animaduerteret, ardore quodam æmulationis (vt est captus hominum) incensus, apud episcopos totius orbis eum, tanquam absurdissimi facinoris reum, per literas notare tentabat. † Et quoniam Theoctistus Cæsareæ episcopus, & Alexander Hierosolymorum, spectati in primis & præstantes præ cæteris Palestinæ episcopis, amplissima dignitate, & summo honoris gradu, Origenem dignum arbitrati, manus illi vt presbyterio fungeretur imposuerant: idcircò Demetrius, simulatque Origenes ad tam magnam gloriæ claritatem processerat, atque adeò apud omnes homines vbiq; gentium non obscurum virtutis & sapientiæ nomen decusque obtinuerat, cùm nulla alia criminatio contra Origenem ipsi suppeteret, facti illius quod ineūte ætate consciuisset, calumniam,

Demetrij episcopi in Origenem æmulatio.

† Videantur not. pag. 60. lat. 1. lin. 5.

calumniam, tanquam grauem ignominiæ notam ei obiectauit: eosque simul qui illū presbyterum creauissent, criminibus inuoluere conatus est. Ista quidē gesta sunt paulò pòst tempora, quæ modò persequimur. Origenes autem iam tum Alexandriæ illud docendi munus in omnes qui aduentabant, nulla habita personarum ratione, nocte dieq; sedulò est executus: & partim diuinis sacri eloquij studijs, partim illis qui ea de re ad ipsum discendi gratia accedebant, attentissimè omne ocium suum impertijt.

A

Antoninus Hasianus Caracalla.
Anno 213. Christi.

Sextus liber hinc porrò vsq; ad 1. cap. libri septimi cōtinet acta sub Antonino Caracalla, Macrino, M. Aurel. Antonino, Alexādro, Maximino, Gordiano, Philippo, Decio, annis quadraginta & vno: huc refer Herodianum libro 4. 5. 6. 7. 8. Iulium Capitolinum Pomponium Laetū, Eutrop. lib. 8. 9. Oros. lib. 7. cap. 18. 19 20. 21. His adde ex auctoribus supradictis vitas Pontif. Rom. Calixti, Vrbani, Pontiani, Antheri, Fabiani, Cornelij: & supra dictos tomos Conciliorum & Harod.

De miraculis Narcissi. CAP. VIII.

Antoninus Seueri F. Imp.

Huc refer Nicephor. ca. 19. li. 4.

VBi Seuerus imperium ad annos decem & octo administrauerat, Antoninus eius filius, ad eum honorem euehitur. Eodem tempore, vnus ex eorū numero qui in ea turbulenta persequutionis tēpestate se fortes & inuictos prœstitissent, & post certamina fidei pro cōfessione suscepta essent integri & incolumes diuina prouidentia seruati, nomine * Alexander (quem modò episcopum ecclesiæ Hierosolymitanæ fuisse monstrauimus) propterea quòd confessione fidei Christianæ † temporibus persecutionis nobilitatus erat, episcopatu, quem dixi, cùm adhuc Narcissus, qui eum in eo officio anteibat, superstes esset, dignatus fuit. Præter multas alias admirabiles res gestas, quas, qui ex ea ecclesia sunt, ex sermone & traditione fratrum gradatim & ordine succedentium de Narcisso narrant, hoc præterea miraculum ab eo editum referunt. In magna & solenni Paschatis vigilia, oleum diaconis & ministris ecclesiæ defuisse perhibent. Vnde cū vniuersam multitudinem grauis quædam ægritudo & demissio animi occuparet, Narcissum ferunt, his qui luminaria apparabant, præcepisse, vt aquam ex puteo quodam, qui erat in proximo, haurirent, & ad ipsum adferrent. Quo absque mora peracto, cum super aqua orauisse, mandasseque vt cum vera & constanti in Dominum fide, eam in luminarium vasa infuderent. Quod vbi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & diuina virtute, naturam aquæ in olei naturam commutatam: & pro certo illius miraculi indicio, fratres complures qui illic erant, eo quidem tempore permultum ex illo oleo reseruauerunt, ex quo etiam aliquātulum ad nostram vsque ætatem custoditum est. Pleraq; item alia, memoria quidem digna, de vita istius viri commemorant: in quibus eiusmodi quiddam traditum est. Cū quidam nequam perditi homunciones grauem & seueram eam rationem, qua per vniuersam vitam tum in hominibus acriter admonendis, tum in eorum vitijs corrigendis vti consueuit, neutiquam ferre possent, præ metu, ne ipsi propter infinita scelera, quorum sibiipsis conscij erant, iudicati, ab eo pœnas luerent: cœperunt contra illum consutis dolis conspirare, & turpem quandam criminationis calumniam in eū conijcere: deinde quo magis auditoribus criminationis falsò obiectæ fidem facerent, eam iureiurando confirmare. Atque vnus sic deierare: Si non verè dixerim, opto vt ignis incendio miserè dispeream. Alter verò sic: Si non verè dixerim, opto vt fœdo ac sæuo morbo corpus absumatur. Tertius autem hoc modo, Opto si non verè dixerim, vt luminibus penitùs orbatus sim. Verùm quamuis nemo ex fidelibus, propter nobilitatam ac testatam inter omnes omninò Narcissi castimoniam, atque adeo ob vitæ rationem ex virtutis regula traductam, illis vel grauissimo iureiurando se obstringentibus, animum aut fidem adhibuerit: ille ipse tamē partim præ indignitate falso obiectæ criminationis, partim præ cupiditate vitæ in sapientiæ ac virtutis studio degēdæ, quam iam diu optauerat, ab oculis vniuersæ multitudinis se penitùs remouit, & in solitudine locisq; desertis ad multorum annorum spacium vitam transegit. Verū sublimis ille diuinæ iusticiæ vltionisque obtutus, his sceleribus patratis, minimè acquieuit: sed quàm celerrimè impios illos & nequam homines, qui inter iurandum tam diris execrationibus se cōtra seipsos obligassent, grauibus calamitatibus oppressit. Primus igitur illorum, scintilla perexigua noctu in ædes, quibus inhabitabat, ex nulla causa antegressa subitò ruente, miserè cum tota familia & stirpe sua rapido flammarum ardore omninò conflagrauit. Alterius corpus eodem morbo, quem sibi tanquam mulctam fore imprecatus esset, ab extremis pedum digitis ad caput vsque infectum, contabuit. Tertius, ærumnosos priorum euentus aspiciens, & Dei, qui oculis omnia intuetur, ineuitabilē vltionem admodum reformidans, palā inter omnes maleficia communiter à se suisque socijs per fraudē contra Narcissum admissa confessus est. Sed tamen dum pro delicto grauissimè condolescebat, tantis

** Rust. ca. 7. Alexander episcopus.*

† Vide annot pagina 60 lat. 1. lin. 18.

Narcissi miraculum.

Aqua in oleū versa.

B

Veterum & calumniatorum contra Narcissū pœna.

Narcissi in eremū secessus.

A tantis & tam acerbis lamentis se afflictauit, & vsque eò lachrymas effundere non destitit, quoad vtrumque oculum sibi penitùs extinxisset. Atque hi pro ea criminatione falso contra Narcissum conficta, tales pœnas persoluerunt.

De Episcopis Hierosolymitanis, & de Alexandro episcopo Hierosolymitano.

CAPVT IX.

Huc refer Nicephor. ca.10. li. 5.

Ruff. ca. 8. Episcopi absente Narcisso Hierosolymis creati. [a] Dius episc. [b] Germanion. [c] Gordius. [d] Narcissi ab eremo reditus

VBi Narcissus se in locum desertum subduxisset, & à nemine esset pro certo cognitum, quò se recepisset: his qui finitimis ecclesijs præerant, visum fuit, vt alterum episcopum suffragijs crearēt.[a] Dius igitur (hoc enim nomine erat) delectus est: cui non longo tempore ecclesiam gubernāti, successit[b] Germanion: quo mortuo,[c] Gordius episcopatum obtinet. Cuius temporibus[d] Narcissus, tāquam ex mortuis ad vitam denuò reuocatus, à fratribus (quippè omnes illos deinceps, tum quòd tam placido ac quieto animo falsò accusatus decesserat: tum quòd singularis diuinæ sapientiæ & virtutis amore flagrabat: tum præterea omnium maximè, quòd Deus de eius accusatoribus debita supplicia sumere dignatus est, in maiorem sui admirationem rapiebat) vt ecclesiæ gubernacula denuò susciperet, vehementer rogatus est. Et cum Narcissus nō amplius propter ingrauescentē ætatē ministerio præesse posset, Alexander, de quo suprà locuti sumus, alterius ecclesiæ episcopus, diuina prouidentia per reuelationem, quæ noctu ipsi secundum quietem apparuisset, vt cum Narcisso in ministerio ecclesiæ fungendo coniungeretur, accersitus est. Vnde Alexandrum, cùm tanquam diuino quodam oraculo ex Cappadocum regione, vbi primùm in episcopatus gradu fuisset locatus, Hierosolymam tum voti, tum locorum visendorum causa contenderet, illius ecclesiæ fratres eum excipiunt benignissimè, & non amplius domum reuerti permittunt: idque propter aliam reuelationem, ipsis itidem noctu visam: quæ quidem voce euidentissima profusa, eis qui erant inter illos ob virtutem spectatissimi, perspicuè significauit, vt extra portas ciuitatis egressi, eum episcopum admitterent, qui ipsis à Deo antè designatus erat. Quo ad hunc modum gesto, Hierosolymitani communi episcoporum consensu, qui finitimas ecclesias procurabant, necessariò illum apud se manere coegerunt. Idem ipse Alexander in suis epistolis, quas ad * Antinoitas scripsit, quæq; adhuc apud nos extant, Narcissi collegæ sui in præfectura ecclesiæ Hierosolymitanæ gerenda mentionem facit, ista in extrema illa epistola ad verbum scribens: Salutat vos Narcissus, qui hic ante me episcopatus locum occupauit, & centum iam & sedecim annos prætergressus, mecum in eodem ministerio, quorundam precibus coniunctus fuit: qui obsecrat vos, vt idem mecum sentiatis, eademque sitis voluntate. Atque hæc isto modo.

Ruff. cap. 9.

Alexander episcop. Narcissi collega. Vide Socrat. li. 7 fol. 184. b

Alexandri epistolæ.

* Antinoitæ sunt incolę Antinoi, quæ ciuitas est Aegypti, dicta et Antinoia, ab Antinoo puero Hadriani Imp. in cuius perpetuā memoriā condita est. Vocatur eadē quoque à conditore suo Hadrianopolis, vide supra ca. 7. lib. 4.

De Serapione, & quæ eius extant monumentis. CAP. X.

Huc refer Nicephor ca. 27. li. 4.

Asclepiades episc. Antio. chiæ successor Serapionis.

ECclesiæ Antiochenæ, Serapione morte consopito, episcopatum capessit Asclepiades: qui persecutionis tempore, ob constantem fidei confessionem, multum laudis & gloriæ adeptus est. Cuius in episcopatum ordinationis, Alexander ad Antiochenos scribens, ita ferè meminit: „ Alexander seruus „ Domini, & vinctus Iesu Christi, beatæ Antiochenorum ecclesiæ in Domi- „ no S. Mihi audienti Asclepiadem, virum propter fidei amplitudinem ad ministerium „ accommodatissimum, sanctæ quæ apud vos est ecclesiæ episcopatum diuina prouidentia obtinuisse: Dominus vincula mea, dū in carcere conclusus tenebar, mitiora leuioraque reddidit. Hanc aūt epistolam per Clementē se misisse significat, in fine illius scribēs ad hunc modū: Istas literas domini mei fratres, per beatū Clementē presbyterum, virū virtute & probitate eximium, ad vos misi: quē & cognoscitis, & melius cognoscetis. Qui singulari Domini prouidentia, & clementiæ obtutu huc aduentans, ecclesiam Christi tum stabiliuit, tum adauxit. Quāquam Serapionis in scribendo industriæ & vigiliarum alia credibile est apud alios conseruata esse monumenta: sola tamen ea ad nos peruenerunt, quæ contra † Domnum quendam, qui persecutionis tempore à fide in Christum excidisset, seque ad Iudaicam superstitionem transtulisset, scripta fuerunt, & ad Pontium & Carinum ecclesiasticos viros missa: atque certæ quædam ad alios epistolæ. Alius est liber ab eo confectus, de Euangelio quod secundum Petrum dicitur: quem quidem elucubrauit, quò ea quæ in eo erant, falsò commemorata, penitùs refelleret: idque propter certos fratres, qui in ecclesia Rossensi illius euangelij simulatione, ad alienas doctrinas, & à fide discrepantes se applicuissent: ex quo quidem libro pauca verba, quibus suam de eo euangelio sententiam exponit, commodè citare, nō fuerit ab instituto alienum: Nos enim, fratres, & Petri & aliorum Apostolorum doctrinam recipi-

† Videan. not. pag. 61. lat. 1. l. 6. ac deinceps. Nicephorus hunc Carionem vocat, Eusebius supra cap 18. li. 5. Coricum hunc, & alterum Ponticum vocat. cap. 18. lib. 5. Sunt etiā qui illū Carinū vocent.

Ruff. ca 10. Serapionis scripta. Domnus proselytus. † aliàs Domninum.

recipimus, sicut & Christi: sed libros quosdam eorum nominibus falso inscriptos, vtpote eius rei satis experti, omnino repudiamus: idque pro certo cognoscentes, nos eiusmodi non aliquando ab illis accepisse. Ego enim cùm essem apud vos, putabam certè omnes rectæ fidei penitus addictos fuisse. Librum idcirco qui Petri euangelium inscribebatur, mihi ab illis oblatum, cùm minimè perlegissem, equidem dicebam: Quòd si, quia hoc euangelium inter vos non legatur, animo & voluntate dissideatis, legatur quidem. Verùm cùm iam intelligam, illos occasione ex ijs quæ ipse tum dicebam, arrepta, in erroris cuiusdam latebras irrepsisse, ad vos denuò venire maturabo. Quare, fratres, breui me expectatote. Nos autem fratres, minimè nescij cuiusnam erroris & sectæ auctor fuerit Marcianus, & quo pacto, dum ea quæ loquebatur, non intellexit, sibi ipsi repugnauerit (quæ plane ex his quæ ad vos scripta sunt, facile discetis) simulac à quibusdam qui hoc ipsum euangelium vsurpant, hoc est, ab his qui ex eo primùm suum duxerunt errorem, quos appellamus δοκητάς, id est, opinatores (complures enim & variæ sunt eorum disciplinæ, sensus & sententiæ) sciscitati essemus, poteramus facilè animaduertere nonnullas illius Euangelij sententias, cùm vero rectoque Seruatoris verbo consentientes esse: aliàs autem ab eo diuersas, discrepantesque. quas hic vestris tanquam oculis ad contemplandum subiecimus. Atque de Serapione hactenus.

Petri Euangelium. *Marciani hæresis.* *Δοκηταὶ. Opinatores.*

De Clementis operibus & scripturis, quas ille commemorat.

CAPVT XI.

Huc refer Nicephor. ca. 33. lib. 4.

Ruff. ca. 11. Clementis Alexandrini scripta. Stromata. Hypotyposes.

Clementis omnes octo libri στρωματῆς, id est, variè contexti, apud nos integri seruantur. quos tali inscriptione donauit: Titi Flauij Clementis commentaria στρωματῆς, hoc est, varia ratione contexti, qui multiplicem veræ ac diuinæ Philosophiæ cognitionem complectuntur. Totidem etiam libri sunt ab eo editi, qui ὑποτυπώσεις, id est, informationes inscribuntur: in quibus Pantænum doctorem & magistrum suum nominatim memorat, cùm Commentarios eius in Sacras literas recensendo, tum traditiones etiã explanando. Est eius liber ad Gentiles hortatorius. Tres item, qui inscribũtur Pædagogus. Alius, cuius titulus sic habet: Quisnam diues ille sit, qui saluetur. De Paschate liber vnus. Disputationes de ieiunio. Liber obtrectationis. Est præterea liber eius hortatorius ad patientiam. Alius, ad nuper baptizatos. Alius qui nuncupatur Canon ecclesiasticus, siue contra eos qui Iudæorum sequũtur errorem: quem episcopo Alexandro, de quo suprà verba fecimus, dedicauit. In libris στρωματέων, non modò sententias ex sacra Scriptura collectas dispersè intexit: sed etiã ex gentilium scriptorum libris, si quid ab illis commodè dictum videatur, sumit, cùm Græcorum simul & Barbarorum opiniones, quæ apud multos iactatæ sunt, aperiendo: tum falsos & commẽticios errores eorum qui inter hæreticos principem locum obtinebant, coarguendo: deniq; explanationẽ multiplicis doctrinæ, & literarum cuiusque generis, vnde copiosa materia nobis suppetit prudentiæ, ante oculos lectoris proponit. Atque his vniuersis philosophorum dogmata admiscuit. Vnde non sine causa inscriptionem operis, argumento valdè consentaneam, fecit στρωματῆς. In eisdem octo libris vtitur testimonijs Scripturarum, quibus à multis solet contradici: nimirum Sapientiæ, quæ Salomonis dicitur: & Ecclesiastici, Iesu Syrach: & epistolæ ad Hebræos, & Barnabæ & Clementis, & Iudæ. Tatiani item librum contra Gentiles citat: & librum Cassiani, quem de temporum ordine conscripsit. Philonis porrò, & Aristobuli, Iosephi & Demetrij & Eupolemi, Iudæorum scriptorum memoriam non præterit: quippe qui suis scriptis Moysen, & Iudæorum gentem, vetere illa prosapia quæ apud Græcos iactatur, longè antiquiorẽ fuisse perspicuè commonstrant. Atque isti Clementis libri, quos iam persecuti sumus, maxima optimarum disciplinarũ materia referti sunt. In primò libro eiusdem operis de seipso loquitur, quòd propè ad Apostolorũ tempora successerit. In eisdẽ libris Cõmentarios in Genesim se editurũ pollicetur. Item in libro illius quẽ de Paschate cõposuit, fatetur se à familiaribus suis cõpulsum, vt traditiones, quas à veteribus presbyteris accepisset, literis proderet ad posteritatẽ. In eodem libro Melitonẽ, Irenæum, & alios nonnullos cõmemorat, narrationesq; aliquot ex eorum libris petitas recenset. In libris ὑποτυπώσεων, vt summatim comprehendam, sicut in vniuersas Scripturas, quæ omnium consentiente auctoritate confirmantur, breues scripsit explicationes: ita neque eas quidem quæ à multis vocantur in controuersiam, passus est interpretationũ suarum expertes esse: Iudæ epistolam dico, & Catholicas, & epistolam Barnabæ, & reuelationem quæ Petri esse dicitur. Epistolam item ad Hebræos scriptam, Pauli esse affirmat, & Hebraico sermone ad Hebræos ab eo editam. Lucam autem eam accuratè in Græcum, vt Græcis traderet, conuertisse: illudq; planè ex interpretatione ipsa facilè intelligi posse,

Protrepticus ad gentes. Pædagogus. Sic Hierony. in Catal. *Diuersa opuscula. Clementis στρωματέων libri.* *Vtitur authoribus Sacris ac prophanis.* *Vtitur scripturis in ecclesia cõtrouersis.* *Traditiones Patrum à Clemente conscriptæ.* *Hypotyposeõ libri Clementis.* *Epistola ad Hebræos.*

A B

A posse, quòd epistola & acta Apostolorum idem orationis filium habeant. Atque hanc inscriptionem, Paulus Apostolus, non sine causa in epistolæ principio fuisse prætermissam. nam cùm Paulus ad Hebræos epistolam scriberet, quia illi præiudicatam animis sententiam, & suspectam opinionem, contra eum eiusq; doctrinam combiberant, nomen consultò admodū non inscripsisse: ne in ipso exordio animos illorū prorsus ab epistolæ lectione auerteret. Deinde longius aliquanto in oratione progressus, addit ista: Iam verò, sicut beatus quidam presbyter dicebat: quoniam Dominus ipse Apostolus patris sui omnipotentis ad Hebræos missus fuit, Paulus quia erat ad gentes missus, modestè quidem, cùm ad Hebræos scriberet, se Apostolum Hebræorum non inscripsit, partim propter honorem, quem Domino Hebræorum Apostolo tribuebat: partim, ne cū gentium præco & Apostolus esset, præter officium ad Hebræos scribere videretur. Rursus Clemens in iisdem libris, traditionem de ordine temporum quibus euangelia scripta erant, à veteribus presbyteris acceptam, ad hunc modum exponit: Euangelia, quæ in se complectuntur genealogias, antè scripta dicuntur. Illud autem quod secundū [a] Marcum inscribitur, talem causam habuisse fertur: Cùm Petrus Romæ publicè verbū Dei prædicaret & Spiritus sancti instinctu Euangelium Christi exponeret, multos qui præstò aderant, Marcum, vtpotè qui eum diutius comitatus fuisset, & eius verba memoria teneret, magnopere obsecrasse ferūt, vt ea quę fuissent ab illo prędicata, scriptis mandaret. Quod quidem euangelium simulac ediderat, illis qui illud ab eo rogauissent, impertijt. Petrum autem, vbi de eo certior factus erat, euangelium cùm ratum fecisse, tum homines ad idem legendum adhortatum. Ioannem verò, vtpotè sacro sancti Spiritus impulsu commotum, postquam intellexit, ea quæ ad corpus & humanitatem Christi spectabant, in illis Euangelijs explicata: quorundam familiarium ac necessariorum rogatu, euangelium spirituale post reliquos Euangelistas conscripsisse. Tot extant Clementis opera. Alexander item, de quo suprà mentio facta est, Clementis simul & Pantæni, velut quibuscum noticia sibi intercessisset, in epistola quadam ad Origenem meminit. sic enim scribit: Hæc, vt scis, voluntas Dei fuit, vt amicitia à maioribus nostris inita, nobis firma & integra permaneret: imò indies feruentior esset, & stabilior. Nam illos beatos patres, qui ante nos viam virtutis sedulò institerunt (ad quos non multò pòst nos profecturi sumus) cognouimus: Pantænum dico verè beatum, ac dominum meum: & sanctum Clementem, etiam Dominum meum, qui multum mihi sæpè commodauit: & si quisquam sit alius eius generis. Per quos quidem in tuam veni familiaritatem, qui longè optimus & dominus & frater mihi es. Atque hæc ita se habent.

Dominus ipse patris ad Hebræos Apostolus.

Euangelia quo ordine scripta.

a Marci Euangelium.

Ioannis Euangelium.

Alexandri elogium de Clemente & Pantæno.

B

De eximia Heraclæ tum doctrina, tum eloquentia: & de Origenis in Sacris literis studio: & Symmacho, diuinarum Scripturarum interprete.

CAPVT XII.

Huc refert Nicephor. ca. 35. li. 4. item. lib. 5. cap. 12.

ADamantius (hoc enim erat etiam Origeni nomen) Zephyrino eisdem temporibus Romanā ecclesiam gubernante, scribit se Romam propterea iter suscepisse, quòd sibi admodū erat in optatis, ecclesiā Rom. planè antiquissimam visere. vbi non diu cōmoratus, Alexandriā reuertitur, atq; ibi consuetū docendi munus omni studio & industria exequitur: idq; Demetrio illius ecclesiæ episcopo etiā tum eum admodum adhortante, & precibus propè efflagitante, vt fratribus non grauaretur esse adiumento. * Verùm Origenes, postquā vidit seipsum non satis habere viriū, cùm ad reconditius rerum diuinarū studium, & sanctarū Scripturarum indagationem, explicationemque, tū ad eos in fidei principijs instituendos, qui ad ipsum accedebant (à quibus dum alij post alios passim à primo vsq; mane ad vesperam, ad eius ludum literarium quotidie commeabant, ei ne respirandi quidem locus concedebatur) multitudinem discipulorum in duas partes distribuit: & Heraclam cæteris suis discipulis præferens, virum cùm sacrarum literarum studiosum, tum reuera in alijs disciplinis disertissimum, tum philosophiæ denique non ignarum, socium in instituendi munere sibi asciuit: & huic eos erudiendos commisit, qui ipsis fidei elementis modò essent imbuendi: eorum autem disciplinā qui in cursu erant positi, & ipso doctrinæ sacræ habitu aliquāto maturiores, sibi ipsi docendos reseruauit. * Tantò porrò studio, tantaq; cupiditate Sacrarum literarum accuratè peruestigandarum ducebatur Origenes, vt linguam etiam Hebraicam studiosè perdisceret: & non modò vetera Scripturarum exemplaria apud Iudæos Hebraico sermone scripta custoditaque sibi acquireret: verùm etiam aliorum interpretationes, qui præter Septuaginta, Sacras literas conuertissent, exquisitè indagaret: adeò vt præter tritas illas & vulgares Aquilæ, & Symmachi, & Theodotionis interpretationes, aliquantum inter se discrepantes; [illegible] alias

Adamantius Origenes.

Origenis Romā profectio, circa annum Christi 211.

a Ruff. c. 12.

Origenis in S. literis studiū.

Heraclas Origenis in schola socius.

a Ruff. c. 14.

Hebraicæ linguæ studium.

Versiones Aquilæ, Symmachi, Theodotionis.

alias quasdam præterea inueniret: quas iam longo tempore abstrusas, ex quibusdam A
recessibus (vnde haud equidem scio) diligenter inuestigādo eruit, tandemque in lucem
eduxit. De quibus propter obscuram & obliteratam inscriptionem, cuius demum au-
ctoris essent, penitus ignorans, istud solum indicat, quo pacto vnam quidem offendisset
Nicopoli apud Actium litus, alteram in altero loco nō dissimili. In Psalmorum libro,

Hexapla Psalterij.

qui ἑξαπλᾶ dicitur, id est, qui septuplicem (vt ita dicam) complectitur trāslationem, post
quatuor communes & vulgares interpretationes non solùm Quintam, sed etiam Se-
xtam & Septimam adiungens, in vna illarum ostendit, quo pacto ea in vrbe Hiericho,
temporibus Antonini Seueri, esset in dolio reperta. Atque ipsas in vnum volumen o-
mnes redigens, columellis inter se distinxit, & alterum alteri ex aduerso vnà cū exem-
plari Hebræorum apposuit. Sic exemplaria illa quæ ἑξαπλᾶ dicuntur, nobis reliquit. A-
quilæ porrò & Symmachi, & Theodotionis editionem, vnà cum septuaginta interpre-

Symmachus Ebionitarum hæreseos propugnator.

Ebionitarum hæresis quæ.

Symmachi Cōmentarij.

tum explicatione, in opus quadrupliciter contextum separatim digessit. Intelligendū
est, Symmachum, vnum ex his interpretibus, hæresim Ebionitarū propugnasse. Ista au-
tem hæresis quæ Ebionæorum nomine appellatur, est eorum (sicuti ex superiore histo-
riæ nostræ sermone discimus) qui affirmant Christum ex Ioseph & Maria prognatum,
eumque solum hominem existimant, & legem more Iudæorum obseruandam constā-
ter asseuerant. Commentarij item Symmachi ad hoc vsque tempus custodiuntur: in
quibus ex testimonio euangelij secundum Matthæum, errorem, de quo locuti sumus,
roborare contendit. Istos commentarios Origenes cum alijs Symmachi in Scripturas
explicationibus, ostendit se à Iuliana quadam accepisse, atque illam ab ipso Symma-
cho eos libros sumpsisse.

De reprehenso ab Origene Ambrosio, & doctrina Origenis.

CAPVT XIII.

Ruff. ca. 18.

Ambrosio à Valentiniana hæresi per Origenem cōuersus.

Huc refert Nicephor. ca. 11. 12. 13. 14. 15. lib. 5.

PEr idem tempus Ambrosius, qui Valentiniani erroris prauitate erat infe-
ctus, ipsa veritate, cuius partes Origenes in disputando susceperat, conui-
ctus, confutatusque, ac veluti lucis splendore interiore mente illustratus,
rectæ & ecclesiasticæ fidei se totum addixit. Alij etiam complures exquisi-
ta doctrina imbuti, propter celebrem famam quæ de Origene vbiq; ema- B
nauerat, ad eum se conferebant, periculum de accurata cumulataque viri in Sacris lite-
ris facultate & noticia facturi. Infiniti porrò hæretici, & philosophi non pauci, omni
literarum genere cum primis eximij, studiosè & attentè ei animum aduertebant: & pre-
terquā quod Sacris & diuinis literis, exteris præterea disciplinis quæ ad philosophiam
attinebant, aliqua ex parte ab illo eruditi institutique fuerunt, illos item quos ingenij
acumine & bonitate valere intelligebat, Philosophiæ cognitione, Geometria, Arith-
metica, & alijs id genus artibus quæ ad grauiora studia viam muniunt, informauit, ex-
coluitque. Deinceps ad philosophorum sectas, eorumque opiniones perdiscendas de-
duxit, & libros ab illis conscriptos eis exposuit, cùm præclarè in eos commentando

Origenis celebritas ob multiiugam eruditionem.

tum perspicaci mentis solertia in singula intuendo, adeò vt philosophus planè insignis
esset omnium Græcorum sermone prædicatus. Cōplures item qui ingenio erant paulò
obtusiore, ad humaniores literas, quæ sunt in communi cōsuetudine positæ, perdiscē-
das impulit: asseuerans, eos non parum fructus & commoditatis ex illis, & ad sacrarum
literarum cognitionem, & ad mentis ad easdem ingrediendas præparationem perce-
pturos. Vnde secularis (vt ita dicam) literaturæ ex philosophia petitæ studium & exer-
citationem sibi in primis necessariam existimauit. Illius verò singularis præstantisque
in his rebus progressionis testes sunt Græcorum philosophi, qui eius temporibus vigue-
runt. In quorum libris crebram huius viri mentionem inuenimus: propterea quòd nō-
nulli aliquando suos libros illi dedicabant: interdum lucubrationes ad eum, tanquam
ad magistrum, quò de illis iudicium faceret, referebant. Verùm quid attinet ista com-

Porphyrius religionis Christianæ insectator, & Origenis calumniator.

memorare, cùm Porphyrius, nostra iam memoria in Sicilia degens, (qui quidem libros
contra nos, quibus diuinas Scripturas calumnijs insectari conatus est, edidit: quiq;, cùm
eorum commentarijs sedulò euoluendis, qui eos interpretati fuissent, nihil reperiret,
quod religionis nostræ doctrinæ vitio dare posset, tanquam dicendi facultate destitu-
tus, se ad interpretes ipsos conuicijs lacerandos conuertit: ipsumque Origenem in pri-
mis, quem, dum ipse adhuc adolescens erat, se cognouisse dicit) cùm ille, inquam Por-
phyrius hominem, dum probris & maledictis concidere molitur, imprudens maximis
laudibus efferat, partim vera dicendo, cū aliter nullo modo dicere queat: partim falsa
comminiscendo, in quibus se putarit à nemine posse perspici. quanquam aliquoties il-
lum, quia Christianus erat, criminatur: non rarò tamen propter præstantiam, quā in
studijs

A studijs philosophiæ & liberalium artium disciplina excelluerit, summè admiratur, &
,, maxima commendatione extollit. Cæterùm cum hæc de eo cōmemorātem audiamus· *Porphyrij de Origene iudicium.*
,, Nonnulli dum in animo habebant, non ab impijs & vitiosis Iudæorum scripturis de-
,, sciscere, sed earum obscuritatem dissoluere, aperireque, ad interpretationes quasdam
,, malè cohærentes, & Scripturis illis parum accommodatas se transtulerunt: quæ non
,, tam ad defensionem exteræ & peregrinæ Iudæorum doctrinæ, quàm ad approbationem
,, & laudem suæ faciunt. Nam dum ea quæ planè & apertè à Moyse dicta sunt, inani ven-
,, ditatione ænigmata esse iactitant, & velut diuina oracula plena arcanorum mysterio-
,, rum summa veneratione celebrant, insolenti quadam arrogantia & fastidio elati, ani-
,, mi sui iudicium perstringunt, & leues vanasque interpretationes introducunt. Deinde
,, paulo pòst subnectit· Huius inscitiæ & stultæ opinionis exemplum ab Origene sumatur,
,, viro, qui cum mihi, cùm essem admodum adolescens, aliqua intercedebat familiari-
,, tas: qui quidem & illo tempore in maximo honore fuit, & adhuc est, propter libros
,, quos pòst se reliquit, in non minore: cuius gloria apud istius doctrinæ professores ac ma-
,, gistros est cum magno splendore peruagata. Iste enim Ammonij factus auditor (qui no-
,, stra quidem ætate magnam in philosophia comparasset commendationem) tametsi *Origenes Ammonij auditor.*
,, ad literarum cognitionem & peritiam, magnam sanè à magistro percipiebat vtilitatem:
,, ad rectam tamen vitæ institutionem & modum, diuersam ab illo & omnino contrari-
,, am viuendi viam ingressus est. Nam Ammonius Christianus, à Christianis parentibus *Ammonius Christianus initio, per philosophiā ad gentilismum delapsus.*
,, educatus, quando in prudentia aliquam progressionem fecerat, & philosophiæ studia
,, semel degustauerat, statim à Christianismo ad eam vitæ rationem quæ humanis legibus
,, gubernatur, se transtulit. Origenes autem Græcus, in Græcorum disciplinis institutus,
,, ad rude & barbarum vitæ genus, temeraria quadam audacia inductus, animum appu-
,, lit: ad quod se referens, cùm seipso, tum ea perfectione & quasi maturitate, quam in
,, politiore doctrina adeptus fuisset, ad turpem quæstum abusus est. atque quod ad vitam
,, attinet, eam Christiano more iniustè impieque exegit: quod spectat ad opiniones, quas
,, cùm de alijs rebus, tum de diuino numine tenebat, in illis Græcorum consuetudinem
,, imitatus, etiam eorum doctrinam ad peregrinas & commenticias fabulas Iudæorum
,, confirmandas, tanquam subsidium sibi comparauit. Platonis enim libros semper ha-
B bebat in manibus: in Numenij & Cronij scriptis multum versabatur: Apollophane, *Origenis studia.*
,, Longino & Moderato vtebatur familiariter: Nicomachi & aliorum illustrium Pytha-
,, gorcorum monimenta terebat sedulò: Cheremonis Stoici & Cornuti libros crebrò v-
,, surpabat. Ex quibus cùm rationem ac modum mysteriorum per allegorias explicando-
,, rum, quo Græci scriptores vti solebant, accuratè didicisset, cum ipsum ad Iudaicas scri-
pturas accommodauit. Hæc à Porphyrio in tertio libro operis sui contra Christianos
conscripti, commemorata sunt, qui sanè de viri studio & doctrinæ abundantia verè af-
firmat: sed in reliquo sermone, in quo ait ipsum à Græcorum religione ad fidem Chri-
sti se transtulisse: Ammonium autē, ex viuendi ratione quæ est secundum verum Dei
cultum, ad mores Græcorum delapsum, perspicuè certè (quid namque non falso com-
minisceretur Christianorum hostis) atque adeò improbè mentitus est. Nam & institu-
ta Christianæ disciplinæ (sicut historia superior declarauit) Origeni à parentibus inte-
gra tradebantur: & Ammonio syncera diuinæ philosophiæ religionisque Christianæ
præcepta firma vsq; ad extremum vitæ exitum permanserunt: sicut hominis libri tanta
elaborati industria, tamq; multorum commendatione approbati (quos posteritati re- *Ammonij scripta constantiam eius in Christianismo testantia.*
liquit) adhuc multis in locis testes esse poterunt: vt ille, qui de consensu & conuenien-
tia Moysis cum Iesu inscribitur, & alij qui reperiuntur apud literarum studiosos. Ista igi-
tur hoc loco à nobis posita sint, ad declarationē tum calumniæ maleuoli obtrectatoris,
tum exquisitæ & copiosæ Origenis in Gētilium disciplinis cognitionis: de qua in episto-
la quadam, missa ad illos qui ei vitio vertebant, quòd tantum studium in illis disciplinis
,, collocauisset, hæc scribit· Quoniam ad me, verbo Dei addictum & consecratum, fama
,, de illa mea, quam iam in bonis literis adeptus fuissem, maturitate per multorum ora
,, volitante permulti cùm hæretici, tum qui artium liberalium ac gentilium disciplina-
,, rum eruditione, & eximia philosophiæ noticia maximè præstabant, frequentes accesse-
,, runt: placuit & dogmata hæreticorum, & philosophorum instituta, quæ de veritate dis-
,, serere profitentur, diligenter peruestigare. Hoc autem fecimus, non solum Pantænum
,, imitati, qui multis ante nos multum planè attulit adiumenti, quod illo studiorū gene- *Origenis in Gentilium disciplinis studium.*
,, re exquisitè instructus esset: verùm etiam Heraclam, iā Alexandriæ presbyterij gradum
,, adeptū: quem apud disciplinæ philosophicæ magistrū & doctorē, cum iam quinquen-
,, nio antè, quàm ego ad eam studiorum rationem audiendam me conferre cœperam, illi
,, viro enixè operam dedisset, reperi. Et propterea non modò vulgari veste, & communi,

qua antè vsus fuisset, exuta & deposita, philosophi apparatum, quem adhuc retinet, sibi A assumpsit: verùm etiam libros gentilium etiamnum euoluere pro viribus non desistit. Atque hoc modo de Gentilium disciplinis, & earum studio, Origenes dicitur respondisse. Eodem tempore illum scholæ Alexandrinæ operam nauantem miles quidem adijt, & literas à præside Arabiæ tum Demetrio episcopo, qui ibidem rexit ecclesiam: tū præfecto, qui tum Aegypto præfuit, attulit, vt cum omni festinatione Origenē ad ipsum mitterent, qui in Sacris literis ipsum erudiret. Quapropter ab illis ad eum missus Origenes, proficiscitur in Arabiā: ac negotio cur eò se contulisset, breui ad exitum perducto, iterum Alexandriam reuertitur. Non longo temporis interuallo interiecto, vbi intestinum & ciuile bellum non exiguum quidem ibi exardescebat egressus est Alexandria. & cum non satis tutò se in Aegypto commorari posse putaret, iter capit in Palæstinam, & Cæsareæ ludum aperit: vbi, licet nondum Presbyterij gradu potitus, ab episcopis qui ibi erant, non ad disputandum solum, sed ad Scripturas etiam aperiendas, magnoperè in communi ecclesiæ consessu rogatus est. Quod quidem poterit esse perspicuum ex his, quæ Alexander Hierosolymorum episcopus, & Theoctistus episcopus Cæsareæ, ad Demetrium, in Origenis defensione sic ferè respondebant: "Quod autem in literis adiunxeris, nunquam antea auditum, neque iam vsurpatum, vt Laici, præsentibus episcopis disputarent, Scripturasq; exponerent: in eo mihi nescio quo modo videris perspicuè falsa dixisse. Nam vbi idonei & habiles reperiuntur, qui fratribus in verbo Dei adiumento sint, à sanctis episcopis rogantur, vt populū in verbo instituant: sicut Larandis Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celso, & apud Synados Theodorus ab Attico, qui omnes beati & pij fratres erant. Ac verisimile est, quamuis nobis obscurum & minimè cognitū sit, illud idem in alijs locis fieri." Hic quem dico, Origenes adhuc adolescens, non modò ab episcopis quibuscum familiaritatem contraxerat, sed à peregrinis, qui illum propè ignorabant, isto modo in magno honore habitus fuit. Quin, vbi Demetrius & per literas eum accersiuerat, & per diaconos ecclesiæ vt maturè rediret Alexandriam hortatus erat, ille eò reuersus, consueta studia & exercitationes denuò obire cœpit.

Origenis in Arabiam profectio.

Cæsareæ S. Scripturæ explicandæ professio.

Laicis an S. Scripturas tractare permissum.

Origenes Alexandriam reuertitur.

Quinam extant libri eorum qui tum temporis floruerunt.

CAPVT XIIII.

B

Rufi ca. 16.

PEr idem tempus complures ecclesiastici viri, eloquentiæ laude præstantes, floruerunt: quorum epistolas, quas alter alteri scripserunt, adhuc reseruatas reperire licet. Quæ etiam ad nostram vsq; ætatem, in Aeliæ, id est, Hierosolymorum Bibliotheca, quæ est ab Alexandro, tum illic ecclesiam administrante exædificata, custoditæ fuerunt: ex qua Bibliotheca ipsi ad opus quod habemus in manibus, permulta collegimus. In quorum disertorum virorum numero est Beryllus, episcopus Bostræ in Arabia, qui varios libellos ex optimis scriptoribus, tanquàm flosculos excerptos, vnà cum epistolis & alijs operibus post se reliquit. Hippolytus etiam alterius ecclesiæ episcopus his annumeretur, qui idem præstitit. Disputatio porrò Gaij, viri eloquentissimi, Romæ Zephyrino ecclesiā regente contra Proclum, Phrygum erroris propugnatorem habita, ad nos peruenit: in qua & aduersariorū temeritatem & audaciam in nouis Scripturis contexendis, reprimit refutatque: & tredecim solum memorat epistolas diui Pauli apostoli, epistolam autem ad Hebræos reliquis non annumerat. nā illa apud quosdam Romanos etiam adhuc, Apostoli epistola esse non existimatur.

vide Nicep. lib. 5. ca. 15.

Aelia Bibliotheca ab Alexandro episc. extructa.

Beryllus episc.

Hippolytus e... opus.

Gaij contra Proclum disputatio.

Epistola ad Hebræos scripta a . Pauli, dubitatum.

Qui eo tempore episcopi noti erant.

CAPVT XV.

ANtonino, cum septem annos & sex menses regnasset, successit Macrinus: quo quidem ad annum eo munere perfungente, alius iterum Antoninus imperium capessit. Primo anno eius regni, Zephyrinus Pōtifex Romæ, vbi decem & octo annos continuos ecclesiæ ministerium procurarat, vitā cum morte cōmutat. Huic in Pontificatū successit Calixtus: qui vitā ad quinque annos traducens, Vrbano ecclesiam gubernandam reliquit. Eodem tempore, Antonino quadriennio solum reip. gubernacula tenente, Imperator Alexander in regnum Romanorum successit. Per id temporis Asclepiade mortuo, Philetus in Ecclesiæ Antiochenæ rectionem succedit. Imperatoris illius mater, nomine Mamæa, mulier (si quæ alia) virtute & pietate spectatissima, vita & moribus cùm primis religiosa, cum Origenis fama ita celebris passim hominum vagaretur sermonibus, vt ad eius etiam aures perueniret, permagno videbatur æstimare, si non solum viri dignaretur aspectu: verum etiam eius in Sacris literis intelligentiæ, quam omnes admirabantur, periculum faceret. Illa igitur iā tum Antiochiæ commorās, per turbam satellitum, illum ad se accersiuit. Apud

Macrinus Imp. anno Chr. 219.

M. Aurel. Antoninus anno Chr. 220.

Huc refer Nicephor. c. 26. lib. 5.

Alexander Mamææ filius Imp. anno Chr. 224.

Calixtus pōt. Rom. Vrbanus.

Philetus episc.

Mamæa imperatoris mater ab Origene in religione instituta.

A Apud quam ille, vbi ad temp⁹ moram fecerat, & multa quæ ad gloriam Domini & diuinæ eius disciplinæ ac potentiæ amplitudinem spectabant, ei exposuerat, ad consueta studia & exercitationes se maturè recepit.

Quæ Hippolyti monumenta ad nos peruenerunt. CAP. XVI.

Vide Niceph. l. 5. cap. 15.

Ruff. ca. 17. *Hippolyti scripta. Vide Hierom. in catal. & I nctdum de temp.*

Illo ipso tempore Hippolytus, præter alios plerosq; Commentarios, quos componebat, opus de Paschate conscripsit: in quo & temporum seriem explanat, & canonem quendam sedecim annorum de Paschate ponit, & tempora solum describit ad primum annum imperatoris Alexandri. Cætera eius scripta, quæ ad nos venerunt, sunt hæc: In sex dies Commentarij: In ea quæ sex dies sequũtur: contra Marcionem liber: in Canticum canticorum explanatio: in partes aliquot Ezechielis expositio: de Paschate liber: Contra omnes hæreses liber. Extant præterea nonnulla alia eius monimẽta, quæ apud multos conseruata inuenias.

De Origenis studio, & quòd Ecclesiastica dignitate dignus habitus fuerit.

CAPVT XVII.

Huc refer Nicephori ca. 21. lib. 5.

Origenis in S. Scripturã commentarij, D. Ambrosij hortatu & ope promoti.

Ex eo tempore Origenes commentarios in Sacras literas scribere exorsus est: Ambrosio cum ad eam rem impellente maximè. qui non solum infinitis propè verborum ad persuadendum accommodatorum hortationibus, sed copiosissimis subsidijs, ad eiusmodi operam maximè necessarijs, illum ad hoc studij genus incitauit. Nam celeres scribæ, plures quàm septem, ei dictanti præstò aderant, qui præstitutis temporibus scribendi laborem vicissim susciperent. Librarij non pauciores, vnà cum puellis, quæ ad scitè & concinnè scribendum erant probè exercitatæ: quibus omnibus Ambrosius rerum copiam affatim suppeditabat necessariarũ. Quinetiam in hac diuini & sacri eloquij commendatione ac studio, vix dici potest quàm propensam operam ei contulerit, qua illum vel maximè ad commentariorum confectionem incenderet.* Dum ista hoc modo geruntur, Vrbano, qui Romanæ ecclesiæ poncificatum gesserat, successit Pontianus. Antiochenæ ecclesiæ post Philetum, ministerium capessit Zebinus. Quibus temporibus Origenes, necessitate
B negotij cuiusdam ecclesiastici obeundi flagitante, in Græciam per Palæstinam iter fecit, & Cæsareæ per manuum impositionem episcoporum, qui in illis partibus rexerunt ecclesiam, munus suscepit presbyterij. Qui verò deinceps fuerint de illo tumultus & discordiæ concitatę: quæ de eisdem ita commotis ab episcopis, qui ecclesijs præferunt decreta: deniq; quæ incommoda, cùm in verbi Dei explicatione summa cum laude floreret, pertulerit, quanquam separatum opus, ad plenam eorum explicationem postulare videntur: tamen in secundo Apologiæ libro, quam pro eius defensione edidimus, aliqua ex parte (quantum tenuitas ingenij nostri patiebatur) de eisdem disseruimus.

Ruff. c. 18. Pontianus Rom. pont. Zebinus episc. Orig. in presbyterorum ordinẽ adscitus. Eusebij pro Origene Apologia.

Quænam in Alexandria docuerit. CAPVT XVIII.

Huc refer Nicephor. ca. 19. li. 5.

Origenis in Euangelium Commentarij.

Præter ea quæ modò recensuimus, ista quoque ad commemorandum necessaria putamus: quomodo in sexto libro Explanationum quas in Euangelium Ioannis conscripserit, declaret se, cum adhuc Alexandriæ versaretur, quinque priores contexuisse. Operis verò quod in vniuersum Euangelium lucubrauit, viginti duo tomi solum ad nos peruenerunt. In nono libro Commentariorum quos confecit in Genesim (sunt enim omnes duodecim numero) non modò octo priores eiusdem operis Alexandriæ composuisse: sed etiam in viginti quinque Psalmos, qui primi sunt, Commentarios edidisse commonstrat. Quinetiam in Lamentationes Hieremiæ alios, quorum quinque tomi ad nos peruenerunt, elaborauit: in quibus obiter librorũ (duo quidem sunt) quos de Resurrectione exarauit, facit mentionem. Porrò libros de Principijs, prius quàm Alexandriam demigrarat, scripsit. Libros quoque qui inscribuntur ςρωματεῖς, qui sunt decem numero, in eadem ciuitate, Alexandro imperium gubernante, literis prodidit: sicut præcipui tituli tomorum initijs integrè præfixi declarant.

In Genesin. In Psalmos. In Lamẽtationes Hieremiæ. De resurrectione. De principijs. ςρωματεῖς libri.

Quomodo scripturarum quæ in Testamentis habentur, mentionem fecerit.

CAPVT XIX.

Huc refer Nicephori ca. 16 lib. 5.

S. Scripturæ libri.

Dum primum Psalmum explicat Origenes, in eo libro sanctarum Scripturarum veteris Testamenti enumerationẽ facit: his enim verbis sic scribit. Non ignorare debemus, viginti duos libros esse (sicut Hebræi tradunt) summo omnium consensu & testimonijs approbatos, secundum literarũ numerum, quæ apud illos sunt.

Hic locus in Græco corruptus est, nos ergo ab Hebraico Biblia inscriptiones librorum deprompsimus: & sic hunc locum correximus.

Deinde paucis verbis interpositis, adnectit· Vinginti duo libri secundum Hebræos hi A sunt· Primũ Genesis, vt nos: vt Hebræi appellant, ab ipso libri exordio, Beresithæ, quòd est principio. deinde Exodus, Velle Semoth Hebraicè: quod est, nomina ista. tum Leuiticus, Vaicra: id est, Vocauit. deinceps Numeri, Hammisparim, vel pecudim, vel vaiedabber. Sequitur Deuteronomium, Ellehaddeberim: hoc est, Hæc sunt verba. Pòst Iesus filius Naue, Hebraice Iehosua, ben Nun. tum Iudices, Ruth. apud illos vterque in vnum librum concluditur: & vocatur Sophetim. iterum Regum, vel Regnorum primus & secũdus liber: apud eos vnus est, & dicitur Samuel, id est, à Deo vocatus. deinde, Regum vel Regnorum tertius & quartus, in vno libro vterq; apud Hebræos: & nominatur Vammelech Dauid, vel melachim: id est, Rex Dauid, vel regnum Dauid. Accedit Paralipomenon primus & secundus: vnus tamen apud eos, & nuncupatur Dibre Haiamim, id est, verba dierum. Post hunc Esdras, primus & secundus, qui vnus est, & inscribitur Esra: quod est, adiutor. tum liber Psalmorum, Hebraicè Sepher Tehillim. deinde Salomonis prouerbia, apud Hebræos Mistæ, vel Mistoth. deinceps Ecclesiastes. Hebraicè Coheleth. tum Canticum canticorum, non (vt quidam arbitrantur) Cantica canticorum, Hebraicè Sir harisim. Sequitur Esaias, Iesaia Hebraicè: & Hieremias, cum Lamentationibus & Epistola, vno nomine & vno libro Irmia. tum Daniel, etiam Daniel Hebraicè: & Ezechiel, Ieezchel. Iob, Iob: Esther, Esther. Extra numerum istorum, sunt libri Machabaici, qui inscribuntur, Sarbethe, Sarbane. Ista in libro, quem diximus, inseruit. In primo libro Commẽtariorum quos scripsit in Euangelium secundum Mat-

Euangelia tãtum IIII.

thæum, Canonem ecclesiasticum obseruans, quatuor solum Euangelia esse testatur: & quòd per traditionem de quatuor Euangelijs, quæ sola sũt in vniuersa ecclesia Dei (quæ sub cœli complexu continetur) rata, stabilia, & quibus à nemine contradicitur, certior factus sit, sic scribit·

Matthæi.

Primum euangelium scriptum esse, quod secundum Matthæum dicitur, olim publicanum, postea apostolum IESV Christi: qui illud Iudæis ad fidem Christi conuersis, literis Hebraicis compositum tradidit. Secundum, quod est secundũ

Marci.

Marcum: qui illud, sicut Petrus ei explicauerat, conscripsit: quem quidem Petrus filiũ suum nuncupat in catholica sua epistola, his verbis: Salutat vos ecclesia quæ est in Baby-

1 Pet. 5.

lone, consors nobiscum electionis, & Marcus filius meus. Tertium euangelium à Pau-

Lucæ.

lo laudatum, quod est secundum Lucam: qui illud his qui erant ex gentibus edidit. Po- B

Ioannis.

stremum omnium, quod est secundum Ioannem. Porrò in quinto libro explanationũ in euangelium Ioannis, de Epistolis Apostolorum idem auctor ista loquitur. Paulus non litera, sed spiritu habilis & idoneus noui Testamenti minister à Deo factus, qui

Epistolæ Apostolorum, Pauli. Petri.

munus Euangelij prædicandi ab Hierusalem ad Illyricum vsque vndique cumulatè expleuit, non omnibus ecclesijs quas docebat, scripsit epistolas. Quin nonnullis, quibus scripsit, pauca admodum verba misit. Petrus, super quem Christi Ecclesia contra quam inferorum portæ non præualebunt, ædificata est, vnam epistolam omnium asseueratione approbatam reliquit. Sit ita tamen, quòd secundam (de ea enim est controuersia) etiam scripserit.

Ioannis. Ioan. 21.

Quid attinet dicere de Ioanne, qui supra pectus Domini recubuit: qui licet se tot volumina potuisse conficere, quot vniuersus orbis vix potuisset capere, ingenuè fateatur, vnum tamen Euangelium solum posteritati tradidit. Scripsit item Apo-

Apoc. 10.

calypsim, in qua præcipiebatur illi vt conticesceret, & septem tonitruorum voces minimè omnino scriberet. Epistolam etiam reliquit, eamque perbreuem. Verùm esto, quòd secundam quoque & tertiam texuerit: quoniam aiunt eas non omnino verè eius fuisse. Atqui vtræque pariter vix centum versus lineasque cõplectuntur. Præterea de epistola ad Hebræos, in concionibus quibusdam in eandem conscriptis ita disserit: Dicti-

Epistolæ ad Hebræos, auctor incertus.

onis formam epistolæ quæ inscribitur Ad Hebræos, non habere simplicem ac humilem orationis & scribendi rationem, qua Apostolus soleat vti (qui se rudem in dicendo, id est, in loquendi forma ac modo planè fatetur) sed epistolam ipsam dictionis compositione & collatione verborum propius ad puri & elegantis Græci sermonis proprietatem accedere. Ac quisque, qui dictionis & loquendi formularum differentias rectè sciat internoscere, illud facile fatebitur. Rursus, quòd sensus ac sententiæ Epistolæ admirabiles sunt, & his quæ consentiente omnium testimonio Apostoli scripta dicuntur, nulla ex parte inferiores, nemo non, qui studiose & attentè in epistolis illius Apostoli perlegendis versatus fuerit hoc etiam verum esse conceder. Istis non multo pòst ea attexit· Ego constanter affirmabo,. sensus esse Apostoli: phrasin autem & constructionem verborum alterius cuiusdam, conciones Apostoli in commentarios redigentis, & velut dictata ex præceptoris ore scribentis. Proinde si quæ Ecclesia istam habeat epistolam, eam ipsa approbet, vt Pauli, idque hac ratione persuasa. Non enim temerè veteres eam Pauli esse tradiderunt. At quis scripserit epistolam, Deus verè nouit. Nos ta-

men à

A men à quibusdam accepimus, Clementem Rom. ecclesiæ episcopum eam epistolam perscripsisse: ab alijs, Lucam, qui Euangelium & acta Apostolorum literis mandarit, illam contexuisse. Sed hæc hoc modo hactenus.

Quomodo Heraclas Alexandrinum episcopatum susceperit, & quomodo episcopi Origenem venerati fuerint. CAP. XX.

Vide Nic. lib. 5. ca. 18

Decimus iam annus agebatur imperij Alexandrini suprà demonstrati, cum Origenes Alexandria Cæsaream profugiens, scholam institutionis, quæ erat ad illius loci habitatores in fidei principijs informandos ædificata, Heraclæ reliquit. Non longo tempore pòst, Demetrius Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, cū quadraginta tres annos integros in illo ministerio fungēdo cōtriuisset, mortem obijt: huic successit Heraclas. Quo tempore Firmilianus Cæsareæ Cappadocensis episcopus, magno nomine & celebritate fuit. Iste tantum studium erga Origenem declarauit, vt interdum illum in suæ regionis fines ad ecclesiarum vtilitatem accersi vellet: nonnunquam ipse ad eum in Iudæam proficisci, & aliquādiu vnà cum eo moram facere, quò in sacris literis melius & perfectius erudiretur. Quinetiam & Alexander, qui Hierosolymitanæ ecclesiæ, & Theoctistus, qui Cæsariensi ecclesiæ præfuit, per omne tempus propemodum ætatis suæ, ei tanquam præceptori auscultabant: solique illi sacrarum literarum interpretationes, & reliqua ecclesiasticæ disciplinæ instituta exequenda concesserunt.

Ruff. ca. 19. Origenis Cæsaream profectio. Heraclas. Firmilianus. Alexander. Theoctistus.

De persequutione sub Maximino. CAPVT XXI.

Maximinus Imperator anno Chr. 237. Vide Niceph. l. 5. cap. 2.

Alexandro Romanorum imperatori, cum tredecim annis Reipublicæ gubernaculis præfuisset, Maximinus Cæsar successit. Qui propter grauē inuidiam, qua contra Alexandri familiā, in qua complures fideles & Christiani versabantur, flagrabat, acerbam persecutionis tempestatem concitauit: iussitq; solos ecclesiarum præsides, tanquam auctores doctrinæ Euangelicæ, neci dari. Eo tempore Origenes librum composuit de martyrio: & opus illud Ambrosio episcopo, atq; Protocteto ecclesiæ Cæsariensis presbytero, propterea quòd vtrunq; non B exigua persecutionis procella exagitauerat, dedicauit. In qua quidem traditum est, eos viros ob veram & constantem fidei confessionem, sub finem imperij Maximini (qui nō amplius triennio regnauit) magnam laudem fuisse consecutos. Tempus huius persecutionis, cùm in vegesimosecundo libro Commentariorum in euangelium Ioannis, tum in multis varijsque eius Epistolis apertè demonstrat Origenes.

Ruff. ca. 20. Persecutio Sexta in Christianos mota anno Chr. 239. Maximini a. Origenis lib. de Martyrio.

De Fabiano, quomodo Romanorum episcopus diuinitùs præter omnium opiniones designatus sit. CAPVT XXII.

Gordian⁹ Imp. anno Chr. 240. Vide Nic. lib. 5 ca. 26.

Simulatque Gordianus post Maximinum Romanorum imperium obtinuerat, & Pontianus ecclesiæ Rom. Pontificatum per sex annos gesserat, in eius locum Anteros surrogatus est: in cuius ministerium, cūad mensem eo perfunctus esset, Fabianum delectum ferunt. Post Anterotis mortem, aiunt Fabianum vnà cum alijs ex agro Romam commigrasse, ibiq; sua collocasse domicilia: vbi, diuina & cœlesti gratia largiente, ad cleri administrationem mirandum in modum euectus est. Nam cum omnes fratres, causa deligendi eius qui episcopatum gereret, in ecclesia conuenissent, & multi de multis illustribus & præclaris viris ad illud munus obeundum idoneis cogitarent, quanquam Fabianus, qui tum fortè præsto erat, nemini in mentem venerat, derepentè tamen columbam è sublimi deuolantem (quæ similitudinem Spiritus sancti super Seruatorem in specie columbæ descendentis repræsentare videbatur) eius capiti insedisse memorant: ac propterea populum vniuersum pariter vno sacrati Spiritus instinctu commotum, magna cum alacritate & vno animorum consensu eum eo dignitatis gradu dignum clamasse, & absque mora abreptum illum in sede Pontificali collocasse.

Ruff. ca. 21. Gordianus Imp. Anteros. Rom. Pont. Fabianus quomodo ad pontificatū Rom. euectus miraculose.

Qui fuerint Origenis discipuli. CAPVT XXIII.

Huc refer Nicephori ca. 11. lib. 5.

Eodem tempore, simulac Zebinus Antiochenæ ecclesiæ episcopus è vita decesserat, † Babylas ecclesiæ rectionem suscipit. Vbi autem post Demetrium Heraclas episcopatus ministerium Alexandriæ obtinuerat, Dionysius, vnus item ex Origenis discipulis, scholam institutionis ibidem capessit. Ad Origenem verò Cæsareæ consueta disciplinæ munera exequentem, non solum multi ab indigenis, sed ab exteris etiam regionibus penè infiniti discipuli, patria sua relicta, aduentarunt: ex quibus maximè insignes cognouimus, Theodorum alio nomine Gregorium appellatum, episcopū

Ruff. ca. 22. Babylas episc. † Vide annot. pag. 66 lat. 1. lin. 7. Dionysius Antioch. schola præfectus. Origenis discipuli.

sanè

Theodorum Gregorium. Athenodorum.

ſanè præter cæteros noſtra iam ætate crebro hominum ſermone prædicatum, & fratrẽ A eius Athenodorum: quorum animis liberalium diſciplinarum tũ Græcorum, tũ Latinorum, cupiditate ſupra modum inflammatis, & quaſi obſtupefactis, Origenes diuinæ philoſophiæ & doctrinæ Chriſtianæ amorem ſenſim inſtillauit: eoſque à prioribus ſtudijs, facta mutatione, ad Sacrarum literarum commentationem pia ſua cohortatione traduxit. Quinquennio integro in eius ſchola verſati, tantam & tam admirabilem in ſacroſanctis Dei eloquijs fecêre progreſſionem, vt dum adhuc ambo admodùm adoleſcentes erant, eccleſiarum in Ponto crearentur epiſcopi.

De Aphricano temporum ſcriptore. CAP. XXIIII.

Ruff. ca. 23. κεστοὶ. Aphricanus Hiſtoricus, & eius ſcripta. Vide Suidam, & Hieronimum. Heraclas.

Huc refer Nicephori ca. 21. lib. 5.

PEr idem tempus Aphricanus, librorum ſcriptor qui κεστοὶ appellantur, magna commendatione ad hominum famam profluxit. Huius de hiſtoria Suſannæ à Daniele literis prodita, quaſi adulterina eſſet, & commenticia, magnoperè dubitantis, extat epiſtola ad Origenem ſcripta: ad quam Origenes per literas pleniſſimè reſpondebat. Eiuſdem Africani quinq; alij libri de temporum & annalium ſerie, accurata quadam induſtria elaborati ad nos peruenerunt: in quibus ait, ſe Alexandriam, propter incredibilem Heraclæ famam, quæ vbiq; manauerat, iter feciſſe: quem propter philoſophiæ & aliarum Græcarum diſciplinarum cognitionem, qua egregiè excellebat, ad eccleſiæ illius epiſcopatum adminiſtrandum delectũ eſſe, ſuprà docuimus. Eſt etiam alia epiſtola ab eodem Aphricano ad Ariſtidem perſcripta, de ea quæ putatur eſſe Genealogiarum Chriſti apud Matthæum & Lucam diſcrepantia: in qua Euangeliſtarum conſenſum ex hiſtoria quadam, quæ ad ſua ipſius tempora integra deuenerat, apertiſſimè tradit: quam equidem opportunè in primo libro huius operis, quod habemus in manibus, ab eo petitam, citaui.

Quot & quæ Origenes in Cæſarea Palæſtinæ docuit. CAP. XXV.

Origenis ſcripta.

Huc refer Nicephori ca. 19. lib. 5.

PEr idem tempus Commẽtarij in Eſaiam & Ezechielem pariter ab Origene conſcripti fuêre. Ex quibus triginta tomos in tertiam partem Eſaiæ, vſq; ad viſionem quadrupedum in deſerto, nos vidimus: & viginti quinque in Ezechielem, quos ſolos in vniuerſum prophetam edidit. Id temporis cum Athenis fortè verſaretur, commentarios in Ezechielem abſoluit. Ibidem in Canticum Canticorum inchoauit B Commentarios, & quinq; libros eorundem ibi adhuc commoratus perfecit: ad Cæſaream reuerſus, alios quinque, (vt decem eſſent numero) perduxit ad exitum. Sed quid attinet hoc loco viri ſcripta & libros accuratè enumerare, cùm aliud ſeparatum & proprium ociũ poſtulent? quorũ enumerationem, in opus quod à nobis de Pamphilo, ſancto noſtri temporis martyre conſcriptum eſt, illigauimus: in quod etiam, vt ingentem Pamphili erga ſacras literas amorem ac ſtudium quaſi ante oculos cuiuſq; poneremus, indices Bibliothecæ, Origenis & aliorum eccleſiaſticorum ſcriptorum libros continentis, ab eodem conſtructæ & coagmentatæ, coniecimus. Ex quibus, ſi cui viſum ſit, licet certè elaboratiſſima illa quidem Origenis opera, quæ ad noſtras manus venerunt, exploratè cognoſcere. Verùm iam ſermonis noſtri curſus ad conſequentem hiſtoriam transferendus eſt.

Euſebij de Pamphilo martyre liber, in quo catalogus habetur librorum Origenis.

De errore Berylli. CAPVT XXVI.

Ruff. ca. 24. Beryllus hæreſis ab Origene impugnata.

Huc refer Nicephori cap. 15. 22. lib. 5.

BEryllus Boſtrorum Arabiæ epiſcopus, qui paulò antè demonſtratus eſt, quò eccleſiaſticæ veritatis regulam peruerteret, peregrinam quandam & alienam à fide doctrinam in Eccleſiam introducere tentauit: auſus quidem temerè aſſerere, Seruatorem & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum propria ſubſtantię circumſcriptione non antè fuiſſe, quàm in humanam carnem immigraret: neq; propriam habuiſſe ex ſe diuinitatem, ſed ſolam patris in eo extitiſſe. Qua de re cum multi epiſcopi in diſceptationem cum eo veniſſent, deq; eius errore grauiter diſſeruiſſent, inter cæteros Origenes à quibuſdam rogatus, primùm cum eo in familiarem ſermonem & colloquium deſcendit, quaſi periculum facturus quid animi haberet, quidue ſententiæ. Vbi verò eum ſuam peruerſam opinionem conſtanter affirmare intellexit, vtpote haud rectè de Chriſto ſentientem confutauit: atque cùm firmis rationibus perſuadendo, tum certa demonſtratione conuincendo, eum ad verè de ea controuerſia ſentiendum reduxit, atque adeò ad priſtinam ac ſanam de Chriſto & eius diuinitate opinionem, quam olim tenuiſſet, denuò reſtituit. Quædam monumenta à Beryllo ſcriptis prodita, cum decretis Synodi, eius cauſa conuocatæ, ad noſtram ætatẽ reſeruata ſunt: quæ non modò Origenis diſquiſitiones cum eo habitas, & diſputationes coràm eccleſia quam regebat celebra-

Synodus conuocata aduerſus hæreſin Berylli.

A celebratas, verùm etiam quasque res id temporis gestas complectuntur. Sunt etiam alia infinita, quæ de Origene presbyteri nostræ ætatis memoriter tradunt: quæ quoniam cũ præsenti instituto minimè cohærere videtur, arbitror à me debere prætermitti. Quæ autem de eius rebus gestis sunt ad cognoscendum necessaria, ea ex Apologia, quæ à nobis, Pamphili, sancti (nostri temporis) martyris opera adiutis, elucubrata est, (illam enim ego & Pamphilus, quò ora maleuolorum obtrectatorũ, famę Origenis detrahentium, obturaremus, mutuis vigilijs accuratè elaborauimus) licet facilè colligere.

Euseb. pro Origene Apologia.

De Cæsare Philippo. CAPVT XXVII.

Philippus Imperator anno Christi 246. Huc refer Nicephor. cap. 25. li. 5.

Ruff. ca. 25. Philippi duo, pater & F. Impp.

VBi Gordianus sex annis continuis Romanorum obierat imperium, Philippus vnà cum filio Philippo succedit. Fama est, istum (Christianus namq; erat) cũ precationum in die postremæ vigiliæ Paschatis vnà cũ multitudine in ecclesia particeps fieri vellet, nõ prius ab episcopo, qui tũ ecclesiæ præerat, permissum esse intrare, quàm se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur astricti, locumque pœnitentiam agentibus præstitutũ occupabant, se sua sponte collocauisset: episcopumq; dixisse, cum non alia conditione, nisi illud faceret, propter multa delicta quæ ab illo ferebãtur admissa, aliquando ab ipso in Ecclesiam receptum fore. Imperatorem autem alacri animo & lubenti episcopo morem gessisse, & ingenuam modestiam ac religiosam piamque affectionem, Dei timore incitatam, reipsa declarasse memorant.

Episcopalis libertatis & Imperatoriæ humilitatis exemplum in causa iusta.

Quòd Dionysius in Heracle episcopatu successerit. CAP. XXVIII.

Vide Nicephor. li. 5. ca. 20

Ruff. ca. 26. Dionysius Alexandriæ episcop.

IAm tertius annus eo regnante præterierat, cum Heraclas ministerium ecclesiæ Alexandrinæ vndecim annis executus, è vita decessit: & eiusdem ecclesiæ episcopatum obtinuit Dionysius.

De reliquo Origenis studio CAPVT XXIX.

Vide cap. 21. 22. 23. 24. lib. 5. Nicephor.

Ruff. c. 26.

CVm fides Christi, Christiano illo imperatore regnante, magnopere (vt verisimile erat) cresceret, & doctrina Euangelica liberius vbique prædicaretur, Origenes sexagesimum ætatis annum prætergressus, & iam ex longo vsu & commentatione velut habitum & perfectam maturitatem in doctrina assecutus, suas tum disputationes, tum conciones publicè in ecclesia habitas, à scribis, qui manu celeri multum pollebant, cum id nunquam antea fieri
B concessisset, excipi permisit. Per idem tempus octo libros contra quoddam Celsi Epicurei opus aduersus Christianos editum, quod Vera doctrina inscribitur, composuit: & viginti quinque tomos scripsit in Matthæi euangelium: & alios in duodecim Prophetas contexuit, ex quibus solum viginti quinq; inuenimus. Extat etiam illius epistola ad ipsum imperatorem Philippum scripta, & alia ad eius vxorem Seueram. Sunt & aliæ diuersæ eius epistolæ ad diuersos scriptæ, ex quibus, quotquot apud varios dispersas colligere poteramus, in vnum volumen separatim, varios in libros distributum, ne deinceps rursum dissiparentur, congessimus, quæ sunt circiter centum numero, & amplius. Scribit præterea Fabiano Romano episcopo, alijsque permultis ecclesiarum præsidibus, de sua recta & orthodoxa de fide Christiana sententia. Quorum certa habes argumenta in sexto libro Apologiæ, quæ in Origenis defensionem à nobis scripta est.

Origenis contra Celsum libri, & alia scripta.

De Arabum dissidio. CAPVT XXX.

Vide Nicephor. lib. 5. cap. 23. Vide D. Augustin. hæres. 83.

Ruff. ca. 27. Arabum hæresis.

PEr idem tempus, quidam rursus in Arabia dogmatis cuiusdam à veritate prorsus alieni auctores nascuntur: asserentes, hominum animos vnà cum corporibus, vno eodemque temporis articulo morte occumbere, & penitus extingui: at demum tempore resurrectionis vniuersę carnis, cũ eisdem vitam denuò recuperaturos. Non exiguo igitur episcoporum conuentu ea de re coacto, Origenes ibi etiam rogatus, vt partes de illa cõtrouersia disputandi susciperet, sic orationis vi & impetu ferebatur, vt eorum mentes, qui se antè eo errore implicauissent, ad rectam fidem & sanam doctrinam traduceret.

Origenis vis in disputando.

De Helcesaitarum Heresi. CAPVT XXXI.

Huc refer Nicephor. ca. 24. li. 5. Vide Epiphan. hæres. 7. lib. 2. tom. 1. August. hæres. 32.

a Ruff. c. 28. a Helcesaitarum hæresis inter errores mathematicos damnata. Cod de malefic. & mathematicis qui bus vtebãtur.

EOdem tempore alia erroris peruersitas, quæ Helcesaitarum hæresis dicebatur, cœpta est: quæ propè simulacorta erat, extinguebatur. Cuius mentionem facit Origenes in concione in Psalmum octogesimum habita, quam corã ecclesia palàm recitauit: Interuenit, inquit, quidam hoc præsenti tempore insolenter propterea se

se efferens, quòd impiam & maximè sceleratam Helcesaitarum opinionem, quæ nuper A
contra Ecclesiam excitata est, se posse defendere existimet. Quæ tandem scelera, & quā "
nefaria, illa opinio profiteatur, vobis exponam, ne eius inanitate, & quasi leni vento à "
veritate abripiamini. Nonnulla vniuersę Scripturę antiquat testimonia: alijs rursum cū "
ex toto veteri Testamento, tum ex Euangelio depromptis, vtitur. Paulum autem Apo- "
stolum omnino reijcit. Fidem item negare, indifferens quiddam esse asserit. Qui enim "
interiore cogitatione rectè de fide sentiat, tametsi ore, cùm necessitas illum eò detruse- "
rit, fidem perneget, cum tamen animo firmè illi adhæsurum. Librum etiam circumfe- "
runt, quem aiunt è cælo delapsum: & qui illum audiuerit, eiusq; doctrinę crediderit, pec "
catorum remissionem consecuturum: eámque diuersam esse remissionem ab illa, qua "
Christus Iesus remisit peccata. Sed de his satis multa.

De persecutione quæ sub Decio erat, & quanta Origenes pertulerit.

CAPVT XXXII.

Ruff. c. 29. Persecutio septima in Christianos mota anno Christi 425. Decij 1. *a Fabiani martyrium.* *b Cornelius Rom Pontif.* *c Alexandri martyrium.* *Mazabanes episcop.* *d Babylæ mors.* *e Fabius episc.*

Decius Imperator. Anno Christi 252. Huc refer Nicephor. ca. 27 32. 33. lib. 5.

PHilippo, vbi septē annos regnauerat, succedit Decius: qui odio quodam capitali, quo cum Philippo dissidebat, incensus, persecutionem contra Ecclesiam cōcitat. In qua [a] Fabiano Romæ martyrium subeūte, [b] Cornelius pontificatum capessit. [c] Alexander Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopus in Palæstina rursus, vbi Cæsareæ propter Christū præsidis tribunali stetisset, & magnam fuisset ex secunda fidei suæ cōfessione commendationem adeptus, iam extrema senectute, & veneranda planè canicie eximius, carceris cruciatu denuò afflictatus est. Quo quidem, post præclarum & illustre testimonium fidei Christianæ præsidis tribunali datum, morte in carcere cōsopito, Mazabanes successor eius in episcopatu Hierosolymitano declaratur. [d] Babyla item Antiochiæ ad exemplum Alexandri, post fidei cōfessionem in vinculis vitam deserēte, [e] Fabius ibi ecclesiæ præficitur. Quot afflictationū genera, & quàm grauia Origeni in hac turbulēta persecutionis tempestate contigerint, & quo pacto malevola diaboli inuidia contra eum incensa (qui omnibus copijs, tanquā hostis infestus, enixè aciem aduersus illum instruebat, omnibus machinis, omni virtute & potentia cōtra eum dimicabat, & præter cæteros omnes illo tēpore ab eo impugnatos, in hunc potissimùm impetum faciebat) magis magisque augerentur: qualia etiam & quàm acerba B
Origenis sub Decio certamina. pro Christi verbo & doctrina perpessus sit vincula, quæ corporis tormenta, quæ supplicia ex catena ferrea in interiori carceris recessu collo impacta: & quomodo permultis diebus pedes in compedes ligneos intrusi, quatuor foraminum interstitijs interpositis, distractatione quadā distenti fuerint: quæ ignis & incendij oppositæ minæ, quas præterea ab inimicis inflictas carnificinas toleranter pertulerit: qualem exitum, dum iudex omnibus viribus & toto corpore (vt dicitur) instaret, vt vita eius ad doloris morsus amplificādos amplius protraheretur, eius res habuerint: deniq; quas post illa, & quàm pias voces, easq; plenas solatij, ijs qui opis & auxilij in rebus aduersis indigent, scriptis reliquerit: permultæ sunt illius epistolæ, quæ verè accurateque commemorant.

De his quæ Dionysio episcopo accidebant. CAP. XXXIII.

Ruff. ca. 30. Dionysius episcopus non fugit sed à numine diuino protectus inueniri non potuit.

Huc refer Nicephor. ca. 28. li. 5.

QVæ autem, & quàm turbulentæ procellæ Dionysium persecutionis tempore exagitarint, testimonio epistolę ipsius ad Germanū perscriptę hoc loco ostendam, in qua ipse de se narrat hoc modo: Ego corā Deo loquor, & ipse "
nouit quòd verè loquor. Neq; certè de fuga in præsentia mecum cogitaui: "
neq;, quasi Deo inuito, vllam feci. Quinetiā aliàs, regnante Decio, antequā "
persecutio palàm contra Christianos ediceretur, cum Sabinus id tēporis frumentarium "
ad me perquirendum misisset, ego quatriduo in ædibus commoratus, eius aduentum "
assiduè expectaui. Ille autem vndique circumit, vias, fluuios, agros passim, vbi me lati- "
tare, aut quo me profectum esse suspicaretur, sedulò peruestigat. Sed cæcitate & quasi "
caligine, ne ædes quæreret, circumfusus tenebatur. Sibi namque persuaserat me persecu- "
tione appetitum, domi nolle moram facere: vix tandem post dies quatuor, Deo mihi "
vt inde demigrarem præcipiente, & se mirandum in modum quasi ducem itineris "
præbente, ipse, liberi, & alij multi fratres simul domo egressi sumus. Quod planè "
diuinæ prouidentiæ opus fuisse, rerum euenta quæ deinceps sequebantur (vnde non "
parum commodi fortasse quibusdam, & vtilitatis obtigit) satis perspicuè declarā- "
runt. Deinde paucis interpositis, ea quæ in fuga sibi contingebant, euidenter explanat, "
istaq; subnectit: Ego vnà cum his qui mecum erant, fortè sole occidente in satellitum "
manus incidēs, ab illis ad Taposirim deducebar. Sed tamē (sicut erat Dei prouidētia pro "
spectum) Timotheus, quia non vnà aderat, neutiquam prehensus est. Profectus igitur

post,

A pòst, offendit cùm ædes nostras, præterquam quòd ministri eas custodirent, omnino de-
,, sertas esse, tum nos instar mancipiorum abductos. Deinde subiungit: Quàm admirabi-
,, lis (dicam enim quod verum est) & diuinæ prouisionis ratio fuit ista quidem. Indigena
,, quidam, forte fortunà Timotheo properè fugienti & conturbato fit obuiam: rogat fe- *Timothei fu-*
,, stinationis causam. Iste verum narrat. Ille cùm audiuisset (abierat enim ad nuptias lau- *ga.*
,, tè epulatum: quippe mos est, in huiusmodi hominum conuentibus totam noctem in *Nuptiarū per*
,, hilaritate & lætitia consumere) ingressus in domum conuiuij, accumbentibus nunciat: *nox lætitia.*
,, qui quidem omnes vno impetu, tanquam signo dato, consurrexerunt, & maturo gra-
,, du properantes cœperunt quàm celerrimè ad nos contendere: qui cū in nos inciderent,
,, summo gaudio exultare: atque satellitibus qui nos obseruabant, fugam facientibus,
,, nos, vt eramus, grabatis valdè malè stratis conquiescentes, de improuiso occupare. Ego
,, certè (Deus testis est) eos vt fures primum reputans, qui ad spolia & rapinam venirent, *Dionysius sa-*
,, mansi in lecto nudus planè, vt eram, solo indusio coopertus: reliquum autem vestitum *tellitibus eripi-*
,, prope me positum porrexi. At hi, surgere iubent, & quàm mox abire. Tandem animad- *tur.*
,, uertens quamobrem aduentassent, cœpi vociferari, supplex illos precatus vt abirent,
,, nosque illic manere paterentur. Quin etiam petebam ab eis, vt si quo me beneficio affi-
,, cere cuperent, ipsi caput meum ceruicibus abscindere dignarentur: sicq; satellitibus, qui
,, me essent cruciatum abducturi, anteuerterent. Illi, dum hæc clamore efferebam (sicut
,, consortes mei, & omnium mearum calamitatum participes, pro certo norunt) me in-
,, uitum è lecto excitârunt. Tum ego humi me supinum prosternere. Isti igitur manibus
,, pedibusque me abreptum (Gaius quidem, Faustus, Petrus & Paulus, qui me sequeban-
,, tur, istarum rerum omnium testes esse poterunt) educere, ac prehensum prope inuito
,, animo ab oppidulo exportare, & nudo asino impositum, secum inde auehere. Ista de se
narrat Dionysius.

De his qui in Alexandria Martyrium subierint, & de alijs quos Dionysius commemorat.

CAPVT XXXIIII.

Hunc refer Nicephor. ca. 29 30 31. lib. 5. item ca. 2. lib. 6.

IDem etiam Dionysius in epistola ad † Fabium episcopū Antiochiæ, *Ruff. ca. 11.*
certamina & dimicationes eorum qui sub Decij imperio martyrium *† Flauianum vocat Hierō.*
pertulerunt, isto modo persequitur: Non ex Imperatoris edicto per- *Persecutio in*
secutio apud nos incœpta fuit, sed integro anno præuerterat. Nam *Alexandria*
B vates (quisquis ille fuerit) malorum omnium quæ huic ciuitati acci- *sub Decio.*
,, derunt architectus, infinitam gentilium turbam contra nos inci-
,, tauerat, impuleratque, atque adeo ad patriam suam & antiquam su-
,, perstitionem defendendam magnoperè instigârat. Qui ab illo ad maleuolentiam ir-
,, ritati, omnemque aucupati licentiam ad scelus patrandum, solam pietatem & verum
,, cultum dæmonum suorum, istum censuerunt, vt Christianorum cæde & sanguine suas *Martyres.*
,, crudeles manus respergerent. Primùm igitur senem quendam, Metram nomine, arre- *Metræ mar-*
,, ptum, impia verba contra Deum loqui mandant: cuius corpus, propterea quòd eorum *tyrium.*
,, voluntati repugnabat, fustibus cædūt, vultum oculosq; præacutis arundinib. pungunt,
,, ipsumq; adeò ad suburbia abductū lapidib. obruūt. Deinde fidelē mulierē, quæ vocaba- *Quintæ mu-*
,, tur Quinta, ad idolorū delubrum ducere, & ad falsos deos venerādos impellere cœpe- *lieris cædes.*
,, runt: eamq; cū se auerteret, & talē cultum detestaretur, pedib. constrictis, per vniuersæ
,, vrbis plateas asperis saxis cōstratas raptare: & simulac corpus eius ad saxa molaria allisis-
,, sent, & flagris pariter lacerassent, ad suburbia trahere, ibiq; crebro saxorū coniectu ob-
,, terere. Tū verò vno quasi animorū impetu omnes in piorū ædes irruere, & singuli quos
,, sibi vicinos esse cognouerāt, properè educere, expoliare, diripere: & diuitias ac supelle-
,, ctilē, si quæ erat preciosior, sibi seponere: si quæ vilior, sordidior, & ex ligno cōfecta, in
,, vijs dissipare, deinde exurere: adeò vt ciuitas illa verā speciē vrbis ab hostib. captæ, dispo-
,, liatæq; probè repræsentaret. Fratres ergo deflectere è via, & in loca separata ac solitaria
,, se subducere: rapinā bonorum suorū, similiter cū illis quib. Paulus illustre perhibebat
,, testimonium, cū gaudio suscipere. Atq; haud scio vtrū quisquā, præter aliquē vnum ali- *Hebr. 10.*
,, cubi fortasse, hucusq; Dominū denegauerit. Apolloniā porrò virginem id tēporis cùm *Apolloniæ*
,, primis admirandā, & admodum prouectā ætate, cōprehendunt, maxillisq; eius crudeli- *martyrium.*
,, ter deuerberatis, omnes dentes illi excutiunt: atq; rogo in suburbijs extructo, minātur,
,, nisi verba blasphemiæ vnà cū ipsis palàm eloqueretur, se eam viuā crematuros. Illa pau-
,, lulum tēporis ad deliberandū precata, & dimissa ex eorum manib. sine mora insilit in
,, rogum, sicq; flammarū incendio absumpta est. Serapionē item proprio lare abstractū, *Serapio præ-*
,, diris concidunt tormentis: & omnibus membrorum articulis confractis, ex loco edito *cipitatus.*
,, præcipitem deijciunt. Nullus itineris flexus, nulla via publica, nullus angiportus erat,
in

in quo tutò vel noctu vel interdiu liceret incedere: quippe omnes vbiq; vno ore con- A
clamabant, Si quis è Christianorum numero impia & prophana verba effari recusaue-
Seditio coorta persecutionem interrupit.
rit, rapiatur extemplò, & in ignem conijciatur. Atque ista mala hoc modo non ad exi- *Vide Nicephor c. 19. lib. 6.*
guum temporis spacium grassata sunt: verùm tandem seditio & bellum intestinum,
quod in illos miseros postea inuasit, crudelitatem contra nos exercitam in ipsorum ca-
pita conuertit. vnde nos quidem, dum illorum furor in nos incensus, alijs rebus impli-
catus tenebatur, paulisper respirauimus. Verùm confestim animum Imperatoris, qui
clementius aliquanto & humanius videbatur erga nos antea affectus, omnino com-
mutatum esse, nobis nunciatum est. Quapropter minarum formido, in nos iactatarũ,
Decij edictũ in Christianos.
vehementer accrescebat. Nam Decij edictum erat iam diuulgatum, illudque tale pro-
fectò videbatur, quale Dominus prædixerat futurum: in quo terribilissima illa eius pro
Matth. 24.
pemodum èxplebatur sentẽtia, nimirum Electos (si possibile esset) in errorem inductos
fore. Quin omnes certè metu perculsi obstupuerunt. Atque ex illis qui cùm dignitate,
tum diuitiarum affluentia præstare videbantur (qui quidem non pauci erant numero)
nonnulli timore perterriti, dijs illorum colendis se vltrò offerunt: alij ex priuatis ædi-
bus in publicum raptati, ad delubra ducuntur à magistratibus: multi vicinorum suasu
eò pelliciuntur, qui quidem nominatim euocati, ad impura & profana eorum sacrifi-
Diuitum & honoratiorũ in persecutione inconstantia.
cia se conferunt. Horum autem non pauci, quasi minimè essent sacrificaturi, sed illi
ipsi potius victimæ & sacrificia idolis futuri, pallore exalbescunt, & formidine attoniti
stupent: adeò vt à frequenti populi turba, quæ circumsistebat, dum se omnibus perspi-
cuè patefaciebant, cùm ad moriendum, tum ad sacrificandum eadem timiditate esse
affectos, risui & ludibrio haberentur. Alij paratius ad altaria procurrunt, duro ore &
impudenti constanter asseuerãtes, se nunquã fuisse Christianos: de quibus Domini sen
Matth. 19.
tentia verissimè dici potest, Diuitem difficulter posse seruari. Ex reliquis qui tenuiores
erant, & magis obscuri, plerique vtrumque istud hominum genus quod postremò po-
suimus, imitantur: alij capessunt fugam, nonnulli præhenduntur. Atque ex præhensis,
multi ad vincula & carcerem pergunt, & multis diebus ibi tenentur conclusi: postea
tamen, antequam ad tribunal accedunt, Christum eiurant: quidam tormenta diu for-
Electorum in martyrio constantia.
titer sustinent, sed ad extremum succumbentes, fidem pernegant. Cæterùm qui Domi-
ni erant, tanquam firmæ & beatæ columnæ eius ope & gratia roboratæ, fidei firmitati,
quæ in eorum animis penitùs insidebat, vires ac tolerantiam aptè & appositè respondẽ- B
tem adepti, admirabiles & insignes eius regni martyres ac testes facti sunt. Quorum pri-
Iuliani & Cronionis martyrium.
mus erat Iulianus, hom[illegible] podagræ doloribus adeò oppressus, vt neque incedere, neque
pedibus consistere posset. Hic cum alijs duobus, qui eum gestabant, ad iudicem adduci-
tur: quorum alter extemplò fidem denegat: alter, nomine Cronion, cognomento Eu-
nus, & senex ipse Iulianus, Dominũ ingenuè cõfitentur: qui per totã vrbem, quæ certè
(vt nostis) amplissima est, camelis insidẽtes deducti, & ita sublimes verberib. cæsi, tandẽ
immenso quodã rogo & supra modũ exardescente, hominum multitudine vndiq; cir-
cumfusa, cõburuntur. Ac dũ abducebantur ad locum supplicij, miles quidam nomine
Besæ militis martyrium.
Besas, illis inter eũdum opẽ ferre, & his qui eos cõtumelia afficiebant, ex aduerso resiste-
re laborat. Qui cũ populus cõtra eum propterea vociferaretur, inde illicò abripitur ad
iudicẽ, & in præclaro illo prælio pro pietate suscepto, tanquã fortissimus Dei bellator,
strenuè & viriliter se gerẽs, securi demũ percutitur. Alius quidam genere Afer, qui & ap
Macaris Afri.
pellatione Macar (& ob vitã beatam, quã diuinę gratiæ subsidio degisset, verè Macar, id
est, beatus fuit) cũ ad fidei negationẽ, iudice eum ad eã rem magnopere cohortante, ad-
Epimachi & Alexandri.
duci nõ posset, viuus crematus est. Epimachus etiã & Alexander, nõ longò pòst tempo-
re quã vincti tenebãtur, pòst horũ martyrium multos dolores perpessi, dilaniati noua-
Ammonarij virginis.
culis, & flagellis lacerati, ad extremũ ardentissimis flammis circũiectis absumpti fuerũt.
Quibus quatuor mulieres martyres adiungebantur: quarũ prima fuit Ammonarium,
sancta virgo: quę, cũ iudex diu illã admodum torsisset, vtpote cõstanter asserentẽ seni-
hil eorũ aliquando dicturã quæ ille iussisset, eaq; in sentẽtia firmè perstaret, ad suppliciũ
Mercuria. Dionysia. Ammonariũ altera.
abducitur. Mercuria, secunda erat. Anus in primis venerãda, tertia Dionysia: quę quan-
quam erat multorũ liberorum parẽs, illos tamen Domino in amore minimè prætulit.
quarta, Ammonarium altera. quæ tres, cũ præses vereretur ne incassum tormenta illis
infligeret, & quodãmodo euinceretur à mulierib. nullũ cruciamentorũ genus amplius
subire cogebãtur: sed statim capite obtrũcato, mortẽ oppetunt. Pro omnib. enim prior
Ammonariũ, tanquam in prima dimicationis acie locata, satis tormentorũ exceperat.
Heron. Ater. Isidorus. Dioscorus.
Heron præterea, Ater, & Isidorus, Aegyptij, & Dioscorus vnà cũ illis, adolescens quin-
decim annos natus, iudici traduntur. Et primũ iudex adolescentem, tanquã facilem ad
persuadendum, blandis verbis in fraudem inducere, tum velut remissum & flexibilem
ad

A ad fidem negandam tormētis impellere tentat. Sed Dioscorus neque persuasione quicquam commotus est, neque iudicis omnino cessit sententiæ. Cæteros acerbissimè crudelissimeque verberibus dilacerat: quos cum tormenta magno & fidenti animo pro fide tolerare cerneret, rogo cremandos tradit. Dioscorum autem, cùm propter singularem animi magnitudinem, quam palàm ostenderat, tum propter prudentissima responsa, quæ ad singula rogata dederat, iudex magnopere admiratus, dimisit: affirmans, se propter ætatem certos dies illi velle concedere, quibus resipiscendi haberet facultatē. Iam ergo Dioscorus, summa pietate eximius, nobiscum est, expectās cū certamen prolixius, grauiusque, tum amplius præmium, & diuturnius. Porrò Nemesis quidam, & ille etiam Aegyptius, falsò in crimen vocabatur, quòd cum latronibus societatem coiuisset: sed istam calumniæ notam ab eo alienissimam quidem, cùm coram Centurione diluisset: iterum per iudicem fuit delatus, quòd Christianus esset, vinculisque constrictus ad præsidem venit. Iste iniustissimus præses, beatum martyrem tormentis & verberibus duplo grauioribus, quàm latrones ipsos, afflictans, exemplo Christi inter latrones interiectum (vnde non parum honoris adeptus est) feruido ignis exurit incendio. Quædam porrò militum turma derepentè accedit: nimirum Ammon, Zeno, Ptolemæus, Ingenes, & pariter cum illis senex Theophilus: qui pro tribunali se ipsi stiterunt. Cùm igitur quidā, quòd Christianus esset, in quæstione versaretur, & iam ad fidei negationē propenderet: isti assistentes, præ rei indignitate dentibus frendere, vultu nutare, manus extendere, toto denique corpore gestus quosdam agere cœperunt. In quos cū omnium ora essent cōuersa, priusquā vlli alij in eos inieecrunt manus, illi ipsi ad subsellia accurrere, se Christianos profiteri: sic, vt cùm præfectus, & assessores qui aderant ei in concilio, timore obstupescerent, tum Christiani, in quos iam inquirebatur, ad ea tormenta quæ pòst essent perpessuri, toleranter sufferenda maximè confirmarentur: tum denique iudices, qui essent contra eos sententiam pronunciaturi, maximo metu exhorrescerent: isti verò è foro gloriantes abscedere & præ testimonio quod Christo perhibuerant, summo gaudio exultare, Deo per illos gloriosos triumphos agente. Alij præterea complures in vrbibus & pagis à gentibus distracti erant, & quasi membratim discerpti: ex quibus vnum exempli gratia commemorabo. Ischyrion cuiusdam magistratus negocia, mercede cōB ductus, procurat. is qui eum conduxerat, iubet idolis sacrificare: quem, cū mandato minimè obsequeretur, cœpit conuicijs lacerare: ac cùm constanter fidei adhæresceret, grauibus affecit contumelijs, atque vbi vidit eum pacatè & tranquillè omnia sufferentem, arrepto fuste præacuto, intestina ac viscera illius trāsfodit, crudeliterq; interemit. Quid attinet percensere multitudinem eorum qui in solitudine & montibus vagi, errantesq;, fame, siti, frigore, morbis, latronibus, bestijs fuerunt extincti? Quorum electionis beatę & eximiæ victoriæ quanquam testes sunt hi quibus adhuc ex illo numero vita suppeditat: tamen vnum aliquod facinus proferam, quo res istæ sint exploratius cognitæ, perspectæq;. Chæremon episcopus ciuitatis quæ [a] Nilus dicitur, cùm iam planè grandis esset, & ætate propè exacta, vnà cum vxore sua ad montem Arabiæ confugiens, neq; pòst reuersus est, neque vsquam eos quispiam videre potuit. Et licet fratres iam aliquoties eum cum vxore quærerent, tamen neque ipsos, neque corpora eorum vspiam reperire potuerunt. permulti certè in eo Arabico monte erant, à Barbaris Sarracenis facti captiui: quorum alij ægrè quidem, & vix ingenti pecuniæ summa redimi poterant: alij hactenus nullo modo. Atque ista, mi frater, non frustra equidem dicendo persecutus sum: sed vt cognoscas, quantæ & quàm acerbæ calamitates apud nos obtigerint: quas qui fuerint magis experti, plura de illis & sciunt, & dicere possunt. * His etiam alia paulò pòst attexit: Illi igitur diuini martyres (qui iam Christi tanquam assessores sunt, & regni eius consortes, participes iudicij, & illius in hominibus iudicandis sententiam approbantes ferunt) dum erant apud nos, nonnullos è fratribus, in quibus crimen sacrificandi idolis hærebat, quique à fide excidissent, cùm conuersionem ac pœnitentiam eorum perspicerent, eamque posse acceptam fore ei qui omnino non vult mortem peccatoris, satis exploratum haberent, ad se denuò admittunt, recipiunt in Ecclesiam, conuentus cum illis celebrant, ineunt societatem, precum & epularum communione vnà vtuntur. Quid igitur consilij nobis, fratres, datis? quid censetis nobis agendum esse? illisne suffragabimur? eiusdem cum illis erimus sententiæ? iudicium eorum sequemur? modum tenebimus benignitatis? his quorum illi miserti sunt, benefici & clementes erimus? An contrà, eorum iudicium inane & irritum faciemus? eorum sententiæ nos ipsos constituemus animaduersores? clementiæ inhumanitùs resistemus? refringemus institutum? Deum denique ad iram prouocabimus?

Marginalia: Nemesis. — Ammon, Zeno, Ptolemæus, Ingenes, Theophilus. — Martyres in alijs locis. — Ischyrion. — Chæremonis episcopi cum vxore fuga. — [a] Nilus vrbs. — * Ruff. c. 32. — Vide Nicephor. ca. 4 lib. 5. — Lapsorum pœnitentia non auersanda.

De Nouato, quonam ingenio fuerit, & de eius hæreſi. CAP. XXXV. A

Ruff. ca. 13. *Nouati hæreſis.* *Huc refer Nicephor. ca. 3. lib. 6. Vide Epiphan. D. Auguſtin. hæreſ. 38.*

HAEc Dionyſius, dum ſermonem de his qui tempore perſecutionis præ animi imbecillitate infractioneq; lapſi fuiſſent, inſtituebat, non ſine cauſa expoſuit: quandoquidem Nouatus eccleſiæ Rom. presbyter, arrogantia quadam & faſtidio contra eos elatus, aſſeruit, nō amplius illis (quamuis omnia quæ viderentur ad veram pœnitentiam, ad conuerſionem animorum, ad puram denique confeſſionem ſpectare, omninò peragerent) ſpem vllam ſalutis omninò reliquam fieri. vnde propriæ cuiuſdam ſectæ & erroris, eorum qui præ inflata quadam mentis inſolentia ſeipſos καθαροὺς eſſe, id eſt, puros & vacuos à labe peccati aſſeuerant, auctor & dux fuit. *Cathari.* Ob quam rem concilium maximum Romæ cogitur: in quo ſexaginta epiſcopi, & presbyteri totidem atque amplius, vnà cum diaconis, in vnum conueniunt. A' paſtoribus etiam ſeparatim per ſingulas cuiuſque regionis prouincias, quid de ea re agendum eſſet deliberantibus, colloquia fiunt. A' quibus omnib. tandem decernitur: Nouatum, eiusq; fautores tanta ſuperbia inflatos, & quotquot illius inhumaniſſimæ, & à fraterna charitate alieniſſimæ opinioni aſſentirentur, in eorum numero qui erant ab Eccleſia excluſi, haberi: fratres aūt, qui caſu infelici prolapſi fuiſſent, pœnitētiæ medicamētis curari, & ad ſanitatem reſtitui. *Concilij Rom. contra Nouatianos ſententia.* Epiſtolæ quidem Cornelij epiſcopi Romani, ſcriptæ ad Fabium epiſcopum eccleſiæ Antiochenæ ad nos peruenerunt, quæ tum acta concilij Romæ habiti, tū quæ ab omnibus in Italia, in Africa, inq; alijs locis de eo errore decreta erant, euidenter declarant. Aliæ item extant epiſtolæ à Cypriano & alijs epiſcopis, qui cum eo in Aphrica in eum errorem inquiſiuerunt, Latino ſermone compoſitæ: ex quibus conſtat, illis etiam viſum eſſe, vt & fratres qui per tentationem ceciderant, conſolationis ſubſidio leuarentur: & auctori illius hæreſis, vnà cum illis omnibus qui pari ratione cum eo à veritate eſſent abducti, catholica Eccleſia, idque meritò, interdiceretur. His alia quædam Cornelij adnectitur epiſtola, de illis quæ erāt in concilio Romæ ſancita. Alia rurſus de Nouati rebus geſtis, ex qua aliquot loca citare non grauabimur: quò qui ſint iſtam fortè hiſtoriam perlecturi, ea quæ ad eum ſpectant, manifeſtò cognoſcant. *Nouati inſtitutū & mores.* De Nouato igitur, quali vitæ inſtituto & moribus fuerit, Fabium certiorem faciens Cornelius, hæc ipſa ſcribit: B

« Vt verò intelligas hunc admirabilem virum, iampridem in epiſcopatu petendo ambitione incenſum eſſe, & eam temerariam effrenatamq; cupiditatem occultaſſe intra ſe, & ſimulatione ac tanquam inuolucro, quo arrogantiam tegeret, in initio confeſſores Chriſti, viros ſanè probos ſecum habuiſſe, tibi volo aperte oſtendere. Presbyter nomine Maximus, & Vrbanus, è noſtris, qui bis ex cōſtanti fidei confeſſione ſummam gloriæ amplitudinem collegerant, Sidonius item & Celerinus (vir, qui Dei clementia adiutus, omnia tormentorum genera, maxima cum tolerantia pertulerat: & corporis imbecillitate, vi ac robore fidei ſuæ confirmata, ſtrenuè & viriliter ab aduerſario victoriam reportauerat) cùm Nouatum attentius conſideraſſent, & callidam eius fraudem, verſutiam, periuria, mendacia, agreſtem inhumanitatem, ab omni vitæ communione alienam, veteratoriam denique inſtar lupi amicitiam deprehendiſſent, eo relicto ad ſanctam Eccleſiam reuerterunt: atq; omnes eius fallacias & maleficia, quæ longo tempore intimo pectore obtexiſſet, multis præſentibus tum epiſcopis, tum presbyteris, tum laicis quàm plurimis palàm oſtendere, & cum lachrymis ac querela, cum dolore & pœnitentia ſuam vicem deplorare cœperunt: quòd ſubdolæ illius & efferatæ beſtiæ conſilio adducti, ab Eccleſia etiam, vel ad exiguum temporis ſpacium deſciuiſſent. *Maximus, Vrbanus, Sidonius, & Celerinus, Nouatiani, per pœnitentiam ad Eccleſiam reuerſi.* Paulò pòſt ait: Vix credibile eſt, chariſſime frater, quātam in moribus varietatem, quantam mutationem exiguo momento in illo factam conſpexerimus. Nam ſplendidiſſimus iſte ſcilicet, qui inuſitato ac terribili iureiurando adiecto, fidem ſuis fecerat, ſe non aliquando epiſcopatum appetiuiſſe: tanquam ex fallaci quadam præſtigiarum impoſtura in medium proiectus, derepentè epiſcopus apparuit. Etenim iſte nouæ ſectæ inuentor, & doctrinæ Eccleſiaſticæ (ſi dijs placet) propugnator, quando epiſcopatum, à Deo certè minimè ei donatum, ſibi vi arripere, & ex hominum manibus quodam modo extorquere nitebatur, duos ſibi ſocios, de ſua ipſorum ſalute propè deſperatos aſciuit, vt eos in exiguam aliquam partem, & minimum quaſi Italiæ angulum mitteret: indeque epiſcopos tres, homines agreſtes, rudes ac ſimplices, ſimulatione quadam veteratoria in fraudem inductos abduceret, aſſerens, & conſtanter affirmans eos quàm celerrimè debere Romam venire, vt videlicet omnis lis & diſcordia per ſententiam illorum, aliorumque epiſcoporum interpoſitam, dirimeretur. *Nouatus epiſcopus per fraudē factus.* Epiſcopi igitur quoniam (vt ſupra diximus) homines ſimpliciores erant, & in perditorum fal-

lacijs

A lacijs dolisq́; discernendis minus perspicaces, Romam aduentant. Iste tum per quosdã,
sui similes ad eã rem comparatos, eos in vnum locum concludendos curauit. Ac cum
circiter horam decimam ebrios & crapula oppressos cerneret, vi coegit, imaginaria qua-
dam & vana manuum impositione episcopatum ipsi tribuere: quem dignitatis gradũ
parum sibi accommodatum, ad hunc modum per fraudem & astutiam acquisiuit. Ex
quibus episcopis vnus non longe pòst peccatum flebiliter lamentatus, & idẽ apertè con-
fessus, ad Ecclesiam reuenit: quem, populo vniuerso pro eo rogante, tandem vt laicum
in communionem recepimus: atq; alios, qui in reliquorum duorum episcoporum lo-
ca, qui eum creassent, succederent, misimus. Istum igitur lepidum Euangelij patronũ,
Nouatum, omnino præterijt, scilicet vnum solum episcopum oportere esse in hac
Ecclesia catholica: in qua tamen non ignorabat (quo modo enim poterat) presbyte-
ros esse quadraginta sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acoluthos quadragin-
ta duos, exorcistas & lectores vnà cum ostiarijs quinquaginta duos, viduas, & alios mor-
bo atq; egestate afflictatos mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benigni-
tas abundè sustentat. Sed tamen nemo ex tanta ministrorum multitudine, tamq́; in
ecclesia necessaria: nemo ex tanto egentium numero, Dei prouidentia locupletato, &
rerum abundantia circumfluente: nemo deniq; ex maxima illa & innumerabili popu-
li frequentia, istum quem dico Nouatum, ab ea desperata mentis cæcitate & contuma-
cia auertere, & ad Ecclesiam denuò reuocare potuit. Quinetiam paulo pòst adnectit i-
sta: Deinceps dicamus, quibus actis, quibusq́; vitæ institutis cum tanta confidentia epi-
scopatum prensarit. Num, quòd à primo ætatis tempore in Ecclesia versatus fuit? Nũ,
quòd multa certamina pro eius defensione subijt? Num, quòd multis magnisq́; pericu-
lis pro pietate se obiecit? Non est certè eius generis ille quidẽ, cui ex Satana (qui ingres-
sus in illum, diu est in intimo pectore commoratus) primùm data fuit credendi occa-
sio. Qui quidem, vbi exorcistarum præsidio, spiritu illo malo esset liberatus: & post in
tam grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decum-
bebat, aqua circumfusus, baptismum accepit, si modò talem hominem baptismum ac- *Nouati baptismus.*
cepisse dicendum sit: verùm morbo tandem elapsus, neq; cætera quibus post baptismũ
secundum Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neq; Domini sigillo ab epi-
scopo obsignatus fuit. Quo quidẽ neutiquã potitus, quo modo quæso Spiritũ sanctum
B adeptus est? Atque paucis interpositis, iterum addit: Iste, persecutionis tempore metu
debilitatus, & nimia vitæ cupiditate adductus, se presbyterum esse denegauit. Nam cùm
à diaconis rogatus, oratusq; esset, vt domo, qua se conclusum occuluerat, egressus, quã-
tum presbytero liceret, quantumq́; in eius situm esset potestate, fratres in periculo con-
stitutos, opisq́; & auxilij indigentes iuuaret: tantum abfuit vt diaconis eum obsecrantib.
obtemperaret, vt etiam nõ sine stomacho & bile ab illis abiret, discederetq́;. nam se nol-
le amplius esse presbyterum, sed alteri vitæ generi se dicaturum asseruit. Qui paulo lon-
gius progressus, rursum adiungit: Iste præclarus scilicet & insignis Nouatus, Dei peni- *Nouatus Ecclesiæ Dei desertor.*
tus reliquit ecclesiam, in qua post fidem receptam presbyteri munere donatus fuit: idq́;
propter amorem & beneuolentiam, qua episcopus, qui illi manus imposuerat, cum
complexus est. qui quidem episcopus non modò ab vniuerso clero, sed etiam à multis
laicis vetitus (quoniam minimè licebat, quenquam in lecto propter morbum baptiza-
tum, sicut huic contigerat, in clerum assumi) magnopere postulabat sibi potestatem da-
ri, huic soli manus in sortẽ presbyterij imponendi. Deinde post ista, aliud eius facinus,
omnium sanè pessimum, hoc ferè pacto tradit: Cùm fecisset oblationes, & singulis par-
tem sacramenti distribuisset, porrexissetq́;, miseros homines & infelices pro benedicti-
one & gratiarum actione iusiurandum dare coegit. Atq; suis vtrisq; manibus manus ac- *Iusiurandum Nouati.*
cipientis prehendens, non prius dimisit, quàm hoc iureiurando eum obstrinxisset (illi⁹
enim verbis vtar) Iura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, te nũ-
quam nec me deserturum, nec ad Cornelium reuersurum. Atq; miser homo non an-
tè degustauit, quàm ita illi se deuouisset. Et qui illum acceperat, pro Amen, quod dicere
debuerat, hoc dixit, Non deinceps ad Cornelium reuertar. Post alia quædam, iterum
hæc narrat: Scias velim, propterea quòd in dies singulos iam fratres eum deserunt, & ad
Ecclesiam redeunt, iam illum omnium ferè societate denudatũ, destitutumq́; esse. Cui⁹
amentem audaciam & insolentiam etiã Moses, beatus martyr, qui nuper apud nos fuit
eximio & admirabili martyrio decoratus, dũ adhuc in vita manebat, perspicuè animad- *Moses martyr.*
uertens, tum illi tum alijs quinq; presbyteris qui vnà cũ illo sese ab Ecclesia segregauis-
sent, fidelium societate & cõmunione interdixit. Porro in extrema epistola, episcopos
qui Romam profecti, Nouati dementiam condemnabant, enumerat: & non solum
nomina cuiusq;, sed ecclesiãs etiam, quibus singuli præerant, recenset. Quinetiam epi-

L scoporum

scoporum, qui minimè Romam se contulerant quidem, sed per literas decreto eorum quos diximus assentiebantur, nomina pariter & ciuitates, vnde quisq; scripsit epistolam, commemorat. Ista Cornelius Fabio Antiochiæ episcopo per literas significauit. A

Ruff. ca. 34.

De Serapione Historia Dionysij. CAPVT XXXVI.

Huc refert Nicephor. ca. 6. lib. 6.

Idem Fabio, aliqua ex parte ad illud schisma Nouati inclinanti, Dionysius episcopus Alexandriæ scribens, vbi cùm alia multa de pœnitentia in literis ad illũ missis persecutus fuisset: tum martyrum certamina, quæ Alexandriæ iam nuper subierant, ostendisset, præter alias res gestas quas narrat, facinus præterea memorabile & plenum admirationis explicat, quod quidem huic nostræ historiæ mandare necesse putaui. Sic enim se habet: Hanc vnam rem gestam exempli gratia, quæ apud nos euenit, tibi exponam. Erat quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licet magnam vitæ partẽ integrè & incorruptè transegisset, tempore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumero in ecclesia denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquando auscultauit. Quin in grauem morbum delabens, triduò deinceps mutus & absque sensu vixit. Quarto autem die paululum releuatus, nepotem ad se accersit, sicq; alloquitur: Quousq;, fili, me detinetis? properate obsecro, & me ocyus dimittite. Aliquẽ ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cam dixisset, iterum fuit mutus. Percurrit ad presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorũ mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè si antea, dum integra valetudine erãt, supplices petiuissent) participes fierent: sicq; cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent: puero exiguam quãdam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in eos senis infunderet. quam puer secum adferens, rediit. Cui iam appropinquanti, prius quàm cum eo quod gestabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? Tametsi presbyter nõ potest venire tu tamẽ præsta quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. Particulã igitur puer, quam apportârat, madefactã in os senis infudit. Atq; ille, simulatque eam pedetentim per fauces demiserat, illicò extremum spiritum edidit. An non igitur satis constat, eum fuisse reseruatum, & vsq; eò in vita mansisse, quoad esset penitùs culpæ vinculis solutus? & ita labe, qua erat idolis immolando aspersus, omnino deleta, posset pro multis bonis quæ gessisset in vita, in numerum confessorum referri? Hæc Dionysius. B

Serapionis historia [illegible] ex Christi [illegible] idololatra in ecclesiã recipi cupiebat.

Quibus ægrotis eucharistia Sacramentũ datum sit.

[illegible]charistiam Serapioni dat puer.

Epistola Dionysij ad Nouatum CAP. XXXVII.

Huc refer. Nicephorũ ca. 4. lib. 6.

Videamus iam quænam idem ipse Dionysius ad Nouatum, ecclesiam Rom. id temporis perturbantem, perscripserit. Ac quoniam idem Nouatus fratres quosdam, illius defectionis & schismatis quasi ansam præbuisse, ab illisq; se ad illud ipsum fuisse compulsum, simulabat, attende quomodo ad eum scribat: Dionysius, Nouato fratri. Si inuitus, vt dicis, huc inductus es, illud planè ostendes, si sponte ab eo recedas. Oportuerat enim omnia incommoda potius subijsse, quàm Ecclesiæ Dei discidisse concordiam. Atque illud martyrium, quod quis perpetitur, ne dirimatur Ecclesiæ consensio: non minus certè, sed multo plus, meo quidem iudicio, habet commendationis, quàm illud quod suscipitur, ne idolis omnino immoletur. Nam in hoc pro vna quisq; anima suffert martyrium, in illo autem pro tota Ecclesia. Iam ergo, si vel suadendo, vel quasi vi compellendo, fratres ad Ecclesiæ concordiam redire efficias, culpæ magnitudinem correctionis modus facilè superabit. Atque vt illa tibi nullo vitio vertetur, ita hic rẽuera ponetur in laude. Quòd si illi adeò contumaces & animo obstinato fuerint, vt nihil omnino te posse apud illos existimes: tu tamen tuam ipsius animam seruato. Te igitur, si paci adhærescas Ecclesiæ, in Domino exopto valere. Ista ad Nouatum scripsit Dionysius.

Dionysij ad Nouatum epistola verè ecclesiastica.

De reliquis Dionysij epistolis. CAP XXXVIIII.

Huc & ad superiora simul refer ca. 5. 8. 9. 10. lib. 6. Nice.

Scribit præterea idem Dionysius epistolam de pœnitentia, ad eos qui erant in Aegypto: in qua simulac vitiorum gradus descripsit, ea etiam quæ sibi videbantur statuenda de ijs qui ingruente persecutionis tempestate, lapsi fuissent, tradit. Extat item liber illius separatim ad Cononem, Hermopolitanę ecclesiæ episcopum, de pœnitentia scriptus. Alius etiam hortatorius ad gregem ecclesię Alexandrinę, cui ipse præfuit. Præter istos, est alius de martyrio scriptus ad Origenem. Epistolas porrò ad fratres Laodiceæ, quibus Thelymidres præerat episcopus: & ad fratres Armeniæ, quibus Merusanes episcopus præficiebatur, de pœnitentia itidem conscripsit. His omnibus accedit

Dionysij scripta.

Thelymidres episc. Merusanes.

A accedit epistola quam ad Cornelium episcopum Romanum scripsit: eumq; propter illius epistolam contra Nouatum, quæ ad eius manus peruenerat, admodùm commendat. in qua apertè ostendit se tùm ab Heleno Ciciliæ Tarsensis episcopo aduocatum, tũ à reliquis qui cum eo erant, nempe Firmiliano Cappadociæ episcopo, & Theoctisto episcopo Cæsareæ Palæstinæ, vt ad concilium Antiochiæ coactum aduentaret: vbi quidam Nouati schisma omni animi contentione corroborare nitebantur. Scribit itẽ epistolã, se certiorem esse factum, Fabium è vita migrasse, & Demetrianum episcopatus Antiocheni eius successorem designatum. Scribit etiam de episcopo Hierosolymitano, his „ verbis: Beatus Alexander in carcerem conclusus, mortem beatam est cõsecutus. Est a„ lia item Dionysij epistola fratribus qui erant Romæ, de ministerijs Ecclesiæ, missa per Hippolytum. Alia eisdem de pace scripta. Etiam alia de pœnitentia. Cōfessoribus præterea, qui illic Nouati opinione erant à veritate abducti, alia. Eisdem ad Ecclesiam iam denuò reuersis, reductisq;, alias duas misit. Alias deniq; epistolas ad plerosq; alios perscriptas post se reliquit: ex quibus, qui etiam hoc tempore cupiditate incenduntur eius opera studiosè euoluendi, multiplicem planè ac varium fructum percipient.

Helenus. Firmilianus. Theoctistus. Demetrianus Alexander.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE

Palæstinæ, Ecclesiasticæ Historiæ Liber Septimus.

Septimus liber hinc porro ad cap. 1 libri noni continet acta sub Gallo, Valeriano, Galieno, Claudio, Aureliano Probo, Caro, Carino, Numeriano, Diocletiano, annis quinquaginta sex. Huc refer Pompon. Laetum, Aurel. Victorem, Trebellium Pollionem, Flauium Vopiscum: Eutrop. lib. 9 Oros. lib. 7. ca. 21. 22. 23. 24. 25. Huc refer ex authoribus supra ad lib. 1. & 2. adnotatis Vitas Rom. Pontif. Lucij, Stephani, Xysti, Dionysij, Felicis, Eutychiani, Gaij, adde & Tomos Concil. & Hæres.

De improbitate Decij & Galli. CAPVT I.

Gallus Imperator anno Christi 254.

B

Vide Nice. lib. 5. c. 23. 27.

MAGNI illius & illustris Alexandriæ episcopi Dionysij epistolæ, ad posteritatẽ scriptis mandatæ (in quibus res quasq; suo tempore gestas singulatim commemorat) nobis ad hunc Septimum Ecclesiasticæ historiæ librum conficiendum (eas enim ad verbum citabimus) erunt permagno planè adiumento. Inde igitur exordium nostra capiat oratio. Simulatque Decius, qui nos duos annos integros regnauerat, pariter cum liberis esset interemptus, in imperium succedit Gallus. Origenes eodem tempore, cum ad sexaginta nouem annos vitam propagasset, ex hac luce migrauit. De Gallo autem Dionysius ad Hermammonem scribens, ista „ commemorat. Quin Gallus, neq; Decij recogitauit calamitatem: neq; antea secũ, quid „ tandem illum de gradu deiecisset, satis diligenter considerauit: sed in eundem lapidem, „ licet perspicuè ante illius oculos positum, cum suo magno malo impegit. Qui, cum re„ gnum eius prospero fortunæ flatu ferretur, & res omnes ad voluntatẽ fluerent, sanctos „ ac pios viros, qui pro pace eius Imperij, proq; vitæ incolumitate enixè Deum precaban„ tur, crudeliter exegit: & propterea vna cum illis, preces pro ipso ad Deum fusas penitùs „ à se auertit. De Gallo hactenus Dionysius.

Ruff. cap. 1. Dionysij epistola. Decij cædes. Origenis mors anno ætatis 69. Galli Imp. amentia crudelitas.

Quinam illorum ætate episcopi Romani fuerint. CAPVT II.

Vide Niceph. lib. 5. cap. 26.

COrnelio Romanæ ciuitatis episcopatu circiter triennium perfuncto, Lucius succedit. Iste vix octo continuis mensibus illud ministerium obiens, morte extinctus, Stephano cleri tradit rectionem. Ad hunc Stephanum Dionysius primam ex illis Epistolis de baptismate compositis, scripsit: propterea quòd erat id temporis nõ exigua quæstio & controuersia concitata, Vtrùm oporteret eos qui se à quocunq; hæresis genere reuocassent, lauacro baptismatis repurgare: cum ex consuetudine ab antiquis ducta temporibus, in eiusmodi hominibus in Ecclesiam recipiendis, solæ preces cum manuum impositione adhiberi solerent.

Ruff. ca. 2. Cornelius, Lucius, Stephanus pōti. Ro. Quæstio an hæretici resipiscentes rebaptizandi. Hæreticos cōuersos in Ecclesiam recipiendi ritus.

Quonam pacto Cyprianus, eos qui ab hæretico errore resipuerint, lauacro expurgandos, primus statuerit. CAPVT III.

A

Ruff. ca. 3. Cypriani sententia. Stephani sententia.

CYprianus Carthaginensis ecclesiæ pastor, primus inter homines eius ætatis, non aliter quàm per lauacrum baptismatis hæreticos, erroris maculis antè ablutos, in Ecclesiam admittendos existimauit: verùm Stephanus nihil noui, aut alieni à traditione ex Apostolorum temporibus deriuata moliendũ arbitratus, hac de re animo vehementer commotus fuit.

Vide Niceph lib. 6. cap 7.

Quòd de eodem argumento Dionysius epistolas conscripserit: & de pace, quæ post persequutionem subsecuta est. CAPVT IIII.

DIonysius igitur, vbi longum sermonem cum Stephano per literas de hac controuersia contulit, tandem declarat, quo pacto persequutionis fluctibus sedatis, omnes vbique Ecclesiæ, noua ac peruersa Nouati hæresis prauitate repudiata, pacem inter se conciliassent. Sic enim scribit: Iam scito frater, omnes Orientales ecclesias, quæ antea fuerũt propter errorum peruersitatem nonnulla dissensione distractæ, ad concordiam denuò esse reductas: omnes etiam ecclesiarum præsides, qui vbique locorum sunt, summo animorum consensu conspirare: & ob pacem hanc præter omnium expectationem constitutam, incredibili lætitia affici: Demetrianum dico Antiochiæ episcopum, Theoctistum Cæsareæ, Mazabanem Aeliæ: Marinum Tyri, mortuo Alexandro, episcopum: Heliodorum Laodiceæ, defuncto Thelymidro, episcopum: Helenum Tarsi, & cunctas Ciliciæ ecclesias: Firmilianum etiam, & totam Cappadociam. Illustriores solum episcopos nominatim perstrinxi, ne vel literæ videantur aliquanto prolixiores, vel nominum enumeratio lectori satietatem & molestiam afferat. Syria porrò vniuersa, & Arabia, quibus vestra doctrina & consilio semper magno adiumento fuistis, & quibus etiam modò scripsistis epistolas: Mesopotamia quoque, Pontus atque Bithynia, & ne longum faciam, omnes vbique gaudio exultant, & vno animorum consensu ac fraterna charitate, Deo gloriam impertiunt. Ista Dionysius scribit ad hunc modum.* Stephani, cum biennij spacio episcopatus ministerium obijsset, Xystus capessit locum. Ad hunc Dionysius secundam de Baptismate conscribens epistolam, tum Stephani, tum reliquorum simul episcoporum sententiam ac iudicium explanat, deque Stephano sic loquitur: Stephanus antea scripserat epistolam de Heleno, de Firmiliano, de omnibus episcopis, qui erant ex Cilicia, & Cappadocia, & Galatia, & ex omnibus gentibus, quæ erant finitimæ, quòd neque cum illis quidem ob eam causam omninò communicare vellet. Nam illi, inquit Hæreticos rebaptizant. Rei igitur magnitudinem attenta cogitatione complectere. Decreta enim in maximis episcoporũ Concilijs, sicuti audio, facta fuerunt, vti qui ab hæresis impietate recedunt, debeant primùm in fide institui, deinde veteris & impuri fermenti eluuie ac sordibus ablui, purgarique. Atque vt pro his omnibus episcopis illum deprecarer, epistolam scripsi. Paulò pòst subnectit: Dilectis nobis & compresbyteris Dionysio & Philemoni, qui antea Stephani suffragabantur sententiæ, quique ad me de eisdem rebus scripserunt, sicut antè per literas breuiter, ita iam pluribus verbis sententiam meam explicaui. Verùm de quæstione suprà demonstrata, de qua in vtranq; partem disceptabatur, hæc hactenus exposuimus.

Huc refer Nicephori cap. 18. 22. 23. 24. 25. lib. 6.

Verba Dionysij ad Steph. de concordia ecclesiarum Orientalium.

*Ruff. ca. 4. Ad Xystum 22. Rom. Pontificem.

B

Ecclesiarum quarundã decreta de rebaptizandis hæreticis resipiscentibus.

De hæresi Sabellij. CAP. V.

Ruff. ca. 5.

DEinceps in eadem epistola Dionysius de hæreticis, qui Sabellium ducẽ habuerunt, eiusque temporibus prodierunt in lucem, mentionem facit hoc pacto: Quoniam de erroris dogmate, Ptolemaidi Pentapolis iam suborto, quod plane impium est: quod detestabilem de Deo omnipotente patre Domini nostri Iesu Christi blasphemiam continet: quod multum falsæ doctrinæ de vnigenito filio eius, primogenito omnis creaturæ, verbo incarnato, complectitur: quod cæcam de Spiritu sancto ignorationem comprehendit, ex vtrisq; partibus cùm literæ me certiorem factūræ, tum fratres mecum de ea re communicaturi, ad me veniebant, quasdam epistolas, vt poteram, diuina largiente gratia, quò accuratius obscuras erroris latebras aperirem, conscripsi: quarum exemplaria descripta ad te misi.

Huc refer. Nicephori ca. 26. li. 6. Vide Epiphan hære. si. 16. lib. 2. tomo 1.

De euoluendis Hæreticorum libris: & de visione Dionysij diuina, de eadem re: deq; canone, quem accepit, Ecclesiastico. CAP. VI.

Ruff. cap. 6. Hæreticorũ librorũ lectionis vtilitas.

IDem Dionysius in tertia epistola de Baptismate, quam scribit ad Philemonem presbyterum Romanum, ista tradit: Equidem, tametsi hæreticorum libros & traditiones

Huc refer Nice lib. 6. cap. 8.

perle-

A perlegebam, & meum ipsius animum ad tempus scelestissimis eorum opinioni-
„ bus quodam modo inquinare videbar: hoc tamen ab illis capiebam commodi, vt
„ non modò eos interiore animi mei cogitatione condemnarem ac refellerem, sed
„ multò vehementiùs in posterum detestarer. Ac cum quidam ex numero presbyterorũ
„ me vetaret, deterreretq; à legendo, ne turpi prauitatis & peruersæ eorũ doctrinæ cœno
„ contaminarer (meam enim mentem errorum labe pollui asseruit) cumque vera, meo
„ quidem iudicio, diceret, visio quædam cælitùs ad me demissa, me confirmauit: & vox
„ ad aures allapsa, manifestò præcepit ad hunc modum: Omnes libros, quos sumis in ma-
„ nus, euolue sedulò. Nam satis habes virium & firmitatis ad quæq; tum conuincenda, tũ
„ exploranda. Atque hæc causa erat, cur in initio ad fidem Christi vocatus fueris. Visio-
„ nem vtpote ritè consentientem voci Apostolicæ, sic ad potentiores dicenti (Sitis dili-
„ gentes animaduersores, & veluti trapezitæ, qui argentum probant) lubens equidem ap-
„ probaui. Deinde paucis quibusdam de omnibus errorum generibus explicatis, adiungit
„ ista: Istum canonem, istudq; exemplum à beato papa nostro Heracla cepi. Ille enim eos,
qui ab Ecclesia abscessissent † (imò verò non ita abscessissent, quin ob corporis præsen-
tiam congregationis fidelium viderentur esse participes) eos inquam, cùm essent accu-
sati, quòd consuetudine cuiusdam eorum, qui alienam & diuersam à fide doctrinam
tuebantur, multùm vsi fuissent, * Ecclesia eiecit: & quamuis verè & ex animo ab errori-
bus se auerterent, & in Ecclesiam admitti denuò magnopere flagitarent, non vsq; eo ad-
„ misit, quoad omnia, quæ à veritatis aduersarijs audiuissent, palàm apud omnes essent e-
„ locuti. Aque tum in Ecclesiam & conuentum recepit, non aliud baptisma in illis om-
„ ninò desiderans: quippe anteà fuerant ab illo Spiritum sanctum assecuti. Rursus, ista
„ quæstione copiosè admodum exagitata, addit hæc: Hoc tamen didici, quòd non episco-
„ pi in Africa solum istam consuetudinem de hæreticis rebaptizandis iam inuexerunt:
„ verùm etiam longo tempore antè, episcoporum memoria, qui antegressi sunt, in eccle-
„ sijs maxima hominum frequentia celebratis, & synodis fratrum tum Iconij, tum Syna-
„ dis, tũ alijs multis in locis conuocatis, istud decretũ fuit: quorũ iudicia & sententias con-
„ demnare, irritaq; facere non audeo, sicq; illos in odiũ & inuidiã conijcere. Terminos, vt
B est apud Salomonem, ac fines proximi tui non cõmutabis, quos patres tui præstituerũt.

Omnia proba-te, &c.

Exemplo Heraclæ modestè docet non esse rebaptizãdos hæreticos.

† Vide annot. pag. 72. lat. 2. lin. 26.
* Vide ibid. lin. 28.

Hæreticos rebaptizandi morem Dionysius in alijs ecclesijs non damnat quibus ipse nõ præest, nec superior est.

Prou. 22.

De Hæresi Nouati. CAPVT VII.

Huc refer Nicephori ca. 4. lib. 6.

Ruff. ca. 7.
Dionys. Alexandr. ad Dionys. Rom. epistola.

QVarta eius epistola de baptismate, ad Dionysium Romæ tum quidem pres-byterij munere donatum, non multo post tamen episcopum illius ecclesiæ factum, perscripta est. Ex qua, quàm præclarum testimonium ille ipse Dionysius Romanus, propter incredibilem dicendi vim, & virtutem admirabilem, à Dionysio Alexandrino consecutus fuerit, satis constare poterit. Post alia quædam de Nouato exposita, ad hunc his ferè verbis scribit: Contra Nouatum cer-
„ tè, qui Ecclesiam tam miserè discidit: qui fratres quosdam ad impietatem & blasphemi-
„ am attraxit: qui scelestissimam de Deo patre doctrinam inuexit: qui benignissimũ Do-
„ minum nostrum Iesum Christum, tanquam inclementem & crudelem, falso calum-
„ niatus fuit: qui præter hæc omnia sanctum baptismatis lauacrum abrogauit: qui fidem
„ ac confessionem, quæ baptismum præcedunt, condemnauit: qui deniq; ab illis, qui ali-
„ quo vitiorum genere se infecerant, Spiritum sanctum (quamuis spes esset reliqua illius
„ aut in eorum mentibus permanendi, aut ad eos denuò redeundi) omninò depulit, fuga-
„ uitque, non sine causa graue odium concepimus.

Nouatianæ hæresis dogmata.

Nouatus S. Baptisma & quæ huic sunt cõnexa, euacuauit.

De impio Hæreticorum Baptismate. CAPVT VIII.

Huc refer Nicephori ca. 9. lib. 6.

QVinta item illius de baptismate epistola ad Xystum episcopum Romanum scripta est: in qua cum multa dixerit contra hæreticos, tale quoddam facinus suo tempore gestum exponit: Reuera frater, quo-
„ niam eiusmodi quædam causa ad me delata est, in qua veritus ne per
„ errorem labar, consilium quæro, tuamq; vehementer exposco sen-
„ tentiam. * Frater quidam ex nostro conuentu communioneq; fide-
„ lis iudicatus, ætate admodùm prouectus, & priusquã ego eram crea-
„ tus episcopus, & vt arbitror, antequam beatus Heraclas in episcopatus gradu collocatus
„ fuerat, conuentus communionisq; particeps factus, cum fortè baptismo eorum, qui nu-
„ per apud nos baptizarentur adesset, & rogata responsaq; audiret, venit ad me lugens, &
„ grauiter suam vicem deplorans, se ad pedes meos abijcit, ex animo confitetur, & sanctè
„ deierat, baptisma, quo erat apud hæreticos tinctus, non huius generis esse (illud namque
„ plenum esse impietatis, plenumq; blasphemiæ) neq; vllam omninò cum isto nostro ha-
„ bere similitudinem: affirmatque, animum suum propterea acerbis dolorum stimulis

Ad Xystum Pontif. Rom. epistola Dionys. Alexand. consilium petentis, an sint rebaptizandi ab Hæreticis baptizati.
* Ruff. ca. 8.

Baptisma hæreticorum impium.

 compun-

compunctum. & quoniam nefario ac profano cùm verborum tum factorum scelere pollutus erat, nec liberè suos oculos ad Deum posset eleuare: & propterea obtestatus est, vt hac purissima lauacri purgatione, vera susceptione in Ecclesiam, & diuina in eo sacramento oblata gratia potiretur, quod planè ego non audebam præstare: sed diuturnam illam communionem, qua fuerat cum fidelibus sociatus, satis habere virium ad eius animum purgandum affirmabam. Nam, qui gratiarum actiones audiuisset, qui Amen vnà pronunciauisset, qui astitisset mensæ, qui manus ad sanctum illud alimentum capessendum porrexisset, qui illud recepisset, qui tam longo tempore fuisset corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps, eius baptisma non audebam de integro renouare: sed bono animo esse iubebam, & solida ac constanti fide, conscientiaq; pura synceraque ad sanctorum mysteriorum perceptionem accedere. Iste tamen lamentis & mœrore se conficere non destitit, ad mensam accedere præ metu exhorruit: & vix oratus, precibus interesse sustinuit. Extat præterea alia huius de baptismate epistola, ipsius Ecclesiæq; persona, cui præfuit, Xysto & Ecclesiæ Romanæ dicata: in qua multis argumentis, & prolixo sermone de quæstione proposita disputat. Alia porrò eius epistola est, post hasce conscripta ad Dionysium Romanum, quæ de Luciano inscribitur. Sed de his satis. A

Baptizati ab hæreticis an rebaptizandi.

De Valeriano. CAP. IX.

Ruff cap 9.
Valerianus Imperator cū Galieno F.
Apoc. 13.

Valerianus Imperator anno Christi 256.
Ad hoc & seq. caput refer Nice. ca. 10. li. 6.

POstquam Gallus, qui vix biennio integro imperium rexerat, è medio erat sublatus, Valerianus vna cum filio Galieno imperij gubernacula suscipit. Quæ verò Dionysius de isto etiam commemoret, ex epistola quam scripsit ad Hermammonem, licet cognoscere, in qua sic narrat: Ioanni simili ratione per reuelationem de Valeriano significatum est. ait enim: Datum est ei os, magna & blasphema loquens, & data est ei potestas faciendi per menses quadraginta duos. Cùm ista vtraque in Valeriano videre completa: tum eius vitæ rationem, antequam ita animo affectus erat, vt à Ioannis reuelatione didicimus, considerare, non parum sanè habet admirationis. Nam quandiu mansueto animo & benigno erga sanctos Dei homines affectus erat, nemo Imperatorum, qui eum anteiuerant, tantam beneuolentiam & comitatem aduersus illos declarauit. imò vero, ne illi quidem, qui Christiani erant, eoque nomine palàm appellati, ita hos sunt amplexati, vt ille: qui quidem in initio imperij sui, quàm familiarissimè & amicissimè, idq; in oculis omnium, eosdē excepit: & tota domus eius pijs hominibus complebatur, eratq; planè Dei Ecclesia. Verū doctor quidam & princeps magorum Aegypti, illum tandem perdito consilio deprauauit: & non impulit solùm, vt homines culpa vacuos ac sanctos Dei, vtpotè scelestorū ac execrabilium incantamentorum aduersarios & oppugnatores (satis nanq; virium ac potentiæ præsentia, aspectu, spiritu & voce solùm, ad detestabilium dæmonum insidias dissipandas, & habent, & semper habuerunt) acerbè persequeretur, necique traderet: verùm etiam, vt impuras cæremonias obiret, profanas exerceret præstigias, execrāda mysteria exequeretur, mactaret pueros misellos, prolem infœlicium parentum exsacrificaret, tenera infantium dissecaret viscera, Dei denique creaturas discinderet discerperetq;, vehementer cohortatus est, perinde ac si eo pacto omnes res prosperè & feliciter succederēt. Quibus deinde adnectit ista: Macrinus igitur ipsis imperatoribus Valeriano & Galieno, ob speratum imperium, præclara scilicet munera donauit. Qui cum antè communis & generalis imperatoris Valeriani quæstor dictus esset, neque quid recta ratio, neque quid communis Reipub. vsus postularet, vlla ex parte considerauit: sed propheticæ imprecationi ita loquenti (Væ illis, qui ex corde ipsorum prophetant, cōmunem tamen omnium non respiciunt vtilitatem) se obnoxium reddidit. Nam neq; communem ac generalem Dei prouidentiam intellexit: neque iudicium illius, qui est ante omnia, per omnia & in omnibus, omninò perspexit. Quapropter se communis & Catholicæ illius Ecclesiæ hostem præbuit: se à Dei abalienauit misericordia, & quasi penitùs relegauit: se à sua ipsius salute quàm longissimè remouit: atque in hoc verè suo respondit nomini. Deinceps adiungit: Valerianus autem Macrini proditione in hanc miseriam delapsus, contumelijs & probris hostium Barbarorum obiectus fuit, secundum Esaiæ vocem: Hi vias sibi delegerunt, & abominationes ipsis, quas eorum anima volebat: & ego ludibria eorum deligam, & peccata retribuam illis. Iste dum gerebat imperium, præter eius dignitatem furore in Christianos exagitabatur: pòst cum regium illud decus victo & debilitato corpore sustinere non posset, duos filios, quos paterna scelera insignitè infecerant, imperij gubernaculis præfecit. Ac prædictio illa, quam Deus olim ediderat ([a] Ego sum, qui vlciscor peccata patrum in liberos, vsq; in tertiam & quartam generationem, his, qui oderunt me) in istis perspicuè declarata fuit. B

Ex Dionysio de Valeriano.

Valeriani in Christianos beneuolentia in exordio Imperij sui, sed mox in summam maleuolentiam conuersa.
Deprauator Valeriani magus Aegyptius.
Valerianus homines Dijs immolat.
Macrianus quæstor, & Valeriani proditor.

Curterius, Macrinum hunc, Macriani patrem intellige, qui imperium affectans tandem cū filio Duce Aureolo victus est. Zonaras de eodem, hoc lib. 7. cap. 18.

Esai. 66.
a Exod. 20.
Vltio diuina in Valerianū eiusq; filios.

Nam

A Nam nefarias cupiditates, quarum explendarum spe ipse excidisset, in filiorum capita „ coniecit: & cùm improbam eius nequitiam, tum odium erga Deum, in illorum ani„ mos effudit. De Valeriano quidem totidem à Dionysio accepimus.

De persecutione sub Valeriano, & rebus quæ Dionysio & Aegyptijs acciderunt.

CAPVT X.

Ruff. ca. 10. Persecutio octaua in Christianos mota anno Christi 260. Valeriani 4.

Huc refer Niceph. ca. 10. li. 6.

DE persecutione autem, quæ vehementissimè regnante Valeriano exardescebat, quas & afflictationes & incōmoda idem Dionysius cū alijs propter verum cultum Dei, vniuersarum rerum opificis, subiuerit, verba eius, quibus in Germanum suæ ætatis episcopum, qui illius famam maledictis lædere tentasset, inuehitur, satis perspicuè declarant, quæ ita se habent: „ Videbor equidem nonnullis fortasse, dum admirabilem Dei prouidentiam erga nos osten„ tatam cogor necessariò explicare, in magnam amentiam inscitiamque esse prolapsus. „ Verùm quoniam secretum regis occultare est (vt inquit Scriptura) præclarum, & Dei „ opera prædicare cū primis eximium: ego cum Germano manus conserere aggrediar. „ Veni ad Aemilianum, non quidē solus: sed me comitati sunt, cōpresbyter meus Maxi„ mus, & diaconi Faustus, Eusebius & Chæremon. Et quidam è fratribus qui Roma ad „ nos venerant, nobiscum vnà profectus est. Aemelianus autem non dixit mihi conce„ ptis verbis: Ne conuentus agito, hoc enim illi fuisset ferè superuacaneum, & in eo quod „ ille moliebatur, postremas sanè tulisset: præsertim cùm ad id quod caput est nostræ re„ ligionis, omnem suam curam & cogitationem conuertisset. Nam non de hoc, nimirū „ ne conuentus agerem, ab eo sermo erat institutus: sed de eo, ne meipsum deinceps Chri„ stianum esse profiterer. atque ab hoc quidem me desistere mandauit: ratus id quidem, „ si ego fidem commutarem, alios eandem mecum sententiam secuturos. Non absurdè „ equidem, neque circuitione vlla vsus, respondi: Deo optemperandum magis quàm ho„ minibus. quin palàm etiam contestatus sum, me illum qui solus Deus est, & nullum a„ lium, venerari. Neque sententiam velle mutare, neque aliquando desistere esse Chri„ stianum. Deinceps iussit, vt in pagum nomine Cephro, propè locum quendam desertum situm, rectà absecederemus. Verùm verba quæ ab vtrisque vltrò citroque habita B sunt, vti fuerunt à quibusdam in Commentarios relata, accipitote. Dionysio, & Fau„ sto, & Maximo, & Marcello, & Chæremoni in concilium introductis, Aemilianus, „ qui præfecturam gerebat, sic locutus est: Vobiscum iam coram absq; scripto, lubet dis-

Ex epistola Dionysij ad Germanum calumniatorē. Tob. 12.

Actor. 5.

Cephro pagus

Aemilianus. serere, de Imperatorum dominorum nostrorum humanitate, atque clementia, quam erga vos declarant. Nam salutis vestræ ac vitæ potestatem vobis fecerunt, modò ad id „ quod est secundum naturam, velitis vosipsos conuertere: & deos, qui illorum regnum „ seruant incolume, sanctè adorare: eorum autem penitùs obliuisci deorum, qui naturæ „ repugnare videantur. Quid igitur ad ista respondetis? neque enim vos ingratos fore ar„ bitror, cùm tanta benignitas ab illis sit vobis ostentata: quandoquidem ad res melio-

Aemiliani cū Dionysio & socijs colloquium, a Christianismo eos abducere conātis pro quibus respondet Dionysius.

Dionysius res vos amicè & beneuolè cohortantur. Dionysius respondit: Non omnes colunt om„ nes deos, sed singuli singulos pro arbitratu. Nos proinde vnum Deum omnium rerum „ fabricatorem, qui Valeriano & Galieno Cæsaribus Augustis, viris sanctissimis imperiū „ largitus est, & colimus, & veneramur. Huic etiam sine intermissione pro eorum regno, „ vt stabile & firmum maneat, preces adhibemus. Tum præfectus Aemilianus: Quis vos,

Orant Christiani etiam pro incolumitate principū impiorum.

Aemilianus. inquit, prohibet, quo minus hunc, si Deus sit, cum alijs dijs qui sunt secūdum naturam, „ cultu & reuerentia obseruetis? vobis enim præceptum est, vt deos adoretis, quos omnes

Dionysius norunt. Ad quæ Dionysius: Nos, inquit, nullum præter vnum Deum honore & obser„ uantia prosequimur. Aemilianus præfectus iterū: Video, inquit, vos non modò ingra„ tos esse, sed singularis Augustorum mansuetudinis propè immemores. Quapropter in hac ciuitate non liberum erit vobis versari: sed eritis in partes Libyæ relegati, in locum videlicet qui Cephro nuncupatur, quē ex Augustorum nostrorū iussu vobis assignaui. Neq; vsquam omnino vel vobis, vel alijs quibusq; potestas erit aut celebrādi conuentus, aut in ea quæ Cœmeteria appellantur, ingrediendi. Quod si quis vestrū in eum locū, ad quē vos ire præceperim, minimè proficiscatur, aut in aliquo reperiatur cōuentu, suo „ ipsius capiti creabit periculū. Non deerit namq; accurata ad vos obseruādos industria. „ Abite igitur, quò iussi estis. Sic Aemilianus me etiā morbo laborantē abire cōpulit: & „ ne ad vnum quidē diem, meā profectionem differre voluit. Quodnā ergo mihi superat „ ociū vel ad cōuentus agendos, vel secus? Deinde addit: Attamē nos (iuuante Deo) non „ à conuentu palā inter nos celebrando abstinuimus: quin ipse equidē quosdā in ciuitate „ fratres, perinde ac si simul cū illis versatus fuissem, ad cōuentus perstudiosè agēdos im„ puli. Et quāuis ab illis corpore abessem, vt inquit Apostolus, spiritu tamē semper aderā.

Aemilianus Dionysium cum suis relegat ex edicto imperatoris.

Cœmeteria.

Dionysij relegatio, cū suis.

Ad Colos. 2.

Ad Cephro autem non exiguus cœtus nobiscum vnà migrauit, tum fratrum qui ab vrbe nos sequebantur, tum aliorum qui ex reliqua Aegypto conuenerant. Atq; ibi Deus quasi ianuam ad verbum suum prædicandum nobis patefecit. Ac primùm, quanquam persecutione eramus diuexati, & lapidibus obruti: postea tamen non parua gentiū multitudo, idolis relictis, ad Deum colendum se conuertebat. nam tunc primum verbum Dei, quod nunquā antea accepissent, per nos inter eos disseminatum fuit. Et Deus, perinde atque huius rei causa solum illò nos deduxisset, eo completo ministerio, iterum inde abduxit. Quippe Aemilianus, vt videbatur, habuit in animo nos in asperiora interioraque Libyæ & magis deserta loca transferre. Omnino enim in Mariotam commigrare mandauit, & singulis nostrûm per regiones varias pagos præscripsit singulos: me autem propius ad regiam viam, vt primus prehenderer, collocauit. Sic enim res ab illo dispensata, sicq; comparata fuit, vt quando visum foret, nos comprehendere, omnesq; facilè occupare posset. Ego verò cùm in Cephro abire iussus essem, tametsi locum, vbinam esset situs, ignorabam, & nomen nunquam antea ferè audiueram, tamen libenter & absque animi perturbatione cò abscessi. At vt primùm nunciatū erat mihi, vt in Colluthionis agros demigrarem, qui mihi aderant, norunt quo pacto (hoc enim mihi ipse vitio vertendum puto) animo affectus essem. Primùm rem valdè acerbè tuli, admodumq; succensui. Nam quamuis loca illius regionis magis mihi cognita essent, ac magis familiaria quàm Cephro: tamen ipsum Colluthionem desertum à fratribus, desertum à probis viris esse dicebam, & non solùm molestijs à crebro viatorum transitu exhibitis, sed periculosis etiam latronum incursionibus obiectum. Cæterùm cū fratres mihi significassent, Colluthionem non tam longè ab Alexandria distare: & licet Cephro magnam fratrum societatem ex Aegypto profectorum nobis attulisset, adeò vt maiores conuentus celebrare potuissemus: ibi tamen, quia propius inde aberat Alexandria, crebriùs hominum summo amore, familiaritate & amicitia nobiscum coniunctorum aspectu (ad nos enim velle accedere, nostrosque animos recreare, & ita tanquam in suburbijs paulo remotioribus nos aliquoties conuentus agere posse dixerunt) reuera frui licere, permagnam animo cœpi consolationem. Ac sic planè contigit. Post ista, de alijs rebus aduersis quæ sibi acciderant, ita scribit: At multis fidei confessionib. gloriatur Germanus, ac multa mala contra se patrata habet dicere ille quidē: sed quot quæso iudicum sententias contra nos pronunciatas potest enumerare? quot publicationes, proscriptionesque bonorum, quot fortunarum direptiones, quot abdicationes dignitatum, quantas inanis & popularis gloriæ contemptiones, quantas laudum à præfectis & à senatoribus nobis tributarum despicationes? quantam minarum nobis obiectarum, aduersarum vociferationum, periculorum, persecutionum, exilij, angustiæ, & variæ cuiusque modi afflictationis tolerātiam? vt illa quæ sub Decio & Sabino, & quæ hactenus sub Aemiliano mihi obtigerunt. Vbi Germanus comparuit? quis sermo de eo peruagatus? Verùm magnam istam inscitiam, in quam ob Germanum modò prolapsus sum, missam facio. Quocirca rerum singularum explicationem fratribus, qui eas tenēt, sigillatim persequendam permitto. Idem etiam in epistola ad Domitium & Didymū conscripta, eorum qui istius persecutionis procellis agitati fuissent, hoc modo mentionem facit: Christianos autem, qui & permulti sunt, & vobis minimè cogniti, nominatim citare superuacaneum arbitror. Sed hoc sciatis velim, viros & mulieres, iuuenes & senes, puellas & vetulas, milites & priuatos, cuiusq; generis, cuiusq; ætatis extitisse: quorum alij flagris cæsi, alij ignis incendio cremati, alij ferro percussi, parta victoria, coronas martyrij adepti sunt. Nonnullis aūt longinquum hoc persecutionis tempus non satis fuit, vt Domino viderentur accepti, ipseq; illos ad se reciperet. In quorum numero, vt verisimile est, ego ipse sum, cui adhuc vita suppetit. Ac proterea ipse qui dicit (Tempore accepto audiui te, & in die salutis adiuui te) me in illud tempus distulit, quod mihi idoneum opportunumq; fore norit. Quoniam autem de me meisque socijs rogatis, & quo loco sit vita nostra constituta, certiores fieri cupitis: accepistis, credo, qua ratione quidam ex Mariotide, me, Gaium, Petrum & Paulum, à centurione, duce, militibus & seruis captiuos abductos de improuiso adorti, inuitos, & minimè sponte sequentes vi abstraxerint, & à militibus auulsos secum abripuerint: iam verò ego cū Gaio & Petro, soli à cæteris fratribus separati, in desertum & squallentem Libyæ locum conclusi sumus, tridui viam à Paratonio distantes. Quinetiam paulo longius progressus dicit: In vrbem clàm & ex occulto ingressi sunt, alios fratres inuisuri, presbyteri quidem, Maximus, Dioscorus, Demetrius, Lucius (Faustinus enim, & Aquila, qui hominum sermone celebriores sunt, in Aegypto vagi oberrant) Diaconi autē post illos, qui pestis cōtagione infecti interierunt, relicti, Faustus, Eusebius, Chæremon: Eusebium dico, quem

ab

Marginal notes (left): *Multi Dionysium sequuntur in exilium.* — *Mariota desertum. μαρεώτην habet textus, sed Curterius ex Steph. et alijs manusc. μαρεῶτιν.* — *Colluthionis agri.* — *Quæ mala Dionysius passus fuerit.* — *Esa. 49.* — *Vbi & quid agat Dionysius cum suis.* — *Eusebii pietas in visitandis captiuis.*

Marginal notes (right): A — Dionysius in exilio multos cōuertit. — A Cephro in Mareotin reuocatur Dionysius cum suis. — Dionysij recreatio. — B — Ex epistola Dionysij ad Domitium, & Didymū, de ijs, qui persecutionem passi sunt.

A ab initio persecutionis Deus sua gratia roborauerat, & nõ modò ad ministeria confes-
„ sorum, qui carcerib. tenebantur, summo studio & omni animi contentione explenda,
„ sed etiã ad lintea quibus corpora beatorum martyrum iam vita defunctorum inuolue-
„ rentur, neglecto vitæ periculo cõficienda præparauit. Præfectus verò nihil adhuc de sua
„ in sanctos remittit acerbitate: sed alios qui ad eum adducuntur, è medio, vt dixi, tollit:
„ quosdã tormẽtis dilaniat: nõnullos arcta custodia & vinculis cõtabefacit. & quanquã
„ præcipit ne quisquam illos adeat, atq; adeò curiose inquirit ecquis reperiatur qui eos
„ velit adire: Deus tamen propẽso fratrum studio, & assidua eorũ curatione, illos istis re-
„ rum angustijs oppressos reficit, subleuatq;. Hæc Dionysius in istã inclusit epistolã. Intel-
ligendum est porrò, Eusebiũ illum, quem paulò antè diaconũ nominauit, non multò
pòst ecclesiæ Laodiceæ, quæ est in Syria, episcopũ creatum fuisse. Maximum aũt, quem
tum presbyterum dixit, mortuo eodẽ Dionysio, in ministerium ecclesiæ, & fratrum qui
sunt Alexandriæ, successisse: verùm Faustum, qui eodẽ tempore cum ipso Dionysio ex
fidei cõfessione non parum laudis collegerat, ad persecutionẽ quæ nobis viuentib. ciebatur, reseruatum, iam planè grandẽ, & longo multorum dierum decursu confectum,
securi percussum, beato martyrio occubuisse. Sed de his quæ illo tempore Dionysio acciderunt, hactenus.

Aemiliani sæuitia.
Eusebius Laodiceæ episc.
Maximus Alexandriæ.
Fausti martyrium.

De his qui in Cæsarea Palæstina martyrium subierunt. CAPVT XI.

Huc refer Nicephor. ca. 11. li. 6.

IN hac persecutionis clade, quam regnante Valeriano passim manasse, suprà demonstratum est, tres viri ob veram Christi confessionem insigniter prædicati, Cæsareæ Palæstinæ bestiarum rictibus velut præda obiectati, diuino & cælesti martyrio non sine maxima cõmendatione decorati fuerunt. Quorum vnus Priscus vocabatur, alter Malchus, tertio nomen erat Alexander. Fertur verò, istos ruri degentes, primùm seipsos tanquam inertes & desides probris affecisse, quòd cũ temporis opportunitas præmium vitæ æternæ his qui cælesti eius desiderio gliscebant, dispertire videretur: ipsi præ negligentia quadã & segnitie, martyrij coronam non præripuissent.
B Deinde cũ inter se ita deliberassent, absq; mora Cæsaream versus ire pergunt. ibiq; extemplò proficiscuntur ad Iudicẽ: & cum vitæ exitum qui suprà demonstratus est, assequuntur. Mulierem quandam præterea (quam Marcionis errore antea lapsam fuisse, fama loquitur) eadem persecutionis tempestate, in eadem ciuitate persimile certaminis genus subijsse, memorant.

Ruff. ca. 15.
Cæsareæ martyrij palmã adepti.
Priscus, Malchus, Alexander, martyres

Galienus Imperator Anno Christi 262.

De pace quæ sub Galieno fuit. CAPVT XII.

Huc refer Nicephor. ca. 12. lib. 6. Eutrop li. 9. Iul. Capi. in Galieno

NOn diu autem pòst, cùm Valerianus apud Barbaros seruitutem subiuisset: [a] filius eius solus imperio potitus, clementius se gessit & moderatius in imperio gubernando: & edictis diuulgatis persecutionẽ remisit, relaxauitque: atq; adeò illos q verbo Dei præerãt, quod ipsis in more positũ fuisset, liberè exequi per literas mandauit, quæ quidẽ sic se habent: [b] Imperator Cæsar Publius Licinius [c] Galienus, Pius, Fortunatus, Augustus, Dionysio, & Puniæ, & Demetrio,
„ & cæteris episcopis Salutem. Meæ munificentiæ beneficium per vniuersum orbẽ diuul-
„ gari præcepi, vt qui loca illa religiosa quæ spectant ad Christianos, possideant, ab illis sta-
„ tim discedant. Et propterea vos mearum literarũ exemplari vti poteritis, quo nemo deinceps vobis quicquã facessat molestiæ. Atq; istud quod nunc liberè & pro arbitratu à vobis expleri queat, iam pridẽ à me erat cõcessum. His de causis Aurelius Cyrenius, * qui summam † rerum secundum me administrat, literarum etiam exemplar conseruabit. Aliud porrò decretũ illius esse dicitur, quod ad alios episcopos dedit: per quod quidẽ loca illa quę Cœmeteria nominabãtur, integram adeundi occupandiq; fecit potestatem.

Ruff. ca. 16. Hac sequentia duo cap. alio ordine apud Ruff. posita cernũtur: nã hoc ibi est 16. & sequẽs illud est 17.
a Pax ecclesiæ sub Galieno.
b Galieni pro Christianis edictum.
c Hic quædã verba Eusebij de literarum interpretatione omitti, ne seriesoratiotionis videretur prope ridicula.

† Videan. not. pag. 75. lat. 1. lin. 37.
Cœmeteria Christianis reddita.
* Præfectũ prætorio sentit, ideo que melius legit Nicephor. τὸν μεγίστου τάγματος, quã hic textus grecus, qui habet πράγματος.

Quinam episcopi illo tempore claruerunt. CAP. XIII.

EOdem tempore [d] Xystus Romanam adhuc rexit ecclesiam: Antiochenam autem post Fabium, [e] Demetrianus: Cæsariẽsem Cappadociæ, [f] Firmilianus. Ecclesijs porrò in Ponto præfuerunt [g] Gregorius, & eius frater [h] Athenodorus, Origenis discipuli. Cæsareæ Palæstinæ defuncto Theoctisto, [i] Domnus capit episcopatum: exiguo temporis interuallo interposito, cùm iste discessisset e vita, [k] Theotecnus, qui nostra ætate vixit, successor in eius collocatur loco. Iste etiam in Origenis schola educatus fuit. Quinetiam Mazabane morte consopito, [l] Hymenæus: qui multis annis, nostro hoc æui curriculo magna cum laude vixit, Hierosolymitani episcopatus sedem obtinuit.

Huc refer Nicephor. c. 34. lib. 6.

Ruff. ca. 17.
d Xystus Romæ.
e Demetrianus.
f Firmilianus.
g Gregorius.
h Athenodorus.
i Domnus.
k Theotecnus.
l Hymenæus.

Quomodo

Quomodo Marinus apud Cæsaream martyrium passus sit: & de historia Astyrij, & de miraculis magnificentiæ Seruatoris nostri apud Pineadem, & de throno Iacobi fratris Domini.

A

CAPVT XIIII.

Ruff. ca. 12. Marini martyrium.

Huc refer Nicephor. ca. 13. 14. 15. 16. li. 6.

IIsdem temporibus, cùm pax in ecclesijs vbiq; vigeret, Marinus, vnus ex his qui in exercitu Romano magnum decus & honorem fuissent consecuti, vir & genere illustris, & diuitijs locuples, propter testimonium Christi, Cæsareæ Palæstinæ tali de causa capite damnatus fuit. Est quidam honos apud Romanos, qui κλῆμα appellatur: quem qui adipiscuntur, eos Centuriones fieri aiunt. Cùm locus vacaret, ordo postulabat vt Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Marinum igitur ad hunc honorem elatum, alius pro tribunali cõparens, in crimen vocat, tum quòd erat Christianus, tum quòd imperatoribus non immolasset: Ac propterea, inquit, ex veterum legum institutis illi non licet, eum dignitatis gradum apud Romanos adipisci: sed illud quicquid est muneris, mihi iurè imperriri debet. Vnde iudex cõmotus (Achiuus hic erat genere) primò sciscitatus est, cuiúsnam sententiæ & religionis esset Marinus? Quem vt animaduertit, constanter se Christianum esse confitentem: trium horarum spacium ei ad deliberandum dat. Hunc è iudicio egressum Theotecnus, qui illic erat episcopus, ad se colloquendi causa inuitat: & prehensa manu, rectà deducit in ecclesiam. Quem cùm interius ad ipsum sanctuarium collocauisset, læua paulùlum in alteram partem dimota, gladium, quo cingebatur, ostendit: simulq́ue diuinorum Euangeliorum librum adferens, ex aduerso proponit: præcipitq́ue, vt ex illis duobus, quod magis esset ex animi sentẽtia, deligeret. vbi verò absq; cũctatione porrecta manu dextra sacrum librum accepit. Theotecnus sic illum affatur: Tene, & adhæresce Deo. sic enim ab eo roboratus, quod in optatis est, pro certo assequère. Abi in pace. Illum statim inde redeuntem præco pro tribunali aduocat. iam enim tempus illi præstitutum ad deliberandum, erat completum. Sistit se pro tribunali: qui cũ maiorem iam, quàm antea, fidei ardorem ac studium declarasset, actutum inde, vt erat, ad mortem rectà abductus, martyrio excessit è vita.

κλῆμα dignitas, vnde Centuriones.

Spartianus in Adriano Vitem κλῆμα interpretatur, & Vitem pro centurionatu accipit, quod centurionibus creãdis Vitis deferri soleat.

Christianis aditus præclusus ad honores publ.

Theotecnus episc. Marinũ confirmat.

** Ruff. c. 13. Astyrij pietas in sepeliendis martyribus.*

* Astyrius etiam, vir è senatorum Romanorum numero, cùm imperatoribus in primis charus, tum omnibus & nobilitatis & facultatum gratia conspicuus, in eadem ciuitate, propter diuinam animi propensionem, quam tam liberè erga veram pietatem declarasset, omnium sermone celebrabatur: qui cum martyri ipso mortis articulo præsto adesset, simulatque è vita migrârat, cadauer tollit, splendida & preciosa obtegit veste: atque humeris impositum, inde deportat. quod cùm magnifico & sumptuoso linteo inuoluisset, decenti sepulchro condidit. Huius viri familiares, qui hucusque vitam produxerunt, cùm alia infinita præclara eius facta memorant, tum illud in primis quod sequitur, quodq́ue plenum est admirationis. Cæsareæ Philippi, quã Phœnices Paneada vocant, fertur, victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus mõtis Panei prorũpunt (ex quib. Iordanẽ profluere dicitur) in quadã diei festi gentiliũ celebritate mactatã, conijci: atq; eã, dæmonis vi ac potestate mirandũ in modum ab eorum aspectu euanescere, miraculũq; videri præsentib. valde memorabile. Quibus, dum gerebãtur, Astyrium quodã tempore fortè interfuisse. Ac cũ videret tam multos illius rei admiratione obstupefactos, eorũ erroris admodũ misertum esse. Deinde sublatis in cælum oculis, Deum omnium rerum moderatorẽ per Christum supplicè precatum, vt dæmoniũ illud, quod populũ tanto errore cæcauisset, cõprimeret: ipsum à fraude ac fallacijs, quas hominib. solet intendere, coerceret.* Hoc modo cũ Deum orauisset, repentinò victimã fontibus supernatasse: atq; ita rem illã, quam tantoperè mirari cõsueuerant, in nihilũ interijsse, vsq; adeò vt nullũ in posterum in eo loco ex ea omnino ederetur miraculũ.*

B

Cæsarea Philippi, quæ & Paneas. Paneus mons. Iordanis ortus.

Astyrius fraudes diabolicas errorum gentilium detegit.

** Ruff. c. 14.*

Sed quoniã in huius ciuitatis mentionẽ incidi, operæ preciũ arbitror, historiã hoc loco citare, quæ digna planè videtur quã memoriæ ad posteritatem commendemus. Mulierem illã sanguinis profluuio afflictatã, quã sanctorum Euangeliorum testimonio à Seruatore nostro morbi remediũ inuenisse cognouimus, ex ea ciuitate oriũdam, illiusq; domũ ibi ostẽdi, & admirabilia quædã Seruatoris in eam beneficij monimenta, & quasi trophea ad hoc tẽpus durare memorãt. Pro foribus enim domus illius, æneam mulieris effigiẽ genibus flexis, & manib. instar supplicantis, in anteriorẽ partem extensis, super editũ lapidem collocatã: huic e regionè, viri erectã imaginem ex eadẽ materia conflatã, vestitu ad talos demisso decenter ornatã, & manum mulieri porrigentẽ. ad cuius pedes in ipsa basi peregrinã quandam & inusitatã herbæ speciẽ enasci: quã quidem, vbi ad æꝫnei vestitus fimbriã excreuerit, morbis cuiusq; generis medicãdi vim & facultatẽ habere. Hanc statuã, effigiem Iesu exprimere dicunt: quã ad nostrã vsq; ætatem manen-

Hæmorrhoussæ, mulieris patria, et eiusdem ac Iesu statuæ miraculum.

Matth. 9. Marci. 5. Luc. 8.

A manentem, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos qui ex gentilibus prognati, à Seruatore, dum inter homines viuebat, beneficijs affecti fuissent, ista effecisse: cùm & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis, colorum varietate expressas, conseruatasq; aspexerimus: idq; propterea, sicut verisimile est, quòd maiores nostri ad gentilis consuetudinis similitudinē quàm proximè accedentes, eos qui tanquam seruatores illis fuissent, id est, qui illis aliquid salutis & subsidij attulissent, apud se honore ad hunc modum afficere consueuerant. Iacobi enim Apostoli cathedram (qui primus erat ad Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopatum à Seruatore, & cæteris eius Apostolis delectus, quemque fratrem Christi nuncupatum diuina perhibent eloquia) ad istud tempus seruatam, episcopi qui illic ordine successerunt, permagno æstimant: vnde declarant perspicuè, quemadmodum veteres patres ad nostrā vsq; ætatē sanctis viris, ob eorum veram erga Deum pietatem, debitam venerationem & tribuerint, & adhuc tribuere non cessent. Ista hactenus.

Sanctorum statuæ & imagines cur propositæ solitæ.

Ruffi. c. 15.

Iacobi fratris Domini cathedra Seruata venerationis et pietatis ergo.

De epistolis Dionysij, in quibus de festis & Paschate præscribit.

CAPVT XV.

Huc refert Nicephor. ca. 18. lib. 6.

Ruff. ca. 18.

ἑορταστικαὶ Dionysij epistolæ.

DIonysius, præter epistolas à nobis antè citatas, alias eodem tempore, quas ἑορταστικάς, id est, de festorum celebratione, composuit: in quibus orationes, quæ festi Paschatis laudes plenius vberiusque cōtinuerunt, instituit. Ex quibus vnam Flauio, alteram Domitio & Didymo dicauit. In hac canonem octo annorum citat: quòd festum Paschatis non alio anni tempore, quàm verno æquinoctio celebrari debeat. Aliam præterea epistolam ad compresbyteros Alexandriæ exarauit: atque ad alios diuersos, ingruente persecutione, diuersas scripsit epistolas.

Paschatis celebrandi tempus.

De his quæ acciderunt in Alexandria. CAPVT XVI.

Huc refert Nicephor. ca. 19. li. 6.

Alexandrinā seditio.

VBi iam pax, sedata propè persecutione, constituta fuit, Dionysius redijt Alexandriam. In qua vrbe tam grauis seditio & bellum intestinum de integro ciebatur, vt fratres in ciuitate, propterea quòd omnes in alterutram seditionis partem diuisi erant, Dionysius nullo modo posset inuisere: vnde in ipso Paschatis festo ab ipsa Alexandria, velut exul ab extera regione, per literas cum illis colloqui coactus

B fuit. Quinetiam aliā postea epistolam ad Hieracem ecclesiarum Aegypti episcopum de festorum celebratione conscripsit: in qua seditionis, quæ eodem tempore fuit Alexandriæ concitata, his verbis mentionem facit: Quid mirum, si arduū & difficile mihi sit, apud eos qui longinquiore locorum intercapedine distant, per epistolas tanquam coràm sermones conferre, cùm & mihi ipsi mecum colloqui, & proprio animo in varias partes distracto cōsilium dare, anceps & periculosum videatur. Nā ad viscera mea, meos charissimos fratres, contubernales, vno animi consensu mecum concordes, ecclesiæ eiusdem ciues, cogor equidem necessariò literas scriptas dare: eas tamē ad illos mittere videor mihi nullo modo posse. Facilius enim, non dicā in exteras regiones, sed ab Oriente ad Occasum vsq; iter facere quisquam poterit, quā ab vna Alexandriæ parte ad alterā pergere. Media namq; ciuitatis platea plus habet periculi, plusq; difficultatis ad transeundum, quàm solitudo illa deserta longa, ac nullis hominum vestigijs trita, quam Israelitæ vix duabus hominum ætatibus peragrārunt: & quam ipsum etiam mare rubrum, quod quidē in duas partes disruptū & instar duplicis muri vtrinque erectum, prætergrediuntibus Israelitis transitum dedit perfacilem. Isti porrò placidi & tranquilli vrbis portus, fluctuum eorum quibus Aegyptij erāt in traiectione submersi, veram effigiem gerunt: qui sæpenumero propter hominum cædes in illis factitatas, & effusum cruorem, similes etiam maris rubri apparent. Fluuius item qui in vrbē illabitur, interdum aridior & magis squalidus, exiccatusque videtur, quā solitudo illa aquæ expers, quam Israelitæ peragrantes, tanta siti opprimebantur, vt eò vsque contra Moysen contumeliosè vociferarentur, quoad potentia Dei (qui solus edit miracula) aquā, quam biberent, ex dura & prærupta petra copiosè efflueret: interdum tantopere inundat, vt per omnia loca finitima, vias & agros perlabatur, terroremque incolarum animis inijciat, ne diluuium, quod temporib. Noe totam terram perluebat, rursus irrumpens, omnes penitùs obruat. Et sicut olim à Moyse ob Pharaonis contumaciam erat in cruorem mutatus, & fœtidum pòst odorē fundebat: ita iam sanguine, cæde, & hominibus in eum demersis contaminatus semper defluit. Quænā alia aqua, quæso (cum aqua sit, quæ sordes cuiusque rei abluit) vsquam reperiri poterit, quæ aquam huius fluuij penitùs purgare valeat? Aut quomodo immensus, & penè interminatus

Hierax episc. Aegyp. eccl.

Ex episto. Dionysij ad Hieracem.

Cædes in portubus et platea.

Oceanus,

Gen. 2. *Geon. flu:* *Alexãdrinæ vrbis colluuies, & contagio.* *ἐμογήρους.* *Qua ætate Alexandrini ciues in tabulis publicis referantur.*

Oceanus, licet totus in eum esset infusus, sordes huius acerbi & amari pelagi omnino A eluere queat? aut qua ratione ingens fluuius ex Edem egrediens, etiam si quatuor illa capita, in quæ diuiditur, in vnum caput, nempe in alueum Geonis (qui est vnus ex illis quatuor) deriuarentur, istam tabem & colluuiem expurgare possit? aut quãdo aer, adeò corruptorum vbique halituum contagione infectus turbatusque, purus est & salubris futurus? Etenim tam lethales à terra vapores in sublime tolluntur, tam pestiferi è mari cientur venti, tam tabidæ ex fluminibus aspirationes efflantur, tam insalubres ex portubus nebulæ erumpunt, vti ros, qui vndique diffunditur, nihil aliud sit quàm sanies cadauerum sub dio putrescentium: quæ quidem elementa, ex quibus fuerunt generata, tetro odore inficiunt. Et tamen mirantur admodum, secumque quærunt, vnde adeò cõtinuæ pestes, vnde adeò graues morbi, vnde adeò variæ cuiusque modi corruptelæ, vnde adeò multiplex & diuersus hominum interitus oriatur. Quærunt etiam, quamobrẽ ciuitas ista maxima, non amplius tantam habitatorum multitudinem ferat (si à tenerrimis pueris incipias numerare, & ad senes ætate prouectissimos progrediaris) quantam senum, quos vocant ὠμογέροντας (id est, senes quibus iam primùm obrepit senectus) antea nutrire consueuisset. Nam ex illis quorum ætas erat inter quadragesimum & septuagesimum annum interiecta, id temporis adeò multi fuerunt, vt numerus eorum qui inter decimum quartum & octogesimum iam sunt interpositi (quorum nomina in tabulas publicas pro diuisione frumenti factitatas relata sunt) eorum numerum omnino non possit exæquare. Et qui iam sunt aspectu adolescentes maximè, tanquam æquales fiunt eorum qui olim senes erant maximè. Et quamuis iam animaduertunt hominum genus in terra magis magisque indies ad hũc modum attenuatum, absumptumque, nullo tamen timore horrescunt: quin neque cùm illorum omnium omnino interitus crescat, & latius quotidie manet ac fundatur, vlla ex parte reformidant.

De morbo qui tunc inualescebat. CAPVT XVII.

Ruff. ca. 19. *Huc refer Nicephor. ca. 20. li. 6. Cõsimiliter inusitatũ morbũ vide c. 28. lib. 4. Euagrij.* *Exod. 12.* *Alexãdrinæ pestis causa. Christianorũ persecutio.* *Christiani nullo tempore à festis celebrandis auocantur.* ** Ruff. 20.* *Pestem quali animo pij tolerent, quali etiam impij.* *Humanitas Christianorũ in ægrotos.*

POrrò autem cùm pestifer ac lethalis morbus bellum continuò insequeretur, cumque festi Paschatis celebratio modò appropinquaret, deinceps rursus fratribus scripsit Dionysius, & graues calamitatis perturbationes illis significauit, his ferè verbis: In hac miseriarum turba, alijs fortasse neque hoc tempus, neque aliud, imò neque illud ipsum tempus quod homines putarent omnium esse lætissimum (nedum alia tempora) ad festum celebrandum satis idoneum videretur. Etenim iam lamentationum plena sunt omnia, iam lugent omnes, B iam mœrores, iam querelæ vniuersam vrbem propter multitudinem cùm illorũ qui modò mortui sunt, tum horum qui quotidie moriuntur, occupant. Nam sicut de primogenitis Aegyptiorum scriptum est, sic & nunc ingens clamor editur. non enim est domus, in qua non sit mortuus: idque planè meritò. Multa namque & grauia incommoda, perdito eorum conatu, Christianis etiam ante hoc tempus importata fuissent. Primùm omnium nos ex vrbe expulerunt: quo quidem tempore nos soli, cùm ab omnibus persecutione exagitati essemus, & multati morte, festum lætis animis celebrauimus: & singula loca, ad singula afflictionum genera nobis præstituta, vt ager syluestris, solitudo deserta, nauis fluctibus iactata, diuersorium publicum, & horridus carcer, opportuna videbantur, in quibus celebres cõuentus maximo cum studio ageremus. Quin beati martyres qui è vita cesserant, & à Deo in cælum ad epulas erant inuitati, festum omnium certè splendidissimum peregerunt. * His de rebus deinceps bellũ & fames eos de improuiso oppressere: quæ quanquam nos vnà cum gentilibus perferebamus, soli tamen inter omnes, quæcunque vrgebant, æquo animo sustinuimus. & tametsi illarum rerum, quas illi cùm consciuissent ipsi inter se, tum præterea perpessi essent, eramus ex æquo participes: pace tamen Christi, quam nobis solùm clemens largitus est, rursum mirè nos ipsos ablectauimus. Cæterùm vix tum nos, tum illi, breuissima ad respirandũ sumus intercapedine potiti, cùm pestis ista subitò grassari cœpit: res planè illis ad terrẽdum omni metu formidolosior, ad excruciandũ quauis calamitate miserior, acerbiorque, & vt proprius illorum scriptor memorat, ad cogitandum solùm omnium opinione maior. Verùm nobis non eius generis putabatur: sed à Deo cùm ad fidem nostram exercendam, tum ad tolerantiam animi probandam, nihilo minus quàm alia rerum incommodarum genera quæ aliquando obtigissent, cælitùs inflictam. Et sicut alicubi à nobis minimè abstinuit: sic in gentiles longè lateque oberrauit. Paulò pòst adiungit ista: Quamplurimi è fratribus nostris adeò immenso quodã charitatis & fraternæ beneuolentiæ ardore erant inflammati, vt minimè suæ parcentes vitæ, sed ipsi sibi inter se firmè adhærescentes, eos qui morbo opprimebantur, nulla sui cura aut cautione adhibita, se-

dulò

A dulò inuiserent, illis inseruirent assiduè, pro viribus ob Christi amorem curarent, vnà cum illis decederent è vita, lubentissimè contagione aliorum infecti, etiam morbum à proximis quodammodo ad se attraherēt, suaq; sponte aliorum mœrores beneuolè mitigarent. Multi item, dum alijs ægrotantibus curam adhibent, illisq; vires restituunt, ipsi aliorum mortem in se deriuantes, vitam amittunt. Et verbum illud, quod vulgò semper dicitur, quodq; veræ beneuolentiæ solùm videtur conuenire, nimirum vt singuli pro amicis abeant è vita, seq; eorum causa (vt ita dicam) reiectamentum efficiant, reipsa expleuerunt. Ex fratribus igitur, qui virtute facilè erant præstantissimi, ad hunc modū mortem oppetiuerunt. Quorum nonnulli erant presbyteri, alij diaconi, quidam è populo virtutis ergô multum laudati: adeò vt istud mortis genus, quod propter incredibilē pietatem & robustam fidem suscipiebatur, nihil à martyrij splendore abesse videretur. Quin etiam Sanctorum corpora manibus erectis supinisq; excipere, gremio suo reponere, occludere oculos, ora obturare: gestare humeris cadauera, decenter ornare, illis adhærescere, amicè complecti, lauare accuratè, & linteo funebri inuoluere non grauati sunt: ipsiq; qui supererant, paulò pòst similia officia in se collata propterea adepti, quòd eandem mortis viam instarent, quam qui præiuerāt instituissent. Gentiles autem his omnia fecêre contraria. eos enim, qui ægrotare incipiebant, ab ædibus extrudere, deserere amicissimos, in plateis semiuiuos proijcere, cadauera insepulta canibus exponere dilanianda, mortis participationem & quasi communionem auertere: quam, planè vel infinita diuerticula quærentes, nullo modo poterant euitare.

Gentilium peste grassante inhumanitas.

De Galieni Regno. CAP. XVIII.

Huc refer Nicephori ca. 12. li. 6.

POst istam epistolam, cum ciuitatis status denuò pacatus esset, & tranquillus, Dionysius fratribus, qui Aegyptum incoluerunt, aliam de festis celebrandis misit: & præter illam, alias etiam varias exarauit. Extat item eius epistola de sabbato, alia item de gymnasio. Hermammoni porrò & alijs in Aegypto fratribus literas conscribens, vbi alia tum de Decij sceleribus & improbè factis, tum de facinorosis moribus illorum, qui Decium subsequebantur, disseruit: pacis & concordiæ, quæ in Ecclesia Galieno regnante vigebat, meminit. Verùm ipsius verba audire, non alienum ab eo, quod agimus, existimo. sic nanq; scribit: Macrinus ille imperatorum, quibus inseruiebat, alterum prodens, alteri parans insidias, cum vniuersa familia breui radicitùs extirpatus fuit. Galienus igitur, & antiquus & nouus imperator, denuò summo omnium consensu declaratur: qui cùm ante Macrinum & liberos imperator fuit, tum post illorū mortē imperij gubernacula suscepit, iuxta illud, quod est ab Esaia propheta prædictū: Quæ à principio fuerunt, ecce venerunt, & noua sunt, quæ iam orientur. Quemadmodum enim nubes subter radios solis percurrēs, eos, demq; ad tempus opacans, ipsum etiā solem vmbra obscurat, & eius locum videtur occupare: deinde ea aut prætergressa, aut liquefacta tepore, sol qui antè etiā oriebatur, iam maiori cum splendore rursum quodammodo oriri cernitur: sic Macrinus, qui se alijs præposuerat, & imperio Galieni, quod tantopere ambiebat, appropinquare contenderat, non amplius est imperator, quoniam iure non erat: hic, vt antea, sic iam pari dignitate elucet. Atq; imperium, tanquam squalida illius senectute deposita, & antegressa vitiorum labe perpurgata, iam florentius viret, longius cùm oculis conspicitur, tum auditione manat, fama deniq;, maiore cum amplitudine vbiq; gentium peruagatur. Deinceps de tēpore, quo hæc scripserit, ista memorat: Mihi rursus occurrit annos huius Imperatoris considerare. Illos enim, qui maxima fuerūt impietate nobilitati, & propterea non multo pòst absq; nomine hominum animis omninò exciderunt, non video cur in memoriam reuocem.* Verum de Galieno dicam breuiter. Hic vitam pietate magis eximiam, Deique cultu clariorem traducens,† octauo imperij anno prælapso, iam nonum annum agit: in quo nos festa lætis animis celebremus.

Ruff. ca. 21.
Alia Dionysij epistola.
Macrinus proditor.
Galienus Imp. solus, Macrino cum suis extincto.

**Nota hūc librū esse scriptū anno Galieni nono Christi. 265.*
†Vide annot. pag. 77. la. 2. li. 18

Galieni pietas.
Galienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperiū primū feliciter, mox cōmodè, ad vltimū perniciose gessit Eutrop. lib. 9.

De Nepote, & eius schismate. CAPVT XIX.

Huc refer Nicephori ca. 21. li. 6. Cyprianū in sermone de immortalitate.

PRæter[a] ista omnia Dionysij opera, alij duo libri De promissis erant ab eo elaborati. Causa cur hos scripserit, erat episcopus Aegypti, nomine[b] Nepos: qui promissa in sacris Scripturis, sanctis viris factitata, in hoc seculo (sicut Iudæi somniant) præstanda fore docuit: hominibusq; persuadere laborauit, eos certo quodam millenario annorum numero in delicijs corporeis & voluptate in terra victuros. Qui cùm putaret, se ex Ioannis Apocalypsi suam opinionem posse obtinere, librum quem ἔλεγχον ἀλληγοριστῶν, id est, reprehensionem eorum, qui allegorias componunt, inscribebat, de hoc argumento edidit. Cui Dionysius in duobus illis libris, quos de promissis

a Ruff. c. 22.
b Nepotis hæresis.
Nepotis liber.

Dionysij de promissis libri 2. contra Nepotem.

contexuit, acriter contradicit. In priore, suam ipsius sententiam de eo dogmate exposuit: in posteriore autem, de Ioannis disputat Apocalypsi. In cuius initio de Nepote mentionem faciens, ita scribit: Quoniam librum quendam Nepotis pro se afferũt, quo quidem perinde ac si in illo certis indubitatisq; argumentis Christi regnum in terra futurum probatum esset, magnoperè niti & confidere videntur: dicam equidem, quod sentio. Quanquam non modò pro multis alijs rebus Nepotem amplector & diligo, vt pro fide, pro studio in doctrina posito, pro assidua in Scripturis exercitatione, pro nonnullis quoque ac varijs psalmis, hymnisq; ab eo compositis, quibus hucusque nonnulli fratres libenter vtuntur: verùm etiam propterea, quòd ex hac vita migrauit, hominẽ multò magis reuereor: veritas tamen multò amicissima est, & omnibus rebus meritò anteponi debet. Ac si quid rectè dicatur, laudandũ illud quidem, sine inuidia: sin quicquam parum syncerè & integrè sit scriptis mandatum, hoc cum diligentia & disquirendum, & coarguendum. Contra aduersarium, qui coràm adest, & verbis solùm ac sermone opinionem suam tueri laborat, colloquium absque scripto, quod partim interrogãdo, partim respondendo ijs, qui nobiscum ex aduerso pugnant, persuadere, eosq; in nostrã sententiam pertrahere solet, satis profectò momenti habebit, & ponderis. Verùm cùm opus scriptum nobis obiectum sit, illudq; (vt quibusdam placet) ad persuadendum valentissimum: cumq; doctores eius sectæ, legem & prophetas pro nihilo putent, Euangelia sequi negligant, Apostolorum epistolas deprauent: huius tamen operis, quod dixi, doctrinam tanquam magnum aliquod & abstrusum mysterium complectentem asseuerant: cumq; fratres nostros aliquanto simpliciores, & magis imperitos, de sublimi & admirando opere vel gloriosi vereq; diuini Domini nostri aduentus, vel nostræ à mortuis resurrectionis, vel cum Domino coniunctionis consociationisq;, & ad eius immortalem naturam assimilationis, non aliquando cogitare sinant, sed illis persuadere conentur, in regno Dei abiecta & mortalia præmia (qualia ab hominibus in hac vita expectare solemus) tandem futura: nobis certè necessum arbitror, aduersus istum fratrem quem dico, Nepotem, perindè ac si præstò adesset, acuta ratione disceptare. Deinde quibusdam adiectis, sic loquitur: Cum essem in loco quodam, qui Arsenoites dicitur, vbi vt nosti, iampridem hoc dogma prodijt in lucem, sic vt non modò schismata nascerentur, sed integræ ecclesiæ à fide deficerent: presbyteros eius sectæ, qui fratribus in singulis pagis vndiq; prædicabant verbum Dei, conuocaui: eosq; magnoperè cohortatus sum, vt palàm præsentibus fratribus, audireq; cupientibus, illorum doctrina exquisitè discuteretur. Atq; cùm librum, qui illis erat tanquam quoddam propugnaculum & murus inexpugnabilis, ad me attulissent, cõsidens in vno loco cum illis, toto triduo à primo mane vsq; ad vesperam, quæ in eo scripta erant, studiosè refutare conabar. Ibi tum quidem certè fratrum constantiam, studium veritatis, facile obsequium, & prudentiam ideò supra modum admirabar, quòd tam præclaro ordine, & tanta cum modestia rogabant, disceptabant, nobisq; assentiebantur: atq; etiam tam diligenter præcauebant, ne illis quę fuerant antè ab ipsis decreta, si quicquam in eis veritati repugnare videretur, mordicus adhærerent: quinetiam contrarias rationes minimè omittebant nobis opponere, sed quoad eorum fieri poterat, ea quæ erant ab ipsis proposita, munire & defendere tentabant: & contrà, vbi poscebat ratio sententiam mutare, & nostro assentire iudicio, eos neutiquam omninò pudebat: deniq; conscientia integra, syncera cogitatione, & puris erga Deum ac simplicibus animis, ea quæ erant firmis rationibus & testimonijs à sacris literis depromptis confirmata, admodum approbabant. Ad extremum, huius doctrinę princeps & dux Coracion, omnibus fratribus, qui aderant audientibus, palàm confessus est, nobisq; attestatus, neq; se velle deinceps, quandoquidem aduersarijs rationibus se putabat satis abundè conuictum, illi dogmati animum adhibere, neque de eo disserere, neq; mentionem facere, neq; aliquando illud vsquam docere. vnde alij fratres, qui aderant, pro ista disceptatione in publico Ecclesiæ conuẽtu habita, proq; omnium conciliatione & concordia maximam lætitiam animis perceperunt.

Nepotis encomion.

Amici quamtumuis etiam chari, tamen veritati sunt postponendi.

Nepotis doctrina qualis.

Arsenoites locus.

Vbi exortum Nepotis dogma.

Dionysij congressus cum Nepotianis.

Coracion, Nepotianæ hæreseos princeps recantat.

Huc refer Nicephori cap. 22. & lib. 6.

De Apocalypsi, quæ fertur, Ioannis. CAP. XX.

Ruff. ca. 23. Quorundam sinistra opinio de Apocalypsi D. Iohannis.

Refer huc etiã librũ Prochori de actis D. Ioannis, qui extat in Bibliotheca sacra nuper excusa.

Dionysius paulò pòst in eodẽ libro, de Apocalypsi Ioãnnis ista refert: Quidã ante nos, librũ Apocalypsis omninò antiquare, irritumq; facere, cũ singula eius capita coarguendo, tum ipsum totum nec probabilitate roboratum, nec ratione conclusum ostendendo, magnoperè studuerunt, & falso titulo (nam dixerunt non esse Ioannis librum: imò neq; eam posse esse reuelationem, quæ tam crasso ignorationis inuolucro esset obtecta) inscriptum affirmãrunt: & non fieri posse, vt Apostolus aliquis, imò verò neque ex sanctis viris, aut ex alijs, qui sunt

A Ecclesiæ membra, quispiam, sed Cerinthus quidam (vnde hæresis Cerinthiana primū orta inuectaq; est) eius libri author existeret: qui operi suo tam commenticio, tamq; pleno vanitatis, nomen celebre & dignum approbatione voluit imponere. Peruersam autem istius Cerinthi doctrinam talem fuisse memorant: Regnum Christi terrestre fore: eumq;, vtpote corporis voluptatibus & carnis illecebris penitùs deditum, in illis rebus quarum cupiditate incendebatur, regnum Christi futurum somniasse: hoc est, non in illis solùm, quæ ventri & partibus, quæ ad Venerem explendam pertinent, inseruiunt, vt in esculentis & poculentis, & nuptijs: verùm etiam in his, quibus illas facilius & prolixius suppeditari putabat, hoc est, in festis, victimis & hostijs mactatis. Verùm ego librum ipsum nullo modo audeo abrogare, præsertim cùm adeò multi fratres eum tam magno æstiment: sed hanc mecum de eo opinionem concipio, longè abstrusiorem esse in illo materiam, quàm mens mea facilè consequi queat, & singulis propè sententijs sensum quendam mysterijs inuolutum, & valde admirabilem delitescere, plane existimo. Et quanquam eum ipse non intelligo, suspicor tamen intellectum quendam reconditiorem verbis ipsis inclusum: atq; istas res non propria ratione metior ac pondero, sed fidei potiùs tribuo, & altiores diuinioresq; profectò arbitror, quàm quas ipse vllo pacto cogitatione comprehendere valeam. Atq; non eas improbo, quas non intelligo: sed ideò potius admiror, quòd mentis acie lustrare non queo. Deinceps autem simulac totū Apocalypsis librum accuratè disquisiuit, eumque ex eo sensu, qui nobis in promptu positus videtur, non posse intelligi demonstrauit, hæc adiungit: Cum ipse Propheta totam illam prophetiam ferè ad exitum perduxerit, non eos solum, qui eam obseruant, beatos pronunciat, sed seipsum etiam. Beatus est, inquit, qui costodit verba prophetiæ libri huius: & ego etiam Ioannes, qui vidi & audiui hæc. Proinde ipsum authorem libri Ioannē appellari, & librum à Ioanne quodam scriptum, non equidem inficias eo. nam ab aliquo viro pio & diuinitùs inspirato editum, facilè assentior. Attamen hunc Apostolum fuisse, filium Zebedæi, fratrem Iacobi, à quo tùm Euangelium, quod secundum Ioannē inscribitur, tum epistola catholica, composita fuit, non tam facilè possum concedere. Nam ex vtriusque cùm stylo, tum verborum genere, tum totius libri Apocalypsis velut discursu, non eundem esse Ioannem, coniectura auguror. Euangelista enim nomen

Cerinthus. Cerinthiana hæresis qualis.

Apocalypsis Ioannis qualis liber Dionysio visus.

Apoc. 22.

Apocalypseos Ioannes autor quis

Colligit argumentis nō esse Apocalypsim Ioan. Euangelistæ.

B suum nusquam inscribit, neq; vel seipsum per Euangelium, vel per epistolā aliquando prædicat. Deinde paucis interpositis, iterum ita disserit: Ioannes de libro vel tanquam à seipso, vel tanquam ab alio quopiam scripto, nullo in loco mentionem facit. Iste autē qui scripsit Apocalypsim, statim in initio nomen suum ponit: Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus, vt palàm faceret seruis suis, quæ oportet fieri citò, & significauit mittens per Angelū suum seruo suo Ioanni, qui testimoniū perhibuit verbo Dei, & testimonium Iesu Christi, & quæ vidit. Deinde in eadem Apocalypsi, tanquam epistolam quandam scribit Ioannes septem ecclesijs, quę sunt in Asia: Gratia vobis & pax. Verùm Euangelista ne in Epistola quidem catholica nomen præfatur, sed exordio superuacaneo omisso, ab ipso mysterio diuinæ reuelationis initiū capit: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris. Ac pro eadem reuelatione Dominus Petrum beatum dixit, sic locutus, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus cælestis. Quinetiam neque epistolæ secundæ & tertiæ, quæ dicuntur esse Ioannis, licet perbreues sint, Ioannes nominatim præponitur: sed præsbyter inscribitur, vacans nomine. Iste Apocalypseos author non satis esse putabat semel se nominare, & ita in reliqua oratione progredi, sed nomen iterum atque iterum repetit: Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Iesu Christo, fui in Insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Iesu Christi. Rursus in extremo libro ista memorat: Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius, & ego Ioannes, qui vidi & audiui hæc. Idcirco, quòd Ioannes sit, qui hæc scribat, fides ei ita de se loquenti adhibēda est: sed quisnam Ioannes iste fuerit, incertum est. Neque enim vocat seipsum, quemadmodum Ioannes Euangelista in Euangelio sæpè, dilectum a Domino discipulum, neque eum, qui supra pectus Domini recubuerit: neque fratrem Iacobi, neque contemplatorem & auditorem Domini. Aliquid namque istorum, quæ demonstrata sunt, dixisset, eo quidem animo, vt seipsum quis esset perspicuè declarare potuisset. At horum nihil dixit: sed fratrem vestrum, & participem dixit, & testem Iesu, & beatum ob contemplationem & auditionem reuelationum. Cæterùm Ioannis Apostoli multos fuisse gentiles arbitror: qui propter singularem amorem, quo erga illum affecti erant, propter admirationem quam de eo habebant, & propter æmulationem, qua ad illum imitandum flagrabāt, & quòd à Domino pari ratione diligi cupiebant, etiam istam appellationem amplexati sunt: Quemadmo-

Apoc. 1.

Ibidem.

1. Ioan. 1.

Matth. 16.

Ioannis epistolæ secunda & tertia.

Apoc. 1.

Apoc. 22.

Plures Ioannes.

Ioannis apostoli multi gentiles.

Plures Petri & Pauli. *Act. 15.* *Ioannes Marcus.* *Act. 13.* *Quatuor argumentis colligit Apocalypsin non esse Ioan. Euangel.* *Euangelij Ioannis, & primæ eius epistolæ consensus.*

A

dum nomina Pauli & Petri, fidelium liberi crebrò ferunt. Est item alius Ioannes in Actis Apostolorum, cognomento Marcus: quem Barnabas & Paulus sibi in societatem asciuerant. Vtrùm sit hic, qui Apocalypsim scripserit, non possum pro certo affirmare. nam non est scriptis à Luca proditum, cum in Asiam vnà cum illis aduentasse: sed soluentes, vt ipse ait, à Papho, Paulus, & qui cum Paulo erant, venerunt in Pergem Pamphiliæ: Ioannes ab illis decedens, reuertitur Hierosolymam. Alterum ergo puto eorum fuisse, qui in Asia versabantur. Siquidem duo ferunt Ephesi esse monumenta, & vtrunque Ioannis nomine inscriptum. Porrò cùm ex sensu, tum ex verbis, eorumq; compositione, meritò alter ab eo, qui scripsit Euangelium, existimabitur. Nam Euangelium & epistola inter se consentiunt, & incipiunt eodem ferè modo. Illud enim sic loquitur: In principio erat verbum. hæc ita dicit: Quod erat ab initio. Illud ait, Et verbum caro factũ est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre. hæc eadem ipsa loquitur, paululum admodum immutata: Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ, & vita manifestata est. Ista enim tanquam prolusione quadam tam sæpè, & tanta cũ animi contentione repetit, contra eos (sicut in sequenti sermone declarauit) qui asserebant Dominum non venisse in carne. & propterea hæc studiose accurateque attexuit: Quod vidimus testamur, & annunciamus vobis, vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. Quod vidimus, & audiuimus, annunciamus vobis. In isto inhæret, & ab eiusmodi sententijs ferè non digreditur: ijsdem tanquam rerum capitibus, ijsdemq; verbis omnia tùm in Euangelio, tùm in epistola prosequitur. Quorum nonnulla nos breui obseruatione notabimus: Qui verò attenta cogitatione in perlegendis & Euangelio & epistola se defixerit, in vtroque reperiet sæpè vitam, sæpè lucem, dehortationem à tenebris, semper ferè veritatem, gratiam, gaudium, carnem & sanguinem Domini, iudicium, remissionem peccatorum, charitatem Dei erga nos, charitatis mutuæ inter nos mandatum, quomodo oporteat omnia seruare mandata, reprobationem mundi, diaboli, Antichristi, Sancti Spiritus promissionem, adoptionem filiorum Dei, fidem à nobis omninò requisitam, patrem & filium vbique inculcatum. & vt summatim dicam: Si omnes Euangelij & epistolæ, quasi dicendi formas notare lubet, vnum & idem vtriusq; tanquam filum orationis animaduertere in procliui erit. Apocalypsis autem ab his alienissima est, & maximè præ his peregrina, adeò vt neq; sensu cum illis coniuncta sit, neque propè accedat, neq; syllabam (penè dixerim) habeat cum illis communem. Imò neq; mentionem vllam, neque significationem epistola (missum enim facio Euangelium) habet Apocalypseos, neque Apocalypsis epistolæ: cùm tamen Paulus de reuelationibus, licet eas non per se & separatim conscripserit, aliquam mentionem faciat. Præterea ipsa dictionis formula differentiam euangelij & epistolæ ab Apocalypsi facilè licet internoscere. Nam illa non modò, vt Græci loquuntur, ἀπταίστως, id est, absque vllo orationis vitio, sed etiam summa cum verborum elegantia, maximo sententiarum pondere, & concinna elocutionis dispositione perscripta sunt: tantum abest vt vox aliqua barbara aut solœcismus, aut imperitus & rudis sermo in eis reperiatur. Habebat enim Euangelista, vt videtur, hæc vtraque: & disertum sermonem, & scientiam diuinam: propterea, quòd Dominus ista duo, nimirum donum sapientiæ, & donum cognitionis, illi largitus fuisset. Et quanquam hunc, qui scripsit Apocalypsim, scientiã & prophetiam animo cœpisse, non equidẽ inficior: eius tamẽ sermonis proprietatem & linguam non adeò limatè & politè Græcè loquentem animaduerto: sed modis loquendi planè barbaris vtentem, & interdum etiam solœcismo: quæ quidẽ in præsentia adnotare non est necesse. Nec quisquã me cauillandi studio adductũ hęc dixisse existimet: sed solũ, vt istarũ scripturarũ dissimilitudinẽ accuratè distinguerẽ.

1. Sensu. *2. Verbis.* *3. Silentio quod de Apocalypsi est per petuum in genuinis Ioan. Euang. scriptis.* *4. dissimilitudine dictionis.* *Ioannis Euangelistæ eloquentia.* *Apocalypsis stylum barbarum.*

B

De epistolis Dionysij Alexandrini episcopi. CAP. XXI.

Dionysij scripta. *Ammonem episc.* *Dionysium Ro. episc.* *Basilides episc.*

Huc refer Nicephori cap. 24. 26. lib. 6.

Præter epistolas Dionysij suprà commemoratas, aliæ complures eius extant epistolæ: vt illæ, quæ sunt contra Sabellium, ad Ammonem ecclesiæ Bernicensis episcopum missæ: & ea, quæ ad Telesphorum, & quæ ad Euphranorẽ data fuit: alia iterum ad Ammonem, & Euporum. Quatuor item libros de eodem argumento, nempe contrà Sabellij hæresim composuit: quos gentili suo Dionysio, qui Romanus erat episcopus, dedicauit. Non paucæ præter has sunt illius apud nos epistolæ. Quinetiam libri illius sunt, epistolæ forma, pluribus verbis compositi: vt hi de natura, Timotheo filio dicati: alius de tentationibus, quem Euphranori obtulit. Ad Basilidem porrò, ecclesiarum Pentapolis episcopum scribens, ait se commẽtarios in principium libri, qui Ecclesiastes dicitur, confecisse. Adde huc diuersas & varias

rias

A riis eius epistolas ad eundem Basilidem scriptas, quas nobis reliquit. Verùm de Dionysij operibus satis.

De Paulo Samosatensi, & de hæresi ab eo in Antiochia instituta: & de claris episcopis, qui per ea tempora innotuerunt. *CAP. XXII.*

Huc refer Nice. lib. 6. cap. 27. Vide Epiphan. hæresi. 1. lib. 2. tomo 2. Augustinũ hæresi 44.

IAm verò, post istarum rerum explanationem, sequitur vt res nostra ætate gestas, quales tandem fuerint, posteritati prodamus. Cum Xystus Romanã ecclesiam vndecim annis rexisset, Dionysius gentilis illius, qui fuit episcopus Alexandriæ, episcopatum Romanum obtinuit. Intereà Demetriano Antiochiæ vitam deserente, Paulus ex Samosata episcopatus dignitatem assequitur. Et quoniam iste abiectam & humilem nimis de Christo contra doctrinam ecclesiasticam habebat opinionem, nempè quòd solùm communi natura erat cum homine præditus, * Dionysius Alexandrinus rogatus est, vt veniret ad Synodum: qui quanquam senectutem simul & imbecillitatem corporis causando præstò esse renuit, per epistolam tamen illos, quam habebat de controuersia sententiam, fecit certiores. Cęteri autem ecclesiarum pastores, alius aliunde, contra istum Paulum, tanquam pestẽ & perniciem gregis Christi, itinere cum celeritate confecto, omnes Antiochiæ in vnum conuenerunt. Inter hos maximè præstare videbãtur Firmilianus Cæsareæ Cappadocum episcopus, Gregorius & Athenodorus fratres, pastores ecclesiarum, quæ sunt in Ponto: Helenus prætereà, qui Tarsi rexit Ecclesiam: & Nicomas, qui Iconij ecclesiæ ministerio functus est. Huc accedit Hymenæus, ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopus: & Theotecnus, qui Cæsareæ Palestinæ, Hierosolymis finitimæ, administrationem obtinuit. Adde his Maximum, qui fratribus Bostræ decorè & insigniter præfuit. Ac tametsi alios penè infinitos episcopos vnà cum presbyteris & diaconis, qui eius rei gratia in vrbe suprà demonstrata, id temporis coacti erant, vix, aut ne vix quidem aliquis poterit enumerare: inter eos tamen hi, quos dixi, facilè primas tenuerũt. † Omnibus igitur varijs temporib. (vt tulit occasio) & persæpè in vnum conuenientibus, in vnoquoq; congressu orationes habitæ sunt, & quæstiones positæ, cùm à Paulo Samosateno, qui peregrinam suam & alienam ab ecclesia doctrinam adhuc occultare & obtegere moliebatur: tum ab illis, qui B eius errorem & in Christum blasphemiam patefacere, & in apertum proferre omni studio elaborabant. * Interea temporis Dionysius, cum iam decem & septem annis episcopatum Alexandriæ administrasset, duodecimo anno imperij Galieni moritur. huic successit Maximus.

Eusebius iam venit ad historias ætatis suæ.
Dionysius Ro. episc.
Paulus Samosatenus, eiusq; hæresis.
* Ruff. c. 24.
Synodus contra Paulum.
Firmilianus, Gregorius, Athenodorus, Helenus, Nicomas, Hymenæus, Theotecnus, Maximus, præcipui Patres, qui Synodo interfuerunt.
† Ruff. c. 25.
* Hic Ruff. multa de Gregorio inseruit, quæ textus Eusebij non habet.
Dionysio succedit Maximus.

Claudius Imperator anno Domini 271. Aurel. Impera. anno Christi 271. Huc refer. Nicephori ca. 28. li. 6.

Quonam pacto Paulus à quodam Malchione presbytero reprehensus, abdicatus sit. *CAPVT XXIII.*

GAlienus vbi quindecim annos integros gubernasset, Claudius Imperator designatus est. Iste biennio percurso, Aureliano tradit imperium. Cuius temporibus, Paulus dux & author erroris, qui Antiochiæ grassabatur, in postremo concilio episcoporum numero propè infinitorum, contra eum conuocato, sui erroris & peregrinæ opinionis perspicuè conuictus, & omniũ iam consensu palam condemnatus, ab vniuersa & catholica Ecclesia, quæ sub cælo est, penitùs exturbatus fuit. Ex quib⁹ Malchion in primis, schola humanioris literaturę, quæ erat Antiochiæ, magister, vir cùm in alijs disciplinis disertus, tũ in sapientiæ studio eximius, ac propter singularem fidei in Christum ingenuitatem presbyterij munere in illa ecclesia donatus, cum velut integumentis dissimulationis euoluens, acriter coarguit. Iste enim disputationem contra illum instituens (quam id temporis à scribis celeri manu exceptam, & hucusque reseruatam scimus) hominem animo veteratorio præditum, & fraude plenum, solus præ cæteris relegendi vim habuit, & tanquam omnium oculis subijciendi.

Ruff. ca. 26.
Malchion presbyter Paulum Samosat. disputatione conuincit.

De episcoporum contra Paulum epistola. *CAP. XXIIII.*

Huc refer Nicephori cap. 27. 29. 30. lib. 6.

OMnes igitur episcopi & pastores, qui in concilio suprà commemorato erant conuocati, vnam communi consensu epistolam ad Dionysium episcopum Romanum, & ad Maximum Alexandriæ ecclesiam procurantem, nominatim conscripserunt: cuius exemplaria ad omnes prouincias miserũt. In qua quidem epistola & suum studium, ac diligentiam in ea re positam omnibus declarârunt: & peruersam Pauli hæresim, argumenta in ea refutanda, quæstiones quas ei proponebant, omnem prætereà hominis vitam & mores dilucidè exposuerunt. Eorum igitur voces ex ea epistola petitas, in præsentia memoriæ & posteritatis causa persequi, præclarum fortasse & commodum videbitur.

Episcoporũ literæ de Paulo conuicto & eius hæresi damnata, ad Dionys. Rom. & Maxim. Alexandr. episc.

Dionysio, Maximo, & omnibus vbique in orbe terrarum collegis, episcopis, presbyteris & diaconis, & vniuersæ ac catholicæ sub cælo Ecclesiæ: Helenus, & Hymenæus, & Theophilus, Theotecnus, & Maximus, Proclus, Nicomas & Aelianus, Paulus, Bolanus & Protogenes, Hierax & Eutychius, Theodorus, Malchion & Lucius, & reliqui omnes episcopi & presbyteri & diaconi, qui ciuitates & regiones finitimas apud nos incolunt, & Ecclesiæ Dei, quæ apud nos sunt, dilectis fratribus in Domino,

Salutem.

A

Dionys. Alexandr. vt egerit cũ Paulo.

Vt iterum Firmilianus Cappad. episcop.

Firmiliani mors.

Istis paulò post hæc subiungit: Scripsimus epistolas ad episcopos, qui longiore locorũ interuallo à nobis distabant: eosq; obsecrauimus, vt ad hanc lethalem & perniciosam doctrinam curandam accederent: vtpotè ad Dionysium episcopum Alexandriæ, & Firmilianum episcopum Cappadociæ, homines beatos & fœlicis cõmemorationis. quorũ alter, Dionysius scilicet, quanquam neq; ad erroris ducem separatim scribere, neq; omninò eum salutare dignatus est, ad vniuersam tamen ecclesiam Antiochiæ epistolã misit: cuius exemplar huic nostræ epistolæ subiunximus. Alter autem, nempè Firmilianus, bis huc accessit, & ea, quæ à Paulo innouata erant & excogitata peruersè (quemadmodũ cùm nos, qui aderamus, & scimus & testificamur: tum alij complures, qui eiusdem rei nobiscum conscij sunt) coràm eruditè certè refutauit. Vnde cum Paulus sententiam se mutaturum fuisset pollicitus, iste fidem illi adhibens, & spem animo concipiens, causam controuersiamq; sine vlla verborum contumelia commodè fore compositam, eã ad tempus distulit: & ita ab illo, qui & Deum suum negasset, & Dominum, & fidem, quam antè habuerat, minimè conseruasset, dolo deceptus fuit. Firmilianus ergo (vtpote qui iam de impia eius prauitate, qua Christum Deum pernegauerat, satis fecisset periculi) cum esset rursus Antiochiam peruenturus, & ad Tarsos vsque perrexisset, intereà loci dum nos conueniremus, dum illum accerseremus, dum eius expectaremus aduentum, extremum vitæ diem obijt. Posteà in eadem epistola Pauli vitam, quomodo instituta fuerit, quo pacto morata, his verbis describunt: Quoniam Paulus, relicto Ecclesiæ canone, ad adulterinam deprauatamq; doctrinam se transtulit, eius res gestas, cũ sit extra Ecclesiæ fines eiectus, nihil attinet disquirere: neq; quòd antea indigentia & mendicitate oppressus, neq; quòd à parentibus opum aut facultatis nihil omninò nactus, neque quòd arte aut instituto aliquo quicquam adeptus, iam ad maximam diuitiarum affluentiam peruenerit: idque ex nefarijs sceleribus, sacrilegijs, & muneribus, quæ à fratribus iniuria affectis (quos se adiuturum pollicitus, callidè ludificatus est) cũ flagitando, tum eorum animos ad aliquid sibi largiendum impellendo, per fraudem extorserat: & ita, dum quæstum pietatem ducebat, eorum liberalitate, qui litibus implicati tenebantur, quique quò ab aduersariorum calumnijs liberarentur, ad dandum valdè erant propensi, nequiter abusus est. Neque commemorare opus est, quo pacto se insolenter extulerit, & secularium honorum gradus sibi assumpserit, seque arroganter in ijsdem gesserit, & ducenarius potius quàm episcopus nuncupari voluerit, & per forum volutarit, & modò epistolas legendo, modò quid illis responsi daretur præscribendo, magna satellitum turba, partim cum antecedentium, partim subsequentium stipatus, superbo gradu palàm incesserit: adeò vt propter intolerandum eius fastidium, & nimiam animi elationem, fides nostra grauem inuidiæ notam, odiumque permagnum subierit. Neque necessum est dicendo persequi, illius præstigias in concilijs ecclesiasticis vsurpatas, quas falsæ gloriæ vmbras consectando, & varias ineptiarum species aucupando, & imperitiorum mentes eo pacto in sui admirationem traducendo, callidè excogitauit: neque qua ratione sedem & thronum sublimen sibi parârit, eumq; non vt Christi discipulum decet, sed vt mundi principes solẽt, † secretum & separatum habuerit, nomine suo appellârit, femur in eo sedens manu percusserit, calcibus aliquando ipsum pulsarit: & qui, cum eum audirent concionantẽ, non laudibus extollerent, non (vt in theatris fieri solet) se agitationibus, quo illi applauderent, in orbem versarent, non more gladiatorum & muliercularum, quos apud se habebat, inconcinnè ei acclamarent, & quasi tripudijs gestirent: sed vt in domo Dei par est, modestè moderateque auscultarent, eos grauiter increpârit, & verbis contumeliosis exceperit: neque quomodo in verbi Dei interpretes, qui è vita excessissent, dum in hominum frequentia palàm prædicaret, petulanter & importunè debacchatus fuerit: & non tanquam episcopus, sed tanquã sophista & præstigiator de seipso magnifica verba iactitârit. Porrò quid vobis in memoriam reuocemus, quemadmodum psalmos & cantus, qui ad Domini nostri IESV Christi honorem decantari solent, tanquã recentiores, & à viris recẽtioris memoriæ editos, exploserit: & in media ecclesia, solẽni Paschatis die, mulieres, quę inanes cãtilenas (quas

B

Pauli Samosateni vita et mores.

Ducenarij temporib. nostris similes esse videntur Cancellarij, quantũ Scotus asserit de insignibus magistratuũ. Fit eorũ mentio in L. Matriculã de agente in rebus cod. lib. 12.

† σήκρητον, vnde Secretarij, & à secretis dicũtur.

Paulus Eccle. [illegible]

A (quas si quispiam audiret, planè exhorresceret) in ipsius laudem funderent, patârit? Aut quid vobis exponamus ea blasphemiarum genera, quæ episcopos & presbyteros, qui agros & ciuitates finitimas incolebant, quo illi blandirentur, in concionib. suis ad populum habitis, loqui permiserit? Nam nullo modo confiteri voluit (vt aliquid iam antè obiter inseramus, quod pòst dicetur apertius: neque id nostris verbis solum confirmabitur, sed multis & varijs locis Commentariorum ipsius, quos ad vos misimus, & maximè vbi asserit Christum terrenũ esse, & humi natum, perspicuè ostendetur) filium Dei è cælo descendisse. Sed qui in istum Paulum impium ipsorum magistrum cantus recitabant, & palàm apud populum laudibus efferebant, eum angelum dixerunt, è cælo demissum. Atque ista fieri non prohibuit: sed cùm in ipsum impudenter dicebantur, insolens & fastidio tumidus adfuit. Præterea quid est cur literis prodamus, ascititias illius mulieres (quas † συνεισάκτους Antiocheni appellãt) & mulieres etiam presbyterorũ & diaconorũ suorum, quorum non hoc peccatum solum, sed alia propè insanabilia, cùm eorundem conscius esset, exploratéq; cognita haberet, callidè occultauit, quo illi ita ipsi obærati astrictique, dum sibi ipsis metuebant malè, scelerum quæ ille vel verbo vel factis consciuisset, reum agere non aliquando auderent, quinetiam ipsos magnopere locupletauit: & propterea apud illos qui talium rerum cupiditate incendebantur, in magna gratia & admiratione fuit. Atque vt hoc pro certo habemus cognitum, fratres in Christo dilecti, non episcopum modò, sed sacerdotium etiam vniuersum, populo omnium bonorum operum & rectè factorum exemplar esse debere: sic illud minimè ignoramus, permultos ab ista mulierum in suam societatem asciscendarum ratione & modo, pietate penitùs excidisse: alios autem venisse in suspicionem flagitij. Quare licet aliquis hoc daret, eum nihil lasciuiæ aut petulantiæ in illas admisisse: suspicio tamen, quæ ex eiusmodi re oriri solet, sedulò cauenda fuisset, ne fortasse alicui esset offensioni, alios autem ad se imitandum impellere potuisset. Quo pacto enim alium aut reprehendere poterat, aut admonere vti deinceps se mulieris consuetudine abstineret, diligenterque caueret ne eius illecebris (sicut scriptum est) laberetur in turpitudinẽ: qui vna repudiata, duas ætate florentes & aspectu perliberales ac venustas secum habuit? quas, si quopiam fortè iret, circumduxit vnà: idq; delicias consectando, quibus cæcam animi libidinem extra modum explere laborauit. Quibus de causis tametsi omnes intra se grauiter lamẽtati & conquesti sunt, eius tamen potentiam & quasi tyrannidẽ ita extimuerunt, vt eũ

B accusare omnino non auderent. Sed ista vitia, vt diximus, in homine sensu recto & fide catholica imbuto, & vnà nobiscum in fidelium numero habito, possent corrigi: & ab illo, qui nefario errore Artemonis (quidni enim patrem eius, vnde hæresim suam hausit, vobis significemus?) abductus, mysterium fidei ac religionis nostræ prodiderit, nefarijsque conuicijs affecerit, non necessum arbitramur illarum rerũ rationes reposcere. Tandem in ipso calce epistolæ hæc addunt: Istum igitur tam Deo aduersarium, tamq; contumacem, eramus coacti Ecclesia & congregatione fideliũ indicere excludereq;: & alium episcopũ, qui huic ecclesiæ catholicæ præesset, in eius locũ substituere: vnde Domnum, diuina certè (vt putamus) prouidentia designauimus, Demetriani hominis felicis cõmemorationis (quippe qui hanc ecclesiam ante hunc præclarè rexisset) filium: omni genere virtutum, quæ episcopum decent, exornatum. Ac vos de eius electione per epistolam certiores fecimus, vt illi scribatis, & ab eo[a] literas accipiatis communionis. Paulus autem ad Artemonem literas scribat: & si qui Artemonis partib. faueant, cum eo deinceps communicent. Atq; hæc hoc loco sint à nobis collocata. Vbi Paulus igitur simul cum orthodoxa fide episcopatum amisisset, Domnus (vt dictum est) ministeriũ ecclesiæ apud Antiochiã suscipit. Verùm cùm Paulus ex episcopi domo, eius ecclesiæ propria, exire nollet: Imperator Aurelianus de ea re rogatus sententiã, sanctissimè quid esset agendũ decreuit. Præcepit enim, vt domus ecclesiæ illis tribueretur, quib. Christiani Italiæ & vrbis Romæ episcopi per literas tribuendã præscriberẽt. Sic demum Paulus, de quo docuimus, cũ summo dedecore secularis imperij ac potestatis authoritate ab Ecclesia penitùs extruditur. Quo quidem tempore talem, & tam benignè erga nos animatum, se Aurelianus declarauit.* Verùm tempore sui imperij progrediente, aliena opinione & propè contraria de nobis concepta, quibusdam iam consilijs impulsus fuit, vt persecutionem contra nos cieret. Creber de hac re apud omnes sermo ferebatur. Sed tamen iam iam propè dixerim, Aurelianum, cùm literas contra nos compositas manu subscriberet, diuina vltio subitò occupauit: quæ cùm brachiorum commissuris eneruatis, illũ ab instituto repressit: tum omnium oculis clarè & manifestò spectandũ subjecit, quomodo mundi principib. ne minima quidẽ data sit facultas aliquid cõtra Christi ecclesias moliẽdi, nisi præpotens Dei manus, diuino suo & cælesti iudicio, temporib. quibus

† συνεισάκτους Ruffinus in Canonibus Nicenæ Synodi ecclesiast. historiæ lib. 10. c. 6. extraneas mulieres vertit. Sicuti etiam extraneæ dicuntur in L. eũ qui, Cod. de episcop. & Cler. Sunt aũt neque vxores, neque cõcubinæ, sed tertij cuiusdã generis mulieres, quas secũ viri ecclesiastici, non creandæ sobolis, neque libidinis gratia, sed pietatis studio fouere solẽt. De quibus extat præclara homilia Chrysostomi. Vide Greg. Theolog. cõntra συνεισάκτους, ad virgines Deo dicatas.

* Euseb. in Chron. Aurelianũ cũ aduersum nos persecutionẽ mouisset, fulmẽ iuxta eum comitesq; eius ruit, ac nõ multo post inter Constantinopolim & Heracliam in Cenophrurio viæ veteris occiditur: de hoc vide c. 24. 25. infra ad Sanctorũ cætum.

συνεισάκτοι mulieres.

Episcopum et sacerdotẽ populo exẽplar bonorum operum esse debere.

Artemonis error.

Domnus episc. Demetriani episc. F.

a Litera communionis. vide Can. 1

Pauli extrãmunicatio.

Aurelianus Imp. Christianis infensus.

Persecutio nona in Christianos mota anno Christi 278. Aureliani 5.

Principib. mũdi quatenus seruire contra ecclesiã liceat.

quibus

quibus Ecclesiam probare decreuerit, istud disciplinæ & castigationis causa perfici & A expleri permiserit. Cùm Aurelianus sex annos imperium gubernasset, succedit Probus. Qui cùm totidē annos idem munus obijsset, Carus vnà cum filijs Carino & Numeriano Rempublicā capessit. Rursus, hisce non triennio integro imperij admistratione perfunctis, summa rerum & imperij [a] Diocletiano, & illis qui post eum in regendi societatē cum illo asciti erant, delata fuit. Quorum temporibus grauis contra nos incendebatur persecutio, & eodem momento violenta ecclesiarum euersio facta est.* Quoniam paulò antè, vbi Dionysius Romæ ecclesiæ ministerium nouem annis procurauerat, episcopatu potitur Fœlix.

Imperatores. Probus Imp. Carus Imp. Carinus & Numerianus Imp.
a Diocletianus Imp anno Christi 287.
Felix episc. Rom.
** Ruff. c 27.*

De Manichæorum heretica prauitate, quæ tum primùm inceperat CAP. XXV.

De Diocles. ac cæteris Imp. illis, vt & de superioribus omnibus, vide cōpēdio Cuspinianū.
b Manes, eiusque heresis.

Huc refer Nicephor. ca. 31. 32. lib. 6. Vide Epiphan. hær. 66. lib. 2. tom. 2. Vide Socrat. lib. 1. cap. 17.

EOdem tempore [b] Manes quidā mētis insania exagitatus (cuius nomen errori dæmoniaco, qui ab eo oriebatur, nō inscitè respondit) ipso satana Dei aduersario hominem ad multorum perniciem subornante, sincerum rationis iudicium euertere, & tanquā armis oppugnare laborauit: & sicut vita, oratione & moribus barbarus, sic natura dæmoniacus & furiosus fuit: vnde his rebus mirè conuenientia animo instituens, ipsius Christi formam ac personam induere conatus est. Interdum autem Paracletum & Spiritum sanctum ipse se prædicauit, & ista rabie fuit ac furore nimium inflatus: interdum ad exemplum Christi duodecim discipulos, cōsortes suæ nouæ & inauditæ prauitatis, delegit. Falsa & impia dogmata ex infinitis errorib. qui iam olim extincti fuissent, in vnū conferciens, & de Persarum regione in istas orbis partes transferēs, tanquā venenum quoddā mortiferū apud nos euomuit. Ex quo fonte impium Manichæorum nomē ductum est, & apud multos adhuc viget.

Manichæi.

De viris Ecclesiasticis qui ea tempestate celebres erant: & quinam ex ipsis vsque ad Ecclesiæ depopulationem superfuerunt. CAPVT XXVI.

Huc refer Nicephor. ca. 34. 35. 36. 37. lib. 6.

Felix Pont. Rom. Eutychianus. Gaius.

TAlis igitur causa extitit commenticiæ illius doctrinæ & erroris, qui temporibus suprà demonstratis in lucē prodijt: quib. quidem temporib. cùm Felix quinquennio Romanā rexisset ecclesiā, Eutychianus eius capessit locū. Iste non decē mensibus ad exitum plenè perductis, Gaio, qui nostra viguit memoria, cleri ministerium reliquit. Cui, cū quindecim annos illud munus ad B ministrasset, à Marcellino successum est. Cuius temporib. persecutio suprà demōstrata (in qua ipse martyrio occubuit) exorta est.* Per id tēporis episcopatum Antiochiæ, post Domnum mortuū, obtinuit Timæus: cui Cyrillus, qui nostra vixit ætate, successit: cuius temporib. Dorotheum dignitate sacerdotali tum Antiochiæ donatum, virum sanè disertum, cognouimus. Hic in sacris literis exquisitè eruditus fuit: linguæ Hebraicæ diligētem nauauit operā, adeò vt scripturas Hebraicas sciēter posset intelligere. Erat honestis ac liberalib⁹ parentibus prognatus, humanioris literaturæ neutiquā expers: eunuchus reuerà natus, vti illum Imperator propter incredibilē eius naturā, in suā familiā asciuerit, & præfectura purpuræ tingendæ, quę apud Tyrum est, honorificè donarit. Istum nos Scripturas in ecclesia non incōmodè explicantē audiuimus. Cyrillo vita defuncto, Tyrannus ecclesiæ Antiochiæ episcopatum assequitur: quo illo officio fungente, bellum ad ecclesias expugnādas susceptum vehementer exarsit. Laodicensis ecclesiæ gubernationē, post Socratē Eusebius obtinuit, ex vrbe Alexādria oriundus. Causa autē eius à patria profectiōis, erat cōtrouersia illa de Paulo Samosateno suscepta: cuius gratia in Syriā profectus, ab illis qui ad religionē Christi propagandā omne suum studium cōferebant, ne domum reuerteretur, prohibitus fuit. qui quidē (sicuti ex verbis Dionysij, de eo à nobis suprà citatis, facilè licet cognoscere) præ cæteris præstantib. nostri tēporis viris, tanquā preciosus quidā pietatis thesaurus extitit. Anatolius genere etiā Alexandrinus post illum creatur episcopus, bonus (vt aiunt) boni viri successor. Qui cùm ob eloquentiam, tum ob doctrinā humaniorē, & cognitionē philosophiæ, inter homines nostri tēporis, qui erāt spectatissimi, facilè principē locum obtinuit: quippe in Arithmetica, Geometria, Astronomia, & disserendi facultate, in contēplatione & perspicientia naturæ, in oratorū quoq; disciplinis venerat ad summū. quarum rerū gratia, fama est, ciues Alexādriæ, eū illi ludo, in quo Aristotelis doctrina docebatur, magistrū præfecisse. Ac tametsi in obsidione Alexādriæ, cùm ibi magna esset † frumenti inopia, alias præclarè ab eo res gestas penè infinitas commemorant, vtpote qui singularem dignitatis prærogatiuam præ cæteris magistratibus ab omnib. ciuibus adeptus fuisset: tamen exempli causa, hanc vnam solùm hoc loco citabo. Fertur cùm frumentum illis diu obsessis deesset, ita vt fames quæ in vrbe grassabatur, multò magis intolerabilis, quàm hostium impetus,

Marcellinus.
** Ruff. c. 28.*
Timæus.
c Cyrillus.
Dorotheus.
Tyrānus episc.
Socrates.
Eusebius Alexandrinus.
Anatolius episcop.
Bruchium Alexandriæ obsessum.
Alexandriæ obsidio.

† Vide Castigationes nostras Græcas pag. 81. lat. 2. lin. 26.

A qui iam extrinsecus premebat, existeret: hunc quē dico, cùm huic interesset calamitati,
tale quoddā remedium illis proinde inuenisse. Cùm altera pars ciuitatis cum exercitu
Romano societatē belli gerendi coiuisset, & propterea obsidione nō vexaretur, Euse-
bium fortè inter eos qui minimè erāt obsessi versantē (adhuc enim ibi habitabat, inque
Syriā minimè demigrauerat) & magnū decus nomenq́; celebre etiā à duce Romani ex-
ercitus consecutū, de his qui fame illius obsidionis tēpore interierunt, per internunciū
Anatolius certiorē facit. Eusebium aūt, cùm hoc intelligeret, à duce maximi beneficij
loco postulasse, vti illis qui vellent se ab hostibus ex vrbe ad eum sua spōte recipere, vitā
ac salutem daret. Quem quidem, petitione, vt voluit, impetrata, Anatolio significasse.
Hunc aūt, nuncio ab Eusebio accepto, senatum Alexandrinorū coegisse: ac primùm po-
poscisse ab illis, vt cum Romanis amicitiā iungerent. Quo quidē sermone vbi illos gra-
uiter cōmotos videbat, dixisse: At huic, quod iam dicā, vos neutiquā refragaturos arbi-
tror: illis qui in hac dimicatione vidētur minimè esse necessarij, minimeq́; vobis vtiles
(vt anus, infantes, & senes) liberā è portis ingrediendi potestatē, quò velint, faciatis, con-
silium est. Quid enim istos iamiā propè morituros, apud nos ipsos cōtinemus? Quid mo
dò mancos, & corporib. mutilatos, peneq́ue exhaustos, fame opprimimus? Viros so-
los, & iuuenes viribus valentes alere oportet: & frumentum, quod necessariū est, his qui
ad ciuitatis propugnationē accōmodati sunt, congerere. Quib. rationibus cū senatum
in suam sententiā adduxisset, ipsum primum assurgentem suffragium tulisse, vt omnis
multitudo, siue virorum, siue mulierum, quæ ad rē militarem parum esset idonea, à ci-
uitate liberè excederet: quoniā si manerent, ibiq́; cum magno ciuitatis morarentur in-
commodo, nullā salutis spem illis (quippe fame viderentur perituri) esse omnino reli-
ctam. Cui sententiæ cùm à cæteris omnib. qui aderant in senatu, esset assensum, parum
aberat quin omnes qui obsidione cingebātur, seruasset incolumes: atq; in primis, vt qui
erant Christiani, deinde vt alij cuiusq; ætatis, qui ciuitatē incolebant, salui aufugerent,
diligenter prouidit. vnde nō solùm, quib. senatus decreto potestas facta erat ex vrbe ex-
eundi: verùm etiā sub eorum nomine, alij ferè infiniti vestitu muliebri clanculum in-
duti, noctu, illius prouisione, è portis egressi sunt, & ad Romanorum exercitum confu-
gerunt: vbi illos omnes Eusebius benignè excipiens, more patris, aut medici, longa ob-
B sidione debilitatos, omni prouidentia & curatione in integrum restituit. Duobus eius-
modi pastoribus ecclesia Leodicensis (quorum alter alteri deinceps ordine proximè suc-
cessit) diuina prouidentia potita est: qui post bellum à nobis iam demonstratum, ab vr-
be Alexandrina eò demigrârunt. Quanquam verò non multi libri ab Anatolio erant e-
laborati, totidem tamen ad nos peruenerunt, vnde cùm eius eloquentiam, tum multi-
plicem cognitionem licet animaduertere: idq́; in illis potissimum, in quibus ea quæ de
Paschate ab alijs ante decreta fuissent, explanauit: ex quibus libris necessarium putaui
ista verba, è Canonibus de Paschate ab Anatolio in iisdem libris conscriptis petita re-
„ censere. In primo anno, hoc festum nouilunium primi mensis occupat: quod est cir-
„ culi decem & nouem annorum principium. quod secundum Aegyptios est, vigesimo
„ sexto die mensis Phamenoth: secundum Macedonum menses, vigesimosecundo Dy-
„ stri: sed vt Romani numerant, ad vndecimum Calendas Aprilis. In vigesimosexto
„ die Phamenoth, qui suprà positus est, sol reperitur non modò primam signorum in-
„ trasse sectionem, sed iam quartum diem in ea peragrasse. Istam sectionem primam,
„ duodecimam partem, æquinoctium, mensium principium, caput circuli, planetarum
„ cursus reciprocationem appellare solent. Ea autem sectio, quæ istam proximè antegre-
„ ditur, mensium extremitas, sectio duodecima, pars duodecima, vltima, finis ambitus &
„ conuersionis planetarum dicitur. Quapropter qui principium primi mēsis in illo vige-
„ simosexto die Phamenoth esse putant, ad decimumquartum diem proximè secundum
„ illum, festum Paschatis celebrandum statuunt, eos vehementer errare dicimus. Neque
„ est hæc nostra sententia: sed ab antiquis Iudæis ante Christum cùm sic decretum fuit,
„ tum ab illis in primis obseruatum. quod ex Philonis, Iosephi, Musæique verbis licet co-
„ gnoscere. Neque ex his solum, sed ab alijs qui illis sunt vetustiores: nimirum duobus co
„ gnomento Agathobulis, præceptorib. illius eximij Aristobuli: iste ex Septuaginta inter
„ pretum numero, qui sacras & diuinas scripturas Ptolemæi Philadelphi, & eius patris
„ rogatu ex sermone Hebraico in Græcum conuerterunt, vnus fuit: qui etiam commen-
„ tarios in legem Moysis conscriptos iisdem regibus dedicauit. Isti scriptores, dum
„ quæstiones Exodi dissoluunt, aiunt omnes ex æquo, Pascha, siue διαβατήρια, id est, fe-
„ stum transitus, vernum æquinoctium, medio primo mense celebrare oportere: hoc-
„ que tempus esse primam sectionem cursus solis, siue cùm sol penitùs obierit signife-
„ rum, vt quidam illorum nominant, orbem. Addit eodem Aristobulus, quòd in festo
Pascha-

Anatolij consilio & ope Alexandrini Christiani seruati.

Obsessis fame laborantibus quid agendū.

Anatolij scripta.

Paschatis celebrandi tēpus ex Anatolio.

Agathobuli duo.

Aristobulus LXX. interpretum vnus commentatus est in Moysem διαβατήρια.

Aequinoctiales sectiones duæ.

Paschatis non modò sol, sed luna etiam necessariò debet esse in transitu sectionis æquinoctialis. Et cũ duæ sint æquinoctiales sectiones, verna altera, altera autumnalis (quæ ex diametro altera alteri opponuntur) cumq́; decimusquartus dies mensis ad vesperã festo transitus assignatus sit, luna semper soli ex aduerso consistet, sicut etiam in omnib. plenilunijs cernere licet. Sectionem igitur æquinoctij verni sol, luna autem sectionem æquinoctij autumnalis occupabit necessariò. Alia præterea non pauca ab illis memorata, partim probabilia, partim ratis & firmis demonstrationibus conclusa noui: quibus, Pascha & festum Azymorum omnino post ęquinoctium agendum, ostẽdere conatur. Verùm eiusmodi demonstrationum momenta, quæ ab illis peti possunt, missa facio: à quibus legis Mosaicæ velamen adeò penitùs ablatum est, vt iam de cætero aperta facie (vt ita dicam) Christum, Christique doctrinam & passiones perpetuò contemplentur. Sunt etiam quædam velut regulæ ac præceptiones in libro qui inscribitur Enoch, quæ declarant, primũ [b] mẽsem apud Hebræos circiter æquinoctium esse. [a] Anatolius porrò institutiones in Arithmeticam decem libris explicatas reliquit. Alia item extant eius opera, quę exempla otij pręclarè in Sacris literis ab eo collocati, & multę in eisdẽ exercitationis perspicua argumenta dãt. Hunc [c] Theotecn9, Cæsareę Palæstinarũ episcopus, per manus impositionem primus episcopũ ordinauit: qui cum successorem sibi post mortem, ad ecclesiæ suæ procurationem deligendum prouidit, vnaque cum illo ad aliquod temporis spacium ecclesiæ Cæsarienti præfuit. Verùm Anatolius, cum concilium Antiochiæ de Paulo Samasateno conuocatum, cum accerseret, ad Laodicensium vrbem aduentans, ibi, Eusebio mortuo, cõmorari à fratrib. coactus est. Anatolio exeunte è vita, postremus ante persecutionem illi ecclesiæ præficitur Stephanus: qui quanquam cũ propter philosophiæ cognitionem, tum propter reliquam liberalem eruditionem apud multos in magna admiratione fuit: tamen propter animum eius, quo erat erga sacram fidem haud satis syncerè affectus, non tantum laudis meruit: sicut tempore persecutionis progrediente (quod illum simulatorem, timidum & ignauum potiùs quã verum philosophum declarabat) perspicuè patefactum fuit. Et quamuis eius inconstantia ac leuitate, ecclesiæ illius status videretur ruina collapsurus: fuit tamen Dei omniũ Seruatoris clementia sustentatus. idq́; quia confestim Theodotus, vir sanè & reipsa, & proprio nomine (Theodotus, à Deo datus dicitur) illius ecclesiæ episcopus designatus, se verè episcopum demonstrauit. Nam vt in medicina quæ ad corporum curationem pertinet, sic in animorum morbis sanandis primas ferè tulit: humanitatis autem, morũ probitatis, clemẽtiæ, cõmiserationis & studij causa, quod in eos ostendit qui opem ab eo poscebant, facilè omnes superauit. In Sacris deniq; disciplinis multus erat ei visus, & crebra exercitatio. Sed de eo satis. Vbi Theotecnus episcopatum Cæsareæ Palæstinæ diligentissimè fuisset executus, mortemq́; oppetijsset, illud ministerium Agapio tributum fuit. quẽ maximum laborẽ in eo obeundo collocasse, & accuratissimam suscepisse prouisionem in populo gubernando, & maximè omnium quasi plena manu eos qui in egestate versabantur subleuasse, cognouimus. Cuius temporibus Pamphilum, virũ disertissimum, & ipsa vitæ ratione verum philosophum, in ea ecclesia presbyterij dignitate donatum accepimus. qui quidem qualisnam fuerit, & vnde ortus, non breui videtur explicatione posse aperiri. Singula igitur quæ ad eius vitam attinent, qua ratione institutus, cuius generis certamina pro varijs fidei confessionib. dum sæuiebat persecutio, pertulerit, & quali tandem corona martyrij redimitus sit, separato quodam libello, de eo disseruimus. Iste autẽ præ cæteris qui ibi versabantur, maximã omnium de se excitauit admirationem. Inter homines etiã nostræ ætatis rarissimos quidẽ, & singularis cuiusdam virtutis ex presbyteris Alexandrinis Pierium, ex præsidibus autẽ ecclesiarum Ponti Meletium episcopum cognouimus. Ac Pierius, cùm ob inopem admodum & egentẽ vitæ rationem, quã sua sponte susceperat: tum ob philosophorum disciplinas, quibus erat imbutus, satis spectatus & illustris fuit: in literarum quoq; diuinarũ cùm cognitione, tũ explicatione, in disceptationib. præterea cõcionibusq́; publicè in ecclesia faciendis supra modũ exercitatus. Meletius aũt quem homines eruditi μέλι τῆς ἀττικῆς, id est, mel Atticũ, ex nominis sui notatione nũcupabãt, talis certè fuit, qualẽ propter summã in omnibus reb. notitiã & cognitionem meritò perfectissimum dixeris. Ac propter singularem eius dicendi vim & virtutẽ, nemo illum satis abundè admirari ac suspicere poterit. At hoc fortasse illi natura quodammodo insitum aliquis dixerit: verũ eius in multiplici aliarum rerum experientia, in varia cuiusq; generis doctrina facultãtẽ, quis valet aliquando superare? Quòd aũt in omnib. sciẽtijs, quæ ad acumen rationis & disserendi subtilitatem spectant, cum artificiosè expolitus, tum disertè eloquens fuerit, si quis vel semel de eo fecerit periculũ, facilè credo cõcesserit. Virtutes porrò, quę magno cũ splendore

Enoch liber. Vide Hieron. in catal. Eccl. Scriptorum.
a Anatolij scripta.
b Mensis Hebræorũ primus circa æquinoctium.
c Theotecnus.
Stephanus Laod. episc.
Theodotus episcop.
Agapius epis.
Pamphilus presbyter, & martyr cuius vitã scriptis Eusebius.
Pierius presbyter Alexãdrinus.
Meletius episcop. Ponti, eiusque eruditio ac virtus.

A dore in eius vita elucebant, nō illis rebus erant vlla ex parte inferiores. Iste, persecutionis tēpore in fines Palæstinæ confugit: vbi eū ad septem annos integros plenè cognouimus. Hierosolymorum ecclesiæ ministerium post Himenæum episcopum, quē paulò antè demōstrauimus, Zambdas capessit. Paulò pòst, isto mortuo, Hermon, postremus eorum qui ante persecutionē nostra memoria ibi concitatā fuerunt episcopi, in sede illa Apostolica ad hoc vsq; tempus reseruata collocatus fuit. Postquam Maximus decem & octo annos episcopatu Alexandriæ post mortē Dionysij fuerat perfunctus, Theonas eius potitur loco. Quo tempore, Alexandriæ Achillas presbyterio, vnà cū Pierio, donatus, cœpit hominū fama celebrari. qui scholę sacratæ Christi fidei instituēdæ præfectus, in singulari ac planè rarissimo pietatis munere exequēdo nemini secundus fuit, & vitæ institutionisq; euāgelicæ modū atq; rationē ingenue excoluit. Post Theonā, cùm decē & nouem annis ecclesiam administrasset, in episcopatum Alexandriæ succedit Petrus. Hic duodecim annis continuis in eo officio fungendo cum summa dignitate inter primos floruit. Qui cū triennium prope ante persecutionis tempus in ecclesia illa gubernanda cōtriuisset, de reliquo vitam duriore exercitatione & magis seuera traduxit, & (vti omnibus constabat) ecclesiarū vtilitati omni cura ac studio prospexit. Ac propterea nono persecutionis anno, capite amputato, erat a Deo insigni martyrij corona donatus. Quoniam quidem seriem & rationem successionis Apostolorum & Episcoporum, ab ortu Seruatoris nostri vsq; ad euersionem & vastitatem ecclesiarum deductam, eāque iam ad trecentos & quinq; annos continuatam hactenus explanauimus: sequitur, vt deinceps certamina eorum qui viriliter & excelso animo pro pietate hoc nostro tempore dimicārunt, quam multa, quamq; grauia & acerba fuerint, ad posteritatis memoriam scriptis prodamus.

Zambdas episc. Hierosol. — *Hermon.* — *Theonas.* — *Achillas presbyter.* — *Petrus Alex. episcop.* — *Petri martyrium.* — *Epilogus superiorum librorum.*

SEPTIMI LIBRI FINIS.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE Palæstinæ, Ecclesiasticæ Historiæ Liber Octauus.

B

Qualis fuerit Ecclesiæ status ante præsentem persecutionem.

CAPVT I.

Huc refer Nicephor. ca. 2. li. 7.

QVONIAM Apostolorum successionem in septem libris superioribus exposuimus, deinceps in octauo, quem iam aggredimur, res nostris temporibus gestas, quæ planè explicationem non plebeiam quidem & vulgarem requirunt, literis ad posterorum memoriam accuratè prodere animus est. Itaque nostri sermonis inde ducetur exordium. * Quantū splendoris doctrina veræ pietatis in Deum omnium rerum gubernatorem, mundo per Christum patefacta, apud omnes homines, Græcos simul ac Barbaros, ante istam persecutionis tempestatem, quæ nostra ingruit memoria, obtinuerit, & quàm liberè inter eos prædicata fuerit, maius quiddā est, quàm quod nos nostra in dicendo tenuitate satis pro dignitate explicare possimus. Cuius rei argumēto esse poterit singularis Imperatorū humanitas, qua nostros tā benignè exceperunt, quib. quidem tùm prouinciarū præfecturas gratuitò impertierūt: tum propter incredibilē beneuolentiā, quam erga nostræ religionis professionē habebant, omni afflictatione & molestia, quā pro Dei amore homines Christiani solēt perpeti, eos penitus liberārunt. Quid de his attinet dicere, qui sunt in Imperatorū palatio magnā dignitatē adepti: deque ipsis Imperatorib. qui domesticis suis pro sermone diuino propagādo, & pia vitæ ratione degēda, ipsi velut inspectantes, copiā fecerunt liberè & ingenuè dicendi: atq; adeò suis ipsorū vxoribus, liberis & seruis, quasi palā de mira fidei libertate gloriādi exultandiq; potestatē permiserunt? Quos certè chariores habuerūt, & magis eximiè dilectos, quā reliquam seruorum turbā. vt Dorotheū illum, q preter cæteros erga illos & beneuolentiā summā ostendit, & fidē non minorē: ac propterea præ alijs qui magistratus & præfecturas in Imperio gerebāt, amplissimum honoris gradū adeptus est. vt Gorgoniū, qui non dissimili fama & celebritate enituit: vt alios nō paucos, qui propter

Ruff. proœ. — *Argumentum libri præsentis.* — *Ruff. ca. 1.* — *Ecclesiæ status ante persecutionem.* — *Imperatorū erga Christianos humanitas.* — *Christiani Imperatorib. grati.* — *Dorotheus.* — *Gorgonius.*

Dei verbum sunt parem cum illis dignitatem cōsecuti? Aut quid commemorem, qua A humanitate, cultu & beneuolentia, non illa quidem vulgari & contemnenda, prouinciarum præfecti & rectores, ecclesiarum præsides & episcopos, vt manifestò cernere licebat, amplexati fuerint? Aut quomodo quisquam conuentus illos infinita hominum turba frequentatos, multitudines in singulis ciuitatibus coactas, illustres hominum in templis concursus, poterit oratione explicare? Vnde cùm in antiquis illis ædificijs non satis loci haberent, ampliores ecclesias in vniuersis vrbibus, fundamentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis, erexerunt. Et quamdiu diuina & cælestis Dei manus populum suum, vtpote auxilium eius promerentem obtexit, suoque muniuit præsidio: tamdiu neque vlla hominum inuidia, quo minus istæ res vnà cum tempore indies maiores progressiones facerent, incrementoque & magnitudine augescerent, omnino potuit obsistere: neque vesanus ille & perditus dæmon, vel suo ipsius conatu eas in inuidiam rapere, vel hominum insidijs vlla ex parte impedire. Verùm cùm nos præ nimia quadam licentia in mollitiem delicatam, & dissolutam segnitiem essemus prolapsi, cumque alij alijs inuidere, maledictis insectari, & propè nos ipsi inter nos petulantibus linguis tanquam mutuis armis oppugnare, & casu aliquando verborum contumelias velut hastas vnus in alium intorquere, & præsides ecclesiarum alter alterius vires infringere, & populus in populum seditionem concitare occiperent: cumq; ficta & adumbrata sanctitatis species, quæ oratione nequit exprimi, & simulatio fronte occultata ad immensam quandam prauitatem serpsisset, diuina vltio, dum permagna adhuc Christianorū vbique versabatur frequentia, parcius, aliquando remissius & moderatius, vt solet, primò persecutione ex fratribus, qui militiam exercebant, inchoata, cœpit in nos animaduertere. Sed vbi, veluti sensibus orbati, & præstricti mente, nulla cura aut cogitatione incubuimus, vt diuinum numen in nos incēsum, beneuolum & placatum efficeremus: sed tanquam impij, nostras res à Deo nec curari, nec animaduerti arbitrati, alia vitia alijs aceruatim adiecimus: & pastores nostri depulsa repudiataque pietatis regula, dissidio & contentione inter se exarserunt: quinetiam nullas alias res præterquam discordias, minas, æmulationem, inimicitias & odium inter ipsos mutuò adaugere studuerunt: & animis ambitionis æstu incensis, tyrannorum more principatum obtinere laborârunt: tunc demum, iuxta illam [a] Hieremiæ sententiam, obscurauit in ira sua Dominus filiam B Sion, & deiecit de cælo gloriam Israel: non recordatus est scabelli pedum eius, in die iræ suæ: sed demersit Dominus omnem decorem Israel, & demolitus est omnes sepes eius. & sicut in [b] Psalmis propheticè prædictum erat, auertit testamentum serui eius, prophanauit in terra per ecclesiarum euersionem sanctuarium eius, & destruxit omnes sepes eius, posuit firmamentum eius formidinem: diripuerunt multitudines populi, omnes transeuntes per viam: & propterea factus est opprobrium populus vicinis suis. exaltauit enim dextram inimicorum suorum, & auertit adiutorium gladij sui, & non auxiliatus est ei in bello: destruxit eum ab emundatione sua, & sedem illius in terram collisit: minorauit dies temporis eius, & ad extremum perfudit eum confusione.

Templorum amplificatio. Conuentuū frequentatio.

Ecclesiam à persecutione liberatā quę mala consequūtur solita.

Persecutio decima in Christianos mota anno Christi 306. Deocletiani 19. *Anno Christi 3.. Veturius magister militum Christianos milites persequi cœpit ante decretum scilicet Deocletiani, idq; authore Maximiano, vt infra clarius declarat Eusebius.*

a Hierem. Thre 2.
b Psalm. 73. Psalm. 89.

De ecclesiarum demolitione. CAPVT. II.

Ista omnia mala erant nostris scilicet expleta temporibus, quando sacras ædes, precibus dicatas, è sublimi in solum fundamentis ipsis conquassatis deiectas: diuinas & sanctas Scripturas medio foro in rogum impositas: ecclesiarum pastores, hos in latebras hic illic secum ignominia abdentes, illos non sine dedecore prehensos, & ab hostibus ludibrio expositos oculis nostris aspeximus: quando iuxta aliam prophetæ sententiam, effusa est contemptio in principes eorum, & aberrare fecit eos in inuio, & non in via. Verùm non est nostrum oratione describere tristes illas calamitates, quæ ad extremum inuectæ fuerunt: quandoquidem neque discordias ante persecutionem inter eos commotas, neque absurdos & importunos conatus nostrarum partium esse putamus memoriæ commendare. Quocirca nihil amplius de illis scriptis prodere decreuimus, quàm vnde iustū Dei iudiciū in illos declaratum, perspicuè probare possimus. Neque propterea aut de illis qui persecutionis tempore animis propè ceciderunt, aut de illis qui omnino salutis suæ fecēre naufragium, suaq; sponte tanquam in profundum ingentium fluctuum gurgitem proiecti sunt, mentionem facere instituimus: sed ea sola in hanc historiam, res gestas generatim complectentem, includimus, quæ nobis ipsis primùm, deinde posteritati adiumento esse queant.

Templa vastata: sacri libri exusti: episcopi immaniter tractati.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 3.

Psal. 106.

Propositio huius libri octaui.

De

A

De modo eorum, qui in persequutione decertârunt. CAP. III.

Vide Nice. li. 7. c. 4. — Historiam Dioclet. vide hoc lib. infra ca. 26. 29. In vita Cōstant. lib. 2. cap. 48. Ad sanctorum cœtum, c. 25. Socrat. lib. 1. c. 1. apud Theodoritū, li. 5 c. 38.

Ruff. ca. 2. — *Initiū persecutionis Diocletianæ anno 3co.* — *Dyster mēsis.* — *Diocletianus cōtra Christianos edictum.* — *Edictum de 1. Templis. 2. Sacris libris 3. Cōfessorib. 4. Episcopis.* — * Ruff. ca. 2. — *a Edictum aliud.* — *5 Cogendis Christianis ad sacrificandum idolis.* — *b Varij Christianorū cruciatus & contumeliæ.* — *Calumniæ aduersus miseros*

IAm ergo deinceps sacra Martyrum certamina pro Dei verbo inita, summatim exponere pergamus. Anno Decimo nono imperij Diocletiani, mense Dystro (qui à Romanis Martius nominatur) cùm salutaris passionis Dominicæ festum iam pro foribus esset, omnibus in locis per Imperatoris literas palàm edictum fuit, vt tum deturbarentur ecclesiæ, soloque æquarentur: tum Scripturæ absumerētur igni: tum qui honorem fuissent adepti, de gradu turpiter deponerentur: tum priuati, si modo in professione Christiana perstarent, libertate penitus priuarentur. Ac primum edictum contra eos editum tale fuit.* Nō longo tempore pòst, alijs literis exeuntibus [a] mandatum est, vt omnes ecclesiarum præsides vbique gentium primum conijcerentur in vincula: deinde omnibus machinis adhibitis, idolis victimas immolare cogerētur. Tunc igitur inciderat tempus, cū, sicut plurimi qui ecclesijs præerant, libentibus animis verberibus grauiter cæsi, in Christi stadio luctati sunt: & in grauibus certaminibus præclarè obeundis, præclara sanè spectacula hominum oculis subiecerunt ad contemplandum: sic alij infiniti cōfestim animis præ formidine perculsi & attoniti, facilè eo modo impetu in illos facto, prorsus succubuerunt. [b] Ex cæteris autem quisque varia tormentorum genera alternis subijt: hic plagis toto corpore dilaceratus, ille excruciatus distortione membrorum, alius acutis & intolerabilibus nouaculis dilaniatus. Inter quos nonnulli erant, qui vix satis honestum vitæ exitum cō secuti sunt: alij itē, qui sine fructu certamē decurrerunt. Nam vt vnus infidelium violētia contrusus, & ad sacrificia illa nefaria impuraq; deductus, quamuis non immolârat, tamen perinde atq; si immolasset, liberè dimissus est: sic alter, quanquam non omninò appropinquauerat, neq; quicquam attigerat impuri, gentilibus tamen eum sacrificasse affirmantibus, tacitus eorum tulit contumeliam, seq; inde proripuit. Alius semiuiuus sublatus, velut iam mortuus proijcitur. Quidam prostratus humi, inq; numerum sacrificantium relatus, longinquo spacio pedibus abstrahitur. Alius vociferatus est, & magna voce contestatus, se hostias penitùs repudiare: alius salutaris Christi appellationis

B confessione gestiēs, se Christianum esse clamauit. Alter neq; immolasse, neq; se aliquādo immolaturum asseueranter affirmauit. Attamen isti etiam frequentibus satellitum ad eam rem delectorum manibus in os verberati, & ad silendum compulsi, in vultum quoq; & genas percussi, vi è medio extrusi fuerunt. Ita pietatis hostes omninò vel videri effecisse, quod animo intendebant, permagno æstimarunt.

De celebribus Dei Martyribus, quomodo omnem locum sui memoria repleuerunt, varijs pro pietate coronis receptis. CAPVT IIII.

Vide Nice. lib. 7. ca. 3. Ad integrū tractatū de martyrib. sub Dioclet. eiusq; consortib. coronatis, refer huius libri proxima, ca. 20. & li. 9. c. 5. His coniūge ob temporis congruentiam eos, qui in Persia coronati sūt sub Rege Sapore, apud Sozom. lib. 2. ca. 8. 9. 10. 11. 12.

† Ruff. c. 4. — *In Christianos militiam exercentes primū grassari cœptū etiā ante Diocletiani edictū authore potissimū Maximino, vt infra patet, cap. vlt. hoc lib. & in vita Cōstantini lib. 1. cap. 49. 50.* — *c Christianorū militū pietas & constantia.*

VErùm cōtra sanctos Martyres, quorum res gestas nullo dicendi genere satis accuratè explicare possumus, isti perditi infidelium conatus neutiquam ex animi sententia processerunt.† Infinitos enim videre licebat, qui admirabile studium & propensionem animi pro vero Dei omnium fabricatoris cultu & religione declarârunt: idq; non ex eo tempore solùm, quo persecutionis ardor erat contra omnes Christianos incensus, sed longè ante etiam, cum adhuc pax tranquilla in Ecclesia vigeret. Nam paulò ante illud tempus, cum qui imperij dominatum & potentiam occupabat, esset tanquam è graui & temulento sopore excitatus, atq; adeò tempore inter Decium & Gallum interiecto, clàm & ex occulto primùm in ecclesias Dei inuaderet, non quasi aceruatim contra nos bellum suscipiendo: sed eos solos, qui in exercitu Romano militiam exercebant, pedetentim adoriendo (nam si primùs cum illis concertans, superior fortè discederet, reliquos ea ratione facilè posse capi putabat) permultos eorum, qui in militia versabantur, cernere potuisses, qui lubentib. animis vitam tenuem & abiectam amplexari maluerunt, quàm pietatem & cultum erga Deum vniuersarum rerum opificem aliquando denegare. Vbi autem dux, quisquis tandem ille fuerit, iam tum primùm contra eos, qui ex nostris in exercitu Romano militabant, persecutionem excitauerat: & illos ab alijs militibus, in quorum numerum relati erant, segregauerat, seiunxeratq;: & liberam optionem dederat, vel honoris perfruendi, si edicto obsequerentur, vel eiusdem amittendi, si resisterent: multi admodum, [c] qui veri regni Christi milites erāt, nulla mora interposita, fidei in eum confessionem, falsæ & adumbratæ gloriæ, qua in mundo fruerentur, sine vlla dubitatione prætulerunt. Inter quos iam, licet numerus perexiguus (quandoquidem dux lentius & mode-

ratius adhuc in nos tendebat insidias, & paucorum admodum sanguinem fundere aggrediebatur, propterea, quòd multitudo Christianorum illum, vt erat verisimile, deterruit, & animum eius ne bellum contra omnes simul concitaret, retardauit) licet inquã numerus perexiguus, vnus tamen & alter, non modò dignitatem amittere, sed mortem etiam pro veræ pietatis defensione oppetere voluerunt. At postquam apertius rem erat aggressus, nulla oratione aut dicendi vi explicari potest, quot & quàm insignes Christi martyres, his qui ciuitates quasq; & regiones incoluerunt, oculis cernere licuisset. A

De his, quæ Nicomediæ acciderunt. CAPVT V.

Ruff. ca. 5.

Edictũ publicè propositũ, à quodam Christiano discerptũ. qui primus proinde martyrium subijt.

Huc refer Nicephori ca. 5. lib. 7.

SImulatque edictum contra ecclesias Christi editum, in Nicomedia propositum erat, vir quidam nõ obscurus & ignobilis, sed (vt hominũ fert opinio) longè illustrissimus, incredibili amore erga Deum, & ardenti fide incitatus, ocyus prodijt in mediũ: & illud in aperto & publico loco affixum, tanquam profanum & maximè impium, manu auellens dilacerat: idque, cùm duo ex imperatoribus in ciuitate adessent. quorum alter ætate præ ceteris prouecta, primum imperij gradum, alter quartum ab eo obtinuit. Atqui iste primus martyrum, qui tum occubuerunt, ad hunc modum eximiè nobilitatus, taliaq; cruciamenta perpessus, qualia erat verisimile eum, qui fuisset in eiusmodi facinore deprehensus, subiturum, tum constanti & virili animo, tum pacato & tranquillo, ad extremum vsque spiritum constitit.

De ijs, quæ in aula Imperatoris acciderunt. CAP. VI.

Ruff. cap. 6.

Aulicorũ Dorothei & sociorum constantia, in martyrio Alexandriæ.

Huc refer Nicephori ca. 5. lib. 6.

EX omnibus, qui vnquam vel apud Græcos, vel apud Barbaros, propter animi magnitudinem illustres & hominum sermone celebrati sunt, nullus cũ diuinis & eximijs nostri tẽporis martyribus Dorotheo & suis sodalibus, imperatorum ministris, comparari potest: qui quidem cùm summum honorẽ apud Dominos adepti fuissent, & amore essent apud illos liberis proprijs & ingenuis non inferiores, probra & afflictationes pro pietate corporibus impositas, noua & multiplicia mortis genera contra ipsos excogitata, splendidiores reuera existimârunt diuitias, quàm gloriam, quàm delicias quibus hominum vita soleat diffluere. B Mortem igitur vnius ex illorum numero qualis fuerit, commemorare placet, eamq; lectoribus spectandam relinquere: vt inde, quæ reliquis etiam eius sodalibus contigerint, animaduerti possint. Quidam illorum in ciuitate suprà commemorata, coram Imperatoribus, quos diximus, in medium adducitur: qui cum iussus idolis immolare, omnino recusaret, mandârunt nudum in sublime tolli, ac flagellis eò vsque toto corpore dilaniari, quoad supplicio euictus, etiam animo inuito, quod erat imperatum, præstaret. Sed vbi ista perpessus, constans & immutabilis persisteret, de reliquo ossibus eius iã carne denudatis, acetum sale permistum in corporis membra cruciatu attenuata, & propè contabefacta infuderunt. Atque vt istos dolores protriuerat, & veluti pedibus cõculcârat, inde craticula & ignis vnà in medium trahuntur, & reliquiæ eius corporis tanquam carnes ad comedendum paratæ, ignis incendio, non raptim, vt breui è vita decedens omni dolore liberaretur, sed paulatim absumptæ fuerunt. Neque qui eum imposuerant in rogum, etiam post tot tamque grauia cruciamenta ei vllum respirandi locum dare in animo habebant, nisi prius ipsorum imperata facturum annueret: sed ille proposito suo mordicùs adhærescens, victor in tormentis animam efflauit. Tale vnius regiorum famulorum Martyrium extitit, appellatione sua (Petrus enim nominatus fuit) reuera dignum. Cæterorum autem sociorum eius martyria, quæ non inferiora sunt, quò orationis terminemus modum, missa in præsentia faciemus. Tantùm autem exponemus, quo pacto Dorotheus & Gorgonius vnà, alijq; non pauci ex imperatoris familia: post varia certaminum genera, laqueo vita deposita, diuinæ victoriæ præmia reportârint. Per idem tempus Anthimus, qui tum ecclesiæ Nicomedẽsi præfuit, capite propter Christi testimonium ceruicibus abscisso, moritur. Huic ingens & frequens martyrum turba adiuncta fuit: idque, quòd ijsdem ferè diebus fortè, nescio quo pacto, regia Nicomedensis incendio conflagraret, & ex suspicione quadam rumor esset dissipatus, illud facinus à nostris admissum: vnde Imperatoris iussu, ex pijs qui ibi versabantur, aceruatim & tanquam cumulo, alij gladio trucidati sunt, alij ardore flammarũ corporibus circumiectarum obierunt: quo tempore fama est, viros & mulieres etiam diuina & inexplicabili alacritate, sua sponte in rogum insiluisse. Reliqua autẽ multitudo vinculis colligata, & à lictorib. in scaphis imposita, in vastum maris gurgitem, fluctusq; præceps

Petri Martyrium.

Dorothei Gorgonij & sociorum.

Anthimi martyrium.

Nicomedensi regiæ conflagratio.

Suppliciorum genera.

ceps

Martyres sepulti rursum effossi, & in mare proiecti.

Persecutio in Syria & Melitina.

A ceps proiecta fuit. Famulos illos regios post mortem decoro & celebri funere terræ mādatos, Imperatores, qui eorum Domini putabantur, rursus de integro effodiendos, inq; mare præcipitandos sensentijs decreuerunt: ne, vt eorum ferebat opinio, quidam eos in sepulchris & monumentis conditos, deos esse reputantes, diuina veneratione prosequerentur. Quæ in initio persecutionis Nicomediæ fuêre patrata, sic ferè se habent. Nō longo tempore pòst, cum alij in Melitina (sic regio illa est appellata) alij rursus in Syria, imperio insidias parare molirentur, edictum Imperatorum exijt, vt omnes ecclesiarū præsides, vtpotè ea de re suspecti, in carceres & vincula conijcerentur: adeò vt spectaculum illarum rerum, quæ deinceps ibi gerebantur, omnem explicandi facultatem longè superet. Nam multitudo infinita vbiq; gentium in custodiam conclusa fuit: & carcêres, passim, qui iam olim homicidis & mortuorum sepulchris cōditorū expilatoribus parati fuerant, tunc episcopis, presbyteris, diaconis, lectoribus & exorcistis penitùs referti: adeò vt his, qui maleficijs tenebantur obstricti, nihil illic loci esset reliquum.

De Ægyptijs in Phœnice. CAP. VII.

Huc refer. Nicephori ca. 16. li. 7.

Ruff. cap. 7. Edictū aliud.

Persecutio.

In Africa, Aegypto. Palæstina, Tyro. Phœnice.

CVm aliud edictum statim primum illud insequeretur, in quo præcipiebatur de his, qui tenebantur in carcere, vt qui immolare vellent, abire in libertatem permitterentur: qui inficias irent, infinitis tormentis diuexarētur: multitudo Martyrum, qui denuò in singulis prouincijs occumbebāt, à nemine dinumerari potest: & eorum maximè, qui in Africa, in gente Maurorū, in Thebaide, in Aegypto deniq; martyrio defuncti sunt. Ex Aegypto autem in alias vrbes & prouincias etiā progressi, martyrij coronis erant insigniter decorati. Quosdam enim ex illis in Palæstina, propter patientem tormentorum perpessionem claruisse scimus: alios Tyri Phœniciæ magnam laudem collegisse: quos quidē quis est, qui non supra modum miratus fuerit, cum oculis cerneret, innumerabiles plagas, & egregiam athletarum reuera admirabilium in his pro pietate & religione concertantium constātiam: & statim post plagas, dimicationem cum bestijs voracibus, inq; ea pardorum, vrsorum immanium, aprorum agrestium, taurorum deniq; igne & ferro ad rabiem acriter incitatorum impetus, & eximiam generosorum martyrum contra
B cuiusq; bestiæ ictum tolerantiam? Quibus quidem rebus, dum gerebantur, ipsi interfuimus: diuinamq; potentiam Seruatoris nostri, ipsiusq; Iesu Christi, cui illi in cruciatu præclarum testimonium perhibebant, id temporis præsto martyribus opem tulisse, & euidenter seipsam eis ostendisse animaduertimus. Nam belluæ illæ rapaces, longo temporis spacio, neque sanctorum corpora attrectare, neque ad ea propè accedere audebāt: sed in infideles, qui extra repagula, alius aliunde, incitatione quadam eas in martyres instigārunt, impetu ferebantur. Et quanquam sancti Dei athletæ nudi cōsistebāt in medio, manibusq; eas prouocabant, & in se pertrahere conabantur (hoc enim vt agerent, illis erat imperatū) illos tamen solos non omninò attigerunt: verùm interdū, dum in eos irruebant, tāquam diuiniore quadam vi ac virtute fuerunt repulsæ, & retrò denuò quā mox resiliêrunt. quod cū diu fieri cerneretur, non exiguam infidelib. spectantibus excitauit admiratiōnē, vsq; adeò vt prima bestia frustrà incursante, secundā & tertiam in vnum eundemq; martyrē dimitterent. Intereà nō modò virilem & intrepidā sanctorum illorum animi tolerantiā, sed firmam etiā atq; inflexibilem in teneris corporib. constātiam cum stupore quodā mirari licuerat. vidisses enim adolescētulū nō viginti annos integros natū, nullis constrictū vinculis, firmè consistentē, manibus in crucis modum è transuerso expansis, robusta & excelsa mente in precibus ad Dei numen fundendis attentissimè defixum: neq; omninò se cōmouentem, neq; in hanc vel illā partem de loco in quo steterat, deflectentē: idq; cum vrsi & pardi furorē & mortem in eum exhalarent, cumq; iam eius carnem dentibus lacerare aggrederentur: quorū ora diuina quadam & inexplicabili potentia nescio quo pacto fuêre propè obturata, & iterū ipsi retrò properè recurrerent. sed de isto hoc modo. Alios rursum cernere potuisses (omnes enim simul quinq; erāt) agresti & immani tauro obiectatos: qui nonnullos ex infidelib. propius aduentantes, cornibus in aerē coniecit, eosq; discerpsit miserè, & semiuiuos hominū manibus inde auferendos reliquit: verùm ad sanctos martyres solos, dum furore & rabie exardescens in eos irrumpere conabatur, ne appropinquare quidem poterat: & tamersi pedibus atq; cornibus, huc illucq; vibratis insultabat, & cauteriorum incitamentis lacessitus contra illos terrorem spirabat, tamen retrogrado cursu diuina sacri numinis prouidentia repulsus fuit, vsq; eo, vti cum iste illos neutiquam læsisset, alias belluas in eos immitterent. Ad extremùm, post graues & varias illarum etiam incursiones, ense obtruncati fuêre, & marinis fluctibus sepulchrorum loco mandati.

Bestijs obiectorum constantia.

Bestias quam à martyribus sibi obiectis abstinuisse.

De ijs, quæ in AEgypto acta sunt. CAPVT VIII. A

Ruff. ca. 8. — *Huc refer Nicephori ca. 7. lib. 7.* — *Christianorũ in Aegypto martyria.*

TAlis fuit Aegyptiorum pugna, qui Tyri pro vera pietate præclara certamina obierunt. Illos autẽ, qui sunt in ipsa Aegypto patria sua martyrio defuncti, nemo est, qui non magnoperè admiretur: vbi viri cum vxoribus & liberis numero propè infiniti, pro Seruatoris nostri doctrina, vita fragili & breui temporis momento duratura penitùs neglecta, varia mortis genera subierunt: Quorum alij post cuticulam nouaculis laceratam, post membra luxata & distorta, post corpora flagellis acerbissimis laniata, alijsq; infinitis, varijs & dictu horrẽdis tormentis excruciata, in ignem tandem iniecti fuerunt. Alij in altum pelagus præcipitati: alij lictorib. sua capita amputãda fidenti animo obiecerunt: alij occubuerunt, ipsis cruciamentis oppressi: alij fame confecti interierunt, alij rursus patibulis suffixi: quorum nonnulli tanquam malefici suspensi: alij deteriore modo, capite in terram demisso, clauis firmati, & viui vsq; eò seruati, quoad ipsis in patibulis fame contabescerent.

De ijs, quæ in Thebaide acta sunt. CAPVT IX.

Ruff. cap. 9. — *Thebaidis martyrũ horrenda supplicia.* — *Huc refer Nicephori ca. 8. lib. 7.*

NVllo dicendi genere explicari potest, quęnam verbera, quas ærumnas, martyres in Thebaide exantlârint, testis acutis vndularum loco admotis, per totum corpus ad extremum spiritum dilacerati. Mulieres autem vno pede alligatæ, sublimes in aerem, capite deorsum statuto, quibusdam machinamentis attractæ, nudis omninò, & detectis corporibus, spectaculum fœdissimum, crudelissimum omnium, & ab omni humanitate alienissimum intuentium oculis exhibuerunt. Homines rursus arboribus, & earum ramis astricti perierunt. nam cum duos ramos, robustissimos illos quidem, machinis quibusdam in vnũ attraxissent, ad vtrunque illorum martyrum crura distinentes, affigentesque, eos impetu quodam denuò pro natura sua distendi, diffundique dimiserunt, sicque illorum membra in quos ista excogitabant, repentino impetu distracta fore suspicati sunt. Neque hæc certè fuêre ad paucos dies, aut ad exiguũ tempus: sed diu admodum, ad annorum integrorum spacium continuata, in quo quidem spacio erant interdum plures quàm decem, nonnunquam viginti numero, & amplius eo, sæpè non pauciores, quàm triginta interfecti. Iam propè sexaginta, aliquando rursus centum viri, vno die, simul cum tenellis admodum liberis & mulierib. morti addicti, & varijs suppliciorum generibus, vicissitudine quadam admotis trucidati. Ipsi etiam, cum fortè in eisdem locis versaremur, complures confertim vno die sumus oculis contemplati, alios ignis incendio perimi, alios securi percuti, vsque adeò, vt tum securis ipsa feriendo obtunderetur, & velut crebriore ictu debilitata infringeretur: tum carnifices ipsi trucidando defatigati, mutuis operis traditis, alter ad alterum subleuandum succederent. Quo quidem tempore mirandam suprà modum alacritatem, vimque reuera diuinam, & singularem animi propensionem eorum, qui in Christum Dei crediderunt, intuebamur. Simulatq; enim sententia contra priores pronunciata fuit, alij aliunde ad tribunal iudicis prosilire cœperunt: seque Christianos confiteri, acerbitates & multiplicium tormentorum modos pro nihilo putare, absque metu & terrore liberè pro religione & cultu Dei omnium rerum moderatoris loqui: cum gaudio denique, risu & lætitia postremam mortis sententiam excipere, sic vt psalmos, hymnos, & gratiarum actiones in Deum totius mundi conditorem, quoad extremum spiritum edidissent, lætis animis decantarent.

Diuturna persecutio: & crebra supplicia, eademq; crudelia Christianorum. B

Martyrũ alacritas admiranda.

Martyrũ gratiarũ actiones in medijs tormentis.

De Philoromo & Philæa Martyribus. CAPVT X.

Ruff. ca. 10. — *Hũc refer Nicephori ca. 9. lib. 7.*

ATque isti martyres, admiratione digni quidem fuerunt: sed illi præ cæteris videbantur egregiè admirabiles: qui quamuis diuitijs, nobilitate, gloria, eloquentia, & philosophiæ cognitione illustres essent, hæc omnia tamen pro vera pietate & fide in Seruatorem & Dominum nostrum Iesum Christum pro nihilo ducerent. Talis erat Philoromus, vir magistratum non illum quidem vulgarem adeptus, sed ad Imperatoris negocia Alexandriæ procuranda delectus: qui non sine magna gloria & honore (vt Romanorum mos fert) à satellitibus stipatus, in dies singulos de controuersijs ad se relatis iudicium tulit. Talis Philæas etiã Thmuitensis Ecclesiæ episcopus, vir planè cùm in ciuilibus patriæ institutis & ecclesiæ ministerijs valdè præstabilis, tum Philosophiæ disciplinis eximius. Isti duo cùm permulti & cognati & alij amici eos obsecrassent, cũ pręterea viri primarij, qui cũ imperio erant,

Philoromus martyr.

Philæas Thmuitensis episcopus.

A erant, orassent, cum ipse iudex denique hortatus esset, vt sui ipsorum caperent misericordiam, liberorumq́; & vxorum curam ducerent: nequaquam eiusmodi virorum precibus adduci poterant, vt vitæ cupiditate aliqua ex parte delectarentur, & diuinas leges de confessione & negatione Seruatoris nostri penitùs contemnerent: sed virili animo, & mente digna Philosophis, imò verò pia & digna Deo, contra omnes iudicis minas, contra contumelias fortiter se opponentes, ambo capitibus abscissis abirent è vita.

Suorū monitis non acquiescunt Martyres.

De ijs, quæ patrata sunt in Alexandria, prodita scriptis testimonia.

CAP. XI.

Huc refer Nice lib. 7 cap. 9.

SEd quoniam Philæam propter humanioris literaturæ notitiam crebro hominum sermone prędicatum diximus, ipse suijpsius in ea re locuples testis accedat, & partim seipsum, qui nam tandem fuerit, antè oculos cuiusq; proponat: partim martyria, quæ eius ętate Alexandrię cōtigerint, accuratius multò quàm in nostra sitū est potestate, narret his verbis, quæ quidem ab ipsius literis ad Thmuitas perscriptis petita sunt. Beati martyres, qui apud nos occubuerunt, præclara illa exempla omnia salutaria, & insignes præceptiones, in diuinis & sacris literis nobis ad imitandum propositas, nulla ex parte contemnentes, oculos animi in Deum omnium effectorem exquisitè intendebant: & mortem pro pietate oppetere secum statuentes, mordicùs suæ vocationi adhærescebant. Ac quoniam isti sancti martyres Christi insignib. decorati, Dominum nostrum Iesum pro nobis hominis naturam induisse pro certo cognouerant, vt omne peccatum radicitùs extirparet, & viatica nostri itineris ad vitam æternam suscepti nobis suppeditaret (non enim rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: sed seipsum exinaniuit, formā serui accipiens, & habitu inuentus est vt homo: humiliauit seipsum vsq; ad mortem, mortē autem crucis) isti inquā idcirco meliora dona æmulantes, omnem cruciatum, omnia suppliciorū genera, quæ poterant excogitari: nō semel, sed iterū atq; iterum sustinuerunt. Atq; præ omnibus satellitū terrorib. quos laborabant non verbis solum, sed rebus ipsis obnixè eis inijcere, non demiserunt animos, B neq; succubuerunt, propterea, quòd perfecta in illis charitas timorē forās miserat. Quorum eximiā fortitudinem, & excelsam in singulis tormentis animi magnitudinem, quę tandem oratio poterit explanare? Et cū libera potestas omnibus permissa esset, cōtumelias & pœnas illis pro arbitratu inferendi: hi fustib. illi virgis, alij flagellis, nōnulli loris, multi funibus eos perculerunt. Atq; spectaculum nouis vicissim plagarum & supplicij generibus erat variatum, & multum probri habuit, & ignominiæ. Quidā enim primùm manibus à tergo colligatis ligno appensi, & machinis quibusdam membra eorum vniuersa distenta, distractaq;: deinde à tortorib. ex mandato magistratuum per totum corpus grauiter diuexati, & non quemadmodum cū homicidis agi solet, latera solum, sed venter, tibiæ & genæ flagris ferreis cæsæ. Alij pependerunt, ad porticum vna manu affixi, & articulorum membrorumq́; distentionem, quæ omnem doloris superabat acerbitatem, pertulerunt. Alij vultu alterius in alterum obuerso ligati, & columnis pedibus non ad terrā demissis appensi, sic vti cum funes acrius retraherentur, & contentius, corporis grauitate ac pondere acerbius premerentur. Neq; tantisper solùm dum præses cū illis quæstione disceptabat, illisq; examinandis vacabat, sed per totum ferè diēm istud supplicij genus sustinuerunt. Quando enim ab illis ad alios profectus est, ministros, ipsius authoritati obsequentes reliquit, qui priores accuratè obseruarent, si fortè quisquam tormentis euictus cedere videretur: mandauitq; vt acerbè, & sine remissione vlla, funib. distorquerētur: & deinceps, cū iamiam essent animam acturi, rursum in terram demissi passim misere raptarentur. Neq; enim de nobis vel minima cura in eorū animis resedit, sed omnia in nos perinde tū excogitare, tum re præstare videbantur, ac si homines non fuissemus.* Præter alia tormentorum genera istud nouum prætereà, quod sequitur, aduersarij nostri inuenerunt. Nonnulli enim post verbera, in compedibus ligneis positi erat, & pedes, alter ab altero, ad quartum foramen distenti, districtiq;, adeò vt necessariò supini iacerent, neq; possent propter plagarum vulnera recens toti corpori inflicta, se vllo modo commouere. Alij in solum proiecti, præ crebris tormentorum ictibus, quos pertulerant, semineces iacuerunt: & propter varia ac diuersa cruciamentorum stigmata, quæ in corporibus habebant, miserabilius spectaculum, quàm cùm torquebantur, oculis contemplātium subiecerunt. Ex his autem, qui ita se habebant, nonnulli in cruciatu mortui sunt, & singulari animi tolerantia aduersarium prorsus confuderunt. Alij semineces in carcerem conclusi, non multis diebus pòst, dolorum grauitate oppressi excedunt è vita. Reliqui valetudine & viribus curatione recuperatis, temporis longinqui-

Phileas de Martyribus Alexandriæ narrat.

Philip. 2.

Ioan. 4.

Libera potestas ethnicis concessa sæuiendi in Christianos.

** Videantur not. pag. 87 lat. 1. lin. 32.*

Martyrum noua supplicia et horrenda.

Hic refer Nicephor. ca. 9 lib.

tate, carcerisque vsu & velut contritu multò euadunt fidentiores. Sic igitur cum esset singulis illorum præceptum, libera data optione, vel victimas execrabiles contrectandi, quo liberarentur molestijs, & prophana atque execrabili ab illis libertate potirentur: vel non sacrificandi, sententiam mortis exciperent: illi absq; mora ad mortem libentibus animis gradiuntur. Norunt enim pro certo, ea quæ à sacris literis nobis præscripta sunt: Qui Dijs alienis (inquit Scriptura) immolat, delebitur. &, Quòd non erunt tibi dij alieni præter me. Eiusmodi sunt voces Phileæ martyris cum sapientiæ, tum Dei ipsius amore inflammati maximè, quas ante extremam de eo in iudicio latam sententiam, cum adhuc esset in carceris custodia, ad fratres ecclesiæ cui ipse præerat, per literas misit: partim vti, quo loco res illius erant, illis exponeret: partim vti eos hortaretur, vt pietati in Christo, post mortem suam, quæ breui ipsum esset occupatura, mordicùs adhærescerent. A

Psal 97. *Deut. 4. Exod. 20.*

Hic inserta sunt ea, quæ in fragmento 8 lib. continentur cod. Græci folio 92. & sunt capita bis immediatè sequentia. 11.

De ijs, qui in Palæstina martyrium pertulerunt. CAP.* XII.

* Vndecim integra capita hic ordine subsequentia in Ruff. desiderantur.

a Vide annot. pag. 92. lat. c lin 7. *Palæstinæ martyres.* *b Procopius.*

EX[a] Palæstinæ martyribus primus erat [b] Procopius, qui antè quàm carceris satis magnum fecisset periculum, statim à primo ingressu cum in iudicio coram præsidibus sisteretur, & ei imperatum esset, vt dijs eorum immolaret, vnum solum Deum se scire dixit: cui, sicut ab eo ipso præceptum est, soli esset sacrificandum. Postquam verò † quatuor Imperatoribus hostias etiam offerre illi mandatum fuit, sententiam quandam, quæ illis parum arridebat, elocutus, hoc scilicet Homeri carmen,

Huc refer. Nicephori ca. 16. li. 7.

Non bona res multi domini, rex vnicus esto: *

extemplò securi percutitur. Post istum, [c] Alphæus & Zachæus, cum post verbera & nouaculas, post vincula aspera, grauesq; in eisdem dolores, post alias diuersas in tormentis quæstiones, post pedes dies noctesque compedibus ligneis quatuor foraminũ intervallo interposito distentos distractosq;, decimoseptimo die mensis, qui vocatur Dius, hoc est, apud Romanos ad decimumquintum Calend. Decembris, vnum solum Deũ, & solum Iesum Christum regem liberè essent confessi, velut aliquid locuti blasphemiæ, pari ratione cum martyre superiore, capitibus abscissis ex hac luce decedunt. Ea porrò, quæ erant Antiochiæ eodem die de Romano martyre factitata, memoria planè digna videntur. Iste enim Palæstinus genere, ecclesiæ Cæsariensis diaconus & exorcista, cum pariter Antiochiæ in ecclesiarum vastatione fortè versaretur, complures viros simul cum vxoribus & liberis aceruatim ad idolorum delubra properãtes, & ijsdem hostias immolantes intuitus, spectaculum neutiquam tolerandum arbitratus est: & proptereà singulari pietatis studio incensus, accedit propius, & magna voce exclamans, eos grauiter redarguit. Qui propter hoc tam audax facinus prehensus, generosissimus (si quisquam alius) testis declaratur veritatis. Nam cum iudex mortem illi ignis incendio infligendam pronunciasset, ille vultu hilari, & animo maximè læto, sententiam lubẽs amplexatus, ad supplicij locum abducitur. Deinde vbi alligatur ad palum, & dum ligna illi circumcirca coaceruabantur, & hi, qui incenderent rogum, Imperatoris iam præsentis sententiam expectabant, clamauit, Vbi mihi ignis quæso? Hæc locutus, accersitur ad Imperatorem, quò nouum & inusitatum genus supplicij sustineret, vt lingua nimirum illi amputaretur: quod fortissimè perpessus, rebus omnibus declarauit, diuinam vim illis, qui aliquid pro pietate subeant acerbitatis, opem semper apportare solere, cũ labores & ærumnas alleuando, tum animi alacritatem firmè corroborando. Iste enim, simulatque nouum illum supplicij modum intellexit, præ generosa animi alacritate neutiquam obstupefactus, lubens extendit linguam, & paratissimo animo eam lictoribus, quasi instructam præbet. Post quod supplicium in vincula coniectus, longinquo tẽporis spacio ibi afflictatus, tandem cum vigesimus annus regni Imperatoris aduentaret (quo ex decreto concessum erat, vt libertas omnibus, qui vinculis vbique constricti tenebantur, palàm prædicaretur) solus iste in compedibus iacens, vtroque pede ad quintũ foramen distracto, laqueo collo circumiecto strangulatus, martyrio demum, sicut ei erat in optatis, decoratur. Et quanquam extra patriam subijt martyrium, tamen cum Palæstinus genere sit, dignus videtur, qui in Palæstinorum martyrum numero meritò reponatur. Hæc igitur primo anno, cum persecutio solum contra ecclesiæ præsides grassaretur, hoc modo in Palæstina gesta fuerunt. B

** Vide annot. Pag 92. la. 1. lin. 12. 10.* *c Alphæus. Zachæus.*

† Cæteris Diocletianus collegam sibi Maximianũ adsciuit vterq; rursus propter diuersarũ gentium motus Cæsarem vnũ nominauit: Diocletianus Maximũ, Maximianus Flauiũ Cõstantium. *χλωρόν. hos ergo, vt arbitror, Imperatores quatuor significat.*

Romani Martyrium.

Lingua extecta.

Do

A *De Timotheo, Agapio, & Thecla, & alijs octo martyribus: & de principum mutatione, & imperij dissidio.*

CAPVT XIII.

Huc refer Nicephor. ca.14. li.7.

SEcundo anno iam aduentanti, cùm bellum contra nos vehementius exardesceret, & literæ Imperatorũ (in quib. generali edicto præceptum erat, vt vniuersa plebs in singulis ciuitatib. idolis immolare, & libamina offerre cogeretur) iam primùm ad Vrbanũ id temporis prouinciæ illius præfectũ perlatæ essent: *[Vrbanus præfectus Palæstinæ.]* Timotheus, Gazæ, vrbis Palæstinæ, infinitis propè tormentis exantiatis, *[Timotheus martyr.]* ad extremùm in rogũ lentius aliquanto & remissius exardescentẽ impositus, maximè germanã germanæ erga Deum pietatis probationem, per patientiam in omni cruciatus genere ostentatã demonstrauit: & coronam, quæ sanctis Dei athletis pro pietatis victoria concertantib. tribui solet, ad extremũ reportat. Tempore aũt eius martyrij, *[Agapij & Theclæ martyrium.]* Agapius, & Thecla, quæ nostra vixit ætate, constantiã animi maximè generosam declarantes, bestijs ex sententia iudicis traduntur deuorandi. At quis tandem est, qui illa quæ sequebantur, aut oculis conspicatus nõ miraretur, aut solũ auditione accipiens non obstupesceret? Nam dum gentiles publica festa inter se celebrabant, & consueta agebant spectacula, inter alia quæ magnoperè ipsis in optatis erant ad contẽplandum, crebro hominum sermone ferebatur: Christianos qui dudum erãt ad bestias damnati, certamen cõfecturos. Cũ verò huius rei fama latius manaret, & apud omnes passim vagaretur: *[Timolaus, Dionysius, Romulus, Pausis, Alexandri duo, martyres.]* adolescentes numero sex, quorum vnus genere Ponticus, nomine Timolaus: alter ex Tripoli, vrbe Phœniciæ, qui Dionysius nũcupatus fuit: tertius ecclesię Diospolis subdiaconus, qui Romulus dictus est: quartus Pausis, & quintus Alexander, vterq; Aegyptius: sextus huius gentilis Alexander, ex vrbe Gaza: proprias manus, quo ardentẽ martyrij cupiditatẽ significarẽt, antè colligãtes, ad Vrbanũ, qui iã bestias ad Christianos dilaniandos emissurus esset, curriculò currunt, seq; Christianos liberè confitentur: atque ipsa sua propensione tanquã ad aciem instructa, & ad quodq; discrimẽ admodum parata, liquidò declarârunt, eos qui in vero Dei omnium rerũ fabricatoris cultu gloriantur, violentas immanium ferarum incursiones nequaquam formidaturos. Vnde profectò tùm ipsum præsidem, tum illos qui cum eo erant, in repentinã admirationem traducentes, extemplò in carcerem contruduntur. B Non multis dieb. pòst, alij duo fuêre in eorum numerũ ascripti: *[Agapij & Dionysij martyrium.]* vnus, qui acerba & varia tormenta propter fidei suæ confessionẽ varijs temporibus ostẽtatam, antea exhausisset, Agapius nomine: alter, qui res ad corporis vsum necessarias illis martyrib. subministrasset, Dionysius appellatus. Omnes isti, octo numero, vno die, nempe vigesimoquarto mensis Dystri, hoc est, ad nonum Calend. Aprilis, in ipsa Cæsareã securi percussi obeunt. Per idem tempus duo ex Imperatoribus, quorum alter primũ & summum imperij gradum, alter secundum post illum obtinebat, ad priuatam quandam vitæ rationem se transtulerunt: atq; Respub. languescere & ægra esse cœpit. *[Dissidiũ Imperatorũ, pacẽ ecclesiæ præstitit.]* Paulò pòst, Imperio Romano contra se dissentiente, bellum graue & acerbum inter ipsos Imperatores mutuò excitatur. neque seditio ac tumultus in ea cõmotus prius sedatus fuit, quàm pax aduersum nos in vniuersis orbis partibus, quæ Romano paruêre Imperio, firma constitueretur. Nã simulac illa omnib. instar lucis cuiusdam, ex tenebricosa & obscura nocte exorta fuit, cõmunis Imperij Romani status iterũ ad stabilitatẽ, amicitiam & pacem restituitur, mutuamque concordiam, quã à maiorib. acceperat, recuperauit. Verùm de his rebus copiosius disserendi, est aliud tempus magis opportunum nobis reseruatum. Iam verò ad ea quæ sequuntur pergamus.

De Apphiano Martyre. CAPVT XIIII.

De Maximino vide infra c. 26. 27. & quæ notata sũt ad ca.4. supra hoc libro.

MAximinus Cæsar, qui suis ipsius viribus ac manu imperium occupauerat, *[Maximini Imp. in Christianos tyrannis.]* perspicua odij & impietatis erga Deum, animo suo tanquã naturaliter insitę & innatę indicia omnibus commonstrans, persecutionem magis generalem quã superiores Imperatores contra nos instituit. *[Persecutio connexa Decianæ, authore Maximino.]* Proinde cùm perturbatio & cõfusio non exigua illa quidem omnib. impẽderet, & alij in alia loca essẽt dispersi, seduloq; periculũ euitare studerẽt, & grauis cõmotio vbiq; passim peruaderet, quæ orationis & dicẽdi facultas, ad diuinũ amorem & libertatẽ in fidei in Deum cõfessione, beati martyris Apphiani dignè explicandã, satis idonea reperiatur? *[Apphiani encomion & martyrium.]* *[Hecatæ sacrum.]* Qui quidẽ in festo, quo gentiles Hecatæ sacrificare solent, omnibus Cæsareæ ciuib. admirabile suæ in Deum solũ pietatis exemplar proposuit contemplandum: neq; tamen adhuc vigesimũ ætatis suæ annum egit. *[Aetas.]* Qui primùm Beryti, quo liberalibus humanioris

literaturæ disciplinis erudiretur (quippe fuit parentibus, qui mundi diuitijs affatim cir- A
cumfluebant, ortus) longo tempore commoratus, incredibile dictu est quo pacto in
Genus.
tali, tamq; vitiosa & corrupta ciuitate, iuuenilium cupiditatum impetus penitùs deiece-
rit: & neque præ ætatis flore, quo iam corpus viguit: neq; præ familiaritate & necessitu-
dine adolescentulorum, quibus cum vixit, mores deprauatos combiberit: sed temperã-
Institutio.
tiam amplexatus, modestè, sobriè & piè, secundum eam religionem quæ est Christiano-
rum propria, vitam traduxerit, instituerítq;. Quòd si patriæ illius mentionem facere o-
Patria.
porteat, & illam ob istum generosum pietatis athletam ex ea editum ornare, hoc planè
efficiemus, nec immeritò. Si quis igitur Pagas Lyciæ non obscuram sanè ciuitatem no-
Page vrbs.
rit, inde hic adolescens ortus erat: qui post reditum à schola & institutione, qua fuisset
Fortuna.
apud Berytum educatus, patre illius iam principatum totius patriæ occupante, vitæ cõ-
suetudinem, qua cum patre & alijs cognatis vtebatur, propterea quòd illi neutiquam
animũ inducerent, vt secundum pietatis instituta vitam degerent, ferre non poterat: sed
Studium.
tanquam diuino spiritu correptus, & naturali quodam, imò cælesti & vero sapientiæ a-
more inflammatus, altiora animo complexus, quàm quæ falsa & vmbratilis mundi glo
ria fert, blandis corporis lenocinijs repudiatis, clàm amicis & familiaribus suis aufugit:
& nequaquam sumptuum, qui ipsi ad vitam necessariò suppetere deberent, vllam curã
habens, propter spem & fidem in Deum, fuit à diuino spiritu ad vrbem Cæsaream tan-
Martyrij corona, pietatis merces.
quam manu deductus: in qua martyrij corona, quæ est merces pietatis, ei præparata
fuit. Dum erat nobiscum vnà, ex sacris literis exiguo illo temporis spacio, quo vixit, tan
tum percepit fructus, quantum à quoquam percipi poterat: & disciplina ad piè viuen-
Ingenium.
dum aptissima seipsum exercens, attentissimè viam ad mortem muniuit. Quinetiam
qualem vitæ exitum declarârit, quis est qui in eum intuendo non obstupesceret? Aut
Virtus.
quotusquisq; rursus est, qui eius animi fidentiam, liberam mentis celsitatẽ, constantiã,
& maximè omnium fiduciam & conatum ipsum, in quibus argumenta veræ in Deum
pietatis & feruentis spiritus, qui planè supra hominẽ putandus est, perspicuè apparue-
runt, non fama & auditione assecutus, optimo iure admiraretur? Nam cũ tertio anno
Edictum Maximini aduersus christianos.
persecutionis nostræ, regnante Maximino, secundus in nos cieretur tumultus, & tyran-
ni literæ, tum primum ad Vrbanum perlatæ essent, vt omnes cuiusque generis & ætatis B
(magistratibus in quaque ciuitate omni cura ac studio in eam rem incumbentibus) dijs
Vrbanus præfectus ab Apphiano ob idololatriã publicè in sacrificio reprehenditur.
eorum immolarent, & præcones per totam vrbem Cæsareã viros cum vxoribus & libe-
Inquisitio mira.
ris ad idolorum delubra ex edicto præsidis conuocarent, & tribuni item quemq; ex scri-
pto nominatim appellarent (vnde omnia loca inexplicabilibus miseriarum fluctib. re-
Apphiani fiducia, & ad subeundum martyrium alacritas.
dundabant) iste quem dixi Apphianus (nemine, quid esset facturus, ei conscio) clã nobis
qui in ædibus cũ illo eramus, clã etiam vniuersa præsidis cohorte, fidenti animo ad Vr-
banum iam sacrificantẽ accedit: atq; audacter & absq; formidinẽ eius dextram præhen-
dens, extemplò ab immolando coercuit, prudenterq; admodum & grauiter cum diui-
na quadam animi cõfessione & alacritate ab errore desistere hortatus est. nã parum re-
ctum esse, vt vno & solo vero Deo relicto, idolis & dæmonib. hostias offerret. Istud pla-
nè, vt videtur, adolescentulus aggressus est, diuina vi & potentia ipsum ad hanc rem im
pellente, & per facinus ab illo admissum penè in aures omnium inclamante: tantum
abesse vt Christiani, qui hoc nomen verè vsurpãnt, à pietate in Deum omnium autho-
rem, qua semel sunt imbuti, abducantur, vt non modò minas, terrores, & omnia sup-
pliciorum genera, quæ eosdem sequi solent, strenuè superent: sed deinceps etiam ma-
gis fidenter loqui, & lingua ingenua ac neutiquam metu hæsitante, fidem liberè confi-
teri, & si fieri posset, etiam persecutores ipsos & carnifices ab ignorationis cæcitate auo-
care, & ad vnum solum Deum agnoscendum impellere audeant. Hac igitur de causa,
Mira patientia Apphiani in tolerandis cruciatibus.
iste de quo instituitur oratio, confestim (quod verisimile erat homini in tali facinore
deprehenso euenturum) à præfecti stipatoribus, tanquam agrestibus belluis in eum fu-
rentibus, dilaniatus, & infinitis plagis toto corpore quas fortissimè sustinebat, excrucia-
tus, ad tempus in carcerem concluditur. In quo vnum diem noctemque vtroque pede
compedibus ad cruciatum paratis, longè à se mutuò distento diuexatus, postridie ad iu-
dicem educitur. Ac simulatq; cõpellebatur ad sacrificandũ, restitit, & summã animi to-
lerantiã ad ærumnas horrendosq; dolores ferendos monstrauit: adeò vt carnifices late-
ra eius non semel atq; iterũ, sed sæpius ad ossa vsq; & intima viscera dilacerare, plagas &
verbera in os & ceruicẽ infligere pergerẽt, vti vultus eius verberũ vibicibus intumescẽs,
ab ijs qui illum probè & accuratè antè de facie nouissent, ne agnosci quidem amplius
posset. Verùm cũ ne huic quidẽ dolorũ cumulo vlla ex parte succũberet, tortores ex mã-
dato præsidis, pedes lino tincto oleo, eoq; incenso obuoluentes, afflictarũt. vnde quãtos
& quàm graues dolores beatus ille exhauserit, mihi videtur nõ posse dicendo exprimi.

Peruasit

A Peruasit enim per carnes illius, easq; absumpsit, & in ossiũ penetrauit medullas, vsq; adeò vt totius corporis humor instar ceræ tabefactus liquesceret, destillaretq;. Cæterũ ne in his quidẽ cruciatib. demisit animum, sic vt iã aduersarij & carnifices incredibili eius tolerantia, quæ cõmunem hominis naturã longè superauit, ferè defessi essent: vnde rursus in vincula cõpingitur. Triduo pòst ad iudicẽ denuò productus, & eandem pietatis confessionem liberè exprimens, licet iã deinceps propè mortuus esset, maris tamẽ fluctibus submergẽdus traditur. Miraculum aũt quod statim pòst est consecutũ, si à nobis cõmemoretur, verisimile est nullã fidem habiturum, apud eos præsertim qui eadẽ oculis minimè ipsi conspexerunt: at licet homines vix fidẽ illi adhibituros satis intelligamus, ratio tamen nõ patitur quin omnino rem vt gesta gesta est, scriptis prodamus: quippe cùm omnes (verè dixerim) qui Cæsaream incolunt, eiusdem testes habere videamur. nulla enim ætas Cæsariensium ab isto admirabili spectaculo abfuit. Simulatq; igitur sanctissimum illum & beatissimũ Christi martyrem medio mari, vt illis videbatur, in profundissimos vortices coniecerant, ex improuiso tanta procella, non vsitata illa quidẽ, tanta etiam turbatio, non per mare solũ, sed per vniuersam continentẽ se diffundebat, vt cùm terra, tũ tota ciuitas, eius impetu & violentia cõcuteretur: atq; vnà cum isto mirando & repentino terræmotu, ipsum mare martyris cadauer, vtpote tam sacrum pondus sustinere non valens, ante portas ciuitatis eijceret. Eiusmodi igitur sunt res gestæ sanctæ Apphiani, qui die Parasceues, hoc est secũdo die mensis Xanthici, id est, ad quartum Non. Aprilis, martyrio occubuit.

Apphianus in mare abiectus.

Terræmotu martyris cadauer mari eiectum, miraculosè ad portas vrbis.

De Vlpiano & Aedesio martyribus. CAPVT XV.

EOdem tempore, iisdemque ferè diebus, in ciuitate Tyriorum adolescens nomine Vlpianus, post acerbissimas plagas, & verbera grauissima, in pellem bubulam iam nuper extractam, cum cane & aspide inuolutus, præceps in mare deijcitur. Quapropter videtur mihi meritò post res Apphiani in martyrio gestas, in sermone nostro recensendus. Non longo tempore pòst Aedesius, non solùm Apphiani secundum Deum, sed etiam secundum sanguinis coniunctionẽ ex patre germanus frater, germana ferè & similia cum illo tormenta perpessus, post infinitas fidei confessiones, post diuturnas vinculorum afflictationes, post latam à præside sententiam, qua ad metalla in Palæstina erat damnatus, post vitæ rationem quã pal-

Vlpiani martyrium.

Aedesius Apphiani frater eodem martyrio coronatus.

B lio vestitus more Philosophi (etenim plus politioris eruditionis, plusque cognitionis in Philosophia fuerat, quàm frater, adeptus) sanctissimè traduxerat: tandem cùm iudicem in vrbe Alexandria sententiam de Christianis pronunciantem videret, & plus æquo in eos furentem (quippe viros interdum graues & modestos varijs ignominiæ notis affecit, interdum & mulieres summæ continentiæ, & virgines quæ sua sponte Dei cultui se consecrauerant, ad turpem ipsarum contumeliam lenonibus tradidit) idem cum fratre aggressus est. & quoniam illa facinora intoleranda ei videbantur, fidenti & & erecta animi magnitudine accedens ad iudicem, turpitudinis & ignominiæ, quam cùm verbis, tum rebus ipsis præstitisset, eum coràm coarguit: vnde varijs tormentorum cruciatibus diuexatus (quæ quidem constanter & sedatè admodum pertulit) ad extremum fuit in mare proiectus, & eundem cum fratre exitum consecutus. Sed de Aedesio hactenus. Atque ista, vt dixi, non longo tempore pòst hoc modo gesta fuerunt.

Virgines Deo dicatæ Lenonib. addictæ

De Agapio martyre. CAPVT XVI.

QVarto anno persecutionis in nos grassantis, ad duodecimum Calend. Decembris, hoc est vigesimo die mensis qui Dius vocatur, die Veneris, in eadem vrbe Cæsarea, tale facinus, dignum reuera quod literarum monumentis commendetur, ipso tyranno Maximino præsente (qui eodem die qui natalis suus dies erat, spectacula populo, magno cum apparatu ac sumptu edebat) patratum fuit. Et quia consuetudo inueterârat, vt varia spectacula, si etiam vnquam aliàs, præsentibus ipsis Imperatoribus summa cum magnificentia ac splendore, proponerentur spectatoribus, ad eorum animos oblectandos, eaque nouis ac peregrinis formis præter communem & vsitatum morem variarentur, sic vt interdum animalia ex India aut Aethiopia, aut aliũde acta in amphitheatrum introducerentur: interdum viri mimicis corporis gestibus permira animorum oblectamenta spectantibus ostenderent: ob eam causam cùm iam Imperator ipse ludos faceret, eximium quoddã spectaculum, & quod multũ haberet admirationis, in magnifico eorũ apparatu omnino elucere oportebat. Quodnam igitur erat istud quidem? Martyr & testis nostræ in Christo

Spectacula Imperatorib. præsentibus edi solita in memoriã natalis diei.

Ambitio Theatralis

Agapij martyrium.

Christo religionis adducitur in medium, strenuè pro sola & vera pietate decertaturus, Agapius nomine: quem vna cum Thecla sociatum, bestijsque traditum ad deuorandū, paulò antè demonstrauimus. Iste aliàs è custodia eductus, simulq; cum maleficis ad spectacula populo edenda coniunctus, cùm palàm egregiè suas partes in stadio egisset, idq; ter ac sæpius, propterea quòd iudex post minas illi varijs temporibus oppositas, siue illū commiseratus, siue spe propositi & sententiæ eius commutandæ inductus, ad alia semper noua certamina distulerat, tandē præsente ipso Imperatore denuò producitur, velut opportunè & commodè in illud tempus reseruatus: vt hoc dictum salutare, quod Dominus discipulis suis diuina præscientia prædixisset (nimirum quòd coram regibus adducerentur propter testimonium eius) verè in eo compleretur. Primùm igitur in medium stadium, cum quodam malefico & scelesto homine, quem cædis domini sui reū fuisse ferunt, vnà rapitur. Deinde hic domini sui interfector, qui bestijs obijci debuisset, misericordia & clementia Imperatoris (propè ad similitudinem Barrabæ latronis, quē Seruatoris loco Iudæi mortis periculo eripiebant) nece liberatus est: & propterea strepitu & acclamationibus totum adeò personabat theatrum, quòd homicida Imperatoris beneficentia non solùm seruatus esset, verùm etiam honore & libertate donatus. Cęterùm hic veræ & diuinæ pietatis athleta, primùm à tyranno accersitur: deinde inficiationem suæ voluntatis & instituti rogatus est: promittitur ei libertas. at ille magna voce palàm testatur, non turpis & nefarij criminis causa, sed pietatis in Deum, omnium rerum opificem, libenter & cum voluptate omnia supplicia, quæcūque sibi imponerentur, se pacato & tranquillo animo subiturum. Atque hoc elocutus, dicto citius factum exequitur: & vrso in illum dimisso, ex aduerso veluti curriculo factus obuiā, seipsum libentissimè vorandum dat. Pòst adhuc superstes spiritum ducēs, in carcerem mittitur: vbi vno die in vita commoratus, postridie lapidibus ad pedes eius appensis, in medium mare demergitur. Tale Agapij martyrium fuisse constat.

Matth. 10.

Homicida liber dimittitur, martyre Christi ad supplicium destinato.

Agapij constans ad Imp. verba responsio.

Agapius vrso obiectus.

Agapius in mare abiectus.

De Theodosia virgine, & Domnino & Auxentio martyribus, & Vrbani ducis morte.

CAPVT XVII.

Vide Nicephor. li. 7. ca. 14. 16.

Theodosia virgo submersa.

IAm verò cùm persecutio esset ad quintum annum cōtinuata, secundo die mensis Zanthici, id est, ad quartum Non. Aprilis, in ipso die Dominico, & ipso festo resurrectionis Seruatoris nostri, Theodosia rursus virgo, Tyri puella fidelis & modesta, non annos decem & octo omnino adhuc nata, vinctis quibusdam Cæsareæ, qui regnum Christi constanter confitebantur, ante tribunal considentibus accedit, cùm benignè salutatura, tum (sicut verisimile est) eos obsecratura, vt cum essent apud Dominum, illius recordarētur. Quo factitato, eam tanquam nefas quoddam & impium facinus aggressam, satellites abripiunt, dēducūtq; ad præsidem. Extemplò verò iste quasi mente captus, & animi furore maximè efferatus, grauib. & horrendis tormentis latera, mammasq; ad interiora vsq; ossa dilaniat: quā adhuc ægrè spirātem illam quidem, hilari tamen vultu & læto omnia cruciamenta perferentem, in rapidos maris fluctus proijci iubet: deinde ab illa ad reliquos Christi cōfessores digressus, omnes ad æris metalla, quæ erant in Phæno Palæstinæ, condemnat. Post illa, quinto die mensis Dij, hoc est, apud Romanos Non. Nouembris, in eadem ciuitate Siluanum (qui, dum adhuc presbyter erat, Dominū fuerat ingenuè confessus: quiq; paulò pòst episcopatus dignitatē adeptus, martyrio è vita migrauit) & quosdam alios confessores, egregiam in pietatis defensione constantiam declarantes, eorundē metallorum laborib. idē præses adiudicauit: qui primùm illis pedum flexus & cōmissuras ferreis instrumentis igne candentib. debilitari præceperat, deinde eos ad illud supplicium amandauit. Simulatq; verò istam contra hosce pronunciauerat sentētiam, Domninum, virum cū ob infinitas fidei Christianæ confessiones eximiè nobilitatum, tum ob magnificā & egregiam in liberè de religione loquendo alacritatem apud Palæstinos oēs cùm primis illustrē, incendij supplicio addicit. Post cuius condemnationem, idem iudex, disertus improbitatis excogitator, & callidorum contra Christi doctrinam conatuum inuentor, supplicia quædam nunquam antea audita contra pios reperit. Tres illorum, ad singulare pugillatus certamen sententia designat. Auxentium item, virum grauem & pium, sanctúmque senem, bestijs tradit discerpendum. Alios autem, qui iam ad robustam & virilem ætatem peruenerant, exectis testiculis, primùm eunuchos facit: deinde ad eadē metalla condemnat. Alios rursum acerbis cruciamentis diuexās, carcere coercet, & vinculis. Inter quos erat[a] Pamphilus, omnium necessariorū meorum mihi maximè desideratus: vir

Siluanus ad metalla damnatus cum alijs.

Domnini martyrium.

Auxentius bestijs obiectus.

a Pamphili martyriū, qui Eusebij fuit amicissimus.

A vir ex omnibus martyribus nostri temporis, propter cuiusque generis virtutem facilè præstantissimus. Huius, in dicendi facultate & philosophorum disciplinis, Vrbanus primùm periculum fecit: deinde impulit ad sacrificandum. quē vt penitùs renuentem, & minas pro nihilo putantem vidit, ad extremum bile & furore commotus, asperioribus tormentis illum cruciari mandat. Quare immanissimus ille, & maximè crudelis præses, continua acutarum nouacularum incisione martyris latera acerbè pungente, iam se rè satiatus, & tandē pudore suffusus, in carcerem, vbi reliqui confessores erant, cōcludi iussit. Verùm qualē mercedem Vrbanus ob tantam sæuitiam & crudelitatē, qua tantopere in sanctos Dei & Christi martyres insultauit, ex iusta Dei vltione & vindicta post mortem habiturus esset, ex supplicijs illi in hac vita inflictis, quæ erāt tanquam futurorum procemia, facilè licebat animaduertere. Nam non longo tempore post facinora quæ in Pamphilum nefariè cōsciuerat, diuina vltio, dum adhuc præfecturam gerebat, eum ex inopinato adorta est, ad hunc modum. Qui iamdudum in sublimi & excelso sedens solio, iudicia dabat: qui satellitio militari stipatus, qui vniuersæ Palæstinorū gentis præfectus, qui conuictor tyranni, tanquam ei intimus, qui eiusdem mensæ cum illo particeps erat: vindicta Dei, vna nocte non solùm fuit tantis dignitatis ornamentis orbatus, ignominiæ & dedecori coram illorum oculis, qui eum vt principē admirati fuissent, expositus, timidus & ignauus factus, adeò vt voces muliebres turpiter funderet, & abiecto animo vniuersæ genti cui præfuerat supplicaret: verùm etiam Maximino, de cuius gratia antea insolens & superbus arroganter se extulerat (quippe cum egregiè præter cæteros, ob facinora in nos crudeliter edita, amplexabatur) duro & crudeli iudice vsus est: adeò vt post turpem ignominiam, quam pro sceleribus, quorum erat conuictus, subibat, sentētia ab eo pronunciata morti addiceretur. Cæterùm hoc à nobis extra propositum dictum sit. Atque erit tempus magis idoneum, cùm & vitæ exitus aliorum impiorum, qui maximè contra nos dimicārunt, & ipsius Maximini cum suis, nostra ad ocium plenius complectetur oratio.

Vrbani præsidis interitus tali homine dignus.

De confessoribus quibusdam, & duobus mulieribus virginibus, & Paulo, martyribus.

B

CAPVT XVIII.

AD annum sextum persecutionis, cùm tempestas eius contra nos vehementer ingrueret, fortè in loco quodam Thebaidis, Porphyrite appellato (qui iam antea ex vena lapidis porphyrite, quæ ibi nascitur, nomen duxerat) ingens turba veræ in Deum pietatis confessorum versabatur: ex quibus centum viri cum mulieribus & tenellis admodum liberis (tres solū ab eo numero aberant) ad præsidem Palæstinæ, Firmilianum scilicet, qui iam locum Vrbani in præfectura obtinuerat, mittebantur. Quibus, cùm Deum omnium rerum procreatorē & Christum confessi fuissent, præcepit, idque de sententia Imperatoris, non modò sinistrorum pedum commissuras cum ipsis neruis ignito ferro præcidi: sed etiam oculos dextros primùm sicis, cum ipsis pupillis & membranis, quibus integebantur, effodi: deinde cauterijs candentibus omnino ad ipsas intimas fibras, & quasi radices labefactari: ac postea eos ipsos ad metallorum venas, quæ erant in prouincia, quo graui ærumna & afflictatione torquerentur, ablegat. Neque satis erat, istos solum eiusmodi tormenta perpetiētes oculis vidisse: sed etiam è Palæstinis, quos paulò antè diximus, ad singularia pugillatus certamina ineunda condemnatos, coram conspicari voluit: idq;, cū fuissent neque cibarijs ex penu regio sustentati, neque essent in vllo exercitationis genere, quod ad pugillatum pertinebat, aliquando versati. Iam verò non procuratoribus Imperatoris solùm istud declarârunt, sed coram ipso etiam Imperatore Maximino ea de re comparentes celsissimam in Christo confitendo constantiam, tum famis tolerantia, tum verberum perpessione commonstrârunt: & similia tormenta cum his quos modò posuimus, cūq; alijs confessoribus ex ipsa Cæsarea ad ipsorum numerum adiectis sustinuerunt. Post istos autem alij e vestigio, propterea quòd homines, quo Sacrarum literarum lectioni interessent, in vnū coegerant, in vrbe Gaza capti fuerunt: quorum alij easdem cum ijs tum oculorum tum pedum vexationes subierunt: alij tormentis in vtrumq; latus inflictis, multò grauiores cruciatus subierunt. Inter quos vna quædam corpore mulier, animi aūt magnitudine planè vir, cùm stupri minas ferre non posset, & tale verbum esset contra tyrannum locuta, nempe rectionem Reip. iudicibus admodum crudelibus ab eo commissam: primū verberibus cæditur: deinde sublimis in ligno erecto suspensa, acerbos laterum cruciatus perfert. vbi autem, qui ad eam rem erant designati,

Porphyrites locus &, lapis.

Firmilianus præses.

Immania supplicia.

97 martyres simul vexati.

Eorundem patientiam cruciatus.

Mulieres duæ Gazenses igni traditæ post varia tolerata supplicia.

ex iudicis mandato acria acerbaque cruciamenta illi incusserant, alia mulier quæ mul. A
to maiorem laudem quàm illi quos Græci μαχηταὶ vocant, hoc est pugiles (qui ob alacrē & erectum in dimicando animum pleno ore prædicantur) promerita est, quæq; pari ratione cum illa priore virginitatis scopum sibi proposuerat, corporis forma vt videbatur admodum sordida, vultu quidem abiecta, sed animo reuera robusta, & maiorem animi celsitatē quàm corporis species præ se ferebat, in pectore complexa, cùm pati non posset vt tam dirè, crudeliter & inhumanè cum illa ageretur, è media turba sic in iudicem vociferatur: Quousque tam acerbe sororem meam torques? Ille iracundia magis exæstuans, statim illam hominem comprehendi iubet: eà deinde rapitur in medium. Quam quidem liberè venerandum Seruatoris nomen profitentem, primùm verbis ad immolandum sollicitauit. Verùm vbi resistebat, vi ad altare trahitur. Illa tum suæ indoli germana & conuenientia obiens, & nihil de priore animi alacritate remittens, pede intrepido & fidenti in aram ruit, in eamque insultat calcibus, & quæ in ea erant, vnà cum lignorum strue penitùs euertit. Vnde iudex tanquam truculenta bellua, bile & rabie excandescens, primū tot tormenta in eius latera impingi præcepit, quot nemini vnquam antea: & præ furore propemodùm crudis eius carnibus se saturare gestijt. Postea autem quàm eius insania satietatem cœperat, ambas simul iunctas, hanc nempe cum ea quam sororem antè appellauerat, flammarum incendio absumendas addixit. Quarum priorem ex regione Gazensium ortam, alteram nomine Valentinam ex Cæsariensium genere fuisse prognatam, multisque cognitam, intelligēdum est. Martyrium porrò quod statim pòst beatissimus Paulus perpetiebatur, quo pacto pro dignitate explicare queo? Eodem enim temporis articulo cum illis mulieribus vna sententia morti adiudicatus, ad extremum à lictore, cùm eius caput esset iamiam amputaturus, paululum temporis sibi concedi postulauit. Quo impetrato, primùm clara & canora voce à Deo exposcit, vt Christiani tribules sui eius gratia reconciliarentur: & vt quàm citissimè illis daretur libertas, supplex obtestatur. deinde pro Iudæis, vt ad Deum per Christum se totos transferrent, orat: deinceps paululum in oratione progressus, eadem pro Samaritanis efflagitat: tum vt omnes gentiles qui in errore & cæca Dei ignoratione versabantur, ad diuinam cognitionem venirent, & veram pietatem reciperent, deprecatur. Neque vniuersam multitudinem, quæ vndique circumsistebat, omnino tanquam neglectam B
& precatione sua destitutam reliquit: post quos vniuersos (ô immensam & ineffabilem animi lenitatem & tolerantiam) etiam pro iudice qui illum morti addixerat, proque imperatoribus, pro carnifice item, qui mox esset caput eius ceruicibus abscissurus, eo ipso (carnificem dico) & omnibus qui aderant audientibus, Dei omnipotentis numen implorauit, nè illis hoc facinus in ipsum admissum peccati loco numeraret. Hæc & eiusmodi alta voce precatus, tanquam qui immeritò planè neci addictus fuisset, omnes propemodum ad misericordiam & lachrymas attraxit: ipse tamen seipsum ad mortem adornans, & ceruicem nudam gladio feriendam libenter submittens, diuino & beato martyrio, vigesimoquinto die mensis Panemi, hoc est, ad octauū Calendas Augusti, eximiè decoratus fuit. Atque istæ istorum martyrum res gestæ talem habuère exitum.

Valentina mulier.

Paulus martyr, eiusq́; preces alta voce fusæ.

De tribus alijs viris, & muliere vna, martyribus, & de re quadam admiranda.

CAPVT XIX.

TEmpore porrò non longo progrediente, rursus ex Aegyptiorum regione centum & triginta insignes fidei & confessionis in Christum athletæ, ex mandato Maximini, in ipsa Aegypto, eosdem oculorum & pedum cruciatus, cum illis quos diximus, sustinuerunt: quorum nonnulli ad metalla in Palæstina damnati erant, alij ad metalla in Cilicia relegati. Simulatque vero tam multis tamque egregijs magnanimorum Christi martyrum facinoribus, ingens persecutionis æstus deferbuerat, & velut sacro illorum cruore flamma eius extincta erat, ac iam remissio & libertas confessoribus ex Thebaide, qui metallorum in eo loco nascentium laboribus oppressi, fuerant concessa, & nos Christiani tanquam pulchra quadam pacis serenitate nos ipsos eramus iam recreaturi: deintegrò certè ipse, penes quem persequendi potestas erat, nescio quo pacto, quàue animi commotione rursus contra Christianos mirè inflammatur. Proinde ex improuiso Maximini literæ contra nos vbique in singulas prouincias missæ fuerunt. Vnde præsides & summus dux totius Imperatoris exercitus, tabulis, epistolis, & publicis edictis, ciuitatis cuiusque curatoribus vnà cum præfectis præsidiorum & tabellarijs præcipiūt, vt edictum Imperatoris ad exitum perducere maturent: mandauitque, vt cum omni celeritate idolorum delubra, quæ ceciderant, reficerent, & denuò ædificarent: quinetiam efficerent, vt omnes omnino

Aegyptij cxxx. martyres ad metalla Ciliciæ & Palæstinæ dānati.

Maximini nouum edictum contra Christianos.

A mninò viri cum vxoribus, famulis, & pueris, matrum vbera adhuc sugentibus, immolarent, libamina afferrent, & ipsa sacrificia reipsa degustarent, & cibaria in foro venalia impuris sacrificiorum libationibus contaminarentur: & pro foribus denique balnearum quidam quasi custodes constituerentur, vti qui in his essent sordibus abluti, pòst scelestis & nefarijs illis victimis se inquinarēt. Quibus rebus ad hunc modum confectis, cùm nostri de integro (vt verisimile erat) maximis curis & mœrore tenerentur implicati, & gentiles ipsi de intolerabili & nimia horum scelerum absurditate admodum cōquererentur (nam illis ista nimium fastidij, nimiumq; importunitatis complecti visa sunt) & calamitosissima tempestas passim omnibus impendêret, diuina Seruatoris nostri virtus & potentia his athletis tantam denuò animi iniecit fidentiam, & quasi cœlitùs inspirauit, vt cum nemo illos vi impelleret, raperetq; ad fidei suæ confessionem, vltro offerrent sese, & omnes eiusmodi terrores ac minas strenuè protererent, & tanquā pedibus prorsus conculcarent. Idcirco tres ex fidelibus simul vno animorum consensu, contra præsidem immolantem insiliunt, & alta voce tali errore atque amentia desistere hortantur. Nam non alium esse Deum, præter eum, qui omnium rerū effector & architectus est, asserunt. Rogati ergo, quinam essent? Christianos se audacter confitentur. Qua de causa Firmilianus acrius & vehementius concitatus, absq; vllo alio supplicij genere, capite mulctandos tradidit. Quorum vnus presbyter erat, nomine Antonius: alter Zebinas vocabatur, ex ciuitate Eleutheriopoli prognatus: tertio Germanus nomē fuit. Decimotertio die mensis, qui Dius dicitur, id est Idibus Nouembris, hæc de istis acta sunt. Eodem die mulier quædam Ennathas nomine, ex vrbe Scythopoli orta, virginitatis quasi coronis pulchre adornata, vnà cum illis martyribus eò accessit: quæ nō vltrò se obtulit, vt illi, sed vi tracta fuit, & ad iudicem adducta. Idcirco post verbera & graues contumeliososq; cruciatus, quos iudex ei infligendos curauerat, tribunus quidē, qui illic in proximò magistratum gerebat, appellatus Maxys, homo nō tam nomine quam tota vitæ ratione nequam, & vt alijs rebus scelestus & perditus, ita tum corporis viribus supra modum robustus, tum moribus ferus & crudelis: tum apud omnes, qui illum norant, infamia & dedecore notatus, absque authoritate maioris potestatis, hanc beatam virginem aggreditur, eamque omni vestitu vsque eò exuit, vt corpus à lumbis solum ad pedes contegeretur, reliquum autem nudum existeret. Hanc per vniuersam ciuitatem Cæsaream vndique circumduxit: lorisque per totum forum & publicas plateas tractam, non sine quadam animi sui oblectatione verberauit. Quàm post tot cruciatus, cùm constantissimam animi firmitudinem pro tribunali, vbi præfectus considere solebat, in fide tuenda ostendisset, iudex viuam igne cremandam tradidit. Iste igitur immanitate longius progrediens, & rabiem propè belluinam contra pios indies adaugens, adeo extra naturæ leges penitùs egressus est, vti inanimis sanctorum virorum corporibus sepulturam impudens inuideret: & propterea cadauera sub dio, vt à bestijs dilaniarentur, noctu assiduè & interdiu seruari præcepit. Itaque non exiguum hominum numerum, multorum dierum spacio, huic immani & barbaro mandato inseruientiū, cernere licebat. Quinetiam alij ex specula & loco edito, tanquam operæprecium facturi, ne cadauera surriperētur, sedulò obseruabant. Itaque agrestes bestiæ, canes, & aues carniuoræ membra discerpserunt humana, eaque huc illuc disperserunt: & tota ciuitas vndiq; visceribus ossibusque hominum constrata fuit: adeo vt illis ipsis, qui antè fuissent infesto animo in nos affecti, nihil vnquam crudelius, nihil aspectu horribilius videretur: neque tam eorum calamitatem in quos hæc admissa erant, quàm cùm suam ipsorum, tum communis parentis naturæ ignominiam deplorabant. Spectaculum enim humanarum carnium, non vno loco deuoratarum sed vbique miserè disiectarū, (quod omnem dicendi facultatem, omnemque tragœdiæ speciem longè superat) prope ciuitatis portas cuiusque oculis subiectum fuit. Nonnulli autem membra, cadauera integra, & viscerum partes etiam intra portas se vidisse dixerunt. Dum permultis diebus ista gerebantur, tale quoddam miraculum accidit. Cùm clara esset serenitas, & aer pulchrè splendesceret, totiusque cœli, omnia suo complexu ambientis, summa extaret tranquillitas, derepentè columnæ ciuitatis, quæ publicos & communes porticus sustentabant, multas veluti lachrymarum guttas quodammodo ex se profuderunt. Forum item & plateæ, nulla pluuiæ gutta ex aere decidente, nescio vnde, quoue modo, aqua aspersæ maduerunt: sic vt illicò rumor per omnium ora volitaret, terram, vtpote rerū id temporis gestarum scelus & impietatem non ferentem, inexplicabili quadam ratione lachrymarum vim ex se fundere, & lapides naturamque inanimam nefaria ea facinora deflere, quo hominum naturam tam ferream, tam immitem, tamque ab omni affectione vacuam, iusta reprehensione coargueret. Verùm nugæ & fabulæ (propè dixerim)

Ipsis etiã Gentilibus inuisa fuit nimia illa Imperatorum in Christianos sæuitia.

Antonius presbyter, Zebinas, Germanus, simul martyrio coronati.

Maxys tribunus.

Ennathæ virginis martyrium.

Sepultura martyrum cadaueribus negata.

Etiam inimici Christianorū miserti.

Miraculum naturæ ipsius publicum dedecus lachrymantis in commiserationem martyrum.

B

rim) hæc quidem oratio posteritati fortasse videbitur: non tamen his, qui eo ipso tem- A
pore præsentes, de rei veritate satis persuasi fuerunt.

De quibusdam confessoribus, & tribus martyribus, & Petro monacho & Asclepio martyribus. CAPVT XX.

DEcimoquarto die mensis Apellæi, proximè insequentis, hoc est, ad Decimumnonum Calendas Ianuarij, quidam pij viri ex Aegypto profecti (in Ciliciam namque iter susceperant, vt confessores, qui ibi versabantur, sua curatione subleuarent Cæsareæ) ab his, qui diligenter homines ad portas ciuitatis accedentes perscrutantur, capti sunt. Ex quibus alij eandem cum illis quibus erant inseruituri, sententiam & condemnationem subierunt: vt oculi nempè & pedes cruciatu illis labefactarentur. Tres autem illorum Ascaloni, vbi capti erant, admirabilem fortitudinis vim in fidei suæ confessione ostendentes, varijs martyrij generibus defuncti sunt. Nam vnus illorum in rogum coniectus fuit, cui nomen Ares: reliquis duob. qui† Promus & Elias appellabantur, capita amputata. Vndecimo die mensis Audinæi, id est, ad tertium Idus Ianuarij, Petrus, qui & Apselamus dicebatur, ἀσκητὴς, id est religiosus vel monachus, vitam solitariam & meditationi deditam secutus, ex pago Anea in finibus Eleutheropolis sita prognatus, cum iudex, & qui ei aderant in consilio, sæpissimè eum orassent, vt sui ipsius misereretur, suæq; adolescentiæ & ætati florenti parceret: eorum hortationibus penitùs neglectis, & spe quam in Deo omnipotenti collocasset, cum alijs rebus omnibus, tum vitæ ipsius longè prælata, Cæsareæ per ignem, velut aurum purissimum, fidem in Christum Dei, generoso & excelso animo accuratè probauit. Cũ isto vnà Aesculapius episcopus, vt videbatur, erroris Marcionitarum, zelo pietatis, vt ille putabat, sed non illius, quæ est secundum scientiam, vno & eodem rogo combustus, exijt è vita. Verùm hæc hactenus.

Martyres Ares, Promus, Elias.

† Probus al. Petrus Apselamus.

Anea pagus

Aesculapius episc.

De duodecim Martyribus, qui cum Pamphilo martyrium oppetiuerunt. CAP. XXI.

TEmpus iam eò me vocat, vt illustre quasi theatrum martyrum, qui cũ B Pamphilo (cuius nomen mihi semper optatissimum fuit) mortẽ oppetiuerunt, in hoc sermone ante oculos cuiusque ad intuendum proponam. Duodecim quidem erant, & non modò quodam prophetico dono, aut potius Apostolico, sed Apostolorum etiam numero digmati: quorum coryphæus & princeps solus Pamphilus, presbyterij dignitate Cæsareæ ornatus, extitit: vir toto vitæ cursu omni virtutũ genere eximius, abiectione & cõtemptu seculi insignis, facultatũ in pauperes largitione magnificus: spei, quæ in caducis mundi rebus defigi solet, despicientia mirus: ratione viuendi & consuetudine vero philosopho digna singularis: quinetiam ardenti diuini eloquij & Sacrarum literarum studio, præter cæteros nostræ memoriæ homines egregius: attentissima & propè inexhausta in eas res industria & assiduitate, quas apud animum proposuerat, præstabilis, & in cognatis omnibusq; propinquis iuuandis perliberalis. Cætera virtutis eius officia, & rectè facta, quoniam longiore explicatione eguerunt, in separato & proprio volumine, de eius vita perscripto, inque tres libros dispertito, iampridem pluribus verbis tradidimus. Eos ergo, qui acri illius vitæ, & virtutum in ea elucentium plenius cognoscendarum cupiditate incenduntur, eò amandamus: nos autem illis solùm in præsentia insistemus, quæ ad martyres cum eo ad supplicium adductos pertinent. Secundus post Pamphilum in certamen descendit, veneranda canicie honoratus Valens, Aeliæ ciuitatis diaconus, ipso aspectu senex grauissimus, diuinarum Scripturarum (si quisquam alius) in primis peritus. nam tantam illarum memoriam in pectus eius incluserat, vt si quãdo aliquem locum citare vellet, perinde expeditè illud poterat absque scripto efficere, atque ex scripto legere. Tertius, Paulus pietate maximè inflammatus, & spiritu non minus feruidus, ex ciuitate Iamnitarum, in qua fama percelebris fuit, prognatus, qui ante martyrium, cauteriorum exustiones perpessus, egregium certamen pro fidei confessione confecit. His in carcere toto biennij spacio commorantibus, fit martyrij dilatio. Interea fratrum AEgyptiorum, qui cum illis vnà martyrium subierunt, accessio facta est. Isti AEgyptij, simulatque confessores illos, qui erant ex Cilicia, ad metalla vsque, quæ ibi erant, produxerant, domum redierunt. Qui similiter apud ipsos portarum Cæsareæ introitus à custodibus (Barbari autem isti erant, & moribus agrestes) quinam essent, & vn-

Huc refer. Nicephori ca. 16. li. 7.

Pamphili presbyteri, & xij eius sociorum martyrium.

Eusebij de Pamphili vita tres libri.

Valens diaconus Aeliæ.

Paulus Iamnita.

A & vnde venissent, interrogati: cum veritatem occultare non possent, tanquam malefici in ipso facinore manifesto prehensi, tenebantur. Quinque erant numero: qui quidem ad tyrannum deducti, & coram illo liberè fidem confessi, statim in carcerem contrudũtur. Postridie (hoc erat decimosexto die mensis Peritij: id est secundum Romanos, ad decimum quartum Calendas Martij) hi pariter cum Pamphilo, & reliquis eius socijs, quos suprà posuimus, ex mandato ad iudicem producuntur.

Martyres Aegyptij quinq; superioribus additi.

Iste primùm inexpugnabilis Aegyptiorum constantiæ & firmitatis animi, diuersis cuiusque modi tormentorum formis, nouis peregrinarum & variarum machinarum inuentis periculum facit. Et simulac illum, qui inter eos omnes principatum tenuit, his certaminibus exercuerat, quisnã esset, primùm sciscitatus est. Deinde vbi pro proprio nomine, prophetæ cuiusdã nomen ab eo acceperat (hoc enim ab illis factitatum erat, quòd pro nominibus idolorum, quæ erant fortè à parentibus ipsis imposita, noua nomina, facta mutatione, ipsi sibi asciuissent: Eliæ enim, Hieremiæ, Hesaiæ, Samuelis & Danielis nomine seipsos nuncupasse, & germanum ac verum Dei Israëlem, qui Iudæis erat in occulto, nõ solum rebus ipsis, sed nominibus propriè & significanter explicatis, commonstrasse audire potuisses) vbi inquam tale nomen a martyre acceperat Firmilianus, non in verbi vim & significationem animum omninò intendens, secundò loco eum interrogauit, quæ illius patria esset?

Christiani nomina sua gentilia mutare solitis.

Ille nomen priori aptè respondens effert, Hierusalem suam patriam esse ait: eam certè intelligens, de qua apud Paulum dicitur: Quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrûm. Item alio loco: Accessistis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem cælestem. is quidem hanc planè intellexit.

Galat. 4.
Hebr. 12.

Sed Firmilianus cogitatione sua humi abiecta, quæ tandem ciuitas illa esset, & vbi terrarum sita, accuratè & curiosè disquirit: vnde cruciatu illum affligit, vt verum fateretur. Hic manibus à tergo vinctis, obtortisque, & pedibus machinamentis peregrinis inusitatisq; diutissis excruciatus, verum se dixisse constanter asseuerat. Deinceps iudice rursus sæpe quærente, quisnam esset, & quo loco ciuitas illa quam dicebat, locaretur, eam affirmat piorum solùm patriam esse: neque alios præter hos solos, illius fore participes: illamque ad orientem, vbi sol primo manè suos radios fundere incipit, positam.

Hierusalem cælestis piorũ patria.

Atque in istis denuò proferendis seorsum apud animum suum ita diuinitùs philosophatus est, B vt eorum, qui illum vndique tormentis diuexabant, nullam prorsus rationem duceret: sed tanquam carnis corporisque expers, ne minimum quidem videretur doloris sensum percepisse. Iudex animo hæsitans, intra se tumultuari cœpit: putabatque Christianos eam ciuitatem, de qua martyr locutus fuisset, infestam omninò & inimicam Romanis effecturos. Multum igitur de ea re scrutari, & vbinam tandem illa regio, quæ in Oriente ferebatur, existeret, admodum conquirere. Postquam autem adolescentulum verberibus sæpius dilaniatum, & tormentis cuiusque generis discruciatum, firma & immutabili mentis constantia illis, quæ ante dixerat, adhærescere animaduertit, ad extremùm mortis sententiam, vt securi percuteretur, contra eum protulit. Talem igitur is velut vitæ suæ peregit fabulam. Cæteri eius socij paribus certaminibus à iudice exagitati, pari mortis genere è vita cesserunt. Postea demùm Firmilianus, quanquam propè defatigatus erat, & frustra viros illos supplicio affici cernebat, sua tamen cupiditate eorum morte exaturata, ad Pamphilum & eius socios se contulit. Et quia satis expertus erat, quàm inflexibilem in fide tuenda constantiam etiam iam antea in tormentis ostendissent: iterum interrogat, vtrum deinceps modò illi morem gererent? Atque cum à singulis eorum definitum & postremum responsum de fidei confessione, quæ est martyrij propria, excepisset, similem cum prioribus pœnam & suppliciũ illis irrogat.

Porphyrius Pamphili famulus, ante herum cæsus.

Quibus ad exitum perductis, adolescentulus quidam ex famulis Pamphili, qui ita erat excultus instructusque, vt dignus ingenua talis & tanti viri educatione & disciplina meritò videretur, simulatque iudicis sententiam contra Dominum suum pronũciatam intellexit, è media hominum multitudine exclamat, & vt illius aliorumque sociorum corpora cùm è vita decederent, terræ mandarentur postulat. Iudex vero non hominis, sed belluæ, aut si quid sit bellua immanius, naturam secutus, ne adolescentulo quidem ætatis causa quicquam veniæ tribuit: sed vt primùm eum rogârat, essétne Christianus, ipseque se esse responderat, iracundia æstu intumescens, quasi telo saucius, tortoribus in mandatis dedit, vt omnes suas vires & impetus contra eum exercerent. Postquam vero, cùm immolare ei iussum esset, recusantem videbat: non vt hominem carne circundatum, sed vt statuam ex lapidibus, aut ligno, aut alia re quapiam confectam, ad ossa vsque, & intimos viscerum recessus, acriter & absque vlla remissione deradi dilacerarique præcepit. Quo supplicij genere diu sustentato, iudex cùm illum nec vocem emittere, nec sensum doloris vllum

Immane supplicium adolescentis Porphyrij.

O 4 præ

præ se ferre vidit, idque, cum parum abesset quin illius corpus esset omnino inanimatum, & tormentis pene contritum exhaustumque, se frustra illum torquere perspexit: A tamen animo duro, ferreo, & omnis humanitatis experte perstans, confestim igni pedetentim exardescente & remisso comburi decernit. Hic igitur adolescentulus postremus, ante Pamphili mortem, qui erat dominus eius secundum carnem, in certamen ingressus, ante illum è corporis vinculis solutus fuit: propterea quòd, qui erant in alijs trucidandis occupati, tardare videbantur. Licuerat ergo Porphyrium videre (hoc namque adolescentulo nomen erat) iam in omni certaminum genere exercitatum, incredibili studio & ardore, more hominis pro augusta & sacra victoria decertantis, incensum, corpore puluere quidem consperso sordidatum, sed decoro oris habitu eximium, erecta & generosa animi elatione post tantos cruciatus ad mortem gradientem, diuino spiritu reuera completum: habitu philosophico quo vti solebat, hoc est, indumento ad modum pallij humeros solum obtegentis vestitum, familiaribus suis, quid illos eius causa facere vellet, modesto & trãquillo animo præcipientem, nutuque significantem, & cum iam ad palum esset alligatus, vultum splendidum & hilarem seruantem: quinetiam cum rogus longo interuallo ab illo tanquam in ambitum orbemque exardesceret, hinc illincque flammam ore ad se arripientem: & post hæc verba, quæ iam flammarum incendio primùm corpus attingente clara voce profundebat (nempe IESVM filium Dei eius adiutorem fore) constantissimè cum silentio omnes cruciatus ad extremum vsque spiritum tolerantem. Tale Porphyrij in martyrio certamen fuisse constat.

Porphyrius flammis exhaustus.

Seleucus miles, confessor & martyr.

Cuius vitæ exitum Seleucus confessor quidam ex militum numero, Pamphilo nunciauit: qui, vt par erat eiusmodi nuncij ministro, quàm primùm fuit eadem sorte cum illis martyribus dignatus. Nam mox vt mortem nunciauerat Porphyrij, & vnum ex martyribus osculo sancto salutauerat, cum milites quidam comprehendentes ad præsidem deducunt. Iste, tanquam eius profectionem maturans, quo Porphyrio comes itineris ad cœlum suscepti adiungeretur, extemplò capitis supplicio mulctari iubet. hic in Cappadocia natus, præ delecto iuuenum globo qui in exercitu Romano militabant, præque illis qui erant apud Romanos in amplis dignitatum gradibus locati, non exiguum honorem adeptus est. Aetate enim florente, robore, proceritate, firmitateque corporis plurimùm omnibus militibus antecelluit: adeò vt aspectus eius celebris, & omnium sermone prædicatus existeret, tota corporis forma ac specie tum ob magnitudinem, tum ob pulchritudinem & aptam membrorum compositionem admirabilis. B Qui in ipso persecutionis initio, plagarum perpessione in certaminibus pro fidei confessione susceptis admodum enituit: & vbi militiæ munere quo fungebatur, spoliatus fuit, eorum qui ἀσκηταὶ, id est pietatis cultores, vel monachi, qui dies noctesque diuinis meditationibus se exercent, æmulum se imitatorem effecit: orphanis desertis, viduis omni ope destitutis, hominibus inopia & corporis infirmitate afflictatis, instar patris alicuius indulgentis & curatoris, benignè prospexit, & opitulatus est: vnde meritò quidem (cum Deus ab eiusmodi pietatis officijs plus capiat oblectationis, quàm à victimis fumo redundantibus & sanguine aspersis) ad insigne & eximium martyrij decus per eius gratiam accersitus fuit. Hic decimus athleta inter eos quos suprà ostendimus, vno eodemque die mortem oppetijt: quo certè (vt apparet) maxima quasi cœli porta Pamphili martyrio, decora illa quidem & congruens, patefacta, tum illi, tum alijs qui cum eo erant, in regnum cœlorum aditum dedit perfacilem.

Seleuci dignitas ac præstantia.

ἀσκηταί.

Pietatis officia ... plus ... quàm sacrificia ... oblectant.

Theodulus senex martyr, crucifixus.

Theodulus item, grauis quidem & religiosus senex, vnus ex præfecti Firmiliani familia, & ab eo plusquam cæteri omnes domestici honoratus, partim prouectæ ætatis causa (proauus enim erat, id est tertiæ progeniei pater) partim propter beneuolentiam & fidelem animum quem erga ipsum semper seruauerat, iisdem vestigijs cum Seleuco insistens, & facinus illius facinori hauquaquam dissimile admittens, ad Firmilianum dominum suum deductus fuit: eique maiorem bilem quàm superiores commouens, tandem crucis afflictationi addictus, idemque martyrij genus quod Seruator olim, lubens perpessus est. Deinceps quoniam vnus adhuc restabat, qui inter martyres commemoratos locum duodecimum expleret, idcirco Iulianus cum expleturus accessit. Qui peregrè iã cò aduentans, & locum adhuc minimè ingressus, simulac inter vias de eorum morte intellexerat, extemplò ad insigne martyrum spectaculum rectà se contulit: atque vt humi posita sanctorum vidit corpora, solido expletus gaudio, sigillatim ea complexus salutauit. Quod dum faciebat, lictores & cædis ministri cum prehensum ad Firmilianum ducunt. Qui ea quæ sibi erant suæque crudeli naturæ consentanea, executus, lento & remisso igni eum cremandum tradit. Iulianus ergo præ lætitia exultare, valdeque gestire: atque clara voce gratias agens Domino, qui cum talibus præmijs, tamque insigni

Iulianus Cappadox martyr ... ius.

A gni splendore afficere dignatus fuerat, præclara martyrum corona donatur. Erat hic quidem Cappadocum genere secundum carnem oriundus, moribus & vita sanctissimus, fidelissimus, & maximè ingenuus: & cùm in alijs rebus spectatus, tũ diuino ipsius sancti Spiritus afflatu imbutus. Talis erat caterua eorũ, qui per Dei gratiam in martyrij societatem cum beato Pamphilo asciti fuerunt. Sacra autem & sancta reuera istorum corpora ex impij præsidis mandato quatuor diebus, totidemque noctibus, vt à bestijs, auibusque carniuoris douorarentur, sub dio seruabantur. Verùm vbi tanquam miraculo quodam, nulla neque bestia, neque volucris, neque canis ad ea accedebat, rursus per diuinæ prouidentiæ dispensationem integra illæsaque inde ablata fuerunt. Et exequiarum iustis potita, sepulturæ (vt moris est) honorificè commendantur. Porrò dum sæuitia aduersum istos vsurpata, in omnium ore & sermone versabatur, Adrianus & Eubulus ex regione quæ Manganæa dicitur, ad reliquos confessores Cæsaream versus accedentes, ad portas vrbis causam sui itineris eò suscepti rogantur. Deinde rei veritatẽ ingenuè confessi, deducuntur ad Firmilianũ. Iste, nulla dilatione aut mora interposita, post multa tormenta quæ in eorum latera impegerat, bestijs dilaniandos condemnat. Biduo autem interiecto, Adrianus quinto die mensis Dystri, hoc est ad tertium Nonas Martij, die festo quo natalicia Fortunæ Cæsariensium (sic enim putabatur) celebrari solent, leoni primùm ad discerpendum proiectus fuit: deinde gladio iugulatus, obijt mortem. Eubulus autem perendino die ad meridiem, ipsis Nonis Martij, qui est septimus dies Dystri, cum iudex illum admodum rogaret, vt hostias immolaret idolis, quò libertate eorum legibus decreta potiretur gloriosam mortem pro pietate susceptam huic vitæ breui & caducæ præposuit: & post bestiarum laniatus, gladio vt socius ante illum, trucidatus fuit: omniaque martyrum certamina Cæsareæ confecta suo sanguine postremus obsignauit. Cæterùm operæprecium est hoc loco commemorare, quo pacto tandem, idque non longo tempore post, cælestis & diuina prouidentia eos impios magistratus cum ipsis tyrannis vlta sit. Nam Firmilianus, qui tam petulanter & contumeliose in Christi martyres debacchatus fuisset, cum alijs eiusdem sceleris participibus extrema supplicia subiens, gladio finem viuendi fecit.† Atq; hæc sunt martyria, quæ Cæsareæ toto persecutionis tempore gesta sunt.

Bestiæ à S. martyrum cadaverib. abstinent.

Adrianus & Eubulus martyres, Bestijs obiecti & postea gladijs trucidati.

† Vide annot græc. pag. 99 lit. a. lin. 35.

Firmiliani interitus Tyranno dignus.

B

De diuina contra Ecclesiarum præsides vltione, meritò inflicta: & Syluano & Ioanne martyribus.

CAPVT XXII.

QVæ verò interea temporis contra ecclesiarum præsides transigi contigerit: & quo pacto diuina iusticia peccati vltrix, pro pastoribus ouium & gregis Christi rationalis, cui parùm prudenter & considerate præfuissent, non modò camelorum (quod est animalis genus cùm rationis expers, tum maximè natura incuruatum & deforme) curatores effecerit, illique quasi debito illis supplicio addixerit, verùm etiam equis Imperatorum alendis destinarit: quot etiam contumelias, quot ignominiæ notas, quot tormentorum genera ab Imperatorum procuratoribus & magistratibus per varia tempora pro sacris ecclesiarum vasis & thesauro ipsi subierunt, quanta ambitione honorumque cupiditate multi eorum flagrârint, quàm temerè & contra leges manus nonnullis imposuerint, quæ inter ipsos fidei confessores schismata, quæ mala nuper quidam seditiosi contra Ecclesiæ membra quæ reliqua erant, dum nouas res vnam post aliam excogitare laborabant, toto pectore (vt dicitur) machinati fuerint, inclementerque asperis persecutionis calamitatibus obtriuerint, & mala denique malis exaggerârint: hæc omnia à me prætereunda esse arbitror, præsertim cum ea memoriæ commendare, sicut in principio huius libri posui, minimè nostrarum partium esse putem, quippe qui eorum explicationem admodùm cuitare & effugere cupiam. Verùm si quæ decora sint, quæque verbum Dei commendent, si quæ virtus sit, si quæ laus in Ecclesia splenduerit, ista explanare, ista scribere, ista fidelibus auribus inculcare, mihi in primis accommodatum arbitratus, præclaris eximiorum martyrum rebus gestis, & pace quæ postea nobis cœlitùs elucebat, extremam partem huius libri mihi illustrandam censeo. Cum septimus annus persecutionis contra nos intentatæ iam propè esset confectus, & res nostræ sensim & quasi tacito gressu ad quandam tranquillitatem securitatemque prolaberentur, & ad octauum annum deflecterent, in quo non exigua confessorum multitudo apud metalla in Palæstina cogebatur, qui magna iam in ritibus religionis perfungendis vtebantur libertate, adeò vt domos in ecclesias exædificarent: præfectus prouinciæ, vir sæuus & improbus, qualem scelera e-

Ecclesiarũ præsides male officio suo functi, diuinitus puniti.

Quæ taceat quæ scribat Euseb.

VIII persecutionis annus.

Imperatoris mandato metallis addicti Christiani varie disperguntur.

Peleus, Nilus, Aegypt. episc. martyres. Patermythius.

Syluanus Gazae episc. martyr.

ius in martyres Christi admissa ipsum planè commonstrabant, eò statim profectus, simulatq; facta & vitæ institutionem eorum qui ibi degebant, audiuerat, Imperatorem facit per literas certiorem: & in ijsdem, ea quæ ad eorum famam violandam maximè valere putabat, ad eum perscribit. Vnde qui metallorum venis præerat, eò accessit, & tanquam ex Imperatoris mandato confessorum segregauit multitudinem, sicq; distribuit, vt deinceps alij Cyprum, alij Libanum incolerent: alios etiā in alia Palæstinæ loca dispertiens, omnes varijs laborum molestijs vexari conterią; præcepit: deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videbantur, ad magistrum equitum mittit. Quorum duo Peleus & Nilus appellabantur, Aegyptiorum episcopi: tertius presbyter fuit. His etiam quartus accessit Patermythius, vir propter singulare erga omnes pietatis studium facilè clarissimus. Ex quibus magister equitū religionis & fidei in Christum inficiationem postulat: atq; haud compos voti factus, eos ignis incendijs cremandos tradit. Alij rursus ex confessoribus, qui aut propter ingrauescentem ætatem, aut membra inutilia, aut alias corporis infirmitates erant illo operum ministerio soluti, ibi in locum separatum ad incolendum amandati. Quorum primas tulit Syluanus episcopus Gazæ, qui pium virtutis specimen & egregium exemplar Christianismi omnibus ostendit. Iste à primo die persecutionis (propè dixerim) ad extremū vsq;, per totum temporis spacium varijs certaminibus pro crebra fidei confessione decursis nobilitatus, ad illum temporis articulum reseruabatur, vt omnia certamina martyrum in Palæstina interfectorum, postremus quasi sigillo cruoris obsignaret. Cum eo

Ioannes martyr excæcatus, & mira eiusdem memoria.

2. Cor. 3.

Iohannis mira facultas in docenda Ecclesia.

coniuncti erant, ex Aegypto complures: inter quos erat Ioannes, qui memoriæ bonitate facilè omnes nostri temporis superauit. Et quanquam antea luminibus orbatus erat, tamen tortores adeò sæui, truculenti, crudeles & immanes fuerūt, vt propter egregiam in Christi nomine confitendo constantiam, qua magnoperè excellebat, tum ignitis cauterijs eius pedem pari ratione cum alijs prorsus labefactarent, tum pupillam oculi, quæ visum amiserat, candente ferro exurerent. Eum autem ob morum probitatem, & piam viuendi rationem, præsertim cum cæcus esset, non est cur quisquam tantoperè admiretur: quandoquidem illud non tantum habet admirationis, quantum memoriæ vis, qua quidem integros sacrarum Scripturarum libros, non in tabulis lapideis, vt ait diuus Apostolus, neque in animalium pellibus, membranis, aut charta, quæ vel tineæ conficiunt, vel temporis consumit diuturnitas: sed in tabulis reuera cordis carneis, id est, in animo solerti & syncera mentis intelligentia tanquam scriptos habuit: adeò vt quando visum erat, interdum legis & prophetarum testimonia, sæpe historias, nonnunquam Euangelia, aut Apostolorum scripta, memoriter ex animi domicilio tanquam ex quodam literarum thesauro proferre potuerit. Ipse equidem fateor, me, cùm primùm hominem in media Ecclesiæ multitudine ac frequentia stantem & quasdam diuinæ Scripturæ partes recitantem animaduerterem, penitùs obstupuisse. Nam quamdiu vocem illius solùm audire licebat, tamdiu aliquem (vti in populi conuentibus in Ecclesia mos est) ex scripto legisse putabam: sed vbi quàm proximè ad eum accedens, quod factum erat, euidenter conspicabar, & alios omnes integris oculis & apertis vndique circumsistentes, hunc autem solis mentis luminibus vtentem, & reuera non pauca velut prophetam proloquentem, & multis partibus eos quibus corporis sensus sani & valentes erant, superantem: non potui non Deum ea de re tum summis laudibus efferre, tum in primis admirari. Et euidens certè ac firmum argumentum mihi videre videbar, cum reipsa & veritate hominem esse, nō qui in externa corporis forma & specie oculis subijcitur, sed qui in ipso animo & interiore cogitatione residet: qui quidem in isto, licet corpus deformatum mancumque esset, maiorem tamen interioris suæ facultatis virtutem declarauit. Illis autem, quos diximus, in loco separato commorantibus, & consueta ipsorum vitæ instituta in orationibus, in ieiunijs, in reliquis exercitationibus exequentibus, Deus ipse dextram benignam & propitiam porrigens, largitus est, vt per martyrium salutarem vitæ exitum consequerentur. Hostis namque & aduersarius noster diabolus, eos quidē, vtpote precibus attentissimè ad Deum fusis, contra ipsum armatos non amplius ferre poterat: sed sicuti putabat, molestiam ipsi exhibentes, trucidare, & è terra tollere instituit. quippe Deus illi hoc agere molienti potestatem concessit, vt pariter nec ipse ab improbitate, quam dedita opera decreuisset, vlla ex parte arceretur: & hi præclara pro multis suis ac varijs certaminibus præmia iam tandē

XLVIII. *martyres vno die capite mulctati.*

acciperent. Ea de causa ex scelestissimi Maximini imperatoris mandato, vno die vndequadraginta martyres capitis pœna mulctantur. Ista sunt martyria octo annis integris in Palæstina patrata.

A

Huc refer Nicephor. ca. 10. li. 7.

De ijs quæ gesta sunt in Phrygia. CAPVT XXIII.

Verùm quid opus est multa persequi, & nouas piorum martyrum per orbem dimicationes, alteras alteri succedentes proferre, eorum quidem maximè, qui non communi lege, sed more & instituto bellico essent vndique obsessi, oppugnatique? Iamdudum enim vrbs Christianorum quæ est in Phrygia, vniuersa, vnà cum populo eiusdem, ab hominibus armatis obsidione vndique cincta fuit: & dum viri simul cum teneris liberis & vxoribus, Christi Dei omnipotentis opem inuocabant, facibus ardentibus iniectis incēsa, propterea quòd tum vniuersus populus qui ciuitatem incoluit, tum curator eiusdem, & præfectus præsidij, pariter cum magistratibus & priuatis omnibus, se Christianos ingenuè confitebantur: neque infidelibus, qui eos idolis hostias offerre mandauerant, vlla ex parte volebant obtemperare. Quidam autem Adaucus nomine, dignitate a Romanis ornatus, genere apud Italos clarus, omni ferè honorum gradu ab Imperatoribus potitus, & magistri officiorum & quæstoris generalis munera integrè & incorruptè executus, & præter hæc omnia præclaris pietatis officijs & confessionibus fidei in Christum insigniter nobilitatus: tandem quæstoris generalis pro pietatis defensione, dum adhuc munere fungebatur, certamen ingressus, illustri martyrij corona gloriosè redimitus fuit.

Ruff. ca. 11. Hic huiusmodi ea quæ sunt in fragmento octaui libri. Vrbs Christianorum in Phrygia obsessa & incensa. Adaucus quæstor & martyr.

Huc refer Nicephor. ca. 11. li. 7.

De compluribus tum viris, tum mulieribus. CAPVT XXIIII.

Ruff. ca. 12.

Qvid iam reliquos martyres nominatim commemorare attinet, aut virorum multitudinem enumerare, aut varia plagarum & suppliciorum genera, quæ insignes martyres perpessi sunt, oratione depingere? qui partim securibus percussi interierunt, sicut his qui erant in Arabia contigit: partim cruribus cōfractis diuexati, veluti his qui in Cappadocia versabātur, accidit: partim etiam pedibus in sublime appensis, capiteque in terram demisso, igne paulatim succenso & leniter exB ardescente, & fumo è materia accensa ascendente suffocati quemadmodum illis qui in Mesopotamia morabantur, euenit: partim naso, auribus & manibus amputatis, cæterisque corporis membris dilaniatis deformati, vt his qui incolebant Alexandriam, obtigit. Quid opus est etiam eorum qui Antiochiæ martyrium subierunt, memoriam renouare? quorum alij candentibus craticulis suppositis, non ad mortem vsque, sed ad lōginquum & diuturnum cruciatum assati: alij dextram in rogum immittere maluerunt, quàm eâdem detestandas victimas attingere? Ex quibus nonnulli, priusquam capti erant, & in manus insidiatorum venerant, ne rei periculum facerent, ex altis ædium tabulatis se præcipites deiecerunt: sicque sua morte insignitè impios præda, quam in illis affligendis se capturos sperabant, omninò priuare statuerunt. Inter quos erat mulier quædam sancta, admirabilis: corporis figura mulier quidem, virtute autem animi planè vir, alijsque rebus præ cæteris Antiochiæ ciuibus, vt diuitijs, generis nobilitate, & gloria apud omnes eximia: quæ quidem geminas filias virgines, corporis pulchritudine & ætate integra præstantes habuit, easque pietatis institutis studiosè educauerat: hæc mulier, quum quidam improbi in eam eiusque filias graui inuidia incensi, illas in obscuro latitantes omni ratione vestigandas curiosè laborassent, & postea certiores facti ipsas in aliena regione versari, Antiochiam accersendas sedulò curassent, ac iam planè quasi satellitum retibus circumiectæ tenerentur: hæc mulier inquam, simulac cùm se, tum filias in eiusmodi discrimina deuenisse videret, & acerba tormenta quæ ab hominibus infligerentur, illis oratione exposuisset, & de stupro, re planè tormentis intolerabiliore, quo aduersarij eas violaturos minarentur (de quo ne verbum quidem ad extremas aures vel ipsa vel illæ allabi sinere deberent) eas sedulò admonuisset: quum etiam animas dæmonum seruituti tradere, omnibus mortis & exitij generibus deterius esse docuisset: omnium istorum malorum liberationem esse, ad Dominum tanquam ad portum salutis confugere. Vnde omnes simul vno animorum consensu & sententia conueniunt, corpora vestibus decenter adornant: ac quum ad medium iter ventum esset, paululum de via decedendi, naturalis necessitatis explendæ causa, postulant à satellitibus qui eas ducebant, potestatem: qua impetrata, derepentè ad fluuij ripam profectæ, se in profluentem gurgitem præcipitârunt. Atq; istæ quidem hoc genere mortis se sua sponte affecerunt: ita igitur cū istis actum est. At alias geminas virgines etiam Antiochiæ omnib. rebus valdè præstabiles, verè germanas sorores, inclytas genere, vitæ integritate insignes, ætate adolescētulas, venustas corpore, animo graues & venerandas, mori-

Martyrū varia supplicia. In Arabia. In Cappadocia. In Mesopotamia. Alexandria. Antiochia. Mulier cum duabus filiabus in fluuio se submergunt. Virgines duæ submersæ.

moribus pias, studio & industria admirabiles, adeò vt terra impia non digna videretur A
quæ tales sustentaret, in vastos maris fluctus nefarij dæmonum ministri immergere præceperunt.* Hęc apud hosce gesta accipimus. Sed cruciamenta quæ martyres in Ponto tolerabant, auditu videtur horrenda. Quidam enim digitos manuum ab extremis vnguibus, acutis arundinibus transfixos habuêre: aliorũ terga plumbo igni liquefacto, eiusque materia iam ebulliente efferuescenteque perfusa: & corporis partes, quas natura maximè ad necessitatem fabricata est, flammis adustæ: nonnulli membris pudendis ac visceribus cruciatus turpes, intolerãdos, & eiusmodi quos exprimere reformidat oratio, subierunt: quas quidẽ generosi illi & æqui scilicet iudices, quo suam solertem indolem & ingeniorum acumen ostenderent, & perinde ac si singulare quoddam sapientiæ specimen in ea re eluxisset, attentius excogitârunt: atque in nouis suppliciorum generibus inueniendis, non aliter atque in certamine præmia assequi laborabant, seque inter ipsos superare obnixè contendebant. Ista igitur calamitatum genera, quæ sequuntur, postremum locum obtinuerunt. Cũ malorum nobis impositorum exuberantia deinceps defessi essent, & in hominum cæde defatigati, & satietatem ac fastidiũ in sanguinis effusione cœpissent, & se ad tantam clementiam ac facilitatem, vt ab illis putabatur, se conuertissent, vti de reliquo nihil acerbitatis cõtra nos moliri viderentur (non enim decere aiebant, ciuitates intestino cruore contaminare, neque propter crudelitatem imperium eorum qui principatum tenebant, vtpote omnibus tam clemẽs & mansuetum, ignominiæ nota afficere: sed potius beneficentiam humanæ ac verè regiæ potestatis in omnes patêre oportere, vti nulli de reliquo morte multarentur, hocq; contra nos supplicij genus propter imperatorum benignitatem remitti relaxarique debere) tum oculos effodi, alterum crus suffringi solũ pręcipiebatur. Ista enim apud illos mitia admodũ cruciamenta, atque lenissima supplicia, quibus nos torquerent, videbantur: adeò vt dicendo explicare non possimus innumerabilem ferè multitudinem eorum, quorum ob istam impiorum mansuetudinem non solùm oculi dextri sicis antè eruti fuerunt, & excisi (quibus euulsis, loca in quibus inerant ferro candente exusserunt) sed læui pedes etiam in ipsis flexuum commissuris, cauterio ambusti fuerunt, & prorsus debilitati. Ac postea isti ad æris metalla in singulis prouincijs non tam ministerij causa, quàm afflictationis & cruciatus, condemnati. Ad extremum autem alij eorum, quos nec recensere B
quisquam poterit (strenuæ enim illorum & viriles res gestæ omnem dicendi facultatẽ euincunt) in alia certamina fortuitu inciderunt.

Margin: * Ruff. ca. 13. Ponti martyrum supplicia crudelissima. — Nouum supplicij genus repertũ aduersus Christianos.

De Ecclesiæ præsidibus, qui fuso sanguine, veram, quam professi sunt, pietatem ostenderunt.

CAPVT XXV.

HIs igitur temporibus illustres & eximij martyres, per vniuersum mũdum magna gloria decorati, cum suæ mentis, magnitudinis & roboris spectatores, vbique non sine causa obstupefecerũt: tum insignia diuinæ reuerà & inexplicabilis Seruatoris nostri potentiæ indicia, suis rectè factis ante omnium oculos statuerunt. Verùm quemq; nominatim historia prosequi, vt longũ, ita vix posse fieri videtur. Attamen inter ecclesiasticos præsides, qui in præclaris ciuitatib. martyriũ passi sunt, * primò omniũ tanquam in columellas ad piorũ memoriã erectas, regni Christi testẽ, Anthimum episcopũ vrbis Nicomedẽsium, qui capitis pœna multatus obijt mortem, inscribamus. Ex martyribus aũt Antiochiæ, Lucianum illius ecclesiæ presbyterũ, pijs vitæ institutis facilè præstantissimum, qui Nicomediæ etiã, imperatore præsente, cæleste Christi regnum, primùm sermone per apologiam, deinde rebus gestis palàm prædicauit. Ex martyribus Phœniciæ longè illustrissimos, omninoque sanctissimos pastores Christi gregis rationalis, Tyrannionem episcopum ecclesiæ Tyri, & Zenobium presbyterum ecclesiæ apud Sidonem numeremus. Siluanum etiam episcopum ecclesiarum quæ erant Emisæ, qui cum alijs in eadem vrbe bestiarum præda factus, in martyrum chorum relatus fuit. Verùm ambo illi martyres (quos modò citaui) verbum Dei Antiochiæ per mortis perpessionem magnopere illustrârunt: quorum alter, Tyrannio nempe, in profundos maris vortices demergitur: alter, Zenobius videlicet, medicorum propè summus, tormentis in latera sua incussis toleranter & placidè exit è vita. † Inter martyres qui in Palæstina cæsi fuerunt, principem locum obtinebant, Siluanus ecclesiarum Gazæ episcopus, de quo suprà diximus: Peleus item, & Nilus, episcopi Aegyptij, antea etiam commemorati: quinetiam magnum decus ecclesiæ Cæsariensis inter istos à nobis numeretur, Pamphilus presbyter, qui (vt diximus) ex hominib. nostræ memoriæ propter pietatis admirabilitatem facilè primas tulit. Ex illis qui

Margin: Huc refer Nicephor. ca. 16. li. 7. — * Ruff. c. 14. Anthimus episc. martyr. Lucianus presbyter. — Tyrannio episc. Zenobius presbyter. Siluanus episcop. — † Vide annot. pag. 22. lat. 1. lin. 20. 21. 22. — Peleus, Nilus episc. & martyres. Pamphilus presbyter.

A qui Alexandriæ, qui in reliqua Aegypto & Thebaide egregiè & præclarè occubuerunt, Petrus ipsius Alexandriæ episcopus, diuinum quoddam decus eorum qui veræ in Christo religionis doctores & magistri extiterunt, primus hoc loco citetur: & presbyteri vnà cum illo Faustus & Didius, & Ammonius, præfecti Christi martyres. Phileas item, & Hesychius, & Pachumius, & Theodorus, ecclesiarum quæ sunt in Aegypto episcopi, alijque præstantes viri præter istos propè infiniti, qui in ecclesijs regionis & loci cuiusque, vbi habitabant, multorum sermone celebrantur. † Tales fuit persecutio contra nos concitata, quæ ab ecclesiarum euersione & vastitate initium sumpsit: quæque propterea quòd Imperatores varijs temporibus eandem renouabant, indies magis magisque accreuit: vnde multiplicia & diuersa fuerunt athletarum pro pietate dimicantium certamina confecta, innumerabilisque extitit martyrum multitudo in singulis prouincijs, quæ à Lybia per vniuersam Aegyptum, Syriam, & partes versus Orientem, & vndique ad oras vsque Illyrici pertinent. Nam ea loca quæ illis iam demonstratis adiacent, vt Italia tota, Sicilia, Gallia, & quæ ad solem occidentem vergunt, & ad Hispaniam, Mauritaniam & Africam se porrigunt, vbi non duobus primis annis integris impetum persecutionis sustinuerant, celerrimè clementi Dei obtutu sunt pacem & pacis tranquillitatem consecuti: quandoquidem cælestis prouidentia tandem ob vitæ innocentiam & fidem, illorum miserta est.

Petrus Alexand. episco. Faustus, Didius, Ammonius, martyres. Phileas, Hesychius, Pachumius, Theodorus, episc.

Occidentalis ecclesiæ persecutio quàm diu durauerit.

† Hoc loco Curterius nonnulla inseruit, quæ à Christophorsono omissa cõsultò erãt. ipse enim ea, quinq; paulo amplius lineis in codice græco contenta, induxit. quæ cũ in omnib. exemplarib. græcis ad finem huius capitis 25. extent, in tuto sunt. latine ea Curterius ita reddidit: quorum toto orbe diuini cultus nomine labores exantlatos & singula exactè, quæ illis contigerunt, narrare, non est nostri muneris, sed eorum potius, qui res oculis vsurparunt. Quibus verò ipse interfui, eosdem alio opere posteritati cõmedare conabor: illa verò, quæ Christophorsonus hic addidit, græcè habentur in excuso codice, fol. 99. & fol. 100. a.

Quales fuerint pietatis inimici, & de ijs quæ acciderunt illis qui à nostra religione alieni erant.

CAPVT XXVI.

Hunc refer Nicephor. ca. 20. li. 7. item ca. 17.

Ruff. ca. 15.

DEinceps in hoc libro, qui est adhuc in manibus, scelerum contra nos admissorum palinodiam, id est, retractationem, ijs quæ suprà posui, adnectam: & ea quæ ab initio persecutionis contigerunt (quæ sanè hanc historiam perlecturis vtilissima fore puto) simul exponam.

B

Ante persecutionis tempestatem contra nos ab Imperatoribus Romanis excitatam, quanta bonorum affluentia status Imperij frueretur, quamque prosperè & fœliciter cum eo actum esset, dum benigno erant & placido animo erga nos affecti, quæ dicendi vis potest satis perspicuè explicare? præsertim cùm, qui summam totius Imperij administrarent, ad decimum Imperij annum, quinetiam ad vigesimum, festis, & celebri conuentu, splendidissima pompa & festiua lætitia honorificè triumphàrint, & cum pace constante & firma omnino vitam degerint. Sic igitur cùm potestas in dies singulos sine impedimento magnas faceret progressiones, ex insperato pace aduersum nos commutata, sæuum & crudele persecutionis bellum concitàrunt. Et cùm secũdus iam annus eius tumultus in nos commoti, nondum esset completus, facinus quoddam nouum & inauditum in Imperio factitatum, eius statum penitùs commutauit, euertitque. Nam qui primus nostrarum ærumnarum author erat, Diocletianum dico, in tam lethalem & pestiferum morbum delapsus est, vt mẽs inde de statu suo deturbaretur: & propterea cũ ille ipse, tũ alter (Valeriũ Herculium Maximianum intelligo) qui secundas post illũ in Imperio obtinebat, Imperij honore, vt suprà diximus, deposito, plebeiũ & priuatum vitæ genus sibi delegit. * Ac vix ista erãt confecta, cũ totius Imperij status dissensione in duas partes diuisus fuit: res planè eiusmodi, qualẽ non aliquãdo obtigisse memoriæ proditũ est. Nõ longò temporis interuallo interiecto, Imperator Constantinus, qui & vitã vniuersam placidissimè instituerat, & erga subiectos suos beneuolentissimè animat⁹ erat, & erga diuinũ verbum amicissimè affectus, filium suum Ingenuum Constantinum, Imperatorem & Augustum pro se relinquens, communi lege naturæ finem viuendi fecit. Qui primus ex Imperatoribus, propter singularem morum facilitatem & mansuetudinem, qua præter cæteros præstabat, apud Romanos in deos relatus fuit, omniq; splendore & dignitate quæ Imperatori debetur, post mortem honoratus: qui etiam solus inter Imperatores nostræ memoriæ, totum regni sui tempus, vt Imperij dignitas postulat, exegit: & cùm in alijs rebus humanissimum liberalissimumque omnibus seipsum præbuit, tum persecutionis cõtra nos intẽtatæ minimè particeps factus est: sed pios Christianos, qui sub ipso vitam degebant, à damno contumeliaq; penitùs immunes conseruauit:

Ib. 19. 20. lib. eiusd. Vide So. crat. li. 1. ca. 2. & infra Euseb. li. 9. cap. 6.

Mota aduersus ecclesiam persecutione politia concidit.

Diocletiani morbus.

Maximiani historiã amplius vide cap. seq. & in vita Constantini li. 1. c. 50. li. 2. ca. 48.

Maximianus ex Imperatore priuatus. *Ruff. c. 16.

Constantij Imperat. mors: eiusdemque laus. cuius historiam porrò vide hoc lib. cap. 29. item de vita Constant. lib. 1. ca. 9. 10. 11. 12. 13. lib. 2. ca. 48. Sozom. l. 1 cap. 6.

&

& neque ecclesiarum ædificia demolitus, neque aliquod scelus in nos machinatus, fœlicem & beatum admodum vitæ exitum consecutus est: qui solus ex Imperatoribus, præter filium Ingenuũ, quem post se in imperio successorem suum reliquit, principem in omnibus modestissimũ sanctissimumque, prosperè & gloriosè abijt è vita. Huius filius Constantinus, statim vt Imperij gubernacula susceperat, Imperator summus & Augustus, cũ ab exercitibus, tũ multò antea ab ipso Deo, summo omnium Imperatore, declaratus, se paternæ pietatis erga nostræ religionis disciplinam æmulum & imitatorẽ præstitit. Hic eiusmodi fuit. Licinius deinceps, communi eorum suffragio & cõsensu penes quos summa potestas erat, Imperator & Augustus declaratur. Ista grauiter animũ offenderunt † Maximini: qui solus ad id temporis vsque Cæsar appellatus fuisset, quique maximè tyrannidi deditus, dignitatem Imperij sibi vi arripuisset, & Augustus ipse à seipso factus. Interea Valerius Herculius Maximianus, quẽ suprà dixi, postquã Imperium sua sponte deposuisset, insidias Constantino tetendisse deprehensus fuit, & turpissima morte tandem decubuit. Ante quod tempus inscriptiones ad honorem attributæ, statuæq;, & alia eius generis quæ statui ad eius gloriam decernebantur, tanquam scelesto & impio adempta fuerunt. Huius filius* Maxentius, qui Romæ tyrannidẽ occupare instituit, in ipso Imperij sui ingressu fidẽ nostrã se amplecti, quò populo Romano placeret, cumque blanditijs deliniret & assentatione,[a] callidè simulauit. Et ea de re illis qui eius parebant imperio, in mandatis dedit, vt persecutionem contra Christianos remitterent: tantamq; pietatis speciem præ se tulit, vt humanus & valdè mansuetus, præ illis qui imperium antè tenuissent, cuiq; videretur. verùm non talẽ reipsa se præstitit, qualis opinione hominum fore putabatur: sed in omnia scelera præceps delapsus, nullum impietatis, nullum intemperantiæ facinus prætermisit. quippe adulterij, & cuiusque vitiositatis corruptela se contaminauit: legitimas vxores viris eripuit, easq; turpissima ignominia contumeliaque affectas, ad viros denuò remisit. Atq; hæc nõ in ignobiles solum, & obscuros quidẽ homines moliri cœpit: sed in illos qui in senatu Romano principẽ locum tulerunt, quiq; fuerunt facile præstantissimi, effrenatius insultare. Omnes vero, tum populus tum magistratus, illum grauiter metuentes, acerba vexabantur tyrannide. Neq; tamen ipsis, quantumuis pacato & tranquillo animo asperam ferentib. seruitutẽ, vlla extitit liberatio tyrãnicæ crudelitatis, in eorum internecionem grassantis. Nã quodam tempore, leui admodum occasione arrepta, populum in cædem satellitib. suis exposuit: infinitaq; populi Romani multitudo in media ciuitate, non Scytharũ, non Barbarorum, sed domesticorum suorum hastis, & armis cuiusquegeneris, miserè trucidata fuit. Quanta cædes facta sit: qui senatorum, propter insidias quæ ipsorum parabantur diuitijs, erant, nunc vno, nunc alio crimine falso in eos confisto, è medio sublati, vix percenseri potest. Ad extremum verò, istius scelera delabebantur ad magicarum præstigiarum commenta. quippe interdum mulieres grauidas dissecuit: nonnunquam tenerorũ infantium scrutatus est viscera, aliquando leones mactauit: infandas non rarò adiurationes ad dæmones excitandos, quo illorum subsidio bellum ingruens depelleret, auerteretque, vsurpauit. Istarum namq; rerum adiumento spes in illius mente insidebat, victoriam ex animi sententia sibi successuram. Iste igitur Romæ tyrannidem exercẽs, vix dici poterit quæ molitus sit, quo homines suo imperio subiectos in seruitutem redigeret: vsq; adeò, vt iam in tanta penuria & egestate alimentorũ ad vitam necessariorũ constituerentur, quantam non aliàs Romæ viguisse homines nostri temporis affirmant.

Constantinus Imp eiusque pietas.

Licinius Imperat. Maximinus.

Maximiani mors. Maximianus ad regnum redire conatus, vt illud Maxentio filio acquireret, interfectus est insi. su Constantij Chlori.

a Maxentij simulatio, & tyrannis.

Populi Rom. cædes per Maxentiũ facta.

Imperator ad præstigias cõuersus.

Caritas annonæ sub Maxẽtio.

Maximini historiam amplius vide supra c. 4. & seq. cap. 27. 28. 29. lib. 9. ca. 1. 2. 3. 4. 5. 6 8 9. In vita Cõstant. lib. 1. cap. 40. 51. 52. Ad Sanctorum coetũ cap. 22.

† Niceph. lib. 7. c. 20. vbi hanc historiam ad verbum ex Eusebio mutuatus recitat, Maximianum non Maximinu habet, vt codices videntur esse deprauati.

* Maxentij historiam amplius vide infra c. seq. & li. 9. cap. 8. & in vita Constãt. lib. 1. c. 27. 28. 29. 30. 31. 32. Socrat. lib. 1. cap. 2.

A

B

De Maximino Tyranno in oriente. CAPVT XXVII.

Maximinus tyrannus in Oriente, cum Maxentio qui Romæ imperabat, tanquam cũ fratre, in omni scelerũ genere sui simillimo, amicitiã animo simulato contraxit, & veteratorio: eamque longo tempore callidè obtegere laborauit. verùm postea tandem deprehensus, debitas simulationis pœnas persoluit. Videtur planè dignum admiratione, quo pacto iste finitima & germana scelera cũ tyranno, qui Romæ rexit imperium, cõsciuerit: immò verò etiã nequitiæ & improbitatis priores partes omnino obtinuerit. Nã qui arte magica & falsis præstigijs pollebant maximè, ab isto maximum dignitatis gradum adepti sunt: quandoquidẽ erat cũ primis meticulosus, & vana superstitione obligatus, errore mq; illũ in sciscitandis idolorum & dæmonũ oraculis plurimi faciebat. Etenim absq; diuinationibus & oraculis ne transuersum vnguẽ, quod aiunt, se audebat commouere. Ob quam causam grauiorem crebrioremq; persecutionem, quã maiores sui, contra nos concitauit. Templa autem deorum in singulis ciuitatibus erigi, & delubra temporis longinquitate vastata maturè renouari præcepit, idolorumque in omni loco & ciuitate constituit sacerdotes:

Ruff. ca. 17. Maximini cũ Maxentio simulata amicitia.

Maxentij tyrannis in Christianos, & dæmonum cultus.

Huc refer Nicephi. ca. 24. lib. 7. & cap. 31. 32. lib. eiusdẽ vide infra de vita Cõstantini li. 1. ca. 40 & ad Sanctorũ coetũ ca. 22. & de laudibus Constantini.

A cerdotes:& his in singulis prouincijs pontificẽ vnum, qui in omni munere egregiè obeundo & luculenter cæteris in Rep. viris præstare videretur, cohorte & satellitio stipatum præfecit: & omnibus denique maleficis & præstigiatoribus, tanquam religiosis & deorum numini charis, præfecturarũ dignitates, & maxima priuilegia impertire non erubuit. Deinceps ab his ad alia nequitiæ genera se transtulit: & non vnã ciuitatẽ aut regionẽ, sed omnes omnino prouincias suo imperio subiectas, auri, argenti & ingentiũ facultatũ exactionibus, mandatis grauissimis, & alijs aliquãdo mulctis supra modum diuexauit, oppressitque. Locupletum etiam fortunas ipsis à maioribus traditas vi abstulit, quo diuitias & pecuniarum tanquã cumulos aceruatim suis assentatoribus largiretur. Eò porrò temulentiæ & ebrietatis ferebatur, vt insaniret inter pocula, & de mentis gradu deturbatus, rabie quadam fureret: & ea imperaret ebrius, quorum postridie sobriũ maximè pœniteret. In crapulæ & effusæ libidinis exuberantia nemini secundus fuit: improbitatis magistrum tum magistratibus, tum subiectis suis seipsum effecit. Atque vt suos induxit milites, vt omni luxu & intemperantia diffluerent: sic præsides & prætores incitauit, vt omnes rapinarum & auaritiæ vias contra subiectos insisterent, & ferè cum illo tyrannidem vsurparent. Quid vesana & temeraria viri flagitia commemorem? quidue numerem multitudinem mulierum ab eo cõstupratarum? Nullam enim ciuitatem aliquando ipse præterijt, in qua non pudicas mulieres vitiârit, in qua virginũ raptiones non fecerit. Atque ista eius facinora non cõtra Christianos solùm (qui morte contempta, eius tyrannidem pro nihilo putârunt) sed contra alios omnes grassabantur. Nam quod ad Christianos attinet, qui viri erant, ignis, ferri, clauorum transfixorum cruciatus, immanes bestias, maris profundi gurgites, mẽbrorum amputationes, ignitorum instrumentorum inustiones, oculos extumulatos effossósque, corporis partium extremitates abscissas, famem præterea, metallorum & vinculorum denique ærumnas exantlârunt: atque hæc omnia pro pietate patienter & tranquillo animo ferre maluerunt, quàm Dei cultum cum idolorum veneratione commutare. Atque ex mulieribus, non minus ipsis viris à doctrina diuini verbi animatis, roboratisque, pars eadem cum viris certamina subeuntes æqua virtutis præmia reportârunt: pars ad corruptelam & obscœnam libidinis turpitudinem inuitæ attractæ, vitam citius internecioni quàm corpus dedecori tradere instituerunt. Sola namque mulier quædam Christiana, inter alias à tyranno adulterij labe turpificatas, ex Alexandrinis mulieribus nobilissima splendidissimaq́ue, Maximini animum libidine furentem, & lasciuientem intemperantia, magnitudine quàm altissimi animi deuicit: quæ quanquam alijs rebus, vt opibus, generis splendore, & exquisita doctrina insignis fuit, tamen ista omnia præ pudicitia postputauit. Istam quidem Maximinus, licet sæpè orasset vti ipsius cupiditati obsequeretur, eaque denegasset, seque mori paratam ostenderet: tamen interficere non potuit (quippe libido potius, quam iracundia, mentis suæ tenebat imperium) sed illam fuga mulctatam, omnibus facultatib. spoliauit. Innumerabiles etiam aliæ Christianæ, quoniam stupri minas, quibus prouinciarum præfecti eas terrere conabantur, ferre non poterant, omnia cruciamentorum, distortionum, & mortiferi supplicij genera libenter subierunt. atque hæ sanè permagna admiratione dignæ sunt. Verùm illa mulier Romæ maximè admirabilis, quæ ex omnibus, quibuscum Maxentius tyrannus ibi non dissimilem à Maximino turpitudinem admittere conabatur, & nobilissima reuera, & modestissima fuit. Hæc enim simulatque audiuerat, eos qui tyranni rogatu talia administrare solent, pro foribus ædium astare (Christiana etiam ipsa erat) & virum suum, qui fuit præfectus Romanorum, metus causa eos ipsam arreptam permisisse abducere, paululum temporis poposcit, vt corpus eius decenter exornaret. Itaque cubiculum ingreditur, & cùm sola esset, ense seipsam transfigit: & mortua statim concidit, cadauere[a] perductoribus Imperatoris relicto. Quæ suis rebus gestis, omni voce ac sono multò clarius personantibus, omnibus hominibus cùm qui iam sunt, tum qui pòst futuri sunt, palàm fecit, solam [b] Christianorum continentiam nec pecunia expugnari, nec morte extingui posse. Tanta & tam multiplicia improbitatis genera, à duobis tyrannis, Orientis & Occidentis regna occupantibus, eodem temporis momento fortè admissa fuerunt. Ecquis verò tantarum miseriarum causã accuratè conquisita, animo hæsitare poterit, eas ex persecutione contra nos excitata natas esse: præsertim cùm non prius Imperatorum res essent eiusmodi confusione ac perturbatione liberatæ, quàm Christiani suam denuò recuperassent libertatem? * Nam toto decem annorum spacio, persecutione longè latéque manante, nihil eorum quæ vel ad insidias, vel ad bellum intestinum spectabant, ab illis abesse videbatur. Nullum enim mare tutò traijci poterat: neque hominibus integrum erat alicunde tranare, quin

Maximini auaritia, temulentia, libido.

Christianorũ sub Maximino afflictio et patientia.

Mulieris Alexandrinæ pudicitia.

Stupri minis mulieres tyranni terrebant.

Vide c. 28. lib. 1. de vita Cõstantini.

Mulieres Romanæ admiranda continentia.

a Cicero in 3. Verr. Lenonũ, aleatorũ, perductorum nulla mentio fiat. vbi Asconi perductores inuitatorũ personarum, lenones scortorũ esse ait.

b Christianorũ cõtinentia inexpugnabilis.

** Ruff. c. 12.*

quin omnibus deuexarentur supplicijs, vt distortione membrorum, laterum dilaceratione, & tormentis cuiusque generis, dum quæstio de illis habebatur, num ab hostibus venissent: & ad extremum crucibus, aut incendij flammis torquerentur. Adde huc, clypeorum & loricarum, telorum, hastarum, & aliorum instrumentorum cuiusque modi ad bellum faciendum accommodatorum apparatus, cum triremibus & armis ad prælium nauale spectantibus, quæ in locis quibusque in vnum congerebantur. Neq; cuiquã aliud quicquam expectare licebat, quàm hostium quotidie incursionem. Hasce res postea fames & pestis insequebantur: de quibus opportunè, quæ consentanea sunt, suo loco dicemus. A

Innocentiũ persecutio, tranquillitatẽ Imperij perturbanis.

De rerum in melius mutatione. CAPVT XXVIII.

Eiusmodi erant ea mala, quæ toto persecutionis tempore regnârunt: cuius æstus, vt octauo anno, Dei iuuante gratia, cœpit paululum deferuescere, sic decimo anno consopitus fuit. Nam cùm diuina & cælestis gratia clementem suum & propitium obtutum in nos ostendere dignata esset, tum Imperatores nostri tẽporis (illos dico, per quos iamdudum persecutionis tempestates in nos excitatæ fuissent) sententia sua tanquam miraculo quodam diuino commutata, palinodiam, vt aiunt, cecinerunt: & benignis edictis atque decretis humanissimis de nobis promulgatis, persecutionis ardorem in primis efferuescentem prorsus extinxerunt. Neque quisquam huius mutationis causam ad humanum auxilium, aut ad Imperatorum (vt fortasse aliquis dixerit) commiserationem & clementiam referat (multum sanè abest, præsertim cùm in dies singulos plures suppliciorum formæ, & acerbiores ab initio ad illud vsque tempus contra nos ab illis excogitatæ sint, dum cruciamenta nobis inflicta varijs machinis aliàs aliter innouare studebant) sed ad Deum reuera, qui tam benignè nobis prospexit, accommodandam: quique non modò populo reconciliatus fuit, verũ etiam ipsum malorum tanquam architectum, & cladis totius persecutionis præcipuũ authorem insectatus, grauiter exagitauit. Et quamuis ista diuino iudicio & decreto fieri oporteret, tamen Væ (inquit sacer Dei sermo) per quem scandalum venit. Illum ergo castigatio & pœna cœlitùs inuecta occupauit, & ex ipsa carne exorsa peruasit ad animum. B Ex improuiso enim in illis corporis partibus, quas natura ob verecundiam contexit atque abdidit, nascitur apostema: deinde in interioribus corporis recessibus, vlcus purulentum & fistulosum: atque istorum insanabilis morsus intima depascebatur viscera, quæ quidem infinita vermium multitudine redundârunt, vnde fœtor lethalis & pestifer efflatur: quandoquidem vniuersa corporis moles ex nimia eius, antequam in morbum delabebatur, helluatione & ingluuie, in immensam pinguedinem commutata erat, quæ tum putredine contabefacta, intolerabile & horrendum spectaculum his qui appropinquabant, exhibuit. Proinde ex medicis alij, qui exuberantem fœtoris graueolentiam ferre omnino non poterant, fuêre eius iussu trucidati. Alij, tota corporis mole intumescente, & in salutis desperationem delapsa, cùm nihil opis adferre valerent, crudeliter interfecti.

Huc refer Nicephor. ca. 16. li. 7.

Imperatorũ tyrannis in melius conuersa diuinitùs.

Maximinus persecutionis primus author, vt & infra cap. seq.

Maximini interitus, & finalis rabies.

De Imperatorum recantatione. CAP. XXIX.

Atqui tyrannus tantis cum miserijs colluctans, tandem sua maleficia in pios homines admissa, animo recognoscere cœpit. Mentem igitur recolligens, & tanquam rediens ad se, primùm Deo omnium rerum creatori se confitetur: deinde suis ad se accersitis, persecutionem contra Christianos sine dilatione sedare & comprimere iubet, lege & decreto Imperatorio ipsos Christianos templa sua exædificare, rem maturare, consueta officia in illis facere, preces pro Imperij statu fundere. Statim ergo ipso facto verbis probè consentiente, edicta Imperatoria in singulis ciuitatibus palã diuulgantur, quę quasi palinodiam & retractationem iniuriarum nobis illatarum complexa sunt, ad hunc modum:

Ruff. ca. 19. Maximini pœnitentia de mota in Christianos persecutione.

Huc refer Nicephor. ca. 22. li. 7. Vide de laudib. Cõstant.

Imperator Cæsar Galerius, Maximinus, Inuictus, Augustus, Pontifex Max. Thebaicus Max. Sarmaticus Max. V. Persarum Max. Germanicus Max. Aegyptiacus Max. II. Carporum Max. VI. Armeniorum Max. Medorum Max. Adiabenorum Max. Trib. Pot. XX. Dictator XIX. Cos. VIII. Pater patriæ, Procos. & Imperator Cæsar Flauius Valerius Constantius, Pius, Fortunatus, Inuictus, Augustus, Pontifex Max. Trib. Pot. Dictator V. Cos. Pater patriæ. Procos.

Inter

Imperatorum Maximini & Constantij edictum pro Christianis.

A Inter cætera quæ pro communi reipublicæ vtilitate & commodo statuimus, volebamus iam antea ex veterum legum institutis, & publica Romanorum disciplina, omnia corrigi, inq; pristinum statum restitui: & prouidentiam ac curam haberi, vt Christiani, qui maiorum suorum sectam & religionem deseruissent, ad rectam eiusdem institutionem reuerterentur. Verum quoniam illi tanta animi insolentia inflati sunt, tantaq; elati arrogantia, vt quæ erant à veteribus decreta (quæ quidem fortasse maiores eorum sanciuerant) nullo modo sequerentur: sed suo quodam instituto, & vt cuiq; visum erat, sic quisq; sibi cùm leges promulgare, tum easdem obseruare, tum in varijs locis varios hominum conuentus cogere vellet: nos propterea edictum illicò tulimus, vt ad veterũ instituta se transferrent. vnde complures periculo vitæ obiecti, nonnulli grauiter perturbati, varia mortis genera sustinuerunt. Et quoniam non pauci in eadem pertinacia persistebant, & eos nec dijs cœlestibus debitum cultum tribuere, neq; Christianorum Deo venerationem adhibere videbamus: nos idcirco ad mansuetudinẽ nostram & diuturnam clementiæ nostræ cõsuetudinem, qua omnibus hominibus veniam impartire solebamus, oculos conuertentes, libentissimè istud concessimus; vt homines denuò se liberè Christianos profiteantur: vt ædes in quibus conuenire solet, resarciant: sic tamẽ, vt nihil contra publicam Romanorum disciplinam moliantur. Per alias item literas iudicibus significabimus, quid ipsos obseruare oporteat. vnde Christiani hac indulgentia à nobis cõcessa deuincti, debent Deo suo obnixè supplicare pro nostra, pro reip. pro sua ipsorum salute, vt quouis modo cùm publicus rerum status integer & incolumis retineatur, tum ipsi in suis familijs absq; cura & solicitudine vitã traducere queant.

Falsa Christianorum insolentia ementitur suam obumbrat Maximinus.

† Videannot pag. 91. lat. 1. lin. 25.

† Quin ille ipse qui huius edicti author fuit, non longo tempore post huiusmodi confessionem habitam, e vita migrauit, doloribus, quibus erat oppressus, liberatus. Istum etiam fertur primum præcipuumq; calamitatis, quæ Christianis in persecutione contigerat, authorem extitisse, & ; ùm pridem ante tumultum à cæteris Imperatoribus concitatum, Christianos, cùm qui in militia versabantur, tum primùm omnium qui in ipsius familia degebant, vi ex fide auertere conatum: & illos ex dignitatis militaris gradu, in quo locabatur, deiecisse: hos autem maxima contumelia & dedecore affecisse. Iam verò alijs intulisse mortem: ad extremùm cæteros Imperatores, qui erãt cum ipso in illa honoris amplitudine coniuncti, ad omnes Christianos persequendos commouisse: quorum Imperatorum vitæ exitum scriptis mandare operæpretium arbitror.

Maximini interitus.

Maximinus primus author persecutionis: fic etiam in vita Constantini lib. 1. cap. 49. & 50. idẽ innuitur etiã. quibus obseruare supra cap. 4.

B Cum Imperium omnino inter quatuor principes esset diuisum, duo illorum qui & Imperatores antea declarati fuerant, & honore prælati, cùm non integro biennio post persecutionis initium regnassent, se (sicut antè à nobis demonstratum est) abdicarunt imperio, atq; reliquum vitæ suæ tempus plebeio & priuato quodam viuendi genere degerunt: huncq; vitæ finẽ, quem deinceps exponemus, sunt consecuti. Alter & gradu honoris, & designationis tẽpore primas Imperij partes assecutus, diuturna & aspera in primis corporis ægrotatione pedetentim contabescens occubuit. Alter secundas ab eo adeptus, propter plurimos suos perditos & fraudulentos conatus, quos consciuisset in vita, dæmonis incitatione ac pulsu extremum vitæ spiritũ laqueo interrupit. Ex illis qui hos proximè secuti sunt, posterior, quem totius persecutionis caput & authorem fuisse diximus, tales cruciatus, quales suprà ostendimus, tolerauit. Qui autem hunc in regno antegressus est Constantius, imperator benignissimus mansuetissimusq;, vt suprà dixi, vniuersum regni sui tẽpus præclarè pro Imperij dignitate traducens, nõ propterea solum quod in alijs rebus omnibus seipsum humanissimum & liberalissimum quibusq; præbuit: verùm etiã quod persecutionis contra nos intentatæ, nullo modo particeps fuit, imò verò pios sub eius imperium subiectos, illæsos conseruauit & incolumes: ac neq; sacras ecclesiarum ædes diruit, neq; aliud quicquam malefícij in nos omnino molitus, perbeatum reuera perq; fœlicem vitæ exitum obtinuit: solusq; in suo regno propter Ingenuum filium, imperij successorem, principem in omnibus rebus modestissimum religiosissimumq;, præclaram & gloriosam mortem oppetiuit. Eius autem filius simulac fuit in imperio constitutus, Imperator summus & Augustus ab exercitibus appellatus, paternæ erga nostram religionem pietatis vestigia diligenter est persecutus. Talem igitur vitæ exitum superiores quatuor imperatores varijs temporibus habuerunt. Ex quibus solus ille quem paulo antè posuimus, cum cæteris ad imperium deinceps ascitis, postea confessionẽ suprà declaratam, per edictum scriptis editum omnibus palàm fecit. Verùm quid postea consecutum sit, iam considerandi opportuna se offert occasio.

Omnium horum Imperium inter quatuor principes diuisum.

Vide infra cap. 30. lib. 1. de vita Constantini.

Diocletiani & Maximiani Impp. interitus Maximini mors.

Constantij imp. pietas & placida mors.

Constantinus Imp.

Constantinus Magnus Imperator. Anno Christi ...

LIBRI OCTAVI FINIS.

P EVSE-

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE Palæstinæ, Ecclesiasticæ Historiæ Liber Nonus.

A

Nonus liber & decimus ad finem porro historiæ Ecclesiasticæ Eusebij continent acta sub Constantino Magno annis triginta, & mensibus decem. Huc refer Rerum Rom. lib. xi. Pompon. Laetum: Huc adde Vitas Pontif. Rom. ex authoribus præallegatis, & tomos Concil. & Heres. item Oros. lib. 7. cap. 26. 27. 28. Eutrop. lib. 10. Aurel. Victorem: Pontifices autem quorum vitæ huc pertinent, sunt, Marcellinus, Marcellus, Melciades, Sylvester, Marcus & Iulius, quanquam horum priores aliquot, etiam ad præcedentem tractatum pertineant.

De simulata persequutionis remissione. CAPVT I.

Ruff. cap. 1.

Huc refer Nicephori ca. 24. li. 7. Vide infra cap. 3. hoc lib. & lib. 10. cap. 5.

Iouij Maximini tyrannis, in Oriente.

HAec palinodia siue retractatio, authoritate Imperatorum Galerij Maximini & Constantij, quos suprà posuimus, edita, passim in omnib. Asiæ partibus, inq; singulis eiusdem prouincijs diuulgata fuit. Quare ad hunc modum confecta, Iouius Maximinus in Oriente tyrannidem exercens, scelestissimus ille quidem maximeq; impius (si quisquam alius) & pietatis in Deum omnium rerum satorem hostis acerrimus, cùm literæ quibus hæc retractatio continebatur, neutiquam ipsi arriderent, pro mandato quod scripto in illis erat enunciatum, verbis solum magistratibus ipsius imperio subiectis mandat, vt persecutionis bellum contra nos excitatum remittant. Nam cùm ei non integrum esset, eorum iudicio qui priores Imperij partes tenebant, aliter refragari: decretum retractationis omnibus propositum in obscuro collocare, & aliqua ex parte supprimere molitur: totoq; animo connitens, ne Imperij partibus sub ipsius ditionem subiectis in apertum proferretur, magistratibus ei obsequentibus edicto non scripto mandat, vt persecutionem contra nos concitatā relaxent. His literis se ipsi mutuo de mandato certiores faciunt. nam Sabinus, qui summus prouinciarum præfectus, & maximo in honore apud Imperatores fuit, Maximini sententiam ac voluntatem prouinciarum præsidibus per epistolam Latinis literis scriptam significat ad hunc modum: Diuina Imperatorum, dominorum nostrorum sanctissimorum maiestas, incredibili ac singulari studio inflammata, omnium hominum mētes ad sanctam rectamq; viuendi viam traducere iampridem decreuerat, quò hi qui religionis institutionem & consuetudinem à Romanorum more alienam sequi videbantur, deinceps iustos debitosq; cultus dijs immortalibus impertirent. Verùm quorundam pertinacia & peruersa voluntas eò temeritatis processit, vt neq; recta mandati præscriptione à proprio instituto recedere voluerint, neque supplicium ipsis inflictum, eos vlla ex parte potuerit perterrere. Quare quoniam accidit vt nonnulli ea de causa se in graue periculum coniecerint: diuina dominorum nostrorum potentissimorum Imperatorum celsitudo, propter eximiā suæ insignis pietatis præstantiam, alienum à diuinissima ipsorum voluntate ac proposito statuens, vt homines eiusmodi de causa in discrimen veniant, præcepit vt ipse ad tuam prudentiam literas exararem, vt si Christianorū quisquam religionem suæ gentis sequi & obseruare comperiatur, illum molestia & periculo ipsi intentato eximas, & neminem eiusmodi de causa pœna mulctandum statuas: præsertim cùm longa temporis progressione satis explorate cognitum & perspectum sit, illos nullo modo nullaq; ratione persuaderi posse, vt ab eiusmodi contumacia aliquando desciscāt. Quocirca tua perspicax solertia ad curatores, præfectos præsidiorum & præpositos cuiusq; ciuitatis & pagi literas scribere debet, vt intelligant se debere sedulò præcauere, ne extra cancellos huius edicti egrediantur. Ob hanc causam hi qui in singulis prouincijs præerant, sententiam eorum quæ ad ipsos scripta erant, in primis veram arbitrati, curatoribus, præfectis præsidiorum, & præpositis in singulis agris cōstitutis, Imperatoris volūtatem per literas planam fecerunt. Neque ista scriptis solum commodè processerunt, sed rebus ipsis etiā multo magis. nā hæc perinde ac si ab Imperatore imperata fuissent, reuera ad exitū perduxerunt, & tā hos, quos carceribus conclusos propter fidei in Deum professionem tenebant, quàm illos quos cruciatus causa ad metalla condemnauerant, in apertum educentes, liberos dimiserunt. Hoc enim Imperatori reipsa visum esse suspicati sunt: sed falsò quidem. Istis igitur rebus hoc modo constitutis, derepente in omnibus ciuitatibus Christianorum conuentus frequentes in vnum coalescentes, & crebros congressus, qui inter istos de more in ritibus suis obeundis fieri solent,

Iouius edicti Imperatorum pro Christianis simulat.

B

Sabini ad prouinciarū præsides literæ ex Maximini prosi consilio.

Liberatæ re[...] imperata Christianis è carcere [...] dimissi[...] & conue[...] iterum [...]brant.

A lent, tanquàm lumen quoddam post tenebras & noctem opacam effulgens, cernere licuit. Vnde tota infidelium gentium multitudo fuit non parum obstupefacta, cùm incredibilem tantæ mutationis rationem admirando: tum propterea solum Christianorum Deum, magnum & verum Deum esse, voce contenta exclamando. Ex nostris autem, illi qui persecutiõis certamen fideliter & magno animo obijssent, præ cæteris omnibus permagnam animis lætitiam denuò perceperunt. At qui fide ægri & infirmi fuissent, & iam propterea conscientias haberent quasi tempestate iactatas, libenter remedium sibi inuenire maturârunt, & his qui erant robusti in fide supplicare, eorum dextram salutarem sibi porrigi exposcere, & Deum ipsis propitium fore obtestari cœperũt. Deinde generosi & magnanimi pietatis athletæ, metallorum afflictatione liberati, ad suam patriam redierunt, hilariq; & læto aspectu per quamque ciuitatem profecti sunt: & gaudio penè inexplicabili, animorumque alacritate, quæ nulla oratione explicari poterit, completi. Ingentes igitur hominum cateruæ, per medias vias ac publicas plateas transeuntes, hymnis & psalmis Deum laudauêre, sicque itineris sui deuorauêre molestias. Atque illos qui vt captiui supplicio crudelissimo paulò antè excruciati fuissent, & patria sua eiecti, læto ac hilari vultu se ad suos proprios lares recipientes vidisses: vsque eò, vti etiam illi qui antea nos neci dare magnopere expetiuissent, vbi hãc mutationem adeò mirandum in modum factam conspexerunt, nobiscum vnà de rerum euentis nonnihil lætari viderentur.

Quomodo se gesserint. Constantes in fide. Vacillantes in fide. Ex metallis liberati domũ reuertuntur. Etiã Ethnici Christianis lætorem statũ gratulari.

De ea quæ subsequuta est peruersitate, & de statua Antiochiæ nouiter erecta.

CAPVT II.

Huc refer Nicephor. ca. 25. li. 7.

Verùm tyrannus (quem partes versus Orientem regere diximus) quia probitatis osor fuit maximus, & omnium bonorum insidiator, ista amplius ferre non potuit, neque ad sex menses integros ita cum nostris rebus agi passus est. Nam quæcunque ad pacis & tranquillitatis nostræ euersionem facere videbantur, omnibus (vt dicitur) opibus viribusque machinatus, primùm occasione arrepta, nos conuentu qui in cœmeterijs à nobis fieri solet, interdicere conatur: deinde per B nefarios quosdam & perditos viros ipse, quo suo animo satisfaceret, legationem mittit, ciues Antiochiæ hortaturus, vt illi tum ab ipso maximi beneficij loco flagitarent, vti nullus Christianus ipsorum patriam incolere permitteretur: tum alios etiam ad idẽ præstandum impellerent. Quarum rerum omnium gerendarum dux fuit & princeps Theotecnus, in ipsa Antiochia natus, & eiusdem ciuitatis curator: vir crudelis, vafer, improbus, & à sua appellatione maximè alienus. * Hic igitur postquam nos grauiter oppugnauerat, & omnibus modis nostros tanquam impios quosdam fures celeriter ex latebris eruerat, & omnia ad calumniam nobis & criminationem inferendam molitus erat, & mortis author ac causa infinitis propè extiterat: tandem idolum & simulachrũ quoddam Iouis φιλίου id est, qui amicitijs contrahendis præest, erigit, inque eo magicis præstigijs falsa edit miracula: & ad eius cultum nefaria mysteria, initiationes impuras, & scelestas expiationes excogitat: efficitque, vt oraculorum præstigiæ, quibus ea quæ instituebat, absoluit, ad aures Imperatoris peruenirent. Quinetiam, quò assentatione & blanditijs in Imperatoris animum influeret, dæmonem contra Christianos excitat: assseritque Deum præcepisse, vt illos tanquam ipsi infestos, ex vrbe agrisque penitùs expellere properarent.

*Ruff. cap. 2. Iouis Maximini tyranni per Orientem, & studiũ vexandæ Ecclesiæ. *Ruff. ca. 2. Theotecnus Iouis Philij statuam Antiochiæ erigit, in gratiam Maximini. Theotecni cõtra nos Christianos præstigiæ.*

De edictis contra Christianos

CAPVT III.

Huc refer Nicephor. ca. 27. li. 7.

Ruff. ca. 4.

Vm igitur Theotecnus primus hæc in sententia gessisset, cęteri omnes magistratus qui ciuitates Maximini imperio subditas incolebãt, simile suffragiũ contra Christianos ferre instituerunt. Vbi etiã præfecti prouinciarum hoc Imperatori pergratũ esse perspiciebãt, idemq; ipsum subiectis suis trãsigendũ suggesserãt, & tyrannus ipse per rescripta eorũ sententijs & decretis lubentissimè assensus erat, persecutionis flãma contra nos de integro incenditur. Statuarum igitur & simulachrorum sacerdotes, pontifices etiã, viri in reip. negocijs obeũdis eximij, & in omni ministerij genere ad deos spectantis præstabiles, & in quib. incredibile studiũ insidebat obsequij idolis præstãdi, in singulis ciuitatib⁹ à Maximino creantur. Nã absurda Imperatoris superstitio (vt breui cõprehendam) tum magistratus, tum priuatos omnes, omnia contra nos moliri, quo illi gratificari possent, induxit: quippe pro beneficijs quæ ab illo se assecuturos sperabant, se illi, si mortem nobis inferrent, aliaq; noua & inaudita scelera aduersum nos ederent, maximè gratificaturos putauerunt.

Persecutio cõtra Christianos rursum inflamata.

De fictis Commentarijs contra Seruatorem nostrum. A

CAPVT IIII.

Ruff. cap. 5. *De Pilato & Christo fabulae passim sparsae.*

Huc refer. Nicephori ca. 26. li. 7. Itē Euseb cap. 9. supra lib. 1. vbi hoc commētum refellitur.

PIlati prætereà & Seruatoris nostri rerum gestarum tanquam commentarios quosdam, omni blasphemia & conuicio contra Christū refertos confinxerunt: quos de sententia Imperatoris in totum regnum, quod eius ditioni parebat, mittunt: perq; literas iubent, vt in quibusq; locis, agris & ciuitatibus hi palàm omnibus exponerentur, & ludimagistri pro alijs disciplinis pueros in hisce sedulò exercerēt, hosq; illis memoriæ mandandos traderent. Quibus ad hūc modum confectis, alius dux exercituum apud Damascum Phœniciæ, mulierculas quasdam infames impurasq; è medio foro arripit, illisq; adeò grauia se tormenta inflicturum interminatur, vti eas asseueranter dicere cogat, cùm quòd olim fuissent Christianæ, tū quòd nefandi sceleris cum Christianis consciæ extitissent: tum quòd in suis ipsorum templis, quæ Græci Dominica vocant, res obscœnas & libidinosas gessissent: & alia etiam, quæ eas in nostræ religionis reprehensionem & ignominiam falsò effutire voluit. Quarum voces in commentarios relatas, Imperatori etiam ostendendas curauit. Cuius iussu in singulis vrbibus, locisque hæc scripta diuulgantur.

Damasceni Ducis scelestum facinus.

Meretricū contra Christianos mēdacia.

De ijs qui eodem tempore Martyrium subierunt. CAP. V.

Ruff. ca. 6.

a Quanquā hi martyres etiam octauo Libro cap. 25. ab Eusebio inter reliquos martyres numerati sunt, propterea quòd ei erat propositū in eo libro omnia martyria recensere: tamē intelligendum est, eos sub Iouio Maximino mortem oppetijsse.

Huc refer Nicephor. ca. 27. li. 7. Coniunge his martyribus ad consimilē tractatum supra li. 8. cap. 4. &c

VErùm dux iste non longo temporis interuallo interposito, sibijpsi manus graues inferens, debitum suæ improbitatis supplicium luit. In nos autem denuò exilia & crudeles persecutiones commouentur, acerbi præfectorum singulas prouincias obtinentium, contra nos tumultus rursus cientur: vsq; adeò, vti nonnulli ex his qui in verbi Dei propagatione multum pollebant, ex improuiso comprehensi, sententiam mortis ineuitabilem exciperent.[a] Quorū tres, qui se Christianos liberè confitebantur, Emisæ vrbis Phœniciæ bestijs membratim discerpendos obijciunt: quorum vnus [b] Siluanus episcopus, ætate planè grandis & prouectus, qui ecclesiæ ministerium non minus quadraginta annis obijsset. Per idem tempus B [c] Petrus, qui ecclesiæ Alexādriæ maxima cum dignitate præfuerat, quiq; præter cæteros sanctos & diuinos episcopos, cùm virtutis causa, quæ in eius vita elucebat, tum studij & vigiliarum, quas in Sacras literas contulerat, propè miraculum extitit, nulla de causa culpáue, cum minimè expectabat, arreptus subitò, ita vt erat, ex Maximini mandato iniustè capite plectitur. Alijque complures qui in Aegypto erant episcopi, idem cum illo supplicij genus perpessi sunt.[d] Lucianus itē, ecclesiæ Antiochenæ presbyter, vir cum alijs rebus omnibus facilè primus, tum continētia eximius, tum in sacris disciplinis diu multumq; exercitatus, ad ciuitatem Nicomedensium, in qua tum Imperator commoratus est, deductus, cùm coram vrbis præfecto Apologiam pro Christi doctrina, cuius patrocinium susceperat, recitasset, in carcerem coniectus est, ibiq; trucidatus.* Tot mala, & tam grauia, breui temporis spacio à Maximino, virtutis & honestatis aduersario, contra nos comparata erant: adeò vt hæc posterior persecutio id temporis excitata, multo acerbior, quàm prior, nobis videretur.

b Siluanus epis. bestijs obiectus.

c Petrus Alexand. episc. caesus

* Ruff. ca. 7.

d Lucianus Antioch episc. in carcere necatus.

De Edicto contra nos columnis affixo. CAP. VI.

Decreta diuersa contra Christianos. Scripta aduersus Christianos conficta pueris discēda inculcantur in scholis.

Huc refer Nicephor. ca. 27. li. 7.

IN medijs porrò ciuitatibus (quod nunquam aliàs contigerat) cùm vrbis cuiusque contra nos decreta, tum ipsius Imperatoris prætereà rescripta, in columellas æneas incisa eriguntur. Pueri quoque in ludis literatijs, Iesum & Pilatum, commentariosque ad Christi contumeliam confictos, in ore & sermone quotidie habuerunt. Atque hoc loco mihi necessarium videtur, illud ipsum Maximini rescriptum in columellis æneis palàm propositum, citare, quò pariter & insolens ac superba viri, impietatis odijque in Deum peruicacia, & diuina vltio quæ eum breui pòst insectabatur, quæque ob nequitiæ odium, quo tenetur, & ad impios puniendos assiduè & vigilanter incumbit, manifestò appareat: qua quidem impulsus, non longo tempore pòst contraria de nobis cōsilia inijt, & legibus scriptis sanciuit eadem, stabiliuitque. Sed primum rescriptum totidem verbis explicatum, ad hunc modum se habet.

Exemplar

A *Exemplar rescripti Maximini, ad ciuitatum decreta contra nos sancita respondẽtis, ex columna ænea Tyri desumpti.*

Maximini rescriptum contra Christianos plenum dolo.

Quoniam omnis erroris caligo, & tanquam nebula, (quæ quidem antehac hominũ non tam impietate imbutorum, quàm inscitia miserè cæcutientium, sensus perniciosis ignorationis tenebris inuolutos obsederat) penitùs discussa est, & dissipata: imbecilla humanæ mentis vis iam tandem facilè perspicere potest, se benigna deorum immortalium prouidentia solùm & gubernatam esse, & corroboratam. Atq; res est dictu propè incredibilis, quàm gratum, quàm iucundum & acceptum nobis fuerit, quòd tam insigne & clarum vestri pij erga deos instituti specimen edideritis. Quinetiã ante hoc tempus nemini obscurum erat, qua obseruantia, quo cultu erga deos immortales vti consueueritis: quibus vestra fides non nudis solum & inanibus verbis, sed continuis, & admirabilibus rebus gestis satis cognita est, & perspecta. Quapropter vestra ciuitas meritò quidem & optimo iure deorum immortalium sedes & domicilium nuncupetur. Multis enim exemplis liquet eam deorum cœlestium præsentia perpetuò floruisse. Ecce ergo, vestra ciuitas, omnibus illis rebus quæ ad eius commodum interesse videbantur, neglectis, & petitionibus, quibus pro suo ipsius statu vti solebat, penitùs omissis, quando denuò execrabilis Christianismi inanitatis† professores ac duces velut incendium, consopitum illud quidem, spretum tamen (quod facibus reuiuiscentibus maximas flãmas & ardores rursus ex se fundit) incipere longius serpere senserat, protinus absq; mora ad nostram religiosam maiestatem, tanquam ad cuiusq; cultus & pietatis magistram ac patronam confugit, & ab ea remedium & auxilium supplex efflagitauit. quam quidẽ salutarem cogitationem, propter constantem in vestra religione tuenda fidem, deos animis vestris iniecisse perspicuum est. Ille namq;, ille inquam altissimus & maximus Iupiter, qui vestræ vrbis splendori & amplitudini præsidet, qui vestros deos patrios, vxores, liberos, lares & domos, ab omni pestifera ac lethali internecione liberat, in vestris mentibus hoc salutare consilium inseuit: aperteq; ostendit indicauitq;, quàm eximiũ, quàm magnificum, quàm salubre sit, debita cum veneratione deorum immortaliũ religioni & sacro sancto cultui diligenter attendere. Quis enim tam amẽs, tamq; ab omni ratio-

†Vide annot pag. 502. lat. 1. lin. 33.

Iuppiter Tyriorum Præses.

De Ioue Xenio intellendum hoc est, vnde apud Virgilium Tyria Didoait,

B

Iuppiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur) Hunc lætũ Tyrijsque diem Troiaq; profectis esse velis, nostrosque huius meminisse nepotes.

ne alienus reperiri poterit, qui non animaduertat clementi deorum in homines studio factum esse, vt neq; terra semina sibi mandata cum fœnore reddere deneget, neq; agricolarum spem inani expectatione fallat: neq; rursum impius Mars tam horridus absq; impedimento in terra vigeat & roboretur: neq; æquabili cœli temperatione perturbata, corpora peste infecta ægraq;, celeriter ad mortem rapiantur: neq; mare rigidis immoderatorum ventorum flatibus agitatum turgescat: neq; repentinæ procellæ & abruptæ naufragã & periculosam tempestatem excitẽt: neq; terra præterea, quæ est omnium nutrix & parens, ab imis quasi visceribus graui cũ trepidatione dehiscat: neq; montes eius radicibus nixi, ingenti hiatu patefacto deglutiantur: quæ quidem mala omnia, hisque multo grauiora, nemo est qui ignoret, ante hoc tempus sæpenumero obtigisse. Atq; ista vniuersa acciderunt ob perniciosum illum & vanum errorem hominum nequã & improborum, Christianorum videlicet errorem: qui quidẽ cum in eorum animos illaberetur, vniuersum (propè dixerim) orbem terrarum confusione quadam oppressit. Quibus paulò pòst subiungit: Cõuertant iam oculos ad camporum planiciem longè lateq; patentem: considerent lætas & florentes segetes, spicarum vbertate redundantes: prata intueantur propter fœcundos & moderatos imbres, herbis & floribus splendescentia, aëris temperationem animaduertant, quàm æquabilis & quàm amœna sit. De reliquo omnes perfundantur lætitia, quòd per vestram religionem, sacras victimas & honorẽ dijs adhibitum, vis & impetus potentissimi robustissimiq; Martis placatus sit: & propterea placidissima pace constanter & cũ securitate ac quiete sese oblectent: & quicunq; cæco illo Christianismi errore, & tanquam itinere deuio decedentes ad rectam & præclaram mentẽ redierunt, multò magis lætentur animo, perinde ac si ex tempestate improuisa, aut morbo graui erepti fuerint, & in posterũ iucũdissimis vitæ commodis cum voluptate fruantur. Quod si qui ex illis sint qui in detestabili illa inanitate & inscitia obstinate persistant, longo locorum interuallo à vestra vrbe, & agris eam vndiq; ambientibus (sicuti à nobis postulastis) segregati, in exilium eijciantur, vt vestra ciuitas secundum consentaneam vestri studij in hac causa positi rationẽ, ita omni erroris labe & impietate liberata, cum debito cultu, sicut in eius voluntate naturaliter insitum est, augustæ deorum immortalium venerationi & obsequio se totam tradat. Vt igitur intelligatis, quàm grata nobis fuerit vestra in hac re petitio: animus noster, qui est ad gratificandum paratissimus, absq; decretis, absq; postulatione, vestris religiosis mentibus liberam cuiuscunq; beneficij & magnifici muneris pro isto vestro diuino proposito petendi fa-

Christianos decernit exterminandos.

cit potestatem. Iam ergo hoc petite, vt sitis voti compotes. Nam absque mora ipsum A consequemini. Quod quidem vestræ ciuitati donatum, cum vestræ singularis in deos " immortales pietatis & religionis, in perpetuũ perhibebit testimonium: tum satis perspi- " cue vestris filijs & posteritati declarabit, vos huius vestri pij instituti causa, digna præmia " à nostra benignitate cõsecutos.* Hæc igitur in columellis, & tabulis incisa, contra nos " in singulis prouincijs diuulgata fuerũt: quæ sanè omnẽ aditum ad bene sperandũ nobis (quantum in hominũ situm erat potestate) penitùs intercludebant: adeò vt secundum illud diuinũ Christi oraculum, etiã electi si potuisset fieri, his de rebus offendiculo impegissent. Verùm quanquã auxilij expectatio, quæ in multorum animis insederat, penè sublata erat, & extincta: tamen propè ex inopinato inter vias, dum ministri huius edicti contra nos promulgati, iter in nonnullis regionibus faciebant, Deus, qui est suæ Ecclesiæ constans propugnator, arrogante tyranni contra nos ostẽtatione penè refrenata & compressa, suum cœleste præsidium nobis benignus præstitit. Imbres igitur & pluuia, quæ hyberno tempore fieri consueuerant, solitam suam terræ irrigandæ consuetudinẽ intermiserunt. Vnde fames præter omniũ expectationem passim grassari, & pestis deinceps oberrare cœpit. Morbi etiam cuiusdam noui & peregrini (exulceratio quædam erat, quæ æstus & feruoris gratia, proprio nomine anthrax, id est carbũculus appellatur) grauis & violenta impressio: qui per vniuersum corpus pererrans, mortifera his qui eo perturbabantur, iniecit pericula. Quin etiã, quoniam in oculis potissimùm eius insidebat cruciatus, infinitos ferè viros cum coniugibus & liberis cæcos reddidit. Ijsdem temporibus bellum à tyranno contra Armenios concitatur, viros iam vsq; ab antiquis seculis cum Romanis amicitia & societate coniunctos: quos quidem, quoniam Christiani erant, & veram in Deum pietatem magno studio & diligentia colebant, iste Deo infestus tyrannus ad hostias idolis & dæmonibus immolandas cogere conatus, inimicos pro amicis, & hostes pro socijs effecit. Ista cum repentè omnia in idem tempus concurrerent, arrogantem audaciam & temerariam contra Deum iactationem tyranni, qui obseruantiæ suæ in idola collatæ, & obsidionis contra nos susceptæ causa nec famem, nec pestem, nec bellum denique suis temporibus accidisse fuisset insolenter gloriatus, B perspicuè coarguerunt.

Ruff. ca. 8. — *Matth. 24.* — *Apparet ex machina Deus.* — *Maximini audacia in Christianos, retusa. 1. Tempestate. 2. Fame, 3. Peste, 4. Insolito morbo. 5. Bello in Armenios.*

De ijs quæ postea tempore famis, pestis & belli contigerunt.

CAPVT VII.

Maximini infelix successus belli Armeniaci. Fames & annonæ caritas [illegible] Drachma Attica [illegible] Anglicè [illegible] vnus, [illegible]. Famis immane [illegible] quentia mala.

Huc refer Nicephor. ca. 28. li. 7.

Hæc igitur mala, quæ pariter in eundem temporis articulum incidebant, tyranni calamitosi exitus, tanquã prooemia quædam cõplexa sunt. Vt ille in bello contra Armenios administrato, vnà cũ exercitu grauẽ cladem accepit: ita ceteri, qui ciuitates eius imperio parẽtes incolebãt, fuerunt fame simul & peste acerbè afflictati: vsq; eò, vti pro vna tritici mensura bis mille & quingentas drachmas Atticas persoluerẽt. Infiniti ergo in singulis ciuitatib. mortui sunt: cõplures etiam in agris & vicis extincti, vt iã parum abesset, quin colonorũ census qui iamdudũ innumerabiles esse solebãt, penitùs deficerent: propterea quòd de repentè ferè omnes iã inedia, alimenti penuria, & pestifero morbo interijssent. Nõnulli vel pro minima cibi particula, res sibi charissimas locupletioribus vendiderũt. Alij suis possessionibꝰ pedetentim diuenditis, ad extremã egestatem tandẽ deuenerunt. Iam verò non pauci exigua fœni segmẽta confecẽre dentibus: & absq; delectu herbas quasdã pestiferas ac lethales, & ea quæ corporis habitum labefactant, deuorãtes, miserè periẽre. Quin etiã mulieres quædã nobiles in sigulis ciuitatibus, ad tã importunã impudentemq; necessitatẽ erant præ indigentia detrusæ, vt in forum & plateas publicas mendicatũ prodirent: quæ quidem verecundo vultus sui pudore, & exquisita vestitus elegantia euidens suæ liberalis lautæq; obsoniorum affluentiæ indicium, qua antea abundauerant, perspicuè declararunt. Alij pleriq; homines erant, qui tanquã simulachra mortua, macie tabefacti, huc illucq; agitati,† concussiq;, & animo planè deficientes, præ virium imbecillitate in medijs conciderunt plateis: & proni in terra extensi, sibi paruum frustum panis porrigi suppliciter poposcerunt. Et cùm vitæ extremum spiritum essent iã edituri, se fame confici clamarunt, & ad hanc vocem acerbissimam solam fundendam satis habuisse virium visi sunt. Multi qui ditiores videbantur, præ mendicantium turba obstupefacti, post infinitas facultates in egentes collatas, deinceps in duram quandam & inflexibilem animi affectionem propterea venerunt, quòd eandem penè calamitatem cum mendicis se breui perpessuros expectabant. Quare iã in medio foro, plateis & angiportis mortua & nuda corpora proiecta, multorũ dierum spacio insepulta, miserandũ spectaculũ oculis intuentiũ exhibuerunt. Iam verò nonnulli extincti, canum laniatus & præda facti sunt.

†Vide annot. pag. 109. lat. 1. lin. 25.

Ob quã

A Ob quā caufam, qui adhuc erant fuperftites, ad canes interimendos fe conuerterunt, timore quodā perculfi, ne infana rabie furentes, homines etiā viuos deuorarent. Peftis aūt omnes domos integras & familias penitus depafcebatur: & eos vel maximè, quos fames propter alimentorū affluentiā, qua fruebantur, confumere & conficere non poterat.

Canes interfecti, ne vt mortuos ita etiam viuos homines deuorarēt

Magiftratus & præfecti, aliiq́; propè infiniti, qui cum poteftate & imperio erāt, omniūq́ue rerum copia circūfluebant, perinde ac fi fames quafi de induftria eos miffos feciffet, vt pefte interirent, acerbiffimā mortem & maximè repentinā fuftinuerunt. Omnia igitur loca, angiportus, forum, plateæ, lachrymis, mœrore & planctu redundabant. Neque aliud quicquā fpectare licebat, quā miferabiles fletus, quos pro tibiarum cantu & ftrepitu ipfis in more pofito ediderunt. Quocirca mors his duobus telis (quæ fuprà dixi) pefte videlicet & fame, hoc modo bellū gerens, vniuerfas familias breui tēporis fpacio abfumpfit & depafta eft: adeò vt iam planè cōfpicari licuiffet, duo aut tria mortuorū corpora ex vnis ædib. pariter ad fepulturā elata. Arrogantis tyranni Maximini oftentationis, & decretorū per fingulas ciuitates contra nos fancitorum tale præmium ac merces fuit. Quo quidē tempore clara fingularis Chriftianorum erga quemq; & ftudij & pij animi indicia apud oēs increbuerunt. Nam hi foli in tanto malorum cumulo fuis rectè factis & pijs officijs mifericordiā declarabant, & benignitatem: quorū alij in dies fingulos mortuorum funerib. & fepulturæ (infiniti enim erant, quibus fepeliendis nemo curam adhibuit) diligentē nauarunt operam: alij multitudine eorum qui per totā ciuitatem fame vrgebantur, in vnum coacta, omnib. panes difpertierūt: vfq; adeò, vt hoc preclarum facinus per omnes homines conftanti fama & magna celebritate peruaderet, & finguli Chriftianorum Deum gloria & laude prædicarent, eosq́; folos & veros Dei cultores re & factis cōprobatos faterentur. Pro quib. rebus ad hunc modum cōfectis, magnus ille & cæleftis Chriftianorum propugnator Deus, fimul atq; his calamitatib. quas fupra commemorauimus, in omnes infideles pro maleficijs quæ præter æquum in nos admififfent, terrorem fuum & indignationem palàm oftenderat, clementem & eximiū fuæ de nobis prouidentiæ fplendorem de integro aduerfum nos effudit: nobifque, tanquam in profunda tenebrarum caligine conftitutis, mirandum in modum præclarum

Mortis duo tela, peftis & fames.

Chriftianorū in publica calamitate pietas declarata.

Chriftianis apparent tandem lætiora.

B pacis fuæ lumen cœlitùs demifit: & omnibus planum fecit, fe Deum effe, qui noftrarum rerum femper diligentem rationem ducit, qui populum fuū caftigat: qui rebus afflictis, cū tempus poftulat, eum coercet: qui rurfus, vbi fuos difciplina & correctione fatis afflixerit, fe propitium & beneuolum, his qui in eo fpem ponūt, manifeftò declarat.

De vitæ exitu Tyrannorum & quæ verba ante mortem fuā habuerunt. CAP. VIII.

Huc refer Niceph. ca. 36. 39. lib. 7. Vide fupra Eufeb. lib. 8. ca. 26. & hoc lib. cap. 9. † Vide annot. pag. 101. lat. 2. lin. 37.

Ruff. c. 19.

Conftantinus igitur (quem Imperatorem ex Imperatore, & religiofum ex religiofiffimo patre, & omnino modeftiffimo fatum, fuprà diximus) Dei omnium rerum opificis & Seruatoris noftri impulfu contra improbiffimos tyrannos excitatus, bello iure & legitimè indicto fufceptoque, Deo opem ferente, Maxentium Romæ mirandum in modum deuicit,[a] Maximinus item Oriētis tyrannus non longo tempore poft Maxentij occafum in vita manēs, ab imperatore [b] Licinio nondū infaniente, † in bello turpiffimè fuperatus fuit: & propterea tandē mœrore confectus occubuit.[c] Conftantinus autem Imperij honore & gradu fummus, antea Romanorum, qui tyrannide opprimebantur, admodum mifertus, Deum cæli, verbumq́ue eius, omnium feruatorem Iefum Chriftum auxilio fibi fore precibus obnixè obteftatus, perrexit ire cum toto exercitu, quo Romanis libertatem ex maioribus illis traditam, iamq́ue amiffam recuperaret.[d] Maxentius ergo magicarum præftigiarum machinis potius, quàm fubiectorum beneuolentia fretus, extra portas ciuitatis minimè egredi aufus eft. Et quanquam innumerabili armatorum multitudine, & infinitis copijs, turmifque, omnem locum, agrum & ciuitatem, quæcunque vel circa vrbem Romam, vel intra totius Italiæ ambitum ipfi inferuiebant, muniuerat: tamen Conftantinus imperator Dei præfidio nixus, primam, fecundam & tertiam aciem tyranni ex aduerfo inftructam adortus, perfacilè omnes cœpit, fubiugauitque. & adeò magnam Italiæ partem iam peragrarat, vti quàm proximè Romam acceffertit. Deinde, nedum tyrannum obfideret, ipfos etiam Romanos oppugnare cogeretur: Deus tanquam catenis quibufdam tyrannum ex vrbe extraxit, & longo interuallo à portis conftituit: & opera fua iā olim cōtra impios edita, inq; facris libris tanquā in tabulis infcripta (quæ quāuis fabulæ loco apud plerosq; habeantur, fideq; careant, fidelib. tamen pro certo creduntur) reipfa omnibus (vt comprehendam breui) tam infidelibus quàm fidelibus, qui has res geftas tam admirabiles oculis afpexerint, vera effe confirmauit. Quēadmodum

Maxentius à Conftantino victus.

a Maximini mors.

Hic quædam verba in conuertendo adiecimus, quo hiftoria & verè percipiatur, & explicetur, & ipfa fibi cōfentiat. Nam Maximinus non in bello occubuit vt verba Græca præ fe ferunt, fed poftea domi grauj morbo mortem oppetijt.

b Licinius furore nondum correptus.

c Conftantini contra Maxentiū bellū folo pietatis zelo fufceptū.

d Maxentius magicis præftigijs additus.

Exod. 15.

Maxentij interitus Pharaonis cladi si-milis.

Maxentius in Tiberim cũ exercitu demergitur. Vide ca. 32. lib. 1. de vita Cõstant.

Psal. 7.

enim ipsius Moysis & antiquorum ac piorum Hebræorũ temporibus Deus Pharaonis A currus & eius copias deiecit in altũ, & delectos ascensores satellitesq́; regios in mari rubro demersit, vndisque obruit: sic Maxentius, quiq́; cum eo erant armati & stipatores, in altum Tyberis gurgitem, tanquã lapis, præcipites deciderunt. Nã tyrannus, cum Dei virtute Constantino opẽ ferente, terga dedisset, & in ipsa fuga fluuium ex aduerso obiectum (in quo lintribus iunctis, & ponte artificiose fabricato machinã ad suam ipsius internecionẽ construxerat: vnde illud verè in eum dici potest, Lacũ aperuit, & effodit eum, & incidet in foueam quã fecit: conuertetur labor eius in caput ipsius, & in verticẽ ipsius iniquitas eius descendet) traijcere cœpisset, pontis in fluuio iunctione & compage dissoluta, transitus subsidit, ruitque, & derepente lintres cũ ipsis viris in profundum labuntur: ipseque scelestissimus tyrannus, primus omnium in amnẽ præceps cadit, deinde satellites eius (sicut diuina loquuntur oracula) veluti plumbum in rapidũ aquæ gurgitem descẽderunt. vti Constantinus cum suo exercitu ope diuina victoriã adeptus, meritò quidẽ, licet non verbis, re tamen, similiter cũ Israelitis, & egregio Dei famulo Moyse, eadem quæ illi olim contra impium tyrannum Pharaonem, canere, & cum Maria sorore Moysis hoc modo dicere potuisset: Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est: equũ & ascensorẽ deiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi ad salutem. Et rursus: Quis similis tibi in dijs Domine? quis similis tibi? gloriosus in sanctis, admirabilis & præclarè faciens prodigia. Ista igitur verba, aliaq́; his germana ac similia, Constantinus, ad Dei summi ducis & victoriæ authoris laudẽ celebrandam, rebus suis gestis pulchrè exprimens, Romam cum triumpho & celebri pompa ingreditur. Ibi tum omnes cateruatim, cum tenellis pueris & mulieribus, tam qui erant ex ordine Senatorio, quàm qui alio honore præstabant, cum vniuerso populo Romano læto oculorum obtutu, lubentibus animis, faustis acclamationibus, & insatiabili gaudio, eum tanquã liberatorem, patriæ conseruatorem, & patronum benignissimum exceperunt. At ille, vtpote pietate in Deum tanquam naturaliter menti illius insita imbutus, non omnino clamore illo & applausu populari commotus, non laudum elatus præconio, sed subsidij à Deo allati admodum conscius, confestim passionis Seruatoris trophæũ in manu propriæ suæ statuæ & imaginis collocari mandat. Atque vt primũ eius effigiem, saluta- B re signum crucis dextra tenentẽ in celeberrimo loco totius vrbis posuerant, eã inscriptione in basi Latinis literis insculpta præcipit insigniri, quæ hæc verba complexa est:

Psal. 7.

Canticum victoriæ & solatij Exod. 15.

Constantini de Maxentio triumphus.

Constantini trophæum.

Hoc Salvtari Signo, Vero Fortitvdinis Indicio, Nostram Civitatem Tyranni Ivgo Liberavi, Et S. P. Q. R. In Libertatem Vindicans, Pristinae Amplitvdini Et Splendori Restitvi.

Licinius imperij cũ Constantino particeps.

Lex pro Christianis cõscripta ad Maximinum mittitur.

Licinij historiã amplius vide infra li. 10. cap. 3. 8. 9. de vita Cõstant. lib. 1. ca. 4. 8. 43. 44. 45. 46. 47. 48. li. 2 ca. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 11. 15. 16. 17. 18. Socrat. li. 1. ca. 1. 2. Sozom. li. 1. cap. 7.

His de rebus Constantinus, & Licinius etiam Imperij cum illo particeps (qui nõdum in insaniam inciderat, qua postea mente auersa correptus est) Deum omnium bonorũ quæ ipsis obtigerant, authorem ambo collaudant, & vno consilio animorumque consensu legẽ pro Christianis absolutissimã accuratissimamque conscribunt. Ac incredibiles Dei in eos res gestas, & victoriam contra tyrannum Maxentium habitã, ipsamque legem ad Maximinum, qui tum gentes in Oriente gubernabat, quique amicitiã & beneuolentiã erga ipsos gerere præ se ferebat, mittunt. Iste, his de rebus certior factus, primũ, vtpote tyrannus, immensum animo dolorem cœpit: verùm postea, quãquam aliorum imperio cedere videri nolebat, neque mandatum eorum diuulgare: metu tamen iubẽtium perterritus, hanc primam pro Christianis epistolam tanquam sua authoritate compositam, præfectis suæ ditionis necessariò perscribit: & in ea quæ ab ipso nunquam fuerant hactenus factitata, commenticia ratione contra se ipse confingit.

Vafrities Maximini.

Exemplar Epistolæ tyranni Maximini.

Iovivs Maximinvs Avgvstvs Sabino S.

Maximini epistola ad Sabinum pro Christianis uulgo scripta missa.

Vide supra ca. 1. hoc li. & li. 8. cap. 29. & hoc lib. infra c. 6. 7.

Cùm apud tuã grauitatẽ, tum apud oẽs homines satis increbuisse arbitror, dominos & patres nostros Imperatores, Diocletianũ & Maximianũ, quãdo oẽs ferè homines relicto deorum cultu, se cũ Christianorum gente cõmiscuisse cõiunxisseq́; intellexerãt, rectè sanè mandasse, vt cuncti qui à deorũ suorum immortaliũ religione recessissent, aperta animaduersione & supplicio ad eorũ venerationẽ denuò reuocarentur. Verũ cùm ego fœlici quodã & prospero casu in Orientẽ primùm aduentarem, & cõplures homines qui Reip. prodesse possent, à iudicib. ob eã causam, quam modò posuimus, in loca quædam extranea relegatos animaduerterẽ, cuiq́; iudici mandata dedi, vt nemo illorum de reliquo in homines prouinciales crudeliter animaduerteret, sed blãda assentatione potius, adhortationeq́; beneuola, ad deorũ religionem eos reducere conaretur. Id temporis igitur, dum iussa cõuenienter & appositè à iudicib. iuxta mandatum meum obseruabãtur,

A tur, neminem ex partib. versus Orientē, vel missum in exilium, vel cōtumelia affectum
„ cōtigit: imò verò etiā quia humanius cū illis agebatur, facilius ad deorum cultum se re-
„ ceperunt. Postea, cùm anno præterito prospero itinere Nicomediā proficiscerer, ibique
„ cōmorarer, ciues eius ciuitatis simul cum deorum statuis ad me veniunt, maioremq́; in
„ modum cōtendunt, vt Christiana gens nullo modo in ipsorū patria habitare permitte- *Quæ acta cū Nicomediensibus.*
„ retur. Cæterū simulatq; complures eius regionis viros in illis partib. domicilia sua ha-
„ bere perspexerā, sic illis responsum dedi: eorum petitionē mihi pergratā esse, sed me nō
„ intellexisse illud idē ab omnib. postulari. Quod si qui essent q in illa superstitione per-
„ stare vellent, ita cuiq; pro suo arbitratu in instituto proprio persistēdi libertatē permisi:
„ & si sponte sua etiā deorum religionē amplexari in animū inducerent, non equidē infi-
„ ciatus sum. Et sicut benignum responsum Nicomedię ciuib. dedi: sic cęteris ciuitatibus,
„ quæ adeò enixè idē à me contendissent, nempe vt nullus Christianus eorū ciuitates in-
„ coleret, necesse habui humanitùs respōdere: propterea quòd idē illud cū antiqui Impe-
„ ratores omnes obseruassent, tum ipsis dijs, quorum prouidentia oēs homines, omnesq́;
„ Resp. gubernantur, visum esset, vt eiusmodi petitionem, quam pro religione & cultu
„ diuini eorum numinis ad me retulerant, lubens admitterem. Quapropter licet tuæ in-
„ primis æquitati ante hoc tempus à me per literas significatum sit, perq́; mandata simili-
† Vide annot. 105. lat. 1. lin. 7. ter imperatum, vt iudices contra prouinciales, qui Christianam gentem apud se retine-
re & incolumes seruare nitantur, † nihil acriter & acerbè statuant, sed toleranter & pla-
cidè eos ferant: tamen ne vel à beneficiarijs, vel ab alijs quibuscunq; contumelias, iniu-
„ rias, aut molestas perturbationes pati cogantur: his etiam literis tuam animi magnitu
„ dinem & grauitatem admonere consentaneum putaui, vt leni potius sermone, & co-
„ hortatione benigna, nostros prouinciales ad deorum curam ac religionem agnoscendā
„ impellas. Vnde si quis sua quadam animi inductione deorum cultum agnoscendum
„ existimet, hunc libenter admittere conuenit: sin nōnulli suam propriam religionē se-
„ qui velint, eorum arbitrio & potestati liberum relinquas velim. Quocirca tua æquitas,
„ quod tibi concreditum est, sedulò obseruare debet: & nemini facultas permittatur, pro
„ uinciales nostros contumelia vel molestia diuexandi: quandoquidē, vt suprà scripsi, li-
„ berali admonitione potius, & blanda sermonis suauitate eos ad deorum venerationem
„ & obseruantiā reuocare par est. Atq;, quo ipsum nostrum mandatum in cognitionem
B omnium nostrorum prouincialiū veniat, edicto abs te edito, quod imperatum est, di-
„ uulgare debes. Vt primū ista Maximinus necessitate coactus, non sua adductus volun-
tate, iusserat: deinceps propter veteratoriā & falsò ementitam sententiam, quam antea *Christiani edictis Maximini non habent fidem.*
post parem nobis concessam libertatem ostendisset, apud nonnullos nec verus, nec fi-
de dignus habitus est. Idcirco nemo nostrûm aut conuentus cogere, aut se in aperto &
in oculos omnium collocare audebat. Nam in eius literis de hac re nulla facta est men-
tio: sed illud solum in ipsis mandabatur, ne quisquā nobis quicquā facesseret negocij:
conuentus autē agere, templa exædificare, vel aliud quippiam eorum quæ nobis in mo-
re posita sunt, transigere, eius literæ neutiquam permiserunt. Et quanquam pacis & pie-
tatis authores Constantinus & Licinius ad eum literas dederant, vt nobis hæc omnia
peragendi liberam faceret potestatem, & omnibus suis subiectis per leges & decreta i-
dem concesserant: tamen scelestissimus ille, si non diuina vltione eò detrusus fuisset, &
ad extremum inuito animo ad idem largiendum compulsus, nunquam ei assentiri in *Origo belli inter Maximinum & Licinium.*
animum induxisset. Eius autem rei eiusmodi causa fuit. Cùm magnitudinem Imperij
ei non pro dignitate (indignissimus enim erat) commissi, amplius rectè ferre non posset,
sed propter vacuitatem modestiæ, Imperatoris animum mirè exornantis, ineptè res *Imperatoris animum modestia vel maxime ornari.*
suscipere aggressus fuisset, & omni insolenti arrogantiæ ostentatione animum temerè
& inconsideratè extulisset, iam contra Imperij consortes, qui ipsi omnibus rebus, vt ge-
nere, eruditione, dignitate, prudentia, & (quod caput est omnium) moderatione animi
sinceraque in verum Deum pietate præstabant: confidenti mente facinus audax insti-
tuit, ac se summum honoris gradum inter eos tenere prędicauit: atq; adeò ad tantā tam-
que insanā processit dementiam, vt amicitiæ fœdere, quod pactus fuisset cum Licinio, *Maximini contra Licinium bellum.*
rupto violatoq́;, bellum crudele cōtra ius fasq́; omne excitaretur. Tum exiguo tempo-
ris momēto omnia seditione permiscere, omnes ciuitates perturbare cœpit: exercitum
ex hominibus multitudine infinitis cogere: acie contra Licinium instructa ad dimican
dū exire: dęmonū fiducia, quos ipse deos putabat, cōstanter niti, & innumerabilib. arma-
torum copijs arroganter se iactitare. Ac cùm ad manus vētum esset, clemēti Dei obtutu
fuit & prouidētia prorsus destitutus, victoriaq́; ex ipso vno & solo omniū Deo Licinio
donata. Primū ergo turba illa armatorū, qua tātopere cōfisus fuerat, miserè perijt: & vbi
satellites eum nudatum desertumq́; reliquerāt, & ad Licinium victorē se contulerant,
infelix

infelix ille regiū apparatum, ipsi certè parum decorū & cõsentaneū, quā celerrimè exuit: animoq; timido, abiecto, effœminatoq; in plebeiorum multitudinem clanculum irrepsit. Deinde fugā cepit, & ruri inter vicos se abdidit: & dum ad hunc modū vitæ suæ saluti & incolumitati prospiciebat, ægrè hostiū manus euitauit. In quo planè diuina oracula, certa veraq; reipsa demōstrauit, in quib. dictū est: Nō saluatur rex per multā virtutē, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutē, in abundantia aūt virtutis suæ nō saluabitur. Ecce oculi Domini super metuētes eum, & in eis q sperāt super misericordia eius: vt eruat à morte animas eorū. Sic igitur tyrannus totus ignominia & dedecore perfusus, vbi in sui imperij partes regressus fuit, primū furiosa bile inflammatus, multos sacerdotes ac prophetas deorum (quos iampridē ipse in summa habuerat admiratione, & quorum oraculis impulsus bellum susceperat) tanquā præstigiatores, veteratores, deniq; salutis ipsius proditores trucidat. Deinde Christianorum Deo gloriā tribuens, legem pro eorum libertate accuratissimè plenissimeq; cōstituit: & extemplò lethali angore excruciatus, absque vlla temporis dilatione decessit è vita. Lex autem eius subiectis pro Christianis promulgata talis fuit.

A

Maximinus turpiter succumbit.

Maximinus in suos sacerdotes & magos seuit moriturus, & suam iniquitatē agnoscit.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 36.

Exemplar legis siue decreti à tyranno pro Christianis editi.

IMPERATOR CAESAR CAIVS, VALERIVS, MAXIMINVS, GERMANICVS, SARMATICVS, PIVS, Fortunatus, Inuictus, Augustus, Suis S.

Maximini tyranni paulò pōst morituri pro Christianis decretū. Simulat studiū erga subditos.

Prouincialium nostrorū vtilitati assiduè & sine intermissione consulere nos omni ratione decet: atq; ea illis libenter velle præstare, quibus eorum omnium emolumenta rectissimè constituantur, & quæ videantur ad commune eorum adiumentum & commodum vel † maximè pertinere: ac quæ Reipub. præsidio conueniant, quæq; cuiusque menti & cogitationi grata sint, neminem ignorare, imò verò quoq; ad illud libenter se transferre, & velut animo recurrere, & singulos homines hoc intelligere, hoc intra se complecti, minimè obscurum esse putamus. Cū igitur ante hoc tempus, ex eo quod patres nostri diuinissimi Diocletianus & Maximianus mandauerant, vt Christiani à conuentibus agendis prohiberentur, multos tumultus, multasq; direptiones à publicis magistratuum ministris fieri, & postea idem malum ad prouincialium nostrorum molestiam (quorū quieti cū primis prouidere laboramus) longius manare, eorumq; facultates dissipari & conteri perspicuè intelligeremus, literis anno præterlapso ad præfectos cuiusq; prouinciæ datis, decreuimus, sanciuimusq;, vt si quis in animo haberet talē vitæ consuetudinē, aut religionis illius obseruationē consectari, hunc liberè & absq; impedimento suæ ipsius sententiæ & instituto posse adhærescere, & à nemine omnino impediri, prohiberiq;: & illis facilē potestatem fieri, vt absque metu aliquo aut suspicione, quod cuique visum esset, id quisque transigeret. Verùm iam nos minimè præterit, iudices nonnullos nostra mandata pro nihilo putasse, effecisseque vt & nostri homines nō modò de nostris edictis vehementer dubitent, verùm etiam religionis institutis, quæ ipsis maximè placere videntur, præ metu lentius ac tardius se accommodent. Quare vt deinceps omnis causa dubitationis & timoris sublata sit, hoc edictum diuulgari statuimus, quo omnibus planè constet, ex hac nostra donatione, liberam esse potestatem illis qui istam sectam & religionem sequi voluerint, eam pro arbitratu sanctè, vt eorū mos fert, & augustè excolendi. Quinetiam vt dominica & sacras ædes reficiant, à nobis concessum est. Et quo nostra donatio liberalior & munificentior fiat, hoc etiam promulgandum censuimus, vt si quæ ædes, aut agri, Christianorum iuris antehac extiterint, qui ex patrū nostrorum mādato in ius fisci relati sunt, siue ex aliqua ciuitate occupati, siue abalienati per venditionem, siue pro munere alicui donati, hos omnes ad antiquū Christianorum ius restituantur: hocque mandauimus, vti nostram pietatem & prouidentiam inde omnes satis dilucidè animaduertant. Istæ sunt ipsius tyranni voces, quas non anno integro post edicta contra Christianos columnis ab ipso proposita literis mādandas curauit. Ac cui paulò antè, nos quidem impij, Dei osores, & totius mundi pernicies videbamur, vsque adeò vt nec ciuitatem, nec agrum, nec solitudinem, aut locum desertum incolere nobis permissum esset, ab eodē iam decreta & leges pro nostra libertate cōscriptæ sunt. Item qui non ita pridē igne, ferro, bestiarū & volucrum laniatu ante oculos tyranni absumpti erāt, & quoduis genus pœnæ, supplicij & discessionis è vita miserandū in modū tanquam nequā & scelesti homines perpessi, hi iam ab eodē cùm creduntur verā piamq; religionē colere, tū dominica resarcire permittūtur. Et iura quædā ad eos spectare, idem tyrannus testatur ac concedit. Atque eiusmodi palàm confessus, aliquo

Vide Nicephor. li. 7. cap. 38. Vide locos proxi. mo edicto supra adnotatos.

B

† Videanot. pag. 105. lat. 2. lin. 26.

Repetit persecutorum edicta.

Fingit sibi dolere quod Christianis facultates ereptæ sint.

Culpam trāsfert in suæ crudelitatis administros. Concedit liberam nostræ fidei professionem.

Facit copiam sacras ædes extruendi, & repetendi ædes priuatas contra ius Christianis ademptas.

A aliquo saltē potiebatur beneficio, propterea quòd minus quã pati oportuerat, passus est, qui quidem repentina Dei percussus plaga, in secunda belli cõflictatione occubuit. * Ac talis vitæ exitus illi contigit, non qualis ducib. bellicosis, qui pro virtute, proq; amicis & familiaribus in prælio fortiter se gerētes, fidenti animo gloriosam mortem subierunt: quandoquidē ille vtpote impius & Dei aduersarius, dum ipsius exercitus passim iam in campo instructa acie versabatur, domi ipse moratus, & intra parietes se occultans, inopinato Dei flagello toto corpore percussus fuit, debitumq; pro scelerib. luit suppliciũ: sic vt grauibus dolorum stimulis, & acerbo cruciatus morsu agitatus, famisq; confectus diritate, pronus in terrã rueret. Eius etiam caro vniuersa, ardore cælitùs inuecto & haud aspectabili contabuit, adeò vt ea pedetentim exesa absumptaq;, tota pristinæ formæ effigies tandem penitus deleretur, & tanquã simulachrum quoddam, ossium exiccatorũ longinquitate temporis exhaustum attenuatumq; illi solùm relinqueretur: sic vt qui præsto aderant, eius corpus nihil aliud esse existimarēt, quàm sepulchrum animæ, quæ in eo quasi in cadauere penitus putrefacto defodiebatur. Et cũ æstus adhuc vehemētius cum ex intimis medullis inflammasset, ei exilierunt oculi, & e propria sede in qua conquieuerant, elapsi, eum cæcum omnino reliquerunt: deinceps ægrè spiritum ducens, Domino se confitetur, mortemq; inuocat. Ad extremum, ista propter amentiam & temeritatem contra Christum admissam, meritò se perpeti confessus, animam efflat.

Maximini interitus. *Ruff. c. 10.*

Plaga Dei in Maximinum.

Fames pleg. mone.

Caecitas.

Confitetur culpam suam vltima confessione Maximinus.

De suprema hostium pietatis internecione CAPVT IX.

Huc refer Niceph. ca. 19. li. 7.

SIc ergo cũ Maximinus (qui ex reliquis omnibus pietatis hostibus pessimus plane fuit) è medio sublatus esset, ecclesiæ, gratia Dei omnipotentis ab ipsis fundamentis denuò ædificatæ erectæq; fuerunt: & non solum verbũ Christi suum splendorem ad gloriã Dei omnium rerũ moderatoris longē lateq; profudit, maioremq; quàm antea recuperauit libertatē, verùm etiam impij & nefarij pietatis hostes turpi dedecore & maxima ignominia affecti sunt. Nã primùm Maximinus ille ab ipsis Imperatorib. omnium hostis infestissimus prædicatus est, & per edicta publica tyrannus scelere & impietate planè perditissimus, infamia turpissimus, Dei maximus osor perspicuè notatus. Ex tabulis etiam & inscriptionibus, quæ erant in ipsius & liberorum suorum honorē in singulis ciuitatibus collocatę, aliæ è sublimi in solum deiectæ cõteruntur, aliæ tanquam vultu ipso & exteriore effigie deleta, deformi & tenebricoso colore obliterantur. Statuæ etiam quæ ad eius venerationē & amplitudinem erigebantur, simili ratione deturbatæ confringuntur, & his qui in eas probra intorquere & cõtumeliosè insultare voluerunt, risui & ludibrio exponuntur. Deinde alijs qui pietatis in Deum inimici erant, omnes honores, omnia splēdoris insignia prorsus adimũtur. Vniuersi porrò qui videbantur Maximini partes defendere, qui præcipuis dignitatis ornamētis ab eo honorati erant, quiq; quò illi magis blãdirentur, in nostrã religionem proteruè & petulanter impetũ fecerant, interfecti sunt: vt Peucetius, qui præter cæteros apud eũ in summo honore, summaq; reuerētia habebatur, & inter amicos illius charissimus erat, iterũ & tertiò cõsul factus, generalisq; omniũ rationum in eius imperio referendarum præfectus ab eo constitutus. vt Cultianus, qui eodem modo per omnes honoris gradus prouectus est, infinitaq; cęde Christianorũ, qui erãt in Aegypto, insigniter nobilitatus. vt alij nõ pauci, quorum conatu fines tyrannidis Maximini & roborati & propagati dicuntur. Theotecnum porrò vltio diuina, quæ in obliuionem scelerum eius contra Christianos editorum neutiquam venerat, ad eũdem numerum adiunxit. Nam quanquã propter statuam quã Antiochiæ erexerat, putabat se rem prósperè gesturum, & iam præfectura à Maximino donatus erat: tamen Licinius cùm Antiochiam aduentasset, & de præstigiatoribus habuisset quæstionem, & prophetas, ac sacerdotes statuæ nuper fabricatæ consecratos, verberibus grauiter cæcidisset, & qua ratione quibusue simulationis inuolucris illas fraudulentas præstigias obtexissent, sciscitatus esset, vsque vt ipsi præ tormentorum cruciatu nullo modo amplius celare possent, totumq; mysteriũ aperuissent, & fallaciam illam techna Theotecni machinatã prodidissent, quò debitũ omnib. supplicium irrogaret, primũ ipsum Theotecnum, deinde reliquos præstigiarũ socios post multas plagas ipsis inflictas, morte mulctauit. Istis omnib. adiecti fuerunt Maximini liberi, quos iã ipse tã honoris regij, quã insciptionum in tabulis ac picturis insculptarũ participes effecerat. Quin etiã huius tyrãni cognati & familiares, q antè tã insolēter gloriati erãt, seq; oẽs homines suę ditioni subiecisse iactitarãt, eadem supplicia cum his quos cõmemorauimus, summa cum ignominia & turpitudine sustinuerunt. Siquidē disciplinam nõ exceperant, non norant, neq; intellexerãt
" Sacrarum literarũ admonitionē, quę sic loquitur: Nolite sperare in principibus, in filijs hominum

Maximinum vltio diuina persequitur.

Eius affectæ ignominia effigies.

Ipse hostis iudicatus Dei hominum.

Memoria eius damnata.

Obtemperantibus ei adempti honores.

Fautores eius & amici interfecti.

Peucetius.

Cultianus.

Theotecnus reliquiq; præstigiatores.

Maximini liberi, cognati, et familiares interfecti.

Psal. 145. hominum,in quibus non est salus. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam:in A illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Sic igitur impiorum sordibus expurgatis, præclara Imperij gubernacula,firma,stabilia, omnis inuidiæ expertia, solis Constantino & Licinio iure remanserunt. Qui quidem simulatq; infestos Dei aduersarios initio regni ex hominum vita exemerant, & Deum suarum rerum prosperè gestarum authorem lubentibus animis agnouerant, cùm studium virtutis & pietatis, tum verum cultum,& gratiarum actionem quæ Deo se debere intelligebant, per leges & decreta pro Christianis sancita manifestò declarârunt.

Constantinus Licinius Imperatores.

LIBRI NONI FINIS.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE

Palæstinæ, Ecclesiasticæ Historiæ Liber Decimus.

De diuina nobis procurata pace. CAPVT I.

Ruff. totũ librum decimũ intactum reliquit.

Sublatis ærũnis agit Deo gratias. Paulino dicatus hic decimus Eusebij lib. [illegible] [illegible] & [illegible] est.

Huc refer Niceph. ca. 40. li. 7.

SED Deo patri omnipotenti & rerum vniuersarum regi ac gubernatori sit maxima in omnibus gratia: nec minor etiam filio seruatori ac redemptori animarum nostrarum Iesu Christo tribuatur, per quem precamur, vt pace firma & stabili perpetuò fruamur: sicque ab omnibus molestijs,cùm quæ extrinsecus importari, tum quæ in ipsa interiore cogitatione oriri solent, vacui liberique vitam degamus. Ac quoniam tuis precibus impulsi, sanctissime Pauline, hunc decimum librum historiæ Ecclesiasticæ iam opportunè illis libris qui antegressi sunt,apposuimus, tibi hoc, quidquid est laboris,dicare, tuoque nomine in lucem B edere instituimus: in quo velut fastigium toti operi imponentes, tuas laudes prædicabimus. Meritò igitur hoc loco in numero perfecto,perfectam & absolutam panegyricã orationem ad Dei gloriam illustrandam, cuius auxilio ecclesiæ denuò ædificatæ sunt,
Psal. 97. accuratè contexemus: idq; diuino Spiritui obsecuti,hoc ferè pacto nos cohortãti: Cantate Domino canticum nouum,quia mirabilia fecit. Seruauit sibi dextra eius,& brachium sanctum eius. Notum fecit Dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Idcirco sacrosancto Dei eloquio hoc nobis canticum recolendum præcipienti, hoc nostro sermone concinnè applaudamus: idque propterea, quòd post acerbas & tristes illas ærumnas,partim sub oculorum aspectum,partim sub audiendi sensum subiectas,tales res in præsentia cernere, tales etiam laude & præconio efferre per Dei gratiam poterimus,quales ante nostra tempora multi reuera iusti,& sancti Dei martyres cupierunt in terra videre,& non viderunt, audire & non audierunt. Verùm hi quàm celerrimo cursu sublati ad superos,res multò præstabiliores sunt consecuti,& in ipso cælo & paradiso diuinis delicijs perfruuntur. Nos autem hæc beneficia maiora, quàm nostræ vitæ conditio fert,confitentes, sicut egregiam Dei eorundẽ authoris magnificentiam obstupescimus:sic illum optimo iure totius animæ viribus colentes,summe celebramus: & sacras prophetæ prædictiones scriptis proditas, veras esse testifica-
Psal. 45. mur,in quibus dicitur: Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram,auferens bella vsque ad finem terræ. Arcũ conteret & confringet arma,& scuta cõburet igne. Pro quibus adeò euidẽter in nobis expletis, magnopere lætemur,& deinceps ad ea quæ sequuntur, pergamus. Vniuersum impiorum genus eo modo qui suprà est demonstratus, deletum & extinctum est,& ex hominum conspectu subitò ita euanuit, vt aliud Dei oraculum videatur ad exitum peruenisse, quod sic loquitur: Vidi impium
Psal. 37. superexaltatũ, & eleuatum sicut cedros Libani, & transiui,& ecce non erat: & quæsiui locum eius,& non est inuentus. Dies iam de cæterò serena & splendida, quam nulla nubes sua opacat vmbra, claris cælestis luminis radijs, ecclesijs Christi per vniuersum orbem effulsit. Neque gentilibus hunc nostrum insignem triumphum Deus inuidit, sed eos ex æquo nobiscum omnium bonorũ,quæ nobis cęlitùs demisisset,benignusque suppeditasset,effecit participes.

Orationes panegyricæ.

Sublatis persecutoribus pax ecclesiæ.

De

A

Huc refer. superius illud 40 c. lib. 7. Nice.

De ecclesiarum renouatione. CAPVT II.

Vniuersum igitur humanum genus graui tyrannorum oppressione liberatum est. Atque vt alij prioribus malis, quibus conflictati erant, alia ratione piorum propugnatorem, solum verum Deum esse ingenuè confessi sunt: sic nos in primis, qui spem in Christo Dei defixam habebamus, incredibilem lætitiam animo percepimus. Quinetiam omnium nostri mentes diuino quodam & cœlesti gaudio triumpharunt, dũ singula loca tyrannorũ scelere & impietate paulo antè diruta, tanquam post diuturnam & mortiferam vastitatem iam quodam modo reuiuiscere, & templa solo æquata, ab ipsis fundamentis denuò ad immensam altitudinẽ erigi, & multo maiore splendore atq; amplitudine quàm illa quæ dudum euersa erãt, illustrari videbamus. Imperatores item ipsi, qui summam rerum obtinebant, ratis legibus pro Christianis sancitis Dei in nos munificentiæ permagnã quasi accessionem adiunxerunt. Imperatoris enim Constantini literæ ad episcopos sunt missæ, quibus & honores fuere illis delati, & donata pecunia: quarũ literarum voces Latino sermone non à ratione alienum erit, vbi oportunum tempus de illis disserendi se offeret, in hoc libro, tanquam in illustri quadam tabula inscribere, quò immortali memoriæ ad omnem posteritatem omnino commendentur.

Renascentis Ecclesiæ laetitia.

Templa extructa.

Impp liberalitas in Ecclesiã & Episcopos.

De Encænijs vbique locorum celebratis. CAP. III.

Huc refer. idem illud 40. cap. lib. 7. Niceph.

Deinceps celebre spectaculum, nobis omnibus optabile & vehementer desideratum, ante omnium oculos proponebatur: dedicationum scilicet festiuitates per vrbes singulas, templorum nuper exædificatorum consecrationes, frequentes episcoporum in vnum conuentus, peregrinorum longè ab exteris regionibus accedentium concursus, mutuæ populi in populũ beneuolentiæ, propterea quòd membra corporis Christi in vnam quasi harmoniæ & concẽtus conspirationẽ coibant. Quapropter aptè admodũ & conuenienter oraculo prophetico, quod futurum erat, mysticè præsignificãti, os ad os, & iunctura ad iuncturam coalescebat: & alia eius generis, quæ diuinus sermo per obscura quædam & inuoluta ænigmata deinceps verè profatus est in eandem sententiam. Vna erat sacri Spiritus virB tus & potentia, quæ per vniuersa Ecclesiæ membra permeauit: vna omnium mens & sententia, vna; & eadem fidei propensio ac studium, vna ex omniũ ore & consentiens diuinitatis laus: perfectus etiam in summis Ecclesiæ præfectis cultus & obseruantia: accurata sacrorum mysteriorum administratio: decori Ecclesiæ ritus interdũ psalmorum cantu, & cæteris hymnorum diuinitùs nobis traditorum recitationibus, nonnunquam diuinis & mysticis ministerijs exequendis celebrati: erant item arcana passionis Seruatoris symbola. Cuiusq; item ætatis genus, cuiusq; sexus multitudo, vt maris & fœminæ, totis cogitationis viribus, læta mente, alacri animo per preces & gratiarum actiones, Deum omnium bonorum authorem venerati sunt. Singuli etiam ecclesiarum præsides, qui in conuentibus aderant, singulas orationes panegyricas habuerunt: & vt vis & facultas dicendi suppetebat cuiq;, sic quisq; eam celebritatem prædicauit. Tyri autem vir quidam valde modestus, progressus in medium, orationem accuratè contextã, in ipsa crebra Ecclesiæ frequentia, multis præsentibus gregis Christi pastoribus, qui quietè & decorè audientiam fecerunt, recitauit: inq; ea nominatim vnũ solum episcopum, facilè præstantissimum, Deoq; charissimum (cuius opera ac studio egregium templum ibi, quod splendore omnia templa gentis Phœniciæ longè superabat, magnificè fuit extructum) summis laudibus extulit: sicq; dicere ingressus est.

Dedicationes & adificationes Templorũ.

Episcoporũ & populorũ conuentus.

Ezech. 37.

Ecclesiæ status, et ritus sub Constantino notandus.

Episcoporum Panegyricæ orationes.

Sequẽs oratio per quẽ & vbi recitata sit.

Oratio Panegyrica pro ecclesiarum exædificatione recitata, & Paulino Tyriorum episcopo dedicata. CAPVT IIII.

Huc item refer idem cap. illud 40. lib. 7. Nicephori.

Captat beneuolẽtiã potissimũ à sacerdotũ & Paulini persona.

A persona auditorũ.

Amici Dei, & sacerdotes, qui sacrosancto podêra indumento, cœlesti gloriç corona, diuina vnctione, & secrata sancti Spiritus stola circumuestiti: tuq; venerandum noui ac sancti Dei templi decus Pauline, qui eximiæ prudentiæ insignibus à Deo exornatus, egregia florentis & integræ virtutis opera, actionesq; edidisti, cui ipse Deus, qui vniuersum mundum suo complexu continet, sui in terra domicilij ac tẽpli exædificationem renouationemq; ad Christi, vnici & primogeniti ipsius verbi, sanctæq; & decoræ eius sponsæ honorem concessit: siue quis te nouum Beseleel, diuini tabernaculi architectum velit appellare: siue Salomonem, nouæ Hierusalem veteri illa longè præstantioris regem: siue etiam nouum Zorobabel, qui templo Dei multo maiorẽ splendorẽ, quã quo antea nitebat, adiecit. Quinetiam vos compello, ô sacri gregis Christi oues, diuini verbi familia, schola modestię, augustum & diuinum pietatis adiutorium:

Exordium.

Paulini Tyriorum episcopi encomium.

Beseleel. Salomon. Zorobabel.

torium: quemadmodum nos iam olim, admirabilia Dei prodigia, & miracula à Domino edita, eiusque in illis beneficia in homines declarata, per diuinas sacræ Scripturæ lectiones auditione accipere poteramus, & ita diuinitus instituti cum Dauide hymnos & pias cätiones in Deum resonare, hoc pacto (Deus, auribus nostris audiuimus, patres nostri annunciauerunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis) sic iam deinceps non auribus & verborum sono brachium excelsum, & dextram cælestem Dei omnium bonorum authoris, summi nostri Regis percipere, sed re & factis (ut verè dicam) & oculis coràm, rerum gestarum, quæ quondam erant memoriæ proditæ, fidem & veritatem intueri, & propterea hunc secundum victoriæ hymnum meritò canere possumus, & ita perspicuè eloqui ac dicere cum propheta: Sicut audiuimus, sic & vidimus, in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri. At in qua tandem ciuitate? nunquid in hac, quæ nuper à Deo extructa & fabricata est, quæ est ecclesia Dei viuentis, columna & firmamentum veritatis? de qua sic etiam aliud diuinum oraculum annunciat: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. In quam, cum Deus omnis boni largitor nos per gratiam vnigeniti filij sui cögregauerit, quisq; eò accersitus sic voce & sermone decantet: Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Et iterū: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Ac non singuli solum, sed simul vniuersi vno spiritu, vnoq; animo Deum venerantes personemus. Magnus Dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in möte sancto eius. Etenim reuera ipse magnus est, & magna domus eius, excelsa, ampla, & pulchritudine speciosa præ filijs hominum. Magnus Dominus, qui facit mirabilia solus: magnus, qui facit magna & inscrutabilia, gloriosa & eximia, quorum non est numerus. Magnus, qui occasionum & temporum vicissitudines commutat, qui deponit reges, & constituit: suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles a terra. Esurientes impleuit bonis, & brachia superborum contriuit. Vnde non fidelibus solùm, sed infidelibus etiam res olim à se gestas in Sacris literis memoriæ proditas, veras esse confirmauit ille ipse, qui est rerum admirabilium opifex, qui magnarū architectus, qui vniuersarum Dominus, qui totius mūdi fabricator: qui omnipotens totus bonus, vnus & solus Deus. Cuius spiritui obsequentes, nouum canticum cantemus ei, qui facit mirabilia solus: quoniam in seculum misericordia eius: ei qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes: quoniam in seculum misericordia eius: quia in humilitate nostra recordatus est nostri Dominus, & redemit nos ab inimicis nostris. Atq; hisce præconijs primum omnium rerum parentem & procreatorem celebrare non aliquando desistamus. Secundum etiam, bonorum authorem, diuinæ cognitionis explicatorem, magistrum veræ pietatis, impiorum euersorem, interfectorem tyrannorum, rectum vitæ moderatorem, nostri omnium, cum essemus reprobati & reiecti, seruatorē Iesum ore concinentes veneremur. Nam solus ille benignissimi patris benignissimus & vnigenitus filius, paternæ clementiæ desiderio morem gerens, nostri naturam, qui in peccatorum corruptione & eluuie volutari iacebamus, libenter induit: & tāquam medicus longè præstantissimus, tristes & ærumnosos ægrotātium morbos, quò illis largiatur salutem, intuetur, horrida & tetra vlcera contrectat, & propter alienas calamitates proprio ac suo corpore dolores exhaurit. Qui nos non modò morbo vexatos, grauibus vlceribus & sanie tabescentibus vulneribus oppressos, sed iam in numerum mortuorū relatos, ex ipso opaco mortis recessu ad suam gloriā participandā recuperauit. Quippe nemini alij eorum, qui in cælo fuerunt, tantum suppetebat roboris, vt tot perditos homines re quidem ipsa posset ad salutem reducere. Solus igitur Christus, graue onus nostræ afflictæ & calamitosæ corruptionis in se suscepit: solus nostros exantlauit labores: solus multam pro impietatibus nostris subijt: solus non semineces, verùm omninò in monumentis, in sepulchris fœtidos, & iam graueolentes restituit: solus & olim & iam studio suo, & cura beneuola, præter cuiusquam nostri ipsorum spem & expectationem seruauit: solus deniq; magnam paternorum bonorum affluentiam nobis impertijt: qui est vitæ author, lucis largitor, magnus & eximius noster medicus, rex, Dominus & Christus Dei. Et sicut quōdam, cùm humanum genus vniuersum, dæmonum impiorum fraude, & malignorum spirituum conatu esset quasi nocte quadam obscura, & densa caligine obtectum, obrutumq;, semel ipse solus apparēs ardentibus luminis sui radijs, multiplices & tortuosas scelerum nostrorum catenas tanquam ceram igne liquefactam dissoluit: ita iam, cū propter tantam gratiā, propter tantum beneficium, inuidia omnis virtutis inimica, & scelestus demō totius probitatis hostis, propè præ iracūdia disruptus esset, & omnes suas lethales ac mortiferas copias aduersum nos instruxisset, & primū instar rabidi canis dētes in lapides cōtra ipsū proiectos illisisset, & furorē suū, qui cōtra pios viros,

Margin notes: Psal. 43. — A beneficiorū magnitudine, per collationem. — Psalm. 47. — 1. Timot. 3. — Psalm. 85. — Psal. 121. — Psal. 25. — Psalm. 47. — Dei Patris laudes. — Psalm. 112. — Luc. 1. — Psalm. 135. — Christi laudes, eiusque in Ecclesiam beneficia. — Esai. 53. — Satan quorū malorum author.

A ros, aduersarios suos incendi solet (dum immanē suam ac plusquam belluinam rabiē in lapides templorum,& inanimam sacrarum ædium materiam conuertebat, & ecclesiarum vastitatem ac ruinam, sicut ipse secum putauit,edebat) in tela inanima expuisset, cumque deinceps horrenda sibila & serpentinas ipsius ac pestiferas voces, nonnunquam per impiorum tyrannorum minas & terrores, interdum per nefanda & contumeliosa perditorum principum decreta profudisset, exitialeq; mortis virus ex faucibus euomuisset,& lethalibus ac perniciosis venenis animas à se inescatas infecisset, & mortiferis mortuorum simulacrorū victimis eas ferè ad æternam mortē trusisset, & homines belluina immanitate efferatos contra nos incitasset,eosq; omne crudelitatis genus in nos exercere coegisset: rursus quasi de integro ille magni consilij angelus, potentissimus omnium rex, summus Dei dux, postquam fortissimi regni ipsius milites erant omni tormentorum genere, quæ patienter & constanti animo pertulerant, satis superque exercitati, ex inopinato sese ostendit: omnesque hostes & inimicos suos ita penitùs deleuit,& redegit in nihilum, vt ne nominari quidem aliquando videantur : & quos sibi charos, quos amicos habebat, apud omnes, non homines modò, sed cælestes etiam potestates, solem, lunam, sydera, cœlum ac mundum vniuersum præter omnium opinionem ad tantam gloriam euexit, vt iam(quod quidem non aliàs) summi imperatores, honorem, quem sunt ab eo consecuti, planè sentientes, in detestabiles mortuorum idolorum vultus ac effigies expuant, profanos dæmonum cultus proterant, veterem errorem à patribus ductum irrideant, vnū solum Deum cōmunem cum omnium, tū ipsorum patronum agnoscant: Christum Dei filiū summum vniuersorum regē fateantur, cum seruatorē inscriptionibus in columnis incisis pronuncient,& præclara eius facinora, victoriasque contra impios partas literis maiusculis ad perpetuam memoriam in tabulis media in vrbe, quæ totius orbis terrarum regina est, collocatis, scitè describendas curarint: adeò vt ex omnib. qui à primo æuo extiterint, solus Iesus Christus seruator noster, ab imperatorib. qui summum in terris principatū obtinent, non tanquā rex ab hominibus de more constitutus esse concedatur, sed vt ingenuus Dei omnipotentis filius, & Deus ipse vniuersitatis moderator summa veneratione dignetur, idq; plane meritissimo. Nam quis vnquam regum tantum virtutis ac potentiæ nactus est, vt nomen suum ita posset propagare, vti omnium hominum aures percelleret, inq; omnium ore ac sermone versaretur? Quis princeps leges tam pias tamq; modestas instituit, easq; tam firmè

Christus suis laborantibus adest.

Imperatores cognito Maiorum suorum errore, Dæmonū cultus detestantur, et Christo meritos honores deferant.

B constabiliuit, vt omnes homines ab vltimis terræ oris, ad extremos vsq; totius mundi terminos cùm illas approbarent, tum iisdem sua sponte morem gererent? Quis gentes indomitas, moribus barbaras ac immanes, legibus quantumuis mansuetis & benignis repressit? Quis tot integris seculis ab omnibus oppugnatus, virtutem & potentiam, quæ supra hominem putanda est, ostendit, ita vt in dies singulos magis magisq; floreret, & per omnes hominum ætates reuiresceret? Quis gentem, de qua non aliquando ab omni seculorum ætate auditum fuerat, non dico in aliquem terræ angulum clanculum abdidit, sed passim in vniuersum terræ orbem, qui sub sole est, diffudit? Quis pietatis armis milites suos adeò muniuit, vt animos adamante duriores robustioresq; in certaminibus prælijsq; contra aduersarios susceptis declararent? Quis vnquam regum post mortē tantum viribus ac potentia valuit, tot bella gessit, tot trophæa contra inimicos statuit? Quis deniq; tam regalibus tamq; magnificis palatijs, tam præclaris templis auguste consecratis omnem locum, regionem & ciuitatem tam Græcorum quàm Barbarorum illustrauit? Egregia aūt huius templi ornamenta monumētaq;, quæ sunt tam augusta reuera, tam magnifica, tanta admiratione digna, & velut illustres imagines, regnum Seruatoris ob oculos nostros statuentes(quoniam etiam ipse iam dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: etenim potentiæ ipsius verbi Dei, summi omnium regis & moderatoris, à nemine resisti poterat) accuratè considerare, & quid singula eorum significent, disquirere, proprio quodam ocio & separato egerent: neq; ea solum, verùm etiam propensum studium eorum, qui in hoc templo ædificando laborem suum & operā posuerunt, quale sit, & quanti æstimetur ab ipso Iesu Christo, quem diuinis laudibus efferimus, qui viuum animorum nostrorum templum intuetur, qui domum ex viuis incedentibusq; in terra lapidibus constructam, beneq; & firmiter super fundamētum Apostolorum & prophetarum locatā cōtemplatur: cuius lapis angularis ille ipse est : quem tametsi non solum veteris illius ædificij, quod iam dirutum est, sed huius etiam, quod nunc ex multis hominibus constat, architecti mali,(Iudæos & hæreticos videtur intelligere) ex malis edocti penitùs reprobarunt: tamen pater & olim & iam approbans, in caput anguli ecclesiæ, quæ est omniū nostri cōmunis, collocauit. Hoc igitur ex nobis ipsis extructū viuum viuentis Dei templū, maximum & maximè vero Dei verbo decorū

Christus potentia sua reliquos Reges longe superat.

Templi ornamenta, & singulorum explicatio.

Psal. 148.

Sacrarii, sanctū sanctorū.

Christus vnius templi summus Pontifex eiusq; Vicarius. *Tyrius Episcopus.*

sacrarium, cuius intima adyta, quæ sub vulgi aspectum cadere non possunt, quæ reuera A sancta sunt, & sancta sanctorum, quis aliquando introspexisse se audeat affirmare? Quis oculos suos intra sacros eius ambitus iniicere potest, nisi solus magnus ille & summus omnium põtifex, cui soli fas est cuiusque animæ rationalis arcana perscrutari? Verùm forsitan etiam vni alteri (duci nimirum, qui isti exercitui & gregi Christi præsidet) proximè secundum eum similiter huius muneris potestas datur obeundi: cui ipse primus & magnus pontifex Christus secundas in templo, quod hic apud nos est, impertijt, quem pastorem vestro sancto gregi præfecit: quem consensu & iudicio patris, vestri populi moderatorẽ designauit: quem tanquam ministrũ & interpretem nouũ Aaron, aut Melchisedech, effigiem filij Dei repræsentantem, manentem, & communibus vestri omnium precibus ab ipso Domino ad immortalẽ gloriam reseruatũ constituit. Deferãtur igitur huic soli post primum illum & maximum pontificẽ, etsi non primæ, at secundæ partes intimã animorum vestrorum cogitationẽ contemplandi, inspiciendiq;. Qui iã cùm multa experientia, tũ prolixo temporis spacio in vnumquemq; vestrũ accurate inquisiuit: quiq; magno studio & diligenti cura oẽs vos modestia & vero pietatis verbo instituit: qui deniq; potest præ cæteris earum rerum, quas ipse diuina ope adiutus peregerit, rationẽ reuerà exquisitã reddere. Quemadmodum aũt summus & magnus noster pontifex Christus, quæ patrem facientẽ videt, eadem (ita de se ipse loquitur) similiter & ipse facit: sic iste pontifex, in summum pontificẽ Christum, tanquam in magistrum synceris mentis oculis intuens, quæ eum facere animaduertit, illorũ quasi archetypis vsus exemplaribus, effigies, quoad eius fieri potest, tanquam probus artifex simillimè ad ea ipsa exprimit: nihilo planè inferior ipso Besileel, quem Deus diuino spiritu sapientiæ, intelligentiæ, & reliquæ artificiosæ solertiæq; peritiæ imbuit, & ad tabernaculum siue tẽplum exædificandum (quod cælestia mysteria per symbola quædam & notas adumbraret) accersiuit. Eodẽ modo igitur iste viuam Christi totius Dei verbi, sapientiæ, luminis imaginem suo ipsius animo figurans, ne dici quidem potest, quanta cum magnificẽtia, quàm liberali & immensa animi alacritate, quanta cũ omnium vestrùm ad eã rem propensione ac studio (qui liberali sumptuum & munerũ collatorum amplitudine tam enixè, tamq; beneficè prospexistis, ne quicquã eius proposito vllo modo deesset) magnificum & egregium Dei altissimi templũ, quod oculis cerni potest, simile planè natura sua B exemplari præstantioris templi, quod sub sensum humanũ non cadit, fabricatus sit. Hũc autem locum (par est enim primum omnium de eo verba facere) quem hostes præ maleuolentia, omni spurca & impura materia ac sordibus exaggerauerant, iste minimè neglexit: neque eorum, qui eius nequitiæ erant authores, cessit improbitati, idq; cum licuisset ad alium locum (alij namq; ferè infiniti erant in ciuitate) perrexisse, sicq; permagnã laboris reperisse leuationẽ, & multis molestijs se penitùs expediuisse. Iste tamẽ primum se applicauit ad opus: deinde vniuersum populum propensa animi intentione ad illud excitauit: & simulatq; ingentem manũ turbamq; ex omnibus coegerat, primũ laboris certamen ille ipse obijt, consentaneum sanè ratus, vt ista cũ primis ecclesia, quæ fuisset ab hostibus expugnata, quæ graues ruinas passa, quæ persecutionis impetus cũ antè nos, tũ vnà nobiscũ sustinuisset, quæ instar matris liberis suis orbata esset, singularis beneficẽtiæ beneficẽtissimi Domini nostri ac seruatoris particeps nobiscum fieret. Postquã enim visum fuit magno nostro pastori Christo, feris, lupis, & omni immani agrestiq; belluarum genere abacto, & dentibus leonum (vt diuina oracula loquuntur) contritis, filios suos in vnum deintegro conuocare, gregi suo ouile quoddam egregium meritissimo quidem erexit, quo inimicum confunderet, & vltorem, & detestabiles impiorum conatus prorsus retunderet. Atque hi quidem Dei osores iam non sunt, quoniam non omninò erant, qui ad exiguum tempus non solum alijs exhibuere molestias, verum etiam ipsi iisdem conturbati fuere: suppliciumque deinde æquum debitumque subeuntes, seipsos, amicos, domos & familias suas funditùs euerterunt: adeò vt vetera vaticinia in Sacris literis perscripta, rata reuera, & fidelia comprobẽtur: in quibus diuinus sermo cùm alia verè asseuerat, tum ista etiam de his impijs euidenter pronunciat: Gladium extraxerunt peccatores, intenderunt arcum suum, vt percutiant pauperem & inopem, & trucident rectos corde. Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur. Et iterum: Perijt memoria eorum cum sonitu, & nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi. Quoniam cum in malis erant, clamauerunt, & non erat, qui saluos faceret: ad Dominum, & non exaudiuit eos: quinetiam ipsi obligati sunt & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus. Atque illud, quod his verbis elatum erat, (Domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges) iam oculis cuiusque verum apparet. Cæterùm vt hi Gigãtum more bellare cum Deo neutiquam veriti, talem sunt

Eiusdem probitas ex industria. *Ioan. 5.* *Besileel.* *Diligentia & labor in reparando templo, id est, Ecclesiæ loco.* *In templo instaurando.* *In profligandis Ecclesiæ hostibus.* *Psalm 36.* *Psalm 9.* *Psalm 17.* *Psalm 72.*

vitæ

A vitæ exitum consecuti: sic ecclesia Christi, quæ opinione hominum deserta & desperata erat, propter singularem patientiam tormentorum, ob Dei amorem susceptorum, talem exitum habuit, qualis iam perspicuè cernitur, vsq; adeò, vti Esaiæ prophetia pulchrè illi consentiat: Lætare deserta solitudo, quę exiccata es. Exultet solitudo, & floreat Esai. 35.
» vt lilium. Et florebunt, & exultabunt loca deserta: roboramini manus languentes, & ge
» nua debilia: consolationem capite pusillanimi mente: confortamini, ne timeatis: ecce
» Deus noster iudicium reddit, & reddet: ipse veniet, & seruabit nos: quoniam, inquit, eru
» pit in deserto aqua, & vallis in terra sitiente, & arida erit in paludes, & in terram sitientē
» fons aquæ erit. Atque vt ista olim verbis diuinitus prædicta, Sacris literis commendata sunt: sic euenta eorum non amplius auditione, sed reipsa nobis tradūtur. Solitudo hæc quæ est inaquosa, quæ vidua, consolatione destituta, cuius in sylua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum, quam in securi & ascia contriuerunt: cuius libros corrumpendo, incenderunt igne sanctuarium Dei, in terra polluerunt tabernaculū nominis eius: quam vindemiarunt omnes transeuntes per viam, diruerúntque eius sepes: quam exterminauit aper de sylua, & singularis ferus depastus est: admirabili Christi potentia iam, cum ei visum sit, iterum floret vt lilium. Quippe sicut id temporis etiam ipsius nutu & virtute, tanquā a patre diligentem curā de ea suscipiente castigabatur (quē enim diligit Dominus, castigat: flagellat omnem filiū, quem recipit) sic vbi iam satis castigata est, rursus de integro cælitùs exultare præcipitur: efflorescit, vt lilium, & diuinū suum odorem in omnes homines efflat. Quoniam, inquit, erupit aqua in deserto: hoc est, riuus salutaris lauacri, in quo diuinitùs regenerati sumus. Et iam solitudo, quæ antè arida erat, in stagna dissoluta est, & in sitientem terram ebulliit fons aquæ viuentis. Manus, quæ prius languidę erant, sunt reuera roboratæ. Atq; hæc præclara & illustria monumenta exemplaq;, quæ oculis cernimus, sunt manuum roboratarū opera. Quinetiā genua, quæ iampridē debilitata erant, & dissoluta, proprio gressu fruuntur, rectā diuinæ cognitionis semitā insistunt, & maturæ ad proprium & familiarem gregem summi & benignissimi pastoris Christi festinant. Quòd si qui minis tyrannorū perterriti, animis obtorpuerunt, ne istos quidem salutaris Dei sermo curationis patitur expertes esse: sed eos benignè admodum sanat, & ad verum diuini numinis solatium percipiendū incitat, dicens: Consolationem capite pusillanimi mente, confortamini ne timeatis. Iste

Ecclesia pridē deserta & afflicta, nunc frequens, læta et valida.

Psal. 73.

Psalm. 79.

Hebr. 12.

Esai. 35.

B nouus noster & præclarus Zorobabel, quoniam solerti & perspicaci mentis intelligentia percipiebat diuinum sermonem, prædicentem solitudinem illam, Ecclesiam dico, propter Dei amorem vastatam, post acerbam captiuitatem & abominationem desolationis, his commodis, quæ supra posui, potiturā, ob eā causam non mortuum istud Ecclesiæ cadauer aspernatus est, sed primò omniū obsecrationibus ac precibus, cōmuni omnium vestri consensu, patrem placatum & propitium effecit: & solùm eum, qui mortuis vitam tribuit, auxiliatorem & adiutorem sibi asciscens, ecclesiā hanc prolapsam, simulac eam purgauerat, & sordes inde penitùs exemerat, erexit: deinde non veteri ornatu, quē olim habuerat, decorauit, sed qualē à diuinis eloquijs didicerat, manifestò ita referentibus: Erit gloria domus huius posterior, longè supra priorē. Ob quā causam vniuersum locū multo amplioribus terminis circūscribens, exteriorē ambitum muro vndiq; muniuit, vt firmissimū totius operis propugnaculum existeret. Ingens vestibulū in sublime erectum, versus orientis solis radios protendit: vt iā qui longè extra sacros illius ambitus consistant, ex eius aspectu perfacilē coniecturam facere possint, eorum, quæ sunt intus tā artificiosè fabricata. Quinetiā Gentiles ipsi non parū ad primos eius introitus contemplandos alliciuntur, vnde nemo ipsum templū præterit, qui nō sicut prioris vastitatis recordatione renouata nō exiguum dolorē, sic ex hoc eius admirabili & diuino opificio permagnā lætitiam animo capit. Cuius quidem opificij aspectu, eum qui superiorem eius euersionē deploraret, hic noster sperabat ita prolectatū iri, vt in ipsum templum libenter ingredi vellet. Ei autē qui portas iam ingressus fuerit, nō fit potestas impuris & illotis pedibus statim in sancta sanctorum ascendēdi: sed immensa quædam inter intimum sanctuarium & primos introitus intercedit intercapedo, quæ quatuor obliquis porticibus tanquā in gyrum decorata est. Locus autē sanctuarij in speciē quadrati columnis sublimib. est vndiq; circumseptus: quarum media interualla sunt interstitijs ligno, instar retis aut transennæ cancellatis, in mediocrē & æquabilē longitudinē porrectis circumclusa: medium sanctuarium desuper apertum & patens relictum, quò coelum suspiciatur, & subtilis aer lucis radijs collustratus intromittatur. Deinceps fontes ex aduersa fronte tēpli profluenti aqua redundantes positi, quibus oēs, qui in sacros templi ambitus introeunt, sordes corporum abluant: qui fontes sacrosancta Baptismatis lauacra reprę̄sentant. Atq; hic locus in quo singuli introeuntiū primùm vt se lauēt,

Paulinum laudat quā nouum Zorobabel Tyriæ Ecclesiæ instauratorem.

Loci in quo extructa ecclesia, ambitus.

Vestibulum.

Inter sanctuarium & vestibulum, spatiū 4. porticibus decoratum.

Sanctuarij locus.

Fontes purgatorij.

morantur, sicut cuiq; ornatum & splendorem affert: sic illis, qui primis fidei principijs A instituendi sunt, mansio percōmoda est ad acquiescendum. Quinetiā quo istas res ad oculos capiendos magna operū varietate concinnè illustraret, aditus ad templum patentes, pluribus porticibus intrinsecus fabricatis cōfecit. Rursus ex vno templi latere, quod

Porta Templi.

ad solis radios vergit, tres portas construxit: quarum mediā duabus alijs vtrinq; collocatis magnitudine, & laxitate ad maiorē amplitudinem longè præstare cupiens, repagulis æneis & ferro obductis, colligatisq; varijs cælaturis artificiosè expolitis, eam exornauit,

Porticus.

eiq; tanquam decumanæ portæ custodes præfecit. Eodem modo porticibus ex vtraque parte templi positis, parem vestibulorum numerum adiecit, & in his desuper varias fe-

Fenestræ.

nestras ad templum maiore luce collustrandum excogitauit, easq; subtili & arguto o-

Sanctuarium.

pere ex ligno confecto perpulchrè variauit. Sanctuariū aūt locupletiore, splendidioreq; materia vestiuit vndiq;, inq; ea extruenda affluenti sumptuum magnificentia vsus est. Verùm templi longitudinem latitudinemq; describere, & insigne eius decus, amplā magnitudinem, quæ omnem facilè orationem superat, splendidum operū aspectum, fastigij altitudinem propè ad cælum pertingentē, eximias deniq; cedros Libani superiectas, hoc loco dicendo prosequi superuacaneum arbitror: quorum mentionem diuina elo-

Psalm. 103.

quia minimè silentio prætereunt: sic locuta: Lętabuntur ligna Domini, & cedri Libani, quas plantauit. Quid attinet iam solertis & perpolitæ fabricę descriptionem, summāq; pulchritudinem, quæ in quaq; parte mirè relucet, exquisitè explicare? præsertim cum o-

Solium. Subsellia. Altare cancellis ligneis septum.

culis melius perspici possit, quàm verbis exprimi. Porrò Sanctuario hoc modo absoluto & perfecto, sellisq; quibusdam in altissimo loco ad præsidum ecclesiæ honorem collocatis, & subsellijs prætereà vndiq; ordine dispensatis decorè eximieq; exornato, altariq; deniq; tanquam sancto sanctorum in medio sanctuarij sito, ista rursus, vt à plebe & multitudine eò non posset accedi, cancellis ex ligno fabricatis circumdedit: qui adeò artificiosa solertia ad summum elaborati sunt, vt mirabile spectaculum intuentibus exhi-

Solum templi. Aediculæ templi lateribus additæ.

beant. Imò ne solum quidem templi ab eo iacebat neglectum. nam marmore summo cum ornatu stratum illustrauit. Iam de cætero exteriores sanctuarij partes aggressus, exedras & ædiculas vtrinq;, maximas illas quidē perpolitè extruxit, eaq; ad latera eius affabrè coagmentauit, atq; adeò ad fenestras inferioris tēpli affixit. Quæ eorū causa, qui purgatione & aspersione per aquā & Spiritum sanctū egerent, hic noster placidissimus Sa- B

Tyriæ ecclesiæ instauratio.

lomon huius templi Dei ædificator effecit, vt nō amplius verbo, sed reipsa & veritate prophetia cælitùs edita, expleta cerneretur. facta est enim iam verè gloria domus huius

Ecclesia etiā catholica instauratur.

posterior, supra priorē.† Pari ratione ecclesia catholica, quæ antehac tyrannorum insidijs obruta erat, & diaboli, hostis probitatis, tanquā apri de sylua incursionibus vastata: iam per gratiā Seruatoris, omni impura & scelesta tyrannidis stirpe purgata est: & post abominationē desolationis ad maiorē splendorem, quā qui priùs in ea elucebat, restituta, præter omnium opinionē mirificè enitet, adeò vt gloria eius posterior priorem excellat plurimum. Nam quoniā pastor illius & Dominus Iesus semel pro ipsa mortē oppetijt, & post passionem, corpus mortale & caducū, quod eius gratia induerat, in gloriosum & immortale cōmutauit, & carnem morti obnoxiā ex corruptione ad immortalitatē traduxit: idcirco par erat & rationi consentaneum, vt illa non aliter atq; Seruator, mira ratione cōmutaretur. Et quanquā promissionem rerum, hisce quibus iam fruitur, lōgè prestabiliorum accepit, & propterea maiorem regenerationis gloriā in resurrectione corporis incorruptibilis, cum choro angelorum lucis æternæ in ipsa Dei regia supra cœlos sita, cum Christo Iesu eius patrono & seruatore ad secula deinceps sempiterna percipere desiderat: tamen intereà loci in hoc præsenti seculo, ea ipsa, quæ pridem vidua &

Vaticinia de futuro splendore instauratæ ecclesiæ. Esai. 61.

deserta solitudo fuit, his per Dei gratiā circumuestita floribus, facta est (vt prophetia loquitur) reuera vt lilium. Atq; quo pacto veste nuptiali accepta, & corona decoris ornata, velut choreas ducere, ad gratias Deo regi agendas, & ad eum lætis vocib. honorandū per Esaiā doceatur, eam ipsam loquentem audiamus: Exultet anima mea in Domino. « Induit enim me veste salutis, & tunica lætitiæ circumdedit me: tanquā sponsum mitra, « & tanquam sponsam decorauit me ornamento: & sicut terra augens florem suum, & vt « hortus semina sua oriri faciet, sic Dominus Deus oriri fecit iustitiā, & exultationem co- « ram vniuersis gentib. His igitur ipsa gestit & tripudiat. Sed quibus spōsus, sermo cælestis, «

Esai. 54.

ipse Iesus Christus ex aduerso illi respondeat, audi Dominum dicentē: Ne timeas, quòd « confusa fuisti, neq; reuerearis quòd exprobrata. Quin ignominiæ perpetuę obliuisceris, « & probri viduitatis tuæ non recordaberis. Non vt mulierem desertam & pusillam ani- « mo vocauit te Dominus, neq; vt mulierem ex iuuētute odio habitam, dixit Deus tuus: « Tempore exiguo dereliqui te, & in misericordia magna miserebor tui. In ira exigua a- « uerti faciem meam abs te, & in misericordia æterna miserebor tui, dixit, qui liberauit te «

Domi-

†Vide annot. pag. 111. lat. 1. lin. 18.

A Dominus. Surge surge, quæ bibisti ex manu Domini poculum furoris sui. Poculum e-
„ nim ruinæ, calicem iræ meæ ebibisti, & exinaniuisti: & non erat qui consolaretur te ex
„ omnibus liberis tuis, quos peperisti, & non erat qui prehenderet manum tuam. Ecce
„ accepi de manu tua poculum ruinæ, calicem iræ meæ, & non adijcies vt amplius bibas
„ illum: & dabo illum in manus eorum qui iniuria affecerunt te, & qui humiliauerunt
„ te. Surge, surge, indue robur, indue gloriam tuam: excute puluerē, & surge. Asside, sol-
„ ue vinculum colli tui. Eleua vndiq; oculos tuos, & vide congregatos filios tuos. Ecce
„ congregati sunt, & venerunt ad te. Viuo ego, dicit Dominus, quia omnes illos vt orna-
„ tum indues, & circumpones eos tanquam sponsa decorem. Quia loca deserta tua & di-
„ ruta & ruinosa iam angusta reddentur ab inhabitatoribus tuis: & elongabuntur abs te,
„ qui absorbuerunt te. Dicent enim in aures tuas, filij tui, quos perdidisti: Angustus est
„ mihi locus, facito mihi locū vt inhabitē. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos?
„ Ego orba sum liberis, & vidua: istos quis educauit mihi? Ego relicta sum sola: isti mihi v-
bi erāt? Hæc Esaias antea vaticinatus est. Hæc olim in Sacris literis de nobis tradita. Par autem erat, istorū verborū veritatem iam tandem reipsa cōpletam fore. Porrò eiusmodi voces sponsi verbi Dei ad suā sponsam sacram, & sanctam Ecclesiā loquentis, meritò istæ sponsæ exornator Paulinus, domū desertā, ruina iacentē, ab hominib. desperatā, communib. omnium vestri precibus, manuumq; vestrarum opera adiuncta adiutus, Dei omniū gubernatoris ope, & Iesu Christi virtutis præsidio ei erexit, excitauitq;: taliq; ratione eam construxit, qualē ex sacrorum oraculorum descriptione didicisset. Atq; vt hoc certè miraculū maximum est, & supra omnē admirationē, his in primis qui soli externarū rerū visō & contemplatione animū attēdunt: sic illa archetypa & exemplaria, quæ primā harum rerum speciē repræsentant, menteq; sola percipiūtur, quæ decora eximiaq; sunt, renouationes dico diuini & rationalis in animis nostris ædificij, omnia miracula longè superant. Quod quidem ædificium ipse Dei filius ad suā ipsius effigiem fabricatus, omnino in omnib. partibus Dei speciem illi largitus est: & naturam immortalem, corporis expertē, rationis participem, ab omni terrestri & concreta materia alienā, substantiā sola mentis intelligentia cognitā ei tribuens, semelq; in initio ex eo quod non erat, in id vt esset, efficiens, sponsam sanctam & templum sacrū sibiipsi & patri suo

Vaticinia cōpleta in Tyri ecclesia Paulini opera.

B architectatus est. Idemq; ipsum ille ipse perspicuè suis verbis ostēdit. sic enim loquitur: Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero eorū Deus, & ipsi erunt mihi populus. Ac talis adeò in principio anima fuit, perfecta scilicet ac syncera, vtpote quæ cælestis Dei verbi imaginē verè repræsentauit. Verū vt primùm dæmonis nefaria inuidia & æmulatione suo ipsius libero arbitrio, perturbationib. nequitiæ se dediderat, Deus ab ea recessit: & propterea tanquā patrono ac defensore suo destituta, facilè capi, facilè in eorum insidias venire poterat, qui tam diu in eam adeò graui inuidia flagrassent. Itaq; testudinibus & machinis inimicorum, hostiumq; qui nō oculis cerni illi quidem, sed mentis acie solum percipi possunt, obiecta, notabili ruina concidit: vsque eò, vt lapis virtutis super lapidē consistens, nō omnino permaneret in ea, sed tota penitùs humi prostrata tanquā mortua iaceret, naturalib. Dei notionibus omnino orbata. Eam igitur quæ erat ad Dei imaginē fabricata, delapsam vastauit nō aper hic de sylua, qui sub aspectu nostro subijcitur: sed perniciosus dæmō, & agrestes belluæ, quæ cogitatione solū intelliguntur: quæ quidē prauis affectionib. quasi ardentibus suæ improbitatis telis illā incēderunt, itaque igne sacrū reuera Dei concremarunt sanctuarium, in terraq; polluerunt tabernaculum nominis eius. Deinde eam miseram magno aggere obruentes, in desperationem omnis salutis prorsus coniecerunt. Verùm hic curator eius, salutaris Dei sermo, splendor patris, illam vbi debita pro peccatis suis luisset supplicia, iterum deintegrò incredibili patris optimi erga humanum genus clementiæ obsecutus, in pristinum statum restituit. Rursus, † cùm postea à diaboli ministris oppugnata esset, seruauit incolumē: ac primùm Imperatoribus ac principibus summis sanctissimisque sibi ascitis, eorum opera vniuersum mundū omnibus impijs ac pestiferis hominib. atq; adeò crudelibus & Deo infestis tyrannis, tanquā labe perniciosa, perpurgauit. Deinde verò viros sibi cognitos, hoc est iampridē ipsi per vitæ sanctimoniā consecratos, clā & occultè tanquā in tristi & aspera persecutionis procella, ipsius protectione quasi integumento quodā opertos obductosq; in lucē educens, & præclaris sacri Spiritus donis perpulchrè adornans, rursus animas paulò antè velut sordibus inuolutas, omni colluuie & ingenti impiorum decretorum aceruo oppressas, per istos palis & ligonibus, hoc est acrib. ad animum feriēdum salutaris doctrinæ monitis effodit, expurgauit, abstersit: & vbi locū ac sedem mentis omnium vestrū splendidam & claram effecerat, de reliquo huic sapiēti & pio præsidi cōcredidit: qui vt in alijs rebus tum ad iudicandum acutus, tū ad orationem, quid in

1. Cor. 6.

Anima templum quomodo à dæmone corruptum et per Christum rursum instauratum.

Psal. 73.

† Vide annot. pag. 111. lat. 1. lin. 17.

Sublatis malis principib. boni successerunt.

Paulini in tēplo Dei purgando & instaurando diligentia & industria.

quadq; re agendum sit, ineundā perspicax existit: sic in interiore animarū tanquam sorti- A to illi cōmissarum cogitatione rectè discernenda, & benignè disquirēda prudens & grauis: & à primo ferè die huçusq; in animo cuiusq;, sicut cuiq; accommodatum censuit, ædificare non aliquando cessauit. Interdum aurum fulgens, nonnunquā probatum & purum argentū, eximios non rarò ac preciosos lapides, vt sacrā denuò ac mysticā suis erga vos officijs cōpleret prophetiam, per quā dictum est: " Ecce ego præparo tibi carbunculum lapidē tuum, & fundamenta tua sapphyrum, & propugnacula tua iaspidem, & " portas tuas lapides crystalli, & murum tuū lapides electos, & omnes filios tuos doctos à " Deo, & in multa pace liberos tuos, & in iusticia ædificaberis. " Iusticia igitur ædificans, pro ratione totius populi suas distribuit facultates.

Esa. 54.

Personarum in ecclesia officiorumque & locorum distinctio.

Nōnullos exteriore ambitu ceu muro circumsepit: hoc est, fide non ficta vndiq; munit: cuius generis infinita est multitudo, quæ structurā magnificentiorem ferre non valet. Quosdam ad introitus versus templū inferius patentes admittit: illosq; ianitores constituit, vt homines in templum intromittant: qui sanè tanquam templi vestibula non immeritò putantur. Alios primis columnis aulam templi ad quadrati speciem extrinsecus ambientib. suffulcit: id est, intra prima literæ quatuor Euangeliorum quasi repagula introducit. Alios ad sanctuarij septa collocat, nempe catechumenos, & eos qui in incremento ac progressu fidei versantur, quique ab intimis arcanisq; mysterijs, quibus perfectè fideles fruuntnr, non longè separantur. Ex istorum numero, eos quorum animæ diuino lauacro instar auri purgatæ sunt, omnique macula vacuæ, assumit: atque ex illis deinde alios columnis interioris ac mysticæ Sacrarum literarum intelligentiæ, quæ sunt exterioribus illis columnis multo splendidiores, sustentat: alios fenestris, per quas lumen sancti Spiritus in corda infunditur, mirè collustrat. Porrò vestibulo vno maximo ad summi regis & solius Dei gloriam, templū vniuersum decorat: duas etiā secundas fenestras ad gloriam Christi & Spiritus sancti, eiusdem cum patre authoritatis ac potentiæ, vtrinq; construit. In cæteris totius templi partib. illustria veritatis cuiusq; sigillatim in fide nostra contentæ indicia, & quasi notas ante oculos omnium statuit. Præterea iste Paulinus vndiq; viuos in terra gradientes, ac solidos animorum lapides deligens, amplam & regalem domū, splendidam & plenam luminis ex omnibus fabricauit. Ac tum interiores, tum exteriores eius partes (quia non ex anima solū & mente, sed etiam ex corpore constant) florido & insigni castitatis modestiæque ornatu illustrauit. B Insunt porrò in hoc templo throni, sellæ infinitæ, & subsellia, quæ sunt animæ illæ, in quibus diuini spiritus dona penitùs insident: qualia quondam inter sacros Apostolos cernebantur, quibus linguæ igneę diuisæ & dispertitæ apparuerunt, & singulæ in singulos eorum resederunt. Sed sicut in omnium vestri præside ipse Christus totus reuera considet: sic in illis qui secundas virtutis post eum obtinent, singuli secundū proportionē illius quod capere possunt, discretas Christi virtutis & Spiritus sancti portiones assequuntur. Animæ item quorundam sunt sedes angelorum, qui ad quemque ipsorum tum instituendum, tum custodiendum assignantur.

Throni, sellæ, subsellia, mysticè considerata.

Altare vnum & summum.

Augustum porrò, ingens, & vnum altare, quid aliud significat, quàm purum sanctum sanctorum animi, qui est communis omnium sacerdos: cui ad dextram assistens magnus ipse totius orbis Pontifex Iesus vnigenitus Dei filius, & fragrans incensum, & precum sacrificia, sanguinis & concretæ materiæ expertia, ab omnibus læto aspectu, & supinis ac erectis manibus excipiens, cælesti patri Deo omnipotenti offert, ipseque primus patrem adorat, & solus dignum decus tribuit, ac venerationem: deinde ab eo sine intermissione flagitat, vt nobis omnibus benignus & propitius esse perseueret. Eiusmodi est immensum illud templum, quod per vniuersum orbem sub sole situm, magnus omnium rerum opifex Dei sermo fabricauit. Inque eodem effigiem gloriosi templi supra cæli globos positi, sola mente comprehensam inter homines accuratè expressit: vt omnis creatura, animaliaque in terra rationis capacia, patrem ipsius vero honore & cultu afficeret. Qui etiam ipsam regionem supercælestem, & loca ibi sita (quæ sunt exemplaria horum quæ hîc apud nos sunt) superioremque Hierusalem, cælestem montem Sion, & ciuitatem excelsam Dei viuentis construxit: in qua innumerabiles angelorum turmæ, & ecclesia primogenitorum, qui ciues in cælum ascripti sunt, laudibus & præconijs, quæ nec dicendo exprimi, nec cogitatione comprehendi possunt, suum creatorem, & omnium ducem ac moderatorem venerantur. Quem pro dignitate quis mortalis valet satis prædicatione celebrare? Nam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen- " derunt, ea quę pręparauit Deus diligentib. se. " Quarum quidem rerum quoniā Deus in hac etiam vita nos aliqua ex parte effecit participes, omnes pariter, viri vnà cum pueris & mulieribus, obscuri pariter & nobiles, vno spiritu, vna anima eius nomen confiteri, tanto.

Hierusalē cælestis nostræ ecclesiæ idea.

1. Cor. 2.

A tantorum bonorum authorem laude prædicare non desistamus: Qui propitiatur omnibus iniquitatib. nostris, qui sanat omnes infirmitates nostras: qui redimit de interitu vitã nostram, qui coronat nos in misericordia & miserationibus: qui replet in bonis desiderium nostrum. Quia non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundũ iniquitates nostras retribuit nobis. Quia quantum distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentium se. Hæc igitur & nunc, & in vniuersum tempus posterum, memoria renouãtes, quinetiam causam huius celebritatis & splendidæ ac præclaræ diei, eiusdemque veluti coryphæum & ducem Deum noctes diesq;, omni hora, omni denique vitæ cursu, quo spiritum ducimus, ante oculos mentis nostræ proponentes, totis animæ viribus diligamus, veneremurq;. Et iã consurgentes, magna interioris cogitationis ac desiderij nostri tanquã voce ei supplicemus, vt sub suo ouili nos perpetuò protegat, cõseruet: & æternã deniq; pacẽ, quæ nec robore frangi, nec tempestate conquassari potest, nobis clemens impertiat, in Christo Iesu seruatore nostro, cui gloria in omnẽ ęternitatẽ, Amen.

Psal. 103.

Gratiarum actio & preces pro æterna ecclesiæ pace.

Sequitur iam, vt imperatoria edicta per Constantinum & Licinium edita hoc loco citemus.

IMPERATORIORVM EDICTORVM EXEMPLAR.

CAPVT V.

CVm iampridem religionis libertatem nemini denegandam esse, sed cuiusque menti & voluntati potestatem permittendam, ritus & instituta diuina pro sua animi voluntate & arbitrio excolẽdi cõsideraremus: mandatũ dedimus, vt cùm singuli alij, tum Christiani, suæ sectæ & religionis fidem integrè obseruarent. Sed quoniam in eo rescripto, in quo eiusmodi illis cõcedebatur facultas, multæ sententiæ dubiæ & controuersæ inesse videbantur: quidam illorum propterea fortasse paulò pòst, præ metu ab illius obseruatione repulsi sunt. Quapropter cùm ego Constantinus Augustus, & ego Licinius Augustus prospero itinere Mediolanum perueniremus, & omnia quæ ad vtilitatem & commodum Reipub. per-
B tinebant, accurate disquireremus: ista inter cætera quæ plebi vniuersæ perutilia videbãtur, maximè omnium decernenda existimauimus, quibus reuerentia & diuinus cultus contineretur: hoc est, vt tum Christianis, tum alijs omnib. liberam optionem omnino daremus, eam religionem sequendi, quã ipsi in animos inducerẽt: quò quæcunq; sit diuinitatis & cælestis numinis potentia, nobis, ac vniuersis qui sub nostra ditione vitam degunt, clemens & propitia esse posset. Istam igitur nostram voluntatem ac sententiam recta ratione ac cõsilio decidimus, vt nemini prorsus libertas negetur, Christianorũ obseruantiam & cultum imitandi, amplexandique: & cuiq; detur copia, suam mentem ei religioni addicendi, quã ipse sibi maximè cõuenire cẽsuerit: * quò diuinum numen in omnib. quæ molimur, cõsuetam curam, studium & bonitatem in nos ostendat. De qua quidem voluntate nostra consentaneũ fuit ad te rescribere, vt tum controuersæ illæ sententiæ quæ prioribus literis ad tuam pietatem missis de Christianis continebantur, penitùs tollerentur: tum ea quæ videbantur admodum seuera, & à nostra mansuetudine ac clementia aliena, omnino abrogarentur: atque adeò iam quisq; eorum qui induxerint in animum, Christianorum religionem obseruare, liberè, minimè fucatè, & absque vlla molestia aut perturbatione cuiusquam, hoc ipsum custodiat. Quæ quidẽ tuæ solertiæ plenissimè significare decreuimus, vt intelligas, nos liberam ac solutã Christianis facultatem concessisse, suam ipsorum religionẽ sedulò excolendi. Quod † quoniam tua pietas perspicit à nobis liberè illis esse concessum, alijsq; etiã potestatem factã, eum obseruantiæ & religionis modũ, quem apud animum proposuerint, consectandi: & nostrorum temporũ tranquillitati & quieti reuerà accommodatum esse, vt quisque facultatem habeat deligendi, obseruandiq; eam in Deo colendo rationẽ, quæ sibi maximè placuerit: hocq; à nobis factitatum esse, vt nullius honoris, nullius religionis authoritas à nobis vlla ex parte imminui videatur: tuarũ partium est prouidere, vt nemo impediatur, quo minus suæ professioni firmè adhærescat. Illud etiã præter cętera nominatim Christianis decernimus, vt loca eorũ, in quę ipsis in more positũ erat, antea cõuenire (de quib. quidem rebus literis superiorib. ad tuam sanctimoniã datis, alia formula eo tempore à nobis erat definita & præscripta) si qui vel à quæstore nostro, vel ab alio quopiã ea emisse videantur, Christianis absq; argẽto, absq; vlla repetitione pretij, quod in illis emendis collocauerant, sine omni mora & dubitatione restituant. Et si qui ipsa loca pro munere fuerint adepti, vt ipsis Christianis quàm celerrimè reddant: ac si qui ea aut coeme-

Huc refer Nicephor. ca. 41. lib. 7. item ca. 41. lib. eiusd. Ad integrum hunc edicto rum tractatum: esse ea quæ supra sunt relata li. 8. cap. 29.

lib. 9. ca. 1. 8. et infra hoc lib. cap 6. 7. item de vita Constant. li. 2. ca. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 47. & lib. 4. ca. 25. 26. 27. 28. Itẽ Sozom. lib. 1. cap. 8. 9. 22. lib. 2. ca. 25. Theodorit. lib. 1. cap. 15. 16. 17. Sociat. li. 1. cap. 14.

* Vide supra l. 9. ca. 1. 8.

† Vide annot. 113. lat. 9. lin. 7. 10. 11.

Constantini & Licinij Imp. edictum pro Christianis.

Christianæ religionis libertas decreta.

Templa Christianis restituenda, & gratis.

coemerint, aut dono receperint, aliquid à nostra bonitate postulẽt: præfectumq́; qui regioni, in qua habitant, præest, adeant, quò ipsorum etiam à nostra munificentia prouisio & cura suscipiatur. Quæ quidẽ omnia Christianorum societati tuo studio & industria, extemplò, & sine vlla dilatione restituenda cures, oportebit. Ac quoniam ipsi Christiani non solùm ea loca in quæ conuenire solent, sed alia etiam habuisse cognoscuntur, quæ non priuatim ad singulos, sed ad ius totius ipsorum communitatis, id est, Christianorum spectabant: singulis qui ea possident, mandes velim, vt omnia per legẽ, quam suprà posuimus, absq; vlla controuersia Christianis, id est, societati ipsorum & conuentui reddant: modò ratio ipsa antè demonstrata sedulò conseruetur, nimirum vt illi qui sine repetitione precij, sicuti antea diximus, ea restituãt, suas res & facultates absque damno à nostra beneficentia compensatas fore pro certo expectent. In quibus omnib. prædictæ Christianorum cõmunitati, studium & diligentiam pro virili tua parte vel maximam adhibere debes, vt nostrum citissimè conficiatur mandatum, quò ad hũc modum communi & publicæ tranquillitati à nostra benignitate rectè prospiciatur. Nã hac ratione, sicuti dictum est, diuinum erga nos studium, quod in multis iam rebus experti sumus, perpetuò nobis firmum ac stabile permanebit. Vt igitur huius nostræ sanctionis & beneficentiæ decisio ad omnium notitiam perferatur, has nostras literas vbique proponi, & in cuiusq; cognitionem venire consentaneum est, quò lex à nostra clementia sancita neminem omnino latere possit.

Communes etiam possessiones Christianis restituendæ.

Exemplar alterius edicti, quod ab Imperatoribus factum est, vt suã beneficentiam erga solam Ecclesiam catholicam ostentatam, perspicuè omnibus significarent.

Salue Aniline, nobis in primis venerande. Est hæc nostræ clementiæ ratio & modus Aniline honoratissime, vt illa quæ ad alienum ius pertinent, non solũ non perturbare, sed etiam cuiq; restituere quã maximè cupiamus. Quare volumus, vt simulac hasce literas à nobis acceperis, si quæ ex his possessionibus, quę ad catholicam Christianorũ ecclesiam in quibusq; ciuitatibus aut alijs locis pertinent, etiam adhuc à ciuibus, aut ab alijs quibusdam retineantur, eas quã primum ijsdem Ecclesijs facias restistui. Quandoquidem animo instituimus, vt ea quæ ecclesiæ antea possederunt, ad ipsarum ius denuò reuertantur. Cùm igitur tua pietas animaduertat, decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatũ, enitere atq; elabora, vt siue horti, siue ædes, siue aliud quodcunque aliquando ad ius ipsarum ecclesiarum spectauerit, omnia illis quàm celerrimè reddantur, vt te huic nostro edicto diligẽtissimum obsequium præstitisse intelligamus. Vale Aniline honoratissime, nobisque charissime.

Ecclesiæ catholicæ bona singulis restituenda.

Vide hanc constitutionem partim L. priuilegia, Codic. de hær. et Manich. Cod. Theod. lib. 16. tit. 15. L. 1. partim. L. iuxta sanctionem,

B

Cod. de episcop. & Clericis Cod. Theod. lib. 16. tit. 2. l. 8. item, 16 q. 1 Ca. Generalitur, §. Nouarum.

Exemplar epistolæ Constantini Imperatoris, per quam episcoporum concilium Romæ præcipit fieri, pro ecclesiarum vnitate & concordia.

CONSTANTINVS AVGVSTVS MILTIADAE *episcopo Romano, & Marco, S.*

Quoniam eiusmodi literæ complures, ab Anilino clarissimo Africæ proconsule ad me missæ sunt, in quibus constat Cecilianum episcopum ciuitatis Carthaginensium à quibusdam collegis suis in Africa ordinatis episcopis, multis de rebus in crimen vocari, & illud per mihi molestum videtur, vt in his prouincijs, quas diuina prouidentia vltrò ac sua sponte sub meum subiunxerit imperium, & in illis locis in quibus crebra hominum frequentia versatur, non modò multitudo ad deteriora deflectat, & distrahitur dissidijs, sed episcopi etiam, discordiam inter se ipsi exerceant: visum est mihi vt idem Cecilianus cum decẽ episcopis, q illum reum facere videantur, & decem alijs, quos ipse suæ litis dijudicationi necessarios existimauerit, Romam nauigio traijciat, vt ibi coram vobis, & Rhetecio etiam, & Materno & Marino collegis vestris (quos ea de causa Romam maturare iusserim) possit audiri, sicut sanctissima Dei lex, vti nostis, postulat. Atq; vt de omnibus hisce plenissimam accuratissimamque notitiam possitis habere, exemplaria literarum ad me ab Anilino missarum, literis meis subscripta, ad vestros prædictos collegas misi. Quas cũ vestra grauitas perlegerit, exquisitè ponderabit, quo modo, quáue ratione lis illa, quam suprà diximus, diligentissimè rectissimeque dirimatur, & ex iuris præscripto tandem aliquando absoluatur: quandoquidem illud vestrum studium minimè latet, me tantam reuerentiam sanctæ & catholicæ Ecclesiæ tribuere, vt velim vos nullum generale schisma, nullam discordiam in vllo loco omnino relinquere. Summa magni Dei maiestas vos honoratissimi viri multis annis conseruet.

Vult ad Romanum Pontificem Cypriani causã deferri.

Tollenda planè inter Episcopos dissidia.

A *Exemplar epistolæ Imperatoris, per quam iubet secundum concilium fieri, pro omni inter episcopos discordia tollenda.*

CONSTANTINVS AVGVSTVS CHRESTO, *Syracusanorum episcopo, S.*

Iamdudum cùm nonnulli improbo & peruerso animo à sancta religione & cælesti Euangelij doctrina ac potentia, & à catholica Ecclesiæ opinione desciscere cœperint: cupiens equidem eiusmodi lites & controuersias inter vos ortas dissoluere, ita scripsi, vt missis à Gallia quibusdam episcopis, quinetiam ex Africa alijs aduersarum partium accersitis, qui inter se maxima cum pertinacia & animorum contentione digladiantur, & episcopo Romano etiam coràm, hoc dissensionis, quicquid videatur, posset illis præsentibus, accurata dijudicatione in rectam viam reduci. Verùm quoniam (sicut vsu uenit) quidam tum suæ salutis, tum veri cultus, qui sanctissimæ Christi religioni debetur, penitùs obliti, adhuc priuatas inimicitias exercere, & graues simultates gerere non desinunt, dum nolunt aut Concilij iudicio iam facto acquiescere: dumq; definitè affirmant, paucos admodum fuisse qui suas ipsorum sententias palam in Concilio proferebant, iiq; ipsi cùm non omnia quæ antè quæri debuerant, accuratè quæsita essent, ad iudicium dandum properè & valdè celeriter festinabant: atque ex his omnibus ea fieri contigit, vt tum illi ipsi quos fraternum & concordem animorum consensum inter ipsos retinere oportuerat, turpi, imò nefaria & impia dissensione discordent: tum alijs hominibus qui mentes à sanctissima religione alienas habent, ansam ludibrij & irrisionis præstent: idcirco mihi sedulò prouidendum erat, vt istud quod post iudicium antea pronunciatum, sua sponte componi & tranquillari debuerat, etiam iam tandem multis præsentibus episcopis exitum & finem consequatur. Proinde quoniam plurimos episcopos ex locis diuersis & propè infinitis in vrbem Aretalesiorum ad Calendas Augusti conuenire mandauimus, tibi etiam per literas significandum putauimus, vt accepta rheda publica à clarissimo viro Latroniano Siciliæ conductore: duobus item alijs episcopis ex secunda sede, quos tuipse tibi maximè deligendos iudicaueris, tibi in societatem ascitis: quinetiam tribus famulis, qui vobis inter vias ministrent, assumptis, ad eum

B diem in loco præscripto alijs occurras: quo per tuam grauitatem, & consentientē sententiam reliquorum qui eò comeant, hoc dissidium, quod hactenus improbè ob turpes & scelestas concertationes continuatum fuit, simulatque ea quæ ab vtraque factione episcoporum (quos simpliciter adesse mandauimus) audita fuerint, possit, licet serò, ad debitam religionem, fidem & fraternam concordiam aliquando reuocari. Deus omnipotens in multos annos te nobis seruet incolumem.

Iudicio Arelatē concilio, episcoporum animos concitiliare mittitur.

Episcoporum dissidia ecclesiam gentibus ridiculam faciunt.

Episcopi veteres etiam operas & comitatum habuerunt.

Latronianus Siciliæ conductor.

Exemplar epistolæ Imperatoris, per quam pecuniæ ecclesijs donatæ fuerunt.

CONSTANTINVS AVGVSTVS CECILIANO EPISCOpo *Carthaginensi, S.*

De pecunijs ecclesijs à Constantino donatis. CAP. VI.

Huc refer Nicephor. ca. 42. li. 7. Vitam Cōstant. lib. 1. ca. 14. 35. 36. lib. 4. ca. 1. 2. 3. 4. Sozom. lib. 2. ca. 32. quib. locis agitur de donationib. Constantini & munificentia eius: quib. adiungēdi sunt loci his vicini & cōsoni. Fanatici & hæretici, alijque deprauatores ab ecclesia per magistratū exterminādi.

QVoniam visum est nobis, per omnes prouincias Africæ, Numidiæ & Mauritaniæ, certis quibusdam legitimæ & sanctissimæ religionis catholicæ ministris in sumptus communes aliquid suppeditare, literas ad Vrsum, virum nobilissimum, Quæstorem nostrum in Africa, dedi: & ei significaui, vt tria millia φόλλεις tuæ grauitati numeranda curaret. Tu igitur quando prædictam pecuniæ summam recipiendam curaueris, omnibus qui in scheda ad te ab Osio missa antè scripti sunt, has pecunias dispertiri iubeto. Quod si aliquid ad istud meum in hac re erga omnes hos institutum cumulatè explendum deesse animaduertas, ab Heraclida nostrarum possessionum procuratore, audacter & absque hæsitatione, quod necessarium fore putaueris, postules velim. Nam illi corā imperaui, vt si quid pecuniæ tua grauitas ab eo peteret, absque dubitatione vlla tibi numerandū curaret. Et quoniā accepi quosdā homines non animo satis rectè composito & constituto, populum à sanctissima & catholica Ecclesia, mala & perniciosa corruptela velle auertere: scias velim, me Anulino procōsuli, quinetiam Patricio præfectorum vicario, cùm præstò apud me essent, talia mandata dedisse, vt cùm in reliquis omnib. tum in hoc maximè curam diligentem ponerent: & rem eiusmodi, si fortè acciderit, nullo modo negligerent. Quapropter si quos homines in eo furore & amentia inhærescere perspicias, abiecta omni cunctatione, iudices (quos dixi) adito, & hoc idem illis referto, vt illi in hos, sicut coràm mandaui, animaduertant. Dei opt. max. numen te in multos annos conseruet.

Epiphanius de mensuris & ponderib. φόλλις, ὃ καὶ ταλάντιον καλεῖται διπλοῦν δὲ ἐστὶ ... δηναρίων συγκείμενον, ὃ γίνεται ... ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τὸν ἀργυρισμόν.

Denarius valet grossos Anglic. Summa, 17000. lib. 1575. marc. Anglic.

Exemplar

Exemplar epistolæ Imperatoris, per quam ecclesiarum præfectos ab omni ciuili & communi Reip. administratione immunes esse mandat. A

De Clericorum immunitate. CAPVT VII.

Salue Auiline nobis cum primis obseruande.

† Vide annot. pag. 15. fac. 2. lin. 15.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 42. Vide L. iuxta sanctionem cod. de episco. & cleric. Vide supra cap. 5. hoc li. Sozom. li. 1. cap. 9.

QVoniam multis argumentis constat, religionem, in qua summus & perfectus cultus sacrosanctæ & cælesti Dei potentiæ † debitus omnino consistit, neglectam & contemptam, magna pericula Reip. attulisse: eandemque sanctè augusteque obseruatam, tum maximam Romano nomini ac splendori prosperitatem, tum eximiam omnibus hominum rebus felicitatem (diuina beneficentia illud largiente) apportasse: visum est, vt illi homines, qui debita cum sanctimonia, & assidua legis diuinæ obseruatione, sua ministeria huic diuinæ religioni excolendæ impertiant, Auiline honoratissime, pro laboribus suis digna præmia reportent. Quare eos qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Ecclesia catholica, cui Cecilianus præest, huic sanctæ religioni sedulò inseruiunt (quos clericos nominare solent) ab omnibus omnino communibus & ciuilibus Rerumpub. ministerijs immunes ac solutos volo: vt nullo modo per errorem vel per sacrilegam ac profanam prolaptionem, quæ in huiusmodi negotijs accidere solent, à cultu diuinæ maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla molestia propriæ legi obsequium præstent. Qui quidem cùm sacrum numen summo honore & veneratione prosequantur, incredibile est, quantum Reipub. adiumenti videantur allaturi. Vale Auiline venerande.

Clerici à publ. & ciuilib. ministerijs liberati.

De secunda Licinij malignitate, & eius morte. CAP. VIII.

Licinius superiorum tyrannorũ penes nihil motus exemplũ imitatur.

Huc refer Nicephor. ca. 44. li. 7. Socrat li. 1. cap. 2.

EIusmodi nobis beneficia, diuina & cælestis gratia Seruatoris nostri, benignè in nos intuentis, tandem tribuit. Tanta item bonorum affluentia omnibus hominibus ex pace nobis restituta, suppeditata est: atque ad hunc modum Ecclesia magna exultare lætitia, & insigni celebritate triumphare cœpit. Verùm neque inuido hosti probitatis, omnisque impietatis fautori diabolo, spectaculum istarum rerum quæ cernebantur, tolerandum videbatur. Neque itidem Licinio, calamitosi vitæ exitus qui tyrannis suprà demonstratis obtigerant, satis exempli ad modestiam & moderationem animi excolendam dederunt. Qui, cùm imperium suum prosperè & ex animi sententia sibi succederet, & secundas in honore post Constantinum Magnum obtinuisset, & vir sororis factus esset, & summa propinquitate dignatus: relicta præclarorum hominum imitatione, perditos impiorum tyrannorum mores æmulatus est: & quorum miserum vitæ exitum oculis conspexisset, eorum perditam mentem sequi maluit, quàm in constante viri præstabilioris amore & amicitia acquiescere. Inuidia namque contra Constantinum summum suum patronum inflammatus, non naturæ leges reueritus, non iusiurandi, non sanguinis, non fœderum recordatus, pestiferum contra eum & crudele bellum excitat. Etenim vt Constantinus tanquam optimus & clementissimus princeps, quò in eum veræ beneuolentiæ indicia declararet, suam ipsius cognationem illi non inuidit, illustres nuptias sororis non denegauit: paternæ etiam cognationis, regijq; sanguinis antiquitùs ducti compotem fieri voluit, omnium imperio tanquam affini & totius regni consorti perfruendi potestatem tribuit, nec minorem inferioremq; partem nationum Romanorum ditioni subiectarum procurandam administrandamque concessit: sic iste vicissim contraria his omnibus admittere, omnes machinas quotidie contra superiorem suum excogitare, omnes insidiarum vias peruestigare cœpit, vt malefactis benefacta patroni sui compensaret. Primùm igitur perditum conatum suum occultare molitus, amicum se Constantini esse simulauit: ac dolo & fraude rem sæpenumero aggressus, facillimè quod expectabat se consequuturum sperauit. Verùm Deus Constantino amicus fuit, curator eius & custos beneuolus, qui insidias in occulto & obscuris tenebris ei comparatas in lucem eduxit, easque patefecit. Tanta igitur sunt & tam firma pietatis arma, vt non solum ad depulsionem hostium, sed etiam ad salutis nostræ propugnationem satis habeant præsidij: quibus quidem sanctissimus Imperator noster præclarè septus, multiplices & callidas hostis execrabilis insidias euitauit. Licinius deinde, vbi suos clandestinos conatus neutiquam ex animi sententia procedere vidit (Deus enim omnem dolum ac fallaciam pio Imperatori aperuerat) cũ amplius facinus celare non posset, bellum palàm mouet. Ac dum cum Constantino prælium inire cogitabat, iam etiam contra Deum omnium modera-

Licinij in Cõstantinũ Imp. inuidia. bellũ & interitus.

Constantinus Imp. à Licinij insidijs diuinitùs seruatus.

Pietatis arma Constantinum muniunt.

B

A moderatorem, quem norat Constantinum colere, aciem instruere instituit. Deinde pios homines ipsius imperio subditos, qui nunquã eius regnum illo afficere incõmodo in animum induxissent, pedetentim & ex occulto oppugnare conatus est. Atq; grauiter à sua sibi insita prauitate delinquere cõpulsus, hoc facinus cõsciuit. Neq; igitur illos, qui ante eum Christianos fuissent persecuti, ante oculos statuit: neq; quos ipse propter impia eorum scelera neci dedisset, debitoq; affecisset supplicio, memoria tenuit: sed à recta ratione & pacato mentis statu deturbatus, & animi furore planè exagitatus, contra Deum ipsum, Constantini propugnatorẽ, Constantini loco, quem propugnabat, bellũ gerere decreuit. Ac primùm Christianum quemq; ex ædibus suis eijcit, & sic infelix iste precibus eorum ad Deum pro se fusis, quas pro omnibus etiã enixè fieri patria illorum & auita disciplina postulat, se penitùs orbauit. Deinde milites Christianos in singulis ciuitatibus ex aliorum militum numero eximi, eosq; si nõ sua spõte dæmonibus immolare instituerent, de dignitatis gradu deijci mandat. Cæterùm ista exigua quidem sunt, si cum maioribus eius sceleribus collatione quadam cõparentur. Sed quid attinet sigillatim res ab isto Dei aduersario gestas cõmemorare, quo pacto legum violator maximus, leges impias parumq; legitimas excogitarit? In eos enim, qui carceribus affligebantur, legem tulit, ne quis clementia adductus, quicquã alimenti illis impertiret, neue eorũ misereretur, qui in vinculis fame enecti erant: neq; quemquã omninò illorum, qui ab ipsa natura trahebantur ad proximorum cõmiserationem, vel in bonorum numero haberi debere, vel boni quicquã agere censuit. Atq; hæc inter leges suas egregiè impudens, & planè crudelis fuit, vtpote quæ omnẽ humanam & mansuetã naturam ex animis hominum penitùs exturbauerit: per quam idẽ supplicium illis, qui cõmiserabantur afflictos, decernebatur, quod illi perpessi fuerant, quos cõmiserabantur: perq; eandem iubebatur, vt qui benignitatis aliquid in eos, qui in carcere torquebantur, conferrent, in vincula & custodiam coniecti, parem pœnam cum illis subirent. Talia fuére Licinij decreta. Quid præterea attinet eius de nuptijs cõtrahendis innouationes enumerare, vel nouas de his, qui vita decesserant, sanctiones persequi, quibus veteres Romanorum leges præclarè & eximiè promulgatas, refringere ausus est, & barbaras quasdã, immanes, iniquas reuera & iniustas leges in earum locum inducere? Quid infinitos etiam modos & rationes cõ-
B memorem, quas ad gentes sibi subiectas opprimendas excogitauit? Quid varias cuiusq; generis auri & argenti exactiones, quid terræ dimensiones, quid damnosum quæstum, quem ex hominibus agricolis, quibus non amplius vita suppeditabat, sed iampridẽ fuerant morte extincti, facere non dubitauit, oratione cõplectar? Quid exilij genera persequar, quæ iste humani generis hostis contra innocentes inuenit? quid falsas criminationes, quas contra patricios & nobiles homines confinxit, recenseam? quorum teneras vxores vi ab ipsis abreptas, quò eas turpis flagitij ignominia deformaret, scelestis & perditis seruis abutendas tradidit. Quid dicã de mulieribus in matrimonium collocatis, in quas iste decrepitus senex impetum fecit? Quid virgines adolescentulas enumerem, in quas quò effusam & intemperantẽ animi sui libidinem expleret, contumeliosè insultauit? Quid in istis narrandis prolixum sermonẽ instituere opus est; cùm postrema eius facinora adeò extra omnẽ modum prodierint, vt prima exigua esse & propè nulla cõuincant? Exitus enim illius furoris in episcopos grassatus est: & istos, vtpotè Dei omniũ moderatoris famulos, suis conatib. quos moliebatur, reluctaturos arbitratus: quanquã nõdum velut aperto Marte, propterea quòd superiorẽ imperatorem pertimescebat, clàm tamen & dolosè machinas contra eos cõparauit, & per insidias à præfectis suis in eos factas, illorum facilè spectatissimos è medio sustulit. Ac modus & ratio cædis, qua in illos vsus est peregrina, & anteà nunquam vlla seculorum memoria audita; quæ porrò apud Amasiam & reliquas Ponti ciuitates ab eo patrata sint, omnẽ crudelitatis modum longè superant: in quo loco quædã ecclesiarum Dei è sublimi deiectæ sunt, soloq; adæquatæ: aliæ aũt occlusæ, ne quisquã eorum, qui eas frequentare consueuerunt, eò cõmeet, neue debitos Deo ibi cultus impertiat. Non enim putauit pro se illic preces Deo offerri; vtpotè quem mala conscientia in eã opinionem induxisset: sed nos pro pij imperatoris Constãtini incolumitate omnia exequi, & Deum orationib. pro eo placare persuasum habuit. Vnde omnẽ furoris sui impetum in nos intorquere statuit. Præfecti igitur, qui assentationibus dediti erant, se gratum impuro tyranno facturos rati, quosdã episcopos more hominum maleficorum (qui enim nihil mali cõmiserant, absq; causa erant tanquam sicarij ad pœnã abducti. & grauiter multati) acerbis supplicijs affecerunt: alij iam corpore in multas particulas dissecto, nouum mortis genus & vitæ exitum sustinuerũt: & post crudele illud horrendumq; spectaculũ, quò à piscib. deuorarẽtur, in altos maris gurgites erãt præcipitati. His accesserunt piorũ virorũ fugę: quinetiã ex Dei seruis alij in

Licinij in Christianos & in Constãtinũ arma.

Licinij lex crudelis, magis quã vlla lex Draconis.

Licinius veteres & præclaras Romanorũ Leges abolet, vt barbaras suas in earum locũ surroget. Rapinis stupris, adulterijs incumbit.

Licinij in Episcopos tyrannis.

Præfecti assentationibus dediti procurant martyria sanctorum.

Noua suppliciorũ genera.

agros, nonnulli in solitudines, quidam in syluas se abdiderunt, non pauci ad montes se A contulerunt.

De Constantini victoria, & ijs, qui per eum in Romanorum ditionem venerunt.

CAPVT IX.

Licinius persecutionem renouare conatur.

Huc refer Nicephori ca. 45. li. 7. Vide de vita Constã. lib. 1. ca. 4.

VBi igitur sceleratus tyrannus ista ad hunc modum succedere animaduertit, de reliquo contra omnes Christianos persecutionem commouere in animum induxit. in qua re certè voti compos fuisset, & nihil ei fuisset impedimento, quo minus in instituto opere processisset, si Deus seruorum suorum propugnator non celerrimè, vti quod futurũ erat præuerteret, famulum suum Constantinum, tanquã splendidũ quoddam lucis iubar, in obscuris tenebris & caliginosa nocte de improuiso apparens, tum liberatorẽ omnibus excitasset: tum in brachio excelso in ea loca, in quibus tyrannus versabatur, quasi manu duxisset. cui quidem trophæa victoriæ contra impios, quasi fructum ipsius pietati debitum, cœlitus largitus est. At sacrilegum illũ & nefandum tyrannum Licinium, vnà cum consiliarijs omnibus & amicis, sub Constantini pedib. prostrauit. Nam vbi eius insania ad extremam ruit dementiã, imperator Deo charus non amplius ferendũ putauit, sed modesta animi ratione rem reputans, & seuerã æquitatis regulam cũ humanitate & clementia temperans, propenso studio eos, qui tyrannidis iugo miserè opprimebantur, maturè iuuandos censuit: atq; infinitum hominũ genus, paucis nefarijs hominibus tanquã quibusdam corruptelis è medio sublatis, incolume seruare aggreditur. Nam cum ipse sola humanitate temporib. antegressis vsus fuisset, & Licinium, qui nulla cõmiseratione dignus erat, cõmiseratus: ei, vtpote à prauitate neutiquam decedenti, sed potius rabiem suam contra gentes sibi subiectas augenti, nihil omninò profuit. Atq; illis, qui ab immani illa bellua diuexabantur, nulla fuit salutis spes relicta. Quapropter iste bonorum adiutor & patronus, nequitiæ odium cũ amore virtutis permiscens, simul cum filio Crispo imperatore humanissimo, salutari dextra omnibus, qui propè perierant, porrecta & ostentata, contra tyrannum proficiscitur. Pater simul ac filius Deum patrẽ, rerum vniuersarum rectorem, & Dei filiũ, omnium seruatorem, ducem auxiliatoremq; adepti, vndiq; acie contra impios circumiecta & disposita, perfacilẽ reportant victoriam: hostesq; vniuersos in dimicatione illa, Dei ope, ex animi sententia profligant. Quocirca derepentè, & penè dicto citius, qui heri & nudiustertius B mortem & terrorẽ spirabant, nõ amplius superfuerunt, imò ne minimã quidem nominis sui memoriam post se reliquerunt: tituli aũt eorum, & honoris insignia, debita ignominiæ labe aspersi. Ac quæ Licinius impijs iamdudum tyrannis obtigisse oculis aspexisset, eadem pari ratione cũ illis perpessus est: idq; meritò. Nam neq; disciplinã admittere voluit: neq; proximorum flagellis admonitus, sapere aliquando didicit. Persimilẽ igitur cum illis impietatis viam persecutus, ad persimile etiam cum eisdem calamitatis præcipitium non sine causa ruit. Atq; iste hoc modo tandem perculsus & profligatus, decubuit: Constantinus autem victor, omni genere pietatis ornatus, vnà cum filio Crispo, imperatore Deo charissimo, & patris rebus in omnibus simili, Oriẽtem in suam redegit potestatem: atq; Romanorum imperium, sicut iam olim fuerat, in vnum redegit, & regnum vniuersum à sole oriente vndiq; ad extremas occidentis oras, & ad alteras vtrasq; mundi plagas, Boream pariter & meridiem, cum tranquilla pace obtinuit. Proinde metus tyrannidis, qua ante premebantur, tum ex hominũ vita prorsus sublatus fuit: tunc frequentes conuentus acti, tum festi dies celebrati: tunc omnia lætitia redundarũt. tunc qui antè demissa & contracta fronte erant, hilari vultu & læto oculorum obtutu aspexerunt: tunc choreis, tũ hymnis tam per singulas ciuitates, quàm per agros primùm * Deum summum omnium regem esse, huncq; reuera esse prædicarunt: deinde piũ Imperatorem, ac liberos Deo in primis charos, laudibus extulerunt. Tunc veterum nulla recordatio malorum, tunc omnis impietatis obliuio, tunc suauis præsentium bonorũ vsus & oblectatio, tunc iucunda expectatio futurorum: tunc deniq; non decreta solum Imperatoris, victoris illustrissimi, plena humanitatis, plena clementiæ, verumetiam leges eximia magnificentiæ illius & veræ pietatis indicia complectentes, in locis quibusq; diuulgatæ. Sic ergo pestifera totius tyrannidis labe purgata, deletaque, Constantinus solum, & liberi, Imperij iure ad ipsos pertinentis gubernacula, authoritate & præsidio firma, inuidiæ ac metus expertia, deinceps possederunt. Qui quidem, simulatq; principio regni infestos Dei hostes è mundo sustulerant, Deum bonorum, quibus fruebantur, authorem verè agnoscentes, singulare virtutis & pietatis studium, verum diuini numinis cultum, & gratiarum actionem, quas ei pro beneficijs debebant, per sanctiones & edicta pro Christianis edita, palàm ac perspicuè commonstrarunt.

Constantini Imp. & Crispi F. contra Licinium expeditio, deq; eodem victoria.

Sub vno Imp. Constantino pax vniuersæ ecclesiæ.

** Vide anno. pa. 116. lat. a. li. 29.*

Ecclesiæ pace exultatio.

EIVS.

A EIVSDEM EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESARIAE PALAESTINAE, DE VITA SANCTISSIMI Imperatoris Constantini, Libri quatuor.

Eusebius hoc capite Constantinum ait imperasse amplius triginta annis, & vixisse eo temporis spatio conduplicato: Ruffinus ait, eum defunctum esse anno Imperij sui 31. id quod ipse Eusebius in Chronicis interpretatus ait eum imperasse annis 30. & mensibus decem, in vita autem Constantini, lib. 4. cap. 53. ait eum imperasse 32. annos, demptis aliquot mensibus & diebus, & imperasse temporis eodem spatio conduplicato. Socrates demum libro primo, cap. 26. ait, eum defunctum esse anno ætatis suæ sexagesimo quinto, ita vt ad annum 65. complendum duo menses reliqui fuerint. Tantum igitur hi quatuor libri continent historiæ, quantum intra Christi annum 275. Aureliani Imp. a quo natus est, & 341. Christi, Imperij sui vltimum inchoatum, quo mortuus est, interstitij comprehenditur: Authores autem ijdem illis huc referendi sunt, quos retulimus supra, ad lib. 7. 8. 9. & 10.

Proœmium de morte Constantini, & de liberis eius Imperatoribus: & quòd Deus Imperatores pios honorat, & tyrannos perimit: quodque Deus Constantinum honorauit, qui annos plusquàm triginta piè Imperium solus administrauit: vixit autem annos supra sexaginta.

CAPVT I.

Vide Niceph. lib. 8. ca. 54. 55. Theod. lib. 1. ca. 32. 34. Socrat. lib. 1. cap. 26. Sozom. li. 2. cap. 32. Ruff. lib. 1. cap. 11.

a Sentit de ea oratione, quam subiunctã vltimo loco hic vides de laudibus Constantini.

b Sentit de 4. his libris de vita Constantini.

Panegyrici in laudem Constantini deci. mo quoq; imperij illius anno celebrati.

Modestè sibi beneuolentiã & attentionẽ parat ab argumenti magnitudine per cõparationem.

QVEMADMODVM vniuersum hominum gen⁹ illustrem & prepotentem nostrum Imperatorem, ad decimum quemque Imperij annum ratis conuersionibus iterum ac tertio reuolutum, diebus festis epulisque solennibus magnificè celebrauit: ita nos quoque, non solum cum iam viginti annos regnasset, multisque victoriæ trophæis esset nobilitatus, illum amplo ministrorum Dei consessu stipatum, diuinis laudibus ad cælum vsque extulimus:[a] verumetiam cum triginta annos modò in hoc imperandi munere confecisset, augustũ illius caput orationibus, tanq̃ coronis ex varijs flosculis pulchrè contextis, nuper in ipsa regia mirificè decorauimus. Verũ nunc[b] quasi in ambiguo hęrens cõsisto, & dũ aueo aliquid, quod est in communi dicendi consuetudine positum, perspicuè eloqui, velut anceps & incertus, non habeo quò me vertam, sola peregrini & insolentis aspectus admirabilitate obstupefactus. Nam in quamcunq; mundi partem, siue ad solis ortum, siue ad occasum, siue ad vniuersæ terræ ambitum, siue ad cœlum ipsum aciem acriter intendo, nusquam non Imperatorem illum beatum præstò esse conspicor. Eius enim liberos, tanquam lumina quædam recens accensa, & ex patris splendore profusa, omnes terræ oras sua claritate cõplere video: illumq; ipsum vi & virtute viuentem, & totum vitæ nostræ cursum multo quàm antea splendidius præclariusque propterea gubernantem cerno, quòd eiusmodi numero liberorum, à quibus ei in Imperij administratione successum est, amplificatus sit: qui quidem sicut non ita pridem fuere Cæsarei honoris & dignitatis facti participes, ita iam vera patris sui persona omninò propter singularem pietatis & diuini cultus præstantiam induti, Imperatores, Augusti, Reges etiam declarati sunt, denique omnibus patris ornamentis eximiè illustrati. Atque cum illum, qui paulò antè in compagibus mortalis corporis cernebatur conclusus, quique cum admiratione nobiscum vnà versabatur, etiam post extremum vitæ diem (quando natura, si quid superuacaneum sit, illud tanquam alienum solet arguere) & regalium ædium magnificentia eadem, & eisdem tum honorum, tum laudum insignibus dignatum contemplor, quasi mente captus, supra modum obstupesco. Quinetiam cum iam aciem oculorum adijcio ad ipsum cœli complexum omnia vndique ambigentem, & eius beatissimum animum ibi cum ipso Deo vita frui cogitatione informo, & nõ modo omni caduco mortalique integumento exutum, verumetiam apparatu fulgoris radijs mirè splendescente collustratum, & neutiquam in isto exigui temporis anfractu amplius ad mortalium cõsuetudinem volutatum, sed corona, quæ perpetuò florebit, vita quæ nullum exitum est habitura, beati æui denique immortalitate honorificè donatum mecum cõsidero: stupore oppressus penitùs conticesco, & tanquàm mutus nullam emitto vocem, sed mea ipsius tenuitate viribusq; imbecillis condemnatis, atque adeò silentio mihijpsi indicto, locum do meliori: Deo videlicet immortali, qui & amplitudinem laudis dignitati eius ex æquo respondentis dicẽdo assequi, & cũ verus sermo sit, suas ipsius voces (quibus prę-

Constantini Imp. liberi, parentis defuncti hæredes ac successores in imperio & honoribus.

2. Cor. 5.

Amplificat praesentis argumenti difficultatem.

Deus piis principes honorat, tyrannos extinguit.

dixit, illos qui ipsum gloria efferunt, & obseruantia venerantur, muneribus, quæ ipsorũ gratiam compensent, mirum in modum ab se remuneratos fore: hos autem, qui se inimicos, & hostes illi ex aduerso opponant, ipsos sibi suum interitum tandem ascituros) verè confirmare queat. Atque promissa in sacro ipsius verbo comprehensa, hinc iam rata fideliaq; comprobauit, quòd tum tyrannos, qui cum ipso inimicitias exercere, bellũque gerere non dubitarent, horrendis & detestabilibus mortis generibus affecerit: tum suo ipsius famulo, præterquàm quòd vitã eximiam largitus sit, mortem præterea decore admirabilem, celebritate insignem, dignam cõmemoratione posteritatis, dignã columellis, non caducis illis quidem, sed immortalibus concesserit. mortalium enim natura solatio quodam sui caduci & fragilis exitus excogitato, superiorum hominũ memorias, imaginum monumentis, tanquam immortali honoris claritate illustrauit. Ac quidam adumbratas corporum effigies picturis cera oblitis varijsq; floribus collustratis exprimentes: alij statuas, quæ è materia inanima sculptæ, hominum species repræsentabant, artificiosè fabricantes: nõnulli literas maiusculas in tabulis quadraris & columellis altius incidentes, clarorum virorum virtutes memoriæ sempiternæ commendare studuerunt. Verùm quanquã ista omnia fuère mortalia & tempŏris longinquitate absumpta confectaq; (vtpote quæ mortalium corporum simulacra, non immortalis animi speciem figurarint:) illis tamen satis esse putabantur, quorum in animis nullius alterius boni post huius fragilis vitæ exitum futuri spes omninò insidebat. At Deus, Deus, inquam, cõmunis huius vniuersitatis conseruator, ampliora bona, ac longè maióra quàm quæ sub mortalium cogitationem cadant, pietatis & veræ religionis amatoribus habet apud se recondita: & præmiorum quasi primitias hic arrabonis loco dat, quò immortalium rerum spem oculis quodam modo mortalibus ostentatam probè confirmare queat. Hæc namque, vetera prophetarum oracula, quæ scriptis mandata sunt, vaticinantur. Hæc, vitæ instituta piorum virorum, qui iam olim varijs virtutum generib. excelluerunt, posteris prodita, apertè testantur. Hæc tempus nostræ ætatis vera esse conuincit: quo quidem tempore Constantinus solus ex illis, qui vnquam Romani imperij administrationem susceperint, Deo omnium moderatori eximiè charus, clarum ac euidens piæ & religiosæ viuendi rationis exemplar omnibus hominibus proposuit ad imitandum. Hæc etiam Deus ipse, quem Constantinus sanctè coluit, claris proptèreà & euidentibus testimonijs confirmauit, quòd non modò ei gubernacula Imperij iam primùm capessenti, sed etiam in eo longiùs gradienti, & iam peragenti extrema, benignè & clementer opem tulit: quem quidem virum vniuerso mortalium generi documentũ statuit, piè vitam sanctèq; instituendi. Cum igitur solum inter Imperatores ex omni seculorum memoria famę celebritate nobilitatos, tanquam maximum luminare, & pręconem verę pietatis facilè clarissimum, varijs cuiusque generis bonis ei suppeditatis, sub aspectu hominum subiecit ad intuendum; regni tempus ad amplius triginta annorum curricula plenè expleta confectaq;, cum summo honore illi propagauit. Quo annorũ spacio duplicato, totius vitæ orbem, quem inter homines peragrabat, quasi termino quodam circũscripsit: & quo suæ ipsius monarchię effigiem ob oculos cuiusq; poneret, illum & victorem omnium hominum tyrannidem exercentium effecit, & interfectorem gigantum, qui cum Deo prælium iniuissent: quique animi insolentia ac temeritate elati, contra ipsum summum totius orbis moderatorem, crudelia impietatis arma ferre non dubitassent: qui vixdum (propè dixerim) in lucem prodierant, cum iam extincti fuerunt. Deus enim vnus ac solus cum famulum suum Constantinum vnum cõtra multos diuina texisset armatura, omnibusque pręsidijs muniuisset, eius opera mortaliũ genus scelerata impiorum turba perpurgauit: eumq; ipsum veri sui numinis cultus & obseruantiæ magistrum omnibus genribus exhibuit: qui virtutibus cuiusque generis tãquam clara voce testificatus est, tum quòd verum Deum agnoscebat, tum quòd eorum, qui nequaquam dij sunt, prorsus detestabatur errorem.

Memoriæ ad posteros propagandæ studiũ in Ethnicis.

Deus Constantinum virtutis & pietatis exemplar Imperatoribus posteris proposuit.

Constantini Imp. ætas, & Imperij tempus.

Deus opera Constantini vsus est in Tyrannis puniendis.

Constantinus verũ Deum agnouit.

A

B

Quòd Dei quidem seruus fuerit, gentium autem victor. CAP. II.

Constantinus Dei seruus et hominum victor.

HIc igitur, vtpote fidelis & spectatus Dei famulus, istud præstitit, prædicauit apud omnes, seque & Dei seruum palàm nuncupauit, & ministrum summi regis ingenuè confessus est. Itaq; Deus, neque id ita multo pòst, quò eius obsequium abunde compensaret, moderatorem constituit & dominum: atq; solum inter Imperatores, qui post homines natos extiterũt, talem effecit victorem, qualis nec armis expugnari, nec viribus vllis (quippè illustria victoriæ trophæa perpetuò reportauit) vnquam superari poterat: tantum etiam Imperatorem, quantũ à nemine fama & auditione veterum prædicatum aliquando accepimus: adeò Deo charum, & verè beatum, adeò piũ & cumula-

Constantini successus victoria, & imperii amplitudo dimensus.

A cumulatè felicem, vt facilè ac nullo propè negotio tum gentes multò plures, quàm quæ antè imperio Romano paruissent, suæ ditioni subijceret, tum regno sine molestia & ægritudine ad extremum eius exitum omninò perfungeretur.

Constantini cum rege Persarum & Alexandro Macedonum rege comparatio.

CAPVT III.

Cyri præstantia & mors.

CYrum Persarum regem, præ cæteris, qui aliquando vixerint, præstantem & eximium extitisse, vetus hominum sermo celebrat: * verùm non est eum vitæ exitum, qui istas res exornaret, consecutus. Ad extremum namq; mortē non vt natura postulabat, neq; ad longinquum tempus dilatam, neq; eam quidem honestam & decoram, sed turpem planè & valdè ignominiosam, à muliere illatam subijsse fertur. Alexandrum porrò Macedonum regem Græci infinita diuersarum gentium ac nationū genera subegisse prædicant: verùm priusquàm perfectam ætatem explere posset, commessationibus & ebrietate derepentè oppressum, immatura morte occubuisse: totoque vitæ spacio compleuisse duos solū & triginta annos, ac paulò amplius quàm tertia eorū parte tempus regni terminasse: per cædem & sanguinem instar vibrati fulminis, crudeliter grassatum esse: gentes & ciuitates vniuersas, nulla ætatis ratione habita, in seruitutem redegisse. Et cum iam eius ætas in ipso flore esse videretur, fatum violento impetu in eum inuasisse: delitiasq; suas post se relinquere grauiter & acerbè lamentantem, orbum liberis, stirpe & lare carentem, in extera regione & infesta, ne diutius mortalium genus eius crudelitate labefactaretur, extinxisse. Mox regnum, inter eius ministros, dum quisque partem aliquam occupare & vi rapere moliebatur, sigillatim diuisum fuisse, atque istum tali laudum genere celebratum constat.

Alexandri Magni præmatura & miseranda mors: & regni eius diuisio.

* Curterius rectè adnotauit, hæc in Græco exemplari esse corrupta. Christophorsonus verò hic ingentem lacunā expleuit, quā videre licet in annotationibus siue castigationibus nostris Græcis pagi. 119. lat. 1. lin. 4.

Quòd orbem propemodum vniuersum subegerit. CAP. IIII.

Vide Niceph lib. 7. cap. 46. Vide supra lib. 10. c. 9.

Constantini virtute orbis fere vniuersum subactus.

ET noster hic Imperator, eo ætatis tempore regnum obtinuit, quo ille Macedo cessit è vita. Illius autem vitæ spacium, temporis propagatione duplicauit: regniq; longitudinem triplo reddidit diuturniorem. Porrò autem cum mansuetis & modestis pietatis præceptis exercitum muniuisset, in Britanniam, & eos, qui fluctibus Oceani solis occasum suis quasi oris terminantis, vndiq; circundati habitant, inuasit: Scythiam quoq; vniuersam sub ipsa septentrione, in infinita barbarorū hominum genera moribus & vitæ ratione dispaaria partitam, ad suum adiunxit imperium. Iam verò fines Imperij ad meridiei extremitates, ad Blemmyas nimirum, & Aethyopes vsque dilatauit: atq; eos prætereà, qui versus solis ortum incolebant, in suam ditionem & potestatem redegit. Principes item variorum locorum, gentiumq; dominos & satrapas, ad ipsos vsq; totius orbis terminos, hoc est, ad Indos, vltimos totius terræ (quo vno clementores ad vitæ vsum necessariæ suppetunt) accolas diffusos, luce ac splendore pietatis illuminans, suo imperio reddidit obsequentes. Barbaras etiam gentes, quæ sua sponte libentibusque animis eum amplexabantur, muneribus ad illum missis, per legatos, eius gratiam aucupatæ sunt: & familiaritatem cum eo inire, amicitiamq; iungere, maximi beneficij loco putauerunt: sic vt eximijs imaginum picturis, præclaris statuarum monumentis illum apud se decorarent. Quid multa? inter Imperatores solus Constantinus apud omnes omnium sermone ac fama, maxima cum amplitudine celebratus fuit: qui Deum, quem ipse augustè coluit, ad hasce gentes vsque magnifica & verè regia voce, liberè & ingenuè omninò prædicauit. Deinde non verbo istud præstitit, & frustratus est reipsa: sed per omnes virtutum quasi regiones peragrans, vario ac multiplici pietatis fructu se illustrem effecit, nobiles & præstantes viros amplis perliberalibusq; beneficijs ad sibi seruiendum deuinxit: legibus autem humanitatis & clementiæ obstrictos tenuit: Imperiumque suum omnibus, qui ipsi parebant, mansuetum, & cum primis optabile eatenus exhibuit, quoad longinquo annorum circuitu diuinis obeundis certaminibus confectus & exhaustus, à Deo, quem religiosè venerabatur, immortalitatis præmijs donatus esset: triplicique sobolis fœtu, qui post ipsum in Imperium succederet, in lucem suscepto, ex mortali regno ad vitam immortalem apud Deum sanctis animis reconditam migrauisset.

Imperij fines sub Constantino.

Constantini celebritas & propagandæ veræ Religionis studium.

Constantini erga subditos beneuolentia non verbo sed rebus ipsis nixa.

Quòd filius Imperatoris Pius, etiam Imperatoribus filijs Imperium reliquerit.

CAPVT V.

Cōstantini imperium ad liberos et nepotes propagatū, ab Imperatore patre per manus accepiū.

Vide eosdē authores istos primo cap. citatos.

ATque vt imperij sedes à patre ducta, ad eum descendit: sic lege naturæ liberis illius, eorumq; posteris reseruata fuit, & tanquam paterna quædam hæreditas ad sempiternum tempus propè continuata. Deus igitur ipse, qui illum verè beatū, non modò dū

R 3 adhuc

adhuc vnà nobiscum hac luce frueretur, ad illustres dignitatis gradus extulit, verumet- A iam cum ex hac corporis custodia euolasset, multò præstantioribus honoris ornamentis in ipso cœlo cohonestauit: res ab eo præclarè gestas literis sempiternis prodat, & cœlestium monumentorum tabulis præmia eius rectè factis congruentia commendet ad perpetuitatem.

Quòd historia hæc necessaria sit, & ad animorum salutem conducibilis.

CAPVT VI.

Quid impulerit Euseb. ad describendam Constantini vitam.

Argumenti dignitas.

Mihi quidem, etsi viri felicitate & beata vita aliquid dignum dicendo persequi, valdè arduum est, eandem autem silentio præterire tutum & periculo vacuũ: tamen necesse est ad caducæ cuiusdam & vmbratilis picturę similitudinem, hominis pij effigiem orationis artificio posterorum memoriæ prodere, quò ipsi inertiæ & desidiæ crimen, quod alioqui nobis fortè obijci posset, omninò euitemus. Me enim planè puderet, si dicendi facultatem, quæ mihi suppetit, licet exiguam eam quidem & pertenuem, in illum, qui sit verum Dei cultum summa obseruantia & honore prosecutus, non pro virili parte conferre laborarem. Atque arbitror equidem, hoc opus, quod magni animi & verè regij facta Deo omnium regi adeò grata acceptaq; complectitur, non modò ad vitæ vsum aptum, sed mihi reuera in primis necessarium fore. An non turpe est, nos quidem conticescere, quibus Deus ipse pro sua clementia largitus est, vt & talem haberemus Imperatorem, & in eius conspectum, noticiam ac colloquium veniremus, qualem nulla ætas hactenus cognouerit: cùm rerum tum à Nerone, tùm ab alijs quibusdam impijs & nefarijs tyrannis, eo multò nequioribus gestarum commemoratio, tam diligentes assequuta sit & impigros scriptores, qui improborum facinorum argumenta splendido & illustri genere orationis exornare, historiarumq; monumẽtis in varios libros dispertitis consecrare non grauati sunt? Quocirca nobis præter cæteros valdè consentaneum videtur, vt eximiam & illustrem virtutis eius & rerum gestarum famam palàm prædicemus omnibus illis, quorũ desiderium ad diuinum amorem amplexandum præclarorũ imitatio mirè possit incendere. Nam illi, hominum impurorũ vitæ instituta & res gestas, ad mores rectius informandos penitùs inutiles (vel gratia quorundã, vel odio, vel suæ deniq; ipsorum doctrinæ ostentandæ causa fortè impulsi) exquisita verborum elegantia, cum orationis volubilitate coniũcta, turpes & flagitiosas res tragicè qui- B dem & amplè, sed parum vtiliter ad hominum vitam, narrare aggressi sunt: & illis, qui per Dei gratiam illud obtinuissent, vt vitam culpæ expertem degerent, non honestè facta, sed ea, quæ erant obliuione ac tenebris prorsus abruenda, proposuerunt ad contemplandum. Quod autem ad meam in dicendo vim & facultatem attinet, quamuis præ magnitudine rerum oratione explicandarum non sine causa languescat: tamen aperta & simplici præclarorum ad narrandum facinorum susceptione se debet denuò recreare. Rerum namq; præclarè & diuinitùs gestarum commemoratio, non incommodam quidem & iniucundam lectionem, his pręsertim, qui sunt animo benè constituti, sed ad vitam instruendam perquàm vtilem & fructuosam est planè allatura.

Copia dicendi.

Aemulatio scriptorũ, qui deteriora splẽdidè tractant.

Historiæ huius vtilitas.

Quòd ea Constantini gesta sola nunc commemoret, quæ ad pietatem pertinent.

CAPVT VII.

Constantini res quas potissimum celebraturus sit Eusebius.

Caeterùm permulta, quæ de hoc Imperatore summè beato narrari possent, vt acies instructas, commissa prælia, res in illis strenuè & fortiter gestas, partas victorias, trophæa contra hostes statuta, triumphos quos egerit, ea etiam, quæ ad cuiusq; vtilitatem fuerint ab eo descripta, legum sanctiones, quas ad Reip. & subiectorum emolumentum instituerit, pleraq; alia illustria & regalia certamina cõfecta, quæ apud omnes crebro sermone commemorata sunt, arbitror à me prætermitti debere: quippe cum institutum, quo omnis ista tractatio referenda est, me admonere videatur, vt ea sola tum dicendo, tum scribendo exponam, quæ ad vitam piè religioseque degendam spectent. Quæ cũ propè infinita sint, ex his, quæ perlata sunt ad nos, ea sumã, quæ & maximè ad vitam opportuna, & posterorum memoria dignissima iudicentur. In quibus exponendis, quoad fieri potest, breuitatem sequar maximè: præsertim cũ tempus deinceps facultatem dederit, laudes Imperatoris verè beati quouis dicendi genere liberius & diffusius prædicandi. Nam antehac istud munus minimè propterea obire licebat, quòd nobis veterum præcepto vetitum sit, ne quenquam ante mortem propter varias & incertas vitæ mutationes omninò beatum existimemus. Dei ergo patris imploremus auxilium, & filij eius cœlestis Verbi opem, vt nobis in hoc negotio, diuino eius afflatu subueniat. Sic igitur ab ipsis Imperatoris incunabulis scribere ingrediemur.

Obseruandum discrimen prophanæ & ecclesiasticæ historiæ.

Beatus nemo ante mortem censendus.

Quod

A

Quòd in tyrannorum ædibus, vt Moyſes, educatus ſit Conſtantinus.

CAPVT VIII.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 18. Vide infra cap. 15. 14. hoc lib.

CVm crudele quoddam tyrannorum genus populum Hebræorum labore & cruciatu, ſicut vetere iam fama ac ſermone celebratum eſt, grauiter afflictaret: Deus illum ita diuexatum commiſeratus, benignè reſpexit: Moyſenque prophetam, cũ adhuc puer eſſet, in ipſis medijs tyrannorum domicilijs, & quaſi intimis receſſib. educandum, atq; adeò ſapiẽtia quæ apud illos fuit, imbuendum prouidè curauit. Poſtea verò iſte Dei propheta, cũ tempore progrediente vir inter viros eſſe cœpit, & vltio diuina iniquè oppreſſorum vindex, ad iniuſtos puniendos pro foribus adfuit: ex tyrannorum ædibus egreſſus, numinis ſummi conſilio & voluntati lubens obtemperauit: atque vt à neceſſitudine tyrannorum qui ipſum educaſſent, verbo reque ipſa animo fuit quàm maximè abalienato, ita ſuos natura ac verè fratres cognatoſque ſibi ſumma amicitia & familiaritate deuinxit. Cuius opera Deus Hebræos, cùm eum vniuerſæ illorum genti ducem præfeciſſet, deinceps ex ſeruitutis iugó, quo ab hoſtibus premebantur, penitùs liberauit: genus autem tyrannorum ſupplicijs cœlitùs inflictis, acerbè inſectatus eſt. Atque vt ſermo ille de rebus à Moyſe mirandum in modum geſtis, ab antiquis iam deriuatus temporibus, licet pleriſq; fabulæ loco habitus ſit, omnium tamen aures iampridem compleuit: ſic Deus inſignia miraculorũ ſpectacula, quæ commenta fabularum longè ſuperant, quæque propter veritatem omnes famæ & rumoris opiniones facilè vincunt, oculis noſtris iam nuper contemplanda ſubiecit. Nam tametſi tyranni, qui noſtra iam memoria contra Deum omnium moderatorem bellum mouere enixè moliebantur, eccleſiam miſerè diuexarint: Conſtantinus tamen, medius inter hos interiectus (qui quidem paulò pòſt tyrannos è medio ſuſtulit) dum adhuc adoleſcens eſſet, ætate tenera, facie venuſta, & lanuginis flore decora, non aliter atque ille ipſe Dei famulus Moyſes, in familijs tyrannorum aſſiduè vitam degit. Qui quanquam, quum nondum ex ephebis exceſſiſſet, cum impijs verſabatur, non tamen ſimiles cum illis mores cõbibit. Nam ingenua eius & proba indoles diuino ſancti Spiritus inſtinctu pulſa, illum ex ea conſuetudine ad piam viuendi rationem, Deoque gratam traduxit. Quinetiam ſingulare paternæ virtutis æmulãdæ ſtudium, adoleſcentem magnoperè ad bonorum pellexit imitationem. Ei enim pater (cuius memoriam opportunè hoc loco recordatione renouare operæprecium eſt) fuit Conſtantius, inter Imperatores noſtri temporis facilè illuſtriſſimus. De quo ea neceſſe habeo breuiter oratione percurrere, quæ filio nonnihil ornamẽti adferant ad commendationem.

Moyſes in tyrãnorũ ædib. educatus.

Moyſes dux populi Iſraelis.

Exod. 2. 3. 4. Act. 7.

Conſtantinus inter tyrãnos, perinde vt Moyſes, educatus: & à Deo, ne corrumperetur, ſeruatus.

B

Conſtantius Imp. Conſtantini pater.

De patre eius Conſtantio, qui non vt Diocletianus, Maximianus & Maxentius, Chriſtianos perſequutus eſt. CAP. IX.

Hunc refert Nicephor. ca. 19. li. 7.

CVm quatuor in Romani Imperij gubernandi ſocietate iungebantur, ſolus hic fœdere amicitiæ cum Deo omnium gubernatore pacto, modum vitæ à cæterorum inſtitutis alienum diſparemque conſectatus eſt. Illi enim Dei eccleſias obſidione vaſtare, euertere radicitùs, ſolo æquare, ac templa concuſſis fundamentis diſturbatiſq;, prorſus delere aggreſſi ſunt: hic autem à nefando & deteſtabili illorum ſcelere manus integras & inuiolatas continuit, neque vlla ex parte ſe ſimilem eis præbuit. Illi inteſtina virorum ſimul ac mulierum pietatem maximè excolentium cæde, prouincias ſuæ ditioni ſubiectas ſceleratè contaminarunt: hic ſuam ipſius animam à ſceleris labe vacuam aſſiduè conſeruauit. Illi, quò mala omnia in vnum coaceruarent, vocibus quibuſdam execrabilibus, quæ in ſimulachrorum cultu fundi ſolent, primùm ſeipſos, deinde omnes qui ipſorum obſequebantur imperio, nefariæ dæmonum venerationi deuouerunt: hic pacis tranquilliſſimæ, illis qui ab ipſo regebantur, author factus, liberam eis veræ in Deum religionis ſine moleſtia excolendæ permiſit poteſtatem. Quinetiam alij vitam omniũ mortalium, haud vitalem illam quidem, imò verò morte ipſa longè acerbiorem, propterea effecerunt, quòd tributa ab illis exigebant planè intolerabilia: Conſtantius ſolus & Imperium placidum præſtitit ac tranquillum ſuis, & non aliter atque pater indulgens illis ſedulò proſpexit, atque adeò opitulatus eſt. Cæterùm cùm alia ſint eius virtutis ornamenta propè infinita, eaq; omnium ore ac ſermone percelebrata, vno & altero præclarè facto, quibus ea quæ ſilentio prætereuntur, melius certiuſque intelligantur, oratione noſtra percurſis, ad inſtitutam ſcriptionem ſermonem deinceps transferemus.

Imperatores ſimul quatuor: eorum vnicus tamen Conſtantius pietatis ſtudioſus.

Quomodo Constantius pater, obiecta illi per probrum à Diocletiano paupertate, postquam ærarium complerat, pecunias rursus ijs qui attulerant, reddiderit. A

CAPVT X.

VBi multus & creber sermo de isto Imperatore passim fama peruagatus est, quòd mansuetus erat, quòd spectatus, quòd ardenter vitæ sanctimoniam consectabatur, quòd propter incredibilem in eos qui ipsius parebant Imperio, clementiam & benignitatem, nullum thesaurum sibi omnino reposuerat: Imperator, qui id temporis summum Imperij gradum obtinuit, legatis ad illum missis, dissolutam eius in Republica administranda negligentiam grauiter increpare cœpit: paupertatem tanquam probrum obijcere: hocque ad rei confirmationem argumenti loco vsurpare, quòd nihil prorsus pecuniæ haberet in thesauris reconditum. Hic tum legatos qui ab Imperatore venerant, aliquandiu moram facere precatus, ex omnibus gentibus suæ ditioni subiectis, eos qui maximis diuitiarum copijs circumfluebant, in vnum conuocauit: pecunia dixit sibi opus esse: & illud tempus opportunè oblatum, quo quemque propensum studium & beneuolentiam erga dominũ ac regem suum declarare par esset. Quo audito, hanc occasionem quæ diu ipsis in optatis fuisset, beneuolæ suæ in illum voluntatis perspicuè significandæ statuentes, abiecta omni cunctatione, maturè auro, argento, & alijs opum facultatumque generibus æraria eius complere laborant, studio quodam & ardore ipsos inter se, quo alius alium in largiendo superaret, vehementer contendunt, hocq; præstiterunt valde læto & hilari vultu. Qua re confecta, Constantius legatos ab Imperatore summo missos, thesauri sui spectatores fieri voluit. Quos testes fore iussit eorum quæ oculis vidissent: illisque retulit, quemadmodum thesaurus ille, qui in præsentia in ipsius æraria collectus erat & conditus, iampridem fuisset apud pecuniæ suæ & diuitiarum dominos, tanquam custodes tutissimos conseruatus. Istos igitur rei gestæ permagna cœpit admiratio. Imperator autem benignissimus, post eorum discessum, pecuniæ illius dominos denuò accersit: illosque cum obsequij ac singularis beneuolentiæ causa humanissimè tractauisset, suis receptis omnibus facultatibus, domum reuerti iubet. Atque vt ista vna res est à Constantio gesta, quæ illustre sanè humanitatis specimen dat, & clementiç: sic altera insigne pietatis erga Deum testimonium continet. B

Diocletianus Constantio paupertatem obijcit.

Constantij in colligenda pecunia, & confutanda Diocletiani obiectione industria.

Constantius pecunias ex ærario, ijs qui attulerant, reddit.

De persecutionibus ab alijs factis: & quomodo pater eius Constantius, imposita sibi eidololatræ persona, eos qui sacrificare animum induxerant, reiecerit: qui verò confiteri statuerant, in palatio retinuerit: & de eius grato erga Christum animo ac beneuolentia. CAP. XI.

Vide Nicephor. lib. 7. cap. 19.

CVm magistratus in singulis prouincijs ex Imperatorum mandato, pios homines passim inhumanè & grauiter persequerentur: & sancti martyres qui in ipsis Imperatorum palatijs versabantur, primi omnium certamina pro pietate obirent: ignemque, ferrum, vastos maris gurgites, omnia denique mortis genera, summa cum animi alacritate & tolerantia subirent, vsq; eò vt breui Imperatorum regiæ sanctis viris essent omnino orbatæ (quæ res, authores maleficij, clementi Dei obtutu curationeque prorsus priuauit: quippe qui dum homines pios insectarentur, etiam eorum preces insectati sunt, & abs se penitus auerterunt) soli Constantio sapiens quædã & solers animi occurrit cogitatio: & facinus facit, vt incredibile auditu, ita factu in primis admirabile. Nam illis qui in regia ipsi inseruiebant, libera data optione (quæ etiam illis, qui aliquem dignitatis gradum in familia eius obtinebant, delata fuit) hanc tulit conditionem, vt vel dæmonibus immolando integram haberent potestatem tum apud ipsum commorandi, tum consuetis honorib. perfruendi: vel si minus hoc exequerentur, aditu ad ipsum prohiberẽtur, & à consuetudine ipsius ac familiaritate penitùs repellerentur, reijcerenturque. Postquam igitur in duas partes dirempti fuerunt, alijque in hanc, alij in illam segregati: ilico singuli, quo animo essent & instituto, perspicuè ostenderunt. Ibi tum admirabilis ille Constantius, commẽto quod cælatum erat, statim pòst patefacto, quorundam timiditatem, & nimium amorem quo ipsi se suamque vitam complectebantur, vehementer coarguit: alios ob synceram & integram erga Deum mentem approbauit plurimùm. illos deinde tanquam Dei proditores, Imperatoris seruitio indignos censuit. Quomodo enim, inquit, fidem erga Imperatorem seruare poterunt inuiolatam, qui aduersus Deum opt. max. perfidi esse manifesto conuincuntur? Quapropter hos procul à regali suo domicilio statuit amandãdos: illos verò qui veritatis testimonio digni Deo fuère cõprobati, similes erga Imperatorem fore affirmans, stipatores suos, & ipsius regni custodes constituit: inquiens, id genus

Imperatorum aulici martyres.

Tyrannos piorum precibus seipsos priuare.

Constantius quomodo pios ab impijs inter aulicos suos discreuerit.

Infideles erga Deũ principib. suis non esse fideles, indicat Constantius.

A genus homines in præcipuis maximeque necessarijs amicis & familiaribus numerandos esse, multoque pluris quàm æraria ingenti thesauro referta, meritò æstimãdos. Sed qualis Cõstantini pater fuisse traditus sit, ita est à nobis breuiter explicatum. Qualis autem exitus eum, qui talem se erga Deum ostenderit, sit consecutus: quamq; moribus & vita dissimilis eorum qui eiusdem imperij cum eo participes fuerunt, à Deo quem sedulò coluit, factus, cuique in naturam & conditionem rerum ab illis gestarum aciem animi intendenti est ad intelligendum perfacile. Nam cùm iam longo temporis spacio eximia & spectata satis regiæ virtutis indicia dedisset, tandem repudiata penitùs impiorum in varijs dijs colendis superstitione, Deum omnium moderatorem vltrò agnouit, & sanctorum virorum precibus suam firmè muniuit familiam: & reliquum vitæ cursum expeditum, perturbatione vacuũ, magna cum laude transegit: & quod vulgò beatum prædicant, neque quicquam ipse habuit molestiæ, neque alteri aliquãdo exhibuit. Sic igitur omne tempus regni constans & tranquillum liberis & coniugi cum tota famulorum turba præstitit, omnemque suam familiam vni regi Deo consecrauit: adeò vt multitudo quæ intra regiam ipsam coiuerat, nihil ab Ecclesiæ forma distare videretur: in qua inerant Dei ministri, qui continuos cultus pro Imperatore etiam tum obierunt, cum piorum hominum genus & verè Deo inseruientium, alibi apud gentilium multitudinem ne nominari quidem absque periculo poterat.

Constantij et reliquus vitæ cursus, & exitus felix.

Constantij aula quasi ecclesia quædã.

Quòd Diocletiano & Maximiano, imperio exutis, postea Constantius primus Augustus fuerit, numerosa natorum sobole insignis. CAPVT XII.

Huc refer Nicephor. ca. 20. li. 7.

AB quas quidem res, neque id adeò diu pòst, Deus illum egregiè remuneratus est, sic vt iam in imperij gubernatione primas facilè obtineret. Illi enim qui clauum imperij ante eum tenuissent, nescio quo modo repentina animorum facta mutatione, post primum annum quo Ecclesiæ Dei graui fuissent obsidione oppugnatæ, imperio se sponte abdicarunt. Constantius de reliquo solus & summus imperator, & Augustus appellatus est: qui tum initiò Cæsarum ac Imperatorum diademate illustratus, & inter hos primas adeptus: tum postea in hoc honoris gradu exploratè, qualis esset, perspectus & cognitus, à Romanis ad summã dignitatem elatus fuit, & quatuor Imperatorum qui pòst cum eo regnabant, summus,
B & Augustus nuncupatus. Quinetiam solus præter cæteros Imperatores, propter liberorum probitatem excelluit, permagna vtriusque sexus caterua in lucem edita, susceptaque. Cùm autem ad summam propè senectutem prouectus, communi naturæ quod debebat, esset persoluturus, & iam migraturus è vita, Deus tum rursus facinus quoddã planè admirabile eius causa edidit: qui ei mortem oppetituro sua prouidentia curauit, vt filius eius natu maximus Constantinus ad capessendum imperium præstò esset.

Constantius post Diocletiani & Maximiani abdicationem solus Imp.

Liberi Constantio decori sunt.

Constantinus Constantij filius Imp.

De filio eius Constantino, qui adolescens quum esset, vnà cum Diocletiano, quando Palæstinam peragraret, versatus erat. CAPVT XIII.

Huc refer Niceph. ca. 18. lib. 7. Coniunge ca. seq. & supra 8.

ISte, vt suprà diximus, in medio illorum qui erant cum patre consortes imperij, more illius veteris Dei prophetæ Moysis, quotidie versabatur, & vbi excessit ex pueris, & iam ad adolescentiam peruenit, summo apud illos honore dignatus fuit. In qua ætate & honore nos eum vidimus, cũ Palæstinorum regionem vnà cum Imperatore qui cæteros anteibat ætate, peragraret. Ad cuius dexteram assistens, illis qui eum videre cupiebant, se adolescentem facilè præstãtissimum declarauit: vtpote in quo eximia regiæ cuiusdam indolis indicia, ex eo quidem tempore elucere cœperunt. Vt enim corporis compositione ad pulchritudinem apta, & staturæ (vt ætas tulit) proceritate, nemo cum illo comparari potuit, & virium etiam firmitate tantum superauit æquales, vt illis nonnihil terroris inijceret: sic virtutibus animi multo magis, quàm corporis ornamentis nobilitatus est. quippe modestia primùm suum decorauit animum: deinde politiore literatura, tum prudentia à natura propè insita, ad extremum sapientia diuinitùs animo consignata, tanquam alimentis quibusdam eximiè educauit.

Constantinus in aula Diocletiani educatus.

Constantini adhuc iuuenis species planè regia, & virtutes aliæ.

Statura Constantini, virtus & eruditio.

Constantinus ad patrem, propter Diocletiani insidias, reuertitur.

CAPVT XIIII.

** Vide Niceph. lib. 7. cap. 19.*

† Vide annot. pag. 121. lat. 1. lin. 37.

x Sunt qui has insidias Cõstantino non à Diocletiano, sed à Galerio Maximiano structas fuisse tradãt: Nicephor. ab vtroque structas ait & causas addit capite iam dicto.

QVem * quidem cũ illi qui tum rerũ potiebantur, adolescentem generosum esse, robustum, procerum, excelso & erecto animo præditum animãduerterent, † inuidia simul fuerunt & metu perculsi. x Qua re inducti, tẽpus opportunũ obseruant sedulò, quo graui aliqua contumelia eum afficiant. Quod quidem adolescens animad-

Diocletianus Constantino adolescenti adhuc, insidiatur.

Cōſtātinū Dioclettano Deus maturè eripit, vt patri mortuo ſuſſiciat.

animaduertens (ſiquidem Dei nutu inſidiæ contra illum comparatæ, ſemel & iterum A fuere perſpicuè deprehenſæ) fuga ſalutem quæſiuit: atque in ea re exemplum magni prophetæ Moyſis eſt probè imitatus. Deus etiam omnia eius cauſa faciebat, prouidè proſpiciens, vt in tempore præſtò eſſet ad patri ſuccedendum.

Conſtantij mors, Conſtantinum filium Imperatorem relinquentis. CAP. XV.

Conſtantij obitus. Prouerb. Conſtantius filij reditu recreatus.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 19. Conſtantius teſte Euſebio in Chron. anno Chriſti 308. Imperij ſui 16. obijt Eboraci in Britannia.

Extemplò enim vbi inſidiarum machinas effugit, celeri gradu acceſſit ad patrem: & protinus poſt longum temporis interuallum, quo abfuerat, in eius conſpectum venit. Eodem momento patris Conſtantij vitæ exitus in acie nouaculæ, vt dicitur, conſtitit. Poſtquam autem filium ex inſperato adeſſe vidit, exiliens è cubili, illum complexus eſt: atque illud quod ſibi iam vitā edituro ſolum triſticiam attulerat (filij nimirum abſentia) ſe ex animo iam eieciſſe aſſeruit: preceſque propterea cum gratiarum actione Deo obnixè fudit. Iam verò mortem pluris propè, quàm immortalitatem æſtimare ſe dixit: ac tandem familiam ſuam reſque vniuerſas ordine diſpenſauit. Atque in medio filiorum pariter & filiarum, ipſum inſtar chori vndique cingentium, ſe ſtatuens, & in ipſa regia, inque regio cubili decumbens, regni hæreditate filio, qui reliquos ætate anteibat, communi lege naturæ tradita, deceſſit è vita.

Teſtamentū Conſtantij morientis.

Quonam pacto Conſtantij funere elato, exercitus Conſtantinum Auguſtum ſalutauerit. CAPVT XVI.

Conſtantinus Imp patri ſuccedit. ſumpta eius purpura.

Ad ea quæ acta Conſtantini poſt hæc cōcernūt, refer Nicephor ca. 3. lib 8. ſicut eiuſdem libri ca. 2. ad ea quæ [?] cōcernunt acta imperium concernentia.

Neque tamen propterea Imperium Imperatore deſtitutum permāſit: quippe Conſtantinus paterna purpura indutus, primùm è paternis ædibus egreſſus eſt: & patrem, tanquam à mortuis ad Imperium regendum denuò reuocatum, ſuo ipſius vultu & effigie omnibus repræſentauit. Deinde magna paternorum amicorum turba eum comitante, funeri præiuit † patremque produxit: quinetiam populi infinita multitudine, militumque conſtipanti agmine partim antecedentium, partim ſubſequentium, genitorem ſanctiſſimum cum omni ſplendore & maxima pompa extulit: fauſtis acclamationibus, ſuaui hymnorum concentu, omnes beatiſſimum illum celebrant: & conſentientibus animis filiū iam in Imperij gradu locatum, patrem ad vitam quodammodo reuocaſſe exiſtimant. Extemplò igitur ſecundo & proſpero applauſu nouum Regem, Imperatorem & Auguſtum, ipſa prima voce contentius prædicant. Quibus acclamationibus tam auſpicatò in filium editis, patri mortuo nonnihil ornamenti allatum eſt: filium cuncti beatum putant, qui talis patris fuit ſucceſſor declaratus: omnes gentes quæ ipſius obſequebantur imperio, incredibili lætitia efferuntur, & gaudio penè inexplicabili propterea complentur, quòd illuſtri & præclaro Imperatore ne breuiſſimo quidem temporis momento caruiſſent. Hunc morum vitæque piè & religioſe ad virtutem inſtitutæ exitum eſſe, in Imperatore Conſtantio, vniuerſo generi mortalium, qui noſtra memoria vixerunt, Deus euidenter monſtrauit.

Conſtantij funus.

Imperator ſalutatus Conſtantinus.

† Vide annot. pag. 131. lat. 2. lin. 14.

Vitæ piæ præmia.

Interitus tyrannorum compendiaria commemoratio. CAPVT XVII.

Flagitioſorū memoria non eſt celebranda. Tyrannorum calamitoſus exitus.

Finem autem vitę aliorum, qui Dei eccleſias bellico quodā more & modo exagitarint, minimè cōſentaneum iudicaui, quē pręſenti ſermoni mandarem: neque bonorum memoriā, eorum appoſitione qui ſecus ſe geſſerint in vita, omnino debere contaminari. Rerum enim experientia, illis ſolum qui ipſo oculorum obtutu calamitates cuiuſq; tyranni aſpexerint, quique earundem cognitionem auribus acceperint, ſatis videtur eſſe ad vitam modeſtius deinceps ſanctiusque moderandam.

Quòd diuino conſilio Conſtantinus Imperium conſequutus ſit. CAP. XVIII.

Conſtantinus Dei ſolius arbitrio ad Imperium delectus.

Sic igitur Conſtantinum talis parentis ſatu editum, principē & Imperatorem, Deus omnium author, & totius mundi gubernator, ſuo ſolum arbitrio delegit: eo conſilio, vt cùm alij omnes Imperatores hominum ſuffragijs ad eum dignitatis gradum aſcendere conſueuerint, de hoc Imperatore ſolo ad honorem efferendo, nemo mortalis omnino gloriaretur.

† Coniungę c. 5. & 6. infra l. 4. ſupra hoc lib. cap. 4. Item Eccleſiaſt. Hiſt. l. 10. ca. 9. It. hoc lib. cap. 19.

Conſtantini de Barbaris & Britannis victoriæ. CAP. XIX.

Itaq; † vt primùm fuit in regni ſolio tutò locatus, Imperij portioni, quam rexiſſet pater, ſtudioſè proſpexit: cōmodiſq; omnium gentium, quarum dominatum pater antè tenuiſſet, ſumma cum humanitate & clementia aſſiduè conſuluit. Omnia autem Barbarorum

barorum

A barorum genera, circa fluuium Rhenum, & Oceanum versus Occidentem incolentia, quæ audacia & temeritate impulsa seditionem conflassent, penitùs repressit: & ex indomitis immanitateque efferatis mansueta effecit, & ratione tractabilia. Alia verò, quorum animos adeò insanabiles animaduertebat, vt ad vitam quietè placideq; degendam nullo modo viderentur posse traduci, seclusit ab Imperio, & tanquam agrestes belluas è patriæ finibus prorsus exturbauit. Istis ratione & consilio ab eo ritè compositis, reliquas orbis partes ante oculos proponens, tandem traiecit ad Britannos, Oceani littorib. vndique conclusos. Quos cùm vicisset, alias mundi partes animo complecti cœpit, vt his qui opis indigerent, subsidio maturè veniret.

Barbari domiti ad Rhenum & Oceanũ siti.

Britanni à Cõstatino victi.

Constantini studium de Roma à Maxentij tyrannide liberanda. CAP. XX.

Huc refer Nicephor. ca. 29. 30. lib. 7. Vide locos notatos ad c. 26. lib. 8. Euseb. supra.

DEinde in vniuersum totius mundi ambitum, tanquam in corpus quoddã immensum, aciem mentis intendens, & ciuitatem illam quæ quasi caput mundi est, totiusq; Romani Imperij moderatrix, tyrannis in seruitutẽ datam perspiciens, primũ eius in libertatem vindicandæ potestatem, illis qui reliquas Imperij partes procurabãt, vtpote cum honoris gradũ ante ipsum adeptis, permisit. Verùm vbi nullus eorum illi malo remedium potuit afferre, sed qui periculum facere in animum inducebant, turpẽ habuere exitum: ipse nec vitam sibi vitalem fore dixit, si ciuitatem omnium dominam & reginam ita ægrè affectam & afflictam esse pateretur: & propterea ea parare sedulò studebat, quæ videbantur ad delendam tyrannidem spectare.

Roma mundi caput.

Studium Constantini erga Romam vindicandam.

Quòd Constantinus, dum secum vidololatrarum cædes animo reuolueret, Christianismum potius amplectebatur. CAPVT XXI.

AC cùm accuratè ratione animoq; lustrando comperisset, propter maleficas & fallaces magorum præstigias à tyranno studiosè conquisitas, multo firmiore præsidio sibi opus esse, quàm quod res militaris suppeditare soleret, Deum quæsiuit sibi adiutorem: ratus auxilijs quæ ex armis & militum ma-

B nu petuntur, vix secundas tribuendas: at quæ sunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec vlla frangi violentia posse. Mente igitur diligenter complexus est, quisnam Deus sibi in subsidium esset asciscendus. Ac quærenti illi talis subijt cogitatio, corũ qui antea Rempub. attigissent, plerunq; omnes suam spem in deos complures coniecisse, eosque victimis & monumentis coluisse: ac primùm diuinationum inuitamentis, deinde oraculis, quæ fausta feliciaque auspicia ipsis denunciabant, in fraudem inductos, infelicẽ reperisse exitũ; & planè calamitosum: neq; quenquã deorum vel benignè illis opẽ tulisse, vel prohibuisse quò minus infanda internecione cœlitùs inuecta opprimerẽtur. Solũ eius patrẽ ad contrariam viã, & eorum institutis longè dissimilem diuertisse: eorũ condemnasse errorem: ipsum solum Deum, omnium rerum administratorem, toto vitæ spacio, obseruantia veneratum esse: eumque, conseruatorem & custodem regni, omnisque boni largitorem comperisse. Ista cùm secum exquisitè in vtranque partem versaret, iudicioque sedulò expenderet, quemadmodum illi deorum multitudine confisi, in varias clades & exitia incidissent, adeò vt nec generis, nec sobolis, nec stirpis, nec nominis, nec memoriæ vel vestigium quidem inter homines esset relictum: & qua ratione Deus patris sui euidentia, variaq; suæ virtutis & potentiæ indicia ei dedisset, atque adeò illi, qui iam antea contra tyrannum prælium inijssent, speq; in deorum multitudine locata, aciem contra hostem instruxissent, ad turpem exitum essent perducti. alter enim infecta re, cũ ignominia à prælio discessit: alter in ipso medio exercitu trucidatus, tanquam superuacanea mortis accessio factus est. ista, inquam, omnia cùm mente tanquam in vnum collegisset, in dijs, qui non sunt, colendis tantam inanitatem cõsectari, postq; periculum factum cæco errore duci, summæ putauit esse dementiæ: Deumque, quem pater sanctè adorasset, solum obseruandum colendumque statuit.

Dei auxiliũ præstantissimum.

Exemplorum comparatione Constantinus idololatriã relinquẽs Christianismum amplectitur.

Deorum multitudine confisos cõfundi.

Deo vni, rerum omnium conditori, fidendum.

Quomodo orante circiter meridiem Constantino, Deus visionem in cælo ostenderit, crucem videlicet de lumine fabricatam, ac præterea inscriptionem cohortantem, IN HOC VINCE. CAP. XXII.

✝ Huc refer Nicephor. ca. 29. li. 7. coniunge locos illos qui sunt notati infra ad ca. 2. lib. 2.

QVocirca ✝ huius opem precib. implorauit, hunc orauit, hunc obtestatus est, vt tum qui nam esset, ipsi vellet significare: tũ rebus quas apud animum proposuisset, dexteram velut adiutricẽ porrigere. Imperatori igitur ista precanti, obnixeq; flagitanti, visio quædam diuina, & inprimis admirabilis apparuit: quam si quis forte alius dixisset. non

Miraculũ visũ sibi crucis ipse Constantinus Eusebio retulit.

non tam facilè hominibus potuisset persuaderi. verùm cùm Imperator ipse victor, nobis ipsis qui hanc historiam iam literis persequimur, longo tempore pòst, cùm noticia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonem iureiurando confirmaret: cui dubium esse poterit, quin sit rei ita commemoratæ fides omnino adhibenda: præsertim cùm tempus postea consequutum, ratum orationi testimonium dederit? Cùm iam sol ad medium cælum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinãte, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratũ, in ipso cælo soli imminens manifestò oculis aspexisse, inq; eo inscriptionẽ cõsignatã, quæ hæc verba cõplectebatur, In hoc vinces. Admiratio ingens ipsum & totum exercitum, qui eum quòpiam iter facientem comitabatur, atq; adeò huius prodigij spectator factus erat, incessit. A

Crucis signũ in cælo exhibitum Constantino.

Quòd Christus Constantino per quietem visus, similem cruci effigiem fabricare, ac in bellis vti iubebat.

CAPVT XXIII.

Christus in somnis apparens, crucis signo Constantinum in prælijs vti iubet.

SE dubitatione admodum intra se distrahi, quid tandem illud ostentum sibi vellet, asseruit. Atque eum diu multumque de eo cogitantem, oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisseque, vt exemplari ad imitationem illius signi quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tanquam præsidio in prælijs cum hostibus committendis vteretur. Vide Nicephor. cap. eodem.

Crucis effigiei fabricatio.

CAP. XXIIII.

Imaginē crucis in cælo visa fabricatã Constantinus Eusebio ipse exhibuit.

ILle, simulatque dies illuxit, surgens, primùm arcanum illud visum amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides preciosos affabrè sculpere norant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus preciosis imitatione adumbrare mãdat. † Quã quidem effigiem, contigit vt nos oculis olim contemplaremur. ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eãm nobis ostendere dignatus est. Vide Nicephor. cap. eodem. † Videantur not. pag. 122. lat. 2. lin. 6.

Descriptio vexilli instar crucem fabricati, quod nunc Romani labarum appellant.

CAPVT XXV.

Vexilli Constantini descriptio. *Corona.*

ERat autem tali figura fabricata. Hastile oblongum, erectumque, auro vndique obductum fuit: quod cornu habuit transuersum ad formam crucis constructum. Supra in fastigio ipsius operis, corona affixa, lapidibus preciosis, & auro politè circumtexta. In ea salutaris appellationis Seruatoris nota inscripta, duobus solum expressa elementis: id est, duabus primis literis nominis Christi (erat enim litera ρ in ipso medio literæ χ curiosè & subtiliter inserta) quæ totum Christi nomen perspicuè significarunt. Quas quidem literas deinceps semper Imperator in galea gestare consueuit. Ad cornu illius particulæ, quæ ex transuerso erat per hastile traiecta, velamen quoddam pertenue appensum adhæsit, regalis videlicet & magnifica textura, mirabili varietate lapidum preciosorum artificiosè coniunctorum, lucisque suæ claritate pulchrè resplendescentium depicta, & multo auro intertexta: quæ dici non potest, quantam spectatoribus ob suam pulchritudinem excitarit admirationem. Istud igitur velamen ad cornu affixum, longitudinis latitudinisque crucis mensuram penitùs exæquauit. Oblongum verò & erectum hastile in sublimi appensum, cuius pars inferior versus basim longius ducta fuit, sub ipsum crucis insigne ad texturæ discurrentis fimbrias, auream pij Imperatoris pariter ac liberorum suorum effigiem, ad pectus vsque concinnè descriptam continuit. Isto igitur salutari signo Imperator, tanquam hostilis cuiusque & infestæ violẽtiæ propugnaculo, semper vsus est. Cuius expressæ similitudines, mandauit vt vniuersum exercitum perpetuò antecederent. B Vide Niceph. cap. eodem.

Velamen. *Hastile.* *Effigies Constantini et liberorum.*

Quomodo Constantinus Christianorum mysterijs instructus, sacris literis operam dederit.

CAPVT. XXVI.

Constantinus sacerdotes et verbi diuini professores consulit.

VErùm ista paulò pòst acciderunt. Tempore autem suprà commemorato, Constãtinus admiranda illa visione obstupefactus, nullum alium Deum, quàm qui ipsi apparuisset, colendum esse statuens, sacerdotes & professores religioni & verbo illius initiatos accersit: quis esset Deus ille sciscitatur: quid etiam sibi vellet visio illa, quæ de signo fuisset ipsi patefacta. Hi, hunc Deum, respondent, Dei vnius ac solius vnigenitum filium esse: signum autẽ quod apparuerat, immortalitatis notam esse, trophæumque victoriæ illius de morte reportatæ, quam olim, cùm in terra versabatur, fuisset assecutus. Causas etiam docent eius ad-

Signum Constantino oblatum, Christi trophæum.

uen-

A uentus, accuratamque illius inter homines œconomiæ rationem ei suggerunt. His rationibus quanquam probè erudiebatur ille quidem, visionis tamen ipsius oculis subiectæ adhuc tenebatur admiratione. Atque tandem, vbi cœleste visum cum sacerdotum interpretatione contulerat, animo confirmatus fuit: pro certo persuasus, earum rerum cognitionem sibi diuinitùs oblatam esse, ac propterea in diuinam sacrarum literarum lectionem iam omni cura & cogitatione incumbere secum decreuit. Itaque primum Dei sacerdotibus sibi tanquam assessoribus ascitis, statuit Deum, qui ipsi apparuisset, omni genere cultus & obseruantiæ venerari. Deinde spe bona in illo posita firmè munitus, decætero permagna cupiditate ferebatur, ardentes incendij tyrannici faces, ad terrorem intentatas, penitùs extinguendi.

Incumbit sacris literis.

De adulterijs Maxentij, Romæ perpetratis. CAP. XXVII.

Huc refer Nicephori ca. 21. li. 7. Ad plenã Maxentij historiam, vide locos notatos supra apud Euseb. lib. 8. cap. 26.

ETenim qui vrbem omnium reginam vi & armis occupasset, tantum iam scelere & impietate processerat, vt nullum audax, nullum nefarium & impurum facinus omninò prætermisisse videretur.† Nam cõiuges legitimas vi à viris abstraxit, easq; turpissimè oppressas violatasque ad viros remisit: idq; petulanter & contumeliosè admisit non in ignobiles aut obscuros, sed in eos, qui in senatu Rom. facilè primas tenuerunt. Et quamuis infinitas ferè liberas & ingenuas mulieres per vim flagitiosè violasset, nullo modo tamen poterat intemperantem & effusam animi sui libidinem explere. Postquam autem in Christianas mulieres cæca cupiditate ferri cœpit, non potuit omninò per suos prouidere, quo facilis sibi ad eas pateret aditus. Nam illæ citius vitam cum morte commutare volebant, quam corpus ei violandum permittere.

† Vide annot. pag 11., lat. 2. lin. 6.

Maxentij libido inexplebilis.

Christianorũ mulierum cõtinentia.

Quonam pacto vxor præfecti, propter tuendam pudicitiam, mortem sibi consciuerit.
CAPVT XXVIII.

Vide supra lib. 8. c. 27. Niceph. li. 7. cap. 26.

EX quibus vna, eaq; verè Christiana, viro ordinis senatorij, qui præfecturam Romanorum gerebat, in matrimonio collocata, vbi illos, qui in talibus flagitijs tyranno subseruire consueuerant, pro foribus ædium adesse, & virum suum metu B adductum, illis, vt prehensam abducerent, præcepisse accepit, exiguo temporis spacio postulato, quo corpus consueto apparatu decenter ornaret, in cubiculum ingreditur. Quæ cum sola esset, gladio transfigit pectus, statimq; mortua concidit, cadauere perductoribus relicto. Quæ re vera omnibus hominibus, tum qui iam sunt, tum qui post futuri sunt, rebus ipsis, quæ multo plus habent ponderis ad fidem faciendam, quàm verba, perspicuè declarauit, celebrem illam & multorum sermonibus nobilitatam Christianorum continentiam, rem esse solam, quæ nec libidine expugnari, nec flagitio perimi labefactariue possit. Atq; ista se talem & tam illustrem ostendit.

Coniugalis fidei exemplũ.

Christianorũ continentia inexpugnabilis.

Populi Romani, authore Maxentio, cædes. CAP. XXIX.

Vide Niceph. lib. 7. cap. 21.

EIus Imperatoris igitur metu, qui eiusmodi facinora consciscere non dubitauit, omnes, non populus modò, sed etiam magistratus, nõn nobiles, sed ignobiles, grauiter perculsi, acerbo tyrannidis iugo premebantur. Neque tamen illis, licet pacatè & tranquillè se gerentibus, asperamque ferentibus seruitutem, vlla à tyranni crudelitate in ipsos grassante omninò extitit liberatio. Nam quodam tempore, exigua & leui de causa, populum satellitibus suis nefariè trucidandum obiecit. Ac populi Romani infinita propè multitudo, in ipsa media vrbe, non Scytharum, aut Barbarorum, sed suorum ciuium hastis & armis cuiusque generis miserè intersecta fuit. Quanta autem senatorum cædes, propter opes & facultates suas, fuerit per insidias patrata, dum aliàs aliæ criminationes in eos, qui neci dabantur, falsò confictæ essent, ne dicendo quidem explicari potest.

Maxentij in pop. Rom. tyrannis.

Maxentij rabies in omnes ordines homines.

Incantationes Maxentij, & alimentorum penuria Romæ.
CAP. XXX.

Vidi Nice. ca. 7. li. 29.

AD extremum verò, tyranni scelera ad magicæ artis delabebantur præstigias. Quippe interdum mulieres grauidas dissecuit: nonnunquam tenerorum infantium viscera perscrutatus est, aliquando mactauit leones: sæpè infandas adiurationes ad dæmones excitandos, quo illorum subsidio belli impetum abs se auerteret, vsurpauit. Nã horum adiumentis sperauit se victoria facilè potiturum. Sic igitur, qui Romæ exercuit tyrannidem, dici non põtest qualia patrando subiectos in seruitutem redegerit: adeò vt iam in tanta tamq; extrema alimentorum ad vitam necessariorum egestate, inopiaque constitueretur, quantam non aliàs Romæ extitisse, homines nostri temporis affirmant.

Maxentij præstigiæ, quibus victoriam se consecuturũ confidebat.

Annonæ caritas Romæ.

Copiæ Maxentij in Italia fusæ. CAP. XXXI. A

Boni principis est subditos à tyrannide liberare.

Vide Niceph lib. 7. cap. 29.

QVare his rebus omnibus ad misericordiam inductus Constantinus, omni apparatu militari se ad delendam tyrannidem armauit. Atq; Deo omnium moderatore sibi patrono ante oculos proposito, & Christo seruatore adiutoreq; inuocato, & salutari signo tanquã victoriæ trophęo ante armatos suos & satellites collocato, cum toto exercitu procedit, Romanis libertatem, quam à maioribus accepissent, recuperaturus. Cùm verò Maxentius machinis pręstigiarũ magis quàm subiectorum beneuolentia confideret, & nullo modo extra portas ciuitatis egredi ausus esset, & omnem locum, agrum, & ciuitatẽ etiam, quæ ipsius subijciebatur Imperio, ingenti armatorum multitudine, & infinitis copijs muniuisset: Imperator Constantinus Dei auxilio nixus, primam, secundam, & tertiam tyranni aciem adoritur: & omnibus primo impetu persacilè subactis, vniuersam propè Italorum peragrat regionem, adeò vt iam quam proximè Romam aduentaret.

Constantini contra Maxẽtium expeditio, & victoria.

Constantinus Romam aduẽtas.

Maxentij interitus in ponte Tyberis. CAP. XXXII.

a Vide annot. pag. 123. lat. 1. lin. 1.

Dei contra impios admiranda opera.

Vide eandem hanc historiam ijsdem verbis descriptã supra lib. 9. ca. 8.

DEinde ne, dũ tyrannum obsideret, etiã Romanos ipsos oppugnare cogeretur: Deus ipsum tyrannum, tanquam catenis quibusdam ex vrbe extrahit, longoq; interuallo à portis cõstituit: & opera sua, iam olim contra impios edita,[a] inque Sacris literis tanquam in tabulis inscripta (quæ quamuis fabulæ loco apud plerosq; habeantur, fideque careant, tamen pro certo creduntur) reipsa omnibus, vt comprehendam breui, tam infidelibus quàm fidelibus, qui has res gestas tã admirabiles oculis aspexerunt, vera esse confirmauit. Quemadmodum enim ipsius Moysis & antiquorum ac piorum Hebræorum temporibus, currus Pharaonis, eiusque copias deiecit in altum, & delectos ascensores satellitesq; regios in mari rubro demersit,[b] sic & Maxentius, quique cum eo erant armati & stipatores, velut lapis in profundum Tyberis gurgitem præcipites deciderunt. Nam cum tyrannus, Dei virtute Constantino opem ferente, terga dedisset, & in fuga flumen ex aduerso obiectum (in quo lintribus iunctis, & põte artificiosè fabricato, machinam, qua Cõstantinum adeò Deo charum è medio sublaturum sperauit, ad suum ipsius interitum construxerat) traijcere cœpisset, Deusq; Constantino benignus præstò tulisset auxilium: & tyrannus eius ope destitutus, clandestinas & occultas machinas miser contra seipsum fabricasset (adeò vt illud commodè in ipsum dici possit, Lacum aperuit, & effodit eum, & incidet in foueam quam fecit: Conuertetur labor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet) tum Dei nutu, machinarum in pontis iunctione collocatarum, & fraudis in eisdem latitantis transitus, tempore minimè sperato subsidit, ruitque, ac de improuiso lintres cum ipsis viris in altum gurgitem præcipitati sunt:† ipseq; infelix primus, deinde satellites eius & stipatores (sicut diuina loquuntur oracula) in rapidum flumen tanquam plumbum dilapsi: vti Constantinus cum suo exercitu Dei præsidio victoriam assecutus, meritò sanè, licet non verbis, re tamen ipsa, similiter cum Israelitis & egregio Dei famulo Moyse, eadem ipsa, quæ ille olim contra impium tyrannum Pharaonem cecinisset, sic quodammodo suaui concentu fuderit, dixeritq;: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est: equum & ascensorem deiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi ad salutem. Et quis similis tibi in dijs Domine, quis similis tibi? Gloriosus in sanctis, admirabilis, & præclarè faciens prodigia.

Exod. 14.

b Vide annot. ibid li. 4.

Maxentij interitus, ad exemplum Pharaonis.

B

Psalm. 7.

Acta sunt hæc apud pontẽ miluiũ anno Christi 314.

Exod. 15.

† De hac victoria Prudentius ita cecinit:

Testis Christicolæ Ducis aduentantis ad vrbem
Miluius, exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Præcipitans, quæ nam victricia viderit arma
Maiestate regi, quo signum dextera vindex
Prætulerit, quali radiarint stemmate pila.
Christus purpureum gemmanti textus in auro,
Signabat labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.

De Constantini in vrbem Romam introitu: & de statua eius, crucem in manu continente, & eiusdem inscriptione.

CAPVT XXXIII.

COnstantinus igitur, cum ista aliaq; eisdem germana ac similia Deo omnium duci, & authori victoriæ, eximium Dei famulum Moysen imitatus, cecinisset: in vrbem,

Vide Nice. li. 7. ca. 30.

quæ

A quæ omnium regina est, cum triumpho & celebri pompa ingreditur. Ibi tum frequentes, tam qui ex senatorio ordine, quàm qui aliis dignitatis ornamentis ibi clari erant & eximii, tanquam ex seruitutis custodia liberati, cum vniuerso populo Romano, læto oculorum obtutu, lubentibus animis, faustis acclamationibus, & insatiabili gaudio eũ exceperunt. viri etiam cuiusq; generis, vnà cum mulieribus, liberis & infinita famulorũ turba, illum liberatorem, conseruatorem, & beneficum patronum ingenti clamore prædicarunt. At ille, vtpotè pietate in Deum, tanquam naturaliter menti insita imbutus, non applausu illo populari & strepitu insolenter se iactans, non laudum elatus præconio: sed præsidij à Deo allati admodum conscius, extemplò preces cum gratiarum actione authori victoriæ impertijt: atq; illustribus inscriptionibus columellisq; erectis, omnibus hominibus salutaris Christi signi virtutem promulgauit: inque vrbe media, quæ præ cæteris principem locum facilè obtinet, ingens istud trophæum contra hostes erexit: & hoc salutare signum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorumq; omnium Imperio subiectorum propugnaculum esse demonstrauit: palamque omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile, ad formam crucis in manum propriæ imaginis in statua expressæ insertum, Romæ in loco celebri, ac multum à populo frequentato, locatum fuit, hanc inscriptionem latino sermone in eo mandat incidere:

De reliquis imaginib. & inscriptionibus Constant. vide infra lib. 3. ca. 3. lib. 4. cap. 15. 71.

Constantinus quanto populi Rom. applau. su exceptus.

Constantinus Deo acceptos fert successus suos.

Constantini statua qualis in media vrbe Romæ erecta.

HOC SALVTARI SIGNO, VERO FORTITVDINIS INDICIO, CIVITATEM VESTRAM TYRANNIDIS IVGO LIBERAVI, ET S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINAE AMPLITVDINI ET SPLENDORI RESTITVI.

Statua Constantini inscriptio.

De prouinciarum exultatione, & Constantini donationibus.

CAPVT XXXIIII.

Eius igitur Imperator ita crucis victricis confessione nobilitatus, cum magna dicendi libertate filium Dei ipsis Romanis palàm diuulgare cœpit. Omnes igitur omninò, qui ciuitatem incoluerunt, tam Senatus, quàm populus, velut acerbo & tyrannico dominatu leuati, clariorib. lucis radijs frui visi sunt, & nouo nouæ cu B iusdam & quasi renascentis vitæ modo ratioque potiri. Ac gentes vniuersæ, quæ oris Oceani ad occasum vergentis circumdantur, prioribus malis quibus implicatæ tenebantur, liberatæ, insignem dierum festorum celebritatem lætis animis agentes, Constantinum victorem, pium, ac communem omnium patronum eximiè prædicarunt: dixeruntque vna voce, vnoque ore omnes, illum tanquam commune quoddam bonũ, hominibus Dei benignitate & clementia donatum, illuxisse. Imperatorium porrò passim diuulgabatur edictum, quod quidem & his, qui erant fortunis suis spoliati, concessit authoritatem rebus suis & facultatibus potiundi: & eos, qui iniquum exilium perpessi fuissent, ad proprios lares reuocauit: alios item vinculis, omnique periculo ac metu, quibus per tyranni crudelitatem vexabantur, penitùs eripuit.

Vide Nice. lib. 7. c. 30. Coniunge seq. 2. ca. & 4. lib. 4. ca. 1. 2. 3. 4. Sozom. li. 2. cap. 32. Euseb. lib. 10. cap. 6.

Communis omnium & publica lætitia.

Edictũ Constantini de reuocandis exulibus & restituendis eorũ bonis.

De honore episcopis delato, & ecclesiarum exædificatione.

CAPVT XXXV.

Ipse porrò Imperator Dei ministros accersere, cultu & obseruantia honorificè complecti: & tum re, tum verbis, tanquam viros Deo suo consecratos, humanitus excipere, & maxima beneuolentia prosequi cœpit. Quippe licet homines fuerint, ipsius formæ habitu ad aspectũ abiecti, ab eo tamen non eius generis existimati sunt: sed quia nõ hominẽ, qui sub aspectũ oculorum cadit, sed Deũ ipsum, qui in eorum animis insidebat, cõsiderare visus est, illos suæ mensæ effecit participes. Illos, quocunq; iter capiebat, secum duxit: atque ea de re Deum, quem sanctè colebant, sibi credidit fore propitium. Porrò Ecclesijs copiosa suppeditare subsidia, *templa in sublime erecta exædificataq; adaugere, plurimis monumẽtis augusta ecclesiæ sacraria illustrare, varia pecuniarum largitione egentiũ inopiam subleuare.

Vide Nice. lib. 7. c. 42.

Constantini erga Ecclesiarum præsides obseruantia.

** Vide an. no. pa. 124. la. 1. lin. 18.*

Eiusdem liberalitas in ecclesias.

De Constantini in pauperes munificentia. CAP. XXXVI.

Exteris prætereà, qui illum adibant, benignum & liberalem se præbere. Miseris etiam & abiectis, qui in foro & plateis palàm mendicabant, non pecunias solùm, & res ad victum necessarias, sed etiam decentem corporis vestitum subministrandum curare. Illisquoque, qui prima ætatis tempora feliciter traduxissent, & prosperè, pòst tamen graui vitæ facta mutatione, in res asperas afflictasque incidissent, lautiora vberioraque

Vide Nice. lib. 7. ca. 44.

Const. in pauperes & peregrinos munificentia.

vitæ subsidia impertire, & beneficia magnifica, animoq; verè regio digna cōferre. Quorum nonnullis agrorum donare possessiones: alios varijs dignitatis ornamentis cohonestare. Quos autem orbitas miserè afflictauit, eos patris curare loco: viduas mulieres omni ope destitutas recreare, propriaq; ac sua prouisione illis sedulò prospicere. Eodem modo etiam puellas parentibus orbas, & ab eorum auxilio desertas iam, viris sibi notis & locupletibus matrimonij vinculo iungere: istaq; præstare, eas res largè & liberaliter nuptis suppeditando, quæ illarum viris in nuptijs contrahendis essent necessariò conferenda. Quemadmodum sol supra terram oriens, omnibus claros sui luminis radios affatim profundit: sic Constantinus simul cum solis ortu in regijs ædibus apparens, & tanquam cum luminari illo cælesti pariter illucescens, omnibus qui in ipsius aspectū prodibant, eximium suæ singularis probitatis splendorem & claritatem exhibuit. Neque quisquam certè ad eum aduentauit, qui non aliquo bono potitus sit: neque eos spes bona frustrata est, qui ab eo aliquid expectarent auxilij.

In viduas & puellas.

Quomodo vnà cum episcopis, Concilijs interfuerit. CAP. XXXVII.

ET quanquam communiter erga omnes se talem præstitit: tamen Ecclesiæ Dei eximiam & peculiarem curam adhibens, cum quidam inter se in diuersis locis dissensione discordarent, tanquam communis episcopus à Deo constitutus, ministrorum Dei coegit concilium: & in media istorum frequentia ac congressu adesse, & vna considere nō dedignatus, rerum in deliberationem vocatarum se fecit participem: easque res, quæ ad diuinam pacem spectabant, omnibus procurauit. In medio consessu, quasi vnus è multis assedit: & quoniam Dei timore vndique septus fuit, & amicis fidelibus maximeq; beneuolis circummunitus, primùm satellites amouit abs se, & totam stipatorum turbam. Deinde quos ex episcopis meliori menti consilioq; obsequentes, & ad quietam & tranquillam animorum consensionem propensos animaduerteret, eos vel maximè approbauit, seq; declarauit ex communi omnium concordia maximam lætitiam percipere: eos autem, qui animis essent obstinatis, magnopere detestatus est.

Concilia episcoporum cogere, & ijsdem interesse solitus Constantinus.

Concordiæ amans Constantinus.

Insipientes quo pacto tulerit. CAP. XXXVIII.

IAm verò quosdam sua sponte acerbè incitatos, toleranter & moderatè tulit: placido & mansueto sermone hortatus, vt modestè se gererent, ac neutiquam seditionem concitare studerent. Ex quibus alij eius adhortationes cum reuerentia amplexati, discesserunt: alios, quorum animi ad modestiam videbantur propè insanabiles, Deo curandos permisit, ac nihil omninò contra quemquam mente concepit acerbitatis. Inde, vt est verisimile, seditiosi in Africa eò audaciæ fortè proruperunt, & crudelitatis, vt facinora nefaria molirentur, dæmone (vt videbatur) affluentiam præsentiū bonorum Christianis inuidēte, virosque ad absurdos & importunos conatus instigante, quò Imperatoris animum contra eos commoueret. Verùm inuido illi res parum processit ex sententia: quandoquidem Imperator ea quæ gesta erant, pro ridiculis putauit: inquiens, se perditi dæmonis impulsionem facilè intellexisse. *Nam facinora illa non modestorum & sobriorum hominum esse, sed eorum, qui vel mente penitùs excidissent, vel essent improbi & impij dæmonis tanquam œstro perciti: quos cōmiserari oportere potiùs, quàm supplicio afficere, asseruit. Vt enim, inquit, summæ clementiæ est, eorum vicem dolere: sic hominibus, cùm mente capti sunt, pœnas infligere, extremæ dementiæ est, & inscitiæ.

De episcopis seditiosis quid statuerit Constantinus.

Hereticos cōmiserandos esse potius, quā supplicio afficiendos.

* Vide ano. pa. 124. la. 2. lin. 7.

Victoriæ eius in Barbaros. CAPVT XXXIX.

AD hunc modum Imperator Deum omnium contemplatorem, in omni re gerenda religiosè veneratus, effecit, vt cura quam susceperat de ecclesijs, nulla offensione minui labefactariue potuisset. Deus igitur, quò illum abundè compēsaret, omnia Barbarorum genera adeò eius quasi pedibus substrauit, vt contra inimicos illustria victoriæ trophæa vbique erigeret. Illum curauit victorem apud omnes prædicandum, hostibus & aduersarijs terribilem (cùm natura sua non talis ille quidem, sed placidissimus, mansuetissimusque, si quisquam alius, atque adeò benignissimus existeret) planè constituit.

Constantini victoria de Barbaris.

Vide supra hoc lib. ca. 19. Euseb. hist. Eccle. lib. 10. ca. 9.

Quomodo Maximinus, & alij nonnulli, quum insidias Constantino struerent, illi Deo reuelante patefacti sunt.

CAP. XL.

CVi in hoc statu locato, alter eorum, qui imperium deposuerunt, mortem per insidias machinatus esse deprehensus, turpissima morte occumbit. Cui etiā ante mortem,

Huc refer Nicephor. li. 7. ca. 20. 32. 37. 38. 39.

Maximini in Constantinum insidiae, & interitus.

Euseb. supra lib. 8 cap. 28.

A tem, tanquam impio & nefario tyranno inscriptiones honorificæ, statuæ, & quæ sunt de genere eodem, ad eius dignitatem illustrandam olim decretæ, vbiq; terrarum ademptæ fuerunt. Quo morte extincto, alij generis communione cum eo iuncti, qui clandestinas Constantino subdolè & veteratoriè struebant insidias, itidem prehensi sunt: idq; Dei clementia, qui eorum omnium consilia mirandum in modum famulo suo per visiones quasdam patefecit. Nam illum sæpenumero diuino suo dignauit aspectu, perque diuinam visionem ei res, quæ supra hominem putandæ sunt, ostendit, & varias prænotiones rerum suggessit futurarum. Miracula verò per Dei gratiam illi ostentata, ne dicēdo quidem exprimi possunt: neq; oratione prætereà quisquam ea subsidia complecti valet, quæ Deus seruo suo suppeditare dignatus sit. Quibus firmè septus, reliquū vitæ cursum tutò & tranquillè traduxit: beneuolentia subiectorum est in primis lætatus: lætatus etiam, cum omnes ipsius ditionis parentes, vitam pacatam & tranquillam degere cerneret: lætatus deniq; maximè, cum Dei ecclesias gaudio & lætitia frui videret.

Constantini panegyris, quæ decimo regni eius anno celebrata est.

CAP. XLI.

Panegyrici decimo quoq; anno dicti.

QVi hoc pacto vitam transigenti, decimus Imperij sui annus confectus est. In quo festos dies solēnes & publicos celebrare: precesque, quibus gratias ageret, tanquam sacrificia quædam ignis & nidoris expertia, Deo omnium regi dicare cœpit.

Quomodo Orientem Licinius diuexarit. *CAP. XLII.*

Huc refer Niceph. ca. 44. li. 7. Ad historiā Licinij vide locos notatos ad cap. 8. lib. 9 supra.

Licinius persecutionem in aula sua cœpit anno Christi 320.

Imperij Orientalis perturbatio.

Licinius Constantini affinis.

ATque vt in his plurimum percepit oblectationis: sic de illis, quæ in Oriente magno cum tumultu & perturbatione gesta esse auditione acceperat, mœroris nō parum. Nam ei nūciatum est, belluam quandam immanem & ferocem illic tū Dei Ecclesiæ, tum reliquis prouincialibus insidias tendere (quippe dæmon nefarios omnes suos neruos contendit, quò ijs, quæ erant à pio Imperatore confecta, contraria prorsus perageret) vsq; eò, vti imperium Romanum in duas partes diremptum, noctis tenebris & splendori diei omnibus persimile videretur. Nam his, qui Orientem B obtinebāt, tanquam noctis caligo offundebatur: illis autem qui erant alterius partis incolæ, splendor clarissimæ diei illucescebat. Quos tam infinitis bonis diuina prouidentia suppeditatis frui, neq; diabolus inuidia exæstuans, virtutique infestus, æquo animo spectare tolerareque: neque tyrannus, qui alteram orbis partem opprimebat, omninò ferre potuit. qui quidem, cum Imperium sibi prosperè succederet, & Constantini tam eximij Imperatoris sororem duxisset, relicta præclarorum hominum imitatione, perditos impiorum mores & institutum æmulari cœpit: & quorum infelicem vitæ exitum oculis aspexisset, eorum sceleratam mentem sequi maluit, quàm in firma præstantioris viri amicitia acquiescere.

Quomodo Constantinò quoque Licinius perniciem machinari cogitauerit.

CAPVT XLIII.

Niceph. li 7. ca. 4. lib. 8. cap. 6. vide Socrat. lib. 1. cap. 2. Sozom. li. 1. cap. 2. Licinius ingratus erga Constantinū. † Vide annot. pag. 125. lat. 1. lin 17.

Licinij contra Constantinū bellum.

Constantini soror Licinio nupta.

Licinij in Cōstantinū insidiæ detectæ.

ITaque nec legum amicitiæ, nec fœderum, nec cognationis, nec pactionum memoriam omninò animò tenens, bellum crudele & pestiferum contra patronum suum mouet. Nam sicut Constantinus, vtpotè princeps humanissimus, verè beneuolentiæ erga illum ostendit indicia, maiorum cognationis, regij sanguinis antiquitùs ducti consortē fieri voluit, † sororē ei collocauit in matrimonium, liberam denique totius Imperij perfruendi potestatem tanquam cognato & collegæ regni tribuit: sic ille contraria animo statuens, contra meliorem præstantioremque hominem machinas comparauit: aliosq; aliàs excogitauit insidiarum modos, quò patroni sui benefacta malefactis compensaret. Ac primum amicitiam callidè & veteratoriè simulans, dolo & fraude egit omnia: & propterea, quæ temerè admittebat, clàm fore sperauit. Cæterùm eius insidias ex occulto structas Deus famulo suo patefecit. Iste igitur, simulac fuit in primis illis conatibus manifestò prehensus, ad secundas fraudes se contulit: cœpitque interdum beneuolentiam & necessitudinem prætexere, nonnunquam fœderibus & iureiurando fidem facere, tum quasi derepentè decreta antiquare: rursus per legatos supplicare: iterum ex mendacij simulationibus turpi ignominiæ labe notatus, tandem bellum palàm indicere: ac mentis adeò temeritate & insolentia incitatus, de cætero ipsi Deo (quem Constantinum Imperatorem augustè venerari cognouit) se opponere.

Licinij techna contra episcopos, & Conciliorum inhibitiones. A

CAPVT XLIIII.

Vide Nicepho. lib. 7. cap. 44.

Licinij contra episcopos lex, velnti ansa grassandi in pios arrepta.

PRimùm enim contra Dei ministros, eius subiectos imperio, qui nũquam quicquam criminis contra Imperium admisissent, pedetentim tum, & dissimulanter, causas astutè & fallaciter confictas aucupari molitus est. Et cum nullum crimen ipsi suppeteret, nec haberet, quod viris illis omninò posset obijcere: legem promulgauit, quæ quidem præcepit, vt neque episcopi inter se de rebus suis communicarent, neq; cuiquam illorum copia esset aliquam ecclesiam in proximo sitam adeundi: neque conuentus, aut consilia, aut deliberationes de rebus ad ipsorum vtilitatẽ spectantibus instituendi. Atque hæc tanquàm ansa illi fuit ad nos proteruè contumelioseque tractandos. Aut enim legem violando, supplicio obnoxios esse oportebat: aut legis præcepto morem gerendo, Ecclesiæ ritus & instituta euertere. Nam magnæ & graues deliberationes de rebus controuersis susceptæ, non aliter possunt quàm per rectam conciliorum administrationem ratione & via procedere. At reuera Dei hostis Licinius, quoniam Constantini pij Imperatoris institutis contraria moliri decreuerat, eiusmodi exequi conta nos mandauit. Nam vt hic sacerdotes Dei, quò honor illius quem sanctè colebant, illustraretur, ad pacem studuit & mutuam concordiam adducere: sic ille honesta disturbare machinatus, consentientem Ecclesiæ harmoniam disrumpere diuellereque contendit.

Conciliorum vsus.

Licinius Dei hostis, & aduersarius Constantini.

Christianorum exilia, & facultatum publicationes. CAP. XLV.

Vide Nice. li. 7. ca. 44.

Piorũ exilia.

ATque quoniam hic Deo charus, famulos Dei in palatium suum benignè intromisit: ille Deo infestus, contraria animo complexus, omnes pios, ipsius obsequentes imperio, è sua exturbauit regia: & viros quos erga se maxime fideles habuit, & beneuolos, in exilium eiecit. Eos item, qui ob res suas ante præclarè gestas fuissent amplos ab ipso honoris & dignitatis gradus adepti, alijs obsequi, seruiliaque ministeria obire mandauit. Et primùm facultates, quæstus sui gratia omnibus ademit: deinde mortem illis minatus est, si fortè aliquando salutare Christi nomen profiterentur. Porrò animo perturbationibus agitato, & in omnem intemperantiam effuso præditus, infinitis adulterijs & facinoribus insigni turpitudine nobilitatis admissis, eximiã castimoniæ virtutem negauit in hominibus inesse posse, aliorumq; naturam ex sua vitiosa mente spectauit. B

Direptiones facultatum.

Licinij incontinentia.

Mulieres in ecclesiam vnà cum viris introire vetuit.

CAPVT XLVI.

Vide Nicephor. lib. 7. ca. 44.

Licinij lex altera, contra cõuentus ecclesiasticos.

AC propterea legem secundò tulit, iubens, ne viri simul cum mulieribus, precibus in * Ecclesia ad Deum fusis interessent: néue sexus muliebris augustas virtutis scholas adiret, neu deniq; episcopi mulieribus sacra Dei eloquia explicarent: sed mulieres ipsę, alias mulieres, à quibus erudirentur, sibi deligerent. Verùm cũ ista essent omnium irrisione illusa, aliud quiddam ad ecclesiarum euersionem machinatus est: asseuerans, populi conuentus, qui de more agebantur, extra portas in amœna planicie fieri oportere. Nam aerem, qui extra portas est, permultum ei, qui est templorũ in ciuitate sitorum, ad congressus faciendos præstare.

* Vide anno. pag. 125 lat. 2. lin. 9.

Conuentus populi ante portas.

Qui sacrificare renuerant, militia submouendos præcepit: & qui in vinculis detinerentur, alimenta subministrare haudquaquam permisit.

CAPVT XLVII.

Vide Nice. lib. 7. c. 44.

Sacrificare recusantes militia moti.

VErùm vbi ne in hoc quidem instituto habebat, qui ei morem gererent, decætero nudo capite, vt dicitur, milites qui erant in ciuitate, si dæmonibus hostias immolare neutiquam in animum inducerent, iussit de dignitatis gradib. quibus fruebantur, penitùs deijci. Proinde, vti cohortes piorum hominum vbiq; gentium honoribus erant dispoliatæ: sic tyrannus, qui has leges sanciuerat, sua ipsius opera sanctorum virorum precibus omninò orbatus. Quid præterea commemorem, quo pacto in mandatis dederit, ne quisquam eos, qui in carceribus miserè afflictabantur, alimenta benignè impertiendo subleuaret, néue illorũ, qui erant in vinculis fame confecti misereretur? Imò verò neq; quemquam omninò illorum, qui ad proximorum commiserationem à natura trahebantur, vel in bonorum numero haberi debere, vel quicquam boni agere censuit. Atq; hæc inter illius leges planè impudens fuit, & impia in primis, longeque omnes naturæ terminos transilijt: † in qua, pœna erat proposita, vt qui misericordiã alijs præstarent, ex æquo cum illis, qui egerent, eadẽ plecterentur: & qui propenso animo

Cõmiseratio bonorum pœnæ subiecta.

† Vide annot. pag. 125. lat. 2. lin. 24.

A animo benignitatis exequerentur officia, in carcerem & vincula coniecti, idem suppli-cium quod afflicti perpetiebantur, subirent.

De flagitijs & auaricia Licinij. CAP. XLVIII.

Vide Nicephor. lib. 7 ca. 44.

Ejus generis Licinij fuêre decreta. Quid oportet noua illius de nuptijs contrahendis instituta, aut nouas de his qui è vita cesserant, sanctiones enumerare? quibus veteres Romanorum leges præclarè & sapienter promulgatas, barbaris quibusdam & crudelibus in eorum locum introductis, abrogare ausus est? Quid infinita propè oppressionis genera, contra subiectos suos ab ipso excogitata, persequar? Quid terræ dimensiones, ab ipso propter insatiabilem exactionum ingentium cupiditatem inuentas, percenseam? quibus effecit, vt exigua terræ particula, quæ minimo locata erat, cùm metiendo exploratum esset, quanti valeret, pro maiore precio deinceps locaretur. Quid etiam hominum agricolarum, quibus nõ amplius huius lucis vsura suppetebat, sed iampridem erant morte extincti, census oratione complectar, quos vt turpem quæstum inde faceret, instituit? Nam eius auaricia nullum habuit modum, neque inexplebilis animi auiditas omnino satiari potuit. Quapropter cũ omnes thesauros, auri, argenti, opumque immensarum copia impleuisset, affectione tamen Tantalica animo conflictatus, cum gemitu de paupertate conquestus est. Quid porrò exilia citem, quibus eos qui nihil cuiquam intulissent iniuriæ, mulctauit? Quid bonorum publicationes? Quid falsas criminationes, quas contra patricios & illustres viros confinxit, in memoriam reuocem? quorum teneras vxores, quò eas turpis flagitij ignominia deformaret, sceleratis & perditis seruis abutendas tradidit? Quid dicam de mulieribus in matrimonium datis? quid de puellis virginitatis flore decoris, quas iste cùm iam corporis vires senectute languescerent, turpiter violauit? Quid istis rebus attinet longum sermonem instituere: præsertim cùm scelerum postremo ab eo editorum magnitudo, prima vel exigua esse, vel nulla potius, arguat?

Vide infra lib. 4. ca. 3. vbi Constantinus has exactiones remittit.

Licinij flagitia reliqua. Legũ vet. abolitio & nouarum promulgatio. Exactiones. Vectigal ex mortuis collectum. Auaricia Tantalica. Innocentum exilia. Bonorum publicationes. Calumnia. Adulteria. Stupra.

Quòd denique persequi Christianos aggressus sit. CAPVT XLIX.

Vide Nicephor lib. 7. cap. 44.

Ad extremum namque furor eius cœpit in ecclesias insultare grassariq; in episcopos, quos sibi maximè aduersari animaduerteret. Quinetiam quos tum pietati deditos, tum Imperatori magno ac religioso charos existimaret, eos inimicorum loco habere. Quocirca a sanitate & mente penitùs de-B turbatus, animi impetum in nos incitauit: neque memoriam eorum, vel qui ante illum essent Christianos persecuti, vel quorum ipse interfector & vindex, propter scelera quæ obierant, constitutus esset, vel denique quorum spectator extitisset, animo complexus est: idque, cùm præcipuum malorum authorem, quisquis ille tandem fuerit, plaga cœlitus inflicta perculsum, oculis planè cerneret.

In Christianos rabies. Licinius interitu superiorum Tyrannorum non est motus.

Quòd Maximianus fistula & vermibus perdomitus, in fauorem Christianorum scribere cœperit.

CAPVT L.

Huc refer Nicephor. ca. 20. 23. lib. 7. Vide Eusebium lib. 8. cap. vlt.

Ille enim simulatque ecclesias expugnare cœpit, priusquàm animum suum iustorum & piorum hominum cruore inquinauit, vltio diuinitùs illata in eum inuasit: & ex ipsa carne exorsa peruasit ad animũ. Ex improuiso enim in illis corporis partibus quas natura contexit, nascitur apostema: deinde in interioribus corporis recessibus, vlcus purulentum & fistulosum: atque horum intolerabilis morsus intima depascebatur viscera, quæ quidem infinita vermium multitudine redundarunt: vnde fœtor lethalis & pestifer efflatur. quandoquidem vniuersa corporis moles, ex nimia eius, antequàm incidit in morbũ, helluatione & ingluuie, in immensam pinguedinem erat commutata: quæ tunc putredine contabefacta, intollerabile & plenum horroris spectaculum (vt fertur) propius accedentibus exhibuit. Atque demum tot ac tantis malis colluctans, conscientia scelerum, quæ contra Ecclesiam admisisset, perculsus, deinceps Deo suam culpam confiteri, à persecutione contra Christianos inchoata desistere, legibusque & edictis Imperatorijs ecclesias illorum exædificare maturat: consuetas preces, quæ pro ipso antè fieri solent, eos iam etiam obire mandat. Atque iste quidem ob persecutionis flammam, quam contra Christianos accendisset, tales pœnas persoluit. Verùm ille, cuius mentionem superior nostra fecit oratio, spectator istarum rerum factus, earundemq; cognitionem accuratè experientia consequutus, derepentè venit in omnium obliuionem. Neque pœnam priori irrogatam, neque iustitiam Dei meritò de posteriore supplicium sumentem, memoria repetijt.

Maximianus diuinitus plectitur. Maximiani pœnitentia.

Quòd Maximinus Christianos persequutus, arrepta fuga, sese seruili habitu occultauerit. A

CAPVT LI.

Maximini in Christianos crudelitas.

Crudele supplicium.

Vide Niceph. lib. 7. cap. 25. 26. 27. 28. 29. 31. 32. 33. 35. 39. Vide eadê etiã supra lib. 8. c. 26. 27. & locos qui illic ad notatis sũt.

QVi quidem etiam ipse priorem in scelerum certamine superare enixè contendens, nouorum contra nos suppliciorum inuentione sese insolenter extulit. Nam neq; ignis, neq; ferrum, neq; claui impacti, neq; agrestes belluæ, aut maris vortices illi satisfacere potuerunt: sed præter hæc omnia, peregrinum quoddã supplicij genus suopte ingenio excogitare studuit: legemq; tulit, vt sensus illi quibus lumen percipimus, prorsus labefactarentur. Crebræ igitur multitudines non virorum solùm, sed puerorum etiam & mulierum, cũ haberent aciem oculorum dextrorũ & pedum commissuras, ferro & cauterijs adeò penitus debilitatas, vt ipsis nullo pòst vsui esse possent, ad metalla amandabantur excruciandæ. Quarum rerum causa non diu pòst, istũ quoq; iusta Dei vltio occupauit. Nam cũ spe in dæmonibus, quos Deos esse censebat, collocata, & innumerabilibus armatorum copijs confisus, ad prælium committendum progressus esset: tunc Dei ope, qua niti debuerat, destitutus, primùm apparatum regalem parum sibi congruentem cœpit exuere: deinde timidè ignauèq; in multitudinem irrepere, tum fuga salutem quærere. Postremò clanculũ occultatus, in agris & vicis habitu famulari se posse latitare censuit. Cæterũ excelsum obtutũ diuinæ prouidentiæ, quæ rerum curã gerit vniuersarum, minimè subterfugit. Nam posteaquam sperauit vitam suã esse in tuto locatam, ignito Dei telo percussus, pronus decubuit, toto corpore plaga cœlitùs delapsa ita exhausto, vt vniuersa pristinæ formæ effigies omnino deleretur, quippe ossa exiccata, & instar simulachrorũ extenuata, tantũ modo ei superfuerunt.

Maximinus contabescit.

Quòd violentia morbi cæcus effectus, ad extremum pro Christianis scripserit. CAP. LII.

Maximinus cæcus factus demum pœnitens.

Vide Niceph. lib. 7. cap. 36. 37.

QVin etiam cũ Dei plaga vehementius intenderetur, eius exilierunt oculi: & sede propria elapsi, illum cæcum dimiserunt. Quæ igitur primus contra Dei martyres excogitauerat supplicia, eadem ipse iustissima sententia sustinuit. Qui demum, dum adhuc his malis conflictatus spiritum ducebat, Christianorum Deo se confiteri, & suas, quas contra Deum pugnas susceperat, palàm elocutus, palinodias pari ratione cum superiore canere: legibus etiam & edictis euidenter suum errorem de dijs, B quos sibi colendos delegisset, aperire cœpit: solumq; Deum Christianorum verum esse, ipsa experientia se comperisse testatus est. Ista scelera, eorundemq; mercedem, quanquã Licinius non auditione acceperat ab alijs, sed ipse reuera pro certo compererat: tamen velut crassa quadam caligine menti offusa cæcatus, in eisdem quasi volutatus hæsit.

Maximiani, Maximini, Maxentij interitu Licinius non monetur.

EIVSDEM EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE PALAESTINAE, DE VITA SANCTISSIMI Imperatoris Constantini, Liber secundus.

Licinius clanculum persequutionem molitur, episcopis in Amasia, quæ Ponti pars est, trucidatis.

CAPVT I.

Vide Niceph. lib. 7. ca. 44. Vide locos Historiæ Licinianæ adnotatos ad cap. 9. li. 9. Euseb.

Licinij in Christianos persecutio clancularia & fraudulẽta, molitur primùm in episcopos vt his sublatis religionem Christianam facilius opprimeret.

ISte quẽ diximus, Licinius in eundẽ cũ illis gurgitem, qui cũ Deo bellũ gessissent, præceps deiectus est: & quorũ interneciones impietatis causa ipsis illatas oculis aspexisset, eorũ exemplũ ad suã perniciẽ consectatus, persecutionẽ contra Christianos, tanquã quoddã ignis incẽdiũ iampridẽ extinctum, de integro exuscitauit: grauiore flãma ab ipso, quã à superioribus tyrannis, accensa. Atq; velut bellua quędã immanis, aut serpens tortuosus in se cõuolutus, furorẽ & minas quasi cũ Deo bellaturus, anhelans, nõdũ apertè quidẽ (Constantinũ enim admodum extimescebat) contra Dei ecclesias, ipsius imperio subiectas, dimicare ausus est: sed clã apud se maleuolentiæ occultans venenũ, clandestinas insidias separatim contra episcopos comparauit. Nã per veteratorias molitiones magistratuũ, qui prouincijs præfuerunt, spectatissimos quosq; inter ipsos è medio tollendos curauit. Quin cædis modus in eos institutus, peregrinus quidã erat, cuiusmodi non aliquando cognitum fuisse arbitror. Quæ enim fuere ab eo in Amasia Ponti patrata, extra omnem crudelitatis modum longè euagata sunt.

Ecclesiæ

A

Ecclesiæ dirutæ, & episcopi discerpti. CAP. II.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 44.

†Vide an. not pag. 127. lat. 2. lin. 8.

IN quo loco nonnullæ ecclesiæ, quæ fuissent etiam antè euersæ, iam secundò è sublimi ad solum vsque prostratæ: aliæ autem à prouinciarum præfectis occlusæ, ne quisquam eorum qui eas frequentare consueuerant, cò ad côuentus agêdos accederet, néue cultus Deo debitos impertiret. Nam qui ista mandauerat, non existimauit † preces illic pro se fieri: vtpote quem mala conscientia in eam opinionem induxisset: sed pro Constantini salute nos omnia pietatis officia exequi, & Deum assiduè pro eo orationibus placare, pro certo persuasum habuit. Illius autem assentatores, & qui ei egregiè blandiri in animum induxerant, illustrissimos Ecclesiarum præsides (inde enim se impio tyranno rem gratissimam facturos arbitrati sunt) capitis supplicio multarunt. Itaque qui insontes erant, perinde atque hi qui cæde & sanguine manus suas inquinassent, sine causa ad locum supplicij abducti sunt, & graui pœna affecti. Iam verò, quidam nouum mortis genus subierunt, corpore in multas particulas ense minutatim dissecto: ac post istud crudele supplicium, & omni scelere in tragœdijs audito magis horrendû, in profundos maris gurgites piscibus vorandi proiecti sunt. Pij viri post hæc, sicut paulò antè acciderat, aufugêre, famuli Dei in agros rursus & solitudines se abdere cœperunt. † Vbi ista hoc modo succedunt tyranno ex sentêtia, de cęterò contra omnes persecutionem excitare in animum inducit. In qua re certè fuisset voti compos, & nihil ei fuisset impedimento, † quò minus in opere instituto processisset: nisi Deus, suorum seruorum propugnator, vti quod futurum erat præuerteret, famulum suum Constantinum, tanquam lumen illustre in tenebris & nocte obscurissima incensum, in ea loca in quib. versabatur tyrannus, quasi manu duxisset.

Amasiana persecutio cœpta anno Christi 320. in qua 1. templa claudit ac demolitur.
2. Episcopos occidit.
3. In reliquos pios nouũ supplicij genus comminiscitur.

† Videan not. pag. 128. lat. 1. lin. 8.
† Vide an not. pag. lat. eodem lin. 9.

Constantinus Licinio diuinitus obijcitur.

Quid Constantinus animo conceperit, cum Christianis persecutio intentaretur.

CAPVT III.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 45.

QVi cùm ne rumorem quidem de illis rebus, quas diximus, dissipatum amplius ferendum cerneret, modesta animi ratione rem secum reputare, & morum seueritate cum clementia naturaliter sibi insita temperata, ad afflictorum liberationem maturare cœpit: existimans pietatis & sanctimoniæ munus esse, vt per vnius cædem infinita hominum multitudo seruaretur incolumis. Nam cùm animo complexus esset, se magna facilitate vsum, hominisque commiserationem parum promerentis misertum, ei, vtpote à malorum instituto minimè recedenti, nihil omnino profuisse: imò verò eius rabiem côtra subiectos magis auxisse, adeò vt illis qui ab eo erant afflictati, nulla esset reliqua salutis spes: absque cunctatione dextram salutarem, ijs qui essent in tam extremas calamitates prolapsi, porrigere instituit. Idcirco consuetum militaris expeditionis apparatum instituit, vniuersa agmina tam peditum quàm equitum ad illum frequentia confluunt: quæ omnia antecedebant insignia certæ in Deum fiduciæ, quæ crucis effigiem suprà monstratam pulchrè repræsentarunt.

B

Vnius tyranni cæde multis hominibus rectè consulitur.
Constantini de liberandis à tyrannide Christianis cogitatio.
Crux insigne fidei.

Quòd Constantinus adhibitis orationibus componebat se ad bellum: Licinius contrà, incantationibus.

CAPVT IIII.

Vide Nicephor. lib. 7 cap. 45.
Hoc bellũ inter Constantinum & Liciniũ gestum est anno 325. Vide Eutropiũ lib. 10. Item Orosium lib. 7. ca. 28.
† Vide an. not. hocc. plurib. locis pag. 128. lat. 1. lin. 25. 26. 32. 34. 35. 38.

PRecibus, si vnquam aliàs, iam etiam sibi opus esse probè intelligens, Dei solicitare sacerdotes, vt semper cum ipso versari, † semperque præsto esse vellent: hosque tanquam quosdam animæ custodes ducere. Tunc verò qui tyrannidem propugnabat, cùm auditione accepisset, Constantinum contra hostes non aliter quàm per Dei virtutem præsidium ipsi afferentem victoriam conari comparare, & eos quos dixi, semper vnà cum illo versari, ei adesse, & salutaris Christi passionis insigne vniuersum illius exercitum perpetuò antecedere, has res reuera (sic namque erat verisimile) irrisione dignas putauit: simulque & Constantinum habuit ludibrio, & contumeliosis verbis lacerauit. Itaque is primùm augures & vates Aegyptiorum, veneficos etiam & præstigiatores, sacrificos & prophetas eorum quos habebat pro dijs, accersit ad se: deinde dijs illis quos sibi colendos censuit, victimis placatis, sciscitatur, quo modo belli exitus ipsi succederet. Illi enim, hostium victorem sine dubio fore, inque bello superiores laturum, vno ore respôdent. quinetiam longis carminum ambagibus oracula vbique idem asseuerant. Augures prædicant, ei per auium volatus fausta præsignificata esse: sacrifici, viscerum micationem similia portendere demôstrant. Fraudulentis igitur istorum promissis elatus, magna cum confidentia castris egressus est, ad manus conserendas paratus.

Const. orationibus ad Deũ. Licinius verò præstigijs ad bellũ se ad parant.
Licinius præstigijs magicis se ad bellũ parat.

Quid

Quid de idolis & Christo dixerit, cùm in lucis dæmonibus sacrificauit. A

CAPVT V.

Lucus in quo Licinius idola colebat.

Vide Nicephor. lib. 7. ca. 45.

QVi cùm esset prælium initurus, satellites suos, & eos quos inter amicos eximiè charos habebat, in locum quendam qui sacer apud illos putabatur, conuocat. In quo nemus erat irriguum & densum: variæ item statuæ lapideę vario artificio sculptæ, dijs ipsius in eo erectæ: quibus cùm cereos accendisset, & consuetas immolasset hostias, eiusmodi orationem habuisse fertur. Viri amici & socij, Dij isti sunt patrij, quos ex maioribus antiquitùs colendos accepimus, quosque religiosè & sanctè veneramur. Iste, qui nobiscum prælium initurus est, patriis institutis violatis, præ errore quo cæcatus est, peregrinum quendam Deum (vnde, haud equidē scio) colens, impia opinione mentem imbuit: & turpi istius insigni, exercitum suum magnopere dedecorat. Quo fretus procedit in aciem, & non contra nos solum, sed multo potius contra ipsos deos, quorum cultum vt proditor deseruit, arma ferre aggreditur. Hoc igitur in tempore liquidò constabit, & quis nostrûm opinionis errore vagetur, & vtrū dijs qui à nobis, an qui ab altera parte coluntur, priores deferendæ sint. Aut enim nos victores erimus, & sic iure optimo nostri dij seruatores & opitulatores veri existimari debent: aut si hîc Constantini Deus (quisquis ille fuerit, vel vnde sit profectus, nescio) nostros, cū plurimi sint, idq; numero & multitudine superiores, deuincat, nemo de reliquo vocet in controuersiam, quem tandem Deum venerari oporteat: sed vincēti se addicat, & illi pręmia offerat victorię debita. Quod si peregrinus ille Deus, qui est iam à nobis ludibrio habitus, superior in prælio videatur, illum nos decet agnoscere, illum colere, & ita longum vale dicere his quibus cereos frustra accendimus. Verùm si nostri potiantur victoria (quod non dubium est) post victoriam hoc loco partam, ad bellum contra impios faciendum maturemus oportet. Ista apud suos coràm, oratione disseruit. Nobis verò hanc historiam † scribere instituentibus, eius verba retulerunt hi, qui eadem auribus accepissent. Tyrannus tali oratione habita, iussit vt milites prælium quamprimùm aggrederentur.

Licinij ad suos oratio.

Impium Licinij propositū.

† Vide annot. pag. 118. lat. 2. lin. 14.

Spectra in ciuitatibus quæ Licinio subijciebantur visa, quasi Constantini exercitu eas insectante. B

CAPVT VI.

Prodigia ante commissam pugnam.

Vide lib. 7. ca. 45. Nicephor.

DVm ista gerebantur, visum quoddam suprà quàm dici potest admirabile, circa ciuitates eius ditioni subiectas, apparuisse ferunt. Nam se videre videbantur varias turmas militum armatorum, qui sub Constantino duce dimicassent, in ipsa meridie per vrbes, tanquam victoria potitas transijsse. Atque ista cernebantur, nemine vspiam reuera apparente: sed visione diuiniore quadam & excelsiore virtute, quod futurum erat, portendente. Cùm exercitus essent iam prælium innituri, qui amicitiæ fœdera ruperat, primùm dimicare exorsus est. Ibi Constantinus Dei omnium seruatoris auxilio implorato, signoque isto suis militibus dato, in prima dimicatione hostes expugnauit. Deinde non longo tempore pòst, secunda etiam pugna tulit superiores: atque adeò iam salutari Seruatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa consecutus est.

Constantini victoria.

Vbicunque in prælijs crucis signum adfuit, ibi ilico consequutam esse victoriam.

CAP. VII.

Crucis signo parta vbique victoria.

Vide Nicephor lib. 7. cap. 36.

NAm in qua parte istud crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Qua re intellecta, Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum, tanquā quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mandauit. Cuius adūmētis extemplò parta est victoria: quippe dimicantium vires diuina quadam potentia fuêre admodum confirmatæ.

Crucis vexilli cura 50 viris commissa.

Quinquaginta ad portandum crucem delecti.

CAPVT VIII.

Vide Nicephor lib. 7. cap. 37.

QVapropter suis iussit satellitibus, qui & corporis robore erant, & virtute animi, & pietatis institutis in primis eximij, vt in solam vexilli illius gubernationem omni cura ac studio incumberent. Erant viri non pauciores quinquaginta numero, quibus nihil aliud impositum erat negotij, quàm vt vallarēt vndique vexillum, præsidijs munirent, singuliq; ordine illud ipsum humeris gestarent. Atque ista quidem Imperator ipse longo pòst temporis interuallo interiecto, cùm animo vacuo erat, nobis, qui hanc historiam scribimus, exposuit: addens etiam rem dignam esse, quæ literis ad posteriorum memoriam commendaretur.

Quòd

A *Quòd de cruciferis quidam, cùm fugisset, interfectus est: qui fideliter permanserat, seruabatur illæsus.* CAPVT IX.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 37.

NAm cùm in media, inquit, belli dimicatione ingens fortè fremitus & turbatio repentina exercitum occuparet, ille qui vexillum hoc portabat humeris, inter præliandum primùm præ formidine exhorrescere cœpit: deinde alteri illud tradere, vt belli impetum effugeret. Postquam alter accepit, isteq; fuit ex acie egressus, & extra vexilli præsidium locatus, telo coniecto in ventre confossus est, morteque sopitus concidit. Atque vt iste timiditatis & diffidentiæ pœnas luens, ibi mortuus iacuit: sic ille qui salutare trophæum, sublime & erectum portabat, omnino eius subsidio euasit incolumis: adeò vt sæpè, cùm tela frequentia ab hostibus in eum iacerentur, qui ipsum ferebat, saluus extiterat, & vexilli hastile tela missa exceperit. Atque istud omnem planè superat admirationem, tum quòd tela ab hostibus iacta sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eodem fixa hærescerent: tum quòd ille qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret: imò verò, vt qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodiue aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris: qui præter alias res, hanc etiam nobis coràm memorauit. Qui vbi diuina potentia has duas primas victorias fuisset adeptus, decætero, exercitu ordine instructo, vlterius processit.

Miracula de crucifero, quæ Eusebio retulit ipse Constantinus.

Conflictationes variæ, & Constantini victoria. CAP. X.

Vide Nicephor. lib. 7. cap. 45.

QVi autem contrariarum partiũ erant, quiq; primùm dimicare cœperant, cùm illius impetum abiectis armis, manu sustinere non possent, ad pedes Imperatoris ceciderunt. Iste, vtpote ex hominibus conseruandis voluptatem capiens, omnes excepit incolumes. At alij qui in armis se tenuerunt, prælio instare, quos primũ Imperator benignè & humanitùs ad amicitiam iungendam inuitauit. Sed vbi minimè obsequentes intelligebat, in eos dimisit exercitum. Illi statim terga dantes, in fugam vertuntur. Ex quibus deinde alij capti, iure belli interfecti sunt: nonnulli, alius in alium ruentes, suorum gladijs decubuerunt.

Constantini humanitas erga supplices, et seueritas in reluctantes.
Constantini victoria.

Licinij fuga & incantationes. CAPVT XI.

Vide Nicephor lib. 7. cap. 45.

POst hæc, qui hisce rebus principium dederat, cũ videret se famulorũ auxilijs orbatum, & exercitum, quem collegerat, profligatum, ac sociorum copias deletas, & spem in illis quos ipse deos putabat, nihil posse, ipsa iam experientia manifestò conuictam, tum se turpissimæ B fugæ mandauit: sicq; euasit incolumis, atque adeò extra vitæ periculum propterea fuit, quòd pius Imperator suis mandasset, ne omnino eum persequerentur, vt fugiendo saluti prospiceret. spes enim in eius insidebat animo, illum, cũ persentisceret in quas incidisset calamitates, non modo ab insana temeritate desiturum, verùm etiam suam mentem ad meliora cogitanda conuersurum. Et quanquam iste singulari humanitatis studio ista instituebat, inducebatq; in animum iniuriam toleranter ferre, & indigno impertire veniam: ille tamen neutiquam ab improbitate se abstinuit: sed mala malis accumulans, sceleratiora facinora aggreditur: ac de integro fallacibus & dolosis præstigiatorum institutis insistens, animo confidere cœpit. Licebat profectò eandem sententiam de eo, atque de veteri tyranno pronunciare, quòd Deus eius cor planè indurauerat.

Deuicti Licinij fuga.
Constantini humanitas in deuictum hostem.

Quomodo Constantinus orans in tabernaculo, victor exstiterit. CAPVT XII.

Vide infra hoc lib. ca. 14. & lib. 4. cap. 56.

QVi cùm animum eiusmodi obstrinxisset sceleribus, seque in exitij tanquam barathrum detrusisset, Constantinus qui secundò iam bellum necessariò gerendum animaduerteret, Seruatori suos preces fundendi tempus vacuum & solutum dicauit: & crucis tabernaculo extra castra etiam longissimè fixo, ibi sincerę & piæ meditationi se dedens, more veteris illius Dei prophetæ, quem extra castra tabernaculũ fixisse diuina confirmant oracula, Deum orare cœpit. Nonnulli etiam quos ipse ob fidei & pietatis studium satis spectatos habuit, in idem munus cum eo vnà incumbebant: hocq; etiam aliàs exequi ei erat in more positũ, cũ bello cum hoste decertare constitueret. Nam sicut propter securitatẽ tardior in rebus gerendis fuit, sic Dei consilio omnia administrare consultum statuit. Et cùm iam vacuo animo attentè Deo preces adhibebat, semper diuina aliqua visione dignatus fuit: ac post illud tanquã diuino instinctu impulsus, exilijt è tabernaculo, & derepentè exercitũ incitare cœpit: mãdauitq;, vt nulla mora interposita ipsam gladiorũ aciem experirentur. Qui ex improuiso hostes adorti, homines cuiusq; ætatis cõciderunt: † atq; interdum puncto ferè temporis parta victoria, trophæa contra hostes insignia statuerunt.

Exod. 33.
†Vide annot. pag. 129. lat. 2. lin. 3.

Crucis tabernaculum.
Constantini ad Deum precatio ante cõmissam pugnam.

Constanti-

Constantini in deuictos milites misericordia. CAP. XIII. A

Vide Nicephor. lib. 7. cap. 45.

AD hunc modum Imperator etiam iam antea in prælijs committendis & seipsum gerere, & exercitum regere consueuit: quinetiam Deum suæ ipsius animæ præponere, & illius consilijs omnia transigere, diligentemque adhibere cautionem, ne inter dimicandum fieret multorum cædes. vnde non magis suorum, quàm hostium saluti prospexit. Quapropter suos, cùm fuissent in pugna victoriam adepti, hortari solebat, vt captiuorum misererentur: & cū homines essent, naturæ humanæ nequaquam eos caperet obliuio: atque si aliquando militum animos ferociores cerneret, auri munusculo eos refrenare: præcipereque vt qui aliquem ex hostium numero viuum cepisset, aliqua certi auri summa remuneraretur. Atque hanc velut illecebram ad hominum conseruationem, Imperatoris excogitauit prudentia: adeò vt infiniti etiam ex ipsis Barbaris incolumes euaserint, Imperatore ipsorum vitam auro redimente.

Const. erga hostes etiam benignitas.

Iterum de oratione in tabernaculo. CAP. XIIII.

Vide supra cap. 12. hoc libro.

QVemadmodum igitur hæc & infinita his similia, etiam aliàs Imperator facere consueuerat: sic in præsentia, de more suo ante initum prælium, in tabernaculo separato; tempus precibus ad Deum fundendis liberum addixit: ab omni licentia & vitę ratione luxu diffluente sese vocauit, inedia & corporis afflictatione seipsum coercuit, vti Deum sibi cùm precationibus supplicibus placatum, tum benignum adiutorem haberet: eaq; perageret, quæ Deus esset illius animo iniecturus. Porrò autem, vtpote natura vigilans & attentus, permagnam Reip. curam suscepit, nec magis pro suorum, quàm pro hostium salute precatus est.

Ad precationes præparatio, quas prælijs Constantinus præmittebat.

Licinij in amicos dolus, & eidolorum cultus. CAP. XV.

Vide Nicephor. 45.

POstquam autem Licinius, qui paulò antè se fugæ mandauerat, rursus amicitiæ fœdera iungere sibi esse in optatis, simulatione præ se tulit: hic noster præscriptis illi pactionum formulis ad vitam cuiusque accommodatis, vtilibusq;, fœdera cum eo ferire nō dedignatus est. Quib. quidē pactionibus, quanquam tyrannus quem suprà memorauimus, lubens obsecūdare prætexuit, fide iureiurando confirmata: tamen ex occulto, hominum armatorum manum iterum cogere, & de integro bellum pugnamque renouare, Barbaros homines in societatem asciscere: deosq; alios, vtpote à prioribus in fraudem inductus, circumcirca quæsitum cursitare cœpit: & eorum verborum quæ non ita pridem de dijs habuerat, nullam omnino tenuit animo memoriam, neq; Deum Constantini propugnatorē agnoscere voluit, sed plures & recentiores deos cum irrisione omniū conquirere laborauit. B

Licinius simulatum fœdus icit cum Constantino.

Licinius veteribus dijs exauthoratis nouos quærit quib. nitatur contra Deum verum.

Qualiter Licinius milites præmonuerat, vt dimicationem contra Crucem declinarent.

CAPVT XVI.

Vide Nicephor. li. 7. cap. 45.

POstea cùm reuera intelligeret, quanta, quàm diuina, quamque inexplicabilis esset in salutari Christi passionis trophæo vis (qua quidē roboratus Constantini exercitus, in bello superior esse consueuerat) milites circum se hortatus est, ne huic exaduersò irent, cauerentque ne fortuitu aut per imprudentiam in illud oculos conijcerent. Nam & virtute valere plurimum, & sibi aduersarium infestumque esse affirmauit: & propterea debere declinare eam, quæ contra idem instituitur, dimicationem. Iis rebus sic constitutis, cum eo qui propter clementiam ipsum expugnare tardauerat, & mortem eius distulerat, prælio contendere aggreditur. Itaque vt huius milites multitudine deorum, & ingenti copiarum militarium numero confisi, simulachra hominum extinctorum (quos pro dijs colebant) hostibus velut propugnacula obijcere, sicque manu confligere cœperunt: Ita Constantinus lorica pietatis obseptus, salutare crucis & vitale signum, tanquam quoddam terriculamentum aduersariorum, & munimentum ad mala propulsanda firmissimum, hostium multitudini opposuit. Attamen principiò à bello ad tempus abstinuit: & misericordia commotus, neutiquam prior inijt prælium, ne amicitiæ fœdera, quæ pactus erat, violaret.

Licinius suos præmonet, vt sibi a cruce caueant.

Licinius denuò bellum parat.

Et huius milites Liciniani, idolis freti præliantur.

Constantini fiducia in Deū & longanimitas in hoste.

Hector adest, secumque Deos in prælia raptat.

Constantini victoria. CAPVT XVII.

VErùm vbi aduersarios constanter in instituto perstare, iamque gladiorum aciem experiri cernebat, ægrè sanè & grauiter ferens, sublato clamore, omnes hostium copias momento temporis pedem referre coegit: simulque contra inimicos & dæmones reportauit victoriam.

Cōstantini alacritas ad oppetendā pugnam.

Licinij

A *Licinij suorumq́; mors.* CAP. XVIII.

Vide Nicc. lib. 7. c. 45

DEinde impium tyrannum, vnà cum suis, belli iure cōdemnatum, debito addixit supplicio. Qui verò prælij contra Deum suscipiendi authores fuissent, pariter cum tyranno ad locum supplicij abducti sunt: & ibi meritas iustasq́; persoluentes pœnas, miserè interierunt. Qui quidem sicut antè spe in dijs vanis locata insolenter se efferebant, sic paulò post Constantini Deum, qualis & quàm admirabilis esset, * re ipsa intellexerunt: & hunc iam verum & solum Deum se agnoscere, confessi sunt.

Licinij interitus & supplicium.

Confessio Licinij agnoscentis, Deum Constantini esse Deum verū.

* Vide anno. pa. 130. la. 1. lin. 7.

Summa omnium lætitia & panegyris. CAP. XIX.

Vide Nicc. lib. 7. ca. 46.

POrrò impijs hominibus è medio sublatis, & potestate tyrānica deleta, mundus de reliquo velut solis claritate collustratus fuit: vniuersæq́; orbis terræ partes, quæ Romanorum parebant ditioni, in vnum coaluerunt: quinetiam dum gentes, quæ Orientem occupabant, alteri parti adijcerentur, & vno generali principatu, tanquam capite quodam, totum corpus adornaretur, vnius Imperij potestas per omnes peruasit: illustres præterea lucis ex pietate nascentis splendores, ijs, qui antea in tenebris & mortis vmbra consedissent, lætos & serenos dies impertierunt. Neq; erat vlla amplius præteritorum malorum recordatio: quippe omnes vbiq; victorem hymnis celebrabant, huiusq; conseruatorem solum Deum se agnoscere fatebantur. Iste Imperator vniuerso pietatis genere eximius, & victor egregius, (hanc enim appellationem, cognominis loco, victoriæ sibi à Deo contra hostes & inimicos donatę, † maximè propriè conuenientem inuenit) Orientem recuperauit: & vnum coniunctum cohærentemque principatum, more veteri Romanorum sibijpsi subiecit: ac non modò Deum omnib. qui in Imperij sui finibus continebantur, palàm prædicare cœpit: verùm etiā vniuersum mundum gubernaculis singularis potestatis, quæ Romanorum ditionis erat propria, præclarè admodum administrauit. Malorum porrò, quæ anteà cūctos mortales oppresserant, metus sublatus fuit: & qui antè fracto animo & demisso fuerūt, hilari vultu, obtutuq; læto alter alterum aspexerunt. Tum choreis & hymnis primùm Deum, summū omnium regem esse prædicarunt: deinde victorem Constantinum, eiusq; filios modestissimos, Deoq; charos Cæsares, acclamationibus continuis extulerunt. Erat iam veterum malorum & impietatis cuiusq; obliuio: iam suauis præsentium bonorum vsus & oblectatio, iam iucunda expectatio futurorum.

Constantini victoria passim celebrata, ob libertatem pacemq; restitutam.

† Vide an. not. pag. 130. lat. 1. lin. 17.

B

Quomodo pro confessoribus Constantinus leges sanxerit.

CAPVT XX.

IAm apud nos, sicut etiam pridem apud eos, qui alteram orbis partem obtinēt, Imperatoris decreta plena humanitatis diuulgata: iam leges, quæ & clarā [a] sanctimoniæ erga Deum significationem dare, & non obscura bonorum cuiusque generis indicia, cuiusq; oculis subijcere videbantur: neq; solum prouincialibus cuiusq; nationis, ea quæ erant ad vitam accommodata vtiliaque, largitæ sunt, sed etiam Dei ecclesijs, quæ conuenientia putabantur, ritè præscripserunt. Nam primùm omnium, illos qui à præfectis cuiusque prouinciæ, propterea quòd idolis immolare recusauerant, è patriæ finibus pulsi, inque exilium eiecti fuissent, domum reuocarunt: deinde eos, qui curijs eandem ob causam essent adiudicati, ministerijs liberarunt: preceperuntque, vt qui fuissent facultatibus dispoliati, eas denuò reciperent. Quinetiam qui tempore persecutionis animi tolerantia in tormentis pro Deo perferendis nobilitati, aut metallis exercitandi addicti, aut ad insulas incolendas condemnati, aut ad publica Imperij opera obeunda vi compulsi fuissent, per easdem leges istis omnibus miserijs ex insperato fuere liberati. Eos etiam, qui propter constantem pietatis confessionem essent de militaris dignitatis gradu deiecti, benignitas Imperatoris ex ea contumelia rursus euocauit: libera optione data, vel ædes recipiendi, & prioribus honoris ornamentis potiundi cum dignitate: vel vita tranquilla contentis, ætatem ab omnibus ministerijs vacuam degendi. Eosq; item, qui fuissent ad muliebria officia seruiliter obeunda, quò dedecore & ignominia afficerentur, condemnati, pari ratione atq; cæteros liberauit.

Huc refer Nicephor. li. 7. ca. 46. Ad integrum edictorū tractatum cōiunge eos locos, qui notati sūt supra libr. 10. cap. 5. Euseb. histo. Eccle.

a Vide annot. pag. 130. lat. 2. lin. 29

Leges à Constantino post victos tyrannos latæ pro confessoribus ab exilio reuocandis et in integrum restituendis.

Quomodo etiam pro martyribus leges tulerit, & bonis ecclesiasticis.

CAPVT XXI.

Vide Nicc. lib. 7. c. 46.

* Vide an pa. 130. lat. 2. lin. 4.

ATque ista fuere de ijs hominibus, qui hæc incommoda sustinuissent, Imperatoris edicto sancita. De facultatibus autē * piorum, qui in persecutione mortem obijssent, definitè etiam præscripsit Imperatoris lex. Nam sanctorum Dei martyrum

Pro martyribus leges.

T

tyrum fortunas, qui in fidei confessione supremum vitę diem egissent, à cognatis possi- A
deri præcepit. Quod si nullus ipsis superesset sanguinis communione coniunctus, vt ecclesiæ eorum hæreditates adirent. Porrò autem, quæ bona Christianorum antea in ærarium relata, & ex eo, aut venditione, aut gratuitò ad aliorum vsum abalienata fuissent, quæúe in illo ipso adhuc reperta essent, dominis denuò debere reddi munificum Imperatoris edictum in mandatis dedit. Atq; benignę Imperatoris leges passim diuulgatæ, non solum ecclesiæ Dei & populo Christiano tot tantaq; beneficia præstiterunt: verùm etiam infidelibus populis, & cunctis gentibus, alij præterea multitudini propè infinitæ, Imperatoris magnificentia elargita est.

Confiscata dominis restituenda.

Quantopere populorum animos recreauerit. CAP. XXII.

Constantini virtutibus omnes recreati.

VNde omnes, qui in nostris regionibus auditione solùm accepissent ea, quæ iam antè fuerant in altera parte Imperij Rom. gesta, eosque, qui istis affecti fuissent beneficijs, beatos putarent, optarentq; vt ipsi tandem paribus potirentur: cum eadem ipsis etiam ante oculos versarentur, se quoq; iam in beatorum numero duxerũt: & sunt ingenuè confessi, tantum & tam præclarum Imperatorem, tanquam rem quandam nouam & propè inauditam (qualem nulla ætas, quàm sol viderit, aliquando cognouit) mortali hominum generi apparuisse. Atq; isti hoc animo fuerunt.

Vide Nicephor. lib. 7. cap. 46.

Quòd Deum bonorum authorem palàm prædicauit, & de legum exemplaribus. CAP. XXIII.

Constantinus Deo fert accepros successus.

POstquam autem omnes gentes Dei patris virtute Imperatori subiectæ fuerunt, bonorum sibi suppeditatorum largitorem omnibus palàm prædicauit: eumq; victoriarum quas esset consecutus authorem, & non seipsum, agnoscere, constãter testificatus est: hocq; ipsum per edicta, quæ literis Latinis Græcisq; mandata erant, & ad omnes gentes missa, manifestò denunciauit.

Vide Nice. li. 7. ca. 46.

Lex Constantini, de pietate erga Deum, & religione Christiana, in qua hæc continentur. CAPVT XXIIII.

Edicta Constãtini ad Christianos & ethnicos ipsius Constantini manu subsignata.

ATque nostram orationem de hac re iustitutam veram esse, si in ipsa edicta forte incideris, facilè cognoscas licet. Duo quidem erant: alterum ecclesijs B
Dei, & populo Christiano: alterum, populis infidelibus singulas ciuitates incolentibus missum. Quod quidem, vtpotè ad præsens argumentum valde commodatum, hoc loco citare consentaneum arbitror: ad eum sanè finem, vti etiã formula historiæ monumentis prodita, maneat reseruetur q; ad posteritatem: quandoquidem & ad veritatis plurimùm, & ad nostræ orationis confirmationem non minus adferre videtur adiumenti. Descripta est enim ex primo exemplari ipsius edicti, authoritate Imperatoris confirmati, & eius dextera subscripti, eaq; tanquam sigillo ad fidem huic nostro sermoni faciendam obsignati; quod quidẽ exemplar apud nos custoditum est.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVSTVS, PROVINCIALIBVS PALAESTINAE S.

Exemplum à vetustis temporibus. CAP. XXV.

Constantinianæ ... exemplũ.

"QVanquam erat olim veterum memoria, apud eos, qui rectè & syncerè de Deo Opt. Max. sentiebant, euidens & perspicua differentia, quæ omnem dubitationem longè ab hominum mentibus dispulit, queque etiam quantum intersit inter eos, qui augustissimam Christi religionem studiosè obseruãt, & eos, qui oppugnãt eandem, atq; adeò despicatui ducunt, accuratè distinguebat: tamen iam & argumentis illustrioribus, & splendidioribus rebus gestis, tum huius dubitationis inscitia, tum quæ sit præpotentis Dei vis, perspicuè patefit. Quandoquidem hos, qui fideliter sanctissimã Christianorum legem & disciplinam colant, nullumq; illius præceptum violare audeant, magna bonorum affluentia, & robur firmissimum ad præclaros conatus cum bona spe suscipiendos accommodatum: illos autem, qui impia mente imbuti sunt, euentus etiam ipsorum institutis consentanei sequuntur. Quod si quisquam, qui neq; Deum bonorum authorem agnoscere, neq; officia honestati congruentia colere in animum induxerit, aliquid boni sit consecutus, euenta rerum ab ipso gerendarum fidem orationi nostrę facilè facient. Ac si quis superiora tempora hucusq; continuata animo percurrat, & priores res gestas acie ingenij contempletur, reperiet, omnes, qui fundamentum rerũ gerendarum in iusticia & bonitate posuerint, conatus suos ad felicem exitum perduxisse, & tanquam ex suaui quadam radice dulcissimum fructum percepisse: at qui iniqua facinora

Euentus ipso inter Christianos & Ethnicos discrimen constat.

cinora

A cinora edere aggressi sint, & nullam piam sanctamq; cogitationem erga humanum genus aliquando susceperint, sed homines exilio multare, illis contumelias facere, bona publicare, cædes, & multa eius generis mala inferre effrenatè moliti sint, & neq; illos aliquando pœnituerit, neque mentem ad meliora conuerterint, supplicia apposite ipsorũ sceleribus respondentia subijsse.

De ijs, qui persequutionem perpessi sunt, ac eorum inflictoribus.

CAP. XXVI.

At que ista neq; temerè, neque sine ratione eueniunt. Qui enim animo rectè ex iusticiæ regula instituto ad res gerendas se conferant, & timorẽ Dei Opt. Max. assiduè animo complectantur, & firmam erga illum fidem retineant, & terrores periculaque, quæ in præsenti vita obijciuntur, spe illa de rebus futuris ostentata, posteriora ducant: hi licet ad tempus rebus aduersis & incommodis conflictentur: tamen quia pro certo persuasum habeãt, honores sibi multo maiores in posterum reseruatos, casus qui incidunt fortuitu, neutiquam ægrè & grauiter ferunt: sed quo asperioribus diuexantur molestijs, hoc illustriora gloriæ insignia assequuntur. Qui verò malitiæ nota cum dedecore reiecta, Deum Opt. Max. non agnouerint: & eos, qui illum sunt fideliter consectati, contumeliæ & supplicio intolerabili obijcere non dubitarint, neque illorum gratia quibus ob talem causam pœnas irrogassent, se quidem miseros, illos autẽ felices & beatos (vtpote, qui etiam dum tam dira tormenta subibant, pietatem erga Deum firmè retinerent) iudicarint: istorum certè copiæ complures conciderunt, multæ in fugam conuersæ sunt, omnis denique bellica expeditio ab his suscepta ad extremã cladem prolapsa.

Pij non nisi cũ fœnore affligũtur ab impijs.

Persecutores in quas clades inciderint.

Quòd persequutio, malorum causa extiterit ijs, qui bellorum authores fuerunt.

CAPVT XXVII.

Ex huiusmodi sceleribus bella pestifera exorta, ex huiusmodi vastitates perniciosę: inde etiam diminutiones rerũ ad vitę vsus necessariarũ, inde malorum eiusmodi nequitiã insequentium multitudo: inde duces tantæ impietatis editi, qui quidem vel extremis ærumnis exantlantis, extremam miseri-
B am perpessi sunt: vel vitam turpissimã degẽtes, eam postea cũ supplicia suis nequitijs aptè & æqualiter conuenientia sustinerent, morte grauiorem esse facilè agnouerunt. Nam quo vehementius quisq; eorum, temeritate quadam inductus, ad diuinã Christianorum legem & disciplinam expugnandam (sic enim putabat) vehementius acriusq; incubuit, hoc certè plus hausit calamitatis: vsq; eò, vti singulis ipsorum non modò huius vitæ acerbitates, sed etiam grauissimus ille metus suppliciorum, quæ se expectarent apud inferos, subituros, maximam planè afferret molestiam.

Christianorũ persecutionẽ secuta sunt Bella. Vastitas. Annonæ caritates.

Persecutores in quas calamitates inciderint.

Deus bonorum administratorem Constantinum delegit.

CAP. XXVIII.

Proinde cùm tanta & tam grauis impietas per humanas res permanaret, & Respub. velut à morbo quodam pestifero in periculum funditùs intereundi venisset, & ob eam causam magna, eaq; salutari curatione egeret, quodnam quæso remedium diuinũ numen (illud quidem omninò numen putandum, quod solum & reipsa est, & vniuerso temporis spacio satis virium ad opem ferendam in se continet) quod, inquam, remedium, aut quam rationem ad orbem terrarum ex his malis eripiendum excogitauit? Dicam equidem: quippe beneficia à Deo Opt. Max. in nos collata ingenuè agnoscere, eaque egregiè prædicare, reuera gloriosum est. Deus quidẽ certè, cum meum ministerium accuratè quale esset explorasset, idemq; ad ipsius voluntatẽ explendam idoneum censeret, eodem vtens, & à mari Britannico, illisq; partibus vbi sol rato cursu confecto necessariò occidit, initium faciens, eximia quadam potentia & virtute omnia mala, quæ homines premebãt, profligauit, & * è medio prorsus sustulit: adeò vt mea opera ac diligentia tum humanum genus ad cultũ augustissimę legis & disciplinæ reuocatũ esset, tũ fides sanctissima permagnas ipso Deo duce faceret ꝑgressiones.

Constantinus instrumentũ Dei ad vindicandã Remp. à tyrannide.

Dei beneficia et agnoscẽda, & prædicanda.

* Vide an. no. pa. 130. la. 1. lin. 18.

Piæ in Deum Constantini voces, & confessorum laus.

CAPVT XXIX.

IDcirco cum exploratum habeam, cum hoc ministerium omnium facilè præstantissimum, mihi tãquam quoddam suæ singularis erga me beneuolentiæ indicium commisisse: non meipsum dissolutum in eo sedulò exequendo, quò illi gratiam referam, præstabo: & propterea ad regiones in Oriente sitas (quæ quidem orbis

Constantini voces optimo principe dignæ.

pars, quo asperioribus calamitatibus implicata tenetur, eo maius firmiusq; auxilium à nobis implorat) iter iā suscipere animus est: quippe vniuersā omninò vitā, & id totum quo spiritum duco, atq; adeò omnes animi vires, quæ in intimo pectore insident, Deo Opt. Max, à me deberi, pro certò persuasus sum. Et quanquam profectò non sum inscius, eos qui spem in rebus cœlestibus verè & ex animo ponant, hominum beneuolentia neutiquam indigere: & qui eam in Dei domicilio constanter & firmè collocarint, quiq; quo magis se à rerum caducarum fragilitate sceleribusque omnibus seiunxerint, hoc plus dignitatis adepturi sint: tamen graues necessitates ad tempus eorum ceruicibus impositas, & supplicia parum hominum naturæ consentanea, ab eis, qui nec culpæ alicuius affines, nec criminis cuiusquam rei sunt, quàm longissimè depellere, nostrarum partium in primis esse statuo. An non absurdum est maximè, vt cum eorum animi tolerantia, & constans robur, per illos, qui sint eos diuini cultus & religionis causa acerrimè persecuti, satis exploratè cognitum sit, eorum gloria à me, qui Dei obsequio me totum dicauerim, non ad clarissimum augustissimumque splendorem extollatur? A

Pollicetur se in Orientem profecturum ad solatiū & subsidiū piorū.

Lex pro exulum liberatione, publicorum munerum vacatione, & bonorum hastæ subiectorum restitutione.

CAPVT XXX.

Lex pro exulibus reuocandis bonisq; et honoribus ablatis restituendis.

OMnes igitur, siue qui crudelibus iudicum sententijs subiecti, quibuscunque temporibus illud ipsis contigerit, patriam cum exilio ideò cōmutare coacti fuerint, quod ad honorem erga Deum & fidem, cui totis animæ viribus se consecrauerant, non neglexerunt: siue qui inter Curiæ ministros numerati sunt, cum in eorum numerum nō iure fuissent antea relati, omnes, inquam, isti tum patrijs sedibus, tum ocio consueto restituti, Deo omnium liberatori gratias agant: siue præterea, qui rebus suis fuerint priuati, & fortunarum omnium amissione oppressi, hucusque vitam abiectissimam degerint: isti quoq; domicilijs pristinis, familijs, & facultatibus redditi, Dei opt. max. beneficentia læti fruantur.

Item lex pro reducendis ijs, qui ad insulas relegati erant.

CAP. XXXI. B

In insulas relegati, restituendi.

QVinetiam eos, qui in insulis inuiti detinentur, istius prouisionis & solicitudinis nostræ beneficio potiri mandamus: vt scilicet cum hactenus angustis montium recessibus, & maris fluctibus circumiectis, vndiq; conclusi fuerint, iam acerba illa solitudine, & à natura hominum penitùs alienata liberati, desiderio rerum ab ipsis optatarum satiato, se ad amicissimos recipiant: cūq; longo temporis spacio in squalore & sordibus odiosis vixerint, reditum, velut prædam repentinam minimeq; expectatam nacti, curis prætereà molestijsq; in posterum erepti, vitam metus expertem sub nostro traducant imperio: qui quidem nos Dei famulos esse & gloriamur, & pro certo persuasi sumus: quiq; ei, quod à ratione alienissimum est (præsertim cum nostrum sit aliena peccata corrigere) ne aures quidem patefacere debemus, † nedum fidem adhibere.

Imperatori à ratione aliena ne audienda quidem, nedū credenda.

† Videat. not. pag. 151. lat. 2. lin. 30.

Item alia lex, pro ijs, qui ad metalla cum sui ignominia & ad publica opera damnati erant.

CAP. XXXII.

QVicunque porrò aut ad metalla effodienda condemnati sint, aut ad publicorum operum ministeria obeunda addicti, hi continuis laboribus cum grato ocio commutatis, facilius & lenius vitæ genus libera cum potestate agant: immoderatis laborum asperitatibus in placidam animi remissionem conuersis. Atque si qui libertate, quæ est omnium communis, exciderint, & ignominia affecti fuerint, isti cum solida lætitia priorem dignitatis gradum, tanquam diuturna peregrinatione ab ipsis abalienatum recuperantes, in suam ipsorum patriam maturè se recipiant.

Ad metalla aut pub. opera damnatorum liberatio.

Pro confessoribus ad rei militaris pristina munia restituendis: vel eorum donanda, si vellent, immunitate.

CAP. XXXIII.

Milites vel ad militaria munia reuocandos vel rude donandos.

ILlis item, qui iam olim honoribus militaribus donati, ab eisdem iniusta & iniqua de causa sunt deiecti (nempè quòd confessionem in Deo verè agnoscendo, illis dignitatis ornamentis longè prætulerunt) libera detur optio, vel rei militari se dedendi, quo in pristino vitæ modo permaneant: vel cum honorata libertate, liberè & pro arbitratu vitam degēdi. Rectum est enim, & ratio.

A & rationi consentaneum, vt qui in periculis ipsis illatis tam egregiam animi magnitudinem & tolerantiam declarauerint, integram habeant potestatem tum otio, tum dignitate, liberè pro animi sui sententia perfruendi.

Premium debitum virtuti.

De ingenuis in libertatem vindicandis, qui ad muliebria opera, vel etiam seruitutem addicti erant. CAP. XXXIIII.

Ingenui in libertatem vindicandi.

Porrò autem, qui nobilitatis suæ amplitudine vi dispoliati, talem quandā iudicum sententiam subierunt, vt vel in gynæcea, vel in textrinas intrusi, durum & miserum laborem sustinerent, vel vt cellæ penariæ ministri fierent, quò nihil superior illorum ortus ipsis adferret subsidij: hi quoq; honoribus, quibus ante fruebantur, & libertatis beneficio potiti, & ad pristina dignitatis ornamenta restituti, deinceps hilari & læto animo vitā degant. Qui item de libertate sit in seruitutem datus, quique se iniqua* & inhumana ciuis alicuius vecordia ministeria ipsi insueta obire coactum esse secum admodum deploret, & seipsum pro libero seruum ex improuiso factum intelligat: is in libertatem priorem nostro edicto vindicatus, se parentibus similem efficiat, exerceatq; labores libero homine dignos: & cogitationem seruilium illorum munerum parum sibi accommodatorum, quæ anteà pepessus fuerit, penitus ex animo deleat.

*Videan. pag. 132. lin. 8.

Qui succederent in bonis eorum, qui aut martyres aut confessores fuerant, aut aliò migrare coacti.

CAP. XXXV.

Martyrum ac confessorū bona cognatis eorum restituenda.

Porrò illud nobis videndum est, vt facultates, quibus singuli varijs de criminib. falso illis obiectis orbati fuerint, restituantur: nempè si qui splendidissimum diuinissimumque martyrij certamen inuicto & constanti animo sustinuerint, & propterea rerum suarum amissionem tolerarint, & confessores constituti, spem perpetuam in cœlo sibi comparatint: qui item non modò solum vertere coacti, sed fortunis etiam priuati fuerint, quòd neutiquam fidē prodendo persecutoribus cesserunt: istorum quotquot vita defuncti sunt, †hæreditates cognatis impertiri mandamus. Omninò autem, quibus hæreditates illę debeantur, est cognitu perfacile, cùm leges eos, qui genere propius accedunt, præcipiant hæredes fore: & quòd ratione etiam oportet eos B succedere, qui sint domestica consuetudine coniunctiores, constat: præsertim cum illi ipsi martyres, non criminis vllius conuicti, sed sua inducti voluntate, mortem oppetiuerint.

Hæredes martyrum.

†Videan. not. pag. 232. lat. 1. lin. 18.

Quibus de sanguine nemo superfuerat, ijs ecclesia instituta est hæres: si quid tamen hi viui cuiquam dedissent, ratum id firmumq́ permaneret.

CAPVT XXXVI.

Ecclesia quatenus bonorū à martyribus relictorū hæres esse debeat.

Qvod si nemo de cognatis supersit, qui vlli vel martyrum, vel cōfessorum, vel exulum, quos diximus (qui eiusmodi de causa solum verterint) hæres ratione succedat: vt ecclesia semper cuiusque loci hæreditatem adeat, ratū esto. Neque erit omninò molestum, his qui excedunt e vita, vt eam cuius gratia omnes suos labores susceperint, hæredem felices assequantur. Præterea hoc necessariò proponi debet, quòd si qui eorum, quos supra memorauimus, aliquid de fortunis suis, quibus visum fuit, donauerint, his possessio iure stabilis & firma permanere debeat.

Qui horum agros, hortos aut ædes possederant, reddere dominis cogebantur, exceptis fructibus, quos interim percepissent.

CAPVT XXXVII.

Possessiones martyrū restituendæ, fructus percepti non item.

ET ne quis error appareat in edicto, sed vt quid verè voluerit, omnibus ad cognoscendum in procliui sit, sciant omnes: si agrum, si domum, si hortum, si quid eorum, quæ paulò antè posui, teneant, ipsis & honestum & vtile esse, vt non ea confiteantur solum, sed omni abiecta cunctatione restituant. Quapropter licet maximè videantur quidam ex iniusta illorum possessione maximos fructus cepisse, & nos vt isti repetantur, minimè æquum iudicemus.

Quonam modo illis harum rerum venia à Constantino petenda erat.

CAPVT XXXVIII.

Possessionū vsumfructū cur à se peti velit Constantinus.

TAmen illi ipsi planè confiteantur, & quos habuerint fructus, & vnde eos collegerint, huiusque peccati veniam sibi à nobis concedi postulent, vt non modò auaricia ante.

antegressa tali adhibita correctione à nobis remittatur: verùm etiam Deus Opt. Max. istud pœnitentiæ loco excipiens, benignus & clemens, erratis veniam det. At dixerint fortasse, qui huiusmodi facultatum domini (si modò istud nomē in illis valere vel debet, vel potest) facti sunt, excusatione pro se allata, quòd fieri non poterat, vt se ab illis rebus abstinerent, cum tam varium & multiplex miseriarum cuiusque generis spectaculum palàm esset propositum: quo quidem tempore extiterunt crebræ perditęq; proscriptiones eorum, qui nihil commeruissent, exq; temerè inconsideratęq; factæ: crudeles etiam & insatiabiles persecutiones, iniustæ deniq; facultatum venditiones. Quòd si huiusmodi verbis quidam se defendere contendunt, & admonitiones continuas expectant, ne existiment se illud impunè laturos: præsertim cùm ista à nobis tam sedulò administrentur, quò Deo Opt. Max. debitum præstemus obsequium. Quæcunq; enim antehac grauis & damnosa necessitas accipere coegerit, ea in præsentiarum retinere non nihil habet periculi. Ac necessum est, insatiabiles cupiditates omnibus modis, id est, rationibus & exemplis, imminuere. A

Ærarium, agros, hortos ac domos, ecclesijs suis resignare debere.

CAPVT XXXIX.

Bona ecclesijs erepta restituenda.

NEque enim, si quid ærarium earum rerum quas ante posuimus, possideat, firmè retinere illi liberum erit: imò verò contra sacrosanctas ecclesias nihil omninò dicere audeat: & quas res ad tempus per iniuriam possederit, eas ecclesijs iure restituat. Omnia igitur, quæ rectè verèq; ad ecclesias pertinere videantur, siue domus, siue agri, siue hortus, vel si quæ sunt alia eiusdem generis, quæ in alicuius possessionem venerint, quò ius nullius, qui ad rempub. id est, ad ecclesiam spectat, violetur, sed omnia syncera & simplicia maneant, restitui mandamus.

De sacellis & cœmiterijs ecclesijs restituendis. CAP. XL.

Restituenda ecclesijs loca in quibus martyres sepulti.

QVin etiam loca illa, quæ martyrum corporibus honorata sunt, & monumenta gloriosæ illorum è vita discessionis, quis dubitet quin ad ecclesiás spectent? imò verò etiam, quis non potius istud præciperet? quippe cum neq; munus præstantius sit, neque labor Deo gratior, vel quod plus habeat vtilitatis, quàm diuino spiritu adhortante, in his rebus diligentem operam & studium collocare. Quæ etiam iniquis de causis ab improbissimis hominibus ablata fuerint, ea vt æquitas postulat restitui, sanctisq; denuò ecclesijs integra reddi iubemus. Cæterùm quoniam perfectæ & singularis prouidentiæ est, ne istos quidem silentio præterire, qui aut iusta emptione aliquid ab ærario acquisiuerint, aut gratis concessum retinuerint, & ad huiusmodi res occupandas cupiditate quadam inexplebili temerè ruerint: sciant, quicunque fuerint de genere illo, sibi (quanquam harum rerum causa, quas coemere ausi sunt, nostram erga ipsos beneuolentiam maximè abalienare laborârunt) à nobis, quantum ratio commodè ferre poterit, benignè prospectum iri. B

Eximia ad colendum Deum exhortatio. CAP. XLI.

Epistolæ conclusio per exhortationē ad cultum diuini numinis ad Palæstinæ præsides.

HAec igitur hactenus sermone nostro prouecta sint. Verùm quoniam virtus Dei omnipotentis euidentissimis argumentis manifestissimisq; sese ostendit, cùm ad optima cohortando, tum benignè mea causa adeo firma apportando subsidia, vt ijs acerba calamitas, quæ cūctas res humanas antea districtas tenuit, iam ex omni mundo radijs solis collustrato prorsus exempta: vniuersi simul & singuli accurata cura & cogitatione circumspicere debetis, qualis tandem illa potestas fuerit, quæ semen (vt ita dicam) perditissimorum hominum deleuerit, labefactaritque: bonorum autem lætitiam quasi denuò reuocatam, in omnes regiones affatim fuderit, & omnibus concesserit potestatem, tum officia diuinæ legi ac disciplinæ consentanea cùm omni obseruantia præstandi: tum illis, qui se huic consecrauerunt, honesta virtutis munera sedulò excolendi: qui quidem, tanquam ex crassa caligine emergentes, quia eximia sunt sacrarū literarum cognitione imbuti, decætero debitū cultum erga Deum, & honorem pium, eique congruentem declarabunt.

Quomodo Constantinus leges quas tulerat, reipsa confirmauerit.

CAPVT XLII.

Acta Imperatoris consona dictis.

IStud primum Imperatoris edictum ad nos missum, ista præcepit. Statim verò, quę lege fuêre præscripta, reipsa processerunt: & omnia contraria his, quæ paulò antè à crudelibus tyrannis patrata fuissent, gesta sunt: Imperatorisq; beneficijs potiebantur hi, quibus ea tribui lege sancitum fuit.

Quomo-

A *Quomodo magistratus qui Christiani essent, ad honores extulerit: qui verò gentiles erant, sacrificare interdixerit.* CAP. XLIII.

EX his verò rebus Imperator abiens, alias res illustres & magni momenti cœpit aggredi. Ac primùm gentibus per varias prouincias dispersis, præfectos, qui maximam partem salutari Christi fidei se addixissent, misit: qui verò Gentilium consuetudinem ac ritus imitari visi sunt, his ne sacrificia eidolis immolarent, interdixit. Eadē lex ab eo lata fuit de illis dignitatis gradibus, qui præfectorū honóres suo splēdore superabant. Aut enim si Christiani erant, ita se gerere præcepit, vti appellationis ipsorum dignitas postulabat: aut si aliter animo affecti, mandauit, ne eidolis hostias offerrent.

Ethnicis Christiani magistratus præfecti.
Ethnici idolis sacrificare vetiti.

De legibus quæ prohibuerunt sacrificia, sacras autem ædes extruere mandauerunt.

CAPVT XLIIII.

DEinceps duæ leges in eandem sententiam promulgabantur: altera, quæ vetuit detestabilia eidololatriæ scelera, quæ iam olim in quaque ciuitate & regione fieri consueuissent: & ne quisquam vel statuas erigere, vel curiosas & superuacaneas diuinationes moliri, vel denique sacrificare auderet. Altera, quę iussit tēpla exædificare, Deiq; ecclesias tū longitudine tū latitudine ampliores effici: vt in posterū omnes homines (vt cōplectar breui) insano illo & superstitioso multorum deorum colendorum ritu è medio sublato, Deo Opt. Max. reconciliarentur. Talia enim tum animo instituere, tum his qui prouincijs præfuerunt per literas significare, Imperatorem sua ipsius erga Deum sanctimonia incitauit. Lex præterea illud est in se complexa, vt pecunijs largiendis non parceretur, sed à thesauro regio promerentur ad parandas res illis institutis necessarias. Quinetiam ad ecclesiarum præsides passim de eiusmodi rebus literas dare dignatus est, hasque primas ad me misit.

Vide infra hoc lib. ca. 53. & lib. 4. cap. 23.

Leges aliæ Constantini Ecclesiasticæ.
Templa idolorum vetita.
Templa Christianorū approbata.
Liberalitas Constantini in reficiendis ecclesijs.

Constantini epistola ad Eusebium & alios episcopos, vt magistratuum procuratione ædificarentur ecclesiæ. CAPVT XLV.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. Augustus Eusebio S.

B

» QVemadmodum ad hoc vsque tempus, ob impiæ voluntatis institutum, &
» grauem tyrannidem seruos Dei persequentem, pro certo cognoui, & satis
» persuasum habui, omnium ecclesiarum ædificia vel negligentia corruisse,
» vel impēdentis periculi metu, minimè † pro vt debuerant, refecta fuisse, frater charissime: sic nunc cùm libertas omnibus restituta sit, & draco ille, Dei Opt. Max. prouidentia, nostroque ministerio, de communi Reip. administratione depulsus: arbitror equidem & virtutem ac potentiam diuinam omnibus satis constare: &
» eos qui vel timore, vel infidelitate in peccata lapsi sunt, cùm illud quod reuera bonum
» est, satis perspiciant, in veram & rectam viuendi viam redituros. Quibuscunque igitur
» ecclesijs vel ipse præsis, vel alij episcopi, presbyteri & diaconi vbicunq; terrarum, quos
» nosti, præficiantur, vobis omnibus videndum est, vt earum ædificia sedulò accurentur:
» quo vel ea quæ remanent reficiantur, laxioraque fiant: vel vbi necessitas postulauerit,
» de integro exædificētur. Quæ verò res ad ædificationem necessario requiruntur, eas qui-
» dem cùm ipse, tum alij tuo nomine, à præfectis & magistratibus prouinciarum petent.
» hisce enim per literas à me significatū est, vt omni studio & propensione animi ea quæ
» fuerint à tua sanctitate præscripta, subministrent. Deus te, frater charissime, diu florentem seruet. Ista literis prodita, quibusque ecclesiarum præsidibus, in singulis nationib. ætatem degentibus, missa fuēre. Ea quoque sedulò exequi, quæ erant his congruentia, prouinciarum præfectis mandatum: ac quæ legibus erant sancita, illa etiam reuera cum magna celeritate confecta.

† Videan. not. pag. 231. lat. 1. lin. 20.

Constantini ad Eusebium literæ.
Imp. episcopū fratrem vocat.
De fabrica templorum.
De sumptib.

Quòd contra eidolorum cultum scripserit. CAP. XLVI.

PRæterea Imperator cùm sacrosanctam disciplinam quæ ad Dei cultum pertinet, augere studeret, omnibus prouincialibus cuiusque nationis, qui falso idololatriæ errore ante ipsius ætatem implicati fuissent, literas dedit: prudentiq; persuasione cōhortatus est eos, qui ipsius parebant imperio, vt Deum omnium authorem agnoscerent, & ipsum Christum palàm & perspicuè suum Seruatorem esse profiterentur. Atque istas literas Imperatoris ipsius manu scriptas, ad præsentem hanc nostrā historiam necessariò arbitramur adiungēdas, vti audire Imperatorem videamur, idem illud hoc modo quasi omnium hominum auribus inculcantem.

Constantini scriptum aduersus idololatriam.

Constantini ad prouincias contra errorem multiplicis deorum cultus decretum, & de virtute & vitio, præfatio. CAPVT XLVII. A

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVGVSTVS, PROVINcialibus Orientem incolentibus S.

QVæcunque firmissimis summisq; naturæ legibus continentur, ea omnia prouidētiæ & diuinæ solertiæ per ipsorum descriptionē diuinitùs ordinatam, satis illustre specimē omnib. dant. Neq; vlla existet dubitatio, quin accurata synceræ rationis, & rerū simul in cernēdi sensum incurrentium cōprehensio vno veræ & perfectæ virtutis subsidio adiuncto, sit eos (quorum animus, sciētię quasi vestigijs rectà insistens, ad illum finem fertur) tandem ad Dei cognitionem deductura. Quapropter quisq; vir prudens non aliquando animo conturbetur, cùm multos animaduertat contraria vitæ instituta consectari. Virtutis enim decus in occulto latêret, si non vitiositas, vitam peruersam & insolentem illi tanquam ex aduerso respondentem opponeret. Verùm quòd & virtuti corona sit proposita, & iudicio Dei summi omnium moderatoris coerceatur vitiositas, ego quo ad fieri potest, iuxta eam spem quæ ea de re meo in animo insidet, perspicuè vobis omnibus aperire conabor.

Contraria in se se opposita magis elucescunt.

De pij Constantini patre, & Diocletiano, & Maximiano persecutoribus. CAP. XLVIII.

IMperatores, qui ante hoc tempus ad Reipublicæ gubernacula sederunt, propter agrestes credo & inhumanos mores exhæredati sunt. Atq; vt pater meus admirabili cum pietate, in omnibus suis rebus gerendis, Deo patre inuocato, solus clementiæ opera executus est: sic reliqui omnes insano animo & furioso affecti, ad immanitatē potius quā humanitatem suas curas & cogitationes contulerunt: quæ sanè illis regnantibus, vera religione euersa, vehementer creuit. Crudelis enim eorum nequitia vsque eò exardescere cœpit, vt cùm omnes res diuinæ pariter atque humanæ pacatæ & tranquillæ consisterent, intestina persecutionis bella ab illis excitarentur.

Antithesis boni principis Constantij et eius collegarū Tyrannorum.

Vide Eus. lib. 8. cap. 3. 26. 29. Ad sanct. cœtū c. 25.

Quòd Apollinis oracula, qui propter iustos homines responsa reddere non potuerat, persequutionis causa extiterint. CAPVT XLIX. B

APollinem autē id tēporis, ex antro quodam & tenebricoso recessu, non ex sacerdotis ore hoc oraculum edidisse ferunt: Iustos qui in terris versabantur, impedimento ipsi fuisse, quo minus vera loqueretur: & propterea falsa oracula ex tripode edita esse: † indeq; etiam factum esse, vt comam demitteret. Oraculo igitur hoc modo exagitato, hominum malicia de ea re conqueri cœpit. Sed videamus, ista quem ad exitum venerint.

Apollinis oraculum propter Christianos obmutuisse.

† Vide an not. pag. 111. lat. 2. l. n. 21.

Vnde truculentissimus tyrannus ansam sibi arripuerit, ad exquisitissima in Christianos supplicia comminiscenda. CAPVT L.

TE iam Deum altissimum contestor, me verum dicturum. Audiebam, cùm iam puer admodum essem, eum qui illo tempore principem locum inter Romanos Imperatores obtineret, miserum, planè miserum, errore cæcatum, à satellitibus suis curiosè inquirentem rogasse, quinam essent illi in terris iusti? Quendamque ex vatibus suis responsum dedisse, eos esse Christianos. Tyrannum autem responsum illud tanquam mel ore auidè arripientem, gladios, qui erant ad iniuriam vlciscendam excogitati, cōtra sanctos viros omni labe &, reprehensione carentes intentasse. Extemplò igitur mandata crudelibus sicarijs, quorum manus erant cæde & sanguine respersæ, data esse: iudicesque missos, vt celeres animi motus à natura datos, ad acerbiora suppliciorum genera inuenienda intenderent.

Persecutionis contra Christianos causa, Apollinis oraculū, propter ea quod eo hi iusti pronunciati sint.

Quot contra Christianos tormentorum genera excogitata fuerint. CAP. LI.

LIcuerat tum, licuerat inquam cernere, quanta cum animi alacritate, egregij pietatis athletæ, in crudelitate continua, non vulgares, sed nouas in dies singulos afflictationes pertulerint. Quippe modestia, quam nullus hostis aliquando læserit, furorem iracundorū & amentium ciuiū multo effecit truculentiorē. Quę incēdij flāma fuit, quis cruciatus, quod tormentorū genus, quod nō fuerit omniū sanctorū corporib. nulla ætatis ratione habita, irrogatū? Eo tempore terra reuerà lachrymas effudit: mundus res vniuersas suo cōplexu coercēs, tabido cruore inquinatus, fletū edidit: dies etiam ipsa præ lugubri prodigij calamitate obscurata est. Sed quid ista commemorem?

Tormenta & supplicia Christianis intentata.

Quod

A *Quòd Barbari Christianos summa cum humanitate susceperint.* CAPVT LII.

Barbari inde iam gloriantur: qui quidē eos qui per idem tempus à nobis aufugerent, in tutelam receperunt: & licet illos tenuerint vt captiuos, tamen humanissimè tractarunt. Nam non solum in ea securitate collocarant, vt salutem, sed etiam vt religionis suæ instituta & ritus retinere possent. Et iam Romani hanc maculam ad longinquum tempus continuatam sustinent, quam Christiani eis imprimebant eo tempore, quo ex eorum ditione eiecti ad Barbaros confugerunt.

Christianis profugis apud Barbaros tutum asylum.

Cuiusmodi plaga exceperit illos, qui propter vaticinationem, persequutionum authores extiterant. CAPVT LIII.

Sed quid attinet pluribus mœrores illos, & communem totius orbis luctū persequi? Sceleris verò authores, præterquā quòd in Acherontis barathrum ad perpetuum cruciatum detrusi fuerunt, turpem præterea vitæ exitum, quo miserè interierunt, sunt consecuti. Nam bellis intestinis mutuò extincti, nec nominis, nec generis sui vestigium reliquerunt. Quod planè non obtigisset illis, nisi impia illa oraculorum Apollinis diuinatio vim quandam adulterinam & adumbratam, qua in fraudem inducebantur, in se fuisset complexa.

Authores persecutionis tyranni mendacibus vaticiniis Apollinis decepti, funditus perierunt.

Præconium Constantini in Deum, & signi crucis confessio, & pro ecclesijs & populis precatio.

CAPVT LIIII.

Te iam Deum Opt. Max. oro, obtestorq́;, sis Orientis incolis clemēs & propitius: & omnibus prouincialibus diuturna calamitate contritis, per me famulum tuum curationem adhibeas. Atq; ista non sine causa, ò omnium Domine, & sancte Deus, abs te postulo. Tuo enim impulsu res salutares & aggressus sum, & confeci: tuoq; vexillo vbique hostibus opposito, exercitum ab illis triumphantem duxi. Quinetiam si quando Reip. vsus postulat, illa ipsa tuæ virtutis ac potentiæ insignia sequens, contra hostes audacter procedo. Et propterea etiam tibi animum meum amore & timore ritè syncereq; temperatum, totum dedo. Nam nomen tuum ingenuè amplector: virtutem tuam, quam multis argumentis declarasti, quaque meam fidem firmiorem reddidisti, sanctè veneror. Meos igitur humeros huic operi subijcere equidem
B maturo, vt tuam angustissimam sanctissimamq́ue domum, quam nefarij illi & impij graui vastationis scelere labefactarunt, in integrum restituam.

Constantinus Deū inuocat.

Eius beneficia celebrat.

Se suosque subditos Deo commendat.

Christianos optauit esse omnes, coegit neminem. CAPVT LV.

Vide supra hoc lib. ca. 44. & infra lib. 4. ca. 23.

Populum tuum pacem colere, & à seditione liberum vacuumq́ue esse, pro communi totius orbis & cunctorum hominum emolumento exopto. Qui autem errore ducuntur, parem cum fidelibus pacis & tranquillitatis oblectationem, læto animo capiant. Ipsa enim recta communitatis & societatis humanæ moderatio, etiam ad illos in rectam viam deducendos, valebit plurimum. Nemo alteri exhibeat molestiam: quod cuiusque animus vult, hoc quisque transigat. At verò rectè de Deo sentientibus penitùs persuasum esse debet, ipsos solos, quos ipse vocas vt in sacratis tuis legibus acquiescant, sanctè & incorruptè vitā traducturos. Qui verò seipsos inde abstrahunt, cōmenticij erroris delubra pro arbitratu habeant: nos aūt splendidissimū tuæ veritatis domicilium, quod natura nobis largitus es, teneamus. Hoc etiam illis optamus, vt videlicet per communem concordiam, læticiam animo percipiant.

Christianā religionem volentibus commendat, inuitis non obtrudit.

Religionis libertas.

Præconium alterum in Deum, qui per filium suum lapsos in errores illuminauit.

CAPVT LVI.

Qvod verò ad hoc nostræ religionis institutum attinet, non nouum aut inauditum esse credimus: sed te ex eo tempore, quo hæc vniuersarum rerum fabrica firmè coagmentata fuit, idem ipsum cum tuo venerando cultu obseruandum præcepisse. Cæterùm humanum genus hallucinatum est, varijs errorum opinionibus à veritate abductum: at tu per filium tuum, vt peruersitas illa non in dies magis magisq; ingrauesceret, puro lumine porrecto, omnes in tui memoriam reuocasti.

Gratiarum actiones pro beneficijs humano generi collatis.

Præconium item aliud in Deum, ex orbis vniuersi administratione. CAP. LVII.

†Vide annot. pag. 234. lat. 1. lin. 35.

Tva † potentia nos innocentes & fideles reddit: tuæ res gestæ ista confirmant: quippe sol & luna ratum suum & legitimum cursum tenent: neque sidera absque ordine, totius mundi orbem lustrant: temporū vicissitudines certa lege reuoluuntur: solida terræ stabilitas tuo verbo cōtinuatur: vētus præstituto tēpore motū ciet: aquarum lapsus præcipitās immenso quodā & infinito cursu fertur: mare immobilibus terminis circunclu-

Prouidentia Dei ex creaturis rectè colligitur.

circuncluditur: quodcunq; per terram perque Oceanum fusum est, hoc vniuersum ad A mira quædam & singularia hominum cōmoda fabricatum est. Quæ res nisi voluntatis tuæ nutu atq; arbitrio administrarentur, sine cōtrouersia tanta discrepantia, & tam magna potentiæ, quæ in illis cernitur, dissensio, vniuersæ vitæ humanæ esset, rebusque omnibus vastitatem allatura. Nam † ipsæ inter se confligentes, multò grauius cum humano genere confligerent: quod etiam faciunt, licet oculis non cernantur.

†Vide annot. ibidē lin.4.lat.a.

Aliud rursus præconiū in Deum, qui semper bona quæ sunt, homines docet. CAP. LVIII.

Errores & mala impiorū cōmendant fidem & bona piorum.

DEus Opt. Max. & omnium Domine, tibi maxima habeatur gratia. Nā quanto magis humana natura varijs & discrepantib. studijs opinionibusq; duci intelligitur, tanto pluris apud eos qui rectè sentiunt, quiq; curam veræ & perfectæ veritatis gerunt, diuini verbi disciplinę æstimantur. At verò si quis sit qui se sanari non sinat, alteri qui sanari vult, non vitio vertat. Nam medendi facultas, quæ morborum curationibus præest, omnibus in medio proposita est. Tantū cauendum, ne quis istud religionis institutū violet, quod res ipsæ purum & integrum esse cōmonstrant. Fruamur igitur omnes, boni illius cōmunione, quod nobis datum sit, hoc est pacis: nostraq; mens ab omni quod illi aduersetur, sit omnino separata.

Hortatur sub edicti finem, vt nemo alteri negotium exhibeat. CAP. LIX.

Proximo vel infirmo causa, vel nulla saltem molestia exhibenda.

ATtamen quod quisq; sibi persuadeat satis probum & spectatum esse, in hoc alteri ne sit offensioni: imò verò quodcunq; alter vel norit, vel intellexerit, illo quidem proximū, si fieri potest, iuuet: sin fieri non potest, missum faciat. Aliud est enim, certamē pro immortalitate sponte suscipere: aliud, supplicij metu cogi. Hæc dixi, hæcq; pluribus, quā id, quod erat tenuitati meæ propositū, postulabat, propterea persecutus sum, tum quòd verā fidem occultare noluerā: tum maximè omniū, quòd iā nonnullis (vt audio) in ore est, templorū ritus sublatos: hoc est, vt ego dico, tenebrarū erroris in falsis dijs colendis potestatē prorsus abrogatā esse. Quod planè omnibus hominib. penitùs credo persuasissem, nisi quòd violentus peruersi erroris impetus ad Reip. euertendæ periculū præter modum in quorundam animis penitùs inhæserit.

Excusat scripti prolixitatem.

Quomodo ab vrbe Alexandrina quæstiones propter Ariū inceperint. CAP. LX. B

Externis hostib. deficientibus, interni ecclesiam vexant.

TAlem sermonem Imperator, tanquam eximius Dei præco, prouincialibus omnibus per literas suas communicauit, quò subiectos sibi tum à diabolico errore depelleret, tum ad verum Dei cultum sectandum exhortaretur. Ad quem, ijs rebus iam egregiè nobilitatum, rumor de tumultu quodam, non exiguo illo quidem in ecclesijs cōcitato, perlatus est: cuius auditione perculsus, ei cœpit remedium excogitare. Tumultus ille talis fuit: Dum populus Dei gloriabatur, rerumque honestarum actionibus sese efferebat, metusque, qui extrinsecus aliquid molestiarum facessebat, erat ablatus, & ecclesia illustri quadam (vt ita dicam) & tranquilla pace vndique cœpta muniebatur, inuidia nostris bonis insidias struens, callidè irrepsit, inque media episcoporum frequentia primùm tripudiare cœpit: eosque diuinorum decretorum discutiendorum causa, in seditionis coniecit certamen: deinde quasi ab exigua scintilla ingens incendium excitauit. Quod quidem ab ecclesia Alexandrina tanquam à summo capite exorsum, omnem Aegyptum, Libyam & Thebaida deinceps peragrauit. Iam verò per reliquas prouincias & ciuitates eò vsque diffudit sese, vti non modò ecclesiarum præsides verborum contumelijs se mutuò concidere, sed etiam reliquorum hominum multitudinem diuersè distractam (dum hi in istorum, illi in aliorum sententiam inclinarent) cernere licuisset. Eò porrò turpitudinis rerum gestarum spectaculum prolabebatur, vt iam in medijs infidelium theatris sacrosancta diuinæ nostræ doctrinæ instituta, turpissimi ludibrij notam subirent.

De historia Arij vide Ruff. lib.1.cap.1. Nicephor. lib.8.cap.5. Socrat.lib.1.cap.3.4.6. Theodor. lib.1.c.2.4. De vita Constant. lib 1.ca.4. Sozom. li.1.ca.14 19. lib.2.ca.22. & coniunge capita vbique cōsona.

Dissensionum in religione pernicies.

De Ario & Melitianis. CAPVT LXI.

Quæstionibus malè feriatorum ecclesia perturbata.

NOnnulli in ipsa Alexandria de summis religionis Christianæ mysterijs inueniliter & inconsultè digladiari: alij per vniuersam Aegyptum, & superiorem Thebaidem, de controuersia quadam iam pridem inter ipsos concitata decertare cœperūt, adeò vt vbiq; ecclesię in varias partes dirimerētur. Et quoniā vniuersum ecclesiæ corpus his reb. laborabat, tū tota Libya vehementer eisdē afflictata fuit, tum reliquæ exterarū prouinciarū partes pariter in morbi societatem venerunt. Nam qui Alexādriæ dissidebant,

Huc refer Nicephor. cap.5. li.8.

A dissidebant, ad episcopos aliarum prouinciarum, alij ad alios legatos mittebant: illi autem in alterutram partem diuulsi, simili seditionis flamma incendebantur.

Quomodo Constantinus miserit ad Alexandrinos de pace componenda legatum.

CAPVT LXII.

Huc refer Niceph. ca. 12. li. 8.

Constantinus ecclesiæ concordiam sarcire conatur: misso Hosio episcopo, vti declarat Socrates li. 1. ca. 4.

QVibus auditis Imperator animo supra modum dolens, remque illam propriæ calamitatis loco statuens, confestim virum ex numero piorum, quos habuit circa se, quem modesta fidei virtute satis spectatum, & superioribus temporibus pietatis confessione insigniter decoratum intelligebat, mittit, vt pacem inter eos qui Alexandriæ discordabant, conciliaret: literasque ad eam in primis accommodatas, per eundem ad seditionis authores dat: quas quidem, cũ illustre testimonium prouidentiæ & solicitudinis de populo Dei susceptæ complectantur, in hunc, qui de eo instituitur, sermonem inserere consentaneum videtur: quæ se habent ad hunc modum.

Constantini ad Alexandrum episcopum & Arium presbyterum literæ, & pro pace tuenda solicitudo.

CAPVT LXIII.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVGVST.
Alexandro & Ario.

Huc refer Niceph. ca. 13 lib. 8. Vide Sozomenũ li. 1. cap. 15. † Vide an. not. pag. 135. lat. 1. lin. 16.

Quo animo Constantinus Remp. administrandam susceperit.

IPsum, vt par est, meorum institutorum adiutorem & conseruatorem omnium, Deum testem adhibeo, istarum rerum, quas mihi reipsa obeundas suscepi, duplicem causam extitisse. Primùm enim, vt omnium gentium de numinis cultu opinionem ad vnius habitudinis ritusq; formam traducerem: deinde, † quod in animo habebam, corpus totius mundi, tanquam graui aliquo morbo acerbè vexatum, ad sanitatem restituere. Quæ sanè accurata ratione considerans, alterum eorum interiore mentis acie, id est, consilio, efficiendum statuebam: alterum autem copiarum militarium subsidio & viribus, quoad poteram, præclarè gerere conabar: persuasum habens, si omnes veros Dei cultores communi concordiæ vinculo, sicut mihi in optatis erat, deuincire possem, vniuersæ nostræ Reip. ciues se ad pia eorum instituta breui conuersuros.

B *Quòd quæstiones apud Afros agitatas reprimebat.* CAPVT LXIIII.

Vide Niceph. lib. 7. cap. 45

Quo fine hæc missa legatio. Sectis in religione non ponendis remedium.

PRoinde cùm insania quædam intolerabilis, propter temerariam leuitatẽ quorundam, religionem à populo obseruatam in varias sectas discindere molientium, vniuersam Africam occuparet, hunc morbum, cùm ipse leuare cuperem, nullum aliud remedium ei curando satis idoneũ inueniebam, quàm vt quosdam ex vestrùm numero adiutores ad conciliationem hominum inter se dissentientium mitterem: quo inuidia, communis totius orbis inimica (quæ sacris nostris conuentibus aduersatur) penitùs restinguerentur.

Quòd pietas ortum ab Oriente sumpserit. CAP. LXV.

† Vide an. not. pag. 135. lat. 1. lin. 3. 26.

Christi incarnatio.

ET quoniam veri luminis vis, & sacræ religionis disciplina, quæ Dei Opt. Max. beneficio ex quibusdam Orientis quasi sinubus egressa est, vniuersum simul orbem terrarũ suo splendore collustrauit: non sine causa † vos eam religionẽ profitentes, quos tanquam quosdam gentium duces ad salutem fore existimo, non modò propenso animi studio, verùm etiam exquisito oculorum obtutu inuestigare conabar. Nam simulac illustri contra hostes parta victoria verè triumphassem, istud potissimum conquirere instituebam, quod omnium facilè præstantissimum iudicarem.

Quòd de seditione anxius, quæ ad pacem spectabant consuluerit. CAP. LXVI.

Angit Imperatorem dissensio in ecclesia.

SEd ô præclarissimam & verè diuinã prouidentiam: quale & quàm lethale vulnus auribus meis, imò verò ipsi animo inflictum fuit, cũ audiuissem seditionem inter vos concitatam, multo plus habere acerbitatis, quã eas res quas ibidẽ ante gestas fuisse cognouimus: adeò vt iã vestræ ecclesiæ mẽbra, ex quib. sperabam alijs medicinã petendam fore, multo maiore curatione egeant. Ac mihi de principio & causa istarũ rerum accuratè cogitãti, valdè exilis, & neutiquã tanta cõtentione digna visa est. Quapropter ad hanc epistolã scribendã necessitate adductus, non solũ ad vestrũ vtriusq; prudentiã scribo: sed etiã diuinam prouidẽntiã in hac re adiutricẽ fore obtestor, meq; etiã communẽ vestrę mutuę dissensionis arbitrũ, tanquã pacis moderatorẽ nõ sine causa adhibeo. Quãdoquidẽ Deo Opt. Max. mihi opẽ ferente, quãuis maior esset dissentiendi occasio: tamen spero oratione pijs audientium mentib. adhibita, quemq; ad id quod sit vtilius, facilè me posse traducere. Quapropter

Studet ambos esse pacis.

cùm

cùm causa tam exigua sit, illa quidem quæ totius vestræ Reip. commoda impedire videatur, quid est quamobrem non expeditiorem & multo faciliorem dissidij correctionem spondeat? A

Vnde nata sit quæstio inter Alexandrum & Arium, & quòd talia haudquaquam erant disquirenda.

CAPVT LXVII.

Alexandri et Arij contentio.

Inde igitur præsentis controuersiæ fundamentum intelligo iactum esse, quòd tu Alexander à presbyteris de loco quodam in Sacris literis scripto quærebas, imò verò de inani quadam quæstionis particula sciscitabaris, quid quisque illorum sentiret: tuque Arie istud quod neq; initio animo cõplecti, aut cũ fuisses complexus, silentio præterijsse debebas, inconsideratè effutiuisti. Vnde discordia inter vos concitata, tum conuentus, qui in ecclesia fieri solet, impeditus: tum populus sanctissimus variè in vtranque partem distractus, ex totius corporis Ecclesiæ compage diuulsus est. Proinde vterque vestrûm vicissim veniam alteri tribuens, illud approbet, ad quod non sine causa vester conseruus vos cohortatur. At quid istud est? vt de rebus eiusmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum respondeatis. Tales enim quæstiones, quales nulla lex canónue ecclesiasticus necessariò præscribit, sed inanis dissoluti ocij certatio proponit, licet ad ingenij acumen exercendum instituantur: tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temerè efferre, neque vulgi auribus inconsultò concredere. Quotus enim quisque est, qui rerum tam grauium, tantaque obscuritate inuolutarum vim, vel satis accuratè peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod si quisquam sit qui istud se facilè efficere & consequi posse confidat, quota quæso est illa multitudinis pars, quam possit efficere vt idem ipsum intelligat? Aut quis tandem est, qui in curiosa quæstionum eiusmodi peruestigatione, extra prolapsionis periculum possit consistere? Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda est, ne vel cùm nos præ nostri ingenij imbecillitate, quod propositum est, explanare non possimus: vel auditores inter docendum, præ intelligentiæ tarditate ad accuratam sermonis instituti comprehensionem peruenire non queant: ex re alterutra populus aut in blasphemiæ, aut in dissensionis necessitatem incurrat. Quare & interrogatio temeraria, & inconsulta responsio, veniam vtrique vestrûm ab altero impetrare debet. Neque enim de summo in Sacris literis præcepto, vobis ansa ad digladiãdum oblata est: neque nouus vllus de religione diuina introductus error: sed vnã eandemque tenetis de fide sententiam, ita vt facilè possitis ad ipsum communionis consensum venire. Nam non est consentaneum, vt propter vestram imprudentẽ de adeò paruis exiguisque rebus mutuò concertationem, tanta populi multitudo ad dissensionem rapiatur: imò verò non modò non est consentaneum, sed omnino nefas esse existimatur. Verùm vt rem breuiter exemplo quodam animis vestris mecum recognoscatis, dicam. non vos præterit, opinor, philosophos ipsos vnius quidem disciplinæ professione omnes inter se consentire: sæpe tamen in aliqua parte opinionum, quas asseueratione affirmant, discrepare solere: qui licet disciplinæ causa, quam quisque illorum tuetur, dissentiant, tamen ob professionem, qua conspirare videntur, denuò inter ipsos in gratiam redeunt. Quod si ita se res habet, quid est cur non sit multo conuenientius, vt qui famuli præpotentis Dei constituti sumus propter ipsum religionis institutum, quod profitemur consentientibus animis inter nos ipsos concordemus? Cæterùm accuratiore cogitatione consideremus, & mente attentiore hoc, quod iam a me dicetur, circumspiciamus, num rectè se habeat, vt per leuem & inanem verborum contentionem fratres fratribus reluctentur: & eximia concordia, impia simultate per nos, qui de rebus tam exiguis minimeque necessarijs inter nos confligimus, miserè discerpatur? Popularia quidem sunt ista, & puerili inscitiæ magis quàm sacerdotum & prudentium hominum sapientiæ congruentia.

Quæstiones in religione subtiliores nec mouendæ, nec ad easdem respondendum.

Loquacitas coërcenda.

B

Ecclesiarum præsides inter se dissentire, nefas. Philosophorũ dissensiones.

Concordia fratrum logomachijs non rumpenda.

Vide Nicephor. li. 8. cap. 5. 12. Vide Socrat. li. 1. cap. 4. vbi hæc epistola repetitur. Vide Sozom. lib. 1. cap. 15.

Hortatur ad reconciliationem. à facili. ab honesto. à simili.

Hortatio ad concordiam. **CAPVT LXVIII.**

Nostra sponte igitur diabolicas tentationes euitemus. Et quoniam Deus Opt. Max. conseruator omnium, communem suæ gratiæ lucem omnibus porrexit: idcirco mihi eius famulo quæso per vos liceat, vt illius prouidentiæ subsidio adiutus, meum conatum ad eam lucem propagandam susceptum, feliciter ad exitum perducam: atque etiam vt ipsius populum, tum verbis compellando, tum ministerium diligenter erga eum præstando, tum acriter admonendo, ad mutuam[a] cõcordiam traducam. Et cùm, vti dixi, vna sit vobis fides,

a Concordia quatenus inter non eadẽ per omnia sentientes, etiam seruari possit.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 12. 13.

vnaque

A Vnaq; de nostra religione sententia, vnum deniq; legis ac disciplinæ institutum (quod quidem cum suis partibus vniuersum ecclesiæ corpus, consentiente animorum concordia & proposito, deuincit) istud quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit, quoniam nullam rem grauem in nostræ religionis quasi ambitu comprehensam attingit, non est cur distinctionem aliquam animorum, aut discordiam in vobis pariat. Atq; hæc dico, non vt cogam vos in hac leuicula & stulta quæstione, qualiscunq; tandem illa fuerit, penitùs eandem sententiam sequi. Ac tametsi vos inter vos vicissim de re quapiam minimi momenti dissentiretis (siquidem neq; omnes de omnibus rebus idem sentimus, neque vna eademq; in nobis indoles aut mens versatur) tamen fieri poterit, vt eximia concordia syncerè integreq; seruetur: & vna inter omnes animorũ conspiratio custodiatur: verùm de diuina prouidentia vna vobis sit omninò fides, vnus animorum consensus, vna de Deo sententia.

Concordia quatenus inter non eadem per omnia sentientes etiam seruari possit.

Quòd ob ineptas quasdam voculas digladiandum non erat.

CAPVT LXIX.

Vide Nice. lib. 8. cap. 12. 18.

AT quæ leuissimis istis quæstionibus inter vos argutè & subtiliter exquiritis, licet non in eandem sententiam tãquam pedibus eatis: ea tamen intra cogitationis vestræ quasi fines continere debetis, intimo mentis domicilio recondita. Communis autem amicitiæ bonum, vera fides, reuerentia erga Deum, & legis obseruationẽ, stabilis firmaq; apud vos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos necessitudinem colite, vniuersoq; populo suos mutuos complexus reddite: ipsique, vestris ipsorũ animis cõtentionis labe purgatis, iterùm amicè & beneuolè vos alter alterum excipite. Nam sæpenumero post inimicitias depositas, amicitia iterum reconciliata, plus solet habere iucunditatis.

Logomachijs intermissis mutua amicitia studendum.

Quòd pietatis causa summopere dolens, lachrymas profundere compulsus sit: iterq; quod in Orientis partes instituerat, propter hæc in aliud tempus distulerit.

CAP. LXX.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 12. 13.

DAte igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac molestiarum expertes, vt voluptas, quæ tum ex sincera concordiæ luce, tum ex vita quieta capi solet, mihi B integra in posterum conseruetur. Quod quidem si minus contingat, necesse est ingemiscere, lachrymis & mœrore omninò confici: nec fieri potest vt vitæ cursum de reliquo tranquillè & sedatè trãsigam. Nam quandiu Dei populus, eum dico, qui communi mecum erga Deum obsequio fungitur, tam iniqua perniciosaq; contentione ab se mutuò dissidet: quomodo fieri potest, vt ipse animo trãquillo consistã? Atq; vt incredibilem huius doloris morsum intelligatis, sic accipite. Non ita pridem ad Nicomedensium ciuitatem aduentans, extemplo iter versus Orientem maturè facere cõstituebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, vt propè iam vobiscum esse viderer, † literarum istarum nuncius in contrariam cogitationem compulit, ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerari me posse planè existimabam. Deinceps igitur vestra concordia patefacite mihi ad Orientem aditum, quem vos vestris dissidijs vltrò citroq; feruentibus interclusistis & efficite breui, vt cùm vos pariter, tum reliquum vniuersum populum lætitia gestientem cernã: & omnes vnà pro communi omnium concordia & libertate, consentientibus laudis præconijs debitas gratias Deo Opt. Max. agamus.

Aequissima postulatio pij principis, vt partes in gratiam inter se redeant, salua tamen veritate.

† Vide annot. pag. 115. lat. 1. lin. 34.

Quòd post has quoq; literas, quæstiones ac rixæ nihilominus durauerint.

CAP. LXXI.

AD hunc modum igitur Deo charus Imperator, his quæ ad pacem ecclesiæ facere videbantur, per epistolam missam diligenter prospexit. Ille verò bonus & spectatus nuncius, non solum literis fideliter perferendis, sed Imperatoris mittentis voluntati pro virili sua parte inseruiuit. Et quanquam omninò pius vir fuit, sicut suprà diximus: tamen hoc maius quiddam erat, quàm quod per literas administrari posset: quippe magis magisq; dissentientium lis accreuit, & vniuersas Orientis prouincias mali illius impetus inuaserat. Inuidia igitur & perditus dæmon, qui semper ecclesiæ commoda ægrè & iniquo animo fert, ista admisit.

Legatione nõ sublata dissidia.

Osius Cordubensis legatus cum superiori epistola ab Imperatore missus nihil effecit, vt Socrates attestatur lib. 1.

Diaboli insidia rixas inter ecclesiæ præsides et moueri, & vegetas, curari.

FINIS SECVNDI LIBRI.

EIVSDEM EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESAREAE PALAESTINAE, DE VITA SANCTISSIMI Imperatoris Constantini, Liber Tertius.

A

Comparatio Constantini pietatis, & flagitij persequutorum.

CAP. I.

Comparatio Constantini & collegarum Imp. Religionis ergo. Antithesis capita. 1. Deus verus & commentitia numina. 2. Christi honor & contemptus. 3. Fideles & infideles.

QVEMADMODVM probitatis hostis dæmon, grauī in prosperum ecclesiæ statum exardescens inuidia, tempore pacis & lętitię, seditionis procellas & tumultus intestinos contra illum excitauit: sic Imperator Deo charus Constātinus, ea quæ ad suum spectabant officium, minimè neglexit: sed omnia contraria his, quæ antea erant à tyrannica crudelitate admissa, instituit: & quenque ecclesiæ hostem inimicumq́ue facilè deuicit. Atq; vt illi, qui à vero Deo abscesserant, homines ad deos, qui nō sunt, colendos varijs necessitatis vijs coegerunt: ita hic, cum & re & verbo eos non deos coarguisset, ad eum qui solus Deus est, agnoscendum cohortatus est. Quinetiam illi contumeliosis & maledicis verbis Christum Dei deridere non sunt veriti: hic in eximio passionis trophæo mirè gloriatus est, quod licet impij maximis grauissimisq; conuicijs afficere studerent, iste tamen salutis propugnaculum esse illud ipsum agnouit. illi Christi famulos, domicilijs & laribus orbatos, in exilium eijcere: hic eos omnes domū reuocare, & proprijs sedibus restituere. illi eos ignominijs appetere: hic honoratos & in omnium conspectu illustres reddere. illi pijs viris vitam eripientes, iniquè eorum bona publicare: hic illos plurimis muneribus benignè & liberaliter excipiens, ad pristinum statum reducere. illi per scripta decreta palam contra ecclesiarum præsides diuulgata, falsis calumnijs eos obiectare: hic contrà, viros eosdem ad gloriam efferre, apud se ad altum dignitatis gradum tollere, & edictis ac legibus multo chariores efficere. illi sacras ædes precibus destinatas funditus euertere, easq; è sublimi deiectas solo æquare: hic tum eas, quæ supererant altius erigere, tū nouas sumptu ex ipsis regijs thesauris suppeditato magnificè extruendas sancire. illi mandare, vt libri diuinitùs inspirati, in ignem iniecti, penitùs delerentur: hic, † vt ijdem ex ærario regio & ornarentur magnificè, & numero augerentur, decernere. illi iubere, ne episcopi vsquā conuentus cogere aggrederentur: hic eos ex omnibus gentibus ad se conuocare, intromittere in palatium, sinere in intimas eius partes penetrare, & laris sui mensæq; regalis compotes esse. illi,* dæmones monumentis & imaginibus honorare: hic eorum fraudē patefacere, & materiam ex qua erant illorum simulachra conflata, malè & inutiliter collocatam, his qui ea rectius norunt vti, distribuere. illi delubra dęmonibus magnificè ornare iusserunt: hic eadem ipsa suis quibus nitebantur fundamentis deturbare, illaq; maximè, quæ apud superstitiosos erant maximi æstimata. illi Dei seruos fœdis addicere supplicijs: hic, eos qui hæc patrassent, persequi, pœnaque debita Dei ope inflicta, ad meliorem mentem traducere. Sanctorum Dei martyrum memoriam hic etiam colere non destitit. Illi pios viros ex ædibus regijs exigere: hic iisdem ipsis maximè fretus, eos præter cæteros sibi & beneuolentiores & fideliores esse pro certo persuasum habuit. illi pecunia victi, animum Tantalicæ cupiditati in seruitutem dare: hic regali magnificentia omnes thesauros reserans, liberali & magnifica largitione eosdem dispertire. illi infinitas cædes facere, quò facultates interemptorum rapinæ & publicationi paterent: sed toto illo tempore quo regnabat Constantinus, dum populus cuiusque nationis & ciues paternis potius gubernati legibus, quā necessitate adducti, parebant, gladius quisque, quo iudicum sententia supplicium de maleficis sumi solet, ociosus suspensus fuit. In quas quidem res oculis coniectis, dixerit aliquis meritò, nouum quendam & insitatum mundi statum modò apparuisse, insolito quodam lucis splendore, velut post crassam caliginem, mortali hominum generi elucente: fatendumq́;, vniuersum hoc opus ipsius Dei esse, qui Imperatorem tam pium, impiorum multitudini aduersarium opposuerit.

B

† Vide an. not. pag. 136. lat. 2. lin. 28.

Vide ibid. li. 30. 31. 32.

Nouus prope mundi status imperante Constantino.

De

A

De Constantini pietate, palàm crucis insigne profitentis.

CAPVT II.

De authoritate ac virtute crucis, vide supra lib. 1. c. 22. 23. 24. 25. 33. lib. 2. ca. 7. 8. 9. 12. 44. lib. 3. c. 48. lib. 4. cap. 21. De Constãtini laudibus. Sozom. li. 1. ca. 3. 4 li. 5. c. 2 Theodorit. lib. 1. c. 3. 16. lib. 5 cap. 21. Vide Constant. vita lib. 4. cap. 15. 71. Item lib. 1. c. 33.

Constantinus ipse pius, impijs principibus successit.

Vm enim tales essent hi, quorum similes non aliquando visi fuerunt: & talia facinora contra ecclesiam ederent, qualia ex omni seculorũ memoria non sunt audita: Deus non sine causa principem quendam admirabilem in lucem extulit: cuius opera ea quæ nec percepta auribus, nec sub oculorum aspectum subiecta fuerint, effecit. Hic Imperator virtute tam eximius, ex Dei sapientia mortali hominum generi donatus fuit, tanquã res quædam peregrina, quæ homines in admirationem traduceret. Hic enim Christum Dei, libero ore & sermone in omnes diuulgauit: neq; salutarẽ eam appellationem, quã obtinuerat, erubuit: sed ipsa professione gloriatus, se in luce & omnium oculis collocauit: atque interdum vultum salutari illa passionis signauit nota, nonnunquam trophęo illo victorioso plurimùm se extulit.

Crucis nota vultum signãdi rursu.

De imagine Constantini, supra cuius caput crux, sub pedibus verò confossus draco situs erat. CAP. III.

Constantini imago qualis proposita ab ipsomet fuit.

Vin etiam in tabula depicta, quam in sublimi ante palatij vestibula suspenderat, se omnium oculis contemplandum proposuit: salutareq; passionis insigne, supra caput ipsius locatum, in pictura exprimendum: inimicam autem illam & hostilem belluam, quæ ecclesiam Dei, impiorum tyrannide oppugnasset, in altum demersam, draconis specie & figura describendã curauit. Sacra enim oracula in Dei Prophetarum libris eum draconem, & tortuosum serpentẽ nuncupant. Et propterea Imperator, quo occultum humani generis hostem diabolum (quem ipsius salutaris trophæi capiti eius imminentis virtute ad extremum exitum prolapsum significauit) tum sub suis, tum suorum pedibus conculcatum perspicuè indicaret, draconem medio ventre transfixum, & in profundos maris fluctus præcipitatum, subtili & artificiosa pictura sub omnium aspectu ad cõtemplandum subiecit. Atque istæ quidem res in imagine scitè depicta, varijs colorum flosculis significabantur. Vnde permagna de Imperatoris acumine & solertia me cœpit admiratio, quo modo, diuino afflatu pulsus, eadem ipsa figurauit, quæ vocibus prophetarum ita de ista bel-

Diabolus serpens, & draco.

B

Esai. 27.

lua pronunciantur: Deum gladium ingentem & terribilem contra draconem & serpẽtem fugientem illaturum, & draconem in mari interfecturum. Istarum rerum igitur imagines Imperator formauit, voces illas prophetarum adumbratione quadam imitatus.

De quæstionibus propter Arium in Ægypto excitatis.

CAPVT IIII.

Huc refer Nicephori ca. 5. lib. 8. Vitam Cõstan. lib. 2. cap. 60. Socrat. lib. 1. cap. 3.

Thebanorũ et Aegyptiorũ schisma.

Læsa Imperatoris imago.

QVibus ex rebus ad exitum perductis, licet non parum cœperit voluptatis: tamen inuidiæ flamma, quæ ecclesiam Alexandrinam grauiter conturbabat, & pestiferum schisma, quod inter Thebanos & Aegyptios versabatur, ipsius animum non parum cõmouit: quippe in singulis ciuitatibus episcopi cum episcopis dissidere, & populus contra populum tumultus ciere, & impetu quodam repentino instar Symplegadum & mutuis pugnis se ipse concidere cœpit: vsq; eò, vti animis insanis ac desperatis impia scelera aggredi, & Imperatoris imagines contumelia afficere non dubitarent. Verùm Imperatorem non tam ad iram, quàm ad immensam animi ægritudinem, quã furiosorum amentiam supra modum deplorauit, incitãrunt.

De dissensione propter Paschæ celebrationem.

CAPVT V.

Vide Eusebiũ supra. Vide etiã Orosium. Vide etiã Nice. ca. 3. 19. lib. 8. Vide Sozomenũ lib. 1. cap. 15.

De Paschatis tempore dissensio.

Morbus porrò alius longè grauissimus istas res antegressus est, qui longo tempore ecclesiæ multum exhibuisset molestiæ: dissensionem dico de salutari Paschatis festo ortam. Etenim alij, Iudæorum ritum sequendum asseruerũt: alij temporis quidem articulum in eo festo celebrando accuratè obseruandum esse, non tamen imitandam consuetudinem eorum, qui errore cæcati, alieni à gratia Euangelica esse viderentur. In hac igitur controuersia cum prolixo iam temporis spacio populus vbiq; admodum dissensisset, diuinæque leges & instituta confusione quadam essent permista, ita vt temporis in vno eodemq; festo obseruãdo varietas & discrepantia maximam discordiam Paschatis solennitatem celebrantibus excitaret (quippe eodem tempore alij ieiunijs & corporis afflictatione se exercebãt, nonnulli se tradebant ocio & remissioni animorum) quanquam nemo certè erat, qui huic malo remedium inuenire potuerit, præsertim cum contentio dissidentiũ animos

ex æquo exagitaret: Deo tamen, qui omnia potest, istis rebus mederi erat perfacile. Ex A hominib. autem, qui adhuc in terris ætatem degebant, solus restare videbatur Constantinus, qui rectè factis sedulò operam daret: qui quidem, simulatq; rerum istarum commemoratarum fama ad ipsius aures permanauit, intellexitq; literas ad Alexandrinos à se missas nihil habuisse ponderis, nouum cõsilium animo cœpit agitare: inquiens, alio prælio contra occultum illum & clandestinum hostem, Ecclesiç statum perturbantem, de integrò decertandum.

Quomodo Concilium Nicææ cogendum imperauerit.

CAPVT VI.

Concilia, veluti Dei exercitus contra ecclesiæ hostes.

DEinceps igitur Concilium generale, tanquam quendam Dei exercitum instruens, in vnum locum coegit: & episcopos vndiq; per literas honorificè scriptas, vt eò maturarent, acciuit. Neque mandatum duntaxat erat ad hãc rem datum, sed in ea peragenda multum attulit subsidij authoritas Imperatoris, ac nutus: qui nonnullis fecit potestatem, equis publicè ad iter celeriter conficiendum dispositis vtendi: alijs permagnum iumentorum instratorum, quibus veherentur, numerum suppeditauit. Ciuitas autem Bithyniæ, quæ Nicæa, ἀπὸ τῆς νίκης, id est, à victoria nomen traxit, Concilio celebrando admodum idonea, designata fuit. Vbi autem edictum in quaq; prouincia diuulgatum erat, omnes summa cum animorum alacritate, tanquam è carceribus ad cursum emissi, properè aduolârunt. Nam bonorum spes, ipsorum mentibus iniecta, vel potius pacis fruendæ potestas, & noui ac peregrini cuiusdam miraculi spectaculum, quod in tanti Imperatoris vultu ostendebatur, eos allexit plurimùm. Postquam autem omnes in vnum conuenerunt, opus illud diuina prouidentia factitatum, pro certo iam intellectum fuit. Nam nõn solum, qui animorum dissensione erant, sed etiam, qui corporibus, regionibus, locis, gentibus longissimè disiuncti, vnum in locum aggregati sunt. Atq; vna ciuitas eos omnes, tanquam maximam sacerdotum coronam, ex multiplici nitidorum flosculorum varietate contextam, excepit.

Nicæa Bithyniæ vrbs vnde dicta.

Vide Nicephor. lib. 8 ca. 14. Vide Theodorit. lib. 1. cap 7. Sozomenũ c. 16. li. 1 Socrat. lib. 1. ca. 5. 6. 7. Coniunge ca. huc subsequentia, itemq; & alia locis alijs adnexa ad eandem historiam pertinentia.

De vniuersali Concilio, ad quod ex omnibus orbis partibus episcopi confluxerunt.

CAPVT VII.

Nicæni concilij episcoporũ frequentia, ex quibus potißi gentibus conflata.

EX omnibus namq; ecclesijs, quæ frequentes in tota Eurôpa, Africa & Asia extiterunt, Dei ministri, qui facilè primas ferre putabantur, in vnum conuocati. Templum etiam Nicçæ, velut Dei nutu amplificatum, intra parietes suos, Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes & Palçstinos, Aegyptios porrò, Thebanos, Afros, aliosq; ex Mesopotamia profectos recepit. Aderat etiam vna in Concilio Persidis episcopus: nec ab hoc choro Scytha absfuit. Pontus item, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia & Phrygia, viros apud se lectissimos suppeditârunt. Quinetiam Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorum domicilia multo longiore locorum interuallo distabant, eò aduentârunt. Ex ipsis Hispanis vnus nominis & famæ celebritate insignis, cum alijs multis in consessu illo adfuit. Et quanquam vrbis illius, penes quam imperium est, episcopus, ingrauescente ætate præpeditus, abfuit: eius tamen presbyteri, qui aderant, illius locum suppleuerunt. Talem coronam solum ex omni præteritæ ætatis memoria vnus Imperator Cõstantinus, pacis vinculo ad Christi gloriam deuinxit: & quò Seruatori suo gratias ageret, istud eximium victoriæ ab hostibus & inimicis partæ monumentum obtulit, effigie chori Apostolici pulchrè in hoc nostro conuentu expressa.

B *Huc refer Nicephor. c. 14. 15. li. 8.*

Osius Cordubensis episcopus. Romanus episcopus senectute impeditus ipse nõ adfuit, sed Legatos tamen suos misit.

Quomodo secundum id, quod in Actis Apostolorum traditur, variæ gentes ad Concilium profectæ sunt. CAP. VIII.

Apostolorum in Actis concilium, qua potißi. re Nicæno minus.

IAm dicitur in Sacris literis, illorum temporibus viros pios ex omni natione, quæ sub cælo est, in vnum conuenisse. Inter quos erant Parthi, Medi, Elamitç, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenam, & aduenæ Romani, Iudæi, & Proselytæ, Cretes & Arabes. Verùm illis hoc defuit, quòd non omnes, qui eò venerunt, ex Dei ministrorum numero erant illi quidem.

Act. 2. Vide Nice. c 14. lib. 8. Theodoritũ c. 8. li. 1.

De virtute ætateq́; ducentorum quinquaginta episcoporum.

CAPVT IX.

a Vide annot. pag. 38. lat. 1. lin. 4.

Episcoporũ Cõcilij Nicæni multitudo, & varia eorundem dona.

SEd in hoc præsenti choro fuit episcoporum multitudo, ad numerum [a]ducentorum quinquaginta & amplius: presbyterorum autem, diaconorum, acoluthorum, & aliorum, qui istos comitabãtur, turba ne enumerari quidem potest. Atque ex his Dei ministris, alij prudenter & disertè dicendo, alij vitæ grauitate, & constanti

Vide Nice. lib. 8. c. 16.

rerum

A rerum arduarum perpessione, nonnulli quasi media inter istos interiecta viuendi consuetudine eximij, præclara laudis insignia adepti sunt. Erant inter hos etiam non pauci, qui propter longinquum temporis spacium, quo vixerant, multum honorati fuerunt: multi, qui in ipso ætatis flore propter ingeniorum acumen, magnum splendorem sunt consecuti: quidam modò in ministerij quasi cursum ingressi. Quibus quidem omnibus cibaria in singulos dies Imperator largè & liberaliter suppeditari mandauit.

Constantini in episcopos liberalitas.

Concilium in palatio celebratur, quò Constantinus ingressus vnà cum episcopis considebat. CAP. X.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 16.

DIe autem Concilio, quo res in controuersiam vocatæ dirimerentur, præstituta, singuli parati erãt, in ipsa media regalis palatij aula, quę amplitudine cæteris facilè prçstabat, illud celebraturi: ac compluribus sedibus in vtroq; aulæ latere, ordine dispositis, qui erant accersiti, intus præstò fuerunt: & sedem, quę quenq; decebat, capiebat quisque. Atq; cum vniuersus ministorum Dei conuentus decenti ordine collocatus esset, propter Imperatoris aduentum, qui iam erat in expectatione, omnibus fuit silentium. Ac primùm vnus ex principis familia, deinde alter, ac tertius ingreditur. Imperatorem antecedunt alij, non ex armatis & satellitibus, qui ei adesse consueuissent: sed ex amicis solum, qui Christi fidem amplexarentur. Signo verò dato, quod Imperatoris introitũ indicabat, consurrexisse omnes dicuntur. Imperator deinde tanquam quidam cœlestis Dei angelus, purpureo vestitu & nitido, velut claro luminis fulgore splendescens, coruscantibusq; illius radijs illustratus, & conspicuo auri lapidumq; preciosorum nitore pulchrè adornatus, per medium consessum intrat. Atque hæc sunt, quæ ad corporis decus spectant. Quod autem ad animum attinet, cum timore Dei, & vera pietate insigniter decoratum constat: quas quidem res, oculi demissi, vultus pudor, & incessus moderatio satis indicabant. Quinetiam reliqua formæ species, & proceritas, tum pulchritudinis excellentia, tum magnifica totius corporis conformatione, tum inuicti roboris firmitate eximia, facilè omnem omnium suorum præstantiam superauit. Quæ certe cum morum modestia, & mansuetudinis verè regiæ suauitate temperata, singularem mentis indolem, quæ nulla dicendi facultate explicari potest, declarabant. Simulac verò ad

B summum locum venit, primùm in medio conuentu erectus constitit, ac cum parua quædam sella ex auro fabricata illi esset loco posita, non prius consedit, quàm episcopi ad id innuissent. Idemq; omnes post Imperatorem factitàrunt.

Concilij locus, Imperatoris aula.

Const. Imperatoris ad Concilium cum in comitatus qualis.

Constantini in Concilio ornatus & ingressus.

Mores Imp.

Imperator nõ prius assedit quam innuerent Episcopi.

Silentium Concilij, postquam Eusebius episcopus pauca quædam dixisset.

CAP. XI.

Vide Nice. lib. 8. cap. 18.

EPiscopus autem, qui in dextero ordine primam sedem occupabat, assurgens, perbreui oratione Imperatorem affatus est: hymnumque, quo Deo omnipotenti illo gratias ageret, recitauit. Postquam ille assederat, omnibus aciem oculorum in Imperatorem acriter intendentibus, silentium factum est. Imperator verò primùm alacri obtutu & placido, oculos in omnes conijciens, suæq; ipsius mentis & ingenij vires colligẽs, sedata ac leni voce, hoc modo apud eos dicere ingressus est.

Sedente Imp. Deo actæ gratiæ.

Constantini oratio ad Concilium, pro concordia.

CAP. XII.

Vide Nice. lib. 8. ca. 17.

QVoniam mihi admodum in optatis fuit, amici charissimi, isto vestro consessu aliquando frui: iam eo potitus, regi & moderatori omnium Deo ideò gratias me agere debere fateor, quòd mihi præter cæteros largitus est, vt istud quod omnibus ferè bonis antecellit, nempè vos in vnum conuocatos, vnamq; omnium & consentientem esse voluntatem, oculis tandem aspiciam. Nolite igitur pati, vt vlla inuidiæ tempestas, nostris rebus prosperis inimica, istud bonũ labefactet: neq; cum tyrannorum dimicatio contra Deum suscepta, iam Dei seruatoris virtute profligata sit, vt denuò perditus dæmon diuinam Christi disciplinam & religionem maleuolorum obtrectationibus lacerandam obijciat: quandoquidem intestina seditio in Ecclesia Dei conflata, multo plus molestiarum & acerbitatis, quam quoduis bellum pugnáue, videtur mihi in se complecti. Atq; istæ res ad animum spectantes, longè plus, quàm quæ ad corpus pertinent, doloris afferre videntur. Cùm igitur Dei Opt. Max. nutu & auxilio adiutus, victoriam ab hostibus reportassem: nihilque amplius mihi reliquum esse putarem, quàm vt tum Deo gratias agerem, tum vnà cum his, qui (Deo opem ferente) per me essent in libertatem vindicati, communem lęticiam animo perciperem, vt primùm dissensio vestra ad aures meas præter omnem spem per-

Constantini oratio.

Seditionis in ecclesia pernicies.

uenit, rumorem illum de ea allatum non planè negligebam: sed optans in primis, vt A huic rei mea opera & sedulitate remedium inueniretur, omnes vos absq; mora accerse- " bam. Ac tametsi lætor equidem vehementer, cum iam vestrum consessum intueor: tūc " tamen arbitror me rem maximè ex animi sententia gessisse, vbi omnes vos animorum " coniunctione colligatos, & vnam eamq; communem inter omnes, & tranquillam con- " cordiam (quam quidem vos, cum sitis Deo consecrati, alijs etiam a Deo impetrare con " sentaneum est) vigere florereq; intellexero. Itaq; ne vlla sit quæso in vobis mora, ô cha- " rissimi: ne grauemini ô sancti Dei ministri, & spectati communis omnium nostri Do- " mini ac Seruatoris famuli, ne grauemini inquam, deinceps † causas dissensionis inter " vos grassantis iam penitùs tollere: primoq; omnium operam detis, vt omnia vincula, quibus constricta tenetur controuersia, pacis legibus omninò dissoluantur. Sic enim e- stis & Deo omnium gubernatori rem gratam facturi, & mihi vestro in Domino conser uo maximum præstaturi beneficium.

Hortatur episcopos ad concordiam.

Obtestatio humana & blanda.

† Vide annot. pag. 158. lat. 2. lin 15.

Quomodo discordantes episcopos ad concordiam traduxerit, & quod de fide & pascha celebratione eadem fuit Concilij sententia.

CAP. XIII.

HIc ista Latino sermone, altero eadem interpretante locutus, sermonem omnē deinceps Concilij præsidibus concessit. Ibi tum alij vicinos accusare cœperunt: alij & pro se respondere, & crimen in aduersarios deriuare. Cum igitur multa essent ex vtraq; parte proposita, magnaq; controuersia in ipso disputationis ingressu cō- citata: Imperator toleranter ac placidè omnibus animum attendere, studio acri prola- tas sententias sensim excipere: vicissim ferre opem vtriq; disceptantium parti, eos ma- gna cum contentione digladiantes paulatim reconciliare: conferre cum singulis comi- ter & benignè sermonem: Græcè (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) quid ipse sentiret eloqui. Suauis fuit, & dulcis, dum alijs persuadere, alios sermone lenire, alios qui diserte dixissent collaudare, omnes deniq; ad concordiam reducere contendebat: vsq; eò, vti tandem eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando venissent, tum conspirantes animis, tum opinionibus adeò consentientes redderet, vt non modò con- B cors fides inter eos vigeret, sed etiam vnum idemq; tempus in salutari festo Paschatis ce lebrando obseruandum ab omnibus concederetur. Iam verò, quæ erant communi om- nium sententia decreta, cuiusq; manu subscripta fuerunt, & in commentarios relata.

Constantinus Latina lingua vsus per interpretem cū patribus agit.

Huc refer Nicephori ca. 19. lib. 8.

Contentiones propositas placide audit & conciliare nititur.

Constantinus etiam Græca linguæ peritus.

Paschatis dissidium compositum.

Quomodo Constantinus episcopis epulum, cui ipse quoq; interfuit, exhibuerit, cum iam vigesimus administrati ab eo imperij annus transactus esset.

CAPVT XIIII.

QVibus ad exitum perductis, secundam istam victoriam Imperator se contrà ecclesiæ hostem consecutum affirmauit, & propterea festum triumphale ad Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore vigesimus eius regni an- nus completus est: in quo conuentus celebres etiam apud reliquas gentes a- gitabantur. Inter Dei ministros iam pace conciliata, ipse Imperator conui- uium celebrare cœpit, & hoc tanquam sacrificium Deo valde accommodatum per il- lorum præsentiam obtulit: neque quisquam ex episcoporum numero, ab illo regali e- pulo abfuit. Istud porrò, quod ibi factitatum est, omnem dicendi facultatem superat. Satellites enim armati, districtis gladijs, vndiq; regiæ vestibula obseruabant: per quorū mediam turbam sancti Dei homines absq; formidine ingressi sunt, & ad interiores pa- latij ædes perrexerunt. Ex quibus alij deinde vnà cum Imperatore accumbere, pars pro- pe valuas triclinij vtrinq; assidere. Regni Christi effigiem in ea re adumbrari videbatur: quam rem somnij similius, quàm rei gestæ, aliquis existimare potuerit.

Patribus inter se conciliatis opportunè vicennalis festo Imperij sui cō pleto epulum exhibuit Constantinus, anno Christi 5 v Eufeb. in Chron.

Huc refer Nicephor. ca. 26. li. 8.

Munera præsentibus episcopis dedit, & ad absentes omnes literas.

CAPVT XV.

VBi autem conuiuium magno cum splendore venit ad exitum, illud prætereà, quò omnes magnificentius & liberalius exciperentur, accessit, quisque nimirū pro dignitate muneribus honorificè donatus fuit. De hoc porrò concilio Impe rator illos etiam, qui ei neutiquam interfuissent, certiores fecit per literas: quas quidem in hanc nostram historiam, tanquam in columellam quandam inscribam: quæ ita se habent:

Munificentia episcopis exhibita à Constantino.

Literæ

A

Literæ Constantini ad Ecclesias de habita Nicææ Synodo. CAP. XVI.

CONSTANTINVS, AVGVSTVS, ECCLESIIS. S.

Huc refer Nicephor. cap. 25. li. 8. Theodoriti ca. 10. li. 1. et Socrat. cap. 6. lib. 1.

† Vide annot. pag. 119. lat. 1. lin. 7.

Scribit Constantinus absentibus episcopis de actis Concilii Nicæni, & de die paschatis.

CVm ex florenti & prospero Reip. statu, quanta sit diuini numinis erga nos benignitas, compertum haberem, † istud maximè omnium mihi propositum putaui, vt in sanctissima catholicæ ecclesiæ multitudine, vna fides, sincera charitas, & consentiens erga Deum omnipotentem religionis cultus seruaretur. Verùm quoniam istud haud poterat in loco tuto firmoque collocari, nisi vel omnes episcopi, vel maxima eorum pars in vnum conuenisset, singulique suum iudicium de rebus ad sacratissimam religionem pertinentibus interposuissent: eam ob causam, cum cœtus, quantum fieri poterat, maximus coactus esset, ipse tanquã vnus è vestrûm numero (non enim recusabam, ex qua re iam maximam capio lætitiã, me vobiscum in eo ministerio coniungere) præsto vnà adfui. Atque vsque eò de omnibus rebus accuratè quæsitum est, quoad sententia Deo omnium contemplatori grata acceptaq; propter concordiam & animorum consensum palàm pronunciata esset: sic vt nihil, quod vel ad discordiam, vel ad fidei controuersiam spectaret, omnino in posterum reliquum fieret.

Modestia Imperatoris.

Eiusdem de paschatis celebrandi consensione, & aduersus Iudæos.

CAPVT XVII.

Vide Nicephor. li. 8. cap. 19.

Pascha ab omnibus vno eodem tempore celebrandum.

VBi cùm de sanctissimo festo paschatis disceptaretur, communi omnium sententia videbatur rectum esse, vt omnes vbique vno eodemque die illud celebrarent. Quid enim præstabilius, quidue augustius esse poterat, quàm vt hoc festum, per quod spem immortalitatis nobis ostentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes integrè sincereque obseruaretur? Ac primùm omnium indignum planè videbatur, vt ritum & consuetudinem imitantes Iudæorum (qui quoniam suas ipsorum manus immani scelere polluerunt, meritò, vt scelestos decet, cæco animorum errore tenẽtur irretiti) istud festum sanctissimũ

B

† Vide annot. pag. 139. lat. 1. lin. 24.

ageremus. in nostra enim situm est potestate, vt illorum more † reiecto, veriore ac magis sincero instituto (quod quidem vsque à prima passionis die hactenus recoluimus) huius festi celebrationẽ ad posterorum sçculorum memoriam propagemus. Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba, omnium odiosa maximè. aliam enim vitam, quam insistamus, à Seruatore didicimus. Proponitur namque sanctissimæ nostrç religioni cursus quidem & legitimus, & decorus: hunc igitur consentientibus animis mordicus tenentes fratres honoratissimi, ab illa detestabili Iudæorum opinione nos ipsos remoueamus. Est enim reuera absurdissimum, vt illi insolenter se iactent: nos absque ipsorum disciplinæ subsidio, istas res nullo modo posse obseruare. Quid tandem est, de quo illi rectè sentire queant, qui post necem Domino illatam, post parricidium illud nefandum, ex mentis statu deturbati, non ratione vlla, sed temerario animorum impetu, quocunque insita ipsis & innata insania rapiat, feruntur? Hinc etiam existit, quòd ne in hac quidem parte veritatem perspiciant: quippe præ errore extra exquisitã temporis in hoc festo celebrando obseruationem longissimè euagati, eodem anno alterum pascha celebrant. Proinde quid est cur istos imitemur, quos constat graui erroris morbo laborare? Eodem namque anno idem festum bis recolendum non permittemus. Verùm quamuis ista non à me fuissent proposita: tamen vestræ solertiæ esset, cùm diligentiam adhibere, tum semper optare, vt nulla vobis aliquando detur occasio, vestrorum animorum integritatem nequam hominum moribus admiscendi. Ex his item illud potest intelligi, nefas esse, vti in tanto & tam solenni religionis nostræ festo regnaret dissensio. Vnum enim libertatis nostræ diem festum, hoc est sanctissimæ passionis, Seruator noster nobis tradidit, vnamque Ecclesiam catholicam esse voluit. Cuius quidem membra tametsi in multa & varia loca dispersa sint, tamen vno spiritu, hoc est, diuina voluntate & nutu coalescunt. Vestræ igitur sanctitatis prudentia accuratè secum consideret, quàm graue, imò verò quàm indecorum sit, vt ijsdem diebus alij ieiunijs vacent, alij agitent conuiuia: ac post dies paschatis, alij in festis & animorum remissione versentur, alij præscriptis ieiunijs se dedant. Quapropter istud rectius instituendum est, & ad vnam normam redigendum. hoc enim (sicut omnes vos satis animaduertere existimo) diuina prouidentia vult.

Cum Iudæis nihil commune esse Christianis debere.

Turpis est in ecclesia de Paschatis die dissensio.

Hortatio ad sequendum id quod maxima pars orbis comprobet.

A

CAP. XVIII.

Quanto consensu lata sit sententia de Paschate.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 25.

ET quoniam istud erat ita via & ratione gerendum, vt nihil nobis cum consuetudine † parricidarum, & illorum qui necis Domini authores extiterunt, sit cõmune: & modus ille eximius decorusque seruandus sit, quem omnes ecclesiæ seruant, quæ orbis partes vel versus occidentem, vel versus meridiem, vel versus septentrionem sitas incolunt, ac nonnullæ quoque quæ in locis ad Orientem spectantibus habitant: idcirco omnes in præsentia, hoc rectè se habere arbitrati sunt, Ipseq; etiam in me recepi, vestram sapientiam facilè assensuram: vos videlicet quod in vrbe Roma, † in Italia, in Africa, in Aegyto, in Hispania, Gallia & Britannia, in Lybia, & vniuersa Græcia, in diœcesi Asiatica & Pontica, in Cilicia denique, vna & consentiẽte sententia conseruatur, hoc etiam vestra prudentia lubentes approbaturos: illud sedulò reputantes, non solùm quòd in locis quæ modò citaui, maior ecclesiarum numerus existat: sed etiam quòd sanctissimum institutum sit, vt omnes communi consilio id ratum cupiant, quod recta ratio postulare videtur, quodque nihil cũ Iudæorum periurio habet commercij. Verùm vt summam rei breuiter complectar, visum est communi omnium iudicio sacratissimum Paschatis festum, vno eodemque die celebrandum esse. neq; enim de re tam sancta ac solenni vlla dissensio debet existere: † imò verò hanc sequi sententiam, cui nullus à fide alienus error, nullum vitium admistum sit, multo maximam habet commentationem. Quæ cùm ita se habeant, libentibus animis hoc decretum, tãquam donum Dei & mandatum reuerà cælitùs demissum amplexamini. Nam quicquid in sanctis episcoporum Concilijs decernitur, id vniuersum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis nostris fratribus res in hoc concilio gestas, sententiam iam decretam, & sanctissimi festi obseruandi modum denunciaueritis, eadem ipsi approbare, iusteq; disponere debetis: vt simulatque vestram rectam omnium rerum dispensationẽ, iam pridem à me desideratam, me planè perspicere contigerit, vno eodemq; die vobiscum vna sacrosanctum festum recolere possim, & simul omnium causa permagnam animo capiam † voluptatem. quod quidem fiet, cùm intellexero, & diabolicam crudelitatem, diuina virtute opem ferente, per vestra rectè facta prorsus profligatam esse: & fidem nostram pace & concordia conciliata vbique egregiè florere. Deus vos, fratres charissimi, seruet incolumes.

Paschæ festũ vno eodemq; die omnibus celebrandum.

Synodis rite coactis quantum sit deferẽdum.

† Vide an not. pag. 139. lat. 2. lin. 12.

† Vide ibidem lin. 16.

† Vide ibidem lin. 25.

† Vide ibidem lin. 38.

B

Hortatio, vt decretis Synodi omnes obsequantur. CAP. XIX.

EDictum, quod quidem pondus habebat & authoritatem, cùm hac epistola Imperator in singulas misit prouincias: suæque erga Deum piæ mentis integritatem illud legentibus, exquisitè intuendi dedit facultatem.

Consulit discessuris episcopis, vt mutuam concordiam conseruent. CAP. XX.

Episcopos discessuros hortatur ad pacẽ conseruandã.

DEcætero autem, vbi Concilium erat dimittendum, sermonem apud episcopos de rebus ordine dispensandis instituit. Omnibus igitur vno eodemq; die in vnum conuocatis, eos, cùm adessent, admonuit sedulò, vt pacis inter ipsos mutuo colendæ diligentem curam adhiberent, & contentiosas lites auerterent: & si quisquam inter illos ex sapientiæ præstantia multũ laudis adeptus fuisset, nulla in illum flagrarent inuidia, sed virtutis vnius bonum cõmune esse censerent: qui autem præstabiliores viderentur, non aduersum tenuiores se insolenter efferrẽt. Nã qui, inquit, reuera sint bonitate superiores, diuini numinis est decernere. Dixit porrò, oportere eos propter animi lenitatem & indulgentiã se inferiorũ imbecillitati submittere: rarum esse illud, quod sit expletum omnib. suis numeris & partibus: & propterea inter ipsos, ijs qui leuiter peccant, veniam debére tribuere, benignè gratificari, & quæ humanæ sunt fragilitatis condonare: concordem animorum consensum in primis colere, ne ipsi inter se concertãtes, illis qui ad obtrectandum verbo * Dei parati sunt, ansam eidem illudendi præberent. † Quam rem omnium maximè præcaueri debere: posse autem facilè præcaueri, dummodo quæ apud nos sunt, illis admiratione digna videantur. Neque cuiquam nostrûm obscurum esse, vtilitatẽ quæ ex Sacris literis capitur, non omnibus conferri solere. † Alios enim delicijs ad tẽpus oblectari: nonnullos in eorum familiaritatem, qui aliquem dignitatis gradum adepti sunt, se callidè insinuare: cõplures, eos qui humanitùs & benignè ipsos excipiũt, amplexari: multos munerib. donatos, ad diligendũ impelli: sed paucos admodũ † veræ doctrinæ amore flagrare, & amicũ veritatis perrarò reperiri.

Meliores alijs qui sint, solius Dei esse decernere.

Rarus veritatis amicus.

* Vide an not. pag. 140. lat. 1. lin. 18. & 22.

† Vide ibidem lin. 39.

Quare

A Quare omnibus esse in primis consentaneum, vt ea quæ ad salutem vtilia sunt, quisq; alteri, instar medici, suppeditet: ad eum planè finem, vt apud omnes omnino salutaris disciplina magno in honore habeatur. Ista, cum primis adhortatus est Imperator. Ad extremum etiam illud adiecit, vt pro ipso ad Deum preces obnixè funderent. Cùm igitur his præceptis eos instruxisset, omnibus fecit potestatem ad sua domicilia reuertendi. Illi lætitia gestientes, redierunt. Ad hunc modum, cùm illi qui propter dissentientes opiniones longo quasi interuallo ab se mutuo diuulsi fuerant, tanquam in vnum corpus essent denuò coagmentati, deinceps vna apud omnes viguit sententia, ipsius Imperatoris consensu confirmata.

Quomodo literas dederit ad eos qui ad Concilium non conuenerant: & de pecuniarum in populum largitione. CAPVT XXI.

Vicennalia Constantini. Vide Nicephor. c. 26. lib. 8.

PRoinde Imperator de prospero rei euentu lætus, illis qui Concilio neutiquam interfuissent, per literas fructum eiusdem vberem præbuit: populoque vniuerso cùm per agros, tum per ciuitates disperso, ingentem pecuniæ vim distribui mandauit: sicque festum diem, ad recolendam vigesimi anni regni sui memoriam, celebratum cohonestauit. *Pecuniæ in populũ largitio.*

Literæ eius ad Aegyptios: & hortatio, vt ad concordiam redeant. CAP. XXII.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 24. 25.

VErũ cùm iã inter omnes pax esset conciliata, solos Aegyptios seditiosa contentio mutuò inter ipsos distraxit, ita vt Imperatori de integro nonnihil negocij facesserent illi quidem, sed tamen bilem ei minimè commouerent: quippe eos vt patres, imò verò vt Dei prophetas, omnino honorificè reuerens, illos secundò accersere dignatus est, se rursus non inuitum, tanquam arbitrum, eorum controuersijs interponere: illis iterum munera honorificè impertire: arbitrium suum & sententiam per epistolam significare, & Concilij decreta suo sigillo rata facere. Hortari etiam, vt concordiæ adhærescerent, vt non distraherent Ecclesiæ dirimerentque consensum, sed diuini iudicij recordationem intima cogitatione complecterentur. Ista per literas Imperator illis significauit. *Aegyptiorum contentiones adhuc flagrãtes literis sopire conatur.*

B

Quomodo pias cùm populis, tum episcopis, literas subinde scripserit. CAPVT XXIII.

Huc refer Niceph. ca. 27. li. 8.

ALia item infinita his similia scripsit, vixque dici potest quot & quàm multas epistolas exarauit: interdum episcopis ea quæ ad ecclesiarum Dei commodũ spectabant, præscribendo: interdum etiam cum ipsa multitudine per literas colloquendo, & vt beatum decet, singulos è populo fratres & conseruos appellando. Cęterùm ista separato opere tractare, cùm satis suppetet ocij, commodius erit, ne præsentis historiæ tanquam corpus medium incidatur. *Constantini humana industria in prõmouenda ecclesiæ concordia.*

* Vide Niceph. li. 8. cap. 28. Ad integrũ tractatũ de templis à Constantino structis cõiunge hic proxime sequentia ca. 34. lib. 4. cap. 58. 59. Socrat. lib. 1. ca. 13. 14. vbi & de euersis deorũ fanis agitur. Item Theod. lib. 1. ca. 17. Sozom. lib. 1. ca. 1. lib. 2. ca. 1. 2. 3. 4. † Vide Niceph. lib. 8. cap. 28.

Quomodo Hierosolymis, in sancto Seruatoris nostri resurrectionis loco, templum extruendum mandauerit. CAP. XXIIII.

HIs * rebus ad hũc modum constitutis, aliud quoddam opus maximè memorabile apud Palæstinorum gentem diuinus iste Imperator efficere aggressus est. At quodnam quæso? sanctissimum illum salutaris Christi resurrectionis locũ Hierosolymis, existimauit ita à se illustrari debere, vt omnibus eximius & veneratione dignus videretur. Idcirco mãdauit, in eo statim templũ construi: neq; istud opus aggredi absq; pulsu diuino, imò verò ipso Seruatoris spiritu incitatum, in animum induxit. *Templum iubet extrui ad sepulchrum Domini.*

Quomodo sepulchri Christi memoriam impij, puluere ac sordibus adaggeratis tollere studuerunt, Veneris quoque sacrario ibidem extructo. CAP. XXV.

OLim † enim viri impij, imò verò istorũ subsidio vniuersum dæmonum genus, omni studio incubuit, vt illud diuinum immortalitatis monimentum tenebris obrueret, obliuioneque penitùs deleret. Ad quod quidem Angelus è cælo delapsus, luminis claritate refulgens, non solùm lapidem reuoluebat ab illis, quorum animi instar lapidis obduruissent: verùm etiam, quem ipsi inter mortuos adhuc versari putabant, eum mulierib. viuere annunciauit, & ad vitam & resurrectionẽ illius qui quærebatur, illustrandam, incredulitatis lapidem ab eorum mentibus amouit. Istud Seruatoris sepulchrũ impij quidem & scelerati homines ex hominũ memoria delere cogitabant, & (quæ eorũ inscitia fuit) censebant veritatem ad hunc modum se posse occultare. *Sepulchrum Christi quomodo impij abolere conati.*

Itaque

Itaque primum permultum capere laboris ce[...]erunt in terra aliunde & extrinsecus A inuehenda, qua locum vniuersum obuuerent. Deinde cùm molem terræ in immensam altitudinem erexissent, constrauissentque lapidibus, diuinum sepulchrum, ingente aggere supra iniecto, obtegere. Pòst, cùm nihil iam illis ad opus expediendum deesset, super illum terræ cumulum, nefandum reuera & execrabile bustum animarum construere, & recessum lasciuæ Veneris dæmoni vnà ædificare, simulachrisque mortuis complere: tum detestabiles ibi victimas super impuras aras & omni nequitiæ labe pollutas immolare. Nam non aliter illud quod instituerant, se putabant ad exitum posse perducere, quàm vt per ista nefaria scelera, salutare illud sepulchrum penitùs obruerent. Verùm miseri illi neutiquam illud poterant intelligere, quòd sol ipse (modò terram suo splendore collustrare, & consuetum sibi cursum in cælo obire pergeret) non posset præclarũ illud facinus Christi, qui contra mortem tam eximia victoriæ trophæa fuisset adeptus, ita in obscuro relinquere, illudque vniuersum hominum † genus prorsus celare. Imò vero salutaris & diuina huius rei potentia ac virtus, quæ non corpora, sed animos hominum maximè solet illuminare, suæ lucis fulgore vniuersum orbem terrarum compleuit. Verùm tamen impiorum & nequam hominum molitiones contra veritatem paratæ, longinquo temporis spacio processerunt. Nemo enim vel ex præfectis, vel ex ducibus, vel ex ipsis Imperatoribus ad eorum conatus euertendos satis idoneus repertus est, præter vnum solum: qui quidem, vtpote Deo omnium gubernatori charus, & diuino eius afflatus Spiritu, locum illum, qui est suprà demonstratus, per fraudulentos hostium conatus omni impura materia obductum, & obliuione ignorationeque obrutum iri non passus est: neque authorum eius facinoris cessit malitiæ, sed Deo adiutore inuocato, illam terræ † particulam hostium scelere contaminatam, in primis perpurgari iussit: quam quidem censuit admirabili & singulari Dei Opt. Max. beneficio per illum potiri debere. Confestim igitur eius mandato, machinamenta ad homines in errorem inducendos comparata, de sublimi ad solum prosternere, & ædificia falso cultui consecrata, vnà cum statuis & dæmonibus disturbare diruereque cœpit. Neq; his rebus gestis alacre Imperatoris studium acquieuit: sed de integro dedit mandatum, vt materia eorum quę erant deiecta, siue lapidea illa esset, siue lignea, tolleretur penitùs, & quàm longissimè extra loci fines eijceretur. Cui quidem mandato rei exitus planè respondebat. B

Veneris fanũ in sepulchri loco extructum.

† Vide annot. pag. 14. lat. 2. lin. 18.

† Vide ibidē lin. 29.

Sepulchri Christi per Cõstant. instauratio.

Quomodo Constantinus quisquilias & aggeres quæ in dæmonis fano habebantur, illinc quàm longissimè proijci præceperit. CAPVT XXVI.

Sordes dæmoniacæ idololatriæ à sepulchro remotæ.

NEque satis habebat Imperator, in istis solum rebus expediendis progredi: sed rursus diuini numinis instinctu impulsus, iubet vt ipsum solum ad ingentem altitudinem defossum (quippe impura dæmonum contagione infectum erat) foras procul cum ipso aggere exportaretur.

Sepulchri sancti sanctorum in lucem emersio. CAP. XXVII.

Christi sepulchrum inuentum.

QVod eueſtigiò effectum est. Simulatque verò solum terræ oppletum sordibus, egestum fuit: & aliud solum, id est, locus ille monumenti ex abditis terræ sedibus eminebat, ipsum etiam venerandũ & sacrosanctum salutaris Christi resurrectionis monimentum, præter omnium spem vnà emersit: & sepulchrum, quod meritò sanctissimum appelletur, resurrectionis Seruatoris apte propterea expressit effigiẽ, quòd post tenebrarum caliginem quibus quasi sepultum iacuisset, in lucem denuò prodijt, & illustrem sanè miraculorum ibi editorum visum (qui reuera omni voce clarius, Seruatoris resurrectionem testificatus est) sub aspectu eorum qui ad illud ipsum contemplandum veniebant, subiecit.

Quomodo de extruendo templo, tum ad Orientis præfectos, tum ad Macarium episcopum literas miserit. CAPVT XXVIII.

Mãdatum de extruendo ibi templo.

Macarius Hierosol. episcop.

Huc refer cap. 28. lib. 8. Niceph.

HIs rebus ad hunc modum confectis, extemplò Imperator non modò sacratis legibus sanciuit, vt templum augustum circa salutare illud antrum extrueretur: verum etiam subsidijs ad eam rem suppeditatis (quippe hoc opus longo iam tẽpore apud animum proposuerat, attentioreq; cogitatione prospexerat, quod erat futurum) illud magnificè ac splendidè exædificandum curauit. Gentium igitur præfectis Orientem versus habitantium mandat, vt adiumentis necessarijs abundanter & copiose subministratis, opus eximium, amplum & magnificum fabricandum curarent. Quinetiam ad episcopum qui id temporis ecclesiæ Hierosolymitanæ præerat, tales mittit literas, quales sinceram ac salutarẽ de fide nostra doctrinam planè & apertis verbis complexæ sunt. sic enim scribit:

Constantini

Constantini de exædificando templo Seruatoris ad Macarium epistola.

CAPVT XXIX.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVGVSTVS, *Macario. S.*

Huerefer idem 28. cap. lib. 8. Nicephor. Eandē epistolam videin Theodorit quoque, lib. 1. cap. 17. apud Socratem lib. 1. cap. 6.

† Vide an. not. pag. 141. lat. 1. lin. 20.

* Vide an. not. pag. 141. lat. 1. lin. 28.

† Vide ibidem lin. 27.

Christi benificio inuentū sepulchrum Domini.

Vera fides miraculis comprobata.

TAnta Seruatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accuratā dicendi ratio & vis sit, quæ præsens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insigne illud sanctissimæ illius passionis monimentum, quod terræ visceribus abditum, tot tamq; multis annorū cōuersionibus iam delituisset, tū illucesceret seruis Dei, cū illi, hoste deuicto, in libertatem essent vindicati, omnem profectò hominum admirationem longè superat. Etenim si omnes qui in vniuersi orbis terræ ambitu sapientes videntur, in vnum locum congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederentur, ne minimæ huius parti oratione ex æquo satisfacere possent. Miraculi enim magnitudo tanto plus † vniuersum humanæ rationis & naturæ captum vincit, quanto res cælestes & diuinæ humanis sunt valentiores. Quapropter hoc vnum mihi in primis propositum sit ad dicendum, quòd sicut vera fides seipsa quotidie nouis miraculis patefacit: sic nostr: omnium animi, omni modestia & concordi alacritatē ad sanctas Euangelij leges colēdas attentiores fieri debent. Prætereà illud, quod cuiq; perspicuum esse arbitror, pro certo tibi cū primis * persuasum velimus, hoc nobis præ cæteris rebus omnibus maximè curæ esse, vt locus ille sacer, quē Dei iussu, † turpissima simulachrorum mole tanquam graui quodā onere imposito purgauimus, quemq; & primis mundi temporib. ipsius Dei iudicio sanctum habitū esse: & postea etiā, quia fidem passionis Seruatoris tanquā è tenebris in lucē euocarit, multo clariorem sanctitatis suæ significationem dedisse cognouimus, præclara ædificiorum structura exornetur.

Quòd templum hoc cæteris orbis ecclesijs, muris, columnis & marmore antecellere voluerit.

CAPVT XXX.

Magnificētiā templi extruendi.

Dracilianus præfectus.

† Vide an. not. pag. 141. lat. 1. lin. 19.

† Vide ibidem lin. 1. lat. 2.

"PAr est igitur, vt tua prudentia ita opus disponat, & prouidè res quasq; accuret ne"cessarias, quò non modò sanctuarium templi reliquis omnibus quæ vbiq; sunt, pulchritudine antecellat: sed etiam cæteræ eius partes tales sint, vt omnia temB pla quæ in singulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longè superentur. "Ac de parietibus erigendis, exquisitoque artificio perpoliendis, tum Draciliano amico "nostro, qui nonnullas aliarum prouinciarum partes administrat, tum vestræ etiam pro"uinciæ præfecto, scito curam à nobis esse impositam. A' nostra enim benignitate illis "imperatum est, vt qui artifices, qui operarij, quæúe res aliæ fuerint ad illud ædificiū necessariæ, à tua prudentia discant, ac statim ipsorum prouisione eò mittantur. Quod autem attinet ad columnas, † cæterasúe partes ex marmore conficiendas, quas ipse existimaueris vel ad decus illustriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore: cùm "eas quasi summatim tecum consideraueris, fac ad nos diligenter perscribas: vt cùm ex literis tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndique eædem illò comportari possint. † Nam locus ille qui totius orbis terrarum facilè primas fert, omnibus ornamentis meritò illustrandus est.

Vt Macarius Constantinum de pulchritudine conchæ: iudices verò, quot artificibus ac qua materia opus esset, certiores faceret.

CAPVT XXXI.

Forma templi & partiū interiorum.

TEstudinem verò sanctuarij, laqueatámne facerē, an alio quodā fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quod si fiat laqueata, scitè quoq; inaurari poterit. Restat igitur, vt tua sanctitas illis, quorum iudicio, vt suprà dictum est, rem permisimus, quibus operarijs, quibus artificibus, quibus denique sumptibus opus fuerit, quàm celerrimè significet: quinetiam nos non solùm de columnis, alijsque partibus ex marmore conficiendis, verumetiam de testudinis laquearibus (si modò illud fabricæ genus pulchrius esse censeas) quàm primum facias certiores. Deus te frater charissime, diu seruet incolumem.

Quomodo extructa Saluatoris ecclesia, noua illa Hierusalem fortasse fuerit, quam tot retro seculis Prophetarum oracula prædixerant.

CAPVT XXXII.

ISta ab Imperatore perscripta fuerunt: rerumque nulla interposita mora, prosperè successit euentus. Atq; ad illud salutare Christi monumentū, noua Hierusalē ædificata est e regionè veteris illius quæ hominū sermone iam diu celebrata fuisset: quæq; post cruentam

cruentam cædem Domini, ad extremam vastitatem prolapsa, pro impietate ciuium eã A incolentium pœnas dederit. Imperator itaque huic ex aduerso salutare victoriæ Christi contra mortem comparatæ monumentum (quæ fortasse est recens illa & noua Hierusalem, prophetarum oraculis prædicata, de qua vaticinationes pluribus verbis explicatæ, plurima Spiritus sancti instinctu canere videntur) liberali & abundante sumptus magnificentia erigendum extruendumq; curauit.

Hierusalem noua. Christi monumentũ.

Descriptio exornationis sanctissimi monumenti. CAP. XXXIII.

Antri seu monumẽti ipsius ornatus.

ET primùm omnium,† sacrum antrum, diuinum illud videlicet monumentum, ad quod olim angelus fulgore enitens delapsus, spem regenerationis, quæ est à Seruatore nobis illic ostentata, omnibus annunciauit: primùm inquam omnium, Imperatoris magnificentia istud, velut totius ædificij caput, eximijs columnis illustrare, & ornatu splendido maximoque decorare, atque adeò varijs cuiusque generis insignibus illuminare cœpit.

† Vide castigat. siue annot. pag. 141. lat. 2. lin. 15.

Amplissimi sub dio regionis & porticuum descriptio. CAP. XXXIIII.

Area. Porticus.

DEinde ad amplissimum templi locũ, libero cælo patentẽ, exornandum se contulit: cui & solum lapide eximio constratum, & porticus longis ambulationum spacijs ex tribus lateribus circundati, permultum decoris attulerunt.

Ecclesiæ augustissimi parietum opificij, elegantiæ, & inaurationis descriptio.

CAPVT XXXV.

ADuerso autem lateri antri, quod solem orientem spectabat, regale & augustum sanctuarium adiunctum fuit: opus planè eximium, ad infinitam altitudinem erectum, longitudine & latitudine immensa patens. Cuius ædificij partes interiores, marmoris versicoloris materia incrustatæ: exterior aũt parietum superficies politis lapidibus, qui commissuris quibusdam inter singulos interiectis colligabantur, exornata, singularem quandam pulchritudinis speciem, eamque non minus ad aspectum illustrem, quàm si marmore obducta fuisset, præbuit. Quod autem ad ipsa tecta in sublimi posita attinet, exteriores eorum partes plumbea obtexit materia: quæ tanquam firmum munimentum, tempestuosos imbres depelleret. B Interiores verò celatis laquearibus affabrè inter se compactæ, & tanquam quoddam vastum pelagus, per vniuersum sanctuarium coagmentationibus quibusdam inter se continenter cohærentibus, diffusæ dilatatæque, & fulgente auro passim coopertæ, totum templum velut lucis claritate mirè illuminarunt.

Templi parietes. Templi tectũ.

Geminarum vtrinque porticuum, & valuarum trium ad orientalem plagam spectantium, descriptio. CAPVT XXXVI.

Xysti.

DVabus porticibus, partim subterraneis, partim supra terram eminentibus, Xysti gemini ex vtroque latere adiecti, ad longitudinem sanctuarij porrigebantur: quorum testudines erant auro insigniter & vario artificio illustratæ. Ex quibus alter, à fronte inferioris templi columnis ingentibus suffulciebatur: alter intrò spectans, substratis postibus, magno extrinsecus ornatu decoratis, erigebatur. Tres portæ ad Orientem solem aptè & eleganter dispositæ, multitudini ingredientium patuerunt.

V. de Vitruuium.

Portæ.

Hemisphærij columnarum duodecim, & craterum descriptio. CAP. XXXVII.

Fornix xij. columnis nixus.

HIs ex aduerso erat fornix dimidiati vniuersi cæli circuli speciem adumbrans, in summo sanctuario in orbem ductus: quem duodecim columnæ, Seruatoris Apostolis numero pares, tanquam corona cingebant, crateribus ex argento confectis circa fastigia concinnè expolitæ: quas Imperator Deo illic pro monimento pulcherrimo dicauit.

Portarum atriensium, exedrarum & vestibulorum descriptio. CAP. XXXVIII.

Atrium. Porticus. Portæ.

INde ad introitus pro templo locatos accedentibus, area patuit. Erant inibi vtrinque, primò atrium, deinde porticus, ad extremum atrienses portæ: post quas in ipsa media platea à foro eò deducente, totius ædificij vestibula perpolitè constructa, iter illac facientibus admirabile visu spectaculum, quod rerum intus fabricatarum pulchritudinem quodammodo monstrabat, exhibuerunt.

De

A *De multitudine donariorum.* CAP. XXXIX.

ISTud verò templum, quo tanquam testimonio salutaris Domini resurrectio illustris & nota fiebat, extruxit Imperator: & quò totum illud magnifico & regali ornatu decoraret, insignibus, quæ oratione explicari nequeunt, & monumentis auri, argenti, & lapidum preciosorum materie distinctis, & quasi depictis, quæ erant numero ferè infinita, adornauit. Quorum apparatum tum magnitudine, tum multitudine, tum varietate, denique adeò artificiosè elaboratum, sigillatim iam oratione persequendi ocium non datur.

Anathemata quibus ornauit suis templum.

De ecclesiarum erectione Bethlehem, & in monte Oliuarum.

CAPVT XL.

Vide infra de laudib. Constantini circa medium, vbi tria antra cõmemorat.

EOdem tempore, cum alia duo loca, quibus duo abdita & quasi mystica antra multum honoris & dignitatis afferebant, reperisset, ea magnifico apparatu, sumptuque cohonestare instituit. Ac primùm illud, in quo primum Seruator noster diuini numinis virtute in carne apparuit, honoribus decenter affecit: deinde alterum, quod fuit eius in cœlos ascensionis monimentum, in summo montis vertice situm, præclaris ornamentis illustrauit. Atque ista tam splendidè decorauit loca, quo matris suæ memoriam, quæ tantum benignitatis hominum vitæ detulisset, immortalitati commendaret.

Antrũ in quo Christus natus.

Antrum ascensionis Christi monumentũ.

Imperatrix Helena, Constantini mater, profecta Bethlehem orandi causa, has ecclesias fabricari curauit. CAP. XLI.

Vide Sozom. lib. 2. ca. 1. Theod. lib. 1. ca. 18. Vide Niceph. lib. 8. cap. 29. Socrat. lib. 1. cap. 13.

ILla enim, cum Deo omnium gubernatori debitum piæ mentis & affectionis munus impertire in animo haberet, & pro filio suo, tanto & tam præclaro Imperatore, proq; liberis eius Cæsaribus, Deo charissimis, suis nepotibus, gratias per preces agendas esse putaret, ætate iam ingrauescẽte, singulari quodam consilio & prouida animi cogitatione, vereque regia, adducta, properè instar adolescentulæ venit, tum sacrosanctam terram oculis lustratura, tum gẽtes Orientem incolentes plebemq; pariter ac populi multitudinẽ conspectura. Ac post-
B eaquàm locis, in quibus Seruatoris erant impressa vestigia, debitam venerationem adhibuerat, idq; conuenienter prophetico sermoni dicenti (Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius) pietatis suæ monumenta, quibus post se relictis, posteris hominibus prodesset, statim fabricare aggreditur.

Esai. 60.

De origine Helenæ, vide Niceph. lib. 7. cap. 18 a quo cum Latini authores dissentiant; integram eius historiam vide apud Cuspini. anñ in Constantino.

Rursus de Ecclesia, quæ Bethlehem, & in monte Oliuarum constructa est.

CAPVT XLII.

Vide Socrat. lib. 1. cap. 14. Vide Michææ. 5. Gene. 35. Luc. 2. Matth. 2. Ioan. 7. & ibidẽ interpretes.

NAm Deo, quem adorauerat, duo dicauit templa: quorum alterum ædificauit in monte vbi ascenderat, alterum ad obscurum illud antrum natiuitatis eius. Etenim nobiscũ Deus in terris nasci (locus autem illius natiuitatis proprio nomine apud Hebræos Bethlehem appellatur) pro nobis sustinuit: ac propterea imperatrix sanctissima Deiparæ partum eximijs monimentis exornare, & sacrum illud antrum varijs cuiusq; generis insignibus illustrare studuit. Imperator autem paulò post eundem locum ornamentis regalibus honorare, & monimẽtis ex auro & argento, varijsq; aulæis matris suæ magnificentiam adaugere cœpit. Rursus eius mater, quò omnium nostri Seruatoris in cœlos ascensionis memoriam celebraret, excelsa quædam ædificia in monte Oliuarum extruere parat: ac primùm in summo totius montis vertice sanctuarium ecclesiæ Dei erexit: templumq; inferius etiam exædificauit in eo ipso antro, in quo, vt vera & sacrata Dei testantur eloquia, discipuli & apostoli à Seruatore omnium arcanis mysterijs initiati fuerũt. Imperator quoq; ibidem, varijs monumentis & insignibus regem magnum Deum veneratus est. Ista igitur duo templa, memoria perpetua celebranda, augusta & eximia in duobus obscuris quasi antris & mysticis, Helena augusta, pij Imperatoris pia mater, suæ piæ mentis tanquam indicia, Deo seruatori fundauit, filio suo ei opem per regiam suam potentiam & authoritatem porrigente. Itaq; illa neq; adeò multo pòst, præmia digna laboribus reportauit. Nam cum iam planè grandis esset, inq; omnium bonorum affluentia omne vitæ suæ tempus ad extremam vsq; senectutem obijsset, & tum verbis tum rebus ipsis vero pietatis fructus, quos præcepta Seruatoris præscribunt, extulisset, atq; ita vitam suam florentem & expertem cuiusq; molestiæ, valenti corporis simul & animæ virtute transegisset: deinceps eximium pietatis suæ exitum, & præclaram rectè factorum à Deo remunerationem, etiam in hac vita consecuta est.

Templa in mõte Oliuarum, & Bethlehem extructa.

Helena Constantini mater.

Helenæ pietas diuinitus remunerata.

De excelsa animi magnitudine & beneficentia Helenæ.

CAPVT XLIII.

A

Helenæ magnificentia politica.

POrrò autem dum regiarum opum magnificentia instructa, omnem Orientem peragrat, cùm vniuerso populo quasque ciuitates incolenti simul, tum priuatim singulis eorum, qui ad ipsam accedebant, infinita munera largita est. Infinita etiam ordinibus militaribus, quasi plena manu distribuit. Quæ verò pauperibus, omnibus rebus nudatis, omniq; ope & auxilio destitutis dispertierit, vix enumerari possunt: quippe in alios grandem pecuniarum vim conferre, alijs corporis integumenta prolixè & largiter suppeditare, vinculis eripere alios, alios tum laboribus in metallis effodiendis afflictatos, tum fraude & iniuria oppressos liberare, deniq; ab exilio alios in patriam reuocare dignata est.

Quomodo religiosè versari in ecclesijs Helena solita est.

CAPVT XLIIII.

Helenæ pietas ecclesiastica.

QVæ quidem, licet eiusmodi rebus esset insigniter nobilitata, alia tamen in Deum pietatis munera minimè neglexit. Nam vbique cernebatur in ecclesiam Dei intrare, templaq; splendidis exornare monumentis: inq; ædes sacras vel in minimis vrbibus extructas, suam benignitatem ostendere licebat: præterea eam & decoro eximioq; apparatu admirabilem, videre sæpè versari cum multitudine, & verum cultum erga Deum omnibus pijs vitæ officijs declarare.

Helena octogenaria cum esset, condito testamento moritur.

CAPVT XLV.

Vide Nice. li. 8. ca. 30.

Helenæ testamentum, & mors.

DEmum verò cum naturam satietate viuendi expleuisset, & ad meliorem statum euocaretur, octogesimumq; ferè ætatis suæ annum confecisset, & ad extremum vitæ exitum propè venisset: decreuit secum, statuitq; corā Imperatore filio suo, vnico principe mundi potentissimo, huiusq; liberis Cæsaribus, nepotibus suis, testamētum suum facere: & sigillatim nepotibus suas, quæ sibi in toto orbe terrarū suppeterēt, facultates dispertire. Quibus rebus ad hunc modum constitutis, suo filio tanto tamque eximio Imperatore, ipsi præstò assistente, sedulò inseruiēte, & manus illius tenente, finē ita viuendi fecit, vt beatissima quidem iure optimo, non mori prudentibus videretur, sed vitam caducam & fragilem cum cœlesti & æterna reuera commutare. Animus igitur corporis compagibus solutus, ad immortalem & angelicam naturam, atq; adeò ad ipsum Seruatorem assumptus est.

B

Quàm magnificè matri iusta fecerit Constantinus, & quanto dum illa viueret, in honore habuerit. CAP. XLVI.

Helenæ exequiæ et iusta.

Vide Nice. lib. 8. cap. 30.

EIus autem tabernaculum splendidis exequijs decoratum. Nam maxima satellitum turba ad ciuitatem, quę principem locum tenet Imperij, deportatum fuit, ibiq; regali sepulchro cōditum. Sic igitur Imperatoris mater diem suum obijt: quæ quidem est immortali planè memoria celebranda, non modò propter pia vitæ officia, sed etiam propter eximium illud & admirabile germen ab ipsa editum, Constantinum dico, quem quidem, cùm ad cæteras res omnes, tum ad pietatem in parentē & procreatricem suam, beatum iudicare par est: qui illam, cum iam antea pietate minimè esset imbuta, ita piam reddidit, vt à primo tempore ætatis ab ipso communis omniū seruatoris ore instituta fuisse videretur: ita etiam honore regio exornauit, vt cùm apud omnes gentes, tum apud eos, qui aliquo gradu militari collocati essent, Augusta & imperatrix nuncuparetur, aureaq; numismata eius imprimerētur effigie. Iam verò thesauro regio pro arbitratu vtendi, proq; animi sententia, & vt sibi cōmodissimum fore putaret, singula liberè dispensandi, filius ei liberam fecit potestatem, quò etiā in his omnibus eam & splendore eximiā, & amplitudine admirabilem efficeret. Quare inter ea, quæ ad eius memoriam illustrandam faciant, ista etiā non sine causa repetita sunt: quæ dum propter singularem pietatis præstantiā in matre colenda exercebat, præcepta etiā diuina, quæ honorem parentibus decenter impertiendum tradunt, accuratè expleuit.

Constantini pietas in matrem.

Quomodo Constantinus ecclesijs ædificatis Constantinopoli omnem simulachrorum cultum sustulerit. CAP. XLVII.

Constantinus apud Palæstinos quomodo eximia pietatis munera sit consecutus.

Huc refer Nicephor. ca. 31. li. 8.

ATque vt ista præclara & eximia pietatis munera, quæ diximus, Imperator apud gentem Palæstinorum est hoc modo executus; sic in omnibus Prouincijs ecclesias nouas extruxit, easq; effecit prioribus longè præstabiliores. Ciuitatem autem ipsius nomine nun-

A ne nuncupatam, eximio splendore illustrare instituens, permultis templis, hoc est preclarissimis Ecclesijs in honorem martyrum, illustrissimisq; ędibus sacris adornauit, quæ partim in suburbibus erant, partim in ipsa vrbe, quibus tum martyrum celebrauit memorias, tum ipsam vrbem martyrum Deo consecrauit. Ad summam, cùm sapientia diuina esset imbutus, ciuitatem, quam sui nominis appellatione donandam statuerat, primum omni eidolorum cultu perpurgari debere censuit, vt nusquam in illa vel statuæ eorum, qui dij putantur, in templis honoratæ, vel altaria impura cruoris contagione inquinata, vel hostiæ ignis incendio penitùs exustæ absumptæq;: vel festa dæmonum nomine celebrata, vel aliud quicquam eorum, quæ apud superstitiosos vsurpari soleant, omninò apparerent.

Bizantiū Thraciæ vrbē ē restauratā & auctā de suo nomine Constātinopolin appellat ac dedicat anno Christi 334. Imperij sui 25. Hieron. ad Chron. Euseb.

De insigni crucis in palatio, & Danielis in fontibus.

CAP. XLVIII.

Videsupra cap. 2. hoc lib.

VIdeas etiam adhuc, licet, apud fontes in medio foro positos pastoris præclari symbola, illis, qui Sacris literis eruditi sunt, satis cognita. Danielem quoque cum leonibus in ære incisum, auriq; laminis splendescentem. Tantus item & tam diuinus amor Imperatoris animum complexus est, vt in ipso palatij introitu, in ædificio omnium excellentissimo, in medio tecti laqueari inaurato, in tabula maxima explicata, salutaris passionis insigne, ex lapillis preciosis cuiusque modi, auroq; multo politè elaboratis cōfectum, figendum curauerit. Istud Imperatori sanctissimo regni firmum videbatur esse propugnaculum.

Daniel in ære incisus.

Crucis insigne propositum in ipso palatij introitu velut amuletū aduersorum.

Quòd Nicomediæ, & in alijs ciuitatibus ecclesias fabricauerit.

CAP. XLIX.

Vide Niceph. lib. 8. cap. 31.

HIs igitur ornamentis suam ciuitatem illustrauit. Vrbem autem, quæ in Bithynia facile primas fert, pari ratione ecclesia magnifica & insigni, monumēti loco, sumptu ex suis thesauris suppeditato honorauit: ibiq; seruatori suo contra hostes & aduersarios Dei, præclara victoriæ erexit trophæa. Ciuitates item, quæ apud cæteras gentes videbantur vel maximè propter splendorem excellere, templis egregijs magnificisq; exornandas curauit: sicut ex præcipua vrbe totius Orientis, quæ nomen traxit ab Antiocho, constare poterit. In qua, tanquam in ciuitate illius gentis ac regionis primaria, ecclesiam tū propter amplitudinem, tum propter pulchritudinem maximè eximiam Deo dicauit: quippe vniuersum templum longis porticibus extrinsecus adiectis circūdedit, sanctuarium autem interius ad infinitam erexit altitudinem: quod quidem ad speciem solij octangularis fabricatum, multis ædiculis exedrisq; vndique constructis, compluribus itē tabulatis super terram eminentibus, denique fornicibus subter eandem abditis, ex omni parte circunsepta fuit. Quam etiam permagna auri ærisque copia, & reliquæ preciosæ materiæ ornamentis decorauit.

Mandatum de templis extruendis circa annum Christi 332 publicatū quidam arbitrantur.

B

Sanctuarij altitudo.

Quod apud quercum Mambre ecclesiam fieri iusserit.

CAP. L.

Vide Nicephor. lib. 8 ca. 10. 11. Sozom. li. 2. ca. 4. Gene. 18.

ISta quidem erant augustissima templa ab Imperatore hactenus consecrata. Verùm vt audiuerat, ipsum Seruatorem, qui nuper in mundo versatus fuisset, etiam olim sanctis viris ex Palæstina propter quercum Mambre (sic enim appellabatur) diuinitùs apparuisse, ibi quoq; Deo viso templum exædificari mandat. Gentiū ergo præfectis Imperatoris voluntas per literas ad singulos scriptas, significata est: quæ eos admonuit, vt quod esset imperatum, illico ad exitum perduceretur. Nobis etiam, qui hanc Historiam literis mandamus, epistolam accuratius scriptam misit. Cuius exēplar mihi consentaneum videtur huic præsenti sermoni adnectere, quò Imperatoris sanctissimi studium & diligentia plenius intelligatur. Proinde quo liberè pro his, quæ gesta acceperat, nobiscum expostularet, ista totidem verbis perscripsit.

Mambre quercus.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. MACARIO ET CAETERIS PALAESTINAE EPISCOPIS.

Constantini de Mambre literæ ad Macarium, & quòd ibidem Seruator noster Abrahæ visus sit. CAP. LI.

EST hoc vnum maximum meæ sanctissimæ solicitudinis erga vos beneficium, vt quorundam nefandorum hominum amentiam, quæ hactenus apud vos in obscuro latuerit, per literas vobis significem: quò licet quidem serò, necessariò tamen, erratum segnitie neglectum, diligentia rectè probeque corrigatur. Permagna enim profectò

impietas est, vt loca sancta nefandorum scelerum maculis contaminentur. At quidnam est, fratres charissimi, quod cum vestram solertiam praeterierit, mea etiam, quam dixi, solicitudo propter obseruātiam, qua Deum veneror, possit silentio praetermittere? Locum, qui propter quercum Mambre dicitur, in quo Abrahamum domicilium habuisse cognoscimus, varijs modis à quibusdam superstitioni deditis inquinari ferunt. Idola enim, quae nullo non vastationis genere deleri debent, in illo erecta esse, & altare propè locatum, & impuras victimas sine intermissione immolari. Quapropter cum illud & ab Imperio nostro alienum, & indignum loci sanctitate videatur, vestram grauitatem certiorem fieri velim, à nobis per literas Acatio illustrissimo comiti, amico nostro significatum esse, vt absque cunctatione & idola, quae in loco praedicto reperta fuerint, ignis tradantur incendio, & altare sedibus conuulsum euertatur. * Quinetiam neminem non, qui post nostrum mandatum aliquid impietatis in huiusmodi loco audeat admittere, supplicio coercendum statuimus: quem sanè locum decreuimus eximia templi structura adornare, vt consessus dignus sanctis viris in eo deinceps existat. Quod si quicquam contra hoc mandatum committi acciderit, par est, vt absq; mora nostra clementia per vestras literas certior fiat, quò nostro mandato, qui illud violasse deprehensus fuerit, summo afficiatur supplicio. Non enim ignoratis, illic primùm Deum, omnium rerum rectorem tum apparuisse Abrahamo, tum cum eo sermonem contulisse. Illic etiam primùm sacrosanctae legis cultum & obseruationem initium habuisse. Illic primū ipsum Seruatorem cum duobus angelis seipsum clementer & benignè Abrahamo ostēdisse. Illic Deum coepisse ab hominibus videri. Illic praedixisse Abrahamo de semine suo futuro, ac confestim promissum praestitisse. Illic praedicasse, eum plurimarum gentium patrem futurum. Quae cum ita sint, aequum est, meo quidem iudicio, vestra cura ac diligentia prouideri, vt tum locus iste purus & integer à labe conseruetur, tum ad pristinam reuocetur sanctimoniam, quò aliud nihil in eo praeter cultum Deo omnipotenti, moderatori omnium, & seruatori nostro decorum consentaneumq; peragatur. Quod quidē studiosè & decenter à vobis obseruari cōuenit. Siquidē vestra grauitas, sicut mihi pro certo persuasum habeo, ea quae cum vero cultu & religione in primis cohaerent, alacri studio explere desiderat. Deus vos, fratres chariss. incolumes seruet. A

Imper. dolet quod Membre locus superstitione inquinatus sit.

Templum ad quercū Mambre meritò extruendum cū is locus multis argumentis Deo commendatus deprehendatur.

* Vide anno. pag. 164 lat. 2. li. 16.

Eidolorum delubra cum statuis vndique diruuntur. B

CAP. LII.

ISta omnia Imperator ad salutaris Dei virtutis gloriam illustrandam perficere admodum elaborauit, hocque pacto non solùm seruatorem suum magno affecit honore, verùm etiam superstitiosum gentium errorem omnibus modis coarguit. Itaque quorundam delubrorum vestibula eius mandato in quaque ciuitate nudata, portaeque dirutae. Aliorum tectum cum laquearibus, tegulis ablatis, deturbatum. Aliorum insignia monumenta ex aere fabricata (in quibus veterum error lōgo iam temporis spacio se insolenter iactasset) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupatę omnibus palàm proposita, vt intuentium oculis pro turpi spectaculo subijcerētur. Hic Pythius, illic Sminthius, in ipso circo tripodes Delphici, Heliconides Musae in Palatio. Quinetiam eadem ipsa ciuitas Imperatoris nomine, vti modò dixi, appellata, tota simulachris, quae erant apud quasque gentes dijs consecrata, & ex aere artificiosè elaborata, passim referta fuit. Atque his ipsis simulachris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppressi, infinitas hecatombas, victimasque igne crematas frustra obtulissent, seroq; tandem sapere didicissent, tanquam ludicris rebus ad risum iocumque spectatorum Imperator vsus est. In statuis verò aureis aliam quandam viam & rationem secutus est. Nam vt primùm intellexit multitudinem, instar stultorum infantium, illas erroris tanquam laruas ex aurea argenteaque materia effictas, temerè extimescentem, eas è medio penitùs tollendas, velut lapides ante pedes incedentium in tenebris ad impingendum proiectos, putauit, viamque regiam, quae plana & aequabilis est, omnibus in posterum patefaciendam. † Ista igitur animo complexus, non armata manu, aut ingenti exercitu ad has res corrigendas sibi opus esse: sed vnum & alterum ex illis, quos spectatos habebat, ad hoc munus subeundum satis habere virium arbitratus est, quos vna eademque authoritate donatos ad singulas gentes misit. Illi autem tum singulari Imperatoris sanctimonia, tum sua ipsorum in Deum pietate freti, per mediam plebem, perque medium populum multitudine infinitum proficiscentes, in singulis vrbibus regionibusque errorem longinquo tempore inueteratum omninò profligarunt, ac primùm ipsos idolorum sacerdotes magna cum irrisione & turpitudine suos ipsorum deos ex tenebricosis recessibus in lucem proferre mandarunt, deinde exteriore illorum effigie

Gentium templa deruta.

Huc refert Nicephor. ca. 33. li. 8. Sozom. li. 2. ca. 4. hoc edictū putāt pleriq; publicatū anno Christi 335. Constantini 336.

Deiecta & cōminuta idola.

† Vide annot. pag. 144. lat. 1. lin. 13.

Aurea & argentea idola.

A effigie detecta, etiam interioris formæ colore obductæ deformitatem ante oculos omnium statuerunt: tum illis abrasis, materiæ partem, quæ videbatur habere aliquid bonitatis, fornace & igni probarunt, eamq; reseruarunt in tuto collocatam: quæ verò vilis erat, & ad nullam rem vtilis, superstitiosis ad memoriam suæ turpitudinis largiti sunt. Porrò autem hoc, quod sequitur, non multum huic dissimile, ab isto Imperatore admirabili gestum fuit. Postquam verò simulachra mortua ex preciosa materia conflata, ad hunc modum, quem dixi, expoliauerat: reliquas ad perpetuandam hominum memoriam erectas, quæ ex ære fabricatæ erant, aggressus est, deosq;, quos veteres fabulæ celebrāt, funibus ex pilis contextis constrictos abstrahendos curauit. *Statuæ.*

Dæmonis fani apud Aphacos, gentem scilicet Phœniciæ, euersio, & turpitudinis ibidem abolitio. CAP. LIII.

Vide Nicē. ibidem.

PRæterea regio suo obtutu, tanquam clara face accēsa, sedulò lustrauit, ne vllæ erroris reliquiæ vspiam delitescerent. Quemadmodum enim aquila in superiora aëris loca subuolans, res in terra longissimo interuallo ab se distantes acutissimè cernit: sic iste dum in regali palatio, quod in præclara illa vrbe ab ipso ędificata situm est, versabatur, ex eo velut è specula periculosum quoddam rete, quo animæ hominum illaqueabantur, in gente phœnicum latitare dispexit, nemus videlicet, & delubrum turpi & flagitioso Veneris dæmoni dedicatum, non in media aliqua ciuitate, non in foro, non in plateis (vt multa, quæ in vrbibus ornatus gratia magno splendore decorantur) sed extra semitam, extra triuia, extra viam publicam, in summo vertice montis Libani inter arbusta collocatum. Erat tanquam schola quædam nequitiæ ijs, qui erant libidini dediti, quiq; nimia licentia corpus labefactauerant suum, corruperantq;. Nam quidam molles & effœminati viri, non viri reuera, pudore prorsus exuto, instar mulierum turpissima contagione se ipsi inficientes, dæmonem placabant. Scelerati præterea & nefarij mulierum congressus,* clandestinæ falsorum connubiorū corruptelæ, infanda & turpia facinora in eo delubro, vtpote in loco impuro & fœdo, admissa erant. Nec quisquam fuit, qui in hæc scelera animaduerteret, propterea quòd ex viris grauibus & honestis nemo illuc audebat accedere. Verùm Imperatorem eximiū

Veneris delubrum in Libano situm destruitur. *Schola impudicitiæ.* *Delubr um Veneris.*

* Vide an no. pa 144. la. 1. lin. 28.

B turpia facinora illic edita latēre nō poterant. Quibus quidē regia sua prouidentia indagatis erutisq;, indignum censuit, vt solis splendor eiusmodi delubrum intueretur. Proinde vniuersum illud cū ipsis statuis & monumentis funditùs deleri iussit. Extemplò igitur Imperatoris mandato machinamenta, quibus petulans & lasciuus error propugnabatur, penitùs euersa sunt: quippe militum manus loco purgando operam nauauit. Qui aūt ad hoc vsq; tempus luxuria diffluxissent, Imperatoris minis perterriti, continētiam deinceps modestiāq; colere didicerunt. Nō dissimili ratione etiā superstitiosi gentiles, qui erant opinione sapientes, reipsa suam ipsorum inanitatem animaduertere cœperunt.

Æsculapij apud Ægas demolitio. CAPVT LIIII.

Vide Nice lib. 8. c. 10 † Vide an. not. pag. 144. lat. 1. lin. 38.

VBi namq; error † eorum, qui inter Cilices sapientes videbantur, in dæmone ibi colendo longius serpsit, infinitis super eo tanquam cōseruatore & medico propterea in admirationem traductis, quòd interdum dormientibus apparuit, nōnunquam ægrotantium corpora morbis releuauit (erat hic sine dubio animorum corruptor, quippe qui homines incallidos à vero seruatore abstraxisset, & res verisimiles efficiendo ad impiam peruersitatem rapuisset) Imperator, qui Deum zelotem, vere seruatorem sibi ad defensionem semper proponebat, istud delubrum deijci soloq; æquari mandauit. Ac res illa admiranda nobilium philosophorum celebrata sermonibus, quę latebris abdita, non dæmonis, neq; Dei, sed erroris cuiusdam speciē, plurimis & diuturnis temporum curriculis, hominum animos in fraudem illicientis, perspicuè repręsentauit, solo nutu & significatione, manu militari disturbata, humique prostrata iacuit. Qui enim Deus alios malis eripere, calamitate leuare simulauerat, non magis iam remedium ad sui propugnationem reperire potuit, quàm cum, vti in fabulis est, fulmine percussus interijt. Verum præclara officia, quæ in hac re Imperator noster ad Dei gloriā obijt, non inter fabulas numerāda sunt, siquidem illustri & testata ipsius Seruatoris virtute, delubrum illud radicitùs sic euersum fuit, vt insaniæ amentiæque, quæ illic anteà oberrauerat, ne vestigium quidem iam relictum esset.

Vide Sozom. fol. 23. a. *Aesculapij delubrum solo æquatum.*

Quomodo gentiles damnatis simulachris ad cognitionem Dei conuersi sunt.
CAPVT LV.

Vide Nice. lib. 8. ca. 33.

EX omnibus igitur, qui ante illud tempus se superstitione obligassent, cum errorem suum patefactum & perspicuè refutatum oculis cernerent, cumq; delubrorum &

statuarum vbique vastitatem reipsa intuerentur: alij ad salutare Dei verbum se totos cō A ferre, alij licet non illud ipsum agerent, patriam tamen & auitam inscitiam improbare, & quos olim deos existimauerant, risu & ludibrio insectari cœperunt. Ac quidem, quęso, ita in animum inducerent, cum immensam illam nequitiam interius latētem, exteriore quadam statuarum specie obductam satis manifestò perspicerent? Aut enim extinctorum cadauerum ossa, exiccatæq; caluæ versutis præstigiatorum dolis callidè obtectę, aut sordidæ laceratæq; vestes horrida & impura fœditate farcitę, aut congeries ex fœno & stipula collecta suberant. Quæ cum in simulachra inanima congesta conspicarentur, vehementer & suam, & patrum suorum amentiam incusarunt, præsertim cum planè intellexissent, neminem in illis abditis recessibus, aut in ipsis statuis, vel dæmonē, vel ariolum, vel Deum, vel vatem, sicuti sibi antea persuaserant, tanquam habitatorē residere: imò verò ne obscurum quidem & vmbratile spectrum superesse. Quapropter illis, qui erant ab Imperatore ad id negocij delegati, ad omne obscurum antrum omnemq; latentem & apertum recessum facilis patebat aditus. Quinetiam adita, ad quę accedere fas non erat, & intima sacraria pedibus militum proterebantur, adeò vt mentis cæcitas, quæ longinquo temporis spacio vniuersos gentiles occupauisset, horum opere & labore perspicuè deprehensa, in omnium oculis defigeretur.

Cognita idolorum vanitate & impostura multi Christianismũ amplexi sunt.

Adyta Deorũ Eth. à militib. protrita.

Quomodo Constantinus Heliopoli, statua Veneris solo æquata, primus omnium Ecclesiam construxerit. CAPVT LVI.

Delubrũ Veneris libidinum ergastulũ Heliopoli sublatũ.

Atque* vt ista Imperatoris præclarè rectèque factis accepta referri debent, sic ea quoque, quæ particulatim apud singulas gentes ab ipso erant administrata, vt illud, quod Heliopoli Phœniciæ factum est. In qua vrbe nonnulli obscœnam & libidinosam voluptatem pro dea venerantes, simulatione religionis vxoribus & filiabus stupri admittendi facultatem, nulla habita pudoris ratione, concesserunt. Cæterùm iam lex noua, plena modestiæ & castimoniæ ab Imperatore promulgata est, quæ iubet, ne quis eorum vllum flagitium ibi more positum vsurpatumque deinceps audeat committere. His rursus documenta scriptis mandata proposuit, quasi fuisset ob hanc causam potissimum à Deo missus, vt omnes homines temperantiæ legibus institueret. Quamobrem non est dedignatus cum his per literas suas familiariter colloqui, eosq; cohortari, vt se ad Dei Opt. Max. cognitionem maturè tranferrent. Atque in B eo loco etiam eius dictis facta verè & appositè responderunt, quippè apud istos etiam templi amplissimi fundamenta iecit, ita vt quod ab omni seculorum memoria non sit auditione acceptum, hoc iam ipsa re perfectum esset: nimirum vt ciuitas eorum, qui superstitione fuissent occæcati, Dei efficeretur ecclesia, presbyteris diaconisque compleretur, & episcopus Deo omnium rectori consecratus, illis præsideret. Præterea Imperator animo sedulo prospiciens, vti quàm plurimi ad Dei verbum se conferrent, ea quæ ad subleuandos pauperes pertinebant, copiosè suppeditauit. Atq; hac ratione ad salutarē Christi disciplinam eos se properè recipere impulit, verbis ferè cum Paulo dicente consentiens, Siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur.

Vide Nice. lib. 8. ca. 30.
** Vide annot. pa. 144. lat. 2. li. 26.*

Ecclesia casti tum ac ministri introducti.

Philip. 1.

De tumultu propter Eustatium Antiochiæ suscitato. CAPVT LVII.

Diabolus hominũ successibus inuidens, discordiam serit.

Verùm intereà temporis, cum omnes vitam iucundam degerent, & ecclesia Dei passim apud omnes gentes omni ratione esset tanquam in sublime sublata, rursus inuidus dæmon, qui rebus solet honestis insidiari, ob tantam bonorum prosperitatem ad bilem commotus est: ac quoniam suspicabatur, ipsum Imperatorem nostro tumultu, & perturbata omnium rerum confusione exulceratum abalienato animo in nos futurum, idcirco dissensionis face accensa, Ecclesiam Antiochenorum sic tragicis dilacerauit calamitatib. vt parum abesset, quin vniuersa ciuitas funditùs fuisset excisa.† In duas enim factiones populus Ecclesiæ diuisus est, quippe plebs, magistratus, & milites præsidiarij, more hostium, vsq; eò concitati fuerunt, vt si non quædā Dei prouidentia metusq; ab Imperatore ipsorum animis incussus, multitudinis impetus cōpressisset, & iterum eiusdem lenitas, instar conseruatoris & medici animorū, orationis suauitate illis, contentionis morbo diuexatis medicinam attulisset, gladios ipsi in se mutuò distrinxissent. Quapropter ex illis viris, qui & propter virtutem satis spectati erant, & propter præstantiam honore comitum affecti, vnum fidelissimum legatum misit, quò leniùs & benignius cum populo ageret. Literisq; eos hortatus est, vt in eas res, quæ ad pacem inter ipsos mutuò facerent, attenta cogitatione incumberent, quinetiam quo pacto pietatis officia decenter exequerentur, perdocuit. Persuasit etiam illis, imò per literas

Vide Nice. lib. 8. c. 45. Socrat. lib. 1 cap. 18. Theodoret. lib. 1. cap. 21. 22. Sozom. li. 2. ca. 16. 17.
† Vide annot. pag. 145. lat. 1. lin. 6.

Antiochenorũ ecclesiæ dilaceratio.

Constantinus misso legato pacem sarcire conatur apud Antiochenos.

A teras ad eos scriptas deprecatus est, vti ipse seditionis causam audire possit. Quas quidem literas (quæ & singularis doctrinæ plurimum, & vtilitatis non minus continent) si non calumniæ notam his qui erant in crimen vocati, inussisse videri potuissem, in præsentem historiã contulissem. Quocirca istas missas faciam, quippe cũ malorum memoriã minimè refricandã putem, easq́; solùm in hunc sermonẽ includam quas quidẽ Imperator, vtpote ex hominum concordia permultum animo capiens voluptatis, perscripsit: in quib. Antiochenos cohortabatur, vt episcopum alterius ecclesiæ, sub quo pacẽ facerent, appetere neutiquã in animam inducerent: sed ecclesiæ instituto & more, cũ sibi deligerent pastorẽ, quem communis omnium seruator illis cõmonstraret. Ad populum igitur Antiochiæ & episcopos separatim quę sequuntur, epistolas scripsit.

Intelligis hîc epistolam & alteram quæ sequitur epistolam eam quã scripsit ad Eusebium.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. POPVLO ANTIOCHENO S.

Constantini ad populum Antiochenum literæ, ne Eusebium Cæsariæ abstraherent, sed alium quærerent.

CAPVT LVIII.

Vide Nicephor. ibid.

VEstra concordia alijs omnibus qui consilio & sapientia multum pollent, pergrata futura esset, tum mihi in primis, qui partim lege diuina, & vestra pia vitæ ratione, partim vestris erga me studijs prouocatus, vos fratres sempiterna beneuolentia complexus sum. Et cùm hoc sit reuera verum à rebus honestis fructum percipere, nimirum vt in omnibus, quæ quisque molitur, recta & integra animi cogitatione vtatur, quid quæso est, quod tantopere vobis possit conuenire? Nec cuiquam mirum videatur si veritatem vobis dixero quæ amicitiam potius erga me, quam odium in vestris animis parere debet. Atque inter vos fratres, quos vna eademque animorum affectio synceraque mens, recto itinere quasi digito demonstrato, ad Deum deducit, & in puram sanctamq́; eius ecclesiam, velut ciues ascribit, quid † præstabilius esse poterit, quàm vt cũ oẽs res vobis prosperè, & ad volũtatem fluant, concordiam & animorum tranquillitatem egregiè amplexamini: idque maximè cùm & diuinæ legis disciplina vestram voluntatem ad vitam rectè honesteq́; moderandam impellat, & nos tam vehementer expetamus vestrum † iudicium sic ratione confirmare, vt de omnibus rebus verè syncereque decernatis? At fortasse vobis nõ nihil videtur afferre admirationis, quod tandem hoc orationis meæ initium voluerit. Idcirco causam illius dicendo explicare nec recuso, nec inficior. Fateor equidem me literas quasdam perlegisse, in quibus ex illustri laudum † ac testimoniorum præconio, quo tantopere extulistis Eusebium episcopum Cæsariæ (quem etiam ipse eruditionis & modestiæ causa plurimi faciendum iam diu existimaui) planè animaduertebam, vos magno studio erga illum incendi, & velle libenter eum vestræ vrbis episcopum constituere. Quantum putatis me animo agitasse, quam curam, vt vestro studio satisfactum esset, suscepisse, dum ad optimum virum conquirendum, qui vestrum episcopatum capesseret, accurata cogitatione incumberem? Te ò fides † aliena (quæ quidem ex verbo & doctrina Seruatoris tanquam exemplar sanctè syncereque viuendi nobis proponis, quæque etiam peræ̨grè vitiosis hominibus ipsa resisteres, si non tua virtus talis esset, vt nullo modo potestatem cuiquam facias, ea ad quæstum perdirè abducendi) te, inquam, in hac causa testem cito. Mihi sanè is potissimùm in hac controuersia victoriam consequi videbitur, qui pacis & concordiæ studio flagrat maximè, quippe cùm neminem reperias, qui non ex pace, vbi eam nihil indecori afferre putet, magnam animo capiat oblectationem. Proinde istud à vobis quæso, fratres, vt quoniam pro cupiditate rerum à nobis expetitarum explenda, alijs etiam è fratribus ignominiæ & contumeliæ nota inusta est, idcirco deinceps illa consectemur, quæ fidem nostram omni suspicione & infamia penitùs liberent. Ego verò quanquam hominem qui à vobis & tantis honoris ornamentis decorandus, & tanto amore ac beneuolentia complectendus iudicatur, laudo plurimùm: tamen Ecclesiæ canon, qui singulis ratus & stabilis debet manere, non ob eam causam infringendus aut debilitandus est, vt singulorum sententijs separatim satisfactum sit, & vniuersi, quod expetant, assequantur: sed in ancipiti & controuersa disceptatione, in qua viri huius virtutes cum aliorum comparantur, non vnum, sed plures liberè quid sentiãt, eloqui oportet: propterea quòd cùm honores Ecclesiastici in eo loco & statu sint, vt in illis mandãdis nihil insit vel perturbationis vel discordiæ, omniũ suffragia similiter sunt, & ex ęquo omnino expetẽda.

Marginal notes: *Fructum à rebus honestis percipere quid sit.* — † Videan. not. pag. 145. lat. 1. lin. 27. — B — † Vide ibidem lin. 29. — † Vide ibidem lin. 32. & 34. — *De Eusebij iudicio ecclesiæ Antiochenæ & Imperatoris.* — Vide annot pag. 145. lat. 1. lin. 19. — *Quos episcopos ecclesijs præficiendos putet Constantinus.*

Neque profectò rationi consentaneum est, vt propositum vestrū, susceptumq; de Euse- A bio deligendo consilium, preiudicium cōtra alterum fiat, quippe cū nulli, siue abiectiores illi sunt, siue illustriores, qui syncerè & ex animo similiter diuina præcepta ac disciplinam approbant obseruantq;, vlla in re per communem eiusdem disciplinæ legem, aliis inferiores putari debeant. Porrò autem, si id quod planè verum est, ingenuè fateri volumus, concedendum est necessariò, quòd Eusebium non ipsius voluntate vobis acquirere, sed vi potius à Cæsaria abducere conamini: quod profectò violentiæ potius est, quàm electionis legitimæ. Atque siue isto modo, siue secus multitudo sentit, ipse liberè & audacter affirmare audeo, hanc rem non leuem & exiguum tumultum illum quidem excitaturam, sed eam contentionis subministraturam materiam, quæ efficiet, vt vnus vestrûm alteri crimina obiectare magnopere laborauerit. Nam perinde facitis atque oues, quæ, cùm ob consuetam pastoris curationem, per negligentiam ad deteriorē partē prolapsam, priore educatione destitutæ sunt, fruges vastare, & ita perspicuè quid dentium suorum natura & vis valeat, ostendere solent. Quæ num ita se habeant, & nos neutiquam opinione fallamur, vestrū est, fratres (multa enim & magna ipsa prima deliberatione animis vestris se offerent) vobiscū diligenter considerare. Ac primùm omnium ecquid de ingenio & mutuo inter vos amore detractum videatur. Deinde quòd qui consentientibus hominum prudenter de ipso deligendo deliberantium suffragijs ad episcopatus dignitatem ascendat, diuino iudicio veros ex ea fructus percepturus est, atque adeò non vulgare beneficium propterea consecuturus, quòd vestro omnium cōsensu illustre probitatis testimonium sibi tributum habeat. Postremò, vt vos, sicut vestræ consuetudinis est, æqua & incorrupta mente in homine conquirendo, qui vobis opus fuerit, diligentem operam nauetis, omni seditioso & turbulento tumultu compresso. Nam tumultus semper iniquus esse, & ex odiosa variorum hominum inter se comparatione, non scintillæ exiguæ, sed magna inuidiæ incendia excitari solent. Verū vt tandem finem dicendi faciam, ita Deo placeam, & ita vestrûm causa, vti optatis, vita mihi suppetat, sicut & vos amo, & tranquillum pacis quasi portum, in quo animi vestri conquiescant, vobis exopto: ex quo portu sordibus seditionis præteritæ eiectis, pacato mentis statu concordiam in earum locum inducite: vexillum quoque firmæ dilectionis, in nauigio animorum vestrorum erigite, & cursum cælestem ad lucem æternitatis, B gubernaculis, vt ita dicam, ferreis robustisque rectum tenete. Atque ea ratione illud integrum & incorruptum deinceps fore putatote, quod discordia erat antea labefactatū. Nam sordes seditionis, quæ nauem antè propè corruperant, vniuersæ ex animis vestris, tanquam ex sentina, iam spero, exhaustæ sunt. Quocirca iam consilio prouidete, vt is rerum omnium status sit, † vti nihil in posterum, quod ex vsu Ecclesiæ non sit, inconsulta & vana contentione, vel suscipiatur, vel ratū fiat. Deus vos, charissimi fratres, seruet incolumes. Imperatoris epistola ad nos de episcopatu Antiocheno à nobis repudiato.

Non vi sed beneuolentia episcopi a suis ecclesijs aliò traducendi ad negotia sunt.

Tumultus semper iniquus et odiosa semper hominum diuersorum cōparatio.

† Videan. not. pag. 145. lat. 2. lin. 37.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. EVSEBIO S.

Constantini ad Eusebium literæ, quem laudat quòd Antiochiam recusauerat.

CAPVT LIX.

Epistolam † tuam legi diligentissimè, ex qua ecclesiæ canonem exquisitè abs te seruatum intellexi. In his namq; persistere, quę deo grata, quæq; traditioni Apostolicæ consentanea videntur, permagnæ pietatis est. Ac sic putato, te in hoc ipso planè beatum, quòd totius (propè dixerim) orbis terrarum testimonio dignus iudicatus sis, qui vniuersæ ecclesiæ episcopatu perfungaris: & huic tuæ felicitati reuera quasi accessionem adiunctam, quòd omnes ea tui cupiditate ducantur, vt te velint esse apud se. Porrò abs te prudenter sanè factum est, quòd & Domini mandatum Apostolicumq; Ecclesiæ canonē seruare decreuisti, episcopatū ecclesiæ Antiochenæ prorsus repudiando, & in eo episcopatu fungendo permanere laborasti, quē ab initio Dei voluntate suscepisses. Hac de re literas dedi cùm ad populum, tum ad alios ecclesiæ ministros: qui quidem de eadem etiam ipsi scripserant ad me, suamq; sententiam declarauerant. Quas quidem literas cùm tua sanctitas perlegerit, facilè intelliget, me, cùm iusticia ipsa illis contradicere videretur, diuina quadam impulsione ad eos rescripsisse. Quorum concilio tuam interesse prudentiam opus est, vt hoc quicquid sit negocij, in Antiochena ecclesia, recta ratione transigatur. Deus te, frater charissime, conseruet.

Vide Nicephor. ibid.

† Videan. not. pag. 145. lat. 2. lin. 41.

Eusebius ab Imp. laudatur quòd Cæsariensis episcopatu contentus Antiochenū nō susceperit.

VICTOR

A VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. THEODOTO, THEODORO, *Narcisso, Aetio, Alpheo, & cæteris episcopis, qui sunt Antiochiæ,* S.

Constantinus scribit ad Synodum, ne Eusebium Cæsaria auellant. CAP. LX.

Vide Nicephor. ibid.

LIteras à vestra prudentia ad me scriptas perlegi, & prudens Eusebij collegæ vestri institutum ac sententiam in eisdem à vobis declaratam admodum approbaui, quæq; gerebantur omnia, partim ex vestris, partim ex Acacij & Strategij clarissimorum comitum epistolis cognoui. Ac cũ rationem accuratè mecũ iniuissem, ad populum Antiochenum, quid Deo acceptum, quidq; ecclesiæ cõsentaneum foret, epistola scripsi: cuius exẽplar his literis subiungendum præcepi, vti vos intelligatis, quid tandẽ ipse iuris æquitatisq; causa adductus, ad populum Antiochenum scripserim. Ac quũ literę vestræ hoc cõplectebãtur, vt cũ populi tum vestro prudẽti cõsilio & instituto, Eusebius, sanctissimus Cæsariensis ecclesiæ episcopus, Antiochenæ præsideret ecclesiæ, eiusq; curã susciperet, oportebat & † Eusebij literas, qui decretum ecclesiæ maximè obseruare videbatur, & meã simul sententiam vestræ prudentiæ ostendere. Et quoniam Euphronius presbyter ex vrbe Cæsaria Cappadociæ ortus, & Georgius Arethusiorum itidẽ presbyter (quẽ Alexander ad presbyterij ordinẽ Alexandriæ euexerat) viri propter fidei integritatem planè spectatissimi, ad me fortè fortuna venerunt: idcircò rectum videbatur, vt non solùm hos, qui sunt ad episcopatum petendum designati, sed alios etiam, quos vos ipsi ad episcopatus honorem capessendum dignos iudicaueritis, vestræ prudentiæ significare, vti decernatis ea quæ cum Apostolorum traditione penitùs consentiant. Quibus hominibus vobis iam opportune & commodè suppeditatis, vestra prudentia ex ecclesiæ canone & traditione Apostolica ita vestram poterit electionem moderari, vti Ecclesiasticæ disciplinæ ratio præscribit. Deus vos, fratres chari, diu seruet incolumes. Ista cùm Imperator ecclesiarum præsidibus præcepisset, hortatus est, vt omnia ad laudem diuini verbi illustrandam exequerentur.

Acacius & Strategius Comites.

Ex exemplare epistolæ ad Antiochenos scriptæ transumpta (?) Imp.

† Vide annot. pag. 246. lat. 1. lin. 25.

Euphronius presbyter. Georgius Arethusiorũ presbyter.

In electione episcoporum quæ norma sequenda.

Quomodo studuerit hæreses extirpare. CAPVT LXI.

B POstquam ecclesiam Dei, sublatis è medio discordijs, in tranquillo statu collocauerat, inde digressus, aliud impiorum hominum genus, tanquam latens venenum, humanæ vitæ paratum, comprimendum censuit. Isti corruptores quidam erant, qui honestatis specie & simulatione ciuitates labefactabant. Eos verò pseudoprophetas, & lupos rapaces Seruatoris vox diuinitùs vaticinando nuncupauit ad hunc modum: Attendite à pseudoprophetis, qui venient ad vos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos. Edictum igitur Imperatoris, quod ad prouinciarum præfectos missum fuit, vniuersum illud hominum genus grauiter insectatum est. Et præter ipsum edictum, Imperator etiam salutarem admonitionem illis ipsis proposuit, hortatus admodum, vt maturè resipiscerent. Nam asseruit illos ecclesiam Dei salutis portum habere, quò se reciperent. Attende ergo quo pacto per literas cum illis sermonem contulerit.

Hæreticos hortatur vt in viã redeant.

Matth. 7.

Ecclesia Dei portus salutis.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. HAERETICIS.

Constantini contra hæreticos edictum. CAPVT LXII.

COgnoscite iam per legem hanc, quæ à me sancita est, ô Nouatiani, Valentiniani, Marcionistæ, Pauliani, quiq́ue Cataphrygum nomen vsurpatis, & omnes omnino, qui per conspirationes à vobis cõflatas, hæreses & sectas etiã atq; etiam augere conamini: cognoscite inquam, quib. mẽdacijs vestrę doctrinæ inanitas implicata teneatur, & quatenus pestiferis quibusdã venenis vestra vsq; eò inficiatur disciplina, vt per eã integri ac valentes ad morbum, viui autẽ ad sempiternum interitũ abstrahãtur. O' veritatis inimici, hostes vitæ, internecionis authores & cõsiliarij, omnia apud vos veritati cõtraria, turpib. consentientia maleficijs, ineptijs & cõmenticijs fabulis exultantia. Quibus certè mendacia struitis, premitis insontes, fidelib. veritatis lucẽ denegatis. Nam falsa visione & specie pietatis semper delinquentes, omnia contagione vestra cõtaminatis, conscientias integras & labe vacuas lethalibus plagis vulneratis: ipsum diem, penè dixerim, hominum oculis adimitis. At quid attinet singula persequi, cùm de vestris flagitijs, sicut eorum natura postulat, dicere neque temporis angustia, neque occupationes, quibus districti sumus, sinunt.

Compellat nominatim hæreticos et perstringit.

Hæretici maximorum malorum authores.

Nam

Hæreticorum scelera.

Nam scelera vestra adeò grandia, adeò immensa sunt, adeò etiã turpia & omni crudelitate redundãtia, vt dies integer ad ea explicanda non sufficeret. Imò verò ab huiusmodi reb. aures abducere oculosq; auertere cõuenit, ne singulorũ explanatione, syncera & incorrupta fidei nostræ professio cõmaculetur. Quid ergo? patiemurne eiusmodi malorum contagionẽ longius serpere, præsertim cũ longa dilatio faciat, vt sani ac valentes ea tanquã pestifero morbo inficiantur? Cur igitur non cum maxima celeritate eiusmodi prauitatis, vt ita dicam, radices animaduersione & pœna publica amputamus? A

De tollendis locis illis, vbi conuentus hæreticorum celebrari consueuerant.

CAPVT LXIII.

Hæreticorum conuentus inhibendi. Aedes diruẽda in quibus conueniunt.

Atque quò ista vestræ pestis pernicies longius grassari impediatur, per hanc legẽ mandamus, ne quis vestrûm posthac conuentus cogere audeat. Et propterea etiam iubemus, vt vniuersæ ædes vestræ, in quib. congressus illos celebrare cõsueuitis, penitùs euertantur, & hæc cautio eò vim suã porrigat, vt nõ modò non in publicis, sed ne in priuatis quidẽ ædificijs, aut in locis vllis separatis, huius vestræ superstitiosæ amentiæ factiones coeant. At verò, quod multo præstabilius est, si qui vestrũ veræ & syncerae religionis curã habeant, ad catholicã Ecclesiã reuertãtur, & eius sanctitatis sint participes, per quã poterunt ad veritatẽ peruenire: fraudulenta vestræ peruersæ mentis astutia, hoc est, scelerata & perdita hæreticorũ & schismaticorũ seditio, omnino ab hac prospera temporum nostrorũ conditione seiungatur. Nostræ enim prosperæ ac beatæ vitæ rationi, qua Dei beneficio fruimur, est admodũ consentaneũ, vt qui ætatem bona spe sustentatã degant, ab omni vago & cæco errore ad rectam viã, à tenebris ad lucem, ab inscitia ad veritatem, à morte deniq; ad salutem traducantur. Ac quo prouisio hæc in curandis errorib. robur & firmitatem sibi necessariam assequatur, mandauimus, vt suprà dictum est, vt omnia superstitionis vestræ loca, in quibus conuenire soleatis, omnia dico hæreticorum templa (si modò templa appellare cõuenit) sine recusatione aut controuersia diruantur, & diruta absque mora catholicæ tradantur ecclesiæ, reliqua loca publico Reip. vsui addicantur, ne vlla in posterum vobis conuentus celebrandi relinquatur facultas. Sit igitur hoc ratum statutumq;, vt post hunc diem in nullo loco vel publico vel priuato, nefarij vestri conuentus in vnum coire audeant.

Ecclesiæ aut Reipub. assignandæ.

B

Quomodo complures hæretici, post nepharios apud ipsos libros inuentos, ad Ecclesiam catholicam redierint.

CAPVT LXIIII.

Hæreticorum libri perscrutandi.

Ad hunc modum occultæ quasi latebræ & recessus eorũ, qui alienã ab Ecclesia catholica doctrinã & opinionem tenebant, Imperatorio edicto euoluti patuerunt: bestiæ etiam immanes, quæ huius erant impietatis authores, exactæ. Ex illis verò qui essent istorũ impulsu in fraudem & errorẽ inducti, alij Imperatoris minis perterriti, fallaci & fucata specie in ecclesiam obrepere cœperunt, temporum conditioni callidè & dissimulanter cedentes: ac quoniam lex hominum libros perscrutari iusserat, tandem manifestò deprehensi fuerunt hi, qui veritas & interdictas illas artes ad hominum perniciem comparatas consectati fuissent, qua de re omnibus, vt dicitur, opibus viribusque elaborabant, vt simulatione sibi salutem adipiscerentur. Alij fortè ad spem, quæ in Deo Opt. Max. poni debet, verè & ex animo se transferre. Quos, cùm ecclesiarum præsides accuratè internoscere studerent, alteros ouium pellibus obtectós, adumbrata specie se insinuare conantes, procul amandarũt: alteros verò, qui idem integra & incorrupta mente instituerent, vbi temporis longinquitate explorando, de illis satis exquisitè periculum fecissent, in multitudinem ascititiorum ascripserunt. Hoc modo cum illis qui alienam ab ecclesia opinionem & doctrinam sequebantur, actum est. Alios autem, qui, dum in eorum dogmatum disciplina versabantur, nihil concepissent impietatis, sed schismaticorum culpa se temereà communi ecclesiæ congregatione & frequentia seiunxissent, abiecta omni cunctatione in ecclesiam receperunt. Hi igitur gregatim, tanquam ex colonia reuertentes, suam recuperãrunt patriam, & ecclesiã matrem agnouerunt. A` qua diu aberrantes, cum gaudio & lætitia ad eam redierunt, membraq; communis corporis fuêre in vnum coagmentata, & concordiæ quasi compagibus firmè copulata: solaque catholica Dei ecclesia in se coalescens, tum resplenduit, cùm nusquam gentium vel hæreticæ vel schismaticæ factionis vestigium reliquũ quidem esset. Cuius præclari facinoris causam Imperator Deo (cui solus ex omnibus Imperatoribus qui aliquando extitissent curæ erat) acceptam planè retulit.

Verè & simulatè resipiscẽtium penes quos discrimẽ esse debeat.

Imperatoris beneficio sublatæ hæreses.

TERTII LIBRI FINIS.

A

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESAREAE PALAESTINAE, DE VITA DIVI CONSTANTINI Imperatoris, Liber Quartus.

Quemadmodum muneribus & dignitatum accessionibus multos honorificè affecerit.

CAPVT I.

Hęc procemia quæ primis 4. capitibus hisce continentur refer ad librum 2. supra ca. 20. & ad reliqua loca ibi notata: item lib. 10. Euseb. c. 5. Sozom. li. 1. cap 3 lib. 2. cap. 32. † Vide an not. pag. 148. lat. 2. lin. 17.

TAntis igitur & tam præclaris rebus ab Imperatore gestis ad coædificationem & gloriam Ecclesiæ Dei, cũ omnia consilia sua ad gloriosam famã doctrinæ Seruatoris nostri referret, tamen ne externa quidem negocia neglexit: sed in his etiam oẽs gentes creberrimis, continuis, varijsq; beneficijs affecit. Qua in re partim quidẽ se paterna quadam erga omnes cura affici ostendit: partim verò familiares suos varijs honoribus decorauit, quos ille alto & excelso animo in omnes conferebat. Neq; sanè cuiquam aliquid ab Imperatore postulanti denegatum est, nec cuiusquam spes aliquod ab eo beneficium expectantis frustrata est. Nam alios pecunijs, alios amplissimis possessionibus locupletabat: multos † præterea authoritate, multos senatorijs officijs, multos etiam consulari dignitate ornauerat: duces verò plures ab eo constituti sunt. Iam comitum alios in primo ordine collocauit, alios in secundo, alios item in tertio. Atq; ista ratione alij propè infiniti clarissimos honores adepti sunt. Nam vt plurimos honoribus afficeret, diuersos dignitatum gradus Imperator excogitauerat.

Ecclesiæ incrementũ solum spectat Constantinus.

Constantini beneficentia

Condonatio quartæ partis tributorum. CAPVT II.

Vide Sozom. lib. 1. cap. 8.

B QVanto autem studio curauerit, vt & plebem & inferiorum hominum animos exhilararet, vel ex vno exemplo, quod erat & ad vitam commodissimum, & ad omnes etiam perueniebat, hodieq; durat, facilè perspicere licet. Nam cũ annua ei tributa agrorum nomine penderentur, quartam his detractam partem, agrorũ possessoribus donauit: vt annuam detractationem ad calculum reuocanti, facilè appareret, frugum dominos quarto quouis anno à pendendo tributo fore leuatos: id quod etiam lege firmatum, & in omne reliquum tempus stabilitũ, non viuentibus solùm, sed etiam eorum liberis & successoribus indelebilem & perennem beneficentiam præstitit.

Constantinus plebem quanto studio exhilarauerit.

Quartã partẽ fructuũ suis remisit.

Adæquationes tributorum grauium. CAPVT III.

CVM verò nonnulli agrorum metationes à superioribus Imperatoribus factas reprehenderent, hisque fines suos premi quererentur: hic rursus arbitros misit, qui re diligenter inspecta, postulantes illæsos præstarent.

Licinius supra tributorum gratia nouas agrorũ dimẽsiones fecerat eas Cõstãtinus ad canonẽ veterẽ reducit. Vide supra lib. 1. cap. 48.

Quòd pecuniarijs iudicijs conuictos, ipse proprijs facultatibus subleuauit.

CAPVT IIII.

CAeterorum causas pecuniarias ipse Imperator audiens, cùm minimè vellet, vt qui causa cecidissent, deteriori conditione discederent, libenter eis ex suis bonis nonnunquam agros, aliquando pecunias largiebatur: vt iudicio cõuictus, quoniam dignus est habitus, vt in conspectum Imperatoris veniret, non minore cum lætitia discederet, quàm qui causam erat adeptus. Etenim cùm non decere existimaret, vt qui coram tanto Imperatore compareret, demisso & lugubri animo dimitteretur: ista ratione perfecit, vt vtraque pars sereno placidoque vultu iudicio liberaretur. Ita accidit, vt hanc animi in Imperatore celsitudinem omnes admirarentur.

Constantini beneficentia, per quã nec cõdemnatus quidẽ tristior e iudicio decedebat, quã qui causam obtinuerat.

Scytharum subactio, per signum crucis nostræ deuictorum. CAP. V.

Vide Nicephor. lib. 7. cap. 49. Hoc bellũ sunt qui gestũ putent anno Christi. 335.

IAm verò quid attinet illa minimè necessaria recẽsere, quemadmodũ barbaras & immanes gentes sub Romanũ Imperium subiecerit: & vt Scytharũ & Sauromatarum nationes, qui nũquã parẽre populo Romano didicerant, primus is sub iugum miserit, coegeritq; eos vel inuitos profiteri, Romanos esse rerũ dominos. Nã cũ superiores Imperatores vectigalia Scythis persoluerẽt, ipsiq; Romani à barbaris seruitute pressi quotannis tributa penderent: cũ hęc cõditio Imperatori minimè ferẽda videretur, alienũq;

Scythæ Romanis parere coacti.

existima-

existimaret ab omnium gentium victoris dignitate, perinde vt maiores suos tributum pendere: seruatoris sui ope præsidioq; confisus, triumphale illud signum cõtra istos etiam obtendens, breui spacio omnes superauit, & reluctantes quidem armata manu coercens, reliquos prudentib. legationibus placans, ab inculta & fera vita ad humanam ciuilemq; traduxit. Atq; ita tandem aliquando Romanis[a] Scythæ parêre didicerunt. A

a Scythæ quomodo Romanis parere didicerint.

Sauromatarum subactio per seruorum contra dominos tumultum.

CAPVT VI.

Sauromatæ quomodo subacti.

Sauromatas verò Deus ipse Imperatoris pedibus substrauit: quos barbara superbia elatos, hoc modo fregit & compressit. Cùm à Scythis Sauromatæ inuaderentur, seruosque suos cogerentur armare, vt eorum vim & impetum repellerent: postquam penes seruos victoria constitisset, ij iam eadem arma, quibus contra hostem vsi sunt, in dominos conuertunt, omnesque suis sedibus & domicilijs deturbant. At domini salutis portum præter Constantinum reperiebant nullũ. Is cùm solitus esset salutem dare miseris, omnibus in Romanam regionẽ receptis, quos idoneos reperiebat, in suorum militum ordines referebat: reliquis verò ad necessarios vitæ vsus agros ad colendum diuidebat: vt fortunatè & fœliciter hanc sibi calamitatem accidisse faterentur, quando immanem feritatem cum Romana libertate commutassent. Sic Deus immanium barbarorum vniuersas gentes Imperatori parêre fecit.

Serui Sauromatarum in dominos insurgunt.

Sauromatis quomodo vitetur imperator

Vide Nicephor. lib. 7. cap. 46. Vide supra li. 1. c. 19. 39. Baptista Egnat. laudem ex Sarmatica victoria partã Constantino causã fuisse scribit cui aulã Diocletiani reliquerit, cũ inuidia glisceentem animaduerteret.

Variorum barbarorum legationes, & ijs ab Imperatore tributa munera.

CAPVT VII.

Variarum gentium legati ad Constantinum missi.

Indeque factum est, vt frequentes vndique ex omnibus gentibus legati adessent, secumque preciosa dona ad Imperatorem afferrent: ita vt qui fortuitò ad vestibulum regiarum portarum accederent, claras & illustres barbarorum personas quasi ordine quodam dispositas animaduertere possent: quibus vestis non eadem, formarum species dispar: coma verò tum capitis tum genarum valdè dissimilis: vultus ipse truculentus, barbarus, horribilis: corporum incredibilis penè magnitudo. Iam alijs ora rubebant, alijs niue erant candidiora, nonnullis mediocri colore imbuta. nam Blemyum & Indorum legati, *Aethiopumque simul, quorum iacet extima tellus*, in ista hominum serie conspiciebantur. Ij singuli tanquam in tabulis depicta, honoraria munera ad Imperatorem adferebant: coronas hi aureas, illi ex preciosis lapidibus diademata. Iam alij flauam comam, alij auro & floribus contextas barbaricas vestes, equos alij, alij clypeos & longas hastas & sagittas & arcus: quibus Imperatori (si ita ei videretur) officium suum & societatem in omnibus bellis se offerre significabant. Quæ postquam accepisset Imperator, suumque singulis tribuisset locum, vicissim eos tantis muneribus donisque ornauit, vt eodem puncto & momento temporis legati locupletissimi euaderent. In quibus etiam nonnullos cæteris clariores & nobiliores Romanis honoribus sic illustrabat, vt pleriq; obliti ad patrios lares reuersionis, genus hoc vitæ amplexi sint. B

Hom. 10. Odyss. primo folio 1.

Barbaros qua arte sibi conciliauerit Imp.

Quòd etiam Persarum regi, qui legatos miserat, pro Christianis in Persia scripserit.

CAPVT VIII.

Sapores Persarum Rex Constantini favorẽ expetit.

Cum verò etiam Persarum rex Constantino per legatos notus esse cuperet, eique dona quædam mitteret, tanquam fœderis & amicitiæ signa: cum hoc quoque se Imperator societate & fœdere coniunxit, & incredibili quodam studio perfecit, vt a quo ipse primùm honorum præmijs prouocatus esset, eundem refundendis honoribus & præmijs lõgè superaret. Idemq; cũ accepisset apud Persas frequentes esse Dei ecclesias, & infinitũ penè populũ Christi gregib. contineri, nõ mediocri ex hac fama affectus voluptate, vtpote quẽ communis quædã omnium cura tãgeret, de ijs etiã solicitus erat.

Vide Nicephor. lib. 8. cap 38.

Epistola Constantini Augusti, ad Saporem Persarum regem, summa cum pietate & religione Deum & Christum confitentis. CAP. IX.

a Huc refer ca. 18. lib. 8. Nicephor. Vide hanc epistolam etiã infra ca. 25. lib. 1. Theodoriti apud Sozom. lib. 2. cap. 14.

EXEMPLVM EPISTOLAE AD REGEM PERSARVM.

Veritatis lux. Constantini, sue fidei confessio, ad Persarum regem.

Diuinam[a] fidem conseruans, veritatis luce perfruor: & huius veritatis luce ductus, diuinam fidem intelligo. His igitur, vt res ipsæ confirmant, sanctissimum Dei cultum percipiens, hanc colendi rationem quasi magistram me habere profiteor, ad cognitionem sancti Dei. Huius Dei vim & potentiam auxiliatrices meorum bellorum na-

ctus,

A ctus, ab ipsa vltima Oceani ora exorsus, vniuersum inde orbem firma & salutari spe erexi: ita vt omnes gentes, quæ tot tyrannorum dominatu oppressæ, dum quotidianis calamitatibus cederent, propè extinctę essent, * mea opera meisq; laboribus ad commodiorem statum reuocatæ sint. Hunc Deum immortali memoria me honorare profiteor: hunc liquida & pura mente, celsissima in sede locatum, auidissimè contemplor.

** Vide ano. pag. 159 lat. 2. lin. 9. 10.*

Dei cultus.

Contra idola, & de Dei glorificatione. CAP. X.

HVnc humi procumbens inuoco, omnem sanguinem execrandum & odores ingratos ac detestandos abhorrens, omnem terrestrem è sacrificio flammam fugiens: quibus omnibus turpiter pollutus nefandus & inexplicabilis error, multas gentes & totas ferè nationes ad profundissima tartara proiecit. Nam quæ huius vniuersitatis Deus ad humanæ prouidentiæ necessarium vsum benignitate quadam sua in lucem edidit, hæc ad cuiusq; cupiditatem rapi nullo modo patitur: puram solummodo mentem & animum omni labe vacantem ab hominibus flagitat, quibus ille virtutis & pietatis actiones ponderat. Bonitatis enim & mansuetudinis officijs placatur, cõplectens mites, turbulentos auersans, amans fidem, coercens infidelitatem, omnemque cum superbia iunctum dominatum perrumpens: arrogantium vim reprimens, quos fastus extulit, de solio deturbans: humiles, & iniuriarum perferentes, iustis præmijs afficiens. Eodem modo iustum etiam imperium magni faciens, suis subsidijs & opibus cõmunit: regiamq; prudentiam pacis tranquillitate conseruat.

Odium Idololatriæ.

Cultum Dei verum, mente constare.

Contra tyrannos & persequutores, & de capto Valeriano.

CAPVT XI.

MInimè sanè errare mihi videor, frater mi, si hunc solum Deum profiteor omniũ ducem & parentem: quem multi hic cum Imperium tenerent, insanis erroribus agitati, respuere & aspernari conati sunt. Sed horum tam acerbus exitus fuit, vt omniũ mortalium iudicio, illorum calamitates exempli loco proponerentur similia scelera persequentibus. In hoc numero illum vnum fuisse arbitror, qui diuina ira tanquam aliquo fulmine ex hoc loco deiectus, in vestras oras delatus est, patefacto de sua famosa turpitudine triumpho nostro. Sed illud benè cecidit, quòd nostris potissimum temporibus in eiusmodi sacrilegos tale supplicij exemplum editum sit.

Vide infra ad sanctorum cœtũ cap. 24. 25. Supra Euseb. lib. 7. cap. 9. 10.

Constantinus Saporem appellat fratrem.

Valeriani ad Persas fuga, et captiuitas.

B

Quòd persequutorum casus viderit & quòd nunc pacato animo sit, parta Christianis pace & tranquillitate. CAPVT XII.

NAm & mihi contigit nonnullorum exitus animaduertere, qui paulò antè populum Deo consecratum nefandis edictis perturbauerant. Quapropter immortales Deo gratias ago, quòd singulari prouidentia vniuersum hominum genus, qui diuinam legem colunt ac venerantur, restituta pace, incredibili lætitia & voluptate afficitur. Ex quo facilè mihi persuadeo, optimo tutissimoq; statu omnia collocata esse: cum per eorum castam & acceptam colendi Dei rationem, & ipsorum inter se de diuina natura consensionem, omnes ad se Deus rapere & colligere dignetur. Hunc præclarũ hominum cœtum, Christianorum inquam, de quibus omnis est à me suscepta oratio, cum audiam etiam Persidis potissimam partem (quod mihi sanè est gratissimum) exornasse, quanta me putas perfundi voluptate?

Constantinus aliorũ exemplo doctus Saporem docet abstinere à Christianorũ persecutione.

Christiani apud Persas.

Cohortationes, vt Christianos suos complectatur.

CAPVT XIII.

TEcum igitur præclarissimè agitur, & cum illis etiam: quoniam vtriq; vestrûm hæc felicitas communis est. Isto enim modo Deum, huius vniuersitatis Dominũ & parentem, propitium & placatum habebis. Hos igitur, quoniam hac dignitate es, tuæ fidei commendo: hos eosdem, propter insignem tuam pietatem, tibi in manus trado. Hos, vt decet humanitatem tuam, complectere & ama. Sic enim & tibi, & nobis, ista tua fide immensum beneficium præstabis.

Christianorũ commẽdatio.

Quòd assiduis Constantini precibus pax Christianis data sit.

CAPVT XIIII.

ITa igitur vniuerso orbe sub vnius gubernatoris prudentia constituto, eodemq; cõplectente serui Dei instituta & leges: cùm nulla cuiusquã temeritate Romanum Imperium turbaretur, stabilem & quietam vitam omnes mortales traducebant. Imperator verò cum existimaret piorum hominum preces magnum sibi momentum afferre ad

Poscit Constantinus vt ecclesia pro ipso oret.

Ecclesia preca tur. salutem,& custodiam vniuersæ Reipub.eas cum necessariò adhibuisset, non solum i- A
pse se Deo supplicem abiecit:verumetiam vt pro se ab Ecclesiæ præsidibus supplicaretur,mandauit.

Quòd in nummis & picturis, precantis effigie se insculpi fecit.

CAP. XV.

Constantini nummisma quale, & effigies eius, qua forma proposita. QVanta verò fidei vis diuino quodam instinctu in eius animo defixa fuerit,vel ex eo intelligi potest, quòd in aureis nummis imaginē ita insculpi curauit, vt pansis manibus instar precantis cœlum contueri videretur:quod genus nummi hac effigie sculpti,per omnes Romani Imperij gentes volitabat.Iam in ipsis regijs, per quasdam ianuas in tabellis,quæ summis vestibulorum partibus affixæ erant,erecto statu pingebatur,sursum in cœlum contemplans,& precantis forma manus sursum tollens. *Vide supra lib.1.cap.3. & infrà hoc lib.ca. 73.*

Quòd in idolorum fanis, lege vetuit suas picturas poni.

CAP. XVI.

Imaginem sui in templis idolorum poni vetat. HOc modo cum in tabellis se Deo supplicantem repræsentasset,lege cauit, ne ipsius effigies in idolorum templis poneretur : ne ipsa tabella, vel minima lineamentorum parte,propter vetitorum idolorum errorem,labem aliquam contraheret.

Preces habitæ in palatio & sacrarum Scripturarum recitatio.

CAPVT XVII.

Domi erecta ecclesia precatur cū alijs. SEd his quidem multa magnificentiora contemplari potes, si animaduertas, quemadmodum in ipsis regijs Ecclesiæ Dei formam instituerit,populo in Ecclesia congregato ipse studiosè exordiens.Sumptis enim in manus libris,vel Sacrarum literarum cōtemplatione diligenter animum adhibebat,vel constitutas cum vniuerso Ecclesiæ cœtu preces reddebat.

Dominicum diem, & Parasceue diem, colendum esse, lege sancitur. CAP. XVIII.

B

Dominici diei cultus. IDoneum verò precationi tempus salutarem diem Dominicum constituebat: quippe qui tum verè præcipuus est,tum haud dubiè primus. Iam huius vniuersæ ædis custodes,diaconi & ministri Deo consecrati,& grauitate vitæ omniq́; virtute ornati assignabantur.Satellites etiam,fidi corporis custodes,beneuolentia erga principem & fide armati, regem ipsum piorum morum præceptorem sequebantur:cum ipsi perinde salutarem & Dominicum diem venerarentur,& preces ab Imperatore descriptas eodem die persoluerent. Hoc idem vt facerent,omnibus persuasit beatus Princeps : quasi huc preces suas retulisset, vt sensim & pedetentim omnes mortales ad Dei cultum traduceret.Quapropter statuit,vt cuncti Romano Imperio parentes,diebus de Seruatoris nomine nuncupatis,ab omni opere feriarentur:vt etiam dies, qui sabbatum antecederent,venerarentur,ob memoriam(vt mihi videtur)earum rerum,quæ ijs diebus à communi omnium nostrûm Seruatore fuerunt gesta. *Coniunge infra hic cap. 22. 57 & de laudibus Constant.circa finem. Vide Sozom.lib. 1. cap. 8. Socrat.lib. 1.cap.14. Nice lib.7. cap.18.19. 40.41.42. 46.lib. 8. cap.1.4.*

Quemadmodum etiam legiones gentiles in Dominicis precari mandauerit.

CAPVT XIX.

Solis dies antea, qui nunc Dominicus. CVmque hunc salutarem diem,quem lucis vel Solis diem appellamus, vniuersum exercitum omni studio colere docuisset:his qui diuino instinctu fidem sequuti erant,ocium fecit,vt liberè possent ecclesiam Dei frequentare, quò sine vllo impedimento preces Deo persoluerent.Sed alijs, qui nondum diuinam degustarant doctrinam,alia quadam lege mandauit,vt Dominicis diebus in patētes suburbiorum campos exirent,atque vt ibi eadem precationis forma,dato ab vno aliquo signo,omnes simul ad Deum vterentur.Non enim oportere aiebat hastis vti,& rerum suarum spem in armis aut corporum viribus ponere:sed vniuersitatis Deum, rerum omnium bonarum & ipsius victoriæ authorem agnoscere:cui oporteret pansis in cęlum manib. & sublatis altissimè ad cœlestem regem mentis oculis constitutas preces reddere : vt illum victoriæ largitorem,& conseruatorem,custodem nobis,adiutoremq́; precibus imploremus.Formulam verò precandi,ipse omnibus militibus præscripsit: mandauitque vt Romana lingua ita omnes precarentur. *Militibus etiā Dominici diei cultum præscripsit.*

Preca-

A

Precationis formulæ, legionibus à Constantino datæ.

CAP. XX.

» TE solum Deum agnoscimus: te Regem profitemur: te adiutorem inuocamus: per » te victorias consequuti sumus: per te hostes superauimus: abs te & præsentem feli» citatem consequutos fatemur, & futuram adepturos speramus: tui omnes supplices su» mus: abs te petimus, vt Constantinum Imperatorem nostrum, vnà cum pijs eius libe» ris, quàm diutissimè nobis saluum & victorem conserues. Eiusmodi ferè sanciebat, à mi» litibus solis die fieri, talesq; ab eis voces in diuinis precibus adhiberi.

Constantini precatio à militibus fieri diebus Dominicis iussa.

Legionum arma, consignata signaculo crucis Seruatoris.

CAP. XXI.

Vide supra lib. 2. ca. 2.

PRæterea etiam in ipsis armis, salutaris trophęi signum insculpi, armatoq; exercitui preferri fecit: & vt solum hoc salutare trophæum, non vllam (vt ante consueuerant) inauratam statuam sequerentur. Ipse verò tanquam sacrorum mysteriorum particeps intra secretas se regiæ partes statis quotidie temporibus concludens, solus cum solo loquebatur Deo: & supplici voce in genua proiectus, humili vultu, & deiectis oculis à Deo petebat, vt quibus egeret rebus, per illum consequeretur.

Crucis trophæum militibus propositum.

Constantini quotidianæ preces.

De oratione & honore adhibito in celebritate Paschæ.

CAP. XXII.

Vide supra hic cap. 18. & infra 57. itē de laudibus Constant. circa finem.

SEd hanc religionis exercitationem salutaris festi temporibus augens, omnib. viribus cùm animi tum corporis diuinos sacrorum ritus obibat: quasi qui huius magnæ solennitatis exemplum omnibus preberet. Nocturnam verò in hoc festo peruigilationem tam claram reddidit, quàm diurnam lucem: accensis tota vrbe per certos homines (quibus hoc munus delegatum fuit) quàm celsissimis cereis cādelis, etiam lampadibus igneis omnes latebras collustrantibus, vt illa mystica pernoctatio longè clarior ipsa solis luce redderetur. Iam recipiente se aurora, Seruatoris benignitatem imitatus, omnibus ex quouis plebis populiue genere beneficam & prolixam manū porrigebat, collatis in omnes maximis beneficijs. Ad hunc igitur modum Deo ille suo, quasi sacerdos quidam, sacra faciebat.

Paschæ festi celebritas quanta Con. stantino obseruata.

Beneficentia

B

Quomodo idolorum cultum vetuerit: sed martyres & festorum celebritates honorauerit.

CAPVT XXIII.

Vide Niceph. lib. 7. cap. 46. Vide supra lib. 2. cap. 44. 55.

OMninò omnibus Romano Imperio subiectis gentibus & legionibus idololatriæ fores clausæ erant, repressumq; quoduis idolis sacrificandi genus. Etiam ad ipsos gētium præfectos Imperatoris nutu & voluntate edictum perlatum est, vt illi perinde Dominicum diem venerarentur. Ijdem consecratos martyribus dies honore prosequebantur, & festorum solennitates in ecclesijs celebrabant, quæ omnia secundum Imperatoris voluntatem gerebantur.

Magistratus idololatriam prohibere debet.

Martyrum festi dies.

Quòd externarum rerum quasi episcopum quendam se esse professus est.

CAP. XXIIII.

EX quo etiam factum est, vt cum episcopos nonnullos conuiuio excepisset, ipse se no» bis audientibus episcopum appellaret, his ferè verbis: Vos, inquit, intra ecclesiam, e» go extra ecclesiam à Deo episcopus constitutus sum. Itaq; cùm quæ loquebatur, eadem mente secum cogitaret, animum in omnes, qui eius suberant Imperio, intentū habuit: hortatus pro virili, vt piam omnes vitam excolerent.

Constantinus episcopum se vocat.

Quòd prohibuerit impia idolis sacrificia & occulta sacra fieri, & gladiatorum singulares pugnas, & Nili accolarum fœdam intemperantiam.

CAP. XXV.

Vide Nicephor. lib. 7 cap. 46. Euseb. lib. 10. cap. 5.

HAc etiam ratione adductus est, & rectè sanè, vt frequentibus legibus & edictis præciperet omnib. ne idolis immolarent, nec oracula curiosè sectarentur: nec statuas dedicarent, nec occulta sacrificia facerent, nec ciuitates crudeli & impia gladiatorū cæde contaminarent. Cùm verò apud Aegyptios & Alexandriæ patrio more fluuius quidam ab hominibus mulierosis coleretur, ad hos etiam perlata lex est: qua cautum, vt omnis hæc Androgynorum gens tanquam adulterina & spuria è vita tolleretur, neq; cuiquam liceret vel oculis intueri impura hac lasciuia ægrotantes. Sed cum superstitiosi existimarent, minimè deinceps fluuium pro consuetudine sua in agros suos effluxurū: Deus fauens Imperatoris legi, longè secus quàm illi expectauerant, vberrimum flumen

Androgyni sacerdotes Nili.

Constantini legibus tolluntur 1. Idola. 2. Oracula. 3. Statuarum dedicatio. 4. Occulta sacrificia. 5. Gladiatorū certamina. 6. Nili cultus. 7. Nili sacerdotes.

reddidit. Nam cum impura illa fex, qui suis sordibus ciuitatem turpificasset, prorsus esset sublata: fluuius quasi repurgata expiataq; tota regione, maiore quàm ante cursu ferebatur, & magnis ac abundantibus gurgitibus intumescẽs omnes agros quaqua versum irrigabat: tanquam reipsa demonstraret, homines impios & sceleratos remouendos esse, & ad Deum solum omnis salutis authorem omnium præclararum rerum causam esse referendam. Sed huius generis cùm penè infinita ab Imperatore singulis in prouincijs gesta sint: magno sanè ocio est ei opus, & vacuo tempore, qui singula literarum monumentis persequi velit. A

Quòd legem de effœtis latam correxerit: simul etiam faciendi testamenti formulas emendauerit. CAPVT XXVI.

De effœtis lex correcta.

QVemadmodum etiam si quis recensere cupiat, quòd leges ad maiorem æquitatem traducens, è veteribus nouas fecerit. Quanquam, quemadmodũ id fecerit, exempli causa facilè aliquis possit paucis verbis demonstrare. Quibus nulli essent liberi, hos veteres leges fœcundorum successionis ademptione plectebant. Dura sanè contra infœcundos lex: quæ illos tanquam scelus aliquod admisissent, graui supplicio afficiebat. His ille sublatis legibus, sanxit, vt ad propinquos hæreditas deueniret: summam in hoc corrigendo moderationem & æquitatem sequutus: cum ita sentiret, qui voluntario scelere se implicassent, digno supplicio coercendos esse: at multis liberos non voluntatem suam multorum liberorum cupidam, sed naturæ imbecillitatem denegasse: alios sine liberis vixisse, nõ quòd sobolis propagationem successionemq; abhorrerẽt, sed quòd acerrimum philosophiæ amorem muliebri connubio anteponerent. Præterea castitatem & inuiolatam virginitatem multas mulieres sacris dicatas constanter retinuisse, cùm omni puritate & sanctitate perfusa vita se totas corporibus & animis Deo consecrarent. Quid ergo? supplicióne hoc dignum existimari debet, an potiùs admiratione quadam, & approbatione? Etenim propensa in hoc genus vitæ voluntas magni faciẽda est: sed eam rectè factis tueri, & vsque ad extremum persequi, longè supra naturam est. Quibus igitur non ipsorum voluntas, sed naturæ imbecillitas liberos denegauit, eos misericordia, non supplicio dignos esse: at diuinioris vitæ amatores, non aliqua pœna afficiendos, verùm incredibili admiratione suspiciendos esse. Atque isto modo legem hanc Imperator summa æquitate emendabat. Præterea, cùm veteribus legibus cautum esset, vt qui è vita excederent, ipso extremo ferè spiritu certis & conceptis verbis testamenta componerent: atque adeò leges ipsæ, quibus ea sententiarum formulis quibusq; verbis scriberentur, definirent: eaque res non minimè esset fraudi testatorum iam morientium voluntati: prudenter hæc animo complectens Imperator, legem ipsam abrogauit: statuitque, vt moriens nudis verbis & fortuita oratione voluntatem suam testaretur, & quouis scripto sententiam suam ederet: aut, si mallet, sine scripto testaretur, adhibitis ad eam rem idoneis testibus, quique fidem sine fallacia seruare possent. B

Scelera tantũ voluntaria supplicio digna.

Continentiæ studium & castitatis votum.

Testamẽti faciendi formulæ præscriptæ, emendatæ.

Quòd sanxerit, ne Iudæis vllus Christianus manciparetur: statueritq; , vt Synodorum definitiones & sententiæ ratæ, firmæq; essent: & cætera in hanc sententiam.

CAPVT XXVII.

Christiani Iudæis ne seruiant.

SAnxit etiam, ne Christianus quisquam seruiret Iudæis. Etenim nefas esse, vt qui prophetas trucidassent, Dominum ipsum crudeliter mactassent, hi Domini Seruatoris sanguine redemptos seruitutis iugo subijcerent. Quod si quis ea conditione & statu reperiretur, is vt libertate donaretur, Iudæus mulcta pecuniaria coerceretur. Iam quæ ab episcopis in publicis conuentibus editæ erant regulæ, sua consignabat & confirmabat authoritate: ne reliquarum gentium principibus liceret, quæ ab eis decreta essent, abrogare. Cuiusuis enim iudicis sententiæ, sacerdotum Dei iudicium anteponendũ esse. Huic generi finitima propè innumerabilia suis exarauit: quæ si quis singula ad propria capita referre voluerit, quo illustrior & notior esse possit etiam in hoc genere Imperatoris prudentia, magnum sanè ocium & liberum ac vacuum tempus habeat necesse est. Præterea quid attinet commemorare, vel quemadmodum se Deo à prima luce vsq; ad extremum diem omnibus in rebus coniunxerit, vel cui hominum generi gratus esse studuerit: vel vt ad infimam se fortunam demiserit, omnibusq; suam munificentiam patefecerit?

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 10.

Vide L. vnicã, Cod. ne Christianũ mancip. L. Deo nobis, §. his ita dispositis Co. de episco. & cler.

Episcoporum decreta confirmata, ne aliis magistratibus seruiant.

A *De donis in Ecclesiam collatis: deq; eius munificentia in virgines & pauperes.*

CAPVT XXVIII.

ECclesias verò Dei, incredibile est, & supra omnem opinionem, quot ornamentis locupletauerit: cum alijs agros, alijs annonam, ad pauperes, orphanos, miserasq; mulieres tuendas & alendas donaret. Iam magna cura etiam vestes nudis corporibus prouidebat. Maximis autem eos honoribus prosequebatur, qui vitam suam cœlesti philosophiæ dedicassent. Sanctissimum ergo perpetuarum virginum cœtum constanter colebat: quòd in earum mentibus Deum ipsum, cui se consecrarant, inhabitare crederet.

Constantini in ecclesias, pauperes item ac virgines, munificentia. Constantini affectus erga virgines sacras.

Orationes & conciones Constantini. CAP. XXIX.

Vide infra hoc lib. ca. 55.

EQuidem suam ipsius mentem quodam quasi afflatu & instinctu diuinarum rerum exaggerans, totas sæpè noctes sine somno traduxit: & cum per ocium liceret, orationes scribens, frequentes cum suis inibat congressus: quòd suarum esse partium existimaret, rationis freno Imperio suo parentes regere: atque adeò vniuersum regnum rationis Imperio subijcere. Quapropter infinita multitudo solebat ad Imperatoris nutum confluere, vt eum philosophantem audiret. Quod si eo dicente, aliquando aliqua occasio incidisset de Theologia loquendi, erecto corpore consistens, cõtractoque vultu, & depressa voce, adhibita summa prudentia & moderatione, præsentium animos cælesti disciplina initiare ac deuouere videbatur. Quam rem cum sequeretur populi grata acclamatio: solebat nutu significare, vt cœlum suspicerent, & venerandis laudibus omnium regem Deum admirarentur & colerent. Cum verò distributè de pluribus rebus loqui vellet: primum refutabat argumenta, quibus magno errore deorum multitudo introducebatur: probans, gentium superstitionem fraudis esse causam, & huius de Deo erroris propugnaculum. Deinde Deum vnum, vni Imperio præsidentem, eis commendabat. Cuius de prouidentia deinceps & generatim & particulatim disputabat: indeq; ad Seruatoris nostri dispensationem descendens, hanc quoque ostendebat, vt eius ratio postulabat, necessariò extitisse. Ab isto loco digrediens, disputationem mouebat de Dei tribunali, quo genere, maximo terrore ferire videbatur auB dientium animos, cum seuerè reprehẽderet raptores, iniuriarum authores, & qui se inexplebili diuitiarum auiditati mancipassent. Familiares verò nonnullos suos oratione quasi verberans & flagellans, cogebat aliquando sua ipsorum conscientia perculsos, humi oculos deflectere: cùm eis clara voce contestaretur & prædicaret, actionum suarum omnium rationem Deo daturos esse.* Nam & se terrenum quoduis imperium illius, Dei imperio subijcere, eiq; rationes singularum rerum redditurum esse. Cunctos enim mortales magno regi aliquando rationem suæ vitæ relaturos. Hæc ille perpetuò contestabatur, hæc suggerebat, horum magister & author fuit. Sed is quidem veram & minimè simulatam fidem peculiari quodam modo retinens, hæc sentiebat: hęc pręcipiebat: at illi ad hæc percipienda tardi, & ad præclara ista præcepta obsurdescentes, voce & acclamatione applaudebant: sed inexplebili cupiditate occæcati reipsa cõtemnebant. Fertur præterea cuidam ex suis ab se aliquando prehenso, dixisse: Quousq; tandem, ô bone, hanc inexplebilem auaritiam cumulamus?

Imp noctu meditabatur & scribebat.

Cœtu coacto de Deo & Religione disserebat.

Deorum multitudinis causa superstitio.

Vitia insectabatur.

* Vide anno. pag. 19. lat. 2. lin. 29.

Quòd cuidam auaro sepulchri dimensionem descripserit, ad eius summum pudorem.

CAPVT XXX.

DEinde cum corporis humani perfectæ ætatis circumscriptam mensuram hasta, quã manu tenebat, humi impressisset: Omnes, inquit, vitæ diuitias, & totius orbis opes si domi haberes, tamen plus hoc à me circumscripto agello non possidebis: si & illud fortè possideris. Huiusmodi dictorum & factorum modum sibi nullum statuebat beatus Imperator. Resq; ipsæ persuadebant, Imperatoris hæc quasi diuinitùs edita præcepta non nudis verbis, sed diuinis oraculis similia esse.

Constantini facetiæ in auarum.

Quòd propter eius eximiam humanitatem irrisus sit.

CAPVT XXXI.

Coniunge ca. 54. lib. eod. infra.

SEd cum Imperator se totum ad humanitatem & misericordiam dedisset: & qui singulis prouincijs præerant, nullum prorsus de maleficis supplicium sumerent, res hæc vniuersæ administrationi non minimam reprehensionem peperit. Quæ siue iusta fuerit, siue secus, iudicet quisque pro sua voluntate: mihi liceat, quæ vera sunt, monumentis mandare.

Constantini humanitas et misericordia.

De Constantini oratione, quam ad sanctorum cœtum scripsit. A

CAP. XXXII.

Cōstātini oratio ad Sanctorum cœtum.

Hæc oratio immediate hūc librū quartum subsequitur.

IGitur Romana lingua orationes Imperator conscripsit, quas interpretes quidam (ad quos illud interpretandi munus pertinebat) Græcè fecerunt. Ex his è latinis græcè factis orationibus, exempli causa, postquam institutum opus absoluero, attexam orationem illam quam ipse hoc titulo inscripsit, AD SANCTORVM COETVM ORATIO: quamq́; præterea Ecclesiæ Dei dedicauit, ne quis meum de eo testimoniū vanam & ostentatoriam prædicationem esse iudicet.

Quemadmodum orationes Eusebij, de monumento Seruatoris, stans audierit.

CAPVT XXXIII.

Eusebij de Christi sepulchro & sepultura oratio.

Vide infra hoc lib. cap. 47.

AC ne illud quidem mihi tacitè prætermittendū videtur, quod nobis ipsis præsentibus summa cum admiratione gesserat. Nam cum eius singulari erga Deum pietate adducti, postularemus, vt de Seruatoris monumento & sepultura disputantes nos audire vellet: libentissimè sanè aures suas sermonibus nostris præbuit, & in ipsa basilica magno auditorum cœtu circūfusus erectusq́; stans, communem cum reliquis audiendi operam exhibuit. cumq́; flagitaremus vt regali in solio, quod ibi sessionis causa positum erat, se reclinaret: minimè cessit nostris precibus, quin potius contento animo, quæ dicebantur secum dijudicabat: & Theologiæ decretis, veritatis testimonium dabat. Sed cum iam multum temporis fluxisset, & nos longiores essemus, finemq́; facere statueremus: hic quidem ille restitit, & vt omnem sermonem absolueremus hortatus est. Rursus verò vt sederet deposcentibus nobis, subtristi & austero vultu respondit: Nefas esse, institutis de Deo disputationibus negligentes aures præbere. Sibi verò hoc esse inprimis vtile, præsertim cum pium sit, de diuinis rebus disserentes, erectos audire. Sed absoluto aliquando tandem omni hoc sermone, nos domum perreximus, & visitatis nosmetipsos exercitationibus dedimus.

Diuinarū rerum concionibus audiendis standum, non sedendum.

B

Quòd de Pascha & contexendis sacris voluminibus ad Eusebium scripserit.

CAP. XXXIIII.

Eusebij liber de Pascha mystica ratione.

IS verò magna cura complectens Dei ecclesias, de parandis sacris codicibus ad nos scriptam epistolam misit, quemadmodum etiam de sanctissimo Paschæ festo. Nam cum nos dedicato illi libello arcanam huius festi rationem retexeremus: quemadmodum nos compensarit, honorificeque responderit, quiuis ex eius ad me literis facilè potest intelligere.

Constantini ad Eusebium epistola, in qua eius de Pascha orationem laudat.

CAP. XXXV.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS
Augustus Eusebio S.

Mysterium de Christo difficillimum.

DIfficillimum sanè opus est, & supra omnem orationis facultatem positum, « mysteria Christi pro dignitate explicare, & institutam de Paschate contro- « uersiam, vnde orta, & quomodo laboriosè quidem, sed vtiliter ad exitum « adducta sit, congruenti oratione exponere. Nam numinis magnificentiam « ne illi quidem, qui eam mente cogitationeque assequi queunt, satis pro di- « gnitate sua vlla orationis facultate explicare possunt. Veruntamen incredibilis volun- « tatis & studij tui magnitudinem admirans, cùm ipse libellum tuum libenter legi: tum « etiam vt is pluribus diuinarum rerum verè studiosis ederetur, quoniam ita voluisti, e- « dicto mandaui. Quapropter cū animaduertas, quanta auiditate ista tam præclara mu- « nera abs tua prudentia accipimus: vide,* vt quibus ipse te præceptionibus educatum es- « se fateris, his nos, & quidem frequentioribus, alacriores reddas. Te verò, quod vulgo di- ci solet, spontè currentem ad visitata tua curricula adhortor: quandoquidem hæc tua fi- « ducia ostendit, dignum te inuenisse lucubrationum tuarum interpretē, qui illas in no- « stram linguam conuertat, quamuis nulla sanè queat eloquutio tam præclararum rerū « consequi dignitatem. Atque hæc quidem hac de re eius epistola fuit. Quòd verò ad nos « de lectionum diuinarum apparatione scribebat, id ferè eiusmodi est: «

Constantini iudicium de Eusebij oratione de Pascha.

** Videanno. pa 152. lat. 1. li. 10.*

Constan-

Constantini ad Eusebium epistola de apparatione sacrorum voluminum.

CAPVT XXXVI.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS EVSEBIO.

Huc refer cap. 27. li. 1. Nicephor. Theodori. lib. 1. ca. 16. Socrat. li. 1. cap. 6.

CVm Dei Seruatoris nostri prouidentia factum sit, vt in hac vrbe nostri cognomine infinita fere multitudo sanctissimæ se ecclesiæ consecrent: æquum sanè in primis esse videtur, vt vniuerso eorum cœtu mirabiliter aucto, ecclesiæ quoque plures in ea instituantur. Quapropter quid nobis videatur accipe. Visum est hoc significare prudentiæ tuæ, vt quinquaginta illarum scripturarum volumina, quarum & apparationem & vsum maximè Ecclesiæ necessarium cognoscis, quæque præterea facilè legi & circumferri queunt, ab artificibus scitè scribendi peritis politiore membrana describi cures. Nostra clementia ad prouinciæ præfectum literas dedimus, penes quẽ totius administrationis summa est, vt quæ ad eas conficiendas necessaria videantur, omnia summa diligentia suppeditari curet. Nam vt codices scripti quàm celerrimè apparentur, tuarum id partium est. Ad eos verò perferendos vehicula duo publica huius nostræ epistolæ authoritate accipies. Ita enim quæ pulchrè descripta sunt, etiam ad nostrum conspectum facillimè perferentur, si ad hoc munus obeundum aliquem ex tua ecclesia ministrum delegeris: qui, vt ad nos venerit, nostram erga ipsum humanitatem sentiet. Deus te conseruet, frater dilecte.

Sacrorum librorũ descriptio curata.

Quomodo hæc volumina apparata sint. CAPVT XXXVII.

HOc Imp. mandatum res ipsa celeriter consequuta est, cùm in membranis curiosè elaboratis, terniones & quaterniones mitteremus: quod ipsum altera Imperatoris responsio declarabit, in qua cùm audisset vrbem apud nos Constantiam, quæ antè quidem incredibili superstitione imbutos ciues habebat, nouo pietatis studio veterem idololatriæ errorem commutasse, cùm gaudere se significauit, tum factum hoc probare.

Cõstantia vrbis ad fidẽ cõuersio, & nominis mutatio

Constantia antea vocata Gaza.

Quomodo Gaza emporium, propter Christianismum ciuitatis nomine donata sit, & Constantia vocitata. CAPVT XXXVIII.

B ITa igitur accidit, vt Constantia Palæstinæ, quæ salutarem Dei cultum sibi asciuerat, maiore cùm apud Deum, tum etiam Imperatorem honore esset. Et quoniã iam eiusmodi extiterat, qualis antea non erat: nomen vetus cum præstantiore sororis Imperatoris nomine commutauit. Hoc idem pluribus in locis factitatum.

Gaza emporium, in vrbẽ Constantiam mutatum.

Quemadmodum in Phœnicia restaurata sit Constantia, & in cæteris omnibus ciuitatibus idola summota, & ecclesiæ coædificatæ sint. CAPVT XXXIX.

QVemadmodum etiam in vrbe quadam Phœniciæ Imperatoris cognomine, in qua ciues statuis penè innumerabilibus in ignem coniectis, salutarem Dei legem surrogarunt. In reliquis etiam prouincijs, cùm sua sponte homines ad salutis cognitionem se adiungerent, passim sanè omnibus locis & vrbibus solennia sacra in omni statuarum varietate posita, tanquam res vanas & futiles delebant: & fana ac delubra mirandam in altitudinem exædificata, nemine præcipiente solo æquabant: eisdemque fundamentis ecclesias inædificantes, superiorem sententiam erroremque deponebant. Sed omnes pij Imperatoris res gestas sigillatim persequi non nostrarum magis partium est, quàm eorum qui perpetuò ad eius congressum sermonemque adhibiti sunt. Nos verò, quoniam breuiter quæ nobis nota fuerunt, literarum monumentis mandauimus, pergemus ad illud tempus, quod ipsius vitæ extremum fuit.

Cõstantia Phœnicia totaque adeo prouincia Christianismũ amplexa.

Quid de Cõstãtino scribere instituerit Eusebius.

Quòd tribus decennijs tres filios regio nomine cùm decorasset, dedicationem μαρτυρίου, id est, sacræ Martyrum ædis Hierosolymis celebrauit.

CAPVT XL.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 54. Vide infra de laudib. Constantini

IGitur cùm triginta ipse annos in Imperio compleuisset, filij eius numero tres Cæsares diuersis creabantur temporibus. Primus, qui patris erat cognominis, decimo paterni Imperij anno honorẽ hunc adeptus est. Secũdus, aui nomine appellatus Cõstantius, vicesimo ferè Imperij paterni anno, quãdo publicus solẽnisq; omniũ hominũ conuẽtus agebatur, renũciatus est. Tertius Cõstans fuit, q ipso nomine & appellatione pręsens cõstansq; tẽpus perspicuè prę se ferẽs, tricesimo paterni regni anno

Cõstantini filij tres, Cæsares creati.
1. Cõstãtinus.
2. Constantius
3. Constans.

ad honorem euectus est. Ita cùm triplicem assimilatione ad trinitatem liberorum fœtum Deo gratum acceptumq́; procreasset, eundemq́; decimo quouis anno regia dignitate decorasset: extremum tricesimum annum accommodatissimum tempus sibi oblatum esse putauit, in quo omnium regum regi grates persolueret. quo tempore etiam optimum existimauit, Martyrum domum incredibili & optimo studio ab se Hierosolymis coædificatam consecrare. A

Quòd interea Synodum Tyri haberi constituit, ob controuersias quasdam in Aegypto natas.

CAPVT XLI.

Synodus Tyri indicta.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 49. Vide Socrat. lib. 1. cap. 10. 21. Sozom. li. 2. cap. 24. 27. Theodoritũ lib. 1. cap. 30.

SEd virtutis hostis, inuidia etiam hac in re quasi tenebricosam nebulam clarissimis solis luminibus offundens, per controuersias quasdam turbatis denuò Aegyptijs ecclesijs, institutæ huius celebritatis splendorem obscurare conata est. Sed Imperator omni cogitatione & cura in Deum defixa, colligit ex omni Aegypto, Africa, Asia, Europa, frequentem episcoporum cœtũ: cumque tanquam Dei exercitum armis contectum, obiecit huic inuido diabolo: mandauitque primùm, vt quàm celeriter renouatæ contentionis finem facerent: deinde, vt Martyrum domum de qua dixi, consecrarent: obiterq́;, vt in Phœniciæ metropoli conceptas rixas delerent. Non enim licere sententijs & opinionibus dissentientes, ad diuinum cultũ adesse: quòd in diuina lege disertis verbis editum sit, non debere secũ discordantes munera prius sua offerre, quàm amicitia reconciliata, ad mutuam pacem gratiãque redierint. His salutaribus præceptis Imperatoris animus intus cum recrearetur, omni vt consensione concordiaque institutum persequerentur, literis suis in hanc ferè sententiam significauit.

Dissidentium sacra Deo ingrata.

Constantini ad Tyri synodum oratio.

CAPVT XLII.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS *ad sanctam Synodum congregatam Tyri.*

Christi ministros pacis studium ornat.

Vide Theodoritum cap. 29. li. 1

ERat fortasse consentaneum, & ad præsentis temporis opportunitatem maximè accommodatum, carere omni contentione Ecclesiam catholicam, & Christi seruos ab omnib. rixis solutos ac liberos esse. Sed quoniam nonnulli sceleratæ cuiusdam contentionis furore incitati, ac (ne quid grauius dicam) vitam sua professione indignam agentes, omnia turbare ac miscere conati sunt (quod scelus supra omnem calamitatem mihi sanè positum esse videtur) propterea vos vestra (vt est in prouerbio) sponte currentes hortor, vt nulla interposita mora, sed omni qua possitis celeritate, in vnũ locũ confluentes synodũ instituatis, & egentibus opem feratis: in periculo positis fratrib. medicinam adhibeatis: diuulsa membra ad consensionem reuocetis: errata omnia interea emendetis, dum ipsum tempus ferat, vt hisce tantis prouincijs, quæ maximè decet, concordiam restituatis: quã (ô futiles ineptias) paucorum hominum deleuit arrogantia. Nam hoc & Deo totius huius vniuersitatis Domino gratum, & nobis quauis re vel optatissima magis iucundũ, & vobis ipsis, si concordiam & pacem reuocaueritis, magnæ gloriæ vel omnium mortalium iudicio consensuque futurum, planè arbitror. Nolitote igitur cunctari, sed acerrimo studio his quibus decet terminis præsentes controuersias definite: † vtpote qui cũ omni puritate & fide coijstis, quam in omni cœtu propè clarissima voce Seruator noster, cui seruimus, in primis flagitat. Nihil verò, quod est nostrarum partium, nostræque prudẽtiæ, deerit. Nam quæ literis mihi vestris significastis, omnia curaui, scripsi ad quos volebatis episcopos, vt vestras curas & solicitudines præsentia & laboribus suis adiuuarent. Misi etiam Dionysium Consularem, vt omnium rerum gerendarum eos admoneat, qui vestræ Synodo adesse debent: maximè verò, vt idem animaduersor sit, & custos conseruandæ æquabilitatis & ordinis. Quod si quis, quod equidem non futurum arbitror, reiecto & spreto mandato nostro adesse noluerit: delegabimus aliquem, qui regia illum authoritate in exilium eiectum docebit, hominem minimè decere summi Imperatoris præceptionibus ad tuendam veritatem editis repugnare. De cætero vestræ sanctitatis partes sunt, non odio, non gratia vlla, sed consentientibus studijs secundum ecclesiasticam & Apostolicam regulam omnibus erratis, errore aliquo admissis, propriam curationem adhibere: vt & omni aliena contumelia ecclesiam liberetis: & meas curas alleuetis: & rebus turbatis per vos constitutis, maximam vobis ipsis gloriam comparetis. Deus vos conseruet, fratres dilecti. B

Hortatur episcopos vt in concordiam redeant.

† Vide annot. pag. 153. lat. 1. lin. 27.

Precibusque minas regaliter addit.

Quòd

A *Quòd ad encæniorum celebritatem Hierosolymis institutam, ex omnibus prouincijs episcopi confluxerant.* CAPVT XLIII.

Vide Theod. lib. 1. cap. 31. INterea verò dum hæc ab Imp. demandata gererentur, alter ab eodē nuncius festinans superuenit, qui Synodū imperatorijs literis cōmonet, vt celeriter & sine procrastinatione Hierosolymas proficisceretur. Cū igitur omnes Phœnicum episcopi publicis vehiculis ad constitutū locum cōtenderent, celeriter totus ille locus frequentissimo Dei cœtu refertus est: cōfluentib. nimirum eodē tempore Hierosolymas cuiusuis prouinciæ episcopis. Nā Macedones suæ metropolis episcopū legabant: Pannonij & Mysi suū etiam iuuētutis florē tanquā Dei impuberē cœtum miserant. Aderat ex Persiæ episcopis diuinū monumentum, vir summus & in Sacris scripturis exercitatissimus. Iam Bithyni & Thraces synodi frequentiā sua præsentia ornabāt: nec deerāt lectissimi quiq; Ciliciæ. Sed & ex Cappadocia, qui doctrina & eruditione præcipui credebātur, medij inter alios collocati enituerūt. Præterea omnis Syria & Mesopotamia, Phœnicia, Arabia, Palæstina, Aegyptus etiā & Africa, & Thebanæ gētis episcopi, magnificū illum Dei cœtū simul omnes implebāt: quos innumerabilis pene ex omnibus prouincijs multitudo sequebatur. Hisce verò omnibus præstò fuerunt certi ministri. nam ex ipsa curia delegati erant spectata probitate viri, qui imperatorijs sumptibus celebritatem hanc illustrarent. *Ad martyrij dedicationis celebritatem, episcoporum conuocatio.*

Quemadmodum eos per Marianum notarium exceperit, & de eius in pauperes munificentia & donis collatis in templa. CAPVT XLIIII.

SEd horum facilè princeps Marianus, fide & prudentia vel ipsi Imperatori per quàm necessarius: cui quòd Sacrarum scripturarum singularem vsum haberet, & professione veræ religionis duris illis tyrannorum temporibus clarus euasetat, non sine causa rerum istarum dispositio data est. Is verò se Imperatoris voluntati castissimum & integerrimum ministrū præbens, cùm grata quadam & suaui humanitate, tum splendidis conuiuijs & lætis compotationibus cœtum illum honorificè tractabat. Iam pauperum nudis corporibus, & cæterorum cum virorum tum fœminarum infinitæ penè multitudini, in summa victus inopia & reliquarum opportunitatū B egestate positæ, prolixè & abundanter pecunias & vestes largitus est. Templum verò omne magnificis regijsque donis ornauerat Atque hic quidē hoc genere officij persunctus est. *Marianus notarius.* *Munificentia Constantini in episcopos.*

Episcoporum qui conuenerant orationes, & ipsius etiam Eusebij, qui hæc scripsit.

CAPVT XLV.

† Vide annot. pag. 151 lat. 2. lin. 18. INterea sacerdotes & precibus & disputationibus hanc celebritatem ornabant. Iam alij † diuini regis præclaram in Seruatorem benignitatem prædicabant: simul etiam oratione persequebantur summam sacræ Martyrum ædis magnificentiam: alij celebri rerum diuinarum apparatu, qui e sacris monumentis depromebatur, præsentibus conuiuium, quo & animos & aures dapibus, & reliquo deliciarum genere pascerēt, instruebant: alij sacras lectiones interpretantes, abditos & occultos sensus in lucem proferebant: alij qui horum nihil poterant efficere, incruentis sacrificijs & mysticis consecrationibus diuinum numen placabant, & supplices Deo preces pro communi pace, pro ecclesia Dei, ipsoque Imperatore harum præclarissimarum rerum authore, proq; eius Deo charis liberis offerebant. Quo etiam in loco nosmetipsi, cui multa supra nostram dignitatem tributa sunt, publicis, ijsque sanè varijs orationibus celebritatem illam exornabamus: cùm aliquando quæ magnificè ab Imperatore gesta essent, scriptis ederemus: aliquando Propheticos sensus propositis quibusdam euidentibus signis, explicaremus. Hoc modo huius Martyrij dedicationis consecrationisq; celebritas, ipso tricesimo imperatorij regni anno, summo omnium gaudio ac lætitia consummata fuit. *Martyrij templi Hierosol. consecratio.* *Missæ sacrificium.*

Anno Christi 339. Euseb. Chronic. in correctis tamē exemplaribus anno 340.

Quòd martyrij Seruatoris descriptionem ediderit: & orationem de tricesimo anno Imperij Constantini, postea coram ipso Imperatore recitauerit.

CAPVT XLVI.

Vide ea quæ ad 1. cap. lib. 1. supra adnotauim⁹: Vide item hoc lib. supra cap. 33. QVale verò Seruatoris templū, quale item Seruatoris antrū fuerit, atque etiā quàm præclari conatus Imperatoris, quanta etiam in ipso templo donorū turba ex auro, argēto, precioso lapide, separatim suo, quoad eius fieri poterit, volumine cōscriptū Imperatori dedimus, eiusq; nomini dedicauimus. Quod etiā, cū videbitur, & absoluto *Eusebij oratio de martyrio Seruatoris à Constantino constructo & 30. eiusdem Imperij anno.*

quod

quod in manibus est opere, edemus: simul etiam adiungentes tricesimi Imperij anni laudationem, quam paulò pòst Constantinopolim profecti (secundū scilicet hoc tempus nacti, quo in ipsa regia, regem omnium Deum gloriosè prædicaremus) coram ipso Imperatore recitauimus. Quam is verè amicus Dei cùm audiuisset, nimia lætitia gestienti similis visus est: idque reipsa paulò pòst declarauit, cùm omnes episcopos conuiuio exciperet, maximumque eis honorem deferret. A

Hæc laudatio illa est, quæ sequitur eam orationē in. fi. a, quā Cōstantinus habuit ad sanctorum cœtum.

Quòd Nicænum concilium vicesimo, encæniorum celebritas Hierosolymis tricesimo eius Imperij anno habita sit. CAPVT XLVII.

Nicænus conuentus 20. Cōstant. anno actus. Conuentus Hieros. 30. anno Cōstant. actus.

Chronologia actorū Constantini.

HVnc secundum conuentum, quē equidem scimus maximum, post illum Bithyniæ clarissimum Nicænum, ipsis Hierosolymis Imp. collegit. Sed ille Nicænus triumphi nomine, vicesimo Imperij anno constitutus, in ipsa vrbe † Nicæa, [illegible], id est, præclaram de hostibus victoriam reportabat. Hic verò Hierosolymitanus, tricesimum eius Imperij annum decorabat, in quo Imperator martyrium consecrans circa ipsum Seruatoris monumentum, quasi donum quoddam pacis Deo omnium bonorum largitori offerre visus est.

† Vide an not. pag. 151. lat. 1. lin. 40.

Quomodo non tulerit quendam Constantinus, cùm ab eo immodicè prædicaretur.

CAPVT XLVIII.

HIsce † iam rebus omnibus absolutis & confectis, cùm per omnium ora de Maximi Imperatoris virtute fama volitaret, ausus est è sacerdotibus aliquis illum in os beatum dicere: quippe qui tum in hac vita dignus esset, qui summam rerum omnium potestatem haberet, tum verò in futura cum filio Dei vnà regnaret. Sed is cùm se hæc molestè audire significasset, hortatus etiam est, ne auderet aliquando eiusmodi vocem vsurpare: sed à Deo potius precibus contendere, vt & in hac vita & in futura Dei famulatu dignus videretur.

† Vide an not. pag. 154. lat. 1. lin. 2.

Constantini modestia.

Nuptiæ Constantij Cæsaris, filij Constantini. CAPVT XLIX.

Constantij nuptiæ.

COnfecto igitur tricesimo Imperij anno, quoniam iam multo antè grandiorem natu filium in matrimonio collocasset, secundo filio nuptias apparabat: in quibus omnium lætitia celebrata fuēre conuiuia, cùm ipse Imperator sponsum filium manu deduceret, conuiuiumque splendidè & magnificè instrueret: cumque separatim virorum cœtus, separatim etiam mulierum choros, præterea vniuersos populos & ciuitates satis largè & prolixè muneribus afficeret. B

Indorum legationes & munera. CAPVT L.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 35. Socrat. li. 1. cap. 15. Theodoritū lib. 1. cap. 21. Sozom. li. 2. cap. 24.

EOdem ferè tempore aderant ab Indis Orientalib. legati, qui dona Imperatori afferebant: in quibus erāt omnia propè clarissimarum & preciosissimarū gemmarum genera, animantia etiam tota natura ab hisce nostris discrepantia: quæ omnia ad Imperatorem deferebant, vt significarent eius Imperium vsq; ad vltimā Oceani oram pertinere, principesq; Indorū, picturarum & statuarum muneribus declarare, se illum cum summa potestate omnium imperatorem & regem agnoscere & profiteri. Ita accidit, vt ei primùm ad Imperium venienti, initio Britanni ad vltimas ferè Occidentis solis oras Oceano cincti parērent, nunc verò postremùm, Indi in extremis Orientis partibus siti.

Indorum obseruantia erga Constantinum.

Imperij eius amplitudo.

Quemadmodum dispertito inter tres filios Imperio, illos artibus instruxerit, quæ Imperatoriæ maiestati ornamento forent. CAPVT LI.

Vide Nicephor. li. 8. ca. 54. Vide etiā infra in orat. de laudib. Constantini.

VT verò vltimis orbis terrarum finibus victorias suas terminasset, vniuersum Imperij statum tribus suis filijs partitus est, quòd tanquam hæreditatem paternam pius pater charissimis liberis assignabat: cū auitam sortem grandiori natu [illegible]: Orientis partes, huic ætate proximo: quod verò inter hæc medium interiacebat, tertio filio tribueret. Sed cū vellet hanc eis fortunam feliciter cedere, & ex animorum salute esse: pietatis etiam in eis semina sparsit, cū suis diuinis præceptionibus, tum magistrorum diligentia, quos omnibus virtutibus insignes eis præfecerat: quemadmodum etiam & in alijs disciplinis eos asciuerat, qui essent in suo genere consummatissimi. nam alij eos bellicis disciplinis exercebant, alij præceptis de Repub. imbuebant, alij legum peritos efficiebant. Iam apparatus & splendor singulis regius tributus est: armati, satellites, stipatores, & omnis generis ac ordinis milites: tum horum antesignani, manipulares, duces, ordinum præfecti, quorum ipse pater & rei militaris vsum, & constantem erga ipsos beneuolentiam expertus esset.

Constantini Imperij inter filios partitio. Eorundem liberorum institutio.

Imperatoria ornamenta.

Quomodo

A *Quomodo eos iam factos viros, ad religionis cultum traduxerit.* CAP. LII.

Ad verã pietatē filios adultos docuit, & exemplo extimulat Constantinus.

IGitur dum iam Cæsares essent, sed ætate adhuc tenera, dabantur eis, quorũ & ope & opera publicas res administrabant. Sed ad virilitatem maturescentibus, paterna institutio satis erat, qui præsentes eos ad paterna studia extimulauit, & ad imitandum pietatẽ eius instituit: absentes aũt regijs literis cõpellans, salutaria præcepta tradidit. In quib. illud maximũ & præcipuum fuit, vt Dei, qui rerũ omnium dominus est, cognitionẽ, & sanctam aduersus illum religionẽ omnib. opibus, atq; adeò ipsi regno anteponerent. Iam aliquando liberum eis fecit, vt per se aliquid ad Reipub. vtilitatẽ gererent: inprimis verò hortabatur, vt summa cura afficerentur erga Ecclesiã Dei, præcipiebatq; vt planè & sine fuco Christiani essent. Atq; eos quidem pater sic instituebat. Cæterùm hi maturo iudicio sensuq; præditi cùm essent, non iam eius admontionibus, sed sua ipsorum diligentia nixi, patris exhortationes longè superabant, mentes semper ad pietatem habentes intentas, & Ecclesiæ ritus in ipso palatio cum suis omnibus obseruantes. Sed illud quoq; paterna cura solicitudoq; prouidit, vt tum filijs suis contubernales adhiberentur hi, qui vera religione pietateq́ue pollerent: tum magistratuum primores, quorum fidei rerum publicarum cura delegata foret, eiusmodi generis essent omnes. His igitur eximia erga Deum fide hominibus, eos veluti validis quibusdam propugnaculis muniuit, roborauitq́; vbi verò hæc omnia rectè & ordine gesserat Constantinus, ac res præterea cõmodè constituerat vniuersas, Deus boni cuiuslibet arbiter iam opportunum tempus adesse videns, quo magnificentioribus illum donis remuneraret, præsentis vitæ vinculis cum absoluebat.

Contubernales bonos filijs suis adiungebat Constantinus.

Quòd triginta duos annos cùm imperasset, & plusquàm sexaginta annos vixisset, corpus omni morbo vacuum haberet. CAPVT LIII.

Vide ea quæ adnotauimus lib. 1. cap. 1. ad Chronologiam huius operis.

DVos igitur & triginta annos (extra paucos menses & dies) cum Imperio fuit: eundemq́ue annorum numerum vita duplicabat: quo omni tempore corpus ei præclarè constitit, sine morbo, sine dolore, nulla conspurcatum labe, quouis iuuenili corpore valentius: aspectu pulchrum, & ad omnes functiones obeundas, ad quas viribus esset opus, robustum. Itaque facilè se exercere, equitare, itinera conficere, bellorum periculis se obijcere, trophæa de hostibus constituere, & illas (quibus plurimùm vti solebat) sine sanguine, sine cæde de hostibus victorias reportare.

Constantini bona valetudo perpetua.

B

De his, qui eius summa humanitate ad auaritiam & hypocrisin abusi sunt.

CAPVT LIIII.

Coniunge cap. 31. supra lib. eodem.

PAri ratione animus ei ad summum omnis humanæ perfectionis fastigium ascẽdit: omni virtutum genere exornatus, præcipuè verò humanitate, quæ tamen propter improborum hominum in scelere licentiam à multis reprehensa est, cum in eis peccandi causam Imperatoris lenitati assignarent. Et quidem certè nosmetipsi comperimus, duo non ferenda vitia temporibus illis viguisse: primùm, corruptelam vafram inexplebilium quorundam & sceleratorum hominum, qui reliqua vita dissoluti erant: deinde aliorum inexplicabilem simulationem, qui specie quadam ficta prætextuq; Christiani nominis in ecclesiam surrepebant. Imperatoris verò humanitas, bonitas, syncera fides, & morũ constantia ac veritas, facilè eum adduxerãt, vt fidem haberet huic istorum in speciem fictæ professioni, qui opinione tantum Christiani sunt habiti: maximè quòd ijdem veram erga illum beneuolentiam, sed falsis ac fallacibus animis, conseruare simularent: quibus cũ se credidisset, eiusmodi fortasse calumnijs longè aliter quàm par erat, infamabatur: inuidia scilicet hanc labem reliquis eius immiscente virtutibus. Sed hos non multò pòst diuinitùs immissa pœna consumpsit.

Constantini humanitas.

Auaritia & simulatio hominũ, Constãtino imperãte.

Quòd vsque ad extremum vitæ diem orationes scribebat Constantinus.

CAPVT. LV.

Vide supra hoc lib. cap. 29.

IMperator autem vsque adeò mente rationisq́; viribus constabat, vt vsq; ad summam senectutem pro consueto more orationes conscriberet, solitos cum amicis cõgressus faceret, & dignas homine Christiano disciplinas auditorib. suppeditaret. Assiduè etiam leges ferebat, aliquando de rebus ciuilib. aliquando de bellicis: omnia verò quæ ad vitã degendam essent necessaria, mente & intelligentia comprehendebat. Iam illud dignũ sanè sempiterna memoria est, quòd cũ eius extremus propè vitæ dies adesset, recitabat funebrẽ quandam orationẽ, eo ipso ferè loco quo dicere cõsueuerat: in qua etiã multa disputabat

Constantini honestiss. exercitatio vsq; ad senectut.

Funebris oratio Cõstãtini.

disputabat perpetua oratione, de animorum immortalitate, deque his qui vitam piè sanctéque egissent, & de præmijs quæ bonis & gratis acceptisque Deo hominibus apud ipsum Deum reposita essent: ad hæc etiam, quem finem habituri essent, qui contrariam partem sequerentur, copiosa & longa oratione demonstrabat, impiorum euersionem & interitum præsentium auribus obiter inculcans. Hæc ille cùm constanter & grauiter contestaretur, ita visus est domesticos quosdam suos tangere, vt ex eis aliquis, qui sapiens haberi volebat, interrogatus, quid sibi videretur de Imperatoris oratione? licet inuitus, responderet tamen: Vera quidem illum sibi videri dicere, atque adeò vehementer laudare, quæ contra numerosam deorum turbam ab Imperatore disputata essent. Hæc ille cum familiaribus suis paulò antè mortem commentans, visus est genere hoc sermonis viam sibi ad meliorem vitam, mollem atq; æquabilem præstruere. A

Quòd contra Persas exercitum educens, adiunxerit sibi episcopos: simulq́; tabernaculum, quasi quandam Ecclesiæ effigiem construxerit.

CAPVT LVI.

In Persas expeditio Constantini postrema.

Simul illud etiam memoratu dignum, quòd hoc ipso ferè tempore, cùm de tumultu quodam barbarorum Orientalium audiuisset, hanc sibi postremã de illis victoriam reliquam esse affirmans, exercitum contra Persas educere properaret. Nam cùm id plenè secum statuisset, militares ordines eduxit: & de expeditione cum episcopis, quos secum habebat, communicabat: existimans, oportere ex his aliquos ad pietatis officia maximè idoneos perpetuò sibi adesse. illi verò libenter quidem sequuturos se, nec vestigium ab eo discessuros, sed vnà militiam obituros, & apud Deum supplicibus votis se pugnaturos recipiebant. Hac ille voluntatum & studiorum professione vehementer delectatus, totius expeditionis quasi vestigia eis expressit: † ac ad bellum illud suscipiendum, [a] tabernaculum interim ad ecclesiæ similitudinem magnificentia faciendum curauit, in quo Deo victoriarum datori, ipse cum episcopis supplicaret.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 29. Vide supra li. 2. c. 12. 13.

Episcopi vnà cũ Cõstantino ad bellum cõtra Persas profecti.

a Tabernaculũ Constantini, ecclesiæ instar.

† Vide an. not. pag. 195. lat. 2. lin. 7.

Quomodo receptis Persarum legationibus ipsa penè Paschatis celebritate, vnà cum reliquis vigil pernoctatus sit.

CAPVT LVII.

Persarum legati humaniter tractati.

Nterea verò Persæ, cùm Imperatoris animum de mouẽdo bello famâ intellexissent, ac pugna cum illo congredi metuissent, oratores ad eum de petenda pace mittebant. ille vicissim (vt erat semper pacis amantissimus) legatos obuijs vlnis accepit humanissimè: porrectaque dextera, amicitiæ cum illis fœdus lubens iniuit. Magna autem agebatur dici Paschæ eo tempore celebritas: & Imperator cum cæteris pernoctans, vota precesque Deo persoluebat.

B Coniunge ca. 22. item 18 supra eo hoc lib. & vide infra de laudib. Constantini circa finem.

De coædificatione martyrij Apostolis dedicati, in Constantinopoli.

CAPVT LVIII.

VBi iam hæc peracta fuerunt omnia, Apostolorum templum in vrbe sui cognomine, ad perpetuam illorum memoriam conseruandam, ædificare cœpit.

Descriptio eiusdem martyrij.

CAPVT LIX.

Apostolorum templi cõstructio Constantinopoli.

Llud verò cũ in infinitam extruxisset altitudinem, lapidumque omnis generis ac crustarum varietate, ab ipso solo ad superiorem contignationẽ collustrasset, summo artificio factis laquearibus tectum intus complexus est, auroque vniuersum contexit. Suprà verò pro tegula inductum æs, à toto opere imbrium iniurias arcebat. Quod ipsum etiam multo auro fulgebat, ita vt longè contemplantibus, per reciprocatos solis radios incredibilis splendor offundi videretur. Interiorem ædis partem vndique in ambitum circumductam, reticulari opere ex ære & auro affabrè facto conuestiuit. Ac templum quidem hunc in modum, permagna Imperatoris & cura & studio exornatum est. Huic autem atrium ingens & subdiale, circundatum, in apertum purumque aerem explicabatur. Huius per quatuor latera porticus erant dispositæ, quæ medium atrium cum templo ipso complectebantur. Porticibus accommodabantur regia domus, balnea, deambulatoria, aliæ habitationes plurimæ ad necessitatem illorum qui locum custodirent constructæ. Hęc omnia dedicauit Imperator, vt Seruatoris nostri Apostolorum memoriæ apud omnes gentes æternitatem compararet. Attamen in ipsa coædificatione etiam aliud quiddam spectabat, quod primis temporibus obscurum, ad extremum ab omnibus manifestè deprehensum est.

Descriptio templi Apostolis dedicati.

Quòd

A *Quòd in eodem martyrio monumentum pro tumulo sibi inædificauerat.*

CAP. LX.

His igitur in opportunum venturæ mortis diem hic locum sibi prouida dispensatione designauit, incredibili fidei propensione prouidens, cum iam corpus suum communem cum Apostolis appellationem post mortem participaret, fore vt defunctus quoq; precationum, quæ ibidem essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur. Quare cappas illic duodecim, quasi sacras quasdam columnas, ad Apostolici collegij honorem memoriamque attollens, medium inter ipsos conditorium suum locabat, quod vtrinq; seni claudebant Apostoli: sano certè (vt dixi) consilio præcogitans, quòd mortui corporis tabernaculum ibi dignè decenterque quiesceret. Atq; hæc ille longo antè tempore cogitatione cum depinxisset, ecclesiam Apostolis dedicauit, quamplurimum vtilitatis illorum memoriam animæ suæ conciliaturam existimans. neque sanè vota eius, expectationemq; fefellit Deus.* nam vt primas Paschalis celebritatis exercitationes explesset, ipsumq; salutarem diem cum sibiipsi clarum & illustrem egisset, tum alijs omnibus omni cum lætitia celebrem reddidisset: cùm eodẽ tempore & extremum diem obiret, & has celebritates curaret: Deus, cuius nutu hæc omnia gesta sunt, hoc peraccommodato tempore ad meliorem cum vitæ conditionem diuinitus transferre voluit.

Constantinus viuens adhuc sibi sepulchrũ parat.

Constantini conditorium siue sepulchrũ

*Vide an. pag. 155. la. 1. lin. 32.

Inæqualis corporis intemperies, cum esset Helenopoli: & preces ab eo, cum baptizaretur adhibitæ.

CAPVT LXI.

Nam cum primùm oboriretur ei quædã corporis inæqualis intemperies, ad eamque iam vehementior dolor accessisset, ad calida ciuitatis balnea proficiscitur: & inde ad ciuitatem matris suæ cognominem, vbi in martyrum sacra æde diu versatus, supplices preces & vota publica adhibuit Deo. Vt verò ei in menten venit extremus eius vitæ dies, existimaretq; hoc tempus opportunum esse ad delenda illa errata, quæ quoniam mortalis erat, admiserat: crederetque arcanorum mysteriorum efficacia & salutaris lauacri initiatione mentem expiari: B hæc, inquam, cum ei in mentem venirent, humi procumbens genubus, & in ipsa martyrum æde errata sua confessus, supplicem se Deo offerebat. Vbi primùm manuũ per precationem impositione dignus habitus est. inde discedens, ad suburbana Nicomediæ ciuitatis peruenit: & conuocatis episcopis, ita ferè ad eos loquutus est:

Vide Nice. li. 8. ca. 54. Socrat. lib. 1. cap. 26. Theodor. lib. 1. cap. 32. 34. Sozom. lib. 2. c. 38.

Constantinus confessus est Helenopoli.

Hortatur episcopos Constantinus, vt donent eum baptismate.

CAP. LXII.

Qvam ego, fratres, auida mente omnibusque votis à Deo salutem multis hisce annis deprecatus sum, eam nunc hodiernus dies à me vehementer expectatus attulit. Tempus igitur est, vt tandem insigni illo, per quod immortalitatem adipiscemur, perfruamur. Quod ego etsi in illius Iordani gurgitib. in quibus Seruator noster ad nostrum exemplum lauatus esse memoratur,
„ facere constitueram: tamen Deus, quod mihi maximè accommodatum esset cernens,
„ hoc in loco eisdem mysterijs dignatur. Omnis igitur amoueatur dubitatio. Quòd si is
„ in cuius arbitrio mors ac vita consistunt, vitam inter vos longiorem viuere permiserit,
„ & hæc eius menti sententia steterit, vt posthac aliquando communes cum populi Dei
„ grege preces in Ecclesia coniungam, viuendi leges mihi, quæ seruo Dei conueniant, po-
„ nere haudquaquam differam. Atque hæc quidem ille. Illi verò sacrorum religione cõsummata, adhibitisque statis diuinæ institutionis ceremonijs, arcanorum mysteriorũ eum participem faciunt: certa quædam, quæ oportebat, præfinientes. Et sanè ex omni omnium Imperatorum memoria solus Constantinus in Christi martyrijs renatus, & sacris initiatus, diuinoque sigillo donatus, & spiritu lætitiam concipiens, prorsusque nouus redditus, ac diuina oppletus luce, per immensitatem fidei incredibiliter quidem animo gestiebat: sed ad clarissimam & euidentissimã vim diuinæ maiestatis obstupescebat. Confectis verò omnibus sacris, splendido regioque apparatu, atque adeò luce clariore conuestitus, candidissimo in lecto se reclinauit: reiecta iam purpura, quàm amplius nolebat attingere. Tum verò clarissima voce, cum precatus Deo gratias egisset, hæc ferè addidit:

Vide Nice. ibidem. Socrat. & exteros ibid.

Oratio Constantini habita ante baptismum in suburbijs Nicomediæ ad episcopos conuocatos.

Constantinus in Christi martyrio baptizatus Nicomediæ.

Quomodo, postquam baptizatus est, Deum prædicauerit. A

CAPVT LXIII.

NVnc reuera noui me beatum esse, nunc immortali vita dignum esse habitum, Ibidem.
nunc diuinę lucis participem esse factum. Simul miserorum reiecit sortem, quos "
Voluntatis vltimæ dispositio Constantini. infelices prædicabat, quod hisce diuinis bonis orbati essent. Cùm verò Centu- "
riones & duces militares intromissi, casum suum deplorarent, quòd deinceps se orbos fore lugubri voce testarentur, lõgioremq; ei vitã optarent, etiam his respondit: se nunc veram vitam adeptum esse, seque ipsum solum intelligere cuius felicitatis particeps fa- "
ctus sit: ac propterea festinare, nec migrationem ad Deum suum procrastinare. Deinde, "
quæ videbantur, extrema quasi voluntate sua disponebat: ac Romanos, qui regiam ciuitatem incolebant, annuis pensionibus honorificè donabat. Liberis verò suis regni hæreditatem tanquam patrimonium relinquebat. Cæteraque omnia, quæ ei videbantur, expresse disertisque verbis describebat.

Constantini mors in ipsa Pentecostes celebritate circa meridiem.

CAPVT LXIIII.

Pentecostes septem hebdomades. HAEc sigillatim omnia gesta & consummata sunt maxima illa celebritate venerandæ & sacratæ Pentecostes: quæ septem continuas hebdomadas omnibus honorib. decorata, ad extremum vnitatis numero consignata est, quo tempore Sacræ literæ testantur, & communis nostri Seruatoris in cælos ascensum, & sancti ad homines Spiritus descensum accidisse. Huius in celebritatis extremo fere die, (quam si quis omnium celebritatum principem & maximam vocet, haud aberrauerit) omnia ista consequutus Imperator, ipsa meridie ad Deum suum assumptus est, partem sui mortalem mortalibus cognatam reliquens humi, sed animi partem intelligentem & diuinam Deo coniungens suo. Hic Constantini extremus vitæ dies fuit. Sed progrediamur longius. Ibidem. *Constantini mors.*

Legionum & ducum lamentationes. CAP. LXV.

Luctus publicus de morte Constantini. SAtellites igitur & vniuersus stipatorum cœtus, dilaceratis vestibus, corporibusque ad pauimenta proiectis, & collisis ad solum capitibus, lugubres voces cum magno luctu & clamoribus edebant: cum identidem dominum, principem, imperatorem, & tamen non vt dominum & tyrannum, sed vt patrem pij liberi & germani inclamarent: centuriones verò & manipulares seruatorem, custodem, beneficum prædicarent: totus exercitus cum omni reuerentia tanquam ouium greges pastorem suum desiderarent: populus omnis per omnem vrbem volitaret, occultum animi vulnus apertis vociferationibus & clamoribus contestans: reliqui demisso vultu tanquam obstupefacti incederent: singuli eam sibi calamitatem præcipuè accidisse putarent, seque ipsos quasi communi humanæ vitæ salute orbatos miserabiliter affligerent. B Ibid. & cap. 45.

Quomodo funus Nicomedia Constantinopolim in palatium translatum sit.

CAPVT LXVI.

Funus Constantini quale. HIc milites arreptum cadauer aurea capsula includunt: & vndique purpurea veste contectum, Constantinopolim perducũt. Ibi tum in omnium magnificentissimis imperatorijs ædibus celso atq; edito loco deponunt, luminibusque circum funus aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbebant, & sanè eiusmodi, quale nunquam in terris vllum à condito mundo sub sole visum est. Nam intus in ipso ferè medio regij palatij, excelsa & aurea capsula inclusum Imperatoris corpus, imperiali apparatu, id est, purpura & diademate ornatum, permulti circumfusi vigiles die noctuq; asseruabant. Vide Nicephor. lib. 8. cap 49.

Quomodo etiam mortuus, à comitibus & cæteris perinde atq; viuus honorabatur.

CAPVT LXVII.

Constantinus etiam mortuus à suis reuerenter cultus. IAm totius exercitus duces & comites, omniumque principum cœtus, quibus antea in more fuit Imperatorem venerari: pristinum morem & consuetudinem conseruãtes, statis temporibus introeuntes, Imperatorem in capsula iacentem tanquam viuum etiam post mortem humi procumbentes salutabant. Horum reuerentiam eodem pietatis officio subsequutus est Senatus, & omnes reliqui magistratus. Tum verò cuiusuis ordinis hominum, etiam mulierculatum & puerorum infinita turba ad idem spectaculum

A culum confluebat. Hæc per multos dies factitata: quòd exercitus consistere funus eo loco, & per se asseruari constituerat, quoad eius filij reuersi, efferendo paterno per ipsos funere patrem suum, honorassent. Solus verò iste beatus Imperator etiam mortuus regnauit: cum ei soli post hominum memoriam, vel ipso Deo authore, omnes qui solebant, honores tanquam superstiti tribuerentur. Nam cum is solus ex omnibus Imperatoribus, Regem omnium Deum, & Christum eius, omnibus vitæ actionibus piè sancteque coluerit: iure sanè etiam hunc honorem solus adeptus est, vt Dei voluntate, quod in eo morte sepultum erat, tamen apud homines regnaret: vt ista scilicet ratione nobis Deus significaret, animorum regnum, his qui non prorsus obduruerunt, nunquam consenescere, nunquam emori. Atque hæc quidem isto modo.

Quomodo exercitus decreuerit, vt eius filij Augusti vocitarentur.

CAPVT LXVIII.

INtereà duces selectos quosdam è toto exercitu homines, quorum aliquādo erga principem fides & beneuolentia perspecta fuit, ad Cæsares mittunt, qui omnem rem gestam eis nunciarent. Id quod illi cum diligenter fecissent, cumq; statim quasi diuiniore quodam afflatu cunctæ per omnes oras sparsæ legiones de Imperatoris morte audiuissent: eodem animo & consensione statuunt, se perinde atque si adhuc sibi magnus Imperator Constantinus viueret, neminem præter eius filios Romani Imperij principem agnituros. Ac non multo pòst, non iam eos Cæsares solum, verùm etiam Augustos omnes nuncupari volebant: quæ vox maximæ cuiusdam dignitatis plena, celsissimi imperij propria nota est. Hæcque omnium copiarum, quocunque loco essent, vna eademque consensio, vel ipso temporis momento ad omnium aures peruenerat: cum ipsi sua decreta & sententias vicissim secum per scripta communicarent.

Augusti appellatio, eaq; Constantini filij statim post eius obitum nuncupati.

Romæ quis luctus ob Constantini mortem, & statuarum honos ei post mortem tributus.

CAPVT LXIX.

B Vide infra hic cap. 72.

VT verò Imperatorem vita functum esse Senatus populusque Romanus, ac tota Imperatoria ciuitas accepisset, cum hac fama nihil sibi grauius aut luctuosius accidere posse existimarent, nullum dolori & lamentationi modum statuebāt. Nam balnea clausa, & fora, publica item spectacula summota, & prætereà omnia, quæ per vitæ ocium & tranquillitatem facere solebat animus pacatus, & nulla perturbatione impeditus. Nam qui ante omnibus læticijs affluebant, nunc tristi & demisso vultu in publicum procedebant: & omnes tamen beatum Imperatorem, acceptumq; Deo, & verè imperio dignum prædicabant. Neque hæc voce tantum & clamoribus significabant, verumetiam reipsa declarabant: cum eum vita functum pictis tabellis tanquam viuum colerent. Nam cum cœli effigiem in tabella proprijs coloribus expressissent, depingunt eum super cælestes orbes in æthereo cœtu requiescentem. Iam liberos eius hi solos rerum dominos & Augustos nuncupabant: adhibitisq; supplicibus vocibus, funus Imperatoris sui ad ipsos efferre, & in Imperatoria vrbe deponere cupiebant.

Luctus ob Imperatoris mortem publicus Romæ qualis.

Picturæ Constantinum exprimentes.

Quomodo funus à Constantio filio Constantinopoli depositum sit.

CAPVT LXX.

HIc honos ei à legionibus, homini ab ipso Deo honorato, delatus est. Sed minor natu filius ad patris funus accedens, idemque princeps efferendi funeris, in vrbem id deduxit. Præibant turmatim militum cohortes, infinita hominum turba sequebatur, Imperatoris funus hastatis & armatis militib. cingebatur. Vt verò ad Seruatoris nostri Apostolorum ædem ventum est, funus deponunt. Sic adolescens Constantius Imperator, cùm præsentia sua, tum reliquis rebus tanto homine dignis, omnia patri pietatis officia præstabat.

Patris funus à Constantio in Apostolorū martyrium deductum.

Sacra Synaxis in Apostolorum martyrio celebrata, in mortem Constantini.

CAP. LXXI.

SEd cum is iam cum reliquis militum cohortibus secessisset, aderant Dei sacerdotes, circumfusi turba ac vniuerso pietatis studioso populo, à quibus diuinus per preces cultus adhibitus est. Hoc igitur loco, excelso solio iacens beatus princeps, gloriosè prædicabatur. Iam populus frequens vnà cum sacerdotibus, non sine lachrymis, & sanè ma-

Exequiæ quales Constantino factæ.

Preces pro anima Imperatoris.

gno cum gemitu, preces pro anima imperatoris Deo fundebant: in quo & illi gratum A atq; optatum pio principi officium præstabant, & Deus ipse singularem beneuolentiam erga famulum suum ostendit: quòd post mortem charis eius ac germanis filijs, patris sui successoribus, imperium donasset: † & quem votis expetiuit locum, vnà cum Apostolorum memoria consequutus est. Nam adhuc quidem licet contemplari ter beatæ animæ tumulum Apostolici nominis appellatione decorari, & ad Dei populum aggregari, diuinisq; cæremonijs & mystico sacrificio sanctarumq; precationum societate perfrui, atq; etiam post mortem cum imperio esse: tanquam iam in filijs reuiuiscens, summam imperij administraret, Victor, Maximus, Augustus ipsa appellatione vocitatus.

Sacrificium mysticum.

† Vide annot. pag. 156. lat. 2. lin. 21.

De Phœnice aue. CAP. LXXII.

Phœnicis auis mors & regeneratio.

NEque tamen ita vt Aegyptia illa auis, quam aiunt, cum naturæ prouidentia vnica sit, sibijpsi mortem consciscentem in aromatum aceruo emori, ex cineribus verò eius reuiuiscere & excitari aliam eiusmodi, qualis ipsa fuit: sed Seruatoris sui exemplo, qui pro vno ferè tritici semine, benedicente Deo, spicam multis seminibus refertam exhibuit, suoq; fructu vniuersum orbem compleuit: ita is ter beatus per trium liberorum successionem, pro vno multiplex redditus est: ita vt in imaginibus & picturis apud omnes gentes, vnà cum liberis suis eundem honorem adeptus sit, & Constantini nomen etiam vita functus retineat.

Huius auis descriptionem elegantem, vide apud Lactantium Firmianũ.

Quomodo in nummis Constantinum, tanquam in cælum ascendentem, sculpserint. CAP. LXXIII.

Effigies Constantini insculpta nummo.

IAm verò in ipsis nummis exsculptæ formæ, quæ vna parte beatum hunc nostrum obuoluto capite repræsentabant, altera parte quadrigis instar aurigæ insidentem, demissa illi cœlitùs manu dextra exceptum.

Vide supra hoc libro cap. 15. 69. & lib. 3. ca. 1. lib. 1. c. 38.

Quòd Deus ab eo honoratus, iure eum vicissim honoribus affecerit. CAPVT LXXIIII.

Vitæ exitum cuiusq;, conditionis cum Deo argumentum præbere.

HAec exempla cum omnium mortalium Deus in solo Constantino, qui ex B omnibus Christianis maximè tandem aliquando Christianus declaratus est, nostris oculis proponeret, nimirum ostendere voluit, quantum inter eos interſit, qui ipsum, Christumque suum colere vellent: quiq; contrariam sectam sequerentur, id est, qui Ecclesiæ eius bellum inferentes, ipsum sibi hostem & inimicum redderent, cum cuiusq; vitæ exitus manifestum argumentũ præberet suæ cum Deo inimicitiæ: quemadmodum Constantini extremus dies, quanta pietate Deum coluisset, apertè demonstrabat.

Quòd superioribus omnibus Romanis Imperatoribus pietate præstitit Constantinus. CAP. LXXV.

Constantinus superiores omnes Imperatores pietate superauit.

SOlus enim ex omnibus Romanis Imperatoribus, Deum omnium Regem incredibili pietatis studio honorauit: solus omni cum libertate vocis & linguæ Christi verbum personuit: solus, vt ita dicam, ecclesiam eius præter cæteros ab omni æuo honoribus affecit: solus impium multorum deorum ficticium cultum sustulit, omnesque vias idololatriæ refutauit: solus igitur & dum viueret, & postquam est mortuus, his honoribus cumulatus est, quales neminẽ aliquando nec apud Græcos nec Barbaros, sed ne antiquissimis quidem Romanorum temporibus (cum neminem cum isto conferendum vlla vnquam seculorum memoria nobis profuderit) adeptum esse quisquam commemorare potest.

EVSEBII DE VITA CONSTANTINI *Finis.*

CONSTAN.

A CONSTANTINI IMPERATORIS ORATIO, QVAM AD SANCTORUM COETVM PERSCRIPSIT.

Ad hanc orationem refer eosdem authores illos, quos supra aduot animus ad Eusebij lib. 7. 8. 9 & 10.

Procemium Paschæ mentionem facit, & quòd Deus cum varijs vijs omnium commodis consuluisset, ipsi, ab ijs, qui beneficijs eius affecti erant, insidiæ structæ sunt.

CAPVT I.

Hanc orationē ipsius esse Constantini & ab eo primitus latinè scriptā & posteà per interpretem in Græcum translatā esse, testatur Euseb. supra cap. 32. lib. 4. de vita Constantini. vide annot.

* Vide anno. pa. 157. lat. 2. li. 15.

† Vide ibidem lin. 2.

* Vide ibi. lin. 3.

Parat sibi attentionem à celebrat ate Pascham.

SALVTARIS dies festus Paschatis, qui est velut clarissimum diei & solis lumen, primordium resurrectionis vniuersæ carnis, noua corporum iam olim miserijs afflictatorum coagmentatio, pignus promissionis, & semita ad æternam vitam deducens, nobis (charissimi Ecclesiæ præsides, reliquiq; omnes amici, * vosq; frequentes ac beatæ religiosorum multitudines, qui ipsum Deū religionis authorem, tum intimis animi cuiusq; sensib. tum expressis vocum præconijs secundum ea, quæ prophetarum oraculis prædicta sunt, sine intermissione celebratis) nobis inquam adest, ad sanctè augusteq; celebrādum. Tu natura omnium parens, quid vnquam tale ad mundi vtilitatem contulisti? omninò verò, quod, aut quale tuum est opificium? Siquidem, qui est author omniū, etiam vt tu † sis, author fuit. Iste quoq; te ornauit: quippe naturæ decus est, vita ex naturæ regula instituta. Quæ autē contra * naturam fiunt, efficiunt vt nemo Deum omnium fabricatorē augustè decenterq; colat: quin potiùs existimet, omnia nō diuina prouidentia, sed fortuitu, temere & inconsideratè regi. Et quanquam prophetę (quibus certè fides adhiberi debet) diuini nu-

Prophetæ afflatu diuini numinis Religionem docet.

Natura prophetis consonans Religionem docet.

B minis afflatu istas res ita euenturas sigillatim prædixerunt: tamē iniquus dæmon impietatis amicus, omnibus (vt dicitur) viribus opibusq; restitit: à quo, tum vt lux veritatis maleuola obtrectatione obscuraretur, tū errorum tenebræ minimè ab hominū mentibus dispellerentur, magno studio laboratū est. Qui quidē illius conatus violentia & crudelitate non caruit: præsertim cum repentinū & improuisum plebeiorū hominum impetum, potentum consensus non solū adiuuaret, verumetiam ducem importunæ eorum se præberet amentię. Quare talis vitę ratio multis hominum ætatibus continuata, illis qui ijsdem vixere temporib. grauissima mala inuexit. verum non multo pòst, cū Seruator magno cum splendore se hominibus ostendisset, iustitia post turbulentas cuiusq; generis procellas apparuit, & omnia, quæ prædicta erant à prophetis, cumulatè expleta. Proinde vbi fuit sublimis ad patrios lares denuò sublatus, & orbē terrarū præclaris modestiæ & verecundiæ ornamētis illustrauerat, sacrosanctū quoddam virtutis templum æternum & immortale, ecclesiam dico, in terra sibi exædificauit. In quo, quæ sunt Deo, patri suo augustissimo, decora, quæq; sibiipsi conuenientia, piè & religiosè instituit. Sed quid posteà insanorum gentiliū nequitia molita est? Christi beneficia abijcere, & ecclesiam ad omnium salutem constitutā labefactare studebat illa quidē: at impia seditio iterum excitata, bella, pugnę, morositas, nimis exquisitus vitę apparatus, diuitiarū amor, suam ipsorū euertit superstitionem: & quod maximè ad improbitatis naturā pertinet, interdum fallaci & fucata spe deliniuit, interdum perterrefecit metu. Verùm sicut recta ratio postulat, iaceat illa humi à virtute profligata, & pœnitentia fracta, dissipataq; succumbat. At nos iam ad ea, quæ ad diuinum sermonem spectant, attendamus.

Diaboli astus in Religionis detrimentū.

Impij potentes ac plebeij Sathanæ ministri contra ecclesiam.

Christi aduentus eiusq; ecclesiæ constitutio.

Ecclesiæ oppugnatio per impios.

Alloquitur ecclesiam, & auditores, vt agnoscant, ac emendent, si quid ab eo inter dicendum peccatum fuerit.

CAPVT II.

Apostrophe captandæ beneuolentiæ ergo.

AVdi igitur nauclere, qui castimoniæ & virginitati præes: tuq; ecclesia teneræ ac rudis ætatis nutrix, cui veritas curæ est, curæq; est & clementia, ex cuius perenni fonte salutaris riuus delabitur. Vos etiam, qui Deum integrè synecreq; colitis, atque illi propterea curæ estis, attentè bonaq; cum venia audite, animumq; non tam ad dictionis elegantiam, quàm ad eorum, quæ dicuntur veritatem, non ad me dicētem, sed ad sacratissimam pietatem attendite. Verùm, qui ex oratione fructus capi potest, cum dicentis animus non satis qui sit, exploratè perspectus videatur? ac fortasse magna sunt,

quæ

Attentio repetitur addita venia modestia deprecatione.

Absq; Spiritus sancti afflatu nihil rectè institui, aut absolui.

quæ aggredior, sed amorem erga Deum in mente mea in situm, causam audaciæ affero. A illc enim pudori meo vim facit. Quare vos, qui diuinorum mysteriorum scientia cum primis imbuti estis, mihi adiutores adiungo: vt si quid fortè erroris in dicendo acciderit, vos me dicentem animis quodammodo sequentes, sedulò corrigatis, nec summam quidem requiratis doctrinam, sed instituti potius fidem approbetis. Benignissimus etiã Dei patris, & filij eius afflatus, mihi adsit ea dicenti, quæ præscripserit ipse, mentiq; iniecerit. Quod si quis vel artem oratoriam, vel aliam quampiam scientiam aggressus, putet se absque Dei auxilio eius munus satis suis quasi numeris posse explere, tum ipse planè imperitus, tum opus, in quo elaboratur, imperfectum deprehenditur. Quapropter diuinus afflatus his, qui res prosperè gerere cupiant, nec præ ignauia est repellendus, nec contemnendus præ negligentia. Nos ergo sedulò præcauentes, ne detineamus vos nimium diu, ad illud, quod in hoc instituto caput est, aggrediamur.

Quòd verbi pater Deus, idem & creaturarum opifex existit: & quòd nullo modo res possent consistere, si diuersæ essent earum causæ. CAPVT III.

Deum & ortu carere, & rerum omniũ esse originem.

BOnum, ad quod referuntur omnia, quodq; est essentia æternus Deus, ortum non habet: & propterea nec principium. Deus verò, omnium quæ oriuntur principium est. Qui autem deriuatur ab eo, cum eo denuò vnitate cohæret. quippe disiunctio coniunctioque, quæ in eo cernitur, non loci interuallo, sed intelligentiæ acumine facta est. Nam quod genitum est, non aliquo paternorum viscerum cruciatu edebatur, sicut ea scilicet, quæ nascuntur ex semine: sed diuinæ prouidentiæ præscriptione seruator, qui huic mundo subiecto sensibus, rebusq; in eo fabricatis præsidet, in lucem prodijt. Atqui omnibus, quæ mundi complexu continentur, vt sint & viuant, inde causa ducta est. Inde anima, inde sensus omnis: inde ea instrumenta, quorũ adiumento res à sensibus ostẽtatæ plenè perspiciuntur. At quorsum hæc spectat oratio? Vt constet, vnum esse omnium moderatorem, omniaq; illius solum dominatu teneri, siue quæ cælestia sunt corpora, siue quæ terrena sunt, siue quę natura fiunt, siue quę alio instrumentorum genere efficiuntur. Quòd si moderatio istarum rerum, quæ sunt innumerabiles, non ad vnius, sed ad multorum arbitrium conferretur: sortes, elementorũ distributiones, & ea, quæ veteribus fabulis describuntur, vt inuidia & ambitio (quæ res B viribus pro victoria inter se confligunt) consentientem omnium concordiam disturbarent: quippe cum complures eam partem, quæ sigillatim cuique obuenit, varia ratione administrare contenderent. Atque quod mundus vniuersus semper vno & eodẽ modo se habet: * nec temerè consistit, nec casu fortuito ortus est, hanc rem maximè confirmat. Quòd si demus plures deos esse, quis rei cuiusq; procreandæ authorem & architectum exquisitè poterit cognoscere? Cui tandem preces & obsecrationes offeremus? primóne, an postremò? Quem quæso colere instituam, vt non in reliquos impius videar? An fortasse cum aliqua res mihi ad victum necessaria desit, ei qui opem fert, gratiam habeam: qui autem aduersatur, illum insimulem? Quem autem obtester, à quo me putem & calamitatis causam cognoscere, & eadem penitus liberari? fac responsa nobis per oracula dari: ista tamen fieri non propria ac sua vi facultateq;, sed ad Deum aliquem pertinere, quæ igitur misericordia? quæ Dei erga hominem prouidentia? nisi fortè, qui sit inter deos paulò ad benignitatem propensior, in eum, qui nullum confert inter deos discrimen, beneuolè animatus, auxilium etiam alijs inuitis ei afferre voluerit. At odium, seditio, probra inde nascerentur: quandoquidem nec sua negocia quietè gerere possent propter contentionem, nec rebus suis ac proprijs contenti esse propter cupiditatem. Et ad extremum, omnium perturbatio sequeretur, atq; confusio. At quid postea? Constat planè, cælestium discordia res inferiores ac terrenas omninò labefactatas fore: adeò vt ordo ac vicissitudo temporum, fructuum quoque ex eorum varietate nascentium commoditas è medio tolleretur. Tolleretur etiã dies, & requies, quæ eam sequitur nocturna. verùm de his satis. Redeamus iterum ad eum sermonem, qui à nemine omninò possit refutari.

Act. 17.

Dei vnius dominatu omnia teneri.

Aduersus Epicureos, qui casu omnia fieri arguantur.

Plures Deos esse non posse.

**Vide an. pag. 158. lat. a. lin. 15.*

Quanto in errore versentur, qui simulacbra colunt.

CAP. IIII.

Gentium deos non esse deos arguunt eorũ ortus.

OMne quod principium habet, habet etiam & finem. Principium, quod in tempore existit, appellatur ortus. Quæ verò oriuntur, intereunt occiduntq; omnia: formam autẽ, temporis delet longinquitas. Qui igitur poterit fieri, vt qui mortali satu eduntur, immortales existant? Verùm talis quædam opinio per animos imperitę multitudinis peruasit, vt putet inter deos nuptias fieri, liberis operã dari.

Quòd

A Quòd si qui procreati sunt, immortales sint, semperque de integro noui procreentur: genus illud extra modum propagari necesse est. Et cùm semper sobolis fiat accessio, quod cælum, quæue terra tantum deorum, vt ita dicam, examen in lucem susceptum poterit capere? Quid porrò dicemus de hominibus illis, qui fratrem & sororem cælestes nuptias contrahere volunt, idemque adulterij & intemperantiæ vitia in illis reprehendunt? Dicam audacius, honores eos, & munera ab hominibus illis tributa, flagitiorum & libidinum turpitudine admista redundare. Iam verò, quis arte exquisita præditus statuarius, qui cùm speciem quandam & figuram mente & cogitatione comprehenderit, non perpolitum & artificiosum opus edat: idemque obliuione ex temporis interuallo interiecto obrepente, operi à se effecto blandiatur, idque colit, vt immortalem Deum: cùm tamen facilè fateatur, seipsum, qui mortalis est, eius statuæ architectũ, & tanquam parentem fuisse? Quinetiam sepulchra & tumulos eorum, qui interitu deleri nõ possunt, ostẽdunt, & morte extinctos honoribus immortalibus colunt: dum ignorant, illud quod est re ipsa beatum & immortale, non egere veneratione ea quæ à mortalibus tribui solet. Nam quod potest intelligentia solum perspici, & comprehendi mente, nec appetit formã qua cognoscatur: nec figurã admittit, vt imaginem & effigiem. Verùm ista omnia ad gratiam mortuorũ referuntur. Dum enim vixerunt, homines erant, corporum compagibus inclusi.

Marginal notes: Liberi. — Libidines. — Fabricatores. — Ecclesiast. 41. 42. 43. 44. — Mortes. — Sepulchra. — Deus verus figuræ omnis expers, solaq; mente cõprehensibilis.

Quòd Christus Dei filius cuncta creauit, ac statutum vitæ tempus singulis constituit.

CAPVT V.

Sed quid verbis impuris inficio linguam, cũ illius laudes, qui verè Deus est, prędicare instituo? Primùm igitur volo acerbitatem huius potionis, alia pura & liquida potione tanquam eluere: potio autem quæ sincera est, ex perenni fonte virtutum à Deo, cuius laudes prædicamus, proficiscentium, manat & funditur. Illud certè meum proprium munus duco, vt Christum tum recta viuendi institutione, tum gratiarum actione, quę pro multis & maximis eius beneficijs ei debetur, celebrem. Hũc ergo affirmo huius vniuersitatis stabiliuisse primordia, hominumq; procreationẽ excogitasse: qui cũ ista verbo constituisset, etiam eos qui modò in lucem suscepti erãt, confestim in locum quendã beatum, florentẽ, variorum fructuum vbertate onustũ transtu B lisse: quos principiò voluit scientiæ in bonis malisq; rebus internoscendis expertes esse. Tandem autẽ sedem animali rationis capaci aptam, hoc est in terra domicilium tribuisse: & iam tum illis, vtpote animantibus ratione & mente præditis, bonorum pateфecisse malorumq; cognitionem. Deinceps verò genus eorum vsq; eò se dilatare præcepit, quoad spacium illud vniuersum quod Oceani ambitu circumscriptum ab hominibus incolitur, penitùs compleret. Itaq; cùm genus humanum ita creuisset, artes & sciẽtiæ ad vsum vitæ accommodatæ, inuentæ erant. Nec minus stirps & semen animalium cuiusq; generis rationis expertium, vi quadã naturali eximiaque, quam Deus ad eã rem excogitasset, propagatum fuit. Animalibus autem cicuribus tribuebatur mansuetudo & obsequiũ, quò homini facilè parerent: agrestibus verò robur, velocitas, & naturalis quædam seipsam è periculis eripiendi, conseruandique prouidentia. Quin hominibus mansuetorum omnium animalium dominatum commendauit Deus: contra agrestia & immania certamen quoddam instituit. Post ista, volucrum genus creauit, numero propè infinitum, natura & specie diuersum, colorum varietate eximium, musico concentu naturaliter insito imbutũ. Aliaq; omnia quæ mundus intra oras suas coercens cõtinet, vbi ritè dispẽsasset, & his vniuersis certam definitamque vitæ legem descripsisset, hanc vniuersitatem suis quasi numeris & partibus expletam decore illustrauit.

Marginal notes: Constantinus quo modo Christũ colat. — Christus rerum omnium conditor. — Animantium per qualitates suas in classes distributio. — In quæ animantia Deus homini dominiũ concesserit.

De fato & casu fortuito, & quòd falsa sint quæ de illis feruntur, probatio, tum ex legibus humanis, tum etiam rebus creatis, quæ non forte fortunà, sed ordine progrediuntur, vel ex eo certè conditoris præscriptum indicantes.

CAP. VI.

Verùm plerique homines qui sunt paulo imprudentiores, huius rerum vniuersarum ornatus causam, naturã asserunt: nonnulli illorũ, fatum, aut casum fortuitũ. Qui autem istarum rerum potestatem fato attribuunt, hi quando fatũ nominant, quid sibi velit ne intelligunt quidem: ac nomen proferunt, cùm nullam illius actionem, neque naturã, quę illi voci subiecta sit, ostendant. Quodnã enim erit ipsum fatum per se, si natura omnia procreet? aut q̃d putetur esse natura, si fati lex infringi & violari nequeat? Quinetiam legem quandam esse fatalẽ affirmare, perspicuè indicat, omnem illam legẽ opus esse illius qui eã promulgauit. Quod si fatum, cùm lex sit, Dei inuentum sit, omnia profectò Deo subiecta sunt, & eius virtutis nihil est expers. & fatum ex Deo esse, & idẽ eius voluntatem censeri approbamus: verùm quomodo iusticia, tẽperantia, reliquæq;

Marginal notes: Natura. — Fatum. — Aduersus eos, qui natura aut fato omnia tribuunt.

virtutes cum fato cohærere possunt? vnde ea quæ sunt his contraria, iniustitia, intemperantiaúe? quod si prauitas libera voluntate, non ex fato nascitur, virtus quoque & recta vitæ morumque institutio. Peccata autem rectéue facta, quæ sunt bonæ rectæque voluntatis propria, cùm aliter aliquando eueniant, num fortunæ aut fato ascribenda sunt? omnia etiam quæ ex æquitate, & ea virtute quæ quicque pro dignitate cuique tribuit, fiunt, quomodo fato fieri dixerimus? leges item, cohortationes ad virtutem, à vitijs auocationes, laus item & vituperatio, supplicia, omnia deniq; quæ ad virtutis studium pelliciant, auertantque à prauitate, quid est cur fortunæ & casus temeritate, non norma iusticiæ, quæ est Dei omnia prouidentia sua gubernantis propria, constare dicatur? nam propter variam hominum vitæ rationem, quod quisque meretur, illud cuique accidit: interdum pestis & seditio, modò annonæ charitas, modò abundantia sequitur, quæ quidem palàm & apertè, voce propè emissa indicant quid sit, quamobrem ipsa aliaque eius generis vitæ nostræ importentur. Ipsa enim Dei essentia, recta hominum lætatur voluntate, impietatem omnium detestatur: moderationem animi amplectitur, audaciam, & insolentiam plusquam belluinam odit. Quarum rerum demõstrationes, licet perspicuæ in primis existant, & ante oculos cuiusque positæ: tamen quoties cogitationes nostras intra se conuocamus, & mentis acie velut in angustum adducta, causam earum nobiscum conquirimus, toties multò clarius & euidentius elucent.

Fortuna, casus.

Aduersus eos qui fortuito fieri omnia putant.

Quare vitam modestè & placidè instituere oportet, nec animum supra id quod natura patitur, efferre: sed illud cogitatione sedulò complecti, factorum nostrorum nobis semper adesse animaduersorem Deum. Verùm sic porrò exquirendum est, verumne sit quod dicitur, omnium rerum rectionem in fortunæ & casus arbitrio sitam esse. Nunquid cælestium rerum & astrorum moderationem, nunquid terram, mare, ignem, ventos, aquam, aerem, nunquid temporum commutationem, æstatis & hyemis vicissitudines, nunquid ista omnia temerè potius & fortuitu euenisse, quã ab aliquo architecto fabricata, credendum est?

Prouidentiam Dei arguunt ordine, situ, motuque suo res cælestes.

At nonnulli, qui mente planè capti sunt, affirmant, plurimas ex illis rebus, ab hominibus ad ipsorum vsum vtilitatemque excogitatas esse. Cùm enim natura diuitias cuiusque generis quasi plena manu suppeditet, fit sanè vt ista opinio in rebus terrenis & caducis aliquam habeat rationem. Nunquid igitur ea quæ sunt immortalia, quæque nullo modo mutari possunt, hominum inuenta putanda sunt? Istorum enim & aliorum omnium de genere eodem, quæ à sensibus nostris seiuncta, mente sola comprehenduntur, non vita hominum, quæ ex concreta materia constat, sed essentia Dei, quæ æterna est, intelligentiaque solum percepta, procreatrix existit. B

Quinetiam ratio illa quæ in rerum ordine cernitur, est opus certè prouidentiæ: nimirum vt dies solis orientis splendore illustrata eluceat, eoque occidente succedat nox: & cùm successerit, propter astrorum multitudinem, non omnino obscura relinquatur.

Luna.

Quid de luna dicendum est, quæ cùm sit eregionè solis sita, luce completur maxima: cùm autem proximè accedat, tenuissima? Ista nónne perspicacem Dei sapientiã, solertiamque declarant?

Sol.

Venti.

Radiorum solis opportunitas, quæ plurimum valet ad fructuum maturitatem: ventorum flatus, qui ad anni salubritatem multum faciunt: imbrium refrigeratio, & apta omnium rerum compages, qua quæque accurata ratione & modo dispensantur, perpetuus ille ordo ad eundem locum recurrens vnà cum opportunis ratisq; planetarum conuersionibus, quid aliud indicant, quã testatã & illustrem Dei præscriptionem & perfectum quendam stellarum cursum, legi diuinæ obtemperantem?

Astrorũ situs & motus.

Altitudines etiam montium, vallium concaui recessus, camporum latè patentium planicies, nunquid sine Dei prouidentia constare videntur? Quæ res non ad spectandum solùm ornatæ existunt, sed etiam ad vsum iucundæ. Aquæ verò & terræ dimẽsiones, diuortiaque fluuiorum interuallis distincta, quæ tum ad agriculturam, tum ad exterarum rerum vitæ necessariarum inuectionem plurimum valent, quid est cur exquisitam & immensam Dei prouidentiam non euidenter ostendant?

Eandem arguunt montiũ, marisq́; & aquarum natura: variaque vires.

Quid quòd montes aquam continent? quam cùm humilis & æquata planicies exceperit, eiusque irrigatione terram refecerit, ad vbertatem, quod reliquum est illius, in mare præcipitat, mare autem mandat Oceano: & adhuc tamen ista omnia casu & fortuitò fieri, dicere nõ dubitamus, cùm ne demonstrare quidem libeat, qua specie formaúe illud quod casu fieri dicitur, exprimamus: quippe cùm nihil habeat essentiæ, quod vel intelligentia, vel sensu percipi possit, sed solum est inanis quidam nominis commenticij streptus, quo aures vndique circumsonent.

Ex

A *Ex ijs quæ intellectu comprehendi nequeunt, æstimandam esse creatoris sapientiam: tumq, & non casum temerarium, rerum causam existere.* CAPVT VII.

EST enim vox ἀυτόματον, hominum temerè & parum consideratè sententium, & ne suam ipsorum quidem comprehendentium sententiam: sed propter imbecillitatem comprehensionis existimantiũ ea sine ratione administrari, quorum causam ipsi explanare nequeunt. Sunt omnino quædam res, quarum veritatis certa comprehensio in profundo demersa iacet: quæ quidẽ sunt admirabilẽ planè naturã assecutæ. cuius generis est vis illa aquarum calore tepescentium. Causam verò tanti caloris, nemo facilè explicare poterit. Est profectò mirabile, illud quod igneum est, cùm aqua frigida vndique circumfundatur, non insitum & inclusum calorem amittere. Videntur sanè id genus res, & in vniuerso orbe perraræ ad inueniendũ, & in exiguum numerum ad recensendũ redactæ, quo (quẽadmodum mihi persuadeo) diuinæ prouidentiæ vis ab hominib. facilius possit intelligi: quæ duas naturas maximè contrarias, ex vna eademq́; tanquã radice elici exprimiq́; constituit. Quanquam porrò permulta sunt, & numero ferè infinita, quæ ad hominũ solatium oblectationemq́; à Deo Opt. Max. tribuuntur: fructus tamen oleæ, vitisq́; in primis. altera enim ad animũ reficiendum, exhilarandumq́; vim habet: altera, præterquàm quòd ad corporũ vsum valet, ad curationem præterea est accommodata. plurimũ item habet admirationis iugis & continuus fluuiorum cursus, qui noctu & interdiu fluit, quique speciem præ se fert æternæ vitæ perpetuæque. Noctis item successio eiusdem momenti est & ponderis.

Τὸ ἀυτόματον, mane nomen ex ignoratione rerum introductum.

Insinuat prouidentiam naturæ occulta veritas, vt Thermarum.

Oleæ ac vitis fructus.

Fluuiorũ perpetuus cursus.

Quòd ea quæ ad vsus necessarios conducunt, abundè mortalibus Deus suppeditat: contrà, quæ ad voluptatem faciunt, parcius: vtrunq; videlicet accommodatè ad fructum ex illis percipiendum dispensans. CAPVT VIII.

HAec omnia à nobis dicta sint, vti pro certo constet, nihil temerè, nihil inconsultò fieri, sed consilio & prouidentia Dei omnia: qui quidem & auri, & argenti, & æris, & reliquorum denique metallorũ genus produxit, ea quidem copia, quę ad vitam satis esset. Atq; illa quorum multus & varius vsus existeret, affatim suppeditari mandauit: alia verò quæ ad hominum delectationem & delicias solum spectarent, B sicut splendore magnifica, ita numero pauca esse voluit, quò nec parcè nimis, nec nimis largè suppetere viderentur. Quòd si eadem abundantia ipsarum rerum quæ ad ornatũ fabricata sunt, fuisset concessa: illi qui metallis è terra excidendis dant operam, vsu illarum rerum quæ ad agriculturam, ad extruendas ædes, & ad naues fabricandas aptæ sunt (vt ferri & æris) propter nimiam superiorum rerum cupiditatem neglecto, magnũ harum numerum colligere pro nihilo putarent, & ad eas res comparandas quæ ad delicias & inanem diuitiarum affluentiam pertinent, omni cura & cogitatione incumberent. Quamobrem aurum & argentum elicere, plus ferunt habere & difficultatis & laboris, quàm cætera metalla omnia: vt magnitudini cupiditatis, laboris magnitudo opponeretur. Quot etiam alia diuinæ prouidentiæ opera licet enumerare, quæ in omnibus rebus quas nobis tam copiosè largita est, cernuntur: quibus quidem humanam vitam tum ad modestiã, aliasq́; virtutes omnes euidenter impellit, tum à sordida importunaq́; auaritia auocat? Quorum vniuersorum rationem causamque peruestigare, maius ac difficilius quiddam est, quàm quod possit consequi & efficere humana mens. Quomodo etenim quisquam ipsam veritatem accuratè assequi, aut qua ratione caduci & imbecilli animantis mens illam sempiternam ac synceram Dei voluntatem cogitatione complecti poterit?

Prouidentiam arguit rerum aliarum copia, aliarũ inopia.

Dei prouidentia & consilio omnia fieri, nihil temerè.

Aliarũ facilitas, aliarũ difficultas.

Auri & argenti effossio cur difficilior, quàm rerum cæterarum.

De Philosophis, qui nihil non scire cùm voluerint, tum opinionibus lapsi sunt, tum, propter Platonis dogmata, periculis obnoxij. CAPVT IX.

QVapropter res, quas & viribus nostris præstare valeamus, & nostræ naturæ conueniant, moliri oportet. Probabilitas enim quæ in disceptationibus versari solet, magnam partem nostri à rerum veritate abducit, quod non paucis philosophis, qui tum in disserendi subtilitate, tũ in rerum natura indagãda magnas nugas cõsectantur, profectò cõtingit. Quoties enim, si fortè rerũ conquisitarũ magnitudo eorũ captũ superet, varijs quibusdã & argutis dicẽdi rationib. ipsum verũ obscurant? Itaq; illis accidit, vt & sibi pugnãtia opinentur, & decretis digladiẽtur inter se: idq́; cũ se sapientes haberi volũt. vnde populorũ seditiones, potentiumque acerba in eos iudicia: qui dũ patrium morem labefactari putent, suum sibi ipsorum non rarò inde parent exitium.

Probabilitas ad errorẽ procliuis.

Philosophi opinionib. suis sibiipsis exitio fi.

Socrates

Socrates. Socrates enim differendi scientia elatus, cũ rationes valentiores, infirmiores reddere, A & in singulis rebus, contradictionis formulis cauillari conaretur, tribulium ac ciuium *Pythagoras.* suorum inuidia interfectus est. Quinetiam Pythagoras, qui modestiam admodum exercere, & silentium egregiè præter cæteros amplecti præ se ferebat, deprehensus est falso *Plato.* ementitus esse. Quæ enim iam olim à prophetis prædicta fuissent, tanquam sibi, dum in Aegypto versabatur, essent separatim à Deo patefacta, Italis tradidit. Plato ipse, qui prę ter cæteros erant animo mansueto & leni, quique primus hominum mentes abduxit à sensibus, & ad res sub intelligentiam cadentes, quæ semper vno eodemque modo se habent, aciem suam intendere assuefecit, sublimia † denique suspicere edocuit: primum Deum, idque rectè, naturæ præfecit essentiæ: secundum huic subiecit, & duas essentias numero distinxit, cùm eadem esset vtriusque perfectio, & secundi Dei essentia ex primi essentia profecta: Ipse est summus scilicet opifex, & moderator omnium. Qui verò proxi mè & secundum illum, eius præceptis inseruit, ad eum causam omnium rerum condendarum transfert. Sit igitur vnus, sicut recta ratio exquisitaque postulat, qui omnium *Dei sermo, qui & filius* curã gerat, iisdemq; prouideat: sitque Deus sermo, qui omnia ordine dispenset: sermo ipse cũ Deus sit, est ipse Dei filius. Quod tandem nomen potest ei quis imponere, præter filij nomen, quin errauerit maximè? Nam qui est omnium pater, etiam proprij sermonis pater meritò existimari debet. Hactenus Plato rectè prudenterque sensisse vide- *Platonis sententia de Deo trutinatur.* tur. Verùm in illis quæ sequuntur, à veritate per errorem deflexit, dum deorum inducebat multitudinem, & singulis singulas formas adijciebat: quæ planè causa extitit, vt homines imperiti in maiorem errorem delaberentur: qui quidem propterea quòd Dei altissimi prouidentiam minimè perspiciebant, imagines hominum, aliorumq; animalium specie ab ipsis formatas coluerunt. Contigit aũt maximam quandã, & maxima laude dignam naturã ac disciplinam, eiusmodi erroribus permistam, impura & tetra labe contaminari. Sed idem ipse Plato se quodammodo redarguens, videtur mihi sermoni correctionem adhibuisse: cũ spiritum Dei, animum esse rationis capacem perspicuè demonstraret, omniaque in duo dispertiret genera: alterum mente comprehensum, alterum sensu, quod quidem ex corporis coagmentatione constat. atq; illud sub intelligentiam cadere, hoc cũ sensu cohærescens, totum esse opinabile. Quare illud Spiritus sancti particeps, vtpote ab omni concretione & materia segregatum, vitam perpetuã & *De beatorum & damnatorum animis.* sempiternã obtinere: hoc autẽ sensibus subiectum, æternæ vitæ expers esse, quippe quæ B eadem ratione denuò dissoluitur, qua coagmentatum fuit. Quæ verò deinceps tradit, habent planè admirationem: nempe illis qui integrè inuiolateq; vitam traduxerint (animos nimirum piorum & bonorum virorum intelligit) postquam è corporis custodia emigrauerunt, domicilia in pulcherrimis cæli locis tanquam consecrata esse. † Istud sanè non modò permultum admirationis, sed vtilitatis etiã non minus continet. Quis enim est qui huic sermoni fidem habens, hancque expectans felicitatem, vitã non optimè instituere, non iustitiam & temperantiam colere, non prauitatem sedulò vitare voluerit? Istis etiam aptè & appositè adiunxit: improborum animos Acherontis & Pyriphlegetontis fluctibus, non aliter atque merces naue fracta delatos oberrare.

† Vide annot. pag. 160. lat. 2. lin. 18.

† Vide annot. pag. 161. lat. 1. lin. 2.

De ijs quibus despicatui sunt non solum Scripturæ, sed Philosophorum quoq; placita.

CAPVT. X.

Svnt tamen nonnulli eatenus acie mentis perstricti, vt cũ hæc ipsa legant, non curent, nec metuant: sed contemnant potius atque irrideant, non aliter ac si fabulas quasdam cõmenticias audirent. At varietatem dicendi & elegantiã laudant illi quidem, sed disciplinæ detestantur seueritatem: poetarumque commentis fidẽ adiungunt, atq; adeò totã Græciam, totã Barbariam, inanib. & falsis præconijs celebrãt. *Poetarum de dijs fabulæ.* Quod autem ad poetas attinet, illi asserunt homines, deorum filios, post mortem animos iudicare, iudicia eorũ & tribunalia laudib. efferre, mortuis pręficere arbitros, quin etiam pugnas deorũ canere: iura quædã inter eos esse bellica narrare, fata eorũ prædicare nõ desinunt: & ex illis quosdam natura acerbos, alios ab hominũ curatione alienos, nõnullos difficiles ac morosos esse affirmant, alios suorũ liberorum cædes lamentantes introducunt: adeò vt ne charissimis quidem, nedum alienis, satis possint afferre præsidij. Inferunt item, illos humanis perturbationibus agitatos: eorum prælia, vulnera, *An sit credendum poetis.* gaudiũ, luctum decantant. Quæ cùm dicant, digni videri volunt quibus habeatur fides. Quòd si, vt aiunt, diuino instinctu pulsi poeticam exerceant, illis credendum obtẽperandumq; videtur, in his præsertim reb. de quibus diuino quasi spiritu afflati disserũt. Deorum itẽ & dæmonum calamitates memorant, quæ planè variam variarum rerum ve- *Poeticæ proprium.* ritatem videntur attingere. At dixerit aliquis, Poetis liberum esse mentiri. Est enim poeticæ propriũ, animos audientium lenocinijs delinire: veritatis autem, vti quæ dicuntur, non

An non aliter se habeant, quàm dicatur. Sit etiam hoc poeticæ proprium, veritatis aliquantum interdum sibi surripere. Verùm qui mendacia dicunt, non sine causa illa quidem dicunt. aut enim quæstus & vtilitatis gratia, aut improbi cuiusdam facinoris sibi conscij, propter periculum, quod à legibus ipsis impendet, veritatem occultant. Nam fieri potest, mea quidem sententia, vt, qui de optima natura nihil, præterquàm quod veritas postulet, dicere aggrediatur, tum à mentiendo sese, tum ab impiè aliquid agendo contineat. Atqui si quis vita felici prosperaque indignus existat, sibique conscius sit, se viuendi rationem sceleratam & temerariam traduxisse, redeat in viam, & ad diuinum numen respiciat, vt oculis mentis illustratus, à deprauata illa vitæ consuetudine, quam dudum secutus sit, sese penitùs auocet. Quinetiam optabile est, si qui paulò prouectiores sint, etiam tum sapientiam assequantur. Nobis verò nulla doctrina ex solis hominum ingenijs profecta, aliquando profuit: Dei autem dona sunt illa omnia, quæ in hominum moribus & institutis apud sapientes probantur. Habeo equidem, imò tanquam contra venenata tela, quæ mihi diabolus ex aduerso parat, non imbecille scutum oppono, scientiam earum rerum quæ Deo gratæ sunt, acceptæque. Hæc igitur commodè ad eum sermonem qui à me institutus est, delegi, quò omnium patrem laudibus extollerem, illo ipso opem huic pio proposito, quod suscepimus, ferente. Tu iam Christe, seruator omnium, sermonē de tua virtute susceptum exorna, modumque grauiter & præclarè tuas laudes prædicandi præscribe: nemo voces verbaque eleganti artificio expolita, se auditurum existimet. Est enim mihi exploratè cognitum, effluentem, & ad voluptatem factam quodammodo orationem, prudentiam auribus non parum molestiæ allaturam: cùm qui dicunt, plausum potius quærere, quàm sapienter de rebus propositis disputare contendant. Homines quidam amentes impijque aiunt, Christum maleficiorum reum, iudicio condemnatum fuisse: & eum qui amantibus author vitæ est, vita priuatum. Nec certè mirum hoc inter eos dici, qui cùm semel pietatis fines transierint, nec metuunt quicquam, nec suam ipsorum improbitatem occultare instituunt. Illud etiam omnem stulticiam longè superat, videri sibi satis persuasum esse, Deum immortalem, hominis violentia compulsum, non sua sola inductum benignitate & clementia, passum fuisse: nec secum cogitare, Dei magnanimitatem & tolerantiam nullo modo vel conuicio euerti, vel contumelia à sua grauitate naturaliter sibi insita depelli
B posse: semper eorum immanitatem, qui ipsam inuadunt, ratione, & excelso animi robore refringere, & à se prorsus arcere. Dei enim clementia secum statuerat, tum iniusticiam delere penitùs, tum modestiam & æquitatem extollere. Quapropter Christus sapientissimis hominibus in vnum conuocatis disciplinam præclarissimam, vitæque vtilissimam tradidit: vt qui boni & felices esse vellent, eius prouidentiam in rebus præclarè dispensandis sitam, admirarentur & suspicerent. Quo sanè quid potest præstabilius à quoquam, aut maius bonum commemorari, quàm Deum iusticiæ administrationi præesse, eosque qui ipsius doctrina & institutione digni sunt, similes sibi efficere, vt bonitate tandem in omnes propagata, hominibus in perpetuum adsit felicitas? Hæc est illustris planè victoria, hoc verum imperium, hoc opus maximum, & vitæ maximè consentaneum, vt vniuersus populus moderatè modesteque se gerat. Te igitur Deus, seruator omnium, collaudantes, ista victoriæ trophæa tibi offerimus. Tu verò, ô improba & execrabilis blasphemia (quę mendacijs efferri, rumoribus & acclamationibus niti soles) tu inquam iuuenes in fraudes illicis, adolescentulos & viros, qui moribus paulò rudioribus præditi sunt, blanda persuasione delinis, eosque à veri Dei religione abducis: & statuas effingis, cōstruisque, quibus preces & venerationem impertiant: vt ita per fallaciam decepti, sui ipsorum inscitiæ mercedem recipiant. Christum enim Deum, Deique filium, omnium bonorum authorem in crimen vocare non dubitant. An non à molestissimis prudentissimisque gentibus ac populis hic Deus meritò colitur, qui omnem vim, virtutemque assecutus, inque suo ac proprio voluntatis proposito perseuerans, nihil de clementia sibi insita imminuerit? Discedite ergo impij, (libera enim vobis facultas est, vos ipsos, propter peccandi impunitatem, ad hostiarum cædes conferendi, conuiuiaque, festa & ebrietates consectandi) discedite, inquam, & religionem specie simulata colite: conferte vosmet ad voluptatem & intemperantiam explendam: victimas immolate per fucum & fallaciam, vestris denique ipsorum libidinibus inseruite. Nihil enim quod bonum est, animo tenetis, ne primum quidem præceptum Dei optimi maximi, qui & hominum generi normam viuendi præscribit, & vitam eorum gubernandi filio concredit potestatem, vt qui rectè moderateque vitam præsentem instituerint, ex filij sui sententia ac iudicio, altera vita beata & felici potiantur.

Mendacij causa.

Christiana doctrina non ab hominibus.

Ab innocatione Christi captat attentionem eorū quæ de ipso dicturus est.

Christi cōdēnatio et mors, a calumnia vindicata.

Insectatur impios & simulate religionem colentes.

De Domini in carne aduentu, quis & quas ob res extiterit. A

CAPVT XI.

Gignendi ratio duplex.

ATq; ipse equidem Dei decretum de hominũ vita instituenda sancitum, nõ ignoratione, vt multi, neque opinione aut coniectura nixus, persequi aggressus sum. At vt ad propositum redeamus, dixerit forsitan quisquam, vnde filij appellatio, quis eius gignendi modus? Siquidẽ solus vnus Deus est, idemq; ab omni admistione seiunctus. Verùm intelligendũ est, duplicem esse gignendi rationem: alteram ex partu, quæ satis nota est: alteram ex causa sempiterna, cuius rationem Dei perspicit prudentia, eademque hominibus illi charis suppetit. Sapiens enim dispensationis, quę in rebus vniuersis cernitur, causam cognoscet. Cùm igitur nihil sine causa existat, causam res ipsas antegredi necesse est. Ac cum mundus sit, & quæ in eo continentur, etiam existant, cumque eorum conseruatio constet: fieri non potest, quin is qui eadem conseruat, antè necessariò extiterit: adeò vt & Christus conseruationis author sit, & conseruatio ipsa vt res sint efficiat. Sicut pater filij causa est, sic filius ex causa illa genitus: quem quidem ante omnia extitisse, satis est iam demõstratum. At quomodo ad homines in terram descendit? hoc planè erat ab illo spontè propterea institutum, quia (sicut prophetæ antea prædixerant) generatim omnium curam habebat. Nam necesse est opifici, opera sua curæ esse. Cùm autem esset in mundo corpus suscepturus, inque terra (istud enim humanæ salutis poscebat necessitas) nõ paruo temporis spacio commoraturus, alienam quandam à communi hominum natura nascendi rationem sibi excogitauit. Nam absque nuptijs est facta conceptio, castæ virginis partus, & Dei mater virgo, æternæ naturæ iam principium in tempore sumptum: essentia, quæ mente sola percipitur, à sensibus comprehensa: & splendor ille, qui corporis expers fuit, cũ materia permistus. Cætera etiam quæ in hoc mirabili viso extiterunt, sunt ijs consentanea, quę quidẽ insignis illa columba ex arca Noe euolans, inq; virginis sinu tandem considens, præsignificauit. Alia præterea eiusdem generis, quæ hymenæũ illum incomprehensibilem, omni castitate integriorem, ipsaque continentia præstabiliorem sequebantur, † sapientia Dei ab ipsis incunabulis admirabili quadam dispensatione effecit. Eum etiam Iordanis fluuius, qui lauacrum baptismatis ei largitus fuerat, reuerenter coluit. Huc accedit regalis vnctio, quæ est cũ omnium mente quasi cognatione coniuncta. Doctrina item & virtus, quæ res admirabiles obijt, quæque morbos curauit insanabiles. Earum verò rerum, quas homines ab eo precibus contendebant, celeris & parata expeditio, omnino vniuersa eius vita ad hominum vtilitatem relata. Disciplinam porrò tradidit, quæ non prudentia imbuit, † sed sapientia discipulos: quò non virtutes illas quæ ciuiles dicuntur, sed vias quæ rectà ad eum mundum, quem sola percipit intelligentia deducunt, perdiscerent: illudq; rerum genus, quod semper vno eodemque modo se habet, attenta animi cogitatione peruestigare laborarent, & diuinam summi patris notionem mente assiduè recolerent. Iam verò beneficia, nõ mediocria illa quidem, nobis delata: pro cæcitate visus, pro virium defectione bona corporis habitudo, pro morte ad vitam denuò restitutio, prætereo copiosam illam rerum ad victum necessariarũ in solitudine suppeditationem, variam in paucis esculentis ingenti multitudini ad longum temporis spacium affluentiam.

1. Christi ex patre generatio.

2. Christi in terram descẽsus, & ex virgine generatio.

Christi natiuitas.

† Videan. not. pag. 162. lat. 1. lin. 13.

Baptismus, vnctio, doctrina.

B

Disciplina.

† Vide ibidem lin. 18.

Miracula.

De ijs qui mysterium non intellexerunt, & quòd volentes illud ignorarunt: cum quanta eos expectent, qui id cognouerunt, præmia: illos in primis, qui propter confessionem, vitam martyrio consummarunt.

CAPVT XII.

Christo gratias agit pro beneficijs in homines collatis.

HAnc tibi gratiarum actionem pro virili offerimus Christe, Deus & seruator, summi patris summa prudentia, qui & è malis nos eximis, & doctrina instruis longè sanctissima. neque ista dico, vt te laudem, sed vt gratias agam. Quis enim mortalium te satis pro dignitate prædicare poterit? Nam constat te ex nihilo res, quæ sunt, procreasse: te lucem illis attulisse: te confusam elementorum molem ordine disposuisse, & modo: tuam singularem clementiam effecisse, vt homines qui probo sint & liberali ingenio, vitam beatam studiosè consectentur, videantque diligenter, vt cum rerum planè bonarum quasi mercaturam ipsi exerceant, de sua sapientia & prospera fortuna aliquid impertiant quàm plurimis: intemperantiaque liberati, benignitatisq; facti participes, sempiternum virtutis fructum percipiant, commiserationem statuant ante oculos, fidei promissũm pro certo expectent, verecundiam amplectantur, & virtutem cuiusque generis, quam communis hominum vita & consuetudo antehac ei, qui omnium suscipit prouidentiam, attribuit. Nemo enim satis idoneus repertus est medicus,

A dicus, qui illis tam ingentibus malis, illique iniusticiæ, quę illo tempore in hominum vita regnabat, medicari potuerit: verum prouidentia etiam ad has res suam vim extendens, omnia quæ erant contumeliæ, & intemperantiæ prauitate disturbata, in ordinem facillimè redegit: idq; non ex occulto & latenter, sed palàm certè & apertè præstitit. neque ei obscurum erat, quosdam homines esse, qui prudentia & mentis acie suas ipsorum vires satis accuratè possent considerare: alios verò, vtpote animãtium rationis expertium naturam adumbrantes, magis ad sensuum subsidia, propterea quòd in promptu sunt, se transferre. Nec quisquam dubitet, siue virtutis studiosus ille sit, siue improbus, quin Deus vitam beatam, eamque admirabilem curationem sub aspectu subiecerit: cùm ijs, qui vita excessissent, vitam secundò restitueret, & sensibus orbatos, denuò integrè sentire iuberet. Mare etiam solidum reddidisse, ex tempestate effecisse tranquillitatem: & ad extremum, vbi opera miranda edidisset, & homines ex infidelitate ad constantem fidem reuocasset, in cœlos ascendisse: cuius tandem opus putandum est, nisi Dei, & potentiæ certè longè excellentissimæ? Quin etiam tempus illud passioni destinatum, spectaculis valdè admirandis non caruit, cùm nocturna caligo diurnæ luci offusa, solem obscuraret. Nam populus vniuersus in omnib. locis magnopere extimuit, ne iã rerum omnium exitus venisset: & chaos, sicut ante iacta mundi fundamenta, iterum vbique peruaderet. Causa verò tanti mali, & ecquid sceleris esset ab hominibus contra Dei numẽ admissum, vsq; eo sedulò quærebatur, quoad Deus, impiorũ contumeliã cõtra se admissam præ animi sui magnitudine penitùs contẽnens, benignè cœlũ omne siderum illustrasset multitudine, & ad pristinum splendorum reduxisset. Itaq; orbis terrę aspectus, quantumuis tristis & horridus, rursus ad suam quasi hilaritatem restitutus est. At dixerit aliquis (cui volupe est blasphemias loqui) Deum potuisse liberam hominum voluntatem, mitiorem, integrioremque effecisse. Quæ melior via, quod institutũ plus habebat virium ad malorum animos mansuefaciendos, quàm vt Deus ipse præsens illos compellaret? An non ille hic coràm, oculis hominum conspectus, modestam viuẽdi rationem docuit? Quod si Dei præsentis præceptio nihil profuerit, quid absentis, & hominum minimè iam ferientis aures prodesse potuisset? Quid quæso doctrinæ illius sanctissimæ impedimento fuit? Hominum planè peruersitas. Nam cùm ea, quæ nobis

Exo. 13. 14. Ioan. 6. Marc. 4. Luc. 8.

Miracula in Christi passione edita.

B præclarè & vtiliter præcepta sunt, in odium rapimus, tum pacatus mentis nostræ status & moderatio labefactatur. Quid quòd illis pergratum videbatur, præceptiones contẽnere, & legi promulgatæ aures ægrè & cum fastidio admouere? Quod si eam non spreuissent præ incuria, præmia digna, sua in audiendo attentione, tum in præsenti, tum in futura vita, quæ est verè vita putanda, accepissent. Merces enim Deo obsequendi, est immortalis & æterna vita: quam planè, qui Deum norint, & vitam suam cum studiose imitando traducant, eamque tanquam perpetuum exemplar his qui in hoc vitæ stadio concertare studeant, proponant, possint quodam modo vendicare. Doctrina verò propterea sapientibus tradita est, vt quod illi præcipiant, hoc à suis studio & diligentia conseruetur: pura autem anima veraxq; est illa quidem, in qua inest firma præcepti diuini custodia, ex qua per inuiolatam fidem & synceram erga Deum pietatem nascitur mortis cõtemptio. Seculi etiam huius procellis talis anima se strenuè opponit, & in pugna, diuina virtute, cui nemo potest resistere, munita, fertur ad martyrium: quæ cum grauissimos timores magnanimitate deuicerit, corona ab illo, qui fortiter ipse martyrium sustinuit, donatur, nec tamen vlla ex parte insolenter se effert. Nouit enim credo pro certo istud à Deo solo tributum, nempè vt possit præcepta diuina tum alacri animo suscipere, tum studiose exequi. Hanc vitæ rationem sequitur memoria perpetua, æterna gloria, idque sanè meritissimo. Siquidem cum martyris vita & modestè ac piè instituta sit, & mandatorum Dei memor: mors etiam plena magnanimitatis, plenaque generosæ mentis existit. Posteà igitur hymni, psalmi, præconia & laudes ad honorem illius decorandum, qui omnium contemplator est, decantantur. Ac tali eucharistiæ sacrificium ab hominibus peragitur, vacuum à sanguine, vacuum ab omni violentia. Neque thuris odor desideratur, neque ignis incensus: sed puri luminis tantum, quantum sat est, ad mentes eorum, qui preces faciunt, illuminandas suppeditandum. Modestissima etiam multorum conuiuia, tum ad egentes misericorditer & benignè subleuandos, tum ad eos iuuandos, qui patria exciderunt, instituta: quæ certè si quis absurda putet, non sentit ille quidem sicut diuinissimæ sanctissimæque disciplinæ regula postulat.

Martyrij corona.

Eucharistiæ sacrificium.

Quòd partium rerum creatarum necessaria sit differentia. A

CAPVT XIII.

Rerum in mūdo conditarū varietas.

IAm verò nonnulli in Deo incusando nugas consectantur planè pueriles, dum quærunt, quid tandem sibi voluisset, quòd non vnam eandemque eorum naturam fabricatus sit: sed multa genera, varia & naturæ repugnantia in lucem ædi præcepit, vnde dispar morum nostrorum & voluntatum ratio profecta est. Fuisset fortasse melius, tum ad morem Dei præceptis gerendum, tum ad accuratam illius comprehensionem, tum ad fidem cuiusque confirmandam, si omnes homines fuissent ijsdem moribus & vitæ institutione præditi. Verùm vt omnes ijsdem moribus eademq; indole imbuti fuissent, æquum putare, est admodum planè ridiculum. Neque enim considerant, diuersam esse mundi & rerum in eo contentarum constitutionem. Nam quæ ad naturæ rationem pertinent, non eandem vim habent cum his, quæ ad mores: neq; corporis perturbationes, cum his quæ animum commouent, eædem sunt. Neque tamen humanum genus diuinæ bonitatis expers est, neq; omninò omnium, neq; quorumlibet natura illius fit particeps: sed eorum qui diuinam naturam peruestigant, quiq; illud vitæ genus, quod rerum diuinarum cognitione facilè primas tribuit, sibi delegerunt.

Varietas non ex natura, sed ex moribus hominum est.

Quòd creata natura, immenso ab increata interuallo distat: & quòd propius accedit ad eam homo, si ætatem in excolenda virtute traducat.

CAPVT XIIII.

Aeternorum cum ijs, quæ ortum habent nulla cobatio.

EA verò, quæ ortum habent, cum ęternis comparare, extremę reuera insanię est. Horum enim neq; principium est, neq; finis: illa, vtpote generata ortaque, cum initium, vt sint & viuant, tempore sumant, necessariò & non sine causa finē habent. Ea autem, quæ generantur, cum eo, qui ipsa generari mandarit, quomodò ex æquo comparari possunt? † Ac quanquam hæc cum illo conferre amentia est, mandatum tamen vt procrearentur, ei conuenienter poterit accommodari. Verùm ne cœlestia quidem sunt cum eo conferenda: quemadmodum nec mundus iste sensibus subiectus, cū illo, qui intelligentia percipitur: nec imagines cum exemplaribus, ad quorum similitudinem effinguntur, comparandæ. Verùm hæc omnium rerum confusio, quid est, cur non videatur esse ridicula, * cum diuini numinis maiestas, ea quæ est cum hominibus & bestijs, comparatione admodum obscuretur? Siquidē cupiditas principatus, qui Dei principatum exequet, quomodo non est hominum planè amētium, & à modesta præstantiq; vitæ ratione penitùs auersorum? Quod si diuinæ felicitatis amore flagramus, vita ex Dei præcepto instituenda est. Sic enim, fato euicto, in domicilijs immortalibus, æternisq; ætatem degemus, modum viuendi ex lege diuinitùs descripta secuti. Hæc est sola virtus in homine, quæ Dei virtuti respondet, purus videlicet & syncerus in Deum cultus, eiusdemq; diligens obseruantia, & contemplatio cognitioq; eorum, quæ summo omnium moderatori placeant. Nec mens nostra ad res caducas, terrenasq; se inclinet: sed quoad eius fieri potest, ad excelsas sublimesq; se erigat. Isto enim vitæ instituto victoriam consequi, multis bonis (vt inquit ille) preponi debet. Causa igitur tantæ in rebus tum dignitatis amplitudine, tum dissimilitudine virium discrepantiæ, hāc habet rationem, cui quidem, qui prudentes sunt, libenter obsequuntur, & gratias agunt ingētes: ingrati autem & stupidi, debitum suæ arrogantiæ supplicium ferunt.

† Vide annot. pag. 161. lat. 2. lin. 22.

B

* Vide ibid. lin. 26.

Hominis virtus Dei virtuti respondens quæ.

Quæ præcepta Seruator tradiderit, & quàm mirandas patrauerit res: quantumque illis commodi attulerit, qui se regendos illi submiserunt.

CAP. XV.

Præcepta quæ dam Christi proponit.

POrrò Dei filium omnes ad virtutem inuitare, magistrum salutarium præceptorum sapientibus se iam pridem præbuisse, pro certò cognoscimus: nisi fortè nos nostri ipsorum obliti, præ vitiositate ignoramus, illum ad nostrā vtilitatē, hoc est ad hominum beatitudinem, terras aliquando perlustrasse: & ex illis, qui id temporis hominum vitæ adiumento fuerunt, longè optimos aduocasse ad se, disciplina modestę vitæ conseruatrice eos erudiuisse, fidem & iusticiam inuidiæ aduersarij diaboli (cui in optatis est simplices & imperitos rerum inescare, & in fraudem inducere) repugnantem perdocuisse. Quapropter morbo vexatos clemens intuitus est: ægrotos malis quibus vexabantur, leuauit: ad extremam paupertatem & inopiam redactis fuit solatio, prudentiæ modum cum ratione coniunctum vehementer approbauit: cuiusque generis contumeliam, cuiusq; generis ignominiam & contemptum strenuē

& to.

A & toleranter ferre præcepit: taleque esse patris sui mandatum edocuit, vt casus omnes qui fortè acciderent, magno & excelso animo ferendo vincerent: hoc robur longè præstantissimum esse affirmauit, mentis nempè constantiam coniunctam cum sapientia: quæ nihil aliud est, quàm veri boniq; cognitio, quæ assuefacit homines, qui magnas diuitias habeant, easque iustè partas, vt facultates, quæ ipsis suppetunt, liberali & quasi plena manu egentioribus impertiãt. Ille ipse etiam dominatum vetat: ostenditq;, quod sicut ipse ad modestos & humiles iuuandos accessit, ita illis, qui modestos & humiles desertos esse patiuntur, deseret & ipse gratificari. Qui cum ad hunc modum periculum de fide populi, quos sibi habebat obsequentes, fecerit, eos non modò arduarum & terribilium rerum contemptores, sed spei in ipso locatæ discipulos maximè ingenuos effecit: & vnum * ex amicis, qui admodum cessit iracundiæ, verbis reprehẽdes coercuit. ille enim gladiatorem quendam adortus, suam ipsius vitam, quo Seruatori opem ferret, profundere statuit: quem Seruator animo quieto expectare, & gladium deponere iussit: grauiterque coarguit, quòd esset ipsius perfugio præsidioq; diffisus: & legem perspicuè sanxit, eum qui violentas manus alteri inferre aggrederetur, aut eum inuaderet, qui iniuriam facere gladioue vti inciperet, violenta morte interiturum. Hæc est cælestis planè & diuina sapientia, vt pati potius velimus iniuriam, quàm facere: & cum necessitas postulet, damnum accipere, quàm inferre parati simus. Cum enim iniuriam facere, grauissimum vitiũ sit: non qui eam patitur, sed qui infert, maximo afficietur supplicio. Verùm ei integrum est, qui Deo præstat obsequium, nec iniuriam facere, nec accipere: modò Dei cõfidat præsidio, qui illi adest, auxiliumq; fert, ne à quoquam, qui ipsi obtemperet, afficiatur incommodo. At quo pacto poterit quis sibijpsi opitulari, qui in Deo spem ponat? Ostendam equidem. Erat inter duos prælium initum, & victoria anceps. Nemo igitur benè sanus incerta certis anteposuisset. Sed quomodo poterat, qui fuisset tantas molestias & pericula expertus, de Dei præsentia & subsidio dubitare, cum semper rebus arduis Dei nutu & auxilio esset liberatus? qui etiam olim populo traijcienti mare, mandato Domini ac Seruatoris (qui viam solidam per illud præbuerat) firmè ad incedendum constratum, iter fecit. Hæc est planè, vt mea fert opinio, eximia fidei basis, hoc fundamentum fiduciæ, cum intelligamus istas res admirabiles, incredibilesque, quæ gestæ confectæque

B sunt, Dei prouidentis mandato fieri. Hinc enim existit, vt cum quis in malorum discrimen incidat, spemq; in Deo positam firmam teneat, & immutabilem, ob fidem non illum omninò pœniteat. Ac cum talis habitus animo insitus sit, Deus domicilium suum in interiore eius locat cogitatione. Hic nulla ratione expugnari potest: nec certè anima Deum, qui vinci nequit, suæ cogitationis complexu continens, à periculis, quæ fortè circumuallant, omninò vinci poterit. Istud etiam experientia didicimus, nimirum ex Dei ipsius victoria, omnibus sua prouidentia prospicientis: qui cum iniquè ab impijs contumelia esset affectus, nullum ex passione damnũ contraxit, sed illustrissima victoriæ trophæa & coronam æternam contra nequitiam egregiè reportauit: & confracta profligataque impiorum crudelitate, institutum suæ prouidentiæ & amoris, quo iustos complectitur, ad exitum præclarè perduxit.

Marginalia: *Sapientia vera quæ.* — * *Petrum intelligit.* — *Matth. 26. Ioan. 19.* — Interim tamen hic magistratus ordinarius nõ exauthoratur, qui publicam defensionem innocentũ aduersus improbos legitimè exercet. Rom. 13. — *Iniuriam facere quam pati grauius.* — *Petrus.* — Exo. 13. 14. — *Fidei basis providentia Dei.* — Philip. 2.

Christi prænunciatus est à Prophetis aduentus, ad simulachra scilicet delenda, ciuitatesque, quæ simulachra colebant.

CAPVT XVI.

Atqui passio illius iam antè à prophetis prænunciata fuit, prænunciatus etiam eius ortus corporeus: prædictum tempus incarnationis, & quo pacto nefaria iniuriæ & intemperantiæ germina rectè factis & moribus ex iusticia informatis labefactata interirent, mundusq; vniuersus prudẽtiæ & modestię particeps fieret, legisq; à Seruatore sancitæ imperio per omnium ferè animos propagato, & pietas syncera roboraretur, & vana penitùs deleretur superstitio. Cuius gratia non solum animalium rationis expertiũ cædes factæ fuerunt, sed etiam homines exsacrificati, & nefanda plenaq; sceleris altaria excogitata: idque legibus Assyriorum, Aegyptiorumque, qui statuis vel ex ære fusis, vel ex alia materia fabricatis, iustas piasque animas victimarum loco mactarunt. Proinde fructum dignum tali religione tulerunt. vt illud: Memphis vastabitur, & Babylon, & solitariæ desertæque ab incolis vnà cum dijs patrijs relinquentur. Atq; ista non auditione accipiens dico, sed ipse præsens oculis aspexi, miserabilisq; fortunæ istarum ciuitatũ spectator fui. Moyses porrò ex Dei mandato regionẽ Pharaonis, per illud tempus potentissimi, labefactauit. Quem insolẽtia elatũ perfregit, & exercitum eius plurimarum fortissimarumq; gentium victorem præsidijs munitum, armisq; instructum, non coniectione telorum, non iaculorum ictu, sed sola precatione & obtestatione supplici deleuit.

Marginalia: Gen. 49. Eccl. 51. Psal. 22. — *A Prophetis prædicta Christi passio.* — *Incarnatio.* — *Idolorum euersio.* — Apud Esaiam. — Exodi Historia. — *Moysis victoria de Pharaone.*

A

De Moysis sapientia, quam extranei quoque sapientes tum admirati, tum imitati sunt: & de Daniele, & de tribus pueris. CAPVT XVII.

Moysis sapientia.

Vide Philonem in vita Moysis & historiis Exodi, & Danielis.

NVllus autem illo populo beatior vel fuit aliquando, vel iam esset, si non animos suos à Spiritu sancto, tãquam abdicatiõe quadam abalienauisset. At quid de Moyse pro dignitate satis dici potest? Qui populũ confusione quadam turbatum, in ordinem redegit: qui leui persuasione & modestia corũ animos tranquillauit: qui illis pro seruitute libertatẽ reddidit, qui pro mœstitia lætitiam attulit: qui eò vsq; eorum sensim prouexit animos, vt illi ipsi graui admodum in contrariam partem facta mutatione, & prospero rerum præclarè gestarum euentu, superbè & insolenter se efferrent: qui etiam tantum illis, qui ipsum ætate anteirent, sapientia præstitit, vt sapientes & Philosophi à Gentilibus plurimùm prædicati, eius sapientiæ æmuli & imitatores existerent. Pythagoras enim eius sapientiam imitatus, vsq; eò propter modestiam omnium sermone celebrabatur, vt Platoni homini planè modestissimo eius continentia, tanquam exemplar ad imitationem proponeretur. Daniel porrò, qui futura vaticinatus est, eximiæ in primis magnanimitatis officium sedulò obiens, moribus & totius vitæ præstantia excellens, quantum & quàm asperum laborem exantlauerit, iussu tyranni (cui nomen erat Nabuchodonosor) tum Syriæ imperium obtinentis? Cuius quidẽ stirpe deleta, augusta illa & ingens potestas ditioq; ad Persas delapsa peruenit. Tyranni illius opes, & importunum nefariæ religionis studium, vsque ad hoc tempus famę celebritate peruagata sunt. Adde huc metallorum cuiusq; generis ad deos ornandos magnificentiam, templorum fastigia ad immensam altitudinẽ erecta, detestabiles religionis leges ad crudelitatem institutas. Quæ omnia Daniel, propter integram & inuiolatam erga verum Deum pietatem, contemnens, importunũ tyranni studium, grauis cuiusdam cladis causam fore diuinauit. Verùm neutiquã tyranno persuasit. ingens enim diuitiarum affluentia erat impedimẽto, quo minus ad meliorem mentem rediret. Quippe princeps iste tãdem ferã illius mẽtis immanitatem, dũm iustum virum bestijs ferocibus dilaniandum tradi iubebat, perspicuè patefecit. Quid itẽ degenerosa fratrum, quos posteri imitati, fidem Christi Seruatoris ad summã gloriam extulerunt, in martyrio subeundo consensione dicã? Qui in ignis incendio, in fornace ardente, inq; supplicijs alijs ad membra exedenda paratis, illæsi extiterunt, castoq; corporum obiectu rogi flammas in fornace circumiectas ab se depulerunt. Daniel autẽ, postquam Assyriorum regnum fulminũ iactu excisum ad nihilum venerat, diuina prouidentia ad Cambysem Persarum regem delatus est. At inuidia illic etiam cum est infectata, cui accesserunt perniciosę magorum insidię. Quinetiam pericula magna multaq; secuta sunt, ex quibus omnib. Christi prouidentia opem ferente liberatus, propter spectatam cuiusq; generis virtutem, facilè primas obtinuit. Nam magi eum ter in dies singulos preces fundentẽ, magnaq;, egregia & memorabilia edentẽ facinora, ꝓpter crebrã precationum exercitationem in crimen vocare. Tantam eius vim virtutemq; admodũ periculosam esse, apud principem calumniari, eiq; persuadere cœperunt, vt idẽ ille, qui in commune Persis tot tantorumq; bonorum author fuisset, feris leonibus pro pastu obijciendus condemnaretur. Quare Daniel non ad interitũ condemnatus, sed ad perpetuam famæ ac nominis sui celebritatem, in lacum conclusus fuit: qui cum inter medias bestias versaretur, eas leniores mansuetioresq;, quàm qui illum ibi cõclusissent, cõperit. Nam omnes illas natura sua rabidas, precatione, quæ mansuetudini & modestiæ suę subsidio fuit, cicures ac mites effecit. De quibus cum Cambyses certior factus esset (non enim poterat fieri, vt tantæ tamq; diuinæ virtutis præclarè res gestæ in obscuro laterent) eorum, quæ nunciabantur, sicut admiratione planè obstupuit: ita cum pœnituit, maleuolis magorum calumnijs tam facilè persuasum. Veruntamen illud spectaculum ipse suis oculis conspicari voluit, qui cum virum, vtraq; manu cœlum versus sublata, Christum laude celebrare, & leones substratos, hominis vestigia quodam modo venerari cerneret: * confestim magos, qui ipsi persuasissent, eidem addixit supplicio, & in speluncam leonum compegit. Bestiæ autem, quæ paulò antè Danieli blanditæ fuissent, magos adortæ, eos totos, sicut earum natura fert, deuorarunt.

Græci sapientes Moysis doctrinam æmulati.

Pythagoras.

Danielis virtus.

Tres pueri fornaci ardenti inclusi.

B

Non ad Cambysen, sed ad Cyaxarem referri debet, id quod hic, & infra mox dicitur. Cyaxares enim Astyagis filius, Cyri auunculus Danielem leonibus obiecit, quem Daniel Darium Medum appellat.

Magorum insidiæ in Danielem.

Daniel denuò leonibus obiectus.

Vide an. pag. 164. la. 2. lin. 25.

De Sybilla Erythræa, quæ in fatidicorum carminum suorum Acrostichide, hoc est primis cuiusq; carminis elementis, Christi passionem exprimit. est autem Acrostichis, IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR CRVX. CAPVT XVIII.

De hac Acrostichide, vide Ciceron. li. 2. de diuinatione. Vide etiam eiusdem aliam transl.

OCcurrit etiam in hoc loco ad commemorandum, testimonium quoddam de Christi diuinitate, ab illis, qui à fide nostra alieni sunt, petitum. Nam illi, qui ei tam con-

tume.

A tumeliose obtrectant, si vel suis ipsorum testimonijs fidem tribuere voluerint, ex ijsdē satis poterunt intelligere, illum & Deum, & Dei filium esse. Sibylla enim Erythræa, quę se sexta post diluuium ætate fuisse affirmat, quæq; sacerdos erat Apollinis, corona similiter cum Deo illo, quem colebat redimita: quæ etiam tripodem serpentis amplexu circumplicatum obseruans, ijs qui quicquam ab ipsa sciscitabantur, respondit, se parentū inscitia illi cultui dicatam fuisse: quem cultum nihil in se complecti, quod ad honestatem faceret, sed hominum animos pudore spoliare, non aliter atque historici de Daphne prodiderunt: hæc inquam Sibylla quodam tempore intra adyta illa, in quibus tam absurda & planè inepta superstitio vsurpari solet, conclusa, & diuino quodam instinctu afflata, versibus ea, quæ erant de Deo futura prædixit, notisq; & ordine primarum literarum (quæ ἀκροστιχὶς dicitur) historiam de Iesu aduentu declarauit. ἀκροστιχὶς hæc quidē est, IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR CRVX. Eius autem carmina infrà scripsimus.

(lationem apud D. Augustinū. lib. 18 c. 23. de ciuitate Dei: extat autē & Græce quoq; inter cætera oracula Sibyllina & translata est a Castalione & alijs.)

(Sibyllæ Erythrææ de Christi aduentu Acrostichus.)

(Cic. lib. 2 de diuinatione.)

I udicis aduentu magni sudore videbis
E manare solum. Tunc rex æternus ab arce
S yderea præsens carni ius dicet, & orbi,
V t spectare Deum pia gens, atque impia possit,
S ublimem carne humana sanctaq; caterua
C inctum, supremoq; homines qui iudicis æuo,
H æc erit omnis humus, vepres & tristis arena,
R escindent simulachra homines aurumq; repellent,
I ncendentq; auidè terram, mare, sydera, flammæ. *
S tabunt functorum sub apertum corpora lumen,
T etraq; mens, & sancta illo splendore patebit.
V oce latens facinus, quod gessit quisq; loquetur,
S ubdolaq; humani pandentur pectoris antra.
D ira mali facies, pauor vndiq; & vndiq; luctus:
E t iubar inuoluent solis, stellasq; tenebræ.
I am vaga labetur Phœbe, ruet arduus æther.
F erre caput valles, disiectis alpibus, imas
B *I usserit: humanum culmen fastusq; iacebit,*
L ataq; planities montes æquabit, & altum
I ntactum rate stabit, & vrent fulmina terras.
V nà deficiet flagrans cum fontibus amnis.
S tridula de cælo tuba fundet lugubre murmur,
S upremumq; orbi canet exitiabile carmen,
E t subito Stygium chaos apparebit hiatu,
R egnantumq; Dei celebrabit turba tribunal.
V ndaq; sulphureæ fluet alto ex æthere flammæ,
A fflabit mortale genus insigne coruscans,
T rabs sancta in rectis animis optabile robur,
O mnibus vna pijs vitæ melioris origo:
R ursus vesani dolor, atq; offensio mundi,
C ollustrans vndis duodeno in fonte fideles.
R egnabit latè pascentis ferrea virga,
V nus & æternus Deus hic seruator & idem,
X hristus pro nobis passus quem carmina signant.

(* Vide annot. pag. 155. lat. 1. lin. 9.)

Atq; ista in virginis animum diuinitùs planè illabebantur, ad prædicendum. Eam igitur ego beatam puto, quam Seruator vatem, ad diuinandum de sua in nos prouidentia, delegit.

Quòd vaticinatio de Christo, à nullo illorum, qui in ecclesiasticorum numero censentur, conficta sit: sed Erythrææ Sibyllæ reuera existat, cuius libros Cicero ante aduentum Christi, in Romanam linguam conuertit: cuius etiam Virgilius meminit, & partus virginei sub ænigmate arcanisq; verbis, propter principum metum, mysterium celebrans. CAP. XIX.

VErùm multi sunt, qui nullam fidem ei adiungunt: idque cum fateantur Sibyllam vatem Erythræam extitisse: Imò verò suspicantur quendam nostræ religionis professorem, poëticę non ignarum, ista carmina contexuisse: falsoque inscripta esse, & in-

ter Sibyllæ oracula numerata: quæ sanè sententias perquam vtiles, cum ad nimiam voluptatum licentiam circuncidendam, tum ad adytum rectà ad temperantem modestiamque vitam perducentem, aperiendum continēt. Verùm de huius rei veritate satis constat. quippe nostri homines, tempora adeò accuratè & magno studio collegerunt, vt nemo possit suspicari, hoc poema post Christi in terras descensum editum fuisse: atque illi propterea mendacij perspicuè conuincuntur, qui ista carmina non olim à Sibylla cōdita esse prædicāt. Perspicuum enim est, Ciceronem, istud poema cùm fortè perlegisset, in Latinum conuertisse sermonem, suisq; scriptis attexuisse, quem ab Antonio rerum summa potito interfectum constat: Antonium autem ab Augusto, qui quinquaginta sex annos regnauit, superatum: Augusto item successisse Tyberium, cuius temporibus Seruatoris aduentus mundo illuxit, & sanctissimæ religionis mysterium vigere cœpit, & noua secuta est populi propagatio. De qua arbitror eum, qui ex poëtis Italorum est facilè præstantissimus, ita cecinisse. A

Acrostichidē illam verè à Sibylla esse proditam.

Cicero acrostichidem Sibyllinam interpretatus.

Virgilij Maronis alia de Christo carmina, in quibus ostenditur, per inuolucra quædam ac integumenta (vt poetis mos est) mysterium enodatum.

CAPVT XX.

Virgilij Sibyllinorum oraculorum interpretatio.

Iam noua progenies cælo dimittitur alto.

Et iterum in alio Bucolicorum libro:

Sicelides Musæ paulò maiora canamus. *Vide Eclogam quartam Virgilij.*

Quid isto apertius? Addit enim:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Cumæam vult planè Sibyllam esse. Neque his contentus erat ille quidem: sed progressus est longius, adeò vt eius vti testimonio necessitas postulare videatur. Quid igitur dicit?

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo:
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quid ergo? Quæ est illa virgo quæ redijt? Annon quæ plena & grauida facta est è Spiritu sancto? Et quid obstat? quo minus puella hæc grauida è spiritu Dei, virgo maneat perpetuò? Reuertetur etiā Dominus ipse, qui virgo est. Secundò, & orbem afflictum aduentu suo leuabit. Adiungit item poeta: B

Tu modò nascenti puero, quo ferrea primùm
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta Lucina faue.
Hoc duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua soluent formidine terras.

Cur Poeta tractādis mysterijs adhibeat ænigmata.

Perspicuè igitur possumus intelligere, etiam hæc, quæ dicta sunt, per allegoriam occultè, his qui vim verborum altius perquirunt, Christi diuinitatem sub aspectu subijcere: ac poëtam, ne quis princeps in ciuitate, quæ caput Imperij est, ipsi, quòd contra patrias leges scripsisset, quodq; maiorum instituta olim de dijs sancita reiecisset, crimini dare posset, veritatem tanquam inuolucris quibusdam texisse. Vidit enim credo, beatum & eximium aduentus Seruatoris mysterium: verùm vt immanem euitaret crudelitatem, mentes audientium ad suam ipsorū consuetudinem traduxit: aitq;, nouæ proli aras extruendas esse, templa apparanda, sacrificia obeunda. Ea igitur, quæ sequuntur, aptè ad prudentum intelligentiam inducit. ait enim:

Ille deûm vitam accipiet, diuisq; videbit
Permistos heroas, & ipse videbitur illis: *vel, iustis.*
Pacatumq; reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistaq; ridenti colocasia fundet acantho.

Vir admirabilis, & omni doctrina eximiè ornatus, accuratè illorum temporum perspiciens crudelitatem,

Ipsæ lacte domum (inquit) referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.

Vera planè sunt, quæ dicit. nam regiæ aulæ principes fides non extimescet:

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores,
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.

His

A His certè nec verius quicquã, nec ad Seruatoris virtutẽ aptius dici poterit. Ipsa enim Dei cunabula, Spiritus sancti virtute fragrantes flores nouæ soboli extulerunt. [a] Serpẽs verò, à quo primi nostri parentes primũ in fraudem impulsi, & mentes eorum à temperantia naturaliter ipsis insita ad voluptatum blanditias traductæ erant, vt interitum ipsorum ceruicibus impendentẽ planè perspicerent, omnino perijt, & venenum eius pariter sublatum est. Quippe vt ante Seruatoris descensum, ignoratio immortalitatis, quę iustis tribuitur, animos hominũ nulla spe bona adhuc cõfirmatos penitus fregit: sic cũ ille passus fuisset, & corpus quo circũdabatur, esset à Spiritus sancti cõmunione ad tempus separatũ, resurrectionis vis hominib. patefacta fuit: & si quæ labes humanorum scelerum residebat, illa vniuersa sacro baptismatis lauacro abstersa. Tunc igitur illos qui ipsi parebant, bono animo esse iussit: & veneranda sua, eximiaque resurrectione admonitos, similia sperare mandauit. Itaq; nõ sine causa fallax herba veneni occidit: occidit etiã & mors: resurrectio aũt tanquã sigillo cõfirmata est. Cũ autẽ dicit † Assyrium amomum vbiq; nasci: Assyriorũ genus, quod fidei diuinæ causa fuit, multitudinemque hominum Deum religiose colẽtium innuit. Quæ planè non aliter quã densa ramorum velut multitudo ex vna radice odoriferis floribus pullulat, ex æquabili roris temperatione rigata efflorescit. Eruditè igitur, ô sapientissime poeta Maro, dixisti, & quæ sequũtur omnia his aptè respondent:

Christi cunabula.
a Serpens.
Herba veneni, Mors.
† Vide annot. pag. 266. lat. 1. lin. 24.

At simul Heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ sit, poteris cognoscere virtus.

Per Heroum laudes, iustorum hominum rectè facta significat: per virtutẽ patris, mundi fabricam, & molitionem Dei ad æternum tempus duraturam intelligit. Fortasse etiam leges, quibus sacrosancta Ecclesia vtitur, dum vitã humanam ex iustitiæ & temperãtiæ regula instruit. Est præterea illud summè mirandum, quo pacto homines, quorũ vita quasi media inter bonorum malorumque vitã interiecta est, quæque subitam repentinamque mutationẽ neutiquã admittit, ab eo rudi mediocrique vitæ genere ad cæleste ac diuinum, quod in rebus mente sola comprehensis positum est, ascenderint.

Heroes.

Molli paulatim flauescet campus arista,

Hoc est, fructus diuinæ legis ad hominum vsum producetur.

Inculcisq; rubens pendebit sentibus vua.

B Id est, mores qui non erant impia viuendi ratione deprauati.

Et duræ quercus sudabunt roscida mella.

Inscitiam hominum illius temporis, & rudes impolitosque mores describit. Ac fortasse etiam eos qui labores à Deo exantlatos audiant, suauem quendam fructum ex sua ipsorum in arduis rebus tolerantia percepturos demonstrat.

Pauca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere sulcos,
Alter erit Typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella,
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Scite quidẽ ô poeta sapientissime, poeticã enim facultatẽ, non extra decori fines prouexisti. Nã tibi, cùm non esses propheta, vaticinari nõ erat propositum. Obstabat etiam, credo, periculum quoddã, quod ipsorum capitibus imminet, qui patria instituta coarguũt. Prouidè igitur & absque periculo, quoad eius fieri poterat, his q intelligentiæ acumine valent, veritatẽ aperuit, ac turres & bella criminatus (quæ certè iam in hominũ vita cernuntur) Seruatorẽ ad bellum Troianum proficiscentẽ depingit: per Troiã, mundum vniuersum intelligit. Nã & prouidentia propria, & patris iussu in terrã demissus, ex aduerso cum improba hostium manu dimicauit. Sed quid postea dicit Poeta?

Per Troiam allegoricè mundum notat.

Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas,

Hoc est, vbi adoleuerit, malis quæ vitam humanam occupant, radicitùs extirpatis, totam terram pacis ornamentis decorabit.

Cedet & ipse mari victor, nec nautica pinus
Mutabit merces, omnis feret omnia tellus
Non rastros patietur humus, non vinea falcem,
Nec varios discet mentiri lana colores.
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores,
Chara Deum soboles, magnum Iouis incrementum.

A

Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrasq́; tractusq́; maris, cælumq́; profundum:
Aspice, venturo lætentur vt omnia seclo.
O mihi tam longè maneat pars vltima vitæ,
Spiritus & quantum sat erit, tua dicere facta.
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic pater adsit.
Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.

Aspice, inquit, immensi orbis, & omnium elementorum hilaritatem. Ista aliquis fortè parum prudens, de hominum ortu ac stirpe dici existimauerit. Verùm quàm rationem habere potuerit, vt prole hominis satu edita, terra non rastros, non aratra passura esset, † nec vitem falcis aciem, nec alium cultum desideratura? Aut quo pacto hoc quod dicitur, in humana sobole ac stirpe intelligitur? Est enim natura diuini scilicet mandati quasi famula, non humani præcepti ministra. Quinetiam hilaris elementorũ aspectus, Dei descensum, non hominis alicuius conceptionem indicat. Quod autẽ poeta vitæ exitum sibi longius propagari optet, est diuini planè aduẽtus inuocatio. A' Deo enim, non ab homine vitam, conseruationemq́ue petere consueuimus. Erythræa etiã cum Deo sic loquitur: Quid mihi, Domine, diuinandi necessitudinem imponis, ac nõ potius è terra in sublime sublatam, ad diem vsque sanctissimi aduentus tui reseruas? Maro item, præter illa quæ sunt iam citata, hæc affert:

Natura diuini mãdati famula.

† Videantur not. pag. 166. lat. 1. lin. 40.

Incipe parue puer risu cognoscere matrem,
Matri longa decem tulerint fastidia menses.
Incipe parue puer: cui non risere parentes,
Nec Deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Quòd ista dici nequaquam poterant ab eo qui tantummodo homo esset: & quòd infideles, ob diuini cultus ignorantiam, ne suum ipsorum quidem ortum intelligunt.

CAPVT XXI.

QVomodo † enim huic non risere parentes? Quia ille qui est eius parens, est vis quædam expers qualitatis; & licet figuræ sit expers, in aliarum tamẽ rerum descriptione cernitur: idq́; humano corpore vacans. Vacare etiã cubili Spiritum sanctum, quis ignorat? Quæ tandem cupiditas, quod desiderium ei in bono expetendo adest, cuius amore inflammantur omnia? At quid sapiẽtiæ cum voluptate commune? Verùm ista illis ad loquendum permittantur, † qui humanã quandam Dei procreationem inducunt, quiq́; animũ suum omni turpis facinoris & cõuicij macula purgare minimè elaborant. Te ô pietas inuoco, tuũ auxilium in his quæ dicuntur imploro: quæ quidẽ & legem quandam sacrã castamq́; præscribis, & optatissimã omnium bonorum spem (quæ est sanctissimæ immortalitatis magistra, & vera certaq́; promissio) ostentas. Te ô pietas, vnà cũ clementia, adoro. Tibi, pro tuis subsidijs, nos, qui his eguimus, gratias debemus immortales. Temeraria multitudo tui auxilij ignara, propter odiũ innatũ, quo incenditur aduersum te, etiã Deum ipsum detestatur. Omnino enim nec vitæ suæ causam, nec se, nec reliquos impios, ex officio & cultu Deo Opt. Max. debito pẽdere agnoscit. Totus enim orbis, & omnia quæ eius ambitu continentur, sunt illius possessio.

† Videantur not. pag. 167. lat. 2. lin. 13.

B

Ad pietatem facta apostrophe ipsam laudat.

† Vide ibidem lin. 17.

Gratias agit Deo, victorias, & prosperam in reliquis rebus Imperatoris fortunam commemorans: inuehensq́; in Maximinum tunc temporis tyrannum, qui per persecutionis atrocitatem, maiore gloria pietatem illustrauerat.

CAP. XXII.

EGo certè & prosperã meam fortunã, & meas res oẽs pietati acceptas refero. Testis est etiã, rerum omniũ ex animi sentẽtia euentus: testes sunt præclara facinora, testes victoriæ cõtra hostes, & trophæa. Iuxtà mecũ hęc nouit, & cũ laude propterea Deum celebrat illustris & eximia ciuitas Roma. Assentitur itẽ populus vrbis mihi clarissimę, licet falsa spe deceptus, principẽ se indignũ delegerit: qui quidẽ extemplò ꝑ scelerib. ab ipso admissis, iustas debitasq́; pœnas persoluit. Quæ certè cõmemorare nõ est integrũ, mihi præsertim, q apud te (ô pietas) dissero, omniq́; studio & industria incũbo, quo pacto te verbis castis decorisq́; affari queã. Dicam tamen fortassis aliquid (ô pietas) quod nec turpitudinis, nec indecori quicquã in se cõplectitur, furore tamẽ & crudelitate redundãs. Cùm bellũ pestiferum contra oẽs sanctissimas tuas ecclesias à tyrãnis excitaretur, & nõ nulli in vrbe Roma se tãtis malis & tam insigniter improbis oblectare non desisterent, campusq́; esset ad pugnã præstitutus: tu in mediũ progressa, teipsam fide in Deũ roboratã munitãq́;, aduersarijs opposuisti. Mortaliũ verò impietate nobilitatorũ crudelitas, velut

Felices successus suos pietati tribuit Imperator.

Maximini Tyranni historiam vide in Eusebio lib. 8. ca. 26. 27. 28. 29. Item lib. 9. cap. 1. 2. 3. 4. . . 6. 8. 9. & de vita Cõstant. lib. 1. ca. 40. 51. 52.

Interitus tyrannorũ qui ecclesias persecuti sunt.

A velut ignis rapideq; omnia absque intermissione depascens, admirabile gloriæ decus & omnino eximium tibi apportauit. Ac propterea ipsos spectatores permagna cœpit admiratio, cũ videre liceret lictores, & eos qui piorum corpora torquebant, in irrogandis supplicijs fessos languere, grauiterque diuexari, vincula etiam resolui, cruciatus ipsos retundi, & incendiorũ flammas circũiectas restingui: & constantem ac liberã fidei confessionẽ, ne vel ad exiguum tẽporis spaciũ, à sanctis remitti. Quid ergo, cùm ista moliebaris ô scelestissime, profecisti? Quæ causa, quæso, te ex mentis statu deturbauit? Dixeris fortasse, propter deorum honorẽ: at quorũ quæso? aut quã cogitationem dignã diuina natura suscepisti? deósne more tuo iracundos putabas? Quod si tales fuissent, oportuerat potius eorũ institutum admirari, quã impudentib. importunisq; mandatis illorum, qui iustorum hominum cædes iniustè fieri suadebant, morem gerere. At dixeris forsitan, te ob maiorũ instituta, hominumq; existimationẽ hæc aggressum. Assentior equidem: nam instituta illa & similia sunt illis qui ea sanciuerunt, & vnam eandemque declarant inscitiã. At forsan singularem quandam vim in statuis ad humanam effigiẽ à fabris & architectis fabricatis inesse censebas: ac propterea istas res accurabas, omni studio adhibito, ne simulachra deorum maximorum, præstantissimorumque, humana ope & curatione egentium, turpi labe aliquando contaminarentur. *In Maximinũ inuehitur.*

De institutione vitæ Christianorum: & quòd Deus delectatur ijs qui viuendo virtutem exprimunt: quodq; iudicium & retributionem expectari oportet. CAP. XXIII.

AT nostrã religionem, amabo te, cum vestris institutis accuratè cõparando expende. An non hic vera & germana concordia? annon perpetua benignitas? annon errati reprehensio, quæ admonitionem adhibet non ad perniciem, sed ad curationem: non ad crudelitatem, sed ad salutem, synceramque fidem, primum erga Deum, deinde erga hominum, quam natura deuincit, societatem? Huc accedit misericordia in eos, quos aduersus fortunæ casus oppugnauerit: vita simplex synceraque, nullo versutiæ fuco improbitatem obtegens. Veri etiam Dei, & vnius principatus agnitio, annon hic satis apparet? hæc est vera pietas, hæc integra inuiolataque omnino religio: hæc vita modesta, quam qui sequuntur, tanquam regiam quandam B & frequentatam viam insistentes, ad æternam vitam rectà proficiscuntur. *Collatio Christianismi & Ethnicismi.* *Vita moresq; Christianorũ.*

Nemo enim omnino moritur, qui talem instet viuendi viam: sed animum corporis contagione ac sordibus exuens, potius munus obit à Deo sibi impositum, quàm mortẽ oppetit. Qui namque Deum ingenuè confitetur, non contumeliæ, non iracundiæ sponte succumbit: sed generoso animo necessitatem subiens, tolerantiæ suæ periclitationẽ habet, tanquam subsidium sui ipsius erga Deum amoris & beneuolentiæ. Neq; enim dubium est id quidẽ, quin Deus hominum virtutem probitatemq; lubens amplexetur. Etenim videretur planè absurdissimũ, si qui omnib. præstet, princepsq; omnium, atque adeò bonũ ipsum sit, reddere beneficium negligeret, cũ homines, quib. non satis suppetant facultatum, quiq; paulo egentiores sint, grato & beneuolo animo gratiã referre, beneficiaque cõpensare velint: etiamsi illi qui ipsis gratificati sunt, de ea re minimè laborare videantur. Atque illud quod dixi bonũ, nos per totum vitæ cursum comitatur: nobisq; tum præstò est, cũ aliquid boni agimus. Et quãquam Deus nos fortitudinis & propensæ voluntatis causa approbans, extemplò quidem nos aliquo compensat beneficio; tamen cumulatam illam nostri remunerationem in aliud tempus differt. tunc enim de vniuerso vitæ modo ratio erit inita, subductaq;. Quòd si vitæ modus, rectè se habuerit, æterna vitæ merces consequitur: improbos autem, debitum supplicium exagitat. *Confessio Dei vera qualis.* *Præmia sua quando Deus conferat.*

De Decij, Valeriani & Aureliani contra Christianos insultatione, qui se in miserrimum vitæ finem coniecerunt, propter Ecclesiæ persequutionem.

CAPVT XXIIII.

ABs te iam, † Deci, sciscitari volo, qui aliquando iustorum laborem insectatus es, qui Ecclesiam odio habuisti, qui pœnam piè sanctèque vitam degentibus irrogasti, quid crudelitatis iam post hanc vitam patras? imò verò quibus & quam acerbis calamitatibus ipse quasi irretitus teneris? Tuam porrò infelicem & miseram conditionẽ satis declarauit illud temporis interuallum, tanquam inter vitam & mortem interpositum, cũ ipse in agris Scythicis vnà cum omnib. copijs prostratus, Imperium Romanũ omnium ore celebratũ Getis ludibrio & despectui obiecisti. Quin tu Valeriane, eandẽ crudelitatẽ in Dei famulos ostendens, iustũ sanctũq; Dei iudiciũ quasi ante oculos omniũ statuisti: dũ captiuus prehensus eras, & vinctus ducebaris, purpura & reliquo *Vide de his Euseb. supra li. 6 cap. 32. li. 7. 9. 10. 23. 24.* *† Vide annot. pag. 167. lat. 2. lin. 35.* *Decij clades.* *Valeriani interitus.*

reliquo apparatu regio indutus, tandem à Sapore rege Persarum iussus excoriari, saleq; A conditus, sempiternum tui infortunij trophæum ante omnium oculos statuisti. Tu etiam Aureliane, omnium scelerum incendium, cùm in Thraciam quasi aperto marte & insanæ mentis impetu ferebaris, in media via cęsus, orbitas in via impressas impio cruore compleuisti.

Aureliani cædes.

De Diocletiano, cuius regia, postquam Imperium cum dedecore deposuisset, propter Ecclesiæ diuexationem, ab ictu fulminis conflagrauit. CAPVT XXV.

Diocletiani meritum in fortunium.

Diocletianus quoque, cùm post cruentã cædem in persecutione factam, ipse contra se quodammodo † propter vitium amentiæ & deliriationis, suffragium tulisset, se vnius abiectæ & humilis mansionis munitioni ac præsidio concredẽs, pœnas dedit. Quid ergo huic profuit, bellum contra Deum nostrum concitasse? Vt certè, mea quidem sententia, reliquam vitæ partem miserè transigeret, dum sibi semper metueret malè, ne fulminis ictu cõcideret. Ista loquitur Nicomedia: non tacent etiam qui eadẽ oculis viderunt: ex quorũ numero ipse equidẽ sum. Palatium eius & domus sanè, fulmine eam depascẽte, faceq; cælesti excedente vastata fuit. Quas res ita euenturas, sapientes planè prædixerãt: neq; enim siluerunt, neque mœrorẽ pro scelerib. tam iniquè contra Christianos admissis, susceptũ simulatione occultarunt: sed perspicuè ac palàm ipsi inter se liberè de ijsdem disseruerunt. Quis talis furor, quæ planè principatus insolẽtia, vt homines cũ sint, audeant tamen Deum bello lacessere, inque religionẽ sanctissimam iustissimamq; vesano animo insultare, & tam infinitæ populi hominumque iustorum multitudini, nulla causa antecedẽte, exitium moliri? O præclarũ modestię, qua omnes subiecti erudiantur, præceptorẽ: ô magistrum prouidentiæ, quã exercitus erga ciues suos habere debeat: pectora tribulium suorum vulnerarunt hi, qui ne terga quidem hostium vnquam in acie aspexissent. Ad extremum igitur impiorũ facinorum scelus, non tamen absque damno publico, diuina vlta est prouidẽtia. Tot planè factæ sunt cædes, quot quidem si in Barbaros factæ fuissent, satis multæ ad æternam pacem constituendam videri potuissent. Totus Imperatoris, quem suprà dixi, exercitus cum ditioni cuiusdã ignobilis & abiecti hominis, imperium Romanum vi rapientis subiectus esset, multis & varijs prælijs cuiusque generis, diuina prouidentia vrbem præclarissimam in B libertatem vindicãte, penitùs dissipatus & exhaustus est. Atqui voces oppressorum, & libertatem naturaliter insitam appetentium, quinetiam laudes in gratijs Deo pro libertate & communione vitæ, coniuncta cum iustitia, illis reddita agendis, quid est cur nõ omnibus modis Dei prouidentiam & singularem eius erga homines amorem insigniter ob oculos omnium ponant?.

† Vide annot. pag. 168. lat. 1. lin. 5.

Palatium Diocletiani fulmine tactum.

Quòd Imperatori pietatis causa Deus fuerit: quodq́, vt rectè res administremus, ad eum confugere oporter, easq́ ipsi acceptas ferre: quicquid autem peccatum fuerit, id omne nostræ cessationi imputare. CAPVT XXVI.

Qvando autem meam administrationem, quæ diuino afflatu sumpsit initium, laudant, an non Deum meorum rectè præclareque factorum authorem confirmant? Maximè certè. Est enim proprium Dei munus, obire quæ optima sunt: hominum autẽ, Deo obtemperare. Est præterea, credo, ministerium pulcherrimum præstantissimumque, vt quis antequã res aggrediatur, ita se præparet, vti res agendas possit cum securitate transigere. Ac nemini porrò obscurum est, sanctissimum manuũ ad cælos sublatarũ cultum cum fide pura & syncera coniunctum, Deo deberi, & precib. obseruationibusque, quæ manibus eleuatis fiunt, omnia quæ ad hominum cõmoda efficiuntur, rectège ri: tantumque emolumentum inde & ad priuatum & ad communem vsum apportari, quantũ quisq; sibi suisque charissimis optauerit. Pugnas viderunt Gentiles, bellũ conspicati sunt, prouidentia Dei victoriã populo suo largiente: animaduerterunt etiã, Deũ precationũ nostrarum virtute, nobis opẽ tulisse. Est enim iusta precatio, res planè inexpugnabilis: ac nemo sanctè religioseque precatur, qui nõ id quod est in optatis, assequatur. Nec mundus aliquãdo repulsam fert, nisi solum cũ fidei vacillet constantia. Deus enim hominum probitatẽ amplectens, semper illi præstò largitur misericordiã. Humanum videtur aliquando errare: at in humanis errorib. Deus est omnino expers culpæ. Quare par est, omnes qui pietatẽ sectamur, nostræ ipsorum salutis, & rerum publicarum prosperitatis causa, Seruatori gratias agere, & Christum sanctis precib. atq; orationibus crebris nobis placatum efficere, vt beneficia eius in nos conferre non desinat. Iste enim est iustorum defensor inuictus, iste propugnator fortissimus: iste opt. iudex: iste denique immortalitatis dux, & vitæ æternæ largitor.

Dei & hominum munus propriũ quoddam.

Precũ piarum vis.

Iacob. 1.

Errores hominib. non Deo tribuenda.

FINIS. Sit Deo gloria.

PRÆFA-

A

PRAEFATIO IN ORATIONEM DE LAVDIBVS CONSTANTINI MAGNI.

CAVSA mihi in hunc locum veniendi, amici & sacerdotes Dei, non fuit illa quidem, vt fabularum commentis, aut sermonis elegantia ad auras capiendas conquisita, tanquam suaui Syrenum cantu vestros animos permulcerẽ: aut vt aureis poculis, vti poeticè loquar, id est, nitidis orationis flosculis concinna verborum structura collustratis, voluptatis lenocinia his qui eiusmodi rebus oblectantur, proponerem: sed partim, vti vos qui sapientum cõsilio inducti, sancti Dei verbi ministri estis, commonefacerem in concionando, vt tum à tritis illis rhetorum vijs deflectatis, declinetisque: tum sedulò caueatis, ne vestrum sermonem ad imperitæ multitudinis accommodetis arbitrium: partim, vt nouo orationis genere apud vos Imperatoris laudes percelebrarem. Et quanquam infiniti ferè alij idem ipsum iter ad eius virtutes prædicandas mecum ire contendunt: ego tamen hominum vestigia vitans, viam inusitatam ac minimè tritam insistam, quam quidem illotis pedibus ingredi nefas est: vt alij populare dicendi genus, & puerilibus argutijs confertum consectantes, lepidamque orationis amplectentes concinnitatem, mortalium aures narrationibus de rebus mortalibus & caducis institutis deliniant, primasque deferant voluptati: ipsius tamen sapiẽtiæ quæ per omnia manat ac funditur, professores, vtpote diuinarum humanarumque rerum scientiam consecuti, quoniam rei præstantioris delectum in boni loco numerant, idcirco diuinas Imperatoris virtutes, & pia eius in Deum officia, longè illis quæ erga homines præstitit, anteponunt, resque eas quæ secundas obtinent in bonis, secundæ classis rhetoribus prædicandi faciunt potestatem. Itaque cum sapientia quæ in Imperatoris animo insita est, in rerum tam diuinarum quàm humanarum cognitione cernatur, atque illæ videantur ad Deum, hæ autem ad homines spectare: hi qui extra Sacrarum literarum quasi ambitus consistunt, rerum humanarum ad Imperatoris laudes pertinentium prædicationem, modò sint ad illud munus idonei, sibi tractandam
B sumant: quæ quanquam & splendoris excellentiæque plurimum, & fructus vtilitatisque non minus (omnia enim quæ in Imperatore cernuntur, sunt planè eximia) in se complectuntur: tamen diuinis illis virtutibus, quibus mens eius imbuta est, sunt longè inferiores. Qui autem in sacrosanctos diuini eloquij cancellos intrarint, eiusdemque adyta fuerint & inaccessa penetralia ingressi, hi quasi portas illius profanis auribus occludentes, arcanas Imperatoris initiationes istarum rerum duntaxat professoribus explicare aggrediantur. Qui porrò aures pietatis riuulis perpurgatas, & intelligentiam aerijs (vt ita dicam) ipsius animi alis habent in sublimi defixam, in laudibus summi omnium regis & moderatoris celebrandis insistant, tacitique diuina mysteria obeant. Nos verò ex vatum oraculis, quæ diuini Spiritus sancti luminis edita sunt, non autem ex illis quæ à diuinatione, ne dicam dementi insania, profecta sunt, perfectorum mysteriorum, quæ traduntur de ipso cælesti regno, de Imperatore omnium summo, de diuino satellitum agmine, quo summus ille Imperator stipatus est, de vero & perfecto, deque falso & specie solum adumbrato imperandi modo qui in terris existit, denique de his quæ vtrunque ordinem consequuntur, explicationem depromamus. Hæc igitur ad istarum rerum decus illustrandum piè sanctèque præfati, deinceps ad diuina mysteria explicanda aggrediamur.

Hæc quæ sequitur oratio neque Græcè hactenus, neque Latinè edita est.

Videtur theatres intelligere, qui in studio solū humanitatis versantur.

Ministros verbi & sacræ Scripturæ professores intelligit.

EVSEBII

EVSEBII PAMPHILI A

DE LAVDIBVS CONSTANTINI IMPERATORIS ORATIO, QVAM AD TRIGESIMVM annum Imperij eiusdem Constantini habuit.

Ad hanc orationem refer eosdem authores istos quos adnotauimus supra ad Eusebij lib. 7. 8. 9. & 10.

Captat beneuolentiam à loco. à persona sua. à persona Imperatoris. Personam Imperatoris honesta diuinæ Maiestatis amphibologia cõditam amplificat per collationem.

Huius orationis suæ mentionẽ facit ipse Eusebius de vita Cõstantini li. 1. cap. 1. & li. 4. ca. 47.

EST quidem hic conuentus ad præpotentem Imperatorem laudibus ornandum celebratus, in quo nos, q Imperatoris illius ministri sumus, Sacrarum literarum disciplinis diuinitùs afflati, gaudio & lætitia exultemus. Atq; ab illo ipso magno & præpotenti Imperatore nostri festi ducamus exordium. Magnum illum equidem Imperatorem voco, qui reuera magnus est, eumque intelligo (mihi ista dicenti, Imperator, qui præstò adest, minime (certò scio) vertet vitio, imò verò etiam sermonem de Deo institutum collaudabit plurimum) eum, inquam, intelligo, qui vniuersitati præest, qui omnium summus est, qui celsissimus est, qui longe maximus est: cuius Imperij sedes sunt cælestes globi, & terra scabellum pedum eius: quem nemo plenè cogitatione propterea complecti poterit, quòd lumen inexplicabili radiorum splendore, ei circumfusum, quemque aciem mentis intendentem ab eius diuinitatis contemplatione depellit. Hunc cælestes exercitus circumdant: hunc [illegible] pant supremæ potestates, hunc moderatorem Dominum & Imperatorem agnoscunt. Quinetiam angelorum infinitæ multitudines, turbæ archangelorum & sanctorum spirituum chori, ex illius charitatis radijs tanquã ex perennibus luminis fontibus splendorem haurientes, collustrantur. Etiam luminaria omnia, quæ corporea sunt, diuina præterea & sacra luminarium corpore vacantium genera, quæ locum supra cæli verticem situm obtinẽt, magnum hunc Imperatorem eximijs & diuinis hymnis extollunt. B Istum immensum cælum, tanquam aulæum ambit cœruleum, eosque qui sunt extrà, ab interiore illius palatio secludit. Circa hoc tanquam in palatij vestibulis faces gestantia, voluuntur sol, luna, & cætera luminaria cælestia, quæ vniuersitatis moderatori honorem impertiunt: ipsiusque nutu & præcepto, rebus, quæ locum tenebricosum occupant, extra cælum collocatum, assiduam lucem porrigunt. Istum magnum nostrũ Imperatorem, Christumque, & ipsum etiam victorijs inclytum Imperatorem nostrum, laudibus efferre cùm constituam, videor mihi cum prædicando præclarè admodum facere: quippe cùm illum solum authorem esse Imperij, cui nos subiecti sumus, exploratè cognitum & perspectum habeam. Istum quoque pij Cæsares, Imperatoris filij, fontẽ omnium bonorum (hoc namque à patre didicerunt) ingenuè agnoscunt. Istum frequẽtes exercituum turbæ, ingentes populorum multitudines, in singulis regionibus vrbibusque, prouinciarumque etiam præsides conuentus celebrantes, sanctè venerantur, ad eam rem à præclaro Reipub. conseruatore & magno Constantino perdocti. Porrò autem vniuersum simul hominum genus, gentes cuiusque generis, tribus & linguæ, licet de alijs rebus in varias & discrepantes sententias distrahantur, in huius tamen laudis confessione vno ore tum communiter, tum singulatim consentiunt: huncque vnũ & solum cogitationibus naturaliter insitis, & notionibus quibusdam, quas suã sponte hauserint, didicerintque impulsi, gloria & prædicatione extollunt. Quid? an non hunc tota terræ moles dominum confitetur, germinibusq; & animalibus ex se editis obediẽtiam, quam ei ad maximam rerum in ipsa procreatarum commoditatem præstare debet, perspicuè declarat? Hunc rapidi fluminum decursus inundantes torrentibus, hunc fontium perennium riuuli ex infinitis iugibusque abyssis emanantes, diuinæ & admirabilis fabricæ authorem profitentur. Hunc profundi maris gurgites immensa altitudine conclusi, abruptique fluctus in sublime elati, nutuq; legis colligati diuinę, qui cùm ad ipsa littora cònuoluuntur, terræ velut formidinem incutiunt, magnopere exhorrescunt. Quin etiam modificata hybernorum imbrium fluenta, sonori tonitruum fragores, ardentes fulminum coruscationes, volubiles item ventorum impetus, vagi per aerem nubium gressus, hunc illis qui eum ipsum aspicere non possunt, quodammodo contemplandum proponunt. Sol præterea, cuius luce complentur vniuersa, quiq; diuturna seculorum spacia dimetitur, hunc solum dominum nouit, eiusque voluntati inseruiens, nunquam extra cursus sui terminos vestigium flectere audet. Luna quoque, cuius

Ad Dei laudes oẽs creaturæ inuitantur.

A cuius lumen multò obscurius est quam solis, quæque temporum conuersionibus cre-
scit, decrescitque, diuinis legibus morem gerit. Adde his ornatum cæli cursibus astrorū
illuminatum, ordineque & concentu progredientem, suosq; obeuntem circulos, qui
etiam quasi voce emissa Deum lucis cuiusque modi largitorem prędicat. Itemq; omnia
cœlestia luminaria, quæ eius nutu & voluntate vnum gignunt concentum, diurnorū-
que seculorum conuersionibus perlongum cursum conficiunt, & in stadijs ætherijs ob-
eunt certamina, noctium etiam & dierum vicissitudines, temporumq; anniuersariorū
mutationes, denique numerosi concentus & ordines vniuersi, variam eius & multipli-
cem sapientiam celebrant. Illi porrò potestates ab oculis seclusæ, perque liberā & pa-
tentem aeris planiciem peruolitantes, debitam & decoram tribuunt venerationem. Il-
lum igitur magnum Imperatorem mundus pariter vniuersus laudibus exornat: illum
cæli sublimes, excelsiq; cœlestium globorum chori honorant, illum collaudant exerci-
tus angelorum arcano hymnorum concentu. Spiritus ex diuino eius lumine sati, illum
genitorem suum diuinis præconijs efferunt. Illum secula infinita, quæ hoc cœlum, hūc-
que mundum sunt antegressa, aliaq; interminata secula, perenni istorum seculorum se-
rie continuata, quæ ante rerum sub aspectum cadentium ortum extiterunt, solum ac
præpotentem moderatorem & dominum agnoscunt. Illum etiam ipse æternus vnige-
nitus eius sermo, qui in omnibus ante omnes, & post omnes existit, magnus magni Dei
pōtifex, omni tempore, omnibusq; seculis antiquior, dignitatis paternæ particeps, pri-
mus ac solus pro omnium salute placauit. Qui tum primo honore in imperio huius v-
niuersitatis, tum æquali cum patre in regno paterno dignatus est. Nam ille lux est supra
hanc rerum vniuersarum compagem sita, quæ & circa patrem meat, eiusq; speciē prin-
cipio & ortu carentem à rerum mortalium essentia diuidit, discluditque: & cælitus eti-
am ex diuinitate illa, quæ tum finis tum initij expers est, emanans, extrà profundit sese,
atque locum supra positum, aliaq; omnia, quæ cœli complexus continet, multò excel-
lentióre claritate, quàm quæ à sole porrigitur, collustrat. Ille Dei sermo hunc mūdum
suo nutu regit vniuersum: ille super omnes res, & per omnes, & in omnibus, siue oculis
cernuntur illæ quidem, siue aspectum fugiunt, incedit. A quo, & per quē, hic noster Deo
charus Imperator, cœlestis imperij effigiem gerens, ad similitudinem Dei Opt. Max. o-
B mnium regionum in terra sitarum clauum tenet, easq; gubernat. Ille vnigenitus Dei ser
mo, à sempiternis seculis ad secula infinita interminataq; regni cum patre particeps est:
hic noster perpetua amicitia illi coniunctus, imperij gubernaculis cœlitùs demissis do-
natus, diuinaq; confirmatus appellatione, multis annorum curriculis orbi terrarū præ-
fuit. quinetiam ille huius vniuersitatis conseruator totum cœlum, mundumq;, regnū-
que cæleste, vt sit conueniens & decorum patri suo efficit: hic eius amicus, quotquot ex
terræ incolis ipsius subijciuntur imperio, ad vnigenitum Dei sermonem & Seruatorem
nostrum agnoscendum adducit, ad regnumque illius reddit idoneos. Ille communis
omnium rerum propugnator, potestates rebelles, quotquot altius à terra per aerem ob-
errantes hominum animos vitiorum laqueis aliquādo solent irretire, diuina quadam
virtute, quæ oculorum consensu percipi non potest, veluti feras agrestes à suo grege, in-
star boni pastoris longissimè fugat: hic cum illo necessitudine iunctus, cœlesti illius ope
trophæis contra hostes statutis nobilitatus, apertos veritatis inimicos belli iure subigit,
eosq; ad sanam mentem deducit. Ille sempiternus Dei sermo, & patronus omnium, se-
mina salutaria, rationisq; participia eius fidei initiatis suppeditans, eos & sapientia cœ-
lesti & regni paterni scientia imbuit: hic eius necessarius, tanquam Dei verbi vates, vni-
uersum hominum genus ad Dei cognitionem vocat, eam omnium inculcat aurib. cla-
raque voce cunctis terræ incolis synceræ religionis veritatisque leges palàm prædicat.
Ille omnium defensor, cœlestes regni paterni portas his, qui hinc in illum locum demi-
grant, patefacit: hic ardenti erga Deum amore accensus, omnibus impij erroris sordib.
ex hoc terrestri regno perpurgatis, sanctorum piorumque virorum choros in suum pa-
latium accersit: vniuersam hominum frequentiam à se gubernatorum incolumem ser
uare studiosè laborat: hunc conuentum hic solus ex omnibus, qui imperio Romano a-
liquando præfuerint, à Deo summo omnium Imperatore ad triginta iam annorū spa-
cium honore decoratus, non inferis manibus (veterum more) neq; spectris dæmonum,
homines in fraudem inducentium, neque falsis dijs aut simulachris in locis excelsis col
locatis, quæ homines colebant impij, celebrat: sed vt ei, qui eum ad hunc honorem extu
lerit, quemque authorem agnoscat bonorum ipsi suppeditatorum, gratias agat: neque
tamen exemplo veterum regiam suam sanguine polluit & cruore, neque fumo, igni, aut
hostijs animalium flammis penitùs absumptorum, dæmones inferos placat, sed ipsi hu-
ius vniuersitatis moderatori gratam acceptamque victimam, suum ipsius videlicet re-

A' terrū [illegible] *[illegible] conatio-nis quo fit Cō-stantini Imp. ad Imperato-rem Deum* [illegible] *collatio.*

Victima Deo gratissima qua.

giumanimum,& mentem sanctissimam consecrat. Nam illa sola victima Deo chara A iucundaq; est, quam noster hic Imp. synceris interioris mētis cogitationibus, ignis sanguinisq; expertibus, immolare didicerit: hoc est, vt veris opinionibus in animo insitis veram religionem propugnet, eximia prædicatione Dei gloriam illustret, regijs officijs Dei imitetur benignitatem, seque totum ei adijciat: & seipsum primitias mundi, cuius imperium ipsi concreditum est, tanquam amplum quoddam munus offerat. Hoc igitur sacrificium omnium præstantissimum offert Imperator: & tanquam bonus pastor, non celebres illas victimas ex agnis primogenitis confectas immolat, sed animas gregis rationis compotis, quem ipse pascit, ad Dei cognitionem verumque eius cultum ducit. Deus tali oblectatus hostia, & munus lubens amplexus, & sacerdotem tam venerandi tamque illustris sacrificij largitorem honore prosecutus, diuturna imperij ei cōcessit curricula: & quo eius sanctimoniam remuneraretur, pluribus amplioribusque beneficijs illum affecit, deditq; potestatem varia festa celebrandi cum prospero & felici monarchiæ suæ successu. In singulis festis & conuentibus ad decimum quemque annum vertentem celebratis, vnus ex filijs illius ad sedem imperij participādam à Deo designatus est, & velut plantæ florenti virentiq; temporum incrementa donata. Itaque filius eius natu maximus, qui patris nomine est appellatus, primò regni decennio confecto, socius Imperij cum patre renunciatus est. Qui autem ei proxime accedebat ætate, anno vigesimo imperij ad eundem honoris gradum sublatus. Tertius deinceps hoc trigesimo anno, quo iam festum celebratur, eadem dignitate potitur. Nunc verò si imperium eius ad annum quadragesimum propagetur, vt Dei nutu temporis spacium crescit, sic numerosa sobole imperium erit amplificatum: Cæsarumq; declaratione, prophetarum vaticinationes expletæ, quæ & iam pridem, & olim sic palàm prædicabant: Et suscipient regnum sancti Dei altissimi. Ad hunc modum igitur, & temporum & liberorum incrementa Deus summus omniū imperator huic nostro sanctissimo Imperatori est largitus: statumq; eius imperij, cui gentes totius orbis terrarum obsequūntur, perinde prosperum & florentem reddidit, ac si modò florere inciperet. Quinetiam hūc conuentum eius causa curauit celebrandum, cumque victorem hostium & inimicorum omnium effecit: deniq; illum vtpote egregium veræ pietatis exemplar, cunctis terræ incolis proposuit ad imitandum. Hic claro Cæsarum filiorum suorum fulgore, vel- B ut radijs quibusdam ex se longissimè profusis, non aliter atque lumen solis suo splendore solet, homines ingenti locorum interuallo disiunctos illustrat. Itaque & nobis, qui Orientem accolimus, suam ipsius præsentiam non sine maximo omnium cōmodo largitus est, & alteri hominum generi versus Occidentem vnum ex filijs præfecit, & alios duos in alijs locis, tanquā faces ac luminaria ex sua ipsius claritate diffusa collocauit. Porrò autem Imperij quadrifariam dispertiti iugum, quasi quatuor equis, id est, sibi & tribus filijs Cæsaribus fortissimis imponens, ipse eos diuini animorum consensus & concordiæ frænis colligatos, cœlitùs moderatur: pariterq; vniuersum terræ orbē, quem sol videt, peragrat, & omnibus hominib. tanquā præstò adest, atq; adeò res cunctas quodāmodo oculis lustrat. Quinetiam cælestis imperij gerit effigiem, oculosq; in sublime tollens, homines in hoc inferiore imperio ad exemplar primariæ illius imperij formæ gubernat, monarchiæq; principatū imitatione & exemplo cælestis cōfirmat imperij. Istam enim imperij formā lex, quæ rex omnium est, humano generi orbem terræ incolenti tribuit: quippe hæc regiæ potestatis compos lex, vnum omnibus præscribit imperiū. Atq; monarchia certe omnes alias rerumpub. species, & administrationis modos longè superat. nam multiplex imperiū, quod ex hominib. honore & sensu paribus constat, quodq; cū monarchia ex aduerso pugnat, confusionis ac seditionis potius quā imperij nomen meretur. Quapropter vt vnus Deus est, non duo, non tres, neq; præterea plures (nam deorum introducere multitudinem, est reuera Deum tollere) sic vnus omnium rex & Imperator, vnum illius verbum, & regia lex vna, quæ non verbis exprimitur & syllabis, neq; qualis in picturis & columellis descripta, temporis longinquitate consumitur, sed viuit & viget perpetuò, vtpotè quæ nihil aliud sit quàm Dei sermo, omnibus hominib. qui & ipsi parent, & post eum nati sunt, patris regnum præparans. Hunc copiæ cælestes, infinitaq; millia angelorū, Dei inseruientium voluntati, & diuini exercitus multitudine infiniti cingunt. Quinetiā hic regius Dei sermo omnibus spiritibus, qui abdite intra cæli ambitum delitescentes, totius mundi gubernationi subseruiunt, velut quidā summi Imperatoris præfectus, præest. Hunc summum ducē, pontificem magnum, patris prophetā, magni consilij angelum, lucis paternæ splendorē, filiū vnigenitum, alijsq; infinitis huius generis nominibus expressæ theologorum voces appellant. Quem quidē, vtpotè vnum Dei sermonē, legem, sapientiā, omnisq; boni plenitudinem

Vide supra de vita Cōstantini, li. 4. cap. 40. Vide Nicephor. lib. 8. cap. 54.

Cōstantini filij tres in Imperio successores

Monarchia cōmendatio.

Legis viuida virtus.

Christi nomina.

Theologi hoc loco pro prophetis, Euangelistis, & A.

A tudinem pater constituens, velut donum salutare omnibus qui ipsius obsequuntur im-
perio, elargitus est. Hic etiam res tranat vniuersas, vbiq; incedit, patris munera erogat,
affatim in omnes exemplar regij dominatus hominibus in terris habitantib. porrigit,
animumq; humanum ad ipsius imaginem factum diuinis exornat facultatibus. Hinc a-
liarũ virtutũ quasi cõmunio influit in animũ, & ex eius diuinitatis fonte manat. Nã sol⁹
ille sapiẽs, solus Deus, solus essentia bon⁹, solus deniq; robore valẽs: iusticiæ itẽ procrea-
tor, parens rationis & sapiẽtiæ, fons lucis & vitę, veritatis & virtutis quasi promus & cõ-
dus, veri imperij, omnis principatus ac potestatis moderator. At vnde ista hominibus
cognita? quibus auribus mortaliũ hæc suppeditauit? Quis lingua carnea, ea quæ sunt car-
nis corporisq; expertia, exprimere potest? Quis regem ab oculorum aspectu seclusum
considerans, istas in eo facultates & virtutes inesse animaduertit? Nam sensibus quidẽ
tum elementa eisdem cognata vnde corpus constat, tum res aliæ ex illis concretæ, per-
cipiuntur. At nemo hactenus est aliquando gloriatus, se vniuersitatis regnum, quod a-
spectũ hominum fugit, oculis corporeis conspicatum esse. Neq; profecto natura mor-
talis, sapientiæ pulchritudinem comprehendere valet. Quis sensibus corporeis iusticiæ
quasi vultum aspexit? Vnde notio imperij verè legitimi, potestatisq; planè regiæ homi-
nibus succurrit? Vnde principatus qui suopte nutu regit omnia, ei qui est carne & san-
guine circundatus, cognosci poterat? Quis species illas abstrusas figuraq; carentes, quis
essentiam corporis & figuræ expertem, hominibus in terris prædicasset, si non vnus fu-
isset istarum interpres Dei sermo, qui per res permeat vniuersas, quiq; essentiæ, quæ ra-
tione solum & intelligentia ab hominibus cõprehenditur, parens & procurator est?
Qui solus cum diuina patris essentia cohærens, suorum quasi liberorum animos diui-
nitatis paternæ fluentis rigat. Ex hoc fonte prudentes cogitationes, quę sunt naturaliter
in nostris mentibus insitæ, ad omnes homines, tam Græcos quàm Barbaros permanâ-
runt. Hinc rationis & sapientiæ notiones: hinc prudẽtiæ & iusticię semina: hinc artium
præceptiones: hinc virtutis cognitio, gratumq; & iucundũ nomen sapientię: hinc vene-
rãdus philosophiæ amor: hinc ipsius Dei visio, & vita præclarè ad pietatẽ instituta: hinc
omnis boni & honesti noticia: hinc humani regni firmitas & imperium omnium or-
bem terrę incolẽtium inexpugnabile. Hic porro Dei sermo, qui est animantium ratio- *Dei similitudo in homine.*
B nis participium parens, effigiẽ ad imaginẽ & similitudinẽ Dei hominis impressit in ani-
mo: hocq; animal verè regium, solum eorum, quæ in terris gignuntur, ad imperãdum
& parendum aptum effecit. Cui etiã scientiã ingenerauit futura præmeditandi: hincq;
de spe regni cęlestis, quæ nobis ostentata est, præiudicandi: propter quã ille ipse, qui no-
stri omnium filiorum suorum pater est, in mundum ingredi, & cum mortalibus in cõ-
gressum & colloquium venire est minimè grauatus. Qui & semina in animos nostros
sparsa, instar agricolæ colere, & dona nobis cælitùs demissa renouare, & omnibus cæle-
stis regni participationẽ annunciare non dedignatus est. Quinetiã omnes vocauit, imò
verò sedulò hortatus est, vt ad iter cæleste suscipiendum essent instructi, stolamq; dignã
sua vocatione præpararẽt. Porrò autem facultate quadam inexplicabili mundum vni- *Christi doctrina regni cælestis effigies.*
uersum, quem sol lustrat, sua doctrina compleuit: hacq; adumbrata regni terrestris spe-
cie, regni cælestis expressit effigiem, ad quod vniuersum hominum genus vti studiosè
contendat, impellit, præclaramq; illius consequendi spem eorum animis inijcit. Cuius
quidem noster hic Deo charus Imperator, etiam iam in hac vita fit particeps, tum ꝙ
virtutibus à Deo in eius animo insitis ornatus sit, tum quòd inde diuinæ facultates in e-
ius mentẽ delapsæ. Etenim Dei sermonis beneficio, qui per omnes res pertinet, disertus
& prudens factus est, & diuinæ sapientiæ cõmunione sapiens: bonus etiã bonitatẽ parti-
cipando, iusticiam acquirendo iustus: temperans, speciem induendo temperantiæ: de-
niq; cæleste robur assequendo fortis. Quinetiam hic verè Imperator appellari poterit, *Imperator qui verè appellandus.*
qui animo suo, propter Imperatoris virtutes in illo insitas, supremi illius Imperij exem-
plar repræsentat: qui autẽ ab his penitùs relegatus sit, quiq; summum totius vniuersita-
tis Imperatorẽ denegarit, neque cælestem animorum agnouerit procreatorẽ, & paren-
tem, neque debitum decus illi tribuerit, sed turpitudinis labe animum deformarit, re-
giam mansuetudinem cum immanis & aggrestis beluæ furore, liberalem & honestam
animi affectionẽ cum lætifero vitiositatis veneno, cum stulticia prudentiam, cum ra-
tione & sapiẽtia temeritatẽ, rem omnium planè maximè deformem cõmutarit, ex qua
tanquam ex amara stirpe, germina perniciosa ac pestifera nascuntur, vita in omnem in-
temperantiã effusa, auaritia, cædes, bellum cum Deo, deniq; impietas: qui, inquã, his se
totum dediderit, etiamsi violentia tyrannica imperium occupet, nunquam verè Impe-
rator dici nuncupariq; poterit. Quì enim monarchiæ effigiem gerere potest ille, qui in-
finitas dæmonum imagines adumbratas, eas quidẽ in animo impressas habeat? Quẽad-

 modum

Princeps aut seruus quis.

modum princeps vocari,& rerum summa potiri ille quidem, qui infinitos dominos A
eosq; valdè acerbos suis ipsius ceruicibus imposuerit? Nam seruus est obscœnæ voluptatis,seruus intemperantis & insanæ libidinis cum mulieribus explendæ: seruus pecuniæ iniustè partæ:seruus excandescentiæ & iræ:seruus timoris & formidinis:seruus dæmonum cruentorum:seruus deniq; spirituum animum corrumpentiũ. Quapropter solus hic noster Constantinus, ipsius veritatis testimonio Imperator prædicetur, qui quidem cum Deo summo omnium Imperatore amoris vinculis iunctus est: qui solus liber est:imò verò etiam,qui verè dominus est:qui nec pecuniarum,nec mulierum cupiditate vincitur,sed voluptatum etiam,quæ sunt secundum naturam victor est. Qui excandescentiam & iram expugnat,non autem ab illis expugnatur:hic reuera Imperator est,cuius res gestæ nomini,quo nuncupatur,respondent. Hic planè victor,qui victoriã à perturbationibus mortalium genus deuincentibus reportat. Hic etiam Imperator, qui ad primariam illam magni Imperatoris speciem quodammodo figuratus est,& virtutum splendore ex ea profuso in mente,velut in speculo, formam illius expressam habet,eisdemq; cumulatè exornatus,temperans,bonus,iustus,fortis,pius,Deo charus efficitur. Hic reipsa Imperator,& solus philosophus,qui seipsum noscit, qui cuiusque boni adiumenta extrinsecus,imò verò è cęlo ipso in animum infusa pro certo persuasum habet,qui venerandum regij principatus nomen eximio vestitus ornatu circumiecto insigniter illustrat,qui denique solus regia purpura ipsius dignitati accõmodata optimo iure induitur. Hic certè Imperator,qui noctes diesq; cælestẽ patrẽ inuocat, qui precibus eius opem implorat,qui ardenti regni cælorum desiderio incenditur. Nam cum res huius mundi,vtpote mortales,fragiles,& instar fluminis delabentes,recidentesq; in nihilum,indignas esse summo omnium Imperatore Deo intelligat: regni Dei, quod neq; habet interitũ, neq; temporis diuturnitate tabescit,mira cupiditate inflammatur: & prudenti admodum cogitatione consilioq; inductus, illud solum assequi exoptat, mentemque in sublimi supra illum eximium cæli globum defixã habet,atq; adeò perpetuò luminum ibi splendescentium desiderio eius pectus exardescit:cum quib. si quæ in hac vita eximia videantur,& illustria,cõparentur,nihil à tenebris differre existimat. nã hunc humanum principatũ, qui propter mortalem & caducam huius vitæ rationẽ ad breue & exiguum tempus durat,cõsiderans,caprariorum,pastorum ac bubulcorum B imperio non multo præstantiorem esse,imò verò multo plus laboris & molestiarum habere arbitratur. Populi acclamationes,& voces assentatorum (quæ ad inanem vulgi oblectationem potiùs,quàm ad morum grauitatem,& ingenuã animi disciplinam fundi solent)quinetiam turbã subiectorum se stipantem,infinitas copias armatorum tã peditum quàm equitum,denique seruilem & dicto audiẽtem multitudinem cum videt, non admiratur,non magni æstimat,neque adeò istorum se insolenter effert imperio: sed ad suã ipsius mentem se conuertens,in seipso cõmunem omnium naturã contemplatur. Vestem prætereà auro intertextã,varijsq; florib. depictam,purpurã quoq; imperariam cum ipso diademate,habet pro ridiculis. Et quanquam vulgus hominum istas res admirari, & instar infantium puerorum earum visu velut larua quadã obstupescere animaduertit:illi tamen nihil tale accidit,sed quia Deum verè cognoscit,ob eã causam ornatum Imperatori consentaneum animo suo,vestitus loco, circundat, temperantia,iusticia,pietate,& cæteris virtutibus illustratum. Porrò autẽ pecuniam, aurum dico & argentum,quæ vulgò maximè expetuntur,genera lapidum,quæ sunt in admiratione,qualia sunt natura,talia etiam ea esse considerat: hoc est,materiam planè inutilẽ, quippe,quæ nihil ad malorum curationem adferat adiumenti. Ecquid enim ista vel ad morbos sanandos,vel ad deuitandam mortem habent momenti? At licet eadem ita se habere accuratè intelligat:illis tamen,quò subiecti sui eum reuerentes, melius in officio contineantur,moderata ratione vtitur:eosq; deridet,qui propter inscitiam ea ipsa suscipiunt ac venerãtur. Accedit his,quòd crapula,ebrietate,superuacaneisq; ciborum condimentis,vtpotè hominum abdomini deditorum proprijs,se abstinet : quippe qui alijs,non sibi eas res conuenire existimet. Nam exploratum habet eiusmodi res & corpori nocere plurimùm,& animi intelligentiam obscurare,obruereq;. His igitur de causis Imperator noster diuinis præceptis institutus,& ad res præclaras animum applicans, cupiditate ducitur earum rerum, quæ sunt huius vitæ commodis longè anteponendæ: patremque cælestem assiduè inuocat,eius regni flagrat desiderio,omnia vitæ officia piè religioseque obit:& illis,qui ipsius parent imperio, tanquam ab egregio præceptore eruditis, diuinam summi Imperatoris Dei cognitionem proponit. Itaque Deus ei, anno hoc Imperij trigesimo, eximios honores diuturnis iam temporum conuersionibus perfectos,expletosque, tanquam authoramenta futuræ remunerationis, velut stipula-

Constantinus verè Imperator dicendus.

Imperator verè quis.

Victor.

Philosophus.

Principatus mundani molestia, & apparatus vanitas.

Pecuniæ vera æstimatio.

Luxus euitatio.

Constantini annus 30.

A ſtipulatione facta tribuit: atq; decennij ſpacio iam tertio vertente, vniuerſum hominū genus ad feſta popularia, imò verò inſignia, ad eius gloriam illuſtrandam celebranda impellit. Nec certè à ratione alienum eſt, vt cœlitum chori naturæ legibus impulſi, cū his, qui in terris pulchris diuinæ cognitionis quaſi floribus decorati ſunt, pariter lætentur: ipſeq; adeò ſummus omnium moderator Deus, non aliter atq; bonus pater, de filijs ſuis pietatem colentibus permagnam capiat oblectationē: idq; adeò maximè, quòd omnium gubernatorem, authoremq; bonorum ad longinquum temporis ſpaciū ſunt honore proſecuturi, ita vt regnum illud tribus decennij curriculis non ſit contentum, ſed diuturnum maneat, & in æuum immenſum perpetuetur. Nam vniuerſum æuum nec ſenectute confici poteſt, nec diuturnitate temporis occidere: nec principio finéue, vt mortalium ratio fert, conſiderari ſolet: neq; puncto, quo quaſi medium inciditur: imò ne illud quidem, quod νῦν, id eſt, præſens tempus dicitur, ab his, qui illius cognoſcendi ſtudio incenduntur, comprehendi poteſt: nedum futurum tempus, aut præteritum. Quippe illud non eſt, hoc iam abijt. Præſens aūt, ſic enim appellatur, tum cogitando, tū exprimendo multo celerius quàm verbum præteruolat. Neq; certè fieri poteſt, vt illud tanquam inſtans capiatur. nam aut futura expectare, aut conſiderare præterita neceſſe eſt: quandoquidem vnà cum cogitatione præterlabens fugit. Quocirca vniuerſum æuum ſe ſub mortalium cogitationē ſubijci non patitur: verùm quanquam eorum nutū ſeruili more obſeruare prorſus renuit, Deum tamen ſuum ipſius regem & dominum agnoſcit lubens, eumq; tanquam dorſo inſidentem circumfert, ſeq; tam præclaro eximioq; onere onuſtum gloriatur. Ille iſtud regit cœlitùs, non aurea catena, vt eſt apud Poëtam, conſtringens, ſed diuinæ arcanæq; ſapientiæ vinculis, tanquam habenis quibuſdam coercens moderatur: menſesq; & tempora, mutationes temporum & annos, noctium & dierum viciſſitudines, in ipſum illud perfecto abſolutoq; illigauit concentu: varijs quoq; terminis & modis deuinxit. Hoc autē, vtpotè in rectum ſua natura, & in immenſum productum, αἰών, id eſt, æui nomen tanquam ἀεὶ ὤν, id eſt, ſemper exiſtens, obtinet: ipſumq; ſuis partibus par ac ſimile eſt, imò verò partium & interuallorum expers, in ſolam (vt ita dicam) rectitudinem protractum augeſcit. Ille idem ipſum inciſionibus interiectis diuidens, & tanquā rectā lineā in longitudinē extenſam punctis diſtinguens, ingentem multitudinem in id concluſit: & licet vnum ſit, vnitatiſq; exprimat effigiem, ille tamen in varios cuiuſq; generis numeros idipſum diſpertiuit, & ex eo, quod forma vacabat, multiplicem formarum varietatem, quæ in eo cernitur, effecit. Nā primò omnium materiā formæ expertem velut eſſentiā ad omnes formas capiendas aptā in eo collocauit. Deinde qualitatē binarij numeri vi & facultate materiæ adiunxit, ſpeciemq; effinxit ex illo, quod ſpecie carebat. Tum ternarij numeri ſubſidio, corpus ex materia & forma concretum, tripliciq; diſtinctum diuiſione fabricauit, latitudine, longitudine, & craſſitudine. Quinetiā ex gemino binario quaternionem elementorū terræ, aquæ, aëris & ignis excogitauit: fonteſque perennes ad neceſſarium huius vniuerſitatis vſum & vtilitatem inde produxit. Hic quaternio procreat dēnarium: nam vnum, duo, tria, quatuor, denarium numerum conficiunt. Denarius aūt per ternarium replicatus, menſem conſtituit: menſis verò duodecim conuerſionibus ſolis orbem & curſum explet. Hinc annorum circuli, quinetiā mutationes ac viciſſitudines temporum, æuum, quod forma ac ſpecie caret, tanquā in pictura floribus permultis variata exprimunt: eæque ad requietē relaxationemq; eorum, qui in illo curſum vitæ conficiunt, referuntur. Nā vt his, qui in certamine ſpe præmiorum adducti, curſus peragunt, ſpacia quædā ſtadijs terminata ſunt: & illis, qui lōga itinera ingrediuntur, via quibuſdā præſtitutis quaſi diuerſorijs & certis ſpacijs circumſcripta, ne cuiuſquā alacritas, dum expectatio in infinitum ducitur, omninò defatigata ſuccumbat: eodē modo ſummus ille omnium Imperator Deus, æuum vniuerſum ſapientiæ vinculis circumdans, ducit, agitatq;, ipſumq; varijs motibus gubernat, quatenus ei commodum viſum ſit. Porrò autē rector ille vniuerſi, idem ipſum æuum, quod antè figuræ expers fuit, coloribus ſpecioſis, & virentibus floribus circumueſtiuit: diemq; ſolis ſplendore candidam effecit: noctem autem atro conſperſit colore, eamq; ſtellarum luminibus, velut aureis ramentis colluſtrauit. Quin etiam totum cœlum tanquàm velamen ingens claris luciferi radijs accenſis, luciſq; lunæ varietate, & ſplendida aſtrorum frequentia, velut varijs cuiuſque modi picturæ exornauit inſignibus. Aërem item de ſublimi in profundum porrectum, qui ſua vi latitudinem, longitudinemque totius mundi refrigerat, temperatque, volucribus omnis generis pulchrè conformauit. His accedit immenſum pelagus, quod piſcibus per ipſum gradientibus, quorum pars ab oculis hominum penitùs remouetur, pars in conſpectum prodit, longè lateque diffudit ad permeandum. Poſtremò terram in medio mundi in-

Aeuum. *αἰών.* B *Numerorum myſtica proportio in æui partibus ad rerum generationem.* *Hæc ſunt ex ſchola Pythagoræ* *Temporū proportiones ex numeris.* *Aeuum à Deo ſolo gubernari, in eoq; omnia ab eodem condita.* *Cœlum.* *Aër.* *Mare.* *Terra.*

ſtar puncti ſitam, paribus libratam ponderibus, Oceano circumdedit: qua quidem cœruleo cæli colore eam ambientis decorata, pontus circumcluſus murmurat. Hanc quaſi Veſtam, matrem & nutricem omnium animantium in ipſa editorum conſtituit, imbribusq́; & fluentis à fontibus deriuatis irrigauit, inq́; ea vim facultatemq́; inſeuit, vt varijs cuiuſq; generis plantis, & floribus decoris, ad iucundum vitæ vſum & oblectationẽ A

Homo.

viueret. Vbi verò hominem, qui mente & ſcientia præditus eſt, qui rationis & ſapientię quaſi proles rationalis eſt, animal omnium, quæ in terra naſcuntur pręſtantiſſimum, ſibiq́; chariſſimum, ad imaginem ſuam fabricaſſet, ei cæterorum animantium, quæ gradiuntur in terris, victumq́; quæritant, principatum tribuit. Nam homo erat, quem præ cæteris animalibus vitam in terra degentibus ſummo amore cõplexus ſit, & velut pater reliquis animantium generibus præfecerit. Homo erat, cuius gratia mare aptum effecerit ad traijciendum, terramq́; plantis cuiuſq; modi decorarit. Homo erat, cui & belluas, in profundis cauernis ſerpentes, & volucres meantes in ſublimi, obſequentes reddiderit. Homo erat, cui cognoſcendi facultates aptas ad cuiuſq; disciplinę perceptionem largitus ſit.

Propter hominem cætera omnia creata.

Homo erat, cui rerum cæleſtium cõtemplationem patefecerit: cuiq́; curſus ſolis, lunæ conuerſiones, ratos ſtellarum tum errantium, tum fixarum circuitus commõſtrarit. Homo deniq; erat, cui ſoli omnium, quæ in terra ſunt, mandatum dederit, vt patrem agnoſceret, cæleſtem præpotentemq́; omnis æui moderatorem laudibus celebraret.

Anni quadruplex mutatio.

Quinetiam præter iſta omnia, mundi fabricator Deus, æuum, quod mutari non poteſt, quatuor anni circumligauit mutationib. tempusq́; hybernum vere terminauit, & ver anniuerſariorũ temporum initium paribus librauit ponderibus. Deinde cùum vniuerſum multiplicibus veris fructibus exornauit: tum illud ipſum florenti æſtatis tempori tradidit: deinceps velut à laboris contentione illud ipſum remittens, ſpacio recreauit autumnali: ad extremum tanquam equum regium & inſignem humido hybernorum imbrium lapſu abluens, & fluentis inde promanantibus pulchrũ reddens ac ſplendidum, rurſus in ipſius veris quaſi veſtibulis collocauit.

Christus æui moderator à patre constitutus.

Poſteà igitur, vbi ſummus ille omnium imperator Deus pater æuum ſuum eiuſmodi ſapientiæ habenis in hoc totius anni circulo colligauerat, eximio & præſtanti gubernatori, ſuo vnigenito verbo illud moderandum tradidit, eiq́; vtpotè cõmuni omnium ſeruatori habenas huius commiſit vniuerſitatis. Ille igitur à patre benigno hanc hęreditatem conſecutus, non modò omnia, quæ cæli ambitus intra ſe, extràue complectitur, vna compage cõſtricta, quaſi ad B normam dirigit, gregiq́; ſuo rationis participi, qui in terris verſatur, ea quæ ſunt accommodata vtiliaq́;, ſumma cum æquitate prouidet: verùm etiam certos viuendi fines his, qui vitam tranſigunt mortalem, præſcribit, omnibus hominibus facultatẽ quandã dat ea in hoc vitæ curriculo præmeditandi, quæ ſunt quaſi prooœmia vitę illius, quę eſt hoc præſenti æuo multo præſtabilior. Nam poſt ætatem quam in hoc mundo degimus, vitã

Bonis & malis pro meritis idonei ac digni loci destinati sunt.

diuinam & beatam illis, qui bonorum ſpe inducti, præclarè in hac vita concertent, reconditam eſſe docet: atq; vt omnibus, qui vitam modeſtè & piè agant, diſceſſum hinc & migrationem ad loca multò præſtabiliora fore: ſic illis, qui ſunt ob ſcelera in hac vita admiſſa reprobati, locum accommodatum tributum iri. Quinetiam cunctis tanquam in ſtadio certaminis collocatis, varias cuiuſq; generis coronas, ſi vicerint, polliceri, aliósque poſt alios virtutum præmijs remunerari non deſiſtit. Bono autem Imperatori, qui ſe pietatis ornamentis decorauerit, præmia eius certaminibus longè præſtabiliora præparata eſſe denunciat: quorum quaſi prooœmia hic iam, crebro hominum cõuentu, celebrandi poteſtatem fecit, idque feſto ex numeris perfectis compoſito, ternario ſcilicet, & vnitate triplicata.

Vnitas numerorum valet.

Quorum ternarius, vnitatis velut proles eſt: vnitas autem mater numerorum eſt, omniumque menſium, mutationum temporis, annorum, vniuerſique temporis circuitus curſusque varietates diſtinguit: & præterea multitudinis principium, fundamentum etiam, & quaſi elementum μόνας, id eſt, vnitas meritò dicitur:

μόνας.

παρὰ τοῦ μένειν, id eſt, à manendo appellatum: propterea, quòd cum omnis multitudo acceſſione & diſceſſione numerorũ creſcat & diminuatur, ſola vnitas ſtabilis & fixa manet, ab omni multitudine, omnibusque numeris ex ſe procreatis ſecreta, ſeiunctaq́;: ſimilitudinemque gerit eſſentiæ, quæ neque partiri poteſt, & eſt ab alijs rebus ſegregata, cuius vi & communione, rerum omnium natura firma conſiſtit. Nam vnitas cuiusque numeri procreatrix eſt: quippe compoſitione & acceſſione vnitatum omnis augetur multitudo. Neque certè poteſt fieri, vt numerorum eſſentiam ab vnitate ſeparatam intelligamus. Illa tamen extra omnem multitudinem eſt, omnique numero longè præſtantior: quæ tametſi numerum quemque gignit, efficitque, nunquam tamen ab vllo ipſa augeri poteſt.

Ternarius.

Porrò ternarius eſt illi cognatione cõiunctus, partitionis ſimiliter, diuiſionisque expers, primusq́; numerus eſt, qui ex pari imparique conſtat. Nam binarius vnitate

A vnitate adiuncta ternarium generat, qui primus impar numerus est. Ternarius etiã iusticiam repræsentat, quippe q æqualitatis dux sit, initiũ, medium, & finẽ æqualem assecutus. Quæ quidẽ mysticæ sacrosanctæ & venerandæ Trinitatis imaginẽ præ se ferunt, quæ ex natura principio ortuq; carẽte constans, essentiæ rerũ omnium ortũ habentium semina, rationes, causasq; cõplectitur. Quinetiã ternarij vis, principium vniuersi iurè existimari potest. Nã numerus denarius est extremitas numerorum omniũ: quippe in alios ipsum antegrediẽtes cõplexus, eos oẽs terminat. Idemq; plenus & omnibus suis partibus expletus numerus rectè appellatur: vtpote qui omnes species, omnesq; omniũ numerorum, rationum, cõcentuum, harmoniarum modos cõtineat. Vnitates igitur compositione auctæ denario terminãtur: huncq; velut parentẽ & circumscriptionem ratã cõsecutæ, tanquã in gyrum voluuntur. Deinde circulum secundum, tertium, & quartũ vsque ad denarium cõficientes, ex decies decem centum cõplent. Tum ad primos quasi carceres, vnde incœperunt, recurrunt. Inde rursus initium capientes, & ad decẽ progressæ, deciesq; centum peragrantes, perque eosdem flexus retro gradientes, longos illos numerorum circuitus cõficiunt, tum ex se ordientes, tum in se denuò reuolutæ. Nã decimum in numero denario vnitas est, decemque vnitates vnũ efficiunt denarium. Denarius aũt vnitatum extremitas. Est etiam terminus & flexus certus, ratusq;: flexus infinitatis, quæ in numeris cernitur: terminus autẽ ac finis vnitatum. Ternarius verò cum denario cõiunctus, & tertiã circuli denarij conuersionem cõficiens, triginta qui est numerus maximè naturalis, gignit. Nam eadẽ est ratio numeri triginta in denarijs, quæ est ternarij in vnitatib. Quinetiã numerus triginta, terminus fixus est cursus illius luminaris, quod proximè & secundum solẽ clarissimum est. Quippe lunæ circuitus ab vno cursu ad alterum ꝓgressæ, mensis circulum cõficit: quo cõfecto, rursus initium quasi ortus sui consecuta, nouum lumen diesque nouos inchoat. Quocirca vnitas numero triginta decorata, tribus exornata denarijs & decem ternarijs illustrata, totum opus regni Imperatoris Cõstantini victoris, cui orbis terræ paret vniuersus, quique à Deo omnium bonorum largitore honore affectus est, & author nobis est bonorum quib. nuper potiti sumus, intra istorum numerum ambitum cõplectitur: quod quidem regni tempus, quanquã hactenus festi anni trigesimi duntaxat celebrationẽ continet, tamen deinceps spa-

Trinitas.

Denarius.

Triginta.

Regnum Constantini omnibus numeris absolutum.

B cia orditur longiora, & spem certam ostentat, bonorum futurorum in cælesti regno repositorum: vbi nõ solis modò, sed aliorum luminarium infinitorum multitudines, quę omnia ex se profundunt splendorẽ luce solis multo clariorẽ, quæque fulgore radiorum ex perenni æterni luminis fonte profluentium collustrantur atque splendescunt, circa illum summum omnium Imperatorem gradiuntur: vbi animus in præclarorum perfectorumque bonorum abundantia ætatem degit: vbi vita ab omni molestia & angore vacua, vbi moderatæ & synceræ voluptatis perceptio, vbi tempus perpetuum, æternum, infinitum, nulla extremitate terminatum, nullis dierum, noctiumque interuallis, nullis annorum circulis, nullis temporum conuersionibus dimensum, sed vnum quasi vitę circulum in immensum spacium continuatum: quod quidem non solis illuminatur radijs, nõ siderum multitudine, non lunæ splendore collucet, sed ipso vero luminari, Dei verbo, vnigenito summi moderatoris filio perfruitur. Et ob eã causam illum, solem iusticiæ, lumenque omnium luminum pręstãtissimum esse, arcana & sacra diuinæ Scripturæ eloquia docent: eumque ipsum illas beatissimas potestates iusticiæ radijs, sapientiæque claritate illustrare, animosque pietate imbutos nõ cæli ambitu, sed suo ipsi' gremio cõplectentem: suorum promissorum fidẽ re ipsa confirmare credimus. Neque certè oculus mortalis vidit, neque auris vlla percepit, neq; mens carne circũuestita poterit perspicere, ea quæ sunt hisq animos suos pietatis ornamẽtis decorauerint præparata: ex quorum numero tu es, Imperator sanctissime, cui soli ex omnibus qui ab initio hactenus regnauerint, ille summus totius vniuersitatis Imperator potestatem largit' est vniuersum hominum genus labe superstitionis perpurgãdi: cui suum ipsius salutare signũ demonstrauit, quo quidem morte profligata, euictaque, triumphum cõtra hostes egit: quo etiam victoriæ trophæo & propugnaculo ad arcendos dæmones, impij erroris simulachris ex aduerso opposito, victoriam contra omnes impios, hostesque barbaros, quinetiam contra dæmones, quod est aliud barbarorum genus, reportauit. Etenim cùm duplex in nobis insita sit natura, altera animi, altera corporis, & hoc ab omnibus visum, ille ab oculis penitùs remotus: in his duo contraria barbarorum genera, eaque nobis admodum infesta, posita sunt: quorum alterum ex occulto, alterũ apertè nos oppugnat: atque alterum corpora corporibus obiectat, alterum armis omnis generis, corporis expertib. animum hominis nudum & inermem obsidet. Porrò aũt barbari illi qui oculis cernuntur, velut pastores quidam feri & agrestes, qui nihil à belluis differunt,

Regni cælestis bona.

Pietatis præmia.

Natura in nobis duplex & duo hostes.

Affectuum impetus.

in cicures hominum greges impetum faciunt, vastant agros: & tanquam immanes lupi, è solitudine in ciues cuiusque ciuitatis irruentes, ciuitates in seruitutem redigunt. ad extremum omnia quæ possunt, labefactant, perimuntque. Infesti autem & animorum corruptores dæmones, qui sub aspectu minimè subijciuntur, quique omnibus barbaris sunt multo crudeliores, per aerem peruolitantes, vniuersum mortalium genus machinis peruersæ & deprauatæ opinionis in multis dijs colendis positæ subiugarunt: adeò vt deinceps nō verum Deum venerarentur, sed multiplici & impio vagarentur errore. Nam deis quibusdam, qui nequaquam Dei sunt, in humanam vitam (vnde, haud equidem scio) introductis, eum qui solus & verus Deus est, perinde ac si non sit, penitùs neglexerunt. Vnde corporum ortus ab illis habebatur pro deo: & rursus alium deum huic contrarium colebant, corporum videlicet interitum & dissolutionem. Ac prior, quem ducem ortus putabant, Veneris nomen obtinebat: posterior autem, vtpote qui multum possit, & mortale genus deuincit, Pluto & Mors appellatur. Etenim homines id temporis, quoniam non aliam vitam quàm quę ortu constet, cognoscebāt, idcirco illius causam & ortum Deum esse asseruerunt: & quia homines post mortem esse & manere non censebant, ob eam causam Mortem victricem omnium, & deum omnium maximum nuncuparunt. Quinetiam, quoniam persuasum habebāt se propterea nullis pœnis obnoxios esse, quòd animus simul cum corpore morte extinguitur: idcirco sceleribus infinitas mortes promerentibus, se, dum viuerent, ipsi obstrinxerunt, vitamq; haud vitalē degerunt: quippe neq; de Deo cogitabant, neq; tribunal diuini expectabant iudicij, neq; essentiā animi sui in memoriam reuocabant: sed vni acerbæ dominæ parentes, Morti scilicet, atq; istorum corporum interitum totius hominis dissolutionem internecionemq; esse sibi persuadentes, Mortē præpotentem deum, & πλούσιον, id est, locupletem, ob eamq; causam Plutonem nominabant. Ac non Mors solum deus habebatur, verumetiam res illa multo præstabiliores, quæ miseræ & calamitosæ eorum vitæ nonnihil conducebant. Nam illis deus existimabatur voluptas corporis, deus alimentum, deus huius propago, deus fructuum origo, deus ebrietatis deliciæ, deus carnis desideria, deus deniq; earum rerum oblectatio. Hinc Cereris & Proserpinæ mysteria: hinc Proserpinæ raptus à Plutone, eiusdemq; restitutio: hinc Bacchi initiationes: hinc Hercules ab ebrietate, tanquam à potentiore dea, victus: hinc Amoris & Veneris mysteria adulterij plena. Hinc Iupiter ipse mulierem cupiditate insaniens, & flagrans amore Ganymedis. Hinc lasciua fabularum commenta, de dijs voluptatis illecebris & perturbationibus deditis. Itaque crudeles illi barbari, dæmones dico, summo omnium Imperatori inimici, tam diris erroris Deo penitùs aduersantis telis obruerunt in terris humanum genus: sicque sibi subegerunt, vt vbiq; locorū impietatis erigerent columellas, templaq; & delubra falsæ & cōmenticiæ diuinitatis in quibusque angulis construerent. Quinetiam qui tum dominari putabantur, adeò inseruiebant errori, vt tribulium & cognatorum cæde illos ipsos deos placarent, & contra veritatis propugnatores gladios acuerent, bella pestifera cierent: & impias manus non contra hostes alienos & peregrinos, sed cōtra familiares & amicos, contra fratres, cognatos & charissimos, qui vitæ grauitate, temperantia, veræ pietatis institutis, Deum colere & venerari sedulò studuerunt, scelerate armarent. Quinetiam eò insaniæ ac dementiæ sunt prolapsi, vt eos qui erant Deo vniuersitatis gubernatori consecrati, suis dæmonibus pro victimis mactarent. Hi autem, vtpote generosi & magnanimi synceræ pietatis & veræ vitæ testes, gloriosam mortem pro veritate longè huic vitæ anteponendam animo complexi, eiusmodi tyrannidem contra ipsos vsurpatam pro nihilo putauerunt: imò verò seipsos, vt Dei milites decebat, tolerantiæ armis obsepientes, omnia mortis genera habuerunt pro ludibrio: quippe ignem, ferrum, clauorum confixus, immanes bestias, profundos maris gurgites, membrorum amputationes, exustionesque, effossiones oculorum, extremarū totius corporis partium præcisiones, famem præterea, metalla, vincula propter amorē & desiderium, quo erga suum regem Deum flagrabant, multo plus quàm vllam rem in hac vita vel præstantissimam, quàm vllam etiam voluptatem habere iucunditatis existimarunt. Quinetiam mulierum, quæ non minus quàm viri, animis excelsis & constantibus erant roboratæ, nonnullæ eadem subiere certamina quæ viri, pariaque virtutis præmia reportauere: aliæ ad flagitia corporum attractæ, maluere mortis discrimini vitam, quàm corpus turpitudini obijcere. Aliæ etiam fermè infinitæ, quæ ne extremis quidē, vt aiunt, aurib. stupri minas audire tolerabant, à prouinciarū præsidibus quodq; tormentorum genus, & quādq; mortis latam sententiā forti & virili animo sustinuerūt. Itaq; hi dei summi Imperatoris quasi antesignani cōtra exercitū multos deos colentē firma animorum cōstantia dimicabant. Illi aūt dæmones, Dei aduersarij, & humanæ salutis

Marginalia (left): *Dæmonū insidiæ.* — *Deorum cultus.* — *Veneris. Plutonis, & Mortis.* — *Plutonis appellatio.* — *Deorum multitudo vnde.* — *Ceres. Proserpina. Bacchus Hercules. Venus. Cupido. Iupiter Ganymedes.* — *Dæmonib. homines mactādi insania vnde orta.* — *Martyrum Christi constantia.*

Marginalia (right): A — Vide Plutarchū de placitis philosophorū lib. 1. — B

A lutis oppugnatores, quouis feroci barbarorũ genere crudeliores, eiusmodi humani sanguinis libamẽtis fuere vehementer delectati. Illorũ igitur administri talia pocula ẽta ex iniusta cæde hausta illis propinarunt, istudq́; tam acerbũ, tamque impiũ epulum eis ad humani generis apprarunt internecionẽ. His reb. ita constitutis, quid tandẽ Deus, istorum afflictorum oppressorumque rex, facere debebat? nũquid hominũ sibi charissimorum salutẽ negligere? nunquid familiares suos ita ab hostib. oppugnatos contemnere? At eo pacto neq; sapiens gubernator dici potuisset, si nauem profundis & vastis fluctib. cũ ipsis viris submergendam remisisset, nihilque opis ad nauigantium attulisset conseruationem: neque dux acer & fortis, cũ suos necessarios ab hostibus opprimi impunè pateretur: quinetiã neque pastor bonus, si sui gregis ouem vnam errore vagari inclementer sciuisset, & non potius cæteris ouibus, quibus erat rectè prospectum, in loco tuto relictis, nihil non laboris & molestiarum quò errantem conseruaret, subijsset, atque adeò, si fuisset opus, cũ immanibus belluis quasi manu conflixisset. Verũ vt summus omnium moderator Deus ouis rationis expertis nullam duxit curam: sic omne suum studium eò contulit, vt suum exercitum, & eos qui erant propter ipsius amorem oppugnati, benignè subleuaret: quorum certamina & dimicationes pro pietate susceptas beneuolo animo amplexatus, non paucos ex illis qui iter ad ipsum per martyrium faciebant, eximijs victoriæ decorauit coronis, inque cælestẽ angelorum chorum ascripsit, alios in terra tanquam viua pietatis semina reseruauit ad posteritatem, vt tum supplicii impijs meritò irrogati spectatores, tum rerum gestarum quas oculis aspexissent, narratores existerent. Deinde dextera sua ad hostes vlciscendos porrecta, suo ipsius nutu illos ex improuiso, plagis cœlitus inflictis insectatus, penitùs è medio sustulit: eosdemque palinodiam scelerum ab se admissorum suo ipsorum ore canere etiam inuitos coegit. Hos verò qui admodum abiecti, & ab omnibus erant pro desperatis habiti, è terra in sublime extulit. Istud magnus ille Imperator Deus cœlitùs transegit, Constantinumque seruũ suum (sic namque Imperator ob singularẽ & eximiam pietatem appellari gaudet) velut armatum satellitem planè inexpugnabilem hostib. opposuit, eumque effecit inimicorum omnium victorem, atque adeò vnum contra multos excitauit. Nã illi ferè infiniti erant, & multi eorum cum multis malignis dæmonibus amicitia con-

Vide Eusebiũ lib. 8. cap. 29.

Maximinũ, Diocletianũ, Licinium, inuit.

Constantinus Dei seruus appellari gauisus.

Tyranni dæmonum sunt amici.

B iuncti: imò verò non reuera erant, quia neque amplius existunt. Hic ex vno Deo vnus Imperator designatus, effigies & imago vnius summi omniũ Imperatoris est. Illi animo impio præditi, pios viros cruẽtis cædib. è medio sustulerunt: hic seruatoris sui exemplũ imitatus, & hominib. solum seruandis deditus, etiã impios seruauit, eosque pietatem & verum Dei cultũ perdocuit. Quinetiã hic vtpote reipsa & veritate victor, duplex illud barbarorũ genus profligauit: quippe genus hominũ agresti feritate imbutum, prudentibus cõsilijs & hortationib. ad eos per legatos missis mansuefecit, principes ipsis potẽtiores coegit agnoscere, & à vita scelerata ac fera ad modestam ciuilemque traduxit: genus aũt dæmonum qui oculorũ sensu minimè percipi possunt, crudele illud quidẽ, & immanitate efferatũ, reipsa coarguit repressitque, vtpote quod iã olim fuisset ab ipso Deo superatum. Cõmunis enim totius vniuersitatis cõseruator, spiritus illos q oculis cerni nequeunt, vi quadã abstrusa & recondita deuicerat. Cõstantinus aũt, velut summi Imperatoris legatus, illos deuictos occupauit: & statuas mortuorũ, qui iam pridẽ perierant, expoliauit, prædãque victoris Dei satellitib. largè liberaliterq́; distribuit. Nã cùm videret multitudinẽ, instar stultorũ infantium, laruas plenas erroris ex aurea argẽteaque materia effictas frustra extimescentẽ, eas tanquã quosdam lapides hominib. in tenebris incedentib. ante pedes proiectos ad impingendũ, è medio tollendas, regiamque viã quæ plana & æquabilis est, omnib. in posterũ patefaciendã existimauit. Ista igitur animo cõplexus, non armata manu, aut ingentib. copijs ad has res corrigendas sibi opus esse, sed vnum & alterũ ex illis quos habebat spectatos, ad hoc munus obeundum satis habere virium arbitratus est: quos quidẽ vna eademq́; autoritate dignatos, ad singulas natiões misit. Illi tũ singulari regis sanctimonia, tum sua ipsorum in Deũ pietate freti, per mediam plebẽ, perq́; medium populum multitudine infinitum proficiscẽtes, in singulis vrbib. regionibusq́; errorẽ longinquo tempore inueteratum omnino deleuerunt. Ac primũ ipsos idolorum sacerdotes magna cum irrisione ac turpitudine suos ipsorum deos ex tenebricosis recessib. in lucẽ proferre mãdarunt: deinde exteriore illorum effigie detecta, etiam interioris formæ colore obductæ deformitatẽ ante oculos omnium statuerunt. Tum illis abrasis, materiæ pars quæ videbatur aliquid habere bonitatis, fornace igniq́; probarunt, eamq́; reseruarunt in tuto collocatã: quæ autẽ inanis erat, & ad nullã rem vtilis, superstitiosis ad memoriã suæ turpitudinis largiti sunt. Porrò autẽ hoc qſequitur, nõ multũ sanè ab illo dissimile, istiꝰ Imperatoris admirabilis opera gestũ est.

Constantini in dæmonibus etiã expugnãdis virtus.

Constantinus offendicula tollit.

Vide supra de vita Cõstant. lib. 3 cap. 50. 51. 52. 53. Niceph. li. 8. cap. 31. Sozom. li. 2. cap. 4. 5.

Idolorum ac statuarum euersio.

Postquam

Postquam simulachra mortua ex preciosa materia conflata dispoliauerat, reliquas statuas ad perpetuandā hominum memoriā erectas, quæ erant ex ære fabricatæ, aggressus est. Quinetiam deos quos veteres fabulæ celebrant, capillorum texturis constrictos colligatosque, abripiendos curauit. Præterea regio suo obtutu tanquam clara face accensa, sedulò perlustrauit, ne vllæ erroris reliquiæ vspiam delitescerent. Quemadmodum enim aquila in superiora aeris loca subuolans, res in terra longissimo interuallo ab se distantes acutissimè cernit: sic iste, dum in regali palatio, quod est in præclara illa vrbe ab ipso ædificata situm, versabatur, inde velut è specula periculosum quoddam rete, quo animæ hominum illaqueabantur, in gente Phœnicum latitare dispexit: nemus videlicet & delubrum, non in media aliqua ciuitate, non in foro, non in plateis, vt multa quæ in vrbibus ornatus gratia magno splendore decorantur: sed extra semitam, extra triuia, extra viam publicam, turpi & flagitioso Veneris dæmoni, in summo vertice montis Libani inter arbusta locatum erat, tanquam schola nequitiæ ijs qui erant libidini dediti, quique nimia licentia corpora sua infecerant, corruperantque. Nam viri quidam molles & effœminati, non viri reuera, pudore prorsus exuto, instar mulierum, turpissima contagione se inficientes, dæmonem placabant. Quietiam scelerati & nefarij mulierum congressus, clandestinæ connubiorum corruptelæ, alia denique infanda & turpia facinora in eo delubro, vtpote in loco impuro fœdoque, admissa erant. Nec quisquam fuit qui in hæc scelera animaduerteret, propterea quòd ex viris grauibus honestisque nemo illuc auderet accedere. Verùm hunc nostrum eximium Imperatorem, turpia facinora illic edita latêre non poterant. Quæ quidem cùm regia sua prouidentia dispexisset, indignum censuit, vti solis splendor eiusmodi delubrum intueretur. Proinde illud vniuersum cum ipsis statuis & monumentis funditùs deleri mandauit. Extemplò igitur Imperatoris mandato machinamenta, quibus petulans & lasciuus ille error propugnabatur, penitùs euersa fuerunt. Quippe militum manus loco purgando operam nauauit. Qui autem ad hoc vsque tempus luxuria defluxissent, Imperatoris minis perterriti, continentiam modestiamque didicerunt. Ad hunc modum igitur Imperator, tum spectra illa improbitatis & nequitiæ, qua hominum animi occæcati fuerāt, palàm sub omnium oculis subiecit, tum suum Seruatorem omnibus liberè prædicauit. Neque quisquam erat vel dæmon, vel ariolus, vel vates, qui aut subsidio aliquo efficere, aut vi obsistere potuit, quo minus errores ab illo perspicuè deprehenderentur. Neque mentes hominum in obscura inscitiæ caligine amplius volutabantur: sed sinceræ pietatis radijs illuminatæ maiorum suorum ignorationem condemnare, illorum cæcitatem commiserari, seque ipsas beatas propterea affirmare cœperunt, quòd erant tam graui errore liberatę. Itaq; hoc pacto Dei præpotētis consilio, & Imperatoris opera vniuersum hostiū inimicorumq; genus tum cadentiū sub aspectum, tum eundē fugientium, exiguo temporis momento omnino fuit extinctū, tandemq; tranquilla placidaque pax vniuersum orbē terrarum occupauit. Neq; amplius bella, neque multi dij, neq; pugnæ in agris, vrbibusq; extiterunt, sicut antè, cū dæmonū cultus vigeret: neq; sanguinis inter homines effusio, sicut quādo insana illa in multis dijs colēdis amentia floruit.

Veneris fanū in Libani vertice, à Constantino deletum.

Topographia Libani.

Causa tantæ Licentiæ in delubro Veneris.

Tyrannis cōcidit sublata idololatria.

Iam verò tēpus se offert noua cum veterib. conferendi, & statum rerum ex deteriore in meliorē conditionem cōmutatum considerandi, seduloq; expendēdi peruidendiq;, quo pacto olim porticus, fana, nemora & tēpla, in singulis vrbib. artificiosè extructa elaborataque essent: delubra multis admodū monumētis decorata, creber & celebris de dijs sermo apud tyrannos qui id tēporis regnabāt. Gentes quoque ac populi statuis in singulis agris locisq;, atque adeò in ædibus, in ipsis penetralib. & thalamis erectis, patrios ritus & ceremonias cū summa obseruātia executi sunt. Quibus quidē non is pietatis fructus qui iā nobis obtigit, nimirū pax mutua, quā modò vigere quisq; oculis cernere potest: sed omnia cōtraria, vt bella, pugnæ, seditiones, quib. quidem per totā vitam cōquassati sanguine & cædib. intestinis suas ipsorū regiones compleuerunt. Dij aūt quos colebant, quāuis vaticinia, oracula, rerū quoq; futurarum præsensionē & scientiam illis penes quos tū erat imperiū, multis blanditijs adhibitis pollicerentur: suum ipsorum tamē exitū nec præcognoscere, nec sibijpsi vaticinari norant. Quod quidē ad errorem & fraudem illorū perspicuè coarguendā, est argumentū planè maximum. Neq; præterea quisquam eorum qui quondā propter oracula in magna habebātur admiratione, Seruatoris nostri in mundum aduentū, neque nouā diuinæ cognitionis ab eo hominib. propositæ prædicationē aliquādo prædixit: imò verò neq; Pythius ipse intellexit, neque quisquā alius ex præpotentiū dæmonū numero, aut suā euersionē & vastitatē, aut quis eos esset expugnaturꝰ præsignificauit, quisue funditùs eos è medio sublaturus esset vaticinatꝰ est. Quis porrò ariolus, aut vates, eorū deorū honores & cultus tū omnino extinctos fore, cùm

Collatio noui status Reip. cum veteri.

Deorum & oraculorū gētium vanitas.

Dæmones futurorum ignari.

A cùm puer quidam in mundo editus esset, cognitionemque & synceram venerationem
summi omnium Imperatoris omnib. hominibus traditam fore prænunciauit? Quis
hoc augustum imperium pietate eximium, quis istum ipsum victorem, quis trophæa ab
eo contra dæmones vbique terrarum erecta, quis superborum simulachrorum, quæ in
locis excelsis colebantur, vastationem præsciuit? Quis mortua illa veterum Heroum
idola, conflata fore, & ex forma planè inutili in vsus necessarios commutata aliquãdo
præmonstrauit? Quis ex deorum numero aliquando mentionem fecit statuarum sua-
rum, quæ iam sunt cõflatæ, quæq; cũ omnium irrisione euanuerunt? Quò se contulerũt
istorum propugnatores, vt suis sacris monumentis ab hominibus expugnatis, subsidio
esse non possint? Vbinam, inquam sunt, qui antea bellum gererent, nunc verò suos ex-
pugnatores in tranquillissima pace vitam degentes conspicentur? Quò tandem se rece-
perunt, qui his tanquam dijs confisi, inanique adducti persuasione, animos ita sustule-
runt, vt non solũ niterentur errorem ad summum perducere, verumetiã bellum mini-
mè denunciatum indictúmue contra veritatis defensores susciperent? Certè miseri mi-
serè & infeliciter perierunt. Quem locum iam occupat turba Gigantum qui cum Deo
bellum gerebant? vbi draconum sibila, qui linguas exacuentes, impias voces in summũ
rerum omnium gubernatorẽ iaciebant? Illi profectò multitudine deorũ confisi, & effi- *In exercitu Licinij.*
gies mortuorum in statuis inanimis expressas, in bello tanquam propugnacula profe-
rentes, ipsi cum ingentib. copijs à Deo totius vniuersitatis moderatore profligati cõci-
derunt. Hic noster lorica pietatis septus munitusq;, salutari & vitali signo crucis, veluti *Constantini de hostibus Christi, & dæmonibus victo ria.*
terriculo propugnaculoq; malorũ aduersariorum multitudini opposito, ab hostibus, à
Vide supra de vita Cõstant. lib. 3. cap. 48. dæmonibusq; victoriã reportauit. Deinde grata animi voluntate inductus, preces ad
gratias agendas, Deo authori victoriæ impertijt, claraq; voce, atque adeò columellis
erectis, omnibus hominibus hoc signum triumphale prædicauit: inq; media vrbe quæ
omnium princeps est, hoc insigne trophæũ contra omnes hostes erexit: edixitq; palã,
vt omnes hoc salutare signum, quod nulla vetustate confici deleriq; potest, cum Ro-
mani, tum totius orbis terrarum imperij munimentum agnoscerent. Quod quidem *Crucis trophæum à Constantino erectum.*
cùm omnes homines scire, tum milites in primis docuit: eosque debere non in hastis,
alijsúe armis, cuiuscunque generis illa essent, neque in corporum robore spem ponere:
B sed Deum omnium rectorem cũ boni cuiusque, tum ipsius victoriæ largitorem confi-
teri. Quare ad hunc modum Imperator (ô res auditu propè incredibilis) suo exercitui
precandi disciplinæ magister factus est, piaque orandi præcepta Sacrarum literarum in-
stitutis consentanea congruentiaque tradidit. Primùm, vt in sublime ad cælum manus *Precandi Dei disciplina à Const. tradita.*
Vide Eusebiũ lib. 4. cap. 19. 20. de vita Cõstantini. tenderent: deinde, vt sursum ad regem cælestem oculos mentis subleuarent, eumque,
vtpote victoriæ datorem, omnium conseruatorem, custodem & adiutorem, precibus
inuocarent: tum vt diem Dominicam precibus conuenientem, præcipuam reuera, pri-
mam & maximè salutarem, denique nomen ab eo duxisse, qui est lucis, vitæ, im-
mortalitatis & omnis boni author, existimarent. Quinetiam ille ipse sibi præceptio-
num salutarium doctor factus, in ipsius regiæ penetralibus Seruatorem suum venera-
tur, & interdum precibus diuinos cultus exequitur, interdum Sacris literis audiendis
mentem suam erudit. Qui autem illi ministrant, inseruiuntque, sunt homines Deo cõ- *Constantini ministri, custodes, satellites qui.*
secrati: qui verò custodes totius palatij, sunt viri vitæ grauitate & virtute eximij: qui
denique stipatores satellitesq; ad corporis defensionem designati, firmis singularis bẽ-
neuolentiæ armis septi, Imperatorem sibi piè religioseque viuendi magistrum existere
Vide Euseb. lib. 4. cap. 21. de vita Constantini. profitentur. Imperator autem triumphale signum honorat, diuinitatem quæ in eo
est, re ipsa expertus. Nam isto, hostium multitudines in fugam versæ: isto Dei ad- *Crucis signi virtus.*
uersariorum inanis ostentatio compressa: isto, petulantes maledicorum impiorum-
que linguæ ad silendum compulsæ: isto barbara hominum genera subiugata: isto, pote-
states dæmonum aspectum fugientium abactæ: isto, superstitiosæ astutiæ & erroris lu-
dibria refutata. Isti denique cumulatam omnium bonorum quibus fruimur, expletio-
nem acceptam referẽs Imperator, columellas triumphales, quibus illius decus illustre- *Templorum extructiones.*
tur, vbique terrarum collocauit. Quinetiam ecclesias, templa, ædes sacras, sumptibus
ad eam rem liberali & regia manu suppeditatis, extruendas mandauit. Itaq; extemplò
magnifica Imperatoriæ magnificẽtiæ opera in medijs prouincijs vrbibusq; sunt, exiguo q;
tẽporis spacio in luce & oculis omnium gentium collocata: quæ quidem tyrannidem
impiorum perspicuè coarguerunt. Nam hi paulò antè mentis quadam insania ad bel-
lum cum Deo gerendũ impulsi, virus acerbitatis & maleuolentiæ suæ contra inanima *Tyrannorũ rabies & moriens.*
ecclesiarũ ædificia (contra Deum enim non poterant) instar canũ rabie furentes euomu
erant: in quib. è sublimi ad solũ deturbatis, ex ipsisq; fundamẽtis cõuulsis, species vrbis
ab hostibus captæ euidenter expressa est. Hæc ab illis scelerum peracta fabula, in qua
Deum

Deum oppugnare aggrediẽtes, confestim amentiæ suæ pœnas dederunt. Nam vix dum A
breue temporis curriculum præterierat, cùm procella cælitus importata vno momento
obruti, extinctiq; fuêre: adeò vt neq; genus, neq; semen, neq; vel minima memoriæ eorũ
significatio inter homines remaneret, sed omnes (licet permulti essent) plagis diuinitùs
inflictis excruciati, oppressique interirent. Atq; illi ob rabiem contra Deum accensam,
talem habebant exitum. Hic verò noster Constantinus, solus salutari Crucis trophæo
nixus, neque tamen solus (aderat namque illi, opemque ferebat, qui solus & verus Rex
est) templa noua, illis quæ antè diruta erant multo præclariora exædificauit, posterio-
raque prioribus longè illustriora reddidit. Ac primum Constantinopolim varijs Dei
exornauit ecclesijs: deinde vrbem totius Bithyniæ facilè principem amplissimo pul-
cherrimoque templo decorauit: tum primarias cæterarum gentium ciuitates illustra-
uit ornamentis non dissimilibus, duoque monumenta præ cæteris eximia in Oriente
cõstruere aggressus est: alterum in Palæstina, propterea quòd inde tanquam ex fonte sa-
lutaris fidei Christianæ riuus ad omnes gentes promanauit: alterum in metropoli O-
rientis quæ nomen traxit ab Antiocho, in qua tanquam in vrbe illius gentis ac regionis
præcipua, ecclesiam tum egregiam propter magnitudinem, tum propter pulchritudinẽ
cũ primis eximiam, Deo dicauit. Vniuersum templum longis porticibus extrinsecus
adiectis circumdedit: sanctuarium autem interius ad infinitam erexit altitudinem, il-
ludque forma solij octangularis variauit: multis ædiculis, exedrisque vndique constru-
ctis circumsepsit: varijs denique cuiusque generis decorauit ornamentis. Ista quidem
ad hunc modum erant à nostro Imperatore confecta. Quæ autem sequuntur, in Palæ-
stina ab eo etiam gesta fuêre. In media vrbe quæ apud Hebræos primas obtinet, nõ mo-
dò ecclesiam amplissimam, quę ad memoriam salutaris Christi passionis ædificata fuit:
verumetiam templum sanctum salutari signo Crucis dedicatum, magnificis & sum-
ptuosis insignibus exornauit. Quinetiam monumentum Seruatoris, quod sempiternæ
memoriæ commendandum est, illiusque trophæa contra mortem statuta, ornamentis
quę dicendo exprimi non possunt, cohonestauit. Tria præterea loca tribus mysticis no-
stræ salutis antris nobilitata, amplis & eximijs illustrauit ædificijs. Primùm illi antro in
quo Christus mundo primùm apparebat, debitum decus impertijt. Deinde, ad illius
antri memoriam, vbi postremò assumptus est, in montis iugo monumentum præcla-
rum extruxit. Ad extremum, antrum illud inter hæc duo interiectum, vbi Seruator B
totius suæ passionis quasi certamen obibat, victoriamque mundo salutarem ab hosti-
bus reportabat, templo extructo illustre reddidit. Ista omnia antra Imperatoris opera
& labore magnificum splendorem sunt consecuta. Qui & salutare Crucis signum om-
nibus prædicat: & Deum, qui eius pietatem largè remuneratus est, omnem suam fami-
liam, suamque sedem imperatoriam amplificare, imperij tempus longo annorum cur-
riculo stabilire, suisque probis liberis, ipsi generi, & successione eiusdem, fructus virtutis
apud se reconditos habere, ingenuè agnoscit. Porrò autem hoc potentiam Dei, qui o-
mnium censor est, quem Constantinus colit, manifestò declarauit, quòd iusticiæ quasi
talenta ex æquo distribuens, debita cõpensatione vtrumq; hominum genus remunera
tus est. Nam illis qui ecclesias expugnauerant, euerterantque, iusta merces impietatis
e vestigiò inflicta: quippe stirpe generis, ædibus, laribus familiaribus, hac luce denique ex
templò priuati fuere. Hic autem, qui suum dominum varijs pietatis honorarit officijs,
& interdum ædes planè regias ad eius gloriam illustrandam erexerit, interdum sacris
monumentis vbique terrarum collocatis, suis illum commonstrarit subiectis, Deum
reuera & familiæ & regni & generis conseruatorem ac custodem reperit. Hoc pacto igi-
tur præclara Dei facta per diuinam salutaris signi Crucis virtutem omnibus proposita
sunt ad intuendum. De cuius laudibus, his qui se Sacrarum literarum professioni con-
secrauerint, amplius dicendi campus suppetit. Nam hoc salutare signum reuera fuit (est
quidem istud & incredibile dictu, & cogitatu planè admirabile) quod solum simulac in
terris visum fuit, omnes commentitias fabulas quæ ab initio de dijs confictæ fuissent, o-
mnium oculis subiecit: & sicut errorem tenebris obruit, & obliuione, sic lumen mente
sola perceptum, quo hominum animi illustrantur, vnum videlicet ac verum Deum
omnibus patefecit. Quocirca quisque ad Deum Opt. Max. totus conuersus, in mortuo-
rum simulachrorum vultus expuit, execrabiles ritus quibus dæmones coli solebant, pe
dibus conculcat, inueteratum errorem à maioribus traditum irridet. Qui autem Sacra-
rum literarum quasi scholas vbique hominibus aperiunt, hi illos perquam salutarib.
præceptis erudiunt, vt deinceps neque creaturam quæ oculis corporis cernitur, suspi-
ciant ac venerentur: neque obtutu sursum ad solem, lunam & stellas sublato, in eorum
admiratione hærerent: sed qui supra has res domicilium habet, quique sub aspectum
non

Constantini structuræ, præcipuæque templorum.

Vide supra de vita Cõstantini li. 3. ca. 47. 49. 50. Niceph. lib. 8. ca. 31.

Templi Antiocheni structura.

Vide supra lib. 3. ca. 24. de vita Cõstant. Nicephor. lib. 8. cap. 28.

Item Hierosolymitani.

Tria antra mystica templis à Constãtino decorata.

Vide supra lib. eod. ca. 40. vbi duo duntaxat antra commemorat.

Vide locos notatos ad 3. ca. lib. 3. de vita Cõstant.

Crucis signum salutare.

A non cadit, cum conditorem vniuersi fateantur, eum solum cultu & veneratione prosequi discant. Istud igitur eximium & admirabile Crucis signum tot tantorumque bonorum hominibus causa extitit, cuius vi & facultate, quę praua erant, sublata sunt: quę autem antè non erant, iam apud omnes claris pietatis radijs elucent. Nam præcepta, monita, hortationes ad vitam modestè pieq; degendam, omnium gentium auribus inculcantur, ipseq; Imperator idem ipsum prædicat. Atque hoc certe cum primis admirandū videtur, quòd tantus ac tam præpotens princeps, velut summi Imperatoris Dei propheta clarissima voce vniuerso mundo clamat: omnesq; qui sunt in ipsius ditione, quiq; ipsius cura operaq; assiduè pascuntur, ad veri Dei cognitionem inuitat. Quinetiā in media regia, non vt antè fieri solet, stultæ ac vanæ impiorum hominum turbę, sed sacerdotes & administri Dei pietatis insignibus egregiè ornati, præclaris hymnis decantatis conuentus celebrant: vnus Deus moderator vniuersitatis, omnibus annunciatur. Euangelicus sermo, qui omnia bona nobis pollicetur, humanum genus Deo omnium rectori coniungit: Patrem cælestem filijs suis, qui sunt in terra, propitiū & beneuolum esse ostendit. Eum chori triumphalibus cantilenis cuiusq; generis celebrant: eū vniuersum mortalium genus vnà cum cœlestibus angelorum turmis resonat: ei animi rationis compotes, corporibus, quibus circumclusi sunt, tanquam instrumentis musicis, hymnos decoros & eximios, diuinasq; laudes concinunt. Quinetiam qui Occidentem incolunt, pariter cum his, qui in locis versus Orientem habitant, ad eū eodem temporis momento collaudandum, ipsius præceptis perdocti sunt. Et qui versus Boreā domicilia rerum suarum collocarunt, simul cum illis, qui regiones versus meridiem accolunt, vno concentu eum prædicant: pium viuendi genus consectantur, iisdem moribus & institutis instructum: vnum Deum patrem omnium gubernatorem prædicatione efferunt: vnigenitum eius filium, Seruatorem nostrum, omnium bonorum authorem profitentur: vnum etiam Imperatorem, orbem terrarum moderantem, piosque eius filios Cæsares agnoscunt. Iste verò, non aliter atque sapiens gubernator in alto loco constitutus, sublimis tranat, æuumque nostrum regit: ac recto cursu incedens, clauū tenet: & omnes qui ipsius parent imperio, secundo vento ad tutum & tranquillū portum perducit. Atque Deus ipse, qui summus omnium imperator est, vt in hac vita dex-
B tera sua ad opem illi ferendam cœlitùs demissa, omnium inimicorum aduersariorūq; effecit victorem, imperijq; principatum longinquo annorum circuitu amplificauit: sic post discessum è vita, illum bonorum multo præstabiliorum participem facturus est, req; ipsa promissa sua ei cumulatè præstaturus: de quibus accuratè disserere præsens tēpus non sinit, sed vsq; eò expectandum, quoad illò fuerimus profecti: quandoquidem cœlestia præmia, neque mortalibus oculis possunt, neque auribus corporeis omninò comprehendi.

Regia Constātini disciplina

Totius orbis vnanimis in Religione consensus.

Sequitur iam vt tibi, (Constantine victor illustrissime) in hac tua regia, diuinarum arcanarumque literarum mysteria de sommo omnium Imperatore Deo tradita, ex scripto recitemus: non quò te rebus sacris instruamus, qui sapientiam à Deo didiceris: neque quò tibi secreta Dei aperiamus consilia, cui Deus ipse multò ante quàm nos verba apud te facere aggressi sumus, non ab hominibus, neq; per hominem sed per ipsum Christum communem omnium Seruatorem, perq; diuinam suam visionem, quæ sępenumero tibi illuxerit, occultas inuolutasque sacrorum mysteriorum notiones patefecerit, reserarritq;: sed quò imperitos homines ad lucem cognitionis deducamus, tuorumque piè & sanctè factorum rationes causasque ignaris & inscijs perspicuè proponamus ad contemplandum. Nam tametsi, quæ ad summi huius vniuersitatis moderatoris Dei cultum & honorem illustrandum in dies per totum orbem terrarum à tua virtute præclarè geruntur, omnium mortalium celebrantur sermonibus: tamen monumenta, quæ in nostra patria, Palæstinam dico, inque ea ciuitate * vnde salutaris Dei sermo velut ex fonte ad omnes homines profluxit, sunt tuo propugnatori ac seruatori ad gratias illi agendas collocata: trophæaque victoriæ contra mortem partæ in ecclesijs & templis Deo consecratis erecta: excelsa denique, eximia, magnifica, & verè regalia opera ex tua regali mente profecta, & ad salutarem immortalitatis memoriam extructa, causam, quæ te ad veram pietatem colendam impulerit, in luce atque in oculis omnium defigunt. Atque vt alij virtute & instinctu sacri Spiritus illuminati, res verè diuinas intelligunt, agnoscuntque, teque iurè propterea & admirantur, & beatum prædicant, quòd mens tua & appetitio ad has res gerendas diuinitùs incitata fuit: sic nonnulli, qui sunt rerum diuinarum penitùs ignari, institutum tuum pro inscitia, ludibrio & cachinno ducunt. quippe indecorum, & minimè omninò consentaneum putant, vt tam potens Imperator suum studium & operam ad monumenta ac sepulthra corporū mortuorum

De diuinorū mysteriorum contemplatione.

** Hierusalem*

tuorum construenda conferat. Quinetiam dixerit aliquis, Annon satius esset patrios ri A
tus & instituta seruare, & heroas ac deos, qui à singulis gentibus coluntur venerari, eosque minimè illarum calamitatum causa, quas nuper acceperint, aut detestari, aut fugere? Aut enim illos perinde atque hunc * præsertim, cum earundem calamitatum cum illis sit particeps, in deos reponere debemus: aut si illi propterea sint abijciendi, quòd rebus incommodis & aduersis, vt captus hominum fert, obnoxij sunt, eadem de isto sententia meritò ferenda est. Ista fortasse aliquis eorum, superciliis admodum contractis, dixerit: qui quidem & sua opinione sibi videtur sapiens, & suam inanem insolentiam arroganter ostentat. Atque benignus clementissimi patris filius, Dei sermo, non huic solum, sed alijs omnibus, qui per errorem lapsi sunt, inscitiam condonat: à quo etiam piæ exercitationis & doctrinæ præcepta, per vniuersum orbem disseminata: à quo homines in regionibus quibusque, in vicis, agris, solitudinibus & ciuitatibus habitantes, vndique ad diuinarum rerum disciplinam perdiscendam enixè accersiti: à quo tanquã à misericordi seruatore & medico animorum, Græci simul & Barbari, sapientes & insipientes, pauperes & diuites, serui & domini, principes & subiecti, impij, iniusti, imperiti, flagitiosi, blasphemi ad Dei cultum accedere, maturareque iussi. Nam scelerum, quæ iam antè admiserint, se obliturum denuncians, clara voce sic clamat: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et rursus: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Causamque adiungit: Non enim est opus valentibus medico, sed malè habentibus. Et alibi: Nolo mortem peccatoris, sed vt se pœniteat. Hinc verò ei, qui causas rerum suprapositarum peruidet, cogitatio subit tum ad assentiendum solum Imperatorem nostrum instinctu quodam, qui supra hominem putandus est, res diuinas didicisse: tum ad modum pietatis eius vehementer admirandum: tum ad credendum, illum non sine impulsu diuino, imò verò Dei optimi maximi reuera afflatu, cuius spectatum famulum, bonorumque ministrum se esse gloriatur, in monumento illo salutis & immortalitatis extruendo operam & laborem suum collocasse. Hæc tibi, Imperator potentissime, grata in primis & iucunda esse pro certo persuasus, rerum piè & religiosè abs te gestarum rationes causasque hoc præsenti sermone omnibus explicare constitui. quippe optaui me esse & mentis tuæ interpretem, & quasi nuntium animi tui sanctissimi, quo omnia illa, quæ discenda sunt, impertiam cuique desiderio flagranti cognoscendi verba ac promissa virtutis Dei, & Seruatoris nostri, propter quæ ille, qui erat ante omnia secula, vniuersitatisque curam & moderationem habebat, tandem è cęlo ad nos descendit: propter quę naturam humanam induit, propter quæ denique morti se obtulit: atque non solum vitę immortalis, quæ deinceps futura est, & à mortuis resurrectionis, causas, verumetiam certas demonstrationes, perspicuaque documenta illis, qui adhuc earum rerum cognitione egeant, commonstrauit. Verùm tempus postulare videtur, vt hoc loco de his disserere ingrediamur. Illi quidem, qui cultum fabricatoris mundi & vniuersarum rerum moderatoris Dei, ad res ab eo procreatas transtulerint, & solem, lunam, cæterasque mundi partes, atque adeò prima elementa, terram, aquam, aërem, ignem pari veneratione cum eorum effectore & opifice obseruarint, resque istas appellarint deos, quæ neque extitissent vnquã, neque essentiam nomenúe habuissent, nisi verbo Dei, quo mundus conditus est, in lucem editæ fuissent, perinde fecisse mihi videntur, atque hi, qui architectum magnificorum operum, quæ in regia cernuntur, contemnunt, & tecta, muros, picturas quoque in eisdem magna colorum & artificij varietate collustratas, inaurata etiam opera, lapidũque cælaturas admirantur: illisque ipsis tum honorem artificis, tum nomen attribuũt, cum æquum & consentaneum sit, non rebus illis sub aspectu subiectis, sed soli earum architecto causam admirabilitatis ascribere, & multiplicia esse sapientiæ opera confiteri, eumque solum sapientem, qui tam multis operibus, vt talia sint, causa & author existat. Quinetiam illi nihil à pueris admodum infantibus differre videntur, qui lyram septem chordarum instrumentum, suauem planè concentum fundens, admirantur: compositionis autem, quæ in eo cernitur, inuentorem & artificem minimè propter sapientiam suspiciunt. aut qui neglecto duce, qui in bello gerendo victoriæ author fuit, hastam & scutum triumphalibus coronis decorare student: aut qui in ciuitate forum, plateas, ædificia, templa inanima, & gymnasia pari honore afficiunt, cum potente rege, qui tã illustrem & regalem ciuitatẽ condiderit: præsertim cum non columnas, neq; lapides, sed sapientem conditorẽ, qui tale opus construendum, & præclaris instituẽdum legibus curauerit, suspicere venerariq; oporteat. Eodem modo illi, qui hoc vniuersum oculis corporeis contemplantur, non soli, neq; lunæ, neq; vlli alij corpori cœlesti causam illius debent attribuere, sed hæc omnia sapientiæ opera confiteri: horum effectorẽ & opi-

Marginalia: Quid differat Christi cultus à cultu mortuorum Heroum. — * Christum intelligit. — Matth. 11. — Matth. 9. — Ezech. 18. — B (beside "impertiam cuique").

A & opificem celebrare, eum honore & cultu prosequi, alijs rebus vniuersis præponere, & ex istarum rerum aspectu summum omnium moderatorem Dei sermonem, qui non amplius oculis corporis cerni potest, sed sola mente sincera ac pura percipitur, cum omni animi affectione ac studio diuinis laudibus ornare, sanctéq; & auguste colere. Nã nemo aliquando sapientis & periti vel oculos, vel caput, vel manus, vel pedes, vel reliquas partes, quæ in humano corpore hærent, sapientes dixerit: tantum abest vt palliũ, quo circumuestitur, aut domus supellectilem, aut alias res ad vsum necessarias, sapientes appellarit: sed prudens quisq; mentem ab oculis & aspectu seclusam admirari & suspicere voluerit. Qua ratione inducti, vnigenitum Dei sermonem, quem nullus oculorum sensus & obtutus capere potest, quique hanc vniuersitatem & decora specie exornat, & prouidentia moderatur, præ operibus totius mundi in cernendi sensum incurrẽtibus (quæ quidem corpora sunt, & ex vna eademq; materia concreta) in summa admiratione habere debemus: quem omnium conditor, omnem essentiam longissimè superans, ex seipse genuit: ducem & gubernatorem huic vniuersitati præfecit. Nam cum fieri non posset, vt hæc fluxa & fragilis corporum essentia, naturaq; animantium rationis participium ad Deum patrem rectorem vniuersi, propter incredibilem illam excellentiam, qua ab eo superatur, appropinquaret: (ille enim ingenitus est, longissimè supra huius vniuersitatis verticẽ situs, qui verbis exprimi, ad quem accedi appropinquariue non potest: qui lucem inhabitat inaccessibilem, vt Sacræ loquuntur literæ: hæc autem ex nihilo concreta est, longissimo & maximo interuallo ab illa natura, quæ minimè genita fuit, distincta diuisaq;) non sine causa Deus pater moderator vniuersi, vtpotè clementissimus, diuinum & potentissimum eius vnigenitũ sermonem, qui proximus & intimus illi est, qui arcanorum eius consiliorum particeps est, qui se ad nos à summo illo paradisi fastigio delapsos benignissimè demisit, nostræq; naturæ fuit quodãmodo conformatus, mediatorem interposuit. Nam neq; piũ sanctúmue reuera fuisset, illum summum omnium gubernatorem, Deũ patrem, cũ caduca materia, mortalisúe corporis natura copulasse. Quapropter Dei sermo huius vniuersitatis gubernacula promiscuè suscipiens, eiusq; quasi habenas manu prehendens, facultate quadã diuina, & ab omni concretione mortali libera regit, ducit, & quatenus ipsi videatur consentaneum,

Dei sermo vnigenitus Christus, rerum omnium, totiusque vniuersi gubernator.

1. Timoth. 6.

B summa cũ sapientia moderatur, huius sermonis vis ac potentia hinc liquidò constare poterit. Nã si illæ mundi partes, quas prima elementa vocare solemus, terrã dico, aquã, aërem, ignem, quasq; oculis cernimus, eædem per se consistant: si vna omnib. rebus subiecta essentia, quam πανδοχον, id est, omniũ capacem, quam matrẽ, quam deniq; nutricẽ philosophi in his rebus describendis diserti, appellare cõsueuerunt: si eadã ipsa, forma ac specie careat, si omninò animæ rationisq; expers sit, vnde ornatus, dixerit aliquis, ei ingeneratur? Vnde elementorũ in ea distributio? vnde rerũ contrariarũ cõcursus & cohærentia? Quis grauẽ terræ molẽ in humida natura natare vehiq; præcepit? Quis naturam aquarũ deorsum labentẽ, retrò contrario motu cieri, & sublimem in nubibus ferri cõpulit? Quis ignis naturam & vim sic cõpressit, vt in lapidibus delitesceret? quisúe eã cum rebus natura contrarijs cõmiscuit? Quis frigidum aërem cum vi ignea copulauit, pugnaq; mutua dirempta, eas res quasi reduxit in gratiam? Quis mortale genus successionis serie excogitata, ad immensum æuum instar vitæ immortalis propagauit? Quis ita marem & fœminã formauit, quisúe ambos sic vno consensus colligauit vinculo, vt omnia animalia ab illis principium sui ortus ducerent? Quis semen, cuius natura caduca, fœda & fluxa est, ita immutauit, vt animans ab eo ederetur? Quis has res omnes, aliasq; infinitas, quæ multo plus habent admirationis, etiã adhuc efficit? Quis singulis diebus, atq; adeò horis, harum rerum ortus maturitatesq; occulta & recondita vi perficit? Certè istarum vniuersarum admirabilis Dei sermo est author, & causa reuera existimãdus. Nam hic omnipotens & verus Dei sermo per omnia se diffundens, & sursum in sublime, deorsum aũt in profundum se facultate quadam corporis experte porrigens, & in latum longumq; per hanc vniuersitatem pertinens, eam quasi larga manu cõprehensam continet, constringitq;: seq; ipse velut instrumentum, quo vndiq; in vnum cõpingitur, in eo defigens, essentiã corporum, ratione, forma ac specie carentem, vi quadã solertissima, exquisitissimaq; torquet, versatq;: & ea, quæ sunt admodum disiuncta, tanquam lapidibus frontatis ex vna parte operis ad alteram pertinentibus in vnum cogit. Ipsum etiam solem, lunam, & cætera cælestia luminaria ratione quadam inexplicabili gubernans, ad totius vniuersitatis commodum quasi manu ducit. Idemq; ipse Dei sermo in terram se demittens, varia cuiusq; generis animalia, multiplices quoq; & ad aspectum præclaras plantarum formas procreat. Quinetiam in profundos maris recessus penetrans, natantium belluarum genus effinxit: ibique infinitas & innumerabiles ani-

Sermo Dei rerum omnium creator.

mantium omnis generis formas ac differentias progignit. Idem etiam ea quæ sunt in A vtero concepta, intus tanquam in officina naturæ perficit, animalisq; formam illis impertit. Idem porrò fluitantem & grauem humidæ essentiæ naturam, primùm in sublime tollit, deinde mutatione quadam dulcem efficiens, in terram moderato lapsu demittit temporibusq; certis ac definitis eam subministrat: atque velut optimus agricola, agros commodè rigat: & humido cum sicco temperato, eos rebus cuiusq; generis æquabili distributione concinnat, modò venustis floribus vestiendo, modò herbarum formis cuiusque modi illustrando, modò suauibus odoribus condiendo, modò varijs fructuum generibus decorando, modò denique sapores ex illis ad gustum hominum oblectandum largiendo. Sed quid est quamobrem ipse sermonis Dei virtutes persequi audeam, præsertim cum earum vis omnem mortalem cogitationē longè superet: rem que, quam nemo efficere aut consequi possit, aggrediar? Hunc quidem alij naturā vniuersi, alij totius mundi animam, alij fatum, alij ipsum summum omnium moderatorē Deum nominare solent: resq; inter se diuersissimas longissimeq; distantes, nescio quo pacto permiscendo, ipsam summam patris virtutem, quæ cuncta moderatur, quæque ingenita est, è sublimi in terram depressam, cum corporibus ac caduca materia commixtam, & inter res mortales & immortales mediam interiectam volutari asseuerant. Atque hæc quidem isti ad hunc modum.

Dei sermo omnium bonorum author & causa. Diuina autem Sacrarum litterarum doctrina, eum summum omnium bonorū authorem & causam esse, omnem humanam comprehensionem superare asserit: & propterea neq; verbis describi, neq; oratione exprimi, neq; nomine appellari, neque voce proferri, neque vlla cogitatione percipi posse, neque corporibus, neque cœlo, neq; æthere, neq; vlla parte vniuersi circumscriptum esse, sed vbique & extra omnia in arcanum & inexplicabilem quendam cognitionis recessum abditum & abstrusum. Hunc solum verum Deum agnoscendū diuina tradunt eloquia, qui & ab omni essentia corporea secretus est, & ab omni seruili ministerio alienus. Quapropter ex ipso omnia, non autem per ipsum extitisse dicuntur: sed ipse velut imperator intus in reconditis & inaccessis adytis, lucem inhabitans perpetuò inaccessibilem, sola libera & voluntaria sua potentia omnia moderatur ac regit. Nam eo volente existit, quicquid existit: & eo nolente nō existit. Vult autem omnia bona, quoniā ipsum bonum reuera ille ipse est: B Deus autem sermo, per quem omnia, ab omni æternitate à benigno patre, tanquam à perenni, & immēso fonte instar fluuij erumpēs, fluit, omninoque ad communem rerum vniuersarum salutem & conseruationem dimanat. Atque vt exemplo in cōmuni vita posito rem ante oculos statuam: *Mens.* mens nostra (quæ in cernendi sensum minimè cadit, quāq; quęnam & qualis essentia sit, nemo homo vnquam nouit) velut rex, qui intus in secreto suo cubiculo se continet, sola quæ agenda sint, consilio prouidet: *Oratio mentis filia.* oratio, quæ ex ea sata egreditur, & ex eius recessu non aliter quàm ex parentis gremio ratione planè ineffabili, & vi quadam, quæ verbo explanari nequit, edita est, prima paterna sēsa & cogitationes omnibus denunciat, eaq; quæ erāt in paternis penetralibus deliberata palàm prædicat, réque ipsa efficit vt consilia parentis ad omnium aures perueniant. deinde qui orationis sunt facti participes, vtilitatē & fructum inde percipiunt. Et tamen mentem quæ est in occulto abdita abstrusaq;, quæ quidem orationis parens est, nemo vnquam oculis aspexit. Eodem modo (imò verò nulla imagine aut exemplari de- *Dei sermo qui & vnigenitus filius.* scribi potest) perfectus Dei omnium regis sermo, vtpote vnigenitus patris filius, qui neq; ex prolatione constat, neq; ex syllabis, nominibus, aut verbis efficitur, neque voce aeris adiumento efficta formataq; exprimitur: sed Dei omnium rectoris viuus & efficax sermo est, & cum eo essentia subsistit, tanquam virtus Dei, & Dei sapientia ex patris diuinitate & regno egreditur: quiq; bonum boni patris germen, & communis omnium seruator est, omnia quæ sunt vitæ participia suæ gratiæ fluentis perfundit, & rationis, sapientiæ, lucis, & omnium bonorum quasi riuos ex sua ipsius plenitudine deducens, non modò ea quæ ipsum quodammodo contingunt, inq; proximo sunt posita, rigat: verumetiam quæ longo interuallo distant, inq; terra, mari, aut si quæ alia sedes domiciliumúe rerum vsquam sit, versantur. Quibus vniuersis fines, regiones, leges, & certas velut hæreditates præscribit: suaq; regia potestate, ea quæ apta conuenientiaque sunt, singulis tribuit, suppeditatq;: & nonnullis orbes illos, qui mundi verticem superant, alijs ipsum cœlum, quibusdam sedes æthereas, multis aërem, non paucis terrā ad incolendum assignat: deinde hinc in alia loca rursus transfert: singulas animantiū vitas accuratè distinguit, indoles & consuetudines morum alias alijs impertit. Victum & alimentum non modò quibus insit ratio, sed his etiam quæ eadem careant, quæque ad vsum eorum quæ habent rationem procreata sint, præparat: & his vitæ mortalis & caducæ

A caducæ largitur vſuram, illa immortalis vitæ participia reddit: omniaq́; pro ſuo arbi-
tratu, vtpote Dei ſermo, efficit: omnibus præſtò adeſt, omnia diuina vi tranat: & ob-
tutu in ſublime ad patrē ſublato, pro illius voluntate ac nutu res inferiores, & quæ ipſi
ſubſtratæ ſunt, aptè & conuenienter, velut cōmunis omniū conſeruator, gubernat: ſeq́;
mediū quodammodo interponit, & eſſentiam quæ ortū habet, cum ea quæ æterna eſt,
coniungit. Quippe idem ipſe Dei ſermo eſt tanquam firmum vinculum interiectum,
quo ea quæ intercapedine diſtant, tū colligantur, tum impediuntur, quo minus lōgius
alterum ab altero dilabantur. Hic prouidentia eſt, qua res cunctæ adminiſtrantur: hic
curator & rector vniuerſi, hic vnigenitus Dei filius ex Deo patre genitus, Deus verbū. Ioan. 1.
Nam in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbū: omnia
per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factū eſt nihil quod factum eſt, ſicut ſacrę Diuinarum
ſcripturarum voces docent. Hic cōmunis omnium ſator, cuius vi res vniuerſę oriūtur,
pubeſcunt, & imbribus ab eo demiſſis, in omne tempus irrigatæ, recentem ac nouam in
dies viriditatem & pulchritudinē inſignem vniuerſitati afferunt. Hic vniuerſitatis quaſi
habenis manu prehenſis, eā paterno nutu recto curſu ducit, ingensq́; totius mundi ve-
lut nauigium gubernat, regitq́;. Igitur ſummus omnium moderator, filium vnigenitū,
talē tamq́; præclarum artificem, tanquam fœtum excellentē ex ſe vtpote pater progig-
nens, cum mundo, bonum planè maximum, largitus eſt: eumq́; ipſius dico ſermonem
velut animum in corpus inanimum, naturamq́; corporeā rationis expertem quodāmo
do incluſit, & eſſentiā forma, ſpecie, anima & figura carentē diuina eius vi illuminauit,
in eaq́; vitā inſeuit. Quem quidē & intelligere, & mente complecti debemus, in materia
& elementis, ex quib. corpora concreta ſunt, perpetuò inſidere, & vitam omnibus im-
partiri: eumq́; ipſum, germen & lumen eſſe à lumine ineffabili profuſum: & licet vnum
eſſentia, vtpote ex vno patre genitum, multas tamen facultates in ſe continere. Neq́; ta-
men, quanquā multę partes mundi ſunt, propterea putandū multas eſſe facultates qui-
bus regitur: neq́; quoniam multę ſunt creaturę, idcirco multos deos ſtatuere conuenit.
Nam liberi ac poſteri eorum, qui multitudinem deorum inuexerunt, tanquā infantes Deorum mul.
animis, graui errore ſe implicabant, dum partes mundi in numerum deorum referrēt, titudo perperā
atq́; adeò vnum mundum in multos non aliter diſpertirent, ac ſi quis homine vno poſi inuecta.
B to conſtitutoq́;, oculos ſeparatim hominē eſſe diceret, aures itidem alium hominē, ca-
put etiam alium: collum, pectus, humeros, pedes, & manus ſimiliter: cætera præterea
membra minutatim diſtributa: ſenſuum quoq́; facultates ratione diſtinctas, ad ſummā
vnum hominem eſſe complures affirmaret: ſicque nihil aliud efficeret, quàm vt ipſius
à ſapientibus egregiè irrideretur inſcitia. Atq́; idē de eo dici poterit, qui ex vnius mun-
di partibus infinitos ſibi deos conſtituat: aut qui hunc mundum ortum habentē, & ex
multis partibus conflatum effectumq́;, ipſum Deum eſſe arbitretur, quiq́; non intelligat
diuinā naturam ex partibus nō poſſe conſtare. Nam ſi concreta ſit, & coagmentata, al-
tero à quo coagmentetur egere neceſſe eſt: atq́; diuina certè eſſe non poteſt, ſi ex multis
conſtet partibus. Etenim qua tandē ratione, cum ex diuerſis diſparibusq́; rebus, quarum
hæ meliores ſunt, illæ deteriores, cōpacta ſit, ſimplex eſſe, partibusq́; & coagmentatio-
ne carere, mundi deniq́; deſcriptioni ſub aſpectum cadenti antecellere queat? Quapro- Coloſ 1.
pter ille veritatis præco, clara voce ſic quodāmodo clamat: Dei ſermo, qui eſt ante om- Non citat locū
nia, ſolus omniū hominum ſeruator eſt. Deus autē generationis author, qui dicēdo ex- Pauli ad ver-
primi nequit, cum ſolus omnium cauſa ſit, ipſius ſermonis, vtpote vnigeniti filij pro- bum, ſed aſſin
priè pater dici poteſt: qui nullam cauſam ſeipſo ſuperiorem agnoſcit. Quare ſolus ille git ſolum.
Deus eſt: vnigenitusq́; eius filius omnium ſeruator ex eo editus, vnicus Dei ſermo, qui
per omnia permeat. Quemadmodum lyra ex multis chordis conſtat, eiiſdemq́; diſſi-
milib. quarum hæ acutæ ſunt, illæ graues, & hæ cōtentę, remiſſæ illæ, aliæ autē interme-
diæ, omnesq́; ad artem muſicā aptè admodum & cōcinnè directæ: ſic mundus iſte ſub
ſenſum cadens, ex multis partib. cōficitur, coagmētaturque, quarum natura partim fri-
gida eſt, partim calida: humida partim, partim ſicca, quæ inter ſe pugnant maximè: ex
quarum ęquabili tēperatione, cum mundus affabrè cōſtructus ſit, fit quaſi inſtrumentū
& opus præpotente Deo digniſſimum. At diuinus ſermo neque ex partib. conſtat, neq́;
ex rebus contrarijs concretus eſt: quippe qui & partibus caret, & à coagmentatione alie-
nus, quiq́; ſcienter & peritè hoc vniuerſitatis, vt ita dicam, inſtrumentum pulſans, ſuo
patri, moderatori omnium, cōuenientem concentum, tum ſibi decorum fundit. Sicut
in vnum corpus multa membra viſcera & inteſtina ferè infinita compacta ſunt, vnusq́;
ſolum animus, qui per omnia diffunditur, mensq́; vna partib. & corpore vacans: ſicque
in hac vniuerſitate mundus vnus, ex multis partibus cōſtans, ſermoque Dei itidē vnus,
qui non multa ſolum, ſed omnia poteſt, perque omnia pertinet, & reuera dimanat, om

nium deniq; author & causa est. Cum oculos ad vniuersum mundum intuendum adijcis, an non vides vnum cælum infinitas astrorum multitudines, quæ in orbem torquetur, in se complecti? Et rursus vnum esse solem, qui alia sydera, eorumque omniũ splendores sua larga immensaque luce obscurat obtegitque? Eodem modo vnius patris vnũ esse verbum, benigniq́ue patris benignum filium necesse est. Quod si quis queratur, ꝙ plures non sint: talis etiam queri poterit, quòd non sint plures soles, plures lunæ, plures mundi, & de alijs rebus infinitis eodẽ modo: idque insanientis more, qui res rectè præclareque natura constitutas conatur peruertere. Quinetiam vt in rebus sub aspectũ cadentibus, sol vnus vniuersum mundum sensibus comprehensum collustrat: sic in reb. mente & intelligentia perceptis vnus Dei sermo, qui oculis neutiquã aspici potest, quique omnipotens est, res illuminat vniuersas. Quippe in homine etiam vnus animus, & vna eius facultas particeps rationis, multarum quidem rerum artifex est. nam is multiplici cognitione imbutus, & agrum colere, & fabricari nauem, & eandem gubernare, & ædificare domum aggreditur. Vnaque in homine mens & ratio infinitas propè scientias capit. Etenim & geometriã & astronomiam tenet, & grãmaticæ, rhetoricæ & medicinæ præcepta tradit: inque illis artib. quoque, quæ manuum opera perficiuntur, versatur. Atque nemo hactenus plures animos in vno corpore inesse aliquádo existimauit: neque multas in homine essentias propterea insitas esse censuit, quòd multarum scientiarum capax sit. si quisquam fortè massam luti reperit, inque ea deinde manu molita & subacta animalis effigiem imprimit, & caput alia figura, alia autem manus & pedes, oculos rursus alia, & genas similiter alia, alia etiã aures, os, nares, pectus & humeros fingẽdi arte exprimat, formetq́;, tametsi multæ figuræ, partes, mẽbraq; in vno corpore artificiose fabricata sint: nõ tamen propterea totidẽ effectores, quot sunt figuræ, extitisse censere, sed vnũ omninò totius operis artificẽ agnoscere, eumque laude & prædicatione necessariò efferre debemus, qui vnius rationis vi, vnaque facultate opus vniuersum cõstruxerit. Idem etiã de toto mundo dici potest, qui cum vnus sit, licet ex multis cõstet partibus, nõ tamen multas habuisse facultates, à quibus sit architectatus, putandus est: neq; multi dij nominandi, sed vna solertissima Dei potentia, vnaq; Dei sapiẽtia, qua cũcta coagmentantur, continenturq́;, quæq; vna vi ac virtute per omnes res peruadit, per mundum vniuersum tranat, cuncta procreat, eis vitã largitur, vniuersis deniq; ac singulis corporibus elementisq́; varia subsidia adiumentaq; ex seipsa suppeditat, existimãda. Pari ratione vna etiã eademq; lucis ac solis impressio censenda est, quæ simul & aërem illustrat, & lumen porrigit oculis, & tactionẽ calefacit, & terrã fertilem feracemq; reddit, & affert plantis incrementum, & temporis efficit vicissitudines, & siderum cursus regit, & cælum in gyrum torquet, & splendore exornat mundum, & immensam denique Dei potentiã omnibus planã facit. Ista omnia vna naturę vi perficit. Quinetiã natura ignis eandẽ habet rationem. nã eius ardore aurum purgatur, liquefit plumbum, cera mollitur, durescit lutum, humida arescit materia: tot tamque diuersæ res vi ignea conficiuntur. Eodẽ modo de Dei sermone rectore omnium dicere possumus. Ille namque per omnia permeat, in omnibus inest, per res cunctas, tã cælestes quàm terrestres peruagatur, res abstrusas & à sensu oculorum remotas gubernat, ipsum solem, cælum, mundum vniuersum, arcana quadam & inexplicabili vi regit, facultateque efficaci omnib. præstò adest, per omnia denique incedit. Quinetiam solem, lunam & stellas, luce ex suo æterni luminis fonte hausta collustrat. Cælum velut effigiem suæ ipsius magnitudini similimam maximeque cohærentem formauit, idemq́, in perpetuum moderatur. Porro angelorum, spirituum, essentiarum mente & ratione sola perceptarum, vitæ & lucis, sapientiæ & omnis virtutis, honesti & boni cuiusque potestates, supra cæli & mũdi fastigium sitas, suis ipsius sapientiæ & diuitiarum thesauris complet. Itemque vna eademque quasi architectandi arte, tum elementis essentias suas, tum cæteris corporibus mixtiones temperationesque suppeditare nunquam desinit. Iam verò formas, figuras, qualitatesque, tum in animalibus, tum in plantis, tum in animabus ipsis, siue rationis participes sunt illæ quidem, siue expertes, alias alio modo infinita varietate distinguit, omnibusque omnia vna vi subministrat, & perspicuè ante oculos cuiusque proponit, vnum hunc mundum, tam aptè & concinnè compactum constructumque, opus esse sermonis Dei, qui mundi opifex dicitur: non autem lyram, quæ vel ex septem chordis, vel ex pluribus constat.

In vnitate perfectio est. *Ignis natura.* *Sermonis Dei vis.*

Deinceps causam, cur Dei sermo, qui tam potens est, ad homines descenderit, oratione explicare aggrediamur. Humanum genus quoniam præ mentis inscitia minimè secum considerabat, istum Dei sermonem cælo & terræ præsidere, cum ex ipsa patris diuinitate tanquam ex fonte editum esse, huic mundo præstò adesse, inq; eo versari, claraq; suæ

Sermo Dei cur ad homines descenderit.

A suæ prouidentiæ & curæ erga homines indicia præbere: idcirco venerandum Dei nomen soli, lunæ, cælo, & sideribus tribuerunt. Neque hic gradum sistebāt, sed terram etiā, fructus ex ea editos alimēta corporum cuiusque modi in deorum numero habuerunt: quippe Cereri, Proserpinæ, Baccho, & alijs his similibus simulachra fabricabant. Neque porrò his contenti acquieuere, sed suæ ipsorum mentis cogitationes, & ipsam adeò istarum interpretem, orationem, deos appellare non sunt veriti: ac mentem Mineruam, orationem autem Mercurium vocarunt, eiusque facultates, quibus scientiæ percipiuntur, Mnemosynem, & cæterarum musarum nominibus nuncuparunt.

Deorũ multitudo apud Gentiles unde.
Minerua.
Mercurius.
Mnemosyne.
Musæ.

Neque hic certè finem suæ stultitiæ statuerunt, sed extra modum impietate progressi, absurdæ ipsorum peruersitati in dies quasi accessionem adiungere, & suas animorũ perturbationes (quas auersari rectaque ratione sanare oportuerat) in deos reponere: ac non cupiditatem solum, & grauē illum intemperantemq; animorum morbum, sed partes & membra corporis, quæ homines ad turpia flagitia pertrahunt, nimirum Amorē, Priapum, & Venerem, qui sunt ad obscœnas voluptates effusè procliues, res denique alias de genere eodē, deos dicere cœperunt.

Amor.
Priapus.
Venus.

Neque hic sanè ab illis desitum est, sed ad corporum ortus, & ad hanc fragilem, mortalemq; vitam prolapsi, homines mortales cōsecrare, eos post mortem hanc vsitatam & communem Heroas & deos nominare: quippe immortalem diuinamque essentiam, ac vim, circiter eorum monumenta atq; sepulchra obseruari suspicati sunt.

Mortui homines pro dijs culti.

Neque adhuc eorum amentia exitum habuit: sed procedens longius, tum alia genera animalium ratione carentium cuiusque modi, tum serpentes maximè venenatos, sancta Dei appellatione honorare. Neq; hic cessatũ est, sed excisis arboribus, & lapidibus è terra effossis, metallis etiam, vt ære, ferro, aliaque eius generis materia conquisitis, primùm effigies fœminarum, masculorum figuras, ferarum etiam & serpentium species formare & effingere, deinde his honores adhibere.

Animantia bruta pro dijs culta.

Neque in hoc nequitiæ gradu constiterunt, sed simulachris in occulto delitescentibus, recessibus quoq; obscuris, malignis dæmonibus viscera animantium subeuntibus, qui victimarum libamēta & nidores vorant, deorum nomina tribuere. Progredi præterea vlterius, & præstigiarum infandarum quasi vinculis, execrandisque & violentis cantibus incantationibusque potestates ab oculis seclusas, perque aerem volitātes, sibi velut assessores attrahere.

Simulachra pro dijs culta.
Dæmones pro dijs culti.

B Itemque alij alios mortales in deos referre. Nam Græci Bacchum, Herculem, Aesculapium, Apollinem, nonnullosque alios homines Heroum & deorum nominibus donauerunt. Aegyptij, Horum, Isidem, Osyrim, & homines hisce similes, deos arbitrati sunt: qui quidem etsi propter eximiam & singularem suam sapientiam, Geometriæ, Astronomiæ, & Arithmeticæ inuentionem sibi vendicabant: non tamen, licet essent sapientes, nouerunt intellexeruntue vel diuinæ potentiæ mensuram, vel quantum inter illam & naturam mortalem rationisque expertem intersit, expendere ratione que lustrare. Quapropter omnes bestiarum deformium species, omnia animalium genera, serpentes etiam venenatos, & feras agrestes, deos appellare non sunt veriti.

Aegyptiorum dij.

Phœnices, Melcantharum & Vsorum, & alios nonnullos mortales homines, eosq; ignobiles & abiectos, deos vocauerunt. Arabes itidem, Dusarim quendam, & Obdum: Geræ Zamolxin: Mopsion, Cilices: Thebani Amphiaraum pro deo colebant. In alijs locis alij rursus alios, qui à natura mortali nihil differunt, sed reuera homines sunt, venerabantur.

Phœnicũ dij.
Arabum dij.
Getarum dij.
Cilicum dij.
Thebanorum dij.

Ad summam igitur Aegyptij, Phœnices, Græci, & vniuersum mortalium genus quod solis radijs collustratur, tametsi partes mundi, elementa, fructus qui è terra efferuntur, suas ipsorum perturbationes, furores dæmoniacos, visa; & quæ his multo flagitiosiora sunt, deorum adulteria, nefandos cum masculis concubitus, mulierum raptiones satis agnoscebant: nihilominus tamen quamque ciuitatem, pagum & regionem delubris, simulachris, & templis his rebus dedicatis compleuerunt, moribusq; illis dijs similib. animos suos perdiderunt. Itaque tum deos, tum illos qui proximè ad deorum naturam accedebant, Heroas dico & bonos Genios, verbo quidem apud illos audire licet, res tamē ipsa penitùs cũ his nominibus pugnat. Nam reb. turpibus ac flagitiosis honos ab illis tributus est. Quemadmodum si quisquam cum solem & luminaria cælestia cuiquam demonstrare cœpit, non in sublime oculos tollat: sed manibus deorsum in terram demissis, & humi in solum proiectis, in luto ac cœno virtutes ac potestates cælestes inuestiget: sic humanum genus mentis inscitia, & nequam dæmonum fraude inductum, diuinam essentiam, quæ sola mente comprehenditur, quæque supra cæli mundique verticem sita est, infrà in corporum ortu, in mortalium perturbationibus, in morte denique inesse sibi persuasum habuit. Ac nonnulli eò venére dementiæ, vt res sibi charissimas illis sacrificarēt: neq; suæ ipsorũ parcerent naturæ, sed vnigenitos & charos suos liberos, furore & mētis alienatione impulsi mactarēt,

 Atque

Homines sacrificandi mos.
Homines immolarunt Phœnices Saturno.
Rhodij Saturno.
Salaminij Mineruæ.
Proprios liberos mactandi mos.
a Heliopolitæ.
b Amoses rex.
c Chij Baccho
Tenedij Baccho.
Lacedæmonij
Cretenses Saturno.
Laodicæi Mineruæ.
Carthaginenses Dijs ac dæmonijs.
d Græci ad bellū exituri hominem dijs immolabant.
e Thraces, Scythæ.
Athenienses.
Megalopolitani Ioui
f Diodorus Siculus.
g Lybies Saturno.
h Dionysius Halicarnassensis.
i Itali Ioui et Apollini.
Deorum multitudo concordiā religionis tollit, vnde intestina dissidia & bella publica.

A Atque qnid quæso poterat magis insanum esse ac furiosum, quàm homines sacrificare, & ciuitates vniuersas, atque adeò suas ipsorum ædes, suorum cæde & sanguine polluere? Annō Græci harū rerum testes sunt? annō historia tota earundē cōmemoratione referta est? Phœnices enim quotannis charos & vnicos liberos Saturno immolabant. idē à Rhodijs erat factitatum: quippe pridie Non. Maij homines mactabant. In Salamini etiam intra vnum ambitum delubri Mineruę Agraulidis, & Diomedis, vir quidā incedēs, ter arā curriculo circuiuit: cuius deinde pectus sacerdos cōfixit hasta: pòst in rogo aceruato extructoque totū cremauit. Itemque cædes hominum, quæ in Aegypto fiebāt, vix numerari possunt. Nā [a] Heliopoli tres homines in dies singulos sacrificabāt: pro quib. [b] Amoses eorum rex, cùm rem crudelē esse & planè immanem intelligeret, totidē homines cereos immolari pręcepit. Quinetiā in [c] Chio, Omadio Baccho hominē discerptū offerebant: & in Tenedo eodē modo. Porrò Lacedæmone victimā ex hominib. confectam immolarunt. idē factum fuit à Cretensib. qui Saturno hominē sacrificabant. Laodiceæ quoque, quæ est vrbs Syriæ, virgo quotannis olim Mineruæ immolari solet: iam verò ceruus. His accedunt Lybies & Carthaginenses, qui hominibus sacrificandis deos suos & dæmones placare aggressi sunt. Arabes etiam in annos singulos puerum exsacrificabant, quem subter aram sepeliuēre. Itemque omnes [d] Græcos ex communi quadam consuetudine hominem prius mactasse, quam ad bellum exirent, manifestò docet historia. [e] Thraces præterea & Scythas idem fecisse cōstat. Athenienses quoque filias Leonis, & Erethei filiam mactatam fuisse commemorant. Quin adhuc etiam Megalopoli in die festo Iouis Latriarij hominem interfici, nemini obscurum est. Istas res ita se habere, philosophi probatissimi suis testimonijs confirmāt. [f] Diodorus etiā, qui historiam ex varijs bibliothecis collectam breuiter complexus est, memorat, [g] Lybies ducētos nobilissimos pueros Saturno palàm sacrificasse, & nihilominus tamen trecentos alios sacrificio addidisse. Porrò [h] Dionysius rerum à Romanis gestarum scriptor, narrat ipsum Iouem & Apollinem (hos enim nominat) in [i] Italia ab originibus petijsse, vt homines ipsis immolarentur. eos autem hanc rem rogatos, omnium quidem fructuum decumas dijs illis sacrificasse: sed quoniam homines sacrificare recusabant, in varias cuiusque generis calamitates incidisse: nec prius illis malis fuisse liberatos, quàm ex suis decimum quemque hominem immolassent. Itaque cùm hoc modo decimum quemque B hominem è medio sustulissent, sacrificassentque, illi regioni authores fuisse, vt hominum cultu & frequentia penitùs priuaretur. Tot miserijs humanum genus olim vexatum, oppressumque constat. Neque his solum grauiter affligi satis erat, sed in seruitutem alijs penè infinitis calamitatibus redactum fuit. Nam gentes totius orbis terrarum, tam Græcæ quàm Barbaræ, velut vi & potestate dæmoniaca ad furorem incitatæ, graui & acerbo seditionis morbo conflictatæ fuerunt: adeò vt nusquam humanum genus vel societatem coire, vel ad concordiā reduci posset. Quippe hic illicque ingens totius humanæ naturæ quasi corpus membratim distractum, homines ab hominibus discordia in singulis terræ angulis disiuncti, ob varias legum & Rerumpub. formas inter ipsos ad dissensionem inflammati: quinetiam immanitate efferati, crebris inter ipsos seditionibus exarserunt: sic vt perpetuò per totum vitæ spacium mutuas pugnas & bella exercerent: neque cuiquam integrum ac tutum esset iter aliquò suscipere, nisi armis, sicut inter hostes euenire solet, se firmè obtexisset. Nam agricolæ in agris & vicis gladijs cincti incedere, & arma potius quibus munirent sese, quàm instrumenta quibus terram colerent, possidere consueuerunt: præterea prædas agere, & vicinos subiugare, virtutis loco ducere. Porrò autem fabulis, quas de suis dijs confinxerant, tanquam ansam ad vitam flagitiose & nefariè degendam, sibi arreptis omnibus intemperantiæ generibus, non corpora modò, sed etiam animos infecerunt labefactaruntque. Neque satis habebant hæc admisisse, sed extra naturæ fines egressi, longius procedere, infandaque scelera atque adeò auditu incredibilia inter ipsos mutuò, temulentorum more, patrare cœperunt. Masculi enim in masculos (vti Sacræ loquuntur literæ) turpitudinem operati sunt, & mercedem quam oportuit, erroris sui in semetipsis receperunt. Neque ita finem nequitiæ imposuerunt, sed notiones etiam de Deo naturaliter in animis insitas peruertentes, omnia in huius vniuersitatis complexu contenta, nec prouidentia, nec vllius moderatoris nutu regi censuerunt: sed vniuersi coagmentationem constructionemque naturæ cuidam temerariæ & fortuitu agitatæ, atque adeò fatali necessitati attribuerunt. His accedit, ꝙ animos vnà cū corporibus flagitiorum maculis inficiendos dedentes, vitā feram, agrestem, & haud vitalē degerunt. Nam nec animi naturā perscrutari, nec diuini iudicij sententiā expectare, nec præmia virtutis, nec iniustæ vitę supplicia animo cōplecti aliquando aggressi sunt.

Occasio flagitiorū ex deorū multitudine.

Gentiū varia scelera.
Roman. 1.

Iam

A Iam verò & integræ nationes multiplicibus vitiorum generibus contaminata, vita belluarum more acta contabuerunt. In quibus nonnulli complexus nefandos ac sceleratos cum matribus commiscere solent, alij sorores in matrimonium ducere, multi suas ipsorum filias violare: non pauci peregrinos, qui ad ipsos aduentauerant, obtruncare: quidam humanas carnes comedere: complures eos qui exacta ætate erãt, primum laqueo strangulare, deinde eorum carnibus vesci: alij denique suos adhuc viuos canibus laniandos obijcere. Tempus quidem certè me deficeret, si omnia mala veteris & grauis illius erroris, quo vniuersum humanum genus implicatum tenebatur, percensere conarer: quippe cùm sint alia infinita his planè similia. Quibus benignus Dei sermo commotus, gregis rationis participis, qui ex hominibus constat, misericordiam capere cœpit: & iam olim per prophetas suos, & longè ante eorum ætatem per alios pios viros, & pòst etiam per nonnullos qui præ cæteris illustres erant, eos qui desperati fuerunt, ad animi sanitatem restituendos curauit: ac partim legibus, partim variis hortationibus, partim doctrina cuiusque generis, pietatis principia & semina in animis hominum inseuit. Verùm, cũ mortale genus ita errore huc illucque vagaretur, & sic crudeliter esset non à lupis & feris immanibus, sed à dæmonibus & diris spiritibus, qui animum labefactant, discerptum, vt non humana ope & facultate curari posset, sed adiutore qui longè supra hominẽ putandus est, egere videretur: deinceps ille Dei sermo clementissimi patris voluntati obsequẽs, lubẽs admodũ in mundũ venit, & in nostræ naturæ quasi castra ingressus est. Causa autem cur in orbem terrarum descenderit, fuère res illæ suprà demonstratæ: ob quas quidem cum mortalibus in colloquium & cõgressum venire non est dedignatus. Neque profectò hoc præstitit, quòd ei illud facere in more positum fuerat (quippe qui & corpore vacet, & per vniuersum mundum occulta quadam vi peruadat) sed vt non modò operibus cælestibus, verumetiam miraculis in terra editis suam eximiam potestatem patefaceret, & communem naturæ consuetudinem noua quadam & inusitata immutaret. Nam per corpus mortale sermones cum mortalibus & vsum vitæ habuit: eo planè consilio, vt quod erat mortale, per suum simile saluum posset efficere.

Christi in carnẽ aduentus necessitas.

Christi in terrã descensus causa.

Verùm deinceps quid causæ fuerit, cur Dei sermo, qui expers corporis est, corpore B velut instrumento vsus, ad cõgressus & colloquia cum hominibus facienda venerit, explanare aggrediamur. Atq; quia alia ratione diuina essentia, quæ ex nulla materia concreta est, neq; sub tangendi cernendiue sensum cadit, his qui Deũ in reb. quæ ortum habent, quæq; in terra gignuntur, conquirunt, se ipsa poterat ostendere: præsertim cũ aut noluerint, aut non potuerint omniũ rerum parentẽ & effectorem aliter quã humana figura ac specie præditũ intueri. Quocirca corpore mortali tanquã instrumento assumpto, eoq; ad eam rẽ valdè accommodato, cum mortalibus in congressum venit. Et quoniam istud illis gratũ iucundumq; fuit (similia enim, quod aiunt, similibus gaudent) qui videlicet aspectu rerum sub sensu subiectarũ delectantur, quiq; in simulachris & inanimarum statuarũ cælaturis deos perscrutantur, inq; concreta materia & corporib. diuinum numen inesse cogitatione informant, atq; adeò homines mortales deorũ appellant nominibus: idcirco Dei sermo in eiusmodi forma se hominibus ostendit. Quare corpus velut tẽplum sanctissimum sibi cõparauit, quod quidẽ & domiciliũ est sensibus præditum, in quo ratio inhabitat: & augustũ & sacrosanctum simulachrum est omni statua inanimata longè præstabilius. nam hæc effigies est ex materia inanima conflata, sordidorumque artificum manu in speciem quæ ex ære, ferro, aut ex auro eboréue, aut ex lapide aut ligno constat, fabricata, estq; domicilium dæmonib. planè aptissimũ. Illud autẽ diuinum simulachrum, eximia diuinæ sapientiæ facultate artificiose cõstructum, varijsque distinctum ornamentis, cùm vitæ, tum essentiæ mente sola cõprehensæ particeps est: simulachrum, inquam, omni virtute præditum: simulachrum, in quo Dei sermo domicilium suum collocauit: sanctum deniq; sancti Dei templum, in quo Dei sermo inhabitans, cum mortalib. per instrumentum ipsis cognatũ & versatus est, & se notum reddidit. Neq; animi corporisue affectionibus ab illis discrepauit: neq; cum corpore eo modo quo animus humanus, colligatus fuit: neq; ipse seipso factus deterior, diuinitatem suã immutauit. Nã vt solis radij, qui omnia sua luce cõplent, quiq; corpora mortua impuraq; cõtingunt, nihil inde capiũt incõmodi: sic Dei sermonis vis multo magis, quę corpore caret, sua essentia nihil patitur, nihil sentit dãni, imò ne tũ quidem cùm corpus attingat (quippe quæ corporis expers sit) vlla ex parte aliquando imminuitur. Ad hunc modum itaq; communis omnium Seruator per instrumentum humani corporis, quo se circumdedit, se beneficũ omnibus præstitit, & salutarem: nõ aliter sanè quã musicus, qui suam in arte peritiam per lyram declarat. Orpheus, vt in fabulis

Sermo Dei cur incarnatus.

Corporis humani tẽplũ diuinũ simulachrum.

Comparatio apposita.

Christus per incarnationẽ suã omnib. se beneficum exhibet.

Orpheus.

Græco.

Græcorum est, omnia ferarum genera cantu permulcere, & instrumenti fidibus plectro percussis, belluarum immanium furores mitigare potuit. Quæ res à Græcis & passim decantatur, & vera esse creditur: quod scilicet lyræ inanimæ concentu tum feras mansuescere, tum arbores (quæ fagi vocantur) musicæ suauitate delinitæ, situs suos mutare solent. Eodem modo igitur sapientissimus Dei sermo, cuius vi ac potestate omnia continentur, cohærentque, animis hominum, omnibus vitiorum generibus oppressis, varias curationes adhibere, ἀνθρώπων & humana natura, tanquam instrumento musico à sua ipsius sapientia fabricato, in manus arrepta, cantilenas & quasi incantationes animantibus non expertibus rationis, sed eiusdem participibus occinere cœpit: omnesque feros mores tam Græcorum quàm Barbarorum, omnes etiam agrestes & immanes animorum perturbationes, salutaribus cælestis doctrinæ medicamentis sanauit: ægrisque animis, qui diuinum numen in ortu rerum & corporibus peruestigabant, Deus humano corpore conclusus, velut medicus facilè præstãtissimus, cõgruenti & apposito remedio opem tulit. Deinde etiam non minus corporum quàm animorum saluti prospiciens, miracula omnium opinione maiora, & virtutes diuinas portentique similes, quę oculis corporeis cerni poterant, edidit: doctrinam quoque & præcepta quæ & ore protulit, & ipse in corpore sedulò excoluit, hominum inculcauit auribus. Omnia denique sumpta humana natura hominum causa executus est, qui non alia ratione quàm ea sola eius diuinitatem percipere intelligereque potuerunt: inque omnibus hisce patris voluntati & consilio inseruiuit, & nihilominus tamen secretus ab omni materia concretioneque mortali mansit, sicut iam antè apud patrẽ fuerat. Neque eius essentia vlla ex parte commutata, neque obscurata natura fuit, neque corporis vinculis constrictus tenebatur: neque ibi solùm versabatur, vbi corpus humanum, quod sumpserat, adfuit, sed eo ipso tempore, quo inter homines vitam degebat, res vniuersas compleuit, & cum patre præstò fuit, & in illo fuit: atque adeò rerum omnium, tum quæ in cælo, tum quæ in terra sunt, omnino tum curam gessit: neque quicquam ei obstabat, quod quidem nostræ naturæ accidit, quo minus tum vbique præsens adesset: neque à diuinis muneribus, quæ obire solebat, fuit auocatus: sed quædam humanæ naturæ quam induerat, exequenda tradidit: alia ipse ex se nullo vicissim mortalis naturæ subsidio vsus, perfecit: & licet diuinã facultatem & vim mortali corpori impertijt, ipse tamen ex eo participando nihil contrà accepit. Nam neque cùm corpus, quod assumpsit, editum esset, quicquam contraxit labis: neque rursus cũ quod mortale erat, esset ab eo diremptũ, quicquam essentia sua (erat enim non patibilis) perpessus est: quandoquidem neque lyra forte fortunà percussa, si chordæ, quæ fragiles sunt, rumpantur, eum qui illã pulsarit, quicquam pati probabile est: neque cũ sapientis alicuius corpus cruciatum subeat, sapiẽtiam quæ in ipso est, aut animum qui in corpore habitat, vel secari, vel vri quisquã profectò dixerit: eodem modo de virtute ac potentia sermonis Dei dici consentaneum est, imò verò multo magis certè, quòd ex corporis affectionibus nihil planè damni cepit. Neque enim (exempli gratia) lucis quæ apud nos est, splendescentes radios, cũ de cælo in terram demissi sunt, & lutum, cœnum ac sordes cuiusque generis contingant, vlla labe infici accidit. Nam tametsi nihil prohibet, quo minus has res lucis splendore illustrari verè dicamus: tamen lucem ipsam vicissim ab illis contaminari, aut solem ex corporũ admistione maculam vllam contrahere nõ dicimus. Et tamẽ si in his rebus illud eueniret, non videretur à natura alienum. Verùm quancunque rem Seruator & Dei sermo, qui corpore vacat, qui ipsa vita est, qui ipsa lux est sola mente percepta, sua diuina potẽtia, quæ est corporis expers, attigerit: eam viuere, & luce illa quæ est rationis particeps, ætatem degere necesse est. Itaq; quodcunq; ab incorporeo Dei sermone tactum sit, illud ipsum sanctimonia luceq; completur, atque adeò omni morbo, ægrotatione & perturbatione penitùs liberatur. Rursus ea quæ priuantia dicuntur, eius diuina vi itidem complentur. Quocirca vniuersum suæ vitæ cursum ad hunc modum confectum constat, nonnunquam in corpore se pari ratione nobiscum affectum ostendendo: sæpe etiam se Deum verbũ euidenter declarando, dum magna & incredibilia opera edebat, vt Deus, resque futuras prædicabat: & sermonem Dei, qui à multis non cernebatur, reuera per mirabiles res gestas, per miracula & signa, per virtutes, quæ omnem opinionem longè superabant, per diuinam suam doctrinam, quæ animos hominum impulit, vti se ad domicilium cæleste incolendum pararent, manifestò commonstrabat.

Fagi arbores.

Cur Christus in terram venerit.

Quid iã restat, nisi vt causam illius quod caput est omniũ, qualisnam fuerit, finẽ dico vitæ illius, qui est tã crebris hominum sermonibus celebratus, & passionis præterea modum, ingens etiam illud post mortem resurrectionis illius miraculum, deinceps oratione prosequamur? Quib. expositis, omnia euidẽtissimis testimonijs certa veraq; esse confirmabi-

A firmabimus. Mortalis quidē corporis instrumento, ob eas causas quas antè cōmemorauimus, tanquā diuino simulachro vsus, eo ipso humanæ vitæ rationē, non aliter quā præpotens rex sua sensa per interpretē explicare solet, euidenter expressit: omniaq; prout diuinæ suæ potentiæ decus postulabat, transegit. Quòd si post vitā inter homines traductam, ex occulto & derepentè se hinc subduxisset, suumq; interpretem (corpus dico) clā è medio remouisset, atque adeò dedisset operam, vt simulachrū suum fuga mortem effugere potuisset: postremò mortale illud quod susceperat, ipse per se, & quasi sua ipsius sentētia, internecioni & morti addixisset, spectrū omnib. certè visus fuisset, etiā tum, cū ea quæ essent sibi cōgruentia & accōmodata, peregisset. Quinetiā si, cū ipsa vita esset, cū Dei sermo ac potentia esset, suū ipse interpretem è medio penitùs sustulisset: neq; res ab eo per dimicationem cum morte susceptā contra dæmones gestæ eum exitum, quē meruerant, habuissent: neq; exploratè cognitum fuisset, quò se recepisset: neque ipse apud illos qui eū minimè oculis aspexissent, fidē habuisset: neq; natura sua mortē superasse visus fuisset: neq; quod mortale erat, à sua in aliam naturam vindicasset: neq; per vniuersum orbem terrarū sermo de eo percrebuisset, neq; suos docuisset discipulos mortē contemnere: neque illorū animis, qui eius doctrinā consectantur, spē vitę post mortē apud Deū futuræ iniecisset: neq; promissa quæ in verbo suo continentur, perfecisset: neq; ea quæ erant à prophetis de eo prædicta, sicut cōsentaneum erat, expleuisset, neq; nouissimū deniq; omnium certamen, quod contra mortē susceptum erat, confecisset. His igitur de causis quia oporteret mortale corpus post ministerium cumulatè expletū, quod in verbo diuino prædicando obierat, exitum in primis habere gloriosum, mortis perpessio ad hunc modum proinde ab eo administrata fuit. Nam cū duæ rationes exeundi e vita sibi reliquæ essent, vt vel totum quod in eo mortale erat, internecione & exitio penitus traderet, & ita turpissimum vitæ tanquam totius fabulæ exitū conficeret: vel vt se mortis victorem, eo ipso quod erat mortale, diuina vi ac virtute in immortale commutato, planè ostenderet: prior quidem certè ab eius promissione fuit omnino aliena. Etenim vti neque ignis propriū est refrigerare, neq; obscurare lucis: ita neq; vitæ mortē inferre, neq; verbi diuini aliquid absurdè & contra rationē efficere. Itaq; absurdum planè fuisset, vt qui esset alijs vitā pollicitus, suū ipsius corpus in nihilū reijcere fineret, suūq;

Vita Christi finit, eiusque causa.

B simulachrum ad interitum daret: & qui his qui ad ipsum confugiunt, immortalitatem promisisset, suæ diuinitatis interpretē morte deleri pateretur. Quare ratio posterior fuit omnino necessaria: nimirū vt se mortis victorē ostenderet. Atqui quo pacto tandē erat istud præstandum? Clāmne, & ex occulto, an vt omnibus euidenter admodū & manifestò patêret? Quod autem ab eo præclarè gestum fuit, quēadmodum si in occulto ac tenebris latuisset, neminique fuisset cognitū, nihil certè profuisset cuiquam: sic palàm quasi conclamatum, & omniū inculcatum auribus, omnib. propter eius admirabilitatē multum vtilitatis ac cōmodi apportauit. Proinde quoniam necessarium erat, vt corpore suo mors euinceretur, idq; nō abscōditè, sed in hominū oculis fieret: idcirco meritò mortē neutiquā vitauit ille quidē (reuerà enim si vitasset, timidus habitus fuisset, & à morte deuictus) sed per conflictionem cum morte velut cum aduersario susceptam, quod erat mortale, immortale reddidit: hocque certamen pro omnium vita, immortalitate & salute subijt. Quemadmodum si quis vas esse quoddam, quod neque incendio cremari, neque igni absumi possit, demonstrare vellet, non aliter eo hominibus excitaret admirationem, quàm vt illud ipsum primùm in ignem conijceret, deinde vt idem ipsum inde eximeret saluum & integrum. Sic omnium rerum conseruator, Dei sermo, cùm corpus mortale, quod ad hominum salutem sumpserat, & morte valentius esse ostendere, & suæ vitæ atque immortalitatis particeps vellet efficere, prouida quadam & percommoda in ea re solertia & ratione vsus est: ac primum illud ad exiguum tempus deseruit, tradiditque morti interimendum, quò eius natura satis perspecta & explorata esset. deinde, neque id ita multò pòst, illud ipsum à morte eripuit: quò diuinam suam potentiam, qua æternam vitam ab ipso annunciatam omne mortis genus posse vincere monstrarat, omnium oculis subijceret ad contuendum. Quæ quidem causa tam perspicua est, vt neminem possit latere. Nam cùm necessarium esset, vt discipuli manifestam vitæ post mortem regenerationem oculis cernerēt (in ea enim spem suam firmè reponere docuit, quò eos mortis efficeret victores) hanc rem non sine causa ante illorum oculos statuit ad contemplandum. Nam cum alijs qui sunt vitam piam traducturi, hoc regenerationis specimen primùm omniū quasi sub aspectum cadere debebat necessariò, tum illis maximè, qui essent quamprimùm eum in vniuerso orbe terrarum prædicaturi: Deiq; cognitionē, quam ipse antè in gentes sparsisset, omnibus hominibus annunciaturi: quibus de vita post mortem futura debebat

Christus quomodo se mortis victorem necessario ostenderit.

Resurrectionis fiducia vnde concepta.

debebat esse persuasissimum, vt metu ac formidine mortis prorsus ex animis eiecta, dimicationem contra Gentilium errorem in multis dijs colendis positum, alacri ac prompto animo susciperent. Nam nisi mortem contemnere secum fuissent antea commentati, nunquam ad tam graues cruciatus subeundos parati instructique fuissent. Quocirca eos contra mortis vim ac potentiam non præcepto solum verbis ac vocibus tradito armauit, neque vt humana dicẽdi ratio fert, sermonẽ de animi immortalitate ex probabilibus verisimilibusque compositum instituit: sed trophæa contra mortem erecta illis reipsa commonstrauit. Ista igitur præcipua causa fuit dimicationis à Seruatore nostro contra mortem susceptæ. Nam mortem, quæ omnibus terrorem solet incutere, discipulis suis ostendit nullo locò numerandam esse: atque vitam, quam promiserat, illustri quodam & euidenti viso ante eorum oculos proposuit: quam quidem quasi primitias effecit tũ communis nostræ spei, tum vitæ quæ nobis apud Deum recondita est, tum denique immortalitatis. Altera autem causa à mortuis resurgendi fuit, vt diuina vis, quæ in eius corpore erat conclusa, perspicuè declararetur. Nam quoniam homines, eos qui erant mortales & à morte deuicti, antea in deorum numerum retulerant, & illos quos morte superatos constabat, heroas & deos appellauerant: ob eam causam benignus Dei sermo etiam in ea re se quinam esset, ostendit, hominibusq; patefecit, suam naturam morte longè potentiorem esse. Atque non modò post dissolutionem animi à corpore, quod mortale erat, ad alteram traduxit vitam, sed trophæum immortalitatis contra mortem cunctis ab aspiciendũ proposuit: eumq; solum ac verum Deũ docuit agnoscendum, qui per mortem præmia victoriæ etiã contra mortem reportauit. Quinetiam tertia causa de morte Seruatoris adiungi poterit. Hostia quidem fuit, pro vniuerso hominum genere Deo patri omnium moderatori oblata: hostia pro grege rationis participe immolata: hostia, quæ omnem errorem in dæmonibus colendis constitutum profligauit. Nam vna illa hostia, & egregia victima sacrosancti corporis Seruatoris nostri pro humano genere mactata, & redẽptione pro animis omnium Gentium quæ ante errore colendorum dæmonum districtæ tenebantur persoluta, omnis in posterũ impurorum & sceleratorum dæmonum vis ac potentia prorsus deleta fuit: omnisque veteratoria fraus, quę in terris oberrabat, vi valentiore fracta ac debilitata concidit. Itaque istud salutare miraculum in hominum conspectu editum fuit: hoc est, verbi diuini corpus pro vniuerso grege rationis compote oblatum, hæcq; victima morti obiecta, de qua Sacræ literæ memorant vno in loco his ferè verbis: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. in alio autem sic loquuntur: Tanquã ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se sine voce. Quinetiam causam ad hunc modum docent: Hic peccata nostra tulit, & pro nobis dolores perpessus est: & nos reputauimus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes quasi oues errauimus: vnusquisque in viam suam errauit, & Dominus tradidit eum peccatis nostris. Mortale igitur diuini verbi corpus his de causis immolatum constat. Iste magnus pontifex, Deo patri omnium duci & imperatori consecratus: qui preterquam quod hostia fuit, Dei præterea sermo, Dei virtus, Deique sapientia fuit: quod in eo mortale erat, à morte breui reuocauit: idemque ipsum patri, tanquã primitias communis omnium salutis obtulit: idem trophæum etiam vere triumphale contra mortem & dæmonum impetum statuit: eodemque vetera sacrificia, quæ ab hominib. offerri solebant, profligauit: idẽ denique omnium hominum causa excitauit à mortuis. Verùm cũ hæc ita se habeant, tempus eò nos vocat, vt deinceps eadem certis argumentis confirmemus. Quod si istorum rerum veritas demonstratione egeat, & testimonia quæ pro illis allata sunt, argumentis etiam euidentibus roboranda sint, sic accipite, orationique benignam facite audientiam. Priscę gentes vniuersæ, quæ ætatem degebant in terris, erant diuisæ: atque adeò vniuersum humanum genus in prouincias, in nationum & locorum prefecturas, in tyrãnides, & multiplices principatus distributum. Vnde pugnæ & bella continua, vnde depopulatio & seruitus tam in agris, quàm in vrbibus, nunquam eos affligere desierunt. Vnde infinita ad historias scribendas argumenta, vnde adulteria & raptiones mulierum, vnde clades Ilij, vnde denique veterum tragœdiæ quæ omnium celebrantur sermonibus? Quarum rerum causas si quis errori illi in multis dijs colendis posito ascribat, non planè aberrauerit. At posteaquam salutare instrumẽtum, hoc est, sanctiss. Christi corpus, quo viso omnis error in colendis dæmonibus, omnisque eorum vis & potestas prostrata iacuit: quod etiam ab omni vitiositate, quæ vel in factis, vel in verbis cernitur, vacuum fuit & liberum: & quo victoria & trophæum contra vetera mala reportatum, tanquam propugnaculum aduersus dæmones erectum

Christi à mortuis resurrectionis causa.

Christi mortis causa alia.

Ioan. 1.

Isaiæ. 53.

A erectum fuit, confestim non modo omnes dæmonum molitiones & conatus penitus compressi, verumetiam locorum præfecturæ, multiplices principatus, tyrannides, & populares potestates, depopulationes præterea & obsidiones tam in ciuitatibus quam in agris inde ortæ, non amplius dominatæ sunt: sed tum Deus vnus inter omnes prædicatus, tum imperium vnum, Romanorum dico, apud omnes viguit. Atq; subito crudele gentium inter ipsas odium, quod à multis seculis durauerat, neq; vnquam placari potuerat, sublatum fuit. Et sicut vnius Dei cognitio, vnus piæ religionis modus, vnaq; salutaris Christi doctrina omnibus tradebatur hominibus: sic cum vnus imperator vniuersæ Romanorum ditioni vno eodemq; tẽpore esset præfectus, tranquilla pax vbiq; regnauit. Neq; id solum, verumetiam vno temporis momento, velut vno diuino mandato, duo bonorum quasi germina ad hominum vtilitatem pullularunt, Imperium Romanum, & doctrina pia. Nam ante illud tẽpus, alij regnum Syriæ separatim occupabant: alij Asiæ potiebantur imperio: alij Macedonijs præerant: Aegypti alij seorsũ tenebant gubernacula: Arabiam itidẽ alij regebant: Palæstina in Iudæorum ditione & potestate fuit. In singulis pagis, ciuitatib. & locis homines furore perciti, cædes mutuas facere, alius in alium mutua insanire, bella & pugnas assidue exercere soliti fuerant. Verùm omnes istæ contentiones duabus eximijs potestatibus, tanquam ex vnis eisdemq; carcerib. in certamen egressis, pacatæ, & ad concordiam adductæ fuere: quarum altera fuit imperium Romanum vnius nutu gubernatum, & ex illo cœptum: altera Christi doctrina, quæ duæ eodem temporis momento vnà efflorescere cœperunt.

Cur imperiũ Romanum et doctrina Christi eodem tempore florere debuerunt.

Atq; vt Seruatoris nostri potestas multiplices dæmonum principatus, & cultus multorum deorum è medio sustulit, vnumq; Dei regnum Græcis, Barbaris, alijsq; omnib⁹ ad extremas vsq; terræ oras palàm denunciauit: ita imperium Romanum, causis multiplicis principatus iam antè sublatis, ea dominia quæ oculis cerni poterant, suæ ditioni subegit: seduloq; dedit operam, vt vniuersum hominum genus consensionis & concordiæ vinculis in vnum colligaret. Ac sicut iam permultas sanè gentes ac varias in vnum conciliauit: sic non ita multo pòst, reliquas ad vltimos vsq; orbis terrarum fines illis adiunxit. quippe doctrina salutaris, diuina ope & potentia, omnes illas iam ante mansuefecerat, & præclarè admodum earum animos ad eam rem præparauerat. Istud
B certè ab eis qui mentẽ ad studium veritatis adiecerint, nõ autem vt rebus honestis inuideant, illustre miraculum existimabitur. Nam nõ solum dæmonum versutia refutata & repressa est, verumetiam inimicitiæ & pugnæ quæ inter gentes à multis seculis exercebantur, prorsus restinctæ. Et rursus tum vnus Deus, & vna eius cognitio omnib. prædicata, tum vnum imperium inter homines stabilitum, tum denique vniuersum humanum genus ad pacem & cõcordiam traductum: adeò vt omnes inter ipsos se fratres esse faterentur, suamq; ipsorum naturam mutuò agnoscerent. Etenim tanquam liberi ex vno patre, hoc est, ex vno Deo: & ex vna matre, hoc est, ex vera pietate sati, statim pacem inter se amplexati sunt, retinueruntq;, vt ex illo tempore orbis terrarũ vniuersus nihil à familia & cognatione optimis legib. & institutis tẽperata differret: atq; adeo liceret cuiq; pro arbitratu iter passim facere, & quò libitũ erat animo suo absq; difficultate & periculo migrare: & tum eos qui ad Occidentẽ habitabant, tutò inde ad Orientem contendere: tum contrà, eos qui versus Orientem accolebant, inde ad Occidentẽ, tanquam ad patriam suam proficisci, ita vt cùm alia veterum oraculorũ responsa, prophetarum vaticinationes ferè infinitæ, ad quas hoc loco recensendas non satis suppetit ocij, tum istæ vel maximè de salutari Dei verbo expletæ sint, quæ sic de illo prædicant:
„ Dominabitur à mari vsq; ad mare, & à fluminibus vsque ad terminos orbis terrarum. *Psal. 71.*
„ & rursus: Orietur in diebus eius iusticia, & abundantia pacis. Et iterum: Conflabunt *Isai. 2.*
„ gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentem gla-
„ dium, nec exercebuntur vltrà ad prælium. Ista quidem sicut olim prædicebantur de Seruatore, & Hebræorum vocibus ante multa secula prædicabantur: sic nostris iã temporibus re ipsa expleta cernuntur, veterumque vaticiniorum testimonia confirmant. Quod si alia plura argumenta certiora de illis rebus desideres, ea non verbis, sed rebus ipsis confirmata accipito. Mentis tuæ oculos aperi, rationes quasi fores patefacito: ipse tuum ipsius assensum admodum sustinens, tecum ratiocinare: tu teipsum interroga, & rerum naturam animo accuratè peruestigans, tanquam ab altero ita sciscitare: Quis vnquam ab omni sæculorum memoria aut rex, aut princeps, aut philosophus, aut legislator, aut propheta, seu Græcus, seu Barbarus ille fuerit, tantũ virtutis decus est consecutus, non dicam post mortem, sed dum adhuc viueret, spiritúmque duceret, multúmque valeret potentia: vt ipsius nomen ad omnium hominum aures, qui in terris degebãt ætatem, permanaret, inque omnium ore ac sermone versaretur? Nemo certè

istud, nisi vnus & solus Seruator noster post victoriam à morte reportatam præstitit: A qui quidem & discipulis suis hoc verbum dixerat, & idem reuera expleuit. nimirum, Euntes docete omnes gentes in nomine meo. quique etiam prædixerat, proque certo præstiterat, suum Euangelium prædicandum fore in vniuerso mundo, in testimoniũ omnibus gentibus: quod vt verbis prædixerat, sic reipsa perfecit. Nam haud ita multò post, totus orbis terrarum eius verbo & doctrina completus fuit. Quid igitur habes tu, qui in initio orationis nos insectari videbaris, quod huic respondeas? præsertim cum testimonium, quod oculis cernitur, omni alia ratione, quæ poterit afferri, facile præpõderet? Verum à priore argumento ad posterius te transferas velim, & tecum ipse consideres, quis post homines natos noxium & perniciosum dæmonum genus, quod vniuersam humanam olim depascebatur naturam, & quadam commotione, quæ in statuis cernebatur, multas inter homines edebat præstigias, manu potenti, quæ sub oculorum aspectum non cadebat, velut immanes feras ex hominum grege fugarit auerteritque: quisúe alius præter nostrum solum Seruatorem, dum inuocaretur, sanctissimis precib. per ipsum Deo patri omnium gubernatori oblatis, his qui vitam integrè sincereque ad pietatis regulam ab ipso traditam sectantur, malignorum spirituum reliquias ab hominibus arcendi repellendiq; potestatem dederit: aut quis alius, solo nostro Seruatore excepto, sacrificia rationalia, sanguinisq; expertia, precibus & arcana quadam diuinæ laudis celebrandæ ratione suis discipulis obeunda tradiderit? Qua de causa tum altaria in toto orbe terrarum constructa sunt, tum augustæ sanctæque ecclesiæ ædificatæ, tum diuina sacrificiorum sola mente & ratione perceptorum ministeria soli Deo omnium moderatori ab omnibus gentibus destinata, tributaq;. Sacrificia autem sanguine, cruore & fumo peracta, crudeles etiam illas & furiosas hominum cædes, victimasque quis vi ac virtute abstrusa illa quidem & ab oculorum sensu remota extinguere, adeoq; funditùs delere potuit, vt gentilium etiam historijs confirmatum sit, omnem vbique hominum sacrificandorum consuetudinem non ante, sed post diuinam Seruatoris nostri doctrinam in orbe terrarum diuulgatam, ipsis Adriani temporibus penitùs profligatã fuisse. Itaque cum virtus ac potentia Seruatoris nostri post eius mortem ostentata, tam certis & euidentibus argumentis cõfirmata sit: quis adeò ferreo animo est, qui non veritati tribuat testimonium, diuinamque ac cælestem Seruatoris vitam ingenuè fateatur? Nam rectè & præclarè facta non mortuorum, sed viuentium sunt: & res incertę obscuræque ex euentis percipi & cognosci solent. Nam heri propè & nudiustertius, genus quoddam tyrannorum bellum cum Deo gerentium orbem terrarum grauiter conturbauit, omnia pro arbitratu fixit refixitque, multum opibus valuit & potentia: at simul vt ex hac luce excesserat, deinceps terra obrutũ iacuit, ipsis ruderibus abiectius, spiritu, motu & voce carens: nulla illius habita ratio, nulla mentio facta. Ea enim est verè mortuorũ natura: & qui amplius nõ est, nullus est: qui aũt null⁹ est, ecquid potest agere? Qui autẽ in moliendo agendoq; versatur, & plura potest efficere quã illi quibus adhuc vita suppeditat, quãuis sit ab oculorũ corporeorũ obtutu disclusus, quid est, cur eũ esse desijsse existimemus? At neque eam iudicandi vim, quæ in sensibus insidet, neq; rationes arte constructas, neq; scientiarum præceptiones sensibus corporis percipimus: Neque mentem, quæ in hominibus inest, nedum Dei virtutem ac potentiam quisquã aliquando oculis aspexit: sed res eiusmodi ex ipsarum effectibus solent intelligi. Quapropter vim illam & facultatem abstrusam, quæ in Seruatore nostro est, ex rebus inde effectis consideranda expendẽdaq;: & vtrum ea præclarè facta, quæ etiã adhuc ab illo geruntur, viuentis esse confitendum sit: an dicendum illius esse, qui non est: an stulta omninò & temeraria hæc quæstio habenda? Nam ei, qui non sit, qui possunt conuenienter & cum ratione attribui? Quandoquidem omnium consensu & sententijs constat, illud, quod non sit, nihil posse moliri, agereúe. Ea enim natura penitùs extinctorum est, viuentum contraria.

Cæterùm hoc loco tempus opportunum se offert, eas res persequendi, quæ nostris tẽporibus à Seruatore nostro gestæ sunt: Deiq; viuentis facta, quæ propter recentem ipsorum memoriam quodammodo viuunt, accuratè cognoscendi. Nunquid non viuentis ea esse statuemus? At talia tamq; egregia facta, & ipsa viua sunt: & Dei, qui reuera vita viuit, existimanda. Verum rogas fortasse, quænam ista sint? Sic igitur accipito. Tyranni quidam cum Deo bellum suscipere minimè veriti, non ita pridem templa precibus dicata, impetu animi ardentissimo, maximis viribus & copijs, concussis illorum fundamentis, diruerunt: ecclesiasque prorsus delere cogitantes, omnibus machinis Deum, qui oculis cerni nequit, oppugnare, infinitaque verba plena blasphemiæ in eum iacere intorquereque cœperunt. Verùm ille, qui in occulto latet, occulta quadam vi & recondita,

Matth. 28.

Adriani imp. temporib. hominum sacrificandorum consuetudo concidit.

B

Christi virtus & potentia post eius mortem ostentata.

Christi res mirabiles, Constantini et Eusebij tempore gesta.

A dita eorum conatus vindicauit. Nam nonnulli, qui antè delicatè ac molliter vixerant, putabanturq́; beatissimi, quiq́; semidei omnium sermone & prædicatione celebrabantur, solo Dei nutu & potentia extincti fuerunt. Alij, qui multis annorum conuersionibus præclarè omnia, & ex animi sententia propterea gesserant, quòd erga Deum, contra quem posteà dimicabant, amicitiam & pacem colebant: postquam mutata sententia cum Deo bellum gerere temerè aggressi sunt, suosq́; Deos propugnatores & defensores nostro Deo ex aduerso opposuerunt, extemplò vno temporis momento, Dei nutu ac potentia, qui cum prælium iniuerant, omnes scelerum suorum pœnas debitas persoluerunt: adeò vt inuiti ei cogerentur, quem oppugnauerant, cedere, terga dare, diuinam eius virtutem agnoscere, & admodum maturare, vt ipsorum permissu contraria illis, quæ antè admiserant, decernerentur. Seruator igitur confestim trophæa victoriæ vbique terrarum erigenda, mundum vniuersum sacrosanctis templis, augustisque ecclesiarum ædificijs adornandum in singulis vrbibus, pagis, regionibusq́; omnibus, atque adeò in desertis Barbarorum locis, ædes sacras & templa vni omnium Deo, atq; vniuersarum rerum Domino dedicanda consecrandaque curauit. Vnde etiam templa, quæ erant ei consecrata, Domini nomen obtinuerunt: quod nomen non ex hominib. sed ex ipso omnium Domino illis fuit impositum, & propterea Dominica sunt appellata. Iam verò aliquis prodeat in medium, atque nos doceat, quis post tantam ruinam vastationemque, sacra ædificia à solo in sublime erexerit: aut quis templa, quorum reficiendorum nulla spes reliqua fuit, posteriore structura multo illustriora magnificentioraque, quàm antea fuissent, reddiderit, eaq; denuò ædificauerit, non post mortem tyrannorum illorum, qui cum Deo bellum fecerāt, sed quod dictu prope incredibile est, dum adhuc illis suppetebat vita, qui eadem ipsa diruissent: adeo vt iidem tyranni tum sermone coràm habito, tum scriptis facinorū tam impiè ab ipsis admissorum palinodiam canerent: idq; adeò præstarent, non cum lætitia fruerentur, & voluptate animorum (sic namq; fortasse aliquis existimare posset, eos benignitate & clementia inductos illud ipsum fecisse) sed cum plagis & cruciatibus cœlitùs inflictis, ad id faciendum cogerentur. Aut quis post tantas & tam graues persecutionis procellas, atque adeò in maximis turbulentarum tempestatum fluctibus effecerit, vt in toto orbe terrarum non viri

Tyrannorum et Christi aduersariorum interitus.

Templa Christianorum cur Dominica sint nuncupata dicta, quæ & Germani deprauata voce Græca Kyrchen vocant.

Vide Euseb. lib. 8. hist. c. 31. & de vita Cōstant. lib. 1. cap. 50. 52.

B solum ferè infiniti se totos in studio pietatis ponerent, diuinoq; numini assiduè inseruirent: sed etiam sacræ mulierum, quæ virgines permanebant perpetuò, frequentiæ, chorique totum vitæ suæ tempus perfectissimę castitati dicarent, ipsiusque diuinæ doctrinę præceptis institutæ, à cibis & à vino abstinentiam atque adeò inediam ad multos dies lubentissimis animis tolerarent: temperantiæq; disciplina instructæ, continenti, seuero & aspero vitæ genere corpus suum coercerent? Aut quis mulieres, & innumerabiles virorum multitudines impulerit, vti corporis alimenta cum rationalibus alimentis, quę ex Sacris literis perlegendis deprompta, animis rationis participibus admodum conueniunt, commutarent: quisue viros Barbaros & planè agrestes, mulieres quoque, pueros, & seruorum genera, infinitas etiam infinitarum gentium multitudines docuerit, vt nō modò mortem contemnerent, verumetiam animum immortalem esse crederent: vnumq; qui res humanas quasi oculorum obtutu contempletur existere, Dei iudicium, in quo de pijs & impijs lata erit sententia, expectandum, & propterea vitam iustè & tēperatè traducendam esse. Nam qui aliter animo affecti sint, non posse vlla ratione pietatis iugum subire: quæ res à nemine hactenus, præterquam à solo Seruatore nostro plenè cumulateq; expleta est. Cæterùm ista missa faciamus.

Sequitur, vt eum cuius mens contra veritatem obduruerit, etiam eiusmodi interrogationibus ad eam agnoscendam adducamus, sicq; ab illo sciscitemur. Age tu, vocem ratione & prudentia formatam profer, sententiasque fructuosas non ex corde stolido ac stupido, sed ex animo mentis & rationis compote promens dicito, sicq; tecum iterū atque iterum cogitans loquere. Quis alius vnquam ex numero sapientum, qui ab omnibus seculorum ætatibus in crebro hominum sermone versati fuerint, pari ratione cū Seruatore nostro, prophetarum vocibus iam ab initio ante innumerabilia temporum spacia apud veteres Hebræos celebratus, prædicatusque fuit? Qui quidem & locum quo nasceretur, tempora aduentus, piam viuendi rationem, virtutes, doctrinam, res præclarè ab eo gestas Sacrorum librorum monumētis complexi, posteritati tradiderunt. Aut quis scelera contra se admissa, tam celeriter, quàm ille, vltus est? Nam non multò post impium illud facinus in ipsum patratum, vniuersa Iudæorum gens vi quadam & potentia occulta grauiter exagitata fuit: regalis & magnifica eorū ciuitas deturbata, excisaque: & ipsum templum cum omnibus illius ornamentis dirutum, soloque ęquatum. Quis præter Seruatorem nostrum de his rebus, de hominum impiorum exitio, de eccle

Veritas Christianæ religionis, certis argumentis contra eiusdē aduersarios asserta.

Christi prædictiones. Matth. 23. Luc. 13. Matth. 16.

sia ab ipso in vniuerso terræ orbe fundata, verè appositeque rerum euentis vaticinationes edidit, easque re ipsa confirmauit? Qui quidem primùm de impiorum Iudæorum templo ita locutus est: Relinquetur vobis domus vestra deserta, & non relinquetur lapis super lapidem in loco isto, qui non destruatur. Deinde de Ecclesia sua: Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

Apostoli, eorumq. docendi vis, & scripta.

Quid tam mirãdum tibi videri poterit, quàm viros abiectos & imperitos, in initio à piscatu abducere, eosque legumlatores doctoresque vniuersi orbis terrarum efficere? Quid tam eximium ad eius diuinitatem euidenter declarandam, quàm non solum promittere se eos facturum piscatores hominum, quod vti verbo protulerat, sic reipsa præstitit: verumetiam tantam virtutem, tantamque facultatem illis tribuere, vt monumenta scriptis mandarent, librosque ederent: ijque tam magnam apud omnes haberent & authoritatem & existimationem, vt in omnes tam Barbarorum quàm Græcorum linguas, quæ in toto orbe terrarum existunt, conuerterentur, omnesque gentes, in illis perdiscendis studium & operam ponerent, proque certo crederent, diuina eloquia in illis esse tradita, comprehensaque? Quid tam diuinum, quàm quod esset futurum prædixisse, discipulisque præsignificasse, eos in conspectum regum & præsidum deductos fore, graues cruciatus perpessuros, acerbissima subituros supplicia: idque non propter aliquod turpe & flagitiosum facinus, sed solùm propter ipsius fidei & nominis cõfessionem? Quid tam incredibile dictu, quàm vt illi ad has res perferendas summa animorum alacritate se præpararent: sicque armis pietatis se sepirent, vt in certaminibus contra aduersarios initis, animos ipso adamante duriores robustioresque ostenderẽt? Quid tam admirabile, quàm vt non modò illi, qui eum comitabantur in vita, sed etiam hi qui eorum erant successores, & rursus qui istorum ætati succrescebant, quique etiam nostris vixere temporibus, ita vires obfirmarent animorum, vt licet nihil dignũ morte commisissent, tamen propter egregiam suam erga Deum vniuersitatis moderatorem pietatem, omnia suppliciorum tormentorumque genera libentissime sustinerẽt? Quis vnquam regum tã diuturno temporis spacio cum imperio fuit? Quis post mortem tam egregiè bellum gessit, tam illustria trophæa contra hostes statuit, omnem locum, regionem & ciuitatem tam Græcam, quam barbaram subiugauit, omnes denique aduersarios manu & vi quadam occulta, atque adeò ab aspectu seclusa, in potestatem suam redegit? Et quod caput est eorum omnium, quæ iam sumus oratione prosecuti, cui ex calumniatorum numero pax illa, quæ per eius potentiam vbique terrarum dominata est (de qua, quæ nobis videbantur necessaria, suprà disseruimus) os non penitùs obturare possit? Quippe cum eo pacto concordia & consensus animorum inter omnes gentes vnà cum doctrina Seruatoris nostri, & prædicatione per illum in toto mundo disseminata, concurreret, & pax, quæ inter gentes per vniuersum orbem terræ olim à Dei prophetis prædicebatur regnatura, & verbum ab eo gentibus diuulgatum pariter vigeret. Dies me planè deficeret, Imperator illustrissime, si euidentia diuinæ virtutis & potentiæ argumenta, quæ ex rebus gestis, quæ etiam adhuc cernuntur, intelligi poterũt, in vnum colligere conarer. Nam nemo homo ex omni seculorum memoria, vel apud Græcos, vel apud Barbaros, tantam diuinæ virtutis vim, quantam Seruator noster, vnquam declarauit. At quid hominem dico? cum nullum omninò, ne illorum quidem, qui apud omnes gentes pro dijs habebantur, talem vim & naturam habuisse constet: aut si constiterit, aliquis quęso nobis ostendat. Prodeant in medium omnes philosophi nobisque dicant, quis vnquam de Deo aliquo, aut heroe ex omni ætate audiuerit, qui vitæ æternæ, & cælestis regni doctrinam hominibus tradiderit, sicut de Seruatore nostro exploratum est? qui quidem effecit, vt infinitæ hominum multitudines per totum orbem terrarum pijs sapientiæ præceptis institutæ, seueram viuendi disciplinam excolerent: illisque persuasit, vt res cœlestes consectarentur, & mansiones in cœlo diuinis animis reseruatas sperarent. Quisue Deus aut heros extiterit, qui vniuersum mundum ab ipso solis ortu ad occasum vsque peragrans, imò verò parem & æqualem ferè cum sole cursum conficiens, splendidissimis suæ doctrinæ radijs sic eundem collustrarit, illuminaritque, vt omnes gentes vbique terrarum vni Deo, vnum eundemque cultum tribuerent. Aut quis DEVS herosue fuerit, qui omnes deos & heroas, tam Græcos quàm Barbaros, profligarit, legeque sanciuerit neminem eorum Deum existimandum esse: & sancitum populo persuaserit. deinde cum vnus ab omnibus oppugnaretur, omnes hostium copias deleuerit: effeceritque vt ipse solus ex omnibus dijs & inclytis heroibus, qui à primis iactis mundi fundamentis extiterint, passim ab vltimis totius orbis terræ oris Dei filius ab omnibus gentibus appellaretur? Aut quis cunctis totius orbis terrarũ incolis, seu terra seu mari illi sint, præscripserit, vt singulis

septima.

A septimanis in vnum conuenientes, diem Dominicum festum celebrarent: instituerit- *Diei Dominici festum solenne singulis septimanis.*
que, vt sicut corpora pascerent cibarijs, sic animos diuinis disciplinis reficerēt? Aut quis
Deus, siue heros tam vehementer oppugnatus, quàm Seruator noster, tam egregia vi-
ctoriæ trophæa contra hostes constituerit? Nam & hi nullum tempus intermiserunt e-
ius tum doctrinam, tum populum impugnandi: & ille suos familiares afflictatos, ipsa-
que pariter templa sacrosancta ab hostibus expugnata, ad maximum gloriæ splendorē
perducere non desijt. Sed quid attinet diuinas Seruatoris nostri virtutes, quas nullo di-
cendi genere quisquam consequi poterit, oratione persequi contendere: præsertim cū
res ipsæ effectæ, etiam tacētibus nobis, in intimas hominum cogitationes quasi voce e-
missa se infundant? Atque hoc profectò peregrinum, inauditum, & admirabile est, &
vnum, quod semel solum inter mortales extiterit, vt homo tam egregia facinora ede-
rēt: & qui est reuera Dei filius, quiq; fuit ab omni æternitate, in terris cerneretur. Verū
ista, quæ à nobis explicantur, tibi Imperator inuictissime, ad audiendum sunt minimè
necessaria: qui quidem diuinam Seruatoris vim ac potentiam adeò sæpè expertus es,
teque ipse non verbis, sed rebus ipsis veritatis præconem omnibus præbuisti. Tu igitur,
cum ocium tibi datum fuerit, si placet, nobis queso commemores infinitas easque diui-
nas Seruatoris, vt ita dicam, apparitiones, infinitas etiam secundum quietem visiones,
non mysteria illa dico, quæ sunt arcana & à nostra intelligentia remota, sed ea solum,
quæ sunt in tuam cogitationem illapsa diuinitùs, quæq; vtilem illam & omnibus fru-
ctuosam de prouidentia Dei, qua reguntur vniuersa, doctrinam complectuntur. Neq;
certè fuerit à tua dignitate alienum, oratione persequi præclara illa & eximia subsidia
tibi in bello à propugnatore & defensore tuo Deo suppeditata, hostium & insidiatorū
exitia ab eo facta, grata in periculis solatia, in negocijs arduis & multis obstructis diffi-
cultatibus facilem expeditionē, benigna cum esses ab amicis desertus auxilia, præsentia
in rebus impeditis & perplexis consilia, rerum futurarum præscientiā, prouidam ad v-
niuersi Imperij moderationem solertiam, prudentem de rebus incertis & obscuris deli-
berationem, rerum magnarum arduarumq; susceptionem, ciuiles administrationes,
sapientem exercituum gubernationem, consultas rerum singularum emendationes,
rectas vniuersarum institutiones, perutiles denique hominum vitæ legum sanctiones.
Enumeres etiam continenti oratione eorum singula, quæ nobis obscura, tibi autem v-
B ni cognita sunt & explorata: eaque in tua verè regia memoria, tanquam in abdito the-
sauro custodita: quibus reuera impulsus, istisque testatis & illustribus potentiæ Serua-
toris indicijs persuasus, templum velut trophæum victoriæ ab illo contra mortem par
tæ erexisti, omnibus hominibus tam fidelibus quàm infidelibus ad intuendum propo-
suisti: augustumq; in ea sancti Dei sanctuarium, splēdida etiam egregia & magnifica vi-
tæ immortalis cœlestisque regni monumenta, eaque Imperatoris dignitati admodum
conuenientia & consentanea: quinetiam præclara victoriæ summi omnium Impera-
toris, Seruatoris nostri insignia fabricanda curasti: quæ omnia in illud templum & mo-
numentum resurrectioni Christi, per quam certam vitæ immortalis spem animis con-
cipimus, dedicatum, conclusisti: eo planè consilio, vt tum cœlestem Dei sermonem, vi
ctorem & triumphatorem regalibus & eximijs formis quodammodo designa:
tum expressumq;, omnibus gentibus ostenderet: tum vocibus clarè & aper-
tè tam verbo quàm reipsa editis elatisque, piam & diuinam
eius fidei ac nominis confessionem pas-
sim prædicaret.

Vide supra de vita Cō stant. lib. 4. cap. 18. 22. 57.

ORATIONIS DE LAVDI-
bus Constantini Finis.

SOCRATIS SCHOLA- A
STICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER PRIMVS.

Tota hæc Socratis Historia in septem libros distributa complectitur annos 133. à primo scilicet anno Constantini Magni, vsque ad 17. Consulatum Theodosij Secundi, hoc est, ab anno Christi 310. vsque ad annum 443. qua de re vide quæ notata sunt ad calcem libri septimi. Primus autem liber continet acta sub Constantino Magno, annis triginta, ab anno scilicet Christi 310. ad annum vsque 340. inclusiue quo refer authores notatos supra ad Eusebij lib. 9. & 10.

Libri proœmium, & quomodo Constantinus Imperator ad Christianam fidem se contulerit.
CAPVT I.

Continuat suã historiã cum Eusebiana. Euseb. lib. 10. hist. Eccles. Euseb. lib. 4 de vita Constant.

Confer cũ Niceph. ca. 1. 3. lib. 8. Vide Sozomen. lib. 1. cap. 3. Euseb. lib. 8. ca. 27. hist. Eccles.

RES in Ecclesia gestas, Eusebius cognomento Pamphilus decem omninò libris complexus, historiam ad tempora solum Constantini Imperatoris deduxit: quibus quidem temporibus persecutionis flamma, quam Diocletianus contra Christianos incenderat, restincta est. Vitam etiam Constantini idem author literis mandans, Arij facta leuiter admodum perstrinxit: quandoquidem Imperatoris illius virtutes prædicare, atque adeò orationem qua illum egregiè laudaret, maiestate verborum exquisite illustratam, componere magis animo connitebatur, quàm res gestas accuratè explicare. Nos igitur, quoniam apud animum

Propositum Socratis.

proposuimus scriptis prodere ea, quæ ab illo tempore hactenus in ecclesia gesta accepimus, ex illis rebus, à quibus ab eo desitum est scribere, nostri operis exordiũ capiemus: neq; genus dicendi insolens altiúsue exaggeratum consectari, sed solum ea, quæ vel inuenimus literarum monumentis tradita, vel ab illis, qui eadem ipsa oculis viderint, audiuimus, perspicuè exponere animus est. Ac quoniam ad id, quod est nobis propositũ, non parum adiumenti afferre videtur, si qua ratione Constantinus Imperator ad fidẽ Christianam se contulerit, commemoremus: de eo pro virili parte pauca dicemus, inde- B

Diocletianus Maximianus, Herculius & Galerius. Maximinus. Seuerus. Constantinus Constantinus Imp. declaratus. Maxentius tyrannus.

Continuatio Imperij à Diocletiano vsq; ad Constant.

q; sermonis nostri sumemus initium. Cum Diocletianus, & Maximianus cognomẽto Herculius, consensu quodã animorum inter ipsos, deposuissent Imperium, priuatũque viuendi genus sibi delegissent: & Maximianus, qui Galerius etiam dictus est, vnaq; cum illis regnauerat, profectus in Italiã, duos designasset Cæsares, Maximinum, quem Orienti, & Seuerum, quem Italiæ præfecit: Constantinus, vt patri Cõstantio (qui primo anno ducentesimæ septuagesimæ primæ Olympiadis, octauo Calend. Augusti mortem obijt) succederet, Imperator in Britannia est palàm declaratus. Romæ autẽ militũ prætorianorum suffragijs Maxentius filius Maximiani Herculij, non ad gerendum imperium, sed ad tyrannidẽ potius exercendam elatus est. His rebus ita cõparatis, Herculius dominandi libidine denuò inflãmatus, filium Maxentium è medio tollere aggreditur. Cæterùm milites, quo minus hoc efficeret, illi fuere impedimento. Posteà verò Tarsi,

Seueri cædes.

quæ est vrbs Ciliciæ, è vita migrauit. Cæsar autem Seuerus, qui Romam ad capiendum Maxentium erat à Galerio Maximiano missus, proditus à militibus, interfectus est. Ad

Licinius.

extremum Maximianus Galerius summã rerum iam administrãs, vt primum Liciniũ, qui è Dacia oriundus, & societate militari iampridẽ, & magna necessitudine fuerat cũ

Maxentij tyrannis.

eo coniunctus, Imperatorem creauisset, morte occubuit. Maxentius interea Romanos miserè affligit, opprimitq;: se tyrannum, non Imperatorem erga illos declarat: lõgè extra verecundiæ fines egrediens, hominum ingenuorũ vxoribus stuprum infert: multos

Constantini de tyrãno delendo consiliũ.

neci dat: alia deniq; flagitia his similia designat. De quibus rebus Constantinus Imperator certior factus, omni cura & cogitatione sibi incumbẽdum statuit, vti Romanos seruitutis iugo oppressos in libertatẽ vindicaret: ac statim secum consilium inire cœpit, quo pacto tyranno vitã adimeret. Et dum in ista cogitatione versabatur, considerauit diligenter, quem Deum sibi adiutorem ad bellum gerendum inuocaret. Venit namq; illi in mentem, Diocletianum, qui toto pectore, vt dicitur, in deorum gentilium cultũ incubuerat, nihil inde cõmodi cepisse: proq; certo comperit, suum ipsius patrẽ Constantium, qui se ab illorũ deorum veneratione auocauerat, vitã multo beatiorem traduxisse. Illi igitur in tam ancipiti deliberatione posito, & fortè vna cum militibus iter nescio quò facięti, visio quædã, vt admirabilis spectatu, ita dictu planè incredibilis, sese obtulit.

A tulit. Nam circiter meridiem, die aliquantulum iam in pomeridianum tempus inclināte, columnā lucis in cælo effigiem Crucis radijs mirè exprimentē vidit: in qua literæ inerant ista verba complectentes, IN HOC VINCE. Quod quidē signum iam visum sic Imperatorem obstupefecit, vt suis ipsius oculis propemodum diffidens, ab illis qui vnà aderant, sciscitatus sit, num ipsi etiā fuissent eiusdem visionis facti participes. Quod cùm vno ore omnes ad vnum affirmassent, fluctuans Imperatoris mens diuino illo & admirabili viso fuit admodum confirmata. Nocte verò sequenti, secundum quietem vidit Christum, qui sic illum affatur: Crucis effigiem ad exemplar illius signi quod tibi apparuerit, fabricare: eaque tanquam insigni quodam ad victoriam valde accommodato, cōtra hostes vtere. Huic ergo Christi oraculo obsequens, insigne crucis, quod adhuc custoditur in palatio, construendum curat: quo fretus, maiore cum animi alacritate ad res gerendas se confert. Ante portas vrbis Romæ circiter pontem Miluium cū hoste confligens, victoriam (Maxentius enim in flumen demersus interijt) perfacilè consequitur. Septimus iam imperij sui agebatur annus, cum à Maxentio victoriam reportauit. His confectis rebus, dum Licinius, qui cum illo in imperij administratione coniunctus fuit, & vir sororis suæ Constantiæ factus, in Oriente degeret, Constantinus tam ampla beneficia à Deo adeptus, ea officia, quibus ei qui tam benignus in ipsum extiterat, gratias ageret, sedulò obire cœpit. Quæ huius generis fuere: Liberare à persecutione Christianos: eos qui patria exulauerant, domum reuocare: occlusos in carcere, dimittere liberos: his, quorum bona publicata erant, fortunas restituere: dirutas ecclesias denuò erigere, quæ quidem omnia valde propenso studio & voluntate transegit. Interea temporis Diocletianus, qui imperio se abdicauerat, Saloni, quæ est ciuitas Dalmatiæ, decedit de vita.

Crucis effigies Constantino in aere oblata.
Christi mandatū de cruce fabricanda ad Constantinum.
Maxentij interitus anno Christi 314.
Constantini pietatis officia.
Diocletiani mors.

Quomodo Christianorum res cùm Constantinus amplificaret, Licinius, qui in Imperio consors erat, Christianos insectatus est: atq; hinc ortum esse inter illos bellum.

CAPVT II.

Vide Sozom lib. 1. cap. 2. Niceph. li. 8. cap. 6. Euseb. li. 10. ca. 8.

CONstantinus verò Imperator, qui suas cogitationes in illis rebus quæ ad Christi gloriam spectabant, penitùs defixerat, omnia Christiani hominis officia exequi cœpit: ædificare de integro ecclesias, eas magnificis & illustribus monumentis exornare: gentilium delubra occludere, eaque demoliri: statuas in illis erectas publicare. Verùm Licinius, qui consors eius in imperio erat, gentiliumque opinione, quod ad religionem attinebat, imbutus, graue odium in Christianos exercebat: qui tametsi verebatur eos palàm persequi (metuebat enim Imperatorem Constantinum) tamen ex occulto complures adortus est. Tempore autem progrediente, illos apertè vexare aggreditur: quæ persecutionis procella quibusdam in locis (vbi enim commorabatur Licinius, ibi solum ingruebat) duntaxat excitata est. Cæterùm cùm non in his solùm, sed in alijs suis facinoribus tyranni partes ageret Licinius, eaq; Constantinum cū resciuisse, tum propterea grauiter succensere intelligeret, se de eisdem ei purgare maturat: assentari illi: amicitiam simulatè cum eo iungere: se astringere iureiurando, nunquam quicquam se moliturum, in quo aliqua tyrannidis significatio existeret. Atque certè non iurauit solum, verùm etiam peierauit. nam neque animum deposuit exercendæ tyrannidis, neque in Christianos persecutionis tempestates concitare destitit. Lege enim interdixit episcopis, ne in congressum colloquiumque cum gentilibus aliquādo venirent: eo videlicet consilio, vt religio Christiana inter eos nulla ex parte propagaretur. Eodem temporis momento de persecutione & creber hominum sermo fuit quodammodo, & mirum silentium. Nam tacita erat verbis, reipsa tamen omnibus patefacta: quandoquidem qui eius impetum subierant, tum corpore cruciatus intolerabiles, tū fortunis iniuriam non ferendā perpessi sunt. Vnde Constantino Imperatori bilem commouit non mediocrem. Itaque rupto simulatæ inter ipsos amicitiæ vinculo, capitali odio inter se dissiderunt. Non longo tempore pòst, bellum mutuò inter ipsos concitatur: atque multis prælijs terra marique commissis, tandem apud Chrysopolim vrbem Bithyniæ (id est, nauale Chalcedonis) Licinius deuictus, Constantino se dedidit. Eum igitur viuum capit, tractat humanitùs, tantumq; aberat vt illum trucidaret, vt etiam iuberet vrbem incolere Thessalonicam, seque ibi quietè & tranquillè gerere. Qui quanquam ad aliquod temporis spacium conquiescit, tamen non multo pòst Barbaris quibusdam hominibus coactis, inflictam sibi cladem iterata pugna sarcire contendit. Constantinus vbi illud intellexit, eum occidi iubet. Cuius mandato homo è medio tollitur. Itaq; rerū potitus Constantinus, Imperatorq; & rex declaratus, ad religionē Christianā deinceps amplificādam, omnem curā & studium cōtulit. Neq; illud vno modo laborauit, sed varia ac multiplici ratione præstare: cuius opera, rebus

Constantini pietas & erga Christiano benignitas.
Licinij in Christianos odium & tyrannis & persecutio.
Licinij fraudulenta simulatio erga Cōstantinum.
Constantini cū Licinio dissidiū, & inde bellum.
Chrysopolis.
Licinij cædes & eā secuta pax ecclesiæ.

Sopito externo bello, intestinum cisidiū ecclesiam vexat: excitatū ex hæresi Arij circa annum Christi 321.

Christianorum tranquilla pax allata est. Verùm pacem illam bellum intestinum inter A ipsos Christianos susceptum, extemplò subsequitur. At quale illud fuerit, vndeque ortum, pro viribus deinceps explicabo.

De Arij contra Alexandrum episcopum contentione, & quòd ex ea Ecclesiæ dissensio nata sit: quodq́ Alexander Alexandriæ episcopus, Arium cum suis presbyterij gradu abdicauerit.

CAPVT III.

Petrus episcopus et martyr. Achyllas. Alexander.

ALexandriæ, post Petrum illius ecclesiæ episcopum, qui Diocletiano regnante martyrio occubuerat, Achyllas capessit episcopatum. Quo mortuo, Alexander tempore pacis suprà commemoratæ, episcopus delectus est: qui animo securo & tranquillo vitam degens, ecclesiam in vnum conuocat. Et quodam tempore præsentibus presbyteris qui sub ipso erant, reliquoque clero, curiosius aliquanto disserit & subtilius de sancta Trinitate, vnitatemq́; in Trinitate esse diuinitùs philosophatur. Arius autem vnus ex presbyterorum numero, qui erant sub Alexandro in eo gradu locati, vir dialecticarum argutiarum minimè ignarus, quoniam episcopum suspicabatur errorem Sabellij Afri voluisse de integro in ecclesiam introducere, contentionis studio incensus, ad opinionem quæ Afri opinioni penitùs erat cōtraria, deflectit: acerbè asperéque, vt videbatur, illis quæ ab episcopo dicta erant, occurrit: affirmatque, si pater genuit filium, eum qui genitus erat, suæ essentiæ habuisse principium: indeque perspicuū esse, tempus fuisse quando non erat filius: necessarioque sequi, cum ex nihilo essentiā habuisse. Cùm ista noua quadam & inaudita ratione conclusisset, complures ad quærendum de eisdem incitauit: & ex scintilla perexigua ingens flamma incensa est. Nam pestifera ista labes ab ecclesia Alexandrina exorsa, per vniuersam Aegyptum, & Lybiam, & superiorem Thebaidem peruasit: quinetiam per reliquas prouincias & ciuitates est passim peruagata. Et quanquā multi alij peruersa Arij opinione & errore implicati tenebantur: Eusebius tamen (non Cæsariensis ille, sed alter, qui antea fuerat ecclesiæ Berytiensis episcopus: id temporis autem ad episcopatum Nicomediæ, vrbis Bithyniæ callidè arrepserat) illi cū primis mordicùs adhæsit. Quæ cùm accepisset Alexander, resque gestas oculis cerneret, iracundia cœpit exardescere: ac concilio multorum episcoporum conuocato, Arium, & eius opinionis fautores, presbyterij gradu abdicat: qua de re ad episcopos cuiusque ciuitatis scripsit ad hunc modum. B

Arius presbyter Alexādro episcopo se opponit. Sabellij error. Arij hæresis initium, vnde, vbi et quādo. Eusebij duo. Eusebius Nicomediensis Arianus.

Vide Sozom. lib. 1. ca. 14. 15. lib. 2. ca. 18. Vide Niceph. ca. 5. lib. 8. Vide Theodoritū li. 1. cap. 2. 4. Vitā Constant. lib. 2. cap. 60. li. 3. cap. 4. Arguta curiositas episcopi Alexandri occasionem Arianismo dedit.

Epistola Alexandri episcopi Alexandriæ.

CHARISSIMIS HONORATISSIMISQVE FRATRIBVS, QVI VBIQVE *gentium sunt nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti, S.*

Alexandri episcopi ad ecclesiæ ministros, de Ario & Eusebio, &c. epistola.

Cùm in Sacris † literis sit vnum corpus ecclesiæ catholicæ nobis traditum, & præceptum, vt concordiæ ac pacis vinculum firmum teneamus: consentaneum est, vti per literas colloquamur inter nos, alijque alios mutuò de rebus quæ apud singulos geruntur, certiores faciamus, quò, siue vnum ex membris patitur, siue lætatur, nos inter nos vel patiamur vnà, vel vnà lætemur. In nostra quidem prouincia prodierunt iam viri, qui leges rescindunt, Christum ipsum impugnant, animos hominum ad defectionem (quæ quidem prænuncia & quasi præcursor Antichristi non sine causa & existimari & appellari possit) docere nituntur. Ac mihi certè in animo erat de illo facinore penitùs reticuisse, vt eius labes, si quo modo fieri potuisset, inter illos solum qui ab Ecclesia desciuerant, deleri quiuisset: ne in alia loca euagata, simplicium quorundam aures suis sordibus inficeret. Verùm quoniam Eusebius, qui nunc Nicomediæ episcopus est, quique totum Ecclesiæ statum in sua manu positum arbitratur, cùm à nemine quòd ecclesiam Beryti deseruerit, quodque oculos cupiditatis atque ambitionis suæ ad episcopatum ecclesiæ Nicomedensis obtinendum adiecerit, in se animaduersum esse videat, istorum etiam qui ab ecclesia defecerunt, patrocinium suscipit: & ad omnes qui sunt vbique gentium literas scribere conatur, eosque in eisdem commendat plurimùm, quò imperitos quosdam in grauissimam hæresin, Christoque penitùs aduersariam rapiat: necesse habeo, idque sententia quadam quę in lege scripta est, inductus, silentium rumpere, remque vobis omnibus indicare, quò non modò eos qui defecerunt à Christo, execrabiliaque verba, quæ illorum hæresis vsurpat, cognoscatis: verumetiam, si fortè Eusebius literas scripserit, ad eas animos minimè attendatis. Nam inueteratam suam maleuolentiam, silentio ad tempus obrutam, iam per istos renouare studet: & licet simulatione quadam præ se ferat eorum causa literas scribere, re tamen ipsa declarat perspicuè, se in rem suam seriò istud ipsum agere. Qui autem defecerunt ab Ecclesia, sunt: Arius,

Defectio in ecclesia Antichristi prænūcia. Necessitate ecclesiæ vindicandæ scribit ista Alexand.

Vide Nicephor. ca. 5. lib. 8. Vide Theodorit. lib. 1. cap. 4. † Vide annot. pag. 171. lat. 1. lin. 37.

A Arius, Achillas, Aeithales, Carpones, Arius alter, Sarmates, Euzoius, Lucius, Iulianus, *Arianiſmi ſi datores.*
„ Menas, Helladius, Gaius, Secundus item, & Theonas, qui dicti ſunt olim epiſcopi. Quæ-
„ nam verò iſti contra Scripturas excogitarint, temereque effutiuerint, ſic accipitote: Deũ *Arij errores.*
„ non ſemper patrem fuiſſe: ſed tempus aliquando extitiſſe, cùm Deus non eſſet pater:
„ non ab æterno Dei verbum fuiſſe, ſed ex nihilo ortum eſſe. nam Deum qui eſt, eum
„ cùm non erat, ex eo quod non eſt, procreaſſe: & propterea tempus fuiſſe aliquando,
„ cùm non eſſet. Creatum enim & factum eſſe filium: neque eſſentia patri ſimilem, ne-
„ que natura verum patris ſermonem, neque veram eius ſapientiam eſſe, ſed per abuſio-
„ nem verbum & ſapientiam dici. Ipſum factum eſſe proprio Dei verbo, & ſapientia quæ
„ in Deo eſt, per quam cùm cætera omnia, tum illum ipſum fecit Deus. Et ob eam cau-
„ ſam natura ſua poſſe conuerti & mutari, ſicut animantia omnia ratione vtentia: Ver-
„ bum eſſe peregrinum, alienum & ſeiunctum à ſapientia Dei. Patrem à filio minimè ex-
„ plicari poſſe. nam filium neque patrem plenè & accuratè cognoſcere, neque exquiſitè
„ cernere poſſe. Etenim ſuam ipſius eſſentiam, vt eſt, filium non percipere: quippe filium
„ noſtra cauſa factum eſſe, vt Deus per ipſum, tanquam per inſtrumentum nos crearet:
„ neque extitiſſe aliquando, niſi Deus nos creare in animum induxiſſet. Quæſitum *Vtrum Dei*
„ eſt igitur ab illis, vtrum Dei ſermo poſſet mutari, quemadmodum diabolus mutatus *ſermo poſſit*
Vide Nice. ca. 11. lib. 8. eſt? & non veriti ſunt reſpondere: Certè poteſt. Cùm enim & gigni & mutari poſſit, *mutari.*
eius naturam poſſe mutari. Ario igitur & eius fautoribus, qui iſta aſſerunt, & de eiſdem *Excommunicatio Arij & aſſeclarũ eius.*
„ tam impudenti ore loquuntur, vnà cum illis qui eius opinioni aſſentiuntur, nos cum
„ alijs fere centum Aegypti & Lybiæ epiſcopi in vnum conuenientes, anathema denun-
„ ciauimus. Cæterùm Euſebius eos ad ſe admittit, operamque ſedulò dat, vt mendaciũ
„ cum veritate, & cum pietate impietatem commiſceat. Verùm ad hoc præſtandum
„ non ſatis habet virium. Nam vincit veritas: & nulla eſt ſocietas luci cum tenebris, *Euſebius hæreticorũ receptator.*
„ nulla conſenſio Chriſti cum Belial. quis enim vnquam talia audiuit? aut quis eſt, qui
„ ſi iam audiret, nõ ea tanquam inſolita & peregrina obſtupeſceret, aureſque obturaret, *Arij confutatio ex illuſtribus S. Scripturæ locis.*
„ ne eiuſmodi verborum ſordes in audiendi ſenſum illaberentur? Aut quis eſt, qui,
„ cùm Ioannem audiat dicentẽ, IN PRINCIPIO ERAT VERBVM: nõ iſtos condẽnauc-
„ rit dicentes, Erat tempus aliquando cùm non eſſet? Aut quis eſt, qui, cùm audiat in Eu- *Cap. 1.*
„ angelio, Vnigenitus filius, &, Per ipſum facta ſunt omnia: non iſtos odio habuerit, af-
„ firmantes filium vnũ eſſe ex creaturis? Aut qui poterit ipſe eſſe ſimilis illarũ rerum quæ
B per ipſum factę ſunt? Aut queadmodum vnigenitus, ſi (vt illorũ fert opinio) cũ alijs reb.
„ vniuerſis numeretur? Aut quomodo ex nihilo factus eſt, cũ pater dicat: Eructauit cor *Pſal. 44.*
„ meũ verbum bonũ: &, Ex vtero ante luciferum genui te? Aut qua ratione eſſentia patri *Pſal. 109.*
„ diſpar ac diſſimilis, cũ ſit perfecta imago & ſplendor patris, cumq; ipſe dicat: Qui vidit *Ioan. 14.*
„ me, vidit & patrẽ? Aut quo pacto, ſi verbum & ſapientia ſit Dei filius, erat tempus ali-
„ quando cũ non eſſet? Nam perinde eſt ac ſi diceret, Deum aliquando & ſermone & ſa-
„ piẽtia caruiſſe. Aut quo pacto cõuerti mutariue poteſt, cũ ita loquatur ipſe de ſe: Ego in
„ patre, & pater in me eſt: &, Ego & pater vnum ſumus. & per prophetam etiam: Videte *Ioan. 14.*
„ me, quòd ego ſum Deus, & non mutor? Et quanquã hoc dictum ad ipſum patrem refer- *Ioan. 10. Malach. 3.*
„ ri poteſt, tamen aptius & magis propriè de filio verbo iam dicitur, quòd, cũ ſit homo fa-
„ ctus, non mutatus eſt: ſed, vt Apoſtolus ait, Ieſus Chriſtus heri & hodie idem ipſe & in *Hebr. 13.*
„ ſecula. Quid igitur illos in hanc perduxit ſententiam, cum ſcilicet propter nos factum *1. Cor. 8.*
„ eſſe: Cũ tamen Paulus ſcribat, Propter quem omnia, & per quem omnia? Quòd autem *An filius plenè cognoſcat*
„ falsò calumniati ſunt, filium non plenè & perfectè patrẽ nouiſſe, nemini mirum videri *patrem.*
„ debet. Nam cùm ſemel ſtatuiſſent contra Chriſtum bellum gerere, reiecerunt penitùs
„ voces ipſius Domini dicentis: Sicut cognoſcit me pater, & ego cognoſco patrem. Quòd
„ ſi ex parte pater cognoſcit filium, perſpicuum eſt, filium etiam ex parte patrem cogno- *Ioan. 10.*
„ ſcere. Verùm ſi hoc dictu nefas eſt, & pater plenè filium cognoſcit: conſtat, quòd ſicut
„ pater cognoſcit ſuum ipſius verbũ, ſic & verbum ſuum ipſius patrem cognoſcit, cuius
„ eſt verbum. Cæterùm quanquam iſta recenſendo, atq; adeò ſacras & diuinas Scripturas *Hæreticorum cõuictorum mos.*
„ apertè explanando, eos ſæpenumero conuicimus: tamen illi rurſus, velut chameleon-
„ tes, ſeſe mutabant: dictumque illud Sapientis in ſua ipſorum capita torquere magno- *Prou. 18.*
„ pere contendebant, videlicet Impium, cùm in profundum malorum venerit, contem-
„ nere. Ac tametſi complures certè hæreſes ante illorum ætatẽ exortæ erant, quæ quidem
„ extra modum audacia euagatæ, ad extremam dementiam ſunt tandem prolapſæ: iſti
„ tamen, qui omni ſuo ſermone Verbi diuinitatem tollere nituntur, vtpote ad Antichri-
„ ſti tẽpora propius accedentes, illas hæreſes præ ſuorũ errorum impietate iuſtas eſſe quo-
„ dammodo declarãt. Quapropter illis eccleſia interdictũ eſt, atq; adeò anathema denũ-
„ ciatũ. Et quanquã de eorum exitio permagnum animis dolorem capimus, & maximè
quòd

Dolendũ quidem est, sed non mirandũ esse hæreticos, cũ illos futuros esse prædictũ sit.
Matth. 24.
2 Timoth. 4.

quòd Ecclesiæ instituta aliquando agnouerant, iamq; ab illis exciderunt: de illis tamen A
non magnopere miramur. Idem namq; non Hymenæo solum & Phileto contigerat, sed Iudæ etiam ante illos, qui Seruatoris discipulus fuit, postea autẽ proditor & desertor illius factus. Atq; istarum rerum neutiquam ignari extitimus. Dominus enim prædixerat: Videte, ne quis vos seducat. nam multi venient in nomine meo, dicentes, Ego sum. &, Tempus appropinquauit: &, Multos seducẽt, ne eatis post illos. Paulus etiam cũ ista à Seruatore didicisset, scripsit, Quòd nouissimis temporibus quidam deficerent à fide sana, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum veritatem auersantium. Iam verò, cùm & Seruator noster Iesus Christus hoc præceperit, & per Apostolum de eiusmodi hominib. significarit: nos certè, quoniam illorum impietatẽ nostris ipsorum auribus accepimus, non sine causa eius generis hominibus, sicut ante diximus, anathema denunciauimus, eosque ab ecclesia catholica, fideq; alienos palàm declarauimus. Vestramque pietatem fecimus certiorem, charissimi & honoratissimi fratres, qui estis nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti, vt si fortè quidã ex illis temeritate impulsi, ad vos venire non vereantur, ne eos admittatis: néue Eusebio, vel alteri cuipiam qui eorum causa ad vos scribat, omnino attendatis. Nam par est, vt nos qui sumus Christiani, omnes qui contra Christum loquantur, animoque sint ab eo alienato, tanquam Dei hostes & corruptores animorum deuitemus: neque id genus hominibus, sicut præcepit B. Ioannes, vel Aue dicamus, ne quando illorum peccatis communicemus. Salutate, qui apud vos sunt, fratres: qui mecum sunt, vos itidem salutant.

Hæretici deuitandi.
Ioan. 2.

Alexander suis literis Arianos non sedauit, sed excitauit.
Hæresis admonitione irritari magis quã sedari solita.

Cùm Alexander literas eiusmodi ad episcopos passim in singulis ciuitatibus scripsisset, latius propterea serpebat malum, quòd hi qui erant de illis literis certiores facti, contentionis & discordiæ incendijs inter ipsos conflagrare cœperunt. nam alij literis suffragari, iisdemque subscribere: alij penitùs aduersari. Maximè verò omnium Eusebius Nicomedensis episcopus ad dissensionem incitari, quòd Alexander eius nomen suis literis grauius perstrinxerat. Atq; id temporis Eusebius plurimũ poterat, quòd tunc Nicomediæ (vbi Diocletianus paulo antè palatium ædificauerat) Imperator versabatur. Ob quam causam multi episcopi Eusebij paruere sententiæ. Is autem tametsi ad Alexandrum literas scribere non destitit, vt controuersiam inter ipsos ortam missam faceret, Ariumq; cum suis in Ecclesiam reciperet: alios tamen, qui alias quasq; ciuitates incolebant, cohortatus est, vt Alexandri voluntati prorsus refragarentur. B Vnde tumultus ingens nusquã non cõcitatus est. Nã videre licebat, non modò ecclesiarũ præsides maledicis & cõtumeliosis verbis aliũ ab alio vexatos, verũ etiã populi multitudinẽ in duas partes diremptã: quarum altera in horũ, altera in illorum sententiã inclinauit. Itaq; res est eò sceleris & turpitudinis prolapsa, vt Christiana religio palã in ipsis theatris omniũ irrisione luderetur. Ab his verò qui Alexandriæ habitabant, de summis religionis nostræ dogmatis iuueniliter, & nõ absq; petulãtia certatũ est: ab eijsdem ad reliquos cuiusque prouinciæ episcopos missa legatio. Isti in alterutrã partem diuisi, non dissimilẽ contentionẽ excitarunt. Cõmiscebantur itẽ Arianis Meletiani: qui nõ multo antè fuerant ab ecclesia segregati. Sed cuius generis fuerint isti, dicẽdum arbitror. Meletius ciuitatis cuiusdã in Aegypto episcopus, à Petro Alexandriæ episcopo (qui regnãte Diocletiano, mortem obierat martyrio) cũ multis alijs de causis, tum maximè, quòd tempore persecutionis fidem inficiatus, idolis immolauerat, munere episcopatus abdicatus est. Qui cùm esset abdicatus, compluresq; haberet qui erant ipsius dicto audientes, illis qui ab illo vsque tempore ad hodiernum diem in Aegypto Meletiani vocantur, ducem hæresis se præbuit: & cùm nullam iustam excusationem causámue afferre posset, cur se ab ecclesia separasset, verbo tantummodo affirmauit sibi esse factam iniuriam: Petrumque maledictis figere, cõuicijsq; lacerare cœpit. Verùm vt primùm Petrus per martyrium, persecutione sæuiente, mortẽ oppetiuerat, probra sua & contumelias in Achillam, qui Petro in illo episcopatu succedebat, transtulit: ac postea denuò in Alexandrũ, qui mortuo Achilla eum dignitatis gradum adeptus est. Ac dum hi in hoc dissidio & dissensione versabantur, interea quæstio de Ario habetur: Meletius cum suis Ario subsidio fuit, cumq; illo vnà contra episcopũ conspirauit. Cæterùm quib. Arij opinio absurda videbatur, hi iudiciũ Alexandri de Ario datum approbarunt, rectamque & æquã sententiã cõtra eos qui sic sentiebant, esse pronunciatã existimarunt. At Eusebius Nicomedensis, & quotquot Arij opinionẽ amplexabantur, scripserunt ad Alexandrũ, vt abdicationem quæ erat antegressa, abrogaret: eosque quibus erat communione fidelium interdictum, in ecclesiam denuò admitteret. ipsos namque nullam peruersam malámue opinionem tenere. Sic igitur cùm literæ aduersariæ ad Alexandrũ Alexandriæ episcopũ missæ essent, vtriusq; partis literæ in vnum collectæ sunt. Nam Arius eas quæ pro se faciebãt, Alexan-

Meletiani Arianis cõmixti.
Meletius episcopatu exautoratus. Meletius episcopatu ab dicatus.

A Alexander autem contrarias simul congessit. Ex quibus Arianorum, Eunomianorum & Macedonianorum sectæ, quæ hoc tempore vigere videntur, ansam ad suã doctrinam tuendã arripiunt. Etenim singuli propriæ ac suæ sectæ epistolas, testium loco vsurpant. *Ariani, Eunomiani, Macedoniani.*

Quòd Imperator Constantinus propter Ecclesiarum perturbationem solicitus, Osium Hispanum Alexandriam miserit, episcopum & Arium ad concordiam inuitans.

CAPVT IIII.

Confer Niceph ca. 11. lib. 8. vide Sozom. lib. 1. cap. 15.

DE his rebus cùm certior factus esset Imperator, incredibilem animo hausit dolorem: perturbationemque illam, suam ipsius calamitatem esse censuit. Extemplò igitur illud discordiæ incendium, quo inter ipsos exardescebant, restinguere seriò aggreditur: literasque per virum spectatum & fidelem Osium nomine, episcopum Cordubæ, quæ est ciuitas Hispaniæ (hunc enim Imperator singulari amore complexus est, & honore summo prosecutus) ad Alexandrum & Arium mittit. Quarum literarum partem aliquam (sunt namque integræ in libros Eusebij de vita Constantini illigatæ) hoc loco citare non incommodum existimaui. *Osius Hispanus episcopus Cordubæ, de quo vide compendio multa ac mira apud Ioh. Vasæum.*

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVST.
Alexandro, & Ario, S.

Vide Euseb. cap. 67. lib. 2 de vita Cõstant.

Inde præsentis controuersiæ fundamentum iactum intelligo, quòd tu Alexander, à presbyteris de loco quodam in Sacris literis scripto quærebas, imò verò de inani quadam quæstionis particula sciscitabaris, quid quisque illorum sentiret: tuque Ari, istud quod neque initiò animo complecti, aut cùm fuisses complexus, silentio præterijsse debebas, inconsiderate effutiuisti. Vnde discordia inter vos concitata, tum conuentus qui in ecclesia fieri solet, impeditus, tum populus sanctissimus variè in vtramque partem distractus, & ex consentiente totius corporis Ecclesiæ quasi compage diuulsus est. Proinde vterque vestrûm vicissim veniam alteri tribuens, illud approbet, ad quod vester conseruus vos non sine causa cohortatur. At quid istud est? Vt de rebus eiusmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum respondeatis. Tales enim quæstiones, quales nulla lex canonue Ecclesiasticus necessariò præscribit, sed inanis dissoluti ocij certatio proponit, li-
B cet ad ingenij acumen exercendum instituantur, tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temerè efferre, neque vulgi auribus inconsultò concredere. Quorsus enim quisque est, qui rerum tam grauium, tantaque obscuritate inuolutarum vim, vel satis accuratè peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod si quisquam sit qui istud se facilè efficere & consequi posse confidat, quota quæso est illa multitudinis pars, quam possit efficere vt idem ipsum intelligat? Aut quis tandem est, qui in curiosa quæstionum eiusmodi peruestigatione, extra prolapsionis periculum possit consistere? Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda est, ne vel cùm nos præ nostri ingenij imbecillitate, quod propositum est, explanare non possimus, vel cũ auditores inter docendum præ intelligentiæ tarditate ad accuratã sermonis instituti comprehensionem peruenire non queant, ex re alterutra populus aut in blasphemiæ, aut in dissensionis necessitatem incurrat: Quare & interrogatio temeraria,† & inconsulta responsio, veniam vtrique vestrûm ab altero vicissim impetrare debet. Neque enim de summo in Sacris literis præcepto vobis ansa ad digladiandum oblata est, neq; nouus vllus de religione diuina introduct⁹ error: sed vnã eandemq; de fide tenetis sententiã, ita vt ad ipsum cõmunionis consensum facilè possitis venire. Nã non est profectò consentaneũ, vt propter vestram mutuò de adeò paruis exiguisq; reb. concertationem, tanta populi Dei multitudo vestra inscitia ad dissensionẽ rapiatur. Imò verò nõ modò non est consentaneum, sed omnino nefas esse existimatur. Verùm, vt rẽ breuiter exemplo quodã animis vestris mecum recognoscatis, dicam. Nõ vos præterit, opinor, philosophos ipsos vnius quidem disciplinæ professione omnes inter se consentire: sæpe tamen in aliqua parte opinionum, quas asseueratione affirmant, discrepare solere: qui licet disciplinæ causa, quam quisque illorum tuetur, dissentiant, tamẽ ob professionem qua conspirare videntur, denuò inter ipsos in gratiam redeunt. Quod si ita se res habet, quid est cur non sit multo conuenientius, vt nos, qui famuli præpotentis Dei constituti sumus, propter ipsum religionis institutum, quod profitemur, consentientibus animis inter nos ipsos concordemus. Cæterùm accuratiore cogitatione consideremus, & mente attentiore, hoc quod iam à me dicetur, circumspiciamus, num rectè se habeat, vt propter leues & inanes verborum contentiones fratres fratrib. reluctentur: & eximia concordia, impia simultate per nos, qui de rebus tam exiguis, minime.

Constantini ad Alexãdrũ & Arium epistola.

A eiusmodi quæstionibus abstinendum.

Hortatur partes ad reconciliationem.

A facili.

† Vide annot. pag. 173. lat. 1. lin. 11.

Ab honesto.

Philosophorũ dissensiones.

Fratrum concordia propter logomachias non discerpenda.

minimeque necessarijs inter nos confligimus, miserè discerpatur. Popularia quidem A sunt ista, & puerili inscitiæ magis quàm sacerdotum & prudentium hominum sapientiæ congruentia. Nostra sponte igitur tentationes diabolicas euitemus. Et quoniã Deus noster optimus maximus, conseruator omnium, communem suæ gratiæ lucem omnibus porrexit: idcirco mihi eius famulo, quæso, per vos liceat, vt illius prouidentiæ subsidio adiutus, meum conatum feliciter ad exitum perducam: atque etiam vt ipsius populum tum verbis compellando, tum ministerium diligenter erga eum præstando, tũ acriter admonendo, ad mutuam concordiam traducam. Et cùm, vti dixi, vna sit vobis fides, vna professionis consensio, vnum deniq; legis ac disciplinæ institutum, quod quidem cum suis partibus vniuersum Ecclesiæ corpus, consentiente animorum concordia & proposito deuincit: istud, quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit, quoniam nullam rem grauem in totius nostrę religionis quasi ambitu comprehensam attingit, non est cur disiunctionem aliquam animorum, aut discordiam inter vos pariat. Atque hæc dico, non vt cogam vos in hac leuicula & stulta quæstione qualiscunq; tandem illa fuerit, penitùs eandem sententiam sequi. Ac tametsi vos inter vos vicissim de re quapiam minimi momenti dissentitis, (siquidem neque omnes de omnibus reb. idem sentimus, neque vna eademque in nobis indoles aut mens versatur) nihilominus tamen fieri poterit, vt eximia concordia sincerè inter vos integreque seruetur, & vna inter omnes communio & consociatio custodiatur. Verùm de diuina prouidentia vna sit vobis omnino fides, vnus animorum consensus, vna de Deo sententia. At quæ de leuissimis istis quæstionibus inter vos argutè & subtiliter exquiritis, licet non in eandem sententiam tanquam pedibus eatis, ea tamen intra cogitationis vestræ quasi fines continere debetis, intimo mentis domicilio recondita. Communis autem amicitiæ bonũ, vera fides, reuerentia erga Deum, & legis obseruationem, stabilis firmaque apud vos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos necessitudinem colite, vniuersoq; populo suos mutuos complexus reddite: atque vestris ipsorum animis contentionis labe purgatis, iterum amicè ac beneuolè ipsi alter alterum excipite. Nam sæpenumero post inimicitias depositas, amicitia iterum reconciliata plus solet habere iucunditatis. Date igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac molestiarum expertes, vt voluptas, quæ ex sincera concordiæ luce & vita quieta capi solet, mihi integra in posterum conseruetur. Quod quidem si minus contingat, necesse est ingemiscere, lachrymis & mœrore omnino confici: nec fieri certè potest, vt vitæ cursum de reliquo tranquillè & sedatè trãsigam. Nam quamdiu Dei populus (eum dico, qui communi mecum erga Deũ obsequio fungitur) tam iniqua perniciosaque contentione ab se mutuo dissidet, quomodo fieri potest vt ipse deinceps animo tranquillo consistam? Atque vt incredibilem huius doloris morsum intelligatis, sic accipite. Non ita pridem ad Nicomedensium ciuitatem aduentans, extemplò iter versus Orientem maturè facere constituebam. Ac me quidẽ ad vos citato gradu properantem, cũ maiorem itineris partem confecissem, vt iam propè vobiscum esse viderer: huius rei nuncius in contrariã cogitationem cõpulit, ne oculis videre cogerer, quæ ne aurib. quidem tolerare me posse planè existimabã. De reliquo igitur vestra cõcordia patefacite mihi ad Orientẽ aditum, quẽ vos vestris dissidijs vltrò citroq; feruentib. interclusistis: & efficite breui, vt cũ vos pariter, tum reliquum vniuersum populũ lætitia gestientẽ cernam, & omnes vnà pro cõmuni omnium concordia & libertate consentientibus laudis præconijs debitas gratias Deo Opt. Max. agamus.

Ab vtili.

Posse inter dissentientes etiã in religionis aliquot capitibus, seruari concordiam.

Epilogus plenus humanitatis.

De Synodo in Bithynia apud Nicæam habita, ac de fide quæ ibidem edita erat.

CAPVT V.

QVanquam Imperatoris epistola ad res cùm admirationis, tum sapientiæ plenas eos adhortata est: tamen discordiæ malum adeò se firmauerat, vt nec Imperatoris solicitudine, nec authoritate illius qui literas attulerat, vlla ex parte frangi reprimique posset. Nam præterquàm quòd literæ Imperatoris neq; Alexandri neq; Arij animum mitigare ac mollire poterant, in ipso populo præterea ingens contentio & tumultus erat, quem quidem alia dissidij lues in certa solum loca euagata antecesserat, quæ sanè tranquillum Ecclesiarum statum magnopere perturbauit: dissensio videlicet de tempore festi Paschatis celebrandi exorta. quæ per Orientis partes solummodo peruadebat, dum alij ibi festum illud more Iudæorum celebrandum esse contendebãt: alij autem, Christianorũ vbique per orbem terrarum diffusorum consuetudinem in ea re prorsus imitandam censebant. Et dum ita de festo digladiantur, licet communione inter ipsos vti minimè recusarent, festum tamen acerba animorum dissensione peragunt.

Irrita legatio & epistola Imp. apud Alexandrinos.

Dissensio de festi Paschatis celebrandi tẽpore.

Vide Nicephor. ca. 14. li. 8. Vide Theodorit. lib. 1. ca. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Sozom li. 1. cap. 16. Vitam Cõstant. l. 1. cap. 6. 7.

A gunt. Cum igitur Imperator videret his duabus contentionis tempestatibus Ecclesiam vehementer iactari, generale Concilium conuocat, atque episcopos vndiq; per literas accersit, vt Nicæam vrbem Bithyniæ se conferant. Itaq; permulti certè episcopi ex multis prouincijs & ciuitatibus eò aduentant, de quibus Eusebius cognomento Pamphilus in tertio libro de vita Constantini, ista ad verbum scribit: Ex omnib. ecclesijs, quę frequentes vniuersam Europam, Libyam & Asiam occupabant, Dei ministri, qui facilè primas

Concilij Nicæni congregatio.

Vide lib. 3. cap. 7.

„ ferre putabantur, in vnum conuocantur: vna etiam ędes sacra, velut Dei nutu adaucta,
„ intra parietes suos Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes & Palæstinos, Aegyptios
„ porrò, Thebanos, Afros, aliosque ex Mesopotamia profectos recipit. Adest item in cōuentu, Persidis episcopus: nec ab hoc choro abfuit Scytha. Pontus item, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia & Phrygia, viros apud se lectissimos suppeditarunt. Quinetiā
„ Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorum domicilia longissimo inde locorum
„ interuallo aberant, eò aduentarunt. Ex ipsis Hispanis, vnus nominis & famæ celebritate insignis, cum illis multis in consessu illo adfuit. Vrbis verò illius, penes quam Imperium est, episcopus, ingrauescente ætate præpeditus, abfuit: sed eius presbyteri, qui aderant, eius locum suppleuêre. Talem coronam solum, ex omni præteritæ ætatis memoria vnus Imperator Constantinus, pacis vinculo ad Christi gloriam colligauit: & quò
„ Seruatori suo gratias ageret, istud eximium pro victoria ab hostibus parta trophæum
„ obtulit, effigie chori Apostolici pulchrè in hoc nostro conuentu expressa. Nam dicitur in Sacris literis, illorum temporibus viros pios ex omni natione, quæ sub cælo est, in vnum conuenisse: inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Lybiæ, quæ est circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi & proselyti,
„ Cretes & Arabes. Verùm illis hoc defuit, quòd omnes, qui eò conuenerant, ex Dei sacerdotum & ministrorum numero non erant: sed in hoc præsenti choro fuit episcoporum multitudo ad numerum trecētorum & amplius: presbyterorum autem, diaconorū, acoluthorū, & aliorū, qui istos comitabantur, turba ne enumerari quidē potest.
„ Atque ex his Dei ministris alij prudenter & disertè dicendo, alij vitæ grauitate, & constanti rerum arduarum perpessione, nonnulli quasi media inter istos interiecta viuen-

Act. 2.

B di ratione eximij, præclara laudis insignia adepti sunt. Erant inter hos etiam non pauci,
„ qui propter longinquum temporis spacium quo vixerant, multum honoris & gloriæ
„ collegerunt: alij qui in ipso ætatis flore propter ingeniorum acumen sunt magnū splendorem consecuti: quidam modò in ministerij quasi cursum ingressi sunt. Quibus quidē
„ vniuersis cibaria in singulos dies Imperator largè & liberaliter suppeditari præcepit. Atque Eusebius de illis, qui ibi in vnum conuenerant, hæc hactenus. Imperator festo, quod ob victoriam contra Licinium partam celebrabat, peracto, Nicæam concessit. Inter episcopos, qui aderant, Paphnutius superioris Thebaidis episcopus, & Spyridion episcopus Cypri, plurimùm excelluere. Verùm cur istorum mentionem fecerim, dicam equidem postea. Aderant etiam vnà laici complures, differendi scientia valde periti: qui erant ad patrocinium alterutrius partis suscipiēdum parati. Cæterùm Arij opinionem Eusebius Nicomedensis, vt suprà dixi, & Theognis & Maris propugnarunt: quorum Theognis Nicææ episcopus fuit, Maris autem Chalcedonis, vrbis Bithyniæ. Contra istos Athanasius, diaconus ecclesiæ Alexandrinæ, strenuè pugnauit. Istum Alexander episcopus in magno admodū honore habuit: & propterea (sicut pòst à me dicetur) grauis inuidia contra illum conflata est. Paulò antè quàm episcopi in vnum locum cōuenerant, dialectici in quibusdam disputandi tanquam prolusionibus aduersus plerosque se exercuerunt. Ac cum nonnulli quasi illecebris ad disserendum traherentur, laicus quidam ex confessorum numero, simplici ac sincero animo præditus, cum dialecticis illis congreditur, sicque contra illos verba facit: Christum certè & Apostolos artem disserendi neutiquam nobis tradidisse, neque inanes fallacias, sed mentem apertam & simplicem, quæ fide & bonis operibus integra seruari solet. Quæ cum dixisset, cùm alij omnes qui aderant, & eum admirati sunt, & illius approbauêre sententiam: tum dialectici, vt primùm sincerum veritatis sermonem audiuerant, æquo animo ac placido cōquieuêre. Sic igitur tumultus ille ex disserendi facultate concitatus, tandem penitùs repressus est. Postridie episcopi omnes in vnum locum conueniunt: post illos accedit Imperator. Simulatque aduentauit, in media turba erectus constitit: nec prius assidere voluit, quàm episcopi, vt ita faceret, innuissent. tanta enim reuerentia & pudor Imperatoris animo erga illos viros insedit. Sed postquam ab omnibus, vt temporis opportunitas postulabat, factum erat silentium, Imperator ibi ex sella orationem hortatoriam habere cœpit, qua illos ad consensionem animorum & concordiam commoueret: in-

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 19. Ruff. lib. 1.

Paphnutij & Spyridionis excellentia.

Arij opinio à quibus propugnata.

Vide Nice. lib. 8. cap. 18.

Athanasius.

Laici cuiusdam contra Dialecticos verba.

Vide Nice. li. 8. ca. 16.

Constantini erga episcopos reuerentia.

que ea consilium dedit, vt quicquid offensionis menti cuiusquam priuatim contra alterum resideret, prorsus deponeretur. Etenim complures eorum, alter alterum accusauerant: multosq; supplices libellos, pro se singuli, pridie eius diei Imperatori obtulerant. Ipse autem vt ad propositum negocium, quo de conuocati erant, se totos conuerterent, sedulò hortatus est, & libellos illos comburi iussit: istamq; solùm adiecit sententiam, Christum præcepisse, vt qui veniam impetrare contendat, fratri ipse veniam det. De concordia demum & pace vbi vberius disseruerat, deinceps de religionis nostræ dogmatis accuratius disquirendi, illorum arbitrio permisit potestatem: quemadmodum ab eodem Eusebio in tertio libro de Vita Constantini commemoratum est, cuius verba audire non erit nobis incommodũ, sic ergo se habent: Cũ multa essent ex vtraq; parte proposita, magnaq; controuersia in ipso disputationis ingressu concitata, Imperator toleranter ac placidè omnibus animum attendit: studio acri prolatas sententias sensim excepit: vicissim vtriq; disceptantium parti opem tulit: eos magna cum contentione digladiantes paulatim reconciliauit: cum singulis comiter & benignè sermonem contulit: Græcè (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) sensa sua dicendo expressit, suauis erat & dulcis, dum alijs persuadere, alios sermone lenire, alios qui disertè dixissent, collaudare instituebat: omnes denique ad concordiam eatenus reducere contendit, quoad eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando venissent, tum conspirantes animis, tum opinionibus consentientes reddidisset: ita vt non modò concors fides inter eos vigeret, sed etiam idem tempus salutaris festi Paschatis celebrandi ab omnibus concederetur. Iam verò, quæ communi omnium sententia decreta erant, cum cuiusq; manu subscripta essent, rata habebantur, & in commentarios referebantur. itaque sicut de his rebus ista commemorauit Eusebius, scriptisque prodita posteritati reliquit: sic nos hoc loco non incommodè eadem citauimus, imò verò eius verbis pro testibus vsi sumus, huicq; attexuimus historiæ: vt cum quidam forte Concilium in Nicæa habitum, perinde ac si in fide lapsum fuisset, condemnauerint, ne illis animum attendamus: néue Sabino Macedoniano credamus, qui viros ibi congregatos, imperitos & rudes appellat. Nam iste Sabinus Macedonianorũ, qui Heracleam ciuitatem Thracię incolunt, episcopus, dum ea, quæ varia episcoporum Concilia scriptis ediderant, in vnum volumen colligit, episcopos, qui Nicææ in vnum conuenerant, velut indoctos & ignaros rerum omnium, probris afficit: oblitus credo, se ipsi Eusebio, qui sua probatione eandem fidem admodum confirmasset, tanquam illiterato obtrectauisse. Quinetiam nonnulla, dedita opera prætermittit: quædam etiam peruertit: quæ autem ad eum exitum, quem sibi proposuerat, facere videbantur, omnia diligenter excerpit. Et quanquam Eusebiũ Pamphilum, tanquam testem cui meritò habeatur fides, laudat: præconijsque effert Imperatorem, vtpote, qui in institutis religionis Christianæ stabiliendis multum præstitisset: fidem tamen expositam in Concilio Nicæno, perinde atq; ab imperitis & omninò inscijs traditam, grauiter reprehendit: & quem sapientem nuncupat, & testem veracem, eiusdem testimonia de industria reijcit. Nam est apud Eusebium, ex Dei ministris, qui aderant, alios prudenter & disertè dicendo, alios vitæ grauitate excelluisse: quinetiam Imperatorem coràm ad concordiam omnes reduxisse, effecisseque, vt non modò animorum, sed etiam opinionum consensione conspirarent. Verùm de Sabino, si quod tempus ad eam rem opportunum inciderit, plura dicemus. Consentiens autem de fide doctrina, quæ Nicęæ ab amplissimo Concilio, quasi clara omnium voce diuulgata erat, † hæc est.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: & in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filiũ Dei genitum, ex patre vnigenitum, hoc est, ex substantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælo sunt, & quæ in terra. qui propter nos homines, & propter nostrã salutem descendit, incarnatus est, homo factus est, passus est: resurrexit tertia die: ascendit ad cælos, venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritũ sanctum. Qui verò dicunt, quòd erat aliquando tempus cũ non esset, antequã genitus erat, vel quòd ex nihilo ortus sit, vel quòd ex altera essentia, quàm ex patris substantia genitus, vel quòd filius Dei creatus sit, quodq; conuerti & mutari possit, istis Catholica & Apostolica Dei Ecclesia anathema denunciat. Hanc fidem approbarunt trecenti decem & octo episcopi, eiq; omnes assensi sunt: & vti scriptum est apud Eusebium, consentientibus animis opinionibusq; eidem subscripserunt: quinq; solum exceptis, qui hanc vocem ὁμοούσιον, id est, consubstantiale, repudiarunt: Eusebio videlicet Nicomediæ episcopo, Theognide Nicęæ, Mari Chalcedonis, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolemaidis. Nam ὁμοούσιον, id est,

Constantinus accusatorios episcoporum libellos tranquillitatis ergo comburit.

Eusebij de Cõstantino locus.

Constantinus peritus Græcè.

Sabinus episcopus Heracleensis Macedonianus acta Concilij Niceni calumniatur.

† Videannot. pag. 175. lat. 1. lin 25.

Nicæni Concilij doctrina.

Vide Theoditũ ca. 12. lib. 1. Nicephol. lib. 8. cap. 17.

Vox ὁμοούσιον qui episcopi repudiarint. Consubstantiale.

A est consubstantiale, esse illud affirmarunt, quod est ex aliqua re ortum vel partitione, vel deriuatione, vel productione: productione, vt ex radicibus germen: deriuatione, vt liberi ex parentibus: partitione, vt duo aut tria auri ramenta ex massa aurea. At filium Dei ad nullum istorum posse referri: & propterea se minimè fidei illi in concilio Nicęno confirmatæ velle assentiri, dixerunt. Proinde & vocem illam ὁμοούσιον, id est, consubstantiale, vehementer irriserunt, & abdicationi Arij subscribere noluerunt. Ob quam causam Concilium non solum Ario & omnibus eius opinionis fautoribus anathema denunciauit, verumetiam vetuit, ne Alexandriam ipse Arius omnino aduentaret. Edictum porrò Imperatoris Arium, Eusebium & Theognidem in exilium ire mandauit. Vnde Eusebius & Theognis paulò pòst, quàm exilio erant multati, libellum quo se factì pœnituisse declararent, ediderunt: fideique de hac voce ὁμοούσιῳ, id est, consubstantiali, constabilitæ cõsenserunt: sicut deinceps in sermone sequenti ostendemus. Per idem tempus Eusebius cognomento Pamphilus, episcopus Cæsareæ Palæstinæ, in illo Concilio, cum paulisper hæsitauisset, secumq; attenta cogitatione expendisset, num illam de fide decisionem deberet admittere, sic tãdem vnà cum reliquis vniuersis eam & approbauit, & subscriptione ratam fecit: & populo, cui ipse præerat, eandem scriptis proditã misit, vocemq; Consubstantiale illi interpretatus est, ne cuiusquam animo de ipso inijceretur suspicio, quod in eo aliquantum hæsitauisset. Ista igitur ad verbum scripsit ad hunc modum:

Vide Niceph. lib. 8. cap. 18. — *Excommunicatio & deportatio hæreticorum.* — *Eusebij & Theognidis exilium, & post exilium libellus quo Arianismum abiurant.* — *Vide Nice. lib. 8. ca. 14.* — *Eusebius Pamphilus.*

„ Etsi verisimile est, fratres charissimi, ea quæ de fide ecclesiastica in am-
„ plo & frequenti concilio Nicææ coacto tractata sunt, ad vos antehac prolata esse, præ-
„ sertim cùm fama ipsa accuratam rerum gestarum narrationem sua celeritate superare
„ soleat: tamen ne veritas, si auditione solum ea acceperitis, contrà ac se habeat, vobis nũ-
„ cietur: primùm eam fidei formulam, quæ à nobis concilio proposita est: deinde alterã,
„ quam episcopi, vbi nostris verbis pauca adiecerant, ediderunt, ad vos mittere necesse pu
„ tauimus. Nostra verò formula, quæ tum coram Imperatore nostro sanctissimo perle-
„ cta est, tum rectè se habere pro certò explorata, ad hunc modum se habet. Sicut ab epi-
„ scopis, qui nos antegressi sunt, accepimus: sicut cum fidei fundamenta in nostris animis
„ primùm iacta essent, cumq; lauacro baptismatis abluti essemus, audiuimus: sicut à diui-
„ nis Scripturis didicimus: & sicut, cum fungeremur presbyterio, & cum episcopatũ ob-
B tineremus, credidimus & docuimus: sic etiam iam credentes, nostram fidem vobis pa-
„ tefacimus, quę eiusmodi est.

„ Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilium omnium & inuisibi-
„ lium creatorem: & in vnum Dominum Iesum Christum, Dei verbum, Deum de Deo,
„ lumen de lumine, vitam de vita, filium vnigenitum, primogenitum omnis creaturæ,
„ ante omnia secula ex Deo patre genitum, per quem omnia facta sunt: qui propter no-
„ stram salutem incarnatus est, & inter homines versatus, qui passus est, & resurrexit ter-
„ tia die: ascendit ad patrem, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Credi-
„ mus etiam in vnum Spiritum sanctum. Et istorum quemque esse, & existere credimus:
„ Patrem verè patrem esse, Filium verè filium, & Spiritum sanctum verè Spiritum sanctũ:
„ sicut Dominus noster, cum discipulos suos ad prædicandum mitteret, locutus est: Eun-
„ tes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. De *Matth. 28.*
„ quibus confirmamus, nos hoc animo esse, sicq; sentire, & sic etiam sensisse, & ad mortẽ
„ vsque sic sensuros esse, in hac perseueraturos fide, anathemate impiæ hæresi cuique de-
„ nunciato. Atque de istis rebus omnibus nos syncerè & ex animo ita sensisse, ex quo nos-
„ met noscere poteramus, & iam etiam verè tum sentire, tum dicere, Deum omnipoten-
„ tem, & Dominum nostrum Iesum Christum coràm testamur: certaque demonstra-
„ tione ostẽdere possumus, vobisq; ratione persuadere, nos tẽporib. præteritis ita credidis-
„ se: & huic fidei à nobis expositæ cõgruentia prædicasse, neminemq; posse nobis in hac re
„ contradicere. Quinetiam Imperator noster sanctissimus hanc nostram fidem, verita-
„ tem in se complecti primus omnium testificatus est: seque eodem animo esse constan-
„ ter asseruit: pręcepitque, vt omnes eidem assentirentur, decretis eiusdem subscriberent,
„ congruerent cum eisdem, dummodo vna vox, Consubstantiale videlicet, ascriberetur:
„ quam quidem ille ipse explicauit ad hunc modum. Consubstantiale de corporis affe-
„ ctionibus non posse intelligi: neque filium Dei vel diuisione, vel desectione, vt ita di-
„ cam, ex patre constare. Nam non posse fieri vt natura, quæ materiæ expers est, quæ sola
„ intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affectionem in se exci-
„ piat: sed eiusmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti. Sapientissi-
„ mus quidem & pius noster Imperator de his isto modo philosophatus est.
„ Episcopi autem propter hanc vocem Consubstantiale,
„ istam fidei formulam ediderunt.

Fidei formula ab Euseb. Pamphil. conscripta. — *Consubstantiale.*

Fidei formula in Concilio edita. A

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: & in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei, genitum ex patre vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum, de Deo vero: genitum, non factum, consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt, & quæ in cælo, & quæ in terra sunt, qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit: incarnatus est: homo factus est: passus est: resurrexit tertia die: ascendit ad cœlos: venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctũ. Qui verò dicunt, quòd erat aliquando tempus cum non esset, antequam genitus erat, vel quòd ex nihilo ortus est: vel quòd ex altera essentia substantiáue, quàm ex patris, genitus: vel quòd filius Dei creatus, quodque conuerti & mutari potest: istis Catholica & Apostolica Dei Ecclesia anathema denunciat. Cùm ista formula ab illis præscripta esset, illud, Ex substantia patris esse: & illud, Patri consubstantialem esse, quo modo essent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpimus. Vnde quæstiones & respõsa nata sunt: ratioque accuratè peruestigatum, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, ex substantia esse, idem significare, quod, ex patre esse, non tamen partem patris esse. Ista sanè nobis videbantur pulchrè consentire cum piæ illius doctrinæ sententia, quæ docet filium ex patre esse, nõ tamen partem substantię illius esse. Quapropter huic sententiæ etiam à nobis assensum est: neque vocem Consubstantiale reiecimus, propterea quòd pax, tanquam scopus ad intuendum, ante oculos nostros versabatur: & cautio erat à nobis adhibita, ne recta fidei sententia excideremus. Pari ratione, genitum, non factum, approbauimus. Nam FACTVM, verbum, cum cæteris creaturis, quæ per filium factę sunt, commune esse dixerunt: nec filium earum simile quicquam habere: ac propterea cum non esse creaturam illarum similem, quæ ab ipso factæ sunt, sed præstantioris esse substantiæ, quàm qua vlla creatura prædita sit, quam quidem ex patre genitam esse, Sacræ literæ perdocent: quippe cum modus eius generationis à nulla mortali natura, vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi possit. Eodem modo etiam illud, Filium patri consubstantialem esse, ratione & exquisitum est, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque quicquam habere simile cum mortalibus animantibus. Nam neque diuisione substantiæ, neque desectione, neq; mutatione paternæ essentiæ & facultatis posse constare. B Ingenitam enim patris naturam, ab his omnibus prorsus alienam esse. & hoc, Patri consubstantialem esse, nihil aliud ostendere, quàm filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere similitudinem: sed vnius patris, qui illum genuit, omninò similem esse: neque ex alia, quàm ex patris substantia & essentia genitum. Quod quidem sic expositum, rectum videbatur assensione approbare. nam nonnullos veteres episcopos & scriptores, viros sanè disertos atque illustres, in patris & filij diuinitate explicanda hoc verbo Consubstantiali vsos fuisse cognouimus. Sed de fide in Concilio Nicæno exposita & diuulgata, hæc hactenus. Cui quidem omnes ad vnum assensi sumus, non temerè & inconsultò, sed secundum sententias coram ipso sanctissimo Imperatore propositas, discussásque, & communi omnium consensu, propter causas, quæ supra commemoratę sunt, approbatas. Quinetiam anathematis formulam, quæ post fidem explanatam ab illis proposita est, approbandã quoque putauimus: propterea quòd vetet, ne quisquam vocibus à Scriptura abhorrentibus (ex quibus in ecclesias omnis ferè confusio & discordia inuecta est) omninò vtatur. Etenim cum nulla Scriptura diuinitùs inspirata his vocibus vsa sit, filium Dei ex nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquando cum non esset, & quæ sequuntur in eandem sententiam: minimè consentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere. Cui sententiæ tam præclarè contra ipsas decretæ, constitutæque, nos consensimus: quandoquidem nunquam antehac eiusmodi verba vsurpare consueuimus. Ista ad vos, fratres charissimi, necessitate coacti misimus, non solum vti vobis decretum, quod nostrã disquisitionem & assensionem secutum est, planum faceremus: verumetiam vt intelligeretis, quòd primò, dum ea, quæ aliter ab alijs scripta erant, animum nostrum offendere videbantur, in vna eademque sententia (sicut ratio postulabat) ad extremam vsque horam perstitimus. Verùm postea, facilè sanè, & sine vlla contentione, ea quæ nullam habebant offensionem, tum demum amplexati sumus, cum nobis verborum sensum & sententiam æquis animis disquirentibus, illa quæ exposita erant, consentire viderentur cum his, quæ in fidei formula ante proposita, à nobis concessa & probata fuerant. Ista Eusebius Pamphilus ad Cæsaream, quod est oppidum Palæstinæ, misit.

Ex substantia esse quid significet.

Genitum, non factum.

Filius Patri consubstantialis.

Veteres patres vsi verbo ὁμοούσιον quos Nicænum concilium imitatur.

Anathematis forma approbata.

A *Epistola Synodi, de rebus quas ipsa statuerat, & de Arij & eorum, qui eandem cum eo tuebantur opinionem, abdicatione.*

CAPVT VI.

IPsum verò Concilium, communi consensu ad Ecclesiam Alexandrinam, & ad Aegypti, Libyæ & Pentapolis incolas, hæc quæ sequuntur conscripsit.

*Vide an. not. pag. 176. lat. 2. lin 13.

SANCTAE * EXIMIAEQVE DEI GRATIA ECCLESIAE ALEXANDRINAE ET DI- *lectis fratribus Aegyptum, Libyam & Pentapolim incolentibus, episcopi Nicææ coacti, & ad amplum sanctumq́; Concilium conuocati in Domino Salutem.*

Huc refer Nicephor. ca 24. li. 8. Vide Theodoritũ lib. 1. ca. 7. 9. vitam Cõstant. lib. 3. ca. 24. 25. & deinceps.

†Vide an. not. pag. 176. lat. 2. lin. 12.

*Vide an. not. pag. et lat. vt supra lin. 23.

Quoniam Dei gratia, & mandato sanctissimi Imperatoris Constantini, qui nos ex varijs ciuitatibus & prouincijs in vnum congregauit, magnum & sanctum conciliũ Nicænum coactum est: † necessarium videtur, vt à toto sacro Concilio literæ ad vos mittantur, ex quibus possitis intelligere cùm ea, quæ in controuersiam adducta & exquisitè disceptata sunt, tum quæ decreta & constabilita. Primùm impia & peruersa dogmata Arij, eorumq́; qui eius sectam sequuntur, coram sanctissimo imperatore Constantino perquisita sunt: vnde placuit Concilio, communibus suffragijs anathema denunciare * eius nefariæ opinioni, & verbis sententijsq́; execrabilibus, quibus vsus est ad filium Dei blasphemijs afficiendum: nimirum, cum ex nihilo ortum esse, nec fuisse antequam natus esset: fuisse tempus aliquando, cum non esset: filium Dei libera voluntate & arbitrio, vitij & virtutis capacem esse: creaturã esse: factum esse. Quibus omnibus sanctum Concilium indicit anathema: imò verò ne pati quidem potest, vt vel impia eius opinio, vel insolens amentia, vel verba plena blasphemiæ, ad aures ipsius perueniãt. Quinetiam ea, quæ ad istum pertinent, quem exitum sint consecuta, omnino vos vel audiuistis, vel saltem à nobis audietis: ne nos hominem, qui debitam mercedem suæ culpæ acceperit, temerè & sine causa insectari videamur. Eo vsque certè eius prorupit impietas, vt Theonam Marmaricæ episcopum, & Secundum Ptolemaidis, ad exitium secum perduceret. nam easdem cum illo pœnas ipsi luebant. Verùm cum Aegyptus, non modò B illa opinionis peruersitate, nequitia & blasphemia, sed etiam certis hominibus, qui in populo, vitam ante illud tempus pacatè & tranquillè degente, seditionem & discordiã concitare non veriti essent, Dei gratia penitùs liberata esset, tamen adhuc pertinax inscitia tum Melitij, tum eorum quibus honores ecclesiasticos detulerat, restabat. de qua re quid Concilium decreuerit, Fratres charissimi, sic habetote. Concilium clementius aliquanto in Melitium animatum (nam si accuratè in eum inquisitum fuisset, nihil certè commeruisset veniæ) decernit, vt in propria ac sua ciuitate remaneat, nullamq́; habeat potestatem vel cuiquam manus imponendi, vel quenquam ad aliquod munus Ecclesiasticum deligendi, vel in aliena regione ciuitateue eius rei gratia commorandi, sed vt solùm dignitatis & officij nomen retineat: illi autem, qui ab eo presbyteri designati sunt, simulatq́; sanctiore ordinatione confirmati fuerint, hac conditione in Ecclesiæ communionem admittantur, nimirum vt Ecclesiasticæ dignitatis & ministerij gradũ habeant illi quidem: sed tamen omnibus presbyteris in singulis prouincijs & Ecclesijs versantibus, qui sunt ab honoratissimo viro & collega nostro Alexandro ordinati, sint omninò inferiores. Quinetiam vt nulla illis potestas sit eos ministros Ecclesiæ designãdi, qui ipsorum probentur arbitrio: neq; nominationem penes se habeant eorum, qui sint ad Ecclesiæ munera obeunda deligendi, neque quicquam absque consensu episcoporum Catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ, qui sub ipso Alexandro sunt, omninò transigant. Hi autem, qui Dei gratia, & vestris precibus adiuti, ad nullũ schisma deflexisse cõperti sint, sed se intra Catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ fines ab erroris labe vacuos continuerint, authoritatem habeant tum ministros ordinandi, tum eos, qui clero digni fuerint nominandi, tum denique omnia ex lege & instituto Ecclesiastico liberè exequendi. Quòd si quispiam fortè eorum, qui ecclesiæ funguntur muneribus, diem suum obierit, tum vnus ex illis, qui nuper in ecclesiam asciti sunt, modò idoneus videatur, & populus illum eligat, episcopusque Alexandriæ ei suffragetur, atque adeò populi electionem confirmet, in locum succedat demortui. Atque sit illud alijs quidem omnibus concessum. De Melitio autem nominatim aliter decisum est, vt videlicet cùm propter insolentem audaciam, qua anteà ecclesiæ statum perturbauerit: tum propter temeritatem, & mentis inscitiam, quam palam ostenderit, nulla potestas, authoritásue ei tribuatur: quippe cum homo is sit, qui eandem perturbationem in Ecclesiam denuò possit inducere. Atque ista decreta ad Aegyptum, & sanctissimam Ecclesiam Alexandri-

Arij dogmata.

Arij anathematizatio.

Arij sectatores cum eodẽ damnati. Theonas. Secundus. Melitius.

Concilij decretum in Arij sectatores.

Canon pro sufficiendis in locum demortuorum pijs & idoneis episcopis.

De Melitio quatenus sit decisum.

nam propriè & separatim referuntur. Quod si aliud prætereà quippiam, dum honora- A
tissimus dominus & collega & frater noster Alexander vnà adest, sancitum & statutum "
fuerit, ipse (vtpotè, qui rebus decisis cùm præfuerit, tum communicarit) vobis coràm ac- "
curatius renunciabit. Quod autem ad omnium cõsensum de sacratissimo festo Pascha- "
tis celebrando attinet, scitote, quòd vestris precibus controuersia de re suscepta, prudẽ- "
ter & commodè sedata est, ita vt omnes fratres, qui Orientem incolunt, quiq; Iudæorũ "
consuetudinem antè in eo festo seruando imitari solẽt, iam Romanos, nos & omnes "
vos, qui eundem morem quem nos in illo recolendo à primis temporibus tenuistis, "
sunt consentientibus animis in eodem celebrando deinceps sedulò secuturi. Quocirca "
vos cum ex his rebus tam prosperè gestis, tum ex pace & concordia communiter inter "
omnes constituta, tum denique, quòd omnes hæreses quasi fibræ penitùs excisæ sunt, læ- "
titiam capientes, maiore honore & amore ardentiore Alexandrum collegam nostrum "
& vestrum episcopum complectimini: qui dum aderat, nobis permagnæ voluptati fuit, "
permultumque laboris vt in ea ætate suscepit, quo Ecclesiæ vestræ statum ad tranquil- "
litatem traduceret. Pro nobis omnibus etiam preces ad Deum fundite, vt quæ ritè con- "
stituta & decreta sint, ea rata stabiliaque permaneant, Dei patris omnipotentis & Domi- "
ni nostri IESV CHRISTI auxilio, vnà cum Spiritus sancti gratia: cui gloria in secula se- "
culorum, Amen. "

De Paschate.

Ex hac Concilij epistola planum fit, eos non solum Ario, & eius sectæ fautoribus, verumetiam verbis ipsius peruersæ opinionis anathema denunciauisse: quinetiam de Paschate inter ipsos cõsensisse: Melitium hæresis cuiusdam principem recepisse quidem, eique dignitatis episcopalis retinendæ copiam dedisse: potestatem tamen illius muneris exequendi, (vt episcopus solet) prorsus ademisse. Qua de causa arbitror, Melitianos in Aegypto ad hoc vsque tempus ab Ecclesia propterea separatos fuisse, quòd Conciliũ omnem Melitio authoritatem abstulit. Intelligendum est prætereà, Arium, librum de sua ipsius opinione confecisse, quem Thaliam inscripsit. Est autem libri stylus & forma dicendi lasciuior paulo, & dissolutior, Sotadeis cantilenis seu carminibus persimilis, quem librum id temporis Concilium etiam condemnauit. Neq; Concilium solùm de pace facta, ista scribenda curauit: verumetiam Imperator ipse per literas suas eadem ecclesiæ Alexandrinæ significauit. B

Melitiani cur ab ecclesia separati. *Thalia Arij liber.*

Imperatoris Epistola.

CONSTANTINVS AVGVSTVS CATHOLICAE
Alexandrinorum Ecclesiæ.

Saluete plurimum fratres charissimi. Permagnum certè & singulare beneficium à diuina prouidentia in nos collatum est, quòd omni errore liberati, vnam eandemq; fidem agnoscamus. Non est profectò diaboli insidijs cõtra nos intentatis de cetero quicquam loci relictum. nam quicquid est per fraudem in nos molitus, illud funditùs sublatum est. Dissensiones autem animorum, schismata, tumultus illos, & lethalia discor- "
diarum (vt ita dicam) venena, veritatis splẽdor (iuxta Christi monitum) penitùs obruit, "
deleuitque. Vnum igitur Deum omnes, & nomine veneramur, & esse credimus. Vt au- "
tem istud Dei admonitione ad exitum perduceretur, magnam episcoporum turbam "
ad vrbem Nicæam accersiui: quibus cum ego (qui vnus ex vestrum numero sum, quiq; "
eidem obsequio vnà vobiscum lubentissimè meipsum totum addico) operam dedi, vt "
veritas diligenter inuestigaretur. Proinde omnia, quæ aut controuersiæ aut dissensio- "
nis materiam præbere videbantur, accuratè excussa & exagitata sunt. Quanta & quàm "
execrabilia probra (ô bone Deus, sis nobis clemens & misericors) nonnulli in veneran- "
dum nostrum Seruatorem, in spem & vitam nostram sceleratè nefarieque iecerunt, & "
Scripturis diuinitus inspiratis fideiq; sacrosanctæ contraria non modò impudenter ef- "
futiuerunt, sed se ita credere palàm confessi sunt? Nam cum amplius trecenti episcopi "
viri propter animi modestiam & solertiam admirabiles, vnàm eãdemq; fidem (quæ & "
veritate & exquisitis legis diuinæ testimonijs vera fides esse confirmatur) constabiliuis- "
sent, solus Arius inuentus est, qui vi ac fraude diabolica victus, ab ea penitùs desciuerit: "
quiq; impia animi impulsione incitatus, hanc erroris labem primùm apud vos, deinde "
apud alios sparserit. Quocirca eam quam Omnipotens pater nobis tradidit doctrinam, "
amplexemur: ad fratres nostros charissimos, à quibus nequam & impudens diaboli mi- "
nister nos segregauit, redeamus: ad commune corpus ecclesiæ, & ingenua nostra mem- "
bra toto pectore (vt dicitur) reuertamur. Istud enim vestræ prudentiæ, fidei & sanctitati "
in primis consentaneum est, vt errore illius, qui se hostem veritatis constituerit, peni- "
tus depulso, ad Dei gratiam & voluntatem vos denuò recipiatis. Nam quod trecentis "
episcopis

Constantini epistola. Exorditur à gratulatione quæ exultat cum ecclesia, quod veritas obtinuisset.

Huc refer Nicephor. ca. 5. li. 8. vide Theodorit. lib. 1. cap. 10.

Patrum consensus contra Arij hæresin

Arij à fide defectio.

A episcopis visum est, non est aliud putandum quàm Dei sententia: præsertim cùm in talium, & tam præclarorum virorum mentibus sacer insideret Spiritus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo vestrûm hæsitet, nemo moram interponat: sed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite, vt simulatque ipse ad vos aduentauero, debitas gratias Deo, qui omnia lustrat, vnà vobiscum agam: quòd non modò fidem sinceram nobis patefecerit, verumetiam charitatem, quæ omnibus optanda erat, benignè largitus sit. Deus vos fratres charissimi, diu seruet incolumes.

Defendit acta Concilij Niceni aduersus Sabinum.

Ista Imperator ad populum Alexandrinum perscripsit, planeque significauit, illam de fide decisionem non temerè & fortuitò factam esse: sed permagna diligentia in veritate indaganda expendendaq; adhibita, Concilium eam edidisse: neq; quædam oratione explicata esse, alia silentio prætерita: sed quæcunq; ad doctrinam fidei confirmandā dictu videbantur necessaria, omnia fuisse in medium adducta: neque inconsultò esse ante definita, quàm accurata inquisitione excussa fuissent: vsque adeò, vti omnia quæ vel controuersiæ, vel discordiæ materiam suppeditare putabantur, prorsus è medio tollerentur. Verùm vt summatim dicam, omnium qui ibi conuenerant voluntatem, Dei voluntatem appellat: nec dubitat, quin tanta episcoporum multitudo, diuino Spiritus sancti afflatu, in eadem mente & sententia consenserit. At Sabinus, qui hæresis Macedonianæ princeps est, dedita opera his refragatur: imò verò eos qui Nicææ coacti erāt, imperitos & inscios vocat: neque veretur ipsi Eusebio Cæsariensi ignorationis vitium falsò obijcere, neque illud secum cogitat, eos qui aderant in Concilio, licet fuissent imperiti (vt ipse prædicat) animis tamen à Deo illustratos, & Spiritus sancti gratia imbutos, nullo modo à veritate aberrare potuisse. Verùm audiamus, quid Imperator per alteras literas contra Arij dogmata, & eos qui opinione cum eo conspirabant, statuerit, atque ad Episcopos populumque cuiusque loci miserit.

Sabinus Macedonianæ hæresis princeps.

Alia epistola Constantini.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVGVST.

episcopis, & populo, S.

B Cùm Arius scelestorum & impiorum hominum consuetudinem imitetur, eandem cum illis ignominiæ & turpitudinis notam meritò subire debet. Quemadmodum Porphyrius capitalis pietatis hostis, qui nefarios libros contra religionem Christianam nuper edebat, mercedem dignam laboribus recepit, & eiusmodi quidem, vt apud posteriora secula non ipse solum maximis probris vexatus fuerit, & turpissima infamiæ labe aspersus, verumetiam impia eius scripta deleta penitùs & extincta: sic iam visum est, Arium & eius sectatores, Porphyrianos nuncupare, vt quorum secuti sint mores, corū etiam nomen habeant. quinetiam si quod opus ab Ario conscriptum reperiatur, illud cremandum esse, vti non modò execrabilis eius doctrina funditùs tollatur, sed etiam nullum monimentum eiusdem omnino relinquatur ad posteritatem. Illud etiam mandamus, vt si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus sit, & eum non statim in medium adductum igne combusserit, morte mulctetur. nam mox vt comprehensus fuerit, plectatur capite. Deus vos seruet incolumes.

Porphyrius capitalis pietatis hostis.

Porphyriani.

Arij scripta cremanda.

CONSTANTINVS, AVGVST. ECCLESIIS S.

Vide supra de vita Constantini lib. 3 ca. 16. Theodorit. lib. 1. ca. 10.

Epistola Constantini ad ecclesias de Niceno concilio.

Cùm ex florenti & prospero Reipub. statu, quanta sit diuinę virtutis erga nos benignitas, compertum haberem: istud omnium maximè mihi propositum putaui, vt in sanctissima catholicæ Ecclesiæ multitudine vna fides, sincera charitas, & consentiens erga Deum omnipotentem rẹligionis cultus seruaretur. Verùm quoniam istud non poterit aliter in loco tuto firmoque collocari, nisi vel omnes episcopi, vel maxima eorum pars in vnum conuenisset, singulique suum iudicium de rebus ad sacratissimam religionem pertinentibus interposuissent: eam ob causam cùm cœtus (quantum fieri poterat) maximus coactus esset, ipse tanquā vnus è vestrū numero, vnà adfui. Neq; enim recusabā (ex qua re iam maximam capio lætitiam) me vobiscum in eo ministerio coniungere. Atq; eò vsque de omnibus rebus accuratè quæsitum est, quoad sententia Deo omnium contemplatori grata acceptaq;, propter concordiā & animorum consensum palàm pronunciata esset: sic vt nihil quod vel ad discordiam, vel fidei controuersiam spectaret, omnino in posterum reliquum fieret. Ibi cùm de sanctissimo festo die Paschatis disceptaretur, cōmuni omnium sententia rectū esse videbatur, vt omnes vbiq; vno eodemque die illud celebrarent. Quid enim præstabilius, quidùe augustius esse poterat, quàm vt hoc festum, per quod spem immortalitatis nobis ostentatam habemus,

Modestia Constantini.

Paschatis celebrandi ratio certa ac rata.

vno modo & ratione apud omnes continenter obſeruaretur? Ac primùm omnium in- A dignum planè videbatur, vt ſacratiſſimum illud feſtum, Iudæorum ritum & conſuetudinem imitantes ageremus: qui quidem, quoniam ſuas ipſorum manus deteſtabili ſcelere polluerunt, meritò, vt ſceleſtos decet, cæco animorum errore irretiti tenentur. In noſtra enim ſitum eſt poteſtate, vt illorum more reiecto, veriore & magis ſincero inſti-

Cum Iudæis nihil cõmunicandum.

tuto (quod quidem vſque à prima paſſionis die hactenus recoluimus) huius feſti celebrationẽ ad poſterorum ſeculorum memoriã propagemus. Nihil igitur ſit nobis commune cum Iudæorum turba, omnium odioſa maximè. aliã enim viam, quã inſiſtamus, à Seruatore didicimus. Proponitur namq; ſanctiſſimæ noſtræ religioni curſus quidam & legitimus, & decorus. Hunc igitur conſentientib. animis mordicus tenentes, fratres honoratiſſimi, ab illa nefaria Iudæorum opinione nos ipſos remoueamus. Eſt enim re-

Iudæorum error in Paſchate celebrando

uera abſurdiſſimum, vt illi inſolenter ſe iactent, nos abſq; ipſorũ diſciplinæ ſubſidio iſtas res nullo modo poſſe obſeruare. Quid tandem eſt, de quo illi rectè ſentire queant, qui poſt necem Domino illatã, poſt parricidium illud nefandũ, ex mentis ſtatu deturbati, non ratione vlla, ſed intolerabili animorũ impetu, quocunq; inſita ipſis & innata inſania rapiat, feruntur? Hinc etiã exiſtit, quòd ne in hac quidẽ parte veritatẽ perſpiciant: quippe præ errore, extra exquiſitã temporis in hoc feſto celebrando obſeruationẽ longiſſimè euagati, eodẽ anno alterum Paſcha celebrant. Proinde quid eſt cur iſtos imitemur, quos graui erroris morbo laborare conſtat? Eodem namq; anno idem feſtum denuò recolendo renouari non permittemus. Verùm, quamuis iſta nõ à me fuiſſent propoſita, tamen veſtræ ſolertiæ eſſet, cũ diligentiam adhibere, tum precibus ſemper optare, vt nulla de cauſa veſtrorum animorum integritatem nequam hominum moribus

Cur vno die feſtũ Paſchatis in omnibus eccleſijs celebrandum ſit.

admiſcere cogamini. Porrò illud etiam facilè poteſt intelligi, maximum nefas eſſe, vti in tanto & tã ſolenni religionis noſtræ feſto regnet diſſenſio. Vnũ enim libertatis noſtræ diẽ feſtũ, hoc eſt ſanctiſſimæ paſſionis, Seruator noſter nobis tradidit, vnamq; eccleſiam catholicã eſſe voluit. cuius quidẽ membra, tametſi in multa & varia loca diſperſa ſint: tamen vno ſpiritu, hoc eſt, diuina voluntate & nutu coaleſcunt. Veſtræ igitur ſanctitatis prudentia accuratè ſecum cõſideret, quã graue, imò verò quàm indecorum ſit, vt iiſdem dieb. alij ieiunijs vacent, alij agitent conuiuia: ac poſt dies Paſchatis, alij in feſtis & animorũ remiſſione verſentur, alij præſcriptis ieiunijs ſe dedãt. Quapropter iſtud B

Ieiunia ante feſtũ Paſchatis celebrãda.

rectius inſtituendum eſt, & ad vnam formã ac modum redigendũ. hoc enim (ſicut omnes vos ſatis animaduertere exiſtimo) diuina prouidentia vult. Et quoniã iſtud ita via & ratione gerendum erat, vt nihil nobis cum conſuetudine parricidarũ, & eorum qui necis Domini authores extiterunt, eſſet commune: & modus ille eximius decoruſque eſſet ſeruandus, quem oẽs eccleſiæ, totius orbis partes, vel ad Occidentem, vel ad Meridiem, vel ad Septentriones incolentes ſeruant, ac nonnullæ quoq; quæ in locis ad Orientẽ ſpectantib. habitant: idcirco oẽs in præſentia hoc rectè ſe habere arbitrati ſunt. Ipſeq; etiã in me recepi, veſtrã ſapientiam facilè aſſenſurã, vt quod in vrbe Roma, Italia, in Africa, in tota Aegypto, Hiſpania, Gallia, & Britannia, in Libya & vniuerſa Græcia, in diœceſi Aſiatica & Pontica, in Cilicia deniq;, vna & cõſentiẽte ſententia cõſeruatur, hoc etiam à vobis quoq; lubentib. animis approbaretur: illud ſedulò reputantibus, non ſolum in locis quæ modò citaui, maiorem eccleſiarum numerum exiſtere, ſed etiam ſanctiſſimum inſtitutum eſſe, vt omnes cõmuni conſilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio poſtulare videtur, quodq; nihil cum Iudæorum periurio habet commercij. Verùm vt ſummam rei breuiter complectar, viſum eſt communi omnium iudicio, ſacratiſſimum Paſchatis feſtum vno eodemq; die celebrandum eſſe. Neque enim in re tam ſancta & ſolenni vlla diſſenſio debet exiſtere: imò hanc ſequi ſententiam, cui nullus à fide alienus error, nullúmue vitium omnino admiſtũ ſit, multò maximam habet commendationem. Quæ cùm ita ſe habeant, lubentes hoc decretum, tanquam donum Dei, & mandatum reuera cælitùs demiſſum amplexamini. Nam quicquid in ſanctis epiſcoporum Concilijs decernitur, id vniuerſum diuinæ voluntati debet attribui.

Conciliorum authoritas.

Quãobrem vos, vbi omnib. dilectis noſtris fratribus, res in hoc concilio geſtas, ſententiam iã decretam, & ſanctiſſimi feſti obſeruandi modum denunciaueritis, eadem ipſi approbare, riteq; diſponere debetis, vt ſimulatq; veſtrã rectam omnium rerum diſpenſationem, iampridem à me deſideratam, me planè perſpicere contigerit, vno eodemque die vobiſcum vnà ſacroſanctum feſtum recolere poſſim, & ſimul omnium cauſa permagnam animo capiam voluptatem: quod quidem fiet, cùm intellexero, non ſolũ diabolicam crudelitatem per veſtra rectè facta, diuina virtute opem ferente, penitùs profligatam eſſe: verùm etiam fidem noſtram, pace & concordia cõciliata, vbique egregiè florere. Deus vos, fratres chariſſimi, ſeruet incolumes.

Alia

A

Alia epistola ad Eusebium.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVSTVS, EVSEBIO S.

Ad hanc & seq. epistolã refer Nicephor. lib. 1. ca. 27. vide etiam supra de vita Constant. li. 2. cap. 45. vide Theodorit. li. 1. cap. 16.

Quemadmodum ad hoc vsque tempus, ob impiæ voluntatis institutum, & grauem tyrannidem seruos Dei ac seruatoris persequentem, pro certo cognoui, & mihijpsi satis persuasum habeo, omnium ecclesiarum ædificia vel negligentia corruisse, vel imminentis periculi metu multo minus quàm debuerãt refecta fuisse, frater charissime: sic nunc, cũ libertas omnibus restituta sit, & draco ille, Dei Opt. Max. prouidentia, nostroque ministerio de communi Reip. administratione depulsus, virtutẽ ac potentiã diuinam omnibus satis constare arbitror: & eos qui vel timore, vel infidelitate, vel alijs quibusdam peccatis lapsi sunt, cũ illum, qui reuera Deus est, iam agnoscant, in veram & rectam viuendi viam redituros. Quibuscunque igitur ecclesijs vel ipse præsis, vel alijs in locis alij episcopi, presbyteri & diaconi, quos nosti, præficiantur, omnib. per te admoneantur, vt earum ædificia sedulò accurentur: quo vel ea quæ remanent reficiantur, laxioraque fiant: vel vbi necessitas postulauerit, noua de integro extruantur. Quæ verò res ad ædificationem necessariò requiruntur, eas quidem cùm ipse, tum alij tuo nomine, à præfectis & rectoribus prouinciarum petent. His enim per literas à me significatũ est, vt omni studio & propensione animi, ea quæ fuerint à sanctitate tua præscripta, sub ministrent. Deus te, frater charissime, diu florentem seruet. Ista de ecclesijs ædificandis, ad episcopos cuiusque prouinciæ perscripsit Imperator: quæ autem de libris Sacris parandis separatim ad Eusebium Palestinæ Cæsareæ episcopum scripserit, ex his literis quæ sequuntur, facilè potest intelligi.

Ecclesiarum ædificia curãda.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVGVST. EVSEBIO
Cæsareæ Episcopo, S.

Vide supra de vita Constantini li. 4. ca. 36. vide Theodori. lib. 1. ca. 16.

Cùm in vrbe quæ nomen suum ex nostro nomine traxit, Dei patris ac seruatoris nostri prouidentia iuuante, maxima sit hominum multitudo, quæ se sanctissimæ Ecclesię adiunxerit, quo omnia quæ ad religionem pertinẽt, indies in eo loco magis magisque crescant: videtur admodum operæprecium, vt plures ecclesiæ ibi extruantur. Prôinde tu, quod nostræ voluntati visum est, alacri animo capesse. Tuæ enim prudentiæ significare consentaneum duximus, vt quinquaginta volumina in membranis parares, quæ

B

sint tum ad legendum facilia, tum idonea ad vtendum, tum denique ad portandum accommodata: eaque à librarijs, qui & scitè norint scribere, & eam artem accuratè teneant, describi præcipias. Atque eos libros sacræ scripturæ complectantur, quorum præparationem ad vsum ad Ecclesiam erudiendam maximè necessarium esse scis. Literæ verò à nostra Clementia ad generalem quæstorem datæ sunt, vt omnia quæ ad istos libros parãdos requiruntur, suppeditanda curet. Vt autem quamprimùm hæc descripta volumina comparentur, tuarum partium erit sedulò prouidere. Etenim duos publicos currus accipiendi, quibus eò conuehantur, ex istarum nostrarum literarum authoritate, tibi (vt par erat) potestatem fecimus. Nam ita illa quæ concinnè descripta sunt maximè, ad nos facillimè comportabuntur: & eo certè facilius commodiusque, si vnus ex ecclesiæ tuæ diaconis istud munus exequatur. Qui vbi ad nos accesserit, nostrã benignitatem probè experietur. Deus te, frater charissime, seruet incolumem.

Libri sacri parandi.

Alia epistola ad Macarium.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVST.
Macario Hierosolymorum episcopo, S.

Huc refer Nicephor. ca. 28. li. 8. Vide etiã supra de vita Constant. lib. 3. cap. 29. vide Theodorit. lib. 1. cap. 17.

Tanta Seruatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accurata dicendi ratio & vis sit, quæ præsens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insigne illud, sanctissimæ illius passionis monimentum, quod terræ visceribus iam pridem abditum, tot tamque multis annorum conuersionibus delituisset, tum illucesceret seruis Dei, cùm illi, communi omnium hoste deuicto, in libertatem essent vindicati, omnem profectò hominum admirationem longè superat. Etenim si omnes qui in vniuersi orbis terrarum ambitu sapientes videantur, in vnum locum cõgregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederentur, ne minimæ eius parti oratione ex æquo satisfacere possent. Miraculi namq; fides tanto plus vniuersum humanæ rationis & naturę captũ vincit, quãto res cælestes & diuinę humanis sunt valẽtiores. Quapropter hoc vnum mihi semper in primis propositum sit ad dicendũ, quòd sicut vera fides

Hortatur Macarium Imp. vt templum extruat ad sepulchrum Domini.

fides seipsa quotidie nouis miraculis patefacit: sic nostri omnium animi, omni mode- A stia & concordi alacritate, ad sanctas Euangelij leges colendas attentiores fieri debent. Præterea illud (quod cuique perspicuum esse arbitror) pro certo tibi cum optimis per- suasum velimus, hoc nobis præ cæteris rebus omnibus maximè curæ esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu turpissima simulachrorum mole, tanquam graui quodam one- re imposito, purgauimus: quemq; & primis mundi temporibus ipsius Dei iudicio san- ctum habitum esse, & postea etiam, quia fidem passionis Seruatoris tanquam è tenebris in lucem euocarit, multo clariorem suæ sanctitatis significationem dedisse cognoui- mus, magnifica ædificiorum structura exornetur. Par est igitur, vt tua prudentia ita o- pus disponat, & res quasque necessarias prouidè accuret, quo non modò sanctuarium templi reliquis omnibus quæ vbique sunt, pulchritudine antecellat: sed etiam cæteræ eius partes tales sint, vt omnia templa quæ in singulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longè superentur. Ac de erigendis parietibus, exquisitoque artificio perpoliendis, tum Draciliano amico nostro, qui nonnullas aliarum prouinciarum par- tes administrat, tum vestræ etiam prouinciæ præfecto, scito curam à nobis esse imposi- tam. A' nostra enim benignitate illis imperatum est, vt qui artifices, qui operarij, quæ- ue res aliæ fuerint ad illud ædificium necessariæ, à tua prudentia discant, ac statim corū prouisione eò mittantur. Quod autem attinet ad columnas cæterásue partes ex mar- more conficiendas, quas ipse existimaueris vel ad decus illustriores, vel accommoda- tiores ad diuturnitatem fore: cùm eas summatim tecum consideraueris, fac ad nos di- ligenter perscribas: vt cùm ex literis tuis, quibus rebus opus fuerit intellexerimus, vndi- que eædem illòc omportari possint. Nam locus ille qui totius orbis terrarum facilè pri- mas tenet, omnibus ornamentis meritò illustrandus est. Testudinem verò sanctuarij laqueatamne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fie- ri velim. Quod si laqueata fiat, scitè quoque inaurari poterit. Restat igitur, vt tua san- ctitas illis, quorum iudicio, vt suprà dictum est, rem permisimus, quib. operarijs, quibus artificibus, quibus denique sumptibus opus fuerit, quàm celerrimè significet: quinetiā nos non solum de columnis, alijsque partibus ex marmore conficiendis, verumetiam de testudinis laquearibus (si modò illud fabricæ genus pulchrius esse censeas) quampri- mùm certiores facias. Deus te, frater charissime, diu seruet incolumem.

Sanctuarij pulchritudo in primis curanda.

Alias quoque epistolas Imperator contra Arium, & eius opinionis fautores, magis B populari ac fusa scribendi ratione composuit: quas quidem, quò eius amentiam salsius morderet, & lepida dissimulationis specie acrius pungeret, in singulis ciuitatibus pas- sim diuulgandas curauit. Literas præterea scripsit ad Nicomedenses, quibus in Eusebiū & Theognidem grauiter inuectus est. Eusebium autem propter versutiam & improbi- tatem vehementer reprehendit, nimirum quòd non solum Arianismi sordibus se in- fecisset: verùm etiam, tum partibus Licinij tyranni antea fauisset, tum suis conatibus per insidias restitisset. Eos igitur hortabatur, vt alium episcopum pro eo deligerent. Verùm epistolas eius de hisce perscriptas, quoniam prolixiores sunt, hoc loco ponere superuacaneum esse iudicaui: præsertim cùm illis qui earū desiderio teneantur, pro ar- bitratu eas tum conquirendi, tum perlegendi copia sit. Atq; hæc quidem hactenus.

Eusebius etiam à Constantino reprehensus.

Quòd Acesium Nouatianorum episcopum Imperator ad concilium vocauerat.

CAPVT VII.

Acesius ad Cōcilium vocatus.

IMperatoris verò studium, quo ad pacem tuendā tantopere incūbebat, me mouet, vt rei alterius, eius consilio gestæ, mentionem faciā. Quoniam con- cordiæ ecclesiæ permagnā curam habebat: Acesium secta Nouatianorum episcopum, ad Concilium accersiuit. Ac postquā decisio de fide à Cōcilio, cùm in cōmentarios relata, tum subscriptionib. cōfirmata erat: Imperator sciscitatur ab Acesio, vtrū ipse & eidē fidei, & decreto quoq; de festi Paschatis obserua- tione cōstituto assentiretur. Tū ille: Nihil noui, inquit, ô Imperator, Conciliū decreuit, statuitq;. Nā antiquitus à primis ecclesiæ iactis fundamētis, & ab Apostolorū tempori- bus, eandē fidei decisionem deriuatā fuisse, & idē tempus festi Paschatis celebrandi ob- seruatum, accepi. Rursus cū Imperator quæreret, quid causæ esset, cur se à communio- ne segregasset: Ille, res regnante Decio gestas, & quæ persecutione ingruente acciderant, pro se citauit, exquisitamque seueri cuiusdam Canonis obseruationem in medium ad- duxit: nimirum, Eos qui post baptismum in illud peccati genus, quod sacrosanctæ Scri- pturæ peccatum ad mortem appellant, delapsi fuissent, non debere diuinorū mysterio- rum fieri participes: sed ad pœnitentiā cohortandos, & remissionis spem non à sacerdo- tibus, sed à Deo, qui & potest, & authoritatē habet peccata remittendi, expectandam.

Huc refer Nicephor. ca.20. li.8. Vide Sozom. lib.1. cap.20.

Canon de relapsis in peccati ad mortē.

Quæ

A Quæ cùm dixisset Acesius, Imperator sic illum denuò affatus est: Erigito tibi scalam Aceli, & ad cælum solus ascendito. Istud factum neque Eusebius cognomento Pamphilus, neque quisquam alius scriptor aliquando literis prodidit: sed ipse à viro minimè vano, qui ætate admodum prouecta erat, eaque quæ in Concilio gesta ipse viderat, commemorabat, equidem accepi. Vnde etiam cõiecturam facio, idem illis contigisse qui hoc silentio prætermiserunt, quod alijs plerisque qui ad historiam scribendam omne suum studium & operam conferunt. Nam isti non pauca missa faciunt, vel studio partium quibus nimium fauent, adducti: vel, vt certis hominibus gratificentur. Sed de Acesio satis multa.

Differtũ Constantini in Acesium.

Socrates infra huius libri cap. 9. hunc virum Auxanontẽ nominat & Nouatianum fuisse ait.

Eusebij negligentia notata.

Historicorum quorundam vitium.

De Paphnutio episcopo, & Spyridione Cypriorum episcopo. CAP. VIII.

Huc refer Nicephor. cap. 19. lib. 8. item eiusdem lib. cap. 42. vide Sozom. lib. 1 ca. 22. Theodori. lib. 1. ca. 7.

QVoniam antea sum pollicitus, me Paphnutij & Spyridionis mentionem facturum: hoc loco tempus oportunum se offert de illis pauca dicendi. Paphnutius, ciuitatis cuiusdam in superiore Thebaide sitæ episcopus fuit: vir sanè adeò sanctus ac pius, vt eximia cũ primis miracula ab eo ederentur. Huic quidem, persecutionis tempore, oculus effossus est. Imperator igitur hominem in magno honore habuit: sæpissimè illum ad regiam suam accersiuit: oculum erutum exosculatus est. tanta enim pietas & reuerentia aduersus sanctos viros in animo Imperatoris Cõstantini insidebat. Verũ de vna re à Paphnutio gesta hactenus. Alteram etiam narrabo eius consilio cõfectam, quæ & Ecclesiæ vtilitati, & omnibus qui sacris sunt initiati, ornamento esse possit. Visum erat episcopis legem nouam in Ecclesiam introducere: vt qui essent sacris initiati (sicut episcopi, presbyteri & diaconi) cum vxoribus, quas, cùm erant laici, in matrimonium duxissent, minime dormirent. Et quoniam illis erat propositum de hac re consilium inire, in medio eorum consessu surrexit Paphnutius: ac vehementer vociferatus est, non graue iugum ceruicibus illorum imponendum esse, qui erant sacris initiati: honorabile esse coniugium inter omnes & thorum immaculatum: videndum, ne nimis exquisita præscriptione ecclesiam graui incommodo afficerent. Omnes enim non posse ferre tam austeram disciplinam, tamq; ab omni animi perturbatione vacuam: neque à singulorum vxoribus fortasse eã

Paphnutij pietas.

Constantini aduersus sanctos viros reuerentia.

Paphnutius coniugij sacerdotum patronus.

B castimoniæ normam posse seruari. Viri autem cum vxore legitima concubitum, castimoniam appellauit: illud satis esse, vt qui in clerum antè ascripti erant, quàm duxissent vxores, hi secundum veterem Ecclesiæ traditionem, deinceps à nuptijs se abstinerent: nõ tamen quenquam ab illa quam iam pridem, cùm laicus erat, vxorem duxisset, seiungi debere. Istam in episcoporum conuentu orationem habuit Paphnutius, cùm ipse nõ modò nuptias non expertus esset, sed etiam (verè dixerim) mulierem non aliquando attigisset. Nam à puero, in monasterio seipsum seuero vitæ disciplinæque generi totum dediderat: qui quidem propter singularem castimoniam, præ cæteris planè in magna famæ celebritate vixit. Itaque cũ totus episcoporum, presbyterorum & diaconorum cõuentus verbis Paphnutij assensisset, controuersia de hac re exorta, penitùs sedata est, potestasq; permissa cuiq; pro arbitratu ab vxorum consuetudine abstinendi. Sed abeamus à Paphnutio, & ad Spyridionem veniamus: qui tam sanctus erat, & religiosus pastor, vt dignus videretur, qui hominum pastor existeret. Hic ciuitatis cuiusdam in Cypro, nomine Trimithuntis, episcopus fuit: qui quidem cùm episcopatus munere fungeretur, propter singularẽ animi modestiam oues etiam pauit. Et quanquã multa eius facta cõmemorata sunt, nos tamen vnum solum & alterum, ne ab eo quod propositum est, longius aberret oratio, in medio ponemus. Fures quodam tempore, nocte concubia, clàm in ouilia eius irruunt: ouesque inde surripere moliuntur. Sed Deus, qui pastorem seruauerat, seruabat & oues. nam fures vi quadam, quæ oculis cerni non poterat, ad ouilia tenebantur astricti. Cùm autẽ dies illucesceret, Spyridion ad oues venit. Vbi manus furum à tergo colligatas animaduertit, quod factum erat, cognouit: Deumq; precatus, eorum manus soluit: ac magnopere hortatur, admonetq;, vt nõ ex iniquis, sed ex iustis laboribus victum quærere contenderent. arietẽ illis dat: & cum hoc facetè dicto (Vobis istum dono, ne frustra vigilasse videamini) liberos dimisit. Sed de vno Spyridionis miraculo dictum sit. Alterum iam accipite. Filiam habuit virginẽ, paterna pietate & sanctimonia præditam, cui nomen erat Irene: apud quam familiaris quidam & necessarius ornamentum valde preciosum deponit. Illa depositum quo magis in tuto collocaret, in terram abdidit. paulò pòst excedit è vita. Postea autem venit qui illud deposuerat: & cùm virginem mortuã offenderet, patrẽ illius cœpit eo implicare negocio: atque interdum eum insimulat, nonnunquã precibus causam agit. Senex, quoniã damnũ illius qui hoc deposuerat, suum ipsius damnum ducebat, ad filiæ sepulchrum se confert: Deum

Sacerdotes vxores ducere non debere.

Spyridion opilio & episcopus, eiusque sanctitas.

In fures clementia.

Irene Spyridionis filia ad preces patris è tumulo excitata.

Deum obtestatur, vt resurrectionem promissam iam ipsi ante tempus ostendat. Quæ A quidem spes illum neutiquam frustrata est. nam virgo reuiuiscit, inque patris conspectum venit: quæ simulac locum indicasset, vbi ornamentum illud erat occultatum, rursus è vita migrauit. Eius generis homines, temporibus Constantini Imperatoris, in varijs ecclesijs floruerunt. Ista cùm à multis Cyprijs ipse auribus accepi, tum in quodam libro Ruffini presbyteri Latino sermone conscripto legi: ex quo quidem hæc ipsa, aliaque nonnulla, quæ pòst à me commemorabuntur, deprompsi.

Socrates vsus est lucubrationibus Ruffini.

De Eutychiano monacho. CAPVT IX.

Eutychiani pietas.

Huc refer Nicephor. lib. 8. ca. 41.

EVtychianũ etiam, virum in primis pietatis studiosum, mihi narratũ est, iisdem temporibus cum laude vixisse: qui tametsi de Nouatianorum ecclesia fuit, multas tamen res, his quas recensuimus persimiles, non sine omnium admiratione gessit. quisnam autem mihi eius facta memorarit, dicã accuratè: neque illud, quanquam in nonnullorum offensionem videbor incurrere, omnino occultabo. Auxanon quidam, ecclesiæ Nouatianæ presbyter, qui vitam longissimè propagauit, ad concilium Nicænum, cùm admodum adolescens esset, accessit vnà cum Acesio: eaq; quæ de Acesio suprà exposui, mihi narrauit. qui vitam ex illis temporibus ad imperium vsque Theodosij iunioris produxit: resque ab Eutychiano gestas mihi iam valde adolescenti percensuit. Et quamuis multa sanè de diuina gratia, quæ in illius mente penitùs insederat, percurreret: vnum tamen memorabile, quod Imperatore Constantino regnante accidisset, narrauit, quod ita se habet.

Auxanon presbyter de quo supra cap. 7.

Quidam è numero satellitum, quos Imperator domesticos vocat, simulac in suspicionem vocatus erat, scelera quædam tyrannica fuisse molitum, fugæ se mãdauit. Imperator ira in illum inflammatus, præcepit, vt vbicunque reperiretur terrarum, neci daretur. Qui circiter Bithynum Olympum inuentus, in partibus Olympi grauissimis acerbissimisque vinculis constrictus, carcere concluditur. In illis locis Eutychianus vitam exegit solitariam, multorumque corporibus animisque medicinam fecit. Versabatur cum eo iste Auxanon, adhuc admodum adolescens, qui vitam ad longissimum temporis spacium protraxit, monasticamque viuendi rationem sub illo didicit. Ad Eutychianum veniunt multi oratum, vt vinctum liberet, Imperatoremque (nam fama miraculorum ab Eutychiano editorum ad aures Imperatoris permanauerat) pro eo deprecetur. qui prompto & parato animo pollicitus est se ad Imperatorem profecturum. Verùm cũ captiuus ille intolerabiles cruciatus ex vinculis sibi impactis perpeteretur, eius deprecatores Eutychiano dixêre, mortem propter vinculorum acerbitatem imminentem, cùm supplicium ab Imperatore irrogandum, tum deprecationes pro illo faciendas præoccupaturam. Eutychianus igitur ad carceris custodes mittit: orat vt hominẽ dimittant. Sed vbi responderant, captiui illius liberationem sibi vitæ periculum creaturam: Eutychianus simul cum Auxanonte ad carcerem rectà se confert. Et cũ custodes carcerem aperire nollent, gratia quæ in animum Eutychiani inclusa erat, multo clariora sui ipsius indicia ostendit. nam fores carceris sua sponte patuerunt: idque cũ claues apud custodes firmè tenerentur. Cùm autẽ Eutychianus vnà cum Auxanonte ingressus esset, & omnes qui tum aderant, incredibilis admiratio cepisset, vincula captiuo sua sponte ceciderunt. Post ista Eutychianus & Auxanon vnà ad vrbem quæ olim Byzantium, postea Constantinopolis appellata est, iter capiunt. Eutychianus in aulam Imperatoris recipitur: hominem morte liberat. nam Imperator, quoniam Eutychianum in magno honore habebat, eius postulatum alacri & prompto animo concessit. Istud paulò pòst factum est. Id temporis episcopi, qui in Concilio aderant, vt primùm cum alia nonnulla, tum ea quæ decreta siue Canones appellare solent, in commentarios retulerant, singuli ad suas ipsorum ciuitates reuerterunt. Verùm arbitror operępretium, non solum nomina episcoporum Nicææ congregatorum, qui præter cæteros excellebant (ea dico, quæ inuestigando reperire poteramus) sed etiam cuius quisque prouincię & ciuitatis fuerit, tempus quoque in quo conuenerant, hoc loco commemorare. Aderat in hoc concilio Osius, episcopus Cordubæ: Vitus & Vincentius, presbyteri: Alexander, episcopus Aegypti: Eustathius, magnæ Antiochiæ: Ierosolymorũ, Macarius: Harpocration, Cynon, & alij: quorum nomina in libello Athanasij episcopi Alexandriæ, qui Synodicus inscribitur, singillatim & accuratè citantur. Quod autem ad tempus Cõcilij attinet, coactum quidem fuit, sicut ex Annalium commentarijs constat, Paulino & Iuliano Coss. vndecimo Calend. Iunij, anno sexcentesimo trigesimosexto post regnũ Alexandri regis Macedonum. Isto modo concilium ad exitum perductum accepimus: quo confecto, intelligendum est, Imperatorem ad partes versus Orientem perrexisse.

Domestici Imperatoris.

Eutychianus vbi moratus sit.

B

Byzantium quæ & Constantinopolis.

Nicæni concilij episcopi.

Nicænũ concilium quando coactum.

Athanasij liber Synodicus

Quòd

A *Quòd Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicæus, qui in exilium, propterea quòd in Arij sententiam discesserant, acti erant, cum tandem libello pœnitentiæ exhibito expositioni fidei assensissent, ad pristinas eorum sedes restituti sunt.*

CAP. X.

Huc refer Nicephor. ca.43.li.8. Vide Theodoritum lib.1.cap. 19 & 21. Sozomen. lib.2.ca.15.

EVsebius verò, & Theognis, libellum, quo se facti pœnituisse ostenderent, præcipuis episcopis miserunt: & propterea Imperatoris mandato nō modò ab exilio reuocati sunt, sed etiam ad ecclesiarum suarum administrationem restituti: iijque qui in ipsorum loca suffecti erant, ab illo dignitatis gradu dimoti. Amphion scilicet ab Eusebio, & Chræstus à Theognide. cuius libelli exemplar hic subiunximus.

Eusebij & Theognidis reuocatio propter cantatā palinodiam. Libellus pœnitentiæ.

Tametsi, cum antea à vestra sanctitate essemus condemnati, nostrum fuisset, ea, quæ
» erant à vobis sanctè & religiosè iudicata, tacitè & cum silentio tulisse: tamen quoniam
» absurdum erat, vt nos silentio nostro contra nos opinionem alijs afferremus, nos planè
» calumniatores esse: idcirco vobis significauimus, nos fidei decisioni consensisse: atque
» vi & notione verbi Consubstantialis diligenter ponderata, paci nos totos addixisse,
» atque nullum errorem secutos esse: sed tum quò ecclesiarum securitati proinde consu-
» leretur, ea, quæ in nostram cogitationem venerant, vobis suggessisse: tum quò illos, qui
» nostro concilio & sententia acquiescere deberent, certa persuasione confirmaremus,
» fidei illi subscripsisse. Anathemati autem Ario à concilio denunciato, non ob eam cau-
» sam non subscripsisse, quòd fidem illam incusaremus: sed quod minimè crederemus,
» eum, qui erat accusatus, hominem eius generis fuisse: præsertim cum ex illis, quæ priua-
» tim ad nos ab eo tum per epistolas relata erant, tum per eius sermonem coràm habitū
» declarata, pro certo essemus persuasi, ipsum longè alium esse. Quod si sanctum vestrū
» concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere, illa, quæ vestro iudicio decreta sunt,
» non contradicendo impugnare, sed consentientibus animis confirmare decreuimus,
» & hoc libello consensum illum roboramus: non huc inducti, quòd exilium grauiter &
» iniquo animo ferimus: sed, quòd libenter cupimus hæresis vitare suspicionem. Nam si
» nos iam in vestrum conspectum venire permiseritis, comperietis nos vestris decretis o-
» mninò suffragaturos. Et quoniam vestræ reuerentiæ visum est, illum qui rerum istarū
B reus agitur, humanitùs excipere, & ad vos accersere: est planè à ratione alienum, vt cum
» is, qui crimine tenetur implicatus, accersitus sit, illisque, quæ ipsi obijciuntur responde-
» rit, nos reticendo nosmetipsos culpæ conuincere videamur. Ne grauemini igitur, sicut
» vestram benignam decet reuerentiam, sanctissimum nostrum Imperatorem de nobis
» in memoriam redigere, nostra postulata illi exponere, & maturè ea, quæ sunt prudētiæ
» vestræ consentanea, de nobis statuere. Iste libellus fuit palinodiæ siue retractationis Eusebij & Theognidis. Ex cuius libelli verbis coniecturam facio, tum istos, quanquam fidei in concilio decretæ subscribebant, abdicationi Arij suffragari noluisse: tum Arium, ante istos accersitum fuisse. Verùm licet hoc ita se habere videatur, tamen Ario interdictum esse, ne Alexandriam accederet. Quod planè constat ex illis rebus, quas posteà excogitauit: vt per falsam & commenticiam pœnitentiæ speciem (sicut loco à nobis dicetur idoneo) reditum sibi ad ecclesiam & vrbem Alexandriam patefaceret.

Quòd finita Synodo, cum Alexander mortuus esset, Athanasius delectus est episcopus.

CAP. XI.

Vide Nice. lib.8.cap. 44. Ruffinus. Vide Sozomen. lib.2. cap.16.

NOn multo pòst, Alexandro Alexandriæ episcopo mortuo, illi ecclesiæ præficitur Athanasius. Ruffinus quidem narrat, istum, cum adhuc puer esset, sacrum quendam ludum cum alijs æqualibus lusisse. Qui eiusmodi fuit. In ipso ludo pueri sacerdotij effigiem exprimere, & delectum eorum, quæ ad sacra obeunda assumuntur, adumbrare conantur: in quo quidem Athanasius, episcopatus gradum ac sedem sortitò capit: ex cæteris autem pueris singuli agunt vel præsbyteri partes, vel diaconi. atque ad hunc modum à pueris lusum est, eo ipso die quo memoria Petri episcopi & martyris celebrari solet. Eodem tempore Alexander Alexandriæ episcopus fortè prætergrediens, vniuersum ludendi modum contemplatur. Pueros accersit ad se: rogat, quem quisque locum in eo ludo obtinuisset: ratus, ex eo, quod gestum erat, aliquid singulis præsignificatum esse. Quo facto, eos in ecclesia educari iubet, studijsq; doctrinæ erudiri: & maximè omnium Athanasium. Quem quidem, cum iam adoleuisset, diaconum ordinauit: secum duxit Nicæam, vt cum Concilium in vnum cogeretur, sibi esset in disputando subsidio. Ista Ruffinus de Athanasio

Athanasius Alexandri successor. Ludus sacer.

Præsagium futuræ vitæ conceptū ex lusu puerorum.

Athanasius ab Alexādro diaconus ordinatur.

in libris suis commemorat. Neq; certè incredibile est ita accidisse. Nam multa sæpenumero eius generis contigisse, liquidò constat. Sed de Athanasio obiter ista disseruimus. A

Quòd Constantinus Imperator ciuitatem, quæ antiquitùs Byzantium vocabatur, amplians, eam nomine suo insigniuit.

CAP. XII.

Constantinus ad ecclesias extruendas omne studium conuertit.

Huc refer Nicephor. cap. 47. 48. 49. 50. li. 7. & ca. 4. li. 8. Vide Sozo. lib. 2. ca. 2.

IMperator post confectum Concilium, in magna lætitia ætatem degit. Et simul vt festum solenne ad vigesimum annum imperij sui (vt assolet) celebrauerat, nulla interposita mora, ad ecclesias extruendas omne suum studium contulit: istudq; præstitit cùm in alijs vrbibus, tum ea, cui nomen suũ imposuerat, quam quidem superioribus temporibus Byzantium appellatam constat. Hanc vehementer auxit, amplis circundedit mœnibus, præclaris ædificijs exornauit: parem & æqualem Romæ ciuitati omnium facilè principi, effecit: Constantinopolin nuncupauit: lege denique sanciuit, vt secunda Roma vocaretur. quæ lex est in columna lapidea incisa, atq; adeò publicè apud prætorium propter ipsius Imperatoris statuam equestrem collocata. In ista vrbe binas ecclesias ędificauit: alteram Pacis, alteram Apostolorum nomine appellatam. Et non modò, vt antè dixi, religionem auxit Christianam, sed omnes gẽtilium ritùs penitùs deleuit. nam idolorum statuas ex delubris abripuit, & vt vrbi Constantinopoli ornamento esse possent, sub dio in loco publico constituit: tripodas Delphicos in circo palàm locauit. Verùm ista fortasse videntur parum necessaria ad commemorandum, præsertim cum ante hoc tempus ab omnibus vel oculis visa, vel auribus percepta sint. Id temporis religio Christiana maximas sanè fecit progressiones. Etenim temporibus Constantini † Imperatoris, cum alijs rebus quãplurimis, tum fidei in primis amplificandæ, diuina prouidentia prospectum est. Et quãquam eadem de huius Imperatoris laudibus, amplo & graui dicendi genere, ab Eusebio cognomento Pamphilo pertractata sunt: non incommodum tamen est, mea quidem sententia, si nos etiam pro virili nostra parte de eisdẽ pauca dixerimus, ac primùm de eius matre.

Constantinopolis, noua Roma, Byzantiũ olim.

Duæ ecclesiæ Constantinopoli.

Tripodes Delphici.

Christianæ religionis progressus.

† Vide an. not. pag. 182. lat. 1. lin. 27.

Quomodo mater Imperatoris Helena, Hierosolyma concedens, postquam per quisitam Christi crucem inuenerat, templum construxit. B

CAP. XIII.

Helena Constãtini mater. Helenopolis, Drepane. Psal. 78.

Huc refer Niceph. c. 29. lib. 8. Vide Theodoritũ lib. 1. cap. 18. Sozo. lib. 2. cap. 2. Item de vita Constant. lib. 3. cap. 41. & deinceps.

HElena Imperatoris mater (cuius nomine Drepane, Helenopolis vocatur, olim vicus, iam ciuitas ab Imperatore facta) in somnijs diuinitùs admonita, Hierosolymam iter capit. Et cum veterem illam Ierusalem desertam, tanquam pomorum custodiam (vt est apud prophetã) offenderet, Christi monumentum, in quo sepultus est, & ex quo resurrexit, diligẽter peruestigat: ac tandem, licet valdè ægrè, Deo tamen illi opem ferente, reperit. Causam autem, quæ ei quærenti tantum attulerit difficultatis, breuiter exponam. Quemadmodum illi, qui Christi fidem amplexarentur, post tempus illius passionis illud monumentum in magno honore habuerunt: sic qui ab eius religione abhorrerẽt, loco illo aggere & ingenti terræ mole obruto, delubrũ Veneris in eo extruxerunt: & loci illius memoria suppressa, idoli simulachrum erexerunt. At istud quidem iam olim ad hunc modum processisse accepimus.

Christi sepulchri prophanatio.

Verùm cum Imperatoris mater de eo certior facta esset, simulachrum deturbat: locum effodit, colluuie purgat ac sordibus: tres cruces in monumento offendit: vnã, beatam illam quidem, in qua Christus expassus fuit: alteras duas, quibus duo latrones suffixi occubuerunt. cum quibus vnà reperta est tabula Pilati: in qua varijs variarum linguarum characteribus scripserat, palamque declarauerat Christum crucifixum, regem fuisse Iudæorum. Sed quoniam incertum erat, quænam esset crux quam quærebant, mater Imperatoris non mediocri dolore affecta est. Quem quidem non longo tempore pòst, Hierosolymorum episcopus nomine Macarius sedauit: & quod erat anceps & ambiguum, fidei vi & virtute dissoluit. nam petijt signum à Deo, cuius compos factus est. Signum autem eiusmodi fuit: Mulieri cuidam indigenæ, quam diuturnus morbus oppresserat, iam imminebat mors. Illi animam agenti singulas cruces apponit, pro certo persuasus eam ad integram valetudinem restitutam fore, si venerandam Seruatoris crucem attingeret. quæ spes illum minimè fefellit. Nam cum duæ illæ cruces, quæ Domini non erant, essent mulieri admotæ, illa nihilominus in mortis articulo constitit.* verùm vt primùm tertia, quæ fuit vera Domini crux, adhibita erat, illa iam fermè moriens, extemplò conualuit, & è morbo penitùs euasit. Ad hunc modum lignum crucis

Macarius episcopus, signum à Deo impetrat.

** Vide an. not. pag. 182. lat. 2. lin. 10.*

Christi

Crucis Christi inuentio. Noua Hierusalem.

A Christi inuentum est. Mater Imperatoris ad locum monumenti magnificum & egregium templum, quod nouam Hierusalem nuncupabat, e regione veteris illius & desertæ Hierusalem exædificat. Vnam crucis partem in theca argentea occlusam, pro monimento ijs, qui illius spectandi cupiditate ducerentur, ibi relinquit: alteram mittit Imperatori. Quam vbi is receperat, ratus ciuitatem in qua illa seruaretur, omninò saluam & incolumem fore, in suam ipsius inclusit statuam, quæ Constantinopoli in foro, quod à Constantino nomen traxit, supra columnam ingentem ex lapide Porphyrite confectam collocata est. Istud, quanquam ipse auditione solũ accipiens, scriptis mando: tamen omnes ferè, qui Constantinopolim incolunt, verum esse affirmant. Quinetiam clauos, quibus Christi manus cruci affixæ erant, Constantinus assecutus (istos enim mater in Seruatoris monumento reperiens, ad eum miserat) in frena curat & galeam fabricandos, illisq; in bello gerendo vtitur. Imperator porrò omnem materiem, quæ erat ad ecclesias extruendas necessaria, suppeditat: scribitq; ad Macarium episcopum, vt ædificia maturet. Mater Imperatoris simulac templum, quod nouam Hierusalem appellauerat, absoluisset, apud Bethlehem, in antro illo, vbi Christus natus erat secundum carnem, alteram Ecclesiam illo non inferiorem extruit: quinetiam alteram in monte, vnde Christus ascenderat. Præterea adeò pia fuit ac modesta, vt in media plebeiarum mulierum turba precaretur: virgines etiam, quæ ecclesiasticæ viuendi regulæ se consecrauerant, ad epulas inuitaret, ipsa illis ministraret, obsonia mensæ apponeret. Multa item ecclesijs & pauperibus donauit: omnem vitæ cursum sanctè & religiosè cõfecit: octogesimo suæ ætatis anno mortẽ obijt. Corpus eius ad Cõstãtinopolim, quæ noua Roma appellata erat, deportatũ, regali sepulchro conditũ est.

Claui, quibus Christus cruci est affixus, reperti.

Alia duo templa extructa ab Helena.

Helenæ pietas & obitus.

Quonam pacto Imperator Constantinus vastatis gentilium delubris, multas multis in locis Ecclesias erexerit.

CAP. XIIII.

Huc refer Niceph. lib. 7. cap. 34. 40. 41 42 43. & lib. 8. cap. 33.

Constantini religio.

POstea Imperator ad religionem Christianam maiore cura ac studio cœpit incumbere: gentilium ritus & cæremonias profligare: gladiatorum pugnas comprimere: suas ipsius imagines in idolorum templis statuere. Et cum gentiles affirmarent, Serapidem esse, qui Nilum ad agros Aegypti irrigandos introduceret, propterea quòd vlna quædam, id est mensura aquæ inundantis (quam πῆχυν vocant) in

Serapidis vlna.

Vide Theodoritum lib. 1. cap. 15. 16. 17. Sozomen. lib. 2. ca. 2. 3. 4. 5. item de vita Cõstant. lib. 3. cap. 24 47. 52. & lib. 4. c. 58. 59. &c. Euseb. lib. 10. cap. 5.

B templum Serapidis esset deportata, Imperator vlnam illam ad Ecclesiam Alexandrinam trãsferri iubet. Cum autem sermo percrebresceret, Nilum præ Serapidis ira deinceps minimè inundaturum: non modò flumen anno sequenti extra ripas (vt solet) diffluit, inque posterum diffluxit, verumetiam inde reipsa planum factum est, Nilum non propter huiusmodi superstitiosam religionem, sed propter diuinæ prouidentiæ decreta inundare consueuisse. Eisdem temporibus, tametsi Sarmatæ, Barbari & Gotthi in agros Romanos irruptionem facerent: tamen Imperatoris institutum in ecclesijs construendis neutiquam propterea præpeditum est, sed vtrique negocio diligenter ac prouidè ab eo prospectum. Nam istos crucis vexillo, quod est Christianorum proprium, in prælio fretus, tam fortiter deuicit, vt non solùm tributum, quod ab antiquis imperatoribus dari solet barbaris, ipse illis penitùs ademerit: sed illi etiam præ incredibili victoria obstupefacti, tunc primũ Christianæ religioni colendæ, cuius præsidio Constantinus incolumis euaserat, se totos traderent. Constãtinus verò denuò ad alias Ecclesias ædificandas se conuertit, atque vnam propter quercum Mambre (subter quam, sacra ostendunt eloquia, angelos ab Abrahamo hospitio exceptos) fabricauit. Nam cũ certior factus esset, aras apud illam quercum erectas esse, gentilia sacrificia ibi peragi: per literas Eusebium Cæsareæ episcopum, quòd eam rem neglexerat, grauiter reprehendit. Iubet igitur aras disturbari, & templum prope quercum construi. Alteram verò ecclesiam in Heliopoli Phœniciæ ædificari mandat, idque tali causa adductus. Heliopolitani quem olim habuerint legislatorem, non habeo quidem dicere: sed quomodo moratus ille fuerit, ipsi mores ciuitatis apertè declarant. Nam vxores apud illos communes esse, lex patria iubet: & propterea de liberis nihil certi posse sciri. etenim parentum ac liberorũ nulla distinctio est. Virgines etiam peregrinis, qui cò aduentant, constuprandas tradũt. Istud institutum iam apud illos inueteratum, Imperator penitùs abrogare laborauit. nam sublato illo turpitudinis flagitio, lege quadam sacra & seuera sanciuit, vt genera ac familiæ se inter ipsas agnoscerẽt. Ecclesijs denique extructis, episcopum designandũ, & sacrum clerum constituendum accurat. Sic ergo Heliopolitanorum status, malis illis perpurgatis, ad modestiam ab eo traductus est. Pari ratione templum Veneris in Aphacis, ad montem Libanum situm, demolitus est: nefandos ritus, qui illic tam impu-

Nili inundatio.

Crucis vexillum.

Mambre quercu ornata templo.

Eusebius à Constantino reprehensus.

Vxores cõmunes apud Heliopolitanos.

Heliopolitanorum instituta obscœna à Constantino sublata.

In Libano Veneris templũ euersum.

denter & inuerecundè gerebantur, radicitùs extirpauit. Quid commemorem, quemadmodum dæmonem Pythonicum in Cilicia deturbarit, & delubrum, in cuius recessus se latenter abdidisset, funditùs euerti præceperit. Porrò tanto desiderio ac studio erga religionem Christianam inflammatus erat, vt cum esset bellum contra Persas gesturus, tabernaculum, quod Ecclesiæ formā & effigiem exprimeret, sicut Moyses in deserto fecerat, ex velamine variato confecerit: illudque secum portandum curârit, quò in locis etiam desertissimis ædem sacram ad orandum decorè paratam haberet. Verum id temporis bellum non vlterius processit. nam quia Persæ Imperatorem extimescerent, antè fuit extinctum. Quòd autem Imperator in condendis vrbibus multum studij posuerit, quòd ex nonnullis vicis ciuitates effecerit, vt Drepanem matris nomine appellarit, vt Cōstantiam sororis Constantiæ nomine nuncupatam in Palæstina ædificarit, literis in presentia mandare minimè opportunum arbitror. nam non est nobis propositum, alias Imperatoris res gestas enumerare, præterquam eas, quæ ad Christianam religionem, imò verò, quæ ad ecclesias solum spectare videantur. Quapropter cū præclarè facta Imperatoris sint alterius instituti, propriaq; ac separata tractatione egeant, alijs qui de rebus eiusmodi ritè scribere norint, omninò persequenda relinquo. Equidem ipse quoq;, si Ecclesiæ concordia firma stabilisque mansisset, penitùs conticuissem. Nam vbi nullum argumentum suppetit ad dicendum, inanis solet esse & superuacanea dicentis oratio. Cæterum quoniam disserendi subtilitas, & vanæ fallaciarum argutiæ Apostolicam Christianę religionis fidem eodem tempore perturbarunt, & quasi membratim discerpserunt: de illis aliquid scriptis prodendum putaui, quò res in ecclesijs gestæ ab obliuione vindicarentur. Nam earum noticia cùm apud alios plerosque in magna laude ponitur, tum illum, qui eam habet, multo planè efficit cautiorem. etenim cum inanis aliqua de verbi significatione inciderit controuersia, docet eum firmè animo consistere.

Python deturbatus in Cilicia.

Socrates quas res Imperatoris Constantini conscribat.

Qua occasione Socrates historiam aggressus sit.

A

Quomodo Constantini temporibus, interiores Indorum gentes Christianam fidem amplexatæ sunt. CAP. XV.

Religionis propagatio sub Constantino

DEinceps, qua ratione Christiana religio temporibus huius Imperatoris creuerit, latiusq; propagata sit, à nobis commemorādum est. Nam gentes, quæ interiorem Indiam & Iberiam incolebant, tunc primùm Christi fidem receperunt. Quid verò causæ sit, cur interiorem Indiam adiunxerim, paucis explicabo. Cum Apostoli sortitò iter ad gentes suscepissent, Thomas Parthiam, in qua munere Apostolico perfungeretur, obtinuit: Matthæus Aethiopiā: Bartholomæus Indiam, quæ huic finitima est, sortitione cepit. India autem interior, quā permultæ gentes barbarę accolunt, linguis inter ipsas discrepantes, non ante tempora Constantini verbo Christi, & eius religione illustrata est. Quæ verò causa eos ad Christi fidem amplectendam impulerit, iam dicturus venio. Meropius quidā philosophus, genere Tyrius, studio Indorum regionem peruidendi incēsus fuit: exemplo credo Metrodori philosophi ad eam rem prouocatus, qui eandem regionem antè lustrauerat. Meropius igitur duobus pueris co sanguineis secum deductis, qui linguæ Græcę neutiquam ignari erant, conscensa na e, in eā regionē traijcit. Et cùm ea, quæ videre desiderabat, esset contemplatus, domumq; redire cuperet, rerū ad victum necessariarum inopia adductus, ad locum in quo portus tutus & tranquillus erat, appulit. accidit autem, vt eo ferè momento fœdera inter Romanos & Indos rumperentur. Indi igitur philosophum, & eos, qui cum eo nauigârant, comprehendunt: omnes, duobus illis pueris eius consanguineis exceptis, interficiunt. Pueros autem propter ætatem commiserati, seruāt incolumes: regi Indorum adductos, ei dono dant. Ille puerorū aspectu oblectatus, alterum nomine Aedesium, pincernam, qui suæ ipsius mensæ pocula ministraret, constituit: alteri, qui Frumentius appellatus est, regiorum scriniorum curam commisit. Non longo tempore pòst, rex excedit è vita: filio admodum tenero & vxori regni hæreditatem relinquit: Aedesium & Frumentium libertate donat. Regina, cum filiū valde paruulum sibi relictum haberet, postulat ab his duobus, vt vsq; eò curam eius susciperent, quoad vir factus esset. Cui morem gerentes adolescentuli, regis fortunis sedulò prospiciunt: & quidem Frumentius vel maximè, qui summam rerum administrauit. Istę magna cura ac studio à Romanis mercatoribus, qui ad eam regionem commeabant, quæsiuit, num quis Christianus inter eos esset. Cumq; aliquot reperisset, ipsiusq; & collegæ statum eos docuisset, orabat, vt loca separatim sibi sumerent, in quib. Christianorū more preces Deo funderent. Tempore pedetentim progrediente, templū ad orandū exædificat Frumentius. Et Christiani illi quosdā ex Indis fidei principijs instituētes, sibi adiūgunt.

B

Huc refer Niceph. c. 35. lib. 8.

Vide Theodoritū lib. 1. cap. 23.

Vide Sozo. lib. 2. ca. 24.

Vitā Constant. lib. 4. cap. 50.

India interior sub Constantino primùm conuersa, & quomodo.

Meropius & Metrodorus philosophi.

Vide Ruff. lib. 1. ca. 9.

Aedesius. Frumentius.

A gunt. Vbi autem filius regis ad perfectam ætatem peruenerat, Frumentius & Aedesius fortunas regni à se probè administratas ei tradunt: petunt potestatem in patriam reuertendi. Cum autem rex & mater enixè obsecrarent eos, vt manerent, & neutiquam persuaderi possent: illi patriæ reuisendæ cupiditate incensi redierunt. Aedesius Tyrum contendit, vt parentes & cognatos viseret. Frumentius Alexandriam aduentans, Athanasio episcopo, qui nuper eum dignitatis gradum acquisiuerat, omnem rem narrat: docet suæ profectionis euentum: spem bonam esse, Indos religionem Christianam recepturos ostendit: orat, vt episcopum & clerum vna cò mittat, & minimè eos, qui ad viam salutis deduci possent, negligat. Athanasius id, quod ad hoc negocium maximè accômodatum videretur, animo complexus, ipsum Frumentium episcopum designauit: dixitque se neminem habere ad illud munus eo aptiorem. Res ergo sic confecta est. Frumentius episcopatus honorem adeptus, ad Indorum regionem reuertitur, Christi fidẽ prædicat, multas ecclesias extruit: atq; diuina gratia donatus, multa miracula edit: multis hominum cum corporibus medetur, tum animis. Ista Ruffinus ab ipso Aedesio, qui etiam postea Tyri sacerdotij dignitatem obtinuit, se audiuisse narrat.

Frumentius episcopus designatur.

Quomodo Iberes ad Christi fidem conuersi sunt.

CAP. XVI.

Huc refer Nicephor. ca. 34. li. 8. vide Theodorit. lib. 1. cap. 24. Vide Sozomen. lib. 2. cap. 6.

IAm tempus eò me vocat, vt quemadmodum Iberes eodẽ tempore Christi fidem amplexari cœperint, commemorem. Mulier quædam, quæ piũ & castum viuendi genus excolebat, diuina prouidentia ab Iberibus capta est. Iberes isti prope pontũ Euxinum habitant: suntq; colonia deducta ab Iberibus, qui Hispaniam incolũt. Mulier ista captiua cum inter Barbaros versaretur, pietatis studio se totam dicauit. nam multa erat in castimoniæ disciplina exercenda: seuerissima ieiunandi ratione vsa est: ardentibus precibus se totam addixit. Quod cum barbari animaduerterent, peregrinum & nouum rei gestæ modũ admirantur. Accidit fortè fortuna, vt regis filius, ætate admodum tenera, in grauẽ morbum delaberetur. Vxor autem regis, ad alias mulieres, vt patrius mos illic fert, puerum curandum mittit, si quid fortè remedij experientia perdoctæ ad morbum sanandum scirent.

Iberes qua ratione Christi fidem sint amplexi.

B Vbi autem puer à nutrice circumlatus, à nulla muliere sanari poterat, tandem ad captiuam deducitur. Illa multis mulieribus præsentibus, quanquam nullum remedium ex materia confectum adhibebat (nullum enim didicerat) puerum tamen capit, cilicio suo superponit: hæc solum profert verba: Christus, qui multos sanauit, etiam hunc sanabit infantem. Post hæc verba, vbi precata esset, Deique opem implorasset, confestim conualuit puer, recteque deinceps se habuit. Fama rei gestæ inde ad omnes mulieres barbaras, atque adeò ad ipsam reginam permanat: nomenque etiam captiuæ fit illustrius. Non longo tempore pòst, etiam regina ipsa in morbum incidit: mulier captiua accersitur. illa ire recusat, ne quid amplius, quàm sexus sineret, insolenter aggrederetur. Regina igitur ad eam defertur. Eadem facit, quæ in puero anteà fecerat. Extemplò regina morbo liberata est: gratias agit mulieri. at illa: Non est, inquit, hoc meum factum, sed Christi, qui est filius Dei, huius mundi fabricatoris. hortatur vt eum inuocet, eum verum Deum agnoscat. Iberum rex morbum tam celeriter curatum esse miratus, percunctatusq; quis vxorem sanauisset, captiuam donis remunerari iubet. At illa, se diuitiarum minimè indigere respondit: pietatem namq; se habere pro diuitijs asserit: regẽque munus amplissimum recepturum, si Deum, quem illa agnouit, vellet cognoscere. Hæc locuta, dona remittit. Rex ista verba in animo recondit.

Iberi Regis filius inuocato nomine Christi sanatur per captiuam.

Sanatur & ipsa Regina.

Vide Ruffinum ca. 10. lib. 1.

Sic Ruffinus: inde Socrates sumpsit historiam.

Postero autem die illi ad venandum egredienti tale quiddam obtigit. Montium iuga & saltus, vbi venabatur, obscura nebula & crassa caligine circumfunduntur: venatio incerta & perplexa fit, via obstructa & impedita. Rex cum incertus esset animi quid ageret, deorum auxilium, quos colebat, obnixè implorat. Verùm vbi nihil profecit, captiuæ mulieris Deus illi in mentem venit: eum adiutorem inuocat. Ac simulatq; erat precatus, nebula caligoq; penitùs discussa & dissipata est. Factum admiratus, domum lętus redit: quod acciderat, vxori exponit. Illico captiuam accersit. Illa in eius conspectũ venit: sciscitatur ab illa, quis ille Deus esset, quem coleret? Illa sic regem Iberum erudit, vt Christi præconem efficiat. Nam huius piæ mulieris hortatu Christi fidem amplexus, omnes Iberes, qui ipsius parebant imperio, in vnum conuocat: illis verò ea, quæ de filij curatione, quæ de vxoris, quæ deniq; inter venandum illi ipsi acciderant, commemorat. Illos hortabatur, vt captiuæ Deum colerent. Vtriq; Christum prædicant: rex viris, regina mulieribus. Vt primùm formam & effigiem ecclesiarum, quæ apud Romanos sunt, à captiua didicerat, templum construi mandat: actutùm ea præparari iubet, quæ

Rex inuocato Christi nomine tenebris eripitur.

Rex Iberum Christianismũ amplexus ecclesiam construit.

Sic Ruffinus.

ad eius ædificationem spectabant. Domus orationis erigitur. Simulatq; columnas etiã A erigere conabantur, in eo opere diuina prouidentia animas incolarum in fide ædificat, eosq; ad Christum attrahit. Vna ex columnis fortè mansit immobilis, nec vlla machina poterat commoueri: rumpuntur funiculi, & machinamẽta franguntur. Animum igitur despondentes operarij, discedunt. Tunc captiuæ fides sese palàm ostendit. Nã noctu, cum nemo animaduerteret, illa ad locum aduentat: tota nocte in precibus defixa, aduigilat: diuina prouidẽtia columna erigitur, in aëre sublimis supra basim, nullo supposito fundamento, quo niteretur, libratè suspensa hæret. dies illucescit: rex, qui homo attentus & diligens erat, ad ædificium venit: columnam propria basi libratam, inq; sublimi pendentem, cernit. Factum attonitus miratur: omnes qui aderant, obstupescunt. Paulò pòst, illis inspectantib. columna sua sponte descẽdit, & in propria basi se firmat. Inde clamor ab hominibus excitatur: regis fides vera esse prædicatur: captiuæ Deus laudibus effertur. De cætero verò non hæsitant, sed alacri ac prompto animo reliquas columnas erigunt: exiguo temporis spacio opus absoluunt. Postea ad Constantinum mittuntur legati: postulant ab eo, vt de reliquo fœdera cum Romanis iungant, episcopum & sacrum clerum accipiant. in Christum enim se sincerè & ex animo credere affirmarunt. Hæc Ruffinus à Bacurio se didicisse ait, qui primùm Iberum regulus fuit: deinde ad Romanos aduentans, tribunus militum, quos habebant in Palæstina, constituitur: postea Imperatori Theodosio, in bello contra Maximum tyrannum suscepto, maximo subsidio fuit. Ad hunc modum, temporibus Constantini, Iberes Christianam religionem receperunt.

Columnæ erectio paganos ad amplectendam fidem excitat.

Bacurius, Iberum regulus.

De sancto & magno Antonio monacho, & Manete Manichæorum sectæ antesignano, & vnde originem traxerit.

CAP. XVII.

IIsdem temporibus Antonius monachus in solitudine Aegypti vixit: vita ac moribus qualis ille fuerit, quomodo cum dæmonibus palàm & apertè dimicarit, illorum astutias & callidas pugnas deprehenderit, multa prodigia & miracula ediderit, quoniam ab Athanasio Alexandriæ episcopo, in libro separato de eius vita cõscripto, iampridem expositum est, nobis planè superuacaneum videtur ad commemorandum. B Tempora regni Constantini permagnam copiam virorum sic præclarè ad virtutem institutorum effuderunt: sed in bono tritico zizania etiam nasci solent, & sathanæ inuidia insidias bonis rebus tendere consueuit. Nam paulò ante tempora Constantini, veræ religioni Christianæ, religio commenticia, gentilium ritus adumbrans, admixta est: non aliteratq; inter Prophetas pseudoprophetæ, inter Apostolos pseudoapostoli exoriuntur. Id temporis enim Manichæus, Empedoclis gentilis philosophi dogma in Christianam religionem ficta simulationis specie voluit introducere: de quo quidem Eusebius cognomento Pamphilus, in septimo libro historiæ Ecclesiasticæ mentionẽ facit ille quidẽ, sed tamen non satis accuratè eius res gestas persequitur: quocirca, quod ab eo prætermissum est, à nobis explẽdum arbitror necessariò. ita enim tum, qui fuerit Manichæus, tũ qua ratione adductus res eiusmodi tam temerè aggredi non dubitarit, facillimè intelligetur. Scytianus quidã Saracenus vxorem habuit captiuam, ex superiore Thebaide oriundã, cuius gratia domicilium rerum suarum in Aegypto collocauit: vbi aũt disciplina Aegyptiorum erat institutus, Empedoclis & Pythagoræ opinionem in Christianam religionẽ introducere contendit. Duas esse naturas, vt Empedocles alteram bonã, alteram improbã asseruit: improbam quidem, Discordiã: bonã autem, Amicitiã nominauit. Istius Scythiani discipulus fuit Buddas, qui antè Terebynthus appellatus est: qui ad Babylonicam regionem, à Persis habitatam, profectus, multa prodigia de seipso falsò commentus est: nimirum, quod ex virgine natus esset, quodq; in mõtibus educatus. Post ista quatuor libros conscripsit: quorum primum, De mysteriis: secundum, Euangelium: Thesaurum, tertium: quartum denique, Capita rerũ inscripsit. qui quidem cùm se quosdam ritus sacros exequi simularet, à maligno spiritu è sublimi in præceps deiectus est, sicq; miserè perijt. Mulier quædam, in cuius ædibus diuersabatur, illum sepeliuit: facultates eius apud se retinuit, quibus puerum natum annos septem, nomine * Cubricum, coemit. Illa, vbi istum in libertatem vindicasset, & literis instituisset, non multo pòst è vita migrauit: eiq; cùm omnes Terebynthi fortunas, tum libros quoque, quos à Scythiano edoctus composuerat, post mortem reliquit. Quas res cum acquisiuisset libertus Cubricus, rectà in Persidem se confert: nomen commutat, & pro Cubrico Manetem se vocat: libros Buddæ siue Terebynthi, tanquam à se editos, illis quos errore implicauerat, proponit. Ac librorum argumenta verbo

Antonius monachus eremita.

Huc refer Nicephor. cap. 39. 40. Euseb. li. 7. ca. 25.

Ante Constantini tempora religio qualis.

Manichæus Empedoclis imitator.

Cap. 25.

Vide etiã Epiph. & Augustinum de hac re.

Scythianus Saracenus.

Buddas Terebynthus, eiusque prodigia, libri, interitus

Al. Vrbicũ.

Cubricus primo, postea Manes dicitur.

A verbo Christianam religionem complecti præ se ferunt, ipsa tamen disciplina omnino olent gentilitatem. Etenim Manes, vtpote impius, homines ad multos deos colendos hortatur: solē adorandum docet: fatū introducit: quod in nostra situ est potestate, tollit. Animorū ex vno corpore in aliud migrationem manifestò tradit, Empedoclis, Pythagoræ & Aegyptiorum secutus opiniones. Christum natum esse non vult: illum spectrum fuisse dicit: legem & prophetas abrogat: seipsum nuncupat paracletum. quæ quidem omnia ab orthodoxa Ecclesiæ fide sunt penitus aliena. In epistolis suis se Apostolum appellare nō veretur. Sed tam impudentis mēdacij debitas pœnas luit, idq́; talē ob causam. Filio regis Persarum in morbum delapso, pater omnē (vt dicitur) mouebat lapidem, quò filius è morbo recrearetur. Ac de Manete certior factus, & eius præstigias minimè fucatas esse ratus, tanquam Apostolum accersit, spem animo concipiens, filiū morbo per eum leuatum fore. Accedit ille bonus vir: commenticijs præstigijs filium regis aggreditur. Rex vt viderat puerum in manibus eius occubuisse, hominem in carcerem concludere conatur: debito supplicio afficere parat. Iste fugit in Mesopotamiā: sicq́; vitæ consulit. Cùm regi Persarum nunciatum esset, illum in illis partibus versari, inde abripiendum curat: iubet viuum excoriari, pellem eius palea conferciri, ante portas ciuitatis appendi. Atque ista quidem nos neutiquā cōfinximus, sed ex libro disputationis cuiusdam Archelai, Cascharum, vrbis Mesopotamiæ episcopi à nobis perlecto, excerpsimus. Ipse autem Archelaus, ait se cum eo coràm disputasse: atque ea quæ erant antea de eius vita scriptis prodita, narrat. Bonis igitur rebus prosperè succedentibus, satanæ inuidia (vt dixi) insidias parare solet. Sed quid sit causæ, cur benignus noster Deus istud fieri permittat, vtrum vt probam spectatamq́ue ecclesiæ doctrinam excutiat, & inanem ostentationem, quæ de fide in nonnullorum hominum animis ingenerari solet, penitùs amputet: vel alia de causa, quæcunque tandem illa fuerit, accidat: sicut perdifficile est ad explicandum, sic certè paucis expediri non potest: atq; tempus opportunum ad illud indagandum nobis in præsentia non suppetit. Neque profectò est nobis propositum, varias doctrinæ & opinionum sententias exquisitè exagitare, neque abstrusam & reconditam de prouidentia & iudicio Dei scientiam elicere: sed historiam rerum in ecclesia gestarum pro virili nostra parte explicare. Quoniam autem B à nobis commemoratum est, qua ratione execrabilis Manichæorum religio paulo ante Constantini tempora exorta sit, deinceps ad temporum ordinem huic historiæ institutæ propositum redeamus.

Manetis doctrina.

Manetis interitus.

Archelaus episcopus.

De Archelao vide Hieron. in catalogo Scriptorū.

Quòd Eusebius Nicomedensis & Theognis Nicæus, resumptis animis, omne studium suum ad euertendam fidem quæ Nicææ confirmata erat, conuertebant, excogitato in Athanasium dolo: & de coacta Antiochiæ Synodo, quæ Eustathium Antiochiæ episcopum deposuit, propter quem exorta seditio ferè ciuitatem deleuit.

CAPVT XVIII.

Huc refer Niceph. li. 9. ca. 2. 5. Vide Theodorit. li. 1. cap. 2. 21. Sozom. li. 2. c. 16. 17. Vitam Cōstant. lib. 3. cap. 57. & seq.

EVsebius & Theognis ab exilio reuersi, ecclesiarum suarum administrationem denuò capessunt, illis (vti dixi) expulsis, qui erant in eorum loca suffecti: atque adeò ab Imperatore, qui illos propterea in magno honore habebat, quòd se à deprauata & peruersa opinione ad rectam sinceramq́; recepissent, libertatem non vulgarem illam quidem consequuntur. Isti verò data ipsis libertate abutētes, maiorem tumultū orbi terrarum, quā qui antè excitatus fuerat, commouerunt, duobus nominib. ad eam rem impulsi: improba videlicet Arij opinione, quæ eorū animos antè implicatos tenuerat, & capitali odio, quo aduersus Athanasiū flagrabāt. Nam quoniā ille in Cōcilio, dum erat de controuersijs disceptatū, strenuè ac fortiter istis restiterat: primū ordinationem eius quasi ad episcopatum gerendum parū idonei, & à viris minimè probatis delecti, inuidiosè criminantur. Verùm vbi ille crimē sibi illatū penitùs ab se depulerat (eius namq́; spectata virtus eum in ecclesiæ Alexandrinæ episcopatu firmè continuit) & pro fide in cōcilio Nicæno confirmata acriter decertabat, Eusebius tū toto pectore (vt dicitur) incubuit, vt Athanasiū per insidias de eo dignitatis gradu dimoueret, & Ariū Alexandriā reduceret. nam eo pacto solum ratū de ὁμοθσίῳ, id est, Consubstātiali fidem se posse ab ecclesia exturbare, & pestiferam Arij doctrinā introducere putauit. Eusebius igitur scripsit ad Athanasiū, vt Arium & eius fautores in ecclesiā admitteret. Et sicut per literas eum obsecrauit, sic minis aliūde oppositis perterrefacere studuit. Ac cū Athanasius nullo modo ad id faciendum adduci posset, Imperatori persuadere conatur, vt Ariū in eius cōspectum venire permitteret, illiq́; faceret potestatē Alexandriam reuertendi. Sed quib. modis hanc rem valeret efficere, dicam equidem alio loco. Antequàm istæ res gerebantur, alius in Ecclesia tumultus ortus est. nam tranquillum Ecclesiæ statum sua ipsius membra perturbarunt.

Eusebius & Theognis ab exilio reuersi, tumultum excitant.

Arij doctrina ab Eusebio introducta.

Ingenium hæreticorum.

Itaque Eusebius cognomento Pamphilus ait, statim post confectum concilium, Aegyptum seditionem intestinam conflasse: causam tamen non adiungit, vnde in bilinguis opinionem apud plerosque venit. Nam causas reticere propterea putabatur, quòd secū decreuerat, ea quæ in concilio Nicæno constabilita erant, sua sententia neutiquam cō- A

Cōsubstantiale verbū magni dissidij materia.

firmare. Verùm sicut nos ex varijs epistolis, quas post Concilium episcopi alter ad alterum scripserunt, perspicuè deprehendimus, verbum Consubstantiale nonnullorum animos vehementer conturbauit: in quo quidem excutiendo, dum multum temporis ac studij consumebant, eiusque vim tanquam ad viuum resecare curiose nimium moliebantur, intestinum bellum inter ipsos excitarunt: atq; ea quæ gerebantur, nihil à pugna nocturna discreparunt. Nam minimè omnino ab se mutuò videbatur intelligi, cur se inter ipsos maledictis concidere occœpissent. Etenim qui vocem Consubstantiale repudiabant, illos qui eandem receperant, Sabellij & Montani opinionē de integro introducere censuerunt, & ob eam causam eos blasphematores nuncuparunt, tanquā filij Dei essentiam tollere molientes. Qui autem contrà, fidei Consubstantialis firmè adhærescebant, alios multos deos inuehere arbitrati sunt, eosque tanquam gentilitatem

Eustathius Eusebiū perstringit.

inferentes auersati. Quinetiam Eustathius Antiochiæ episcopus, acriter perstringit Eusebium Pamphilum, vtpote fidem in concilio Nicæno roboratā deprauantem. Eusebius Pamphilus tum se fidem illam non omnino violare asserit: tum Eustathium, vt Sabellij opinionem inducentem, grauiter insimulat. Et propterea singuli episcopi, velut in aduersarios, scriptis orationibus grauiter inuecti sunt. Cùm autem vterque dice-

Conciliū Antiochenum.

ret filium Dei cum patre subsistere, & in patre esse, & in tribus personis vnum Deum confiteretur, inter ipsos (qua de causa haud equidem scio) nequaquam consentire, & propterea nullo modo animis acquiescere potuerunt. Concilium igitur Antiochiæ cogitur: Eustathius, vtpote errori Sabellij magis quàm decretis concilij Nicæni assentiens,

Episcopatu abdicatur.

episcopatu abdicatur. Verùm quidam prædicant, alias causas parum honestas eius abdicationis extitisse: non tamen eas palàm percensent. Est enim hoc episcopis in more positum, vt eos qui abdicantur, accusent, impios pronuncient, causas tamen impietatis minimè adiungant. Quòd autem episcopi Eustathium, vt improbæ Sabellij doctrinæ deditum, dignitatis gradu dimouerant, Cyro Berrœensi episcopo eum in crimen illud vocāte, Georgius Laodiceæ, quæ est in Syria, episcopus, vnus ex eorum numero qui Cō- B substantiale detestantur, se in laudatione Eusebij Emiseni dixisse scribit. De isto Euse-

Eusebius Emisenus. Georgius.

bio Emiseno alius erit mihi locus commemorandi. Georgius scribit, Eustathium, vtpote Sabellij sectæ addictum, à Cyro accusatum: & rursus, Cyrum eiusdem erroris conuictum, de gradu deiectum, narrat. At qui fieri potest, vt Cyrus, cùm labe erroris Sabelliani ipse aspersus esset, Eustathium, vtpote eadem infectum, in iudicium adduceret? Proinde Eustathius, vt videtur, alijs de causis episcopatu abdicatus est. Eodem tempore Antiochiæ grauis seditio de eius abdicatione orta. Ac postea sæpe de episcopo deligen-

Eusebius Pamphilus.

do tanta contentionis flamma incendebatur, vt parum abesset, quin vniuersam ciuitatem euertisset, populo in duas factiones diuiso: quarum altera, Eusebium cognomento Pamphilum Cæsarea Palæstinæ Antiochiam tansferre obnixè contendit: altera, Eustathium denuò reducere magnoperè laborauit. Commune ciuitatis cōcilium partim huic, partim illi factioni subsidio fuit. Militum præsidiariorum turba, ipsa contra se,

Factiones ortæ Antiochiæ ob Eustathiū & Eusebium Pamphilum.

tanquam cōtra hostes cōcitata est, adeò vt gladios in se mutuò distrinxissent, nisi Deus, & metus ab Imperatore illis iniectus, multitudinis impetum repressisset. nam Imperator per literas tumultum exortum, & conflatas seditiones penitùs sedauit. Eusebius autem eorum episcopus fieri renuit: ac propterea Imperator illum magnopere commendauit. Qua de re literas ad illum scripsit, in quibus eius institutum admodum laudauit: beatum appellat, quòd illum non vnius ciuitatis, sed totius ferè orbis terrarum episcopatu dignum, omnes vno ore prædicarant. Octo igitur annos continuos sedes Antiochena dicitur episcopo caruisse. Serò tandem, eorum studio & labore qui fidem in concilio Nicæno confirmatam euertere nitebantur, Euphronius episcopus designatus est. Sed de Concilio Antiochiæ propter Eustathium conuocato, satis multa diximus.

Vide supra Euseb. de vita Constant. lib. 3. cap. 57

Euphronius episcopus.

De presbytero qui Arium reuocare curauit: & quomodo Arius Imperatori libello pœnitentiæ oblato, fidem Nicæni concilij per simulationem calculo suo comprobauerit.

CAPVT XIX.

Arius ab Eusebio Alexandriam reducitur.

Vide Nicephor lib 8. cap. 47. vide Sozom. li. 2. ca 26. Thodori. li. 2. ca. 2.

STatim pòst Eusebius, qui iampridem episcopatum Beryti reliquerat, id temporis ecclesiæ Nicomedensi præerat, vnà cū suis fautoribus pro viribus laborauit, vt Ariū Alexandriam reduceret. Verùm qua ratione istud effecerint, & quo pacto Imperator persuasus sit, vt Arium & Euzoium pariter in ipsius conspectum venire pateretur, hoc loco dicendum arbitror. Imperator sororem habuit nomine Constantiā. ista vxor fuit

Licinij

A Licinij, qui primùm cum Constantino Imperij particeps fuit: deinde tyrannidem exercuit, qua de causa ad extremum trucidatus est. Huic Constantiæ cum presbytero quodam sectæ Arianæ dedito magna intercedebat familiaritas: eum sibi intimum habuit. Ille tum Eusebij & necessariorum eius impulsu, sermonem cum muliere de Ario habuit: ei à Synodo iniuriam factam esse dicit: illũ non ita sentire, sicut fama de eo loquebatur. Quæ cùm audiuisset Constantia, presbytero fidem adhibuit illa quidem, sed Imperatori dicere neutiquam ausa est. Constantia fortè fortuna in grauem morbum delabitur. Imperator percrebrò eam ægrotantem inuisit. Cùm aũt mulier morbo tam acerbè affligeretur, vt nihil præter mortem expectaret, Imperatori commendat presbyterum: eius studium, pietatem & beneuolentiam erga Imperium prædicat. Illam paulò pòst mors occupat. Presbyter in intimis Imperatoris habetur. Ac pedetentim plus authoritatis consecutus, eundem sermonem de Ario refert ad Imperatorem, quem cum eius sorore antea contulerat: Arium scilicet non in alia sententia esse, quàm quæ fuisset à Concilio confirmata: & si in eius conspectum venire permitteretur, concilij decretis planè assensurum, atque eum sine causa insimulatum fuisse. Noua admodum & peregrina videbantur Imperatori, quæ erant à presbytero commemorata. Ille igitur: Si (inquit) Arius cum Concilio consentiat, & in eadem sententia sit, non modò eum in conspectum meum venire patiar, verùm etiam honorificè Alexandriam dimittam. Hæc locutus, confestim ad illum scripsit his verbis.

Constantia, Imp. soror.
Constantia obitus.
Presbyter Arium insinuat Constantino de quo eodem Presbytero vide plura infra li.2.ca.2.

Epistola Constantini ad Arium.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVSTVS.

Huc refer Nicephor. ca.47.li.8.
Constantini ad Arium litera.

Iamdudum tuæ grauitati significatum est, vt ad mea castra venires, quò posses nostro aspectu frui, vnde vix satis mirari possumus, cur hoc abs te non extemplò factum „ fuerit. Iam igitur publico curru conscenso, nostra castra adire propera, vt nostram be„nignitatem & studium erga te expertus, in patriam redire queas. Deus te conseruet, charissime. Data ad quintum Calend. Decẽbris. Istam quidem Imperator ad Arium scripsit epistolam. Me proinde incredibile studium & amorem, quo aduersus pietatem flagrabat Imperator, intuentem, permagna certè capit admiratio. Nam ex epistola vi-B detur constare, Arium ab Imperatore sæpissimè admonitum, vti resipisceret: & propterea ab illo iam reprehensum, quòd crebrò per eius literas prouocatus, ad veritatem ilico non redijsset. Arius igitur paulò pòst quàm literas Imperatoris acceperat, Constãtinopolim aduentat. Illum Euzoius (quem Alexander, cùm esset diaconus, eodẽ tempore quo cæteros Arianos abdicauerat, gradu deijciebat) eò comitatus est. Imperator illos suo dignatur aspectu: rogat, vtrum fidei concilij Nicæni assentirent. Cui cùm ab se assensum esse responderent, Imperator iubet, vt absque mora fidem suam scriptis mandarent. Illi libellum conficiunt, afferunt Imperatori: qui quidem scriptus erat ad hunc modum.

Vide Sozomenum
Arij cum Euzoio ad Imp. reditus.

Religiosissimo, sanctissimoque Domino nostro Imperatori Constantino, Arius & „ Euzoius. Nos quidem, sicut tua singularis erga Deũ pietas, Domine Imperator, in man„datis dedit, fidem nostram scriptis prodidimus: & de Deo cùm ipsi tum cæteri qui no„biscum sunt, ita credere confitemur, vt sequitur.

Libellus palinodiæ Arij & Euzoij.

„ Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem: & in Dominum Iesum Chri„stum, filium eius, ex ipso ante omnia secula genitum, Deum verbum, per quem omnia „ facta sunt, cùm quæ in cælis, tũ quæ in terris: qui descẽdit, & incarnatus est, & passus est „ & resurrexit, & ascendit ad cælos, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Et „ in Spiritum sanctum, in carnis resurrectionem, in vitam futuri seculi, in regnum cælo„rum, in vnam catholicam ecclesiam Dei, ab vna orbis terrarum ora ad alteram vsque „ se porrigentem. Hanc fidẽ à sacrosanctis Euangelijs accepimus, ipso Domino suis disci„pulis dicente: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & „ Spiritus sancti: sicut vniuersa catholica Ecclesia & Scripturæ docent, quibus quidẽ om„nino fidem adhibemus. Iudex noster Deus est, & in præsentia, & in futuro iudicio. Qua„propter tuam pietatem obsecramus, Imperator sanctissime, vt quum viri Ecclesiastici „ simus, & fidem, & sensum cũ Ecclesiæ, tum sacrarum Scripturarum teneamus, nos pro „ tua sanctimonia, quæ & paci sedulò studere, & Deum augustè venerari solet, omnibus „ controuersijs & inanibus argutijs sublatis, matri nostræ, Ecclesiæ scilicet, adiungas: vti „ & nos & Ecclesia tranquillè vitam degentes inter nos mutuò, pro pacato & pio regni „ tui statu, & pro vniuerso hominum genere, omnes communiter consuetas preces per„agamus.

Arij & Euzoij confessio.
Matth. 28.
Ecclesiæ reconciliari cupit Arius.

Arius

Arius Imperatoris mandato Alexandriam reuertitur: qui cùm ab Athanasio non esset admissus, A *Eusebius, eiusq́; complices, varia contra eum crimina apud Imperatorem contexuerunt: propter quæ, Tyri episcoporum Synodum iussus conuocari.*

CAPVT XX.

Athanasius Arium in ecclesiam admittere recusat.

Huc refert Niceph. ca. 47. 49. li. 8. Vide Theodoret. li. 1. cap. 30. So. zom. lib. 2. cap. 14. Vitam Cōstant. lib. 4. cap. 41.

AD eum modum, quem diximus, cùm Arius Imperatori persuasisset, Alexandriam reuertitur: sed tamen hoc commento veritatem, quā tacitus occultauerat, minimè poterat obruere. Nam Athanasius eum Alexandriā reuersum, in ecclesiam recipere noluit: illum enim vt scelus detestatus est. Arius nihilominus errorem suum ex occulto disseminans, Alexandriam ad seditionem concitare molitur. Quo quidem tempore Eusebius, cùm ipse ad Athanasium scripsit, tum Imperatorem ad scribendum impulit, vt Arius cū suis reciperetur. Athanasius tamen eos in ecclesiam admittere omnino recusauit: Imperatoremq́; per literas docuit, fieri nō posse, vt illi qui fidem irritam fecissent, quibusq́; anathema esset ab ecclesia denunciatū, tanquā postliminiò redeūtes gradum suū recuperarēt. Imperator rē iniquo animo & grauiter ferēs, per literas Athanasio interminatus est his verbis.

Constantinus Athanasio per literas cōminatus ni recipiat Ariū cū reliquis pœnitentibus.

Vide Sozomenū.

Cùm Concilij & voluntatis meæ rationem acceperis, fac omnibus in ecclesiam ingredi cupientibus liberum aditū præbeas. Nam si intellexero, quenquam, qui Ecclesiæ " particeps fieri cupiat, vel impeditum abs te esse, vel introitu prohibitū, mittā illico ali- " quem è meis, qui mandato meo te de gradu dimoueat, locumque tuum alteri tribuat. " Ista scripsit Imperator, cùm vt Ecclesiæ cōmodo inseruiret, tum vt Concilio prouideret, ne eius concordia dirimeretur. Proinde iam tum Eusebius graui odio aduersus Athanasium inflammatus, valde opportunum tempus sibi ad id quod conabatur, oblatū putabat (habuit enim offensum Imperatoris animum, eius instituto admodum inseruientem) & propterea tumultuosè laborabat, vt Athanasium de episcopatus dignitate deturbaret. Sic enim sperabat fore, si Athanasius de medio remoueretur, vt Arij regnaret opinio. Quare cōtra illum pariter quasi aciem instruunt: Eusebius, episcopus Nicomediæ, Theognis, Nicææ: Maris, Chalcedonis: Vrsacius, Singidonis, vrbis superioris Pannoniæ: & Valens Mursorum, ciuitatis etiam Pannoniæ. Isti quosdam è secta Melitiana mercede conducunt, & varia crimina Athanasio obijcienda curant. Ac primùm per Eusionem, Eudæmonem & Callinicum, Melitianos, criminationem confingunt, B quòd Athanasius præcepisset Aegyptijs, vt vestem lineam ecclesiæ Alexandrinæ pro tributo pensitarent. Sed hoc falsum crimen in Athanasium coniectum, Alypius & Macarius presbyteri ecclesiæ Alexandrinæ, qui tum fortè fortuna Nicomediæ erant, prorsus restinxerunt, Imperatoremq́; docuerunt, ea quæ cōtra Athanasium allata fuissent, perspicuè falsa esse. Quapropter Imperator per literas, eius accusatores grauiter reprehendit: rogat Athanasium, vt ad se veniat. Verùm Eusebius cum suis, † prius quàm aduentarat, alterum crimen priori attexit, idque priore multo grauius: Athanasium scilicet Imperatoris edictis per insidias obsistere molientem, Philumeno cuidam scriniū auro refertum misisse. Sed cū Imperator Psamathiæ (est quidem hoc suburbium Nicomediæ) de isto crimine cognouisset, Athanasiumque innocentem comperisset, honorificè dimittit: atque adeò ecclesiæ Alexandrinæ scribit, eorum episcopum falsò in crimen fuisse vocatum. Cæterùm quæ criminum genera Eusebius cum suis contra Athanasium postea commenti fuerint, honestum, rationique consentaneum arbitror, silentio præterire: ne Christi Ecclesia ab his, quorum animi à Christi fide & religione penitus auersi sunt, vlla labe notetur infamiæ. Nam quæ literis prodita sunt, omnibus perspecta & cognita esse solent: atque ob hanc causam verbis quàm paucissimis ea necessariò complectenda putaui, quæ separatam tractationē desiderant. Sed tamē ex quo fonte falsæ istæ criminationes profluxerint, & vnde initium sumpserint hi qui easdē contexuēre, breuiter à me dicendum censeo. Mareotes est regio Alexandriæ subiecta: sunt in illa pagi permulti, multisque hominibus frequentati: inque eisdem complures sunt ecclesiæ, eæque illustres, quæ quidem episcopo obsequuntur Alexandriæ, & in illius ciuitatis ditione ac potestate sunt. In ista regione Ischyras quidam (sic enim appellatus est) facinus, quod multis mortis generib. mulctandum fuerat, ex occulto aggressus est. Nam cùm nunquam sacris fuisset initiatus, presbyteri nomen ipse sibi imposuit, sacerdotisq́; munera obire ausus est. In quo quidē facinore deprehēsus, clàm fugā capessit: & recta Nicomediā profectus, ad Eusebiū, tanquam ad profugiū se confert. Ille præ odio quo in Athanasiū incendebatur, eum vt presbyterū recipit: ei episcopatus dignitatē modò crimen Athanasio inferret, pollicetur: ea quæ ab Ischyra falsò confingebantur, tanquam ansam arripit ad Athanasium calumniandum. Nam rumorē dissipauit

Eusebij & aliorū cum Athanasio simultas.

Athanasio varia crimina falsò obiecta: 1 crimen de veste linea.

Vide Sozomenū c. 22. lib. 2.

2. crimen læsæ maiestatis de contemptis Imp. edictis.

† Vide annot. pag. 187. lat. 1. lin. 36.

Psamathia.

Athanasij criminationes vnde profluxerint.

Mareotes regio.

Ischyræ Laici facinus in vsurpando ecclesiastico officio & supplantando Athanasio, de hoc vide Sozomen. lib. 2. c. 16.

A Ischyras, impetum clàm in se factum esse, & nihil non contumeliarum perpessum: & Macarium in altare insultasse, mensam Domini euertisse, poculum mysticum confregisse, sacrosanctos Scripturæ libros combussisse. Mercedem igitur, vt dixi, accusationis, episcopatum promisit: pro certo persuasus, crimen contra Macarium allatum satis valere, non modò ad Macarium, qui accusabatur, sed etiam ad Athanasium, qui illum eò miserat, gradu penitùs deijciendū. Hæc criminatio paulò pòst illi intentata est. Antea verò alteram, odio & maleuolentia refertissimam, in eum commenta est factio Eusebiana: de qua hoc loco dicam. Manum hominis, vnde haud equidem scio, nacti sunt: hominémne interfecerint, eiusq́; amputarint manum, an manū mortui alicuius absciderint, Deus solū nouit, & authores facinoris: hanc tamen Arsenij nomine, episcopi ex secta Melitiana, proferunt, eiusque manum esse prædicant: ipsam adducunt in mediū, Arsenium occultant. Ista manu Athanasium ad magicas præstigias vsum fuisse dicunt. Et quanquam caput criminationis, quam hi calumniatores contra Athanasium confinxerant, eiusmodi fuit: tamen vt in tali causa vsuuenire solet, alij alia illi obiecêre. Nam qui graui odio aduersus illum exardescebant, iam tum vel maximè illum insidiosè adorti sunt. Imperator de ijs rebus certior factus, ad Censorem Dalmatiū, sororis filium, id temporis Antiochiæ Syriæ cōmorantem, literas dedit, vt eos qui in crimē vocati essent, sistendos curaret: causam cognosceret: criminis conuictos, supplicio afficeret. Misit eò Eusebium & Theognidem, vt coram illis de Athanasio iudicium fieret. Iste, vt intellexerat se à Censore accersitum, mittit in Aegyptum, quæsitum Arsenium. Acceperat enim, illum in occulto latitare. Eum verò, locum subinde commutantem, comprehendere non poterat. Interea loci Imperator iudicium, quod de Athanasio coram Censore fieret, tali de causa sustulit. Concilium episcoporum ad templum, quod Ierosolymis ædificauerat, consecrandum conuocat. Episcopis autem, qui erant antea Tyri coacti, mandatum dedit Imperator, vt iudicium de Athanasio obiter exercerent, quò ibi, contentione prorsus iam antè è medio sublata, maiore cū animorum tranquillitate festum consecrandæ ecclesiæ celebrarent, eamq́; Deo dedicarent. Trigesimus iam agebatur annus regni Cōstantini. Tyrum episcopi numero sexaginta, Dionysij viri consularis accersitu, aduētauerant. Macarius presbyter Alexandria, vinculis ferreis constrictus, à militibus eò adductus est. Athanasius autem Tyrum accedere noluit, non tam
B crimina obiecta veritus (nonnullis enim eorum quæ ipsi erant illata, conscius fuit) quā admodum reformidans, ne quid illic noui contra concilij Nicæni decreta decideretur. Sed quoniam minaces literæ Imperatoris, eius animo non parum timoris iniecerant (ad illum namque scripserat, si non sua sponte vellet accedere, vi eò deductum iri) ad Concilium aduentat necessariò.

Macarij criminatio de violatis ac prophanatis sacris ab Ischyra conficta.

Eusebiana factio.

Arsenius.

Athanasij criminatio alia, de manu Arsenio abscissa, & magia per eam exercita.

Vide Nicepho. ca. 50. lib. 8. item Euseb. de vita Constant. lib. 4. cap. 41.

Concilium episcoporū templi consecrādi ergò.

Annus 30. Imp. Constantini.

Tyrij Concilij episcopi 60.

Macarius vinculis constrictus.

Athanasij ad concilium aduentus metu extortus.

De Arsenio, & brachio eius, quod amputatum ferebatur: & quòd, cùm post accusationem Athanasius innocens inueniretur, accusatores eius in fugam se coniecerunt: quodq́; in secunda Athanasij criminatione, cùm defensionem eius episcopi non admitterent, ipse ad Imperatorem recurrebat, cùm tamen Synodus nihilominus de deponendo illo sententiam tulerat.

CAP. XXI.

FActū est diuina prouidentia, vt Arsenius etiā Tyrum aduentaret. Nā neglectis mandatis, quæ calumniatores, qui ei pecunias largiti fuerant, dedissent, ex occulto ad res quæ ibi gererentur cognoscēdas accedit. Euenit, vt famuli Archelai, viri cōsularis, in taberna ex quorundā sermone intelligerent, Arsenium, quem rumor erat interfectum fuisse, illic in hominis cuiusdā ædibus clàm delitescere. Quæ cùm accepissent, eosq́; qui narrabant, diligenter notassent, ea quæ audiuerāt, ad dominum suum referunt. Ille extemplò, omni abiecta cunctatione, hominē conquirit, conquisitū inuenit, inuentum in loco tuto concludit: Athanasio significat, vt bono animo sit. Viuum enim Arsenium eò aduentasse. Arsenius igitur comprehensus, negat se esse, qui erat. Verùm [a] Paulus Tyri episcopus qui eum iam olim cognouerat, perspicuè Arsenium esse conuincit. His rebus diuina prouidentia ritè commodeque constitutis, [b] Athanasius non multò pòst à Concilio accersitur. Quo præsente, calumniatores manum in medium afferunt: crimen illi obiectant. Ille causam suam agit sapienter. nam tum alios, qui aderant, tum ipsos accusatores rogat, si qui eorum fortè Arsenium noscerent. Cùm plerique se eum noscere responderent, Arsenium manibus subter pallium occultatis introducendum curat. Tum ab illis denuò sciscitatur: Estne hic Arsenius, qui manum amiserit? vnde ex illis qui aderant, solum exceptis ijs qui norant vnde manus esset amputata, alij propter incredibilē rei euentum obstupuerunt: alij manum Arsenio reuera deesse putauerunt, expectaruntque aliam rationem ab Athanasio allatum iri, qua se defenderet.

Vide Nicephor. c. 50. lib. 8. vide Theodrit. lib. 1. ca. 30. Sozom. lib. 2. ca. 21. 22.

Arsenij Tyri aduentus & sui abnegatio.

Arsenius negat se esse qui erat.

a Paulus Tyri episcopus.

b Athanasius causam suam sapienter egit.

At

Arsenius vtraque manu præditus exhibetur.

At ille pallio Arsenij retrò paululum depulso, ex altero latere hominis manum osten- A dit. Rursus, cùm quidam adhuc suspicarentur, eum altera manu orbatum: primò Athanasius aliquantulum se retrahens, illorum animos suspensos reddidit: deinde absque mora, altera pallij parte retrò depulsa, alteram Arsenij manum ostendit: sicque eos qui aderant, affatur: Arsenius, vt videtis, duas manus habere cernitur: locum autem vnde tertia amputata sit, accusatores nobis quæso commonstrẽt. His rebus hoc modo de Arsenio confectis, qui dolum contexuerant, non habebant quò se verterent. Achaab, qui alio nomine Iannes appellatus erat, accusator Athanasij, foro iudiciali elapsus, in ipso tumultu clam se fugæ mandauit. Hoc pacto Athanasius istam accusationem, nulla exceptione vsus, euitauit. Nam non dubitauit, quin sola Arsenij vita, ita stupore esset calumniatores oppressura, vt prorsus succumberent. Verùm in calumnijs contra Macarium illatis diluendis, exceptionibus quas leges præscribũt vsus est. Ac primùm, Eusebium cum suis vt hostes reijcit: non debere iudicium ab aduersarijs exerceri ait. Deinde ostendi postulat, vtrum Ischyras accusator, presbyteri gradum ac dignitatem (nam ita in accusatione scriptum erat) verè obtinuisset. At à iudicibus istarum rerum nulla cura ducitur: lis intenditur Macario. Verùm cũ accusatorum vires verè languescerent, causæ cognitio differtur: eo quidem cõsilio, vt certi homines in Mareotem proficiscerentur, inq; eo loco de rebus cõtrouersis disceptarẽt. Athanasius autem, vt primùm eos quos reiecerat, missos vidit (mittebantur quidem Theognis, Maris, Theodorus, Macedonius, Valens, Vrsacius) clamat, causam fallacijs & dolo malo agi. iniquum enim esse, vt Macarius presbyter in vinculis teneretur cõstrictus, eius autem accusator cum iudicibus illi omnino infestis versaretur: idque non alia de causa, quàm vt ex vna parte solum rerum in iudicio agendarum commentarij conficerentur. Cùm ista vociferatus fuisset Athanasius, & tum Concilium conuocatum, tum Dionysium consularem esset contestatus, nemoque esset qui illi animum attenderet, se clàm inde subduxit. Qui autem in Mareotem missi erant, ex vna parte solum commentarios conficiunt earum rerum quas accusator retulerat, quasi reuera gestæ fuissent. Vbi Athanasius inde profectus, rectà ad Imperatorem se contulerat, primùm à Concilio indicta causa condemnatur. Deinde simulatque ea quæ in Mareote gesta erant, cũ his vnà concurrerant, abdicatio illi decernitur: multa probra in causis abdicationis referẽdis contumeliosè obijciũtur: de calumniatoribus, quo pacto inuidia adducti, illum falsò accusauissent, turpiterque essent conuicti, penitùs siletur. Arsenius, qui è medio dicebatur sublatus, ab illis recipitur. Qui quidem antea episcopus sectæ Melitianæ fuit: atiam tum Athanasij abdicationi, vt episcopus Hypsepolitanorum, subscripsit. Et quod dictu est propè incredibile, cui ab Athanasio ferebatur illata mors, hic viuus Athanasium abdicat. B

Achaab qui & Iannes, Athanasij accusator.

Athanasij exceptiones in defendendo Macario.

Protestatio Athanasij de iudicij iniquitate.

Athanasius absens indicta causa damnatur.

Arsenij in Athanasium iniuria.

Quomodo Synodus relicta Tyro Hierosolyma commigrauerit: vbi nouæ Hierusalem encenijs celebratis, Arij fautores in communionem admiserint: quodque Imperator Synodum ad se accersendam per epistolam curauit, vt ipse, quæ Athanasio obiectarentur, accuratius examinaret. CAPVT XXII.

Huc refer Niceph. ca. 50. lib. 8. Vide Theodorit. li. 1. cap. 31. Sozom. lib. 2. cap. 25. 27.

Post has res gestas, extemplò literæ Imperatoris afferuntur, quæ significabant, vt Concilium maturè se Ierosolymam reciperet. Itaq; episcopi nulla interposita mora, Tyro Hierosolymam properè iter faciunt. Solenne festum ob locorum illorum consecrationem celebratur: Arius cum suis in ecclesiam recipitur. Nam dicebatur ab episcopis, se in ea re literis Imperatoris obtẽperasse, quibus illis significauerat, se fidem Arij & Euzoij penitùs perspectã habere. Quinetiã ab episcopis literæ ecclesiæ Alexandriæ dabãtur, vt omni inuidiæ flamma extincta, res suas pacatè & tranquillè administraret. Referebatur item, Ariũ erroris sui pœnituisse, veritatem agnouisse, de cætero ecclesiæ velle adhærere: & propterea ab ipsis meritò receptũ esse, Athanasium autẽ communi cõsensu relegatum. De eisdem rebus etiam ipsum Imperatorem certiorem faciunt. Dũ hæc ab episcopis geruntur, continuò aliæ literæ ab Imperatore ad illos missæ sunt, quibus significabatur, Athanasium ad ipsum Imperatorem confugisse: illosque eius causa Constantinopolim debere accedere necessariò. Literæ Imperatoris, quæ missæ erant, sic se habent.

Arius cũ suis in ecclesiã receptus.

Synodus Ariũ Alexandrinis cõmendat.

Synodus vocata Constantinopolim.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVSTVS, *episcopis qui Tyri conuenerant, S.*

Constantini ad Synodum literæ.

Quanquam equidem nescio, cuius generis sint ea quæ à vestro Concilio, non sine tu- "
multu & magna contentionum procella decreta sunt: ipsa tamen veritas, turbulenta "
quadam animorum vestrorum concitatione videtur quodammodo esse labefactata. "

Nam

A Nam vos dum simultatem, quam nullo modo vultis deponere, mutuò inter vos exercetis: ea, quæ veritatem attingunt, quæq; Deo grata acceptaque sunt, omninò negligitis. Verùm diuina prouidentia perfectum iri spero, vt tum huius contentionis lues perspicuè deprehensa prorsus dissipetur: tum nobis planum fiat, vósne, qui ibi in vnum conuenistis, vllam veritatis curam duxeritis: deque rebus in disceptationem vocatis, neque gratia alicuius, neque odio adducti, sententiam pronunciaueritis. Quapropter opus est vt omnes vos ad me properè accedatis, quo ratio rerum à vobis gestarum per vos ipsos accuratè reddatur. Quid verò causæ sit, cur hæc ad vos scribenda putarim, vosque ad me per literas accersiuerim, ex illis, quæ sequuntur, intelligetis. Mihi quidem ad locum quendam vrbis Constantinopolis, quæ à meo nomine nomen accepit, quæque omninò beatissima patria est, proficiscenti (contigerat quidem id temporis me in equo vehi) Athanasius in media platea, cum quibusdam alijs quos circa se habebat, adeò subitò & præter omnem expectationem fit obuiam, vt ipse profectò propterea obstupescerem. Ac Deum testor, qui res contuetur vniuersas, me primo aspectu, quisnam esset, neutiquam potuisse cognoscere: nisi quidam ex nostro comitatu, tum quis esset, tum quam iniuriam accepisset, nobis (vt par erat) illis rebus quas retulerunt auscultantibus, manifestò declarassent. Ego tamen id temporis neque sum cum illo locutus, neque sermonem contuli. Et cum ille rogaret vt à me audiretur, egoque non modò recusarem, sed etiam parum aberat quin eum acerbius tractatum omninò abigendum præcepissem: ille vehemētius à nobis nihil postulabat, quàm vt vos eò accederetis, quò nobis præsentibus de iniuria, quam passus fuerat, necessitate coactus posset expostulare. Quod quidē cum & mihi consentaneum rationi videretur, & tempora idem ipsum postularent: nō inuitus equidem ista ad vos perscribenda curaui, vt omnes qui ad concilium Tyri coactum conuenistis, e vestigiò ad castra nostra maturaretis, reque ipsa vestrum iudicium æquum sincerumq; commonstraretis, me audiente: quem ingenuum Dei famulum esse, vos ipsi non inficias iueritis. Nam mea religiosa erga Deum obseruantia, pax vbique viget: & nomen Dei ab ipsis barbaris, qui ad hoc tempus vsque veritatem ignorarunt, sanctè ingenueq; extollitur. Ac constat inter omnes, eum, qui veritatem ignorat, ipsum Deum quoq; ignorare. Attamen barbari mea opera, qui ingenuus scilicet Dei famulus

Athanasius Constantino obuiā factus.

Constantinus ingenuus Dei famulus.

Deus enim veritas est.

B sum, sicut ante dictum est, ad Dei noticiam venerunt, eumq; sanctè colere didicerunt: quem quidem me in omnibus locis defendere, req; vera mihi benigne prouidere animaduertunt. Qua de causa in primis Deum cognoscere cœperunt: quem etiam nostri Imperij metu inducti, religiosè colunt illi quidem: sed nos, qui sancta ecclesiæ illius mysteria propugnare videri volumus (non enim dicam obseruare) nos inquam, nullas alias res molimur, quàm eas, quæ discordiam & odium pariant: & in summa, quæ ad exitiū humani generis spectent. Sed facite ad nos celerrimè, vt dixi, accedatis: hoc pro certo persuasum habentes, nos omnibus viribus laboraturos, vt quæ sacro Dei eloquio continentur, ea in primis integrè incorrupteq; conseruentur, quibus quidem nulla ignominiæ infamiæue nota omninò inuri possit: dissipatis, protritis, ac penitus extinctis religionis Christianæ hostibus, qui simulatione sacrosancti Christi nominis, varias ac diuersas blasphemias in Ecclesiam inuexerunt.

Constantinus pacis studiosus.

Quòd cum Synodus ad Imperatorem non venisset, Eusebius ac reliqui eiusdem farinæ, calumniam Athanasio intentarint; quòd ipse frumentum, quod ex vrbe Alexandrina Constantinopoli suppeditari consueuerat, auersurum se interminatus sit. hinc ira percitus Imperator, eiectum in exilium Athanasium, Gallias habitare mandauit. CAP. XXIII.

Huc refer Nicephor. cap. 50. li. 8. Vide Sozo. lib. 2. ca. 29.

ISTæ literæ eos, qui aderant in concilio, in graue certamen coniecerunt. Qua de re cōplureis ad suas ipsorum ciuitates reuerterunt. sed Eusebius, Theognis, Maris, Patrophilus, Vrsacius, Valens, Constantinopolim veniunt, neq; de poculo contracto, aut de mensa euersa, aut de Arsenio interfecto amplius queri permittunt, sed ad aliud crimen confugiunt. Imperatorem docent, Athanasium minatum se vetiturum, quo minus frumentum, vt solet, Alexandria Constantinopolim vsq; adueheretur: istaq; Adamantium, Annubionem, Arbathionem & Petrum episcopos, ex ipso Athanasio audiuisse. Verùm tum certè accusatio valere solet, cum accusator talis sit, quali meritò fides tribuatur. Imperator igitur hac re vehementer incitatus, & quasi graui iracundiæ flamma incensus, Athanasium eijcit in exilium: Galliam incolere iubet. Fertur à quibusdā, Imperatorem istud eo consilio effecisse, vti ecclesia ad concordiam reduceretur: quandoquidem Athanasius cum Arianis communicare omninò recusauit, qui exilio mulctatus, Treueri, vrbe Galliæ, ætatem ad tempus degit.

Athanasij cōminatio alia de frumento Alexandrino Constantinopolim non aduehendo.

Accusatio quādo valere soleat.

Athanasij exiliū apud Treuiros.

De Marcello Ancyræ episcopo, & Asterio sophista. A

CAP. XXIIII.

Marcellus episcopatu abdicatus. Asterius sophysta.

EPiscopi, qui id temporis Constantinopoli congregati erant, Marcellum etiam, episcopum Ancyræ, vrbis quæ est in parua Galatia, tali de causa episcopatu abdicarunt. Asterius quidam, qui in Cappadocia literas humaniores docuisset illis derelictis, Christi fidem profiteri cœpit: & libros scribere aggressus est, qui ad hodiernum diem hominum habentur in manibus. illorũ autem testimonijs Arij dogma confirmatur, Christum videlicet eodem modo virtutẽ esse, sicut apud Moysen dicitur, locustam & brucum virtutem Dei esse: & alia his similia. Assiduè cum episcopis, illisq; potissimùm à quibus Arij opinio minimè reiecta erat, versabatur Asterius, atque adeò ad eorum conuentus accedebat: magno desiderio flagrans, ad episcopatum alicuius ciuitatis arrependi. Cæterùm quoniam tempore persecutionis sacrificauerat idolis, ne ad sacerdotis quidem munus obeundum admissus est. Per vrbes Syriæ vndiq; vagatur, libros quos confecerat, ostendit. Marcellus autem de his certior factus, dum Asterio ex aduerso se opponere volebat, in contrarium omninò errorem ipse delapsus est. Nam Christum, sicut Paulus Samosatenus, solùm hominem esse, non dubitauit asserere. Quæ cum episcopi Hierosolymis conuocati intellexissent, Asterij nullam rationem duxerunt, quandoquidem in numerum sacerdotum non erat ascriptus: sed à Marcello, vtpote sacris initiato, libri ab eo conscripti rationem poposcerunt. Vt primùm compererant, eum eandem cum Paulo Samosateno opinionem tueri: præceperunt, vt mutaret sententiam. Ille ad pudendum inductus, librum se combusturum promittit: vbi verò concilium cum festinatione dimissum erat (Imperator enim episcopos Constantinopolim accersiuerat) tandem de Marcelli causa Constantinopoli coram Eusebio & alijs episcopis, qui cum eo erant, denuò disceptatum est. Simulatq; verò Marcellus recusauerat, sicut erat antè pollicitus, librum illum tam inconsiderate scriptum comburere: episcopi qui aderant, eum de gradu episcopatus deijciunt: Basilium eius loco Ancyram mittunt. Quinetiam librum eius Eusebius tribus libris confutat, peruersamq; eius coarguit opinionem. Marcellus posteà in concilio Sardicensi, cum librum à se editum neutiquam intellectum esse, & ob eam causam se in suspicionem vocatum, quòd cum Paulo Samosateno sentiret, episcopatum recuperauit. Sed quid nos de isto auguremur, dicemus suo loco. B

Vide Nicephor lib. 8. cap. 52. Vide Sozo. lib. 2. ca. 32.

Asterius cur ad sacerdotis munus non admissus.

Marcelli error.

Concilium nõ iudicat externos.

Concilium Hierosolymitanũ.

Marcellus episcopatus gradu deiectus. Basilius Marcello suffectus.

Marcellus restitutus.

Quòd Arius, misso iam in exilium Athanasio, cùm Alexandria ab Imperatore accersiretur, turbas aduersus Alexandrum Constantinopolis episcopum concitauit: deq; fœdissima Arij morte.

CAP. XXV.

Alexandria ab Ario turbata. Arius Constantinopolim euocatus.

DVm hæc geruntur, trigesimus annus regni Constantini ad exitum venit. Arius cum suis Alexandriam reuersus, eam ciuitatem vniuersam de integro in magnas turbas coniecit. Populus Alexandrinus acerbè & grauiter tulit, cum quòd Arius cum suis redierat: tum quòd significatum erat, Athanasiũ suum episcopum in exilium eiectum esse. Vbi autem Imperator acceperat de peruersa Arij mente & instituto, eum denuò Constantinopolim accersi iubet, rationem de tumultu & seditione, quam cõcitare aggressus erat, redditurũ. Per idem tempus Alexander, qui iam pridem Metrophani in episcopatu Constantinopolitano successerat, illi Ecclesiæ adhuc præfuit. Iste in ea dimicatione tum contra Arium suscepta, se virum valde pium & religiosum ostendit. Nam cum Arius venisset, & populus esset in duas factiones diuisus, tumultusq; in vrbe exortus, dum alij fidem in concilio Nicæno confirmatam, ratam stabilemque manere: alij, Arij opinionem rationi consentaneam congruentemque asseuerabant, Alexander in graue certamen deuenit: idque maximè, quòd Eusebius Nicomediæ episcopus, sæpè & grauiter illi interminatus fuisset, se quamprimùm eum Episcopatu abdicaturum, si non Arium cum suis in communionem reciperet. At Alexander non tantum de abdicatione laborabat, quantum de doctrina Concilij Nicæni, quam omni cura ac studio euertere contendebant. Nam cum se patronum decretorum illius Concilij duceret, omnibus viribus sibi enitendum censuit, ne illius formulæ & præscripta vllo modo labefactarentur. In hac igitur concertatione constitutus, dialecticæ argutias penitùs missas facit, ad DEI auxilium confugit: in ieiunijs assiduis se attentè defigit, nullam precandi formam prætermittit: tale denique obsequij genus studiosè amplexatur. Itaque in Ecclesiam, quæ Pacis nomine nuncupata est, se solum occludens, ea

Vide Sozo. lib. 2. ca. 28. Vide Nice. li. 8. ca. 51. Vide Theodoritũ lib. 1. cap. 14. Finis anni 30. Constantini.

Alexander Metrophanis successor, qualem se aduersus Arium gesserit.

Alexandri certamen ac preces.

A ea quæ sibi videbantur conuenientia peregit: ad altare progressus, humi coram sacra mensa se in faciem prostrauit: cum lachrymis Deum orauit: permultas noctes diesque continuas in ijs rebus versatus est. Nam a Deo opem postulauit: postulationis compos factus est. Postulatio autem talis fuit: O Deus (inquit) largire, vt si Arij opinio vera est, ipse diem disceptationi præstitutam nequaquam videam: sin autem fides, quam ego teneo, vera est, Arius omnium istorum malorum author, debitas suæ impietatis pœnas luat. Hoc modo precatus est Alexander. Imperator autem opinionis Arij periculum facere cupiens, illum ad palatium suum accersit: rogat, vtrùm concilij Nicæni decretis consentiret. Ille sine mora alacri & prompto animo coram Imperatore subscribit: cũ tamen ea, quæ in Concilio de fide decisa erant, astutè & veteratoriè ludificatus sit. Imperator hoc admiratus, illum etiam ad iusiurãdum adigit. Ille simulatè & fallaciter istud quoque præstitit. Fucata verò ratio, qua ad fraudem in subscribendo vsus sit, sicut ipse audiui, eiusmodi fuit. Arius suam ipsius opinionem in charta, quam habebat, conscribit: eam sub ala gestat. Iurat se verè & ex animo sentire, quemadmodum scripserat. Istud ita factum esse, fama solum & auditione accipiens, literis mando. Verùm quod iusiurandum subscriptioni adijciebat, perspicuè ex Imperatoris literis colligo. Imperator illi fidem adhibens, dat mandatum Alexandro episcopo Constantinopolis, vt in communionem recipiatur. Erat tum dies sabbathi: postridiè eius diei expectabat Arius se in Ecclesiæ conuentum & communionem receptum iri: cæterùm in eius audaces & perditos conatus est illico vindicatum. Postquam enim aula Imperatoris egressus est, Eusebij fautoribus stipatus, magna cum celebritate & pompa per mediam vrbem incedit. Simulatq; forum Constantini (sic enim est appellatum) appropinquauerat, in quo columna ex porphyrite locata est, timor ex conscientia sceleris exortus Arium opprimit: cuius vi laxatur aluus: rogat vtrum latrinæ essent in proximo, cùm ponè forum Constantini vnas esse didicisset, rectà eò se confert. Hominem igitur animi defectio occupat: ac simul cum excrementis anus subitò delabitur: magna sanguinis copia sequitur: viscera tenuia pariter effluunt, sanguis, cum ipso splene & iecore effunditur: mortem continuò oppetit. Latrinæ illæ ad hoc vsque tempus Constantinopoli, ponè fori (vt dixi) Constantini, & macellum in porticu, cernuntur: omnesq; qui illac transeunt,

B digitum ad locum intendunt, quò commemorabilem mortis rationem, qua Arius ibi occubuerit, demonstrent. Hac re gesta, ingens terror & exanimatio Eusebianæ factioni incussa est: fama rei non solum per totam ciuitatem, sed etiam per vniuersum propè dixerim orbem terrarum permanauit. Imperator verò hac ratione fidei Christianæ firmius adhæsit: fidem concilij Nicæni autoritate & nutu diuino reuerà confirmatam asseruit: & propterea illo exitu Arij magnoperè lætatus est.

Alexandri precatio. — *Constantinus Arium citat.* — *Arij fucus et dolus.* — *Constantini forum.* — *Arij interitus.* — *Eusebianam factionẽ metus occupat.* — *Imperator Arij interitu lætatur & in fide concilij Nicæni confirmatur.*

Ario Conscientia metum incutit, metu aluum laxat, aluus vitalia effundit.

Porrò autem, ex tribus filijs summam animo percepit voluptatem, quos singulos ad decimum quemque Imperij sui annum Cæsares renunciauit. Ac maximum natu, quẽ suo ipsius nomine nũcupauerat Constantinum, decimo anno regni sui, partibus Imperij in Occidente sitis præfecit: secundum, quem aui nomine Constantium appellauerat, vigesimo anno partium Imperij ad Orientem spectantium Cæsarem declarauit: tertiũ, qui minimus natu erat, nomine Constantem, trigesimo anno Cæsarem creauit.

Constãtini filij Constantinus. Constantius. Constans.

De Imperatoris Constantini funere. CAP. XXVI.

ANno pòst, Imperator Constantinus sexagesimum quintum ætatis suæ annum ingressus, in morbum incidit: ac Constantinopoli decedens, Helenopolim traijcit, balneis aquarum natura calidarum, quæ ibi sunt in proximo, vsurus. Vbi verò morbo grauius affligebatur, lauationem balnearum distulit. Helenopoli autem abscedens, Nicomediam rectà proficiscitur. Illic in suburbio commoratus, lauacro Baptismatis, quod est Christianorum proprium, tingitur, quo vehementer exhilaratus, testamentum facit: in quo tres filios, hæredes Imperij instituit: & illis hæreditates, sicut cùm integra esset valetudine, distribuit. multa præclara monimenta cum Romæ, tum Constantinopoli legat. Presbytero illi, per quem Arius erat reuocatus (cuius paulò antè fecimus mentionem) testamentum concredit: cui mandat, vt nulli alij quàm filio suo Constantio, quem Orienti præfecerat, illud in manus daret. Testamento aũt cõposito, & vita ad aliquot dies propagata, mortem oppetit. Nemo ex filijs eius morti interfuit. Proinde nuncius in Orientem Constantio patris mortem significaturus, mittitur. Corpus Imperatoris, necessarij ac familiares in loculo aureo condunt: ad Constantinopolim deportant: ibi in palatio altius à terra collocant: magno prosequuntur honore, vsque eò, quoad vnus ex filijs adueniret. Post Constantij ab Oriente aduentum, regio decoratur funere, indque ecclesia

Constantini morbus. — *Baptismus, et testamentum.* — *Obitus.* — *Sepulchrum.*

Vide Nice. c. 54. 55. li. 8. Vide Theodorit. lib. 1. cap. 32. 34. Vide Sozomen. lib. 2. cap. 32. Euseb. de vita Constant. lib. 1. cap. 1. Item lib. 4. cap. 61. 62. 63. 64. 65.

Vide vitã Constant. lib. 4. cap. 61. &c.

Apostolorum (sic enim vocabatur) reponitur: quam quidem ecclesiam ob eam ipsam causam Constantinus ædificauerat, ne Imperatores & sacerdotes Apostolorum reliquijs aliquando destituerentur. Vixit Imperator Constantinus annos sexaginta quinque: triginta vnum regnauit: mortem obijt, Feliciano & Tatiano Coss. ad vndecim. Kalendas Iunij, anno secundo ducentesimæ septuagesimæ octauæ Olympiadis. Iste liber spacium annorum triginta vnius complectitur. A

Triginta annorum scilicet cõpletorum & vnius non cõpleti, vtpote cui duo menses defuerint.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER SECVNDVS.

Superiori libro 1. Socrates complexus erat res in Ecclesia gestas, annis 30. quibus imperauit Constantinus Magnus: præsenti hoc libro secundo comprahendit res gestas annis 25. quibus imperarũt eius filij. Huc autem refer S. Aurel. Victorem. Pompon. Letum. Eutrop. lib. 10. Oros. lib. 7. ca. 29. Ammianum Marcellinum lib. 14. & 15. His adde Concil. & Hæres. Tomos, & ex Scriptoribus supra ad Eusebium dictu vitam Pontif. Rom. Liberij, & eum præcedentis Iulij.

Constantinus, Constantius, Constans, Constant. Magni filij, patri successerunt anno Christi 340.

Proœmium, in quo declarat, quare quæ in primo & secundo libro tractantur, altius repetiuerit.

CAP. I.

Ruffinus historiæ Ecclesiasticæ scriptor, eiusq; error.

QVANQVAM Ruffinus, qui historiam Ecclesiæ Latinis literis mandabat, in temporum propterea aberrauit ordine, quòd discrimina, in quæ deuenerat Athanasius, post mortem Imperatoris Constantini accidisse arbitratur: ignarus nimirum cùm aliarum rerum complurium quas pertulisset, tum exilij, quod in Gallia perpessus esset: tamen nos eius opinionem & sententiam, quod ad rerum gestarum attinet narrationem, antea secuti, primum & secundum historiæ nostræ librum conscripsimus. A tertio autem ad septimum vsque, nonnulla ex eiusdem Ruffini libris petendo, alia ex alijs diuersis scriptoribus excerpendo, quædam deniq; ex ipsis hominibus, quibus adhuc vita suppetit, audiendo, historiam omnibus suis partibus expleuimus. B Posteà tamen cum fortè fortuna incideremus in eos Athanasij libros, in quibus tum de suis ipse miserijs conqueritur, tum qua ratione Eusebianæ factionis calumnia in exilium missus fuisset, exponit, nobis pro certo persuasum videbatur, ei qui istis afflictatus fuisset, alijsq; qui res gestas ipsi corã aspexissent, multo potius fidem adhibendam, quam his, qui nitebantur coniectura, & ob eam causam in errorem incurrebant. Quinetiam varias nonnullorum epistolas, qui id temporis vixerũt, sedulò perlegendo, veritatem (quantum fieri poterat) inuestigamus. Quapropter & res gestas in primo & secundo nostræ historiæ libro commemoratas, altius coacti sumus repetere: & eas in quibus Ruffinus neutiquam à veritate deflexerit, adiecimus. Porrò autem illud intelligendum est, nos in priore istorum librorum editione, neque abdicationem Arij, neque Imperatoris epistolas posuisse: sed ne historiæ longitudo legentium studia vlla ex parte retardaret, res breuiter nullis orationis ornamẽtis adhibitis explicasse. Verum quoniam hoc ob eam causam faciendum fuit, Theodore, sacerdos Dei sanctissime, vt videlicet cognosci possent tum epistolæ, quæ ab Imperatoribus totidem verbis perscriptæ sunt: tum ea, quæ episcopi in varijs Concilijs, dum perfectiora de religione decreta pedetentim sancire laborabant, in lucem ediderunt: idcirco in hanc posteriorẽ nostram editionem, ea quæ ad illud institutum accommodata putabamus, studiosè cõiecimus. Atq; istud quidem & in primo libro præstitimus: & in secundo, quem iam habemus in manibus, sedulò præstare enitemur. Sed iam ad historiam ingrediamur.

Vnde historiã Socrates collegerit.

Quòd Eusebius Nicomediensis cum suis, denuò Arij dogma resuscitare adnixus est, vnde motus in Ecclesia nati sint: & quomodo Athanasius literis Constantini iunioris communitus Alexandriam redierit.

CAP. II.

Huc refer Nicephor. cap. 2. li. 9. Vide Theodorit. lib. 2 c. 1. 2. 3. 4. Sozo. lib. 3. ca. 1. 2.

Euseb. & Theognis Arij dogma resuscitare conati.

MOrtuo Imperatore Constantino, Eusebius Nicomediensis & Theognis Nicææ episcopus, tempus opportunum se nactos arbitrati, omnes suos neruos contenderunt, vt fidem de Consubstantiali confirmatam exturbarent ab Ecclesia, Arijque opinionem in eius locum introducerẽt. Verùm hoc se minimè consequi & effi-

cere

A cere posse intellexerunt, si Athanasius rediret Alexandriam. Ista quidem callidè aggressi sunt, subsidijs illius presbyteri, quem causam fuisse antè diximus, cur Arius esset reuocatus, adiuti: sed quemadmodum res confecta sit, dicendum arbitror. Presbyter iste testamentum & mandata, quæ ab Imperatore iam mortuo acceperat, Constantio Imperatoris filio defert. Ille, vt intellexerat, hoc ipsum in testamento scriptum esse, quod sibi erat maximè in optatis (testamento enim partium Imperij ad Orientem spectantium hæres institutus fuit) presbyterum in magno honore habere, multum illi tribuere cœpit libertatis: liberè & audacter in regiam ingredi iubet. Quæ quidem libertas illi ab Imperatore concessa, tum ad vxoris Imperatoris, tum ad eunuchorum eius familiaritatē aditum citò patefecit. Eodem tempore eunuchus quidam, cui nomen erat Eusebius, primarius fuit Imperatoris cubicularius. Hic presbyteri suasu peruersæ Arij opinioni assensit, reliquosq; eunuchos in eandem induxit sententiam. Quinetiam Imperatoris coniunx eunuchorum & presbyteri hortatu & consilio, in Arij errorem prolapsa est. Paulò pòst Imperator ipse rem in quęstionem vocauit: pedetentim passim vagari cœpit, ac primùm inter satellites, qui palatium frequentabant: deinde per multitudinis animos, quæ vrbem incolebat, peruadere. De opinione illa in ipsa regia, cubicularij Imperatoris cum mulierculis digladiantur: in singulis vrbis familijs litigiosa disserendi pugna fuit. Mali igitur illius contagio ad alias prouincias & ciuitates celeriter permanauit: & controuersia, velut scintilla, ex paruis admodum initijs exorta, audientium animos ad discordiam concitauit. Nam cuique causam tumultus sciscitanti, ansa statim disceptādi oblata est: & quisq; non modo de ea rogare, verumetiam pugnaciter disserere voluit. Ita contentionis procella tranquillus rerum status penitùs labefactatus est & euersus. Atque istæ quidem concertationes, vrbes solum ad Orientem vergentes isto modo exagitarunt. Nam Illyrium & aliæ regiones versus Occidentem, interea temporis pacatæ & quietæ fuerunt: quippe quæ concilij Nicæni decreta nullo modo perfringere voluerint. Postquam igitur contentionis flamma erat accensa, & indies magis magisque exardescebat, factio Eusebiana multitudinis tumultum in lucro deputauit. Sic enim posse fieri sperabat, vt aliquis Alexandriæ episcopus deligeretur, qui eandem tueretur opinionem. Verùm eodem temporis momento Athanasius literis Cæsaris Constantini, B iunioris scilicet, patris nomine nuncupati, quasi communitus Alexandriam reuertitur. Eas quidem literas Imperator ipse ad populum Alexandrinū ab vrbe Treueri, quæ est in Gallia, miserat: quarum exemplar infra scriptum est.

De hoc presbytero, vide Socratem supra lib. 1. ca. 19.

Imperatori presbyter cōmendatus.

Eusebius Imperatoris eunuchus.

Imperatoris aula inficitur Arianismo.

Contagium Arianismi.

Anno Christi 341.

Athanasius Alexandriam reuertitur.

CONSTANTINVS CAESAR POPVLO ECCLESIAE *Catholicæ Alexandrinæ.*

Vestræ prudentiæ minimè obscurum arbitror, quid causæ fuerit, cur sacrosanctæ legis & doctrinæ Euangelicæ interpres Athanasius, à patre meo in Galliam ad tempus relegatus sit: ne scilicet per nefariam improborum quorundam peruersitatem (nam agrestis infestorum & crudelium hostium immanitas eius capiti periculum intenderat) vulnera planè insanabilia sustinere coactus fuisset. Quocirca vt hanc nequam hominum maliciam effugeret, ex illorum quasi faucibus, qui ei struebant insidias, ereptus est, iussusq; vt sub mea ditione vitam degat: quò non aliter ac si in ea ciuitate versaretur, in qua antehac vixerit, omnibus rebus ad vitam necessarijs (licet eius eximia virtus diuina ope freta, graues asperioris fortunæ ærumnas pro nihilo putet) abundare circumfluereque possit. Quamobrem cum Dominus noster felicis memoriæ Constantinus Augustus, pater meus, haberet in animo episcopum illum ad propriā sedem locumq;, quem apud vos, viros gratissima erga Deum pietate præstātes occupauerat, restituere: & morte (vt sors humana fert) antè occupatus occumberet, quam id, quod erat sibi in optatis, explere posset: consentaneum certè existimaui, vt ipse institutum tam pij Imperatoris mihi exequendum susciperem. Quanta autem obseruantia & honore hominem complexus fuerim, ab eo ipso, simulatq; in vestrum conspectum venerit, facilè intelligetis. Nec mirum sanè, me istud humanitatis officium erga illum declarasse. Nam cùm quædam vestri desiderij quasi effigies, tum grauis hominis persona ante oculos mentis obuersata, animum meum ad hoc ipsum commouit, vehementerq; cohortata est. Deus vos, fratres mei charissimi, sua prouidentia diu seruet incolumes.

Vide Nice. cap. 3. li. 9. Vide Theodorit. lib. 2. cap. 2.

Athanasius cur in Galliā relegatus.

Cur nunc Alexandriam remissus.

Istis literis confisus Athanasius Alexandriam reuertitur: quem populus Alexandrinus animis lubentissimis recepit. Verùm qui in ea vrbe labe opinionis Arianæ erant aspersi, contra illum conspirarunt. Inde crebræ seditiones ortæ, quæ factioni Eusebianę ansam ad Athanasium apud Imperatorem falsò accusandum præbuerunt: eiq; crimini datum est, quòd suo ipsius arbitrio (cum cōmunis episcoporū conuentus illud minimè

Athanasius Alexandriā reuersus, rursumq; pulsus.

 decidis-

decidisset) ecclesiæ illius administrationem denuò occupasset. Adeò verò creuit calumnia, vt Imperator ira admodum accensus, eum Alexandria exturbaret. Sed qua ratione hoc factitatum sit, dicam equidem paulò pòst. A

Quòd Eusebio Pamphili mortuo, Acacius Cæsariæ episcopus creatus est: & de Constantini iunioris morte. CAP. III.

Eusebij Pamphili mors. Acacius successor eius. Constantini iunioris interitus, anno 343.

Vide Nice. ca. 3. lib. 9.

Acacij liber de vita Eusebij, vide infra cap. 20.

EOdem tempore Eusebius cognomento Pamphilus, Cæsariæ Palæstinæ episcopus, mortem obijt: & Acacius, eius discipulus, in illum successit episcopatum: qui quidem cùm alios complures libros, tum librum de vita præceptoris sui Eusebij conscripsit. Non longo tempore pòst, Constantinus iunior, qui nomen à patre traxerat, frater Imperatoris Constantij, in fines Imperij Constantis fratris sui natu minoris irruptionem faciens, cum eius militibus manu confligit, ab eisdemq; interficitur, Acindyno & Proclo Coss.

Quòd Alexander cum è vita decederet, duos in episcopatum ipsius degendos proposuit, Paulum & Macedonium.

CAP. IIII.

Alexandri episcopi obitus, anno 345.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 4. Vide Theodorit. lib. 2. cap. 5. 6. Vide Sozo. lib. 3. ca. 3.

PEr idem tempus in vrbe Constantinopoli alius tumultus, eas seditiones quas ante posuimus, est continuò insecutus: qui quidem eiusmodi de causa excitatus est. Alexander illius ecclesiæ episcopus, qui strenue contra Arium dimicauerat, cum viginti tres annos in episcopatus administratione cõtriuisset, annosq; vixisset nonaginta octo, excessit è vita. & quanquã neminem, qui in eius locum succederet, renunciauerat: illis tamen, penes quos erat episcopi deligendi potestas, in mandatis dedit, vt alterum è duobus, quos ille nominaret, diligerent. Atque si vellent hominem cùm ad populum docendum aptum, tum vitæ & morum integritate probatum, ad illud munus assumere, Paulo, quem ipse presbyterum ordinauerat, suffragarentur: qui vt ætate admodum iuuenis, ita prudentia & consilio planè senex erat. Sin eum, quem illustris pietatis significatio solum commendabat, sibi dari optarent, Macedonio eum honoris gradum deferrent: qui & diaconus illius ecclesię iampridem fuisset, & nunc ætate valde prouectus. Vnde in episcopo deligendo maior orta contentio, ecclesiaq; grauius exagitata est. Nam populus fuit in duas factiones diuisus: quarum altera dogmati Ariano adhæsit mordicùs, altera cum decisione concilij Nicæni penitùs consensit. Ac dum Alexandro vita suppetebat, illi qui fidem de Consubstantiali confirmatam amplexi sunt, ab Arianis, qui pro suo ipsorum dogmate pertinaciter disceptabant, & in dies singulos acriter digladiabantur, superiores partes tulerunt. Verùm vt primũ ille ex hac luce migrauerat, populi dimicatio valde anceps fuit. Ob quam causam, qui fidem Consubstantialis tutabantur, Paulum creauerũt episcopum: qui autem fauebant Arianismo, ad Macedonium deligendum omni studio incubuerunt. Atq; in ecclesia, quæ Pacis nomen habet, quæq; in proximo sita est illi, quæ magna ecclesia dicitur, Sapientiæq; nomine nuncupatur, Paulus deligitur episcopus: inq; eo deligendo demortui suffragium videbatur primas tulisse.

Paulus. *Macedonius.* B

Schisma in electione episcopi.

Paulus episcopus Constantinopolitanus.

Quòd Constantius Imperator Paulum iam ordinatum episcopum extrudit: ac Eusebio, quem Nicomedia reuocandum curauit, Constantinopolis episcopatum tradit. & quòd Eusebius alteram Synodum Antiochiæ vrbis Syriæ congregari fecit, ac inibi aliam fidei expositionem pronunciari.

CAPVT V.

Deturbato per vim Paulo. Eusebius Nicomediensis, Constantinopolis episcopus creatus.

Vide Nice. li. 9. cap. 4. Vide Theodoritũ lib. 2. cap. 5. 6. Vide Sozo. lib. 3. cap. 3. 4. 6.

Conciliũ Antiochię.

NON multo pòst Imperatori Constantinopolim aduentanti, electio Pauli episcopi non mediocrem bilem mouit. Atq; concilio episcoporum improbæ Arij opinioni deditorum in vnum conuocato, Paulum episcopatu abdicandum curat: Eusebiumq; Nicomedia eò traductum, Constantinopolis episcopum renunciat. Quibus rebus confectis, Imperator Antiochiam iter capit. Eusebius autem acquiescere non potuit, sed omnem lapidem (vt in prouerbio est) mouit, vti quod animo instituisset, ad exitum perduceret. Concilium igitur Antiochiæ, quæ est in Syria, cogit, ecclesiæ scilicet dedicandæ nomine, quam Cõstantinus, istorum imperatorum Augustorum pater, ibi ædificare cœperat. Post cuius mortem filius eius Constantius, decimo anno post iacta illius fundamenta, eam absoluit: idque, si verum dicere volumus, vt fidem Consubstantialis prorsus labefactaret, euerteretq;. In isto concilio episcopi nonaginta ex diuersis ciuitatibus conuenerunt. Verùm Maximus

A mus Hierosolymorum episcopus, qui Macario successerat, ad illud neutiquam accessit: ratus, si accessisset, se compulsum iri Athanasij abdicationi subscribere. Quinetiam Iulius Romanus episcopus, neutiquam aderat: neque quenquam, qui eius locum suppleret, eò misit: idq; cùm [a] Canō ecclesiasticus iubeat, non oportere absque sententia episcopi Romani, decreta ecclesijs sancire. Cogitur itaque concilium Antiochiæ, præsente Imperatore Constantio, Marcello & Probino Coss. [b] Quintus iam annus agebatur à morte Constantini, istorum Cæsarum Augustorum patris. Id temporis ecclesiæ Antiochenæ præfuit [c] Placitus, q Euphronio successerat. Factio verò [d] Eusebiana, ad Athanasium falsò accusandum operam suam ac studium potissimùm contulit: ac primùm, quòd decretum, ab illis tum statutum violasset, scilicet quòd absque consensu & sententia communis concilij episcoporum gradum sacerdotij denuò suscepisset. nam illum ab exilio redeuntem, suo ipsius arbitrio ad ecclesiam regendam præcipitem ruisse querebantur. Deinde, quòd in eius reditu, tumultu oborto, multi in seditione interijssent: quodque illius opera alij plagis cæsi, alij in iudicium adducti fuissent: quinetiam ea quę Tyri contra Athanasium acta fuêre, in medium proferunt.

Vide infra hoc lib. ca. 11. Theodorit. lib. 2. c. 22. lib. 5. ca. 10. Sozom. lib. 3. cap 9. Euag. li. 2, cap. 4. Vide etiã Apost constit. lib 8. cap. 4. quæ ibi notauit Franciscus Turrianus: itē quę notauit ad ca. 39. Canonū cōcilij Nicæni. Vide Niceph. cap. 5. lib. 9. Vide Sozom. li. 3. ca. 5. 6.

Maximus episcopus cur ad concilium non venerit. Iulius episcop. Rom. a Canon ecclesiasticus pro Rom. episcopi prærogatiua. b Annus à morte Constantini. c Placitus Euphronij successor. d Eusebiana factio nouam criminationē Athanasio intentat.

De Eusebio Emiseno. CAPVT. VI.

INterea loci, dum ista falsa criminatio Athanasio illata est, Eusebium illū cognomento Emisenum, episcopum Alexandriæ deligunt. Quisnam iste fuerit, docet Georgius Laodiceæ episcopus, qui tum in illo ipso concilio aderat. Etenim in libro illo quē de eius vita ediderat, narrat primū, Eusebium ex viris primarijs Edessæ, quæ est in Mesopotamia, oriundum, & ab ineunte ætate Sacris literis institutū: deinde humaniori literatura liberaliter à doctore, qui id temporis Edessæ habitabat, instructū. postremò, sacri eloquij intelligentiā ex Patrophilo & Eusebio, qui illud ei interpretabantur, didicisse: quorū hic Ecclesiæ Cæsariensis, ille Scypotholitanæ episcopus fuit. posthæc Antiochiam, vbi Eustathium à Cyro Berœensi fortefortunà erroris Sabelliani accusatum, gradu deiectum esse contigērat, demigrasse. Deinceps cum Euphronio, qui Eustathio successerat, vnà versatum: & quò sacerdotij munus vitaret, Alexandriam perrexisse: illic philosophiæ operam dedisse. postea Antiochiam reuersum, Placiti, qui successerat Euphronio, familiaritate vsum B fuisse. Inde ab Eusebio Constantinopolis episcopo ad Alexandriæ episcopatum gerendum accersitum: verùm propterea quòd Athanasius à populo Alexandrino plurimum diligeretur, non eò profectum, sed missum ad vrbem Emisenorum. vbi de eius electione magna apud populum Emisenū excitata discordia (insimulabatur enim, disciplinam Mathematicam exercuisse) fugam cœpisse: Laodicæam ad Georgium, qui de eo multa prædicarat, se contulisse. Georgius verò illum Antiochiam deduxit, & per Placitum & Narcissum Emisam reducendum curauit: eum denuò in crimen erroris Sabelliani vocatum. atque ista de eius electione Georgius fusius disseruit. Ad extremum adiungit, tum Imperatorem ad Barbaros fortè profectum, Eusebium inde abduxisse: tum pro certo compertum esse, portentosas quasdam præstigias ab eo editas fuisse: sed de illis quæ sunt à Georgio de Eusebio Emiseno commemorata, hactenus.

Eusebius Emisenus Alexãdriæ episcop. Georgij de Eusebio liber. Præstigiæ Eusebij Emiseni.

Quòd, qui conuenerant Antiochiæ episcopi, cùm Eusebius Emisenus Alexandriam recusaret, Gregorio pro eo suffecto, fidei Nicææ confirmatæ mutationem fieri curabant.

CAPVT VII.

EOdem tempore, cùm Eusebius Antiochiæ esset episcopus Alexandriæ delectus, & eò proficisci extimesceret, Gregorio illum episcopatus gradum deferunt. Qua re cōfecta, fidem commutare laborant: qui tametsi nihil eorum quæ in concilio Nicæno acta sunt, reprehendere volebant: reuera tamen fidem Consubstantialis per crebra concilia labefactare & euertere. & aliàs aliter de fide decidere aggressi sunt, vti paulatim homines ad Arij opinionem impellerent. Cæterùm qua ratione ista acta sint, sequenti sermone ostendemus.

Vide Nicephor. ca. 5. lib. 9. Theodori. li. 2. ca. 18

Gregorio episcopatus Alexãdriæ defertur.

Epistola ab illis de fide literis prodita, hæc quidem est.

Epistola de fide. Prima Antiochenæ Synodi confessio. Symboli hypocrisis à quorũdam, qui cùm essent Ariani, videri tamen nolebant.

„ Nos neque sumus Arij sectatores (quí nanq; fieri potest vt cùm simus episcopi, Ario „ presbytero auscultemus?) neq; aliā fidem quā quæ ab initio diuulgata sit, recipimus: sed „ cùm in fidē eius studiosè inquirere, eamq; accuratè expēdere miteremur, Arium potius „ ad nos reuertentē admisimus, quàm eius opinioni sumus ipsi obsecuti: idque ex ijs quæ „ dicentur, facilè cognoscetis. Nā nos ab initio didicimus, in vnum Deum totius vniuer„ sitatis, omnium rerum quæ tum mente tum sensu percipiuntur, opificē & curatorem

credere:& in vnum filium Dei vnigenitum,qui fuit ante omnia secula, & vnà cum pa- A tre,qui eum genuerat,extitit:per quem omnia visibilia & inuisibilia facta sunt. Qui in nouissimis diebus secundum patris beneplacitum descendit,& carnem de sancta virgine assumpsit. Qui omnẽ patris sui voluntatẽ expleuit:qui passus est, resurrexit,& ad cælos ascendit,& ad dexteram patris sedet. Et venturus est iudicare viuos & mortuos,& rex ac Deus in secula permansurus. Credimus etiam in Spiritum sanctum. Et si quid amplius adiungendum est: Credimus carnis resurrectionem, & vitam æternam. Ista cũ in prima epistola scripsissent, Ecclesiæ ministris cuiusq; ciuitatis miserunt. At vbi paulò amplius Antiochiæ fuerant commorati,hanc fidei formulam quodammodo condemnantes,aliam de integro conscribendam curarunt,his ferè verbis.

Altera fidei confessio Synodi Antiochenæ.

Alia fidei formula de Deo patre, de filio Dei.

Credimus,secundum Euangelicam & Apostolicam traditionem, in vnum Deum patrem omnipotentem,rerum vniuersarum opificem & fabricatorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum, filium eius vnigenitum,Deum,per quem omnia facta sunt: genitum ante omnia secula ex patre, Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, regem ex rege,dominum ex domino,verbum viuum, sapientiã, vitam,lucem veram,viam veritatis,resurrectionem,pastorem,ostium:cumq; nec conuerti,nec mutari posse: expressam diuinitatis,essentiæ,virtutis, consilij, gloriæ patris imaginem, primogenitum omnis creaturę:qui fuit in initio apud Deum,Deus verbum (sicut in Euangelio dictum est: Et Deus erat verbum)per quem omnia facta sunt, & in quo omnia consistunt Qui in nouissimis diebus descendit de cælis, & natus est ex virgine secundum Scripturas,& homo factus,mediatorque Dei & hominum, apostolus fidei nostræ,dux vitæ.& sicut ait ipse de se: Descendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam,sed voluntatem eius qui misit me. Qui passus est pro nobis, & resurrexit pro nobis tertia die,& ascendit ad cælos, & sedet ad dexteram patris: & iterum venturus est cum gloria & virtute,iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum, qui credentibus ad consolationem, sanctificationem,& perfectionem donatus est. Sicut etiam Dominus noster Iesus Christus præceperat discipulis suis,dicens: Euntes, docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine Patris, & Filij,& Spiritus sancti: hoc est, Patris, qui verè pater est:& Filij, qui verè filius est: & Spiritus sancti,qui verè Spiritus sanctus est.quæ nomina non sunt temerè aut ociosè posita: sed accurate exprimunt propriam B personam,ordinem & gloriam cuiusque eorum qui nominantur, vt sint personis tres, consensu autem vnus. Istam igitur fidem coram Deo patre, & filio suo Iesu Christo tenentes,omni hæreticæ prauitati anathema denunciamus. Et si quis contra rectam ac sanam Scripturarum fidem docuerit, vel tempus vel seculum esse vel fuisse, & antè filiũ Dei factum esse,anathema esto. Si quis dixerit filium creaturam, tanquã vnam ex creaturis,aut germen,tanquam vnum ex germinibus & non sicut sacræ Scripturæ singula eorum quæ suprà diximus,tradiderũt:aut si quis aliud aut docuerit aut euãgelizauerit, præter id quod accepimus,anathema esto. Nos enim omnibus quæ à Scripturis diuinis, à Prophetis & Apostolis tradita sunt, verè & ingenuè credimus, eaque diligenter sequimur.

Ioan. 6.

De Spiritu sancto.

Matth. 28.

Eiusmodi fuêre fidei formulæ episcoporum,qui tum Antiochiæ conuenerant: quibus Gregorius,quanquam nondum Alexandriam aduentauerat,vt Alexandriæ tamen episcopus subscripsit. Concilium autem iam tum ibi congregatum,cum istas res transegisset,aliasq; nonnullas sanxisset,dimissum est. Eodem tempore Rerumpub. status fortè fortuna magnopere perturbatus fuit. Nam gens Francorum(sic enim appellantur)in Romanorum fines,qui Galliæ finitimi sunt,incursionem fecit. Per idem tempus etiam in Oriente terræmotus grauissimi facti sunt, idque Antiochiæ vel maxime, vbi ad annum integrum terra concussa & exagitata fuit.

Reipub. status perturbatio.

Terræmotus.

Quomodo,cùm Gregorius deducentibus eum militibus Alexandriam veniret, Athanasius salutem sibi fuga quæsierit.

CAPVT VIII.

Gregorius Alexandriam deducitur armata manu.

Vide Nicephor. ca. 6. lib. 9. Theodorit. lib. 2. c. 4. Sozom. lib. 3. cap. 5.

His rebus constitutis,Syrianus dux,& milites armati vnà ad quinque milia,Gregorium Alexandriam deduxêre. Ariani autem ibi illis venêre subsidio. At qua ratione Athanasius ecclesia extrurbatus,eorum manus effugerit, dicendũ arbitror. Iam aduesperascebat:populus per totã noctem, quia cõmunio futura erat,aduigilat. Accedit dux,militib. per phalanges dispositis,ecclesiam circumdat. Quæ cũ animaduertisset Athanasius,omnem suã curam & cogitationem eò contulit, vt populus nihil damni ipsius causa caperet. Dat mandatũ diacono,vt preces populo prędicaret: Psalmũ recitare iubet. Cũ Psalmus suauiter & cũ concentu decantaretur,vniuersus populus per vnam portã ecclesiæ egreditur. Dũ istud gerebatur,milites absq; tumultu acquiescunt:

Athanasius qua ratione manus aduersariorum effugerit.

Athanasius

A Athanasius autem in media canentium turba euadit incolumis. Isto pacto, è periculo ereptus, Romam properè contendit. Tum Gregorius ecclesiam illam occupat. Populus Alexandrinus, quod factum erat iniquo animo ferens, ecclesiam quæ est Dionysij nomine appellata, incendit. Sed de his satis multa. *Alexandria tumultuatur.*

Quomodo post mortem Eusebij populus Constantinopolitanus Paulum rursus in episcopali sede locauerit, & Ariani contrà Macedonium delegerint.

CAPVT IX.

Vide Socrat. infra hoc lib. ca. 22.30.33.35. Vide Sozom. lib. 3. cap. 16. Vide Nicephor. ca. 7. lib. 9.

EVsebius simulatque ea quæ volebat confecerat, legatum ad Iulium episcopum Romanum oratum misit, vt ipse in causa Athanasij iudex esse vellet, litisque dijudicationem ad se transferret. Verùm ea quæ erant à Iulio de Athanasio iudicata, ad aures Eusebij neutiquam peruenerunt. nam paulo post dimissum Conciliũ, exiuit è vita. Quapropter populus Constantinopolitanus Paulum in ecclesiam denuò introducunt. Eodem temporis momento Ariani in ecclesia diuo Paulo dicata,[a] Macedonium deligunt episcopum. Istud quidem ab illis actum est, qui iampridem Eusebio vniuersum ecclesiæ statum perturbanti opem tulerant. Qui autem id temporis authoritate multũ valebant, fuère isti: Theognis Nicææ episcopus, Maris Chalcedonis, Theodorus Heracleæ, quæ est in Thracia, Vrsacius Singidonis superioris Mysiæ, Valens Murforum superioris Pannoniæ. Verùm Vrsacius & Valens postea resipiscere, libelloque pœnitentiæ Iulio episcopo donato, fidei Consubstantiali assentiri, cumq; ecclesia communicare cœperunt. Per idem tempus, qui sectam Arianam ardenter tuebantur, bella valde grauia contra ecclesias commouent: ex quibus vnum Constantinopoli per Macedonij fautores excitatur. Atque ex isto intestino bello Christianorum, crebræ in ea ciuitate seditiones conflantur, multique earum violentia protriti intereunt.

Eusebius causam Athanasij cõpromittit in Iuliũ Rom. episcopum. *Paulus denuò in ecclesiã introducitur.* *a Macedonius deligitur episcopus.* *Ariani grauia bella contra ecclesias commouent.*

De Hermogenis ductoris exercitus nece, & quomodo secundò ob hanc causam Paulus ecclesia pulsus sit: & quòd Ariani translato Alexandria Gregorio, Georgium pro illo substituerint.

CAPVT X.

B

Vide Niceph. cap. 7. lib. 9. Vide Theodori. li. 2. ca. 14. Sozom. li. 3. cap. 6.

FAma istarum rerũ ad aures Imperatoris Constantij, qui tum Antiochiæ commorabatur, permanauit. Mandatum igitur dat Hermogeni duci, qui erat in partes Thraciæ missus, vt ab instituto itinere paululum digressus, Paulum ecclesia expelleret. Ille Constantinopolim profectus, vniuersam vrbem, dum episcopum vi conatur eijcere, vehementer conturbat. Statim namque populi tumultus insecutus est, paratique erant episcopum defendere: vt verò instabat Hermogenes, copijsque militaribus Paulum exigere acriter nitebatur, multitudo bile percita, temerè & inconsultò (vt in huiusmodi seditionibus fieri solet) impetum in illum facit: ædes, in quibus erat, incendit: illum ipsum inde extractum interimit. Ista acta sunt duobus Augustis Coss. ad tertium scilicet consulatum Constantij, ac secundum Constantis. Quo quidem tempore Constans gentem deuicit Francorum, eosque fœderatos ac socios Romanis fecit. Constantius autem Imperator de cæde Hermogenis certior factus, equo conscenso Antiochia decedens, Constantinopolim rectà iter capit: Paulum eijcit è ciuitate: ipsam ciuitatem, ablato frumenti congiario super quadragies centena millia medimnorum, quod illi ab eius patre in dies singulos donatum erat, multauit. Nam ante illud tempus circiter octuagies centena millia medimnorum frumenti, quod Alexandria eò aduehi solet, illi vrbi erant suppeditata. Macedonium verò Imperator episcopum eius ciuitatis renunciare distulit. Etenim in illũ non solum quòd de eius sententia & consilio neutiquam delectus fuisset, verùm etiam quòd propter graues tumultus inter ipsum & Paulum excitatos, cùm alij multi, tum dux eius Hermogenes trucidatus fuisset, iracundia admodum exarsit. Itaque potestate Macedonio conuentus in ea solum ecclesia celebrandi, in qua electus erat episcopus, permissa, Antiochiam reuertit. Interea temporis Ariani Gregorium, vtpote à populo magnopere inuisum, Alexandria transferunt: idque non ea de causa solum, sed etiam cùm propter templi incendium, tum propterea quòd non satis videbatur ipsorum opinioni patrocinari. Georgium igitur accersunt, qui & ex Cappadocia oriundus, & opinione de religione, quam illi tuebantur, imbutus fuit.

Hermogenes Constantinopolim conturbat. *Fuit interitus anno 345.* *Georgij renunciatio.*

Quòd

A

Quòd Athanasius & Paulus Romam profecti Iulij Pontificis literis nixi, proprias sedes rursus consequuti sunt. CAPVT XI.

Supra cap. 3.

Vide Nicephor. ca. 8. lib. 9. Sozom. lib. 3. cap. 7. Theodorit. lib. 2. ca. 3. 14.

Orthodoxi episcopi diuersis sedibus eiecti Romam confugiunt.

Romanæ ecclesiæ priuilegiū in ecclesiam Orientalem.

Conciliū Antiochenum.

Athanasius verò vixdum in Italiam traiecerat. Id temporis Constans, qui inter Cæsares minimus natu fuit, fratre suo Constantino (sicut iam antea diximus) à militibus interfecto, imperij partibus versus Occidentem præfuit. Eodem tempore Paulus episcopus Constantinopolis, Asclepas Gazæ, Marcellus Ancyræ, vrbis minoris Galatiæ, & Lucius Adrianopolis, alius ob aliam causam, accusati, & ecclesijs suis eiecti, Romæ omnium ciuitatum facilè principis versantes, Iulium episcopum Romanum de suo ipsorum statu certiorem faciunt. Ille verò, quoniam ecclesia Romana priuilegium præter cæteras obtinebat, literis suis ad episcopos Orientis liberius perscriptis, illorum partes tueri studet: in Orientem literas mittit, quò & suus cuique locus restitueretur, & eos qui illos temerè abdicauerant, grauiter reprehenderet. Illi decedunt Roma: literisq; Iulij episcopi confisi, ad suas ipsorum ecclesias redeūt: literas, ad quos scriptæ erant, mittunt. Hi, vbi eas acceperunt, Iulij reprehensionem contumeliæ loco ducunt: Concilium Antiochiæ conuocant. Ibi, simulatq; conuenerant, de communi omnium sententia epistolam conscribunt, per quam Iulium cōtrà acrius insimulant: ostenduntque, si qui eorum arbitrio ecclesia fortè exacti essent, rem ab eo non debere decerni. nam quando ille Nouatum Ecclesia exturbarat, ipsos minimè cōtradixisse. Ista episcopi Orientis Iulio episcopo Romano per literas significarūt. Cæterùm quoniā Athanasio [a] Alexādriam ingresso, tumultus à Georgio Ariano excitatus est (fertur enim, istius conatu turbas cædesque hominum factas) & Ariani cùm istos tumultus, tum eorum causas in Athanasium, tanquam earum authorem transtulêre, propterea pauca mihi hoc loco de eisdem rebus dicēda sunt. Veras earum causas, etsi Deus, qui est veritatis iudex, solus quidem intelligit: tamen quòd eiusmodi res, cùm multitudo intestina seditione digladiatur, maxima ex parte accidere soleant, prudentibus viris minimè obscurum est. Quare Athanasij accusatores temerè & sine causa culpā in eum conferunt: & Sabinus vel maximè, erroris Macedoniani patronus: qui si, vel quanta & quàm grauia mala Ariani contra Athanasium, aliosque qui fidei Consubstantialis firmè adhærescebant, machinati fuissent, vel quas expostulationes cōcilia Athanasij causa coacta de illo fecissent, vel quæ facinora hæreticorū princeps Macedonius contra omnes ecclesias molitus esset, secum diligenter considerasset, aut certè conticuisset: aut si cœpisset loqui, ea loqui debuisset, quæ ad istarum rerum vituperationem spectassent. Iam verò ista omnia silentio præterit: res autem ab Athanasio gestas falsò criminatur. At de Macedonio hæreticorum coryphæo, dum audaces & perditos eius conatus, quos tam tragicè parauerat, penitùs occultare studet, nullam omnino facit mentionem. Et quod multo plus habet admirationis, de Arianis, quos ipse vitabat, non malè loquitur. Quinetiam de electione Macedonij, quem secutus est, planè reticuit. Nam si illius mentionem fecisset, mentionem etiam suorum ipsius scelerum (sicut ea quæ in illa ipsa electione acta sunt, satis perspicuè declarant) omnino facere necesse fuisset. Verùm de illo hactenus.

Nouatus.

Orientalium episcoporum responsum ad literas Iulij Romani.

a Alexandrini tumultus author re Georgius, nomine Athanasius.

Sabinus Macedonianus.

Macedonius hæreticorum princeps.

B

Quòd Imperator Paulum per Philippum præfectum exturbari, atque in exilium mitti, ac Macedonium in sede eius collocari præceperit.

CAPVT XII.

Vide Nicephor. ca. 9. lib. 9.

Vide Sozomenum lib. 3. ca. 8.

Philippus ab Imp. secundus

Zeuxippus balneum.

Vafrū Philippi consiliū in ablegādo Paulo.

Constantius Imperator Antiochiæ commoratus, simulatque acceperat Paulum episcopatus Constantinopolitani sedem denuò occupasse, rem acerbè & grauiter tulit. Philippo igitur præfecto, vtpote maiorem cæteris prouinciarum præsidibus potestatem consecuto (secundus namque ab Imperatore nuncupatus est) mandatum scriptis proditum mittit, vt Paulum eijceret ecclesia, Macedoniumque in eius locum introduceret. Præfectus verò Philippus populi tumultum veritus, Paulum astutè admodum aggreditur: Imperatoris voluntatem tacitus occultat. Atque simulata specie publicis ciuitatis rebus diligenter prouidendi, ad balneum publicum, quod Zeuxippus dicitur, rectà pergit: mittitque inde quendam, qui Paulum honorificè accerseret, diceretque, illum ad præfectum venire debere necessariò. Postquam ille accitus venerat, præfectus absq; mora Imperatoris mandatum ostēdit. Episcopus sententiam, licet iniquè contra eum pronunciatam, æquo animo fert. Præfectus autem tum eos qui circumsistebant, tum multitudinis impetum admodū reformidans (multi namq; rumoris suspicione commoti, ad publicum illud balneum

concur-

Pauli Constantinop. episc. exilium.

A concursarant) vnam fenestram balnei aperire iubet. Paulus per eam in nauigium ad eam rem paratum demissus, cum festinatione in exilium mittitur. Cui in mandatis dedit præfectus, vt Thessalonicam, primariam Macedoniæ ciuitatem, (in ea verò à maioribus suis oriundus erat) proficisceretur: inque illa vitam degeret, libereque & securo animo ciuitates, etiam adiret Illyrij: verùm ad partes versus Orientem reuertendi nullam omnino ei facere voluit potestatem. Paulus igitur præter expectationem & Ecclesia pariter & ciuitate eiectus, cum celeritate abducitur. Imperatoris præfectus Philippus, ex balneo publico ad ecclesiam maturat. Cum illo, quasi compositò factum fuisset, aderat Macedonius: inq; rheda pariter assidens, omnium vndiq; oculis ostenditur. Militum manus cum gladijs eos stipat. Inde multitudinis animis terror infectus est. Omnes itaq; ad ecclesias confluunt, & tam illi qui fidem Consubstantialis, quàm qui Arij dogma tutabantur, ad ecclesiam ire contendunt. Simulac præfectus vnà cum Macedonio ecclesiæ appropinquabat, ingens certè metus tum multitudinem, tum milites etiam ipsos perculit. Nam quoniā tanta aderat turba, vt nullus transitus præfecto Macedonium deducenti pateret, milites multitudinem violenter trudere cœperunt: atq; cū multitudo ita coarctata esset, vt præ loci angustia secedere non posset, milites illam ex aduerso se illis opposuisse, & sua sponte transitum præfecto interclusisse arbitrati, districtis gladijs in eam impetum facere, † acriterque ad pugnā incumbere cœperunt. Circiter tria millia hominum, & centum quinquaginta occubuisse fertur: quorū alij à militibus trucidati, alij à multitudine oppressi interierunt. Macedonius verò post tam præclarè facta, perinde ac si nihil admisisset mali, sed istorum scelerum integer & innocens fuisset, arbitrio potius præfecti quàm canone ecclesiastico in sede episcopali collocatur. Ad hunc modum igitur Macedonius & Ariani per tantam hominum cædē ad ecclesiæ gubernationem ascenderunt. Per idem tempus Imperator amplam & magnificam ecclesiam, quæ Sapientiæ nomen iam habet, construxit: eique ecclesiæ illam adiunxit, quæ Pacis dicitur, quæque à patre suo, cū antea esset angusta, tum amplificata magnitudine, tum ornatu illustrata fuit: iam verò ambæ & vno muro cernuntur circundatæ, & vno nomine appellantur.

† Vide annot. pag. 196. lat. 1. lin. 6.

Macedonius quomodo ad ecclesiæ gubernationem ascenderit.

Templum Sophiæ.

B

Quòd Athanasius minis Imperatoris exterritus, Romam iterum confugit.

CAPVT XIII.

Vide Niceph. ca. 9. lib. 9.

Athanasij criminatio.

EOdem tempore alia falsa criminatio contra Athanasium conficta est ab Arianis, qui ad eum accusandum hanc causam conquisiuerant. Iampridē Constantinus frumenti congiarium ecclesiæ Alexandrinæ ad pauperes alendos suppeditauerat. Istud aiunt Athanasium vendidisse, & ad suum ipsius quæstum conuertisse. Habet fidem illis Imperator: eum minatur morte mulctaturum. Athanasius, vbi minas Imperatoris resciuerat, se fugæ mandauit: latitauit in obscuro. Tum Iulius episcopus Romanus, cùm de iniurijs Athanasio ab Arianis illatis certior factus esset, & literas Eusebij, qui iam mortem obierat, recepisset, Athanasium, vbi de loco in quo occultabatur audiuerat, ad se accersit. Eodem temporis momento literæ, quas episcopi Antiochiæ paulò antè congregati miserant, afferuntur. Porrò autem aliæ literæ ab episcopis Aegypti ad eum missæ sunt, quæ quidem crimina Athanasio obiecta, perspicuè falsa esse docuerunt. Itaque Iulius literis contrarijs ad ipsum missis, episcopis qui Antiochiæ conuenerant, per literas respondit. Ac primùm docet, quantum molestiæ & acerbitatis eorum epistola ipsi attulisset: deinde eos cōtra Ecclesiæ canones egisse, quòd illum ad Concilium non vocassent: quippe cùm Canon ecclesiasticus vetet, ne decreta absque sententia episcopi Romani Ecclesijs sanciantur. tum fidem ab illis clàm deprauari: item, quæ erant iampridem Tyri peruerse gesta, ea vi ac dolo, propter commentarios quosdam in Mareote ex vna parte solum malitiosè confectos, omnino transacta esse. Quinetiam quæ de Arsenio commenti fuissent, meras calumnias esse manifestò ostendit. Ista aliaque eius generis, Iulius ad episcopos Antiochiæ conuocatos pluribus verbis perscripsit. Hoc loco & epistolas ad Iulium, & eius ad alios insereremus, si non verbosa earum longitudo nos ab eo faciendo auocaret. Sabinus erroris Macedoniani propugnator, de quo iam antea mentionem feci, quanquā in libro eius, qui rerum in Concilijs gestarum collectio inscribitur, epistolam episcoporum Antiochiæ conuocatorum ad Iulium scriptam minimè prætermisit, epistolas tamen ipsius Iulij in eodem neutiquam intexuit. Verùm istud facere illi in more positum erat. nam quæcunque epistolæ in Concilijs conscriptæ, verbum Consubstantiale vel silentio transiêre, vel penitus irritum fecêre, eas studiosè & diligenter citauit: contrarias autem de industria missas fecit.

Athanasij fuga.

Iulij Romani humanitas.

Iulij Pont. Rom. ad episcop. Antiochiæ literæ.

Canon ecclesiasticus de prærogatiua Episco. Romani in conciliis, vide supra hoc lib. cap. 5.

Sabinus Macedonij propugnator. Supra cap. 10.

Sabini in scribendo infynceritas.

Quòd Occidentalium partium Imperator à fratre petebat, vt ad se mitteret qui de abdicatione Athanasij Paulique rationem redderent: & quòd, qui missi erant, aliam fidei expositionem secum adducebant. A

CAPVT XIIII.

Paulus episcopus Romam proficiscitur.

Vide Nicephor. cap. 10. lib. 9. Sozom. li. 3. cap. 9.

NOn longo tempore pòst Paulus Thessalonica decedere, & Corinthũ pergere se simulans, rectà in Italiam proficiscitur: ibi ille & Athanasius vnà, suam ipsorum conditionem Imperatori patefaciunt. Imperator, cuius ditioni partes versus Occidentem subiectæ erant, illorum iniurias suam ipsius calamitatem statuens, literas ad fratrem dat: perque illas ei significat, vt tres episcopi, rationem de Pauli & Athanasij abdicatione redditturi, ad ipsum mittantur. Missi sunt igitur Narcissus Cilix, Theodorus Thrax, Maris Chalcedonius, & Marcus Syrus. Qui, vt accesserant, cum Athanasio noluerunt in colloquium venire: quinetiam fidei decisionem Antiochiæ editam occultantes, aliam quàm episcopi contexuerant, Imperatori exposuerunt, his ferè verbis:

Episcopi Orientis Ariani Romam missi, imposturis rem agunt.

Fidei expositio à 4. episcopis Constanti oblata.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificem omniũ, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, qui ante omnia secula ex patre genitus est: Deũ de Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælis, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia: qui est verbum, sapientia, virtus, vita, lux vera. Qui in nouissimis diebus propter nos incarnatus est, ex sancta virgine natus, crucifixus, mortuus, & sepultus. Qui resurrexit à mortuis tertia die, ascendit ad cælos, sedet ad dexteram patris: & venturus est in fine seculorum iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique secundum opera sua: cuius regni non erit finis, sed manebit in secula seculorum. nam sedebit ad dextram patris, non solum dum hoc seculum manet, sed etiam in futuro. Et in Spiritũ sanctum, hoc est paracletum, quem promiserat Apostolis, & post ascensum in cælos misit, vt doceret & suggereret illis omnia: per quem sanctificabuntur animæ illorum, qui verè in eum credunt. Eos autem qui dicunt, filium ex nihilo constare, aut ex alia substantia quàm ex Dei patris, aut tempus fuisse cùm non esset, Ecclesia catholica à se alienos decernit. Vbi ista Imperatori & multis alijs exposuerant, absque vlla de alijs rebus reddita ratione abscedunt. Porrò autem, dum adhuc tum qui Orientem versus, tum qui ad Occidentem incolebant, absque discrimine ipsi inter se communicant, Sirmij, quæ est ciuitas Illyrij, noua hæresis exoritur. nam Photinus, qui ecclesijs ibi præfuit, ex parua Galatia ortus, Marcelli, qui episcopatu abdicatus erat, discipulus, præceptoris vestigijs insistens, filium Dei, solum hominem esse affirmauit. Verùm de ijs dicam alio loco. B

Sirmii noua heresis exorta.

Photini heresis.

De fidei expositione, longa verborum ambage contexta.

CAPVT XV.

Vide Nicephor. ca. 11. lib. 9. item D. August. & Epiphaniũ de hæresibus. Vide Sozom. lib. 8. 10.

TRiennij spacio interiecto, episcopi versus Orientem concilium denuò cõuocant: aliam fidei formulam componunt: episcopis Italiæ per Eudoxiũ tum Germaniciæ episcopum, Martyrium, & Macedonium Mopsiestię vrbis Ciliciæ episcopum mittunt. Ista fidei formula pluribus verbis conscripta, multas appendices, præter ea quæ in alijs fidei formulis antea comprehensa erant, continuit: hisque verbis explicata est. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificem omnium, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius, Iesum Christum, Dominum nostrũ, qui ante omnia secula ex patre genitus est: Deum de Deo, lumen de lumine: per quem omnia facta sunt, & quæ in cęlis, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia: q est verbũ, sapiẽtia, virtus, vita, lux vera: qui in nouissimis diebus propter nos homo factus est, ex sancta virgine natus, crucifixus, mortuus & sepultus. Et qui resurrexit à mortuis tertia die, ascẽdit in cælum, sedet ad dexteram patris: qui venturus est in fine seculorum iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique iuxta opera sua. Cuius regni non erit finis, sed manebit in infinita secula. Sedebit enim ad dexterã patris, nõ solum dum hoc manet seculum, sed etiam in futuro. Credimus etiam in Spiritum sanctum, hoc est in paraclerũ, quem Christus promiserat Apostolis post ascensum suum in cælum, & quem misit vt doceret & suggereret illis omnia: per quem animæ eorum qui in eum verè credunt, sanctificantur. Eos autem qui asserunt, filium ex nihilo ortum, aut ex alia substantia quàm ex Dei patris, aut tempus seculumúe fuisse cùm non esset, sancta & catholica ecclesia alienos à se decernit. Pari ratione & ijs qui tres deos esse dicunt, vel Christum nõ esse Deum ante secula, vel eum neque Christum neque filium Dei esse, vel Patrem &

Fidei expositio.

Filium

A Filium,& Spiritum sanctum eundem esse, vel Filium ingenitum esse, vel Patrem non proposito & voluntate sua filium genuisse, sancta & Catholica Ecclesia anathema denunciat. Neque enim sine errore dici potest, Filium ex nihilo constare: quãdoquidem istud de eo in literis diuinitùs inspiratis minimè reperitur. Neq; certè illum ex alia substantia præter patrem ante subiecta, sed ex solo Deo patre verè genitum esse didicimus. Etenim verbum Dei docet, patrem Christi vnum ingenitum, & sine principio fuisse. Quinetiam neque tempus fuisse cum nõ esset, tutò absq; scripturæ testimonijs asserere possumus, quasi temporale spacium in eo præcogitandum sit: sed Deum solum, qui sine tempore illum genuit, animo complecti debemus. etenim tempora & secula per illum facta sunt. Neque præterea quispiam vel Pater, vel Filius simul absque principio, simulque ingenitus esse propriè dicetur: sed vt patrem solum absque principio esse, incomprehensibilem, & filium genuisse ratione quadam, quę nec comprehendi, nec omninò percipi potest, cognoscimus: sic ipsum Filium ante secula genitum, & non simili ratione cum Patre ingenitum intelligimus, sed habuisse principium Patrẽ, qui ipsum genuit. nam caput Christi, Deus. Neque cum confiteamur tres res, & tres personas, Patris nimirum, Filij & Spiritus sancti, secundum Scripturas, tres propterea deos constituimus. nam in se perfectum & ingenitum, absque principio, & inuisibilem Deum, vnũ solum cognoscimus Deũ, & vnigeniti filij patrem, qui solus ex seipso habet vt sit, quiq; solus alijs omnibus rebus abundè largitur vt sint. Et cum vnum Deum Patrem Domini nostri IESV Christi, solum vnigenitum dicimus, non ob eam causam negamus Christum Deum esse ante secula: in quo errore versabantur, qui à Paulo Samosateno hæresis suæ originem duxerunt, affirmantes illum post incarnationem suã ex profectu Deum factum esse, cùm natura homo solum & simpliciter esset. *Pauli Samosateni hæresis.* Scimus enim, illum, quãuis Patri & Deo subijciatur, tamen Deum ex Deo secundum naturam genitum fuisse, perfectum & verum esse, & non ex hominibus posteà Deum factum: sed Dei Patris voluntate propter nos incarnatum, & nunquam amisisse, vt Deus esset. Præterea illos detestamur, anathemateque multandos ducimus, qui cum solum ac simplex verbũ Dei, & substantia carere, sed in altero esse commenticia ratione asserunt: & modò tanquam ex ore prolatum, modò tanquam in mente alicuius inclusum, à quibusdam appellatũ

B dicunt: ipsum autem Christum & Dominum, & filium Dei, & mediatorem, & imaginẽ Dei non fuisse ante secula statuunt: sed ex eo tempore illum Christum & filium Dei fuisse, * ex quo nostram carnem ex virgine ante quadringentos annos integros assumpsit. nam ab illo tempore regnum Christi principium habuisse volunt, & post mundi consummationem & iudicium finem habiturum. In quo errore sunt Marcelliani, Photiniani, Ancyrogalatiani: qui quidem tum Christi essentiam & diuinitatem, quę fuit ante secula, tum regnum eius similiter, quod fine caret, propterea improbant, quod monarchiam constituere præ se ferant. Verùm nos, cum non verbum simpliciter prolatum: aut in Dei patris quasi mente insitum: sed verbum viuens, Deum, qui per se ipse existit, & filium Dei & Christum esse: & non simul cum patre suo ante secula per solã præscientiam fuisse, & versatum esse, & ad omne opificium illi inseruisse, rerum siue visibilium siue inuisibilium, sed cum patre verbum verè extitisse, & Deum ex Deo fuisse.

** & Deum: Sic lege ex Niceph lib. 9. cap. 11.*

Marcelliani. Photiniani. Ancyrogalatiani.

Gen. 1. 2. 32. 18. Exo. 19. 20 Hebr. 1. Hic enim est, ad quem dixit Pater: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, qui antiquis patribus propria persona apparens, legem dedit: qui etiã per Prophetas locutus est: & ad extremum homo factus, suum ipsius patrem omnibus hominibus patefecit: qui regnat in infinita interminataque secula. *λόγος cum patre locutus.* Neque enim Christum nuper suam dignitatem accepisse, sed ab omni æternitate ipsum perfectum, & patri per omnia similem esse credimus. Illis autem, qui dicunt, Patrem & Filium & Spiritum sanctum eundem esse, & tria nomina in vna re & persona impiè intelligunt: non sine causa Ecclesia interdicimus, quòd patrem, qui nec comprehendi, nec pati queat, per incarnationem posse & comprehendi & pati statuant. *Contra Sabellianos.* Cuiusgeneris sunt, qui Patropassiani apud Latinos, apud nos autem Sabelliani dicuntur. *Patropassiani. Sabelliani.* At nos scimus, Patrem, qui misit Filium suum, in propria immutabilis diuinitatis suæ natura permansisse: Christum autẽ missum, incarnationis œconomiam expleuisse. Pari ratione, eos qui impiè & nefariè dicunt, Christũ neq; consilio neq; voluntate patris genitũ esse, necessitatẽ scilicet & substantiã consilij & liberi arbitrij expertẽ Deo patri attribuentes, sicut Filiũ inuitus genuerit, execrabiles in primis, & à veritate alienissimos iudicamus: tũ ꝙ cõtra cõmunes, quæ de Deo extãt, notiones, tũ ꝙ contra sententiã ac sensum Scripturæ diuinitùs inspiratæ, eiusmodi dogmata de illo audeant statuere. Nos aũt, Deũ & suijpsius iuris & arbitrij esse cognoscimus: & sanctè religioseq; existimamus, illũ sponte & volũtate sua Filiũ genuisse. Credimus etiã, idq; piè, illud ꝙ de eo dicitur: Dominus creauit me initio viarũ suarum, *Prou. 8.*

Hh

rum, ad opera sua: non tamen ita creatum esse, vt alias creaturas, & res ab eo fabricatas, intelligimus. A Nam istud impium est, & à fide Ecclesiastica penitùs auersum, conditorē operibus ab eo conditis assimilare: & illum eundem generādi modum habuisse, quem res ab eius natura prorsus diuersæ habuerunt, arbitrari. Etenim sacræ Scripturæ, vnum & solum filium vnigenitum, ingenuè & verè genitum, nos docent. Quinetiam cum filium per se esse, & viuere & existere simili ratione cum patre dicamus: non tamen proptereà illum à patre separamus, & locos quosdam interuallaque inter illorum coniunctionem & cohærentiam corporeo more cogitatione informamus. nam credimus, eos nulla intercapedine aut spacio interposito cohærere, & à se neutiquam posse separari: ita vt pater totum filium suo quasi sinu complectatur, & filius toti patri annectatur, omninoque adhæreat, inq; solo paterno gremio perpetuò conquiescat. Credimus ergo in Trinitatem perfectam, sanctissimamq;: ac cum patrem Deum, & filium Deum dicimus, non tamen duos deos, sed vnum esse confitemur, pari diuinitatis amplitudine, & vna perfecta regni coniunctione: & sicut Pater principatum cùm in res vniuersas, tum in ipsum Filium obtinet: ita Filium Patri subijci, & extra ipsum Patrem omnia à se fabricata proximè & secundum illum gubernare: quinetiam Spiritus sancti gratiam patris voluntate affatim sanctis tribui. Hoc modo nanq; eloquia sacra nobis tradiderunt, de monarchia, quæ est in Christo, orationem instituendam esse. Post breuem illam & compendiariā fidei formulam, ista vberius diffusiusq; explanare coacti sumus, non vt inani & arroganti contentione digladiaremur: sed vt omnē suspicionem de nostro iudicio & opinione animis hominum, qui nos penitùs ignorant, iniectam, tanquam alienam à nobis remoueremus: quinetiam vt omnes, qui versus Occidentem habitant, nō solum impudentes eorum calumnias, qui contrariam opinionem tuentur, verùm etiā Ecclesiasticam & Christianam episcoporum Orientem incolentium doctrinam, ex sacris diuinitusq; inspiratis Scripturis, quas ipsi peruersè interpretantur, ratione facili & minimè contorta confirmatam pro certo intelligant.

Cur tam diffuse sententiam suam explicuerint.

Occidentales exhibitam ab Orientalibus confessionem respuunt.

Ista episcopi, qui partes versus Occidentem accolebāt, tum quòd linguæ Grecæ ignari erant, tum quòd ea propter eandem causam non intelligebant, neutiquam recepere: sed fidem in concilio Niceno stabilitam satis esse, nihilq; vlterius curiosè vestigandum, dixere. B

De Sardicensi concilio. CAP. XVI.

Vide Nicе. ca. 12. li. 9. Vide Theodorit. lib. 2. ca. 7. 8.

Cum Imperator denuò scripsisset, vt Paulo & Athanasio sua ipsorum loca ac sedes restituerentur, nihilq; proficeret (intestina namq; seditio multitudinem sine intermissione implicatam tenuit) Paulus & Athanasius aliud conciliū cogi postulant: vt cùm de eorum rebus, tum de fide in Concilio generali cognosceretur: docentq;, se abdicatos fuisse, quo ipsa penitus labefactaretur fides. Edicitur ergo Concilium generale, vt omnes Sardicam commeent (est autem hæc ciuitas Illyrij) idq; de sententia duorum Imperatorum, alterius per literas illud flagitantis, alterius, qui in Oriente regnabat, alacri & parato animo eisdem obtemperantis. Vndecimo anno post mortem patris duorū Augustorum, Russino & Eusebio Coss. concilium Sardicense coactū est. Episcopi circiter trecenti, qui versus Occidentē habitabant, vt ait Athanasius, eò conueniunt. Ex episcopis autem, qui Orientem incolebant (vt Sabinus narrat) solū septuaginta sex (in quorum numero fuit Ischyras Mareotis episcopus: quem illi, qui Athanasium abdicabant, ad episcopatum illius loci delegerant) Sardicā aduentant. Nā alij corporis infirmitatem causantur: alij dē temporis præstituti queruntur angustia, culpamq; illius rei in Iulium episcopū Romanum conferunt: cū tamen ex eo tempore, quo tum Concilium editū fuerat, tum Athanasius concilium expectans Romæ commoratus erat, annus & sex menses iam prætergissent. Postquam igitur Sardicæ conuenerant episcopi Orientis, in conspectum episcoporum Occidentem incolentium venire noluerunt: dixeruntq; se non alia conditione in colloquium cum illis venturos, nisi Athanasium & Paulum è conuentu expellerent. Verùm vbi Protogenes Sardicensis episcopus, & Osius episcopus Cordubæ (est hæc quidem, vt suprà dixi, ciuitas Hispaniæ) minimè ferebant vt Paulus & Athanasius abessent, episcopi Orientales confestim decedunt: cumq; ventum esset ad vrbem Philippi, quæ est in Thracia, priuatum inter ipsos concilium constituêre: de cæterò apertè verbū Consubstantiale anathemate damnare: opinionem, quòd Filius Patri dissimilis esset, per literas scriptas vbique disseminare cœperunt. Episcopi autem Sardicæ coacti, primum istos indicta & deserta causa condemnare: deinde Athanasij accusatores dignitatis gradu dimouere: tum fidei Nicenę decisionē constabilire: opinionemq;, quòd Filius esset Patri dissimilis, prorsus explodere: postremò, verbum Consubstantiale multo notius

Sardica.

Sardicense cōcilium quando coactum.

Annus à morte Cōstantini vndecimus: anno Christi 350.

Ischyras episcopus, de quo supra Socrates lib. 1. c. 20.

Orientales episcopi terginersantur.

Corduba.

Philippi vrbs.

A tius & illustrius efficere. nam literas scribunt illi quoq; de ea re, & passim ad omnes mittunt. Quare vtriq; se rectè fecisse arbitrati sunt: episcopi Orientis, propterea, quòd Occidentis episcopi eos recepissent, qui ab illis erant abdicati: Occidentis autem episcopi, tū quia illi, qui eos abdicauerant, ante causæ cognitionem abscesserant: tum quia ipsi fidem Nicænam tenebant, illi verò euertere non dubitarant. Sedes igitur Paulo & Athanasio reddunt: itemq; Marcello, episcopo Ancyrę vrbis paruę Galatiæ, qui quidem iam pridem (vti in primo libro commemorauimus) abdicatus fuerat, tum autem sententiā contra se antè pronūciatam pro viribus impugnare laborauit: docuitque, sermonis & loquendi modum, quo liber scriptus erat, non intellectum esse, & propterea se in suspicionem opinionis Pauli Samosateni vocatum. Sed tamen illud à nobis minimè ignorari debet, Marcelli librum ab Eusebio Pamphilo, qui contra illum disserebat, tribus libris quos contra Marcellum inscripsit, refutatum esse, verbaque ipsius Marcelli ab eo citata: quæ quidem & oppugnare contendit, & docet, Marcellum non aliter quàm Sabellium Afrum, & Paulum Samosatenum, Dominum IESVM solum hominem induxisse.

[*Paulo, Athanasio & Marcello sedes reddita.*] [*Marcelli liber*]

Pro Eusebio Pamphili apologia. CAP. XVII.

[*Vide Nicep. cap. 11. li. 9.*]

QVoniam autem nonnulli ipsum Eusebium Pamphilum, in libris quos edidit, tanquam Arij errori fauentem, contumelijs vexare aggressi sunt: nō incommodum arbitror, pauca de illo disserere. Primùm enim, concilio Niceno de Consubstantiali decidenti & interfuit, & assensus est. In tertio verò libro quem de vita Constantini conscripsit, ista de illo Concilio his fere verbis ipse commemorat: Imperator omnes ad concordiam eatenus reducere contendit, quoad eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando venissent, tum conspirantes animis, tum opinionibus consentientes reddidisset, ita vt concors fides inter eos vigeret. Quod si igitur Eusebius, dum concilij Nicæni coacti mentionem facit, omnia quæ in controuersiam venerant, soluta esse dicat, omnesq; in eadem sententia & opinione fuisse: quid est, cur quidam illum in Arij hæresin propendisse existiment? Quin etiam Ariani ipsi falluntur opinione, dum eum cum ipsis sentire arbitrantur. At
B dixerit quispiam, illum in libris suis, partibus Arij propterea videre fauere, quòd percrebrò in eisdem hoc modo loquatur, PER CHRISTVM. Cui respondemus, quòd hoc loquendi modo, alijsq; item nonnullis, qui œconomiam humanitatis Seruatoris nostri exprimunt, sæpenumero tum alij scriptores Ecclesiastici vsi sunt: tum Apostolus ipse, qui nunquam peruersæ cuiusquam opinionis magister existimatus est, ante istos omnes eadem verba vsurpauit. Porrò autem, quæ fuerit Eusebij sententia opinioque, cum Arius filium creaturam, tāquam vnam ex aliarum creaturarum numero, esse diceret, hoc loco accipito. qui in primo libro contra Marcellum sic loquitur: Vnigenitus Dei filius solus ille, & nō alius, & prędicatur, & est. Vnde meritò reprehēdendi sunt hi, quos
„ non pudet eum creaturam asserere, & pari ratione cum alijs creaturis ex nihilo ortum
„ esse. Quomodo enim filius erit, aut qua ratione vnigenitus Dei, cum eandem cum cæte
„ ris creaturis habeat naturam, vnusq; sit ex plebeiorum mortalium numero: vtpotè, qui
„ similiter cum illis ortus sit, & creationis, quæ ex his, quæ non sunt, particeps factus? Ve-
„ rùm non ita de illo sacra tradunt eloquia. Paulò pòst etiam adiungit: Quisquis igitur fi
„ lium ex nihilo genitum, & præcipuam creaturam ex nihilo ortam eum statuit: nomen
„ solum Filij ille quidem imprudens ei largitur, sed filium reuera esse denegat. Nam qui
„ ex his, quæ non sunt, genitus sit, verè filius Dei esse non poterit: quandoquidem neque
„ aliud quicquam, quod sit generatum. Verè autem filius Dei ex ipso patre genitus, reue-
„ ra vnigenitus & dilectus patris appellandus est. Sic quoq; Deus erit. Quid enim est aliud
„ Dei germen, quàm id, quod genitori simile sit. Condit quidem rex vrbem, sed vrbē non
„ gignit: atqui filium gignere, nō condere dicitur. Quinetiam operis, quod ab eo fabrica-
„ tur, non pater, sed artificiosus opifex: filij autem ab eo geniti, non opifex, sed pater dice-
„ tur. Atqui ille, qui vniuersitatis Deus est, filij quidem pater, sed mundi conditor & effe-
„ ctor meritò dicetur. Ac licet semel in quodam Scripturæ loco reperiatur dictum esse,
„ Dominus creauit me initio viarum suarum ad opera sua: sermonis tamē illius sensum
„ (quem quidem paulò pòst explanabo) debemus accuratè expendere, & non (vt Marcel-
„ lo placet) vno verbo præcipuum Ecclesiæ dogma conquassare. Ista, aliaque eius generis
„ complura, ab Eusebio in primo libro cōtra Marcellum disputata sunt. In tertio autem,
„ quo pacto hæc vox CREATVRA sit intelligenda, docet his verbis: Istis quidem hoc mo-
„ do constitutis, sequitur etiam, hanc sententiam, DOMINVS CREAVIT ME INITIO
„ VIARVM SVARVM AD OPERA SVA, non aliter capiendam esse, atque ea omnia,

[*Porro aūt Zonaras & nonnulli alij Eusebium Arianismi insimulant, eiusq; argumēta 4. in ipsius scriptis historiæ Ecclesiasticæ notant, quæ nos indicauimus supra lib. 1. cap. 2. & 8. ad quos refellendos refer hoc cap.*]

[*Eusebij Pamphili apologia.*] [*Eusebij cōtra Marcellum locus.*] [*Dei germen.*] [*Prouerb. 8.*] [*Creatura vox quomodo intelligenda.*]

quæ antè expoſuimus. Quòd ſi dicat, ſeipſum creatum eſſe: non iſta dicit perinde ac ſi ex A eo, quòd non eſt, ad id, quod eſt, tranſierit: ipſeque ſimili ratione cum reliquis creaturis, ex eo, quod non eſt, factus ſit (ſicut quidam peruersè exiſtimarunt) ſed quòd ſubſtantiā habuerit, vixerit, & ante mundi fabricationem fuerit & extiterit, atq; adeò à patre ſuo omnium Domino huius vniuerſitatis princeps conſtitutus ſit: vti hoc verbū CREAVIT hoc loco pro Conſtituit, vel ordinauit, capiatur. Quin Apoſtolus Petrus, principes ac duces, qui hominibus præſunt, creaturam planè nominat, his verbis: Subiecti eſtore omni humanæ creaturæ propter Dominum, ſiue regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus tanquam per eum miſſis. Et Propheta etiam: Paratus inquit, eſto ad inuocandum Deum tuum Hieruſalem, propterea, quòd ecce firmans tonitruum, & creans ſpiritum, annunciat hominibus Chriſtum ſuum. hoc verbum CREANS non accipit, perinde ac ſi ſpiritus ex eo, quod non eſt, factus ſit. non enim tum creauit Deus ſpiritum, quando Chriſtum ſuum per illum omnibus hominibus annunciauit (non enim tum recens ſub ſole edebatur, ſed antè fuerat, extiteratq;) verùm ipſum miſit, quo tempore Apoſtoli erant in vnum congregati: quando ſonus inſtar tonitrui de cœlo factus eſt, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleti ſunt Spiritu ſancto: atq; hoc pacto omnibus hominibus Chriſtum Dei annunciauit, iuxta propheriam, quæ dixerat, Propterea, quòd firmans tonitruum, & creans ſpiritum, annunciat hominibus Chriſtum ſuum: hac voce Creans, pro hoc verbo, mittens, vel conſtituens, poſita. vox autem Tonitruum, alia quadam ratione prædicationem Euangelij ſignificat. Dauid item, cum ſic loquitur, Cor mundum crea in me Deus: non hoc dixit quaſi corde carens, ſed puram mentem in ſe ingenerari perficique optat. Eadem ratione dicitur etiam illud, Vt duos in vnum nouū hominem crearet: id eſt, coniungeret. Vide item illud, num ſit eiuſdem generis: Induere nouum hominem, qui eſt ſecundum Deum creatus. & iſtud, ſi qua igitur in Chriſto noua creatura: & ſi quæ alia in Scripturis diuinitùs inſpiratis diligenter perueſtigandis, de genere eodem reperire poterimus. Ne mireris igitur, ſi per tranſlationem in hac ſententia loquatur Scriptura, Dominus creauit me initio viarum ſuarum: creauit, hoc eſt, conſtituit, vel ordinauit.

Creare pro conſtituere vel ordinare. — *1.Pet.2.* — *Act.2.* — *Creare pro mittere vel conſtituere* — *Pſal.50.* — *Creare pro coniungere.*

Iſta Euſebius in libris contra Marcellum diſſeruit: nos autem eadem citauimus, vt illis, qui ei temerè obtrectare, contumelioſeq; detrahere laborarint, reſponſum ſit. Nā B non poſſunt oſtendere, Euſebium, licet vocabula Diſpenſationis in eius libris vſurpata reperiant, filio Dei initium eſſentiæ tribuiſſe: præſertim cum ſcriptorum Origenis & æmulus & admirator extiterit, in quibus illi, qui abſtruſum & reconditum librorum Origenis ſenſum eruere potuerint, paſſim ſcriptum inuenient, filium à patre genitum fuiſſe. Atque ad iſta quidem, noſtra deflexit oratio, quò Euſebij obtrectatoribus reſponderemus.

Euſebius Origenis æmulus.

Quòd concilium Sardicenſe, cum thronum ſuum Athanaſio, itemq́; Paulo reddidiſſet, ac Orientalis partis Imperator Conſtantius eos non admitteret, Imperator Occidentis bellum illi interminatus eſt: quod metuens Conſtantius, accerſitum per epiſtolas Athanaſium Alexandriam miſit. C A P V T XVIII.

EPiſcopi tum qui Sardicæ, tum qui Philippi vrbis Thraciæ conuenerant, cōcilijs ſeparatim conuocatis, rebusq;, quæ vtriſque videbantur conſtitutis, ad ſuas ipſorum ciuitates reuerterunt. Eccleſia igitur verſus Occidentem ab eccleſia, quæ erat in Oriente, diſſenſione diſtracta fuit. Terminus autem, quo illorū erat diſtincta cōmunio, mons inter Illyrium & Thraciam interiectus, qui Tiſucis dicitur, conſtitutus eſt: ad quem quidem vſque, omnes inter ipſos, licet fide diſſentientes, diſcrimine penitùs remoto, communicarunt. vlterius verò nulla inter eos fuit communio. Talis quidem perturbatio atque confuſio ſtatum Eccleſiæ id temporis occupauit. Statim verò pòſt, Imperator qui partium ad Occidentem vergentium dominabatur, ea quæ in Concilio Sardicenſi acta erant, fratri ſuo Conſtantio ſignificat: hortaturque, vt Paulum & Athanaſium ad proprias ſedes reſtituendos curet. Vbi autem Conſtantius fratris poſtulata de die in diem differebat, ille (Imperatorem dico Occidentis) optionem fratri dat, vel Paulum & Athanaſium ad ſuas ipſorum ſedes eccleſiaſque reſtituendi, vel ſi hoc minus præſtaret, ipſum ſibi hoſtem reddendi, nihilq́; aliud quàm bellum expectandi. literæ autem quas ad fratrem ſcripſit, ita ſe habent.

Schiſma inter Orientalem et Occidentalē Eccleſiam. — *Suſetis apud Niceph dicitur, li.9.c.13.* — *Imp fratrum contentiones propter Athanaſium & Paulum.*

Vide Nicephor.lib.9. cap.13. itē cap.21.lib. eodem. Vide Theodorit.lib.2.cap 7.8.9. Vide Sozo. lib.3.ca.19.20.

Sunt hic apud me Athanaſius & Paulus: quos auditione accepi, pietatis cauſa perſecutionem paſſos eſſe. Quod ſi pollicearе te illis ſuas ipſorum ſedes redditurum, inq; eos

Conſtantis Imp. ad fratrē Conſtantiū litera.

A à quibus sine causa iniuria affecti sunt, animaduersurũ, viros ipsos ad te mittam: sin au„ tem recuses ista hoc modo perficere, pro certo velim cognoscas, me cò venturum, & te „ inuito illis suas ipsorum sedes restituturũ. Quæ cum intellexisset Orientis Imperator, non mediocrem animo cœpit ægritudinem. Accersitis igitur non paucis Orientis episcopis, optionem sibi datam illis exponit: rogat, quid faciendum sit. Illi melius esse respondent, vt Athanasio ecclesiæ suæ concederet administrationem, quam vt bellũ intestinum susciperet. Vnde Imperator necessitate adductus, Athanasium ad se accersit. Interea temporis Constans Occidentis Imperator, Paulum cum duobus episcopis, cum literis, cumq; literis etiam Concilij, quò tutior esset, honorificè Constantinopolim mittit. Cum Athanasius adhuc extimesceret, animoq; ad Constantium néne proficisceretur hęsitaret (metuebat namque falsas calumniatorum criminationes) Constãtius Orientis Imperator illum nõ semel modò, verùm etiam iterùm ac tertiò ad se acciuit: quemadmodum literæ eius, quas ex Latino sermone in Græcum conuertimus, satis declarant, ad hunc modum.

Constans Athanasium Cõstantinopolim mittit.

Constantius Athanasium ad se vocat.

Epistola Constantij ad Athanasium.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVST.

Athanasio Episcopo S.

„ Diutius te tanquam turbulentis ac sæuis maris fluctibus iactari agitarique singularis „ nostra clementia non patitur. Te patrio lare orbatum, spoliatum fortunis, per deuia i„ tinera & periculosa oberrare, pietas quam nos perpetuo colimus, non sinit. Quamuis „ sensa mentis meæ diu admodum ad te propterea scribere distulerim, quòd expectabam „ te tua sponte ad nos aduenturum, & rerum aduersarum quibus afflictabaris, remediũ „ petiturum: tamen cum metus fortasse tuum institutum remoraretur, ob eam causam „ literas benignissimas ad tuam grauitatem misimus, vt quam primùm in nostrum con„ spectum venire contenderes: quo tum tuum ipsius desiderium expleres, tum nostram „ expertus clementiam, tuis sedibus ac fortunis restituereris. Nam huius rei gratia domi„ num & fratrem meum Constãtem Victorem Augustum pro te rogaui, vti potestatem „ tibi faceret ad me accedendi, quo vtriusq; nostro subsidio patriam recuperare, hocque B tanquam pignus nostræ in te beneficentiæ habere posses.

Constantij ad Athanasium epistola.

Alia Epistola ad ipsum magnum Athanasium.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS

Athanasio Episcopo S.

Vide Theodorit. lib. 2. cap. 11.

Quanquam per superiores literas tibi apertissimè significauimus, vt animo securo ad nostrum comitatum accederes, propterea quòd in animo erat te ad tuam sedem mitte„ re: tamen has literas etiam tuæ grauitati dedimus, vti publico vehiculo conscenso, ad „ nos absque omni diffidentia ac timore aduentare properes, quò rebus, quarum cupidi„ tate duceris, maturè potiri queas.

Alia Epistola ad eundem magnum Athanasium.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS,

Athanasio Episcopo S.

„ Dum Edessę versabamur, præsentibus tuis presbyteris, visum est vnum presbyterum „ ad te mittere, vt ad nostrum comitatum accedere maturares, quò simulac venires in „ nostrum conspectum, absq; mora Alexandriam rectà pergeres. Verum quoniam mul„ tum iam temporis præterijt, ex quo nostras accepisti literas, ad nos tamen venire distu„ listi: propterea te etiam nunc denuò in memoriam redigere decreuimus, vt absque cun„ ctatione ad nos accedere festines, sicq; & patriæ restitui, & quod tibi in optatis est, asse„ qui possis. Et quo plenissimè de omnibus rebus certior fias, Achetam diaconum ad te „ misimus, à quo poteris discere, & quid nos animo instituerimus: & quòd tu ea, quæ ex„ petis, ex animi sententia consecuturus sis.

Acheta diaconus.

Istas epistolas vbi Athanasius in Aquileia (Sardica enim digressus, ibi commorabatur) acceperat, Romam cum festinatione contendit: literas ostendit Iulio episcopo: Romanam ecclesiam maxima afficit lætitia. Nam Constantius Orientis Imperator propterea videbatur illorum de fide opinioni assensũrus, quòd Athanasium ad se accersiuerat: Iulius verò clero & populo Alexandrino hæc de Athanasio per epistolam significauit.

Iulij episcopi Romani gaudiũ de literis Constantij ad B. Athanasiũ missis.

Iulij episcopi Romani ad Clerum & populum Alexandrinum Epistola.

A

IVLIVS EPISCOPVS, PRESBYTERIS, DIACONIS,
& populo Alexandriam incolenti, dilectis fratribus,
in Domino salutem.

Vobis equidem vehementer gratulor, fratres charissimi, quòd fructum fidei vestræ *Vide Nice. ca.12. li.9.*
Iulij episcopi Rom. epistola cõmendatitia ad Alexandrinos pro Athanasio. iam deinceps oculis cernere possitis. Istud enim in fratre & collega meo Athanasio ve-
rè perspici queat: quem cùm ob sinceram & piam viuẽdi rationem, tum ob vestras pre- “
ces, Deus vobis restituit. Ex hac re etiam poterit intelligi, quam puras preces, quamque “
plenas charitatis, semper ad Deum fuderitis. Nam cum promissionum cœlestium, & a- “
moris erga illas ipsas, quem à fratre meo prædicto didiceratis, vobis in mẽtem veniret: “
verè intellexistis, & per fidem illam rectam, quæ in vestris mentibus penitùs insederat, “
exploratè cognitum habuistis, Athanasium, quem in vestris pijs animis tanquam præ- “
sentem semper continuistis, non in perpetuum à vobis seiunctum iri. Quare mihi ad “
vos literas præscribenti multis verbis non est opus. nam quæcunq; à me dicuntur, ea ve- “
stra fides quasi præoccupauit: & quæ communiter à vobis omnib. optata erant, per Chri- “
Gratulatur Alexandrinis ipsiq; Athanasio. sti gratiam accumulatè expleta sunt. Vobis idcirco gratulor (vt secũdò idem repetam) “
quòd animos vestros adeò firmè in fide continuistis, vti ab ea nullo modo deturbari “
potueritis. Quinetiam fratri meo Athanasio non minus gratulor, quòd, quamuis mul- “
Athanasij encomion. tas res asperas perpessus sit, vestræ tamen charitatis & desiderij nihilominus horas ferè “
singulas recordatus est. Nam quanquã corpore ad tempus videbatur à vobis abstractus, “
spiritu tamen semper tanquam vnà vobiscum ætatem degit. Atq; omnes res aduersas, “
quas expertus est, fratres charissimi, sua laude minimè carere arbitror. Etenim hoc mo- “
do cùm vestra, tum ipsius fides apud omnes plenè perspecta, exploratáq; est. Nam si tam “
grauis casus illum non afflixisset, quis vnquam credidisset, vel tam stabile iudicium in “
vestris animis insedisse, tantumq; charitatis ardorem erga tam egregium episcopũ in- “
censum esse, vel illum tam præclaris virtutibus præditum, ob quas spei, quæ est nobis “
in cælis reposita, particeps fiet. Quamobrẽ cùm in præsenti, tũ in futuro seculo, eximiũ “
confessionis testimonium omninò est consecutus. Nã multas calamitates, varijs modis “
terra mariq; expertus, omnes Arianæ factionis insidias quasi pedibus conculcauit. Ac “
sæpenumerò inuidiæ causa in vitæ periculum per aduersarios insidiosè coniectus, mor- B
tem contempsit ille quidem: sed tamen Dei omnipotentis, & Domini nostri Iesu Chri- “
sti auxilio euasit incolumis: vnde spẽ animo concepit, se tum hostiũ insidias deuitatu- “
rum, tum vobis ad vestrorum animorum solatium tandem fore restitutum, quo ex ve- “
stra rectè factorũ conscientia vnà vobiscũ illustrissima trophæa reportaret, quibus sanè “
ad extremas vniuersæ terræ oras eximiè nobilitatus est, certissimaq; vitæ præclarè actæ “
indicia omnium oculis subiecit: quippe qui non modò fidei suæ professionẽ & doctri- “
nam cælestẽ sit liberè tutatus, verùm etiã iudicio certo & quasi immortali vestrũ singu- “
larem erga ipsum amorem perspicuè declarauit. Quocirca maiore splendore, quàm cũ “
à vobis decessit, illustratus ad vos reuertitur. Quòd si eximiæ & preciosæ materiæ puri- “
tatem, vt auri argentiue, ignis exquisitè explorat: quid de tam excellenti viro pro digni- “
tate dici poterit, qui post tã ardentia afflictationũ incendia restincta, † post tam grauia *† Vide an. not. pag. 200. lat. a. lin. 14.*
pericula superata, iam vobis restitutus sit, innocensque non à nobis solum, sed ab vni-
uerso concilio declaratus? Athanasium igitur vestrum episcopum, fratres charissimi,
vnà cum istis, qui earundem cum eo calamitatũ participes fuere, cum omni diuino ho- “
nore & lætitia excipite. Lętamini votorum facti cõpotes, qui vestrum pastorem, vestræ “
pietatis esurientem sitientemq;, vestris literis salutarib. dum aberat, nutriuistis, & quasi “
potastis. Nã eo pacto, dum in exteris & peregrinis regionibus versabatur, ei permagno “
fuistis solatio: & dum persecutionis procellis iactatus, insidijsq; appetitus erat, fidelissi- “
mis vestris aduersus illũ animis studijsq;, eius dolorẽ magnoperè leniuistis. Mihi autem “
iam cogitanti menteq; percipienti tum cuiusq; vestrum de eius reditu lętitiam, tũ mul- “
titudinis occursationes pietatis plenissimas, tum honorificum hominum confluentiũ “
quasi festum: tum quis & qualisnam ille dies, quo frater meus ad vos reuertetur, futu- “
rus sit: maxima sanè se offert oblectatio, præsertim cũ & dissensiones, quæ antè extitère “
conquieuerint, & honorificus eius ex animi sententia reditus omnes incredibili quadã “
lætitia affecerit: quæ quidem lætitia propter suam ipsius magnitudinem ad nos etiam, “
quibus cœlitùs donatum est, vt in huiusmodi viri noticiam veniremus, permanauit. “
Rectum igitur videtur, vt cum precatione finem epistolæ faciamus. Deus omnipo- “
Deũ precatur Alexandrinis tens, & eius filius Dominus & Seruator noster Iesus Christus perpetuam suam gra- “
tiam vobis suppeditet, præmiumque vestræ eximiæ fidei, quam tam illustri testimonio “
aduer-

A aduersus episcopum vestrum declarastis, benignus largiatur: vt cùm vos, tum posteros „ vestros, tum hic, tum in futuro seculo multo præstabiliora præmia maneant, quæ nec „ oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus „ diligentibus se, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem omnipotenti Deo „ gloria in omnem æternitatem, Amen. Vos, fratres charissimi, opto valere plurimum.

1. Corinth. 2.

Athanasij in Orientem reditus.

His literis fretus Athanasius, in Orientem proficiscitur. Constantius Imperator quanquam illum tum quidem non inuito animo excepit: tamen callidè ab Arianis submonitus, eum fallaciter ludificari aggreditur. Sic illum affatur: Etsi sedem episcopatus tui, tum Concilij decreto, tum nostra approbatione, recuperasti: tamen quoniam sunt Alexandriæ nonnulli è populo, qui à tua communione disiuncti sunt, vnam ecclesiam in ciuitate illos retinere permittas velim. Ad quod postulatum Athanasius acutè respondet. O' Imperator, inquit, in tua situm est potestate, vti ea quæ lubitum fuerit, cùm imperes, tum exequare. Ipse etiam aliud beneficij loco abs te peto, postuloque, quod mihi largiaris velim. Quod vbi Imperator alacri & prompto animo se daturũ promiserat, adiungit illico Athanasius: Peto, inquit, vt illud ipsum abs te impetrem, quod tu à me impetrare voluisti: nimirum, vt in singulis ciuitatibus, his qui à communione Arianorum se ipsi secreuerunt, vna ecclesia tribuatur. Ariani igitur, vt Athanasij sententiam non incommodam esse intellexerant, tametsi eam rem in aliud tempus differendam dicebant: Imperatori tamen, quo minus ea quæ sibi videbantur, obiret, neutiquam fuere impedimẽto. Quapropter Imperator Athanasio, Paulo & Marcello, quinetiã Asclepæ Gazæ episcopo, & Lucio episcopo Adrianopolis, proprias ipsorum sedes restituit. Isti duo posteriores, etiã à concilio Sardicensi admissi erãt: Asclepas quidẽ, quòd cõmentarios ostenderat, ex quibus constabat, Eusebium Pamphilum cùm alijs nonnullis, tum eius causam diligenter cognouisse, tum ei proprium dignitatis gradum reddidisse: Lucius autem, quòd eius accusatores aufugerant. Mandata igitur imperatoris ad proprias cuiusque illorum ciuitates exiuerunt, quib. erat imperatum, vt illos prompto ac parato animo reciperẽt. Ancyræ igitur, quoniam Basilius erat exturbatus, Marcellusque in eius locum venerat, non exiguus tumultus concitatus est: qui quidem illis qui aduersariam opinionem tuebantur, ansam præbuit ad Marcello obtrectandum. Ciues Gazæ B Asclepam libenter exceperunt. Constantinopoli autem, Macedonius Paulo ad tempus locum concessit, & in ecclesia quadam ciuitatis separatim conuentus fecit. Pro Athanasio verò Imperator ad episcopos, clericos, & populum Alexandrinum scripsit literas, vt illum lubentibus animis reciperent. Quinetiam per alias literas iussit, vt ea quæ in iudicijs contra eum acta fuissent, penitùs delerentur. Literæ de vtraque re perscriptæ, sunt hæ.

Constantij cũ Athanasio colloquium.

Athanasio, Paulo, Marcello, Asclepæ & Lucio, sedes suæ restitutæ.

Mãdata Imp.

Ancyræ tumultus.

Constantij epistola pro Athanasio episcopo.

VICTOR CONSTANTIVS MAX. AVGVST.
episcopis & presbyteris ecclesiæ catholicæ S.

Vide Nicephor. c. 25. lib. 9.

Constantij ad ecclesiã Alexandrinã literæ.

Athanasium, episcopum cum primis venerandum, gratia & benignitate Christi neutiquam certè destitutum fuisse constat. sed quanquã ad exiguum temporis spacium ho- " minum iudicia, quibus in eum iniquè inquisitum erat, subijt: tamen à diuina prouiden- " tia, omnium rerum contemplatrice, iustam debitamque reportauit sententiam, Deique " voluntate & nostro iudicio cùm patriam, tum ecclesiam, cui nutu diuino præfectus " fuisset, recuperauit. Cui quidem à nostra clementia, quæ rationi sunt conuenientia, " suppeditari debent, vsque adeò, vti omnia quæ antehac contra eos qui cum illo com- " municarint, decreta decisaque sint, iam obliuione penitùs obruantur: omnisque suspi- " cio, quæ in eum commota sit, deinceps tollatur: & clericis eius, vt par est, confirmetur " immunitas, qua iam olim donati fuerint. Quinetiam nostro in illum collato benefi- " cio illud adiungendum putauimus, nimirum vt omnes qui in sacrum cleri numerum " cœtumque ascripti sunt, intelligant, securitatem omnibus qui illi adhærescunt, siue e- " piscopi siue clerici illi fuerint, esse donatam. Atque satis magnum rectæ cuiusque vo- " luntatis & instituti indicium fuerit, firma cum isto consensio. A' nobis igitur impe- " ratum est, vt qui meliori iudicio & opinioni addicti, istius communionem amplexantur, omnes eodem modo iam per nostram voluntatem, quæ antea per diuinam prouidentiam, Dei beneficentia illis delata perfruantur.

Alia Epistola missa ad Alexandrinos. A

VICTOR CONSTANTIVS MAX. AVGVST. *populo catholicæ Ecclesiæ Alexandrinæ. S.*

Constantij Imp ad Alexandrinos pro Athanasio litera.

Quoniam rectam vestri gubernationem, nobis tanquam scopum ad intuendum, semper proponimus, exploratēq; perspectum habemus, vos Athanasio episcopo viro cũ propter rectum animi sui iudicium, tum propter spectatos & commodos mores eximio, diu iam destitutos fuisse, idcirco eum ad vos denuò mittere decreuimus. Istum igitur pro vestro cōsueto more honorificè excipite, inque vestris ad Deum precibus fundendis, eum tanquam adiutorem adiungite: concordiam & pacem tum accommodatam vobis ipsis, tum nobis gratam exceptamque, perpetuò, sicut sacrosancta Ecclesiæ instituta postulant, conseruare laborate. Nam non est consentaneum, vt vlla discordia seditióue inter vos concitata, prosperum rerum statum, qui nostris iam viget temporibus, aliqua ex parte perturbet. Istud malum à vobis omnino abesse cupimus: hortamurq; vos, charissimi Alexandrini, vt Athanasio in precationibus vestris, quibus diuini numinis opem (vt vestri moris est) imploratis, semper vt antistite, & (vti suprà diximus) adiutore vtamini, quò illo vestro instituto ex omnium voto & sententia succedente, gentes, quæ simulachrorum colendorum errore adhuc tenentur irretitæ, ad sacrosanctæ nostræ religionis professionem propensa admodum animorum voluntate contendant. Quinetiam illud vobis suademus, vt in his quæ antè cōmemorauimus, perseueretis, & episcopum Dei decreto & nostra sententia ad vos missum lubenter excipiatis, omnique animi cogitatione studioque complectendum existimetis. Nam certum est, hoc & vobis aptum, & nostræ benignitati consentaneum esse. Atq; vt illis, quorum animi sunt maleuolentia suffusi, omnis tergiuersationis & contentionis materia sublata sit, iudicibus qui apud vos sunt, mandauimus, vt omnes quos seditiosos esse animaduerterint, graui supplicio coerceant. Quocirca cùm hæc vtraq; perspiciatis, & nostram sententiam cum Dei voluntate consentientem, & curam de vobis vestraq; concordia susceptam, quinetiam supplicium contra turbulentos homines statutum, vos ea quæ sacrosanctæ religionis instituto consentanea conuenientiaque sunt, sedulò obseruantes, hunc quem diximus Athanasium cum omni reuerentia & honore complectimini, & preces vnà cum illo tum pro vobis ipsis, tum pro totius orbis terrarum concordia, Deo patri omnium moderatori fundere laborate. B

Epistola, de ijs, quæ contra Athanasium acta erant, penitùs delendis.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVST. NESTORIO S.

Est etiam epistola eadem formula præfectis Augustonicæ, Thebaidis & Libyæ perscripta.

Sic legit Nicephor lib 9. cap.16.

Si quid ad incommodum iniuriamque eorum qui cum Athanasio episcopo communicant, antehac aliquando actum reperiatur, istud iam volumus omnino abrogari tollique. Quinetiam volumus, vt clerici eius eandem denuò immunitatem obtineant, quam prius habuerunt: istudque mandatum nostrum obseruari volumus, vt Athanasio episcopo ecclesiæ suæ restituto, omnes clerici qui cum illo communicant, eandem quam cæteri clerici, habeant immunitatem, eaq; perfruentes, vitam læti transigant.

Quod Athanasius, cùm Alexandriam per Hierosolymam proficisceretur, à Maximo in communionem receptus, episcoporum Synodum coegit, quæ ea quæ Nicææ decreta erant, confirmauit.

CAPVT XIX.

Athanasius etiam à Maximo receptus Hierosolymis.

Vide Nicephor. c.26. lib.9. item ca.27. lib.eod. Sozom. l.3. cap.21.

Hisce epistolis confisus episcopus Athanasius, per Syriam iter faciens, in Palæstinam proficiscitur. Ac Hierosolymam aduentans, vbi episcopo Maximo cùm ea quæ in concilio Sardicensi decreta erant, tum quo modo Imperator Constantius illorum episcoporum decisioni consensisset, perspicuè significauerat, efficit vt concilium episcoporum ibi etiam conuocaretur. Nam Maximus abiecta omni cunctatione, quosdam episcopos è Syria & Palæstina accersit. Conuentu autem coacto, Athanasio & communionem defert, & dignitatem tribuit. Illud etiam concilium Alexandrinis & omnibus Aegypti & Libyæ episcopis, ea quæ erāt de Athanasio decisa statutaq; perscribit. †Qua de causa oēs qui in Athanasium odiũ conceperant, vehementer contra Maximum vociferabātur, quòd antea Athanasiũ suo suffragio abdicauerat: denuò aũt pœnitentia adductus, quasi nō rectè fecisset, illi iā erat suffragatus, & cōmunionem dignitatemq; simul detulerat. Quæ cũ [a] Vrsacius & Valens, qui antea permagno desiderio erga Arij

a Vrsacius & Valens Consubstantiali assentiuntur Ariansismo abiurato.

† Vide annot pag. 201. lat. 1. lin. 22.

A Arij dogma exarserant, intellexissent, priore suo studio ab se ipsis condemnato, Romā veniunt: pœnitentiæ libello episcopo Iulio tradito, Consubstantiali assentiuntur: ac literis ad Athanasium missis, de cætero cum illo se communicaturos fatentur. Ad hunc modum igitur Vrsacius & Valens rebus Athanasij tam prosperè cadentibus deuicti, Consubstantiali, vti dixi, assensi sunt. Athanasius autem per Pelusium rectà Alexandriam iter capit: & in singulis ciuitatibus, ad quas aduentabat, docuit: hortatusq; est, vt Arianos deuitarent, eosque amplexarentur qui fidem confiterentur Consubstātialis. In quibusdam ecclesijs ministros etiam creat. Atque ista origo erat alterius illi obiectæ criminationis, quòd in alienis ecclesijs ministros ordinauerat. Verùm de ijs quæ id temporis Athanasio acciderunt, ista hactenus.

Noua calumniæ occasio in Athanasium.

De Magnentio & Britanione tyrannis, & cæde Constantis.

CAPVT XX.

Vide Nicephor. c. 28. lib. 9. & Orosium ca. 20. li. 7. Sozom. lib. 4 cap. 1. & 6. Theodoret lib. 2. cap. 15. Vide supra cap. 4. lib. hoc 2.

Lib. 1. ca. 25. Constātini F. interitus anno 341.

INterea Reip. statum non leuis exiguúsue tumultus occupauit: de quo quę summatim percurrēda duximus, complectar breui. Constantino, qui Cōstantinopolim condiderat, morte extincto, tres eius filij (sicut in primo libro commemoratum est) in imperium succedunt. Ex quorum numero Constantinum, qui à patre nomen accepit, vnum fuisse, vnaq; regnasse intelligendum est. Quem, vbi ad exiguum tempus regnauerat, milites interfecerunt. Atq; vt Constantius eum trucidare non iusserat, sic cædem certè non vetuit. Quòd autem illic Constantinus iunior, dum in fines Imperij fratris sui irruptionem faceret, dumque ipse cum militibus manu cōfligeret, interemptus sit, sæpius iam antè dictum est. Post cuius interitum, bellum à Persis contra Romanos est excitatum: in quo Constantius nihil feliciter prospereúe gessit. Nam noctu prælio circiter terminos inter Romanorum & Persarum imperium interiectos commisso, Persarum copiæ tum videbantur ad tempus superiores fuisse. Eodem tempore res Christianorum neutiquam erant pacatæ & tranquillæ: sed propter Athanasium, & verbum Consubstantiale, acris fuit in ecclesijs dimicatio. Quibus ad hūc modum constitutis, Magnentius in partibus versus Occidētem tyrannus exoritur. hic Constantem partium ad Occidentem spectantium imperatorem, iam tum in Gallia commorantem, per insidias è medio sustulit. Qua re gesta, bellum intestinum grauissimum concitatur. Magnentius tyrannus tota Italia potitur: Africam & Libyam suo imperio subijcit: ipsam Galliam occupat. Porrò autem Sirmij vrbis Illyrij alter tyrannus à militibus excitatur, cui nomen erat Britanio. Quinetiā Romæ similiter tumultus cietur. nam Nepotianus, sororis Constantij filius, gladiatorum manu stipatus Imperium affectat. Hunc Magnentij duces trucidant. Magnentius incursione facta, omnes Occidentis partes subegit.

Persarum cō-tra Romanos bellum.

Magnentij tyrannis.

B

Hieron. ad Chronic. Euseb. hūc Vetranionem vocat vt & Oros. cap prædicto. Eutropius Veteranionē vocat lib. 10.

Constantis interitus anno Christi 351.

Britanio.

Nepotianus.

Quòd, vbi partium Occidentalium Imperator vita functus esset, iterum sedibus suis Paulus & Athanasius exturbantur: ille in exilium eiectus, è medio sublatus est: hic verò fuga sibi consuluit.

CAPVT XXI.

Cōstantius solus Imp. anno Christi 353. Vide Nicephor c. 29. lib. 9. vide Theodoret. lib. 2. ca. 11. Sozom. ca. 4. lib. 2.

ISTorum malorum omnium concursatio, exiguo temporis momento facta est. quarto nāque anno post concilium Sardicense acciderunt, Sergio & Nigriano Coss. Quibus Constantio nunciatis, totius Imperij gubernacula putauit ad se peruenisse. Imperator igitur in partib. Orientis declaratus, bellū cōtra tyrannos cum omni apparatu mouere instituit. Athanasij aūt aduersarij tēpus opportunum sibi oblatū arbitrati, contra illum, cū non dum Alexandriam aduētauerat, grauissima crimina de integro cōfingunt: Imperatoremq; Constantiū docent, eū vniuersam Aegyptum & Libyā peruertisse. Delectus ministrorū, quem in alienis ecclesijs fecerat, calumniā aduersus eum maximè auxit. Athanasius interea Alexādriam reuersus, varia episcoporū Aegypti cōcilia congregauit. Illi tum decretis episcoporum qui Sardicæ conuenerant, tum concilio Hierosolymis à Maximo coacto, cōgruentia sanciunt. Imperator verò, qui iampridē Ariano errore implicatus tenebatur, omnia quæ antea decreuerat, in cōtrariā partē detorsit. ac primū, [a] Paulum episcopum Constantinopolitanū [b] in exiliū eijci iubet: quem quidē illi qui eum abducebant, Cucusi, vrbe Cappadociæ, nequiter strāgularunt. [c] Macello etiam Ancyra expulso, Basilius rursum illi ecclesiæ præficitur. [d] Lucius item episcopus Adrianopolis, in vincula cōiectus, carceris cruciatu interijt. Quinetiam ea quæ de Athanasio erant ad Imperatorem relata, tam ingenti iracundiæ æstu illum incenderunt, vt è medio tolli, vbicunque terrarum reperiretur, mādaret. Porrò autē [e] Theodulū & Olympium ecclesiarū Thraciæ præsules, similiter neci dare iubet. Verum quæ Imperator statuerat, non clam Athanasio fuēre: sed maturè præsentiens, capessit fugam: sicque Imperatoris minas deuitat.

Contra Athanasium de integro crimina confinguntur.

Constantij sanctio.

a Paulus in exilio strangulatur.

b De corpore Pauli per Theodosiū Imp. Cōstantinopolim postea reuecto vide Socrat. in fra li. 5. cap 9.

c Marcellus sede sua pulsus.

d Lucij episcopi interitus.

e Theodulus, Olympius, episcopi.

Athanasij fuga.

Huic

Huic eius obtrectant Ariani: & maximè Narcissus Neroniadis, ciuitatis Ciliciæ, episcopus, Georgius Laodiceæ, & Leontius, qui tum ecclesiæ Antiochenæ præfuit. Qui cùm esset presbyter, eo dignitatis gradu propterea deiectus est, quòd mulieris, nomine Eustoliæ consuetudine vtens, & turpem suspicionem, in quam eius causa venerat, occultare laborans, membra genitalia sibi execuisset, vti deinceps liberius cùm ea vitam degeret, neque quicquam committeret, quamobrem eius gratia in crimen vocaretur. Iste, Imperatoris Constantij voluntate ac studio, Antiochenæ ecclesiæ episcopus, post Stephanum, qui Placito successerat, creatus est. Sed de illo satis. A

Leontius cur dignitatis gradu deiectus.

Eustolia.

Quòd Macedonius episcopatum Constantinopolitanum adeptus, eos qui ab eo dissentiebant, plurimis malis affecit. CAPVT XXII.

Macedonius bellum inter Christianos mouet.

Vide Nicephor. c. 30. lib. 9. Vide Sozom. li. 4. ca. 2. 3.

PEr idem tempus Macedonius, Paulo, eo modo quo dictum est, è medio sublato, ecclesijs Constantinopolitanis præficitur: libertatemq; maximam apud Imperatorem adeptus, bellum inter Christianos mouit, nihilo inferius eo quod erat eodem tempore à tyrannis concitatum: persuasitque Imperatori, vt ei ecclesiarum vastationem molienti subsidio esset: atque adeò effecit, vt quæcunque maleficia aggredi vellet, lege rata fierent. Vnde lex fuit in singulis ciuitatib. peruulgata. Copijs militaribus imperatum est, vt Imperatoris edictis exequendis sedulò inseruirent. Exturbantur itaque non ecclesijs solum, verùm etiam ex ipsis vrbibus, omnes qui fidei Consubstantialis assentiebant. Ac primùm de illis solum exigendis laboratum est. Cùm autem mali contagio longius serperet, illi qui exiguam, aut ferè nullam curam habebant ecclesiarum, eos vt cum ipsis cōmunicarent, cogere instituerunt. Erat certè violentia non minor ea, quam illi olim adhibuerant, qui Christianos ad simulachra colenda compulissent. Etenim multi cruciatus cuiusque generis, varias membrorum distortiones, bonorum publicationes perpessi sunt: alij patriæ finibus expulsi, alij tormentis enecti: nōnulli cùm essent abducti in exilium, interierunt. Et cùm ista in omnibus Orientis ciuitatibus gerebantur, tum Constantinopoli vel maximè. Hanc intestinæ persecutionis procellam, quæ antè non adeò magna fuerat, Macedonius, vt primùm ad episcopatum illum euolauerat, vehementer adauxit. Ciuitates autem Græciæ, Illyrij, & cæterarum orbis partium ad Occidentem vergentium, tumultu & perturbatione propterea caruēre, quòd inter se ipsæ concordarunt, decisioque de fide in concilio Nicæno tradita apud ipsas semper dominata est. B

Occidentales ecclesiæ ex cōcordia pacem obtinuerunt.

Athanasij testimonium, de flagitijs à Georgio Ariano Alexandriæ designatis.

CAPVT XXIII.

Athanasij Apologeticus ex quo hæc sunt excerpta.

Vide Socrat. lib. 5. cap. 2. 3. Vide Nicephor. c. 29. lib. 9 vide Theodori. lib. 2. ca. 14. Sozom. li. 4. ca. 9.

DE illis verò quæ Alexandriæ eodem tempore à Georgio acta sunt, ipsum Athanasium, qui eisdem cùm exagitatus est, tum interfuit, commemorantem audiamus. Nam in Apologetico, quem de fuga sua conscripsit, de rebus ibidem gestis narrat ad hunc modum: Aduentant quidam Alexandriam, nos vt neci darent, denuò quæsituri: & facta sunt posteriora, peiora prioribus. Nam milites ecclesiā ex improuiso circumsident: fit pro precibus pugna. Tum Georgius, qui ab illis ex Cappadocia miss⁹ erat, tēpore quadragesimę accedēs, perditos illos conatus, quos ab eis didicerat, ipse adauxit. Nā post hebdomadā Paschatis transactam, virgines in carcerē conijci cœptæ sunt: episcopi cōstricti vinculis, à militib. abduci, ædes viduis & orphanis adimi:† in familias direptiones fieri: noctu ex ędib. vi exportari Christiani, ædes obsignari: fratres clericorū, pro clericis, in vitæ periculū vocari. Permultū acerbitatis habuêre ista quidē, sed multo plus ea quæ sunt postea tentata. Hebdomada namq; sacrosanctā Pentecostē subseqēti, populus ieiunauerat, in cœmiteriū propterea precatum egreditur, quòd oēs Georgij detestarētur communionē. Verùm vt primū ille insignitè improbus hoc intellexit, præfectū ordinum militariū Sebastianum, qui Manichæus fuit, contra illos incitat. Ille deinceps cū militum turba, qui arma, gladios districtos, arcus & tela gestabāt, ipso die Dominico in populū impetum facit. Cū verò paucos admodū orantes offenderet (nam maxima pars, quia hora præterijsset, decesserat) talia admisit facinora, qualia ab illo admitti consentaneum erat. Rogum enim incendere: virgines propter ignē statuere: eas vt fidē Arianam profiteri se dicerent, cogere cœpit. Vbi eas victrices esse, ignisque flāmas prorsus cōtemnere, animaduertit, detractis vestib. sic eas in ora ac vultus verberare, vt diu post ægrè à suis noscerētur. Quinetiam viros quadraginta prehendere: eos nouo more ac modo verberibus cædere. Nam palmarū viminibus recens ex arboribus excisis, quæ suos adhuc habebāt aculeos, ita terga illorum dilacerauit, vt nonnulli propter aculeos in ipsorum dorsa penitùs insixos, sæpius chirurgos adire cogerentur: alij, qui

† Vide annot. pag. 203. lat. 1. lin. 12.

Georgij Ariani in Christianos Alexandriæ sæuitia.

Carnificina quā exercuit Georgius.

A qui tam acerba cruciamenta ferre nequibant, mortem oppeterent. Omnes aũt viri, qui-
„ bus adhuc suppetebat vita, vnà cum virginib. ad magnã Oasim à militibus relegati: cor-
„ pora mortuorum facinore iam recens edito, suis reddi minimè permissa, sed pro-
„ iecta inhumataq; (sic enim ipsis libitum est) occultabant ijdem ipsi milites, quò populo
„ afferrent opinionem, se tam crudelis facinoris minimè conscios fuisse. Istud illi in-
„ sani errore mentis obcæcati patrarunt. Ac cum mortuorũ necessarij & familiares pro-
„ pter confessionem quidem suorum læticiam animis caperent, propter corpora tamen
„ insepulta in mœrore & luctu versarentur, istorum militũ impietas crudelitasq; maio-
„ re cum infamia & turpitudine patefacta est. Porrò autem episcopos Aegypti & Libyę, *Episcopi in exilium missi.*
† Vide ibi. lat. 2. lin 15. Ammonium videlicet, Thmuim, Caium, Philonem, Hermem, Plinium, Psenosirim,
Nilammonem, † * Agathonẽ, Anagamphum, Marcum, Dracontium, Adelphiũ, Am- ** Agapium.*
„ monium alterum, alterum etiam Marcum, Athenodorum: presbyteros autem Hiera-
„ cem & Dioscorum, actutùm in exilium misere. Atq; istos è patrijs sedib. exturbatos, a-
„ deò acerbè & crudeliter tractauère, vt nonnulli eorum inter vias, alij in exilio, morte
„ occumberent. Episcopos amplius triginta trucidarunt. Nam exemplum Achaab imi-
„ tati, ad veritatem è medio tollendã omni cura & cogitatione incubuerunt. De rebus à
Georgio Alexandriæ gestis ista Athanasius totidem verbis disseruit. Imperator exerci-
tum deducit in Illyrium. nam eò illum ire compulit necessariò, cùm Reip. status, tum
Britanionis imperatoris à militibus declaratio. Qui vt Sirmium aduentauerat, pactis *Britanio à militibus Imp. proclamatus.*
inducijs, cum Britanione in colloquium venit. Interea militũ animos, qui eum Impe-
ratorem renunciauerant, ab eo ad se traducendos curat. Qui cùm essent traducti, Con- *Stratagema Constantij aduersus Britanionem.*
stantium solum Augustum, regem atq; Imperatorem prædicant. Dum ita ab illis pro-
clamatum est, Britanionis nulla fit mentio: qui, vbi se proditum intellexerat, ad pedes
Imperatoris supplex se prouoluit. Cõstantius, regio ei diademate & purpura detractis,
humanitùs & benignè excipit: hortatur vt more priuati, vitam quietè & tranquillè ex- *Constantij in Britanionem clementia ac parænesis.*
igeret. Nam homini seni multo commodius esse, viuendi genus negocij & molestiarũ
expers suscipere, quàm inane nomen dignitatis, plenum curarum & solicitudinis reti-
nere. Res Britanionis hunc habuêre exitum. Imperator omnes eius sumptus ex tribu-
tis publicis illi suppeditari mandat. Postea verò ad eum Prousæ, vrbe Bithiniæ ætatem
B degentem literas sæpenumero scribit: ostenditque, tum se, quòd curis & angoribus illũ
liberarat, maximorum bonorum ei authorem fuisse, tum quibus miserijs regnum di-
strictum teneretur: seque parum consideratè fecisse, quòd bonis quæ illi concessisset, il-
le ipse non frueretur. Verùm de his hactenus dictum sit.

De Photino hæresiarcha. CAPVT XXIIII.

Vide Nicephor. ca. 31. lib. 9. Sozom. lib. 4. cap. 5.

IMperator nunc Gallum, consobrinum suum, Cæsarem constituit, & suo i- *Gallus Cæsar constituitur.*
psius nomine illi imposito, Antiochiam, quæ est in Syria, mittit, vt partes
Imperij ad Orientem iacentes per illum defenderentur. Vbi Antiochiam *Seruatoris signum in Oriente apparet.*
aduentauerat, signum Seruatoris in Oriente apparuit. nam columna crucis
effigiem exprimens in cælo visa, maximã intuentibus excitauit admiratio-
nẽ. Alios suos duces cum maximis copijs contra Magnentium dimicaturos mittit. Ipse
Sirmij commoratur, rerum euentum expectaturus. Interea temporis Photinus illius *Photini hæresis.*
ecclesiæ antistes, dogma quoddam, quod ille ipse separatim excogitauerat, palàm diuul
gare conatur. & quoniam tumultus ex hoc oriebatur, Imperator concilium episcopo- *Concilium Sirmianũ, in quo dãnatur Photini hæresis.*
rum Sirmij conuocari iubet. Eò igitur conuenère ex episcopis Orientis, Marcus Are-
thusius, Georgius episcopus Alexandriæ, quem Ariani, Gregorio sede illa episcopali (vt
antè dixi) deturbato, illuc miserant: Basilius, q ecclesiæ Ancyræ, Marcello expulso, præ- *Episcopi ad concilium cõgregati.*
fuit: Pancratius Pelusij, Hypatianus Heracleæ: ex episcopis autem Occidentis, Valens
Mursorum: & Osius episcopus Cordubę, quæ est vrbs Hispaniæ, qui id temporis perma-
gna celebritate fuit, inuitus accessit. Isti post consulatum Sergij & Nigriani, quo anno
Circa annũ Domini 355. Sirmianũ conciliũ fuit. propter belli tumultus & seditiones nullus consul consueta consulatus munera obire
poterat, Sirmij congregantur: Photinum, dogma Sabellij Afri & Pauli Samosateni tue-
ri deprehensum, illico episcopatu abdicant. Quod quidem omnes & iam tum, & post-
ea vt probè recteque factum, magnopere approbarunt.

De fidei formulis Sirmij expositis, Imperatore Constantio præsente. CAPVT XXV.

Vide Nicephor c. 37. lib. 9. item ca. 31. lib. 9. Sozom. li. 4. cap. 5.

ISti episcopi Sirmij ad tempus commorati, alia acta sanciuère. Nam vetera sua de fide *Sirmiani concilij acta.*
decreta condẽnare, nouasq; fidei formulas condere cœperunt: vnã, quã Marcus Are-
thusæ episcopus Græco sermone conscripsit: duas autem alias, Latino sermone, quæ
nec

nec verbis, nec compositione ac sensu vel ipsę secum, vel cum illa quam episcopus Are- A
thusius Græcè scripserat, congruerunt. Alteram tamen earum quæ Latinè conscriptæ
erant, formulæ illi à Marco Græcè editæ hoc loco subiungam: alteram, quam postea
Sirmij etiam recitarant, suo loco, cùm ea quę Arimini gesta sunt, à nobis exponētur, in-
texam. Intelligendum est vtramque in Græcum sermonē conuersam fuisse. Fidei for-
Fidei formula Sirmij exposita à Marco primum Græcè scripta. mula à Marco conscripta, ista quidem est. Credimus in vnum Deum, patrem omnipo-
tentem, conditorem & fabricatorem omnium: ex quo omnis paternitas in cælis & in
terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius, Dominum nostrum Iesum Christum,
ante omnia secula ex patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine: per quem om-
nia facta sunt, & quę in cęlis, & quę in terra, visibilia & inuisibilia: qui est verbum, sapiē-
tia, lux vera, & vita: qui in nouissimis diebus propter nos homo factus est, natus ex san-
cta virgine, crucifixus, mortuus: qui resurrexit à mortuis tertia die, ascendit in cælum,
sedet ad dexteram patris, & venturus est in fine seculi iudicare viuos & mortuos, & red
dere cuique secundū opera sua: cuius regni non est finis, sed manet in infinita secula. E-
rit enim sedens ad dexteram patris, non solum dum hoc seculum manet, sed etiam in
Actor. 2. futuro. Et in Spiritum sanctum, hoc est paracletum: quem Dominus pollicitus est se
post ascēsionem suam discipulis missurum, vt illos doceret & suggereret omnia, eum-
que misit: per quem sanctificantur animæ eorum qui verè sincereque in eum credunt.
Eos autem qui dicant, filium ex his quæ non sunt, constare, aut ex alia quàm ex Dei pa-
tris substantia, aut tempus seculumúe fuisse cùm non esset, sancta & catholica Ecclesia
tanquam alienos à se execratur. Rursus verò dicimus: Si quis patrem & filium duos
deos dixerit, anathema esto. Si quis, cū dicat Christum Deum fuisse ante secula, non si-
mul cōfiteatur filium Dei patri ad vniuersarum rerum fabricationem inseruisse, ana-
thema esto. Si quis eum ingenitum, aut partem ipsius ex Maria genitam dicere audeat,
anathema esto. Si quis filium secundum præscientiam ex Maria natum, & non ante se-
cula ex patre genitum apud Deum fuisse, & per ipsum omnia facta esse, anathema esto.
Si quis substantiam Dei posse dilatari, aut contrahi asseruerit, anathema esto. Si quis es-
sentiam Dei dilatatam filium dixerit effecisse, aut eius essentiæ dilatationem, vt ita di-
cam, filium nominauerit, anathema esto. Si quis filium Dei verbum in mente patris
quasi insitum, aut verbum prolatum, anathema esto. Si quis filium ex Maria natum ho B
minem solum dixerit, anathema esto. Si quis, cū Deum & hominem ex Maria natum
dicat, Deum ingenitum ipsum intelligat, anathema esto. Si quis hoc, Ego Deus primus,
Esaie. 42. 44. & ego postea, & præter me non est Deus (quod quidem ad simulachra tollenda, & eos
qui dij non sunt, dictum est) ad vnigenitum tollendum, qui Deus est ante secula, more
Iudaico intelligendum putet, anathema esto. Si quis, cùm audiat istud, Verbum caro
factum est, verbum in carnem mutatum existimet, aut conuersionem subeundo car-
nem sumpsisse, anathema esto. Si quis, cùm audiat vnigenitum Dei filium crucifixum,
dixerit eum interitum, aut passionem, aut mutationem, aut diminutionem, aut inter-
Genes. 1. 2. necionem subijsse, anathema esto. Si quis hoc, Faciamus hominem, non patrem ad fi-
lium dixisse, sed ipsum Deum patrē ad se ipsum locutum cēseat, anathema esto. Si quis
Genes. 32. cū Iacob non filium tanquam hominem luctatum esse, sed Deum ingenitum, aut pa-
trem ipsius affirmarit, anathema esto. Si quis illud, Pluit Dominus, à Domino, non de
patre & filio accipiat, sed ipsum patrem à se pluisse dicat, anathema esto. Pluit namque
Genes. 19. Dominus filius à Domino patre. Si quis cùm audiat, Dominum patrem, & Dominum
filium, & Dominum patrem, & Dominum & filium dixerit: & cùm dicat Dominus ex
Sic legit Nicephor. lib. 9. cap. 31. Domino, duos deos asseruerit, anathema esto. Non enim filium in eodem gradu cum
patre locamus, sed patri subiectum facimus. Neque descendit in corpus absque patris
consilio: neque pluit ipse ex se, sed ex Domino, qui à seipso habet autoritatem, videli- *† Vide annot. pag. 204. lat. 2. lin. 25.*
cet ex patre: † neque sedit à dextris ex se, sed audit patrem dicentem, Sede à dextris meis.
Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnam personam dixerit, anthema esto.
Psal. 110. Si quis, cū Spiritum sanctum paracletum dicat, Deum ingenitum dixerit, anathema e-
sto. Si quis non alium paracletum præter filium dixerit, sicut ipse filius nos docuit (di-
xerat enim, Alium paracletum mittet vobis pater, quem ego rogabo) anathema esto. Si
Ioh. 15. 16. quis Spiritum sanctum partem dixerit patris, & filij, anathema esto. Si Patrem, & Filiū,
& Spiritum S. tres deos esse affirmauerit, anathema esto. Si quis filium Dei, tanquam v-
nam ex creaturis voluntate patris factum dixerit, anathema esto. Si quis filium inuito
patre genitum dixerit, anathema esto. Nam pater non contra suam ipsius voluntatem,
naturali necessitate coactus, perinde ac si ipse noluisset, filium genuit: sed cùm voluit,
tum sine tempore, sine passione ex se illum genuit. Si quis filiū ingenitum & sine prin-
cipio dixerit, & ita duo principio carentia, duoque ingenita dicat, & duos deos con-
stituat,

A stituat, anathema esto. caput enim & principium omnium creaturarum filius est: caput
,, autem Christi, Deus. Sic enim ad vnum vniuersi principium principio vacans, omnia
,, per filium piè referimus. Rursum veram illam Christianæ professionis notionem ac-
,, curatè expendentes dicimus: Quòd si quis Christum Iesum, Dei filium, qui patri ad vni-
,, uersarum rerum fabricationem inseruiuit, non antè secula fuisse dixerit: sed ab eo tem
,, pore solum, quo ex Maria natus fuit, filium & Christum fuisse, & tum incepisse Deum
,, esse, sicut Paulus Samosatenus asserebat, anathema esto.

Alia fidei formula, Latino sermone primùm scripta, pòst in Græcum conuersa.

Quoniam visum erat, vt accurata aliqua de fide haberetur consideratio: omnia quæ ad eam rem pertinent, Sirmij exquisitè indagata explicataq; fuêre: & Valente, Vrsacio, Germanio, & cæteris episcopis præsentibus, consensum est, vnum Deum esse, patrem omnipotentem, sicut in toto orbe terrarum prædicatur: & vnum vnigenitum eius filium Iesum Christum, & seruatorem nostrum ex eo ante secula genitum. Duos deos nō oportere dicere, quandoquidem ipse Dominus dixit: Vado ad patrem meum, & patrē vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum. Propter hoc & omnium Deus est, sicut Apostolus docuit: Nunquid Iudæorum Deus solùm? an non etiā & gentium? imò & gentium, quoniam vnus est Deus, qui iustificabit circuncisionem ex fide; & cætera omnia consentiunt, nullamq; habent dubitationem. Et quoniam de hac voce, quæ à Latinis substantia dicitur, à Græcis οὐσία, à multis grauiter certatum est, hoc est, vt accuratius intelligatur, de æquisubstantiali, vel potius (quod dicitur) consubstantiale, à nemine deinceps mentionem de illis faciendam esse, neq; de his rebus vllam in Ecclesia explicationem instituendam: id adeò ob hanc causam rationemque, quòd de ijs in Sacris literis nihil scriptum extat, quodque humanam intelligentiam mentemque longè superant: & quòd generationem Filij nemo potest explanare, sicut in Sacris literis proditum est, Generationem eius quis enarrabit? Nam constat, patrem solum scire, quomodo genuerit filium: & rursus filium solum scire, quomodo à patre genitus sit. Nemini autem dubium esse, patrem maiorem esse honore, dignitate & diuinitate, & ipso nomine paterno etiam maiorem esse: idque filij ipsius testimonio dicentis,
B Qui me misit pater, maior me est. Quin etiam istud catholicum esse, nemini esse obscurum: duas scilicet personas esse, patris & filij: & patrem maiorem, filium subiectum cum cęteris omnibus, quæ pater illi subiecerit: Patrem principium non habere, inuisibilem & immortalem esse, non posse pati: Filium genitum à patre Deum de Deo, lumē de lumine: & huius generationem (sicut antè dictum est) neminem nisi solum patrem cognoscere. Ipsum filium Dominum & Deum nostrum, carnem seu corpus, hoc est hominem sumpsisse: quemadmodum tum angelis nunciauit, tum omnes Scripturæ docent, & maximè Apostolus ipse, doctor gentium: Christum ex Maria Virgine hominem sumpsisse, per quem passus est. Caput autem esse & firmamentum totius fidei, vt Trinitas semper conseruetur, sicut in Euangelio legimus: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Simplex verò & perfectus est Trinitatis numerus. Paracletus, Spiritus sanctus per filium missus, venit secundum promissionem, vt Apostolos & omnes credentes sanctificaret & doceret. Photino persuadere nituntur, post eius abdicationem, vt istis rebus assentiret, subscriberetq;: & polliciti sunt episcopatum se illi reddituros, si modò resipisceret, dogmaque seorsum ab ipso excogitatum damnaret anathemate, atque adeo ipsorum opinioni accederet. Ille repudiat conditionem, eosq; ad disputandum prouocat. Ac die ad eam rem præstituta, de sententia Imperatoris conueniunt, tum episcopi, qui ibi aderant, tum non pauci senatores, quos Imperator rogauerat vt disputationi vellent interesse. In quorum consessu Basilius, qui tum Ancyrę episcopus fuit, se Photino opposuit: notarij, qui scribendi celeritate multum valebant, eorum verba exceperunt. Dum inter se acriter disserūt, maxima oritur concertatio. In qua disputatione Photinus euictus, condemnatur. De reliquo vitam in exilio degens, librum tum Græca, tum Latina lingua (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) composuit. Scripsit autem contra omnes hæreses, dum suum ipsius dogma diuulgare laborauit. Verùm de Photino sit dictum satis. Intelligendum est autem, episcopos, qui Sirmij conuenerant, se illius fidei formulæ Latino sermone conscriptæ pœnituisse. Nam postquam edita fuit, visa est illis pugnantia complecti. Ob quam causam dederunt operam, vt ex illorum manibus, qui eam descripserant, eximeretur: vbi autem à multis occultabatur, Imperator per edictum mandauit, vt eius quæ exiuerant exemplaria conquirerentur: suppliciumq; est cuiq; minatus, qui illa occultasse deprehenderetur. At nullæ minæ ea, cum semel edita essent, delere poterant,

Alia fidei formula, Latinè primū edita.

Rom. 3.

ὁμοιούσιον ἤτοι ὁμοούσιον. Sic legit Niceph. lib. 9. cap. 31.

Esai. 53.

Matth. 28.

Photini pertinacia.

Basilius Photino se opponit.

Photini eruditio & scripta.

Photini damnatio & exilium.

Editam in Sirmio latinè cōfeßionem autores cur reuocare studuerint.

propterea quòd in tam multorum manus incidissent. Verùm hæc quidem hacte- A nus.

De Hosio Cordubensi. CAPVT XXVI.

Hosius cur inuitus ad concilium accesserit. QVoniam autem de Hosio Cordubæ episcopo, quòd animo inuito ad conciliũ Sirmij habitum accesserit, mentionem fecimus, de hac re pauca iam dicemus. Quanquam iste paulò ante per fraudulẽtum Arianorũ conatum erat in exiliũ missus: id temporis tamẽ studio & labore episcoporum, qui Sirmij conuenerant, factũ est, vt Imperator illum accerseret, habens in animo vel persuadendo, vel cogendo eum inducere, vt cum episcopis ibi coactis consentiret. Nam si istud factum esset, illorum fides perillustri testimonio cõfirmata videretur. Hac de causa inuitus, vt dixi, accessit ad *Hosius vi coactus subscribit.* concilium. Simulatque verò senex ille eorum fidei assentire abnuebat, plagæ illi erant inflictæ, membraq; machinis distorta. Quapropter fidei formulis eo tempore editis, vi & necessitate compulsus consensit, subscripsitq;. Atq; res tum Sirmij gestæ hunc exitum habuere. *Vide Sozo. lib. 4. ca. 5.*

De Magnentio Tyranno deuicto, & Iudæis, qui Diocæsaream vrbem Palæstinæ incolebant, & Gallo Cæsare.

CAP. XXVII.

Magnentij sæuitia in Romanos. IMperator Constantius Sirmij commoratur, expectans euentum belli contra Magnentium suscepti. Magnentius autem, simul vt Romam, vrbem omnium facilè principem, occupauit, trucidat ex ordine senatorio complures: non paucos etiam ex populi multitudine è medio tollit. Verùm vbi duces Cõstantij, Romanorum copijs collectis, contra illum ire contẽdunt: Roma decedens, in Galliam proficiscitur. Ibi crebra prælia fiunt: & modò hæc, *Mursa castellum.* modò illa pars superior fuit. Tandem apud Mursam (est autem hoc castellum Galliæ) Magnentius deuictus, se in illud castellum conclusit: in quo quidem tale miraculum fertur editum esse. Magnentius animos suorum militum præclade accepta fractos debilitatosque recreare laborans, altum suggestum cõscendit. Illi, quod de more imperatoribus fieri solet, Magnentio faustè acclamare cupientes, quasi præter animi voluntatem, acclamationem ad Constantium transferunt. nam non Magnentium, sed Constã- B *Magnentij fuga, & interitu, anno 358.* tium omnes vno ore Augustum prædicant. Quod quidem velut omen infortunij Magnẽtius arbitratus, cõfestim se ex illo castello subducit, ad vlteriores Galliæ partes trãsfugit. Constantij duces acriter insequuntur. Denuò pugnatum est in loco quodam, qui Miltoseleucus dicitur, in quo Magnentius vi superatus, fugam solus capessit. Lugdunum vrbem Galliæ contendit, quæ Mursa castello abest trium dierum iter. Magnentius vt Lugdunum venit, primùm matrem suam interimit: deinde fratrem, quem Cæsarem constituerat, trucidat: ad extremum sibijpsi necem consciscit. Hæc res gesta est ad sextum consulatum Constantij: secundum autem Constantij Galli, decimooctauo *Decennij interitus.* Calendas Septembris. Non longo tempore pòst, Decennius, alter frater Magnentij, vi- *Syluanus tyrannus.* tam sibijpsi laqueo eripuit. Et quanquam hoc modo Magnentij tyrannis ad exitum venit, Respub. tamen non adhuc satis tranquilla & quieta fuit. Nam statim pòst alter tyrannus, Syluanus nomine, exoritur: verùm hunc statum Reip. in Gallia turbantem, du- *Iudæi tumultuantur.* ces Constantij actutùm profligarunt. His rebus confectis, mox aliud bellum intestinũ *Bellum intestinum in Oriente.* in Oriente excitatur. Nam Iudæi, qui Diocæsaream Palæstinæ incolebant, arma contra Romanos sumere, in loca finitima incursionem facere cœperunt. Verùm Gallus, qui & Constantius vocabatur, quem Imperator Constantius Cæsarem constituerat, inque *Gallus Constantius aduersus Imp. Constantium insurgit.* Orientem miserat, copijs eò traductis, illos bello subegit: ciuitatem Diocæsaream solo æquari iussit. Vbi istas res gesserat Gallus, secundum fortunæ statum moderatè ferrè non potuit: sed statim cõtra ipsum Constantiũ, qui eũ Cæsarem creauerat, nouas res moliri aggreditur, studio tyrannidis occupandæ inflammatus: adeò vt non multo pòst à Constantio, quid apud animum proposuisset, perspicuè deprehensus sit. Domitianũ namq; tum Orientis præfectum, & magnum quæstorem de sua ipsius occidit authoritate: nec Imperatori quid animo instituerat significauit. Qua de causa Constantius grauiter commotus, Gallum ad se accersit. Ille metu supra modum perculsus, inuitus ad eum perrexit. Quem quidem, vbi partes versus Occidentẽ occupauerat, & iam in insula *Iulianus Cæsar constituitur.* Flauone versabatur, Constantius è medio tolli iussit. Post exiguum temporis spacium, Iulianum Galli fratrem Cæsarem constituit, inque Galliam contra Barbaros misit. Gal- *Galli interitus.* lus, qui etiam Constantius appellabatur, ad septimum Consulatum Constantij: ad tertium autem suijpsius, interfectus est. Iulianus verò sequenti anno, Arbitione & Lolliano Coss. *Vide Nicephor. lib. 9. cap. 32. Vide Sozo. lib. 4. ca. 6. item supra Socr. lib. 2. cap. 20.* *Omen infaustũ Magnentio editum.* *Gallus è medio sublatus anno Christi 359*

A no Coss. Cæsar creatur: sept. Id. Nouembris. Cæterùm de Iuliano proximo Libro differemus. Constantius his præsentibus malis liberatus, ad bellum cum Ecclesia gerendum animum suum cõuertit. Nam Sirmio Romam, vrbem primariam, profectus, concilium episcoporum de integro conuocat, & quosdam ex episcopis Orientis in Italiam maturè contendere, eò etiã accedere episcopos Occidentis iubet. Intereà temporis, dum hi in Italiam iter parant, accidit vt Iulius episcopus Romanus, qui quindecim annos ibi ecclesiam rexerat, è vita migraret: Liberiusq; in illius episcopatus administrationem succederet.

Constantius Ecclesiæ bellũ molitur, & Romæ concilium cogit.

Liberius Iulij successor.

De Aetio Syro, Eunomij præceptore.

CAP. XXVIII.

Vide Nice. c. 17. 36. li. 9. Vide Theodoritũ lib. 2. cap. 28. Sozo. lib. 4. cap 11. lib. 3. cap. 24.

ANtiochiæ, quæ est in Syria, Aetius cognomento Atheus, aliũs hæresis author exoritur. Iste, quamuis eadem cum Ario sentiret, eandemq; tueretur opinionem, tamen ab Arianis, quòd Arium in communionem recepe rant, se segregauit. Nam Arius (vti antè dixi) alia cõplexus animo, alia ore confessus, cum esset Nicææ, fidei formulam ibi in concilio editam admisit, eique subscripsit: & Imperatorem, qui tũm regnabat, per fraudem ludificatus est. Ob quam causam Aetius se ab Arianis penitùs seiũxit. Etiam ante illud tempus Aetius fuerat hæreticus, & Arij dogmati patrocinari ardendi studio contenderat. Nã cum Alexãdriæ aliquantum profecisset in literis, decessit: Antiochiam autem Syriæ profectus (in ea namque ciuitate natus fuit) à Leontio, qui tum episcopus erat Antiochiæ, diaconus constitutus est. Paulò pòst, eos qui fortè in eius venêre colloquium, suis obstupefecit argutijs. Istud autem effecit, fretus elenchis sophisticis Aristotelicis (sic enim liber est ab authore inscriptus) quarum subsidio cum dissereret, captiosas ratiocinationes, quas ipse non poterat dissoluere, imprudens contexuit: quippe Aristotelis institutum à peritis minimè didicerat. Nam Aristoteles propter sophistas, qui tum philosophiam irrisere, hanc disserendi rationem pro adolescentibus conscripsit, & ita sophisticis & fallacibus quibusdam argutijs sophistis restitit. Itaque Academici, qui Platonis & Plotini scripta explanant, ea quæ sunt tam argutè, & subtiliter ab Aristotele disputata, admodum reprehendunt. At Aetius, vtpotè magistrum Academicũ minimè consecutus, in captiosis reprehensionum inhæsit fallacijs. Quapropter mente haud poterat comprehendere, quomodo sit generatio ingenita: & qua ratione, quod genitum est, coæternum sit, cũ eo, quod illud genuerit: adeò autem doctrinæ inops, adeoque Sacrarum literarum rudis & ignarus fuit: ac fallax duntaxat ratiocinandi genus, & certandi studio comparatum (quod quidem ab agresti & indocto facilè fieri possit) sibi acquisiuerat: sic vt in veteribus scriptoribus, qui sacra eloquia ad fidem Christianam spectantia interpretati fuissent, non modò non esset exercitatus, sed Clementem, Aphricanum & Origenem viros omni doctrinæ sapientiæque genere literatè peritos, prorsùs reijceret: atque adeò epistolas, quas nugis litigiosis fallacibusque conclusiunculis dedita opera referserat, ad Imperatorem Constantium & alios nonnullos conscriberet. Ob quam causam Atheus nuncupatus est. Et quanquam eadem cum Arianis asserebat, tamen à suis, qui inuolutã & captiosam ratiocinandi viam ab eo traditam, minimè intelligere poterant, pro hæretico, vtpote cum Arianis consentiente, est habitus. Quare cum esset eorum ecclesia exturbatus: voluit tamen videri, quòd se sua sponte ab illorum communione seiunxisset. Ab illo autem qui erroris sui initium duxissent, id temporis Aetiani, iam verò Eunomiani appellantur. Nam paulò pòst Eunomius, qui eius scriba fuit, & ab eo peruersam deprauatamque doctrinam didicerat, huic hæreticorum sectę pręfuit. Sed de Eunomio suo loco dicemus.

Aetij hæresis quo ab Ariana differat.

Aetius à Leontio diaconus constituitur.

Aristotelis Elenchorum institutum.

Aetius Sacrarum literarũ rudis.

Aetius Atheus dictus.

Anno Christi 354.

Aetiani, qui & Eunomiani.

Eunomius Aetij scriba.

De Mediolanensi Synodo, & Ariminensi, & fide, quæ illic exposita est.

CAP. XXIX.

Vide Nice. ca. 33. lib. 9. Vide Theodorit. lib. 2. cap. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. Sozo. li. 4. cap. 8. 15. 16. 17. 18.

PEr id tempus in Italia non multi ex Episcopis Orientis conuenerunt: quandoquidem plerisq; illorum ingrauescens ætas, & itineris longitudo impedimento fuit, quo minus illò aduentarent: ex episcopis verò Occidentis accessêre amplius trecenti. Exibat edictum Imperatoris, vt concilium Mediolani cogeretur. Quò cũ episcopi Orientis venissent, primum omnium postulabant, vti contra Athanasium cõmunis pronũciaretur sententia: quo quidem confecto, putabant fore vt reditus Alexãdriam illi penitùs præcluderetur. Postquam intellexêre Paulinus Treueris, quæ est in Gallia, episcopus, Dionysius & Eusebius (quorum ille Albæ primariæ vrbis Italiæ episcopus fuit, hic Vercellarum ciuitatis Liguriæ) episcopos Orientis omnes neruos con-

Mediolanense concilium circa annũ Christi 359.

Paulinus, Dionysius, Eusebius episcopi, Athanasio patrocinantur.

tendere ad decretum contra Athanasium faciendum, non alia de causa, quàm vt fides labefactaretur: consurgentes grauiter vociferabantur, religionem Christianam per dolosos & fraudulentos illorum conatus expugnatam fore: dicebantque criminationem Athanasio obiectam perspicuè falsam esse: illosque eas res excogitasse, vti fidem prorsus euerterent. Dum hæc isti vociferabantur, episcoporum concilium dimissum est. Quod vbi intellexit Imperator, illos actutùm in exilium ire mandat: generaleque concilium conuocare in animo habet, vt cunctis episcopis Orientis in partes Occidentis accersitis, omnes (si fieri possit) ad concordiam reducat. Ei verò istam rem animo agitanti, videbatur perdifficilis ad præstandum, propter itineris longitudinem: & ob eam causam Concilium in duas partes diuidi iubet: atque episcopos, qui tum aderant, Arimini, quæ est vrbs Italiæ, conuenire: episcopos autem Orientis, Nicomediam vrbē Bithyniæ petere, per literas imperat. Verùm eius institutum non successit prosperè. nā neutrum Concilium secum consensit, sed vtrumque fuit in varias partes distractum. Etenim neque episcopi, qui Arimini conuenerant, concordare poterant: & qui in Oriente coacti erant, Seleuciæ vrbis Isauriæ nouum schisma conflarunt. Qua ratione autem singula istorum acta fuerint, deinceps in sermonis nostri progressione exponemus, si modò de Eudoxio prius pauca dixerimus. Eodem ferè tempore Leontio, qui Aetium hæreticum ad gradum diaconatus extulerat, morte extincto, Eudoxius Germaniciæ, vrbis Syriæ, episcopus, qui tum Romæ aderat, maturè sibi in Orientem reuertendum putat: agitque veteratoriè cum Imperatore, vt sibi potestas ocyus redeundi propterea fieret, quòd Germanicia ciuitas ipsius consolatione & subsidio magnoperè egere videretur. Imperator verò, qui minus, quid esset illi in animo, præuiderat, hominem dimittit. Iste cubiculariorum Imperatoris operam & auxilium nactus, sua ipsius ciuitate derelicta, per dolum ad episcopatum Antiochiæ subrepsit: moliturq́; vt Aetium in ecclesiam denuò reducat: contenditque vt Concilio episcoporum conuocato, illum ad diaconatus gradum restituat. Verùm istud propterea neutiquam confici poterat, quòd odium contra Aetium conceptum, plus ad illum repellendum, quam studium Eudoxij ad restituendum valeret. Sed de ijs rebus non opus est pluribus. Ex illis, qui erant Arimini congregati, episcopi quidem Orientis, causa Athanasij silentio prætermissa, dixerunt se alijs de causis conuenisse. Quorum opera ac studio Vrsacius & Valens (qui initio Arij dogma propugnauerant, postea tamen ob libellum quem episcopo Romano obtulerant, fidei consubstantialis, sicut antè dixi, assentiebantur) magno fuêre adiumento. nam isti duo ad nutum eorum, qui plus valebant, se semper accommodabant. His etiam venêre subsidio, Germanius, Auxentius, Demophilus, & Caius. In conuentu igitur, vbi episcoporum, qui aderant, alius aliud statuendum censeret, Vrsacius & Valēs, omnia quæ erant olim de fide tradita, dixerūt irrita debere esse: & nouā fidei formulā, quam episcopi Sirmij coacti paulò antè ediderant, approbari. Quæ cum dixissent, schedam, quam habebant in manibus, legendā curauêre. Aliam aūt fidei formulam, quam Sirmij anteà conscripserant, ibiq́; (vti supra commemoraui) suppresserant, tum Arimini in medium protulerunt:† quæ etiam erat ex Latino sermone in Græcum conuersa, hisq́; ferè verbis explicata fuit. Fides ista catholica coram domino nostro Constantio, Flauio Eusebio, & Hypatio Coss. Sirmij ad 11. Calend. Iunij, edita fuit.

Concilij in duas partes diuisio.
Frustra tentat Imp. dissidentes conciliare.
Leontij obitus.
Eudoxius Episcopus.
Eius dolus.
Vrsacius & Valēs polypi.

A

B

†Vide annot. pag. 207. lat. 1. lin. 29.

Fidei formula ab Vrsacio & Valente exhibita.

"Credimus in vnum solum & verum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitum filium Dei, qui fuit ante secula, ante omne principium, & ante omne tempus, quod mente percipi potest, & ante omnem notionē comprehensibilem à Deo patre sine passione vlla genitus: per quem tum secula condita, tum omnia facta sunt: vnigenitum solum, ex solo patre genitum, Deum de Deo, similem patri, qui illum genuit, secundum Scripturas. cuius generationem nemo nouit, nisi solus pater, qui genuit illum. Hunc scimus, vnigenitum eius filiū, nutu paterno de cælis, ad delendum peccatum descendisse: natum esse ex Maria virgine, versatum cum discipulis, paterna voluntate omnem œconomiam expleuisse: crucifixū, passum, mortuum: descendisse ad inferos, omnia illic dispensasse: quem inferorum ianitores intuētes cohorruerunt. tertia die resurrexisse: iterum cum discipulis versatum: & quadraginta diebus expletis, ascendisse ad cælos, sedere ad dexteram patris: & venturum in nouissimo die cum gloria paterna, vt reddat vnicuiq́; iuxta opera sua. Et in Spiritum S., quem ipse vnigenitus Dei filius IESVS Christus promisit se missurum generi humano, paracletum, sicut scriptum est: Vado ad patrem meum, &, Orabo patrem meum, & alium paracletum mittet vobis, spiritum veritatis: ille à me sumet, & docebit & suggeret vobis omnia. Nomen Substantiæ quoniam à patribus simpliciter positum, à populo autem ignoratum, offensionem propterea multis concitat, quòd Scripturis minimè sit comprehensum:

Ioan. 20. & 14.
Substantiæ nomen cur mal

in offensionē conciteet.

A hensum: visum est ipsum tollere, & omninò nullam mentionem huius verbi Substantia, cum de Deo loquimur, dereliquò fieri: quia literæ Sacræ omninò substantiæ vel filij vel Spiritus S. neutiquam meminerint. Filium tamen patri per omnia similem dicimus: quippe cum Sacræ Scripturæ illud asserant, doceantque. Istis perlectis, illi, quibus parum videbantur arridere, consurgentes dixerunt: Nos minimè huc propterea conuenimus, quòd essemus fide destituti (nam eam integram seruamus, quam ab initio accepimus) sed vti, si quid noui quisquam de ea moliretur, ei obsisteremus. Quòd si igitur ista, quæ perlecta sunt, non ad res nouandas omninò spectent: vos iam errori Ariano, eo modo quo vetus Ecclesiæ canon alios errores tanquam blasphemia refertos reiecit, anathema denunciate. Quòd autem Arij dogma tam plenum blasphemiæ, tumultus & turbas in Ecclesia ad hoc vsque tempus excitarit, vniuerso orbi terrarum palàm est. Quod quidem propositum cum ab Vrsacio, Valente, Germanio, Auxentio, Demophilo & Caio non reciperetur, Ecclesiæ concordiam planè diremit. Nam isti, illis quæ in concilio Arimini habito perlecta erant, adhæserunt: alij, fidem Concilij Niceni de integro ratam fecère: irrisereque fidei formulam, in illis, quæ erant perlecta, comprehensam. & maximè Athanasius: qua quidem inductus, literas ad suos scripsit, his ferè verbis.

Filius patri per omnia similis.

Pag. 475. editione lata Athanasij.

Athanasij ad suos literæ, De Synodis Arimini & Seleuciæ.

Vrsatij & Valentis confessio fidei impugnata.

Quid, quæso, desiderabatur Ecclesiæ catholicæ ad pietatis doctrinam, vt iam de fide quærant: & Consules, qui in hoc præsenti tempore fuerint, verbis, quæ de fide scilicet ipsi posuerint, nominatim præfigant? Nam Vrsacius, Valens, Germanius fecerunt, quod nunquam vel factum vel auditum apud Christianos fuit. Etenim vbi ea scripserant, quæ ipsi credenda putauère: Consules, mensem, diem denique præscripserunt: vt omnibus prudentibus viris constaret, eorum fidem nō ante regnum Constantij initiū habuisse. Quinetiam omnes illi ad propriam hæresim respicientes, sententiam suam scriptis mandarūt. Porrò autem cum de Domino scribere præ se ferrēt, aliūm quidem suum Dominum nominauère, nempe Constantium. iste enim fenestram illis ad impietatem aperuerat. Atque dum filium Dei æternum denegabant (adeò namque illi hostes Christi erant ad nequitiam proiecti) imperatorem æternum dixerunt. Sed fortassis ex sanctis prophetis, qui tempora, quibus vixerint, tradunt, ansam ad Consules notandos

Curiosa ac fraudulenta temporum notatio.

B arripuère. Verùm si istud audeant affirmare, suam ipsorum valde produnt inscitiam. Nam quanquam in sanctorum prophetijs temporum facta est mentio, vt in Esaiæ & Oseæ, qui in diebus Oziæ & Ioathan, & Achaz & Ezechiæ fuerunt: vt in Hieremiæ, qui vixit in diebus Iosiæ: vt in Ezechielis & Danielis, qui regnante Cyro & Dario floruerunt: vt in aliorum denique prophetijs, qui alijs temporibus prophetarunt: non tamen illi primùm fundamenta iecère pietatis, & religionis diuinæ. nam ante illorum tempora, & semper, & ante mundi fabricationem fuit: quam quidem Deus per Christum nobis præparauit. Atque tempora quibus illorum fides inchoata fuerit (ante illa namque tempora fuère illi ipsi fideles) minimè designarunt: sed tempora erant illa quidem promissionis per illos prænunciatæ. Ac promissio quidem, incarnationem Seruatoris nostri potissimùm attigit: quod autem ei erat adiunctum, ea quæ cùm Iudæis, tum gentibus obuenirent, perspicuè commonstrauit. Quinetiam in temporibus illis notatis, fides quidem (vti suprà dixi) non habuit originem, sed ipsi prophetæ: in quibus quidem cum viuerent, istas res vaticinati sunt. At isti nostri sapientes, cum nec res gestas literis produnt, nec futura prædicunt, sed scribunt, *Edita est fides Catholica*: statim attexunt & Coss. & mēsem, & diem. Quemadmodum sancti viri, tempora cùm rerum gestarum, tum sui ipsorum ministerij perscribunt: sic isti tempus, quo cœpta sit ipsorum fides, annotāt. Atq; vtinā certè suam ipsorum fidem solū scriptis mandassent: iam verò fidei initium faciunt, & non quasi antè extiterit, de ea disputare aggrediuntur. Non enim scribunt, Sic credimus: sed hoc modo, Edita est fides catholica. Itaque audax instituti huius susceptio illorum inscitiam arguit manifestò: atque recens illius conscriptæ formulæ instituta ratio, Arianā hæresim planè exæquat. Sic namque scriptis docuerunt, tum cœperunt ipsi credere, deinceps illorum fidem annunciare constituunt: non aliter atque apud Lucam Euāgelistam est, Editum est edictum de censu. Istud edictum ante quidem nō erat, sed ab illis diebus cœpit esse: & ab eo, qui illud scripserat, editum fuit. Ita, cum isti scribunt, Edita est iam fides: ostendunt, errorem suum nuper excogitatum esse, & antea non extitisse. Quod si verbum, CATHOLICA, addant, in impiam Cataphrygum peruersitatē imprudentes ruunt: vt illorū more ipsi etiam dicant, Nobis reuelata est fides Christiana, & à nobis incœpta. Et vt illi Maximillam & Montanum, sic isti pro Christo Constantium Dominum nuncupant. Quod si illorum temporibus, atque illis Coss. fides habuerit initium, quid de patribus & beatis martyribus fiet?

Prophetarum tempora.

Nouā esse Arianorum perfidiam ipsorū verbis docet.

Luc. 2. cap.

fiet? quid de illis, quos isti ipsi in fide instituerant, & ante istos Coss. mortui sunt? Qua ra- A tione illos à mortuis excitabunt, vt quæ tum illos docuissent, penitùs ex illorum animis euellant: & quę iam excogitarint, scripserintque, inserāt? Adeò sunt insulsi, vt simulatas causas solum confingere norint: quæ vt ineptæ sunt & improbabiles, ita facilè coargui & refelli poterunt. Istas res Athanasij epistola missa ad suos familiares complexa est: quam quidem studiosi pro arbitratu possunt peruestigare, eaque quæ sunt in illa ipsa acutè & grauiter disputata, penitùs cognoscere. Nos enim partē dūtaxat eiusdē hoc loco posuimus, quo breues esse possemus. Est porrò intelligendum, Valentem, Vrsacium, Auxentium, Germanium, Caium, Demophilum, à concilio propterea abdicatos fuisse, quòd recusabant, quo minus opinioni Arianæ indiceretur anathema. Ob quam causam, cum isti suam abdicationem iniquo ferrent animo, ad Imperatorem properè contendere cœperunt, & fidei formulam in concilio perlectam ad eum deferre. Concilium sua decreta Imperatori per epistolam exponit, ex Latino sermone in Græcum conuersam: cuius hæc quidem est sententia.

Ariani quidā abdicati ad Constantium confugiunt.

Concilij Arimini habiti ad Imperatorem Epistola.

Concilij Arimini ad Imperatorem epistola.

Quoniam tum mandatum Dei, tum tuæ pietatis edictum ita postulat: idcirco ea, quæ olim de fide fuēre decreta, nostris suffragijs stabilienda iudicamus. Nam cuncti episcopi ex omnibus ciuitatibus ad Occidentem sitis, Arimini in vnum conuenimus, vt & fides ecclesiæ catholicæ fieret illustrior, & illius aduersarij perspicuè deprehenderentur. Postquam igitur diu deliberatum est, placuit eam fidem, quæ ex antiquis ducta temporibus hactenus permansit, quæque à Prophetis, ab Euangelistis, ab Apostolis deniq; per gratiam Domini nostri IESV Christi, tui imperij defensoris, conseruatorisque valetudinis tuæ, prædicata est, firmè retinere, retentamque perpetuò conseruare. Absurdum enim, imò nefas certè videbatur, quicquam commutare in illis, quæ rectè vereq; definita essent, quæque fuissent ab omnibus in concilio Nicæno, tui patris Constantini Imperatoris illustrissimi subsidio accuratè exquisita, excussaque: quorum doctrina & sententia per omnium hominum aures mentesque peruasisset, palamque esset prædicata: cuius vnius vi Arij hæresis expugnata est, prorsusque extincta: cuius etiam adiumento B non hæc solum, sed aliæ quoque hæreses sunt extirpatæ. Cui profectò aliquid adijcere, tutum non est: & ab ea quicquam detrahere periculosum: Quod si alterutrum istorum eueniat, erit tanta aduersarijs impunitas proposita, & quod libeat, licenter exequantur. Itaque Vrsacius & Valens quoniam iampridem animos suos Ariano dogmate implicauerant, & nostra erant propterea communione segregati, non modò illos, vt eiusdem communionis denuò fierent participes, pœnituit delictorum, quæ se admisisse sua ipsorum conscientia planè arguebat: verum etiam vt ipsorum scripta testantur, veniam obnixè postulauēre. Quibus de causis omnia eis crimina remissa, condonataque fuerunt. Ista quidem eo tempore gerebantur, quo concilium Mediolani habitum est, præsentibus Ecclesiæ Romanæ presbyteris. Cum igitur intelligamus, Constantinum, principem omnium posterorum memoria post mortem celebrandum, diligenter elaborasse, vt fides illa Nicææ literis prodita, accuratissimè perquisita explorataque esset: absurdum planè videretur, eo iam post acceptum baptismum vita defuncto, & ad tranquillitatem sibi debitam profecto, aliquid in ea nouare: & tot sanctos confessores & martyres, qui huius doctrinæ authores inuentoresque fuerunt, quique, vt vetus Ecclesiæ Catholicæ institutum poscebat, omninò senserunt, inque eo perstiterunt perpetuò, prorsus contemnere. Quorum fidem ad tui imperij tempora Deus per Dominum nostrum IESVM Christum perduxit: cuius auxilio sic tuum creuit Imperium, vt vniuersa nostri orbis gubernacula teneas. At contrà miserabiles illi, & animo deplorato præditi, nefario impetu incitati, se impiæ doctrinæ præcones denunciare, & totum veritatis institutum euertere studuerunt. Nam vt primum Concilium ex tuo edicto in vnum coiuerat, ij suæ fraudis inuolucrum aperuerunt: & simulatque Germanium, Auxentium & Caium, qui seditionem & discordiam in Ecclesiam induxissent, pari ab Ecclesia doctrinæ dissensione irretitos animaduertebant, tentauerunt per dolum & tumultum aliquid noui decidere. Quorum doctrina, quanquam vna erat, tamen omnem blasphemiarum aceruum longè superauit. Verùm vbi intellexēre eos neque eiusdem opinionis esse, neque in perditis ipsorum conatibus cum illis conspirare: ad nostrum consessum se transtulerunt, perinde ac si iam contrarium dogma scriptis mandare in animo haberent. At non longo tempore pòst, eorum mentes sunt facilè patefactę. Quo fit

Profitentur se doctrinā prophetarum & Apostolorum & Symboli Nicænū probare, & abhorrere à perfidia Ariana.

Quid effectū sit in causa Vrsacij & Valentis.

Cur tantum desiderium Symbolo Nicæno.

De fraudibus Arianorum.

A ca vt status Ecclesiæ non eiusmodi iactaretur fluctibus, & omnia turba ac tumultu vo- „ lutata miscerentur, percommodum videbatur, vt tum vetera decreta firma stabiliaque „ conseruarent, tum isti à nostra communione excluderētur. Atque ob hanc causam le- „ gatos ad tuam humanitatem cum literis misimus, qui te doceant mentem & senten- „ tiam Concilij. quibus mandatum dedimus, vt in primis authoritate testimonioq; legū „ olim rectè sancitarum veritatem confirmarent: atque adeò tuæ significarent æquita- „ ti, non vt Vrsacius & Valens dixerint, pacem futuram esse, si instituta ritè & legitimè „ facta euertantur (qui enim fieri potest, vt pacis authores sint hi, qui pacis vincula rupe- „ rint?) sed dissidium & seditionem inde cū in alijs ciuitatibus, tum in ipsa ecclesia Roma „ na excitatam fore. Quamobrem tuam Clementiam obtestamur, vt benignis auribus & „ vultu placido nostram legationem excipias, neq; permittas quicquam nouari ad eorū „ contumeliam, qui vita excesserint: sed nobis facias potestatem in his quæ sunt à maio- „ ribus (quos quidem ingeniosè & prudenter, Spiritu sancto illis opē ferente, omnia trās- „ egisse constat) decreta sancitaque, firmè perseuerandi. Nam ea quæ ab istis nouata sunt, „ in animis fidelium incredulitatē inserunt: in infidelium autem crudelitatem. Obsecra- „ mus etiā, vt episcopis qui in exteris regionib. vitā degunt, quiq; & ætatis ingrauescentis „ molestia, & paupertatis onere grauiter affligantur, tuo mandato copia fiat domum tu- „ tò reuertendi, quo ecclesiæ episcopis suis ab ipsis disiunctis minimè destitutæ maneant. „ Porrò aūt istud præter cætera flagitamus, ne quid veterib. decretis vel detrahatur, vel „ adijciatur omnino: sed omnia quæ patris tui pietate vsq; ad hoc tēpus obseruata fue- „ runt, rata firmaq; permaneant: neq; de cæterò nobis quicquā de ijs rebus facessas mole- „ stiæ, aut a nostris ipsorum ecclesijs nos abesse finas: sed episcopi versentur cū suis ipsorū „ gregib. vti precibus & Deo sanctè colēdo tranquillis animis vacent, orentq; sedulò pro „ tua salute, regno & pace quā Deus tibi benignus sempiternam largiatur. Legati nostri „ cùm subscriptiones, tum nomina episcoporum ad te deferunt: qui etiam Sacrarum li- „ terarum testimonijs tuam benignitatem, ea quæ ad decreta pertinent, satis accuratè do- „ cere possint.

Petunt à Cæsare vt fidei Nicænæ patrū que decreta maneant inmota.

Recens hæreticorū doctrina quid operetur.

Petunt & se ad suas ecclesias remitti.

Ista à Concilio conscripta fuēre, & per episcopos missa. Verùm Vrsacius & Valens, qui illorum aduentum præuerterant, Concilio apud Imperatorem obtrectare, & fidei formulā, quam illi secum adduxerant, ostendere: Imperator verò, quoniā eius animus B ante Ariana opinione fuerat occupatus, contra Conciliū ira exardescere, Vrsacium & Valentem permagno in honore habere cœpit. Quapropter episcopi à concilio missi, diu quidem apud illum commorati, nullum responsum auferre poterant. Tandem per alios qui aderant, ad Concilium scripsit Imperator, ad hunc modum.

Constantius Arianizans infensus est Ariminensi Synodo.

Epistola Constantij ad Concilium.

CONSTANTIVS VICTOR ET TRIVMPHATOR AVGVST. *omnibus episcopis qui sunt Arimini coacti. S.*

„ Quanquam vestræ sanctitati minimè obscurum est, nos maximam curam diuinæ & „ venerandæ religionis Christi semper habuisse: tamen viginti episcopos, quos vestra pru „ dentia ad legationem vestram obeundam misistis, hoc tempore ad nostrum conspe- „ ctum admittendi ocium non erat. nam expeditio quam contra Barbaros in præsentia „ suscipimus, nos districtos tenet. Et par est, vti nostis, vt ei qui sit sacrosanctæ religionis „ negocia tractaturus, animus ab omni cura & perturbatione liber sit. Proinde episcopis „ mandauimus, vt Adrianopoli nostrum reditum expectent, vti cùm ea quæ ad Remp. „ pertinent, ritè procurata fuerint: illa quæ deinceps sint nobis propositi, diligenter au- „ dire expendereq; possimus. Vestræ autē grauitati interea ne molestum sit eorum reuer- „ sionē expectare, vt cū redierint, nostraq; retulerint ad vos responsa, illa quæ sint ex vsu „ Ecclesiæ catholicæ futura, possitis ad exitū perducere. Has literas vbi episcopi acceperāt, „ hoc modo ad Imperatorē rescripsere.

Constantij ad episcopos Arimini congregatos, epistola.

Causatur occupationes seculares, quo minus ecclesiasticis vacare posit.

„ Tuæ Clementiæ literas accepimus, Imperator sanctissime: ex quibus didicimus, „ tibi propter necessaria Reipub. negocia, eo tempore non satis suppetiuisse ocij, lega- „ tos nostros in conspectum tuum admittendi: nobisque in mandatis dare, vt illorum „ reditum vsque eò expectemus, quoad tua prudentia intellexerit ea, quæ sunt à nobis „ conuenienter maiorum nostrorum institutis decisa, decretaque. Cæterùm iam per „ hasce literas confitemur, tibique confirmamus, nos à nostro proposito & sententia „ nequaquam discessuros. Legatis etiam nostris idem imperauimus. Quamobrem „ rogamus te, vt placido vultu literas hasce à nostra modestia ad te perscriptas, legendas „ cures: quinetiam ea quæ nostris legatis obeunda imposuimus, æqui bonique consulas.

Episcoporū ad Imperatorem rescriptum.

Constantia episcoporum.

Illud prætereа tua benignitas iuxtà nobiſcum intelligit, quàm triſtis & acerba res ſit, tot A eccleſias in tuis iſtis beatiſſimis temporib. epiſcopis ſuis deſtitutas eſſe. Et propterea tuā clementiā iterum atq; iterū obteſtamur, Imperator Auguſtiſſime, vt ante hyemis aſperitatem (modò tuæ pietati ita viſum fuerit) nobis ad noſtras eccleſias reuertendi facias poteſtatem, quo poſſimus Deo patri omnipotēti, & Domino ac ſeruatori noſtro Chriſto, filio eius vnigenito, pro tuo regno conſuetas preces cū populo fundere: ſicut & ante ſemper fecimus, & adhuc facere nō deſiſtimus. Iſta vbi ſcripſiſſent, & paululū temporis eſſent cōmorati, cùm Imperator illis reſpondere dedignaretur, ſinguli ad ſuas ipſorum ciuitates reuerterunt. Imperator verò quoniā iam antea in animo habebat Arianam opinionē per ſingulas eccleſias diſſeminare, & toto animo cōnitebatur vt illa paſſim dominaretur, epiſcoporum reuerſionē tanquam anſam ad hoc facinus obeundū arripuit: dixitq; ſe ab illis propterea penitùs contemptū, quod contra eius voluntatē Concilium dimiſerant. Quocirca Vrſacio poteſtatē permiſit, liberè contra eccleſias omnia pro arbitratu admittendi: præcepitq;, vt fidei formula, quæ in concilio Ariminenſi perlegebatur, ad eccleſias Italiæ mitteretur: & illi qui ei ſubſcribere nollent, expellerentur ab eccleſijs, alijq; in eorum loca ſufficerentur. Principio igitur Liberius epiſcopus Romanus, ſimulac ſe illi fidei aſſentire denegauerat, ab Vrſacio in exilium eiectus eſt: & Felix eccleſiæ Romanæ diaconus, Arianæq; ſectæ addictus, per vim & violentiā ab eodem Vrſacio ad eū dignitatis gradum delectus. Proinde omnes partes verſus Occidentem, propter nouas res quæ ibi gerebantur, permagna perturbatione redundarunt, dum alij vi exturbati ſunt, miſſique in exilium: alij in eorum loca ſurrogati. Atq; iſta quidē edictorum Imperatoris vi, quæ in partes Occidentis miſerat, confecta ſunt. Liberius autem non multò pòſt ab exilio reuocatus, ſedem epiſcopatus propterea recuperauit, quòd populus Romanus ſeditione conflata, Felicē eccleſia illa eiecerat, Imperatorque ipſe etiā iniquo animo illis conſenſerat. Vrſacius Italia relicta, iter in partes Orientis capit, & Nicam vrbem Thraciæ contendit. Ac longo tempore ibi commoratus, aliud concilium in ea vrbe conuocat: fideique formulam, quæ Arimini prælecta erat, in Græcum ſermonem (ſicut antè ſcripſimus) conuerſam, cœpit ratam facere, publicare, tanquam ex Concilio generali editam præconijs celebrare, & fidem Nicæ ſtabilitam appellare, eo planè animo, vt homines imperitos ac ſimplices nominis ſimilitudine in errorem raperet. Nam illi eam putabant fidem fuiſſe, quæ Nicæ vrbis Bithyniæ erat olim confirmata. Verùm iſtud commentum illis non magno adiumento fuit. Nā non longo pòſt tempore patefactum eſt, illique ipſi ludibrio habiti. Sed de rebus in partibus Occidentis geſtis, hacte nus diſſeruimus. B

Petunt ſibi copiam fieri domum redeundi, cùm nihil ſit conſtitutum quod à ſua Nicæna diſcrepet.

Imp. Arianam ſectam promouere cōtendit.

Liberij epiſcopi Rom. exiliū. Felix diaconus ad Rom. ſedē euectus, & breui reiectus.

Liberius ſedē recuperat.

Vrſacius Nicæ concilium cogit: idque dolo malo, vt Ariminā fidē venderet pro Nicæna.

De Macedonij ſæuitia, & tumultibus ab eo concitatis.

CAPVT XXX.

Veniamus iam ad eas res explicādas, quæ fuerunt eodē tempore in Oriente confectæ, hincq; noſtri ſermonis capiamus exordium. Epiſcopi factionis Arianæ edictis Imperatoris elati, multo audacius res moliri cœpēre. Qua autē ratione concilium cogere aggreſſi ſint, dicā equidem paulò pòſt, vbi illa quæ ſunt ante Conciliū ab illis factitata, à me percurſa fuerint. Acacius & Patrophilus, ſimulatq; Maximū epiſcopū Hieroſolymitanū exturbarant, Cyrillum in eius locum ſubſtituerūt. Macedonius aūt prouincias & vrbes Conſtantinopoli finitimas, miniſtris ſui inſtituti contra eccleſias ſuffectis, prorſus euertere conatus eſt. Nam eccleſiæ Cyzicenſis Eleuſium creauit epiſcopum: Nicomedenſis Marathonium, qui antea diaconus ſub ipſo Macedonio conſtitutus, multū operæ ac ſtudij in rebus ad virorum & mulierum monaſteria ſpectantibus, ſedulò procurandis collocauerat. Cæterùm quo pacto Macedonius prouincias & vrbes Conſtantinopoli vicinas euertere ſtuduerit, iam dicemus. Iſte, vt ſuprà dixi, cùm epiſcopatum acquiſiuiſſet, eos qui ipſius opinionem ſequi non in animum inducerent, infinitis ferè affecit incommodis. Et non ſolum eos qui in Concilio ab eo diſſentire exiſtimabantur, expulit: verùm etiam Nouatianos (hos namque fidem Conſubſtātialis amplexari, pro certo cognouit) eiecit, cruciatusque illis inflixit intolerabiles. Agelius autem illorum epiſcopus, ſalutem fuga quæſiuit. Multi præterea viri pietate eximij prehenſi, tormentiſque propterea grauiter afflicti, quòd cum illo communicare recuſauerant: quin etiam iſti poſtquam tormenta illis inflixerant, per vim myſteria cum ipſis participare coegerunt. nam illorū ora ligno diſtendunt, myſteriaque ingerunt: qui aūt hunc cruciatū ſubibant, ipſum alijs tormētis multo putauerūt acerbiorem. Mulieres porro & pueros abripiunt, myſteriorumque cum illis participes fieri compellunt.

Quod

Vide Nicephor. c. 42. lib. 9. Sozom. li. 4. ca. 19.

Cyrillus in Maximi locū ſubſtituitur. Eleuſius Cyzici. Marathonius Nicomediæ. Vide Sozomenum de eodē Macedonij ſæuitia in orthodoxos & Nouatianos.

Agelij fuga.

A Quod si renueret quisquã, aut illis cõtradiceret, statim verberib. cęsus fuit, & post verbera in vincula & carcerē coniectus, coactusq; alia acerba cruciamentorũ genera sustinere. Ex quib. vnum & alterũ, quò sæuitia & crudelitas tum Macedonij, tum aliorũ qui id tẽporis fuerunt propter eam rē nobilitati, apud oẽs liquidò constet, in medio ponã. Vbera mulierũ, mysteria cũ illis participare renuentium, inter arcularum labra intrusa serris absciderunt. Easdē item partes alijs mulierib. partim ferro candente, partim ouis in igne quã maximè fieri poterat calefactis exusserunt. Nouum hoc quidē cruciatus genus, etiã apud ipsos gentiles non aliquando auditũ, isti qui se Christianos profitebãtur excogitarunt. Ista ab Auxanonte (cuius etiã in primo lib. à me facta est mentio) vitam ad longissimum tempus protrahente, ipse equidem audiui: qui quanquam presbyter Nouatianæ erat ecclesiæ, tamen non exigua mala ab Arianis, cùm nondum ad gradũ presbyteri ascendisset, se perpessum memorauit. Nam vnà cũ Alexandro Paphlagone, qui religiosum & seuerum vitæ genus cum eo exercebat, in carcerem coniectum esse, multas plagas sustinuisse, tormenta tolerasse: Alexandrum autem propter plagarum acerbitatem in carcere occubuisse, qui quidem ad dextram homini iam in sinum Byzantium (quod Ceras, id est Cornu vocatur) nauiganti, prope fluminum ripas sepultus est, vbi etiam ecclesia est Nouatianorum, Alexandri nomine nuncupata. Diruerunt autem, Macedonij mandato, cùm alias ecclesias in alijs ciuitatibus, tum eam etiam Nouatianorum in vrbe Constantinopoli sitã, quæ nõ multum abest Pelargo. At cur istius separatim mentionem fecerim, iam, sicut ab Auxanonte, viro qui vitam longissimè propagauit, ipse accepi, dicturus venio. Lege Imperatoris, & Macedonij violentia, mandatum est, vt ecclesiæ illorum, qui fidem complectebantur Consubstantialis, prorsus vastarentur. Ista lex vnà cum violentia Macedonij iuncta, etiã ad istius ecclesiæ euersionem impellebat. Qui aũt ad hoc facinus obeundũ erant cõparati, illud properè aggrediuntur. Atq; me quidē de populo Nouatianorũ cogitantem, quantã animi propensionem ac studium erga suã ipsorum ecclesiam declararint, quantã etiam beneuolentiam illi qui tum Arianorum maleuolentia erant ecclesijs exturbati, iamq; easdem cum pace occupant, aduersum eos ostenderint, permagna certè incessit admiratio. Nam vt primùm illi, quibus datum erat ecclesiæ demoliendæ negocium, facinus aggrediuntur,

B ingens turba Nouatianorum, aliorumque nonnullorum qui doctrinam Consubstantialis cum illis tenebant, eam Ecclesiam diruit, inque alium locum ædificium transfert. Locus autem e regione ciuitatis iacet, Sycæque dicitur: atque XIII. regio est vrbis Constantinopolis. exiguo admodum temporis spacio ecclesia translata fuit: quippe cũ tam frequens populi multitudo, maxima cum animorum alacritate ad eam transferēdam se contulisset. Nam vnus tegulas, lapides alter, tertius ligna, alius aliã materiam Sycas deportauit. Mulieres quoq; & pueri operi illi subsidio fuēre: vtpote q̃ se precãdi munere ritè perfuncturos, magnumq; facturos lucrũ propterea arbitrabantur, quòd ad ædificia Deo consecrata suam operam & laborē assiduè conferrent. Eo pacto igitur Nouatianorum ecclesia tum Sycas translata fuit. Postea verò, mortuo Constantio, Iulianus Imperator, locum vbi primùm fuerat extructa, Nouatianis dari iussit. Populus autem in ecclesia de integro ædificanda, eodem modo quo prius, laborare, materiã transferre, in loco quo initiò steterat, construere aggreditur. Et cùm eam multo illustriorē quàm antea effecisset, Anastasiæ, id est resurrectionis donauit nomine. Illa igitur ecclesia pòst, regnante Iuliano (vt modò dixi) denuò erecta est. Per id tempus, cùm qui Ecclesiæ catholicæ fidem tuebantur, tum Nouatiani, erant pariter exacti. Et quoniam Catholici in templis, in quibus coibant Ariani, versari abhorrebant: idcirco in tribus alijs ecclesijs (totidem enim Nouatiani in illa vrbe habebant ecclesias) vnà cum Nouatianis conuenientes, mutuò inter ipsos preces peragunt: parumque aberat quin fuissent vnitatis concordiæq; vinculo inter se colligati, si Nouatiani, quò vetus suũ institutũ seruarent, nõ penitùs recusassent. Sed tamen in alijs reb. tam singulari beneuolentia & amore se inter ipsos cõplectebantur, vt alter pro altero lubens mortem vellet oppetere. Exagitabantur igitur pariter non Constantinopoli solum, sed in alijs etiã prouincijs & ciuitatib. Etenim paulò pòst Cyzici Eleusius, qui erat illius ecclesiæ episcopus, Macedonij exemplum imitatus, se contra Christianos armare, eos vbique affligere, tormentis vexare cœpit: ecclesiamque Nouatianorum, quæ erant Cyzici, solo æquare: Macedonius aũt sceleribus ab eo patratis colophonem, vt aiunt, addidit. Nã vbi auditione accepit, cùm apud Paphlagones, tum Mantinij in primis, multos esse sectæ Nouatianę deditos, intellexitque tantam hominum multitudinem per viros ecclesiasticos nõ posse commodè sedibus suis expelli: de sententia Imperatoris quatuor militũ cohortes in Paphlagoniam mittendas curauit, quo illi armatis hominib. perterrefacti, opinionem

Arianam

Marginalia: Supplicii genus noua tyrãnis. — Auxanon Nouatianæ ecclesiæ presbyter, Socrati author est huius historiæ. — Alexandri Paphlagonis obitus. — Imperatoris lex contra cõsubstãtialis cõfessores. — Nouatianorũ & Consubstan. cõfessorũ par studium. — Sycæ. — Ecclesia diruta iubetur aliò translata. — Anastasia templum. — Nouatianorũ & Catholicorum cõcordia. — De Eleusio vide infra lib. 5. cap. 9. — Eleusij tyrannis. — Macedonij tumultus.

Arianam admitterent. Qui verò Mantinium incolebant, ardenti religionis suæ studio A incitati, fidenter & animo contumaci contra milites gradi, & ingenti agmine coacto, pars falces longas prendere, pars ascias arripere, pars arma quæ erant fortuitu oblata sumere, omnes pariter in aciē procedere cœperunt. Cùm ad manus ventū esset, Paphlagonum cōplures cadunt: milites, paucis exceptis, omnes intereunt. Quanquam multi sunt Paphlagones, qui ista commemorant: tamen ab rustico Paphlagone, qui se prælio illi interfuisse dicebat, ipse equidem accepi. Ac tametsi multæ fuere res eiusmodi à Macedonio Christianæ religionis ergò præclarè gestæ, in quibus cædes, pugnæ, seruitus, bella denique intestina acciderant: istud tamen facinus non solum apud eos qui erant ab eo læsi, verùm etiam apud suos ingentem odij flammam meritissimò contra ipsum incendit, Imperatorisque animus partim hac de re ab eo fuit abalienatus, partim alia de causa, quæ eius generis fuit. Templum vbi loculus in quo corpus Imperatoris Constantini erat conditum, ruinā minari: populus, qui intus versabatur, seq; precibus dicauerat, propterea in magno metu esse cœpit. Macedonius igitur habebat in animo Imperatoris ossa transferre, ne templi ruina loculus ille penitùs obrueretur. Populus re intellecta, eius conatum prohibere aggreditur: inquiens, nefas esse Imperatoris ossa transferre. nam perinde esse, ac si è sepulchro effoderentur. Populus in duas dispertitur factiones: quarum altera corpus mortuum translatione illa minimè læsum iri: altera facinus impium factu affirmabat. Qui autem Consubstantialis fidē amplexabantur, communi consensu facto restiterunt. At Macedonius, eos qui reluctabantur parui ducens, corpus in ecclesiam, in qua corpus Acacij martyris erat repositum, transfert. Quo facto, à multitudine dissentiente properè in eam ecclesiam concurritur. Factio aduersatur factioni, & absque mora manu grauiter confligitur. Tanta hominum cædes facta est, vt tota ecclesiæ pars inferior sanguine redundaret. Idemque ab ipsa porticu ecclesiæ adiuncta, ad ipsam plateam, factum esse cernebatur. Quod facinus miserabile & calamitosum, vbi ad aures Imperatoris peruenit, illum contra Macedonium ad iracundiam prouocauit: tum quòd tanta hominum occidisset multitudo, tum quòd patris corpus absq; ipsius consilio transferre ausus esset. Administratione igitur partium imperij versus Occidentem Iuliano Cæsari tradita, in Orientem ipse proficiscitur. Sed quo modo Macedonius postea breui episcopatu abdicatus sit, tamque exiguas pœnas pro tantis sceleribus dederit, dicam equidem paulò pòst. B

Imperatoris ossa transferre, nefas.

Cædes ob Imperat. ossa translata.

De concilio Seleuciæ vrbis Cæsareæ coacto. CAPVT XXXI.

DE altero Concilio quod effigiem concilij Ariminensis pulchrè expressit, quodque Imperatoris edicto fuit in Oriente conuocatum, iam narraturus accedo. Tametsi illi antè visum erat, vt episcopi Nicomediæ vrbis Bithyniæ cogerentur: tamen terræmotus maximus qui illic accidebat (cuius impetu Nicomedia corruit) impedimento fuit, quo minus in eo loco cōuenirēt. Istud factū est Tatiano & Cerealio Coss. quinto Calend. Septembris. Consilium igitur inibant de Concilio ad vrbē Nicæam, quæ finitima est, transferendo. At mutata sententia, cōstituerunt Tarsi, ciuitatis Ciliciæ, cōuenire. Verùm neq; istud omnibus placuit: & propterea Seleuciæ, vrbis Isauriæ quæ Aspera dicitur, conueniunt. Ista vno eodemque anno, Eusebio & Hypatio Coss. confecta sunt. Episcopi, qùi ibi conuenerunt, erant numero centum & sexaginta. Aderat vnà cū illis Leonas, vir in aula Imperatoris perquàm illustris: quo præsente, erat Imperatoris edicto mandatum, vt de fide quæreretur. Lauricio etiam, militum qui in Isauria versabantur, duci, erat imperatum, vt episcopis, si quod opus esset, suppeditaret. In eo loco igitur ad quintū Cal. Octob. congregati, disputauêre: resq; disputatæ per scribas in publicos cōmentarios relatæ fuêre. Nam aderant scribæ manu celeri & exercitata, qui ea quæ dicebantur, notarent. Quæ quidem in libro Sabini, qui Collectio rerum in concilijs gestarū inscribitur, vberius fusiusq; explanata, studiosus quisq; poterit pro arbitratu euoluere: nos autem capita rerū duntaxat breuiter perstringemus. Primo die, quo cōueniebant, Leonas iussit, vt quod cuique videretur, id liberè quisq; proponeret. Verùm qui aderant, dicebant non prius debere quicquā in quæstionē vocari, quam illi qui in Concilio desiderabantur, aduētarent. Desiderabantur enim Macedonius episcopus Constantinopolis, Basilius Ancyræ, & alij nonnulli: qui suspicantes se in crimen adductum iri, dedita opera abfuerunt. Macedonius autem morbum causam absentiæ suæ attulit: Patrophilus lippitudinem. Et ob hanc causam sibi in suburbijs Seleuciæ necessariò commorandum dixerunt. Singuli alij alias causas, cur abessent, afferunt. Cùm verò Leonas diceret, etiam illis absentibus quæstiones oportere poni: responderunt

Vide Nicephor. c. 43. lib. 9. vide Theodori. lib. 2. ca. 27. 28. Sozom. li. 4. ca. 17. 18.

Nicomedia ruina.

Anno Christi 363.

Leonas.

Lauricius.

Sabini, rerum in Concilijs gestarum collectio.

Absentiū tergiuersationes.

A responderunt episcopi, nihil antè in disputationem vocandum, quàm in eorum vitam & mores, qui accusabantur, esset diligenter inquisitum. Fuerant enim iam antè in crimen vocati, Cyrillus Hierosolymorum episcopus, Eustathius Sebastiæ vrbis Armeniç, & quidā alij. Ex qua regrauis contentio inter eos qui aderant, orta est, dum pars vitam eorū qui insimulabantur, antè excutiendam esse dicebat: pars, nihil prius quærendum, quā de fide disceptaretur. Contentionē illam anceps & ambigua Imperatoris sententia excitauit. Nā literæ ab eo ad Concilium afferebantur, quæ nunc hoc, nunc illud primū quærendum præceperunt. De qua re cōtentio exorta, eos qui aderant, variè distraxit. quæ res origo & causa fuit, vt illud conciliū Seleuciæ in duas partes diuideretur: quarum alteri Acacius Cæsareæ Palæstinæ episcopus, Georgius Alexandriæ, Vrsacius Tyri, & Eudoxius Antiochiæ, cum quibus triginta alij solum conspirabant, præfuêre: alteri Georgius Laodiceæ vrbis Syriæ episcopus, Sophronius Pompeiopolis, quæ est in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici: cū quibus alij etiam complures cōsentiebant. Postquam illa vicerat sententia, quæ primùm de fide quæri noluit: qui à partibus Acacij stabant, fidem Nicænam planè abrogandam, aliam nouam describendam significarunt: qui autem alteri parti adhærescebant (ac plures hi quidem numero fuêre) alia omnia in concilio Nicæno confirmata approbarunt, verbo Consubstantiali solo reiecto. Qua re cū multum ipsi inter se vsque ad vesperum digladiati fuissent, tandem Syluanus ecclesiæ Tarsensis antistes magnopere vociferabatur, nullam nouam fidei formulā describendam esse: sed eam quæ Antiochiæ in dedicatione ecclesiæ descripta erat, debere integram seruari. Quod cùm dixisset, qui partibus fauebant Acacij, se inde subducunt: qui autem in alteram partem propendebant, fidei formulam Antiochiæ editam in medium proferunt: atque illa perlecta, Concilium illo die dimissum est. Postridie verò in ecclesiam quæ est Seleuciæ conuenientes, foribus occlusis, fidei formulam perlectam subscriptionibus suis ratam fecêre. Pro illis autem, qui desiderabantur, eorum lectores & diaconi ibi tum præsentes (nam qui aberant, per illos se fidei decisionem approbaturos significauerant) illi formulæ subscripserunt.

Seleuciani cōcilij cōtentio, & dissidium.

Approbant illam fidei formulam quæ est Antiochia edita.

Quòd in Seleucensi concilio Acacius Cæsariensis alium fidei libellum recitauit: quodque Acacius & illius sententiæ sectatores, vbi ab Occidente redierat Imperator, Constantinopoli coeuntes, concilium Ariminense ratum habuerunt, atq; illi addiderunt nonnulla.

CAPVT XXXII.

B *Vide Nicephor. c. 44. lib. 9.*

AB Acacio aūt, & eius factione, ea quæ in illo Concilio confecta erant, propterea admodū reprehendebantur, quòd occlusis ecclesiæ ianuis, illis subscripserāt. Nam ea (inquit Acacius) quæ in occulto geruntur, vt neutiquā probari debent, ita sunt plena admodum suspicionis. Ista verò dicebat, quòd esset illi in animo alteram fidei formulam, quam habebat ibi paratam, introducere. Eam igitur coram principibus Lauricio & Leona perlegit: ad quam solam stabiliendam omni cura & cogitatione incubuit. Secundo die Concilij hæc acta sunt, præterea nihil. Tertio autem, Leonas dedit operam, vt pars vtraque in vnum conueniret: quo quidem die tum Macedonius episcopus Constantinopolis, tum Basilius Ancyræ aderat. Et cùm vtrique isti in vnam eandemque partem, Acacio videlicet aduersariam, conuenissent, Acaciana factio ad concilium accedere noluit: oportere, inquiens, eos antè è conuentu eijci, qui & iamdudum abdicati fuerant, & in præsentia erant insimulati. Vbi verò post multam contentionem hæc pars fuit superior, decedunt è concilio hi qui erant accusati: in quorum locum Acacius cum suis succedit. Tum Leonas ait, libellum quidem sibi ab Acacio datum: sed quòd fidei formula esset, quæ eorum sententiam qui partes cōtrarias tuebantur, partim clàm, partim palàm & apertè oppugnabat, eos prorsus celauit. Postquam illi, qui aderant, conquieuêre, pro certo persuasi, libellum nihil minus quàm fidei formulam in se complecti: tandem fidei formula ab Acacio composita, cum prooemio perlecta est, quæ se habet ad hunc modum. A' nobis
» quidem, qui heri, hoc est, ad quintum Calend. Octobris, ex Imperatoris edicto Se-
» leuciæ, vrbis Isauriæ conuenimus, summo studio laboratum est, vt pax in Ecclesia
» ritè conseruaretur: deque fide, sicut Propheticæ Euangelicæque voces nos docent,
» (ita enim à sanctissimo Imperatore Constantio imperatum est) tranquillis sedatis-
» que animis disceptaretur: atque adeò nihil contra sacras Scripturas in fidem induce-
» retur Ecclesiasticam. Verùm cùm essent in Concilio nonnulli, qui hos contumelijs
» vexare, illis ora obturare, loquique prohibere, alios inuitos excludere: quosdam
» ex varijs prouincijs, qui erant abdicati, sibi adiungere, eosq; contra veterem Ecclesiæ ca
» nonem secum habere cœperint: ipsum concilium (sicut Lauricius illustrissimus pro-
» uinciæ præfectus suis ipsius oculis coràm aspexit) grauissimo tumultu sanè redundauit.

Acacius cur acta Seleuciæ improbauerit.

Suspicionis plena esse, quæ in occulto geruntur.

Quo fine sit indicta Synodus

Fides Antiochiæ in encænijs tradita.

Sed quorsum ista? vt intelligatis, nos fidem in dedicatione ecclesiæ Antiochiæ celebra- A
ta expositam, confirmatamque, minimè reijcere: sed eam hic in mediū adducere: quan-
doquidem constat, patres nostros id temporis in hac proposita de fide controuersia in-
ter ipsos consensisse. Verùm quoniam hæ voces, Consubstantiale & Aequiconsubstan-
tiale, cū superioribus temporibus, tum adhuc nōnullorum animos magnopere contur
bant, atque adeò fides à quibusdam qui Filium patri dissimilem asserunt, nouari dici-
tur: idcirco tū Consubstantiale, tū Aequiconsubstantiale, tanquam verba à Scripturis
abhorrentia reijcimus: tum verbum Dissimile, anathema iudicamus: omnesque qui il-
lius verbi patrocinium suscipiunt, ab ecclesia ducimus penitus alienos. Similitudinem
autem filij cum patre fatemur manifestò, Apostolum secuti, de filio sic loquētem: Qui
est imago Dei inuisibilis. Confitemur igitur, & credimus in vnum Deum, patrem om

Fidei formula ab Acacio cōposita.

nipotentem, effectorem cælorum & terræ, visibilium & inuisibilium. Credimus quoq;
in Dominum nostrum Iesum Christum, filiū eius, ab eo sine affectione ante omnia se-

De Deo patre, Filio & Spiritu sancto.

cula genitum, Deum verbum, de Deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiā:
per quem omnia facta sunt, tum quæ in cælis, tum quæ in terris, siue visibilia illa sunt,
siue inuisibilia. Hunc credimus in fine seculorum carnem ex sancta virgine Maria sum-
psisse, quò peccata deleret: hominem factum, passum pro peccatis nostris: resurrexisse,
ascendisse in cælos, sedere ad dextram patris: & iterum venturum cum gloria, iudica-
re viuos & mortuos. Credimus etiam in Spiritum sanctum, quem & paracletum nomi
nauit Seruator & Dominus noster, promittens se eum post discessum suum discipulis
suis missurum, quem quidem misit: per quem credentes in Ecclesia, & baptizatos in no
mine Patris & Filij & Spiritus sancti sanctificat. Eos autem qui præter hanc fidem, a-
liam vllam prædicauerint, alienos ab Ecclesia catholica decernimus. Ista quidem fi-
dei formula fuit ab Acacio edita. Cui tum Acacius, tū eius factionis fautores, qui toti-
dem erant numero, quot paulò antè commemoraui, subscripsere. Contra quam, cùm

Sophronius episcop. se opponit.

erat perlecta, Sophronius Pompeiopolis, quæ est in Paphlagonia, episcopus, ad hunc
modum (eius enim verbis vtar) vociferatus est: Si noua in dies singulos nostræ ipsorū
voluntatis & sententiæ prolatio, sit formula fidei: fieri non potest, quin accuratā veri-
tatis perceptionē simus breui prorsus amissuri. Sic Sophronium locutum accepimus.
Ac meo quidem iudicio, si qui eum ætate anteirent, quique eodem tempore cum illo
viuerent, eadem semper de fide concilij Nicæni in animos induxissent, omnis seditiosa B
& turbulenta concertatio prorsus extincta fuisset, hicque temerarius & inconsultus in
ecclesijs tumultus minimè dominatus esset. Verùm quemadmodum istæ res se habeāt,
viderint illi qui plus intelligentia pollent, & solertia. Vbi multa de hac re, deque illis
qui essent in crimē vocati, ipsi inter se vltrò citroq; agitassent, tandem cōcilium dimis-

Acacij sententia.

sum est. Quarto die in vnum conueniunt omnes: iterū verbis digladiantur. Inter quos
Acacius talem profert sententiam: Si fides Nicæna erat olim semel mutata, & postea
sæpius, quid obstat, quo minus iam etiam noua fidei formula describatur? Ad quæ re-
spondet Eleusius: Concilium in præsentia conuocatum, non vt discat, quæ didicerit:
neque vt fidem accipiat, quam non habuerit: sed vt in fide patrum incedens, ab ea ad
extremum vitæ diem non aliquando deflectat. Eiusmodi verbis Acacij sententiæ oc-

Fides patrum

currit Eleusius, fidem patrum, fidem Antiochiæ expositam appellans. At huic etiam
poterit occurri: Quo modo, Eleusi, eos qui Antiochiæ conuenerunt, patres nominas:
illorum autem maiores, patres esse inficiaris? Nam qui fuēre Nicææ coacti, fideiq; Con
substantialis consenserunt, magis propriè Patres vocari poterunt, tum quòd tempore
antecesserint: tum quòd qui conuenerunt Antiochiæ, ab illis fuerint ad sacerdotij di-
gnitatem delecti. Quod si qui Antiochiæ erant congregati, suos ipsorum patres è medio
sustulerunt, isti illorum posteri parricidas imprudentes sequuntur. Et qua ratione, ama
bò, eorum delectum & ordinationem tanquam probam & spectatam amplectuntur,
fidem autem tanquam parum sinceram & exploratam irritam faciunt? Nam si illi Spi-
ritum sanctum non habebant, qui per ordinationem in quemquè descendit: ista sacer-

Qua in re filius patri sit similis.

dotij functionem non acceperunt. Qui enim accipere potuerunt, cùm daretur ab ijs
qui eum nō habuēre? Ista certè contra Eleusij sententiā non insitè dici possunt. Rursus
alia inter ipsos orta est quæstio. Cùm enim factio Acaciana in fidei formula perlecta,
filium Dei patri similem assereret: quæsitum est, qua in re filius similis esset patri? Respō
det Acacius: Filium non substantia, sed sola voluntate patri similem esse. At pars aduer
saria, eum substantia patri similem constanter affirmauit. De hac controuersia toto il-
lo die certatum est: Acaciusque probè refutatus, cùm quæreretur ab illo qua ratione in
libris, quos ediderat, filium omnibus in rebus patri similem affirmasset: iam tamen si-
militudinem quæ est filij cum patre, per substantiam omnino denegaret? Tum ille; Ne-
mo,

A mo, inquit, vel qui olim, vel qui recentiore memoria fuit, ex libris quos scripserit, diiudicari solet. Cum multa essent de hac controuersia in vtramque partem accuratè disputa, nec tamen posset de illa inter eos conuenire, Leonas consurgens concilium dimisit. Hunc igitur exitum habuit concilium Seleuciæ congregatum. Postridie eius diei, cum de eo continuando rogaretur, noluit denuò cum illis in vnum locum conuenire: sed dixit, se ab Imperatore missum, vt concilio concordi interesset: verùm cum nonnulli inter se dissentiant, non possum, inquit adesse. Abite ergo, & in Ecclesia nugas agite. Qua re confecta, Acaciana factio occasionem, quam optabat, sibi oblatam existimans, ad Concilium denuò accedere recusauit. Qui autem alterius partis erant, in ecclesiam conuenientes, accersunt Acacium cum suis, quò de Cyrillo Hierosolymorum episcopo decideretur. Hoc loco intelligamus oportet, Cyrillum iam antea accusatum fuisse (qua de re certè non habeo dicere) & ab episcopatu summotum, quòd sæpenumero, vt de eo decerneretur, accersitus, iam per duos annos continuos, vti eo pacto criminatione elaberetur, non omninò comparuerit. Qui simulatque de gradu esset deiectus, appellationis libello ad eos, qui eum deiecerant, misso, ad maiores iudices prouocauit. Cui quidem appellationi Constantius Imperator suffragatus est. Atq; à Cyrillo solo ac primo, perinde ac si res apud laicos iudices ageretur, contra canonis Ecclesiastici consuetudinem prouocatum est. Tandem Seleuciam, vti de eo iudicium fieret, aduectauit: & ob eam causam episcopi Acacium cum suis, vt paulò antè dixi, accersiuère: quo non solum de Cyrillo, verumetiam de illis reis, qui ad partes Acacij confugissent, decideretur. At vbi sæpius accersiti non venerunt, illum ipsum Acacium, Georgium etiam episcopum Alexãdriæ, Vrsacium Tyri, Theodorum Cheretaporum vrbis Phrygiæ, Theodosium Philadelphiæ, quæ est in Lydia, Euagrium † Mitylenes insulæ, Leontium Tripolis Lydiæ, & Eudoxium, qui primùm Germaniciæ episcopus fuit, postea episcopatũ Antiochiæ, quæ est in Syria, callidè adeptus est, abdicarunt: quinetiam Patrophilum, quòd à Dorotheo presbytero accusatus, & ab ipsis accersitus, non morem gessisset. Atque istos solùm abdicarunt. Asterium autem, Eusebium, Abgarum, Basilicum, Philũ, Philedium, Eutychium, Magnum, & Eustathium excommunicarunt: decreueruntque vt vsque eò in illo manerent statu, quoad ipsi pro se respõdentes sua crimina diluerent.

Seleuciani concilij exitus.

Differit Leonas in contentione episcoporum.

Cyrilli accusatio & condẽnatio.

Primum prouocationis exemplũ in causis Ecclesiasticis à Cyrillo.

Acacius cum suis abdicatus.

† Mitylene id dicitur, quæ olim Lesbos.

Episcopi Rei citati cum ad cõcilium nõ venirẽt, vt contumaces damnati sunt.

B Quibus rebus confectis, literisque ad abdicatorum Ecclesias, quæ illas de ipsis certiores facerent, datis, Anianum loco Eudoxij episcopum Antiochiæ constituunt: quem factio Acaciana comprendens, Leonæ & Lauricio tradit. Illi eum in exilium eijciunt. Quo facto, episcopi qui Anianum ordinauerant, contestatione apud Leonam & Lauricium contra factionem Acacianam vsi sunt: qua significabant, iudicium concilij violatum esse. Cæterùm vbi nihil profecère, Constantinopolim, quò de rebus à se in concilio iudicatis Imperatorem docerent, rectà contendunt. Imperator enim à partibus ad Occidentem spectantibus eò reuerterat: & per idem tempus proconsulũ magistratu penitùs sublato, Honoratum præfectum Constantinopolis creauerat: at Acacius eos præuertens, calumniari apud Imperatorem, eumque docere cœpit, fidei formulam ab illis editam non admittendam esse. Itaque Imperator rem indignè & grauiter ferens, cõstituit eorum societatem diuellere: legeque sanciuit, eos qui publica munera obirent (etenim nonnulli eorum ad publicam administrationem acciti, pars ex senatorũ numero fuerunt, pars magistratus gesserunt in prouincijs) ad priuatam vitæ conditionem redigerẽtur. Dum ita turbatum est, Acacius & eius fautores mansere Constantinopoli, & episcopis Bithyniæ accersitis aliud concilium constituère. Erant omnes numero quinquaginta (quibus accessit Maris episcopus Chalcedonis) fidei formulam Arimini perlectam, ante cuius initium Consules scripti erant, confirmant. Quam quidem hoc loco citare esset superuacaneum, si modò illi ipsi nihil adiecissent: sed quoniam quædã verba sunt ab illis adiuncta, necessum est denuò eandem hic ascribere, quæ ita se habet.

Anianus Eudoxij loco cõstitutus episc. in exiliũ mittitur.

Proconsulum magistratus sublatus.

Acacij apud Imperatorem calumniæ.

Lex Constantij.

Constantinopolitanum conciliũ anno 364. in quo confirmatur per factiosos Acacianos Ariminensis confessio, paucis additis, vt sequitur.

Fidei formula Arimini perlecta.

„ Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, ex quo omnia. Et in vnigenitum
„ filium Dei, ante omnia secula, & ante omne principium ex Deo genitum: per quem o-
„ mnia facta sunt, visibilia & inuisibilia: vnigenitum solum, ex solo patre genitum: Deũ
„ de Deo, similem patri qui eum genuit, secundum Scripturas: cuius generationem, vt li-
„ teræ Sacræ testantur, nemo nouit nisi solus pater qui genuit illum. Hunc nouimus vni-
genitum Dei filium à patre missum, descendisse de cælis, sicut scriptum est: † & cum di-
scipulis versatum esse: & vniuersa œconomia plenè iuxta patris voluntatem expleta,
crucifixum, mortuum, & sepultum: descendisse ad inferos, quem infernus ipse exhor-
„ ruit: resurrexisse à mortuis tertia die, versatum denuò cum discipulis: & diebus quadra-
„ ginta completis, assumptum ad cælos, sedere ad dexteram patris: venturum in extremo
„ resurrectionis die, cum gloria patris, vt reddat vnicuique iuxta opera sua. Et in Spiritũ

† Vide annot. pag. 213. lat. 2. lin. 21.

A

ſanctum, quem ipſe vnigenitus Dei filius, Christus Dominus & Deus noſter promiſit ſe miſſurum generi humano paracletum, ſicut ſcriptum eſt, Spiritum veritatis: quem ipſe miſit, quando aſſumptus erat ad cœlos. Nomen autem Subſtantiæ, quod à pluribus ſimpliciter ponebatur, quia erat ignoratum à populo, offendiculum peperit. Viſum eſt igitur, quoniam in Scripturis nuſquam reperitur, illud omninò tollere: & quia diuina eloquia de patris & filij ſubſtantia non meminerunt, nullam deinceps illius facere mẽtionem. Nam ſubſiſtentia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ne nominari quidem debet. Nos ergo, ſicut literæ Sacræ nos docent, filiũ ſimilem patri dicimus. Omnes autem hæreſes, & quæ iam antea condemnatæ ſunt, & quæ nuper exortæ, ſi huic fidei formulæ modò expoſitæ repugnent, anathema ſunto. Iſta Conſtantinopoli eo tempore fuêre perlecta. Nos verò tanquam labyrintho formularum tandem aliquando percurſo, earum numerum iam breuiter colligamus. Poſt fidei formulam in Concilio Nicæno editam, duas alias Antiochiæ tempore dedicationis Eccleſiæ deſcripſerũt epiſcopi: tertia ab Epiſcopis, qui cum Narciſſo erant, in Gallia facta eſt, Imperatorique Conſtantino donata: quarta, per Eudoxium epiſcopis Italiæ miſſa. Tres item Sirmij ſcriptis proditæ: quarum vna cum Coſſ: aſcriptis Arimini perlecta eſt. Octaua Seleuciæ diuulgata, quam factio Acaciana legendam curauerat. Nona & vltima, Conſtantinopoli cum acceſſione expoſita: erat namque huic adiunctum, vt nulla mentio vel ſubſtantiæ, vel ſubſiſtentiæ diuinæ fieret. Cui Vlphilas Gotthorum epiſcopus tum primùm aſſentiebatur. nam ante illud tempus Theophili veſtigia, qui epiſcopus Gotthorum erat, quique cum Concilio Nicæno intereſſet, ei ſubſcripſerat, ſedulò perſecutus, fidem Nicææ ſtabilitam amplexatus eſt. Sed de iſtis hoc modo.

Subſtantiæ nomen cur omittendum.

Fidei formulæ diuerſæ quot & à quibus, & vbi conſcriptæ.

Clarius has formulas diſtinxit Niceph. li. 9. cap. 44. ſub finem.

Vlphilas Gotthorum epiſcopus.

Quòd abdicato Macedonio, Eudoxius epiſcopatum Conſtantinopolitanum capeſſebat: & de Euſtathio Sebaſtiæ epiſcopo.

CAP. XXXIII.

AB Acacio etiam, Eudoxio, & illorum fautoribus, Conſtantinopoli maximo ſtudio & contentione animi laboratum eſt, vt per ipſos viciſſim aliquot partium aduerſariarum gradu epiſcopali mouerentur. Atque illud B nos minimè præterire debet, vtramque partem non propter religionem, ſed propter alias cauſas, iſtas abdicationes decreuiſſe. Nam tametſi fide diſſentiebant, tamen in ſe ipſis mutuò abdicandis, fidem alter alterius neutiquam inſimularunt: ſed qui ſtabant ab Acacio, iram Imperatoris, quam cum contra alios, tum contra Macedonium in primis animo conceptam explere nitebatur, tanquam anſam opportunè arripientes, primum Macedonium epiſcopatus dignitate deijciunt, tũ quòd multiplicis cædis author fuiſſet: tum, quòd diaconum in ſtupro deprehenſum, recepiſſet in communionem. Eleuſium deinde, Cizyci epiſcopum, quòd Heraclium quendã, Herculis Tyrij ſacerdotem, in præſtigijs magicis compertum baptizauerat, & ad gradũ diaconatus extulerat. tum Baſiliũ, qui & Baſilas nominabatur, quiq; Marcelli loco ad epiſcopatum Ancyræ delectus erat, quod certum hominem tormentis vexauerat, vinculiſque conſtrictum in carcerem concluſerat, quòd calumnias quibuſdam contexuerat: denique quòd per epiſtolas Africæ Eccleſias perturbauerat. deinceps Dracontium, quòd relicta Galatia in Pergamum ſeceſſerat. Abdicarunt prætereà Neonam epiſcopũ Seleuciæ, vbi concilium habitum fuerat: Sophronium etiam Pompeiopolis, quæ eſt in Paphlagonia, epiſcopum: Elpidium, Satalorum vrbis Macedoniæ epiſcopum: Cyrillũ, Hieroſolymorum: & alios deniq; ob alias cauſas. Euſtathio autem epiſcopo Sebaſtiæ, quæ eſt in Armenia, ne ſui quidem purgandi dabatur poteſtas, quòd ab Eulalio, ſuo ipſius patre, & epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ, iam pridem proptereà abdicatus fuerat, quòd ſe habitu ſacerdotij dignitati parum decoro congruenteque veſtiuerat. In locum verè Euſtathij, Meletium epiſcopum, de quo dicam paulò pòſt, ſuffectum, intelligendũ eſt. Euſtathius porrò in concilio Gangrenſi, propter illum conuocato, poſteà etiam cõdemnatus eſt: quòd poſt abdicationem ſuam in concilio Cęſareæ habito factam, præter ritus & conſuetudines eccleſiaſticas multa tentaſſet. Nam nuptias fieri prohibuit: à cibis aſtinendum docuit. Vnde nonnullos, qui nuptias contraxerant, à connubio ſegregauit: & illis, qui eccleſias deteſtabantur, perſuaſit, vt in ædibus ſuis communionem facerent. Seruos ſimulatione pietatis dominis abſtraxit: ipſe philoſophi habitum geſtauit, ſuoſque ſectatores peregrino veſtitus genere vti compulit: mulieres tondendas curauit: ieiunia præſcripta auerſanda, Dominiciſque diebus ieiunandum docuit: in ædibus coniugatorum precationes fieri vetuit: benedictionem & communionem presby-

Factioſi Acaciani aduerſarijs ſuis talionem meditantur.

Vide Nice. cap. 3. & 41. lib. 9.

Vide Theodoritũ lib. 2. cap. 25. Sozo. lib. 4. cap. 12.

Epiſcopatu deiecti. Macedonius. Eleuſius. Baſilius. Dracontius. Abdicati qui. Neonas. Sophronius. Elpidius. Cyrillus.

De Cyrillo vide memorabilẽ rem infra apud Theodoritũ lib. 2 cap. 27.

Euſtathio ſui purgandi poteſtas negata.

Euſtathii condemnatio, & abſurda eius dogmata.

teri

A teri habentis vxorem, quam lege, cum esset laicus, duxisset, tanquam scelus declinandam præcepit. Quem quidem, cum alia complura his similia fecisset, docuissetque, concilium (vt dixi) Gangris in Paphlagonia coactum, gradu episcopali dimouit, eiusque dogmata anathemate damnauit. Verùm hæc postea gesta sunt. Id temporis verò exturbato Macedonio, Eudoxius sedem Antiochiæ, Constantinopolis sede posteriorem ducens, episcopus Constantinopolis per Acacium & eius familiares renunciatus est: qui quidem contraria suis ipsorum decretis imprudentes sanciebant. Nam Dracontio abdicato, Eudoxium, qui iam secundò ab vno ad alterum episcopatum se transtulerat, in sede Episcopali Constantinopolis collocauerunt, inque ea re suis ipsorum dogmatis sunt magnoperè aduersati. His rebus confectis, fidei formulam Arimini perlectam cum sua accessione tanquam ritè descriptam stabiliuerunt, & palàm emiserunt: dederuntque in mandatis, vt qui illi subscribere renuerent, per Imperatoris edictum exilio mulctarentur. Et cùm multis alijs in Oriente, qui eandem cum illis tuebantur opinionem: tum Patrophilo, episcopo Scythopolis (hic namque Seleucia ad suam ipsius ciuitatem rectà contenderat) res à se constitutas significarunt. Vbi Eudoxius eximiæ vrbis Constantinopolis episcopus erat declaratus, ampla illa Ecclesia, quæ sapientiæ nomine nuncupatur, dedicata fuit, ad decimum consulatum Constantij, ad tertium autem Iuliani Cæsaris, quinto Cal. Martij. Eudoxius in illius Episcopatus sede collocatus, hanc primam emisit sententiam, quæ est multis in ore, *Patrem impium esse, Filium autem pium.* Vnde cum tumultus & seditio orta esset: Nihil, inquit, hoc vestros animos conturbet. Nam pater impius est, quia colit neminem: Filius verò pius, qui patrem colit. Quæ cum dixisset Eudoxius, tumultus repressus est: ingensq́; risus, tumultus loco, ecclesiæ obortus. Atque hoc eius dictum ad hodiernum diem habetur pro ridiculo. Eiusmodi igitur nugas errorum authores astutè commenti, inque verbis tam friuolis occupati, Ecclesiæ concordiam diremerunt. Concilium autem Constantinopoli congregatum, ad hunc exitum venit.

Eudoxius Constantinopolitanum episcopatum capessit relicta sede Antiochena.
Acacianorũ tyrannis.
Sapientiæ ecclesiæ dedicatio.
Eudoxij impia nugacitas: de qua vide Niceph. c. 46. lib. 9.
Eudoxij ridicula sententia.
Pater est άσεβής, Filius est ευσεβής.

De Meletio Antiochiæ Episcopo. CAP. XXXIIII.

B SEquitur iam vt de Meletio dicamus. Hic namque Eustathio abdicato, vti paulò antè dixi, primum episcopus Sebastiæ, quę est in Armenia, delectus est: deinde Sebastia ad episcopatum Berœæ vrbis Syriæ translatus. Qui cũ concilio Seleuciæ habito interfuisset, fideique formulæ à factione Acaciana compositæ subscripsisset, extemplò Berœam repetijt. Mox Cõcilio Constantinopoli conuocato, Antiocheni, cum pro certo intellexissent, Eudoxiũ ipsorum ecclesiam contempsisse, & Constantinopolim diuitiarum causa se contulisse, Meletium Berœa accersitum, in sede Episcopali Ecclesiæ Antiochenæ collocant. Ille quanquam primò de fidei dogmatis concionari supersedit, suisque auditoribus ea solum, quæ ad mores rectè informandos spectabant, proposuit: tamen tempore progrediente, fidem illis explanauit, verbumque Consubstantiale docuit. Quæ cum accepisset Imperator, eum iubet exterminari: Euzoiumque, qui anteà simul cum Ario fuisset abdicatus, episcopum Antiochiæ designari mandat. Verùm, qui erant probè erga Meletium affecti, derelicta prorsus Ariana factione, conuentus separatim facere cœperunt: cum illi, qui fidei Consubstantialis perpetuò adhæsissent, duplici nomine cum illis cõmunicare recusarent, tum quòd Meletius ipse Arianorum suffragijs fuisset ad sacerdotij functionem delectus, tum quòd eius sectatores ab illis baptismi lauacrum recepissent. Itaque ecclesia etiam Antiochena ad eam partem, quæ secum ipsa consentiebat, ad hunc modum deflexit. Imperator verò vt intellexerat, Persas contra Romanos bellum de integro commouisse, Antiochiam properè contendit.

Vide Nicec. ca. 48 lib. 5. Vide Theodorit. lib. 2. cap. 31.
Meletij ad diuersos episcopatus translatio.
In populo docendo studiũ.
Exauctoratio
Euzoius Antiochiæ episc.
Schisma Antiochiæ propter Episcopos

De hæresi Macedonij. CAP. XXXV.

MAcedonius verò cum esset vrbe Constantinopoli eiectus, sententiam contra ipsum pronunciatam iniquo animo ferens, acquiescere nullo modo potuit: sed ad eos, qui alterius partis erant, quiq́; Seleuciæ Acacium cum suis fautoribus abdicauerant, se transtulit: egitque cum Sophronio & Eleusio per internuncios, vt fidei formulæ primùm Antiochiæ editæ, deinde Seleuciæ confirmatæ firmè adhærescerent: seduloque est hortatus, vt eam fidem Consubstantialis, insigni illo & præclaro nomine appellarent. Itaque ad eum frequentes confluxerunt, tum non pauci ex ipsius familiaribus, qui iam ex eius nomine Macedoniani dicuntur: tum alij complures, qui in Concilio Seleuciensi, à factione Acaciana dis-

Vide Nicephor lib. 9. cap. 74. Sozo. li. 4. cap. 19.
Macedoniani

na dissentiebant, quique in initio quidem fidem Consubstantialis perspicuè † palamq; A profitebantur, nunc tamen illam supprimunt. Iste Macedonius, tametsi filium Deum esse, & cùm alijs rebus omnibus, tum substantia patri similem asserebat: tamen Spiritũ sanctum istis honoris quasi insignibus carere affirmauit, eumque ministrum illis inseruientem vocauit. Fama autem apud multos percrebrescit, hunc errorem non à Macedonio, sed à Marathonio potius, qui antea Nicomediæ delectus fuit episcopus, primũ excogitatum esse: & propterea eos, qui hunc tuentur errorem, Marathonianos nuncupatos. Ad istorum societatem Eustathius etiam, qui Sebastia erat eam ob causam quam paulò ante posui, extrusus, se adiunxit. Vbi verò à Macedonio denegatum erat, Spiritũ sanctum diuinitatis, quę est in trinitate, participem esse: tum Eustathius, Ego (inquit) Spiritum sanctum neque Deum nominare in animum induco, neque creaturam appellare audeo. Quamobrem, qui fidem Consubstantialis tenent, illos πνευματομάχους, id est, Spiritus sancti oppugnatores vocant. Quid verò causæ sit, cur Hellespontus Macedonianis abũdet, dicam idoneo loco. Factio autem Acacianorum studium & operam nauauit, vt rursus concilium Antiochiæ cogeretur. nam eos pœnituerat, Filium Patri omninò similem affirmasse. Quapropter anno sequenti, Tauro & Florentio Coss. Antiochiæ, quæ est in Syria, conueniunt: id temporis & Euzoio illam gubernante Ecclesiam, & Imperatore ibi commorante. Nonnulli illorum, ea, quæ ab ipsis fuissent antè decreta, in quæstionem denuò vocant: aiunt hoc verbum, Simile, ex fidei formula tum Arimini, tum Constantinopoli edita prorsus eximendum esse: neque amplius suam ipsorum occultant opinionem, sed palàm asserunt filium omninò patri dissimilem esse: neque id substantia solum, sed etiam voluntate: ex his item, quæ non sunt, sicut Ario videbatur, eũ cõstare affirmant. Hoc errore irretiebantur etiam illi, qui Antiochiæ tum sectã Aetianam secuti sunt. Quocirca præterquam, quòd Ariani vocabantur, Anomœani præterea, hoc est, qui filium patri dissimilem putant: & Exoucontiani, id est, qui filiũ ex his, quæ non sunt, constare dicunt, ab Antiochenis, qui Consubstantiale defendebãt, quique eodem tempore ob Meletij causam (vt suprà docui) diuisi erant, appellabantur. At cum ab illis quæreretur, quid esset, cur cũ in sua ipsorum fidei formula asseueranter dixissent, filium, Deum ex Deo esse, iam patri dissimilem vocare, & ex his, quæ nõ sunt, constare auderent asserere, eiusmodi captiosa fallacia, quod obiectum erat, eludere conabantur. Quod autem dictum est, inquiunt, Deum ex Deo, perinde dictum est, atque apud Apostolum, Omnia ex Deo esse. Proinde filius ex Deo est, quia in hac voce Omnia, comprehenditur. Itaque in formulis nostris adiecta est illa particula, Secundum scripturas. Huius commenti author erat Gregorius Laodiceæ episcopus, qui quidem cùm huiusmodi loquendi modorum imperitus fuit & rudis: tum prorsus ignorauit, qua ratione Origenes superioribus temporibus tales sermonis proprietates, quæ sunt apud Apostolum, vberius fusiusque explanauisset. Acacij autem sectatores, quamuis fallaces captiones consectari manifestò arguerentur: tamen tum probra, tum sententiam contra eos pronunciatam pro nihilo ducentes, eam fidei formulam quam Constantinopoli recitauerant, ibi etiam perlegerunt: quo facto, singuli ad suas ipsorum ciuitates se receperunt. Georgius itaque Alexandriam contendens (illi namque ecclesiæ, Athanasio intereà in obscuro delitescente, adhuc præfuit) omnes, qui ab eius opinione & sententia dissentiebant, grauiter afflixit, populumque Alexandrinum (erat enim multis odiosus & inuisus) grauibus affecit molestijs. Hierosolymis verò Cyrilli loco Erenius episcopus designatus est. Cui Heraclium successisse constat: huic rursus Hilarium: posteà Cyrillus reuertit Hierosolyma, illiusque ecclesiæ episcopatum recuperauit. B

Macedonij hæresis. *Marathonius.* *Marathoniani* *πνευματομάχοι.* *Antiochenũ concilium coactum anno Christi 365.* *Anomœani, id est, inæquales.* *Exoucontiani, id est, non existentiales.* *Absurda & impia elusio ac responsio Arianorum excogitata à Gregorio Laodiceñ episcopo.* *Georgius absente Athanasio sæuit in ecclesiam Alexandrinam.* *Erenius episcopus.* *Heraclius, Hilarius, Cyrillus.*

† Vide annot. pag. 213. lat. 1. lin. 11.

Vide Theodoritũ lib. 2. cap. 31.

Cyrilli vicissitudo.

De Apollinaristis, & eorum hæresi.

CAP. XXXVI.

SVB idem tempus nouus quidam error ex tali ortus est causa. Laodiceæ, quæ est vrbs Syriæ, duo erant viri, pater & filius, eodem nomine nuncupati (vterque enim Apollinarius est appellatus) quorum alter, patrem dico, presbyterij gradum in ea Ecclesia acquisiuerat: alter, nempe filius, lectoris fungebatur munere. Ambo humanioris literaturæ doctores erant: Grammaticæ pater, filius autem Rhetoricæ. Pater Alexandrinus genere, primùm Beryti ludum aperuit: deinde Laodiceam commigrans, vbi duxit vxorem, ex qua Apollinarium suscepit. Vterque eodem tempore Laodiceæ floruit, quo Epiphanius sophista. In cuius amici.

Apollinarianæ hæresis origo. *Apud Niceph. vterq. Apollinaris dicitur.* *Epiphanius sophista.*

Vide supra Euseb. lib. 4. c. 26. vbi agitur de Apollinario Hierapolitano rũ episcopo: ad hoc aũt caput vide Nicec. c. 17. lib. 9.

A amicitiam vbi penitùs intrauerant, cum eo multum versari cœperunt. Theodotus autem, episcopus illius Ecclesiæ, veritus admodum ne crebra eius consuetudine ad gentilitatem deflecterent, vetuit ne illum adirent. Illi spreto episcopi consilio, Epiphanij amicitiam assiduè amplexabantur. Postea Georgius successor Theodoti, cum eos ab Epiphanij consuetudine auocare obnixè contenderet, & nullo modo posset illis persuadere, vtrumque à communione, quò eos coerceret, segregauit. Adolescens Apollinarius factum illud contumeliæ loco ducens, & dicendi facultate (quæ sophistæ propria est) admodum confisus, nouam hæresim excogitat, quæ hoc tempore etiam ab inuentoris nomine hæresis Apollinariana dicitur. Sunt quidam, qui affirmant, illos non tantum ob causam quam modò citauimus, à Georgio dissensisse: sed quòd animaduerterent, illum peregrina, eaque inter se pugnantia docentem: & interdum asserentem, filium patri similem esse, sicut in Seleuciano Concilio conuentum est, interdum ad Arij hæresim deflectentem. Quocirca illos leui arrepta occasione ab Ecclesia recessisse. Vbi verò nemo illis animum attendit, nouam religionis formam inducere moliebantur: ac primum dicebant hominem à Deo verbo assumptum in ipsa incarnationis œconomia, sine anima. Deinde tanquam pœnitentia adducti, illum animam suscepisse concedunt illi quidem, eam tamen non esse mente præditam: sed Deum verbum in hominem, quem sumpserat, mentis loco inclusum. In hac re solum ab Ecclesię fide dissidere sciaiunt, qui ab illis nomen duxerunt: quippe trinitatem ὁμοούσιον, id est, Consubstantialem esse asseuerant. Verùm de Apollinarijs alius mihi deinceps plura dicendi locus erit.

& ca.12. li. 11. vbi agitur de Apollinari Laodiceno patre & filio hæreticis: vide etiam infra apud Socratem hunc plura ca.14. li. 3. Vide etiam de his Epiphanium hæresi 2. tom. 2. li. 2. itẽ Augustinum hæresi 25. Vide Ruff. lib. 2. c. 20. infra apud Socrat. lib. 3. cap. 14. Teodorit. lib. 5. ca. 3. Sozom. li. 6. cap. 27. 28, 29.

Theodotus episcopus.

Georgius episcopus.

Apollinaris adolescens patre suo ad vindictam promptior.

Trinitas ὁμοούσιος.

De Constantij Cæsaris morte.
CAP XXXVII.

DVM Imperator Constantius Antiochiæ versabatur, Iulianus Cæsar in Gallia cum multis Barbaris hominibus confligit. Quibus deuictis, militibus propterea adeò charus habebatur, vt ab illis Imperator renunciaretur. Quo audito, Constantius in grauem mentis angorem & ægritudinem coniectus est. Itaque baptismo ab Euzoio accepto, ad bellum cum eo gerendum rectà proficiscitur. Qui B cum ad Mopsi fontes, qui sunt inter Cappadociam & Ciliciam, peruenisset, præ nimia solicitudine in apoplexiam delapsus, mortem oppetijt, Tauro & Florentio Coss. tertio Nonas Nouembris, anno primo ducentesimæ octuagesimæ quintæ Olympiadis. Vixit Constantius annos 45. Regnauit annos 38. 13. videlicet vnà cum patre: post patris mortem, 25. Totidem annos hic Liber comprehendit.

Vide Nice. li. 9. c. vlt. Vide Theodorit. lib. 3. cap. 1.

Sozo. lib. 5 cap. 1.

Chronologia Imperij & huius libr. Eutropius in hac Chronologia quantum ad Impe. attinet Socrati cõsentit & Hiero. ad Chron. Euseb.

Iulianus à militibus Imp. appellatus.

Mopsi fontes.

Constantij mors, anno Christi 365.

FINIS SECVNDI LIBRI.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER TERTIVS.

A

Iulianus Imperator anno Christi 363.

Hic liber continet Historiam duorum annorum & quinque mensium quibus imperarunt Iulianus, & successor eius Iouianus. Huc refer Eutrop. lib. 10. Oros. lib. 7. cap. 30. 31. Amon. Marcell. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. Rerum Rom. lib. 11. 12. S. Aurel. Victoris ad vitam Pontif. Rom. Damasi. & praecedentis eum Iulij.

De Iuliano, & genere eius, & eruditione: & quòd postquam ad imperium peruenit, ad gentilium religionem se converterit.

CAP. I.

Hoc caput est velut epitome 9. priorum ca. 10. Niceph.

Vide Nice. lib. 10. ca. 1. Orosiũ li. 7. cap. 30. Eutropiũ lib. 10. sub finem. Marcellinũ lib. 22. 23. 24. 25. Sextũ Aurel. Victorem. Sozo. lib. 5. cap. 1. 2. Theodor. lib. 3. c. 2. 3.

CVM Imperator Constantius ad tertium Nonas Nouem. Tauro & Florentino Coss. in Ciliciæ confinijs extremum vitæ diem obijsset, Iulianus, ijsdem Coss. 3. Idus Decemb. de partibus versus Occidentẽ decedens, Constãtinopolim aduentauit, inq; ea ciuitate Imperator declaratus est. Iam verò, quoniam mihi propositum est de Imperatore Iuliano, viro cum primis diserto, pauca disserere, nemo ex eius familiaribus altum & exaggeratum dicẽdi genus à me postulet: perinde ac si oratio eius, de quo instituitur, prętantiam exæquare debeat. Sed cũ Christianorũ res gestæ nobis scriptis mandandæ sint, summissam & humilem dicẽdi rationem (vti initio polliciti sumus) sequemur, quo facilius res quæ narrantur, sub cuiusque cadant intelligentiam. Hoc modo igitur de illo aggrediamur dicere: eiusq; genus educationem, & qua ratione ad Imperium peruenerit, persequamur, exordio sermonis nostri paulò altius repetito. Constantinus Imperator, qui Byzantiũ suo ipsius appellauit nomine, duos fratres habuit ex patre eodem, non aũt ex eadem matre editos: quorum alteri Dalmatius, alteri Constantius nomen fuit. Dalmatius filium habuit suo ipsius nomine nuncupatum. Constantio autem nati filij duo, Gallus & Iulianus. Itaque cum post mortem conditoris vrbis Constantinopolis Dalmatius iunior à militibus interemptus esset: eodem tempore isti patre suo orbati, parum aberat quin in idem discrimen, in quod Dalmatius, deuenissent: nisi Gallum grauis quidam morbus, quo pro certo expectabatur illũ fore confectum, è periculo eripuisset: Iulianum autem tenera ætas (octo enim annos solum compleuerat) omninò seruasset incolumem. At vbi Imperatoris ira contra eos deferbuerat, Gallus Ephesi, quæ est in Ionia, à præceptoribus institutus est: vbi opes permagnæ erant vtriq; à maioribus suis relictæ. Iulianus autem, vbi adoleuit, Constantinopoli in basilica (ibi enim tum ludus erat literarius) honestis disciplinis se excolendum tradidit: ac vestitu tenui inopiq; incedens, à Mardonio eunucho eruditus fuit. Grammaticæ præcepta à Nicocle Lacone didicit: Rhetoricam autem ab Ecebolio sophista, qui tum Christianus fuit. Prudenter quidem præcauebat Imperator Cõstantius, ne si doctorem audiret gentilem (Christianus namq; ab ineunte ætate erat Iulianus) ad gentilium superstitionẽ deflecteret. Cùm verò in bonis literis permagnos faceret progressus, fama apud populũ percrebuit, eum ad Remp. Romanam gubernandã idoneum habilemq; esse. Quod quidem deinceps, vbi in omnium ore versabatur, animum Imperatoris vehementer conturbauit. Quapropter illum Constantinopoli, vrbe primaria, Nicomediam transferendum curauit, pręcepitq; ne scholã Libanij Syri sophistæ aliquando adiret. Libanius enim id temporis, à pædagogis Constantinopoli eiectus, Nicomediæ ludum aperuerat: qui quidem virus acerbitatis suæ contra pædagogos conceptæ, in librum quendam aduersum illos editum effudit. Et quanquam Iulianus propterea erat prohibitus Libanium adire, quòd gentilium religionem profiteretur: tamẽ tanto erga eius scripta flagrauit amore, vti ea conquisita comparataq;, ex occulto, summo studio diligentiaq;, euolueret. Vbi in Rhetorica permultum profecisset, fortè fortuna Maximus philos. non Byzantius ille, Euclidis pater, sed Ephesius Nicomediã aduentat: quem Imperator Valentinanus magicas præstigias exercentem, postea è medio tolli mandauit. Verùm istud posteà, vti dixi, cõtigit. Id temporis verò nulla alia re, quam Iuliani fama impulsus, eò iter fecit. Apud hunc Iulianus primùm philosophiæ præcepta degustare: mox religionem præceptoris, qui dominandi cupiditatẽ eius animo inijciebat, imitari cœpit. Postquam ista ad aures peruenêre Imperatoris, Iulianus quasi inter spem

Iulianus Imp. qua ratione ad imperium peruenerit.

Constantini Magni fratres, Dalmatius, Constantius.

Gallus.

Iulianus.

B

Galli educatio.

Iuliani institutio.

Ecebolius sophista.

Libanius sophista.

Iulianus prohibitus Libanium adire.

Maximus philosophus præceptor Iuliani in philosophia.

Iulianus monasticam vitā simulat.

A spem & metum positus, quò suspicionem vitaret, qui iamdudum verè Christianus erat, tum specie quā adesse præ se tulit: abrasaque cute, vitam monasticam simulauit. Ac clàm quidem disciplinas philosophorū excoluit: palā autem, sacra Christianorum per legit eloquia, atq; adeò in ecclesia Nicomedensi lector designatus est. Tali igitur simulatione, Imperatoris animū cōtra illū incēsum callidus placauit. Ista tametsi metu adductus obijt, tamen de spe minimè deiectus est: sed apud complures ex familiarib. prædicare non dubitauit, tempora fore beata, si ipse rerum potiretur. Cùm res illius essent hoc loco cōstitutæ, Gallus eius frater Cæsar declaratus, cū iter in Orientē susciperet, illius visendi gratia venit Nicomediā. Vbi autem Gallus paulò pòst interfectus est, inde Iulianus illico in grauem suspicionē apud Imperatorē vocatur: & propterea illū custodiri iubet. Ille cū se posse à suis custodibus aufugere videret, locum subinde cōmutans, euasit incolumis. Demum verò Eusebia Imperatoris coniunx, vbi illū in loco quodā delitescentem fortè offendebat, persuadet Imperatori, vt non modò nullo malo illum afficeret: sed potestatem cōcederet Athenas aduectandi, quo philosophiæ studio operā daret. Illum igitur, vt complectar breui, accersit, Cæsarē renunciat: dat illi vxorem, sororem suam Helenam: in Galliam contra barbaros dimicaturum mittit. Nam barbari, quos Imperator Constantius paulò antè ad auxilia contra Magnentium ferenda conduxerat, cùm nihil contra tyrannum proficerent, Romanorum vrbes depopulati sunt: & quoniam Iulianus iuuenis erat, dedit illi in mandatis Imperator, vt nihil sine ducum consilio moliretur. Postquam illi hanc consequuti authoritatem, negligentius rem agere cœperunt, & propterea barbari fuēre superiores: Iulianus delicijs & cōpotationibus indulgendi, ducibus permisit potestatem: militum autem animos, certa mercede cuique barbarum interficienti proposita, multo reddidit alacriores. Hinc cœperunt & barbarorum copiæ debilitari, & ipse à suis militibus amari plurimùm. Fertur etiam, cùm oppidum quoddam ingrederetur, vnam ex coronis, quibus ciuitates ornari ad aspectum solent, inter columnas suspensam funiculo, in eius caput delapsam esse, eique aptè insedisse: omnesque qui aderant, ea de re clamorem edidisse. nam putabatur eo ostento imperium illi præsignificatum. Dicitur à nonnullis, Constantium illum contra barbaros hac de re misisse, vt cum illis confligens, ibi interiret.

Gallus Cæsar declaratus.

Eusebia Imperatrix.

Iulianus in Galliam cōtra barbaros missus.

Iuliani consilium astutum ad libertatem & gloriam.

Omine læto ad Imperium destinatus Iulianus.

Iulianus eodē consilio aduersus hostes missus, quo Bellerophon ille in fabulis poetarum.

B Sed verum ne dixerint, qui ita prædicant, haud equidem scio. Nam sorore illi in matrimonium collocata, dum ei parabat insidias, nihil aliud egit, quàm vt contra se ipsum periculum crearet. At verum hoc, an illo modo se res habeat, singuli pro arbitratu viderint. Vbi Iulianus ducum inertiam & negligentiam apud Imperatorem incusauerat, missus est alius dux, qui erat ad promptum & alacrem Iuliani animum valde accommodatus. Hunc nactus Iulianus, magna cum confidentia contra barbaros dimicauit. Illi legatum ad eum mittere: literas Imperatoris, quæ eos in fines Romanorum ire iusserant, ostendere cœperunt. Iulianus legatum vinculis colligare, cū multitudine bellum gerere, & hostibus vi manuque profligatis, regem barbarorum captiuum ad Constantium mittere. His rebus prosperè & feliciter gestis, Imperator à militibus declaratur. Corona Imperatoria non illis tum suppetebat: sed tamen vnus ex stipatorum numero torquem, quem circa ipsius collum habebat, coronæ loco capiti circundedit. Iulianus itaque ad hunc modum regnare cœpit. Quæ autē deinceps gesserit, philosophum ne decerent, aliorum, ad quorum aures peruenerint, sit iudiciū. Nā neq; legatos ad Constantium mittere, neq; vt patronū & beneficū colere: sed omnia pro suo ipsius arbitrio agere in animum induxit. Magistratus in singulis prouincijs cōmutare: Constantiū in quaque ciuitate, lectis palàm eius ad barbaros literis, infamia notare conatur. Quocirca illi omnes se dedere, à Constantio deficere cœperunt. Tandem simulationem professionis Christianæ penitùs deposuit. Etenim singulas ciuitates peragrans, delubra aperire, offerre simulachris, se pontificem appellare cœpit: Gentiles autem festa gentilicia celebrare. His rebus cōfectis, bellum intestinum occasione arrepta, contra Constantium mouet: omniaque mala, quæ bellum solet secum afferre, quoad eius fieri poterat, patranda curat. Neque profectò absque multorum cæde & sanguine huius philosophi animus internosci potuisset, si Deus, qui sui ipsius consilij solus iudex est, non alterum aduersarium, sine aliorum calamitate ab instituto repressisset. Nam Iuliano apud Thraces versanti nunciatum est, Constantium è vita exiuisse. Sic igitur imperium Romanum id temporis ciuili bello liberatum fuit. Iulianus Constantinopolim contendit: & statim quo pacto populum sibi deuincire, eiusque conciliare beneuolentiam posset, cogitat. ad quam rem tali vsus est astutia. Nouerat pro certo, Constantium vniuersæ illi populi multitudini, quæ fidem Consubstantialis amplexabatur, maximè inuisum esse, tum quòd illos ecclesijs ipsorum exturbauerat:

Iulianus à militibus Imperator declaratus, superatis barbaris.

Iulianus prouinciales ad defectionem à Constantio solicitat.

Deposito Christianismi fuco se pontificem Ethnicorum profitetur Iulianus.

Iulianus bellū intestinum cōtra Cōstantiū.

Iuliani astutia, qua sibi omnes deuinciē re studuit.

tum quòd episcopos,qui ad illos spectabant, proscriptos, in exilium eiecerat. Explora- A
tum etiam habebat,gentiles animis contra illum exulceratis esse,quòd erant per illum à sacrificando prohibiti: optareque, tempus sibi dari,in quo liceret ipsis delubra sua aperire,victimasque simulachris offerre. Sic ergo vtrunque populi genus separatim contra mortuum Constantium inimicitias exercere manifestò cognouit. Denique omnes omnino contra eunuchos,contraque notabiles Eusebij rapinas grauiter offensos comperit: ad omnium igitur voluntatem se callidè format,fingitque, atque nonnullis dissimulanter assentatur: alios,dum inanem gloriam consectarentur, beneficijs allicit. Omnibus passim, quo erga superstitionem animo esset, perspicuè declarat. Ac primùm Constantij erga suos crudelitatem grauiter perstringere: deinde, quo eum apud multitudinem in reprehensionem vocaret, episcopos relegatos per mandatum reuocare,tum bona publicata illis restituere cœpit. Deinceps gentilium templa absque mora suis aperire mandauit: lege sanciuit,vt illis,quibus ab eunuchis facta fuisset iniuria, facultates iniquè abreptæ redderentur. Eusebium porrò, summum Imperatoris cubicularium, morte mulctauit, non solùm quòd multos ab eo iniuria affectos fuisse: verum etiam quòd suum ipsius fratrem Gallum per eius calumniam è medio sublatum acceperat. Tandem corpus Constantij honorificè sepeliendum curauit. Quo facto eunuchos, tonsores & coquos eiecit è palatio: eunuchos, quòd per eos factum fuisset, vt Constantius repudiata vxore, non aliam postea duceret: coquos, quòd perparca victus ratione vsus fuisset: tonsores denique,quòd vnus (ita enim aiebat) sufficeret pluribus. Has ob causas hoc hominum genus è regia exturbauit. Ex scribis autem complures pristinæ restituit conditioni, alijs mercedem scribis debitā dari iussit. Quinetiam vecturam publicam ad necessarios vsus accommodatam, non amplius per mulos,boues & asinos fieri permisit: sed in publicis eius generis negocijs obeundis,equis solum vtendi concessit facultatem. Ista eius acta qui laudant pauci sunt,plureis autem qui vituperant: quòd sublata illa regiarum opum & magnificentiæ admiratione, quæ multorum animos tenuerat, Imperium abiectum contemptumque reddidisset. Porrò autem noctu conscripsit orationes,easque progressus in Senatum ostendit:† ac solus ille inter omnes imperatores, qui à Iulio Cæsare ad ipsius ætatem regnauerant, orationes in Senatu ostendit. Et cùm omnes qui literarum studijs se dediderant, magno- B
pere coluit: tum illos potissimùm, qui philosophiam profitebantur. Quapropter fama eius rei omnes id genus homines,qui se insolenter efferebant, vndique ad Imperatoris palatium attraxit: quorum non pauci pallia gestantes, habitu magis quàm doctrina probabantur. Quippe omnes cùm Christianis permolesti, tum præterea veteratores fuerunt: tum denique religionem,cui fauebat Imperator, semper amplexati sunt. Imperator item,cùm supra modum inanis gloriæ cupiditate flagraret, omnes Imperatores qui essent illum antegressi, libro quodam quem inscripsit Cæsares, grauiter & contumeliosè perstrinxit. Non dissimili quidem indolis prauitate commotus, orationes etiam composuit contra Christianos. Quòd verò coquos & tonsores è regia expulit, [a] philosophi, non Imperatoris factum putandum est: quòd maiores suos petulanter & maledicè est insectatus, neque philosophi, neque Imperatoris. nam vtriusque persona cùm ab obtrectatione, tum ab inuidia alienissima est. Etenim vt Imperatori ea sola philosophiæ præcepta perdiscenda sunt, quæ ad moderationem animi & modestiam spectant: sic philosophus, si omnia quæ sunt Imperatorum officia imitetur, ab instituto suo omnino aberrabit. Sed de Iuliano Imperatore, de eius genere, de educatione & natura, denique quo pacto ad Imperium aspirauerit, hactenus quasi cursim. Iam verò ad eas res commemorandas, quæ per idem tempus in ecclesijs gestæ sunt, redeamus.

Episcopi relegati reuocantur: bona ablata restituuntur: Gentilium templa restituuntur.

Eusebius cubicularius morte mulctatus.

Constantij funus.

Eunuchi, tonsores, coqui, cur palatio eiecti.

Vecturam publicam ad solos equos reuocauit.

Iuliani orationes & lucubrationes nocturnæ.

† *Vide de an. not. pag. 218. lat. 2 lin. 17.*

Pseudophilosophi.

Iuliani Cæsares.

Iuliani oratio nes cōtra Christianos, quas confutauit Cyrillus.

a Quid Imperatoris, quid item philosophi proprium.

De commotione Alexandriæ orta, & quomodo Georgius fuerit interfectus.

CAPVT II.

ALexandriæ forte fortunà ex eiusmodi principio tumultus exortus est. Locus erat in ea ciuitate iam ab antiquis temporibus desertus & neglectus, multaque sordium colluuione redundans: in quo ritibus & ceremonijs in honorem Mithræ [z] celebratis, homines pro victimis sacrificare gentilibus mos erat. Istum, vtpote iam antea nulli vsui inseruientem, ecclesiæ Alexandrinæ addixit Constātius. Georgius autem, habens in animo ecclesiā ibi exædificare, locū purgari iubet. Quo purgato, adytum repertum est ingentis altitudinis, in quo gentilium mysteria recondebantur. Vbi etiam erant multæ hominum caluæ, cùm adolescētum, tum senū: quos fama est olim, cum gentiles diuinationibus, quæ per exta intestinaque fiebant, vtebantur, magicasque

Mithræ sacra à Georgio patefacta & à Christianis ridenda proposita.

Vide Nicephor. ca. 6. lib. 10. item ca. 2. lib. 9. vide Socr. infra lib. 5. cap. 16. vide de Sozom. lib. 5. cap. 7.

obirent

A obirent victimas, quo hominibus aciem animorum præstingerent, mactatos fuisse. Quibus rebus in adytis Mithræ repertis, à Christianis laboratum est, vt gentilium mysteria palàm haberentur ludibrio. Nudas igitur mortuorum caluas quàm mox in apertum proferunt, quo populo exhiberent ad intuendum. Quæ cũ gentiles qui Alexandriæ habitabant, conspicarentur, facinorisque admissi contumeliam iniquo animo ferrent, graui iracundiæ æstu exardescere, & armis quæ fortuitu illis obueniebant, in manus arreptis, impetum in Christianos facere cœperunt, & complures ex illis nullo non mortis genere afficere. Nam hos gladijs, illos fustibus, alios lapidibus vsque ad necem cædere: alios funibus strangulare, quosdam cruci suffigere, hocque necis genus ad probrum crucis illis inferre: plurimos sauciare. Tandem, sicut in eiusmodi tumultu euenire solet, ne ab amicissimis manus abstinere: sed amicus amicum verberare, frater fratrem, parentes liberos: denique alter alteri ad cædem vim afferre. Proinde Christiani, à Mithreio adyto perpurgando desistere: gentiles autem Georgium ab ecclesia raptatũ, ad camelum alligare, discerpere, & ipsum vnà cum bestia comburere.

Alexandriæ tumultus adversus Christianos.

Georgii episcopi interitus.

a Mithras Persicum vocabulum est, & mediatorem significat, vt Plutarchus in Iside testatur cap. 14. prout nos illud opusculum interpretatione nostra distinximus, vbi idem author tradit, Zoroastrem magum, quem ille bello Troiano quinque annorum millibus antiquiorem scribit, & nos proinde ex tribus zoroastribus primũ, & ipsum Cham filium Noæ fuisse alibi non dubijs coniecturis asserimus, duo principia cõstituisse: alterum boni, & alterum mali: ac boni quidem authorem Horomazen, mali vero Arimanium appellasse, qui inter se vicissim pugnent. Inter hos autem tertium esse Mithram, qui quasi mediator intercedat, eorumque excessus temperet. Hanc igitur doctrinam cum Persæ per manus à Zoroastre acceperunt, Manetem Hæreticum, vtpote educatione Persam, eius contagione infectum itidem Deos duos introduxisse, alterum boni, alterum mali authorem satis locuples testis est Agathius. Videtur autem hanc opinionem de Mithra concepisse Cham ex male intellecta promissione Patri Noæ reliquisque maioribus eius facta de Messia, qui genus humanum Diaboli fraudibus abalienatum verus mediator Patri suo reconciliaturus expectabatur. Ideoque cùm non aliunde, quam ex hoc mediatore salus humani generis speraretur, ex ipsa beneficij magnitudine Mithram tanquam supremum deum coli voluit, quem Persæ tandem ad visibilia delapsi solem esse putauerunt, ac proinde solem appellarunt Mithram, teste Hesychio ac Suida. Porrò autem Martianus, in Persidis, inquit, montib. Zoroaster primus antrum floridum Mithræ dicasse fertur prope fontes, ex quo postea mansit religio, vt vbicunque coleretur Mithras, antrum vel specus similiter eius templi loco statueretur. Hoc itaque Mithrium illud est, de quo infra dicitur, quod Alexandriæ successu temporis consecratũ fuisse apparet, imitatione Vetustiorum, quæ ab ipso Cham in Aegypto fuisse constituta dubitari non debet, cùm Aegyptus illi propria ditio fuerit, quæ etiam in Sacris literis terra Cham appellatur. Memphide certè Mithram fuisse cultum satis liquido testatur Martianus. Mithræ porrò simulachrum teste Lactantio Grammatico, fingebatur Leonis vultu, habitu Persico, cũ Tiara, ambabus manibus reluctantis bouis cornua retentare Suidas affirmat huic diuersas ac multas hostias solere consecrari. D. Greg. Nazianzenus seu potius is, qui Græcas eius historias collegit, affirmat eos, qui Mithræ initiarentur, duodecim contumelijs affici solere, per verbera, calorem, frigus & alia similia, quod ideò fieri Suidas indicat, vt initiandus hac patientia declaret se sanctum, & perturbationibus superiorem, et affectibus inuictum, & Sacris proin-
B *de esse dignum. Ex his igitur Mithræ sacris authore Pythagora Samio deductam ad Græcos, à Græcis ad alias nationes porrò transmissam esse illam cornuum depositionem, quæ in Academijs præcipuè Germanicis hodie solennis est, iustis argumentis alibi demonstrauimus.*

Quòd Imperator grauiter ferens Georgij cædem, populum Alexandrinum per epistolam perstrinxerit. CAPVT III.

Vide Nicephor. ca. 7. lib. 10. refer ad caput præcedens.

IMperator Georgij necem acerbè & grauiter ferens, populum Alexandrinum per epistolam acriter coarguit. Fama autem peruagatur, ista in Georgium ab illis admissa esse, qui Athanasij causa graue odium contra illum conceperant. Verùm mea quidem sententia, etiam qui simultatem inter ipsos gerant, in seditionibus ad nequam & perditorum hominum vires oppugnandas ipsi inter se conspirare volunt. Atque Imperatoris epistola non Christianos separatim, sed populum vniuersum incusat. Georgius verò, vt videtur, semper omnibus multum acerbitatis exhibuerat & molestiæ, & propterea populus ad seditionem incensus est. Quòd autem Imperator populum vniuersum insimularit, ex eius epistola cognoscite.

Causa seditionis ipse Georgius.

Imperator Cæsar Iulianus, Max. August. populo Alexandrino. S.

Epistola hæc sane pontifice Ethnicorũ dignissima.

Iulianus ad Alexandrinos epistola ob necem Georgij.

„ QVòd si ita sit, vt nulla reuerentia vel erga Alexandrum vestræ vrbis conditorem,
„ vel (quod maius est) erga Deum illum magnum sanctissimum Serapidem in vestris
„ animis resideat: tamen miror vos nullã rationem habuisse communis naturæ humani-
„ tatis, decori, addo etiam nostræ personæ, cui cùm alij omnes dij, tum magnus ille Sera
„ pis in primis orbis terrarũ imperium largiri dignatus est: ad quã quidem vestrarũ par-
„ tium fuisset, iniuriarũ quibus improbi vos aliquando affecissent, cognitionẽ ac iudiciũ
„ reseruasse. At iracundia fortassis & feruor mentis, rationis cæcauit oculos, qui quidem
„ cũ animum de statu suo dimouerit, crudelia facinora edere solet. Et quamuis pertur-
„ bationis impetus, qui subitò perperam adhibitus erat, paululum repressus fuerit: postea
„ tamen in legum contemptum irrupit. Vos igitur cùm in numero populi habeamini,
„ nullus pudor reprimere poterat, quo minus ea tentaretis, de quibus iustum odium cõ-
„ tra illos animis concepissetis. Verùm dicite mihi per Serapidem, quæ nã fuerint illæ in-
„ iuriæ, quæ vos ad iracundiam contra Georgium prouocarunt? Dixeritis fortasse quòd
„ Constantium, beatissimum Imperatorem, aduersum vos concitauerat: quòd exer-
„ citum ad sacram vestram vrbem deducendum curauerat: quòd præfectus Aegy-
„ pti sanctissimum Dei delubrum occupauerat: quòd imagines, monumẽta & ornatum
„ ad sacra spectantem, inde abripuerat: quodque, cùm vos istud facinus ægrè ferretis,

Deumque vestrum propugnare, imò Dei ornamenta custodire, nō sine causa niteremi. A
ni, idem præfectus iniustè, iniquè, impieq; armatos in vos immiserat: qui sanè Georgiū "
magis, quàm Constantium veritus, eo pacto seipsum conseruare volebat. Nam iam o. "
lim non tyrannico, sed modesto admodum & facili animo erga vos se gesserat. Qui. "
bus de causis in Georgium, deorum inimicum, iracundiæ incēdio inflammati, vestram "
sacram ciuitatem scelere cōtaminastis: id adeò, cùm liceret illum in iudiciū adduxisse. "
Nam ea ratione facinus neque ad cædem, neque ad iniquitatem prorupisset: sed fuis. "
set summa transactum æquitate, quæ vos planè insontes seruasset: quæ eum qui scelera "
intoleranda nequiter consciuisset, multasset supplicio: quæ denique repressisset alios "
omnes qui non solum deos contemnunt, verùm etiam eiusmodi ciuitates & populos "
tam florentes in nullo numero ducunt, sed crudelitatem aduersum illos vsurpatam "
quasi accessionem suæ potestati adiungunt. Conferte igitur hanc meam epistolam cū "
illa, quam ad vos iamdudum misi: & quantum inter eas intersit, diligenter considera. "
te. In illa enim priore plurimum laudis vobis tribui: in hac autē, per deos immortales, "
cùm vos laudare (vti debeo) aggredior, scelus admissum mihi est planè impedimento. "
Audétne populus, instar canum, hominem discerpere? annon eum pudet tam indigni "
facinoris? Estne hoc, manus adeò puras & integras seruare, vt eas nulla cruoris labe pol. "
lutas ad deos supplices tendatis? At Georgius ista pati commeruerat. Ipse etiam fortasse "
dicerem, cum istis longè grauiora acerbioraque subire debuisse. At etiam propter vos, "
dixeritis: & illud vobis assentior. Sed si dicatur, quòd à vobis pœnas luere debuisset, hoc "
nullo modo possum concedere. Sunt enim vobis leges, quæ sanctè coli, & ab omnibus "
tum priuatim tum publicè amari debent. Verùm enimuero, quanquam vsuuenit, vt "
nonnulli sigillatim delinquant: tamē communem Reipublicæ statum ritè temperare, "
legibus morem gerere, & ea quæ ab initio præclarè sancita fuerint, minimè violare cō. "
sentaneum est. Illud putatote, ô Alexandrini, prosperè & feliciter cecidisse, quòd me re. "
gnante, tale facinus à vobis commissum sit: quippe qui tum ob reuerentiam erga Deū, "
tum ob pietatem erga * auum meum & gentilem (qui Aegypto & vestræ ciuitati præ. "
fuit) vos fraterna quadam beneuolentia complecti non desino. Nam princeps qui se cō "
temni non vult, & magistratus etiam seuerus accuratusque, non debet eiusmodi faci. "
nus à populo admissum negligere, ne tanquā morbum grauem difficiliore acerbioreq; B
medicina curare opus fuerit. Verùm ego ob eas causas, quas modò citaui, curationem "
facillimam mitissimamque, nempe admonitionem, verbaque benigna vobis sanandis "
adhibeo: quibus, certò equidem scio, si modò sitis, vti audio, ex vetere Græcorum stir. "
pe oriundi, & adhuc eximia illa & egregia nobilitatis nota in vestris mentibus (in ve. "
stris inquam, qui estis Alexandrini ciues mei) inque omnibus vitæ officijs impressa ap. "
pareat, perfacile estis obtemperaturi. Ista Imperator scripsit ad hunc modum.

Georgium nō immerito sublatum contendit, sed priuata vindicta tolli non debuisse docet.

** Auunculū legit Niceph. lib. 10. cap. 6.*

Quòd interfecto Georgio, reuersus Athanasius, ecclesiæ Alexandrinæ gubernacula capessebat: deq; Lucifero & Eusebio: & quòd Lucifer Antiochiam profectus, Paulinum ordinarit episcopum. CAPVT IIII.

Athanasij ab exilio reditus Alexandriā.

Non longo tempore pòst, Athanasium ab exilio reuersum populus Alexandrinus lubentibus animis excepit: quo quidem tempore dogmatis Ariani fautores erant ab ecclesijs exturbati, ędesque sacræ Athanasij gubernationi redditæ. Ariani autem in domibus quibusdam obscuris coacti, Lucium in locum Georgij suffecerunt. Id temporis hoc in loco res fuêre Alexandrinæ. Interea Lucifer & Eusebius Imperatoris mandato ab exilio reuocati sunt. Lucifer Caralorum, vrbis Sardiniæ, fuit episcopus: Eusebius autem Vercellarum, quæ est ciuitas (vt antè dixi) Liguriæ in Italia. Ambo igitur ex superioribus Thebis ab exilio reuersi, cœpêre consilium, qua ratione Ecclesiæ canonem violatum, nō neglectum cernerēt. Itaque visum est, vt alter eorum, Luciferum dico, Antiochiam Syriæ contenderet: alter, nimirum Eusebius, peteret Alexādriam, vti Concilio subsidio Athanasij conuocato, Ecclesiæ dogmata constabiliri possent. Lucifer verò eò mittit diaconum, per quem significat, se rebus quas Cōcilium decerneret, assensurum. Ipse Antiochiam profectus, statum illius ecclesiæ vehementer perturbatum offendit. Nam multitudo inuicem dissidebat, quandoquidem non hæresis solum ab Euzoio excogitata ecclesiam dimerat: verùm etiam (sicut suprà memoraui) sectatores Meletij, qui studio singulari erga doctorem suum affecti erant, ipsi cum suis dissentiebant. Lucifer igitur, Paulino episcopo ibi constituto, inde decedit.

Vide Nicephor. c. 6. lib. 10. Theodori. lib. 3. cap. 5.

Lucifer et Eusebius episcopi.

Antiochena ecclesia perturbata.

Paulinus Antiochiæ fit episcop.

A

Quòd Eusebius sese Athanasio iungens, concilium episcoporum Alexandriæ conuocauit, qui Trinitatem consubstantialem liquidò pronunciauerunt.

CAPVT V.

Vide Nicephor. c. 34. 35. 16 li. 6 10. lib. 3. c. 4. 5.

Concilium Alexandriæ actum, anno 367.

EVsebius vbi venit Alexandriam, diligenter agit cũ Athanasio de cogendo concilio. Conuenire episcopi ex varijs ciuitatibus cœperunt, deq; multis rebus apprimè necessarijs differere: Spiritussancti diuinitatem stabilire, eumq; in trinitate consubstantiali comprehendere: & filium hominẽ factum, non tamẽ solum, sed etiã animam sumpsisse affirmare, sicut antiquis viris ecclesiasticis visum fuit. Non enim nouã aliquam religionem excogitare, inque ecclesiã introducere: sed quæ ab initio traditio Ecclesiastica præscripserat, & sapientes Christiani certis rationibus conquisiuerant, cõfirmare voluerunt. Atq; ad hunc modum veteres omnes de hac re disputarunt, scriptisque prodiderunt ad posteritatẽ. Nam Irenæus, Clemens Hieratopolitanus, Apolinarius, Serapion Antiochiæ episcopus, filium hominẽ factum anima præditum fuisse, in omnib. libris ab ipsis editis velut communi consensu stabilitum tradunt. Quinetiã concilium propter * Cyrillum, episcopũ Philadelphiæ, vrbis Arabiæ, coactum, eadẽ per literas Cyrillo ostendit. Origenes item, tametsi passim in omnibus libris suis filium hominẽ factum, anima præditum esse docet: tamen in Tomo nono cõmentariorum in Genesim conscriptorum, huius rei mysterium apertè declarat, vbi Adamum Christi, Euã autem Ecclesiæ effigiem gerere, plurib. verbis discernit. Istarũ rerum etiam testes locupletes sunt, sanctus Pamphilus, & Eusebius qui ab eo nomen traxit. Nam ambo (qui mutuas tradentes operas, vitã Origenis literis consecrare, & velut per anticipationem illius aduersarijs occurrere, atque adeò defensionẽ eius conficere laborabant) asserunt, Origenem non primum huius rei tractationem aggressum fuisse, sed mysticam Ecclesiæ de ea traditionẽ interpretatum. Porrò autem episcopi qui in concilio Alexandrino aderant, hanc de οὐσίᾳ, id est, essentia, & ὑποστάσει, id est substantia seu persona controuersiam excusserũt. Nam Osius episcopus Cordubæ, ciuitatis Hispaniæ (cuius antea fecimus mentionem) ab Imperatore Constantino ad tumultum

** Epiph. Byrillum.*

Patrum authoritas in cõcilijs.

Ecclesiæ mystica traditio à Patribus obseruata.

Osius episcopus.

B ab Ario concitatum sedandum missus, dum Sabellij Afri dogma explodere cogitaret, de οὐσίᾳ, id est essentia, & ὑποστάσει, id est substantia seu persona, disceptauit: vnde materia alteri contentioni suppeditata est. Verùm id temporis in concilio Nicæno de ea controuersia ne verbum quidem factum est: at postquam nõnulli cœpêre de ea digladiari, ob eam causam in hoc concilio de οὐσίᾳ, id est essentia, & ὑποστάσει, id est substantia seu persona, ista deciderunt: Non oportere, cùm de Deo sermo sit institutus, his verbis vti. Nam οὐσίας, id est essentiæ nomen, in Sacris literis nõ reperiri: & voce ὑποστάσει, id est substantia seu persona, Apostolum dogmatum tradendorum necessitate adductum, vsum fuisse. Cæterùm alia quadam ratione voces istas admittendas decreuerunt, nimirum quòd Sabellij opinionem explodant, ne verborum inopia rem quæ triplici nomine nuncupatur, quasi vnam putare cogamur, sed vt singula nomina trinitatis in propria subsistente persona Deum significent. Ista eo tempore à Concilio decreta fuêre. Quid autem nos de οὐσίᾳ & ὑποστάσει didicerimus, nihil impedit quo minus paucis expediamus. Qui verò Græcam inter Græcos sapientiam & doctrinam explicare nituntur, οὐσίαν, id est essentiam multis modis sumi definiuerunt. de ὑποστάσει, id est substantia seu persona autem nullam fecêre mentionem: imò verò Irenæus Grammaticus, in Atticæ linguæ dictionario, vocem barbaram appellat. Nam apud nullum veterem scriptorem reperiri: quod sicubi fortè reperiatur, non eam rem significare, pro qua iam capitur, asserit. Etenim apud Sophoclem in Phœnice ὑπόστασιν insidias significare, apud Menandrum autem condimenta: posse etiam dici feces vini in dolio. Verùm licet hæc vox à veteribus philosophis non sit vsurpata, tamen intelligendum est, recentiores illa pro οὐσία, id est substantia, crebrò abusos fuisse, substantiæ autem definitionem, vti diximus, multiplicem tradidisse. Quod si substantia definitione comprehendi possit, quomodo, cùm loquamur de Deo, qui nequit comprehendi, hac voce propriè vti possumus? Euagrius verò, in libro suo qui Monachus inscribitur, dehortatur nos, à temerè & inconsideratè de numinis diuinitate disputando: * omnino numen diuinum, quoniam res simplex est, definire vetat. Nam definitiones esse rerũ concretarũ cõpositarumq; ait. Hæcq; docet his ferè verbis: Omnis propositio aut genus habet prædicatũ, aut speciẽ, aut differentiã, aut proprium, aut accidẽs, aut quod ex his constat. at in sancta trinitate tractãda nihil horũ sumendũ est: imò verò quod verbis exprimi nequit,

οὐσία & ὑπόστασις vocum in sacris literis nullus vsus.

Vide Basil.

οὐσία. ὑπόστασις.

Irenæus grammaticus.

Substantia.

Euagrij Monachus.

Definitiones quarum rerũ propria.

** Periculosa est de Deo definitio.*

nequit, silentio venerari debemus. Hæc Euagrius: de quo pòst dicemus pluribus. Nos verò, tametsi ista præter institutum nostrum dixisse videri possimus: tamē quoniam sunt ad historiæ argumentum accommodata, hoc loco non sine causa posuimus. A

De Athanasij fuga, ex eius Apologetico. CAPVT VI.

Vide Nicephor. c. 16. lib. 10.

Vide latinam Athanasij editionem in eius Apologetico edito Basil. apud Episc. pag. 124.

Athanasij Apologeticus.

EOdem tempore Athanasius orationem Apologeticam, quā in suæ ipsius fugæ defensionem iampridem confecerat, coram illis qui aderant perlegit. Ex qua nonnulla, quæ lectoribus non parum fructus vtilitatisque allatura videantur, in præsentia repetere cōsilium est: totam autem orationem, quoniā est paulò prolixior, studiosis inuestigandam euoluendamque relinquo. Ecce, inquit, perditos & audaces impiorum conatus. Tametsi ista scelera consciuêre, nihil tamen eos pudet illarum iniuriarum, quas tam crudeliter & nefarie contra nos iam antea moliti sunt: sed nobis de integro tanquam probrum obijciunt, quòd simus de ipsorum manibus sanguine & cæde respersis elapsi: imò verò grauiter queruntur, quòd nos non prorsus è medio sustulissent. Quinetiam quo nostram lædāt existimationem, timiditatem, velut ansam ad reprehendendum, arripiunt: quod quidem dum admurmurant, ignorant penitùs se crimen in se ipsos deriuare. Nam si fugere sit ponendum in vitio, multo magis homines persequi. Etenim qui fugam capit, occultat se, vt mortem diuitet: qui autem persequitur alterum, eum neci dare contendit. Atque vt fugiamus, sacra docet Scriptura: at qui alterum quærat interficere, legem violat, ipseque multo magis author & causa est fugæ. Quòd si fugam cuiquā crimini dent, multo plus ipsi erubescere debent. Nam desistant illi qui homines persequuntur, ab insidijs faciendis: & illi qui fugiunt, statim à fugiendo desistent. Verùm suæ ipsorum nequitiæ nullum finem faciunt, sed omnem (vt dicitur) lapidem mouent, quò alijs afferant exitium: idque adeò, cùm exploratum habeant, fugam eorum qui persecutionem sufferunt, ad grauem persequentium reprehensionem redundare. Nemo enim hominem mansuetum & mitem fugit, sed agrestem potius, & moribus nequam. Nam quicunque animo ægro afflictoque fuit, aut grande æs alienum conflauerat, is à Saule aufugere, & ad Dauidem confugere. Qua de re isti eos qui ab illis se occultauerunt, trucidare nituntur, ne episcoporum perspicuè conuincatur improbitas. Cæterùm in hac re permagno videntur errore cæcati. nam quo magis fuga in aperto sit, eo tum cædes, quę ab ipsis per insidias fit, tum exiliū quo homines multant, euidētius omnibus constabit. Etenim si homines occidunt, mors tanquam voce emissa, magis ad illorum crudelitatem significandam personat: sin in exilium denuò eijciunt, vbique sceleris & nequitiæ quasi monimenta contra se ipsi statuunt. Quòd si integra & sana mente fuissent, se his rebus implicatos teneri, suisque ipsorum consilijs lapsos esse, facilè videre potuissent. Verùm quoniam animi sanitatem & modestiam perdiderunt, ob eam causam ad alios persequendos incitantur: & dum necem alijs moliuntur inferre, suam ipsi impietatem non animaduertunt.† Quod si eos qui se ab illis qui vitam eripere quærunt, abdidêre, contumeliosè reprehendant, & qui persequentes fugerunt insimulent: quid quæso sunt facturi, cū intellexerint Iacob à fratre suo Ezau fugisse, & Moysen ob metum Pharaonis in Madian secessisse? Sed qui hoc modo cauillantur, quid habent quod respondeant Dauidi, Saulem, qui satellites ex ædibus suis ad illum interficiendum miserat, fugienti, seque in speluncam abdenti, & personam alienā vsque eò sumenti, quoad Abimelech sacerdotem callidè præterijsset, insidiasque sibi paratas vitasset? Quid est quod isti qui omnia adeò temerè effutiunt, dicere possint, cū magnum illum Eliam, qui Dei nomen tam sanctè inuocabat, excitabatque mortuum, perspicuè videant tum se propter odium Achaab occultasse, tum propter minas Iezabel fugam fecisse? Nam id temporis, filios prophetarum, dum conquirerentur, se abscondisse, inque speluncas Abdiæ subsidio latitasse, scriptis proditū est. An ista potius, vtpote vetera, nō legerunt? Quid? cáne quæ in Euangelio tradita sunt, etiam illis penitùs exciderunt? Etenim discipuli à Iudæis metuentes, clàm è medio recessere. Quinetiam Paulus Damasci à præside illius regionis quæsitus, de muro in sporta demissus est, sicque ex quærentis manibus euasit. Idcirco cùm sacra Scriptura de sanctis viris ista commemoret, quam tandem simulationis latebram, qua suam temeritatem obtegant, isti reperire poterunt? Nam si timiditatē illis obijciunt, facinus in ipsorum caput velut insanientium recidit: sin eos contra voluntatem Dei istud fecisse calumniantur, seipsos Sacrarum literarum prorsus ignaros ostendunt. Nam in lege præceptum est, vt illis, qui ad mortem subeundam quærerentur, ciuitates constituerentur perfugij: ad quas quidem aliquando confugientes, vitam in tuto collocarent. Porrò autem ipse sermo patris, qui Moysi olim locutus est

Calumnia improborum aduersus Athanasium. *Fuga defensio.* B

† Curterio hic lineas ferè 30. vel desiderari, vel de industria prętermitti, reperias ex collatione loci apud Athanasiū interprete Nannio pag. 325.

Iacobi et Moysis fuga. Exodi 2. Itē Dauidis, 1. Reg. 21. *Eliæ & aliorum prophetarū, 1. Reg. 21. 3. Reg 17. 3. Reg. 19.* *Discipulorum Christi, Matt. 26.* *Pauli, Act. 9.* *Vrbes perfugij Num. 35. Deut. 4.*

A est, extremis seculorum temporibus istud mãdatum dedit: Cùm persecuti fuerint vos „ in hac ciuitate, fugite in aliam. Et paulò pòst: Cùm videritis, inquit, obominationẽ de- „ solationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto (qui legit intelligat) „ tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. & qui in tecto, non descendat aliquid tolle- „ re de domo sua: & qui in agro, non reuertatur tollere vestimenta sua. Quę cum viri san „ cti intelligerent, suam vitæ rationem ad ea tanquam ad normam instituerunt. Nã quæ „ Dominus iam tum præcipiebat, eadem ipsa ante incarnationem suam in sanctis viris „ locutus fuerat. Atque hæc est hominibus quasi regula ad perfectionem ducẽns, vt quod „ Deus præceperit, illud ipsum faciamus. Qua de causa etiam ipse Dei sermo propter nos „ homo factùs, cùm quæreretur, se nostro more occultare: & rursus, cum illum Pharisæi „ persequerentur, fugere insidiasq́; sibi collocatas declinare non dedignatus est. Nam sic- „ ut esuriendo, sitiendo, & id generis molestias perpetiendo: sic ab aduersarijs fugiendo, „ se hominem factum ostendere voluit. Ex ipsis prætereà incunabulis, simulatq́; homo fa „ ctùs erat, ipse cum adhuc puer esset, per Angelum mandauit Ioseph, dicens: Surgens ac- „ cipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum: Herodes enim est animam pueri „ quæsiturus. Quinetiam Herode mortuo, visum est illi propter Archelaum, filium He- „ rodis, secedere in Nazareth. Ad hoc cum posteà se Deum declararet, & aridam manũ „ sanasset, Pharisæi egressi, consilium contra illum inierunt, vt vitam ei adimerẽt. Qua re „ cognita, Iesus se inde subduxit. Itemq́; cum Lazarum excitaret à mortuis: Ab illa (in- „ quit) die consilium cœperunt, vt illum occiderent. Iesus igitur deinceps non inter Iu- „ dæos propalàm ac liberè versatus est, sed inde in locum solitudini finitimum abscessit. „ Porrò autem cum Seruator diceret, Antequam Abraham fieret, ego sum: Iudæi sum- „ psere lapides, vt in illum conijcerent: Dominus autem abscõdit se, & exiuit de templo: „ & pertransiens per medium illorum abijt, sicq́; euasit. An non isti, cum hæc exempla vi- „ deant, imò potius cogitatione complectantur (nam videntes, sicut scriptum est, non vi- „ dent) præ angore quodammodo animis exardescent, quòd contrà quàm Dominus & „ fecerit & docuerit, tum consilium capere, tum verba inconsideratè fundere, non dubi- „ tarunt? Accedit eòdem, quòd Iesus, cum de Ioannis Baptistæ martyrio, deque corpore „ eius à discipulis sepulto accepisset, inde conscenso nauigio, in desertum locum seorsim B decesserit. Ac Dominus quidem certè cùm ista fecit, tum ita docuit. Vtinam igitur isti „ sic tandem erubescerent, aduersùmque homines tantummodo vellent esse temerarij: „ & non longius insania progressi, ipsi etiam Seruatori timiditatem obiectarent, atq; ad- „ eo in illum blasphemias intorquere toto animo conniterentur. Verum eos tam ad o- „ mnem amentiam proiectos, nemo tolerare poterit. Imò perspicuè cõuincentur, Euan- „ geliorum ignaros esse, & minimè intelligentes. Etenim causa eiusmodi decessionis & „ fugæ, quam in Seruatore extitisse memorant Euangelistæ, non rationi solum consenta- „ nea, sed vera etiam fuit: nos propterea eandem fuisse in omnibus sanctis viris existima- „ re debemus. Nam quæ in Seruatore, humano modo & more accidisse literis proditum „ est, ea ad commune hominum genus referenda sunt: quippe nostram naturam ille ac- „ cepit, & nostræ infirmitatis affectiones in se ipse declarauit: quemadmodum apud Io- „ annem est, Quærebant eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nondũ „ venerat hora eius. Quinetiam prius quàm ista venerat, dixit matri: Nondum venit ho- „ ra mea. Illos etiam, qui fratres eius appellabantur, sic affatus est: Tempus meum nondũ „ aduenit. Rursus: Cum tempus aderat, dixit discipulis: Dormite iam, & requiescite. Ecce „ enim appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Quocir- „ ca neque antè quàm tempus venerat, permisit se comprehendi: neque cum tempus ade- „ rat, se occultauit: sed semetipsum illis, qui ei insidias parauerãt, exposuit.† Eodẽ modo beati martyres in persecutionum procellis, quæ varijs temporibus ingruebant, sicut cũ homines eos persequebantur, fugam cœperunt, & in locis abditis opertisque delitue- runt: sic, cum erant reperti, certamen martyrij libenter obierunt. Hæc ab Athanasio in oratione Apologetica, quam in fugæ suæ defensionem conscripsit, disputata sunt.

[Marginal notes: Matth. 10. Matth. 24. Ioan. 8. Christi fuga. Matth. 2. Matth. 12. Ioan. 11. Ioan. 8. Matth. 13. Matth. 14. Seruatoris fuga. Cap. 7. Ioan. 2. Ioan. 7. Matth. 26. Martyrum fuga.]

† Cætera. Aduerte rursus multa hic vt superius vel prætermitti de industria, vel desiderari pag. 326. 327.

Eusebius post concilium Episcoporum, qui Alexandriæ conuenerant, & qui Consubstantiale propugnauerant, Antiochiam reuersus, ac plebem dissidentem propter Paulini ordinationem comperiens, cum illam ad mutuam concordiam traducere non potuit, inde domum regressus est.

CAP. VII.

Vide Nicepho lib. 10. cap. 17. Sozo. li. 5. cap. 11.

EVsebius verò Vercellarum episcopus, statim post concilium Alexandria decedens, Antiochiam contendit. Ac cum Paulinum à Lucifero episcopum designatum, po-

[Marginal note: Eusebij Vercellensis è concilio reditus.]

pulumq; in duas factiones partitum offenderet (nam Meletij fautores separatim conuentus fecère) vehementer propterea animo conturbatus fuit, quòd electioni Paulini ab omnibus minimè esset assensum. Nam intra suam ipsius cogitationem factum illud damnauit ille quidem, sed præ reuerentia aduersus Luciferum rem tacitam habuit: & vt primùm promiserat, se episcoporum concilio cōuocato, illis rebus rectè prospecturum, inde recessit. Posteà verò, quanquam admodum laborabat vt partes dissentientes ad concordiam adduceret, tamen illud nullo modo poterat efficere. Nam Meletius ab exilio reuersus, vbi eos, qui cum illo consentiebant, conuentus seorsum agere reperiebat, se illis ipse præfecit. Quin omnibus ferè ecclesijs, quæ ibi erant, Euzoius Arianæ sectæ patronus præfuit. Paulinus autem vnā solam obtinuit ecclesiarum paruarum, quæ erant intra vrbem: ex qua quidem ipsum Euzoius propter reuerentiam, quam versus illum habuit, non eiecerat. Meletius aūt extra portas ciuitatis cōuentus celebrauit. Id temporis ad hunc modum Antiochia discedit Eusebius. Lucifer verò vbi acceperat suam electionem ab Eusebio improbari, contumeliæ duxit loco, iniquoq; admodum animo passus est. Proinde recusauit cum Eusebio cōmunicare: studioq; contentionis inductus, concilij decreta reiecit. Ista quidem tristibus & afflictis ecclesiæ temporibus obuenientia, multos ad deficiendum ab Ecclesia impulêre: vnde noua secta, quę Luciferiana dicebatur, nata est. Cæterùm Lucifer suam iracundiam propterea saturare nō poterat: quia suis ipsius responsis, quibus per diaconum missis pollicitus fuerat, se decretis Concilij contentum fore, omninò tenebatur astrictus. Quapropter fidei & sententiæ Ecclesiæ assentiens, in Sardiniam ad propriam sedem se recepit. Quorum autem animi non minus quam illius erant exulcerati, hi adhuc etiam ab Ecclesia segregati manēt. Eusebius verò partes Orientis peragrans, infirmos fide, instar præstantis medici, ad integram valetudinem restituit, doctrinaq; ecclesiastica instruxit, erudiuitq;. Inde regressus, in Illyriam proficiscitur: & cum intraret in Italiam, idem ipsum docendi munus diligenter obijt.

Meletius ab exilio reuersus. *Luciferi & Eusebij dissensio.* *Luciferiana secta.*

De Hilario Pictauorum episcopo. CAP. VIII.

Hilarius Pictauorum Episcopus (est autem hæc ciuitas Aquitaniæ vlterioris) ante Eusebium, † episcopos tum in Italia, tum in Gallia, Catholicę fidei dogmatis diligenter erudiuit. Etenim prius ab exilio reuersus, ante illum ad ea aduentauit loca. Vterq; verò fidem strenue propugnauit. Hilarius, vtpote disertus, libris Latino sermone conscriptis, Consubstantialis dogma explanauit: ijsdemq; tum illud ipsum confirmauit abundè satis, tum opiniones Arianorum penitus labefactauit. Verùm ista paulò pòst quàm exules erant in patriam reuocati, contigerunt. Iam verò illud minimè nos præterire debet, sectatores Macedonij, Eleusij, Eustathij & Sophronij (omnes hi vno nomine Macedoniani appellabantur) eodem tempore crebros conuentus in varijs locis egisse: & cōuocatis illis, qui in Seleucia ipsorum fauebant sententiæ, alterius partis fautoribus, Acacianis videlicet, anathema denunciasse, fideq; Arimini exposita prorsus reiecta, eam, quæ in Seleucia recitata erat, ratam fecisse. Illa autem eadem ipsa erat, quæ Antiochiæ, sicut in secundo Libro commemoratum est, fuisset iam pridem constabilita. Isti cum à quibusdam hoc modo rogarentur, Vos qui Macedoniani nominati estis, si diuersa sit vestra ab Acacianorum opinio, quid est quamobrem ad hunc vsq; diem cum illis, tanquam vobiscum in eadem opinione consentientibus, communicetis? ista per Sophroniū Pompeiopolis vrbis Paphlagoniæ episcopum responderunt: episcopos versus Occidentem in opinione Consubstātialis propè delirasse: Aetium autem in Oriente veritatis doctrinam deprauare conatū, dissimilitudinē substantię in patre & filio introduxisse: vtriusq; partis sententiā peruersam esse. Illos enim temere & absq; iudicio distinctas separatasq; patris & filij essentias in vnum coniunxisse, nomineq; Consubstantialis tanquam prauitatis vinculo colligasse: hunc autem proprietatem naturæ, quæ est filij cum patre, dissimilitudinis substantiæ nomine disiunxisse. Et quoniam vtriq; in contrarias sententias, easq; extremas inciderunt, nobis consultum visum esse, mediam viam inter vtrosq; insistere, veram piamque doctrinam tenere, filiumq; patri essentia similem affirmare. Ista sunt, quę Macedoniani (sicut Sabinus narrat, in libro quem de collectione rerum in Concilijs gestarum inscripsit) ad rogatum per Sophronium responderunt. Atque in eo, quod Aetium, tanquam dissimilitudinis patris & filij authorem accusant, & non Acacianos, videntur veritatis lucem fallaciter & captiosè obscurare: & partim Arianorum opinioni, partim eorum sententiæ, qui fidem consubstantialis tuentur, aduersari. Verùm suis ipsorum verbis planè coarguuntur, nimirum quòd abiecta vtriusq; partis opinione, ipsi sibi nouam doctrinam confinxère. Sed de his satis multa.

Hilarius Pictauorum episcopus. *Hilarij de Trinitate libri.* *Macedoniani crebros conuentus agunt.* *Sophronij responsio Macedoniani medij inter Acacianos & Cōsubstantialse.* *Sabini liber de Concilijs.*

Vide Nice. lib. 10. c. 17. Sozo. lib. 5. cap. 12. † Vide annot. pag. 221. lat. 8. lin. 15.

Quod

A *Quod Imperator Iulianus Christianos omnes odio persequutus sit, ac in primis Eleusium Nouatianorum episcopum.*

CAP. IX.

Vide Nice. li. 10. c. 20.

Iuliani in Christianos odium.

IVlianus Imperator, tametsi fuit in initio Imperij erga omnes facilis & perhumanus, tempore tamen progrediente non similem se omnibus ostendit: sed vbi criminatio vlla contra Constantium allata erat, ibi Christianorum postulata libentissimo animo concessit: vbi autem nihil eiusmodi incidebat, priuatum odium, quod cōtra omnes omninò Christianos animo concepisset, palàm omnibus declarare cœpit. Nam Nouatianorū ecclesiam, quæ erat Cyzici, ab Eleusio episcopo solo æquatam, de integro extrui mādat: grauissimamque multam Eleusio illius vrbis episcopo se irrogaturum minatur, si non intra duorū mensium spacium suis ipsius impēsis eam exædificandam curaret. Porrò autem gentilium ritus renouare, templa eorum (vt dixi) aperire, victimas Fortunæ populari, Constantinopoli in ipsa regia, vbi illius deæ statua erat locata, immolare cœpit.

Vide supra lib. 2. c. 30. Sozom. li. 5. cap. 5.

Nouatianorū ecclesia de integro extruitur.

Fortunæ populari statua.

De Mari Chalcedonensi episcopo. CAP. X.

Vide Nice. ca. 10. li. 10. Sozo. lib. 5. cap. 4.

Maris & Iuliani cōcertatio.

SVB idem tempus Maris Chalcedonis, vrbis Bithyniæ episcopus, manu ad Imperatorē Iulianum deductus (nam cum iam esset valde exacta ætate, oculorum suffusione affictabatur) illum grauiter reprehendere, impium, desertorem ecclesiæ, Dei hostem appellare cœpit. Ille verba contumeliosa contra elocutus, Episcopo par pari referre, cæcum vocare, has voces fundere: Deus tuus Galilæus non est te curaturus. Iulianus enim Christum Galilæū, & omnes Christianos eodem nomine nuncupauit. Maris igitur paulò liberius Imperatoris maledictis occurrere: Gratias, inquiens, ago Deo, qui me orbauit luminibus, ne tuum vultum, qui tam ad omnem impietatem proiectus es, aliquando aspicerem. Ad quæ quidem verba nihil omninò respondit Imperator, sed episcopum acerbè persecutus est. Cum videret præterea Christianos magno honore illos prosequi, qui regnante Diocletiano, martyrio occubuissent: cumque pro certo cognosceret, complureis prompto & alacri animo ad martyrium velle contendere: ille, perinde quasi Christianos esset ab hoc beneficio repulsurus, alia via ad eos affligendos aggreditur. Et quanquam insatiabilem crudelitatem Diocletiani temporibus vsurpatam missam faciebat, non tamen à persequendo penitùs se continuit. Est enim, mea quidem sententia, persecutionis genus, homines qui quietè & tranquillè se gerunt, vlla ratione conturbare. Iulianus verò Christianis hoc pacto non parum facessebat molestiæ. lege enim sanciuit, ne Christiani literis humanioribus instituerentur. Nam cum sint (inquit) lingua ad dicendum exercitata, facilè dialecticorum, qui sunt apud gentiles, argutijs occurrere poterunt.

Galilæus.

Maris episcopi castis in Iulianum Imp. libertas.

B

Iuliani in Christianos persecutio.

Lex, ne literis humanioribus Christiani instituerentur.

De motu quem contra Christianos Iulianus Imperator ciebat, & quòd à Christianis pecuniam exigebat.

CAP. XI.

Vide Nice. c. 21. 22. 23. 24. 25. 26. lib. 10. Theodor. lib. 3. ca. 7. Sozo. lib. 5. cap. 4.

Iuliani cōtra Christianos edicta.

POrrò ab Imperatore Iuliano mandatum est, vt qui nollent Christianam religionem deserere, in palatio militum prætorianorum munere minimè fungerentur: itemque, vt omnes simulachris sacrificare properarent: Christiani in prouincijs nullos magistratus gererent. Nam lex illorum (inquit) vetat gladio vtendum contra eos † qui scelera digna morte admiserint: & propterea non sunt ad regendum idonei. Nonnullos autem assentatione & muneribus ad immolandum allexit. Extemplò igitur tum qui verè erant Christiani, tum qui speciem Christianorum præ se ferebant, tanquam in theatro locati, se palàm omnibus patefecerunt. Nam qui recta voluntate Christianam fidem profitebātur, propenso animo balteum pro fidei defensione deponere, omniaque cruciamentorum genera subire maluerunt, quàm Christum seruatorem denegare. In quorum numero fuit Ioannes, Valentinianus & Valens, qui posteà sunt Imperij gubernaculis potiti. Alij, qui animo parum sincero Christianam amplexabantur religionem, quique diuitias & honorem apud homines veræ beatitudini anteferebant, abiecta cunctatione, ad immolādum se dederunt. Ex quibus vnus erat Ecebolius sophista Constantinopolitanus: qui quidem se ad Imperatorum ingenia ac naturam conformans, dum Constantius regnabat, se ardenter fidem Christianam amplecti simulauit: dum Iulianus potiebatur imperio, gentilitatem magnopere colere præ se tulit: Iulianoque mortuo, religionē Christianam

Vexatio dat intellectum.

† Vide annot. pag. 222. lat. 1. lin. 29.

Ioannes, Valentinianus et Valens, constantes Christi professores.

Ecebolius Proteomutabilior.

Ecebolius sophista inconstantia.

stianam

Christianam denuò profiteri in animum induxit. Nam ante portam ecclesiæ se pronũ A
abijciens, sic vociferatus est: Me quasi salem insipidum pedibus conculcate. Ecebolius sicut anteà leuis & inconstans fuit, sic quoq; pòstea permansit. Per id temporis Imperator, habens in animo Persas, pro iniurijs quas in agro Romano depopulando fecissent, vlcisci, per fines Asiæ ad partes Orientis properè ire perrexit. Et cum exploratum haberet, quot mala bellum secum apportare soleat, quam ingenti pecuniæ vi ad illud administrandum opus esset, & absque ea non posse rectè geri, pecuniam à Christianis veteratoriè extorquere cogitauit. Nam illis, qui sacrificare renuebant, mulctam imposuit pecuniariam, ipsaque exactio in verè Christianos seuera & exquisita fuit. Nam quisque pro facultatum proportione tributa pensitauit, & Imperator ex iniusta iniustè exactæ pecuniæ collectione breui admodum locupletatus est. Ista autem vtebatur lege, nõ solum in locis, quæ ipse peragrauit, sed in illis etiam ad quæ minimè accesserat. Eodem tempore gentiles in Christianos violenter insultare, qui se philosophos prædicabant, frequentes concursare, nefanda quædam mysteria obire: pueros qui nondum ex ephebis excesserant, tum masculos, tum fœminas, quò exta eorum inspicerent, mactare, illorum carnes degustare cœperunt. Atque hæc scelera cum alijs in vrbibus, tum Athenis & Alexandriæ fuère edita.

Christiani opibus suis spoliati et vindictæ ex actionibus pœnæ nomine propter Religionem.

Ethnicorum crudelitas vltima.

De Athanasij fuga. CAP. XII.

IBi tum contra Athanasium falsum crimen comminiscuntur: significantque Imperatori, eum cum Aegyptum, tum vniuersam ciuitatem Alexandriam prorsus labefactasse: oportereque illum à ciuitate amandare. Contra quem etiam Alexandriæ præfectus Imperatoris iussu concitatus est. Athanasius hæc verba apud necessarios locutus (Secedamus ad tempus, amici: est enim nubecula, quæ citò euanescet) illico fugam fecit: atque conscensa naue, actutum traijcit in Aegyptum. Aduersarij illum à tergo insequi, comprehendereque properant. Vbi autem nũciatum erat, eos qui illum persequebantur, non longe abesse, comites itineris illum hortabantur, vt in solitudinem fugeret. Ille prouido vsus consilio, persequentium manus effugit. Nam persuasit illis, vt retro conuersi persequentibus obuiam procederent. Quod absq; mora illi faciunt. Simulatque illi, qui paulo ante fugam ceperant, persequentibus appropinquarent: hi qui A- B
thanasium quærebant, nihil prætereà ab eius comitibus sciscitabantur, quàm vtrum Athanasium vidissent. illi, eum in quodam loco, qui non multum inde aberat, latitare significabant: & si properè contenderent, breui illum comprehensuros. Ita isti ab Athanasio auersi, cito & contento gradu persequuntur: sed frustra. Ille enim ex eorum manibus elapsus, clàm se Alexandriam recepit: ibique in occulto vitam vsque eò transegit, quoad persecutionis incendium penitùs esset restinctũ. Eiusmodi tempestates post crebras Christianorum persecutiones, postque ærumnas à gentilibus, illis inflictas, in caput episcopi Alexandrini redundarunt. Porrò prouinciarum præsides rati, ex Imperatoris religione illis tempus opportunum oblatum, quo quæstum facerent: vltra quam Imperatoris edicta postulabant, Christianos vexare: maiorem pecuniæ summã, quàm oportebat, exigere, interdum eorum corporibus supplicia infligere cœperũt. Quæ cum intellexisset Imperator, neglexit: & Christianis, qui de istis iniurijs expostulaturi ad eũ venissent, ita respondit: Vestrum est, cum estis afflictati, æquo animo tolerare: quippe istud à vestro Deo præceptum accepistis.

Vide Nicec. c. 19. lib. 9.
Vide Theodoritũ lib. 3. cap. 8.

Athanasius persecutionem vocat nubeculam.

Athanasij fuga, & in persecutores astus.

Iuliani in Christianos insultatio.

De ijs, qui regnante Iuliano, Meri ciuitatis Phrygiæ vitam martyrio consummarunt. CAP. XIII.

ERat quidã Meri vrbis Phrygiæ prouinciæ præfectus, nomine Amachius, qui delubrum in ea ciuitate extructum aperire, sordes iam longo tempore in eo coaceruatas expurgari mandauit, simulachraq; in eo cultu & obseruantia prosecutus est. Quod illius factum Christianorum animis acerbum incussit dolorem. Idcirco Macedonius, Theodulus, Tatianus, zelo pietatis Christianæ inflammati, istam ęgritudinem ferre non poterant: sed flagranti erga virtutem studio præditi, noctu in delubrum irruunt, simulachra confringunt. Quo quidem facinore cum præses grauiter animo esset commotus, & propterea complures in ciuitate, qui criminis omnino erant expertes, neci dare contenderet, authores facinoris vltrò illi se obtulêre: proque veritate ipsi mortem multò maluêre oppetere, quã ferre vt alij ipsorum causa vitam amitterent. Quibus comprehensis, præses mandatum dat, vt pro facinore ab ipsis admisso, se simulachris immolando purgarent: minaturq;

Amachius præfectus.

Macedonius, Theodulus, et Tatianus martyres.

A se illos, si istud facere recusarent, acerbo mulctaturum supplicio. Illi, vtpote excelso & magno animo præditi, neglectis eius minis, ad omnem cruciatum sufferendum se paratos ostenderunt: malueruntq́; multò vitam deserere, quàm se sacrificiorũ labe ipsi polluere. Præses igitur, vbi alijs omnibus tormentorum generibus eos exercuerat, ad extremum craticulis imponit, ignemq́; subdi iubet: quo quidem cruciatu oppressi è vita migrauêre. Et quo rebus tam fortiter pro veritate ab se gestis insigne quasi fastigium imponerent, hæc sunt verba ad præsidem elocuti: Si cupiditate duceris, Amachie, carnes assas degustandi: verte nos in altera latera, ne in ipso gustu tibi semiassi videamur. Hunc isti vitæ habuêre exitum.

Constantia martyrum in continenda Religione.

Assantur craticulis impositi martyres.

Quo pacto, cum Imperator interdixisset Christianis humanioris literaturæ lectionem, Apollinarij ad scribendum animos applicuerunt.

CAP. XIIII.

LEX ab Imperatore promulgata, quæ vetabat Christianos humaniore literatura imbui, duos illos Apollinarios, quorum supra à nobis facta est mentio, multo celebriores reddidit. Vterque enim artiũ illarum, quæ ad sermonem formandum pertinent, admodum peritus, pater Grammaticæ, filius autem illius, quæ est sophistarum propria, ea tempestate Christianis non parũ attulere adiumenti. Nam pater, vtpote exquisitus Grammaticus, artem grammaticam ad Christianæ religionis formam contexuit, Moysisq́; libros carmine heroico expressit: quinetiam alios veteris Testamenti libros, qui historico more & modo conscripti sunt, partim heroicis numeris, partim tragœdiæ forma, personis adhibitis, composuit: omniq́; numerorum genere vsus est, vt nulla gentilis eloquentiæ forma Christianis insueta & noua videretur. Filius autem, qui dicendi facultate erat exquisitè eruditus, Euangelia & Apostolorum scripta in formam Dialogorum, Platonis more apud gentiles, redegit. Verum quamuis religioni Christianæ hoc pacto vtilitati esse viderentur, quòd veteratorius Imperatoris conatus eorum laboribus quodammodo esset retardatus: tamen Dei prouidentia tum istorum vigilias multis partibus superauit, tum conatum penitùs retudit Imperatorium. Nam & lex Imperatoris non multo pòst, vti deinceps dicemus,

Vide Nicepho. lib. 5. cap. 25. Vide etiã quæ de Apollinarijs adnotata sunt supra apud Socr. ca. 36. lib. 2. Theodor. lib. 1. ca. 7. Sozo. li. 5. cap. 17.

Apollinarij duo, eorumq́; scripta.

Moysis libri carmine heroico expressi.

Euangelia in dialogorũ formã redacta.

B prorsus restincta fuit: & illorum labores perinde se habuêre, ac si nũquam fuissent scriptis mandati. At aliquis nobis acriter arguteq́; occurrẽs dixerit: Quid est cur ista vtraq; diuinæ prouidentiæ attribuas? Quod ad celerem Imperatoris interitum attinet, cum fidei Christianæ multum profuisse constat: at vt Christiana Apollinariorũ poëmata reijcerentur, Christianique de integro gentilium disciplinam imbiberent, nemo est, qui Christianæ religioni prodesse concesserit. Nam non est extra periculum, Christianos gẽtilium eruditione institui: quippe quæ docet multos esse Deos. Ad ista, quæ nobis fortè obijci possunt, pro virili respondebimus: Doctrina gentilium neque à Christo, neq; ab eius discipulis vel approbatur vt inspirata diuinitùs, vel vt periculosa prorsus reijcitur. Atque istud, si quid ego iudico, non absque diuina prouidentia factitatum est. Etenim complures apud gentiles philosophi non multum à Dei cognitione abfuêre: quippe qui Epicureis, alijsque sophistis certandi studio delectatis, qui quidem prouidentiam Dei penitùs tollebant, disserendi scientia strenuè restiterunt, illorumque prorsus refutarunt inscitiam. At licet hisce ipsorum libris veræ pietatis fautoribus non parum apportarent commodi, tamen quod caput est religionis & doctrinæ, non sunt consecuti: quippe cum mysterium Christi à generationibus & seculis absconditum omnínò ignorarent. Quod quidem ita esse, Apostolus in epistola ad Romanos manifestè declarat, his ferè verbis: Reuelatur ira Dei de cælo super omnem impietatem & iniusticiam hominum, eorum qui veritatem Dei in iniusticia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est illis: Deus enim illis reuelauit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mũdi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deum, non vt Deum glorificauerunt. Quibus de causis cognitionem veritatis tenẽtes, quam Deus illis patefecit, rei facti sunt: quod cùm Deum cognouissent, non vt Deum glorificauerunt. Quocirca in eo, quòd Apostolus gentilium disciplinas perdiscere non vetuerit, cuiusque iudicio (modò ipse voluerit) eas imbibendi integram liberamq́; permisit potestatem. Sit itaque hæc vna ratio, ad id, quod nobis propositum est, explicata. Alteram accipitote, quæ ita se habet. Scripturæ diuinitùs inspiratæ admirabilia doctrinæ præcepta, vereque diuina docent: eximiam pietatem, rectamq́; viuendi rationem in auditorum animis inserunt. Sacrosanctam fidem studiosis proponunt, artem autem disserendi non tradunt, qua illis, qui

Gentiliũ eruditio quatenus Christianis periculosa.

Ad hanc controuersiã in primis condu cit opusculum Basilij Magni quatenus conducat Gentilium scriptorum lectio.

Cap. 1.

Scriptura sacra vtilitas.

 verita-

Aduersarij qua ratione facilimè expugnentur.
Socratis condemnatio.
1.Thess.5.
Coloss.2.
Honestum veritatis proprium.
Gentilium scripta etiam Paulus vsus.
Tim.1.
1.Cor.15.
Ecclesiæ doctores in gentilium disciplinis exercitati.

veritatem oppugnare moliuntur, possimus resistere: quandoquidem tum facilimè A expugnantur aduersarij, cum ipsorum armis contra illos vtimur. Verum hæc facultas ex Apollinariorum scriptis hominibus Christianis minimè suppetebat. Atq; Iulianus Imperator in hanc rem aciem animi intendens, lege prohibuit, ne Christiani gentium doctrina erudirentur. Nam pro certo sciebat, fabulas quę apud gentiles scriptores sunt, eius quam tenebat opinionem reprehensioni facilè exposituras: quas quidem Socrates, philosophorum apud illos facilè princeps, improbans, perinde ac si dæmonia ipsorum delere laborasset, à iudicibus condemnatus est. Adde huc, quòd tum Christus, tum eius Apostolus præcipit, vt exquisiti numularij simus, quò omnia exploremus: quod autem bonum sit, retineamus: attendamusque, ne quis nos per philosophiam & inanem fallaciam decipiat. Istud autem nobis neutiquam continget, nisi hostiũ arma possideamus: inque possidendo, non eodem modo quo hostes simus affecti: sed reijciamus, quod malum est, quod autem bonum verumq;, teneamus, nihilq; admittamus, quod non sit exploratum. Nam honestum, quocunque fuerit loco, est veritatis proprium. Quòd si quis nos ista vehementius vrgere censeat, consideret, Apostolum non modò non vetuisse, ne quis gentilium discat literas: sed illum ipsum videri non eas neglexisse, quo multa quæ à gentilibus dicta sunt cognosceret. Nã vnde quæso hoc sumpsit: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri: nisi ex Epimenide poeta Cretensi? Aut vnde illud nouerat, Huius genus sumus: nisi Arati astronomi Phænomena perlegisset? Quinetiam illud, Corrumpunt bones mores colloquia praua: ostendit, illum tragœdiarum Euripidis non ignarum fuisse. Sed quid attinet de his sermonem longius producere? Nam constat doctores Ecclesiæ, velut ex consuetudine quadam minimè prohibita, ab ineunte adolescentia ad extremam vsque senectutem in gentilium disciplinis se exercuisse: idque partim diserti sermonis & mentis exercendę causa: partim vt eos ipsos scriptores doctrinæ, in qua tradenda errore lapsi sunt, penitùs conuincerent. Ista quidem propter Apollinarios hoc loco pro nostra facultate disseruimus.

Quo pacto, cum Imperator facturus contra Persas expeditionem, Antiochiam venisset, ac à populo ludibrio haberetur, orationem quæ Misopogon inscribitur, ad illos miserit.

CAP. XV.

B

Iulianus rerũ venalium precia imminuit.
Vide Nicep. lib.10.c.27. Sozo.lib.5.cap.18.
Exercitus præsense rerũ precia augeri.
Antiochenorũ in Iulianum scommata.
Iuliani barba & numisma.
Libanij sophistæ orationes.
Misopogon oratio.

IMperator, vbi ingentem pecuniæ summam à Christianis collegisset, contra Persas expeditionem maturans, Antiochiam, quæ in Syria est, properè contendit. Quò cum venisset, honoris studium, cuius æstu exardescebat, Antiochenis palàm facere cupiens, precia rerum venalium plus æquo imminuit, neque temporis vllam duxit rationem; neque animo complexus est, ingentem exercitum, vbicunque adsit, cùm prouincialib. damnum necessariò afferre, tum rerum ad vitam necessariarum abundantiam omninò absumere solere. Quamobrem propolæ & cauponæ, qui res vendebant ad victum necessarias, cum damnum, quod illis ex edicto Imperatorio contingebat, tolerare non possent, à mercatura facienda destiterunt: vnde res ad vitam sustentandam accommodatæ vrbem defecêre. Itaque Antiocheni hanc ipsis inflictam plagam minimè ferentes (sunt enim homines ad contumeliam faciendam valdè proiecti) nulla interposita mora, aduersus Imperatorem obuiam ire, contra eum grauiter vociferari, in eius barbam (erat enim barba spissa, promissaque) falsè illudere cœperunt: dixeruntque, eum ipsam debere tondere, & funes ex eadem conficere: quinetiam numisma eius taurum continere, qui mũdum cornibus expugnarit. Imperatorem enim, vtpote superstitione admodum obligatum, tauros ad simulachrorum aras creberrimè exsacrificasse constat: & ob eam ipsam causam iussisse, vt ara & taurus in ipsius numismate inciderẽtur. His dicterijs Imperator ad iram concitatus, minabatur se vrbem Antiochiã grauissimis affecturum incommodis. Inde Tarsum Ciliciæ se recipit. Vt verò primùm, quæ erant necessaria, ibi parari iusserat, ex ea ciuitate properè decedit. Ex qua re Libanius sophista ansam ad scribendum arripiens, tum orationem illam, quæ πρεσβευτικὸς inscribitur, id est, qua Imperatorem pro Antiochenis exorauit: tum eam, quæ Oratio ad Antiochenos de ira Imperatoris aduersum illos dicitur, composuit. Fertur, Sophistam illum has quidem confecisse orationes, in vulgus tamen minimè protulisse: Imperatorem autem nõ reipsa in eos, qui contumelijs ipsum affecerant, vindicando, sed dicteria solum retorquendo, iram suam posuisse. Nam oratione illa, quæ Antiochica, siue Misopogon, id est, odium barbæ inscribitur, ab ipso composita, ciuitati Antiochiæ contumeliæ † notas iussit ad perpetuitatem. Sed de his hactenus.

† Vide annot. pag. 214 lat. 4. lin. 19.

A *Quomodo Imperator cùm oraculum accipere voluisset, dæmonium, Babilam martyrem reueritum, nihil responderit: & de Imperatoris ira, & Theodoro confessore.*

CAPVT XVI.

Iulianus quibus iniurijs Antiochenos affecerit.

Babilas martyr.

Vide Nicephor. c. 28. li. 10. Itē c. 29. Theod. li. 3. c. 9. 10. Sozom. li. 5. cap. 19.

DEinceps de iniurijs, quibus Imperator id temporis Christianos Antochiæ afficeret, dicamus. Vbi templa gētilium, quæ erant Antiochiæ, aperiri mandauerat, oraculum ab Apolline qui in Daphne colebatur, accipere maturauit. Verùm cū dæmon qui in eo delubro habitabat, vicinum suum, Babilam martyrem videlicet, reformidās, nullum Imperatori responsum daret (loculus enim, quo corpus martyris tegebatur, erat in proximo) Imperator causa intellecta, loculum martyris quàm celerrime inde transferri iubet. De qua re Christiani Antiochiæ certiores facti, vnà cum mulierib. & pueris exultantes gaudio, Psalmosq; canētes, loculum ex Daphne in vrbem Antiochiā transferunt. Psalmi aūt quos cecinēre, reprehensionē deorum gentiliūm, & eorū qui in idola credebāt, cōplexi sunt. Tum quidē malum Imperatoris ingeniū, quod antea tanquā in abstruso delituerat, omnib. patefactū est. Nā qui dudum philosophiæ studiū professus fuerat, amplius se continere non poterat: sed Psalmis ad gentilium probrū decantatis ad iracundiā facilè prouocatus, constituit eadem tormentorū genera Christianis infligere, quæ iampridē Diocletianus illis inflixisset. Verùm cū ob expeditionem contra Persas susceptā tempus ad illud institutum minimè ipsi suppeteret, dat mandatum Sallustio prouinciæ præfecto, vt eos q illorum Psalmorum canendorum authores fuissent, ad supplicia rapiendos curaret. Præfectus verò tametsi erat religione gentilis, mādatum tamen illud exequendum inuito animo suscepit. Verùm cū refragari nō posset, cōplureis Christianos comprehendi, ac nonnullos eorū in carcerem concludi iubet. Vnum aūt adolescentulum, Theodorum nomine, ad eum à gentib. adductū, varijs tormentis supplicijsq; cruciari, totumq; illius corpus dilacerari mandat: illumq; iam tum tormentis eximi, cū non amplius in vita mansurum arbitraretur. Verùm Deus illum in integrum restituit. nam post illā fidei in tormentis confessionem, ad longinquū temporis spacium vitam propagauit. Ruffinus, qui Latino sermone ecclesiasticā scripsit historiā, memorat se cū hoc Theodoro lōgo tempore pòst collocutū esse, eumq; rogasse, annon cū verberib. cæsus, tormentisque afflictatus esset, maximū sensisset dolorē: Illū B respondisse, nō multum acerbitatis ex tormentis sibi accidisse: quendamque ei astitisse adolescentulum, & sudorem qui ex ea conflictatione exoriebatur, abstersisse: animum confirmasse: ipsumque tempus quo cruciabatur, voluptati potius quàm angori fuisse. Atque de Theodoro, adolescente cum primis admirando, ista dicta sint. Per idem tempus Persarum legati ad Imperatorem aduentauerunt, postulatum vt bellum palàm indiceret, denunciaretque. Ille eos remisit, hæc solum locutus: Me ipsum breui videbitis, & propterea legatos hac de re ad vos mittere non est opus.

Exultatiō Christianorū apud Antiochiam.

Iuliani ingenium quomodo omnib. patefactum.

Sallustius præfectus.

Theodori martyris vita tormentis propagata.

Ruffini testimonium.

Persarum legati ad Iulianum & Iuliani ad eos responsum.

Quòd Iudæos Imperator ad sacrificandum hortabatur, & de extremo Hierosolymorum excidio. CAP. XVII.

Vide Nicephor. li. 10. ca. 32. 33. Sozom. lib. 5. cap. 21.

POrrò autem, dum Christianos alio quodam modo diuexare contēderet, suam ipsius superstitionē quasi in oculis omnium ad intuendum defixit. Nā cum sacrificijs mactandis admodum delectaretur, non solum ipse ex eiusmodi sanguinis effusione cepit voluptatē: sed alijs, si idem ipsum non efficerent, mulctā irrogauit. At quoniam paucos admodum id genus homines reperiebat, Iudæos accersere, eosque sciscitari cœpit, Quid esset causæ, cur cùm lex Mosaica eos sacrificare iuberet, à sacrificijs mactandis abstinerent? Cumque illi respondissent, non illis integrā esse potestatem huius obeundi muneris alio loco quàm Hierosolymis: præcepit, vt absque mora templum Salomonis de integro cōstrueretur. Qua re confectā, ad Persas ipse profectus est. Iudæi autem, qui opportunum tempus sibi dari iam diu exoptassent, in quo templum ipsis ad sacrificandum ædificaretur, tum ad illud opus maturandum omni cura & cogitatione incumbere, tum Christianis terrorē incutere, tum contra illos se insolēter efferre: tum denique minari cœperunt, se nō minora illis incōmoda illaturos, quā quæ ipsis olim à Romanis accidissent. Vbi verò Imperatoris mādato impensæ ad ea erant à publico ærario suppeditatæ, omnia parabātur: vt ligna, lapides, lateres cocti, argilla, calx, aliaq; ad ædificium necessaria. Quo quidē tempore Cyrillo Hierosolymorū episcopo, illud Danielis prophetæ, quod etiā Christus in sanctis Euāgelijs confirmasset. multisq; prædixisset, venit in mentem, Iam tēpus aduentasse, quo lapis super lapidē nō maneret in templo, sed oraculū Seruatoris penitùs expleretur. Quæ cū episcopus dixisset, noctu ingens terræmotus excitatus, lapides veterū templi fundamentorum cōcussit, omnesq;

Iudæos nō alibi sacrificare quā Hierosolymis.

Iulianus templum Hierosolymitanum de integro cōstruere mandat.

Matth. 24.

Cyrilli vaticinium terræmotu confirmatū.

I. Fundamēta templi terræmotu luxata.

vnà cum ædificijs in proximo sitis disturbauit. Ex qua re horror & formido Iudæos occupauit: famaque eius etiam illos, quorum domicilia inde longo interuallo distabant, ad locum contemplandum attraxit. Itaq; cū quam plurimi adessent, aliud prodigium contigit. Ignis namque cælitùs demissus, omnia opificum instrumenta absumpsit. Etenim licebat videre malleos, scalpra, serras, secures, ascias, denique omnia quæ opifices habebant ad opus perficiendum idonea, flammæ incendio vastata. Totum diem ignis istas res depastus est. Iudæi igitur grauissimo timore perculsi, etiam inuiti Christum Deum confessi sunt: non tamen eius voluntati gesserunt morem, sed opinione Iudaismi mentibus antecepta omnino tenebantur astricti. Nam tertium miraculum, quod pòst editum fuit, neutiquam illos ad fidem veritatis adduxit. Nocte enim sequenti effigies crucis radiorum lumine figuratæ, illorum vestimentis tanquam impressæ videbantur: quas cū dies illucesceret contemplantes, & eluere delereq; cupiētes, nullo modo poterant. Quare obcæcati (vt est apud Apostolum) bonum quod erat illis in manib. abiecēre. Proinde templum eo tempore, pro ædificatione, maximā ruinam passum est. A

Prodigium diuinitus Iudæos terret.

Iudæi etiam timore perculsi Christum Deū confessi.

Templum Salomonis pro ædificatione destructionem patitur.

1. Fabrorū instrumenta ad ædificationem comparata cælesti igni consumpta.

3. Crucis signū Iudæorum vestibus impressum.

De Imperatoris in Persidem profectione, & eiusdem cæde.

CAPVT XVIII.

IMperator quoniā acceperat, Persarum gentē tempore hyberno tum corporis virib. maximè imbecillam, tum animo abiectissimo esse (nā quia frigoris impatientes sint, eo tēpore à bello abstinēt. Imò Medus (vt est in prouerbio) hyeme ne manū quidē extra pallium ponere audet. cùm etiam exploratū haberet, Romanos hyeme in bello gerendo plurimum posse: paulo ante ver in Persidem inuadere, inq; eam regionē exercitum ducere cœpit. Itaq; primùm agros, vicos, castellaque populari: deinde vrbes occupare. Ac Ctesiphontem vrbē Persidis potētissimā obsidione cingens, adeò vehementer regem Persarum in ea oppugnare, vt crebros ad ipsum mitteret legatos, eiq; supplicaret, vti eum parte aliqua patriæ mulctaret, belloque restincto discederet. Iulianus neque cōmotus est animo, neq; supplices miseratus: imò ne illud quidem quod in prouerbij abijt consuetudinem (Vincere præclarum esse, ac supra modum vincere, inuidiosum) in memoriā reuocare voluit: sed diuinationum coniecturis, quas Maximus philosophus, qui cum eo versabatur, illi suggessisset, confisus, & inanibus somniorum visis persuasus, se Alexandri gloriam suis rebus gestis vel exæquaturum, vel potius superaturum, supplicum Persarum postulata reiecit: putauitque secundùm Pythagoræ Platonisque opinionem, ex migratione animorum ab vno corpore in alterum, animum Alexandri in ipsius corpus immigrasse: imò verò, se in altero corpore ipsum Alexandrum esse. Quæ quidem opinio illum in grauem induxit errorem, effecitque vt regis Persarum petitionem repudiaret. Rex igitur cùm intelligeret, legationem illam frustra susceptam, in permagnam adductus necessitatem, postridie eius diei quo legatio erat confecta, omnes suas copias cogere, contra exercitum Romanum in aciem prodire cœpit. Romani autem tametsi Imperatorem accusabant, quòd non cum lucro à prælio abstinuisset: tamen cum Persis, qui iam se ex aduerso opposuerant, confligere non recusarunt: hostes in fugam vertunt. Imperator equo insidens, prælio interfuit ille quidem, quo militum animos cōfirmaret: sed felicitatis suæ spe nimium fretus, inermis in aciem processit. Idcirco telum ex inprouiso in eum coniectum, brachium traijciens, in latus infigitur: cuius ictu mortem obijt, cædis authore incognito. Nam alij memorant, eum ex Persa transfuga percussum: nōnulli, à milite quodam suijpsius exercitus: quæ fama multis in ore est. Verùm Callistus, satelles Imperatoris, qui eius res gestas carmine Heroico conscribit, bellumque id temporis confectum narrat, illum à dæmone transfixum interijsse commemorat. Quod quidem fortasse poetarum more confictum est: fortasse autem ita se habet. nam furias in nonnullos vindicasse constat. Verùm vtcunque exitus eius fuit, illud certè nemini obscurum est, eum propter impetum animi, quo præceps ferebatur, periculis expositū: propter doctrinæ elegantiam, qua imbutus erat, inanis gloriæ sectatorem: propter animi modestiam, quam falsò præ se ferebat, ludibrio habitum. Hoc modo ad quartum eius consulatum, quem cum Sallustio gessit, sexto Calend. Iulij, in Perside, vt dixi, occubuit:[m] tertio anno sui imperij: septimo autem, posteaquam à Constantio Cæsar renunciatus fuisset: ætatis suæ trigesimoprimo. B

Persæ & Medi per hyemē imbelles.

Romanos in bello gerendo plurimū hyeme posse.

Ctesiphontis obsidio.

Vincere præclarum esse, supra modum vincere, inuidiosum.

Maximus philosophus magister Iuliani.

Iulianus se Alexandrū Magnū esse persuasus.

Iuliani cædes, deq; ea variorum sententiæ.

Callisti carmē de Iuliani rebus gestis.

Vide Nicephor. c. 34. & 35. li. 10. Theodoret. lib. 3. ca. 20. Sozom. li. 6. cap. 1.

Eutropius qui se huic Persicæ expeditioni interfuisse scribit, hostili manu interfectū ait: Orosius vide supra dicto ca. 34. lib. 7.

m Orosius tribuit Imperio Iuliani annum vnum, menses 7. item Hieron. nisi quod quosdam asserat ei tribuere annos 2. menses 8. Sed hunc locum in Socrate corruptū esse, cōuincit ipse Socrat. qui hunc lib. tertiū ita claudit: Liber hic cōplectitur spaciū duorum annorū, mensiū quinq;, cum regnat Iuliani & Iouiani res gestas complectatur: da ex hoc spacio septem menses Iouiano, & reliqui erunt Iuliano menses octo & annus vnus. Atque ita ex collisione locorum deprauatorum extunditur veritas, vt hoc loco apud Socratem legendum sit, occubuit secundo anno Imperij sui.

Iouiani

A

Iouianus Imp. anno Christ. 367. Vide Nicephor. c. 38. lib. 10. Eutrop. extremo lib. 10. Orosiū lib. 7. ca. 31. Ammianū Marcellinum lib. 25. item Sextū Aurel. Theodori. lib. 4. cap. 1. Sozom. li. 6. cap. 2. 3. † Vide annot. pag. 225. lat. 2. lin. 8.

Iouiani Imperatoris creatio, & Libanij rhetoris refutatio. CAP. XIX.

Iouianus Christianus a militibus Imperator declaratur.

Milites verò, vtpote in dubijs reb. & valde perplexis constituti, postridie nulla interposita mora Iouianū virum magno & excelso animo præditū, Imperatorē declarant. Iste, cùm esset tribunus militū, cumq; Iulianus militib. lege lata optionē daret, vel idolis sacrificandi, vel deserendi militiā: balteum deponere maluit, quā impium & nefandum Imperatoris edictū exequi. Attamē Iulianus belli impendentis necessitate cōpulsus, eū in ducū numero retinuit. Iam verò Iouianus ad imperiū delectus, illud repudiauit. Et cùm à militib. inuitus raperetur, clamauit, se, qui Christianus erat, nolle omnino hominū gentilitatē profitentium imperium suscipere. At vbi oēs vna voce cōfessi sunt, se esse Christianos, capessit Imperium. Et cū in Perside derepentè in magnas esset adductus angustias, militesq; fame cōficerentur: pactis cū rege Persarum inducijs belli finē fecit. Induciæ verò, vt Romani quidē putabant, inhonestæ (Nā Syrorū dominatu mulctatus, Nisibiq; ciuitate Mesopotamiæ Persis tradita, inde decessit) vt tēporis autem postulabat opportunitas, necessariæ fuerunt. † Quib. rebus nunciatis, sicut Christianorū animi Iuliani morte erant recreati: sic exercitus vniuersus improuidā eius & ardentem ferociā grauiter incusauit: causamque multæ, qua fines imperij coarctabantur, illi acceptā retulit. Nam à Persa quodam perfuga in fraudē inductus, nauigia, quibus per flumina frumentū aduehi solebat, exussérat, & propterea fames oppressit exercitum. Eodē tempore Libanius sophista orationem, qua mortem defleuit Iuliani, cōposuit: eamq; Iulianum, siuè funebrem inscripsit. In qua non modò omnes eius res gestas illo dicendi genere quo hominum laudes celebrantur, persecutus est: sed librorum etiam, quos contra Christianos ediderat. & quod in illis Christianorū scripta ridicula, nugisque referta demonstrauerat, mentionem fecit. Quòd si hic sophista alia Imperatoris acta duntaxat laudibus extulisset, tacitus ad reliquam historiam perrexissem: sed quoniam, dum librorum a Iuliano confectorum facit mentionem, vtpote disertus & grauis orator, in religionem Christianam acerbè inuehitur: ob eam causam de his rebus nos pauca dicere instituemus, ac primùm eius ipsius verba ponemus in medio. Hyeme, inquit, cùm noctes sunt paulo longiores, Im-

Iouianus Imperium repudiat.

Iouiani cum Persarum rege induciæ.

Libanij sophistæ Iulianus, funebris oratio in laudem Iuliani.

Iuliani libri. Libanij calūniæ in contumeliam Christi & honorē Iuliani apostatæ à nimis libris effusa.

» perator libros illos, qui hominem à Palæstina oriundum, Deum & Dei filium esse cō-

B

» firmant, diligenter euoluens, longa disputatione & firmis argumentis conuincebat
» esse ridiculos: religionemque ab illis excultam, & magno in honore habitam, nugis re-
» dundare: & se in illis * Tyrio illo sene sapientiorem ostendit. Igitur Tyrius ille sit ani-
» mo placato, & dicēdi facultate superatus, æquo animo ferat, quod sit in eum dictū à * fi-
» lio. Ista sunt verba ipsius sophistæ Libanij. equidē eum sophistā facilè præstantissimum dico: certoq; scio, si nō cū Imperatore in religione cōsensisset, omnia dicturū fuisse, quę Christiani dicunt: & quæ ab illis dicuntur (vti verisimile est) summis præconijs, vtpote sophistam, illustraturum. † Nā Constantium, dum vixit, suis scriptis laudauit: cùm aūt mortē oppetiuisset, in eum contumelias, easq; criminosas iecit. Quare si Porphyrius Imperator fuisset, eum eius libros Iuliani libris anteposuisse: & si Iulianus fuisset sophistà, malum sophistam (sicut de Ecebolo scripsit in oratione funebri, quam in Iulianum composuit) appellasse. Itaque cùm ille, vt eiusdem religionis cum Imperatore, vt sophista, vt eius amicus, quæ ei videbantur, prosecutus sit: nos etiam ad ea quæ ab illo scriptis prodita sunt, pro virili respōdeamus. Primùm ait, illum hyeme, cùm noctes essent paulò prolixiores, operam in libris Christianorum euoluendis posuisse. Operam posuisse hoc loco significat, laborem in scribendo ad hominum vituperationem suscepisse: sicut sophistis in more positum est, cùm adolescentulos ad suam artem perdiscendam alliciunt. Nam olim libros illos legerat ille quidem, sed tum in ipsos acriter incubuit, & longa disputatione laborauit, non (vt ait Libanius) firmis argumentis, sed infirmis (quippe quæ essent à veritate aliena) ea quæ sua ipsorū vi satis munita erant, tanquam

* Porphyrio.
* Iuliano.

† Vide annot. pag. 225. lat. 2. lin. 27.

Libanij leuitas ac vanitas

Ecebolio: sic legit Niceph. li. 10. cap. 36.

Libanij calūnijs respondet Socrates.

Operā ponere,

Sophistarum mos.

» scurra refellere. Nam quisq; cum altero in certamen descendens, interdum veritatem
» peruertendo, interdum eandē occultando, eū contra quē dimicatio suscipitur, fallere
» contendit. Et quicunq; odiū contra alterū conceperit, omnia instar hostis nō facere so-
» lum, sed etiā dicere summa ope nititur: atq; adeò ea mala, quib. cum ipse conflictatur,
» in illum contra quē exercet inimicitias, deriuare studet. Vtrumq; verò, tum Iulianum, tum Porphyrium (quem senem Tyrium vocat) scurram fuisse, sui ipsorum libri conuincunt. Nam Porphyrius vitā Socratis, philosophorum facilè principis, in libro quē de Reb. gestis philosophorum composuit, grauiter perstringit, taliaq; cōuicia in eum literarum monumentis mandauit ad posteritatē, qualia nec Melitus nec Anytus, qui eūdem olim accusauerant, vnquam contra illum dicere aggressi sunt. Illum autem Socratem,

Iulianus & Porphyrius, vterq; scurra.

Porphyrij in Socratem conuicia.

Socrates.

cratem intelligo, quem gentiles propter temperantiam, iusticiam, aliasq; virtutes summè admirantur: quem Plato excellentissimus apud illos philosophus, quē Xenophon, quem reliquus denique philosophorum cœtus, non solum vt pium, sed vt vnum qui supra hominem putandus est, suspicit ac veneratur. Iulianus verò [a] patris vestigiis sedulò insistens, vitiosam illam animi sui, qua laborabat, perturbationem (dum omnes Imperatores ac Cæsares qui eius ætatem antegrediebantur, maledictis figere non dubitaret) omnibus patefecit: adeò, vt ne Marco quidem philosopho omnino pepercerit. Cæterum vtrunque, & Porphyrium, & Iulianum scurram fuisse, sua ipsorum scripta indicio sunt. Nec mihi ad hanc rem confirmandam multis aut grauibus argumentis opus est: sed ista satis esse poterunt, ad eorum ingenia omnium oculis subijcienda, quæ quidem coniecturis nixus, literis prodere instituo. At quæ Gregorius Nazianzenus de Iuliano memorarit, iam ex ipsius verbis perdiscamus. † In secunda namque oratione cōtra Gentiles, sic ferè scribit: Istarum quidem rerum tametsi cùm experientia, tum principatus authoritatem nactus, alijs fidem fecit: mihi tamen iam olim quodammodo ex eo tempore præuidebantur, quo cū homine Athenis versatus sum. Nam Imperatore de ipsius profectione exorato, eò tum venit, † cùm iam frater eius Gallus nouas res cōtra Imperatorem molitus fuerat. Duæ causæ eius Athenas profectionis fuêre. altera multo honestior: vti Græciam, & scholas quæ ibi erant, peruideret. altera, quæ magis in occulto erat, & perpaucis cognita fuit: nimirum, vt cū sacrificis & deceptoribus sermones de rebus suis conferret: quippe cum eiusmodi impietatis palàm exercendæ nondū libera esset potestas concessa. Atqui tum ipse equidem in coniectura de illo facienda (tametsi in eorum numero non sum, qui in hoc genere plurimum possunt) non multum planè aberraui: sed indolis eius inconstantia, & nimia mentis alienatio, me vatem sat bonū reddidit. Nam vt quisq; rectissimè cōijcit, ita optimus vates haberi solet. Nullum in eo indicium boni viri mihi videbar videre. Nam ceruix instabilis fuit: humeri vibrantes & prærupti: oculi volubiles, vagiq;: obtutus insanus: pedes lubrici, & claudicantis similes: nares contumeliam & contemptū spirantes: habitus oris, vultusq; ridiculus: idē ipsum indicarunt risus profusi, & cachinnus, redūdantes: annuēdi renuendiq; absque vlla ratione consuetudo: sermo incitatus, & spiritu interruptus: rogata temeraria, & insulsa: responsa his nihilo meliora, quæ ipsa se crebra insequebantur, quæque vt parum sibi constantia, sic nullo doctrinæ ordine fuêre proposita. Sed quid attinet singula scribendo persequi? Talem profectò cum ante rerum gerendarū susceptionem perspexi fore, qualem in eisdem gerendis posteą cognoui. Atque si aliqui eorum qui tū mecum versabantur, eademque me loquentem audiebant, iam adessent, non inuiti quidem mihi testes huius rei esse vellent: quibus certè, cùm ista præuiderem, statim hæc proferebam verba: O', quale malum Romanum alit Imperium. Quæ cùm prædixissem, optabam me falsum de eo vatem comperiri. Nam longè melius fuisset, quā vt orbis terrarum tot tantisque malis abundaret, taleque monstrum inter homines appareret, quale nunquam antea extitisset: idque, cùm multæ aquarum inundationes, quæ sunt crebro hominum sermone vsurpatæ, multaque incendia, terræ item conquassationes & hiatus acciderent: quinetiam cùm homines ipsa forma ab alijs hominibus penitùs dispari, belluina & ex varijs naturis composita nascerentur. Verùm eum habuit exitum, quem eius amentia meritò postulauit. Ista à Gregorio, de Iuliano sunt commemorata. Quoniam autem multis verbis contra Christianos temere profusis, Porphyrius & Iulianus, tum nonnulla Sacrarum literarum loca peruertendo, † tum alia inter se conciliando, tum omnia ad suum institutum accommodando, vim veritati facere conati sunt: quanquam non pauci se illis ex aduerso opposuerunt, fallacesque eorum conclusiunculas euertere refutareque laborarunt: præter cæteros tamen Origenes, qui Iuliani ætatem longo tempore anteiuit, sacræ Scripturæ loca, quæ legentium animos videbantur multum conturbare, sibi ipse obijcere, eaque explicare contendit, & captiosas improborum ineptias inanitatesque diluere. Quæ quidem si Iulianus & Porphyrius diligenter perlegissent, non modò libentibus animis ea approbassent: verùm etiam omnem suam dicendi facultatem omnino ad alias res conuertissent, & nunquam animos ad fallaces captiones blasphemijs contra Deum refertas, conscribendas appulissent. Imperatorem verò apud rudes & imperitos rerum, nō autem apud eos qui expressam veritatis effigiē ex sacris Scripturis arripuissent, hoc modo cauillatū esse, hinc perspicuum est. Nam cū multa verba, quæ in Dei œconomia explananda, cōmuni loquendi consuetudine, & populari, necessariò ponūtur, ex Sacris excerpsisset literis, eaq; in vnū collegisset, ad extremū adiecit ista: Certè locorū istorū singula, nisi sermo ipse arcanam quandam intelligentiam (quod equidem facilè existimare pos-

Margin notes: a Porphyrij Iulianus in Cæsares cōuicia. — Marcus philosophus. — Iulianus scurra. — Gregorij Nazianz. de Iuliano sententia. — Iulianus cur Athenas profectus. — Vates optimus quis. — Iuliani physiognomonia. — Greg. Nazianzenus de Iuliano vaticiniū. — Origenes antè pites Scripturæ Sacræ locos ita direxit & explicauit, vt qui nollet ipse, errare in his non possit.

† Vide annot pag. 226. lat. 1. lin. 14. — † Vide ibidē lin. 17. — † Vide annot. pag. 226. lat. 2. lin. 1.

A possum) complectantur, quod ad ipsa verba attinet, multas contra Deum blasphemias „ continent. Hæc quidem sunt ab eo in tertio libro Operis sui quod contra Christianos edidit, totidem verbis disputata. In illo autem libro quem Cynismum inscripsit, dum docere instituit, quatenus fabulæ sacræ sint effingendæ, ait, veritatem in eiusmodi rebus „ occultandam esse, hisque vtitur verbis: Natura auet in abstruso latêre, occultaque deo„ rum essentia non patitur se planis & apertis verbis, impuris hominum auribus inculcari. Quare Imperator, vti ex his constare poterit, videtur eam de sacris diuinisque Scripturis habere opinionẽ: ille quidem, quòd illarum sermones mystici sint, quodque arcanam quandam intelligentiam complectantur: sed ægrè propterea fert, quòd non omnes eandem de illis opinionem concipiant: inque eos Christianos insultat, qui simpliciter earum oracula accipiunt. At verò, neque vulgi simplicitatem tantopere insectari debuisset, neque illius gratia in Sacras literas tanta insolentia inuehi: neque propterea eas odisse, atque adeò sensus sententiasque præclaras in illis comprehensas detestari, quòd non omnes eas pro eius arbitrio intelligant. Iam verò, vt videtur, idem illi accidit, quod Porphyrio. Nam iste Cæsareæ Palæstinæ à quibusdam Christianis reprehensus, cùm præ graui, qua ardebat, iracundia illud ferre non posset, religionem Christianam deseruit: & præ odio illorum qui ipsum coarguerant, ad libros conscribendos, quibus Christianos maledicè & contumeliosè perstringeret, præceps ruit: sicut ex illis Eusebij Pamphili scriptis constat, quibus eius libros penitùs refutauit. Imperator verò, apud imperitos insolenter contra Christianos se iactans, eadem animi perturbatione incitatus, ad Porphyrij blasphemiam deflexit. Quocirca vterque sua sponte ad impietatem prolapsus, & sibi sui erroris conscius, debitas pœnas persoluit. Porrò autem, cùm Libanius sophista Christianos falsè irrideat his verbis (Hominem ex Palæstina oriundum Deum Deique filium faciunt) mihi videtur penitùs oblitus, se in extrema oratione sua, Iulianum in deos retulisse, ad hunc modum: Primùm, inquit, mortis illius nuncium, parum aberat quin lapidibus obruissent, tanquam contra Deum mentitum. Deinde paulò longius progressus: O` dæmonum (inquit) alumne, dæmonum discipule, dæmonum denique assessor. Quanquam ille aliter ista intelligebat, tamen cùm nomen ambiguum, quo etiam diabolus significatur, non vitaret, ea-
B dem visus est dicere, quæ Christiani in probris obiectandis dicere consueuerunt. Quare si ad quenquam laudibus ornandum omni studio incubuisset, nomen ambiguum vitare eo modo debuisset, quo aliam vitauit vocem: quam quidem, cùm esset ob eam reprehensus, à suis libris prorsus deleuit. Quo modo autem homo in Christo Deus sit, quo modo tum homo in aperto sit, tum Deus in obscuro, quo modo denique hæc vtraque vera sint, diuini Christianorum libri ostendunt: Gentiles verò, antequã credãt, intelligere nõ possunt. Nam verũ est illud prophetæ oraculũ: Si nõ credideritis, nõ intelligetis. Quocirca illos nõ pudet, homines cõplureis in deorũ numerũ referre. Atq; vtinã eos solũ qui morũ probitate præstant, qui iusti, q temperati sunt: ac nõ illos potius qui impuri, qui iniusti sunt, quiq; ebrietati se totos dedũt: Hercules illos dico, Bacchos, Aesculapios: per quos Libanius in suis libris creberrimè iurare non erubescit: quorum amores masculos & fœmineos, si enumerare conarer, lõge ab instituto esset mihi digrediendum. Verũ his qui studio istarum rerum cognoscendarũ ducuntur, satisfaciet Aristotelis peplus, Dionysij corona,[a] Rhegini polymnemõ, & turba poetarũ: qui quidem dum de istis scribunt, ineptias planè ridiculas & inanitatem theologiæ [b] gentilis, omnibus proponunt ad contemplandum. De illo autem, quòd gentilium proprium sit, homines facilè in deos reponere, libet paucis disserere. Rhodijs, cùm in calamitatem fortè inciderent, datum est oraculum, vt Attin Phrygium sacerdotẽ, vesanorum in Phrygia mysteriorum cultu & veneratione prosequerentur. Quod quidem ita in se habet:

† *Vuifero Baccho, puroque æquatus Adoni,*
Inclytus æternos sibi vendicet Attis honores.

Oraculum verò Attin, qui præ amore insano seipse execuerat, Adonin & Bacchum vocat. Porrò Alexandro Macedonum regi in Asiam proficiscenti, Amphyctiones dõna attulerunt, deque illo Pythia istud edidit oraculum:

† *Thure Iouem placate, sacris ornate Mineruam,*
Atq; potens frugis tectum sub imagine numen:
Numen Alexandrum, tremulis qui missus ab astris
Huc venit, effrenem compescere legibus orbem.

Ista verba dæmon, qui in Pythiæ pectore habitabat, de Alexandro fudit. Idem oraculum, quò viris præpotentibus assentaretur, eos retulit in deos: & fortasse hoc etiam de Alexandro adulandi gratia responsum dedit. Quid Cleomedem pugilem com-

Margin notes: Iuliani Cynismus. — Iuliani sententia de natura ac Deo. — Porphyrius cur aduersus Christianos scripserit. — Libri Eusebij Pamphili aduersus Porphyrium. — Libanius Christianos quibus verbis irrideat. — Dæmonum, vox ambigua, modò in bonã, modò in malã partem accipitur. — Oracula diuina non prius intelligi, quam fuerint credita. — Esai. 9. — Aristotelis peplus. — Dionysij corona. — a Rhegini Polymnemon. — b Gentilium proprium, homines in deos referre. — † Vide annot. pag. 227. lat. 1. lin. 13. — Attis in deos relatus. — De Alexandro oraculum. — † Vide ibi de lin. 16.

commemorem: de quo, uti Deus consecraretur, illud oraculum edidit: A

De Cleomede oraculum. Oenomaus philosophus.

† *Fama Cleomedis vivat Cleomede sepulto,*
Illi thuricremis fument altaria donis. † Vide ibi. lin. 21.

Ob quod oraculum Diogenes Cynicus, & Oenomaus philosophus, Pythium Apollinem condemnarunt. Cyziceni etiam, Adrianum decimumtertium deum appellarũt: Adrianusque ipse Antinoum, suas delicias, in deos reposuit. Atque istas ridiculas ineptias, & meras nugas, ne nominare quidem voluit Libanius. Quinetiam, quamuis cum oracula, tum separatum libellum, quem Adrias de vita Alexandri conscripsit, euoluisset: tamen nihil illum pudebat, ipsum etiam Porphyrium in deorum numerum ascribere. Sit enim, inquit, Tyrius ille senex propitius mihi, qui libros Imperatoris, eius libris antepono. Verùm hæc quidem, quo sophistæ conuicijs responderemus, satis prolixo sermone præter institutum sumus prosecuti: quæ quoniã seperata tractatione egent, missa facienda ducimus. Nos igitur ad reliquam pergamus historiam.

Antinous Adriani amasius. Adriæ libellus de vita Alexandri. Porphyrius à Libanio in deos relatus. Vide Nicephor. c. 36. lib. 10.

Quòd ad Iouianum vndique episcopi concurrebant, singuli sperantes eum ad fidem suam se traducturos. CAPVT XX.

Iouianus Consubstantialis fidei assertor. Athanasius ecclesia Alexandriæ rursum potitus. Episcopi ab exilio reuocati. Gentilium templa clausa, sublata idolorum sacrificia. Vide Nicephor. ca. 39. lib. 10. Theodorit. li. 4. cap. 2.

IMperatore Iouiano ex Perside reuerso, tumultus in ecclesijs de integro excitatus est. Episcopi autem, dum singuli Imperatorem suæ ipsorum fidei assensurum expectarent, alius alium præuertere contenderunt. Imperator, quoniam perpetuò fidei Consubstantialis adhæserat, omnibus respondet, se eam prælaturum: perque literas Athanasium Alexandriæ episcopum bono animo esse iubet. Qui statim post occasum Iuliani, ecclesia Alexandriæ denuò potitus est. Quo quidem tempore literis cõfirmatus Imperatoris, omni penitùs metu liberatus est. Porrò Imperator episcopos à Cõstantio relegatos, & à Iuliano nondum suis ipsorum sedibus restitutos, reuocauit. Sub idem tempus omnia gentilium delubra occlusa fuêre: gentiles ipsi alij alijs in locis se occultare: qui autem pallia gestabant, pallia deponere, & communi vsitatoque habitu vti cœperunt. Cruenta illa & scelerata sacrificia, quorum labe se palàm contaminabant, & quibus regnante Iuliano se exaturauerant, omnino fuêre sublata.

Quòd qui Macedonij sententiam propugnabant, & qui Antiochiæ conuenerant, Acacij fautores, Nicænam fidem corroborauerunt. CAP. XXI. B

Macedoniani libellum Imperatori offerũt. Vide Nicephor. cap. 40. 41. 42. li. 10. Theodorit. lib. 3 c. 2. 3. Sozom. li. 6. cap. 4.

VErùm Christianorum res non adhuc pacatæ tranquillęque fuerunt. Nam qui diuersæ religionis factionibus præerant, Imperatorem adeunt, rati sibi liberam ab eo potestatem permitti, contra aduersarios pro arbitratu dimicandi. Ac primùm qui Macedoniani appellabantur, libellum illi offerunt, postulantque, vt qui filium patri dissimilem asseuerabant, ij ab Ecclesia eijcerentur, ipsique in eorum sufficerentur loca. Huius verò supplicis libelli authores fuêre, Basilius, Ancyrę episcopus: Syluanus, Tarsi: Sophronius, Pompeiopolis: Pasinicus, Zenorum: Comanorum, Leontius: Callicrates, Claudiopolis: Castabalorum denique, Theophilus. Imperator accepto eorum libello, ipsos absque responso dimisit, hæc verba duntaxat locutus: Ego contentionem odio prosequor: eos qui concordiæ dediti sunt, complector amore, veneror que. Quæ cùm ad aures aliorum peruenirent, ferociam illorum, qui contendendi studio flagrabant, permulsere. Quæ res Imperatoris cessit ex sententia. Præterea eodem tempore cùm Acacianorum mores, qui ad contentionem erant valde procliues, patefacti fuerunt: tum quàm illud ipsum hominum genus ad Imperatorum voluntatibus satisfaciendum se semper comparasset, satis perspicuè intellectum. Nam hi Antiochiæ, quæ est in Syria, in vnum coacti, cum Meletio, qui paulò antè se ab eorum communione segregauerat, fideique assenserat Consubstantialis, in colloquium veniunt. Quod propterea ab illis factum fuit, quia cum in magno honore esse apud Imperatorem, qui tum ibi erat, animaduerterent. Illi igitur communi consensu libellum componere: Consubstantiali assentiri: fidem concilij Nicæni ratam facere: libellum denique Imperatori offerre instituunt, qui his verbis perscriptus fuit.

Iouiani elegans responsũ contentiosis episcopis datũ. Acacianorum mores patefacti. Acaciani & Macedoniani fidem Nicænã de consubstantiali cur amplectantur. Macedonianorum & Acacianorum libellus.

SANCTISSIMO, DEOQVE CHARISSIMO DOMINO NOSTRO *Iouiano victori, Augusto, Concilium episcoporum Antiochiæ, in vnum ex varijs prouincijs conuocatorum,* S.

Acacianorum epistola, ex synodo Antiochena ad Iouianũ missa.

" Tuam pietatem, Imperator sanctissime, cum primis laborare, vt Ecclesiæ pax & concordia stabiliatur, nobis exploratum est. Neque sumus nescij, te sapienter considerasse, formam veræ & orthodoxæ fidei ad hanc concordiam confirmandam valere maximè. Idcirco, ne in eorum numero, qui doctrinam veritatis adulterare student, habeamur:

A beamur: visum est tuæ prudentiæ significare, quod fidem sancti Concilij iam olim Nicææ congregati & approbemus, & teneamus: quandoquidem vocabulum Consubstantialis, quod quibusdam videtur parum rectè in ea positum, est probè à patribus, commodaq; interpretatione explanatum: quæ quidem interpretatio ostendit, filium ex patris substantia genitum, patri secundum substantiam similem: & neque affectionem vllam in eius inexplicabili generatione debere intelligi: neq; vocabulum Substantię apud sanctos patres ad consuetudinem Græci sermonis capi, sed ab illis poni ad euertendum illud pestiferum dogma, Christum scilicet ex nihilo ortum esse, ab Ario impiè introductum: quod etiam isti Anomiani, id est, qui filium patri dissimilem statuunt, nuper exorti, multo audacius impudentiusq; ad Ecclesiæ concordiam labefactandam asseuerāt. Quamobrem exemplar fidei ab episcopis Nicææ coactis expositæ (quam sanè vehementer amplectimur) his literis, quibus animorum nostrorum sententiam tibi declarauimus, subiungere placuit. Est enim plenum eruditionis & doctrinæ, seq; habet ad hunc modum: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, & quæ sequuntur.

Consubstātialis vox approbata & explicata.

Anomiani.

Fidei Nicænæ exemplar.

Episcoporum subscriptio.

EGO Meletius episcopus Antiochiæ, ea quæ supra scripta sunt, fateor me approbare. Ego Eusebius Samosatæ episcopus, eodem modo. Euagrius item, Siculus: Vranius, Apameæ: Larizeorum, Zoilus: Acacius, Cæsareæ: Antipater, Rossi: Abramius, Vrimorū: Aristonicus, Seleucobeli: Barlamenus, Pergami: Vranius, Melitinæ: Magnus, Chalcedonis: Eutychius, Eleutezopolis: Isacocis, Armeniæ maioris: Titus, Bostrorum: Sipporum, Petrus: Pelagius, Laodiceæ: Arabianus, Antri: Piso, Adanorum, per Lamydrionē presbyterum: Sabinianus, Zeugmatis: Athanasius, Ancyræ, per Orphitum & Aetium presbyteros: Irenio, Gazæ: Piso, Augustæ: Patricius, Palti, per Lamyrionem presbyterū: Anatolius, Berœensium: Theotimus, Arabum: Lucianus denique, Arcorum episcopus. Hunc libellum in Sabini libro, qui Collectio rerum in Concilijs actarum inscribitur, inuenimus. Imperator verò, qui apud animum suum proposuerat blanditijs & persuasionibus dissentientium lites dirimere, respondit, se nemini quidem, qualemcunq; fidem amplexāti, molestiam exhibiturum: sed eos præter cæteros beneuolentia & hoB nore prosecuturum, qui Ecclesiæ ad concordiam adducendæ authores se ostenderent. Hæcq; ab eo ad hunc modum gesta esse, Themistius philosophus commemorat. nam in ea oratione, quæ Consularis inscribitur, quam de eo conscripsit, cum propterea magnis ornat laudibus, quòd potestate cuique pro arbitratu hāc vel illam religionem profitendi permissa, assentatorum mores prorsus refutasset. Quod hominum genus admodum facetè perstringens, dixit, nemini obscurum esse, eos non Deum, sed purpuram coluisse: euripoq; admodum similes esse, qui modò in hanc, modò in illam partem præcipitatur.

Nomina episcoporum, qui subscripserint.

Sabini liber de Concilijs.

Iouianus Religionis libertatem omnib. permittit & pacem promouentibus beneuolentiā promittit.

Themistius philosophus.

Apophthegma Iouiani in assentatores.

Assentatores Euripo similes.

De Iouiani Imperatoris morte. CAP. XXII.

IMperator autem, vbi hoc pacto impetum eorum, qui tum contentionis studio incendebantur, penitùs represserat, ocyus Antiochia decedens, Tharsum Ciliciæ petit: ibiq; corpus Iuliani, cum eius funeri iusta soluisset, sepulchro condit. Quo facto, ipse Consul renunciatur. Tum Constantinopolim ire properans, ad locum quendam, qui Dadastana nuncupatur, quiq; inter Galatiam & Bithyniam medius interiectus est, aduentat. Ibi Themistius philosophus, cum alijs ordinis senatorij viris illi obuiam factus, orationem suam Consularem coram illo recitauit. Quam quidē posteà etiam Cōstantinopoli pronunciauit coram populi multitudine. Certè prosperè & feliciter cum Imperio Romano actum fuisset, statusq; cùm populi, tum ecclesiarum propter tam bonum principem admodum floruisset, si nō repentina mors illum à Republica gerenda abstulisset. Nam in loco quem diximus, tempore hyberno, obstructione quadam lethali oppressus exiuit è vita, illo ipso & Varoniano filio suo Coss. decimotertio Kalend. Martij. Septem menses regnauit: vixit autem annos triginta tres. Liber hic complectitur spacium duorum annorum: mensium verò quinque.

Vide Nice. cap. vlt. lib. 10. Vide Theodorit. lib. 4. cap. 4. Sozo. lib. 6 cap 5. Themistius oratio. nem cōsularē in consulatus delati gratulationē Iouiano recitat: In quo hæc legas pag. 144. vt est edita ab Henrico Steph.

Iouianus Iulianum Tharsi sepelit.

Dadastana.

Iouiani obitus

TERTII LIBRI FINIS.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER QVARTVS.

A

Valentinianus & Valens Impp. anno Christi 368.

Hic liber Quartus complectitur Historiam annorum 14. quibus imperarunt Valentinianus & Valens: huc refer vitam Pontif. Roman. Damasi & tomos Concil. & Hæres. Item Oros. libr. 7. cap. 32. 33. S. Aurel. Victorem, Amm. Marcellinum lib. 26. 27. 28. 29. 30. 31. Rerum Rom. libr. 12.

Quòd mortuo Iouiano Valentinianus Imperator eligitur: qui in Imperij partem, Valentem fratrem assumit: & quòd Valentinianus recta sanaq; fide præditus erat, Valens autem Ariana labe infectus.

CAPVT I.

Valentinianus Imp. declaratur.

Vide Nice. lib. 11. c. 1. 2. Oros. lib. 7. cap. 32. Vide Theodoritũ lib. 4. cap. 5. Sozo. lib. 6. cap. 6.

CVM Imperator Iouianus in Dadastanis, vti diximus, ad suum ipsius & Varoniani filij sui consulatum, decimotertio Kalend. Martij è vita migrasset: milites ex Galatia decedentes, septimo pòst die Nicæam Bithyniæ veniunt: omnesque vna voce Valentinianum, ad quintum Kalend. Martij, illo ipso Cos. Imperatorem declarant. Hic genere Pannonius fuit, è ciuitate Cibale ortus. Qui rem tractare aggressus militarem, se in ea facilè peritissimum ostendit. Vir magno & excelso animo præditus fuit: amplioremque dignitatis gradum, quàm in quo erat locatus, semper promereri visus est. Qui, simulatque fuit Imperator creatus, Constantinopolim absque mora contendit: ac triginta diebus post suam creationem, fratrem Valentem socium sibi adiungit Imperij. Et quanquam ambo erant Christiani, de fide tamen religionis Christianæ inter ipsos dissensere. nam Valentinianus fidem concilij Nicæni est amplexatus: Valens autē opinione quadam animo præcepta inductus, dogmati Ariano mordicùs adhæsit. Quæ quidem opinio propterea eius animum præoccupauerat, quòd fuerat ab Eudoxio Constantinopoli Arianæ sectæ episcopo baptizatus. Vterque fidei, quam coluit, permagno studio exarsit: sed tamen cum Imperatores essent iam creati, moribus & vitæ consuetudine valde fuêre dissimiles. Nam tametsi antea, regnante Iuliano, cum alter tribunus militum esset, Valentinianum dico: alter ex numero satellitum, qui Imperatori domestici erant, & familiares, nempè Valens, perspicuè declarabant, quàm ardenti religionis studio vterque illorũ inflammaretur (cùm enim ad sacrificandum impellerentur, balteos militares deponere maluerunt, quàm fidem Christianam deserere: quorum neutrum Imperator Iulianus, quoniam eos tales homines esse intelligeret, quales Reipub. plurimùm possent commodare, de militaris honoris gradu deiecit: quemadmodum neque Iouianum, qui illi successit in Imperio) tamen postea Imperij gubernacula adepti, licet in initio regni sui in Reipub. commodis diligenter prospiciendo similes ac pares inter se essent, in Religione Christiana (vt dixi) admodum discordare, & disparem modum aduersum Christianos exercere cœperunt. Valentinianus enim vt suæ fidei & opinionis fautores amplexabatur, sic Arianis nihil facessebat molestiæ: Valens autem, non modò Arianorum numerum augere laborauit, verùm etiam doctrinam contrariam amplectentes (sicut postea à nobis dicetur apertius) grauibus affecit supplicijs. Per idem tempus, ecclesiæ Romanæ Liberius fuit episcopus. Alexandriæ quidem Athanasius, illi ecclesiæ parti, quæ fidem tenebat Consubstantialis, præfuit: alteri autem, quæ doctrinæ Arianæ addicta fuit, Lucius, quem post Georgium Ariani suum constituerant episcopum. Arianorum qui Antiochiæ erant, episcopus fuit Euzoius. Qui autem fidem Consubstantialis tuebantur, erant in duas partes diuisi: quarum alteri Paulinus, Meletius alteri præficiebatur. Hierosolymorum Cyrillus fuit episcopus: Constantinopoli Eudoxius ecclesiarum gubernatione potiebatur, Ariique docebat opinionem. Qui autem fidem Consubstantialis propugnabant, in ædicula quadam intra ciuitatem conuentus celebrarunt. Qui verò sectam Macedonianam sequebantur, & in Seleucia cum Acacianis dissentiebant, ecclesias suas in singulis ciuitatibus tenuerunt Hoc in loco res Ecclesiæ id temporis fuêre.

Valentinianus fratrem Valentem socium sibi adiungit Imperij.

Valens, Arianus.

B

Valentinianus & Valens moribus & vitæ consuetudine dissimiles.

Magistratus virum declarat.

Episcopi ea ætate præcipui. Liberius Ro. episc. Lucius.

Euzoius. Paulinus. Meletius. Cyrillus. Eudoxius.

Quòd

A *Quòd, dum in Occidente ageret Valentinianus, adeunt Constantinopoli Valentem Macedoniani: quibus, vti concilium fieret, ab eo contendentibus annuit: & quòd Consubstantiale Valens impugnarit.*

CAP. II.

Vide Nicepho lib. 11. cap. 2. Orof. lib. 7. cap. 33. Sozo. li. 6. cap. 6. Theodor. lib. 4. cap. 11. 12. 13.

IMperator Valentinianus ad partes versus Occidentem (cura enim de rebus ibi gerendis suscepta illum eò pertraxit) proficisci maturat. Valentem autem Constantinopoli ad tempus commorantem, episcopi complures sectæ Macedonianæ adeunt, postulantque vt alterum Concilium ad rectã de fide decisionem faciendam conuocaretur. Imperator, quoniam illos cum Acacio & Eudoxio de religione consentire putabat, concilij cogendi illis fecit potestatem. Illi Lampsaci concilium congregare properant. Valens omni festinatione Antiochiam Syriæ contendit: veritus ne Persę ruptis triginta annorum fœderibus, quę regnante Iouiano pacti fuerant, in fines Romanorum irruptionem facerent. Verùm à Persis nihil turbatũ est. Imperator igitur in ocio & tranquillitate constitutus, in eos qui fidei Consubstantialis adhærescebant, grauissimam persecutionis procellam excitauit. Et quanquam Paulinum episcopum, propter eximiam eius pietatem, nullo affecit incommodo, Meletiũ tamen exilio multauit. Alios verò, qui cum Euzoio communicare renuebant, ecclesijs, quæ erant Antiochiæ, exegit: mulctis, supplicijsque varijs afflictauit. Fertur etiam, illum complures in Orõtem fluuium, qui vrbem illam preterlabitur, demersisse.

Valentinianus occidentem regit, Valens Orientem.

Lampsaci concilium congregatur.

Consubstantiale à Valente impugnatum.

Meletij exilium.

Quòd, cum Valens eos, qui Consubstantiale tuebantur, in Oriente persequeretur, Constantinopoli Procopius tyrannus exortus est: eodemq́ tempore terræmotus ac maris inundatio superuenerint, quæ multis ciuitatibus magnam cladem intulerunt.

CAP. III.

Vide Nice. cap. 4. li. 11. Vide Sozo. e lib. 6. ca. 8.

DVM ista à Valente in Syria geruntur, tyrannus cui nomen erat Procopius, exoritur Constantinopoli. Hic magnis copijs in exiguo tẽporis spacio coactis, contra Imperatorem ire maturat. Quod cùm Valenti esset nunciatum, illum in maximum conijcit angorem: qui quidem eius ferocitatem in illos quos persequebatur, ad tempus repressit. Intereà verò dum hic belli tu- B multus exardesceret, terræmotus de repentè irruens, multas ciuitates conquassauit. Quinetiam mare terminos, quibus circumcludebatur, commutauit. Nam in quibusdã locis tantoperè inundauit, vt vbi dudum homines pedibus iter facere possent, ibi iam esset nauigio traijciendum: ab alijs autem locis tam longè abscessit, vt arida siccaque remanerent. Atque ista eueuère ad primum duorum istorum Imperatorum consulatum.

Procopius tyrannus.

Hæc contigerunt anno Christi 369.

Terræmotus. Maris inundatio.

Quòd, cùm status tum Reip. tum etiam Ecclesiæ perturbaretur, Macedoniani, qui Lampsaci concilium conuenire fecerant, fide quæ Antiochiæ exposita fuit, iterum corroborata, fidei Ariminensis concilij anathema indixerunt, ac rursus Acacij & Eudoxij abdicationem confirmarunt.

CAP. IIII.

Vide Nice. li. 11. c. 5. 6. Sozo. lib. 6. cap. 7.

HIs rebus ita comparatis, neque Reip. neque Ecclesiæ status pacatus tranquillusque fuit. Nam qui ab Imperatore concilij cogendi postulauerant potestatem, hi sub eundem consulatum, anno videlicet septimo post conciliũ Seleuciæ habitum, Lampsaci in vnum conuenientes, ibi simulac fidei formulam Antiochiæ olim editam, de integro iam cõfirmauerant (eidem etiam Seleuciæ dudum subscripserant) illam quæ Arimini iam pridem ab episcopis, qui consentientem de religione habebant opinionem, exposita fuit, anathemate condemnarunt. Rursusque contra Acacium & Eudoxium, vtpote iure abdicatos, tulère sentẽtias. His rebus Eudoxius Cõstantinopolis episcopus nullo modo refragari potuit. nam bellum, quod à populo, duce Procopio, iam concitatum erat, impedimento fuit, quo minus se de illis vlcisceretur. Quapropter Eleusius Cyzici episcopus, vnà cum suis tum superiores partes adeptus, ad aliquod temporis spacium dogma illud, quod à Macedonio eius authore nomen inuenit, quodque nunc paulò antè in concilio Lampsaceno multo euidentius omnibus patefactum fuit, propugnauêre. Istud concilium, causam equidem fuisse arbitror, cur Hellespontus (est enim Lampsacus in angusto Hellesponti sinu posita) tanta Macedonianorum frequentia abundaret. Hoc quidem concilium talem habuit exitum.

Reipub. & ecclesiæ status turbatus.

Lib. 2. supra cap. 31.

Lib. 2. cap. 11.

Acta Lampsacena Synodi Arianis contraria.

Eleusius dogma Macedonianũ propugnat.

Lampsacus.

Quòd Imperator & tyrannus Procopius, cum propter quandam Phrygiæ ciuitatem prælium commisissent, Imperator tyrannum ducum suorum proditione capiens, cum ipsum, tum ipsius duces suppliciis inusitatis traditos trucidauit. CAP. V. A

Procopij cum Imp. bellum gestum anno 370.

Angelon & Gomarius Procopij duces et proditores.

Eorū supplicia.

Procopij supplicium.

Vide Nice. lib. 11. c. 4. Sozo. lib. 6. cap. 8.

ANno sequenti, Gratiano & Dagalepho Coss. bellum geri cœptum est. Nam tyrannus Procopius Constantinopoli egressus, parat cum Imperatore dimicare: quo audito, Valens relicta Antiochia, Procopio obuiam ire contendit: cum illo ad Nacoleam, vrbem Phrygiæ, cōserit manus: primo præ lio inferior fuit. Paulò pòst Procopium à ducibus suis Angelone & Gomario proditum, viuum cepit: quos quidem peregrinis ac nouis affecit suppliciis. Nam proditores, neglecto iureiurando quo se illis astrinxerat, serris dissectos è medio sustulit. Tyranni autem crura duabus arboribus, quæ non longo interuallo inter se distabant, ad terram inflexis, alligauit, deinde arbores in sublime denuò se tolli permisit: quæ in altum sublatæ, Procopium discerpserunt. Tyrannus igitur eo modo in duas partes diremptus, miserè interijt.

Tyrannū Tyrannus Tyrannice tollit.

Quòd post interfectum tyrannum, rursus Imperator eos, qui in Concilio coacti fuerunt, ad Arij opinionem adegerit, itemq́ Christianos omnes.

CAP. VI.

In Christianos tumultus.

Synodus Nicomediensis.

Eleusius Arianæ opinioni assentiri cogitur.

Vide Nice. ca. 10. lib. 11. Sozo. lib. 6 ca p. 9.

IMperator rebus tum prosperè & feliciter gestis elatus, rursus in Christianos tumultus propterea ciere cœpit, quòd omnes ad sectam Arianam traducere cupiebat. Atque concilium Lampsaci habitum illi in primis bilem mouerat, non modò quòd episcopos Arianos interdixerat Ecclesia, sed quòd fidei formulæ Arimini editæ anathema denunciauerat. Itaq; cum Nicomediam Bithyniæ venisset, Eleusium Cyzici episcopum ad se accersit. Hic opinioni Macedonianæ (vt supra dixi) maximè deditus fuit. Quare Imperator concilio episcoporum Arianorum conuocato, Eleusium illorum fidei assentiri coegit. Qui quanquam antea illud se facturum omninò denegauerat, posteà tamen exilio & publicatione bonorum, quæ ipsi interminatus fuerat Imperator, supra modum exterritus, opinioni Arianæ assensit, statim vt assenserat, in magno dolore fuit: & Cyzicum reuersus, coram vniuerso populo de vi ipsi ab Imperatore illata grauiter conquestus est: docetq́; vi se coactum, non sua adductum voluntate, doctrinæ Arianæ assensisse: illisq́; alium conquirendum episcopum, propterea quòd ipse necessitate compulsus, suum ipsius dogma denegasset. Cyziceni tamen præ incredibili amore, quo illum complectebantur, neq; alteri episcopo se subijcere voluerunt, neque ecclesiæ suæ administrationem concedere. Quare cum eius semper paruêre gubernationi, tum suam ipsorum hæresim minimè deposuêre. B

Eleusij dolor de vi, & pœnitentia.

Cyzicenorum erga Eleusiū commiseratio.

Quòd Eunomius Eleusio Macedoniano eiecto, Cyzici episcopus institutus est, & vnde prodierit: & quod Aetij cognomento Athei scriba cum esset, illum sibi ad imitandum proposuit.

CAP. VII.

Eunomius episcopus Cyzici designatur.

Eleusius extra vrbem ecclesiam Catholicorum cogit.

Eunomius Aetij scriba.

Vide Nice. lib. 11. c. 11. Sozo. lib. 6. cap. 10.

† Vide annot. pag. 230. lat. 2. lin. 10.

HIS rebus auditis, episcopus Constantinopolitanus Eunomium, vtpotè qui dicendi vi, qua præditus erat, posset multitudinis animos in suam tententiam facilè pertrahere, episcopum Cyzici designauit. Quò cum aduenisset Eunomius, ab Imperatore mādatum fuit, vt Eleusio exturbato, Eunomius in sede episcopali collocaretur. † Vnde qui Eleusij fauebant opinioni, extra vrbis mœnia extruxerunt ecclesiā, conuentusq; separatim egerunt. Sed de Eleusio hæc quidē hactenus: de Eunomio aūt iā pauca dicamus. Eunomius Aetij cognomento Athei, cuius supra mentionē fecimus, scriba fuit. Qui cum eo vitā degens, fallaces ratiocināđi concludendiq; modos, qui sunt sophistarū proprij, ab illo didicit, cosque sedulò imitatus est. Quinetiā inanibus ineptisq; vocibus operā dare, sophismataq; quibus ipse irriteretur, contexere imprudens aggressus, illisque arroganter inflatus, ad blasphemiā præceps ruit. Arij etiā opinionē sectari, veritatis dogmata varijs rationibus impugnare cœpit. At tametsi Sacrarum literarū propè ignarus imperitusq; fuit, neque potuit eas omnino intelligere: tamen verba variare, eademq; semper aliter atque aliter dicere potuit. at quod sibi ad dicendum proponebatur, nunquam attigit: sicut septem tomi ab illo in Apostoli ad Romanos epistolam tam ineptè compositi, satis perspicuè declarant. Nam cum multa verba inaniter de ea epistola profuderit, institutum tamē Apostoli animo capere nullo modo valet. Extant alij eius libri his consimiles: de quib. si cui

Eunomius Sacrarum literarum ignarus.

Eunomij inepti tomi ad Roman. commentarij.

A si cui in animo sit periculum facere, in magna verborum copia miram sententiarum inopiam reperiet. Atqui istum Eunonium Eudoxius ad episcopatus Cyzicensis dignitatem extulit. Cùm verò, vt ipsius mos ferebat, pro concione dialecticis argutijs vteretur, auditores admodum reddidit attonitos: vnde Cyzici tumultus exortus est. Nam cum Cyziceni arrogantem illius in dicendo insolentiam ferre nullo modo possent, è ciuitate exturbarunt. Ille Constantinopolim se recipit, ibi cum Eudoxio ætatem degit: ab episcopatus administratione vacat. Verum ne ista solum obtrectandi caussa dixisse videamur, ipsius Eunomij verba, quæ sophistæ more fallaciter & veteratoriè de Deo non vereur dicere, audiamus. sic enim loquitur: Deus de sua ipsius essentia nihilo plus intelligit, quàm nos: neq; ea ipsi magis est perspecta & cognita, quàm nobis: sed quod nos de ea scimus, idem omninò & ipse scit: ac rursus quod ille nouit, idem in nobis vicissim reperies. Istas aliasq; complures commenticias fallacias imprudens cõtexuit Eunomius. at qua ratione se ab Arianis paulò pòst segregarit, dicemus suo loco.

Eunomius ciuitate exturbatur.

Eunomij de Deo verba.

De inuento oraculo in lapide inciso, quando propter Valentis Imperatoris iracundiam Chalcedonis murus diruebatur.

CAP. VIII.

Vide Nice. ca. 4. lib. 11.

Imperator muros vrbis Chalcedonis, quæ è regione Byzantij sita est, demoliri iubet. Nam iurauerat, se profligato tyranno Procopio, hoc propterea facturũ, quòd Chalcedonij Procopij partibus fauentes, ipsum turpibus & maledicis conuicijs vexassent, vrbemque prætergredienti portas occlusissent. Itaque vrbis mœnia mandato Imperatoris diruuntur. Lapides eorum ad balneas publicas Constantinopolis, quæ dicuntur Constantianæ, transportantur. In vno autem ex lapidibus oraculum incisum repertũ est: quod antiquitùs quidem ibi abstrusum fuisset, atque tum primum in lucem elatũ. Ex quo constabat, muros tunc balneis inseruituros, cum magna aquæ copia vrbi suppeteret: cumque infinitæ barbaræ gentes in fines Romanos incursionem facerent, Romanos multis afficerent incommodis, ipsæque ad extremum interirent. Verum nihil obstat, quo minus studiosorum causa illud ipsum oraculum hoc loco ponamus:

Chalcedonis muros cur imp. demoliri iusserit.

Oraculum.

B

Laurigeram nymphæ dum miscent cantibus vrbem,
Raucaq; multigemens defendit balnea murus,
Gens fera, gens numerum superans, superabit & Istrum,
Quæ Scythicas franget glacies, Mysosq; rebelles
Conteret: hostili penetrans sed cuspide Thraces,
Prælia committet, sed committendo peribit.

Oraculum ita se habet. Non longo temporis spacio interposito, aquæductus à Valẽte exædificatus, permagnam aquæ abundantiam vrbi Cõstantinopoli suppeditauit: eodemque tempore gentes Barbaræ contra Romanos, vti dicemus posteà, bellum concitauêre. Cæterùm oraculum alio etiam modo intelligi poterit. Nam aquæductu in ciuitatem deriuato, Clearchus vrbis præfectus ὑδρεῖον, id est, tubum amplissimum in foro Theodosiano construxit: quod δαψιλὲς ὕδωρ, id est, aqua copiosa appellabatur: vbi lætum festum agitauit ciuitas. Atq; hoc est, quod in oraculo dictum fuit:

Oraculi expositio.

Quod acci disse ferũt circa annũ Christi 377.

Laurigeram nymphæ dum miscent cantibus vrbem,
Raucaq; multigemens defendit balnea murus.

Verùm ista de Oraculo paulò pòst euenêre. Id temporis verò, cum murus Chalcedonis diruendus esset, Constantinopolitani orabant Imperatorem, vt ab illo demoliendo abstineret. Idem à ciuibus Bithyniæ, Nicomediæ & Nicææ, qui tum fortè Constantinopoli aderant, rogatum est. At ille ira supra modum accensus, supplicantium postulationem ægrè admodum tulit: & quo iurisiurandi fidem seruaret, non modò murum disturbari, verum etiam ruinas illius alijs minutis lapidibus oppleri iubet: atque adhuc etiam in quibusdam muri partibus licet videre, quo pacto maximis & eximijs fundamentorum muri veteris lapidibus structura pertenuis & nullius ferè precij tum imposita fuerit. Sed de muro vrbis Chalcedonis satis multa.

Valentis ira supplicantiũ pro Chalcedonensibus preces non admisit.

Quòd Imperator Valens, Nouatianos, qui non minori studio quàm Orthodoxi Consubstantiale asseuerabant, infestarit: quodq; Imperator Valentinianus filium, quem suo vocauit nomine, genuerit. nam Gratianus ante aditum imperium natus fuit.

CAPVT. IX.

Vide Nice. c. 14. lib. 11.

Porrò Imperator ab illis persequendis, qui fidem Consubstantialis tuebantur, non destitit, sed eos expulit è Constantinopoli: & cum illis vnà Nouatianos, tanquam eidem

Agelij exiliū.

eidem opinioni addictos, eorumq; ecclesias occludi iussit: episcopum aūt Agelium, qui A illis præerat, virum qui iam olim à Constantini temporibus rexerat ecclesiā, vitamque planè Apostolicam traduxerat, exilio multari. Iste per vniuersum vitæ tempus nudis pedibus incesserat, vnaque tunica (præceptum Euangelij obseruans) vsus fuerat. Per id

Martianus Imperatoris iram restingnit.

tempus Martianus, qui olim in Palatio satellitis munere perfunctus fuisset, vir valdè pius & eloquentia insignis, Imperatoris iram contra Nouatianos inflammatam restinxit. Qui tum presbyter ecclesiæ Nouatianæ factus, Anastasiam & Carosim Imperatoris filias, Grammaticæ præceptis instituit: quarum nomine balneæ publicè Constantinopoli à Valente extructæ fuêre, & ibi adhuc cernuntur. Itaque præ reuerentia, qua illum Imperator obseruabat, Nouatianorum ecclesiæ ad tempus occlusæ, denuò aperiuntur.

Ariani Nouatianos cum in. fensi.

Non tamen molestijs, quas illis facessebāt Ariani, penitùs liberati fuerunt. Erant enim illis propterea inuisi, quod eos, qui fidem tenebant Consubstantialis, amore & beneuolentia amplexabantur. Atq; illo quidem tempore hic rerum status fuit. Istud nos minimè præterire debet, bellum contra tyrannum Procopium susceptum, sub fine mensis Maij administratum fuisse, Gratiano & Dagalepho Coss. Paulò pòst illud bellum, eisdē Coss. Valentiniano Imperatori in partibus versus Occidentem natus est filius, ipsius nomine nuncupatus. nam Gratianum filium antè susceperat, quàm Imperij adiret gubernacula.

Bellum cōtra Procopium. Valētinianus F. imperatori natus.

De grandine inusitatæ magnitudinis, quæ de cælo decidit: & terræmotibus, qui in Bithynia & Hellesponto acciderunt.

CAP. X.

Grando inusitata magnitudinis.

ANno sequenti, Lucino & Iouiano Coss. sexto Nonas Iulij, grando magnitudine inusitata, lapidibus similis, Constantinopoli decidit. Est quidem multis in ore, illam grandinem, Deo irato, quòd multi sacerdotes, qui cum Eudoxio cōmunicare recusauerant, essent ab Imperatore relegati, delapsam fuisse. Non multò

Gratianus Imp. creatur.

pòst, eisdem Coss. Valentinianus filium suum Gratianum Imperatorem creat, Non. Calend. Septembris. Anno proximo, Valentiniano & Valente secundùm Coss. quinto Idus Octobris, terræmotos in Bithynia factus, Nicæam vrbem deturbauit. Iste duodecimus annus fuit post ruinam Nicomediæ. Pòst paulò, multæ partes Germæ, vrbis B

Nicæa terræmotu cōcussa, item Germa.

Hellesponti, altero terræmotu conquassatæ ceciderunt. Verùm, quamuis ista hoc modo euenirent, nihilo magis tamen Eudoxij episcopi Arianorum & Valentis Imperatoris animi ad pietatem & rectam de religione opinionem commoti fuerunt. nam crudeliter in eos sęuiendi, qui ab ipsis in fide dissentiebant, nullum aliquando finem fecêre. Isti terræmotus videbantur tumultus in Ecclesia certa fuisse indicia. At quanquam

Basilius & Gregorius soli expertes exilij.

complures sacerdotes (vt dixi) erant in exilium eiecti, tamen Basilius & Gregorius soli (quorum ille Cæsareæ Cappadociæ episcopus fuit: hic Nazianzi, vrbis obscuræ & pertenuis, Cæsareæ finitimę) diuina prouidentia propter eximiam pietatem patrijs sedibus minimè pulsi fuêre. De quibus posteà mihi vberius dicendum est.

Quòd qui Macedonij sententiæ suffragabantur, cum propter Imperatoris violentiam in angustias venissent, missa ad Liberium Pontificem Romanum legatione, subscriptione sua Consubstantiale ratum fecerunt.

CAPVT XI.

Contra Macedonianos grassatio. — *Vide Niceph. ca. 7. lib. 11. Sozom. li. 6 cap. 11. Macedoniani ab Arianis vexati cum orthodoxis sese cōiungunt.*

EOdem tempore illis, qui fidem Consubstantialis constanter seruabant, grauiter & acerbè exagitatis: deinceps improbi illi, qui eos fuerant persecuti, contra Macedonianos grassari cœperunt. Hi metu, imò potius vi in angustias adducti, de ciuitatibus suis alter ad alterū legatos mittere, significareq; sibi necessariò confugiendum tum ad fratrem Imperatoris, tum ad Liberium episcopum Romanum: Illorumque fidem potius amplexandam, quàm vt cum Eudoxio communicarent. Itaque Eustathium Sebastiæ episcopum, qui sæpenumero abdicatus fuisset, Siluanum Tarsi Ciliciæ, & Theophilum Castabalorū vrbis Ciliciæ, mittunt: illisque in mandatis dant, vt cum Liberio neutiquam de fide dissentiant, sed communicent cum Ecclesia Romana, fidemque Consubstantialis ratam faciant. Isti cum literis eorum, qui Seleuciæ de fide dissenserant, ad veterem vrbem Romam se conferunt. Cū Imperatore minimè colloquūtur (erat enim in Gallia, bello contra Sauromatas gerendo occupatus) sed Liberio literas offerunt. Ille eas recipere noluit. nam eos sectæ Arianæ fautores esse dixit: & propterea ab ecclesia non posse recipi, vtpotè qui fidē concilij Nicęni abrogassent. Cui illi respondent, se pœnitenita inductos veritatem

Episcopi ad Liberium Pont. Rom. missi.

A agnouisse: fidem eorum qui filium patri dissimilem esse docent, iam pridem reiecisse: filium in omnibus patri similem confiteri: atque illam vocem Similē, nihil à voce Consubstantiali discrepare. Quæ cū dixissent, Liberius postulat ab illis, vt opinionis suæ declarationem scriptis mandarent. Illi libellum ei obtulêre: in quo verba in fidei formula Nicææ edita comprehensa fuêre perscripta. Epistolas, quas factis conuentibus, ab vrbe Smyrna quæ est in Asia, à Pisidia, Isauria, Pamphylia & Lycia scripserunt, hoc loco citare, ne sim longus, non est consilium. Libellus autem, quem legati ab Eustathio missi Liberio dederunt, ita se habet. *Macedonianorū palinodia.*

Domino fratri & collegæ nostro Liberio, Eustathius, Theophilus & Syluanus, in Domino S.

Vt omnem occasionem insanæ hæreticorum confidentiæ, qui ecclesiæ catholicæ graues afferunt offensiones, omnino adimamus, concilia episcoporū rectè de religione sentiētium, quę Lampsaci, Smyrnę, alijsq; varijs in locis aliquādo habita fuerint, nostro approbamus consensu. Atq; quo magis constet nos eisdem assentiri, hanc obimus legationem: literasq; ad tuam benignitatē & ad omnes alios episcopos Italiæ, aliarumq; regionum ad solem occidentem vergentium attulimus: ex quibus planum fiet, nos fidē Catholicam tenere, seruareq;, quæ in sacrosancto concilio Nicæno, temporibus beati Constantini Imperatoris, à trecentis decem & octo episcopis confirmata fuerit, atque adeò inuiolata stabilisq; vsquè ad hodiernum diem perpetuo permanserit: in qua vox Consubstantialis, ad peruersam Arij doctrinā expugnandam, sanctè pieq; posita est. Nā propriarum manuum subscriptionibus planè confitemur, nos non aliter atque illos Patres, quos diximus, sentire: sed eandem fidem cum illis & antehac seruasse, & iam seruare, & ad extremum vsque spiritum seruaturos esse: Arium autem, impiam eius doctrinā, discipulos, opinionis fautores, quinetiā omnē hæresin Sabellij, omnes Patropassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, & Pauli deniq; Samosateni sectatores penitùs condemnare. Istorum doctrinæ, omnibus idem cum illis sentientibus, omnib. etiam hæresibus quæ sacrosanctæ fidei prædictæ, à sanctis patribus piè & catholicè in vrbe Nicæa expositæ aduersantur, itemque fidei formulæ in concilio Ariminēsi recitatę, B vtpote fidei sancti concilij Nicæni, quam diximus, prorsus repugnanti (cui quidam dolo & quorundam periurio propter nomen vrbis Nicææ, quæ est in Thracia, fraudulenter inducti, Constantinopoli subscripserunt) nominatim anathema indicimus. Fides autem cùm nostra, tum eorum quos suprà diximus, quorumque legationem obimus, est hæc quidem: Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium rerum visibilium & inuisibilium effectorem: & in vnum vnigenitum Deum, Dominum Iesum Christum, filium Dei, genitum ex patre, hoc est ex substātia patris: Deum de Deo, lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum, non factum: consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, siue quæ in cælo, siue quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit: & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die. Ascendit ad cælos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Illis verò qui asserunt tempus aliquando fuisse cùm non esset, aut non antè fuisse quàm natus esset, aut ex his quæ non sunt constare, aut ex alia quàm ex patris substantia vel essentia constare, aut filium Dei posse conuerti & mutari, anathema indicit Catholica & Apostolica Ecclesia. Ego Eustathius episcopus vrbis Sebastiæ, Theophilus & Syluanus, concilij Lampsaceni, Smyrnensis, & cæterorum legati, huic fidei nostræ declarationi manibus nostris, nostraq; ipsorum voluntate subscripsimus. Quòd si quis post hanc fidem à nobis expositam, aut contra nos, aut contra illos qui nos miserunt, aliquod crimen adduxerit, cùm tuæ sanctitatis literis ad Orthodoxos episcopos, quos tua pietas probauerit, veniat, & coram illis nobiscum de eo disceptet: & si quid offensum esse constiterit, in authorem illius vindicetur. Isto libello Liberius, legatos tanquam sponsione obstringens, in communionem recepit, datisque illis literis dimisit.

Macedonianorum epistola & confessio, Liberio pont. Rom. oblata. *Probant concilium Nicænum.* *Damnant hæreses.* *Macedonianorū fidei formula.* *Subscriptio.*

Liberij episcopi Romani ad episcopos Orientis Epistola.

Dilectis fratribus & collegis, Hythio, Cyrillo, Hyperechio, Vranio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Heortasio, † Neoni, Seuero, Didymioni, Brettanio, Callicrati, Dalmatio, Aedesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedōio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexādro, Adolio, Marciano, Sthenelo, Ioāni, Macari, Charisio, Syluano, Photino, Antonio, Ayto, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio

Vide Nicephor. ca. 8. lib. 11. *† Vide annot. pag. 232. lat. 2. lin. 32.* *Liberij epistola ad episcopos Orientis.*

Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Menodoro, Diocli, Chrysampelo, Neoni, Eugenio, A
Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leontio, Philagrio, Lucio, & omnibus in Oriente orthodoxis episcopis: Liberius episcopus Italiæ, & alij Occidentis episcopi in Domino semper S.

Gratulatur quod fidem Nicenam amplectantur.

Vestræ literæ, Fratres dilecti, lumineq; fidei illustrati, de pace & cõcordia ecclesiæ per honoratissimos fratres & episcopos, Eustathium, Syluanũ & Theophilum ad nos perlatæ, nobis maximam maximeq; optatam læticiã attulerunt: id adeò in primis, quòd vestras sententias & opiniones tum cũ mea, qui infimus omnium sum, tum cũ aliorum episcoporum Italiæ, cæterarumq; omnium regionum versus Occidentem, sententijs consentire concordareq́ue ostenderunt, atq; adeò confirmarunt. Hanc autẽ Catholicã & Apostolicam fidem agnoscimus, quæ vsq; à concilio Nicæno hactenus, integra stabilisq́ue permansit. Hanc illi ipsi patres se habuisse confessi sunt: atque adeò mira alacritate & gaudio completi, omnia absurdæ opinionis vestigia, omnesq; eius quasi scintillas relictas sustulerunt. Hancq́ue fidem non solum apud populum concionando, verũ etiam sedulò scribẽdo omnibus proposuerunt. Cuius quidem exemplar his literis necessariò subiungendum duximus, ne qua hæreticis ad insidias tendendas relicta sit occasio: quã quidem nacti, de integro faces suæ maleuolentiæ in ecclesiam intentent, magnaq́ue dissidiorũ incendia (vt illis in more positum est) exuscitent. Nam & hoc ipsum confitentur honoratissimi fratres nostri, Eustathius, Syluanus & Theophilus, nimirum & seipsos & vestram charitatẽ semper hanc fidem seruasse, & ad extremum vitæ diem seruaturos esse: videlicet quæ fuerit à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis in vrbe Nicæa probata, quæq́ue & perfectam complectatur veritatem, & hæreticorũ multitudini ora obturet, eorumq́ue doctrinam penitùs euertat. Neque enim tam ingens episcoporum numerus fortuitu, sed Dei nutu & voluntate, ad furorem Arij comprimẽdum coacta est. Imò verò eodem numero beatus Abraham, tot hominum millia per fidem profligauit. Quæ quidem fides vi & nomine Consubstantialis comprehensa, tanquam propugnaculum firmũ & inexpugnabile, omnes impetus & nefarias pestiferæ opinionis Arij machinas retundit, reprimitq́ue. Et quanquam nequam & scelerati Ariani effecêre, vt omnes episcopi Occidentis Arimini in vnum cogerentur, quo ibi vel persuasione, vel (vt verius dicam) Imperatoris authoritate illud quod erat ad summam cautionem in fidei formula positum, aut tollerent, aut peruerse inficiarentur: nihil hac fraudulenta molitione omnino profecerunt. B Nam omnes illi ferè episcopi qui Arimini conuenerant, quique vel fallacibus inescati illecebris, vel vi compulsi, à fide tum quidem desciuerant: nunc tamen ad sanam mentem reuersi, fidei formulæ ab episcopis Arimini conuocatis editæ anathema denunciarunt, & fidei Catholicæ & Apostolicæ Nicææ confirmatæ subscripserunt, & nobiscum iam vnà communicant: omnes illi, inquam, in præsentia maximo iracundiæ æstu contra dogma Arij, eiusque discipulos exardescunt. Quam rem vestræ charitatis legati cùm exploratè cognitam, planeq́ue perspectam haberent, suæ ipsorum subscriptioni vestra etiam nomina adiunxêre: Ario autem & decretis Arimini contra fidem Nicææ stabilitam sancitis (quibus item vos per versutas blanditias in fraudem inducti, cum iureiurando adhibito subscripsistis) anathema edixêre. Quapropter nobis videbatur consentaneum, literas ad vestram charitatem perscribere, vobisq́ue iusta æquaque petentibus opem ferre: præsertim cùm per confessionem vestrorũ legatorum perspicuè intelligeremus, episcopos Orientis ad sanam sinceramq́ue mentem reuersos, cum orthodoxis Occidentis episcopis in fide concordare. Neque vos ignorare volumus, & blasphemias Arimini contra filium Dei diuulgatas, iam etiam ab illis qui tum videbantur fraudulenter & repentino impetu à veritate tanquam abrepti, anathemate damnari: & fidei concilij Nicæni concordi animorum voluntate ab omnibus assensum esse. Quinetiam per vestras literas, omnes certiores fieri debent, vt qui per fraudem à recta fide abducti fuerint, iam tandem ex cæca hæresis caligine ad clarum diuinumq́ue lumen libertatis Catholicæ regrediantur. Qui quidem, si post hoc Concilium lethale pestilentis doctrinæ venenum euomere noluerint, omnesq; Arij blasphemias ex animis suis radicitùs euellere, atque adeò illis anathema indicere: sciant se pariter cũ Ario & eius discipulis, cum alijs serpentibus, vtpote Sabellianis, Patropassianis, & alterius hæreticæ prauitatis cuiuscunque modi sectatoribus, à communione Ecclesiæ, quæ filios adulteros non recipit, tanquam fœderis & societatis expertes, omnino exclusos esse. Deus vos, fratres charissimi, diu seruet incolumes. His acceptis literis, legati Eustathij in Siciliam proficiscuntur. Vbi concilio episcoporum Siculorum conuocato, coram illis similiter fidem Consubstantialis se seruare confitentur: fideiq́ue formulam in concilio Nicæno confirmatam, ratam faciunt.

Cur exemplar Symboli sit adiectum literis.

Ariminense concilium execratur Liberius.

Scribendi occasio.

Legatis Roma in Siciliã profectis Synodus ibi cõgregata Symbolũ Nicenũ comprobauit.

A ciunt. A` quibus cùm literas in eandem cum epistola Liberij sententiam perscriptas, ad episcopos qui eos miserant, accepissent, rectà reuerterunt. Illi epistola Liberij accepta, legatos ad episcopos cuiusq; ciuitatis, qui fidē Consubstantialis defendebant, oratū mittunt, vt omnes ex vno animorum consensu Tarsum Ciliciæ, tum ad fidem concilij Nicæni confirmandam, tum ad omnem contentionem quæ post illud in Ecclesia oriebatur, dirimendam commearent. Quod quidem fortassis factum fuisset, nisi Eudoxius sectæ Arianæ episcopus, qui tum gratia apud Imperatorem plurimùm poterat, obstitisset: qui propter Concilium edictum permagna iracundiæ flamma incensus, illos grauissimis affecit incommodis. Macedonianos verò per legatos, quos miserunt, cùm Liberio communicasse, fidemque concilij Nicæni ratam fecisse, Sabinus etiam in libro suo de collectione rerum in Concilijs gestarum, perspicuè declarat.

Eudoxius Arianus obstat quo minus vnanimiter per Orientem recipiatur Symbolum Nicænum.

Quòd Eunomius se ab Eudoxio separauerit propterea quòd ipse Aetij opinioni accessit, & quòd Alexandriæ, procuratione Eudoxij perturbatione concitata, Athanasius iterum fugit: & cùm ea de causa motus in populo cierentur, metuens id Imperator, animus populi Alexandrini per epistolas lenitis, rursus Athanasium tranquillè ecclesiam obtinere præcepit.

CAPVT XII.

Vide Nicephor. c. 10. lib. 10. 11. 11. cap. 11. Theodori. lib. 2 ca. 29. Sozom. li. 6. cap. 12.

† Vide an not. pag. 313. lat. 2. lin. 17.

EIsdem temporibus Eunomius ab Eudoxio seiunctus, conuentus propterea separatim egit, quòd Eudoxius ipsi sæpenumero illum deprecāti, vt præceptorem suū Aetium in ecclesiam reciperet, non obtemperauerat. Neque tamen Eudoxius istud sua sponte præstitit: (Aetij enim opinionem, † quæ à sua nihil omnino discrepabat, neutiquam reiecit) sed quòd omnes qui cum Eudoxio consentiebant, Aetium, vtpote diuersam ab eo doctrinam tenentem, abhorruerunt. Hāc verò causam fuisse, cur Eunomius ab Eudoxio se segregauerit, satis constat. Has etiam res Constantinopoli ad hunc modum gestas accepimus. Alexādriæ autem, edictum opera ac studio [a] Eudoxij à præfectis eò missum, ecclesiam magnopere cōturbauit. [b] Athanasius igitur temerarium & vesanum multitudinis impetum verēs, extimescensque, ne, si quid ab illa ederetur absurdi, in ipsum tanquā authorem illius conferretur: quatuor menses continuos in paterno monumento latitauit. Sed cùm populus propter illius absentiam & desiderium, quo
B tenebatur, seditionem conflaret, Imperator certior factus, cōtra Alexandrinos grauiter commotus est: perque literas illis significauit, vt liceret Athanasio ecclesiarum administratione animo securo & trāquillo potiri. [c] Vnde factum est, vti ecclesia Alexandrina ad mortem vsque Athanasij, quieta pacataque consisteret. Quam quidem post eius mortem Arianos denuò occupasse, docebimus paulò pòst.

Eunomius cur se ab Eudoxio separarit.

a Eudoxius Alexandriæ ecclesiam conturbat.

b Athanasius postquam metu persecutionis in sepulchro paterno latitasset menses 4. edicto Imp. restitutus ad obitū porrò suā ecclesiæ præfuit pacificè.

c Alexandrina ecclesia ad mortem vsq; Athanasij trāquilla.

Quòd Eudoxius, cùm vita functus esset Constantinopoli, Ariani Demophilum, Orthodoxi verò Euagrium, Eustathio Antiochiæ episcopo ordināte, pro eo sufficiunt: quodq; Euagrius & Eustathius, cùm extorres Imperatore iubente profugissent, Arij sectatores, illos qui Consubstātiale propugnabant, admodum multis incommodis affecerunt: ac præterea de sanctis presbyteris, qui iussu Valentis in nauigio cremati fuerunt: & de fame, quæ Dei indignatione in Phrygia accidit. *CAP. XIII.*

Vide Nicephor. li. 11. ca. 15. 16. Sozom. li. 6. ca. 13. 14. Theodo. lib. 4. c. 22.

IMperator Valens denuò Antiochiam ire maturans, Constantinopoli decedit. Qui cùm venisset Nicomediam Bithyniæ, ibi ad tempus cōmoratus est, ob hanc causam. Eudoxius ecclesiæ Arianæ episcopus, statim post Imperatoris discessum, cū ecclesiæ Constantinopolitanæ sedem ad decem & nouē annos occupasset, abijt è vita, Valentiniano iā & Valente tertiùm Coss. Quā obrem Ariani in locū illius, Demophilum sufficiunt. Sed qui fidei Consubstantialis fauebāt, se tempus opportunum nactos arbitrati, Euagrium quendam suæ ipsorum fidei fautorem designant. Quē quidem episcopum creat Eustathius ille, qui olim Antiochiæ fuisset episcopus, quique & iamdudum à Iouiano ab exilio esset reuocatus, & tum fortè Cōstantinopoli versaretur, fidei Consubstantialis fautores confirmandi gratia, ibique in occulto delitesceret. Quo facto, alia arrepta occasione Ariani, illos deintegrò acerbè persequi cœperunt: quæ res ad aures Imperatoris celerrimè peruenit. Ille igitur admodum veritus, ne ex populi contentione seditio conflata, ciuitatē labefactaret, copias militares ex Nicomedia Constantinopolim misit: præcepitque, vt vterque, tum qui creauerat, tum qui creatus fuerat, alter in alterum locum relegaretur. Quocirca Eustathius Byzam vrbem Thraciæ amandatus est, Euagrius aliò abductus. His reb. ita confectis, Ariani maiores spiritus sumere, & eos qui de ecclesia erant, verberando, contumelijs afficiendo, in carcerem conijciendo, pecunia multando, omnia deniq; incommodo-

Eudoxij obitus.

Demophilus ab Arianis eius in locum suffectus.

Euagrius, ab orthodoxis.

Vterque relegatus.

incommodorum genera, quæ erant planè intolerabilia illis imponendo, grauissimè A diuexare cœperunt. Illi, cū hæc ferre non possent, Imperatorē deprecatum adeunt, vt si nō omnino, aliqua ex parte tamen Arianorū violentia liberarentur. Verū istud animo agitantes, longè opinione aberrarunt: præsertim cū ab eo ius suum obtinere sperarent, qui iniuriarum ipsis illatarum author fuisset. Nā cùm viri pij ordinis ecclesiastici, octoginta numero, ad eā rem delecti (inter quos principē locum obtinebant Vrbanus, Theodorus & Menedemus) Nicomediam aduentarent, Imperatorem supplices orarent, vim sibi illatam docerent, & incommoda quæ ab Arianis accepissent, ei proponerent: ille, quanquam iracundia erat supra modū in eos inflammatus, eatenus tamen eam occultauit, quoad Modesto præfecto clàm dedisset mandatum, vt illos cōprehensos morte multaret. Mortis genus, quoniā nouum & pereginum fuit, operæprecium arbitror literis ad posterorum memoriā commendare. Præfectus admodum extimescens, ne si illos palàm & in oculis omnium trucidaret, multitudo impetu temerario incitata, ipsum seditiose adoriretur, simulat se in exilium eos missurum. Illi rem excelso & erecto animo ferunt. Præfectus itaq; iubet eos in nauigium imponi, perinde ac si in exiliū rectà abducerentur: nautis tamen in mandatis dat, vt cū ad medium pelagus peruentū foret, nauigium succenderent: vti hoc modo è vita migrantes, non haberent qui eos sepulturæ mandarent. Sic igitur factum est. Nam nautæ ad medium pelagus Astacenū peruecti, imperata faciunt: ipsique succenso nauigio scapham quæ sequebatur conscendentes reuertuntur. Forte fortunà ventus Subsolanus grauiter spirat, nauigiumq; succensum tam vehementer pellit, vt celerrimo cursu per mare prolaberetur: & vsqueeò duraret, quoad in nauale quod Dacidizus vocatur, appelleret: vbi pariter cum ipsis pijs viris tandem penitùs absumptum est. Creber quidem sermo apud multos vsurpatur, hoc crudele & impium facinus minimè inultū fuisse. Nam statim pòst fames acerbissima per vniuersam Phrygiā peruasit: ita vt complures incolæ illius regionis exiguo temporis spacio necessitate adducti, tam Cōstantinopolim quā ad alias prouincias confugerent. Constantinopolis enim, quamuis infinitam hominum multitudinem alat, sustentetq;: tamen partim propter rerum ad vitam necessariarum inuectionem, quæ per mare fit, partim propter pontum Euxinum qui ei finitimus est, quiq; frumentum cùm opus sit, abundè suppeditat, maxima omnium rerum copia circumfluit.

Arianorum in orthodoxos sæuitia.

Valens orthodoxos reijcit & interficiendos curat.

Modesti præfecti impium facinus, qui 80. viros ecclesiasticos exussit simul & submergit.

Orthodoxorū miserabilis interitus, anno 375.

Fames in Phrygia.

Vltio diuina. Constantinopolis rerū omnium abundātia vnde.

B

Quòd Imperator Antiochiam profectus, eos qui Consubstantiale astruebāt, insectatus est: & de ijs quæ Edessæ gesta fuerunt, & præfecto contumelia affecto: ac ciuium fide & animi præstantia. & de pia quadam muliercula. CAPVT XIIII.

Valētis in orthodoxos sæuitia apud Antiochenses.

Vide Nicephor. c. 21. 22. lib. 11. Sozom. li. 6. ca. 18. 13. Theodori. lib. 4. c. 12. 13. 14. 15. 16.

VAlens Imperator hanc famis asperitatem paruifaciens, Antiochiam petit: ibique commoratus, omnes qui Arianam detestabantur doctrinam, hostiliter expugnare cœpit. Nam eos, vtpote contra Arij opinionem, fidei Consubstantialis firmè adhærescentes, non solum per omnes fere Orientis ciuitates ab ecclesijs expulit: verumetiam hoc supplicio de illis sumpto minimè saturatus, varia cruciatus genera illis irrogauit: ac multo maiorem numerum, quàm qui suprà citatus sit, cùm alijs diuersis mortis generibus, tum potissimum in flumina demergendo, è medio sustulit. Porrò, de facinore ab eo Edessæ Mesopotamiæ edito, hoc loco dicamus. In ea ciuitate egregium & magnificum templum est diuo Thomæ Apostolo dicatum, crebraq; hominum multitudo eò propter loci sanctitatem confluit. Quod quidem Valens videre cupiens, cùm pro certo cognosceret, ipsius hæresim vniuersæ hominum multitudini, qui ibi conueniebant, inuisam esse: fertur manu præfectum propterea percussisse, quòd illos inde nō ante abigēdos curasset. Vbi verò præfectus hac insigni affectus contumelia, se parasset animo valde inuito (noluit enim tantæ hominū frequentiæ cædem inferre) ad Imperatoris iræ obsequendum, clàm illis significat, vt nemo in eo tēplo offenderetur: verùm nemo erat qui eius vel consilio, vel minis animū aduerteret. nam postridie omnes gregatim ad illud templū conuolant. Ac dum præfectus cum ingenti militum manu ad templum, quo Imperatoris animum bile accensum satiaret, ire maturat: mulier quedā inops cum filio suo manu secum attracto, eò accurrēs, turmam stipatorum media perrumpit. Quam rem prefectus grauiter & indignè ferens, mulierē ad se adduci iubet, eam que sic cōpellat: O' infelix mulier, quò tam temerè properas? tum illa: Quò alij, inquit, etiam properant. Et ille: Annon (inquit) audiuisti, præfectum omnes quos ibi repererit, interfecturum? Audiui equidem, inquit, & proptereà propero, vt ibi ipsa reperiar. Quæ cùm præfectus audiuisset, inde de reliquorum ad eum locum concursantium consi-

Edessæ ad S. Thomæ templum congregatā piorum multitudinem delere voluit.

Mulieris orthodoxæ cōstātia.

A confidentia coniecturam fecit. Idcirco Imperatorem adit, illumque docet, omnes ad mortem pro fide sua oppetendam esse paratos: adiecitque, facinus temerarium & indignum esse, tantam multitudinem tam exiguo temporis momento neci dare. atq; adeò Imperatori persuasit, vt iracundiæ suæ flammam extingueret. Ad hunc modum itaque Edisseni effugerunt, ne ab Imperatore prorsus expugnarentur.

Quòd Imperator Valens multos qui TH. primùm nominis sui elementum habuerunt, iugulauit, propter necromantiam quandam, quam fama ad aures eius transmiserat.

CAPVT XV.

Vide Nicephor. c. 45. lib. 11. Sozom. li. 6. cap. 35.

SVb idem tempus pessimus quidam dæmon, Imperatoris crudelitate ad suam abutebatur libidinem. Nam quorundam hominum curiosorum animos induxit, vt per νεκυομαντείαν, id est, diuinationem quæ fit per mortuorum vmbras excitatas, perscrutarentur, quis post [a] Valētem Imperij gubernacula obtineret. Quibus quidem magicas præstigias exercentibus, dæmon, vti solet, non perspicuum, sed obscurum responsum dat: nimirum literas quatuor esse, T H. E. O. D. ex quibus eius nomen, qui esset post Valentem regnaturus, inciperet: nomenque ei compositum fore. Cuius rei fama ad aures permanat Imperatoris. Ille igitur, neque rerum futurarum scientiam, neque potestatē res pro arbitratu gerendi, Deo, cuius nutu omnia præclarè administrantur, permittere voluit: sed religionis Christianæ præceptis (quorum studio magnopere flagrare præ se tulit) penitùs derelictis, complures, quos imperio suspicabatur potituros, trucidat. Itaq; omnes qui erant vel Theodori, vel Theodoti, vel Theodosij, vel Theoduli nomine, vel alijs consimilibus nominibus appellati, interficit. In quorum numero fuit Theodosiolus, vir nobilis, ex genere patricio: qui ab Hispania ad Valentem adductus, morte multatus est. Multi igitur præ metu ipsorum animis iniecto, sua commutarunt nomina: eaque quæ parentes illis in lucem editis imposuerant, tanquam plena periculi denegarunt. Sed de his satis multa dixisse videor.

Dæmon Imperatoris crudelitate ad suam abutitur libidinem.
νεκυομαντεία.
a Oraculum de Valentis successore
Valens quos imperium occupaturos suspicabatur, trucidat.
Theodosiolus.
Metu mortis multi nomina mutant.

B *De morte Athanasij, & Petro eius successore: & quòd post mortem Athanasij, Ariani mandato Imperatoris Lucium ecclesiæ Alexandrinæ, coniecto in carcerem Petro, præfecerunt.*

CAPVT XVI.

Vide Nicephor. c. 26. lib. 11. Sozom. lib. 6. cap. 19. Theodori. lib. 4. ca. 18. 19.

HOc loco intelligamus oportet, Imperatorem, dum vixit Athanasius episcopus Alexandrinus, diuina quadam prouidentia Alexandriæ & Aegypto perturbandæ temperasse: quippe qui intelligeret, ingentem ibi multitudinem esse, Athanasio penitùs addictam: & propterea formidaret, ne si seditio Alexandriæ excitaretur (est [c] enim populus ille natura sua paulò feruētior) Resp. inde admodum læderetur. [d] Athanasius verò post multa pro Ecclesia confecta certamina, cùm episcopatum quadraginta sex annos, non absque multis grauibusq; periculis administrasset, decessit è vita, Gratiano secundùm & Probo consulibus: [e] Petrumque, virum valde pium & eximium, reliquit successorē. Confestim igitur Ariani magnos animos sumere cœperunt, de Imperatoris religione gloriari: & absq; mora Athanasij mortē Imperatori, qui tum Antiochiæ cōmorabatur significare. Itemque Euzoius, qui Antiochiæ sectæ Arianæ episcopus fuit, tum etiam occasionem temporis tam commodè oblatam arripiens, iter Alexandriam parare, vti rectionem ecclesiarum quæ ibi sunt, Lucio Ariano impertiret: idem quoq; Imperatori visum est. Quare Alexandriam cum potestate Imperatoria quàm celerrimè proficisci maturat. Quinetiam Magnus, quæstor Imperatoris, illum eò comitatur. Addebatur etiam mādatum, perscriptum ad Palladium præfectum Alexandriæ, vt copijs militarib. Euzoij instituto inseruiretur. Quocirca & Petrum comprehensum, in custodiam tradunt: & alijs clericis, alio in alium amandatis, Lucium in sede episcopali collocant.

Valens superstite Athanasio Alexandriæ persecutionē in orthodoxos non mouerit.
c Alexandr. populus feruētior.
d Athanasij obitus anno 375.
e Petrus Athanasij successor, carceri mācipatus.
Lucius Athanasio ab Imp. suffectus.

Quòd

Quòd malorum illorum, quæ dum Lucius in solio suo collocaretur euenerunt (quæ sanè quàm multa fuere) Sabinus Macedonianus nullam in historia sua mentionem facit: sed Petrus, qui ad Damasum episcopum Romanum fugiens, incolumis seruatus est, in Commentarijs à se relictis ea commemorat: & quòd Ariani & Lucius summam in monachos qui in solitudine vitam agebant, crudelitatem exercuerint. A

CAPVT. XVII.

Sabinus Semiarianus. — *Petrus elapsus carcere ad Damasũ Pont. Romanũ cõfugit* — *Edicto Imp.* — *Lucius armatur.* — *Monasteria direpta* — *Monachi male tractati.*

Vide Nicephor. c. 17. lib. 11 lib 9. cap. 14. Sozom. lib 2. ca. 19. lib 6. cap 19 20. Theodori. lib. 4. c. 20. — † Quia Macedonianus inquit Curr. vide supra li. 2. ca. 11. & 12.

ETsi eorum facinorum, quæ in initio episcopatus Lucij, contra eos qui extra vrbem Alexandriæ in reliquis Aegypti partibus habitabant, partim in carceribus, partim extra carceres crudeliter patrata fuerunt, & qua ratione alij varijs tormentis excruciati, alij præter ea, exilio prætere a multati essent, Sabinus nullam omnino fecit mentionem (quippe qui cũ † Semiarianus esset, amicorum scelera occultauit) tamen Petrus per literas suas, quas posteaquam fuerat ex vinculis elapsus, ad omnes vbique misit ecclesias, eadem omnibus patefecit. Qui vt ex carcere effugerat, ad Damasum pontificem Romanum aduolauit. Proinde Ariani, licet numero pauci, ecclesijs tamen Alexandrinis de integro potiuntur. Non longo temporis interuallo interiecto ex edicto Imperatoris mandatũ est, vt oẽs qui fidẽ Consubstantialis tenebant, non Alexandria solum, sed ex vniuersa etiam Aegypto penitùs expellerentur. Quinetiam præfecto imperatum, vt cum ingentibus copijs omnes vbiq; persequeretur, quos Lucius indicaret. Eodem tempore monasteria in solitudine direpta, diuexata, & crudeliter expugnata fuêre. Nam inermes, qui ne manum quidem ad ictum repellendum extendere volebant, viri armati aggressi, adeò miserandum in modum enecarunt, vt scelera in eos admissa, nullo dicendi genere explicari possint.

De sancto Ammone monacho, & alijs viris sanctis, ex Euagrij historia.

CAPVT XVIII.

B

ἀσκητήρια vnde orta. — *Ammonis & eius sponsa perpetuus in coniugio cœlibatus.*

Vide Nicephor. li. 11. cap. 34. 35. Sozom. li. 1. cap. 13. Theodori. lib. 4. c. 26. 27. li 4. 28. Ruff. lib. 2. cap. 4.

SEd quoniam in monasteriorum quæ in Aegypto erãt, incidimus mentionem, nihil obstat quo minus de eisdem pauca disseramus. Ea loca quæ dicuntur ἀσκητήρια, id est, in quibus monastica viuendi disciplina excolitur, quanquam fortasse in Aegypto ante longum temporis spacium initium sumpsere: tamen ab Ammone, viro sanctissimo, fuêre multo magis aucta, amplificataque. Qui cùm adolescens esset, à nuptijs abhorruit ille quidem: sed tamen cùm nonnulli amicorum eum hortarentur, vt non ita contumeliose nuptias insectaretur, sed vxorem duceret, illis morem gessit, venitque ad nuptias. Ac statim vt virginẽ è thalamo exemerat, & consueta cum pompa in interius deduxerat cubiculum: tandẽ vbi necessarij illius decessissent, arrepto in manum libro epistolas Pauli complectenti, primùm epistolam illius Apostoli ad Corinth. cœpit legere, præceptaque illius de nuptis coniugi exponere: deinde multa aliunde adijcere: docere nuptiarum incommoda, quàm tristis sit inter virum & mulierem vitę consociatio, quàm acerbi dolores mulierem grauidam pungant. Addere etiam molestias, quæ in liberorum educatione inesse solent: postremò virginitatis commoda percensere, & quatenus vita pura, inuiolata, & ab omni labe vacua, sit libera: & quòd virginitas nos ad Deum quàm proximè faciat accedere. Hæc aliaque multa apud vxorẽ virginem elocutus, persuasit illi, vt priusquã congrederentur, eam vitæ rationem, quam humana consuetudo postulat, prorsus abijcerent. Ambo igitur, quasi fœdere de ea re pacto, ad montem, qui Nitria vocatur, rectà se conferunt: ibique ad exiguum tempus in tugurio ætatem degentes, communẽ vitæ monasticæ disciplinam exercuerunt, nullo virilis aut muliebris sexus discrimine habito: sed vnum corpus, vt est apud Apostolum, fuerunt in Christo. Non longo pòst tempore, noua sponsa & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & castitati colendæ te totum dedisti, fœminam in tantillo domicilio conspicari. Quare, si videtur, quisque nostrûm separatim in monastico vitæ genere exercendo se ponat. Hoc itaque de vtriusque sententia pactum est: atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitæ, eo pacto contriuit. A' vino & oleo vterque abstinet, & panem siccum aridumque comedit: idque interdum post vnum integrum diem, nonnunquam post duos, aliquando post plures. Huius Ammonis animam post mortem ab angelis in cælum sublatam, Antonius, qui eisdem vixit temporibus, vidit: quemadmodum ab Athanasio Alexandriæ episcopo in eius vita commemoratum est. Quapropter permulti Ammonis viuendi modum studiosè imitari cœperunt: ac mons Nitriæ & Scitis,

Ammon in Nitria monte cũ sponsa monialem vitam agit monasticam. — *Ammonis anima ab angelis in cælum sublata.*

A & Scitis, passim monachorum multitudine refertus est: quorum omnium vitas sigillatim persequi, separatam tractationē postulat. Verùm quoniā inter eos viri pij, qui cum propter disciplinam monasticam, tum propter Apostolicam viuendi rationem, quam colebant, valde fuère eximij, res nonnullas perutiles & memoratu dignas tum gesserūt, tum locuti sunt: non incommodum erit, mea quidem sententia, si ad vtilitatem legentium ex multis pauca in hanc nostram historiam includamus. Fertur hunc Ammonē nunquam seipsum nudum aspexisse: dicereque consueuisse, turpe esse monacho suum ipsius corpus nudum contemplari. Eundemque, cum esset fortè flumen transiturus, vestes exuere magnoperè reuerentem, Deum precatum esse, vt ei à proposito, quod instituerat neutiquam repulso, transitus fieret. Quo facto, angelum in vlteriorem fluminis ripam eum transportasse. Didymus, qui etiam monachus fuit, nonagintaq; confecit annos, per totum vitæ spacium nullius vnquam hominis societate & consuetudine vsus est. Arsenius ex eodem numero, adolescentulos, qui deliquerant, à communione non segregauit, sed eos, qui in disciplina monastica profecerant. nam adolescētulus, inquit, si segregetur, contemnit: qui autem profecerit, dolorem, quem ex segregatione capit, citò persentiscit. Pior, inter ambulandum solebat comedere: atque cuidam interroganti, Cur ita faceret? respondit. Se in cibo sumendo non quasi opus facere, sed quasi superuacaneum quiddam. Alteri item de eadem re sciscitanti, dixit: Ne animus, dum comedo, voluptate afficiatur corporea. Isidorus dicebat, quadraginta annos, ex quo peccatū in animo senserat, iam præterijsse, ac nunquam vel cupiditati vel iræ consensisse. Pambo, vir literarum omninò ignarus & rudis, ad quēdam accedebat, vt psalmum disceret: & cum primum versum psalmi trigesimioctaui audiuisset, qui ita se habet. Dixi, Custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: secundum audire noluit, sed decedēs dixit: Vnus hic versus sat est, si modo eum reipsa & opere discere potuero. Atque illi, qui versum docuisset, ei vitio vertenti, quod sex menses continuos illum non vidisset: respōdit, Se versum psalmi nondum reipsa didicisse. Postea longo ætatis spacio percurso, cuidam ex notis quærenti, Vtrum versum didicisset? respondit, Se decem & nouem annis integris vix didicisse cum opere explere. Idem ipse, cuidā aureū ad pauperes alendos ei largienti, dicentique, Numera quod dedi: respondit, † non esse opus numero, sed animo sano, rectéque composito. Eundem ferunt, Athanasij episcopi accersitu ex solitudine Alexandriam profectum: & cum ibi videret mulierem in pompa sumptuosius

B exquisitiusque ornatam, quo homines ad se spectandam inuitaret, lachrymas profudisse. Atque quibusdam ex illis, qui aderant, rogantibus, Quid esset causæ, cur lachrymaret? respōdisse, se duabus rebus fuisse commotum: vna, quòd mulierem videret sibi exitium parare: altera, quòd ipse non tanta cura ac studio ad placendum Deo, quanto illa ad hominibus flagitiosis blandiendum, incumberet. Alius quidam dixit: Monachum si non laboret, pro fraudatore habendum esse. Petirus, qui in cognitione contemplationeque naturæ plurimum poterat, ad eos, qui in colloquium cum eo venirent, aliud atque aliud semper dicebat: qui inter singula, quę illis tradebat præcepta, preces ad Deum fundere consueuit. In numero monachorum, qui eo tempore vixerunt, duo viri erant pietate & sanctimonia eximij, qui eodem nomine (vterque enim vocabatur Macarius) nuncupati fuerunt: quorum alter ex superiore Aegypto, alter ex vrbe Alexandria oriundus, vterque multarum rerum causa, vt disciplinæ monasticæ, vitæ piè institutæ, morum præstabilium, & miraculorum denique ab ipsis editorum, percelebris & illustris. Aegyptius Macarius morbis tam multos liberauit, tot dæmones ex hominibus, qui eisdem agitabantur, eiecit, vt res ab eo per Dei gratiam gestæ, opus separatum desiderent. Erga illos, qui in ipsius congressum venirent, seueritate cum reuerentia temperata vsus est. Alexandrinus autem, etsi in alijs rebus omnibus ei similis fuit: in hac tamen dispar, quòd aduersus eos, qui cum ipso colloquebantur, se hilarem & iucundum ostendit: atque adeò vrbanitate & facetijs adolescentulos ad monasticam viuendi disciplinā allexit. Istorum discipulus fuit Euagrius: qui studium sapientiæ in initio quidem verbis duntaxat, postea autem factis diligentissime excoluit. Hic primùm Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno est ordinem diaconi consecutus: deinde vnà cum illo in Aegyptum profectus, ibiq; cum illis pijs viris, quos supra dixi, collocutus, illorum viuendi genus ardenti studio imitari cœpit: totque miracula ab eo edita, quot à Macarijs præceptoribus suis. Itemque libri ab illo accuratè cōscripti: quorum vnus Monachus, siue de viuendi ratione, quæ in agendo cernitur: alter Gnosticus, siue scientia præditus, dicendus sit, in quo sunt capita quinquaginta: alter Antirrheticus, id est, aduersus dæmones tentantes confutatio, ex Sacris literis collecta, inque octo partes diuisa, numero octo cogitationum mentis nostræ aptè respondentia. Sexcenta præterea problema-

Marginalia: Monachorum aliquot historia. — Ammonis. — Didymi. — Pioris. — Isidori. Pambonis. — Psalm. 38. — † Vide annot. pag. 236. lat. 1. lin. 2. — Petiri. — Macarij duo. — Euagrij. — Eius scripta.

ta de rerum præsensione futurarum. His accedunt duo carminum libri: vnus ad monachos, qui in cœnobijs & conuentibus ætatem degunt: alter ad virginem: qui quidem quàm eximij sint, facilè intelligent hi, qui sunt eos perlecturi. Verum opportunum tempus, mea quidem sententia, hoc loco se offert, pauca ex illis, quæ sunt ab eo de monachis commemorata, huic sermoni attexendi. sic enim loquitur: Viæ illæ, quas monachi ante nos institerũt, sunt nobis necessariò indagandæ, nostraque vitæ ratio ad illas dirigenda. nam multa ab illis sunt & prudenter dicta, & acta præclarè. Ex quorum numero vnus dicebat, aridiorem tenuioremq; victus rationem, eamque semper æquabiliter obseruatam, modò cũ charitate iungeretur, monachum breui ad portum ἀπαθείας, id est, vacuitatis ab omnibus animi perturbationibus, perducturam. Idem ipse quendam fratrem noctu spectris grauiter turbatum liberauit, quòd illi in mãdatis dederat, vt ægrotis ieiunans inseruiret. Causam vero rogatus: Nulla, inquit, re, eiusmodi perturbationes tam facilè sedantur, quàm misericordia. Cuidam ex eorum numero, qui id temporis sapientes sunt habiti, ad Antonium illum iustum accedenti, quærentiq; quo pacto vitam posset sustentare, solatio illo, quod ex libris capi solet, orbatus: respondit, Meus liber, ô philosophe, est natura rerum à Deo conditarum: quæ, quotienscunque animo lubitum sit meo, libros ipsius Dei ad legendum suppeditat. Aegyptius ille senex Macarius, electionis vas, interrogauit me, quid esset, cur, cum iniuriarum nobis ab hominibus illatarum recordamur, memoriæ vim & facultatem in animo insitam labefactemus: cum autem earum quas dæmones nobis faciunt, tenemus memoriam, eam integram illæsamq; seruemus: ac mihi quid esset respondendum hæsitanti, obsecrãtique vt eius rei causam ab eo cognoscerem, dixit: priorem perturbationem contra naturam esse, posteriorem autem irę naturaliter congruere. Porrò autem cum ipse ad sanctum patrem Macarium in ipso meridiei articulo accederem, & siti vehementer oppressus, aquam ad bibendum postularem: Vmbra, inquit, contentus esto. Nam multi, qui vel terra iam iter faciunt, vel nauigio mare transmittunt, sunt ista quidem penitùs destituti. Tum mihi cum illo de continentia sermonem conferenti, Bono animo esto, inquit, ô fili: viginti equidem iam annis continuis nec panem, nec aquam, nec somnum cepi ad satietatem. Nam panẽ comedi pondere, aquam mensura bibi: parieti inclinatus, paululum somni surripui. Monachus quidam, cum patris mors ei significaretur, B illum qui significabat, sic allocutus est: Desine loqui blasphemias. Nam pater meus immortalis est. Frater quidam, librum Euangelij, quem solum habebat, vendidit, pecuniamq; ad pauperes sustentandos contulit, dictum memoria dignissimum simul elocutus: Eum ipsum librũ vendidi, qui dicit: Vende quæ habes, & da pauperibus. Est quædã insula propè Alexandriam, ad Boream vergens, quæ trans lacum Mariam sita est: in ea monachus ex secta Gnosticorum, vir spectatissimus, habitauit. hic omnia quæ aguntur à monachis, propter quinq; causas agi asseruit: propter Deum, propter naturã, propter consuetudinem, propter necessitatem, & propter manuũ officium. Idem alias dicebat, vnam esse natura virtutem: sed pro animæ facultatibus in quibus insit, varias in species distribui. nam solis lumen, inquit, specie & figura caret illud quidem: sed ob fenestras, per quas penetrat, figurari solet. Alium quendam monachum fertur dixisse: Ob hanc causam voluptatum illecebras amputo, vt materiam etiam pręcidam iracundię. Etenim hanc noui pro voluptatibus perpetuò decertare, tranquillum mentis meæ statum perturbare, intelligentiæ vim afferre. Alter quidem senex dixit, Charitatem depositã vel cibi vel pecuniæ non posse seruare. qui item dixit, Se non bis in eadem re, quantum sciebat, à dæmonibus aliquando fuisse deceptum. Ista sunt ab Euagrio, in libro, qui de vita in actione posita inscribitur, totidem verbis commemorata. In libro autem, qui Gnosticus dicitur, sic loquitur: Quatuor virtutes, & totidem earum præceptiones à Gregorio iusto didicimus: Prudentiam, fortitudinem, temperãtiam & iusticiam. Ac prudẽtiæ munus esse sanctas illas facultates, quæ sunt mentis propriæ, nullis adhibitis verbis (has enim à sapientia tradi affirmauit) contemplari: Fortitudinis, in veris firmè persistere: & quamuis sis propterea grauiter oppugnatus, ad falsa tamen nunquam deflectere. Temperantiæ semina à primo ac summo agricola accipere: eum autem, qui alia semina porrigit, repellere. Denique iusticiæ rationem cuiusque rei pro dignitate reddere: hancque virtutem alia obscurè innuere, nonnulla per ęnigmata significare, quędam ad imperitiorum vtilitatem apertius explanare. Veritatis columna Basilius Cappadox ait, cognitionem, quæ ab hominibus capitur, crebro vsu & exercitatione fieri perfectiorem: eam autem, quæ per DEI gratiam animis nostris ingeneratur, iusticia, placabilitate & misericordia. Ac prioris eos, qui perturbationibus obnoxij sunt, posse fieri participes: posterioris autem illos solos, qui sunt ab omni animi perturbatione liberi,

Monasticæ vitæ commendatio.

Antonij iusti dictum.

Matth. 19.

Vide Euseb. lib. 2. cap. 16.

A monachis, quæ aguntur, propter quinque causas agi.

Voluptatum illecebræ cur amputandæ.

Euagrij Gnostici liber.

Prudentiæ munus: item Fortitudinis.

Temperãtiæ.

Iusticiæ.

Basilius Cappadox.

A liberi, vacuique: quique, dum in precibus defixi sunt, propriam mentis lucem, quæ ipsos illuminat, contemplantur. Itemque sanctus Athanasius, Aegyptiorum luminare, ait Moysi præceptum esse, vt mensam versus Aquilonem statueret: illi igitur, qui sunt in cõtemplatione positi, animaduertant sedulò, quis sit ille aduersarius, qui contra eos spiret, omniaque tentationis genera virili & excelso animo tolerent: & illos, qui ipsos adeant, propenso ac parato animo alant, sustententque. Serapion etiam, Thmuitensis ecclesiæ velut angelus, dicebat, Mentem quæ cognitionem spiritualem imbiberit, plenè cumulateque purgari: partes animæ iracundia exardescentes, charitate sanari: prauas cupiditates, quæ in animi domicilium illabuntur, coerceri continentia. Didymus, ille doctor maximus, & in rerum diuinarum contemplatione summus, dicere consueuit: Documenta de prouidentia & iudicio diuino assiduè tecum recolito, eorumque summam (omnes enim ferè in illis labuntur) memoria custodire laborato: quorum altera, de iudicio scilicet, in corporum differentia, inque ea, quæ est mundi, mutatione facilè discernes: altera, de prouidentia, in modis illis, quibus à vitiositate & inscitia ad virtutem & cognitionem ducimur, facilè animaduertes. Ista ex Euagrij libris deprompta, in hunc locum contulimus. Alius quidam monachus erat, vir planè admirabilis, qui Ammonius vocabatur: iste adeò parum curiosus fuit, vt cum Romæ vnà cum Athanasio fortè versaretur, nihil ex magnificis vrbis operibus, præter templum Petro & Paulo dicatum, videre omninò desideraret. Idem cum ad episcopatum gerendum impelleretur, clam aufugit: dextramque sibi præcidit auriculam, vt corporis deformitas impedimento esset, quo minus ad illud munus deligeretur. Postea cum Euagrius ad episcopatum à Theophilo episcopo Alexandrino delectus, ex occulto aufugeret, nullo corporis membro amputato: Ammonioque fortè fortuna occurreret, & facetè illum propterea perstringeret, quod auriculam præcidendo, facinus fecisset, seque coram Deo reum ipse peregisset: Ammonius illi respondit, At tu, inquit, Euagri, non putas te pœnas daturum, quòd lingua propter nimium tui ipsius amorem excisa, gratia, quæ donata est tibi, minimè vsus sis. Erant eodem tempore etiam alij plurimi viri in monasterijs virtute & pietate præstantissimi, quos quidem in hoc præsenti opere commemorare nimis longum esset: præsertim cum nobis, si illorum vitas & miracula ab ipsis propter singularem, quæ in eorum animis insita fuit, sanctimoniam edita, singillatim persequeremur, à proposito admodum digrediendum esset. Quapropter, si quis studio ducitur accuratè cognoscendi, quas res gesserint, quo pacto se in vita exercuerint, quæ ad audientium vtilitatem locuti fuerint, quo modo bestiç illis obtemperarint: legat librum à Palladio monacho (qui Euagrij fuit discipulus) separatim de illis editum. Nam omnia, quæ ad eos spectant, in eo sunt accuratè explicata: in quo etiam de mulieribus, quæ parem viuendi rationem cum viris suprà dictis excolebant, sermo susceptus est. Euagrius verò & Palladius paulò post mortem Valentis floruerunt. Sed iam redeamus, vnde digressi sumus.

Athanasij sententia: item — *Serapionis.* — *Didymi.* — *Ammonius monachus.* — *Euagrius episcopatum fugit. Ammonij ad Euagrium responsio.* — *Palladij de monachorum vita liber.* — *Palladius & Euagrius quando floruerint.*

B

De sanctis monachis in exilium eiectis: & quomodo Deus, editis per illos miraculis, omnes ad se attraxerit.

CAP. XIX.

Vide Nice. c.27. lib.11. Vide Theodorit. lib. 2. ca.16. Sozo. lib. 3. cap.12.

Afflictio Catholicorum in Aegypto.

CVM igitur Imperator Valens lege sanciuisset, vt in eos tum qui Alexandriam, tum qui Aegyptum incolebant, persecutio concitaretur: omnia vastata euersaque fuêre, dum alij in iudicium adducti, alij in carcerem coniecti, alij alijs tormentis diuexati. nam varia cruciatus genera illis, qui se quietè gerebant, inflicta. Vbi ista Alexandriæ erãt pro libidine Lucij confecta, Euzoiusque Antiochiam reuerterat, dux cum ingentibus copijs, & Lucius Arianus vnà (nam ne ille quidem ei instituto defuit, sed multitudinem sanctorum virorum, quos neutiquam commiseratus est, multo acerbius, quam milites ipsi, afflictauit) ad Aegypti monasteria contendunt. Posteaquam ad locum ventum est, viros consueta obeuntes munera, preces scilicet fundentes, morbis medicantes, eijcientes dæmonia, comprehendunt. Isti, vtpotè quibus miracula per Dei gratiam factitata non magno æstimarentur, solita precationum officia in locis ad orandum ipsis destinatis exequendi nullam voluerunt omninò illis facere potestatem, sed inde eos exturbarunt. Neque his solum acquieuerunt. sed in amentia longius progressi, temerarias populi turbas in eos incitarunt. Hæc Ruffinus se aspexisse, inque calamitatis societatem cum illis venisse se, narrat. Tum certè ea, quæ ab Apostolo dicta sunt, videbantur in illis renouari. nam multi ludibrio habiti,

Ruff. ca.4. lib.2. qui in serie est 11.

Orthodoxorũ varia afflictio.

biti, flagris cæsi, vestibus spoliati, vinculis cõstricti, lapidibus obruti, cruentis gladijs obtruncati fuerunt: alij in solitudinem conclusi, ouillis caprinisque pellibus operti, auxilio destituti, grauiter afflictati, rebus asperis incommodisque acerbè admodum vexati, quos mundus suo complexu continere minimè fuerat promeritus: non pauci per varia loca deserta oberrantes, in montes, speluncas, terræque cauernas se abdiderunt. Atque ista afflictationum genera, propter fidem, propter opera, propter curationes denique, quas diuina gratia adiuti fecissent, perpessi sunt. Verum diuina prouidentia, vti verisimile fuit, permissum est, vt ista subirent incommoda, quo per illorum ærumnas alijs ad salutem, quæ in Deo est, pateficeret aditus. Quod quidem ita esse, exitus rerum perspicuè declarauit. Postquam igitur eximij illi viri, hasce rerum asperarum inflictas plagas tolerantia repressissent, Lucius de spe deiectus, persuadet militum præfecto, vt patres monachorum in exilium mitteret. Patres autem erant, Macarius Aegyptius & Macarius Alexandrinus. Isti igitur in insulam quandam, quæ nullum incolam habebat Christianum, relegati fuêre. In qua insula erat delubrum, & sacerdos quem omnes incolæ pro Deo venerabantur. Cum isti sancti viri in eam essent ingressi, omnia dęmonia quæ ibi versabantur, præ metu & terrore cœpêre exhorrescere. Eodem tempore tale quoddam miraculum dicitur euenisse. Sacerdotis filia à dæmonio ex improuiso occupata, supra modum furere, resque omnes disturbare cœpit, neque eius rabies vlla ratione comprimi sedariue potuit, sed contra eos pios viros grauiter vociferata est ad hunc modum: Cur hic venistis ad nos abigendos? Itaque sancti illi, munus quod diuina gratia ipsis largita fuerat, palàm ibi de integro ostenderunt. nam dæmonem ex virgine eijciunt, eam patri tradunt sanam & valentem, sacerdotem & omnes insulæ habitatores ad fidem Christianam traducunt. Extemplò igitur commutata religionis forma, omnes baptizati sunt, & doctrinam Christianam lubentibus animis didicerunt. Quare diuini illi viri propter fidem Consubstãtialis grauiter & acerbè exagitati, cùm illi ipsi magis probati facti sunt, tum alijs salutem dederunt, tum deniq; fidem illã effecerunt multo firmiorem.

Macarij duo relegati, authore Lucio.

Miraculũ de liberata sacerdotis filia à dæmone.

De Didymo cæco. CAPVT XX.

Didymus cæcus quando floruerit.

Isdem temporibus alium virum valdè fidelem Deus extulit in lucem, per quẽ suam fidem vehementer testatam & illustrem reddidit. nam Didymus, vir planè admirabilis & insignis, omniq; literarum genere excellens, per id tempus floruit. Qui cum adhuc admodum adolescens esset, & prima literarum elementa solum didicisset, in grauem morbum oculorum incidit: quo quidem grauiter afflictatus, lumina penitùs amisit. At Deus pro oculorum sensu, intelligentiæ aciem illi clemens impertijt. nam quæ oculorum obtutu capere non poterat, ea per sensum audiendi perdidicit: quippe à puero, præclara indole & ingenio valde bono præditus, omnes ingeniosos, etiam acutissimè cernentes, longè superauit. nam grammaticæ præcepta celeriter combibit: rhetoricæ autem multo celerius: ad studium philosophiæ ingressus, mirum quantum breuì profecerit. ac primùm Dialecticam, deinde Arithmeticam, tum Musicam didicit: postremò reliquis disciplinis, quæ philosophiæ finibus cõtinentur, ita animum suum imbuit, vt cum illis, qui oculorum subsidio maximas in eisdem progressiones fecissent, congredi potuerit. Quinetiam sacrosancta tum veteris, tum noui Testamenti eloquia adeò accuratè tenuit, vt multos in eadem conficeret commentarios. Itemq; de trinitate tres libros edidit. Libros porrò Origenis de principijs interpretatus est, inque eosdem composuit commentarios, quibus probauit eos optimè perscriptos: illosq; inaniter nugari, qui cum Origenis libros non possent intelligere, & hominem incusare, & libros reprehendere laborarent. Quocirca si quis multiplicem doctrinam, & ardens animi studium Didymi cognoscere desiderat, libros ab eo editos euoluendo facilè, quod volet, consequetur. Fertur prætereà, Antonium iampridem Valentis temporibus, cum propter Arianos ex solitudine Alexandriam accederet, cũ hoc Didymo in colloquium venisse: eiusque doctrinam & intelligẽtiam cum perspexisset, ei dixisse: nihil te conturbet, Didyme, quòd sensu oculorum corporeorum orbatus sis. nam quamuis tales oculi, quales muscis & culicibus tribuuntur ad seruandum, tibi prorsus desint: tamen lætari plurimum debes, quòd illos habeas oculos quibus angeli aspiciunt, quibus Deus ipse cernitur, quibus denique clarissimum eius lumen comprehenditur. Hæc iampridem sanctum Antonium ad Didymum dixisse ferunt. Didymus eodem tempore maximus sinceræ fidei patronus contra Arianos fuit: illis se opposuit, eorum fallaces captiones dissoluit, denique rationes adulterinas & veteratorias coarguit.

Vide Hieron. in catalogo scriptorum. Ruff. lib. 2. cap. 7. Theodor. lib. 4. cap. 27.

Didymi eruditio & scripta.

Antonij cum Didymo colloquium.

Didymus sinceræ fidei contra Arianos patronus.

De

A

De Basilio Cæsariensi, & Gregorio Nazianzeno.

CAP. XXI.

Quemadmodum Alexandriæ Didymus diuina prouidentia Arianis oppositus fuit, ita in alijs ciuitatibus Basilius Cæsariensis, & Gregorius Nazianzenus: de quibus tempus videtur opportunum iam pauca disserendi. Quanquam illorum memoria apud omnes sine intermissione vsurpata, & doctrinæ fructus ex eorum libris perceptus, satis valere possunt ad vtriusque commendationem: tamen cum per id tempus multa ecclesijs afferrent adiumenta, & tanquam duæ faces ad fidem accendendam à Deo conseruarentur: nostrum institutum videtur postulare, vt de illis cũ primis pauca commemoremus. Quòd si quis Basilium & Gregorium inter ipsos comparare, vitamq́ue, mores & virtutes, quibus vterq; præstabat, oratione prosequi voluerit, hærebit admodum, quem illorũ alteri prætulerit. Nam & recta vitæ institutione, & vtroq; genere literarum, tam gentilium quàm sacrarum, alter alteri par. Qui cum adolescentes essent, Athenis Hymerij & Proeresij, sophistarum eius ætatis perquàm celebriũ, auditores fuêre: posteà Antiochiæ Syriæ à Libanio instituti, in dicendi facultate venêre ad summũ. Ac cum ad philosophiæ præcepta tradenda iudicarentur idonei, rogarenturq; propterea à permultis vt ad docendi munus totos se transferrent, cumq́; etiam alij eos hortarentur vt rebus forensibus se dederent, vtroq; illo vitæ genere contempto, abiectaq́; etiam sophistarum disciplina, solitariam viuendi rationem sibi delegerunt. Itaq; simulac philosophiæ præceptiones sub doctore, qui tum philosophiam Antiochiæ docebat, attigissent, non multo pòst libros Origenis (qui tum per vniuersum orbem terrarum in magna gloria fuit) sibi colligere, ex illisq́; sacrarum literarum interpretationem perdiscere cœperunt. Quibus admodũ exercitati, contra Arianos strenuè dimicauêre. Cumq́; Ariani Origenis libros ad ipsorum dogma confirmandum adducerent, illi eorum coarguerunt inscitiam: perspicueq́ue ostenderunt, eos Origenis mentem & sententiam neutiquam intellexisse. Eunomius enim, eiusdem sectæ fautor, & quotquot ex Arianorum numero, qui tum diserti sunt habiti, quando cum Gregorio & Basilio congrediebantur, seipsos imperitos & planè indoctos prodiderunt. Basilius primùm à Meletio Antiochiæ Episcopo diaco-
B nus ordinatus, posteà episcopus suæ ipsius patriæ, Cæsareæ videlicet Cappadociæ, delectus, ad ecclesiarum procurationem omnem suam curam ac studium contulit. Nam cum magnoperè extimesceret, ne noua Arianorum doctrina per prouincias Ponti serperet, summa cum celeritate ad eas partes proficiscitur: ibique loca ad monasticam disciplinam exercendam constituere, homines suæ doctrinæ præceptis informare, animos in fide vacillantium corroborare cœpit: Gregorius autem Nazianzi, vrbis Cappadociæ perexiguę (in qua pater eius antè rexerat ecclesiam) episcopus creatus, idem quod Basilius præstare. Vrbes quippe perlustrans, languentes in fide confirmauit: Constantinopolim verò sæpissimè iter faciens, animos eorum, qui vno consensu fidem Consubstantialis tutabantur, sua doctrina institutisque erigere. Quapropter breui tempore pòst, multorum episcoporum suffragijs episcopus Constantinopolis constitutus fuit. Posteaquam igitur res ab vtroque gestæ ad aures peruenerunt Imperatoris Valentis, sine mora Basilium Cæsarea Antiochiam adduci iubet. Itaque quàm primùm eò adducitur, & de Imperatoris sententia ad præsidis tribunal deducitur. Ac cum præses ab eo sciscitaretur, quid causæ esset, cur Imperatoris de religione opinionem non amplexaretur? Basilius ingenuè & liberè admodum Imperatoris insimulauit opinionem, fidemque Consubstantialis commendauit. Cumque præses illi mortem minaretur: Vtinam, inquit Basilius, hoc mihi verè accidat, vt pro veritate ex his corporis vinculis eripiar. Vbi iterum atque iterum repetebat præses, vt rem secum accuratè consideraret, fertur dixisse Basilium: Ego quidem hodie & cras idem sum: atque vtinam tu non mutes sententiam. Tunc itaque Basilius ad diem illum integrum tenebatur in custodia. Non diu pòst, filius Valentis nomine Galates, qui tenera admodum ætate fuit, fortè adeò grauiter ægrotare cœpit, vt medici de eius vita penitùs desperarent. Cuius mater Dominica Imperatrix, retulit ad Imperatorem, se per quietem ab horrendis visis valdè diuexatam fuisse: puerumq́ue propter contumeliam, quam Basilius episcopus fuisset ab eo perpessus, morbo afflictari. Quæ Imperator animo diligenter complectens, accersit Basilium: & quo illius faceret periculum, sic illum alloquitur. Si vera sunt tua de fide dogmata, precare vt filius meus non moriatur. Tum Basilius: Si, inquit, credes, ô Imperator, quemadmodum ego, & efficies vt ecclesia ad concordiam reducatur, viuet puer. Cui cum Imperator minimè consentiret: Idcirco, inquit Basilius, de puero fiat vo-

Left margin notes:
- Vide Nice. lib. 11. ca. 11. 17. 18. 19. Ruff. ca. 9. lib. 2. Vide Theodorit. lib. 4. cap. 17. Sozo. lib. 6. ca. 15. 16. 17.
- Vide Nice. Lib. 11. c. 17.

Right margin notes:
- *Basilij & Nazianzeni comparatio.*
- *Institutio puerilis, & præceptores.*
- *Hymerius.*
- *Proeresius.*
- *Libanius.*
- *Vitæ institutum.*
- *Origenis libri.*
- *Basilius Cæsareæ episcopus delectus, vbi primum monasticã disciplinã instituit.*
- *Gregorius Nazianzi episcopus, mox Constantinopolis.*
- *Basilij apud præsidem confessio.*
- *Galates Valentis F.*
- *Dominica Imperatrix.*
- *Valentis cum Basilio de filio suo ægrotante colloquium.*

luntas Dei. Basilium, cum hæc dixisset, dimitti iubet. Puer statim pòst exit è vita. Sed A de his duobus viris hæc quidem summatim percursa sint. Libros autem vterque permultos eximiosque conscripsit atque edidit: è quibus nonnullos Ruffinus in Latinum sermonem se conuertisse memorat. Basilius duos habet fratres, Petrum & Gregorium. Petrus, solitarium vitæ genus Basilij secutus est: Gregorius autem, docendi rationem: qui librum à Basilio in Hexameron editum, vtpote imperfectum, post mortem fratris cumulatè expleuit. Idem funebrem orationem in Meletium episcopum Antiochiæ, Constantinopoli recitauit. Extant quoque aliæ diuersæ orationes ab eo conscriptæ.

Ruffinus Basilij interpres.

Basilij fratres duo.

De Gregorio Neocæsariensi. CAP. XXII.

Vide Nice. c.19. lib.11.

SEd quoniam non pauci partim ex nominis similitudine, partim ex libris, qui Gregorio tribuuntur, in errorem incidunt, intelligendum est, alium fuisse Gregorium Ponticum, qui ex Neocæsarea ciuitate Ponti ortus, illos quos supra citaui (Origenis enim fuit discipulus) ætate longè anteiuit. Iste Gregorius crebrò hominum celebratur sermone, non Athenis solùm & Beryti, verumetiam per totam regionem Ponti, atque adeò per vniuersum (propè dixerim) orbem terrarum. Qui vt primùm à schola Atheniensi decesserat, Beryti legib. perdiscendis operam dedit: ac cum accepisset Origenem sacras literas Cæsareæ interpretari, Cæsaream proficisci maturat. Cumq; sublimem & admirabilem Sacrarum literarū scientiam audiuisset, leges Romanorum missas fecit, illiq; deinceps perpetuò adhæsit. Idcirco cum veram philosophiam ab illo didicisset, parentum accersitu reuertit in patriam. Vbi primùm, dum adhuc laicus erat, multa edidit miracula: ægrotos curauit: per epistolas fugauit dæmones: gentiles non verbis solum, sed factis multò magis ad fidem attraxit. Illius facit mentionem Pamphilus martyr, in libris quos pro Origene confecit: in quibus posita sua est oratio Gregorij, in Origenis commendationem conscripta. Quare vt complectar breui, Gregorij quatuor fuere: vetus iste, qui Origenis fuit discipulus: Gregorius Nazianzenus: Gregorius frater Basilij: & Gregorius Alexandrinus, quem Ariani, dum exularet Athanasius, episcopum designarunt. Sed de his ista quidem hactenus. B

Gregorius Ponticus, Origenis discipulus.

Primum Iuris, deinde Theologiæ studiosus.

Eius miracula.

Pāphili martyris oratio.

Gregorij quatuor.

De Nouato, & ortis ab eo Nouatianis: & quòd, qui ex illis Phrygiam incolebant, festum Paschatis ad Iudæorum ritum transtulerunt. CAP. XXIII.

Vide Nice. lib.11.c.14. Sozo. lib. 6.cap.24. Theodor. lib.4.cap. 23. Euseb. lib. 6.cap.35.& lib.7 ca. 7. Item Socr. lib.5.ca.20.

PER idem tempus Nouatiani, qui Phrygiam incolebant, tempus festi Paschatis celebrandi commutauere. Verùm qua ratione istud factum sit, pòst commemorabo: vbi prius dixero, qua de causa iste nimis exquisitus & seuerus ecclesiæ Nouatianæ canon, apud Phrygum & Paphlagonum gentem potissimùm dominetur. Nouatus Presbyter propterea ab Romana se segregauit Ecclesia, quòd Cornelius Episcopus eos fideles, qui tempore persecutionis, quam Decius Imperator contra ecclesiam excitauerat, idolis sacrificauerant, in communionem recepit. Ob quam causam cum se ab illa ecclesia seiunxisset, primùm ab episcopis idem cum illo sentientibus episcopatum adeptus est: deinde omnibus vbique ecclesijs scripsit literas, vti eos, qui simulachris immolassent, minimè ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad pœnitentiam: remissionemque permitterent Deo, qui potest & habet authoritatem peccata remittendi. Quibus literis ad prouincias perlatis, singuli pro suopte ingenio de rebus in illis significatis iudicium fecerunt. Nam quia erat à Nouato significatum, eos qui post baptisma peccatum ad mortem commiserant, ad mysteria non esse recipiendos: eiusmodi Canonis promulgatio quibusdam acerba & seuera nimis visa est: à nonnullis probata, vtpote æqua, & ad vitam rectè instituendam multum adferens adiumenti. Dum hæc inter eos agitatur controuersia, literæ Cornelij episcopi allatæ sunt, quæ significabant, spem veniæ etiam illis esse reliquam, qui post baptismum deliquissent. Ab vtroque igitur literæ contrariæ missæ fuerunt. Ac cum vterque suam sententiam Sacrarum literarum testimonijs confirmare videretur, ad quam quisque opinionem erat propensior, ad eam (vt moris est) se potissimùm transtulit. Nam qui peccando delectabantur, indulgentiam, quæ tum erat concessa, arripientes, in posterum tempus ea ad omne peccati genus abusi sunt. Phrygum quidem gens alijs gentibus videtur multo esse temperantior: etenim perrarò iurant. Scythæ & Thraces sunt ad iracundiam procliuiores. Qui propius accolunt ad solem orientem, concupiscentiæ multo magis seruiunt. Paphlagones & Phryges ad neutram istarum pertur-

Nouatus cur se ab ecclesia Rom. segregauerit.

Episcopatum adipiscitur.

Nouati canon.

Cornelius pōt. Roman.

Phrygum temperantia.

Scytharum barbaries.

A perturbationum propendent. nam hoc tempore neque equestribus certaminibus, neque spectaculis edendis operam dant. Quocirca hi qui hoc animo sunt, mihi videntur magis ad sententiam literarum à Nouato perscriptarum inclinare. Stuprũ enim apud illos pro scelere habetur detestabili. Constat namque, Phrygum & Paphlagonum vitæ rationem alijs cuiuscunque modi hæresis sectatoribus, modestiorem, castioremq; esse. Eandem causam modestè vitam instituendi, suspicor fuisse illis qui partes incolebant versus Occidentem, quique Nouati doctrinæ morem gerebant. Nouatus ipse, etsi de seuero viuendi modo ab ecclesia Romana dissentiebat, tempus tamen festi Paschatis celebrandi non omnino mutauit. Perpetuò enim illud festum, de more illorum qui in partibus ad Occidentem spectantibus habitabant, obseruauit, eodemque celebrauit modo. Qui autem ibi vitam degunt, à primo tempore quo fidem Christianam cœpère profiteri, semper post æquinoctium, festum illud celebrarunt. Et quanquam ipse Nouatus, pòst regnante Valeriano, qui Christianos persequebatur, martyrio occubuit: illis tamen qui in Phrygia nomen ab eo ducebant, licet à fide Ecclesiæ auersis, eius communione vti permissum est. Quo quidẽ tempore diem festi Paschatis celebrandi commutarunt. nam in Pazo vico, vbi fontes sunt Sangarij fluminis, concilio coacto, pauci quidam episcopi Nouatianorum in Phrygia, ijque obscuri, decidunt, morem Iudæorum qui azyma faciunt, obseruandum: festumque eodem tempore, quo ab illis agitur, esse celebrandum. Ista fuêre nobis à viro quodam ætate admodum ingrauescente nunciata: qui quidem se filium presbyteri esse dixit, simulque cum patre illi concilio interfuisse: in quo neque Agelius Nouatianorum Constantinopoli episcopus, neque Maximus Niceæ, neque episcopus Nouatianorum Nicomediæ, neque eiusdem sectæ episcopus Cotuaij aderat: cum tamen ab illis potissimùm Nouatianæ religionis Canones sanciti sint. Atque istas res ita iam olim gestas esse accepimus. Paulo pòst, propter illud concilium (sicut alio loco dicemus) Nouatianorum ecclesia intra se ipsa diuisa est.

Nouatus Paschæ festi tempus non mutat.

Nouati martyrium.

Nouatianorum concilium.

Nouatianorum ecclesiæ diuisio.

De Damaso Romano pontifice, & Vrsino: & quomodo eorum causa perturbatione Romæ exorta, ac seditione, multæ inde strages subsequutæ sit.

CAPVT XXIIII.

B Iam verò ad res eodem tempore in Occidente gestas veniamus. Cum Imperator Valentinianus tranquillè placideque vitam traduceret, nullamque sectæ villi exhiberet molestiam, Damasus Liberio in episcopatus Romani administratione successit. Vnde ecclesiæ Romanæ status fortè fortuna magnopere conturbatus fuit: cuius rei causam, talem fuisse accepimus. Vrsinus ecclesiæ illius diaconus, cum delectus haberetur episcopi, ipse Damasi competitor fuit. Qui cum videret Damasum sibi prælatum, iniquo animo ferens, se de spe decidisse, separatim ab Ecclesia conuentus agere laborauit: persuasitque quibusdam obscuris & abiectis episcopis, vt in occulto ipsum crearent episcopum. Idcirco creatus est non in ecclesia, sed in loco operto basilicæ, quæ Sicona dicitur. Qua re confecta, populus discordare cœpit. Mutua igitur non de fide, aut hæresi aliqua, sed solum vter istorum sedem episcopalem obtinere deberet, seditio conflata est. Hinc tam graues erant multitudinis concursationes contentionesque excitatæ, vt præ tumultu inde exorto permulti interirent. Quam ob causam complures tam laici quàm clerici à Maximino, qui tum præfectus fuit, acerbis afficiebantur supplicijs: ad eumque modum & Vrsini conatus cohibitus est: & qui illi morem gerere in animum induxerant, penitùs compressi.

Vide Nicephor. ca. 30. lib. 11. Sozomen. li. 6. ca. 23.

Damasus Liberij successor.

Vrsinus Damasi competitor.

Vrsini factio compressa.

Quòd postquam Auxentius Mediolanensis episcopus de hac vita migrasset, & seditio propter futuri præsulis electionem exardesceret, Ambrosius prouinciæ præfectus, cum illam militari manu restinxisset, communi omnium suffragio, & ipsius Imperatoris Valentiniani consensu, ad præsidendum Ecclesiæ ascitus est.

CAP. XXV.

Svb idem tempus altera res planè memorabilis Mediolani fortè gesta fuit. Cùm Auxentius illius vrbis episcopus, qui ab Arianis fuerat designatus, è vita cesserat: ibi rursus magnopere de episcopo deligendo turbatum fuit: magnaque apud illos excitata contentio, dum alij alium ad eum dignitatis gradum extollere laborarent. Vbi de hac re facta erat seditio, Ambrosius prouinciæ præfectus, dignitateque ornatus consulari, veritus admodum ne ex illo tumultu aliquid sceleris in ciuitate ederetur, hoc animo procurrit in ecclesiam, vt seditionem compesceret. Postquam populus eius aduentu conquieuerat, ipseque populum de multis rebus vtilibus hortatus,

Vide Nicephor. c. 31. 32. lib. 11. Sozomen. li. 6. ca. 24.

Auxentij obitus. Anno Christi 378. cui suffectus est Ambrosius.

temerarios multitudinis impetus compresserat, derepentè vno omnium consensu & clamore Ambrosius episcopatu dignus existimatus est, omniumque designatus suffragijs. Nam eo pacto solum spes erat & concordiam inter ipsos conciliatā fore, & omnes eandem de fide sententiam amplexaturos. Nam episcopis qui aderant, videbatur hæc consentiens populi vox diuinitùs sanè emissa. Idcirco sine mora Ambrosium comprehendunt, lauacro baptismatis (erat enim catechumenus) tingunt, ad episcopatus procurationem deligunt. Verùm cum Ambrosius baptisma libēter reciperet ille quidem, † episcopatus tamen dignitatem prorsus repudiaret, Valentinianū de re gesta faciunt certiorem. Qui populi admiratus consensum, opusque Dei ratus, quod factum erat, significat episcopis, vt voluntati Dei inseruirent, qui iusserat vt illum crearent episcopum. Nam Deum potius quàm homines ei ad hunc honoris gradum suffragatum fuisse. Ambrosio itaque ad hunc modum episcopo designato, Mediolani, qui ante inter ipsos discordarant, tum ad pacem & concordiam fuêre reducti.

Ambrosius ex prouinciæ præfecto episcopus. *Ambrosio vnanimiter electo pax in ecclesia fuit.*

A

† Vide annot. pag. 240. lat. 1. lin. 18.

De morte Valentiniani. CAP. XXVI.

POst hæc, cum Sauromatæ in Romanorum fines incursiones facerent, Imperator cum ingentibus copijs & apparatu contra eos ire maturat. Barbari cum ista accepissent, seque tantas copias tantumque apparatum ferre non posse animaduerterent, legatos miserunt, qui pacto fœdere pacem ab eo postularent. Simulatque igitur legati aduentarunt, eique visi sunt abiecti admodùm & sordidi, sciscitabatur, ecquid omnes Sauromatæ essent eiusmodi? Cumque legati respondissent, Sauromatum facilè optimos ad illum aduentasse: Valentinianus iracundia supra modum inflammatus est, ingentique clamore sublato dixit: Malè actum esse cum Imperio Romano, quòd eius administratio ad ipsum deuenisset, quo regnante tam egens ac sordidū barbarorum genus non erat contentum se suis finibus cū salute continere, sed arma sumere, Romanorū fines populari, ad bellum animo confidēti proficisci maturabat. Atque tantopere suos neruos vociferando distendit, vt omnes venas aperiret, omnesque arterias disrumperet. Vnde tanta sanguinis copia effusa est, vt in castello quod Bergitiō appellatur, extremum vitæ diem obiret: Gratiano iam tertium, & Ecætio consulibus: xv. Cal. Decemb. Vixit annos quinquagintaquatuor, regnauit tredecim. Mortuo igitur Valentiniano, milites qui erant in Italia, sexto die post eius mortem, Valentinianum iuniorem, qui nomen à patre habuit, cum esset ætate admodum tenera, † Aconci vrbis Italiæ Imperatorem declararunt. Quod cum cæteris imperatoribus esset nunciatum, ægrè admodum tulerunt, non quòd Valentinianus, qui alterius frater, alterius filius fratris fuit, Imperator erat designatus: sed quòd absque illorum consensu & sententia designatus erat, cum illi ipsi essent ipsum designaturi. Attamē vt Imperator esset, vterque illi suffragatus est: itaque Valentinianus iunior ad hunc modum fuit in sede imperij paterni collocatus. Hunc Valentinianum intelligamus oportet ex Iustina natum fuisse, quam pater eius priore coniuge Seuera adhuc viuente, duxerat, idque tali de causa. Iustus pater Iustinæ, qui iampridem, temporibus scilicet Constantij Imperatoris, Picenæ prouinciæ fuit præfectus, in quiete per visum videbatur sibi videre, se purpuram imperatoriam è dextro latere, tanquam partum edidisse. Quod quidē visum cùm alijs plerisque narratum fuit, tum ad aures perlatum Constantij. Ille ex viso ducebatur ad augurandum, Imperatorem ex Iusto satum fore: & propterea misit aliquot, qui Iustum è medio tollerent. Itaque Iustina patre orbata, virgo permansit. Postea tempore progrediente, Seueræ, Imperatoris Valentiniani coniugi, nota esse cœpit: crebroque cum illa venit in colloquium. Postquam verò creuit inter eas consuetudo & familiaritas, iisdem balneis pariter lauabant. Idcirco Seuera, vbi Iustinam in balneis lautam vidisset, virginis pulchritudine mirè capiebatur, cœpitque de ea apud Imperatorem verba facere: Iusti filiam, virginem esse pulchritudine planè admirabili: seque licet esset mulier, eius forma adeò venusta vehementer oblectari. Imperator vxoris verba mente interiori recondens, consilium de Iustina in vxorem ducenda inijt: Seuera, de qua Gratianum, quem paulo antè Imperatorem declarauerat, susceperat, neutiquam repudiata. Quare legem tulit, vt cuique volenti liceret duas vxores habere legitimas: eamque in singulis ciuitatibus diuulgauit. Lege itaque diuulgata, ipse Iustinam duxit vxorem: ex qua Valentinianum iuniorem, & tres filias, Iustam, Gratam & Gallam procreauit. Quarum duæ vitam in virginitate traduxerunt: Galla autem postea Theodosio Magno in matrimonium collocata fuit: ex qua Placidia filia ei nata est. nam Arcadium & Honorium ex Placida priore susceperat coniuge. Verùm de Theodosio, & liberis, suo loco dicetur.

Valentiniani obitus anno 379 vel vt quidam anno Christi 381. *Bergitium castellum.* *Valentinianus iunior Imp. declaratus.* *Iustina Seuera superinducta.* *Iustus Picenæ præfectus.* *Valentiniani lex de duabus vxoribus ducendis.* *Galla.* *Placidia.*

Vide Nicephor. cap. 33. lib. 11. Sozom. li. 6. ca. 36. li. 7. ca. 22.

B

† Vide annot. pag. 240. lat. 1. lin. 40.

Iusti somnium euētu postea verificatū.

A *De Themistio philosopho: & quòd post habitam ab eo coram Valente orationem, aliquanto moderatius Christianos insectatus est: & ex qua occasione Gotthi temporibus Valentis, Christianam fidem susceperint.*

CAPVT XXVII.

Vide Nicephor. c. 45. lib. 11.

VAlens, qui Antiochiæ ætatem degebat, quanquam à bello gerendo cum externis acquieuit (barbari enim vbique se suarum regionum finibus continebant) in eos tamen quos videret in fide Consubstantialis constanter perseuerare, impetum fecit: inque dies singulos grauiora contra eos vsque eò excogitare supplicia non destitit, quoad ferox eius animus oratione Themistij philosophi, quam apud illum habuit, mansuetior placabiliorque factus esset: in qua Themistius Imperatorem admonebat, ne qua ipsum caperet admiratio de Christianorum in religione dissensione: eam enim perexiguam esse, si cum multitudine ac turba opinionum quæ sunt apud gentiles philosophos (sunt enim amplius trecentæ: & dissensio inter eos permagna est propter decreta, quibus quæque secta quasi necessariò tenetur astricta) comparetur: Deumque velle tam diuersa ac dispari opinionum ratione suam gloriam illustrare, quò singuli eius maiestatem propterea magis reuereantur, quòd non sit cuiquam in promptu eum accuratè cognoscere. His verbis, & alijs eius generis à Philosopho apud illum vsurpatis, quanquam cœpit esse paulò mitior, comitiorque, tamen non omnem iracundiæ æstum omnino sedauit: sed viros sacris initiatos loco mortis vsque eò multauit exilio, quoad iste eius conatus tali casu esset fortè compressus. Barbari trans Istrum incolentes, qui appellantur Gotthi, bello intestino inter ipsos concitato, in duas factiones diuisi fuerunt: quarũ alteri Phritigernes, alteri Athanarichus præfuit. Cum autem Athanarichus videretur superiores partes obtinere, Phritigernes ad Romanos auxilij contra aduersarium petendi gratia profugit. De quibus rebus Valens certior factus, dat mandatum militibus qui versabantur in Thracia, vt barbaris contra barbaros dimicantibus subsidio essent. Illi itaque hostibus in fugam conuersis, trans Istrum contra Athanarichum sunt victoriam consecuti. Quæ causa fuit permultis barbaris, fidem Christianam recipiendi. Nam Phritigernes, quo pro beneficio accepto Imperatori gratiam referre posset, eius religionem amplexari cœpit, suosque ad idem faciendum hortari. Atque eam ob causam complures Gotthi, qui tum, quo Imperatoris voluntati obsecundarent, se sectæ Arianæ addixerant, ad hoc vsq; tempus eidẽ adhærescunt. Eodẽ tempore Vlphilas Gotthorum episcopus, literas Gotthicas inuenit: atque vt primum sacram Scripturam in eorum linguam conuerterat, instituit animo, vti barbari illi sancta Dei eloquia perdiscerent. Simulatque verò Vlphilas eos non solum qui Phritigerni, verùm etiam qui Athanaricho parebant, religionem Christianam docuerat: Athanarichus permultos qui fidem Christi profitebantur, perinde ac si patria sua religionis instituta per eos fuissent adulterata, grauibus affecit supplicijs: ita vt barbari nonnulli ex secta Ariana tum martyres fierent. Verùm Arius cum Sabellij errori non posset resistere, ex recta fide lapsus excidit, & filium Dei nuper genitum esse tradidit: at barbari animo simplici religionem Christianam amplexi, pro fide Christi vitam, qua hic fruebantur, profundere non dubitarunt. Sed de Gotthis ad fidem Christi conuersis, hæc quidem ad hunc modum.

Valentis in orthodoxos crudelitas.

Themistij pro Christianis oratio, quæ hactenus non extat, cum ea quæ hic dicũtur in neutra earum habeantur quæ publicata sunt.

Gotthorum intestinum bellum.

Phritigernes. Athanarichus

B

Gotthi cur Ariani.

Vlphilas Gotthicarum literarum inuentor.

Alij heresis.

Quòd Gotthi ab alijs barbaris sedibus suis eiecti, ad Romanorum fines confugerunt: qui ab Imperatore suscepti, postea subuersionis Romani imperij, & ipsius Imperatoris, causa extiterunt: & quod Imperator, dum totus in cogitatione belli contra Gotthos foret, bellum contra Christianos remissiore animo gerebat. *CAP. XXVIII.*

Vide Nicephor. c. 48. lib. 11.

BReui tempore pòst barbari illi, amicitia inter ipsos mutuò conciliata, ab alijs barbaris, vicinis suis, qui Hunni vocabantur, expugnati, suæque regionis finibus exturbati, ad Romanorum ditionem confugere, Imperatori Romano sua sponte inseruire, eius mandata exequi statuerunt. Quæ cum Valenti erant nunciata, ille minimè quid inde futurum videretur, animo prospiciens, iubet supplices misericordia complecti: inque hac re vna se clementem ostendit. Itaque quasdam partes Thraciæ illis præscribit ad incolendum, seque ea de re fortunatum esse censet. Sic enim cogitabat, se ex illis exercitum paratum instructumque contra hostes habiturum: quin etiam barbaros custodes multo plus terroris, quàm Romanos, hostibus incussuros. Et ob eam causam de cætero in milite Romano augendo cœpit esse negligentior: atque

Gotthi ab Hunnis pulsi, Rom. fines inuadũt.

Exactionum grauitas multorum malorum causa.

atque adeò veteranos milites, qui in bello viriliter & magno animo dimicare norant, A penitùs contempsit: pro militibus autem qui ex prouincijs vicatim colligi solent, pecuniam exegit, iussitque vt pro singulis militibus octoginta aurei exigerentur: idque, cum illos antea tributo leuasset. Hęc quidem origo & causa fuit, cur res Imperij Romani ad aliquod temporis spacium parum prosperè succederent. Nam barbari occupata Thracia, & prouincia Romanorum cum securitate possessa, res adeò secundas ferre nesciuêre: sed contra Romanos, qui tanta beneficia in eos contulerant, arma capere, omniaque loca ad Thraciam spectantia vastare cœpere. Quibus rebus ad hunc modum confectis, Valentique nunciatis, destitit ab illis in exilium mittendis, qui fidem Consubstantialis amplexabantur. Nam in rebus dubijs perplexisque constitutus, confestim Antiochia relicta, Constantinopolim ire perrexit. Ob quam causam persecutionis incendium contra Christianos ibi excitatum, penitus restinctum est. Eodem tempore Euzoius, qui sectæ Arianæ Antiochiæ episcopus fuit, extremum vitæ diem confecit, ad quintum consulatum Valentis, Valentiniani autem iunioris primum: in cuius locum Dorotheus suffectus est.

Christianorū persecutio remissior facta.

Euzoij obitus

Dorotheus episcopus ei suffectus.

Quòd Saraceni sub Mauiæ reginæ ipsorum imperio, Mosen quendam monachum, tum pietatis tum fidei singularis hominem, sortiti episcopum, se Christianæ fidei addixerunt.

CAPVT XXIX.

Mauia regina

VBi Imperator Antiochia decesserat, Saraceni, qui erant antea pop. Romani socij & fœderati, iam tum deficere: & muliere quadam, nomine Mauia, duce (cuius vir iam è vita discesserat) bellum contra eos gerere cœperunt. Itaque omnes Romanorum prouinciæ versus Orientem, illo tempore fuissent à Saracenis penitùs vastatæ, nisi illorum conatus diuina quadam prouidētia compressi fuissent. Causa autem talis fuit. Moses quidam genere Saracenus, qui in solitudine monasticum viuendi genus traducebat, propter eximiam pietatem, constantem fidem, & miracula ab eo edita, fama atque omnium sermone celebratus fuit. Istum Mauia Saracenorum regina suæ gentis episcopum designari à Romanis postulauit: atque ea lege bellum restinguere, fœderaque cum illis facere pollicita est. Quibus auditis, duces Romani benè B secum agi putabant, si ea conditione pax constitueretur: abiecta igitur omni cunctatione, illud confici præcipiunt. Moses itaque eductus è solitudine, Alexandriam, vti illic sacerdotij dignitatem capesseret, deductus est. Vbi verò Moses ad Lucium, qui ibi tum præfuit ecclesijs, aduentauit, illius repudiauit designationem, sicque illum est allocutus: Ego quidem meipsum sacerdotij dignitate indignum existimo: sed tamen si hæc res videatur ex vsu Reipub. fore, tu, Luci, manus mihi nequaquam impones. Tua namque dextera cæde & sanguine redundat. Ac Lucio ad illum vicissim dicenti, non oportere ita contumelijs ipsum afficere, sed discere potius ab ipso religionis dogmata, respondet Moses: At iam non dogmatum ratio quæritur, sed facinora tua contra fratres edita, quæ planè conuincunt, te vera Christianæ fidei dogmata omnino non habere. Nam Christianus non percutit, non obtrectat cuiquam, non pugnat: quippe seruus Domini pugnare non debet. At tua facta per eos, quos in exilium expuleris, quos bestijs obieceris, quos igni cremandos tradideris, tanquam voce emissa contra te loquuntur: certioraque habent indicia quæ oculis cernuntur, quàm quæ accipiuntur auribus. Ista aliaque id genus cum Moses dixisset, eius necessarij illum ad montem quendam deducunt, vt ab illis qui ibi exulabant, crearetur episcopus. Mose itaque hoc modo tum designato episcopo, bellum Saracenorum extinctum est. Mauia autem sic deinceps pacem cum Romanis seruauit, vt filiam suam duci Victori desponderet. Sed de Saracenis hactenus.

Vide Nicephor. cap. 48 li. 11. Theodo. lib. 4. c. 21. Sozom. lib. 6. ca. 38.

Moses Saracenus sacerdotij dignitatem repudiat.

Lucius episcopus à Mose increpatus.

Mauia filia Victori Rom. Duci desponsata.

Quòd Valente Antiochia digresso, qui in Oriente degebant orthodoxi, & præcipuè Alexandriæ, animis recreati, Lucio reiecto, Petro qui Damasi episcopi Romani literis communitus erat, rursus ecclesias reddiderunt.

CAP. XXX.

Petrus Alexandriam redit.

PEr idem tempus, simulatque Valens Imperator Antiochia decesserat, omnes qui vbique persecutionis tempestate iactabantur, & Alexandriæ potissimùm, magnopere recreati fuerunt: propterea quòd Petrus Roma cum literis Damasi episcopi Romani eò reuersus erat. quæ quidem & Mosis fidem confirmabant, & Petri creationem. Populus igitur illis confisus, expellit Lucium: Petrum autem in eius locum introducit. Lucius itaque sine mora Constantinopolim traijcit. Petrus ad exiguum tempus vitam protrahens, moritur: successorem fratrem suum Timotheum relinquit.

Vide Soz. lib. 6. cap. 39.

Eius obitus. Timotheus eius frater ac successor.

A *Quòd Imperator Valens Constantinopolim reuersus, cum populi conuicijs propter Gotthos lacessitus esset, de ciuitate contra Barbaros proficiscitur: confligensq́ cum illis Adrianopoli, quæ est vrbs Macedoniæ, interfectus est, expletis ætatis suæ annis quinquaginta, regni sedecim.*

CAPVT XXXI.

Vide Nicephor. c. 50. lib. 11. Sozo. li. 6. cap. 39. 40.

Constantinopolitani perstringunt Valentem.

IMperator Valens ad sextum suum consulatum, Valentiniani autem secundum, 3. Calend. Iunij aduentans Constantinopolim, populum in magno mœrore constitutum offendit. Nam barbari, qui Thraciam iam populati fuerant, suburbia etiam Constantinopolis vastare propterea aggressi sunt, quòd nullæ essent tum copiæ, quæ illorum impetum propulsarent. At cum barbari mœnibus appropinquare cœperunt, ciuitas cum casum ægrè & grauiter ferre: contra Imperatorem obstrepere, quòd hostes in eorum fines introduxerat, & iam illis nolebat quàm primum resistere, sed bellum contra barbaros ducere. Itaque cum equestria agerentur certamina, omnes vno consensu contra Imperatorem, qui eas res negligebant, vociferati sunt, contenteque clamarunt: Da arma, & nos ipsi hoc bellum geremus. Dum ista vociferātur, Imperator iracundiæ flamma incendi, tertioque Idus Iunij, ex vrbe egredi cœpit: interminatus, se, si rediret incolumis, supplicium de Cōstantinopolitanis sumpturum, cùm pro contumelijs quibus tum eum vexassent, tum pro illis rebus quas iam antea sub tyranno Procopio contra imperium admisissent. Ac cum dixisset se vrbem vastaturum penitùs, & ita solo æquaturum, vt aratro proscinderetur, contra barbaros ire maturat: illos longè ex ciuitate repellit: persequitur ad Adrianopolim vsq;, vrbem Thraciæ, in confinijs Macedoniæ sitam. Ibique cum illis confligens, moritur 3. Idus Augusti, iisdem Coss. quos suprà diximus: quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Atque nonnulli aiunt, illum, cum in pagum quendam incursione barbarorum incensum confugeret, ignè ambustum interijsse. Alij autem dicunt, eum Imperatoris habitu mutato, in medium agmen peditum irruisse: deinde cum equites se non commisso prælio dedidissent, pedites omnes fusos aceruatim occidisse, illumque habitu Imperatorio (qui quisnam esset indicare potuisset) deposito, inter eos iacuisse incognitum. Abijt è vita, cum annos quinquaginta vixisset, regnassetque cum fratre annos tredecim: post fratris autem mortem, tres. Liber verò spacium sedecim annorum continet.

Constantinopoli seditio contra Imp.

Valentis interitus. Anno Christi 382.

B

FINIS QVARTI LIBRI.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER QVINTVS.

Hic liber quintus complectitur historiam sexdecim annorum & sex mensium: quibus imperarunt Gratianus, Valentinianus iunior, & Theodosius: Huc refer Vitam Pontif. Rom. Syricij, Tomos Concil. & Hæres. Item Orosium cap. 34. 35. S. Aurel. Victorem, Michaelem Ritium: Paulum Diaconum lib. 12. qui supplens Eutropium. Item Rerum Rom. lib. 13. Ioh. Maiorem lib. 1. & 2. Blondum lib. 1. Decadis 1.

PROOEMIVM.

ANtequam ad res gestas narrandas, quas sumus quinto Libro prosecuturi, ingrediamur, eos qui hoc Opus fortè perlegerint, admonitos volumus, ne nobis vitio vertant, quòd cum sit solum propositum historiam Ecclesiasticam literis mandare, bella etiam varijs administrata temporibus (quantum nobis data est facultas, res in illis gestas verè cognoscendi) eidem admiscuimus. Istud enim à nobis multis de causis factitatum est. Primùm, vt res in bellis confectæ, ad posteritatis noticiam veniant: deinde ne Lectores, si eorum animi inter legendum semper in episcoporum contentione consideranda, & incommodis quæ vltrò citroque alius contra alium moliti sunt, occupati teneantur, fastidium capiant: maximè autem omnium, vt intelligatur, qua ratione cùm

Cur bellicas etiam res Ecclesiasticæ historiæ misceat.

cùm Respublica turbulentis motibus iactaretur, Ecclesiæ etiam status eiusdem quasi morbi contagione infectus, vehementer conturbatus fuerit. Nam si quis diligenter obseruare notareque voluerit, eisdem temporum articulis & Rempublicam fluctibus calamitatum, & Ecclesiam rerum aduersarum procellis agitatam pro certo comperiet. Aut enim eodem momento vtramque rebus incommodis perturbatam fuisse inueneri: aut miserias alterius, alterius infortunia proximè insecutas: & nonnunquam tumultus Ecclesiarum antegressos, Reip. autem commotiones consecutas, interdum omnino econtrariò: adeò vt facilè adducar ad credendum, istarum rerum vicissitudinem non ex aliquo casu fortuito, sed ex nostris peccatis initia cœpisse, nobisque supplicij causa, tanta incommoda inflicta esse: siue, vt est apud Apostolum, vti quorundam hominum peccata manifesta sint, præcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequantur. His de causis in hanc historiam Ecclesiasticam nonnullas res etiam in Rep. procuranda gestas inclusimus. Et quanquam res Constantini temporibus in bello administratas, propter longinquum præteriti temporis spacium inuenire nō poteramus: tamen eas quas postea iam ab his qui ad hoc vsque tempus vitam propagarint, accepimus, in transcursu nostri sermonis sumus complexi. Passimque in historia Imperatorum mentionem propterea fecimus, quòd ex illo tempore quo Christiani esse cœperunt, Ecclesiæ negocia ex illorum nutu pendêre visa sunt: atque adeò maxima Concilia de eorundem sententia & conuocata fuerunt, & adhuc conuocantur. Quinetiam † gentilis cultus superstitionisque propterea meminimus, quòd tranquillum Ecclesiæ statum magnopere perturbauit. Atque hæc quidem prooemij loco dixisse sat est. Iam verò historiam aggrediamur.

Ecclesiarum & Reip. calamitatum communio, & vicissitudo. *1. Tim. 5.* *Plin. 1.* †Vide annot. pag. 243. lat. 1. lin. 25.

Quòd post Valentis interitum, cum Gotthi contra Constantinopolim arma ferrent, ciuitas obuiam exiuit: paucis Saracenis fœderatis à Mauia missis, suppetias illis ferentibus.

CAP. I.

VBi Imperator Valens mortem (qua ratione, omnino incertum est) oppetierat, barbari denuò ad mœnia Constantinopolis aduentare, illiusque suburbia vastare cœperunt. Vnde populus grauiter commotus, sua sponte barbaris resistere: singuli, quod obuium erat, armorum loco arripere. Imperatoris coniunx Dominica, omnibus qui ad bellum egrediebantur, mercedem ex ærario Imperatorio, sicut militibus decretum fuit, suppeditare. Aliquot etiam è Saracenis fœderatis à Mauia, cuius suprà fecimus mentionem, missi, opem illis ferre. Ad hunc modum itaque cum populus prælium commisisset, barbari longè ab vrbe pedem retulêre.

Constantinopolis à barbaris vexata. *Dominica imperatrix.* *Mauia Saracenorum regina.* Vide Niceph. lib. 12 cap. 1. Theod. lib. 5. cap. 1. Soz. lib. 7. cap. 1. B

Quòd Gratianus Imperator Orthodoxis episcopis ab exilio reuocatis, hæreticos ab ecclesijs exegit: ac eodem tempore Theodosium socium Imperij cooptauit.

CAP. II.

GRatianus simul cum Valentiniano iuniore gubernaculis potitus imperij, crudelitatem Valentis auunculi in Christianos vsurpatam damnauit: illosque qui ab eo erant relegati, reuocauit in patriā: atque adeò lege sanciuit, vt quæque secta (solis Eunomianis, Photinianis & Manichæis exceptis) liberè & audacter, nullo habito discrimine, in ecclesijs conuentus ageret. At cum imperium Romanum languens ægrumque esse, & barbarorum vires indies crescere, & ad remp. gubernādam viro nobili excelsoque animo prædito opus habere animaduerteret: Theodosium ex patricijs Hispaniæ ortum, in bello administrando admodum exercitatum, propterea iampridem ad imperiū capessendum valdè idoneum, atque etiam ante ipsius Gratiani creationem, omnium suffragijs ad imperij administrationem delectum, socium imperij sibi adiungit. Illum igitur Sirmij (est hæc quidem ciuitas Illyriæ) declarat imperatorem, Ausonio & Olybrio Coss: XVII. Calend. Februarij: cumque eo certamina belli contra Barbaros gerendi dispartit.

Gratianus imperator episcopos exules reuocat anno 383. *Gratianus omnibus Christianis præstat reditum præterquàm Eunomianis, Photinianis, Macedonianis.* *Theodosius Imp. Gratiano adiunctus.* *Sirmium.* Gratianus Valentinianus iunior & Theodosius imppp. anno Christi 382. Vide Nicephor. c. 1. lib. 12. Theodori lib. 5. c. 1. Sozom. lib. 7. ca. 1. & 4.

Quinam illo tempore episcopi ecclesiarum gubernationi præfuerint.

CAP. III.

EOdem tempore ecclesiæ Romanæ Damasus, qui Liberio succedebat, præfuit: Hierosolymitanæ autem Cyrillus. Ecclesia Antiochena in tres factiones, vti dixi, diuisa fuit. nam quasdam ecclesias Dorotheus Arianus post Euzoium rexit: alias partim Paulinus, partim Meletius ab exilio reuocatus, gubernauit. Alexandriæ, ecclesias Arianorum Lucius, qui iam exulabat: ecclesias autem eorum qui fidem Consubstantialis tenebant, Timotheus post Petrum administrauit. Constantinopoli ecclesiarum obti-

Damasus episcopus. *Cyrillus.* *Dorotheus.* *Paulinus.* *Meletius.* *Lucius.* *Timotheus.* Vide Nicephor. cap. 2. lib. 12. Theodor. lib. 5. ca. 2.

A obtinuit procurationem Demophilus, qui post Eudoxium sectæ præfuit Arianæ. Qui verò eius detestabantur doctrinam, separatim inter se conuentus celebrarunt. Demophilus.

Quòd Macedoniani, qui dudum ad Damasum episcopum Romanum de consubstantiali stabiliendo legatos miserunt, rursus in pristinum errorem reciderunt.

CAP. IIII.

Vide Nicephor. c. 2. lib. 12. Sozo. li. 7. cap. 2. Vide etiã supra li. 4. cap. 10.

Macedoniani, quanquam post legationem ad Liberium missam, aliquamdiu cum illis qui fidem in cõcilio Nicæno decretam perpetuò amplexati fuissent, in ecclesijs cuiusque ciuitatis absque discrimine communicabant: tamen vbi Gratiani Imperatoris lex libertatem singulis sectis conuentus agendi largita fuerat, se ab ecclesia rursus separare constituerunt. Idcirco Antiochiæ, quæ est in Syria, in vnum coacti, de integro decreuêre, vocem illam Consubstantiale auersandam esse: cum illis qui fidem concilij Nicæni amplexabantur, non omnino communicandum. Verùm eorum conatus minimè ipsis successit ex sententia. nam pleriq; eos, tanquam aliàs alia decernentes, condemnare cœperunt, ab illis desciscere penitùs, & fidei Consubstantialis fautoribus firmè adhærescere. Macedoniani se rursus ab ecclesia separãt.

De ijs quæ tum temporis Antiochiæ propter Paulinum & Meletium obtigerunt: & quòd Gregorius Nazianzenus communi Orthodoxorum decreto, ecclesiæ Constantinopolitanæ præses institutus est.

CAPVT V.

Vide Nicephor. cap. 7. lib. 12. Sozomen. lib. 7. cap. 3.

PER idem tempus Antiochiæ Syriæ, propter Meletium grauis contentionis flamma incensa est: quæ quidem eius generis fuit. Diximus antea, Paulinum Antiochiæ episcopum propter eximiam pietatem in exilium minimè eiectum fuisse: Meletium primùm à Iuliano in patriam accersitum: deinde cum à Valente denuò esset relegatus, regnante Gratiano reuocatum. Qui cum rediret Antiochiam, Paulinum reperit iam senio propè confectũ. Confestim itaque omnes qui fauebant Meletio, operam dederũt, vt cum Paulino sedis episcopalis particeps fieret. Cum autem Paulinus diceret contra Ecclesiæ canones esse, vt B quisquam ab Arianis episcopis designatus, ad sedem episcopalem participandam admitteretur: populus vi rem conficere statuit. Atque in ecclesia quadam in suburbijs sita, illum in sede episcopali collocare parant. Quo facto, permagna excitabatur contentio. Postea verò populus sub eiusmodi conditionibus ad concordiam reductus fuit. Cum omnes qui episcopatum petere videbantur, in vnum coegissent, reperiunt eos esse numero sex, inter quos erat Flauianus. Istos iureiurando astringunt, vt nemo illorũ tũ episcopatus administrationem capesseret, cum alteruter ex his duobus Episcopis, Paulinum & Meletium dico, è vita exiret: sed ei soli qui superesset, demortui locum obtinendi facerent potestatem. Quare iureiurando ad hunc modum dato, populus pacato & tranquillo animo, vnus erga alium esse cœpit, nec deinceps mutuò discordare. Ob quam causam qui à Lucifero stabant, ab Ecclesia recessere, quòd Meletius ab Arianis designatus, ad episcopatus illius dignitatem admissus erat. Eodem tempore, quo & res Antiochenæ in tanta perturbatione versabantur, & Gregorius communi multorum episcoporum consensu ab vrbis Nazianzi episcopatu, ad episcopatum Constantinopolis translatus fuit, Meletius Constantinopoli necessariò contendit. Atque ista quidem hoc modo.

Antiochiæ contētio orta. Meletius ab Arianis episcopus designatus. Gregorius Nazianzenus Constantinopol. episcopus.

Quòd Theodosius Imperator post fusos Thessalonicæ barbaros, cum in aduersam valetudinem incidisset, ab Ascholio episcopo baptismi lauacro tinctus est.

CAP. VI.

Vide Nicephor. ca. 6. lib. 12. Sozomen. lib. 7. ca. 4.

PEr illud tempus, vbi Gratianus & Theodosius victoriam contra barbaros reportauerant, Gratianus extemplò propterea in Galliam profectus est, quòd Germani fuerant eius regionis agros depopulati: Theodosius autem post erecta trophęa, Constantinopolim ire maturans, Thessalonicam peruenit. Ibi in morbum incidens, cupiebat baptismo donari: quippe ex maioribus religionem iam olim didicerat Christianam, fideique Consubstantialis se totum addixerat. Et cum propter morbi grauitatem baptizari properaret, & episcopum Thessalonicensium ad istud munus obeundum requireret, primùm sciscitabatur ab episcopo, quam fidem amplexaretur? Ac cum episcopus respondisset, opinionem Arij minimè per Illyrium peruasisse, neque nouam illius doctrinam eius regionis ecclesias potuisse occupare, sed omnes qui in illis versabantur, antiquam illam & vetustam fidem ab Apostolis traditam, inque concilio Nicæno

Theodosius baptizatus. Theodosij morbus.

Ascholius episcopus. cæno confirmatam semper obseruasse: Imperator ab Ascholio (ita enim vocabatur A episcopus) libentissimo animo baptismum recepit. Paucis igitur pòst diebus à morbo recreatus, Constantinopolim contendit, 8. Calend. Decembris, Gratiano iam quintùm Consule, eoque ipso Theodosio primùm.

Quòd, cum Gregorius Constantinopolim, episcopis aliquot stomachantibus ingressus esset, ipse Ecclesiæ gubernationem repudiauit. Imperator autem Demophilo Arianorum episcopo significat, vt aut Consubstantiali assentiretur, aut ciuitati cederet: quod ille melius censuit.

CAPVT VII.

Anastasia templum. Cur templum hoc sit Anastasia vocatum, vide Sozom. lib. 7. cap. 6. EOdem tempore Gregorius ab vrbe Nazianzo translatus, intra mœnia Constantinopolis in quadam ecclesia perexigua conuentus fecit. Ad quam quidem ecclesiam, Imperatores postea templum amplissimum adiunxêre, vocauereque Anastasiam. Gregorius, vir illustris, & homines ætate coniunctos pietate facilè superans, cum intelligeret quosdam ipsi obstrepere, quòd homo exterus & peregrinus esset, lætus admodum de Imperatoris aduentu, Constantinopoli amplius ætatem degere recusauit. Imperator verò, cum ecclesiam admodum conturbatam offenderet, omni cura & cogitatione incubuit, vti pacem faceret, concordiam constitueret, & ecclesias amplificaret. *Vide Nicephor. cap. 7. lib. 12. Vide item Sozom. li. 7. cap. 5.* *Demophilus episcopus eiusque oratio.* Itaque sine mora Demophilo, qui sectæ Arianæ episcopus fuit, consilium suum aperit: quæritque ab eo, vtrum concilio Nicæno fidem vellet adhibere, populum ad concordiam traducere, & pacem amplecti. Quo quidem eius postulatum abnuente: Idcirco, inquit Imperator, si pacem & concordiam fugis, te ab ecclesijs fugere mando. Quæ cum audiuisset Demophilus, & secum considerasset, quàm difficile esset potentioribus resistere, conuocata in ecclesia multitudine, ipse in medio surrexit, verbaque eiusmodi apud suos locutus est: *Matth. 10.* Fratres, scriptum est in Euangelio: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Igitur quoniam Imperator nos ab ecclesijs segregat, sciatis velim, vobis cras extra ciuitatem conuentus agendos esse. Hæc locutus, egreditur. Neque illud intellexit, quòd qui ex ea vitæ ratione, quam mundus postulat, fugiunt (sic enim dictum Euangelij capiendum est) hi quærunt supernam Hierusalem. sed ipse aliud sensum secutus, decæterò extra portas cõuentus fecit. *Euangelij locus explicatus* Exijt etiam vnà cum illo Lucius, qui Alexandria (vti prius dixi) eiectus, multatusque exilio, Constantinopoli ætatem egit. B Quocirca Ariani, qui annos quadraginta ecclesiarum administratione potiti fuissent, cum concordiam, ad quam Imperator Theodosius illos hortabatur, fugerent, sese ex vrbe subduxerunt, ad quintum consulatum Gratiani, Theodosij autem Augusti primum: sexto Cal. Decembris. *Lib. 4. c. 1. & 39. & 40* *Ariani ecclesias relinquũt.* Qui autem fidem seruabant Consubstantialis, hi in eorum venêre loca, ecclesiasque occupauêre.

De centum quinquaginta episcopis, qui Constantinopoli conuenerant: & quas sanxerint res Nectario illic creato episcopo.

CAPVT VIII.

Theodosius concilium cõuocat Constantinopoli anno 383. IMperator, nulla mora interposita, concilium episcoporum, ipsius fidem amplectentium, conuocat: quo tum fides concilij Nicæni corroboraretur, tum Constantinopoli designaretur episcopus. *Vide Nice. lib. 12. c. 10. 11. 12. 13. Sozom. li. 7. ca. 7. 8.* Ac quoniam in spem venerat, se posse Macedonianos ad concordiam cum illis episcopis, qui erant eiusdem cum illo fidei, reducere, episcopos sectæ Macedonianæ accersiuit. Itaque in vnum conueniunt, qui fidem tenebant Consubstantialis: Timotheus, Alexandriæ episcopus: Hierosolymorum Cyrillus, qui id temporis pœnitentia adductus, fidei Consubstantialis se totum addixerat: Meletius autem iampridem aderat, eo scilicet tempore quo erat propter designationem Gregorij illò accersitus: Ascholius etiam Thessalonicæ episcopus, & alij complures: erant omnes numero centum quinquaginta. Partis Macedonianæ primas obtinuerunt *Macedonianæ partis episcopi.* Eleusius episcopus Cyzici, & Marcianus Lampsaci. omnes illius sectæ erant ad numerum triginta sex: quorum maior pars ex ciuitatibus Hellesponti fuit. Ad concilium igitur conueniunt, Eucharide & Euagrio Coss. mense Maio. Ab Imperatore itaque & episcopis, qui eandem cum eo fidem amplexabantur, modis omnibus laboratum fuit, vt Eleusium cum suis ad concordiam fidei adducerent. cumque non solum legationis, quam Eustathius & alij cum illo, eorum nomine apud Liberium iamdudum Romanum episcopum obierant, in memoriam redegerunt: verum etiam, quòd non multo antè, nullo habito discrimine, sua sponte cum illis qui fidem Consubstantialis tuebantur, communicarant: eosque nequaquam piè & religiosè facturos, si, cùm antea consentientem cum illis de fide opinionem agnouissent, iam rursus ea quæ præclarè decre-

A decreuerant, penitùs euertere molirentur. Verùm apud illos nec admonitioni, ne reprehensioni locus relictus fuit. Nam se malle opinionem Arianam asseuerare, quàm fidei Consubstantialis assentiri, dixerunt. Quæ cum respondissent, Cõstantinopoli abscesserunt: perque literas populo cuiusque ciuitatis significarunt, vt fidei concilij Nicæni minimè consentirent. Alterius autem partis episcopi, Constantinopoli commorati, de episcopo designando consilium iniuerunt. Nam Gregorius, vt paulò antè demonstraui, episcopatu illo repudiato, ad vrbem Nazianzum se recepit. Erat fortè Nectarius quidam, ex genere senatorio, vir moribus admodum modestus, & tota vitæ ratione cõspicuus: qui quanquam prætoris fungebatur officio, à populo tamen inde abreptus, ad Episcopatus honorem delatus fuit: & à centum quinquaginta episcopis, qui tum aderant, ordinatus. Eodem tempore decretũ fuit, vt episcopus Constantinopolitanus proximè & secundum episcopum Romanum primas propterea obtineret, quòd illa ciuitas noua Roma esset appellata. De integro etiam fidem concilij Nicæni stabiliunt: & dispartitis prouincijs, patriarchas constituunt: deciduntque, vt nullus episcopus, relicta sua diœcesi, ad exteras ecclesias demigraret. nam antea, propter persecutionum tempestates, istud facere cuique liberum erat. Nectario igitur ampla illa ciuitas Constantinopolis, & tota Thracia sorte obuenit: Ponticæ autem diœcesis patriarchatus Helladio, Cæsareæ Cappadociæ post Basilium episcopo: Gregorio Nyssæ (hæc est vrbs etiam Cappadociæ) fratri Basilij: & Otreio Melitinæ, quæ est in Armenia, contigit. Patriarchatum item Asianum Amphilochius episcopus Iconij, & Optimus Antiochiæ Pisidiæ sortitò capiunt. Aegypti diœcesis Timotheo Alexandriæ episcopo tribuitur. Ecclesiarum denique versus Orientem diœcesim ijdem episcopi qui antea, Pelagius scilicet episcopus Laodiceę, & Diodorus Tarsi, obtinent: honoris prærogatiua ecclesiæ Antiochenæ reseruata, quam Meletio tum præsenti tribuerunt. Itemque statuerunt, vti si vsus postularet, res cuiusque prouinciæ concilium prouinciale dispensaret. His etiam Imperator suffragatus est. Istud itaque concilium talem exitum est consecutum.

Arianorum pertinacia.

Nectarius prætor, episcopus delectus.

Fides concilij Niceni confirmata.

Constantinopolis, noua Roma

Patriarchæ instituti.

Nyssa.

Conciliorum prouincialium institutio.

Quòd Imperator Theodosius Pauli Constantinopolitani episcopi corpus magno cum honore ab exilio reportauit: quo tempore Meletius Antiochenus episcopus ab hac vita migrauerat.

CAPVT IX.

B

Vide Nicephor. c.14. lib 12. Sozomen. lib 8. ca.10. Item Socr. supra lib. 2. ca.21.22.

PER id temporis corpus Pauli episcopi (quem Philippus præfectus Imperatorius propter Macedonium, vt suprà commemoraui, in exilium eiecit, Cucusique, quæ est vrbs Armeniæ, strangulandum curauit) Imperator Ancyra Constantinopolim transtulit: ibique cum magno honore & reuerentia excipiens, in ecclesia, quæ eius nomine nuncupata est, reposuit: quam Ecclesiam antea quidem Macedoniani, ab Arianis segregati, tenuerant: sed tum tamen ab Imperatore propterea expulsi erant, quòd eius fidem amplexari recusauerant. Eodem tempore Meletius episcopus Antiochiæ, in morbum delapsus, decessit de vita. Quo quidem tempore Gregorius frater Basilij funebrem orationem in eius mortem recitauit. Corpus autem Meletij, eius necessarij Antiochiam transportarunt. Rursus qui Meletio erant addicti, à Paulino gubernari noluerunt, sed in locum Meletij Flauianum sufficere constituerunt. Vnde populus de integro dissidere cœpit. Et propterea ecclesia Antiochena denuò non propter fidem, sed propter episcoporum delectum, diuisa fuit.

Pauli corpus per Theodosium Constantinopolim translatum. Cucusus.

Meletij obitus Gregorius Basilij frater.

Antiochena ecclesia diuisa.

Quòd Imperator, cum eodem tempore quo filius eius Arcadius Augustus declaratus est, omnium sectarum concilium indici præceperat: solis Nouatianis, vt qui fidei Consubstantialis astipulabantur, intra ciuitatem conuentus agere permisit, reliqui autem hæretici abigebantur.

CAPVT X.

Vide Nicephor. ca.10. lib.11. Theod. li. 5. c.8.9.10. Sozo. li.7. cap.14.

ATemque in alijs vrbibus, dum Ariani ab ecclesijs exturbabantur, tumultus exorti sunt. In qua re me quidem imprudentiam Imperatoris intuentem, permagna capit admiratio. Nam non diu passus est ciuitates his tumultuum procellis agitari: sed quantum in ipso situm erat, breui temporis curriculo concilium omnium sectarum cogere laborauit: ratus ex mutuo episcoporum inter ipsos colloquio & congressu, vnam omnibus consentientem de fide opinionem constabilitam fore. Quod quidem Imperatoris institutum causam fuisse arbitror, cur res tam prosperè illi euenirent. Nam eisdem temporibus, diuina quadam prouidentia barbaræ gentes se eius ditioni subiecerunt: inter quas Athanarichus dux Gotthorum se cum omnibus

Concilium omnium sectarum.

Athanarichus

ſuis copijs ei dedidit, ac breui pòſt Conſtantinopoli ſupremum vitæ diem egit. Impe- A

Arcadius Imp. declaratus.

rator filium Arcadium tum Auguſtum declarauit, ad ſecundum conſulatum Merogandi, Saturnini autem primum decimoquarto Calend. Februarij. Haud diu pòſt vndique cuiuſque ſectæ epiſcopi eò aduentarunt, eiſdem Coſſ. menſe Iunio.

Theodoſij pro eccleſiarum concordia ſollicitudo.

Imperator igitur epiſcopo Nectario accerſito, ſermonem cum eo contulit, qua tandem ratione Chriſtiana religio poſſet liberari diſcordijs, & Eccleſia ad concordiam reduci: dixitque, controuerſiam quæ eccleſias diremerat, debere accuratè excuti, vti diſſenſione penitùs ſublata, concordia in eccleſijs conſtitueretur. Quod cum Nectarius audiuiſſet, anxio & perplexo animo fuit:

Agelius epiſ.

atque Agelio, qui tum Nouatianorum epiſcopus fuit, vtpote fide cum ipſo conſentienti, accito, Imperatoris mentem aperuit. Ille quidem, licet vir in alijs rebus admodum prudens fuerit: tamen quoniam in diſceptandis diſcutiendiſque de religione controuerſijs non multum potuit, lectorem ſuæ eccleſiæ Siſinnium nomine, ad diſſerendi munus deſignauit.

Schiſmata diſceptationibus non componi. Siſinnij conſilium de concordandis hæreticis.

Siſinnius ergo, vir in primis diſertus, rerum vſu peritus, in literis Sacris explicandis accuratè eruditus, & diſciplinis philoſophorum eximius, quoniam exploratum habebat, diſceptationes non ſolum non reconciliare ſchiſmata, ſed hæreticos præterea ad contentionem multo magis accendere: idcirco tale conſilium (nouerat enim pro certo, veteres præcauiſſe, ne principium eſſentiæ filio Dei attribuerent, quippe qui eum patri coæternum eſſe exiſtimarent) Nectario dedit, vt concertationes dialecticas vitaret, teſteſque adhiberet formulas fidei à veteribus editas: efficeretque vt hæreticorum principes ab Imperatore rogarentur, vtrum aliquam rationem ducerent illorum doctorum, qui ante diuiſionem probè Eccleſiam temperaſſent, an eos tanquam à religione Chriſtiana alienos reijcerent? Quod ſi eos reijciunt, eiſdem etiam anathema denunciare audacter aggrediantur: ac ſi illud aggredi audeant, certè à multitudine ipſi expellentur. Quo confecto, veritatem viciſſe manifeſtò conſtabit. Sin veteres doctores minimè reijciunt, tum noſtrum eſt eorum libros proferre, quorum teſtimonijs noſtra confirmetur opinio.

Vide Nice. c. 13. lib. 12.

Siſinnij conſilium Imperatori approbatū.

Quæ cum Nectarius à Siſinnio audiuiſſet, properè ad Imperatoris palatium contendit: conſilijque, quod ſibi datum erat, Imperatorem facit participem. Ille auidè amplectitur: rem prudenter tractare cœptat. Nam inſtituto ſuo tacito & occultato, ſolum ab illis quærit, vtrum doctorum, qui ante Eccleſiæ diuiſionem fuerunt, vllam ducerent rationem, eoſque approbarent, néne? Ac cum illi id ipſum non inficiarentur, ſed dicerent, ſe eos tanquam magiſtros in permagno honore habere: ſciſcitatur denuò ab illis Imperator, vtrum illorum, velut fidelium doctrinæ Chriſtianæ teſtiū, veſtigijs inſiſterent? quibus auditis, ſectarum epiſcopis, & dialecticis quos ſinguli ſecum habebant (erant enim cum illis complures ad diſſerendi certamen inſtructi) incertum erat quid agerent. Etenim ſinguli in ſingulas propè diſtrahebantur ſententias, dum alij Imperatoris inſtitutum præclarè ſe habere, alij illud ſuo ipſorum propoſito ſuſceptoque concilio aduerſari, dicebant. Nam diuerſa erat cuiuſque de veterum libris ſententia, & mens inter ipſos diſcrepans. Ac non ſolum variarum ſectarum varia fuit opinio: ſed qui vnam eandemque ſectam ſequebantur, hi inter ipſos diſſenſerunt. Quocirca conſentiens illorum malicia, velut lingua veterum gigantum, diuiſa fuit, & turris perditæ molitionis penitùs euerſa. Imperator verò, cum intelligeret multiplicem eorum diſſenſionem, & quòd non veterum de fide expoſitione, ſed ſola diſſerendi ſubtilitate confidebant, ad aliud conſilium confugit: imperatq́; vt ſingulæ ſectæ fidei, quam quæque tenebat, declarationem literis proderent. Idcirco qui ex quaque ſecta in dicendi facultate erant diſertiſſimi, hi dogma ſuum ſcriptis mandarunt. Dies ad hanc rem præſtituta fuit. Sectarum epiſcopi ad palatium accerſiti, conueniunt. Aderant itaque Nectarius & Agelius, fidei Conſubſtantialis epiſcopi: Arianorum, Demophilus: Eunomianorum, ipſe Eunomius: Macedonianorum, Eleuſius Cyzicenſis. Tum verò Imperator eos qui conuenerant, primùm benignè ad ſe admittit: capit cuiuſque dogma ſcriptis proditum. Deinde ſe in locum ſeparatum ſolum concludit: precatur obnixè, vt Deus illi ad veritatem eliciendam opem ferre vellet.

Theodoſius Conſubſtantialis dogma amplectitur.

Poſtremò, dogmate cuiuſque perlecto, cetera omnia, vtpote Trinitatis vnitatē dirimentia, damnat, lacerat: ſolam autem Conſubſtantialis fidem laudat, approbat. Hæc cauſa fuit, cur Nouatiani rurſus proſperè rem gererent, conuentuſque intra vrbes agerent.

Nouatianis eccleſiæ ſuæ conceſſæ.

Nam Imperator eorum inter ipſos de fide conſenſionem admiratus, lege edixit, vt ſuis ipſorum eccleſijs ſecuri potirentur: eccleſiæque eorum eadem haberent priuilegia, quibus eccleſiæ ſuæ ipſius fidei adhærescentes fruebātur. Aliarum autem ſectarum epiſcopi, propter mutuam inter ipſos diſſenſionem, à populo ſuæ adminiſtrationi concredito, deſpicatui ducebantur. Qui ta-

B

A metsi decesserunt desperatione debilitati, & tristicia, tamen suos per literas consolari cœperunt: hortati, vti animos minimè propterea contraherent, quòd multi opinione ipsorum derelicta, ad fidem Consubstantialis se transtulissent. Nam multos esse vocatos, paucos verò electos. Quam quidem neutiquam tum protulère sententiam, cum maxima populi pars ex Imperatorum nutu pendens, mordicus illorum opinioni adhærescebat. Verumenimuero ne illi quidem qui fidem Consubstantialis propugnabant, erant omnino à molestijs vacui, liberique. Nam controuersia in ecclesia Antiochena oborta, eos qui concilio interfuerunt, in duas factiones diuisit: quippe Aegyptij, Arabes & Cyprij in vnum conspirantes, Flauianum Antiochia exturbandum censebant: Palæstini, Phœnices & Syrij stabant à Flauiano. Sed quis huius controuersiæ fuerit exitus, dicam alio loco.

Antiochenæ ecclesiæ controuersia.

De Maximo tyranno, & Gratiano dolo interempto: quando & Iustina Valentiniani pueri adhuc mater, insidias in Ambrosium Mediolanensem episcopum tendere, propter Maximi metum, inuita destiterit. CAP. XI.

Vide Nicephor. ca. 19. 20 lib. 12. Theod. li. 5 ca. 12. 13. Sozomen. li. 7. ca. 13.

Isdem temporibus, quibus concilium Constantinopoli habitum fuit, has res in partibus versus Occidentem confectas accepimus. Maximus, ex partibus Britanniæ oriundus, arma contra imperium Romanū ferre, & Gratiano in bello contra Germanos valde debilitato, insidias tendere parat. In Italia autem, quia Valentinianus admodum erat adolescens, Probus, vir consularis, summam præfecturam gerens, Reip. curam suscepit. Iustina Imperatoris Valentiniani mater Arianæ prauitatis labe infecta: etsi, dum vir eius vixit, eos qui fidei Consubstantialis dediti erant, nullo incōmodo poterat afficere: tamen cum filius eius esset adhuc ætate tenera, Mediolanum proficiscens, grauissimos tumultus contra Ambrosium episcopum concitauit, eumq; in exilium mitti iussit. Vbi autem populus propter incredibilem amorem, quo Ambrosium complectebatur, restitit: eorumq; retardauit conatum, qui illum in exilium abripere laborabant: interea nunciatum est, Gratianum dolo & insidijs tyranni Maximi interfectum. Nam in rheda, quæ lecticæ speciem præ se ferebat, quæq; à mulis gestabatur, Andragathius Maximi dux occultatus, præ
B cepit, vti satellitibus Imperatorijs denunciaretur, Imperatoris Gratiani coniugem in ea vectam esse: Imperatorique fluuium Rhodanum, qui Lugdunum vrbem Galliæ præterfluit, traijcienti obuiam procedere. Imperator itaque coniugem esse ratus, insidias haudquaquam euitauit: sed in hostis manus, tanquam cæcus in fossam, imprudens incidit. nam Andragathius è rheda desiliens, Gratianum interfecit. Moritur igitur, Merogando & Saturnino Coss. cum annos regnasset quindecim, vixisset autem vigintiquatuor. Quod factum, iram matris Imperatoris contra Ambrosium inflammatam restinxit. Quare Valentinianus temporis necessitati inseruiens, Maximum animo perinuito ad Imperij societatem admittit. Probus verò Maximi potentiam veritus, ad partes versus Orientem tum proficisci constituit, Absque mora igitur decedit ex Italia: atque in Illyriam contendens, Thessalonicæ, quæ est in Macedonia, commoratus est.

Maximi tyrannis in Gratianum insidiæ. *Probus.* *Iustina Imp.* *Ambrosio negocium facessit.* *Ambrosij exilium.* *Gratiani interitus. Anno 387.* *Andragathius Gratiani interfector.* *Valentinianus Maximum in Imperij consortium admittit.*

Quòd Imperator Theodosius, conscriptis maximis contra Maximum copijs, eodem tempore quo natus est illi ex Placilla Honorius, Arcadium Constantinopoli reliquit, ipse Mediolani cum tyranno conflixit. CAP. XII.

Vide Nicephor. c. 24. 34. lib. 12. Sozomen. li. 7. ca. 13. Theod. li. 5. ca. 12. 13.

Theodosius Imperator ob hanc causam in magnam solicitudinem coniectus, quàm maximas copias contra tyrannum conficit: admodū veritus, ne cędem etiam Valentiniano iuniori moliretur. Eodem momento legati Persarum aduentant, pacem ab Imperatore petituri. Etiā tum filius Honorius Imperatori ex Placilla coniuge natus est, Rhycomeriano & Clearcho Coss. quinto Id. Septembris. Eisdem quoque Coss. Agelius Nouatianorum episcopus, paulo ante natum Honorium è vita migrauerat. Anno sequenti, ad primum consulatum Arcadij Augusti, & Vadonis, cum Timotheus episcopus Alexandriæ extremum diem obierat, Theophilus eum capessit episcopatum. Anno pòst, vbi Demophilus sectæ Arianæ episcopus supremum vitæ diem confecerat, Ariani Marino suæ ipsorum sectæ episcopo ex Thracia accersito, episcopatum eius impartiunt. Marinus autem, cuius temporibus secta Ariana, sicut à me dicetur postea, diuisa erat, non diu vitam propagauit. Dorotheum igitur ex Antiochia Syriæ accitum, suum episcopum designant. Imperator ad bellum contra Maximum gerendum ire pergit, Arcadio filio suo Constantinopoli Imperatore relicto. Qui vbi Thessalonicam venit, offendit milites Valentiniani ægritudine fractos: quòd necessitate inducti, tyrannum Imperatoris loco admisissent. Theodosius autem, se neque in hanc neque in illam partem propen-

Theodosij contra Maximum expeditio. Anno 388. *Honorius F. Imp. natus.* *Agelij obitus.* *Item Timothei.* *Marinus episc.* *Dorotheus.*

dere propalàm declarauit. Nam legatos Maximi ad se missos, neque reiecit, neque admisit: & tamen Imperium Romanum nominis Imperatorij simulatione, tyrannide oppressum iri, videre iniquo animo tulit. Proinde collecta militum manu, Mediolanum proficisci maturat. nam illò aduentarat Maximus. A

De tumultu Constantinopoli ab Arianis concitato. CAP. XIII.

Constantinopoli ab Arianis tumultus excitatus.

Vide Nicephor. lib. 12 cap. 12. Sozom. li. 7. cap. 14.

EOdem temporis momento, quo Imperator ad hoc bellum faciendum omni studio incumbebat, Constantinopoli ab Arianis tumultus tali de causa commotus est. Solent homines de rebus quas non norunt, sermones nonnunquam confingere. & si quando fuerint occasionem nacti, rumores de rebus, quarum cupiditate ducuntur, multo maximos excitant, vtpote perpetuò rerum nouarum appetentes. Quod quidem in ea ciuitate tum vsu venit. nam de bello quod longè ab illis gerebatur, alius aliud commentus, rumorem de eo dissipauit: spem scilicet animo concipiens, belli euentum Imperatori indies minus prosperè successurum. Etenim quamuis in bello adhuc nihil esset confectum, tamen illi res quas non norunt, iuxtà ac si easdem oculis aspexissent, narrarunt: dixeruntque, tyrannum copias Imperatoris profligasse, hunc & illum militum numerum in pugna cecidisse, atque adeò ipsum Imperatorem à tyranno propemodum captum fuisse. Ariani itaq; graui tum animi perturbatione commoti (discruciabantur enim, ecclesias intra vrbem ab illis quos ipsi antea persecuti fuerant, occupatas) varios rumores disseminarunt. Et quoniam alia quædam diuersa ab illis quæ narrabantur, eos etiam qui rumorum erant authores, ad credendum ita induxerunt, vt ea quæ ipsi confinxerant, non conficta, sed vera esse putarent (nam alij qui ea auditione acceperant, ipsis rumorum authoribus confirmabant, non aliter habere, atque ab illis audiuerant) Ariani idcirco animis de integro confidere, facinus aggredi, Nectarij episcopi domum iniectis facibus, incendio vastare cœperunt. Hæc gesta sunt ad secundum consulatum Theodosij, Cynegij autem primum.

Mendacium rumorum effectus pernicios.

Nectarij domus ab Arianis vastata. Anno 389.

De Imperatoris Theodosij victoria, & prostrato tyranno. CAP. XIIII.

B

Maximi cædes.

Andragathij interitus.

Vide Nicephor. c. 21. lib. 12. Sozom. li. 7. cap. 11. Theod. li. 5. cap. 12. 15.

CVm milites Maximi tyranni de Imperatoris aduentu, deque eius apparatu bellico audiuissent, ne rumoris quidem auram ferre potuerunt: sed graui metu perculsi, tyrannum vinctum in manus Imperatoris tradunt: qui quidem occisus est, sub eisdem Coss. sexto Calend. Septembris. Andragathius autem qui Gratianum Imperatorem interemerat, Maximi clade intellecta, se in proximum flumen præcipitans, submersus est. Quamobrem Imperatores victoriam consecuti, Romam iter capiunt. Cumque illis vnà erat Honorius, admodum adolescēs. nam post euictum Maximum, pater illum Constantinopoli accersiuerat. Romæ igitur festa celebrauêre triumphalia. Quo quidem tempore Theodosius Imperator, suæ singularis clementiæ in causa Symmachi, viri consularis, illustrem dedit significationem. Iste namque Symmachus, & inter viros ordinis senatorij Romæ principem locum obtinuit. & propter excellentem eius in Latinis literis eruditionem in summa admiratione fuit. nam multos libros Latino sermone conscripsit: inter quos liber de Laudibus Maximi tyranni, dum adhuc viuebat, editus, & coram eo recitatus, eum postea læsæ maiestatis reum fecit. Quapropter mortem veritus, ad ecclesiam confugit. Imperator verò, qui adeò pio & religioso animo erga fidem Christianam affectus erat, vt non sacerdotes modò, qui in eadem cum illo fide consentiebant, supra modum coleret: sed Nouatianos etiam, qui in fide Consubstantialis cum eo conspirabant, amplecteretur humanitùs, quò Leontio Romæ ecclesiæ Nouatianæ episcopo pro Symmacho deprecanti gratificaretur, Symmachum absoluit crimine. Qui veniam consecutus, Apologeticum ad Imperatorem Theodosium scripsit. Bellum itaque quod in initio maximam minari videbatur calamitatem, celeriter extinctum fuit.

Symmachus in admiratione summa habitus.

Symmachi Apologeticus.

De Flauiano Antiocheno episcopo. CAP. XV.

Flauianus episcopus. Euagrius episcopus.

Vide Nicephor. li. 12. cap. 4. 24. Theod. li. 5. cap. 1. 23. Sozo li. 7. cap. 11. 15.

EOdem ferè tempore, Antiochiæ Syriæ hæc etiam gesta fuisse accepimus. Cum Paulinus morte occubuerat, populus illius ecclesiæ Flauianum detestatus est: & propterea Euagrium suæ ipsius factionis episcopum designari constituit. Quo non longo tempore vitam protrahente, nemo alius in eius locum delectus fuit: sic enim erat res à Flauiano comparata. Quotquot igitur Flauianum propter iusiurandum violatum auersabantur, separatim conuentus fecerunt. Flauianus autem, omnem (vt dicitur) mouebat lapidem, vt eos etiam sibi subijceret: quod quidem haud diu pòst perfecit, odio Theophili, episcopi Alexandriæ, tum versus ipsum placato: cuius subsidijs

Flauianus Damasum sibi reconciliat.
Isidorus presb.
Antiochenus pop. ad cõcordiam reducitur.

A Damasum etiam, episcopum Romanum, sibi reconciliauit. Nam vterq; erga Flauianũ offensiore animo fuit, non solum quòd peierauerat: sed etiam, quòd author fuerat eorum consensum dirimendi, qui erant ante concordes. Quare Theophilus odio in illũ restincto, Isidorum presbyterum misit, vti Damasi animum in Flauianum exulceratũ mitigaret: doceretq; ex vsu Ecclesiæ esse, si propter populi concordiam peccatum à Flauiano commissum remitteret. Quocirca communione Flauiano ad hunc modum reddita, populus Antiochenus pedetentim tempore progrediente ad concordiam reducitur. Atq; res Antiochiç administratç hunc habuere exitum. Ariani verò ab ecclesijs expulsi, in suburbijs conuentus celebrarunt. Intereà temporis Cyrillo Hierosolymorum episcopo mortuo, Ioannes succedit.

De idolorum delubris Alexandriæ dirutis, & inde commissa à gentilibus & Christianis pugna.

CAP. XVI.

Vide Nicc. lib. 11. c. 25. Itẽ lib. 10. cap. 6. Vide Socr. supr. c. 2. l. 3 & quæ ibi notaui. Vide Sozo. lib. 5. ca. 7. De templo Serapidis & ipso Serapide vide elegantem descriptionẽ apud Ruff. lib. 2. ca. 23. Theodor. lib. 5. c. 20.

Alexandrina clades.
Mithræ & Serapidis delubra.
Gentilium & Christianorũ pugna.

PER id temporis Alexandriæ grauissima clades facta est: quæ eius generis fuit. Factum est studio & labore episcopi Theophili, vt edicto Imperator iuberet, omnia gentilium delubra Alexandriæ dirui, illudque opera Theophili transigi. Quam authoritatem nactus Theophilus, nihil prætermisit, quod ad gentilium mysteria contumelia & dedecore afficienda spectabat: sed delubrum Mithræ gentilis superstitionis sordibus perpurgare, Serapidis demoliri, cruenta Mithræ mysteria palã ludibrio exponere, & quàm ridicula essent tũ Serapidis tum aliorum, ostendere aggreditur: phallos per medium forum gestari mandat. Quæ cum gentiles, qui Alexandriæ habitabant, & maximè illi, qui inter eos philosophiam profitebantur, factitata cernerent, præ angore se continere non potuerunt: sed sceleribus, quæ olim tam tragicè & crudeliter consciuerant, noua, eaque multo grauiora accumularunt. Nam ex communi consensu omnes vno impetu in Christianos ruere, cædem cuiusque modi illis inferre cœperunt: Christiani se defendere: malũ malo additum: pugna vsque eo creuit, quoad cædis faciendæ satietate tumultus sedaretur. interierunt in ea dimicatione pauci gentilium, Christianorum permulti: ex vtraque parte sauciati propè innumerabiles. Quibus rebus cõfectis, terror inuadit gentiles: metuunt Imperatoris iram. Idcirco cum res quas libido iusserat, patrassent, iræq; suæ flammam cruenta cæde restinxissent, se, alius in alium locum, abdiderunt. Multi Alexãdria B euolant, per variasq; ciuitates dispersi vitam degunt: ex quorum numero fuere Helladius & Ammonius, grammatici duo: apud quos ipse equidem, cum essem admodum adolescens, Constantinopoli operam literis dedi. Helladius sacerdos Iouis esse dicebatur. Ammonius Simiæ. Itaq; cum clades ad hunc modum esset repressa, præfectus Alexandriæ, & dux exercitus, Theophilo ad delubra gentilium vastanda subsidio fuêre. Delubra idcirco euersa: simulachra deorum in lebetes, & res alias ad vitç vsum accommodatas conflata. Nam Imperator deorum imagines ecclesiæ Alexandrinæ, vti ad pauperes subleuandos impenderentur, donauerat. Itaque Theophilus, cum omnes deorum statuas confringere aggrederetur, vnam certi alicuius Dei integram seruari iussit, eamque in loco erexit publico: vti gentiles, tempore progrediente, non inficias irent, se eiusmodi deos coluisse. Hac de re noui equidem Ammonium grammaticum valde animi discruciatum fuisse, dixisseq;, religioni Græcorum grauẽ inflictam plagam, quòd illa vna statua conflata non esset, sed de industria ad ipsorum religionis irrisionem reseruata. Helladius apud quosdam gloriatus est, se in tumultuosa illa pugna nouem homines trucidasse. Ista quidem illo tempore Alexandriæ gesta cognouimus.

Grammatici præceptores Socratis.
Gentilium templorũ ornamenta in vsum pauperum conuersa.

Helladius. Ammonius. Vide Niceph. lib. 12 cap. 26.
Delubrorum euersio.
Ammonij dolor per uersus.
Helladij gaudium peruersum.

De crucis in Serapidis templo literis. CAP. XVII.

Vide Nicc. c. 26. lib. 12. Vide Theodorit. lib. 5. cap. 22. Sozo. lib. 7. ca. 15. Ruff. lib. 2. cap. 29.

Hieroglyphica littera.
Crucis symbolum.

IN delubro Serapidis iam diruto, & fundamentis conuulso, literæ repertæ fuerunt lapidib. incisæ, quas Hieroglyphicas appellant. Erant formæ insculptæ, quæ crucis habebant effigiem. Quas & Christiani & gentiles oculis intuentes, vtrique eas ad suam ipsorum religionem accommodarunt. nam Christiani crucẽ salutaris Christi passionis signum esse dixerunt, propriamq; suæ religionis notam censuerunt: gẽtiles aliquid in ea cõmune esse Christo & Serapidi affirmarunt. nam effigiẽ crucis aliud gentilib. Christianis aliud significare. Dũ isti inter se de hac re digladiantur, gentiles quidã ad fidem Christianã conuersi, qui literas Hieroglyphicas accuratè nouerant, formã crucis quid sibi vellet interpretantur: vitã venturam significare docent. Quod quidẽ Christiani, vtpotè pro sua religione maximè

faciens, cupidè arripere, & de eo animos efferre cœperunt. Posteaquam etiam per alias A literas Hieroglyphicas significatum erat, Serapidis delubrum tum dirutum fore, cum crucis effigies appareret (id enim esse vitam venturam) multò plures ad religionẽ Christianam se transtulerunt, peccataq; confitentes, baptizati sunt. Hæc de crucis effigie ipse equidem accepi. Cæterùm non sum in ea opinione, vt existimem, Aegyptiorum sacerdotes ea, quæ erant de Christo futura, præsentientes, hanc crucis speciem lapidibus incidisse (nam si mysterium aduentus Christi in mundum, erat à seculis & generationibus absconditum, vt ait Apostolus, & à principe nequitiæ diabolo occultatum: multo magis idem ipsum eius ministros sacerdotes Aegyptiorum præterijt) sed in effigiei illius significatione elicienda, diuina prouidentia idem factum esse, quod per Apostolum Paulum antè factum fuit. Nam ille sacrosancti Spiritus instinctu sapientiam consecutus, simili via Athenienses aggressus est, multosq; illorum tum ad fidem attraxit, cùm ea, quę erant in ara scripta, perlegeret, & ad suum institutum sermonem accommodaret: nisi quis fortasse dixerit, verbum Dei vim suam in Aegyptiorum sacerdotibus exercuisse, sicut in Balaam & Caipha. etenim illi etiam inuiti de rebus bonis vaticinati sunt. Verũ de his ista quidem hactenus.

Gentilium ad fidem conuersio. — *Coloss. 1.* — *Athenienses multi à Paulo ad fidem conuersi.* — Num. 22. Ioan. 11.

Quòd Imperator Theodosius, dum Romæ ageret, per quàm multum commodi vrbi attulerit, sublatis, quæ mancipes tenuerunt, furum latibulis: & infamibus, quæ in lustris habebantur, tintinnabulis.

CAP. XVIII.

THeodosius Imperator quanquam ad exiguum tempus in Italia commoratus est, vrbi tamen Romæ plurimum apportauit commodi, partim dando, partim auferendo. Nam sicut multa magnificè & liberaliter in eam cõtulit: sic duo, quæ illi magno dedecori fuerunt, ademit. quorum alterum fuit huiusmodi. Erant Romæ ædes peramplæ & vastæ antiquitùs extructę, in quibus panis, qui suppeditabatur ciuitati, confectus fuit. His præfuerunt, quos Romani patrio sermone Mancipes appellant: qui tempore progrediente, ædes illas furum latibula effecerunt. Nam quia pistrina ad ædes spectantia in profundo sita essent, & ad latera singularum ædium ædificatæ cauponæ, inque illis meretrices habitarent: com- B plures idcirco, cùm qui cibi capiendi necessitate adducti, tum qui obscœnæ libidinis intemperantia inflammati, eò veniebant, per insidias dispoliati fuerunt. Nam machina quadam factum est, vt ex caupona in pistrinum præcipitarentur. His dolis delusi erant in primis peregrini, qui Romam incolebant. Qui cum irretiti tenerentur, coacti fuerunt in pistrinis molere: ac complures non exire permissi, ibi vitam ad summam senectutem traduxerunt: suisque attulerunt opinionem, quòd mortem oppetiuerant. In hunc laqueum vnus ex Imperatoris Theodosij militibus fortè incurrit: qui cum in pistrinum conclusus, exeundi potestatem non haberet, districto, quem habebat, pugione, eos qui eum egredi prohibebant, trucidauit: reliqui rei gestæ metu perterriti, militẽ dimiserunt. Imperator igitur re intellecta, mancipes graui supplicio affici: ædes, quæ latronum erant perfugia, penitus disturbari iubet. Atque hoc vno dedecore Romam, ciuitatum omnium facilè principem, ad istum modum liberauit. Alterum tale fuit: Si quæ mulier in adulterio esset deprehensa, eam, cum deliquerat, supplicij genere, non ad tollendum peccatum, sed ad augendum, coercere solent Romani. Nam illam in angustum lupanar conclusam, turpiter impudenterq; scortari coegerunt: quippe effecerunt, vti eo tempore, quo obscœnum illud flagitium admitteret, pulsarentur tintinnabula, vt eos, qui adessent in proximo, facinus minimè latẽret: imò verò ex tintinnabulorum sonitu, illud turpe & ignominiosum supplicij genus omnibus liquidò cõstaret. De qua flagitiosa consuetudine Imperator certior factus, eam omninò non ferendam putauit: sed sestra (sic enim lupanaria illa nuncupabantur) demoliri iubet: aliasque leges, quibus mulieres in adulterio deprehensæ coercerentur, sancit. Quapropter Roma Theodosij Imperatoris opera his duobus turpissimis impurissimisq; flagitijs liberata est. Qui cum cæteras etiam res præclarè dispensasset, illius vrbis gubernationem Valentiniano reliquit: ille cum filio Constantiopolim iter capit, eoque aduentat Tatiano & Symmacho Coss. quarto Id. Nouembris.

Theodosius Romæ plurimum commodat. — Vide Nice. c. 22. lib. 12. — *Mancipes. Pistrinum subterraneum à Theodosio sublatum.* — *Mancipes affecti supplicio.* — *Adulterarum pœna per Theodosium sublata.* — *Sestra. Leges Adulterorum.* — *Valentiniano Romæ gubernatio relicta.*

De presbyteris, qui pœnitentijs præerant, & quam ob causam amoti fuerint.

CAP. XIX.

PER id tempus visum fuit Ecclesiæ, vt presbyteri, qui in singulis ecclesijs pœnitentiæ præerant, tollerentur: idque hac de causa. Ab illo tempore, quo Nouatiani se ab

Pœnitentiariorum presbyterorum rescissio. — Vide Nice. lib. 12. c. 28. Sozo. lib. 8. cap. 17.

A Ecclesia seiunxerant, recusauerantque cum his, qui tempore persecutionis regnante Decio concitatæ lapsi erant, communicare, Ecclesiarum episcopi Canoni adiunxerunt, vt in singulis ecclesijs presbyter quidam pœnitentiæ præesset: quò, qui post baptismum lapsi fuissent, coram presbytero ad eam rem designato peccata sua confiterentur. Iste canon adhuc apud alias sectas ratus firmusque manet: soli autem, qui fidem Consubstantialis tenent, cum Nouatianis, qui cum illis in ea fide consentiunt, presbyterum pœnitẽtiarium reiecerunt. Nouatiani verò, ne initio quidem istam quasi appendicem admiserunt: episcopi, qui iam præsunt ecclesijs, quamuis ad longinquum temporis spaciũ hoc tenerent institutum, tamen temporibus Nectarij episcopi immutarũt, propter eiusmodi facinus, quod tum fortè fortuna in ecclesia admissum fuit. Mulier quædam nobilis ad presbyterum pœnitentiarium accedit: peccata, quæ post baptismum commiserat, particulatim confitetur. Presbyter mulieri mandatum dat, vt ieiunijs & continuis precibus se dederet, quo vnà cũ peccatorum confessione opus dignũ pœnitentia ostẽderet. Mulier longius in cõfitendo progressa, alterius culpæ seipsa insimulat: docet, diaconũ Ecclesiæ cum ipsa dormiuisse. Ob quod facinus hoc modo patefactum, diaconus ab ecclesia eiectus est: tumultus inde in populi multitudine excitatus. Nam indignabantur non solum de admisso flagitio, verùmetiam quòd inde grauis infamiæ & contumeliæ nota ecclesiæ inusta esset. Itaq; cum sacerdotibus ob hanc causam esset vehementer obtrectatum, Eudęmon quidam ecclesiæ presbyter, genere Alexandrinus, episcopo Nectario dedit consilium, vt presbyterum pœnitentiarium tolleret: & liberam daret potestatem, vti pro sua quisque conscientia ad mysteria participanda accederet. Nam eo pacto solum futurum esse, vt ecclesia omni macula careret infamiæ. Ista quoniam ab Eudęmone ego ipse accepi, huic nostræ historiæ mandare neutiquam planè dubitabã. Etenim, vt sæpius iam dixi, omne meum studium & operam eò conferebam, vti res gestas ab illis, qui easdem habebant penitùs perspectas, intelligerem, accurateque eas conquirerem, ne inter scribendum extra veritatis quasi terminos aliquando egrederer. Ego Eudęmonem sic iampridem compellabam: Consilium tuum, ò presbyter, Ecclesiæne profuerit, an secus, Deus viderit: illud tamen planè animaduerto, te ansam dedisse, vt alter alterius peccata minimè coarguat, nec obseruet illud præceptum Apostoli: Nolite B communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autẽ redarguite. Sed de his satis superq; dictum est.

Confessio particularis.

Matrona quædam nobilis à pœnitentiario violata.

Eudæmonis presbyteri consilium.

Quòd tum inter Arianos, tum alios etiam hæreticos, multæ erant diuisiones: & quòd Nouatiani quoque mutuò dissidebant.

CAP. XX.

Vide Nice. c. 21. 22. 23. 29. 30. li. 12. Sozo. lib. 7 cap. 14. 15. 16.

EAs porrò res, quæ etiam apud alios, Arianos dico, Nouatianos, Macedonianos, Eunomianosq; gestæ sunt, commemorare operæpreciũ arbitror. Nam ecclesia cum semel esset diuisa, non vna diuisione acquieuit: sed homines ab se mutuò auersi, alter ab altero denuò secesserunt: atque adeò exiguam leiculamq; occasionem nacti, mutuæ communionis consociationisque vincula disruperunt. Proinde qua ratione, quando, & quibus de causis ipsi inter se dissenserint, consequenti sermone ostendemus. Illud intereà intelligamus oportet, Theodosium neminem istorum exagitasse præter Eunomium: quem quoniam Constantinopoli domi suæ conuentus egerat, libros ab se editos palàm ostẽderat, multos denique suæ doctrinæ labe infecerat, in exilium mitti iussit. Reliquis neque molestiæ quicquam exhibuit, neque secum communicare coegit: sed singulis copiam fecit, in locis separatis conuentus agendi, & ita de religione Christiana sentiendi, vt quisque de ea opinionem conceperat. Atque vt alijs omnibus sectis potestatem permisit, ecclesias sibi extra ciuitates construendi: sic Nouatianis, vtpote in fide Consubstantialis cum eo consentientibus, dedit mandatum, vt ecclesias suas (sicut à me supra commemoratũ est) intra vrbes audacter & liberè retinerent. De quibus pauca disserendi iam opportunum tempus se obtulit: comprehendam igitur breui. Cõstantinopoli Nouatianorum ecclesiæ Agelius ad annos quadraginta præfuit: hoc est, à Constantini temporibus (vt antè declaraui) ad sextum annum Imperij Theodosij. Ad extremum, Sisinnium, suæ ipsius ecclesiæ presbyterum, virum cum in alijs disciplinis disertum, tum in Philosophia à Maximo philosopho pariter cum Iuliano Imperatore præclarè institutum, in ipsius locum Episcopum designat. Cumque Nouatiani Agelium propterea incusarẽt, quòd Sisinnium, & non Marcianum potius, virum pietate eximium (cuius opera illi, regnante Valente, omni tumultu ac perturbatione caruissent) designauerat: ille offensum populi animũ lenire cupiens, Marcianũ etiã designat. Ac paulò infirmiore affectus valetudi-

Eunomij exilium.

Lib. 4. c. 9.

Agelius Nouatianus.

Sisinnius.

Marcianus.

valetudine, in ecclesiam progreditur, populumq; sic affatur: Proximum post me, Marcianum episcopum habetote: post Martianum autem, Sylinnium. Hæc elocutus, decedit: ac non diu pòst, moritur. Atqui cum Marcianus episcopus Nouatianorũ esset creatus, ecclesia illorum tali de causa diuisa est. Sabbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & à Marciano ad presbyterij dignitatẽ euectus, nihilominus Iudaicæ religioni, qua animus erat antè occupatus, seruire laborauit. Quinetiam simul episcopatus adipiscendi cupiditate incensus fuit. Itaq; nactus duos presbyteros, Theoctistum & Macarium, suæ cupiditatis adiutores, tempus & morem festi Paschatis celebrandi, qui in Pazo vico Phrygiæ, regnante Valente (sicut antè dixi) à Nouatianis decerni tentatus erat, renouare cogitauit. Ac quanquam primùm simulatione monasticæ vitæ excolendæ, ab Ecclesia recessit, sibiq; nonnullos quos mysteriorum cõmunione indignos censebat, permagnæ offensioni fuisse docuit: tamen haud ita multo pòst, dum conuentus separatim agere institueret, se manifestò aperuit. De quibus rebus certior factus Marcianus, suum ipsius in presbyteris ordinandis errorem & inscitiam propterea magnoperè accusauit, quòd homines tam inanis gloriæ appetentes ad munus presbyterij extulerat: atq; grauiter sibi succensens, dixit, Multo fuisse satius manus suas in spinas imposuisse, quàm earũ impositione Sabbatium ad gradum designasse presbyterij. Idcirco Angari (est hoc emporium Bithyniæ, prope Helenopolim situm) cõcilium episcoporum Nouatianorum conuocat. Qui cum essent in vnum coacti, accersunt Sabbatium: eumq; causas animi sui offensi coram concilio proponere iubent. Ac simulatq; ille dissensionẽ de festo Paschatis celebrando, causam attulerat, cur animo esset offenso (illud enim tũ ad consuetudinem à Iudæis in eo seruatã, tum ad præscriptũ normamq; eorum, qui in Pazo conuenerant, celebrandũ esse dicebat) episcopi in concilio congregati, suspicantes illũ sedis episcopalis desiderio eam rem causatum esse, iureiurando hominẽ obstringunt, vt episcopatum nunquam capesseret. Iste ea de re iusiurandum dat: illi tum canonem edunt, de festo Paschatis: quem canonem ἀδιάφορον, id est, indifferentem vocabant: docebantq;, dissensionem de festo Paschatis non satis iustam causam esse, cur ecclesia dirimeretur: neq; eos, qui in Pazo coacti fuissent, præiudicium generali canoni fecisse. Nam veteres, qui proximè à temporibus Apostolorum aberant, quanquã de hoc festo inter se dissidebant: tamen inter ipsos mutuò communicasse, nec aliquando vincula rupisse concordiæ. Quinetiam Nouatianos, qui Romæ, quæ est ciuitas primaria, vitam degebant, tametsi nunquam in eo festo morem Iudæorum sequerentur, sed semper post æquinoctium Pascha celebrarent: tamen cum illis, qui eiusdẽ erant fidei, quiq; alium morem in festo illo agendo seruabant, minimè discordiam exercuisse. Vbi hæc aliaque permulta eiusdẽ generis disseruerant, canonẽ illũ de Paschate (vt dixi) indifferentẽ sanciuerũt: quo tunc cuiq; licitũ erat, eam consuetudinẽ in hoc festo celebrando pro arbitratu sequi, quã iã pridẽ sequi animo instituisset: tũ cautũ, ne vlla in cõmunione esset dissensio: sed licet nonnulli in varia festi illius celebratione discreparent, in ecclesiæ tamen concordia denuò inter ipsos consentirent. Ista igitur de festi Paschatis decisione iam tum ab illis stabilita. Sabbatius iureiurando astrictus, quoniam varia & discrepans erat festi illius celebrandi ratio, per se solus ieiunia & vigilias peragendo alijs anteuertit, & die Sabbathi festum illud celebrauit. Quinetiam postridie eius diei cum cæteris omnibus in ecclesia conuenit, & mysteria vnà participat. Istud ab eo ad multos annos factitatum fuit: & propterea tantam hominum multitudinem idem ipsum celare non potuit. Vnde nonnulli simplices imperitiq; rerum, & potissimùm in Phrygia & Galatia, rati se ex eo facto iustificatos fore, eum æmulari, Pascha de illius more in occulto celebrare cœperunt. Sabbatius posteà conuentus separatim egit: & neglecto iureiurando, eorum qui eius disciplinæ se dediderant, episcopus, vti post ostendam, constitutus est.

Nouatianorũ ecclesiæ diuisio. *Sabbatius presbyter Iudaizat.* *Pazus.* Lib.4.c.23. *Angari concilium Nouatianorum conuocatur.* *Paschatis canon ἀδιάφορος.* *Ob paschatis celebrandi dissidium, Ecclesiæ concordia non rupta.* *Sabbatius die sabbathi pascha celebrare solitus.* A B

De dissensionibus, quæ quibusdam in locis (vt hic scriptor tradit) habentur, quemadmodum de Paschate, ieiunijs, nuptijs, conuentibus & alijs Ecclesiasticis obseruationibus.

CAP. XXI.

De paschate dissensio — Vide Nicep. cap.34.35. lib.12. Sozo. lib. 7.ca.19.

HOC loco, mea quidem sententia, opportunum tempus se offert, pauca de Paschate disserendi. Neq; veteres certè, neq; recentes, hi qui Iudæorum consuetudinem imitari contendunt, satis iustam causam, si quid ego indico, habuerunt, cur tantopere de hoc festo digladiarentur: neque præterea illud cum animis considerarunt, quando religio Iudaica erat in Christianam commutata, accuratas illas Mosaicæ legis obseruationes, & rerũ futurarum figuras penitùs euanuisse. Cuius rei argumentũ certissimũ inde capi potest, quòd nulla lex à Christo condita, Christianis fecit potestatẽ

ritus

A ritus Iudaicos obseruandi: imò verò contrà Apostolus illud planè vetuit, dum non modò circumcisionem abrogabat: verùm etiam hortabatur, vt de festis nulla fieret dissensio. Quapropter ad Galatas scribens, sic ait: Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non auditis? Ac cum pauca de hac re disseruerit, populum Iudaicum seruum esse ostendit: eosque in libertatem vocatos, qui ad Christum accesserant: admonetque, vt dies, menses & anni minimè obseruentur. Quinetiam ad Colossenses clara voce pronunciat, Obseruationes eorum vmbram esse, & propterea dicit: nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte festi, aut neomeniæ, aut sabbathi, quæ sunt vmbra futurorum. Itéq; in epistola ad Hebræos eadem confirmat, dicens: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Itaq; neque Apostolus, neq; Euangelia ipsa iugum seruitutis his qui ad doctrinam Christi se contulerint, omninò imponunt: sed festum Paschatis, † aliaq; festa libero æquoq; iudicio eorum, qui in illis diebus beneficia acceperant, recolenda reliquerunt. Vnde, quoniam homines festa amplectuntur, quo se à laborum contentione relaxent, idcirco illis diebus singuli in singulis locis pro arbitratu memoriam salutaris passionis ex quadam consuetudine celebrant. Nam neq; Seruator, neq; Apostoli istud obseruandum lege aliqua præceperunt: neq; mulctam, aut supplicium, sicut lex Mosaica Iudæis, vel Euangelia, vel Apostoli nobis minati sunt: sed solum, quo res gestę tum ad grauem reprehensionem Iudæorum, quòd in diebus festis se cæde & sanguine polluerent, tum ad declarandum, quòd Seruator tempore azymorum passus sit, verè narrentur, in Euangelijs de hoc festo mentio facta est. Atq; Apostolis propositum fuit, non vt leges de festis diebus celebrandis sancirent: sed vt rectę viuendi rationis & pietatis nobis authores essent. Mihi quidem certè videtur, sicut aliæ res multæ in locis quibusq; ex more quodam introductæ fuerunt: ita festum Paschatis ex quadam consuetudine apud singulos populos obseruationem priuatam habuisse, propterea quòd nemo ex Apostolis legem de eo, vt dixi, cuiquam edidit. Et quòd ex consuetudine potius, quā ex lege ab antiquis temporibus obseruari cœptum sit, rerum euenta perspicuè declarāt. Pleriq; namq; in Asia minore antiquitùs decimoquarto die mensis, nulla ratione diei sabbathi habita, hoc festum obseruarunt. Quod dum faciebant, cum alijs, qui aliam rationem in eodem festo agendo sequebantur, vsq; eò nequaquam dissenserunt, quoad Victor episcopus Romanus supra modum iracundia inflammatus omnes in Asia, qui

B erant τεσσαρεσκαιδεκατῖται appellati, id est, qui decimoquarto die mensis Pascha celebrabant, excommunicauerit. Ob quod factum Irenæus episcopus Lugduni, vrbis Galliç, in Victorem per epistolam grauiter inuectus est, tum æstum iracundiæ illius incusando: tum docendo, quòd veteres, qui in illius festi obseruatione inter ipsos discrepabant, minimè fuêre communione sciuncti: quodq; etiam Polycarpus, episcopus Smyrnæ, qui pòst regnante Gordiano, martyrio occumbebat, cum Aniceto episcopo Romano communicauit: minimeq; cum illo, licet ex patria consuetudine Smyrnæ seruata, festum illud 14. die obseruaret (sicut ab Eusebio in quinto libro Ecclesiasticæ historiæ commemoratū est) omninò dissensit. Nonnulli, vt dixi, in Asia minore, decimoquarto die mensis festum istud peragunt: quidam, qui partes propius ad Orientem sitas incolunt, sabbatho illud celebrāt illi quidem, sed de mense discrepant. Atq; illi Iudæos, quamuis tempus festi non adeo accuratè obseruantes, imitandos asserebant: hi post æquinoctium celebrant, eodemq; tempore cum Iudæis festum agere abhorrent: quippe Pascha semper celebrandum esse, cum sol sit in Ariete, docent, mense (vt Antiocheni vocant) Xanthico: vt Romani, Aprili. Atq; illos istud fecisse, nō Iudæis recentiorib. qui omninò in magno errore versabantur, sed veterib. vt Iosepho (sicut in tertio libro de antiquitate Iudaica præscribit) obsecutos. Atqui vt isti ad hunc modū inter se de Paschate dissederūt: sic cæteros vniuersos, qui partes versus Occasum solis & Oceanū accolebant, ex veteris traditionis præscripto, post æquinoctium idē ipsum celebrauisse constat. At tametsi omnes hi, isto pacto in eodē festo obseruando discreparunt: nunquā tamen communionē Ecclesiæ, quæ inter ipsos intercedebat, dissociarunt. Neq; illud est verū, quod nōnullis frequens in ore est, conciliū Constantini temporib. habitum, morem huius festi celebrandi penitùs peruertisse. Nā Constantinus ipse, eos qui de hoc festo ab alijs dissentiebant, per epistolā hortabatur, vt cū pauciores essent, eorū consuetudinē imitarētur, qui erant numero plures: quam quidē Imperatoris epistolā in tertio libro Eusebij de Vita Constantini integram reperies. Pars autem illius, quæ est de festo Paschatis conscripta, ita se habet: Est modus ille eximius, quem omnes ecclesiæ seruant, quæ orbis partes vel versus Occidentem, vel versus Meridiem, vel versus Boream sitas incolunt: ac nonnullæ quoq;, quæ in locis ad Orientē spectantibus habitant: & ob eā causam omnes in præsentia hunc rectè se habere arbitrātur. Ipseq; etiā vestræ sapiētiæ illud probatū iri in me. recepi,

Marginalia: Pauli ad Galatas cap. 4. locus. — Colos. 2. — Hebr. 7. — Festorum ratio. — †Vide an not. pag. 249. lin. 35. — Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. — Paschatis cur apud singulos populos priuata obseruatio ex consuetudine, non lege, habita. — τεσσαρεσκαιδεκατῖται. — Victor episc. Rom. ab Irenæo reprehensus. — Polycarpi cū Aniceto communicatio. — Cap. 22. 23. 24. — Paschatis celebrandi tempus, in Asia minore, non idē. — Constantini de Paschatis celebratione epistola. — Cap. 8.

recepi, nimirum vt quod in vrbe Roma, in Italia, in Africa, in tota Aegypto, Hiſpania, A
Gallia, Britannia, Libya, & vniuerſa Græcia, in diœceſi Aſiatica & Pontica, in Cilicia “
denique, vna & conſentiente ſententia conſeruatur, hoc etiam veſtra prudentia luben- “
ter approbaretis: illud ſedulò reputantes, non ſolùm, quòd in locis, quæ modò citaui, “
maior eccleſiarum numerus exiſtat, ſed etiam, quòd ſanctiſſimum inſtitutum ſit, vt o- “
mnes communi conſilio id ratum cupiant, quod recta ratio poſtulare videtur, quodq; “
nihil cum Iudæorum periurio habet commercij. Talis fuit Imperatoris epiſtola. Qui “
quartodecimo die menſis Paſcha celebrant, eum morem obſeruandi à Ioanne Apoſto-
lo ipſis traditum dicunt: qui autem Romam & alias partes Occidentis incolunt, Petrũ
& Paulum Apoſtolos, conſuetudinem, quam illi tenent, ipſis reliquiſſe affirmant. Ve-
rùm nemo iſtorum omnium, teſtimonium de his rebus ſcriptis proditum proferre po-

Paſchatis celebrandi diuerſitas ex conſuetudine, non lege, cœpta.

teſt. Et quòd ex conſuetudine potius in ſingulis locis, quàm ex vlla alia cauſa cœpta ſit
feſti Paſchatis celebratio, hinc facio coniecturam. Cuiuſq; religionis & ſectæ varij ſunt
ritus, licet eadem de illis ipſis habeatur opinio. Etenim qui in eadem fide conſentiunt,
ijdem in ritibus & cæremonijs inter ipſos diſcrepant. Proinde pauca de varijs eccleſiarũ

Rituum in varijs eccleſijs diuerſitas.

ritibus hoc loco diſſerere non erit incommodum. Ieiuniorum rationem, quæ antè Pa-
ſcha fiunt, aliter ab alijs obſeruatam eſſe, facile eſt reperire. Nam qui ſunt Romæ, tres

Ieiuniorum.

ſeptimanas ante Paſcha, Sabbatho & Dominico exceptis, ſimul ieiunant: qui autem in
Illyria, & tota Græcia, quique Alexandriæ habitant, ante ſex ſeptimanas ieiunia, quæ

Quadrageſima.

ante Paſcha fiunt, ordiuntur, illudque tempus Quadrageſimã nuncupant. Alij præter
horum conſuetudinem, ſeptem ſeptimanas ante illud feſtum initium ieiunandi faci-
entes, quamuis quindecim dies ſolum, quibuſdam interuallis interpoſitis ieiunent: ni-
hilominus tamen tempus illud Quadrageſimam vocant. Vnde non mediocris me
capit admiratio, qua ratione iſti, licet de numero dierum diſſentiant, omnes eodem no-
mine Quadrageſimam appellent. Alij aliam cauſam huius nominis, ſuopte ingenio
excogitatam tradunt. Quinetiam non de numero dierum ſolùm diſcrepant, verumet-
iam de abſtinentia à cibis variam ſequuntur rationem. Nam alij omninò ab omni ani-
mantium genere abſtinent: alij inter animantia piſces ſolos comedunt: alij cum piſcib.
volucres etiam manducant, eaſque ex aqua (vt eſt apud Moyſen) naſci aſſerunt. Alij à
fructibus, duris integumentis inuolutis, & ab ouis temperant: alij arido pane ſolo veſcũ- B
tur: alij ne illo quidem. Sunt, qui cum ad horam nonam ieiunauerint, varijs ciborum
generibus vtuntur. Alia ratione apud alias gentes ieiunatur: cuius rei ſunt cauſæ propè
infinitæ. Ac quoniam nemo de ea præceptum literarum monumẽtis proditum poteſt
oſtendere, perſpicuum eſt, Apoſtolos liberam poteſtatem in eadem cuiuſque menti &
arbitrio permiſiſſe, vt quiſque nec metu, nec neceſſitate inductus, quod bonum ſit, age-

Synaxis variæ cõſuetudines.

ret. Hanc diſparem ieiuniorum rationem in eccleſijs eſſe cognoſcimus. Porrò de Syna-
xi variæ conſuetudines ſunt. Nam quanquam omnes vbique in orbe terrarum eccle-
ſiæ, ſingulis ſeptimanis vertentibus, die ſabbathi myſteria celebrant: Alexandrini tamẽ
& Romani ex antiqua traditione iſtud facere renuunt. At Aegyptij, qui Alexandrinis
finitimi ſunt, & illi, qui Thebaidem incolunt, ſabbatho Synaxin exequuntur illi qui-
dem: ſed non vt mos fert Chriſtianorum, myſteria participant. Nam vbi epulati ſunt,
& varijs cibarijs ſe ſaturarunt, ſub veſperum oblatione facta, myſterijs communicant.

** Conſecrationem, vide Anguil.*

Rurſus Alexãdriæ, quarta feria, & ea, quæ dicitur Paraſceue, & legũtur Scripturæ, & do-
ctores eas interpretãtur: omniaq; quæ ad Synaxim pertinẽt adminiſtrãtur, præter* my-

Origenes.

ſteriorum celebrationem. Atque hæc quidem eſt vetus apud Alexandrinos conſuetu-
do. Etenim illis diebus conſtat Origenem potiſſimum in eccleſia docuiſſe: qui, vtpotè

Paſcha vnum tantum verũ.

doctor valdè ſapiens, cum animaduerteret legis Moſaicæ præcepta non poſſe ad literã
intelligi, præceptum de Paſchate ad altiorem diuinioremq; ſenſum traduxit: vnumq;
ſolum verum Paſcha fuiſſe, quod Seruator efficaciter celebrauit contra poteſtates ad-
uerſarias, quando cruci affixus contra diabolum victoriæ trophæa reportauit. Itemque
Alexandriæ lectores & interpretes, ſiue catechumeni ſunt, ſiue baptizati, nullo diſcri-
mine fiunt: cum aliæ omnes vbique eccleſiæ baptizatos ſolum ad hoc munus deligant.

Sacerdotib. Orient aliũ libera matrimonia.

Ipſe porrò in Theſſalia aliam conſuetudinem inualuiſſe noui, vt ibi qui clericus ſit, ſi
cum vxore, quam cum eſſet laicus ducebat, poſtquam clericus factus ſit, dormierit, cle-
ricatu abdicatus ſit: id adeò cum omnes illuſtres presbyteri in Oriente, & epiſcopi etiã,
modò ipſi voluerint, nulla lege coacti ab vxoribus abſtineant. nam non pauci illorum,
dum epiſcopatum gerunt, etiam liberos ex vxore legitima procreant. Conſuetudinis

Heliodori Aethiopica.

autem in Theſſalia obſeruatæ author fuit Heliodorus Triccę, quę eſt vrbs illius regiõis:
cuius feruntur libri amatorij, quos cum eſſet adoleſcens compoſuit, eoſque Aethiopi-
ca inſcripſit. Eadem conſuetudo etiam Theſſalonicæ, & in Macedonia, & in Hellade
ſerua-

Baptizandi ratio in Thessalia.

Ecclesiæ situs contrarius.

seruatur. Aliam prætereà consuetudinem in Thessalia esse cognoui: nimirum vt diebus festi Paschatis duntaxat baptizent. Ob quam causam omnes, paucis admodum exceptis, absq; baptismate moriuntur. Ecclesia Antiochiæ Syriæ contrarium ab alijs ecclesijs situm habet. nam altare non ad Orientem, sed ad Occasum spectat. In Hellade, Hierosolymis, & in Thessalia preces, dum accenduntur lucernæ, fiunt ad consuetudinem Nouatianorum, qui sunt Constantinopoli. Pari ratione & Cæsareæ Cappadociæ, & in Cypro, die sabbati, & Dominico, semper sub vesperum, accensis lucernis, presbyteri & episcopi Scripturas interpretantur. Nouatiani qui sunt in Hellesponto, non eundem penitùs morem in precationibus faciendis obseruant, quem Nouatiani, qui sunt Constantinopoli: sed tamen ex multo maiore parte, primariæ apud illos ecclesiæ consuetudinem sequuntur. Ad summã, apud omnes religionum & sectarum formas nusquam reperire poteris duas quæ in precandi more inter se consentiant. Quinetiã Alexandriæ non concionatur presbyter: qui mos eo tempore initium habuit, quo Arius perturbauit ecclesiam. Romæ singulis sabbatis ieiunant. Cæsareæ Cappadociæ, eos qui post baptismum peccauerint, eijciunt à communione, more Nouatianorum. Idem faciunt & in Hellespõto Macedoniani, & in Asia qui quartodecimo die mensis Pascha celebrãt. Nouatiani, qui sunt in Phrygia, secundas nuptias non recipiunt: † qui Constantinopoli habitant, neq; recipiunt omnino, neq; omnino reijciunt: qui partes in Occidente sitas incolunt, omnino recipiunt. Causæ quidem & authores eiusmodi discrepantiæ fuerunt episcopi, qui varijs temporibus ecclesijs præerant. Qui autem istos ritus accipiunt, eos tanquam legem ad posteros transmittunt. Verùm omnes ecclesiarum ritus, qui in singulis vrbibus regionibusq; vsurpantur, scriptis mandare, vt valde laboriosum est, ita vix, aut ne vix quidem fieri potest. Satis quidem multi sunt hi quos citauimus, ad declarandum, festum Paschatis ex consuetudine quadam in singulis locis variè celebratũ esse. Quocirca inanis est illorum oratio, qui prædicant, concilium Nicænum huius festi celebrandi morem penitùs peruertisse. Nam episcopi qui ibi cõuenêre, populos pauciores, qui antea à multo pluribus numero dissenserant, ad concordiam reducere laborarunt. Quod autem multæ dissensiones ipsis Apostolorum temporibus ob eiusmodi res oriebantur, ne ipsos quidem latuit Apostolos: sicut ex libro qui Acta Apostolorum B inscribitur, satis constat. Nam cum Apostoli essent de tumultu, ex gentium dissensione fidelibus concitato, certiores facti, omnes in vnum conuenerunt: diuinamque legem quandam in modum epistolæ scriptam, per quam fideles grauissima istarum rerũ seruitute, & inani de eisdem contentione liberabant, diuinitùs promulgarunt. Certam deniq; vitæ rectè instituendæ normam, eamq; ad veram pietatem rectà ducentem docuerunt, dum ea solum quæ sunt necessariò seruanda, illis præscriberent. At licet epistola illa in Actis Apostolorum literis consignata sit: nihil tamen obstat, quo minus eandem etiam hoc loco proponamus. Apostoli & presbyteri & fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus, salutem. Quoniam audiuimus, quòd quidam ex nobis exeuntes, turbauerunt vos verbis, euertentes animas vestras, iubentes vos circuncidi, & obseruare legem, quibus non mandauimus: visum est nobis, collectis vnanimiter, eligere viros, & mittere ad vos, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri IESV Christi. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem. Visum enim est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab his quæ immolantur simulachris, & à sanguine & suffocato, & scortatione: à quibus custodientes vos, bene agetis. Valete. Ista visa fuerunt Deo. nam sic loquitur epistola: Visum est Spiritui sancto, nihil vltrà imponere oneris, præter ea quæ necessariò obseruari debent. Cæterùm nonnulli istis neglectis, omnem scortationem, rem quidem indifferentem arbitrantur: sed tamen de diebus festis, tanquam de vita decertant: Dei præcepta euertunt; ipsiq; sibi leges sanciunt: legis promulgationem ab Apostolis traditam contemnunt, & pro nihilo putant: sicq; contraria illis quæ visa sunt Deo imprudentes exequũtur. Porrò, quamuis possemus sermonem de Paschate susceptum multo longius producere: & tum Iudæos ipsos, neq; tempora illius celebrandi, neq; modum accuratè obseruare: tum qua ratione Samaritani, qui sunt secta Iudæorũ, semper post æquinoctium hoc festum peragant, planè ostendere: tamen eiusmodi opus & separatam, & longè prolixiorem tractationẽ desiderat. Istud igitur solum dico, quòd qui tanto studio ducuntur Iudæos imitandi, & sunt in figuris rerum obseruandis tam curiosi, non debeant vel transuersum (quod aiunt) digitum ab illis discedere. Nam omnino si tã accuratè omnia obseruare in animũ inducant, non dies solum & menses obseruare debent: verùm etiam alia, quæcunq; Christus factus sub lege, Iudæorum more

Nouatianorũ in precationibus faciendis nõ idem mos.

† Vide an not. pag. 251. lat. 1. lin. 32.

Paschatis diuersa celebratio ex consuetudine tantũ.

Dissensiones ob rituũ diuersitatem.

Acto. 15. Galat. 2.

Epistola ex Actis Apostolorum.

Legati Apostolorum.

Samaritani quãdo Pascha celebrent.

 obierit,

obierit, aut quæ à Iudæis iniustè perpessus sit, aut quæ in figuris ad omnibus gratificandū expresserit. verbi gratia: in nauem ingressus docuit, Pascha in cœnaculo parari iussit, asinam alligatam solui mandauit: hominem gestantē lagenam aquæ, signum dedit discipulis, qui ad Pascha parandum maturabant, aliaq; præterea infinita in Euangelijs, eius generis scripta sunt. Atqui nullum istorum omnium, externo & corporeo more, vt litera postulat, obseruare nituntur hi, qui propter festi celebrationem se iustificatos esse putant. nam nemo illorum è naui aliquando apud populū concionatur: nemo omnino in cœnaculo Pascha celebrare aggreditur: nemo cum asinā ligauerit, eam denuò dissoluit: nemo deniq; cuiquam negotium dat lagenam aquæ gestandæ, vt ea quæ sunt rerum symbola expleat. Etenim hæc aliaq; id genus, Iudæorum potius quàm Christianorum propria existimant. Nam Iudæi, eiusmodi instituta corporea potius obseruantia, quàm interioris mentis cultu obseruare contendunt. Quam ob causam sunt execrationi obnoxij, quòd legem Mosaicam in vmbris ac figuris, potius quàm in rebus ipsis & veritate positam intelligunt. Qui aūt Iudæorum fautores sunt, tametsi has res ad altiorē diuinioremq; sensum transferunt, tamen de diebus & mensibus bellum excitant grauissimum: interioremq; & sublimem, quæ in illis est, notionem quasi pedibus proterūt: & propterea hac in parte pari ratione cum Iudæis necessariò condemnātur, sententiamq; execrationis sibi ipsi asciscunt. Verùm de his satis superq; me dixisse censeo. A

Luc. 5. Marci 14. Mat. 21. Marci 14.

De Arianis Constantinopoli, qui & Psathyriani denominabantur.

CAPVT. XXII.

REdeamus iam ad illud propositum, de quo paulo antè mētionem fecimus: nimirum quòd Ecclesia semel diuisa, non in prima illa diuisione constitit: sed illi qui erant in sectas diuisi, rursum singuli se à sua ipsorū secta separarunt, leuiq; & pertenui occasione arrepta, se ab se mutuò abiunxerunt. Nā Nouatiani, vti dixi, propter festum Paschatis diuisi fuerunt, atq; adeò de hac re non est vna solum inter illos diuisio. Nam in varijs prouincijs nō modò de mense, in quo illud festū celebrari debet: sed etiā de diebus septimanæ illius, in qua celebratur, & de alijs rebus non magni momenti dissentientes, partim ab se ipsi segregantur, partim cohærescunt. Quinetiàm Ariani inter ipsos diuisi sunt, ob hanc causam. Quæstiones controuersæ captiosæq; inter eos quotidie agitatæ, illorum disputationes ad absurdas quasdam sententias & opiniones prouexerunt. Nam quoniam in ecclesia creditur, Deum esse patrem filij verbi: quæstio inter eos oborta est, vtrum Deus ante, quàm filius existeret, pater dici posset. Et quia Dei verbum non ex patre generatum, sed ex non essentijs extitisse opinabantur: in primo & summo quæstionis capite lapsi, non sine causa in absurdam contentionem inciderunt. Dorotheus igitur ab illis Antiochia accersitus, dixit, non posse patrem aut esse, aut vocari, si non existat filius. Marinus, quem è Thracia ante Dorotheum, euocauerant, tempus opportunum nactus (ægrè enim ferebat Dorotheum sibi prælatum) contrariæ sententiæ patrocinium suscepit. Qua de causa ipsi inter se diuisi fuêre: ac cum propter inanem illam voculam, quæ erat antè prolata, essent seiuncti, separatim alter ab altero conuentus fecerunt: & qui parebant Dorotheo, in proprijs ac suis locis manserunt: qui autem Marini sententiam sequebantur, extruxerunt sibi ecclesias, conuentus seorsum egerunt: deniq; docuerūt, patrem semper patrem fuisse, etiam cum filius non existeret. Appellabantur isti Psathyriani, propterea quòd Theoctistus quidam psathyropola, id est, placentarum venditor, genere Syrus, ardenti studio huic opinioni patrocinatus est. Cuius sententiam secutus est Selenas Gotthorum episcopus, vir genere permixto ortus. nam pater eius Gotthus fuit, mater autem Phryx: & ob eam causam vtroque sermone expeditè in ecclesia docuit. Hæc secta haud diu pòst etiam diuisa fuit: quippe Marinus cum Agapio, quem ipse ad episcopatum Ephesi extulerat, cœpit contendere. Atq; isti duo non de religione, sed de primatu, propter nimium honoris studium, quo animi illorum tenebantur occupati, inter se decertarunt. Gotthi ab Agapio potius steterunt. Quamobrem multi clerici, qui erant de istorum episcoporum ecclesijs, odio contra eos ob concertationem illam ex inanis gloriæ cupiditate ortam concepto, ab illis desciuerunt, seque totos addixerunt fidei Consubstantialis. Ariani igitur ad trigintaquinque annos inter ipsos diuisi, pòst, Theodosio iuniore & prætore Plintho Coss. quotquot Psathyrianorum hæresi fauebant, quorundam hortatu inducti, finē contendendi fecerunt. A quibus, post reconciliationem factam, tanquā lege sancitum fuit, vt quæstionis, quæ fuerat quasi contentionis caput, nunquā deinceps fieret mentio. Atq; istud nusquam nisi Constantinopoli præsta-

Vide Nicephor. c. 30. lib. 12. Sozom. li. 7. cap. 17.

Nouatianorū inter se diuisiones earumq; causæ & authores.

Arianorum schismata. B

Dorotheus & Marinus Arianæ diuisionis authores.

Psathyriani, vnde dicti. Selenas, Gotthorum episcopus.

Agapius, & Marinus Psathyrianos de integro diuidunt.

A præstare potuerunt. nam in alijs ciuitatibus, in quibus fortè sunt Ariani, eadē inter ipsos manet contentio. Verùm de Arianorum diuisione, hactenus sermonem produximus.

Quòd Eunomiani quoque inter se discordarunt, varijs nominibus ex sectarum authoribus appellati. CAPVT. XXIII.

Vide Nicephor. cap. 30.31. lib. 12. Sozom. lib. 1. ca. 17. 18.

Porrò Eunomiani inter ipsos fuêre separati. nam Eunomius ipse ab Eudoxio, qui illum iampridem episcopum Cyzici designauerat, arrepta occasione, quòd Aëtium magistrum suum ab ecclesia eiectum nollet admittere, dissidere cœpit. *Eunomianorū schismata. Aëtius.* Quinetiam alij qui ab eo nomen habuerunt, in varias sectas dispertiti sunt. Nam primū Theophronius quidam Cappadox, qui captiosas argutias certandi studio accōmodatas ab Eunomio didicerat, & pingui Minerua (vt aiunt) Aristotelis tū Categorias, tum librum de Interpretatione animo cōplexus erat, libros composuit, eosq; De mentis exercitatione inscripsit. *Theophronij libri.* Vnde in odium apud suæ religionis fautores incurrens, ab illis, tanquam sectæ suæ desertor, eiectus fuit: qui conuentus separatim ab illis faciens, hæresim suo ipsius nomine nuncupatam reliquit. Deinde Constantinopoli Eutychius quidam, leui frigidaq; controuersia commotus, se ab Eunomianis seiunxit: ac iam conuentus seorsum agit. *Eutychius.* Itaq; qui Theophroniū sequebantur, Eunomotheophroniani: qui autem Eutychiū, Eunomieutychiani appellati sunt. Quàm inanes verò ineptæq; res sint, de quibus dissentiunt, nō putaui operæpretium huic nostræ historiæ mandare, ne sermonem ad res ab instituto alienas transferrem. *Eunomotheophroniani. Eunomieutychiani.* Attamen quòd baptismum deprauarunt, non prætermittendum censui. Nam non in Trinitatem, sed in Christi mortem baptizant. *Baptismi deprauatio.* Inter Macedonianos præterea quodam tempore dissensio orta est. quippe Eutropius presbyter Macedonianorum, conuentus egit separatim: à quo Carterius eiusdem sectæ dissensit. *Macedonianorum dissensio. Eutropius presb.* quinetiam aliæ sectæ in alijs ciuitatibus fortè ex his ortæ. Verùm ego quoniam ætatem dego Constantinopoli, in qua natus educatusque fui, vberius fusiusque res in hac vrbe gestas narro: quandoquidem & nonnullas earum ipse oculis vidi, & quæ in ea gestæ fuerint, illustriores videntur, hominumq; memoria digniores. *Socratis patria & fides in historia.* Istæ sectarum diuisiones, non vno eodemq;, sed varijs fortè temporibus factitatæ sunt. Quòd si placet nomina variarum sectarum cognoscere, euolue librum Epiphanij episcopi Cypri, qui Ancyrotus inscribitur. *Epiphanij Ancyrotus.*
B Sed de his satis multa.

De Eugenij tyrannide, & Valentiniani paruuli nece: & de tyranno à Theodosio imperatore superato. CAPVT XXIIII.

Vide Nicephor. ca. 38. 39. lib. 12. Theod. lib. 5. cap. 24. Sozom. lib. 7. cap. 22. lib. 7. ca. 28. † Vide an. pag. 252. lat. 1. lin. 33.

Reipublicæ etiam status tali de causa admodum perturbatus fuit. *Reip. status perturbatio.* In partibus versus Occidentem, grammaticus quidam Eugenius nomine, qui Latinas literas docebat, ludo relicto, primum in regia satellitem agere cœpit: deinde quæstor Imperatoris factus est. *Eugenius tyrannus.* Et quia valde erat disertus, & honorem propterea præ cæteris consequebatur, secundum fortunæ flatum moderatè ferre non potuit: sed Arbogastem† virum ex parua Galatia ortum, præfectum exercitus, moribus barbarum, & in primis crudelem, consilij sui socium & adiutorem nactus, tyrannidem occupare molitus est. *Arbogastes.* Ambo igitur Valentiniano Imperatori cædem machinari, eunuchosq; Imperatoris cubicularios de ea re solicitare aggrediuntur. Hi promissis maioris honoris & dignitatis inducti, Imperatorem dormientem opprimentes, strangulant. *Valentiniani strangulatio.* Eugenius itaq; in partibus Occidentis rerum potitus, ea gessit, quæ à tyranno geri erat verisimile. De quibus rebus Theodosius Imperator certior factus, in maximam curam & solicitudinem deintegrò coniectus est: hocque secundum certamen, post dimicationem cum Maximo tyranno commissam, sibi propositum ad ingrediendum putauit. Collectis igitur copijs, & filio Honorio Imperatore, ad tertium sui ipsius consulatum, & primum Abundantij, 4 Idus Ianuarij Imperatore declarato, rursus ad partes versus Occidentem propere contendit, duosque filios Imperatores Constantinopoli reliquit. *Honorius imperator declaratus.* Eum, ad bellum contra Eugenium abeuntem, plurimi barbari trans Istrum incolentes, sua sponte ad auxilium ei contra tyrannum ferendum secuti sunt. Non multo tempore interiecto, in Galliam proficiscitur, cum ingenti exercitu. Nam ibi tyrannus infinitas copias instructas paratasque habuit. Prælium ergo committitur ad fluuium qui * Phrigdus vocatur. ** Frigidus legit Niceph. lib. 12. cap. 30. & Claudianus poeta in Panegyrico ad Honorium.* † Atque vt in ea parte qua Romani cum Romanis manus conseruerant, ancipiti pugna certatum erat: sic in illa qua barbari, Imperatori Theodosio auxilia ferentes, dimicabant, Eugenius tulit superiores. *† Hic verba quædam desiderantur in Græco.* Imperator cum videret barbaros profligatos, in maximo animi angore positus, humi se prostrauit: Dei implorauit opem: fit voti compos. Nam Bacurius dux illius tantum animorum & roboris sumpsit, vt cum primipilis in ea parte qua barbari funde- *Bacurius.*

bantur, incursionem faceret, phalangesq; disrumperet. Eos igitur qui alios paulò antè A fugauerant, ipse in fugam vertit. Alia etiam res digna admiratione consecuta est. Ventus enim grauiter spirans, tela ab Eugenij militibus cõiecta, in eos denuò retorsit: quinetiam aduersariorum tela, multo vehementiore impetu in eos detulit. Tantum momenti & ponderis Imperatoris preces habuerunt. Quare cum belli fortuna hoc modo esset commutata, tyrannus ad pedes Imperatoris accurrere, salutemq; petere cœpit. Verùm illi, ad pedes Theodosij prouoluto, caput à militibus amputatum est. Ista gesta fuêre 8. Idus Septembris, ad tertium consulatum Arcadij, Honorij autem secundum. Arbogastus, tantæ cladis author, biduo post prælium fugiens, vbi nullam vitæ spem sibi reliquam intellexerat, proprio ense se ipse obtruncauit.

Eugenio supplicii caput amputatum, anno 396.

Arbogasti interitus.

Quòd post victoriam, cum Imperator ægrotare cœpisset, filium Honorium Mediolanum accersiuit: & cum paululum à morbo conualuisse existimaretur, equestre certamen instituit, eademque die è vita migrauit.

CAP. XXV.

Theodosij ægrotatio.

THeodosius Imperator ex labore in eo prælio suscepto, corpore malè se habere cœpit. Quem cum ex morbo, qui tum illum occupauerat, finem vitæ sibi impendere expectaret, maior cura Reip. quàm mortis afflictauit: idq;, cũ secum consideraret, quanta mala, Imperatore extincto, homines exagitare soleant. Quocirca filium suum Honorium quamprimùm Constantinopoli accersit, eo consilio, vti per illum partibus ad Occidentem spectantibus pacem & tranquillitatem stabiliret. Illo igitur Mediolanum aduentante, pater morbo recreatus est, equestriaq; certamina ob victoriam partã à tyranno instituit. Atque ante prandium ita morbo releuatus fuit, vt equestria certamina spectare posset. post prandiũ derepentè cœpit adeò grauiter ægrotare, vt ad spectacula accedere nequiret. Filio igitur mandatum dedit, vti certamina illa perficienda curaret: noctéq; sequenti ipse abijt è vita, Olybrio & Probino Coss. decimo sexto Calend. Februarij: anno primo ducentesimę nonagesimæquartæ Olympiadis. Vixit hic Imperator Theodosius annos sexaginta: regnauit annos sedecim. Totidem Liber iste complectitur, & menses octo.

Vide Nicephor. cap. vlt. lib. 12. Theod. lib. 5. cap. 25. Sozom. lib. 8 c. 1. lib 7. cap. 28.

Theodosij obitus, anno 397.

B

Finis quinti libri.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIAE ECCLESIASTICAE, LIBER SEXTVS.

Liber hic Sextus continet historiam annorum 13. quibus imperarunt Arcadius & Honorius. Huc igitur refer vitam Rom. Pontif. Innocentij, Tomos Concil & Hæres. Orosium lib. 7. cap. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. S. Aurel. Victorem Paul. Diac. lib. 12. Blondum lib. 1. 2. decad. 1. Iohann. Maior. lib. 2. Rerum Rom. lib. 14.

PROOEMIVM.

PRouinciam Ecclesiasticæ historiæ vsq; à temporibus Constantini, pro virili parte accuratè conscribendę, abs te nobis impositam, Theodore sanctissime, in quinq; superioribus libris cumulatè expleuim⁹. Cæterùm hoc intelligas velim, nos in sermone limatius perpoliendo nõ adeò elaborasse: quippe illud mente cõplectebamur, quòd quamuis in verborum elegantia à nobis multum operæ positum esset, fortasse tamen id quod animo institueramus, minimè fuissemus consecuti. Quod si consecuti fuissemus, non tamen illud scribendi genus, à veteribus vsurpatum, quo quidẽ res pro arbitratu vel amplificare vel diminuere existimantur, omnino consequi poteramus. Eòdem accedit, quòd talis oratio vulgo & imperitis hominibus, qui non verba concinnè & eleganter constructa collocataq; admirari solent, sed rerum solum cognoscendarum auiditate ducuntur, nihil apportat commodi. Proinde ne opus à nobis susceptum vtrisq; incommodum videretur: hoc est, & peritis, quòd cum eleganti veterum scriptorum sermone nulla ex parte posset comparari: & imperitis, quòd res nimis exquisito orationis artificio inuolutas, peneque obrutas, animo assequi non queant: eam scribendi rationem secuti sumus, quæ quamuis demissior humili-

Cur dictionis ornatum non affectet Socrates.

Socrates iam porro tractaturus est res sua memoria gestas.

Veritas hominibus permolesta.

A miliorq; videatur, est tamen ad intelligendum multo facilior. Porrò nobis in sextum Librum iam ingressuris, illud primùm dicendum videtur, quòd res nostra memoria gestas tractaturi, nõnihil pertimescimus, ne ea scriptis prodere videamur, quæ sint non nullorum animos offensura: vel quia veritas, vt in prouerbio est, hominibus permolesta est, cùm eorum nomina quos diligunt, laude & prædicatione minimè efferamus, vel quia illorum res gestas magnis præconijs neutiquam extollimus. Nam qui personas ecclesiasticas in summo habent honore, nobis crimini dabunt, quòd episcopos non vocamus Deo charissimos, aut sanctissimos, aut alijs id genus nominib. Alij, qui sunt paulo curiosiores, interdum vertent vitio, quòd Imperatores non diuinissimos, aut dominos, aut alijs titulis, quos homines illis tribuere solent, appellamus. Verùm quoniam veterum scriptorum testimonijs perspicuè probare, ostendereq; possum, seruum in eorum libris dominum suum proprio nomine compellasse: ego quò rerum veritati, vti debeo, inseruiam, istos dignitatis titulos penitùs contemnam: & legibus obsequens historiæ, quæ simplicem sinceramq; rerum gestarum narrationem, eamq; omni fuco carentem postulant, deinceps ad ipsam historiam aggrediar: & ea scribam, quæ partim ipse vidi, partim ab his qui illa cõspexerũt, perdidici: quæ quidem vera esse inde exploratum habeo, quòd qui eadem mihi narrabant, ipsi narrando minimè inter se discreparunt. Veritatem certè elicere, erat mihi propterea valde laboriosum, quòd tam multi homines, tamq; varij, res mihi significauerant: quorum alij se ipsis rebus gestis interfuisse dicebant, alij easdem cognoscere vel maximè quæsiuerant.

Historia lex.

Arcadius & Honorius Imp. Anno Chr. 397.

Quòd mortuo Theodosio Imperatore, cum liberi eius Imperium partirentur, ac redeunti ab Italia paulo pòst exercitui Arcadius obuiam veniret, Ruffinus præfectus ad pedes Imperatoris occisus est. CAP. I.

Vide Nicepho. cap. 1. lib. 13. Theod. li. 5. ca. 26. 27. Sozom. lib. 8. ca. 1.

Ecclesiarum præcipuarum episcopi.

THeodosio Imperatore mortuo, Olybrio & Probino Coss. ad decimum sextum Calend. Februarij, eius filij gubernacula imperij Romani susceperũt: atq; Arcadius partium ad Orientem sitarum, Honorius autem earum quæ spectant ad Occidentem, principatum obtinuit. Eisdem temporibus ecclesiæ quæ est Romæ, vrbis primariæ, præfuit Damasus: Alexandrinæ Theophilus, Hierosolymitanæ Ioannes, Flauianus Antiochenæ: Constantinopoli autem, B quæ est noua Roma, Nectarius, sicut in Libro superiore à nobis commemoratum est, episcopalem sedem occupauit. Sexto Idus Nouembris, in ipsius cõsulatu corpus Theodosij effertur ad sepulturam, & ab Arcadio filio cõsuetum funus honorificè celebratur. Haud multo pòst, ad quintum Calend. Decembris, exercitus, qui cum Imperatore Theodosio contra tyrannum Eugenium dimicauerat, eò aduentauit. Vbi igitur Imperator Arcadius (vt moris est) ad portas ciuitatis exercitui obuiam processit, ibi tũ Ruffinum legatum Imperatoris obtruncant. nam & in suspicionem venerat occupandæ tyrannidis: & opinio de eo erat concepta, quòd Hunnos gentem barbaram in agrum Romanum aduocauerat. Etenim eodem tempore & Armeniam, & alias quasdam partes Orientis vastauerant. Eodem die, quo Ruffinus erat interfectus, Marcianus Nouatianorum episcopus excessit è vita: in cuius episcopatum Sisinnius, de quo suprà fecimus mentionem, successit.

Theodosij Imper. funus.

Ruffini cædes.

Sisinnius Marciani successor.

lib. 5. ca. 20.

De Nectarij morte, & Ioannis creatione. CAP. II.

Nectarij obitus, anno 401.

Vide Nice. ca. 2. lib. 13. Theod. li. 5. cap. 26. Sozo. lib. 8. cap. 23.

Ioã Chrysostomus Antioch. presbyter.

NON longo temporis spacio interposito, Nectarius episcopus Constantinopolitanus obijt mortem, Cæsario & Attico Coss. quinto Calend. Octobris. Itaq; statim de episcopo deligendo vehemẽter laboratum est. Et cũ alij alium ad id muneris quærerent, deq; ea re sæpe consilium iniretur, tandem visum est, Ioannem Antiochiæ presbyterũ, Antiochia accersere. Nam de eo fama percrebuit, quòd & ad docendum aptus, & in dicendi facultate valde peritus erat. Quamobrem haud diu pòst, Imperator Arcadius communibus omnium suffragijs, id est cleri & populi, illum accersit. Et quò eius ordinatio plus haberet authoritatis, aderant de Imperatoris mandato cùm alij complures episcopi, tum Theophilus Alexandriæ: qui omni studio eò incubuit, vt Ioannis famam læderet, & Isidorum suæ ipsius ecclesiæ presbyterum, ad illum episcopatum eueheret. Hunc Isidorum Theophilus propterea charum habuit, quòd ipsius causa prouinciam valde periculosam aliquando suscepisset. Quænam illa fuerit, iam dicemus. Cùm Imperator Theodosius contra Maximum tyrãnum prælio decertaret, Theophilus per Isidorum munera ad Imperatorem cum binis literis misit, præcepitq; vt victori & munera, & alteras literas offerret. Isidorus, quo hoc negotium obiret, Romam contendit, victoriamq; sedulò obseruat. Verùm illud factũ non diu in abstruso

Isidorus cur Theophilo charus.

latuit. Nam lector illius, qui vnà cum illo aderat, literas clàm surripuit. Vnde Isidorus A metu perculsus, absq; mora Alexandriam profugit. Hæc quidem causa fuit, cur tantopere à Theophilo esset pro Isidoro laboratum. Verùm qui erant ex aula Imperatoris, Ioannem prætulerunt. Ac posteaquam multi crimina Theophilo intentabant, & libellos contra illum, alius ob aliam causam, episcopis, qui tum aderant, offerebant: Eutropius, qui cubiculo Imperatoris præfuit, criminationes aduersus Theophilũ illatas scriptisq; proditas nactus, Theophilo ostẽdit: docuitq; liberam optionẽ illi datam esse, vel Ioannem episcopũ ordinandi, vel iudicium de criminibus, ei obiectis subeundi. Quibus perterritus Theophilus, Ioãnem designat episcopum. Proinde cum esset ad sacrum episcopatus gradum designatus, in sede episcopali collocatus fuit, quarto Calend. Martij, proximis Coss. quibus Imperator Honorius Romæ, Constantinopoli autem Eutychianus tum Imperatorum præfectus, rempublicam administrauit.

Ioannes Chrysost. Constantinopol. episcopus designatur.

De Ioannis Constantinopolitani episcopi genere & educatione.

CAPVT. III.

Vide Nicepho. c. 1. 3. lib. 13. Theod. li. 5. ca. 16. 27. Sozom. lib. 8. c. 2. 3.

Verùm quoniam Ioannes vir percelebris fuit, tum propter libros quos reliquit posteritati, tum propter grauia pericula & tempestates, in quas incidit: operæprecium visum est, eius res gestas non silentio præterire, sed ea quæ de eo pluribus dici possent, summatim comprehendere, narrareque vnde sit ortus, ex quibus parentibus, quomodo ad sacerdotij dignitatem vocatus, qua ratione illa abdicatus: deniq; quo pacto post mortem plus consecutus honoris, quàm cum viueret. Ioannes oriundus fuit ab Antiochia, quæ est vrbs Celosyriȩ: patre Secundo, matre Anthusa, ex genere patritio: discipulus Libanij sophistæ, auditor etiam Andragathij philosophi. Qui cum ad res forenses animum adijcere institueret, simulq; consideraret eorum vitæ genus, qui in illis rebus versantur, quàm improbum esset, & iniquum, ad viuendi rationem magis pacatam & tranquillam se transtulit. Quod quidem fecit, exemplo Euagrij inductus: qui ab eisdem cum illo præceptoribus & magistris institutus, iampridem quietam viuendi viam ingressus fuerat. Confestim itaq; & habitu mutato, & incessu, ad Sacras literas perlegendas omnem suam curam & cogitationem conuertit: operamq; nauauit assiduè, vt Ecclesiæ Christi prodesset: suadet Theodoro & Maximo condiscipulis suis, qui pariter cum ipso Libanium sophistam audiuerant, vt eo vitæ genere, quod in pecunia facienda versatur, derelicto, hoc, quod paucis contentum est, sequantur. ex quibus duobus, Theodorus Mopsiestiȩ vrbis Ciliciæ postea episcopus fuit: Maximus Seleuciæ, quæ est in Isauria. Isti igitur id tẽporis permagno virtutis studio inflammati, monasticam disciplinam didicerunt à Diodoro & Carterio, qui tum quidem monasterio præfuerunt: postea alter illorum, nempe Diodorus, episcopus Tharsi constitutus, multos libros conscripsit: & dum nudȩ sacrarum scripturarum literæ solum attenderet, à sensu & intelligentia abstrusiore illarum penitùs deflexit. Sed de his satis. Ioannem, qui cum Basilio primùm diacono à Meletio designato, postea episcopo Cæsareæ Cappadociæ ordinato, multum diuq; versabatur, Zeno episcopus Hierosolymis reuersus, lectorem ecclesiæ Antiochenæ constituit. Qui dum lectoris occupabat gradum, librum illum qui contra Iudæos inscribitur, composuit, Post paulò, diaconatus dignitatem assecutus à Meletio, libros de sacerdotio contexuit: itemq; eos, quos contra Stagirium scripsit. Quinetiam quos de incomprehensibili, quosq; de mulieribus asciticijs inscripsit. Postea vbi Meletius Constantinopoli (ibi enim aderat propter Gregorij Nazianzeni ad episcopatum ordinationem) decessit è vita, Ioannes relictis Meletianis, & cõmunione cum Paulino repudiata, tres annos cõtinuos vitam quasi solitariam, & à negotijs vacuam degit. Pòst, Paulino mortuo, ab Euagrio, qui Paulino successit, presbyter designatus est. Eius vitæ consuetudo, antequam episcopus erat delectus, vt paucis complectar, hæc fuit. Erat homo, vt fertur, propter incredibile temperantiæ studium moribus aliquanto seuerior: & vt quidam dixit, qui illo ab ineunte adolescentia familiarissimè vsus fuerat, iracundiæ potius, quàm obseruantiæ indulgens. Ac propter exquisitam vitæ institutionem, rerum futurarum non satis prouidus, sed præ simplici & sincero animo facilis ad decipiendum. Quinetiam libertate loquendi aduersum eos qui cum eo in colloquium veniebant, extra modum vsus est. Atque vt in docendo multum operæ posuit, vti audientium mores emendaret: sic in colloquijs, illis, qui eius mores ignorabant, paulo habebatur insolentior.

Ioannis Chrysostomi ortus, & vita cursus.

B

Theodorus & Maximus Chrysostomi condiscipuli.

Diodorus Tarsi episc.

Zeno.

Ioã. Chrysost. liber contra Iudæos: item alij.

Ioã. Chrysost. presbyter ordinatur.

Ioã. Chrysost. vitæ consuetudo qualis.

De

A *De Serapione diacono, quo incitante, inimicus & hostis clero effectus est Ioannes.*

CAP. IIII.

Vide Nice. c. 2. lib. 13. Sozo. lib. 8 cap. 2. 10.

IOannes his moribus imbutus, & ad episcopatus honorem sublatus, dum constitueret (sic enim putabat) clericorum suorum viuendi rationem corrigere, maiorem seueritatem, quàm par erat, in eos declarauit. Itaque statim in initio episcopatus, cum aduersus clerum paulò videretur acerbior, ab illo propterea odio habitus est: ac complures erga eum animo offensiore esse, & tanquam nimis iracundum vitare cœperunt. Serapion illius ecclesiæ diaconus, cur in omnium offensionem incurreret, author profectò fuit. Qui præsente vniuerso clero contenta voce sic illum affatus est: Nunquam ô episcope, istos pro arbitrio regere poteris, nisi vna eademque virga omnes coerceas. Quod eius dictum, grauem odij flammam contra episcopum incendit. Episcopus non multo pòst, complures ab ecclesia, alium ob aliam causam, eiecit. Illi, vti in tam violento dominantium impetu vsu solet venire, contra eum conspirare, & apud populum falsò criminari cœperunt. Hæc quæ de illo vulgò dicebantur, nimirum quòd cum nemine cibum capere, & ad conuiuium inuitatus neutiquam accedere volebat, fidem audientibus fecerunt. Vnde calūnia in eum concitata, magis magisque creuit. Qua ratione fuerit inductus, vti cum nullo cibum capesseret, nemo pro certò dicere potuit. Nam alij, qui illud eius factum defendere voluerunt, aiunt illum propterea seorsum per se cibum sumpsisse, quòd valetudine erat imbecilla, & ægrè cibaria apposita admittebat. Alij propter nimis austeram viuendi disciplinam, eum hoc fecisse asserunt. At vtcunq; se res habebat, non parum ad probandum crimen illi ab accusatoribus obiectatum valere videbatur. Sed tamen populus propter conciones ab illo in ecclesia habitas, spretis neglectisq; accusatorum eius calumnijs, permagno erga illum studio affectus fuit, hominemque dilexit plurimum. Conciones verò cum ab eo ipso in lucem editæ, tum a scribis cleri, & exercitata manu, illo eas è suggestu recitante, exceptæ, qualésnam fuerint, quàm illustres, quamque ad persuadendum accommodatæ, non est necesse in præsentia differere: præsertim cum omnibus copia sit eas pro arbitratu euoluendi, multumque fructus & vtilitatis ab eisdem percipiendi.

Ioã. Chrysost. episc. factus, cur seuerior existimatus.

Serapion Ioã. Chrysost. diaconus importunitate linguæ sua Chrysostomo conflat inuidiam.

Ioã. Chrysost. cur seorsum cibum capere solitus.

Ioã. Chrysost. conciones quales.

B

Quòd non modò illis, qui in cleri numero censebantur, aduersabatur, sed optimatibus quoque ipsis: & de Eutropio eunucho.

CAP. V.

Vide Nicephor. cap. 4. lib. 13. Sozom. li. 8. cap. 7.

QVandiu Ioannes in clerum solùm inuectus est, insidiæ contra illum paratæ non multum habuêre ponderis: sed cum magistratus extra modū reprehendere aggrediebatur, tum maiore inuidiæ incendio conflagrare cœpit. Et primùm contra eum multa dicebantur: deinde cum eadem essent indies amplificata, tandem auditoribus fidem fecerunt: quinetiam cōcio in Eutropij reprehensionem ab eo habita, calumniam adauxit. Nam Eutropius eunuchus, qui Imperatoris cubiculo præfuit, & primus ex eunuchis dignitatem cōsularem ab Imperatore obtinuerat, sedulò dabat operam, vt lex ab Imperatoribus promulgaretur, ne quisquam ad ecclesias tanquam ad asylum profugeret: sed vt hi, qui eò profugerant, inde abriperentur. Qua lege confestim ille ipse pœnas dedit. Nam simulatq; promulgata fuit, Eutropius in offensionē apud Imperatorē incurrens, cōfugit ad ecclesiā. Ioannes itaq; episcopus, cum Eutropius ad basim altaris procumberet, & præ metu cōsternatus esset, assidens in suggestu, vnde antea, quo facilius audiretur, concionari solebat, orationem in reprehensionem eius habuit. Qua de causa nōnullorum animos admodum videbatur offendere: quòd hominem acerbè afflictum non modo non commiseratus est, sed contrà vehementer redarguit. Eutropium igitur consulari dignitate exornatum, Imperator ob delicta quædam ab illo admissa, securi percuti mandauit: & propterea eius nomen ex Consulum albo deletum fuit, & dignitatis illius titulus soli Theodoro collegæ suo ascriptus. Fertur præterea, episcopum Ioannem, etiam Gainā tum præconem liberè, vt solebat, & grauiter perstrinxisse: quòd non dubitârat ab Imperatore petere, vti vna ex illis ecclesijs, quę intra vrbem erant, Arianis eiusdē cum illo religionis fautoribus, tribueretur. Porrò alios, qui in Repub. magistratus gerebant, alijs de causis cū magna loquendi libertate, quę illi multorū peperit inimicitias, reprehēdit. Vnde Theophilus Alexandriæ episcopus, statim vt illū ordinauerat episcopū, cœpit animo sedulò agitare, quo pacto insidias illi machinaretur. Atq; vt cū nōnullis corā dere ex occulto egit: sic plerisq;, qui lōgo locorū interuallo ab eo aberāt, p literas consiliū

Ioã. Chrysost. in magistratibus notandis libertas.

Eutropij eunuchi reprehensio.

Eutropio sua lex asylum ademit, anno 403.

Eutropij cædes.

Gainas cur ab Ioanne reprehensus.

Theophili in Ioannem insidiæ.

& voluntatem suam significauit. Nam non modo incredibilis Ioannis loquendi libertas illi permultum attulit molestiæ: verùm etiam, quòd efficere non poterat, vt episcopatus Constantinopolis Isidoro ipsius ecclesiæ presbytero tribueretur. Hoc in loco res fuêre Ioannis episcopi: contra quem hominum maleuolentia ab ipso primo episcopatus sui tempore quodammodo parturire cœpit. Sed de illo plura dicemus postea. A

De Gainæ Gotthi tyrannide, & mota ab eo Constantinopoli seditione, & eiusdem interitu. *CAPVT VI.*

IAM verò rem planè memorabilem illis ipsis temporibus gestam commemorabo: ostendamque, quemadmodum & ipsa ciuitas Constantinopolis, & Romanorum fortunæ, admirabili diuinæ prouidentiæ subsidio ex maximo periculo ereptæ fuerint. Sic igitur habetote. Gainas quidam genere barbarus, Romanorũque ditioni subiectus, & militiæ inter illos assuefactus, ita creuit pedetentim, vti tandẽ apud Romanos & equitum & peditum dux declararetur. Qui cùm tantum principatus esset consecutus, nec seipsum noscere, nec insolentiam animi sui moderari potuit: sed omnem (vt dicitur) lapidem mouit, vt Romanos suæ potestati subijceret. Idcirco omnem Gotthorum gentem ex ipsorum regione accersit, eosq; qui ad numerum militum augendum erant idonei, retinere apud se constituit. Et quoniam Tribigildus, cõmunione sanguinis cum eo coniunctus, militum qui versabantur in Phrygia, tribunus erat, & de sententia Gainæ nouis rebus studebat, vniuersam præterea Phrygum gentem subiugauerat: Gainas operam dedit, vt rerum Phrygiarum administrãdarum potestas ab Imperatore ei permitteretur. quam rem Arcadius Imperator, nihil animo prospiciens, prompto & alacri animo illi concessit. Ille igitur extemplò ad bellum, vt ferebatur, contra Tribigildum gerendum, sed, vt res erat, ad occupandam tyrannidem iter capessit: duxit secum Gotthorum barbarorum millia non pauca. Qui in Phrygiam ingressus, eam vniuersam subegit. Itaq; Romani magna tempestate iactati fuerunt, non modò, quòd tanta barbarorũ multitudo se Gainæ adiunxerat: sed etiam, quòd partes Imperij ad Orientẽ spectantes, erant tanto periculo expositæ. Tum Imperator prudens consilium pro temporis ratione secutus, astutia barbarum aggressus est. Nã missis ad illum legatis, modis omnibus eum placare studuit. Ac cũ postularet, vt Imperator Saturninum & Aurelianũ, duos Cõsulares viros, ordinis senatorij facilè principes, quos ipsius conatus retardaturos suspicabatur, ad eum mitteret: Imperator etsi animo inuito, necessitati tamen parens temporis, concessit. Illi vtpote pro Repub. mortẽ oppetere admodum cupientes, excelso & erecto animo Imperatoris mandato obtemperarũt. Proinde in planicie, in qua equos ad cursum exercere solent, longè à Chalcedone, barbaro obuiã facti sunt, ad quemcunq; cruciatũ subeundũ parati. Verùm isti ab illo nihil perpessi sunt mali: atq; ille rem cupitã dissimulans, Chalcedonẽ contendit. Ibi Arcadius ei fit obuiã. Ac cum Imperator & barbarus simul in templo essent, in quo corpus Ephemiæ martyris conditum & sepultũ est: iusiurandum mutuò dant, se reuera alterũ alteri non facturos aliquando insidias. Cæterùm quãuis Imperator, vir qui iurisiurandi religionem, vtpotè pius, permagno æstimabat, iusiurandũ firmè seruauit: tamen Gainas, & fœdera rupit, & ab eo, quod apud animum suum proposuerat, minimè destitit: sed in vrbe Constantinopoli, & in vniuerso imperio Romano, si modo posset, incendia facere, prædasq; agere cogitauit. itaq; Constantinopolis propter infinitas barbarorum copias, quæ illam occupabant, barbara ferè facta est: eiusq; ciues & incolæ captiuorum loco habiti. Tam graue etiã imminebat periculũ ciuitati, vt cometa maximus à cœlo ad terram vsq; peruadens (similẽ verò antea nemo aliquando aspexerat) illud ipsum portenderet. Gainas primùm omni exuto pudore, argentariorum officinas, in quibus argentum publicè vendi solet, diripere in animo habuit. Sed cum fama conatum eius antè patefecisset, quàm rem aggressus sit: & argentarij propterea cauerent, ne argentum in mensis numularijs exponeretur, ille deinde aliud facinus tentare constituit: & cum iam nox esset, barbarorum multitudinem ad palatium incendendum mittit. Quo quidem tempore planè constabat, quàm illa ciuitas Deo curæ esset. Nam multitudo angelorum, qui speciem hominum armatorum, corpora immani magnitudine habentiũ, præ se ferebant, illis qui insidias vastando palatio parauerant, visa fuit: quos barbari ingentem reuera exercitum & strenuum esse suspicati, obstupefacti sunt, indeq; se subduxerũt. Quod postquã Gainæ nunciatũ fuit, incredibile videbatur. Nam certo sciebat, tantas copias armatas Romanorum (in singulis enim ciuitatibus separatim collocatæ erant) ibi adesse non potuisse. Nocte igitur sequenti, & post etiã non semel, alios misit. Vbi verò ad eum, sępius milites eò mittentem, eadem fuêre relata (angeli enim Dei idẽ visum

Marginal notes: Vide Niceph. cap. 5.6. lib. 13. Vide Theodorit. lib. 5. cap. 32. 33. Sozo. lib. 8. cap. 4. — *Gainas Romanos suæ potestati subijcere conatur.* — *Tribigildus tribunus militum.* — *Phrygia Gainæ subacta.* — B — *Gainas fœdifragus.* — *Gainæ nefarij conatus.* — *Angelorum auxilio seruata Constantinopolis.*

A visum semper oculis insidiantium subiecerunt) tandem ille ipse cum ingenti manu il-
lò profectus, de miraculo periculum facere voluit. Ac cum pro certo intelligeret, mili-
tum multitudinem esse, eamq; interdiu delitescere, noctu autem eius conatui resistere:
callidum admodum cepit consilium, quod vt ipse putabat, Romanis magnopere in-
commodaret: at, vt aci declarabat euentus, vehementer commodauit. Simulat se dæ-
monio agitari, & ob eam causam ad templum D. Ioannis baptistę (aberat quidem illud
à ciuitate ad septimum lapidem) quasi preces ibi facturus, contendit. Proficiscuntur
vnà cum illo barbari, qui arma secũ clàm ex vrbe partim dolijs occultata, partim alijs
quibusdam machinis contecta extulerant. Ac cum portarum custodes, dolo deprehen
so, tela exportari prohiberent: barbari, strictis gladijs, eos interimerunt. Inde grauis tu-
multus ciuitatẽ occupat: omnib. mors impẽdere videbatur. Veruntamen ciuitas, por-
tis illius vndiq; firmè occlusis, cõmunitisque, in tuto fuit. Imperator aũt prudenti con-
silio in tempore vsus, Gainã palàm hostem pronunciat: barbaros, qui in vrbe remane- *Gainas palàm*
bant, trucidari iubet: vniusq; diei spacio post portarũ custodes occisos interposito, mi- *hostis ab Imp.*
lites cum barbaris intra portas, propè ecclesiã Gotthorum (ibi enim barbari, qui in vrbe *pronunciatus.*
remanserant, erant in vnum collecti) manu confligunt, ecclesiã incendunt, permultos
illorũ trucidant. Gainas, vbi eos, qui nondum erant è portis egressi, interfectos accepit,
animaduertitq; fraudulentos ipsius conatus minimè ex sententia procedere, decedens
è templo, in partes Thraciæ contendit. Et cũ Cherronesum aduentaret, inde traijcere,
& Lampsacum proficisci maturat: vt partes versus Orientẽ vsque, ex eo loco suæ ditio-
ni subijceret. Vbi verò Imperator copias per terram perq; mare ante eius aduentũ illò
miserat, miraculum planè insigne diuina prouidentia illic denuò editũ fuit. Nam cum *Miraculum.*
barbari nauigijs carerent, rates fabricari, inq; illis transmittere cœperunt: Romanorum
classis eodem ferè momento adnauigare, zephyrus grauiter spirare. Et vt Romani na-
uibus facilè traiecerunt: sic barbarorum maxima pars pariter cum equis, in ratibus, tem
pestatis violentia huc illucq; agitata, ab se mutuò disiecta fuit, marisq; fluctibus obruta
perijt: nonnulli aũt à Romanis demersi interierunt. Ad hunc modum itaq; ingens bar-
barorum multitudo illo tempore è medio sublata est. Gainas verò inde digressus, & per *Gainas in fu-*
Thraciam fugam faciẽs, in alias Romanorum copias fortè incidit, à quibus ipse simul *ga interemptus*
B cum barbaris, qui cum eo erant, interemptus est. Atque ista quidem obiter de Gaina *anno 404.*
sint à nobis commemorata. Quòd si cuiquam placet res in eo bello gestas accuratè
Troilus Sophista. cognoscere, legat Gainiam Eusebij Scholastici: qui eodem tempore Troili sophistæ *Eusebij Gai-*
discipulus fuit. Iste, illius belli spectator factus, res in eo gestas quatuor libris heroico *nia.*
carmine conscriptis narrauit. Et quoniam recens erat rerum gestarum memoria, ideo
ob illud poëma magno in honore habitus fuit. Nuper etiam Ammonius poëta, idem *Ammonius*
argumentum carmine contexuit: & ad vndecimum consulatum Theodosij iunioris, *poëta.*
quem cum Fausto gessit, coram illo ipso Imperatore recitauit, indeq; summam laudẽ
est consecutus. Bellum hoc finem habuit, Stilicone & Aureliano Coss. Proximo anno *Phraitus cur*
consulatum gessit Phraitus, Gotthus quidem genere, sed cum populo Romano ma- *consulatus di-*
gna beneuolentia coniunctus: qui in hoc eodem bello adeò strenuè & fortiter dimica- *gnitatem con-*
uerat, vt propterea consulatus dignitatem sit assecutus. quo quidem Coss. Imperatori *secutus.*
Arcadio filius natus fuit, Theodosius ille bonus, quarto Idus Aprilis. Sed de his satis
superque videmur dixisse.

De schismate inter Theophilum Alexandriæ episcopum, & qui degebant in solitudine monachos: & quòd Theophilus Origenis libros anathemate damnauit.

CAP. VII.

Vide Nicephor. cap. 10. 17. l. 13. Sozom. li. 8. cap. 11.

DVm his procellis iactãtur res Romanorum, illi quibus sacerdotij dignitas tributa
fuit, dolos cõtra seipsos mutuò commoliri, ad insigne religionis Christianæ dede-
cus aggressi sunt. Etenim eodẽ tempore alij eorũ aduersus alios tumultus concitare cœ
perunt: quæ pestis ab Aegyptijs sumpsit initium. Causa autem talis fuit. Erat paulò antè
quæstio posita, Vtrum Deus sit corpus, humanaque sit præditus figura: an corpore va-
cet, & non humana solùm, sed omni (vt complectar breui) specie careat corporea: *Deus an corporeus, quæ-*
Ex hac quæstione contentiones & discordiæ apud complures ortæ sunt, dum alij hu- *stio mota circa*
ius opinionis, alij illius patrocinium suscipiebant. Ex monachis verò imperitioribus *annum 403.*
non pauci in primis, Deum corporeum esse, & humana figura imbutum voluerunt:
sed maxima pars istos condemnare cœpit, Deumque corporis expertem esse, & omni
specie corporea carere asseruit. Quorum sententiæ assensit Theophilus, Alexandriæ e-
piscopus: adeò vt in ecclesia coram populo eos, qui Deo humanam formam tribuebãt,
grauiter insectaretur, eumque corpore omninò carere doceret. Quæ cum Aegyptij mo
nachi intellexissent, relictis monasterijs, Alexandriã veniunt, contra Theophilũ tumul
tuantur:

Monachorum contra Theophilum tumultus.

tuantur: condemnant vt impium, è medio tollere cupiunt. Qua re cognita, Theophilus animo anxio & perplexo esse cœpit: rationem, qua mortem, quam illi minabantur, effugeret, excogitauit. Illis in conspectum veniens, blando sermone compellat, hoc modo apud illos verba facit: Vos cum intueor, ipsius Dei vultum mihi videor intueri. Quibus verbis concitatos monachorum animos mitigauit. Tum illi: Si vera dicis, inquiunt, Dei ipsius vultum perinde se habere, vt nostrum, Origenis libros anathemate damnato. Nam nonnulli ex illis nostram impugnant opinionem. Quod si istud facere recusaueris, pœnas impijs & Dei hostibus debitas, nobis profectò dabis. Imò ego, inquit Theophilus, quod vobis visum sit, faciam. Ne igitur mihi succenseatis: ego enim Origenis odi libros: & qui eos probant, illos graui reprehensione dignos censeo. Itaq; ad hûc modum monachorum ira repressa, eos ab se cum pace dimisit. Ac fortasse quæstio de hac re agitata, ad hodiernum diem consopita iacuisset, nisi alia de causa deintegrò fuisset excitata: quæ eiusmodi fuit. Monasterijs, quæ erant in Aegypto sita, quatuor pij & religiosi viri præfuère, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, & Euthymius. Isti fratres germani erant, atque ex procera corporum statura Longi appellabantur. Erant & ob singularem doctrinam, & ob piam viuendi rationem valdè eximij: ac propterea Alexandriæ crebrò hominum sermone celebrati. Theophilus Alexandriæ episcopus, eos amauit plurimum, mireq; coluit. Proinde vnum illorum, nempe Dioscorum, quasi vi à monasterio abstrahens, episcopum Hermopolis designauit: alios duos obsecrauit, vt ætatem simul cum ipso agerent. & cum verbis ægrè illis persuadere posset, authoritate tamen, vtpote episcopus, illud facere compulit: † ac primùm dignitate clericorum eos cohonestare, deinde administrationem ecclesiæ illis concredere cœpit. Hi tametsi necessitati parebant, ecclesiæq; munera sedulò procurabant: tamen graui premebantur ægritudine, quòd non in monastica vitæ disciplina defixi, vt volebant, in veræ sapientiæ studium incumbere poterant. Posteaquam tempore progrediente animos suos lædi putabant, animaduertebãtq; episcopum vitam in pecunia facienda conterere, & toto pectore (vt dicitur) in ea quærenda laborare, noluerunt amplius cum eo versari: sed se solitudinem amplecti, eamque vitæ vrbanæ longè anteferre dixerunt. Theophilus, quam diu causæ ignarus fuit, cur reuerà discedere cuperent, eos vti cum ipso manerent, vehementer orauit: sed vt primùm ipsius vitæ modum ab illis condemnatum intellexit, graui ira accensus, se illos maximis affecturum incommodis minatus est. Vbi illi eius minas contemnebant, & se in solitudinem receperant, Theophilus natura, vt videbatur, feruentior, non exiguum tumultum contra illos concitauit: imò verò modis omnibus operam dedit, vt illis insidias tenderet. Quinetiam illorum fratrem Dioscorum episcopum Hermopolis, odio habere cœpit. Nam erat illi permolestum, monachos tantoperè Dioscoro fauere, tantaque illum reuerentia obseruare. Et quoniam intelligebat se non posse illos pios viros vlla ratione lædere, nisi monachorum animos, quibus præerant, ab illis abalienaret: hac via eos aggressus est. Pro certo nouit, eos persæpe cum illo verba facientes asseruisse, Deum corporis expertem esse, minimeq; figura humana præditũ. Nam si esset humana specie imbutus, necessariò sequi, eum posse humano more & modo pati: illudque cùm ab alijs veteribus scriptoribus, tum ab Origene in primis accuratè disputatum esse. At Theophilus, quanquam eam de Deo opinionem ipse tenebat: tamen, quò inimicos vlcisceretur, sinceram sanamque eorum doctrinam oppugnare non dubitauit: imò verò complures monachorum, homines simplices & sinceros quidem, sed in doctrina rudes, multos etiam literarum omninò expertes in suam sentẽtiam rapuit. Misit enim ad monasteria in solitudine sita quosdam, qui monachos docerent, non parendum esse nec Dioscoro, nec eius fratribus, qui tradebant Deũ corpore vacare. Nam Deus, inquit, vti ex sacris literis constat, oculos, aures, manus & pedes habet, sicut homines. Dioscorus autem, eiusque sectatores, qui Origenem sequũtur, nepharium dogma inducunt. negant enim Deum oculos, aures, pedes & manus habere. Hac callida & fallaci captione permultos monachos in suam pertraxit sententiã: & ardẽs seditionis flamma inter eos incensa est. Nam qui mentem habebant satis exercitatam, illi ea fallacia minimè à veritate abrepti fuerunt, sed Dioscori & Origenis sententiæ assensi sunt: qui autem erãt simpliciores (atque hi quidem numero fuère plures) æmulationis æstu in fratres inflammati, ab illorum opinione protinus desciuerũt. Itaque diuisio inter eos facta est: & alij alios tanquam impiè sentientes, contumeliosè vexarunt. Et qui Theophilo adhærescebant, fratres suos Origenistas, impiosque vocare: alij contra, eos qui sententiæ obsequebantur Theophili, Anthropomorphianos, id est, qui Deo humanam figuram attribuunt, nuncupare cœperunt. Vnde inter Monachos & dissensio non parua, & quasi bellum pestiferum ortum est. Theophilus autem,

vbi

Margin notes:

A — *Theophilus monachorum animos mitigat.* — *Origenis libri à Theophilo damnantur.* — *Monasteriorũ in Aegypto præfecti.* — *Longi fratres.* — Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius. — *Dioscorus Hermopolis episcopus.* — †Vide an. not. pag. 257. lat. 4. lin. 21.

B — *Theophili insidiæ.* — *Theophili peruersa inuidia.* — *Theophilus callida captione monachos in suam sententiam pertrahit.* — *Origenistæ.* — *Anthropomorphiani.*

A vbi intellexit, id, quod apud animum proposuerat, ex sententia procedere, cum hominum manu Nitriam, vbi monasteria sunt, contendit, monachosque tum contra Dioscorum, tum contra eius fratres armat. Illi in graue vitæ discrimen vocati, vix effugerunt incolumes.

Theophilus monachos contra Dioscorũ armat.

De conuentibus & nocturnis Arianorum, & Consubstantiale profitentium, hymnis, & mutuo illorum conflictu: & quòd Antiphonarum concentus à diuo Ignatio institutus fuerit.

CAP. VIII.

Vide Nice. c. 8. lib. 13. Sozo. lib. 8 cap. 8.

ISTarum rerum in Aegypto gestarum Ioannes episcopus Constantinopolis omninò ignarus fuit: qui id temporis & doctrina multum excelluit, & ob eam in magna apud omnes gloria fuit. Ille ipse precationes, quæ noctu fieri consueuerant, primus amplificauit, tali causa inductus. Ariani extra vrbem, vti diximus, conuentus fecerunt. Itaque cum festa cuiusq; septimanæ occurrebant, videlicet Sabbathum, & dies Dominicus, in quibus conuentus in ecclesijs fieri solent, illi intra portas ciuitatis circiter porticus in vnum cõgregati, cantus aptè ad opinionem Arianã respondentes, quos ipsi composuerint, alternatim canunt: hocq; per maiorẽ noctis partẽ faciunt. Primo diluculo, tales cãtilenas alternis per mediã vrbem recitãtes, è portis egrediuntur: & ad loca vbi agunt conuentus, contendunt. Verùm quia aduersus fidei Consubstantialis fautores, verba contumeliosa, quibus eorum animos irritarent, dicere non desinebant (nam sæpe hanc quasi cantilenam in eos cecinêre: Vbi sunt hi, qui tria vnam dicant esse potentiam?) Ioannes veritus, ne aliquis ex simplicioribus, eiusmodi cantibus ab ecclesia abduceretur, quosdam ex suo populo illis contrà comparauit, qui nocturnis hymnis decantandis similiter operam darent, Arianorumq; in ea re studium eo pacto reprimerent, deniq; suos in ipsorum fide admodum confirmarent. At quamuis hoc Ioannis institutum valdè commodum videretur, tamen illius euentus tumultu, atque etiam periculo non caruit. Nam vbi hymni in Consubstantialis laudem decantati, propter concentum illum nocturnum multò plus dignitatis sunt consecuti (erant enim cruces argenteæ excogitatæ, quibus lucernæ cereæ imponebantur, sumptu Eudoxiæ Imperatricis suppeditatæ) turba Arianorũ coacta, & æmulationis ardore incensa, se vlcisci, & cum aduersarijs confligere instituit.

Ioannes Chrysostomus orationes addit hymnus nocturnas.

Ariani aduersus Catholicos tumultuãtur.

B Etenim principatu illo, quem iampridem obtinuerant, elati, erant ad pugnam multo ardentiores: defensoresq; fidei Consubstantialis prorsus contemnebant. Quare nulla interposita mora, nocte quadam tumultum faciunt. Briso Imperatricis eunuchus, qui partes canentium hymnos ad commendationem fidei Consubstantialis tuebatur, lapide in fronte percutitur. Interierunt etiam vtriusq; partis nonnulli de populo. Quibus rebus Imperator admodum cõmotus, Arianis interdixit, ne hymnos in publico cantarent. Atq; hæc quidem hoc modo gesta sunt. Iam verò dicamus, vnde cõsuetudo hymnorum, qui in ecclesia alternis decantantur, initium cœperit. Ignatius Antiochiæ, quæ est in Syria, tertius à Petro Apostolo episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum versatus est, visionem vidit Angelorum sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium: & formam canendi in ea visione expressam ecclesiæ Antiochenæ tradidit. Vnde illa traditio in omnibus ecclesijs recepta est. At de hymnis alterna vice cantatis, ista hactenus.

Briso eunuchus.

Antiphonarũ concentus vnde initium cœperit.

Ignatius epis. antiphona carmina in ecclesia constituit.

De monachis qui Longi nominabantur: & quòd propter eos odio implacabili Theophilus in Ioannem exardescebat, illumq; abdicare conatus est: & quòd Epiphanius Cypri Episcopus, Theophili dolis circumuentus, congregato Cypri concilio, ac libris Origenis ibi condemnatis, Ioannem propter vsum librorum Origenis reprehendit.

CAP. IX.

Vide Nicephor. cap. 10. 11. 12. li. 13 Sozo. lib. 8 cap. 12. 13. 14. 15.

NOn longo tẽporis spacio interposito, monachi vnà cum Dioscoro, & eius fratribus, ex solitudine Constantinopolim aduentant. Quibus cum accessit etiam Isidorus, Theophilo iam olim amicissimus: tunc tamen inimicissimus factus, idq; ob hanc causam. Theophilus, aduersus Petrum quendam, primarium ecclesiæ Alexandrinæ presbyterum, grauissimo odio inflammatus, eum ecclesia expellere cogitauit: eiq; istud obiectauit crimen, quòd mulierem sectæ Manicheæ antè ad sacra mysteria admiserat, quàm illã ab errore Manichęorum auertisset. Verùm vbi Petrus docuerat, se mulierem ab illa secta traduxisse, eamq; de sententia Theophili in ecclesiam recepisse: Theophilus iniquo animo tulit, perindè ac si calumnijs à Petro fuisset appetitus. Nam dixit, se facti illius omninò fuisse ignarũ.

Theophilus cur Isidoro factus inimicus.

Idcirco

Idcirco Petrus Isidorum testem aduocauit, episcopum Theophilum non ignorasse, A quòd de muliere factum esset. Eodem tempore Isidorus Romæ vrbis primariæ versabatur, à Theophilo ad Damasum episcopum Romanum missus, vt Flauianum episcopũ Antiochiæ cum illo in gratiam reduceret. Nam omnes, qui fauebant Meletio, cũ Flauiano propter iusiurandum, vt à me suprà declaratum est, discordarunt. Isidorus igitur Roma reuersus, & à Petro ad testimonium dicendum vocatus, affirmauit mulierẽ sectæ Manichææ de sententia episcopi Theophili in ecclesiam receptam fuisse, eumq; ipsum mysteria ei impertiuisse. Itaq; Theophilus iracundia exardescens, præ vesania vtrumq; ab ecclesia exturbauit. Atque hæc causa fuit, cur Isidorus cum Dioscoro Constantinopolim accesserit: vti nimirum coram Imperatore & Ioanne episcopo, insidiæ contra illos à Theophilo paratæ, perspicuè aperirentur. De quibus Ioannes certior factus, viros illos honorificè excepit, precumq; participes esse permisit: sed communionem mysteriorum illis se minimè prius concessurum dixit, quam eorum causa cognita & accuratè disceptata esset. Cùm res in hunc locum erat deducta, falsus rumor ad aures Theophili perlatus est, Ioannem eos ad mysteria admisisse, illisq; auxilium ferre paratum esse. Quapropter Theophilus omnib. vt dicitur, opibus viribusq; conniti cœpit, vt non modo Dioscorũ & Isidorũ vlcisceretur, verumetiam Ioannẽ de sede episcopali deijceret: & propterea literas ad episcopos cuiusq; ciuitatis mittit: atq; illo, quod animo intendebat, occultato, Origenis libros, quorũ testimonijs Athanasius ante eius ætatem in orationibus suis contra Arianos sępenumero vsus fuerat, solum arguere videri voluit. Quinetiam cum Epiphanio Constantiæ vrbis Cypri episcopo, à quo ante dissenserat, amicitiæ fœdera iunxit. Nam illũ, vtpotè nimis humiliter & abiectè de Deo sentientem, humanamq; figuram ei tribuentem, Theophilus iampridem accusauerat. Et quanquam Theophilus hanc de Deo tenebat opinionẽ, & eos qui Deum humana forma indutum censebãt, insimulabat: tamen propter odium, quod in alios conceperat, palàm quæ sentiebat, verbis denegauit: Epiphaniumque, à quo antè dissenserat, tum, perinde ac si pœnitentia adductus, idem cum illo de Deo sentiret, amicum sibi reddidit, conciliumq; eius subsidio episcoporum in Cypro ad Origenis libros refellẽdos explodendosq; cogere instituit. Epiphanius verò propter pietatẽ eximiam, & sinceram ac simplicem morum ingenuitatem, Theophili literis facilè ad id faciendum inductus B fuit. Concilio igitur episcoporum illius insulæ conuocato, sancit, ne quis Origenis libros legat: quinetiam literas ad Ioannem episcopum Cõstantinopolitanum dat, quibus eum hortatur, vti à libris Origenis perlegendis abstineat: congregetque concilium, & eam rem communibus suffragijs confirmet. Itaque Theophilus, vt primùm Epiphanium, virum ob pietatem percelebrem, in suam sententiam rapuerat, intellexeratque institutum suum & conatum ex sententia procedere, animo cõfidenti ipse etiam multos episcopos in vnum cogit: simili ratione cum Epiphanio libros Origenis, qui ante annos circiter ducentos mortuus erat, condemnat: non quòd hoc potissimè sibi erat propositum, sed quòd Dioscorum & fratres eius vlcisci contendebat. Ioannes autem de illis, quæ erant ipsi ab Epiphanio & Theophilo per literas significata, parum laborans, ad ecclesias doctrina instituendas omnes suas cogitationes conuertit, inq; ea re admodum excelluit: insidias verò contra ipsum paratas penitùs contempsit. Simulatq; verò vulgò perspectum & cognitum erat, Theophilum omnes neruos contendere, vt Ioannem de episcopatus gradu deturbaret, nonnulli quibus Ioannes erat inuisus, illi insidiari, falsaq; crimina contra eum confingere aggressi sunt. Ac multi ex clero, complures etiam ex magistratuum numero, qui apud Imperatorem gratia plurimum poterãt, rati se iam tempus idoneum nactos, quo se de Ioanne vindicarent, Cõstantinopoli maximum concilium episcopis, partim per literas, partim per internuncios accersitis, congregare instituerunt.

Lib. 5. c. 15. — *Isidorus cur cum Dioscoro Constantinopolim accesserit.* — *Epiphanius Theophili astu deceptus.* — *Fraus Theophili.* — Constãtia authore Steph. eadẽ quæ Salamis in Cypro. — *Epiphanius simpliciter pius.* — *Origenis libri damnati concilio Cypriensi præside Epiphanio.* — *Item per Theophilum in cõcilio Constantinop.* — *Chrysostomus contemptis tumultuantium decretis, agit negocium Ecclesiæ.*

De Seueriano & Antiocho Syris, & quo pacto quibusq; de causis à Ioanne discesserint.

CAP. X.

ODij porrò flammam contra Ioannem incensam, alius quidam casus vehementer auxit: is fuit eiusmodi. Duo episcopi, genere Syri, Seuerianus scilicet & Antiochus, eodem tempore floruerunt: quorum ille ecclesiæ Gabalorum, quæ est vrbs Syriæ: hic ecclesiæ Ptolemaidis, quæ est in Phœnicia, præfuit. Ambo quidem in dicendi facultate benè educati instructiq;: at Seuerianus, etsi doctus videbatur, tamen linguam Græcam non adeò scitè distinctèq; pronunciauit: sed Græcè locutus est vt Græcus, vt Syrus autem pronunciauit. Antiochus primùm Ptolemaide Cõstantinopolim accedens, ibi ad tempus summa cum diligentia in ecclesijs docuit: atque vbi multum quæstus inde fecisset,

Odium contra Ioan. incensum, qui casus auxerit. — *Seuerianus et Antiochus episcopi eloquentes.* — *Antiochus quæstũ concionando facit.* — Vide Nice. c. 14. lib. 13. Sozo. lib. 8 cap. 10. — Seuerianus Syrus, Græce locutus est, vt Græcus, pronũciauit vt Syrus.

A cisset, ad suã ipsius reuertit ecclesiam. Seuerianus, posteaquam audiuerat, Antiochum Constantinopoli in ecclesijs docendo magnam pecuniæ vim collegisse, permagno eiusdem rei faciendæ studio incendi cœpit. Itaque cum se sedulò exercuerat, multasque contexuerat conciones, Constantinopolim ipse etiam contendit. Ibi à Ioanne amicè & beneuolè exceptus, ad aliquod temporis spacium se ad voluntatem Ioannis astutè accommodauit, eique assentatus est. Qui & amari plurimum, & in magno honore haberi cœpit, atque vt in docendo multum laudis acquisiuit, sic & apud optimatum plerosque, & apud ipsum Imperatorem in magna gratia fuit. Interea temporis quoniam episcopus Ephesi fortè è vita migrauerat, Ioannes Ephesum proficisci ad episcopum ibi designandum necessariò coactus fuit. Qui cùm eò aduentaret, & alij alium ad illum dignitatis gradum euehere laborarent, acriterque & acerbè inter ipsos contenderent, dum singuli ei cui fauebant, suffragari nitebantur, vtramque partem graui contentionis ardore accensam, eiusque hortatione minimè velle obsequi animaduertens, operam dedit, vti contentionem sine vtriusque partis offensione sedaret. Itaque Heraclidem quendam, suijpsius diaconum, genere Cyprium, ad episcopatus illius dignitatem extulit. Sic vtraque pars placata, à mutua contentione destitit. Ob hanc causam Ioannes Ephesi diu necessariò commoratus est. Dum ille ibi moram faciebat, Seuerianus Constantinopoli auditorum animos ad maiorem erga ipsum beneuolentiam allexit. Istarum rerum Ioannes haud ignarus fuit, quippe illi actutùm denunciatæ fuerunt. Cum autem Serapion, cuius antè feci mentionem, Ioanni suggereret, significaretque ecclesiam à Seueriano admodum perturbari, ille æmulationis æstu flagrare cœpit. Itaque vbi quasi ab eo quod instituerat, paululũ digressus, tum Nouatianis, tum illis qui festum Paschatis decimoquarto die mensis primi celebrandum censebant, multas ecclesias ademerat, Constantinopolim reuertit: seseque ad ecclesiarum procurationem, sicut eius munus postulabat, retulit. Cumque insolens Serapionis fastidium & arrogantiam nemo ferre posset (Ioannis namque episcopi gratia fretus, adeò magnos animos sumpsit, vt extra modum omnes contumeliosè insectaretur) ob eam causam odium contra episcopum inflammatum magis magisque exarsit. Quinetiam cum Seuerianus quodam tempore ad locum, vbi Serapion erat, accederet, Serapion

Heraclides episcopus Ephesinæ ecclesiæ.

Cap. 4. hoc libro.

Serapionis arrogantia.

B honorem episcopo debitum illi non tribuit, neque ei assurrexit. vnde Seueriani præsentiam se parui facere declarauit. Hunc Serapionis contemptum Seuerianus non tulit: imò verò etiam vehementer in eum vociferatus est, his ferè verbis: Si Serapion moriatur Christianus, Christus certè nunquam homo factus est. Serapion hac arrepta occasione, Seuerianum Ioanni apertè fecit inimicum, dum prius sententiæ membrum supprimeret, nimirum, Si Serapion moriatur Christianus: & posterius, nempe Christus certè non homo factus est, Seuerianum dixisse affirmaret. Itaque sui loci atque ordinis homines testes adducit, illud à Seueriano dictum esse. Quapropter Ioannes abiecta omni cunctatione, Seuerianum è ciuitate exigit. De quibus rebus Eudoxia Augusta certior facta, & Ioannem incusat, & Seuerianum Chalcedone Bithyniæ properè accersendum curat. Ille quàm primum redit. Ioannes se ab eius amicitia remouet: nec cuiquam illum, vt cum Seueriano rediret in gratiam, cohortanti morem gerere voluit. Tandem vbi Imperatrix Eudoxia in ecclesia, quæ Apostolorum nomine nuncupata est, filium suum Theodosium iam tum Imperij statum, quanquam admodum adolescens erat, prosperè & feliciter gubernantem, ad genua Ioannis abiecit, & sanctè illum obtestata est: vix adduci poterat, vt Seueriani amicitiam amplexaretur. Verùm tametsi hoc pacto amicitia inter eos specie quadam externa videbatur reconciliata: nihilominus tamen animum alter versus alterum exulceratum retinuerunt. Causa itaque cur Ioannes Seueriano succenseret, eius generis fuit.

Seueriani in Serapionem dictum.

Seuerianus vrbe pulsus. Eudoxia Imperatrix, Chrysostomũ cum Seueriano reconciliat.

Quòd Constantinopolim cum venisset Epiphanius, conuentus & ordinationes (vt apud Theophilum gratiam iniret) præter Ioannis voluntatem instituit. *CAP. XI.*

Vide Nicé. c. 13. lib. 12. Sozom. li. 8 cap. 14. & infra hoc lib. ca. 14.

NOn longo tempore pòst, Epiphanius episcopus, Theophili suasu ex Cypro Constantinopolim venit, eoque secum attulit decretum episcoporum, quod non ipsum excommunicauit Origenem, sed libros eius duntaxat condemnauit. Itaque vbi ad templum diui Ioannis, quod extra ciuitatem ad septimum lapidem situm est, accessit, Synaxi celebrata, & ordinato diacono, exit è templo, & ciuitatem ingreditur. Cumque à Ioanne inuitaretur, vti ad se diuerteret: ille, quo gratificaretur Theophilo, recusauit, & in separato quodam hospitio diuersatus est. Episcopis autem, qui ibi fortè tum versabantur, conuocatis, decretum, quod libros condemnabat Origenis, legit. De illis nihil equidem habeo dicere, sed hoc

Origenis libri decreto damnati.

dico, visum fuisse Epiphanio & Theophilo eos condemnare. Ex episcopis nonnulli qui A Epiphanium reuerebantur, illi decreto subscripserunt: complures verò illud facere renuerunt. Ex quorum numero fuit Theotimus, episcopus Scythiæ, qui Epiphanio ita respondit: Ego, Epiphani, neque hominem iam olim mortuum contumelia afficere volo: neque facinus tam nefandum aggredi audeo, vt eos condemnem libros, quos maiores nostri neutiquam condemnarint, præsertim cum nullam doctrinam in illis comprehensam intelligam. Itaque libro quodam Origenis allato, eum legit, Scripturæque interpretationes fidei Ecclesiæ congruentes, quæ in eo continebantur, ostendit. Deinde adiunxit hæc verba: Qui ista contumelijs afficiunt, illi eas res contumelijs imprudentes afficiunt, de quibus libri ipsi conscripti sunt. Hæc quidē Theotimus, vir ob pietatem & rectam viuendi rationem multorum sermonibus celebratus, Epiphanio respondit.

Theotimi memorabilis sententia.

Cuiusmodi scriptor hic pro defensione Origenis commemoret. CAP. XII.

QVoniam quidem complures obtrectatorum impulsu, tanquam vento repentino ad Origenem contumelijs vexandum præcipites feruntur, non incommodum erit, pauca de illis disserere. Homines obscuri abiectiq;, qui nihil ex se habent, quo nomen suum illustrare possint, ex virorū ipsis longè præstantiorū vituperatione, se nobilitare contendunt. Istud primū Methodio, episcopo Olympi, vrbis Lyciæ, accidit: deinde Eustathio, qui ad tempus ecclesiæ præfuit Antiochenæ: Apolinario postea: ad extremū Theophilo. Hic maledicorū, vt ita dicam, quaternio, Origenē falsò accusare cœpit, non eadē causa omnes impulsi. Nam alius alia de re crimen illi intēdit: vnde singuli separatim omnibus perspicuè declararūt, se illa omnia omnino in eo approbare, quæ ipsi nō nominatim coarguissent. Nam quoniam alius aliud dogma sigillatim reprehendebat, perspicuum est, singulos illud tacitos secum omnino habuisse pro vero, quod minimè insectati sunt: & id ipsum re ipsa approbasse, quod non verbis exagitassent. Methodius, etsi sæpe multumq; initiò in Origenem inuectus erat: postea tamen quasi ad palinodiam se reuocans, illum in dialogo quem Zenonem inscripsit, summis laudibus extulit. Illorum verò vituperatio, mea quidem sententia, Origenis commendationem magnopere amplificauit. Nam qui ei, sicut ipsi putabant, crimina digna reprehensione inferebant: hi quidem cū eum quasi malè de sancta Trinitate sentientem minimè accusent, euidenter suis ipsorum testimonijs ostendunt, eum rectam sinceramque fidem habuisse. Atque vt isti, quòd eum hac in re accusare non possunt, integræ eius fidei testimonium impertiunt: sic Athanasius, acerrimus Consubstantialis fidei propugnator, in orationibus suis, quas contra Arianos conscripsit, illum suæ fidei testem citat, eius verba in sua ipsius scripta inserit, sicque de eo loquitur: Admirabilis ille, & summæ industriæ vir Origenes, nostram de " filio Dei opinionem suo testimonio confirmat: quippe illum patri coæternum esse as- " serit. Quocirca qui Origenem maledictis figere student, Athanasium etiam, eius lauda- " torem, imprudentes contumeliose insectantur. Sed de Origene hæc quidem hoc loco commemorata sint: deinceps ad historiam redeamus.

Origenis defensio.

Origenis accusatores quales.

Methodij dialogus.

Athanasij de Origene testimonium.

Quòd Ioannes ad se Epiphanium vocauit: qui cum non obsequeretur, imò potius in ecclesia Apostolorum conuenticula celebraret, per iurgium illi significat, multa ab eo contra canones facta esse: vnde Epiphanius metuens sibi, in patriam reuersus est. CAP. XIII.

IOannes minimè iniquo animo tulit, Epiphanium contra canonē in eius ecclesia diaconum ordinasse: sed obsecrauit, vt cum illo in ædibus episcopi diuersari vellet. At ille: Nec tecum, inquit, diuersari, nec simul preces facere volo, nisi Dioscorum cum fratribus è ciuitate expellas: tuque ipse decreto, quo Origenis libri condemnantur, subscribas. Cum Ioannes ista facere tardaret, diceretque, nō oportere ante generalem de ea re disceptationem inquisitionemq; habitam, quicquam temerè & inconsultò statuere: Ioannis aduersarij Epiphanium ad aliud institutum aggrediendum impellunt. Nam cum Synaxis in ecclesia, Apostolorum nomine nuncupata, celebraretur, Epiphanium in medium prodire faciunt, Origenis libros coram vniuerso populo damnare, Dioscorū cum fratribus excōmunicare: Ioannē denique, quòd ex illis stabat, grauiter perstringere. Ioānes, cū hæc illi nunciata essent, postero die Epiphanio in ecclesia iam versanti, ista per Serapionē significat: Multa contra canones agis Epiphani: primùm, quòd ministros Ecclesiæ ordinas in ecclesijs quæ sunt in mea diœcesi: deinde, quod antè quàm erat tibi à me potestas permissa, tua ipsius authoritate sacra mysteria celebrasti: contrà, cum eras à me ad ea inuitatus, renuisti, ac rursus iā tibi ipse facis pote-

Epiphanius in Origenē inuasor.

Vide Nice. c. 13. lib. 13. Sozom. li. 8. cap. 15.

Ioā Chrysost. non consensit in damnationem Origenis librorum.

Epiphanius à Ioanne reprehenditur.

A potestatem. Vide igitur, ne si tumultus ob eam causam in populo oboriatur, periculũ inde in tuum ipsius caput redundet. Quæ cum Epiphanius audiuisset, perculsus metu, decedit ab ecclesia. Vbi Ioannem grauiter incusauerat, Cyprum nauigare maturauit. Tradunt quidam illum, cum nauem esset iam conscensurus, ista Ioanni prædixisse: Spero te minimè moriturum episcopum. Ioannem illi contrà sic respondisse: Spero te in patriam minimè peruenturum. Ista vtrum verè dixerint, qui ea mihi narrarunt, non habeo quidem dicere: sed tamen vtrique euenit, sicut alter alteri prædixerat. Nam neque Epiphanius ad Cyprum peruenit (in nauigio enim eò proficiscens mortem obijt) & Ioannes paulò pòst de sede episcopali, vti deinceps docebimus, deiectus est.

Mutuum vaticinium inter Epiphanium & Chrysostomum.

Epiphanij obitus.

Quòd post abnauigationem Epiphanij, cum Ioannes orationem aduersus mulieres habuisset, ob quam contra illum in vrbe Chalcedonensi, opera tum Imperatoris, tum Imperatricis concilium celebrabatur, ecclesia expellitur: & quòd populus cum tumultuaretur propter Ioannis discessum, Briso Imperatoris eunuchus mittitur, illum rursus Constantinopolim reducturus.

CAP. XIIII.

Vide Nicephor. c. 14. 15. 16. li. 13. Sozomen. lib. 8. cap. 16. 17. 18.

VT primùm Epiphanius abnauigauerat, Ioanni nunciatum fuit, Imperatricem Eudoxiam Epiphanium contra illum armasse. Ille, vtpote natura paulò ardentior, & in dicendo exercitatus promptusque, sine mora apud populum concionem, qua omnes mulieres acerbè exagitabat, pro suggesto habuit. Multitudo eam rapit in deteriorẽ partem, tanquam ænigma contra Imperatricem elatum. Concio igitur à maleuolis arrepta, ad Imperatorem defertur: de qua Augusta quoque certior facta, cœpit apud Imperatorem conqueri, se contumelia affectam, quam contumeliam ad eius etiam ignominiam recasuram dixit. Proinde per Theophilum parat, vt concilium contra Ioannem cogatur. Idem etiam molitur Seuerianus. adhuc enim versus Ioannem in eius animo resedit offensio. Non longo temporis spacio interposito, eò aduentat Theophilus: multos ex varijs ciuitatibus episcopos accersit, idque ex Imperatoris mandato. Itaque illi eò potissimùm confluxêre, qui contra Ioannem, alius alia de causa simultatem gerebant. Aduentarunt etiam, quos Ioannes episcopatus gradu & honore abdicauerat. Permultos enim episcopos, quãdo Ephesum ad Heraclidem episcopum ibi ordinandum proficiscebatur, in Asia abdicauerat.

Ioã. Chrysost. concio contrà mulieres.

Concilium cõtra Ioan cogitur.

B Quare omnes vno consensu Chalcedonem, vrbem Bithyniæ, commeant. Id temporis Cyrinus Aegyptius genere, Chalcedonis episcopus, Ioannem apud episcopos maledicè insectatus est, eumque impium, arrogantem & contumacem appellauit. Ex quibus verbis episcopi non parum percepere voluptatis. Maruthas verò episcopus Mesopotamiæ † inuito sanè animo, pedem Cyrini presso fortè vestigio oblæsit. Vnde Cyrinus acerbè excruciatus, cũ cæteris episcopis Cõstantinopolim proficisci nõ potuit, sed mãsit Chalcedoni: alij Cõstantinopolim traiecerũt. Cùm Theophilo nemo ex clero Cõstantinopoli obuiam procederet, neq; honorem consuetum deferret (decætero enim omnibus cœpit inuisus esse) turba nautarum Alexandrinorum (ibi namque nauigia eorum quæ eò aduexerant frumentum, tum fortè fortuna aderant) illi fit obuiam, eumque lætis acclamationibus excipit. Ille in ecclesiam ingredi noluit, sed ad ædes Imperatricis, quæ Placidianæ vocantur, diuertit. Tum quidem Ioannis aduersarij eum multis criminibus circumuenire cœperunt: deque Origenis libris nullam ampliùs faciunt mentionem, sed ad alias absurdas calumnias seconuertunt. His rebus ita comparatis, episcopi in suburbio Chalcedonis, quod Quercus dicitur, in vnum conueniunt: illò confestim Ioannem, vt criminibus sibi obiectis responderet, accersunt. Serapionem præterea, Tigrim eunuchum presbyterum, & Paulum lectorem (isti enim simul cum eo erant in crimen vocati) vnà accedere iubent. Vbi verò Ioannes eos qui eum accersiuerant, tanquam inimicos à suæ causæ disceptatione exceperat, & ad generale concilium prouocarat, illi absque mora quater illum accersiuerunt. Quem quidem cum accedere nollet, idemque semper responsum daret, communibus suffragijs condemnarunt, abdicaruntque episcopatu: idque, cum nullum aliud crimen illi obiectare possent, præterquam quòd accersitus non obtemperauerat. Quæ res Constantinopoli sub vesperum nunciata, multitudinem ad maximam seditionem concitauit. Atque tota nocte excubantes, illum ab ecclesia abstrahi neutiquam passi sunt: sed sublata vocẽ clamarunt, eius causam debere in maiore episcoporum concilio disceptari. Verùm Imperatoris mandato edictum fuit, vt quamprimùm exturbaretur, abduceretur que in exilium. Qua re cognita, Ioannes triduo post eius abdicationem, circiter meridiem, ad-

Cyrinus Ioannem apud episcopos insectatur.

Maruthas episcopus.

† Videan not. pag. 260. lat. 2. lin. 37.

Placidianæ ædes.

Quercus suburbium.

Ioã. Chrysost. episcopatu abdicatus inde seditio orta.

Ioã. Chrysost. exilium. & rursum seditio.

uersariorum manibus clam multitudine (cauebat enim, ne propter ipsum tumultus A concitaretur) seipsum vltrò obtulit: sic igitur abducitur. In populo autem immensa seditionis flamma inceditur: atque (vt in eiusmodi tumultibus vsuuenire solet) complures qui erga illum antè infenso & inimico animo fuerant, tum quasi mutata sententia, eum commiserari cœperunt: & qui paulò ante eum abdicatum videre cupiebant, tum falsis criminibus circumuentum prædicarunt. Itaque complures tum contra Imperatorem, tum contra concilium episcoporum vociferati sunt: contraque Theophilum potissimùm, quem criminationis in Ioannem confictæ authorem existimarunt. Nam insidiæ, quas Ioanni parauerat, amplius in obscuro latêre non poterant. Et quanquam multis alijs argumentis perspicuè deprehendebantur, tamen vel maximè ex eo, quòd cum Dioscoro, & eius fratribus, qui Longi dicebantur, statim post Ioannis abdicationem communicauit. Tum Seuerianus in ecclesia docens, tempus sibi oblatum putauit, quo in Ioannem opportunè inueheretur: & ob eam causam palàm dixit, illum, licet nullius alterius criminis esset conuictus, iure propter insolentes & superbos mores abdicatum esse: omnia enim peccata hominibus condonari, sed Deum, vt Sacræ literæ docent, superbis resistere. Quæ cum dixisset, multitudo fuit ad grauiorem seditionem incitata. Qua de causa sine mora Imperator Ioannem Constantinopolim reuocādum curauit. Idcirco Briso Imperatricis eunuchus eam ob causam missus, in Preneto (est hoc quidem emporium e regione Nicomediæ situm) eum offendit, reducitque Constantinopolim. Verùm quamuis hoc modo esset reuocatus, non tamē prius in vrbem ingredi, quàm corā maioribus iudicibus innocens probatus esset: sed in suburbio, quod Marianæ dicitur, ad tempus permanere constituit. Cùm autem moram faceret, nec ad ciuitatem vellet redire, multitudo indignè & grauiter ferens, protinus eos penes quos imperium erat, maledictis vexauit. Quapropter necessitate adductus, ad vrbem reuertitur. Multitudo prodit illi obuiam: cumque summa reuerentia ad ecclesiam rectà deducit: orat, vt sedem episcopalem capessat, moreque consueto pacem populo precetur. Cum ille recusaret, diceretque hoc non antè faciendum esse, quàm tum causa eius iudicio esset disceptata, tum hi qui ipsum condemnarant, mutata sententia absoluerent, magis incendi cœpit: tanta enim cupiditas, eum cùm in sede collocatum videndi, tum de integro concionantem audiendi, illam incesserat. Itaque populi impulsu res sic confecta B est. Cùm Ioannes esset in sede episcopali locatus, & de more pacem populo precatus fuisset, coactus necessitate, etiam concionatus est. Quæ res aduersarijs alterius criminationis materiam suppeditauit: verùm ad tempus illam consopitam iacere passi sunt.

Theophili in Ioan. inuidia.

Seuerianus in Ioan. inuehitur.

Chrysostomus ab exilio reuocatus, circa annum 407. Prenetum.

Quòd Theophilus, cum absentis Heraclidis causam examinari Ioanne reclamante voluisset, concurrentibus ad arma mutuò ciuibus Constantinopolitanis, Alexandrinisque, plures vtrinque ceciderunt: hinc Theophilus, & episcoporum plerique alij timore perculsi, relicta ciuitate aufugerunt.

CAP. XV.

INterim Theophilus callidè molitus est, vt de Heraclidis ordinatione primum quæreretur: quò ansam arriperet ad Ioannem denuò, si fieri posset, abdicandum. Heraclides igitur, tametsi non aderat, in iudicium tamen adducitur: quosdam iniustè verberasse, constrinxisse vinculis, denique per mediam vrbem Ephesiorum ad ignominiam ducendos curasse accusatur. Cum igitur Ioannes responderet, non oportere de absentibus iudicium fieri: Alexandrini pertinaciter instabant, accusatores Heraclidis recipiendos esse, etiamsi illum absentem accusarent. Vnde grauis seditio concertatioque inter Constantinopolitanos & Alexandrinos conflata est. Ac dum manu confligitur, multi sauciati, nonnulli etiam interfecti fuêre. Quibus rebus cognitis, Theophilus absque mora Alexandriam profugit. Idem etiam alij episcopi fecerunt, paucis exceptis, qui Ioannis partes tuebantur: omnes ad suas ipsorū sedes se properè receperunt. His rebus gestis, Theophilus in omnium offensionem incurrit. Odium contra illum inde etiam creuit, quòd libros Origenis studiosè legere non vereretur. Rogatus igitur à quodam, cur libros, quos condemnauerat, de integro amplexaretur? respondit, libros Origenis similes esse prato omnibus florum generibus referto. Idcirco, inquit, si quid reperio in illis boni, illud decerpo: sin spinosi quicquam, hoc, vtpote aculeis pungens, missum facio. Hæc respondit Theophilus, non complexus animo illud Salomonis: quòd verba sapientum sunt tanquam stimuli, & qui præceptis in illis comprehensis punguntur, non debent ex aduerso calcitrare. His de causis Theophilus omnibus inuisus & odiosus fuit. Dioscorus Hermopolis episcopus, vnus è numero monachorum qui Longi vocabantur, breui, postquam Theo-

Vide Nicephor. cap. 17. lib. 11. Sozomen. lib. 8. ca. 19.

Heraclides etiam absens accusatus. De absentibus non faciendum iudicium.

Theophili odium vnde: & de Origenis libris iudicium.

Eccle. 12.

A Theophilus Alexandriam profugerat, abijt è vita: sepulchroque honorifico in templo quod est apud Quercum, vbi concilium propter Ioannem coactum erat, positus est. Ioannes in docendo se totum defixit: Serapionemque, cuius causa odium in ipsum fuerat antè incensum, episcopum Heracleæ, vrbis Thraciæ, designauit.

Dioscori obitus.
Serapion episco.

De argentea Eudoxiæ columna: & quòd propter hanc Ioannes rursus ecclesia eiectus, in exilium abductus est. CAP. XVI.

Vide Niceephor. cap. 17. lib. 13. Sozomen. lib. 8. cap. 20. 21.

Eudoxiæ statua in vicinia templi Sophiæ erecta anno 408.

HAud diu pòst, ista etiam sunt consecuta. Statua argentea lęna circumiecta, Eudoxiæ Augustæ, super columnam ex porphyrite factam, erecta fuit. Hæc in edita basi neque valde propè ecclesiam quæ Sapientia dicitur, neque longè admodum collocata, sed inter ecclesiam & statuam platea solum media interiecta fuit. Ibi ludi populares, vt moris est, celebrari cœpti sunt. Ioannes igitur has res ad Ecclesiæ dedecus redundare arbitratus, pristina sua loquendi libertate recuperata, linguam contra eos, qui earum authores erant, exacuit: & pro hortatione, qua ad principum animos flectendos vti debuisset, falsè eos qui eas res fieri mandauerant, cauillatus est. Imperatrix rursus hęc in seipsam transfert, & illius verba quasi ad eius ignominiam elata existimans, aliud concilium episcoporum contra eum cogendum curat. Qua re intellecta, Ioannes percelebrem illam concionem in ecclesia recitauit, cuius exordium est: Herodias denuò insanire, denuò commoueri, denuò saltare pergit: denuò caput Ioannis in disco accipere quærit. Hæc concio Imperatricis iram contra eum multo magis inflammauit. Post paulò Episcopi aduentarunt, Leontius episcopus Ancyræ, quæ est in parua Galatia: Ammonius Laodiceæ, quę est in Pisidia: Briso Philippi, quæ est in Thracia: Acacius Berœæ, quæ est in Syria, & alij nonnulli. Coram istis accusatores, qui dudum Ioannem in iudicium vocauerant, de integro producuntur. Ioannes istorum episcoporum æquitate fretus, postulat, vt de criminibus quæratur. Cùm iam natalis dies Seruatoris celebraretur, Imperator ad ecclesiam, vt assolet, non accessit: sed Ioanni significauit, se non prius cum eo communicaturum, quàm crimina ei illata diluisset. Cumque accusatores propter Ioannis confidentiam, animis cadere viderentur: episcopi qui aderant, non de alio crimine quæri, sed hoc solum in iudicium adduci oportere dixerunt, nimirum quòd post abdicationem, absque concilij sententia, se ipse

Ioã. Chrysost. contra Imperatricem oratio.

Vide supra lib. 5. cap. 24.

Ioannes rursum accusatus, & damnatus.

B in sede episcopali collocauerat. Vbi Ioannes respondit, quinquaginta episcopos, qui cùm ipso communicauerant, ei in ea re suffragatos fuisse, Leontius contrà: At plures, inquit, tibi in concilio refragati sunt. Rursus cum Ioannes diceret, Hunc canonem non ad illorum ecclesiam, sed ad ecclesiam Arianorum pertinere (nam qui Antiochiæ ad fidem Consubstantialis tollendam conuenerant, præ odio versus Athanasium concepto, hunc canonem ediderant) reiecto illius responso, contra eum sententiam pronunciarunt: illud neutiquam animis complexi, quòd qui hoc canone vsi fuissent, etiam Athanasium abdicauerant. Hæ res gestæ sunt iam festo Paschatis appropinquante. Imperator igitur Ioanni significat, ei non esse iam potestatem in ecclesiam ingrediendi, quòd duobus concilijs erat condemnatus. Proinde Ioannes ab ecclesiastico munere deinceps vacauit, neque ecclesiam adijt. Quam ob causam omnes qui illi fauebant, actutùm ab ecclesia egressi, festum Paschatis in balneis publicis, quæ Constantianæ nuncupantur, celebrant: atque vnà cum illis multi episcopi, presbyteri, alijque sacris ordinibns initiati. Qui ex illo tempore, quoniam separatim in varijs locis conuentus agebant, Ioannitæ appellati sunt. Ioannes ad spacium duorum mensium non vnquam prodijt in publicum, donec Imperatoris mandato esset in exilium abductus. Tum ab ecclesia abstractus, patriæ finibus pulsus est. Eodem die quidam ex Ioannitis ecclesiam incenderunt. Qua quidem incensa, ventus subsolanus grauiter spirans, flammam præcipitauit in curiam, sicque ea quoque conflagrauit. Hoc factum est, 12. Calend. Iulij, ad sextum consulatum Honorij, quem cum Aristæneto gessit. Quibus autem incommodis Optatus vrbis Constantinopolis præfectus, religionis professione gentilis, & propterea Christianis infestus, Ioannis amicos affecerit, & quàm grauia supplicia compluribus illorum irrogarit, silentio prætereundum censeo.

Constantianæ balneæ.
Ioannitæ.
Ioannis exilium.
Ecclesiæ & curiæ conflagratio.
Optatus præfectus.

De Arsacij post Ioannem ordinatione, & Cyrino Chalcedonensi episcopo. CAP. XVII.

Vide Nicephor. c. 28. 36. li. 13. Sozomen. lib. 8. c. 21. Supra hoc lib. cap. 15.

Arsacius Nectarij frater, episcopus.

PAucis interpositis diebus, Arsacius, frater Nectarij, qui ante Ioannem præclare admodum episcopatum Constantinopolis administrauerat, iam ætate valde ingrauescente (amplius enim octoginta annos confecerat) illius vrbis episcopus ordinatus est. Quo quidem propter incredibilem

Cyrinus pedẽ à Marutha læsum abscindit.

suam mansuetudinem episcopatum pacatè tranquilléque procurante, Cyrinus episcopus Chalcedonis, cuius pedem Maruthas Mesopotamiæ episcopus premendo vestigio inuitus læserat, adeò malè eo infortunio affectus afflictusque fuit, vt pes eius putresceret: & propterea necessitate adductus, eum à corpore abscinderet. Neque sectionem semel passus est, sed sæpius. Nam mali contagio per vniuersum corpus serpsit, adeò vt alter pes ea infectus, similiter amputaretur. Huius rei propterea feci mentionem, quòd erat multis in ore, Cyrinum ista perpessum, quòd Ioannem conuicijs exagitauerat, quodque eum contumacem (vt à me dictum est antè) sæpius vocauerat. Porrò cum grando magnitudine inusitata in suburbijs Constantinopolis fortè decideret (accidit hoc quidem prid. Calend. Octobris, eisdem Coss. quos paulò antè citaui) percrebuit sermo, istud Deo irato, propter Ioannem indicta causa abdicatum, contigisse. Hunc sermonem Imperatricis mors, quæ illico insecuta est, vehementer auxit. nam quatriduo post delapsam grandinem, è vita decessit. Erant alij qui dicebant, Ioannem meritò propterea abdicatum: quòd, quando Ephesum, quò Heraclidem episcopum designaret, iter faciebat, tum Nouatianis, tum illis, qui Pascha ad decimumquartum diem mensis primi celebrant, tum alijs nonnullis in Asia & Lydia, multas ecclesias ademerat. Verùm vtrum iusta fuerit Ioannis abdicatio, vt illi prædicabant, quorum animos offendisset: vtrum Cyrinus debitas conuiciorum pœnas dederit: vtrum denique propter Ioannem tum grando deciderit, tum Imperatrix morte occubuerit: an hæc non istas, sed alias ob causas, an ob vtrasque: Deus ipse viderit, qui occulta intelligit, quique de ipsa veritate iustus iudex est. Ego ea, quæ tum crebro hominum sermone ferebantur, literis prodidi.

Vindicta diuina in Cyrinũ.

Grando Constantinopoli.

Eudoxiæ obitus.

Deus iustus occultorum iudex.

Quòd post Arsacium, Atticus in Constantinopolitano throno collocatur.

CAPVT XVIII.

Arsacij obitus, anno 409

ARsacius non diu illum gessit episcopatum. nam sequenti anno, ad secundum consulatum Stiliconis, Anthenij autem primum, tertio Idus Nouemb. mortem obijt. Cum autem de episcopo deligendo à multis vehementer laboratum esset, & ob eam causam multum temporis præteriret, proximo anno, Arcadio iam sextùm Cos. & Probo primùm, Atticus, vir pietate eximius, ex Sebastia Armeniæ oriundus, monasticum vitæ genus ab ineunte adolescentia excolens, doctrina sanè mediocri, sed prudentia naturaliter insita magis valens, episcopus Constantinopolitanus creatus est. Sed de eo plura commemorabo paulo pòst. B

Vide Nicephor. cap. 27. lib. 13. Socrat. inf. lib. 7 ca. 2. Sozomen. lib. 8. cap. 27. lib. 7. cap. 2

Atticus episc. Constantinopoli creatus, anno 410.

De Ioannis, dum in exilio ageret, ad Dominum migratione. CAP. XIX.

Ioannis Chrysost. in exilio obitus, anno 412.

IOannes pulsus in exilium, Comanis ad Pontum Euxinum sitis exiuit è vita, decimooctauo Calend. Decembris, ad septimum cõsulatum Honorij & Theodosij secundum: vir, vt antè docui, propter incredibile temperantiæ studium iracundiæ potius quàm obseruantiæ indulgens: qui, cum adeò acriter temperantiam consectaretur, per omnem vitę suæ cursum ore liberiore fuit. Equidem demiror, quid causæ esset, cur, cum tam ardenti studio duceretur temperantiæ, in quibusdam concionibus doceret, temperantiam quodammodo contemnendam esse. Nam cùm à concilio episcoporum, illis, qui semel duntaxat post baptismum lapsi fuerant, locus pœnitentiæ concederetur: ille non dubitauit dicere, Si millies lapsus pœnitentiam egeris, in ecclesiam ingredere. Ob quam doctrinam, etsi in aliorum multorum, etiam qui ei familiares erant, offensionem incurrit: tamen à Sisinnio in primis Nouatianorum episcopo, qui librum contra hoc eius dictum conscripsit, grauiter exagitatus est. Cæterùm ista iam pridem acciderant.

Vide Nicephor. c. 37. lib. 13. Sozomen. lib. 8. c. 22.

Eius temperantia & libertas

Sisinnij cõtra Ioan. liber.

De Sisinnio Nouatianorum episcopo, & verbis inter ipsum & Ioannem vltro citroque habitis. CAP. XX.

Sisinnius episcopus, qualis.

HOc loco tempus opportunum se offert, pauca de Sisinnio disserendi. Vir erat, vt sæpe iam dixi, admodum disertus, inque cognitione Philosophiæ venerat ad summum: atque cum in disserendi scientia permultum posuerat operæ, tum in Sacris literis explicandis erat apprimè eruditus, adeò vt Eunomius hæreticus propter eius in disserendo acumen cum eo congredi sæpenumero recusasset. In victus ratione non adeò parcus: sed in ea quidem, licet summa vitæ moderatione & temperantia esset, paulò fuit liberalior, sumptuosiorque. Delicijs & mollicie diffluere visus est, tum quòd albo vestitu vteretur, tum quòd bis in dies singulos in balneis publicis se la-

Vide Nice. c. 35. lib. 12.

Sisinnij mollities.

A se lauaret. Qui cum quodam tempore rogaretur, cur, cum esset episcopus, bis quotidie se lauaret? respondit: Quoniam tertio non possum. Aliàs cum episcopum Arsacium honoris causa inuiseret, cuidam ex necessarijs Acacij sciscitanti, cur veste episcopo insueta indueretur? & vbi scriptum reperiret, presbyterum debere alba veste indui? Tu, inquit, prius dic mihi, vbi sit scriptum, episcopum debere nigra veste vti. Ac cum, qui rogauerat, hæreret, Sisinnius responso hæc præterea adiecit: Tu quidem non poteris mihi ostendere, quòd episcopum oporteat nigra veste indui: at me Salomon sic cohortatus est, Sint tibi vestimenta alba: Itemque Seruator, vt ex Euangelijs constat, alba veste vti visus est: quinetiam Moysen & Eliam albis vestibus indutos, Apostolis demonstrauit. His alijsque permultis acutè dictis, eos qui aderant, in maximam traduxit admirationem. Cum Leontius etiam episcopus Ancyræ, quæ est in parua Galatia, ecclesiam Nouatianis abstulisset, & iam fortè Constantinopoli versaretur, Sisinnius ad eum accedit, orat, vt ecclesiam illis reddat. Tum Leontius excandescens, illi respondit: Vos Nouatiani, non debetis ecclesias habere, qui pœnitentiam tollitis, & benignitatem Dei ab hominibus clauditis. Ista aliaque id genus complura Leontio ad Nouatianorum reprehensionem dicenti, Sisinnius respondit: At neminem adeò pœnitet, vt me. Cui rursus Leontius: Quomodo, inquit, te pœnitet? Respondet Sisinnius, Quòd te vidi. Porrò autem, cum episcopus Ioannes illum argueret ac diceret, vnam ciuitatem non posse duos episcopos habere: respondit Sisinnius, Nec habet. Cumque Ioannes responsum ęgrè ferret, diceretque: Video igitur, quòd solus vis esse episcopus: tum Sisinnius, Neque hoc dico, inquit: sed quòd apud te solum non sum episcopus, qui alijs tamen sum episcopus. Ioannes, responso grauiter commotus: At ego, inquit, te à concionando reprimã, nã hęreticus es. Huic facetè respõdit Sisinnius: At ego, inquit, tũ tibi mercedẽ dabo, si me tanto labore liberaueris. Quo respõso Ioãnes mitigatus: At ego, inquit, minimè à concionãdo te reprimã, si te illud munus afficiat molestia. Adeò quidem in respondendo acutus, adeoque facetus erat Sisinnius. At longum esset scriptis persequi, memorareque omnia quæ sunt ab eo commodè dicta. Quapropter contentus sum paucis, qualis fuerit, declarasse. Illud tamen dico, cum ob doctrinam omnium sermone fuisse celebratum ab omnibus episcopis, qui eius ætate ordine alter alteri ibi succedebant, eaque de re & amatum plurimùm, & in summo honore habitum:
B quinetiam cuncti primarij viri ordinis Senatorij eum amplexati sunt, atque adeò admirati. Ac tametsi libri complures ab eo conscripti sunt, inque illis sermonis elegantiam consectatus est, multaque verba poetica intexuit: dicendo tamen, quàm scribendo, plus laudis est consecutus. Nam in eius vultu, voce, habitu, obtutu, & toto corporis gestu multus lepos inerat. Ob quas res vehementer cùm ab omnibus religionis sectis, tum ab Attico episcopo vel maximè diligebatur. Atque de Sisinnio ista quidem hoc modo.

Sisinnij apophthegmata.
Eccles. 9.
Lucæ 9.
Leontij & Sisinnij colloquium.
Item Ioannis & Sisinnij.
Sisinnius in respondendo acutus.
Sisinnius à plerimis summo in honore habitus.

De Arcadij Imperatoris ab hac vita decessu. CAP. XXI.

Vide Nicephor. cap. vit. lib. 13.

NOn longo tempore post mortem Ioannis, Imperator Arcadius excessit è vita, vir mansuetus & pacificus: qui extremo ætatis tempore pietatis opinionem adeptus est, idque ob hanc causam. Est quidem Constantinopoli domus amplissima, quæ Carya dicitur, in cuius atrio est castanea arbor: in qua fertur Acacium martyrem suspensum occubuisse. Qua de causa parua ecclesia apud illam arborem ædificata fuit: quam Imperator Arcadius videre cupiens, in eam ingreditur: cumque preces ibi peregisset, decessit. Omnes, qui circiter illam ecclesiam habitabant, ad Imperatorem conspiciendum confluunt: ac nonnulli extra ędes egressi, transitus platearum anteoccupare contenderunt, vnde putabant, se & Imperatoris vultum, & totam stipatorum turbam planiùs videre posse. Alij Imperatorem ab ecclesia vsque eò sequebantur, quoad omnes viri cum mulieribus & pueris extra illam domum exiuissent. Quo facto, ilico domus illa, quæ ecclesiæ adiuncta erat, corruit. Vnde fama cum summa omnium admiratione insecuta est, Imperatoris precibus tantam hominum multitudinem ab internecione fuisse liberatam. Atque huius rei gestæ hic exitus fuit. Arcadius, filio Theodosio octauum annum ætatis agente, post se relicto, moritur, Basso & Philippo coss. Calend. Maij, anno secundo ducentesimę nonagesimæ septimæ Olympiadis. Regnauit vnà cum patre Theodosio annos tredecim: & cum trigesimumprimum ætatis annum compleuisset, post mortem patris, quatuordecim annos regnauit. Liber continet spacium duodecim annorum, & sex mensium.

Arcadij obitus.
Arcadius quomodo pietatis opinionem adeptus.
Carya.
Theodosius filius & successor Arcadij.
Arcadij obitus 412.

Ista quæ sequuntur, quoniam in alijs exemplaribus reperta sunt, non quasi desiderata, sed alia quadam ratione conscripta: idcirco non incommodum visum est, hoc loco ponere. Eandem historiam continent, quæ de Ioannis itinere Ephesum ad Heraclidem designandum episcopum suscepto, suprà decimo capite perscripta est. A

INterea temporis, cum episcopus Ephesi fortè è vita migrasset, Ioannes Ephesum ad episcopum ordinandum necessariò profectus est. Qui cum illò aduenerat, & alij alium ad episcopatus dignitatem efferre laborabant, Heraclidem diaconum suum genere Cyprium, episcopum designauit. Hac de causa cum Ephesi seditio oriretur, propterea quòd Heraclides indignus episcopatu habitus fuit: Ioannes necessitate adductus, ibi diu commoratus est. Itaque dum illic moram faceret, Seuerianus Constantinopoli auditorum animos maiore beneuolentia sibi deuinxit. Quæ res Ioanni minimè obscura & incognita fuit: quippe à Serapione, quem summo amore complectebatur, & cui totam curam episcopatus procurandi, tum quòd pius & omnino fidelis erat, tum quòd sobrius in primis, & in partibus episcopi tuendis diligens & perstudiosus, indicata. Proinde Ioannes non diu pòst redit Constantinopolim, & ecclesiarum administrationem, sicut eius officium postulabat, denuò capessit. Inter Serapionem diaconum & episcopum Seuerianum, magna intercessit æmulatio, dum ille huic propterea aduersari cœpit, quòd ei erat in animo omnem in concionando laudem Ioanni penitùs præripere: hic contrà illi inuidere, quòd apud Ioannem in maxima gratia erat, totaque prouincia episcopatus administrandi ei concredita. Dum ita animis alter aduersus alterum affecti erant, odij flamma forte fortunà multo magis exardescere cœpit. Causa autem eiusmodi fuit. Cum Seuerianus quodam tempore ad locum vbi Serapion erat, accederet, Serapiō honorem episcopo debitum minimè illi impertijt, neque ei assurrexit: siue quòd illum non videbat, vti postea in Concilio episcoporum cum iureiurando affirmauit: siue quòd episcopi præsentiam parui æstimabat (sicut Seuerianus asseruit) nō equidem habeo dicere: Deus solus viderit. Tum Seuerianus, cum Serapionis contemptum ferre non posset, eum, antequam causa in concilio disceptata cognitaque erat, condēnat: & non modò dignitate diaconi abdicat, verùm etiam expellit ecclesia. De qua re Ioannes certior factus, iniquo animo passus est. Ac cum causa pòst in concilio disceptaretur, & se purgaret Serapion, testibusque adductis probaret, se Seuerianum non vidisse: concilium episcoporum illi condonauit, orauitque Seuerianum vt Serapionis purgationem admitteret. B Quinetiam Ioannes episcopus, quò Seueriano cumulatè esset satisfactum (quamuis in omnibus negocijs administrandis Serapione, vtpote ad respondendum de rebus Ecclesiasticis acutissimo diligentissimoque tanquam manu dextera vteretur) illum ad septimanam tum ab se segregat, tum honore priuat diaconi. At Seuerianus ne hoc quidem contentus acquieuit: sed omnes vias persecutus est, quibus Serapion non solum diaconatu penitùs abdicaretur, verumetiam communione omnino excluderetur. His rebus Ioannes vehementer commotus, surrexit: ac iam è concilio discessurus, relicturúsque cæteris episcopis qui aderant, causę dijudicationem, dixit: Quod vobis visum fuerit, causa disceptata iudicioque discussa, pro arbitratu decidite: ego enim inter eos decernere prorsus recuso. Quæ cum dixisset, decessit: totumque concilium similiter assurgens, causam eo loco reliquit: Seuerianumque grauissimè incusauit, quòd verbis Ioannis episcopi non cessit. Decæterò autem Ioannes Seuerianum ad colloquium non admisit, sed in patriam reuerti iussit, sic illum allocutus: Non est consentaneum, Seueriane, vt tanto temporis spacio administrationi ecclesiæ, quæ est tibi concredita, minimè prospectum sit, & episcopo suo careat: Quapropter abito properè, ecclesiam tuam capessito: illudque Dei donum, quod in te est, nolito negligere. Illo iam in iter ingresso, Eudoxia Augusta certior facta, Ioannem vehementer accusat: Seuerianum Chalcedone, vrbe Bithyniæ celeriter accersendum curat. Ille quamprimùm reuertitur. Ioannes ab eius amicitia sic animum suum abalienauit, vt nullius rogatu in gratiam cum eo reduci posset: quoad Imperatrix Eudoxia in ecclesia, quæ Apostolorum nomine nuncupata est, filium suum Theodosium iuniorem, qui tum valde tenera ætate fuit, ad pedes Ioannis abiecisset: quæ ita illum obtestata, vix adducere potuit, vt Seueriani amicitiam amplexaretur. Verùm tametsi hoc pacto, & quæ sequuntur.

Vide suprà cap. 10.

Heraclides episcopus designatus.

Seuerianus.

Serapionis & Seueriani æmulatio.

Serapion diaconi dignitate abdicatus.

Chrysostomi humanitas in Seuerianum.

Serapion diaconatu priuatus.

Seuerianus vrbe pellitur.

Seuerianus Eudoxia Augusta volente reuocatur.

FINIS SEXTI LIBRI.

SOCRA-

A

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER SEPTIMVS.

Hic septimus liber complectitur historiam triginta duorum annorum: quibus imperarunt Honorius Theodosius II & Valentinianus III. Huc igitur refer Vitam Pontif. Rom. Zosimi, Bonifacij, Cælestini, Sixti: Adde Tomos Concil & Hæres Aunonium de gestis Francorum, Paulum Aemilium de rebus Francorum. Blondum lib. 3. 4. 5. Decad. 1. Rerum Rom. lib. 14. 15. Paul Diacon. lib. 15.

Quòd post Imperatoris Arcadij obitum, relicto annorum octo filio eius Theodosio, Anthemius præfectus Imperij administrationem suscepit.

CAP. I.

Honorius Occidentis, Theodosius iunior Orientis Impp. Vide Nicephor. c. 1. 2. 3. lib. 14. Sozomen. lib. 9. cap. 1.

Honorius Imp. Theodosius iunior.

Anthemius præfectus & gubernator Imperij.

Troilus Anthemij consiliarius.

MORTVO igitur Imperatore Arcadio, Calend. Maij. Basso & Philippo Coss. Honorius eius frater, partium versus Occidentem suscepit gubernacula: Theodosius iunior Arcadij filius, octo annos natus, partes ad Orientem sitas rexit, per Anthemium præfectum, qui summam rerum pro eo administrabat. Hic Anthemius nepos erat Philippi, qui Paulum episcopum regnante Constantio, expulit ecclesia, Macedoniumque in eius locum substituit. Idem Constantinopolim firmis mœnibus circumdedit: vir quidem & visus est, & reuera fuit, hominum id temporis facilè prudentissimus, nihilque temere & inconsultò aggressus est: sed semper de rebus gerendis & cum plerisque alijs necessariorum communicauit, & cum Troilo sophista in primis, qui tum sapientia, quæ in ipsius animo insita erat, tum singulari rerum ciuilium prudentia, Anthemio nihilo fuit inferior: ob eamque causam Anthemius, in omnibus ferè negocijs suscipiendis illo consiliario vsus est.

De Attico Constantinopolitano episcopo, & quibus moribus præditus erat.

B

CAPVT II.

Vide Nicephor c. 29. lib. 13. & c. 24. li. 14. Vide etiã Socratem supra li. 6. cap. 15. Sozomen. lib. 8. cap. 17.

Attici temporibus ecclesia magnopere amplificata.

Hæreticos quomodo tractarit.

1. Cor. 9.

Attici conciones.

IMperatore Theodosio octauum iam ætatis suæ annum agente, Atticus triennio episcopatum Constantinopolitanum cum maxima laude procurauerat: vir, vt suprà demonstrauimus, doctrina mediocri, sed pietate & prudentia eximius. quamobrem ecclesiæ eius temporibus magnopere fuerunt amplificatæ. Nam non modò suæ ipsius fidei fautores concordia deuinxit, verum etiam hæreticos sua obstupefecit prudentia: quibus certè nihil voluit exhibere molestiæ ille quidem, sed vbi eos perterrefecerat, rursus se erga illos mansuetum & facilem declarauit. Quinetiam neque doctrinæ studia neglexit: quippe in veterum scriptorum monumentis euoluendis multum operæ posuit, inque eisdem magnam noctis partem contriuit, & propterea neque philosophorum neque sophistarum argutijs capi & obstupefieri potuit. His qui cum eo in colloquium veniebant, vrbanus & blandus: qui autem erant affecti mœstitia, cum illis condolescere visus est. Ne multis, omnia (vt est apud Apostolum) omnibus factus. Primùm, cum presbyterij gradum obtinuisset, conciones, quas summo studio confecerat, ad verbum ediscens, in ecclesia recitauit. Postea crebro vsu & diligentia maiorem audaciam adeptus, ex tempore concionari cœpit, rationemque docendi magis popularem secutus est. Verùm eius conciones non eius generis fuêre, vt meritò vel ab auditoribus studiosè perdiscerentur, vel monumentis mandarentur literarum ad posteritatem. Sed de eius natura, moribus, doctrina denique, satis superque videmur disseruisse. Iam verò ad res eius temporibus gestas, quæ sunt dignæ hominum memoria, explicandas veniamus.

De Theodosio & Agapeto, qui Synadis episcopatum gerebant.

CAP. III.

Vide Nicephor. c. 11. li. 14.

Theodosius episcopus hæreticos persequitur.

THeodosius quidam Synadorum, vrbis Phrygiæ Pacatianæ episcopus, hæreticos (in ea namque vrbe complures erant ex secta Macedonianorum) grauiter persecutus est eosque non modò è ciuitate, verùm etiam ex agris relegauit. Atque istud aggressus est non de more Orthodoxæ ecclesiæ, quæ homines persequi non solet: neque studio rectæ sincereq; fidei incitatus: sed turpis quæstus auiditati inseruiens, vt ex hære-

hæreticis pecuniam cogeret. Itaque nihil reliquum fecit, quod ad Macedonianos vexandos pertineret: manusque clericorum, qui de eius erant ecclesia, contra eos armare, ac infinitis ferè machinis, quibus illos conturbaret, vti cœpit: in iudicio vinctos sistere non desijt: maximè omnium Agapetum, illorum episcopum, varijs incommodis & molestijs affecit. Ac cum primarij prouinciæ viri non satis habere virium & authoritatis ei viderentur ad supplicium de Macedonianis sumendum, Constantinopolim celeriter contendit, mandatumque præfecti prouinciæ postulat. Dum Theodosius episcopus his de rebus Constantinopoli moram facit, Agapetus, quem sectæ Macedonianæ præesse docui, ad rectam sanamque de fide opinionem redit. Nam consilio cum vniuerso clero inito, & populo ecclesiæ suæ conuocato, persuadet, vt fidem Consubstantialis recipiãt. Quo facto, cum ingenti multitudine, imò verò cum populo vniuerso ad ecclesiam ire maturat. Ac precibus peractis, sedem, in qua Theodosius considere consueuerat, capessit. Simulatque populum concordię vinculis in vnum colligauerat, de reliquo fidem Consubstantialis docuit, vnde ecclesiarum administratione ad vrbem Synada spectantium potitus est. His rebus ita constitutis, pòst paulo Theodosius Synada reuertitur, præfecti mandato fretus, quod secum attulerat. Atque ignarus rerum quæ ipso absente acciderant, extemplò ad ecclesiam pergit. Inde ab omnibus qui ibi aderant expulsus, Constantinopolim denuò proficiscitur. Qui, simulatque eò aduentabat, grauiter suum statum coram Attico episcopo deplorare, se iniquè episcopatu eiectum docere cœpit. Atticus autem, vt intellexerat rem feliciter ad ecclesiæ commodum cecidisse, verbis Theodosium lenire: suadere, vti genus vitæ quietum & vacuum à molestijs consectaretur, communemque omnium vtilitatem suis priuatis commodis anteferret. Scribit præterea Agapeto, vt episcopatum teneat, nihilque molestiæ sibi ex offenso Theodosij animo suspicetur euenturum.

Agapetus episcopus ad rectam fidem conuersus.

Theodosius episcopatu pulsus, quiete agit Constantinopoli cum Attico.

A

De Iudæo, qui per Atticum episcopum in diuino baptismate neruorum resolutione liberatus erat. CAP. IIII.

ATque vt hæc vna res, quam temporibus Attici accidisse modò commemoraui, permultum profuit ecclesiæ: sic eadem tempora & miraculis & donis sanationum nobilitata fuerunt. Nam Iudæus, qui à multis iam annis paralysi conflictatus, in lecto decubuerat, cum omnia curationum & medendi genera, omnesque Iudaicas preces ac vota expertus, nihil planè inueniret remedij, tandem ad baptismum Christianorum confugit: pro certo persuasus, huius tanquam veri medici adiumento se ad integram valetudinem restitutum fore. Quæ res erat quamprimùm Attico significata. Ille igitur Iudæum fidei articulis instituens, & spem in Christum ei annuncians, iubet ad baptisterium in lecto apportari. Iudæus paralysi oppressus, simulac baptismum sincera fide receperat, & ex lauacro baptismatis erat elatus, confestim morbo liberatus est, & ad sanitatem restitutus. Hæc curatio diuina Christi virtute, nostris temporibus, hominibus declarata fuit. Qua quidẽ re ex gentilibus complures ad credendum inducti, baptismum receperunt. Iudęi autem, quamuis signa & miracula quærerent, signis tamen ad credendum induci non poterant.

Vide Nicephor. c. 12. lib. 12.

Iudæus paralyticus per baptismum sanitati restitutus

B

Gentiles miraculis ad suscipiendum Christianismum mouentur, Iudæi non item.

Quónam pacto à Iudæis oriundus Sabbatius, Nouatianorum presbyter opinionis suæ socios deseruerit. CAP. V.

QVanquam eiusmodi beneficia erant à Christo in homines collata, plerique tamen illa pro nihilo ducentes, suæ ipsorum improbitati sedulò deseruierunt. Neque enim Iudæi solum miraculis & prodigijs editis minus obsecundarunt: sed alij etiam, qui eorum solum ritus imitari gaudent, idem cum illis de religione sentire conuincuntur. Sabbatius enim, de quo paulo antè mentionem feci, cum non posset in animum inducere, vti presbyterij gradu contentus acquiesceret, sed studio semper arderet ad episcopatus honorem ascendendi: eisdem temporibus, occasione ex festi Paschatis Iudaici obseruatione arrepta, ab ecclesia Nouatianorum se separauit. Itaq; cum in loco quodam ciuitatis, qui Collis aridus dicitur, vbi nunc est forum Arcadij, separatim ab episcopo suo Sisinio conuentus fortè ageret, facinus facere aggressus est omni suppliciorum genere vindicandum. Nam ipso die quo sacra Synaxis celebrabatur, cum particulam quandam Euangelij legeret, in qua insunt ista verba, Appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur Pascha: addebat de suo, quæ neque vspiam scripta, neque vnquam audita sunt, ista scilicet: Execrabilis quisque, qui absque azymis Pascha celebrat. Quæ cum essent audita, per multorum animos peruaserunt: vsque adeò, vt qui ex laicis Nouatianis essent simpliciores, illi quasi à fide abrepti, ad eum eiusque doctrinam se con-

Vide Nicephor. ca. 13. lib. 14.

Supra li. 5. cap. 20.

Sabbatius se ab ecclesia Nouatianorum separat.

Collis aridus.

Sabbatij facinus.

Luc. 22.

A se contulerint: Verùm callidum hoc commentum minimè cessit illi ex sententia: quãdoquidem adulterandi verbi Dei audacia exitum habuit planè infelicem. Nam haud ita multo pòst, cum festum Paschatis secundum anteceptam animo de eius obseruatione opinionem celebraret, multique ad eum de more confluerent, & consuetas vigilias per totam noctem agerent, tumultus furiosus & planè dæmoniacus illos occupauit. Videbantur enim sibi videre Sisinium, suum ipsorum episcopum, cum ingenti hominum multitudine in ipsos impetum facere. Vnde cum maxima turba fieret, illi (vt verisimile erat) noctu præsertim, atque adeò in angustum locum conclusi, se mutuò obtriuerunt: in quo tumultu ex illis amplius septuaginta homines periere. Quo facto, complures defecerunt à Sabbatio: nonnulli autem stultæ illi & ineptæ opinioni de Paschatis obseruatione animis anteceptæ mordicùs adhæserunt. Quemadmodum autem Sabbatius iureiurando, quo se iampridem astrinxerat, violato, ad episcopatum ascenderit, dicemus paulo pòst.

Verbi Dei adulterati infelix exitus.

Tumultus nocturnus Nouatianorum.

De ijs qui tunc temporis opinionis Arianæ antesignani fuerunt.

CAPVT VI.

Vide Nice. c. 12. lib. 14. Vide etiã Socratem supra lib. 5. ca. 12. 23.

DOrotheus sectæ Arianæ episcopus, quem Antiochia Constantinopolim ab Arianis translatum suprà memorauimus, cum ad centum decem & nouem annos vitam protraxisset, mortuus est, Honorio septimùm consule, & Theodosio Augusto secundùm, 8. Idus Nouembris. Post cuius mortem sectæ Arianæ episcopatum obtinuit Barbas: cuius temporibus illa secta duos præstantes viros assecuta est, quorum adiumentis denuò florere cœpit, alterum Timotheum, Georgium alterum appellatum, vtrumque presbyteri dignitate exornatum. Georgius in humanioribus literis plurimùm excelluit, Timotheus contrà totum in Sacris Dei se defixit eloquijs. Aristotelis & Platonis libros semper habuit in manibus Georgius, Timotheus totus fuit in Origene: qui cum Sacras literas publicè interpretabatur, se linguæ Hebraicę non ignarũ esse declarauit. Timotheus iam antea sectam Psathyrianorum secutus fuit: Georgius à Barba presbyter designatus erat. Ipse equidem cum Timotheo in colloquium veni: vnde satis intelligebam, quam paratus esset ad quibusque aliquid cum rogantibus respondendum, & ad loca quę in Sacris literis reperiuntur obscura, perspicuè aperienda: semper Origenem, tanquam locupletem & verum testem corũ quæ dixerat, citauit. Quam
B ob causam mirari satis vix possum, cur isti duo viri in Ariana secta perseuerarent, cum alter perpetuò tereret Platonem, alter Origeni euoluendo se totum dicaret. Nam neque Plato secundam & tertiam causam (sic eas appellare solet) principium essentiæ habuisse affirmat: & Origenes filium patri coæternum vbique fatetur. At quanquam in sua ipsorum permanserunt ecclesia, tamen sectæ Arianæ opinionem pedetentim & ex occulto correxerunt: quippe eam sua doctrina multis Arij blasphemijs perpurgarunt. Verùm de his hactenus. Non longo tempore pòst, Sisinio Nouatianorum episcopo mortuo, eisdem Coss. quos suprà posuimus, Chrysanthus, de quo plura postea commemorabo, eorum episcopus ordinatus est.

Dorotheus sectæ Arianæ episcopus moritur anno 411.

Barbas episc. Dorothei successor.

Arianorum secta denuò floret.

Georgius presbyter.

Timotheus presbyter.

Sisinij mort.

Chrysanthus episcopus eius successor.

Quòd Theophilo Alexandriæ episcopo Cyrillus successit. *CAP. VII.*

Vide Nice. c. 14. lib. 14

BReui tempore pòst, Theophilus Alexandriæ episcopus in veternum delapsus, abijt è vita, ad nonum consulatum Honorij, Theodosij autem quintum, 15. Calend. Nouemb. Ibi tum de episcopo deligendo orta est controuersia. Alij enim Timotheum archidiaconum: alij Cyrillum, filium fratris Theophili, ad episcopatus illius sedem efferre laborarunt. Qua de re cum à populo certatum esset, quanquã Abundatius præsidiariorum militum pręfectus partibus Timothei subsidio fuit, tamen triduo post mortem Theophili Cyrillus in sede episcopali collocatus, episcopatu potitus est: maioremque principatum, quàm vnquam Theophilus habuisset, pariter sibi assumpsit. Etenim ex illo tempore episcopus Alexandrinus præter sacri cleri dominatum, rerum præterea secularium principatum acquisiuit. Quapropter Cyrillus statim cùm Nouatianorum ecclesias, quæ erant Alexandriæ, occlusisset, nõ modò omnem sacrum thesaurum, qui in illis fuit, penitùs abstulit, verùm etiam Theopemptum, illorum episcopum, omnibus suis fortunis priuauit.

Theophili episcopi obitus. anno 418.

Abundatius.

Cyrillus epis.

Theopemptus episcopus.

De Marutha Mesopotamiæ episcopo, & quòd ab eo Christiana fides in Perside propagata est.

CAP. VIII.

Vide Nicephor. cap. 18. lib. 14.

EOdem tempore Christiana religio fortè in Perside vehementer amplificata est: idque tali de causa. Inter Romanos & Persas crebri legati mittuntur, variæq; incidunt causæ,

Christiana fides in Perside quomodo amplificata.

causæ, cur tam frequentes alteri ad alteros obeant legationes. Itaque id temporis necessitas postulabat, vt Maruthas episcopus Mesopotamiæ, de quo paulo antè facta est mentio, ab Imperatore Romano ad regem Persarum mitteretur. Rex, quoniam eum virum pietate singulari præditum esse animaduertebat, in magno honore habuit, & tanquam homini reuera diuino animum cœpit attendere. Quę res animos magorum, qui apud regem Persarum multum valere solent, admodum irritauit. Nam metuerunt nonnihil, ne Maruthæ suasu, rex Christi fidem reciperet. Etenim diuturnum capitis illius dolorem, quem magi curare non poterant, Maruthas precum subsidio curauit. Proinde magi fallaciam, qua regē ludificentur, excogitant. Ac quoniā Persę ignem pro Deo colunt, & rex quidem ipse ignem perpetuò ardentem in domo quadam venerari solet: subter terram hominem abdunt, cumque† tempore, quo rex preces facere consueuerat, has voces emittere faciunt: Regem è regno exturbandum esse: impiè enim propterea agere, quòd sacerdotem Christianorum diuinum existimabat. Quæ cum Isdigerdes audiuisset (hoc enim regi nomen fuit) tametsi Marutham reuerebatur, tamen ob eam causam ab se amandare constituit. Tum Maruthas homo verè diuinus, in precibus se penitùs defixit: vnde fallacia ac dolum magorum planè deprehendit. Itaque sic regem alloquitur: Ne illudaris ó rex, sed domum ingredere: ac cum vocem audiueris, terra defossa dolum facilè deprehendes. Nam ignis non loquitur, sed hoc fit machina quadam ab hominibus ad eam rem comparata. Maruthæ rex morem gerit: in domum, vbi ignis perpetuò ardebat, denuò ingreditur. Simulac vocem iterum audit, terram iubet defodi. Ita qui vocem illam quæ à Deo edi putabatur, emiserat, deprehensus est. Quocirca rex ira admodum excandescens, decimum quemque ex genere magorum capite obtruncare mandat. Quo facto, dixit Maruthæ, vt vbi vellet, ecclesias ędificandas curaret. Hac de causa religio Christiana apud Persas vehementer creuit. Tum Maruthas decedens ex Perside, Constantinopolim aduentat. Exiguo tempore pòst, in Persidem legationis obeundæ causa reuertitur. Magi alias de integro fallacias excogitant, quibus regis animum ab eo amplexando auerterent. Malum quendam odorem dedita opera comparatum in loco quodam, ad quem rex solet accedere, diffundi curant: cumque diffusum esse à Christianis falsò criminantur. Verùm rex, qui magos iamdudum habuerat suspectos, vbi illius facinoris authores diligenter peruestigasset, perspicuè deprehendit, eos ipsos magos illum malum odorem de industria rursus effecisse. quapropter complures illorum rursus graui multauit supplicio: Marutham permagna obseruantia coluit. Ac Romanos amare plurimum, eorumque amicitiam magnopere amplecti cœpit: parumque abfuit, quin cum Maruthas vnà cum Ablaato Persidis episcopo, aliud etiam specimen fidei Christianæ palàm edidisset (vigilijs enim & precibus ambo sedulò vacantes, dæmonem, quo regis filius agitabatur, expulerunt) Christianus factus fuisset. Verùm mors antè eum oppressit, quàm plenè Christianus euaderet: quo mortuo, filius eius† Bararanes (cuius temporibus, sicut à me dicetur paulò inferius, fœdera inter Romanos & Persas violata fuêre) regno potitus est.

Maruthas episcopus haec egit anno 418 · *Magi Persarum.* · *Magorum fallacia.* · *Isdigerdes rex.* · *Maruthas magorum dolum regi aperit.* · *Magorum supplicium.* · *Magorū alia fallacia.* · *Ablaatus episcopus.* · *Bararanes rex.* · *† Varanes legit Nicep. lib. 14. cap. 19.*

† Vide annot. pag. 267. lat. 1. lin. 11. · infra c. 18.

A · B

Qui temporibus illis Antiochiæ ac Romæ episcopatum gerebant. CAP. IX.

Isdem ferè temporibus, Antiochiæ mortuo Flauiano, Porphyrius in illum successit episcopatum. Post Porphyrium Alexander illi ecclesiæ præfuit. Romanæ ecclesiæ episcopatum, vbi Damasus decem & octo annos procurasset, Siricius in eius locum suffectus est. Cum Siricius ad annos quindecim eam rexisset ecclesiam, Anastasius postea triennió eandem gubernauit. Quo mortuo, Innocentius, qui primus Nouatianos Roma eijcere cœpit, multasque ecclesias eis adimere, illius ecclesiæ suscepit administrationem.

Porphyrius et Alexander episcopus. · *Siricius, Anastasius, Innocentius, Rom. episcopi.* · Vide Nice. c. 30. lib. 14

Quòd Roma hoc tempore ab Alaricho deuastata, in barbarorum potestatem venerit. CAPVT X.

Sub idem tempus Roma forte fortunà à barbaris capta fuit. Nam Alarichus quidam barbarus, fœdere cum Romanis iunctus, qui Theodosio Imperatori in bello contra tyrannum Eugenium administrato subsidio venerat, & propterea præclaris honoris insignibus à Romanis exornatus erat, cum secundum hunc & prosperum fortunæ flatum moderatè ferre non posset: tametsi ad Imperij gubernacula non aspirare contenderet, relicta tamen Constantinopoli, ad partes versus Occidentem proficisci maturat. Vbi venit in Illyricum, confestim vniuersam sibi subegit. Ei vero iter longius facienti, Thessali circiter ostia Penei fluminis, vnde Nicopolim, vrbem Epiri, per montem Pindum iter est, restiterunt: factoque prælio, Thessali circiter tria homi-

Roma à barbaris capta. Anno 414. · *Alarichus.* · *Thessali Alaricho resistūt.* · Vide Nice. c. 37. lib. 14. Sozom. li. 9. ca. 6. 7. 9.

A hominum milia trucidarunt. Postea barbari qui erant cum Alaricho agris vrbibusque, in quas fortè incidebant, vastatis, tandem Romam occuparunt. Quam etiam populati, multa insignia monumenta spectatu dignissima incendere, pecuniam ciuium vi rapere, cōplures ordinis Senatorij viros varijs supplicij generibus cruciatos interficere cœperunt. Alarichus autem, quò Imperij decus ludibrio exponeret, Imperatorem nominè Attalum declarauit: hunc ad vnum diem, velut Imperatorem satellitibus stipatum incedere, postridie serui habitu in publicum prodire iubet. His rebus confectis, Alarichus ilicò propterea fugam cepit, quòd fama de copijs Imperatoris Theodosij ad ipsum bello profligandum missis dissipata, terrorem eius animo incusserat. Neq; certè fama illa falsa commentitiáue fuit: sed reuera exercitus Imperatoris ad bellum contra eum gerendum maturauit. Ille igitur, cū famam illam ferre non posset, se, vt dixi, in fugam coniecit. Fertur, monachum quendam, virum pietate præstantem, ei Romam proficiscenti obuiam factum, admonuisse, ne ex tam atrocibus maleficijs, néue ex cæde & sanguine lætitiam caperet. Cui respondet Alarichus: Ego inuito planè animo eò proficiscor. Sed est quidam, qui mihi quotidie exhibet molestiā, imò verò vi impellit, sicque me alloquitur: Iter capessito, vrbē Romam vastato. Hactenus de Alaricho dictum sit.

Attalus Imp. creatus. *Alarichi fuga.* *Romam vastare diuinitùs iubetur Alarichus.*

De episcopis qui eum temporis Romæ præsidebant. CAP. XI.

Ecclesiæ Romanæ, post Innocentium, Zosimus ad bienniū præfuit. Quo vita functo, Bonifacius tribus annis illam rexit ecclesiam: cui Celestinus successit. Hic Nouatianis, qui erant Romæ, ecclesias abstulit, & Rusticulam illorum episcopum clàm in ædibus conuentus agere coegit. Nam ad illud tempus Nouatiani Romæ admodum floruerant, plurimasq; ibi habuerant ecclesias, & ingentem populi multitudinem coegerant. Verùm grauis tum inuidiæ flamma contra eos incensa fuit, cum episcopatus Romanus non aliter atque Alexandrinus, quasi extra sacerdotij fines egressus, ad secularem principatum erat iam antè delapsus. Ac propterea episcopi illi, his, qui in fide Consubstantialis cum ipsis consentiebant, conuentus securè celebrandi potestatem minimè fecerunt: sed tametsi eos propter consensum fidei laudabant, tamen omnes suas fortunas illis abstulerunt. At Nouatianis, qui Constantinopoli habitabant, istud minimè contigit. Quippe episcopi Constantinopolitani, preterquam quòd eos amplexabantur, in ciuitate præterea, † sicut antè pluribus declaraui, potestatem conuentus agendi permiserunt.

Vide Nice. c. 10. li. 14.

† Curterl. us lib. 5. ca. 11. ex quo loco & huius lib. c. 7. itemq; 11. isto, nōnullisq; alijs locis conijcias, nō frustra Nouatianum à Nicephoro dici Socratem.

Zosimus Rom. episcopus. *Celestinus Ro episcopus.* *Rusticula.* *Episcopatus Rom. ad secularem principatum delapsus.* *Nouatianis Romæ & Cōstantinopoli non eadem libertas.*

De Chrysantho Constantinopoli in Nouatianorum ecclesia episcopo. CAP. XII.

B

Vbi Sisinius mortem obierat, Chrysanthus, filius Marciani, qui ante Sisinium episcopus Nouatianorum fuit, ad episcopatum illum capessendum vi quodammodo attractus est. Hic ab ineunte ferè ætate, in regia Imperatoris, satellitis munus obijt: deinde Theodosio magno regnante, præfectus Italię designatus: postea vicarius Imperatoris in insulis Britannicis constitutus, in illarum administratione permagnam laudem consecutus est. Atque cum esset ætate paulò prouectior, Constantinopolim contendens, illiusque vrbis pręfectus fieri laborans, inuitus ad episcopatus honorem elatus est. Nam quoniam Sisinius in ipso mortis articulo, illius, vtpote ad episcopatum gerendum idonei, mentionem fecerat, populus Nouatianorum vocem Sisinij pro lege ducens, inuitum illum episcopum deligere aggrediuntur. Verùm vbi Chrysanthus, ne illo munere fungeretur, se inde subduxisset: Sabbatius tempus opportunum, in quo ecclesiarum rectione potiretur, se reperisse arbitratus, iureiurando, quo se astrinxerat, penitùs neglecto, quosdam obscuros episcopos, qui ipsi manus imponerent, comparauit. Ex quorum numero fuit Hermogenes: qui ob libros suos plenos blasphemiæ, ab eodem Sabbatio antè excommunicatus fuerat. Verūtamen Sabbatij institutum non successit prosperè. Etenim populus, quoniam vitiosam & turpem eius ambitionem odio habebat (nam nullam non rationem indagasset, qua ad episcopatum posset arrepere) omni studio curaque ad Chrysanthum inuestigandum incubuit: quem cùm in Bithynia latitantem offendisset, vi inde abripuit, inque episcopatus gradu collocauit. Vir erat non prudentia solum, sed modestia præ cæteris eximius: eius opera ecclesiæ Nouatianorum Constantinopoli confirmatæ amplificatæque fuerunt. Ille primus pauperibus de suis ipsius fortunis aurū distribuit. Ab ecclesijs nihil omnino accepit, præter duos panes benedictionis, singulis Dominicis diebus. Adeò in ecclesia sua administranda diligens fuit, vt tum Ablabium rhetorem, inter Nouatianos, qui de eius ecclesia erant, facilè disertissimum, ex schola Troili sophistæ prehenderet, presbyterijque gradu & ordine donaret. Huius Chrysanthi conciones

Vide Nicephor. cap. 13. lib. 14.

Vide Socr. supra lib. 5. cap. 20.

Chrysanthus Nouat. episc. successor Sisinnij. *Sabbatius dolo malo episcopatum nactus.* *Hermogenis excommunicatio.* *Chrysanthi virtutes.* *Ablabius rhetor presbyter factus, & tandem episcopus.* *Chrysanthi conciones.*

extant & elegantes, & acutæ. Ablabius postea ecclesiæ Nouatianorum, quæ est Nicææ, A episcopus fuit creatus, ibique pariter Rhetoricam docuit.

De pugna quæ Alexandriæ inter Christianos & Iudæos suscepta est, & Cyrilli episcopi contra præfectum Orestem altercatione.

CAP. XIII.

Iudæi à Cyrillo Alexandria eiecti.
Alexandrini seditionibus dediti.
Vide Nicephor. cap. 13. lib. 14. Vide infra hic cap. 14.

EOdem tempore Iudæorum gens, à Cyrillo episcopo Alexandria hanc ob causam eiecta est. Populus Alexandrinus, præter cæteros, seditionibus delectatur: in quibus, si quando sit oblata illarum conflandarum occasio, scelera eduntur propè intolerabilia: quippe sine sanguine nunquam populi impetus sedatur. Id temporis tumultus, non de causa aliqua necessaria, sed de studio saltatores spectandi (quod malum per omnes ciuitates serpit) in ipsa multitudine fortè ciebatur. Nam die sabbati ingens turba ad quendam saltatorem spectandum confluxit. Et quoniam Iudæi, qui illo die feriantur, non legi audiendæ, sed spectaculis & ludis scenicis contemplandis totos se dedebant, dies ille populi factionibus inter se mutuò dimicandi causa extitit. Ac quanquam populi discordia à præfecto Alexandriæ quodammodo tum pacificata fuit: nihilominus tamen Iudæi, alteri populi factioni aduersarij esse non destiterunt. Atque tametsi

Orestes præfectus Alexandriæ.
πολιτεία
Vide Nice. li. 14. ca. 13.

Iudæi Christianis erant semper infesti, tum tamen propter saltatores multo in eos infensiores facti sunt. Itaque cum Orestes præfectus Alexandriæ πολιτείαν (sic enim publica præfecti edicta appellant Alexandrini) in theatro proponendam curaret, aderant etiam Cyrilli episcopi necessarij, vt edicta à præfecto publicata considerarent. Inter quos erat vir quidam nomine Hierax, humilioris literaturæ magister: qui attentissimus auditor episcopi Cyrilli fuit, & in concionibus eius plausum diligentissimè excitare con-

Hierax ludimagister.

sueuit. Hunc igitur Hieracem, vt primùm Iudæorum multitudo in theatro conspicata est, extemplò vociferari cœpit, cum ob nullam aliam causam ad theatrum accessisse, quàm vt populum ad seditionem concitaret. Orestes autem, etsi antè episcoporum potestas illi odio propterea fuerat, quòd per eos nonnihil de authoritate eorum qui ab Imperatore ad magistratus gerendos designati erant, admodum detractum fuit: tamen tum vel maximè, quod Cyrillus videbatur in eius edicta curiosè inquirere. Proinde B Hieracem palàm in theatro comprehensum, grauibus diuexauit supplicijs. Qua re intellecta, Cyrillus Iudæorum primarios accersit: illis, si non contra Christianos tumultus ciere desistant, debitas pœnas se irrogaturum minatur. At multitudo Iudæorum, cognitis episcopi minis, multo maiore iracundiæ æstu exardescere, machinasque ad Christianis nocendum excogitare cœpit: quas quidem præcipuam causam Iudæos

Iudæorum tessera, & contra Christianos nocturna pugna.

Alexandria exturbandi fuisse, iam ostendam. Iudæi cum tesseram ipsi sibi dedissent, nimirum vt quisque annulum ex cortice palmæ confectum gestaret, nocturnam pugnam contra Christianos instituunt. Itaque nocte quadam per vniuersas vrbis regiones à quibusdam conclamandum curant, totam ecclesiam, Alexandri nomine nuncupatam, igne conflagrare. Quo audito, Christiani, alius aliunde, concurrunt, vt ecclesiam ab incendio liberent. Tum Iudæi protinus impetu in Christianos facto, eos trucidant. Atque vt à suis annulis demonstratis, manus abstinebant: sic Christianos, qui ipsis fortè obuiam facti erant, è medio tollebant. Vbi autem illuxit dies, sceleris au-

Synagoga Iudæorum.

thores minimè obscuri & incogniti fuerunt. Qua de re Cyrillus grauiter commotus, cum ingenti manu ad Iudæorum synagogas (sic enim eorum templa vocantur) rectà pergit: & ex Iudæis nonnullos neci dat: alios expellit è ciuitate, eorumque fortunas à multitudine diripi permittit. Itaque Iudæi, qui vsque ab Alexandri Macedonis temporibus illam vrbem incoluerant, tum vniuersi inde eiecti, alij in alia loca dispersi vi-

Adamantius medicus.

xerunt. Adamantius ex numero Iudæorum, qui medicinam docebat, Constantinopolim profectus, ad Atticum episcopum se contulit. Qui posteaquam Christianam religionem professus erat, Alexandriæ denuò habitauit. Orestes, illius vrbis præfectus, illud Cyrilli factum valde iniquo animo tulit: magnumque cepit dolorem, tam præclaram ciuitatem tanta hominum multitudine prorsus orbatam esse. Quamobrem ad Imperatorem de rebus ibi gestis refert. Cyrillus etiam Imperatori Iudæorum scelera per literas significat: & nihilominus tamen de amicitia concilianda (ad illud namque faciendum populus Alexandrinus illum impulerat) cum Oreste agit. Ve-

Inter Orestem & Cyrillum capitalis inimicitia.

rùm vbi Orestes de amicitia ne audire quidem voluit, Cyrillus librum Euangeliorum (hunc enim illum reueriturum putauit) ei manu porrexit. At cum Orestis animus ne hoc modo quidem deliniri posset, sed inter eum & Cyrillum capitales inimicitiæ semper intercederent, hæc clades, quam deinceps commemorabo, inde consecuta est.

Quid

A *Quòd monachi qui Nytræ conueniebant, Alexandriam Cyrilli causa descendentes, turbas contra præfectum Orestem concitarunt.* CAP. XIIII.

Vide Nicep. ca. 11. li. 14. Socrat. supra lib. 6. cap. 7.

NOnnulli ex Monachis qui Nytram montem accolebant, ingenio feruentiore præditi, sicut iampridē idē ipsum declararunt, exorsi à Theophili temporibus, quando erant ab illo contra Dioscorum & eius fratres iniquè armati: sic id temporis quoque æmulationis ardore inflammati, prompto & alacri animo pro Cyrillo dimicare constituerunt. Itaque viri ad quingentos numero ex monasterijs egressi, vrbem Alexandriam contendere, præfectū rheda circumuectum obseruare, eum adire, sacrificum, gentilem, & alijs compluribus contumeliosis nominibus appellare cœperunt. Ille suspicatus sibi à Cyrillo insidias collocatas esse, exclamare se Christianum esse, & ab Attico episcopo Constantinopoli baptizatum. Verùm vbi monachi eius verba videbantur contemnere, vnus fortè ex illorum numero, nomine Ammonius, caput præfecti lapide percutere. Præfectus illo vulnere inflicto totus sanguine manare. quapropter præfecti apparitores, exceptis paucis, omnes se clàm inde subducere, alius aliò se in multitudinem abdere, præcauentes ne lapidum iactu interimantur. Interim populus Alexandrinus frequens eò confluere, monachos præfecti causa animo prompto vlcisci: quos omnes præter Ammonium in fugam vertunt. Illum ad præfectum deducere. Præfectus palàm, vti leges postulant, de eo quæstionem exercere, tormentis tantisper afflictare, dum extremum spiritum edit. Quæ res non diu pòst ad Imperatorum aures perlata est. Quinetiam Cyrillus eandem rem illis, sed secus expositam omnino per literas significauit. Corpus quoque Ammonij capit, inque ecclesia quadam recondit: at non Ammonij, sed Thamnasij nomine nuncupauit. Et cum in ecclesia magnitudinem animi illius, vtpote graue certamen pro pietate perpessi, laude & prædicatione extulisset, iussit martyrem appellari. Verùm qui modestiores erant, etiam ex ipsis Christianis, Cyrilli studium erga Ammonium minimè approbarūt. Nam exploratum habebant, Ammonium non in tormentis interijsse, ne Christum denegare cogeretur: sed temeritatis suæ pœnas dedisse. Quocirca Cyrillus ipse illud ipsius facinus silentio in obliuionem pedetentim venire passus est. At ne adhuc quidem acerba illa inter Cyrillum & Orestem suscepta contentio sedata est: quippe alia clades huic non dissimilis, quam sum iam narraturus, eam renouauit.

Monachi prò Cyrillo dimicant, anno 418.

Orestes lapide à monachis petitus Ammonius.

Ammonij interitus.

Thamnasius martyr appellatus.

B *De Hypatia, eminentissima in philosophia fœmina.* CAP. XV.

Vide Nicephor. cap. 16. lib. 14.

MVlier quædam erat Alexandriæ Hypatia vocata, filia Theonis philosophi. Hæc tantos in literis fecit progressus, vt omnes philosophos sui temporis longè superaret: ac non modò in scholam Platonicā à Plotino deductam succederet, verumetiam omnes philosophorum omnium præceptiones & disciplinas, omnibus qui eam audire volebant, explicaret. Quapropter quotquot philosophiæ studio incendebantur, vndique ad illam confluebant. Quinetiā propter grauem animi fidentiam, quam ex doctrinæ fontibus hauserat, etiam in conspectum principum, summa cum modestia venire non dubitauit. Neque illam pudebat, in mediam hominum frequentiam prodire. Omnes enim eam, ob singularem animi moderationem, cum reuerentia quadam & venerabantur, & suspiciebant. Itaque inuidiæ flamma tum contra eam incensa est. Etenim cum crebrius cum Oreste in colloquium veniret, populus ecclesiæ illam cœpit insimulare, quòd episcopo ad amicitiam Orestis reconciliandam aditum penitùs intercludebat. Proinde certi homines, qui erant natura paulo feruentiores, quibus Petrus lector in illa ecclesia ducem se prębuit, vno consensu mulierem domum alicunde redeuntem obseruant, de curru quo vehebatur deturbant: ad ecclesiam, quæ Cæsareum dicitur, rapiunt: exutamque vestibus, testis acutis ad necem vsque dilacerant, eius membra discerpunt, discerptaque ad locum qui Cinaron dicitur, comportant, atque igni comburunt. Hoc facinus cùm Cyrillo, tum ecclesiæ Alexandrinæ non exiguam labem aspersit infamiæ. Nam qui religionem Christianam profitentur, à cæde, pugnis, & id genus alijs, omnino alieni esse debent. Hæ res gestæ sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, ad decimum consulatum Honorij & Theodosij septimum, mense Martio, cum obseruabantur ieiunia.

Hypatia, Theonis F. philosopha.

Hypatiæ virtus & eruditio.

Hypatiæ interitus, anno 410.

Christianos à pugnis alienos esse debere.

Quòd Iudæi bellum contra Christianos rursus instaurantes, facti sui pœnas luerent. CAP. XVI.

Vide Nicephor. cap. 16. lib. 14. Vide supra hic cap. 13.

PAruo temporè pòst, Iudæi pro scelere nefario rursus contra Christianos ab ipsis admisso pœnas persoluerunt, in loco quodam Chalcidē & Antiochiam interiacente, qui Inmestar dicitur. Iudæi, cum more suo ludos facerent, & inter ludendum multa absurda admitterent: tandem præ ebrietate è mentis potestate egressi, non Christianos solum, verùm etiam ipsum Christum in ludis suis contumelia affi-

Mester, sic leg. Niceph. lib. 14. ca. 16.

cere cœperunt: crucem etiam, eosque qui in crucifixo spem ponunt, habere ludibrio: A
Iudæorum facinus, & pœna.
& propterea tale quoddam facinus moliri. Puerum scilicet Christianum comprehendere, cruci alligare, in sublime suspendere. Quo facto, primũ irrisione illudere, cachinnos in eum tollere: pòst paulo, insania correpti, illum vsqueeò verberibus cædere aggrediuntur, quoad præ cruciatu vitam amittat. Hac de causa, grauis inter eos & Christianos concertatio oritur. Quinetiam Imperatores de facinore certiores fiunt: qui per literas prouinciæ illius magistratibus significant, vt facinoris authores & conquirendos curarent, & debitis supplicijs coercendos. Itaque Iudæi qui ibi habitabant, pro scelere quod ioco consciuerant, seriò pœnas luerunt.

De Paulo Nouatianorum episcopo, ac incredibili ab eo edito miraculo, quando impostorem Iudæum sacrosancto lauacro tingeret. CAP. XVII.

Chrysanthi obitus anno Christi 421.
Vide Niceph. cap. 17. lib. 14.

PEr idem tempus Chrysanthus Nouatianorum episcopus, cum septem annos ecclesias sibi cõcreditas administrasset, excessit è vita, Monaxia & Plintha coss. 13. Calend. Septembris. Quo mortuo, Paulus eum episcopatũ obtinuit, qui iampridem Latinas literas docuisset ille quidem: sed postea illo studij genere penitùs derelicto, se ad vitam monasticã contulisset. Monasterium autem ex viris virtutis studiosis instituit, quòd à monasterijs monachorum in solitudine vitam degẽtium, nihil discrepare videbatur. Talem enim eum fuisse, ipse equidem expertus sum, quales monachos in solitudine abditos debere esse docet Euagrius. Nam illius præcepta omnino imitatus, continuis ieiunijs se dedere, pauca loqui, ab animantium comestura abstinere solet: non rarò etiam à vino & oleo. Porrò autem ad pauperes subleuandos, studio præter cæteros incumbere, homines in carceribus conclusos assiduè inuisere: pro multis eiusmodi calamitatibus afflictatis magistratus obsecrare: qui quidem propter eximiam pietatem, quę in eius animo insidebat, eius postulationi alacri animo morem gesserunt. Verùm quid attinet eius virtutes longo sermone persequi? Vnam rem solum ab eo gestam, dignam planè quæ literarum monumentis commendetur, iam dicturus venio. Iudæus quidam veterator, Christianam fidem simulans, sæpius baptisatus fuit: per quam fallaciã multas corrasit pecunias. Postquam autem multos ex varijs sectis homines (Arianorum enim & Macedonianorũ baptismũ receperat) dolo ludificatus, non habebat amplius quibus imponeret, tandem ad Paulum Nouatianorum episcopum venit: ait se magna cupiditate baptismatis recipiendi flagrare, per eius manum vt illud assequatur orat. Paulus eius probat institutũ: verùm se non prius baptismum illi daturum ait, quàm sit fidei articulis institutus, diesq; complures ieiunijs vacauerit. Iudæus contra voluntatem ieiunare coactus, acriter instare, vti baptismo donetur. Paulus quoniam illum tam obnixè baptismum petentem mora nolebat offendere, parat res ad baptismum necessarias. Cumque vestem splendidã pro illo emisset, & alueum baptisterij aqua impleri iussisset, Iudæum eò deduxit, vt illi baptismum impertiret. Verùm aqua vniuersa, diuina quadam virtute, quæ oculis cerni percipiue non poterat, subitò exhausta est. Ac cum neque episcopus, neque alij qui aderant, accuratè considerarent qua ratione id accidisset: sed aquam per foramen quod in imo alueo fuit (per quod etiam aliàs aquam solebant educere) effluxisse existimarẽt, alueum baptisterij de integro, foraminibus vndique in eo firmè obturatis, diligẽter implent. Ac cum Iudæus esset secundò ad alueum baptisterij deductus, aqua rursus penitus euanuit. Itaque tum Paulus, O homo, inquit, aut veteratoris partes agis, aut baptismum ignorans recepisti. Quare vbi ob miraculum à multis eò concursum erat, fortè quidam Iudæum de facie nouit, cumque ab Attico episcopo baptizatum viderat. Hoc miraculum per Paulum Nouatianorum episcopum editum fuit.

Paulus episc. monasterium instituit.
Pauli virtutes.
Iudæus sæpe baptisatus.
B
Iudæus cõtra voluntatem ieiunare cogitur.
Baptismi aqua disparet.

Quòd Isdigerde Persarum rege defuncto, fœdera inter Romanos & Persas rupta fuerunt, & ciuitas Persis superatis effecta fortis. CAP. XVIII.

Baratanes Christianos acerbè exagitat.
Vide Nice. ca. 19. 20. 21. lib. 14. Sozom. li. 9. cap. 4. Et Socrat. supra ca. 8.

ISdigerde rege Persarum, qui Christianos Persidem incolentes minimè fuerat persecutus, mortuo, Baratanes eius filius, susceptis regni gubernaculis, à Magis ad eam rem impulsus, Christianos acerbè exagitare, cruciatus & tormenta varia Persarum more illis infligere. Itaque Christiani, qui inter Persas habitabant, necessitate coacti, ad Romanos confugere: orare, ne illos tam miserè opprimi patiantur. Atticus episcopus, illos supplices benignè excipere: omnem suam curam & cogitationem ad opem illis ferendam conuertere: Imperatori Theodosio rem palàm facere. Eodem tempore aliam etiam ob causam Romani fortè aduersus Persas animo infenso fuerunt. Nam Persæ quidẽ, & fossores quos à Romanis ad auri venas excidẽdas

Romani aduersus Persas animo infenso sunt.

A mercede conduxerant, noluerunt illis reddere, & merces Romanis mercatoribus abstulerunt. Quam offensionem vehementer auxit Christianorum ad Romanos profugium. Nam rex Persarum ilico mittit legatos, qui illos vt fugitiuos repetant. Romani autem eos qui auxilij causa ad ipsos confugerant, nequaquam reddiderunt: imò verò non solum eos vt supplices conseruare animo instituerunt, verùm etiam omnibus opibus viribusque ad religionem Christianam propugnandam eniti parati fuerunt. Quapropter cum Persis bellum gerere, quàm pati, Christianos tam miserè perire, maluerunt. Ruptis igitur fœderibus bellum grauissimum inter eos cietur: de quo non erit (in ea quidem sententia) incommodum, pauca obiter disserere. Imperator Romanus primus exercitum, quem Ardaburius ductabat, contra Persas seorsim mittit: qui per Armeniam in Persidem irruptione facta, prouinciam quæ Azazena dicitur, vastat. Narsæus regis Persarum dux, illi cum copijs Persicis prodit obuiam: prælium committitur: victus Narsæus, fugam capessit. Postea vbi commodum sibi putauit, per Mesopotamiam in fines Romanorum, nullis tum præsidijs munitos, de improuiso incursionem facere, atque eo pacto Romanos vlcisci. Consilium Narsæi, duci Romani exercitus minimè obscurum fuit: & propterea Azazena ocyus direpta, ille etiam in Mesopotamiam ire maturat. Quare Narsæus, etsi ingentem exercitum collegerat, non tamen in fines Romanorum potuit inuadere. Vbi autem Nizibim venit (est hæc quidem sita inter fines Romanorum & Persarum, ditioni tamen Persarum subiecta) inde Ardaburio significat, se velle cum eo de bello gerendo conuenire, locumque & tempus prælio præstituere. Ardaburius illis qui ad hæc significanda venerant, respondit: Hæc meis verbis nunciate Narsæo: Non quando tu voles, Imperatores Romani sunt bellum gesturi. Itaque simulatque Imperator Romanus intellexerat, Persam maximas copias contra ipsum comparasse: spe tota belli administrandi in Deo collocata, maximum exercitum ex aduerso misit. Imperatorem autem summum protinus à Deo beneficium accepisse, quòd eius ope confidebat, ex hoc perspicuum esse poterit. Cum enim Constantinopolitani anxio & solicito animo essent, & propter incertam belli fortunam ancipiti cura distracti: angeli Dei in Bithynia nonnullis, quos negocia necessaria Constantinopolim ire cogebant, apparentes, iubent renunciare Constantinopolitanis, vt bono animo sint, precibus se dedant, & firmam in Deo spem ponant, Romanos victo-

Ardaburius Azazena vastatio.

Narsæi fuga.

Nizibis.

Angelorum de Constantinopolitanis cura.

B res fore. se enim administratores belli à Deo missos dicebant. Quo audito, non solum ciuitas confirmata fuit, verùm etiam militum animi multo ad bellum facti alacriores. Vbi bellum, vti docuimus erat ex Armenia in Mesopotamiam translatum, Romani Persas in vrbem Nisebenorum conclusos obsidione cingunt: turresque ex ligno fabricatas, quæ machina quadam voluebantur, mœnibus admouent: multos qui ex mœnibus pugnare, eaque defendere nitebantur, trucidant. Baratanes igitur rex Persarum certior factus, tum regionem Azazenorum vastatam, tum suos milites qui erant in vrbe Nisebenorum conclusi, à Romanis obsessos, ipse cum omnibus suis copijs contra Romanos ire constituit. At quoniam Romanorum exercitum vehementer formidabat, auxilium postulat à Saracenis: quibus id temporis præfuit Alamundarus, vir excelso animo & bellicoso: qui infinita Saracenorum manu secum adducta, regem Persarum confidere iubet. Quinetiam pollicetur, neque id adeò multo pòst, illi non solum subacturum Romanos, sed Antiochiam, quæ est in Syria, traditurum. Verùm eius promissio non successit ex sententia. nam Deus adeò ingentem Saracenis incussit terrorem, vt Romanorum copias in ipsos derepentè irruisse existimarent: atque cum inter ipsos tumultuarentur, & non haberent quò aufugerent, ipsi se armatos præcipitarunt in fluuium Euphratem, in quo homines circiter centum milia submersi perierunt. Sic cum Saracenorum copijs actum est. Romani, qui Nisibim obsidebant, vbi acceperant, regem Persarum ingentem numerum elephantorum cōtra ipsos ducere, ea re supra modum exterriti, omnibus machinis, quibus in obsidione illa vsi fuissent, incensis, in ipsorum fines regressi sunt. Quæ autem prælia postea commissa: & quemadmodum Areobindus, alter Romanorum dux, Persam quendam longè fortissimum singulari certamine interemerit: & qua ratione Ardaburius septem nobiles Persarum duces per insidias occiderit: & quo pacto Vitianus alius etiam dux Romanorum, reliquas Saracenorum copias profligarit: à me certè, ne nimis longè ab instituto deflectere videar, silentio debere præteriri censeo.

Persæ à Romanis obsidione cinguntur.

Alamundarus.

Saracenorum interitus.

De Palladio cursore, & eius celeritate. CAP. XIX.

Vide Nicephor. c. 21. lib. 14.

HAE res gestæ Imperatori Theodosio fuerunt celeriter nunciatæ. Cæterùm, qua ratione res in locis tam longinquis gestas tam citò intellexerit, hoc loco expli-

Palladius cursor.

cabo. Virum quendam habuit nomine Palladium, & animi viribus multum pollentem, & corporis. Hic celeriter equitando tantum poterat, vt ad loca, quibus fines imperij Romanorum & Persarum terminabantur, tridui spacio contenderet, & rursus diebus totidem Constantinopolim reuerteretur. Quinetiam iste vniuersas orbis partes, ad quas Imperator illum aliquando mittebat, celerrime peragrauit: adeò vt aliquando disertus quidam vir de eo sic prædicaret: Hic vir Romanum imperium, quod latissimè patet, perangustum esse sua celeritate demonstrat. Quæ cum rex Persarum de eo audiuisset, præ admiratione propè obstupuit. At de Palladio hæc dixisse sat est.

Quomodo rursus Persæ à Romanis penitùs protriti fuerunt. CAP. XX.

Vide Niceph. c. 21. li. 14.

Helion.

Maximinus Ardaburij collega.

De his vide Suidam & Q. Curtiū. Erant aūt lectissimi decies mille Persarū viri, quos Xerxes Darij habuit. hos sub Theodosio Ardaburius cōcidit atque extinxit. cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat, illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasq; tunicas gēmis etiam adornatas.

Immortales milites omnes cæsi.

Persarum supplicium.

** Anno trecētesimæ olympiadis quarto*

IMperator Romanus Constantinopoli commoratus, certiorq; de victoria tam manifestò sibi oblata factus, adeò bonitate præstabat, vt quāuis ipsius milites tam prosperè ac feliciter rem gessissent, tamen pacem lubens amplexatus sit. Itaque Helione, quem plurimi faciebat, ad Persas misso, cum illis pacem constituere mandat. Helion cum venisset in Mesopotamiā ad eum locum, vbi Romani fossam qua seipsos munirent, fecissent: Maximinum, virum illustrem, ducis Ardaburij collegam, legatum de pace facienda misit. Qui cum ad regē Persarum veniret, dixit se non ab imperatore Romano, sed ab illius ducibus, de pacis fœderibus feriendis missum esse. Imperatorem enim illius belli ignarū esse: quod quidem si fortè illi nunciatum esset, parui momenti æstimaturum. Cum Persa autē illam legationem lubens accipere constituisset (eius namque exercitus erat fame propè confectus) milites, qui apud illos Immortales vocantur (numerus istorum ad decem milia hominum fortissimorum fuit) suadent regi, vt non prius pacem amplecteretur, quàm ipsi impetum in Romanos, iam quasi imparatos, fecissent. Quorum consilio rex morē gerit, legatumque interim tradit in custodiam: Immortales illos, ad insidias Romanis faciendas mittit. Illi iter capiunt, atque in duo agmina partiti, partem aliquam Romanorum circumfundere statuunt. Romani vnum agmen solum Persarum conspicientes, eos adoriri parant: alterum nondum illis comparuit, quippe ex improuiso in Romanos irruptionem fecit. Verùm cum prælio iam certandum esset, dux quidam Romanus à Procopio duce ad eam rem designatus, diuina prouidentia ex colle despiciēs, cum videret socios in graue discrimen venturos, Persas à tergo adoritur: & qui paulo antè Romanos circumsederant, illi ipsi iam circumsessi tenebantur. Itaque Romani vt primùm istos omnes exiguo temporis spacio prostrauerant, se conuerterunt ad eos qui ex insidijs ipsos inuasissent, vniuersosque similiter telis cōfecerunt. Quocirca, qui apud Persas appellantur Immortales, ad hunc modum mortales sunt declarati: Christusq; debitum de Persis propterea sumpsit supplicium, quòd multos pios viros, qui eum sanctè coluerant, è medio sustulissent. Rex Persarum hac clade cognita, simulat se rerum gestarum omnino ignarum esse: legationem recipit, legatumque sic affatur: Non Romanis cedens, pacem iam amplector: sed quò tibi, quem omnium Romanorum facilè prudentissimum comperi, rem gratam faciam. Quocirca, hoc pacto nō modò bellum, quod propter Christianos in Perside gestum erat duobus Augustis,* Honorio decimūtertiùm, & Theodosio decimùm coss. restinctum: verumetiam persecutionis procella contra Christianos ibidem concitata, penitùs repressa, tranquillataque fuit.

Acacij Amidæ episcopi, in Persarum captiuos benignitas. CAP. XXI.

Acacij facinus præclarū.

Vide Nicephor. ca. 21 lib. 14.

ACacius Amidæ episcopus, ob facinus quoddam præclarum, per id tēpus ab ipso gestum, vehementer ab omnibus celebratus fuit. Cum Romani milites illos Persas quos in depopulanda Azazena captiuos ceperant, nullo modo regi Persarum reddere in animum inducerent: captiui, qui erant numero circiter septem milia (quæ res animum regis Persarum non parum diuexauit) fame propemodum absumti sunt. Acacius igitur, hanc militum miseriam minimè neglexit: sed conuocatis suis clericis, sic eos alloquitur: Deus noster neque lancibus neque poculis eget. Nam nec comedit, nec bibit, quippe qui his rebus minimè opus habeat. Quare cum ecclesia multa monumenta aurea argenteaque ex propensa fidelium in eā benignitate possideat: consentaneum est, hisce rebus milites captiuos & è custodia liberare, & fame propè enectos reficere, sustentareque. Vbi hæc aliaque id genus oratione percurrerat, monumenta ecclesiæ conflanda curauit, vendidit, preciaque partim militibus pro captiuis redimendis dedit, partim ad eorum famem subleuandam impendit. Postremò viatico illis suppeditato, ad suum ipsorum regem remisit. Hæc res ab eximio illo viro Acacio gesta, regi Persarum maximam fecit mirationem, quòd Romani his rebus vtrisque & bello & beneficijs hostes vincere laborabant. Fertur præterea, tum regem Persarum magno desi-

derio

A derio Acacij videndi flagrasse, quo hominis aspectu frueretur: tum Theodosium Imperatorem Acacio præcepisse, vt regis desiderio satisfaceret. Cùm igitur tam præclara victoria diuinitùs esset donata, multi scriptores admodum eloquentes, laudes Imperatoris, quo eius nomen illustrarent, scriptis mandarunt, & in vulgus easdem ediderunt. Quinetiam ipsa Imperatrix, mulier diserta, filia Leontij sophistæ Atheniensis, à patre erudita, & in omni literarum genere probè instituta, poema de eodem argumento Heroico carmine conscripsit. Hanc cum Imperator vxorem duceret, Atticus episcopus, qui eam Christianam efficiebat, inter baptizandum pro Athenaide Eudociam nominauit.

Panegyrici in Theodosij laudem.

Vide Nicephor. cap. 23. lib. 14.

Mutatio nominis in baptismo. vide Canonem Concilij Niceni 30. & ibi Francisců Turr. Vide Nicet. ca. 3. li. 14.

Eudocia Imperatrix.

De Theodosij iunioris virtutibus. CAP. XXII.

QVanquam multi scriptores, vti dixi, Imperatoris laudes orationibus prædicarunt, quorum alij eo pacto in eius noticiam venire studebant: alij cupiebant suam in dicendo facultatem inde vulgo perspectam & cognitam, atque adeò doctrinam, quam multis vigilijs consecuti fuerant, in obscuro latêre nolebant: ego tamen, qui neque Imperatori notus esse laboro, neque doctrinæ meæ specimen vulgo dare cupio, virtutes Imperatoris, omnibus orationis ornamentis detractis, verè commemorare in animum induxi. Nam eas silentio præterire, cum tam eximia, tamque fructuosa ad vitam rectè degendam exempla contineant, non parum, mea quidem sententia, posteritati incommodaret. Primùm, tametsi in ipsa regia natus educatusque erat, nihil tamen ex illa educatione omnino contraxit molliciæ tarditatisve: sed adeò solers & prudens fuit, vt illis qui cum eo sermones cōferebant, multarum rerum experientiam consecutus videretur. Deinde tanta corporis & animi tolerantia fuit, vt tum algorem æstumque forti & virili animo sustineret, tum crebrò ieiunaret, & maximè diebus Mercurij & Veneris, quas Græci τετράδας καὶ παρασκευὰς ἡμέρας vocant. Atque hoc ab eo factitatum fuit, dum Christianam viuendi rationem cumulatissimè explere contenderet. Eius regia non dissimilis fuit monasterio. Nam primo diluculo ille ipse cū sororibus suis hymnos alternatim decantatos recitauit. Quinetiam Sacras literas memoriter pronūciauit. nam cum episcopis, perinde ac si sacerdos iam olim designatus fuisset, de eisdem disseruit. Libros etiam, tum, qui sacra Dei eloquia complectebantur, tum qui ab eorundem interpretibus conscripti erant, multo diligentius quàm Ptolemæus Philadelphus
B olim in vnum colligendos curauit. Porrò autem patientia & māsuetudine omnes longè superauit. Nam Imperator Iulianus, quanquam studium philosophię profitebatur, tamen odium, quod contra eos, qui Antiochiæ eius nomen perstrinxerant, minimè compressit: sed Theodoro vni ex illorum numero grauissima tormenta imposuit. At Theodosius subtilitate ratiocinationum Aristotelicarum penitùs derelicta, philosophiæ studium rectis vitæ officijs sedulò excoluit. Iram cohibere didicit, dolorem toleranter ferre, neminem qui illum iniuria affecerat, vlcisci: imò verò nemo vnquam illum ira incensum aspexit. Itemque cuidam ex necessarijs aliquando sciscitanti, cur neminem, qui illi intulisset iniuriam, morte aliquando multasset? sic respondit: Vtinam potius mihi potestas esset, eos qui mortui sunt, ad vitam denuò reuocandi. Alteri etiam de eadem re interroganti, dixit: Non magna res est, neque ardua, vt qui homo sit, mortem oppetat: sed eum qui semel obierit, nemo omnino, licet se de eius morte maximè pœniteat, nisi solus Deus possit ad vitam reuocare. Adeò firmè istud ipsum ab eo obseruatū fuit, vt si quisquam crimen, quod esset capitis supplicio multandum, aliquando commisisset, ne ad portas vsque ciuitatis, versus locum vbi mortis subiret supplicium, abduci passus est, quin misericordia commotus illum reuocarit. Accedit eò, quòd cum Constantinopoli in amphitheatro pugnas cum bestijs quodam tempore pro spectaculo ederet, populusque sublato clamore postularet, vt aliquis ex eorum numero, quorum insigniter eminebat audacia, cum fera bestia decertaret: respondit, An non exploratè cognitum habetis, nos ita assuefactos esse, vt nulla crudelia spectacula contemplari possimus? Quæ cum populus ex eius ore audiuisset, de reliquo à crudelibus spectaculis abstinere didicit. Quinetiam adeò pius fuit, vt omnes Dei sacerdotes honorificè coleret: eosque potissimùm, quos intellexerat pietate in primis excellere. Fertur præterea saccum, quo episcopus Chebrorum, qui Constantinopoli mortem obijt, indutus erat, quæsiuisse, eumque quantumuis sordidatum induisse: persuasum nimirum, se aliquid ex mortui sanctimonia inde percepturum. Quodam anni tempore procelloso admodum & turbido, consueta statutaq; spectacula, populo ea flagitante, in circo edidit. Vbi autem circus hominibus refertus fuit, tempestas cœpit esse vehemētior. Ac cū magna vis niuis pręceps delaberetur, tū Imperator

Theodosij virtutes.

Theodosij regia monasterio similis.

Theodosij mansuetudo.

Theodosij pietas.

perspicuè declarauit, quo animo erga Deum affectus esset. sic enim populum per præ- A cones compellauit: Quin multo satius est, vt neglecto spectaculo omnes vno ore Deum precemur, vti ab imminente procella conseruemur incolumes. Vix hæc verba protulerat, cum omnes in circo, vno animorum consensu, summaque cum alacritate Deo preces fundere cœperũt: totaque ciuitas quasi vna ecclesia fuit. Tum Imperator in media populi frequentia, priuati hominis habitu incedens, hymnos recitare exorditur: nec spes certè illum frustrata est. Nam aer serenus factus est: & annonæ charitas, Dei benignitate in omnium rerum affluentiam commutata. Si quando bellum concitabatur, Dauidis exemplum imitatus, ad Deum confugit: pro certo persuasus, cum bellorum administratorem esse: precumque subsidio adiutus, ea prosperè & feliciter gessit.

De Ioanne, qui mortuo Imperatore Honorio, tyrannidem Romæ exercuit: & quo pacto Deus precibus Theodosij inclinatus, illum in exercitus Romani manus tradiderit.

CAP. XXIII.

Honorius Imp. moritur anno 436.
** De hoc etiã infrà cap. 42.*

HOc loco igitur, qua ratione paulo post bellum cum Persis gestum, Honorio mortuo, Asclepiodoto & Mariano coss. ad decimumoctauum Calend. Septembris, ope diuina nixus * Ioannem tyrannum profligarit, commemorabo. Res namque id temporis gestæ, sunt dignæ (meo quidem iudicio) quę memoriæ posterorum commendentur. Nam quæ res Hebræis, Moyse duce, mare rubrum traijcientibus: eædem etiam Imperatoris ducibus, cum eos contra tyrannum mitteret, acciderũt. quarum quidem summam ego paucis complectar: vberiorem autem earum explicationem, quoniam separata tractatione eget, alijs persequendam relinquam. Quanquam Theodosius Imperator de morte Imperatoris Honorij certior factus erat, eam tamen alios celauit: aliaque causa aliàs cõmemorata, de ea re complures fefellit. Mittit etiam clàm militem Salonas, vrbem Dalmatiæ, vt si quis in partibus versus Occidentem fortè nouis rebus studeret, præstò essent qui eius conatus reprimerent. Quibus rebus ita comparatis, tandem mortem auunculi omnibus planam facit. Interea temporis Ioannes, qui inter scribas Imperatoris principem locum obtinuit, cum prosperum suæ fortunæ cursum moderatè ferre non posset, Imperium arripit: legatosque ad Imperatorẽ Theodosium mittit, per quos postulat, vt Imperator declaretur. Theodosius legatis eius in custodiam traditis, ducem Ardaburium, qui in bello Persico res planè maximas confecisset, ad Ioannem mittit. Ille cum Salonas venisset, inde transmittit in Aquileiam: casuque aduerso, vti putabatur, vsus est. Casus autem hic fuit, qui deinceps sequitur. Dum nauigabat, vento aduerso flante, in manus tyranni delatus est: qui illo comprehenso, spem concepit, Theodosium necessitate compulsum fore, modò ducem suum Ardaburium saluum vellet, vti ipsum crearet declararetque Imperatorem. His auditis, & Theodosius ipse, & exercitus etiam contra tyrannum missus, anxio & solicito animo fuit, ne quid mali Ardaburius à tyranno perpeteretur. Aspar igitur filius Ardaburij, cum & patrem à tyranno comprehensum, & infinitas barbarorum copias ad auxilia tyranno ferenda accessisse certior factus esset, omnino incertus animi erat, quid ageret. Itaque preces pij Imperatoris illo tempore rursus plurimum momenti habuisse constabat. Nam angelus Dei in habitu & forma pastoris, ducem itineris Aspari se præbuit: & per stagnum Rauennę adiacens (in ea namque ciuitate tyrãnus commoratus, ducem Ardaburium tenuit) copias eius deduxit: qua via nemo vnquam iter fecisse commemoratur. Deus igitur, quà transiri non poterat, transitum Aspari patefecit. Ille tum copijs per stagnum, cuius aqua diuina ope penitùs exhausta fuit, traductis, portas ciuitatis, quas apertas offendit, ingressus, tyrannum opprimit. Quo tempore etiam Imperator sanctissimus (cui ludos Circenses peragenti significatum est, tyrannum è medio sublatum esse) suam eximiam erga Deum pietatem perspicuè declarauit. Sic enim populum affatur: Relictis his oblectamentis, huc potius, si videtur, nos referamus: ad ecclesiã profecti, preces Deo, quibus illi pro tyranno ipsius manu occiso agamus gratias, piè fundamus. Quæ cum dixisset, non modò spectaculis finis impositus fuit: verũ etiam omnes, illis neglectis, per medium circum vna voce gratiarum actionem pariter cum Imperatore decantantes iuerunt, rectaque ad Ecclesiam Dei contenderunt: ibiq; totum diem commorati sunt, & ciuitas vniuersa instar vnius fuit ecclesiæ.

Vide Nicephor. cap. 36. lib. 14. Euagrium lib. 1. cap. 5.

Salonæ.

Ioannes imperium affectat

B

Ardaburij casus.

Aspar Ardaburi F.

Aspari Deus transitum patefacit.

Quòd Ioanne tyranno è medio sublato, Theodosius Imperator Valentinianum, Constantio & Pacidia matertera sua prognatum, Imperatorem Romæ renunciauit. CAP. XXIIII.

Valẽtinianus Theodosij consobrinus. Occidentis Imp.

TYranno iam è medio sublato, Theodosius animo agitare cœpit, quem partium versus Occidentem Imperatorem declararet. Erat ei consobrinus nomine Va- Vide Nicep. ca. 16. li. 14.

Impp. Anno 427.

ne Valentinianus, admodum adolescens, ex Placidia matertera sua natus, quæ filia fu-it magni Theodosij Imperatoris, soror Augustorum Arcadij & Honorij. Constanti-us autem, qui ab Honorio Imperator declaratus est, cumque illo ad exiguum tempus imperio functus, mortem obijt, pater Valentiniani fuit. Theodosius hunc suum con-sobrinum Cæsarem renunciatum, ad partes Occidentis misit, rerum administratione matri Placidiæ concredita. Postea dum ille ipse in Italiam iter facere maturabat, vt consobrinum declararet Imperatorem, suaque prudentia Italos, ne tyrannis facile obsecundarent, coràm erudiret, Thessalonicam profectus, morbo, ne longius iret, præ-peditus fuit. Per Helionem igitur patricium corona Imperatoria ad consobrinum missa, ille ipse Constantinopolim reuertitur. Sed de his satis multa videmur comme-morasse.

Placidia. *Constantij obitus.* *Helion coronam Imp. Valentiniano adfert.*

De Attico, quomodo ecclesias rexerit: & quòd Ioannis nomen ecclesiæ tabulis fecit inscribi: cum autem mortem suam præsciuit.

CAPVT XXV.

Vide Nicec. cap. 24. 25. 26. 27. 28. lib. 14. Vide Socr. supra hoc lib. cap. 2. & lib. 6. c. 11. Sozomen. lib. 8. ca. 27.

Atticus episcopus mirum quantum rebus ecclesiæ dederit incremen-ti: quippe tum eas prudentia administrauit, tum populum doctrina ad virtutem studiosè cohortatus est. Qui cum videret ecclesiam propterea diuisam esse, quòd Ioannitæ extra illam conuentus age-bant, præcepit vt de Ioanne, sicut de alijs episcopis mortuis solet, in precibus mentio fieret. Nam ea ratione complures eorum ad eccle-siam redituros sperauit. Porrò ad dandum adeò propensus fuit, vt non modò pauperibus, qui in ipsius ecclesijs erant, diligenter prospiceret: verùm etiam vicinis ciuitatibus pecuniam mitteret, qua egentium leuaretur inopia. Nam Callio-pio ecclesiæ Nicænæ presbytero misit trecentos aureos, simulque literas dedit in hanc sententiam: Calliopio Atticus in Domino salutem. Certior equidem factus sum, in-finitos in vestra vrbe fame opprimi, piorumque egere eleemosyna. Cum infinitos di-co, intelligo multitudinem, cuius certum numerum ostendere nequeo. Quoniam igitur numerum pecuniæ ipse ab eo accepi, qui diuitias largè & quasi plena manu, ijs qui eas probè administrant, suppeditat: vsuque venit, vt nonnulli egestate premantur, quò alij qui opes habent, easque minimè istis largiuntur, penitùs explorati sint: tu fra-ter charissime, istos trecentos aureos à me accipe, eosque in pauperes, vti volueris, im-pende. Velis autem in eos conferre, non qui ventris causa quasi mercaturam per totum vitæ tempus mendicando exercent, sed qui mendicare erubescunt. Neque in hac officij parte vllam sectæ aut religionis cuiusquam rationem ducas, neque porrò respectum ad eos, qui à nobis in fidei sententia dissentiunt, habeas: sed in illud vnum incumbas, vt qui fame cruciantur, eos alimentis subleues. Hoc modo ab illo egentibus, etiam qui longo locorum interuallo ab eo distabant, sedulò prospectum fuit. Porrò cum audiret ali-quando, eos qui se à Nouatianis propter festi Paschatis obseruationem separauerant, corpus Sabbatij ex insula Rhodo (in ea namque exul mortem oppetijt) transportasse, se-pultura cohonestauisse, & super tumulum ei preces adhibuisse: quosdam noctu eò mi-sit, illisque dedit in mandatis, vt corpus Sabbatij in alio sepulchro conderent. Qui au-tem illuc de more suo venerunt, cum tumulum effossum reperirent, de reliquo sepul-chrum Sabbatij colere destiterunt. Eodem accedit, quòd Atticus in nominibus rebus imponendis disertus fuit. Nam stationem, quæ in ostio Ponti Euxini sita est, vetere nomine φαρμακία, id est veneficam appellatam, ille θεραπεία, id est, medicinam, vel cura-tionem vocauit: ne, cum ibi fortè conuentus ageret, locum ad eam rem fœdo nomine nuncupatum præscriberet. Quinetiam suburbium quoddam Constantinopolis Argy-ropolim nominauit, tali causa adductus. Chrysopolis est vetus statio in ipso capite Bos-phori. Huius mentionem faciunt complures veteres scriptores: vt Strabo, Nicolaus Damascenus, & admirabilis ille ac disertus Xenophon, qui tum in sexto libro de Ascen-su Cyri, tum in primo de Rebus gestis Græcorum, de eo memorat, quòd ab Alcibiade muro circumdata fuit: & δεκατευτήριον, id est, locus ad decimas exigendas, in illa constru-ctum. nam qui à Ponto naue conscensa soluunt, ibi decimas pensitant. Itaque Atticus cum intelligeret locum e regione situm tam splendido nomine donatum, hunc et-iam Argyropolim nominandum esse dixit. Quod simul atque protulerat, locus illi-co illud nomen obtinuit. Præterea cum quidam ei dicerent, Nouatianos non debere intra ciuitates conuentus agere: respondit, Non nostis quanta sint incommoda per-pessi, dum nos, regnantibus Constantio & Valente, graui persecutionis procella iacta-

Atticus episc. quantum Ecclesiæ profuerit. *Attici liberalitas.* *Attici epistola.* *Eleemosyna quibus pauperibus danda.* *Sabbatij corpus translatum.* *Atticus in nominibus rebus imponendis disertus.* *Chrysopolis.* *Δεκατευτήριον.* *Argyropolis.*

iactaremur: & quòd alijs quoque temporibus se testes fidei nostræ præbuerint. Quinet- A iam iam olim ab ecclesia separati, nihil de fide nouare aggressi sunt. Adde his, quòd cum Nicææ esset episcopi ordinandi gratia, ibique Asclepiadem Nouatianorum episcopum ætate admodum ingrauescente cerneret, rogauit, quot annos fuisset episcopus? Cui, quinquaginta, respondenti: Beatus, inquit, es reuera, qui tanto temporis spacio tam præclarum munus administraueris. Ad eundem porrò Asclepiadem dixit: Nouatum equidem laudo, Nouatianos autem neutiquam probare possum. Hoc eius dictum tanquam insolens, & valde peregrinum, admiratus Asclepiades: Quomodo, inquit, istud dicis episcope? Tum Atticus: Ego, inquit, illum laudo, quòd cum illis qui idolis sacrificassent, communicare recusauit. nam istud ipsum ipse equidē fecissem. At Nouatianos minimè probo, quòd laicos, qui leuiter deliquerint, communione excludant. Ad hæc respondet Asclepiades: Præter idolis sacrificandi peccatum, sunt alia multa peccata ad mortem, vti ex Sacris literis perspicuum est: ob quæ vos solum clericos, nos laicos etiam communione excludimus, potestate soli Deo illis ignoscendi permissa. Idemque Atticus suam ipsius mortem præsciuit. Quippe Nicæa decedens, dixit Calliopio, illius ecclesiæ presbytero: Matura Constantinopolim ante autumnum accedere, vt me viuum denuò cernas: quòd si moram feceris, non me vita fruentem reperies. Neque cum istud diceret, aberrauit à vero: quippe vigesimoprimo anno, quo episcopatum gesserat, sexto Idus Octobris morte occubuit, ad vndecimum consulatum Theodosij & Cæsaris Valentiniani primum. Imperator Theodosius Thessalonica reuertens, ad funus eius efferendum non peruenit. nam pridiè quàm Imperator Constantinopolim ingrederetur, Atticus sepulchro conditus fuit. Haud diu pòst ad decimum Calend. Nouemb. renunciatio Valentiniani iunioris indicta est.

Ad Asclepiadem apophthegma.

Atticus suam ipsius mortem præscit.

Anno Christi 429.

De Sisinio qui Attico in Constantinopolitano episcopatu successit.

CAPVT XXVI.

POst mortem Attici, de episcopo deligendo vehementer certatum est, dum alij alium in eo honoris gradu collocare laborarent. Nam Philippum presbyterum nonnulli, alij Proclum, qui etiam presbyter fuit, cupiebant: sed populus vniuer- B sus, communi consensu Sisinium designari desiderabat. Qui quidem presbyter quoque fuit, non tamen in vlla ecclesia intra vrbem Constantinopolim ordinatus: sed in Elæa suburbio eiusdem ciuitatis, quod eregionè illius situm est (in quo quidem loco dies festus ascensionis Seruatoris ab vniuerso populo Constantinopolitano celebrari solet) sacerdotij dignitatem sortitus. Omnes laici desiderio illius ad episcopatus honorem efferendi tenebantur, tum quòd ob singularem pietatem percelebris fuit: tum potissimum, quòd pauperes suprà quàm facultates eius ferebant, fouere sustentareque laborauit. Itaque laicorum studium tulit superiores, Sisiniusque ordinatus est, pridiè Calend. Martij, Theodosio duodecimùm consule, & Valentiniano iuniore Augusto secūdùm. Postea Philippus presbyter, quoniam Sisinium sibi prælatum videbat, illius ordinationem grauiter perstrinxit, in opere ab ipso edito, quod historiam Christianam inscripsit: qui dum & Sisinio qui episcopus ordinatus erat, & episcopis qui eum ordinauerant, & laicis vel maximè obtrectare studet, ea dicit, quæ mihi, quoniam illum qui tam temerè inconsiderateque eiusmodi verba literis prodere ausus est, admodum improbo, scriptis mandare non est animus. De illo ipso tamen non erit, mea quidem sententia, alienum, pauca hoc loco disserere.

Vide Nice. c. 29. li. 14.

Sisinius Attici successor.

Anno 430.

Philippi Christiana historia

De Philippo presbytero, Sidæ ciuitatis alumno. CAP. XXVII.

PHilippus Sidæ ortus fuit. est hæc quidem ciuitas Pamphiliæ, in qua etiā Trophilus sophista natus dicitur: cui Philippus se cognatum esse gloriatus est. Hic Philippus, cum esset diaconus, Ioannis episcopi consuetudine, qua multum vsus est, impulsus, in studijs literarum permultum operæ ac laboris collocauit, multosque & varios cuiusque generis libros in vnum collegit. Atque Asiaticum dicēdi genus studiosè imitatus, multa conscripsit: & quo libros Iuliani imperatoris refelleret, opus etiam quod historiam Christianam inscribebat, composuit, inque triginta sex libros distribuit. Singuli libri tomos complures continent, adeò vt omnes simul propè mille numero sint: argumentum etiam cuiusque tomi, ipsum tomum ferè exæquat. Hoc opus non Historiam ecclesiasticam, sed Christianam inscripsit: multas ac varias in illud cōgessit materias, eo quidem consilio, vt se doctrinæ philosophorum non expertem fuisse declararet. Quapropter præceptiones Geometricas, Astronomicas, Arithmeticas & Mu-

Sida.

Vide Nice. ca. 29. li. 14.

Philippi presbyteri scripta.

Philippi Christiana historia quale opus.

A & Musicas crebrò citat. Quinetiam insulas, mōtes, arbores, & alias res non magni momenti describit: vnde opus inflatum & plenum inanis ostentationis, factum est. Quare, si quid ego iudico, neque indoctis, neque doctis prodesse poterit. Quippe indocti insolentem illam, & nimio artificio elaboratam dicendi rationem, quæ in eo est, animaduertere nequeunt: docti autem crebram eorundem verborum repetitionem, quæ in illo vsurpatur, condemnabunt. Cæterùm quisque de libris illis pro arbitratu suo iudicium faciat: ordinem verò temporum quibus res gerebantur, ab eo confusum esse, audeo equidem affirmare. Nam temporibus Theodosij commemoratis, ad tempora Athanasij episcopi recurrit. Quod quidem ab illo sæpissimè factum est. Sed de Philippo satis: de rebus Sisinij temporibus gestis, iam dicendum arbitror. *Opus nec doctis nec indoctis vtile.*

Quòd Proclum Cyzici episcopum Sisinius creauit, quem tamen Cyziceni neutiquam admittere voluerunt.

CAP. XXVIII.

Vide Nicephor. cap. 29. lib. 14.

Mortuo Cyzicenorum episcopo, Sisinius Proclum Cyzici episcopum designat. Quem ad illám vrbem profecturum anteuertunt Cyziceni, Dalmatiumque monachum episcopum ordinant. Hoc ab illis factum est, neglecta illa lege, quæ iubet, ne quis episcopus designetur absque sententia & authoritate episcopi Constantinopolis. Legem autem propterea neglexerunt, quòd Attico soli (vti illi putabant) nominatim authoritatem illam concederet. Proinde Proclus cum suæ ipsius ecclesiæ administrationem non obiret, in ecclesijs Constantinopolis mansit: in quibus docendo permagnam laudem adeptus est. Sed de eo alius locus erit mihi plura disserendi. Sisinius vix duos integros annos in episcopatu gerendo confecerat, cum è vita decessit, Hierio & Ardaburio coss. 9. Calend: Ianuarij: vir ob temperantiam, ob rectam ac piam viuendi rationem, denique ob benignitatem in pauperes omnium sermonibus celebratus. Moribus facilis, affabilisque, simplex & veritatis amicus, ac propterea nemini quicquam exhibuit negocij. Vnde curiosis, & qui alijs facessendo molestiam delectabantur, offensioni fuit, atque adeò apud eos in opinionem venit ignauiæ. *Proclus episc.* *Sisinij obitus anno 434.*

B

Quòd, vbi Sisinius diem suum obierat, Nestorius Antiochia accersitus, Constantinopolitanum episcopatum capessit: qui qualis' nam fuerit, ilicò deprehensus erat.

CAPVT XXIX.

Vide Nice. c. 11. li. 14.

Post mortem Sisinij, visum est Imperatori propter homines inanium rerum appetentes, neminem ex illa ecclesia (licet multi Philippum, complures Proclum designatum cuperent) ad episcopatum illum eligere: sed Aduenam Antiochia accersere constituit. Erat namque illic Nestorius ex Germanica oriundus, voce cum primis sonora, linguaque diserta: & ob eam causam tanquam ad docendum populum admodum accommodatus, de illorum sententia accersitur. Trimestri igitur spacio percurso, Antiochia Constantinopolim deducitur Nestorius: qui quanquam à plerisque ob temperantiam laude & prædicatione efferebatur, tamen quales præterea eius mores fuerint, primus illius doctrinæ exorsus, prudentibus viris satis demonstrauit. Nam simulac episcopus quarto Idus Aprilis ordinatus fuit, Felice & Tauro coss. extemplò, cum orationem apud Imperatorem haberet, hanc sententiam, quæ multis in ore est, coram vniuerso populo protulit: Mihi, ô Imperator, terram hæreticis tu purgatam tribue, & ego tibi cœlum retribuam: tu mihi in profligandis hæreticis subueni, & ego tibi in profligandis Persis subueniam. Hæc verba quamuis illi, quibus odio habebantur heretici, lubentes audiuerint: tamen his qui ex oratione nouerunt de interiore mentis cogitatione coniecturam facere, neque eius animi leuitas, neque iracundia, neque preterea inanis gloriæ auiditas (præsertim cum ne minima quidem mora interposita, eiusmodi voces tam temerè profunderet) obscura esse potuit. Imò verò etiam, si illud, quod in prouerbij consuetudinem abijt, dicere liceat, neque aquam ciuitas iam degustauerat, cum homines acerbè & grauiter persequi aggressus est. Nam quinto die, postquam erat episcopus designatus, dum ecclesiam Arianorum, in qua clàm & ex occulto preces faciebant, demoliri instituceret: eos ad tantam adegit vecordiam, vt cum ecclesiæ vastationem cernerent, ipsi etiam facibus iniectis eandem succenderent. Quod quidem incendium ædes vicinas depascens, penitùs absumpsit. Ex qua re tumultus in ciuitate concitatus est, Arianique ad vlciscendum parati. Verùm Deus, vrbis conseruator, non passus est malum longius serpere. De cætero verò, non hæretici modò, verùm etiam eiusmodi cum eo fidei fautores, *Nestorius Constantinop. episcopus delectus anno 432* *Nestorij vox immodestior.* *Nestorius Arianorum ecclesiam demolitur.*

Nestori,

Nestorium incendium. Nestorium incendium vocauerunt. Nec hoc pacto acquieuit, sed dum contra hæreticos machinas struebat, ciuitatem, quantum in eo erat, prorsus euertit. Quinetiam Nouatianos diuexare aggreditur, inde impulsus, quòd Paulus eorum episcopus ob pietatem tanta famæ celebritate fuit. Verùm Imperator admonitionibus conatum eius repressit. Quibus autem incommodis eos, qui festum Paschatis ad decimumquartum diem mensis celebrant, in Asia, Lydia & Caria affecerit, & quàm multi Mileti & Sardis seditione propter eum conflata interierint, mihi omittendum arbitror. At verò, quas pœnas cùm ob has causas, tum ob linguam petulantissimam dederit, dicam equidem paulo pòst. A

Quomodo Theodosio iuniore regnante, Burgundiones in Christum crediderunt.

CAPVT XXX.

Burgundiones Sequani olim. REM planè memorabilem, eodem ferè tempore gestã, hoc loco commemorabo. Est gens quædam barbara, locum trans Rhenum fluuium incolens, quos vulgò Burgundiones vocant. Isti vitam à Repub. gerenda remotam perpetuò degunt. Sunt enim fabri lignarij omnes: & ex ea arte mercedem, qua sustentant vitam, acquirunt. *Vide Nice. c.40. li.14.* *Hunnorum in Burgundiones incursio.* Hunnorum gens crebrò in eorum fines incursionem faciens, agros depopulata est, & complures illorum non rarò trucidauit. Itaque illi non ad hominem vllum auxilij petendi causa confugiunt, sed Dei alicuius potestati se totos permittere in animos inducunt. Ac cum mente complecterentur, Romanorum deum, illis, qui eum metuunt & reuerentur, firmum afferre præsidium, omnes communi consensu ad credendum in Christum se contulerunt: atque ad ciuitatem quandam Galliæ profecti, postulant ab episcopo, vt Christianorum baptismo donentur. *Burgundiones baptismo donati, circa annum Christi 434.* Is, cum illis septem dies præscripsisset ad ieiunandum, eosque in fide erudiuisset, octauo die lauacro baptismatis tinxit, & cum pace dimisit. Illi animo fidenti contra tyrannos gradiuntur: nec spes eos fefellit. *Vptarus rex.* Quippe Vptaro Hunnorum rege nocte, cum se cibo nimio ingurgitasset, medio disrupto, Burgundiones Hunnos duce carentes adorti, pauci cum permultis (tria enim millia contra decem impetum faciunt) commisso prælio victoriam consequuntur. *Burgundionũ de Hunnis victoria.* Ex illo tempore gens ea religionem Christianam ardenti studio excoluit. *Barbas episc.* Sub idem tempus Barbas Arianorum episcopus moritur, ad decimumtertium Consulatum Theodosij & Valentiniani tertium, octauo Cal. Iulij: in cuius locum succedit Sabbatius. Verùm de his satis multa. B

Quomodo Macedonianos Nestorius afflixerit.

CAPVT XXXI.

Nestorij odiũ & ferocitas. NEstorius autem, quoniam multa contra Ecclesiæ consuetudinem moliebatur, sibi propterea grauissimum odium peperit: sicut euentus rerum ab eo gestarum satis declarat. *Vide Nice. c.31. lib. 14.* Germæ, vrbis Hellesponti, episcopus Antonius, Nestorij ferocitati in hæreticis profligandis obsecutus, Macedonianos grauiter exagitare conabatur: & quo se excusaret, mandatum à patriarcha, episcopo scilicet Constantinopolitano, se de ea re accepisse simulabat. *Antonij episc. cædes.* Itaque Macedoniani, etsi ad tempus se vexari passi sunt, postea tamen, vbi Antonius eos acerbius insectabatur, non amplius illam iniuriarum molem tolerare potuerunt: sed tam cæco animorum impetu ferebantur, vt libidine vlciscendi æquo & bono prælata, per viros ad eam rem missos Antonium occidendum curarent. Hoc scelus à Macedonianis patratum, tanquam materia ad ferociam Nestorij incendendam fuit: qui persuasit Imperatori, vt ecclesiæ illis adimerentur. *Macedonianis ecclesia ablata.* Quare Macedonianis vna ecclesia Constantinopoli extra vetera vrbis mœnia sita, altera Cyzici, alibi præterea cõplures, quas in agris Hellesponti tenebant, ablatæ fuerunt. Vnde nonnulli eorum ad Ecclesiam reuersi, fidei Consubstantialis assenserunt.

De Anastasio presbytero, cuius impulsu Nestorius ad impietatem deductus erat.

CAP. XXXII.

Nestorius quo modo ad impietatem deductus. AT verò temulentis, vt in prouerbio est, vinum non deest, neque seditioso pugna: & propterea Nestorius, qui alios ecclesijs suis pellere obnixè contendebat, ipse fortè ecclesia pulsus est. *Vide Nicephor. cap. 32.33. li.14. Euagrium lib.1.cap.2.* Causa autem eius generis fuit. Anastasius presbyter, qui vnà cum eo Antiochia illuc venerat, eiusque consuetudine semper vsus erat, & in magno honore ab illo habitus, eique in rebus gerendis cõsiliarius quodam tempore in ecclesia docuit, Mariam à nemine Deiparam *Maria an Deipara vocãda.* voca-

A vocari debere: eam enim hominem esse, & ab homine Deum non posse nasci. Hæc verba omnium animos, tam clericorum quàm laicorum, magnopere conturbauerunt. Nā iam olim didicerant, Christum verè Deum esse, & nequaquam propter incarnationis mysterium tanquam solum hominem à diuinitate separatum. idque, obsecuti sententiæ Apostoli, dicentis: Etsi cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc non amplius cognoscimus. Atque ob hanc causam desinamus de Christo disputare, & ad perfectionem, quæ est in illo, contendamus. Cum igitur tumultus hac de re, vti dixi, in ecclesia ortus esset, Nestorius sententiam Anastasij confirmare studens (nam eum quem tanti faciebat, non vt blasphemias in Christum iacientem coargui voluit) sæpissimè de ea controuersia in ecclesia pro concione disseruit: deq; eadem pugnaciter quæstiones posuit, & vocem Deiparam omnino reiecit. Ac quoniam disceptatio de ista controuersia aliter ab alijs instituta fuit, diuisio in ecclesia facta est. Nam non aliter atque homines in nocturno prælio constituti, incerto impetu ferebantur, & nunc hæc, nunc illa asseuerabant: atque quod modò assensi fuerant, id ipsum eodem ferè momento denegarunt. Nestorius autem apud complures venit in opinionem, quòd Dominum hominem solum esse assereret, quodque Pauli Samosateni & Photini opinionem in ecclesiam introducere niteretur. Atqui de hac re tanta certatio ac tumultus ciebatur, vt generali Concilio ad eum sedandum opus esse videretur. Ego verò dum libros à Nestorio editos lego, hominem reperio imperitum, & doctrinæ penitùs expertem, hocque verè & ex animo dico. Nam neque odio in illum incensus, eius vitia recordatione renouare: neque vt quibusdam gratificer, pauciora quàm reperi commemorare decreui. Nestorius, meo quidem iudicio, neque Paulum Samosatenum, neque Photinum imitatur, neque denique Dominum hominem solum esse dicit: sed vocem duntaxat Deiparam, tanquam laruam reformidans, declinat. Hocque illi præ insigni inscitia & ignoratione contigit. Nam tametsi natura lingua erat diserta, & propterea doctus putabatur, tamen reuera imperitus fuit. Quinetiam veterum interpretum scripta perdiscere dedignatus est. Linguæ enim volubilitate & elegantia insolenter se efferens, cùm veteres propè neglexit, tum se ipsum omnibus antecellere existimauit. Porrò autem ignorauit, quòd scriptum sit in vetustis exemplaribus epistolæ Catholicæ diui Io-
B annis: Omnis spiritus qui soluit IESVM, ex Deo non est. Quippe hanc sententiam, omnes qui diuinitatem ab humanitate Christi seiungere studebant, ex vetustis exemplaribus delere, tollereque non dubitarunt. Quapropter veteres interpretes idem ipsum significarunt, quosdam videlicet esse, qui illam epistolam deprauassent, quò in Christo hominem à Deo separarent. Est quidem eius humanitas cum diuinitate coniuncta: & non sunt duo, sed vnum. Qua ratione nixi veteres, Mariam Deiparam appellare non sunt veriti. Ita etiam Eusebius Pamphilus in tertio libro de vita Constantini loquitur: Nobiscum Deus, pro nobis nasci sustinuit, & locus illius natiuitatis proprio nomine apud Hebræos Bethleem appellatur. Quocirca Imperatrix sanctissima Helena, Deiparæ partum eximijs monumentis decorauit, sacrumque illud antrum varijs cuiusque generis illustrauit insignibus. Quinetiam Origenes in primo tomo Commentariorum in epistolam Pauli ad Romanos conscriptorum, hanc rem pluribus discutit, dum explicat causam, cur Maria Deipara dicta sit. Itaque Nestorius videtur veterum lucubrationes penitùs ignorare: & ob eam causam hanc vocem Deiparam, vti dixi, duntaxat insectatur. Nam quòd non dicit, Christum hominem solum esse, sicut Photinus & Paulus Samosatenus: quodque non subsistentem Dei verbi personam tollit, sed eum in Trinitate subsistere, & in eius essentia inesse confitetur: quòd deniq; ei essentiam non adimit, sicut Photinus & Samosatenus (idem etiam Manichæi & Montanistę asserere nō dubitabant) ex concionibus ab ipso editis satis constare poterit. Verùm quanquam Nestorium partim ex libris eius quos legerim, partim ex necessariorum illius sermone ita sensisse comperio: tamen inanis eius & stulta doctrina, non parum vniuersum orbem terrarum conturbauit.

2. Cor. 5.

Nestorius impiam Anastasij vocem defendit.

Ecclesiæ schisma.

Nestorij dogma.

1. Ioan. 4.

Christi humanitas cum diuinitate coniuncta.

Helena religio.

Nestorius orbem conturbauit.

De horrendo facinore, à quibusdam seruis fugitiuis ad ipsum magnæ Ecclesiæ altare suscepto, & priore congregato contra Nestorium Ephesi concilio.

CAP. XXXIII.

Vide Nicephor. cap. c.34. lib.14. itē cap.35. lib. eodem Euagrium lib.1. cap.3. & 5.

HIs rebus confectis, scelus quoddam nefandum forte fortunâ in Ecclesia editum est. Nam cuiusdam præpotentis viri serui, genere barbari, cum immanem heri sui feritatem experti, eam ferre non possent, ad ecclesiam confugerunt, atq; gladijs cincti, ad altare prosiliunt. Rogati igitur vt abirent, nullo modo obsequi vole-

Seruorum nefandū scelus.

Sſ bant,

bant, sed sacris ministerijs obeundis erant impedimento. Quinetiam dies complures A strictos tenebant gladios: paratiq; erant ad quemque obtruncandum, qui illos adiret. Itaque vno clerico interfecto, altero vulnerato, ad extremum sibi ipsi necem consciuerunt. Vnde quidam eorum qui aderant, dixit, templi profanationem aliquid mali portendere: duosque Poetæ cuiusdam veteris senarios in eandem citauit sententiam.

† Vide an. not. pag. 275. lat. 1. lin. 19.

† Nam sæpe signa talia dari solent,
Cum sacra fœdum templa polluit scelus.

Ephesinũ concilium anno 435.

Cyrillus Nestorio infensus.

Atque eum qui ista dixerat, minimè refellit opinio. Quippe & diuisionem populi, vt videtur, & authoris diuisionis abdicationem significauit. Nam non longo tempore interiecto, Imperatoris mandato episcopi ex locis omnibus Ephesum conueniunt: quò etiam Nestorius, statim post diem festum Paschatis cum magna populi multitudine contendit, multosque episcopos ibi coactos reperit. Cyrillus autem episcopus Alexandriæ, paulo pòst, circiter festum Pentecostes aduentat. Quinto die post Pentecostem, Iuuenalis etiam Hierosolymorum episcopus eò accedit. Ac cum Ioannes episcopus Antiochiæ videretur moram facere, ab episcopis, qui iam aderant, controuersia in disputationem vocatur. Cyrillus Alexandrinus, quò Nestorij animum perturbaret (in eum namque infenso animo fuit) quibusdam disserendi prolusionibus vsus est. Cùm autem multi Christum Deum esse confirmabant, tum Nestorius: Ego, inquit, eum qui menstruis spacijs, hoc est bimestri & trimestri, & ita deinceps humano more adoleuerit, Deum certè non appellauero: atque ob hanc causam mundus sum à sanguine vestro, & post hac ad vos profectò non veniam. Quæ cum dixisset, cum reliquis episcopis qui illius assentiebantur sententiæ, se coniunxit. Itaque episcopi qui aderant, in duas factiones diuidebantur. Qui autem cum Cyrillo in concilio erant, accersunt Nestorium. Ille non obtemperat, sed ad Ioannis episcopi Antiochiæ aduentum causæ suæ deceptationem differt. Quare Cyrillus & alij episcopi qui aderant, cum eo in concilio, vbi conciones Nestorij, quas de ea controuersia apud populum recitauerat, sæpius perlegissent, ex illisque iudicarent, eum contra filium Dei impias blasphemias seriò dixisse, episcopatu abdicarunt. Quo facto, episcopi qui à Nestorio stabant, B alio concilio separatim coacto, Cyrillum & Memnonem Ephesi episcopum simul abdicant. Haud diu pòst, Ioannes episcopus Antiochiæ aduentat. Qui de rebus ibi gestis certior factus, Cyrillo, vtpote tumultus illius authori, quòd ardore quodam animi incitatus, Nestorium tam citò abdicauerat, grauiter succensuit. Cyrillus verò adiuncto sibi Iuuenali, quo Ioannem vlciscatur, eum quoque abdicat. His rebus sic tum perturbatis & confusis, Nestorius, cum contentionis pestem latius in vulgus emanare intelligeret, pœnitentia adductus, Mariam Deiparam vocauit, sic elocutus: Dicatur Maria Deipara, & offensiones animorum sedentur. Verùm nemo illum pœnitentia adductum, hæc dixisse existimauit: & propterea adhuc etiam Oasin incolit, tum episcopatu priuatus, tum multatus exilio. Atque concilij id temporis Ephesi conuocati, hic exitus fuit. Hæ res gestæ sunt Basso & Antiocho coss. quarto Calend. Iulij. Ioannes Antiochiam reuersus, multis episcopis in vnum congregatis, Cyrillum, qui iam Alexandriam redijt, abdicat. Paulo pòst, depositis inimicitijs, & amicitia reconciliata, sedes episcopales, alter alteri restituerunt. Post abdicatum Nestorium, grauis tumultus in Ecclesia Constantinopolitana excitatus fuit: quippe populus propter inanem & stultam, vti suprà dixi, Nestorij doctrinam diuisus est. Clerici autem communibus suffragijs illi anathema (sic enim nos Christiani sententiam contra alicuius blasphemiæ authorem pronunciatam solemus appellare, quando eam perinde notam omnibus facimus, ac si in columella incisa in loco publico collocaretur) palàm denunciarunt.

Nestorius episcopatu abdicatur.

Nestorij palinodia, & exilium.

Constãtinopolitana ecclesia tumultus.

Quòd post amotum Nestorium, cum Proclum ad episcopatum eius quidam prouehere voluissent: nonnulli episcoporum Maximinianum Constantinopolis episcopum deligendum proponebant.

CAP. XXXIIII.

Anno Christi 435.

Vide Nice. c. 37. lib. 14. lib. 14. Vide Euagriũ lib. 1. cap. 8.

CONstãtinopoli alia etiam de episcopo deligendo orta est controuersia. Nam multi Philippo, cuius iamdudum mentionem fecimus, plures autem Proclo suffragati sunt. Atque Proclus certè priores tulisset, si non quidam qui multum authoritate valerent, illi obstitissent: docuissentque, canonem ecclesiæ vetare, episcopum alicuius ciuitatis nominatum, ad alteram ciuitatem transferri. Quæ quidem sentẽtia in mediũ prolata

Maximianus episc.

A prolata, itaque se habere credita, populi animos pacatos transquillosque reddidit. Idcirco trimestri spacio post abdicationem Nestorij percurso, Maximianus episcopus designatur, vir monasticum vitæ genus excolens, dignitatis gradu presbyter: opinionem pietatis iampridem propterea consecutus, quòd monumenta, in quibus pij viri ex hac vita migrantes sepelirentur, suis impensis construenda curauerat. Literarum ignarus & expers fuit: vitamque quietam, alijsque minimè molestam, sibi proposuit ad traducendum.

Exempla, quibus Author hic, vt videtur, confirmat, minimè prohibitum esse, quin à sede ad sedem quis transferri possit.

CAP. XXXV.

Vide Nicephor. cap. 19. lib. 14. — *An liceat ab alio episcopatu transire ad alium.*

Iam verò, quoniam quidam propter ecclesiæ canonem, quem pro se afferebant, Proclum episcopum Cyzici iam tum nominatum, in sede episcopali Constantinopolis collocari prohibuerunt, de ea re pauca dicere statui. Qui tum ista asserere aggressi sunt, videntur mihi certè minimè vera dixisse: sed vel inuidia aduersus Proclum eadem confinxisse: vel tum Canones, tum alias res ad ecclesiarum vtilitatem non rarò gestas, penitùs ignorasse. Nam Eusebius Pamphilus in sexto libro Historiæ Ecclesiasticæ, Alexandrum ciuitatis cuiusdam Cappadociæ episcopum, Hierosolymam voti causa contendentem, à Hierosolymitanis detineri, Narcissi loco in episcopatus gradu collocari, & reliquum vitæ tempus in illa ecclesia cōtriuisse memorat. *(Cap. 9.)* Itaque res erat planè indifferens apud veteres, quoties ecclesiarum vsus poscebat, episcopum ab vna ciuitate ad alteram transferre. *(Episcoporum translatio, res indifferens.)* Quòd si quicquam interfit, canonem de hac re sancitum huic historiæ adnectere: inde planè constabit, quàm perspicuè eum ementiti sint hi qui Proclum propterea in sede episcopali collocari vetuerint. Canon ita se habet: *(Canon eiusq; interpretatio.)* Siquis episcopus ad aliquam ecclesiam regendam designatus, ad eam non iuerit, cum illud non ob suam ipsius culpam, sed vel quòd populus illum reiecerit, vel aliam ob causam quæ sit necessaria, factum sit: ei licebit honoris & ministerij ecclesiastici compotem esse, modò nihil facessat molestiarum ecclesiæ, in qua ipse conuentus agit: sed lubens approbet, quod Concilium prouinciæ de re in controuersiam adducta statuerit. B Canonis hæc quidem sententia est. Verùm quo magis constet, multos episcopos ab alijs ad alias ciuitates propter opportunos & necessarios ecclesiæ vsus fuisse translatos, nomina eorum qui translati fuerint, hoc loco citabo. *(Episcoporum translatorum nomina.)* Perigenes, ecclesiæ Patrensis designatus fuit episcopus: *(Perigenes.)* quem, vbi populus illius vrbis eum repudiauerat, episcopus Romanus mandauit, vt episcopo Corinthi metropolis iam mortuo, in sede episcopali illius vrbis collocaretur: cui ecclesiæ reliquo vitæ spacio præfuit. Gregorius etiam Naziazenus primùm Sasimorum vrbis Cappadociæ episcopatum gessit, deinde ecclesiæ Naziazenæ episcopus factus est. *(Greg. Naziazenus.)* Meletius porrò primùm ecclesiæ Sebastiensis episcopatu fungebatur, postea episcopatum Antiochiæ procurauit. *(Meletius.)* Adde his Dositheum Seleuciæ episcopum, quem Alexander Antiochiæ episcopus Tarsum Ciliciæ traduxit. *(Dositheus.)* Quid Berentium commemorem, qui primùm Arcorum vrbis Phœniciæ episcopatum administrauit, pòst illud Tyrum translatus est? *(Berentius.)* Quid dicam de Ioanne, qui Gordo ciuitate Lydiæ Proconesum translatus, ibi rexit ecclesiam? *(Ioannes.)* His accedit Palladius, qui Helenopoli Aspunem: *(Palladius.)* & Alexander, qui ab Helenopoli quoque ad Adrianos: *(Alexander.)* & Theophilus Apamea vrbe Asiæ Eudoxopolim, quæ olim Salabria dicebatur, translatus fuit. *(Theophilus.)* Polycarpus præterea his annumeretur, qui Sexantapristis ciuitate Mysiæ, Nicopolim vrbem Thraciæ: *(Polycarpus.)* & Hierophilus, qui Trapezupoli Phrygiæ, Plotinopolim Thraciæ: *(Hierophilus.)* & Optimus, qui Agdamia Phrygiæ Antiochiam Pisidiæ: *(Optimus.)* & Siluanus, qui Philippopoli Thraciæ Troadem traductus fuit. *(Siluanus.)* Sed satis multos hoc loco recensuimus, qui à suis ipsorum ciuitatibus ad alias translati fuerunt.

De Siluano episcopo, qui Philippopoli Troadem translatus erat.

CAP. XXXVI.

Vide Nicepho. ca. 39. lib. 14. — *Siluanus è rhetore episcopus.*

Iam verò de Siluano, quem Philippopoli vrbe Thraciæ Troadem translatum dixi, non incommodum arbitror pauca commemorare. Siluanus, primùm in Troili sophistæ schola Rhetoricam didicit. Qui quoniam religionem Christianam diligenter excolere, & monasticum vitæ genus exercere nitebatur, palliū philosophicum gestare noluit. Postea Atticus episcopus eum accersiuit ad se, & episcopatu Philippopolis donauit. Qui triennio in Thracia ætatē degens, cū frigus tolerare non posset (corpus enim habuit exile admodum, & imbecillū) obsecrauit Atticum, vt in eius locū

Siluanus Troadem transfertur.

πλατὴ nauis. Siluani precibus loco mota.

Siluani miraculum.

alterum subrogaret episcopum: seq; non aliam ob causam quàm ob frigus, recusare vitam in Thracia traducere docuit. Siluanus igitur altero hac de re in eius locũ suffecto, Constantinopoli commemoratus est, monasticamque viuendi disciplinam summopere excoluit, Adeò etiam ab omni fastu alienus fuit, vt sæpenumero in frequenti multitudine ciuitatis, quæ tam celebris erat, sandalijs indutus ex fœno confectis incederet. Non longo tempore interposito, episcopus Troiadis moritur. Qua de causa Troes veniunt Constantinopolim, quæsitum episcopum. Ac dum Atticus secum cõsilium inibat, quem ad illud munus designaret, fortè Siluanus in eius conspectum venit. Quem vt vidit Atticus, confestim curam cogitandi deposuit, & ita Siluanum alloquutus est: Non est vlla tibi amplius excusatio, quo minus ecclesiæ administrãdæ curam suscipias. nam Troas nihil habet algoris. Ecce tibi locum amœnum, quem Deus corporis tui imbecillitati parauerit. Ne cuncteris igitur, sed Troadem ire matures. Quapropter Siluanus eò migrauit. Hoc loco miraculum ab eo editum percensere animus est. Nauis oneraria planè maxima (quæ vulgo πλατὴ, ob latitudinem vocabatur) in qua ingentes vehebantur columnæ, nuper in litore Troadis fabricata fuit: hæc cum in mare traducenda esset, & magna hominum multitudo cum multis funibus eam trahere conaretur, ne commoueri quidem poterat. Vbi istud dies complures factum fuit, putabatur nauis à dæmone detineri. Itaque Siluanum episcopum adeunt, rogant vt preces in eo loco faciat. Nam eo pacto solùm nauem posse in mare protrahi credebant. At ille modestè de seipso prædicans, se peccatorem appellauit: dixitque illud non suum, sed iusti alicuius opus esse. Verùm vbi acrius instabant, venit ad littus, preces ibi Deo fundit: funem vnum manu prehendit, iubetque alios opus aggredi. Nauis igitur leui pulsu agitata in mare raptim fertur. Hoc miraculum à Siluano editum, omnes illius prouinciæ incolas magnopere ad pietatem incitauit. Siluanus in alijs etiam vitæ officijs magna suæ bonitatis ostendit indicia. Nam cum clericos ex litigantium controuersijs quæstum facere videret, deinceps neminem ex clero iudicem esse permisit: sed acceptis supplicantium libellis, vnum ex fidelibus laicis, quem æquo & bono fauere pro certo cognosceret, ei causarum cognitioni præfecit, sicque litigantes contentione & controuersia liberauit. His de causis Siluanus maximam gloriam apud omnes conciliauit. Hæc de Siluano, quanquam ab instituto videntur fortasse aliena, non tamen sine vtilitate legentium sunt à nobis commemorata. Sed iam redeamus, vnde sumus digressi. Maximianò igitur ad episcopatum Constantinopolitanum delecto, Basso & Antiochio coss. ad octauum Calend. Nouembris Ecclesiæ status pacatus & tranquillus fuit.

Maximianus Constantinopol. episcopus.

De Iudæis qui in Creta fuerunt, quomodo illis temporibus multi fidem Christianam susceperint. CAP. XXXVII.

Iudæi qua calamitate inducti, Christi fidem receperunt.

Pseudomoyses anno 434.

Vide Nicepho. ca. 40. et 41. li. 14.

EOdem ferè tempore multi Iudæi in Creta, Christi fidem receperunt, tali calamitate ad eam rem inducti. Iudæus quidã veterator, se Moysen esse simulauit: deq; cœlo demissum dixit, vti Iudæos, qui illam insulam incolebant, per mare in continentem traduceret. Se namque eundem esse, qui olim Israelem per mare rubrum ducens, conseruasset. Ad annum verò integrum nihil aliud moliebatur, quàm vt singulas ciuitates totius insulæ peragraret, Iudæos in illis habitantes ad illud credendum impelleret, hortareturque vti omnes suas diuitias & possessiones relinquerent. Nam eos per mare aqua exsiccatum, in terram promissionis se traiecturum pollicitus est. Illi igitur eiusmodi vana & falsa spe in fraudem illecti, omnia opera quibus vti solebant, deposuerunt, facultates ac fortunas neglexerunt, earumque potestatem illis, qui eas accipere vellent, permiserunt. Vbi dies profectioni ab illo veteratore præstituta aduenit, ille præcedere, subsequi omnes cum mulieribus & pueris cœperunt. Eos ergo ad promontorium mari imminens deducit: ex eo se in mare præcipitare iubet. Proinde, qui primi ad præcipitium accesserant, ita faciunt: ac pars præcipitio obtriti, pars aqua demersi statim perierunt: & nisi diuina prouidentia illis prospectum fuisset, multo plures interijssent. Nam forte fortunà aderant Christiani, quorum alij piscatores, alij mercatores fuerunt: hi nonnullos eorum aqua propè suffocatos (qui iam tum in calamitate constituti, suam amentiam agnoscere cœperunt) extrahentes conseruarunt: alios, ne se in mare deijcerent, prohibuerunt, exitio eorum qui ante se præcipites dedissent commõstrato. Iudæi tum fraude patefacta, cùm temerariam ipsorum credulitatem incusarunt, tum Pseudomoysen illum occidere contenderunt. At eum nullo modo comprehendere poterant: quippe clàm se ex eorum conspectu subduxerat. Vnde nonnullorum animis insedit opinio, cum

A cum exitialem dæmonem fuisse, qui ad ipsorum gentis perniciem, hominis speciem induisset. Quocirca multi Iudæi in Creta ea clade impulsi, Iudaismo derelicto, ad fidem Christi se transtulerunt.

De ecclesiæ Nouatianorum conflagratione.

CAP. XXXVIII.

BReui tempore pòst, Paulus Nouatianorum episcopus, etsi vir reuera pius antè habebatur: tamen iam tum de eius sanctimonia multo maior opinio animis hominũ concepta fuit. Constantinopoli fortè tale accidit incendium, quale nunquam antea accidisset. Nã magna pars vrbis igni ita conflagrauit, vt † fortissima eius munimenta, & locus quidam publicus (qui Achilles dicitur) penitùs vastarẽtur. Postremò ignis in ecclesiam Nouatianorum prope Pelargum sitã irrupit. Itaq; Paulus, simulac ecclesiam in periculum venire cerneret, ad altare prosiliens, Deo ecclesiæ conseruationem precibus commendauit, neq; pro ciuitate & ecclesia illa precari destitit. Deus igitur, sicut rei euentus satis declarabat, eius preces audiuit. Nam quanquam ignis in ecclesiam tum per ianuas tũ per fenestras irruebat, nihil tamen damni illi omnino attulit: quinetiã, tametsi loca vicina flamma vndiq; vastauit, illam tamen ecclesiam igni circumcirca quasi obsessam cernere licuit, eamq; incendij furorem diuinitùs eiecisse. Incendium vbi duos dies noctesq; totidem vrbem occupauerat, tandẽ omnino restinctum fuit: à quo licet multæ partes ciuitatis absumptæ essent, ecclesia, quam dixi, illæsa permansit. Et quod magis mirandum videtur, nullum fumi vestigium, vel trabibus eius alijsq; partibus ex ligno fabricatis, vel parietibus impressum vsquam cernebatur. Hoc factum est 16. Cal. Septembris, ad XIIII. consulatum Theodosij & Maximi primum. Nouatiani ex eo tempore diem festum ecclesiæ ab incendio conseruatæ quotannis, XVI. Calend. Septembris, quo Deo pro eius liberatione gratias agerent, celebrarunt: omnesq; ferè illam propter miraculum, quod in ea editum fuit, in magno honore habuerunt: & illum locum non Christiani solum, verùm etiam gentiles, tanquam verè B sanctum colunt. Sed hæc quidem hactenus.

Incendiũ Constantinopoli, anno 437.

† Maxima granaria.

Pauli episcopi preces.

Ecclesia ab incẽdio seruatæ festum.

Quòd Maximiano episcopo Proclus successit.

CAP. XXXIX.

Vide Nice. c. 37. lib. 14.

MAximianus cum duos annos & menses quinque ecclesię quietè præfuisset, exijt è vita, Areobindo & Aspare coss. pridie idus Aprilis. Tunc erat fortè septimana ieiuniorum, quę proximè festum Paschatis antegreditur, diesq; eiusdem qui vulgò dicitur Quintus. Quo quidem tempore ab Imperatore Theodosio res prudenter tractata fuit. Nam ne controuersia & tumultus in ecclesia denuò cieretur, abiecta cunctatione, dum adhuc Maximiani corpus insepultum iaceret, per episcopos qui ibi aderant, Proclum in sede episcopali collocandum curauit. Huic etiam negocio suffragabantur epistolæ Celestini, episcopi Romani, quas ad Cyrillum episcopum Alexandriæ, & ad Ioannẽ episcopum Antiochiæ, & Rufum Thessalonicæ episcopum misit: quo eos doceret, nihil obstare, quo minus qui vnius ciuitatis vel nominatus fuisset episcopus, vel iam esset episcopus, ad alteram ciuitatem transferretur. Proclus igitur in sede episcopali locatus, corpus Maximiani effert ad sepulchrum, funusque celebrat.

Maximiani obitus, Anno 438.

Proclus episcopus.

Episcoporum translatio licita.

De Proclo episcopo, qualisnam fuerit. CAP. XL.

Vide Nicephor. li. 18. cap. 14.

NAm verò tempus se offert, pauca de Proclo commemorandi. Proclus ab ineunte adolescentia lector fuit: scholas frequentauit, Rhetoricæq; studiosè operam nauauit. Qui cum ad ætatem virilem perueniret, multum cum episcopo Attico versatus est, illiusq; scriba fuit. Quem in literis & virtute admodum proficientem, Atticus ad gradum diaconatus euexit. Ac cum presbyterij honore dignus putaretur, à Sisinnio, vt suprà demonstraui, ad episcopatum Cyzici designatus est. Sed hæc iam antè factitata erant. Id temporis verò sedem episcopalem ecclesiæ Constantinopolitanæ obtinuit. Vir erat morum probitate præter cæteros eximius. Quippe institutus ab Attico, omnes eius virtutes sedulò imitatus est. Tolerantiam, qua etiam Atticus præditus fuit, multo magis quàm Atticus excoluit. Nam Atticus cum tempus postularet, hæreticis terrorem incussit: Proclus omnibus se mansuetum & facilem præbuit, hacq; ratione multo citius quàm vi eos ad ecclesiam traductos fore prævidit. Nam nullam sectam vexare instituit: sed illustre mansuetudinis de-

Proclus episcopus qualis fuerit.

Proclus Attici imitator.

cus, quod Ecclesiæ conuenit, integrum seruauit, eiq; reddidit. In qua re Imperatoris A Theodosij exemplū secutus est. Nam vt illi visum fuit, contra eos qui rei agebantur, minimè authoritatem Imperatoriam exercere: ita Proclo, eorum nullam propè rationē ducere, qui ab eo diuersam de Deo doctrinam amplectebantur.

Theodosij clementia.

Pluribus verbis scriptor hic Theodosij iunioris mansuetudinem extollit. CAP. XLI.

Proclum cur Theodosius multum probauerit.

Porrò autem Theodosius Imperator Proclum ob hanc causam, quam dixi, multum probauit. Nam eos, qui sunt verè sacerdotes, patientia exæquauit: nec illos qui persequendi studio ducebantur, vllo modo probare potuit: immò verò dicam audacius, omnes qui verè sacerdotes sunt, mansuetudine superauit, sicut liber Numerorum de Moyse loquitur: Erat Moyses vir mitissimus, super omnes homines qui morantur in terra. Idē ipsum de Theodosio Imperatore iam dici potest, quòd super omnes homines, qui morantur in terra, sit mitissimus. Propter quam quidem mansuetudinem Deus hostes illius sine præliorū certaminibus ei subiugauit: sicut tum tropæa contra Ioannem tyrannum statuta, tū clades barbarorum quæ pòst consecuta est, euidenter ostendit. Nam Deus talia beneficia in hunc sanctissimum Imperatorem cōtulit, qualia in eos, qui olim iusticiam in vita diligenter colebant contulerat. Atq; certe non assentandi studio impulsus hæc scribo, sed reuera ita se habere omnibus deinceps perspicuè declarabo.

Vide Socrat supra lib. 7 cap. 1. cap. 21. Sozo. lib. 9 cap. 1.

Mosis mansuetudo. Num. 12.

Theodosij mansuetudo.

Quas clades barbari sustinuerint, qui Ioanni tyranno opitulati sunt. CAPVT. XLII.

† De hoc suprà cap. 23

Post tyranni necem, † barbari, quos ille ad auxilium sibi contra Romanos ferendum accersiuerat, in fines imperij Romani incursionem facere constituerunt. Quo audito Imperator, vti solebat, istarum rerum curam Deo commēdauit: atque precibus se totum dedens, breui, quod in optatis erat, est consecutus. Quibus autem cladibus barbari opprimerentur, non incommodum est hoc loco recensere. Primùm illorum dux, nomine Rugas, fulminis ictu interijt. Deinde pestis subsecuta, maximam partem hominum qui ei parebant, è medio sustulit. Neque hoc satis esse B videbatur, sed ignis etiam de cœlo delapsus complures eorum qui supererant, absumpsit. Quæ res barbarorum animis maximum iniecit timorem, non tam propterea quòd contra bellicosam Romanorum gentem arma ferre ausi fuissent, quàm quòd Romanos à Deo præpotenti adiutos animaduerterent. Eodem tempore Proclus episcopus, prophetiam quandam ex Ezechiele petitam, in ecclesia docuit, eamq; præclarè ad salutem iam tum Romanis à Deo datam non sine maxima omnium commendatione accommodauit. Prophetia autem hæc est: Tu fili hominis, vaticinare super Gog principem Rhos, Misoch, & Trobel. Iudicabo eum morte & sanguine, & pluuia inundanti, & lapidibus grandinis: & ignem & sulfur pluam super eum, & super omnes qui sunt cū eo, & in gentes multas cum eo: & magnificabor, & glorificabor, & notus ero in oculis multarum gentium: & scient quia ego sum Dominus. Hac de causa Proclus maximam, vt dixi, laudem consecutus est.

Barbari quibus cladibus oppressi. Rugæ interitus.

Locus Ezech. 38 scitè ad rē præsentem accommodatus.

Quòd Imperator Valentinianus iunior, Eudoxiam Theodosij filiam duxit vxorem. CAP. XLIII.

Eudoxia Valentiniano despōdetur, Anno Chr. 440.

Imperator verò Theodosius, ob suam ipsius mansuetudinem cùm alia multa beneficia, tum illud vnum in primis diuina prouidentia recepit. Filiam habet ex coniuge Eudocia, cui Eudoxia nomen erat. Hanc Valentinianus eius consobrinus, quem partium Occidentalium Imperatorem creauerat, sibi in matrimonium dari postulauit. Theodosius Imperator eius postulationi morem gessit. Ac cum de loco aliquo intermedio, inter Romam & Constantinopolim interiecto ad celebrandas nuptias deliberatum, visumque Thessalonicæ, itinere quasi dimidiato, illud negocij obire: Valentinianus Theodosio per literas significauit, vt nihil ipse sibi de ea re exhiberet molestiæ: se enim Constantinopolim venturum dixit. Itaque cum res partium Occidentalium in tuto collocauisset, nuptiarum causa Constantinopolim proficiscitur. quibus confectis, Isidoro & Sinatore coss. capit coniugem, & ad partes versus Occidentem maturè reuertitur. Theodosius Dei beneficio hoc prospero & fœlici casu potitus est.

Quòd

A *Quòd Imperator ab episcopo Proclo persuasus, Ioannis corpus ab exilio Constantinopolim transferendum, ac in Apostolorum ecclesia reponendum curauit.*

CAP. XLIIII.

Vide Nicephor. c. 43. lib. 14.

Procli prudentia. — *Ioan. Chrysostomi corpus Constantinopolim translatū anno 440.* — *Origenes 200. annis post mortem à Theophilo excommunicatus.*

EXiguo tempore pòst, Proclus episcopus, eos qui propter Ioãnis abdicationem separatim conuentus peragebant, cum cæteris in concordiam reduxit, & prudentia eorum animos offensos permulsit. Sed qua ratione istud effecerit, dicam. Corpus Ioannis Comanis sepultum, vbi Imperatori eam rē persuaserat, trigesimoquinto anno post eius abdicationem Constantinopolim transferendum curauit: quod cum multo honore & splendida pompa publicè celebrata, in ecclesia Apostolorum condidit. Hac re igitur, qui propter Ioannem conuentus seorsum faciebant, ad ecclesiæ concordiam reconciliati fuerunt. Quod factum est ad decimumsextum consulatum Imperatoris Theodosij, sexto Calend. Februarij. Vnde demiror equidem quid causæ fuerit, cur tanta inuidiæ flamma contra Origenem mortuum incensa sit (ducentis enim annis post mortem à Theophilo excommunicatus fuit) cum Ioannes trigesimo quinto anno, postquam è vita excesserat, sit à Proclo receptus in communionem. Verùm Proclus Theophilo tantum facilitate morum antecelluit. Ista autem qua ratione & acciderint, & quotidiè accidant, prudentibus viris minimè obscurum est.

De morte Pauli Nouatianorum episcopi, & Martiano, qui in eius locum surrogatus erat.

CAP. XLV.

Vide Nice. c. 42. li. 14.

Pauli Nouat. episcopi obitus.

NON multò post corpus Ioannis in ecclesia Apostolorum repositũ, Paulus ecclesiæ Nouatianorum episcopus obijt mortem, eodem cōsulatu, ad 12. Calend. August. qui suo funere omnes discrepātes dissentientesque sectas vnam quodammodo effecit ecclesiam. nam omnes eius corpus ad sepulchrum cum psalmis decantatis pariter deduxerunt. Quippe, dum vixit, omnibus propter rectam sinceramque vitæ rationem perquàm charus fuit. Quoniam autem Paulus
B mortem iam oppetiturus, rem planè memorabilem gesserit, eam, vtpote huic historiæ admodum accommodatam, ad legentium vtilitatem hoc loco ponendam censui. Quòd autem, dum ægrotabat, consueta suæ monasticæ disciplinæ diæta vsus sit, neque eam vllo modo violauerit, quodque etiam preces assiduè facere non intermiserit, mihi silentio prætereundum puto: ne dum in illis commemorandis insisto, rem gestam ab eo vti dixi, planè memorabilem & valde vtilem, aliqua ex parte obscurare videar.

Pauli è vita migraturi cura de relinquendo successore.

Quænam igitur ea sit, iam dicere aggredior. Paulus è vita migraturus, omnes sacerdotes ecclesiarum, quæ sub eo erant, accersitos sic allocutus est: Prouidete, vt dum ego adhuc spiritum duco, episcopus vobis designetur, ne postea ecclesiæ tumultu perturbentur. Cum responderent, non ipsis potestatem episcopi deligendi permittendam esse (cū enim, inquiunt, alius nostrûm aliud habeat iudicium, vnum eundemq; nominare non possumus) sed te cum quem volueris vt nos eligamus, designare cupimus. Idcirco, inquit, mihi hanc vestram promissionem scriptis mandatam tradite, quod eum estis electuri, cui ego suffragatus fuero. Qua syngrapha confecta, manuque illorum subscripta, primùm in lecto se paululum erigens, clam illis, qui aderant, nomen Marciani, qui presbyterij gradum obtinuerat, sub eoque didicerat monasticum vitę genus, & id temporis fortè aberat, in ea inscripsit. Deinde cum illam obsignasset, primariosque presbyteros etiam ad eandem sigillis suis confirmandam induxisset, tradit Marco Nouatianorum in Scythia episcopo, qui tum in vrbe erat, sicque illum affatur: Si Deo visum fuerit, vt ipse amplius in hac vita maneam, hoc mihi depositum saluum redde: sin eius voluntas sit, vt hinc demigrem, reperies in hac syngrapha eum, quem ego mihi in episcopatu successorem designauerim. Quæ cum dixisset, excessit è vita. Itaque triduo post eius mortem, syngrapha coram ingenti multitudine resignata, cum inuenirent nomen Marciani in ea inscriptum, omnes vno ore illum hominem esse eo honoris gradu dignum exclamarunt: atque absque mora miserunt aliquot, qui eum comprehenderent. Illi eum Tiberiopoli vrbe Phrygiæ vitam degentem, dolo bono comprehendunt, indeq; secum deducunt: ac 12. Calend. Septemb. illum iam episcopum ordinatum, in sede episcopali collocant. Sed de his non est opus plura commemorare.

Marcianus à Paulo successor designatus. — *Marcus Nouatian. episc.*

Quòd Imperator Theodosius coniugem suam Eudociam Hierosolymam miserit. A

CAP. XLVI.

Eudocia ro... | Vide Niceph. c. 50. lib. 14.

THeodosius Imperator deinceps preces Christo offerre, quibus gratias pro acceptis beneficijs agat, Christique nomen hoc munere obeundo eximijs honoribus decorare cœpit. Quinetiam Eudociam coniugem Hierosolymam misit. Quippe pollicitus erat illam hoc votum persoluturã, si filiã in matrimonio collocatam cerneret. Quin illa ipsa & ecclesias Hierosolymorum, & omnes alias in vrbibus versus Orientem sitas, tum eò proficiscendo, tum domum redeundo varijs ornamentis honorificè illustrauit.

De Thalaßio Cæsareæ vrbis Cappadociæ episcopo.

CAP. XLVII.

Procli res admirabilis. | Firmi episcopi mors. | Thalaßius ex præfecto episc. | Vide Niceph. cap. 42. lib. 14. | † Videa n. pag. 278. la... lib. 22.

PRoclus † eodem tempore, ad decimum septimum cõsulatum eiusdem Imperatoris, rem planè admirabilem, & qualem nemo veterũ episcoporum aliquando effecerit, aggressus est. Nã Firmo episcopo Cæsareæ Cappadociæ mortuo, Cæsarienses Constantinopolim aduentant episcopum quæsituri. Ac cum Proclus lustraret animo quẽ ad eum episcopatum designaret, fortè fortunà die Sabbathorum, dũ aliquem dispicere conabatur, omnes Senatores, qui illum inspectarent, ad ecclesiam accedunt: in quorum numero fuit Thalassius, qui gentium, & ciuitatum Illyrici præfecturam gessit. Cui partium versus Orientem administrandarum curam, vti fama est, Imperatoris iussu suscepturo, Proclus manus imponit: & pro præfecto, episcopum Cæsareæ declarat. Atque ad hunc modum ecclesiæ status id temporis prosperum & fœlicem successum habuit. Nos verò hoc loco finem nostræ historiæ imposituri, omnes vbique ecclesias, vrbes & gentes pace tranquilla frui optamus. Pace enim regnante, historiæ scribendæ studio incensis, nullum omnino suppetet argumentum. Quippe nobis, Theodore sanctissime, qui prouinciam historiæ literis prodendæ abs te nobis datam septem libris sumus complexi, nullum planè suppeditasset argumentum, si illi, qui ex seditionibus conflandis voluptatem capiunt, acquiescere voluissent. Hic septimus liber spacium triginta duorum annorum continet: tota autem historia in septem libros partita, annos centum quadraginta complectitur. B

* Quæ orditur à primo anno ducentesimæ primæ Olympiadis, in qua Constantinus Imperator declaratus fuit: desinitque secundo anno ducentesimæ vigesimæ octauæ Olympiadis, ad decimumseptimum Consulatum Imperatoris Theodosij.

Theodosij 17. consulatus incidit in annũ Christi 441.

* *Hæc calculatio mirum in modum confusa est. Sume enim de singulis libris annos quot ipse assignauit, hoc est primo 31. Secundo 24. Tertio 2. & menses 5. Quarto 16. Quinto 16 & menses 6 Sexto 12. & menses 6. Septimo 32 & Historia tota complectetur annos non modo. 140. vt hic dicitur, sed 133. & menses 5. Iam quod primum annum Constantini deducit à primo anno ducentesimæ primæ Olympiadis, & 17. consulatum Theodosij 2 reponit ad annum secundum vigesimæ octauæ Olympiadis supra ducentesimam, haud scio equidem, quo stomacho concoqui possit Olympiadis enim ducentesimæ primæ annus incidit in annum Christi 27. quo tempore Tiberius Augusti successor Imperij sui annum agebat 11. Itaque primus annus Constantini incidit in annum 4 Olympiadis 271. & Theodosij 17. Consulatus incidit in annum primum Olympiadis 305. post quam sum numerus completam in historijs nullam deinceps Olympiadam numeratam reperias In hac igitur historiæ calculatione rerum confessarum certitudo veritatem annorum patefacit. Nam cum à primo anno Constantini ordiatur Socrates, & in 17. consulatu Theodosij finiat. consequitur, totam Socratis hanc historiam continere non nisi 133 annos. Vt enim primus annus Constantini in Christi annum 310. ita 17. consulatus Theodosij in 443. Christi annum incidit. Hæc generaliter admonuisse sufficiat: in singulis enim libris idem facere necesse non est, cum præcipua quæque suis temporibus diligenter adnotauerimus.*

FINIS SEPTIMI LIBRI.

THEO.

A

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBRI QVINQVE.

Liber Primus.

Primus hic liber continet acta sub Constantino Magno annis triginta: huc refer eosdem authores, quos ad primum librum Socratis supra adnotauimus.

Historiæ scopus. CAP. I.

Vide continuationẽ Socratis lib.1.cap.1. item Sozo. lib.1.

Occasio scribẽdi.

QVANQVAM pictores, qui veteres historias in tabulis & parietibus describunt, cùm intuentium magnopere oblectant oculos, tum rerum præteritarum recordationem ad prolixum temporis spacium florentem seruant: tamen scriptores, qui pro tabulis, monimentis librorum, & pro colorum varietate, orationis flosculis vtuntur, memoriam rerum gestarum (siquidem res pictorum artificio descriptas, temporis consumit conficitq; longinquitas) multo diuturniorem stabilioremq; efficiunt. Qua ratione ipse equidem adductus sum, vt ea, quę in Ecclesiastica historia desunt, scriptis mandare aggrediar. Nam vt gloria rerum præclarissimè gestarum, quarum commemoratio multum sit hominibus audiumenti allatura, obliuione contereretur, haud sine scelere fieri posse existimaui. Qua de causa nonnulli, quibus cum mihi magnus vsus & familiaritas intercedit, sæpenumerò me vehementer cohortati sunt, vt hunc historiæ Ecclesiasticæ scribendi laborem in manus sumerẽ. Verùm cùm difficultatem operis mearum virium imbecillitate metiri incipio, eius susceptionem non mediocriter equidem pertimesco: attamen fretus benignitate Dei, boni cuiusq; largitoris munifici, rem magis arduam, quàm quæ mea doctrinæ tenuitate perfici possit, suscipio. Atque vt Eusebius genere Palæstinus, à sanctorum Apostolorum temporibus exorsus, res in ecclesia inde vsq; ad tempora Constantini Imperatoris sanctissimi gestas conscripsit: sic ego ex illo ipso tempore, quo ab eo desitum est scribere, initium historiæ ducere statuo.

Historiæ scopus.

B

Continuat suam historiam cum Eusebiana.

Vnde cœperit Arianorum hæresis. CAP. II.

Vide Nicephor. cap. 5. lib. 8. Vide Socra. li. 1. c. 2. In vita Cõstant. lib. 2. c. 60. lib. 3. cap. 4. Sozom. li. 1. ca. 14. 19. lib. 2. ca. 21.

CVM nefarij illi & impij tyranni, extincti essent, Maxentius videlicet, Maximinus & Licinius, grauis persecutionis procella, quam furiæ illæ, non aliter atque turbines quidam in ecclesia Dei concitauerant, sedatur: & sæua ventorum violentia compressa, stabilis & diuturna Christi gregi tranquillitas affertur. Nam Constantinus omni genere laudis florentissimus, qui non ab hominibus, neque per hominem, sed cœlitùs à DEO, more sancti Apostoli, ad illius muneris administrationem vocatus erat, huius pacis Ecclesijs author fuit. Siquidem leges conscripsit, quibus & hostias simulachris vetuit immolari, & ædes sacras extruendas sanciuit. Quinetiam præsides, quorum mentes fides Christiana imbuerat, gentibus ac prouincijs præfecit, deditque illis mandatum, vt sacerdotes honore afficerent: illis autem, qui eosdem contumeliosè insectari aggrederentur, exitium minatus est. Quo quidem tempore, alij Ecclesias dirutas de integro erexére: alij, alias ampliores splendidioresque exædificauêre. His rebus hoc loco constitutis, nostri animi gaudio perfusi & voluptate, aduersariorum autem tristicia & mœrore confecti fuerunt: quandoquidem simulachrorum delubra occlusa, in ecclesijs Christianorum dies festi, & crebri conuentus celebrati. Verùm nequam & inuidus dæmon, generis humani pernicies, cum statum ecclesiæ DEI tam secundo ac prospero flatu ferri cerneret, nullo modo pati potuit: sed subdola ac pestifera consilia excogitare cœpit, omnesque sedulò peruestigauit modos, quibus eam tam præclarè ab vniuersitatis opifice & moderatore gubernatam penitùs euerteret. Nam cum animaduerteret, gentilium errorem suis integumentis euolutum, & varias ac multiplices dæmonum fraudes perspicuè deprehensas, & creaturam à quàm plurimis nulla amplius dignatam veneratione, sed pro illa creatorem laude & præconijs celebratum: idcirco deinceps non apertè contra Deum ac Seruatorem nostrum bellum ciere, sed cum homines quosdam nomine quidẽ Christianos, re tamẽ ipsa

Constantini laus à meritis in ecclesiam. Galat. 1. Constantinus ecclesijs autor pacis.

Diaboli persecutionis ecclesiæ loco, hæreses introduxisse.

ipsa ambitionis & inanis gloriæ seruos reperisset, his tanquam instrumentis ad suos ve- A
teratorios conatus perficiendos valde idoneis vti cœpit. Atq; istorum opera complures in veterem induxit errorem, non quòd creaturam denuò coli efficiebat: sed quòd ita comparauit, vt Creator & opifex mundi in eodem cum creaturæ ordine constitueretur. Verùm quo in loco huius erroris primùm iecerit fundamenta, & quomodo peruersæ doctrinæ zizania proseminauerit, iam explicaturus venio. Alexandria ciuitas est amplissima, & maxima hominum multitudine frequentata, quæ non Aegypti solum, verùm etiam Thebaidis & Lybiæ, quæ Aegypto adiacent, principatum obtinet. Cuius episcopatum, post Petrum illum in fidei certamine victorē & athletam egregium, qui impijs tyrannis, quos supra posui, regnantibus, est martyrij coronam consecutus, Achillas ad exiguum tempus administrauit, eiusq; ecclesiæ clauum tenuit. Huic successit Alexander, doctrinæ Euangelicæ propugnator acerrimus. Per idem tempus Arius, qui in numerum presbyterorum ascriptus erat, cuique Sacrarum literarum interpretatio cōcredita, cum videret Alexandrum ad episcopatus gubernacula designatum, inuidiæ flāmam, qua incendebatur, minimè reprimere, sed ea vehementius inflammatus, materiam contentionis & discordiæ indies aucupari laborauit: ac tametsi in præstabilem eximiamque Alexandri viuendi rationem aciem acriter intendendo, nihil ad falsam criminationem contra eum confingendam potuit omninò reperire, tamen æstus inuidiæ eum quiescere non sinit. Istum igitur cum hostis veritatis diabolus nactus esset, eius conatibus Ecclesiam procellis miscere, exagitareque instituit. Nam persuasit illi, vt Apostolicæ Alexandri doctrinæ apertè resisteret. Itaque vt Alexander Sacrarum literarum disciplinæ obsecutus, filium patri honore parem, eandemque habere cum Genitore substantiam docuit: sic Arius palàm contra veritatem pugnās, eum creatum & factum affirmauit. Quinetiam adiecit, tempus aliquando fuisse, cum non erat: & alia nonnulla, quæ ex eius libris multò apertius possunt intelligi. Atque ista non in Ecclesia solum, verùm etiam extrà in circulis & congressibus hominum disserere cœpit. Per ædes quoque circum circa grassari, vt quos posset, in istorum errorum laqueos induceret. Alexander igitur doctrinæ Apostolicæ patronus, primùm hortatione & consilio eum à sententia deducere tentat. Cæterùm vbi Corybantum more insanire vidit, & impiam doctrinam palàm prædicare, de dignitate sacerdotali dimouet, Euangelij præcepto obsecutus, Si oculus tuus dexter scandalizet te, erue eum, & proijce abs te. B

Alexandria. Arianæ hæresis origo.
Petrus & Achillas episc.
Alexander episcopus.
Arius, eiusque hæresis.
Arius dignitate sacerdotali priuatur.
Matth. 5. et 18.

Primariorum episcoporum enumeratio.

CAP. III.

EOdem tempore Syluester Romanæ ecclesiæ gubernaculum tenuit: successorq; fuit Miltiadis illius, qui post Marcellinum, virum persecutionis temporibus magna gloria planè nobilitatum, ad eiusdē ecclesiæ episcopatum gerendum delectus fuit. Antiochiæ autem episcopatum, mortuo Tyranno, cum pax iam in ecclesijs vigere inciperet, obtinuit Vitalius: qui ecclesiam ibi à tyrannis dirutam, in Palæa, ædificauit. Huic successit Philogonius, qui & temporibus Licinij singulare studium in veræ pietatis defensione declarauit: & quæ videbantur ecclesiæ illius ædificio deesse, sua opera adijcienda curauit. Episcopatus verò Hierosolymorum, post Hermonam delatus fuit Macario: qui ob beatam viuendi rationem, & multiplicia bona, quibus exornatus fuit, verè nomini suo respondit. Per idem tempus episcopatus Constantinopolitani ministerium obtinuit Alexander, vir donis planè Apostolicis decoratus. Quo quidem tempore Alexander Alexandriæ episcopus, cum videret Arium ambitionis æstu incensum furere, & eos quos pestifera in Deum blasphemia irretierat, in vnum cogere, conuentus præterea separatim celebrare, eius impiā blasphemiam ecclesiarum præsidibus per epistolas significauit. Quarum vnam ad gentilem suum perscriptam, qua pernicios Arij conatus perspicuè explanantur, primum in historia ponam, quò nemo suspicetur me has res, quas de eo scriptis persequor, meopte ingenio confinxisse. Deinde epistolam Arij, post illam alias quoque, inseram, quæ sunt ad hanc historiam propterea pernecessariæ, quòd & eius veritati testimonio esse possint, & res gestas multo planius edocere. Alexander autem episcopus Alexandriæ, ista quæ sequuntur, ad gentilem suum scribit.

Syluester Ro. episcopus.
Vitalius.
Palæa locus quidam sic dictus, vide post lib. 2. c. 31. & lib. 3. cap. 4.
Philogonius.
Hermonas.
Macarius.
Alexandri duo.
Vide Nice. ca. 6. lib. 8. Sozo. lib. 1. cap. 2.

Alexan-

A *Alexandri, episcopi Alexandrini, ad Alexandrum episcopum Constantinopolitanum, gentilem suum, Epistola.* CAPVT IIII.

Vide Socr. lib. 1. cap. 3. Vide Nicephor. cap. 8. lib. 8.

EST quidem propositum hominibus improbis, in quorum animis inexplebilis honoris & pecuniæ cupiditas insita est, vt ecclesijs, quæ videntur plus habere dignitatis, ex occulto insidientur: qui per varias ac multiplices vias, synceram ecclesiæ pietatem oppugnare non cessant. Nam impulsu diaboli, qui vim suam in eorum animis exercet, in furorem acti, ad voluptates, quæ fortè se offerunt, feruntur præcipites: atque ab omni pietate refugientes, timorē diuini iudicij proterunt. De quibus ego, qui inde nō parum acceperim incommodi, necesse habui vestræ pietati significare, vt id generis homines sedulò deuitetis, ne fortè quisquam illorum audacia fretus, vel per seipsum (præstigiatoribus enim nunquam deest ad fraudem faciendam simulatio) vel per literas, quæ erunt mendacijs ita lepide & eleganter aspersæ, vt hominem, qui simplici ac sinceræ fidei se addixerit, à veritate abstrahant, in vestras ecclesias erroris sui imprimant vestigia. Nā Arius & Achillas nuper facta coniuratione, dum Colluthi ambitionem imitari studebant, eum in eo vitiositatis genere longè superarunt. Ille enim, quanquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur: tamen improbi sui instituti causam saltem simulatam habuisse visus est. hi autem, cum illius nundinationem, qua Christum ipsum vendidit, animaduerterent, non amplius ecclesiæ legibus subiecti esse sustinuerunt: sed speluncis latronum sibi constructis, conuentus in illis sine intermissione agere, noctes diesque Christo & nobis maledicè obtrectare, omnem Apostolicam & piam doctrinam criminari, simulatione Iudaica officinam ad Christum oppugnandum instruere, diuinitatem Seruatoris nostri inficiari, cum cæteris hominibus nihilo præstātiorem prædicare: vocibusque omnibus, quæ pro eius salutari in carne œconomia, & abiectione sui nostra causa suscepta, ex Sacris literis selectis, eisdem impiam suam prædicationem corroborare: & verba, quibus æterna eius diuinitas & gloria vnà cum patre ineffabilis confirmatur, auersari nituntur. Quippe impiam gentilium & Iudæorum de Christo opinionem defendentes, suam ipsorum laudem (quantum fieri potest) venari: & in quibus eis ludibrio sumus, omnia enixè consectari student. Seditiones porrò in nos quotidie concitare, graues ciere persecutiones, & interdum lites per mulierculararum impurarum sermones, quas ipsi in fraudem impulerunt, intendere: nonnunquam religionem Christianam, suas tenellas meretriculas per singulas plateas turpiter circumducendo grauissimis contumelijs afficere: quinetiam inconsutam & indissolubilem Christi tunicam quam tortores noluerunt discindere, hi discerpere non dubitarunt. Nos igitur, sicut scelerata eorum vita & conatus execrabilis postulat, suffragijs omniū tandem, licet serò propter rei ignorationem istud simus aggressi, Ecclesia, quæ Christi diuinitatem sanctè adorat, eiecimus. Itaque hi circumcursare hac illac, quo nobis obtrectent, deflectere ad collegas nobiscum in eadem fide consentientes, specie quidem pacis & concordiæ simulata veniam petere præ se ferre: sed reuera moliri, vt per sermonis lenocinia nonnullos eorum in sui morbi contagionem pertrahant: literas quoque ab illis blandiores petere: vt coram ijs, quos errore implicarint, eas deprauatè legentes, suæ prolapsionis impœnitentes reddant, iam ad impietatem assuefactos quasi Episcopos suæ sententiæ & opinioni consentientes haberent. Nam non illis confiteri volunt ea, quæ tam nefariè impieque apud nos cùm docuerunt, tum fecerunt, quorum gratia Ecclesia expulsi sunt: sed vel silentio tegere, vel partim sermonibus commenticijs, literis partim veteratoriè scriptis obscurare nituntur, quò eos dolo deludant. Quapropter colloquijs tum probabilitate, tum facetijs dicacibus refertis, perniciosam suam doctrinam, tanquam velis obtendentes, hominem simplicem & fraudi expositum in suum errorem rapiunt: quinetiam à nostræ sanctæ piæque religioni apud omnes obtrectando, haudquaquam se abstinent. Vnde fit, vt nonnulli, qui eorum literis subscribunt, in ecclesiam recipiantur: quod factum, mea quidem sententia, maximam infamiæ notam collegis nostris, qui illud ausi sunt, inussit, qui non modo id, quod canon Apostolicus permisit, non faciunt, sed conatum eorum contra Christum planè diabolicum, qui illis inest, vehementiorem efficiunt. Quocirca fratres charissimi, abiecta cunctatione, ingenij mei vires, quo istorum infidelitatem vobis significarem, excitaui: qui asserunt, tempus aliquando fuisse, cum non esset filius DEI: posteà factum, cum non antè extiterit, talem fuisse tum, cum factus erat, qualis quisque homo est. Omnia enim DEVM ex nihilo fecisse. Qua sententia etiam filium DEI comprehendunt, eumque in creatione omnium

Alexandri Alexandrini episcopi Epistola.

Arij & Achillae cōspiratio.

Colluthi ambitio.

B *Arianorum artes quibus Catholicos oppugnant.*

Christi tunica inconsuta.

Arianí dicaces & contumeliosi.

Dei filius non creatus ex nihilo.

omnium rerum,siue rationis sunt illæ participes,siue expertes,concludunt. Quibus et- A
iam consequenter addunt,cum natura posse mutari,virtutis & vitij capacem esse. Ita-
que hoc posito,cum ex nihilo factum,literarum Sacrarum, quæ verbi Dei æternitatē,
immutabilitatem,eius sapientiæ diuinitatem(atque ista sunt Christus)docent,prorsus
labefactatur auctoritas. Est enim in nostra quoque situm potestate, vti istæ ecclesiæ pe-
Isai. 1. stes prædicant,filios Dei fieri, non aliter atque ille factus est. Scriptum namque esse, Fi-
lios genui & exaltaui. Ac cū illis objicitur sententia,quæ deinceps sequitur, Et ipsi spre-
uerunt me: quod planè naturæ Seruatoris,qui est natura immutabili,repugnat: tum o-
mni exuta erga Deum pietate & reuerentia,aiunt Deum cum eum præscientia & præ-
sensione pronouisset, neutiquam ipsum aspernaturum, idcirco ex omnibus elegisse.
Non enim natura,aut quicquam præter cæteros filios habuisse prærogatiuæ (nullum
namque natura filium Dei esse affirmant,neque quenquam esse, qui vlla cum eo pro-
prietate coniunctus sit)sed cum esset natura mutabili,& propter singularem in vita &
moribus ritè instituendis diligentiam ac studium non ad vitia deflecteret, Deum eum
elegisse: adeò vt si vel Paulus vel Petrus in hac obnixè incubuisset,eodem modo fuisse
filios Dei,quo ille fuit. Ac quò insanam & pestiferam suam doctrinam confirment,et-
Psalm. 44. iam in ipsas Scripturas vim faciunt,& sententiam in Psalmis de Christo traditam,quæ
ita se habet(Dilexisti iusticiam,& odisti iniquitatem,propterea vnxit te Deus, Deus tu-
Christum æternum esse. us,oleo lætitiæ,præ participibus tuis)ad suum institutum detorquent. Verùm quòd fi-
Ioan. 1. lius Dei non creatus fuit ex nihilo, neq; tempus fuisse cum non erat, Ioannes Euange-
lista abundè satis docet. sic enim de illo scribit: Vnigenitus filius, qui est in sinu patris.
Cum enim diuinus ille magister docere institueret,patrem & filium duas res esse, quæ
Filius Dei in sinu patris. separari nequeunt, filium in sinu patris esse dixit. Quinetiam,quòd filius Dei non sit re-
Ioan. 1. bus ex nihilo creatis annumerandus, idem Ioannes ostendit, cum dicat, Omnia per i-
psum facta esse. Nam proprium eius subsistentiæ modum declarauit his verbis: In prin-
cipio erat verbum,& verbum ėrat apud Deum,& Deus erat verbum: omnia per ipsum
facta sunt,& sine ipso factum est nihil. Quòd si omnia per ipsum facta sunt,quî fieri po-
test, vt is,qui rebus creatis essentiam indulserit,quodam tempore non fuerit? Nulla e-
nim ratio vult, vt quod creat,eiusdem sit cum creatis naturæ. Quòd si ipse fuit in prin-
cipio,& omnia per ipsum facta sunt, creataq; ex nihilo(nam quod est, subsistitque, illis B
quæ fiunt ex nihilo,contrarium est, vehementerq; repugnat) nam cum alterum nullū
esse interuallum inter patrem & filium, neq; illud vlla animi cogitatione posse infor-
mari, alterum mundum ex nihilo conditum,ostendit: perspicuum est,mundum recē-
tiorem, quàm essentiam filij Dei, habuisse generationem, quippe cum omnia à patre
per filium talem sint essentiæ originem consecuta. Itaque sanctissimus Ioannes cum il-
ERAT. lud ERAT, quod est verbi Dei proprium, immensum esse,& longè supra mortalium ca-
ptum & cogitationem positum animaduerteret: eius generationem creationemque e-
loqui noluit, imò verò ne ausus quidem est verbis, literis eisdem ac syllabis composi-
Verbum Dei non ingenitū. tis gignens & genita nominare: non quòd verbum Dei ingenitum est(nam solus pater
est ingenitus)sed quòd ineffabilis vnigeniti filij Dei subsistentia nō modò solertem in-
telligentiam Euangelistarum, verùm fortasse etiam Angelorum comprehensionem
longè superat. Itaque, meo quidem iudicio, ne in pijs quidē numerandi sunt, qui in ista-
Eccles. 3. rum rerum inquisitionem intrare non dubitant, spreta reiectaq; illa sententia: Altiora
te ne quæras,& sublimiora te ne scruteris. Quòd si cognitio multarum aliarum rerum,
quæ sunt sine dubio his longè imperfectiores, comprehensionem fugiat humanā (qua-
1. Cor. 2. les sunt illæ, de quibus Paulus sic loquitur: Quæ oculus non vidit, neque auris audiuit,
neque in cor hominis ascenderunt, ea quæ præparauit Deus diligētibus se: quales sunt
præterea stellæ, quas Deus Abrahamo negauit posse numerari: qualis denique est are-
Verbi Dei subsistentia non curiosè inquirenda na maris,& stillæ pluuiæ: quas res, inquit Scriptura, quis enumerare poterit?) quid est
ergo, cur quisquam, nisi insanus & planè mente captus sit, verbi Dei subsistentiam cu-
riose peruestigare moliatur? De qua ita spiritus loquitur propheticus: Generationem
Isai. 53. eius quis enarrabit? Per quam quidem sententiam, ab animis eorum, qui erant velut co
Apostoli. lumnæ & principes omnium, qui in toto orbe vixerint, Seruator noster, quò illis gratifi
caretur, istarum rerum noticiam tanquam onus amouere laborauit: contraque na-
turam esse docuit, vt quisquam eas cogitatione reprehenderet. nam soli patri, diuinis-
Matth. 11. simi illius mysterij cognitionem reseruatam esse. Sic enim locutus est: Nemo nouit
Esai. 24. quis sit filius, nisi pater: & patrem nemo nouit, nisi filius. De qua re arbitror patrē hoc
quoque dixisse: Secretum meum mihi & meis. Quòd autem extrema dementia est, fili-
um ex his, quę non sunt, ortum, inque tempore productum existimare, eædem ipsæ vo-
ces, nimirum EX HIS QVAE NON SVNT, satis declarant, licet isti stupidi suarū vo-
cum

A cum insaniam non intelligant. Nam id quod dicitur, NON ERAT, aut in tempore fuisse
„ necesse est, aut in aliquo seculi interuallo. Proinde si verum est, omnia per ipsum
„ facta esse: constat etiam, omne seculum, tempus, interualla temporis, & illud quando,
„ in quibus reperitur id quod dicitur, NON ERAT, per ipsum facta esse. Et quid est quam-
„ obrem non sit absurdum, cum, qui tempora, secula, opportunitates temporum, quibus
„ cum illud quod dicitur, NON ERAT, confusum est, progenuit, quodam tempore non
„ fuisse asserere? quippe cum insulsum sit, & plenum cuiusque inscitiæ, cum qui alicuius
„ rei procreator extiterit, post rei illius procreationem, ipsum procreatum esse. Nam vt
„ istorum fert opinio, non solum illud interuallum temporis, in quo filium à patre ge-
„ neratum asseuerant, tempore prius erat, quàm Dei sapientia, quæ hanc vniuersitatem *Christus primogenitus omnis creaturæ.*
„ construxit: verum etiam Scriptura, quæ illum primogenitum omnis creaturæ nuncu-
„ pat, mentita est. Accedit eòdem Paulus, qui de eo his congruentia voce clarissima
„ fundit. sic enim ait: Quem posuit hæredem omnium, per quem secula condidit. Quin- *Heb. 1.*
„ etiam in eo condita sunt omnia, & quæ in cælis, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia, *Col. 1.*
„ siue principatus, siue potestates, siue dominationes, siue throni. Omnia per ipsum &
„ in ipsum condita sunt, & ipse est ante omnia. Quocirca cum illud, EX NIHILO, seu
„ EX HIS QVAE NON SVNT, non sine summo scelere et impietate positum sit: necessa-
„ riò sequitur, patrem semper patrem fuisse. Atque est pater semper, cum habeat filium, *Christus patri coæuus.*
„ ob quem vocatur pater: & cùm sit semper ei filius, & semper pater, perfectus: atque in
„ ipso, quod verè bonum est, expletus omnibus suis partibus qui filium vnigenitum, ne-
„ que in tempore, neque ex interuallo temporis, neque ex nihilo genuit. Qui igitur fieri
„ potest, vt non sit impium dicere, quodam tempore sapientiam Dei non fuisse, cum i-
„ psa loquatur de se: Ego eram apud illum componens, ego eram cui adgaudebat? aut *Prouerb. 8.*
„ virtutem Dei aliquando non fuisse, aut verbum eius mancum fuisse aliquando, aut a-
„ lia negare, ex quibus & filius cognoscitur, & pater velut notis quibusdam discernitur.
„ Nam cum quis splendorem gloriæ neget esse, tollit simul & primariam lucem, cuius
„ est splendor. Quod si porrò imago Dei non erat semper, liquet neque illum, cuius ima-
„ go est, semper fuisse. Quinetiam cum dicitur, formam subsistentiæ Dei non esse, tolli-
„ tur vnà etiam ille, qui omnino ab ea figuratur. Vnde licet perspicere, Seruatoris nostri
B proprietatem, qua filius est, nihil cum aliorum filiorum proprietate habere commu-
ne. Nam quemadmodum inexplicabilis eius subsistentia propter eximiam & singularẽ
„ ipsius excellentiã ostenditur rebus præstare omnibus, quibus ipse essentiã tribuerit: sicq;
„ & eius filialitas, vt ita dicam, quæ est paternæ diuinitatis secundum naturam, ineffabili *Vide Hilar. & August.*
„ quadã præstantia antecellit filialitati eorũ, qui per ipsum adoptantur in filios. Nam ille
„ cũ sit in omnibus cumulatè perfectus, & nullius rei indigens, est natura planè immutabi
„ li: hi autem cum in vtramque partem conuerti possint, illius egent auxilio. Qui enim
„ fieri potest, vt Dei sapientia efficiatur perfectior, aut ipsa veritas aliquid sibi assumat,
„ quod omnino habet, aut verbum Dei eodem modo? Aut quo modo ipsa vita, lux ve-
„ ra præstabilior fiat? Quod si ita se habet quãto magis repugnat naturæ, vt sapientia stul
„ titiæ aliquando capax sit, aut potentia Dei implicetur imbecillitate, aut obscuretur te-
„ meritate ratio, aut tenebræ denique cum vera luce commisceantur? præsertim cum &
„ Apostolus simili causa adductus, dicat: Quæ societas luci ad tenebras, aut quæ con- *2. Cor. 6.*
„ uentio Christo ad Belial? & Salomon quoque, quòd fieri nequit, vt vel cogitatione *Prouerb. 30.*
„ comprehendantur viæ serpentis super petram: quæ est, vt Paulus censet, Christus. Qui
„ autem sunt eius creaturæ, vt homines & angeli, benedictionem accepère, vt indies pro-
„ ficerent, & virtutibus mandatisque in lege præscriptis exculti exercitatique, non in vi-
„ tia delaberentur, ad eum planè finem, vt Dominus noster IESVS CHRISTVS,
„ qui est patris natura filius, ab omnibus adoraretur? Quinetiam idem ipsi, spiritu serui-
„ tutis deposito abiectoque, & spiritu adoptionis filiorum ex rectè præclareque factis, &
„ ex progressione in virtute assumpto, beneficio Christi, qui est natura Dei filius, affecti,
„ fiunt filij adoptiui. Quòd verò ad ingenuam, propriam, naturalem & eximiam eius fi-
„ liationem attinet, Paulus apostolus explanat de Deo, loquens his verbis: Qui proprio *Rom 8.*
„ filio non pepercit, sed pro nobis, videlicet non natura filijs, ipsum tradidit. Nam *Christus Dei proprius filius.*
„ quò ab alijs filijs, qui non sunt proprij, distingueretur, eum proprium filium nomina-
„ uit. Porrò in Euangelio sic scriptum legimus: Hic est filius meus dilectus, in quo mi- *Mat. 3.*
„ hi bene complacui. Itemque in Psalmis Seruator ait de se: Dominus dixit ad me, fili- *Psal. 2.*
„ us meus es tu. in qua sententia & suam ipsius demonstrat ingenuitatem, & alios quos-
„ dam præter se sui patris filios esse non ingenuos. Quid quæso illud, Ex vtero ante luci- *Psal. 109.*
„ ferum genui te? an non perspicuè ostendit, naturalem, quæ in filio est, paternæ gene-
„ rationis proprietatem, quam non studio in moribus piè instituendis, non in virtute

excolenda progressione, sed propria naturæ vi est consecutus? Proinde vnigenitus pa- A tris filius hanc proprietatem, qua filius est, firmam & immutabilem tenet. *Filij Dei proprietas immutabilis.* At adoptio filiorum, quæ in hominibus rationis participibus est, quæque non natura ipsis, sed probitate morum & Dei beneficio tributa sit, ex sacra Scriptura mutabilis ostenditur. Nam *Gen. 6.* videntes, inquit, filij Dei filias hominum, acceperunt sibi vxores: & quæ sequuntur. Ac rursus, Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me, Deum per Esaiam pro- *Esaie 1.* pheram dixisse cognouimus. Verùm quamuis de hac re multa habeam dicere, charissimi fratres, tamen ea missa propterea facio, quòd absurdum putem, doctores fidei doctrina consentientes pluribus admonere: quippe cum ipsi sitis docti à Deo, & non ignoretis tum *Ebionis & Artemæ heresis.* Ebionis & Artemæ doctrinam, quæ non ita pridem veram ecclesiæ pietatem oppugnare cœpit: tum pestiferum studium *Paulus Samosatenus.* Pauli Samosateni episcopi Antiochiæ, qui concilio omnium vbique episcoporum, atque adeò iudicio, ecclesia eiectus est. Cuius peruersæ doctrinæ *Lucianus.* Lucianus successor factus, multorum annorum spacio, hoc est, tantisper dum tres episcopi alius post alium, ecclesiam illam rexère, exclusus ab ecclesia mansit. Istorum hæreticorum impietatis feces, hi qui modò inlucem editi, filium Dei ex nihilo ortum asserunt, quique sunt velut stolones occulti ex illis nascentes, animis hauserunt: Arium dico, Achillam, & reliquam improborum illis adhærentium turbam: quinetiam tres episcopos in Syria, nescio quo modo ordinatos: qui, quoniam istorum errores suo consensu approbarunt, videntur eorum amentiam velut facibus nouis admotis magis incendisse: in quos quidem accuratè inquirendi potestas vestro iudicio permissa est. Atque hi, quemadmodum voces de Seruatoris passione, de abiectione & exinanitione sui ipsius, de eius paupertate, aliasque, quibus tanquam aduentitijs se in Sacris literis nostra causa describi passus est, memoria ideo tenent, vt eas citando, summam eius & sempiternam diuinitatem deprauent: sic verba, quæ naturalem eius gloriam, nobilitatem, & æternam cum patre mansionem significanter expri- *Ioan. 10.* munt, penitùs eorum animis exciderunt. cuius generis sunt illa, Ego & pater vnum sumus. Quam sententiam dum protulit Dominus, non se patrem appellauit, neque duas duarum personarum naturas vnam esse ostendit: sed quòd patris filius paternam effigiem accuratè seruare solet, quippe cum eius similitudinem in se à natura impressam habeat, & perfecta sit patris imago, & expressa figura exemplaris primarij. Vnde B *Filius patris character.* Dominus Philippo quodam tempore patrem eius videre cupienti, dicentique, Ostende nobis patrem: apertè commonstrat, Qui vidit me, vidit & patrem: quandoquidem pater per ipsum velut per speculum purissimum, idemque animatum, in quo Dei ex- *Filius patri similis.* primitur imago, manifestò cernitur. Filium porrò patri similem, in Psalmis pronunciatum memorant sanctissimi viri, in quibus scriptum est: In lumine tuo videbimus lumen. Quapropter, qui honorat filium, honorat & patrem: idque planè meritò. Nam omnis vox impia, quæ temerè contra filium profertur, in patrem quoque recidit. Atque nemini mirum debet videri, fratres charissimi (hoc enim quoque perse- qui animus est) si falsas confictasque tum contra me, tum contra populum nostrum sanctissimum criminationes deinceps exposuero. Nam qui aciem ad diuinitatem filij Dei oppugnandam instruxerint, non mirum si nos contumeliosis maledictis lace- *Hæreticorum communis arrogantia, qua antiquitatem omnem cæterosque mortales præ se contemnere consueuit.* rare non vereantur. Qui etiam neminem volunt ex antiquis patribus sibi comparari, neque illis, quibus nos ab ineunte ætate vsi sumus præceptoribus, se pares existimari sinunt, imò verò ne vnum quidem collegarum nostrorum vel ad mediocrem sapientiam peruenisse censent: sed se solos sapientes, solos egestatem voluntariam sectantes, solos dogmatum inuentores, & sibi solis ea doctrinæ patefacta esse mysteria, quæ in nullius vnquam sub sole cogitationem ac mentem venerint, arbitrantur. O impiam arrogantiam, ô insaniam immensam, ô inanem gloriam cum furore coniunctam: ô spiritus planè satanicos, qui impijs eorum animis velut callum maliciæ obduxêre. Non diuina veterum scripturarum claritas vllum ipsis incussit pudorem, nō consentiēs collegarum & pia de Christo doctrina eorum audaciam repressit: quorum scelus nefarium ne dæmones quidem, quippe qui sedulò caueant, ne vllam omnino maledicam & contumeliosam vocem contra filium Dei eloquantur, omnino ferre videntur. Ista à nobis pro virili nostra parte in præsentia allata sunt, ad eos coarguendos, qui in tam inepta contra Christum disputandi materia, tanquam in puluere se exercent, & nostræ erga illum pietati falso obtrectare nituntur. Nam isti ridicularum fabularum inuentores asserunt, nos, dum blasphemiam illam impiam, & à nemine vnquam literis proditam, nimirum quæ Christum filium Dei ex nihilo ortum docet, auersamur, duo ingenita tradere: atque, quæ est eorum inscitia, dicunt necesse esse alterum è duobus hisce statuere, nempe vel eum ex nihilo creatum, vel omnino duo esse ingenita:

siqui-

A siquidem propter inertiam ignorant prorsus, quantum intersit inter patrem, qui Ingenitus est, & res ab eo conditas ex nihilo, siue rationis sunt participes illæ quidem, siue expertes. Inter quæ duo, natura vnigenita media interposita, per quam pater Dei verbi hanc vniuersitatem ex nihilo fabricauit, ex ipso qui pater est, genita fuit: sicut ipse Dominus quodam in loco testatur his verbis: Qui diligit patrem, diligit quoque filium, qui ex eo genitus est. De quibus nos sic credimus, vti Apostolicæ placet ecclesiæ: In vnum nempe ingenitum patrem, qui nullam habet causam suæ essentiæ, qui nec conuerti nec mutari potest, qui semper similiter & eodem modo se habet, qui neque accessionis neque decessionis capax est, qui leges, propheras & euangelia nobis tradidit, qui denique patriarcharum, apostolorum & omnium sanctorum dominus est. Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM filium Dei vnigenitum, genitum quidem non ex eo quod non est, sed ex eo qui pater est: neque id quidem more corporeo, per incisionem, aut diuisionum fluxiones (vti Sabellio & Valentino visum est) sed modo quodam qui verbis explicari exprimive omnino non potest, secundum illam prophetæ vocem, quam suprà posuimus, Generationem eius quis enarrabit? cum eius subsistentia à nulla natura mortali peruestigari queat: quemadmodum neque ipse pater à quoquam indagari, propterea quòd natura humana rationisq; particeps cognitionem diuinæ à patre generationis comprehendere nequit. Quas res non par est vt viri spiritu veritatis incitati, à me perdiscant, præsertim cum vox Christi de hac re vestris auribus circumsonet & doceat, nimirum, quòd nemo nouit quis sit pater, nisi filius: & nemo nouit quis sit filius, nisi pater. Hunc præterea agnoscimus, perinde atque patrem, nec conuerti, nec mutari posse, nullius rei indigentem, perfectum filium similem patri: & ab eo solum, quia ingenitus sit, discrepantem. Nam est accurata & expressa patris imago. Atque constat, imaginem plenè complecti debere eas omnes res, quibus exemplar ipsum, quod maius est, perfectius exprimatur. Sicut ipse Dominus docuit: Pater maior me est. Atque hac ratione inducti, filium è patre semper existere credimus. Est enim splendor gloriæ, & character paternæ essentiæ. At nemo hanc vocem (semper) sic intelligat, vt per eam filius ingenitus existimetur, sicut isti putant, qui sensus animorum habent planè occæcatos. Nam neque dicitur, ERAT SEMPER ET ANTE SECVLA, idem est quod ingenitum. Immò verò neque vlla
B vox, quam humana mens conetur effingere, exprimere potest illud Ingenitum: adeò vt vos quoque ipse fretus vestro recto de omnibus rebus iudicio, eodem modo illud ipsum accipere confidam: quandoquidem hæ voces, vim huius verbi Ingeniti nullo modo exprimunt. Nam hæ tanquam temporum quidem productionem videntur in se complecti, diuinitatem autem vnigeniti, &, vt ita dicam, antiquitatem pro dignitate explanare nequeunt. Vnde euenit, vt sancti viri, cum hoc mysterium explicare singuli pro viribus enixè contendant, veniam petant ab auditoribus, & apud illos non sine causa se excusare conentur, his ferè verbis: *Eatenus de his rebus instituimus, quatenus mentis nostræ vis consequi potest.* Si qui sunt, qui expectent vocem vllam perfectiorem ore humano efferri, quàm captus fert humanus, dicantque ea quæ fuerant ipsis ex parte cognita, iam obscurari: est sanè perspicuum, quòd illud (Erat semper & ante secula) longè abest ab eo quod illi expectant: quæ quidem cuiuscunque generis sint, non sunt idem cum ingenito. Ac propterea & dignitas, quę est ingeniti propria, ei seruanda est: dicendumque, nullam ipsi esse eius essentiæ causam: & honor filio debitus, ei tribuendus, assignandaque illi generatio à patre initio carens. Et cum hunc illi honorem, quantum in nobis est, tribuimus, has voces, ERAT SEMPER ET ANTE SECVLA piè & sanctè, cum de eo loquimur, proferimus: non tamen vt quicquam de eius diuinitate detrahamus, sed vt exquisitam omnino imagini & figuræ patris attribuamus similitudinem: & Ingeniti vocabulum patri, vtpote eius solum proprium ascribendum propterea existimemus, quòd Seruator ipse dicit, Pater maior me est. Ac præter istam piam de patre & filio sententiam, vnum præterea Spiritum sanctum, sicut nos docent Sacræ literæ, confitemur, quòd non modò sanctos homines veteris Testamenti, sed etiam diuinos noui Testamenti doctores innouauit. Ecclesiam porrò vnam solam catholicam & Apostolicam agnoscimus, quæ sicut nunquam expugnari potest, etiamsi totus mundus eam oppugnare instituat: sic omnem impiam hæreticorum incursionem euincit ac profligat, quandoquidem eius Dominus nos efficit satis animosos, dum clamat, Confidite, ego vici mundum. Quinetiam credimus, ex mortuis resurrectionem, cuius primitiæ fuit Dominus noster IESVS CHRISTVS qui corpus non specie adumbratum, sed verum ex Deipara Maria sumpsit: qui in fine seculorum inter homines, ad delēda peccata, versatus est: qui crucifixus est, & mortuus sine vlla ip-

Marginal notes: *1. Ioan. 5.* — *Fides cōfessio.* — *Pater ingenitus, filius vnigenitus.* — *Isa. 53.* — *Luc. 10.* — *Filium è patre semper existere.* — *Ioan. 14.* — *Hebr. 1.* — *Semper esse non idē quod ingenitum.* — *Ingeniti dignitas soli patri propria.* — *Spiritus S. vnus.* — *Ecclesia catholica, vna inexpugnabilis, & Hæreseon victrix.* — *Ioan. 16.*

sius diuinitatis imminutione: qui resurrexit à mortuis, ascendit ad cœlos, & sedet ad A dextram maiestatis Dei. Ista quidem ex aliqua parte epistola complexus sum, quando-" quidem singula accuratè literis persequi absurdum, vt dixi, ideo sum arbitratus, quòd " eædem res, vestras pias ac studiosas mentes minimè fugiant. Ista docemus, ista prædica-" mus, ista sunt Apostolica Ecclesiæ dogmata, pro quibus mortem oppetere non dubita-" mus: neq; quicquam moramur de illis qui nos ad hæc eiuranda compellere student: & " licet nos tormentis cogere aggrediātur, non tamen spem, quæ animis nostris insita est, " abijciemus. Cui doctrinæ Arius, Achillas, & reliqui pariter veritatis hostes refragati, " ecclesia exturbati sunt, quippe cum sint à pia nostra doctrina prorsus auersi, iuxta illam " beati Pauli sententiā: Si quis vobis euāgelizauerit, præter id quod accepistis, anathema " esto, licet angelum è cœlo se esse simulet. Quinetiam si quis aliud doceat, & nō accedat " sanis sermonibus Domini nostri IESV CHRISTI, & doctrinæ quæ secundum pietatem " est, is inflatur, nihil sciens: & quæ sequuntur. Istos verò à fratribus anathemati addictos " nemo vestrûm excipiat, neque eorum verba vel scripta audire sustineat. Omnia enim " non aliter atque præstigiatores ementiuntur: veritatem loqui nolunt. Nam per vrbes " circumcursant, non alio quidē studio adducti, quàm vt amicitiæ & pacis nomine lite-" ras per simulationem assentationemq́ue dent, accipiantque: quo per illas in errorem " mulierculas paucas peccatis onustas, quas dolo deceperint, facilius inducant: & quæ " sequuntur. Quapropter istos qui tot scelera contra Christum edere ausi sunt, qui reli-" gionem Christianam partim maledictis palàm concidere, partim in iudicijs contume-" liæ exponere, qui tempore pacis, quantum in illis est, persecutionem contra nos conci-" tare, qui denique arcanum Christi generationis mysterium eneruare impense labora-" runt: istos inquam fratres charissimi, & fide nobiscum consentientes, auersati, vnà no-" biscum contra insanam eorum temeritatem ferte suffragia, non aliter atq; alij collegæ " nostri, qui rē ægrè ferunt, qui epistolas contra istos scriptas ad me miserunt, qui libello " aduersum eos edito subscripserunt: quæ omnia per filium meū Apinonem diaconum " ad vos misi. atque primùm epistolas collegarum, qui sunt in Aegypto & Thebaide: de-" inde eorum qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphiliam, Asiam, Cappa-" dociam, & alias regiones hisce finitimas incolunt: quorum exemplum vos imitantes " persuasum habeo ad nos itidem daturos literas. Et cum multæ aliæ curationes ad eos B sanandos, qui hoc errore vulnerati sunt, suppetebant: tum istud etiam remedium ad " medicinam populo ab istis decepto faciendam inuentum est, si modò obtemperare " voluerint: & cùm consensum collegarum nostrorum intelligant, eorum hortatu ad " pœnitentiam se seriò recipere. Salutate vos ipsos mutuò vna cum fratribus, qui vo-" biscum sunt. Opto vos, fratres charissimi, tum in Domino valere plurimum, tum fru-" ctum ex vestro pio in Christum animo percipere. Sunt autem hæretici anathemate " damnati ex numero presbyterorum Arius: ex diaconorum autem, Achillas, Euzoius, " Aethales, Lucius, Sarmates, Iulius, Menas, Arius alter, & Helladius. Literas etiam " in eandem sententiam scripsit idem Alexander ad Philogonium, Antiochenæ eccle-siæ antistitem, ad Eustathium qui id temporis Berœæ rexit ecclesiam, & ad alios qui erant dogmatum Apostolicorum patroni. Quin Arius ne se continere quidem potu-it, sed scripsit etiam ipse ad eos, quos suæ opinioni se censuit habere consentientes. Quòd verò nihil falsi contra eum diuinus scripserit Alexander, Arius ipse literis, quas dedit ad Eusebium Nicomediæ episcopum, locuples testis est. Itaque ponam hoc in loco eius epistolam, vt impietatis eius socios velut ante oculos eorum quibus sunt ig-noti, statuam.

Gala. 1. — *1. Tim. 6.* — *2. Tim. 3.* — *Hæretici anathemate damnati qui.* — *Arij dam.*

Arij epistola ad Eusebium Nicomediensem episcopum.

CAPVT V.

Eusebio, domino suo amantissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo: Arius, quem Alexander Papa iniustè insectatur ob veritatem, quæ vincit omnia, & quam tu strenuè propugnas, in Domino S.

CVm pater meus Ammonius Nicomediam iter faceret, officij mei ratio postulare videbatur, vt te per eum compellarem, simulq́ue etiam amorem tibi insitum & be-neuolum animum, quo fratres propter Deum & Christum eius complecti soles, tibi in " memoriam propterea reuocarem, quòd episcopus Alexander grauiter nos oppugnare, " persequi, & omnem (vt dicitur) rudentem contra nos mouere cœperit: eo quidem ani-" mo, vt nos velut homines impios è ciuitate ideo expellat, quòd ei minimè assentimur, " publicè prædicanti in hunc modū: Semper Deus, semper filius: simul pater, simul filius: " simul cum Deo patre ingenito filius est, semper genitus est, ab ingenito genitus est: & " tamen neque cogitatione, neque indiuiduo aliquo temporis puncto Deus pater filium " ante-

Vide Nice. lib. 8. ca. 9. — *Arij epistola.*

A antegressus est: sed semper Deus pater, semper filius: ex ipso Deo patre existit filius. Ac quoniam Eusebius frater tuus, episcopus Cæsareæ, Theodotus, Paulinus, Athanasius, Gregorius, Aetius, & omnes deniq; Orientales affirmãt Deum patrem filium sine principio antegressum, anathema illis denunciatum est: exceptis solum Philogonio, Hellanico & Macario hæreticis, qui de fide minus rectè instituti sunt: quorum vnus filium eructationem, alter productionem, tertius eum vnà cum patre ingenitum asserit. Quas impietates ne audire quidem possumus, etiam si hæretici mille mortes nobis minarentur. Nos autem quæ sit nostra sententia sensusque, & docuimus, & docemus: filium nimirum neque ingenitum esse, neque patrem ingeniti vllo modo: neque ex vllo subiecto, sed voluntate & consilio ante tempora & ante secula plenum Deum extitisse, vnigenitum, immutabilem & antè quàm gigneretur aut conderetur, aut præfiniretur, aut fundaretur, non fuisse. Nam ingenitus non erat. Exagitamur igitur, quòd filium principium habere, Deum patrem carere principio dicimus. Atque tum hac de causa, tum quòd dicimus eum ex nihilo constare, nos persequuntur aduersarij. Istud verò sic ideo asseruimus, quòd non sit pars Dei patris, neque ex vllo subiecto existat. Hac de re nos insectantur: nosti tu ipse cætera. Te Eusebi, qui non immemor es nostrarum afflictationum, quique verè Collucianista es, opto in Domino valere plurimum. In numero eorum, quos iste recensuit, erat Eusebius episcopus Cæsareæ, Laodiceæ Theodotus, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanasius, Gregorius Beryti, & Aetius Lyddæ episcopus. Est autem Lydda ciuitas, quæ iam vocatur Diospolis. istos quidem solos se suo errori habere assentientes, admodum gloriabatur Arius. aduersarios autem vocauit Philogonium Antiochiæ præsidem, & Hellanicum Tripolis, & Hierosolymorum Macarium: hosq; falsò in crimen adducere propterea laborauit: quòd filium Dei cùm æternum & ante secula esse dixerunt, tum eiusdem cum patre honoris participem, & ei consubstantialem esse. Hanc eius epistolam cum accepisset Eusebius, cœpit ipse quoque virus suæ impietatis emouere. Itaque ad Paulinum Tyri antistitem scribit ad hunc modum.

Varij Orientis hæretici. *Arij sententia.* *Lydda.* *Ario vincenti qui fuerint maximè aduersati.*

Eusebij episcopi Nicomediensis ad Paulinum episcopum Tyri epistola.

CAPVT VI.

B *Domino suo Paulino Eusebius in Domino S.*

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 10.

Neque studium domini mei Eusebij pro veritatis defensione susceptũ, neq; tua de eadem re, domine mi Pauline, reticentia, in silentio quidem iacet, sed ad nostras vsq; aures vtrunq; perlatum est. Atq; vti erat planè consentaneum, de Eusebio quidem Domino meo, magnã lætitiam: de te autem dolorem nõ mediocrem cæpimus, præsertim cum cõiectura auguraremur eiusmodi viri silentio nos prorsus causa casuros esse. Quapropter obsecro te, vt cum scias, quàm virum prudentem dedeceat, ea quę sunt à veritate aliena tueri: quæ autem vera, ea reticere: ad scribendum, vbi rationem spiritu diuino ad eam rem præparaueris, te ponas de hac quidem materia, quæ & tibi possit esse & tuis auditoribus emolumento: præsertim si sacram Scripturam, & verborum illius & sententiarum quasi vestigia sedulò sequens, ad scribendum animum induxeris. Neque enim de duobus ingenitis nos audiuimus, neq; vnum in duo diuisum, neque illud vllam corpoream affectionem subijsse didicimus, credidimusúe, domine mi Pauline: sed vnum ingenitum, vnum ex eo verè, sed non ex substantia eius genitum, naturæ ingeniti omnino & eius essentiæ expers: atq; quod genitum erat, natura & facultate prorsus diuersum, factum tamen ad perfectam affectionis & facultatis procreatoris similitudinem: cuius principium nõ modò non posse verbis exprimi, sed ne cogitatione quidem non dicam humana, sed ne eorum quidem omnium qui longè supra hominem putandi sunt, comprehendi credimus. Atq; ista sanè non è nostris rationibus deprompta esse, sed ex Sacris literis nos didicisse affirmamus: indeq; cognouisse filium essentia sua conditum, fundatum, genitum, natura esse immutabili inexplicabiliq;, & similitudine procreatoris sui, vt ipse Dominus ait: Deus condidit me in initio viarum suarum, & ante secula fundauit me, & ante omnes colles genuit me. Quòd si filius ex patre est, hoc est, vel vt pars ipsius, vel vt ex fluxione essentiæ: quòd si ita esset, neque conditus neque fundatus amplius diceretur, quod te reuerà domine Pauline minimè fugit. Nam illud quod existit ab ingenito, non amplius vel ab alio, vel ab eodem condi aut fundari potest, cum sit ab initio ingenitum. Quod si, quia genitus dicitur, indicio vlli sit, quòd ex paterna essentia genitus est: & quòd ex eo habet eandem cum eo naturam: pro certo scimus, Scripturam non de eo solo, sed de

Eusebij Nicomediensis epistola. *Hæretici scripturam subinde iactant.* *Prouerb. 8.*

Esa. 1. Deut. 32. Iob. 38.

alijs rebus omnino natura disparibus hanc vocem Genitum vsurpare solere. Nam de hominib. quoq; sic loquitur: Filios genui & exaltaui, & ipsi spreuerunt me. & rursum: Deum, qui te genuit, dereliquisti. Alio item in loco sic ait: Quis est, qui genuit stillas roris? quibus in locis non naturam ex natura procreatam ostendit, sed singulas res genitas ex voluntate illius ortum habuisse. Nam nihil ex eius substantia gignitur: sed vnumquodq; voluntate eius genitum, sicut genitum est, existit. Ipse enim Deus est: illa autem quæ sunt ad similitudinem eius creata, verbo illius similia futura sunt: & ipsius voluntate genita, omniaq; per ipsum à Deo patre facta sunt, omnia deniq; ex Deo. Quas rationes cum acceperis, easq; pro gratia, quę tibi diuinitùs suppetit, expolieris, fac vt domino meo Alexandro scribas. Nam persuasum habeo, si ad illum scripseris, te eum de sentētia deducturum. Saluta omnes fratres in Domino. Diuina gratia te, vt pro nobis ores, Domine mi, diu valentem seruet. Literis eiusmodi vltrò citroq; datis acceptisq;, isti se ad bellum contra veritatem armarunt. Proinde cum semina blasphemiæ in ecclesijs Aegypti & Orientis ad hunc modum sparsa essent, in singulis quoq; vrbibus & pagis discordiæ & pugnæ de sacris ac diuinis dogmatibus excitatæ. Imperita aūt multitudo tum spectatrix factorum, tum verborum iudex fuit. Ac pars horum, pars illorū approbauêre sententiam. Res autem gestæ non tragœdia solum, sed lugubri etiam fletu dignæ visæ sunt. Nam non peregrini & hostes, sicut olim, ecclesias oppugnare: sed eiusdem tribus homines, eiusdem tecti, atq; adeò eiusdem mensæ participes contra se ipsi linguas, hastarum loco, exacuêre: imò verò etiam cum membra essent in vnum corpus coagmentata, arma aduersum se mutuò ferre cœperunt.

Ariani ad bellum contra veritatem se armant.

Hæreses ciuilium bellorum motrices.

Quæ res in celebri Nicæno concilio gerebantur. CAP. VII.

Constantinus frustra occupatus in dissidio Religionis literis componendo. Nicænum concilium congregatum.

Vide Socr. lib. 1. cap. 6. Vide Nicephor. lib. 8. cap. 11. 14. Sozom. li. 1. cap. 16. In vita Cōstant. lib. 3. cap. 6. & cæteris.

QVibus rebus cognitis, Imperator sapientissimus primum ipsum malorum fontem obstruere laborat: & ob eam causam mittit quendam hominem ingenio præstantem cum literis Alexandriam: atque eo pacto tum contentionis incendium extinguere nititur, tum spem animo capit, se fratres seditione exæstuantes ad cōcordiam posse reducere. Verùm vbi spes eum fefellerat, celebre illud Nicænū concilium cogit, & publicos asinos, mulas & mulos, quin etiam equos episcopis & comitibus suis ad iter faciendū vtendos dat. Simulatq; aūt in vnum fuêre congregati omnes qui itineris molestias ferre poterant, Imperator quoq; venit Nicæam, tum quòd episcoporum cupiebat videre multitudinem, tum quòd inter eos concordiam constituere desiderabat: atq; statim res omnes necessarias illis suppeditari iubet. Trecenti decem & octo episcopi ibi in vnum conuenerant. episcopus aūt Romanus propter ætatem admodū ingrauescentem abfuit. Verùm duos illò misit presbyteros, potestate illis concessa, actis illius concilij assentiendi. Erant eo tempore multi viri, quos dona planè Apostolica magnopere commendabant: multi etiam qui stigmata Domini IESV (vt diuus ait Apostolus) in corpore gestabant. nam Iacobus episcopus Antiochiæ, vrbis Mygdoniæ (hanc aūt Syri & Assyrij Nisibin appellant) vixit id temporis: qui & excitauit mortuos, inq; numerum viuorum restituit, & infinita alia edidit miracula, quæ in hoc rursus Opere inserere superuacaneum arbitror, præsentim cū sint à me in historia quæ Philotheus inscribitur, commemorata. Paulum præterea episcopū Neocæsareæ (est hoc quidem castellum ad Euphratis litora situm) Licinij rabies tunc acerbè torserat. Nam primum ambæ manus ei colligatæ erant: deinde ferrum candens illis admotum, quo nerui, quib. articuli commoueri solent, contracti labefactatiq; fuerunt. Alij erant, quib. oculi dextri fuêre effossi: alij, quib. dextrorum pedū flexiones debilitatæ, ex quorum numero fuit Paphnutius Aegyptius. Ad summā, ibi videre licebat multitudinem martyrū in vnum coactā. Neq; tamen diuinus iste & venerandus cœtus hostibus Dei caruit: sed aderant quidam, licet pauci numero, ijq; veteratores, qui * maris breuia imitati, calliditatem suam occultarunt: & Arij blasphemijs, quamuis nō palàm & apertè, occultè tamen patrocinati sunt. Itaq; cū omnes Nicęæ conuenissent, Imperator aulā illis in palatio pręparauit maximā, iussitq; tot scamna atq; sedes in ea locari, quot episcoporum conuentui satis esse possent. Loco igitur ad hunc modū ipsis honorificè parato, intrare permisit, & de rebus propositis consultare. Illò ipse Imperator postremus cum paucis se comitantibus ingressus est: cuius corporis proceritas summè laudanda fuit; cuius pulchritudo excellēs maximè, cuius pudor, qui in vultu insidebat, planè admirabilis. Deinde sella parua in medio posita (istud enim sibi permitti ab Episcopis postulauerat) consedit: & omnis diuinus ille cœtus se pariter in sedibus collocauit. Statim vt sessum est, Eustathius ille magnus (qui Philogonio, cuius suprà mentionem feci, ex hac vita ad aliam meliorem translato, episcopatum Ecclesiæ Antio-

318. Episcopi ad Concilium Nicænū conuenerunt. anno 328.

Gal. 6.

Nisibis, Antiochia Mygdoniæ.

Philotheus Theodoriti.

Paulus Neocæsareæ episc.

Neocæsarea

Paphnutius.

** Vel raucedinem simulatione imitantes. Nam quædā exemplaria habēt ξηρῦχῳ.*

Constantinus Imp. in concilio Nicæno præsens.

Constantini elegans forma.

Eustathius magnus Antioch. episc. Constantinum laudat.

B Episcopus Romanus Senio impeditus quo minus ipse veniret, Legatos duos ad cōcilium misit.

A Antiochenæ obtinuit: quippe hunc episcopi & sacerdotes & vniuersus populus Christo deditus, communibus suffragijs inuitum ecclesiam illam pro Philogonio pascere coëgerunt) ille inquam Eustathius Imperatorem laudis insignibus ornare, & ei pro singulari suo studio erga res sacras eximia gloriæ præconia tribuere cœpit. A quo cum esset peroratum, Imperator omni genere laudis illustrissimus, verba facere de concordia & consensu animorum: in memoriam eos redigere tum crudelitatis tyrannorum, tum præclarissimæ pacis suis temporibus diuinitùs ecclesiæ donatæ. ostendere etiam, quàm graue esset, imò verò quàm acerbum, hostibus iam profligatis, & nemine ex aduerso se opponere audente, vt ipsi se oppugnarent mutuò, & lætitiam inimicis, atque adeò risum præberent: præsertim cum de rebus diuinis disputarent, haberentque doctrinam sacratissimi Spiritus literarum monumentis proditam. Nam libri, inquit, Euangelistarum & Apostolorum, quinetiam veterum Prophetarum oracula, nos euidenter docent, quid de diuino numine sentiendum sit. Omni igitur seditiosa contentione depulsa, literarum diuinitùs inspiratarum testimonijs res in quæstionem adductas dissoluamus. Ista, aliaque de genere eodem, dum doctrinæ Apostolicæ consensum stabilire moliretur, tanquam filius patris amantissimus, episcopis & sacerdotibus velut patribus proposuit. At quanquam maxima pars Concilij verbis eius obtemperauit, & mutuam concordiam doctrinamque sanam amplexata est: tamen pauci quidam, quorum supra feci mentionem, & præter eos Menophantus Ephesius, Patrophilus Scythopolitanus, Theogonius ipsius Nicææ episcopus, Narciscus episcopus Neroniadis, (est autem Neronias minoris Ciliciæ vrbs, quam Irenopolim iam vocamus) & cum his vnà Theonas Marmaritanus, & Ptolemaidis Ægyptiorum secundus, Arij patrocinio suscepto doctrinæ Apostolicæ contradixerunt. Quinetiam fidei formulam, quam composuerant, concilio proposuerunt, quæ, vt primum perlecta fuit, quoniam omnes eam adulterinam & commenticiam esse vociferabantur, illicò discerpta est. Ac cū ingens tumultus esset contra eos concitatus, & omnes eos vt pietatis proditores insimularent, metu perculsi exurrexére: atq; ipsi primi omnes vnà, solis Secundo & Theona exceptis, sententiam excommunicationis contra Arium pronunciauère. Quocirca impio illo ecclesia exturbato, fidei formula, quæ adhuc in ecclesijs seruatur, communi cōsensu composita, & subscriptionibus omnium confirmata, Concilium dimissum est.
B

Constantini Imp. in episcoporum cōsessu oratio.

Arij patrocinatores.

Neronias Irenopolis.

Arianorum fidei formula discerpta.

Eorum qui Ario fauebant, ex Eustathij & Athanasij commentarijs reprehensio.

CAP. VIII.

Vide Nicephor. cap. 21. lib. 8.

VErùm enimuerò episcopi, quorum nomina suprà citauimus, veteratoriè & parùm sincerè huic fidei formulæ consenserunt. Quod quidem ita se habere, testimonio esse possunt cùm insidiæ, quas ipsi postea contra pietatis propugnatores struebant: tum libri, quos hi contra eos ipsos ediderunt. Nam Eustathius ille ecclesiæ Antiochenæ episcopus, cuius antè facta est mentio, vbi res ab illis gestas docuit, & blasphemiam in Deum refutauit, & interpretatus est denique sententiam illam Prouerbiorum, quæ ita habet: Dominus cōdidit me in initio viarum suarum ad opera sua, ista quæ sequuntur scribit. Abeo, inquit, ab his, & ad acta Concilij venio. Quid ergo? Vbi his de causis Nicæam aduenta-
» uit maximus episcoporum cœtus, numero ducentorum & septuaginta minimùm in
» vnum coactorum (nam propter ingentem eorum multitudinem nihil certi de nu-
» mero scribere possum, quandoquidem in eo curiose vestigando minimè laboraui) v-
» bi etiam de fidei modo quæri cœptum est, Eusebij blasphemia per suas ipsius literas
» satis perspicua deprehensa fuit: quæ quidem literæ vbi fuère perlectæ, sicut auditoribus
» immensum dolorem propter eius de ecclesia decessionem, sic earum authori insana-
» bile dedecoris vulnus intulerunt. Ac tametsi iam impia Eusebij officina patefacta e-
» rat, & nefariæ eius literæ in omnium conspectu discerptæ: tamen quidam fraudulenter
» nomine pacis simulato, omnes, qui præclarissimè concionari solebant, silere com-
» pulerunt. Qui autem apertè Arij insaniam sectabantur, ij veriti ne authoritate tan-
» ti Concilij in vnum coacti in exilium eijcerentur procedentes in medium, ipsi veti-
» tum Arij dogma damnant anathemate, & literis de fide omnium consensu composi-
» tis sua manu subscribunt. Verùm vbi episcopatus huc illucque, quantum fieri pote-
» rat, circumcursando adepti sunt, cum iam ob errorem suum se acerbè afflictare, & hu-
» mi abijcere debuissent: opiniones quas damnauerant, primùm ex occulto, deinde
» palàm propugnare, varijsque argumentis eas fallaciter roborare cœperunt. At verò
» licet constituerent zizaniorum plantas altius in animis hominum, & firmius insere-
» re: tamen metuebant exploratores, & eos, à quibus suum errorem deprehendi posse putaue-

Prouerb. 8.

Eustathij Antioch. de Concilio Nicæno narratio.

Eusebij blasphemia per literas deprehensa.

Ariani, quæ metu damnauerant, licentiam nacti repetunt.

putauerant, ſedulò vitabant. Qua cauſa inducti, pietatis præcones expugnare conabantur. A Cæterùm nos longè ab eo abſumus, vt credamus diuinum numen ab impijs hominibus poſſe ſuperari. Nam vt denuò vires recuperent, denuò tamen profligabuntur: vt præclarè apud Eſaiam prophetam ſcriptum legimus. Hactenus magnus ille & illuſtris Euſtathius. Athanaſius autem, eiuſdem cum eo certaminis particeps, & ſtrenuus veritatis propugnator, qui Alexandro illi nunquam ſatis laudato in epiſcopatu Alexandrino ſucceſſit, in literis, quas ſcripſit ad Afros, iſta memorat.

Athanaſij ad Afros epiſtola.

Cum epiſcopi, qui in vnum conuenerant, haberent in animo, impias voces ab Arianis inuentas tollere, nimirum, filium Dei ex nihilo genitum, creatum eſſe, factum eſſe, & tempus fuiſſe quando non erat, & natura eſſe mutabili: & voces Scripturarum, omnium conſenſu approbatas in earum locum reponere, nempe filium ex Deo natura vnigenitum eſſe, verbum, virtutem, ſapientiam ſolam patris, Deum verum (vti loquitur Ioannes) & ſicut Paulus ſcribit, ſplendorem gloriæ, & formam paternæ eſſentiæ: *Hebr. 1.* Euſebius eiuſque fautores peruerſa ſua opinione à vero abducti, dixêre inter ſe: Hiſce conſentiamus. etenim nos quoque ex Deo ſumus. Vnus namque Deus, ex quo omnia. & rurſus: Vetera præterierunt, ecce noua facta ſunt omnia: Omnia autem ex Deo. *2. Cor. 5. Paſtoris libri ſententia.* Quinetiam pro ſe citarunt ſententiam libri, qui Paſtor inſcribitur, quæ ita ſe habet: Primùm omnium credito, vnum eſſe Deum, qui omnia condidit, & abſoluit, & ex eo, quod non eſt, effecit vt eſſent. At verò alij epiſcopi, aſtutia eorum, & perdito impietatis ac fraudulento conatu exploratè cognito, planius explicarunt illud, EX DEO ESSE: ſcripſeruntque, filium ex Dei eſſentia eſſe: vt tum creaturæ, propterea, quòd non ipſe ex ſe, aut ſine cauſa ortæ ſint, ſed principium ortus ſui habeant, ex Deo eſſe dicantur, tum filius ſolus exiſtimetur * propriè ex patris eſſentia conſtare. Hoc enim vnigeniti & veri verbi Dei patris proprium eſt. Quod autem ab Epiſcopis ſcriptum eſt, EX PATRIS ESSENTIA, hæc cauſa fuit. Rurſus cum pauci, qui Ariani putabantur, rogarentur ab epiſcopis, vtrum dicerent filium non creaturam eſſe, ſed virtutem, ſapientiamque ſolam patris, & æternam atque adeò cumulatè perfectam patris imaginem, & Deum verum: manifeſto tenebantur Euſebiani, nutu, ſibi inuicem ſignificaſſe, hæc etiam in nos cadere. Etenim nos imago & gloria Dei dicimur. Et de nobis dictum eſſe, Semper & nos, qui viuimus: &, Multæ virtutes ſunt. B Quinetiam illud: Exijt omnis virtus Dei è terra Aegypti: itemque brucus & locuſta, dicitur potentia magna. *Pſalm. 45.* Alio quoque in loco: Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob. Quinetiam nos propriè ex Deo eſſe, non poſſumus (inquiunt) ſimpliciter dicere: ſed, quòd fratres etiam vocauit. Quod ſi filium verum Deum dicant, illud nos minimè conturbat. Nam qui verè factus ſit, verus eſt. Atque iſta quidem eſt deprauata Arianorum ſententia. Verùm epiſcopi, cum eorum fraudes perſpectas haberent, has voces, SPLENDOR, FONS, FLVVIVS, FORMA ESSENTIAE: &, IN LVMINE TVO VIDEBIMVS LVMEN, &, EGO & PATER VNVM SVMVS, ex Scripturis collegêre: *Pſalm 35. Ioan. 10.* atque de reliquo ſcripſere apertius & breuius, filium Patri conſubſtantialem eſſe. Nam voces ſupra poſitæ, hanc eandem habent vim. Quòd autem obſtrepunt, has voces in Scripturis non reperiri, fruſtrà ſanè ac temerè obſtrepunt. Nam illi ipſi ex vocibus non ſcriptis in impietatem delapſi, voces quoque non ſcriptas, nimirum FILIVM EX NIHILO CREATVM, &, TEMPVS FVISSE QVANDO NON ERAT, ad ſuum errorem confirmandum afferunt. Quapropter ex non ſcriptis vocibus, pie tamen excogitatis condemnati ſunt. Ipſi enim voces ſui erroris ex ſtercore eruentes, vti verè terrenos decebat, locuti ſunt: epiſcopi autem non ſuoptè ingenio verba excogitantes, ſed à patribus petentes teſtimonia, ſic ſcripſerunt. Nam erant Epiſcopi veteres ante annos ferè centum & triginta tum Romæ vrbis præpotentis, tum in noſtra ciuitate, qui criminabantur eos à quibus filius factus dicebatur, & non conſubſtantialis patri. Quod quidem intellexerat Euſebius Epiſcopus Cæſareæ: qui quanquam antè deflexerat ad hæreſin Arianam, poſteà tamen Concilio Nicæno ſubſcripſit: atque adeò ſuæ Eccleſiæ per literas confirmauit, ſe planè animaduertiſſe, hoc verbum ὁμοούσιον, id eſt, conſubſtantiale, à veteribus Epiſcopis & ſcriptoribus, iiſque diſertis & illuſtribus in diuinitate patris & filij explicanda vſurpatum eſſe. *Euſebius Cæſarien. epiſc. Nicæno concilio ſubſcribit. ὁμοούσιον.* Hæc Athanaſius. At verò iſti, erroris ſui morbo occultato (Epiſcoporum namque multitudinem extimeſcebant) decretis in Concilio editis aſſenſi ſunt: ſicque reprehenſionem Prophetæ in ſe ipſi deriuarunt. Ita namque contra eos auctor rerum vniuerſarum Deus vociferatur: Populus iſte labijs me honorat, cor eorum longè eſt à me. *Marc. 7. Iſai. 29.* Theonas autem & Secundus, quoniam illud ipſum facere recuſabant, commu-

* *ἀΐδιος, pro ἴδιος: æternum pro propriè legit Niceph. lib. 8 cap. 22.*

A communi omnium consensu abdicati sunt, vtpote Arij blasphemiam Euangelicæ doctrinæ præferentes. Episcopi rursus in concilium conuenientes, de administratione ecclesiastica leges seu Canones viginti conscripsere.

Theonas & Secundus omnium cõsensu abdicantur.

Quæ contra Meletium Ægyptium acta fuerunt, à quo Meletiani schismatici, qui ad hunc vsque diem permanent, emanarunt: & synodica de illo epistola.

CAP. IX.

Vide Socra. li. 1. c. 6. Vide Nicephor. c. 19. 24. lib. 8. Sozo. lib. 1. cap. 19. 20.

Meletius noua turba author.

QVoniam autem Meletius, qui non multò ante tempus quo insanus Arij error cœptus est, episcopus delectus fuerat: quique posteà ob quasdam nefarias opiniones à sanctissimo Petro episcopo Alexandrino, cui corona fuit donata martyrij, refutatus erat, & episcopatu abdicatus: Quoniam, inquam, abdicationis non acquieuit sententiæ, sed Thebaidem & Aegyptum ei finitimam tumultu ac procellis contentionis refersit, & tyrannidem contra primatem Alexandrinum exercuit, idcirco Episcopi scripsere epistolam ad ecclesiam Alexandrinam, qua planè quid de isto Meletio nouas res moliente statuissent, significarunt: cuius exemplar infrà posuimus.

Epistola Concilij Nicæni.

Sanctæ eximiæque Dei gratia ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus, Aegyptum, Libyam & Pentapolim incolentibus, episcopi Nicææ coacti, & ad amplum sanctumque Concilium conuocati, in Domino salutem.

Episcoporum Concilij Nicæni Epistola.

QVoniam Dei gratia, & mandato sanctissimi Imperatoris Constantini, qui nos ex varijs prouincijs & ciuitatibus in vnum congregauit, magnum & sanctum cõcilium Nicænum coactum est: necessarium videtur, vt à toto sacro concilio literæ ad vos mittantur, ex quibus possitis intelligere cùm ea, quæ in controuersiam adducta, & exquisitè disceptata sunt, tum quæ decreta & constabilita. † Primùm impia & peruersa dogmata Arij, eorùmque, qui eius sectam sequuntur, coram sanctissimo Imperatore Constantino perquisita sunt: vnde placuit Concilio, communibus suffragijs anathema denunciare eius nefariæ opinioni, & verbis sententijsque execrabilibus, quibus vsus est ad filium Dei blasphemijs afficiendum: nimirum, cum ex nihilo ortum esse, nec fuisse antequam natus esset: fuisse tempus aliquando, cum non esset: filium Dei libera voluntate & arbitrio, vitij & virtutis capacem esse, * creaturam esse, factum esse. Quibus omnibus sanctum Concilium indicit anathema: imò verò ne pati quidem potest, vt vel impia eius opinio, vel insolens ipsius amentia, vel verba plena blasphemiæ ad aures perueniant. Quinetiam ea, quæ ad istum pertinent, quem sint exitum consecuta, omninò vos vel audiuistis, vel saltem à nobis audietis, ne nos hominem, qui debitam mercedem suæ culpæ acceperit, temerè & sine causa insectari videamur. Eò vsque certè eius prorupit impietas, vt Theonam Marmaricæ episcopum, & Secundum Ptolemaidis ad exitium secum perduceret. Nam easdem cum illo pœnas ipsi luebant. Verùm cum Aegyptus non modò illa opinionis peruersitate, impietate & blasphemia, sed etiam certis hominibus, qui in populo vitam ante illud tempus pacatè & tranquillè degente seditionem & discordiam concitare non veriti essent, Dei gratia penitùs liberata esset: tamen adhuc pertinax inscitia tum Meletij, tum eorum quibus honores Ecclesiasticos detulerat, restabat. de qua re quid Concilium decreuerit, fratres charissimi, sic habetote. Concilium clementius aliquanto in Meletium animatũ (nam si accuratè in eum inquisitum fuisset, nihil certè commeruisset veniæ) decernit, vt in propria ac sua ciuitate remaneat, nullamq; habeat potestatem vel cuiquam manus imponendi, vel quenquam ad aliquod munus ecclesiasticum deligendi, vel in alienam regionem ciuitatemue eius rei gratia commeandi: sed vt solum dignitatis & officij nomen retineat: illi autem, qui ab eo presbyteri designati sunt, simulatq; sanctiore ordinatione confirmati fuerint, hac conditione in ecclesię cõmunionem admittantur: nimirum, † vt Ecclesiasticæ dignitatis & ministerij gradum habeant illi quidem, sed tamen omnibus presbyteris in singulis prouincijs & ecclesijs versantibus, qui sunt ab honoratissimo viro & collega nostro Alexandro ordinati, sint omninò inferiores. Quinetiam vt nulla illis potestas sit, eos ministros ecclesiæ designandi, qui ipsorum probentur arbitrio: neque nominationem penes se habeant eorum, qui sint ad Ecclesiæ munera obeunda deligendi: neque quicquam absque consensu episcoporum catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, qui sub ipso Alexandro sunt, omninò transigant. Hi autem, qui Dei gratia & vestris precibus adiuti, ad nullum schisma deflexisse comperti sint, sed se intra catho-

† Videan. pag. 285. lat. 1. lin. 23.

Arij blasphemia, & in eã facta inquisitio.

** Vide ibid. lin. 28.*

Decreta Concilij aduersus Meletium.

† Vide annot. pag. 285. lat. 2. lin. 3.

Iura clericorũ qui Orthodoxi permanserunt.

catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ fines ab erroris labe vacuos continuerint, authoritatem habeant tum ministros ordinandi, tum eos, qui clero digni fuerint nominandi, tũ denique omnia ex lege & instituto Ecclesiastico liberè exequendi. Quod si qui fortè eorum, qui ecclesiæ fungantur muneribus, diem suum obibit, tum vnus ex illis, qui nuper in ecclesiam asciti sunt, modò idoneus videatur, & populus illum eligat, episcopusque Alexandriæ ei suffragetur, atq; adeò populi electionem confirmet, in locum succedat demortui. Atq; sit istud alijs quidem omnibus concessum. De Meletio autẽ nominatim aliter decisum est, vt videlicet cùm propter insolentẽ audaciã, qua anteà ecclesiæ statum perturbauerit, tum propter temeritatem & mentis inscitiam, quàm palam ostenderit, nulla potestas, authoritasúe ei tribuatur: quippe cum homo is sit, qui eandem perturbationem in ecclesiam denuò possit inducere. Atque ista decreta ad Aegyptum, & sanctissimam ecclesiam Alexandrinam propriè ac separatim referuntur. Quod si aliud prætereà quippiam, dum honoratissimus Dominus, collega & frater noster Alexander vnà adest, sancitum & statutum fuerit, ipse, vtpote qui rebus decisis cùm præfuerit, tum communicauerit, vobis accuratius renunciabit. Quod autem ad omnium consensum de sacratissimo festo Paschatis celebrando attinet, scitote quòd vestris precibus controuersia de ea re suscepta, prudenter & cõmodè sedata est: ita vt omnes fratres, qui Orientem incolunt, quique Iudæorum consuetudinem antè in eo festo obseruando imitari solent, iam Romanos, nos, & omnes vos, qui eundem morem, quem nos in illo recolendo à primis temporibus tenuistis, sint consentientibus animis in eodem celebrando deinceps sedulò secuturi. Quocirca vos cum ex his rebus tam prosperè gestis, tum ex pace & concordia communiter inter omnes constituta, tum denique, quòd omnes hæreses quasi fibræ radicitùs exstirpatæ sunt, læticiam capientes, maiore honore & amore ardentiore Alexandrum collegam nostrum, & vestrum episcopum complectimini. Qui dum aderat, nobis permagnæ voluptati fuit, permultumque laboris (vt in ea ætate) suscepit, quò ecclesiæ vestræ statum ad tranquillitatem traduceret. Pro nobis omnibus etiam preces ad Deum fundite, † vt quæ ritè cõstituta & decreta sint, ea rata stabiliaque permaneant, Dei patris omnipotentis, & Domini nostri IESV CHRISTI auxilio, vnà cum Spiritus sancti gratia, cui gloria in secula seculorum, Amen. A

De eligendo episcopo. *Rursum de Meletio.* *De Paschatis celebratione.* *Alexandri Episcopi Alexãdriæ commendatio.*

† Vide a^d pag. 285. la. 1. lin. 32.

B

At quanquam diuinus ille episcoporum cœtus morbo, quo Meletius laborabat, hãc adhibuit curationem: tamen ad hodiernum diem illius stupiditatis reliquiæ remanẽt: suntq; in illis locis quædam monachorum turbæ, quæ non sanè assentiuntur doctrinę, sed vitæ rationem inanibus quibusdam institutis informatam sequũtur, & insanæ Samaritanorum & Iudæorum dementiæ se addicunt.

Meletij error exscindi statim nõ potuit. Monachi Meletiani.

Imperatoris Constantini ad episcopos absentes de ijs, quæ in Concilio statuta erant, epistola. CAP. X.

PORrò autem præpotens ipse Imperator scripsit epistolam, qua episcopos, qui ad Cõcilium accedere non poterant, de rebus in eo gestis certiores faceret. Quam quidem duxi operæ precium in historia nostra intexere, propterea quòd pius scribentis animus in ea planissimè ostenditur.

Studium religionis bono principi habendum.

Vide Socr. lib. 1. cap. 6. Vide Nice. c. 25. lib. 8.

Constantinus Augustus Ecclesijs S.

Cum ex florenti & prospero Reipublicæ statu, quanta sit diuinæ virtutis erga nos benignitas, compertum haberem: istud omnium maximè mihi propositum putaui, vt in sanctissima Catholicæ ecclesiæ multitudine vna fides, sincera charitas, & consentiens erga Deum omnipotentem religionis cultus seruaretur. Verùm quoniam istud non poterat in loco tuto firmoq; collocari, nisi vel omnes episcopi, vel maxima corũ pars in vnum conuenisset, singulique suum iudicium de rebus ad sacratissimam religionem pertinentibus interposuissent: eam ob causam, cum cœtus, quantum fieri poterat, maximus coactus esset, ipse tanquam vnus è vestrûm numero vnà adfui. Neque enim recusabam (ex qua re iam maximam capio læticiam) me vobiscum in eo ministerio coniungere. Atque vsque eò de omnibus rebus accuratè quæsitum est, quoad sententia Deo omnium contemplatori grata acceptaque, propter concordiam & animorum consensum, palàm pronunciata esset: sic, vt nihil, quod vel ad discordiam, vel ad fidei controuersiam spectaret, omnino in posterum reliquum fieret. Ibi cum de sanctissimo festo die Paschatis disceptaretur, communi omnium sententia rectum esse videbatur, vt omnes vbique vno eodemque die illud celebrarent. Quid enim præstabilius, quidúe augustius esse poterat, quàm vt hoc festum, per quod spem immorta-

Constantini Imp. epistola *Concilij cogendi causa.* *Paschatis festi celebratio eadem vbiq; instituta.*

A immortalitatis nobis ostentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes conti-
nenter obseruaretur? Ac primum omnium, indignum planè videbatur, vt sacratissi-
mum istud festum, Iudæorum ritum & consuetudinem imitantes, ageremus: qui qui-
dem quoniam suas ipsorum manus detestabili scelere polluerunt, cæco animorum er-
rore irretiti meritò tenentur. In nostra enim situm est potestate, vt illorum more re-
iecto, veriore ac magis sincero instituto (quod quidem vsque à prima passionis die ha-
ctenus recoluimus) huius festi celebrationem ad posterorum seculorũ memoriam pro
pagemus. Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba omnium odiosa
maximè. Aliam enim viam, quam insistamus, à Seruatore didicimus. Proponitur
namque sanctissimæ nostræ religioni cursus quidam & legitimus & decorus. Hunc igi-
tur consentientibus animis mordicùs tenentes, fratres honoratissimi, ab illa nefaria
Iudæorũ opinione nos ipsos remoueamus. Est enim reuera absurdissimum, vt illi in-
solenter se iactent, nos absque ipsorum disciplinæ subsidio, istas res nullo modo
posse obseruare. Quid tandem est, de quo illi rectè sentire queant, qui post necem
Domino illatam, post parricidium illud nefandum, ex mentis statu deturbati, non
ratione vlla, sed temerario animorum impetu, quocunq; insita ipsis & innata insania
rapiat, feruntur? Hinc etiam existit, quòd ne in hac quidem parte veritatem perspiciãt:
quippe cum præ errore longissimè euagantur, pro conuenienti emendatione eodem
anno alterum Pascha celebrant. Proinde quid est cur istos imitemur, quos graui
erroris morbo laborare constat? Eodem namque anno idem festum dénuò reco-
lendo renouari non permittemus. Verùm quamuis ista non à me fuissent propo-
sita, tamen vestræ solertiæ esset, cùm diligentiam adhibere: tum precibus semper o-
ptare, vt nulla de causa vestrorum animorum integritatem nequam hominum mo
ribus admiscere cogamini. Porrò illud etiam facilè potest intelligi, maximum ne-
fas esse, vti in tanto & tam solenni religionis nostræ festo regnet dissensio. Vnum e-
nim libertatis nostræ diem festum, hoc est sanctissimæ passionis, Seruator noster
nobis tradidit, vnamque Ecclesiam Catholicam esse voluit: cuius quidem membra,
tametsi in multa & varia loca dispersa sint, tamen vno spiritu, hoc est diuina volun-
tate & nutu coalescunt. Vestræ igitur sanctitatis prudentia accuratè secum conside-
B ret, quàm graue, immò verò quàm indecorum sit, vt iisdem diebus alij ieiuniis vacent,
alij agitent conuiuia: ac post dies Paschatis, alij in festis & animorum remissione ver-
sentur, alij præscriptis ieiuniis se dedant. Quapropter istud rectius instituendum est,
& ad vnam formam ac modum redigendum. Hoc enim (sicut omnes vos satis anim-
aduertere existimo) diuina prouidentia vult. Et quoniam istud ita via & ratione geren
dum erat, vt nihil nobis cum consuetudine parricidarum, & illorum, qui necis Domi-
ni authores extiterunt, esset commune: & modus ille eximius decorusque seruandus
esset, quem omnes Ecclesiæ totius orbis partes vel versus Occidentem, vel versus Me-
ridiem, vel versus Septentriones incolentes seruant, ac nonnullæ quoque, quæ in locis
ad Orientem spectantibus habitant: idcirco omnes in præsentia hoc rectè se habere ar-
bitrati sunt. Ipseque etiam in me recepi, vestram sapientiam facilè assensuram, vt
quod in vrbe Roma, in Italia, in tota Africa, in AEgypto, Hispania, Gallia &
Britannia, in Lybia & vniuersa Græcia, in diœcesi Asiatica & Pontica, in Cilicia de-
nique, vna & consentiente sententia conseruatur, hoc à vobis quoque lubentibus
animis approbaretur: illud sedulò reputantibus, non solum in locis, quæ modò
citaui, maiorem ecclesiarum numerum existere: sed etiam sanctissimum institutum
esse, vt omnes communi consilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio postu
lare videtur, quodque nihil cum Iudæorum periurio habet commercij. Verùm vt sum
mam rei breuiter complectar, visum est communi omnium iudicio sacratissimum Pa-
schatis festum vno eodemq; die celebrandum esse. Neque enim in re tam sancta ac so-
lenni vlla dissensio debet existere: imò verò hanc sequi sententiam, cui nullus à fide a-
lienus error, nullum vitium admistum sit, multò maximam habet commendationẽ.
Quæ cum ita se habeant, lubentes hoc decretum, tanquam donum Dei, & mandatum
reuera cœlitus demissum amplexamini. Nam quicquid in sanctis episcoporum Con-
ciliis decernitur, id vniuersum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos,
vbi omnibus dilectis nostris fratribus res in hoc Concilio gestas, sententiam iam
decretam, & sanctissimi festi obseruandi modum denunciaueritis: eadem ipsi ap-
probare, riteque disponere debetis, vt simulatque vestram rectam omnium rerum
dispensationem iam pridem à me desideratam, me planè perspicere contigerit, vno
eodemq; die vobiscum vnà sacrosanctum festum recolere possim, & simul omnium
causa permagnam animo capiam voluptatẽ: quod quidẽ fiet, cũ intellexero nõ solum
diaboli.

Iudæi omnib. inuisi.

Iudæorum cæcitas, bis Pascha eodẽ anno celebrantium.

Vnica est ecclesia Catholica cuius membra per orbem dispersa vno spiritu fouentur.

Paschatis festum vno eodemq; die celebrandum.

Conciliorum authoritas.

diabolicam crudelitatem, per vestra rectè facta diuina virtute opē ferente penitùs pro- A
fligatam esse: verùm etiam fidem nostram, pace & concordia conciliata, vbiq; egregiè
florere. Deus vos, fratres charissimi, seruet incolumes.

De Annona, quæ illis, qui ecclesijs inseruiebant, suppeditabatur: & cæteris Imperatoris virtutibus.

CAPVT XI.

Vide Nicephor. cap. 20. lib. 8.

ISTA quidem ad eos, qui aberant à Concilio, scripsit Imperator. Episcopos autem, qui ibi in vnum conuenerant (erant, vt suprà dixi, numero trecenti decem & octo) permultis tum sermonibus benignis, tum amplis muneribus perhumanitùs excepit: iussitq; vt sedes multæ pararentur, quò illis pariter omnibus epulum daret. Qui autem erant illustriores, eos sui ipsius mensæ fecit participes: alios verò ad alias dimisit mensas. Ac cum videret, dextros oculos quibusdam effossos, intellexissetq;, quòd Constantia pro pietate eam cladem illis attulisset: labra vulneribus admouit, pro certo persuasus, osculo se benedictionem inde hausturū esse. Conuiuio tandem peracto, alia dona rursus illis distribuit: quinetiam literas ad prouinciarum præfectos dedit, mandauitque, vt certus frumenti numerus viduis, & his, quæ perpetuam seruant virginitatem, quinetiam illis, qui diuinis ministerijs obeūdis consecrati sunt, in singulis ciuitatibus quotannis suppeditaretur: eumque non tam egentium necessitate, quàm sua ipsius magnificentia mensus est. Huius cōgiarij tertia pars adhuc suppeditatur: quippe impius tyrannus Iulianus totum penitùs abstulerat ille quidem: sed qui ei successit in imperio, hoc quod iam suppeditatur, donari mandauit. Fames enim, quæ tum grassabatur, subsidia, quæ talibus tribui consueuerant, exigua admodum effecerat. Quòd si congiarium, quod id temporis à Constantino donatum erat, triplo maius fuit, quàm quod iam datur: facilè inde quisq;, si modò voluerit, Imperatoris magnificentiam poterit perspicere. Porrò autem illud minimè silentio prætermittendum arbitror. Erant quidam calumniandi studio flagrantes, qui quosdam episcopos accusabant, & criminationis libellos Imperatori offerebant. Ille istis ante cōcordiam constitutam acceptis, primùm cum eos vinculo constrinxisset, annuloq; suo obsignasset, seruari iussit. Deinde cum concordiam inter eos cōciliasset, libellos in medium adductos, illis ipsis præsentibus, igne absumendos curauit: iureiurando adiecto, se ne verbum quidem in illis scriptum perlegisse. Nam sacerdotum, inquit, vitia non sunt populo aperienda: ne ille inde causa offendiculi arrepta, licenter peccare aggrediatur. Quinetiam eum hoc quoque adiecisse memorant: Si suis oculis episcopum alienæ vxori stuprum inferre fortè videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obtecturum, ne facinoris aspectus, eos qui idem ipsum cernerent, vlla ex parte læderet. Cum igitur episcopos ad hunc modum hortatus esset, & sacerdotes Dei tam amplo affecisset honore, singulos ad suum gregem redire mandauit.

Constantini munificentia in excipiendis patribus.

Iulianus Constantini liberalitatē abstulit.

Libelli accusatorij à Constātino combusti. B

Sacerdotum vitia cur populo non aperienda.

Eusebij Cæsariensis, de fide Nicææ exposita, Epistola.

CAP. XII.

Hæretici non minus suorum quam aduersariorum libris authoritatem abrogant.

Vide Socrati. c. 8. Vide Nicephor. cap. 22. lib. 8.

HOC loco equidem propter detestabilem nequitiam Arianorum, qui non modò communes patres aspernantur, sed suos ipsorum pernegant, Epistolam Eusebij Cæsariensis, quam de fide conscripsit, in historia ponere decreui: vtpote qua eorum rabies perspicuè refutatur. Nam quanquam istum velut eiusdem cum ipsis doctrinæ fautorem venerantur, tamē eius scriptis manifestò contradicunt. Scripsit quidem hanc epistolam ad Arianos quosdam, qui proditionem suæ doctrinæ, vti est verisimile, ei obiectauerant. Cæterùm ipsa epistola multò melius scriptoris institutum declarabit.

Eusebij episcopi Cæsareæ Palæstinæ epistola, quam ab vrbe Nicæa id temporis ad suos misit, cùm magnum & celebre illud concilium Nicænum habitum fuit.

Eusebij epistola.

Etsi verisimile est, fratres charissimi, ea quæ de fide ecclesiastica in amplo & frequenti concilio Nicææ coacto tractata sunt, ad vos antehac perlata esse, præsertim cum fama ipsa accuratam rerum gestarum narrationem sua celeritate superare soleat: tamen ne veritas, si auditione solum ea acceperitis, cōtrà ac se habeat, vobis nuncietur, primùm eam fidei formulam, quæ à vobis concilio proposita est: deinde alteram, quam episcopi, vbi

A pi, vbi nostris verbis pauca adiecerant, ediderunt, ad vos mittere necesse putauimus. Nostra verò formula, quę tum coram Imperatore nostro sanctissimo perlecta est, tum rectè se habere pro certo explorata, ad hunc modum se habet: FIDES A NOBIS EXPOSITA. Sicut ab episcopis qui nos antegressi sunt accepimus: sicut cū fidei fundamēta in nostris animis primùm iacta essent, cumque lauacro baptismatis abluti essemus, audiuimus: sicut à diuinis Scripturis didicimus: & sicut cum fungeremur presbyterio, & cum episcopatum obtineremus, credidimus & docuimus: sic etiam iam credentes, nostram fidem vobis patefacimus. Ea est talis: Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilium omnium & inuisibilium creatorem: & in vnum dominum IESVM CHRISTVM, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, filium vnigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia secula ex Deo patre genitum, per quem etiam omnia facta sunt: qui propter nostram salutem incarnatus est, & inter homines versatus: qui passus est, & resurrexit tertia die: & ascendit ad patrem, & iterum venturus est in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum sanctum. Et istorum quemque esse, & existere credimus: patrem verè patrem esse, filium verè filium, & Spiritum sanctum verè Spiritum sanctum: sicut Dominus noster, cum discipulos suos ad prædicandum mitteret, locutus est: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. De quibus confirmamus nos hoc animo esse, sicque sentire, & sic etiam sensisse, & ad mortem vsque sic sensuros esse, in hac perseueraturos fide, anathemate impiæ cuique hæresi denunciato. Atque de istis rebus omnibus nos sincerè & ex animo ita sensisse, ex quo nosmet noscere poteramus, & iam etiam verè tum sentire, tum dicere, Deum omnipotentem, & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM coràm testamur: certaque demonstratione ostendere possumus, vobisque ratione persuadere, nos temporibus præteritis ita credidisse: & huic fidei à nobis expositæ congruentia prædicasse. Cum hanc fidem exposuissemus, nullus erat contradicendi locus. Quinetiam Imperator ipse noster sanctissimus, hanc nostram fidem, veritatem in se complecti primus omnium testificatus est, seque eodem animo esse constanter asseruit: præcepitque, vt omnes eidem assentirentur, decretis eiusdem subscriberent, congruerent cum eisdem, dummo-
B do vna vox, Consubstantiale videlicet, ascriberetur. quam quidem ille ipse explicauit ad hunc modum: Consubstantiale de corporis affectionibus non posse intelligi: neque filium Dei vel diuisione, vel defectione, vt ita dicam, ex patre subsistere. Nam non posse fieri, vt natura quæ materiæ expers est, quæ sola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affectionem in se excipiat: sed eiusmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti. Sapientissimus quidem & pius noster Imperator de his isto modo philosophatus est. Episcopi autem propter hanc vocem Consubstantiale istam fidei formulam ediderunt. FIDEI FORMVLA IN CONCILIO EDITA. Credimus in vnū Deum, patrem omnipotentē, omniū visibilium & inuisibilium creatorem: & in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei, genitum ex patre vnigenitum, hoc est ex substantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cœlo & quæ in terra sunt: qui propter nos, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est: homo factus est, passus est, resurrexit tertia die: ascendit ad cœlos, venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui verò dicunt, quòd erat aliquando tempus cū non esset, & antequam genitus erat non esset, vel quòd ex nihilo ortus est: vel quòd ex altera subsistentia substantiaue quàm ex patris genitus, vel quòd conuerti & mutari potest: istis catholica & apostolica Dei ecclesia anathema denunciat. Cum ista formula ab illis præscripta esset, illud, ex substantia patris esse: & illud, Patri consubstantialem esse, quomodo essent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpimus. Vnde quæstiones & respōsa nata sunt, rationeque accuratè peruestigatum, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, Ex substantia esse, idem significare, quod ex patre esse, non tamen partem patris esse. Nobis sanè videbatur pulchrum, consentire cum piæ illius doctrinæ sententia, quæ docet, filium ex patre esse, non tamen partem substantiæ illius esse. Quapropter huic sententiæ etiam à nobis assensum est: neque vocem Consubstantiale reiecimus, propterea quòd pax tanquam scopus ad intuendum, ante oculos nostros versabatur: & cautio erat à nobis adhibita, ne recta fidei sententia excideremus. Pari ratione, Genitum non factum, approbauimus. nam Factum, verbum cum cæteris creaturis, quæ per filium factæ sunt, commune esse dixerunt: nec filium earum simile quicquam habere, ac propterea eum non esse creaturam illarum similem quæ ab ipso factæ sunt: sed præ-

Fidei formula, ab Eusebio proposita.

Matth. 28.

Consubstantiale quomodo ab Imperatore expositum.

Fidei formula in concilio edita.

Ex substantia esse.

Consubstantiale.

Genitum, non factum.

stantioris esse substantiæ, quàm qua vlla creatura prædita sit, quam quidem ex patre ge- A nitam esse, Sacræ literæ perdocent: quippe cum modus eius generationis à nulla mortali natura vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi possit. Eodem modo etiam illud, Filium patri consubstantialem esse, ratione & exquisitum est, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque quicquam habere simile cum mortalibus animantibus. Nam neque diuisione substantiæ, neque desectione, sed nec affectione vlla, mutationeúe paternæ essentiæ & facultatis posse constare. Ingenitam enim patris naturam, ab his omnibus prorsus alienam esse: & hoc, Patri consubstantialem esse, nihil aliud ostendere, quam filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere similitudinem: sed patri solum qui eum genuit, omnino similem esse: neque ex alia, quàm ex patris subsistentia & essentia genitum. Quod quidem sic expositum, rectum videbatur assensione approbare. Nam nonnullos veteres episcopos scriptores, viros sanè disertos & illustres, in patris & filij diuinitate explicanda hoc verbo Cōsubstantiali vsos fuisse cognouimus. Sed de fide in concilio Nicæno exposita diuulgataque hæc hactenus: cui quidem omnes ad vnum assensi sumus non temerè & inconsultò, sed secundū sententias coram ipso sanctissimo imperatore propositas discussasque, & communi omnium consensu propter causas quæ suprà commemoratæ sunt, approbatas. Quinetiam anathematis formulam, quæ post fidem explanatam ab illis proposita est, approbandam quoque putauimus, propterea quòd vetet, ne quisquam vocibus à Scripturis abhorrentibus (ex quibus in ecclesias omnis ferè confusio & discordia inuecta est) omnino vtatur. Etenim cum nulla Scriptura diuinitùs inspirata his vocibus vsa sit, Filium Dei ex nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquando cum non esset, & quæ sequuntur in eandem sententiā, minimè consentaneum videbatur eas vel proferre, vel docere. Cui sententiæ tam præclarè decretæ constitutęque nos consensimus: quandoquidem nunquam ante hac eiusmodi verba vsurpare consueuimus. Ista ad vos, fratres charissimi, necessitate coacti misimus, non solum vti vobis decretum, quod nostram disquisitionem & assēsionem secutum est, planum faceremus: verùm etiam vt intelligeretis, quòd primò, dum ea quę aliter ab alijs scripta erant, animum nostrum offendere videbātur, in vna eademq; sententia (sicut ratio postulabat) ad extremam vsq; horam perstitimus. Verùm postea facilè sanè & sine vlla contentione, ea quæ nullam habebāt offensionē, B tum demum amplexati sumus, cùm nobis verborum sensum & sententiam æquis animis disquirentibus, illa quæ exposita erant, consentire viderentur cum his quæ in fidei formula antè proposita, à nobis concessa & probata fuerant.

Filius patri cōsubstātialis.

Verbum consubstantiale non primum à Nicæna Synodo inuentum.

Anathematis formulæ approbatio.

Voces à Scriptura abhorrētes, omnis in Ecclesia confusionis causa.

Præsentis Arianorum maledicentiæ, ex Eusebij Cæsariensis episcopi libris increpatio. CAP. XIII.

QVòd autem vox Consubstantiale non sit noua, neque à patribus id temporis Nicææ congregatis inuenta, sed antiquitus à maioribus ad posteros deducta, Eusebius locuples testis est. Quinetiam, quòd omnes tum in vnum coacti communi consensu fidem illic expositam approbarint, idem author non in eadem solum Epistola, verùm etiam alio in Opere, in quo vitam Constantini magni summis laudibus effert, manifestò ostendit. Sic enim scribit: Hic ista Latino sermone, altero eadem interpretante, locutus, sermonem omnem deinceps concilij præsidibus tradidit. Ibi tum alij vicinos accusare cœperunt, alij & pro se respondere, & crimen in aduersarios deriuare. Cum igitur multa essent ex vtraque parte proposita, magnaque controuersia in ipso disputationis ingressu concitata: Imperator toleranter ac placidè omnibus animum attendere, studio acri prolatas sententias sensim excipere: vicissim ferre opem vtrique disceptantium parti: eos magna cum contentione digladiantes, paulatim reconciliare: conferre cum singulis comiter & benignè sermonem: Græcoq; vtēs sermone (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) suauis & dulcis erat: alijs persuadere, alios sermone lenire: alios qui disertè dixissent, collaudare, omnes denique ad concordiam reducere contendebat: vsque eò, vti tandem eos in omnibus rebus quæ in quæstionem aliquando venissent, tum conspirantes animis, tum opinionibus adeò consentientes redderet, vt non modò concors fides inter eos vigeret, sed etiam vnum idemque tempus in salutari festo Paschatis celebrando obseruandum ab omnibus concederetur. Iam verò, quæ erant communi omnium sententia decreta, cuiusque manu subscripta fuerunt, & in commentarios relata. Ac paulo infrà, ista quoque addit: Cum hæc ad hunc modum essent constituta, omnibus fecit potestatem ad sua

Consubstātiale vox à maioribus ad posteros deducta.

Constantini in concilio Niceno pia diligentia.

Constantinus Græcæ linguæ non ignarus.

A sua domicilia reuertendi. Illi lætitia gestientes, redierunt. Cum illi hoc modo, qui
,, propter dissentientes opiniones longo quasi interuallo ab se mutuò diuulsi erant, tan-
,, quam in vnum corpus essent denuò coagmentati: deinceps vna apud omnes viguit sen-
,, tentia, ipsius Imperatoris consensu confirmata. Proinde Imperator de prospero rei e-
,, uentu lætus, illis qui concilio neutiquam interfuissent, per literas fructum eiusdem v-
,, berem præbuit: populoque vniuerso cùm per agros, tum per ciuitates disperso, ingen-
,, tem pecuniæ vim distribui mandauit: sic festum diem ad recolendam vigesimi an-
ni regni sui memoriam celebratum cohonestauit. Quocirca Ariani, quamuis alijs
patribus contradicere haud impium esse censeant: huic tamen, quem admirari ac su-
spicere solent, cùm fidem Nicææ expositam omnium consensu approbatam doceat, fi-
dem adhibere debent. Quinetiam cùm suorum ipsorum patrum quoq; opiniones im-
pugnent, deberent tamen, vbi turpissimam Arij mortem & planè horribilem intellexe-
rint, omnibus viribus, vt dicitur, impiam doctrinam ab eo in lucem editam fugere. Ve-
rùm quoniam verisimile est, modum eius mortis non omnibus cognitum esse, idcirco
ipse equidem, qualis fuerit, ex[...]cabo.

Vicennalia Cõstãtini celebrata in memoriã feliciter exacti concilij Niceni.

Arij mors horribilis.

De Arij morte, ex Athanasij epistola. CAP. XIIII.

Vide Socr. lib. 1. ca. 25. Vide Niceph. lib. 8. cap. 51. Sozom. li. 2. cap. 28.

ISTE Arius diu Alexandriæ commoratus, tametsi denuò conuentus Eccle-
siasticos petulanter insectari studuit: tamen simulauit, se impiam suam do-
ctrinam abijcere, & fidei formulam à patribus editam amplexaturum pol-
licitus est. Verum vbi neq; à diuino illo Alexandro, neq; Athanasio (qui
eiusdem cũ in episcopatu, tũ in officijs pietatis exequẽdis successor fuit) per-
suaderi potuit: rursus opera ac studio Eusebij Nicomediensis adiutus, Constantinopo-
lim properè contendit. Quas autem res, cum eò venisset, molitus fuerit, & quam sen-
tentiam à Deo iusto iudice exceperit, illustrissimus Athanasius in literis quas scripsit
ad Apionem, disertè exponit: quarum literarum eam partem, quæ ad has res pertinet,
,, in historiam includam, quæ ita habet: Quanquam ipse non eram tum Constantinopo-
,, li, cum Arius mortem oppetebat: Macarius tamen presbyter, rem, vt gesta est, mihi ac-
,, curatè narrauit. Arius Eusebianæ factionis laborе à Constantino Imperatore accersi-
,, tur Constantinopolim. Qui cum eò venisset, rogatus ab Imperatore, vtrum fidem ca-
B tholicæ Ecclesiæ teneret? iurat se rectè credere, libellumque scriptum de sua fide ei dat.
,, Causas autem, pro quibus ab episcopo Alexandro eiectus fuerat, occultat: simulat ta-
,, men, se propter voces quasdam ab ipsis Sacris literis depromptas Ecclesia exturbatum.
,, Eum igitur Imperator, cum iurasset se illas non tutatum opiniones, pro quibus Alexã-
,, der eum ecclesia expulerat, liberum dimisit, cum his ferè verbis: Si recta est fides tua, be-
,, ne iurasti: sin autem impia est fides tua, & tamen iurasti, Deus de cœlo de te ferat iudi-
,, cium. Quapropter cum ab Imperatore sic dimissus esset, factio Eusebiana per vim, qua
,, vti consueuerat, eum in ecclesiam voluit introducere. Verùm beatæ memoriæ Alexan-
,, der episcopus Constantinopolitanus ei restitit, dixitq; nullum hæreseos inuentorem in
,, communionem recipiendum esse. De reliquo autem Eusebiani minari. Quemadmo-
,, dum, inquiunt, contra tuam voluntatem Arium curauimus ab Imperatore accersen-
,, dum: sic, te inuito (erat tum quidem dies sabbati) cras in hac ipsa ecclesia conuentus no-
,, biscum aget. Quibus auditis, episcopus Alexander dolore ingenti cruciatus, ingreditur
,, in ecclesiam: & manibus ad Deum sublatis, lamentari, conqueri, & in sanctuario in fa-
,, ciem procidere, & humi prostratus preces fundere cœpit. Aderat vnà Macarius, & cum
,, eo simul orauit: eiusq; precantis vocem audiuit. Ista duo à Deo postulauit, sic locutus:
,, Si Arius cras in ecclesia conuentus aget, dimitte me seruum tuum, & ne simul perdas
,, pium cum impio: sin clemens parces ecclesiæ tuæ (te quidem ei velle parcere, certò scio)
,, considera verba Eusebianorum, & ne des in ruinam & contumeliam hæreditatem tu-
,, am. Tolle Arium è medio, ne illo in ecclesiam ingresso, tum hęresis vnà cum eo ingres-
,, sa videatur, tum deinceps impietas pietatis locum occupet. Hæc precatus episcopus, de-
,, cessit, valde anxius. Deinde res accidit horrenda, & planè incredibilis. Nam post minas
,, Eusebianorum, episcopus Alexander se defixit in precibus: Arius autem fretus præsidio
,, Eusebianorum, petulanter admodum se gessit: & ingressus latrinas, illud ipsum ventris
,, poscente necessitate, derepentè pronus (vt scriptũ est) factus, crepuit medius: atq; colla-
,, psus ilico animam efflauit, non modò communione, sed etiam vita priuatus. Talem i-
,, gitur fuisse Arij mortem constat. Eusebiani autem, etsi casum eum vehementer erubu-
erunt: tamen Arium, vtpote suæ sectæ fautorem tumulo condiderunt. Beatæ verò me-
moriæ Alexander, ecclesia lætante, conuentum, vt pietas & sacra doctrina postulat, cũ
omnibus fratribus celebrare, preces fundere, & Deum gloria vehementer efferre cœpit:

Arius simulat se concilio acquiescere.

Arius nititur Eusebio Nicomediensi.

Athanasij ad Apionem literæ.

Arij periurium.

Arius iuratus liber ab Imp. dimittitur.

Heretici violenti.

Alexandri episcopi & Macarij contra Arium precatio.

Arij mors horrenda, atq; impiorum lætitia.

non quòd ex morte Arij lætitiam capiebat: absit illud quidē (extat namq; mortali cuiq; A sancita lex, vt semel moriatur) sed quòd hoc mortis genus non hominum iudicijs constitutū fuit, sed Dominus ipse (vbi inter minas Eusebianorum, & Alexandri preces dijudicarat) Arianam hæresim prorsus condemnauit, ostenditq; eam communione indignam esse ecclesiastica: atq; adeò omnibus planum fecit, quòd quamuis tum Imperatoris, tum omnium hominum testimonio & approbatione confirmata fuisset, tamen erat ab ipsa veritate penitùs condemnata. Tales manipulos ex perniciosis ac pestiferis seminibus collegit Arius, inq; hac vita pœnarū sibi in futura infligendarum vidit quasi præludia: & supplicio isto præsenti, quod subibat, suā ipsius perspicuè coarguit impietatem. Verum iā ad pietatem Imperatoris explicandam sermonem transferam. Nam ad omnes populos imperio Romano subiectos dedit literas, quibus tum eos hortabatur, vt priorem errorem deponerent: tum suadebat, vt Seruatoris nostri doctrinam perdiscerent: tum deniq; omnes ad hanc veritatem amplexandā inuitabat. Quinetiam episcopos cuiusque ciuitatis exuscitabat ed ecclesias ædificandas, non literis solū impellendo, verùmetiam pecuniam prolixè & liberaliter la[r]giendo, & impensas ad earum ædificationem suppeditando. Sed literæ ipsæ melius rem declarabunt, quæ se habent ad hunc modum.

Constantini Imp. pietas.

Imperatoris Constantini de ecclesiarum ædificatione Epistola. CAP. XV.

Victor Constantinus, Max. Augustus, Eusebio, S.

QVemadmodum ad hoc vsq; tempus ob impiæ voluntatis institutum, & grauem tyrannidem, seruos Dei ac Seruatoris persequentem, pro certo cognoui, & satis persuasum habui, omnium ecclesiarū ædificia vel negligentia corruisse, vel impendentis periculi metu, multo minus quàm debuerant, refecta fuisse, frater charissime: sic nunc, cum libertas omnibus restituta sit, & draco ille Dei opt. max. prouidentia, nostroq; ministerio de communi Reip. administratione depulsus: arbitror equidem & virtutem ac potentiam diuinam omnib. satis constare: & eos qui vel timore, vel infidelitate, vel alijs quibusdam peccatis lapsi sunt, cum illum qui reuera Deus est, iā agnoscant, in veram & rectam viuendi viāredituros. Quibuscunq; igitur ecclesijs vel ipse præsis, vel alijs in locis alij episcopi, presbyteri & diaconi, quos nosti, præficiantur, per te admoneantur, vt earum ædificia sedulò accurentur: quò vel ea quæ remanent, reficiantur, laxioraq; fiant: vel vbi necessitas postulauerit, noua deintegrò extruātur. Quę verò res ad ædificationē necessariò requiruntur, eas quidem cùm ipse, tum alij tuo nomine à præfectis & rectoribus prouinciarū petent. Hisce enim per literas à me significatum est, vt omni studio & propensione animi ea quæ fuerint à tua sanctitate præscripta, subministrent. Deus te, frater charissime, diu florentem seruet. Ista de ecclesijs ædificandis, episcopis cuiusq; prouinciæ per literas significauit. Quæ autem de sacris libris comparandis scripserit ad Eusebium Palæstinū, ex ipsis literis facilè est cognoscere.

Vide Socr. lib. 1. ca. 6. Vide Nicephor. lib. 8. cap 27. cū his trib. seq. cap. Socrat. lib. 1 cap. 14. Sozomen. lib. 2. cap. 2. 3 4. 5. Euseb. lib. 10. cap. 5.

Ecclesiarum ædificatio ab Imp. mādata B

Altera einsdem epistola, de sacris codicibus parandis. CAP. XVI.

Victor Constantinus Maximus, Augustus, Eusebio S.

CVM in vrbe quæ nomen suum ex nostro nomine traxit, Dei patris ac Seruatoris nostri prouidentia iuuante, maxima sit hominum multitudo, quæ se sanctissimæ Ecclesiæ adiunxerit, quò omnia quæ ad religionem pertinent, indies in eo loco magis magisq; crescant: videtur operæprecium, vt plures ibi ecclesię extruantur. Proinde tu, quod nostræ voluntati visum est, alacri animo capesse. Tuæ enim prudentię significare consentaneum duximus, vt quinquaginta volumina in membranis parares: quę sint tū ad legendū facilia, tum idonea ad vtendum, tū deniq; ad portandum accommodata: eaq; à librarijs, qui & scitè norint scribere, & eam artem accuratè teneant, describi præcipias. Atq; eos sacræ Scripturæ libros complectantur, quorum pręparationem & vsum ad ecclesiam erudiendam maximè necessarium esse scis. Literę verò à nostra clementia ad generalem Quæstorē datę sunt, vti omnia quę ad istos libros parandos requiruntur, suppeditanda curet. Vt autem quamprimùm hæc descripta volumina comparentur, tuarum partium erit sedulò prouidere. Etenim duos publicos currus accipiendi, quib. eò conuehantur, ex istarum nostrarum literarum authoritate, tibi, vt par erat, potestatem fecimus. Ita enim & ea quę concinnè descripta sunt maximè, ad nos facillimè cōportabuntur: & eò certè facilius cōmodiusq;, si vnus ex ecclesiæ tuæ diaconis istud munus exequatur. Qui, vbi ad nos accesserit, nostrā benignitatem probè experietur. Deus te, frater charissime, seruet incolumē. Tametsi quidē ex his literis satis magnam coniecturā capere, imò verò satis manifestò intelligere possumus, omni laude cumu-

Bibliothecæ sacrorum librorum parandæ cura Eusebio commissa.

Vide Socr. lib. 1. cap. 6. Vide Nice. lib. 8. ca. 17. In vita Cōstant. lib 4. cap. 36. & deinceps. Euseb. lib. 10 cap. 5. De vita Constant. lib. 3. ca. 24.

Publici currus.

A cumulatum Imperatorem, totum suum studium ad sacrosanctum Dei cultum amplificandum conuertisse: tamen præter ea quæ suprà dicta sunt, ponam in medio præclarã eius operam in sepulchro Seruatoris ædificijs exornãdo susceptam. Cum enim certior factus esset, eos qui in simulachris colendis more Corybantum insanirent & baccharẽtur, sepulchrum Domini mole terræ obruisse, eo quidem consilio, vt memoriam salutis nostræ obliuione delerẽt (quippe supra illum locum, fanũ lasciuæ deæ Veneris, quo virginalem diuæ Mariæ partum ludibrio exponerent, extruxerant) mandauit, vt primùm execrabile illud ædificium dirueretur: deinde vt deturbaretur agger impuris & sceleratis victimis contaminatus, & longè extra vrbẽ eijceretur: tum vt templum amplissimum pulcherrimumq; ibi fabricaretur. Verùm ex epistola Imperatoris, quam ad ecclesiæ Hierosolymitanæ præsulem scripsit, hæc res multo euidentius cognosci poterit. Præsul autem illius ecclesiæ fuit Macarius, cuius suprà mentionem fecimus: qui & magno concilio Nicæno interfuerat, & vnà cum alijs episcopis contra nefariam Arij blasphemiam strenuè decertauerat. Epistola hæc quidem est.

Constantini operam Seruatoris sepulchro exornando suscepta.

Veneris fanũ in sepulchri Seruatoris loco extructum.

Alia eiusdem epistola, ad Macarium Hierosolymitanum episcopum, de Dei templo extruendo. CAPVT XVII.

Victor Constantinus Max. Macario, S.

Vide Socr. lib. 1. ca. 6. Vide Nicephor. lib. 8. cap. 28. Euseb. lib. 10. cap. 5. De vita Constant. lib. 3. ca. 29.

TAnta Seruatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accurata dicendi ratio & vis sit, quæ præsens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insigne illud sanctissimæ illius passionis monimentum, quod terræ visceribus iampridem abditum, tot tamq; multis annorum conuersionibus delituisset, tum illucesceret seruis Dei, cùm illi communi omnium hoste deuicto in libertatẽ essent vindicati, omnem profectò hominum admirationem longè superat. Etenim si omnes, qui in vniuersi orbis terrarum ambitu sapientes videantur, in vnum locum congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederentur, ne minimę eius parti oratione ex æquo satisfacere possent. Miraculi namq; fides tanto plus vniuersum humanę rationis & naturæ captum vincit, quanto res cœlestes & diuinæ humanis sunt valentiores. Quapropter hoc vnum mihi semper in primis propositum sit ad dicẽ-
B dum, quòd sicut vera fides se ipsa quotidie nouis miraculis patefacit: sic nostri omnium animi, omni modestia & concordi alacritate ad sanctas Euangelij leges colẽdas attentiores fieri debent. Præterea illud quod cuiq; perspicuum esse arbitror, pro certo tibi cum primis persuasum velimus, hoc nobis prę cęteris rebus omnibus maximę curę esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu turpissima simulachrorum mole, tanquã graui quodam onere imposito, purgauimus, quemq; & primis mundi temporib. ipsius Dei iudicio sanctum habitũ esse: & postea etiã, quia fidem passionis Seruatoris tanquam è tenebris in lucem euocarit, multo clariorem suæ sanctitatis significationem dedisse cognouimus, præclara ædificiorum structura exornetur. Par est igitur, vt tua prudentia ita opus disponat, & proinde res quasq; accuret necessarias, quò nõ modò sanctuarium templi reliquis omnibus quæ vbiq; sunt, pulchritudine antecellat: sed etiam cæterę eius partes tales sint, vt omnia templa quæ in singulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longè superentur. Ac de erigendis parietibus, exquisitoq; artificio perpoliendis tum Draciliano, amico nostro, qui nonnullas aliarum prouinciarum partes administrat, tum vestræ etiam prouinciæ præfecto, scito curam à nobis esse impositam. A nostra enim benignitate illis imperatum est, vt qui artifices, qui operarij, quæue res aliæ fuerint ad illud ædificium necessariæ, à tua prudentia discant, ac statim ipsorum prouisione eò mittantur. Quod autem attinet ad columnas ex marmore conficiendas, quas ipse existimaueris vel ad decus illustriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore, cum eas quasi summatim tecum consideraueris, fac ad nos diligenter perscribas: vt cum ex literis tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndiq; eædem illò comportari possint. Nam locus ille, qui totius orbis terrarum facilè primas fert, omnibus ornamentis meritò illustrandus est. Testudinem verò sanctuarij laqueatámne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quòd si fiat laqueata, scitè quoq; inaurari poterit. Restat igitur, vt tua sanctitas illis, quorum iudicio, vt suprà dictum est, rem permisimus, quot operarijs, artificibusq;, quantis denique sumptibus opus fuerit, quàm celerrimè significet: quinetiam nos non solum de columnis ex marmore conficiendis, verùm etiam de testudinis laquearibus (si monò illud fabricæ genus pulchrius esse censeas) quàm primum facias certiores. Deus te, frater charissimè, diu seruet incolumem.

Sepulchri Dominici manifestati miraculum.

Sepulchri Dominici templũ quale extruendum.

Dracilianus.

Sepulchri Dominici locus totius orbis princeps.

De Helena Constantini Imperatoris matre, & diligentia quam circa sacri templi fabricationem impendit.

A

CAP. XVIII.

Helena ad Dominici sepulchri extructionem profectio.

Vide Socr. lib. 1. ca. 18. Vide Nice. lib. 8. ca. 29. Vide Sozom. lib. 2. cap. 1. Euseb. de vita Constant. lib. 3. cap. 41.

HVius epistolæ perferendæ negotium non alius quispiam, quàm ipsa Imperatoris mater, tam præclari filij procreatrix, cuius laus omnium piorum ore ac sermone prædicata est, suscepit: quæ & hoc eximium mundi luminare peperit, & pietatis alimenta ei suppeditauit. Hæc itineris labores subire non recusauit, neq; senectutis inualetudinem (nam paulò ante mortē, quam octogesimum annum ætatis agēs oppetebat, istud iter fecit) omnino animo complexa est. sed postquam vidit locum illum, qui particeps fuit afflictationum pro communi omnium salute susceptarum: confestim execrabile illud Veneris fanum deturbari, & aggerem ex vrbe exportari iussit. Qua re cōfecta sepulchrum, quod diu abstrusum iacuisset, emersit: & simul tres cruces, quæ prope illud Domini monumentum erant reconditæ, repertæ sunt. Quòd autem vna ex his, Domini nostri & seruatoris IESV Christi crux fuit, reliquæ verò duæ latronum, qui pariter cum eo crucibus suffixi fuerant, extiterunt, ad vnum omnes sine controuersia crediderunt: sed tamen ignorarunt prorsus, quæ illarum corpus Domini sustinuisset, & guttis preciosi eius sanguinis aspersa fuisset. Cæterùm sapientissimus ille & planè diuinus Macarius, vrbis illius antistes, tali via illorum animos dubitatione liberare aggressus est. Mulieri cuidam nobili, morbo diuturno oppressæ, vnamquamq; crucem sigillatim, precibus ad Deum simul ardenter fusis, admouens, crucis Seruatoris virtutem facilè perspexit. Nam vt primùm ea mulieri adhibita fuit, ilico grauis ille morbus depulsus est, & homo ipsa ad integram valetudinem restituta. Itaq; Imperatoris mater, cum id, quod erat in optatis, ad hunc modum didicisset, clauorum partem in Imperatoris galeam artificiosè includendam curauit, quò capiti filij consuleret, & hostium tela depellerētur: partem equi illius freno admiscuit, quo tum Imperatorē tutum ac securum redderet, tum veterem prophetiam explere posset. Nam olim prædixerat Zacharias propheta: Quod est in freno equi, erit sanctum Domino omnipotenti. Quod autem ad crucem Seruatoris attinet, partem illius in Imperatoris palatio locandam, reliquum autem in capsa argentea reponendum curauit, illudq; dedit episcopo illius ciuitatis: hortataq; illum est, vt ad posteritatem velut monumentum salutis nostræ reseruaretur. His rebus constitutis, artifices materiæ cuiusq; generis vndiq; cogere, templaq; & ob magnitudinem amplissima, & illustrissima ob splēdorem extruere cœpit: quorum pulchritudinem amplitudinemq; oratione describere valde superuacaneum arbitror, præsertim cum omnes pij propè dixerim, illò procurrant, operumq; magnificentiam suis ipsorum oculis aspiciant. Porrò autem illustrissima illa, & maxima digna admiratione imperatrix, aliud facinus, quod posterorum memoriæ meritò commendari debet, obijt. Nam mulieres, quæ vitæ tempore virginitatem excolebant, primum omnes in vnum congregari, & sedibus præparatis accumbere iussit: deinde illa ipsa ancillæ munus exequi, apponere cibaria, pocula illis porrigere, fundere vinum, & gutturnium cum malluuio afferre, aquam deniq; earum manibus, dum lauant, ministrare non dedignata est. Quas res atq; alias similes hisce cū confecisset, redijt ad filium. Atq; non multo pòst, læto animo ac tranquillo, vbi filio de pia viuendi ratione plurima præceperat, & eū benedictionibus, quę ab exeuntibus è vita dari solent, muniuerat, hinc ad alteram vitam demigrauit. Cui post mortem talis tributus est honós, qualis ei, quæ Deum omnium moderatorem tam assiduo atque adeò ardenti studio coluerat, meritò tribuendus erat.

Cruces tres repertæ. — *Macarius Christi crucē explorat.* — *Clauorum Domini ratio qualis Helena habuit: item Crucis.* — *Cap. 14.* — B — *Helena pietas singularis.* — *Helena obitus.*

De Eusebij Nicomedensis iniqua, ac præter ecclesiæ leges, ad sedem Constantinopolitanam translatione.

CAPVT XIX.

Arianorum perfidia.

Vide Socr. lib. 1. ca. 10. Vide Nicephor. lib. 8. cap. 43.

INterea temporis factio Ariana à suis perditis non destitit consilijs. Nam hāc ob causam suarum manuum subscriptionibus formulam fidei, communi totius concilij Nicæni consensu editam, approbauêre, ad eum planè finem, vt ouium pellibus induti, rapacium agerent partes luporum. Simulatq; enim diuinus ille Alexander, episcopum dico Byzantij (sic namq; Constantinopolis id temporis appellabatur) qui precibus, tāquam telis quibusdam Arium confoderat, ex hoc corporis ergastulo ad præclarius vitæ domicilium migrauerat, Eusebius propugnator impietatis, parua habita ratione decisionum earum, quarum conscribendarum paulo antè vnà cum alijs episcopis author fuerat, confestim relicta Nicomedia, ad sedem episcopatus Constantinopolitani per ambitum arrepsit, idq; contra ecclesiæ canonem, qui vetat tum episcopos, tum etiam presbyteros de vnius ciuitatis sede, ad alterius

Eusebius canonum transgressor — *Eusebij Nicomedensis ad episcopatū Constantinopolitanū translatio.*

A terius se sedem transferre. At mirum non est, eos qui velut furiarũ tædis agitati, diuinitatem vnigeniti filij insectari non sunt veriti, etiam audacter libereq́; alias leges violasse. Neque Eusebius istud facinus nunc primò tentare, sed idem ipsum iampridem admittere non dubitauerat. Nam cum ecclesiæ Berytensis administratio ei esset concredita, inde ad episcopatum Nicomediæ gerendum se transtulit. Ex quo episcopatu etiã post Concilium, ob impietatem quam palàm commiserat, & Theognis episcopus Nicææ vnà exturbatus est. (*Theognis.*) Quam rem planam facit Imperatoris Constantini epistola, quã secundò scripsit ad Nicomedenses: cuius epistolę finem in historiam nostram includã. Sic enim scribit ad Nicomedenses:

Imperatoris Constantini, aduersus Eusebium Nicomedensem & Theognim, ad Nicomedenses epistola. CAP. XX.

(*Vide Nice. lib. 8. ca. 18.*) QVis innocentem multitudinem ista docuit? Eusebius videlicet, tyrannicæ crudelitatis administer. (*Eusebium tyranni partibus adhæsisse.*) Nam quòd tyranni partibus penitùs adhæserat, ex multis illius rebus gestis facilè potest intelligi. Siquidem istud partim episcoporum, eorumq́; verè episcoporum cædes testantur, partim crudelissima Christianorum persecutio palàm clamat. Neq́; certè de iniurijs illiũs quibus me affecerit, hoc loco verba faciam: per quem aduersariorum contra me concursus, quantum fieri poterat maximè procurabantur, qui & oculis tanquam speculatoribus me obseruauit: quinetiam ministerio propè militari, quo tyrãno opem ferret, perfunctus est. Ac nemo existimet, me imparatum minusq́ue instructum esse, etiam ad istas res, si opus fuerit, certissimis augumentis confirmandas. Verissimè enim ostendi potest, tum presbyteros, tum diaconos à me manifesto deprehensos, qui Eusebium assiduè stipabant. sed hæc missa facio, quæ non dicuntur à me, quòd ipse ea grauiter & iniquo animo feram: sed quò eos suæ ipsorum pudeat inscitiæ. Illud solum metuo, illudque animum cura implicatum tenet, quòd vos video in huius criminis societatem vocari. Nam improba Eusebij institutione, & peruersa doctrina, conscientia vestra à veritate deflexit. Verùm huius rei expedita est & facilis curatio, si modò episcopum fidelẽ & animo simplici ac sincero nacti, oculos ad Deum denuò cõuertere volueritis. Quod
B quidem in præsentia est in vestra situm potestate, quodq́; etiam dudum penes vestrum iudicium fuerat: † nisi aut Eusebius ipse, de quo dixi, aut alius quidam eorum, quibuscum conuentus agere solet, huc præceps ruisset, & rectum eligendi ordinem impudenter conturbasset. (*† Vide annot. pag. 290. b. 12. lin. 7.*) Sed quoniam mihi de hoc ipso Eusebio pauca ad vos dicenda sunt, nõ vos præterit concilium Nicææ celebratum, cui ipse, sicut conscientiæ meæ munus postulabat, interfui: (*Concilij Nicæni à Constantino coacti institutum.*) non alio sanè animo, quàm vt tum concordiam inter omnes constituerem: tum maximè omnium eam ecclesiæ perturbationem, quę ex Arij Alexandrini amentia orta est, reprimerem, penitusq́; inde summouerem. Quæ quidem perturbatio ilico ex absurdo & pernicioso conatu Eusebij vires collegit. Nã quanta concursione (*Eusebius ecclesiæ perturbationis author.*) amantiss. honoratissimiq́; fratres, iste Eusebius, vtpote ipsa cõscientia conuictus, quanta cum ignominia, mendacijs vndiq́; deprehensis aggressus est, primũ certos quosdam homines subornare, qui pro eo deprecarentur: deinde à me auxiliũ petere, ne tanti sceleris damnatus, honoris sui gradu deijceretur? Huius rei testis est mihi Deus, qui tũ mihi tum vobis benignus perpetuò adsit, quòd & meum peruertit iudiciũ, & turpiter à veritate abduxit: ꝙ vobis etiã planum faciã. Nam tum omnia ideò gesta sunt ex eius sententia, qui perniciem planè pestiferã adhuc intra cogitationis suæ domicilium occultã tenuit. Ac primùm vt cætera illius nequitiæ facinora taceã, audite quæso, quid sceleris cum Theognide, quem suæ socium habebat amentiæ, consciuerit. (*Theognis Eusebij socius.*) Ipse fortè quosdã Alexandrinos, qui à fide nostra defecerant, huc mitti iusseram: quandoquidem eorum opera dissidij flãma incensa erat. Sed isti honesti boniq́; scilicet episcopi, qui vera Cõcilij dijudicatione ad pœnitentiã agendã reseruati sunt, non solũ eos admiserunt ad se, & secum in tuto collocarunt: verùm etiã illorum deprauatis moribus communicarunt. Quamobrem erga istos ingratos aliquod supplicium censui statuendum: & propterea mandatum dedi, vt à suis abrepti sedibus, quàm longissimè relegarentur. Iam vestrum est, ea fide in Deum aciẽ mentis vestrę intendere, in qua vos semper mansisse constat: & in qua manere, omniaq́; pietatis officia exequi consentaneũ est. (*Boni episcopi virtutes.*) Quod si ita fiat, vt episcopos tum vitæ integritate, tum sana doctrina, tum benignitate in omnes eximios habeamus, iure lætari debemus. Sin autem quisquam temeritate & audacia accensus, eas ecclesiæ pestes vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur: confestim opera ac diligentia famuli Dei (meipsum dico) pœnas suæ inscitiæ dabit. Deus vos, fratres chariss. incolumes seruet. Isti igitur, quanquã tum & honorum gradibus abdicati, & ciuitatib.

eiecti erant, & Nicomediæ episcopatum Amphion, Nicææ autem Chrestus obtinuit: A tamen rursus machinis, quibus antè vti consueuerant, vsi, & Imperatoris facilitatem velut subsidium ad fraudem faciendam nacti, certamine redintegrato, priorem suam recuperauêre potestatem.

De veteratoria fraude ab Eusebio & complicibus suis contra sanctum Eustathium Antiochenum episcopum excogitata.

CAP. XXI.

EVsebius, postquam (vt dixi modò) ad episcopatus Constantinopolitani honorem per vim planè tyrannicam ascendit, maiore comparata potentia, tum quòd Imperatori in proximo habitans, cum frequenter adiret: tum quòd ex crebra eius consuetudine authoritatem nactus esset, insidias iam veritatis propugnatoribus struere cœpit. Ac primùm se magno flagrare desiderio visendi Hierosolymam simulauit: & cum Imperatorem hoc pacto fefellisset (prætexuerat enim, se templum ab Imperatore ibi extructum, quod omniũ sermone celebratum fuit, velle visere) cum maximo honore Constantinopoli decessit: quippe Imperator ei rhedas, & alias res quibus eum ornaret, suppeditauit. Eum comitatus est Theognis episcopus Nicææ, suorum perditorũ consiliorum, vt suprà dictũ est, particeps ac socius. Qui cum aduentarent Antiochiam, amicitia erga Eustathium vultu ac fronte simulata, honorificentissimè excepti sunt. Nã magnus ille Eustathius, defensor veritatis, fraternã planè illis præstitit beneuolentiam. Illi aũt, vbi venêre ad sacra Hierosolymorũ loca, & Eusebium Episcopum Cæsareæ, Patrophilum Scythopolitanum, Aëtium Lyddę episcopum, & Laodiceæ Theodotum, suæ opinionis fautores, aliosq́; quos labes Ariana infecerat, viderunt: facinus, quod per insidias molirentur, illis aperuerunt: quibus comitati, rediêre Antiochiam. Quòd autẽ cæteri episcopi, quos modò nominaui, eò vnà aduentarunt, honoris maioris causa factum esse prætendebatur illud quidem, sed reipsa fraus ad verã pietatem oppugnandam parabatur. Nam cũ meretricẽ, cuius formæ pulchritudo venalis erat, mercede conduxissent, & linguæ suæ operam vt ipsis locaret, ei persuasissent, primùm ad Concilium vnà veniunt: deinde a-lijs omnibus inde exire iussis, misellam illam introducunt mulierculã. Illa puero, qui B etiamnum eius sugebat vbera, ostenso, dixit se ex concubitu Eustathij cum concepisse & peperisse: & ore impudenti vociferata est, illum pueri patrem esse. Itaq; Eustathius, cum criminationẽ istam perspicuè falsam esse pro certo cognosceret, iubet mulierculã si quem huius facinoris conscium haberet, in mediũ adducere. Quæ cum responderet, se nullum obiecti criminis habere testẽ: æquissimi illi iudices postulant ab ea iusiurandum. Et quanquam lex palàm clamat, In ore duorum aut trium testium ratum sit omne verbum: & Apostolus manifestò præcipit, nullum crimen presbytero illatum sine duobus aut tribus testibus admittendum: isti tamen spretis diuinis legibus, accusationem contra tam illustrem episcopum, nullo omninò teste adducto, admittere non dubitarunt. Simulatq; igitur muliercula, ea quæ dixerat anteà, iureiurando confirmauerat, impudenterq́; clamarat, puerum reuera Eustathij esse: ilico iudices illi, veritatis scilicet fautores, sententiam contra eum tanquam adulterũ pronunciauêre. Cum aũt alij episcopi (aderant enim non pauci, doctrinæ Apostolicæ propugnatores, quibus fraudulenti Eusebij conatus non erant omninò incogniti) apertè contradicerent, obstarentq; quò minus magnus Eustathius iniquam illam sententiam exciperet, facinoris authores maxima cum celeritate ad Imperatorem contendunt. Cui cum persuasissent crimen Eustathio intentatum verum esse, & æquam abdicationis sententiã: perfecerunt, vt Eustathius pietatis & castitatis athleta, velut adulter simul & tyrannus in exilium pelleretur. Ille igitur per Thraciam profectus, vrbem quandam Illyriæ petiuit.

Eusebii insidiæ, & Hierosolymam profectio. — *Eustathius Antiochiæ episc. Eusebij calumnijs & insidijs circumuentus.* — *Matth. 18. 2. Cor. 13. 1. Tim. 5.* — *Eustathius pro adultero damnatus.* — *Eustathij exilium.*

Vide Socr. li. 1. c. 18. 20. Vide Nicephor. cap. 25. lib. 9. Sozo. lib. 2. ca. 16. 17. Vitam Cõstant. lib. 3. cap. 57.

De episcopis hæreticis Antiochiæ, post sancti Eustathij mortem constitutis.

CAP. XXII.

POst discessum Eustathii, Eulalius episcopus Antiochiæ pro illo deligitur. Quo paulò pòst mortuo, Antiocheni habebant in animo Eusebium episcopum Cæsareæ ad se transferre. Verùm cum & Eusebius ab vno episcopatu ad alterum transferri recusasset, & Imperator illud ipsum fieri vetuisset, Euphronium elegerunt. Quo etiã vita defuncto (annum enim & menses aliquot, postquam electus erat, vixit) ecclesiæ illius episcopatus Placentio delatus est. In horum omnium animis similiter delituit Ariana labes. Quapropter quàm plurimi tum ex clero, tum ex populo, quibus propositum erat Deum sanctè & sincerè colere, relictis publicis Ecclesiæ conuentibus, separatim per se conuen-

Eulalius episcopus. — *Euphronius.* — *Placentius.* — Vide Nice. lib. 8. c. 45.

A conuentus agere cœperunt. Quos quidem Eustathianos omnes propterea nuncupauere, quòd post abitum Eustathij, in vnum coiuissent. Sed vt ad miseram illam meretricẽ redeam, ea in morbum grauissimum maximeque diuturnum delapsa, insidias atque adeò tragœdiam factionis Eusebianæ aperuit: & non duos tresúe sacerdotes, sed quàm plurimos de fraudulentis Eusebij conatibus certiores fecit: seque mercede cõductam, illud fictum crimen Eustathio intendisse: & tamen iusiurandum, quo se obstrinxerat, non prorsus falsum esse. Nam Eustathium quendam fabrum ærarium, pueri patrem fuisse. Atque hæc quidem ab optima illa scilicet factione Eusebiana, Antiochiæ patrata sunt. *Eustathiani conuentus.* *Eustathius faber ærarius.*

De Indorum fide. CAPVT XXIII.

Vide Socr. lib. 1. cap. 15. Vide Niceph. lib. 8. cap. 35. Sozom. li. 2. cap. 23. Vitam Cõstant. lib. 4. cap. 50.

PEr idem tempus diuinæ cognitionis lux apud Indos orta est. Nam cum eximia Imperatoris Constantini fortitudo & pietas singularis per omnium ora volitaret, & barbari vndiq; vsu experientiaq; didicissent, pacem bello longè anteponendam esse, liberè ac fidenter omnes mutuam inter ipsos societatem inierunt. Ac multi visendi causa, non pauci mercaturæ faciendæ, perlonga susceperunt itinera. Quo quidem tempore Tyrius quidam philosophiæ peritus, desiderio extremæ Indiæ visendæ incensus, duobus comitatus adolescentibus, fratris sui filijs, eò profectus est. Qui simulatq; animi sui desiderium expleuerat, conscensa naue in patriam redire maturat. Inter vias naui aquationis gratia ad litus appulsa, barbari forte in eos incursione facta, nonnullos demersere, alios abduxêre captiuos. Ille autem Tyrius in mortuorum numerum ascriptus est, adolescentes verò ad regem Indorum deducti: quorum alteri Aedesius, Frumentius alteri nomen fuit. Cum longo tempore iam illius regionis rex periculum istorũ fecisset, & ingeniosos esse perspiceret, suæ ipsius familiæ curam illis imposuit. Quod si quisquam sit, qui verbis meis minimè fidem adhibeat, secum consideret res à Iosepho gestas, & regnum Aegypti ab eo administratum. Reuocet porrò in memoriam prophetam Danielem, & tres illos athletas, qui tam strenuè pro pietate decertarunt. Etenim illi in bello capti, regni Babyloniorum administrationem obtinuêre. Mortuo autem Indorum rege, vixêre cum filio suo, permagno honore affecti. Ac quoniam in vero Dei cultu educati erant, mercatores, qui eò commeabant, cohortati sunt, vt in vnum congregati (vt fert mos Romanorum) diuina ministeria obirent. Longo verò iam tempore dilapso, veniunt ad regem, & mercedem suæ erga illum beneuolentiæ postulant, non aliam quidem, quã vt ipsis faciat potestatem in patriam reuertendi. Qua re impetrata in fines Romanorũ aduentant, atq; Aedesius rectà Tyrum proficiscitur. Frumentius autem studium erga pietatem pluris faciens, quàm aspectum parentum, Alexandriam contendit: docetque illius ecclesiæ episcopum, Indos maxima duci cupiditate luminis diuinæ cognitionis percipiendi. Tenuit quidem id temporis ecclesiæ illius gubernacula Athanasius. Qui cũ has res audiuisset, Quis, inquit, melius quam tu, vel ignorantiæ caliginem ab oculis animorum huius gẽtis dispellere, vel splendorem diuinæ prædicationis illis porrigere poterit? Quæ cum dixisset, ei sacrosanctum episcopatus munus impertit: mittitq; ad animos illius gentis pietatis doctrina excolendos. Ille igitur tum patria relicta, tum longissimi pelagi traiectu neglecto, ad gentem cõtendit culturæ diuinæ penitùs expertem. Quam quidem, diuina gratia iuuãte, summa cum animi alacritate excoluit. Nam miraculis, quæ more Apostolorum edebat, eos qui verbis & doctrinæ suæ contradicere conabantur, in suam pertraxit sententiam: & prodigijs, quæ faciebat, sua dicta confirmans, quàm plurimos in dies singulos fidei Christi adiunxit.

Apud Indos lux diuinæ cognitionis orta. *Tyrius philosophus.* *Aedesij & Frumentij historia.* *Iosephus Aegypti regno præfectus.* *Daniel cum tribus pueris. Daniel 3.* *Athanasius Frumentio episcopatum manus imponit.* *Indi ad fidem Christianam conuersi.*

B (marginal letter at "lio suo")

De Iberorum ad pietatem traductione. CAPVT XXIIII.

Socrat. lib. 1. cap. 16. Vide Nice. lib. 8. c. 34. Sozo. li. 2. cap. 6.

QVemadmodum Frumentius viam Indis ad Dei monstrauit cognitionem: sic eodem tempore mulier quædam capta in bello, Iberes ad veritatem traduxit: Hæc enim assiduis in precibus se defixit: ei lectus fuit & molle stragulum, saccus humi explicatus: ieiunium summarum deliciarum numerauit loco: hac laboriosa viuendi ratione dona assecuta est planè Apostolica. Nam quoniam barbaris propter artis medendi inopiam in more positum erat, vt si quando in morbum inciderẽt, alius alium adiret, & ab ijs, qui modò ægrotauerant, atq; ad integram erant restituti valetudinem, diligenter perdisceret curationis modum: mulier quædam ad hominem illã, quam dixi modò, summa laude ornandã, cũ puero morbo vexato rectà accedit: orat vt quid agẽdum sit, ab ea doceatur. Illa acceptũ puerũ in lecto suo collocat: Deũ vniuersitatis architectũ supplex *Iberes quomodo ad veritatem traducti.*

supplex precatur, vt benignus puerum morbo liberet. Qui eius precem amplexus, puerum sanauit. A Inde admirabilis illa mulier in omnium ore ac sermone versari cœpit.

Vide Ruff. & nota.

Quod eius factum etiam ad reginæ aures perlatum est. Itaque statim illam accersit ad se: nam ipsa fortè graui morbo afflictata iacuit. Mulier, ne quid suprà quàm sexus muliebris fert, tentare videretur, reginæ postulatum denegauit. At regina necessitate compulsa, minimè quid regia sua dignitas postularet, animo complexa est, sed properè ad captiuam ipsa contendit. Mulier eam itidem in suo abiecto ac vili reponit lecto, precésque, medicamentum planè salutare, morbo adhibet. Regina igitur è morbo recreata, mercedem curationis longè amplissimam, aurum nempe, argentum, indusia, pallas, & id genus alia dona, quæ regalis poscit magnificentia, mulieri apportat. Sancta autem & diuina planè mulier dixit, his sibi minimè opus esse: seq; veri Dei cultus cognitionẽ magnæ mercedis loco ducere. Et quoad eius fieri poterat, diuinis præceptis reginam erudiuit: hortatur vt sacrosanctum templũ ad honorẽ Christi, qui eam morbo eripuerat, exædificaret.

Templum ad Christi honorẽ extrui iussum.

His rebus auditis, regina rediјt ad palatium. Quam tam breui curatam esse, supra modum admiratur rex. Deinde potentiam Dei, quem captiua colebat, ei aperit: orat, vt eum solum Deum agnoscat, templum ei extruat, & vniuersam suam gentem ad eius cultum traducat. Rex autem miraculum in sananda coniuge editum laudat ille quidem plurimùm, sed tamen templum fabricare noluit. Aliquanto igitur tẽporis spacio interposito, ipse fortè confert se venatum: quem benignus Dominus non aliter atq; olim Paulum, inter venandum cepit.

Act. 9.

Nam caligo ei derepentè offusa, impedimento fuit, quo minus longius progrederetur. Atq; cæteri venatores claris lucis radijs, vt assolet, vsi sunt: iste autem solus relictus, cæcitatis vinculis tenebatur irretitus. Qui, licet in tam ancipiti loco vita eius posita esset, viam tamen salutis citò inuenit. Nã simul vt incredulitatem suam in memoriam redegerat, & Deum captiuæ sibi inuocarat adiutorem, caligo ab oculis depulsa est.

Iberorum rex quomodo viã salutis inuenerit.

Itaq; profectus ad captiuam illam, mulierẽ sanè admirabilem, rogat, vt templi extruẽdi modum ipsi ostendat. Eam autem ille, qui Besilielem singulari architectandi peritia imbuebat, tanta gratia donauit, vt sacrosancti templi formam exquisitè describeret.

Besileel.

Quam cum Iberes ab ea haberent descriptã, fodere & exædificare cœperunt. Postquam ædificium perfectum absolutumq; fuit, & tectum ei impositum, & soli sacerdotes desiderabantur, præstabilis illa mulier hanc rẽ B facilè expediuit. Nam persuasit regi, vt legatos ad Imperatorẽ Romanũ mitteret, postularetq; vt sibi doctor aliquis veræ in Deũ pietatis mitteretur. Rex igitur consilium eius amplexatus, legatos mittit.

Constantinus Iberorum genti episcopum mittit.

Imperator Constantinus, amator pietatis ardentissimus, petitionis causa intellecta, cùm legatos summa humanitate & beneuolentia complexus est: tum virum fidei, doctrinæ & piæ vitæ ornamentis eximiè decoratum, atq; adeò ad episcopatus gradũ euectũ, præconẽ diuinæ cognitionis Iberũ genti cũ donis quàm plurimis misit. Atq; sicut istorum postulationi ab eo benignè prospectum est: sic illorum, qui in Perside pietatis alumni erant, sua sponte curam suscepit ac prouidentiam. Nam cum certior factus esset, eos ab impijs exagitari, & eorum regem errori deditum, varios insidiarum modos contra eos moliri: literas ad eum scripsit, quibus & ad pietatem sectandam eum cohortatus est, & vt pij homines suum honorem retinerent, postulauit. Verùm ipsa epistola singulare scriptoris studium multo commodius declarabit.

Imperatoris Constantini ad Saporam Persarum regem pro Christianis epistola.

CAP. XXV.

Epistola Constantini Imperatoris ad Saporam Persarum Regem, de prouidentia Dei, qua populi sui saluti consuluit.

Constantini Imp. ad Saporam Pers. regem epistola.

Vide Nice. lib. 8. cap. 36. 38. Sozo. li. 2. cap. 14.

QVemadmodum fidem sacratam conseruando, lucis veritatis particeps fio: sic lucem veritatis, tanquam ducem sequendo, ad sacratæ fidei cognitionem rectà peruenio. Idcirco per ista (sicut rerum euentus confirmant) sanctissimam religionem agnosco: huncq; cultum, magistrũ cognitionis illius, qua Deus opt. max. intelligitur, me habere profiteor. Atque huius Dei virtutem adiutricem assecutus, ab extremis Oceani oris exorsus, vniuersum inde orbem terrarum ad firmam salutis spem excitaui.

Constantinus ope Dei orbem impietate & tyrannide purgauit.

Nam regiones, quotquot erant crudelibus admodum tyrannis redactæ in seruitutem, atq; adeò quotidianis calamitatibus oppressæ, propeq; labefactatæ, omnes mea opera ac subsidio meliorem vitæ conditionem recipientes, quasi curatione quadam refocillatæ sunt. Hunc ergo Deum veneror, cuius signum exercitus meus Deo dicatus, suis humeris portans, eò quò ęqui iustiq; ratio vocat, rectà proficiscitur, nobisq; per illorũ clarissimos triumphos cõtinuò gratia rependitur. Hunc Deũ memoria sempiterna me recolere cõfiteor: in hunc altissima lo

A ca incolentem, pura & sincera mente assiduè contemplor: hunc genibus flexis inuoco: omnem detestabilem cruorem ac cædem victimarum fugio: odores in ijsdem nefarios & execrandos vito: omnem terrestrem declino splēdorem. Quibus rebus omnibus sceleratus & infandus error gentilium contaminatus, complures nationes, atq; adeò vniuersa ferè hominum genera deiecit de sublimi, inq; ima barathri loca detrusit. Quæ enim Deus, rerum omnium moderator, quo hominibus prouideat, propter clementiā suam in lucem ad vsum vitæ necessarium protulerit, ea ad cuiusq; libidinem rapi conuertiq; neutiquam permittit: sed puram solum mentem, & animum labe vacuū ab hominibus requirit, hisq; virtutis & pietatis actiones ponderat. Nam modestiæ & mãsuetudinis lætatur officijs: mites diligit, authores seditionis odit: fidem amat, infidelitatē coercet supplicio: omnem potentiam superbia inflatam perfringit, pœna mulctat insolentium contumeliam: fastu elatos radicitùs extirpat: humilibus & patientibus iniuriarum, ea quæ ad dignitatem pertinent, tribuit. Sic etiam imperium iustum magno æstimat, & auxilio suo confirmat: conscientiamq; verè regiam tranquilla pace munit. *Deus quid ab hominib. requirat.*

Neq; sanè videor mihi errare, frater mi, dum istū vnum solumq; Deum esse, qui est omnium dux & parens, ingenuè confiteor: quem plerique eorum, qui huius imperij clauum tenuerunt, insano errore & amentia adducti, dedita opera penitùs pernegarunt. Verùm illos omnes eiusmodi exitus, velut scelerum vindex, oppressit, vt vniuersum posterorum hominum genus eorum calamitates exempli loco, his qui similia cum illis facta imitari voluerint, ante oculos ad contemplandum proponat. Ex quorum numero illum quem ira Dei, tanquam fulmen quoddam, è nostris finibus extruserit, inque vestros transportarit, vnum fuisse arbitror: qui quidem turpitudinis suæ quasi trophæum apud nos multorum sermone nobilitatum, apud vos in omnium conspectu statuit. Quinetiam illud præclarè cecidit, vt nostra ætate supplicium de eiusmodi hominibus sumptum ob oculos omnium euidenter poneretur. Nam quibusdam illorū, qui nuper populum Deo consecratum nefarijs edictis exagitauissent, ipse equidem oculis aspexi pœnas inflictas esse. Quapropter magna Deo habeatur gratia, quòd summa illius prouidentia factum est, vt vniuersum hominum genus, quod legi diuinæ colendæ se addixerit, pace ipsi reddita restitutaque exultet & glorietur. Hinc persuasum *Imperatores qui Christū dedita opera pernegarūt, infelices exitus nacti sunt.*

B habeo, res tum singulas, tum vniuersas, in optimo & tranquillissimo statu locatas esse: quòd Deus omnes homines per sinceram & spectatam ipsorum religionem ex concordi consensu in sacro eius numine venerando natam, ad se aggregare dignatus sit. Isto verò hominū genere, Christianos dico (de his enim omnis mihi sermo institutus est) cum audio prouincias eas, quæ in Perside facilè primas tenent, quàm maximè, sicut mihi in optatis erat, refertas, quanta me voluptate affectum esse existimas? Sicut igitur tibi pulcherrimè, sic illis non minus præclarè cōtingit, quòd propterea Deum patrem, omnium rerum dominum, ita tum tibi ipsi, tum illis clementem ac propitium habiturus es. Quocirca quoniam tantus es, & tam eximius princeps, istos ipsos tibi commendo: & quoniam pietate tam insignis es, tuæ concredo fidei: istos, amabo te, vti tuam benignitatem decet, amplectere. Nam per fidem & tibi ipsi es, & nobis immensum quoddam beneficium præstiturus. Tantam curam Imperator facilè præstantissimus de viris pietate eximijs suscepit: atque non suis solum subiectis studiosè prospexit, verumetiam illis, qui alienæ parebant ditioni, pro virili consuluit. Quam ob causam Deo ipse curæ fuit: vnde & Europæ totius, & Africæ, quinetiam maximæ partis Asiæ imperio potitus est, & suos subiectos sibi beneuolos habuit, & freno gubernationis suæ libentibus animis obsequentes. Porrò autem barbarorum alij sua sponte ei inseruire, in animum induxerunt: alij idem præstiterunt bello deuicti. Vbique trophæa ab eo erecta: vbique ille ipse victor Imperator declaratus. Sed quoniam hę res ab alijs pluribus verbis prędicatæ sunt, idcirco illis relictis, ad historiam veniamus. Quemadmodum omnium ore celebratus Imperator curas ac studia planè Apostolica versabat animo: sic sacerdotes, non modò non in ecclesia ædificanda, sed in eius fundamentis penitùs disturbandis operā suam posuerunt. Nam qui istis stabiliendis per doctrinam Apostolicam animam adijciebant, hos falsis cuiusq; generis calumnijs confictis, suis honorum gradibus abdicarunt. Etenim qui facinus illud memorabile contra magnum illum Eustathium consciuissent, horum inuidia hactenus minimè exaturata fuit: sed in alia firmissima pietatis arce cuniculis oppugnanda magnoperè laborare, variasque machinas ei admouere aggressi sunt. Quam quidem tragœdiam, quantum fieri potest, breuissimè hoc loco explicabo. *Imperatoris de viris pietate eximijs cura.* *Constantini felicitas.*

De

De paratis contra sanctum Athanasium insidijs. A

CAP. XXVI.

Athanasius episcopus Alexandri successor in episcopatu Alexandrina.

Vide Nicē. lib. 8 c. 44. Huc etiam refer ea, quæ proximis cap. 1. hic sequuntur.

CVm episcopus ille egregius Alexander, qui tam strenuè contra Arij blasphemiam decertauerat, quinque menses post Concilium Nicææ celebratum, finem viuendi fecisset, ecclesiæ Alexandrinæ episcopatum capessit Athanasius: vir à puero diuinis & sacris literis institutus, & singulis ordinum ecclesiasticorum muneribus cum summa omniū admiratione perfunctus. Iste in magno illo ac celebri Concilio Nicæno egregiè ac virili animo pro doctrina Apostolica luctatus, quemadmodum à veritatis defensoribus magnam laudem adeptus est: sic apud eius oppugnatores, velut aduersarius, in graue odium & planè capitale incurrit. Qui cum adolescens esset, consuetudine illius excellentis Alexandri assiduè vsus est, choroque diaconorum præfuit. Vbi verò Ariani, qui vnigenitum Dei filium oppugnare secum decreuerant, experientia docti, intellexêre propensum atque alacre eius in tuenda veritate studium, & iam ad ecclesiæ Alexandrinæ gubernacula suscipienda designatum cognouêre, eius administratione suam potentiam labefactatum iri existimarunt. Qua de causa tale quoddam facinus moliri cœperunt. Cum Meletius ille, quem Cōcilium Nicænum abdicauerat, tumultus ac turbas tum in Thebaide, tum in Aegypto, quæ ei finitima est, ciere non desisteret: Ariani militibus quibusdā mercede conductis (sic enim fore putabant, vt crimen simulatum confictúmque suspicione careret) persuadent, vt properè contenderent ad Imperatorem, Athanasium per calumniam insimularent, quòd tributa Aegypto imposuerat, & aurum inde collectū homini tyrannidem exercere molienti suppeditarat. Qui cum Imperatorem hoc modo essent ludificati, effecerunt vt Athanasius Constantinopolim duceretur. Ille vt primùm eò venit, tum falsam accusatorum criminationem refutauit, tum ad ecclesiæ administrationem, quæ ei diuinitùs delata erat, restitutus est.

Athanasius calumnia ab Arianis circūuentus.

Athanasius ad ecclesiæ administrationem restitutus.

Imperatoris Constantini ad Alexandrinos Epistola.

CAP. XXVII.

B

Concordiæ fouendam monet.

IStas quidem res apertè declarat Imperatoris epistola, quam scripsit ad ecclesiam Alexandrinam: cuius partem extremam in hanc nostram Historiam includere non incommodum existimaui. " Improborum hominum maleuolentia vestro Episcopo, mihi credite fra- " tres, nihil omninò nocere potuit: quorum studium huc solum spe- " ctabat, toto vt ætatis tempore in eiusmodi maleficijs consumpto cō- " tritoque, nullus ipsis in hac vita relinqueretur pœnitentiæ locus. Ita- " que vobis ipsi sitis adiumento: illud amplexamini, quod amorem possit inter vos con- " ciliare: omnibus viribus eos insectamini, quibus in optatis est mutuam inter vos con- " cordiam extinguere. Atque ad Deum oculis mentis vestræ coniectis, vos vestramque " salutem amate. Ipse equidem vestrum episcopum Athanasium lubens ad me admisi: " sicque eum affatus sum, vt hominem (quemadmodū mihi persuadeo) qui Deum san- " ctè religioseq; colit. "

Altera aduersus Athanasium structa fraus.

CAP. XXVIII.

Arianorum fabula.

AT ne sic quidem impios Arianos puduit, sed aliam talem deintegro texere fabulam aggressi sunt, qualem nemo veterum tragicorum comicorúmue aliquando effinxerit. Nam accusatoribus ex sua ipsorum factione conductis, eos deducunt ad Imperatorem. Illi clamant, Athanasiū virtutis athletam multa infanda scelera consciuisse. Horum causam tutatus est Eusebius, Theognis & Theodorus Perinthius (Perinthus autem hoc tempore Heraclea nominatur) dicunt istas res adeò indignas intolerabilesque, vt hominum aures eas audire refugiant. Proinde persuadent Imperatori, vt Cæsareæ Palæstinæ (ibi enim complures erant Athanasio infesti) concilium conuocetur, iuberetque in ea vrbe iudicium de Athanasio exerceri. Imperator autem illis, vtpote sacerdotibus, obsecutus (siquidem ignorabat penitùs fraudulentos eorum conatus) quod postulauerant, fieri mandauit. Verùm sanctus Athanasius, intellecto iudicum odio, ad Concilium non venit. Ariani igitur, ansa inde ad calumniandum arrepta, & bello contra veritatem suscepto, præter alia nefanda facinora, tyrannidis prætereà & contumaciæ eum coram Imperatore insimulant.

Perinthus, Heraclea.

Athanasius [illegible] iudi[illegible] [illegible] adire re[illegible].

A mulant. Neque certè spes eos frustrata est. Nam Imperator alioqui mansuetissimus, eorum verbis ad iracundiam prouocatus, scripsit ad Athanasium epistolam, qua & bilem suam aperuit: & ei, vt Tyrum peteret, mandauit. Etenim quoniam suspicabatur (quemadmodum ego censeo) Athanasium Cæsareæ, propter illius vrbis antistitem, minimè velle comparere: idcirco iussit, vt concilium Tyri cogeretur. Itaque scripsit ad concilium epistolam, dignam sanè homine pietatis insignibus eximiè decorato, quæ se habet ad hunc modum:

Imperatoris Constantini ad concilium epistola. CAP. XXIX.

Constantinus Augustus Sancto concilio Tyri conuocato.

Vide Nice. lib. 8. cap. 49. 50.

Constantini ad concilium Tyri epistola.

FVisset planè consentaneum, & his tam prosperis temporibus maximè accommodatum, vt Ecclesia catholica à seditionibus libera & vacua fuisset, & famuli Christi omni nota iam penitùs caruissent infamiæ. Sed quoniam quidam, velut insanæ contentionis furore agitati (tantum enim abest, vt eos vitam ipsis dignam traducere dicam) omnia perturbare permiscereque nituntur (quæ res sanè omnem calamitatem videtur longè superare) propterea vos vestra sponte, vt dicitur, currentes hortor, vt abiecta omni cunctatione in vnum conueniatis, ad Concilium frequentes accedatis: his qui auxilij indigent, subsidio sitis: fratres in periculo versantes liberetis, membra seditione distracta reducatis ad concordiam: ea denique in quibus erratum est, dum tempus ad eam rem fert, corrigatis: vt tot tantisque prouincijs animorum consensum, quem (proh nefas) paucissimorum hominum insolentia dissipauerit, de integro restituatis. Atque quòd ista res Deo omnium rectori pergrata, quodque & nobis optatissima, & vobisipsis, si pacem inter eos concilietis, non adumbratæ, sed veræ gloriæ materia futura sit, arbitror omnes iuxtà mecum velle libenter confiteri. Nolite igitur moram facere: sed omnes animi neruos huc intendentes, de propositis controuersijs ritè & conuenienter decidere laborate: & cum omni videlicet alacritate ac fide vndique cōuenite: quam Seruator ille, quem nos sanctè colimus, propè voce emissa, à nobis maximè semper flagitat. Nec quicquam eorum quæ ad meam diligentem curam pertinent, desiderabitur. Quæ autem per literas mihi significastis, omnia à me confecta sunt. Misi igitur ad eos quos volebatis episcopos, vt

Ad pacem ecclesiæ constituendam exhortatio.

B ad vos aduentantes, vobiscum sua sensa & cogitationes communicent. Misi etiam Dionysium, virum consularem, qui eos quos ad Concilium oportet vobis vnà accedere, admoneat: & tum quæ gerantur, tum, maximè vt omnia ordine & ratione fiant, accuratè videat. Quòd si quis (sicut minimè suspicor) nostrum mandatum etiam iam callidè reijcere studens, recuset ad Concilium aduentare: hinc à nobis aliquis mittetur, qui eum regio mandato de dignitate sua deijciat, doceatq́;, non decere quenquam decisionibus Imperatoris pro veritate editis aduersari. Erit igitur vestræ sanctitatis officium, vt decæterò summo animorum consensu & iudicio his, in quibus vel dedita opera peccatum est, vel per errorem delictum, conuenientem curationem non ad odium alicuius, vel ad gratiam, sed vt canon Ecclesiasticus Apostolicusque flagitat, excogitetis: vti tum ecclesiam omni liberetis blasphemia, tum meas curas ac solicitudines releuetis, tum denique pacis beneficium his, qui iam seditionibus perturbantur, præstantes, maximū gloriæ decus vobis ipsis colligatis. Deus vos, fratres charissimi, seruet incolumes.

Dionysius consularis

Quare cum ipsi hac de causa Tyri essent congregati, aduentarunt eò etiam alij nonnulli, qui ob doctrinæ prauitatem accusabantur: in quorum numero fuit Asclepas episcopus Gazæ. Illò quoque aduentauit Athanasius. Sed primùm accusationis Athanasio intētatæ velut tragœdiam exponere, deinde ea quæ ad iudicium de eo latum, quod tam multis in ore est, attinent, literis persequi constitui.

De Concilio Tyri celebrato. CAP. XXX.

Vide Socr. li. 1. c. 20. 21 Vide Nicephor. cap. 49. lib 8. Vide Sozo. lib. 2. c. 24. 21. 22. 27. Vide Vitã Constant. lib. 4. ca. 41.

Arsenius episcopus eiusq; manus abscissa in simulatus Athanasius.

ARsenium quendam communionis Meletianæ episcopum, quidam ex eius factione eo quidem Concilio occultant, vt diu ab hominum oculis remotus latitet. Interea temporis manu cuiusdam hominis mortui abscissa, eam sale conditam, in capsa lignea reponunt, circumferunt vndique, manū esse prædicant Arsenij, eamque ab Athanasio excisam prædicant: & propterea illum vocant homicidam. Verùm summi numinis oculus, qui omnia contemplatur, non diu Arsenium latitare passus est: sed primùm in Aegypto Thebaide compertum est, eum adhuc viuere: deinde Tyrum vsque diuina prouidentia deductus est. Ibi tum manus illa ad hanc tragœdiam comparata, coram iudicibus proferebatur. Istum Arsenium Athanasij necessarij conquirunt, adducunt, cogunt in diuersorio parūper latêre.

Athanasij accusatio. Interim illustris ille Athanasius primo mane venit ad Concilium. Ad quem accusandum introducta est muliercula libidinosa ac petulans: clamat impudẽter, se professam esse virginitatem: sed ab Athanasio, quem hospitio exceperat, per vim cõpressam, & inuitam stupratam fuisse. Quæ cũ dixisset, ingreditur Anthanasius, quem accusauerat; presbytero perquàm laudato, cui Timotheus nomen erat, comitatus. Vbi verò à iudicibus imperatum Athanasio fuit, vt crimini responderet: ipse obticuit, perinde ac si Athanasius non esset, atque Timotheus sic mulierculam alloquitur: Egóne tecum aliquando rem habui? egóne in tuas ædes ingressus sum? Tum illa impudentius petulantiusque clamare, digladiari cũ Timotheo: manum educere, ostendere annulum, ac dicere: Tu mihi abstulisti virginitatem: tu castitate me spoliasti: aliaq́;, quæ impudentes meretrices propter intemperantiæ exuberantiam loqui solent. Ad hunc modum igitur tum his qui fabulam texuerant, ignominiæ: tum iudicibus, qui facinoris conscij erant, pudoris inusta nota, muliercula educta est è concilio. Tum magnus ille Athanasius: Non est dimittenda mulier, sed inquirendũ in eam, cognoscendumque quis hæc crimina confinxerit. At Ariani vociferari, alia contra eum multò grauiora restare crimina, quæ nulla dicendi arte acuminéue dilui possent: de quibus cù proferrentur, non audiendi, sed cernẽdi sensus iudicium faceret. Quæ cùm dixissent, capsam, de qua tam creber sermo fuit, ostendunt, & manum sale conditam detegunt. Tum singuli qui eam conspicabantur, clamorem tollere: ac pars eorum scelus verè admissum esse putabant, pars rem fictam falsamque esse sciebant, & Arsenium adhuc occultatum latitare arbitrabantur. Atque vix momento temporis silentium fuit, cùm Athanasius, cui crimen intendebatur, sciscitatus est à iudicibus, Ecquis inter eos Arsenium nosceret? Cùm à multis responsum esset, se accuratè hominem noscere, eum introduci iubet: ac rursus sic percontatur: Hiccine est Arsenius, à me quidem interfectus, ab istis autem quæsitus, post cædem affectus contumelia, & dextra manu priuatus? Vbi verò assensum est, illũ ipsum esse, Athanasius exuit eum pallio, & vtramque manũ tum dextram, tum sinistrã ostendit, aitque: Aliam manum nemo, opinor, quæret. nã amplius quàm duas manus ab vniuersitatis conditore accepit nemo. Quibus rebus ad hunc modum patefactis, cũ oporteret & accusatores & iudices, qui facinoris erant conscij, præ pudore se in latebras abdere, optareque vt tellus sibi dehisceret, concilium tumultu ac seditione complere, veneficum appellare Athanasium, eum hominum oculos præstigijs fefellisse affirmare cœperunt: quinetiam, qui eum paulò antè cædis reum egerant, ijdem ipsi hominem discerpere mactareq́; aggrediuntur. Verùm quib. negocium ab imperatore dabatur, vt paci ac tranquillitati prouiderent, cædem prohibuerunt. Nam Athanasium, qui in causæ disceptatione superior discesserat, hostium manibus ereptum, in scapham curauerunt imponendum, sicque eius saluti consuluerunt. Qui rectà ad Imperatorem profectus, totam tragœdiam, vt gesta est, ei narrat. Aduersarij autem quosdam suæ opinionis episcopos, Theognidem dico, episcopum Nicææ, Theodorum Perinthiũ, Marim Chalcedonium, Narcissum Cilicem, & alios eiusdem doctrinæ fautores ad Mareotem, quæ est regio Alexandriæ ditioni subiecta, quæque nomen ex lacu Mario inuenit, miserũt. Qui cùm in eo loco mendacia quædam cõtra Athanasium confinxissent, quosdamq́; cõmentarios de eisdem falsò composuissent, & calumnias antè patefactas tanquam veras criminationes contexissent, ad Imperatorem hęc omnia deferenda curauerunt.

Timotheus pro Athanasio à muliercula accusatus.

Arsenij manus abscissæ insimulatus Athanasius.

Athanasij defensio.

Arianorum impudentia.

Mareotis.

A

B

De ecclesiæ dedicatione Hierosolymis, ac sancti Athanasij proscriptione.

CAPVT XXXI.

Templũ Hierosolymitanum consecrari vult Imperator. His rebus gestis, illi Hierosolymã proficiscuntur. nam eò totum conciliũ Tyri conuocatum petere mandauerat Imperator. Quinetiã alios omnes episcopos vndiq; ad eam ciuitatẽ commeare iusserat, quò templa ab ipso ædificata cõsecrarent. Misit etiam illò vna nõnullos principes viros, sibi familiaritate & beneuolẽtia cõiunctissimos, pietatis & fidei ornamentis eximiè decoratos: quibus mandatum dedit, vt nõ episcopis solũ, & eorum comitibus, verũ etiam omnibus egentib. qui illuc confluerent, omnia necessaria largè & liberaliter suppeditarent. Porrò sacrosanctũ altare aulæis planè regalibus, & monumentis lapidib. preciosis auroq́; collustratis, adornabatur. Ad hunc modum igitur festo splẽdidissimo celebrato, episcoporum singuli domũ rediêre: Imperator autem, cùm de celebris festi splendore & magnificentia certior factus esset, incredibilem animo cepit lætitiã, & omnium bonorum largitorem Deũ propterea laudib. extulit, quòd istud postulatum benignus ipsi concesserat. Postquam verò Athanasius ad eum venit de iniquo iudicio conquesturus, episcopos quos ea de re accusabat, ad se aduentare iubet Imperator. Qui simul vt accesserũt, calumniasque suas manifestò deprehensas

Alia in Athanasium calumnia.

Vide Socr. lib. 1. ca. 33. Vide Nice. lib. 8. cap. 50. Vide Sozom. lib. 2. cap. 25. 27. Vitam Cõstant. lib. 4. cap 4. Itẽ Euseb. lib. 10. cap. 2. 3.

A hensas animaduerterunt, illis quas iam antè confinxerant relictis, referunt Imperatori: Athanasium minatum esse, se prohibiturum, quo minus frumentum, vt solet, Alexandria Constantinopolim adueheretur. Quibus verbis fidem adiungens Imperator, Athanasium mittit in exilium, iubetque vt Treuerim vrbem Galliæ se conferat. Iam trigesimus regni sui annus agebatur.

Athanasius Treuerim relegatus in exilium.

De beati Constantini Imperatoris testamento. CAP. XXXII.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 54.

ANno & paucis mensibus dilapsis, cùm Imperator esset Nicomediæ, grauiter ægrotare cœpit. Cumque secum consideraret, quàm incertus sit humanæ vitæ exitus, donum sacrosancti baptismatis accepit. Ad hoc namque tempus istud ideò distulerat, quòd magno tenebatur desiderio, hoc salutare lauacrum in Iordane fluuio percipiendi. Tres filios imperij reliquit hæredes, Constantinum, Constantium, & Constantem, natu omnium minimum. Athanasium verò magnum Alexandriam redire iussit, idq; præsente Eusebio episcopo Nicomediæ, & contraria ei suadere laborante.

Constantinus cur baptismũ distulerit.
3. filij Constantini.
1. Constãtinus
2. Constãtius
3. Constans.

Pro eodem Imperatore defensio. CAP. XXXIII.

NEmini certè mirum videri debet, quòd Imperator in fraudẽ illectus, tam illustres viros solum vertere coegit. Nam fidem adhibuit episcopis, qui occultare studebant veritatem, illustrem quandam vitæ speciem præ se ferentes, qua Imperatorem dolo deluserunt. Neque sanè eos fugit, qui sunt in Sacris literis eruditi, Dauidem prophetam reuera deceptum fuisse. Quem non Pontifex, sed verna & verbero (Sibam dico, qui falsum crimen contra Miphibosetn detulit ad regem, illiusq; agrum, suum ita reddidit) veteratoriè circumuenit. Atque ista quidem dico, non quò prophetam insimulẽ: sed quò pro Imperatore respondeam, ostendamque humanæ naturæ imbecillitatem: & doceam simul, non solis accusatoribus credẽdum, quamuis digni videantur quibus sit habenda fides, sed alteram aurem integram seruandam reo.

Constantinum excusat exẽplo Dauidis. 2. Reg. ca. 16.

Accusatorib. non solis credendum.

De sancti Constantini Imperatoris obitu. CAP. XXXIIII.

B

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 50. Socrat. lib. 1. cap. 26. Sozom. li. 2. cap. 32. Vitã Constant. lib. 4. cap. 4. & seq.

POstea verò quàm Imperator ex hoc terrestri regno ad alterum multo præstabilius translatus fuit, præfecti, duces, & reliqui omnes illustres viri, eius corpus in loculo aureo repositum Constantinopolim deportant: quod quidem milites omnes comitantur, partim antecedentes, partim subsequentes, seque tam præclaro Imperatore orbatos grauiter lamentantur. nam cum sibi patris benignissimi loco fuisse, pro certò compererant. Quod autem ad corpus eius attinet, quantum honoris interim illi delatum sit, quanto temporis spacio, dum principes viri, filij reditum expectarent, in palatio manserit, literis persequi non necesse arbitror, præsertim cùm alij eadem scriptis mandarint: quorum libros quisque pro arbitratu legere poterit: indeque cognoscere, quibus præmijs, quamque honorificis, rerum vniuersarum moderator Deus famulos sibi beneuolos remuneretur. Quibus si quisquam minimè fidem habeat, cùm magnifica illa opera, quæ circa eius sepulchrum & statuam hodie cernuntur, oculis aspexerit: credat saltem Sacris literis, & Domino dicenti, Glorificantes me glorifico: & qui me spernunt, ipsi quoque spernentur.

Constantini Imp. obitus, et luctus.

1. Reg. cap. 2.

FINIS PRIMI LIBRI.

THEODORITI EPISCOPI
CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
LIBER SECVNDVS.

Constantinus, Constãtius, Constans Imp. anno Christi 341.

Hic liber secundus continet acta sub Constantini magni filijs, Constantino, Constantio & Constante annis viginti quinque. Huc autem refer eosdem authores quos supra adnotauimus ad 2. lib. Socratis.

De sancti Athanasij reditu CAP. I.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 2. vide Socratem cap. 2. lib. 2. Sozomen. lib. 3. cap. 2.

DIuinus ille Athanasius biennio integro & mensibus quatuor Treueri commoratus, reuertit Alexandriam. Quo quidem tempore Constantinus, filius Constantini Magni natu maximus, qui Galliæ versus Occidentem imperium obtinuit, literas ad ecclesiam scripsit Alexandrinam, quæ ita se habent:

Athanasij ab exilio reditus

Imperatoris Constantini, Constantini filij, ad Alexandrinos epistola. A

CAPVT II.

Constantinus Caesar, populo catholicae ecclesiae, quae est Alexandriae, S.

Athanasius cur in Galliā relegatus.

Vide Socr. cap. 2. li. 2. Nicephor. lib. 9. cap. 3.

VEstrae prudentiae minimè obscurum esse arbitror, quid causae fuerit, cur sacrosanctae legis & doctrinae euangelicae interpres Athanasius à patre meo in Galliam relegatus sit: ne scilicet per nefariam improborum quorundā peruersitatem (nam agrestis infestorum & crudelium hostium immanitas, eius capiti periculum intenderat) vulnera planè insanabilia sustinere coactus fuisset. Quocirca vt hanc nequam hominum maliciam effugeret, ex illorum quasi faucibus, qui ei struebant insidias, ereptus est: iussusque vt sub mea ditione vitam degat, quo non aliter ac si in ea ciuitate versaretur, in qua antehac vixerit, omnibus rebus ad vitam necessarijs (licet eius eximia virtus diuina ope freta, graues asperioris fortunae erumnas pro nihilo putet) abundare circumfluereque possit. Quamobrem cùm pater meus Constantinus Augustus, dignus sanè ob res praeclarè gestas qui sempiternae memoriae commendetur, haberet in animo, episcopum illum ad propriam sedem locumq; vestrae comprimis sanctimoniae gratia restituere: & morte, vt sors humana fert, antè occupatus occumberet, quàm id, quod erat sibi in optatis, explere posset: consentaneum certè existimaui, vt ipse institutum tam pij Imperatoris mihi exequendum susciperem. Quanta autem obseruantia & honore hominem complexus fuerim, ab eo ipso, simulatque in vestrum conspectum venerit, facilè intelligetis. Nec mirum sanè, me istud humanitatis officium erga illum declarasse. nam tum quaedam vestri desiderij quasi effigies, tum grauis hominis persona ante oculos mentis obuersata, animum meum ad hoc ipsum commouit, vehementerque cohortata est. Deus vos fratres mei charissimi, sua prouidentia diu seruet incolumes. Cum istis Constantini literis sanctus Athanasius redit Alexandriam. Quem omnes tum ciues tum rustici, tum nobiles tum plebeij, cupidè libenterque excipiunt: exceptis solum Arianis, quibus eius reditus molestiae & angori fuit. Quapropter Eusebius, Theognis, & quotquot eorū factioni adhaerebant, suas machinas ad Athanasium oppugnandum de integro admouere, & calumnias in aures Constantij Imperatoris, qui filius Constantini minor natu fuit, contra eum callidè infundere coeperunt. Sed qua ratione hoc factum sit, & quemadmodum iste Imperator à vera doctrinae Apostolicae regula deflexerit, deinceps commemorabo.

Athanasij reditus quibus gratus.

Constantius Constantini F. Arianus.

B

Quomodo Constantius Imperator à recta fide abductus fuerit. CAP. III.

Constantia Constantini M. soror.

Vide Socr. cap. 2. lib. 1. item lib. 1. cap. 19. Vide Nicephor. lib. 9 cap. 2. Sozom. lib. 2. cap. 27.

COnstantiae Licinij coniugi & sorori Constantini, magna intercessit familiaritas cum presbytero quodam Ariana labe infecto: qui tametsi erroris morbum, quo laborabat, non palàm ostendit: tamen assiduè, dum cū illa sermonem conferebat, dixit, Arium falsò accusatum esse. Huic Constantiae, frater eius Constantinus Imperator multo omnium illustrissimus, post mortem Licinij, viri sui impij, omni cura ac studio prospexit, eamque ex viduitate nihil incommodi capere passus est. Quinetiam cū mortem iam esset obitura, ei praestò fuit: neque vllum officij genus, quod ad eam curandam spectabat, praetermisit. Quo quidem tempore illa presbyterum illum accersi iubet, Imperatoremque supplex orat, vt ei prouidere velit. Quod Constantinus & tum se facturum pollicitus est, & postea promissum re ipsa praestitit: quippe concessit presbytero, vt eius consuetudine atque adeò ope pro arbitratu suo vteretur. At presbyter, licet in maximo honore apud Imperatorem esset, tamen cùm videret Imperatoris animum de religionis doctrina confirmatū, suae prauitatis morbum neutiquam ei aperire ausus est. Sed postquam Constantinus ad regnū immortale migrarat, & regnum imperiumque hoc caducum filijs testamēto distribuerat, cùm nemo illorum ei morienti adesset, isti soli presbytero testamentum concredidit, iussitque vt illud Constantio traderetur. Nam verisimile erat, hunc, quoniā propius aberat Nicomedia, citius quàm reliquos duos eò peruenturum. Hac de causa igitur presbyter & notus Constantio (dedit nanque ei testamentum, sicut Constantinus imperauerat) & perfamiliaris factus est: iussusq; vt crebrò ipsum adiret. Qui vbi inconstantē Constantij mentē, eamq; non aliter atque atundinē à contrarijs ventis huc illucque agitatā facilè flecti vidit, confidenti animo bellū contra doctrinam Euangelicam ciere coepit. Atque tempestatē, qua ecclesiae iactabantur, simulatè lamentatus, illius authores esse dixit eos, qui vocē ὁμοούσιον, id est, Cōsubstantialem, minimè in Scripturis repertā, doctrinae fidei adiecissent: hancque rem vnā tum inter sacerdotes, tū inter laicos nō parum discordiae proseminasse. Deinde Athanasiū & eius doctrinae fautores insimulare,

Constantinus ad Arianismū nō deflexus.

Constantij in vera religione amplectenda, inconstantia.

re,

Are, parareq; cōtra eos insidias aggreditur. Hoc adiutore vsi Eusebius, Theognis & Theodorus Perinthius (erat quidē Theodorus vir doctrina præter cęteros exquisita, scripsitq; cōmentarios in sacra Euāgelia: vulgò Heracleotes nominatur) frequēter admodū, quoniā habitabant in proximo, in Imperatoris venēre conspectū, reditumq; Athanasij ab exilio multorū malorum causam extitisse dixere: & nō Aegyptum solū, verùm etiā Palęstinā, Phœniciā, & alias finitimas gentes turbulentis illorum fluctib. grauiter agitari.

Theodorus Heracleotes & eiusdē cōmentaria in Euangelia.

De secunda beati Athanasij relegatione: & Gregorij tum ordinatione, tum morte.

CAPUT IIII.

Vide Socr. lib. 2. c. 2. 8. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 1. Sozom. lib. 3 cap. 5.

HIs & similibus rationibus cùm leuē in primis & flexibilem Constantij animum oppugnassent, persuasere vt Athanasius ecclesia pelleretur. Athanasius autem, intellectis eorum insidijs, clàm se subduxit Alexandria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium episcopum, qui tum Romanā rexit ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasium confinxerant, per literas certiorem fecerāt. Ille ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire: & diuinum Athanasium, quò pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accersitus, eò maturè contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideò non sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore deprehensa. Qui vbi oues gregis Alexandrini pastore destitutas vident, quendam nomine Gregorium, lupum videlicet in locum pastoris, substituunt. Qui ad sex annos multo maiore crudelitate, quàm agrestes belluæ, in gregem vsus: tandem à suis ipsius ouibus miserè extinctus fuit, debitasque suæ improbitatis pœnas persoluit.

Athanasius iterū ca sua Alexandria pulsus. Ariani Romanæ ecclesiæ iudiciū subire nō audent. Gregorius Athanasij successor suæ improbitatis pœnas luit.

De Paulo Constantinopolitano episcopo. CAP. V.

Vide Socr. lib. 2. ca. 4. 5. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 4. Vide Sozom. lib. 3. cap. 5.

ATHanasius verò ad Constantem accedens (Constantinus enim, filius Constantini natu maximus, in bello interemptus erat) de factionis Arianæ insidijs conqueri, bellum contra fidem Apostolicam excitatum lamētari: & tum patris, tum magni concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriā reducere cœpit: quinetiam decreta patrum, quibus ille vnà interfuerat, ab eo lege confirmata fuisse. Talia cum gemitu & lachrymis apud Constantem Imperatorem elocutus, eum ad patrem æmulandum excitauit. Nam simulatque ista audiuit, literas scripsit ad fratrem, quibus eum hortabatur, vti hæreditatem pietatis paternæ integram inuiolatamque seruaret. Illum enim imperium pietate stabiliuisse: tyrannos, qui Romanos oppresserant, profligasse, & barbaros vndique in suam potestatem redegisse. Quibus literis persuasus Constantius, mandatum dedit, vt episcopi tum Orientis, tum Occidentis Sardicam, quæ est in Illyria vrbs, gentis Daciæ primaria, aduentarent. Nā alijs multis morbis vexabatur ecclesia, ad quos curandos Concilium necessariò requirebatur. Etenim Paulum episcopum Constantinopolitanum, qui pro sana doctrina se periculis offerebat, Ariani, tanquam seditionis authorem ac ducem accusabant: aliaque non nulla ei obiectabant crimina, quæ per calumniam pietatis præconibus inferre solebāt. Verùm populus veritus aduersariorum insidias, hunc Paulum Sardicam id temporis proficisci non sinit. Paulò autem pòst Constantius Imperator, cuius animos facillimè huc illuc impellebatur, Arianorum suasu Paulum Constantinopoli exturbauit: & ad Cucusum (paruum oppidum, olim ditioni gētis Cappadociæ subiectum, nunc autem Armenię minori adiunctum) relegandum curauit. At ne hac quidem Pauli in solitudine commoratione contenti erant rerum omnium perturbatores Ariani sed missis eò quibusdam suæ cruentæ voluntatis administris, eum violēta morte affecerunt. Quod etiam diuus Athanasius in Apologia, quam pro suæ fugæ defensione conscripsit, docet his ferè verbis: Ariani, vbi Paulum episcopum Constantinopolitanum persecuti, in oppido Cucuso Cappadociæ repererunt, palàm curauēre strangulandum: Philippo præfecto, qui illorum hæreseos præses fuit, & perditorum consiliorum minister, carnifice ad eam rem vsi. Eiusmodi cædibus nobilitata est Ariana blasphemia. Nā talia scelera contra Dei famulos admissa, furori eorum aduersus vnigenitum Dei filiū accenso pulchrè responderunt.

Athanasius apud Imp. de Arianorū insidijs conqueritur. Constantij mādatum. Paulus Constantinop. episcop. ab Arianis accusatus. Pauli relegatio, & interitus. Cucusum. Athanasij verba ex eius apologia. Philippus præfectus Arianorum.

Vide Socr. li. 2. ca. 4. 5. 9. 12. 16. 30. 31. 35. Vide Niceph. lib. 9. ca. 47 Vide Sozom. li. 3. c. 3. & li. 4. cap. 26.

De Macedonio, & hæresi ab eo introducta. CAP. VI.

VBi autem Paulum hoc modo ad mortem, imò verò ad regnum cælorum miserāt, Macedonium in eius locum sufficiunt: quem, quoniā pari ratione cum ipsis blasphemiam contra Spiritum sanctum vsurpabat, suæ opinionis & doctrinæ fautorem existimarunt. Verum non ita multo pòst, istum quoque de episcopatus illius gradu

Macedonius episcopatu depulsus.

Macedonius propriæ sectæ author.

propterea deiecerunt, quòd quem sacra Scriptura filium Dei nominat, creaturam vocare recusauit. Qua de causa hic ab Arianis segregatus, propriæ cuiusdam ac separatæ sectæ author & patronus factus est: quippe filium patri consubstantialem dicere noluit: Sed docuit, eum genitori in omnibus similem esse, & Spiritum sanctum creatum apertè asseruit. Atque has quidem res non longo tempore pòst, ita vt diximus, gestas esse constat. A

De Sardicensi concilio. CAPVT VII.

Sardicense concilium celebratum anno 350.

Vide Socra. lib. 2. c. 16. 18. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 12. Sozom. li. 3 ca. 10. 20. lib. 4. ca. 8.

DVcenti & quinquaginta episcopi, sicut est à veteribus memoriæ proditum, Sardicæ in vnum conuenêre: quò etiam accessit magnus ille Athanasius, Asclepas episcopus Gazæ, cuius suprà facta est mentio, & Marcellus Ancyræ, quæ est vrbs Galatiæ primaria, qui tempore magni concilij Nicæni episcopus fuerat. Aduentarunt illò præterea horum accusatores, & præfecti phalangis hæreticorum, qui dudum de Athanasio iudicium exercuerant. Verùm quoniam concilij constantiam, & sanam de decretis diuinis sententiam exploratè cognitã habebant, cùm essent vocati, minimè ingredi voluerunt: sed accusatores, vnà cum iniquis Athanasij iudicibus, se inde subduxerunt. Quam rem commodius docebit Concilij epistola: eamque, quo eorum facta euidentius appareant, in historia intexere constitui.

Diffugiunt Iudices Athanasij vna cum accusatoribus.

Literæ Synodicæ, ab episcopis qui illic conuenerant, ad vniuersos orbis episcopos conscriptæ.

CAPVT VIII.

Sanctum Concilium ab episcopis Romæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Aphricæ, Sardiniæ, Pannoniæ, Mysiæ, Daciæ, Dardaniæ, & Daciæ inferioris, Macedoniæ, Thessaliæ, Achaiæ, Epiri, Thraciæ, Rhodopæ, Asiæ, Cariæ, Bithyniæ, Hellespontı, Phrygiæ, Pisidiæ, Cappadociæ, Ponti, Phrygiæ minoris, Ciliciæ, Pamphyliæ, Lydiæ, insularum Cycladum, Aegypti Thebaidis, Lybiæ, Galatiæ, Palæstinæ, Arabiæ, per Dei gratiam Sardicæ celebratum, omnibus vbique episcopis & ministris catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ, dilectis fratribus in Domino S.

Concilium iussu Imperatoris congregatum.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 12. Sozom. lib. 4. cap. 12.

ETsi ab Arianis multa scelera, idque non rarò, contra Dei seruos rectam fidem conseruantes iampridem edita sunt (nam adulterina & falsa doctrina supposita, veræ sinceræque doctrinæ patronos de suis honoris gradibus deturbare moliebantur) tamen nuper tantus impetus ab illis aduersus fidem factus est, vt fama eius ad aures vsque sanctissimorum Imperatorum permanarit. Quocirca diuinissimi illi Imperatores, iuuãte Dei gratia, nos ex varijs prouincijs & ciuitatibus congregarunt, & hoc sanctum concilium Sardicæ cogi statuerũt, vt non modò omnis tolleretur dissensio: verùm etiam deprauata de fide doctrina reiecta, vera pietas in Christum sola apud omnes conseruaretur. Venêre enim episcopi de Oriente Imperatorum religiosissimorum impulsu, potissimum quidem propter crebros rumores de charissimis fratrib. & collegis nostris, Athanasio episcopo Alexandrino, Marcello episcopo Ancyræ, quæ est in Galatia, & Asclepa Gazæ episcopo dissipatos. Fortassis etiam tales de illis calumniæ ad vos perlatæ sunt, quòd vestras quoque aures eisdem conturbare instituebant: eo quidem consilio, vt tum criminibus ab ipsis aduersum innocentes confictis haberetur fides, tum improba ipsorum hæresis in nullam omnino suspicionem vocaretur. Cæterùm non diu permissa fuit illis potestas talia scelera admittendi. Dominus enim est qui ecclesijs præest, quique pro his & pro nobis omnibus mortem oppetijt, & per easdem nobis omnibus in cælum aditum patefecit. Nam quẽadmodum Eusebius, Maris, Theodorus, Theognis, Vrsacius, Valens, Menophantus & Stephanus literas contra collegas nostros, de quibus modò dictum est, Athanasium nempe episcopum Alexandrinum, Marcellum episcopum Ancyræ vrbis Galatiæ, & Asclepam episcopum Gazæ ad collegam nostrum Iulium, ecclesiæ Romanæ episcopũ scripsere: sic scripsere quoque aduersarum partium episcopi, quò tum integritatem & innocentiam Athanasij collegæ nostri verè testificarentur, tum Eusebianorum facta nihil aliud in se complecti quàm mendacia & calumnias penè innumerabiles ostenderent. Et quãuis falsæ eorum criminationes tum ex eo in primis, quòd accersiti à charissimo fratre & collegà nostro Iulio non aduentarunt, tum ex literis ab eodem ipso Iulio scriptis, omnibus constare possint (nã venissent certè, si modò ea facinora, quæ contra collegas nostros cõmiserant, se Iulio posse probare nõ dubitassent) tamen suos fraudulentos conatus ex rebus, quas in hoc sancto ac celebri concilio gesserunt, multo clarius apertiusque patefecerunt. Vbi enim venêre Sardicam, & fratres nostros, Athanasium, Marcellum, Asclepã & alios adesse vidêre, in iudicium venire metuebant. Ac licet semel, iterũ ac sæpius essent vocati, minimè tamen morem gesserunt. Et tametsi cũ alij episcopi, qui in vnum conuenerant, tum Osius in primis, senex certè admodum venerandus (qui propter prolixum ætatis tempus, propter fidei confessionem, propter B

Ariani episcopi.

Iulius Roman. episcopus

Ariani concilium fugiunt.

Osius episcop.

grauissi-

A grauissimos denique exantlatos labores summo honore & reuerentia prosequendus erat)expectarent eos, rogarentque vt venirent in iudiciū, quo quæ de collegis absentib. diuulgauerāt, & aduersus illos scripserant, ea præsentes ipsi vera esse cōuincere possent: tamē vocati, vti diximus, nō venerunt. Vnde sanè declararūt manifestò suas ipsorū calumnias, & tergiuersatione velut voce emissa, suas insidias & molitiones veteratorias palā prædicarūt. Nā si qui suis dictis cōfidunt, ij ea corā asseuerare nō recusant. Sed quoniam isti in iudicio cōparere nolebant, arbitramur profectò iam nemini obscurū esse (quamuis illi rursus omnia per dolum eludere in animum induxerint) quòd cū nihil habeant quo de collegas nostros planè conuincant: illis tamen & obtrectare absentib. & præsentes vitare student. Siquidem, fratres charissimi, iudicio interesse detrectabāt, non solùm propter calumnias, quas ipsi contra istos excogitarint: sed etiam, quòd videbant ibi præstò futuros alios, qui eos erant varijs de criminib. accusaturi. Nam proferebantur in mediū vincula, ferrū, homines ab exilio reuersi: venerunt etiā in iudiciū collegæ nostri, q ab alijs in exilio detentis redierāt: adfuerunt præterea cognati & necessarij eorū, qui istorū maleficijs interijssent. Et quod omniū maximum est, præstò erāt episcopi, quorum vnus vincula & catenas, quibus istorum opera constrictus fuisset, protulit: alij mortem, ab eisdem non paucis per calumniam illatam, testabantur. Etenim vsque eò istorum prorumpebat amentia, vt episcopum trucidare aggrederentur: & certe eum trucidassent, nisi ex eorum manibus elapsus fuisset. Porrò comparuit in Concilio beatæ memoriæ Theodolus, collega noster, qui eorundem effugisset calumnias: siquidem per calumniam eorum mors ei decreta fuit. Quinetiam alij ostendere plagas gladijs inflictas, alij fame ab illis se penè extinctos conqueri cœperunt. Atque hæc testimonijs confirmare non plebeij homines, sed integræ ecclesiæ: quarum gratia qui eò venerant, & earum legatione fungebantur, docebant, milites gladijs cinctos, & turbas hominum clauis instructas ab istis comparatas esse: iudicum item minas, literas fictas ab eisdem suppositas ostendebant. Nam perlegebantur in Concilio literæ Theognidis, quas contra collegas nostros Athanasium & Asclepam, quò Imperatoris animum aduersum eos incenderet, conscripsit. Quæ literæ, fuere diaconorum Theognidis indicio deprehensæ. Adde his virgines nudatas statutasque in publico, incendia ecclesiarum, collegas denique in custodias inclusos. Quæ mala omnia non

Accusatores non comparare, suspicionem ferre calumniæ.

Arianorum scelera.

Theodolus.

Theognidis literæ calumniatrices.

B aliam ob causam, quàm ob impiam Arianorum hæresim factitata sunt. Nam quicunque eorum doctrinæ cōsentire renuebant, hi eiusmodi cruciatus effugere nullo modo potuerunt. Ariani igitur cum ista animis antè agitassent, videbantur sibi in eiusmodi adducti angustias, vt quid liberè agerent, nō haberent. Nam cùm puderet eos propter ea facinorum suorum, quòd ea amplius tegere non poterant: veniunt Sardicam, vti opinionem hominibus afferrent, se nihil omnino deliquisse. Verùm vbi vident, eos quos falsò insimulassent, quos supplicijs affecissent, adesse: quinetiam vbi tum accusatores, tum iudices suorum scelerum ante oculos positos cernunt: in concilium etiā vocati, intrare noluerunt. Porrò autem cū collegæ nostri Athanasius, Marcellus & Asclepas magna libertate contra eos loquendi vterentur, grauiter cōquererentur, postularēt, vti adesse vellent: pollicerentur deniq; se non solùm calumniam eorum refutaturos, verumetiam planè demonstraturos quæ scelera contra ecclesias edidissent, isti suorum improbè factorum conscientia erant tantopere perterriti, vt tum inde aufugerent, tum per fugā calumniam suā aperirent, tum clā se subducendo maleficia ab se cōmissa manifestò fateri viderentur. Et quanquam eorum improbitas & calumnia non ex rebus solum antè ab ipsis gestis, verūetiam ex his vel maximè oculis cuiusq; subijcitur: tamē ne ex fuga sua velut ansam ad noua maleficia arripiant, consultum ducebamus facinora ab illis designata, verbo veritatis accuratè expendere. Qua re quidem ita constituta, confectaque, comperimus ex ipsorum factis, eos verè calumniatores esse, & nihil aliud molitos, quàm vt insidias collegis nostris tenderent. Nam Arsenius, quem ab Athanasio interfectum prædicabant, adhuc superstes est, & in numero viuentium cernitur. Ex qua re vna certè, commenta de criminibus, quæ passim contra pios diuulgassent, perspicuè deprehenduntur. Quinetiam cùm rumorem de calice, tanquam à Macario presbytero Athanasij confracto sparsissent, nōnulli qui Alexandria, Mareote, & ab alijs locis Sardicam venerant, apertè testabantur, nihil eiusmodi à Macario admissum esse. Episcopi item Aegypti per literas scriptas ad Iulium collegam nostrum satis confirmabant, nullam omnino fuisse de ea re suspicionem. At prædicant porrò, se cōmentarios contra eum scriptos habere: quos profectò licet ex vna parte confectos constet, tamen cùm per eosdem & de gentilib. & de catechumenis haberetur quæstio, vnus ex catechumenis interrogatus, respondebat se intus fuisse, cùm Macarius in eo loco præsto esset.

Exemplum.

Ariani scelerum conscientia territi.

Arianorū calumnia vndè comperta.

Arsenij cædis falsò insimulatus Athanasius.

Ischyra nequissimus. Alius quoque de eisdem rogatus, dixit Ischyram, de quo tam crebros rumores isti A dissipassent, morbo vexatum in cellula decubuisse. Ex quo perspicuum est, tum nulla " prorsus mysteria id temporis ideo celebrata fuisse, quòd catechumeni intus erant: tum " Ischyram non adfuisse, sed iacuisse in cellula morbo oppressum. Etenim idem ipse I- " schyras totus ex nequicia & fraude factus, tametsi falsò mentitus esset, affirmando A- " thanasium librum quendam ex sacra Scriptura cremasse: tamen se eodem tempore, " quo Macarius ibi adfuerat, confessus est, in lecto ægrotum decubuisse: adeò vt inde se " calumniatorem esse planè proderet. Denique calumniæ merces Ischyræ data est, nimi- " rum vt episcopus nuncuparetur, cùm nondum presbyter factus erat. Nam venêre ad " Concilium duo presbyteri, qui antè cum Meletio communicarant, postea autem à bea " to Alexandro episcopo Alexandriæ in ecclesiam recepti erant: hique præsentes cum " Athanasio testimonium dixêre, Ischyram nunquam fuisse ordinatum presbyterum, " neque Meletium in Mareote vel ecclesiam omnino habuisse, vel ministrum. Et tamen " isti eum qui nunquam fuisset presbyter, iam tamen est factus episcopus, pro se testem " adducunt, quo possint, dum struunt calumnias, hoc episcopi nomine auditores obstu- " pefacere. His accedit, quod liber collegæ nostri Marcelli legebatur, indeque Eusebia- " norum fraus erat manifestò deprehensa. Nam quæ ille querendo disceptandoque po- " suerat, isti ex eis, vtpote concessis & affirmatis ansam calumniandi ceperunt. Itaque " legebantur & ea ipsa, & alia quæ deinceps sequêbantur, quæque ante easdem quæstio- " *Marcelli fides sincera.* nes posita erant: ex quibus compertum est, fidem Marcelli sanam sinceramq; esse. Ne- " *Deus verbum principij & finis expers.* que enim Deum verbum ex sancta Maria initium cepisse, sicut isti affirmant: neque " regnum eius finem habiturum: sed ipsum tum principij, tum finis penitùs expertẽ esse " scripsit. *Asclepas.* Asclepas quoque collega noster commentarios proferebat, qui Antiochiæ " præsentibus suis accusatoribus, & Eusebio episcopo Cæsareæ confecti erant. atque ex " iudicum sententijs in eisdem contentis, se insontem declarauit. Non sine causa igitur, " fratres charissimi, isti accersiti ad concilium, non obtemperarunt: non sine causa iudi- " cium effugerunt. Nam scelerum conscientia exagitati, fuga suas calumnias confirma- " runt: perfeceruntque, vt criminibus, quæ accusatores coram aduersum eos citabant, " ostendebantque, fides adhiberetur. Quibus omnibus illud præterea adiungendum est, " *Episcopi Ariani.* quòd eos qui ob Arij hæresim in crimen vocati, & ab ecclesiâ eiecti erant, non modò " ad se receperunt, verumetiam ad altiorem dignitatis gradum extulerunt. Nam & dia- B conos ad presbyterij honorem, & presbyteros ad episcopatum euexêre, non aliam ob " causam, quàm vt tum impiam doctrinam dispergerent, lateque propagarent: tum piã " ac sinceram fidem funditùs delerent, labefactarentque. Istorum autem, proximè & se- " cundum Eusebianos principem locum obtinent, Theodorus Heracleæ, Narcissus Ne- " roniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Laodiceæ Georgius, Acacius Cæsareæ Palæsti- " næ, Ephesi (quæ est vrbs Asiæ) Menophantus, Vrsacius Singidonis Mysiæ, Valens deni- " que Myrsi Pannoniæ episcopus. Etenim isti illis qui secum ex Oriente venerant, non " dedêre potestatem vel veniendi in sanctum Concilium, vel ecclesiam Dei omnino ad- " eundi. Qui dum iter faciunt versus Sardicam, cogunt inter ipsos separatim concilium, " *Ariani episcopos à concilio adeundo retrahere conātur.* atque paciscuntur cũ minis adiectis, se cùm venirent Sardicam, nequaquam vel ad iu- " dicium accessuros, vel intraturos in sanctum ac celebre Concilium: sed simul vt eò per " uenirent, & se accedendo ad eam vrbem, suo perfunctos officio ostenderent, quampri- " mum inde fugituros. Quas res possumus cognoscere ex collegis nostris, Macario Palæ- " stinæ, & Asterio Arabiæ: qui tametsi cum eis vnà venerant, iam tamen ab eorũ infideli- " tate se separarunt. Isti enim ad sanctum Concilium aduentãtes, aiebant se omnia quæ " gessissent, per vim sibi illatam coactos gessisse: adiungebantq; etiam illud, nempe quod " rectæ veræq; fidei cupiditate incensi, huc venire ab illis fuissent prohibiti: quandoqui- " dem aduersum ipsos ab eorũ opinione discedere cupientes, minas iactare, multaque " imperare cœpisse. Quã ob causam omnes in vnis ædibus manere volebant: neq; sibi ipsi " fecêre potestatem, vt vnus ab alio vel ad minimum temporis spaciũ se separaret. Sed vt " summatim dicamus, sicut minimè consentaneum erat, calumnias ab istis excogitatas, " vincula, cædes, verbera, literas fraudulentas falsoq; confictas, virgines nudatas statutasque in publico, ecclesiarum euersiones, incẽdia, decessiones à minorum ciuitatũ, & ec- " clesiarum gubernatione ad maiorũ, & quod est omnium maximũ, impiam Arij hære- " sim per eos cõtra veram fidẽ excitatam, silentio præterire, in obscuroq; relinquere: sic " æquum videbatur, vt charissimos fratres nostros & collegas, Athanasiũ episcopũ Ale- " xandriæ, Marcellũ Ancyræ Galatiæ, & Asclepã Gazæ episcopum, & cæteros qui cũ illis " Domino ministrant, innocẽtes & sceleris puros declararemus: scriberemusq; ad cuiusque eorum diœcesin, quò populus ecclesiæ, quæ est ipsorũ cuiusque propria, de sui epi- "

scopi

A scopi integritate certior fiat, huncque habeat pro episcopo, eiusque aduētum expectet: eos autē, qui instar luporum in ecclesias ipsorum irruissent, Gregorium dico, qui in Alexandrinam ecclesiam: Basiliū, qui in Ancyram: & Quintianum, qui in ecclesiam Gazæ irrupit: neque nominet episcopos, neque Christianos putet, neque vllā cum illis omnino habeat communionem, neque vllas ab ijs recipiat literas, neque ad eos scribat. Quod verò attinet ad Theodorum episcopū Heracleæ, quæ est ciuitas Europæ, ad Narcissum Neroniadis Ciliciæ, ad Acacium Cæsareę Palęstinæ, ad Stephanum Antiochiæ, ad Vrsacium Singidonis Mysiæ, ad Valentem Myrsorum Pannoniæ, ad Menophantum Ephesi, & ad Georgium Laodiceæ episcopum, quanquam metu perculsi, ab Oriente Sardicam non aduentarunt: tamen quia sunt non solum à beato Alexandro episcopo Alexandriæ abdicati, verùm etiam non minus quàm ij quos suprà posui, dementi Arij hæresi infecti, & in grauia etiam crimina vocati, eos sacrosanctum concilium communibus suffragijs de episcopatus gradu dimouit: & non modò non esse episcopos, sed ne communione fidelium dignos iudicauit. Nam qui filium à patris substantia & diuinitate separant, qui verbum à patre alienum arbitrantur, hi meritò & excludendi sunt ecclesia Catholica, & Christianorum nomine penitùs priuandi. Itaque vobis omnibus anathema sunto, propterea quòd sunt verbum veritatis cauponati. Nam idem ipsum præcipit Apostolus: Si quis vobis Euangelizauerit, præterquā quod accepistis, anathema sit. Iubete igitur vt nemo cum his communicet. Non est enim commercium vllum luci cum tenebris. Hos omnes à vobis quàm longissimè ablegate. Neque enim est vlla consensio Christo cum Belial. Cauete, fratres charissimi, ne vel scribatis ad eos, vel literas ab eis recipiatis. Vobis enitendum est, fratres & collegæ, vt spiritu præsentes, concilio nostro consentiatis, eique vestra subscriptione suffragemini, quo concordia ab omnibus collegis nostris vbique integra conseruetur. Illos autem tum excludimus communione, tum ecclesiæ catholicæ finibus expellimus, qui asserunt, Christum Deum quidem esse, sed non verum Deum: filium esse, sed non verum filium: genitum esse simul, & ingenitum. Ita se Genitum, intelligere fatentur (his enim verbis vtuntur) quod genitum est, existit. Quinetiam Christo, qui est ante secula, finem tribuunt, & initium: qui non in tempore, sed ante omne tempus generationem habet. Itemque nuper duæ viperæ ex aspide Ariana editæ sunt. Valēs & Vrsacius: qui quidem insolenter se efferunt, nec dubitant se Christianos dicere, cùm tamen & verbum Dei, & Spiritum sanctum, crucifixum esse, occisum, mortuum, & à mortuis

B excitatum constanter asseuerent. Porrò ista coniurata hæreticorum turba contendit varias patris & filij & Spiritus sancti subsistentias esse, easque separatas. Nos autem hāc accepimus doctrinam, sic didicimus, hanc habemus catholicam traditionem, fidem, confessionem, videlicet quòd vna sit hypostasis (quam vocem hæretici vsurpant pro substantia) patris, filij, & Spiritus sancti. Quod si percontentur à nobis quæ sit filij (vt ipsi intelligunt) substantia: respondemus, eam vnam eandemque esse cū ea quę est vere patris substantia, neque patrem vnquā sine filio fuisse, neque filium sine patre, neque posse esse verbum, quod spiritu caret. Est enim absurdissimū, affirmare patrem aliquando fuisse sine filio, imò verò nec patrem nominandum, nec posse esse absque filio, ipse filius locuples testis est, cùm dicat: Ego in patre, & pater in me est. & rursus: Ego & pater vnū sumus. Neque quisquā nostrûm negat, eum genitum esse: sed genitum ante omnia dicimus, quę visibilia inuisibiliaque vocant: fabricatorē & opificem archangelorū, angelorum, mundi & humani generis. Nā ait Scriptura: Sapientia omnium artifex me docuit. Et alio loco: Omnia per ipsum facta sunt. Quod si initium habuerit, semper esse non poterat, quandoquidem verbum Dei, cùm semper extiterit, principium non habebat, neque Deus finem habiturus est. Porrò non dicimus patrem filium esse, neque rursus filium patrem esse: sed pater, pater est: & filius, patris filius est. Confitemur item, filium potentiam patris esse: confitemur verbum Dei patris esse, præter quod non est aliud. Quinetiā verbum, verum Deum esse, sapientiā, potentiam, & verū filium esse affirmamus. Sed non sicut cæteri filij appellantur, filium dicimus: siquidē illi, aut propter hunc dij sunt per regenerationem: aut propterea quòd digni habiti sunt, filij appellantur: non autem propter vnam cū Deo substantiam, quæ est patris & filij. Cōfitemur etiam, eum & vnigenitum esse, & primogenitum: sed vnigenitum verbum, verbū, quod semper erat, & est in patre: primogenitum aūt, propter naturam, quam habet cum homine communem. Differt tamen à creatura cōmuni, propterea quòd est primogenitus ex mortuis. Confitemur præterea, illum Deū esse: confitemur vnā esse patris & filij diuinitatem. Neque tamen quisquam est qui aliquando neget patrem filio maiorem, non quòd aliam habet essentiam, aut quod ab eo differt: sed quia ipsum nomen

patris,

Qui in ecclesiam, luporum instar irruperunt.

Ariani episcopi de gradu deiecti.

Galat. 1.

2. Cor. 6.

Fides concilij Sardicensis.

Vide Sozom. lib. 4. cap. 18.

Valens & Vrsacius duæ viperæ.

Sardicensis concilij confessio.

Hypostasis.

Ioan. 14. Ioan. 10.

Sap. 7.

Ioan. 1.

Filius quomodo & vnigenitus, & primogenitus.

Cur pater filio maior aliquādo dicatur.

patris maius est quàm filij. Et propterea deprauata & execrabilis est Arianorum interpretatio, qui contendunt Seruatorem ideò dixisse, Ego & pater vnum sumus, quòd sit inter eos consensus & concordia. Porrò autem omnes ad vnum qui sumus catholici, stultam atque adeò deplorandam eorum sententiam condemnauimus, qui dicunt, quòd quemadmodum mortales homines, vbi dissidere cœperint, mutuis iurgijs odiū contrahunt, & tamen postea redeunt in gratiam: eodem modo Deus omnipotens pater & filius inter se dissentire discordareque possunt: quod quidem nedum ad cogitandum, verùm etiam ad existimandum est omnium scelestissimum. Nos verò & credimus, & affirmamus, & intelligimus sacram illam Seruatoris sententiam, quæ ita se habet, Ego & pater vnum sumus: de vnitate essentiæ, quæ est vna eademque in patre & in filio, capiendam esse. Itemque illud perpetuò credimus, hunc sine principio & sine fine cum patre regnare: & eius regnum nec tempus habere, quo terminetur: nec qua consumatur, defectionem. Nam quod semper est, nunquam cœpit esse, nec aliquando deficere potest. Postremò credimus, & mente complectimur, esse paracletum Spiritum sanctum, quem nobis ipse Dominus & pollicitus est, & misit: atque hunc missum, non autem passum credimus: sed hominem, quem filius induit, quem assumpsit ex Maria virgine, passum esse, quia homo pati potest: est enim homo mortalis, Deus autem immortalis. Credimus quoque, quòd resurrexit tertia die: non tamen quòd Deus in homine, sed homo in Deo excitatus est, quem patri suo obtulit pro dono, quemque à peccato & internecione liberauit. Credimus denique, quòd opportuno præfinitoque tempore sit omnes & de omnibus iudicaturus. At verò tanta est Arianorum inscitia, & tam crassa caligine cæcata est eorum mens, vt lucem veritatis videre nequeāt, neque intelligant sensum huius sententiæ: Vt & illi in nobis vnum sint. Planum certè est, cur vnum dixerit: quòd scilicet Apostoli, tametsi Spiritum sanctum Dei acciperent, tamen non idcirco spiritus erant, neque quisquam eorum vel verbum, vel sapientia, vel potentia Dei, vel vnigenitus erat (sic autem loquitur Scriptura: Quemadmodum ego & tu vnum sumus, sic & isti in nobis vnum sint) sed hæc Domini sententia has res accuratè distinxit. Non enim in eo sensu dixit, In nobis vnum sint, quo dixit, Sicut nos vnum sumus, ego & pater: sed vt discipuli inter se coniuncti copulatique, vnum essent fide & confessione, & per gratiam ac verum cultum Dei patris, quinetiam per Domini Seruatoris nostri benignitatem & amorem vnum esse possent. Ex hac Epistola, & accusatorū calumnia, & iniquitas eorum qui iampridem de Athanasio & reliquis episcopis iudicarant, & sincera ac sana patrum in hoc Concilio doctrina manifestò potest intelligi. Nam beati illi patres non solùm nos ea docuerunt, quæ ad diuinam trinitatis naturam pertinent: verumetiam quid de mysterio incarnationis Dominicæ sentiendum sit, enucleatè tradiderunt. De quibus rebus cùm Constans Imperator certior factus esset, videretque fratris sui Constantij lenitatem, ægrè admodum tulit. Succensuit etiam grauiter illis, qui ista tam subdolè moliti fuissent, quique flexibilem Imperatoris animum illexissent in fraudem. Itaque duos episcopos, quos ex eorum numero qui Sardicæ conuenerant, ad eam rem delegerat, cū literis ad fratrem, vnà cum Saliano * prætore, viro & pietatis & iustitiæ insignibus eximiè ornato, misit. Quæ literæ non hortationem solum & consilium, verum etiam minas dignas sanè pio Imperatore complexæ sunt. Nam scripsit primum, vt duobus illis episcopis aures attentas præberet, & iniqua facinora à Stephano & alijs admissa diligenter cognosceret: deinde gregi suo restitueret Athanasium, quippe cùm & calumnia accusatorum, & iniqua eorum qui dudum de eo iudicarant, sentētia, atque adeò acerbum in eum odium perspicuè deprehensum esset. Postremò ista adiecit, Se nisi his conditionibus obtemperaret, & quod æquitas postulat, exequeretur, Alexandriā profectū & ouibus à quib. tāto pere expetebatur, restituturum Athanasium, & hostium turbam inde exturbaturum. Constantius igitur his literis Antiochiæ, vbi tum commorabatur, acceptis, pollicetur se facturum, quod socius Imperij & communis de Repub. curæ particeps ipsi per literas significarat.

Christi regnū æternum.

Spiritus sanctus missus, nō passus.

Arianorum inscitia.

Ioan. 17.

* στρατηγῷ

Constantis Imp. ad Constantium litera.

Vide Socrat. lib. 2. cap. 14. 18. Sozom. li. 4. ca. 18.

De Euphrata & Vincentio episcopis, & dolis qui in illos intendebantur.

CAPUT IX.

Arianorū facinus impiū. Stephanus episcopus veræ doctrinæ patronos varijs incommodis afficit.

Vide Nicephor lib. 9. cap. 30.

VErùm Ariani, veritatis oppugnatores, his rebus grauiter commoti, perditum atque impium planè facinus edere moliuntur. Interim duo illi episcopi ad domū quandam in cliuo positam diuertunt: prætor autem aliud capessit diuersorium. Stephanus, qui id temporis susceptis ecclesiæ Antiochenæ gubernaculis, naufragium in ea facere constituebat, cùm alios habuit suorum tyrannicorum scelerum adiutores,

quorum

A quorum vsus opera, veræ doctrinæ patronos varijs affecit incommodis: tum iuuenem quendam, animo ad audaciam proiecto, vita impia ac scelerata, qui istorum dux fuit: quique non homines solum e foro abducere, contumelijs vexare, verberibus cædere: verum etiam facta in ædes irruptione, tum homines, tum mulieres grauitate insignes impudenter extrahere non veritus est. Sed ne longus sim in istius nequitia describenda, vnum solum facinus ab eo contra viros facilè præstantissimos admissum exponam, ex quo de reliquis eius nepharijs maleficijs aduersus optimos viros paratis, satis coniecturæ capere poterimus. Iste primùm ad quandam meretricem accedens, dixit, peregrinos quosdam nuper venisse, qui noctu eius operam requirebant: deinde quindecim hominibus seditiosis collectis, hos circa sepes cliuum ambientes occultat: venit eò cum meretrice, & signo seditiosis, quod præscripserat, dato, vbi intellexit facinoris conscios adesse, pergit ad atrientem ianuam diuersorij, in quo duo episcopi pernoctabant. Quā apertam offendens (vnum nanque è seruis ad id faciendum pecunia conduxerat) introducit meretricem: cui ostio ostenso cubiculi, in quo alter episcopus fortè dormiebat, ingredi iubet. ipse it interea seditiosos suos accersitum. Euphrates verò (hoc enim episcopo ætate prouectiori nomen fuit) in cubiculo exteriore dormiuit. Vincentius autem (sic namque alter appellabatur) in interiore cubiculo quieti se dederat. Dum meretrix intrat cubiculi limen, Euphrates sentiens pedum strepitum, percontatur quis sit qui introiret? Respondente autem meretrice, Euphrates grauiter animo conturbatur, ratus sanè dæmonem esse, qui vocem muliebrem effinxerat. Ac statim Christi seruatoris implorat auxilium. Onager verò (ita enim dux illius improbæ & seditiosæ turbæ vocabatur) qui præter manuum pedumque vim, armis præterea ad pios oppugnādos vsus est, cum factiosorum turba in domum ingreditur: episcopos iniquos appellat, propterea quòd ipsis in animo esset iniquum exercere iudicium. Multo igitur sublato clamore serui accurrunt: surgit è lecto Vincentius, atque occlusa atrij ianua septem ex seditiosis illis prehenduntur. Onager cum reliquis aufugiebat. Cum illis autem vnà, qui prehensi erant, custoditur meretrix. vbi illuxit dies, episcopi prætorem, qui cum ipsis venerat, excitant: vna adeunt palatium, grauiter contra audacia Stephani facinora vociferantur: dicunt istius scelera non iudicium neque quæstionem requirere. Prætor autem

Euphrati & Vincentio calumnia per meretricem structa.

Onager nebulo cōductitius.

B maximè omnium cœpit aduersus Stephanum clamare: orare Imperatorem, vt de iniquo indignoque eius facinore non in episcoporum concilio, sed pro tribunali iudiciū quæratur: seque pollicetur primùm episcoporum clericos, qui facinoris conscij erant, supplicio coercendos traditurum. Stephani quoque ministros ait eodem modo puniendos esse. At cum Stephanus petulanti ore illis contradiceret, affirmaretque plagas clericis non infligēdas esse: placuit Imperatori & magistratibus vt quæstio de facto in regia haberetur. Itaque primum interrogatur meretrix, quis eam ad episcoporum diuersorium deduxisset? Tum illa: Iuuenis quidam, inquit, ad me accedens, dixit, & peregrinos venisse in vrbem, & meam operam postulare. Sub vesperum igitur redit ad me, & ad diuersorium rectà deducit: deinde cum turba hominum, quam quæsiuerat, paratam offendisset, eam per ianuam atrij in ædes introducit, & in cubiculum exterius intrare iubet. Narrabat preterea meretrix, quid episcopus rogasset: quo pacto metu perculsus, Dei opem precibus implorasset; & quemadmodum denique seditiosi illi in ædes irruissent.

Plagæ clericis non infligendæ.

De Stephani abdicatione. CAPVT X.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 24.

HIS rebus cognitis, iudices minimum natu eorum qui comprehensi erant, in medium adduci iubent, qui non vsque eò expectabat, quoad verberibus rem fateri cogeretur: sed facinus factum ilico aperit, & Onagrum illius authorem fuisse planè fatetur: qui coràm adductus, impellente atque adeò iubente Stephano illud ipsum sese aggressum fuisse affirmat. Ad hunc modum ergo intellecta Stephani improbitate, primùm episcopis qui tum aderant, mandatum dant, vt hominem abdicent episcopatu: deinde illi ipsi cum Ecclesia penitùs expellant. Non tamen propterea ecclesia labe Ariana omnino liberata est. nam ei successit in episcopatus illius administrationem Leontius, genere Phryx, animo versutus, & saxis in vndis maris latētibus similis. Sed de isto quidem paulò pòst dicam plura. Per id temporis Constantius, cùm pro certo comperisset fraudulentos aduersum episcopos conatus, scripsit ad magnum Athanasium semel, iterum ac tertiò, quo illum, vt de Occidente reuerteretur Alexandriam, impelleret. Vnam autem eius epistolam, breuem illam quidem, historiæ hoc loco adnectam.

Stephanus episcopatu abdicatus.

De hoc Leontio vide Theodoritum infra hoc libro cap. 24.

Leontius Stephani successor.

Constantij ad Athanasium epistola. CAP. XI. A

Constantius Victor, Augustus, Athanasio S.

Athanasius benignè à Constantio excipitur.

Vide Socr. lib. 2. ca. 18. Vide Nicephor. cap. 15 lib. 9.

QVanquam per superiores literas tibi apertissimè significabamus, vt animo securo ad nostram aulam accederes, propterea quòd in animo erat te ad tuam sedem mittere: tamen has literas etiam tuæ grauitati dedimus, vti publico vehiculo conscenso, ad nos absque omni diffidentia ac timore aduentare properes, quò rebus, quarum cupiditate duceris, maturè potiri queas.

Sancti Athanasij reditus secundus. CAP. XII.

Vide Socr. lib. 2. c. 7. 8. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 5. 6.

Athanasij prudens responsum.

ISTarum literarum impulsione redeuntem Athanasium benignè excepit Constantius, & ecclesiam Alexandrinam denuò capere iussit. Verùm qui tum apud Imperatorem authoritate & gratia plurimum poterant, ijque erroris Ariani contagione infecti, aiebant Athanasium debere vnam præbere ecclesiam illis qui cum eo communicare nollent. Quæ cum dixissent Imperatori, & Imperator Athanasio: respondet Athanasius, se debere quidem Imperatoris mandatis obsequi: se tamen velle alia quædam ad eum referre, eaque postulare sibi itidem concedi. Imperatori autem pollicenti liberè ei concessurum, quicquid peteret: ait, eos qui Antiochiæ communicare recusarent cum his qui obtinent ecclesias, opus habere ecclesia, & propterea vnam ædem sacram illis similiter iure tribuendam esse. Vbi verò annuit Imperator, & postulationem, vtpote rectam æquamque, approbauit, hæreticæ phalangis prefecti neutri parti ecclesias tribuendas esse censebant. Ob hanc causam Constantius admiratus Athanasium, Alexandriam dimisit. Iam tum occubuerat Gregorius, ab ipsis Alexandrinis cæsus. Quocirca Alexandrini suo viso pastore, publica conuiuia celebrare, festos dies agere splendidissimos, cum magno honore afficere, & Deum denique laudibus extollere cœperunt.

Gregorius ab Alexandrinis cæsus.

De tertio eiusdem exilio & fuga. CAP. XIII. B

Constantis interitus anno 353.

Vide Socr. lib. 2. ca. 21. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 29. Sozom. lib. 6. cap. 6. 7. lib. 4. ca. 2.

Constantius Athanasium morte mulctari iubet.

VErùm non longo temporis spacio interposito, vbi Constans extremum vitæ diem obijt, rursus hi qui Constantij animum, quò volebant, impellere potuerunt: reuocant eum in memoriam tum dissensionis cum fratre propter Athanasium susceptæ, tum quòd parum aberat quin ruptis naturæ vinculis bellum inter ipsos mutuò ea de re concitassent. Quibus rationibus impulsus Cōstantius, iubet D. Athanasium non exilio solum, sed morte mulctari. Itaque Sebastiano quodam duce cum ingentibus copijs ad eam rem misso, dat mandatum, vt Athanasium, velut sceleratum & impium, è medio tollat. Cæterùm quo pacto & dux Athanasium adortus sit, & ille eius manus effugerit, nemo melius, quàm ille ipse qui in hoc discrimen venerit, & mirandum in modum inde ereptus sit, explicare poterit. Sic enim in Apologia, quam scripsit pro fugæ suæ defensione, narrat. Exquirant sedulò modum decessionis meæ, eamque à suis cognoscant. Quippe erant quidam Ariani, qui comitabantur milites, quò tum eorum incitarent animos, tum nos illis, vtpote ignotos, ostenderent. Quod si hoc modo eorum animi minimè omnino commoueantur: tamen vbi, quod deinceps dicam, audiuerint, pudore affecti conquiescant. Iam quidem nox aduentarat, & nonnulli è populo totam noctem in vigilijs contriuerant, propterea quòd sequenti die sacra expectabatur communio. Dux autem repentè cum militibus amplius quinque millibus, qui tum alijs armis, tum strictis gladijs, arcubus, telis & clauis instructi erant, vti antè dictum est, accedit. Atque militibus in proximo collocatis circundat ecclesiam, ne vlli inde egressi, eorum manus effugerent. Ego verò, quoniam neutiquam consentaneum existimaui populum in tanta perturbatione deserere, sed potius eorum salutis causa subeundum esse periculum, assidens in solio, diacono mandaui: vt Psalmum legeret, populusque attentè auscultaret, cum recitaret hanc particulam, Quoniam in seculum misericordia eius: sicq; omnes pariter de ecclesia decederent, domumque abirent. Verùm cum dux deinceps vi irrupisset in templum, & milites, vt nos comprehenderent, sanctuarium circumsedissent: non clerici solum, verùm etiam nonnulli è populo, qui in eo loco erant, vociferari cœperunt, orareque vt nos iam discederemus. At ego acrius negare, me non antè discessurum, quàm omnes sigillatim egressi essent. Itaque consurgens, orationem fieri imperaui: omnesque, dum fieret, abire rogaui.

Athanasij apologia.

Athanasius quomodo Dei ope insidiatorum manus euaserit.

Nam

A Nam satius esse dicebam, vt ipse in periculum venirem, quàm vt vlli è nostris aliquid
„ acciperent incommodi. Proinde egressis quàm plurimis, & cæteris subsequentibus, mo-
„ nachi quidam & clerici, qui vnà nobiscum erant, pariter ad solium nostrum accedẽtes,
„ nos extraxere è sanctuario. Ad hunc modum igitur (veritatem testem cito) cum militũ
„ pars obsiderent sanctuarium, pars ecclesiam circuibant, Domino duce itineris & con-
„ seruatore, per mediam turbam transiuimus, & clam illis decessimus: Deum magnis ef-
„ ferentes laudibus, quòd non populum prodideramus: sed illo saluo præmisso nos etiam
„ euaseramus incolumes, & insidiatorum manus effugeramus.

De Georgio, ac nepharijs eius Alexandriæ facinoribus. CAP. XIIII.

Vide Socr. li. 2 cap. 10. lib. 3. c. 2. 3. Vide Nicc. lib. 9. c. 7. 9. 29. 49. Vide Sozo. lib. 4. ca. 9.

VBI Athanasius ex cruentis eorum manibus hoc modo elapsus esset, Georgio lupo alteri illarum ouium grex commissa est: qui maiorem in eas crudelitatem quàm quisquam lupus, aut vrsus, aut pardus in oues exercere solet, exercuit. Nam virgines, quæ perpetuæ castitati se addixissent, cogit non modò Athanasij denegare communionem, verùm etiam fidei patrum anathema denunciare. Suæ verò crudelitatis socium atq; adiutorem habuit Sebastianum quendam, ordinum militarium præfectum: qui in media vrbe, accenso rogo, virginibusq; nudis propter eum collocatis, fidem negare iubet. Quæ sanè spectaculum acerbum & miserum fidelibus pariter & infidelibus constitute, ignominiam illam pro magno honore duxere, & verbera cupidè ac libenter pro fide sustinuère. Sed audiamus istarum pastorem Athanasium, à quo ista multo apertius ac planius exponuntur. (Georgij episc. crudelitas.) (Sebastianus. Georgij adiutor.) (Athanasij de Georgij episcopi sceleribus narratio.)

„ Sic enim scribit: Tum Georgius, qui ab illis ex Cappadocia missus erat, tempore Qua-
„ dragesimæ accedens, perditos illos conatus, quos ab eis didicerat, ipse adauxit. Nam
„ post septimanam Paschatis transactam, virgines in carcerem conijci cœptæ sunt: episco-
„ pi constricti vinculis, à militibus abduci, ædes à viduis & orphanis abripi: direptiones
fieri, in familias irrumpi: noctu ex ædibus vi deportari Christiani: ædes obsignari: †
fratres clericorum, pro clericis in vitæ periculum vocari. Permultum acerbitatis habu-
ere ista quidem, sed multò plus ea quæ sunt postea tentata. Septimana namq; sacrosan-
„ ctam Pentecosten subsequenti, populus, vbi ieiunauerat, in cœmiterium propterea ad
„ orationem egreditur, quòd omnes Georgij detestarentur communionem. Verùm vt
B primùm ille insignitè improbus hoc intellexit, præfectum ordinum militarium Seba-
„ stianum, qui Manichæus fuit, contra illos incitat. Ille deinceps cum militum turba,
„ qui arma, gladios districtos, arcus & tela gestabant, ipso die Dominico in populum im-
„ petum facit. Cum verò paucos admodum orantes offenderet (nam maxima pars, quia
„ hora præterijsset, decesserat) talia admisit facinora, qualia ab illo admitti consentaneum
„ erat. Rogum enim incendere: virgines propter ignem statuere: eas vt fidem Arianam
profiteri se dicerent, cogere cœpit. Vbi eas non posse vinci animaduertit, †ignisq; flam-
mas prorsus contẽnere, detractis vestibus, sic eas in ora ac vultus verberare, vt diu pòst
„ ægrè à suis noscerentur. Quinetiam viros quadraginta prehendere, eos nouo more ac
„ modo verberibus cædere. Nam palmarum viminibus recens ex arboribus excisis, quæ
„ suos adhuc habebant aculeos, ita terga illorum dilacerauit, vt nonnulli propter acule-
„ os in ipsorum dorsa penitùs infixos, sæpius chirurgos adire cogerentur: alij, qui tam a-
„ cerba cruciamenta ferre nequibant, mortem oppeterent. Omnes autem viri, quibus ad-
„ huc suppetebat vita, vnà cum virginibus, ad magnam Oasin à militibus relegati. Cor-
„ pora mortuorum, facinore iam recens edito, suis reddi minimè permissa: sed illa proie-
„ cta, inhumataq; (sic ipsis libitum est) occultabant iidem ipsi milites, quò populo afferrẽt
„ opinionem, se tam crudelis facinoris minimè cõscios fuisse (istud insani illi errore men
„ tis occæcati patrarunt.) Sed cum mortuorum necessarij & familiares propter confessio-
„ nem suorum lętitiam animis caperent, propter corpora autem in mœrore & luctu ver-
„ sarẽtur, eorum impietas crudelitasq; maiore cum infamia & turpitudine patefacta est.
„ Porrò autem episcopos Aegypti & Libyæ, Ammonium videlicet, Muium, Caium, Phi-
„ lonem, Hermen, Plenium, Psenosirin, Nilammonem, Agathonam, Anagamphum
„ Marcum, Dracontium, Adelphium, Ammonium alterum, alterum etiam Marcum,
„ Athenodorum: presbyteros autem Hieracem & Dioscorum, actutum in exilium mi-
„ sere. Atq; istos è patrijs sedibus exturbantes, adeò acerbè & crudeliter tractauère, vt non-
„ nulli eorum inter vias, alij in exilio morte occũberent. Nam triginta & amplius episco-
„ pos interfecerunt: & exemplũ Achaab imitati, ad veritatem è medio tollendam omni
„ cura & cogitatione incubuerunt. Idẽ Athanasius ad virgines illas, quę acerbos illos cru-
ciatus pertulissent, orationes, quibus eas consolaretur, scripsit, in quibus quidem inse-
„ ruit ista: Ob hanc causam nulla vestrûm in mœsticia sit. Quamuis isti impij vobis inui-

Marginal notes: †Vide annot. pag. 930. lat. 2. lin. 41. — Sebastiani in populum impetus. — Item in virgines, & XL. viros tyrannis. — †Vide ibidem lat. 2. lin. 9. — Episcoporum Aegypti & Libyæ exilia & interitus. — Athanasij ad virgines oratio.

deant sepulturā, & funera ducere prohibeant (nam hactenus quidem Arianæ tragœdiæ A exitus) & portas occludant, & propter monumenta tanquā laruę assideant, obseruantes « ne mortuorum quisquam tumulo condatur. Ista quidem facinora, aliaq; his similia, « à Georgio fuere Alexandrię patrata. Diuus autem Athanasius nullum locum tam munitum esse censuit, vti in eo tutus esse posset: præsertim cum Imperator mandatum *Constantij furor in Athanasium.* dedisset, vt vel viuus adduceretur ad se, vel caput illius mortui apportaretur: esseté; pollicitus amplissimam mercedem ei, qui hoc præstare vellet.

De concilio Mediolanensi. CAP. XV.

[*Vide Socr. lib. 2. ca. 19. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 33. Sozo. lib. 4. cap. 8. & 10.*]

Magnentius Occidentis Imperio potitus. QVanquam autem ipse Constantius, cum Magnentius post Constantis mortem imperio versus Occidentē potitus esset, ad istius tyrānidem expugnandam in Europam cum exercitu profectus est: tamen ne istud quidem graue bellum, quod contra ecclesias susceptum erat, sedauit. Nam Ariani Constantio, cuius animus tum facilè ad omnia impelli poterat, tum *Mediolani cōcilium ab Arianis institutū.* erroris Ariani contagione infectus erat, persuadent, vt Mediolani, quod est oppidum Italiæ, concilium conuocaret: ac primùm omnes qui eò conuenirent, abdicationi, quę Tyri ab iniquis illis iudicibus sigillatim aduersus quosdam episcopos facta est, assentiri cogeret: deinde vt Athanasio ecclesijs eiecto, aliam fidei doctrinam componerēt. Itaq; episcopi literis Imperatoris acceptis, eò conuenerunt quidem, sed tamen neutram earum rerum fieri permiserunt: imò verò coràm ipsum apertè coarguerunt Imperatorem, vtpote iniqua & planè impia iubentem: & propterea fuerunt tum ecclesijs expulsi, tum ad vltimas orbis terræ oras incolendas condemnati. De qua re etiam diuinus ille *Athanasij apologia.* & admirabilis vir Athanasius scribit in apologia sua, his ferè verbis: Quis tantum sceleris dicendo poterit exprimere, quantum isti consciuerunt? Nam nuper cum ecclesię pace fruerentur tranquilla, & populus in conuentibus preces faceret, episcopus Romæ Liberius, & Paulinus primariæ vrbis Galliarum, & Dionysius primariæ vrbis Italiæ, & « Lucifer primariæ vrbis insulæ Sardiniæ episcopus, & Eusebius episcopus etiam Italiæ: « qui oēs, quoniam boni episcopi erant, & veritatis præcones, sedibus patrijs abrepti sunt, « inq; exilium acti, nulla alia causa culpáve contra illos allata, quàm quòd hæresi Arianæ consentire, & calumnijs eorū ac falsis criminibus, quæ contra nos confinxerant, sub- B *Osij Cordubensis episcopi laus.* scribere noluerunt. Quòd aūt ad magnum Osiū, senem in primis venerandum, & verè « confessorem attinet, de eo certè orationē instituere superuacaneum arbitror. Nam neminem fortasse præterit, hunc quoq; ab istis exilio mulctatum: qui profectò senex est « non obscurus, sed omnium facilè illustrissimus. Nam in quo consilio non ille primas « tulit? Cui nō persuasit eius de recta fide instituta oratio? In qua ecclesia non præclarissima extant illius gubernationis monimenta? Quis mœrore afflictus accessit vnquam ad « eū, qui non lætus ab eo discesserit? Quis egēs ab eo opē petijt, qui non voti compos abierit? Et tamen in hunc suam exercere maleuolentiam non dubitarunt, propterea quòd « cùm calumnias, quas impietate adducti contexuerant, exploratè cognitas haberet, criminibus contra nos dolosè comparatis subscribere recusauit. Quocirca quæ scelera aduersus illos sanctos viros edita fuerint, ex his quę citauimus, facilè cognosci potest. Quę autem contra alios etiam quàm plurimos Arianæ phalangis præfecti per insidias machinati fuerint, idem vir diuinus in eodem Opere itidem persequitur: Quem, inquit, « *Arianorū in pios crudelitas.* Ariani insectati sunt, cui comprehenso non pro arbitratu contumelias imposuerint? « Quis ab illis conquisitus, quem cum inuenerint, non ita tractarint, vt vel mortē miserandum in modum oppeteret, vel mēbra corporis cruciamētis haberet prorsus labefactata? Nam quæcunq; iudices statuunt, ea istorum impulsione statuunt: imò verò isti eorū voluntatis & nefarij conatus administri sunt. In quo tandem loco non existit aliquod eorum improbitatis monimentum? In quem suę sectæ & opinionis aduersarium « falsas criminationes veteratoriè, more Iezabel, non confinxerunt? Cui ecclesię luctum « illorū non attulerunt insidiæ? Nā in magna mœrore est Antiochena propter Eustathiū « confessorē, & verè orthodoxū: Balanæensis pro Euphratione lamentatur: ecclesiæ Pōti & Antaradi ob Quintianum & Carteriū lugent: Adrianopolitana flet se orbatā pio « Eutropio, & Lucio eius successore: quē isti vinculis & catenis sic excruciarunt, vt mortem inde obiret. Ancyrensi porrò ecclesiæ priuari Marcello, Berœensi Cyro, & Gazēsi « Asclepa, maximo planè dolore fuit. Hos namq; iampridem contumelia affectos, isti « veteratores exilio mulctandos curauerant. At Theodulum & Olympium episcopos « Thraciæ, nos præterea, & presbyteros nostros, propterea vndique conquiri effecerunt, « vt si essemus vsquam reperti, capitis supplicio afficeremur. Itaq; sic fortasse morte occubuissemus, nisi præter eorum voluntatem etiam tum ipsorum manus effugissemus. «

Nam

A Nam literas ea de re, contra Olympium quidem ad Donatum proconsulem, cōtra nos autem ad Philagrium dederāt. Eiusmodi fuere scelera, quæ ista impia factio contra sanctos viros admisit. Osius, de quo dixi, Cordubæ fuit episcopus: qui, sicut in celebri illo concilio Nicæno, magnam laudem adeptus est, sic in Sardicensi omnium qui eò conueniebant, facilè primas obtinuit. *Osius.* Porrò Liberij episcopi longè excellentissimi, liberā pro veritate disputationem, & sermonem planè admirabilem, quem habuit cum Constantio Imperatore, hoc in loco ponere consilium est. *Liberij episc. Rom disputatio.* Nam hæc à pijs viris, qui id temporis vixerunt, sunt propterea scriptis prodita, quòd ad acuendum excitandumq; rerum diuinarum studiosos plurimum momenti habere putabantur. Iste Liberius, Iulio Syluestri successore mortuo, Romanam gubernauit ecclesiam.

Liberij episcopi Romani & Constantij Imperatoris Dialogus. CAP. XVI.

Dialogus Constantij Imperatoris & Liberij papæ Romæ.

Vide Nicep. lib. 9 ca. 3. Sozomen lib. 4. ca. 10.

IMPERATOR CONSTANT. Nos, quoniam Christianus es, & nostræ ciuitatis episcopus, idcirco duximus operæprecium te accersere, hortariq; vt communionem nefariæ impij Athanasij dementiæ repudies. nā hoc rectè se habere censet totus terrarum orbis, & eum sententia Concilij ab ecclesiastica cōmunione segregandum iudicauit. LIBERIVS EPISC. Iudicia quidem ecclesiastica, ô Imperator, summa cum æquitate fieri debent. Quapropter, si tuæ clementiæ ita visum sit, iudicium haberi iubeto. *Athanasius à Liberio defenditur.* Et si Athanasius videatur damnationem commeruisse, tum sententia, prout ordinis ecclesiastici formula postulat, cōtra eum pronunciabitur. Nam fieri non potest, vt quenquam condemnemus, de quo non factum sit iudicium. Const. Totus terrarum orbis non de eius impietate solum, verùm etiam quòd semper tempus ludere conatus est, sententiam tulit. Lib. Episc. Qui eius damnationi subscripserunt, non res gestas ipsi oculis aspexerant: sed hoc est ab illis factitatum, vel quòd gloriam abs te assequi, vel quòd metu perculsi, vel denique quòd infamiam extimescere viderentur. Const. Quid est, quæso, gloria, quid metus, quid infamia? Liber. Qui gloriam Dei non amplexantur, sed tua munera ei prætulerunt, hi hominem absque iudicio condemnabant, quem nunquam oculis vidissent: quod est à Christianorum officio planè alienissimum.

B Const. Atqui in concilio Tyri celebrato de Athanasio, cum ipse præstò adesset, iudicium factum est: & omnes orbis terrarum episcopi, qui in eo concilio aderant, eum cōdemnarunt. Liber. Episc. Nūquam sanè de eo præsente iudicium exercebatur. *De Athanasio præsente nunquam iudiciū exercitum.* Nam episcopi, qui ibi conuenerant, illum tum condemnabant, cum è consessu egressus fuerat: & certè temerè atque inconsultò condemnabant. Hoc loco Eusebius eunuchus: Athanasius, inquit, alienus à fide catholica in concilio Nicæno declaratus est. *Eusebius Eunuchus.* Lib. Quinque tantummodo, qui cum eo vnà nauigarant, in Mareote iudicium de eo fecerunt: quos quidem aduersarij eius eò miserant, vt contra eum, reum factum, commentarios contexerent. Atque ex istis qui missi erant, duo exierunt è vita, Theognis nimirum, & Theodorus: reliqui tres, hoc est Mares, Valens & Vrsacius, etiamnum supersunt. A quibus ad eam rem missis, in concilio Sardicensi sententia de hac controuersia lata est: qui etiam in eodem concilio libellos supplices dederunt, postularuntque veniam pro eo, quòd commentarios, vnius partis suffragijs per calumniam contra Athanasium in Mareote confecerant: quos libellos iam habemus in manibus. Vtris istorum, Imperator, nobis credendum communicandumq; est? Illis ne qui primò eos condemnarint, secundò autē veniam petierint: an his quorum iam sint cōdemnati sententijs? Hic tum Epictetus episcopus: Non fidei, inquit, causa, Imperator, hodie, neq; iudiciorum ecclesiasticorum faciendorum studio adductus Liberius, hunc instituit sermonem: sed quò possit apud senatores Romanos gloriari, se rationibus Imperatorem superasse. *Epictetus episcopus.* Const. Tantáne orbis terræ pars, Liberi, in te residet, vt tu solus homini impio subsidio venire, & pacem orbis ac mundi totius dirimere audeas? Lib. Esto quòd ego solus sim, non tamen propterea causa fidei sit inferior. Nam olim tres solum erant reperti, qui regis mandato resisterent. Tum Eusebius eunuchus: Tu inquit, Imperatorem nostrum facis alterū Nabuchodonozor? Lib. Minimè sanè: sed nō minus temerè tu hominē condemnas, de quo nullum factum sit iudicium, quàm ille olim. At ego æquum censeo, vt primùm generalis proponatur episcoporum subscriptio, qua fides in concilio Nicæno exposita confirmatur: deinde vt fratribus nostris ab exilio reuocatis, & ad suas ipsorum sedes restitutis, si isti qui nūc tumultus cient, fidei Apostolicæ assentire comperiantur, tunc omnes contendamus Alexandriam, vbi reus, vbi accusatores & causæ eorum patronus sunt: atque litigantium causa diligenter cognita, sententiam de ea pariter feramus. *Vide Epiph. interpre. & lib. de imag. magistratuū Rom.* Epict. At ad episcopos eò conuehendos equi, iumenta & rhedæ, quibus cursus publicus confici solet, non satis erunt. Liber. Negocia ecclesiastica publicam vecturā non

desiderant: quandoquidem ecclesiæ ad episcopos suos ad mare vsq; deducendos satis A
habent facultatum. Const. Imper. Res, de quibus constituta est formula, refringi nequeunt: siquidem plurium episcoporum rata debet esse sententia. Tu solus impij illius amicitiam amplexaris. Liber. Nunquam auditum est, Imperator, reo absente, iudicem de impietate ac scelere sententiam pronunciasse, quasi priuatū odium in hominem exerceat. Const. Etsi oēs communiter, me tamen maiori quàm cæteros affecit iniuria. Nam non contentus est post fratris nostri maioris natu Constantini internecionē, sed beatę memorię Constantē minorem natu fratrem nunquā cessauit ad inimicitias nobiscum suscipiendas incitare: quod sanè factum fuisset, nisi nos æquiore animo & incitantis & incitati bilem tulissemus. Quare præclaram illam victoriam à Magnentio & Siluano partam, non tanti facerem, quanti istius ab ecclesiasticarū rerum administratione abdicationem. Liber. Noli per episcopos tuas vlcisci inimicitias. Nam virorū ecclesiasticorū manus sanctificationi vacare debent. Quapropter, si placet, iube episcopos ad proprias sedes restitui. Atq; si videantur cū eo qui etiam iā rectam veramq; fidē in concilio Nicæno expositam tuetur, consentire, tum in vnū conuenientes, paci orbis terræ prouideant: perficiantq; vt non compertū sit aliquando, hominē, qui non deliquerit, damnatū esse. Const. Vnū est quod quęritur. Volo, vt tu ecclesiarū communionē amplectaris, & deinde Romā redeas. Proinde cōsule paci, subscribe, vt Romā reuertaris. Lib. Iā fratres, qui sunt Romę, valere iussi. Nā leges ecclesiasticas obseruare, pluris faciendū censeo, quàm habere Romæ domiciliū. Const. Itaq; trium dierum spaciū tibi concedimus ad deliberandū, vtrum subscribere volueris, & ita Romam redire: an tecū constitueris, quē ad locum transferri placeat. Lib. Spacium trium dierum aut mensiū, rationem non mutat. Quare mitte me, quò lubet. Const. Post biduū cum iudicium habitum fuerit de Liberio, si consiliū non mutet, exulet velim vsq; Berœam Thracię. Liberio inde decedēti Imperator misit in sumptū quingētos aureos. Liberius aūt ei qui attulerat, dixit: Abi domum, & istos ipsos aureos redde Imperatori. Siquidē eis opus habet ad militū stipendia. Imperatrix itidē misit ei totidē. Quos eum qui apportauerat, iubet quoq; Imperatori tribuere. Sunt enim, inquit, illi ad militarem expeditionem necessarij. Quod si is eorum nō indigeat, det Auxentio & Epicteto. nam illi eisdem egent. Postea verò quàm istos recusauerat aureos accipere, Eusebius eunuchus alios ei affert. B
Ad quem Liberius: Tu, inquit, ecclesias orbis terræ expilasti: & iam mihi, vt damnato, egentiq;, affers eleemosynam? Abi primùm, & Christianus ipse fias. Ac triduo confecto, Liberius nulla accepta pecunia, in exilium mittitur.

Imperatoris de Athanasio querela.

Liberius exul munera recusat.

Liberij dictū in Eusebium Eunuchum.

De exilio & reditu sancti Liberij. CAP. XVII.

ISTE strenuus veritatis propugnator & victor illustris Liberius, Thraciam, sicut erat ei imperatum, rectà contendit. Biennio dilapso, Constantius proficiscitur Romam. Magistratuum autem & nobilium coniuges, orant maritos, vt à Constantio supplices petant, vt pastor Liberius suo gregi reddatur: seq; nisi eum exorarent, deserturas eos, & ad egregium illum pastorem conuolaturas. Quibus responderunt mariti, se non parum Imperatoris irā extimescere: & cum viri sint, nullā fortasse veniam ab eo impetraturos. Quòd si vos ipsæ Imperatorem pro Liberio deprecari volueritis, est vobis planè condonaturus. atque è duobus alterum eueniet: vt vel vestram vobis sit concessurus postulationem: vel si minus ad id faciendum adduci possit, vos illæsas dimissurus. Quo consilio audito, præstantes illæ fœminæ, splendidè, vt solent, & magnificè amictæ, accedunt ad Imperatorem, vt eas ex vestitus splendore nobiles illustresq; esse arbitratus, tum reuerentia erga ipsas, tum clementia vtendum existimaret. Quæ cum hoc modo ornatæ ad eum aduentassent, orant, vt vrbis pastore orbatæ, & luporum expositæ insidijs misereatur. Quibus respondet Imperator: altero pastore ciuitati non opus esse, quippe cum haberet vnum qui ei posset prouidere. Etenim successum est Liberio à fideli quodam illius diacono, nomine Felice: qui tametsi fidem in concilio Nicæno expositam ipse seruauit integram: tamen cum illis qui eandem labefactare studebant, liberè communicauit. Ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit. Quam rem etiam mulieres Imperatori significarunt. Qua causa sic inflectebatur Imperatoris animus, vt pastorem illum longè præstantissimum Romam redire, & vtrosq; communiter inter se ecclesiam illam regere iuberet. Itaq; lectis Imperatoris in circo literis, plebs clamat, æquam esse Imperatoris sententiam. Nam bifariam diuisos esse spectatores, quibus nomen impositum est ex colorum varietate: & propterea alterum episcopum his, illis alterum præesse debere. Itaq; cum hoc modo Imperatoris literas irrisione lusissent, omnes vno ore vociferantur: Vnus Deus, vnus Christus,

Nobilium matronarū Romæ pro Liberio solicitudo.

Vide Nice. lib. 9. ca. 27. Sozomen. lib. 4. c. 14.

Romanarum mulierum pro Liberio deprecatio.

Felix diaconus.

Romanorum scomma in Constantium.

A Christus, vnus episcopus. Has enim voces emittere rectum esse censebant. Quibus vocibus cum pietate & iusticia à pia plebe profusis, rediijt episcopus Liberius. Felix autem clàm Roma se subducens, ad aliam vrbem migrauit. Ista quidem historiæ de concilio episcoporum Mediolani celebrato, narrandi serie seruata, attexui. Iam igitur ad rerum gestarum ordinem reuertor. *Liberij reditus. Felicis fuga.*

De Ariminensi concilio. CAP. XVIII.

Vide Socr. lib. 2. ca. 29. Vide Nice. lib. 9. ca. 39. Sozome. lib. 4. ca. 15. et 17.

FIdei igitur propugnatoribus expulsis, illi qui Imperatoris animum, quò vellent, impellere potuerunt, quoniam fidem sibi suęq; sectę aduersariam se perfacilè labefactare posse cēsebant, & doctrinam Arij confirmare: persuadent Constantio, vt concilium episcoporum tum Orientis, tum Occidentis, Arimini cogeret: mandaretq;, vt hæ voces, SVBSTANTIA & CONSVBSTANTIALIS (quæ tanquam machinæ quędam ad perniciosam Arij & fraudulentam sectā expugnandam à patrib. erant excogitatæ) ex fidei formula tollerentur. Ex his enim dissensionem in ecclesias inuectam dicebant. Posteaquam aūt episcopi Arimini conuenerunt, illi qui macula Ariani erroris erant aspersi, reliquam episcoporum in vnum coactorum multitudinē suis præstigijs in fraudem inducere moliebantur: & maximè episcopos Occidentis, quorum mores simplices erant, & sinceri. Dicunt enim corpus ecclesiæ minimè distrahi debere ob duas voculas, easq; in Sacris literis neutiquam scriptas: sed dicendum esse, filiū patri per omnia similem: vocem aūt SVBSTANTIAM, vtpote in Scriptura non repertam, missam faciendam esse. Verùm episcopi, fraude istorum intellecta, eis qui hæc dicebant, interdixerunt ecclesia, suamq́, mentem per literas Imperatori significarunt: dixeruntq;, se patrū, qui in concilio Nicæno conuenerant, filios & hæredes esse. Quòd si quicquam eorum decretis præclarissimè constitutis vel adijciant, vel detrahant, se ipsos planè spurios declaraturos, quippe cum patres suos insimulare viderentur. Verùm epistola ab ipsis ad Constantium scripta, exquisitam eorum fidei regulam apertius planiusq; explicabit. *Arianorum machinatio aduersus formulam fidei Nicena. Ariminense concilium. Occidentalium Episcoporum Constantia in fide Nicena defendenda.*

Epistola Synodica, ab episcopis qui eò conuenerant, ad Imperatorem Constantium conscripta. CAP. XIX.

B

Concilij Arimini congregati epistola, ad Constantium Imperatorem conscripta.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 40. Sozo. lib. 3. cap. 22. & 23.

QVoniam tum mandatum Dei, tum tuæ pietatis edictum ita postulat: idcirco ea quæ olim de fide fuerint decreta, nostris suffragijs stabilienda iudicamus. Nam cuncti episcopi ex omnibus ciuitatibus ad Occidentem sitis, Arimini in vnum conuenimus, vt & fides ecclesiæ catholicæ fieret illustrior, ,, & illius aduersarij perspicuè deprehenderentur. Postquam igitur diu de- ,, liberatum est, placuit eam fidem, quæ ex antiquis ducta temporibus hactenus perman- ,, serit, quæq; à Prophetis, ab Euangelistis, ab Apostolis deniq; per gratiam Domini no- ,, stri IESV Christi, tui imperij defensoris, conseruatorisq; valetudinis, prædicata sit, fir- ,, mè retinere, retentam perpetuò defendere. Absurdum enim, imò nefas certè videba- ,, tur, quicquam commutare in illis quæ rectè vereq; definita essent, quæq; fuissent ab om- ,, nibus in concilio Nicæno coactis, tui patris Constantini Imperatoris illustrissimi sub- ,, sidio accuratè exquisita, excussaq;: quorum deniq; doctrina & sententia per omnium ,, hominum aures mentesq; peruasisset, palamq; esset prædicata. Cuius vnius doctrinæ vi ,, Arij hæresis expugnata, prorsusq; extincta: cuius etiam adiumento non ea solum, sed ,, aliæ quoq; hæreses extirpatæ. Cui profectò aliquid adijcere, tutum nō est: & ab ea quic- ,, quam detrahere, periculosum. Quòd si alterutrum istorum eueniat, erit tanta aduersa- ,, rijs impunitas proposita, vt quod libeat, licenter exequantur. Itaq; Vrsacius & Valens, ,, quoniam iampridem animos suos Ariano dogmate implicauerāt, & nostra erant pro- ,, pterea communione segregati: non modò illos, vt eiusdem communionis denuò fie- ,, rent participes, pœnituit delictorum, quæ se admisisse sua ipsorum consciētia planè ar- ,, guebat: verùm etiam, vt ipsorum scripta testantur, veniam obnixè postulauère. Quibus ,, de causis omnia eis crimina remissa fuerunt, atq; condonata. Ista quidem eo tempore ,, gerebantur, quo concilium Mediolani habitum est, pręsentibus ecclesiæ Romanę pres- ,, byteris. Cū igitur intelligamus, Constantinū, principem certè omniū posterorum me- ,, moria post mortem celebrandum, diligenter elaborasse, vt fides illa Nicææ literis prodi- ,, ta, accuratissimè perquisita exploratąq; esset: absurdum sanè videretur, eo iam post ac- ,, ceptum baptismum vita defuncto, & ad tranquillitatē sibi debitam profecto, aliquid in ,, ea nouare, & tot sanctos confessores ac martyres, qui huius doctrinæ authores inuento- ,, resq; fuerunt, quiq; vt vetus Ecclesię catholicę poscebat institutum, omnino senserunt,

Ariminensis concilij epistola. Concilij Niceni quanta semper fuerit authoritas. Vrsacio et Valenti crimina remissa. Patris Constantini exemplum filio obiectum.

 inque

inq; eo perstiterunt perpetuò, prorsus contemnere. Quorum fidem ad tui Imperij tem- A
pora Deus per Dominum nostrũ IESVM Christum perduxit: cuius auxilio sic tuum cre-
uit Imperium, vt vniuersi orbis terrarum gubernacula teneas. At contrà, miserabiles
illi & animo præditi planè deplorato, nefario impetu incitati, se impiæ doctrinæ præco-
nes denunciare, & totum veritatis institutum euertere studuerunt. Nam vt primùm
Concilium ex tuo edicto in vnum coibat, ij suæ fraudis inuolucrum retexerunt: & si-
mulatq; Germanium, Auxentium & Caium, qui seditionem ac discordiam induxissẽt,
pari opinionum varietate irretitos animaduertebant, tentauerũt per dolum & tumul-
tum aliquid noui decidere. Quorum doctrina, quanquam vna erat: tamen totam blas-
phemiarum turbam longè superauit. Verùm vbi intellexêre, eos neq; eiusdẽ opinionis
esse, neq; in perditis eorum conatibus cũ illis conspirare: ad nostrũ consessum se trans-
tulerunt, perinde ac si iam contrariam doctrinam scriptis mandare in animo haberẽt.

Veterũ decreta seruanda.

At non longo tempore post, eorum mentes sunt facilè patefactæ. Quocirca vt status ec-
clesiæ non eiusmodi iactaretur fluctibus, & omnia turba ac tumultu volutata miscerẽ-
tur: percommodum videbatur, vt tum vetera decreta firma stabiliaq; manerent, tum
isti à nostra communione excluderentur. Atq; ob hanc causam legatos ad tuã clemen-
tiam cum literis misimus, qui te doceant mentẽ ac sententiam Concilij: quibus quoq;
dedimus mandatũ, vt authoritate in primis testimonioq; legum olim rectè sancitarũ

Petunt episcopi vt Imperator ipsos ad noua dogmata recipienda nõ adigat: & vt innocentes viros exules restituat.

veritatem confirmarent: atq; adeò tuę significarent æquitati, non vt Vrsacius & Valẽs
dixerunt, pacem futurã esse, si instituta ritè & legitimè facta euertantur (qui enim fieri
potest, vt pacis authores sint hi qui, pacis vincula ruperint?) sed dissidium & seditionẽ
inde cum in alijs ciuitatib. tum in ipsa ecclesia Romana excitatam fore. Quamobrem
tuam clementiã obtestamur, vt benignis aurib. ac vultu placido nostrã legationem ex-
cipias, neq; permittas quicquam nouari ad contumeliã eorum qui vita excesserint: sed
nobis facias potestatem in his quæ sunt à maioribus (quos quidem ingeniosè & pruden-
ter, Spiritu sancto illis opẽ ferente, omnia transegisse cõstat) decreta sancitaq; firmè per-
seuerandi. Nam ea quæ ab istis nouata sunt, in credentiũ animis incredulitatẽ inserũt:
in infidelium aũt, crudelitatem. Obsecramus etiam, vt episcopis, qui in exteris regionib.
vitã degunt, quiq; & ætatis ingrauescentis molestia, & paupertatis onere grauiter affli- B
ctantur, tuo mandato copia fiat domum tutò reuertendi, quò ecclesiæ episcopis suis
minimè destitutę maneant. Porrò aũt istud pręter cętera flagitamus, ne quid vel detra-
hatur veterib. decretis, vel omnino adijciatur: sed omnia quæ à pia patris tui memoria
ad hoc vsq; tempus obseruata fuerunt, rata firmaq; permaneant: neq; de cæterò nobis
quicquam de ijs rebus facessas negocij, aut à nostris ipsorum ecclesijs nos abesse sinas: sed
episcopi versentur cum suis ipsorum gregibus, vti precibus, & Deo sanctè colẽdo tran-
quillis animis vacent, orentq; sedulò pro tua salute, Imperio & pace, quã Deus tibi sem-
piternam benignus largiatur. Legati nostri tum subscriptiones, tum nomina episcopo-
rum ad te perferunt: qui etiam Sacrarum literarum testimonijs tuã benignitatẽ ea quæ
ad decreta pertinent, satis accuratè docere possint. Hac epistola ad Constantiũ perscri-

Ariani Legatos concilij arcent à cõgressu Imperatoris.

pta, & legatis cum eadẽ missis, qui multum apud Imperatorẽ authoritate & gratia pote-
rant, quiq; Arianæ sectæ principes erãt, epistolam quidem acceptam Imperatori reddi-
derunt: sed legatos ipsos intromittere noluerunt. quippe Imperatoris animus, inquiũt,
curis de Rep. susceptis districtus tenetur. Quod propterea ab istis factũ est, quòd putabãt
episcopos, quia longam morã ægrè essent laturi, desideraturiq; ad vrbes sibi commissas
redire, coactos fore, vallũ, quod contra hæresim struxerant, subruere, disturbareq;. Sed
frustrà hic conatus ab ipsis susceptus est. nam generosi illi fidei propugnatores aliam de
nuò scripsere ad Imperatorem epistolam: orauereq;, vt tum reciperet legatos, tũ ipsos
à concilio dimitteret. Quam epistolam in historiam etiam inseram.

Altera ad Constantium epistola. CAP. XX.

Victori Constantio Imperatori, episcopi Arimini congregati S.

TVæ clementiæ literas accepimus, Imperator sanctissime, ex quibus didicimus, tibi
propter necessaria Reip. negocia eo tempore non satis suppetiuisse ocij cum lega-

Declarãt se à fide Nicena nõ esse recessuros.

tis nostris colloquendi: nobisq; in mandatis dare, vt eorum reditum vsque eò expecte-
mus, quoad tua prudentia intellexerit ea, quę sunt à nobis conuenienter maiorum no-
strorum institutis decisa decretaque. Cæterùm iam per hasce literas confitemur, tibiq;

Orãt vt Legatos ipsorum ad colloquiũ admittat.

confirmamus, nos à nostro proposito & sententia nequaquam discessuros: legatis et-
iam nostris, vt idem præstarent, imperauimus. Quamobrem rogamus te, vt placido
vultu literas hasce à nostra modestia ad te perscriptas, legendas cures: quinetiam ea,
quæ nostris legatis obeunda imposuimus, æqui boniq; consulas. Illud præterea tua
benigni-

A benignitas iuxta nobiſcum intelligit, quàm triſtis & acerba res ſit, tot eccleſias in tuis i„ſtis beatiſſimis temporibus epiſcopis ſuis deſtitutas eſſe. Et propterea tuam clementiã „iterum atque iterum obteſtamur, Imperator auguſtiſſime, vt ante hyemis aſperitatem, „modò tuæ pietati ita viſum fuerit, nobis ad noſtras eccleſias reuertendi facias poteſta„tem, quò poſſimus Deo patri omnipotenti, & Domino ac Seruatori noſtro Chriſto, „filio eius vnigenito, pro tuo regno conſuetas preces cum populo fundere, ſicut & antę „ſemper fecimus, & adhuc facere non deſiſtimus.

Orant vt ipſis faciat copiam redeundi ad eccleſias ſuas.

De concilio apud Nicæam vrbem Thraciæ habito, & fidei expoſitione ab illo deſcripta.

CAPVT XXI.

Vide Nicephor. cap. 41. lib. 9. Sozomen. lib. 4. ca. 14. 18. Socrat. lib. 2. cap. 29.

HAC epiſtola ad Imperatorem allata, Ariani cum eius animum ad iracundiã incitaſſent, perficiunt, vt plurimi epiſcopi Nicæam vrbem Thraciæ inuiti traducerentur. Quorum partem propter animorum ſimplicitatem callidè circũueniendo, partem minis perterrendo impellunt, vt eadem machina ad pietatem oppugnandam vtantur, quam ipſi iampridem excogitarant, nimirum vt has voces, SVBSTANTIA & CONSVBSTANTIALIS, ex fidei formula eximant, inque earum loco SIMILIS ponant. Fidei autem formulam ab iſtis factam, non vt quæ rectè ſe habeat, ſed vt quæ factionem Arianam manifeſtò coarguat, hoc loco citare eſt animus. Qua tamẽ impij huius noſtræ ætatis hæretici non contenti ſunt, ſed pro hac voce SIMILIS, vocem DISSIMILIS vſurpare non verentur.

Similis, pro Conſubſtantialis in Symbolo poſitum.

Peruerſa fidei formula Nicææ Thraciæ edita.

„ Credimus in vnum & ſolum verum Deum, patrem omnipotentem, ex quo omnia. „Et in vnigenitum filium Dei, ante omnia ſecula, & ante omne principium ex Deo ge„nitum: per quẽ omnia facta ſunt, viſibilia & inuiſibilia: vnigenitum ſolum ex ſolo pa„tre, Deum de Deo, ſimilem patri, qui eum genuit, ſecundum Scripturas: cuius genera„tionem nemo nouit, niſi ſolus pater, qui genuit illum. Hunc nouimus vnigenitũ Dei „filium à patre miſſum, deſcendiſſe de cœlis, ſicut ſcriptum eſt, in deſtructionem peccati „& mortis: & genitum ex Spiritu ſancto & Maria virgine ſecundum carnem, ſicut ſcri-

B ptum eſt: & cum diſcipulis verſatum eſſe: & vniuerſa œconomia plenè iuxta patris vo„luntatem expleta, crucifixum, mortuum & ſepultum: deſcendiſſe ad inferos, quem in„fernus ipſe exhorruit: reſurrexiſſe à mortuis tertia die, verſatum denuò cum diſcipu„lis: & diebus quadraginta completis, aſſumptum ad cælos, ſedere ad dexteram patris: „venturum in extremo reſurrectionis die cum gloria patris, vt reddat vnicuiq; iuxta o„pera ſua. Et in Spiritum ſanctum, quem ipſe vnigenitus Dei filius, Chriſtus, Dominus „& Deus noſter, promiſit ſe miſſurum generi humano paracletum, ſicut ſcriptũ eſt: ſpi„ritum veritatis, quem ipſe miſit, quando aſſumptus erat ad cœlos, & ſedebat ad dexte„ram patris, vnde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Nomen autem Subſtantiæ, quod „à patribus ſimpliciter ponebatur, quodq; ignoratum à populo offendiculum peperit, „viſum eſt, quoniam in Scripturis nuſquam profertur, illud omninò tollere: & quia di„uina eloquia de patris & filij ſubſtantia non meminerunt, nullam prorſus deinceps il„lius facere mentionem. Atq; certè in perſona patris & filij & Spiritus ſancti vna ſubſiſtẽ„tia, id eſt, ſubſtantia, ne nominari quidem debet. Nos ergo, ſicut literæ ſacræ nos docẽt, „filium ſimilem patri dicimus. Omnes autem hæreſes, & quæ iam anteà condemnatæ „ſunt, & quæ nuper exortæ, ſi huic fidei formulæ modò expoſitæ repugnent, anathema „ſunto. Huic formulæ nonnulli metu perterriti, alij dolo deluſi ſubſcripſerunt. Qui autem ei cõſentire noluerunt, hi erant ad vltimas orbis terrę oras relegati.

Symbolũ Arianorum. Nicæa in Thracia conſarcinatum ad obſcurandũ Symbolũ Nicenũ.

Pœna eorum, qui huic Symbolo ſubſcribere noluerũt.

Commentarius ſynodicus ad Illyricos epiſcopos, de Concilio Ariminenſi, à Damaſo & Occidentalibus epiſcopis ſcriptus.

CAP. XXII.

Vide Sozo. li. 4. cap. 18.

QVòd autem iſta fidei formula ab omnibus veritatis athletis, & ab his potiſſimum, qui verſus Occidentem habitabant, reprehenſa ſit, ex literis ab eiſdem ad Illyrios conſcriptis, ſatis conſtare poteſt. Inter eos verò, qui iſtarum literarum authores erant, principem locum obtinuit Damaſus, in Eccleſiæ Romanæ primatu ſucceſſor Liberij, vir plurimis virtutis inſignibus eximiè ornatus. Nonaginta habuit epiſcopos, ex Italia & Gallia Romæ in vnum coactos, qui his literis conſenſerunt: quorum nomina hoc loco citarem, niſi quòd ſuperuacaneum eſſe arbitror. Eorum literæ ſcriptæ ſunt ad hunc modum:

Damaſus Liberij ſucceſſor.

Epiſcopi ad ſanctum Concilium Romæ conuocati, Damaſus, Valerianus & cæteri, dilectis fratribus, Epiſcopis, qui ſunt in Illyrico, in Domino Salutem. A

Concilij Romæ congregati ad Illyricos epiſt. Epiſtola.

ETſi nobis pro certo perſuaſum eſt, ſacerdotes Dei ſanctiſſimi, vos ſacroſanctam fidem noſtram, quæ doctrina Apoſtolorum fundata eſt, firmè retinere, eamq́; populo prædicare: quæ certè à decretis patrum, à quibus par eſt reliquos erudiri, nulla ex parte diſcrepat: tamen ſignificatum eſt nobis à fratribus, qui in Gallia & in agro Venetorum habitant, nonnullos ad hæreſin amplexandam omni ſtudio incumbere. Quod quidem malum ne exiſtat, non modo præcauere debent epiſcopi: verumetiam, quicunq; errores vel quorundam inſcitia, vel ſimplicitate eorum, qui peruerſas interpretationes ſecuti ſunt, in Eccleſiam inuecti videntur, his ſe opponere: concilioq́; prouidere, ne deinceps in varias diſcrepantesq́; doctrinas denuò prolabantur imperiti: ſed quoties diſſentietes opiniones ipſorum auribus inculcatæ fuerint, firmè patrũ ſententijs adhæreſcant. Hac de cauſa nobis deciſum eſt, vt Auxentius nominatim cõdemnetur. *Auxentij condemnatio.* Quare omnes legis diuinæ doctores, qui ditioni Romanæ ſubijciuntur, ea quæ legis ſunt, ſapere, & fidem varijs doctrinis, nequaquam contaminare debent. Etenim vbi primùm vitioſa Arianorum doctrina & blaſphemia vigere inciperet (quæ etiam hoc tempore latiſſimè ſerpit) trecenti decem & octo epiſcopi, patres noſtri, habito Nicææ concilio, *Nicæni Concilij authoritas.* hoc muro ad arma diaboli arcẽda fidem noſtrã cinxere, & hoc antidoto venena depulere mortifera, ſic vt crederetur vnã eſſe patris & filij ſubſtantiam, vnam deitatem, virtutem vnam, vnam potentiam, vnam figurã: quinetiam ſpiritum ſanctum vnam eandemq́; cum illis ſubſtantiam habere & ſubſiſtentiã. Eum autẽ qui aliter ſentiret, à noſtra cõmunione iudicarũt alienum. Quam ſalutarem deciſionem, & decretũ planè venerandum, nonnulli poſtcà alijs nouis decretis violare labefactareq́; ſtuduerunt. *Concilium Ariminenſe notatur.* At verò initio (quod peccatum erat ab illis, qui Arimini formulam fidei concilij Nicæni nouare retractaréue coacti ſunt) aliqua ex parte propterea ſarciebatur, quod ſe diſputatione alio tempore habita fatebantur à veritate abductos, quodq́; ſuam fidei formulã nequaquam ſententiæ concilij Nicæni aduerſari cogitabant. Siquidem numerus epiſcoporum, qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet, præſertim cũ formula illa cõpoſita ſit neq; epiſcopo Romano, *Epiſcopi Romani præcipua authoritas.* cuius ſententia præ cæteris omnibus expectãda erat: B neq; Vincentio, qui tot annis epiſcopatum integrè geſſerat: neq; alijs eidem conſentientibus: *Socrat. lib. 2. cap. 37.* cumq́; etiam (quod eſt omnium maximum) illi ipſi, vti antè diximus, qui in fraudem illecti, à veritate deflexiſſe viſi ſunt, & pòſt ad meliorem mentem denuò traducti, planè teſtentur, hanc formulam ſibi magnopere diſplicere. Itaq; veſtra integritas manifeſtò videt, hanc fidem ſolam, quæ authoritate Apoſtolica Nicææ ſtabilita eſt, firmè perpetuò tenendam eſſe. *Fides Nicææ ſtabilita, ſola perpetuo tenenda.* Atque de hac ipſa fide tum epiſcopos Orientis, qui ſe de Eccleſia catholica eſſe profitentur, tum Occidentis etiam epiſcopos, nobiſcum vnà gloriari conſtat. Porrò autem pro certo credimus, eos qui alia opinione tenentur irretiti, propter ſuum conatum breui fore & à noſtra ſegregatos cõmunione, & nomine epiſcoporum priuatos. vt tandem populo errore ipſorum liberato detur reſpirandi locus. Nam multitudinis error tamdiu nullo modo corrigi poterit, quamdiu epiſcopi eodem tenentur implicati. Quocirca facite, vt veſtræ reuerentiæ iudicium cum omnium Dei ſacerdotum iudicio, cui vos firmè & conſtanter adhærere credimus, omninò cõſentiat. Quod ſi fiat, eandem vobiſcum rectam credendi viam nos quoque debemus inſiſtere. Veſtra charitas, quæſo, ad nos reſcribat, vt inde lætitiam capiamus. Valete fratres honoratiſſimi.

Athanaſij Alexandrini epiſcopi de eodem Concilio epiſtola. CAP. XXIII.

Vide Sozo. li. 4. cap. 18.

QVinetiam magnus ille Athanaſius, in epiſtola ſcripta ad Afros, eadem ferè de concilio Arimini habito commemorat. *Ariminenſi concilio fidem abrogat.* Quas res, inquit, cum ita ſe habere conſtet, quis eſt eorum approbaturus ſententiam, qui vel de concilio Ariminenſi, vel vllum aliud præter Nicænum, allegant? Imò verò quis non oderit eos, qui patrũ abrogant decreta, & quæ recentiore memoria Arimini per contentionem & vim conſtituta ſunt, illis præferunt? Quis porrò iſtorum ſententiæ velit accedere, qui ne ſua quidem inſtituta ipſi approbant? Nã qui, vti ſuprà diximus, amplius decẽ fidei formulas (alio namque tempore aliã ac nouam ſemper cõponebant) in ſuis concilijs conſcripſerunt, apertè demonſtrant, ſeipſos ſingula ſua reprehendere concilia: idemque iſtis, quod olim Iudæis proditoribus, accidit. Vt enim illi ſolo fonte aquæ viuentis relicto, vti ſcribit Hieremias Propheta, lacus ſibi foderunt, qui non poſſunt aquam continere: ita iſti pugna contra generale Concilium ſuſcepta, ſibi multa conſtituerunt Concilia, omniaque inania,

A inania, atque adeò fabulis similia. Itaq; ne aures quidem patefaciamus his, qui vel Ariminense, vel vllum aliud Concilium allegant, quàm Nicænum. Qui enim Ariminense laudant, videntur sanè rerum in eo gestarum penitùs ignari esse. Siquidem si eas cognoscerent, non dubium est, quin de ipso concilio ne verbum quidem facerent. Nam vos non præterit, Fratres, certiores videlicet factos ab his, qui à vobis profecti sunt Ariminum, Vrsacium, Valentem, Eudoxium & Auxentium, quibuscum vnà erat etiam Demophilus, propterea in eo abdicatos esse, quòd alia decreta, prĉter ea, quæ fuerant in Concilio Nicæno sancita, conscribere voluerunt. Et cum esset ab illis postulatũ, vt hæresi Arianæ anathema denunciarent, non solum illud facere renuerunt, verùm etiam eam vehementius acriusq; propugnare studuerunt. Attamen ab episcopis, qui veri serui Domini erant, rectamq; fidem amplexanbantur, ad ducentos ferè numero, decisum est, vt omnes concilio Nicæno acquiescerent: ac præter illud, amplius nihil vel quærẽdum, vel sentiendum. Quod quidem Cõstantio, qui conciliũ illud cogi mandauerat, etiam per literas significarunt. Verùm qui Arimini erant abdicati, rectà profecti ad Cõstantium, perfecerunt, vt qui contra eos sententiam abdicationis pronunciauerant, tũ afficerentur contumelijs, tum minis deterrerentur, ne ad suas ipsorũ ecclesias redirẽt: sed hyemis asperitate in Thracia affligerentur, quo rebus ab istis nouatis consentirẽt. Quòd si qui sunt, qui concilium Ariminense prædicatione efferant, primùm ostendant abdicationẽ eorum, quos suprà diximus: deinde, quæ deciderunt episcopi: videlicet, præter ea, quæ patres in Concilio Nicæno suis sententijs confirmauerant, nihil omninò quærendum, neque vllum aliud concilium ei anteponendũ esse. Cæterùm de his quidem rebus apud eos silentium est: illas autem pro se afferunt, quæ in Thracia per vim gesta sunt. Ex quibus perspicuè declarãt, sese tum fautores esse sectæ Arianæ, tum à sana sinceraq; fide prorsus alienos. Quòd si quis voluerit celebre istud conciliũ episcoporum Nicææ coactorũ, cum istorũ concilijs accuratè comparare: vt sincerã pietatem illorum, ita istorum stultam temeritatem facilè animaduertet. Nã qui Nicĉæ in vnum conuenerunt, non vt abdicati, illic conuenerunt: sed vt hi, qui Filium Dei eandem haberecum Patre substantiam confessi sunt. At isti semel & iterum anteà, atque in ipso concilio Ariminensi iam tertiò abdicati, non dubitarunt etiam scriptis statuere, neminem debere dicere Deum vel substantiam habere, vel subsistentiam. Hactenus Athanasius. Eiusmodi sunt fraudes & machinæ, quas Arianismi professores in Occidente contra veritatis dogmata comparauêre.

Nicænum concilium solum esse ratum debere.

Ariminense conciliũ, quatenus approbandum.

B

De Leontij Antiochæni episcopi versutia, & quomodo eum liberè Flauianus & Diodorus reprehenderint. CAP. XXIIII.

Vide Nicephor. lib. 9. c. 23. 24. 29 Vide Theodorit. supr. lib. hoc. cap. 10.

ANtiochiæ verò post Stephanum, qui in * Placidi locum suffectus, conuenientibus ecclesiasticis eiectus fuit, Leontius primatum capessit: quem dignitatis gradum contra Concilij Nicæni decreta adeptus est. nam sua ipsius manu sibi execuerat testiculos. Cuius facinoris causa etiam à B. Athanasio tradita est. Leontius, inquit, cum crimini ei daretur, quòd cum muliere adolescentula, nomine Eustolia, versabatur, prohibereturq; illius vti cõsuetudine: sibi ob eam causam excidit testiculos, vti cum ea liberè versari posset. Verùm suspicionem in quam vocatus erat, eo pacto ab se minimè amouit. Sed hoc factum, quoniam presbyter erat, grauiorem causam, cur abdicaretur, attulit. Porrò de reliqua eius vitæ institutione, ista etiam scribit. Quòd, inquit, ad improbos eius mores & astutiam attinet, breuiter quoque perstringã. Primùm, tametsi sordibus erat Arianæ blasphemiæ inquinatus, tamen eas callidè admodum occultare studuit. Etenim cum clerum & laicam etiã multitudinẽ in duas partes diuisam cerneret: & alterã, quo laudes Filij magis celebrarent, hanc coniunctionẽ (ET) adhibere: alteram autem, hanc præpositionẽ (PER) in eodem ponere: & cum ad Spiritum sanctum ventum esset, præpositionem (IN) adijcere: ipse totam glorificationem tacitus secum recitauit, adeò vt qui propè eum erant, solũ hanc particulã, IN SECVLA SECVLORVM, audirent. Quod si nõ alia eius facinora extarent, quæ possent sceleratã animi eius nequitiam in oculis omnium collocare, nõ sine causa diceret aliquis, hæc ab eo excogitata esse, quo populi concordiæ prouideret. Verùm cum multa & grauia scelera contra Ecclesiæ patronos machinatus sit, & homines impietate refertos summa cura ac studio cõplectendos cẽsuerit, apertè declarauit, se labẽ illam Arianã occultasse, tum quòd extimesceret multitudinem: tum quòd graues minas Constantij, contra eos, qui audebant filiũ patri dissimilẽ dicere, iactatas formidaret. Quẽ eius animũ, rerũ gestarũ euentus planè aperuerunt. Nã qui doctrinã sequebãtur Apostolicã, illis iste neq; prospexit, neq; vllũ omninò honorẽ detulit ecclesiasticũ. At qui insano Arij cæcati erant errore, eius opera maximam sunt authoritatẽ cõsecuti,

* Lacũam vocat Epiphanius.

Leontius puellæ gratia seipsum castrat.

Gloria Patri & filio.

Gloria Patri per Filium, in Spiritu sancto.

Leontij scelera alia.

Aetius in diaconorũ numerum ascriptus.

A secuti, & ad sacrosanctos Ecclesiæ ordines elati. Per idem tempus Aetius magister Eunomij, qui suis conatibus blasphemiam Arianam auxerat, in numerum diaconorum ascriptus est. Itaque Flauianus & Diodorus, qui tum seuerum viuendi genus pietatis ergò excolebant, tum apertè doctrinam propugnabant Apostolicam, insidias Leontij contra pietatem comparatas palàm coarguerunt: dixeruntq;, Aetium malis viuendi institutis educatum, qui nihil aliud moliebatur, quàm vt ex impietate viam sibi ad honorem muniret, & per Ecclesiæ perniciem diaconi nomine dignaretur. Ob quam causam minantur, se tum ecclesiæ illius communionem derelicturos: tum profecturos in occidentem, vti fraudulentos eius conatus ibi declararẽt. Quibus rebus perterritus Leontius, eo quidem ministerio abdicauit Aetium: interim tamen reuerebatur. Isti duo admirabiles viri, Flauianus & Diodorus, quanquã sacerdotij administrationẽ nondũ sunt consecuti, sed annumerati laicis, tamen noctu & interdiu ad pietatis studium oẽs sedulò excitarunt. Hi primi, psallentium choro in duas partes diuiso, hymnos Dauidicos alternis canendos tradiderunt. Quæ res primùm incepta Antiochiæ, vbiq; peruasit, & ad vltimas orbis terræ oras peruagata est. Hi etiam, rerũ diuinarum studiosis ad martyrum monimenta in vnam congregatis, totã noctem vnà cum illis Deum hymnis celebrando contriuerunt. Quas res cum videret Leontius, eos prohibere non propterea censuit tutum esse, quòd animaduertebat, multitudinem illos optimos viros summa cõplecti beneuolentia: sed oratione, lenitate quadam & blandiloquentia colorata, postulat ab illis, vt hoc ministerium in ecclesijs obire vellent. Hi igitur, licet eius nequitiam exploratè cognitam haberent, nihilominus tamen eius postulationi morẽ gerunt, & omnes consueti sui ministerij participes alacri admodum animo in ecclesias conuocant: hortãturq; vt ibi sanctissimum Dominum nostrum hymnis celebrent. Attamen Leontius haudquaquã inde adduci poterat, vt suã coerceret improbitatem: sed modestiæ suscepta persona, detestabilia Stephani & Placiti scelera occultauit. Nam istos peruersa & pestifera doctrina infectos, licet vitã libidinosam & intemperantẽ consectarentur, in numerum tamen presbyterorum atq; diaconorum asciuit. At, qui omnibus virtutum generibus erant exornati, quiq; firmæ doctrinæ Apostolicæ adhærescebant, eos permisit honoris penitùs expertes esse. Ob quam causam clerus complures habuit hæretica labe contaminatos, sed tamen maxima pars populi veram sanamq; doctrinã tuebatur: & propterea doctrinæ deprauatæ authores, suam blasphemiam palàm proferre non audebant. Verùm impia & conscelerata facinora à Placito & Stephano Antiochiæ designata, propter multitudinem separata tractatione, propter magnitudinẽ autem lugubri illa Dauidis querela egent. Etenim de his nõ inscitè dici potest, quòd: Ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput: In populum tuum malitioso animo egerunt, & consilium inierunt contra sanctos tuos: Dixerunt, venite, & disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Israel vltrà. Sed nos iam, quod reliquum est historiæ, scribere ipsi aggrediamur.

Aetius iterũ abdicatus.

Flauiani & Diodori studium pietatis.

Psallentium chori in duas partes diuisio.

Stephanus & Placitus in presbyteros asciti.

B

Stephani & Placiti facinora.

Psal. 82.

De ijs quæ Eudoxius Germanicensis nouabat, & de Basilij Ancyræ episcopi, & Eustathij Sebastiæ, contra illum dimicatione.

CAPVT XXV.

Germanicia.

Eudoxius velut aper syluestris vineam Domini vastat.

Basilius Ancyræ, Eustathius Sebastiæ episcopi.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 11. Socrat. lib. 2. cap. 33. Sozomen. lib. 4. ca. 12. 13.

GErmanicia est vrbs in loco, quo Cilicum, Syrorum & Cappadocum fines terminantur, sita: subiecta autem ditioni Euphratesiæ prouinciæ. Cuius ecclesiæ antistes Eudoxius, simul vt Leontium mortuum intellexit, contendit Antiochiam, illiusque vrbis episcopatum per ambitũ arripit, vineamq; Domini tanquam aper syluestris vastat. Nam non suam improbitatem, more Leontij, velut inuolucris obtexit: sed palàm contra doctrinam Apostolicam rabiem suam exercuit, eosq; qui ei contradicere audebant, incommodis cuiusque generis implicauit. Eodem tempore Basilius post Marcellum ecclesiæ Ancyræ, vrbis primariæ Galatiæ, suscepit gubernacula: Sebastiæ autem, primariæ vrbis Armeniæ, antistes fuit Eustathius. Isti iniquitate & rabie Eudoxij intellecta, audacia eius facinora Imperatori Constantio per literas significarunt. Id temporis Constantius, quò vulnera à tyrannis Reip. inflicta, illis iam è medio sublatis, sanaret, in Occidente commorabatur. Hi duo episcopi, magna cum Imperatore familiaritate iuncti, propter præstabilem viuendi rationem, summam apud eum authoritatem consecuti sunt.

De con-

A

De concilio rursus Nicaeae coacto. CAP. XXVI.

Vide Nice. lib. 9. ca. 41.

HIs rebus cognitis, Constantius scripsit literas ad Antiochenos, nunquam Eudoxio factam à se potestatem illius ecclesiæ episcopatū obtinēdi (istud enim idem ille Eudoxius prædicauerat:) & propterea mandauit, vti tum vrbe expelleretur, tum pro rebus Nicææ, vrbis Bithyniæ gestis, concilioq; illuc conuocato pœnas daret. Siquidem idem ipse Eudoxius perfecerat per illos quibus rerum in palatio administrandarum cura erat imposita, vt Nicæa concilio celebrando assignaretur. Cæterùm huius vniuersitatis moderator Deus, qui res futuras perinde atque præteritas intelligit, admirabili quodam terræmotu concilium impediuit. Nam maximam vrbis partē deturbauit terræmotus ille, & quàm plurimos eius habitatores è medio sustulit. Qua re intellecta, episcopi, qui ibi in vnum conuenerant, maximo timore perculsi, ad suas ecclesias reuerterunt. Quod quidem factum diuinæ planè sapientiæ adscribendum arbitror. Nam cum in illa vrbe fidei Apostolicæ doctrina à sanctis patribus descripta esset, & alij postea ibi congregati, contrariam doctrinam describere in animo haberent: Deus, qui ecclesijs prouidere non desinit, concilium illud propterea prohibuit, ne ex similitudine nominis ansam Ariani arriperēt ad fraudem: néue concilium illud, Nicænum quoque appellando, simplicium animos circumuenirent.

Concilium rursus Nicaea institutum, diuinitus impeditur.

De concilio Seleuciæ, quæ est vrbs Thraciæ, habito: & quæ res orthodoxis episcopis Constantinopoli contigerunt. CAPVT XXVII.

Vide Socr. lib. 2. cap. 31. 32. 33. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 43. Vide Sozom. lib. 4. cap. 17. 18. 21. 22. 23. 24 &c.

ALiquanto temporis spacio interiecto, Constantius ab Eudoxij accusatoribus impulsus, Seleuciæ concilium conuocari mādat. Est quidem Seleucia, vrbs Isauriç ad mare sita, quæ inter vrbes illius gētis facilè primas tenet. Ad hanc vrbem episcopos Orientis, quinetiam Ponticos & Asianos frequentes accedere iubet. Per id tēpus Acacius Cæsareæ, vrbis primariæ Palæstinæ, Eusebio mortuo, episcopatum gessit, quem quidem concilium Sardicense abdicauerat: sed ille contempta tanta episcoporum multitudine, sententiæ contra se latæ restitit. Primatum autem Hierosolymorum, post Macarium illum, cuius sæpe à me B facta est mentio, obtinuit Maximus: vir ob certamina pro pietate suscepta egregiè nobilitatus. Cuius & oculus dexter erutus fuit, & dexteri pedis flexus prorsus labefactatus. Isto ad vitam immortalem translato, Cyrillus, alacris & promptus doctrinæ Apostolicæ propugnator, in episcopatus gradu locatur. Isti duo, Cyrillum dico & Acacium, inter se de primatu digladiantes, populum suarum ecclesiarum grauissimis affecerunt incommodis. Nam Acacius leui arrepta occasione, abdicauit Cyrillum, Hierosolymisq; expulit. Cyrillus autem proficiscitur Antiochiam, quam pastore orbatam reperit. Inde Tarsum petens, cum Siluano, viro planè admirabili, & ecclesiæ illius id temporis antistite, ætatem degit. Quam rem vt accepit Acacius, literas dedit ad Siluanum, eumq; de Cyrilli abdicatione certiorem fecit. At Siluanus, quoniam & reuerebatur Cyrillum: & multitudinem, quç Cyrilli doctrinam cupidissimè amplexata est, nonnihil pertimescebat, à ministerio ecclesiastico illum minimè prohibuit. Vbi episcopi conuenerunt Seleuciam, Cyrillus cum Basilio, Eustathio, Siluano, & reliquis fit concilij particeps. Accedit etiam Acacius ad conuentum episcoporum, qui erant centum quinquaginta numero: dicitq;, se non prius cum illis de rebus in deliberationem vocatis communicaturum, quàm Cyrillus, vtpote episcopatu abdicatus, è Cōcilio excluderetur. Itaq; nonnulli pacis studiosi orant Cyrillum, vt è Concilio egrediatur: pollicenturq;, post factam de doctrina fidei dijudicationem, de eius causa disceptatum iri. Quorum consilio cum minimè obtemperaret Cyrillus, Acacius illis relictis abijt: atq; profectus ad Eudoxium, eum metu liberauit, animumq; reddidit, propterea quòd Eudoxio promisit se tum patronum causæ suæ, tum adiutorem fore. Atque cum vetuisset illum in Concilium intrare, cum eo vna petit Constantinopolim. nam Constantius ab Occidente reuersus, ibi tum commorabatur. Acacius Imperatoris animum, cum conuentum episcoporum coram Imperatore accusasset, vocassetque illum cœtum perditorum hominum, ad perniciem & exitium ecclesiarum collectum, magnopere ad iracundiam incendit: præcipuè tamen criminibus, quæ aduersus Cyrillum contexuerat, bilem ei commouit. Nam aiebat, sacram stolam ex aureis filis contextam, quam excellentissimus Imperator Constantinus ad Ecclesiam Hierosolymitanam cohonestandam Macario illius vrbis episcopo donauerat, vt ea amictus sacrosancti Baptismatis ministerium obiret, Cyrillū vendidisse: hancq; mercatum esse quēdam corū, qui in pulpito scenæ cantare solent, eā induisse, inter saltandū lapsum esse, & casu

Seleuciæ, ibiq; coactum concilium.

Acacius Cæsareæ episc.

Maximus Hierosol. episc.

Cyrillus episc.

Syluanus episc.

Eudoxio Acacius patrocinium suum pollicetur.

Acacij apud Imp. contra Cyrillum & alios episc. calumnia.

casu obtritum interijsse. hūc episcopos habentes Concilij socium, de rebus controuer- A sis iudicare, & de aliorum causis disceptare aggressos. Ista arrepta occasione, qui primas in palatio obtinuerunt, persuadent Imperatori, vt nō vniuersum episcoporum cœtum (multitudinis enim consensum admodum extimescebāt) sed decem primarios solum ad se conuocaret. atque in istorum numero fuere Eustathius Armenius, Basilius Ancyræ Galatiæ, Tarsi Siluanus, & Eleusius Cyzici episcopus. Hi accedentes ad Imperatorē obsecrabant, vti Eudoxij blasphemia & nequitia coerceretur. At Imperator doctus ex aduersariæ factionis sectatoribus, dicebat, de illis rebus primùm disceptandum, quæ fidem attingunt: deinde eius causam accuratè cognoscendam esse.

Basilij in Imperatorem libertas.

Cum autem Basilius superiore sua consuetudine confidens, Constantium Imperatorem, vtpote doctrinæ Apostolicæ insidias tendentem, liberè coargueret, Constantius iniquo tulit animo: & Basilium, tanquam procellæ in ecclesijs obortæ authorem, tacere mandauit. Vbi verò Basilius dicendi finem fecerat, Eustathius, ô Imperator, inquit, quoniam placet de rebus fidei disceptari, considera quæso, blasphemias ab Eudoxio in vnigenitum Dei filiū impudēter iactatas. Ac statim vt ista dixerat, formulam fidei ab Eudoxio scriptam, tradidit Imperatori: in qua, præter alia multa impia verba, hæc prætereà fuere posita:

Eudoxij impium dogma.

Quę dissimili ratione proferuntur, ea sunt essentia dissimilia: At vnus Deus pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, dissimilem habent prolationem, nimirum Ex quo, & Per quem: proinde filius patri dissimilis est. Quam fidei formulam cum recitari iussisset Constantius, & impietate in ea comprehensa grauiter cōmotus esset, percontatur ab Eudoxio, vtrum ipse illam scripsisset? Qui extemplò negauit se eam scripsisse: nam Aetius, inquit, scripsit.

Aetij formula fidei impia.

Hic est idem ipse Aetius, quem Leontius olim, veritus accusationem Flauiani & Diodori, abdicauit diaconatu: quemque Georgius, qui Alexandrinis tendebat insidias, & socium impiè dictorum, & sceleratè factorum adiutorem habuit: qui tamen id temporis apud Eudoxium, vnà cum Eunomio, ætatem degit.

Aetius cum Eunomio, Eudoxio adhærent.

Nam mortuo Leontio, & Eudoxio ecclesiæ Antiochenæ præsulatum per ambitum nacto, redijt Aetius ab Aegypto, secumq; Eunomium deduxit. Ac cùm doctrina secum consentientem reperiret Eudoxium, & præter impietatem, Sybariticam etiam mollitiem ac delicias consectantem, nullum locum Antiochia sibi cōmodiorem ad habitandum existimauit. Itaq; simul cum Eunomio, Eudoxij toris velut B clauo affixus adhærescens, vitæ modum, qui est assentatorum proprius, studiosè excolere, & modò huius, modò illius consuetudine vti, ventri deniq; & abdomini sedulò inseruire cœpit. Tum Imperator, hac re cognita, iubet Aetium introduci. Cui ingresso, illam fidei formulam ostendit: sciscitatur, num ipse esset eiusmodi verborum parens? Aetius, rerum quæ gerebantur prorsus inscius, & quorsum eius rogatum spectaret, ignarus, ratus tamen se ex confessione non parum laudis adepturum, se illorum verborum parentem esse dixit.

Aetij exiliū.

Imperator igitur, immani eius impietate perspecta, cōfestim mittit in exilium, & ad locum quendam Phrygiæ duci iubet. Atq; iste quidem ignominiam, fructum suæ blasphemiæ accipiens, regia exturbatus est. Eustathius autem, Eudoxium quoque eadem sentire affirmat. Nam Aetium, eiusdem cum eo & domus & mēsæ fuisse participem, & quo eius inseruiret voluntati, blasphemiæ scribendæ se socium præbuisse: satisq; argumenti esse, eum illius formulæ perscriptæ conscium esse, quòd Aetium dixerat eius authorem fuisse. Tum Imperator: At in iudicando, inquit, non est nitendum coniecturis, sed res gestæ sunt accuratè peruestigandæ. Cui Eustathius: Proinde, inquit, fac Eudoxius nobis omnibus persuadeat, se non opinione cum Aetio consentire, sed formulæ ab eo scriptæ anathema indicere. Quam postulationem Imperator lubens amplexatus, ita fieri mandat.

Eudoxij tergiuersatio.

At Eudoxius tergiuersari, multas etiam quærere vias, quibus postulatum illud effugeret. Vbi verò Imperatorem illud grauiter ferentem, & minantem se eum, vtpote impiæ opinionis cum Aetio participem, in exilium itidem electurum videt, suam doctrinam, quam necdum id temporis, verùm etiam postea defendebat, omninò inficiatus est. Atqui contra vrgebat, Eustathium cum suis debere verbo ὁμοουσίῳ, quia in Scriptura minimè extaret, anathema denunciare.

Voces à Scriptura sacra alienæ reiectæ.

Imò verò inquit Siluanus, voces (Ex nihilo) & (Creatura) & (ἑτεροουσίου, id est, Alterius Substātiæ) quæ neque in Sacris literis repertæ sunt, neque oraculis prophetarum, neq; Apostolorum doctrinæ consentientes, reijciendæ sunt, & ex omnibus diuinis conuentibus excludendæ. Cui assensit Imperator: & illos his vocibus anathema indicere iussit. Illi etsi primò contradicere instituerunt, postea tamen perspecta Imperatoris ira, eas ipsas voces quas Siluanus ipsis proposuerat, licet ægrè, penitùs eiurarunt. Ac deinceps acrius instare cœperunt, vt verbum quoque ὁμοούσιον anathemate damnaretur.

Ὁμοουσ. defensio.

Cæterum Siluanus ratiocinatione ritè vereq; conclusa, cùm illis, tum Imperatori respondit: Si Deus

Filius

A Filius neq; ex nihilo, neq; creatura, neq; ex vlla alia essentia existat, idcirco Deo Patri consubstantialis est, & Deus de Deo, & lumen de lumine, & eandem habet cum genitore naturam. At verò, quanquam ista & firma ratione, & vera concludebat: tamen nemo eorum qui aderant, ei obtemperauit: imò verò factio Acaciana Eudoxianaq; cōtra Siluanum crebros clamores tollere: Imperator etiam adeò ira exardescere cœpit, vt eum cum suis fautoribus in exilium pellere minaretur. Tum Eleusius & Siluanus cum alijs nonnullis, dicunt, in eius situm potestate supplicium de ipsis sumere: sed pietatem sectari, vel impietatem, penes se ipsos esse, & propterea nunquam patrum doctrinam prodituros. Ibi Constantius, qui eorum sapientiam, fortitudinem, & in tuenda doctrina Apostolica loquendi libertatem admirari debuerat, eos eiecit Ecclesijs, & alios in eorum loca substitui mandauit. Eo tempore Eudoxius sedem ecclesiæ Constantinopol. per tyrannidem occupauit. Eleusio etiam episcopatu Cyzici exturbato, eius locum obtinuit Eunomius. His rebus ad hunc modum gestis, Imperator per literas iubet Aetium abdicari. Vnde ipsi Aetij impietatis consortes inducti, suæ ipsorum doctrinæ sectatorem abdicarunt: scripseruntque etiam ad Georgium ecclesiæ Alexandrinæ antistitem epistolam, qua quid Aetio factum esset, significarunt. Quam quidem epistolam ideo historiæ adnectam, vt eorum improbitas (quippe & fautores suæ doctrinæ, & eiusdem aduersarios, eodem ferè modo tractarunt) omnium oculis manifestò subijciatur.

Eleusius et Siluanus ab Imp. ecclesijs eiecti.

Eudoxius sedē eccles. Cōstantinopol. vi occupat.

Eunomius Eleusij successor

Aetij abdicatio.

Epistola Synodica contra Aetium scripta. CAP. XXVIII.

Sanctum concilium Constantinopoli conuocatum, domino honoratissimo. Episcopo Alexandriæ Georgio S.

Vide Socr. lib. 2. ca. 28. Vide Nicc lib. 9. ca. 36. Sozomen. lib. 4. cap. 24. 22.

QVòd Aetius ob nefaria sua scripta, eaq; σκανδάλων, id est offendiculis referta, à Concilio condēnatus sit: in eo certè episcopi aliud nihil, quàm quod canones ecclesiæ postulabant, effecerunt. Nam primùm abdicatus est diaconatu, deinde ecclesia exclusus: postremò hortationes adhibitę, ne quisquam sceleratas eius legeret epistolas: sed ab omnibus propterea abijcerētur, quòd inanitatis nonnihil & damni complexæ sunt. His accedit, quòd illi, & ijs qui
» in eadem opinione ac sententia cum eo perseuerent, anathema denunciauimus. Atq;
» consentaneum sanè erat, vt omnes episcopi qui in hoc Concilio conuenerant, commu-
B ni consensu eum vt authorem offendiculorum, turbarum, schismatum, tumultuosi
» sermonis per orbem terræ grassantis, & mutuæ deniq; in ecclesijs seditionis execraren-
» tur, vnoq; ore de sententia contra eum pronunciata concordarent. Attamen contra
» vota nostra, contraq; omnem expectationem, Seras, Stephanus, Heliodorus, Theophi-
» lus, & eorum socij, neq; sunt nostris suffragati sententijs, neq; suffragijs de eo latis sub-
» scribere voluerunt: idq; cum Seras ipse aliud etiam arrogans facinus, & plenum insanię
» prædicto Aetio criminis loco obiectaret: eum nimirum temeraria audacia elatum af-
» firmasse, Deum sibi reuelasse ea, quæ vsq; ab Apostolorum temporibus hactenus occul-
» tauerat. Post quæ insana & insolentia verba, à Sera de Aetio pro testimonio citata, illi,
» quos suprà posuimus, ne precibus quidem adduci persuaderiq; poterant, vt in iudicio
» de illo ferendo nobis suffragarētur. Nos tamen patientibus animis eorum causa ad pro-
» lixum temporis spacium ferre sententiam distulimus, nunc ind gnando, nunc adhor-
» tando, increpando interdum, aliquando obnixè orando, vt nobiscum conuenirent,
» consentientemq; toti concilio sententiam pronunciarent. Itaq; expectamus diu, si for-
» tè nos audire, si intelligere, si deniq; cedere vellent. Verùm vbi longo tempore expectā-
» do, nullo modo eos ad nostris de Aetio sententijs obsequendum inducere poteramus,
» canonem Ecclesię eorum amicitię anteponendum arbitrati, eos à communione Eccle-
» się excludendos decernimus: dato illis ad sententiam mutandam, ad resipiscendum, &
» ad alacri animo cum concilio concordandum consentiendumq; sex integrorum men-
» sium spacio. Quòd si intra præstitutum diem, mutato consilio, amplecterentur cum
» fratribus concordiam, & decretis ab illis de Aetio sententijs assentirentur, tum non so-
» lum vt reciperentur in ecclesiam: verùm etiam vt suam in concilijs loquendi libertatē,
» & mutuam nobiscum charitatem recuperarent, statuimus. Sin autem in proposito sus-
» ceptoque consilio per hominum facilitatem pertinaciter manerent, & canones eccle-
» siasticos contemnerent, episcopatus dignitate dimouendos esse, quòd si depositionem
» expectauerint, alios in eorum loca episcopos substituendos. vti sacrosancta Ecclesia ad
» ordinem sibi conuenientem redacta, secum ipsa consentiat, vinculo charitatis ab om-
» nibus omnium gentium episcopis, eadē dicendo, eademq; mente & sententia in vnum
» cohærescendo, firmè conseruato. Quare ista ad tuam reuerentiam scripsimus, vt intel-
» ligas decreta concilij: quæ te obseruantem optamus, per gratiam Christi tuas ecclesias
» tranquille legitimeque moderari.

Exemplar Epistolæ à toto Concilio ad Georgium, cōtra Aetium ipsius diaconū, ob nefariam suam blasphemiam scripta.

Aetij cōstantes fautores.

Quæ causa Eunomianos & Arianos diremerit. CAP. XXIX. A

Eunomius Cyzic. ordinatur, eiusq; res gestæ.

Vide Nicephor. lib. 11. ca. 13. lib. 10. c. 10. Socrat. lib. 4. cap. 12.

EVnomius verò, tametsi in suis libris istum Aetium extollit, hominem Dei vocat, & multis varijsque laudibus exornat: tamen in eo Concilio, eorum sententijs qui eum abdicabant, assensit, & ab eisdem episcopus ordinatus est. Eudoxius autem, Acacius, & eorum socij, decretis Nicææ Thraciæ editis, quorum suprà mentionẽ fecimus, assensi, ecclesijs Basilij & Eleusij regendis alios delegerũt. De quibus singillatim differere, superuacaneum arbitror. Itaq; res duntaxat ab Eunomio gestas explanabo. Vbi Eunomius, Eleusio adhuc viuẽte, ecclesiæ Cyzicensis moderationem nactus est, Eudoxius, sana & syncera fide plebis perspecta, intellectoq; Imperatoris odio contra eos qui dicebant vnigenitum Dei filium conditum esse admonuit Eunomium, vt suam occultaret opinionem: eamq; minimè aperiret illis, qui causam ad eum accusandum sedulò aucupabantur. Nam tempus, inquit, opportunum nacti, prædicabimus ea quæ nunc silentio tegimus, eorumq; ignaros docebimus: & contradicentes aut oratione persuadendo, aut cogendo vi, aut supplicijs afficiendo, in nostram sententiam pertrahemus. Cui admonitioni morem gerens Eunomius, suã

Qua arte Eunomius deprehensus sit.

ex occulto promit impietatem. At verò qui Sacris literis educati institutiq; erant, cum animaduerterent latentem istorum fraudem, iniquo animo tulerunt illi quidem: sed tamen palàm illis contradicere, temeritatis potius quàm prudentiæ existimarunt. Itaq; persona hæreticę prauitatis induta, domũ ad eos veniunt, orantq; vt verè suam doctrinam ipsis exponere velint, & non permittant eos varijs doctrinis huc illucq; ferri. Tum demum Eunomius fidenti animo aperuit suam, quam celauerat, opinionem. Addunt porrò illi, iniquè, imò verò impiè ab eo factũ fore, si non omnes eius moderationi commissi veritatis fierent participes. Iste hisce rationibus & alijs eiusmodi adductus, in publicis ecclesiæ conuentibus deinceps suã blasphemiam patefecit. Illi igitur studio ardenti incitati, Constantinopolim properè contendunt. Ac primùm nomen Eunomij deferunt apud Eudoxium. A' quo reiecti, veniunt ad Imperatorem, apud eũ de perniciosa Eunomij doctrina conquesturi: eius dicta, Arij blasphemiam impietate longè superare prædicant. Vnde Imperator ira accensus: mandatum dat Eudoxio, vt curet Eunomiũ

Collusio Eunomij & Eudoxij.

adducendum: & si criminis conuictus foret, sacerdotij dignitate priuet. At cum sæpenumero accusatores Eudoxium ad id impellerent, ipseq; tergiuersaretur: accedunt denuò ad Imperatorem, queruntur, clamãt nihil factum ab Eudoxio, quod erat imperatum: sed permissum ab eo, vt illustris ciuitas impijs Eunomij blasphemijs exposita labefactetur. Tandem Constantius minatur, se Eudoxium in exilium eiecturum, ni accersat ad se Eunomium: vt de criminibus ei intentatis conuictum, supplicio coerceret. His minis perterritus Eudoxius, significat per literas Eunomio, vt fugiat Cyzico: eiq; crimini dat, quòd suæ admonitioni & consilio non paruisset. Eunomius igitur metu perculsus, se inde subduxit ille quidem: sed hanc ignominiæ notam non tacitus ferens, proditionis accusat Eudoxium, & tum sibi tum Aetio factam ab eo iniuriam dicit. De cætero igitur conuentum separatum sibi constituit, Nam quicunq; conscij erant eorum in doctrina consensionis, ab Eudoxio, vt proditionis conuicto, deficiunt: seq; coniungunt B

Eunomiani vnde.

cum Eunomio, nomenq; ab eo sumptum ad hodiernum diem retinent. Inde Eunomius sectæ cuiusdam princeps factus, Arij blasphemiam accessione quadam impietatis adauxit. Quòd autem ambitioni inseruiens, separatum conuentum constituit, rerum euentus loquitur. Etenim cum Aetius abdicatus ecclesia pelleretur, non vnà cum eo abijt, licet magistrum eum & hominem Dei nuncupet: sed mansit firmè Eudoxio cõiunctus. Vbi autem impietatis pœnas luisset, non concilij acquieuit sententiæ: sed iam episcopali dignitate spoliatus, episcopos & presbyteros ordinauit. Atque hęc gesta sunt Constantinopoli.

De vrbis Nisibis obsidione, & Apostolica Iacobi episcopi vita. CAP. XXX.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 27.

CVm Sapores rex Persarum contra Romanos bellum gereret, Constantius, collecto exercitu, venit Antiochiam. Quo quidem tempore hostes erant profligati non exercitus Romani viribus, sed virtute Dei, quem pij viri inter Romanos sanctè coluerunt. Victoriæ autem rationem ac modum hoc loco exponere decreui. Nisibis vrbs, quam nonnulli Antiochiam Migdoniæ appellant, in finibus, quibus Romanorum & Persarum terminatur imperium, posita est: cuius episcopus, moderator & dux fuit Iacobus, de quo suprà mentio facta est.

Nisibis, quæ et Antiochia Mygdoniæ, obsessa.

Iacobus Nisibis episcopus, eiusq; miracula.

In isto clari gratiæ Apostolicæ radij elucebant. Cuius mirabilia & multorum celebrata sermonibus miracula, quoniam in historia quę inscribitur Philotheus, cõplexus sum, ea rursus enumerare, vt superuacaneum, sic alienum ab instituto arbitror. Itaq; vnum dun-

A dũtaxat narrationis propositę causa cõmemorabo. Vrbẽ cui iste episcopus præfuit, Romanorum ditioni subiectam, fortè Persarum exercitus obsidebat. Quam ad septuaginta dies obsessam, tametsi multas machinas mœnibus admouebat, & ea vndiq; varijs bellicis tentabat instrumentis, atq; adeò vallo & fossa circundabat, capere tamen omnino non potuit. Postea alueo fluuij per mediam vrbem labentis, qui Mygdonius vocatur, satis longo interuallo supra vrbem obstructo. & ripis ad ingentem altitudinem, vti impetum aquæ inhiberent, exaggeratis: vbi videt tãtam aquæ copiam, vt decæterò aggerem inundaret, subitò eam, velut machinam, in murum præcipiti cursu ferri permittit. Cuius impetus tam vehemens fuit, vt murus eum non potuerit sustinere: sed in alterã partem inclinatus, ad terram ruerit. Eandem calamitatem altera muri pars, per quam erumpebat fluuius, etiam passa est: quandoquidem, cum aquæ violentiam non posset ferre, disturbata concidit. Quod vbi vidit Sapores, spem cõcepit animo, se nullo negocio reliquam vrbem expugnaturum. Atq; ille quidem ideo quiescit, vt cœnosa aquæ inundatio aresceret, & flumen vado transiri posset. Postridie aũt, vbi cum omnibus copijs vrbi appropinquabat, expectabatq; per disiectas muri partes in eam ingredi, tũ murum vtrinq; de integro ædificatum, tum laborem à se frustra susceptum videt. Nam diuinus ille vir Iacobus, suæ precationis virtute non solum militum, aliorumq; incolarũ confirmauit animos, verum etiam murũ denuò extruxit, & machinis oppositis hostes irruentes repulit. Quas res perfecit non accedendo ad mœnia, sed intus in sacro sancto templo Deum precibus enixè solicitando. Sapores aũt non modò ædificandi celeritate obstupefactus est, verumetiam visione quadam perterritus. Etenim vidit in ipso muro quendam regali planè vestitu amictum, cuius purpura & diadema mirè resplendescebant. Quem Imperatorem Romanum esse suspicatus, minabatur illis mortem, qui nunciarant eum minimè adesse. Qui cum constanter affirmarent, vera esse quę dixerãt, & Constantium Imperatorem esse Antiochię: intellexit cùm visionis significationem, tum Deum pro Romanis (sic enim aiebat) bellũ gerere. Itaq; miser rem indignatus, telũ coniecit in aerem, nõ quòd putabat Deum se posse ferire, quẽ sciebat corporis expertẽ, sed quòd impetum insaniæ suæ sustinere non potuit. Eodem tempore Ephraim, vir sanè admirabilis, & scriptor inter Syros facilè excellentissimus, orat Iacobũ vt conscẽdat B mœnia, barbaros conspicetur, & execrationis tela in eos conijciat. Cuius postulationi obsecutus sanctus vir, in quandam turrim ascendit. Ac cum videret ingentem eorum multitudinem, non aliud est illis imprecatus, quã vt cyniphes ac culices in eos immitterentur: vti minutarum bestiolarum morsu potentiã eius, qui ipsis Romanis auxiliũ tulerat, agnoscerẽt. Qua re à Deo postulata, statim cyniphum & culicũ examina, tanquam nubes, Persarum copijs circumfunduntur: atq; tum elephantorum proboscidas, quæ sunt instar fistolæ, tum equorum & aliorum iumentorum aures naresq; compleuerunt. Qui cũ bestiolarũ morsum ferre non possent, frena rumpere, sessores deijcere, & aciem disturbare cœperunt: ac tandem relicto exercitu fugiunt, quantum possunt. Itaq; miserrimus ille rex, cum ex hac leui & clementi castigatione potentiam Dei, curam piorum gerentis, perspexisset, inde domum reuertitur, ex ea obsidione non victoriam, sed ignominiam consecutus.

Mygdonius fl. — *Murum Iacobi episcopi precibus reædificatum.* — *Saporis Persarum regis visio.* — *Ephraim Syrus.* — *Miraculum aliud.*

De Antiocheno concilio, & quæ illic contra sanctum Meletium statuta fuerunt. CAP. XXXI.

Vide Socr. lib.2.cap.5.7.34.35. Vide Nice. lib.9.ca.33. Sozomen. lib. 4. cap. 24. 25.

PER idem tempus Constantius Antiochiæ commoratus, cum iam pax esset & tranquillitas reipub. allata, & bellum Persicum confectum, episcopos denuò in vnum conuocat: cogitq; eos omnes & vocem ὁμοούσιον, id est, eiusdem substantiæ, & vocẽ etiam ἑτεροούσιον, id est, diuersę vel alterius substantiæ, penitùs negare. Id temporis ecclesia Antiochena propterea erat pastore destituta, quòd Eudoxius, qui post Leontium illam sedẽ per vim occupauerat, ex ea expulsus: & post multa concilia celebrata, Constantinopolitanam ecclesiam contra leges & æquitatem obtinuit. Quare ipsi tum in vnum coacti (siquidem permulti erãt, & ab omnibus locis collecti) dixerunt, pastorem gregi assignandum: deinde, com C muniter cum eo de doctrina fidei veniendum in deliberationem. Illo ipso tempore Meletius, vir planè diuinus, vrbis eiusdem Armeniæ antistes, quoniam difficiles & pertinaces sui gregis mores ferre non poterat, alium ad locum se transtulit, ad vitam quietè tranquilleq; degẽdam. Istum Ariani fautorẽ esse suæ sectæ, & doctrinæ socium suspicati, postulantã Constantio, vt ei committatur ecclesiæ Antiochenæ moderatio. Nam nullam non legem audacter & liberè perfringebant, dum suam impietatem stabilire molirentur. Atque fundamentum, quo eorum nitebatur blasphemia, erat sanctarum

Concilium Antiochiæ coactum. — *Meletius falsò Arianorum fautor creditus.*

legum violatio. Siquidem multas eiusmodi res in multis locis nouabant. Qui autem A doctrinę adhærescebant Apostolicæ, quoniam sanam illustris illius Meletij doctrinam & præstabilem vitæ rationem, & virtutis deniq; diuitias pro certo cognoscebant, ei deligendo ipsi quoq; suffragantur: & decretum de ea re edendum, & ei ab omnibus subscribendum, studio quantum fieri potest maximo curant. Quod quidem decretum, tanquam commune quoddam pactum, Eusebio episcopo Samosateno, egregio sanè & generoso veritatis athletæ, ab vtrisq; traditur asseruandum. Vbi verò magnus ille Meletius erat ab Imperatore accersitus, ilico venit Antiochiā. Cui procedūt obuiam omnes sacerdotes, & cætera etiam ministrorum ecclesiasticorum caterua, & tota deniq; ciuiū multitudo. Aderant etiam Iudæi & gentiles, cupiditate celebrem illum Meletium visendi inflammati. Imperator autem dat mandatum tum illi, tum cæteris, qui dicendi facultate valebant, vt hanc sententiam, Dominus condidit me initio viarum suarum ad opera sua, populo explicarent: iubetq; notarijs, qui ad celeriter scribendum erant exercitati, vt verba cuiusq; exciperent, ratus sane eo pacto doctrinam eorum multo accuratiorem fore. Itaq; primus Georgius episcopus Laodiceę, insuaue erroris sui virus euomuit. Secundo loco Acacius episcopus Cæsareæ, doctrinam quasi mediam interiectam quippe quæ sicut ab illorum blasphemia abfuit longissimè, sic non integram & sincerā doctrinę Apostolicę formam habuit. Tertius surrexit magnus ille Meletius, qui quę sit recta verbi Dei prædicandi regula, ostendit. Nam ad veritatem, velut ad amussim omnia dirigens, nimium & parum facilè deuitauit. Quare cum ei à multitudine tribueretur permagna laus, & omnes illum orarent, vt breuem quandam & compendiariam de fide doctrinam ipsis traderet, primum tres ostendit digitos. deinde duobus compressis, & vno extenso relicto, istam insignem protulit sententiam: Tria quidem sunt, quę intelliguntur, sed tanquam de vno loquimur. Aduersus hanc doctrinam, illi quorum animos morbi Ariani contagio infecerat, cœperunt acuere linguas, calumniam contexere, dicere diuinum Meletium Sabellianum esse. Proinde suadent Constantio, qui non aliter atq; euripus facilè huc illucq; ferebatur, vt Meletium patrijs sedibus expelleret. Quod quidem perficiunt: atq; ad eius locum capessendum deligunt Euzoium, egregium doctrinę Arianę patronum. nam istum ipsum magnus ille Alexander, episcopus B Alexandriæ, vnà cum Ario diaconatu abdicauerat. Populi autem pars quæ sanam amplexabatur doctrinam, quæq; ab Ariana factione se separauerat, ad ecclesiam Apostolorum in Palæa (sic enim locus ille dicitur) sitam, frequens confluit. Nam triginta annos post insidias Eustathio, viro sanè omni genere laudis excellenti, collocatas, doctrinę Arianę impietatem pertulerant, spe temporum sustentati meliorum. Verùm vbi apud ipsos impietatem inualescere vident, & doctrinæ Apostolicæ fautores tum palàm bello oppugnatos, clàm appetitos insidijs, & diuinum Meletium patrio solo eiectum, & Euzoium hæresis patronum pro eo in episcopatus gradu locatum: venit illis in mentē non verborum solum, quæ olim dicebantur ad Loth, nempe, Saluans salua animam tuam: sed etiam legum Euangelicarum, quæ manifestò sic præcipiunt, Si oculus tuus dexter scandalizet te, erue eum, proijce abs te. Eadem quoq; Dominus de manu & pede sanciuit, adiecitque, Bonum est tibi vt pereat vnum ex membris tuis & non totum corpus tuum mittatur in gehennam. Ad hunc modum igitur constat Ecclesiam dissensione diuisam esse.

Eusebius Samosatenus episc. — *Prouerb. 8.* — *Georgius Laodiceæ episc.* — *Acacij doctrina.* — *Meletij de Trinitate doctrina.* — *Constantij inconstantia.* — *Euzoius Arianus Meletij successor.* — *Matth. 5.*

De Eusebio episcopo Samosatensi. CAP. XXXII.

EVsebius verò ille admirabilis, cuius suprà feci mentionem, cuiq; cōmune de Meletio decretum cōmissum fuit, cum videret pacta violata, ad vrbem sibi concreditam abijt. Ariani aūt veriti, ne decreti illius conscripti testimonio planè coarguerentur, persuadent Constantio, vt nunciū mitteret decretum ab Eusebio petiturū. Imperator ergo eorū impulsu mittit nunciū, qui equis in itinere crebrò mutatis, quàm celerrimè tū, aliquò proficisci, tū responsa referre consueuerat. Vbi venit ad Eusebium, & mandata Imperatoris ei exponit: Eusebius, vir sanè nunquam satis laudatus, Non possum (inquit) cōmune decretum apud me depositum reddere, nisi omnes qui meæ fidei illud commiserunt, in vnū cōueniant. Quod responsum nuncius refert ad Imperatorem. Ille ardens iracundia, nuncium mittit denuo, iubet decretum reddi: additq; in literis, se mandasse nuncio, vt nisi redderet illud, dextram eius amputaret. cum tamen hęc ad eum perterrefaciendum solum scripsisset: siquidem vetuerat tabellarium illud facere, quod per literas Eusebio minatus fuerat. Simulatq; verò diuinus ille vir, resignatis literis, intellexit supplicium, quod Imperator ei minatus fuerat: non dexterā modò, sed læuā etiā extendit, iubetq; vtranq; abscindere.

Vide Nice. lib. 11. c. 21. de hoc viro infra Theod. lib. 4. cap. 13.

Eusebij Samosatensis libertas aduersus Imp. Constantium.

Nam

A Nam decretum, inquit, non reddam, quod Arianæ improbitatis tam clarum indicium dat. Itaq; Imperator, intellecta eius animi magnitudine & constantia, & tum eum plurimum admiratus est, & postea laudibus efferre non destitit. Etenim inimici, præstantes aduersariorum virtutes, magnitudine rerum gestarum ad id compulsi, etiam admirari solent. Per id temporis Constantius, cum accepisset, Iulianum, quem Cæsarem totius Europę declarauerat, res magnas per seditionem moliri, & contra eum qui illi tantum honoris detulerat, exercitum cogere: decedit de Syria, & in Cilicia supremum vitæ diem obijt. Nam quoniam paternæ pietatis hæreditatem neutiquam seruabat integram, idcirco adiutore, quem pater ei reliquerat, omnino destitutus fuit: & ob eã causam se fidem mutasse, grauiter & acerbè lamentatus est.

Iulianus à Cõstantio Europæ præfectus.

Constantij mors & pœnitentia.

Secundi libri finis.

Iulianus Imp. anno Chr. 364.

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER TERTIVS.

Hic liber tertius continet acta sub Iuliano Apostata anno vno & mensibus septem. Huc igitur refer eosdem authores, quos adnotauimus ad 3. lib. Socratis.

De Iuliani Imperio. CAP. I.

Vide Nicephor. lib. 10. cap. 1. Socrat. lib. 2. cap. 37. Sozomen. lib. 5. ca. 1.

CONstantius quidem, quoniam à fide paterna deflexerat, tristicia & mœrore oppressus, abijt è vita. Iulianus autem ex Europa traijciens in Asiam, certior de morte Constantij factus est: & propterea fidenti animo, vtpote qui nullum iam haberet aduersarium, Imperium capessit.

Iulianus Imperator.

Quòd à puero in pietate educatus, postea in impietatem deuenit. CAPVT. II.

B

Vide Nice. lib. 10. ca. 1. Socrat lib. 3. cap. 1. Theod. lib. 5. cap. 2. Sozo. lib. 5. cap. 2. 3.

ISTE Iulianus, cum adhuc tenera esset ætate, nec dum ex pueris excessisset, lac suxit piæ sincereq; doctrinæ. Quinetiam cum pubesceret, & ipsam attingeret adolescentiã, eandem doctrinam tenuit. nam veritus Constantium, qui dum extimesceret tyrannidem, cognatos è medio sustulerat, in lectorum numerũ ascriptus est, & sacros libros in Ecclesiasticis conuentibus perlegit. Sacram item ædem Martyrum construxit ille quidem: sed martyres eam non æqui boniq; consuluerunt, propterea quòd prẹuiderant, illum à vero Dei cultu ad impietatem deflexurum. Nam fundamentis eius, ad similitudinẽ inconstantis & leuis mentis Iuliani agitatis, ædes prius quàm consecraretur disiecta corruit. Itaq; hic primæ & secundæ ætatis Iuliani modus fuit.

Iuliani prima & secunda ætas qualis.

Iulianus Lector in ecclesia.

Templũ à Iuliano constructum corruit.

Quomodo primùm impietatem supprimens, eam postea patefecerit. CAPVT III.

Vide Nice. lib. 10. c. 1. 3. Socr. lib. 3. ca. 1.

POstea verò quàm Constantius venit in Occidentem, quò bellum aduersus Magnentium gerendum eum pertraxerat, & Gallum Cęsarem Orientis renunciauit, qui & vir pius fuit, & ad extremum vitæ diem pietatem excolere non destitit: Iulianus metum, qui ei perutilis & necessarius fuerat, eiecit ex animo: & iam armare se audacia, & contra quàm debuerat, Imperij cupiditate exardescere cœpit. Proinde perlustrare Græciam, conquirere vates & ariolos, sciscitaturus ab illis, voti' ne compos futurus esset? Atq; incidit fortè in hominem, qui hoc ei prædicere pollicitus sit: qui quidem deducto eo in fanum simulachrorum, & intra eius adyta collocato, fraudulentos dæmones inuocat. Quibus specie, qua solent, apparentibus, metus coegit Iulianum signo Crucis frontem suam signare. Dæmones igitur Dominici trophæi conspicati figuram, & suæ ipsorum cladis recordati, confestim euanuerunt. Tum præstigiator, causa cur fugerent intellecta, Iulianum obiurgat: qui tum timorem, in quo erat, declarauit, & se virtutem Crucis vehementer admirari dixit. nam dæmones, quoniam eius figurã ferre non poterãt, aufugisse. Cui præstigiator, Ne (inquit) amabo te, sic existimes. Siquidem non ob eam causam, quam tu affers, formidabant: sed tuum factum detestati, se ab oculis nostris remouerũt. Ita miser ab eo in fraudẽ impulsus, tum impijs initiatur mysterijs, tum pectus eius scelere completur, & infelix propter Imperij cupiditatem pietate omnino spoliatur. Attamen Imperium nactus, diu suam occultat impietatem.

Gallus Orientis Cæsar.

Iulianus cum Vate ac dæmonibus congressus.

Crucis signo dæmones fugati.

Iulianus impijs mysterijs initiatus.

Vide ca. 2. lib. 3. In vita Cõstant. de virtute S. Crucis.

 nam

nam milites disciplina veræ pietatis imbutos, præter cæteros extimuit. Siquidem primùm nunquam satis laudatus ille Constantinus & eorum animos vetere liberauerat errore & doctrina veritatis accuratè erudierat: deinde eius filij disciplinam quam pater in eorum animis inseuerat, multo magis confirmabant. Etenim tametsi Constantius quorundam suasu in fraudem inductus, verbum ὁμοούσιον, non approbauit: tamen ipsam rem, quæ verbo significabatur, sincerè & ex animo confessus est. Quippe ingenuè filium ante secula à patre genitum, Deum verbum nominauit: eosq; honore penitùs abdicauit ecclesiastico, qui auderent eum creaturam nuncupare: cultumq; simulachrorum prorsus vetuit. Aliam præterea rem ab eo gestam digna sanè prædicatione commemorabo, ex qua vna eius erga pietatem studium satis cognosci poterit. In bello namq; contra Magnētium suscepto, toto suo exercitu coacto in vnum, omnes cohortatus est, vt diuina percipiant mysteria. quippe exitum vitæ tum aliàs semper, tum in bello potissimùm incertum esse, præsertim cùm in eo infinita tela, iacula, hastę vtrinq; mittantur: quinetiam intententur gladij, sicæ, & alia instrumenta bellica, quibus violenta infertur mors. Proinde oportere singulos stolam illam preciosam induere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cùm primis necessaria est. Quòd si quisquam eam vestem accipere recuset, eum inde iam domum abire iubet. nam se nolle cum hominibus mysterijs minimè initiatis bellum gerere. A

Constantij de religione sententia.

Constantius milites ante prælium sacra synaxi munit.

De episcoporum reditu. CAP. IIII.

IVlianus autem, quoniam has pro certo cognoscebat, idcirco impietatem, quam continebat animo, neutiquam patefecit: sed quo omnium sibi conciliaret beneuolentiam, episcopos à Constantio ecclesiis eiectos, & ad vltimas orbis terrę oras relegatos, ad suas ecclesias redire iussit. Itaq; hoc edicto promulgato, Antiochiam diuinus reuertit Meletius: Athanasius, multorum sermone celebratus, Alexandriam redijt: Eusebius item & Hilarius episcopi Italię, & Lucifer Sardinię insulę pastor, qui in Thebaide Aegypto finitima (illò enim Cōstantius eos relegauerat) vitam degerāt, domum reuenēre. Isti duo, cum alijs nōnullis eiusdem doctrinæ fautorib. in vnum coacti, dixere ecclesias ad concordiam reducēdas esse. Nam constabat, non solum aduersariæ doctrinę patronos eas oppugnare, sed ipsas mutua inter se dissensione distrahi. Etenim Antiochiæ, corpus ecclesiæ, quod sanam sectabatur doctrinam, in duas partes diremptū fuit: quādoquidem omnes qui propter excellentissimum virum Eustathium, ab alijs se separauerant, seorsum perpetuò conuentus agebant: qui autem stabant à Meletio illo admirabili, hi à factione Ariana segregati, in Palæa (sic enim locus dicebatur) sacrosancta mysteria celebrabant. Et tamen tum horū, tum illorum vna erat eademq; fidei confessio. Nam cœtus vterq; doctrinam fidei in concilio Nicæno editam propugnauit: solaq; contentione de alia re suscepta, & amore quo suos complectebantur antistites, dissensere. Neq; alterius mors discordiā dirimere poterat. Siquidem ante electionem Meletij mortuo iam Eustathio, cum veræ pietatis fautores post Meletij exilium, & ordinationem Euzoij, se ab impiorum communione seiunxissent, separatimq; conuentus facerēt, nullo modo induci poterant Eustathiani, vt cum illis concordia colligarentur. Attamen Eusebius & Lucifer viam sedulò perquirebant, qua eos ad concordiam adducerent. Atq; Eusebius orabat Luciferum, vti Alexandriam peteret, vt cum magno Athanasio de hac re communicaret: pollicebaturq;, se laborem de illis reconciliandis suscepturum. B

Vide Nicephor. lib. 10. cap. 5. Socrat. lib. 3. cap. 5.

Episcoporum ab exilio reditus.

Ecclesiarum Antiochiæ dissensio quæ durauit annos 85.

Palæa.

De Paulini ordinatione. CAP. V.

AT Lucifer non est Alexandriam profectus, sed rectà contendit Antiochiam. Ac multis verbis tū apud hos, tum apud illos de concordia habitis cū Eustathianam factionem, cuius princeps ac dux fuit Paulinus presbyter, ei rei cōtradicere animaduerteret, inconsideratè sanè Paulinū eorum creauit episcopum. Quæ res dissensionem illā multo diuturniorem reddidit. nam durauit octogintaquiq; annos, ad presulatum videlicet Alexandri, omnibus laudis insignibus meritò exornandi: qui Ecclesiæ Antiochenæ clauum obtinens, omnes indagare vias, & omne studium alacritatemq; animi conferre non destitit, quo concordiam constitueret, & membrum segregatum cum reliquo ecclesiæ corpore conglutinaret. Lucifer igitur diu Antiochiæ commoratus, discordiam adauxit. Eusebius autem aduentans Antiochiam, simul ac morbum, mala iā adhibita curatione, vix, aut ne vix quidem posse sanari intellexit, conscensa naue, in Occidentem reuertitur. Lucifer quoq; redit Sardiniā: cœpitq; nouam quandam doctrinā doctrinæ ecclesiasticæ adijcere. Vnde qui eam sint amplexati, ex eius nomine nomen traxerunt,

Vide Nicephorica 14. lib. 10. Socrat. lib. 3 cap. 4. 9.

Paulinus Antioch. episcopus.

Lucifer discordiā ecclesiæ auget.

A traxerunt, suntque ad longinquum temporis spacium Luciferiani appellati. Verùm extincta est pòst hæc doctrina, & obliuione penitùs deleta. Ista post reditum episcoporum gesta accepimus. *Luciferiana hæresis.*

Quot & quàm nefanda gentiles, impetrata ab eo potestate, in Christianos ausi fuerint.

CAP. VI.

Vide Nicef. lib. 10. c. 4.

Religionis sub Iuliano rursu mutatio.

PORrò dum Iulianus suam obtexit impietatem, vrbes seditionibus redundare cœperunt. Nã gentiles errori colendorũ simulachrorũ addicti, magna cum confidentia aperire illorũ fana, celebrare nefanda & obliuione conterenda mysteria, in aris ignẽ accendere, cõtaminare terrã victimarum cruore, aërẽ nidore & fumo inficere aggrediuntur: & à dæmonib. quos colebant, ad insaniã adacti, circumcursitare per plateas, scurrarũ more petulanter & cõtumeliosè sanctos insectari, nullũ deniq; genus conuicij & probri prætermittere. Quare veræ pietatis professores, cum istorum blasphemiã ferre nullo modo possent, vicissim conuicia in eos intorquere, & errorẽ ab illis defensum, acriter refutare. Vnde impietatis architecti iracundia exardescere, & licentiã ab Imperatore concessam, velut subsidium ad audaciã nacti, plagas illis planè insanabiles infligere. Nã Imperator scelestissimus, cũ illius partes fuissent, paci subiectorũ prouidere: ipse populum ad mutuò inter se dissidẽdum odio, incitauit. Nam in audacissimorũ sceleribus contra modestissimos viros editis cõniuebat, & vrbanos militaresq; magistratus hominib. crudelissimis & maximè impijs (qui tametsi verę pietatis amatores palã hostias simulachris immolare minimè cogebant, tamẽ omni genere cõtumeliæ eos affecerunt) concredebat. Abstulit præstereà cõgiaria, sacerdotib. à Constantino Magno donata. Quæ autẽ maleficia hi, qui falso simulachrorũ cultu tenebantur obstricti, id temporis admiserint, quanquã permulta sunt, & opus separatum postulant: ego tamen ex multis pauca sumam mihi ad cõmemorãdum. Ascaloni & Gazæ, quæ sunt vrbes Palæstinæ, primùm virorum sacerdotij dignitate exornatorum, & mulierum perpetuam virginitatem professarum ventres discindunt: deinde farciunt hordeo: ad extremum eos porcis deuorandos obijciunt. Sebastæ B itẽ, quæ est vrbs ditioni gentis, de qua suprà dixi, subiecta, Ioannis Baptistæ tumulũ aperiunt: ossa tradunt igni absumenda, & eorum cineres passim dispergunt. Scelus aũt ab illis in Phœnicia patratum, quis est quæso, qui sine lachrymis possit cõmemorare? Nã Heliopoli, quæ est vrbs Libano finitima, execrabiles isti gentiles recordati facinoris Cyrilli diaconi, qui regnante Constantino, diuino quodã zelo accensus, multa simulachra, quæ in ea vrbe colebantur, confregerat, non modò eum interfecerunt, verumetiam dissecto ventre iecur eius degustare non sunt veriti. Verùm, Deum omnia contemplantẽ hoc celare non poterant, sed debitas sui maleficij pœnas ei dederunt. Nam quotquot illius sceleris labe inquinati sunt, primùm amiserunt dentes, qui pariter omnes ad vnũ excidebant: deinde linguas perdiderunt, quæ putredine tabefactæ, ex ore effluebant: postremò oculis orbati sunt. quorũ calamitatibus verę pietatis vis clarè prędicata est. Emesæ item, vrbis vicinæ, Baccho mulieroso ecclesiam à Christianis nuper ædificatam dedicauerunt: statuamq; planè ridiculam, sexum vtrunq;, virilem scilicet & muliebrem, repręsentantem, in ea collocarunt. Prætereà * Dorystoli, quæ est insignis vrbs Thraciæ, Aemilianus, inuictus Christi athleta, à Capitolino totius Thraciæ præfecto in rogum cõiectus est. Adde his facinus planè tragicum, contra Marcũ episcopum Arethusæ gestũ, quod profectò Aeschyli & Sophoclis in oratione maiestatẽ requirit, vti immanis illius crudelitas tragicè explicetur. Iste temporibus Constantini delubro simulachrorum disiecto, ecclesiã Christi in eius loco extruxit. Arethusij igitur intellecto Iuliani proposito, odium quod aduersus eum cõceperant, expromunt. Qua re cognita, Marcus primùm legi Euãgelicæ obsecutus, fuga salutem petere conatur. Verùm vbi certior factus est, quosdam ex suis pro se comprehensos, redit domum, & se genti crudeli tradit. Itaq; Arethusij cum eum cepissent, non miserati vt senẽ, non vt virtutis cultorem reueriti sunt: sed virum eximiæ vitæ & singularis doctrinæ ornamentis decoratum, torquere aggrediuntur. Ac primum corpus exutum vestibus, verberibus cædere, & membris omnibus infligere plagas: tum in fœtidas cloacas cõijcere: inde rursus eductum, gregi adolescentulorum tradere, quibus dant mandatum, vt eum stylis confodiant. Deinceps inuoluere reti, & oleo piscium & melle vngentes, sublimem in æstu ardentissimo sub dio suspendere, quo vespas & apes ad epulandum inuitarent. Quibus rebus confectis, ad alterum è duobus faciẽdum cõpellere: vel vt delubrũ, quod diruetat, denuò extruat: vel vt sumptũ ad illud extruendũ suppeditet. At ille cruciatus illos tole-

Iuliani in orthodoxos rabies.

Gentilium in Christianos crudelitas.

Cyrilli diaconi martyriũ.

Cyrillo interfecto iecur eius dentibus appetunt Gentiles.

Ecclesia Christianorũ Baccho dedicata.

Aemiliani martyrium.

** Dorostol. legit Cam. & Epiph.*

Marci Arethusij episc. certamen mirabile, & insignis cõstantia.

toleranter ac placidè perpessus, negat se quicquam eorum, quæ proposuerant, facturũ. A Isti verò, quoniam arbitrabantur eum præ inopia tantam pecuniæ vim non posse numerare, dimidiam summam ei condonare, iubereque reliquam dissoluere. Ille suspensus in sublimi, & stylis confossus, à vespis & apibus ambesus, non modò nullam dedit doloris significationem: verùm etiam impios lepidè irrisit, dixitque Eos abiectos esse, & humi repere, se autem erectum & in sublimi positum. Ad extremùm, isti exiguã pecuniæ portionem petere. Quibus ille, Perinde impium esse obolum in impium opus impendere, atque summam pecuniæ vniuersam. Proinde sic tandem euicti, eum dimittunt, cùm eius admirati fortitudinem & constantiam: tum mutata sententia, ad rationem vitæ penitùs contrariam traducti. siquidem ex eius ore veram pietatem posteà didicerunt.

Nemo adeo ferus est, vt non mitescere possit, si modo culturæ patientẽ accommodet aurem.

Quas aduersus Christianos leges tulerit.

CAP. VII.

Alia prætereà infinita maleficia, illo tempore, terra mariq́ue ab impijs contra pios fuêre commissa. Etenim Deo infestus tyrannus Iulianus, de reliquo leges aduersus verum Dei cultum apertè promulgare cœpit. Ac primùm vetuit, ne Galilæi (sic enim fidei Seruatoris nostri consecratos nuncupabat) poëticam, rhetoricã, aut philosophiam discerent. Nam nostris ipsorum, inquit, pennis (vt est in prouerbio) percellimur: siquidem nostrorum scriptorum præsidijs muniti, contra nos bellum suscipiunt. Posteà etiam aliam tulit legem, qua mandauit: vt omnes Galilæi, id est, Christiani, è militia pellerentur.

Vide Nicepho. lib. 10. cap. 4. 23. 24. 25. Socrat. lib. 3. cap. 12. 14.

Galilæi. Iuliani cõtra Christianos leges.

De sancti Athanasij relegatione & fuga.

CAP. VIII.

PER idem tempus Athanasius, athleta veritatis in omni certaminum genere exercitatus, in aliud rursus discrimen adducitur. Nam dæmones, eius tum in concionando, tum in precando vim non ferentes, suos ministros ad eum conuicijs lacerandum armant. Qui vt alias multas voces, dũ ab impietatis patrono contendebant, vt Athanasium in exilium eijceret, B sic hanc apposuerunt: Si Athanasius Alexandriæ maneat, neminem gentilem mansurum. eum enim omnes ad suum cœtum suasu adducturum. Cui postulationi assensus Iulianus, dedit mandatum, vt Athanasius non patria solum, verùm etiam vita spoliaretur. Cum autem discipuli eius ei metuerent, eum prædixisse fertur, Tumultum eum breui compressum fore. nam nubem appellauit, quæ celerrimè dissiparetur. Veruntamen vbi intellexit quosdam ad se conquirendum missos, se clàm inde subduxit: & reperto ad ripam fluminis nauigio, rectà in Thebaidem traiecit. Qui autem iussus erat vt eum occideret, factus de eius fuga certior, quantum potest, persequitur. Ac cum quidã ex familiaribus Athanasij anteuertisset, diceretq́ue, hominem eum properè persequi, nonnulli qui comitabantur Athanasium, orabant, vt de via in solitudinem deflecteret. At ipse dat mandatum gubernatori, vt nauigium versus Alexandriam dirigat. Sic igitur illis, ei, qui persequebatur, obuiam factis, venit homo ille, qui mandatum de Athanasio interficiendo acceperat. sciscitaturq́;, quantum inde abesset Athanasius: cui Athanasius respondet, Eum non longè abesse, sicq́; dimittit: ipse autem redit Alexandriam, atq; reliquo tempore, quo vixit Iulianus, ibi delituit.

Vide Nice. lib. 10 cap. 16. 19. Socr. lib. 3. cap. 12.

Iuliani contra Athanasium decretum.

Athanasius miro astu insidijs elapsus.

De Apolline Daphnæo, & sancto Babyla.

CAPVT IX.

IVlianus, cum in animo haberet bellum contra Persas gerere, ad omnia oracula, quæ erant intra fines Imperij Romani, consulenda, homines è suis summa beneuolentia sibi coniunctos misit. Ille ipse verò supplex orat Apollinem Daphnæum, vti quæ sibi essent euentura, ostenderet. Respondet Apollo, mortuos quosdam in proximo humatos impedimento esse, quo minus daret vaticinia. Eos igitur primùm inde transferendos esse: deinde, quid futurum sit se prædicturum pollicetur. nam se, nisi purgato luco, nihil posse dicere. Eodem tempore in eo loco reliquiæ inuicti martyris Babylæ, & adolescentum, qui vnà cum eo pro fide decertarant, repositæ iacuerunt. Atque falsus vates apertè monstrauit, se gratia illius martyris à consuetis & commenticijs oraculis edendis prohibitum. Quod vbi intellexit Iulianus (non enim ignarus fuit virtutis, quæ in vetere pietate martyrum residebat) nullum quidem corpus mortuum inde deportandum curauit:

Vide Nice. lib. 10. c. 18. Socrat. lib. 3. cap. 16. Vide Sozo. li. 5 cap. 19.

Apollinis Daphnæi oraculũ Iuliano editum.

Ammianus Marcellinus lib 22. tradit Antiochũ Epiphanem Apollinis Daphnæi templum hoc loco struxisse.

A curauit: sed imperauit Christianis, vt reliquias duntaxat inuictorum martyrum ex eo loco transferrent. Qui ad lucum lubentibus animis profecti, loculum in bigis collocant, omnesque ad vnum antecedentes saltare, psalmosq; Dauidicos canere cœperunt: & inter singula versuum membra hæc verba interponere: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia. Nam martyris translatione dæmonem euictum existimarunt.

Martyrū vtilā defunctorum virtus. Babyle, & aliorum martyrum reliquiæ translatæ.

De Theodoro Confessore. CAP. X.

Vide Ruffinum lib. 2. cap. 36. Socrat. lib. 3. cap. 16. Vide Nicep. lib. 10. c. 28. Sozomen. lib. 5. ca. 19.

IVlianus autem dedecoris notam ex ea re sibi inustam non ferens, postridie eius diei principes illius solennis pompæ comprehendi iubet. Salustius, qui tum præfectus erat, impietati deditus, tametsi tyranno persuadere conatur, ne Christianis gloriæ appetentibus illud præstet, quod ipsis in optatis sit: tamen cum videret eū minime posse suam iram cohibere, primùm adolescentem quendam diuino amore inflammatum, qui in foro fortè ambulabat, arripi: deinde in patibulo palàm suspendi: tum loris eius tergum lacerari, lateraque testis acutis perfodi iubet. Quo cruciatus genere eum à primo diluculo ad vesperum vsq; torquere non destitit: posteà catenis ferreis vinctum in custodia asseruari imperat. Postridie manè de his rebus certiorem facit Iulianum, adolescentis fortitudinem exponit: ac talibus factis & se profligatos fore, & Christianorum gloriam multò fieri illustriorē, ait. Qua ratione adductus Deo odiosus tyrannus, alios deinceps tormentis affligi non permisit: imò verò etiam Theodorum (hoc enim adolescenti illi, & generoso veritatis athletæ nomen fuit) carcere liberari iubet. Qui rogatus à quibusdam, Ecquid doloris, acerba illa & crudelia tormenta passus, sensisset? respondet: se initio aliquantum doloris sensisse: at posteà ei apparuisse quendam, qui linteo molli & frigido faciem sudore manantem continenter tergebat, iubebatq; bono animo esse. Et propterea, cum carnifices ab eo cruciando cessarent, se non voluptatem, sed afflictionem ideò sensisse, quòd is, qui eius leuasset cruciatum, vnà discesserat. Itaq; dæmon ille falsus vates, tum martyris auxit gloriam, tum sua mendacia patefecit. Nam fulmen de cælo delapsum, vniuersum incendit delubrū, & ipsam Apollinis statuam in cineres redegit: † quę intus lignea quidem erat, sed extra auro obducta. Qua re cognita, Iulianus, auunculus Iuliani, Orientis præfectus, properè Daphnen contendit, quò Deo, quem colebat, maturè subsidio veniret. Sed vbi vidit, eum qui nomine duntaxat Deus erat, in cineres redactum, verberibus cædit æditụos: suspicatur tamen delubrum ab aliquo Christiano incensum fuisse. Aeditui etiam dum vapulabant, nihil falsi dicere voluerunt: sed incendium dixerunt non humi habuisse initiū, sed cælitùs demissum esse. Et rustici quidam, qui in proximo habitabant, eò aduentantes, fulmen se vidisse è cœlo delatum affirmarunt.

Salustij præfecti in Theodorum adolescentem rabies.

Theodorus adolescens mirabiliter in tormentis confirmatus.

† Vide annot. pag. 316. lat. 2. lin. 26.

B

Apollinis vrā cælum fulmine sublatum.

Quomodo vasa sacra confiscauerit.

CAP. XI.

Vide Nicephor. lib. 10. cap. 14. 29.

VErùm impij Gentiles, quanquam hæc ita accidisse pro certo cognoscebant, tamen contra Deum vniuersarum rerum moderatorem se armare cœperunt. Tyrannus item sacra vasa in ærarium regium inferri: & portas ecclesiæ, quam Constantinus ædificarat, obserari mandat, quo nullus aditus illis, qui in eo conuentus agere solerent, omninò pateret. Hanc ecclesiam id temporis occupabant Ariani. In sacrosanctum autē templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur, Iulianus præfectus Orientis, Felix regij Thesauri quæstor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Comitem priuatum appellare consueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cum essent Christiani, quo impio Imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate desciuisse ferunt. Iulianus autem, cum esset in templo, aduersus sacram mensam minxisse dicitur: atque Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregisse, dixisseque, Res Christianorum diuina cura ac prouidentia prorsus destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus (Constantinus enim & Constantius splendidè & amplè ea conficienda curauerant) Ecce, inquit, quàm sumptuosis vasis filio Mariæ ministretur.

Vasorum sacrorum direptio. Comes priuatus. Felix & Elpidius à pietate deficiunt. Felicis calumnia.

Quas impietatis suæ pœnas dederit, tum Iulianus Imperatoris auunculus, tum impij item alij. CAP. XII.

Vide Nicep. lib. 10. c. 29.

SEd isti tyranni pro his impiis & insanis facinoribus non diu post pœnas persoluerunt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exesis,

Iuliani auunculi pœna.

excesis, interijt, atque stercus non amplius per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit: sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiæ, partis illius ad stercus eijciendum natæ locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præstantiam egregiè nobilitatam, hęc ad maritum dixisse: Debes meritò, mi vir, Christum seruatorem laude prædicare, quod tibi hac castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnasses, planè te præterijsset, nisi consueta sua lenitate vsus, has plagas diuinitùs tibi inflixisset. Miser igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu sibi imposito morbi causam perspiciens, orat Imperatorem, vt ecclesiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc persuasit: & ipse extemplò migrauit è vita. Felix autem derepentè flagello etiam cœlitùs impacto oppressus, sanguinem dies noctesq; ex ore fudit: quippe sanguis ex omnibus vndiq; corporis (vt ita dicam) vasis, quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaq; vniuerso eius sanguine ad hunc modum exhausto, statim extinctus est, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas isti pro sua impietate dederunt. A

Vxor ad Iulianum.

Iuliani pœnitentia.

Felicis interitus.

De filio sacerdotis. CAP. XIII.

Sacerdotis gentilis filius ad religionē conuersus.

PER id temporis adolescens quidam, filius sacerdotis, in impia educatus religione, se in numerum piorum aggregauit. Nam mulier quædam illustris ob pietatem, & diaconatus munere dignata, matri huius adolescentis perfamiliaris, cum cum matre aduētantem (adhuc quidem valde adolescens erat) fortè salutans, magnoperè est ad veram pietatem cohortata. Mortua verò matre, venit ad eam adolescens, & consuetam ab ea disciplinam perdiscit: atque firmè in animo defigens eius consilia, percontatur magistram, qua via possit superstitionem patris deuitare, & veritatis, quam illa prædicabat, compotem fieri? Cui illa: Oportet, inquit, patrem deserere, & illi tuum & illius fabricatorem præponere: & alteram petere ciuitatem, in qua potes latitare, & impij tyranni manus effugere, pollicebaturque se ei rei prospecturam. Tum adolescens. At, inquit, deinceps veniam ad te, & tibi meam animam committam. Paucis interpositis diebus, Iulianus Daphnen contendit, publicum epulum celebraturus, cumque eo vnà proficiscitur sacerdos, adolescentis pater, qui Imperatorem comitari consueuerat. Adolescens erat cum patre, & frater vnà. isti namq; in cibo Imperatoris aqua lustrali expiando, æditorum munere fungebantur. Septem dies festum Daphne agi solet. Primo die adolescens, vbi toro astans Imperatoris, obsonia aqua lustrali expiauerat, consuetoq; scelere polluerat, curriculo currit Antiochiā: & ad eximiam illam mulierem rectà profectus, Ego, inquit, venio ad te, vti à me promissum est. tu ergo saluti tam corporis quam animæ consulito, promissumque præstato. Quamobrem illa surgens extemplò, adolescentem deducit ad Meletium: qui eum in superiore parte ædium, in quibus habitabat, commorari iussit. Pater autem quærere adolescentem, perlustrare vndique Daphnen: atque ad vrbem contendens, circuire plateas & angiportus, circumferre in omnes partes oculos non cessat. Quod quidem fecit, magno illius inueniendi desiderio incensus. Vbi ventum est ad eum locum in quo erant ædes Meletij, oculis sublatis, videt eum ex tabulato despicientem: ad quem accurrens, inde abstraxit, abduxitque. Atque ei domum reducto, primum permulta inflixit verbera: deinde verucula candentia manibus, pedibus, & dorso impegit: postremò conclusit in cubiculo, ostio foris obserato, ipseque Daphnen reuertit. Ista ille ipse, cum ætate iam admodum exacta erat, mihi narrauit: addiditque etiam se numine afflatum, & diuina repletum gratia, omnia patris simulachra confregisse, eorumq; irrisisse imbecillitatem. B

Daphnæ festū septem dierū celebrari solitum.

Crudelitas patris Gentilis in Filium Christianum.

Posteà verò complexum animo facinus, quod consciuerat, cœpit patris aduentum pertimescere: orasseque Christum Dominum, vt ipsi ferret auxilium, seras perrumperet, & ostia patefaceret. Nam tua causa, inquit, hæc & perpessus sum, & admisi. Quæ cū dixisset, excidisse seras, & ostia aperta esse. Inde igitur recurrisse ad magistram: quæ cū veste induit muliebri: & postquam in camera collocasset, iterum ad Meletium deduxit. Meletium verò Cyrillo, qui tum Hierosolymorum fuit episcopus, ipsum commisisse, & ita noctu iuisse in Palæstinam. Post mortem autem Iuliani, iste adolescens patrem ad veram traduxit religionem. Etenim cum istud, tum alia nonnulla nobis ipse narrauit. Quare isti hoc modo ad Dei cognitionem adducti, veram salutem consecuti sunt.

Puer diuinitus custodia liberatur.

Filius pius patrem etiā impium conuertit.

A

De Iuuentino & Maximiano Romanis

CAP. XIIII.

Vide Nicep. lib. 10. cap. 12.

IVlianus verò liberius, imò verò impudentius aduersus verum Dei cultũ arma ferre: & quanquam personam induebat modestiæ, tamen retia parare atque tendere plagas cœpit, quæ homines errore deceptos in impietatis perniciem inducerent. Nam primùm fontes tum qui in vrbe erant, tũ qui Daphnæ, sceleratis victimis contaminare, quò singuli, qui aquam gustarent, tetra nequitię labe inficerentur. Deinde quæ in foro exponebantur, eadem sceleris macula inquinare. nam panes, carnes, fructus, olera, & alia omnia esculenta, aqua lustrali aspergebantur. Quæ cum viderent Christiani, etsi non poterant non gemere, lamentari, & scelera illa impensè detestari: tamen eisdem vescuntur, legi Apostoli obsecuti, ita iubenti: Quicquid in macello venditur, comedite, nihil diiudicãtes propter conscientiã. At duo tamẽ viri re militari præstantes (erant nanq; scutati milites, & satellites Imperatoris) in quodam conuiuio acerbius & maiore cum animorũ ardore horrenda illa scelera deplorant: verbisque trium puerorum planè admirabilium, qui Babyloni olim se tam præclarè gesserant, vtuntur. nam inquiunt: Tradidisti nos regi iniquo, qui te deseruit supra omnes gentes terræ. Quæ verba vnus ex conuiuarum numero indicauit Imperatori. Ille confestim optimos illos viros ad se adduci iubet: percunctatur, quid dixerint? Illi tum occasionem ex Imperatoris rogatu sibi oblatam arbitrati, liberè quid sentirent eloquendi, insigni quodam zelo incitati, dixerunt ista: Nos in vera educati religione, ô Imperator, & legibus in primis præclaris, quas Constantinus & eius filij tulerunt, obsecuti, non possumus non grauiter & acerbè iam lamentari, cũ videamus omnia impio scelere referta, & tum esculenta tum poculenta nefandis & execrabilibus victimis contaminata. Ista nos & domi ingentem vim lachrymarum profundere, & coram te iam flebiliter conqueri coegerunt. Ista solum in tuo imperio nos malè habent. Quæ cum audiuisset mansuetissimus ille scilicet, & sapientiæ studio deditissimus (ita enim à sui similibus appellabatur) exuit personam modestiæ, & se impium atque scelestum prodidit, iussitque graues & acerbas plagas illis imponi, atque sic B hac vita priuauit: imò verò iniquo illo & calamitoso tempore eripuit, & coronas victoriæ eis conciliauit. Causam autem cur eos supplicio affecisset, non in veram pietatẽ, pro qua erant è medio sublati: sed in petulantiam, transtulit. Siquidem eos propterea multatos dixit, quòd ipsum contumelijs vexarant. Atque ista ideirco diuulgari mandauit, quòd veritatis athletis & nomen martyrum, & honorem inuideret. Istorum alter Iuuentinus, Maximianus alter appellatus est. Istos Antiochia velut strenuos pietatis athletas venerata, magnifico tumulo mandauit, & ad hodiernum vsq; diem quotannis festo publico eos honorificè celebrat.

Iulianus omnia ad vitam necessaria aqua lustrali gentiliũ inficit vt Christianos in communionem scelerum suorum pertraheret.

1. Cor. 10.

Daniel. 3.

Militũ Romanorum in Iuliani scelera libertas.

Iulianus dissimulatam diu impietatem prodit.

Iuuentij & Maximiani martyrium. Vide homil. Chrysost. de his martyrib.

De Valentiniano, qui postea Imperio potitus est.

CAP. XV.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 1.

ALij prætereà, qui in altis honoris gradibus collocati erant, simili in Iulianum loquendi libertate vsi, similes quoque victoriæ coronas consecuti sunt. Etenim Valentinianus, qui pòst obtinebat imperium, id temporis militum hastatorum in palatio merentium tribunus, singulare studium, quo erga pietatis defensionẽ flagrabat, manifesto declarauit. Nam cum amens ille ac stupidus tyrannus Iulianus in fanum Fortunæ choreas ducens ingrederetur, & æditui vtrinque ad ianuas consisterent, vti introeuntes aqua lustrali, vt ipsi opinabantur, expiarent: tribunus Valentinianus Imperatorem præcedens, qui huius rei gratia vtrunque Imperium consecutus est, vbi videt guttam aquæ suæ lænæ aspersam, pugnis cædit æditum: seque inde non expiatum, sed turpi labe pollutum ait. Quod factum execrabilis tyrannus conspicatus, eum ad castellum in solitudine situm relegauit, ibique vitam degere iussit. At Valentinianus anno & paucis mensibus interiectis, imperium tanquam mercedem suæ confessionis obtinet. Nam Deus, iustus iudex, pietatis studiosos non in illa vita beata solum honore & gloria afficit: verùm etiam spem de præclaris illis præclarorum laborum remunerationibus, quæ in cælo expectantur, conceptam, etiam donis in hac vita suppeditatis planè confirmat. Erat porrò alia machina ad pietatem oppugnandam à tyranno excogitata. Nam cum aurum, vt vetus mos ferebat, militum ordinibus distribueret, primùm ipse solio regali consedit: propeque locari iussit aram plenam car-

Valentinianus militum tribunus, post Imperator.

Valentiniani relegatio.

Iuliani perniciosa pecuniæ inter milites distributio.

carbonum,& thus in quadam mensa poni. Deinde mandatum dedit, vt singuli, qui aurum essent accepturi, primùm thus inijcerent aræ, tum ab ipsius dextera aurum sumerent. Istum erroris laqueum plurimi ignorabant penitùs: at qui antè, quis nam esset, didicissent, morbo simulato, ne illò irretirentur, effugiebāt. Nonnulli pecuniæ inducti cupiditate, suam neglexerunt salutem: alij metu fracti, veram pietatem prodiderunt. A

Stratagema ad ingerendam militibus idololatriam.

De Confessoribus alijs. CAP. XVI.

Vide Nice. lib. 10. c. 25.

Vide ca. 8. lib. 3 in vita Constantini de virtute S. Crucis.

Crucis signo se muniens Christiani bibituri.

POST istam perniciosam pecuniæ distributionem, nōnulli qui aurum acceperant, in conuiuio quodam fortè vna epulantur. Quorū vnus, sumpto in manū poculo, nō antè bibebat, quàm salutare Crucis signum adhibuisset. Atque cum quidam è conuiuis eum increparet, diceretque, illud rei paulò antè ab eo gestæ prorsus repugnare: sciscitatur, quid sit, quod in factis suis repugnantiam habere asserat? Ille tum aræ, thuris, & negatæ fidei cum in memoriam redigit: aitq; ita confessioni Christianæ prorsus aduersari. Quibus auditis, complures ex conuiuis flebiliter eiulare, lamentis se dedere, & capillum lacerare cœperunt: surgentesque de conuiuio, per forum cursitare, se Christianos esse clara voce profiteri, imperatoris artibus impulsos esse in fraudem, palinodiam canere: & cladem inscitia fortè acceptam, pugna renouata sarcire velle. Cum eiusmodi querela & clamore contendunt ad regiam: contra tyranni fallacias vociferantur: postulant in ignem conijci: vti igne inquinati, igne denuò expientur. Hæc & alia his similia locuti, scelerati tyranni animum ad insaniam adegerunt. Itaque primum capita ceruicibus abscindi iubet. Quos ad suppliciū extra vrbem subeundum abductos, permagna populi multitudo secuta est: quæ quidē & magnitudinem animorum, & loquendi in pietate tuenda libertatem, quæ in illis elucebat, suspexit atque admirata est. Vbi autem ventum est ad locum, in quo malefici puniri solent: qui erat inter eos natu maximus, orat carnificem, vt primùm minimum natu securi percutiat, ne ille aliorum cædem intuens, præ timiditate succumbat. At simul vt iste humi posuerat genua, & carnifex ensem vagina eduxerat, nuncius quidam accurrit, illis veniam indicaturus: qui cum longo interuallo à loco abesset, clamore vetuit cædem fieri. Tum ille natu minimus molestè ferens, se à cæde liberatum: Romanus inquit (sic enim vocabatur) nequaquam dignus erat, qui martyr Christi appellaretur. Atqui malitiosus ille tyrannus tametsi cædem athletis illis inferri idcirco prohibuit, quòd inuidia inflammatus, illos voluit martyrij gloria priuare: tamen non siuit eos suas ipsorum incolere ciuitates, sed ad extremas imperij Romani oras relegauit. B

Lamentatio militum per Iulianū fraudulenter idololatria inquinatorum.

Christiani vltro se martyrio offerunt.

Romani iuuenis ad martyrium subeundū alacritas. Iulianus martyribus coronæ gloriam inuidet.

De Artemio duce, & Publia diaconissa, & diuina eius in loquendo libertate: & Iudæis templum ædificare conantibus, & inflictis illis diuinitùs plagis.

CAP. XVII.

Vide Nicepho. lib. 10. cap. 11.

Artemij martyrium.

IDem porrò tyrannus Artemium, militum in Aegypto merentium ducem, propterea quòd, cum illum magistratum Constantij temporibus nactus, plurima simulachra confregerat, non solum exuit bonis, verùm etiam obtruncauit. Hæc sunt mansuetissimi illius & iræ temperātissimi (ab impijs enim his nominibus appellatur) egregia facinora. Hoc loco prætereà historiam de fœmina quadam præstantissima, planè memorabilem narrabo. Nam fœminæ etiam diuino pietatis amore ac studio armatę, huius tyranni rabiem prorsus contempserunt. Publia fœmina illis temporibus nobilissima, & propter virtutis suæ præstantiam plurimorū celebrata sermonibus, matrimonij iugo aliquandiu copulata, fructum Deo, dignum sanè admiratione obtulit. Nam Ioannes, qui longo tempore presbyteris Antiochiæ præfuit, & sæpè ad primatum Apostolicum suffragijs delectus, semper illum honoris gradum recusauit, ex eius ventre, tanquam ex admirabili solo editus est. Hæc mulier chorum virginum perpetuam castimoniam professarum secum habens, Deum omnium opificem ac seruatorem hymnis assiduè celebrare solebat. Ac cum Imperator illac prætergrederetur, virgines inter se multò clariore voce canunt: ratæ illum consceleratum tyrannum contemnendum esse, & omnium irrisione ludendum. Canebant autem illos potissimum Psalmos, quibus debilitas simulachrorum scitè deridetur, & cum Dauide dicebant: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Publia, nobilis matrona, Ioannis Antiocheni mater, in profitenda fide constantia.

Publia præses sacrarum virginum.

Virginum cātu exacerbatur Iulianus in Publiam.

A minum. Ac postquā versus, qui illa sensus omnis expertia esse pronunciant, recitauerant, istum adiungebant: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. His Iulianus cum maxima animi ægritudine auditis, iussit vt eo prætergrediēte cōticescerent. At Publia eius leges paruo æstimans, maiore cum alacritate chorum virginum in vnum coegit: & illo prætereunte, denuò cantare mandauit: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Itaque tyrannus grauiter cōmotus, iubet magistram chori ad se adduci. Quam cū anum, propter ætatem ingrauescentem cū primis venerandā cerneret: tamen neque caniciè corporis ad misericordiam illius capiendam, neque animi virtute ad honorem ei tribuendum inducitur: sed satelliti cuidam dat mandatum, vt vtramque malam verberet, & genas cruentet manibus. Illa hanc contumeliam pro summo honore ducens, domum reuertitur, & tyrannum (vt solebat) spiritualibus cantilenis perstringit: non aliter quàm ipse cantilenarum scriptor, & magister Dauid, qui malignum spiritum quo Saul agitabatur, compressit. Etenim iste tyrannus, vbi scelera tos dæmones sibi familiares reddiderat, Corybantum more furere, & contra verū Dei cultum rabiem exercere non destitit. Nam ea ratione adductus, Iudæos contra verè Christianos armauit. Ac primum eos in vnum coactos interrogat, Quid sit causæ, cur, cùm lex hostias immolare præcipiat, illi non immolent? Atque vt primùm responderunt, vnum locum ad cultum præscriptum esse: illicò ipse Dei hostis Iulianus, iubet templum dirutum deintegrò extrui: qui dum existimabat (quæ eius fuit inscitia) prædictionem Domini se posse eludere, eius veritatem magis confirmauit. Quæ verba cū Iudæi cupidè audiuissent, omnibus suis tribulibus per totum orbem terrarum dispersis mandata eius significarunt. Qui eò vndique confluentes, tum pecuniam, tum propensum studium ad templi ædificationem conferunt. Ad quod quidem opus tyrannus ipse, qui mandatum dederat, quàm plurima suppeditat, non magnificentiæ suæ declarandæ, sed oppugnandæ veritatis cupiditate inflammatus. Mittit etiam vnà cum illis præfectum operis, idoneum sanè impiorum mandatorum administrum. Ferunt autē Iudæos, ligones ex materia argentea, palas etiam & sportas confecisse. Ac cùm fodere inciperent, & aggerem exportare, tametsi multa milia hominum in hoc opere faciendo interdiu laborem suum collocabant, tamen noctu aggerem sua sponte in fossam denuò translatum fuisse. Diruisse præterea veteris ædificij reliquias, dum in spem ve-

B niunt omnia de integro cōstruendi. Verùm postquam infinitos gypsi & calcis modios in vnum cōgesserant, ex improuiso vētos vehemētes cœpisse spirare, turbines ingruere, tempestates ac procellæ oriri, qui totam illam materiam penitùs dissipauerunt. Ac cū pergerent porrò insanire, nec diuinæ benignitatis indulgentia sapere vellent, primùm terræ motum maximum factum esse: & eos qui diuinis Christi mysterijs minimè initiati erant, supra modum obstupefecisse. Sed vbi metum deposuerant, ex defossis fundamentis erupisse ignem, combussisse fossorum quàm plurimos, alios in fugam vertisse. Noctu item permultis in porticu quodam vicino dormientibus, subitò ædificium cum tecto disiectum esse, oppressisseque omnes qui ibi se quieti dederant. Eadem quoque nocte, & postridie rursus, fulgentem crucis salutaris formam in cælo visam esse, ipsaque Iudæorum vestimenta crucis figuris, non fulgentibus illis quidem, sed ex nigro colore confectis signata. Quas res, illos Dei aduersarios conspicatos, & plagas cælitùs inflictas admodum veritos, aufugisse inde, & rectà domum se recepisse: planè confessos esse eum verè Deum, quem maiores sui cruci affixissent. Quæ tametsi ad aures Iuliani permanabant (in omnium namque ore versabantur) tamen illius cor, non aliter atque Pharaonis olim, prorsus occalluit.

Psalm. 113.

Psalm. 67.

Iulianus Publiæ colaphos infringi iubet.

Publiæ patientia.

1. Reg. 16.

Iudæi contra Christianos à Iuliano armati.

Iudæis nō alibi fas est hostias immolare, quā Hierosolymis.

Templum Iudæi reædificare frustra conati.

Dissipatur materia à Iudæis conuecta.

Crucis forma in cælo, & in Iudæorum vestimentis visa.

De expeditione eius contra Persas: & oris in loquendo libertate nobilis ciuis Beræensis: & pædagogi prædictione. CAPVT XVIII.

POstea verò quàm Persæ de morte Constantij facti certiores, animos collegerāt: & bello antè denunciato, in fines Romanorum inuadebant: visum est Iuliano, quanquam propugnatore Deo carebat, exercitum cogere. Sed antequam arma sumeret, misit nuncios ad Delphos, ad Delum ac Dodonem, ad alia denique oraculorum loca sciscitatum vates, vtrum bellum ei gerendum sit. Illi autem bellum suscipere iubent, pollicenturque victoriam. Vnum verò ex oraculis, quo eorum mendacia perspicuè coarguantur, hoc loco citabo, quod ita se habet:

Vide Nice lib. 10. cap. 34.

Iuliani contra Persas expeditio.

Ibimus in Tharem, Superi, victoria certa est.
Mars ego ductor ero, diuûm inuictissimus armis.

Oraculum.

Quemadmodum hi qui Apollinem deum disertum, & Musarum principem vocāt, ridiculos istorū carminum numeros lepidè vt irrideant licet: sic ego comperto huius

A

Tigris flu.

Galilei dicti à Iuliano Christiani.

Nominis mutationem parum habere momenti ad famam alicuius lædendam.

dei mendacio, vicem Iuliani in errorē inducti, meritò deplorare possum. Iste deus Tigrim Therem fluuium nūcupauit, propterea quòd est τηρίου, id est, bestia, eodem nomine appellata. Hic fluuius è montibus Armeniæ erumpens, labitur per Assyriam, & tandem in sinum Persicum influit. His igitur oraculis deceptus miser, & somniabat victoriam, & post bellum Persicum Galilæos adoriri cogitabat. Nam Christianos vocauit Galilæos, ratus quidem ex eo nomine notam ignominiæ illis impressurum. At debuerat, præsertim cùm esset in literis educatus, secum considerasse, nominis mutationem ad alicuius famam lædendam momentum habere planè minimum. Nam neq; Socrati, si Critias nominatus fuisset, neq; Pythagoræ, si Phalaris, labes vlla ex nominum mutatione aspersa fuisset infamiæ: neque Nereus, Thersites vocatus, pulchritudinem sibi datam à natura amisisset. Sed istorum nihil Iulianus, tametsi eorum cognitionem accurate tenebat, mente complexus est: sed putauit, ex nomine haudquaquam nobis cōueniente, nostram se posse existimationem violare. Atque oraculorum commentis fidem adiungens, minabatur se in ecclesijs Christianorum lasciuæ deæ simulachrum collocaturum. Etsi cum his minis proficiscebatur, tamen Berœæ ab vno viro deuictus est. Is tametsi ob alias res illustris fuit (quippe in Berœensi Rep. gerenda principem locum obtinuit) tamen singularis pietatis amor, quo flagrabat, cum multo reddidit illustriorem. Nam cū ad impietatem id temporis regnantem filium delapsum cerneret, expulit domo, & palàm abdicauit. Qui ad imperatorem in diuersorio vrbi vicino cōmorantem accedens, ei tum quid ipse sentiret, tum quo pacto pater ipsum abdicasset, exponit. Tyrannus autem iubet adolescentem animo esse tranquillo, pollicitus se eum in gratiam cum patre reducturum. Itaque vbi venit Berœam, principes viros ciuitatis vocat ad conuiuium: in quorum numero erat adolescentis pater. Quem cum filio suæ ipsius accumbere mensæ imperat, atque circiter medium epulum sic patrem adolescētis alloquitur: Est iniquum planè, mea quidem sententia, alicuius animum, qui ad alteram religionem deflexerit, vi cogere, & inuitum ad contrariam traducere. Quapropter ne cogas filium, etiam nolentem, tuæ assentiri opinioni: quandoquidem neque ego tibi vim affero, licet perfacile te possim compellere, vti meæ sententiæ obsequaris. Tum pater adolescentis, fide in Deum animum exacuens: De istoccine (inquit) scelerato, ô Imperator, verba facis, qui & Deo odiosus est, & mendacium veritati anteponit? Rursus Iulianus personam induens mansuetudinis: Heus tu (inquit) desine maledicere. Atque ore ad adolescentem conuerso: Mihi, inquit, tuæ res curæ erunt: quandoquidem patri, vt istud agat, persuadere non queo. Ista quidem narratio non est frustra à me instituta: quippe ex ea planè ostendere volui, non modò admirabilem diuini hominis in loquendo libertatem: verùm etiam, quòd erant quàm plurimi, qui tyranni illius potentiam penitùs contemnerent. Etenim Antiochiæ itidem vir quidam facilè optimus, qui adolescentibus doctrina instituendis operam dabat, magnam familiaritatem (vtpote multo literatior quàm vulgus præceptorum solet) conflauit cum eo qui id temporis inter doctores primas tenebat, Libanium dico, tam crebris sermonibus apud sophistas celebratum. Qui cùm impius esset, expectaretque victoriam, & minas Iuliani ante oculos mētis statueret, à ludimagistro, quò nostræ religioni quasi per iocū irrideret, sciscitatur, quid rerum gerat fabri filius? Qui diuina completus gratia, prædixit, quod erat paulò pòst euenturum. Nam huius, inquit, vniuersitatis opifex Deus, quem tu per risum fabri filium nominas, loculum fabricatur. Neque certè multi dies præterierant, cùm nuncius allatus est de scelerati illius morte, qui in loculo reconditus, & ad sepulchrum elatus, se frustra minas iactasse declarauit: ex qua vna re Dei gloria fuit magnopere illustrata.

Ciuis Berœensis filium abdicat propter impietatem.

Iuliani disceptatio cum ciui Berœensi.

B

Libanij in Christū scomma pulchrè à ludimagistro repulsum.

De sancti Iuliani monachi prophetia. CAPVT XIX.

Iulianus Sabba.

Philotheus Theodoriti.

Iuliani cædes à Iuliano monacho prædicta.

Iulianus, aper syluester vastans vineam Domini.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 35.

PORrò autem Iulianus cognomento Sabba (sic nanq; lingua Syriaca vocabatur) cuius vitam in historia nostra, qui Philotheus inscribitur, literis mandauimus, eorum viuendi genus, qui sunt expertes corporis, in corpore imitatus, cùm esset de Iuliani minis certior factus, longè attentius preces Deo omnium moderatori adhibuit. Atque eodē ipso die, quo Iulianus interfectus est, quāquam iter viginti dierum & amplius aberat ab exercitu, cædem eius inter precandum cognouit. Nam ferunt, eum, dum Dominū clementē & benignū supplex oraret, derepentè fletum repressisse, & effusum in lætitia exultasse gaudio, hilarique vultu cœpisse intueri: qua re voluptas quam capiebat animo, manifestò declarata est. Quem familiares eius cùm ita mutatum cernerent, orasse vt causam lætitiæ ipsis indicaret: cum autem respondisse, aprum syluestrem, hostem

Allusio ad Psal. 79.

A ftem vineæ Domini, debitas fcelerum in Chriftum admiffortum pependiffe pœnas, & mortuum iacere, ne amplius Chriftianis infidias ftruat. Quibus cognitis, omnes triumphare gaudio: & hymnum, quo Deo gratias agerent, cantare cœperunt. Poftea autem facti erant certiores ab illis qui mortem eius nunciabant, fceleratum illum tyrannũ extinctum eadem die ac hora, qua diuinus ille fenex Iulianus eum cecidiffe & cognouerat, & prædixerat.

De Iuliani Imperatoris in Perfia cæde. CAPVT XX.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 34. Socrat. lib. 3 cap. 8. Sozom. li. 6. cap. 1.

Iulianus immemor reditus incendit naues quibus Euphratẽ traiecerat in Perfiam.

Iuliani imperitia militaris.

IStius tyranni temeritatem mors eius apertiffimè declarauit. Nam trãfmiffo flumine, quod Romanorũ à Perfarum diuidit imperium, & exercitu traducto, confeftim incendit naues, quò milites ad bellũ gerendum non perfuadendo impelleret, fed neceffitate cogeret. Verùm optimus quifque dux milites fuos animorum alacritate complere, & fi eos animis cadere fortè viderit, verbis confirmare, & ad fpem erigere folet. At ifte contrà, nauibus quibus in reditu flumen tranfirent, incenfis, fpem illico falutis præcidit. Quinetiam cùm cõmeatus militibus neceffarius vndique conquiri, & ad exercitum comportari debuiffet, fapiens ifte neque domo fecum aduehi iufferat: neque hoftium agris depopulatis, fatis magnam alimenti copiam illis fuppeditauit. Nam relicto folo culto & habitato, per incultum & defertũ copias traduxit. Ibi milites non modò potione & cibo, verum etiam ducibus itineris deftituti, atque in loco etiam folitario oberrantes, cœpêre tandem fui imperatoris infcitiam perfpicere. Deinde cùm quererentur & ingemifcerent, ex improuifo eum vulneratum offendunt, rabie contra conditorem fuum furentem: Martem bellicofum ipfi, vti promiferat, auxilium minimè tuliffe: Apollinem falfa vaticinatum effe: Iouem deniq; fulminantem nõ in fuum interfectorem fulmen torfiffe. Itaque qui antè minas infolenter iactauerat, iam miferè humi proiectus iacuit. Attamen qui debitam illam plagam ei impofuerit, ad hodiernum vfque diem à nemine pro certo cognitum eft. Nam alij à quodam fenfum oculorum effugiente incuffam: alij quẽdam ex Ifmaelitis, qui Nomades appellantur, eam inflixiffe: alij à milite, qui famis & folitudinis moleftias ægrè ferebat, illatam dicunt. Verùm fiue homo, fiue angelus enfem in eo infixerit, cõftat fanè, eum qui facinus commifit, diuinæ voluntatis adminiftrum fuiffe. Ferunt porrò, ipfum tyrannum, fimulac plagam acceperat, manum protinus fanguine impleuiffe, illumque proieciffe in aerem, ac dixiffe: Vicifti Galilæe, & fimul tum confeffum effe victoriam, & blafphemiam (adeò enim à mente abalienatus erat) in Deum impudenter locutum.

Iuliani interitus.

B

Iuliani vltima vox.

De præftigijs apud Caras poft interitum eius reprehenfis. CAP. XXI.

Delubrũ impietatis apud Caras.

POft huius tyranni cædem, fraudulentæ præftigiarum fuarum machinæ manifeftò deprehenfæ funt. Nam cùm ftolidus ille per Caras vrbem, quæ etiam adhuc multas impietatis reliquias retinet, iter faceret, relicta ad læuã Edeffa, vt po tepietate & vero Dei cultu præclarè ornata: ingreffus in delubrum, quod apud impios in maximo honore erat, iubet portas, poftquam in eo nefanda quædam myfteria cum fceleris fui focijs obijffet, non obferari folum, verũ etiam obfignari: & milites quofdam eas affiduè obferuare, ne quifquam, donec ipfe reuerteretur, intraret. At poftquã nunciatum erat, eum effe mortuum, & pium imperatorem impio fucceffiffe, quidam in illud delubrum introeuntes, admirabilem fcilicet huius imperatoris fortitudinem, fapientiam, addo etiam pietatem, perfpicuè deprehendunt. Nam vident mulierculam capillo fufpenfam, manibus extẽfis, cuius ventre diffecto, fceleratus ifte, forfitan ex eius iecore diuinauit, fe victoriam à Perfis reportaturum. Atque hoc quidem fcelus Caris deprehenfum eft.

Muliercula capillis fufpenfa, manibus extenfis, diffecto ventre.

De capitibus in Antiochiæ palatio inuentis, & publicis Antiochiæ choreis ac tripudijs. CAPVT XXII.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 27.

Caluaria & cadauera hominum Antiochiæ inuenta

Voces Antiochenorũ in Iulianũ mortuũ.

POrrò Antiochiæ dicitur multas capfas in palatio refertas hominum capitibus, multofque puteos cadaueribus humanis repletos. Eiufmodi namq; facinora execrabilium deorum pofcebat difciplina. Vrbs verò Antiochia, vt primùm tyrannũ trucidatum intellexit, epulas publicas crebrofq; conuentus celebrare: & nõ in ecclefijs folùm & martyrũ monumẽtis tripudiare, verum etiam in theatris crucis prædicare victoriã, & tyranni vaticinia irrifioni & ludibrio habere cœpit. Voces autem Antiochenorum contra eum emiffas, ponam equidem hoc loco, quò earum memoria poffit ad po-

steritatem remanere. Nam vno ore conclamarunt omnes: Vbi tua ô Maxime, ô stolide, vaticinia: Vicit Deus, & Christus eius. Per id enim temporis erat vir quidam nomine Maximus, qui tametsi philosophum se esse profitebatur, erat tamen reuera magus, futuraque se posse prædicere iactitabat. Antiochenos autem, duorum maximorum Apostolorum Petri & Pauli doctrina imbutos, & ardenti amore omnium Dominum ac seruatorem complexos, Iulianum perpetuò, cuius memoria hominum animis meritò excidere debebat, detestatos esse, Iulianus ipse locuplex testis est: qui ob eam causam librum aduersum eos edidit, & μισοπώγωνα, id est, Barbæ odium, inscripsit. Sed cum isto Antiochenorum tripudio, pro morte Iuliani tyranni facto, finem huic libro imponam. Nam nefas planè puto, impium tyrannum in eundem sermonem cum pio imperatore concludere. A

Antiocheni Petri et Pauli doctrina imbuti.

Iuliani μισοπώγων.

TERTII LIBRI FINIS.

THEODORITI EPISCOPI
CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
LIBER QVARTVS.

Hic liber quartus continet acta sub Iouiano, Valentiniano ac Valente annis 16. & mense vno. Huc igitur istos authores refer quos adnotauimus supra ad Socratis libr 3. & 4.

Iouianus Imperator anno Christi 367.

De Iouiani imperio & pietate. CAPVT I.

Vide Nicephor. lib. 10. ca. 18. Socr. lib. 3. cap. 19. Sozom. li. 6. cap. 1. 3. 4.

POST interfectum Iulianum, duces vnà cum præfectis in vnum coacti, iniuêre cõsilium, quis ad regendum imperium deligendus esset: & quis tum ad militum saluti in hostili solo sapientia & consilio prouidendum, tum ad recreandum statum Reip. Rom. in acie nouaculæ (vt dicitur) ob Iuliani iam mortui temeritatem positum, maximè idoneus videretur. A' quibus dum de hac re deliberatum erat, exercitus in vnum congregatus, Iouianum postulat imperatorem, qui neque dux, neque ex eorum numero, qui secundas post duces obtinebant, fuerat: sed tamen vir apprimè nobilis, illustris, & multarum rerum causa insignis. Nam corpore robustissimo fuit, animoque excelso: quinetiam in bello gerendo solebat & in acrioribus certaminibus facilè primas ferre. Porrò contra impietatem liberè loquebatur, tyranni potẽtiam contemnebat, animi propensione cũ Seruatoris martyribus coniungebatur. Itaque duces consensum exercitus velut suffragationem diuinam arbitrati, producunt in medium præstantissimum illum virum: ac celerrimè primũ suggesto cõstructo, in eo collocant. Deinde cùm omnes nomina quæ sunt imperatorum propria, ei tribuissent, & Augustum ac Cæsarẽ appellassent, vir ille admirabilis sua consueta loquendi vsus libertate, & neque magistratus, neq; milites, vt ad deteriorem partem deflecterent, omnino veritus: Non possum (inquit) cùm sim Christianus, eiusmodi hominibus imperare, neq; regere Iuliani exercitum, qui tam pestiferæ doctrinæ præceptis imbutus sit. Nã q sunt ita instituti, hi diuina destituti prouidẽtia, tum ab hostib. facilè expugnari, tum eisdẽ materiã ad lętitiã præbere solẽt. Quib. verbis auditis, milites conclamare vno ore, ac dicere: Ne animus tibi, ô Imperator, vlla æstuet dubitatione, neque nostri imperium tanquã improbum deuites. Nam & Christianis hominibus, & disciplina veræ pietatis educatis imperabis: siquidem, qui sunt inter nos ætate prouectiore, hi à Constantino eruditi erant: qui autem adolescentiores, illi præceptis Constantij instruebantur. Tempus certè imperij Iuliani, qui iam morte occubuerit, vt perexiguum, ita non satis ad erroris perniciem in animis eorum qui eadem infecti erant, altius infigendam, fuit. B

Iouianus imperator delectus.

Iouianus imperium detrectat, odio impietatis Iuliani.

Militum de religione Christiana vnanimis professio.

De sancti Athanasij reditu. CAPVT II.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 41. Socrat. lib. 3. cap. 20.

HAc militum oratione vehementer delectatus Imperator, consiliũ deinceps init de salute Reip. & quo modo exercitum hostili è regione possit incolumẽ reducere. Verũ non tam multo egebat consilio: quippe cũ fructus ex pietatis seminib. perceptus, ei subsidio esset. Nam extemplò rerum vniuersarum gubernator Deus, se illius curam suscepisse declarauit: & dubitationẽ, in qua versari videbatur, penitus ei sustulit. Etenim rex Persarum, simul vt intellexit eum creatum imperatorẽ, primùm legatos de pace ad illum mittit: deinde imperat cibaria militibus eius deferri, & res ad victum necessarias venales in solitudine exponi. Itaq; pacto ad triginta annorum spaciũ fœdere, Iouianus exercitum iam confirmatum & robustum hostili à regione eduxit.

Cum Persarum rege pax & fœdus.

Vt

A Vt primùm autem in sui imperij fines ingressus est, primùm sanciuit legem, quæ iubebat omnes episcopos ab exilio reuerti: & ecclesias illis, qui fidei formulam in concilio Nicæno editam inuiolatam seruauerãt, restitui. Scripsit porrò literas ad Athanasium, illum egregium huius doctrinæ propugnatorem, ab eoque flagitauit, vt accuratam de sacrosancta fide doctrinam sibi conscriberet. Ille igitur illustrioribus episcopis in vnũ conuocatis, rescripsit ad Iouianum: hortatusque est, vt formulam fidei in concilio Nicæno factam seruet, vtpote quæ doctrinæ Apostolicæ penitus consentiret. Athanasij autem & reliquorum episcoporum epistolam ad legentium vtilitatem hoc in loco inserere operæ precium putaui.

Episcopi ab exilio reuocati.

Epistola Synodica de fide, à sancto Athanasio ad Iouianum Imperatorem scripta.

CAPVT III.

Religiosissimo & clementissimo victori, August. Iouiano, Athanasius & reliqui episcopi, qui nomine omnium Aegypti, Thebaidis & Libyæ episcoporum in vnum conuenerunt, S.

Vide Nicephor. lib. 10. cap. 41. Sozom. li. 6. cap. 4. Socrat. lib. 3. cap. 21.

Athanasij & reliquorum episcoporum ad Iouianũ Imp. epistola.

Rerum cælestium teneri desiderio, & earum perdiscendarum studio duci pium Imperatorem cum primis decet. Nam eo pacto cor habebis reuera in manu Dei positum, & imperium pacatè ac tranquillè ad multorum annorum curricula administrabis. Et quoniam tua pietas fidem ecclesiæ catholicæ à nobis cupit discere, Domino ea de re gratijs actis, nihil consultius nobis visum est, quàm vt te de fide in concilio Nicæno cõmuni patrum consensu confirmata, in memoriam redigeremus. Nam nonnulli ista reiecta, tum nobis, quòd sectam Arianam sequi nolebamus, varias struxerunt insidias: tum hæreses & schismata in ecclesiam catholicam inuexerunt. Cæterum vera ac pia in Dominum nostrum IESVM CHRISTVM fides, omnibus patefacta est, atque ex sacris literis satis cognita, recognitaque. Nam in ista sancti martyres mortem oppetiuêre, & iam cum Domino domicilium habent. Quæ quidem fides perpetuò mansisset inuiolata, nisi quorundam hæreticorum nequitia eam peruertere temerè laborasset. Nam Arius, & eius fautores hanc labefactare, & impietatem in eius locum introducere studuerunt, dixeruntque, filium Dei ex nihilo ortum esse, creaturam esse, factum esse, mutabilem esse, atque multos hoc errore cæcarunt: adeò vt hi etiam qui in aliquo numero habendi videbantur, eorum blasphemia à veritate pariter abducerentur. Itaque sancti patres nostri, quò huic malo obsisterent, ad concilium Nicænum, vti suprà diximus, conuenientes, hæresi Arianæ Anathema denunciarunt: fidemque Ecclesiæ catholicæ scriptis ratam fecerunt, ad eum planè finem, vti hac vbique diuulgata, erroris incendium ab hæreticis excitatum, prorsus extingueretur. Itaque hæc fides passim in omnibus ecclesijs syncerè & lecta & prædicata fuit. Verùm nonnulli, quoniam habebant in animo hæresim Arianam renouare, hanc fidem à patribus in concilio Nicæno confirmatam antiquare non sunt veriti: alij verò simulant se eidem assentiri illi quidem, sed re ipsa pernegant, dum hanc vocem ὁμοούσιον peruersè interpretantur: ijdemque isti in Spiritum sanctum loquuntur blasphemiam. Nam eum creatum esse, & factum per filium, asserunt. Nos igitur cùm ex tali blasphemia non exiguam perniciem populo allatam fore videremus, dabamus operam necessariò, vti fides in concilio Nicæno roborata, tuæ pietati traderetur: quò ipse intelligas, tum quàm accuratè ea descripta sit, tum quanto in errore versentur hi qui fidem contrariam doceant. Nam pro certo scias velimus, Auguste sanctissime, hanc ipsam ab omni seculorum memoria prædicatam fuisse. Hanc confirmarunt sancti patres Nicææ coacti: huic omnes vbique ecclesiæ assensæ sunt, vt Hispaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ totius, Dalmatiæ, Mysiæ, Macedoniæ, & cunctæ Græciæ, & omnes ecclesiæ Africæ, Sardiniæ, Cypri, Cretæ, Pamphiliæ, Lyciæ, Isauriæ, & ecclesiæ Aegypti, Libyæ, Ponti, Cappadociæ, & regionum finitimarum ecclesiæ, Orientis denique ecclesiæ, exceptis paucis quæ sectæ fauent Arianæ. Nam istarum omnium reipsa exploratè cognitam habemus sententiam, literasque ab illis accepimus, proque certo scimus, Auguste sanctissime, quòd quamuis pauci huic fidei contradicant, non tamen præiudicium inde potest orbi terræ fieri vniuerso. Nam isti diu contagione hæresis Arianæ infecti, studio iam acriore veritati resistunt. Atque tametsi tua pietas fidem à trecentis decem & octo episcopis in concilio Nicæno confirmatam noscat: nos tamen dedimus operam, vt à nobis eam accuratè intelligat, & propterea infrà subiunximus, quæ ita se habet. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium effectorem. Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei, genitum à patre vnigenitum, hoc est, ex patris substantia, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantia-

Nicæni concilij fides.

Arij heresis.

Blasphemia in Spiritum sanctum.

Nicæni symboli vetustas & certitudo.

Symbolum Nicænum quale.

A lem patri: per quem omnia facta sunt, quæ in cælo & quæ in terra: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælo, incarnatus est, homo factus est, passus est, resurrexit tertia die, ascendit ad cælos, venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Illis autem qui dicunt, tempus fuisse cū filius Dei non erat, & nō ante fuisse quā nasceretur, & ex nihilo ortum esse, & ex alia subsistētia vel substātia quā patris cōstare, vel creatū esse, vel posse cōuerti mutariue: sancta, catholica, & Apostolica Ecclesia indicit anathema. In hac fide, sanctiss. Auguste, tanquam diuina & Apostolica, perseuerandum est necessariò, neque probabilitate sermonis, pugnaciue oratione eam inuertere cuiquam tentandum. quod amentes Ariani semper factitarunt: dixeruntque, filium Dei ex nihilo ortum esse, tempus fuisse cùm non erat, conditū esse, factum esse, mutabilem esse. Nam ob hanc causam, vti antè dictum est, concilium Nicænum eiusmodi errori denunciauit anathema, & veram fidem communi consensu confirmauit. Non enim simpliciter patres illi filium dixêre patri similem, ne simpliciter similis Deo, non autem de Deo Deus verus crederetur: sed scriptis asseuerarūt, consubstantialem esse patri: quod est proprium ingenui & veri filij, ex vero & natura patre geniti. Quinetiā neque Spiritum sanctum à patre & filio separarūt: sed ei vnà cū patre & filio in vna sanctæ trinitatis fide, propterea quòd vna est in sancta trinitate diuinitas, gloriam tribuerunt.

Arianorū hæresis.

Filius patri non tantū similis, sed & consubstantialis.

De restituta Ecclesijs annona, & Imperatoris morte. CAP. IIII.

Ecclesijs restitutū ab Imp. frumenti congiarium.

Vide Nicephor. lib. 10. cap. 45. Socrat. lib. 3. cap. 22. Sozom. li. 6. cap. 5.

HAc perlecta epistola, tum cognitio Imperatoris, quam de rebus diuinis imbiberat, confirmata est: tum amor eius erga easdem magis cœpit exardescere. Itaque conscripsit legem, quæ iubebat frumenti cōgiarium, quod Constantinus magnus ecclesijs donauerat, eisdem reddi. Nam Iulianus, qui cōtra Deum ac seruatorem nostrum bellum suscepit, illud vetuerat dari. At quoniam fames ex Iuliana impietate in Remp. illata, obstabat, quo minus totum congiarium, quod Constantinus largitus fuerat, in ecclesias conferretur, idcirco Iouianus tertiam partem solum id temporis præberi mandat: polliceturque, fame sedata, integrum cōgiarium donatum iri. Atq; primordijs imperij sui eiusmodi legibus illustratis, decedit Antiochia, & ad Bosphorum contendit. Dadastanæ verò (is pagus est in finibus Bithyniæ & Galatiæ situs) è vita migrauit: qui tametsi ipse maximo præclarissimoque B viatico instructus, iter ad cælum ingressus est: tamen illis, qui suaues eius mores, dignos planè imperatore, degustauerant, non exiguum mœrorem reliquit. Arbitror equidem huius vniuersitatis moderatorem Deum, quòd nostram improbitatē acrius coerceat, primùm nobis suppeditare bona, deinde nos eisdem denuò spoliare: atque altero quidem docere, quàm facilè possit ea quæ vult præbere: altero autem nos coarguere, velut eiusmodi beneficia parùm promerentes, & eo pacto ad vitam rectius honestiusque traducendam siue instituendam impellere.

Dadastanæ mortuus Iouianus Imp.

De Valentiniani imperio, & quomodo fratrem suum Valentem in imperij societatem adsciuerit.

CAPVT V.

Valentinianus Imp. creatus.

Valentinianus & Valens Imp. Anno Christi 368.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 45. lib. 11. ca. 1. Socrat. lib. 4. cap. 1. Sozom. lib. 6. cap. 6.

QVo quidem tempore milites, repentina morte Imperatoris cognita, eum vita defunctum, vt patrem luxerunt: atque Valentinianum illum, qui manu ędituum percusserat, fueratque in castellum amandatus, crearunt Imperatorem: virum non fortitudine solùm, verumetiam prudentia, temperantia, iusticia, & corporis proceritate præstantem. Qui animo adeò excelso fuit, & verè regio, vti cùm exercitus consortem imperij ei conaretur adiūgere, illud quod omnibus in ore est, feratur dixisse: In vestra manu positum erat, milites, cùm Imperator non eram, mihi imperij gubernacula tribuere: verùm cùm iam ea susceperim, non vestrarum partium, sed mearum solùm est de cæterò communi Reip. administrationi consilio & sapientia prouidere. Quæ eius verba tum admirati milites, tum amplexati, se ad eius nutum & voluntatem accommodarunt. Ille, fratre de Pœonia accersito, qui nondum opinionum & doctrinæ varietate ab eo discrepabat, consortem imperij (quod vtinam nunquam fecisset) designauit. Cui Asiæ & Aegypti tradidit dominatum, sibique Europę administrationem reseruauit. Atque in Occidentem profectus, illius regionē præclaris instruxit legibus, exordiumque à verę pietatis prædicatione cœpit. Nam cùm Auxentius, ecclesiæ Mediolanensis episcopus, labe Ariana infectus, & in multis concilijs abdicatus, è vita exiuisset: Imperator iste, accersitis ad se episcopis, sic apud eos verba facit.

Valentiniani magnanimitas & prudēs responsum ad milites.

Valētinianus fratrē sibi imperij consortē adiungit.

Auxētius Arianus.

Est

A Est vobis, vtpote sacris & diuinis literis institutis, exploratè cognitum, qualis debeat es- *Qualis esse debeat episcopus*
„ se is, qui sit ad episcopatū gerendum delectus: & quòd necesse sit gregem suum non do-
„ ctrina solùm, verum etiam præclara viuendi ratione moderari, & se cuiusque virtutis
„ exemplar ei præbere, suæque disciplinæ rectam vitæ & morum institutionem testem
„ habere. Quare hominem ita instructum in sede & gradu episcopali iam collocate,
„ vti & nos, à quibus hoc gubernatur imperium, ei verè & ex animo capita inclinemus,
„ & illius reprehensionem (nam cùm simus homines, errore labi necesse est) velut medi-
„ cinam animorum cupidè amplexemur.

De Ambrosij Mediolanensis episcopi ordinatione. CAP. VI.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 32.

HAc oratione ab Imperatore habita, concilium episcoporum conten- *Valentinianus electionem episcopi recusat.*
dit ab eo, vti ipse, vtpote sapientiæ & pietatis insignibus præclarè exornatus, episcopum deligat. At ille: Maior est (inquit) hæc prouincia, quàm quæ viribus nostris sustineri possit. Proinde vos diuina repleti gratia, & illius splendore illuminati, multo melius hoc episcopi deligendi negocium transigetis. Illi igitur egressi, separatim per se de eo deliberare cœperunt. Ciuitatis autem habitatores inter ipsos dissedere, quorum alij hunc, illum alij deligere contendebant. Nam qui errore Auxentij erant imbuti, hi suæ opinionis fautoribus suffragati sunt: qui autem à partibus sanæ & syncerræ doctrinæ stabant, illi rursus episcopum secum in fide consentientem habere laborarunt. Hac dissensione cognita, Ambrosius vrbis præfectus, veritus ne quid nouarum rerum molirentur, properè ad ecclesiam contendit. Illi, seditione compressa, vno ore omnes postulant, vti Ambrosius, qui adhuc sacris baptismi mysterijs non erat initiatus, ipsis designetur episcopus. *Ambrosius ex præfecto vrbis fit episcopus.* Qua re audita, Imperator iubet illum egregium virū extemplò & initiari mysterijs, & episcopum ordinari. Nouerat enim mentem eius omni perpendiculo rectiorem esse, & sententias eius quaque regula exquisitiores. Atque coniectura ex consensu eorum qui dissentientem sectabantur doctrinam ducta, suffragationem illam diuinitùs factitatam arbitratus est. Postea verò quàm Ambrosius diuinum sacrosancti baptismatis munus adeptus erat, & gratiam episcopalem recepe- *Ambrosius baptizatus.*
rat, dicitur Imperator longè præstantissimus (nam rebus his gestis intererat) hymnum *Hymnus ab Imp. dictus.*
B ad gratias Seruatori ac Domino agendas recitasse, his ferè verbis. Gratia sit tibi Domine omnipotens, & seruator noster, quòd cùm ipse corpora huic viro commisissem, tu etiam animas ei commendasti: indeque declarasti, meam iustā fuisse sentētiam. Paucis pòst diebus, cùm diuus Ambrosius valdè liberè apud Imperatorem verba faceret, resq; nonnullas tanquam minus rectè à magistratibus administratas coargueret, respondit Imperator: Noui iampridem tuam in loquendo libertatem. Qua exploratè cognita, non modò non tuæ in episcopum ordinationi restiti, verùm etiam suffragatus sum. *Imperatoris humilitas, ac libertas Ambrosij.* Quare sicut diuina præscribit lex, nostrorum animorum erratis medicinam facito. Ista sunt ab Imperatore & dicta Mediolani, & factitata. Porrò autem cùm accepisset, quosdam in Asia & Phrygia doctrinam fidei in controuersiam vocasse, Concilium in Illyrico cogi mandat: atque res decretas stabilitasque ab episcopis, qui ibi in vnū conuocati, fidem concilij Niceni confirmauerant, ad eos qui de fide inter se contendebant, misit: scripsitque ad illos quoq; literas, quarum fratrem suum participem fieri voluit, eumque vti episcoporum decretis adhæresceret cohortatus est. *Concilium in Illyrico coactum.* Citabo quoque legem, quæ & pietatem perspicuè ostendit Valentiniani: & sanam itidem Valentis de religione doctrinam, quam eo tempore amplectebatur, manifestò declarat.

Imperatoris Valentiniani & Valentis, de consubstantiali, ad Asianam diœcesim Epistola.

CAPVT VII.

Imperatores Max. semper August. Victores, August. Valentinianus, Valens & Gratianus, Episcopis diœceseos Asianæ, & Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino S.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 6. item li. 12. cap. 3.

VBi frequēti in concilio in Illyrico coacto multum in vtranque partem de salutari Dei verbo disceptatū erat, beatissimi episcopi, trinitatem cōsubstantialem esse, hoc *Constitutio Valentiniani de consubstantiali.*
est, patrem & filium & Spiritum sanctum, certis rationibus ostenderunt. A qua fide ne digitū quidem, vt aiunt, deflectentes, debito cultu religionem præpotentis regis pro-
„ sequuntur. Quam etiam nostra Celsitudo passim prædicari mandauit. Attamen non
„ est hæc causa, cur quidam dicat se religionem sequi Imperatoris, qui hunc mundum
„ gubernat: neglecto scilicet illius mandato, qui nobis de salute nostra præcepta dat.

Est enim præceptum Euangelij Dei nostri, qui hanc habet velut ratam definitamque **A**
Mat. 22. Luc. 20. sententiam: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Quid ergo vos dicitis, episcopi, & verbi salutaris antistites? Quòd si vos eadem decernatis, tum certè vos mutuò ipsi complectimini: & imperatoria celsitudine nolite abuti. Nolite persequi veros Dei ministros, quorum precibus & bella sedantur in terra, & incursiones angelorum, qui à Deo disciuerunt, arcentur. Qui etiam orando pestiferos dæmones repellere nituntur: qui vectigalia, vti leges postulant, pensitare non recusant: qui potestati imperatoriæ non refragantur: sed sanctè & sincerè tum mandatum præpotentis regis Dei obseruant, tum nostris legibus obsequuntur. At constat vos obstinatè his rebus restitisse. Nos patientia semper à principio vsque ad finem vsi sumus: vos contrà animi vestri impotentiæ obsecuti estis. Sed nos à vestra culpa volumus esse vacui & puri, non *Pilati exemplum. Matth. 27.* aliter atque Pilatus, qui cùm de Christo iam tum inter nos vitam agente haberetur quæstio, noluit eum interficere: & rogatus à Iudæis vt cruci affigeretur, se conuertere ad Orientem, petere aquam manibus, easque lauare cœpit, simul hæc locutus, Innocens sum à sanguine iusti huius. Ob quam causam nostra Celsitudo semper istud imperauit, ne quis quem persequatur, ne quis quem submergat, vocetúe in inuidiã Christi agricolas, néue procuratores summi regis exagitet: ne regnantibus nunc nobis nihil hinc emolumenti consecuti, postea vnà cum sceleris exhortatore in ea quæ testamenti ipsius sunt damna incurratis, id quod in Zachariæ sanguine eueniebat. Nam funesti *Zachariæ prophetæ cædes.* illi, perinde ac pestifer dæmon, qui cædis illis socius erat, mortis supplicio traditi, adueniente cælitus rege nostro IESV Christo, disrupti perierunt. Istud mandatum dedimus præsentibus, audientibusque ea quæ facta sunt, Amegetio, Ceronio, Damaso, Lampone, & Brintesio. Porrò ipsa acta ad vos misimus, vt intelligatis, quæ hoc præclarum concilium decreuerit. Nam his literis attexuimus decreta concilij, quæ summatim complectuntur ista. Sententiam magni & orthodoxi concilij Nicæni sequentes, *Filius quomodo patri consubstantialis.* confitemur filium patri consubstantialem esse. Neque certè ita intelligimus consubstantialem, vti quidã olim exponebant, qui non syncerè, & ex animo concilio Nicæno subscripserunt: neque vt alij, qui hoc tempore illos appellant patres, & vim huius verbi Consubstantialis tollunt, sequunturque opinionem eorum qui tradiderunt, per hanc vocem Consubstãtialem nihil aliud significari, quàm Similem: per quam vocem filius nulli creaturæ per ipsum conditæ, sed soli patri similis ostenditur. Qui ista tradunt, filium Dei nihil aliud quã creaturam eximiam esse, impiè planè definiunt. Nos **B**
Symboli Nicæni conceptio. autem non aliter sentimus atque duo Concilia, quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia: nimirum vnam candemque essentiam esse patris, & filij & spiritus sancti, in tribus personis, hoc est in tribus perfectis, vt Græci loquuntur, ὑποστάσεσι. Confitemur item, vt est in fidei formula Nicææ edita, consubstantialem Dei patris filium carnem sumpsisse ex sancta virgine, inter homines habitasse, impleuisse omnem pro nobis œconomiam, nascendo, patiendo, resurgendo, & in cælos ascendẽdo: venturũ quoque denuò, vt in die iudicij, prout quisque se gessit in vita, reddat cuique: carni vniuersæ visum fore, diuinam suam demonstraturum potentiam, Deum carne indutũ, non hominem indutum diuinitate. Illis autem qui contraria sentiunt, anathema denunciamus. Pari ratione, his qui non ingenuè dicunt anathema, ei qui asserit filium nõ ante fuisse quàm nasceretur, sed tradit, cum vi & facultate prius in patre fuisse, quàm re ipsa genitus esset, anathema denunciamus. nam istud dici potest de omnibus creaturis, quæ non semper cum Deo sunt: sicut filius semper cum patre est, æterna generatione genitus. Ista de actis Concilij summatim complexus est Imperator. Ego verò ipsas concilij literas historiæ adiungam.

Illyrici Concilij libellus Synodicus de fide. CAPVT VIII.

Episcopi Illyrici, ecclesijs Dei, & episcopis diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacatianæ, in Domino, S.

Trinitas consubstantialis. CVm in vnum essemus coacti, & diu multumque de salutari verbo disceptatum esset, tandem cõfirmauimus, Trinitatem consubstantialem esse, patrem, filium & Spiritum sanctum. De qua re cõsentaneum videbatur, literas ad vos perscribere, non captiosè & vafrè ea quæ ad cultum trinitatis pertinent, tradendo, sed cum hu- *Elpidius presbyter.* militate animi de illis decernendo. Has nostras literas misimus per dilectum fratrem nostrum & collegam Elpidium presbyterum. Est quidem literis proditum, non in epistola nostra manu scripta, sed in libris Seruatoris nostri IESV CHRISTI: Ego sum Pau- *1. Cor. 1.* li, ego verò Apollo, ego Cephæ, ego Christi. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est,

A aut in nomine Pauli baptizati estis? Atque nostra modestia his potuisset, esse conten-
„ ta, vt nullas omnino literas ad vos scriberet: quippe cum vestra prædicatione, qua
„ Spiritum sanctum à patre & filio separatis, tantus terror omnibus prouincijs, quæ à
„ vobis administrantur, iniectus sit. Itaque coacti sumus dominum & collegam nostrũ
„ Elpidium, cùm literis Roma, quæ est caput imperij, ad vos mittere: vt discat, vtrum
„ vestra prædicatio ita se habeat, an non. Nam qui opinantur, trinitatem non esse con
„ substantialem, anathema sunto. Et si quis cum huiusmodi communicare deprehen-
„ sus sit, anathema esto. His autem qui prædicant, Trinitatem consubstantialem esse,
„ regnum cælorum paratum est. Quare obsecramus vos, fratres, ne aliud doceatis, néue
„ aliud opinemini, sed prædicetis perpetuò, Trinitatem consubstantialem esse, quò pos-
„ sitis hæredes regni Dei fieri. Dum hæc de re scriberemus ad vos, commonefacti sumus, *Episcopi quali*
„ vt in his nostris literis scriberemus etiam de episcoporum, collegarum scilicet nostro- *ter instituendi*
„ rum, institutione, vt si quoquo modo fieri queat, è magistratibus qui episcopatu fun- *item presbyte-*
„ cti, probata spectataque fide fuerunt, cooptentur: sin autem tales non reperiantur, è sa- *ri & diaconi.*
„ cerdotum collegio. Ad eundem modum tum presbyteri, tum diaconi de ordine sacer-
„ dotali sumantur, vt omni ex parte inculpati sint: minimè verò de curia, aut militum
„ ductoribus. Atque propterea non erat animus ad vos pluribus scribere, quòd vnum
„ omnium nomine ad vos misimus, dominum & collegam nostrum Elpidium, vt accu-
„ ratè discat, vtrum vestra prædicatio ita se habeat, vti à domino & collega nostro Eusta-
„ thio accepimus. De cætero, fratres, tametsi dudum in errore versati estis: tamen vete-
„ re homine deposito, nouum induite. Atq; idem ipse frater & collega noster Elpidius,
„ docebit vos veræ fidei prædicationem: nimirum quòd sancta illa Trinitas consubstã-
„ tialis est, & Deus pater cum filio & Spiritu sancto sanctificatur & glorificatur: & quòd
„ pater in filio existit, & filius in patre, vnà cum Spiritu sancto in omnem æternitatem.
„ Qua re perspicuè declarata, poterimus verè confiteri, sanctam Trinitatem consubstan
„ tialem esse: vti formula fidei olim in concilio Nicæno edita vult, quam etiam patres
„ nostri confirmarunt. Itaque hac fide prædicata, poterimus scelesti dæmonis retia eui-
„ tare. Quo represso, copia erit cùm nos per literas ad pacem conciliandam mutuò salu-
„ tandi, tum vitam quietè tranquilleque degendi. Proinde scripsimus ad vos, vt Arianos, *Arianorum*
B qui sunt concilij sententia abdicati, possitis cognoscere: qui quidem neque filium ex *nota.*
„ patris essentia constare, neque Spiritum sanctum confiteri volunt. quorum nomina
„ subiunximus: Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater.
„ Atque hæc quidem ad hunc modum acta sunt, ad gloriam patris & filij & Spiritus san-
„ cti, in secula seculorũ, Amen. Vos ad multorum annorum curricula optamus in Deo
„ patre & filio seruatore nostro Christo, cum sancto spiritu, valere plurimùm.

De Audæanorum hæresi. CAPVT IX.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 14.

ISta cura ab imperatore longè illustrissimo de doctrina Apostolica *Audæi dogmata & hæresis.*
suscepta fuit. Eodem tempore Audæus quidam, tum genere tum lin-
gua Syrus, nouorum dogmatum inuentor vixit. qui iamdudũ nefa-
ria scelera parere cœperat ille quidẽ, sed tum oculis omniũ ea subie-
cit. Nam primũ stultè & inconsideratè intellexit illud, Faciamus ho-
minẽ ad imaginem & similitudinem nostrã: quippe Deum formam
habere humanã existimauit, & mẽbris corporis circundatũ suspica-
tus est, neq; sensum ac sententiã sacræ scripturę omnino percepit, quę nõ rarò Dei actio
nibus nomina humanorũ membrorum tribuit. Et propterea, quorũ ingenia res paulo
subtiliores nõ capiunt, ad hoc modo de diuina prouidẽtia sentiendũ perfacilè inducun
tur. Huic impietati alias nõ dissimiles opiniones adiunxit. nã ex Manetis errore aliquid *Audæani ab*
decerpens, Deum omniũ rerum moderatorẽ neq; ignis neque tenebrarum opificem es- *Ecclesia ex-*
se asseruit. Verùm qui eius sectam sequuntur, ista, aliaq; quæ sunt de genere eodem, oc- *clusi cur. Vide*
cultant: quos fertur ab ecclesiasticis conuentibus propterea segregatos esse, quòd pars *l. Ariani Cod.*
illorum execrabile exercent fœnus: pars mulierũ consuetudine, non vt lex postulat cõ- *de heret. &*
iugij, sed nefariè impieq; vtuntur. Cæterùm si qui ab istis vitijs sunt vacui, hi cum illis *Manichæis.*
liberè communicant: & ob eam causam prædicant se separatim vitam degere, sicque
suorum dogmatum celant blasphemiam. Est tamen hæc simulatio plena arrogantiæ, *Audæanorum*
& ex doctrina pharisaica planè nata. Nam accusant illi quidem ipsum animorum *arrogantia.*
& corporum medicum, & quodammodo sic cum sanctis Apostolis verba faciunt:
„ Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Etiam per pro- *Marc. 2.*
„ phetam de huiusmodi Deus sic loquitur: Qui dicunt, mundus sum, ne me tangas:
hic

hic est fumus iræ meæ. Sed istorum refutare dementiam, non est huius quidem temporis. Ad ea igitur quæ sequuntur, percurramus. A

De Messalianorum hæresi. CAPVT X.

Messalianorũ hæresis. εὐχῖται. ἐνθουσιασταί. Vide de l. Ariani, Cod. eod.

Vide Nicephor eod. ca. 14. li. 11.

PEr idem tempus Messalianorum hæresis cœpit pullulascere. Hos qui nomen eorum in Græcum vertunt, εὐχίτας, id est, precatores vocant. Habent etiam aliam appellationem ex rei effectu ductam. nuncupantur enim ἐνθουσιασταὶ, id est, spiritu aliquo afflati: propterea quòd vim dæmonis cuiusdam in animos suos admittunt, eamque Spiritus sancti præsentiam esse arbitrantur. Quorum autem mentes hæc contagio penitùs infecerit, hi laborem manuum, velut vitiosum & improbum, auersantur: atque quieti se dedentes, visa somniorum, prophetias nominant. Huius hæresis principes sunt, Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas, Symeones, & alij præterea, qui à communione ecclesiastica minimè se separant: propterea quòd diuinam escam, de qua Christus Dominus sic loquitur (Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, viuet in æternum) neque prodesse cuiquam, neque obesse affirmant. Porrò erroris morbum occultare nituntur, & post reprehensiones impudenter negant se eo laborare: & illis qui in eadem sunt opinione, quam ipsi animo complectuntur, ecclesia interdicunt. Ob hanc causam Letoius ecclesiæ Melitinensis episcopus, vir singulari studio erga pietatem exardescens, cùm videret multa monasteria, imò verò speluncas latronum, hunc contraxisse morbum, ea incendit, & lupos à grege abegit. Eodem modo præstantissimus ille Amphilochius, vrbis primariæ Lycaoniæ pastor, & moderator totius nationis, cũ intellexisset eã perniciẽ in illa loca inuasisse, denuò repulit: & greges, quos ipse verbo pauit, illa labe eripuit. Quinetiã Flauianus Antiochiæ episcopus, vir multorũ sermone celebratus, cũ accepisset hos Edessæ ætatem agere, & suum venenum in vicinorum animos infundere missa ad eos monachorum turba, deduxit Antiochiam: & morbum, quem pernegabant, extorsit ad hunc modum. Primùm dixit, accusatores calumniari, & mentiri testes: deinde Adelphium admodum senem, benignè vocat ad se, propè assidere iubet. Tum, Quoniam (inquit) ô senex, ad longinquum temporis spacium vitam propagauimus, idcirco & natura humana, & fraudulenti dæmonum aduersariorum conatus nobis accuratius perspecti sunt, & cogniti. Multoque etiam vsu, quæ & quanta sint dona gratiæ, edocti sumus. Ista cùm sint iuuenes, & nihil istarum rerum exquisitè norint, sermones spirituales audire vix, aut ne vix quidem ferunt. Itaque tu, quæso, dic mihi, quá ratione affirmetis, & spiritum contrarium recedere à vobis, & sancti spiritus gratiam aduentare. His verbis senex ille delinitus, venenum occultatum exprompsit vniuersum, dixitque, Diuini baptismatis lauacrum, his qui eo tincti erant, nihil omnino prodesse, sed solas preces ardentes dæmonem in animis habitantem expellere. Nam singulos qui eduntur in lucem, ex primo parente, vt naturam, ita dæmonum seruitutem traxisse. Quibus ex animis oratione expulsis, Spiritum sanctum deinceps accedere, suamque præsentiam tum sensibus tum visui ostendere: & non corpus solum perturbationum motibus liberare, verùm etiam animum inclinatione ad deteriora prorsus eripere: adeò vt de cætero neq; ieiunio opus sit ad corpus coercendum, neque doctrina ad refrenandam eius libidinem, & ad danda præcepta, quibus recta viuendi via incedere discat. Et qui sit huius rei compos factus, non modò à lasciuis corporis concitationibus liberum fore: verùm etiam præuidere futura, & sanctam trinitatem oculis cernere. Itaque diuinus ille Flauianus, fœtido isto fonte effosso, & impijs eius riuulis patefactis, miserum senem sic affatur: O malis diebus onuste & inueterate, tuum ipsius os te coarguit, haud ego: tua labia contra te testimonium dicunt. Itaque erroris morbo retecto, Syria exacti erant illi quidem: sed in Pamphiliam profecti, eam eadem pernicie referserunt.

Messaliani laboris fugientes. — *Messalianorũ mira simulatio.* — *Letoius episc.* — *Amphilochius.* — *Flauianus.* — *Adelphius quo modo à Flauiano deprehẽsus.* — B — *Messaliani negant baptisma valere.* — *Flauiani ad Adelphiũ increpatio.*

Quonam pacto Valens in hæresim deflexerit. CAPVT XI.

Vide Nice lib. 11. ca. 6. 2. 3. Socr. lib. 4. cap. 2. Sozom. li. 6. cap. 6.

Valens baptizatus.

IAm verò ad reliquam historiam veniam: & tempestatem, quæ multos fluctus, eosque turbulentissimos in ecclesijs excitauit, primùm explanabo. Nam Valens potitus imperio, quanquam primò doctrinæ Apostolicæ ornamentis decoratus, cum Gotthi Istrum traiecissent, & Thraciam popularentur, consilio inito de colligendo exercitu, & bello contra eos suscipiendo, non putauit sibi consentaneũ, vt nudus diuina gratia expeditionẽ faceret: sed se perfecta sacrosancti baptismatis armatura tegeret, idq; præclarè & sapienter admodũ: postea tamen & nimia animi mollitie diffluere, & veritatem apertè prodere cœpit: idemque ei accidit misero, quod primo nostro parenti Adam.

A Adam. Nam verborum lenocinijs coniugis suæ delinitus, in seruitutem datus est: & factus non captiuus solũ, sed etiam muliebrium verborum fallacijs obsequens. Siquidem illa erroris Ariani laqueis antè irretita, maritum in eosdem inducere laborauit: cuius hortatu in horrendum blasphemiæ barathrum præceps cum ea deiectus est. Eudoxius autem, qui adhuc ecclesiæ Constantinopolitanæ clauum tenebat, non vt eam ritè gubernaret, sed tanquam nauem vndis obrueret, hos non modò in hunc induxit errorem, verùm etiam eidem consecrauit.

Valens instar Adami per vxorè à Deo abducitur.

Quomodo episcopos, qui virtute maximè pollebant, extorres fecerit.

CAPVT XII.

Vide Nicep. lib. 11. cap. 2. 3. 4. refer ad caput præcedentis locos.

EOdem tempore igitur, dum Valens sacro baptismatis initiatur mysterio, Eudoxius eum miserum obstringit iureiurando, vt in eo impio dogmate perseueret: & omnes qui contrariæ doctrinæ adhærescunt, vbique ecclesijs exigat. Itaque Valens relicta doctrina Apostolica, hoc pacto ad partem aduersariam traductus est. Atque non longo temporis spacio interposito, cætera quæ iusiurandum postulabat, executus est. Nam Antiochena ecclesia magnum eiecit Meletiũ, Samosatena diuum Eusebium, Laodicensem autem Pelagio pastore sanè egregio orbauit. Qui cùm adolescens esset, duxit vxorem. Primoque nuptiarum die, in ipso nuptiali thalamo, sponsæ persuasit, vt castitatem pluris quàm concubitum æstimaret, & vt amorem fraternum pro coniunctione iugali teneret, edocuit. Verùm quanquam temperantiæ munus hoc pacto probè administrauit, & alias quoque habuit virtutes huic persimiles, quæ pariter cum ea velut choros ducebant, ac propterea communi omnium consensu ad præsulatum illum ascenderat: tamen splendores illos vitæ præclarè institutæ hostis veritatis minimè reueritus est, sed tum istum in Arabiam, diuum Meletium in Armeniam: in Thraciam autem Eusebium, qui doctrina Apostolica diuulganda permultos labores collocasset, relegauit. Iste Eusebius cum multas ecclesias pastoribus orbatas intellexisset, habitu militari indutus, & capite tiara operto, Syriam, Phœniciam & Palæstinam peragrauit, quò tum presbyteros & diaconos crearet, tum alia ecclesiastica obiret officia. Quòd si quando in episcopos secum doctrina consentientes incidebat, eos ecclesijs, quæ carebant pastoribus, præfecit.

Eudoxius Valentem Arianismo imbuit.

Episcopi orthodoxi rursum ecclesijs pulsi.

Pelagij castitas.

Eusebij Samosateni erga ecclesias pastoribus destitutas studium.

De Eusebio episcopo Samosatensi. CAPVT XIII.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 21. ipsum Theodorit. supra lib. 2. cap. 32. infra li. 5. c. 4.

B IAm verò quantam animi magnitudinem, quantamque sapientiam idem Eusebius demonstrarit, cùm edictum Imperatorium, quo iubebatur in Thraciam proficisci, ad eum esset perlatum, arbitror his, qui eius rei ignari sunt, pernecessarium ad cognoscendum. Sub crepusculum enim venit nuncius, qui hoc edictum afferebat: quem Eusebius tacere, & causam aduentus occultare iubet. Nam si plebs, inquit, studio pietatis educata, intellexerit, te demerget in flumen, & à me certe pœnæ tuæ mortis expetentur. Hæc locutus, & vespertino precum ministerio de more perfunctus, tempore, quo somnus solet obrepere, senex solus, fide vnius famuli fretus, ex vrbe egreditur. Sequitur famulus, ceruical tantum & librum secum deportans. Cùm autem ventum est ad ripas fluminis (nam muros vrbis præterlabebatur Euphrates) conscensa naue, iubet remiges rectà traijcere Zeugma. Vbi illuxit dies, iste Zeugma appulit: Samosata querelis & luctu redundarunt. Nam eius discessu per famulum illum, qui necessarijs Eusebij quædam exposuerat mandata, & quinam essent eum comitaturi, qui etiam libri vnà exportandi, indicauerat, patefacto, omnes se pastore orbatum lamentabantur. Itaq; frequentes per flumen nauigare, quò eum quærant, cœperunt. Atque vt primùm ad eum veniunt, videntque pastorem suum desideratum, conqueri, gemere, & ingentem vim lachrymarum fundere: quò persuadeant ei, vt apud ipsos maneat, & minimè sinat oues lupis tradi. Verùm cùm persuadere non possent, audiuissentque eum recitantem præceptum Apostoli, quò perspicuè iubemur magistratibus & potestatibus obtemperare: pars aurum, pars argentum, vestem alij, alij famulos ei offerunt, vtpote in regionem peregrinam, & longè illinc sitam profecturo. Iste autem paucis quibusdam rebus ab his qui erant familiaritate coniunctiores acceptis, vbi omnes tum doctrinæ, tum precationis armis communiuerat, & magnopere cohortatus fuerat, vti dogmata Apostolica viriliter propugnarent, ad Istrum contendit. Illi ad vrbem suam reuersi, seipsi mutuò excitare, & luporum incursiones fortiter depellere nituntur.

Eusebij Samosateni in exilio subeundo magnanimitas.

Zeugma 72. m. passuũ à Samosatis, trans Euphratis nobile Pli. lib. 5. cap. 24.

Principibus etiã iniquis obediendum.

De

De pijssimo Samosatensium & Antiochi presbyteri & Euolcij diaconi zelo. A

CAPVT XIIII.

Eunomiū episc. Arianum orthodoxi etiam lauantem abhorrent.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 21.

Atque hoc loco ardentem & sinceram eorum fidem exponam: quandoquidem iniuriam me illis facturum censerem, si ea non scriptis ad memoriam sempiternam proderetur. Postea verò quàm Ariani gregem pastore longè optimo priuarant, & alterum in eius surrogarant locum, nemo ex vrbis incolis vel pressus egestate, vel diuitijs affluens, famulus vel artifex, agricola vel consitor, vir vel mulier, iuuenis vel senex, ad conuentum ecclesiasticum, vt moris erat, accedere voluit, sed episcopus solus agebat: quippe nemo aut in eius venit conspectum, aut cum eo sermonem contulit, licet diceretur vitam apud eos valde modestè instituisse. Cuius rei hoc erit argumenti, quod sum iam dicturus. Cùm ei in animo esset se in balneo lauare, famuli, quò ingredi cupientes prohiberent, fores balnei occluserunt: at ille, vbi videt multitudinem pro foribus stantem: fores aperiri, & omnes audacter se in balneo vnà lauare iubet. Idem quoque præstitit in interiore balneo testudineato. nam cùm sibi lauanti multos astare cerneret, mandat vt fruantur vnà aquis calidis. Illi autē taciti consistebant. At iste eos honoris causa ita stare arbitratus, surgens ocyus, egreditur è balneo. Illi verò aquam hæreticæ nequitiæ contagione infectam esse rati, eam in cloacam emittunt, nouamque sibi infundi imperant. Qua re cognita, iste vrbe relicta abijt: quippe stultitiæ, imò verò summæ dementiæ putauit esse, vrbem infestam, & cōmunem simultatem erga ipsum exercentem, incolere. Quapropter vbi Eunomius (ita enim vocabatur) Samosata reliquerat, tametsi Lucium in eius locum sufficiebant, lupum planè, & insidiatorem ouium: tamen oues desertæ à pastore, pastoris munus ipsæ obierunt. Nam doctrinam Apostolicam integram conseruarunt. Verùm in quantum odium etiam iste ab omnibus vocatus sit, historia, quam deinceps narrabo, docebit. Pueri in foro pilam mutuò contorsēre, quo quidem ludo se admodum oblectabant. Ac forte fortunà dum transibat illac Lucius, pila è manibus pueri cuiusdam elapsa, per asini eius pedes peruoluebatur. Pueri autem vociferari: quippe pilam scelere pollutam existimarunt. Qua re intellecta, dat mandatum vni ex comitum suorum numero, vt maneat, discatq; quid factum sit. Pueri verò igne accenso, pilam per eius flammam torquent, sicque eam purgatum iri arbitrati sunt. Ac tametsi non sum nescius, hoc puerile esse, & inueteratæ consuetudinis velut reliquias: tamen satis indicij inde capi potest, quàm esset secta Ariana illi vrbi odiosa. At verò Lucius Eunomij mansuetudinem neutiquā est imitatus, sed sicut persuasit magistratibus, vti illi alios complures sacris initiatos in exilium mitterent: ita ipse eos potissimum qui sanctam diuinamque propugnabant doctrinam, ad vltimas imperij Romani oras relegauit: Euolcium dico diaconum, quem Oasin vsque († de cuius solitudine multus habetur sermo) amādauit: & Antiochum tum cognatione cum Eusebio coniunctum, cuius sororis filius erat, tum multis rectè factis nobilitatum, tum sacerdotali dignatum honore, ad extremos Armeniæ fines expulit. Quàm verò præclarè iste pro diuina doctrina decertarit, postea ostendemus. Vbi diuus Eusebius post multa certamina, postq; victorias totidē, martyrij corona donatus fuit: conuentus populi, vt assolet, in vnū cōuenit. Accessit etiā eò Iouianus, id temporis episcopus Pergæ, qui aliquandiu communioni Arianæ adhæserat. Itaque cū omnes ad vnum, Antiocho, ad Eusebio auunculo succedendum suffragati essent, & ad sacram mensam deduxissent, coegissentque genua flectere, simulac cōuersus vidit Iouianum dexteram sibi imponentem, manum eius repulit: imperauitq; vt à numero eorum, qui ipsum consecrarent, segregaretur: dixitque, se nullo modo posse ferre dexteram illam sibi imponi, quæ sacra mysteria per blasphemiam consecrata receperat. Verùm ista non diu pòst acciderunt. Illo autem tempore in Armeniam interiorem amandatus est. Diuus Eusebius prope Istrum vitam traduxit: quo quidem tempore Gotthi, vti eius scripta declarant, Thraciam populabantur, eiusque ciuitates obsidebant.

Hæreticæ prauitatis contagionem ex balneo metuunt orthodoxi.

Eunomij Samosata discessus.

Lucius episcopus Eunomij successor omnibus inuisus.

Puerorum ex piatio in pila. B

Ariana secta Samosatis odiosa.

Euolcij et Antiochi exiliū.

Eusebij Samosatensis martyrium.

† Vide annot. pag. 326. lat. 2. lin. 19.

Iouianus episcopus Antiocho manū imponens probibitus.

De sancto Barsa Edessæ episcopo, & clericis qui cum eo vnà relegati erant.

CAPVT XV.

Barsæ episcopi exilium.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 24.

Barsem præterea, cuius gloria etiam hoc tempore perillustris est, non Edessæ solum, quam gubernabat, & in ciuitatibus ei finitimis: verùm etiam in Phœnicia, Aegypto, & Thebaide (per has nanque nationes vniuersas fama eius propter virtutis splendorem permanauerat) primùm Valens Aradum insulam incolere mandauit. At vbi intelle-

xit

A xit infinitas hominum multitudines ad eum confluere (etenim Apostolica repletus gratia, morbos verbo depulit) Oxyrinchum, quod est oppidum Aegypti, relegauit. Rursus, postquam eius gloria omnes etiam eò frequentes pertraxit, ad castellum misit in extremis oris illius regionis positũ, vicinumq; barbaris qui illic habitant, cuius nomen Pheno est. Valẽs senem illum, idoneum sane regno cœlorum incolam, abducendum curauit. Ferunt eius lectum in Arado insula ad hodiernum diem remanere, multo sanè honore decoratum. nam multi morbis vexati, vbi in eo decubuerint, ad integram valetudinem per fidem restituuntur.

Oxyrinchus opp. *Pheno castellum.* *Barsa lectus in Arado morbos sanabat.*

De persequutione quæ Edessæ sæuiebat, & Eulogio & Protogene Edessenis presbyteris. CAP. XVI.

Vide Nice. lib. 11. cap. 22. 23.

Valens autem, grege pastore orbato, Lupum in pastoris locum substituit. Et quoniam omnes, vrbe relicta, extra mœnia conuentus agebant, ipse Edessam proficiscitur. Ac Modesto, qui id temporis præfectus erat, imperat, suos milites, qui tributa solebant exigere, in vnum cogat, & reliquas copias, quę aderant, assumat, quò multitudinem congregatam dissipent, virgis fustibusq; cædant: & alijs instrumentis bellicis, si opus sit, castigent. Itaque præfectus prima luce imperatum facit. Qui dum per forum transibat, mulierculam, infantem gestantem manibus, & ad modum properantem, videt. Nam militibus omnibus contemptis, primum eorum perrupit agmen: quandoquidem animus eius diuino amore accensus, hominum violẽtiam nihil extimuit, sed eiusmodi terrores pro risu habuit, & ludibrio. Quam tum conspicatus præfectus, cum quid factum esset intelligeret, eam iubet ad se adduci: rogat quò se conferre velit? Tum illa: Cognoui, inquit, insidias cõtra famulos Dei paratas: & in animo est, ad fratres fide mecum consentientes contendere, magno flagrans desiderio cædem à vobis intentatam vnà cum illis subeundi. At infantem, inquit præfectus, quorsum tandem tecum fers? Vt mecum, inquit, mortis optatissimæ particeps fiat. Quæ cum præfectus à muliere accepisset, & ex eius animo aliorum omnium alacritatem perspiceret, refert ad imperatorem, & cædem illis frustra illatam fore docet. Nam & ipsi, inquit, nihil præter dedecus inde consequemur, & eorum tamen propensum ac paratum studium haudquaquam extinguemus. Quæ cum

Lupus episc. *Modestus præfectus.* *Mulier clȩ pue ro vltrò ad martyriũ properat.*

B dixisset, tametsi perfecit vt multitudo cruciatus expectatos minimè subiret: tamen eius præsides (presbyteros dico, & diaconos) iubentur abduci, & alterum è duobus præstare: nempe vel communicare cum Lupo, vel in vltimas imperij oras relegari. Itaque vt primùm omnes in vnum coegerat, leni & blanda oratione conatur persuadere, vti legibus imperatoris morem gerant. Nam est, inquit, extremæ dementiæ, vt pauci homines Imperatori, tam multis tamque præpotentibus viris moderanti, resistant. Ac quoniam omnes taciti constitère, præfectus Eulogium, eorum presbyterum primarium, virum sanè magna laude prædicandum, sic alloquitur: Cur tandem non respondes ad ea quæ dixi modò? Sanè inquit, non putabam me, minimè rogatum, quicquam debere respondere. Atqui, præfectus, Multa inquit, verba feci, quò vos ad ea quę sint vobis emolumento futura cohortarer. Tum Eulogius: Est, inquit, tua ad omnes habita oratio: & propterea absurdum certè putaui, vt alijs ipse à respondendo exclusis, solus responderem. Verùm si à me libet quicquam sciscitari, non te celabo, quid sentiam. Cui rursus præfectus: Proinde, inquit, communica cum Imperatore. Ad quem Eulogius, dissimulanter quidem, sed valde facetè, respondet: Nunquid cum imperio est etiam sacerdotij dignitatem consecutus? Præfectus igitur, intellecta ironia, cœpit grauiter succensere, conuicia in presbyterum iacere, & hæc quoque verba addere: Non istud dixi, ô stupide: sed vos, vti, quibuscum communicet imperator, cum eisdem communicetis, adhortatus sum. Atque simul vt senex dixerat se habere pastorem, cuius nutum sequerentur: præfectus octoginta pariter comprehensos in Thraciam amandauit. Qui dum abducebantur in exilium, cultu & obseruantia summa dignati sunt. nam ciuitates & pagi processere illis obuiam: & maximum honorem, vtpote inuictis Christi athletis, deferunt. Sed aduersarij inuidia armati, referunt ad imperatorem, idem ipsum, quod hisce hominibus dedecori fore putabatur, summum honorem attulisse. Qua re cognita, Valens dat mandatum, vt bini duntaxat simul eant, & pars in Thraciam, pars ad extremos Arabiæ fines, alij in quędam Thebaidis oppidula dispergantur. Ferunt autem crudelissimorum quorundam opera tum eos quos natura coniunxerat, distractos fuisse: tum qui fratres erant, ab se mutuò segregatos: Eulogium verò, qui alijs præfuit presbyteris, & Protogenem secundum, ab eo in Antinonen, quæ est in Thebaide, relegatum. quorum virtutem obliuione obrui non sinam. Postquam enim compererunt

Eulogij episc. cũ Modesto colloquium. *Octoginta orthodoxi simul in exilium acti.* *Eulogij et Protogenis relegatio.*

episcopum illius vrbis eandem secum fidem amplexantem, ecclesiasticis conuentibus A communicarunt illi quidem: sed cum viderent paucos admodum in vnum coeuntes, & ciuitatis habitatores gentiles esse accepissent, doluerunt certe plurimùm, vt par erat, & eorum infidelitatem grauiter lamentati sunt. Attamen non satis esse censuerunt dolore propterea tangi: sed quoad poterant, eorum animos sanare laborarunt. Nam diuus Eulogius in cella conclusus, dies noctesq; totas vniuersitatis gubernatorem Deum orauit. Protogenes autem, vir apprimè admirabilis, in literis educatus ab Eunomio, & in celeriter scribendo exercitatus, cum locum reperisset idoneum, ludum aperuit, & pueris docendis operam dedit: atque eos non modò exercuit ad celeri manu scribendum, verùm etiam sacra Dei eloquia edocuit. Nam hymnos Dauidis tanquam dictata illis proposuit: & eas Apostolicæ doctrinæ sententias, quas eorum ingenijs accommodatas putabat, ediscendas tradidit. Ac cum vnus ex pueris in morbum esset delapsus, venit ad domum eius: & dexteram ægrotantis tangens, precibus morbum depulit. Qua re intellecta, aliorum puerorum patres eum ad suas quoque ędes deducunt, orantque vt liberis morbo vexatis opem ferat. At ille respondit, se non prius Deum precaturum vti morbum depellat, quàm qui ægrotaret, baptismi lauacro tinctus esset. Cui rei à patribus libenter assensum est. nam sanitatis desiderium eos ad istud faciendum impulit: & simul tum animo tum corpore sanati sunt. Verùm si quando quenquam ex numero ægrotantium ad diuinam Spiritus sancti gratiam recipiendam induxisset, eum ad Eulogium deducit, pulsat ostium, orat vti tum aperiat, tum sigillum Dominicum ei, quem verbo Dei ad fidem traxisset, imponat. At cum Eulogius ægrè ferret, velut precibus interruptis: tum Protogenes, Est, inquit, errantium salus magis necessaria. Itaque mirati omnes Protogenem, cum eum eiusmodi miracula edere & tam multis lucem diuinę cognitionis impartire cernerent, primas Eulogio concessisse: & eos, quos verbo Dei ceperat, ad illum deduxisse. Meritò igitur multo maiorem præstantioremq; virtutem in eo esse suspicati sunt. Postea verò quàm tempestas persecutionis sedata fuit, & ecclesijs allata tranquillitas, istique duo iussi domum reuerterunt, omnes eos producere, lamentari eorum discessum, lachrimas fundere cœperunt: & maximè omnium ecclesiæ illius antistes, quippe qui illis in agro Dominico colendo deinceps careret. Vbi in patriam veniunt, diuus Eulogius, Barse illo magno ad vitam nullis aspersam molestijs translato, ecclesiæ ab eo gubernatæ clauum obtinet. Protogeni autem illi admirabili dabatur in mandatis, vti Carras coleret, vrbem sanè incultam, & spinis Gentilium refertam, multosque & graues requirentem labores. Atque hæc quidem, pace in ecclesijs constituta, acciderunt. B

Protogenes scriba. *Protogenis miracula.* *Errantium salus precibus anteferenda.* *Eulogius Barsæ successor.* *Protogenes Carrarum præfectus.*

De sancto Basilio Cæsariensi episcopo, & quæ contra ipsum à Valente & Modesto præfecto intentata sunt.

CAP. XVII.

VAlens autem, tota propè dixerim Christi ecclesia pastoribus nudata, Cæsaream, quam Cappadoces accolunt, proficiscitur. Quo quidem tempore Basilius, præclarum orbis terrarum luminare, illius ecclesiæ antistes fuit. Ad quem Valens mittit præfectum, iubetque, vti vel ei persuadeat communionem Eudoxij amplexari: vel si minus illud posset efficere, ecclesia illum eijcere. Nam celebris viri illius fama, quæ ad eius aures permanarat, impedimento fuit, quo minus illum primum adoriretur: ne generoso animo impetum excipiens, eumque repellens, exemplum alijs præberet fortitudinis. Attamen quod moliebatur, simile visum est aranearum telæ. Nam alij episcopi, cùm veteribus de religione acquieuêre decisionibus, tum velut quædam turres fidei murum firmum tenuêre. Cum autem præfectus Cæsaream venisset, Basilium Magnum accersitum honorificè excipit, leni & blanda oratione compellat: hortatur vt cedat tempori: & ne propter nimis curiosam dogmatum obseruationem, eamque paruò æstimandam, tot tantasque ecclesias prodat. Pollicetur se imperatoris amicitiam ei conciliaturum, beneficiaque multis alijs inde euentura prædicat. Cui diuinus ille vir, Pueris, inquit, hæc quidem oratio conuenit, siquidem illi ac sui similes eiusmodi verba auidè arripiunt: at qui sunt in Sacris literis educati, ne vnam quidem syllabam diuinorum dogmatum prodi sinunt: sed pro istorum defensione, si opus sit, nullum non mortis genus libenter amplectuntur. Quod autem ad imperatoris amicitiam attinet, eam cum pietate iunctam magni æstimo: sed si ea careat, peniciosam esse dico. Ac cum præfectus grauiter commotus

Basilius Cæsareæ Cappad. episcopus. *Vide Nice. li.11. ca.18. Sozo. lib.6. ca.15.16.17. Socrat. lib.4. ca.21.22.* *Modesti cum Basilio M. colloquium politicum.* *Basilij constantia.* *Nullius amicitia colenda, quæ aliena sit à pietate.*

A commotus esset, diceretque eum amentem esse: tum diuus Basilius, Me (inquit) hanc semper amentiam opto habere. Postea verò quàm egredi iussus erat, & quid sibi agendum sit, secum deliberare, posteroq; die suam declarare sententiam, & huic orationi etiam minæ adiunctę: fertur vir ille omni laude cumulandus respondisse: Ego quidem certè, idem qui iam sum, cras ad te redibo: tu verò ne mutes sententiam, sed minis vtaris velim. Isto cum illo habito sermone, præfectus factus obuiam imperatori, nunciat ei quæ dixerat Basilius, docet eius virtutem: & quàm virili & excelso animo sit, exponit. Quo quidem tempore imperator tacitus in palatium ingreditur. Vbi autem vidit in familiam suam plagas cœlitus demissas (nam & filius graui morbo afflictatus, iamiam erat è vita migraturus, & coniunx varijs calamitatibus oppugnata fuit) istarumq; miseriarum causam agnouit, diuinum hominem, quem minatus fuerat se supplicio affecturum, orat, vt domum ad se veniat: duces autem imperatoris mandata conficiũt. Magnus igitur Basilius tum profectus ad regiam, & filium imperatoris morti vicinum conspicatus, pollicetur eum ad vitam reuersurum, modò sacrosancto baptismate à pijs hominibus donaretur. Quæ cum dixisset, exiuit. Imperator verò iureiurando, more dementis Herodis, obstrictus, quibusdam sectæ Arianæ, qui aderant, pueri baptizandi negocium dat. Puer extemplò obijt mortem. Itaq; Valentem pœnitebat: qui mente complexus, quantum ex iureiurando suo verè obseruato accepisset incommodi, rectà ad templum sanctum se confert: fitque doctrinæ Basilij magni auditor, & consueta dona altari offert. Basilius autem cum intra sacra aulæa, vbi ipse sedebat, venire iubet: ad quem longam orationem de dogmatis diuinis instituit, eiq; dicenti Valens auscultauit. Aderat etiam quidam nomine Demosthenes, culinæ imperatorię pręfectus, qui more planè barbaro orbis terræ magistrum Basilium reprehendit. At diuus Basilius subridens: Demosthenem, inquit, illiteratum vidimus. Vbi verò ille maiore exardescens iracundia, minari cœpit: Tuum est, inquit Basilius ille magnus, iusculorum curare condimenta. Nam cum aures habeas oppletas sordibus, sacrosancta dogmata audire non potes. Atq; ita ei à Basilio responsum est. Imperator autem sic Basilium admirari cœpit, vti agros, quos ibi habuit pulcherrimos, pauperibus, quorum curam susceperat, quique corpore toto labefactati maxima egebant curatione, donaret.

Valentis filius ab Arianis baptisatus moritur.

Valentis pœnitentia, & ad veram fidem conuersio.

Demosthenes culinæ Imp. præfectus illiteratus à Basilio perstrictus.

Valens agros donat pauperibus.

B Itaq; ad hunc modum Magnus Basilius primum Valentis impetum deuitauit. Secundò autem cùm eò accederet, rerum ante gestarum oblitus (quippe eius mens à quibusdam veteratoribus expugnata fuit) hortatur Basilium, vt ad partē aduersariam se transferat. Deinde cum ei persuadere non posset, iubet edictum de illo in exilium mittendo conscribi. Quod cum sua manu ratum facere conaretur, ne apicem quidem vnum alicuius literę facere potuit: siquidem ruptus est calamus: neq; id semel, sed iterum ac tertiò accidit. Ac cum impium illud edictum confirmare impensius laboraret, concussa est dextera, tremorq; eam occupauit. Atq; cum animo esset præ metu propè attonito, chartam manibus dilacerauit. Vnde rerum omnium moderator Deus satis perspicuè ostendit, tum quòd alijs eius permissu eadem ipsa obtigerunt, tum quòd Basilius ope illius insidijs ereptus fuit. Atque vt in isto Basilij negocio potentiam suam monstrauit, sic in illo altero suæ prouidentiæ genere fortitudinem præstantissimorum hominum curauit palàm prædicandam. Valentem igitur, in hunc impetum facientem, spes frustrata est.

Valens à vera fide rursum deficit.

Valentis manus edictũ contra Basilium scripturi, afflicta.

De sancti Athanasij morte, & Petri successione CAP. XVIII.

Vide Nice. lib. 11. c. 26. Socr. lib. 4. ca. 16. Sozo. lib. 6. cap. 19.

ALexandriæ porrò cum victor Athanasius, post multa confecta certamina, post totidem etiam reportatas coronas, ex huius vitæ laboribus ereptus esset, & ad vitam vacuã à molestijs translatus: Petrus, vir facilè optimus, præsulatum illum obtinuit: quem primũ B. Athanasius suo suffragio designarat: eiusq; electioni ab omnibus tam sacerdotibus quàm magistratibus assensum est. Populus quoq; vniuersus acclamationibus, quantum lęticię percepisset, demonstrauit. Nam laborum ab Athanasio susceptorum socius & particeps fuit, & cum eo tum ibi vitam degente, tum peregrinante semper versatus est, & varios labores cum illo vnà exantlauit. Quapropter episcopi vicini eò simul ire maturant: & qui vitam seuera disciplina exigebant, ij ea relicta, ad Petrum in sede Athanasij collocandum se conferunt.

Petrus Athanasij successor.

Episcoporum orthodoxorũ alacritas in confirmando Petro.

De exturbatione Petri, & Lucij Ariani inductione.

CAPVT XIX.

Vide Nice. lib. 11. c. 16. Socrat. lib. 4. cap. 16. Sozomen. lib. 6. ca. 19.

POstea verò quàm in sede episcopali locatus erat, præfectus illius prouinciæ collecta Gentilium & Iudæorum multitudine, ecclesiæ parietes circumsedit, deditq; Petro

mandatum vt exiret: atq; adeò minatus est, se eum, nisi exiret, inuitum inde exturba- A
Praefectus Petrum Alexandria eijcit.
turum. Atque ista egit, simulans quidem se velle imperatori gratificari, & contrariam doctrinam tuentes grauibus afficere incommodis: sed reuera, vt impiæ iræ, qua exardescebat, indulgeret. Nã colendis simulachris penitùs addictus erat: & festi splendidissimi loco habuit, turbulentam Ecclesiæ iactationem. Proinde Petrus ille admirabilis, cum bellum ex inopinato ortum videret, clàm ecclesia egreditur: & conscensa naue,
Petri ecclesia Lucio Ariano tradita ab Euzoio.
Romam contendit. Paucis intermissis diebus, Euzoius Antiochia Lucium secum ducens, Alexandriam aduentat, eiq; tradit ecclesias: de cuius impietate ac scelere Samosata satis fecissent periculi. Populus autem doctrina Athanasij educatus, cùm contrarium alimentum sibi præberi cerneret, conuẽtus ecclesiasticos deseruit. Quapropter Lucius subsidio satellitũ, qui simulachra colebant, vsus, alios verberibus cędere, includere in carcerem alios, nonnullos per vim in fugam vertere, quorundam ædes instar barbarorum vastare cœpit. Cęterùm à Petro illo admirabili hæ res sunt multo accuratius in epistola explanatę: quam epistolam ipse equidem, vbi vnum scelus à Lucio editum exposuero, in historiam inseram.
Lucij scelus.
Erant in Aegypto homines, qui angelicã planè viuendi rationem summo studio excolentes, à tumultu ac strepitu ciuili se remouerent, vitamq; in solitudine degere instituerent, & loca arenosa planeq; sterilia redderent frugifera: & ex virtute, quam velut legem viuendi sibi proposuissent, fructum Deo gratissimum pulcherrimumq; offerrent.
Eremitae Aegyptij.
Antonius eremita.
Quod vitæ genus tametsi alij complures colere inceperant, tamen Antonius ille multorum ore ac sermone celebratus, se ordinum illorũ qui seueram hanc & monasticam viuendi disciplinam sectati sunt, magistrũ longè pręstantissimum præbuit: atq; solitudinẽ, palæstram virtutis monachis effecit. Cuius discipulos (nam ille ipse cum maximo & pręclarissimo viatico iam ad portum tranquillitatis appulerat) infelix ille & planè miser Lucius persecutus est. Nã principes sacrosãcti
Macarij & Isidori relegatio.
illius chori, Macarium dico, illum celebrem, & gentilem eius, quinetiam Isidorum, & alios præterea è speluncis educens, quandam in insulam ab impijs hominibus habitatã, quę nullum vnquam pietatis magistrum admiserat, relegauit. Ac cum nauigium ad littus insulę appropinquaret, dęmon, quem insulani colebant, relicto simulachro sibi dedicato, in quo iam diu suum domicilium habuerat, filiam sacerdotis in furorem compulit: & bacchantem ad idem ipsum littus, ad quod remiges nauem appulerant, dedu- B
xit: cuius lingua pro instrumento vsus, eadem per eam contenta voce effudit verba, quę mulier olim Philippis habens spiritum Pythonis.
Sacerdotis filia daemonio obsessa testimonium.
Omnesq; tum viri tum mulieres audiuere dæmonem illum dicentem, O` vestram potentiã, ô famuli Christi, vbiq; à vobis abigimur, ex ciuitatib. & pagis, ex mõtibus & collib. ex solitudine ab incolis deserta. Sperabamus quidem in hac insula ætatem agentes vestris telis fuisse liberatos: de qua iam spe decidimus. Nam persecutores vos istuc amãdarunt, non vt vos afficerent molestia, sed vti nos vestro aduentu hinc expellerent. De insula igitur decedimus: vestræ namq; virtutis radijs, tanquã telis percellimur. Hæc & his similia locuti, puellam prostrauere
Miraculum.
ad terram, ipsiq; prorsus euanuere. Diuinus autem ille sanctorum chorus puellam precibus excitauit, & sobriam ac sanã genitori reddidit. Huius miraculi spectatores ad sanctorum illorũ pedes prouoluti, orant vti per eos salutis viaticum assequantur: delubrũ simulachrorum diruunt: atq; piæ doctrinę splendore illuminati, sacrosancti baptismatis gratia donati sunt. Quibus rebus in vrbe Alexandria palàm cognitis, omnes pariter cœperunt Lucium conuicijs lacerare, atq; adeò dicere, iram Dei ipsos oppressuram, nisi diuinus sanctorum illorum cœtus dimissus esset. Itaq; Lucius veritus tumultum ciuiũ,
Eremitis redeundi facta potestas.
fecit copiam sanctis viris ad speluncas suas reuertendi. Quanquam verò ex his destabilis eius nequitia & impietas satis cognosci potest, tamen Petri illius admirabilis epistola multò accuratius scelera ab eo admissa explanabit. Sed ne nimis longus sim, ea duntaxat quæ sunt in media epistola posita, citabo.

De ijs quæ Lucij impulsu Alexandriæ contigerunt, narratio, ex Petri Alexandrini episcopi epistola. CAP. XX.

Petri Alexandrini episcopi epistola.

PRouincię illius præfectus Palladius, professione Gentilis, & simulachris colendis semper deditus, quoniam sæpe animo instituerat bellum contra Christum gerere: tandem copijs, quas suprà dixi, in vnum coactis, Ecclesiam non aliter atq; barbaros subiugare maturat. Tum verò, tum inquam, facinora longè improbissima admissa fuere. Quę dum volebam solum commemorare, eorum memoria tantum mihi attulit doloris, vti immensam vim lachrymarum profuderim. Quę sanè ægritudo mediu admodum oppressisset, nisi diuina quadã cogitatione eam lenire aggressus fuissem. Nam copiæ in ecclesiam Theonæ (sic enim vocabatur) ingressæ, pro verbis grauibus

Palladius praefectus idololatra.

Vide Nicep. lib. 11. cap. 26. 27. 28 Socrat. lib. 4. cap. 17. Sozo. lib. 6. cap. 19. 20.

A uibus & Ecclesia dignis simulachrorum laudes decantare, pro diuinarum literarum lectione plausus indecoros edere, fractasque voces cum obscœnitate fundere & contumelias in Christi virgines iacere non sunt veriti. Quales quidem contumelias lingua proferre reformidat, quippe cum dictu turpes sint. Nam quisnam bene sanus, cum eas tantummodo audiret, non aures penitùs obstrueret? imò verò optaret se potius surdum esse, quàm vt tantam obscœnitatem auribus acciperet? Sed vtinā verborum turpitudine contenti, in ea re solum deliquissent: & non improbitate factorum, verborum petulantiam longè superassent. Nam conuicium, qualecunque illud sit, est quidem tolerabile, præsertim his in quorum animis Christi prudentia & doctrina diuina habitat. At isti, vasa iræ aptata ad interitum, nasuti, qui strepitum lasciuum, sonorum, & velut ex aquæ ductu (vt ita dicam) erumpentem, per nares effundebant, vestes sanctarum Christi virginum, quarum pius vitæ cultus exemplar viuendi sanctorum angelorum expressit, dilacerare, easque nudas, vti in lucem editę erant, per vrbē triumphi loco ducere, & pro sua libidine petulanter & obscœnè irridere cœperunt: denique quæ perpetrata sunt, tum crudelia erant, tum peregrina. Quod si quis his rebus ad misericordiam inductus, eos vel vi prohibere, vel hortando à talibus facinoribus dissuadere conaretur, non sine vulneribus discessit. Verùm, proh dolor, multæ virgines per vim stupratæ, complures etiam fustibus in capite cæsæ, mutæ iacuerunt: quarum corpora tumulis mandandi nulla omnino permissa potestas est. Et propterea complura earum corpora, quæ sunt ab illarum parentibus cum multo gemitu quæsita, nondum reperiuntur.

Conuicium Christiano tolerabile.

Virginum sacrarum violatio & cades.

Sed quid inter res magnas, eas quæ sunt exigui momenti, persequor? Aut quid in his immoror, & non ad eas quæ propter acerbitatem me ad se rapiunt, properè sermonem transfero? Quarum, certò scio, vos magna capiet admiratio, & velut attoniti iuxtà nobiscum consistetis, obstupescentes admodum, quòd Dominus tanta clementia vsus sit, ac non funditùs hanc vniuersitatem deleuerit. Nam quæ neq; facta sunt, vti scriptū est, neq; audita in diebus patrum nostrorum, hæc impij in ipso altari designarunt. Nam velut in proscenio, in quo turpis aliqua ageretur fabula, puerum masculum, qui sexum denegauerat virilem, & muliebrem sibi affinxerat, quiq; tum oculos habebat (vt scriptis proditum est) stibio oblitos, & vultum simulachrorum more fuco rubentem, habitu
B muliebri in ipso sancto altari, vbi pro Spiritus sancti descensu inuocari solet, corpore in orbem acto, & manibus huc illucq; cum gestu iactatis, saltare compulerunt: atq; in risum immoderatum effusi, nefarias voces ore extulerunt. Rursus, cum istud quoq; ad rectum ordinem spectare, & preterita facinora decora potius quàm nefaria existimarent, vnum ex suis turpitudine insigniter nobilitatum, & vt pudore, ita vestibus, sicut natus erat, nudatum in summo Ecclesię solio collocant, turpemq; contra Christum concionatorem appellant. Nam pro verbis diuinis turpitudinem, pro graui oratione petulantiam, pro pietate impietatem, pro continentia stuprum, adulterium, concubitum cum masculis prædicauit: docuitq; cùm alia, tum furtum, cibum & potionem, vitæ hominū vtilia esse. Quæ cum ita se haberent, & ipse de Ecclesia decessissem (qui enim ibi manere poteram, vbi incursiones à militibus factæ, vbi multitudo argento conducta ad seditionem, vbi nimia pecuniæ cupiditas, vbi turbæ gētilium amplissimis promissis ad maleficia inuitatæ?) noster scilicet successor Lucius, qui partes lupi nequitia & improbè factis agere impensè studebat, quiq; episcopatum non consensu episcoporum orthodoxorum in vnum conuenientium, non suffragijs verè clericorum, non postulatione populi, vti sacri ecclesię canones pręscribunt, sed pecunia tanquam dignitatem quandam, vt ita dicam, secularem emerat, illò cū mandato aduenit. Istum aūt comitati sunt (solus enim in vrbē ingredi nō poterat) non episcopi vlli, nō presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non monachi hymnos ex sacris literis deprōptos cantantes: sed Euzoius, qui iam pridem in sancto & celebri concilio Nicæno, cum diaconus esset in vrbe nostra Alexandria, vnà cum Ario abdicatus fuerat: nunc autem pręsul ecclesię Antiochenæ, quam velut pestis labefactat: & Magnus quidam Comes prouincialium largitionum, cum ingenti militum manu, vir nullo nō impietatis genere semper nobilitatus: qui Iuliani temporib. ecclesiam Beryti (ea aūt est vrbs Phœniciæ perillustris) incenderat: sed Iouiano piæ memorię Imperatore regnāte, eandem suis ipsius impensis erat denuò ædificare coactus: parūq; aberat quin securi fuisset percussus, nisi multis pro eo deprecantib. veniam ab imperatore impetrauisset. Itaq; vos, qui incredibili pietatis studio flagratis, quorum opem ad hæc scelera vindicanda imploro, hinc considerare debetis, quæ & quanta maleficia ab isto, quem dixi, tyranno Lucio, qui in nos impetum fecerit, contra ecclesiam Dei designata sint. Nam non à vestra pietate solum, verùm etiam ab

Altaris profanatio.

Concio execranda in Christi contemptum habita.

Quæ ad ordinationem Episcopi requirantur.

Lucij cum Euzoio in ecclesiam irruptio.

Magnus Comes.

Berytus.

Lucij in Ecclesiam Dei maleficia.

episcopis omnibus orthodoxis sæpenumero abdicatus, ciuitatem ei iustis de causis admodum infensam occupauit. A Quinetiam non modò, vti insipiens ille blasphemus in Psalmis loquitur, quòd Christus non est verè Deus: sed etiam vitæ institutis & ipse corruptus est, & alios corrumpit, inq; maledictis contra Seruatorem ab his qui creaturam creatoris loco colunt, iactatis plurimùm delectatur. Et quid quæso causæ est, cur, cum simili cum Gentilibus opinione imbutus sit, nō noua quadam & inaudita impudentia sceleratus Deum colere audeat? In cuius conspectu Gentiles has laudes prædicarunt:

Lucius episc. à Gentilibus quomodo exceptus.

Gratus est nobis tuus, ô episcope, aduentus, qui filium Dei negas. Serapis te amplectitur hucq; adduxit. Atq; isti quidem in eo excipiendo, nomē simulachri sui patrij recitarūt. Porrò autem vix momentum temporis iam præterierat, cum Magnus, quem suprà nominaui, indiuiduus impietatis istius comes, satelles truculentus, satrapa crudelissimus, copijs commissis suę curę in vnum collectis, presbyteros & diaconos numero decem &

Magni Comitis in Christianos crudelitas.

nouem, quorum nonnulli octogesimum ætatis annum præterijssent, comprehendit: & de illis, velut in aliquo scelere, eoq; Romanorum legibus contrario deprehensis, iudicium publicum exercere, & ignarus legum quę sunt pro Christianę pietatis defensione sancitæ, eos compellere cœpit, vti auitam fidem ab Apostolis per patrum successionem nobis traditam proderent: affirmauitq;, Valentem Augustum Imperatorem clementissimum, hac re vehementer delectatum iri. Postremò cum maxima contentione vocis hæc verba protulit: O' miseri, obsequimini, Arianæ opinioni assentite. Nā diui-

Ad Arianismū amplectendū exhortatio.

num numen, licet illa quā colitis religio vera sit, si non vestra sponte, sed necessitate adducti, ab ea discedatis, veniā vobis daturū est. Etenim in his quæ necessitate peccantur, relinquitur excusationi locus: sedcū sua sponte quisquā deliquerit, carere reprehēsione non potest. Quocirca ijs rationibus ante oculos mētis positis, abiecta omni cūctatione, alacri animo nostrę accedite sententiæ, & dogmati Ariano, quod iā Lucius (cū namq; nominauit) palàm prędicat, subscribite: pro certo persuasi, quòd si istius doctrinę obtēperaueritis, sitis pecuniam, opes & honores ab Imperatorib. consecuturi: sin aut restiteritis, tum carceres, tormenta, quæstiones, flagella, & carnificinæ vobis subeundę sunt: tū pecunijs vnà cum possessionibus orbati eritis: tum deniq; eiecti è patria, ad loca molestissima incolenda condemnabimini. Ad hunc modū igitur generosus iste dux, minis cum fraude tēperatis, oēs à pia doctrina & sententia partim cohortando, partim cogēdo B

Pietatis proditio omni cruciatu acerbior.

deducere studuit. At verò illi, quoniā pietatis proditionem plus habere acerbitatis (vti reuera habet) quàm vllū cruciatus genus, existimabant, demū necessitate compulsi, his verbis ei responderunt, virtuteq; & virili animorum celsitate fraudē eius pariter & minas

Piorum libera confessio.

profligarunt: Desine posthac, desine his vocibus nos perterrere: à verbis inanibus proferendis tu te cohibe. Nam nos neq; nouitiū, neq; recentem colimus Deum. Ac tametsi tu velut fluctibus iactaris, spumam ore temerè fundis, & tanquam ventus violentus in nos cum impetu ruis: tamen nos ad extremū vsq; spiritum, sumus doctrinæ pietatis firmè adhæsuri. Neq; certè vnquam sensimus Deum potentiæ, sapientiæ, aut veritatis expertem esse: neque patrem interdum existere, interdum non existere, vti impia Arianorum opinio fert: neq; filiū in tempore ortum, aut momentaneū esse opinati su-

Ariana hæresis.

mus. Nam si filius (sicut Ariani somniant) creatura sit, & non sit patri consubstantialis: inde efficeretur, vt pater quoq; non sit: quippe si, vt illi sentiunt, quodam tempore nō extabat filius, pater etiam quodā tempore non fuit. Verum si pater semper existit, filio videlicet, vero germine, & nō ex seminis profluuio enascentis existente (Deus enim impatibilis) quid est cur non demens & insanus existimetur ille, qui filium, per cuius gratiam factum est vt sint omnia, quodā tempore non fuisse sentiat? Nam patres nostri per vniuersum orbem terrarū diffusi, ex quorum fide isti excidentes, meritò sanè patre carere dicantur, Nicæę in vnū conuocati, peruersę Arij opinioni, cuius patrociniū iste nouitius susceperit, anathema denunciarūt: & filiū non ex alia essentia quàm patris, quod tu nos iam dicere vrges, sed ex eadem ipsa constare asseruerunt. Quod quidem præclarè & cum pia cogitatione cōplexi, filium ex crebra vocū è sacris literis petitarū collatio-

Filium patri consubstantialem.

ne patri consubstantialem ingenuè confessi sunt. Itaq; cum hæc & alia ijs similia dixissent, ad multorum dierū spacium in carcerem eos conclusit Magnus, ratus se eo pacto illos à pia sententia deducturum. Verùm illi non aliter atq; fortissimi in stadio athletę, omni metu penitùs deposito, se rebus pręclarè à patrib. diuina mēte & cogitatione gestis quasi perungentes, multo excelsiores animos ad pietatē propugnandā habuerunt, tor-

Tormenta piorum virtutis gymnasium.

menta nihil aliud quàm virtutis gymnasiū arbitrati. Sic igitur cū decertarent, & spectaculum (vti scribit B. Paulus) tū angelis tum hominib. fierent, accurrit tota ciuitas, visura Christi athletas verbera iudicis eos torquentis tolerantia vincentes, & contra impietatem per patientiam erigentes trophæa, & triūphos aduersum Arianos agentes: quos

quidem

A quidē per minas ac fraudē oppressos, dirus iste hostis libidini eorū, qui impietatē contra Christū exercebant, se dediturū censuit. Cū igitur tormētis crudeliter eis infligendis fatigatus esset, populusq; vniuersus varijs querelæ generibus & multo luctu vteretur, truculentus ille dux, qui omnē exuerat humanitatem, consuetis suis copijs denuò ad tumultum ciendum collectis, Christi athletas ad iudicium, imò verò ad iniustam condemnationem vocat, eosq; ad littus maris sisti iubet: in quo loco cùm simulachrorum cultores, & Iudæi mercede conducti, more suo contra eos vociferarentur, & illi manifestæ insanorum Arianorum impietati cedere nollent, sententiam de illis, populo vniuerso ante tribunal grauiter lamentante, pronunciat Magnus, vt Alexandria exacti, ad incolendam Heliopolim, vrbem Phœniciæ, transportarentur: in qua quidem vrbe ne vnus quidem habitabat, qui Christi nomen audire (omnes enim simulachra colebant) omninò sustineret. Itaq; iussis illis actutùm nauem conscendere, ille ipse in litore stans (nam in balneis publicis, quæ propè inde aberant, eos condemnauerat) ensem districtū illis ostendit, ratus quidem se terrorem iniecturum eis, qui ancipiti gladio spiritus, infestos dæmones sæpenumerò vulnerassent. Dat igitur mandatum, vt iam, cum neq; commeatum vllum in nauem imposuissent, neque quicquam omninò haberent, quo exilij molestias subleuarent, inde soluant. Quo quidem tempore ipsum mare (quod planè mirandum est, & propè incredibile) vndis agitatum spumare cœpit, rei indignitatem, credo, ægrè ferens, & penitùs, vt ita dicam, recusans eos viros excipere, ne eo pacto initqui mandati exequendi particeps fieret. Quippe his, qui ignari erant, barbaram & immanem iudicis voluntatem perspicuè patefecit: adeò vt verè dici possit, hac re cælum ipsum obstupuisse. Quinetiam tota ingemuit ciuitas, & adhuc lugere non desinit. nam pars alternis manuum ictibus pectora tundendo ingentē strepitum edere: pars manus simul & oculos ad cælum tollere, quò Deum de vi sibi illata testarētur. & ita ferè loqui:

Magni sententia piorum exilium acti. *Heliopolis.* *Maris miraculum.* *Luctus incomparabilis ob piorū relegationem.*

Isai. 1. Audi cælum, & auribus percipe terra, quàm iniqua atque adeò indigna edita sint facinora. Denique omnia luctu redundare, planctus & eiulatus per vniuersam vrbem peruadere, flumenque tantum lachrymarum derepente manare, vti ipsum mare sua inundatione obruere videretur. Cum autem dux iam ad litus astans, imperaret remigibus, vt vela erigāt: tum fiebat fletus promiscuus virginum, fœminarum, senum & iuuenū,

B tum lamenta cum amaris lachrymis permista, tum clamores ab omnibus tam ingentes editi, vt maris vndosi mumur, quod tumidi fluctus mutuò collisi excitare solēt, propemodum obscurarent. Vt primùm verò athletæ Christi, quos diximus, appulere Heliopolim, vbi omnes erant superstitioni dediti, vbi instituta diaboli ad voluptatē explendam cōparata, vbi horrenda ferarum latibula (nam montes vndiq; cælum propter altitudinem penè attingentes, vrbem illā obuallabant) & omnes deinceps in media vrbe communiter, & singuli priuatim lamentari, & lugubres voces fundere inceperunt: dabatur mādatum à Palladio, vrbis illius præfecto, homine superstitioni deditissimo, vt omninò lachrymari desinerent. Vnde multi, qui plorabant, hiq; præ diuino zelo strenui ecclesiæ propugnatores arrepti, primùm in custodiam conijciebantur: deinde verberibus cęsi, lacerati, & tormentis affecti, ad metalla, quæ sunt in Phenneso & Proconneso, amandabantur. Inter quos cōplures erant monachi, ad numerum viginti trium, qui quò seuerā disciplinam excolerent, in solitudine habitarunt: quibuscum vnà diaconus, qui literas tum cōsolationis, tum cōmunionis à Damaso episcopo Romano ad nos attulerat, manibus à tergo colligatis, à lictoribus palàm tanquā maleficus insigniter improbus trahebatur. Qui acerbiorib. tormentis, quàm quisquā homicida, excruciatus fuit, cuius ceruices lapidib. & plumbo crudeliter verberatæ erāt. Postremò naue ad traijciendum conscensa, eodē modo cum eo atque cum cæteris factum est. Nā omni ope ac subsidio destitutus erat, & propterea frontē signo sanctæ crucis cōsignauit: sicque metallis æneis, quæ sunt in Phenneso, traditus est. Porrò aūt, cum iudex tenera puerorū corpora torqueret, quidam eorum post cruciatus remansere iure sepulturæ defraudati: idque cum parentes, fratres, cognati, & tota penè dixerim ciuitas postularet, vt vnum hoc, atque adeò vltimum vitæ solatium illis tribueretur: (sed ô sæuam iudicantis, imò verò condemnantis crudelitatē.) Nam qui pro pietate decertarint, idem cum homicidis iudicium subeunt, corporaq; eorum manent insepulta: & qui pro fide strenuè dimicarint, bestijs & volucribus obijciuntur ad vorandum: qui denique patres cæsorum cōscientiæ causa cōmiserati sint, tanquam impij facinoris autores securi feriuntur. Quæ Romanorum lex, quæ barbarorum sententia vindicauit in eos, qui patribus cæsorum condoluerunt? Vbi nam tale scelus à quoquam veterum fuit vnquam patratū? Olim Pharao iusserat Hebræorum masculos trucidari: verùm inuidia & metu adductus hoc mandatum dedit. At quæ tum gerebantur, quanto sunt his, quæ modò designata

Palladius præfectus impius. *Monachi ad metalla damnati.* *Phennesi & Proconnesi metalla.*

sunt, mitiora? quanto optabiliora, si iniuria optio vlla sit? quãto tolerabiliora, si scelus A cum scelere (licet scelera aliud ab alio seiungi nequeant) velimus comparare (Sunt ista quæ commemoro, incredibilia quidem, immania, dira, crudelia & barbara, sine misericordia, amara: sed tamen amentes Ariani, in illis insolẽter gloriati sunt, atque adeò tripudiarunt. Cum enim tota ciuitas in luctu & mœrore esset (nulla enim domus erat, in qua, vti in Exodo scriptis proditum est, non iaceret mortuus) hi, quorum crudeles animi nullo modo exsaturari poterant, non conquieuerunt, sed scelus de integro exercere aggressi sunt. Nam voluntatem suam, quę ad deteriora inclinabat, patefaciẽtes, suę maleuolentię virus in illius prouincię episcopos effundere cœperunt. Siquidẽ opera Magni, quem diximus, Comitis largitionum, satellitis ad iniuriã satis instructi, nonnullos eorum in iudiciũ adducere: alijs, quo libitum erat modo insidias parare, eo consilio, vti omnes vbiq; impietatis laqueis irretirẽt, nihil intentatum relinquentes. Quinetiam omnia loca circuire, non aliter atq; diabolus ipsorũ hæreseos parens, quęrentes quem deuorent. Atqui cùm in eo quod conabantur, ab omnib. se destitutos viderent, vndecim tamen episcopos Aegypti, viros qui ab ineunte ætate ad summã vsq; senectutem solitudinẽ seuerę disciplinę causa incoluerant, qui sanctam ac sinceram fidẽ audacter & liberè prædicarant, qui pietatis dogmata vnà cum lacte nutricis suxerant, qui victoriam contra dæmones reportarant, qui virtute aduersarium represserant, qui Arianam hæresim suis (vt aiunt) colorib. depinxerant, Magno illo, quem suprà nominauimus, velut instrumento crudelitatis vsi, in exilium eiecerũt: oppidumq; nomine Diocæsaream, à Iudæis, qui Dominum interfecerant, habitatam, incolere compulerunt. Et tamen non aliter quàm Orcus, morte fratrum minimè satiati, vbiq; terrarum velut amentes ac stupidi, suę crudelitatis monumenta relinquere non verentur atq; adeò maleficijs se nobilitare studẽt. Ecce enim rursus Ecclesię catholicę clericos, qui Antiochię commorabantur, quiq; cum quibusdam monasticę vitę spectatis, tragica eorum scelera testata apud omnes relinquere constituerant, isti vocibus maledicis contra eos in aures Imperatoris infusis, Neocæsaream vrbem Ponti relegandos curauerunt: qui quidẽ propter locorum asperitatem, vita quoq; breuì spoliati sunt.

Ariani Christianorum vexatione lætantur.

Episcopi miserè tractati.

Aegyptij episcopi XI in exilium acti.

Diocæsaria.

Neocæsarea.

Tales quidem tempora illa tulere tragœdias: quæ tametsi silentio & obliuione obruendæ sunt, tamen literarum monumentis produntur, ad eos coarguendos, qui linguis petulantibus Dominum sunt insectati: qui quidem morbo blasphemię infecti, nõ B modò in totius vniuersitatis Dominum & moderatorem Deum conuicia iacere, verũ etiam contra pios eius famulos bellum exitiale suscipere non dubitarunt.

De Mauia Saracenorum regina, & Mosis monachi ordinatione.

CAP. XXI.

Mauia Saracẽ regina fit Christiana.

Moses monachus episcopus factus.

Lucius episc. à Mose reprehensus.

Vide Ruff. Socrat. lib. 4. cap. 29. Vide Sozo. lib. 6. ca. 8. Vide Nice. lib. 46. 47

PEr idem tempus Ismaelitæ agros imperio Romano finitimos populati sunt, quorum dux fuit Mauia: quæ non complexa mente eam quam habuit naturam, animos viriles sibi sumpsit. Eademq; post multa commissa prælia, primùm fœdus cum Romanis ferit: deinde luce diuinæ cognitionis accepta, postulat episcopum genti suæ designari Mosen quendam qui in finibus Aegypti & Palæstinæ habitabat. Cuius postulationi assensus Valens, diuinum illum hominem Mosen Alexandriam adduci iubet, ibiq; gratia episcopali donari. Vbi verò adductus est, viditq; Lucium sibi manum imponere velle, Absit (inquit) vt tua manus me consecret: nam tua inuocatione Spiritus sancti gratia in neminem descendit. Cui Lucius: vnde, inquit, ista conijcis? Non conijcio, inquit, sed certò equidem scio. Etenim pugnas contra doctrinam Apostolicam, & contrariam ipse doces: atque cum verbis blasphemiæ, impiè facta coniungis. Quis namque impius non tua causa conuentus ecclesiasticos petulanter insectatus est? Quis è laudatorum virorum numero non per te exulauit? Quam immanitatem barbaram maleficia abs te in dies singulos admissa non longè superarunt? Quæ cum animo valde fidenti dixisset, Lucius eius verbis attentè auditis, eum interficere magnopere cupiebat ille quidem: sed tamen metuebat, ne bellum extinctum de integro accenderet. Quamobrem ad alios episcopos, quos ille ipse postulauerat, deduci iussit. Postremò Moses, vbi cum fide admirabili gratiam episcopalem receperat, ad illos qui eum requirebant, profectus est, & partim doctrina Apostolica, partim miraculis eos ad veritatem traduxit. Atque Alexandriæ quidem eiusmodi scelera à Lucio admissa, & diuina prouidentia mirè compressa cognouimus.

De

A *De rebus truculenter Constantinopoli gestis.*

CAP. XXII.

Vide Nice. lib. 11. c. 16. Socr. lib. 4. ca. 13. Sozo. lib. 6. ca. 13. 14.

Nauis presbyteris orthodoxis referta ab Arianis incensa periit.

Constantinopoli autem, Ariani nauem pijs presbyteris refertam, sine armamentarijs in altum propellunt. Deinde quibusdam suæ sectæ fautoribus in aliud nauigium impositis, mādatum dant, vt nauem presbyteris refertam incendant. Qua re confecta, presbyteri cum igne & mari paulisper conflictantes, tandem in profundum demerguntur, coronamque martyrij recipiunt. Valens verò longissimo temporis spacio Antiochiæ vitam degens, impunitatem concessit gentilibus, Iudęis, & alijs quibusque, qui nomen Christianorum sibi assumentes, doctrinam Euangelio repugnantem prædicabant. Etenim qui superstitioso errore obstricti tenebantur, mysteria gentilitia obierunt: & cæca opinio à Iouiano post mortem Iuliani extincta, istius Imperatoris permissu reuirescere cœpit. Atque Dialia, Dionysia, & Cereris festa non in occulto peragebant Gentiles, vti regnante pio Imperatore assolebant: sed per medium forum bacchātes cursitabant. Solis autem Apostolicæ doctrinæ propugnatoribus tyrannus iste se hostem præbuit. nam primum illos sacris ædibus (Iouinianus enim nunquam satis laudatus Imperator, eis ecclesiam recens ædificatā dederat) exturbauit: qui simulatq; ad montis radicem in vnum conuenerūt, hymnis Dominum celebrare, diuinaq; recitare eloquia cœperunt: infestos autem aëris turbulenti impetus toleranter perpessi sunt: interdum pluuia, nonnunquam niue & frigore, aliquando vehementissimo solis ardore afflicti. Verùm Imperator ne hac quidem commoditate, licet valdè laboriosa, fruendi permisit illis potestatem: sed missis ad eam rem militibus, eorum conuentum dissipauit.

Valens gentilismum reducit.

Valens orthodoxis infestus.

Quod Flauianus & Diodorus orthodoxorum conuentum Antiochiæ congregabant.

CAP. XXIII.

Vide Nicepho. lib. 11. cap. 24.

Flauiani & Diodori in fouendis orthodoxis studium.

At Flauianus & Diodorus, tanquam rupes quædam, fluctus irruentes fregerunt. Nam Meletio longè à suo grege vitam degere coacto, hi duo curā gregis suscipiunt: & tum lupis sua fortitudine & sapientia resistunt, tum ouibus conuenientem curationem adhibent. Itaque à radicibus montis
B depulsi, oues ad ripas vicini fluminis pascebant. Non enim more eorum, qui Babylone olim captiui tenebantur, organa suspenderunt: sed conditorem & patronum suum in omni loco dominationis eius hymnis celebrarunt. Cæterùm ne isto quidem in loco conuentum piorum pastorum, Christum dominum diuinis laudibus efferentium, agi hostis ille passus est: Proinde duo illi pastores admirabiles, diuinis ouibus velut in gymnasiū bellicum coactis, spirituales herbas eis demōstrant. Atq; Diodorus, vir sapientissimus fortissimusque, tanquam fluuius limpidus & ingens, tum suorum animos fortitudinis riuulis irrigauit, tum aduersariorum blasphemias syncerae doctrinæ vndis penitùs obruit. Qui vt generis splendorem pro nihilo putauit: sic ærūnas pro fidei defensione lubens perpessus est. Flauianus autem optimus vir, etsi ex patricijs ortus, tamen solam pietatem nobilitatis loco numerauit: & tanquam palæstræ magister, magnum Diodorum velut athletam in omni certaminis genere exercitatissimum perunxit. Nam id temporis, quanquam ipse in conuentibus ecclesiasticis minimè cōcionatus est, illis tamen, qui illud munus obibant, magnam copiam argumentorum & sententiarum e sacris literis petitarum suppeditauit. Atq; vt illi arcus contra Arianam blasphemiam tendebant, ita hic ex mente tanquam ex pharetra tela, eis subministrabat. Quinetiam hæreticorum retia priuatim & publicè disputando, facilè disrupit, & argumenta ab illis proposita aranearum telis similia esse demōstrauit. Istis duobus se in prælio socium præbuit Aphraates: cuius vitam in historia nostra, quæ inscribitur Philotheus, conscripsimus. Nam salutem ouium suæ ipsius tranquillitati anteponens, gurgustio, in quo vitam monasticam excoluerat, relicto, labores pascendi gregis Dominici sibi imposuit. At licet superuacaneum putem hoc loco commemorare, quantas virtutis opes collegerit, præsertim cum in alio opere illud ipsum literis consignarim: vnam tamen rem ab eo gestam, huic peraccōmodatam historię percensebo.

Diodori episcopi virtus.

Flauianus Christianæ palestræ magister.

Aphraates monachus. Theodoriti Philotheus.

De sancto Aphraate monacho. CAP. XXIIII.

Vide Nicet. lib. 11. c. 25.

Orontes flu.

Orontes fluuius palatium à Septentrionibus præterfluit. A' meridie autem, amplissima duarū contignationum porticus, turres vtrinque habens excelsas, in ipso vrbis muro ædificata est. Inter palatium & fluuium est via publica, quę eos qui per portas suas ex vrbe egrediuntur, excipit, rectaque ad agros suburbanos ducit. Hac fortè

transi-

transiens diuinus ille Aphraates se ad bellicum gymnasium, quo sanctis omnibus cõuenientem curationem adhiberet, contulit. Hũc Imperator, oculis de sublimi ex porticu regia deiectis, vidit, pallio vili ac sordido indutum: & cito gradu, licet confectum penè ætate, incedentem. Ac cùm quidã dixisset, Hic est ille Aphraates, ex cuius nutu pẽdet ciuitas vniuersa: ibi tum Imperator, Cedò, inquit, quo te conferas? Ille tũ sapienter sanè & apposité: Pro tuo, inquit, regno precaturus. Tum Imperator: At domi, inquit, tibi manendum est, & intra cellam, vti lex monastica postulat, orandum. Cui diuinus ille vir, Præclarè admodum, inquit, dicis ô Imperator: istud sanè mihi faciendum est, & hactenus feci, dum oues Seruatoris pace fruerentur. Verùm quoniam iam magnopere conturbantur, & multum illis impendet periculi, necesse est omnes vias persequi, non modò ne à feris capiantur, sed etiam vt cõseruentur incolumes. Nam dicito mihi, quæso, ô Imperator: Si filia alicuius essem, & sederem in cõclaui, vti ædes curarem, atq; deinde cernerem flammam in eas incidisse, ædesque paternas iam conflagrare: dicito mihi, inquam, quid me facere oporteret: intúsne manere, & ædes incensas negligere, expectareque donec flammæ impetus longius peruaderet: an relicto conclaui, sursum, deorsumque cursitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certè te responsurum constat. Nam hæ sunt partes filiæ prudentis & prouidæ. Atque hoc ipsum nos agimus ô Imperator. Etenim cum tu iam in patris nostri ædes flammam inieceris, nos circumcursitamus, quò eam maturè possimus extinguere. Quæ cum locutus esset Aphraates, Imperator ei interminatus, cõticuit. Verùm vnus ex eius cubicularijs, grauiores contra hominem diuinum iactauit minas, & propterea talem plagam accepit. Fortè ei cura balnei commissa fuit. qui simul vt Aphraatem verbis contumeliosis insectatus fuerat: ad balneum Imperatori parandum se contulit. Cumq; ingressus esset, repentè de potestate mentis deturbatus, in aquam calidissimam minimeque temperatam se præcipitauit, ilicoq; obijt mortem. Imperator autem sedẽs illum expectat, vti indicet, quando in balneum intrandum sit. Vbi verò multum temporis præterierat, alios mittit, qui moræ causam ei significent. Hi ingressi in balneum, cum omnia intus loca oculis lustrassent, tandem offendunt hominem in aqua feruente minimeq; temperata mortuum, corpusq; eius ardore dissolutum. Qua re Imperatori nunciata, didicere omnes, quantum ponderis Aphraatis haberet oratio. Attamen de impia sua doctrina minimè destiterunt, sed more Pharaonis cor suum indurarunt: ipseque ille Imperator, quamuis cognito sancti viri miraculo obstupesceret, non tamen eius furor contra pietatem incitatus consedit.

Aphraatis cũ Valente colloquium.

Filiæ prudentis munus.

Calumniæ pœna diuinitùs inflicta.

Valentis impietas indurata.

De sancto Iuliano & Antonio Magno.

CAP. XXV.

EOdem tempore ille famæ celebritate insignis Iulianus, cuius suprà mentionem feci, & relinquere solitudinem, & Antiochiam venire coactus est. Nam cum Ariani, educati mendacijs, & ad calumnias contexendas valde parati, magnum illum virum suæ sectæ fauere constanter affirmarent, tria veritatis luminaria, Flauianus, Diodorus, & Aphraates, Acacium strenuum virtutis athletam, qui posteà Ecclesiam Berœensem valde sapienter gubernabat, mittunt ad Iulianum, virum omni genere laudis præstantem, oratum, vti in infinitam hominum multitudinem misericordem se præbeat, aduersariorum de se confictum mendacium coarguat, doctrinam denique veritatis confirmet. Huius quidem miracula, quæ tum abeundo, tum reuertendo, tum denique in amplissima illa vrbe edidit, sunt à nobis in historia nostra, quæ Philotheos dicitur, literarum monumentis mandata: quam historiam, qui has res accuratè cognoscere desiderant, poterunt pro arbitratu perlegere. Quod autem totam ciuitatis multitudinem ad conuentus nobiscum agendos conciliarit, neminem arbitror in dubium vocaturum, si modò humanã naturam diligenter consideret. Nam res admirabiles, & præter omnium opinionem, omnes ad se pertrahere solent. Atq; quod iste miracula planè eximia edidit, testes sunt illi ipsi veritatis aduersarij. Idem ipsum iampridem temporibus Constantij, ab Antonio magno Alexandriæ factitatum est. Nam relicta solitudine, totam illam circuibat vrbem, quò omnes doceret, tum Athanasium præconem veritatis, tum Arianos veritatis hostes esse. Itaq, non ignorabant illi sancti viri, quæ res cuiq; tempori essent accommodatæ, & quando solitudinis ocium esset amplectendum, quando rursus vrbana negocia quieti solitariæ præferenda.

Iulianus deserta eremo, Antiochiam venire coactus.

Vide Niceph. lib. 11. c. 25. Sozomen. lib. 3. ca. 13.

Acacius.

Philotheos Theodoriti.

Iuliani miracula.

Antonius M. eremita.

Qui

A *Quinam alij monachi hoc tempore celebres extiterint.*

CAPVT XXVI.

Vide Nice. lib. 11. cap. 34. 35. 36. 37 38. 39. 40. 41.

ERant etiam eodem tempore alij vitæ monasticæ disciplina valde præstabiles. Nam in solitudine Chalcidensi Abitus, Marcianus, Abraames, & alij præterea non pauci, in corporibus perturbationibus obnoxijs vitam ab omni perturbatione vacuam traduxerũt. In Apamea item Agapetus, Symeones, Paulus, & alij in eo vitæ genere facilè primas tulerunt. In solitudine porrò Zeugmatensi, Publius & Paulus. In Cyrestensi quoque vir ab omnibus laudatus Acepsemas, se conclusit in cellulam, & cum vitæ modum sexaginta annos continuos transegit, neque visus à quoquam, neque cuiquam locutus. Adde his Zeugmatium, virum cum primis admirabilem: qui tametsi luminibus orbatus erat, tamen circuibat sedulò, quò tum confirmaret oues, tũ lupos dimicando profligaret: ob quam causam cellula eius monastica incensa fuit: alterã tamen Traianus, dux fidelissimus, ei ædificauit, aliasq; res ad cultum vitæ necessarias impertijt. In solitudine etiam Antiochena, Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Symeones, Abraames, & alij quoq; qui imaginem Dei, ad cuius similitudinem conditi erant, integram conseruarunt. Atque tum horum, tum illorum vitam scriptis prodidimus. Itemque mons, qui vrbi illi amplissimæ imminet, huiusmodi floribus pratensibus pulchrè vestitus est. Nam in eo cum magna nominis celebritate vixit Petrus Galata, & eius gentilis Aegyptius: quinetiam Romanus, Seuerus, Zeno, Moses, Malchus, & alij quàm plurimi, vulgo quidem ignoti, Deo autem penitùs perspecti & cogniti.

Abitus. Marcianus, Abraames, monachi. Agapetus. Symeones. Paulus. Publius. Acepsemas. Zeugmatium. Traianus dux pius. Marianus. Eusebius. Ammianus. Palladius. Petrus Galata. Romanus. Seuerus. Zeno. Moses. Malchus.

De Didymo Alexandrino, & Ephraim Syro.

CAPVT XXVII.

Vide Nice. li. 9. c. 16. 17. Sozomen. lib. 3. cap. 14. 15. Socrat. lib. 4. cap. 20.

PEr idem tempus Edessæ vixit, vir planè diuinus, Ephraim: Alexandriæ verò Didymus cum laude floruit. Quorum vterque contra doctrinam veritati aduersariam libros edidit. Atque Ephraim lingua vsus Syriaca, ea eximium spiritalis gratiæ splendorem effudit. Nam etsi doctrinam Gentilium non degustauerat, multiplices tamen ac varios eorum errores refutauit, & cuiusque fraudis hæreticæ imbecillitatem sub omnium aspectum subiecit
B ad contemplandum. Quinetiã cum Harmonius Bardesanis filius, cantilenas quasdam iam olim composuisset, & impietate cum suaui earum concentu permista aures permulsisset audientium, eosque in laqueos exitij induxisset: iste, arrepto inde eodem concentus genere, pietatem cum eo miscuit, atque audientibus medicinam tum iucundissimam, tum vtilissimam adhibuit. Istis cantilenis celebria martyrum inuictorum festa multo splendidiora fiunt. Didymus autem à puero sensu orbatus oculorum, Poeticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, Aristotelis ratiocinãdi modos, & eloquentiam Platonis, aurium adiumento didicit: quibus artibus vsus est non vt veritatem inde hauriret, sed vt eam illis tanquam armis contra mendacia defenderet. Porrò sacræ Scripturæ non literã solùm, sed sensus ac sententias accuratè perdidicit. Atque inter eos, qui monasticæ & seueræ viuendi disciplinæ, studioq; virtutis operam nauarent, isti, quos diximus, id temporis præ cæteris excelluerunt.

Ephraim Syrus. Didymus Alexandrinus. Harmonij cantilena. Didymus cæcus. Philosophia vsus.

Qui nam hoc tempore in Ponto & Asia episcopi claruerint: & de ijs, quæ à Valente, de bello, ad Valentinianum magnum scripta sunt, & eius responso: & de Terentij comitis pietate.

CAP. XXVIII.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 20. lib. 11. cap. 49. Vide Sozom. lib. 3. cap. 16. Socrat. lib. 5. cap. 3.

EX eorum autem numero Gregorius vterque, Nazianzenus, & Nyssenus, tulere principatum: quorum hic frater Basilij magni fuit, ille socius studiorum eius & adiutor fuit. Isti in Cappadocia pro pietate dimicantes, facilè primas obtinuerunt. In eiusdem cum illis laudis societatem venit Petrus, qui Basilij & Gregorij frater Germanus fuit: quique, tametsi humaniore literatura non perinde vt illi instructus erat, pio tamen viuendi genere admodum excelluit. Porro in Pisidia, Optimus & Amphilochius, in Lycaonia pro auita fide strenuè decertantes, aduersariorum impetus repulerunt. In Occidente item Damasus episcopus Romanus, & Ambrosius Mediolanẽsis episcopus, eos qui tela in ecclesiam longo interuallo interiecto coniecerant, contrà feriebant. Quibus cum vnà alij, extremas orbis terræ oras incolere coacti, scriptis tum suorũ confirmauere animos, tum hostes profligauere. Nam rerum omnium gubernator Deus, gubernatores tempestatis magnitudini pares dedit: & acerbæ

Gregorij duo, Nazianzenus & Nyssenus. Petrus Basilij & Gregorij frater. Optimus. Amphilochius. Damasus. Ambrosius.

& acerbæ hostium incursioni virtutem Ducum opposuit: & medicamenta temporis A iniquitati accommodata, & valdè salubria tribuit. Atq; non solum ad hunc modum ecclesijs prouidit benignus Dominus, verùm etiã alijs quibusdã rationibus eas diligenter accurauit. Nam gentem Gothicam, excitauit ad bellum, eo quidem cõsilio, vti Valentem, qui contra pios solum prælio decertare didicerat, in Bosphorum pertraheret. Itaque stultus ille tandem sua ipsius intellecta imbecillitate, literas scripsit ad fratrem, quibus exercitum ab eo postulauit. Ad quem rescripsit frater, nefas esse, homini bellũ gerenti cum Deo opem ferre, cuius temeritas meritò coërcenda esset. Quo responso etsi miser ille grauiter diuexatus erat, non tamen destitit ab audacia, sed perrexit ad aciem contra veritatem instruendam toto animo incumbere. Nam cum Terentius, dux longè præstantissimus, & pietatis insignibus egregiè exornatus, ab Armenia, erectis victoriæ tropheis, reuertisset: Valensq; ei imperasset, vti donum aliquod pro laboribus peteret: ipseq; donum, quod cupiebat, dignum homine pietatis institutis educato Valenti indicasset (petebat enim non aurum, non argentum, non agros, non domum: sed, vt vna ecclesia illis, qui pro doctrina Apostolica se in discrimen obtulissent, concederetur) Valens accepto libello supplici, & cognitis rebus, quæ in eo continebantur, admodum stomachatus, illum dilacerauit, iussitque vt alias res peteret. Terentius verò, collectis laceris libelli particulis: Accepi, inquit, iam abs te, ô Imperator, donũ, habeoque, neq; aliud petam. Nam quid ego animo instituerim, iudicet ille, qui huius vniuersitatis iudex est.

Gothicum bellum diuinitùs excitatum, vt pijs pax esset.

Terentij ducis pietas.

De Traiani ductoris exercitus linguæ libertate.

CAP. XXIX.

Valens, vbi traiecto Bosphoro venit in Thraciam, primùm quoniã bellum vehementer extimescebat, longo tempore Constantinopoli ipse commoratus est: Traianumq; ducem contra barbaros misit cum exercitu. At postquam Traianus ab hostibus superatus reuertit, Valens illum conuicijs valde lacerare, & mollitiem ignauiamq; ei obijcere cœpit. At ille liberè, vti virum generosum decebat, Non ego, inquit, ô Imperator victus sum: sed tu ipse prodidisti victoriam, B qui contra Deum aciem instruere non desinis, & ita eius auxilium barbaris concilias. Nam abs te oppugnatus, se illis adiungit. Atque Deum semper sequitur victoria: & ad eos accedit, quibus Deus se ducem præbet. Non nosti, inquit, quos viros ecclesijs expuleris, & quibus eas tradideris? Ista quidem ita se habere, & Arintheus, & Victor, qui duces quoq; erant, ingenuè confessi sunt: Imperatoremq; hortati, ne reprehensiones cum veritate coniunctas, iniquo animo ferret.

Vide Nicepho. lib. 11. cap. 49.

Traianus dux eiusq; in Valẽtem vox [illegible]*.*

Victoria Deũ perpetuò sequitur.

Arintheus, Victor.

De Isaacio Monacho Constantinopolitano, & Bretannionis Scythiæ Episcopi in coarguendo austeritate.

CAP. XXX.

Ferunt Isaacem, qui in eo loco cellam habebat monasticã, vbi vidit Valentem cũ exercitu egredi, cõtenta voce ei dixisse: Quò proficisceris, ô Imperator, qui auxilio Dei, quem contra bellum gesseris, prorsus destitutus es? Nam quoniam tu multorum linguas ad blasphemias aduersus eum loquendas acuisti, & pios laudibus illum celebrantes ecclesijs exturbasti, idcirco ille barbaros aduersus te concitauit. Desine igitur tu bellum contra eum facere, & ipse bellum cõtra te commotum sedabit. Redde gregibus optimos pastores, & victoriam facilè reportabis. Quòd si his omnibus neglectis, bellum suscipias: rerum euentu experiere, quã durum sit contra stimulos calcitrare. Nã neq; ipse reuertêris, & exercitũ prætereà amittes. Cui admodum iratus Imperator: Reuertar, inquit, & te interficiam, falsæq; prædictionis pœnas abs te repetam. Tum ille minas neutiquã veritus, clara voce: Eneca, inquit, si quid falsi me dixisse deprehenderis. Bretannion quoque omni genere virtutis insigniter decoratus, totius Scythiæ episcopus, animo diuino pietatis amore accenso, pestiferam dogmatum Arianorum corruptelam, & iniqua facinora Valentis contra sanctos edita coarguit, & cum sanctissimo Dauide clamàuit: Loquebar in testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar.

Vide Nice. lib. 11 c. 50.

Isaacis in Valentem parrhesia.

Bretannionis parrhesia.

Psalm. 118.

De

A *De Valentis exercitu contra Gothos misso, ac quomodo Valens impietatis pœnas persolueris.* CAP. XXXI.

Vide Nice. lib. 11. cap. 50.

AT Valēs, optimis illis cōsiliarijs spretis, exercitū in expeditionē præmisit: illeq; ipse in pago quodam commoratus, victoriam expectauit. Cæterùm milites eius barbarorum impetum haudquaquam sustinentes, terga dant, inq; fuga trucidantur. nam barbari eos cum celeritate fugientes, quantum poterant, persequebantur. Atq; ad pagum, in quo Valēs de clade suorum certior factus, latitare conabatur, accedentes, igni iniecto illum ipsum pietatis aduersarium vnà cum pago cremarūt. Hoc modo igitur impius ille tyrannus, etiam in hac vita pœnas pro sceleribus luit. *Valentis interitus.*

Quid causæ fuerit, quòd Gothi in Arianorum errorem inciderint.

CAPVT XXXII.

Vide Nice. li. 11. ca. 48.

HOc loco, quemadmodum barbari pestifera erroris Ariani pernicie infecti fuerint, arbitror operæprecium, his qui eius rei ignari sunt, enucleatè explanare. Vbi Istro transmisso cum Valente pacis fœdera iunxerāt, eodem momento Eudoxius ille infamia notatus persuadet Imperatori, vt Gothos, qui olim cum diuinæ cognitionis luce primùm illuminati essent, doctrina Apostolica fuerāt instituti, ad suam traducat communionem. Nam opinionis coniunctione & consensu pacem firmiorem fore dixit. Qua approbata sententia, Valens eorū ducibus hanc de doctrinę consensione conditionem proponit. Qui respōderunt, se nullo modo velle auitam doctrinam deserere. Eodem tempore, Vlphilas eorum fuit episcopus, cui facilè obsequebantur, eiusq; verba pro ratis legibus habebant. Quem cum Eudoxius et verborum lenocinijs deliniuisset, & pecuniæ inescasset illecebris, perfecit, vt Barbaros illos ad communionem Imperatoris amplectendam induceret. Adiecit præterea, quò facilius ei persuaderet, contentionem illam ex ambitione solum ortam, nullamq; omnino doctrinæ esse differentiam. Itaq; ad hodiernum diē Gothi patrem maiorem esse filio dicunt illi quidem: sed filium creaturam appellari, licet cum his qui illud dicant communicent, nequaquam ferre possunt. Quinetiam ab auita doctrina non penitùs destiterunt. Etenim Vlphilas, cùm eis communionem Eudoxij &
B Valentis persuadere conaretur, dixit nullam esse in doctrina discrepātiam, sed ex inani & leui contentione eam in ecclesiam discordiam inuectam fuisse. *Eudoxius ille Valēti persuadet vt Gothos Arianis imbuat haresi.* *Vlphilas episc. Gothorum.* *Gothi ad Arianismum adducti.*

Quarti libri finis.

Gratianus Imperator Anno Chr. 382.

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER QVINTVS.

Hic liber quintus continet acta sub Gratiano, Theodosio primo, & Valentiniano 2. Arcadio & Honorio & Theodosio secundo annis triginta quinq; paulo amplius. Huc igitur illos authores refer, quos supra aduertamus ad Socratis lib. 5. 6. & 7.

De Gratiani Imperatoris pietate. CAP. I.

Vide Nicephor. lib. 12. cap. 1. Vide Sozom. lib. 7. cap. 1. Socra. lib. 5. cap. 2.

QVàm diuturnam impunitatem omnium moderator Deus his concedere, qui contra ipsum audacia furunt: & quàm grauibus supplicijs eos qui longinqua eius patientia abutūtur, afficere soleat: res gestæ à Valente, & pœnæ ei irrogatę, satis illustri posteris ac testato documento esse poterunt. Nam clemens ille & benignus Dominus misericordia & iusticia velut libra & lancibus hominum facta ponderans, cū videat aliquē magnitudine scelerū benignitatis suæ modū superasse, debito eum coercet supplicio, ne longius ad perniciem prolabatur. Mortuo Valente, Gratianus, qui patrem quidem Valentinianum, patruum autem Valentem habebat, toto imperio Romano potitus est. Nam iampridem, post mortem patris, Europę susceperat gubernacula: illoq; etiamnum superstite, consors imperij fuerat. Quare Valente mortuo absque liberis, tum Asiam, tum partes Libyæ, quæ ditioni Romanorum parebant, obtinuit. *Dei clemētia & iusticia.* *Gratianus Imperio præfectus.*

De episcoporum reditu. CAP. II.

A

Gratiani pietas. *Vide Nicepho. lib. 12. cap. 3.*

Iste Imperator, statim vt declaratus erat, pietatē quam animo tenebat, multo reddidit illustriorem: & Imperij quasi primitias omnium gubernatori Deo obtulit. Nam cōscripsit legem, qua iubebat, tum pastores eiectos in exilium, redire, suisq; gregibus restitui: tum sanctas ecclesias tradi his, qui Damasi communionē amplexarentur. *Damasus 28. episc.* Hic Damasus episcopus Romanus fuit, in illius ecclesiæ administratione successor Liberij, vir sanè propter vitæ præstabilis ornamenta insignis: qui, quoad eius fieri poterat, doctrinā Apostolicam assiduè tutatus est. Vt autem lex, quam dixi modò, maiorem haberet authoritatem, misit cum ea ducem Saporem, *Sapor dux.* virum id temporis, propter nominis & famę celebritatem, facilè prętantissimum. cui dedit in mandatis, vt tum Arianę blasphemię præcones, tanquam feras quasdam agrestes ex sacrosanctis templis exigeret, tum optimos pastores sanctis eorum gregibus restitueret.

De contentione Paulini, & Apollinaris Laodicensis nouatione: & Meletij philosophia, & pia in Deum affectione. CAP. III.

Antiochiæ schysma. *Vide Nice. lib. 12. c. 4. Socrat. lib. 5. cap. 15. Sozom. lib. 7. cap. 11.*

Qvanquam verò istud mandatum apud singulas gentes sine contentione conficiebatur: tamen Antiochiæ, vrbis totius Orientis primariæ, discordiæ flamma de eo incensa fuit, quæ ita se habet. Doctrinę Apostolicæ propugnatores, vti antè dictum est, erant in duas partes diuisi: quarum vna statim post insidias contra Eustathium magnum comparatas, Arianam nequitiam detestata, conuentus separatim egit, Paulinumq; habuit antistitē: *Paulinus. Meletius.* altera, post Euzoium ordinatum episcopum, ab impijs Arianis se vnà cū Meletio viro insigni segregans, & pericula illa quę recensuimus, subiens, sapientissima Meletij doctrina gubernata est. Porrò autem Apollinaris Laodicensis, alteri iam parti se ducem præbuit: *Apollinaris, eiusq; dogmata.* qui tametsi pietatis personam induebat, & doctrinæ Apostolicæ patrocinium suscipere videbatur, paulò pòst tamen se eiusdem aduersarium esse palàm prodidit. Etenim de natura diuina disserens, oratione planè adulterina vsus est: quippe in ea dignitatum gradus cōstituere, & œconomiæ Christi mysterium imperfectum affirmare: & animam rationis participem, cui corporis moderatio commissa est, salute, quę per Christum nobis parta est, priuatam dicere non dubitauit. *Vide Theod cont. hæres lib 4. & Epiphanium.* Nam hanc animam, vti eius ferebat opinio, Dei verbum non sumpsit, neq; ei vel medicari, vel vllum honorem tribuere dignatum est: B sed corpus terrenum à potestatibus, quæ sensum oculorum effugiunt, veneratione affici: animam autem, quæ est ad imaginem Dei creata, infrà manere, labe peccati aspersā, asseruit. Multas item alias pestiferas opiniones, propter mentem errore & ignoratione cæcatam, docuit. Nam interdum carnem Christi à sancta virgine sumptam esse, nonnunquam eam simul cum Deo verbo è cœlo descendisse: aliquando ipsum verbū Dei carnem factum esse illud quidem, sed à nobis nihil accepisse confessus est. Alias quoq; fabulas & nugas diuinis adiunxit promissionibus, quas in pręsentia percēsere superuacaneum arbitror. Iste dum eiusmodi opiniones docebat, non suos solum illarum contagione contaminauit: verùm etiam earundem labem in nonnullos è nostris transfudit. Qui tamen postea cum suam ipsorum tenuitatem perspicerent, oculosque ad Ecclesiæ splendorem conuerterent, omnes, paucis quibusdam exceptis, ad Ecclesiæ quidem communionem se receperunt: sed morbum, quo antè erant infecti, non depulerunt à se: sed eundem in animos nonnullorum, qui dudum fide robusti ac valentes erant, infuderunt. Ex hac radice lethalis illa pernicies enascebatur, quę asseuerauit, vnā carnis & diuinitatis Christi naturam esse, queq; diuinitatē vnigeniti Dei filij passam esse docuit: & alia quoq; nōnulla, quæ cùm in populo, tum in sacerdotib. magnā discordiā concitarūt. Sed ista quidem postea acciderunt. Id temporis aūt aduentante Antiochiā Sapore duce, cum legem Gratiani ostendisset, *Flauianus à Paulino & Apollinari fidei professionē postulat.* Paulinus se à partibus Damasi stare constanter affirmat. Idem quoq; affirmat, morbo erroris sui occultato, Apollinaris. At diuinus ille Meletius, se & quietè gessit, & ab eorum contentione continuit. Flauianus verò, vir sapientissimus, qui adhuc fuit ex numero presbyterorum, ad Paulinum, duce audiente, sic verba facit: Si Damasi communionem, ô amice, amplecteris, nobis tuæ & illius doctrinæ consensum cognationemq; manifestò commonstra. Nam ille vnā Trinitatis essentiam confitetur, tresq; personas palàm prædicat: at tu contrà, personarum trinitatem penitùs tollis. Quare ostende doctrinæ consensum, & ecclesias capesse, vti lex iubet. Qui cum illi os hac refutatione obturasset, ita Apollinarē alloquitur: Demiror, ô amice, te nō solū tā impudenter velle veritati repugnare, cùm certò scias, Damasum, virum sanè admirabilē, affirmare, perfectam nostram naturam à Deo Verbo sumptam esse: verùm etiam contrariam opinionem docere. Nam mentē nostram salute priuas

A priuas tu quidem. Quòd si nos hæc tibi obiectando falsa dicimus, iam ergo tutè nouam doctrinam à te primum in lucem editam denega: Damasi doctrinam amplectere, & sacrosanctas ecclesias capesse. Cum autem sapientissimus Flauianus certis verisq; rationibus eorum compressisset audaciam, Meletius, vir omnium mansuetissimus, comiter admodum & benignè Paulinum compellat his verbis: Quoniam & mihi istarum ouium procurationem commisit Dominus, & tu aliarum curam suscepisti, ipsæq; oues inter ipsas veræ pietatis communione consentiunt, greges, ô amice, concordiæ vinculis coniungamus, & contentionem de primatu dirimamus. Et cum oues communiter pascamus, communem illis ritè moderandis curam adhibeamus. Quòd si sedes contentionem gignit, ego hanc contentionem à nobis repellere conabor. Nam ponamus, quæso, in ea librū Euangelij, & vtrinq; nos sedeamus. Quòd si ipse prius è vita abiero, tu solus, amice, gregem moderaberis: sin autem tibi illud contigerit, ego rursus curam ouium pro virili geram. Verùm tametsi ista placidè & leniter à Meletio dicebantur, Paulinus tamen illis minimè acquieuit. Itaq; dux Sapores, eorum quæ vtrinq; dicta erant, iudex constitutus, magno Meletio ecclesias tradidit: Paulinus autem ouium, quas ab initio à reliquis segregauerat, antistes permansit.

Meletij mansuetudo. *De primatu contentio.*

De Eusebio episcopo Samosatensi. CAP. IIII.

Vide Nice. li. 12. cap. 5. Vide Theodorit. supr. lib. 4. c. 13. & lib. 2 ca. 32.

APolinaris verò ab ecclesiarum gubernatiōe repulsus, deinceps doctrinam quā ipse recens excogitarat, palàm prædicare, & se principem sectę profiteri cœpit. Est quidem ex multo maxima parte Laodiceæ commoratus. Antiochiæ autē iam pridem Vitali manus imposuerat, viro ob singulare & eximium viuendi genus magnopere nobilitato, & doctrina quidem instituto Apostolica, postea tamen erroris labe inquinato. Diuinus verò Meletius, Diodorum illum, cuius antè mentionem feci, qui nauem ecclesiæ in grauissima tempestate incolumem seruauerat, Tarsi pastorē designauit, Cilicumq; gentem ei concredidit. Episcopum autem Apameæ Ioannem creauit, qui illustri genere ortus quidem fuit: sed suis ipsius rectè factis multo maiorē splendorem, quàm ex maiorum rebus præclarè gestis, est consecutus. nam non doctrinæ solum, sed præstabilis vitę ornamentis insigniter decoratus erat. Hic turbulentis procellę temporibus conuentum eorum qui fide secum consentiebant, gubernauit: sociumq; B habuit & adiutorem Stephanum, virum cum primis laudatum. Verùm istum diuinus Meletius ad alia transtulit certamina. Nam vbi intellexit, Germaniciam labe Eudoxij infectam, eum velut medicum (nam & humaniore literatura, & sacris Scripturæ doctrinis ab ineunte ætate instructus fuerat) ad morbum curandum misit. Neq; certè spes eum frustrata est. Siquidem spiritalis doctrinæ subsidio lupos in oues mutauit. Porrò Magnus Eusebius ab exilio reuersus, Acacium, qui in magna gloria apud omnes fuit, Berœæ episcopum ordinauit: Theodotum autem Hierapolis, cuius seuera viuendi disciplina ad hodiernum diem ab omnibus celebrata est. Eusebium Chalcedonis, & Cyri nostræ Isidorum antistitem constituit: vtrumq; admirabilem, & diuino pietatis studio egregiè exornatum. Ferunt quoq; eundem, Eulogium illum, qui pro doctrina apostolica strenuè decertauerat, quiq; in Antinonem vnà cum Protogene relegatus erat, pastorem Edessæ (iam enim diuinus Barses è vita excesserat) creauisse: Protogenem aūt certaminum eorundem socium, Carris, vrbi haud sana doctrina imbutę, tanquam medicum ad eius errores curandos, pręfecisse: postremum autem episcopum ab eodem diuino viro ordinatum, fuisse Marin, quem Dolichæ, paruo oppido, & per id temporis morbi Ariani contagione admodum infecto, præposuit. Quem quidem Marin, virum sanè præstantem, & omni virtutum genere eximiè illustratum, cum Eusebius ille magnus in sede episcopali collocare vellet, Dolicham contendit. In quem oppidū ingredientem mulier quædam, peruersæ Arij doctrinæ peste admodum laborans, tegulā è superiore loco deiecit, qua caput eius diminutum fuit: quo quidem vulnere paulò post ex hac ad alteram longè præstabiliorem vitam migrauit. Qui cum iā esset moriturus, eos qui aderant, iureiurādo obstrinxit, ne vllum supplicium de ea quæ facinus fecerat, omnino sumerent. Etenim in ea imitatus est tum suum Dominum, qui pro his qui eū cruci affixerant, sic orauit: Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt: tum conseruum Stephanum, qui post crebros lapidum ictus, quibus obrutus erat, clamauit: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Tali mortis genere Eusebius ille magnus, post multa pro fide confecta certamina, occubuit: qui licet barbarorum in Thracia effugisset crudelitatem: impiorum tamē hæreticorum manus haudquaquam effugit, sed per eos coronam martyrij consequutus est. Ista post reditū episcoporum fuere factitata. Gratianus autē de Thracia à barbaris, qui Valentem cōbusserant, vastata certior factus: relicta Italia in Pannoniam proficiscitur.

Apolinaris ab ecclesiarū gubernatione repulsus. *Vitalis.* *Diodorus Tarso præfectus.* *Ioannes Apameæ episc.* *Acacius Berœæ episc.* *Theodotus Hierapolis episc.* *Eusebius Chalcedonis.* *Isidorus Cyri.* *Eulogius Edessæ.* *Protogenes Carris.* *Marin Dolichæ.* *Eusebij magni mors.* *Lucæ 23.* *Actor. 7.* *Gratianus in Pannoniam.*

A

De Theodosio militum duce. CAP. V.

Theodosius dux. *Vide Nicephor. lib. 12. cap. 1. 6.*

PER idem tempus Theodosius, vir cum ob maiorum splendorem, tum ob suam ipsius fortitudinem percelebris, & propterea in inuidiam non ab illis modò qui pares erant dignitate, verum etiam à tribulibus suis vocatus, in Hispania vbi & natus fuerat, & educatus, ætatem degit. Itaq; Imperator incertus animi quid ageret (quippe Barbaros adeò insolentes effecerat victoria, vt difficiles admodũ expugnatu tum essent, tum viderentur) tandem sibi persuasit, si Theodosium ducem belli gerendi constitueret, imperiũ malis, in quibus versabatur, penitùs liberatum iri. Quare confestim Theodosium euocat ex Hispania, ducem creat: & cum exercitu, quem in vnũ collegerat, mittit. Qui fide communitus, alacri animo & erecto iter suscipit: & ingressus in Thraciam, Barbarosq; ex aduerso venientes conspicatus, aciem, velut prelium facturus, instruit. Facta autẽ leui pugna, cum barbari Romanorum impetum sustinere non possent, aciem deserunt, atq; terga dantes fugæ se mandant: quos Romani, quantum poterant, persequuntur: magnaq; Barbarorum fit cædes. nam non à Romanis solum, sed ab se mutuò interfecti conciderunt. Quare cum quàm plurimi essent ad hunc modum trucidati, & pauci qui latère poterant, Istrum traiecissent, dux ille longè præstantissimus Theodosius, copijs suis in vrbes vicinas distributis, ad Imperatorem Gratianum celerrimè, quò suæ victoriæ ipse nuncius esset, proficiscitur. Atque cum Imperator, quæ narrabat, ne credibilia quidem putaret, & factum supra modum miraretur, illi quos stimuli pungebant inuidiæ, aiunt eum & fugæ se dedisse, & exercitum amisisse. Theodosius igitur postulat ab illis qui contradicerent, vti mittant nuncios, perq; eos multitudinem Barbarorum interfectorum diligenter cognoscant, facilè namq; esse ex spolijs numerum perdiscere. Cui orationi assensus Imperator, misit nuncios, qui res gestas explorarent, eiq; postea referrent.

Expeditio in Barbaros. *Barbarorum fuga, & cædes.* *Cæsorũ hostiũ numerus qua ratione exploretur.*

De illius imperio, & quas res per quietem viderit. CAP. VI.

Gratianus & Theodosius. B

Theodosij visio diuinitus obiecta. *Vide Nice. li. 12. cap. 6. Socr. lib. 5. cap. 2. Sozo. lib. 7. cap. 1. 2. 4.*

DVci autem optimo Theodosio interim apud Gratianum commoranti, diuina quædam visio ab ipso omnium rectore Deo obiecta est. Videbatur enim videre, diuinum Meletium ecclesiæ Antiochenæ præsulem, lænam sibi imperatoriam inijcere, & coronam illi honori conuenientem capiti imponere. Quæ cum noctu secundum quietem vidisset, prima luce cuidam ex familiaribus indicauit. ille somnium manifestum esse, & nihil obscuri ambiguiúe in se complecti dixit. Ac perpauci dies iam intercesserant, cum redierunt nuncij, qui ad res à Theodosio gestas exploratè cognoscendas profecti fuissent: retuleruntque, permulta Barbarorum millia trucidata esse. Itaq; Imperator iam pro certo persuasum habens, se non sine summo imperij commodo eum ducem delegisse, imperatorem quoq; designauit: & illis imperij partibus, quas Valens rexerat, ei commissis, ipse in Italiam contendit, Theodosiumq; in imperij partes ei traditas dimittit. Qui vt primum imperium obtinuit, ecclesijs præ cæteris rebus diligenter prospicere cœpit: & vt episcopi suæ ditionis Constantinopolim ire maturent, imperat. nam sola ea imperij pars Ariana labe passim commaculata fuit: pars autem versus Occidentem, ab ea libera vacuaq; permansit. Siquidem Constantinus filius Constantini natu maximus, & Constans minimus natu, paternam fidem integram conseruabant: quinetiam Valentinianus imperator Occidentis, veram pietatem synceram & incorruptam custodiebat.

Theodosius imperator designatur. *Theodosius ante omnia prospicit ecclesijs.*

Quinam insignes fuerint Arianæ factionis antistites. CAPVT VII.

Arianæ sectæ antistites præcipui qui.

IMperij verò pars quæ spectat ad Orientem, ex multorũ nequitia hanc erroris labem contraxit. Nam Arius presbyter Alexandriæ, vrbis Aegypti, istam contra filium Dei blasphemiam primus omnium in lucem edidit. Deinde Eusebius, Patrophilus & Aetius, Palæstini: Paulinus & Gregorius, Phœnices: Laodiceæ, Theodotus, & eius successor Georgius: post hos Athanasius & Narciscus, Cilices semina ab Ario per nequitiam iacta nutriuerunt. Tum Eusebius & Theognis, Bithyni: Menophantus Ephesius, Theodorus Perinthius, Maris Chalcedonius, & alij quidam ex Thracia, sola improbitate nobilitati, diu ista zizaniorum semina & rigarunt & fouerunt.

Constantij facilitas.

His malis agricolis subsidio fuit cùm nimia Constantij facilitas, tũ improba Valentis nequitia.

A nequitia. Ob hanc causam solum Theodosius episcopos Constantinopoli in vnum cõuenire mandauerat. Qui cum omnes ad cẽtum quinquaginta numero eò aduenissent, vetuit, ne quisquam ei indicaret, quis esset magnus ille Meletius. Volebat enim ex visione, quę ei in somnio apparuisset, illum agnoscere. Vbi autem in palatiũ ingressus est, totus episcoporum cœtus ad magnum Meletium, cæteris omnibus relictis, accurrit: & veluti filius patris amantissimus, diu admodum paterno aspectu frui cupit: eum complecti, oculos, labra, pectus, caput, & dexteram quæ coronam ei imposuerat, osculari cœpit: quinetiam visionem quæ se ei obtulerat, exponere. Postremò cæteros omnes humanitùs excipere, & vt de rebus propositis consilium ineant, tanquam patres benignè orare.

Valentiniani quinta. Theodosius ex aspectu Meletij cognitione de visionis sua veritate iudicare voluit.

De coacto Constantinopoli concilio. CAP. VIII.

Vide Nice. lib. 12. c. 10. 13. Socrat. lib. 5. cap. 8. Sozom. lib. 7. cap. 9.

EOdem tempore Gregorius, qui nouissimè iam ecclesiam Nazianzenam rexerat, Constantinopoli vitam egit: & partim Arianæ blasphemię se fortiter opponendo, partim sancti populi animos aqua doctrinæ Euangelicę rigando, partim oues à grege aberrantes conquirendo, partim denique eas ab herba lethali liberando, gregem ex paruo magnum effecit. Hunc cũ vidisset diuinus Meletius, & propositum eorum qui canonẽ conscripserunt, considerasset (nã quò ambitionis materiã præciderent, vetuerunt episcopum de vna sede ad alteram transferri) ratum fecit, vti diuinissimus ille Gregorius Constantinopolitanũ præsulatum teneret: ipseque non longo tempore interposito, ad vitam doloris & ægritudinis expertem migrauit: quem omnes qui dicendo aliquid poterant, funebribus orationibus egregiè laudare aggressi sunt. At Timotheus episcopus Alexandriæ, successor Petri illius qui Athanasij in eo præsulatu velut hæres fuit, Maximum quendam Cynicum, statim vt pilos Cynicos ei iam abraserat, episcopum Constantinopolis pro Gregorio illo admirabili ordinauit. Iste Maximus erat etiam peruersæ doctrinæ Apolinaris præstigijs admodum cæcatus. Cæterùm episcopi id temporis Constantinopoli in vnum coacti, facinus tam absurdum non tulere. Erant enim viri planè admirabiles, & diuinæ pietatis ac sapientiæ studio accensi. Ex quorum numero fuit Helladius, Basilij Magni in episcopatu successor: Gregorius item & Petrus, fratres Basilij: Amphilochi-

Gregorius Nazianzenus Constantinopol. antistes declaratus.

Meletij mors.

Maximus Cynicus Constantinopol. episc.

Constantinopolitanum concilium.

Helladius.

B us etiã Licaoniæ antistes, ex optimis Pisidarum & Cilicum. Aderant præterea Diodorus Pelagius episcopus Laodicensis, & Eulogius Edessæ, Acacius quoque & Isidorus nostræ ecclesiæ episcopus: Cyrillus Hierosolymorum, & Gelasius Cæsareæ Palæstinæ, vir & doctrina & moribus insignis, & alij denique plurimi virtutis athletæ. Omnes hi tunc ab episcopis Aegypti se segregantes, diuinos conuentus cum Gregorio Magno celebrarunt. At diuinus ille Gregorius orat illos, vt cum iam de concordia constituenda conuenissent, ea quæ concordiam mutuam spectent, vnius hominis iniuriæ præferre velint. Nam ego, inquit, multis curis liberatus, ad tranquillitatem quæ mihi pergrata est, memet recipiam: & vos itidem post longum illud & graue bellum pace optatissima fruimini. Valde enim absurdum esset, vt iam è telis hostium erepti, mutuò alius alium ferire, & nostras ipsorum vires conterere aggrederemur: quandoquidem eo pacto hostibus non parum daremus læticiæ. Quare virum conquirite præstabilem & sapientem, qui prouinciam tam plenam curarum tum capessere, tum prŏbè administrare possit, eumque episcopum designate. Quibus rationibus persuasi præstantissimi illi pastores, Nectarium, virum patricium, generis splendore eximium, & virtutibus cuiusque modi exornatum, illius vrbis amplissimæ episcopum creauerunt: Maximum autem vtpote Apolinaris amentia imbutum, episcopali dignitate spoliarunt, eique ecclesia interdixerunt. Porrò autem cum canones pro recta ecclesiæ administratione conscripsissent, statuissentque vt fidei formula in concilio Niceno edita, firma ac stabilis maneret, singuli domum reuerterunt. Sequenti æstate quàm plurimi eorum ad eandem vrbem denuò regressi (necessaria enim ecclesiæ negocia eos illò reuocauerãt) epistolam à concilio episcoporum in Occidente coactorum accepere: quæ illos hortabatur, vt Romam, vbi iam maximus episcoporum cœtus congregatus erat, accederent. At tam longum iter suscipere, cum nihil inde lucri se facturos putarent, omnino recusarunt illi quidem: sed tamen scripserunt epistolam, qua tum tempestatem contra ecclesias excitatam eis significabant, tum illorum subnotabant in ea re negligentiam, tum denique doctrinam Apostolicam summatim perstringebant. Verùm ea ipsa epistola, eorum qui ipsam scripserunt, fortitudinem & sapientiam multò apertius declarabit.

Greg. & Petrus Basilij Fr. Amphilochius. Pelagius. Eulogius. Acacius. Isidorus. Cyrillus. Gelasius. Ad Concordiam ecclesiasticam hortatio.

Nectarius Constantinopol. episc. designatus.

Maximus episcopatu depulsus.

Romæ concilium.

Libellus Synodicus à concilio Constantinopolitano ad episcopos missus. A

CAPVT IX.

Dominis honoratissimis, & cùm primis reuerendis fratribus ac collegis, Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemio, Basilio & cæteris sanctis episcopis in celebri vrbe Roma conuocatis, sanctum Concilium orthodoxorum episcoporum in ampla vrbe Constantinopoli coactorum in Domino Salutem.

MVltitudinem calamitatum nobis à dementis sectę Arianę principibus inflictarum, vestræ reuerentiæ tanquam earundem ignaræ exponere, narrareq; erit fortasse superuacaneum. Nam neq; vestram pietatem res nostras tam paruo æstimare arbitramur, vt de his docendi sitis, pro quibus deberetis nobiscum vnà condolescere: neq; eiusmodi sunt tempestates illæ, quibus vndiq; iactamur, vti propter earum paruitatem vos latere queant. Quinetiam tempus persecutionis adeò nuper præterijt, vt non illi solum qui in eo afflictati erant, verùm etiam eorum amici, qui propter amorem in doloris cum illis venerant societatem, recentem eius memoriam teneant. Nam heri, prope dixerim, & nudustertius, nonnulli exilij vinculis liberati, & infinita ferè afflictationum genera perpessi, ad ecclesias suas redierunt. Aliorum autem exilij cruciatibus extinctorum reliquię duntaxat in patriam sunt reportatæ. Quidam post reditum ab exilio, in furorem hæreticorum adhuc sæuientem incidentes, grauiora tormenta in sua ipsorum, quàm in aliena regione tolerarunt: & more beati Stephani, lapidibus obruti occubuerunt. Alij varijs cruciamentis dilacerati, stigmata Christi & vibices in corpore adhuc circumferunt. Porrò pecuniæ iacturam, amissiones ciuitatū, quas incolebant, proscriptiones singulorum, insidias, contumelias, carceres, quis poterit enumerare? Nam afflictationum genera nobis impactarum, vix numero comprehendi possunt, propterea fortasse quòd pœnę peccatis debitę, nobis persoluendę erāt: fortasse autem, quòd benignus Deus per ingentē rerum aduersarum multitudinem nos exercere volebat. Pro quibus Deo certè agendæ sunt gratiæ, qui per tot cruciatus suos seruos erudiuit, & secundū multitudinem miserationū suarum rursus eduxit nos in refrigerium. Nobis quidē diuturno otio, & multo tū tempore, tum labore ad ecclesiarū emendationē opus est, vti corpus earum tanquā diuturno morbo vexatum, curationib. pedetentim adhibitis recreantes, tādem ad pristinā pietatis sanitatem reducamus. Nam etsi videmur persecutionis asperitate penitùs liberati, & ecclesias diu ab hęreticis occupatas modò recuperasse, tamen lupi nobis permultū facessunt molestię: atq; licet ab ouilibus abacti sint, in syluis tamen greges diripere, conuentus contrarios nobis audacter opponere, populi seditiones concitare nō cessant: deniq; nihil omnino prætermittunt, quod ecclesijs quicquam adferre possit incōmodi. Itaq; erat, vt diximus, pernecessariū, vt in his rebus ritè constituendis plus temporis collocaremus. Iam verò, quoniā vos, quo fraternam vestram erga nos charitatē declararetis, concilio Dei voluntate ac nutu Romæ coacto, nos velut mēbra propria per Imperatoris sanctissimi literas accersiuistis: ne cū nos soli iā antea res acerbas subire coacti essemus, nunc Imperatorib. de pietate consentientibus sine nobis vos regnaretis: sed potius, vti loquitur Apostolus, vt nos vobiscū conregnaremus: est certè nobis in optatis, si posset fieri, ecclesijs penitùs relictis, vestro desyderio, aut necessario potius ecclesię negotio inseruire. Quis enim nobis dabit pennas, vt colūbę, & volabimus, & requiescemus apud vos? Verum quoniā hoc modo ecclesię nuper renouatę nudarētur, & res à plerisq; fieri omnino nō queat, propterea quòd Constantinopoli mandato literarū, superiore anno à vestra reuerentia post concilium Aquiliense ad sanctissimū imperatorem Theodosium missarū: ad iter duntaxat Constātinopolim vsq; faciendū nos præparauimus, atq; de hoc vno cōcilio celebrādo cōsensū episcoporum, qui in prouincijs manserant, vnà nobiscū attulimus: idcirco neq; lōgiore itinere opus esse expectabamus, neq; de vllo alio omnino antè acceperamus, quàm Constātinopoli in vnum conuentū esset. Huc accedit, quòd tēporis præstituti angustia neq; ad longius iter parandum, neq; ad episcopos in singulis prouincijs, qui sunt eiusdē nobiscum cōmunionis, de hac re commonefaciendos, neq; ad eorū consensus obtinēdos satis spacij dedit. Itaq; cum & hæ res, & aliæ præterea complures maiori parti episcoporum impedimento sint, quò minus ad vos veniant: idcirco, quod secundo in loco faciendum erat, tum ad statum rerum ecclesiasticarū ritè ordinandum, tum ad ostendendū quanti vestram erga nos charitatem æstimemus, illud certè fecimus: quippe orauimus reuerendiss. honoratissimosq; fratres & collegas nostros episcopos, Cyriacum, Eusebiū & Priscianum, vti laborem ad vos proficiscendi suscipere non grauarentur. Qui quidē nō solum vobis exponent, quàm nostra voluntas pacis studiosa sit, & quo pacto nihil aliud quam ecclesię concordiā sibi proponat: verùm etiam, quàm ardenti studio ad sanā fidem

Vide Nice. lib. 12. cap. 13. 16. Sozom. lib. 7. cap. 9. Socra. lib. 5. cap. 10. &

Arianorum in orthodoxos rabies.

Cur fideles affligantur.

Arianorum pertinacia. B

Causā reddūt cur Romam non accedant.

1. Cor. 4.

Psal. 54.

Legati Cōcilij Constantinopolitani ad cōcilium Rom.

A fidem tuendam accensi sumus, perspicuè significabunt. Nam persecutionum procellas, cruciatus, minas imperatorias, crudelem magistratuum violentiam, aliarumq; rerum incommodarum tentationes, quas ab hæreticis sustinuimus, pro fide Euangelica à 318. sanctis patribus Nicææ vrbis Bithyniæ confirmata sustinuimus. Etenim ista fides tum à nobis, tum à vobis, tū ab omnib. qui nō verbum verę fidei peruertunt, approbari debet: quippe cum & antiquissima sit, & lauacro baptismatis, quo tincti sumus, consentanea: & nos doceat credere in nomine patris & filij & Spiritus S. hoc est in diuinitatē, potentiam & substantiā vnā patris & filij & Spiritus sancti, æqualē dignitatem, & coæternum regnū in tribus perfectis ὑποστάσεσιν, id est, in trib. personis: adeò vt, neq; quicquam loci detur pestiferæ Sabellij hæresi, qua confunduntur personæ, hoc est proprietates earum tolluntur: neq; blasphemia Eunomianorum, Arianorum, aut eorū, qui Spiritū S. oppugnant, quicquā habeat ponderis: quæ quidem essentiā, naturam & diuinitatē trinitatis discindit, & ei, quæ nec creata est, & consubstantialis est, & coæterna est, naturā posterius genitam, aut creatam, aut quæ sit alterius essentiæ, tribuit. Nos aūt doctrinā Dominicæ incarnationis integrā & perfectā tenemus: & neq; œconomiam carnis Christi vel animæ vel mentis expertē, vel imperfectam esse asserimus: sed agnoscimus verbum Dei ante secula omninò perfectum esse, & perfectum hominē in nouissimis diebus pro nostra salute factum esse. Atq; ista de fide à nobis liberè ingenueq; prędicata summatim disseruimus: de quibus pleniorem cognitionē animis poteritis percipere, si libellum cōcilio Antiochiæ conuocato de fidei decisione editum, & eum etiā, qui superiore anno à concilio generali cōpositus est, legere placuerit: in quibus tum fidē nostrā vberius exposuimus, tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denunciauimus. De administrationibus autē, quæ sunt cuiusq; ecclesiæ propriæ, cum vetus, vti nostis, lex est, tum sanctorum patrum in concilio Nicæno decisio: vt videlicet singularum prouinciarum antistites, vnà cum finitimis, modò ipsis ita visum fuerit episcopis, ministros ad ecclesiarum commodum in suis ipsorum prouincijs ordinent. Ex cuius legis & decisionis præscripto scitote, tum alias quoq; ecclesias apud nos administratas esse: tum illustrissimarum ecclesiarum sacerdotes delectos. Vnde ecclesiæ Cōstantinopolitanæ, recens, vt ita dicam, ædificatæ, quamq; ex hæreticorum blasphemia, tāquam ex ore leo-
B nis per misericordiam Dei nuper eripuimus: reuerendissimum sanctissimumq; Nectarium in concilio generali, cōmuni omnium cōsensu, præsente Theodosio Imperatore religiosissimo, totius deniq; cleri, totiusq; ciuitatis suffragijs episcopum constituimus. Ecclesiæ aūt vetustissimæ & verè apostolicę Antiochiæ vrbis Syriæ, in qua primò venerandum Christianorum nomen auditum est, reuerendiss. & sanctissimum Flauianum episcopi illius prouinciæ & diœceseos Orientalis in vnum conuenientes. tota illa ecclesia, vti canon postulat, suffragante, & velut vno ore virum illum honorificè collaudante, episcopum ordinarunt: quę quidē ordinatio vti legitima, cōmuni concilij consensu approbata est. Porrò ecclesię Hierosolymitanę, quæ est aliarum omnium mater, reuerendiss. & sanctissimum Cyrillum episcopum vobis ostendimus, tū ab episcopis prouincię, vti canon vult, iā pridē creatum esse, tum plurima prælia aduersus Arianos varijs in locis confecisse. Quibus rebus tanquam legitimè & secundum ecclesię canones cōstitutis obsecramus vestrā reuerentiam, vti congratuletur: spiritali charitate nos mutuo deuincente, & timore Domini, qui omnē humanā affectionem reprimit, ecclesiarumq; ædificationem amori illi & beneuolentiæ, qua singuli singulos cōplectuntur, longè anteponit. Quod si doctrina fidei ad hunc modum cōmuni consensu stabilita sit, & charitas Christiana in nobis confirmata: post hac desinemus dicere illud, quod ab Apostolis condemnatum est, nimirum, ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ: atq; omnes cum simus Christi, qui in nobis nō est diuisus, corpus ecclesiæ, Dei largiente gratia, integrum cōseruabimus, & ad tribunal domini fidenti animo nosmet sistemus. Isti contra Arij, Aetij & Eunomij insaniam, quinetiā contra Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni & Macedonij amētiam scripserunt. Simili ratione & nouæ Apollinaris doctrinæ palàm anathema indixerunt: quandoquidem nos, inquiunt, doctrinam incarnationis Dominicæ integram tenemus, & neq; carnis eius œconomiam animæ mentisue expertem aut imperfectam asserimus.

Nicana fidei. — *Sabellij hæresis.* — *De administrationibus cuiusq. ecclesiæ proprijs lex.* — *Nectarius episcopus constituitur.* — *Flauianus episcopus designatur.* — *Hierosol. ecclesia aliarum mater.* — *Cyrillus Hierosol. episcopus.* — *Concordia Ecclesiam maximè decet.* — *1. Cor. 1.*

Synodicus libellus aduersus Apollinarem & Timotheum, à Damaso episcopo Romano conscriptus. CAPVT X.

Vide Nice. lib. 12. c. 17. Sozo. lib. 7. cap. 9. Socra. cap. 30. lib. 5.

Damasus item vir omni genere laudis florentissimus, simul vt hanc sectam exortā accepit, non Apollinarem solum, verùm etiam Timotheum eius discipulum abdicauit: quam rem episcopis etiam Orientales ecclesias gubernantibus significauit per literas, quas literas in historiam illigare non incommodum existimaui.

Damasi Papæ epistola ad Orientales episcopos contra Apollinarem Antiochenum & Timotheum eius discipulum hæreticos. A

Primæ partes ecclesiæ Rom. tributæ. Vide Concil. general. tomo 1. fol. 402.

Quòd vestra charitas debitam sedi Apostolicę reuerentiam tribuit, filij honoratissimi, vobis ipsis quoq; maximo sanè honori est. Nam tametsi sancta Ecclesia, in qua sanctus Apostolus sedens nos docuit, quo pacto illius gubernacula, quæ suscepimus, tractanda sint, nobis primæ partes deferuntur: tamen confitemur, nos illo dignitatis gradu longè inferiores esse. Verùm ob hanc causam omnibus modis laboramus, vti ad gloriam beatitudinis eius, si qua ratione possimus, tandem aliquando perueniamus. Sciatis velim, fratres, nos Timotheum illum profanum, Apolinaris hæretici discipulum, cum impio suo dogmate iampridem abdicasse: & ob eam caussam credimus, reliquias eius nihil in posterum momenti habituras. Quòd si antiquus ille serpens, semel atq; iterum ictus, ad suam ipsius pœnam augendam reuixerit: & extra ecclesiam eiectus, nonnullos etiamnum fideles suis mortiferis venenis, quibus eos tētare aggreditur, ad exitium trahere non cesset, vos hanc eius astutiam velut pestem quandā declinate, & recordamini sedulò tum fidei ab Apostolis traditæ, tum huius vel maximè quæ est à sanctis patribus in concilio Nicæno scriptis prodita: inque ea gradum firmè defigentes, immobiles perstate: & ne posthac sustinete, vt vel clerici vestri, vel laici inanes sermones, quæstionésue obscuras audiant. Iam enim semel formulā edidimus, vt qui se Christianū profiteatur, illud teneat quod ab Apostolis traditum est. quippe diuinus Paulus sic loquitur: Si quis vobis euāgelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Nam Christus filius Dei, Dominus noster, generi humano per passionem suam plenissimam salutem reddidit, vt totum hominem peccatis implicatum, ab omni peccato liberaret. Hunc si quis aut imperfectam humanitatem, aut imperfectam diuinitatem habuisse dixerit, spiritu diaboli completus, se filium gehennæ ostendit. Itaque quid est cur abdicationem Timothei à me rursus requiratis, qui etiam hic iudicio sedis Apostolicæ, Petro quoq; episcopo Alexandriæ præsente, abdicatus est, vnà cum magistro suo Apollinari, qui itē in die iudicij debitas pœnas & supplicia persoluet? Quod si ille, qui verā spem in Christum vnà cum fidei confessione mutarit, velut spem quandam salutis retinens, alios quosdam qui sunt leuiores, ad suam perducat sententiam: sciant illi, se propterea cum eo similiter perituros, quòd animum aliquando induxerint Ecclesiæ canoni repugnare. B Deus vos, filij honoratiss. seruet incolumes. Alia item nonnulla episcopi in amplissima vrbe Roma coacti, contra varias hæreses conscripserunt, quæ necesse putaui huic historiæ attexere.

Timotheus Apollinaris discipulus abdicatus.

Gal. 1.

Apollinaris abdicatus.

Alter eiusdem Synodicus contra diuersas sectas libellus.

CAPVT XI.

Confessio fidei Catholicæ, quam Damasus Papa misit ad Paulinum episcopum Thessalonicæ, vrbis Macedoniæ.

Varijs hæresibus anathema dictum.

Vide Nice. lib. 12. c. 18.

QVoniam post cōcilium Nicęnum eiusmodi error emersit, vt quidam profano ore dicere audeant, Spiritum sanctum per filium factum esse: anathema denunciamus omnibus, qui non liberè prædicant Spiritum sanctum vnius & eiusdem tum essentiæ, tum potestatis cum patre & filio. Pari ratione anathema indicimus Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt patrē & filium eundem esse. Anathemate item damnamus Arium & Eunomium, qui pari impietate, licet verbis discrepent, tum filium, tum Spiritum sanctum creaturam esse asserunt. Sint porrò Macedoniani mulctati anathemate, qui ex radice Ariana exorti, non impietatem, sed nomen solum cōmutarunt. Photino quoq; sit pœna anathematis irrogata, qui hæresin Ebionis renouans, Dominum nostrum Iesum Christum ex Maria solum editum asseuerat. Illi prætereà anathemati addicantur, qui duos filios esse affirmant, vnum ante secula, & alterum post carnē ex Maria sumptā. Anathema etiā illis adiudicauimus, qui asserunt, ꝙ in carne humana verbū Dei loco animæ rationis participis habitauit. Nā idē ipsum Dei verbum non animæ rationis & mentis cōpotis locum in corpore, quod sibi sumpserat, obtinuit: sed nostrā animā, hoc est ratione & mente præditam, expertem tamen peccati, accepit, seruauitq;. Deniq; sit illis inflictū anathema, qui dicūt verbum Dei productione & contractione à patre secerni, ipsumq; essentiæ expertē esse, aut morte interiturum sceleratè impieq; prædicant. Eos aūt, qui ab Ecclesijs, in quibus vixerunt, ad alias se transtulerint, vsq; eò sint à nostra cōmunione alieni, quoad ipsas ad vrbes redierint, in quibus erant primùm ad aliquē honoris Ecclesiastici gradum elati. Quòd si quis in alterius locum, qui sedē mutauit, cooptatus sit, tantisper à dignitate sacerdotali vacet ille qui ciuitatem propriā deseruerit, dum qui ei successerit, obdormierit in Domino. Si quis non dixerit patrē semper esse, semper esse filiū, & semper Spiritū sanctū, anathema esto. Si quis negauerit filiū genitū à patre, hoc est, ex diuina eius essentia,

Christus animam rationalem assumpsit.

Ab alijs ecclesijs in alias migrare vetat conciliūm.

A tia, anathema est. Si quis negauerit filium Dei perinde verum Deũ, vt pater verus Deus est, & omnia posse, omnia scire, patriq; æqualem esse, anathema esto. Si quis dixerit, filium Dei, cum in carne viueret, inq; terris degeret ætatẽ, non in cœlis etiam cum patre fuisse, anathema esto. Si quis dixerit, filium Dei, cum passus sit in cruce, non in carne solum & anima rationis participi, quam accepit in forma serui, vti Sacris literis proditum est, sed in sua etiam diuinitate dolorem sustinuisse, anathema esto. Si quis negauerit verbum Dei passum in carne, crucifixum in carne, mortem gustasse in carne, & primogenitum ex mortuis fuisse, quatenus vita est, & Deus author vitæ, anathema esto. Si quis negauerit eum in carne, quam sumpsit, sedere ad dexteram patris, in qua etiam venturus est ad iudicium de viuis & mortuis exercendum, anathema esto. Si quis negauerit spiritum S. verè & propriè ex patre esse, perinde atq; filiũ ex diuina essentia, & Deũ Dei verbum, anathema esto. Si quis dixerit Spiritũ S. nõ perinde omnia posse, omnia scire, & vbiq; terrarum adesse, vt patrem & filiũ, anathema esto. Si quis dixerit Spiritum sanctum creaturam esse, aut per filium factum esse, anathema esto. Si quis negauerit patrem omnia per filium incarnatum, & Spiritum sanctum condidisse, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema est. Si quis negauerit vnam patris & filij & Spiritus sancti diuinitatem, authoritatem, potestatem, gloriam vnam, dominatum vnum, vnũ regnum, voluntatem, & veritatem, anathema esto Si quis negauerit tres veras personas esse, Patris, Filij, & Spiritus sancti, semper viuere, omnia cõtinere visibilia & inuisibilia, omnia posse, omnia iudicare, omnibus vitam tribuere, omnia fabricare, omnia conseruare, anathema esto. Si quis negauerit Spiritum sanctum ab omni creatura perinde adorandum, vt patrem & filium, anathema esto. Si quis de patre & filio recte sentiat, de Spiritu sancto autem non item, hæreticus est: quandoquidem omnes hæretici, qui de filio Dei & de Spiritu sancto prauè sentiunt: in Iudæorum & Gentiliũ infidelitate versari deprehenduntur. Si quis Deitatem diuiserit, dixeritq; patrem Deum, filium Deum, & Spiritum sanctum Deum separatim: affirmaueritq; etiam deos dici, & non Deum, propter vnam diuinitatem & potentiam, quam credimus & agnoscimus patris & filij & Spiritus sancti, cum sit vnus Deus in tribus personis: aut rursus ita exceperit, filium & Spiritum sanctum, vti patrem solum Deum dici, aut non vnũ credi Deum existimet, anathema esto. Nam nomen deorum & angelis, & omnibus sanctis à Deo donatũ est.
B In patre & filio & Spiritu sancto, propter vnam æqualemq; diuinitatem non nomina deorum, sed nomen Dei nostri offertur & significatur: vt credamus, quòd in patrem, & filium, & Spiritum sanctum baptizati sumus: & non in nomina archangelorũ, aut angelorum: sicut hæretici, Iudæi, & Gentiles delirant. Hæc igitur Christianorum salus est, vt credentes in Trinitatem, id est, in patrem, & filium, & Spiritum sanctum, & baptizati in eandem, credamus quoq; vnam in ea deitatem esse, vnam potentiam, vnam diuinitatem, & essentiam deniq; vnam.

Deorum nomen & angelis & omnibus sanctis donatum.

De morte Gratiani, & Maximi tyrannide.

CAP. XII.

Theodosius & Valentinianus 2. Anno Christi 387.

Vide Nicep. lib. 12. c. 20. Socrat. lib. 5. c. 11. 12. 14. Vide Sozo. lib. 7. ca. 13.

ISta quidem, dum vita adhuc Gratiano suppeteret, gesta sunt. Vbi autem is post res in bello præclarè gestas, post ciuitates modestia & æquitate temperatas, ex insidijs interijt, nullo filio hærede imperij relicto, sed fratre solum, admodum adolescente, qui patris nomine appellabatur: Maximus quidam, adolescentia Valentiniani (sic enim vocabatur) contempta, dominatum Occidentis per vim arripuit.

Gratiani mors.

Valentinianus Gratiani frater.

De Iustina Valentiniani coniuge, & tensis contra Ambrosium insidijs.

CAPVT XIII.

Vide Nicep. lib. 12. c. 20. Socrat. lib. 5. cap. 11.

PEr idem tempus Iustina Valentiniani Magni coniunx, & mater adolescẽtis, Arianæ doctrinæ semina, quæ olim exceperat, filio expromit. Nam fidei ardore mariti sui cognito, toto, quo ille vixit, tempore hæc occultare studuit. Verùm cum filij sui animum mollem & flexibilẽ cerneret, errorẽ in mente sua delitescentem profert audacius. Adolescens aũt matris monita vsui sibi fore arbitratus (nam ad escã illecebris suis naturam delinientẽ, oculis mentis adiectis, lethalem hamum minimè perspexit) primùm cũ Ambrosio hac de re cõmunicat: ratus, si hunc ad suam perduceret sententiam, se alios perfacilè superaturum. At verò Ambrosius reuocat eum in memoriam pietatis paternę: & vt hereditatem, quam ab eo acceperat, integram seruet, cohortatur. Exponit ei prætereà doctrinarum differentiam: & quomodo hæc cum doctrina Domini, & Apostolorum prædicatione consentiant, illę legib. ecclesiæ Spiritus sancti instinctu sancitis perspicuè repugnẽt. Adolescẽs verò

Iustina Ariana hæresi filiũ Valentinianũ inficit.

Ambrosius Valentiniano iuniori Arianismo resistit.

verò, vtpotè adolescens, & à matre errore cæcata incitatus, tantum aberat vt Ambrosij A assentiretur orationi, vt etiam iracundia inflammatus, ecclesiæ parietes turmis peditũ, tum graui, tum leui armatura tectorum circumsideret. Vbi autem fortissimum illum Christi bellatorem his rebus minimè perterrefactum videt (eas enim pro laruis, quæ ad terrendos adolescentulos obijci solent, habebat Ambrosius) tandem bile commotus, palã dat ei mandatum, vt è sacris templi vestibulis egrediatur. Tum Ambrosius: Non sum istud, inquit, volens facturus, neq; ouile ouium proditurus lupis, neque blasphemiæ authoribus sacrosanctum Dei templum traditurus: sed si libet me interficere, hic intus vel gladio, vel cuspide hastæ confodito: sum enim cupidè & libenter hanc cædem excepturus.

Ambrosij Constantia.

De ijs, quæ Maximus tyrannus Valentiniano Iuniori significauit.

CAPVT XIIII.

Causa belli à Maximo aduersus Valentinianum suscepti.

Vide Nicep. lib. 12. c. 19.

LOngo autem tempore pòst, vbi Maximus de facinore contra præclarissimum veritatis præconem Ambrosium per Valentinianum admisso certior factus est, scribit ad Valentinianum literas: hortaturq;, vti tum à bello contra pietatẽ faciendo desistat, tum ne paternã pietatẽ prodere moliatur. Postremò minatur, bellũ, si non obtemperet, se contra eum suscepturum. Atque quod literis significauerat, factis certè præstitit. Nã collecto exercitu, Mediolanum, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit. Cuius aduentu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum: iã edoctus experientia, quid commodi sibi maternum attulisset consilium.

Maximi contra Valentinianum expeditio.

De ijs, quæ eadem de re à Theodosio Imperatore scripta fuerint.

CAPVT XV.

Vide Nicep. lib. 12. c. 34.

Theodosij ad Valentinianũ literæ.

THeodosius autem omni laude cumulatus Imperator, cum certior factus esset tam de rebus adolescente Valentiniano Imperatore gestis, quàm de Tyranni Maximi literis, scribit ad Valentinianum, qui in Illyricum profugerat: Non debere eum mirari, quòd sibi Imperatori terror incussus fuerat, & robur tyranno adiunctum. Nam Imperatorem, pietatem armis oppugnasse: tyrannum autem, eandem defendisse. Atque illũ hac prodita, inermem in fugam coniectum: hunc ea velut armis munitum, eum illa nu B datum deuicisse. pietati enim eius legislatorem fauere. Ista quidem, cum longè à Valentiniano abesset, scripsit Theodosius. Atq; simul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei subsidio: illumq; iam è proprio imperio eiectum, & ad suam ditionem accedentem conspicatus, primum animo eius adhibet curationem, impietatis morbum altius insitum euellit, & ad pietatem paternam reducit. Deinde iubet bono animo esse: contra tyrannum bellum gerit: sine sanguinis effusione adolescenti restituit imperium, & tyrannum interficit. Nam rem iniustam se facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturum, si non pœnas de interfectoribus eius expeteret.

Maximi tyranni cædes.

De Amphilochio Iconij episcopo.

CAPVT XVI.

Vide Nicephor. lib. 12. cap. 8. 9. Sozo. lib. 7. cap. 6.

POST Theodosij illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis, cuius sæpius à me iam facta est mentio, accessit oraturus Imperatorem, vti ex vrbibus Arianorum cõuentus eijciat. At Imperator postulationem illam nimis seueram & inhumanam arbitratus reijcit. Sapientissimus igitur Amphilochius, re ad tempus tacita, aliam rationem ad id, quod volebat, obtinendum, eamq; planè memorabilem excogitauit. Nam cùm alio tempore fortè intra palatium esset, videretque astantem Imperatori filium suum Arcadium, qui nuper Imperator creatus fuerat, ipsum Imperatorem Theodosium (vt mos est) salutauit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumq; osculari. At Amphilochius respondit, Satis esse, quòd ei honorem habuerat. Itaq; Theodosius rem acerbè & grauiter ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco sibijpsi illatæ numerauit. Tum sapientissimus Amphilochius, declarans Imperarori, quod animo instituebat, contenta voce: Vides, inquit, ô Imperator, quàm ægrè ignominiam filij tui patiare: imò verò illis, qui in eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum, eos qui contra filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tanquam ingratos erga seruatorem & patronum suum odio prosequi. Cuius institutum cùm hoc pacto intellexisset Imperator, facta eius dictaque simul admiratus, legẽ protinus conscripsit, quæ vetabat conuentus ab hæreticis agi. Verùm omnes cõmunis humani generis aduersarij tendiculas vitare, non adeò facilè est. Nã qui morbũ intẽperantiæ effugerit, idẽ auaritiæ laqueo irretitus tenetur. Quod si ab illo

Arcadius Imperat. creatus.

Amphilochij strategema erga Theodosiũ Imp.

Lex Theodosiana de vetandis hæreticorum conuenticulis.

A illo etiam vitio sit victoriam consecutus, ex altera parte patet inuidiæ vorago, ad eum absorbendum parata: sin autem hanc quoq; transilierit, reperiet rete sibi obiectum iracundiæ. Alias denique pedicas tendit diabolus hominibus propè infinitas, quibus eos illaqueatos ad exitium perducat. Habet quoque corporis perturbationes, inseruientes machinis quas contra animos hominum fabricatus est. Sola autem mens, sua vigilantia reportat victoriam: & inclinatione, qua in rerum diuinarum amorem propendet, impetum machinarum diabolicarum frāgit. Quapropter admirabilis iste Imperator, humanæ naturæ particeps, à perturbationibus minimè vacuus fuit: quippe immoderata animi concitatione cum iusta iracundia coniuncta impulsus, facinus crudele & nefarium commisit: quod quidem ad legentium vtilitatem hoc loco commemorabo. Nā eiusmodi profectò est, vt Imperator iste admirabilis ob id tum in crimen meritò vocari, tum contrà summa laude ac prædicatione efferri debeat.

Diaboli retia varia.

Machinas diaboli sola mente vinci.

De cæde Thessalonicæ facta, & Ambrosij episcopi in iurgando libertate, & Imperatoris pietate. CAP. XVII.

Vide Nicc. lib.12.c.40.41. Vide Sozo. li.7.c.23.24.

THessalonica vrbs est amplissima illa quidem, & multis hominibus frequētata: quæ tametsi subiecta est ditioni Macedonum, præ cunctis tamen vrbibus Thessaliæ, Achaiæ, & aliarum gentium plurimarum, quas præfectus Illyriæ moderatur, primas obtinet. In hac, cum forte seditio concitata esset, magistratus aliquot obruti lapidibus fuêre, & grauibus contumelijs vexati. Quibus rebus nūciatis, Imperator bile accensus, flammam neutiquam repressit iracundiæ, neque freno rationis eius impetum cohibuit: sed illius arbitrio permisit pronunciandæ sententiæ de supplicio Thessalonicensibus irrogando potestatem. Iracundia igitur hanc authoritatem nacta, velut tyrannus omnia suo nutu gubernans, ruptis habenis, & iugo rationis excusso, gladios iniquè contra omnes distrinxit, & insontes pariter cum sontibus trucidauit. Nam septem hominum millia, vti ferunt, interfecta fuêre: in qua occisione non iudicium antecesserat, neq; authores tam horrēdi facinoris iusta & legitima sententia condemnati: sed omnes simul, veluti spicæ in messe desectæ, concisi fuerunt. Hac miseranda ac lugubri calamitate cognita, Ambrosius ille, de quo

Thessalonica.

Seditio Thessalonicæ concitata grauiter à Theodosio punita.

B suprà diximus, Imperatori Mediolanum aduentanti, & in sacrum templū ingredi cupienti, extra sacra vestibula obuiā procedit, vetatq; in templum intrare, & his ferè verbis eum affatur: Est verisimile, ô Imperator, te ignorare cædis abs te perpetratæ magnitudinem: neq; post sedatā iracundiam, ratione admissum facinus peruidere. Nam Imperatorius fortasse principatus peccatum agnoscere non sinit, sed potestas offundit rationi caliginem. Verùm quæ sit natura nostra, & quàm fragilis ac fluxa, cōsiderandum est: & in auitum puluerē, ex quo orti sumus, & in quē recasuri, acies mentis intēdenda: neq; ipse, splēdore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatē ignorare debes. Quinetiā illis imperas, qui & eiusdem sunt naturę participes, atq; adeò conserui. Vnus enim Dominus omnium & Rex, huius vniuersitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intuebere templum illius, qui est omnium Dominus, quibus pedib. sanctū illud solum calcabis? Qui, quæso, manus iniusta cæde & sanguine respersas extendere audes, & eisdem sacrosanctum corpus Domini accipere? Aut quomodo venerandū eius sanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente, tantū sanguinis tā iniquè effudisti? Recede igitur, & ne conare nouo scelere scelus antè editum augere: sed capesse vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium cælitùs sententiā dat. Quod quidē vinculum vim habet & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi. Huic orationi obsecutus Imperator (nam diuinis educatus eloquijs, accuratè norat, tum quæ essent officia sacerdotum, tum quæ regum propria) cum gemitu & lachrymis ad palatium reuertitur. Atq; longo temporis spacio dilapso, (octo enim menses iam præterierant) Seruatoris natalicia fuere celebrata. Imperator aūt cōsidet in palatio, lamentis se dedens, & magnam vim profundens lachrymarum. Quod cū animaduertisset Ruffinus, qui tum magister aulæ fuit, magnaq; apud imperatorem authoritate, vtpote familiaritate ei coniūctior, ad illum accedit, rogat causam fletus. Tum Imperator lugens acerbius, & maiorē in modum flens: Tu, inquit, Ruffine ludis? Nam quantis ipse in malis verser, nō sentis. Ego verò gemo, & meam ipsius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad sacrum templum seruis & mendicis pateat, liberq; illis ad Dominum suum deprecandum detur introitus: mihi autem non modò ad illum locum, verùm etiam ad cælum ipsum accessus præclusus sit. Nam venit mihi in mentem sententiæ à Domino prolatæ, quæ palàm dicit: Quemcunq; ligaueritis super terram, erit ligatus & in cælis. Cui Ruffinus: Currā, inquit, si placet, ad episcopū, ei supplicabo, persuadeboq; vt

Ambrosij in Theodosium Imp. libertas.

Ambrosius Eucharistiā, sanctum Dñi corpus appellat, & sanguinis vocabulū vsurpat.

Ruffinus. Vide post cap. 19 eiusdē lib. quis fuit magister.

Matth 16.

Theodosij de Ambrosij æqua iusta atque sententia testimonium.

A vt tua soluat vincula. At non est, inquit Imperator, tibi morem gesturus. Noui enim adeò iustam æquāq; Ambrosij esse sententiam: vt non metu potestatis Imperatoriæ sit legem diuinam violaturus. Verùm cum instaret Ruffinus, polliceretur q; se Ambrosio persuasurum, Imperator iubet properè abire: ipseq; falsa spe inductus, & Ruffini confisus promissis, paulò post sequitur. Vt primum autem Ruffinum diuus vidit Ambrosius: Videris mihi, inquit, Ruffine, canum impudentiam imitari. Nam tametsi tuo suasu tam crudelis facta est cædes, tu tamen ita perfricuisti os, vt nec pudeat, nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei insaniuisse. Vbi verò Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratq; Imperatorem breui eò venturum: sanctus Ambrosius diuino zelo accensus, Ego (inquit) Ruffine, prædico, me illum ab introitu sacri vestibuli prohibiturum. Quòd si Imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem excipiam. Quibus auditis, Ruffinus Imperatori per internuncium significat, hortaturq; vt maneat in palatio. Quæ cū Imperator in medio foro accepisset: Eo, inquit, illuc nihilominus, quo iustas debitasq; contumelias subeā. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem: sed ad episcopum, qui in ædicula salutatoria sedebat, accedens, obsecrat vt vincula sibi soluat.

Theodosij episcopo sese submittentis humilitas.

At Ambrosius, eius aduētum dixit esse tyrannicum: eumq; ipsum contra Deum insanire, & illius leges proterere. Tum Imperator: non obstinato animo, inquit, leges sancitas impugno, neque sacra vestibula per nefas introire cupio: sed oro, vt mihi soluas vincula, & proponas tibi ante oculos clementiā illius, qui est Dominus omnium: & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnib. quos peccatorum suorum pœniteat, patefecit. Cui Ambrosius: Quam tu, inquit, pœnitentiam, post tam graue scelus admissum, ostendis? Quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti? Tuum est, inquit Imperator, medicamenta ostendere, eaque temperare: & vulnera, quæ ęgrius curantur, obligare: meum autem, quæ sunt adhibita, accipere. Tum diuus Ambrosius: Quoniam, inquit, iracundiæ permisisti iudicium, & non rectę rationi, sed animo irato obsecutus, sententiam pronunciasti: conscribe legem, qua deinceps sententiæ per iracundiam pronunciatæ, irritæ sint, & nullius momenti: cognitionesque causarum de cæde, & publicatione bonorum, ad triginta dies scriptis proditæ maneant, vti recta ratione de illis iudicium des.

Theodosiana lex, qua causarum de cæde cognitiones ad 30. dies protrahendæ.

Atque diebus illis confectis, qui decreta illa scripserint, mandata tua tibi ostendant. Ac tum quidem B compressa iracundia, ratione sola causam expendens, inquires in decreta: & ita perspicies iniquáne sint, an æqua. Quòd si iniqua deprehenderis, certum est ea decreta scriptis mandata te dilaceraturum: sin æqua, confirmaturum: sicque manifesto intellecturū, numero dierum interiectarum, nihil de authoritate decretorum rectè sancitorum omninò detractum esse. Istud consilium Imperator, quoniam prudentissimum esse censebat, libenter amplexatus, iubet extemplo legem çonscribi, suaque subscriptione confirmat.

Vide legem in Epiphan & in iure ciuili. Psalm. 118.

Qua re confecta, diuus Ambrosius eius vincula soluit. Itaque Imperator fidelissimus in sanctum templum ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis, sed pronus humi abiectus, versum illum Dauidis recitauit: Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum: atque capillum manibus lacerans, frontem ferire, lachrymarum guttis solum rigare, veniamq; supplex petere cœpit.

Theodosij pœnitentia.

vbi autem tempus postulauit, vt dona sacræ mensæ offerret, surgit, atque non minorem lachrymarum vim, quàm anteà, effundens, in sanctuarium ingressus est. Cùm verò dona, vti solebat, obtulisset, intus prope cancellos mansit. At rursus magnus ille Ambrosius non conticuit quidem, sed locorum differentiam eum docuit. Ac primùm sciscitatur, Ecqua re egeret? Et cùm respōdisset Imperator, Se expectare diuinorum mysteriorum perceptionem: significauit illi per primarium diaconum, qui ei ministrabat, ad loca interiora solis sacerdotibus aditum patêre, eademq; alijs omnibus inaccessa esse, nec debere tangi. Iubet igitur vt exeat, & cum reliquis laicis consistat.

Purpurā Imperatores, nō sacerdotes effici.

Nam purpura, inquit, Imperatores, non sacerdotes efficit. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fidelissimus: responditque, se non animi confidentia inductum, mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem Constantinopoli didicisse. Quare habeo, inquit, etiam pro hac medicina gratiam. Tantis & tam eximijs virtutis ornamentis enituit tū episcopus, tum Imperator.

Ambrosij & Theodosij virtutum collatio.

Vtrunq; enim admiror: alterum propter ingenuam loquēdi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem, hunc autem propter synceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illustri illo episcopo didicerat, etiam cum reuertisset Constantinopolim, obseruauit. Nam cùm diuino quodam festo ad templum denuò veniret, statim vt dona sacrę mensæ obtulerat, exiuit. Atque cum Nectarius, qui id temporis illius ecclesiæ antistes fuit, rogaret, Cur non maneret intus? gemens inquit: Aegrè tandem didici, quid inter Imperatorem

A ratorem intersit,& episcopum: ægrè tandem reperi veritatis magistrum. Nam solum Ambrosium noui episcopum, dignum eo nomine. Tantum commodi reprehensio,à viro virtute præstanti adhibita,secum apportare solet.

De Placilla Imperatrice. CAPVT XVIII.

Vide Nicephor.li. 12. cap. 42.

ALia porrò causa suppetebat huic Imperatori, ex qua similiter vtilitatis percepit non parum. Nam coniunx eius nunquam destitit diuinas leges ei in memoriam redigere,sequè primùm eisdem accuratè ipsa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu se insolēter extulit: sed diuinum, quo flagrabat,desiderium augere studuit. Quippe beneficij magnitudo,amorē erga dominum multò reddidit ardentiorem. Itaque ad eos subleuandos, qui mutilata corpora,membraque omnia labefactata haberent,nihil nō diligentię & curę adhibuit: atq; ad eam rem non seruorum,sed stipatorum opera vsa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio,adire eorum hospitia,& singulis necessaria suppeditare voluit. Simili quoque ratione ecclesiarum hospitia visere,ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere,tractare ollas,iusculum gustare,patinam illis deferre, frangere panem,offas porrigere,eluere pocula, omnia denique alia munera obite, quæ serui & ancillæ exequi solent. Atque illis qui eam ab hoc genere ministerij auocare studerent,respondit: Aurum distribuere,decere Imperatorem: se autē,pro ipso imperio, ei qui idipsum dederat,illā operam offerre debere. Quinetiam percrebrò solebat meritò dicere: Semper te,mi vir, oportet cogitare,qui olim fueris,& qui iam sis. Ista assiduè animo complectens,non te ingratum ostendes erga patronum: sed imperium,quod suscepisti,iustè & legitimè gubernabis: atque eo ritè administrando,eum qui ipsum donauerit, augustè sanctèq; coles. Eiusmodi sermonibus semper cum viro habitis,semina virtutum animo eius mandata,præclarissimè commodissimeque rigauit.

Placilla Imp. pietas.

Ipsamet Imperatrix pauperibus ministrat.

Placillæ apophthegma.

De seditione Antiochiæ suscitata. CAPVT XIX.

Vide Nicephor. lib. 12.ca. 43. Sozom. li. 7.ca.23.24.

ISta quidem ante virum migrauit è vita: post cuius mortem non ita diu,facinus quoddam fortefortunà cōmissum accepimus, quod incredibilem amorem Imperatoris,quo eam complexus est,perspicuè patefecit. Imperator crebritate bellorum coactus,nouum quoddam & peregrinum tributi

B genus ciuitatibus imposuit: quod quidem Antiochia non tulit, sed plebs, cum videret eos,à quibus exigebatur tributū,propter inficiationem suspendi, cùm alia patrat maleficia,quæ multitudo imperita occasionem seditionis nacta patrare solet: tū statuam æneam,omni genere laudis exornandæ Placillæ(id enim nomen Imperatrici fuit)erectam deturbat,& per magnam vrbis partem trahit. Quibus auditis Imperator, vt par erat, grauiter commotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit, & principatum Laodiceæ vicinæ ciuitati tribuit. Quippe istud Antiochenos ægerrimè laturos (nam Laodicenses, ab antiquis iā temporib. aduersus Antiochenos graui inuidia exarserant)existimauit. Postremò se vrbem incēsurum, penitusq; vastaturum minatur, atq; adeò in pagū redacturum. Porrò magistratus quosdā in illo audaci facinore deprehensos, prius interfecerunt, quā de ipsa tragica clade Imperator certior factus esset. Imperator aūt quanquam omnia quæ fuerat minatus,imperauit fieri: tamen lex,quæ hortatu magni illius Ambrosij lata erat,obstabat,quo minus fierent. Vbi verò nuncij,qui vrbi Imperatoris minas exponerent,eò adueniunt: nempe Elebechus,id temporis dux exercitus: & Cæsarius præfectus palatij,quē Romani magistrum aulæ vocant: oēs minis illis perterriti,in magno metu erant. At virtutis athletæ,qui ad montis radices habitabant, quique permulti erant,& viri optimi, hos duos & monere & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit sanctissimus Macedonius,vir tum rerum quæ in cōmuni vita geruntur inscius,tum literarum sacrarū prorsus ignarus. Iste in montium verticib. vitā agens,noctes diesque omnium Seruatori synceras preces offerre solebat: qui neque Imperatoris violentiam pertimescere,neque de potestate eorum qui missi erant, laborare visus est: sed in media vrbe,prehenso alterius pallio, ambos ex equis descendere iubet. Illi verò cū viderent senem statura exigua,pannis sordidis amictum, primò indignari quidem: sed vt primū à quibusdā eorum qui antecedebant, viri illius virtutē didicerāt, desilire de equis, illius genua amplecti,veniā deniq; petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus sapientia,tali oratione eos cōpellat: Dicite,viri charissimi,Imperatori hæc verba: Nō solū Imperatorē eum esse,verùm etiā hominē. Itaq; ne oculos tātummodo ad imperiū adijciat,sed suam ipsius naturā mente cōplectatur. Nam cùm homo sit,illis imperat,qui sunt eiusdem naturæ participes. Humanam aūt naturā ad imaginem & similitudinē Dei fabricatam esse. Quare ne tam crudeliter & inhumanè, imaginē Dei è

Noua pecuniarum exactio seditionē populi operatur.

Placillæ statua antiochia à plebe sublata.

Elebechus.

Cæsarius.

Macedonius monachus.

Macedonij ad Imp. legatos oratio.

medio tolli iubeat. Nam bilem mouet opifici, cũ eius imaginem contumeliosè tractet. A
Consideret enim, quàm iniquo animo tulerit ipse, æneam coniugis imaginem contumelia affectam esse: se tamen in imaginẽ Dei cõtumeliosum esse non dubitare. Ac quantum intersit inter imaginem inanimam & animatã, viuam & rationis cõpotem, omnib. qui sunt mẽte prediti, perspicuum est. Illud præterea secũ cogitet, nobis perfacilè esse, pro vna ænea imagine multas fabricari: sed eum non posse omnino facere vel pilũ vnum illorũ, qui interfecti sunt. Hac audita oratione, viri illi admirabiles eam ad imperatorẽ retulerunt: qua cũ eius iracundiæ flamma restincta esset, pro minis, quas iactauerat, scripsit literas, quibus se purgaret, iraq; causam in illis exposuit. Nõ oportebat, inquit, si quid à me peccatum esset, coniugẽ, mulierem summis laudib. meritò decorandã, post mortem tantam contumeliam subire: sed si qui mihi succensuissent, in me furentis animi impetus conuertisse debuerant. Adiunxit etiã, se acerbè tulisse, & valde animi discruciatum esse, cũ intellexisset quosdam à magistratib. trucidatos fuisse. Ista quidẽ à me sunt propterea commemorata, quòd tum iniquũ putabam, vt libertas loquendi à Macedonio monacho longè præstantissimo vsurpata, obliuione deleretur: tum perutilem illã legem, magni Ambrosij suasu conscriptã, omnium oculis subijcere cupiebam.

Theodosij excusatio.

De idolorum delubris vndiquaque dirutis. CAP. XX.

Theodosij in euertendis simulachrorum fanis studium. *Constantinus Magnus.* *Vide Nicephor. lib. 12. ca. 25. 27. Socrat. lib. 5. ca. 16. 17. Sozom. li. 5. ca. 7. lib. 7. ca. 15. Ruff. lib. 2. cap 23.*

His confectis rebus, Imperator fidelissimus omne suum studiũ ad errorem Gentiliũ euertendum transtulit: legesque promulgauit, quibus imperatum erat, vt simulachrorum fana diruerentur. Nã Constantinus Magnus, omnib. laudis præconijs meritò efferẽdus, qui primus Imperiũ vero Dei cultu exornare studebat, videns adhuc orbem terrarum cæco errore furentẽ, tametsi vetuit omnino dæmonib. immolare hostias, nõ tamen eorum delubra demolitus est: sed mandatũ solum dedit, ne quisquã ad ea accederet. Quinetiã istius filij, sunt paterna diligenter persecuti vestigia. Iulianus aũt impietatem renouare, & flammã veteris fraudis iampridem extinctam de integro accendere laborauit. At contra Iouinianus imperio potitus, simulachrorũ cultũ omnino vetuit. Valentinianus quoq; ille magnus, eisdem legib. Europam præclarè gubernauit. Cæterùm Valens, sicut alijs omnib. permisit potestatem, eam quam vellent religionẽ amplectendi, & eos colendi deos, quos ipsi pro deis haberent: ita aduersus solos doctrinæ Apostolicæ propugnatores bellum continenter gessit. itaq; toto tempore quo ille regnabat, ignem in aris accendere, libamẽta & hostias simulachris immolare, celebrare quoque in foro epula, Gentiles non destiterunt: quinetiam mysterijs Bacchi initiati, cũ scutis cursitare, dilacerare carnes, furere, bacchari, alia denique agere † quæ magistri sui improbitatem satis apertè declarabant. Quæ omnia cùm fidelissimus Imperator pro certo cõperisset, extirpauit radicitùs, & sempiterna obliuione obruenda curauit. B

Iulianus Imp. *Iouinianus.* *Valẽtinianus.* *Valens omnibus libertatẽ religionis concessit præterquam orthodoxis.* *† Vide annot. pag. 943 lat. 1. lin. 21.*

De Marcello Apameorum episcopo, & fano Iouis ab eo deiecto.

CAPVT XXI.

Marcellus episcopus. *Vide Nicephor. li. 12. cap. 27.*

Atque ex episcoporum numero Marcellus, vir in reb. omnib. lõgè præstantissimus, lege, tanquam machina bellica, omnia delubra vrbis, cuius episcopatũ ipse administrabat, prorsus expugnauit. Qua in re gerenda, fiducia in Deũ potius, quã multorum hominum manu adiutus est. Atq; hoc loco facinus in primis memorabile ab eo factũ narrabo. Vbi Ioannes episcopus Apameæ, cuius antè feci mentionem, mortem obierat, in eius locum diuus Marcellus, vir spiritu, vt Apostoli præceptio vult, efferuescens, substitutus est. Venit fortè Apameam præfectus Orientis, duobus ducibus cum duobus hominum millibus comitatus. Qui quidem, plebe propter metum sibi à militibus iniectum quiescente, delubrũ Iouis, quod amplissimum fuit, & multis ac varijs ornamẽtis illustratũ, deturbare aggreditur. Verùm cùm structurã eius valde solidã & firmè compactam cerneret, existimauit lapidum coagmẽtationẽ nullo modo posse dissolui. nam lapides erant grandissimi, arctè inter se iuncti, & ferro præterea ac plumbo colligati. Qua re præfectum deterritum cùm videret diuus Marcellus, eum ad alias vrbes amandauit: ipseq; Deum impensè precatus est, vt viam sibi ad illius delubri euersionem aperiret. Itaque primo mane, vir quidam qui neque architectus, neque lapidarius fuit, neque vllam aliam artem nouit, sed lapides & ligna humeris portare assueuerat, sua sponte eò venit. Qui vt accessit, pollicitus est se delubrum facillimè domoliturum: solumque mercedem postulauit, qua duos opifices conduceret. Quam simulatque sanctus episcopus ei daturum promiserat, eiusmodi quiddam excogitauit homo ille. Delubrum habebat porticum quadratam, erectam in sublime, sibique adiunctam.

Rom. 12. *Iouis delubrũ quomodo dirutum.* *Delubri Iouis descriptio.*

Hanc

A Hanc sustentabant columnæ, maximè pares proportione ipsi templo: ambitus autem cuiusq; sedecim cubitorum fuit. Lapis ex quo erant fabricatæ, natura durissimus, nec facile lapidariorum instrumentis cedens. Quarum singulas cùm vndique suffodisset iste, & ædificia illis innixa tignis oleagineis suffulsisset, ad aliud eodē modo transijt. Nam tribus columnis ad hunc modum suffossis, inijcit tignis flammam. Verùm dæmon quidam ater apparens, tigna, vt eorum fert natura, igne absumi non patitur, sed impetum flammæ cohibet. Vbi verò istud sæpius egerant, videbantque machinam illā frustra admotam, episcopo sub meridiem fortè dormienti rem indicant. Ille confestim ad sanctum Dei templum properè contendit, aquam in vase afferri iubet, quam sub sacrosancto altari ponit. Ipse autem humi in faciem prostratus, Dominum benignum & clementem precatur, ne tyrannidem dæmonis longius serpere permittat: sed tum eius patefaciat imbecillitatem, tum suam ipsius potentiam ostendat, ad eum finem, vt infidelibus nulla maioris cæcitatis inde detur occasio. Hæc & alia his similia locutus, cùm aquā signo crucis signasset, Equitiū, vnū ex diaconis, fide & pietatis studio egregiè munitum, aquam iubet accipere, ocyus ad delubrum currere, & cum fide eam spargere, tignisque flammam adhibere. Qua re confecta, dæmon aquæ aspersæ vim non ferens, penitùs aufugit. Ignis autem aqua, suæ naturæ maximè aduersaria, velut oleo fotus, tigna occupat, eaque momento temporis prorsus absumit. Itaq; columnæ basi sublata corruunt, aliasque duodecim secum deijciunt. Ipsum præterea templi latus columnis cohærens, violento illarum casu pariter deturbatum est. Cuius ingenti fragore tota adeò personabat ciuitas, vt omnes ad ipsum illud delubrum spectandum concurrerent. Atq; simul vt intellexere dæmonem infestum fugatum esse, hymnorum concentu vno ore omnes celebrarunt. Eodem modo sanctus ille episcopus, alia quoque simulachrorum fana demolitus est. Quāquam alias res ab isto viro cum maxima omnium admiratione gestas narrare possim (etenim literas tum ad inuictos Christi martyres dedit, tum recepit ab illis vicissim, tum denique corona martyrum ipse donatus est) tamen has in præsentia narrare supersedeo, ne cùm nimis sim lōgus, afferam lectoribus fastidium. Quare ad aliam rem gestam commemorandam sermonem conuertam.

Dæmon templum suum tueri conatur.

Equitius diaconus.

Signo crucis aqua sanctificatur lustralis Vide antē Apost. const. lib. 2 cap. 29. & ibi Fran. Turr.

Vide ca. 2. lib. 3. de vita Constantini.

B

De Theophilo Alexandrino episcopo, & quæ illic in idolorum demolitione gesta fuerunt.

CAPVT XXII.

Vide Nicephor. li. 12. cap. 25. 26. Socrat. lib. 5. cap 16. Ruff. lib. 2. cap. 22. Sozom. li. 7. cap. 15.

Athanasio illi multorū celebrato sermonibus Petrus, vir planè admirabilis, successit. Petro autem Timotheus, Timotheo Theophilus, vir cū summa prudentia, tū animo valde excelso præditus, cuius opera vrbs Alexandria errore in simulachris colendis liberata est. Nam non modo simulachrorum delubra, concussis eorum fundamentis, diruit: verùm etiam subdolas sacerdotum veteratorum machinationes, eorum oculis quos in fraudem deduxerant, subiecit ad contemplandum. Etenim sacerdotes isti statuas, quarum pars æneæ, pars ligneæ fuerūt, cauas introrsus effecerant, tergaque earum parietibus affigentes, vias quasdam latentes & obscuras per ipsos parietes ad illas diduxerant. Deinde per adyta fanorum in eas ingressi vias, se in statuas ipsi abdiderant: indeque velut ex statuarum ore, quæ libitum ipsis erat, imperarunt: quibus auditores circumuenti, imperata fecerunt. Has igitur sapientissimus episcopus demolitus, sacerdotum præstigias populo ab illis decepto aperuit. Porrò autem in fanum Serapidis, quod omnium quæ erant in toto orbe terrarum amplissimum, vt fertur, & pulcherrimum fuit, ingressus, vidit statuam adeò immani magnitudine, vt spectatores ea vehementer perterrerentur. Et præter magnitudinem, falsus quidam rumor afflictus fuit: terræmotum, si quis ad eam propius accederet, subotiturum, exitiumque omnibus inde allatum iri. At verò episcopus hunc rumorem nihil aliud esse quàm anicularum ebriarum delirationem arbitratus, spreta magnitudine statuæ, vtpote inanimæ, dat mandatum cuidam qui securim habebat, vt alacri ac prompto animo Serapidem feriat. Qui cùm statuam percussisset, conclamare omnes, veriti nimirum rumorem vulgò iactatum. At Serapis, accepta plaga neq; dolere, quia ligneus, neque vocem emittere, quia inanimus fuit. Postea verò quàm caput illi abscissum est, mures ex interiore corporis parte gregatim excurrere: quippe Aegyptiorum deus murum domicilium fuit. Trunco autem statuę in minutas particulas dissecto, hæc in rogum coniiciuntur. At caput, inspectantibus illis qui statuam illam coluerāt, imbecillitatemque dei sui deridentibus, per vniuersam vrbem raptatur. Hoc modo igitur dæmonum delubra terra marique solo fuere æquata.

Petrus Athanasii successor Timotheus. Theophilus.

Alexandrinarum statuarū illusiones & præstigiæ.

Serapidis statua euersa.

Mures ex statua Serapidis prosiliunt.

De Flauiano Antiocheno episcopo, & Occidentalium partium propter Paulinum seditione. A

CAPUT XXIII.

Flauianus Paulini successor. Paulinus repulsus.

FLauianus verò, qui vnà cum Diodoro in multa atque ardua certamina pro ouium Christi salute descenderat, in præsulatu Antiocheno Magni Meletij successor fuit. Atq; cùm Paulinus ecclesiæ administrationẽ capessere vellet, cœtus sacerdotũ restitit: dixitq;, eum qui cõsilium Meletij repudiauerat, post mortẽ eius non debere illius sedẽ occupare: imò verò qui multis, ac præclaris nobilitatus erat laboribus, & quã plurimis periculis se pro ouibus obtulerat, eum pastorem creandum esse. Quæ res Orienti tum à Romanis, tum ab Aegyptijs odium valde diuturnum peperit. Nam ne Paulino quidẽ iam mortuo, simultas cõpressa est: sed cùm Euagrius eius sedem post illum obtinuisset, non destiterunt inimicitias cum Magno Flauiano exercere, idq; cùm Euagrius contra legẽ ecclesiæ designatus esset. Quippe solus Paulinus eũ ordinauerat: in qua re complures simul canones violauit. Siquidem canones neque faciunt potestatẽ cuiquam, iã mortem oppetituro, quẽquam in locum suum sufficere: atque oẽs prouinciæ episcõpos iubent in vnum ad eam rem cõuocari. Quinetiam vetant rursus, quenquam absque tribus episcopis, episcopũ constitui. Attamen horum nihil scire cupientes, Euagrij cõmunionem sunt illi quidem amplexati, Imperatorisque animum contra Flauianum incitare obnixè studuerunt. Nã cum Imperatori nimis acriter instando multum sæpe exhibuissent molestiæ, accersit eum Constantinopolim, & Romam proficisci iubet. At Flauianus respondet, hyemem iam esse. Itaque pollicitus se ineunte Vere imperata facturum, in patriam reuertit. Sed cum episcopi Romani, non Damasus solum ille admirabilis, verumetiam post illum Syricius, & Anastasius Syricij successor, vehementius in Imperatorem inuecti essent: dixissentque, eum illos qui tyrannidem contra se exercere molirentur, opprimere: sed his qui per tyrannidem Christi leges euertere studerent, impunitatem concedere: cum accersit denuò Imperator, Romamque vt contendat, cogere laborat. Tum sapientissimus Flauianus liberè ei, non sine maxima omnium laude, respondet: Si qui me, ô Imperator, vt fidem minimè sinceram ac sanam profitentem insimulent, dicãtue vitam me traducere indignam sacerdotio, cùm illis ipsis iudicibus vtar, tum pronunciatam ab eis lubens subibo sententiam: sin autem de sede & præsulatu digladientur, neque agam cum illis iudicio, neque his, quos eam dignitatem adipiscendi studium tenet, aduersabor: sed cedam equidem volens, meque ipse præsulatu abdicabo. Quare tu, cui libitum est, sedem Antiochenam tribuito. At verò Imperator hanc eius animi magnitudinem & sapientiam magnopere admiratus, in patriam reuerti, & ecclesiam sibi commissam sedulò pascere iubet. Longo verò iam tempore intermisso, Imperator Romam denuò aduentans, in idem crimen rursus ab episcopis vocatus est, quòd scilicet tyrannidem Flauiani non repressérat. Tum Imperator eos dicere iubet, quod sit tyrannidis genus. Nam ipse, inquit, Flauiani partes suscipiam, & causam eius agam in iudicio. Cùm autem illi responderent, se non posse cum Imperatore iudicio disceptare, hortatur, vti deinceps concordiam in Ecclesia constituant, dirimãt lites, & inanis contentionis flammam extinguant. Nam Paulinum iampridẽ à vita excessisse, & Euagriũ contra leges Ecclesiæ designatum fuisse episcopum: quinetiã omnes ecclesias Orientis Flauiano præsuli adhærescere. Atque præter eas, Asianã præterea diœcesim, Ponticam & Threijciã, cum eo cõmunicare, eique se addixisse. Illyriã porrò vniuersam, agnoscere, eum inter episcopos Orientis principatũ obtinere. Huic hortationi obsecuti episcopi Occidentis, promittunt se simultatẽ deposituros: & legatos, qui à Flauiano mitterentur, admissuros. Qua re intellecta, diuus Flauianus episcopos quosdam illustrissimos, presbyteros etiã Antiochiæ, & diaconos Romam misit. in qua legatione principẽ locum tenebat Acacius episcopus Berrœæ oppidi Syriæ, vir omniũ ore ac sermone passim celebratus. Qui vnà cũ cæteris Romam aduentans, inimicitias ad decem & septem annos continuatas extinxit, ecclesijsque pacem restituit. Qua re audita, Aegyptij quoque odio sedato, sunt concordiã amplexati. Id temporis Innocentius, successor Anastasij, ecclesiæ Romanæ antistes fuit, vir ingenij & prudentiæ ornamentis egregiè instructus: Alexandriæ autem Theophilus, de quo suprà meminimus.

Vide Nicephor. lib. 12. cap. 24. Socrat. li. 5. cap. 15. Sozom. li. 7. ca. 11. 15. li. 8. cap. 3.

Euagrius contra legẽ episc. creatus. Canones de episcoporum designatione.

Damasus, Syricius, Anastasius episcopi Rom. Flauiani in Imp. libertas.

B

Theodosius Flauiano patrocinatur.

Acacius episc.

Innocentius Rom. episc.

De Eugenij tyrannide, & Theodosij Imperatoris ob fidei ipsius meritum victoria.

CAPUT XXIIII.

Vide Nicephor. li. 12. cap. 39. Socrat. lib. 5. cap. 24. Sozom. li. 7. cap. 22.

Ioannis Aegyptij monachi praedictiones.

AD hunc modum, fidelissimi Imperatoris opera, pax in ecclesijs constituta est. Ante quod tẽpus idem Imp. cognita morte Valentiniani, & Eugenij tyrannide, in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monasticum vitæ genus excolens,

A colens, vixit in Aegypto: qui gratia Spiritus sancti imbutus, sciscitantibus multas res futuras prædixit. Ad istum misit Imperator nuncium quæsitum, an bello (auebat enim de eo fieri certior) cum tyrannis decertaret. Qui, vti prædixerat eum in priore bello victoriam sine sanguine potiturum: sic in posteriore, post multam hominum cædem superiores laturum præsignificauit. Qua spe inductus Imperator, complures ex hostibus acie instructa telis confixit: multosq; ex Barbaris, qui ei auxilio venerant, amisit. Ibi cū duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum superesse: hortarenturque, vt bellum aliquandiu intermitteret, quò ineunte vere, exercitu collecto, hostes multitudine deuincerent: Imperator fidelissimus eorum consilium repudiauit. Nam non cōmittendum est, inquit, vt salutaris Crux tantæ arguatur imbecillitatis, Herculisque statuæ tantum virtutis nostro testimonio tribuatur. Quippe vt crux nostrū exercitum, ita illa hostium antecedit. Qua oratione cum tāta in Deo fiducia habita, cū copiæ relictæ & paucæ admodum essent, & animis fractæ, sacra æde in vertice montis, vbi castra fecerat, reperta, totā noctē huius vniuersitatis gubernatorem precib. solicitauit. Sub tēpus aūt noctis quo galli cantare solent, somnus eū oppressit. Qui humi stratus, videre sibi visus est duos viros, candido vestitu amictos, equis albis vehi: qui ipsum bono animo esse, timorem abijcere, prima luce arma capere, & exercitū in aciem educere iubent. nam se auxiliares, & velut antesignanos ad eum missos esse: & alterum esse Ioannem Euangelistā, Philippum Apostolū alterum. Hac oblata visione, Imperator preces fundere non desistit, sed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoque visio militi secundum quietem apparuit, qui præfecto suo eam narrauit: ille eum deducit ad tribunum militum, tribunus autem ad ducem: dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori significat. Tum Imperator: Non mea, inquit, causa hæc oblata est visio (ipse namque illis qui victoriam promiserant, fidem habui) sed ne quispiam existimaret, me, vtpote prælij faciendi cupidum, eam confinxisse. Huic igitur militi Deus, mei imperij propugnator, hanc obtulit visionem, vt mihi eandem narranti certum testimonium daret. nam mihi primùm communis omnium Dominus illam ostenderat. Quare omni metu prorsus amoto, antesignanos nostros & principes belli gerendi sequamur, atq; nemo bellantium multitudine metiatur victoriam: sed eorum potentiam, qui se duces

Theodosij somniū diuinitus oblatum.

B nobis præbent, quisque consideret. Hac oratione militum animis valde confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem, cùm videret milites procul à se † ad prælium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem instruit. Ipse verò colle quodam occupato, ait militibus suis: Imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi flagrantem, prælio decertare. Dat igitur mandatum ducibus, vt eum viuum ad se, & vinculis constrictum adducerent. Postea verò quā phalanges ordine locatæ erant, satis animaduerti poterat, tum quàm ingentes hostium copiæ essent, tum quàm paucæ cum Imperatore in acie iungerentur. Cùm autem tela vtrinque cōijci cœpta sunt, tum antesignani Imperatoris verè promissa prestitere. Nā vētus violentus e regionè hostib. irruens, illorum sagittas, iacula spiculaque in ipsos retorquet, adeò vt nullum teli genus eis adiumento fuerit: neque miles grauis armaturæ, neque sagittarius, neque iaculator, Imperatoris exercitum lædere potuerit. Quinetiam tāta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vt grauiter oppugnatas tegere ac tueri eos coegerit. Imperatoris autem exercitus nullo damno incommodóue ex illo turbine accepto, fidentibus animis hostes trucidant. Qui quidem his rebus perspectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copijs allatum erat, cognito, abiectis armis, veniam ab Imperatore supplices petunt. Ille autem flexit animū, & illorum misericordiam capit: iubet denique tyrannum celeriter ad se adduci. Illi igitur properè collem ascendunt, in quo tyrannus ignarus rerum iam gestarum considebat. Qui cū eos anhelantes videret, ipsaque anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem, victoriæ nuncios esse suspicatus est: rogatque, num Theodosium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent? Cui illi: Non enim, inquiunt, adducimus ad te, sed te hinc ad eum abducimus. Hoc namque in mandatis dedit summus huius vniuersitatis moderator Deus. Quæ cùm dixissent, ei è solio erepto vincula inijciunt, abducūt vinctum: & qui paulò ante insolenter gloriatus fuerat, captiuum ad Theodosium deducunt. Imperator autem primū iniuriarum in Valentinianum, & impiè occupatæ tyrannidis eum in memoriā reuocat. Deinde bellorum contra imperium legitimū susceptorum causa, cum irrisione reprehendit. Reprehendit etiam statuā Herculis, qua fretus, tam audax temerariumque facinus admiserat. Postremò, iustā æquamque de supplicio illi irrogando sententiā pronunciat. Talem se Theodosius tum in pace, tū in bello prestitit: quippe semper diuinum implorauit auxilium, semperq; illud cōsecutus est.

† Vide annot. pag. 946 lat. 1. lin. 18. 20.

Theodosij cum Eugenio tyrāno pugna.

Eugenius victus, & vinctus ad Theodosium adducitur.

Theodosij platon.

A

De Theodosij Imperatoris morte. CAP. XXV.

Theodosij mors.

Vide Nicephor. lib. 12. cap. 50. Sozom. li. 8. cap. 1. Socrat. lib. 5. cap. 25.

HAc parta victoria, Theodosius in morbum delapsus, filijs imperium distribuit: ac maiori natu eam partem quam ipse rexerat, minori autem Europæ tradit gubernacula. Vtrumque veram pietatem colere hortatur. ea enim & pacem conseruari, bellum extingui, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filijs adhibita, obijt mortem: cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

Honorius & Arcadius Imp. anno Christi 400.

De Honorio Imperatore, & Telemacho monacho. CAP. XXVI.

Honorius Imp.

Telemachi monachi martyrium.

Gladiatoriæ pugnæ sublatæ.

Vide Nicephor. li. 13. cap. 1. Sozom. lib. 8. cap. 1. Socrat. l. 6. cap. 1. 2. 3.

FIlij istius Imperatoris, sicut successores paterni Imperij, ita pietatis illius hæredes extiterunt. Nã Honorius Europæ potitus Imperio, pugnas gladiatorias, quæ Romæ olim fieri consueuerant, tali inductus occasione sustulit. Telemachus quidam vitam excolens monasticam, profectus ex Oriente, hac de causa Romam contendit. Ac dum sceleratum illud edebatur spectaculum, in stadium ipse ingreditur, atque ad gladiatores descendens, mutuam inter eos dimicationem sedare nititur. Itaque crudelis cædis spectatores accensi iracundia, & à dæmone, qui ex illa sanguinis effusione voluptatem capiebat, ad furorem impulsi, pacis authorem lapidibus obruerunt. Qua re cognita, Imperator admirabilis Telemachum in martyrum inuictorum numerum ascripsit, crudele autem illud spectaculi genus penitùs sustulit.

De Arcadij Imperatoris pietate, & Ioannis Chrysostomi ordinatione. CAPVT XXVII.

Arcadius Imp.

Ioannes Antiochiæ presb.

Flauianus episc.

Elpidius.

Agapetus.

Maximus.

Theodorus.

Acacius.

Leontius.

Vide Nicephor. li. 13. cap. 3. 1. Sozom. lib. 8. cap. 1. 2. 3. Socrat. lib. 6. ca. 1. 2. 3.

COnstãtinopoli autem mortuo Nectario, qui illam gubernarat ecclesiam, Arcadius, cui illa Imperij pars obuenerat, cùm Ioannẽ, eximiũ orbis terrarum luminare Antiochiæ in cœtum presbyterorum ascitum intellexisset, accersit ad se: & ab episcopis in vnum conuocatis contendit, vt eum consecrent episcopum, & præclaræ illius vrbis pastorem constituant. Hoc vno argumento Imperatoris erga res diuinas studium satis declarari potest. Per idem tempus Antiochiæ antistes fuit Flauianus: Laodiceæ autem Elpidius, qui vixerat vnà cum magno Meletio, eiusque vitæ rationem accuratius repræsentauit, quàm cera formas ab annulis in ea impressas solet. Iste magno Pelagio successit: diuo autem Marcello successit Agapetus, vir cum primis excellens, quem tempore quo hæreticæ ingruebãt procellæ, in Palæstra monastica magnam laudem adeptum suprà demonstraui. Seleuciæ autem, ad radices montis Tauri sitæ, episcopus Maximus fuit, Ioannis illius illustris cõdiscipulus: Mopsuestiæ Theodorus. Ambo doctores erant insignes. Diuus porrò Acacius cùm prudentia, tum vitæ ratione clarus, ecclesiam Berœæ rexit. Galatiæ pastor fuit Leontius, vir multis virtutis generibus insigniter exornatus.

B

De diuina huius episcopi in loquendo libertate. CAP. XXVIII.

Ioã. Chrysost. Constantinopol. episcop.

Vide Nicephor. li. 13. cap. 3. So. crat. lib. 6. cap. . . So. zom lib. 8. cap. 2. 3.

MAgnus ille Ioannes, susceptis ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernaculis, cœpit iniqua quorundam facinora grauiter coarguere, Imperatorem eiusque coniugem salutariter admonere, orare sacerdotes, vt ex præscripto legum ab ecclesia sancitarum vitam instituant: eos autẽ qui istas temerè violare aggrediebantur, aditu sanctuarij prohibere. Nam non est æquum, inquit, vt sacerdotali honore fruantur hi, qui vitam eorum qui sunt verè sacerdotes, non studiosè imitentur. Atque hoc modo prospexit non illi solum ciuitati, verùm etiam toti Thraciæ, quæ est in sex episcopatus diuisa: & cunctæ etiam Asiæ, quæ vndecim habet antistites. Ponticam pręterea ecclesiã, quæ eundem habet episcoporum numerum, quem Asia, eisdem legibus adornauit.

De fanis idolorum in Phœnicia ab eo deiectis. CAP. XXIX.

Idolorum delubra diruta.

Vide Nicephor. lib. 13. cap. 3. Sozom lib. 8. cap 6. Socrat. lib. 6. cap. 3.

POrrò cùm certior factus esset, Phœniciam etiamnum ad nefaria dæmonum mysteria celebranda cæco furore ferri, monachos diuino pietatis studio inflãmatos in vnũ cogit: eoq; cum edictis Imperatorijs ad simulachrorum fana demoliẽda, mittit. Opificibus autem & eorum ministris, qui ista deturbarent, mercedem non ex Imperatoris prompsit ærario: sed fœminas cùm diuitijs circumfluentes, tum fide præclarè instructas induxit, vti sumptus in eam rem (docuit namque, quanta laus ex tali largitione colligi soleat) affatim & liberaliter suppeditarent. Itaque reliqua dæmonum delubra hoc pacto solo æquanda curauit.

De Gothorum ecclesia. CAP. XXX.

Scythæ ab Arianismo liberati.

Vide Nicephor. li. 13. cap. 1. 4. Sozom. li. 8. cap. 6. Socrat. lib. 6. cap. 3.

CVm videret prætereà gentẽ Scythicã doctrinæ Arianæ laqueis irretitã teneri, molitus est sedulò inde eam eripere: ad quã prædam capiendam hanc viam excogitauit.

A Complures qui eadem lingua loquebantur, presbyteros, diaconos & lectores ordinauit, illisque vnam tribuit ecclesiam: quorum opera multos errore lapsos, Ecclesiæ reconciliauit. Nam ille ipse plerunq; ad eam ecclesiam profectus, cum illis locutus est, interprete vtriusque linguæ perito vsus: aliosque dicendi facultate instructos, ad idem ipsum faciẽdum induxit. Ista quidem in vrbe illa præstitit, compluresque errore imbutos, veritate doctrinæ Apostolicæ explanata, ad viam salutis reduxit.

De prouidentia quam pro Scythis habuerat: & quo pacto Marcionistas insectatus fuerit.

CAPUT XXXI.

Vide Nicephor. li. 13. cap. 5. Sozom. lib. 8. cap. 6. Socrat. lib. 6. cap. 3.

ITemque cũ accepisset Scythas, qui Nomadæ vocãtur, quiq; propter Istrum accolebant, sitienter quidẽ salutem appetere, sed habere neminem qui sitim suã salutaris doctrinæ fluentis restingueret: viros laborum Apostolicorum imitatores conquisiuit, eosq; illis erudiendis præfecit: literas autẽ eius ad Leontiũ episcopum Ancyræ perscriptas, quib. tum Scythas ad fidẽ conuersos esse significabat, tum orabat vt viros idoneos ad rectã salutis viam illis monstrandam mitteret, ipse equidem perlegi. Porrò autem vbi intellexit, pestiferã Marcionis hæresin nonnullos in nostra regione pagos occupasse, scripsit ad eũ qui id temporis episcopus illius ecclesiæ fuit, hortatus vt hæresim illã inde expelleret: atq; quò ei in eo negocio exequẽdo adiumento esset, edicta Imperatoris ad illum mittenda curauit. Sed de ecclesijs, more diui Pauli Apostoli, quàm animo sollicito esset, ex his rebus gestis satis constare poterit.

Scythæ Nomades.

Marcionis hæresis.

De Gainæ postulatione, & Ioannis Chrysostomi responsione. CAP. XXXII.

Vide Nicephor. li. 13. cap. 4. 5. Socrat li 6. cap. 6. Sozom. li. 8. cap. 4.

SVnt autem alia ipsius facta, quæ eius loquendi libertatem perspicuè declarare queant. Exempli gratia: Gainas quidam genere Scytha, animo barbaro, insolentia planè tyrannica, per id temporis dux fuit: & non modò exercitui ex sua gente collecto, verùm etiam vnà Romanis tum equestribus tum pedestribus copijs præfuit. Quẽ quidem non solum alij omnes, sed etiam Imperator ipse (quippe eum tyrannidem moliri suspicabatur) magnopere extimuit. Iste labe aspersus Ariana, postulat ab Imperatore vnum ex sacris templis sibi dari. Imperator autem re-
B spondet, se de ea re capturum consilium, & vnum ei curaturum promittit. Itaque diuino illo Ioanne accersito, ei postulatum Gainæ exponit, commemorat eius potentiã, moliri tyrannidem indicat: orat, vt templò donato, furentẽ eius animum placet. Cui nobilis ille vir: Ne, inquit, istud ei polliceare, neq; sanctum dare canibus mandes. Nam nunquam equidem patiar, vt qui Deum verbum sanctè & augustè laudibus & hymnis celebrant, expellantur è sacro templo, idemq; tribuatur his qui contra eum loquuntur blasphemias. Atque ne barbarum illum omnino metuas, Imperator, sed me & illum in vnum locum conuoca, tuque silentio vtriusque nostrûm sermoni ausculta. Ego certè me hominis linguam refrenaturum spero: persuasurumque, ne postulet, quod ei cõcedi non debeat. Quibus auditis, Imperator vehementer lætatur: & postridie eius diei vtrunque accersit. Gainas quidem promissum exposcit. magnus autem Ioannes respondet illi ex aduerso: Non licere Imperatori, qui pietatem colere instituat, aliquid contra res sacras temerè moliri. Cui quidem dicenti, templum sibi dari oportere: respondet Ioannes, Templum sacrum apertum esse, neminemque eum prohibere quò minus in eo, si libeat, preces Deo fundat. Tum Gainas: At ego, inquit, alterius sectæ sum, & cũ hominibus eius sectæ vnum sanctum templum habere postulo. Atque istud quidem non immeritò peto, quippe qui multa bellica certamina pro Romanis confecerim. At præmia, inquit Ioannes tibi propterea tributa, labores tuos longè superant. Nam dux es, & honore consulari dignatus: quinetiam tecum debes considerare, quis fueris olim, & qui iam sis: quæ etiam præterita tua inopia, & in qua iam abundantia vitam degas. Quibus quoque vestimentis prius indutus esses, quàm Istrum traieceris, & quibus iam opertus. Complectere igitur animo, quàm pauci sint labores, & quàm ampla præmia: atque noli erga eos qui tibi honorem hunc detulerint, ingratus esse. Hac oratione habita, Ioannes celebris totius orbis terrarum doctor, os obturauit Gainæ, atque adeò obmutescere coegit. Temporis autem interuallo interiecto, Gainas tyrannidem, quam molitus fuerat, manifestò patefecit: atque collecto in Thracia exercitu, prædas agere, & multa loca vastare cœpit. Quibus rebus cognitis, omnes cùm magistratus, tum subiecti, metu exhorrescere: atque nemo erat qui vel cum eo in acie confligere animum induxerit, vel legationem apud eum obire se tutò posse existimarit. Nam barbarum eius & crudelem animum quisque suspectum habuit.

Ioan. Chrysostomi responsio.

Gratianus dux Arianus.

Gaina cũ Ioã. Chrysostomo colloquutum.

Gaina tyrannis.

De Chrysostomi ad Gainam legatione. CAPVT XXXIII.

A

Io. Chrysostomi ad Gainā legatio.

Vide Niceph. lib. 13. cap. 6. Socrat. lib. 6. cap. 6. Sozom. lib. 8. ca. 4.

ID temporis alijs omnibus, velut metu perculsis, relictis, itum est ad Ioannem, inuictissimum illum Christi bellatorem: suadetur ei, vt legatus ad Gainam proficiscatur. Ille verò, nulla habita ratione vel disceptationis contra Gainam antè susceptæ, vel simultatis inde ortæ, prompto animo in Thraciam contendit. Quare Gainas, cognito legati aduentu, & animi eius alacritate pro pietatis defensione considerata, longo interuallo ei lubens procedit obuiam: atque prehensam illius dexteram oculis suis apponit, liberosque sacra eius genua complecti cogit. Sic quidem virtus vel infestissimos afficere pudore, & obstupefacere solet.

Virtus etiam hosti admiranda.

De ijs quæ propter Chrysostomum euenerunt. CAP. XXXIIII.

Vide Niceph. li. 13. cap. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 19. 20. 21. 22. 26. 27. 17. Vide Sozom. lib. 8. cap. 21.

VErùm inuidia illustrem sapientiæ Ioannis splendorem non tulit: sed suis machinis admotis, non vrbem Cōstantinopolim solum, verùm etiam vniuersum orbem terrarum cùm eloquentia illius, tum sapientia orbauit. Ipse equidem ad hanc historiæ partem iam oratione prouectus, nescio quo animo affectus sim. Nam dum iniurias ei illatas narrare instituo, virtutē eorum qui illarum iniuriarū authores erant, nonnihil reuereor. Qua de causa eorū nomina silentio prætermittere animus est.

Ioan. Chrysostō. aliorum inuidia infestatus.

Isti, quoniam varias causas habere videbantur, cur cum eo simultatem gererent, eximiam eius virtutem videre noluerunt: sed miseris quibusdam accusatoribus conquisitis, tametsi crimen perspicuè falsum esse intellexerunt, tamen concilio longè extra vrbem conuocato, sententiam aduersus eum pronunciarunt. Itaque Imperator sacerdotibus fidem adhibens, illum longè ab vrbe relegari mandat. Ioannes autem, cùm neque accusationem audiuisset, neque ei respondisset, velut criminum sibi illatorum conuictus, vrbem deserere cogitur, & Hieron oppidum (sic enim nauale illud nominatur) in ostio Ponti situm, contendere. Cùm verò noctu terræmotus factus esset, & terror inde Imperatrici incussus, Constantinopoli vrbi Mariæ præmittuntur prima luce legati ad Ioannem exulem, oratum vt quamprimùm ad vrbem redeat, periculumque ei impendens depellat. Post quos alij mittuntur legati: post illos etiam alij, adeò vt Bosphorus refertus esset legatorum turba. Vbi verò fidelissimus populus istud intellexit, ostium Propontidis nauigijs operuēre: omnes nanque cum cereis accensis ei obuiam fiunt. Atque pro eo quidem tempore hostium illius coniurata manus dissipata est. Sed pauci iam intercesserant menses, cùm de integro in vnum coiuēre: pœnasq; ab eo expetiuere, non criminum solum, quæ ei falsò obiecerāt, verùm etiam ministerij in ecclesia, quod post abdicationē obierat. Ad quos respōdet, se neq; in iudicio egisse causā, neq; crimina obiecta audiuisse, neq; dedisse pro sua ipsius defensione responsum: neque præsentē condemnatum, sed absentē in exilium ab Imperatore eiectum, & denuò ad sedem episcopalem reuocatum. Attamen aduersarij eius, altero concilio nō ad causam cognoscendam coacto, sed vt Imperatori persuaderent, iustā & legitimam ipsorum esse sententiā, non solū eum ciuitate expellunt: verùm etiā ad paruum & desertum quoddā Armeniç oppidū, quod Cucusus dicitur, amandarūt. Inde rursus educentes, ad Pityuntem transferunt. Id oppidū est velut terminus, quo Pontus, & imperium Romanum distinguuntur, Barbaris crudelissimis finitimū. Sed clemens Dominus nō permisit egregium suum athletā ad eiusmodi hominū † cœtum deduci. Nā vbi venit Comana, ad vitā immortalem, & cuiusq; expertē molestiæ migrauit. Corpus aūt, quod tot præclara certamina cōfecerat, propter bustū [a] Basilisci martyris (id enim sanctus martyr per somniū mādauerat) conditum est. Quot quidē episcopi illius causa suis exturbati fuerint ecclesijs, & ad extremas orbis terræ oras relegati: quot etiā monachi simili supplicij genere mulctati: hoc loco percēsere superuacaneū arbitror, eoq; pacto longius historiā prouehere, præsertim cū mea quidē sententia, ea quç tristiciā afferant, contrahēda sint in angustū, & errata eorum qui sunt fidei societate nobiscum coniuncti, silentio tegenda. Atqui complures eorum qui erant iniuriarū authores, pœnas persoluerunt, quorū supplicia alijs non parum attulere cōmodi. Istud iniquum facinus contra Ioannē admissum, episcopi Europæ præter cæteros detestati sunt. Nam se à cōmunione illorum qui illud consciuerant, separauere: quib. totius Illyriæ cuncti se adiunxere episcopi. Porrò autem, quàm plurimi episcopi ciuitatum versus Orientem solem sitarum, à facinoris communione se seiunxerunt quidē, sed corpus ecclesiæ minimè distraxerunt. Quin etiā isto excellenti totius orbis terræ doctore mortuo, episcopi Occidentis non prius cū episcopis Aegypti & Oriētis, & Bosphori & Thraciæ, cōmunicare voluerunt, quā nomen illius sanctissimi viri in tabulas, quib. nomina episcoporū mortuorum continebātur, retulissent. Atque Arsacium eius successorē ne salutare quidē dignati sunt. Atticum autē, qui succedebat Arsacio,

Relegatur.

Hieron oppid.

B

Cucusum & Pityuntem relegatus Ioan. Chrysostomus.

Pityus.

Vide Strab. vtrum oppid. an insul.

† Vide annot. pag. 348. lin. 16.

Ioan. Chrysostomi exilium & mors.

a Basiliscus martyr.

Arsacius Io. Chrysostomi successor.

A Arsacio, quique sæpe legatos ad eos miserat, sæpeque pacem postulauerat, postea tandem, cùm Ioannis nomen in tabulis inscripsisset, receperunt.

De Episcoporum successione, & Alexandro Antiocheno episcopo.

CAPVT XXXV.

Vide Nicephor. li. 13. cap. 30.

EOdem tempore Cyrillus, filius sororis Theophili, Alexandriæ episcopus fuit, auunculi in eo præsulatu successor. Ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopatum tunc gessit Ioannes, vir planè insignis: successitque Cyrillo, de quo suprà facta est mentio. Ecclesiã verò Antiochenam administrauit Alexander, cuius pia vitæ ratio pulchrè cum episcopatu consentiebat. Nam toto vitæ tempore ante susceptum episcopatum in palæstra monastica contrito, cum plurimùm se exercuisset, generosum athletam se planè declarauit: quippe tum oratione docuit alios, tum vitæ consuetudine orationem confirmauit. Iste successit Porphyrio: qui post Flauianum illius ecclesiæ clauum tenens, multa sua benignitatis monimenta post se reliquit. Cui quidem summa etiam animi prudentia non parum attulit splendoris. Diuinus autẽ Alexander, seuera vitæ disciplina, studio sapientiæ, egestate voluntaria, eloquentia, alijs deniq; Spiritus sancti donis admodũ excelluit. Idemq; factionem magni Eustathij causa inchoatã (quæ quo minus iampridẽ esset cũ reliqua ecclesia denuò sociata, Paulinus impedimento fuit, & post eũ Euagrius) sua persuasione & consilio, cætero ecclesiæ corpori adiunxit: & talem diẽ festum, qualẽ nemo aliquando viderat, ex insperato celebrandum curauit. Nam omnibus eadem fide consentientibus in vnum collectis, tam sacris initiatis quàm laicis, ad illorum conuentum accedit. Atque assumptis sibi qui cantare nouerant, vnoque hymnorum concentu contexto, à porta quadam paruula ad Occidentem spectante, vsque ad maximũ templum totam plateam compleuit hominibus: & fluuium rationis participem, similitudinem fluuij præterlabentis mirè adumbrantem, effecit. Quæ cùm Iudæi, Ariani, & Gentilium reliquię, quę perpaucę erant, viderent, gemere & lamentari cœperunt, quòd alios iam fluuios in ipsum ecclesiæ quasi mare illabi cernebant. Iste præterea primum Magni Ioannis nomen in tabulis ecclesiæ inscribendum curauit.

Cyrillus. Ioannes Hierosolym episc. Alexander. Porphyrius. Flauianus. Eustathiana factio sedata. Ioannes Chrysostomi nomen in ecclesiæ tabulas relatũ.

Theodosius iunior Imp. anno Christi 417.

De reliquiarum Ioannis, quæ postea facta fuit, importatione: & Theodosij iunioris ac fratrum eius fide.

CAPVT XXXVI.

B Vide Nicephor li. 14. cap. 4.

POstea verò ipsæ etiam Ioannis doctoris præstantissimi reliquiæ fuere Constantinopolim, vrbem primariam, traductę. Itaque fidelis hominum cœtus, pelagus, nauigiorum multitudine velut continentem efficiens, Bosphori ostium ad Propontidem sitũ luminaribus cooperuere. Hunc thesaurum is qui iam imperium administrat (qui vt aui nomen fert, ita synceram eius pietatem seruat) in illam vrbem importandum curauit. Idemq; vultu & oculis in sancti illius viri loculo defixis, pro parentib. preces fudit, orauitq; vt iniuriarum per ignorationem factarum veniã illis tribueret. Iampridẽ autem eius parentes mortem obierant, illo iam tum valde adolescentẽ orbo relicto. Sed vt orbitatis molestias experiretur, parentũ & maiorum suorũ Deus neutiquã passus est. Nã & eum ipsum pietatis educauit alimentis, & imperiũ vacuum à seditionib. conseruauit: & animos si qui ad tyrannidẽ propenderent, compressit. Quorum beneficiorum semper memor, patronum suum laudibus & hymnis celebrare non cessat. Atq; huius hymnorum cõcentu Dei laudandi consuetudinis socias habet sorores suas, toto vitæ tempore virginitatẽ excolentes: quæ & pro summis delicijs habent literarum cõmendationem sacrarum, & pro certo solidoq; thesauro rerum egentib. necessariarum suppeditationẽ. Et quanquã iste Imperator multis alijs virtutib. eximiè decoratus erat: clementia tamen vel maximè, mansuetudine, animi trãquillitate, quæ nullis procellis agitari poterat, fide deniq; sincera & spectata excelluit. Cuius rei certissimũ argumentum ostendã. Vir quidam vitã excolens monasticã, animo paulò audaciore præditus, ad Imperatorẽ rei cuiusdã petendæ gratia accedit. Quod cũ sæpius frustra fecisset, Imperatori ecclesiastica interdicit cõmunione, vinculoq; ecclesiæ ei iniecto decedit. Imperator aũt fide cumprimis excellens, ad palatium, cum tempus instaret cõuiuij, & omnes conuiuæ adessent, dixit se non prius capturũ cibum, quàm Ecclesiæ vinculo solueretur. Proinde vnum ex familiarissimis ad episcopũ mittit, oratũ, vt potestatẽ faciat ei qui ipsum ligauerat, vinculo soluendi. Cùm aũt episcopus respondisset, nõ debere cuiusq; vinculum admittere, significassetque eum solutum esse: non tamen solutione illa contentus est, donec ille qui eum ligauerat, magno cum labore conquisitus, communioni illũ restituisset. Eiusmodi namq; erat Imperatoris erga leges diuinas fides: qua etiam inductus simulachrorum

Ioan. Chrysostomi reliquiæ Constantinopolim translatæ 35. anno post mortem eius. Theodosij iunioris imp. pietas & virtutes aliæ. Theodosius iunior excõmunicatus.

simulachrorum delubra, quæ etiamnum reliqua erant, adeò funditus deturbari euerti- A
que mandauit, vt ne vestigium quidē veteris gentilium erroris (istam namq; sententiā in edicto de illis demoliendis conscripto inseruit) posteris restaret ad intuendum. Atq; ex his pietatis seminibus fructum continuum percepit. Nam hac de causa omniū moderator Deus eius saluti sedulò prospexit. Etenim cum Rhoilus dux Scytharū, qui Nomadæ dicuntur, traiecto Istro cum ingentibus copijs Thraciam populari, & prædas agere inciperet: & Constantinopolim vrbem primariam obsessurum, momentoque temporis capturum, atque adeò solo æquaturum minaretur: Deus, fulminum iactu & facibus cælitùs demissis cùm illum combussit, tum vniuersum eius exercitum penitùs absumpsit. Non dissimile quiddam etiam in bello Persico Deus eius causa præstitit. Nam cū Persæ negocijs Romanorum, quibus districti tenebantur, cognitis, contra vicinos suos ruptis fœderibus bellum facerent, neque quisquam illis, tum ab hostibus oppugnatis, subsidio veniret (Imperator enim pace iamdudum facta confisus, duces suos & milites ad alia bella gerenda miserat) Deus immenso imbre & maxima copia grandinis in eorum exercitum demissa, tum eos prohibuit ab itinere vlterius faciendo, tum equorū cursum impediuit: adeò vt viginti diebus viginti stadia vsque eò cōficere non possent, quoad duces Romani collectis suis in vnum militibus aduentarent. Porrò autem altero prælio antè commisso, istos ipsos, cùm iam vrbem Imperatoris nomine nuncupatam * obsidione cinxissent, ludibrio Deus exposuit. Nam cū [a] Gororanes amplius triginta dies cum omnibus copijs vrbem hanc circunsedisset, & multa instrumenta bellica ad vrbes capiendas accōmodata ad murum applicasset, & infinitas tentasset machinas, & alias turres extra mœnia extruxisset: solus diuinus [b] Eunomius illius vrbis episcopus ei restitit, & machinationum adiectarum impetum penitùs repressit. Ac cùm duces nostri contra hostes præliari renuerent, & obsessis opem ferre non auderēt: iste episcopus se hostibus opponendo, vrbem seruauit incolumem. Nam cùm vnus ex regulis barbaris consuetam blasphemiam in Deum iaceret, & in morem Rhabsacis & Sennacherib verba execrabilia funderet, furoreque incitatus minaretur se sacrosanctum Dei templum incēdio vastaturum: sanctus iste vir rabiem eius nō ferens, balistam Thomæ Apostoli nomine inscriptam ad pinnas muri statui, & ingentem lapidem in ea imponi, nomineque illius in quem barbari blasphemias coniecerant, eum emitti iubet. B
Qui directò in illum regulum delatus, & in nefarium eius os impactus, vultum deformauit, caput comminuit, & cerebro dispersit humum. Quod cùm vidisset dux Gororanes, qui spe vrbis capiendæ exercitum collegerat, inde decessit, ipsoque rerum euentu se victum planè declarauit. Atque ob hanc causam metu perculsus fœdera cum Romanis percussit. Ad hunc modum summus omnium rector Deus, fidelissimi Imperatoris saluti consuluit: qui quidem & se famulum eius esse ingenuè agnoscit, & debitum Domino præstat obsequium.

Theodosij Iun. in demoliēdis simulachrorū fanis studium. Rhoili Scyth. ducis interitus

** Theodosiā. Vide Sozom & Procop. de bell. Persi.*
a Gororanes dux.
b Eunomius episcop.

2. Paral 32. Balista S. Thomæ.

De Theodoto Antiocheno episcopo. CAP. XXXVII.

ISte Imperator reliquias, vt dixi, præclari illius mundi luminaris Ioannis Constantinopolitani, illarum admodum appetenti, reddidit. Sed istud postea factū est. Innocentio illi episcopo Romano, viro longè præstantissimo, successit Bonifacius, Bonifacio Zosimus, Zosimo Celestinus. Hierosolymis autem, post Ioannem illum admirabilem mortuum, Praylius vir qui nomini suo pulchrè respondebat, illius ecclesiæ rectionem capessit. Antiochiæ verò diuo Alexandro vita defuncto, Theodotus, continentiæ velut margarita, Ecclesiæ præsulatum obtinuit: vir mansuetudine insignis, & accurata vitæ institutione egregiè exornatus. Qui sectam Apolinarem oratam vt se cum reliquo Christi grege iungeret, cæteris Ecclesiæ ouibus aggregauit. Multi tamen eorum, insignem erroris labem, qua antè erant inquinati, minimè eluerunt.

Rom. episcopi, Innocentius. Bonifacius. Zosimus Celestinus. Praylius. Theodotus. Apolinaris secta ecclesiæ aggregata.

Vide Nicephor. lib. 14. cap. 30.

De persecutione in Persia excitata, & qui illic martyrium perpessi sint.

CAPVT XXXVIII.

PEr idē tēpus, Isdigerdes rex Persarū persecutionē cōtra ecclesias cōcitauit, occasione ex re gesta, quā sum deinceps narraturus, arrepta. Audas episcopus, vir multis virtutis generibus ornatus, zelo non opportuno illo quidem accensus, Pyreum (templa enim in quibus πῦρ, id est, ignis, eorum deus, colitur, Pyrea vocant Persæ) demolitus est. De qua re rex per Magos certior factus, Audā accersit: Ac primùm placidè eum coarguit, & Pyreum denuò ædificare iubet. Qui cū ei contradiceret, negaretque se illud facturum: rex oēs ecclesias Christianorum se diruturum minatur. Atq; certè quod verbis minabatur, re ipsa perfecit. Nam vt primùm Audam, diuinum illum virum, trucidari mandauerat, ecclesias deturbari iussit. Quòd aūt ad Pyrei euersionem attinet, haud opportunè

Isdigerdis Persar. regis persecutio.

Pyrea Persarum templa.

Auda episcop zelus, & martyrium.

Vide Nicephor. li. 14. cap. 18. 19. 20. 21.

A portunè equidem illud factum fuisse existimo. Nam sanctus Apostolus Athenas aduentans, & ciuitatē superstitioso simulachrorum cultu cæcatam videns, aram quandā ab illis honoratā minimè diruit: sed verbo eorum ignorationē redarguit, & veritatē illis patefecit. Attamen quòd Audas templum simulachri deturbatum extruere rursus noluit, sed interfici potius quā illud efficere: eum magnopere admiror, & corona dignū iudico. Nam par impietas est, mea quidem sententia, ignem adorare, atq; ei ædificare delubrum. Hinc igitur persecutionis tempestas orta, grauissimos & turbulentissimos fluctus contra pietatis alumnos concitauit: quæ procella triginta annos continuos à Magis, velut à quibusdam turbinib. agitata, durauit. Magos autē vocant Persæ, qui elementa in Deos referunt. De quorum cōmenticijs fabulis alio in opere, in quo eorum quæstiones dissoluebamus, satis enucleatè disseruimus. Porrò Gororanes, filius Isdigerdis, post mortem patris, vt regni paterni, sic belli contra pietatem à patre cōmoti successor extitit. quippe pater moriens, hæc duo coniuncta filio reliquit. Tormentorum aūt genera, & noua cruciamenta pijs hominib. ab illis inflicta, vix dicendo explicari poterunt. Nam quorundā manibus, aliorum aūt tergis corium detrahunt: aliorum capita, à fronte exorsi ad barbam vsq;, cute exuunt. Nonnullos primū cœperunt arundinib. semisectis circumdare, & incisiones corporib. applicare, deinde robustis vinculis à capite ad pedes vsque circumligare, & singulos calamos vi artè constringere, vt partem cutis ad quam admotæ erāt arundines, eo pacto grauiter lacerantes, acriores doloris morsus efficerent. Quinetiam lacus effodere, eos summa cum diligentia inungere: deinde ingentē soricum numerum in eos concludere: postremò pietatis athletas, eorum manibus pedibusque cōstrictis, ne bestias abigant, soricib. velut alimentum obijciunt. Sorices autem fame oppressi, sensim carnes sanctorum absumunt, sicque diuturnū & acerbum cruciatum illis afferunt. Itemque carnifices isti à conscelerato illo naturæ nostræ inimico & veritatis hoste edocti, tormenta alia his quidem multo asperiora excogitare: sed tamen ne eo quidem modo athletarum fortitudinem & constantiam retundere potuerunt. Nam sua sponte accurrebant, magno desiderio mortis oppetendæ, per quam aditus ad vitam immortalem patefit, inflammati. Quorum duos tresue in memoriam reuocabo, quò per hos etiam aliorum fortitudo cognosci queat. Hormisdam quendam, virum in Persis apprimè nobilem, ex genere Achemenidarum oriundum,

Priuato non licet publicis superstitionibus vim adferre.

Magos quos vocent Persæ

Theodoritio opus de quæstionibus Magicis

Gororanes Isdigerdis F.

Tormentorum exquisitis generibus Christiani afflicti.

Christiani Soricib. obiecti.

B patre præfecto, cùm rex eum Christianum esse accepisset, ad se adduci, & Deum seruatorem pernegare iubet. At Hormisda: Quod imperas, ô Rex, neque iustum est, inquit, neque vtile. Nam quicunque didicerit Deum omnium gubernatorem facilè contemnere, eumque denegare: multo facilius regem, quippe cùm homo sit, mortalis naturæ particeps, contempturus est. Quòd si qui tuum imperium pernegauerit, ô Rex, grauissimo dignus sit supplicio: quanto grauius meretur ille quidem, qui omnium rerum effectorem pernegat? Rex autem, quem oportuerat sapientissimam eius orationem admiratum esse, athletam generosum, diuitijs & honore spoliauit: deditque ei mandatū, vt omnib. vestibus, solo subligaculo excepto, exutus, camelos, qui erāt in exercitu, duceret. Cū verò dies complures iam præterijssent, rexque è tabulato despiciens, videret optimum illū virum & radijs solis exustum, & conspersum vndeque puluere, nobilitate ac splendore patris illius in memoriā reuocato, primum iubet eum adduci ad se, & indusio linteo vestiri: deinde arbitratus eius animum partim cruciatu præterito, partim humanitate erga eum iam declarata mollitum esse: Nunc demum (inquit) obstinatione deposita, filium fabri negato. At ille diuino zelo accensus, indusium dilacerauit: eoque ad regē proiecto, sic eum affatur: Si me huius causa pietatem deserturum putas, habeas tibi donum cum impietate. Hac eius fortitudine perspecta, rex eum è palatio nudum exturbauit. Porrò idem Rex * Suenem mille seruorum dominum, qui ei contradicebat, quique fabricatorem huius vniuersitatis pernegari haudquaquam sustinebat, primùm percontatur, quis ex eius seruis improbissimus esset? deinde ei tradit reliquorum dominatum, ipsumque dominum Suenem illi inseruire iubet. Quinetiam domini sui coniugem ei in matrimonium dat, ratus eo pacto se veritatis propugnatorem Suenem de sententia deducturum. Verùm spes eum frustrata est: nam Suenes domum supra petram ædificatam habuit. Post hos Beniamin diaconum comprehendi, & in carcerem conijci mandat. Biennio verò pòst, legatus Romanus venit ad regem, de alijs rebus cum eo acturus. Qui de diacono certior factus, impetrat ei à Rege liberationem. Rex autem iubet Beniamin polliceri, se doctrinam Christianam cum nullo Mago communicaturum. Legatus quidem recipit, Beniamin Regis mandata effecturum. At Beniamin, cùm legatum hac de re ipsum admonentem audiuisset, respondit: Non posse fieri, vt doctrinam lucis, quā à Deo acceperat, nō alijs impertiret.

Hormisdæ constans fidei confessio.

Ex contemptu Dei, contemptus Regis oritur.

** Saanem vocat Epiph.*

Suenis constantia.

Beniamin diaconi, eiusque martyrium.

Nam

Nam abſcondere talentum, quantum mereatur ſupplicij, hiſtoriam Euangeliorum apertè docere. Verùm Rex id temporis huius reſponſi ignarus, iubet illum è vinculis eximi. Qui quidem, vt ſolebat, homines ignorationis tenebris obcæcatos, inde eripere, & ad lucem, quæ ſola intelligentia percipitur, adducere non ceſſauit. Anno autem pòſt, res ab eo geſtæ regi indicantur. Qui iubet eum adduci, & Deum, quem colebat, denegare. Tum ille ſciſcitatur à rege, quo ſupplicio mulctandus ſit is, qui eius regnum deſerat, & alterius ditioni ſe ſubijcere animum inducat? Morte, inquit rex, & pœna grauiſſima. Cui rurſus ſapientiſſimus vir: Quo pacto igitur, inquit, coercendus eſt homo ille, qui effectorem & opificem omnium derelinquat, & vnum è conſeruis Deum conſecret, eique cultum vero Deo debitum tribuat? Quibus verbis Rex grauiter commotus, viginti arundines præacutas per vngues manuum ac pedum traijci iubet. Vbi autem vidit eum hunc cruciatum habere pro ludo, aliam rurſus arundinem in membrum genitale intrudi mandat: quæ ſæpius extracta, inſertaque, dolores ei incuſſit planè inexplicabiles. Poſt illud inflictum ſupplicium, impius ille & immanitate efferatus tyrannus, virgam robuſtam, craſſam, & propter ramos vndique eminentes valdè aſperam, in imam alui ſedem infigi iubet. Quo cruciatus genere generoſus Chriſti athleta oppreſſus, extremum ſpiritum edidit. Infinita ferè id genus ſcelera ab illis impijs fuère admiſſa. Neque cuiquam mirum videri debet, omnium rerum adminiſtratorem Deũ, eorum feritatem impietatemque toleraſſe. Etenim quotquot imperatoress ante imperium Conſtantini Magni regnarunt, contra veritatis profeſſores inſana rabie furere non deſierunt. Atque Diocletianus, ipſo ſalutaris paſſionis die, cunctas eccleſias, quę in toto Romano erant imperio, demolitus eſt. Verùm vix nouem iam anni interceſſerant, cùm & illæ ipſæ denuò florere, atque multo maiore amplitudine & ſplendore quàm antea enitere cœperunt: & tyrannus ille vnà cum impietate extinctus eſt. Atque dominus tùm hæc bella contra Chriſtianos excitatum iri, tum eccleſiã inuictam fore prædixerat. Quinetiam ipſi rerum euẽtus nos docent, bellum plus commodi quàm pacem nobis ſolere apportare. Nam hæc nos molles, moroſos & timidos reddit: illud autem animos acuit, & res præſentis vitæ tanquam fluxas contemnere facit. Verùm de his, alijs in rebus ſæpe diſſeruimus.

Eccleſiam per ſecutionibus non opprimi, ſed magis florere.

Diocletianus omnes eccleſias per totum Imp. Rom. vno paſchatis die demolitus eſt.

A

De Theodoro Mopſueſtiæ epiſcopo. CAPVT XXXIX. B

Theodori Mopſueſtiæ epiſc. mors.

PER id temporis, quo diuinus Theodotus Antiochenam rexit eccleſiam, Theodorus epiſcopus Mopſueſtiæ, qui totam Chriſti eccleſiã ſua doctrina erudierat, & contra vniuerſas hæreticorum phalanges victoriam reportauerat, obijt mortem. Iſte & Diodori, viri excellẽtiſſimi, doctrinæ particeps factus eſt, & ſanctiſſimi Ioannis ſocius & adiutor. nam communiter inter ipſos ſapientiæ præcepta ex ſpiritualibus Diodori fluentis hauſerunt. Triginta ſex annos præſulatũ geſſit Theodorus, neque vnquam ceſſauit tum contra Arianam & Eunomianam ſectam velut in acie dimicare, tum clandeſtinum Apollinaris manipulum impugnare, tum optimam herbam ſanctis Chriſti ouibus ſuppeditare. Cuius frater Polychronius eccleſiam Apameenſem, tum propter præſtantiam doctrinæ, tum propter piæ vitæ ſplẽdorem præclariſſimè gubernauit. Iſto quidem in loco finem hiſtoriæ facere animus eſt. Atque omnes, qui ſint eam aliquando perlecturi, vehementer oratos volo, vt precibus ſuis meos labores compenſare non grauentur. Spacium quidem centum & quinque annorum iſta complectitur hiſtoria, quæ initium habet ex rabie Ariana: exitum autem, à morte hominum præſtantiſſimorum Theodori & Theodoti.

Polychronius Theodori frater.

FINIS.

Sit Deo gloria.

HERMIAE

A

HERMIAE SOZOMENI SALAMINI AD IMPERATOREM THEODOSIVM PRAEFATIO, ET ECCLESIASTICAE historiæ ab eodem conſcriptæ argumentum.

Theodoſium Iuniorem alloquitur, cui etiam hiſtoriam nuncupat, eumq́ laudibus extollit non mediocribus, ac rerum in præſenti opere diſſerendarum facie expoſitionem.

Imperatorum veterũ diuerſa ſtudia. earũ etiam rerum quæ eis offerri ſunt ſolitæ, diuerſitatem periſſe.

IMPERATORVM veterum ſingulos ſingulis ferè ſtudijs delectatos memorant. Nam quos exquiſita capiebat mundicia, his purpuram, coronam, & alia id genus curæ fuiſſe: qui autem doctrinæ operã nauabant, illos vel poema fabulis commẽticijs refertũ, vel aliud genus ſcripti quod animos poſſet permulcere, permagni feciſſe: qui deniq; exercebant militarem, hos telum directè conijciendo, beſtias feriendo, vibrando haſtam, aut ſtrenuè in equum inſiliendo ſeſe oblectaſſe. Atq; in iſtorum gratiam omnes qui eorum imperio ſubijciebantur, ſe inſinuare magnopere laborauerunt: & propterea quiſq; quod gratum Imperatori eſſe animaduertebat, illud ſtudioſè conſectatus eſt. Alius enim lapidem precioſum comparatuq; difficilem ei offerre: purpuram alius ſplendidius tinctam donare, hic vel poema, vel librum alterius generis dedicare, ille genus armaturæ peregrinum, & ad vſum rei militaris aptum adducere ſolet. Atq; in hoc popularis virtutis genere, ſummum planè & maximè regale putabatur, conciliare imperatoris gratiam. De pietate autem, qui eſt verus Imperatoris ornatus, à nemine tantopere laboratum eſt. At verò tu Imperator inuictiſſime Theodoſi, Dei iuuante gratia, nullum non virtutis genus (vt complectar breui)

Pietas, verus Imperatoris ornatus.

B ſedulò excoluiſti: qui vt purpura & corona, quæ dignitatis tuæ effigiem oculis intuentium ſubijciunt, corpus induis: ſic animum pietate & clementia, quæ verè Imperatorem exornant, præclarè veſtitum habes. Quinetiam tum poetę, tum alij ſcriptores, tum complures ex præfectorum & cæterorum ſubiectorum tuorum numero, ad te tuasque res geſtas prædicandas laborem ſuum conferunt. Ipſe autem, veluti certaminum magiſter, & orationum iudex conſtitutus, non ſcito quidem ſermone, aut exornatione aliqua veritatem obſcurari permittis: ſed quæ ſint verba propria, exquiſitè ponderas: & cum orationis argumento, dictionis figuram, partes, ordinem, concinnitatem, elocutionem, compoſitionem, argumentationes, ſententiam & narrationem accuratè expendis. Ipſos verò orationum authores, cum tui iudicij approbatione, tum plauſu, tum aureis imaginibus, tum ſtatuis erectis, tum donis, tum honoribus cuiuſque generis remuneraris. Atque talem erga tuos laudatores teipſum oſtendis, quales neque Cretenſes erga celebrem illum poetam Homerum, neque Alenadæ erga Simonidem, neque Dionyſius Siciliæ tyrannus erga Platonem Socratis familiarem, neque Philippus Macedo erga ſcriptorem Theopompum, neque Cæſar Seuerus erga Oppianum (qui piſcium genera, naturam, & quo pacto capiendi ſint, numeris deſcripſit) ſe præbuit. Nam Cretenſes, cum Homerum mille numiſmatis ob egregium ſuum poema donauiſſent, quo ſe de ſua magnificentia inſolenter efferrent, donum in columna publico in loco erecta incidendum curarunt. Alenadæ autem, Dionyſius & Philippus non magis quàm Cretenſes, qui quidem de repub. modeſtè & ſapienter temperata gloriari ſolent, de ſua largitione conticuiſſent: ſed eſſent certò eos, niſi dono ab illis ſuperati fuiſſent, in erigenda columna imitati. Seuerus verò, cùm Oppiano pro ſingulis verſibus ſui poematis ſingulos aureos donauiſſet, illa ſua magnificentia † tantam hominibus excitauit admirationem, vt Oppiani carmina ad hodiernum diem à pleriſq; aurea nominentur. Atq; hæc quidem munera à veteribus, qui ſcientiarum & eloquentiæ ſtudio delectabantur, earum rerum profeſſoribus donata conſtat. Tu verò, ô Imperator, nemini qui poſt homines natos vixerit, in doctrinæ ſtudioſis remunerandis ſecundus es: quod quidem non ſine cauſa, meo quidem iudicio, abs te factum eſt. Nam dum omnes ſtudes virtutum ſplendore ſuperare, tuarum rerum ſtatum magnopere adauges: ob quam cauſam etiam hiſtoriam de rebus præclarè tum à Græcis, tum à Romanis geſtis

Theodoſij iunioris virtuteſ.

Liberalitatis exempla.

Cretenſes.

Alenadæ. Dionyſius. Philippus.

Seuerus. Oppiani carmina aurea.

Theodoſij iun. liberalitas.

† Vide annot. pag. 8. lat. 2. lin. 16.

Andentia & studium. conscriptam accuratè euoluisti. Fertur etiam, te interdiu rē militarem & corpus exercere, & causas subiectorum ritè tractare, tum de eisdem exquisitè disceptando, tum quæ æqua sunt decidendo, tum deniq; quæ priuatim ac publicè agenda, ratione & consilio ponderando: noctu autem in libros incumbere, atq; in illis perlegendis candelabrum tibi suppetere fama est, tali artificio constructum, vt oleum sua sponte lucernæ infundat: adeò vti nemo ex aulicis, ob labores quos tu capis, quicquam subire molestiæ, & contra somnum pugnando naturæ vim inferre cogatur. Quinetiam ea est tua clementia & mãsuetudo cùm erga vicinos, tum erga omnes alios, vt regem cœlestem, patronũ ac defensorem tuum, qui non grauatè pluit super iustos, & iniustos, & solem oriri facit, & res alias affatim illis suppeditat, sedulò imitari videaris. Porrò autem tam multiplici cognitione te imbutum audio, vt lapidum naturas, vires radicum, & medendi facultatem non minus quàm Salomon, aut sapientissimus Dauid, tenere, imò verò Salomonem virtute antecellere existimeris Nam ille voluptatum blanditijs inseruiens, pietatem, quæ cum aliorum bonorum, tum sapientiæ ei donatæ causa fuit, ad finem vitæ minimè custodiuit. At tu, Theodosi potentissime, continentiam modestam libidinosæ licentiæ opponens, non hominum solum, verùm etiam perturbationum tam animi quàm corporis imperator meritò iudicaris. Accepi præterea, te (siquidem hæc dicenda sunt) cibi cuiusque & potionis cupiditatem vincere, & neq; dulces ficus (vt poeticè loquar) neq; vllum aliud fructus tempestiui genus posse capere, nisi vt tractes solum manibus, aut ore, vbi primùm vniuersitatis opifici Deo benedixeris, paulum eius saporem degustes. Itemq; ad sitim, æstum & frigus patiendum ita assuefactus es, in exercitationibus quæ de die fiunt, vt tolerantiam velut alteram naturam induisse videare. Nam iamdudum, cum ad visendam Heracleam, oppidum Ponti, contendebas, quò eam temporis diuturnitate collapsam reficeres, in ipsa æstate per Bithyniam iter fecisti: cumq; sol iam in ipsa meridie vehementer ardebat, vnus ex satellitum numero te sudore multo & puluere conspersum vidēs, tanquam tibi rem gratam facturus, poculum versus solis radios splendidè admodum coruscans, & dulci potione cum aqua frigida infusa impletum, tibi apportauit. Tu verò, Imperator inuictissime, propensum viri illius erga te studium amplexatus, manifestò declarasti, te haud multò pòst eum regia tua magnificentia amplè remuneraturum. Cum autem omnes milites poculo inhiarent: beatumq; ducerent eum, qui ex illo bibiturus esset, potum ei à quo eum acceperas, reddidisti: iussistiq;, vt illo, quo sibi libitum esset modo, vteretur. Quare virtutibus tuis mihi profectò videris vicisse ipsum Alexandrum Philippi filium: quem à suis laudatoribus memoratum est, cum per locum aridum vnà cum Macedonibus transiret, & miles quidam diligens & officiosus de aqua, quam fortè offenderat, hausisset, eiq; attulisset, neutiquam bibisse, sed eam in terram effudisse. Itaq;, vt comprehendam breui, te magis propriè principem, quàm omnes principes qui ante te regnarint, more Homeri, appellare licet. Nam in quibusdam eorum nihil, quod sit admiratione dignum, inesse cognouimus: alios vix vna, ad summum duabus rebus præclarè gestis, sua regna illustrasse. Verùm tu, † Theodosi nobilissime, omnes pariter virtutes animo complexus, omnes pietate, fortitudine, temperantia, iusticia, magnificentia, animi celsitate planè regia, imperioq; digna superas. Quinetiam de tuo imperio, vtpote à sanguine & cæde vacuo, integroq;, præter imperia omnium qui vnquam regnauerint, omnis ætas gloriose prædicabit. Postremò subiectos tum ad res serias cum delectatione imbibendas, tum ad studium tam erga te, quàm erga rempublicam beneuolè & reuerenter declarandum, instruis. Quapropter mihi historiam ecclesiasticam scribenti necessarium videbatur, tibi his omnibus de causis eam dedicare. Nam cui istud opus, in quo sum persecuturus, tum piorum virorum virtutem, tum res quæ in Ecclesia vniuersa obtigerint: tum, in quot hostium manus incidens, ad te & maiores tuos, tanquam ad portum confugerit, rectius offerre queam? Agito igitur, Imperator literatissime, & cùm alijs omnibus prædite virtutibus, tum pietate vel maximè, quam initium esse sapientiæ, sacræ perhibent literæ, accipe à me hanc historiam: eamq; tum expende, tum tuis vigilijs accuratoque iudicio, vel addendo aliquid, vel auferendo, perpurga. Omnino enim quod tibi arriserit, illud lectoribus & vtile & præclarum videbitur. Neque quisquam est, qui sit post tuam censuram ei vel digitum admoturus. Sum autem historiam exorsus à Crispo & Constantino Cæsaribus, iam tertiùm Coss. eamque ad decimum septimum Consulatum tuum perduxi. Atque præclarè me facturum videbar, si totum opus in nouem libros distribuerem. Primus igitur & Secundus res in Ecclesijs regnante Constantino gestas continent. Tertius & Quartus, quæ in eisdem, regnantibus Constantini filijs, acciderint, complectuntur. Quintus & Sextus, habent ea quæ temporibus

Margin notes: Clementia. — Matth. 5. — Rerũ cognitio. — Continentia. — Tolerantia. — Alexandri Magni continentia. — Theodosij iun. virtutes vno fasce collectæ. — † Vide an. not. pag. 9. lat. 2. lin. 14. — Sozomenus vnde historiã suam exorsus, & quò vsq; perduxerit.

A — B

A temporibus tum Iuliani, consobrini filiorum Constantini, tum Iouiani, tum Valentiniani & Valentis. In Septimo & Octauo commemorantur illa, quæ sunt sub imperio Gratiani & Valentiniani fratrum, vsque ad diuinum Theodosium auum tuum Imperatorem declaratum, & vsq; ad regnum etiam Arcadij patris tui omnium ore celebrati: qui cum sanctissimo auo tuo Honorio, in paternum imperium & in ditionis Romanæ gubernationem successit, administrata. Nonus liber, versatur in rebus gestis à tua diuinissima sanctissimaq; celsitudine narrandis: cui Deus non solum perpetuam animi tranquillitatem, expertemque cuiusque molestiæ concedat: verùm etiam, vt hostes superet, omnes sibi subijciat, imperiumque pium nepotibus transmittat, largiatur, annuente Christo: per quem, & cum quo, sit Deo patri, vnà cum Spiritu sancto, gloria in omnem æternitatem: Amen.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER PRIMVS.

Priores libri duo continent acta sub Constantino Magno annis triginta & mensibus decem: Ab anno scilicet Christi 310. vsq; ad annũ 340. Huc igitur refer authores istos quos adnotauimus supra ad Socratis lib. 1.

B

Libri proœmium, in quo de gente Iudaica dubitationem mouet. Deinde commemorat, qui ab initio de istiusmodi argumento primùm scribere cœperint, & quomodo ac ex quibus scriptoribus historiam hanc deprompserit: & quòd veritatis eruendæ studio nonnulla quoq; alia præsenti historiæ attexuerit. CAP. I.

Vide continuationẽ historiæ apud Socrat lib. 1. cap. 1. apud Theodoritum, lib. 1. cap. 1. apud Euagrium lib. 1. cap. 1.

IAMPRIDEM cœpi mecum cogitare quid causæ esset, cur alij homines tam prompto ac parato animo fidem in Deum Verbum, Iudæi autem tam ægrè & difficulter amplexarentur, præsertim cum hi ab initio diuina eloquia summa obseruantia colere didicissent, & Christum antè, quàm aduenirct, pro certo aduenturum per prophetas cognouissent. Nam Abraham cùm generis illorum, tum circuncisionis author, filium Dei suis ipsius oculis aspexit, eumque excepit conuiuio. Isaac etiam, eius filius, cum vinctus ad altare à patre deduceretur, figuram hostiæ quæ in cruce oblata est, expressit: quippe eodem modo Christum passum esse, memorant hi qui Sacras literas accuratè peruestigarint. Iacob porrò, tum Gentium expectationem, quæ est iam in Christo, tum tempus quo esset Seruator venturus, præsignificauit his ferè verbis: Deficient principes Iudæorum de genere Iudæ, principis tribus illius. Quibus verbis, Herodis indicauit principatum: qui patre Idumæo, matre autem Arabe natus, à Senatu Romano & Augusto Cæsare Iudæorum genti præfectus est. Quinetiam reliquorum prophetarum alij Christi procreationem, ineffabilem eius conceptionem, matrem post partum virginem mansuram, genus & & patriam illius prædixerunt: alij diuinas eius & admirabiles res gestas: passionem alij, à mortuis resurrectionem, ascensum in cœlos, & quæ denique res in singulis istorum accidcrent, ante vaticinati sunt. Verùm si quis istarum rerum ignarus sit, eas cognoscere non erit magni negotij, modò sanctæ Scripturæ libros perlegere voluerit. Porrò autem Iosephus Mathathiæ filius, vir cum apud Iudæos, tum apud Romanos maxima nominis celebritate florens, testis est de vero Deo verbo locupletissimus. Nam non grauatur illum appellare effectorem operum admirabilium, & veræ doctrinæ magistrum: quinetiam Christum perspicuè nominat, neque ignorat eum morti in cruce oppetendæ addictum fuisse, tertioque de reuixisse, & alia infinita miracula de eo à diuinis prophetis prædicta esse. Testatur præterea, multos tum gentiles, tum Iudæos, quos ad suam doctrinam perduxerat, eum amare non desijsse, & gentem ab eo nomen adeptam, perpetuò remansisse. Atque dum ista narrat, videtur mihi clara voce propemodum pronunciare, idque eius rebus gestis valde appositè, Christum esse Deum: quinetiam rei admirabilitate obstupefactus, ita se medium interijcit, vt credentes

De Christo Dei filio testimonia.
Abraham. Gene. 18.
Isaac. Gene. 22.
Iacob.
Herodes.
Iosephi historici de Christo testimonium. lib. 18. Antiquit. cap. 4.

Iudæorum incredulitatis causa: item Gentilium.

in eum neutiquam insectetur ille quidem, sed illis potius consentiat. Itaq; mihi de his A rebus cogitanti permirum sanè videtur, Iudæos non alijs hominibus anteuertisse, seque ad fidem Christianam prius transtulisse. Neque profectò omnes Gentiles, quamuis quædam de Christo futura, à Sibylla, & à quibusdam oraculis præsignificata sint, propterea in crimen, quòd fidem ægrius & difficilius admiserint, vocandi sunt: quippe pauci admodum, ijque doctrina præstantes, eiusmodi prophetias numeris ex maxima parte conscriptas, & verbis obscurioribus quàm quæ à plebe percipi possent, editas, intelligere potuerunt. Quare cœlitùs, mea quidem sententia, à Deo prouisum erat, ad posterorum hominum consensionem, vt res futuras non modò suorum prophetarum, verùm ex aliqua parte etiam peregrinorum animis inijceret, ad prædicendum: idque in morem musici, qui dum cantilenam peregrinam canere instituit, necessitate adductus aut chordas superuacaneas plectro percurrit, aut alias nouas his quas ipsum instrumentum iam habet, adnectit. Verùm quòd Iudæi serius tardiusque fidem Christi receperunt quàm Gentiles, cum tamen pluribus manifestioribusque prophetijs de aduentu Christi instructi essent, ista disseruisse sat est. Neque cuiquam certè mirum debet videri, Ecclesiam Dei per alias gentes maximè creuisse: primùm, quòd Deus in rebus diuinis grauissimisque, mutationes contra omnium opinionem facere consueuit: deinde quòd constat, diuinam religionem non vulgaribus virtutibus, eorum qui ab initio ei præfuerint, administratam esse. Nam tametsi linguam disertam, & ad eleganter loquendum exercitatam non habuerunt, neque verborum concinnitate, aut certis demonstrationibus lectores ad suam sententiam perducere potuerunt: non tamen propterea conatus eorum peius successit: sed abijciendo opes, sua bona contemnendo, patibuli cruciatum subeundo, multa & acerba tormenta, velut alienis circundati corporibus, fortiter tolerando: & neque blanditijs vel plebis vel magistratuum vllius ciuitatis obsequendo, neque eorum minas extimiscendo, planum omnibus fecerunt, se eiusmodi certamina amplissimorum præmiorum spe inductos obijsse. Quocirca oratione ad persuadendum nō erat opus, præsertim cū res in singulis familijs & ciuitatibus gestæ, homines nullo penè negocio ad ea credenda impellerent, quæ nunquā antea audiuissent. Cum igitur tam diuina sit & tam admirabilis in orbe terrarum facta mutatio, vt homines pristinam suam religionem, legesque patrias aspernentur: perquàm absurdum sanè videretur, vt, cum caper Calydonius, Marathonius taurus, & aliæ eiusmodi res quæ in singulis regionibus vrbibusque vel reuerà acciderint, vel à poetis confictæ fuerint, tam magno æstimatæ sint, vti Gentiles scriptores facilè præstantissimi, ijq; natura ad res literis prodendas aptissimi, in illis describendis operam & laborem ponerent: ipse non omnes ingenij neruos contenderē, vt res in Ecclesia administratæ, mea opera scriptis mandarentur ad posteritatem. Persuasum namque habeo, cum argumentum non hominum ingenijs excogitatum sit: futurum esse, vt præter omniū opinionem me scriptorem diuina ope adiutum ostendam. Atque animus quidem erat, hoc opus iam à Christo nato repetiuisse: sed cum animaduerterem alios scriptores, Clementem dico, Hegesippum, viros sapientissimos, qui Apostolorum temporibus proximè succedebant, Aphricanum præterea, & Eusebium cognomento Pamphilum (virum tum in Sacris literis, tum in Poetis alijsq; scriptoribus gentilibus peritissimum) idem ipsum ad sua ipsorum tempora scribere aggressos, eas solum res quæ post Christi ad cœlos ascensum vsque ad necem Licinij in ecclesijs gestæ sunt, & ad nostram venêre noticiam, in duobus libris summatim persecutus sum. At iam, Deo iuuante, quæ deinceps secutæ sunt, commemorare conabor: atque mentionem faciam cùm rerum quibus ipse interfui, tum earum quæ non hac nostra ætate solum, verùm etiam ante nos natos factæ sunt: quas quidem ab illis qui vel eas ab alijs didicerant, vel ipsi oculis viderant, ipse equidem accepi. Quę autem ante illud tempus obtigerint, earum cognitionem partim ex legibus religionis ergò sancitis, partim ex Concilijs varijs temporibus celebratis, partim ex rerum innouationibus proditam, partim denique ex imperatorum & sacerdotum epistolis collegi, quarum epistolarum aliæ etiamnum in palatijs imperatorum, & in ecclesijs seruantur, aliæ dispersæ in manibus literatorum hominum reperiuntur. Quas cum ad verbum in hanc historiam conijcere instituissem, commodius putaui propter operis molem, earum sententias breui percensere: nisi in res ambiguas, de quibus variæ & discrepantes multorum extarent opiniones, aliquando fortè inciderem. Nam tum, si quod scriptum mihi suppeteret, illud ad veritatem declarandam citabo. Verùm ne quis rerum ipsarum ignarus, nostrum opus, cum contraria scripta legerit, condemnet mendacij: intelligendum est, ecclesiarum præsides, propter dogmata Ariana, aliaque quæ pòst nata sunt, inter se dissentientes, singulos pro defensio-

Iudæi Gentilibus ad fidē recipiendam tardiores.

Ecclesiam per gentes maximè creuisse.

Apostolis eloquentia ad persuadendū non fuisse opus.

B

Sozomeni institutum.

Sozomeni libri duo ab his diuersi.

Quibus subsidijs ad hanc historiam author vsus sit.

Ecclesiasticarum rerum scri-

A fensione opinionum, quibus ipsi fauebant, literas ad eos qui eandem cum ipsis doctrinam amplexabantur, scripsisse. Qui quidem in consilijs consentientes, quæ ipsis placebant, ea sanciuerunt: & non rarò contrariarum opinionum fautores, indicta causa, condemnarunt: atque Imperatores suę ætatis, hominesq; potentes summa obseruantia prosecuti, quantum in ipsis situm erat, illos in suam opinionem adducere studuerunt. Quos quidem sibi conciliari ideo laborarunt, vt hominibus afferrent opinionem, se verum Dei cultum consectari. Porrò autem alij horum, illorum alij addicti sententijs, epistolas quæ pro sua secta faciebant, studiosè in vnum collegerunt: missas verò fecêre contrarias. Quæ res vna effecit, vt quæ in his obtigerint, ægrius & maiore cum difficultate erueremus. Verùm cum in historia nihil ponendum sit, quod non sit sincerum maximè, & veritatis propterea maximè in ea ratio habenda: idcirco videbatur per mihi necessarium, vt quoad possem, eiusmodi literas diligenter peruestigarem. Præterea si virorum ecclesiasticorum inter ipsos seditiones vel de primatu, vel de sua secta alijs præferenda excitatas persequar: ne quisquam existimet velim, hoc importune à me factum esse, aut istarum rerum commemorationem maleuolentiæ attribuat. Nam primum, vti dictum est, veritatem omnibus rebus anteponere scriptorem decet. Deinde doctrina Ecclesiæ catholicæ maximè tum ingenua ac sincera videbitur, cum, tametsi sit contraria sententium insidijs exploratè probata, tamen victoria veluti diuinitùs donata potiatur: & viribus recuperatis, omnes ecclesias & hominum multitudines ad suam veritatem amplectendam pertrahat. Atq; consideranti mihi, vtrum res Ecclesiæ, quas in imperio Romano gestas cognoui, solum literis mandare deberem: rectum videbatur, etiam eas quæ apud Persas & alios barbaros in religione contigerint, pro virili commemorare. Neq; certè alienum erit ab historia ecclesiastica, in hoc opere item narrare, tum quinam tanquam patres & principes eorum qui monachi vocantur, olim extiterint: tum etiam, qui illis successerint: quos vel ipsi nouimus, vel accepimus ab alijs, ob pietatem suam permagnam laudem consecutos. Nam neq; eorum virtutem in obliuione iacere permittendo ingrati erga illos, neque inscij rerum ab illis gestarum videri volumus: præsertim cum tam præclarum viuendi exemplar, his qui huic pio vitæ generi se dicare instituant, post se reliquerint. quo quidem si qui vti voluerint, non dubium quin beatissimum sint & felicissimum vitæ exitum habituri. Verùm de his in
B sequenti sermone pro virili disseremus: nunc autem inuocato Dei propitij auxilio, ad res gestas narrandas veniemus. Hinc igitur præsentis historię ducetur exordium.

pleri cur interdum dissentiant.

In historia veritatis potissimum habenda ratio.

Historia huius tractatio qualis.

Quinam vrbium primariarum, cum Constantinus rerum potiretur, episcopi fuerint: & quòd Orientis partes, Libyam vsq;, timidius propter Licinium Christi nomen confessæ sunt: contrà verò Occidentales, Constantino freti, propalàm Christi fidem profitebantur. CAP. II.

Vide Socr. lib. 1. cap. 2. Vide Nice. lib. 8. cap. 6. Theodor. lib. 1. cap. 3.

CRispo & Constantino Cæsaribus Coss. Romanę ecclesiæ antistes fuit Siluester: Alexandrinæ autem Alexander, Macarius verò Hierosolymitanæ. Episcopatum ecclesiæ vrbis Antiochiæ ad Orontem fluuium sitæ, Romano iam mortuo, nemo adhuc obtinuerat: propterea quòd persecutio, vt est verisimile, fuerat electioni episcopi impedimento. Verùm non ita multò pòst episcopi Nicęę coacti, Eustathium, propter cùm vitę tum doctrinę præstantiam admirati, dignum iudicarunt, †qui sedem Apostolicam capesseret: & ob eam causam, cum esset episcopus Berœæ vrbis finitimę, illum inde Antiochiā transtulerunt. Per id temporis Christiani qui versus Orientem ad Libyes vsq;, qui sunt confines Aegyptijs, habitant, conuentus palàm agere propterea nō ausi sunt, quòd Licinius beneuolum suum erga illos animum mutauerat. At Gręci, Macedones & Illyrici, qui versus Occidentem suarum rerum domicilia habebant, Constantini opera, qui illi imperij Romani parti præfuit, liberè & animo securo Deum coluerunt.

† vide annot. pag. 10 la. 2. lin. 38.

Vrbiū primariarū episcopi. Romæ Syluester. Alexander Alexandriæ, Macarius Hierosol. Eustathius Antiochiæ episc. floruerunt hi circa Annum Domini 315. Licinius oppressor Ecclesiæ, assertor Constantinus.

Quòd propter crucis visionem, & Christi apparitionem, Constantinus ad Christi religionem venerat, interim tamen à nostris pietatem edoctus: vbi etiam de pœnitentia disseritur. CAPVT III.

Vide Socr. lib. 1. cap. 1. Vide Nice. lib. 7. c. 29. & locos notatos ca. 2. lib. 3. De vita Constant.

HVic imperatori Constantino quanquam multas alias res accidisse, quibus inductus religionem Christianam colere cœpit: maximè tamen visionem diuinitùs ei obiectam, cum ad eam rem impulisse accepimus. Nam cum animo instituerct bellum contra Maxentium gerere, secum (vt verisimile est) dubitare cœpit, quis euentus belli futurus esset, & quem sibi adiutorem asciseeret. Qui in tali cogitatione positus, per visionem signum crucis in cœlo splendescens conspicatus est. Atque ei

iam

Crucis signum per visionem Constantino oblatum: quod accidisse ferunt anno 316.

IN HOC VINCE

Vide Euseb. de vita Constant. lib 1. ca. 22. lib. 5. cap. 2.

iam visione obstupefacto, sancti angeli astantes dixerunt: IN HOC Ô Constantine, vinces. Fertur quoque, ipsum Christum ei apparuisse, ostendisseq; figuram crucis: ac iussisse, vt similem ei fabricandam curaret: eaq; tum velut subsidio in bello administrando, tum tanquã instrumento ad victoriam consequendã apto vteretur. Quam rem Eusebius cognomento Pamphilus asseuerat, se ab ipso ore Imperatoris, iureiurando eã confirmantis, audiuisse: nimirum, circiter meridiem, sole iam paululum declinante, crucis signum ex lucis splendore figuratum, in quo inerat hæc inscriptio, IN HOC VINCE, in ipso cœlo apparens, tum imperatorem ipsum, tum milites qui cum eo erant, vidisse. Nam ei quopiam cum exercitu iter facienti, inter vias hanc admirabilem visionem oblatam esse: atque dum versaret animo quid sibi vellet, noctem illum oppressisse. Cui secundum quietem Christum visum esse, cum eo ipso signo quod in cœlo apparuerat: iussisseq;, vt aliud signum ad eius exemplar construeret, eoque velut præsidio in prælijs contra hostes committendis vteretur. Et quoniam Imperator non amplius iam vllo egeret interprete, sed manifestò esset ei declaratum, quo modo de Deo sentiret: primo mane conuocatis Christi sacerdotibus, de religione Christiana eos percunctatur. Qui libris sacræ Scripturæ prolatis, ea quæ ad Christum spectabant, illi exponũt: quæ quidem antè, quàm facta fuissent, à prophetis prædicta esse demõstrarunt. Signum autem quod apparuerat, indicium esse dixerunt victoriæ contra inferos: quam quidem victoriam cum ad homines descendisset, crucis tormenta subeundo, oppetendo mortem, & tertia die ad vitam resurgendo, reportasset. Adieceruntq;, sperandum cuique esse, post discessum ex hac vita, omnes homines ad finem præsentis seculi eodem modo resurrecturos, & immortalitatis fore participes: alios quidem vt premijs pro rectè factis, quę in hac vita gesserint, donentur: alios autem, vt pro sceleribus, quæ admiserint, debitas pœnas luant. Esse tamen his qui in hac vita deliquerint, oblatam salutis occasionem, & expiationem à peccatorum labe. Nam qui nondum sunt mysterijs initiati, illos si secundum legem Ecclesiæ initientur, salutem consecuturos: qui autem initiati sunt, si non interim delinquant. Sed quia istud à paucis viris, ijsq; planè diuinis præstari possit, alteram expiationem quæ fieret per pœnitentiam, institutam docuerunt. Nam Deum misericordem esse, veniamq; tribuere lapsis per peccatum, si modò eos pœniteat, & pœnitentiam bonis operibus confirment.

Constantinus quomodo fidẽ à sacerdotibus edoctus.

Crux, victoria de inferis trophæum.

Quòd crucis vexillum in bello antecedere sanciuit: & narratio quædam admirabilis, de ijs qui crucis vexillum gestabant.

CAP. IIII.

Labarum.

Crucis vexillum à Constãt. ferri iussum.

Vide Niceph. lib. 7. ca. 37. & locos notatos ca. 2. lib. 3. De vita Constant.

HIS rebus à sacerdotibus expositis, Imperator prophetias de Christo admiratus, mandatum viris arte peritis dat, vt signum, quod à Romanis Labarum vocatur, in effigiem crucis, auro & lapidibus preciosis collustratam, mutarent. Hoc signum bellicum in multo maiore honore, quàm alia, propterea fuit, quòd semper Imperatorem antecedere, & à militibus adorari consueuit: quod quidem cum signũ esset imperij Romani omnium præstantissimum, arbitror à Constantino ob hanc causam in primis signum crucis mutatum, vti assiduo eius aspectu & cultu subiectos suos pedetentim à patrijs ritibus desuefaceret: eumq; solum Deum existimarent, quem coleret Imperator, atque illo duce & adiutore in bello contra hostes gerendo vterentur. Nam istud veluti propugnaculum ante copias suas semper gestandum curauit: & si quæ cohors laboraret, illud ei admouere iussit: atq; lectissimos satellites ad illud negocium obeundum constituit, quibus onus impositum erat, vt singuli vicissim signum humeris ferrent, & acies hostium circuirent. Fertur autem, eum qui illud quodam tempore gestaret, repentina hostium incursione perterritum, idem ipsum tradidisse alteri, & se à prælio subduxisse. Ac cum iam extra telorum iactum consisteret, ex improuiso lethali vulnere sauciatum concidisse: eum autem qui diuinum crucis signũ ab illo acceperat, sine vulnere perstitisse, idq; cum multi tela in ipsum conijcerent. Nam tela coniecta ab hostibus, mirandum in modum diuina virtute directa, in ipso signo infiguntur: ab eo autem qui illud ferebat, quiq; in medijs periculis versabatur, auolant. Dicitur porrò, nullum vnquam militem, qui munere signi huius gestandi fungebatur, in bello (quod sanè credibile est) in grauem aliquam calamitatem incidisse, aut vulnus accepisse, aut captiuum abductum esse.

Miraculum in Cruciferis tẽpore prælij.

Confutatio

Confutatio eorum, qui Constantinum, propter Crispi filij cædem, ad Christi fidem venisse contendunt. CAPVT V.

Vide Nice. lib. 7. ca. 35.

NON sum equidem nescius, memoratum à gentilibus, Cõstantinum tum quosdam genere sibi coniunctissimos trucidasse, tum ad necem filio suo Crispo inferendam operam contulisse. Quorum facinorum cum eum posteà pœniteret, cum Sopatro philosopho, qui id temporis in scholam philosophiæ, cui antè præfuerat Plotinus, magister successerat, de eorum expiatione communicasse: cum autem respondisse, nullam esse eiusmodi delictorum expiationem. *Sopater. Plotinus.* Qua inficiatione Imperatorem valdè conturbatum, fortè incidisse in episcopos, qui pœnitentia & lauacro baptismatis se eum omni peccato expiaturos pollicentur. Quos cum ex animi sui sententia dixisse intelligeret, eorum responso magnopere delectatum, cœpisse illorum religionem habere in admiratione, Christianum fieri, & suos subiectos ad eandem religionem pellicere. At mihi sanè ista, ab illis, qui studio ducuntur Christianæ religioni obtrectandi, videntur esse conficta. Nam Crispus, *Crispi, Constantini F. mors.* propter quem memorant Constantinum expiationem quæsiuisse, vigesimo anno imperij paterni mortem obijt: qui dum viueret, multas leges cum patre vnà, vtpotè, qui secundas imperij partes (Cæsar enim erat) obtinuisset, pro Christianorum libertate sanciuit: cui rei etiamnum testimonio esse poterunt, tum tempora, quæ ipsis legibus subscripta sunt, tum legumlatorum nomina. Quod autem ad Sopatrum attinet, primùm non est verisimile, cum in colloquium venisse Constantini, qui soli illi imperij parti, quæ est versus Oceanum, & ad Rhenum pertinet, præfuit. *Constantini imperij limites qui.* Nam propter dissidium cum Maxentio, ætatem in Italia degente, imperium Romanum seditionibus exarsit: neque facile erat cuiquam illo tempore ad Gallos, Britannos, & reliquos illius orbis partis incolas (apud quos, liquidò constat inter omnes, Constantinum primùm religione Christiana imbutum esse) antè iter facere, quàm Constantinus aduersus Maxentium bellũ gessisset, peragrasset Italiam, & Romam vsq; venisset. Cuius rei testes denuò sunt, tum tempora, tum leges pro pia religione promulgatę. Quòd si demus etiam, vti facilè possumus, Imperatorem cum Sopatro coràm collocutum, vel per literas, quæ volebat, ab eo B didicisse: non tamen probabile est, philosophum ignorasse, quomodo Hercules Alcmenæ filius, tum post trucidatos liberos, tum post cædem Iphiti, quem (vtpotè hospitem atque amicum) iniustè peremerat, Cereris sit expiatus mysterijs. *Herculis parricidium, & expiatio.* Verùm sint hæc, quæ diximus, satis: tum ad ostendendum, quòd Gentiles eiusmodi delictorum expiationem profiterentur: tum ad eos mendacij conuincendos, qui Sopatrum ei rei contradixisse commenti sunt. Nam non equidem affirmarim, philosophum, qui apud Gentiles ob exquisitam doctrinam id temporis facilè præclarissimus habitus est, illum expiandi modum ignorasse. *Expiandi ritus apud Gentiles receptus.*

Quòd Constantini pater Christi nomen propagari permittebat: Constantinus autem Magnus, vt vbique floreret, author fuit. CAP. VI.

Vide Nice. lib. 7. ca. 17.

ECclesiæ verò, quæ erant in ea Imperij parte, quæ Constantino parebat, in summa lætitia vitam egerunt, creueruntque indies magis magisque, tam beneuoli, tamque pacis & concordiæ studiosi beneficijs ornatæ: quas quidem etiam ante eius regnum, diuinum numen à persecutionis & turbarum procellis liberas vacuasque conseruauerat. *Constantij pietas.* Nam cum Ecclesiæ in alijs orbis partibus persecutionum fluctibus iactarentur, solus Constantius, Constantini pater, permisit Christianis potestatem liberè suam religionem excolendi. Quin rem ab eo gestam reuera cognoui cum admirabilem, tum dignam sanè, quæ literis prodatur: quæ ita se habet. *Constantij in explorandis aulæ suæ Christianis solertia.* Cum in animo haberet accuratè explorare, quinam ex numero Christianorum in palatio suo ætatem degentium viri boni & perfecti essent, conuocatis omnibus palàm edixit, vt si vellent simulacris immolare, & deos similiter cum ipso colere, in suo manerent palatio, eundemque quem prius dignitatis gradum tenerent: sin autem recusarent, exirent è palatio, gratiasque agerent, quòd non supplicio etiam affecti fuissent: vbi in duas partes diuisos vidit, & qui religionem prodebant, in vnam, qui autem diuinas res pręsentibus bonis anteferebant, in alteram segregatos: decreuit secum, his qui se fideles erga Deum Opt. Max. declarassent, in amicorum, atq; adeò consiliariorum numero habere: reliquos autem tanquam ignauos & veteratores auersatus est, & à sua prorsus consuetudine exclusit: ratus, eos nunquam

erga Imperatorem beneuolos fore, qui tam prompto & parato animo Deum prodiderant. A Quamobrem hinc capere cõiecturam licet, neque Gallis, neque Britannis, qui longè vltra fines Italiæ habitant, neque alijs, qui circiter montes Pyrenæos ad Oceanum occidentalem vsque incolunt, contra leges visum esse, Christianam religionem, dum adhuc vita suppeditabat Constantio, profiteri. Cæterùm, simul vt Constantinus successit in imperium, status Ecclesiæ multo magis florere cœpit. Nam Maxentio Herculij filio interfecto, & illa parte imperij ad Constantinum delata, Christianam religionem liberè coluère omnes, qui vel circa Tyberim fluuium, vel circa Eridanum, quem indigenæ Padum nuncupant, vel circa Aquilam denique habitabant: in quem Argo nauem vi pertractam, in mare Tyrrhenum incolumem delatam esse fertur. Nam Argonautas, quò Aeëtem declinarent, non eundem in reditu cursum tenuisse: sed transmisso mari Scythico, per flumina, quæ per illas partes perlabuntur, in fines Italorum peruenisse: atque illic hybernantes, vrbem quam Emonē vocāt, condidisse, memoriæ proditum est. Sequenti autem æstate opera indigenarum adiutos, Argo nauem circiter quadringentis stadijs per terram machina quadam traxisse, deduxisseque in Aquilam fluuium, qui in Eridanum influit. Eridanus verò tandem in mare superum delabitur.

Ecclesiæ statū sub Constantino magis florere cœpisse. *Aquila fl.* *Argonautæ.* *Emo vrbs.* *Eridanus fl.*

De iniurijs inter Constantinum & Licinium, sororis eius maritum, Christianorum causa susceptis: & quòd Licinius prorsus à Constantino superatus, paulo post Thessalonicæ interfectus erat. *CAP. VII.*

Constantini de Licinio victoria. Vide Cuspinianum. — Vide Nice. lib. 8. ca. 3. lib. 7. c. 44. Socra. lib. 1. cap. 2.

POst prælium circa Cibales commissum, Dardanij, Macedones, & quotquot circiter Istrum accolunt, Hellas quoque, & tota Illyria, ditioni Constantini subiugata est. Licinius autem ea in pugna in fugam versus, etsi anteà religionem Christianam tutatus fuisset, tunc tamen mutata sententia, tū complures ex sacerdotum numero, qui in eius ditione vixerunt, tum non paucos ex laicis, & maximè eos, qui rem exercebāt militarem, grauiter afflictauit. Nam propter inimicitias, quas cum Constantino gessit, graue contra Christianos odium exexercere cœpit: ratus sanè, se Constantinum magna affecturum molestia, si Christianam religionem acerbè exagitaret: simulque persuasum habuit, ecclesias pro Constantino solo preces fundere, proque viribus contendere, vt ab eo vno gubernarentur. B Porrò autem, cum prælio rursus esset cum Constantino decertaturus, victimis & vaticinationibus (vt fieri solet) vsus est, quò belli expectati administrationi melius prospiceret. Atque quorundam suasu, qui eum victorem fore pollicerentur, inductus, ad Gentilitatem se transtulit. Quare Gentiles etiam ipsi memorant, eū reuerà tū fecisse periculum oraculi Apollinis Dindymæi, quod Mileti edi solet. Cui de belli euentu sciscitanti, respondisse dæmonium his duobus Homeri versibus:

Licinij in Christianos rabies. *Apollinis Dindymæi oraculum datum Licinio.* — Vide Liliū Gyraldū de Dijs Gētium.

Te Iuuenes (grandæue pater) vexare feroces
Certum est, te infirmum manet ærumnosa senectus.

Christianæ religionis incrementum.

Quare tametsi religio Christiana diuina prouidentia ex multis alijs rebus videtur mihi tum stabilita esse, tum tantam fecisse progressionem: tamen ex illis, quæ tum gestæ erant, multò maximè creuisse censeo. Nam cum Licinius iam constitueret, omnes in sua ditione Ecclesias grauiter persequi: bellum illud suscipitur in Bithynia, quod ipse & Constantinus postremò inter se gesserunt. In quo Constantinus diuina ope tantopere adiutus est, vt hostes terra marique superaret. Licinius igitur pedestribus copijs & naualibus amissis, se Nicomediam recepit: & postea vitam priuatam Thessalonicæ ad tempus degens, ibi è medio sublatus est: vir sanè initio quidem imperij tum ob res bellicas, tum ob alias quoque, summa laude celebratus, & nuptijs sororis Constantini magnopere cohonestatus, ad extremum tamen hunc vitæ exitum consecutus est.

Licinius denuò à Constantino victus, eiusq; mors, anno 327.

Enumeratio præclarorum Constantini facinorum, tum in libertate Christianorum asserenda, tum in templorum fabricatione, & rebus alijs reip. vtilibus.

CAPVT VIII.

Vide Nice. lib. 7 c. 18. 19. 40. 41. 42. 46. itē lib. 8. c. 2. 4. Vitā Cōst. lib. 3. c. 24. 47. lib. 4. cap. 18. 39. Socr. lib. 1. cap. 14. Vide Euse. lib. 10. c. 5.

Constantinus solus Imperio potitus, religioni Christianæ promouendæ totus incūbit.

COnstantinus autem, cum iam solus vniuerso imperio Romano potitus esset, subditis suis versus Orientem habitantibus edicto publico mandauit, vti religionem Christianam colerent, & diuinum numen studiose venerarentur: illudque solùm numen diuinum censerent, quod reuera sit, quodque omni tempore satis in se virium & potentiæ habeat. Nam qui in eo diligenter colendo studium suum ponerent, his omnia bona affluenter suppetere solere: & quæcunque cum spe bona molirentur, ex

senten-

A sententia succedere. At qui in Deo Opt. Max. adorando delinquerent, res omnes publicè & priuatim, in bello & pace infeliciter euenire. Porrò autem, non quò insolenter gloriaretur, sed quò Deo gratias ageret, se dicere affirmauit, Deum, cum ipsum idoneum suæ voluntatis administrum esse iudicaret, à mari Britannico ad regiones vsque in Oriente sitas deduxisse, quò tum Christiana augeretur religio: tum, qui diuini cultus gratia vel fidem constanter in tormentis confessi fuissent, vel martyria toleranter perpessi, illustrioribus honoris insignibus ornarentur. Cum hæc edicto exposuisset, aliaque infinita, quibus putaret subiectos suos ad veram religionem impelli: omnia decreta actaque temporibus tyrannorum, qui Ecclesiam persecuti fuissent, abrogare cœpit: libertatemque lege concedere ijs, qui propter Christi nominis confessionem vel ad insulas, vel ad alia loca contra voluntatem incolenda, vel ad effodienda metalla, vel ad opera publica obeunda, vel ad inseruiendum gynæceis, textrinisue, vel ad ministrandum curijs, cum anteà consiliarij fuissent, condemnati essent: itemque ignominia affectos, ignominia liberare: qui autem exercitu eiecti essent, optionem facere, vel pristinum gradum obtinendi, vel cum libertate honorifica libero ocio perfruendi. Posteà verò, quàm omnes ad priorem suam libertatem, & ad consuetos honores reuocasset, fortunas etiam quibus exuti fuerant, eis reddidit. Quòd si qui morte condemnati bonis spoliati essent, eorum hæreditates ad genere proximos deferre: sin nemo ex cognatis superesset, Ecclesiam cuiusque loci propriam hæredem fieri, & seu priuatus quispiam, seu magistratus vllam partem possideret, restituere iussit. Atque illis, qui vel ea bona coëmissent ab ærario, vel gratis accepissent, se, quoad fieri posset, honesta ratione & modo prouisurum pollicitus est. Ista quidem, vt primùm ab Imperatore (vti demonstratum est) decreta fuêre, legeque confirmata, absque mora sunt ad exitum decorum consentaneumque perducta. Nam Christiani, omnes ferè Romani imperij magistratus gerere cœperunt: interdixeruntque omnibus, ne de cætero vel simulachris immolare, vel diuinationibus nefandisue mysterijs vti, vel statuas erigere, vel festa gentilicia celebrare aggrederentur. Multa præterea vetera ciuitatum instituta fuere mutata. Postremò, sicut apud Aegyptios cubitus ille, quo inundatio Nili notari solet, non amplius, vt moris erat, ad fana Gentilium, sed ex illo tempore ad Christianorum

Tyrannorum decreta abrogata.

Christiani ab exilijs reuocati.

Constantini in Christianos munificentia.

Vide vitã Constant. lib. 4. c. 1.

Christiani magistratibus gerendis adhibiti.

B rum ecclesias delatus est: sic apud Romanos tunc primùm spectaculum gladiatorum vetitum est: & apud Phœnices deinceps interdictum his, qui Libanum & Heliopolim incolebant, ne virgines (vt solebant) antè stuprari permitterent, quàm cum viris, quibus dabantur in matrimonium, concumberent. Nam illis in more positum erat, vt post primum illum nefarium concubitum admissum, cum maritis, quibus legitimo iungebantur connubio, vnà in vnis ædibus vitam degerent. Quod autem ad sacra templa attinet, quæ satis haberent laxitatis, reficiebantur: alia altius erigebantur, latioraque non sine splendoris accessione fiebant. Noua etiam, vbi nulla antè fuissent, ab ipsis fundamentis extruebantur. Pecuniam autem ad hanc rem ex ærario regio suppeditauit Imperator: scripsitque tum ad Episcopos, tum ad præsides cuiusque prouinciæ: ad illos quidem, vt quę vellent, imperarent: ad hos autem, vt morem gererent Episcopis, eorumque imperata, studiosè facerent. Itaque vnà cum prospero imperij statu, magnoperè creuit religio. Porrò Imperator post bellum cum Licinio gestum, tam secundo fortunæ flatu in prælijs contra alienas exterasque gentes faciendis vsus est, vt tum Sauromatas, tum Gotthos subiugaret: & ad extremum, quò eis aliquid deferre beneficij videretur, fœdera cum illis percussit. Ista quidem gens id temporis trans Istrum fluuium habitauit: quæ cum esset tum propter multitudinem, tum propter corporum magnitudinem bellicosissima, & in re militari assiduè exercitata, alios quidem Barbaros deuicit: Romanos autem habuit solos, qui ipsam bello æquarent, strenueque resisterent. Dicitur prætereà, Constantino in hoc bello vel maximè per signa ac somnia declaratum, quàm sedulò DEVS sua prouidentia ipsi prospexisset. Quare cum in omnibus bellis suo tempore gestis victoriam esset consecutus, velut gratiam Christo redditurus, veram religionem cum summo studio excolere, subiectosque ad eam solam sanctè obseruandam, & salutarem ducendam, hortari cœpit. Quinetiam ex terra, quæ in singulis ciuitatibus vectigalis erat, certum vectigal, quod ærario pensitari solet, accepit, & ecclesijs ac clero distribuit: quam quidem largitionem in omne tempus ratam esse lege sanciuit. Porrò, quo milites iuxta secum ad Deum colendum assuefaceret, arma eorum effigie crucis signanda curauit. In palatio item extruxit ecclesiam: & tabernaculum ecclesiæ figuram exprimens, cum contra hostes prælio contenderet, secum circumferre consueuit, ad eum finem, vti neque sibi in solitudine vitam agenti, neque exercitui deesset ædes sacra, in qua quidem deberent Deum

Gladiatorum spectacula, et virginum constupratio sublata.

Templorum instauratio.

Constantini in bellis contra Barbaros successus.

Vide vitã Constant. lib. 4. c. 1. & seq. item c. 20. lib. 2. Item Euse. lib. 10. c. 5.

Vectigal ecclesijs distributum.

Constantini pietas ac religionis studium.

Deum laudibus efferre, precibus solicitare, & sacra mysteria percipere. Nam sacerdotes & diaconi, qui secundum Ecclesiæ institutum ista munera obirent, tabernaculum assiduè secuti sunt. Ex eo tempore militares Romanorum ordines, qui iam vocantur Numeri, singuli sibi tabernaculum separatum construxerunt, habueruntque secum sacerdotes & diaconos ad rem diuinam faciendam † designatos. Legem etiam tulit, vt tum die Dominico (quem Hebræi appellant primùm diem hebdomadæ vel Sabbathi, Græci autem Solis nomine nuncupant) tum die Veneris omnes à iudicijs dandis, & alijs obeundis negocijs vacarent, precibusque & obtestationibus Deum colerent. Diem autem Dominicum veneratus est, vtpote in quo Christus resurrexerit à mortuis: diem verò Veneris, vtpotè in quo cruci suffixus fuerit. Nam sanctæ Cruci plurimum tribuit honoris, tum propter subsidia in bello contra hostes gerendo ex eius virtute sibi allata, tũ propter diuinã sibi de ea oblatam visionem. Postremò supplicium crucis à Romanis olim maleficis decretum, lege sustulit: quinetiam suam imaginẽ, seu in numis expressam, seu depictam in tabulis, iussit semper hoc quoque diuino signo inscribi consignarique. cuius rei etiam adhuc testimonio sunt, imagines eius hac figura descriptæ. Et quanquam in omnibus rebus, quas moliebatur, diuinum cultum impensè curabat, in legibus tamen condendis vel maximè. Qua causa inductus, intemperantes & libidinosos concubitus anteà minimè vetitos, coercuit: quemadmodum ex legibus de illis latis, si cui sit curæ istud cognoscere, facilè potest intelligi. Mihi enim in præsentia ad illud accuratè persequendum non satis opportunum tempus videtur suppetere. At leges cùm ad honorem religionis Christianæ, tum ad eius confirmationem ab eo, præter eas quas iam commemorauimus, promulgatas percensere necesse habeo: quippe cum videãtur cum historia Ecclesiastica in primis cohærere. Hinc igitur exordium capiam.

Numeri Rom. mil ordines.
Diei solis & Veneris obseruatio lege instituta, anno 324
S. Crucis cultus.
Crucis supplicium lege sublatum.
Libidines coercita.

A

† Vide annot. pag. 13. lat. 1. lin. 24.
In vita Cõstant. lib. 4 c. 18 2 : . 37.
Vide Lom. nes homines, cod. de ferijs.
Vide cap. 2. lib. 3. de Vita Constãt.

Quòd legem tulit Constantinus, qua professis virginitatem, ius condendi testamentum concessit: clericis verò, contributionum immunitatem.

CAP. IX.

Vetus erat apud Romanos lex, quæ vetuit cœlibes, si annum ætatis vigesimum quintum præterijssent, paribus cum his, qui nuptias cõtraxissent, priuilegijs frui: iussitque præter alia multa, etiam vt nihil commodi, etiamsi genere proximi essent, ex testamento suorũ caperent. Quinetiam eos, qui nullos habebant liberos, dimidiata parte bonorum, quæ erant reliqua, mulctauit. Hæc lex à veteribus Romanis sancita fuit eo consilio, vt non vrbem Romam solum, verùm etiam cæteram suam ditionem hominum multitudine cõplerent: quandoquidem haud longo tempore ante legem latam, quàm plurimos bellis intestinis ac ciuilibus amiserant. Quare Imperator, cum videret eos, qui & virginitatem excolere, & sine liberis esse propter Dei amorem in animum induxissent, hac de causa in deteriore esse conditione: stultum planè censuit, vt homines suum genus sua ipsorum solicitudine ac studio augere conarentur: præsertim cum natura semper secundum diuinam moderationem humano generi tum interitũ afferat, tum incrementum. Itaque legem plebi promulgauit, quæ iubebat, vt tum cœlibes, tum liberis carentes, pari iure cum cæteris omnibus fruerentur: imò verò etiam decreuit, vt qui castimoniæ & virginitati se consecrassent, priuilegio quodam præ cæteris donarẽtur: deditque tum masculis tum fœminis potestatem, etiam si adhuc impuberes essent, testamenta, contra consuetudinem communiter in republica Romana obseruatam, faciendi. Nam illam rectissimam omnium reuera voluntatem censuit, diuinum numẽ semper colere, & pium vitæ genus exercere. Siquidem ob hanc causam veteres quoq; Romani lege sanciuerunt, vt virgines Vestales etiam ad sextum ætatis annum testamentum componerent. Illud porrò est planè maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumentũ, quòd clericos vbiq; per legem ob eam rem conditam immunitate donari voluit: quodq; illis, qui erant in iudicium vocati, dedit potestatẽ, si modo animum inducerent magistratus ciuiles reijcere, ad episcoporum iudicium prouocãdi: atq; eorum sententiam ratam esse, & aliorum iudicum sententijs plus habere authoritatis, tanquam ab ipso Imperatore prolatã, statuit. Quinetiam iussit, vt magistratus res iudicatas re ipsa exequerentur, militesq; eorum voluntati inseruirent: præterea, vt conciliorũ decisiones firmæ & immutabiles existerent. Atq; mihi in hunc sermonẽ ingressum, operæpretium videtur, eas quoq; leges hoc loco recensere, quæ ad vtilitatem eorum, qui sunt in Ecclesijs libertate donati, constitutæ sunt. Nam † cum partim præ exquisita quadam

Constantini lege priuilegiũ virginitatem professis concessum, et sublata cœlibatus pœna.
Impuberibus concessũ facere testamentũ.
Vestaliũ virg. priuilegiũ in condendis testamentis.
Clericorũ immunitas lege sancita.
Ad episcoporũ iudicium prouocatio.
Conciliorum decisiones.

B

Vide Nicec. locis proximo cap. allegatis.
Vide Euse. lib. 10. c. 3.
† Vide annot. pag. 13. la. 2. lin. 24.

A quadam legum obseruatione, partim præ possessoribus, qui inuiti eos dimiserunt, permagna esset difficultas in maiore libertate acquirenda, quam Romani ciuitate donari appellant: tres tulit leges, quibus decreuit, vt omnes, qui in ecclesijs essent testimonio sacerdotum libertate donati, in rempublicam Romanam ascriberentur. Huius pij instituti satis clara etiam hac nostra ętate extant indicia: quippe consuetudo adhuc tenetur, vt leges de eo sancitæ, in principio tabularum de manumissionibus scribantur. Atq; hæ sunt leges à Constantino promulgatæ: qui quidem omnem curam & cogitationem ad Christianam religionem ornandam contulit.

De maiori, minori, & inferiori libertate vide §. Libertinorū Instit. de Libertinis.

Constantinus maiorē libertatem seruis in ecclesijs competere voluit latis legibus 3. quarū vna extat l. 1. cod. de his, qui in ecclesijs manumittuntur.

De eximijs, qui adhuc in vita manebant, confessoribus.

CAPVT X.

Vide Nice. lib. 8. c. 19.

ERat porrò hæc religio tum sua ipsius vi, tum propter virtutem eorum, qui id temporis eam excolebāt, satis gloriosa. Nam cum alij multi boni Christiani tunc quidem vixere: tum quàm plurimi Confessores, persecutionis tempestatibus iam nuper sedatis, fuere superstites, ecclesijsque permultum ornamenti attulere: vt Osius, episcopus Cordubæ: vt Amphio Epiphaniæ, vrbis Ciliciæ episcopus: vt Maximus, qui post Macarium, Hierosolymitanam rexit Ecclesiam: vt Paphnutius Aegyptius, per quem fertur Deum quàm plurima edidisse miracula, profligasse dæmones, eique variorum morborum sanandorum facultatem dedisse. Iste Paphnutius, & Maximus ille, de quo dixi modò, erant ex illorum Confessorum numero, quos tyrannus Maximinus ad metalla, cum oculos eorum dextros effodisset, sinistrorumq; pedum flexus eneruasset, condemnauit.

Confessores eius ætatis. Osius. Amphio. Maximus. Paphnutius.

De sancto Spiridione, & eius modestia & tranquillitate.

CAPVT XI.

Vide Nice. lib. 8. c. 42.

EIsdem temporibus vixisse accepimus Spiridionem quoque, Trimythuntis oppidi Cypri episcopum. Ad cuius virtutem prædicandam, ipsam famam etiamnum de eo percrebescentem arbitror satis habere virium. Miraculorum verò diuina ope ab eo editorum licet quàm plurima, vt simile veri

B est, norint indigenæ, ipse tamen solum ea, quæ ad nos sermone hominum perlata sunt, percensebo. Erat iste vir sanè agrestis: qui tametsi vxorem habebat, & liberos, non tamen propterea res diuinas negligentius obijt. Ferunt quidem viros quosdam maleficos ad ouile eius de nocte venisse, atque oues furari aggressos, derepentè vinculis constrictos teneri, cum nemo omninò eos colligauerit. Vt autem dies illuxit, venisse eò Spiridionem, illos vinctos offēdisse, soluisse vinculis, quæ certe oculis cerni non poterāt. Increpasse, quòd cùm rogando potuissent rem cupitam assequi, clam tamen surripere maluissent, & noctu sibi ipsis tantum molestiarum facessere. Attamen eorum misertum, & vt se ad melius vitæ genus transferrent hortatum, dixisse: Abite, huncque arietem accipite. Nam cum totam noctem vigilando vos afflictaueritis, non est sanè consentaneum, vt de vestris susceptis laboribus conquerentes, à meo ouili discedatis. Atque vt istud meritò planè mirandum est, sic illud quoque non minus. Huius Filiæ virgini, cui nomen erat Irene, vnus ex familiaribus Spiridionis depositum seruandum dedit. Illa cum accepisset, domi defodit in terram, † quò accuratius custodiretur. Cumque forte fortunà filia sine vlla mentione depositi facta cuiquam, mortem oppetiuisset: venit homo ille, depositum repetiturus. Spiridion autem, quamuis quid diceret, prorsus ignoraret, ædes tamen perscrutatur. Ac cum inuenire depositum non posset, homo lugere grauiter, capillum lacerare, & velut iamiam moriturus præ se ferre cœpit. Spiridion verò ad misericordiam inductus, venit ad sepulchrū filiæ, eamque nomine compellat: à qua sibi respondente, percunctatur de deposito. De quo certior factus, reuertitur domum: & inuentum in loco, quem filia ei significauerat, homini reddit. Verùm cum in hunc sermonem sim delapsus, non erit alienum, illud quoque adiungere. Consueuerat ille Spiridion fructus, qui ei suppetebant, partim pauperibus distribuere, partim alijs, qui cupiebant, gratis mutuò dare: ita tamen, vt ipse sua manu neque traderet, neque reciperet, sed monstrata illis accedentibus cella pēnaria, faceret potestatem tantum secum auferendi, quantum ipsis opus esset. Quidam igitur hoc modo fruges à Spiridione mutuatus, venit vt eas redderet. Qui nactus potestatem, vt moris erat, fruges mutuò acceptas in cellam penariam reducendi, ad fraudem faciendam se conuertit: atque ratus clàm forè, debitas fruges non reddidit, sed fraudauit Spiridionem earum redditione, & perinde quasi reddidisset abijt. Verùm istud

Spiridion episc. eiusq; virtutes & miracula.

1. *In furibus noctiurnis.*

2. *In Irene filia.*

Vide anno. pag. 14. lat. 1. lin. 15.

3. *In eo, qui mutuum reddidisse volebat videri.*

istud eius facinus non ita diu latuit. Nam aliquanto post, cum opus haberet fruges rursus mutuari, & Spiridion eum ad cellam penariam misisset, facta potestate, vt sibi quantum vellet metiretur, cella vacua reperta, Spiridioni rem indicauit. Cui Spiridion: Permirum sanè est, inquit, mi homo, qui possit fieri, vt tibi soli cella res non suppeditet necessarias. Quare tecum cogita, nunquid aliàs mutuatus sis, quæ nondum reddideris. Nā si istud non obstitisset, certum est te voti fuisse compotem. Cæterùm ito rursus eò, confidens te fruges inuenturum. Qui ad hunc modum manifestò deprehensus, culpam indicauit. Porrò operæprecium fuerit huius diuini viri grauitatem, & accuratum in ecclesiastica administratione studium, cum admiratione considerare. Dicitur enim episcopos Cypri, neque id adeò multo pòst, quadam causa necessaria adductos, in vnum conuenisse, adfuisseque vnà cum illis in Concilio Spiridionem, & Triphyllium Ledrēsem episcopum, virum sanè disertum, qui diu admodum, quò legum cognitionem exquisitè perdisceret, Beryti commoratus fuerat. Iste Triphyllius, conuentu celebrato rogatus, vt apud populum concionaretur, cùm necessum haberet illud dictum Seruatoris in medium adducere, Tolle grabatum, & ambula: mutato vocabulo, pro grabato scimpodem, id est, lectum humilem dixit. Quod quidem Spiridion iniquo animo ferens: Tune, inquit, melior es illo, qui dixit grabatū, quòd eius verbis vti pudeat? Quod cū dixisset, exilijt è sede sacerdotali, populo inspectante: atq; hoc modo Triphylliū eloquentia se arroganter efferentem, ad modestiam erudiuit. Nam satis in se habuit authoritatis, ad pudorem alteri incutiendum: quippe cum & veneratione dignus esset, & rerum admirabiliter gestarum gloria maximè nobilitatus: quinetiam cum eum & ætate anteiret, & dignitate sacerdotij. Prætereà quàm humanitùs & benignè hospites excipere soleret, hinc cognoscere poterimus. Cum iam instaret Quadragesima, ex itinere quidam fortè ad eū venit illis ipsis dieb. in quibus vnà cum suis ieiunia peragere consueuerat, & ad statutum diem cibum degustare, cum diebus interpositis sine cibo omninò remansisset. Cumque Spiridion videret hospitem valde de via fessum: Age, inquit, ô filia, primùm viri huius pedes laua, deinde cibum ei appone. Vbi verò respondit virgo, neque panem in ædibus esse, neque polentam (superuacanea namq; fuisset istarum rerum apparatio, propter ieiunium) Spiridion, cùm precibus Deum inuocasset, veniamq; petiuisset, dedit mandatum filiæ, vt carnes suillas, quas fortè in ædibus habebat sale conditas, coqueret. Quibus coctis, hospitem facit secum accumbere, deq; carnibus appositis comedere cœpit: hortatur hospitem, vt ipsum imitetur. Qui cum illud facere recusaret, diceretque se Christianum esse: Hanc ob causam, inquit Spiridion, minus recusare deberes. Nam omnia munda mundis, Sacræ literæ pronunciāt. Atq; de Spiridione hæc quidem hactenus.

Spiridionis grauitas. — *Triphyllius episcopus.* — *Beryti Iuris studium pub.* — *Hospitalitas.* — *Tit. 1.* — A — B

De monachorum viuendi ratione, vnde cœperint, atq; quos duces habuerint.

CAPVT XII.

PEr id temporis, qui monasticum vitæ genus excolebant, cùm ecclesiam maximè omnium illustrare, tum religionem Christianam suis pijs viuendi institutis magnoperè dilatare visi sunt. Nam talis & tam sapiens vitæ ratio, ad homines à Deo tanquam res planè vtilissima delata, multiplicem scientiarum cognitionem & argutam disserendi subtilitatem, veluti rem superuacaneam, & ocium, quod in præstantioribus studijs ponendum est, sibi surripientem, & ad vitā rectè instituendam nihil afferentem adiumenti, penitùs contemnit: solaque hæc naturali quodam & minimè curioso prudētiæ genere docet ea, quæ vitiositatem vel omninò tollunt, vel vehementer diminuunt. In nullo bonorum numero ducit ea, quæ inter vitiositatem & virtutem media interiecta sunt: sed his solum, quæ sunt verè bona, lætatur, atque eum, qui à malo quidem abstinet, sed bonum non facit, improbum putat. Nam non virtutem ostentat, sed eam exercet sedulò: proque nihilo ducit illam gloriam, quæ ab hominibus colligi solet. Animi quoque perturbationibus viriliter resistit, & neque naturæ cedit necessitatibus, neque corporis imbecillitati succumbit: sed diuinæ mentis nacta virtutem, ad omnium rerum opificem Deum semper aciem intendit, eum noctes diesque sanctè colere, & precibus atque orationibus placare non cessat. Atque animi puritate, & pijs vitæ actionibus Deum religiosè colere exorsa, expiationes aspersionesque & id genus alia aspernatur. Nam peccata solùm habet pro inquinamentis. Quinetiam casus extrinsecus inuectos euincit, & omnibus (verè dixerim) dominatur: atque neque perturbatione vlla, qua vita solet implicari, neque necessitate à proposito depellitur: neque onerata contumelijs discruciatur, neque incom-

Monastica vitæ ratio & vsus. — *Vide Nice. lib. 8. c. 39.*

modis

A modis affecta se vlciscitur, neq; morbo aut inopia rerum necessariarum pressa animo cadit: imò verò de his omnibus gloriatur, & per totam vitã nihil aliud meditatur, quã vt res aduersas toleranter ferat, mansuetudinem colat, paucis contenta sit: & quantum in humana natura situm est, quàm proximè ad Deum accedat. Præsentis autem vitæ bonis tanquam in transitu vtens, neque solicito rerum acquirendarum studio angitur: neque vltra quàm necessitas postulat, commoda præsentia prouidet: sed vitam simplicẽ, tenuem, & à cura harum rerum parandarum liberam & expeditam laudat, animoque solicito expectat beatitudinem, & ad sedem illam felicem proficisci omni tempore parata est. Ac dum pietatem erga Deum cupidè semper consectatur, turpium verborum obscœnitatem fugit: & ne vocem quidem ferre potest eorum, quorum facta à suo vitæ instituto aliena censeat. Itemque res quas natura postulat necessariò, in angustum contrahens, corpusque paucis contentum esse cogens, temperantia vincit libidinem, iustitia iniusticiam coercet, & mendacium veritate: denique ordinis conseruatione, modũ in omnib. rebus assequitur. In concordia autem & cõmunione erga proximos tuenda, adeò piè se gerit, vt vtilitatibus tum amicorum, tum peregrinorum sedulò prouideat, suas fortunas faciat egentium communes, quæ sunt singulis accommodata suppeditet: & neque lætantibus exhibeat molestiam, & dolore oppressos consoletur. Ad summam, omni studio & industria incumbit ad id prosequendum, quod est reuera bonũ: verbis molestis & sapientibus sententijs eos, qui sunt nimis exquisitæ elegantiæ & inanis orationis expertes, instruit, & tanquam medicamentis quibusdam auditorum animos sanat: & honore ac reuerentia adhibita, verba facit: estque à contentione, conuicio & ira, prorsus vacua, liberaque. Nam cùm sit rationis particeps, omnem motum rationi contrarium auersatur, & perturbationes tam corporis quàm animi omnino euincit. Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, instituit propheta Helias & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoræus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos vndique in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se pio & seuero vitæ generi dicasse. Quorum domicilia, victus rationem, & institutionem vitæ talem perhibet, qualẽ nos etiam hoc tempore à monachis in Aegypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cum in hoc sanctum & seuerũ vitæ genus primùm ingrediuntur, sua bona cognatis concedere: & quò commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitẽt, extra muros vrbium in agris solitarijs & hortis ætatem degere: sacras ædes illis esse, quæ vocantur monasteria: † in quibus ab alijs separati, sanctæ & seueræ vitæ mysteria obeunt. Deum præterea Psalmis & hymnis assiduè colere, & ante solis occasum nullum gustare cibum. Nonnullos eorum toto triduo aut amplius nihil comedere: statis diebus humi cubare: à vino prorsus, & carnibus animalium, quæ sanguinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, panem, salem & hysopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò cum illis viuere, quæ virgines manent ad extremam vsque senectutem: easque propter amorem pietatis & sapientiæ, sua sponte vitam cœlibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua ætate religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen morem Iudæorum aliquantulum in vita sequebantur, & eorum instituta seruabant. Nam apud alios hoc genus vitæ non reperitur. Vnde conijcio, apud Aegyptios ex eo tempore hoc ipsum floruisse.

Monastica vitæ primi autores.

Monastica vitæ institutio qualis initio.

B

Monasteria.

† Vide annot pag. 14. lat. 2. lin. 19.

Philonis de vita monastica locus.

Vide Philonem de vita contẽplatiua.

De magno Antonio: & sancto Paulo, illo videlicet simplici.

CAPVT XIII.

Memorant porrò alij, persecutionum procellas, quibus religio Christiana varijs iactabatur temporibus, homines ad hoc vitæ genus suscipiendum impulisse. Nam cùm fuga facta, in montibus, solitudinibus & syluis ætatem agerent, huic viuendi rationi paulatim assuefactos esse. Verùm siue Aegyptij, siue alij huius piæ vitæ authores fuerunt, illud certè constat inter oẽs, quòd Antonius magn⁹ ille monachus, perfectis pietatis institutis, & exercitationib. ad eam rem accõmodatis, hoc vitæ genus ad summum perduxit. Quem id temporis in solitudinibus Aegypti magna cũ nominis & famę celebritate vitã degentem, Constantinus Imperator propter eius virtutis splendorẽ sibi amicum fecit, literas honorificè scriptas ad eum misit: magnopereq; hortatus est, vti pro rebus, quarum indigeret, ad ipsum scriberet. Erat hic quidem ortus ex genere patriciorum, qui Comam (est is quidem pagus propè Heracleam, apud Arcades Aegyptijs finitimos) incolebant. Qui cùm adolescentulus esset, omnibus relictis, agros paternos pagi illius incolis donauit: reliquisque facultatibus diuenditis, precium pauperibus distribuit. Nam hominis ve-

Vide Nicephor. cap. 40, lib. 8. Socrat. li. 1. cap. 17.

Monastica vitæ caussa & origo.

Antonius magnus eremita, quali vitæ genere vsus, quibus moribus, qua patria, quo genere natus fuerit.

Coma pagus.

ræ

ræ sapientiæ & pietatis studio dediti officium esse dixit, sic prouidere, vt non modò se i- A psе bonis exueret, verùm etiam eadem in vsus opportunos insumeret. Quinetiam cum his qui id temporis pietatem sedulò colebant, vitam degens, omnium virtutes studiose imitatus est. Vitam autem honestam, licet initio acerbam, consuetudine tamen iucundam fore putauit. Modos disciplinæ seuerioris excogitans, magnas indies fecit in continentia progressiones: & velut de integro semper incipiēs, alacritatem animi renouauit. Atque vt voluptates corporis quibusdam coercuit afflictationibus: sic voluntate diuinæ sapientiæ præceptis informata, animæ perturbationibus restitit. Erat ei cibus, panis solum, & sal: potus autem, aqua: tempus prandij, solis occasus. Sæpenumero ad biduum & amplius cibo abstinuit. Vigilabat semper ferè integras noctes: & vsq; dum lucesceret, precari nō destitit. Quòd si quando somnum capiebat, illum super paruam stoream cœpit. non rarò autem humi iacens, ipsa terra pro cubili vsus est. Oleo vngi, balneis & similibus rebus vti recusauit. quippe corporis firmitudinem, eiusmodi rebus humidis in mollitiem mutari solere censuit. Ferunt præterea, illum nunquā se ipsum nudum aspexisse. Literas neque nouit, neque magni æstimauit, sed puram mentem, vtpote literis antiquiorem, & earum inuentricem, laudauit plurimùm. Erat omnium mansuetissimus, humanissimusque: prudentia quoq; & animi magnitudine excelluit: iucundus his qui in eius venêre colloquium: illis, quibuscum disserebat, etiamsi cum contentione disputaret, non molestus. Nam sua consuetudine ac more, aliqua etiam scientia adhibita, auctam concertationem sedauit, traduxit ad modum, contentionem cum eo colloquentiū temperauit, mores deniq; cōposuit. Et quanquā tantarū virtutū subsidio diuinam consecutus fuerat præscientiam, tamen res futuras prænoscere non in numero virtutum duxit: & propterea dedit consilium, ne in ea re temere quisquam operam & laborem collocaret. Nam neque res futuras ignorantem, quia eas ignoraret, quenquam daturum pœnas: neque qui eas præsciret, ideò beatum, aut afficiendum admiratione censuit. Siquidem veram beatitudinem in Deo sanctè colendo & eius seruandis legibus, positam esse. Quod si huius rei (dicere solitus est) cura cuiquam sit, animum omni labe purget. nam illud solum posse eum perspicacem efficere, & rerum futurarum scientem: Deo videlicet, quod futurum sit, præsignificante. Et neque ipse ociari aliquando animum induxit: & qui præclarè vitam esset acturus, tum ad laborandum hortatus est, tum ad secum considerandum, rationemque sedulò ineundam, B quid noctu, quidque interdiu etiam egerit. Quòd si quicquam contrà quàm debuerat, commiserit, vt illud scriberet in tabulis, quò de reliquo tum à peccatis se temperaret: tum ipsum puderet sui, si multa delicta in tabulis scripta offenderet, simulque vereretur, ne tabulis eius fortè repertis, improbus ab alijs planè deprehenderetur. Porrò autem in defensionibus eorum qui erant iniuria affecti, nemo plus operæ studijue posuit: adeò vt eorum causa sæpe ad vrbes se contulerit. Nam multi grauiter apud eum conquesti, coegerunt illum legationem pro se ad magistratus & primarios viros obire. Permagni enim quisque æstimauit videre illum, loquentem audire, eiusque imperata facere. Qui tametsi talis erat, studebat tamen ignotus esse, & in solitudine delitescere. Quod si quando ad opem egentibus ferendam in vrbem venire compulsus esset, negocio, propter quod venerat, confecto, quamprimum ad solitudinem se recepit. Dicere namque solebat, aquām piscibus alimento esse, solitudinem autem monachis afferre ornamētum: atque illos cùm continentem attingant, vitam amittere: hos autem similiter cùm vrbes adeant, monasticam grauitatem perdere solere. Postremò, illis qui oculos in eum conuertebant, se perfacilem & benignum præbuit: deditque operam, vt natura insolenti neque esset, neque videretur. Atque ad hæc pauca de Antonij vitæ institutis dicenda adductus sum, vt ijs velut exemplis vtentes, accuratius de reliqua seuera ac sapienti vitæ illius disciplina considerare possimus. Quamplurimos autem habuit discipulos, viros certè spectatissimos: quorum alij in Aegypto & Libya, alij in Palæstina, Syria & Arabia magna gloria fuêre. Singulique eorum, non minus quàm illorum magister, apud quos ætatem agebant, vitam sanctè seuereque instituere, multos erudire, & virtutem cum studio sapientiæ coniungere sedulò conati sunt: adeò vt, si qui vrbes & regiones diligenter peragrare voluissent, perdifficilè fuisset vel Antonij sodales, vel eorum successores reperire. Nam quomodo facilè reperiri possent hi, qui in vita multo magis studuere latitare, quàm multi hoc tempore ambitione inflati se ipsos ostentare, & in oculis omnium statuere? Erant quidem eorum quos Antonij discipulos fuisse accepimus, viri sanè spectatissimi cùm alij multi (quorum vitæ singillatim suis locis à me descriptæ sunt) tum Paulus cognomento Simplex: quem ferunt hominem fuisse rusticum, vxoremque habuisse forma perliberali & honesta. Quam cùm in adulterio deprehendisset,

Antonius literarum ignarus et contemtor.

Antonio rerum futurarum præscientia quanti facta.

Delicta in tabulis scribēda.

Ab vrbe quatenus abstinuerit Antonius.

Antonij apophthegma.

Antonij discipuli.

Paulus Simplex.

Sozomeni liber de monachorum successionibus.

A dixisset, placidè risisse: iureq; iurando se tum obstrinxisse, se non amplius vitam cum ea acturum. Ac cùm ei qui stuprum vxori intulerat, dixisset, Habeto illam tibi: rectà in solitudinem ad Antonium se contulisse. Dicitur præterea mansuetissimus fuisse, & omniũ molestiarum patientissimus. De quo iam ætate reuerà prouecto, & ad vitæ monasticæ asperitatem tolerandam minus assuefacto (nuper enim in eam erat ingressus) varijs modis periculum fecit Antonius, eumq; in re nulla ignauum comperit. Cui perfectæ vitæ testimonio tributo, vtpote nullo iam præceptore egenti, vitam separatim degendi fecit potestatem. Quod quidem Antonij testimonium Deus ipse confirmauit, Paulumque virum effecit planè illustrissimum, atque in affligendis expellendisque dæmonibus magistro suo multò superiorem.

Pauli miracula.

De sancto Ammone, & qui in Olympo ætatem agebat Eutychiano: & Arij hæresi, vnde initium habuerit, quosq́; arripuerit: & de orta inter episcopos dissensione.

CAPVT XIIII.

Vide Nicephor. lib. 8. ca. 41. ca. 5. Theodo. lib. 1. ca. 2. Socrat. lib. 1. cap. 5. In vita Cõstan. lib. 2. cap. 60. li. 5. cap. 4. vide infra hoc lib. cap. 19. lib. 2. ca. 28.

PER idem ferè tempus Ammon Aegyptius monasticum vitæ genus excoluit. Quem fama est, suorum impulsione vxorem quidem duxisse: cum ea tamen, vti viris licitum est, nunquam rem habuisse. Nam initiò vbi nuptiæ factæ sunt, & vt sponsus spõsam acceptam in thalamum solus introduxerat, A` nobis (inquit) ô mulier, nuptiæ iam sunt celebratæ, & hucusque perductæ. Deinde quàm eximium bonum sit, posse virginem manere, sacrarum literarum testimonijs in medium adductis, exponit, ad eum finem, vt solus posset habitare. At cùm mulier orationem de virginitate seruanda laudaret, ægrè tamen ferret ab ipso seiungi: Ammon in separato lecto dormiens, cum ea quidem vixit vnà ad decem & octo annos, nõ ita tamẽ vt disciplinam monasticã negligeret. Interea temporis mulier eius virtutem adeò cœpit & æmulari, & admirari, vti putaret non modò iniquum esse, tam egregium virum sua causa intra parietes domesticos occultari, verùm etiam oportere vtrunque eorum in separatis domicilijs studio pietatis & sapientiæ se penitùs dicare. Atque vt istud fieret, à viro contendit. Ille autem cùm gratias egisset Deo, quòd hoc consilium mulieris animo inieccrat: Tu ergo, inquit, has ædes teneto: ego alteras B mihi extruam. Itaque versus meridiem ad locum desertum, lacum Maream tangentẽ, & circa Sceten & montem, qui Netria dicitur, situm profectus, viginti duos annos ibi monasticum vitæ genus exercuit, bisque duntaxat in annos singulos vxorẽ vidit. Huius diuini monasteriorum in illis locis positorum præsidis, multi ac memorabiles fuere discipuli, vti eorum successiones à nobis expositæ declarabunt. Multæ ac diuinæ res eius causa à Deo editę sunt, quæ à monachis Aegypti accuratè tenentur: quippe qui virtutes veterum monachorum, per traditionem non scriptam, eamque successione à maioribus suis descendentem, commemorando renouare permagni æstimarint. A` me verò illa duntaxat dicentur, quæ ad nostram noticiam peruenere. Is quidem, & Theodorus suus discipulus quopiam fortè proficiscentes, fossam quandam quam lycum appellãt, transire coacti sunt necessariò. Ac ne nudum alter alterum aspiceret, Ammon dat mandatum Theodoro, vt se inde paululum subduceret. Verùm vbi se quoque nudum conspicari erubuisset, subitò diuina virtute ac potentia in sublime sublatus, in aduersam fossæ ripam transportatus est. Theodorus verò cùm aquam traiecisset, & Ammonis vestem ac pedes minimè aqua madefactos cerneret, impensè orauit senem, vt causam ei indicaret. Ac cùm Ammon causam illi dicere recusaret, Theodorus constanter affirmauit, se non alia conditione à rogando desiturũ, nisi de ea certior fieret: pollicitusque est, se dum viueret, nulli vnquam dicturum. Quibus verbis inductus Ammon, quod acciderat, verè confessus est. Illud præterea, quod iam narrabo, non minus certè habet admirationis, quàm quod modò dictum est. Iniusti quidam parentes filium à cane rabido morsum, qui quàm primum vulnere periturus expectabatur, adducunt ad Ammonem: & cum querela ac lachrymis orant eum, vt filio curationem adhibeat. Quibus ille: Non eget, inquit, mea curatione. Nam si vos bouem, quem furati estis, dominis volueritis reddere, extemplò filius vester conualescet. Quod quidem, vt dixerat, euenit. Nam simul vt bos erat redditus, vulnus adolescentis sanatum est. Fertur porrò, cũ Ammon iste mortem obiret, Antonium vidisse animam eius, diuinis potestatib. cum Psalmis & hymnis præeuntibus, in cælum sublatam esse. Ac quibusdam è familiaribus causam, cur tanta eum incessisset admiratio, sciscitantibus (videbatur namq; intentis oculis aerem intueri, & insignis miraculi visione obstupefactus esse) rem, vt gesta erat, explanauit.

Ammon Aegyptius eremita.

Ammonis castus cum vxore conuictus.

Item sine vxore.

Sozom. liber de monachorum successionibus.

Ratio Aegyptiorum monachorum vitæ qualis.

Theodorus Ammonis discipulus

Nuditatis aspectus.

Canis rabidi morsus miraculo curatus.

Ammonis defuncti anima ab Antonio in cælum deferri visa.

planauit. Postea verò quàm ex Scete quidam aduentantes, nunciarunt ipsam horam A
qua mortuus est Ammon, prædictio Antonij vera esse planè ostenditur, adeò vt
omnes vtrunque beatum prædicarent: alterum, quòd ex hac vita ad ea quæ constat in-
ter omnes vere bona esse, migrarat: alterum autem, quòd tam præclaro dignatus erat
spectaculo, eoq; ex tanto loci interuallo sibi à Deo ostentato. Nam inter loca in quibus
vterque ætatem degebat, intercedit multorum dierum via. Atque hæc quidem sint de
Antonio & Ammone, vti narratum est ab his, qui cum illis vixerunt, à nobis comme-
Eutychianus, licet Nouatianus, miraculis clarus. morata. Porrò auditione equidem accepi, Eutychianum quoque, regnante Constan-
tino, sanctum & seuerum vitæ genus non sine magna laude coluisse, qui quidem circa
Olympum in Bithynia domicilium suum habuit: quique, tametsi sectam Nouatiano-
rum tuebatur, tamen diuinæ gratiæ factus est particeps. Quippe & sanauit morbos, &
facta adeò mirabilia edidit, vt virtute, quæ in vita eius elucebat, Constantinum familia-
rem sibi & amicum effecerit. Nam cùm quidam ex satellitum numero id temporis te-
neretur in vinculis (suspectus enim de tyrannide, aufugerat ille quidem: sed conquisi-
tus, circa Olympum comprehensus erat) & Eutychiani necessarij rogarent eum, vt pro
vincto ad Imperatorem legatus quidem ire vellet, sed primùm omnium prouideret,
vt homo solueretur è vinculis, ne grauiter & acerbè constrictus, morte præoccupare-
tur: fama est, eum à custodibus ad se accersitis contendisse, vt vinculis satellitem laxa-
rent. Quod cùm illi negassent, Eutychianum ad carcerē venisse, fores occlusas sua spon-
te ei patuisse, vincto denique excidisse vincula: postea autem Imperatorem, qui tum e-
rat Constantinopoli, adiuisse, facileq; ab eo satelliti impetrauisse veniam. Nam solebat
Constantinus res ab Eutychiano postulatas non illibenter concedere: quandoquidem
hominem in magno sanè honore habuit. At de monachis qui eo tempore egregiè præ-
ter cæteros pietatis & sapientiæ studium excolebant, sint hæc à nobis breuiter disputa-
ta. Quòd si cuiquam sit curæ, res ab istis gestas accuratè cognoscere, vitas complurium
Religio Christiana alioqui florens litigiosis disputationibus perturbata. eorum literis mandatas, si modò perquisiuerit, reperiet. Iam verò quanquam religio Vide Nicephor lib. 8. cap. 3.
Christiana in cæteris omnibus rebus florebat, tamen disputationes quædam litigiosæ,
quæ simulatione scilicet pietatis, & veræ Dei cognitionis eliciendæ, res antè minimè ex
agitatas in controuersiam rursus deducebant, ecclesias vehementer perturbarunt. Ha-
rum disputationum author fuit Arius, ecclesiæ Alexandrinæ, quæ est in Aegypto,
Arius & Meletius dissensionis in ecclesia autores. presbyter: qui licet initio doctrinæ Christianæ videretur perstudiosus esse, Meletio B
tamen res nouas molienti adiumento fuit. Cuius partes cùm deseruisset, à Petro epi-
scopo Alexandrino diaconus ordinatus est: & rursus ab eodem ecclesia eiectus, quan
doquidem cùm Petrus fautores abdicasset Meletij, & eius baptisma improbasset, hic
Arius in res à Petro gestas grauiter inuectus est, & quiescere nullo modo potuit. V-
bi verò Petrus martyrio occubuerat, Arius, venia ab Achilla petita, non solum
permissus est diaconatu fungi, verùm etiam ad presbyterij gradum elatus est. Postea
verò Alexander eum permagni æstimare cœpit. Iste subtilitate disserendi cùm pri-
mis excellens (dicebatur enim eiusmodi artibus imbutus esse) ad opiniones tam
absurdas delapsus est, vti quod nunquam ante à quoquam dictum fuerat, non ve-
Arij dogma. reretur in Ecclesia palàm efferre: nimirum, Filium Dei ex nihilo ortum esse, tem-
pus fuisse quando non erat, suo libero arbitrio vitij & virtutis capacem esse, condi-
tum esse, factum esse: & alia multa, quæ eum, qui quò his sententijs patrocinetur,
ad disputandum, & ad quærendum de singulis accedat, dicere verisimile est. Non-
nulli autem occasione ex his verbis arrepta, accusabant Alexandrum, quòd has no-
uas aduersus Christianam religionem opiniones contrà quàm debuerat, pertulis-
set. At ille, ratus multo satius esse, vt rationes de rebus ambiguis ab vtraque par-
te proponerentur, quò videretur aduersarios non necessitate coegisse, sed persua-
dendo ad desistendum à contentione induxisse: ipse cum quibusdam ex clero se-
Disputationum litigiosarum fructus. dens vt iudex † vtranque partem in certamen adducit: & vti in disceptationibus li- † Vide annot. pag. 17. lat. 1. lin. 27.
tigiosis vsu venire solet, vtraque vincere conatur. Nam Arius opiniones quas pro-
tulerat, acriter defendere laborat: alij autem, filium consubstantialem esse patri,
& coæternum, asserunt. Conuocato rursus concilio, tanta cum contentione dis-
ceptatum est, vt nullo modo consentire inter ipsos possent. Itaque cùm adhuc quæ-
stio anceps & controuersa videretur, ita primò quidem Alexander animo affectus
erat, vt modò hos, modò illos laudaret. Ad extremum tamen, his qui filium con-
substantialem patri, & coæternum asseuerabant, assensus est: iussitque Ario, vt con-
Ario ecclesia interdictum, vna cum fautoribus eius. trarijs rationibus reiectis, eandem cum eo sententiam sequeretur. Verùm cùm ei per-
suadere non posset, & complures tum episcopi tum clerici eius diœceseos Arium verè
dicere cēserent, illi, cum cæteris clericis eiusdē opinionis fautoribus, interdixit ecclesia.

Ab

A Ab eius partibus stabant, ex Alexandrina ecclesia presbyteri quidem, Aethalas, Achillas, Carpones, Sarmates, & Arius alter: diaconi autem, Euzoius, Macarius, Iulius, Menas, & Helladius. Hinc etiam factum est, vt non exigua populi pars ad eorũ factionem se transferret: quippe nonnulli ita de Deo sentiendum arbitrati sunt: alij, quod quidem vulgò euenire solet, eos tanquam affectos iniuria, & indicta causa ecclesia eiectos commiserati. Vbi verò res Alexandriæ essent hoc loco constitutæ, Ariani beneuolentiam episcoporum singulas ciuitates administrantium sibi necessariò antè colligendam arbitrati, mittunt legatos ad eos cum literis de fide sua, contenduntque ab illis, vt si rectũ ipsis videretur ita de Deo sentiendum, significarent Alexandro, vti minimè ipsis succẽderet: sin minus, docerent eos, quemadmodum sentiendum esset. Qui quidem conatus non parum eorum causam adiuuit. Nam hac illorum opinione in omnes ferè dispersa, ab omnibus passim episcopis de ea disputari cœptum est: quorum pars scripsere ad Alexandrum, ne admmitteret Arianos in ecclesiam, nisi suam de fide opinionem abijcerent: pars autem orauit, ne istud faceret. Quare cùm Alexander quàm plurimos videret tum specie bonæ vitæ graues, tum probabiliter dicẽdo perdisertos, Arianis subsidio venire, & maximè omnium Eusebium eo tempore Nicomediæ episcopum, virũ illustrem, & in aula Imperatoris magno in honore habitum, scripsit ad omnes vbique episcopos, ne cum illis communicarent. Vnde ardor vtriusque partis multo magis accensus est, & acrior, vt assolet, excitata contentio. Nam vbi fautores Eusebij Alexandrũ sæpius orantes, minimè exorare possent: veluti affecti contumelia, iniquo animo ferre, & opinionem Arij longè maiore animorum contentione defendere cœperunt. Atque concilio in Bithynia coacto, scribere ad omnes episcopos, vt cũ Arianis, tanquam rectè de fide sentientibus communicarent: efficerentque vt Alexander quoq; ipsorum amplecteretur communionem. Cæterùm vbi conatus eorum parum successit ex sententia, propterea quòd Alexander haudquaquã ipsis cederet: Arius mittit legatos ad Paulinum episcopum Cyri, & Eusebium cognomento Pamphilum, ecclesiam Cęsareæ Palæstinæ gubernantem, & Patrophilum episcopum Scythopolis, petitq; vt potestas sibi, vtpote gradum presbyterij antè adepto, vnà cum suis permittatur, populum sibi fauentem ad conuentus vocandi. Nam consuetudinem fuisse Alexandriæ, sicuti nunc est, vt licet vnus omnibus pręesset episcopus, presbyteri tamen separatim ecclesias retinerent,
B populumque sibi commissum ad conuentus cogerent. Isti cum alijs etiam episcopis in Palęstina in vnum congregati, postulationi Arij suffragati sunt: iusseruntque vt primũ ipsi inter se conuentus quidem agerent, sed tamen se subijcerent Alexandro, & vt de pace cum eo facienda, deque communione mutua agere non desisterent.

Cum Ario sentientes qui.

Alexandrinæ ecclesiæ dissidium.

Eusebius Nicomed. episc. Arij fautor.

Arius conuentus vocandi potestatem sibi & suis petit.

Conuentus cogendi ius penes presbyteros.

Quòd Constantinus, vbi resciuit inter episcopos contentionem, & disparem Paschatis celebrationem, admodum id dolenter ferens, Osium Hispanum Cordubæ episcopum, qui illorum controuersiam dirimeret, & litem de obseruando paschate componeret, Alexandriam miserit. C A P. X V.

At verò cùm multa concilia de hac re in Aegypto celebrata fuissent, & ita exardesceret contentio, vti ad ipsam Imperatoris aulam peruaderet, Imperator Constantinus nõ mediocriter animo commotus est, propterea quòd cùm religio Christiana iam recens crescere incœpisset, opinionum dissensio multos à fidei Christianæ professione penitùs auertit. Qua de re Arium & Alexandrum in crimen manifestò vocauit: & per literas illos eò redarguit, quòd controuersiam, quæ cæteroquin occultari potuerat, in apertum protulissent: & contrarijs studijs inflãmati, tanta cum contentione mouissent ea quæ neque omnino quærenda, neque complectenda animo: & si fortè complexi fuissent, silentio tamen tegenda erant. Fieri enim potest, vt homines, tametsi in quadam religionis parte dissentiant, non mutuam tamen inter ipsos concordiam dirimant. At de diuina prouidẽtia vnam eandemq; fidem tenere necesse est. Quod autem ad eiusmodi subtiles & argutas quæstiones attinet, etiamsi nõ in vna consentiant opinione, tamen consentaneũ est eam in interiore cogitatione cõtinere. Iussit igitur, vt inani de his rebus disceptatione deposita, cõcordiam inter ipsos seruarent. Dolere enim se non mediocriter, quòd cum magno studio flagraret vrbes in Oriente sitas inuisendi, eorum contentione aditus sibi præclusus fuisset. Atque hæc quidem Alexandro & Ario scripsit Constantinus, partim quò eos incusaret, partim quò ad pacem cohortaretur. Porrò autem cùm certior factus esset, quosdam esse qui diem festum Paschæ alio penitùs more ac modo, quàm cæteros omnes, celebrarent, aberbè quoque tulit. Nam nonnulli vrbes versus Orientem incolentes, illo tempore ab alijs de hoc festo agendo dissensere: qui etsi à communione mutua

Vide Nicephor. cap. 12. lib. 8. Vide Socr. lib. 1. cap. 4.

Extat epistola Imperatoris apud Euseb. biũ supra cap. 67. lib. 2. de vita Constant. vt apud Socrat. lib. 1. cap. 4.

Opinionũ dissensione ecclesiæ concordia dissipata.

Vide Eusebium supra cap. 5. lib. 3. de vita Cõstant.

Pascha celebrationis diuersitas.

tua minimè temperarunt, istud tamen festum, propius ad Iudæorum consuetudinem accedentes, celebrare soliti sunt: qua quidem dissensione splendorem festi magnopere obscurarunt. Itaque à Constãtino vehementer laboratum est, vt dissensione de vtraq; re suscepta Ecclesiam prorsus liberaret. Ac quoniam hoc malum, si modò antè quàm ad plures manaret, coerceretur, sanari posse existimabat, idcirco misit virum, quem circa se habebat fide & vitæ integritate præstantem, & superioribus temporibus ob varias religionis Christianæ confessiones admodum nobilitatum, Osium dico, episcopum Cordubæ, quò illos qui in Aegypto de fide digladiabantur, tum hos qui in Oriente de festo Paschatis dissentiebant, ad concordiam reduceret. A

Principiji obsta.

Osius Cordubæ episcop.

De concilio Nicææ propter Arium coacto.

CAPVT XVI.

VErùm vbi contrà, quàm expectabat, res succederet, & contentio reconciliationem concordiæ impediret: Osiusque ad pacem faciendam missus, re infecta reuerteretur: Constantinus indicit concilium Nicææ, vrbis Bithyniæ: scribitque ad omnes ecclesiarum præsides, vt ad diem præstitutum adsint. Huic concilio interfuére ex episcopis, qui sedes tenebant Apostolicas, Macarius Hierosolymorum antistes, Eustathius episcopus Antiochiæ, Orontem fluuium tangentis, & Alexander Alexandriæ propter lacum Maream sitæ. Iulius autem episcopus Romanus, ætate quidem ingrauescente præpeditus, abfuit: sed Vitus & Vincentius, eiusdem ecclesiæ presbyteri, pro illo adfuere. His accessere alij quãplurimi honesti & boni viri, ex varijs nationibus collecti: quorum alij non modò intelligendo prudenter, & disertè dicendo pollebant, verùm etiam tum sacrarum literarum cognitione, alioque doctrinæ genere præstabant, tum pia viuendi ratione admodum excellebant: alij autem, qui ob vtranque rem sunt magnam laudem consecuti, aderant episcopi, numero circiter trecenti & viginti: aderat quoque presbyterorum & diaconorum, qui eos (vt est verisimile) comitabantur, multitudo non exigua. Aderant etiam vnà viri disserendi periti, qui illis inter disputandum subsidio essent. Multi autem ex numero sacerdotum, qui (vti euenire solet) tanquam ad causas suas ac priuatas disceptandas in vnum conuenerant, tempus opportunũ sibi iã oblatũ putarunt, & ad res corrigẽdas, quæ ipsorum animos offendissent. Itaque singuli libellum de criminibus quæ alijs obijcerent, Imperatori offerre, & peccata in se admissa iam antè exponere cœperunt. Cùm autem istud in dies ferè singulos accideret, dat mandatum Imperator, vt singuli crimina, quæ alijs obijcere constituerant, ad certum diem proponerent. Vbi dictus dies venit, Imperator oblatis sibi libellis acceptis: Istæ, inquit, criminationes tempus quidẽ sibi præstitutum habent, diem videlicet magni iudicij: iudicem autem, qui sit tum de omnibus sententiam pronunciaturus. mihi vero non est fas, cùm homo sim, eiusmodi causarum cognitionem arrogare: præsertim cùm & qui accusant, & qui accusantur, sacerdotes sint. Nam non deberent se tales præbere, vt ab altero iudicentur. Age igitur, deletis criminibus, exemplum diuinæ clementiæ in danda mutuò venia imitati, iungamus amicitiæ fœdera: & fidei negocia, quæ nos in hunc locum conuenire compulerũt, seriò pertractemus. Hac habita oratione, Imperator iubet tũ criminationes illatas nullius momenti esse, tum libellos cumburi: diemq; præstituit, ad quem de rebus fidei vocatis in controuersiam decideretur. Interea temporis episcopi in vnum conuenientes, accersunt Arium: & opinionibus suis in medio positis, inter se disserere cœperunt. Atq; cùm disputatio, vt erat verisimile, in varias distraheretur quæstiones: alij eorum, iique potissimum quos morum simplicitas induxit, ad fidem in Deum sine curiosa inquisitione amplexandum, nihil noui contra fidem, initio temporis Apostolorum traditã, moliendum censuerunt: alij affirmarunt, opiniones veterum, nullo iudicio exploratas, neutiquam sequendas esse. Complures autem tum episcoporum qui tunc in vnũ conuenerant, tum clericorum qui eos comitabantur, propter disserendi acumen & vsum in eiusmodi orationis generibus non Imperatori solum, sed illis etiam, quos familiares circa se habebat, noti esse cœperunt. ex quorum numero fuit Athanasius, qui id temporis diaconus ecclesiæ Alexandrinæ, & cum episcopo Alexandro consuetudine coniunctus, maximam partem concilij de his rebus suscepti sustinere visus est. B

Vide Euseb. de vita Constantini lib. 3. cap. 6. Theodori. lib. 1 ca. 7. 8. Vide Niceph. lib. 8. cap. 14. Socrat. lib. 1. cap. 5. 6. 7.

Concilium Nicææ indictum, anno 328.

Vitus & Vincentius legati Iulij episcopi Rom in Concilio Niceno.

Sacerdotes irreprehensibiles esse debere.

Criminationũ libelli à Constãtino combusti.

Sententiarũ in Concilio diuersitas.

Athanasius Alexandrinæ ecclesiæ diacon⁹.

De

A *De duobus philosophis, qui duorum senum simplicitate cum illis differentium, ad fidem conuersi sunt.* CAPVT XVII.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 15.

QVidam prӕterea qui apud Gentiles pro sapientibus habiti erant, disputationibus in hoc concilio agitatis dedita opera interfuerunt: quorum nonnulli, quӕnam tandem Christiana esset doctrina, admodum scire auebant: alij odio in Christianos propterea inflammati, quòd superstitiosa Gentilium religio nuper antiquari cœpta erat, quӕstionem de fide Christiana propositam ad inanem quandam verborum concertationem deduxerunt: adeò vt ipsi inter se digladiari, & secum pugnare viderentur. Fertur igitur, quòd, cùm quidam illorum prӕ insolenti dicendi arrogantia se inaniter iactaret, & sacerdotes petulanter irrideret: senex quidam simplex, ex illustrium confessorum numero, superbiam eius non tulit. Qui rametsi ineptӕ subtilitatis & prӕstigiarum penitùs expers erat, tamen cum eo disputare cœpit. Ac cùm hӕc res petulantibus, qui confessorem hominem simplicem esse cognoscebāt, risum moueret quidem: at modestis injiceret timorem, qui veriti sunt, ne cum viro dicendi perito congressus, haberetur pro ludibrio: tamen cū facultas illi (cui, cùm talis & tam prouectӕ ӕtatis esset, pudor erat resistere) data esset, liberè, quӕ vellet, eloquendi: In nomine IESV Christi, inquit, philosophe audito. Vnus est Deus, cӕli, terrę, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex: q hęc omnia & virtute verbi fabricatus est, & sacrato spiritus sancti afflatu stabiliuit. Quare hic sermo, inquit, quem nos filium Dei nuncupamus, misertus humani erroris, & belluinӕ viuendi rationis, ex virgine nasci, cum hominibus vnà versari, proque eisdem mortem oppetere voluit. Est quoq; iterum venturus, de ijs rebus quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. Ista ita se habere, sine vlla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergo in his quӕ fide duntaxat rectè intelliguntur, curiosè refutandis laborem frustra consumere, quӕrereue qui ista fieri aut non fieri possint. Quod si credis, mihi quӕdam sciscitanti responde. Quibus obstupefactus philosophus, Credo, inquit. Et gratijs illi actis, quòd ipsum deuicisset, non solum eadem cum sene ipse sentire, verumetiam consilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Christianā, atque ipse antè, affecti erant, vt iam doctrinӕ Christianӕ assentirentur: atque iusiurandum adiecit, se non modò non sine numine diuino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad religionem Christianam conuersum. Fertur item miraculum huic non dissimile, ab Alexandro ecclesiӕ Constantinopolitanӕ episcopo editum. Nam cū Constantinus fortè Byzantiū aduenit, accessere ad eum quidam philosophi, criminique illi dedère, quòd haud rectam religionem coleret: quodque res diuinas mutare, nouumque cultum contra instituta cùm maiorum suorum, tum principum omniū qui vel Grӕcis vel Romanis omni seculorum memoria prӕfuissent, in Remp. introducere studeret. Rogauere item, vt cum Alexādro episcopo de doctrina Christiana disputarent. Alexander igitur in eo exercitationis genere haudquaquam exquisitè versatus, fortasse etiam vitӕ bonitate fretus (erat enim vir perhonesta & spectata vita) Imperatoris iussu in differendi certamen cum illis descendit. Philosophis autem in vnum coactis, cùm omnes disputare cuperent, postulauit Alexander, vt vnum, quē vellent, ad disputandum deligerent, cӕterique prӕsentes audirent cum silentio. Itaque cū vnus disputandi onus suscepisset, tum Alexander: In nomine IESV Christi, inquit, prӕcipio tibi, ne loquare. Quod vt primùm dixerat, homo e uestigiò obstricto ore cōticuit. An non igitur maius miraculum meritò censendum est, loquelam homini, eique philosopho, tam facilè adimere, atque lapidem manu per verbum quoddam prolatum diuidere? quod à quibusdam de Iuliano Chaldӕo gloriosè iactatum audiui. Sed de his quidem hoc modo.

Philosophi gentiles se Christianorum disputationibus ingerunt in concilio Nicaeno.

Simplici Christianae fidei cōfessione philosophus ad eandē conuersus.

B

Alexandri episc. miraculū, philosopho os obturantis.

Iuliani Chaldaei miraculū.

Imperatoris ad Concilium coactum oratio. CAPVT XVIII.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 16.

EPiscopi autem, qui intelligendi prudentia multum valebant, Ario in medium adducto, accuratè in ea quӕ erant ab eo proposita, inquirere cœperunt: caueruntque sedulò, ne in alterutram partem temerè sententiam pronunciarent. Vbi autem venit prӕstituta dies, in qua constitutum erat de rebus controuersis decidere, episcopi in palatium conueniunt, vti decreuerat Imperator, vti consilium vnà cum illis de rebus iniret. Ac cùm ad locum in quo sacerdotes erant, venisset, transiens ad supremā partem cōuentus, in sella quadā sibi apparata assedit: omnibusq; qui aderāt in cōcilio dedit mandatum, vt considerent. Nam scamna parata erant quàm plurima,

Episcoporum in concilio cū Ario contendentium prudētia.

longo ordine per parietes aulæ palatij collocata. Erat hæc quidem aula omnium amplissima, & præter cæteras excellens. Cùm verò omnes consedissent, surrexit Eusebius cognomento Pamphilus, ac Imperatorem oratione compellauit, hymnumq́ue recitauit, quò eius causa Deo gratias ageret. Cùm autem dicendi finem fecisset, tum Imperator: Etsi (inquit) pro alijs rebus omnibus Deo gratiam habeo: pro eo tamen maximè, quòd vestrum hunc conuentum cerno: quandoquidem supra quàm sperabam accidit, vt tantus numerus sacerdotum Christi in vnum cogeretur. Est mihi quidem in optatis, vos omnes eadem sentientes, eandemq́; amplexantes sententiam videre. Nam ecclesiæ Dei dissensionem quouis malo grauiorem censeo. Itaque cùm mihi nunciata essent ea, quæ vtinam non audiuissem, vehementer animi discruciabar: cumq́ue certior factus essem vos discordare mutuò, quos neutiquam deceret, præsertim cùm ministri Dei & pacis procuratores sitis, ob eam causam hoc sacrum Concilium conuocandum curaui. Ac cùm Imperator sim, & vester conseruus, munus hoc à vobis postulo, Deo communi omnium moderatori gratum, & cùm mihi ad accipiendum, tum vobis ad dandum accommodatum: quod quidem non aliud est, quàm vt causas controuersiæ in medium proferatis, eisdemq́ue finem imponatis concordem & tranquillum: vti exteris hostibus & tyrannis è medio sublatis, ipse vobiscum vnà istud trophæum contra inuidum dæmonem erigamus. Nam ille vestra bona vobis inuidens, hanc intestinam seditionem inuexit. Quæ cùm Imperator Latino sermone dixisset, vnus qui astabat, eadem Græco interpretatus est.

Eusebij Pamphili oratio ad Constantinum.

Constantini in Concilio Nicæno ad episcopos habita oratio.

Ecclesiæ Dei dissensio quouis malo grauior.

Diabolus intestinum ecclesiæ dissidij autor.

Constantinus Latino sermone vsus in concilio, Græcum interpretē adhibuit.

Quomodo Imperator, postquam ambas partes audiuisset, Arium, eiusq́; sectatores condemnatos exterminauerit. CAP. XIX.

QVa re confecta, à sacerdotibus de fide disputari cœptum est. Imperator autem vtriusque partis rationibus non attentas solum, verùm etiam patientes aures præbuit. atque vt his qui bene dixerant, assensus est: sic illos qui certandi studio ducebantur, à contentione auocauit: cũ singulis denique, quatenus eorum sermonem assequi & intelligere poterat (nam neque Græcæ quidem linguæ ignarus fuit) eatenus benignè ac placidè disseruit. Ad extremum omnes sacerdotes inter seipsi consensere, filiumq́; patri consubstantialẽ esse suffragijs confirmauêre. Soli autem decem & septem dicuntur primò quidem Arij approbasse opinionem: statim tamen pòst, complures quoque istorum ad communem omnium fidem ac sententiam se transtulisse. Cui etiam Imperator, quia hanc concilij consensionem à Deo approbatam opinatus sit, lubens suffragatus est. Eum autem qui concilij decretis contraueniret, vtpote diuinas decisiones labefactantem, edixit exilio mulctandum esse. Cæterùm quanquam necessum putaui, quò Symbolum fidei tum approbatæ, deçeterò posteritati cùm ratum maneret, tum exploratè cognitum esset, ipsam illius formulam ad veritatem planius declarandam hoc loco citare: tamen cùm pij viri, ijq́; amici, & rerum eius generis periti me docerent, res eiusmodi à sacerdotibus solum & episcopis debere tum dici, tum audiri, eorum sanè approbaui consilium. Nam verisimile est, nonnullos, qui non sunt initiati mysterijs, hunc librum perlecturos.

Vide Nicephor lib. 8. cap. 18. Theodor. lib. 1. ca. 8. 9. Socrat li. 1. cap. 6. 7. De vita Cõstant. lib. 2. cap. 60. li. 3.

Constantinus Græcæ linguæ non ignarus.

17 Suffragatores Arij.

B

cap. 4. supra hoc lib. cap. 14.

Dissentientib. pœna exilium.

Cur Symbolum Nicænum Sozomenus hic nõ proponat.

Symboli formula à solis episcopis & sacerdotibus tradenda.

De ijs quæ Concilium statuerit: & quòd damnato Ario, libros eius igni tradidit: ac de ijs qui concilio assentiri renuerunt, & Paschatis constitutione.

CAPVT XX.

VErùm ne, dum arcana (quæ reticẽda sunt, quoad fieri potest) occultantur, omnia concilij decreta incognita videantur: intelligendum est, Concilium, filium patri consubstantialem definiuisse: eos aũt qui dicebant, tempus fuisse, quando non erat, & antè quã nasceretur non extitisse, aut ex alia substantia vel essentia quã patris constare, aut cõuerti mutariue posse, abdicasse penitùs, & ecclesia Catholica alienos pronũciasse. Quam fidei formulã etiã approbauere Eusebius episcopus Nicomediæ, Theognis Nicææ episcopus, Maris Chalcedonis, Scythopolis Patrophilus, & Secũdus episcopus Ptolemaidis, vrbis Libyæ. At Eusebius cognomẽto Pamphilus, primò paululũ hæsitauit: postea tamen, cũ formulã accuratius expendisset, eam sua quoq́; approbauit sententia. Concilium aũt tum Ariũ, tum suæ opinionis fautores pariter abdicauit, decreuitq́; ne veniret Alexãdriam. Quinetiam & verba quib. eius explicabatur opinio, & librũ quem de eadẽ ediderat, inscripseratq́; Thaliam, legi vetuit. cuius libri stylus, vti audiui (nunquã enim illum legere contigit) ita dissolutus est, vt præ mollicia qua diffluit, Sotadæis cantib. similis videatur. Est porrò intelligendũ, Eusebium episcopũ Nicomediæ, & Theognidẽ Nicææ episcopum, quamuis

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 18. 19.

Concilij Nicæni decreta.

Eusebius Pamphilus non statim assensus.

Arij liber Thalia.

Sotadæi cãtus prouerb.

A quamuis fidei formulæ consentirent, minimè tamen Arij approbasse abdicationem, neque ei subscripsisse. At verò Imperator non solùm Arium mulctauit exilio: † verùm etiã episcopis omnibus & populis edictum scriptum misit, vt tum illum, tum eius opinionis fautores, impiorum numero ducerent: & si qui liber reperiretur ab illis scriptus, in ignem conijcerent: quo neque ipsius, neq; opinionis cuius author fuerat, vllum monimentum extaret. Quòd si quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non illicò in publicum productum incenderet, vt capitis mulctaretur supplicio. Quinetiam epistolas ad ciuitates singillatim scriptas, quibus Arium & eius fautores damnabat, misit. Eusebium porrò & Theognidem ciuitatibus, quarum erant episcopi, exulare mandauit: scripsitq; ecclesiæ Nicomedensi, vt fidei, quam concilium tradiderat, adhæresceret, & orthodoxos eligeret episcopos, illisque obtemperaret: memoriam autem Arianorum obliuione obruere conaretur. Nam si qui eos vel laudare, vel eorum doctrinam amplecti aggrederetur, minatus est se illum supplicio affecturum. In quibus literis declarauit præterea, se Eusebio valde infensum esse, vtpote q antea tyranni partes egisset, & ipsi struxisset insidias. Quare istarum literarum ab Imperatore scriptarum authoritate, Eusebius & Theognis ecclesijs, quibus præerant, eiecti sunt. Atque Nicomedensis ecclesiæ gubernationem capessit Amphion, Nicenę autem Chrestus. Atque controuersia de fide iam sublata, Concilio visum est, vt omnes diem festum Paschatis vno eodemque tempore celebrarent.

† Vide annot. pag. 19 lat. a. lin. 6.

Censura librorum.

Vnio de festo Paschatis.

Arij scripta igni adiudicata.

Eusebij Nicomed. & Theognidis exilium.

Constantinus Eusebio infensus.

Amphion & Chrestus episcopi.

Paschatis celebrandi tempus.

Quòd Acesium, Nouatianorum episcopum, in concilium Imperator accersit.

CAPVT XXI.

Fertur item, Imperatorem, quò omnium Christianorum prouideret concordiæ, Acesium episcopum ecclesiæ Nouatianorum ad concilium vocasse: ostendisseque ei concilij de fide & de festo Paschæ decisionem, quæ iam tum episcoporum subscriptionibus confirmata fuerat: percunctatumque esse, vtrum ille eorum approbaret sententiam? Respondisse autem Acesium, Nihil noui decisum esse, concilijq; decretum laudasse. Sic namq; se ab ineunte ætate didicisse tum credendum, tum festũ agendum esse. Cui Imperator: Cur ergo, inquit, cũ eadem sentias quæ cæteri, te ab eorũ communione segregas? Cùm verò in medium proferret Acesius dissensionem, quæ re-
B gnante Decio inter Nouatũ & Cornelium intercesserat, & quomodo qui post baptisma peccato illo, quod peccatum ad mortem sanctæ Scripturę vocant, se obstringerent, mysteriorum communione indigni essent (nam non in sacerdotum, sed in Dei solius situm esse potestate, illud peccati genus ignoscere) Imperator accepto sermone, dixit: Erigito tibi scalam, Acesi, & solus in cœlum ascendito. Quæ quidem arbitror Imperatorem Acesio dixisse, non quò eum laudaret: sed quò homines existimarent, se minimè à peccati labe vacuos esse.

Vide Nicephor. li. 8. cap. 19. Vide Socr. lib. 1. cap. 7.

Acesius Nouatian. episcop. ad concilium accersitus, & quid de eo senserit Imperator.

Constantini in Acesium scomma.

De canonibus quos Concilium posuit: & quòd, cùm canonem statuere vellet, vt quicunque ad sacerdotij dignitatem euecti essent, cum vxoribus, quas antequam sacris initiati erant, duxerant, non dormirent: in medium prodiens Paphnutius quidam confessor, intercedebat.

CAPVT XXII.

Concilium verò, ad mores eorum, qui in ecclesijs ætatẽ degunt, ritè instruendos omni cura & cogitatione incumbens, leges, quas vocant Canones, sanciuit. Ac dum est de hac re deliberatum, alijs visum est legem introducere, quæ iuberet, vt episcopi, presbyteri, diaconi & subdiaconi, cũ vxorib. quas antè duxissent quã essent sacris initiati, neutiquã dormirent. At Paphnutius confessor in medio consessus surgens, illi legi contradixit: nuptiasq; honorabiles, & consuetudinem virorum cum suis vxoribus continentiam vocauit. Postremò cõcilium hortatus est, vt talem legẽ minimè promulgaret. Nam rem esse ad ferendum difficilem: & fortasse causam illorum vxoribus fore, vt non satis castè vitam traducant. Ac veterẽ Ecclesiæ traditionem esse, vt qui cœlibes gradum sacerdotalem consecuti fuissent, postea minimè vxores ducerent: qui autem post nuptias ad eum ordinem vocati essent, hi ab vxoribus, quas habebant, minimè separarentur. Atque ista quidem, licet coniugij expers, suasit Paphnutius. Cuius sententiam approbauit concilium, & de hac re nullam legem tulit: sed eam in cuiusque arbitrio, non in necessitate poni voluit. De alijs autem rebus, vti sibi rectum videbatur, leges, quibus Ecclesiæ status gubernaretur, conscripsit. Verùm has, cùm apud multos extent, facile est cuique pro arbitratu perlegere.

Vide Nicephor lib. 8. cap. 19. Vide Socr. lib. 1. ca. 8. Theodori. lib. 1. cap. 7.

Paphnutij de sacerdotum cõiugio memorabilis sententia.

De

De Meletio, & quomodo sanctum Concilium pulcherrimè, quæ ad causæ eius cognitionem spectabant, disposuerit. CAP. XXIII. A

Concilij Nicæni in Meletium & socios sententia.

His accedit, quòd cùm in res à Meletio in Aegypto fortè gestas accuratè inquisitum esset, cõcilium contra eum pronunciauit sententiam, vt videlicet Lycum incoleret, nomenque solum retineret episcopi: atque de reliquo neque in vrbe, neque in pago vllum ecclesiæ ministrum ordinaret. Qui autem essent iam ab eo constituti, illi neque à communione quidem, neq; à ministerio excluderentur: sed tamen cæteris clericis in singulis ecclesijs ac prouincijs constitutis, essent honore inferiores. Quinetiam vt in loca demortuorum succederent, si modò tum suffragio populi idonei viderentur, tum episcopus ecclesiæ Alexandrinæ eos designaret: sed minimè liceret, quos vellent, suo ipsorum arbitrio deligere. Istud quidem concilio æquum putabatur, cùm secum consideraret, quàm temerario & præcipiti impetu ad ministros Ecclesiæ creandos, tum Meletius ipse, tum suæ opinionis fautores ferri consueuissent. Nam Meletius, cùm Petrus, qui post martyrio occubuit, eo tempore quo Alexandrinam regebat ecclesiam, propter persecutionem tum ingrauescentem, fugam cepisset, ministrorum ordinationes ad Petrum solum pertinentes sibi arripuit.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 19. Vide Theodorit. li. 1. cap. 9.

Quòd Imperator, vbi eos qui concilio interfuêre, Constantinopolim conuocasset, epulum publicum illis exhibuit: magnificeq; donatos, ad concordiam omnes hortatus est: ac quæ à Concilio diuino decreta fuerunt, Alexandriam & in omnes partes perferri curauit.

CAPVT XXIIII.

Vide Nicephor. lib. 8. cap. 26.

Romanis mos decimo quoque anno Imperatoris festum natalē celebrandi.

His rebus à Concilio ad hunc modum decretis, accidit, vt dies festus iam anno vigesimo imperij Constantini vertẽte ageretur. Erat enim Romanis in more positum, vt decimo quoque anno imperij cuiusque Imperatoris diẽ festum celeberrimo hominum conuentu agitarent. Quapropter Imperator opportunum sibi tempus ad id, quod instituerat, oblatum arbitratus, totum concilium ad epulum inuitauit: omnesque donis, prout cuiusque dignitas poscebat, honorificè remuneratus est. Vbi verò domum iam redire constituerant, Imperator conuocatis in vnum omnibus, eos cohortari cœpit, vt tum in fidem concordarẽt, B tum pacem inter ipsos mutuò amplexarentur, quò in posterum vitam tranquillam, & ab omni contentione vacuam degerent. Atque longa oratione in hanc sententiam habita, ad extremum iussit, vt preces pro se, pro liberis, pro imperio denique attentis animis funderẽt, & Deum assiduè precarentur. Quæ cum illis qui tum Nicæam venerant, † dixisset, & eiusmodi oratione instruxisset, literas quoque ad singulos cuiusque ciuitatis scripsit ecclesias, eo consilio, vt eps qui abfuissent à concilio, de rebus in eo tam prę clarè administratis certiores faceret. Alias pręterea literas separatim ad Alexandrinam scripsit ecclesiam, hortatus, vti omni dissidio ac simultate deposita, in fide à Concilio edita consentirent. Eam enim nihil aliud esse quàm Dei sententiam, consensu tot tantorumq; episcoporum per Spiritum sanctum stabilitam: & post accuratam inquisitionem, atque adeò exploratam disceptationem rerum omnium in controuersia positarum, comprobatam.

Exhortatio Constantini ad episcopos iam decessuros & in eosdem benignitas.

† Vide in not. pag. 20. lat. 1. lin. 16.

PRIMI LIBRI FINIS.

A

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER SECVNDVS.

De salutiferæ crucis inuentione, & clauis sanctis, & quòd Helena Imperatoris mater, Hierosolymam profecta, templa exædificauit, aliaq; ibidem nonnulla Deo grata effecit, & de eius ab hac vita migratione. CAP. I.

Vide Nicephor. lib. 8 cap. 28. 29. 30. 31. Vide Theodorit. li. 1. cap. 18. Socrat. li. 1. cap. 13. Vitam Cōstant. lib. 3. cap. 41. ac deinceps. item ibid. cap. 24.

Templum in Caluariæ locō Hierosolymis conditum.

Helena Constantini Imp. mater Hierosolymam profecta.

CVM iam concilium Nicænum venisset ad exitum, & sacerdotes omnes domum reuertissent, Imperator supra modum ideo lætatus est, quòd Ecclesiam vniuersam de doctrina fidei consentientem videret. Atque vbi pro episcoporum concordia, pro se, pro liberis, pro imperio denique Deo gratias egisset, templum Hierosolymis circiter locum qui dicitur Caluariæ, ad honorem Dei illustrandum ædificare instituit. Per idem ferè tempus Helena Imperatoris mater venit Hierosolymam, cùm precandi causa, tum sancta illa loca visendi. Quæ quoniam pio animo erga religionem Christianam erat affecta, visa est sibi operæprecium factura, si lignum crucis venerandæ inuenire posset. Verùm neque illa, neque diuinum Domini sepulchrum tam facilè repertu erat. Nam veteres Gentiles, qui ecclesiam persecuti fuerant, quoniam Christianam religionem recens iam ortam concidere comprimereq; omnibus opibus viribusque laborabant, idcirco eum locum ingenti aggere suprà iniecto obruerunt, inque maiorem altitudinem, vti etiamnum apparet, erexerunt. Quin etiam vniuerso loco tum sepulchri vnde Christus resurrexit, tum Caluariæ, muro vndique circundato, eum pro suo arbitratu exornare cœperunt. Nam primùm sternunt lapidibus, deinde fanum Veneris suprà extruunt, postremò simulachrum in eo statuunt: ad eum sanè finem, vt & qui Christum in eo loco adorarent, Venerem viderentur colere: & temporis diuturnitate vera causa, cur homines eum locum venerarentur, veniret in obliuionem: quippe cùm Christiani neque eò tutò ipsi accedere possent, neque alijs indicare auderent, sed contrà omnibus pro certo confirmaretur in eo loco aliud esse nihil præter fanum Gentilium, & Veneris statuam. At verò tandem locus erutus est, & error, in quo stabiliendo tantopere laboratum fuerat, manifestò deprehensus: indicio, vti quidam memorant, Hebræi cuiusdam, versus Orientem habitātis, qui auito quodam scripto admonitus, locum commonstrauit: sed, quæ verior est opinio, monstratione Dei Opt. Max. qui signis quibusdam & somnijs homines ad loci memoriam excitauit. Nam res diuinæ, mea quidem sententia, humano indicio non egent, cum Deo visum sit eas patefacere. Itaque vt primùm locus ille Imperatoris mandato fuit perpurgatus, in profundo quadam in parte illius antrum, vnde Christus resurrexit, emersit: in altera autē parte eiusdem loci, tres inuentæ sunt cruces: † & aliud ligniculum separatim, quod tabulæ gessit similitudinem, verbis & literis non Hebraicis solùm, verùm etiam Græcis & Latinis inscriptum, quæ verba ac literæ non aliud complectebantur, quàm, IESVM NAZARENVM REGEM IVDAEORVM. Hæc ipsa verba, sicut in sacro Euangeliorum libro commemoratum est, mandato Pilati præsidis Iudææ, supra caput Christi scripta fuerunt. Cæterùm adhuc erat perdifficile crucem Domini à reliquis duabus internoscere, discernereque, præsertim cùm non illius modò inscriptio ab ea diuulsa distractaque esset, verùm etiam ipsæ tres cruces promiscuè proiectæ, ordine earum (vt est verisimile) eo tempore quo corpora illis suffixa ablata erant, penitùs confuso & perturbato. Nam cùm milites IESVM in cruce mortuum reperissent, eum inde sublatum, primùm (vti literis sacris proditum est) sepeliendum tradiderunt: deinde quò latronibus vtrinque suspensis mortem maturarent, eorum crura cōfregerunt: postremò cruces nullo ordine, aliam alio in loco, proiecerunt. Nam quid curæ putes illis fuisse de crucibus ordine, quo prius erant, reponendis: præsertim cum singuli festinarent domum antè redire quàm aduesperasceret, & non ducerent operæprecium in crucibus hominum per vim interfectorum ordine collocandis aliquid temporis consumere? Quare cùm diuinum crucis Dominicæ lignum hac de causa adhuc etiam ignotum esse, & diuiniore quodam, quàm quod sit in humana situm potestate, egeret indicio, eiusmodi quiddam accidisse constat. Nobilis quædam mulier Hierosolymis in morbum grauissimum, eumque

Veneris fanū à Gentilibus in sepulchri Dominici loco extructum.

B

Sepulchri Dominici locus quomodo repertus.

Crucis Domini inuentio.

Vide ante not. pag. 20. lat. 2. lin. 11.

Crucis inscriptio.

Ioan. 19.

Cruces tres disiectæ.

Crux Domini quomodo inter cæteras cognita. eumque planè insanabilem fortè inciderat: ad quam in lecto decumbentem Macarius A episcopus Hierosolymorum, sibi Imperatoris matre, & alijs quos ipse circum se habebat, assumptis, venit: atque vt primùm precatus est, dederatque inspectantibus istud signum, nimirum eam esse Domini crucem, quæ mulieri adhibita, morbo illam liberaret, singulas cruces allatas, mulieri admouit. Verùm duabus illarum appositis, factum quidem ineptum & planè ridiculum visum est: quippe mors nihilominus mulierem erat iamiam occupatura. Sed simul vt tertia iridem fuit ei adhibita, derepente aperuit oculos, & collectis viribus, extemplò è cubili sana exilijt. Fertur item, mortuum crucis virtute simili ratione ad vitam reuocatum. Huius autem crucis salutaris iam tum inuentæ, maxima pars adhuc etiam Hierosolymis in capsa argentea custoditur: reliqua verò ab imperatrice ad filium Cõstantinum deportata est. Quod ad clauos attinet, quibus corpus Christi confixum erat, memorant Imperatorem ex illis sibi confecisse galeam, & frenum equi, vt scriptum est à Zacharia propheta: & à quo prædictum, quòd in tempore isto, illud quod sit in frenum equi (his enim ferè verbis vtitur propheta) sanctum esset Domino omnipotenti. Ista quidem vt olim præcognita à sanctis prophetis, præuisaque fuêre: sic postea factis planè admirabilibus tum confirmata, cùm Deo tempus visum est eiusmodi rebus opportunum. Neque certè tantopere mirandum est, præsertim cùm ipsi Gentiles ingenuè fateantur hoc esse Sibyllæ carmen.

De virtute crucis vide locos adnotatos ad caput 2 lib. 3. de Vita Cõstant.

Crucis Domini miracula.

Claui Domini à Const. in galeam & frenũ equi conuerti. Zach. 14.

Sibyllæ de cruce Christi testimonium.

O' lignum fœlix, in quo Deus ipse pependit.

Istud enim ita esse, nemo, etiamsi acri studio contrà pugnare voluerit, pernegabit. Quare & lignum Crucis, & eius veneratio, à Sibylla præsignificata est. Sunt hęc quidem à nobis, sicuti accepimus, commemorata: quandoquidem ea ex viris, qui illa accuratè norunt, & ad quos eorum cognitio à patribus ad liberos successione quadam deriuata peruenit: & qui eadem ipsa pro facultate literis prodere, posterisque relinquere studuerunt, audiuimus. Eodem ferè tempore Imperator, cùm statuisset templum Deo exædificare, dat mandatum magistratibus, vt illud opus magnificè inprimis & splendidè fabricandum curent. Helena præterea eius mater duo templa construit: alterum, in Bethlehẽ, ad speluncã illam in qua Christus natus est: alterum in summo vertice mõtis Oliueti, vnde ad cælũ ascendit. Cuius pietatis & sanctimoniæ tametsi multa alia argumenta sunt, hoc vnum tamen vel maximum est. Nam fama est, eam tum Hierosolymis commorantem, omnes sacras virgines ad epulas conuocasse, illis ministrasse in B conuiuio, apposuisse cibaria, aquam manibus fudisse, aliaque obijsse munera, quæ à conuiuatorum seruis administrari solent. Eodem tempore etiam vrbes Oriẽtis perlustrasse, ecclesias in singulis ciuitatibus, honorificis exornasse monimentis: complures homines, qui fortunas amiserant, locupletasse: egentibus res affatim impertiuisse necessarias: complures denique, qui diu vel vinculis constricti, vel mulctati exilio, vel metallis effodiendis cruciati fuissent, in libertatem vindicasse. Pro quibus rebus videtur dignè à Deo remunerata esse. Nam vita, quam hic degebat, eius generis fuit, vt neque splendidior, neque illustrior esse potuerit. Augusta item fuit appellata, eiusque imagine numi signati. Thesauri quoq; imperatorij potestatẽ à filio adepta, eo pro arbitratu vsa est. Cũ autem hæc vita ei esset necessariò deserenda, mortem certè gloriosam obijt tum, cùm & annos circiter octoginta confecisset, & filium simul cum nepotibus Cæsaribus totum imperium Romanum gubernantem post se relinqueret. Deniq; nomen eius iam mortuæ (si quid hæc res iuuet) obliuione minimè obrutum est: sed sunt duæ vrbes, altera in Bithynia, in Palæstina altera, vtraque eius nomine nuncupata, velut pignus ad illius memoriam perpetuandam ætati posteræ relictæ. Sed de Helena hactenus.

Helena duo tẽpla construit.

Virgines sacras conuiuio accipit.

Helenæ alia etiam pietatis opera, dignitas, mors.

Helena duæ vrbes.

De ecclesijs quas Constantinus magnus extruxit: & de appellata cognomine eius ciuitate, quo pacto condita fuerit: & de ædificijs quæ in ea spectantur, & Michaelis archangeli templo, & de visis in eodem miraculis.

CAPVT II.

Imperator autem, qui semper omni cura ac studio ad pietatẽ augẽdam incubuit, cùm in alijs locis ferè omnib. pulcherrima templa Deo ædificauit, tum maximè in vrbibus primarijs, vt Nicomedia Bithyniæ, Antiochia ad Oruntem fluuium sita, & Byzantio: quam vrbem æquales partes cum vrbe Roma in regendo administrandoque imperio obtinere voluit. Nam vbi omnia ei ex sententia succederent, & exteros partim bello, partim fœderibus sibi adiunxisset, constituit vrbem extruere, quam

Templa à Cõstantino Imp. extructa.

Vide Nicephor. lib. 8. cap 4. Vide Socr. lib. 1. ca. 12. Theodori. lib. 1. ca. 15. Vide Euseb. lib. 10. cap. 5.

A quam & suo nomine appellare, & Romæ honore parem efficere in animo habuit. Atque profectus ad campum pro Ilio situm, non longè ab Hellesponto, paulò supra Aiacis tumulum (in quo loco fertur Achiuos, qui olim Troiam oppugnabant, & nauale & castra habuisse,) vrbis formam & magnitudinem describit, inque præcelso & edito loco portas extruit, quæ adhuc etiam à mari illac nauigantibus cernuntur. Ei verò ista molienti Deus noctu visus, alium locum quærere iubet: atque cum Byzantium, oppidum Thraciæ vltra Chalcedonem vrbem Bithyniæ situm, in memoriam ei redegisset, eam vt habitatoribus complendam, quippe quæ nomen Constantini mereretur, curaret, admonuit. Itaque Dei verbis obsecutus, oppidum quod Byzantium vocabatur, dilatare, & maximis amplissimisque mœnibus cingere cœpit. Ac cum ciues, qui erant indigenæ, non satis multos esse censeret ad vrbis magnitudinem, amplissimas ædes in plateis dispersè ædificare, viros hominum sermone celebratos cum familia sua Dominos illarum & habitatores constituere cœpit: quorum partem ex antiqua Roma, partem autem ex alijs nationibus accersiuit. Porrò autem vectigalia instituit, partim in ædificia & pulchritudinem vrbis, partim in alimentum ciuium insumenda: quinetiam quò vrbem alijs omnibus rebus instrueret, circo, puteis, porticibus, & cæteris id genus ædificijs magnificè ornauit: Nouam Romam appellauit, primariam vrbem omnium gentium, quę versus Septentrionem, Austrum, solem orientem, & mare mediterraneum, à ciuitatibus propter Istrum positis, & Epidamno, & alijs ad sinum Ionium locatis vsque ad Cyrenem, & Libyes illius incolas, prope locum qui Borium vocatur, habitant, imperiumque Romanum agnoscunt. Curiam item magnam, quam Senatum nominant, in ea constituit: eiusque senatoribus eosdem honores, eosdem dies sacros, qui Romanis veteribus tribui solent, assignauit. Denique in omnibus rebus vrbem illam suo nomine nuncupatam, Romæ, quæ est in Italia, parem studuit efficere: neque certè suus se fefellit conatus. nam virgula diuina (quod aiunt) tantum creuit, vt tum frequentia hominum, tum pecuniæ & diuitiarum abundantia Romam omnium consensu longè superaret. Cuius rei causam fuisse arbitror, partim pietatem tum conditoris, tum ciuitatis, partim incolarum erga egentes misericordiam & benignitatem. Etenim fides in Christum vsqueadeò in ea ciuitate prouecta est, vt complures Iudæi,

Aiacis tumulus.

Byzantium in Constantinopolim conuersum.

Vectigalia instituta.

Constantinopolis Noua Roma appellata.

Curia.

Constantinopolitanæ vrbis celebritas.

B Græci verò ferè omnes, ibi ad religionem Christianam conuersi fuerint. Huc accedit, quòd principatum imperij adepta eo tempore quo Christi religio longè lateque manare cœpit, postea neque aris, neque delubris Gentilium se contaminauit, præterquam solùm dum regnaret Iulianus: quo quidem tempore, licet ad exiguum tempus error Gentilium renouatus fuerit, statim tamen pòst restinctus est. Hanc igitur ciuitatem Constantinus suo appellatam nomine, & velut recens ad Christi honorem extructam, multis maximisque ecclesijs exornauit. Cuius propenso studio Deus ipse opem tulit: & visionibus quibusdam confirmauit, ecclesias in ea vrbe ædificatas, sanctas & salutares esse. Ex quibus eam, quæ est in loco qui ἑςία, id est Vestæ sacer, olim dicebatur, sita, in maximo honore tum à peregrinis, tum à ciuibus ex illo tempore habitam fuisse constat. Idem tamen locus iam Michaelium nominatur, estque nauiganti ex Ponto Constantinopolim ad dextram positus: atque abest ab vrbe, si naue traijcias, circiter triginta quinque stadia: sin autem sinum qui interiacet, pedibus aut equo vndique circuire velis, septuaginta. Loco verò istud nomen eò impositum est, quòd pro certo creditur, diuum Michaelem archangelum ibi apparuisse. Quod etiam ipse equidem, non paruum in eodem loco beneficium adeptus, verissimum esse confiteor. Atque id ita se habere, argumento præterea esse possunt multæ aliæ res, quas compertum est ibidem gestas esse. Nam nonnulli in graues casus & pericula, è quibus nullo modo possent emergere, alij in morbos aut perturbationes corporis incognitas delapsi, simulac in eo loco Deum precati essent, calamitatibus, quibus premebantur, penitùs liberati sunt. Verùm quo pacto ista, & quibus hominibus euenerint, sigillatim persequi longum esset. Attamen quid Aquilino nobiscum etiamnum ætatem degenti, & in eodem foro causas agenti, eodem in loco acciderit, partim vt ab eo audiui, partim vt ipse conspicatus sum, iam opportunè commemorabo. Cum enim vehemens febris, eaque paulò ardentior ex flaua bili orta, eum occupasset: medici dedêre illi bibere medicamentum ad aluum purgandum, quod quidem euomuit. Atque simul cum vomitione bilis in omnes corporis partes diffusa, cutis extremitatem coloris specie sibi simili tinxit. Ex quo factum est, vt omnem cibum ac potum euomeret. Vbi autem longo temporis spacio istud perpessus fuerat, & nihil alimenti in stomacho conquiescebat, de morbo curãdo medici desperare cœperunt. Ac cum iam semimortuus esset, dat suis mandatum, vt eum in ecclesiam deportent: affirmatq; se ibi aut mortem obiturum,

Michaelium templum, vnde dictum.

Aquilinus miraculo à febre & ictero curatus.

aut morbo liberatũ iri. Cui in ecclesia iacenti de nocte visio quædam diuina obiecta, iubet vt cibum potione quæ ex melle, vino & pipere pariter mistis conficeretur, tingeret. Quæ quidem potio, cum esset calidissima, quamuis medicis, ex artis ratione eam considerantibus, morbis è flaua bile contractis contraria videretur, hominem tamen morbo recreauit. Accepi porrò, Probianum, vnum ex satellitibus, qui imperatorem in palatio stipabant, cum dolore pedum grauiter afflictaretur, in eo loco etiam cruciatu leuatum, & admirabili quadam ac diuina visione dignatum fuisse. Nam iste cum initio gentilis esset, postea tamen factus Christianus: quanquam omnia alia religionis nostræ instituta probabilia putabat, sanctam tamen crucem salutis omnium causam extitisse neutiquam admittere voluit. Cui sic animo affecto, visio diuinitùs oblata quãdam crucis effigiem, quæ in altari illius ecclesiæ statui solet, ante oculos proposuit: declarauitq; manifestò, res, quæcunq; à tempore quo Christus in crucem actus erat, vel ad vtilitatem humani generis communem, vel ad priuatam quorundam, seu à diuinis angelis, seu à pijs & perfectis hominibus gestæ fuerunt, non sine virtute crucis salutaris rectè gestas esse. Sed quoniam tempus opportunum minimè suppetebat ad ea omnia recensenda, quæ in hoc templo accidisse cognoui, ista solum commemorare consilium fuit. A

Probianus pedum dolore liberatus.

De ijs quæ circa quercum Mambre à Constantino magno facta sunt: & templo quod illic posuit. CAP. III.

Quercus Mambre, qui & Terebinthi locus.

Genes. 18.

Vide Nice. lib. 8. ca. 30. Constãtini vitam lib. 3. cap. 50. 51. Genes. 18.

NEcesse porrò arbitror, res quoque à Constantino imperatore circiter quercum Mambre institutas persequi. Est idem locus quem nũc Terebinthum appellant, abestq; ab Hebron, quæ est ei ad meridiem finitima, stadia quindecim: ab Hierosolymis autem, circiter ducenta & quinquaginta. Quo in loco verus Dei sermo memorat, filium Dei vnà cum duobus angelis ad Sodomorum euersionem missis Abrahamo visum esse, prędixisseq; illi, filium natum fore. Ibi tum indigenę, tum Palæstini qui longius absunt, tum Phœnices & Arabes, quotannis æstate splendidũ conuentũ ad hoc vsq; tempus maxima frequentia celebrant. Eoq; commeant ad merces tum vendendas, tum emendas, mercatores quàm plurimi. nam ab omnibus festum in eo loco maximo studio agitur: à Iudæis quidem, quòd de patriarcha Abrahamo gloriantur: à Gentilibus autem, quòd angeli illic apparebant Abrahamo: à Christianis deniq;, quòd pio viro idem ille olim ibidem visus est, qui posteris temporibus propter salutem humani generis natus ex virgine se mundo palàm ostendit. Omnes igitur hunc locum, pro vt singulorum poscit religio, colunt: quippe pars in eo preces Deo omnium moderatori fundunt: pars ibi angelos inuocant, libant vinum, thus deniq;, aut bouem, aut hircum, aut ouem, aut gallum sacrificant. Singuli enim, quod sibi charum & pulchrum ducunt, cum toto anni tempore sedulò nutriuerint, illud ex voto tum pro se, tum pro suis nuncupato, †ad festi illius celebrationem reseruant. Omnes autem locum augustè venerantur, quo calamitates, quæ ira Dei inferri solent, effugiant: neq; rem habent illic cum vxoribus, vtpote quæ in festo illo pulchritudinis & maioris ornatus, si fortè spectari, aut aliquò exire ipsis contigerit, curam gerere consueuerint, neq; vlli intemperantiæ generi se dedunt: idq;, cum omnes tabernacula habeant pariter † locata, & somnum ac quietem promiscuè capiant. Est enim locus apricus, arabilis, & nullis vestitus ædificijs, præter ea duntaxat quę olim circa quercum fuêre ab Abrahamo fabricata, & præter puteum ab eodem constructum. Tempore verò, quo festum & conuentus celebratur, nemo ex illo puteo aquam haurit. Siquidem gentili quodam ritu alij lucernas accensas in eum imponere, vinum infundere alij, alij placẽtulas, alij nummos, multi vnguenta, aut incensos odores inijcere solent. Itaq; aqua, vt verisimile est, propter rerum iniectarum admistionem corrumpitur. Dum hæc isto modo à Gentilibus pro more, non sine voluptate geruntur: mater coniugis Constantini, quæ eò voti causa fortè concesserat, imperatori nunciat. Qui vt audiuit, episcopos Palæstinæ non mediocriter incusauit, tum quòd neglexerant officium, tum quòd locum verè sanctum libamentis & victimis impuris inquinari permiserant. Quàm piè autem eos increparit, declarant literæ ab eo ad Macarium episcopum Hierosolymorum, & Eusebium cognomẽto Pamphilum, & alios Palæstinæ episcopos de hac re conscriptæ. Quinetiam imperat episcopis Phœniciæ, vt conueniant in vnum, atq; ara, quæ ibi antè steterat, funditùs excisa, & statuis in ignem coniectis, ecclesiam dignam loci tum antiquitate, tum amplitudine exædificent: inq; posterum prouideant, vt locus à libamentis ac victimis vacuus & purus seruetur, quo nihil aliud in eo quàm Dei cultus secundum Ecclesiæ normam peragatur. B

Ad Terebinthum solennis conuentus finitimarum gentium.

Sacrificia diuersa ad quercum Mambre.

† Vide annot. pag. 22 la. 2. lin. 16.

Topographia quercus Mambre.

† Vide ibi. lin. 20.

Puteus Abrahami diuersimode ab aduenis cultus.

Mater Constantini vxoris ad quercum mittitur.

Literę Cõstantini ad episcopos de cõsecratione Terebinthi seu Mambre.

Quercus Mambre iussu consecratur a Constantino.

A agatur. Quòd si quispiam veterem ritum ibi renouare aggrediatur, vt episcopi ipsi indicarent, vti grauissimo eum coerceat supplicio. Præsides igitur Ecclesiæ & Christi sacerdotes his imperatoris literis de officio admoniti, mandata eius re ipsa conficiunt.

Quomodo idolorum delubra euerterit, ac inde populorum animos magis ad colendum Christum impulerit. CAP. IIII.

Vide Nice. lib. 8. ca. 33. Vide Constant. vitã lib. 4. ca. 32.

QVoniam autem multi populi & vrbes in toto imperio adhuc inane illud in statuis colendis institutum reueriti veneratiq;, fidem Christianam auersabantur, atq; antiquitatis, consuetudinis patriæ, & veterum festorum magnam curam habebant: idcirco necesse Imperatori videbatur, subditos suos ita instruere, vt deos, quos antè coluerant, contemnerent: idq́ue perfacilè esse, si modò primùm omnium eos ad delubra & simulachra in eisdem locata, aspernanda assuefaceret. ei autem ista instituenti, militum manu non erat opus: siquidem Christiani in palatio educati, cum literis Imperatoris vrbes peragrantes, eius decreta perfecerunt. Nam populi, sibi, liberis & vxoribus metuentes, ne quod incommodi, si resisterent, acciperent, se quietè gesserunt. Aeditui verò & sacerdotes, populi subsidio nudati, monimenta quæ in maximo precio habebant, & simulachra quæ vocantur διοπετῆ, id est, à Ioue delapsa, protulêre: suaq; sponte ex aditis & occultis fanorum recessibus ea produxêre: adeò vt ad ea loca quæ inaccessa & solis sacerdotibus nota erant, iam de reliquo omnibus patêret aditus. Rursus statuæ quæ ex preciosa materia constabant, resq; aliæ, si modò aliquid in illis resideret, quod vsui esse posset, igni probatæ sunt, pecuniæque inde confectæ in commune collatæ. Simulachra autem ex ære mirandum in modum fabricata, vndiq; Constantinopolim ad eam ornandam comportata, quæ adhuc etiam partim in plateis, partim in circo, partim in regia stant: ex quorum numero sunt Pythiæ Apollinis vatis simulachra, & ea quæ musas Heliconiades repræsentant, tripodes quoque qui in Delphis erant: & Pan ille multorum ore celebratus, quem Pausanias Lacedæmonius, & ciuitates Græciæ post bellum contra Medos gestum dedicarunt.

Διοπετῆ simulachra sublata.

Simulachra diruta Constantinopoli asseruata.

Apollinis Pythij.

Musarũ Heliconiadum.

Tripodes delphici.

Panos.

B Quod ad delubra attinet, nonnulla eorum ianuis, alia tectis nudata: quædam quæ fortè neglecta erant, sua sponte ruerunt, & solo æquata sunt. Per id temporis etiam fanum Aesculapij, quod Aegis (id est oppidum Siliciæ) & fanum Veneris in Aphacis circa montem Libanum & Adonim fluuium situm, diruta & funditùs deleta. Erant ambo quidem fana illustrissima, & magna veneratione à veteribus dignata: quandoquidem Aegeatæ gloriabantur, hominum corpora apud se, vi & potestate dæmonis noctu ibi apparentis, medicinamque illis facientis, morbis liberata esse. In Aphacis autem memorant ignem per quandam inuocationem certo die, tanquam stellam à summo vertice Libani percurrentem, in vicinum fluuium se immersisse: quem ignem Vraniam (isto enim nomine nuncupabant Venerem) esse dixerunt.

Aesculapij & Veneris delubra diruta.

Vide Lil. Cyrald. de dijs gentium.

Vrania.

Quibus rebus ad hunc modum confectis, institutum quod Imperator moliebatur, processit ex sententia. Nam Gentiles, cum simulachra quæ antè & venerari & reuereri consueuerant, iam per contemptum hic illic proiecta, & stipula ac sordium congerie farcita viderent, cœperunt veteres suos deos despicatui ducere, & maiorum suorum errorem magnopere incusare. Quapropter alij, qui Christianos honoris causa sibi ab Imperatore tributi beatos putabant, ritum Imperatoris sibi necessariò sequendum existimarunt: alij, qui se in deliberando de religione Christiana attentius defixerant, vel signis vel somnijs, vel episcoporum aut monachorum congressu inducti, fidem Christianam recipere commodissimum sibi censuerunt. Ex quo quidem tempore populi ac ciuitates sua sponte à vetere suo instituto desciuere. Nam nauale vrbis Gazæ, quod Maiman appellant, quodq; valde superstitioni deditum esse & antè veteres ritus in dijs colendis cum primis admirari consueuerat, subitò vniuersum ad religionem Christianam conuersum est. Cuius habitatores, quò eos pietatis causa remuneraretur, magno honore affecit: & locum illum, qui ciuitas non erat, ciuitatem effecit, & nomine filij, qui summum inter filios honoris gradum obtinuit, Constantiam nuncupauit, illamq; dignitatem propter religionem ei tribuit. Simili etiam de causa Constantinam, vrbem Phœniciæ, imperatoris nomine appellatam cognoui. Sed singula literis persequi, magni laboris esset. Nam aliæ vrbes quàm plurimę eodem tempore sua sponte ad religionem Christianam se transtulere: & suapte voluntate, absque vllo imperatoris mandato, fana quæ erant apud se, & simulachra deturbauere, sacrasque extruxere ecclesias.

Maiman.

Constantia & Constantina, vrbes.

Qua occasione Christi nomen, Constantino rerum potiente, in orbem vniuersum propagatum sit.

CAP. V.

Vide Nicec. ca. 35. lib. 8.

CVm verò ad hunc modum per vniuersum imperium Romanum se dilataret Ecclesia, Christiana religio etiam ad ipsos Barbaros peruasit. Nam gentes circa Rhenum accolentes, fidei Christianæ se dediderunt. Celtæ item, & populi Galliæ vltimi, qui proximè ad Oceanum habitant, Gotthi etiam, & gentes illis finitimæ, quæ antè ad ripas Istri habitauerant, iampridem fide in Christum recepta, se ad cultum & humanitatem ciuiliorem conuerterant. Causa autē, cur omnes ferè Barbari Christianam religionem amplecti cœperint, fuere † bella varijs temporibus, vtpote regnante Galieno, & imperatoribus à quibus ei successum est, à Romanis & exteris hominibus administrata. Nam cum infinita ferè & promiscua multitudo gentium ex Thracia in Asiam traiecisset, eamq; incursionibus factis occupasset, alijq; Barbari in alijs locis Romanis sibi finitimis idē præstitissent, multi sacerdotes Christi pariter captiui à Barbaris abducebātur. Qui quidem cum homines in illis locis morbis afflictatos sanarent, & dæmonibus occupatos solo nomine Christi filij Dei inuocato liberarent, & sincerum præterea ac pium vitæ genus colere & virtutum præstantia obtrectatorum ora penitùs obturare viderentur: Barbari eos, cùm vitę, tum factorum admirabilium causa magnopere admirati, & eos valde prudentes esse, & se, si tam præstabiles hominum mores imitarentur, numenq; diuinum ad eorum exemplum colerent, Deum sibi propitium habituros. Itaq; ab illis, quid sibi agendum sit, doceri constituunt: discunt fidei nostrę præcepta, baptismum recipiunt, & conuentus more Christianorum celebrant.

† Vide annot pag. 28. lat. 2. lin. 9.

Barbari cur passim Christianam religionem amplexi.

Quomodo Iberi in Christum crediderint. CAP. VI.

Iberes ad fidē conuersi.

Vide Nicef. lib. 8. ca. 34.

EOdem Imperatore regnāte, fertur Iberes ad Christi fidem deductos esse. Et hæc quidem gens Barbara, robusta, & bellicosissima: Armeniam interiorem incolit, versus Septentriones. Hanc, fama est, suasu mulieris Christianę captiuę patriam & auitam religionē deseruisse: quæ mulier, quoniam fidei & pietatis plenissima erat, idcirco cum apud exteros ætatem ageret, nihil de consueto vitæ genere remisit: sed ieiunare, noctes diesq; precari, Deo cum laudibus gratias agere continuo solita est. Barbaris autem sciscitātibus ab illa quorsum eiusmodi subiret molestias? respondet verè & ex animo, Christum filium Dei ita coli debere. At illis & nomen illius quem colebat, & cultus ac religionis modus valde peregrinus visus est. Forte fortunà adolescentulus ibi grauiter ęgrotare cœpit: quem mater per singulas ędes circunferens, ostendit. Nam istud facere, in more positū erat Iberibus, ad eum finem, vt si quis fortè reperiretur, qui morbum aliquem curauisset, eius opera alij eodem morbo laborantes facilè sanarentur. Vbi verò adolescentulus à nemine posset curari, defertur ad captiuam. At illa: Medicamenta, inquit, vel ex vnguentis, vel ex emplastris confecta, neq; scio, neq; eorum vsum experientiamúe teneo: sed credo, ô mulier, Christum, quē colo, verum illum & præpotentem Deum, filium tuum sanaturum. Statimq; vt est pro adolescentulo precata, cum iamiam mori expectaretur, morbo liberatus est. Haud longo pòst tempore, regis illius gentis coniugem, quæ iam erat morbo insanabili interitura, simili ratione ad integram valetudinem restituit, Christū cognoscere docuit, eum largitorem sanitatis, vitæ, & regni, omnium deniq; dominum esse declarauit. Regina igitur, ea re quæ sibi accidisset, inducta, verba captiuæ vera esse credidit, estq; religionem Christianam amplexata, & magno in honore mulierem habuit. Rex autem & valetudinem tam citò restitutam, & miraculum fidei simul admiratus, rogat causam à coniuge: quam cum didicisset, iubet captiuam donis remunerari. At horum, inquit regina, ei, licet valde preciosa sint, nulla cura est. nam solum Dei sui cultum magno æstimat. Quòd si igitur illi volumus gratificari, & tutò atq; adeò præclarè ætatem degendi studio ducimur, age nos quoq; Deum illum præpotentem veneremur, qui & seruator est: & reges, si ei libitum sit, in eo honorum gradu, in quo sunt, manere facit: & rursus potest perfacilè ex magnis viris abiectos, & ex inglorijs illustres efficere, & eos qui rebus asperis afflictantur, eripere. Quæ cum sæpius præclarè apud regem commemorasset, rex, tametsi ancipiti distrahebatur cogitatione, non tamen induci potuit ad credendum: quandoquidem & rei nouitatem suspectam habuit, & auitam religionem admodum reueritus est. Non ita diu pòst, in syluam vnà cum suis ad venādum proficiscitur. vbi

B

Theod. lib. 1. cap. 24. Socrat. lib. 1. cap. 16.

Iberorū mos, ęgrotos circunferendi.

Miracula duo in Iberia per captiuam Christianam.

Regina Iberorum morbo leuata. Regem ipsum ad Christianismum prouocat.

A vbi de improuiso caligo densissima, & crassus aer illis vndiq; circumfusus, cœlum solemq; obscurauit. Ibi tum singuli sibi metuentes, ab se inuicem dissipati sunt. Rex autem solus oberrans, quemadmodum solet euenire hominibus, quorum animi in rebus arduis perplexi hærent, de Christo cogitare, eumq; Deum esse existimare cœpit: & in posterum illum colere prorsus animum induxit, si modò ex periculo, in quo constitutus erat, euaderet. Dum ista animo agitat, caligo subitò discussa est, & aer in serenitatem mutatus. Itaque solis radijs per syluam diffusis, inde emersit. Ac cum id quod sibi obtigerat, cum coniuge communicasset, accersit ad se captiuam: quoq; modo Christus sit colendus, docere iubet. Quæ cum regi exposuisset ea quæ mulieri fas erat vel dicere vel facere: ille conuocatis subditis, diuina beneficia, quæ tum sibi tum coniugi accidissent, palàm commemorat. Et quanquam mysterijs religionis Christianæ nondum erat initiatus, Christi tamen doctrinam subiectis impertit, & omnibus communiter Christum colere persuadet: ipse quidem viris, coniunx autem vnà cum captiua mulieribus. Ac breui pòst, communi totius suæ gentis consensu ecclesiam ædificare parat. Vbi verò parietes templi vndiq; erecti sunt, suppositis machinis, columnæ etiam tolluntur in sublime, & in basibus firmè locantur. Fertur tamen, prima & secunda erecta, tertiam columnam perdifficilem fuisse, ad loco suo statuendum: neq; peritorum artificum opera rectè locari, neq; hominum viribus, quamuis multi in ea in altum subuehenda laborarent, in suum locum induci potuisse. At eum nox aduentasset, & captiua sola (nam tum cæteri omnes, tum rex imprimis, inde animo anxio & conturbato decesserat) ibi totam noctem vigilans, Deum enixè precata esset, columnas facilè erectas fuisse. Nam quę ad mediam altitudinem erecta erat, obliquè suspensa hærebat, pedeq; in solo fixo manebat immobilis: idq; non alia de causa, quàm vt Iberum in Deum fides multò magis inde, quam ex antegressis miraculis confirmaretur. Nam cùm prima luce ad ecclesiam accederent, † columna, quæ pridie eius diei steterat immobilis (res planè admirabilis, & somnio similis) erecta quidem iã videbatur, sed exiguo tamen interuallo interiecto supra basim suspensa manebat. Quam rẽ omnibus cum stupore admirantib. & Christum verum Deũ confitentibus, columna in conspectu eorũ suopte nutu pedetentim delapsa, in basi, perinde ac si arte factum fuisset, se ipsam defigebat. His confectis rebus, reliquæ columnæ facilè erectæ sunt: Iberesq; quod restabat operis, alacrioribus animis absoluerunt. Itaque ecclesia studio accurato ædificata, captiuæ admonitu, mittuntur legati ad Constantinum Imperatorem Romanum, societatẽ & fœdera cum eo facturi: petituriq; pro his rebus sacerdotes, qui ad suam gentem docendam mittantur. Cum autem Imperatori exposuissent, & quæ apud ipsos accidissent, & quo pacto vniuersa gens sedulò admodum Christum coleret, eorum legatione vehementer delectatus est. Qui cum omnia quæ volebant perfecisset, eos dimisit. Ad hunc modum Iberes fuere ad fidem in Christum inducti, & eum adhuc permagno studio colunt.

Rex Iberorũ Christianam Religionẽ amplectitur & subditis proponit templaque erigit.

Aliud ad Captiuæ preces miraculum.

†Vide an. not. pag. 24. lat. 1. lin. 33.

B

Iberorũ legatio ad Constantinum.

Quomodo Armenij & Persæ Christianæ religioni sese dediderint.

CAPVT VII.

Vide Nice. lib. 8. ca. 35.

DEinceps autem religio Christiana ad gẽtes finitimas permanauit, & in multos diffusa est. Armenios autem iam antea se ad fidem Christi recepisse accepi. Nam fertur Teridatem, qui tum huic genti præerat, admirabili quadam & diuina visione, quæ circa illius ædes fortè apparuerat, non modò ad Christianam religionem vocatum esse: verùm etiam edicto omnibus subiectis imperasse, vt fidei Christi se addicerent. Postea verò ad vicinas gentes eadem peruasit religio, & ad multos vagata est. Quod ad Persas spectat, ex illis initiò Christianos arbitror factos fuisse nonnullos, qui propter consuetudinem, quam habebant cum Osroenis & Armenijs, in colloquium, vt verisimile est, cum diuinis viris qui ibi erant, venerant, & virtutis eorum periculum fecerant.

Teridates. Armenij & Persæ quomodo ad fidem Christi adducti.

De Sapore Persarum rege, quanto contra Christianos odio exarserit: & Symeone Persidis episcopo: & Vsthazane eunucho, quàm strenuè martyrij certamen peregerit.

CAPVT VIII.

Vide Nice. lib. 8. c. 26. & coniũge seq. cap. 4. & illos mart. qui adnotati sunt ad c. 4. lib. 8. Eusch.

CVm autem tempore progrediente numerus eorum vehemẽter cresceret, adeò vt conuentus agere, & sacerdotes ac diaconos habere cœperint: hæc res non mediocriter offendebat animos magorum, qui velut tribus aliqua aut sacerdotalis stirps successione quadam religionem Persarum inde ferè ab initio administrauerant. Iudæos quoq; permagna affecit molestia, qui prę inuidia naturaliter quodammodo ipsis insita, religioni Christianæ semper infensi esse solent: & ob eam causam Symeonem

Magi Persarũ Christianis infensi.

Iudæi Christianæ religioni semper infensi.

onem id temporis Seleuciæ, & Ctesiphontis, vrbis in Perside primariæ, archiepiscopum, A cœperunt apud Saporem tum regem Persarum accusare, quòd Imperatori amicus esset, quodq; ei res Persarum proderet. Quorum calumnijs persuasus Sapores, primò omnium, tributis immoderatis eò affligit Christianos, quòd ipsorum quàm plurimos voluntariam egestatem excolere norat.† Deinde viris difficilibus & inhumanis illorum tributorum exigendorũ potestatẽ dat, quo & inopia pecuniæ, & exactorum feritate coacti, suam religionem aspernari inciperent. De qua vna re summopere ab eo laboratũ est. Post hæc sacerdotes & ministros Dei gladio trucidari, ecclesias dirui, earum thesauros ac monimenta in publicum proferri, & Symeonem, vt regni Persarum & religionis proditorem adduci iubet. Itaque magi ope Iudæorum, qui in ea re eos alacri animo iuuabant, ecclesias demoliuntur: Symeonem comprehensum, & catenis ferreis vinctum ad regem deducunt. Qui se ibi & spectatum & strenuum virum præstitit. Nam cum Sapores eum, vt daretur in quæstionem introduci iussisset, neque veritus est quicquam, neque regem adorauit. Quare grauiter commotus rex, sciscitatur quid sit causæ cur iam neutiquam ipsum adoret, cum antè id fecisset? Cui Symeones, Non antè, inquit, deductus eram ad verum Deum prodendum, & propterea non recusabam debitos honores regi præstare: at iam idem ipsum facere fas non est. Nam iam pro pietate & nostra religione decertaturus venio. Quæ cum dixisset, iubet rex, vt Solem adoret. Quod quidem si facere velit, pollicetur se ei multa daturum munera, & in magno honore habiturum: sin autem detrectet, & illum & vniuersum Christianorum genus è medio sublaturum minatur. Vbi verò Symeonem neque minis terrere, neque promissis flectere posset, sed virili & constanti animo affirmantem se nunquam vel Solem adoraturum, vel suam ipsius religionem proditurum audiret: iubet in vinculis aliquandiu teneri, ratus (vt videtur) eum velle resipiscere. Quem in carcerem deductum conspicatus Vsthazanes senex, eunuchus, educator Saporis, & in familia regia principem locum obtinens, consurgens (sedebat fortè pro foribus palatij) eum honorificè salutat. At Symeones verbis illum contumeliosis increpare, & bile incensus vociferari cœpit: atque auerso vultu ideo præterijt, quòd cum esset Christianus, paulò antè vi coactus, Solem adorauerat. Quare Vsthazanes eunuchus fundere lachrymas, ingemiscere, B vestem splendidam, qua erat indutus, exuere, & tanquam homo in luctu constitutus, nigram circunijcere cœpit: pro portis regiæ sedet, lamentatur, plorat cum gemitu, sicq; ait: Heu me miserum, qualem erga me Deum fore debeo expectare, quem iamdudum denegauerim? Nam ob hanc causam Symeones ne verbum mihi loqui dignatus, sic ore auerso properè prætergressus est. Vbi ista resciuit Sapores, illum accersit, rogat causam luctus, & ecqua illi in ædibus obtigisset calamitas? Cui Vsthazanes: In hisce ædibus, inquit, ô rex, nihil mihi accidit infortunij. Vtinam autẽ pro eo, quod mihi cõtigit, in omnia alia calamitatum genera incidissem: quippe id quidem certè fuisset tolleratu multò facilius. Iam verò lugeo, quòd maneam in vita: quodq; cum dudum mori debuissem, adhuc tamen Solem videam, quem, quò tibi gratificarer, non reuera ex animo, sed specie solum simulata adorauerim: adeò vt vtraq; de causa mortem meritus sim, tum quòd Christi proditorem, tum quòd veteratorẽ erga te meipsum ostenderim. Quæ cum dixisset, cœli & terræ opificem Deum cum iureiurando testatur, se in posterum de ea sententia nunquam destiturum. Sapores aũt incredibilem eunuchi mutationem vehementer admiratus, grauiore quidem iracundia in Christianos exarsit, perinde quasi illi præstigijs hanc rem confecissent: sed tamen misericordia erga senem commotus, modò mansuetum, modò ferum se in illum ostendit: atque omnibus viribus laborauit, vt de sententia deduceret. Vbi nihil profecit, constanter asseuerante Vsthazane, Se nunquam tam stultum fore, vt pro omnium conditore Deo, res ab eo conditas colat, tum ira inflammatus, mandat caput ense ceruicibus abscindi. Ad quod suppliciũ à lictoribus deductus Vsthazanes, orat eos, vt paulisper expectent: rẽ enim se animo tenere, quã regi significare velit. Vocato igitur ad se eunucho sibi fidelissimo, iubet ista Sapori nunciare: Quam tandem beneuolentiã ab ineunte adolescentia ad hoc vsq; tempus, ô rex, erga tuam familiam præstiterim, & quanto studio cùm patri tuo, tum tibi inseruierim, nullis videor egere testibus: apud te præsertim, qui hęc satis exploratè cognita habeas. Quare pro omnib. officijs quæ in vos aliquando tã beneuolè contulerim, hoc mihi vnũ, velut remunerationis loco concede, vt his qui me ignorant, non videar tanquam infidus erga regnũ tuum, aut in aliquo maleficij genere deprehẽsus, istud supplicium subire. Et quò hoc pateat omnibus, fac præco palàm prædicet, caput Vsthazani amputatum esse, non quòd improbitatis cuiusquam in palatio ab ipso admissæ conuictus sit, sed quòd sit Christianus: & Deum suum, quo regis voluntati morem gereret, negare

Saporis Persarum regis in Christianos odium.

†Vide annot. pag. 24. lat. 2. lin. 20.

Symeonis archiepiscopi in confitẽda fide coram Sapore rege constantia.

Vsthazades al. Vsthazanes eunuchus ex abnegatore confessor factus.

Vsthazanis Eunuchi pœnitentia.

Oratio Vsthazanis ad Regẽ Saporem.

Vsthazanes supplicij sui causam per præconem palàm prædicari petit.

A negare noluerit. Atq; ista quidem regi nūciauit eunuchus. Sapores autem eadem, sicut Vsthazanes postulauerat, præconem prædicare iubet. Nam ratus est, alios prompto ac parato animo de religione Christiana descituros, si certiores fierent, nemini Christiano misericordiam tributam fore: quippe cum Vsthazanes senex, educator regis, ei familiaris & beneuolus, etiam esset interfectus. At Vsthazanes ad alium finem supplicij sui causam prædicari tam impensè desiderauit. siquidem cogitauit, quòd sicut, quando timore perterritus Solem adorabat, multis Christianis metum iniecerat: sic iam non pauciores ad suam animi magnitudinem & constantiam imitandam incitaret, si modò intelligerent, eum pro religione Christiana trucidatum fuisse.

De Christianis in Persia à Sapore neci datis, ac primùm Vsthazane, Abedechalaa, & Anania. CAP. IX.

Vide Nicc. lib. 8. ca. 37.

Vsthazanis supplicium.

HOc modo Vsthazanes vitā, quam hic in maxima gloria traduxerat, deseruit. Symeones autem de eius morte in carcere certior factus, Deo gratias pro illo egit. Postridie eius diei, qui erat sextus dies hebdomadæ, in quo ante celebrem diem festum resurrectionis, memoria salutaris Christi passionis quotannis recoli solet, decernit rex, vt Symeones gladio feriatur. Nam antè denuò è carcere deductus ad regem, forti & magno animo cum Sapore de fide Christiana disseruit: & neque illum, neque Solem adorare voluit. Eodem die centum alios quoque, qui erant in carcere, rex itidem obtruncari iubet. Ad extremum Symeonem, cum cæterorum omnium mortem oculis aspexisset, trucidari. Horum pars episcopi, pars presbyteri, pars ex alio clericorum ordine fuerunt. Cum omnes ad locum in quo erant necis supplicium subituri, deducerentur, princeps Magorum percunctatur ab illis, vtrum velint viuere, & eandem cum rege religionem colere, Solemque venerari? At vbi nemo eorum his conditionibus vellet in vita manere, rectà ad locum, in quo erant securi feriendi, deducuntur. Ac dum lictores in opus incumbunt, & in cæde martyrum occupantur, Symeones astans illis, dum interficiuntur, iubet bono animo esse, verbaq; apud eos facit de morte, de resurrectione, de pietate: & testimonijs ex Sacris literis depromptis confirmat, ita mori, esse verè viuere: atq; præ ignauia Deū
B prodere, esse verè mori. Eos enim etiāsi nemo ipsis necē afferret, breui morituros: quādoquidem à nemine in hanc lucem edito hic finis vitari potest. Post mortem verò, ea quæ sunt æterna, non eodem modo omnibus euentura: sed singulos velut trutina quadam examinatos, accuratam vitæ antè actę rationem reddituros: & hos pro rectè factis præmia percepturos immortalia, illos pro maleficijs pœnas sempiternas luituros: denique pro Deo velle mori, esse in bonis summum, & rem multo beatissimam. Dum ista Symeones dicendo percurreret, & tanquam magister gymnasij præciperet quomodo in certaminibus se gererent, singuli aures attentas ei præbētes, ad necem cupidè gradiebantur. Lictor autem, postquam centum illos interemit, postremo in loco Symeonem obtruncauit: atq; Abdechalaam & Ananiam vnà, ambos senes, presbyteros ecclesiæ, cuius Symeones erat episcopus, pariter cum illo & cōprehensos, & in vincula cōiectos.

Centum Christiani simul cæsi, & vnà etiā Symeones.

Princeps Magorum.

Symeonis in consolandis martyribus et ad subeundū supplicium exhortandis constantia.

Abdechalaa & Anania martyres.

De Pusice opificum Saporis præfecto, & filia eius, & Azade, martyribus.

CAPVT X.

Vide Nicc. lib. 8. ca. 37.

EOdem temporis momento Pusices, præfectus omnium regis artificum, ibi fortè stans, cum videret Ananiam cui iam cædes parabatur, contremiscentem, Paulisper, inquit, ô senex, oculos occludito, & bono animo esto. nam statim lumen Dei videbis. Vix est hæc locutus, cum comprehensus est, & ad regem deductus. Atq; cum esset se Christianum cōfessus, quoniā libero ore apud regem pro religione Christiana & pro martyribus verba fecerat: idcirco quasi aliquod nefas dixisset, dabatur lictoribus mandatum, vt admodum peregrino & crudeli in primis mortis genere afficeretur. Lictores igitur collo eius circa tendinem perforato, illac linguam extrahunt. Porrò autem eius filia virgo, falsò à quibusdam in crimen vocata, comprehēditur, eodemq; temporis articulo occiditur. Sequenti anno, eo ipso die, quo memoria passionis Christi recoli solet, cū iam celebris dies festus resurrectionis expectaretur, exijt edictum Saporis crudelissimū in vniuersam Persidē, quod iubebat, vt omnes qui se confiterentur Christianos, morti addicerentur. Quo quidem tempore multitudo Christianorum, quæ ne numerari quidē potest, securi percussa est. Siquidem magi eos ex vrbibus & vicis, in quibus latitabant, summa cū diligentia eruerunt. Nonnulli aūt sua inducti voluntate, nemine eos ducente, se ipsi ideò indicarunt, ne silentio Christū denegare viderētur. Ac dū oēs, qui erant Christiani, morte mulctarentur,

Pusicis & filiæ eius martyrium.

Persecutio Christianorum.

Saporis edictū.

Magi Christianorum exploratores.

Azadis eunuchi martyrium. Regem monuit ut edicto suo tantum doctores Christianorum tollendos praeciperet.

rētur, plurimi etiam, qui in ipso palatio ætatem egissent, mactati sunt: in quorum numero erat Azades eunuchus regi longè charissimus. Quem cum Sapores interfectum accepisset, incredibilem animo dolorem hausit: hancq; communem cædem sedauit, atq; solos religionis nostræ doctores trucidari iussit. A

De Tarbula Symeonis sorore, & eius ac aliarum duarum martyrio.

CAP. XI.

Tarbula Symeonis sororis, & aliarũ duarũ martyrium.

** Tarbua al.*

Vide Nice. lib. 8. ca. 37.

PEr idem tempus regina in morbum delapsa, * Tarbula, soror Symeonis episcopi, sancta virgo, simul cum ancilla idem vitæ genus colente, & sorore eius, quæ post viri mortem abstinuit à nuptijs, & eandem viuendi rationem tenuit, comprehenditur. Causa autem, cur hæ mulieres fuerint comprehensæ, fuit, falsa criminatio à Iudæis in eas conficta, quòd videlicet ob mortem Symeonis iratæ, venena reginæ insidiosè parassent. Regina verò (solent enim ægrotantes malis omnibus facilè aures accommodare) calumniam veram esse, & maximè quidem, quòd erat à Iudæis obiecta, existimauit. Nam eiusdem erat cum Iudeis opinionis, ad eorum morem vitam instituebat, & veraces illos, sibiq; maximè beneuolos putabat. Magi igitur Tarbulam & reliquas duas arreptas, morte condemnant. Ac cum serra dissectas patibulis suffixissent, effecerunt, vti regina spacium inter patibula intermissum transiret, perinde quasi morbus eo pacto depelleretur. Fertur hanc Tarbulam forma valdè liberali & honesta fuisse, magum quendam eam deperisse, mercedemque, vti cum illa rem haberet, clàm misisse: promisisse deniq;, si vellet ipsius parêre libidini, tum eam, tum socias saluas fore. At illam hanc turpitudinem ne audire quidem voluisse: sed nuncios verbis contumeliosis excepisse, intemperantiæ crimẽ cum probro illis obiectasse: se multo libentius velle mori, quàm virginitatem prodere, respondisse. Porrò cum edicto Saporis ratum esset, vti suprà demonstratum est, vt soli sacerdotes & doctores fidei Christianæ cõprehenderentur: Magi & eorum principes totã Persidem obeuntes, episcopos & sacerdotes grauibus afficiunt incõmodis, cùm in alijs locis, tũ maximè omnium in Adiabenorum regione, quæ est pars Persidis, tota fidei Christianæ dicata.

Exemplum Virginitatis.

Apud Persas in episcopos & sacerdotes persecutio.

De sancti Acepsimæ martyrio, & alijs, qui cum eo mortem oppetebant.

CAPVT XII.

Acepsimæ episcopi martyrium.

Vide Nice. lib. 8. ca. 37.

SVb idem tempus Magi Acepsimam quoq; episcopum, & complures ex eius clericis vnà quidem comprehendunt: sed cùm antistitem, velut prædã per insidias cepissent, eo contenti, cæteros, direptis illorum bonis, dimiserũt. At verò Iacobus quidam presbyter Acepsimam sua sponte sequitur: & potestate à magis postulata, in eundem carcerem cũ eo concluditur: eique, vtpote ætate valde prouecto, lubens inseruit, subleuat quantum potest eius calamitates, & plagarum vibices sanat. Nam paulo pòst quàm erat comprehensus, Magi loris crudis, quò Solem adorare cogerent, eum acerbè verberarant: sed vbi nõ cessisset, rursum conijciebant in vincula. Per idẽ tempus Aeithalas etiã & Iacobus presbyteri, Azadanes & Abdiesus diaconi, ob Christianã religionem in carcere iacuerunt crudelissimè à Magis cæsi. Multo autem iã dilapso tempore, princeps Magorum cũ rege de illis cõmunicat: atq; nactus potestatem eos pro arbitrio suo torquẽdi, nisi Solem adorarẽt, mandatum Saporis illis qui in carcere tenebantur, significauit. Atq; simul vt respondissent, se nunquã prodituros Christum, neque Solem adoraturos, adeò crudelibus tormentis illos cruciauit, vt Acepsimas in fidei confessione fortiter perstans, mortẽ obierit. Cuius reliquias quidam ex Armenia, qui obsides erãt apud Persas, tumulo condidere. Alij autem, licet non minus acerbè quàm ille verberati, præter omnium opinionem in vita manserunt: qui cum in eadẽ perseuerarent sentẽtia, in carcerẽ denuò compingũtur. Quorũ de numero fuit Aeithalas, cuius brachia inter vapulandum sic vsq; ab humeris violenta extensione diuulsa & eneruata fuere, vt manus tanquã mortuæ inde penderent: quo factum est, vt alij cibum illius ori admouerent. Isto Sapore regnante, infinita multitudo presbyterorum, diaconorum, monachorum, sanctarum virginum, & aliorum, qui in ecclesiarum ministerio versabantur, & erga religionẽ præclarè animo affecti erant, egregia piæ vitæ testimonia dedit. Episcopi autem, quos accepi mortem in hac persecutione oppetiuisse, sunt, Barbasymes, Paulus, Gaddiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Ioannes, Hormisdas, Papas, Iacobus, Romas, Maares, Agas, Bochres, Abdas, Abdiesus, Ioannes Abramius, Agdelas, Sabores, Isaac, & Dausas: qui à loco quodam, qui Zaudæus dicitur, à Persis captiuus abductus fuerat, & illo tempore pro fide Christiana morte mulctatus, vnà cum Maureamde Chorepiscopo & clericis, qui in eius dioecesi B

Aeithalas, Azadanes, Abdiesus, Iacobus presb. martyrio affecti.

Martyria infinita sub Sapore.

Episcopi CCL. martyres.

A cesi erant, numero plus minus ducentis quinquaginta: qui comprehensi à Persis & captiui abducti fuerant.

De Millis episcopi martyrio, & eius vita: & quòd Sapores sedecim hominum milia, qui nominatim recensebantur, præter aliorum innumeram multitudinem, martyrio tradidit.

CAP. XIII.

Vide Nice. lib. 8. ca. 37.

Milles ex milite episcopus.

PEr id temporis etiam Milles martyrio occubuit, qui primùm apud Persas militauerat: postea autem relicta militia, vitæ genus planè Apostolicũ excolere cœpit. Fertur illum, cum esset episcopus vrbis cuiusdam in Perside creatus, multos sæpenumerò cruciatus perpessum esse, verbera etiam & distractiones membrorum pertulisse. Ac cum neminem in ea ciuitate posset ad fidem Christianam traducere, ægrè & iniquo animo ferentem, ciuitatem execratum esse, indeq; decessisse. Non longo post tempore, cum primarij viri illius vrbis in regem peccassent, exercitum cum trecentis elephantis eò profectum, vrbem euertisse: & velut agrum colentes, in ea sementem fecisse. Millem verò peram solum, in qua sacratum Euangeliorum librum habebat, secum gestantem, Hierosolymã precatum se contulisse: indeq; in Aegyptum ad visendos monachos, qui ibi ætatem degebant, concessisse. Quæ autẽ, quamq; admirabilia, & quàm diuina facinora ab isto Mille edita fuerint, testes sunt Syri, qui eius res gestas & vitam literis prodiderunt. Mihi certè satis visum est, hæc de eo, & de his, qui in Perside, regnante Sapore, martyrio obierũt, hactenus disseruisse. Nam tormẽta illis inflicta, aut quinam fuerint, ex quóue loco, aut quo genere cruciamentorum martyrio defuncti sint, aut quibus supplicijs affecti, vix à quoquam percenseri potest: quippe cum tam varij cruciandi modi à Persis, tanto cum studio ad crudelitatem inuenti fuerint. Verùm, vt summatim dicã, fertur viros ac mulieres, quorum nomina recensebantur, martyrium id temporis pertulisse ad numerũ sedecim millium: at multitudinem eorum, qui præter hos trucidati sunt, ne numero quidem cõprehendi posse: & propterea perdifficilè visum esse Persis, Syris, & incolis Edessæ, qui multum de hac re laborabant, illorum nomina percensere.

Eius miracula.

Innumera Christianorũ multitudo in Perside martyrio affecta.

B *Quomodo Constantinus Sapori scripserit, vt à Christianorum cæde temperaret.*

CAPVT XIIII.

POsteà verò quàm erat Constantino nunciatum, Christianos in Perside tam acerbè afflictatos, dolebat admodum, & vehementer angebatur: atq; cùm illis opem ferre niteretur, non tamen habebat quid ageret, quo vitam securam & tranquillam degerent. Accidit fortè, vt eodem tempore legati à rege Persarũ ad ipsum accederent: quibus postulata concessit, & voti compotes dimisit. Iam verò sibi opportunum tempus oblatum arbitratus, Christianos in Perside Sapori commendandi: scripsit ad eum, se gratiam ingentem immensamq; illi habiturum, si erga illos, qui in ipsius ditione fidem Christianam profiteantur, se benignum velit ostendere. Nam religionis modum minimè culpandum esse: siquidem solis incruentis votis contenti sint ad placandum Deum, cui effusio sanguinis neutiquam grata acceptáue est, cum solo puro animo, cuius acies in virtutem & pietatem intenditur, delectari soleat. Ac propterea eos, qui ita crederent, iure laudandos esse. Pollicetur præterea, si huic religioni prouidere velit, Deum ei propitium fore: proq; argumento vtitur rebus, quæ tum Valeriano, tum sibijpsi obtigissent. Se namque propter fidem in Christum diuina ope roboratum, vniuersum imperium Romanum, exorsum ab Oceano ad solis occasum vergente, in suam potestatem redegisse: multa bella contra exteros prosperè gessisse, tyrannos profligasse: atq; ad eam rem neq; victimas, neq; diuinationes requisiuisse: sed ad victoriam consequendam signum crucis, quod suas copias antecedebat, & vota sanguinis ac sordium expertia, satis sibi attulisse subsidij. Valerianum autẽ tantisper Imperium feliciter administrasse, dum ecclesias nullis afficiebat incommodis. Verùm simul vt constituerat Christianos persequi, ira diuina exagitatum esse, & à Persis subiugatum: captiuum denique ab eisdem abductum, miserandum in modum interijsse. Hæc scripsit ad Saporem Constantinus, quo eius animum beneuolum erga religionem Christianam redderet. Nam summæ ei curæ fuit, vt saluti Christianorum vbique, seu Romani illi, seu exteri fuerint, sedulò prouideret.

Constantini ad Saporem pro Christianis epistola.

Vide Euse. in vita Cõstan. lib. 4. cap. 9. Vide Theodorit. lib. 1. cap. 15. Vide Nice. lib. 8. c. 38.

Quòd Eusebius & Theognis, Arij fautores, exhibito libello quòd Nicæno concilio assentirentur, suas vterque sedes recuperarunt. A

CAPVT XV.

Arius ab exilio reuocatus. Vide Nice. lib. 8. ca. 19. Vide Theodorit. lib. 1. ca. 19. 20.

HAud ita diu post concilium Nicænum, Arius, qui eiectus fuerat in exilium, reuocatus est: sed tamen Alexandriam ingredi adhuc prohibitus: at pòst, vti suo dicetur loco, reditus in Aegyptum ei quorundam labore ac studio patefactus. Nec multū iam temporis intercesserat, cum Eusebius episcopus Nicomediæ, Amphione qui in eius locum suffectus fuerat, eiecto, & Theognis Nicææ episcopus, cuius sedem Chrestus obtinuerat, suas ecclesias recuperarunt. Nam reuocati sunt, oblato episcopis pœnitentiæ libello, qui se habet ad hunc modum.

Eusebij & Theognidis Arianorū pœnitentiæ libellus. Vide Socr. lib. 1. ca. 10.

Tametsi, cum antea à vestra sanctitate essemus condemnati, nostrum fuisset, ea quæ fuerant à vobis iudicata, tacitè & cum silentio tulisse: tamen quoniam absurdum erat, vt quæ essent nobis à calumniatoribus obiectata, iacere in silentio pateremur: idcirco vobis significauimus, nos fidei decisioni consensisse: atque vi & notione verbi ὁμοουσίου diligenter ponderata, paci nos totos addixisse, & nullum errorem secutos esse: sed tum, quò ecclesiarum securitati prouidè consuleretur, ea quæ in nostram cogitationem venerant, vobis suggessisse: tum quò illos qui nostro consilio & sententia acquiescere deberent, certa persuasione confirmaremus, fidei illi subscripsisse. Anathemati autem Ario à concilio denunciato, non ob eam causam non subscripsisse, quòd fidem illam incusaremus, sed quòd diffideremus, cū eius generis hominem fuisse, qui erat accusatus: præsertim cum ex illis quæ priuatim ad nos ab eo tum per epistolas relata erant, tu per eius conciones coràm habitas declarata, pro certo essemus persuasi, ipsum longè alium esse. † Quòd si sanctum concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere, illa quæ vestro iudicio decreta sunt, non contradicendo impugnare, sed consentientibus animis confirmare decreuimus, & hoc libello consensum illum roboramus: non huc inducti, quòd exilium grauiter & iniquo animo ferimus, sed quòd libenter cupimus erroris vitare suspicionem. Nam si nos in vestrum conspectum venire permittatis, comperietis nos vestris decretis omnino suffragaturos. Et quoniam vestræ reuerentiæ visum est, illum qui istarum rerum reus agitur, humanitùs excipere, ad vos accersere: est planè à ratione alienum, vt qui crimine tenetur implicatus, accersatur, illisq́; quæ ei obijciuntur respondeat, nos autem reticendo nosmetipsos culpæ conuincere videamur. Ne grauemini igitur, sicut vestram decet reuerentiam, quæ tam propensa semper ad misericordiam esse solet, sanctisimum nostrū Imperatorem de nobis in memoriā redigere, nostra postulata illi exponere, & maturè ea, quæ sunt prudentiæ vestræ consentanea, de nobis statuere. Hoc igitur constat, Eusebium & Theognidem tum resipuisse, tū suas ipsorum ecclesias recuperasse.

† Vide annot. pag. 27. lat. 1. lin. 29.

B

Ijdem ecclesijs suis restituti.

Quòd Alexandro Alexandriæ episcopo extremum diem oppetente, Athanasius impulsu illius episcopatum eius assumit: & narratio de eodem ab ineunte eius ætate, & quòd Antonio magno charus fuerit.

CAPVT XVI.

Athanasius Alexandri successor, anno 329. Vide Nice. lib. 8. c. 44. Vide Theodorit. lib. 1. ca. 21. 22. Socrat. lib. 1. ca. 11. 10.

EOdem tempore Alexander Episcopus Alexandriæ, cum iam de vita decessurus esset, suum in episcopatu successorem Athanasium reliquit diuina quadam impulsione, mea quidem sentētia, ad ei suffragandum inductus: siquidem ferunt illum, cum conatus fuerat aufugere, inuitum ab Alexandro ad episcopatum illum capessendum cōpulsum fuisse, cuius rei testis est Apollinarius Syrus, qui sic scribit: Neque postea à bello destitere impij, sed vti in initio aduersus beatum huius viri magistrum arma sumpserant, & iste non aliter atque filius patri, ei aduocatus aderat: ita pòst in hunc ipsum, vt primùm in episcopatum successerat, impetum fecere. Qui tametsi aufugerat, ne in illo gradu locaretur, diuinitùs tamen denuò repertus est: quandoquidem diuinis quibusdam indicijs præsignificatum fuerat beato illi viro, qui episcopatum administrauerat, non alium, quàm hunc eius successorem fore. Nam cum ex hac vita vocaretur, essetq́; iam morti vicinus: Athanasium, qui neutiquam aderat, nominatim appellat. Atque vbi eius gentilis, qui fortè aderat, cum nomen illud audiret, respondisset: obticuit ille, quasi eum non vocasset: Rursus vocat Athanasium: & quia hoc sæpius fecisset, ille alter Athanasius, qui aderat, deinceps silentio vsus est. Siquidem ille, qui aberat, significabatur. Quod etiam beatus ipse Alexander more prophetæ apertè indicauit, cum diceret: Athanasi, putas te posse effugere, non tamen effugies Quibus verbis ostendit, eum ad certamen vocatū esse. Hæc de Athanasio scribit Apollinarius. Cæterū Ariani dicunt, ꝙ Alexandro mortuo, quinquaginta.

Testimonium Apollinarij Syri de Athanasio.

A gintaquatuor episcopi, qui partibus Alexandri & Meletij fauebant, ex Thebaide & reliqua Aegypto in vnum coacti, communicarunt inter se de episcopo creando: & dato iureiurando, communibus suffragijs consenserunt de vno eligendo, qui ecclesiæ Alexandrinæ gubernacula susciperet: sed septem eorũ, violato iureiurando, contra omnium voluntatem clàm Athanasium episcopum ordinasse: & propter eam causam multos tum ex populo, tum ex clericis Aegypti, eius vitasse communionem. Attamen ipse equidem credo, hunc virum non sine prouidentia diuina ad episcopatum ascendisse: quippe tum qui ad dicendum, tum ad intelligendum, tum ad resistendum insidijs aduersariorum admodum idoneus esset, qualem certe eius tempora in primis requirebãt.

Athanasium non absq. prouidẽtia diuina ad episcopatum vocatum.

† Vide anno. pag. 27. lat. 2. lin. 25

† Erat quidem ad ecclesiæ negocia obeunda, & ad res sacras tractandas aptissimus. Atq; ab ineunte ferè ætate eius generis fuit, vt suopte ingenio ac natura, doctrina imbutus videretur. Cui quidem, cum nondum pubesceret, istud euenisse memorant. Diem festum popularem & valde splendidum, maximo hominum cœtu quotannis Alexandrini eo die, quo Petrus ipsorum episcopus martyrio occubuit, adhuc etiam agunt. Quem diem cum Alexander quoq; eorum antistes vnà celebraret, iamq́; sacra peregisset mysteria, forte expectauit conuiuas, qui secum pranderent. Cum solus esset, oculosq́; ad mare cõuertisset, vidit longè ab se pueros in litore colludentes, & consuetudinem quodammodo episcoporum & ecclesiæ ritus imitatione exprimentes. Vbi autẽ in illo imitationis genere nihil inesse animaduertit periculi, lætatus est spectaculo, & ex rebus in ludo gestis voluptatem cepit. At tandem cum arcana mysteria imitando adumbrare inciperent, animo conturbatus est. Atque accersitis quibusdam principibus ex clero viris, pueros digito demonstrat: pueros comprehendi, & ad se adduci iubet. Percontatur ab illis de genere ludi, quibus verbis, quibúsue actionibus in eo vsi sint. Illi primo metu perterriti, dicere noluerunt. At cum quærendo instaret Alexander, indicarunt, Athanasium episcopum & principem ludi fuisse: puerosq; quosdam nondũ initiatos mysterijs, ab illo baptizatos esse. à quibus Alexander accuratè sciscitatur, quid sacerdos & episcopus ludi ipsis dixerit, feceritue, & quid ipsi vel respõdissent, vel ab eo didicissent. Postremò, vbi Alexander comperit, vniuersum ordinem ac ritum ecclesiasticum ab illis exquisitè seruatum, consilio sacerdotũ, quos circa se habebat, approbauit baptismum: & pue-

Alexandrinorũ festum, quo die Petrus eorum episcopus martyrium passus est.

Præsagium Alexandri de Athanasio.

B ros semel in animorum simplicitate diuina gratia imbutos, rebaptizãdos non censuit, sed cæteris mysterijs, quæ solis sacerdotibus fas erat obire, in illis expleuit. Athanasium autem & cæteros pueros, qui partes presbyterorum & diaconorum inter ludendũ egissent, parentibus tradiderunt, Deo teste ad Ecclesiæ ministeria educãdos, vti in eo munere vitam transigerent, quod imitatione adumbrassent. Haud ita diu pòst Alexander Athanasium & conuictorem suum & scribam constituit. Itaq; præclarè educatus, & cùm in Grammaticorum, tum in rhetorum scholis accuratè institutus, cum iam vir esse inciperet, antequam erat creatus episcopus, his qui cum ipso in colloquium fortè venirent, se sapientem & disertum virum probauit. Vt autem Alexander obijt mortem, Athanasius, quem suum reliquerat successorem, indies in maiore gloria esse cœpit: quæ cùm suis ipsius virtutibus, cum testimonio Magni Antonij monachi confirmata est. Nam cum Antonius eius causa accersitus esset, venit in vrbes: & ad ecclesias accedens, his quæ Athanasius de Deo sentiebat, suffragatus est: deniq; in omnibus rebus sibi amicum habuit, & eius aduersarios atque inimicos detestatus est.

Athanasij adolescentia, & educatio.

Antonij eremitæ de Athanasio testimonium.

Quòd Ariani & Meletiani Athanasium celebrem fecerunt: & de Eusebij apud Athanasium solicitatione, vt Arium susciperet: & quod præ cæteris omnibus, Eusebius Pamphili & Eustathius Antiochiæ episcopus, de voce Consubstantialis summum inter se certamen inierunt.

CAPVT XVII.

Vide Nice. lib. 8. c. 44.

Porrò Ariani & Meletiani nomen Athanasij maximè illustre reddiderũt: qui tametsi insidias illi tendere nunquam desistebant, tamen nullam aliquando causam ad eum capiendum reperire visi sunt. Primùm igitur Eusebius per literas illius animum tentare aggreditur, velitne Arianos in ecclesiam recipere. Quòd si renueret, verbis grauiter minatur, se illum malè mulctaturum. Vbi verò Athanasius eius neutiquam cessit sententiæ, sed constanter asseuerauit, eos qui res nouas contra veritatem inuenissent, & ob eam causam essent à concilio Nicæno abdicati, minimè recipiendos esse: Eusebius toto animo cõnitebatur, vt Imperator ipse Arium recipiendum curaret, & ei reuertendi potestatẽ faceret. Verũ quemadmodũ hæc res confectæ sint, dicã equidẽ haud ita multò pòst. Illo tẽpore episcopi deintegrò cœpere inter se, dũ verbũ ὁμοούσιον nimis curiosè expẽdere laborãt, magno pere

Athanasius aduersariorũ suorum contentionibus et insidijs illustrior factus.

Episcoporum super ὁμοουσίῳ verbo discordia.

pere discordare. Nam pars, illos qui hoc verbum approbarent, loqui blasphemiam putauerunt, vtpotè filium essentiæ expertem opinantes, & cum Montano & Sabellio sentientes: pars rursus, eos, qui contra sentirent, velut Gentiles auersantes, criminati sunt, quòd cultum multorum deorum introducere studebant. † In quibus rebus excutiendis Eusebius cognomento Pamphilus, & Eustathius Antiochenus, maximè omniũ sua ingenia exercuêre. Nam etsi vterq; filio propriam tribuit essentiam, tamen alter alterũ tanquam diuersa sentientem insimulauit. Eustathius quidem accusat Eusebium, vti Concilij Niceni de fide decreta innouantem: respondet autem Eusebius, se ea quidem approbare, sed Eustathium reprehendere, velut Sabellij opinioni deditum. A

Eusebij & Eustathij dissidium.

† Vide ano. pag. 8. lat. 1. lin. 24

De Antiocheno Concilio: & quod præter æquum & iustum Eustathius abdicatus est, cooptato in eius sede Euphronio: & quid Constantinus Magnus concilio & Eusebio Pamphili, qui Antiochiæ thronum recusabat, scripserit.

CAPVT XVIII.

Eustathius episcopatu abdicatur.

Vide Nicet. lib. 8. c. 41. Vide Theodoritũ lib. 1. ca. 21. 22. Socrat. lib. 1. ca. 18. 20. Vitã Constant lib. 3. cap. 57. & seq.

Itaque Concilio Antiochiæ conuocato, Eustathius episcopatu Ecclesiæ Antiochenæ abdicatur. Cuius rei veram causam fuisse crebro hominum sermone celebratur, quòd fidem Concilij Nicæni approbabat, quodq; Eusebium cum suis, Paulinum Tyri, & Patrophilum Scythopolis episcopum (quorum sententiam Orientis sequebãtur sacerdotes) vti sectę Ariançadictos detestatus est, eosq; palàm incusauit: simul autem, quod sacerdotij dignitati impuris factis dedecori fuisse deprehensus est. Propter cuius abdicationem maxima Antiochiæ seditio cõflata est: adeò vt parum abesset, quin multitudo gladios strinxisset, & tota ciuitas in graue periculum deuenisset.

Seditio Antiochiæ propter Eustathij abdicationem.

Quæ res vna eius causæ apud Imperatorem non mediocriter obfuit. Nam vt primũ nunciatum est Imperatori, has res accidisse, & populum in duas partes diuisum esse, acerbè tulit: & Eustathium, velut authorem seditionis, suspectum habere cœpit. Quamobrem vnum ex primarijs satellitibus suis mittit cum mandato, vt plebi terrorem iniiciat, & seditionem sine tumultu & detrimento cuiusquam restinguat. Qui autem Eustathium abdicauerant, atque Antiochiam ea de causa conuenerant, quoniam induxere animum, si vnum, qui suæ faueret opinioni, essetq; Imperatori notus, & literarum cognitione egregiè ornatus, illius ecclesiæ crearent antistitem, se alios sibi facilè obsequẽtes habituros: idcirco rectum statuerunt, sedem Antiochenam Eusebio cognomento Pamphilo deferre. De qua re scribunt ad Imperatorem literas, quibus significant, hanc rem populo valdè gratam esse. Ita enim postulatum erat ab omnibus, tam clericis quã laicis, quorum animi Eustathio infensi fuerunt. At Eusebius scripsit Imperatori, se nolle eum episcopatum capessere. Quem Imperator, quòd illum honoris gradũ repudiauerat, laudauit plurimum. Legem nanque esse, ecclesia sancitam, ne qui vnius ecclesiæ antistes creatus esset, ad alteram transferretur. Scripsit etiam literas cùm ad populum, tum ad Eusebium, eiusq; vehementer probauit sententiam: beatumque vocauit, quòd non ad vnius ciuitatis, sed ad totius orbis terræ episcopatum administrandum idoneus iudicatus esset. Scripsit autem ad populum ecclesiæ Antiochenæ de concordia, & quòd alterius ecclesiæ episcopum non deberent appetere: & quòd malum esset, rerum cupiditate duci alienarum. Aliam prætereà epistolam separatim concilio dedit, in qua & Eusebium itidem, quòd episcopatum illum recusauerat, laudauit: & persuasum habens Euphronium Cappadocem præsbyterum, & Georgium Arethusium, viros esse spectatę fidei, iussit, vt vel alterum istorum pro suo arbitrio, vel alium, qui ipsis videretur idoneus, ecclesiæ Antiochenæ antistitem deligerent. Quare vt primùm literas accepere Imperatoris, Euphronium constituerunt episcopum. Eustathius autem, vti accepi, falsam sibi obiectam criminationem animo quieto & tranquillo ideò tulit, quòd illud sibi commodius fore putauit: vir quidem cùm in alijs rebus præstabilis & spectatus, tum in eloquentia iure admirandus: quemadmodum ex libris eius, qui extant, cognosci potest, in quibus & vetus loquendi ratio, sapientes sententiæ, verborum elegantia, & lepos in rebus explicandis non sine magna omnium commendatione elucet. B

Euseb. Pamphili ab Constantino laudatio, ob id, quod Antiochenum episcopatum oblatũ repudiauerit.

Lex de non transferendis episcopis.

Euphronius Antiochiæ episc. creatus.

Eustathij scripta.

De Maximo, qui post Macarium Hierosolymorum sedem obtinuit.

CAPVT XIX.

Syluester, Marcus, Iulius, Rom. episc.

Vide Nicet. lib. 8. c. 46.

Per id tempus, cum Marcus post Syluestrum ad exiguum tempus episcopatum Romanum gessisset, Iulius in illam sedem successit: in sedem autem Hierosolymorũ

post

Maximus Macarij successor Hierosol.

A post Macarium, successit Maximus. Quem fama est episcopum ecclesiæ Diospolitanæ à Macario ordinatum fuisse: sed à populo Hierosolymitano, ne eam sedem capesseret, impeditũ. Nam quia confessor erat, & vir alioqui spectatus, populi suffragijs decretum fuit, vt post mortem Macarij in illius vrbis episcopatum succederet. Itaq; cum multitudo ægrè ferret, se eo priuatã fore, cuius virtutem exploratè cognitã haberet, & seditio ex ea re oriri videretur: visum est Diospolitanis, aliũ episcopũ deligere, vti Maximus maneret Hierosolymis, & sacro episcopatus munere vnà cum Macario fungeretur, & post eius mortẽ ecclesiam illam solus gubernaret. Attamen intelligendũ est, quòd hi qui in hac re cognoscenda accuratius laborarint, affirmant, plebem istam omnia de sententia Macarij & fecisse, & summo studio conatã esse. Nam cum omni cura incubuisse, vt Maximus post se constitueretur episcopus memorant: propterea quòd mente complectebatur, illum, cùm rectam veramq; de Deo opinionem teneret, & ob fidei confessionem populo percharus esset, necessariò ad sibi succedendum reseruandum esse. Siquidẽ veritus est, ne se mortuo, Eusebius & Patrophilus, sectæ Arianæ fautores, tempus idoneũ nacti, illam episcopalem sedem alicui suæ opinioni dedito tribuerent. quandoquidem dum Macarius maneret in vita, nouis rebus studere cœperunt illi quidem: sed cum ab eo essent ea de causa ab ecclesia segregati, conquieuerunt.

Macarij sollicitudo de successore.

De Meletianis & Arianis, quo pacto in vnum coaluerint: & Eusebio & Theognide, quomodo pestem Arianam de integro suscitare connixi sint.

CAPVT XX.

Vide Nicep. lib. 8. ca. 46.

DVM hæc geruntur, contentio inter Aegyptios ab initio concitata, longius manare cœpit. Nam quanquam in concilio Nicæno Ariana hæresis prorsus condemnata fuit: & Meletiani conditionibus illis, quas suprà cõmemorauimus, in ecclesiam recepti: & Meletius Alexandro in Aegyptũ reuerso ecclesias, quas iniquè occupasset, reddidit, ipseq; in Lyco iã ætatem degit: tamẽ non multo pòst, cũ erat è vita migraturus, Ioannẽ, vnum ex familiarib. suis, contra decretũ Nicæni concilij in suum locũ suffecit. sicq; ecclesias denuò conturbandi author & causa extitit. Ariani aũt cum Meletianos nouas res moliri cernerẽt, ipsi quoq; ecclesias turbare cœperunt. Nã vti in eB iusmodi tumultib. solet euenire, alij Arij laudabant opinionẽ, alij sacerdotes à Meletio ordinatos debere ecclesijs præesse æquũ iudicabant, eorumq; partibus se addicebant. Et quanquã Ariani & Meletiani antè inter se dissentiebãt, tamen cũ viderent multitudinẽ ad partes sacerdotũ ecclesiæ catholicæ deflectere, eã rapere in inuidiã, fœdera amicitiæ inter se ipsi iungere, cõmune odium inter clerum Alexandrinũ suscipere, promiscuè illis, cõtra quos disceptabãt, crimina inferre, & se mutuò defendere studuerũt: vsq; eò, vti progrediẽte tẽpore Ariani, licet cũ Meletianis de ecclesiarũ primatu decertarẽt, à plerisq; Meletiani nominarentur: sed tamẽ eandẽ, quam Arius, de Deo opinionẽ tenere nõ desisterent. Ac quãuis vtriq; suã controuersiam ab se mutuò disceptari dijudicariq; recusarint, tamẽ contra omniũ opinionem in cõmunis simultatis aduersus orthodoxos societate nõ inuiti consenserunt: singuliq; eorũ expectarunt, se facilè, quę sibi in optatis erant, consecuturos. Tempore aũt procedente, habitum dogmatũ Arianorum ex disputationibus de illis habitis nacti, eadẽ cum Arianis de Deo sentire cœperunt. Hincq; res Arianę ad priorẽ denuò tumultum reuolutæ sunt: atq; populus & clerus à mutua inter se cõmunione separati. Quinetiã cùm in alijs vrbib. tum maximè in Bithynię & Hellesponti ciuitatibus, tum Constantinopoli quoq;, dogmata Arij de integro accensa. Deniq; fertur, Eusebium episcopũ Nicomediæ, & Theognidem Nicęę, cum falsa persuasione eum, cui Imperator libellum de actis concilij Nicæni custodiendum commiserat, circumuenissent, suas in eo subscriptiones deleuisse: iamq; conatos palàm docere, non existimandum filium patri consubstantialem esse. De qua rẽ Eusebium, cũ esset accusatus, apertè ac liberè respõdisse Imperatori: atq; veste quadã, qua induebatur, demonstrata dixisse, Si vestis illa se inspectante diuideretur, se tamen nunquam affirmaturum vtranq; eius partem vnam eandemq; essentiam habere. Quibus verbis grauiter cõmotus est Imperator. Nam cum persuasum haberet, tales quæstiones post concilium Nicænum penitùs compressas fore, præter spem eas denuò excitatas vidit. Maximè autem omnium eius animum offenderant Eusebius & Theognis, quòd cum quibusdam Alexandrinis quos vt parum rectè de fide sentientes ad pœnitentiam agendam concilium reseruauerat, communicassent. Ob quam causam eos, velut dissidij authores, exilij causa solum vertere imperauit. A' nonnullis enim Imperatorem hac de re iracundia accensum, Eusebium & Theognidem exilio addixisse memoratum est. Verùm ea, quę de hac causa acceperam, ab illis qui eam accuratè tenebant, suprà explanaui.

Meletius noua turbæ autor.

Arianorum cum Meletianis societas contra catholica ecclesia.

Meletiani tandem Arianorũ opiniones imbiberunt.

Acta concilij Nicæni corrupta.

Euseb. et Theognis exilio mulctati.

Quas res contra Athanasium Ariani & Meletiani nequicquam commenti sint. A

CAPVT XXI.

Vide Ruf. lib. 1. ca. 1.

PORrò autem isti duo rerum incommodarum, quæ deinceps Athanasio accidebant, authores fuere. Nam cum multum authoritate & potentia apud Imperatorem postea valerent, Arium, vt eadem secum opinione & amicitia quoque coniunctum, Alexandriam reducere: Athanasium autem, vt aduersarium, ecclesia eijcere studuerunt. Quare cum apud Constantinum, vt seditionis & tumultus in ecclesia authorem, falsò insimulant: & quòd plerosque in ecclesiam ingredi cupientes prohiberet, cum liceret concordiam inter omnes constitui, si istud vnum permitteretur. Quas criminationes contra eum confictas, multi episcopi & clerici qui cum Ioanne conspirabant, quique continenter ferè ad Imperatorem accedebant, veras esse confirmauere: atque adeò dixere se orthodoxos esse, & tum eum, tum episcopos sibi subiectos cædis, vinculorum, plagarum iniustè inflictarum, vulnerum & incendij ecclesiarum accusáuere. Vbi verò Athanasius etiam significasset Imperatori iniquas Ioannis & episcoporum sibi fauentium ordinationes, & non eas solum, verùm etiam innouationem decretorum concilij Nicæni, fidem corruptam, seditiones, & contumelias orthodoxis impositas, criminis loco illis obiectasset, Imperator deinceps non habebat cui crederet. Ac cum eiusmodi crimina ipsi sibi mutuò intenderent, & sæpe accusatores multi vtrinque multum exhiberent molestiæ, scribit Athanasio (multitudinis enim consensus inprimis sibi curæ fuit) vt nemo aditu ecclesiæ prohibeatur. Quòd si sibi post illud tempus id factum esse indicaretur, se sine mora missurum aliquem, qui illum Alexandria exturbaret. Cuius rei cognoscendæ si quis cupiditate vlla ducatur, legat Imperatoris epistolam, cuius partem hîc posui, quæ ita se habet: Cum consilij & voluntatis meæ rationem acceperis, fac omnibus in ecclesiam ingredi cupientibus liberum aditum præbeas. Nam si intellexero quenquam, qui ecclesiæ particeps fieri cupiat, vel impeditum abs te esse, vel introitu prohibitum, mittam aliquem è meis, qui mandato meo te de gradu dimoueat, locumque tuum alteri tribuat. At verò vbi rescripsit Athanasius, & Imperatori persuasit, non dandam esse Ario potestatem cum ecclesia catholica communicandi: Eusebius animaduertens se Athanasio tam acriter contrà nitente, non posse consequi quod animo instituerat, omnibus viribus laborandum censuit, vt Athanasius è medio remoueretur. Sed cum non satis causæ haberet ad conatum tam insidiosum suscipiendum, pollicetur Meletianis, se eorum causam cùm apud Imperatorem, tum apud eos, qui apud illum multum possent, adiuturum, si modò Athanasium accusare velint. Quamobrem Athanasius primùm in crimen vocatur, quòd tributum vestium linearũ Aegyptijs imposuerat: quod tributum cum etiam exegisse accusatores affirmarunt. Verùm Alypius & Macarius presbyteri ecclesię Alexandrinæ, qui ibi fortè fortunà aderant, hoc falsum crimen diluerunt. At Athanasium hac de causa accersitum denuò accusant, quòd capsam auri quò Imperatori pararet insidias, cuidam Philumeno miserat. Cæterùm vbi intellexit Imperator accusatorum calũniam, facit potestatem Athanasio domum reuertendi. Quinetiam scripsit ad populum Alexandrinum, Athanasijq; singularem modestiam ei & fidem sanam testificatur, & quòd cum illo lubens in congressum & colloquium venerit, quodq; persuasum habuerit, cum virum planè diuinum esse: cumq;, cum inuidię causa accusatus esset, superiores partes ab aduersarijs consecutum. Porrò, Imperator cum accepisset, complures Aegyptiorum adhuc propter Arium & Meletium inter se digladiari, per epistolam eos hortatus est, vt Deum ante oculos statuerent, eiusq; iudicium mente complecterentur, & mutuam inter ipsos beneuolentiam seruarent: deniq; eos qui ipsorum concordiam per insidias dirimere conarentur, pro virili exagitarent. Qua quidẽ epistola scripta in hanc sententiam Imperator tum eos omnes communiter ad concordiam incitauit: tum laborauit sedulò, ne consensus Ecclesiæ distraheretur.

Calumnię in Athanasium.

Constantini ad Athanasium epistola.

B

Athanasij accusatio calumniosa.

Constantini Magni de Athanasio testimonium.

De intentata in Athanasium propter Arsenij brachium calumnia.

CAPVT XXII.

Vide Nice. lib. 8 c. 48. Vide Socr. lib. 1. ca. 21. Theodoritũ li. 1. c. 30.

MEletiani autem, quoniam prior conatus ipsos frustratus fuerat, alia duo crimina aduersus Athanasium contexuerunt: alterum, quòd sacrum calicem confregerit: alterũ, quòd Arsenio quodã interfecto, brachium eius amputauerit, & apud se ad magicam exercendam retinuerit. Iste Arsenius (erat autem clericus) cum in quoddam graue peccatum delapsus esset, dicitur se occultasse. verebatur enim, ne apud episcopum in iudicium vocatus, pœnas daturus esset. Quod cum ita accidisset, illi qui

Alia crimina Athanasio intentata.

Arsenius.

Athanasio

A Athanasio machinabantur insidias, grauissimum inde crimen in eum confingere cœperunt: & propterea Arsenium diligenter conquirere. quem cum reperissent, benignè complecti, polliceri se ei omnem præstituros beneuolentiam, in tutoq; collocaturos: clàm deducere ad quendam familiarem & suarum partium fautorem, nomine Prinem, monasterij cuiusdam presbyterum. Arsenio igitur ibi occultato, sedulò per publicas plateas & per magistratuum conuentus circuire, dissipare rumorem, Arseniũ ab Athanasio interemptum. Postremò, ad hoc crimen Athanasio obijciendum, Ioannem quendam monachum subornare. Cuius facinoris indigni, atq; adeò turpis cũ fama vsq; eò in vulgus emanaret, vt ad aures etiam Imperatoris perueniret, Athanasius videns, quòd, quamuis fieri posset vt eiusmodi criminis insimulatus se sustineret, difficile esset apud iudices, quorum animi talibus rumoribus antè occupati tenebantur, pro se respondere, fraudibus aduersariorum se strenuè opposuit: & quoad eius fieri poterat, omnibus fidem faciendo prouidit, ne veritas in occulto lateret. Erat tamen perdifficile hanc rem vulgo persuadere, præsertim cum Arsenius nusquam compareret. Itaq; cum secum considerasset, nulla alia ratione se ipsum posse suspicione liberari, nisi eũ viuere mõstraret, qui mortuus esse dicebatur: quendam ex suis diaconis virum fidelissimũ, Arsenium quæsitum mittit. Qui in Thebaidem profectus, quorundam monachorum indicio fit certior de loco, vbi Arsenius iam ætatem degebat. Verùm simul vt venit ad Prinem, apud quem latitabat Arsenius, ibi Arsenium neutiquam offendit (nam aduentu diaconi antè cognito, illum in inferiorem Aegyptum transtulerant) sed Prinẽ comprehensum deducit Alexandriam: & vnà cum illo Heliam, vnum ex eius familiaribus, qui dicebatur Arsenium aliò transtulisse. Qui duo ad præfectum præsidiariorum militum in Aegyptum versantium adducti, confessi sunt, Arsenium viuere, & apud ipsos antè delituisse, at iam in Aegypto commorari. De quibus rebus, vt acciderant, Imperatorem certiorem fieri cupiebat Athanasius. Ad quem rescripsit Imperator, vt in sacerdotio diligenter fungendo perstaret: & ea quę ad populum ritè gubernandum, & ad colendã pietatem pertinerẽt, sedulò prouideret: & Meletianorum insidias pro nihilo duceret. Se namq; exploratum habere, eos inuidia inflammatos eiusmodi falsa & cõmenticia crimina confinxisse, atq; tumultus contra ecclesiam excitasse: & se de cetero minimè permissurum, vt talia facinora admittantur: sed secundum leges ciuiles iudiciũ, nisi quiescant, exerciturum, & sumpturum de illis supplicium, vtpote qui non modò innocentibus iniustè tendere insidias, verùm etiã rectum Ecclesiæ ordinem perturbare, & veram pietatẽ labefactare niterentur. Hæc scripsit Imperator ad Athanasium, iussitq; epistolam in communi populi conuentu legi, quò omnes ipsius voluntatẽ cognoscerent. Ex quo tempore Meletiani metu adducti, quietè se gesserunt: siquidem Imperatoris minas non parum sunt veriti. Itaq; ecclesia per vniuersam Aegyptum pacata, & à tam egregio episcopo administrata, indies magis magisq; creuit: quandoquidem tum ex Gentilibus, tum ex alijs sectis, non pauci ei adiecti fuerunt.

al. Patrinem.

Constantini ad Athanasiũ literæ post retectas in eum calumnias.

E

Quod eo tempore interiores Indorum gentes, Frumentij & Aedesij captiuorum studio Christianam fidem amplexati sunt.

CAP. XXIII.

Vide Nice. lib. 8. ca. 35. Socr. lib. 1. cap. 15. Theodori. lib. 1. ca. 23. Vitã Constant. lib. 4. cap. 50.

SVB idem tempus accepimus, Indos interiores (sic enim nostra memoria appellantur) ad quos doctrina & prędicatio Bartholomęi minimè peruenerat, à Frumentio sacerdote & doctore sacræ disciplinæ, qua imbuantur, fidem Christianam didicisse. Verùm vt in hoc miraculo, quod Indis accidit, intelligamus religionem Christianam non ex hominum ingenijs initium cepisse, vti quidam monstrosè fabulantur, causa cur Frumentius sit sacerdos institutus, explicanda est necessariò. Veteres philosophi Gentiles facilè prestantissimi, vrbes & loca ignota perlustrare magno æstimarunt. Nam sic Plato Sacratis amicus & familiaris fecisse dicitur, & in Aegyptum contendisse, quò eorum vrbes, instituta & mores cognosceret. Nauigasse etiam in Ciliciã, vt crateres, qui illic erant, viseret, in quibus ignis velut ex fonte sine intermissione profusus, sua sponte erumpere cernitur. non raròaũt ita redũdat, vt instar fluminis dilabatur, atq; adeò terrã depascatur vicinam, vti ad hoc tempus agri complures exusti videantur, & neq; sementẽ recipiant, neq; arborum consitionẽ, sicut de terra Sodomorum memoratur. Ad hos crateres visendos Empedocles quoq; accessit, vir apud Gentiles propter philosophię scientiam admodum celebris: qui quidem rerũ cognitionem, quam animo tenebat, heroico carmine persecutus est. Hic cum de ignis eruptione hęsitaret, seu quòd hoc modo mori satius putauit: seu istud verius dici potest, quòd ipse fortasse nõ nouit cur hoc immaturo mortis genere in eo loco

Indi interiores fidẽ Christ. à Frumentio edocti.

Platonis peregrinatio.

Crateres Aetnæ.

Democriti peregrinatio.

occubuerit, insilijt in ignem, sicq; interijt. Porrò autem Democritus Cous plurimas peruidisse vrbes, cœlum mutasse, peragrasse regiones, gentes varias cognouisse, vitam in exteris nationibus ad annos octoginta traduxisse. Idem studium fuit in alijs preterea ferè infinitis sapientibus Gentilib. tum qui quondam, tum qui recentiore memoria vixerunt. Quorum exemplum imitatus Meropius philosophus quidam Tyrius ex Phœnicia, ad Indos profectus est. Quem comitati sunt duo pueri, quorum alter Frumentius, Aedesius alter appellatus est. Ambo illius consanguinei, & literis ab eo liberaliter instituti. Vbi autem eas vrbes & loca Indiæ, quæ commodè poterat, obijsset, † reuerti constituit. Atq; nauem quæ traiecit in Aegyptum, fortè nactus, cum in portum quendam seu aquæ seu aliarum rerum necessariarum causa appulissent, Indi, qui illic habitabant, accurrentes, cùm cæteros omnes, tum ipsum philosophum Meropium, rupto, quod percusserāt cum Romanis fœdere, trucidarūt. Pueros autem, vtpote ætate tenera miserati, viuos ad regem suum deduxerunt. Quorum minorem natu pincernam suum fecit: maiorem nomine Frumentium, familiæ & pecuniarum administratorem: quippe eum & prudentem, & ad illud munus obeundum valde idoneum esse perspexit. Cum verò se ad prolixum temporis spacium tum vtiles regi, tum fideles præstitissent: rex iam moriens relicta filio paruulo & coniugi regni hæreditate, eos beneuolentiæ causa libertate donauit, copiamq; fecit, ætatem, quo in loco vellent, transigendi. Itaq; illi Tyrum ad suos reuerti maturarunt. At regina, quoniam filius adhuc admodum adolescens erat, contendit ab illis, vti vsq; eò regnum administrent, quoad filius ad robustam ætatē perueniat. Qui reginam istud efflagitantem reueriti, tum palatium regis, tum regnum gubernandum suscipiunt. Frumentius autem seu diuinis fortasse incitatus visionibus, seu sua sponte, non tamen sine Dei impulsione, percontatur, Ecqui essent apud Indos Christiani aut mercatores Romani, qui eò commearent. atq; cum diligenter conquirendo quosdam ibi esse comperisset, accersit ad se. Quos beneuolentia & humanitate summa complectens, fecit vt precationis causa in vnum coirent, & more Romano conuentus agerent: templisq; extructis, hortatus est, vt Deum assiduè colerent. Iam verò vbi filius regis pubesceret, eum & reginam, qui ęgerrimè eorum discessum ferebant, orant abeundi copiam: qua impetrata, decedentes inde cum gratia, ad ditionem Romanam reuerterunt. Aedesius cupidus visendi suos, Tyrum redit: vbi pòst presbyterij gradum obtinuit. Frumentius autem itinere in Phœniciam in aliud tempus dilato, rectà Alexandriā proficiscitur. nam minimè sibi rectum videbatur „patriam & genus rerum diuinarum studio anteponere. Veniens igitur cum Athanasio ecclesię Alexandrinæ præsule in colloquium, res apud Indos gestas exponit: docetq;, Christianos qui ibi sunt, opus habere episcopo, qui ipsis præesset. Athanasius conuocatis sacerdotibus Alexandriam incolētibus, cum illis super hac re init consilium, ordinatq; Frumentium Indiæ episcopum: ratus eum tum maximè idoneum esse, tum posse religionem Christianam vehementer propagare, apud eos præsertim, inter quos & nomen Christianorum primus prædicasset, & in quorū animis fidei Christi semina inseuisset. Itaq; Frumenti⁹ reuersus ad Indos dicitur tā insigniter sacerdotio perfunctus esse, vt eius conata oēs laudarent, nō minus illum quàm Apostolos admirati: quādoquidem Deus per eum multos mirandū in modum sanando, signa & prodigia edendo, eū reddidit planè illustrissimū. Sed qui fuerit apud Indos sacerdotij & Christianæ religionis exorsus, ex his satis cognosci potest.

Meropij Philosophi in Indiam suscepta peregrinatio.

Meropij comites Frumentius & Aedesius.

Meropij mors.

Frumentius quomodo gratiam apud regem nactus.

Aedesius.

Frumentius Indiæ episc. ordinatus.

† Vide annot. pag. 30. lat. 2. lin. 4.

A … B

De concilio Tyrio, & temeraria sancti Athanasij abdicatione.

CAPVT XXIIII.

Athanasio autem aduersarij per insidias de integro facessere molestiam, odium apud imperatorem ei struere, & magnum accusatorum numerum contra eū comparare cœperunt. Quorum importuno rogatu impulsus Imperator, concilium Cæsareæ Palæstinæ cogi mandauit. Ad quod vocatus Athanasius, propterea non obtemperauit, quòd fraudulentū iudicium tū Eusebij illius vrbis episcopi, tum alterius Eusebij episcopi Nicomediæ, tum aliorum, quos circa se habebant, veritus est. Quare licet grauiter vrgeretur, vt id temporis eò accederet, tamen circiter mēses triginta profectionem distulit. Postea autem, cum vehementius impelleretur, venit Tyrum. In qua vrbe multi episcopi Orientis in vnum congregati, iubent eum criminibus obiectis respondere. Nam Callinicus episcopus & Ischyrion quidam ex factione Ioannis, eum accusauerant, quòd calicem mysticum confregerat, quodq; solium episcopale deturbarat: & ipsum Ischyrionem, qui erat presbyter, sæpe in carcerem concluserat. Quin etiā quòd nomine ipsius ad Hyginum Aegypti præfectum falsò delato, quòd videlicet in imagines

Athanasius ad concilium vocatus, non comparet.

Callinicus & Ischyrion Athanasij accusatores.

Vide Nicē. lib. 8. ca. 49. 50. Vide Theodorit. lib. 1. ca. 30. 26. 27. 28 29. Socr. lib. 1. cap. 20. 21. Vitā Constant. lib. 4. cap. 41.

A imagines Imperatoris lapides coniecerat, vinculis constringendum curauerat. Itemq; quòd Callinicum, episcopum ecclesiæ catholicæ, quę est in Pelusio, & conuentum cum Alexandro agentem, propterea abdicauerat, quòd noluit alia conditione cum eo communicare, nisi de calicis mystici fractura, de qua erat in suspicionem vocatus, verũ pro certo cognosceret. Præterea, quòd Marco cuidam, qui fuerat presbyterio abdicatus, ecclesiæ Pelusianæ gubernationem commiserat, ipsumq; Callinicũ à militibus custodiri, verberibus cædi, & in iudicium adduci effecerat. Porrò Euplus, Pachomius, Isaac, Achilles, & Hermæon episcopi, factionis Ioannis illum insimularunt, quòd ab eo vapularant. Deniq; omnes communiter ei obiectabant, quòd quorundam periurio ad episcopatum ascenderat: idq; cum omnes episcopi asseuerassent, neminem debere prius ordinari, quàm crimina sibi illata diluerit: seq; ita in fraudem inductos, propterea ab illius communione abstinuisse. Eum autem dedignatum esse causam suam persuadendo obtinere: sed vi cogendo homines, & in vincula conijciendo, suam in sententiam perducere laborasse. Ad hæc, crimen de Arsenio renouatum est: & vti vsuuenire solet in insidijs, quę de industria tẽduntur hominibus, illi qui putabantur eius amici esse, ex improuiso accusatores extiterunt: quinetiam tabulæ legebantur, in quibus scriptæ fuerũt populi contra eum vociferationes, perinde quasi plebs Alexandrina propter eũ ad conuentus in ecclesia agendos venire renuisset. Athanasius autem iussus pro se respondere sæpe in iudicium ingressus, criminum sibi obiectorum alia diluit, de alijs diem ad deliberandum postulauit. Pendebat animi magnopere, cum videret & accusatores ad iudicum nutum & voluntatem se accommodare, & multos contra se testes partim ex Arianis, ex Meletianis partim comparatos esse, & calumniatores, licet crimina falsa, quæ ipse facilè refutauerat, intulissent, veniam tamen impetrasse: idq; maximè in causa tum Arsenij, in qua obiectum erat ipsum magicæ exercendæ gratia brachium Arsenij excidisse: tum mulieris etiam cuiusdam, in qua accusabatur munera mulieri, quò suã cum ea expleret libidinem, dedisse, & noctu præterea inuitam compressisse. Quæ vtraq; accusatio ridicula planè deprehensa est, & plena calumniæ. Nam vbi mulier coram episcopis in vnum conuocatis hæc obijceret, Timotheus presbyter Alexandrinus, qui astabat Athanasio (sic enim inter eos antè clàm conuenerat) ita affatur mulierem: Egóne te per

B vim compressi? Tum illa, An non tu quæso, inquit? tempusq; & locum, in quo compressa fuerat, ostendit. Arsenium autem in medium adduxit Athanasius, ambasq; eius manus integras iudicibus monstrauit: atq; contendit ab illis, vti accusatores de brachio quod in iudicium intulerant, in quęstionẽ darentur. Nam Arsenius iste seu diuina impulsione motus, seu (vt fertur) ab Athanasij insidiatoribus occultatus, fortefortunà, cũ quidam ei nunciasset, † episcopum eius causa in periculum incidisse, de nocte inde decessit, & pridie quàm iudicium de Athanasio exerceretur, Tyrum appulit. Itaq; cum vtrunq; crimen ita esset dilutum, vt purgatione non egeret, prius eorum credo in Actis concilij ideo non extat, quòd res tam turpis tamq; ridicula non esset in tabulas Concilij referenda. Quod autem ad posterius attinet, accusatores pro suis partibus defendendis satis putabant dicere, Plusianum vnum ex episcopis qui Athanasio parebant, mandato eius Arsenij domum incendisse, ipsum alligasse ad columnam, loris verberasse, in ædiculam deniq; compegisse: at Arsenium per fenestram inde aufugisse. Ac cum esset conquirendus, aliquandiu abditum delituisse: & quia non comparebat, hominibus opinionem fuisse non sine causa allatam, eum mortem obijsse. Ob quam causam episcopos, qui partibus Ioannis fauebant, illum vt virum illustrem & confessorem quęsiuisse, rem detulisse ad magistratus. Athanasius igitur ista animo agitans, cœpit vehementer pertimescere: simulq; vereri, ne sui insidiatores occasionem nacti, se ex occulto interficerent. Vbi verò sæpius de hac causa conuentum est, & consessus episcoporum tumultu ac turba refertus, & tum accusatores, tum multitudo, quæ iudicio interfuit, vociferari cœpit, Athanasium velut pręstigiatorem, hominem violentum, indignum sacerdotio, penitus è medio tollendum: illi, quibus mandatum ab Imperatore datum fuerat, vt cõcilio, quò omnia melius tranquilliusq; gererẽtur, interessent, admodum veriti, ne in seditione (vti erat verisimile) impetu facto manus violentas illi afferrẽt, clàm eum à foro iudiciali subduxerunt. Ille aũt cum persuasum haberet, se non posse sine periculo Tyri cõmorari, neq; tutũ sibi esse contra tantũ accusatorum numerũ apud inimicos iudices causam disceptare, Constantinopolim profugit. Concilium verò eũ indicta causa condemnat, abdicat episcopatu: decernit deniq;, ne postea Alexandriæ habitet. Ne, inquit, tumultus & seditiones, si adsit, concitare aggrediatur. Ioannem aũt, & omnes qui ab eo stabant, vti incommodis per iniuriam affectos, in communionem recipit: & quam illorum quisq; dignitatem in clero obtinuerat, cuiq; reddit. Episcopi porrò in eodẽ con-

Calumniæ in Athanasium nouæ. *Examen episcopi ordinandi.* *Alia calũnia in Athanasiũ.* *Athanasius quomodo criminationes diluerit.* *De muliere compressa, calũnia detecta.* *De Arsenio.* *† Vide annot. pag. 51. lat. 2. lin. 11. 12.* *Plusianus episcop.* *Vulgi in Athanasium clamores.* *Athanasij Constantinopolim fuga & abdicatio.*

cilio coacti, acta concilij Imperatori significarunt, scripseruntq́; ad alios omnes vbiq; episcopos, vt minimè cum Athanasio cōmunicent, néue ad eum scribant, neu ab illo literas accipiant: quandoquidem & criminum, de quibus certiores facti fuissent, conuictus erat: & partim fuga, partim quòd causam suam in iudicio agere recusauerat, reus deprehensus. Præterea per literas ostenderunt, se ad eiusmodi sententiā contra eū pronunciandam ideo impulsos, primùm quòd ægrè admodum ferebant, quòd, cum Imperator anno præterito dedisset mandatum, vt episcopi Orientis, eius causa Cæsareæ in vnum conuenirent, ipse non eò accesserat: idq́;, cum videret concilium longo tempore ipsum expectando fatigatum, quodq́; etiam Imperatoris mādata contempserat. Deinde, quòd cum permulti episcopi Tyrum conuenissent, hominū multitudine stipatus eò venerat, & turbas ac tumultus in concilio excitarat, modò pro se respondere tergiuersando, modò episcopos sigillatim cōtumelijs onerando: interdum, cum vocaretur ab illis, dicto ipsorum minimè audiendo, aliquando iudicium subire indignè & grauiter ferendo. Quinetiā planè compertū esse, quòd calicem mysticū fregerat, declararunt: testesq́; ad eam rē adduxerunt, Theognidem Nicæç episcopū, Marin Chalcedonis, Theodorum Heracleæ episcopum, Valentem item, Vrsacium & Macedonium: quos quidē se misisse in Aegyptum dixerunt, eo consilio, vt cum in pagum venirent, vbi calix fuerat confractus, verum elicerent. Hæc scripsere episcopi, singulaq́; crimina (vt mos forensis fert) perstrinxere: dedereq́; operam, vt calumniam Athanasio velut arte quadam contexerent. Verùm complures sacerdotes qui aderant in concilio, hoc iudicium minimè syncerum esse existimarunt. Et ob eam causam dicitur, Paphnutium confessorem, qui concilio interfuit, prehendisse manum Maximi episcopi Hierosolymitani, ac monuisse vt surgeret. Nam non oportere se, cum essent confessores, & pro pietate tum oculos effossos, tum pedum flexus debilitatos haberent, concilio hominum perditorum communicare. A

Episcoporum contra Athanasium literæ ad Imp.

Falsi testes contra Athanasium.

Paphnutij apophthegma, plenum maiestatis Theologicæ.

De templo quod Magnus Constantinus Hierosolymis in Golgatha condidit, & eiusdem dedicatione. CAPVT XXV.

DVm hæc geruntur, circiter trigesimum annum imperij Constantini, cum templum Hierosolymis quod magnum vocabatur, in Caluariæ loco extructum esset: Marianus, vir nobilis, & scriba Imperatoris, accedens Tyrum, concilio tradidit literas, quibus erat mandatum, vt episcopi quàm maturimè Hierosolymam peterent, nouumq́; templum consecrarent. Quinetiam istud quoq́, (sic enim secū antè deliberauerat) necessariū putauit, vt episcopi qui Tyri in vnum conuenerant, lites inter ipsos susceptas primò omniū dirimerent: sicq́; deinde à discordia & offensione animorum purgati, ad templum dedicandum se conferrent. nam concordiam sacerdotū tali festo peraccommodatā esse. Itaq; episcopi contendunt Hierosolymam, & non templū solum, verùm etiam thesauros & monimenta ab Imperatore illuc missa consecrant: quæ ad hoc tempus in eo templo manent reposita, multumq́; admirationis propter suam magnificentiā & amplitudinem spectatoribus excitāt. Ex quo tēpore ecclesia Hierosolymitana quotannis diem festum splendidè admodū celebrat: adeò vt in eo initiationes sacrorum peragantur, & dies octo deinceps conuentus fiant: compluresq́; ex omnibus totius orbis terrç partibus, qui vndiq; ad sacra loca visenda confluerent, tempore, quo hic dies festus celebrabatur, eò conuenirent. B

Templi in Caluaria conditi consecratio.

Anniuersalia sacra Hierosolymis.

Vide Nice. lib.8. c. 50. Vide Theodoret. lib. 1. cap. 31. Vide Socr. lib.1. ca. 28. Euseb. lib. 10. cap. 5.

De presbytero qui in animum induxit Constantino, vt Arium & Euzoium ab exilio reuocaret: & libello de illorum fide: & quomodo Arius à concilio quod Hierosolymis coierat, rursus in communionem acceptus fuerit.

CAPVT XXVI.

EOdem tempore Ariani tempus idoneum nacti, laborabant vt concilium episcoporum Hierosolymis cogeretur, & Arius atque Euzoius in communionem reciperentur. Ad quam rem audacius suscipiendam tali causa fuere inducti. Presbyter quidam erat sorori Imperatoris perfamiliaris, doctrinæ Arianæ laudator: verùm quòd illi sectæ fauebat, primò omnes celare nitebatur: sed longo temporis spacio dilapso, cum maiorem necessitudinem cum Constantia (hoc enim sorori Imperatoris nomen fuit) conflasset, nactus animi fidentiam, liberè cum ea colloquitur: queritur Ariū patria iniustè pulsum esse, & inuidiæ priuatarumq́; inimicitiarum causa ecclesia eiectū ab Alexandro, qui ecclesiam administrabat Alexandrinam. Nam Alexander, inquit, cum videret illum à plebe magni fieri, cœpit graui in eum inuidia inflammari. Constantia autem tametsi ista vera esse credebat: tamen dum vixit, nihil noui contra cōcilij

Constantia Constantini Imp. soror, per sacerdotem Arianismo imbuitur.

Vide Nice. lib.8. ca. 47. Vide Socr. lib 1. ca. 19. & lib.2. c. 2.

Nicæni

A Nicæni decreta molita est. At vbi in morbum incidit, & se iam mortē obituram suspicata est, fratrem, cum ad ipsam accederet, orauit beneficium, quod iam postremum peteret, sibi tribui. Petijt, vt presbyterum, quem dixi, in numero familiarium haberet: eique, vtpotè rectè de Deo sentienti, fidem adiungeret. Se namque mox morituram esse, & de cætero vitam hanc sibi minimè curæ fore: sed ei metuere, ne ipse, Deo irato, vel calamitatis aliquid acciperet, vel imperium turpiter amitteret. Nam quorundam suasu, iustos & bonos viros perpetuo exilio iniustè mulctatos esse. Qua de causa Imperator deinceps presbyterum sibi habuit coniunctissimum, authoritatem libertatemque loquendi concessit, communicauit cum eo de sororis postulatis, censuit denique causam Arij denuò disceptandam esse. atque, seu quòd hæsitaret, veræ ne essent calumnię Ario obiectæ: seu quòd sorori gratificari cuperet, haud ita multò pòst, Arium reuocauit ab exilio, & formulam de sua in Deum fide edere mandauit. Ille igitur nouitate verborū, quæ antè excogitauerat, declinata, aliam fidei formulam contexuit: verbisq; simplicibus, quæ sunt in sanctis literis vsitata, vsus est: atq; se obstrinxit iureiurando, ita reuera se credere, ita ex animo sentire, & aliud prætereà nihil cogitatione complecti. Sic ergo se habet formula fidei ab ipso edita.

Constantinus sororis precib. inducitur ad reuocandum Arium.

Arius ab exilio reuocatus.

Religiosissimo sanctissimoq; domino nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius.

" Nos quidem, sicut tua singularis erga Deum pietas, Domine Imperator, in mandatis dedit, fidem nostram scriptis prodidimus, & de Deo cùm ipsi, tum cæteri, qui nobiscum sunt, ita credere cōfitemur, vt sequitur. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem: & in Dominum Iesum Christum filium eius, ex ipso ante omnia secula genitum Deum sermonem, per quem omnia facta sunt, cùm quæ in cælis, tum quæ in terris: qui descendit & incarnatus est, & passus est, & resurrexit, & ascendit ad cælos, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum, in carnis resurrectionem, in vitam futuri seculi, in regnum cælorum, in vnam Catholicam ecclesiam Dei, ab vna orbis terrarum ora ad alteram vsque se porrigentem. Hanc fidem à sacrosanctis euangelijs accepimus, ipso Domino suis discipulis dicente: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij, & Spiritus sancti. Si verò ista nō cre-
B dimus sicut vniuersa catholica Ecclesia, & Scripturæ docent, quibus quidem omninò fidem adhibemus: iudex noster Deus sit & in præsentia, & in futuro iudicio. Quapropter tuam pietatem obsecramus, Imperator sanctissime, vt quoniam viri Ecclesiastici sumus, & sensum cùm Ecclesiæ, tum sacrarum literarum tenemus, nos pro tua sanctimonia, quæ & pacem conciliat, & Deum augustè veneratur, omnibus controuersijs et inanibus argutijs sublatis, matri nostræ ecclesiæ scilicet, adiungas: vti & nos & Ecclesia tranquillè vitam degentes, inter nos mutuò pro pacato & pio regni tui statu, & pro vniuerso hominum genere omnes communiter consuetas preces peragamus. Hanc fidei formulam nonnulli ita callidè compositam esse dicebant, vt verbis solum ab Ariana doctrina discrepare, re ipsa cum eadem consentire videretur: quandoquidem voces in ea positæ talem facultatem dabant in vtranque partem ambigendi, vt sensus vterq; tum orthodoxorum, tum Arianorum ex illis colligi posset. Verùm Imperator Arium & Euzoium eadem cum episcopis in Concilio Nicæno coactis sentire arbitratus, read modum delectabatur: attamen sibi non tantum sumpsit authoritatis, vt eos antè in cōmunionem reciperet, quàm causa ab illis, penes quos erat potestas, sicut Ecclesiæ norma postulat, & dijudicaretur, & diligenter examinaretur. Itaque illos mittit ad episcopos Hierosolymis id temporis conuocatos, scripsitque vt formulam fidei ab istis editā accuratè expenderent: atque vt concilium benignam de illis pronunciaret sententiā, si vel rectè de religione sentire videantur, perque inuidiam structæ sint insidię: vel cum nihil causæ habeant, cur factum iam de se iudicium incusent, resipiscere velint. Ex quibus literis illi, qui istorum causæ studebant, occasionem denuò nacti, eos in communionem receperunt. Atque cùm hoc fecissent, literas dedere Imperatori: scripsereque tum ad ecclesiam Alexandrinam, tum ad episcopos & clericos Aegypti, Thebaidis & Libyæ, eos hortati admodum vt Arium & Euzoium lubentibus animis reciperent: quippe tum eorum fidem veram esse, testimonio Imperatoris confirmatam fuisse (quam quidem fidem suis literis subiunxerunt) tum concilium iudicio Imperatoris suffragatum esse. Atque hæc quidem ad hunc modum Hierosolymis Arianorum studio facta esse cognouimus.

Arij formula fidei noua.

Matth. 28.

Formula fidei Arianæ qualis.

Imperatoris Constantini ad Concilium Tyri conuocatum epistola, & sancti Athanasij Arianorum impulsu proscriptione. A

CAPVT XXVII.

Constantini Imp. ad episcopos Tyri congregatos epistola.

AThanasius autem Tyro fugiens, venit Constantinopolim: atque accedens ad Imperatorem, coram episcopis, qui ipsum condemnauerant, de iniurijs acceptis conqueritur: orat Imperatorem, vt res Tyri iudicatæ, ipso audiente examinentur. Itaque Constantinus eius postulationem æquam arbitratus, epistolam ad Episcopos, qui Tyri in vnum conuenerant, scripsit ad hunc modum.

Vide Nice. lib. 8. c. 50.

Victor Constantinus, Max. August. episcopis, qui Tyri conuenerunt, S.

Quanquam haud equidem scio cuius generis sint ea, quæ à vestro concilio non sine tumultu & magna contentionum procella decreta sunt: videtur tamen ipsa veritas, turbulenta quadam animorum vestrorum concitatione penitùs labefactata. Nã vos dum simultatem, quã nullo modo vultis deponere, mutuò inter vos exercetis: ea, quæ veritatem attingunt, quæq; Deo grata acceptaq; sunt, omninò negligitis. Verùm diuina prouidentia perfectum iri spero, vt tum huius contentionis lues perspicuè deprehensa, prorsus dissipetur: tum nobis planum fiat, vósne, qui ibi in vnum conuenistis, vllam veritatis curam duxeritis: deq; rebus in disceptationem vocatis, neque gratia alicuius, neq; odio adducti, sententiam pronunciaueritis. Quapropter opus est, vt omnes vos ad meã pietatem properè accedatis, quò ratio rerum à vobis gestarum per vos accuratè reddatur. Quid verò causæ sit, cur hæc ad vos scribenda putarim, vosq; ad me per literas accersiuerim, ex illis, quæ sequuntur, intelligetis. Mihi quidem ad locum quendã vrbis Constantinopolis, quæ à meo nomine nomen accepit, quæq; nostra beatissima patria est, proficiscenti (contigerat quidem id temporis in equo vehi) Athanasius in media platea, cũ quibusdam alijs, quos circa se habebat, adeò subitò & præter omnem expectationẽ fit obuiam, vt me profectò in permagnam traduxerit admirationem. † Ac Deum testor, qui res contuetur vniuersas, me primo aspectu, quisnam esset, neutiquam potuisse cognoscere: nisi quidam ex nostro comitatu, tum quis esset, tum quam iniuriã accepisset, nobis (vt par erat) de illis rebus, quas retulerunt, percontãtibus, manifestò declarassent. B Ego tamen id temporis, neq; sum cum illo locutus, neq; sermonem contuli. Et quanq̃ ille rogabat, vt à me audiretur, ego tamen planè recusabam: & parum aberat, quin eum acerbius tractatum, omninò abigendum præcepissem. Ille verò aliud nihil postulabat, quàm vt nobis præsentibus, de iniuria, quam passus fuerat, opportunè posset expostulare. Quod quidem cum & mihi consentaneum rationi videretur, & tempora idẽ ipsum postularent, non inuitus equidem ista ad vos perscribenda curaui, vt omnes, qui ad cõcilium Tyri coactum cõuenistis, e uestigiò ad castra nostra maturaretis, req; ipsa vestrũ iudicium æquum sincerumq; commonstraretis, me audiente: quem ingenuum Dei famulum esse, vos ipsi non inficias iueritis. Nam mea religiosa erga Deum obseruantia, pax vbiq; viget: & nomen Dei ab ipsis Barbaris, qui ad hoc tempus vsq; veritatem ignorarunt, sanctè ingenueq; extollitur. At constat inter omnes, eum, qui veritatem ignorat, ipsum Deũ quoq; ignorare. Attamen Barbari mea opera, qui ingenuus scilicet Dei famulus sum (sicut antè dictũ est) ad Dei noticiam venerunt, eumque sanctè colere didicerunt: quem quidem me in omnibus locis defendere, reque vera mihi benignè prouidere animaduertunt. Qua de causa in primis Deum cognoscere cœperunt: quem etiam nostri imperij metu inducti, religiosè colunt illi quidem: sed nos, qui sancta Ecclesiæ illius mysteria propugnare videri volumus (non enim dicam, obseruare) nos inquam, nullas alias res molimur, quàm eas, quæ discordiam & odium pariãt: & in summa, quæ ad exitium humani generis spectent. Sed facite, ad nos celerrimè, vt dixi, accedatis: hoc pro certo persuasum habentes, nos omnibus viribus laboraturos, vt quæ sacro Dei eloquio contineantur, ea integrè incorrupteque conseruentur: quibus quidẽ, cum hostes religionis Christianæ, qui simulatione sacrosancti Christi nominis varias ac diuersas blasphemias in Ecclesiam inuexerunt, iam dissipati, protriti & extincti videantur, nulla ignominiæ infamiæúe nota omninò inuri possit. Quæ cum scripsisset Imperator, alij metu perculsi, domum reuerterunt. At Eusebius & sui fautores ad Imperatorem profecti, concilium Tyri habitum iusta æquaque de Athanasio decreuisse constanter affirmarunt: testesque adduxerunt in medium Theognidem, Marin, Theodorum, Valentem & Vrsacium, atque persuaserunt ei, quòd Athanasius calicem mysticum confregerat: multaque alia falsè in eũ cõmenti, calumnijs, quod volebant, consecuti sũt. Nã Imperator, seu cõfista vera esse credebat: seu q̃ episcopos inter se de cętero, si Atha-

Athanasius Constantino equitanti obuiam factus.

† Vide annot. pag. 31. la. 1. lin. 14.

Constantinus ingenuus Dei famulus.

Testes falsi contra Athanasium producti.

Athanasius è medio remoueretur, concordaturos existimabat, dedit mandatum, vt ad Treuerim incolendam (quod est oppidum Galliæ ad occasum Solis spectantis) migraret. Cui obsecutus Athanasius, eò rectà se contulit. *Athanasius Treuerim relegatus.*

Quòd Alexander episcopus Constantinopolitanus, Arium in communionem accipere recusauit: & quomodo Arius ad exonerandum aluum extimulatus, diruptus fuerit: & quid de Arij diruptione magnus Athanasius memoriæ prodiderit.

CAPVT XXVIII.

Vide Nicē. lib. 8. c. 51. Vide Theodor. 1. lib. 1. cap. 14. Socrat. lib. 1. cap. 25. Vide supra lib. 1. ca. 14.

POst Concilium Hierosolymis celebratū, venit in Aegyptum Arius. Ac cū Ecclesia Alexandrina cum eo communicare recusaret, redijt denuò Constantinopolim. Cum autem suæ doctrinæ fautores, & quotquot Eusebij episcopi Nicomediensis parebant sententiæ, separatim de industria conuenissent, & concilium habere molirentur: Alexander, qui tum episcopalem sedem Constantinopolitanam obtinuit, intellecto eorum conatu, concilium impedire laborauit. Sed cum istud minimè successerit, palàm renuit fœdera amicitiæ cum Ario iungere: dixitq; nefas esse, nec Ecclesiæ instituta illud pati, vt sua atque aliorum omnium episcoporum, qui ex vniuerso ferè terrarum orbe Nicæam conuenerant, decisio irrita fieret. Eusebius igitur cum suis, vbi initio Alexandro verbis persuadere non possent, contumeliosè in eum insultare: & minis adiectis contestari, nisi ad certum diē Arium reciperet, eum ipsum eiectum ecclesia, in exilium missum fore, eiusq; successorem cum Ario communicaturum. Ad hunc modum id temporis disceditur: atq; Eusebius eiusq; fautores diem præstitutum expectant, quò ea, quę fuerant minati, perficerēt. Alexander autē Deum precatur, ne, quæ dixerat Eusebius, reipsa euenirent. Imperator quoq; ab illis quodammodo persuasus, vt ipsorū cederet sententiæ, Alexādro grauissimum metū iniecerat. Pridie ergo ante diem dictū Alexander ad basin altaris procidēs, totam noctē pronus humi iacebat, Deum enixè precatus, vti obstaret, quo minus conatus aduersariorū contra se comparati, ad exitum perducerentur. Eodem die Arius sub crepusculum, cum se nescio quò conferret, derepentè aluo laxata compulsus, ad locum publicum ei rei destinatum pergit. Cum autem iam longo temporis spacio intermisso non exiret, quidam, qui foris illum præstolabantur, ingressi, eum mortuum in latrinis B iacentem offendunt. Vt primùm verò hoc palàm factum est, de eius morte non eadem omnium fuit opinio. Nam nonnulli, vel morbum repentinum eius cor oppressisse: vel eum præ nimia voluptate, quam à rebus ex sententia sibi successuris capiebat, animo defecisse, eodemq; momento occubuisse: alij autem illum, vt impium in Deum, pœnas debitas persoluisse arbitrati sunt: alij verò, qui eius sectā sequebantur, præstigijs magicis eum interfectū fuisse rumorē dissiparunt. Verùm non fuerit absurdum, verba Athanasij episcopi Alexandrini de eius morte in medio ponere, quæ ita se habent: Ille ipse Arius, sectæ huius author & princeps, socius Eusebij, opera factionis Eusebianæ à Constantino Augusto, Imperatore beatissimæ memoriæ, accersitus, rogatusq; vt fidem suā scriptis proderet, scripsit quidem veterator ille: sed impudentes suæ impietatis voces occultare, dissimulanterque more diaboli sacræ Scripturæ verba nuda, & vt scripta sunt, citare laborauit. Deinde cum beatus Constantinus vrgeret, vt, si nullam aliā preterea opinionem teneret animo conclusam, ipsam veritatē testaretur (nam Dominus, inquit, si peieraueris; est te reuerà vlturus) iusiurandū dedit miser, se nullā aliam habere, neq; cōtrà quàm scripserat, sentire, licet aliquando aliter dixisset. Quare extemplò inde, velut daturus pœnas, egressus, occubuit: atque pronus decumbens, crepuit medius. At tamen si mors est exitus vitæ omnibus hominibus communis, & nemo contumeliosè insectandus est, etiamsi hostis sit, qui obierit: præsertim cum cuique sit incertum, ipsúmne ante vesperum sit mors occupatura: tamen mors Arij, quoniam non, vt communis naturæ consuetudo fert, accidit, ob hanc causam meritò à nobis explicanda est. Cum Eusebius & eius fautores minarentur se Arium in ecclesiam introducturos: Alexander episcopus Constantinopolitanus, illis restitit. At Arius tamen vi & minis Eusebij confidere cœpit. Iam dies Sabbathi erat, & postridie eius diei conuentus in Ecclesia fieri expectatum est. Graue certamen erat inter eos, qui minas iactabant, & Alexandrum, qui precibus opem à Deo postulauit. Sed Dominus iudex constitutus, sententiam contra eos, qui iniuriam fecerant, tulit. Nam nondum Sol occiderat, cum Arius ad locum in quo occubuit, necessitate naturæ attractus est, & re vtraque, nimirum & communione & vita, e uestigiò orbatus. Qua re audita, beatus Constantinus admiratus est, proque certo nouit, Arium peierasse. Quocirca omnibus tum planum factum est, & Eusebianæ factionis minas in nihilum recidisse, & spe Arium frustratum esse. Rursus demonstratum

Alexander Ario communicare recusat.

Alexander Deum precatur aduersus Arium.

Arij interitus

Athanasij, de Arij morte narratio.

tum est, etiam insanã Arij doctrinam à Seruatore tũ in hac ecclesia, tum in ecclesia primogenitorũ Dei excõmunicatam esse. Itaq; quem non magna incesset admiratio, cũ videat istos obnixè contendere, vt eum istum declarent, quem Dominus condemnarit: & cum animaduertat, ab hæresi eos vindicare, quos Dominus communione fidelium excluserit, neque permiserit illius hæresis authorem in ecclesiam introire? Hoc modo Arium mortem obijsse accepimus. Et ob eam causam fama est, neminem eas latrinas, in quibus moriebatur, longo tempore pòst frequentasse: sed cum iam ad eum locum visendum, vtpote vsu publicum, homines confertim, vt in multitudine fieri solet, ruerent, cumq; introeuntes se mutuò cohortarentur, vt ab illis latrinis cauerent: locus posteris detestabilis factus est, propterea, quòd in eo Arius debitas impietatis suæ pœnas persoluisset. Verùm vbi multum iam temporis præterierat, vir quidam locuples & potens, sectæ Arianæ fautor, dedit operam sedulò, vt locum illum à rep. emeret. Quem cũ emisset, priore eius forma deleta, ædes in illo extruxit, eo consilio, vti apud populum veniret in obliuionem, & Arij mors neutiquam loci recordatione deinceps caperetur. A

Latrina in quibus Arius mortuus est, detestabiles habita.

Quæ res consopito Ario Alexandriæ obuenerint, & quid Constantinus Magnus ad eos scripserit.

CAP. XXIX.

Verùm quanquam iam Arius è vita excesserat, non tamen controuersia de doctrina, quam ipse excogitarat, suscepta ad exitum venit: neque eius doctrinæ fautores illis, qui contrariam tuebãtur, insidias tendere destiterũt. Quinetiam cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, & precibus Deũ solicitaret pro Athanasij reditu, & magnus ille Antonius monachus de eo persæpè ad Imperatorem scriberet, obsecraretque eum vt Meletianorum sententiæ minimè assentiretur, sed eorum criminationes calumniarum loco duceret: Imperator tamen neutiquam persuaderi potuit, sed scripsit ad Alexandrinos literas, eisque criminis loco pertinaciam & turbulentum animorum motum obiectauit: deditque etiam mandatum clericis & sanctis virginibus, vt quietè se gererent: quinetiam constanter asseruit, se neq; destiturum de sententia: neq; Athanasium, vtpote seditiosũ & iudicio ecclesiastico condemnatum, reuocaturum. Rescripsit præterea Antonio, se non posse sententiam Concilij contemnere. Nam etsi pauci vel ad odium, vel ad gratiã iudicare solent: tamen non esse probabile, vt tanta illustriũ & spectatorũ episcoporum multitudo in simili errore versaretur. Athanasium autem contumeliosum esse, arrogantem, dissidij & seditionis authorem. Etenim, qui animo erant erga Athanasium abalienato, hæc vitia potissimùm ei falsò obiecerant: propterea, quòd satis certò sciebãt, Imperatorem eius generis homines supra modum detestari. Porrò cum accepisset Imperator, ecclesiam in duas partes diremptam, atque alteram Athanasium, Ioannem alteram cum admiratione colere: iniquo animo tulit, & Ioannem mulctauit exilio. Hic Ioannes Meletij successor fuit: iussusq; à concilio Tyri habito Ecclesiæ communicare, & vt tum ipse, tum omnes eiusdem cum eo sententiæ fautores, honores suos in clero capesserent. at quamuis istud minimè ex sententia aduersariorum Athanasij euenerit, tamen factum est. Verùm decreta episcoporum Tyri conuocatorum nihil omninò Ioanni profuere. Nam Imperator neq; precibus, neq; vllo postulationis genere induci poterat, vt beneuolo erga eum animo esset, quem suspicaretur multitudines populi Christiani ad tumultum & discordiam excitaturum.

Vide Nice. lib. 8. ca. 52.
Vide Socr. lib. 1. ca. 28.

Constantini ad Alexandrinos litera de Athanasio.

Item ad Antonium eremitã. B

Vitia Athanasio ab eius osoribus obiecti solita.

Ioannes Meletij successor exilio mulctatus.

Quòd sancita contra hæreses omnes lege, Constantinus, ne alibi quàm in ecclesia conuentus agerentur, mandauerit: atq; hinc effectum esse, vt complures hæreses exoleuerint: & quòd Eusebius Nicomedensis, & Ariani, Consubstantiale subruere, veteratoriè conati sint.

CAPVT XXX.

Dogma autem Arij, quamuis illud quidẽ per disceptationes à plerisq; laboratum esset, nondũ tamen peculiari alicui populo separatim attributũ est, aut nomine Inuentoris appellatum: sed omnes simul conuentus egerunt, & communicarunt inter se, exceptis solum Nouatianis, Cataphrygibus, Valẽtinianis, Marcionistis, Paulianis, & si qui alij alias iã inuentas hæreses consectarentur. Nam contra istos omnes legem tulit Imperator, mandauitque vt templa ipsis adimerentur, ecclesijsq; adiungerentur: & neq; in ædibus priuatorum, neque in loco publico conuentus haberent. Quinetiam illis exposuit, quòd præstaret cum ecclesia catholica communicare, atque ad eam accedere hortatus est. Hac lege promulgata, istarum sectarum memoria magna ex parte deleta est. Nã dum superiores regnarẽt Imperato-

Vide Nice. lib. 8. ca. 52.

Constantini lex contra hæreses.

A peratores, omnes qui Christum colebant, tametsi opinionibus dissentirent, tamen eodem in numero ac loco habebantur à Gentilibus, & pari ratione torquebantur: nec poterant præ communibus calamitatibus curiosè in se ipsi inquirere. Et propterea singuli seorsum per se facilè in vnum conuenire, conuentus agere, crebrò in mutuum venire colloquium solebant: & licet essent numero pauci, non tamen disiuncti sunt. At hac lege sancita, hæretici, propter episcopos & clericos, qui eos assiduè obseruabant, facultatem minimè habuerunt, vel palàm, vel in occulto conuentus peragendi. Qua de causa complures eorum admodum perterriti, se Ecclesiæ catholicæ addixerunt. Alij autem, qui in eadem perstabant sententia, quoniam neque in vnum conuenire permissi erant, neque poterant sine metu suæ opinionis fautores docere: idcirco nullis suæ sectæ successoribus post se relictis, è vita exiuerunt. Siquidem aliæ omnes ferè sectæ in initio perpaucos habebant æmulos, vel propter peruersitatem dogmatum, vel propter inuentorum & authorum suorum improbitatem. At Nouatiani, tum quòd duces suæ opinionis viros bonos sunt consecuti, tum quòd eandem quam Ecclesia catholica de Deo doctrinam tuebantur, ab initio permulti extiterunt, & manserunt hactenus, nec multum incommodi ex hac lege acceperunt. Nã Imperator, mea quidem sententia, dum institueret subditis suis non exitio esse, sed terrori solùm, de legis seueritate sua sponte nonnihil remisit. Quinetiã Acesius, qui id temporis Constantinopoli sectæ Nouatianæ episcopus fuit, quoniam propter vitæ integritatem Imperatori charus erat, non parum (vt est verisimile) suæ Ecclesiæ attulit præsidij. Cataphryges autem eadem afficiebãtur pœna, qua cæteri hæretici imperio subiecti: exceptis solum illis, qui Phrygiam incolebant, & in reliquis gentibus illis finitimis ætatem degebant. In quibus locis permulti Cataphryges & à temporibus Montani extiterũt, & adhuc sunt. Sub idem tempus Eusebius episcopus Nicomediæ, & Theognis Nicęę episcopus, scriptis cœperunt formulam fidei à cõcilio Nicæno editam innouare, ac tametsi non auderent palàm denegare, filium patri consubstantialem esse (pro certò enim sciebant, Imperatorem ita sentire) aliam tamen formulam composuerũt, verbaq; fidei in cõcilio Nicæno editæ ab episcopis Oriẽtis, interpretationibus quibusdam additis, recepta esse, omnibus indicarunt. Quæ quidem formula & sensus eiusdem effecerũt, vt superior controuersia in disceptationem B rursus vocaretur: & cum iam videretur sedata esse, de integro agitaretur.

Nouatiani hac lege minus quàm cæteri, impediti.

Acesius Nouatianus Constantino gratus.

Cataphryges.

Nicænæ fidei formula ab Eusebio & Theognide innouata.

De Marcello Ancyrano episcopo, & eius hæresi & abdicatione.

CAPVT XXXI.

Vide Nice. lib. 8. ca. 53. Vide Socr. lib. 1. ca. 24.

DVM hæc geruntur, episcopi Constantinopoli conuocati Marcellũ episcopum Ancyræ, quod est oppidum Galatiæ, vt nouæ doctrinæ authorem (nam filium Dei principium ex Maria habuisse, & regnũ eius finem habiturum asseruit, & librum quendam de hac re composuit) gradu episcopali abdicarunt, ecclesia expulerunt: & Basilio, qui tum in dicendo, tum in docendo disertus putabatur, ecclesię Galatarum episcopatum detulerunt. Scripserunt item ad ecclesias in illis locis sitas, vt Marcelli librum conquirerent, eumq; cremandũ curarent: & si quos reperirent eius opinionis fautores, eos ad fidem catholicam traducerent. Significarunt porrò, se non totum librum, quippe qui pluribus scriptus esset, subiunxisse suis literis: sed certas solum sententias in illis inseruisse, quę ostenderent Marcellum hęc quę modo diximus, sensisse. A nonnullis tamen dicebatur, ista à Marcello dicta esse, velut de eisdem solùm quærente: & ab Eusebio & suis sectatoribus ad Imperatorem per calumniam delata, perinde ac si Marcellus eadem constanter asseuerasset. Nam hos ei grauiter succensuisse, quòd neq; in concilio Tyri vrbis Phœniciæ habito, ipsorum decretis consentiret, neq; Hierosolymis de Ario in ecclesiam admittendo concederet, neq; consecrationi magni templi ibi à Cõstantino ædificati interesse vellet: idq; non alia de causa, quàm vt ipsorum vitaret communionem. Denique scripsere isti ad Imperatorem, hæcq; ad calumniam probandam ei detulere, quòd ipsum quoque Marcellus ideò cõtumelia affecerit, quòd dedignatus esset cõsecrationem templi Hierosolymis extructi, sua præsentia honorare. Causa autem cur Marcellus accusatus sit, fuit Asterius quidam sophista Cappadociæ, qui cũ libros de religione Christiana opinioni Arij consentientes scripsisset, per oppida circumcursare, eosque episcopis demonstrare cœpit: concilijs denique vbique conuocatis interfuit. Cui Marcellus contradicens, in opinionem Pauli Samosateni, seu sponte, seu imprudens, nescio, delapsus est. Verùm postea, cum in concilio Sardicensi ratione ostendisset, se haudquaquã ita sensisse, ad episcopatum denuò restitutus est.

Marcellus Ancyræ episc. ecclesia pulsus.

Basilius Galatarum ecclesiæ præfectus.

Asterius sophista.

Marcellus episcopatui suo restitutus.

Quòd

A

Quòd Constantinus Magnus paulò pòst quàm sacrosancto Baptismate initiatus erat, excedensè vita, in sanctorum Apostolorum templo conditus est.

CAPVT XXXII.

Vide Euseb. lib. … Vide Niceph. lib. … c. 54. 55. Vide Theodorit. lib. 1. cap. 4. Socrat. lib. 1. cap. 4. Vita m Constan. lib. 4. cap. … 4. 6. lib. … 54. 55. 56.

IMperator autem, cum iam anteà imperium filijs suis Cæsaribus distribuisset, & partem illius, quæ vergit ad occasum Solis, Constantino & Constanti, partem autem ad Orientem spectantem Constantio assignasset, quoniam corpore ægro iam & languenti fuit, idcò Helenopolim aduenit, balneis sua natura calidis vsurus. Ac cum morbo vehementius vrgeretur, Nicomediam deportatus est. Ibi autem cum in suburbijs commoraretur, sacrosancto Baptismatis mysterio initiatus est. Qua re magnoperè delectatus, gratias egit Deo. Factoque testamento, imperium filijs, vt suprà demonstratum est, dispertiuit. Romæ autem antiquæ, & Constantinopoli, priuilegia quædam præ cæteris eximia reliquit: testamentum commisit presbytero illi, quem tametsi Arij fautor fuit, tamen ob vitæ integritatem Constantia soror eius iam moriens commendauerat. Cui iureiurando astricto mandauit, vt Constantio, simul vt accederet, illud daret. nam neque iste, neque alius ex Cæsaribus patri morienti præstò aderat. Quæ cum imperasset Constantinus, ad paucos dies vitam propagans, circiter quintum & sexagesimum ætatis suæ annum moritur. Ex quorum annorum numero triginta & vnum regnauit: Christianæ religionis fautor maximus, quippe qui primus Imperatorum ad Ecclesiam amplificandam acri studio incubuerit, & eius splendorem ad summum perducere laborarit. In rebus item quas instituebat, haud scio an quisquam fuerit fortunatior. Nam absque diuina ope, vt mihi quidem videtur, nihil aggressus est: qui in bellis ab se contra Gothos & Sauromatas gestis, victor fuit, & formam Reipub. ad suum arbitrium tam facile commutauit, vt alium Senatum constitueret: aliam vrbem suo nomine appellatam, imperij primariam efficeret: atque religionem Gentilium, quam tum magistratus imperij, tum subditi tam diu coluerant, simul vt aggressus est, exiguo temporis spacio deleuit. Vbi vero de vita decesserat, corpus eius in loculo aureo conditum, Constantinopolim transportatum est, & super feretrum quoddam in palatio positum. Cui idem honos, idemque obseruantiæ modus ab aulicis tributus est, ac si vixisset. Vt primùm autem Constantius, qui in Oriente versabatur, de patris morte certior factus est, properè Constantinopolim contendit, atque funere & exequijs regalibus factis, eum in Ecclesia nomine Apostolorum nuncupata sepeliuit: in qua quidem ecclesia Constantinus, dum vixit, sepulchrum sibi construendum curauerat.

Constantini eius baptismus, testamentum, & mors.

Presbyteri Ariani fidelitas.

Donatio Constantini.

Constantini felicitas & in rebus gerendis successus.

B

Constantini sepultura.

Imperatorum Christ. sepultura Constantinopoli.

Ab eo igitur, tanquam ex eius rei authore consuetudine ducta, Imperatores Christiani post mortem Constantinopoli sepeliuntur, atque episcopi etiam: quippe cum dignitas sacerdotalis, Imperij dignitati par sit, imò verò in locis sacris primas partes obtineat.

SECVNDI LIBRI FINIS.

A

Constantini Fff. AnnoChr. 341.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER TERTIVS.

Tertius & quartus liber continent acta sub filijs Constantini Magni, Constantino, Constantio, & Constante annis 25. Huc igitur authores istos refer, quos supra adnotauimus ad Socratis lib. 2.

Quòd post Constantini Magni obitum, Eusebius & Theognis denuò fidem Nicænam vellicare cœperunt.

CAP. I.

Vide Nice. lib. 9. ca. 2. Socrat. lib. 2. cap. 2. Theodoritum lib. 2. cap. 1. 2.

RES, regnante Constantino, in Ecclesia gestæ, ad hunc modum se habuere. Quo quidem mortuo, doctrina fidei à concilio Nicæno stabilita, in controuersiam denuò vocatur. Nam hanc licet non omnes approbassent, tamen dum vixit Constantinus, nemo eam apertè reijcere ausus est. At vt primùm excessit è vita, complures qui etiam antea de hac fide prodenda in suspicionem venerant, ab ea penitus desciuerunt. Omnium autem maximè Eusebius & Theognis, episcopi Bithyniæ, summoperè laborarunt, vt Arij regnaret opinio. Quam rem facilè perfectum iri arbitrati sunt, si modò Athanasium reditu ab exilio intercluderent, alterumq; suæ opinionis fautorem ecclesijs Aegypti episcopum præficerent. Atque ista animo instituebant, administrum sui conatus adepti presbyterum illum, qui temporib. Constantini author fuerat Arij ab exilio reuocandi. Nã erat quoq; Constantio Imperatori percharus, propterea quòd ei patris testamentum saluum tradiderat: quinetiam authoritatem ob suam in rebus gerendis fidelitatem nactus, in familiaritatem tum imperatricis, tum eunuchorum, qui Imperatoris cubicularij erant, quiq; multum apud eum gratia valebant, sese immersit. Eodem tempore Eusebius Imperatoris familiæ præfuit, qui cum esset opinionis Arianę approbator, nõ imperatricem solum, sed etiam aulicos permultos ad suam perduxit sententiam. Hinc rursus crebræ de fide disceptationes priuatim & publicè susceptæ, simulq; contumeliç & simultates ortç: deniq; res Theognidi & suis processit ex sententia.

Nicæna fides post Constantini obitum rursus labefactata per Eusebiũ & Theognidem.

B *Eusebius Nicomedens. Arianus.*

De magni Athanasij ex Gallijs reuersione: & Constantini Cæsaris, Constantini magni filij, epistola: & tensis rursus ab Arianis contra Athanasium insidijs, & Acacio Berrhæensi episcopo, ac bello inter Constantem & Constantinum suscepto. CAP. II.

Vide Nice. lib. 9. ca. 3. Vide Socr. lib. 2. c. 1. 2. Theodor. li. 2. ca. 1. 2.

DVm hæc geruntur, Athanasius ex Gallia ad solem Occidentem vergente Alexandriam reuertitur. Quem Constantinus, dum adhuc maneret in vita, reuocari in patriam iusserat. Fertur etiam, cum hoc idem in testamento suo præcepisse. At verò quoniam mors illum ante occupauerat, quàm res perfecta sit, idcirco filius eius Constantinus, qui Gallis versus solis occasum præfuit, fecit Athanasio potestatem Alexandriam reuertendi, literasque eius causa ad populum Alexandrinum dedit. Quas literas hoc loco ponere statui, quæ sunt scriptæ his verbis:

Constantinus Constantini F. & eiusdẽ ad eccles. Alexandrinam litera.

Constantinus Cæsar populo ecclesiæ catholicæ Alexandrinæ, S.

Vide Socr. lib. 2. cap. 1.

VEstræ prudentiæ minimè obscurum arbitror, quid causæ fuerit, cur sacrosanctæ legis & doctrinæ euangelicæ interpres Athanasius à patre meo in Galliam ad
„ tempus relegatus sit: ne scilicet per nefariam improborum quorundam per-
„ uersitatem (nam agrestis infestorum & crudelium hostium immanitas, eius capiti pe-
„ riculum intenderat) vulnera planè insanabilia sustinere coactus fuisset. Quocirca vt
„ hanc nequam hominum malitiam effugeret, ex illorum quasi faucibus, qui ei strue-
„ bant insidias, ereptus est: iussusque vt sub mea ditione vitam degat: quò non aliter, ac
„ si in ea ciuitate versaretur, in qua antehac vixerat, omnibus rebus ad vitam necessarijs
„ (licet eius eximia virtus diuina ope freta, graues asperioris fortunæ ærumnas pro nihi-
„ lo putet) abundare circunfluereque possit. Quamobrem cum pater meus Constantinus

De Athanasio & relegato prius, & iam reuocato, Imp. sententia.

August. dignus sanè ob res præclarè gestas qui sempiternæ memoriæ commendetur, A haberet in animo, episcopum illum ad propriam sedem locumque vestræ cum primis " sanctimoniæ gratia, restituere, & morte (vt sors humana fert) antè occupatus occum- " beret, quàm id quod erat sibi in optatis, explere posset: consentaneum certè existimaui, " vt ipse institutum tam pij Imperatoris mihi exequendum susciperem. Quanta autem " obseruantia & honore hominem complexus fuerim, ab eo ipso, simulatq; in vestrum " conspectum venerit, facilè intelligetis. Nec mirum sanè, me istud humanitatis officiũ " erga illum declarasse. Nam cum quędã vestri desiderij quasi effigies, tum grauis homi- " nis persona ante oculos mentis obuersata, animum meum ad hoc ipsum commouit, " vehementerq; cohortata est. Deus vos, fratres mei charissimi, sua prouidentia diu ser- " uet incolumes. Istarum literarum subsidio Athanasius reditum cõsecutus, ecclesias Ae- " gypti denuò administrauit. At Ariani istud grauiter tulere, neq; animo tranquillo po- tuere consistere: hincq; crebrę seditiones concitatæ. Quæ res causa fuit, cur nouæ insidię Athanasio denuò tenderẽtur. Nam Eusebiani eum apud Imperatorem magnopere insimulabant, quòd homo seditiosus esset: quodq; contra leges ecclesiasticas, non iudicio episcoporum, sed suo ipsius arbitrio reuertisset. Verùm quemadmodum istorum insidijs Alexandria rursus expulsus sit, mox idoneo loco dicetur. Per idem ferè tempus, Eusebio cognomento Pamphilo mortuo, Acacius episcopatum Cæsareę Palæstinę capessit. Qui studiosus Eusebij imitator factus, & ab eo in Sacris literis institutus, cùm ad inueniendum quid diceret, tum ad inuenta oratione explicanda adeò aptus fuit vt perdisertus euaderet, multosque libros memorabiles post se relinqueret. Non ita diu pòst Constantinus Imperator, in bello contra Constantem fratrem suum illato, in Aquilia à ducibus Constantis interficitur. Quare imperij Romani pars quæ ad solis occasum spectat, Constanti: pars autem quæ vergit ad solem orientem, Constantio cessit.

Nouæ insidiæ Athanasio intentata. *Eusebij Pamphili mors. Acacius.* *Constantini iunioris mors. Vide Cusp. & Oros.*

De Paulo Constantinopolitano episcopo, & Spiritus sancti oppugnatore Macedonio.

CAPVT III.

INterea temporis moritur Alexander, inq; episcopatum Constantinopolitanum Paulus post eum succedit: quem episcopatum, vt Ariani & Mace- B doniani memorant, contra sententiam Eusebij episcopi Nicomediæ, & Theodori Heracleæ, vrbis Thraciæ episcopi (penes quos vt episcopos finitimos, electio episcopi Constantinopolitani erat) ipse sibi per ambitum acquisiuerat: sed, vt multis in ore est, ob testimonium Alexandri, cui succedebat, ab episcopis, qui tum fortè in vrbe commorabantur, ordinatus est. Nam Alexander, cum annos iã nonaginta octo natus esset, quorũ viginti tres in episcopatu præclarè ac fortiter gerendo contriuisset, cumque esset de vita decessurus, sciscitantibus suis clericis, cui ecclesiæ administratio deferenda esset: Si virum, inquit, pietate spectatum, aptumq; simul ad docendum quęritis, Paulum eligite: sin hominẽ ad res ciuiles gerendas, & consuetudinem cum principibus habendam idoneum desideratis, Macedonius priores obtinet. Quin etiã fautores Macedonij, vtriq; quidem testimoniũ ab Alexandro tributum confitẽtur: sed testimoniũ de rebus ciuilib. procurandis, & de eloquentię præstantia Paulo, testimonium autem pie vitę Macedonio datum prędicant. nam Paulum vitam delicatam & dissolutam consectatum calumniabantur. Ex quorum confessione constat, Paulum disertum virum fuisse, & ad docendas ecclesias præstabilem. Quem rerum euentus testificantur, neque vitam effusam egisse, & intemperantem, neque ad consuetudinem principum aptum fuisse. Nam insidias aduersariorum (quales virisimile est viros in eiusmodi rebus solertes machinari) ab se minimè depulit: imò verò etiam cum multitudini percharus esset, malitia eorum qui id temporis doctrinam fidei in concilio Nicæno confirmatam reijciebant, non parum accepit incommodi. Ac primùm in crimen, quòd vitam neutiquam piè egerat, vocatus, ecclesia Constantinopolitana eijcitur. Ad extremum, addicitur exilio: vbi per insidias eorum qui cędem illi machinabantur, miserandum in modum strangulatum occubuisse ferunt. Cæterùm ista quidem pòst acciderunt.

Paulus Constant. episcopus, Alexandri successor. *Vide Nicep. lib. 9. ca. 4.* *Vide Theodorit. lib. 2. cap. 5. 6. Socr. lib. 2. cap. 4. 5. Sozo. infra lib. 3. cap. 5. 6. 8. 23. li. 4. cap. 20. 24.* *Macedonius.* *Paulus ecclesia eiectus, eiusq; exilium & interitum.*

De tumultu propter Pauli ordinationem exorto.

CAPVT IIII.

PEr id temporis autem maximus tumultus ecclesiam Constantinopolitanam, propter electionem episcopi occupauit. Nam dum vita suppeditabat Alexandro, Arianorum libertas in angustum coacta est: & populus, oculis in illum coniectis, eius nu-

Vide Nicep. lib. 9. ca. 4.

A tum secuti sunt, & Deum laudibus extulerunt: idque maximè post calamitatem adeò ex inopinato Ario illatam, quem diuina vltione, precibus ac votis Alexandri inuecta, ad eum modum, quem diximus, extinctum esse credebant. Quare simulatq; Alexander obijt mortem, populus in duas factiones diuisus, contentionibus opinionum & pugna palàm cœpit exardescere. Atq; ab Arianis laboratum est, vt Macedonius, ab illis autem qui filium patri consubstantialem credebant, vt Paulus crearetur episcopus: quorum quidem certè vicit sententia. Post Pauli electionem, reuersus eò Imperator (nam illo tempore fortè aberat) rem iniquo animo tulit, perinde ac si episcopatus homini indigno tributus fuisset. Itaq; fraudulento impulsu aduersariorum Pauli concilium cõuocans, Paulum exturbauit ecclesia, & Eusebio episcopo Nicomediæ sedem Constantinopolitanam tradidit.

Eusebius in Pauli locum suffectus.

De prouinciali Concilio Antiochiæ celebrato, quod abdicato Athanasio, Gregorium in eius locum subrogauit: & de duabus fidei expositionibus, & quinam illis consenserint: & de Eusebio Emiseno: & quòd Gregorio Alexandriam ingresso, Athanasius fugiens Romam saluus peruenit.

CAPVT V.

Vide Nicephor. lib. 9. ca. 6. Vide Socr. lib. 2. ca. 5. & 6. 8. Vide Theodor. lib. 2. cap. 4.

HIS confectis rebus, Constantinus Antiochiam, quod est oppidum Syriæ, contendit. Iam verò cùm ecclesia, quam tum amplitudine tum pulchritudine præ cæteris eximiam Constantinus adhuc in vita manens, Constantio filio administro ad eam rem vsus, ędificare cœperat, ibi tum ad exitum perducta esset: opportunum tempus Eusebianis, qui illud sedulò moliebantur, videbatur ad Concilium cogendum oblatum Quare isti cum alijs eiusdem opinionis & doctrinæ fautoribus, qui huic concilio tum intererant, numerum nonaginta nouem episcoporum conficientes, conuenerunt ex multis locis Antiochiam, simulatione quidem vt nouam ecclesiam consecrarent: sed reuera, sicut euentus declarauit, vt decreta concilij Nicæni abrogarent. Eo tempore Placitus, Euphronio mortuo, ecclesiæ Antiochenæ præfuit, & iam quinq; annos post mortem Constantini in eo munere obeundo con-
B triuerat. Vbi verò omnes episcopi in vnum conuenere, & Constantius etiam adfuit, complures eorum indignari, & grauiter Athanasium accusare cœperunt: quòd scilicet legem de sacerdotio sancitam, quam ipsi tulerant, contempserat: quòdq; prius ecclesię Alexandrinæ administrationem occuparat, quàm potestas esset ei à concilio permissa. Adiecerunt prętereà, eum ciuibus causam mortis extitisse, propterea quòd cum in ciuitatem intraret, seditione excitata, multi occisi, non pauci in iudicium adducti essent. Itaq; grauissima calumnia his rationibus contra Athanasium contexta, decernunt, vti Gregorius ecclesiæ Alexandrinæ antistes constituatur. Quo facto, ad quærendum de fide se transferunt: & quamuis decreta concilij Nicæni minimè arguerent, tamen mittunt ad episcopos cuiusq; ciuitatis literas, quib. docent, se, cum sint episcopi, Arium minimè secutos esse (qui enim fieri potest, inquiunt, vt eum sequantur, cum sit solum presbyter?) sed cognitores eius fidei factos, ipsum potius admisisse: se autem non aliter credere, quàm fides ab initio tradita præscriberet. eam verò esse, quam Epistola suę subiunxerant, in qua de nomine Essentiæ patris aut filij, vel verbi Consubstantialis, nulla omnino mentio facta erat: sed sensu adeò anceps & ambigua fuit, vt neque Ariani, neque concilij Nicæni fautores compositionem verborum, quòd sacræ literæ eiusmodi minimè complecterentur, insectari possent. Nam omissis illis nominibus quæ vtraq; pars haud probabat, ea in formula fidei posuerunt, quę erant tum ab Arianis, tum ab orthodoxis concessa. Siquidem filium simul cum patre esse, vnigenitum esse, Deum esse, ante omnia extitisse, carnem assumpsisse, paternam expleuisse voluntatem, & alia itidem confessi sunt. Verùm vtrum coæternus sit, & consubstantialis patri, an contrà, neutiquam in formula inseruerunt. At verò cum eos istius formulæ postea, vt est verisimile, pœniteret, aliam prætereà rursus ediderunt, quę in alijs quidem rebus, mea quidem sententia, fidei concilij Nicæni (nisi quidam fortè sensus à me minimè intellectus, in verbis obscurè inclusus sit) penitùs consentit: sed his verbis, Filium patri consubstantialem esse, reiectis: pro illis, Eius diuinitatem nec conuerti posse, nec mutari, dixerunt: eumque essentiæ, consilij, potentiæ & gloriæ patris conformem imaginem esse, & primogenitum omnis creaturæ. Hanc fidei formulam, his verbis scriptam, dixerunt se comperisse Luciani fuisse formulam, viri spectatissimi, & in sanctis literis summè eruditi, qui Nicomediæ martyrio occubuit. Veráne ista sint, an propriam ac suam fidei formulam titulo martyris insignire laborarint, non habeo equidem dicere. Huic concilio, interfue-

Concilium Antiochiæ celebratum.

Placitus Antiochiæ episcopus.

Athanasij accusatio.

Gregorius Alexand. episc. eiecto Athanasio.

Rursum fidei Nicenæ imaginatio alia.

Luciani martyris formula fidei.

Episcopi celebriores illius concilij.

interfuerunt, non Eusebius solum, qui post Paulum eiectum Nicomedia translatus, sedem Constantinopolitanam occupauit: verùm etiam Acacius, Eusebij cognomento Pamphili successor: & Patrophilus, episcopus Scythopolis: & Theodorus Heracleæ, quæ antè Perinthus appellata fuerat, episcopus: Eudoxius item episcopus Germaniciæ, cui post mortem Macedonij ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernatio delata erat: & Gregorius, ad episcopatum ecclesiæ Alexandrinæ delectus: qui eadem inter ipsos sentire id temporis omnes confessi sunt. Quinetiam Dianæus Cæsareæ Cappadociæ episcopus, & Georgius episcopus Laodiceæ, quæ est vrbs Syriæ, alij denique complures, qui ecclesias primarias easque illustres administrabant. Quibuscum vnà adfuit quoque Eusebius cognomento Emisenus, genere oriundus ex Edessa nobili ciuitate Osroenorum, ab ineunte ætate (vt mos patrius fert) sacris in literis educatus, deinde disciplinis humanioris literaturę institutus, idq; à magistris qui illo tempore ibi ętatem degebant. Postea autem ab Eusebio cognomento Pamphilo, & Patrophilo Scythopolis Antistite interpretibus & magistris suis sanctos scripturæ libros exquisitius perdidicit. Qui profectus Antiochiam, simul vt Eustathius fortè propter criminationem à Syro sibi illatam abdicatus erat, consuetudine Euphronij, Eustathij successoris, multùm vsus est. Inde etiā quoniam sacris initiari renuebat, Alexandriam concessit, scholasq; philosophorum ibi frequentauit. Quorum disciplinis accuratè institutus redijt Antiochiam, & cum Placito, qui Euphronio succedebat, commoratus est. Postea verò quàm in ea vrbe forte fortuna cōcilium erat conuocatum, ab Eusebio episcopo Constantinopolitano ad sedem ecclesiæ Alexandrinæ capessendam designatus est. Nam putabat illum tum propter piam vitæ institutionem, tum propter singularem in dicendo facultatem, animos Aegyptiorum à beneuolentia, qua Athanasiū complectebantur, facilè auocaturum. At vbi hunc episcopatum capessere recusauit, ratione secum inita, quàm paratum in odium apud Alexandrinos incurreret, qui videre non poterant, alterum in locum Athanasij surrogatum: ecclesiæ Alexandrinæ episcopatus Gregorio, Emissenæ autem ei tributus est. Ibi tumultu oborto, cum esset ideo accusatus, quod eam partem astronomiæ, quæ rerum euentus prædicit, profiteretur, inde fugit, venitque Laodiceam, ad Georgium illius ecclesiæ episcopum, necessarium & familiarem suum. Qui cum eo profectus Antiochiam ad Placitum & Narcissum episcopos, perfecit vt Emesam reuerteretur. Plurimi illum fecit Constantius imperator, secumque, cùm bellum contra Persas gesturus esset, deduxit. fertur item, Deum multa per eum edidisse miracula, vti Georgius Laodicensis testatur: qui cùm ista, tum alia præterea de eo commemorat. Verùm iste, licet vir tam insignis esset, non tamen eorum effugit inuidiam, quorum animos alienæ virtutes vehementer excruciare solent. Nam in crimen adductus est, quòd Sabellij tueretur opinionem: cum tamen iam tum decretis concilij Antiocheni suffragaretur. At verò Maximum Hierosolymorum episcopum, dedita opera ab hoc concilio abfuisse ferunt: eumque pœnituisse, quòd in fraudem impulsus, sententiæ fuisset eorum, qui Athanasium abdicauerant, suffragatus. Porrò autem neque episcopus Romanus, neque alius quispiam vel ex episcopis Italiæ, vel ex illis, qui longè vltra Romam habitabant, ad istud concilium conuenit. Dum hæc administrantur, ac Franci Romanorum agros in finibus Galliæ sitos populantur: parsque imperij ad solem orientem spectans maximis terræ motibus concutitur, & maximè omnium Antiochia: hoc concilio ibidem confecto, Gregorius proficiscitur Alexandriam, ingenti militum manu stipatus: quibus erat imperatum, vt pacatum ei & tutum in vrbem introitum prouiderent. His subsidio etiam fuere Ariani, qui non de hac re solum, verùm etiam vt Athanasium è ciuitate pellerent, magnopere laborarunt. Quare Athanasius non parum veritus, ne populus ipsius causa aliquid acciperet incommodi, nocte subsequenti conuentum in ecclesia egit. Atq; cum iam milites ad ecclesiam venissent, precibus quibusdam peractis, primò psalmum recitari iubet Athanasius. dum concentu quodam psalmus cantatur, milites acquiescunt, illud tempus ad inuadendum Athanasium parum idoneum arbitrati. Interim Athanasius per mediam canentium turbam clàm egreditur, & Romam contendit: Gregorius verò sedem Alexandrinam occupat. Ob quam causam populus grauiter commotus, ecclesiam nomine Dionysij, qui ibi fuerat episcopus, nuncupatam incendunt.

Eusebius Emisenus. (beside "ecclesias primarias … Eusebius")

Euseb. Emisenus episcopatū oblatum recusat. (beside "am vitæ institutionem … hunc episcopatum")

Astronomiæ iudiciariæ studium damnatum. (beside "est. Ibi tumultu oborto … rerum euentus")

Callida Athanasij fuga. (beside "Atq; cum iam milites … mum recitari")

A (right margin, beside first line) · B (right margin, beside "Plurimi illum fecit … Persas gesturus")

De

A *De Paulo, qui mortuo Eusebio ad episcopatum restitutus est: & de Hermogene, ductore exercitus, trucidato: & quòd Constantius ab vrbe Antiochena Constantinopolim profectus, tum Paulum exturbat, tum contra ciuitatem ira commotus est: deinde Macedonio in ancipiti relicto, Antiochiam reuertitur.* CAP. VI.

Vide Nice. lib.9 ca 7. Vide Socr. li.2.c.9.10. HOc modo conata eorum qui hęresim fidei catholicæ aduersariam tuebantur, prosperè successerũt: quippe cum & hi qui doctrinam in concilio Nicęno confirmatam studiosè defendebant, abdicati essent: & episcopales sedes primariæ, nempe Alexandriæ vrbis Aegypti, & Antiochię quod est oppidum Syriæ, & Constantinopolis etiam, ciuitatis ad Hellespontum sitæ ab Arianis occupatæ: quibus episcopi eam imperij partem incolentes moram gesserũt. *Occidentis episcopi dolēt ab Orientalibus fidem Nicenā oppugnari.* At ecclesiæ Romanæ præsul, & episcopi ac sacerdotes versus occidentem solem habitantes, hanc iniuriam & contumeliã ecclesiæ factam, suam ac propriam duxerunt. Nã cum semper inde vsq; ab initio, concilij Nicæni sententiam approbassent, idem sentire eodemq; animo esse hactenus non destiterunt. Itaq; Athanasium ad se accedentem beneuolè exceperunt, & criminationem illi obiectam in se seruarunt. Quibus de causis grauiter commotus Eusebius, scripsit ad Iulium, vt ipse decretorum Tyri de Athanasio sancitorum iudex esset. Attamen non ita diu post concilium Antiochiæ celebratum, antè quàm de Iulij sententia certior factus esset, de vita decessit. Quare hi qui Constantinopoli fidem concilij Nicæni summo studio amplecterentur, Paulum in ecclesiam deduxerunt. Eodẽ tempore Theognis Nicææ episcopus, Theodorus episcopus Heracleæ, & alij eiusdem sectæ episcopi, qui tum fortè Constantinopoli aderant, subsidio eorum qui erant ex multitudine aduersaria adiuti, in altera ecclesia conuenere, & Macedoniũ ecclesiæ Constantinopolitanæ designauere episcopũ. *Paulus in Eusebij locum suffectus.* *Macedonius Constantinop. episcopus designatus.* Hinc crebri in vrbe concitati tumultus, bellis nõ dissimiles. Nam multitudine vtrinq; confligente, quàm plurimi perierunt. Atq; ciuitas tanta seditione redundauit, vt res ad Imperatorẽ, qui tum erat Antiochiæ, perferretur: qui inflãmatus iracundia, iussit vt Paulus vrbe denuò eijceretur. Imperatoris aũt mandata executus est Hermogenes, dux equitatus: qui in Thraciã missus, itinere per Constantinopolim facto, vi militum perfecit, vt Paulus ecclesia expelle- *Paulus ecclesia & vrbe pulsus.*

B retur. Verùm cum multitudo minimè istud fieri permitteret, imò verò Paulum aliqua ex parte defendere niteretur, & milites violentius, quod imperatũ erat, perficere laborarent, vrbis illius milites ad domum Hermogenis profecti, eã incendunt, Hermogenem trucidant, & fune ligatũ per ciuitatis plateas trahunt. *Imperator ob Hermogenis ducis cędẽ Constantinopolitanos mulctat.* Qua re audita, Imperator conscẽso equo, perrexit Constantinopolim, eo animo, vt plebẽ graui aliquo afficeret incommodo. Sed cum eos sibi obuiam factos lachrymis & precibus veniã petere cerneret, illis quidem pepercit: sed tamen dimidiatam partem frumenti, quod pater eius Constantinus congiarij loco quotannis ex vectigalibus Aegyptijs, ciuib. in commune tribuerat, ademit: ratus fortasse, complures delicijs & nimia affluentia languentes, ad seditionẽ esse paratos. Iræ aũt impetum in Paulum transtulit, iussitq; illum è ciuitate pelli. *Paulũ expellit, Macedonio succenset.* Porrò autem Macedonio succensuit, tum quòd author putaretur cædis ducis Hermogenis, & aliorum complurium: tũ quòd antè episcopus crearetur, quàm ipse consensisset. Verùm re illa in medio relicta, cum iã neq; eius electioni suffragatus esset, neq; refragatus, Antiochiam reuertit. Dum hæc aguntur, Ariani Gregorium, vtpote in sua ipsorum doctrina stabiliẽda tardum & negligentem, & Alexãdrinis cum propter graues casus qui eius in vrbem introitu ibi accidissent, tum propter ecclesiæ incendium valde odiosum, inde transtulerunt: inq; eius locum substituerunt Georgium genere Cappadocem, qui ab illis maximi æstimabatur, tum quòd in rebus agendis promptus ac diligens, tum quòd eiusdem cum ipsis opinionis perstudiosus esset. *Georgius Cappadox, expulso Gregorio suffectus Alexandriæ.*

De archiepiscopis qui à partibus orientalibus pulsi, Romam confugerunt: & quid pro illis Iulius Romanus pontifex scripserit: & quòd eius literis Paulus & Athanasius sedes suas rursum receperunt, tum etiam quid orientales archiepiscopi Iulio responderunt.

CAP VII.

Vide Nice. lib.9.cap.8. Socr. lib.2. cap.15. ATHanasius aũt fugiens Alexandria, Romam aduentauit. Eodem tempore Paulus etiã Constantinopolitanus episcopus fortè illò accessit, & Marcellus quoq; episc. Ancyræ, & Asclepas Gazæ episcopus: qui cum doctrinę Arianæ aduersaretur, in crimẽ vocatus est ab Arianis quibusdã, quòd altare euerterit, & fuerit propterea abdicatus. Cuius locum in ecclesia Gazę administranda obtinuit Quintianus. Itemq; Lucius episcop. *Orientales episcopi suis sedibus eiecti Romam confugiunt.* *Asclepæ accusatio.*

A

Agritianus. Lucius.

Adrianopolis, ab alijs accusatus, sua quam regebat ecclesia spoliatus, Romę ętatem degit. Quorum criminationes cũ episcopus Romanus intellexisset, & omnes fidei concilij Nicæni consentientes reperisset, in communionẽ recepit. Ac cum propter sedis dignitatem cura omniũ ad ipsum spectaret, singulis suam ecclesiã restituit: scripsitq; ad episcopos Orientis, eosq; incusauit, quòd incõsultò de hisce viris iudicassent, ecclesiasq; perturbassent, cùm decretis concilij Nicæni stare nollent. Deditq; mandatum, vt quidã illorum omnium nomine ad diem constitutũ accederent, perspicuè declaraturi sententiam, quam de his tulerant, æquã iustamq; esse. Quinetiam minatus est, se de reliquo nõ passurum eos inultos esse, nisi nouis rebus studere desisterent. Ista quidem scripsit Iulius. Athanasius aũt & Paulus ad suas sedes reuertuntur: literasq; Iulij episcopis Orientis mittunt. Quibus illi grauiter commoti, conueniunt Antiochiæ in vnum, & epistolam verbis elegantibus ornatam, & disertè, vt rhetorum mos fert, compositam ad Iulium scribunt, eamq; plenam ironiæ, & minarum non expertem grauissimarum. Nam quanquam literis suis fatebantur, ecclesiam Romanã primas apud omnes ferre, vtpote quæ Apostolorum schola & pietatis metropolis (licet authores religionis Christianæ primùm ex Oriente eò venissent) iã ab initio fuisset: tamen indignati sunt, se posteriores ideo ferre, quòd magnitudine ecclesię superarentur: idq;, cum virtute & pio viuendi instituto longè superiores essent. Quinetiam criminis loco Iulio obijciebant, quòd cum Athanasio & reliquis cum eo episcopis communicauerat: & ægrè admodum ferebant, perinde ac si tum concilium fuisset, tum ipsorum sententia abrogata. Quod factum, vt iniquum, & à lege ecclesiastica discrepans insimularunt. His de causis cũ eum ad hunc modum criminati essent, & sibi factam iniuriã testati, Iulio pacem & communionem pollicebantur, si modò abdicationẽ eorum, qui ad ipsum profugerant, approbaret: sin autem resisteret ipsorum decretis, contraria se facturos prædicebant. Nam episcopos & sacerdotes Orientis, qui ipsos antegressi fuerant, minimè refragatos esse episcopo Romano, cum Nouatus erat ecclesia ab eo eiectus. De rebus aũt quas contra concilij Nicæni decreta gesserant, nihil ei rescripserunt: cum tamen significarent se multas habere causas, quibus commodè facta sua excusare possent. Verùm dixerunt superuacaneum esse, de his in præsentia se purgare, prę sertim cum in omnibus suis actis omnino iusticiã violasse suspecti essent. Iulio quidem ista eos scripsisse constat.

Iulij Rom. ep. ad episc. Orientis literæ.

Athanasius & Paulus ad suas sedes reuersi.

Orientis episc. ad Iuliũ Rom. epistola.

Ecclesia Rom. primatus.

B

Quomodo deiecto Paulo, vicissim in episcopatum Constantinopolitanum Macedonius suffectus est. CAPUT VIII.

Vide Nice. lib. 9. ca. 9. Sociat. lib. 2. cap. 12.

Imperatoris iussu Paulus iterũ eiectus.

EPiscopos autem quos abdicauerant, rursus apud Constantium Imperatorẽ accusant. Hic illo tempore Antiochiæ ætatem degens, scribit Philippo præfecto Constantinopolitano, vt ecclesiam illam denuò Macedonio reddat: Paulum autem vrbe expellat. Pręfectus verò seditionem populi veritus, antè quàm mandatum Imperatoris palàm factum est, ad balneum publicum, cui nomen erat Zeuxippus, illustre illud quidem atq; amplissimum, proficiscitur: eoq; accersit Paulum, quasi de negocijs publicis cum eo communicaturus. Cui statim vt venerat, literas ostendit Imperatoris: atq; clàm per regiam, quæ balneum attingebat, eum ad mare deduci, collocari in nauigio, Thessalonicam subuehi, vnde maiores eius oriundos ferunt, iussit: deniq; sententiam contra illum tulit, vt omnino extra eam imperij partem quæ ad orientem solem vergit, se teneret. Illyricum & vlteriores regiones ingredi non vetuit. Egressus demum è tribunali, in quo iudicium aduersus Paulum dederat, secum in curru habens Macedonium, ad ecclesiam perrexit. Populi autem multitudo (nam his rebus gestis infinitus numerus in vnum collectus est) ecclesiam ilico compleuit. Nam singuli tum Ariani, tum Pauli fautores, enixè laborarunt, vt alteri alteris anteuerterent. Vbi verò præfectus & Macedonius vnà ad fores accessit ecclesiæ & multitudo, quo introitus illis pateret, à militibus ad cedendum impulsa, cedere ideo non potuit, quòd loca interiora referta erant: milites rati multitudinem populi dedita opera restitisse, multos gladijs confecerunt: complures item ab se mutuò protriti interierunt. Quare edictum Imperatoris hunc habuit exitum: atq; Macedonius ecclesiarum administrationem obtinuit. Cum Paulus hoc pacto ex inopinato ecclesia Constantinopolitana priuatus esset, Athanasius veritus Constantij Imperatoris minas ex occulto fuga salutem quæsiuit. Nam Constantius ei mortem eò minatus fuerat, quòd Ariani criminati fuissent, seditiones ab eo conflatas esse, & illo in vrbem introeunte multos extinctos. At illud in primis Imperatori bilem mouit, quòd eum frumenti congiariũ, quod Constantinus pauperibus Alexandriæ donasset, vendidisse, indeque quæstum fecisse pręddicabant.

Zeuxippus balneum.

Macedonius restituitur magna ciuium calamitate.

Athanasii fuga propter nouas calũnias.

Quòd

A *Quòd Romanus pontifex pro Athanasio ad Orientales episcopos scripserit: quodq; Romam missi sunt episcopi, qui crimina, quæ episcopis Orientalibus obiectabantur, vnà cum episcopo Romano examinarent: & quomodo Constans Cæsar eos domum remiserit.*

CAPVT IX.

Vide Nice. lib. 9. ca. 10. Socr. lib. 2. cap. 14.

Athanasius Romam vocatur.

Iulij ad Orientales episc. epistola.

Prærogatiua episcopi Romani.

AT verò cum episcopi Aegypti hæc falsa esse scripsissent, Iulius certior factus non tutum esse Athanasio in Aegypto vitam agere, cum ad se accersiuit. Ad illos autem, qui Antiochiæ in vnum conuenerant (nam fortefortunà id temporis eorum acceperat epistolam) scripsit, atque adeò incusauit, quòd clàm contra fidem concilij Nicæni nouas res moliti fuerant, quodq; contra leges ecclesiæ ipsum ad concilium non vocarant. Nam legem esse ad sacerdotij dignitatem spectantē, quæ pronunciat acta illa irrita esse, quæ præter sententiā episcopi Romani constituuntur. Ea autem, quæ Tyri & in Mareote aduersus Athanasium decernebantur, iniqua esse. Atq; calumniam de Arsenij brachio confictam, in illis criminatur: in his autem, Athanasij à Mareote absentiam. Postremò, literarum pertinaciam reprehendit. Quibus omnibus rationibus adductus est, vt Athanasio & Paulo (nam haud ita diu post Athanasius ipse in Italiam profectus, de iniurijs quas acceperat, conquestus est) opem ferendam iudicaret. At cum literis apud episcopos Orientis, de rebus propter quas scripsisset, nihil proficeret, causam Athanasij & Pauli ad Constātem retulit. Qui quidem dedit literas ad fratrem Constantium, vt quosdam episcopos Orientis Romam mitteret, de abdicatione Athanasij & Pauli responsuros. Itaque ad hanc rem deliguntur tres: Narcissus, episcopus Irenopolis, quæ est vrbs Ciliciæ: Theodorus Heracleæ, quod est oppidum Thraciæ, episcopus: & Marcus, episcopus Arethusæ, ciuitatis Syriæ. Qui in Italiam profecti, acta sua constanter tutati sunt: Imperatoriq; persuadere conantur, iustum æquumq; fuisse iudicium concilij in Oriente celebrati. At verò cum rogarentur de fide sua, formulam fidei ab se Antiochiæ compositam occultauere, atq; aliam scriptis mandatam commonstrauere, eamq; etiam à fide in concilio Nicæno approbatæ discrepantem. Vt autem Constans vidit eos hisce viris iniustè insidias struxisse, & neq; criminis alicuius, neq; vitæ malè actæ causa, sicut abdicationes præ B se ferebant, sed propter dissentientem fidei opinionem, eorum communionem auersatos esse: illos haud voti compotes domum remisit.

Iulius causam Athanasij & Pauli ad Constātem refert.

Constans Orientalium legatos re infecta remittit.

De prolixa fidei expositione, & quæ in Sardicensi concilio gesta fuerunt: & quod Orientales episcopi Iulium episcopum Romanum, & Osium Hispaniæ episcopum, quòd cum Athanasio & alijs communicabant, abdicarint.

CAPVT X.

Vide Nice. li. 9. c. 11. 12 Vide Socr. lib. 2. c. 15.

μακρόστιχος fidei formula.

TRiennio verò iam intermisso, episcopi Orientis aliam fidei formulā, quam μακρόστιχον, id est prolixam, vel multas lineas complectentem nominabant, propterea, quòd multò pluribus verbis ac nominibus quàm priores formulæ, conscripta erat, episcopis Occidentis miserūt. In qua vt essentiæ Dei nullam fecere mentionem: sic illis, qui filium Dei asserebāt vel ex nihilo ortū esse, vel ex alia essentia quam Dei patris constare, vel tempus seculúmue fuisse, quando non erat, anathema indixere. Quam formulam ab Eudoxio episcopo iam tum Germaniciæ, & Martyrio & Macedonio ad se perlatam, episcopi Occidentis non receperunt. Nam responderunt, se decretis Concilij Nicæni velle acquiescere, & præter ista nihil amplius curiosè exquirendum putauerunt. Cum autem Constans Imperator postularetà fratre beneficij loco, vt Athanasius & reliqui, qui in eadem causa erant, ad sedes proprias restituerentur: & propter Arianos, qui contra nitebantur, literis nihil profecit: & Athanasius ac Paulus ad eum accedentes peterent, vti Concilium cogeretur, propterea quòd ipsis, quò vera sanaque doctrina tolleretur, paratæ fuissent insidiæ: sententia vtriusque Imperatoris decretum est, vt episcopi partis vtriusque ad statum diem Sardicen, vrbem Illyrij, conuenirent. Episcopi autem Orientis Philippopoli, quæ est vrbs Thraciæ, coacti, scribunt episcopis Occidentis iam Sardicæ congregatis, vt pellant è Concilio Athanasium & Paulum, vtpotè abdicatos: se alioqui ad Concilium minimè venturos dixerunt. Postea Sardicem profecti, constanter affirmarunt, se minimè in eam ingressuros ecclesiam, in qua simul conuenirent illi, quos ipsi abdicauerant. Ad quæ rescripserunt episcopi Occidentis, se nunquam ab eorum communione refugisse: neque iam velle ab ea refugere, præsertim cum Iulius episcopus Romanus, causa eorum accuratè cognita, illos neutiquam condemnasset. Eos autem adesse, atq; tū ad causam suā disceptandā, tum ad crimina sibi illata rursus diluēda paratos esse. Verū

Occidentis episcopi rata seruant acta concilij Nicæni.

Episcoporum Orientis & Occidentis literæ aduersariæ, de Athanasio & Paulo.

postquam his rebus per literas significatis nihil profecerunt, & iam dies præstituta præ- A
terierat, in qua de causis, ob quas in vnum conuenerant, iudicandum erat, ad extremũ ea mutuò consensu ad illos scripserũt, ex quibus maior iam odij flamma, quàm anteà, in eorum animis accensa est: quinetiam separatim per se in vnum coacti, acta contraria sanciuerunt.

Iulius Romæ. episc. item Osius, Maximus, Protogenes et Gaudentius. ab Orientalib. episcopis abdicati.

Quare episcopi Orientis, decretis suis, quæ de Athanasio, Paulo, Marcello & Asclepa ediderant, stabilitis, primùm Iulium episcopum Romanum, quòd primus omnium cum istis communicarat: deinde Osium confessorem, cùm propter eandem causam, tum propterea, quod amicus fuerat Paulino & Eustathio, qui Ecclesiæ Antiochenæ antistites fuissent: deinceps Maximum Treuiris episcopum, quòd primus cum Paulo communicarat, & eius Constantinopolim reuersionis author extiterat, & episcopis ex Oriente in Galliam profectis ecclesiæ communione interdixerat, abdicarunt. Præter istos abdicarunt etiam Protogenem episcopum Sardicæ, & Gaudentium: alterum quidem, quòd Marcelli susceperat patrocinium, quem ante suffragio condẽnauerat: Gaudentium autem, quòd cõtrario studio ducebatur, quàm Cyriacus, cui successerat, & magnifaciebat eos, quos ille abdicauerat. Hæc cum decreuissent, omnibus episcopis per literas significarunt, ad eum finem, vt istos neq; in communionem admitterent, neque scriberent ad eos, neque literas ab illis scriptas reciperent. De Deo autẽ eo modo sentire iubebant, quo formula fidei epistolæ subiuncta præscriberet: quæ vt nullam verbi Consubstantialis fecit mentionem, sic illis communione ecclesiæ interdixit, qui dicerent tres esse deos, aut Christum non esse Deum, aut patrem & filium & Spiritum sanctum eundem esse, aut filium ingenitum, aut tempus seculúmue fuisse quando non erat.

Quòd contrà Osius, & ij qui idem cum eo sentiebant, Orientales archiepiscopos in alio consessu, gradu priuabant, & aliam fidei expositionem proferebant.

CAPVT XI.

Athanasij, Marcelli & Asclepæ innocentia asserta.

EX altera parte autem Osius, & qui cum eo in vnum conuenerant, culpa vacuos esse declararunt tum Athanasium, cui episcopi Tyri coacti iniuriam per insidias fecissent: tum Marcellum, qui ingenuè fatebatur, se nunquam ea sensisse, quæ falsò sibi obiecta essent: tum Asclepam, qui Eusebij cognomento Pamphili, & aliorum iudicum sententia ad episcopatum restitutus fuisset. Quòd autem ista vera essent, ostenderunt ex commentario quodam, in quẽ istorum iudicium relatum erat.

Vide Nice. li. 9. c. 11. 12. Theodor. l. b. 2. ca. 15. B

Item Lucij.

Tum Lucium denique, quòd accusatores eius non cõparerent: atque ad singulorum ecclesias scripserunt, vt eos pro suis haberent episcopis eorumque reditum expectarent, Gregorium autem episcopum Alexandriæ, & Basilium Ancyræ, & Quintianum Gazæ, neque nominarent episcopos, neque cum illis vllã haberent communionem, neq; pro Christianis quidem ducerent.

Gregorius, Basilius, Quintianus, item alij abdicati.

Porrò Theodorum Thracem, Narcissum Irenopolis episcopum, Acacium episcopum Cæsareæ Palestinæ, Menophantum Ephesi, Vrsacium Singidonis, quæ est vrbs Mysiæ, Valentem Mursorũ, quod est oppidum Pannoniæ, & Georgium Laodiceæ episcopum (licet ad hoc concilium cum episcopis Orientis non venisset) gradu episcopali abdicarunt. Istos propterea sacerdotio priuarunt, & communione, quòd filium à patris essentia separarant: quodq; eos, qui iampridem propter hæresim Arianam fuerant abdicati, ad se receperant, & ad altiores diuini ministerij gradus extulerant. Postremò, cum illis his de causis denunciassent anathema, & alienos ab ecclesia pronunciassent, scripserunt ad omnes episcopos literas, vt rebus ab ipsis iudicatis suffragarentur, & secum de fide consentirent. Eodem tempore quoque aliam fidei formulam ediderunt, pluribus quidem verbis scriptam, quàm quæ in Concilio Nicæno edita fuisset: sed tamen eandem complectentem sententiam, & verbis non multum ab illa discrepantem.

Occidentis episcoporum formula fidei Nicænæ amplior.

Ad extremum, Osius & Protogenes, qui Principem locum inter episcopos Occidentis, qui Sardicæ conuenerant, obtinebant, veriti ne quibusdam viderentur decreta concilij Nicæni innouare, scripsere ad Iulium, & testati sunt, se illa quidem rata habere: sed quò facilius intelligerentur, eadẽ pluribus verbis explicasse, eo consilio, ne Arianis, qui breuitate formulæ fidei in eo concilio editæ abutebantur, facultas ex verbis daretur imperitos in absurdam aliquam opinionem rapiendi. His rebus ex vtraque parte confectis, Concilium dimissum est, & ad suam quisq; sedem reuertit.

Sardicense concilium, quando & à quib. celebratum.

Est quidem hoc concilium celebratum Ruffino & Eusebio Coss. anno decimo post mortem Constantini. Eò conuenêre ex vrbibus versus solem Occidentem sitis, episcopi numero circiter trecenti: ex Oriente autem, septuaginta sex. Cum quibus vnà aderat Ischyrion, cui aduersarij Athanasij episcopatum Mareotis detulissent.

Quòd

A *Quòd post concilium Orientales & Occidentales episcopi inuicem discordabant: & Occidentales quidem Nicænam fidem probè tenebant, Orientales verò propter dogma tuendum in plerisq; turbas concitarunt.*

CAPVT XII.

Vide Nice. lib. 9. ca. 13. Vide Theodorit. lib. 2. cap. 15. Socr. lib. 4. cap. 19.

Episcoporum Orientis & Occidentis dissidium.

POST istud Concilium episcopi Occidentis & Orientis neque consuetudine deinceps vti mutua, vt hi solent, qui sunt eiusdem opinionis, neque communicare inter se voluere: sed episcopi Occidentis ad Thraciam vsque se ab alteris seiunxere, Orientis autem vsque ad Illyrium. Ecclesiarum verò status, vt est verisimile, dissensionibus magnoperè conturbatus fuit, & obtrectationum aculeis obiectus. Nam tametsi antè de doctrina fidei dissidebant, tamen mutuò inter ipsos communicantibus, non tantum mali inde accidit: quandoquidem similem tenere de fide sententiam putabantur. Ecclesia autem versus solem obeuntem sita, quoniam patrum decretis ritè gubernata erat, omninò à contentione, & captiosis verborum argutijs, quæ inde nasci solent, libera & vacua fuit. *Ecclesiæ Occidentalis concordia.* Nam quamuis Auxentius episcopus Mediolani, & Valens & Vrsacius ex Pannonia oriundi, impensè laborarēt, opinionem Arij in illam imperij partem traducere, tamen eorum conatus haudquaquā successit ex sententia: quādoquidem sedis Romanæ antistes, & alij episcopi ac sacerdotes studiosè præcauerunt, & illius hæresis germina amputarunt. Pars verò Imperij ad solem Orientem vergens, etsi post concilium Antiochenum dissidere, & à fide Concilij Nicæni palàm iam dissentire cœpit: tamen, meo quidem iudicio, si complurium mentem spectes, in eandem reuera sententiam quasi pedibus itum est, concessumque, filium ex patris essentia constare. At verò quidam contentionis studio adducti, contra verbum Consubstantiale pugnarunt. *Consubstantiale verbum oppugnatum.* Nam alij in initio huic voci, vti mea fert opinio, aduersati, videri superatos esse (quod plerisq; solet accidere) turpe duxerunt. Alij autem, propter habitum ex crebris de eisdem rebus disputationibus acquisitum, ad sic de Deo sentiendū inducti, posteà de sententia deduci non potuerunt. Alij verò, quibus erat satis exploratè cognitum, non contendendum esse, vt alterutri parti gratificarentur, vel propter potentiam, vel propter familiaritatem, vel propter alias causas, quibus homines adduci consueuerunt ad largienda ea, quę parum sunt consentanea, vel vt liberè illis rebus indulgeāt ob quas
B meritò reprehendi deberent, de veritate deflexerunt. Multi, qui ridiculum putarent in eiusmodi verborum concertationibus tempus terere, in sententia concilij Nicæni acquieuerunt. At præter cæteros omnes, qui in Oriente ætatem degebant, visi sunt decretis concilij Nicæni mordicus adhærescere, Paulus episcopus Constantinopolitanus, Athanasius Alexandriæ, & tota monachorum multitudo: quinetiam Antonius magnus qui adhuc in vita manebat, & qui cum eo versabantur omnes: alij deniq; quàm plurimi cùm in Aegypto, tum in alijs Romanorum prouincijs. *Nicæni symboli assertores in Oriente, qui potissimum.* Ac quoniam in istorum mētionem incidi, percurram oratione eos, quos in illo imperio illustres fuisse accepi.

Sanctorum virorum, qui illa tempestate in Ægypto illustres fuerunt, enumeratio: puta Antonij, duorum Macariorum, Heraclidis, Cronij, Paphnutij, Pontubastis, Arsisij, Serapionis, Pityrionis, Pachomij, Apollonij, Acuph, Hilarionis, & complurium id genus.

CAPVT XIII.

Vide Nice. lib. 9. c. 14. lib. 11. c. 27. Socr. lib. 4. c. 17. 18. 19.

Macarij duo.

EXordium verò capiam ex Aegypto, & duobus monachis, qui Macarij nominabantur, quiq; cum summa laude monasterijs in solitudine Sceti, & monte, qui ibi est, positis præerant. Quorum alter in agris Aegypti, alter in Vrbe natus (erat enim Alexandrinus genere) & ita institutis ciuilibus educatus, vt ἀστὸς, id est, vrbanus appellaretur. *ἀστός.* Ambo autem viri sanctissimi, diuina præscientia & sapientia eximia imbuti, dæmonibus terribiles, rerum denique admirabilium & sanationum effectores. Aegyptium verò, fama est mortuum ad vitam reuocasse, quò homini, qui contrà sentiret, posset persuadere, mortuorum fore resurrectionē. Vixit annos circiter nonaginta: quorum sexaginta in solitudine contriuit. Qui simul vt studio monasticæ & seueræ disciplinæ, cum adhuc adolescens esset, se dedidit, sic in eo excelluit, vt à monachis παιδαριογέρων, hoc est, adolescens senis mores & grauitatem præ se ferens, nuncuparetur. *παιδαριογέρων.* Vbi autem annum iam ætatis egit quadragesimum, presbyter ordinatus est. Alter verò diu post presbyter institutus, qui nullum non ferè seueræ vitæ ac disciplinæ modum expertus est, atque quædam instituta viuēdi ipse excogitauit: & quæ ab alijs acceperat, ea omninò exquisitè excoluit: adeò vt præ cutis duritie pili barbæ non enascerentur. Eodem tempore, eodemque in loco, monasticam degebant vitam Pambo, Heraclides,

Cronius

Pambo, Heraclides, Cronius, Paphnutius, Pontubastes, Arsisius, Serapion, Pityrion, Pachomius, eremitæ Tabinisiotæ.

Cronius, Paphnutius, Pontubastes, Arsisius, magnus Serapion, Pityrion, qui Arhenis vixerat, & Pachomius, qui Præses fuit eorum, qui vocantur Tabinisiotæ. Quibus quidem habitus erat & vitę institutio, à reliquorum monachorum disciplina in quibusdam rebus discrepans, in virtutis contemplatione aciem mentis defigens: animum sic tum ad rerum terrenarum despicientiam, tum ad cælestium indagationē excitās, vt cùm è corporis custodia migraret, aditum ad cælum haberet perfacilem. Isti ad exemplum Heliç Thesbitis, pellibus se induebant, vt singuli ex pelle corpori circumiecta (sicut mihi quidem videtur) virtutem Prophetæ semper in memoriam reuocantes, strenuè contra cupiditates venereas confligerent: atque studio, quo ad eius vitam imitandam incendebantur, & spe similium præmiorum cōsequendorum inducti, multò alacriore animo se à voluptate temperarent. Fertur item, eos indumenta alia, quàm quibus monachi Aegypti vti solebant, sibi comparasse, quo specimen darent seuerioris cuiusdam viuendi disciplinæ: neque tamen temerè & inconsultò à cæterorum monachorum habitu variasse.

Aegyptiorum monachorum habitus, & eius mystica significatio.

Nam tunicis se induebant manicis carentibus, quo docerent, se manus habere ab iniuria & contumelia facienda penitùs alienas: caput integumento, quod cucullum appellare solent, operiebant: quò ostenderent, se vitam perinde simplicem, atque sinceram degere, atque pueros lacte nutritos, quorū caput, quod in membris obtinet principatum, eiusmodi tiaris obuoluitur, vti tum tegatur ab æstu & frigore, tum vndiq; foueatur. Habebant prætereà cingulum, & humerale, quorum altero lumbos circundantes, humeros & brachia altero amicientes, significarunt, se ad Deo seruiendum, & ad ea opera exequenda, quæ ab eo pręcipiuntur, paratos esse. Non sum equidem nescius, de his aliter ab alijs, idque pluribus verbis, commemoratum esse: sed tamen mihi hæc solum dixisse sat est.

Pachomius diuinitùs alijs monachis præfectus, eique tabula eidem data, & legibus eius monasticis.

Pachomium verò aiunt primùm in spelunca vitam monasticam coluisse: eique sanctum angelum visum esse, præcepisseq; vt adolescentes monachos in vnum cogeret, atque vnà cum illis ætatem ageret. Nam eum in monastico viuendi genere præclarè exercitatum: & ob eam causam debere præesse monachorum conuentibus, vt multis prodesset: eosq; educaret legibus, quas esset ipse daturus. Dedisse autē illi tabulam, quam monachi adhuc seruant: in qua inerat scriptum quoddam, quod copiam faciebat singulis, tantum comedendi, bibendi, operandi, ieiunandi, vel secus, quantum natura ferret. His verò, qui largius posset comedere, opera laboriosiora imposuit: **B** faciliora autem & minus molesta his qui corpora ieiunijs & abstinētia castigarent. Pręscripsit prætereà, vt multas ædiculas extruendas curaret, & in singulis vt tres monachi habitarent: in vna tamen domo vt omnes cibum caperent, vescerentur cum silentio et ad mensas sederent vultu operto, ad eum finem, vti nec videre, vel seipsos mutuò, vel aliud quicquam præter mensas & apposita cibaria: vt nullus peregrinus vnà cum illis epularetur, nisi duntaxat illac iter faciens exciperetur hospitio. Si quis cum ipsis habitare cuperet, vt primò omnium ad triennium grauioribus laboribus exerceretur, & ita eorum cōuictus particeps fieret: vt vestiretur pellibus, & caput tiaris laneis tegeret: has autem tiaras tanquam punctis purpureis notari iussit. Quinetiam vt tunicis lineis, & zonis vterentur, mandauit: vt item cincti, in tunicis simul & pellibus dormirent: idque sedendo in sellis ita constructis, vt vtrinq; circunseptæ, stratum cuiusq; in se continerent. Vt prætereà primo hebdomadæ, & vltimo die, ad diuinorum mysteriorum cōmunionem altari accedentes, soluerent zonas, & pelles deponerent: vt duodecies in singulos dies orarent, & sub vesperum iridē: toties etiam noctu: hora nona, ternis vicib. Cum cibum caperent, vt ante singulas preces psalmum cantarent. Postremò, vt totus conuentus in quatuor & viginti classes distribueretur, & singulę singulis literis Græcis vocarentur. verbi gratia, vt simpliciores nuncuparentur iota: vt vafri ζ, vel ξ: vt alij aliarum literarum nominib. appellarentur, quemadmodū forma literæ rationē vitæ classis cuiusq; aptè videretur exprimere. His legib. suos discipulos instituit Pachomius, vir cū primis benignus, & Deo valde charus, adeò vt prænosceret futura, & persæpè cū sanctis angelis in colloquiū & congressum veniret. Degit aūt etatē in Tabenna insula Thebaidis: vnde

Tabenna insula, à qua Tabennesiotæ monachi dicti.

Tabennesiotę ad hoc tēpus vsq; nominantur. His legib. vitā instituentes, sunt maximā famæ celebritatē consecuti: eorumq; ita creuit multitudo, vt viri ad septem milia vnà ætatem traducerent. Nam conuentus eorum, qui insulam Tabennam incolebant, quibuscum vixit Pachomius, circiter mille & trecentos numero habebat. Cęteri autem in Thebaide & Aegypto habitabant. Vna est viuendi ratio ac disciplina omnibus, & omnia omniū cōmunia. Conuentū aūt, qui est in Tabenna insula, matris loco ducunt, & qui illi præsunt, patres & principes arbitrantur.

Apollonius eremita.

Per idem tempus Apollonius quoq; ob monasticam viuendi disciplinam in magna laude fuit: quem ferunt quindecim annos natum, in solitudine vitā coluisse monasticā: at cum annum iam ætatis quadragesimū

agerer,

A ageret, diuino iussu ad loca ab hominibus habitata se recepisse. Habuit hic etiam in Thebaide conuentum monachorum. Erat quidem Deo summè charus, admirabiliū tum curationum, tum signorum quasi architectus & effector. Erat prætereà eorum, qui se vitæ monasticæ dedebant, magister bonus & perhumanus. Eius item preces ita exaudiebantur à Deo, vt nihil non eorum, quæ ab eo petebat, effectum redderet. nam cum perfectè sapiens esset, sapienter postulabat ea, quæ diuinum numen lubens solet concedere. Eisdem temporib. etiam sanctum Acuph vixisse conijcio: quem audiui, ex eo tempore quo primùm Christum in persecutionis tempestatibus pro Christiana religione excitatis, ingenuè confessus est, neque falsi quicquam dixisse, neque vllam rem terrenā concupiuisse: sed tamen, quæ à Deo posceret, consecutū omnia, & à sancto angelo magistro omne virtutis genus didicisse. Sed de monachis Aegypti sint hæc quidem hactenus à nobis commemorata. Iam verò etiam Palæstina ab Aegyptijs edocta, par vitæ monasticæ genus ingressa fuerat. Quo quidem tempore sanctus Hilarion ibi percelebris fuit. huic patria erat pagus nomine * Thanatha, ab australi parte Gazæ situs, propè torrentem, quem indigenæ pagi nomine nuncupant, in mare illabentem. Is Grammatici cuiusdam scholam Alexandriæ frequentans, in solitudinem, quò videret Antonium, profectus est. In cuius colloquium & congressum cum venisset, decreuit monastico viuendi generi se similiter dicare. Cum autem esset aliquantisper ibi commoratus, in patriam reuertit. nam non dabatur ei facultas illic ex animi sententia acquiescendi, proptereà quòd multi indies ad Antonium accederēt. Vbi verò parentes reperit mortuos, fortunas suas fratribus & viris opis indigentibus distribuit. Ac cum nihil sibi omninò reliquisset, propter mare, in loco deserto (qui aberat à pago, in quo natus erat, circiter viginti stadia) tempus ætatis degit: habitauit autem in parua quadam domo, ex latere, storea & confractis tegulis constructa: cuius latitudo, altitudo, & longitudo ea fuit, vt cum staret, caput inclinare, cum iaceret, pedes contrahere cogeretur. Omninò enim se ad ærumnarū tolerantiam, & ad mollitiem vincendam assuefecit. Deniq; continentia modesta ac seuera, eorum quos nos norimus, nemini secundus: quippe contra inediā, sitim, frigus, æstum, contra alias etiam perturbationes, contra illecebras quasq; corpus & animum titillantes, animo virili certauit. Erat spectatus moribus, oratione grauis, et

Acuph eremita.

Hilarion.

** Thanatha pag. al. Tabatha.*

B in sacris literis exquisitè eruditus. Postremò, adeò Deo charus, vti ad sepulchrum eius etiamnum complures tum morbis vexati, tum exagitati dæmonibus curentur: atque id fit non apud Palæstinos modò, vbi iam sepultus est, verùm etiam (quod summè mirandum videtur) apud Cyprios, vbi antè sepultus fuerat. Nam dum in Cypro versabatur, fortè obijt mortem: à cuius insulæ indigenis tumulo conditus est, & magno in honore & veneratione habitus. Posteà verò Hesychas, discipulus eius facilè illustrissimus, reliquias illius clàm abreptas deportauit in Palæstinam, inq; suo monasterio sepeliuit, ex quo tempore dies festus, maxima hominum frequentia & summo splendore quotannis ab indigenis celebratus est. Nam Palæstinis in more more positum est, bonos ac pios viros, qui apud ipsos vixerint, eo honoris genere afficere: quod quidem erga Abrilium, Anthedonium, Alexionē ex Bethagathone, & ex Asalea Alaphionē (viros eodē tempore, eodemq; regnāte Imperatore, monasticū viuendi genus tam piè, tantaq; animi magnitudine excolentes, vt in vrbibus & pagis illius regionis, superstitioni Gentiliū admodum deditis, Christianam religionem magnoperè amplificarent) declararunt. Per idem tempus circiter Edessam Iulianus exquisitissimum genus disciplinę monasticæ exercuit: qui velut corporis expers, talē vitæ institutionē ac modū secutus est, vt carne carere, & ex ossibus atq; cute solùm constare videretur. quæ causa fuit, cur Ephraim scriptor Syrus opus de eius vita contexuerit. Quinetiam Deus ipse, hominum de illo confirmauit opinionem: quandoquidem dedit ei facultatem tum eijciendi dæmones, tum morbos cuiusq; generis sanandi: ꝙ quidē non medicamentis, sed precibus ab eo factitatum est. Eodē tempore illa imperij pars, multis alijs quoq; viris ecclesiasticis, qui se totos in seuera viuendi disciplina ponebāt, admodū floruit: vtpotè in agro Edessenorū, in Abidenorum oppido, quod circa montem Gangalium situm est: ex quorum numero fuere Daniel & Simeon. Verùm de monachis Syriæ hæc quidem in præsentia dicta sint. Posteà autem, diuina largiente gratia, de illis accuratius disseremus. Apud Armenios verò, Paphlagones, & Ponti incolas, fertur Eustathium ecclesiæ Sebastiæ, quæ est vrbs Armeniæ, Episcopum, primùm cœpisse vitam monasticam, & austeram illius institutionem colere: à cibis ad viuendum necessarijs, & à vestibus, quibus vtendum est, abstinere: morum & vitæ accuratè traductæ authorem extitisse: adeò vt nonnulli constanter affirmēt, librū Basilij Magni, Cappadocis qui ἀσκητικὸς, id est, de vita ac disciplina monastica, inscribitur, ab eo editū fuisse. Dicitur porrò, præ nimis exquisita disciplinæ norma

Palæstinorum mos.

Abrilius.

Alexio.

Alaphio.

Iulianus eremita.

Ephraimi laudatum.

Daniel & Symeon monachi.

Eustathius Sebastiæ episc. monachorū pater apud Armenios.

Basilij ἀσκητικὸς, eidem attributus.

norma ad absurdas obseruationes delapsus esse, easq; à legibus ecclesiasticis penitùs discrepantes. A Attamen sunt quidam, qui illum crimine eximunt: incusentq; nonnullos ex eius discipulis, quòd nuptias reprehendāt: quòd in ædibus eorū, qui matrimoniū contraxerint, orare renuant: quòd presbyteros qui habent vxores, contemnant: quòd diebus Dominicis ieiunent: quòd in ædibus agant conuentus: quòd diuites omnino à regno Dei exclusos pronuncient: quòd detestenter eos, qui carnibus vescuntur: quòd tunicas & stolas communiter † quidem vsitatas induere nullo modo velint, sed peregrino & insueto vestitu vtantur: quòd deniq; alia quàm plurima innouare studeant. Vnde mulieres non paucæ adductæ in fraudem, primùm viros deseruerunt: deinde cum non possent se temperare à strupro, grauiter peccarunt. Nonnullæ autem pietatis simulatione caput tondere, & cōtrà quàm deceret sexum muliebrem, virilem habitum induere. His de causis episcopi finitimi Gangris, quæ est vrbs primaria Paphlagonum, in vnum conuenerunt, & istis ecclesia catholica interdicunt, nisi singula dogmata, quæ modò recensuimus, secundum decreta concilij reijciant. In quo concilio fama est, Eustathium declarasse se non pertinaciæ, sed piæ & seueræ disciplinæ causa hæc introduxisse, & docuisse suos mutare habitum, & non aliter atq; reliquos sacerdotes † passim incedere. Qui quidem cùm vitam ita institueret, inter concionandum magnam hominibus excitauit admirationem. Et tamen, si verum dicere volumus, in dicendo neutiquam disertus erat (nam dicendi artem neutiquam exercuerat) sed ingenio planè admirabilis, & tam aptus ad persuadendū, vt multos tum viros tum mulieres, qui in stuprum se totos effuderant, ad temperantem & moderatam vitam traduxerit. Porrò commemorant illum operam sedulò dedisse, vt virum ac mulierem, qui secundum institutū ecclesiæ virginitatem professi fuerāt, & tamen erant de congressu inter ipsos accusati, à mutua consuetudine auocaret. At cum frustra laborem suscepisset, vehementer ingemuisse, dixisseq;: mulierem quandam, quæ legitimo matrimonio viro copulata erat, cum suas de castitate conciones audiuisset, à consuetudine, qua coniugibus cum proprijs viris vti liceat, se abstinuisse: at hos nefaria inter se vsos coniūctione, sua oratione nequaquam à turpitudine abduci potuisse. Quare in ea orbis terræ parte exquisitū monasticæ disciplinæ genus talem habuisse authorē, memoriæ proditum est. Thraces aūt, Illyrici, & cæteri Europæ incolæ, tametsi conuentus monachorū adhuc non haberent, B tamen viris, qui illud seuerum viuendi genus excolebant, nō penitus caruerunt. Apud quos id tēporis percelebris fuit Martinus, Sabariæ, quod est oppidum Pannonię, illustri genere natus: in armis & re militari cū magna gloria versatus, deniq; præfectus cohortis erat. Qui cum Dei cultum omnib. rebus præponeret, seueram & monasticā vitæ rationem consectatus est. Primùm apud Illyricos ætatem degit: ac cum verā fidem tueri prompto animo contenderet, & quosdam illius regionis episcopos Arij doctrinam olere deprehendisset, insidijs appetitus, & sæpe palàm verberibus cæsus, demum in exiliū pulsus est. Qui cum Mediolanum venisset, solus vitam egit. Inde etiam cum Auxentius illius vrbis episcopus, qui erga fidem concilij Nicæni parum sano ac syncero animo affectus erat, ei parasset insidias, se clàm subduxit. Atq; ad aliquod temporis spacium radicibus herbarum contentus, insulam, quam Gallinariam vocant, incoluit. est illa quidem insula parua, & ædificiorum expers, in Tyrrheno mari posita. Postea verò episcopus ecclesiæ † Tarraconensis constitutus est. Vsq; eò item in miraculis edendis processit, vt mortuum excitasse credatur, aliaq; signa edidisse, Apostolorū signis non inferiora. In eadē imperij parte Hilarium per idē tempus vixisse accepimus, virum & vitę institutione & doctrinæ præstantia planè diuinum: qui exilij Martini propter veræ religionis studium se participem, & velut socium effecit. Sed de viris, qui illo tempore pietatis & ecclesiæ institutis obsecuti, sanctum & seuerum vitæ genus colebant, ista, vti à me literis prodita sunt, accepi. Erant tamen permulti alij, ijq; valde illustres, qui eodē tempore in ecclesijs magna cum laude vixerunt: in quorum numero facilè primas tulêre, Eusebius episc. Emesæ, Titus Bostræ, Serapion Thmuætensis episcopus, Basilius Ancyræ, Eudoxius Germanicię, Cæsarea Acacius, & Cyrillus, qui sedem Hierosolymitanam administrauit. Monimenta autem doctrinę suę, quę tum scripsere, tum post se reliquêre, sunt multa sanè, & admodum memorabilia.

Gangrense cōcilium in Eustathium. — *Eustathius artis dicendi imperitus, persuadendi tamen vi præditus.* — *Monachi quo tempore nondum in Europa.* — *Martinus Sabariensis, etiā monachus, & Tarraconensis episc.* — *Gallinaria insula.* — *Hilarius.* — *Doctores viri ætate celebriores qui.*

† Vide an. no. p. ... lac. 2. lin. 1. — Vide ibid. lin. 17. — † Curt. Turonensis & verè legit Niceph.

De Didymo cæco, & Aetio hæretico.

CAP. XIIII.

SVb idem tempus Didymus etiam scriptor ecclesiasticus, magna gloria fuit, sacræ scholæ Alexandrinæ in qua sanctæ literæ ac disciplinæ docebantur, præfectus: in cuius animo sapientia cuiusque modi habitauit, adeò vt non poëtas solum & oratores, sed

Didymus alexandrinus, cæcus. — Vide Nice. li. 9. c. 17. 36.

A sed Astronomiam etiam, Geometriam, Arithmeticam & philosophorũ opiniones accuratè percalluerit. quarum rerum omnium cognitionẽ sola mente, & sensu audiendi consecutus est. Nam cũ adhuc adolescentulus, elementa primũ discere aggrederetur, lumina amisit. Iam verò vt primùm pubescere cœpit, literarum & doctrinæ cupiditate inflammatus, eos qui hæc docebant, adijt, soloq; auriũ subsidio illorum disciplinam cōbibit. Verũ tantas in sapientiæ studio fecit progressiones, vt etiã obscuras Mathematicorum præceptiones assecutus sit. Dicitur porrò linearũ formas in tabula altius aliquanto incisas digitis attingendo: quinetiam syllabas, voces, & quæ deinceps doceri solent, cōprehensione mentis, crebraq; auditione, & rerum quas acceperat recordatione perdidicisse. Atq; istud sanè non vulgare erat miraculum. Quinetiam multi fama illius commoti, Alexandriam aduentarunt, partim eum audituri, partim duntaxat visuri. Arianis autem, dum doctrinam concilij Nicæni constanter tueretur, non parum exhibuit molestiæ. nam facilè auditores in suam perduxit sententiam: quod quidẽ non vi verborum perficere visus est, sed mira persuadendi ratione, dum vnumquẽq; in rebus quæ erãt vocatæ in controuersiã, velut sui iudicem cōstitueret. Qui autem ecclesiæ erant catholicæ, eũ summo studio & beneuolentia prosequebantur. nam cōuentus monachorum in Aegypto vitã degentium, eum admodum cōmendarunt: & Antonius quoque ille magnus, quẽ ferunt eodem tempore, ad fidẽ Athanasij suo testimonio confirmandam è solitudine Alexandriã profectum, ista Didymo dixisse: Non graue tibi, neq; molestũ debet esse, Didyme, illis carere oculis, quorum lacertæ, mures, & alia minuta abiectaque animalia participia sunt: sed beatum & iucundum potius quòd oculos habes similes angelorum, quib. verè Deum contẽplaris, & veram cognitionem exquisitè perspicis. Porrò autem apud Italos, & illius partis Imperij incolas, Eusebius & Hilarius, de quo supra dixi, propter singularem patrij sermonis & eloquentiæ præstantiam magna in laude fuerunt. Hilarij autem libros de fide, etiam ab his qui contrariam tuebantur fidei catholicæ opinionem, admodum cōmendatos esse prædicant. In eodẽ numero fuit Lucifer, quem hæresis cuiusdã suo nomine nuncupatæ inuentorẽ fuisse fama est. Eodẽ tempore Aetius quoque, magnopere etiã ab illis qui fidei Catholicæ aduersabãtur, laudatus est: vir dialecticæ peritus, valdeque ad ratiocinandũ idoneus: in pugnis verborũ B satis exercitatus, eique vni rei operam reuera nauans. Tandem verò velut temerè & inconsultò de Deo differens, ἄθεος, id est, impius, vel sine Deo, nominatus est. Ferunt prætera eum cùm medicinam Antiochiæ, quæ est vrbs Syriæ, primùm exerceret, studioseque ecclesias frequentaret, & de sacris Scripturis dissereret, venisse in familiaritatẽ Galli Cæsaris: qui tum magnã ducebat rationẽ veræ religionis, & eos quib. pietas curæ fuit, amicè admodũ & beneuolè cōplectebatur. Itaque verisimile est, Aetiũ, cùm ob tales disputationes in amicitiã Galli intrasset, istud genus disserendi diligenter excoluisse, quo maiore in gratia apud eũ se poneret. Etenim dicitur Aristotelicã etiam disciplinã percurrisse, & magistros eiusdẽ Alexandriæ crebro adijsse. Itẽque præter istos, erant alij numero cōplures in ecclesijs, qui cùm ad docendũ, tum ad disserendum de sanctis literis idonei fuerunt. Verùm oẽs enumerare, magni laboris est. Neque cuiquã molestum videatur, quòd quosdam eorum quos percensui, cũ errorum & sectarum vel authores fuerint, vel fautores, laudibus extulerim. Nam eos propter eloquentiam & dicendi facultatem planè admirabiles fuisse, equidem fateor: de doctrina autem viderint illi, penes quos est potestas de ea iudicandi. Nam illa neque scribere institui, neque sunt accōmodata historiæ: cuius munus est, vera narrare, nihilque adijcere de suo. Quare quicunque eo tempore, vti ad nos perlatum est, vel Latini, vel Græci sermonis periti, ob doctrinam & eloquentiam sunt maximam laudem & famæ celebritatem consecuti, in eorum numerum, quos commemorauimus, sint à nobis relati.

De Aetio vide Theodorit. li. 2. cap. 28. Socrat. lib. 2. cap. 28. De Didymo vide Hieron. in catalogo Scriptorum. Ruff. lib. 2. cap. 7. Socrat. li. 4. cap. 10. Theodori. lib. 4. ca. 27.

Antonij eremitæ ad Didymum verba, cæcitatis eius consolatoria.

Hilarij scripta.

Lucifer hæreticus.

Aetius Athe.

Gallus Cæsar.

Historia munus.

De sancto Ephraim. CAPVT XV.

PEr idem tẽpus, præter cæteros in magna laude vixisse, & ecclesiã catholicam cùm primis exornasse visus est Ephraim Syrus: qui Nisibæ natus, genus ex illius vrbis indigenis duxit. Hic disciplina monastica vitã instituens, cũ neq; à quoquã didicisset, neq; expectaret se talẽ euasurũ, derepentè in linguæ Syriacæ peritia tantũ profecit, vt summarũ philosophiæ præceptionũ intelligentiam adeptus sit: & non solũ facilitate ac splendore orationis, sed etiã sententiarum crebritate atq; sapientia Græcos scriptores facilè præstãtissimos superarit. Nam istorũ scripta si quis vel in Syriacam velit, vel in aliã linguam cōuertere, & condimenta (vt ita dicam) Græcatum argutiarũ adimere, statim deprehendetur priorẽ venustatẽ amisisse. At verò in libris Ephraim idẽ minimè accidit. nam non modo cũ ei adhuc vita suppeditaret, verũ hoc tempore etiam, eius scripta in

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 16. Vide Theodorit. li. 4. cap. 27.

Ephraim Syrus, eiusque scripta.

Græcum sermonem vertuntur: atque orationis vis & elegantia nō multo inferior est A
ea, in qua primùm edita sunt: sed cū Græcus etiam illa Græcè legat, perinde ea admira-
tur, atq; si Syrus esset, & Syriacè legeret. Quinetiam Basilius qui Cæsareæ, vrbis prima-
riæ Cappadociæ postea episcopus fuit, hunc hominē eruditionis causa in primis admi-
ratus est, & summè laudauit. Quapropter Ephraim iure optimo mihi videtur hoc lau-
Basilij eloquentia.
dis testimonium, prolatum ore Basilij (quem omnium sui temporis eloquentissimum
fuisse inter oēs constat) ab omnibus Græcis, qui tum propter doctrinā in magna admi-
ratione fuerunt, cōsecutus. Dicitur porrò tricies centenas myriades carminum, si om-
Ephraimi discipuli.
nia simul numerare velis, cōscripsisse: eaq; haberi in manib. multorū, qui fuerunt eius
discipuli, quique studiosè illius doctrinā imitati sunt: quorū illustrissimi fuerunt Ab-
Paulonas.
bas, Zenobius, Abraham, Meras, & Symeon: de quib. tum Syri, tum quotquot doctrinæ
Syriacæ diligenter operā nauant, magnopere gloriantur. Pari ratione etiam Paulonā,
Aranad.
Aranad. propter eloquentiam laudant illi quidem: tamen eos à pia doctrina per erro-
rem desciuisse memorant. Neq; equidem ignoro, olim quoque similiter apud Osroe-
Bardesanes.
nos fuisse viros eloquentissimos, Bardesanem, authorē sectæ cuiusdam ipsius nomine
Harmonius.
appellatæ, & Harmonium eius filium: quem dicunt Græcorum disciplinis educatum
fuisse, ac primū patrium sermonem astrinxisse numeris, & modis musicis cantorumq;
cœtib. tradidisse, ad quē modum etiam hoc tempore canunt Syri: nō quòd carminibus
ab Harmonio scriptis, sed quòd eodē genere concentus & numerorū vtantur. Nam cū
Harmonius neque à paterna hęresi, neq; ab opinionibus, quas philosophi Gentiles de a-
nimo, de ortu corporis & interitu, & de regeneratione tenent, omnino vacuus esset,
cumque ea quæ scripserat, ad lyram composuisset, & easdem opiniones suis scriptis ad-
miscuisset: Ephraim videns Syros & verborum elegātia, & numerosis modis concentus
mirè delinitos, atq; eo pacto ad similiter cū Harmonio sentiēdū assuefactos, quāuis Græ-
cæ literaturæ esset expers, tamen in numeris versuū Harmonij cōprehendendis se atten-
tè defixit, & ad modos carminū eius, alia carmina doctrinæ ecclesiasticæ cōsentiētia cō-
posuit: cuius generis sunt ea quidē, quæ hymnos diuinos, & laudes virorū qui vitā a per-
turbationib. animi vacuā degebant, cōplectuntur. Ex quo quidē tempore Syri modos
ab Ephraim fusos, iuxta concentū Harmonij obseruātes canunt. Quantū igitur ingenio
excelluerit, hinc facilè cōiectura capi potest. Quod aūt attinet ad institutionē vitæ, se bo
Hymni Ephraim, & vitæ austeritas.
nis operib. & exquisita viuendi disciplina nobilitauit, quietemq; & tranquillitatē vehe-
menter amplexatus est. Grauis præterea erat, & sibi vsq; eò ab hominū calumnijs caue- B
bat, vt etiā aspectum cuiusq; mulieris sedulò vitarit. Nā fama est, mulierem quandā vi-
ta dissolutam & moribus planè impudentem, seu vt hominem tentaret ipsa, seu ab alijs
mercede cōducta istud conaretur, quodā tempore dedita opera ei ex aduerso obuiā in
angiportu prodijsse, illumq; intentis oculis aspexisse. Eum aūt acriter increpasse mulie-
rem, iussisseq; vt terrā intueretur. Mulierē verò respōdisse: Qui possum ipsa istud facere,
quę nō ex terra, sed ex te edita sum? est enim æquius, vt tu terrā aspicias, ex qua ortum ha
bes: ipsa aūt vt te intuear, vnde procreata sum. Itaq; Ephraim mulierē valdè admiratus,
Iræ moderatio.
quod inter eos acciderat, libro quodā accuratè descripsit: quē librum, qui sunt inter Sy-
ros diserti, in numerum librorum illorum, qui sunt accuratè ab eo elaborati, referunt.
Est etiā memoriæ proditum, illum, quanquā antea iræ moderari non poterat: tamen ex
eo tempore quo vitā monasticam excolere cœperat, nunquam visum esse à quoquam
ira incensum. Itaque cùm multis diebus, vti solebat, ieiunasset: minister, qui obsonium
Inanis gloriæ contemptus.
ei deferebat, ollam fregit. Quem cùm Ephraim videret pudore & metu perculsum:
quin bono animo es, inquit, atque eamus ad obsonium, quoniam illud ad nos non ve-
nit. Quare circiter ollæ fragmenta accumbens, cœnauit. Porrò autem quàm strenuè in-
anem gloriam represserit, ex eo quod modò dicetur, satis potest intelligi. Quodam tem-
pore quidam ei ad episcopatum gerendum suffragati, comprehendere hominem co-
nantur, vti ad locum in quo crearetur episcopus, deducerent. Quod simul vt intellexit,
in forum cursitat: atque incompositè incedendo, vestem lacerando, & cibum palàm ca-
piendo, se furere monstrat. Vbi verò hi, qui eum comprehenderant, illum è mentis po-
testate exiuisse arbitrarētur, & appetitio qua ad eū constituendum episcopum fereban-
tur, restincta esset, ille idoneum tēpus nactus, clàm aufugit: & tantisper latitauit, dum al
ter eius loco creatus esset episcopus. Verùm ista de Ephraim dixisse contentus ero. De
quo tametsi eiusdem loci indigenæ & norunt multò plura, & cōmemorant: tamē vnū
solū preterea, quod ab eo nō longè ante mortē gestū est, quoniam mihi quidē videtur
Edessenorum fami quomodo occurrerit.
admodū memorabile, hoc loco literis mandabo. Cū fames vrbem Edessenorum iam
longo tempore antè occupasset, Ephraim è domo, in qua monasticā degebat vitā, egres-
sus, eos quibus suppetebant facultates, grauiter incusauit: quòd videlicet cùm minimè
opor-

A oporteret, tribules inopia rerum necessariarum confectos negligerent, diuitias suas studiosè seruarent, idq; ad suum ipsorum damnum, & cruciatum animæ suę: quã non modò diuitijs cuiusq; generis, verùm etiam ipsi corpori, & alijs rebus omnibus præponendam sapienter demonstrabat. quã quidem illos pro nihilo ducere, re ipsa planè ostendit. Illi igitur hominem & eius verba reueriti, dixere ad hunc modum: Nobis quidem opes minimè curæ sunt, sed cui eas distribuendas committamus, admodum incerti sumus: præsertim cùm omnes ferè lucri cupiditate ardeant, & hanc rem velut mercaturam ad quæstum faciant. Tum Ephraim sciscitatur ab illis: Qualis quæso ipse vobis videor? Qui cùm fidelem, spectatum admodum & bonum virum, & talem esse, qualem opinio de eo habita ostendebat, confiterentur: Vestrûm, inquit, causa, hoc quicquid est negocij mihi mea sponte sumo. Atque argento ab illis accepto, circiter lectulos trecentos in publicis porticibus constituit: & non eorum solũ, quos fames in morbum coniecerat, curam suscepit, verùm etiam peregrinos, & eos qui egestate rerum ad vitã necessariarum coacti, ex agris eò venerant, benignè tractauit. Vbi autẽ fames extincta est, redijt in domum, in qua antea ætatẽ degerat. Paucis verò post interpositis diebus, obijt mortẽ: qui quanquam in ordine clericali ad diaconatum solùm elatus erat, tamen nõ minus omnium sermone ob virtutem celebratus est, quàm hi qui propter sacerdotij dignitatem, institutionem bonæ vitæ, & excellentem doctrinam in magna admiratione fuerunt. Quare sint ista quidem tanquam indicia quædam virtutis illius, quæ in Ephraim elucebat. Nam de eo pro dignitate dicere, atque omnino quo pacto ille, & alij singuli qui per idem tempus monasticę disciplinæ se dedebant, vitam & mores instituerint, & apud quos ætatem degerint, accuratè disserere, scriptorem sanè requirat qualis ille ipse fuit. A' me quidem certè tum propter doctrinæ tenuitatem, tum propter ignorationem & virorum ipsorum, & rerum pręclarè ab illis gestarum, haud fieri posse video. Nam nõnulli in solitudine delituerunt: alij in turba ciuitatum vitam degentes, se opinione hominum abiectos, & nihil à vulgo differre ostenderunt: qui quamuis virtutem sedulò excolerent, tamen veram sunt de se ementiti opinionem, quò minimè ab alijs laudarentur. Nam dum ad bona futura, quibus rectè facta remunerantur, aciem mentis acriter intenderent, testem suorum operum Deum solum effecerunt: gloriam autem, quæ ab hominibus virtuti tribui solet, omnino pro nihilo putarunt.

Ephraimi mors.

Ascetarum alij solitudinẽ alij hominum cœtus coluerũt.

B

De statu rerum tunc temporis: & quòd Imperatorum & Archiepiscoporum mutuo consensu Christi dogma amplificatum sit. CAP. XVI.

Vide Nicephor. li. 9. cap. 20. li. 11 ca. 49. Theodor. li. 4. ca. 28.

PORrò cùm præsides etiam ecclesiarum eo tempore vitam accuratè transigerent, & populi ab eiusmodi pastoribus instituti nõ sine causa se ad Christum sanctè colendũ studiosè cõpararent, religio Christiana in dies singulos creuit: & propter ardẽs pietatis ac virtutis studiũ, atq; adeo facta admirabilia ecclesiasticorum virorum sanctorũ & piè vitam degentium, Gentiles superstitionis præstigijs obcæcatos attraxit ad se, atque traduxit. Istas res quoq; auxére Imperatores, qui non minus studij in ecclesijs amplificandis, quàm pater, posuerunt: clericis, liberis eorum, & familiæ, eximios honores & immunitatem quoq; tribuerunt: atque non modò paternis suffragati sunt legibus, sed proprias etiam ac suas contra eos qui simulachris immolare, eadem colere, aut vllum alium ritum Gentilis religionis obseruare aggrederentur. Delubra item vbique vel in vrbibus, vel in agris posita, occludi mandarunt: quæ quidem distribuebant ecclesijs, quæ vel locis ipsis, vel eorum materia egere viderentur. Nam maxima ab illis suscepta cura est, vt ecclesiæ, quę temporis diuturnitate ruinosæ essent, reficerentur, aliæ autem è primis iactis fundamentis magnificè ædificarentur: ex quarum numero fuit ecclesia Emesæ, illustrissima illa quidem, & pulchritudine planè insignis. Quinetiam lege sanciuerunt, vt nullus Iudæus seruum ex alia secta emeret. Quod si secus faceret, seruum publicum esse. Porrò si quisquam circumcideretur, vt lex Iudæorum postulat, capitis supplicio & bonorũ amissione mulctari. Nam cùm omnibus modis religionem augere studerent, huic rei etiam prouiderunt, vt nemo impunè eos qui ex eo genere non essent, ad ritum Iudæorum attraherent: sed vt hi qui spem in religione Christiana posuerant, in ecclesia continerentur. Nam religio Christiana maximè ex populo gentili creuit.

Religio Christiana quomodo creuerit.

Constantis & Constantij Imp. in promouenda religione studium & leges.

Leges aduersus Iudæos.

Christianismus ex gentilitate potiss. auctus.

De opinione liberorum Constantini: & Homousij & Homoiusij differentia, & vnde effectum sit, vt Constantius à recta fide diuerteris. CAPVT XVII. A

QVinetiam isti Imperatores de ipsa religione primò opinionem paternam tenuere. nam ambo fidē concilij Nicæni approbarunt: in qua Constans quidē ad extremū vitæ diem perseuerauit. Constantius autem, etsi aliquandiu in ea perstitit opinione: postea tamen voce Consubstantiali reprehensa, de priore sententia depulsus est, verùm filium patri substantia similem confiteri non omnino recusauit.

Vide Nicephor lib. 9. cap. 20. Socr. li. 1. ca. 19 lib. 2. cap. 2. Theodori. lib. 2. cap. 9.

Constantij Imp. à vera fide deflexio.

Eusebius aūt, & alij nonnulli episcopi, q id temporis in Oriente propter doctrinæ & vitæ piè institutę prestantiā in magno honore habebantur, filiū patri consubstantialem dicere: & filiū patri substantia similē inter se, vt scimus, differre voluerunt. Nā hanc vocem ὁμοούσιον, id est consubstantiale, in corporib. propriè intelligi: velut hominū, & cæterorum animaliū, arborum, & plantarū, quæ ex simili substantia cōstant, similemq; ortū habent. At verò ὁμοιούσιον, id est, substantia simile, in reb. corporis expertibus, vt in Deo & angelis, cerni: cū alterutra res per se, secundū propriam substantiā ac suam intelligatur. Eiusmodi rationibus etiā Imperator Constantius de priore sententia deductus est. Et cū in eadē opinione, vti ipse conijcio (si modò sensum solū spectemus) cū patre & fratre esset, verbum tamen cum verbo cōmutans, pro cōsubstantiali, Simile substantia dixit. Nā hoc quidē harum rerum interpretib. visum est, qui constanter affirmarent, istud nomē ad rem significandā multò exquisitius esse. quòd si quis aliter diceret, eum visum iri rē corpore vacantem pro corpore intelligere: quod quidē pleriq; stultum existimarunt. Dixerunt enim, ex rebus quæ oculis cernuntur, nomina ad res mente sola perceptas exprimendas sumenda esse: nihilq; esse in verbo periculi, si non in sensu erratum esset.

Ὁμοούσιον quid ab ὁμοιούσιον differat, quo non satis animaduerso decipitur Constantius.

Rursus de Homousio, & Ariminensi concilio, quomodo, vnde, & qua de causa conuocatum est. CAPVT XVIII.

NEc mirum sanè, Imperatori istud contigisse: cùm permulti etiam episcopi, qui fidei concilij Nicæni consentiebant, hoc nomen sine cōtentione admisissent: q quidem vtroque verbo, discrimine omni remoto, ad vnā eandemque rem significandam vsi sunt. Quare mihi quidem videtur illa oratio, quæ tam insolenter ab Arianis iactata est, multum à veritate discrepare. aiunt enim, post concilium Nicænum complures episcopos, ex quorum numero fuere Eusebius & Theognis, renuisse deinceps, filium patri consubstantialē dicere: Constantinumq; ea re grauiter cōmotum, exilio eos addixisse. At cùm somnium, aut (vti ipsi prædicant) vera visio sorori Imperatoris diuinitùs oblata esset, quod isti episcopi rectè de Deo sentirent, quodque iniustè in exilium missi essent, Imperatorē inde eos renocasse: sciscitatumque ab illis esse, quid causæ esset, cur à decretis concilij Nicæni dissentirent, idque, cùm ipsi formulæ fidei in eo concilio editæ essent facti participes: eos autem respōdisse, quòd neutiquā ex animo ei assensi fuissent: sed quòd vererentur, ne ille (vt erat verisimile) contentionem de hac re susceptā improbans, à religione Christiana, velut ambigua & plena controuersiæ, ad Gentilium superstitionem se transferret, & ecclesiā, quoniam nuper fidem Christi receperat, & adhuc lauacro minimè tinctus erat baptismatis, persequi inciperet. Qua audita satisfactione, ferunt Constantinum veniam illis tribuisse: prouidisseque vt aliud rursus concilium cogeretur. At verò dum ista institueret, morte antè occupatum, quàm posset ea perficere: ac propterea filio Constantio, vtpote maiori natu, quàm Constans erat, dedisse in mandatis, vt hanc rem perficiendam curaret: quippe imperium ei nihil profuturum, nisi diuinum numen primò omnium fide consentiente ac concordi coleretur. Iraque Constantium patris voluntati obsequentem, concilium Arimini conuocasse: ex qua vna re maximè eorum mendacium perspicuè deprehenditur. Nam Arimini conuenêre ad concilium episcopi Hypatio & Eusebio Coss. cùm iam Constātius post mortem patris in imperij administratione circiter viginti duos annos confecisset: multaque interea temporis concilia celebrata essent, in quibus de his vocibus Consubstantiali & Substantia simili, disceptatum fuisset. Omnino autem nemo filium patri substantia similem opinari voluit, quoad Aetius grauiter de hac re disseruisset. Ad quam doctrinam tollendam, Imperatoris mandato episcopi tum Arimini, tum in Seleucia, eodem tempore in vnum conuenerunt. Quare constat, non mandatum Constantini, sed Aetij disputationem, causam concilij Ariminensis verè fuisse. Atque quòd ista quidem ita se habeant, in sequenti quoque sermone ostendemus.

Vide Nicephor. lib. 9. ca. 20 39. 40. 41. Vide infra Sozom. lib. 4. cap. 16. B

Consimili. ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον distinctione etiam catholici aliqui decepti sunt.

Ariminense cōcilium, einsq; causa.

Quòd

A *Quod epistolis Constantij reuersus Athanasius, sedem suam capessit: & de episcopis Antiochenis, & alterna Constantij & Athanasij petitione, & numinis in hymnis celebratione.* CAPUT XIX.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 21. 22. 23. 24. Vide Socr. lib. 2. ca. 18.

CONSTANS autem rebus gestis in concilio Sardicensi cognitis, scripsit ad fratrem Constantium literas, vti Athanasio & Paulo ecclesias suas redderet. Vbi verò intellexit fratrem diem de die ducere, scripsit denuò, vt vel viros istos reciperet, vel se ad bellum gerendum pararet. Constantius igitur cùm de hac re cum episcopis Orientis communicasset, stultum putauit ob eam causam bellum ciuile & intestinum suscipere. Quo quidem consilio inductus, Athanasium ex Italia accersit: datq; illi potestatem publicos currus, quibus rediret, capiendi, atque crebris literis ad ocyus reuertendum hortatur. Athanasius autem eo tempore in Aquileia vitam agens, acceptis Constantij literis, venit Romam, cum Iulio, quid sibi agendum sit, constituturus. qui eum perhumanitùs dimisit, deditq; eius causa ad clerum & populum Alexandrinum literas, quibus tum eum, vtpote multis periculis nobilitatum, magnopere (vti par erat) laudaret: tum ecclesiæ Alexandrinæ reditum tam præclari episcopi gratularetur: tum denique, vt eadē cum illo sentiret, hortaretur. Inde verò Antiochiam, vrbē Syriç, in qua iam tum cōmorabatur Imperator, rectà cōtendit: cuius vrbis ecclesias iam administrabat Leontius. Nam post exilium Eustathij, fautores sectæ Arianæ Antiochiæ sedē obtinebant: primū Euphronius, deinde Placitus, tum Stephanus: quo, velut episcopatu indigno, inde dimoto, ad extremum Leontius episcopatum illum gessit: quem quidem, vt à fide catholica auersum, deuitauit Athanasius. Atq; cum illis qui Eustathiani vocabantur, cōmunicauit, conuentu in ædibus priuatis peracto. Vbi autem Constantium beneuolum erga se, & facilem expertus est, & putauit suam sibi ecclesiam restitutam fore: Imperator admonitus ab Arianæ sectę præsidibus, Sum equidem, inquit, paratus ad promissa præstanda, quibus impulsus te accersiui. Quare ipse beneficium, quod ego abs te petam, iure debes mihi concedere. Id quidem est, vt ex multis ecclesijs, quæ tuæ ditioni subijciuntur, vnam habeant illi, qui tecum cōmunicare detrectent. Cui Athanasius: Maximè, inquit, ô Imperator: quandoquidem æquum, imò verò necesse est, tuis mandatis obtemperare: neq; profectò tibi equidem contradicam. Verùm cùm Antiochiæ quoque sint, qui communionem eorum qui aliter atque nos de B religione sentiunt, omnino refugiant, idcirco simile beneficium abs te mihi tribui postulo: vt videlicet isti itidem in hac vrbe vnam habeant ecclesiam, in qua liberè ac sine metu in vnum conueniant. Postulatione igitur Athanasij ab Imperatore, velut æqua approbata, cōmodum visum est Arianis rem silentio præterire: quippe existimarunt, suam opinionem propter Athanasium nullam omnino apud Alexandrinos progressionem facturam, præsertim cùm ille non modò ad suæ doctrinæ fautores in eadem firmè continendos, verùm etiam ad pelliciēdos aduersarios satis haberet virium & facultatis. Apud Antiochenos autem, si istud fieret, primùm Eustathianos, qui multi erant numero, cōuentus facturos: deinde, vti simile veri erat, nouas res molituros, cùm impunè suos in vnum cogere possent. Quandoquidem Arianis etiam ecclesias occupantibus, totus clerus ac populus Antiochenus eorum opinionibus non penitùs obsequeretur: sed in cœtus pro more, dum Deum hymnis collaudabāt, distributi, sub fidem hymnorum singuli suam opinionē declararent, & alij non patrem modò, sed filiū etiam, vtpote patri honore æqualem, gloria efferrent, alij patrem in filio esse dicerent, atque per hanc præpositionem In, filium patre inferiorem ostendere conarentur. Tandem, his rebus ita comparatis, Leontius, qui sectæ Arianæ deditus, illo tempore sedē episcopalem Antiochenam gubernaret, incertus animi quid ageret, tametsi non aggrederetur eos qui hymnis fidei concilij Nicæni consentientibus Deum laudarent, prohibere (metuebat enim, ne populus seditionem conflaret) tamen manu ad caput, quod iam valde canescebat, admota, dixisse fertur: Hac niue liquefacta, multum erit luti. Quo significare voluit, se mortuo, dispares illos hymnorū modos tandem in populi seditionem recasuros, quando episcopi, qui ei succederent, nullo modo passuri essent, itidem se populi arbitrio in omnes partes circumferri.

Athanasius Constantij literis reuocatus interueniente Constante.

Leontius Antiochia episc.

Athanasij & Constantij Imp. alterna petitio.

Ariani per Athanasium in angustias coacti.

Hymnorum in ecclesia diuersitas pro diuersitate sententiarum.

Leontij dictū.

Quòd Constantius pro Athanasio Aegyptijs scripserit, & de Hierosolymitano concilio.

CAPUT XX.

Vide Nicephor. li. 9. cap. 25. Vide Socr. lib. 2. ca. 18.

IMperator autem dimittit Athanasium in Aegyptū, scripsitq; pro eo literas cùm ad episcopos & presbyteros cuiusque ciuitatis, tum ad populum ecclesiæ Alexandrinæ: quibus & vitam eius piè āctam, & probitatem morum commendauit: eosq; cohortatus est, vti ei, vtpote suo antistiti, parentes, precib. & orationibus Deum religiosè colerent.

Constantij pro Athanasio litera.

Quòd si qui maleuolentia suffusi, se seditiosos ostenderent, eos secundum leges de eius- A modi hominibus sancitas, pœnas daturos. Dedit præterea mandatum, vt literæ contra Athanasium & eius communionis participes scriptæ, è tabulis publicis eximerent: atq; vt clerici quoque illius pristina immunitate, quæ ipsorum ministerijs tributa fuerat, fruerentur. De qua re scripsit etiam ad Aegypti & Libyæ præsides. Athanasius autem cùm venisset in Aegyptum, quotquot sectæ Arianę deditos cognoscebat, eos abdicauit: quorum verò fidem habebat exploratè cognitam & probatam, illis ecclesiarum concredidit administrationem, fidemq; concilij Nicæni tenere, eique studiosè adhærescere iussit. Dicitur porrò per alias quoque nationes eodem tempore iter faciens, si quas fortè ecclesias ab Arianis occupatas offenderet, eodem modo cum illis egisse. Itaque istud demum ei criminis loco obiecerunt: quòd scilicet in vrbibus nihil ad se pertinentibus ministros ecclesiæ instituere auderet. Verùm cũ inuitis etiam aduersarijs res propter reditum ei prosperè succedere, & propter amicitiam Constãtis Imperatoris à nemine cõtemni, sed in maiore quàm antè honore haberi videretur: complures etiam episcopi inimicitijs erga illum depositis, cum eo communicarunt, in quorum numero fuere episcopi Palæstini. nam cũ id temporis per Palæstinam transiret, eum beneuolè & humanitùs exceperunt: atque concilio Hierosolymis coacto, Maximus & alij episcopi pro eo scripsere ista:

Athanasij in ecclesijs per Aegyptum repurgandis studium.

Concilij Hierosolymitani ad Aegyptios pro Athanasio epistola. CAP. XXI.

Sanctum concilium Hierosolymis coactum, episcopis Aegypti & Libyæ, & presbyteris quoque & diaconis, & populo Alexandriæ, charissimis & cùm primis desideratis fratribus in Christo, S.

Hierosolymitani concilij pro Athanasio literæ.

DEo vniuersarum rerum moderatori, fratres charissimi, pro admirabilibus beneficijs, cùm quæ omni tempore in nos, tum quæ modò in vestram ecclesiam contulerit, Athanasium pastorem vestrum, & dominum ac collegã nostrum vobis reddendo, nullo modo dignas gratias agere possumus. Nam quis aliquando sperare poterat, se oculis ista aspecturum, quæ vos iam estis re ipsa consecuti? Sed vestræ preces sine dubio sunt exauditæ ab omnium rerum gubernatore Deo, qui vestræ curam gerit ecclesiæ, qui vestras lachrymas & lamenta intuitus est: ac propterea vestris orationibus aures clemens adhibuit. Eratis enim tanquam oues abiectæ, malè vexatæ, non habentes pastorem. Et ob hanc causam, qui verus pastor B est, & suarum ouium diligens curator, in vos de cælo respexit: & quem desiderabatis, vobis benignè restituit. Quinetiam nos omnia quæ ad pacem Ecclesiæ faciant molientes, & vestræ aspirantes charitati, eum antè amicè amplexati sumus, quàm ad vos venerit. Atque cum eo communicantes, has salutationes ad vos, & vota nostra gratulandi causa per illum misimus ad eum finem, vt intelligatis tum nos vinculo charitatis cum eo colligatos esse, tum vos debere pro religiosissimis sanctissimisq; Imperatorib. Deum sedulò precari, qui vestro perspecto desiderio, & eius sincera pietate cognita, illum vobis honorificentissimè restituere dignati sunt. Quare obuijs (vt aiunt) vlnis eum complexi, debitas preces cum gratiarum actione Deo, qui hoc beneficium vobis tribuerit, pro eo adhibere laborate: quò vos perpetuò, Dei largiente gratia, lætemini: & Dominũ Deum laudibus efferatis in Christo Iesu, Domino nostro, per quem patri sit gloria in perpetuum: Amen.

Vide Nicephor lib. 8. cap. 26. Vide Socr. li. 2. cap. 19.

Valentis & Vrsacij Arianorum ad episcopum Romanum confessio: quòd falsa confictaq; fuerint, quæ contra Athanasium loquuti sunt. CAPVT XXII.

ATque hæc quidem concilium Hierosolymis conuocatum, ex Palæstina scripsit ad hunc modum. Vnde certissimum extabat argumentum, episcopos Tyri congregatos iniustè Athanasium condemnasse. nam Valens & Vrsacius, qui cum Theognide, vt suprà dictum est, in Mareotem proficiscebãtur, quæsitum, vtrum sacrum calicem, sicut ab Ischyrione accusatus fuerat, confregisset, nec ne: pœnitentia inducti, hæc ad Iulium episcopum Romanum scripsere.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 37. Vide Theodori. lib. 2. cap. 19.

Domino beatissimo Papæ Iulio, Vrsacius & Valens, S.

Valentis & Vrsacij Arianorum pro Athanasij innocentia testimonium.

Quoniam nemini obscurum est, nos per literas nostras, quibus tuæ sanctitatis literis respondimus, iam pridem Athanasio grauiter obtrectasse: & ea de causa, quam significabamus, in fraudem deductos, non potuisse rationem facti nostri reddere: idcirco apud tuam pietatem præsentibus omnibus presbyteris, fratribus nostris, ingenuè confitemur, omnia quæ ante hoc tempus ad aures nostras de prædicto Athanasio peruenerũt,

falsa

A falsa esse, commenticia, & ab eo reuera omnino aliena. Quamobrem cum illo dein-
„ ceps communicandi magna cupiditate ducimur: idque maximè, quod tua pietas pro-
„ pter insitam sibi bonitatem nostro errori ignoscere dignata est. quinetiam hoc quoq;
„ confitemur, si quando nos episcopi Orientis, vel Athanasius ipse, præ malitia in iudiciũ
„ de hac re vocare voluerint, nos ab eo quod tu statueris, minimè descituros. Ario autẽ, *Eorundem Arianismi retractatio.*
„ & eius propugnatoribus, qui non modò dicunt, tempus fuisse quando filius Dei non e-
„ rat, & Christum ex nihilo constare, verùm etiam negant Christum Deum esse, & filiũ
„ Dei antè secula extitisse, (sicut in superiore nostro libello Mediolani edito ostẽdimus)
„ & hoc tempore & aliàs semper anathema denũciamus. His literis nostra ipsorum ma-
„ nu scriptis confitemur rursum, nos hæresim Arianam, vti antè dictum est, & eius defen-
„ sores perpetuò condemnasse.

Ego Vrsacius huic meæ confessioni coràm subscripsi.
Similiter etiam & ego Valens.

Quare quæ Iulio confitebantur, sunt ista quidem: quæ autem scripsere ad Athana-
sium, hoc in loco quoque à me sunt ponenda necessariò. Sic enim se habent:

Eorundem ad magnum Athanasium, pro ineunda cum eo concordia, Epistola: & quomodo reliquis Orientalibus episcopis suæ cuique sedes redditæ fuerint: quodq́ rursus eiecto Macedonio, Paulus episcopatum recuperauit. CAPVT XXIII.

Domino ac fratri Athanasio episcopo, Vrsacius & Valens episcopi, S.

Vide Nicephor. lib. 9 cap. 27. Vide Theodorit. lib. 2. cap. 19. OCcasionem quidem nacti, frater charissime, per fratrem & compresbyterum nostrum Musæum, qui ad te venit, literas dãdi, per hunc ad te ex Aquileia salutẽ mittimus: petimusque abs te, vt sano ac sincero animo nostras literas legas. Atque si per literas nobis responsum dederis, efficies profectò, vt nos de tua nobiscum reconciliata gratia admodum confidamus. Nam te scire volumus, nos tecum & pacem habere, & „ communionem ecclesiasticam. Has quidem res ita se habere, salutatio à nobis per istas „ literas ad te missa, satis magno indicio est. *Eorundem ad Athanasium epistola.*

Athanasius igitur ab ea imperij parte, quæ vergit ad solis occasum, in Aegyptum reuertit. Paulus item, Marcellus, Asclepas, & Lucius, suas episcopales sedes recuperarunt: quandoquidem ex literis Imperatoris, hisce quoque facta est potestas ad sua re- B deundi. Quinetiam Paulo Constantinopolim ingresso, cessit Macedonius, & separatim per se conuentus egit. Ancyræ autem, cùm Marcellus in eam intraret, Basilio ex illa Ecclesia depulso, maximus tumultus fortè ortus est. Cæteris verò episcopis ad suas sedes non ita difficilis patebat aditus. *Episcopis Orientalibus sedes suæ restitutæ.*

TERTII LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER QVARTVS.

De Constantis Augusti cæde, & rebus quæ Romæ euenerint.

CAPVT I.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 21. Socrat. lib. 2. cap. 20. ATQVE ista quidem ita accidisse cognouimus. Quarto autem anno post concilium Sardicense, Constans in Gallia versus solem occidentem sita, interficitur: Magnentius verò, qui cædem ei per insidias parauerat, omnem eius ditionem in suam potestatem redegit. Porrò Bretannio quidam Sirmij à militibus Illyricis Imperator declaratus est. Maxima autem pars istarum calamitatum in damnum antiquæ Romæ propterea recidit, quòd Nepotianus, filius sororis Constantini Imperatoris, cùm multos gladiatores sibi asciuisset, de imperio decertare cœpit. Verùm iste quidem à militibus Magnentij trucidatus est. Constantius verò, vbi summa imperij ad ipsum solum redijt, Imperator renunciatus ad tyrannos è medio tollendos omni cura & cogitatione incubuit. interim Athanasius concessit Alexandriam, conciliumque episcoporum Aegypti cogendum curauit, quò decreta tum Sardicæ de ipso, tum in Palæstina sancita, suffragijs suis quoque confirmarent. *Constantis mors.* *Bretannio Imp declaratur.* *Nepotiani casus.* *Constantius solus Imp. renunciatus.*

Quòd Constantius Athanasium rursus abigit: & qui Consubstantiale propugnabant, exilio mulctati, & de Pauli Constantinopolitani morte: & quòd Macedonius iterum ad sedem restitutus, multa nepharia designauit: & de Martyrio & Marciano martyribus. A

CAPVT II.

Constantij in vtenda religione inconstantia.

Pauli Constantinopol. interitus.

Macedonius ecclesia Constantinopol. potitus, in orthodoxos sæuit.

Macedonius episcopatu abdicatus

Martyrij & Marciani cædes.

Ad horum sepulchra templum ædificatum, & varia miracula edita.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 29. Socrat. lib. 2. ca. 21. 22. Theodori. lib. 2. ca. 4.

IMperator autem Constantius calumnijs Arianorum inductus, non in eadē quidem præstabat sentētia: sed contra acta concilij Sardicensis iamdudum promulgata, iubebat eos qui ab ipso potestatē ad suas sedes reuertendi nacti fuissent, denuò in exilium pelli. Quo quidem tempore Marcello rursus eiecto, Basilius ecclesiam Ancyræ occupauit: Lucius autem cōiectus in vincula, interijt: Paulus perpetuo addictus exilio, Cucusum, oppidum Armeniæ, abductus est: in quo quidem oppido obijt mortem, morbóne an vi extinctus, pro certo equidem dicere non queo. Percrebescit tamen adhuc fama, eum laqueo à Macedonianis strangulatum. Vbi verò in exilium missus est, Macedonius ecclesia Cōstantinopolitana occupata, præsidijs monasteriorum complurium, quæ ipse Constantinopoli extruenda curauerat, & fœderibus cum finitimis episcopis percussis se ipsum muniens, dicitur Pauli fautores varijs affecisse incommodis, ac primū ecclesijs eos exturbasse: deinde vim illis ideo attulisse, vti cum ipso communicarent, vnde factum est, vt multi verberibus grauiter cæsi perirent: postremò alios fortunis, vrbe alios priuasse: alios in fronte notis ab illo compunctos fuisse, vt præ cæteris insignes essent. Qua re intellecta, Imperatorē factum condemnasse, in crimen vocasse Macedonium. Eodem tempore igitur cùm Macedonius ob hanc causam esset episcopatu ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus, malum ad cædem prorupit. Nam cùm alij nonnulli, tum Martyrius & Marcianus obtruncati sunt, quos, vtpote Pauli conuictores, à Macedonio fertur præfecto traditos esse: & cum accusarentur tanquam authores necis Hermogenis, & seditionis contra eum conflatæ, fortiter mortem oppetiuisse. Quorum alter subdiaconus erat: alter, videlicet Marcianus, cantor, & sanctarum Scripturarum lector. Horum quidem insigne sepulchrum est, pro mœnibus Constantinopolis extructum, & velut monumentum martyrum, templo circundatum: quod templum ædificare cœpit quidem Ioannes, Sisinius autem absoluit, perfecitque: qui duo postea ecclesiæ Constantinopolitanæ fuere antistites. Nam indignum censuerunt, eos honore martyrij carere, quos Deus ipse honore affecerat: quandoquidem locus, ad quem abducti securi percussi sunt, cū antè inaccessus esset, à spectris purgatus est, inque eo homines dæmonijs agitati, morbo liberati, atq; multa alia præterea miracula ad eorum sepulchrum edita. Sed de Martyrio & Marciano hæc hactenus. Quod si eadem cuiquam minimè credibilia videantur, nullius penè negocij erit, ab illis, qui ea ipsa exploratè cognita habent, accuratius perdiscere. etenim istis multo sunt fortasse admirabiliora narraturi. B

Quòd Constantius ducto in Illyrios exercitu, Sirmium venit: & de Bretannione & Magnentio, & quod Constantius, vbi Gallum Cæsarem renunciauerat, illum ad populos Orientales amandauit.

CAPVT III.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 30. 18. Socrat. lib. 2. ca. 20. 28. Theodori. lib. 2. ca. 15.

Bretannio abdicatus, & Cōstantius solus Imperator declaratus.

Gallus Cæsar designatus.

PEr idem ferè tempus, cùm Athanasius fuga salutem quæsiuisset, Georgius eos qui in Aegypto eius opinioni assentire renuebant, grauiter vexauit. Imperator autem bello contra Illyrios suscepto, venit Sirmium: quo in oppido pactis quibusdam conditionibus, Bretannio illi fit obuiam. Nam militibus, qui eum Imperatorem declarauerant, in alteram partem traductis, & solum iam Constantium Imperatorem & Augustum esse vociferantibus (vt enim ista fierent, tum ab ipso Constantio, tum à suis impensè antè laboratum fuerat) Bretannio, vt intellexit proditionem, pronum se abiecit ad pedes Constantij, ab eoq; supplex veniam postulauit. Constantius igitur, ablato ei ornatu imperatorio, & purpura, hominis misertus est, vitæque priuatæ degendæ fecit potestatem, & omnia ad victum & cultum necessaria ei ex publico subministrari mandauit: dixitque rem multò accommodatissimam esse ei, vtpote ætate prouectiore, vt decæterò cura imperatoria liberatus, ætatem in ocio & tranquillitate ageret. Vbi autem res contra Bretannionem gestæ hunc habuere exitum, Constantius ingentem exercitum aduersus Magnentium in Italiam misit. Gallum autem consobrinum, cùm Cęsarem eum designasset, amandauit in Syriam, vti partes Imperij versus Orientem defenderet.

Quòd

A *Quòd postquam Cyrillus ecclesiæ Hierosolymitanæ gubernacula post Maximum susceperat, rursus maxima Crucis figura pluribus diebus conspecta est, quæ solem ipsum splendore superabat.*

CAPVT IIII.

EOdem tempore Cyrillo post Maximum ecclesiam Hierosolymitanam administrãte, signum Crucis in cælo visum est: quod clarè admodum resplenduit, non vt cometes solet, diffusis radijs, sed luce multa in vnum conferta, valde denso iubare & perlucido emicuit. Tantum pertinebat in longitudinem, quãtum est interualli inter Caluariæ locum, & montem Oliuarum. Quindecim autem stadia supra locum in cælo suspensum hæsit. Latitudo verò longitudini proportione respondit. Quo quidem, velut insigni miraculo, omnes obstupuerunt: ita vt singuli ædibus, foro & opere, quod quisque fortè habebat in manibus, relicto, pariter cum liberis & vxoribus in ecclesiam conuenerint, & vno ore Christum laudibus celebrarint, & Deum lætis animis confessi sint. Quæ res ad nostram regionem quoque perlata, non mediocriter omnes obstupefecit. Nã quanquã visio ipsa nõ admodum diu continuata est, tamen quia ex omnib. (propè dixerim) terræ oris, vti fieri solet, homines vel precandi, vel loca illa visendi causa Hierosolymam aduenissent, res, quas id temporis aspexissent, suis indicarunt. Erat etiam Imperator de hoc visu certior factus, cùm per alios complures nuncios, tum per literas Cyrilli. Dicebatur autẽ à viris rerum eius generis peritis, hanc visionem diuina quadam prophetia in sanctis literis quoq; præsignificatam fuisse. Quod quidem certè cùm ita accidisset, multos cùm gentiles, tum Iudæos ad fidem Christianam deduxit.

Crucis figurã in cælo conspectam.

Vide Socrat. lib. 7. cap. 47.

Veteribus vsitata peregrinatio ad visenda Hierosolyma.

De Photino Sirmij episcopo, & eius haeresi: & concilio contra eum Sirmij coacto, & tribus fidei libellis: & quòd Photinus post abdicationem renuit venire vocatus: vtq; à Basilio Ancyræ episcopo inanis ostentator sui conuictus sit. CAPVT V.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 31. Socrat. lib. 2. ca. 24. 25. 26.

Photinus & eius hæresis.

SVb idem tempus Photinus ecclesiæ Sirmij antistes, qui iam antè hæresis cuiusdam author fuerat, cùm Imperator ibi præstò esset, palàm suam doctrinam asserere non dubitauit. Et quoniam ingenio tum ad benè dicendum, tum ad persuadendum multũ valebat: idcirco multos ad suam opinionẽ traduxit. Qui tametsi affirmauit vnum Deũ B omnipotentem esse, qui proprio verbo condidit vniuersa: tamen quòd filius Dei ante secula generatus sit, & extiterit, nullo modo concedere voluit, sed Christũ ex Maria genitum docuit. Quod quidem dogma, cùm apud multos vulgatum esset, magnopere offendit animos episcoporum, tum Occidentis, tum Orientis: quandoquidem hoc cõtra cuiusque opinionem nouatum esse arbitrati sunt. Etenim à sententia tum eorum qui fidem in concilio Nicæno traditam cum admiratione amplexabantur, tum eorum qui approbabant Arij doctrinam, omnino discrepare comperiebatur. Imperatori præterea bilem mouit: qui eodem tempore Sirmij vitam agens, concilium ideo conuocauit. Ad quod cõuenere ex Orientis episcopis cùm alij, tum Georgius ecclesiæ Alexandrinæ antistes, Basilius Ancyræ episcopus, & Marcus episcopus Arethusæ: ex episcopis autem Occidentis, Valens Mursorum episcopus, & Osius cõfessor, qui quoniam concilio Nicæno interfuisset, inuitus huic concilio præsto fuit. Nam quanquam haud longè antè Arianorum insidijs exilio cõdemnatus fuerat, ab Imperatore tamen, qui opera ac studio eorum, qui Sirmij in vnũ conuenerant, ad eã rem impulsus erat, ad conciliũ accersitus est. Siquidẽ arbitrabantur, si vel persuasione, vel vi, eum qui vir tam illustris erat, & ab omnib. mirificè laudatus, ad suæ sententiæ suffragandum possent inducere, fore vt ipsorum dogma testem locupletẽ haberet. Vt primũ igitur Sirmij coacti sunt (proximus hic quidem annus erat post consulatum Sergij & Nigriani, in quo nullus consul, vel ex Oriente, vel ex Occidente, propter statum Reip. à tyrãnis tum fortè perturbatum, designatus est) primùm, Photinum abdicarunt, vtpote opinioni Sabellij & Pauli Samasateni fauentẽ. Deinde, contra ea, quæ antè in cõcilijs fuerant decreta, tres fidei formulas ediderunt, quarum vnam Græcè, reliquas duas Latinè conscribebant: quę in multis neq; ipsæ 1. sibi, neque formulis antè compositis, vel verbis vel sensu consentiebãt. Atque est illud quidem intelligendum, formulam Græcè scriptam, filium patri neque consubstantialem, neque substantia similem asseruisse: sed illis qui dicerent eum sine principio esse, aut essentiã Dei velut dilatatã illum procreasse, aut eum patri honore parem & non inferiorẽ sentirent, anathema indixisse. Alterã autem, quæ Latino sermone scripta erat, 2. tum de οὐσίᾳ quã Latini substantiam vocant, tum vtrum filius patri cõsubstantialis, aut substãtia similis sit, vetuisse disserere: propterea ꝙ voces illæ neq; in sanctis reperiuntur

Sirmiense concilium.

Osius cur inuitus eidem adesse coactus.

Annus consulatu carens.

Sirmiensis concilij acta.

Tres fidei formulæ diuersæ.

Scripturis,neq; hominum cogitatione aut intelligentia facilè comprehendi possunt. A Quinetiam præcepisse,aut omnes confiterentur patrem filio honore,dignitate,deitate, & ipso nomine paterno maiorem esse: atque putarent filiū cum cæteris omnibus creaturis patri subiectum esse:& patrem nullum habere principium: filijq; generationem omnibus,præterquam patri soli,incognitam esse.Fertur verò,cùm hæc formula iam edita esset,episcopos laborasse,vti eam tāquam temerè & imprudenter compositam reuocarent,eo consilio vt corrigerent:Imperatoremque idem ipsum mandasse, atq; supplicium minatum esse illis se inflicturum,qui eam occultarent. Verùm cùm semel edita esset,in occulto latêre non potuit.

3\. Tertiam verò formulam sensu cum alijs formulis iam olim editis penitùs consensisse,præterquam quòd Substantiæ nomen sustulit: hācque causam,cur id fecerit,attulisse, quæ est his ferè verbis explicata. "Quoniam nomen "Substantiæ,quod à patribus simplici animo in formula fidei positum est, à vulgo autē "incognitum,non parum propterea attulit offendiculi,quòd in literis Sacris non extat: "idcirco placuit concilio,vt tolleretur,† & nulla omnino mentio fieret illius,præsertim cum sanctæ Scripturę substantiæ patris aut filij,nusquam meminerint. Substātia enim aut patris, aut filij,aut Spiritus sancti,ne nominari quidem debet.Itaque nos,sicut literæ sanctæ loquuntur,filium patri similem dicimus. Atque hæc quidem de fide, præsente ipso Imperatore, decreta fuere. Osius verò initio quidem istis consentire renuit:at pòst vi compulsus,& verberibus,vt fama est, licet senex, grauiter cæsus, consensit,eisdemque subscripsit. Placuit præterea concilio,postquam Photinum abdicauerat, eius animum tentare,si quomodo posset à priore sententia deduci. At ille,tametsi episcopi eum ad hoc cohortabantur,& episcopatum,si propriam ac suam reijceret opinionem, atque ipsorum formulis fidei suffragaretur,ei redditurus promittebant: tamen induci non potuit,sed ad disputationem eos prouocauit.Quare cùm episcopi ad certum & statutum diem in vnum conuenissent, & iudices quidam, qui & doctrina & authoritate eo tempore primas in palatio obtinere viderentur, ex mandato Imperatoris concilio præsiderent,Basilius episcopus Ancyræ partes suscipit contra Photinum disputandi. Ac cùm disserendi certamen propter multa ac varia vtriusque tum interrogata,tum respōsa longiùs procederet,& celeres scribæ rationes vtrinque allatas exciperent,Basilius superior discessit.Photinus autem condemnatus exilio, ne sic quidem suam defendere opinionem destitit:sed libros tum Latino tum Græco sermone conscriptos edidit, quibus non suam modò,verùm etiam falsas aliorum opiniones probare ostendereque B laborauit.De Photino & eius hæresi hæc hactenus dicta sint.

Substantiæ nomen sublatū. — *† Vide annot. pag. 48. lat. 1. lin. 10.* — *Osius vi adactus subscribit.* — *Basilij Ancyræ episc. cum Photino disputatio.* — *Photini exilium.*

De Magnentij & Siluani tyrannorum interitu, & Iudæorum in Palæstina tumultu: & quòd Gallus Cæsar, dum res nouas moliri putaretur, interfectus est.

CAPVT VI.

DVm hæc geruntur, Magnētius antiqua Roma occupata, multos tum ex ordine senatorio,tum ex plebe trucidauit. Qui cū accepisset duces Constantij iam propius ad bellum cum ipso gerendum accedere, secessit in Galliā versus solis occasum sitam. Quo in loco,multis prælijs inter vtrumque exercitum cōmissis,nunc hi,nunc illi vsque eò fuere superiores, quoad Magnentius ad extremum deuictus,Mursam,quod est castellum Galliæ,profugit. Qui cùm videret milites suos, vtpote victos,animis cadere,in loco edito consistens,eos confirmare conatus est.Illi autem,cùm,sicut alijs imperatoribus acclamare consueuerant,† Magnentio quoq; illustre laudis testimonium tribuere in animis haberent, imprudentes atque adeò inuiti Cōstantium pro Magnētio Augustum esse clamarunt.Vnde Magnētius coniecturā faciens,imperium sibi à Deo minimè donatum esse, illo castello relicto,vlterius progredi constituit. Verùm cùm exercitus Constantij persequeretur, prælio circa Montioseleucum facto,solus fugam capessens, Lugdunum salutis causa confugit.In qua vrbe & matrem interfecit, & fratrem quoque, quem Cæsarem creauerat: ad extremum manus graues ipse sibi attulit.Neque ita multò pòst Decennius,alter eius frater,laqueo sibi necem consciuit. At tumultus Reip. ne sic quidē compressi ac sedati sunt.Nā haud ita diu pòst,Siluanus quidam in Gallia ad solē occidentem vergente tyrannidē exercere cœpit:quem breui pòst duces Constantij è medio sustulere. Porrò Iudæi Diocæsareæ cùm Palæstinā,tum cæteras gentes finitimas occupauere: sumptisque armis,amplius Romanis parêre renuêre.Quib. rebus cognitis, Gallus Cæsar ætatem iā tum Antiochiæ degēs,misso exercitu,eos subiugauit,& Deocæsareā euertit.Qui cū rem præclarè gessisse visus esset,prosperitatem haudquaquam ferre potuit,sed instituit animo,occupare tyrannidem. Cuius conatus nouus ex cæde tum Magni Quæstoris,tum Domi-

Magnentij tyrannis, et fuga — *Vide Niceph. lib. 9. cap. 32. Vide Socr. li. 2 ca. 20. 21.* — *Mursa.* — *† Vide annotat. pag 48 lat. 2. lin. 24.* — *Maxentij & Decennij interitus.* — *Siluani tyranni interitus.* — *Iudæi rebelles victi.* — *Diocæsarea euersa.*

A Domitiani præfecti Orientis, quos interfecerat, Imperatori Constantio patefactus est. Qua re Constantius grauiter commotus, eum accersit ad se. Qui cùm aufugere nō posset (erat enim metu perculsus) iter facere perrexit. iam verò cùm non longe à Plabonæ insula abesset, iussu Imperatoris interfectus est, ad tertium suum consulatum, Constantij autem septimum. *Galli Cæsaris interitus.*

De Constantij ad vrbem Romam profectione, & concilio in Italia collecto: & quid Arianorum insidijs Athanasio magno obtigerit. CAPVT VII.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 33.

VBi verò Constantius, tyrannis occisis, se malis quæ casu inuecta fuerāt, penitùs liberatum existimauit: decedens Sirmio, Romam antiquam concessit. nam ibi triumphum de victoria contra tyrannos parta agere constituit. Et quoniam arbitrabatur se posse episcopos primarios vtriusq; partis ad eadē de fide sentiendum inducere, eodem tempore concilium in Italia cogi mādauit. Interim Iulius, cùm ecclesiæ Romanæ episcopatum ad annos vigintiquinq; administrasset, moritur: cui succedit Liberius. Iam verò hi qui fidem concilij Nicæni reijciebant, tempus opportunū ad calumnias orthodoxis contexendas se nactos arbitrati, impensè admodum apud Imperatorem laborarunt, vti omnes quos antè ipsi abdicauerant, ecclesijs eijcerent: tum quòd doctrinam ipsorum opinioni repugnantem tuerētur: tum quòd dedissent operam dum adhuc viueret Constans, vti inimicitiæ inter eum & fratrem Constantium, penes quos imperium erat, susciperentur. Constantem enim fratri, vti antè demonstratum est, denunciasse, se bellum contra eum facturum, nisi Athanasium & alios episcopos reciperet. Maximè autem omnium Athanasium insimularunt: qui præ nimio odio, quod aduersus eum conceperant, neque dum Constanti vita suppeteret, neque dum Constantius illum beneuolentia complecti simularet, simultatem in eum exercere desierunt: sed Narcissus Cilix, Theodorus Thrax, Eugenius Nicensis, Patrophilus Scythopolitanus, Menophantus Ephesius, & alij episcopi numero circiter triginta, Antiochiæ in vnum cōgregati, alijs omnibus scripsere episcopis, illum contra ecclesiæ leges Alexandriā reuertisse: & non concilij sententia, sed contentionē eorum qui eiusdem erant cum eo opinionis, culpæ expertem declaratum esse: & propterea iusserunt, vt neque cum eo communicarent, neque ad eum scriberent: sed cum Georgio, quem ipsi episcopum ordinauerant. Verùm Athanasius ista crimina pro nihilo tum putauit: quippe qui res multo grauiores esset postea subiturus. Nam simul vt interijt Magnentius, Constantius, qui solus iam imperio Romano potitus est, eò omne suum studium contulit, vt episcopos Occidentis, ad eorum opinioni consentiendū qui filium patri consubstantialem esse denegarent, induceret. At verò istud primò nō aperta vi efficere, sed eis duntaxat persuadere conatus est, vt rebus contra Athanasium ab episcopis Orientis iudicatis suffragarētur. Nam sic cogitabat, si Athanasius communi omnium sententia è medio remoueretur, se res ad religionem pertinentes facilè ex sententia confecturum.

Concilium in Italia coactū. Iulij Rom. ep. successor Liberius.

Athanasius Arianorum odio rursum vexatur.

B *Constantij in religionis negocio violētia.*

De Mediolanensi concilio, & Athanasij fuga. CAPVT VIII.

Vide Nicephor. li. 9. cap. 33. Theodori. li. 2. ca. 15.

COncilio igitur impulsu Imperatoris Constantij Mediolani conuocato, ex Oriente pauci episcopi illò aduentarunt: propterea quòd alij morbo, vt est verisimile, præpediti, alij itineris longitudine deterriti, eò accedere recusabant. At episcoporum Occidētis ibi congregati sunt trecenti & amplius. Cùm aūt episcopi Oriētis postularent, vt Athanasius condemnaretur, atque adeò omnino pelleretur Alexandria: alij quidem vel metu, vel fraude, vel ignoratione rerum gestarum inducti, assenserunt: soli autē Dionysius episcopus Albę, quę est vrbs primaria Italię, & Eusebius Vercellorum, quod est oppidū Liguriæ, episcopus, & Paulinus episcopus Treueris, & Rhodanus, & Lucifer contrà vociferati sunt: testatique, non oportere Athanasium tam temerè condemnare. Nam si illud fieret, malum non eo in loco acquieturum, sed ad insidias decretis rectè vereque de Deo sancitis struendas, & ad fidem concilij Niceni euertendam progressurum: atque ad has res perficiendas tum Imperatorem, tum Arianos, omni cura & cogitatione incumbere. Atque isti, quia tum liberè in concilio locuti essent, addicebantur exilio, & Hilarius vnà. Causam autem concilij Mediolani cogendi, quam ipsi memorarant, veram fuisse, euentus rerum comprobauit. Nam haud ita diu pòst concilium Arimini, & alterum Seleuciæ conuocatum est: quod vtrumque res nouas moliri cōtra decreta concilij Nicæni aggressum est, quemadmodū mox demonstrabo. Athanasius verò quoniā persuasum habebat, sibi in palatio Imperatoris paratas insidias, ipse neq; ad Imperatorē venire ausus est, neq; in rem suā esse existimauit. Itaq; quinq; episcopis Aegypti ad eam rē delectis (ex quorū numero fuit Serapiō Thmuetensis,

Mediolanense concilium.

Athanasius ab alijs dānatus, ab alijs defenditur.

Arimini & Seleuciæ concilium coactum.

Serapiō episc.

Thmuetensis, vir tum vitæ institutione sanctissimus, tum oratione disertus) eos ad Imperatorem, iam tum in ea imperij parte quæ ad solem occidentem spectat, ætatem degentem, mittit. Quibuscũ vnà mittit quoq; tres suæ ecclesiæ presbyteros, qui tum Imperatoris gratiã sibi reconcilient: tum ad calumnias aduersariorũ, si opus sit, respondeãt: tum deniq; alias res obeant, quas ecclesiæ & ipsi cõmodissimas fore animaduerterent. A

Athanasius ab Imp. vocatus.

Non multò aũt pòst, quàm illi Alexãdria soluissent, recepit Imperatoris literas, quæ eũ ad aulam vocabant. Qua re & ipse Athanasius, & populus ecclesiæ grauiter conturbati sunt, & ancipiti cura ac dubia distracti. Nam neq; Imperatori, qui opinionẽ à fide alienã tueretur, morẽ gerere tutum: neq; ei resistere, extra periculũ esse existimarunt. Attamẽ Athanasius mansit Alexandriæ: & qui literas attulerat, re infecta reuertit. Sequenti aũt æstate alter Imperatoris mandato cum magistratib. eiusdẽ gentis accedens ad Athanasium, coegit eũ ex vrbe exire, clerumq; illius ecclesiæ grauiter exagitauit. At cũ primùm populum ecclesiæ causa magnos sumere spiritus, & ad bellum se instruere videret: iste quoque labore frũstrà suscepto, inde decessit. Non longo verò temporis spacio intermisso, copiæ, quas Latini legiones vocãt, ex reliqua Aegypto & Libya illò accersuntur.

Legiones.

Atque simul vt nunciatum est, Athanasium in ecclesia nomine Theonæ nuncupata occultatum esse, præfectus ordinum militarium acceptis militib. & Hilarius (qui Imperatoris iussu iã secundò venerat, vt has res maturaret) ex inopinato & tempore iam importuno, ruptis fenestris ingrediuntur in ecclesiam: & cũ vndique conquisiuissent, Athanasium intus non offenderunt. Nam fertur, quòd sicut diuinis indicijs admonitus, multa alia quoque pericula sæpe effugerat, sic hanc eorum irruptionem à Deo sibi præsignificatam habuit: & propterea illico ecclesia egressus est. milites autem venisse ad fores ecclesiæ: & perexiguo temporis momento post eius abitum iam dilapso, factum est, vt eum comprehendere non possent.

Athanasius Imperatoris insidijs elapsus.

Quòd multis modis ab Arianis cùm esset petitus insidijs Athanasius, varia pericula sibi à Deo, vt pote homini diuino, patefacta vitauerit: & quàm grauiter post eius discessum à Georgio afflicti fuerint Aegyptij. CAP. IX.

Athanasius rerum futurarũ præscius: & quomodo à Deo admonitus pericula vitarit.

NEque profectò cuiquam dubitandum est, quin iste vir planè diuinus fuerit, vereque quod esset futurũ præuiderit. Nã res multò sane admirabiliores, quã quæ sint à nobis iam cõmemoratæ, de eo accepimus: quæ perspicuè testificantur, eum rerũ futurarum habuisse scientiã longè exquisitissimam. Nã eo pacto primo anno, cũ Constans adhuc in vita maneret, quãdo Imperator Cõstantius cogitabat eum graui aliquo malo afficere, fuga capta, apud familiarem quendã latitauit: & lõgo tempore intra terræ recessum, in quodã obscuro domicilio, quod aquæ antè fuerat receptaculum, vitã egit. Quæ res omnib. incognita fuit, præterquã ijs apud quos delitescebat: & ancillæ, quę tam fidelis videbatur, vt sibi negocium ei ministrandi concreditũ haberet. Cæterùm cùm vehementer laboraretur ab Arianis, vti hominẽ viuum caperẽt, ancilla donis & pollicitationib. vt est credibile, impulsa, cũ iam indicatura erat. Verùm insidijs eorum à Deo illi præsignificatis, aliò antè demigrauit, quã eum possent comprehendere. Ancilla aũt pœnas dedit, vtpote quæ contra dominos suos mentita fuisset: qui etiam ea de re fugæ se mandassent. Nam non leue crimẽ illis qui vel exciperent hospitio Athanasiũ, vel occultarent, obiectabant quidem Ariani: sed tanquã edictis Imperatoris aduersantes, & delinquentes quoque in Remp. in iudicium vocabant. Aliud præterea huic nõ dissimile Athanasio alio quoque tẽpore accidisse, auditione accepi. Etenim cũ tali de causa fugiens in Aegyptum, aduerso flumine Nilo nauigio subueheretur, & quidã de eius profectione per indices certiores facti persequerentur, eo cõsilio vti cum cõprehenderent: diuinitùs de illis qui persequebantur præmonitus, his qui vnà secum nauigabant enunciauit, iussitque versus Alexandriam reuerti. Ac dum secundo iam flumine nauigat, insidiatores aduerso flumine subuectos prætergressus, ad vrbẽ Alexandriã confugit, ibique propter populi frequentiã & multitudinem ædium tutius latitauit. Itaque his de reb. & alijs permultis, quæ similiter ab eo præsignificabantur, ex Gentilib. aduersarijs suis, & Arianis, in crimen falsò vocatus est, quòd eas per præstigias magicas conficeret. Nã fama est, quodam tempore, cùm per plateas ciuitatis incederet, fortè fortuna coruum versus eum volitantẽ crocitasse: turbamque Gentilium casu astantẽ, eum tanquã præstigiatorem irrisisse: atque adeò ab illo postulasse, vt quid dixisset coruus, ipsis memoraret. Illum autem leniter subridentem respondisse, Cras: quod Latino sermone diem proximè sequentem significat. Quare cùm istam vocem emiserit, obnunciat vobis, diem crastinum vobis peracerbum futurum. præmonstrat enim, vobis mandato Imperatoris prohibitum fore, ne vestrum diẽ festum

Vide Niceph. lib. 9. cap. 34.

B

Theodori. li. 2. cap. 14. Socrat. lib. 2. cap. 13.

Athanasij latibulum.

Athanasij fuga in Aegyptum, & Alexandriã rediens.

Athanasius magicarũ præstigiarum insimulatus.

Athanasij prædictio vera.

A festum,qui proximè sequitur,celebretis. Quæ Athanasij prædictio,licet ipsis videretur ridicula, vera tamen extitit. Nam die crastino literæ Imperatoris sunt magistratibus ciuitatis redditæ,quæ iubebant,ne Gentilibus amplius potestas permitteretur vel ad fana sua accedendi,vel consuetos ritus & conuentus celebrandi. Itaq; festus dies,qui tum fortè incidit,isq; Gentilibus venerandus ac magnificus,sublatus est. Verùm quòd Athanasius dono prophetiæ imbutus fuerit,ista quidem dixisse sat est. Vbi verò, vti antè dictum est, manus eorum qui ad ipsum comprehendendum venissent, effugerat, clerus eius & populus ecclesias aliquandiu tenuerunt: vsque eò nimirum, quoad præses Aegypti,& præfectus militum eiusdem regionis,omnes qui ei obtemperabant, inde eijcerent:easque,illis qui Georgium cupidè expectabant,traderent. Haud ita multò pòst venit Georgius ipse, & ecclesias sibi subiecit: quippe qui multo violentius, quā modus sacerdotum & consuetudo postulat,regere instituerit, atque cùm alijs omnibus se terribilem præbere,tum erga Athanasij fautores crudelem se ostendere studuerit: adeò vt tum viri,tum mulieres,vincula & plagas eius opera subirent: vnde factum est vti eū tyranni loco ducerent. Qui cùm hac de causa odio omnibus esse cœperit, plebs ad iram incitata,eum in ecclesia fortè versantem adorta est, atque parum aberat quin illū confecisset. Itaque quoniam in tantum discriminis adductus,ægrè euaserat incolumis, maturè ad Imperatorem profugit. Qua re confecta, Athanasij fautores ecclesias denuò occuparunt: sed tamen non ita longo tempore eas tenere permissi sunt. nā præfectus militum Aegypti, his qui à Georgio starent, illas iterum reddidit. Secūdum ea, scriba Imperatoris,qui ex numero notariorum fuit, missus Alexandriam, ad supplicium de Alexandrinis sumendum, multos torsit grauiter,& verberibus cruciauit. Breui pòst Georgius quoque eò reuertitur:& ob eas causas quæ sunt modò cōmemoratæ, vti credibile est, illis multò maiori terrori fuit:& ideo in grauius odium, quàm antea, vocatus, tum quòd Imperatorem ad complures acerbè affligendos incitasset, tum quòd à monachis Aegypti(quorum opinionem populus sequebatur: & eorum testimonia propterea vera ducebat, quòd virtutem assiduè excolerent, & piè viuendi disciplinæ se totos traderent) propter peruersam fidē & intolerandā arrogantiam admodū insimulatus fuisset.

Athanasij prædictio vera.

Georgius Athanasij successor violentus.

B

De Liberio pontifice Romano, quas ob causas à Constantio in exilium eiectus sit: & Felice, qui illum subsequutus est. CAPVT X.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 35. Theodorit. lib. 2. ca. 15

IStæ quidem res etsi non eodem tempore, tamen aliæ deinceps ex alijs Athanasio & ecclesiæ Alexandrinæ post Constantis mortem obtigerunt: suntque à me hoc loco, quò historia magis perspicua sit, commemoratæ. Concilio verò quod Mediolani celebratum erat, iam nulla re in eo confecta, dimisso: Imperator omnes qui aduersarijs Athanasij contradicerent, de medio remouit, exilioq; condemnauit. Qui cū plurimum laboraret, vt ecclesia vbique de doctrina fidei secum consentiret,& episcopi de eadem inter ipsos concordarent, constituit omnes episcopos in Occidentem accersere. Verùm cùm cerneret animo, hoc propter longinquitatem locorum & maris interiecti perdifficile factu esse, incertus erat animi quid ageret, non tamen à suscepto cōsilio penitùs destitit: sed in eadem perstans sententia, prius quàm venit Romam, & pompam triumphi(sicut Romanis in more positum erat) contra victos celebrauit, Liberio episcopo Romano ad se accersito persuadere conatur, vt sententiæ episcoporum, quos circa se habebat(ex quorum numero fuit Eudoxius) assentiretur. Quem ipsi refragantem, constanterq; affirmantem, se nunquam illud facturum: iussit Berœā vsq;, quod est oppidum Thraciæ, relegari. Dicitur autem, præter hanc, aliā quoque fuisse causam, cur Liberius exularit: nempe quòd cum Athanasio communicare non recusauit, sed audacter & liberè in eius defensione contradixit Imperatori: qui nō solū eum accusabat, ꝙ ecclesias affecisset iniuria, quòd ex duobus fratrib. suis alterum, videlicet maiorem natu, peremisset: alterum aūt, Constantem nempe, quoad eius fieri poterat, ipsi inimicum reddidisset: verū etiam iudicium cū aliorum omnium episcoporum, tum eorū maximè qui Tyri ad eum condemnandū in vnum conuenerant, aduersus illum protulit. Quib. quidem episcopis, vtpote vel odio, vel gratia ad sententiam de eo ferendam adductis, neutiquā fidem adhibendam esse, dixit Liberius: postulauitque ab Imperatore, vt fides in concilio Nicæno tradita subscriptionibus omnium vbique episcoporum confirmaretur:& illi qui propter eius defensionem in exilio ætatem degerent, domū reuocarentur. Quibus rebus ritè constitutis, requirebat præterea, vt neq; publici currus, neq; pecunia cuiquam episcoporum tribueretur, ne vel molestiæ quicquā, vel damni alijs afferre viderentur: sed omnes proprijs ac suis sumptibus Alexandriam cōuenirent, in qua vrbe tam de eo qui fecerat iniuriā, quàm de his qui eandē acceperant,

Athanasij fautores exilio damnati.

Liberius Ro. episc. ab Imp. relegatus.

Athanasius ab Imp. accusatus à Liberio defenditur.

A

Episcopi manus ad quid à Deo destinata.

Liberij in exilium ab Imp. relegati libera vox.

Liberius Imperatoris munus auersatur.

Liberio episcopatu Ro. priuato suffectus Felix.

diligenter cognosceretur, in crimina inquireretur, & accurata de eorum veritate haberetur quæstio. Quin etiam testimonium Valentis & Vrsacij de Athanasio (quod quidē literis mandatum Iulio, qui sedem ecclesiæ Romanæ ante eum rexerat, vti tum veniam peterent: tum acta ab se in Mareote sancita, falsa esse declararēt) cùm ei ostendisset, contendit ab illo, vt Athanasium absentem minimè condemnaret: neq; rebus id temporis decretis fidē adiungeret, quippe cùm fraus & insidię quæ in illis versarentur, iam perspicuè deprehensæ essent. Neq; fratrū causa expectaret vltionem fieri per manum episcopi, quam Deus non ad hanc rem, sed ad mysteriorum sanctificationem, & ad omnem iustam bonamque actionem exequendam paratam esse voluit. Quapropter, Imperator cū Liberius eius imperatis hoc modo restitisset, dedit mandatum, vt in Thraciam, nisi intra biduum sententiam mutaret, relegaretur. Cui Liberius: Mihi, inquit, ô Imperator, dies ad deliberandum non est opus. Iam olim enim ista & deliberata sunt à me, & decreta. Itaque iam ad hinc discedendum paratus sum. Fertur item, Imperatorem etiam, cùm in Thraciā abduceretur, quingentos aureos misisse: illum autem eos minimè recepisse, sed dixisse ei qui attulerat: Abi, & nuncia illi qui hoc aurum misit, vt ipsum det suis assentatoribus & histrionibus, quos continua egestas præ insatiabili cupiditate in dies singulos grauiter premit: quippe qui perpetuò appetant diuitias, nec vnquam satiari possint. Nos autem Christus, qui patri in omnibus rebus similis est, nutrit, & omnia bona nobis suppeditat. Itaque hac de causa Liberius ecclesiæ Romanæ episcopatu priuatus est. Cui præficitur Felix, illius cleri diaconus: quem aiunt fidei concilij Nicæni semper consensisse: & omnino, quantum pertinebat ad religionem, reprehensione caruisse: atque ob id solum in crimen vocatum esse, quòd non modò Arianos ministros ecclesiæ ordinaret, verùm etiam quòd eorum communione vteretur. Imperator verò, vt primùm Romam ingressus est, & ingens ibi populi multitudo pro Liberio clamorē edidit, eumq; denuò habere postulauit: consilio cum episcopis qui secum erant initio, decreuit eum reuocare, & populo petenti reddere, si modò episcopis, quos secum haberet, consentire in animum induceret.

De Aetio Syro, & Eudoxio, cui post Leontium Antiochiæ episcopatus obtigit: & de Consubstantiali. CAPVT XI.

B

Vide Niceph. lib. 9. cap. 30. Theodori. lib. 2. ca. 28. Socrat. lib. 2. cap. 28.

Aetij hæresis Arianæ non dissimilis.

Arij periuriū.

Eudoxius Leontio succedit.

Cōsubstātiale.

Substantia simile.

SVb idem ferè tempus palàm, quā de Deo habebat opinionē, docuit Aetius, diaconus eo tempore ecclesiæ Antiochenæ à Leontio institutus: qui eiusdem cum Ario opinionis fuit. nā filium Dei creatum esse, ex nihilo ortum, & patri dissimilem asseruit: vir valde litigiosus, & in disputationibus de Deo susceptis adeò audax, vti ab illis doctrina discrepare, quibus cū opinione consentiret, videretur. Et propterea eiectus ex eorū ecclesia, prætexuit ideo se illorū vitare communionem, quòd contrà quàm deberent, cum Ario communicassent. Nam Arius, inquit, cū pœnitentia adductus, iusiurandum daret Cōstantino Imperatori, se cū episcopis, qui ad cōcilium Nicænum conuenerant, de doctrina fidei penitùs consentire, planè peierauit. Atque ista quidem hoc modo cōmemorantur. Porrò dū Imperator adhuc in ea imperij parte, quę spectat ad solis occasum, ætatem degeret, nunciatum est, Leontium episcopum Antiochiæ, è vita abijsse. Itaque Eudoxius orat Imperatorem, quoniam illi ecclesiæ opus esset custode, vt ipse ea de re in Syriam redire possit. Quo impetrato, properè contendit Antiochiam, illiusque ecclesiæ sibi ipse episcopatum assumit: idque sine consensu tum Georgij episcopi Laodiceæ, tum Marci Arethusæ episcopi (qui duo id temporis inter episcopos Syriæ perillustres fuere) tum denique aliorum penes quos electio erat. At verò multis in ore est, cum istud egisse de sententia Imperatoris: quicum eunuchi in palatio vitam degentes eadem de re diligenter egissent, qui quidem pariter cum Eudoxio dogma Aetij defenderunt, filiumque patri dissimilem asseuerarunt. Quapropter Eudoxius, simulac episcopatu ecclesiæ " Antiochenæ potitus est, parta iam liberè & audacter loquendi potestate, palàm hanc " hæresim defendere non dubitauit. Atque Antiochiæ veniens in congressum cum il- " lis qui hanc opinionem tuerentur (ex quorum numero erant, Acacius Cæsareæ Palæ- " stinæ episcopus, & Vranius episcopus Tyri, qui cum verbo Consubstantiali, etiam " Substantia simile abrogauerat) causam simulauit suæ doctrinæ, quòd videlicet epi- " scopi Occidentis eidem suffragati essent. Osius enim cum quibusdam alijs ibi episcopis, quò Valentis, Vrsacij & Germanij pertinax contentio tolleretur, vi quidem compulsus, Sirmij, vt antè diximus, concessit, vt voces Consubstantialis, & Substantia similis, minimè à quoquam proferrentur, tum quòd in sanctis literis neutiquam reperirentur: tum quòd substantiam Dei curiosè indagare, hominum captum longè superaret. Postquam autē literas Osij hac de re scriptas, vti volebant, consecuti sunt, epistolā

Valenti,

A Valenti, Vrsacio & Germanio miserunt, illisque egerunt gratias: atque causam, cur episcopi Occidentis ad rectè de fide sentiendum deducti essent, ipsis attribuerunt.

Eudoxio res nouas moliente, literæ ad episcopos, vt eum reprimerent, à Georgio Laodicensi episcopo scriptæ sunt: & de missis Ancyra ad Constantium legatis.

CAPVT XII.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 36. 45. Theodori. lib. 2. ca. 25. Socrat. lib. 2. cap. 33.

Basilius conuocatis episcopis ecclesiam ædificatam consecrat.

VBi verò Eudoxius res nouas ad hunc modum moliri cœpit, cõplures ecclesiæ Antiochenæ, qui ei aduersarentur, inde eiecti sunt: qui cũ literis Georgij episcopi Laodiceæ, Ancyram, quod est oppidum Galatiæ, rectà cõcesserunt. Nam Basilius fortè fortunà eodẽ tempore ad ecclesiã, quam ædificauerat, consecrandam cõplures episcopos suæ ecclesiæ finitimos conuocauerat, quibus literas Georgij tradidit, quæ ita se habent:

Dominis honoratissimis, Macedonio, Basilio, & Cecropio, Georgius in Domino S.

Georgij Laodicens. episc. litera.

» NAufragium fidei quod ab Aetio factum est, vniuersam penè Antiochiam occupauit. Nam Eudoxius discipulos execrabilis Aetij, qui sunt à vobis honoris ecclesiastici gradibus dimoti, ad se ascitos, in clerum ascribit: & ipsum Aetium hæreticum habet in eorum numero, quos summo honore prosequitur. Quare subuenite huic tam illustri ciuitati, ne eius naufragio totus orbis terrarum etiam euertatur. Atque vos, qui iam sitis in vnum coacti, vnà cum cæteris qui ad vos fortè sint conuenturi, subscriptiones ab alijs quoque episcopis exigite, ad eum finem, vti Eudoxius tum ipsum Aetium eijciat ecclesia Antiochena, & discipulos eius in clerum delectos inde amandet. Quòd si pergat cum Aetio filium patri dissimilem vocare, & hos qui istud dicere audeant, illis qui contradicant, anteponere, actum est penitùs, vt antè dixi, de ecclesia Antiochena. Ista quidem literæ Georgij complexæ sunt. Episcopi autem Ancyræ congregati, simul vt Eudoxij fidei innouandæ studium exploratè perspectum erat, ex decretis de doctrina fidei literis proditis, quæ vnà cum episcopis, in quorum congressum & colloquium Antiochiæ venerat, sanciuisset, rem Imperatori significant: postulantque aliquã fieri prouidentiam, vt quæ essent in Sardicensi, Sirmiano, alijsque concilijs decisa, rata stabiliaq; manerent: in quibus quidem concilijs consensum est, filium substantia patri similem esse. Deliguntur autem ad legationem apud Imperatorem obeundam, Basilius ipse episcopus Ancyræ, Eustathius episcopus Sebastiæ, Leontius Cizyci episcopus, & Leontius presbyter ex Thalamepoli Regia. Vt primùm veniunt ad aulam Imperatoris, offendunt ibi Asphalium, presbyterum Antiochiæ, hæresis Aetij fautorem maximum, qui iam res pro quibus venerat confecisset: essetque modò cum literis, quas ab Imperatore accepisset, inde decessurus. Cæterùm hæresi per legatos qui Ancyra venerant, indicata, Constantius Eudoxium condemnat: recipit denuò ab Asphalio suam, quam ei dederat, epistolam, hæcque scribit:

Episcoporum legatio ad Imperatorem.

B

Asphalius presbyter quid profecerit apud Imp.

Constantij Imperatoris epistola, vt Eudoxius, & qui illum sequebantur, expellerentur.

CAPVT XIII.

Victor Constantius Max. August. Sanctæ ecclesiæ Antiochenæ S.

Constantij Imp. ad Antiochenos epistola, contra Eudoxium.

„ Eudoxius, non à nobis missus, ad vos venit: neque quisquam sic putet. Ab eo enim lõgè absumus, vt eiusmodi hominibus fauere velimus. Quòd si præter cætera, istud prætereà cõminiscuntur: certè perspicuum est, eos in Deum Opt. Max. falsò ementitos esse. At ecquæ res sunt, à quib. se sua sponte abstineant illi, qui dominandi libidine accensi, ciuitates inuadere, & velut transfugæ, ex vna & alia deuolare, omnes deniq; recessus ac latebras potentiæ & facultatum augendarum studio rimari non cessant? Fama est prætereà, apud hos esse præstigiatores quosdam & sophistas, quos ne nominare quidem fas est: officinã planè maleficam, & maximè impiam. Omnino certè & vos ipsi horũ conspirationem perspicitis: omnino etiã ex verbis ipsius hæresis, tum eius authorẽ agnoscitis, tum cæteros qui ad eandẽ hæresim propagandam operam ac studium conferunt: à quibus hoc vnum duntaxat laboratur, vt populum sui erroris cõtagione inficiant. Cæterùm veteratores isti, & audacia ad omnia proiecti, iam tale quiddã apud quosdam iuueniliter iactitarunt: quòd nos simus eorũ ordinatione, qua ipsi se ministros ecclesiæ ordinarint, lætati. Ista quidem ab illis decantantur, qui talia passim iactare solent. Verùm res neque omnino ita se habet, neque propè ad id quidem accedit. Quin reuocate quæso in memoriam verba prima, quæ tum habebantur, cùm de fide deliberatum est: quibus quidem demonstrabatur, Seruatorem nostrum filium Dei, substantia patri similem esse. At verò generosi isti, ea quæ temerè sibi succurrunt, de Deo effutientes, eò im-

In ambitiosos & rerum nouarum cupidos episcopos.

pietatis processerunt, vti cùm res à veritate alienas ipsi afferant, tum easdem alios doce- A re moliantur. In quorum caput licet hanc impietatem tandem recusaram credamus: tamen interim placet eos à conuentibus ecclesiasticis, & communi populi congressu prohibere. Etenim in præsentia illis ea prædicere cogor, quæ breui pòst, nisi à rabie ista se temperent, sunt profectò subituri. Qui quidem (nam quid est quod non tentent, quò malum hoc adaugeant?) improbissimos homines tanquam ex mandato in vnum co- gunt, hosque, errorum scilicet duces, qui venerandum sacerdotum habitum adulterāt, in clerum ascribunt: perinde ac si ipsis liceret agere & ferre omnia. Atqui quis est inter viuos numeratus, qui istos possit ferre? qui quidem vrbes impietate referciunt, suam su- perbiam vi occultare student: atque hoc vnum opus ipsis voluptati est, nimirum vt bo- nis perpetuò inuideant. Ac desinat tandem malitiosa hæreticorum conspiratio diui- nis episcoporum sedibus insidias tendere. Iam tempus est, vt veritatis alumni in lucem prodeant: hique veniant in medium, qui domicilijs ac sedibus relictis aufugerunt, me- tuque iampridem implicati fuerunt. Nam & horum sapientia exploratè perspecta est: & nulla noua machinationis ratio excogitari potest, quæ illos impietate queat eximе- re. Bonorum officium est, fide patrum viuere, hancque, vt dictum est, adaugere, neque vltrà curiosè inquirere. Cohortarer autem eos, qui licet serò ex hoc erroris barathro se exemerint, vti assentiantur huic decisioni, quam episcopi literarum sanctarum valde periti de Deo Opt. Max. aptè & conuenienter sanciuerint. Ex illo quidem tempore hæ- resis Anomianorum, id est, eorum qui filium patri dissimilem assererent, inualuisset, † nisi Imperator ipse episcoporum opera & diligentia intercessisset.

† Curt. no- tat Christ. hic non Græca Eu- sebij sed Nicephor. verba seq. ex cap. 36. lib. 9.

Anomianorū hæresis. Vide Niceph. lib. 9. ca. 36.

Quòd Sirmium cùm venisset Constantius, reuocatum denuò Liberium Romæ restituit: ac Felici, vt si- mul cum eo sacerdotio fungeretur, permittit. CAPVT XIIII.

Liberius reuo- catus.

Haud longo tempore pòst, Imperator Roma Sirmium reuersus, rogatu le- gatorum, quos episcopi Occidentis ad ipsum miserant, Liberium Beroea reuocauit. Atq; præsentibus legatis episcoporum Orientis, & quibusdam sacerdotibus, qui erant fortè in exercitu, in vnum coactis, compellere tentauit eum fateri, filium patri non esse consubstantialem. Instabant por- rò, & Imperatorem ad hanc rem incitabant, Basilius, Eustathius, & Eleusius: qui apud B eum authoritate & gratia plurimum poterant. Hiq; id temporis, cū decreta de Paulo Sa- mosateno, & Photino Sirmiano, quinetiam formulam fidei in ecclesiæ Antiochenæ consecratione editam in vnum libellum congessissent, causa conficta, nimirum quòd quidam simulatione huius verbi Cōsubstantialis, hæresim priuatim stabilire moliren- tur, conantur, vt Liberius & * Athanasius quoque, Alexander, Seuerianus & Crescens, qui in Aphrica sacerdotij munere fungerentur, huic consentiant. Consentiunt itidem Vrsacius, Germanius episcopus Sirmij, Valens Mursorum episcopus, & quotquot O- rientis episcopi ibi fortè aderant. Vicissim autem confessionis fidei formulam à Libe- rio adduxerunt, quæ illis qui filium patri non substantia & cæteris rebus omnibus simi- lem asseuerarent, interdixit ecclesia. Nam cùm Eudoxius, & cæteri cum eo Antiochiæ hæresis Aetianæ fautores, epistolam Osij nacti fuissent, rumorem dissiparunt, Liberium quoque verbum Consubstantiale reiecisse, asseruisseque filium patri dissimilem esse. Vbi verò hæc res legatis episcoporum Occidentis hoc pacto successere, Imperator dat Liberio potestatem Romam reuertendi. Atque episcopi Sirmij congregati, scribunt li- teras Felici tum Romanæ ecclesiæ Antistiti, & clero eiusdem ecclesiæ, vti Liberium re- cipiant: & ambo pariter sedem Apostolicam administrent, communique consensu & concordia sacerdotio illo fungantur: atque tum casum acerbum, qui in electione Feli- cis obtigisset, tum exilium Liberij obliuione deleant. Nam populus Romanus Liberiū, tum quòd in alijs rebus vir excellens & spectatus erat, tum quòd Imperatori animo a- deò excelso & constanti in fide defendenda contradixerat, tam eximiè charū habuit, vt seditionem planè maximam eius exilij causa conflaret, resque ad cędē prorumperet. Haud ita diu post moritur Felix, solusque deinceps Liberius ecclesiæ illi præest. Quod quidem non sine diuina prouidentia factum est, ne sedes Petri à duobus præsu- libus gubernata (quæ est plane nota dissidij) & à sacrosanctis ecclesiæ le- gibus aliena, vlla infamiæ macula aspergeretur.

Vide Nice- phor. li. 9. cap. 37. Theodori. li. 2. cap. 17.

** Non Atha- nasius ille A- lexandrinus, sed alter eodē nomine appel- latus.*

Felicis Rom. episc. mors.

Commen- datio sedis Romanæ.

Quòd

A *Quòd propter Aetij hæresin & res Antiochiæ nouatas, decreuit Imperator, vt Nicomediæ concilium ageretur. Sed cùm terræmotus & pleraq; interim alia interuenissent, primùm id Nicææ, deinde verò Arimini & Seleuciæ celebratum est: pòst de Arsacio confessore pauca referuntur.* CAPVT XV.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 18. Socrat. lib. 2. cap. 29. Theodori. lib. 2. ca. 21.

ATque Sirmij quidem hęc gesta sunt, quo quidem tempore propter metum Imperatoris ecclesia Orientis & Occidentis, in doctrina fidei consentire visa est. De rebus autem Antiochiæ nouatis, & de hæresi Aetij, Imperator constituit concilium Nicææ cogere. At cū Basilius eiusq; fautores propterea renuerent, quòd olim in ea vrbe de fide inquisitum fuisset: placuit idem Nicomediæ, quæ est vrbs Bithyniæ, cōuocare: & episcopos cuiusq; gentis, qui tum maximè idonei viderentur ad res prudenter considerandas, tum ad intelligendū, acutè diserteq; dicendū cùm primis valerent, ad certum diem eò diligenter accersere, vti singuli pro omnibus suæ gentis sacerdotib. concilij fierent participes, rebusq; iudicatis interessent. Iam verò cū multi episcopi essent in itinere, nunciatum est, grauem calamitatem Nicomediam occupasse. Deumq; vniuersam vrbem terræmotu concussisse. Postquam autem fama vbiq; percrebuit, ciuitatē funditùs euersam esse: impedimento fuit, quo minus episcopi longius in itinere progrederentur. Nam fama, ꝙ quidem solet efficere, his qui longè aberant, nunciauit, hanc cladē non modò eos afflictasse quos reuera afflictauerat: verùm etiam Nicæam, Perinthum, & alias vrbes finitimas, quinetiam Constantinopolim in eiusdem calamitatis societatem venisse promulgauit. Qui quidem casus non mediocri dolore affecit episcopos, qui sanæ doctrinæ fauebant, propterea quòd ecclesia, quæ tam magnificè in ea vrbe extructa fuerat, terræmotu cōquassata corruit. Vnde homines nostræ religioni infensi, arripuere occasionem Imperatori nūciandi, quòd multitudo episcoporum, & aliorum virorum, puerorum & mulierum, qui spe inducti se in ea ecclesia fore incolumes, eò profugerant, ibi oppressa perijsset. Quod quidē minimè verum fuit. Nam hora secunda diei, quo die nullus in ecclesia ageretur conuentus, terræmotus vrbem inuasit. Atq; ex episcopis solus Cecropius episcopus ipsius vrbis Nicomediæ, & alius ex Bosphoro extra ecclesiā oppressi interierunt. Quinetiam ciuitas tam exiguo temporis momento terræmotu concussa est, vt qui cuperent aliò confugere, non possent: sed prima periculi aggressione, quo quisq; stetit loco, in eo magna

Nicomediæ cōciliū indictū, terræmotu aliò cogitur.

Ethnicorum calūniæ aduersus Christianos.

Cecropius episcopus terræmotu obrutus.

B ex parte aut seruatus est, aut perijt. Est præterea multis in ore, Arsacium hanc antè vidisse calamitatem, quàm acciderit: qui genere Persa fuit, & ex milite, qui Imperatoris leones nutriebat, insignis cōfessor regnante Licinio factus, relictaque militia in arce Nicomediæ intra murum monasticam disciplinam exercens habitauit. Quo in loco diuina visio ei oblata, iussit ex vrbe egredi, quò vitaret cladem, quæ esset eam postea occupatura. Qua re confecta, maturè ad ecclesiam profectus, dat mandatū clericis, vt Deo preces supplices sedulò adhibeant, & orationes ad eum placandum faciant, quò clades, quam vrbi minatus fuerat, ab ea depelli posset. Vbi autem illis frustrà persuadere conatus est, & pro ludibrio habitus, simul vt calamitatem eos nec opinātes oppressuram præsignificauerat, ad arcem reuertitur, & humi in faciem proiectus, Deum precatus est. Interea temporis vrbe terræmotu concussa, complures obtriti perierunt: qui autem supererāt, in agros & solitudinem profugerunt. Siquidem, velut in ciuitate opulenta & ampla, singulis in ædibus ignis accensus fuit: in focis, furnis & caminis balneorum, & eorum qui eas exercent artes quib. igni opus sit, adeò vt tectis ædium terræmotu disturbatis, flāma eorum materiem occuparet, lignisque aridis (vt est verisimile) admixtis, & rebus oleo & pinguedine perfusis, quæ facilè incendi solent, affatim nutrita cresceret: atque in omnes partes serpens, ac tandem velut in vnum confluens, efficeret, vt tota vrbs instar vnius (penè dixerim) rogi videretur. Et quoniam in hac clade ad ædes accedi non posset, qui incolumes ex terræmotu euaserant, ad arcem procurrerunt. Arsacius autem in turri, quæ steterat inconcussa, pronus decumbens, sicut se, cū orare cœpisset, extenderat, mortuus repertus est. Fama verò est, eum à Deo precibus contendisse, vt ante cladem mortem oppeteret: morique maluisse, quàm calamitatem oculis cernere vrbis illius, in qua primùm Christum cognouerat, & ecclesiastica disciplina imbutus fuerat. Sed quoniam ad hunc virum nostra delapsa est oratio, intelligendum est: eum præ amore, quo Deus illum complexus est, potuisse dæmones abigere, & homines eisdem agitatos, illis purgare. Nam cùm quidam vexatus dæmonio per forum gladio stricto curreret, omnesq; fugerent ab eo, & tumultus vrbē occuparet: Arsacius factus illi obuiam, Christum nominauit, verbo hominem deiecit, eum extemplò dæmone purgauit, & ad sanam mentem reduxit. Edita sunt etiam ab illo multa alia opera, quæ supra facultatem

Arsacius Persa confessor & vates, terræmotum frustra prædicit.

Nicomedia terræmotu obruta describitur.

Arsacius quomodo interijt.

Arsacij mors & miracula

humanam artem quę putanda sunt. Quorum hoc vnum fuit: Erat fortè draco, vel aliud serpentis genus, quod viatores qui illac transirent, antè flatu suo peremit, quàm oculis eorum cerneretur. nam in quodam specu propter viam oblituit. Ad quem locum accedens Arsacius, orauit: serpens autem sua spōte egreditur è specu, & capite bis ad terram alliso, seipse interfecit. Atque ista commemorarunt hi, qui dicebant se ea ab illis audiuisse, qui ipsum Arsacium oculis aspexissent. Episcoporum verò, sua ad concilium profectione propter calamitatem Nicomediæ cœlitùs illatam impedita, pars noua Imperatoris decreta expectarunt: pars, quam habebat de fide opinionem, scriptis declararūt. Imperator autem, quoniam incertus erat quid ageret, scripsit ad Basilium literas, à quo sciscitatus est, quid de concilio fieret. Qui cùm eum ob pietatem, vt videtur, per epistolam laudasset, & de clade Nicomediæ inuecta exemplis è sacris historijs petitis consolatus esset: hortatur, vt concilium maturet, & ne desistat à proposito, præsertim cùm studium pro pietate susceptum sit: neq; episcopos ad hanc rem cōuocatos, cùm iam domo exierint, sintque in itinere, re infecta, dimittat. Locum autem concilio designauit, pro Nicomedia Nicæam vrbem, vt ibi de fide ritè decideretur, vbi iampridem de eadē quæri cœptum est. Atque hæc quidem rescripsit Basilius Imperatori, ratus ita se illi rem gratam significaturum, propterea quòd ipse initio concilium Nicææ congregari statuerat. His literis Basilij acceptis, Imperator primùm dat mandatum, vt ineunte æstate, episcopi omnes Nicæam conueniant, exceptis illis, quibus inualetudo esset impedimento: hique suo loco presbyteros, vel diaconos, quos vellent, eò mitterent, qui ipsorum declararent sententiam, & de rebus controuersis consilium inirent, vt communiter omnes de omnibus inter se concordarent. Deinde, vt decem episcopi ex partibus Occidentis, & totidem Orientis, quos concilium communi sententia deligeret, ad palatium suum vnà venirent, sibique quæ decreta essent, exponerent: ad eum finem, vt ipse quoque non cognosceret solum, vtrum conuenienter Scripturæ sacræ inter se consensissent: verùm etiam, quid optimum factu videretur, decerneret. At verò his confectis rebus, inito rursus consilio, iussit vt omnes aut vbi iam essent, aut in proprijs ecclesijs vsque eò manerent, quoad locus concilio præscriberetur: significareturque ipsis, vt illò accederent. Postremò scribit Basilio, vt per literas sciscitetur ob omnibus Orientis episcopis, quo in loco concilium commodè celebrari posset: vti sub initium veris istud omnibus constaret. Nam Nicæam locum concilio habendo minimè iam opportunum censuit, propterea quòd gens illius vrbis terræmotibus afflictata in mœrore esset. Basilius autem literis Imperatoris prępositis suis literis, episcopis cuiusque gentis significat, vti maturè consilium de re capiant: & quàm primùm locum qui ipsis opportunus videretur, indicarent. At cùm, vt in eiusmodi rebus euenire solet, non omnes vnum eundēque locum delegissent, iter suscipit Basilius ad Imperatorem, qui tum Sirmij commorabatur: & cùm alios quosdam ibi offendit episcopos priuatis ac suis negocijs occupatos, tum Marcum Arethusium & Georgium episcopum Alexandriæ. Vbi verò iam visum est concilium Seleuciæ, quæ est vrbs Isauriæ, cogendum: Valens cum suis (hic enim iam Sirmij fortè aderat) Anomianorum hæresi delectatus, laborat, vt episcopi qui erāt in castris, formulæ fidei quam habebat in promptu, subscribant: in qua formula nomē Substantiæ minimè positum fuit. Interea dum de concilio habendo seriò laboratum est, Eudoxius, Acacius, Vrsacius & Valens, quoniam inducebant in animum, quòd episcoporum omnium, alij formulæ fidei in concilio Nicæno, alij fidei in consecratione ecclesiæ Antiochenæ editæ fauerent: atque quòd vtraque fidei formula nomen Substātiæ contineret, & filium patri in omnibus rebus similem assereret: quinetiam quòd si in vnum omnes conuenirent, fore vt reuera Aetij condemnarent opinionem: quam ipsi, licet ab vtraque formula discrepantem, laudabant. idcirco perficiunt, vt episcopi Occidentis Arimini, episcopi autem Orientis Seleuciæ, vrbis Isauriæ, in vnum conueniant, eo consilio, quòd putabant facilius esse paucis quā omnibus persuadere: & si quidam ipsorum ad hoc, quidam ad illud concilium profecti, efficerent vt vtrunque concilium suæ suffragaretur sententiæ, rectè esset: sin minus, vt alterum saltem, quò hæresis Aetij non omnium suffragijs reijceretur. Atque in ijs rebus illis fuere subsidio, tum Eusebius primarius eunuchus familiæ Imperatoris, qui & necessitudine cum Eudoxio, & opinione etiam coniunctus fuit, tum complures alij potentes viri, qui Eusebio gratificari studebant.

Nicæa rursum concilij locus.

Nicæa etiam terræmotu afflicta.

Seleuciæ & Arimini concilium coactū.

De rebus gestis in Ariminensi concilio. CAPVT XVI.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 39. Socrat. lib. 2. cap. 29.

IMperator verò quoniam persuasum habuit, neque ex vsu esse vel Reip. propter impensas, vel episcoporū propter longa itinera, vt in vnum locum omnes conuenirent, concilium

A concilium in duas partes distribuit: scribitq; episcopis, qui id temporis tum Arimini, tum Seleuciæ conuenerant, vt primùm de his quæ in fide ambigua viderentur, deciderent. Ad extremum, vti lex ecclesiæ postulat, causas etiam episcoporum qui quererentur, se vel iniustè abdicatos esse, vel in exilium missos (quorum vnus erat Cyrillus episcopus Hierosolymorum) disceptarent, deque criminibus, quibusdam episcopis illatis, accurate iudicarent. Nam alij alios accusauerant: Aegyptij autem Georgium rapinæ & contumeliarum insimulabant. Rebusque omnibus dijudicatis, decem vtriusque partis ad aulam accederent, qui quæ acta essent, ipsi renunciarent. His mandatis impulsi, singuli eum ad locum conueniunt, ad quem conuenire imperatum erat: atque concilium Arimini prius coactum est: ad quod concilium congregati sunt amplius quadringenti episcopi. De Athanasio quidem hi, qui infenso animo atque inimico erga eum affecti erant, commodissimum duxerunt, vti nulla omnino institueretur actio. Cùm autem quæri cœptum est de fide, Valens & Vrsacius in medium simul prodeuntes (quibus subsidio fuere Germanius, Auxentius, Caius & Demophilus) postulant, vt formulæ fidei iam antè editæ, antiquentur: teneaturq; ea, quam dudum Sirmij Latino sermone composuerant, quæ filium patri similem secundum Scripturas docuit: atque vt nulla fieret in Deo mentio substantiæ. Quam formulam etiam Imperatorem approbasse dicebant: eamque à concilio recipiendam esse necessariò: atque concilium decæterò non debere curiosè quid quisque sentiret inquirere, ne dissidia & contentiones inde nascerentur, cùm verba in disceptationem accuratamq; disquisitionem vocarentur. † Nam præstare imperitius disserere, modò rectè de Deo sentiant, quàm inanes verborum argutias introducere, quæ sunt cum captiosis dialecticorum præstigijs cognatione quadã coniunctæ. Significabant autem obscurè, imò vero apertè arguebant verbum Consubstãtialis, vtpote nec in sanctis literis repertum, & multis obscurum & ignotum: volebantque vt pro eo diceretur, filium patri rebus in omnibus similem secundum Scripturas. Vbi verò formulam ista complectentem, quam ipsi secum eò antè attulerant, perlegerunt, complures nihil opus esse noua fidei formula constanter affirmabant: sed acquiescendum decretis, quæ ante suam ætatem erant de fide sancita. Se iam in vnum cõuenisse, vt si quid contra ista nouaretur, prohiberent. Postulant item ab istius formulæ

B authoribus, vt si ea quæ lecta erant, nihil noui contra ea decreta continerent, vt palàm ipsi dogma Arij reijciant: quod quidem dogma ab ipsius Arij ætate hactenus omnibus ecclesijs causa tumultus extitisset. Hoc postulatum cũ Vrsacius, Valẽs, Germanius, Auxentius, Demophilus & Caius facere recusarent, concilium iubet, formulam fidei tum aliarũ sectarum, tum episcoporũ qui Nicææ olim conuenerant, legi: vti sectæ reijcerentur, decretaq; concilij Nicæni omnium confirmarentur suffragijs: atque in posterum nemo ea argueret, aut concilium cogi de illis postularet, sed eisdem iam olim editis cõtentus acquiesceret. Nam absurdum esse, quòd quasi iam credere inciperent, eiusmodi nouas fidei formulas conscriberent, & temporis antegressi traditionẽ reprehenderent: quã traditionem non modò ipsi obseruassent, verùm etiã qui ante se rexissent ecclesias, tenuissent: quorũ complures per fidei in tormentis confessionem, & martyrium è vita migrauerant. Atq; hi, istis rationibus adductis, postulãt, ne quid nouarũ rerum in cõcilio tentaretur: Valentem autem & Vrsacium, qui huic postulationi morem gerere nollent, sed instarent vt formula fidei, quam ipsi protulerant, confirmaretur, abdicant, & formulam quæ modò in concilio perlecta fuerat, irritã esse decernunt. Quinetiam absurdum putant, vt huic formulæ talis præponeretur titulus, qualẽ habuit, cũ Sirmij edita est: nempe, Præsente Constantio, æterno, magno, Augusto, Eusebio & Hypatio Coss. quẽadmodum Athanasius quoq; ad suos scribit necessarios, his verbis: Ridiculũ planè esse, Constantiũ Imperatorem æternum nominare, filiũ autem Dei negare æternum esse: & certum tempus huic formulæ præponere, non alio consilio quàm vt fides veterum patrum & sacerdotum, qui ante hoc tempus vixerint, coargueretur. His rebus Arimini gestis, Valens & Vrsacius iniquo ferentes animo se abdicatos esse, properè ad Imperatorem contendunt.

Arimini concil. cilium. — Sirmij concilium. — † Videan. not. pag. 53. la. 2. lin. 2. — Consubstantialis verbum improbatum. — Ariminensis cõcilij sanctio. — Valens & Vrsacius abdicati.

Ariminensis Concilij ad Imperatorem Constantium epistola. CAP. XVII.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 40. Socrat. lib. 2. cap. 29.

CONcilium autem, viginti episcopos ad eam rem delectos, mittit legatos ad Imperatorem, atque hæc ad eum Latino sermone scribit.

Concilij Arimini congregati epistola ad Constantium Imperatorem conscripta.

Quoniam tum mandatum Dei, tum tuæ pietatis edictum ita postulat, idcirco ea quæ olim de fide fuerũt decreta, nostris suffragijs stabilienda iudicamus. Nã cuncti episcopi ex omnib. ciuitatibus ad Occidentẽ sitis, Arimini in vnũ conuenimus, vt fides Ecclesiæ

catholicæ fieret illustrior, & illius aduersarij perspicuè deprehenderentur. Postquam igitur diu deliberatum est, placuit, eam fidem quæ ex antiquis ducta temporibus hactenus permansit, quæque à prophetis, ab Euangelistis, ab Apostolis denique per gratiam Domini nostri Iesu Christi, tui imperij defensoris, conseruatorisque valetudinis, prædicata sit, firmè retinere, retentamq; perpetuò defendere. Absurdum enim, imò nefas certè videbatur, quicquam commutare in illis, quæ rectè vereque definita essent, quæque fuissent ab omnibus in concilio Nicæno coactis, tui patris Constantini, Imperatoris illustrissimi subsidio accuratè exquisita, excussaq; : quorum denique doctrina & sententia per omnium hominum aures mentesque peruasisset, palamq; esset prædicata. Cuius vnius doctrinæ vi, Arij hæresis expugnata, prorsusque extincta: cuius etiam adiumento, non ea solum, sed aliæ quoque hæreses extirpatæ. Cui profectò aliquid adijcere, tutum non est: & ab ea quicquã detrahere, periculosum. Quòd si alterutrum istorum eueniat, erit tanta aduersarijs impunitas proposita, vt quod libeat, licenter exequantur. Itaque Vrsacius & Valens, quoniam iampridem animos suos Ariano dogmate implicauerant, & nostra erant propterea communione segregati, non modò illos, vt eiusdem communionis denuò fierent participes, pœnituit delictorum, quæ se admisisse sua ipsorum conscientia planè arguebat: verùm etiam, vt ipsorum scripta testantur, veniam obnixè postulauère. Quibus de causis omnia eis crimina remissa fuerunt, atq; condonata. Ista quidem eo tempore gerebantur, quo concilium Mediolani habitum est, præsentibus ecclesiæ Romanæ presbyteris. Cùm igitur intelligamus Constantinum, principem certè omnium posterorum memoria post mortem celebrandum, diligenter elaborasse, vt fides illa Nicææ literis prodita, accuratissimè perquisita explorataque esset: absurdum sanè videretur, eo iam post acceptum baptismum vita defuncto, & ad tranquillitatem sibi debitam profecto, aliquid in ea nouare: & tot sanctos confessores ac martyres, qui huius authores inuentoresque fuerunt, quique, vt vetus Ecclesiæ Catholicæ poscebat institutum, omnino senserunt, inque eo perstiterunt perpetuò, prorsus contemnere. Quorum fidem ad tui imperij tempora Deus per Dominum nostrum Iesum Christum perduxit: cuius auxilio sic tuum creuit imperium, vt vniuersi orbis terrarum gubernacula teneas. At contrà miserabiles illi, & animo præditi planè deplorato, nefario impetu incitati, se impiæ doctrinæ præcones denunciare, & totum veritatis institutum euertere studuerunt. Nam vt primùm concilium ex tuo edicto in vnum coibat, ij suæ fraudis inuolucrum retexerunt: & simulatque Germanium, Auxentium & Caium, qui seditionem ac discordiam induxissent, pari opinionum varietate irretitos animaduertebant, tentauerunt per dolũ & tumultum aliquid noui decidere. Quorum doctrina inconstans & incerta, totam blasphemiarum turbam longè superauit. Verùm vbi intellexere eos neque eiusdem opinionis esse, neque in perditis eorum conatibus cum illis conspirare, ad nostrum consessum se transtulerunt, perinde ac si iam contrariam doctrinam scriptis mandare in animo haberent. At non longo tempore pòst, eorum mentes sunt facilè patefactæ. Quocirca vt status Ecclesiæ non eiusmodi iactaretur fluctibus, & omnia turba ac tumultu volutata miscerentur, percommodum videbatur, vt tum vetera decreta firma stabiliaque manerent, tum isti à nostra communione excluderentur. Atque ob hanc causam legatos ad tuam clementiam cũ literis misimus, qui te doceant mentem ac sententiam concilij: quibus quoque dedimus mandatum, vt authoritate in primis, testimonioq; legum olim rectè sancitarum veritatem cõfirmarent: atq; adeò tuæ significarent æquitati, non vt Vrsacius & Valens dixerunt, pacem futuram esse, si instituta ritè & legitimè facta euertantur (qui enim fieri potest, vt pacis authores sint hi, qui pacis vincula ruperint?) sed dissidium & seditionem inde cùm in alijs ciuitatibus, tum in ipsa ecclesia Romana excitatam fore. Quamobrem tuam clementiam obtestamur, vt benignis auribus ac vultu placido nostram legationem excipias, neque permittas quicquam nouari ad contumeliam eorum qui vita excesserint: sed nobis facias potestatem in his quæ sunt à maioribus (quos quidem ingeniosè & prudenter Spiritu sancto illis opem ferente, omnia transegisse constat) decreta sancitaque, firmè perseuerandi. Nam ea quæ ab istis nouata sunt, in credentium animis incredulitatem inserunt: in infidelium autem, crudelitatem. Obsecramus etiã, vt episcopis, qui in exteris regionibus vitam degunt, quique & ætatis ingrauescentis molestia & paupertatis onere grauiter affligantur, tuo mãdato copia fiat domum tuto reuertendi, quò ecclesiæ episcopis suis minimè destitutæ maneant. Porrò autẽ istud præter cætera flagitamus, ne qd vel detrahatur veterib. decretis, vel omnino adijciatur: sed omnia, tum ꝙ patris tui pietas idẽ postulabat, tũ quod vsq; ad hoc tempus obseruata fuerunt, rata firmaque permaneant: neque decætero nobis quicquam de ijs rebus facessas

Ariminensis concilij acta.

Nicænæ fidei nihil addendum aut detrahendum.

Vrsacij & Valentis pœnitentia.

Eorundem ad pristinum errorem relapsus.

Episcoporum petitio apud Imp.

A

B

A cessas negocij, aut à nostris ipsorum ecclesijs nos abesse sinas: sed episcopi versentur cum „ suis ipsorum gregibus, vti precibus, & Deo sanctè colendo tranquillis animis vacent, o„ rentque sedulò pro tua salute, imperio & pace: quam Deus tibi sempiternam benignus „ largiatur. Legati nostri tum subscriptiones, tum nomina episcoporum ad te perferunt: „ qui etiam sacrarum literarum testimonijs tuam benignitatem, ea quæ ad decreta perti„ nent, satis accuratè docere possint. *Episcopos suis subditis adesse debere.*

De concilij legatis, & Imperatoris epistola: & quomodo prolatæ ab Vrsacio & Valente formulæ, concilium postea consenserit: & de conciliabulo Nicææ habito, & quamobrem legatos Nicææ detinuerint. CAPVT XVIII.

Vide Niceph. lib. 9. cap. 41. Socrat. lib. 2. cap. 31. 32. 33. Theodorit. lib. 2. c. 21. 22. 23.

EPistola quidem concilij Ariminensis, ita se habet. Vrsacius autem & Valens legatos à concilio missos præuertentes, formulam fidei, quam in concilio perlegerant, Imperatori ostendêre, conciliumq; falsò insimulare cœperunt. Imperator verò grauiter propterea fortasse cõmotus, quòd formulam fidei, quæ se præsente Sirmij confirmata fuisset, reiecissent, hos duos in magno honore habere, legatos autem concilij contemnere, eosque longa mora fatigatos negligere. Tandem verò, licet serius, scripsit ad concilium, excusatione pro se allata, quòd iter quoddam necessarium, quod quidem esset iam ad Barbaros susceptu rus, ipsum districtũ teneret, & propterea se nõ potuisse legatos illius videre. Itaq; dedisse eis mandatum, vt Adrianopoli ad suum reditum expectarent, vti cùm Reip. negocia rectè constituta essent, animo à curis vacuo illorũ legationem audiret, diligenterque cognosceret. Nam oportere eum qui de rebus diuinis disceptaret, animum ab alijs rebus penitùs habere liberum. Hæc ferè ad concilium scripsit Imperator. Quibus rescripsit concilium, constanter affirmando, se neutiquam à decretis, quæ statuerat, velle discedere: idemq; legatis suis tum scripsisse, tum præcepisse. Itaq; orat, vt eos cum beneuolentia aspicere, mandata, quæ ipsis dederat, audire, & literas perlegere dignetur. *Vrsatius & Valens legatos synodi præueniunt apud Imp. Constantij ad concilium rescriptum. Legati concilij ab Imp. neglecti. Altera concilij ad Imp. epistola.*

Nam rem ei permolestam debere videri, tot ecclesiæ, eo regnante, episcopis suis carerent. Oportere igitur ipsos, si modò ita illi visum esset, ad suas ecclesias ante hyemem redire. Quæ cùm scripsissent, & epistolam tùm compositione, tum verbis ad deprecandum aptam contexuissent, aliquandiu quidem præstolati sunt. Sed cùm nihil ab legatis

B suis acciperent, ad suam quisque ciuitatem reuertitur. Quare quòd episcopi Arimini congregati, initiò decretis concilij Nicæni suffragati sunt, ex his quæ diximus, satis constare poterit. Iam verò, quemadmodum postea formulæ à Valente & Vrsacio allatæ assenserint, dicendum arbitror. Est quidem varius de hac re sermo ad me perlatus. Nam nonnulli prædicant Imperatorem, quoniam episcoporum Arimino contra suã voluntatem decessionem contumeliæ loco ducebat, dedisse facultatem Valenti ac suis fautorib. primùm ecclesias Occidentis pro ipsorũ arbitrio administrandi: deinde formulã fidei Arimini perlectam diuulgandi: tum eijciendi eos ecclesijs, qui huic subscribere recusarẽt: postremò, alios in eorũ loca sufficiẽdi. Istos verò hinc licentiam nactos, † vi cõpulisse episcopos huic fidei formulæ subscribere: complures aũt, qui resisterent, ecclesijs exturbasse, & primũ omnium Liberiũ episcopum Romanum. Quibus rebus contra episcopos Italiæ confectis, consilium de ecclesijs † Orientis eodem modo tractandis cepisse. Atque peragrantes Thraciam, venisse Nicæam, vrbem eiusdem regionis: concilioque ibi coacto, formulam Arimini perlectam in Græcum vertisse sermonem, eam diuulgasse, ratam fecisse: dissipasse denique rumorem, fidei formulam Nicææ compositam, à concilij generalis sententia stabilitam comprobatamque esse. Istas verò res dedita opera Nicææ Thraciæ transegisse, atque sermonem ad hunc modum dispersisse, quò simpliciores homines nominis similitudine deceptos, & hanc formulam esse quæ olim Nicææ vrbis Bithyniæ confirmata fuisset, arbitrantes, faciliùs ad eidẽ formulæ assentiendum inducerent. Atque hi quidem ista hoc modo commemorant. Alij dicunt, cùm episcopi in concilio Ariminensi congregati, longa expectatione fatigati essent, propterea quòd Imperator ipsis respondere haud dignatus est, neque eos ad sua reuerti permisit: fautores sectæ Arianæ subornasse quosdam, qui cæteros episcopos commonefacerent, rem planè indignam esse, vt omnes episcopi ac sacerdotes propter Substantiæ nomen inter se dissiderent, præsertim cùm liceret filium patri similem dicere, causasque contentionis tollere: atque episcopos Orientis nunquam acquieturos, nisi Substantiæ nomen ex fidei formula eximeretur. Cùm autem isti partium dissentientium conciliatores eiusmodi rationes veteratoriè confinxissent, concilium indeinductum, formulæ ab Vrsacio cõpositæ cõsensisse. Vrsacium autẽ cum suis veritos, ne legati ex concilio ad Imperatorem missi, redeuntes, cùm inficiationem, quã episcopi Occidentis

† Vide supra not. pag. 55. lat. 1. lin. 61.
† Vide ibidem lin. 33.
Formula à Valente & Vrsatio allata quomodo concilium Ariminense postea assenserit. Liberius ecclesia pul sus. Nicææ Thraciæ confirmata fide formula qualis. Dolus malus episcoporum. Nicæa Bithyniæ.

Occidentis initiò fecerant, tum causam cur vox Consubstantialis sublata sit, planam fa- A cerent: non modò legatos Nicææ Thraciæ continuisse, causis allatis, iter fore difficile, tum propter hyemem, tum propter inopiam iumentorum, quæ ad publicos cursus sumi solent: verùm etiam persuasisse, vt formulam ab ipsis Arimini lectam, in Græcũ sermonem ex Latino conuerterent, ipsiq; mitterent episcopis Orientis. ita enim futurum esse, vt per hanc formulam, quã ad eum finem confecerant, suum conatum ex sententia ad exitum perducerent: & tamen dolum minimè deprehensum iri ab his, qui probare niterentur, quòd episcopi Arimini conuocati, non sua sponte nomen Substantiæ, sed causa episcoporum Orientis, qui illud nomen auersabantur, reiecissent. Quod quidẽ perspicuè falsum est. Nam omnes, paucis exceptis, filium patri substantia similem asseuerarunt: inq; eo vno dissederunt, quòd pars filium patri consubstantialem, pars autem substantia similem esse dicerent. Atque de hac re hi quidem hoc modo, illi illo commemorant.

ὁμοιουσίου & ὁμοουσίου discrimine, in quo vnius literæ versatur momentum, concilium diuisum est Arimini.

De ijs quæ Orientalibus ecclesijs contigerunt: quodq́; Marathonius, & Eleusius Cizyci episcopus, & Macedonius, eos qui Consubstantiale profitebantur, exagitabant: & quòd Nouatianorum ecclesia translata est, & ipsi cum orthodoxis communionem habuerunt.

CAPVT XIX.

Tumultus in ecclesijs Orientis. Cyrillus Hierosol. episc. Macarius. Eleusius. Marathonius.

DVM ista, vt dictũ est, in Italia geruntur, tumultus maximi in Oriente, antè quã concilium Seleuciæ esset coactum, fortè excitati sunt. Nã Acacius & Patrophilus, Maximo abdicato, rectionẽ ecclesiæ Hierosolymitanæ Cyrillo deferunt. Macedonius autẽ tum Constantinopoli, tum in finitimis vrbib. propterea turbas ciebat, quòd Macarius ministros ecclesiæ ordinare cœperat: habebatq́; adiutores ad eã rem, Eleusium & Marathonium: quorum alterum, qui iam antea diaconus suæ ecclesiæ fuerat, & diligens procurator cœnobiorum monasticorum, quæ erant in egestate, & in quibus & viri & mulieres ætatẽ degebant, episcopum Nicomediæ creauit: alterum, nempe Eleusium, episcopum Cizyci, qui non sine magna laude ac splendore in aula Imperatoris antè satellitem egerat. Ambos quidem vita satis spectata & integra fuisse prædicant: sed tamen studiosè laborasse, vt eos qui filiũ patri cõsubstantialem assererent, grauiter diuexarent: verùm non ea acerbitate, qua Macedonius, in illos vsi B sunt. Iste enim, eos qui secum communicare renuebant, non modò exagitauit, verùm etiam in catenas coniecit, tradiditque iudicibus: nonnullos vi secum communicare compulit. Quinetiam pueros & mulieres nondum sacris initiatos mysterijs, violẽter rapuit, ipseque eos inuitos mysterijs initiauit. Porrò autem multas multis in locis diruit ecclesias, causa eiusmodi pro se allata, quòd Imperator mandatum dederat, vt templa eorum qui filium patri consubstantialem affirmarent, disturbarentur. Quam etiam ob causam ecclesia Nouatianorum Cõstantinopoli, propter Pelargum posita, deiecta est. Quo quidem tempore ferunt Nouatianos strenuum facinus edidisse: quibus fortasse, vtpote de verbo Consubstantiali secum consentientibus, catholici subsidio venerunt. Nam cùm hi quibus impositum erat negocium huius ecclesiæ demoliendæ, Nouatiani, ad vnum omnes simul coacti, pars materiem ecclesię deijcere, pars eandem ad Sycas, quæ sunt in vlteriore continenti eregionè Constantinopolis sitæ, transportare cœpit: eorum molitio & conatus celeriter ad exitum perductus est. nam in opere illo faciendo non viri solùm, verùm etiam mulieres & pueri socios se adiunxẽre. Singuli enim illud opus, velut munus Deo offerre supra modum lætabantur. Eodem studio & ratione eadẽ ecclesia ista denuò ædificata est: & post illud tempus quo hoc factũ est, Anastasia nuncupata. Nam Constantio mortuo, Iulianus in imperium succedens, reddit Nouatianis locum, & ibi deintegrò extruendæ ecclesiæ potestatem facit. Quod quidẽm factum est non sine propenso populi studio, qui ad illud opus operã suam lubens contulit, & materiam ex Sycis denuò transtulit. Sed hæc postea gesta sunt. Illo autem tempore parum aberat, quin Nouatiani & catholici penitùs conspirassent. Nam eadem de Deo sentiẽtes, cõmuniter ab Arianis exagitati, in similib⁹ calamitatib. cõstituti, se mutua cõplecti beneuolentia, in vnũ conuenire, pariter orare cœperunt (catholicis enim nulla quidem fuit ecclesia relicta, sed omnes ipsis erant ab Arianis ablatæ) atque quoniam (vt est crèdibile) ex assidua consuetudine se sine causa inter ipsos dissensisse arbitrabantur, decreuerunt inter se deinceps communicare. Quod planè factum fuisset, si non inuidia, credo, paucorum, qui affirmabant causam veterem extare, cur hoc facere recusarent, propensum ad eam rem multitudinis studium retardasset.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 42. Socr. lib. 2. cap. 38.

Macedonij in ecclesia turba.

Nouatianorũ ecclesia Constantinopoli deiecta, & translata.

Anastasia ecclesia Nouatianorum.

Catholicorum & Nouatianorũ cõcordia quomodo dissoluta.

A *De ijs quæ Mantinæi à Macedonio gesta sunt: & quòd ob translatum Constantini Magni sepulchrum, sede sua eiectus est: & de Iuliani Cæsaris creatione.* CAP. XX.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 42.

PEr idem tempus Eleusius quoq; ecclesiam Nouatianorum, quæ erant Cyzici, funditùs diruebat. Istis verò malis vexabantur Nouatiani illi potissimùm, qui Mantinæum & reliquam Paphlagoniam incolebant. Nam Macedonius, vbi intellexit cõplures esse in illis locis Nouatianos, & ecclesiasticos viros qui ibi erant, non satis habere virium ad eos inde expellendos: persuasit Imperatori, vt quatuor militũ cohortes eius rei gratia illò mitteret. Sic enim fore putabat, vt homines armorum insueti, cùm armatos viderent, statim præ metu ad ipsius opinionem se trãsferrent. Quod quidem secus omnino accidit. Nam multitudo ex Mantinæo effusa, pars falcibus, pars securibus, pars alijs instrumentis, in quæ fortè incidebat, se armare, & cum militibus congredi cœperunt. Grauique prælio commisso, Paphlagones quàm plurimi, milites ferè omnes ceciderunt. Vnde factum est, vt Macedonium, velut tam grauis calamitatis authorem, plerique eius necessariorum insimularent. Imperator quoque ab eo alienatus, deinceps odio habere cœpit. Accessit etiam alia maior simultatis causa, quæ fuit eiusmodi. Macedonius loculum Imperatoris Constantini aliò transferre constituit. nam ecclesia in qua erat positus, visa est ruinam minari. Atque è populo alij illud fieri facile passi sunt, alij restiterunt: quandoquidem arbitrabantur rem planè impiam esse, & perinde se habere, ac si è tumulto corpus denuò effoderetur. Quibus fuere auxilio hi, qui doctrinam concilij Nicæni propugnabant: qui neque corpus Constantini, vtpote eiusdem doctrinæ fautoris, contumelia affici sinebant: & Macedonij conatibus omni cura, credo, & cogitatione aduersabantur. At verò iste nihil de illis moratus, loculum transtulit ad ecclesiam, in qua est sepulchrum Acacij martyris. E multitudine autem hi factum laudare, illi arguere, adeò vt ipsa ecclesia alij in alios impetum facere cœperint: & ad extremum ecclesia & locus vndique situs, sanguine & cæde redundarit. Imperator, qui adhuc in imperij parte versus Occidentem commorabatur, his rebus nunciatis, grauiter commotus est. Accusat Macedonium tum contumeliæ in patrem factæ, tum casus infelicis quo populus afflictus erat: atque graue odium in eum concepit. Qui cùm in Orientem proficisci constituisset, esB setque iam iter ingressus, Iulianum consobrinum ad se accersit, Cæsarem eum creat, & in Galliam ad solis occasum vergentem mittit.

Nouatianorũ ecclesia Cyzici diruta.

Paphlagonũ clades.

Macedonius Imperatori inuisus.

Constantini Imp. corpus à Maced. translatum.

Iulianus Cæsar creatus.

De Seleucensi concilio. CAPVT XXI.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 41. Theodori. lib. 2. ca. 26.

DVm hæc geruntur, episcopi Orientis numero circiter centum & sexaginta, Seleuciam, quod est oppidũ Isauriæ, conueniunt, Eusebio & Hypatio Coss. Eò etiam accessit Leonas, satelles aulæ imperatoriæ, propter dignitatis splẽdorem clarus: qui de mandato Constantij concilio interfuit, vt eo præsente de fide accuratè inquireretur. Adfuit etiam Lauritius, præfectus militum Isauriæ, vt si qua re opus esset, præstò foret. nam id negocij Imperatoris literæ ei imposuerant. In primo congressu aberant cùm alij nonnulli episcopi, tum Patrophilus episcopus Scythopolis, & Macedonius Constantinopolitanus episcopus, & Basilius Ancyræ. Causa quidem absentiæ alia alijs extitit, Patrophilo autem lippitudo: morbus verò Macedonio. At non deerat suspicio, quòd crimina, quorum accusati erant, admodum veriti, eo tempore aberant. Cùm autem alij propter istorum absentiam nollent de rebus controuersis haberi disceptationem, Leonas tamen iussit disceptari. Vnde alij primùm de fide disserendum esse, alij in vitas eorum, qui erant inter ipsos accusati, necessariò inquirendum asserebant: ex quorum numero fuit Cyrillus Hierosolymorum, & Eustathius Sebastiæ episcopus. Causa autem huius contentionis inter eos fuerunt Imperatoris literæ, quæ partim hoc, partim illud significarunt. Ex qua contentione factum est, vt alij alios deinceps æquo animo ferre non possent, sed in duas factiones diuiderentur. Eorum tamen vicit sententia, qui voluerunt primũ omnium de fide quæri. Vbi verò ad disceptationem ventum est, placuit quibusdam, vt nomen Substantiæ omnino tolleretur: ijque proponunt formulam fidei, quã non ita pridem Marcus Sirmij composuerat. Hanc approbauerant cũ episcopi alij qui fortè in castris aderãt, tum Basilius episcopus Ancyrę. At à maiore parte laboratũ est, vt fidei formula in dedicatione ecclesiæ Antiochenæ edita, rata haberetur. Prioris sententię patrociniũ suscepere in primis Eudoxius, Acacius, Patrophilus, Georgius episcop⁹ Alexãdrię, Vranius Tyri episcopus, & alij triginta duo: posterioris autẽ, Georgius episcopus Laodiceæ, quæ est vrbs Syriæ, Eleusius Cyzici, & Sophronius episcopus Pompeiopolis, quod est oppidum Paphlago-

Seleucense concilium anno 363.

Leonas.

Lauritius.

Primus concilij congressus, & absentes duo.

Seleucẽsis concilij acta.

De fidei formula dissensio.

Paphlagoniæ: quibus alij complures assensi sunt. Acacius autem & eius fautores, idoneum tempus sibi oblatum arbitrātes, ab alijs de doctrina fidei dissentiendi: & ista simulata causa, crimina sibi illata diluendi, quanquam antè suis ipsorum literis, quas Macedonio episcopo Constantinopolitano scripserant, confessi erant, filium cùm alijs rebus omnibus, tum ipsa substantia patri similem esse, tamen iam priori suæ confessioni impudenter repugnarunt. Ac cùm vtrinque magna cōtentione disceptatum esset, clamare Syluanus episcopus Tarsi, Non ferendum esse, vt vlla alia noua fidei formula, præter eam quæ erat Antiochiæ probata, introduceretur: sed eam solam tenendam esse. Quare grauiter commoti Acaciani, surgentes è concilio egrediuntur. Reliqui tum ea quæ erant Antiochiæ decreta, perlegebant: postridieq́; eius diei in ecclesiam conuenientes, foribus occulsis, cū iam soli essent, ea decreta suis suffragijs confirmabant. Quas res ita constitutas admodū incusauit Acacius: atque formulam fidei, quā ipse composuerat, Leonæ & Lauritio monstrauit. Tertio pòst die, cùm alij nonnulli, tum Macedonius & Basilius, qui superiorib. diebus abfuerant, ad concilium conueniunt. Acacius, & eius sectatores, nulla alia conditione in consessum episcoporum venire volebant, nisi hi quos abdicauerant ipsi, & in iudicium adduxerant, inde prius exirent. Quod quidē factum est. Nam qui partes aduersarias tuebantur, hoc propterea concedebant, quòd suspicabantur Acacium hanc occasionem concilij dissoluendi captare, quòd tum hæresis Aetiana in disquisitionem hoc tempore neutiquam veniret, tum ipse eiusq; fautores iudicium de criminibus sibi obiectis effugerent. Vbi autem omnes præstò adfuere, Leonas dixit, se libellum habere sibi ab Acacianis traditum. Hic libellus non alius erat, quā formula fidei cū prooemio quodam: quod quidem alios penitùs latebat. Nam Leonas, vtpote fautor Acacianæ factionis, dedita opera istud episcopos celauerat: vt primùm verò perlectus est hic libellus, concilium admodum tumultuari. Declarabat enim idē libellus, quamuis Imperator mandatū dedisset, nihil ad fidem stabiliendam adducendū præter sanctas literas: quosdam tamen episcopos, quorum alij erant variarum gentium sententijs abdicati, alij contra leges Ecclesiæ instituti, alias res adduxisse, sicq́; conciliū grauiter conturbasse: quinetiā quosdam ipsorū contumelijs afficere, alios loqui prohibere cœpisse: deniq; affirmasse, se à fide Antiochiæ stabilita haudquaquam descituros, etiamsi illi qui ibi inquisitioni de fide tum susceptæ vnà aderant, istius formulæ authores fuissent. Porrò autē, quoniā voces hæ, Consubstantialis, & Substantia similis, etiam B num complurium animos perturbant, & nonnulli iam nouam vocem excogitare, & filium patri dissimilem dicere instituunt, idcirco voces Consubstantialis, & Substantia similis, reijciendas esse, vtpote à sacris literis alienas: reijciendam quoq; Dissimilis, atq; filium patri similem planè fatendum. Est enim, vt quodam in loco ait Paulus, imago inuisibilis Dei. Hæc quidem Acaciani in suo libello præfati, deinceps subiunxerunt fidei formulam, quæ neq; cōcilij Nicæni, neq; concilij Antiocheni decretis consensit: sed ita omnino fuit composita, vt nec Ariani, nec Acaciani quicquam delinquere viderentur, si suo ipsorum more credere pergerent. Nam verbis, pro quibus opinio Arij à concilio Nicæno reiecta erat, penitùs prætermissis, hisque vocibus silentio præteritis, nimirum Quòd filius quantum ad deitatem spectat, mutari non possit, quodque substantiæ, consilij, potentiæ & gloriæ patris expressa imago sit, vti in concilio Antiocheno dictum est: confitebantur se credere in patrem, filium, & Spiritum sanctum: nominibusq́; communibus ad singulas personas significandas adiunctis vtebantur, quæ neque suæ, neq; contraria sentientium doctrinę repugnabant: & qui aliter credebant, ecclesia catholica alienos pronunciabant. Atque libellus à Leona adductus, hæc ferè complexus est: cui Acacius ipse & eius sectatores subscripserant. Quo quidē perlecto, Sophronius Paphlagon vociferatus, Si (inquit) in dies singulos propriā ac suam voluntatem exponere, sit idem ipsum quod fidei formulā edere, accurata veritatis cognitio nos planè deficiet. Ac cùm Acacius assereret, nihil obstare quo minus noua fidei formula ederetur: quandoquidem formula fidei in concilio Nicæno cōposita, etiam semel mutata fuerat: Eleusius, qui deinceps sæpius ei respondebat, At conciliū iam (inquit) congregatum est, non vt discat ea quæ didicerit, neq; vt aliam fidem recipiat quàm quæ à concilio Antiocheno sit approbata: sed vt ei, siue viuat, siue mortē obeat, firmè adhęrescat. Cùm igitur disceptatio hoc pacto progrederetur, ad alterā quæstionem delapsi sunt: rogaruntq́; Acacianos, qua in re filium patri similem faterentur. A` quibus cùm responsum esset, volūtate solum, non substantia similē esse: alij omnes Substantia similem asserebant: grauiterq́; Acacium ob librum quem conscripserat, edideratq́;, quiq́; satis declarabat, cū antè in eadem cū illis opinione fuisse, redarguebant. Vbi verò Acacius diceret, non de libris quenquam in crimen vocādum, & disputatio ad maiorem contentionē prolaberetur: ad

Congressus secundus.

Syluanus Tarsi episc.

Acacij formula fidei.

Tertius congressus.

Acacij libellus concilium perturbat.

Coloss. 1.

Noua fidei formula ex Acacij libello miro ad fraudem astu composita.

Sophronij seria vox in diuersas fidei formulas.

Acacianorum impia sententia reprehensa.

A ad extremum Eleusius Cyzicenus, Vtrum (inquit) vel Basilius, vel Marcus seorsum res vllas transegerit, vel isti, vel Acaciani se de rebus vllis mutuò insimularit, nihil profectò concilij interest. Neque præterea, vtrum fidei formula ab ipsis edita rectè an secus se habeat, curiosè inquirere necesse esse: sed eam, quæ est à nonaginta septem veteribus patribus episcopis Antiochiæ stabilita, sequi oportere. Quod si quis aliam præterea introducat, eum cùm à pietate, tum ab ecclesia alienum esse. Vt verò omnes qui vnà aderãt, ista approbauerant, concilium dimissum est. Postero autem die Acacius & Georgius in vnum conuenire recusarunt. Quinetiam Leonas, qui planè iam ab eorum partibus stabat, vocatus ad concilium, non accessit. Atq; illi qui ad eum accersendum ibãt, Acacianos in eius ædibus offenderunt. Cumq; contenderent ab eo, orarentq; vt veniret ad concilum, dixit se nolle, propterea quòd cõcilium inter se dissideret: sibi autem ab Imperatore mandatũ esse, vt ea conditione cum illis præstò adesset, si modò in vnum coacti inter ipsos consentirent. Vbi verò tempus hoc pacto terebatur, reliqui episcopi qui Acacianos crebrò accersebãt, & Acaciani modò postulauerãt, vt certi episcopi ad ædes Leonæ conuenirent: modò affirmauerant sibi negocium ab Imperatore datum, vt de cæteris iudicarent, & neque eandem fidem confiteri, neque criminibus sibi obiectis respondere, neque disceptationi causæ Cyrilli, quem ipsi abdicauerant, interesse volebant, & non erat qui eos cogeret: cùm alios nonnullos, tum Georgium episcopum Alexandriæ, Acacium Cæsareæ episcopum, Vranium Tyri, Patrophilum Scythopolis, & Eudoxium episcopum Antiochiæ abdicant. Compluribus item alijs communione ecclesiæ vsq; eo interdicunt, quoad criminibus sibi illatis respondeant. Quæ autem in concilio gesta erant, ad cuiusque episcopi ecclesiam scribunt. Pro Eudoxio verò episcopũ Antiochiæ designant Auianum, presbyterum eiusdem cleri. Quem comprehensum Acaciani Leonæ & Lauritio tradunt. Hi eum à militibus tum custodiri iubent: postea autem addicunt exilio. Hunc exitum, vt complectar breui, habuit concilium Seleuciæ cõuocatum. Quòd si quis teneatur desiderio singula accuratè cognoscendi, ex commentarijs de his editis, quos notarij in ipso concilio conscripserunt, facilè perdiscet.

Eleusij Cyziceni sententia.

Concilij dissensio.

Episcopi aliquot abdicati.

Auianus pro Eudoxio episcopo exilio mulctatus.

De Acacio & Aetio: & quòd Imperator cum duorum conciliorum legatis, Ariminensis scilicet & Seleucensis, vt idem ambo sentirent, sedulò agebat. CAP. XXII.

B

Vide Nicephor. lib. 9 cap. 44. Vide Theodorit. lib. 2. ca. 27. 28.

HIS rebus ita confectis, Acaciani maturè ad aulam Imperatoris contendũt: alij autem singuli domum reuertuntur. Decem verò qui ad Imperatorem proficiscantur, designati, sicut erat imperatum, communi omnium sententia designati, ibi decem illos quos concilium Ariminense itidem miserat, reperiunt. Reperiunt etiam Acacianos, qui quidem iam eos qui multum authoritate & gratia in aula poterant, ad suam sententiam perduxerant, eoq; pacto sibi Imperatoris conciliauerant beneuolentiam. Nam ferebatur, ex aulicis alios eiusdem fuisse cum ipsis opinionis, alios ecclesiæ opibus corruptos, alios orationis lenocinijs & persuadentis authoritate dignitateq; in fraudem inductos. Nam Acacius neutiquam videbatur vnus è multis, sed natura disertus tum ad intelligendum, tum ad dicendum, tum ad eas res, quas apud animum proposuerat, re ipsa perficiendas: quinetiã illustri præfuit ecclesiæ: & Eusebium cognomento Pamphilum, cuius episcopatum eo mortuo administrauit, præceptorem se habuisse iactauit: cuius etiam libros consecutus, opinione eorum alijs doctrina antecellere videri voluit. Qui cùm talis esset, facilius ea quæ instituebat confecit. Dum isti viginti episcopi ex vtroque concilio missi, versabantur Constantinopoli, & alij nonnulli, qui ibi tum fortè aderant: primùm Honorato, quem Imperator, ab imperij partibus versus Occidentem solem positis non ita pridem reuersus, summum præfectum Constantinopolis designauerat, dabatur potestas, de causa Aetij, præsentibus magni consilij principibus cognoscendi. Postea verò, cùm Constantius ipse vnà cum magistratibus in eandem inquireret, deprehenditur Aetius malè & peruersè de fide sentire: adeò vt tum Imperator, tum alij, verbis eius, vtpote blasphemia refertis, grauiter commouerentur. Dicitur porrò, Acacianos prætexuisse, hanc suam hæresim ex ignoratione ortam esse: deditaque opera laborasse, vt Imperator & eius proceres de causa Aetij (eum enim oratione inexpugnabilem fore putabant) coràm disceptarent: qui si ab Aetio victi essent, futurum esse, vt auditores ipsa persuasionis vi & facultate necessariò caperentur, & ita sine vllo negocio hæresis illa præualesceret. Verùm vbi istud contrà quàm sperabant, euenit, formulam fidei Arimino deportatam protulisse: & qui à concilio Seleuciæ habito missi erant, censuisse, vt eam reciperent: affirmasse item, se à nomine Substantiæ nullo modo velle discedere:

Episcopi vtriusque concilij Constantinopolim missi.

Acacius præceptoris celebritate gloriatur.

Acacij eloquentia & existimatio.

Honoratus præfectus.

Aetij error et eloquentia inexpugnabilis.

ac iureiurando adhibito asseuerasse, se nunquã filium patri dissimilem sensisse: paratos A denique esse, hæresim illam prorsus reijcere. Cæterum cũ præter ipsorum opinionem episcopi Occidentis Arimini nomen Substantiæ prætermisissent, tum constanter asseruisse, eiusmodi formulam sibi optatissimam esse. Nam si efficeretur vt nomen Substantiæ tacitum esset, tacitum quoque fore nomen Consubstantialis: quam scilicet episcopi Occidentis, propter reuerentiam aduersus concilium Nicænum, plurimi faciebant. Porrò autem Imperator ad hanc formulam approbandam ideo inductus est, quòd rationem duceret multitudinis episcoporum qui Arimini conuenerant: quodq; confitendo filium vel similem patri, vel consubstantialem esse, nihil esset errati, nihilq; sua (vt sibi quidem videbatur) interesset, si nominibus quæ literæ sacræ nõ norant, minimè vteretur: fatereturq; eandem significationem inesse nomini Simili, quod quidem & par erat Consubstantiali, & omnis controuersiæ expers. Itaque cùm in hac esset sententia, dat mandatum episcopis, vt fidei formulæ in concilio Ariminensi editæ consentiant. Et quãuis se pararet postridie ad pompam, quæ more Romano, Calend. Ianuarijs in creandis consulibus fieri solet, celebrandam, tamẽ totum illum diem & magnam partem noctis sequentis consumere decreuit, quoad episcopi, qui Seleucia illò venerant, formulæ fidei ex concilio Ariminensi allatæ subscriberent.

Imperator dissidentes inter se episcopos cõponere studet.

Quòd Acacius ac sui, concilium Ariminense comprobarunt: & abdicatorum episcoporum recensio, & crimina propter quæ amoti sunt. CAPVT XXIII.

Maris & Vlphilas episcopi.

Vide Niceph. cap. 45. lib. 9. Theodori. lib. 2. ca. 27.

Acaciani autem aliquandiu Constantinopoli cõmorati, accersiuerunt episcopos ex Bithynia: in quibus erat Maris episcopus Chalcedonis, & Vlphilas Gothorum episcopus. Qui cũ essent ad numerum quinquaginta in vnũ coacti, formulam fidei Arimini perlectam stabiliuerunt: hoc quidem adiecto, vt in posterum nemo essentiam in Deo, aut substantiam omnino nominaret: & alia quæq; formula, vel quæ facta esset, vel quæ postea fieret, hac sola excepta, penitus reijceretur. His rebus gestis, Aëtium diaconatu abdicant, propterea quòd non modò libros conscripserat plenos contentionis, & ad ostentationem solum sapientiæ cuiusdam ab Ecclesiæ instituto prorsus discrepantis accommodatos: verùm etiam disputationes blasphemia refertas habuerat, & tumultus ac seditionis ecclesijs author extiterat. A' nõnullis autem commemoratur, ꝙ non ex animo, sed quò opinione de se ab Imperatore concep ta (accusabantur enim Aëtij doctrinæ fauere) se penitùs libera- B rent, istum abdicabant. quinetiam occasione arrepta ex ira Imperatoris, qua contra Macedonium ob eas causas quas antè citauimus exardescebat, eum Eleusium episcopum Cyzici, Basilium episcopum Ancyræ, Eortasium Sardensium, & Dracontium Pergami episcopum, de gradu dimouent. Et quamuis de doctrina fidei ab istis dissentirent, tamẽ in illis abdicandis non fidem insimulabant: sed communiter quidem omnes criminabantur, quòd ecclesias conturbarant, & decreta ecclesiastica violauerant. Priuatim autem singulis singula obiectabant crimina: Basilio, quòd Diogeni presbytero Alexandria Ancyram aduentanti, chartas abstulisset, eumq; verberasset: quinetiam, quòd mandasset magistratibus, vt clericos Antiochiæ, vt Cilices, etiam Galatas, & Asianos propter fluuium Euphratem accolentes, indicta causa exilio & alijs suppliciorum generibus mulctarent. Vnde factum est, vt tum conijcerentur in vincula: tum præterea in milites, qui eos abducebant, bona sua, ne qua ipsos afficerent contumelia, consumerent. Eum porrò accusabant, ꝙ cũ Imperator iussisset Aetium & quosdam eius fautores Cecropium vsque abduci, quò criminibus ipsis illatis responderent, persuasisset ei, cui hãc rem mandasset Imperator, vt quæ ipsi placerent, ea exequeretur. Itemque, quòd Hermogeni præfecto & principi Syriæ per literas significasset, tum quinam, tum quem in locũ essent relegandi: quod etiam cùm Imperator hos ab exilio reuocaret, eos redire nõ permisisset: sed tum principibus, tum sacerdotibus restitisset. adiungebant præterea, quòd clericos Sirmij ad seditionem contra Germanium conflandam incitasset: & per literas eos apud episcopos Africæ insimulasset, quòd cũ eo, Vrsacio & Valente communicarant. His accedit, quòd in crimen adductus, crimen negasset, deq; eo peierasset: & perspicuè deprehensus, periurium per cauillationem eludere conatus esset: & non Illyricis mo dò, Italis & Afris, discordiæ & seditionis, verùm etiam calamitatum quæ in ecclesia Romana accidissent, author & causa fuisset. Adhæc, quòd cùm ancil lam in vincula conijciendam curasset, eam falsum testimonium contra heram dicere coëgisset. Adde his, quòd virum, qui turpem vitam & flagitiosam degebat, & non, vt lex postulat matrimonij, cum muliere rem habebat, tum sancto baptismatis tinxisset lauacro, tum ministerio diuino præfecisset: quodque circulatorem, qui cędem patrarat, non ab ecclesia segre-

Ariminensis fidei formula recepta.

Aetij abdicatio.

Alij etiam episcopi sede moti ab Acacianis.

Basilio Ancyræ episc. obiecta crimina.

A sia segregasset. Postremò, quòd ad sacram mensam cõiurationes fecisset, & tum iureiurando ipse se obstrinxisset, tum clericos ad iurandum quoque impulisset, vt se mutuò non accusarent: & quòd hoc callidè excogitasset ille ipse, qui clero præerat, quò accusatorum criminationes effugeret. Atque hæc quidem sunt crimina, vt comprehendam breui, pro quibus Basilius abdicatus fuit. Eustathius autem accusabatur, primùm quòd cùm esset presbyter, à patre Eulalio episcopo Cæsareæ Cappadociæ condemnatus fuisset, & à precum communione separatus. Deinde quòd Neocæsareæ, quod est oppidum Ponti, à concilio communione Ecclesiæ interdictus: & ab Eusebio episcopo Constantinopolitano, propterea quòd quarundam rerum malè administratarum, quas habebat sibi cõmissas, condẽnatus fuerat, abdicatus. Tum, quòd à concilio Gangrensi propterea episcopatus gradu deiectus erat, quòd contrà quàm debuerat, docuisset, fecisset, sensisset: quòd etiam in concilio Antiocheno periurij conuictus esset: quodq́; decreta concilij Melitinæ coacti euertere aggressus fuisset, & cũ multis criminibus teneretur implicatus, iudicis partes suscipere, & eos qui alterius erant opinionis, incusare non dubitasset. Eleusium verò abdicabant, quòd Heraclium quẽdam genere Tyrium, sacerdotem Herculis, qui ibi colebatur, præstigiarum magicarum insimulatum (qui, cùm de ipso esset habenda quæstio, se ea de re fugæ mandauerat, ætatemq́; degebat Cyzici) inconsideratè diaconũ, quòd se simularet fidem Christi amplecti, designarat: & cũ postea intellexisset eum talem esse, non ab ecclesia segregasset. Denique quòd viros ab ecclesia condemnatos, qui Cyzicum venerant (qualis fuit Maris, episcopus Chalcedonis, qui huic cõcilio intererat) temerè & sine iudicio ministros Ecclesiæ instituisset. Eortasium gradu mouebant, quòd sine consensu & approbatione episcoporum Lydiæ, Sardensis creatus fuisset episcopus. Dracontio denique Pergami adimebant episcopatum, quòd primùm in Galatia, deinde Pergami episcopus cõtra leges ecclesiæ constitutus esset. † His confectis rebus, denuo in vnum coacti, abdicant Siluanum episcopum Tarsi, Sophroniũ Pompeiopolis, quæ est vrbs Paphlagoniæ, episcopum: Elpidiũ Satalorum, & Neonem Seleuciæ vrbis Isauriæ episcopum. Abdicant autẽ Siluanum, quòd non modò alijs tum Seleuciæ, tum Constantinopoli, contumaciæ author extitisset: verũ etiam Theophilum antè ab episcopis Palæstinæ, episcopum Eleutheropolis ordinatum, & contra voluntatem iureiurando astrictum, se non alium episcopatum suscepturum, Ecclesiæ Castabalensis antistitem præfecisset. B Abdicant Sophronium, quòd ecclesiam rebus ei oblatis defraudasset, easque ad suum quæstum vendidisset: quinetiam quod semel atque iterũ ad concilium vocatus, vix, aut ne vix quidẽ accessisset: quippe qui induxisset animum, criminibus sibi intentatis apud ipsos minimè respondere, sed exteros iudices ad suam causam cognoscendam deligere. Abdicant Neonem, quòd dedisset operam, vt priuatim in sua ecclesia Anianis crearetur, Antiochiæ episcopus: quodque nonnullos Sacrarum literarum legumque ecclesiæ ignaros, & vitam inconsideratè dissolutèq́; instituentes, episcopos designasset: qui quidem postea possessionem pecuniæ sacerdotij administrationi anteponebant, & scriptis planè testabantur, se malle cum opibus vllo ecclesiastico ministerio fungi, quàm sine illis episcopatum gerere. Deniq; Elpidium abdicant, primùm quòd se socium Basilio, quo tumultus cieretur, adiunxisset, & author extitisset seditionis: deinde quòd Eusebium gradu dimotum, contra decreta concilij Melitinensis ad dignitatem presbyterij restituisset: postremò, quòd Nectarium quendam, cui propter pactum & iusiurandum violatum ecclesiæ communione interdictum esset, ministerio ecclesiæ præfecisset, idque cùm per leges ecclesiæ ei nullam † dignitatem ecclesiasticam deferre liceret.

Eustathio abiecta crimina.

Eleusius cur abdicatus.

Eortasius cur gradu suo motus

Item Draconitus, Siluanus.

Sophronius.

Neo.

Elpidius abdicatus.

† Vide annot. pag. 58. lat. 2. lin. 19.

† Vide ibidem pag. 59. lat. 1. lin. 15.

Cur Cyrillus Hierosolymitanus episcopus abdicatus sit, & mutuæ episcoporum tunc temporis dissensiones, & quòd Meletius ab Arianis ordinatus ad Sebastiæ episcopatum, pulso Eustathio euectus est. CAP. XXIIII.

Porrò vnà cum istis Cyrillus episcopus Hierosolymitanus abdicatur, propterea quòd cũ Eustathio & Elpidio, qui concilio Melitinensi (cui etiam ipse interfuisset) obnixè aduersabantur, cõmunicasset, quodq́; post abdicationem in Palæstina factam, veniret cũ Basilio & Georgio episcopo Laodiceæ in communionem: atque quòd cùm episcopus Hierosolymorum constitutus esset, velut sedis iam Apostolicæ antistes, cum Acacio episcopo Cæsareæ de iure Metropolitano dissẽsisset. Vnde factum est, vt inimicitias inter se susciperent, & alter alterum, vtpote nõ verè sincereq́; de Deo sentientem, criminaretur. Etenim vterque antè in suspicionem venerat: alter, quòd doctrinæ Arij faueret: alter, Cyrillus scilicet, quòd eos qui filium patri consubstantialem

Cyrilli abdicatio & falsò ei obiecta crimina.

Vide Niceph. lib. 9. cap. 46. Theodori. lib. 2. ca. 31.

assererent, sequeretur. Itaque Acacius, cùm hoc animo esset, reliquis episcopis eius gentis, eiusque opinionis fautoribus in vnum conuocatis, ipse prius Cyrillum tali de causa abdicat. Cùm fames agrum Hierosolymitanum occuparet, multitudo rebus ad victum necessarijs destituta, ad Cyrillum, vtpote episcopum, opis implorandæ causa confugit. Cui cùm pecuniæ ad eam subleuandam non suppeterent, thesaurum ecclesiæ & sacra aulæa vendidit. Qua re confecta, fama est quendam animaduertisse mulierem scenicam monumento precioso, quod ipse Ecclesiæ donauerat, amictam esse: curiosè ab ea quæsiuisse, vnde illud haberet? comperisse, mercatorem ei vendidisse, mercatori autem episcopum. Acacium verò, hac causa allata, Cyrillum abdicasse. Quam rem ita se habere, auditione equidem accepi. Episcopos autem, quos abdicatos esse suprà demõstrauimus, Acaciani Constantinopoli expulerunt. Alijs verò, qui vnà cum illis adhuc erant, ad decem numero, qui abdicationi istorum episcoporum subscribere nolebant, mandatum dederunt, vt separatim ab alijs ad tempus ætatem degerent, & neq; diuino fungerentur ministerio, neque ecclesias vsq; eò administrarent, quoad abdicationi illi subscriberent. Quod si non intra sex menses resipiscerent, & omnibus huius concilij decretis actisq; assentirentur, futurum esse, vt illi quoq; abdicarentur: & episcopi cuiusque gentis in vnum conuenientes, alios in eorum loca sufficerent. Vbi verò hæ res ab illis non deliberatæ solùm, verùm etiam re ipsa perfectæ sunt, scribunt ad omnes omnium gentium episcopos, clericosq;, vt has obseruent, atq; adeò exequantur. Non multò verò pòst, ab Eudoxianis alij in aliorum loca substituti sunt. Nam Eudoxius ipsum in locum Macedonij, Athanasius in locum Basilij, & Eunomius (qui author postea fuit hæresis cuiusdam suo nomine appellatæ) in locum Eleusij surrogatus est. Denique pro Eustathio Meletius ecclesiæ Sebastiæ constituitur episcopus.

Ecclesiæ bona à Cyrillo vendita pro subleuandis pauperibus.

Episcopi orthodoxi ab Acacianis pulsi.

Alij in pulsorum locũ suffecti.

Macedonij episcopi Constantinopolitani mors, & quid inter docendum dixerit Eudoxius: & quòd Eudoxius & Acacius summopere contendebant, vt tum Nicænam, tum Ariminensem fidem è medio tollerent, & quantus hinc tumultus ecclesijs euenerit.

CAPVT XXV.

MAcedonius verò ecclesiæ Constãtinopolitanæ episcopatu abdicatus, quodã in loco circa portas vrbis reliquum tempus ætatis degit, ibiq; mortem oppetit. Eudoxius aũt illius Ecclesiæ capessit gubernacula. Ad decimum verò consulatũ Constantij, Iuliani verò Cæsaris tertium, primo tempore quo conuentus in dedicatione magnæ illius ecclesiæ, quã Sapientiæ nomine nuncupant, agebantur, fertur, Eudoxium conscenso episcopi solio, quò populum doceret, in ipso concionis exordio dixisse: Patrem impium esse, filium autem pium. Quo dicto cũ populus tumultuari inciperet, Conquiescite, inquit, Patrem impium dico, quia neminem colit: filium verò pium, quia patrem colit. Quod cùm dixisset, risus auditoribus excitatus est. Est porrò ab isto & Acacio communi consensu maximè laboratum, vt omnes in obliuionem decretorum concilij Nicæni adducerentur: quinetiam formulam fidei Arimini perlectam, cum appendiculis, quas ipsi, quasi eam meliorem effecturi, adiecissent, passim in vniuersum imperium miserunt: iusseruntque, idq; de Imperatoris mandato, omnes qui ei subscribere recusarẽt, exilio mulctari. Nam ferunt hoc studium ab illis susceptum esse, quòd putabant facilè se ac sine negocio conatum suum ad exitum perducturos. Quod quidem calamitatum initium erat planè maximarum. Siquidem perturbatio non dissimilis his quas commemorauimus, per totum imperium peruasit: itemque persecutio par ferè illis, quas Gentiles Imperatores iam olim excitauerant, omnes omnium ecclesias occupauit. Nam licet quibusdam, quantum ad cruciatus corporis attinebat, remissior videretur: prudentibus tamen, propter dedecus, multo reuerà acerbior. Nam vtrique, & qui persecutionem ciebant, & qui erant eadem afflictati, de ecclesia fuerunt. Itaque eo turpior clades erat, quòd quæ hostes facere solent, eadem in tribules facta sunt. Atqui sacra lex vetat, tales nos ostendere etiam aduersus exteros & peregrinos.

Macedonij abdicati mors. Eudoxius successit anno 364.

Eudoxij absurda cõcio.

Nicænã et Ariminensem fidem e medio tollere cõnati Acacius et Eudoxius.

Persecutio Christianorũ in Christianos acerbior quã Ethnicorum in Christianos.

Vide Niceph. lib. 9. cap. 46. 47. Vide Theodorit. lib. 2. ca. 27. 28.

Quòd postquam ab episcopatu exciderat Macedonius, contra Spiritum sanctum linguam exacuit: & quòd Marathonius cum alijs, eius hæresim auxit. CAP. XXVI.

ISta quidem nouitas à multis approbata, indies magis magisque creuit, & ad aliarũ rerum nouandarum studium serpsit. Atque arrogantia elata, patria & auita instituta cœpit contẽnere, leges proprias ac suas cõdere. Eadem enim cũ veteribus de Deo sentire noluit: sed peregrina dogmata excogitãs, non cessauit noua nouis sedulò accumulare: queadmodũ etiam hoc tẽpore accidit. Nã simul vt Macedonius episcopatu ecclesiæ Constantino-

Vide supra lib. 3. cap. 1. Vide Niceph. lib. 9. cap. 47. Theodorit. lib. 2. ca. 6. Socrat. li. 2. cap. 4. 5. 8. 12. 22. 30. 33. 35.

A Constantinopolitanæ abdicatus fuit, deinceps ab Acacio & Eudoxio opinione dissentire cœpit. Siquidem filium Deum esse, & cùm alijs rebus omnibus, tum substantia patri similem asseruit. At Spiritum sanctum non eiusdem cum patre ac filio honoris participem esse docuit, sed ministrum eum & famulum vocauit: eademq; de illo quæ de angelis verè dici possint, disseruit. In cuius opinionis cum eo societatem venere Eleusius & Eustathius, & quotquot eo tempore ab illis qui contrariam sectam sequebantur, abdicati fuerant: quorum quidem doctrinæ non exigua populi multitudo, tum Constantinopoli, tum in Bithynia, Thracia, Hellesponto, tum denique in alijs nationibus finitimis paruit. Etenim vitam, cui populus maximè solet animum attendere, non malè instituebāt. Nam incessus grauis illis, & viuendi ratio similis monachorum fuit: oratio non indiserta, indoles ad persuadendum apta, qualem etiam eo tempore Marathonium fuisse tradunt: qui cùm quæstor publicus esset militum præfectis inseruientium, multas collegit diuitias: & vt primùm militiam deseruit, ad conuentus ægrorum & pauperum cura ac studio subleuandos se totum contulit. Postea verò suasu Eustathij episcopi Sebastiæ vitam monasticam amplexatus est, & conuentum monachorum Constantinopoli coegit, qui etiam ad hoc tempus successionis serie continuatus manet. Hanc hæresim partim studio, partim pecunia adeò auxit Marathonius, vti nō sine causa, vt mihi quidem videtur, Macedoniani à nonnullis Marathoniani vocarentur. Nam solus iste cum collegis suis monachis causa extitit, quò minus hæc hæresis Constantinopoli penitùs extincta esset. Etenim ex eo tempore quo Macedonius abdicatus erat, ad imperium vsque Arcadij, Macedoniani neque ecclesiam neque episcopos habebant. Nam illud minimè ab Arianis permissum est, qui omnes secum doctrina & opinione dissentientes ecclesijs eiecere, grauibusque affecere supplicijs. Itaque perdifficile esset omnes episcopos & sacerdotes, qui tum è suis ciuitatibus pulsi erant, enumerare. Nulla enim gens Romano subiecta imperio ab hac calamitate, credo, vacua libera que fuit.

Macedonius ab Acacio & Eudoxio dissentit: eiusque hæresis.

Eleusius & Eustathius Macedonij sectatores.

Marathonius à quo Marathoniani dicti qui fuerant Macedoniani à Macedonio.

Macedoniani ecclesiam habere ab Arianis prohibiti.

Quod Ariani, cùm suæ opinionis esse diuinum Meletium existimassent, Sebastia accersitum ecclesiæ Antiochenæ præficiunt. Sed vbi ille orthodoxum esse se indicauisset, pudore suffusi, moto eo, Euzoium in eius locum sufficiunt. Meletius autem, cùm illum auersarentur qui Consubstantiale propugnabant, eo quòd ab Arianis ordinatus erat, seorsum conuentus agebat. CAP. XXVII.

B

EOdem tempore, Eudoxio ecclesiam Constantinopolitanam gubernante, multi sedem Antiochenam magno studio ambire cœperunt, & contentiones ac seditiones variæ (quod credibile erat in rebus eiusmodi euenire) tum in clero, tū in populo fortè ortæ sunt. Nam singli eum, quem sperabant secum fide consensurum, ad ecclesiam regendam delegerunt. Nondum enim desierant de doctrina fidei dissidere, neq; adhuc in Psalmorum hymnorumque cantu consenserant: sed quod canebatur singuli ad suam opinionem, vt antè dictum est, accommodabant. Cùm igitur hic esset Antiochenæ status ecclesiæ, percommodum visum est Eudoxianis, Meletium Sebastia Antiochiā transferre, virum tum ad dicendum, tum ad persuadēdum valde idoneum: ipsa quoq; vitæ ratione spectatum, & cum ipsis iam antè etiam opinione coniunctum. Nam fama & existimatione eius futurum putabant, vt non modò incolas Antiochiæ, verùm etiam vrbes finitimas, & maximè olim Eustathianos, qui ita de Deo, sicut concilium Nicænum tradiderat, sentiebant, omnino ad suam sectam attracturos. Sed longè ipsos sua fefellit opinio. Nam vt venit Antiochiam, dicitur magnam populi multitudinem tum Arianorum, tum cōmunionis Paulini in vnum conuenisse, partim quò eum, de quo tam celebris fama ante eius aduentum eò permanauerat, oculis viderent: partim quò, quid dicturus, & quibus partibus esset suffragaturus, intelligerent. Etenim fama iam illo peruaserat, eum doctrinæ concilij Nicæni approbatorem esse. Quod quidem euentus rei planè declarauit. Nam tametsi principiò eo genere concionum, quod ad mores informandos pertinet, publicè vtebatur, ad extremum tamen filium eiusdē cum patre substantiæ esse palàm asseruit. Dicitur porrò, archidiaconum illius cleri, dū adhuc concionaretur, ad eum accurrisse, & manu admota, eius os obturasse: eum autem manu multò euidentius, quàm voce, sentētiam suam populo indicasse. Nā primùm tres tantum digitos palàm, vt omnes viderent extendisse: deinde eosdem rursus compressisse, vno solo porrecto. Qua quidem manus suæ figura, tanquam effigie quadam populo expressit, tum quæ sentiret, tum quę dicere instituisset. Cùm autem hic conatus archidiaconum frustratus esset, & ore dimisso manum Meletij prehendisset, Meletius, cū linguam haberet liberā, clariore voce & oratione planiore suā declarauit opinionem,

Vide Nicephor. li. 9. cap. 41. Theodori. lib. 2. ca. 31.

Qua spe Meletius Sebastia Antiochiam translatus ab Arianis.

Meletij orthodoxa concio, etiam digitis expressa.

nionem, populumq́; cohortatus est decretis concilij Nicæni adhærescere: ingenueq́; a- A
pud auditores testificatus, eos qui aliter sentirent, à veritate penitùs aberrare. Vbi verò non intermisit eadem ipsa quantũ poterat aduersus archidiaconũ, ipsum impedire conantem, modò ore efferre, modò manu vicissim demõstrare, & in vtraque re enixè pręstanda homini in omni genere certaminis exercitato se similem præbere: Eustathiani exclamare, gestire, & præ gaudio tripudiare: Ariani aũt animos demittere cœperunt. Qua re audita, Eudoxiani grauiter succensere, sedulò operam dare, vt Meletius vrbe illa pellatur. Eũ denuò accersere ad se, quò pœnitentia adductus, tum opinionem mutaret, tum ea quæ dixerat, corrigeret. At cũ de sententia minimè desisteret, Imperatoris mandato & exturbatus ecclesia est, & in exilium eiectus. Quo facto, sedes ecclesiæ Antiochenæ Euzoio delata est: qui quidem iam antea simul cũ Ario abdicatus fuerat. Meletij aũt fautores, se ab Arianis segregantes, conuentus separatim egerunt. Nam qui ab initio filium patri consubstantialem asseuerabant, hi cũ illis communicare propterea detrectarunt, tum ꝙ Meletius ab episcopis Arianis creatus fuerat episcopus: tum quòd hi qui eum sequebantur, à sacerdotibus quoque Arianis baptizati. Atque isti quidem, licet doctrina fidei consentientes, ob hanc causam diuisi sunt. Imperator autem, simul vt accepit Persas res nouas moliri, venit Antiochiam.

Meletio ecclesia pulso suffectus Euzoius.

Quòd Acacius, & residui sectæ eius homines, haudquaquam conquieuerunt: sed & Consubstantiale subuertere, & Arij hæresim statuere laborarunt. CAPVT XXVIII.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 49.

Acaciani verò adhuc quiescere non poterant: sed Antiochiæ rursus in vnum cum paucis quibusdam congregati, decreta, quæ ipsi sanciuerunt, insimulabant: statuebantque nomen SIMILE, ex formula fidei Arimini & Constantinopoli perlecta eximendum esse: & filium patri tum substantia, tum voluntate dissimilem esse, & ex nihilo ortum, sicut Ario iam ab initio placuerat, docebant. Quibus fuêre subsidio sectatores Aëtij, qui primus post Arium his nominibus palàm ausus est vti. vnde factum est, vt tum ipse ἄθεος, id est, auersus à Deo, tum eius doctrinæ approbatores Anomiani, & Exucontij: id est, filium patri dissimilem, & ex nihilo ortum statuentes. Ac cũ fautores decretorum concilij Nicęni sciscitarentur ab illis, quemadmodum, cùm filiũ Deum de Deo confiterentur, eum dissimilem patri, ex nihilo ortum, idque contra suam ipsorum fidei formulam, asserere auderent: respondebant, Paulum Apostolum dixisse, Omnia ex Deo esse: & filium in hac voce, OMNIA, includi: hacque ratione scriptum à se B
propositum, in quo fidem secundum diuinas Scripturas exposuerant, intelligendum esse. Atque istud quidem hoc modo inuertere, captioseque eludere conati sunt. Ad extremum, cùm non possent his qui eos accusarent, arguerentque, satis plenè respondere: lecta denuò fidei formula Constantinopoli approbata, decedunt, & ad suas ipsorum ciuitates reuertuntur.

Acacianorũ hæresis.

Aetiana hæresis. Aetius ἄθεος dictus, eius autem sectæ Anomiani. Exucontiani. Roman. 11.

De Georgio Alexandrino episcopo, & Hierosolymorum archiepiscopis: & quòd post Cyrillum, cum episcopi tres illic præfuissent, talem Cyrillus in Hierosolymorum sedem denuò reuersus sit. CAPVT XXIX.

Vide Nicephor. li. 9. cap. 49.

Eodem tempore, Athanasio adhuc in occulto latitante, Georgius Alexandriam reuersus, cùm Gentiles, tum Christianos, qui opinione ab ipso discrepabant, grauibus affecit incommodis. vtrosque ad suam religionem per vim traducere conatus est: & si qui renuerent, eos acerbè exagitauit. Habebatur odio tum à viris principibus, propterea quòd ipsos contemnere, & magistratibus imperare: tum etiam plebi, quòd tyranni partes agere, & omnes potentia superare visus est. Sed maximè omnium Gentilibus inuisus erat, & quòd immolare idolis ipsos, & quòd dies festos patrios agere prohibuerat: & quòd militibus ac duce Aegypti cum armis in vrbem introductis, statuas, monimenta, & omnia fanorum ornamenta abstulerat. Quæ res causa extitit, cur sit postea interfectus, vti mox dicam. Porrò Cyrillo abdicato, vt diximus, ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopatum capessit Herennius: cui successit Heraclius: ei autem deinceps Hilarius. Nam hos eo tempore illam rexisse ecclesiam, ad imperium vsque Theodosij, accepimus: cuius temporibus, Cyrillus ad eam dignitatis sedem reuertit.

Georgij Alexandrini episcopi rabies in catholicos & Gentiles.

Herennius Cyrilli successor, inde Heraclius, & Hilarius.

QVARTI LIBRI FINIS.

A

Constãtio defuncto succedit Iulianus, anno Christi 366.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER QVINTVS.

Hic liber quintus vnà cum primis duobus capitibus libri sexti continet acta sub Iuliano Apostata anno vno & septem mensibus: Refer igitur huc authores istos, quos supra adnotauimus ad Socratis li. 3.

De Iuliani præuaricatoris defectione, & morte Imperatoris Constantij. CAP. I.

Vide Nicephor. lib. 9. cap. 50. itẽ li. 10. c. 1. Theodori. lib. 3. cap. 1. Socrat. li. 2. cap. 37.

DVM in ecclesia versus Orientem hæ res hoc modo gestæ sunt, Iulianus Cæsar, Barbaris, qui prope Rhenum incolunt, prælio deuictis, multos corũ interfecit, alios viuos cœpit. Qui cùm id temporis perillustris videretur, & propter modestiam & suauitatem morum militibus admodum charus esset, ab illis Augustus declaratus est. Atque nulla, vt est verisimile, de hac re excusatione purgationéue apud Cõstantium vsus, magistratus ab eo constitutos mutauit: literasque illius, quibus Barbaros Romam ad bellum contra Magnentium gerendum vocauerat, dedita opera eis ostendit. Porrò autem, cùm iam antea fidem Christianam professus fuisset, subitò mutata religione, se pontificem nominauit: Gentilium delubra adire, immolare simulachris, suos subditos ad id genus religionis impellere cœpit. Atque cũ à Persis in Romanos irruptionem factum iri expectaretur, & Constantius ob hanc causam commoraretur in Syria, iste ratus se sine vllo prælio facto Illyrios in suam potestatem redacturum, iter ad eos capessit: causam simulat suæ profectionis, quòd rectà ad Constantium sui purgandi causa iret, ne scilicet videretur sua sponte contra eius voluntatem imperij insignia à militibus suscepisse. Fertur autem, cum primum fines Illyrij ingrederetur, vites post vindemiam circiter Vergiliarum occasum vuis acerbis minimeque maturis onustas visas esse: roremque tum in eius, tum in comitum suorum vestes ex aëre delapsum, singulis guttis signum crucis in eas impressisse. Quæ res cùm visæ fuissent, non ipse solum, verùm etiam alij, qui eum comitabantur, vuas haud maturas intempestiuè apparentes, aliquid boni portendere: rorem autem demissum, vestẽ cuiusque, in quam fortè cadebat, tali nota casu ac fortuitò signasse existimarunt. At verò ab

Iulianus Imp. declaratus.

Iuliani à vera fide defectio.

Ad Iuliani in Illyrium aduẽtum prodigia.

B alijs dicebatur, ostentorum alterum significare, Imperatorem immaturo ætatis suæ tẽpore, non aliter atque vuas immaturas periturum, & imperium eius ad exiguum tempus duraturum: alterum indicare, religionem Christianam cælestem esse, & omnes figura crucis signari oportere. Quæ coniecturæ fuêre eorum, qui doctrina & religione ab Imperatore dissentiebant: neque certè, vt videtur, à veritate aberrauêre. nam temporis progressio vtrunque verè dictum esse demonstrauit. Vbi verò Constantius in animum induxerat, contra Iulianum bellum gerere, relicta expeditione aduersus Persas instituta, properè Constantinopolim contendit. Quo quidem in itinere ad fontes Mopsi inter Cilices & Cappadoces, qui prope Taurum incolunt, mortem obijt: annos natus circiter quadraginta quinque, quorũ viginti vnà cum patre, viginti autẽ alios, & præterea quinque post patris mortẽ imperauit. Quo mortuo, Iulianus iã Thraciã obtinuit: nòn diu pòst Constantinopolim profectus, Imperator declaratus est. Gentiles autem rumorem dissipabant, cum à vatibus ac dæmonibus, qui mortem Constantij, & rerum commutationem illi præsignificabant, antequam è Gallia discederet, fuisse ad hanc expeditionem suscipiendam excitatum. Sanè fuisset probabile, istarum rerum scientiam prænotionem vocasse, nisi ipsum, qui imperij iam dulcedinem velut in somnio solum degustasset, quamprimùm vitæ exitus occupasset. Nam stultũ arbitror affirmare, quòd is cum naturalem Constantij mortem, & suam ipsius cædem à Persis faciendam præuidisset, se sua voluntate morti ante oculos propositæ obijceret: quæ quidem mors ei apud vulgus hominum nihil aliud conciliaret, quàm notam inscitiæ, & rei militaris ignorationis opinionem: populo autem Romano tantum apportaret periculi, vt parum abesset quin aut totum, aut maxima eius pars in discrimen adduceretur, in ditionem ac potestatem Persarum veniendi. Atque ista quidem, ne prætermissa viderentur, † sunt ad hunc modum à nobis commemorata: de quibus, vt quisque volet, ita existimet.

Ostentorũ interpretatio duplex.

Constantij mors.

Iulianus Imp. declaratus.

† Vide annot. pag. 61. lat. 2. lin. 6.

De educatione, & viuendi consuetudine Iuliani, & de eiusdem ad imperium accessione. A

CAPVT II.

Christianorũ anxietas ob expectationẽ impendentis persecutionis.

Vide Nicephor. lib. 10. c. 1. 36. 37. Theodori. lib. 3. cap. 2. Socrat. lib. 3. cap. 1.

MOrtuo verò Constantio, grauis persecutionis terror Ecclesiæ iniectus est: atque partim tempus diuturnum interiectum, quo eiusmodi periculorum fuerant insueti: partim veterum cruciamentorum recordatio, partim imperatoris in religionem Christianam odium effecit, vt Christiani acerbius in expectanda persecutione affligerentur, quam in eadem perferenda. Nam fertur, Iulianum statim ab initio imperij sui, omni exuto pudore, adeò apertè fidem in Christum denegasse, vt hostijs, dæmonum inuocationibus, quas Gentiles ἀποτροπαίους, id est, propulsatrices malorum vocant, & sanguine victimarum mactatarum lauacrum baptismatis, quo nos expiari solemus, deleuisse, initiationem ecclesiæ abiecisse: & ex eo tempore tempus ætatis priuatim & publicè in animalium incisionibus, in victimis & alijs nefandis ritibus peragendis, quos Gentilium mos fert, contriuisse. Atque fama est, quodam tempore ei viscera animalis inspectanti, signum crucis in eisdem apparuisse corona circundatum, & nonnullos, qui eius diuinationis erant participes, in metum coniectos esse: quippe qui inde conijcerent, religionem Christianam deinceps vires acquisituram, & doctrinam Christi perpetuò duraturam. Coronam enim crucis signo circumiectam, tum victoriæ indicium esse, tum æternitatis: propterea quòd in rotundum ambitum ducta, omni ex parte initium habet, & in seipsa desinit. At principem artis diuinandi, Imperatorem bono animo esse iussisse. nam victimas mactatas res prosperas illi, & ex animi sententia fluentes portendere: quippe cùm notam religionis Christianæ circuncludere, & in vnum coarctare viderentur, ne latius propagetur, néue liberè quò velit peruadat, præsertim cum circulo velut termino quodam circumscribatur. Nunciatũ est mihi præterea, quòd cùm fortè in adyta quædam celeberrima, eaq; terribilia maximè, seu mysterij cuiusdam obeundi, seu oraculi consulendi causa descendisset, & spectra, quæ machinationibus quibusdam vatum, & magicis præstigijs apparere consueuerant, ei ex improuiso obiecta essent, præ terrore ac metu earum rerum quæ agebantur, oblitus (nam ætate paulò prouectiore ad hanc disciplinam se transtulerat) consueto more, quo, cùm esset Christianus, & in grauibus periculis constitutus, vti solebat, se ipsum signo Christi consignauit: quo facto, spectra è vestigio euanuerunt, & conatus vatis impeditus est. At princeps sacrorum qui de hac re itidem hæreret, simul vt intellexit causam cur dæmones fugissent, factum Iuliani scelus appellauit: iussitque, tum vt animo excelso esset ac virili, tum vt postea nihil quod ad Christianorum professionem spectaret, vel faceret, vel cogitaret. Qua re confecta, eum denuò ad mysteria peragenda deduxit. Itaque Christianis ex studio Imperatoris in his rebus posito, vt dolor non mediocris, ita metus longè grauissimus incussus est: & maximè omnium, quòd antea Christianus extitisset. Nam ex pijs & religiosis parentibus ortus, & ab ineunte ætate, vt ritus ecclesiæ postulat, initiatus, sanctas literas didicit, & in eisdem ab episcopis & alijs viris ecclesiasticis educatus fuit. Siquidem pater ei, & Gallo etiam, fuit Constantius, germanus frater Constantini Imperatoris & Dalmatij: cuius filius eodem nomine appellatus, qui Cæsar declaratus fuerat, à militibus post mortem Constantini interfectus est. Quare Iulianus & Gallus patre orbati, etiam cum Dalmatio in periculum necis inciderunt. Verùm Gallum morbus, quo fortè vexabatur, insidijs eripuit, propterea quòd quàm primum morte naturali occasurum expectaretur. Iulianum autem ætas tenera liberauit: quippe qui octauum ætatis suæ annum nondum confecisset. Quibus ita præter omnium opinionem conseruatis dabatur mandatum, vt ætatem degerent in Macello: qui est locus planè regius, ad Argeum montem, non longè à Cæsarea situs: in quo est magnificum palatium, balnea, horti, & fontes perennes. Ibi igitur & cultu & educatione digna principibus dignati sunt: ibi disciplinis & exercitationibus illi ætati accommodatis instructi: ibi denique ab artis dicendi magistris, & à sanctarum literarum doctoribus ita instituti, vt in numerum cleri ascriberentur, & libros ecclesiasticos ac diuinos populo perlegerent. Porrò autem & moribus & factis euidentem pietatis significationem dederunt: quippe sacerdotes, & alios bonos viros religionisque Christianæ studiosos plurimi facere, templa frequentare, debito honore sepulchra martyrum colere visi sunt. Nam ferunt eos illo tempore valde laborasse, vt sepulchrum Maniæ martyris amplissimo templo circundarent, opusque inter ipsos dispertiuisse, ac dum alter alterum sumptu & magnificentia superare contenderent, rem planè admirabilem accidisse, omninoque incredibilem, nisi quòd multi, qui eadem ab eis qui oculis

Iuliani à vera fide defectio & superstitio.

Vide locum eius notatis ũra dicta 2. lib. 2. de vita Constant.

Crucis signum corona circundatum Iuliano apparet. Signi duplex interpretatio.

Iulianus crucis signo perperam vsus in præstigijs. B

Iulianus initio Christianus.

Iuliani genus Gallus. Dalmatius.

Macelli locus.

Educatio Iuliani.

Cultura sepulchrorũ martyrum.

Maniæ martyr.

A lis illam aſpexiſſent,ſe audiuiſſe memorarent, ad noſtram vſque ætatem in vita manſiſſent. Siquidem partem operis à Gallo ſuſceptam,pulchrè progreſſam eſſe,& ex animi proceſſiſſe ſententia: ſed opus Iuliani partim corruiſſe,partim ex ipſis fundamentis è terra euulſum eſſe: partim non ſuſtinuiſſe ad ſolum coagmentari, ſed extemplò, velut vi quadam ex aduerſo vrgente,& infrà trudente,inde repulſum fuiſſe.Rem omnibus viſam eſſe reuera prodigij ſimilem: & à multis ex euentu ſolum iudicatam: nonnullos tamen ex ea conieciſſe,eum non ſyncero ac ſano animo erga religionem noſtram affectum fuiſſe: ſed quia Imperator qui tum regnabat,erat Chriſtianus,ſimulatione quadam pietatem colere præ ſe tuliſſe.Dicunt præterea,illum principiò congreſſu frequenti & colloquio vatum inductum, paternam prodidiſſe religionem. Nam aliquantò pòſt ira Conſtantij placata, cùm Gallus in Aſiam profectus, Epheſi, in qua vrbe magnam facultatum vim habuit, commoraretur, Iulianum Conſtantinopolim reuerſum,in diſciplinam magiſtrorum qui ibi fortè docebant, ſe tradidiſſe. Ac cùm ingenij bonitate præſtaret, & doctrina facilè creſceret, non in obſcuro latuiſſe. Nam habitu hominis priuati incedens, cum multis(vt fit in magna hominum frequentia, & in vrbe regia) in colloquium veniſſe: & quoniam frater erat Imperatoris, & ad res adminiſtrandas admodum idoneus videbatur, pleroſque omnes eum imperio potiturum arbitratos eſſe. Itaque cùm talis ſermo de eo multis eſſet in ore, ei datum fuiſſe in mandatis, vt Nicomediæ ætatem ageret. Qua in vrbe Maximus Epheſius philoſophus in eius conſuetudinem fortè incidens, illum & philoſophiam docuit,& odium religionis Chriſtianæ in eius animo inſeuit: & tanquam vates, illud quod vulgò de eo ferebatur, verum eſſe affirmauit. Ille autem, quod multis ſolet accidere, cum metu rerum incommodarum grauiter affligeretur,in ſpem bonam per fraudem à Maximo inductus, eum charum habere cœpit. Quibus rebus Imperatori nunciatis, timore perculſus,cutem abraſit, & vitam monaſticam ſimulauit, ſecretò tamen aduerſam religionem amplexatus eſt. Vbi autem ætate robuſta eſſe cœpit, paratiore animo cùm ad has res inductus eſt, tum eaſdem executus. Artem, ſi quæ res futuras prædicere profiteretur, ea admirari, & eius cognitionem (quam quidem exercere, Chriſtianis nefas eſt) neceſſariã ducere cœpit, deq; ea periculum facere animum induxit: atq; ex eo tempore cũ his qui eiuſmodi rerum periti erant, amicitiam iunxit. Qui

Galli & Iuliani fratrum diſpar religio prodigio declarata.

Iulianus Maximi Epheſij diſcipulus.

Iulianus monaſticam vitã ſimulat.

Magicis artibus eſt deditus.

B cùm hoc animo eſſet, Nicomedia in Aſiam cõceſſit. Et cum viris eius profeſſionis ibi in congreſſum veniens,multò acriore ſtudio in eas res accenſus incubuit. Cũ autem Gallus eius frater, qui Cæſar fuerat creatus, & reb. nouis ſtudere per iudices declaratus,interfectus eſſet: Cõſtantius eum quoq; imperij cupiditate flagrare ſuſpicatus, cuſtodes ei appoſuit. Sed cũ Euſebia, vxor Cõſtantij, veniã pro eo petiuiſſet: ille cũ ſe purgaſſet Conſtantio, Athenas profectus eſt, cauſa quidẽ ſimulata, vt prędicant, ꝙ ibi doctrinæ ſcriptorum Gentiliũ operam nauare, & ſcholas frequẽtare vellet: ſed reuera, vt cũ vatibus illã vrbem incolentibus, de reb. ſuis cõmunicaret. Quẽ inde reuocatum Cõſtantius Cæſarẽ conſtituit. Atq; ſua ei ſorore deſponſa, in Galliã verſus Occidentem ſitam miſit. Nam Barbari, quos antè ad auxilium ſibi cõtra Magnentium ferendum mercede cõduxerat, cũ nullo vſui ad eam rem fuiſſent, Galliam populari cœperunt. Iulianus igitur, quoniã adhuc erat adoleſcens, ducibus, qui ipſum comitabantur, curam rerum agendarũ impoſuit. Qui cùm tardius rem gerere viderentur, ille ipſe iam Cæſar declaratus, quantum in ipſo ſitum erat, belli adminiſtrationi prouidere, militum animos ad pugnam alacriores efficere, vt periculis ſe audacter offerrent, hortari, & cuiq; eorum Barbarum interficienti, certam mercedẽ proponere cœpit. Vnde gratus acceptusque militibus factus, ſegnitiam ducum Conſtantio ſignificauit: vt primum verò alter dux miſſus eſt, cõgreſſus cum Barbaris, proſperè rem geſſit. Qui cùm legatos de fœderibus ad eum miſiſſent, Conſtantijque pro ſe adducerent literas, quibus in ditionem Romanorum accerſiti fuiſſent: is legatum, qui ea de re venerat, dedita opera dimittere cunctatus, magnum hoſtium numerum nec opinantem adortus, deuicit. Dicitur præterea Conſtantium, quo eius vitæ pararet inſidias, eum huic bello præfeciſſe. Verùm mihi quidem haud ſanè iſtud videtur probabile. Nam in cuius ſitum erat poteſtate eum in initio minimè Cæſarem creare: quid cauſæ eſt, cur hoc fecerit, cur ſororem ei in matrimonium collocarit, cur denique illi de ſegnitie ducum querenti auſcultauerit: inque eorum locum, alium induſtrium virum, quò bellum rectius adminiſtraretur, miſerit, niſi eum charum habuiſſet? Verùm quantum ipſe coniectura aſſequor, Conſtantius, quoniam in initio eum beneuolentia complectebatur, idcirco Cæſarem deſignauit. At vbi contra ſuam voluntatem Auguſtus declaratus eſt, vel metu, quòd eum & fratrem, cùm eſſent adoleſcentes, iniurioſè tractauerat: vel inuidia, vt eſt veriſimile, quòd parẽ

Galli cædes.

Iulianus à Cõſtantio Cæſar creatus.

Iuliani de barbaris victoria.

Iulianus cur à Conſtantio cõtra barbaros miſſus.

honorem

honorem adeptus erat, impulsus, per Barbaros, qui ad fluuium Rhenum habitabant, A insidias eius vitæ parandas curauit. Sed de his rebus aliter ab alijs commemoratum est.

Quòd Imperator renunciatus Iulianus, Christianam religionem labefactare, & Paganismum callidè inducere conatus est. CAPVT III.

Iuliani contra veram religionem studia.

VBi solus est imperio potitus, in Oriente Gentilium delubra aperire, & quæ eorum neglecta corruerāt, reficere: quæ autem deturbata fuerant, denuò ædificare, quinetiam aras erigere mandauit, atque ad has res perficiendas multa tributa excogitauit. Vetera præterea & patria ciuitatum instituta, atque sacrificia renouare, ipseque palàm in loco publico idolis immolare, offerre illis libamenta: & eos qui harum rerum studiosi erant, magno in honore habere cœpit. Horum autem sacrorum professoribus, sacerdotibus, interpretibus, & statuarum cultoribus pristinos honorum gradus reddere, rata facere ea quæ veteres imperatores de his sanciuerant: decernere illis immunitatem ministeriorum, & rerum quoque aliarum, sicut antè habuerant: frumenti congiaria æditais ablata restituere: iubere, vt à profanis esculentis se puros conseruent, & abstineant ab illis, quatenus conuenit ijs qui ad prædicta mysteria iure suo, vt Gentiles loquuntur, accedere possunt. Dat porrò mandatum, vt tum cubitus, quo Nili inundationem metiri solent, tum monimenta vetera auitaque ad Serapidem pertinentia restituantur. ea nanque iussu Constantini ecclesiæ allata fuerunt. Itemque ad commune consilium persæpe scripsit ciuitatum illarum, quas ad Gentilium religionem conuersas intellexerat: hortatus, vt quæcunque vellent dona abs se peterent. At vrbes quæ in fide Christiana perseuerabant, ei admodum inuisæ fuerunt: adeò vt neque eas adire ipse, neque legatos illarum, cùm de eis qui ipsis grauiter incommodassent, conquestum venissent, admittere voluerit. Verbi gratia: cùm Persæ eo tempore in fines imperij Romani irruptionem facturi expectarentur, Nisibenis, qui legatos ad eum de hac re miserāt, quoniam fidei Christianæ omnino adhærescebant, & neque delubra aperire, neque sacra idolorum frequentare volebant, idcirco minatus est, se neque subsidio illis venturum, neque excepturum legatos eorum, neque in ipsorum vrbem, vtpote scelere contaminatam, prius ingressurū, quàm illi suo hortatu persuasi, se ad Gentilium religionem transferrent. Porrò ciuibus B Constantiæ, quæ est vrbs Palæstinæ, non dissimilia obiectabat crimina, eorumque ciuitatem ciuibus Gazæ tribuit. Istam nanque vrbem Constantiam, sicut ex superiore sermone didicimus, cùm esset nauale Gazæ ciuitatis, & Maiuma vocaretur, Constantinus, simul vt intellexit eam religioni Christianæ in primis deditā esse, ciuitatis honore decorauit, filijque Constantij appellauit nomine: atque dedit mandatum, vt sui iuris esset, suisque legibus ipsa se gubernaret: arbitratus sanè iniquum esse, vt ditioni Gazæ vrbis superstitioni Gentilium supra modum addictæ, parêret. Verùm vt primum Iulianus ad imperium regendum accessit, ciues Gazæ, Constantiæ ciuibus litem intendebant. Atque Iulianus constitutus iudex, Constantiam, quæ Gaza abest circiter viginti stadia, Gazæ adiudicauit. Quæ ex eo tempore suo priore nomine orbata, pars vrbis Gazæ maritima nuncupatur. Magistratus autem ciuiles, belli duces, & Resp. vtriusq; communis est: soloque Ecclesiæ statu & gubernatione duæ videntur hoc tempore ciuitates distinctæ. Nam vtraque seorsum suum habet episcopum, suum clerum, celebres quoq; dies festos martyrum, memorias episcoporum qui in ipsis ecclesiam rexerint, distinctos denique agrorum vndique iacentium fines, quibus etiam altaria ad vtrunque episcopatum spectantia distinguuntur. Itaque quidam episcopus Gazæ, qui hac nostra vixit ætate, episcopo mortuo qui antè ecclesiam Maiumatensem administrauerat, laborauit, vt vterque clerus sibi subijceretur: Non enim fas est, inquit, vt vni vrbi duo præficiātur episcopi. At cùm Maiumatenses huic rei refragarentur, concilium gentis illius in vnum locum coactum, causam cognouit: alterumq; creauit episcopum. Nam iniquum omnino existimauit, vt qui ob pietatem priuilegia ciuitatis recepissent, ij tametsi iudicio Gentilis imperatoris statum sacerdotij mutatum haberent, ordine ecclesiastico & honoribus sibi olim tributis penitùs spoliarentur. Cæterùm ista pòst, hoc modo accidisse accepimus.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 1.

Christianæ fidei vrbes Iuliano exosæ.

Nisibis.

Constantia Palæstinæ.

Maiuma.

Constantia Gazæ adiudicata.

Agri episcopatib. addicti, vide infra capite 6.

Quibus

A

Quibus malis Iulianus Cæsarienses affecerit: & de Maris Chalcedonensis episcopi lingua in loquendo libertate. CAPVT IIII.

Vide Niceph. li. 10. cap. 4. Socrat. lib. 3. ca. 10. 11. Theodori. lib. 3. cap. 7.

SVb idem tempus Imperator iste Cæsaream, ad montem Argium sitam, vrbem amplam, locupletem, & regionis Cappadociæ primariã, ex numero ciuitatum deleuit, & Cæsaris priuauit nomine: quod quidem nomen regnante Claudio, cũ Maza iam antè appellata fuisset, obtinuerat. Nã contra ciues eius ciuitatis dudum grauissimum odium conceperat, tum quòd omnes fidem Christianam profiterentur, tum quòd olim fana Iouis, vrbis patroni, & patrij Apollinis diruissent. Quinetiam vniuersæ ciuitati grauiter succensuit, iratusque est, quòd templũ Fortunæ, quod solum eo regnante superetat, à Christianis euersum esset: atque Gentiles, qui in ea vrbe pauci numero erant, valde incusauit, quòd non illud facinus vlti fuissent: & si fortè calamitatis aliquid ideo subeundum esset, quòd non libentibus animis pro Fortuna subijssent. Omnes præterea opes, omnemque pecuniam ecclesiarum tum in Cæsarea, tum in confinijs eius positarum, diligenter vestigari, inque medium afferri, atque statim trecentas libras auri ærario publico solui: & clericos omnes in numerum militum, qui præfecto illius regionis parebant, asscribi iussit: quæ res & plurimum sumptus requirit, & in exercitibus Romanis maximo probro ducitur. Itemque multitudinem Christianorum vnà cum vxoribus & liberis censeri, & non aliter atque in pagis fieri solet, tributa pensitare mandauit. Atque cum iureiurando minatus est, neque ab ira se, neque ab affligenda ciuitate temperaturum, neque permissurum Galilæis (sic enim Christianos per contumeliam appellare solebat) capita sua ceruicibus retinere, nisi delubra idolorum quàmprimum de integro extruerẽt. Cuius minæ fortasse re ipsa expletæ fuissent, nisi celerius ipse è vita migrasset. Siquidem initio non propterea misertus est Christianorum, quòd clementior fuit ijs qui iam ante ecclesiam persecuti fuissent: sed quòd ex præteritis rebus comperit, supplicia Christianis irrogata nihil ad confirmandam Gentilium religionem attulisse adiumenti, sed eo pacto fidem Christianam maximè auctam esse, & fortitudinem eorum qui pro illa mortem sua sponte oppetiuerant, multo plus splendoris & gloriæ consecutam. Vnde non quòd illis parcebat, sed quòd gloriam hanc eis inuidebat, haud necesse censuit ad eos de sententia deducendos, vel igni, vel ferro, vel verberatione corporum vti, vel in mare demergere, vel viuos in terram defodere, quæ antea studiosè ab alijs tyrannis facta fuissent: sed ratione & hortationibus populos persuadendos esse putauit, vt ad religionem

B Gentilium se reciperent: & ita se, quod instituerat, facilè perfecturum, si non vi illos cogere conaretur, sed præter omnium opinionem clemens erga eos & humanus videretur. Nam ferunt Marin Chalcedonis episcopum ei Constantinopoli Fortunæ sacrificanti accessisse, palàm vt impium contumelijs affecisse: ἄθεον, id est, auersum à Deo, & desertorem fidei appellasse: Iulianum autem ei solam cæcitatem (venerat enim, vtpote senex, & suffusione oculorum laborans, alterius manu ductus) probri loco obiecisse. Sed vbi irridere etiam, & in Christum, vt solet, blasphemiam loqui cœpit, dicereque, Non te Galilæus, Deus tuus, sanabit: Marin respondisse, At ego gratiam Deo meo habeo, quòd cæcus sum, ne te, qui à pietate excideris, oculis aspiciam. Imperatorem igitur nullo dato responso, eum præterijsse. Putasse enim, eo pacto religionem Gentilium multò magis roboraturum, si se populo Christiano, præter omnium expectationem, patientem & mansuetum ostenderet.

Cæsarea Cappadociæ, quæ Maza prius, quomodo à Iuliano afflicta.

Clerici in militum numerũ ignominiosè adscripti.

Galilæi à Iuliano vocati Christiani.

Iulianus cur in persequendis Christianis factus remissior.

Christiana fides persecutionibus aucta.

Maris episcopi in Iulianum παῤῥησία.

Quòd in exilium pulsos Christianos reuocarit, vt hoc pacto ecclesiam magis diuexaret: & quæ mala contra Christianos excogitarit. CAP. V.

Vide Nicep. lib. 10. ca. 5. Socrat lib. 3. cap. 9. lib. 3. cap. 10.

DVm hæc acri studio molitur, omnes qui propter religionem, regnante Constantio, in exilium pulsi fuerant, reuocauit, & proscriptis bona sua lege restituit. Quinetiam populo præcepit, ne quis quenquam Christianum vel iniuria afficeret, vel contumelia, néue ad immolandum eos inuitos traheret. Qui autem eorum sua sponte ad aras fortè accederent, vt hi primùm dæmones, quos Gentiles ἀποτροπαίους id est, depulsores malorum vocant, placarent, iussit: & expiationibus, quibus ipsi vti solent, purgarentur. At clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria ipsis à Constantino donata, ademit: legesque eorum causa conditas abrogauit, & eos denuò curijs addixit. Porrò à virginibus & viduis, quæ in clerum erant propter egestatem ascriptæ, ea exigi mandauit, quæ ante ab ærario publico acceperant. Nam cùm Constantinus res ecclesiæ ritè disposuisset, ex vectigalibus cuiusque ciuitatis, ea quæ erant satis ad res comparandas necessaria, clero cuiusque Ecclesiæ erogauit,

Christiani proscripti à Iuliano reuocati. ἀποτροπαῖοι. Iuliani in Christianos vexationes. Aufert reditus ecclesijs à Cõstantino assignatos: Vide supra cap. 3. vide etiã Constitut. Apost. lib. 2. cap. 24. et quæ ibi not. Fran. Tur.

erogauit, illudque lege stabiliuit: quæ lex ex eo tempore quo moriebatur Iulianus, ha- A
ctenus diligenter obseruata fuit. Hanc exactionem multò crudelissimam fuisse & acerbissimam prædicant. Atq; tabulę à patribus confectæ ad eum finem, vt res quas ex lege Constantini acceperant, ita demonstratæ restituerentur, de his quæ erant à Iuliano exacta, planè testificari possunt. Verùm Imperator odium aduersus religionē Christianam conceptum, non his rebus exsaturauit: sed flamma iræ contra fidem incensus, nullum perditi conatus genus prætermisit, quò ecclesiam Dei euerteret. Nam pecuniam, monimenta, vasa sacra ex ea abstulit: delubra, regnante Constātino, & filio etiam Constantio diruta, eos qui ea demoliti fuerant, aut denuò ædificare, aut pecuniæ summam quæ ad illud præstandum satis æstimaretur, persoluere coegit. Atque non modò hi qui neutram harum rerum prestare poterant, verùm etiam sacerdotes, clerici, & alij multi Christiani, dum de pecunijs quæ sacræ erant, & ecclesiarum propriæ, inquisitio fieret, grauiter torquebantur, & in carceres etiam conijciebantur. Quare ex his omnibus coniectura capi potest, eum, quanquam in cædibus faciendis, & supplicijs ad corpus cruciandum excogitandis, paulò moderatior fuit his, qui ante Ecclesiam fuerant persecuti, in alijs tamen rebus longè fuisse crudeliorem. Nam constat illum in omnibus acerbè & grauiter eam afflictasse, præterquam quòd episcopos & sacerdotes temporibus Constantij exilio addictos reuocauit. Ac fama est, eum non misericordia adductum, istud de illis mandatum dedisse: sed vt vel ipsi ob mutuam inter se susceptam contentionem, bello intestino oppugnarent Ecclesiam, & à suis ipsorum legibus institutisque desciscerent: vel vt ille ipse Constantij existimationem maleuola obtrectatione læderet. Nam ei iam mortuo odium per vniuersum imperium se concitaturum putabat, si tum Gentiles, vt suæ religionis fautores, obseruantia coleret: tum his qui eo regnante, propter Christum grauiter cruciabantur, tanquā iniuria affectis misericordem se præberet. Quinetiam eunuchos, velut in eum beneuolos, è palatio exegit. Eusebium item, qui in eius aula principem locum tenuerat, morte mulctauit. Etenim cum isto priuatim sibi intercedebant inimicitiæ, propterea quòd Gallum fratrem insidijs ab eo paratis interfectum suspicabatur. Aetium porrò hæresis Eunomianæ authorem, exilio à Constantio condemnatum, & suspectum præterea ob consuetudinem quam cum Gallo habuerat, literis perhumanitùs scriptis: factaque ei potestate quoque B
iumentorū quæ ad cursum publicum subministrari solent, ad se accersiuit. Adde his Eleusium episcopum Cyzici, cui simili de causa tum in mandatis dedit, grauissima mulcta ei præscripta, vt suis sumptibus intra bimestre spacium ecclesiam Nouatianorum, quam imperante Constantio diruerat, denuò ædificaret. Denique alia etiam complura reperire licet, quæ propter odium Imperatoris Constantij ipse partim fecerat, partim ab alijs fieri permiserat.

Comparatur Iuliani persecutio superioribus.

Constantio etiam mortuo Iulianus odiū concitare molitus.

Eusebius cur à Iuliano necatus.

Aetius reuocatus ab exilio.

Id Eleusius. Iuliani iussu renouata Constantinopoli Nouatianorū ecclesia.

De Eleusio vide Socrat. lib. 2. cap. 9. & li. 2. cap. 30.

Quòd Athanasius apud virginem quondam pudicam & formosam delitescens, post septem annos exactos comparuit, & Alexandriam ingressus est.

CAPVT VI.

EOdem tempore Athanasius, qui hactenus eodē in loco delituerat, in quo ætatem antè degerat, nunciata Constantij morte, noctu in Alexandrina ecclesia visus est. Quæ res omnib. permagnā ideo admirationē excitabat, quòd adeò repentè præter expectationem omniū acciderat. Nam cū fraudulento impulsu necessariorum Georgij, & Imperatoris mandato, præfectus ordinum militarium Aegypti sedulò conatus eum comprehendere, vti suprà demonstratum est, minimè quod volebat cōsecutus esset: Athanasius fuga ex eius manibus elapsus ad imperium Iuliani, quo de nunc agitur, apud quandam sacratā virginem in ipsa vrbe Alexandria latitauit: quā quidem virginē pulchritudine tantū omnibus illius temporis mulieribus antecelluisse accepimus, vt sicut omnibus in eam intuentibus miraculum putabatur, sic viris modestiam & cōtinentiam profitentibus fugienda videretur, ne ex suspicione labes aliqua ipsis aspergeretur infamiæ. Erat enim, in ipso etiam ætatis flore, pudica cum primis & casta: quæ res, etiam si naturæ adiumentum ei non accedat, afferre tamen ad insignem corporis pulchritudinem solet non parum ornamenti. Nam vt verum dicamus, non vt quibusdam placet, qualia sunt corpora, talem consueuisse esse animum, sed ex animi institutis mores corporis effingi solere: & qualem rem quisq; fortè animo instituat, talem ipsum quoq; videri eo tempore, quo eam instituat. Cui quidem sententiæ, nemo certè credo, si modò in eam accuratè inquirat, omnino contradicturus est. Athanasium autem ferunt diuina visione, quæ eum ita saluum fore submonuerat, impulsum, ad hanc virginem profugisse: ac mihi profectò in rei

Athanasius per VII. annos Alexandriæ delitescens, repentè apparet.

Vide Niceph. li. 10. cap. 6.

Forma coniūcta castitas, insigne virginum decus.

Corporis mores ex animi institutis fingi.

A in rei euentum intuenti, ista non sine diuina prouidentia administrata videntur: vt scilicet tum Athanasij necessarijs, si quis ab eis curiosè de eo quærere aggrederetur, vel iurare cogeret, nihil exhiberetur negocij: tū ille ipse apud hanc occultatus, tutò posset delitescere. quæ quanquam ob pulchritudinem non satis integrum putauit, vt sacerdos secum ætatem degeret, ne inde in suspicionem vocaretur: tamē propter animi magnitudinem eum in suas ædes excepit, & summa prudentia ac cautione adhibita seruauit incolumem: & tam fidam custodem, ministramq; tam sedulam ei se præbuit, vt pedes eius lauaret, & res ad victum necessarias, aliasq; etiam omnes quas natura, dum vrget necessitas, nos subire cogit, ipsa sola subministraret: quinetiam libros, quibus opus habebat, ab alijs pro eo mutuò acciperet: & tametsi ista ad prolixū temporis spacium facta essent, tam ēne vnus quidem ex ciuibus Alexandrinis omnino ea cognosceret.

Virginis sacrā in Athanasiū apud se latitātem officia.

De Georgij episcopi Alexandrini, propter ea quæ in Mithrio acciderunt, interfectione: & quòd interfectus camelo impositus, contumeliæ causa populo spectandus circumducebatur: & quid ea de re scripserit Iulianus. De Theodorito sacrorum Antiochiæ vasorum custode: & quòd propterea Iulianus præuaricatoris auunculus, genitalibus eius à vermibus exesis, interijt. C A P. V I I.

Vide Nicephor. li. 10. cap 6. & li. 9. c. 25. Vide Socr. li. 1. cap 16. & li. 3 ca. 2. & quæ nos ibi notauimus.

Athanasius ecclesijs restitutus.

Athanasius igitur ad hunc modum conseruatus, & præter omnium expectationem in ecclesia visus, vndè venisset, ne vnus quidem intellexit. Populus autē Alexandrinus maximo ob hanc rem exultans gaudio, ecclesias illi reddidit. Quare Ariani inde eiecti, priuatis in ædibus separatim conuentus egerunt: atque Lucium pro Georgio, suæ hæresis episcopum designarunt. Siquidem Georgius iam casu fuerat interfectus. Nam simul ac magistratus palā prædicarunt Constantium de vita decessisse, & Iulianū Imperatorē declaratū esse, multitudo Gentilium Alexandriam incolentium seditionē conflauit. Atq; clamore edito, & conuicijs iactatis, impetum in eum faciunt, velut iamiam interfecturi. Verū impetu in præsentia represso, illo quidem tempore eum in vinculis solum tenebant: sed non ita diu pòst, prima luce properè ad carcerem concurrentes, illum trucidabant. Quem deinde camelo imponunt, totumque diem contumelijs lacerant, postremò sub

Georgij episcopi cædes, & in mortuū ludibria.

B crepusculum igni cremandum tradunt. Neque tamen me fugit Arianos prædicare, hāc cladem à fautoribus Athanasij Georgio inflictam esse. Verùm facilius adducor vt credam, facinus Gentilium fuisse, cùm considero multò plures odij in eum causas illis suppetiuisse: maximè autem omnium, quòd ipsorum statuas & delubra contumeliosè deformasset, & sacrificia ac ritus patrios prohibuisset. Auxit item in eum odium potentia, quam in aula consecutus fuerat. Siquidem populus erga eum, non aliter ac solet erga homines qui potentia & authoritate multum valent, animo affectus, cum planè intolerandum putauit. His accedit facinus quoddam id temporis forteforuna in loco quem illi Mithrium appellant, admissum. quem quidem locum olim ab hominibus desertum, Constantius ecclesiæ Alexandrinæ donauerat. Georgio autem eum perpurgare aggredienti, quò ecclesiam ibi extrueret, abditus quidam recessus extitit: in quo statuæ fortasse, & instrumēta quædam eorum, qui vel alios mysterijs dæmonum quondam ibi initiare, vel ab alijs initiari solent, reperta sunt: quæ inspectantibus ridicula certè, & admodum peregrina videbātur. Quæ Christiani in loco publico proposita habere ludibrio, & Gentiles irridere cœperunt. Gentiles igitur in vnum locum frequentes congregati, pars gladijs, pars lapidibus, pars alijs instrumentis, in quæ fortè incidebant, se armantes, Christianos adoriri, ac multis occisis, alijs ad religionis nostræ contumeliam cruci suffigere, plurimis grauia imponere vulnera. Itaque Christiani opus, quod inceperant, inchoatum reliquerunt: Gentiles verò, Iuliano Imperatore iam declarato, Georgio necem attulerunt. Atque istud quidem ita se habere, testis locuples est Imperator ipse: quod sanè minimè confessus fuisset, nisi esset à veritate compulsus. Maluit enim, mea quidem sententia, Christianos, quàm Gentiles, Georgij fuisse interfectores. Sed tamen facinus minimè occultabat. nam videtur in epistola ad Alexandrinos de hac re conscripta, grauiter illis succensere: sed literis solum eos coarguit, supplicium condonauit: reuerentia, vt ipse ait, adductus cùm erga Serapidem eorū conseruatorem, tum erga Alexandrum conditorem vrbis, tum denique erga Iulianum suum auunculum, qui antea Aegypto & Alexandriæ præfuerat: vir Gentilium superstitioni cum primis deditus, & in Christianos grauissimo odio incensus, adeò vt quantùm in ipso situm erat, contra Imperatoris voluntatem Christianos ad

Odij, quo Georgius laborauit, causæ.

De Mithrio vide quæ supra notata sūt apud Socr. lib. 3. cap. 2.

Mithrium locus à Constantio Ecclesiæ donatus.

Mithrij purgatio magnæ cædis causa Christianis.

Iuliani ad Alexandrinos epistola de nece Georgij.

Iulianus Imperatoris auunculus Christianos etiam vexat.

 cædem

cædem vsque & sanguinis effusionem afflictarit. Nam memoriæ proditum est, cùm id A temporis seriò moliretur preciosissima monimenta ecclesiæ Antiochenæ in Syria positæ, quæ quidem plurima erant numero, in Imperatoris æraria transferre, & ecclesias quoque occludere, omnes illius clericos fugæ se mandasse: solumque Theodoritum presbyterum minimè ab vrbe secessisse. quem, quoniā thesaurum istum, vtpote eius custos, indicare poterat, Iulianus primùm comprehendit: deinde verberibus grauiter cædit: postremò cum quæstione de illo omni tormenti genere habita, forti animo & virili respondisset, seq; in confessione fidei præclarum virum ostendisset, securi feriri mandauit. Vbi verò vasa sacra abripuerat, proiectis illis in terram, cœpit petulanter in Christum illudere, blasphemias pro sua libidine iacere, ad extremum super vasa sedere, sicque factam iam contumeliam adaugere. At ilico pòst, membrum genitale, & meatus illi quos natura ad necessitatem circa illud locauit, ei contabescunt: & carnes illis corporis partibus circundatæ, putrescentes, in vermes conuertuntur: morbus denique ita creuit, vt artem medicorum longè superaret. Nihilominus tamen medici partim reuerentia erga Imperatorē, partim metu adducti, nullum non medicamenti genus in eo experti sunt. Et quanquam complures aues magno precio comparatas mactantes, pinguedinem earum ad partes putredine exesas applicabant, & vermes ad cutis euocabant extremitatem, nihil tamen profecerunt. nam in intimis partibus abditi, ad carnes viuas integrasque serpsere, & nunquā à rodendo destitêre, donec hominem enecassent. Itaque hanc cladem, vt videtur, ira diuina ei inflixit. Quod etiam accidit tum thesauri regij custodi, tum alijs nonnullis ad amplos dignitatis gradus in aula Imperatoris elatis: qui contra ecclesiam iuueniliter insultantes, velut ab ira diuina condemnati, exitum vitæ vt mirandum, ita planè miserabilem consecuti sunt.

Theodoritus presbyter Antiochenæ ecclesiæ thesauri custos.

Eiusdem cædes.

Iuliani auunculi genitalia à vermibus exesa.

Ecclesiæ insultantium aliquot misera mors.

De sanctorum Eusebij, Nestabi & Zenonis, in ciuitate Gazæ martyrio.

CAPVT VIII.

SEd quoniam huc nostra prouecta oratio est, & de Georgij & Theodoriti nece disseruimus, tempus iam videtur postulare, vt de Eusebio,* Nestabo & Zenone fratribus mentionem faciamus. Quos populus Gazæ eodem tempore odio prosecutus, domi occultatos comprehendit: ac primùm B conijcit in carcerem, flagrisque cædit. Deinde omnes ad theatrum conuenire, & contra eos grauiter propterea vociferari cœperunt, quòd sacra ipsorum profanassent, eisdemque ad religionem Gentilium delendam, afficiendamque contumelia, superioribus temporibus abusi fuissent. Qui partim clamando, partim se inuicem incitando ira accensi, in eorum necem auidè feruntur. Atque ipsi se mutuò instigantes, quod à populo in seditione fieri solet, ad carcerem cōcursare: eosq; inde deductos modò pronos, modò supinos trahere, interdum ad terram allidere, iam cædere, alij saxis, lignis alij, alij alijs rebus fortuitu oblatis, sicq; crudelissimè interfecerunt. Accepi etiam, mulieres e textrinis egressas, radijs illos confodisse. Quinetiam coqui in foro pars lebetes aqua feruenti ebullientes à focis arripere, inque illos effundere, pars verubus transfigere. Vt verò eos discerpserant, & capita ita confregerant, vt cerebrum in terram efflueret: extra vrbem deducunt ad locum, in quo animalia expertia rationis mortua proijci solent. Atque accenso rogo, eorum corpora comburunt: reliqua autem ossa, quæ ignis neutiquam absumpserat, ossibus camelorum & asinorum, quæ ibi proiecta erant, admiscent: adeò vt perdifficile esset ea inter ossa reperire. Attamen nō diu sic latuerunt. Siquidem mulier quædam Christiana, quæ non ex vrbe Gaza orta fuerat, sed ibi suum domicilium collocauerat, iussu diuino ea noctù ex alijs ossibus selegit: atque in ollam iniecta, Zenoni eorum consobrino seruanda dedit. Nam ita Deus ei mandarat in somnijs: & virum etiam mulieri indicabat, quo in loco ætatem degeret: & ante, quàm eum videret, ostendebat. quandoquidem & ei ignotus erat, & propter persecutionem quæ recens concitata fuerat, in occulto latitabat. Nam parum aberat, quin ipse quoque à Gazæ ciuibus comprehensus, trucidatus fuisset. Qui dum populus in consobrinis eius necandis occupatus teneretur, nactus tempus idoneum profugit Anthedonem, vrbem maritimam, quæ Gaza aberat circiter viginti stadia: quæque id temporis similiter superstitioni Gentili dedita erat, & cultu ac veneratione statuarum cæcata. Vbi verò per iudices ibi Christianus cognoscitur, grauiter virgis ab Anthedonijs tergo cæsus, eijcitur vrbe: & ad nauale Gazæ profectus, ibi absconditus delituit. Quo in oppido mulier in illum fortè incidens, reliquias dedit: qui ad tempus eas domi seruauit. At vbi episcopatum illius ecclesiæ sortitò cœpit,

Nestabi, Eusebij, Nestabi & Zenonis fratrum martyrium.

Vide Niceph. li. 10. cap. 8.

Gazensis populi in martyres crudelitas.

Martyrū ossa noctu collecta.

Anthedon.

Zeno Christianus virgis cæsus.

A cœpit (quod quidem accidit regnante Theodosio) extra vrbem extruxit ecclesiam,& altare in ea erexit,martyrumque reliquias ibi reposuit, propter reliquias Nestoris confessoris: qui cum istis Zenonis consobrinis, dum viuerent, vnà versatus fuerat,atque simul cum illis à populo comprehensus, vinculorum factus erat & plagarum socius. Quem cùm inter trahendum, qui eum trahebant, pulchrum habere corpus viderent, eius miserti sunt, & ante portas vrbis adhuc spirantem quidem, expectantem tamen breui moriturum, proiecerunt. Quem quidam inde sublatum ad Zenonem deportabant: apud quem,dum vlceribus eius & plagis adhibitæ sunt curationes, è vita migrauit. Ciues autem Gazæ, dum facinoris à se admissi considerant magnitudinem, supra modum extimescere incipiunt, ne Imperator ipsos inultos minimè relinquat. Iam enim fama emanauerat,quòd ægrè admodum ferebat, & decimum quenque è populo necare constituerat. Sed hoc perspicuè falsum erat, & rumor solum, vt credibile est, popularis: qui multorum animos conscientia maleficiorum exterritos occupauerat. Nam Imperator hoc facinus à ciuibus Gazæ perpetratum(quemadmodum pro scelere, quod contra Alexandrinos à Gentilibus in Georgium commissum est,fecerat)ne literis quidem coarguit: sed solùm eum qui illius gentis tum præfectus erat, magistratu abdicauit, habuitque pro suspecto:& in iudicium adducens, humanitatis officium esse duxit,eum morte neutiquam condemnare. Eum tamen vehementer incusabat,quòd quosdam ex ciuibus Gazæ, qui seditionis & cædis authores dicebantur, in vinculis tenuerat eo consilio, vt secundum leges pœnas persoluerent. Nam quid causæ erat, inquit, cur ad supplicium abducerentur hi, qui paucos Galilæos pro iniurijs, quas ipsis sæpe ac deis suis intulerant,probè vlti fuissent? Atque hæc quidem à multis sunt hoc modo commemorata.

Reliquiæ martyrum recondita.

Nestoris reliquiæ & martyrium.

Iulianus Gazensium in martyres iniuria non offensus.

De sancto Hilarione, & virginibus Heliopoli à suibus interemptis: & de inaudito Marci Arethusiorum episcopi martyrio.

CAP. IX.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 8. 9.

PEr idem tempus Hilarion etiam monachus à populo Gazæ quæsitus, profugit in Siciliam. ibi ligna ex desertis montibus colligens,& humeris portans,quadam in vrbe ea vendidit: eoque pacto, quantum sat erat ad quo-
B tidianum victum,sibi comparauit. Verùm tandem à viro quodam nobili dæmone agitato,quo ipsum liberauerat,quisnam & qualis esset indicatus, concessit in Dalmatiam. Qua in regione quoque cum maxima miracula diuina virtute edidisset,adeò vt mare eius precibus recessu prohibitum,aridum vndique inundatione obruisset, inde denuò secessit. Nam ei haud volupe erat, apud eos qui ipsum laudarent, commorari. Itaque loca subinde commutando,obscurus esse,& celebrem famam de eo peruagatam crebris migrationibus delere laborauit. Postremò Cyprū prætervectus, Paphum appulit: atque rogatu illius qui tum Cypri erat episcopus, ibi commorari contentus est: inque loco qui Charbyris dicitur, monasticum vitæ genus excoluit. Quòd autem martyrio iste non occubuerit, fuga in causa fuit. Atque fugiebat propterea,quòd sanctum Euangelij præceptum est, vt persequentes nos non expectemus. Quòd si qui comprehensi fuerint, vt animo excelso sint & robusto, vimque & violentiam à persecutoribus illatam strenuè euincant. Neque hæc scelera, quæ suprà nobis sunt narrata, apud ciues Gazæ solum,& Alexandrinos, contra Christianos admissa erant: sed qui Heliopolim ad Libanum sitam, & Arethusam Syriæ incolunt, hos crudelitate longè superasse videntur. Nam isti virgines sacras(incredibile quidē dictu,nisi quidam eorum qui eodem tempore vixerunt,idem ipsum narrassent) quæ à populo conspici minimè solent,in loco publico veste nudatas, tum ad commune omnium qui eas intueri volebant, spectaculum,tum ad ipsarum contumeliam consistere cogebant:atq; vt primùm eo quo libitum erat modo in eas insultarāt,ad extremum illarum capillum tondebant. Quinetiam eas dissecabant bifariam,& ad illarum intestina deuoranda porcos prouocabant, viscerum extremitate consueto illis alimento operta,quò porci non tam facilè ea internoscerent,sed consuetum alimentum necessariò appetentes,carnes etiam humanas discerperent. Ad hanc quidem contra sacratas virgines crudelitatem, vti cōijcio, Heliopolitani adacti sunt ex eo, quòd vetitū ipsis fuerat,ne virgines suas,sicut patrius mos antè tulerat, homini fortuitu occurrenti prius stuprandas traderent, quam cum viris,quibus desponsæ erant, congrederentur. Nam Constantinus fano Veneris Heliopoli diruto, primus apud eos ecclesiam ædificauerat: legeque prohibuerat, ne consueta stupra admitterent. Porrò autem Arethusij Marcum, suum episcopum,iam

Hilarion monachus.

Eiusdem miracula, & migrationes.

Charbyris.

Christianorū fuga licita.

Heliopolitarū in sacratas virgines crudelitas.

Heliopolitarū turpis mos sublatus.

Marci Arethusij episc. martyrium.

admodum senem, canicie & vita piè acta venerandum, miserabiliter occiderunt. quippe contra eum iampridem odium conceperant, tum quòd Gentiles eius impulsu multo alacrius, quàm suasu Imperatoris Constantij, se ad fidem Christi transtulerant: tum quòd delubrum apud ipsos longè augustissimũ, magnificentissimeq; extructum, ab illo deturbatũ fuerat. Vbi verò imperium Iuliano delatum est, videns populũ in se concitatum, simulq;, Imperatoris edicto vel vt pecuniæ summam, quæ satis æstimaretur ad delubrum de integro extruendum, persolueret, vel ipse idem denuò ædificaret, condẽnatum: animoq; cõplexus neutrum à se posse fieri, atque præsertim posterius, quod ne Christiano quidẽ fas erat, ne dum episcopo, primo tempore fuga suæ vitæ consuluit. Verùm vt intellexit multos propter se in discrimen venire, tum distractionem membrorum, tum iudicia, tum tormenta cum his coniuncta subeundi, redijt Arethusam, & sua sponte se populo tradidit, vt quod libitum erat, in ipsum ederent. Illi autem ob idẽ ipsum factum, quod vt homine verè pio & sapiente dignum laudare debuerant, ab eo se contemni arbitrati, omnes gregatim in eum irruere, raptare per plateas, trudere, vellere, singuli denique membra promiscuè ferire cœperunt. In hoc facinus non viri solũ, sed mulieres etiam, & alij omnes cuiuscunque essent ætatis, studio alacri & ira quoque incensi, acriter incumbebant: adeò vt etiam aures eius tenuibus quibusdã funiculis auellerent. Pueri præterea, qui scholas frequentabant, factũ hoc pro ludo habere. Quin etiam eum in sublime elatum, instar globi inter se voluere vltrò citroque, tum ab se proijcere, tum denuò excipere stylis, quibus eum acerbè & crudeliter pupugerunt. Vbi verò corpus vulneribus vbique deformatum erat, & ipse nihilominus adhuc spiritum ducebat, illũ melle & liquamine vngunt, imponunt in sportulam, quæ tota ex iuncis contexta erat, in sublimi denique suspendunt. Quo quidem tempore cùm vespę & apes ad eum aduolarent, carnemque eius exederent, ferunt eum Arethusijs dixisse, Se in sublime positum esse, videreque eos infra humi repentes: qua re, ea quæ tum sibi, tum eis pòst euentura essent, præsignificasse dicunt. Traditum est præterea, eum qui tum illius loci præfectus erat, virum licet superstitioni Gentilium in primis deditum, moribus tamen alioqui adeò præstabilem, vt etiã adhuc celebris fama de eo percrebesceret, Marci constantiam & patientiam admiratum, liberè Imperatorem tum admonuisse, tum incusasse, propterea quòd ipsis ab vno sene, qui tot & tam grauibus tormẽtis adeò magno ac forti animo se opposuerat, deuictis, turpis meritò nota inureretur dedecoris: & tum ipsi omnibus ridiculi, tum illi contra quos eiusmodi facinora ediderant, illustres & gloriosi viderentur. Itaque beatus iste Marcus tam generosa mente Arethusiorum furori, & multiplicibus tormentis ab illis sibi inflictis restitit, vt etiam sit ab ipsis Gentilibus magnam laudem consecutus.

Arethusiorũ in Marcum episc. rabies.

Marci in Arethusios scomma.

B

Laudata etiã ab Ethnicis Marci Arethusij in martyrio constantia.

De Macedonio, Theodulo, Tatiano, Bucere, Basilio, & Eupsychio, qui ea tempestate vitam martyrio finierunt.

CAP. X.

Eodem tempore Macedonius quoq;, Theodulus & Tatianus, genere Phryges, martyrium excelsis animis subierunt. Nam cũ Myri, quod est oppidũ Phrygiæ, præfectus illius prouinciæ delubrum ibi aperuisset, & illud ipsum temporis diuturnitate sordibus oppletum perpurgasset, isti noctu in illud ingressi, simulachra confregerunt. Vt verò alij, tanquam huius facinoris authores fuere comprehẽsi, & iam erant supplicium ea de re subituri, hi se ipsos indicarunt. Ac cùm liceret ipsis nihil sustinere incommodi, si modò idolis immolare vellẽt: præfectus, quoniam nullo modo poterat eis persuadere, vt vel hac re vna pro delictis admissis satisfacerent, multis eos ac varijs tormenti generibus afflixit: postremò in craticulas, subdito igni, imposuit. Qui cũ arderent, dixère præsidi: Si carnes assas cupis, Amachine (hoc enim illi nomen fuit) versa altera nostra latera ad ignem, ne si semiassi simus, tibi gustanti insuaues videamur. Atq; hi quidem ad hunc modum viriliter decertantes, mortem in tormentis obierunt. Aiunt præterea Busirim Ancyræ, quæ est vrbs Galatiæ, nobile ac strenuum pro fidei confessione certamen confecisse. Quem tum quidem hæresis eorum qui Encratitæ vocabantur, fautorem, præses prouinciæ illius, quòd iuueniliter in ritus Gentilium insultauerat, comprehendit, cædereque verberibus constituit. atque publicum in locum ad equuleũ deducens, sublimem suspẽdi iubet. Tum Busiris manibus ad caput sublatis, sua nudauit latera, & ad præsidem dixit: Non esse opus, vt lictores in ipso tum in equuleum tollendo, tum inde rursus deponendo laborem frustrà susciperent. se enim absque eorum opera, quo ille vellet modo, latera sua præbere tortoribus paratum esse. Quam eius pollicitationem licet præses admiraretur, tamen

Vide Niceph. lib. 10. cap. 10.

Myrum opp.

Macedonij, Theoduli & Tatiani martyrium.

Busiridis mira in martyrio perferendo cõstantia.

A tamen in experiundo multo magis obstupuit. Nam cùm latera eius vnguibus tantisper lacerarentur, dum visum esset præsidi: manibus ad cælum sublatis, patienter admodũ tolerauit. Ac plagas libenti animo excipiens, in vincula postea coniectus est. Non diu autem pòst, cùm nunciatum esset Iulianum interfectum esse, inde dimissus est: & ad imperium vsque Theodosij vitam propagauit: condemnataque sua priore hæresi, se ad ecclesiam catholicam recepit. Fertur item Basilium presbyterum ecclesiæ Ancyræ, & Eupsychium ex patricijs Cæsareæ Cappadociæ oriundum, qui nuper duxerat vxorem, & etiamnum velut sponsus nouus erat, eodem tempore per martyrium è vita migrasse. Eupsychius quidem, quantum ipse coniectura assequi possum, propter fanum Fortunæ, quo de id temporis diruto Cæsareæ ciues, vt suprà demonstrauimus, ad vnũ omnes in Imperatoris odium incurrerant. Qui autem ad illud demoliendum manus ipsi admouebant, pœnas dederunt, partim mulctati morte, partim exilio condemnati. Basilius autem religionis Christianæ perstudiosus, quamdiu regnauit Constantius, tamdiu Arianis duntaxat impugnandis operam nauauit: & eam ob causam sententia & decreto Eudoxianorum conuentus agere prohibitus est. Sed vbi Iulianus solus administrabat imperium, varia circuiuit loca, quò sedulò hortaretur Christianos, vt suæ religioni mordicus adhærescerent, & ne Gentilium victimis se & libamentis polluerent, proque nihilo ducerent honores ab Imperatore sibi delatos: eos enim ad tempus solum durare, & ad extremum mercede sempiterni exitij remuneratum iri. Dum ista sedulò molitur, non in suspicionem solum à Gentilibus, sed etiam in odium vocatur: stansque in loco publico, ac videns eos hostias immolantes, grauiter ingemiscit: orat Deum, vt nullus Christianus illo errore capiatur. Ob quam causam illico comprehensus, traditur præsidi prouinciæ: atque in singulis certaminibus multa perpessus tormenta, constanti animo ac virili martyrium sustinuit. Atque tametsi ista quidem hoc modo præter Imperatoris Iuliani sententiam acciderunt: tamen constat, alios non paucos, eosque generosos viros, eo regnante, atque adeò volente, martyrio occubuisse: de quibus omnibus, licet varijs temporibus martyrium subirẽt, vno tamen in loco, quò planior fieret historia, pariter disseruimus.

Eupsychij & Basilij Ancyræ presbyteri martyrium.

Iulianus etiã supplicijs Christianos sciens ac volens affecit, etiamsi dissimulet.

De Lucifero & Eusebio Occidentalibus episcopis: & quòd Eusebius, simul cum magno Athanasio reliquisq; episcopis, concilio Alexandriæ conuocato, Nicænam fidem corroborarunt: Spiritum sanctum eiusdem esse cum patre & filio naturæ decernentes: & quid de substantia & subsistentia constituerint.

B

CAPVT XI.

Vide Nicep. lib. 10. cap. 14. Socrat. lib. 3. cap. 7.

POst reditum Athanasij, Lucifer Carallorum, quod est oppidum Sardiniæ, episcopus, & Eusebius Vercellarum, quæ est vrbs Liguriæ in Italia, ex Thebis superioribus reuerterunt. Nam ibi, regnante Constantio, in perpetuo exilio ætatem degere iussi fuerant. Eusebius autem, quò res ecclesiæ communi consensu corrigerentur, concessit Alexandriam, vt concilium vnà cum Athanasio ad decreta concilij Nicæni stabilienda cogeret. Lucifer verò, diacono vnà cum Eusebio, qui pro se concilio interesset, misso, Antiochiam, quoniam ecclesia illa iam tumultibus perturbata erat (nam & Ariani, quorum antistes fuit Euzoius, inter se diuisi sunt: & fautores quoque Meletij, vt antè disseruimus, à suæ opinionis & doctrinæ hominibus dissenserunt) rectà proficiscitur: ibique, cùm Meletius nondum reuertisset ab exilio, Paulinum designauit episcopũ. Interim multi multarum ciuitatum episcopi Alexandriæ vnà cum Athanasio & Eusebio congregati, decreta concilij Nicæni confirmant: Spiritum sanctum patri & filio consubstantialem confitentur, & trinitatem nominant: quinetiam docent omnibus credendum esse, hominem, quem Deus verbum assumpsit, & corpore & animo perfectum esse: quemadmodum veteribus ecclesiæ & sapientibus patribus ita placuit. Ac quoniam controuersia de substantia & subsistentia ecclesias turbabat, crebræ de his vocibus contentiones disputationesq; oriebantur. Idcirco valde sapienter, mea quidẽ sententia, decretum est, vt statim ab initio, cum de Deo esset sermo, hisce vocabulis minimè quisquã vteretur, nisi cùm Sabellij opinionem fortè conaretur refellere, ne inopia verborum eandem personam videretur tribus nominibus appellare: sed triplici facta distinctione, vnamquamque separatim cogitatione complecteretur. Atque hæc quidem isto modo ab episcopis Alexandriæ coactis decreta sunt. Apud quos quidem episcopos Athanasius, quò se de fuga purgaret, librum, quem de ea re scripserat, recitauit.

Caralli opp. Vercellæ opp.

Luciferi & Eusebij ab exilio reditus.

Arianorum et Meletianorũ dissensio.

Trinitatis assertio.

Substantia et subsistentia vocibus quatenus vti permissum.

De Paulino & Meletio Antiochenis episcopis: & quòd Eusebius & Lucifer inuicem dissidebant, & quòd Eusebius & Hilarius Nicænam fidem propugnabant.

CAPUT XII.

Eusebij erga Luciferum obseruantia. Paulinus epis. creatus.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 17. Socrat. lib. 3. cap. 4.

HOc dimisso concilio, Eusebius profectus Antiochiam, populum dissensione distractum reperit. Nam qui fauebant Meletio, in vnum cum Paulino conuenire noluere, sed separatim egere conuentus. Et quanquam Eusebius grauiter & iniquo animo patiebatur, quòd Paulinus contrà quàm oporteret, absque omnium consensu creatus fuerat episcopus: nequaquam tamen Luciferum apertè incusauit, ne quid de eius fama detraheret: sed se ab vtriusque partis communione temperans, pollicitus est ea se in concilio correcturum, quæ vtrisque offensioni esse viderentur. Ac dum populum ad concordiam adducere studebat, Meletius ab exilio reuersus, cùm suæ opinionis fautores ab alijs segregatos offendisset, scorsum cum his extra vrbem, Paulinus autem cum suis intra vrbem conuentus egit. Nam hunc, vtpote mansuetum, & ob piam vitæ institutionem, ætatemquè prouectam planè venerandum, Euzoius sectæ Arianæ antistes minimè ex vrbe reiecerat, sed vnam ei tribuerat ecclesiam. Eusebius autem, cùm quod animo instituerat, neutiquam consecutus sit, decessit Antiochia. Lucifer verò se ab eo propterea contumelia affectum ratus, quòd Pauli ordinationem minimè approbauerat, grauiter succensuit, & cum eo cõmunicare recusauit: & decreta concilij Alexandrini, velut ex contentione nata, insimulare aggreditur: quæ res vna causa & origo fuit sectæ eorum, qui ab eius nomine Luciferiani vocabantur. Nam qui vnà cum illo his de rebus grauiter offendebantur, se ab ecclesia separarunt. At ille ipse, licet animo alienato & cum primis offenso esset: tamen cùm per diaconum, quem vnà cum Eusebio miserat, confessus fuisset se decretis concilij Alexandrini editis staturum, Ecclesiæ catholicæ consentiens, Sardiniam reuertitur. Eusebius autem regiones Orientis peragrans, eos qui fidem contempserant, in rectam viam reducere studuit: & quemadmodum de Deo sentiendum esset, docuit. Dein Illyriam properè pertransiens, venit in Italiam. Ibi Hilarium episcopum Pictauorum, quod est oppidum Aquitaniæ, qui in eisdem rebus corrigendis ante eius aduentum laborauerat, reperit. nam Hilarius iamdudum ab exilio reuersus, Italos & Gallos docuerat, quæ dogmata essent amplectenda: & contrà, quæ fugienda. Etenim vir erat lingua Latina disertus, librosque sanè valentes, vt antè dixi, ad dogmata Arij oppugnanda, scripsit. ad hunc modum igitur doctrinam concilij Nicæni in ea imperij parte, quæ ad solem occidentém vergit, ab Hilario & Eusebio defensam & propugnatam accepimus. B

Meletij ab exilio rediens.

Luciferi cum Eusebio dissensio.

Luciferiani heretici.

Pictauorum episcopus.

Hilarius Nicænæ fidei assertor.

Quòd Macedonius, & qui illi addicti erant, cum Acacianis discordabant: & quid pro se responderint.

CAP. XIII.

Macedoniani Acacianos abdicant.

Vide Nicephor. lib. 10. cap. 18.

DVm hæc geruntur, Macedonij sectatores, quorum è numero fuit Eleusius, Eustathius, & Sophronius, iam tum palàm Macedoniani appellari cœpti, & velut in separatum cœtum segregati, atque morte Constantij impunitatem nacti, conuocant in vnum Seleuciæ suæ opinionis fautores, & concilia quędam habent: in quibus & abdicant Acacianos, & fidem Arimini stabilitam reijciunt: formulæque fidei Antiochiæ editæ, & pòst à concilio Seleuciæ congregato confirmatæ, suffragantur. Ac cùm criminis loco illis esset obiectum, quòd cũ Acacianis dissiderent, quippe cùm antè cum eisdem tanquam eiusdem opinionis communicassent: per Sophronium Paphlagonem in Oriente respondebant, quòd quoniam episcopi * Occidentis filium patri consubstantialem asseruerant, Aëtius autem eum substantia patri dissimilem docuerat: & illi separatas patris & filij subsistentias vocabulo CONSVBSTANTIALIS in vnam confusè colligauerant, hic autem proprietatem naturæ filij à patris natura admodum disiunxerat: idcirco ipsi piè fecissent, quòd filium patri substantia similem dixerant: & mediam hanc viam, quoniam vtrique illi ad contraria extrema deflexissent, sibi delegerant ad insistendum. Atque hi quidem illis à quibus erant accusati, hoc modo se purgare conabantur.

Abdicationis causa. Sophronius Paphlago.

** Al. in Oriente.*

Quòd

A *Quòd rursus Athanasius exularit: & de Eleusio Cyziceno episcopo, & Tito Bostrorum: & familia vnde scriptor hic prognatus sit, commemoratio.*

CAPVT XIIII.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 19. 20.

IMperator verò, cùm accepisset Athanasium conuentus in ecclesia Alexandrina agere, & liberè populum docere, & multos Gẽtiles eius suasu ad fidem Christi traductos: dat mandatũ, vt exeat Alexandria. Quòd si ibi maneret, grauissima ei supplicia irrogata fore. Causam autem ad eum incusandum simulauerat, quòd cùm ab imperatoribus, qui ipsum antegressi fuerant, esset exilio condemnatus, potestate à nullo accepta, ipse suopte nutu sedem episcopatus denuò occupasset. Nam se non fecisse potestatem his quos Constantius in exilium miserat, ad ecclesias suas regendas, sed in patriam solum reuertendi, dicebat. Cùm verò Athanasius propter hoc Imperatoris edictum esset fugam facturus, videretq; multitudinem Christianorum circa se lachrymas profundentem: Bono animo, inquit, estote. nebula enim est, & breui euanescet. Quæ cũ dixisset, ad iter se parat: & ecclesia amicis, quibuscum arctiore amoris vinculo colligatus erat, commendata, ex vrbe egreditur. Dum hæc geruntur, ciues Cyzici de rebus suis, & de reficiendis Gentilium delubris legatos ad Imperatorem mittunt: quorum curam ac studium in rebus sacris positum laudat ille quidem, & sua ipsis postulata concedit omnia. Eleusium autem illius vrbis episcopum in carcerem concludit, vtpote qui illorum fana vastasset, delubra affecisset contumelia, parasset ædes ad viduas alendas, monasteria sacris virginibus extruxisset, & Gentiles ad ritus patrios contemnendos induxisset. Interdixit præterea Christianis peregrinis, qui cum eo erant, vrbis Cyzici introitu: causamque attulit, quòd esset verisimile eos religionis ergò seditionem concitaturos: quippe cùm Christiani, qui in ciuitate habitabant, quique idem de Deo sentiebant, subsidio essent illis futuri: quorum nonnulli lanificio publico operam dabant, alij cudendæ monetæ artem exercebant. Qui cùm essent quàm plurimi, in duas numerosas classes diuisi erant, & ex veterum Imperatorum mandato vnà cum liberis & vxoribus domicilia sua Cyzici collocabant: atque certum tributum quotannis B ærario publico pensitabant, alij chlamydes militares, nouam ac recentem monetam alij. Quanquam autem omnino secum statuerat Iulianus, religionem Gentilium stabilire: tamen inscitiæ putauit esse, populum qui victimas immolare nollet, vel cogere vi, vel supplicio afficere. Tanta enim erat eorum multitudo, vt magistratus cuiusque ciuitatis ægrè illorũ numerũ subducere, & in tabulas referre potuerint. Porrò eos neq; in vnum conuenire, neque pro arbitrio preces facere vetuit. Certò enim nouerat, res, in quibus conficiendis libera voluntate opus est, per vim nunquam posse rectè geri. At verò clericos & ecclesiarum antistites vrbibus exigere maturauit. Quorum ab ecclesijs absentia (dicam equidem quod verum est) moliebatur populi conuentus dirimere: ita vt neque conuenirent in vnum, neque doctores haberent, neque sacra perciperent mysteria, denique vt temporis diuturnitate in suæ ipsorum religionis obliuionem venirent. Illudque simul considerabat, quòd clerici populum ad dissidium inter se inducere poterãt. Itaq; cùm in hunc modũ perfecisset, vt neq; seditio facta esset, neque vlla fieri expectaretur: Eleusiũ, & eos qui cum illo erant, Cyzico exire iussit. Itemque ciuibus Bostri per præconem publicum mandauit, vt Titum illius tum ecclesiæ episcopum sua ciuitate pellerent. Ac postquam minatus fuerat, tum eum, tum clericos eius in crimen vocaturum, si à populo vlla conflaretur seditio: Titus libellum ad eum misit, estq; testatus, quòd quamuis Christiani Gentilibus aduersarij essent, tamen quietè & tranquillè se gererent, & suis hortationibus inducti, nihil omnino seditiosum cogitarent. Quibus ex verbis cũ Titum plebi inuisum & odiosum reddere pararet, scripsit ad ciues Bostri literas, eumque vt populi accusatorem apud illos insimulauit: nimirum quòd dixerat, populum non sua sponte, sed suis hortationibus se à seditione temperasse. Itaque populum incitauit, vt illũ velut sibi infensum è ciuitate exturbaret. Eiusmodi scelera permulta etiam in alijs locis, vt est credibile, partim Imperatoris mandato, partim furore & temerario populi impetu fortè edita sunt: quorũ causa Imperatori attribui poterit, hoc pacto. Nam eos qui maleficia tam nefaria admittebant, legibus neutiquã coercuit: sed propter odium quo religionem nostram prosequebatur, licet verbis eos increpare videretur, re ipsa tamen ad similia patranda adhortatus est. Vnde Christiani in singulis ciuitatibus & pagis, etiam illo neutiquam persequente, fugam ceperunt. Cuius fugæ cùm alij complures meorum maiorum, tum auus meus particeps fuit: propterea quòd cùm patre Gentili natus esset, & ipse cum vniuersa familia, & hi qui erant genere

Athanasius denuò Alexandria in exilium pulsus.

Athanasij apophthegma.

Eleusius carceri inclusus.

Cyzici introitus cur prohibitus Christianis.

Vi nunquam rectè fieri, in quibus libera voluntate opus est.

Eleusius Cyzico exire iussus

Titus Bostri episc. itempulsus.

Iulianus iniuriarum Christianis passim illatarum author.

Christianorũ fuga.

 Alaphionis

Bethelia.

Alaphionis orti, primi in Bethelia, pago ditioni Gazensium subiecto, multis hominibus frequentato, & delubra habente, tum ob vetustatem, tum ob structuram ab habitatoribus magno in honore habita: & maximè omnium illud quod Pantheon vocabatur, supra cliuum quendam hominum manu factum, velut supra arcem positum, & toti pago vndique eminens. Et quantum coniectura assequor, locus inde nomen traxit, & in Syriaca lingua in Græcam translatum, domicilium deorum propter illud delubrum Pantheon appellatum est. Ferunt autem illis qui ex horum familijs sati sunt, Hilarionem monachum religionis Christianæ recipiendæ causam & authorem extitisse. Nam cùm Alaphion iste dæmonio agitaretur, & quidam tum Gentiles tum Iudæi incantationibus ad dæmonem eijciendum, & alijs quibusdam superstitiosis ineptijs crebrò multumque vsi, nihil proficerent: Hilarionem, inuocato nomine Christi, dæmonium expulisse, & hominem ad fidem Christi deduxisse. Meus autem auus in sacris literis interpretandis magnam laudem est adeptus: vir erat ingeniosus, & talis, qualis non in obscuro latêre debeat: humaniore etiam literatura mediocriter institutus, ita vt Arithmeticæ expers non esset. Quamobrem Christianis, qui Ascalonem, Gazam, & loca finitima incolebant, perquàm charus erat: propterea quòd ambiguas sanctarum literarum sententias, & ad religionem aptè & apertè ac facilè ad omnium intelligentiam dissoluere poterat. Virtus autem eorum qui altero ex genere orti sunt, vix è quoquam oratione explicari potest. Nam hi primi hoc in loco ecclesias ac monasteria fundarunt, eaque tum vitæ integritate tum benignitate in peregrinis & egentibus excipiendis ipsi exornarunt. Qua ex familia boni viri, qui ad nostram vixêre ætatem, nati sunt: quibuscum iam ætate valde prouectis ipse, cùm essem adolescens, versatus sum. Sed de his postea plura differentur.

Pantheon delubrum. — *Alaphion per Hilarionem monachū à dæmonio liberatus.* — *Sozomeni auus.*

A

De studio quod Iulianus in stabilienda gentilium religione, & nostra euertenda, posuerit: & epistola, quam ad quendam gentilium archiepiscoporum miserit.

CAPVT XV.

Iuliani in Christianismo supprimendo, & promouendo Gentilismo, studium. — *Gentilium sacerdotum liberi & vxores Christiani plerique.* — *Vide Niceph. li. 10 cap. 21.*

IMperator cùm iampridem studeret, vt religio Gentilis per vniuersum imperium perueaderet: iniquo animo tulit, cùm videret eam religione Christiana, laude & hominum approbatione inferiorem esse. Nam tametsi delubra patefacta fuêre, & sacrificia, atq; dies festi patrij Gentilium in singulis vrbibus sibi ex sententia procedere videbantur: tamen discruciabatur animi, cùm secum cogitaret, quòd si eius conatu nudarentur, foret vt ista omnia breui commutarentur. Maximè aũt omniũ eum angebat, quòd audiret, vxores etiam, liberos & seruos multorum sacerdotum fidem Christi profiteri. At verò cùm existimaret, religionem Christianam maximam ex vita & moribus eorum qui eam sequebantur, commendationem consecutam: instituit animo, delubra Gentilium tum apparatu, tum ordine religionis Christianæ adornare: subsellijs præterea & primarijs sedibus, doctoribus lectoribusque gentilis doctrinæ & exhortationum, quinetiam precibus in certas horas diesque, præscriptis, † monasterijs item virorum & mulierum, qui sapientiæ studio se dicauerant, collegijs etiam peregrinorum & pauperum, reliqua denique in egentes benignitate religionem Gentilem nobilitare: porrò peccatis voluntarijs & non voluntarijs, secundum Christianorum traditionem, post pœnitentiam, castigationem ex æquo respondentem constituere. Dicitur præterea imitatus esse in primis formulas literarum episcopalium, quibus solebant se inter ipsos certiores facere de peregrinis, quò proficiscerentur, & vnde venissent, vt tanquam noti atque adeò amici propter signi testimonium hospitio exciperentur, diligenterque curarentur. Quæ cùm instituisset, seriò laborabat, vt Gentiles his Christianorum institutis assuescerent. Sed quoniam istud fortasse multis videtur incredibile, idcirco non aliunde quàm ex ipsis Imperatoris literis, idem ipsum, quod iam dixi, verum esse ostendam. Sic enim scribit:

B

παρθενῶνες. Iulianus insti⟨tui⟩t dæmonū cultores laicos & ecclesiasticos. — *Episcopalium literarum formulæ. Vide Can. Apost.* — *Vide Can. Apost.*

Iuliani Imperatoris epistola ad Arsacium pontificem Galatiæ scripta.

" Quòd quidem nondum religio Gentilium ex nostra procedat sententia, impedimento sunt hi qui eam profitentur. Quæ aũt à dijs nobis donata sunt, ea splendida sunt, magna sunt, excellentiora sunt quã quæ omnino vel optari vel sperari poterãt. Nam in tam exiguo temporis spacio (sit quidẽ Nemesis nostris verbis propitia) tantam ac talem rerum mutationem paulò antè ne optare quidem quisquam audebat. Sed quid est causæ, cur in hisce, perinde ac si nihil amplius opus esset, conquiescamus, ac non potius conuertamus oculos ad ea quibus impia Christianorum religio creuerit, id est,

ad

A ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuis sepeliendis positam, & ad sanctimoniam vitæ, quam simulant? Quorum singula à nobis verè exequenda esse censeo. Neque satis est, istud solum institutum sanctè obseruari: sed velim omnes nostros sacerdotes omnino, qui Galatiam incolunt, vel minis impellas, vel ratione persuadeas, vt sint honesti: vel sacerdotali ministerio abdices, si non vna cum vxoribus, liberis & famulis, dijs colendis sedulò animos attendant: & ne patiantur seruos, aut filios, aut coniuges Galilæorum impiè in deos segerere, & impietatem pietati præponere. Deinde sacerdotem quemque hortare, ne accedat ad spectacula, néue in taberna bibat, neu artem aliquam aut opificium turpe infaméue exerceat. Et qui tibi in his rebus morem gerunt, eis honorem tribuito: qui autem resistunt, expellito. Porrò xenodochia multa in singulis ciuitatibus extruito, vt peregrini nostra benignitate fruantur: neque solum hi qui nostram colant religionem, sed alij quoque, si qui pecuniarum indigeāt. At ratio, qua res tibi ad hoc institutum necessariæ abundè suppetant, à me interim excogitata est. † Nam triginta millia modiorum tritici in tota Galatia, & sexaginta millia sextariorum vini in singulos annos dari iussi: quorum quintam partem in pauperes, qui sacerdotibus inseruiunt, insumendam esse mando: quod reliquum est, peregrinis & mendicantibus subleuandis distribuendum. Nam turpe profectò est, cùm nemo ex Iudæis mendicet: & impij Galilæi non suos modò, sed nostros quoque alant: vt nostri auxilio, quòd à nobis ferri ipsis debeat, destituti videantur. Quare doceto Gentiles in eiusmodi ministeria pecuniam conferre, & pagos Gentilium ex fructibus dijs offerre primitias, & eiusmodi beneficentiæ officijs assuefacito, planumque illis facito hoc nostrum olim munus fuisse. Nam Homerus Eumæum sic loquentem facit.

† Vide annot. pag. 69 lat. 1. lin. 21.

Iuliani in peregrinos & pauperes munificentia.

Iulianus dignus erat qui fabulas potius, quàm euangelistæ dicta suis epistolis infarciret.

Hospes si nostris succederet aduena tectis
Vilior, acciperem placidè. Sum diues, egensq́,
A Ioue: parua mea est (fateor) sed grata facultas.

Neque igitur permittamus, alios nostrorum imitatione bonorum nobis laudem præripere, vt ipsi propter socordiam turpitudine & infamia afficiamur: immò potius, ne pietatem erga deos penitùs prodere videamur. Quòd si te ista sedulò obire accepero, maxima sanè lætitia gestiam. Præsides domi raro inuisas, sed scribas ad eos literas
B sæpissimè. Ingredientibus illis in vrbem, nemo sacerdos obuiam prodeat: nisi quando ad templa deorum accedunt, solum intra vestibula. Eos intrantes nullus miles præcedat: sequatur autem, qui vult. Nam simul vt ingreditur limen delubri, priuati personā induit: siquidem ipse, vt nosti, his qui intus sunt, præes, propterea quòd diuina lex istud postulat. Et qui tibi parent, sunt reuera pij: qui autem præ arrogantia resistunt, ostentatores sunt, & inanis gloriæ appetentes. Pessinunti opem ferre paratus sum, dummodo matrem deorum sibi propitiam reddant. At si eam contemnant, non modò culpæ affines erunt, verùm etiam, quod dictu acerbius est, in grauissimam apud nos offensionem incurrunt.

Pessinuntijs imperat coli à noverca Dæmonum, si se propitium habere velint.

Nam scelus infandum est, dextram præstare benignam
Illis qui superis indicunt bella beatis.

Persuade igitur illis, vt si à me curam de se suscipi cupiant, omnes vnà se deorum matri supplices præbeant.

Quòd Iulianus Christianos, vt tyranni suspicionem euitaret, astutè circumueniendo, supplicijs afficiebat: & quòd crucis insigne deleuit, militesq́, vt inuitè sacrificarent, induxit.

CAP. XVI.

AT tametsi Imperator, dum ista ageret, scriberetque, putauit facilè subiectos suā sponte à fide Christiana desciturros, & omnia quæ ad religionem Christianā delendam facerent, sedulò molitus est: neminem tamen inducere potuit. atq; eos aperta vi cogere planè dispudebat, ne tyranni partes agere videretur. Attamē de suo studio nihil remisit, sed omnia quæ ad religionem Gentilium facere viderentur, machinatus est: atque subiectos, & maximè omnium copias militares, has quidèm sua ipsius, illos autem magistratuum opera, ad eam deducere laborauit. Omnes autem omnino ad illam profitendam cùm reuera assuefacere conaretur, illud quod in signis militaribus Romanorum principem locum obtinebat, quodque Constantinus diuino mandato, vti suprà commemoratum est, in insigne crucis commutauerat, ad veterem effigiem & figuram traducere decreuit. Nam dedit operam, vt in publicis imaginibus iuxta ipsum

Vide Niceph. li. 10. cap. 23.

Iuliani astutia in Christianis circumueniendis.

Antiquato Crucis labaro pristinum reuocatum.

Iupiter

Quali forma se pingi volebat Iulianus.

iupiter depingeretur, velut è cælo apparens, coronam & purpuram, quæ sunt imperij insignia, ipsi præbens: Mars item & Mercurius in eum intuentes, & tanquam obtutu oculorum testificantes, quòd vir esset tum in dicendi arte, tum in re militari spectatus. Ista quidem, & alia quæcunque ad cultum Gentilitium spectabant, imaginibus admisceri imperauit: ad eum finem, vt non modò simulatione honoris imperatori decreti, subiectos res vnà depictas latenter venerari cogeret: verum etiam, vt veteribus institutis ad suam libidinem abutens, omni solertia & mentis acumine adhibito, voluntates subditorum clàm in fraudem induceret. Nam sic cogitabat: Si hoc illis persuaderet, se multò facilius, quæ in animo habebat, decæterò effecturum esse: sin repugnare animaduerteret, in illos, vtpote nouas res contra Romanorum instituta molientes, & cũ in Rempublicam tum in imperium peccantes, absque vlla venia vindicaturum. Quare pauci profectò erant, qui dolum eius intellexêre: qui quidem cùm, vt moris erat, adorare renuerent, pœnas dedêre. Multitudo autem (quod fieri solet) præ ignoratione & mente simplici legi veteri se omnino parêre putauit: & ita inscitia decepta, ad imagines colendas accessit. Verùm Imperator nihil ne ex hoc quidem conatu profecit. Ac tametsi hæc eius astutia perspicuè deprehensa est, tamen nihil de contentione animi ac studio remisit: sed omnem, vt dicitur, mouit lapidem, vt subiectos ad parem secum religionis modum sequendum deduceret. Atque quanquam quod tum moliebatur, ab eo quod suprà diximus, penitus non discrepauit: tamen & magis omnibus apparuit, & maiore cum violentia susceptũ est, & causa fuit nonnullis qui in aula militabant, maioris constantiæ & fortitudinis.

Donatiuo dando milites ad paganismum reuocare conatur.

Vbi enim tempus aduenit, vt Imperator milites remuneraret, (quod quidem Calendis apud Romanos, & diebus festis natalibus tum Imperatorum, tum primatum vrbium imperij omnino fieri solet) cùm secum consideraret quàm simplex natura, quamque insulsum esset militum genus, & quàm facile propter consuetã auaritiam, quæ in eo inesse solet, pecunia vinci posset: & singulis qui ad munus accipiendum accedebant, datum esset in mandatis ab his qui Imperatori astabant, vt incensum offerrent (in proximo enim erat & thus positum, & ignis) perinde quasi hoc olim fuisset apud Romanos decretum, ibi tum alij absque metu præsentiam animi & magnitudinem declararunt, neque incensum offerre voluerunt, & donum ab Imperatore accipere prorsus renuerunt: alij simulatione legis & antiquitatis confisi, se deliquisse neutiquam in animum induxerunt: alij autem vel lucro, quod proponebatur, velut inescati, vel metu & perturbatione propter suppliciũ quod imminebat perculsi, licet intelligerent se iam ritum Gentilitium exequi, minimè tamen isto scelere sese obstringere detrectarunt. B

Christi nomen etiam super poculis prolatum.

Eorum autem qui præ ignoratione in hoc peccatum incidebant, nonnulli dicuntur, cùm amicè inter se epularentur, sibi mutuò, vti in potando fieri solet, propinantes, Christum super poculis nominasse. Quendam autem è conuiuis interpellasse eos, ac dixisse: permirum esse illos voluisse nomen Christi inuocare, quem paulò antè denegauerãt: eo scilicet tempore, quo dono ab Imperatore accepto, thus in ignem imposuissent.

Insignis quorundam pœnitentia qui imprudentes honorem exhibuerant idolis.

Quod simul vt audiuêre, intellexereque quod facinus consciuissent, illico inde properè egressi palàm per plateas cursitare, clamare, lachrymas fundere, Deum ipsum & omnes homines testari, se Christianos esse, & in ea fide permanere: atque ignoratione illius quod factum erat (si verum omnino dicendum esset) solam manum, animo prorsus repugnante, Gentilitatis labe pollutam fuisse. Vbi autem ad Imperatorem veniunt, proiecto ad pedes eius quod dederat auro, valde constantibus & generosis animis postulant vti suum ac proprium munus reciperẽt: hoc est, vt necem subirent. Nam rem planè esse, cuius ipsos nunquam pœniteret, si pro scelere, quod inconsideratè admisissent, toto corpore, idq; propter Christum, pœnas persoluerent.

Iulianus inuidet pœnitentibus martyriũ.

Imperator verò licet ea regrauiter commotus, noluit tamen eos interficere, quòd inde illis honos tribueretur martyrij: sed è militum numero exemptos, aula sua exturbauit.

Quòd

A *Quòd Iulianus Christianis forum, iudicia, & gentilium literarum cognitionem interdixit: & de Basilio magno, Gregorio Theologo, & Apollinario, qui Iuliano restiterunt, & ad gentilium formam sacras literas converterunt: ac praecipuè Apollinarius, & Gregorius Nazianzenus, quorum alter admodum Rhetoricè pleraq; conscripsit, alter carmine heroico praestantissimos quosq; poetarum imitando expressit.*

CAPVT XVII.

Vide Nicc lib. 10. cap. 24. 25. Theodori. lib. 3. cap. 7. Socrat. lib. 3. cap. 14.

HOc animo fuit etiam aduersus omnes Christianos Imperator. siquidem cùm nihil haberet criminis, quod illis posset obijcere: arrepta tamen ex eo occasione, quòd idolis immolare recusarent, ius Reipublicæ eis denegauit: & neque in communes hominum congressus, neque in forum venire, neq; iudicium exercere, neque gerere magistratum, neq; vllum dignitatis gradum obtinere permisit. Porrò autem vetuit, ne Christianorum liberi poetas & alios scriptores Gentiles perdiscerent, néue horũ doctores adirent. Nam non mediocriter eius animũ offendebat, non solum Apollinarius Syrus, vir omni doctrinæ genere & orationis formis instructus, verũ Basilius quoq; & Gregorius Cappadoces, qui omnib. illius ætatis rhetoribus laudem præripiebant, atq; alij eodem tempore quãplurimi disserti viri: quorum alij sunt decreta concilij Nicæni, alij hæresim Arianam amplexati. Hinc igitur solum, quoniam magnam ad persuadendum facultatem posse parari censebat, vetuit ne Christiani Gentilium disciplinis instruerentur. Quo quidem tempore Apollinarius, quem dixi, quò sua multiplici doctrina & bonitate ingenij oportunè multis prodesset, ad exemplar poematis Homeri, veterem Hebræorum historiam vsque ad regnum Saulis carmine heroico cõscripsit, & totum opus in viginti quatuor libros distribuit, singulisq; singularum literarum Græcarum nomen imposuit, numero earundem & ordine omnino seruato. Comœdias quoq; composuit fabulis Menandri similes: itemq; Tragœdias Euripidis, & Lyricos Pindari versus imitatione adumbrauit. Ad summam, argumentis è sanctis literis depromptis, de illis ad similitudinem earum disciplinarum quæ ἐγκύκλιαι appellãtur, scripsit: breuique temporis spacio opera edidit, quæ numero, dicendi vi, ipso orationis habitu, sermonis proprietate, forma deniq; & dispositione scripta Gentilium, qui in his rebus, cũ primis excellebant, exæquarunt: adB eò vt nisi antiquitatem admirarentur homines, & quibus assueti fuerint, ea chara haberent, lucubrationes Apollinarij non minoris quàm veterum scriptorum æstimarent, easq; itidem docerent: eiusq; ingeniũ eo magis suspicerent, quòd veterum singuli in vno genere separatim elaborarunt: iste aũt ad omne genus scripti animum applicãs, vim & virtutem cuiusq;, cũ vsus postularet, accuratè expressit. Non obscurus est ille quidẽ liber, quem aduersus Imperatorem Iulianum, siue aduersus philosophos Gentiles pro veritate inscripsit: in quo sine vllis sacrarum literarum testimonijs planè ostendit, eos in illo quod de Deo sentiendum est, per errorem vehementer lapsos esse. Quæ irridens Imperator, episcopis eius temporis facilè præstantissimis scripsit hæc verba: *Legi, intellexi, improbaui.* Ad quæ rescripsere episcopi: *Legisti quidem, sed nõ intellexisti: nam si intellexisses, non improbasses.* Sunt qui hanc epistolam Basilio ecclesiæ Cappadociæ antistiti attribuãt: neque id sanè immeritò. Sed siue eius sit, siue alterius: qui eam scripsit, quisquis fuerit, iure tum propter magnitudinem animi, tum propter eruditionem debet laudari plurimùm.

Iulianus Christianos arcet à pub. muneribus. *A scholis pub.* *Apollinarius Syrus.* *Basilius magnus.* *Gregorius Nazianzenus.* *Apollinarij scripta. Epica. Comica. Tragica. Lyrica, qua occasione & fine scripta.* *Eiusdem liber contra philosophos.* *Christianorũ libros improbantis Iuliani os quomodo obturatum.*

De Iuliani oratione cui titulus est Misopogon, & Daphne apud Antiochiam, & eius descriptione, & reliquiarum sancti Martyris Babylæ translatione.

CAP. XVIII.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 27. 28. Socrat. li. 3. cap. 15.

IMperator verò cùm bellum contra Persas gerere moliretur, venit Antiochiã, quæ est vrbs Syriæ. Cũ autem plebs vociferaretur, quòd rerum ad victum necessariarum permagna esset copia, percarè tamen venderentur: Imperator, credo quò populum alliceret, mandauit vt res in foro venales minori precio, quã quo æstimari deberẽt, vẽderentur. Cumq; ea de re cupedinarij inde aufugerẽt, factũ est vt res necessariæ plebẽ deficerent. Antiocheni igitur hanc rẽ grauiter & iniquo animo ferentes, Imperatorẽ contumelijs afficere, & in barbã eius, quæ paulò prolixior erat, illudere: illiusq; monetã, quę tauri effigie signata erat, irridere cœperunt. Nam ei per conuiciũ obijciebant, mundum ab eo imperiũ administrante, non aliter atque à tauris ferocibus, qui cornua in sublime iaciunt, labefactatũ euersumque esse. Ille aũt primò ardens iracũdia, minatus est se Antiochenos malè habiturũ, Tarsumq; trãsferre constituit. At postea, ira mirandum in modũ mitigata, verbis duntaxat contumeliam

Iuliani irrisio Antiochiæ rerum venaliũ pretia imminuentis. *Iuliani barba.*

Misopogon Iuliani liber.

contumeliam illam vltus est: pulcherrimoque libro, quem μισοπώγωνα, id est, odium A barbæ inscripsit, aduersus Antiochenos edito. Quinetiam Christianis qui in ea vrbe erant, non dissimilem se præbuit, superstitionemque Gentilium roborare contendit. Sed quæ res id temporis ad Babylæ martyris tumulum, & ad fanum Apollinis quod erat in Daphne acciderunt, operæ precium profectò est commemorare. Atque hinc initium narrandi faciam.

Daphne suburbium Antiochiæ eiusque descriptio.

Daphne, est suburbium Antiochiæ percelebre, nemore multis cupressis vestito cinctum, alijsque arboribus cupressis admixtis variatum. Subter arbores autem terra, pro temporum vicissitudine, alios alijs succedentes flores benè olentes cuiusque generis producit. Locus autem vndique, ramorum & foliorum densitate, quæ solis radios ad solum vsque terræ haud penetrare sinit, velut tecto, vel vmbra potius, circumfusus est. Est etiam, tum propter abundantiam & pulchritudinem aquarum, tum propter temporum æquabilitatem, tum denique propter placidorum ventorum flatum peramœnus, & ad oblectationem valde accommodatus.

Daphne Ladonis f. in arborem.

Itaque apud Gentiles in fabulis est, Daphnem filiam Ladonis fluminis Arcadiæ, cum Apollinem amatorem fugeret, in arborem suo nomine appellatam, conuersam fuisse. Apollinem autem ne sic quidem perturbatione illa animi liberatum, ramis arboris, quam amabat, se coronasse, ipsam arborem complexum esse: & locum sibi, si quisquam alius, charum, prærogatiua præ cæteris honorasse. *Vide Metamorph. Ouidij.*

Daphne ipsa loci oportunitate ad lasciuiam inuitat.

In Daphnem igitur suburbium ingredi, cum eius generis esset, turpe modestis viris existimabatur. *Vide Lilium Giraldū de Dijs Gentium.* Nam & situs loci, & natura erat ad lasciuiam accommodata: & materia fabulæ, quæ fuit planè amatoria, leui arrepta occasione, in animis corruptorū adolescentiū duplo maiorē amorē inseuit. Nam res in fabulis descriptas, velut causam ad se excusandos afferentes, vehementius incēdebantur: & omni exuto pudore, ad facta libidinosa cupidè ferebantur: nec poterant vel seipsos obtemperare, vel temperantes homines eo in loco secum videre. Nam si quisquam eorum absque amica fortè in Daphne versaretur, stupidus planè, inhumanus, & tanquam scelus quoddam, aut pestis detestabilis fugiendus videbatur. Erat hic locus reuera in magna veneratione apud Gentiles, & magno æstimatus.

Apollo Daphnæus.

Nam eximia Daphnæi Apollinis statua in eo fuit, & delubrum magnifica opera & sumptuosa constructum: quod fama est à Seleucio patre Antiochi, à quo Antiochia nomen accepit, ædificatum esse. Credebatur etiam ab his qui istas res colere solent, aquam in eum locum ex fonte Castalio influere, quæ facultatem diuinandi hominibus tribuebat, paremque vim & idem nomen cum ea quæ est in Delphis, obtinebat. B

Castalia aqua.

Quinetiam iactitant, Adriano priuatam etiamnum vitam degenti, imperium ei obuenturum, in eo loco prænunciatum fuisse. Nam dicunt eum, cùm folium fonte Daphnes tinxisset, hausisse inde rerum futurarum cognitionem in folio planè descriptam: ac cùm ad imperium gubernandum peruenisset, fontem aggere obruisse, eo consilio, vt alijs non liceret ex eo discere futurarum rerum scientiam. Sed hæc quidem narrantur accuratè ab ijs, qui curam ac studium in fabulis contexendis posuerunt. Vbi verò Gallus, frater Iuliani, Cæsar à Constantio designatus, Antiochiæ ætatem degit, quoniam Christianus erat, quia in primis eos qui pro religione Christiana martyrium obierant, colebat, constituit hunc locum purgare tum superstitione Gentilium, tum intemperantium hominum contumelia. Atque cùm persuasum haberet se facile hoc perfecturum, si modò ecclesiam ibi in delubri loco extrueret:

Babylæ martyris loculus translatus.

trāstulit in Daphnem loculum Babylæ martyris, qui ecclesiam Antiochenam præclarè admodum rexisset, martyrioq; occubuisset. Ex quo quidē tempore dicitur dæmonium nullum oraculum, vti consueuerat, edidisse. Videbatur quidem primò istud propterea accidisse, quòd victimis iam carebat, & cultu illo quo antè dignatus fuerat. Sed postea tamen ab eo ipso patefactum est, quòd martyr, cuius corpus in proximo repositum erat, impedimento fuit, quò minus istud, vt solet, præstaret. Etenim quanquam Iuliano solo imperium Romanum gubernante, libamentis, nidore & copia hostiarum abundabat: nihilominus tamen conticuit, ad extremumque responso dato, perspicuè causam superioris silentij per se declarauit. Nā cùm Imperator animo instituisset de rebus, de quibus ei libitum erat, oraculum, quod

Oraculum Daphnes cur obmutuerit.

in eo loco fuit, tentare, accedens ad delubrum, dæmoniū monumentis & victimis magnificis honorat: oratque vt res, quas moliebatur, non negligeret. Dæmonium igitur etsi non planè & apertis verbis ita significabat, se nimirū propter Babylam martyrē, cuius bustum vicinum erat, oracula dare non potuisse: tamen respondit, locum refertum esse cadauerib. mortuorum, idq; obstare quo minus oracula ederet.

Iuliani mandatū de transferendo Busto martyris Babylæ.

Quo audito, Imperator licet multa essent cadauera in Daphne condita: tamen quoniam conijciebat martyrē solum esse oraculis impedimento, dat mandatum, vt bustū martyris inde in alium locum transferretur. Itaque Christiani in vnum congregati, bustum circiter quadraginta

A ginta stadia in Vrbem trahunt: vbi iam martyr, in loco qui ab eo nomen accepit, repositus iacet. Ferunt eo tempore viros & mulieres, iuuenes & virgines, senes & pueros, mutua ipsorum cohortatione incitatos, per totum iter Psalmos cantasse. qui quamuis simularent, se, quò labores itineris leuarent, cecinisse: tamen canebāt reuerà ardenti studio & propensa erga pietatem voluntate incensi, propterea quòd Imperator aliter omnino atque ipsi de Deo sentiebat. Psalmos autem ordiebantur hi qui eos canere accuratè norant: multitudo autem simul voces fudit cum concentu, huncque versum addidit: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis.

Psalmos canũt de studium.

Quòd propter reliquiarum eius translationem, multas Christianis clades Iulianus inflixit: & de sancto confessore Theodoro: & quòd delapso cœlitùs igne, Daphnæi Apollinis templum conflagrauit. CAP. XIX.

Vide Nicephor li. 10. cap. 28. Socrat. lib. 3. cap. 16. Theodori. li. 3. ca. 9. 10.

OB hanc causam Imperator, perinde quasi contumelia affectus fuisset, ira exardescere cœpit: & propterea constituit supplicia Christianis irrogare. Verùm Salustius eius præfectus, licet professione Gentilis, illud quidem consilium non probauit: sed tamen cùm resistere non posset, mandatum Imperatoris reipsa exequitur: & postridie multos comprehendit Christianos, & in vincula conijcit. Ac primùm omnium adolescentem quendam, cui nomen erat Theodorus, in medium productum, ad equuleũ applicat. Ille diu acutis testis suffossus, neque tormentis succubuit, neque præfecto supplicem se præbuit: sed ita se gessit, vt nihil videretur sentire doloris. quinetiam velut spectator cruciamentorum sibi inflictorum, toleranter ac placidè plagas accepit, Psalmumque cecinit rursus eundem, quem pridie cecinerat: atque ita planè ostendit, quàm non curaret ea, pro quibus in iudicium adductus fuisset. Præfectus autem constantiam adolescentis admiratus, cũ venisset ad Imperatorem, res ab eo gestas illi exposuit: dixitque, nisi celerius ab instituto desisteret, fore vt & ipsi omnibus haberentur ludibrio, & Christiani plus inde laudis & gloriæ colligerent: quod consilium cùm magis approbaretur, qui erant comprehensi, vinculis liberabantur. Dicitur porrò, Theodorum, cùm à quibusdam rogatus esset, num dolorem sensisset tormentorum? respondisse, se non omnino omni sensu doloris caruisse: verùm adolescentem sibi astitisse, qui doloris morsus sedasset: tenuissimo

Salustius Iuliani præfectus.

Theodori confessoris martyrium quomodo leuatum.

Theodori tolerantia Iulianum à Christianorum persecutione retardauit.

Theodori responsum ad eos qui de supplicij patientia quærebãt.

B linteo abstersisse sudores, aqua frigidissima corpus perfudisse, qua & ardores restinxit, & ærumnas subleuauit. Videtur quidem certè mihi hoc non solius esse hominis, quantumuis generosi, vt corporis afflictationem adeò contemnat, nisi qui fortè robore & vi diuina adiutus fuerit. Itaque Babylas martyr ob eam causam, quam suprà demonstrauimus, & in Daphne conditus est, & inde rursus translatus. Qua re confecta, haud ita diu pòst ignis ex improuiso in delubrum Apollinis Daphnæi irruens, totum tectum & ipsam statuam flamma penitùs absumpsit: atque parietes solùm, quibus delubrum erat circundatum, columnas præterea, quæ tum vestibula tum posteriorem partem ædificij suffulciebant, nudatas reliquit. Atque vt Christiani putabant ignem illum cælitùs in dæmonem delapsum esse: sic Gentiles rumorem dissiparunt, illud facinus à Christianis dedita opera perpetratũ. Quæ opinio cùm superior esset, sacerdos Apollinis adducitur in iudicium, vti, quis incendij author fuisset, indicaret. Atque licet multis verberibus cæsus, grauiterque cruciatus, neminem tamen omnino indicauit. † Qua re potissimum inducti Christiani, constanter affirmarunt, ignem non ab hominibus per insidias iniectum, sed diuina vltione à cælo demissum, in delubrum irruisse. Atque ista hoc modo accidisse accepimus. His rebus in Daphne propter Babylã martyrem à Deo confectis, Imperator, credo, cùm certior factus esset, ecclesias quasdam in honorem martyrum esse prope Apollinis Didymæi fanum, quod est pro Meleto situm, ædificatas: scripsit ad præsidem Cariæ, vt si tectum iam & mensam sacram haberent, eas incenderet: sin earum ædificia ex dimidia parte duntaxat perfecta essent, fundamentis distributis solo æquaret.

Daphnæi Apollinis incendium.

† Videan. not pag. 71. lat. 2. lin. 27.

Iulianus mandat vt martyrum templa Apollini Didymæo vicina destruãtur.

De Christi statua quæ Paneadi habebatur: quam cùm diruisset destruxissetq́; Iulianus, suam ibidem erexit: & quomodo ea icta fulmine, collapsa sit: Et de fonte Emaus, in quo pedes suos lauit Christus: & Perside arbore, quæ Christum in Ægypto adorauit, & miraculis per eam editis. CAP. XX.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 30. 31.

Cæsarea Philippi, Paneas Christi statua Paneade. Iuliani statua fulmine deiecta, quā erexerat in locum statuæ Christi.

Illud porrò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidem vt Christi potentiam planè indicat, ita iram diuinam aduersus Imperatorem accensam euidenter ostendit. Cū certior factus esset Cæsareæ Philippi (est ea quidem vrbs Phœniciæ, quam Paneadem vocant) præclaram esse Christi statuam, quam mulier, quæ sanguinis profluuio laborabat, cū esset morbo liberata, ibi collocauerat: eam deturbauit, suamq́; in eius loco posuit. Quo facto, ignis violentus de cælo delapsus, statuam illam circiter pectus persecuit, caputque vnà cū collo in terram deiecit, atq; in faciē humi ea in parte defixit, quæ fuerat a pectore diuulsa. Ex quo quidē tempore ad hodiernum diē atra, tanquā fulminis ictu ambusta, manet. Id temporis igitur Gentiles statuā Christi tanta cum violentia trahebant, vt eam cōfringerent. At Christiani postea eius fragmenta cum collegissent, in ecclesia posuerunt, vbi etiā adhuc custoditur. Ex basi, supra quā hæc statua locata erat, herba quædam, vti narrat Eusebius, quæ morbis cuiusq; generis mederi solet, enascebatur: quę quidem cuius generis esset, nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medēdi, vel experientia, omnino nouit. Neq; certè mihi mirum videtur, à Deo, cùm ad carnē humanam sumendā ipse venisset, beneficia adeò noua & peregrina hominibus delata esse. Nam cùm alia quā plurima miracula in quibusdam ciuitatib. & pagis edita sunt, quæ solis indigenis fuerunt per traditionē à temporibus Christi & Apostolorū ductam cognita: tum istud etiam reuera, quòd modo hoc in loco commemorabo. Est vrbs Palæstinę, quæ iam Nicopolis dicitur, cuius quidem vt pagi (sic enim iam tū fuit) diuinus Euangeliorum liber facit mentionē, eamq́; Emaus appellat. At Romani, capta Hierosolyma, & parta contra Iudæos victoria, eam Nicopolim nuncupabant: nomine ex euentu belli imposito. Ante hanc vrbem, propter triuium (in quo Christus post resurrectionem à mortuis cum Cleopha incedens, simulabat se ad alterum pagū properè contendere) est fons quidam salutaris, in quo non homines modò, qui ægrotant, loti curātur: verùm etiam alia animalia, quæ varijs morbis laborant. Nam ferunt Christū vnà cum discipulis, quodam tempore è via ad fontem illum diuertisse, inq́; eo lauisse pedes, & aquā ex eo tempore vim morbis medendi habuisse. Memorāt præterea, arborem esse, quæ Persis dicitur, Hermopoli, quod est oppidum Thebaidis, cuius fructus aut foliū, aut particula aliqua corticis ægrotis admota, morbos à compluribus depulerit. Nam traditum est, Ioseph, cùm propter Herodem, assumptis secum Christo & Maria sancta Deipara, fugisset, venisse Hermopolim. Atque simul vt portæ appropinquauit, istam arborem, licet planè maximam, aduentu Christi turbatam esse, atque ad solum vsque se inflexisse, & Christum adorasse. Atque hæc quidem de hac arbore, sicut à multis audiui, à me commemorata sunt. Quæ quidem, si quid ego iudico, vel significabat Christum iam in vrbe adesse: vel (vt verisimile est) non modò arborem, quam incolæ propter magnitudinem & pulchritudinem lege Gentilitia venerabantur, dæmone iam, qui ibi colebatur, ob Christum talium rerum euersorem, qui eo in loco comparebat, perhorrescente, sua sponte commotam esse: verùm etiam omnes Aegyptiorū statuas, aduentante tum Christo, iuxta prophetiam Esaiæ, concussas. Itaque dæmone indeabacto, arbor, quò rei gestæ testimonio esset, remansit ibi, fidelesq́; morbis liberauit. Atque vt Aegyptij & Palæstini istarum rerum, sic alij singuli aliarū, quæ apud ipsos gestæ sunt, testes locupletes existunt.

Nicopolis, quæ prius Emaus.

Herba ex basi statuæ Christi nascens.

Emautis fons salutaris. B

Persis arbor Hermopoli.

Iosephi vna cum Christo ac Maria in Aegyptū aduentus. *Matth. 2.*

Statuarum in Aegypto concussio. *Esa. 19.*

Quòd Christianis infensus Iulianus, Iudæis templum Hierosolymis restaurandi facultatem dedit: quorum plures summa ope rem aggressos, flamma erumpens absumpsit: & de crucis figuris quæ in eorum vestibus, qui operi insistebant, apparuerunt.

CAP. XXI.

Causa cur Iulianus erga Iudæos mansuetior quā Christianos.

Vide Nicephor. li. 10. cap. 32. 33. Socrat. lib. 3. cap. 17.

Etsi verò Imperator odio habuit Christianos, & infenso animo in eos atq; inimico fuit: tamen aduersus Iudæos eorumque patriarchas ac duces beneuolum se & mansuetum declarauit: scripsitque ad populum, vt pro se suoque regno preces funderent. Verùm hoc ab eo factum est, quantum ego coniectura assequi possum, non quòd eorum approbaret religionem, quam norat velut matrem fuisse religionis Christianæ, quippe quæ eosdem habeat & prophetas & patriarchas: sed quòd Iudæi capitali odio Christianos prosequerentur. & propterea laboratum est ab eo, vt cultu atq; obseruantia, qua erga illos vsus est, hos, quos odio prosequebatur, grauiter angeret. Fortasse etiā

A eo pacto illos facilius ad cultum gentilē & sacrificia adduci posse putabat, quippe cùm sanctos Scripturæ libros, non sensu spirituali, vt Christiani, & etiam ipsi sapientiores Hebræi, sed literali solum (vt ita dicam) interpretarentur. Atque eum hoc animo fuisse, conatus eius planè declararunt. Nam accersitis gentis illius principibus, cohortatus est eos, vt legem Moysis audirent: & patria instituta ipsis in memoriam redegit. A quibus cùm esset responsum, templo Hierosolymitano iam diruto, nec fas sibi esse, nec morem patrium ferre, vt cū iam è sua vrbe primaria essent eiecti, alibi istud præstarent: suppeditat illis ex communi pecuniam, qua templum de integro extruant, eo consilio, vt eandem cum maioribus religionis formam obseruent, eodemq; modo sacrificent. Illi igitur non complexi animo, istud secundū sacras prophetarum vaticinationes minimè posse fieri: omni cura ac studio in opus incumbere, & peritis architectis in vnum coactis, materiam ad ædificium parare, locum denique perpurgare cœperunt. Quinetiam tāta animorum alacritate laborem in has res conferre, vt etiam eorum vxores rudera è loco gremijs exportarent, monilia & reliquum mundum muliebrem libentibus animis in opus impenderent. Alias res omnes huic suscepto operi tum Imperator, tum alij Gentiles, tum cuncti denique Iudæi postposuerunt. Nam Gentiles, licet Iudæis infensi, in huius laboris societatem cum illis venere: propterea quòd hoc modo persuasum habebant, se suum conatum posse perficere, & Christi prædictiones perspicuè falsas ostendere: Iudæi autem & idem ipsum cogitabant, & tempus se idoneum ad templum denuò ædificandum nactos arbitrabantur. Itaq; simulac veteris ædificij reliquias è loco sustulerant, effoderant, & solum purgauerant: dicitur postero die, quo primum iam essent fundamentum iacturi, terræmotus ingens factus esse, & lapides terræ cōquassatione è solo eiecti: & ex Iudæis perijsse hi, tum qui operis curam susceperant, tum qui ad illud spectandum venerant. Etenim ædes templo vicinæ, & porticus publici in quibus versabantur, derepentè corruerunt. Atque eorum qui his ruinis oppressi erant, numero quidem complures, alij extemplò interierunt, alij semimortui inuenti sunt, quorum & crura fuerunt & manus mutilatæ: alij alias corporis partes labefactatas habuerunt. Postea verò quàm Deus terrā concutere desijt, rursus Iudæi, qui supererant, opus aggrediuntur, perinde ac si propter Imperatoris mandatum necessariò suscipiendum

Iudæi scripturæ literam vel sensum sectātur vt Christiani.

Iudæis à Iuliano pecunia ad templum extruendum suppeditata.

Iudæorum et paganorum in templo restaurando commune studiū.

Templum terræmotu rursum dirutum

B esset: quinetiam, quòd ipsi magno illius absoluendi desiderio tenerentur. Nam natura humana in his rebus quæ ad voluptatem pertinent, ad id sæpius inclinatur, quod sibi detrimento esse solet: atque id vnum profuturum putat, quod ipsa cupit perficere: hincque reuera in fraudem inducta, neque quid conducat, solertia perspicere: neque periculis admonita, vel modestiam animi discere, vel ad id, quod decet, redire potest. Quod quidem certè Iudæis id temporis accidisse censeo. Nam cùm prioris incepti frustratione diuinum numen illorum conatum damnasse euidentissimè demonstrauit: idem tamen, quanquam frustra, totis viribus tentare conabantur. Fertur enim, vt secundò opus aggressi sunt, ignem subitò è fundamentis templi erupisse, multosque absumpsisse. Atque istud ab omnibus & liberè dicitur, & pro certo creditur, & à nemine vocatur in dubium: præterquam quòd quidam prædicant, flammam in ipsos vi ad templum accedere cupientes ex aduerso irruisse, illudque fecisse, quod modò commemoratum est: alij autem id ipsum contigisse, simul vt rudera exportare cœperunt. Cæterū siue hoc verum esse quis, siue superius assentiatur, alterutrum parem videtur admirationem excitare. Aliud item accidit, priore illo & euidētius sanè, & multo admirabilius. Non omniū Iudæorum amictus signo crucis notatus fuit, & vestimēta habuerunt stellis quodāmodo variata, perinde quasi textorum artificio maculis distincta fuissent. Quo factum est, vt alij eorum continuò Christum Deum esse existimarent: iniquoque animo tulisse, quòd templum de integro ædificare constituerant, alij paulò pòst ad ecclesiam se transferrent, initiarentur mysterijs, hymnis & precibus Christum pro suis improbè factis placarent. Istis rebus si quis fidem minimè adhibendam putet, sit persuasus saltem ab his qui eas ab earum spectatoribus acceperunt, quiq; adhuc in vita manent: sit etiam persuasus cùm à Iudæis ipsis, tum à Gentilibus, qui opus inchoatum reliquerunt, imò verò ne inchoare quidem potuerunt.

Iudæi igne à fundamentis templi erumpente sublati.

Iudæorum vestes crucis signo notata.

QVINTI LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER SEXTVS.

De Iuliani in Persas expeditione: & quòd ibi deuictus, lethale vulnus accepit, ac quid Libanius de eius interfectore prodiderit.

CAPVT I.

Iuliani in Persas expeditio.

Edessa Christianam religionem ab Apostolorũ tempore professa.

Vide Nicephor. li.10. cap.34. Theodori. lib.3.ca. 26. Socrat. lib. 3.cap.19.

SVNT iam suprà à me commemorata ea omnia, quæ ecclesijs accidisse, regnante Iuliano, cognoui. Cui ineunte vere cùm visum esset prælio cõtra Persas decertare, properè fluuiũ Euphratem traijcit. Atq; prætergressus Edessam, propter odiũ fortasse incolarum (quippe ciuitas illa iam vsq; ab Apostolorum temporibus vniuersa Christianam religionem professa fuerat) ad Carras venit. Quo in loco cũ delubrũ Iouis offendisset, hostias immolauit, & suo more precatus est. Qua re confecta, ex copijs quæ ipsum comitabantur, armatos homines ad viginti millia misit ad fluuium Tigrim, partim vti locis eum fluuiũ tangentibus præsidio essent: partim vt sibi, cũ eos fortè accerseret, opportuno tempore adesse possent. Porrò literas ad Arsacium presidem Armenię, & Romanorũ socium scripsit, vt in hac expeditione subsidio sibi veniret: quibus quidẽ in literis de se extra modũ gloriosè prædicare, se vt valde ad imperium gerendum idoneum insolenter extollere, & vt amicum illis quos ipse pro deis habuit, arroganter efferre: Constantium autem, cui successerat, velut ignauum & impium conuicijs lacerare: ipsi deniq; Arsacio verbis admodum contumeliosis minitari non veritus est. Et quoniam eum Christianum esse acceperat, quò suam in eum augeret contumeliam, etiam nefandas in Christũ blasphemias loqui (istud enim nusquam non audacter agere consueuerat) cũ superba quadam iactatione contendit: cui etiam significauit, Deum, quem coleret, nequaquam eum defensurũ, si imperata negligeret. Quibus rebus ritè, vt ipse putabat, constitutis, acceptis secum copijs Romanorum, eas per Assyriam ducit: atq; vrbibus quibusdam & castellis partim proditione, partim bello captis, sine vlla consideratione aut consilio, ad ea solum quæ ante pedes erant, nullam eorum quæ à tergo reliquit, rationem ducens, neq; quòd sibi eadẽ via reuertendũ esset, animo complectens, oculos adiecit: & quęcunq; locum cepit, eum miserandum in modũ populatus est: cellas penarias, & alia id genus ædificia partim subruit, partim incendit. Dum aũt proficiscebatur ad Euphratem, nõ longè abfuit Ctesiphone. Est ea quidẽ vrbs magna: & iam, loco Babylonis, sedes regia est Persarum. à qua non lõgè fluit Tigris. Ac cũ nauibus propter terram interiectã Ctesiphonẽ appellere nõ posset, cumq; necessariò cogi videretur aut vrbem illã præterire, aut nauigia relinquere: tandem quibusdã captiuis de ea re rogatis, fossam reperit temporis lõginquitate obstructã, oppletãque, qua naues transmitti possent. Itaq; effossa inde egestaq; colluuie, quæ nauib. posset esse impedimẽto, Euphratem per eam in Tigrim deriuauit. Atq; hac nauibus cum exercitu traductis, ad vrbem venit. Verùm cũ Persæ magno apparatu equitum armatorum, & elephãtum instructi, ad ripas Tigris apparerent, & Iulianus videret exercitum suum in terra hostili inter duos maximos fluuios obsessum, & siue ibi maneret, siue eadem via reuerteretur, in periculo versari fame intereundi, præsertim vrbibus & pagis per quos venerat vastatis, & nullas iam res ad commeatum necessarias habẽtibus: præmijs celeribus propositis, milites in ludis Circensibus spectandis occupatos tenuit. Interim verò nauicularijs mandatum dederat, vt nauium onera & cõmeatum exercitus abijcerent, eo consilio, vt milites (sic equidẽ audiui) cùm viderent se propter rerum ad victum necessariarum penuriam in periculo vitæ constitutos, maiores animos sumerent, & alacrius cum hostibus pugnarent. His rebus ita comparatis, Imperator vocatis ad se post cœnam ducibus ac centurionibus, milites nauibus imponendos curat. Illi, Tigri noctu traiecto, vbi iam ad vlteriores fluminis ripas appulsum est, nauibus egrediuntur. Ex Persis autem qui eorum aduentum sentiebant, defendere se, & mutuò cohortari cœperunt: alij adhuc dormientes, à Romanis oppressi sunt: die verò illucescente, committitur præliũ. Romani multis & ex suis amissis, & ex hostium copijs interfectis, primũ fluuium traijciunt: deinde castra ante Ctesiphontẽ ponunt. At quoniã placuit Imperatori nõ vlterius progredi, sed in sui imperij fines redire, nauibus propterea succensis, quòd propter earum custodiam multi milites causarij essent, ad reuertendum se parãt, fluuio Tigri

Iuliani ad Arsacium literæ insolentes.

Ctesiphõ vrbs.

Euphrates in Tigrim deriuatus.

Commeatus militibus à Iuliano sublatus.

Cum Persis prælium.

A Tigri ad læuam relicto. Atq; primùm, captiuorum ductu, in regionem fertilem & omnibus abundantem rebus ad vitam necessarijs veniunt. At postea senex quidam, qui pro omnium Persarum libertate mortem oppetere cupiebat, primũ à Romanis dedita opera se capi permisit: cùm tamen præ se ferret, inuitum se captum esse. Deinde ad Imperatorem deducitur. Tum rogatus de via, & vera dicere visus, persuasit Romanis, fore, vt si ipsum sequerentur, celerrimè cum exercitu suo ad suos ipsorum fines peruenirent: & quòd iter solũ triduo, ad summum quatriduo molestũ & difficile esset: & quòd pro eo tempore cõmeatum secum ferre deberent, propterea quòd terra deserta erat, & inculta. Imperator igitur astuti senis verbis inductus, constituit illac proficisci. Vbi verò aliquantò longius processerunt, & confecto iam tridui itinere, in locis eisdem impediti hæserunt: senex captiuus vocatus in quæstionem, confitetur, se pro salute suorum vltrò ad mortem gradi, & paratum esse omnia cruciamentorum genera lubenter subire. Cùm aũt copiæ Romanæ partim itineris longitudine, partim inopia rerum ad victum necessariarum animos demitterent: in eas iam languentes, exercitus Persarum impetum facit. At graui prælio facto, derepentè violentus excitatus ventus, cælum solemq; nubibus obduxit, aërique admiscuit puluerem. Ac cùm tenebræ vndique & crassa caligo circunfusa esset, eques quidam incitato cursu, hasta Imperatorem percussit, lethaleque ei infixit vulnus: quem cùm ex equo deiecisset, abijt, penitùs ab omnibus ignotus. Quem Persam nonnulli, alij Saracenum fuisse prædicant. Sunt etiam, qui militem Romanum eum fuisse affirment: hancq; ei plagam ideo imposuisse, quòd iniquo animo ferret, illum temeritate & audacia exercitum Romanum in tanta pericula coniecisse. Porrò Libanius Syrus, sophista, consuetudine ei & amicitia coniunctissimus, de eius interfectore scribit ista: Si quisquã sit, qui aueat audire, quisnam eum interfecerit, nomen equidem non habeo dicere. Sed quòd ex hostium numero non fuerit, est argumento planè euidentissimo, cùm nemo hostis ob plagam illi inflictam sit quicquã honoris à rege Persarum consecutus. Imò verò, tametsi rex eius interfectorem per præcones ad dignitatis gradum vocauit, & pollicitus est se eum, si vellet comparere, amplis præmijs remuneraturum: tamen ne cupiditate quidem honorum inductus quisquam hoc facinus sibi arrogauit: & propterea magna hostibus habẽda est gratia, quòd rerum, quas minimè gessissent, gloriam sibi neutiquam attribuebant: sed faciebant nobis potestatem, interfectorem inter nos ipsos conquirendi. Nam quibus, dum viueret, incom-B modare visus sit: hi quoniam secundum leges ab eo sancitas minimè vitã instituebant, idcirco & olim eius vitæ insidias struxerant, & iam facultatem nacti ei vitam ademerunt. Huc accessit quoque cùm alia iniuria, quæ eos ad facinus istud impulit, quæ tamen eo regnante nihil præstare potuit: tum maximè deorum cultus, cui illi de industria prorsus aduersati sunt.

Senis Persæ dolo Iulianus decipitur. *Iuliani cædes.* *Libanij sophistæ de Iuliani morte narratio.*

Quòd vltore Deo è medio sublatus est: & de visis, quibus plerisq; mors eius significabatur: deq; responso illo, quòd fabri filius feretrum illi fabricaret: & quòd haustum è vulnere sanguinem, in Christum iaculatus est: & quantæ clades propter illum, vniuersum Romanum imperium exceperint. CAPVT II.

Vide Niceph. lib. 10. cap. 35.

Atque dum ista scribit Libanius ad hunc modum, subindicare vult, interfectorem Iuliani Christianum fuisse: quod fortassis verum erat. Neq; enim incredibile est, quẽdam è militum numero id temporis animum induxisse, quòd nõ Gentiles solùm, verùm etiã alij, omnes eos, qui tyrannos quõdam occidebant, ad nostram vsq; ætatem admodum laudare solent: quippe qui pro omnium libertate mortẽ oppetere non dubitarent: sicq; etiã ciuium, cognatorum, & amicorũ salutem lubentibus animis tuerentur. Atq; ægrè certè reprehendi potest, præsertim cũ propter Deum & religionẽ, quam approbabat, tam fortem ac strenuũ se ostenderit. Equidẽ quisnam huius cædis administer fuerit, nihil certi possum dicere, præter ea quæ modò dicta sunt. Sed tamen, vti hi qui de ea re consentientibus sententijs disserunt, affirmant, vera sanè est ea opinio, quæ est ad nos perlata: quæ tradit, eũ vltione diuina è medio sublatum esse. Cuius rei certissimum argumentum est diuina visio, quã cuidam ex necessarijs eius oblatam accepi. Nam dicitur, cùm ad Iulianum, qui iam erat in Perside, ire maturaret, in loco quodam qui erat in via publica situs, diuersatum: & ædium penuria coactum, in ecclesia, quæ ibi erat, dormiuisse: & secundum quietem vel rem gestã vidisse, vel saltem somniasse, complures ex Apostolis & Prophetis in vnũ coactis, grauiter de Imperatoris contumelia aduersus ecclesias facta cõquestos esse: iniuisseq; consilium, quid in hac causa faciendũ esset. Ac cũ diu de ea re esset deliberatum, & adhuc eorũ animi velut in dubio versari viderentur, duos è medio surgentes, cohor-

Iuliani interfector quis. *Tyrannicidæ laudandi.* *Iulianus diuina vltione è medio sublatus.* *De Iuliani cæde præsagia.*

tatos reliquos, vt bono animo essent, propereque tanquam ad delendum Iuliani imperium è concilio egressos. Hominem illum, qui has res tam admirabiles contemplatus fuerat, iter decætero neglexisse: Atque dum metu perculsus, hæsitaret, quis huius visionis exitus futurus esset, secundò eodem in loco somnum cepisse, vidisseque eundem Apostolorum & prophetarum conuentum: atque ex improuiso velut è via in concilium ingressos illos, qui superiore nocte ad Iulianum expugnandum abierant, cæterisque nunciasse eum occisum esse. Eodem die Didymus, vir ecclesiasticus, & diuinæ sapientiæ ac pietatis perstudiosus, Alexandriæ ætatem degens, supra modum dolebat, nō modò ob Imperatoris scelera contra Christianam religionem admissa: sed etiam, quòd cæco errore vagabatur, & ecclesias contemnebat. Itaque ieiunare & Deum hac de re supplex orare cœpit. Qui cùm ob hanc causam animo adeò solicito ac mœsto esset, vti sequenti nocte nihil comederet, fortè in solio assidens, somno oppressus est: atque velut extra se positus, videbatur sibi videre equos albos in aëre cursare: & qui in eis vehebantur, eos ita prædicare: Nunciate Didymo, hodie Iulianum hac ipsa hora interfectum esse, ipseque idem illud Athanasio episcopo significet. Didymus igitur illicò somno solutus, surrexit, cibumque cepit. Ac de visione tum familiaris Iuliani, tum Didymi ista equidem accepi: & neuter eorum, in his quæ fuerat contemplatus, à veritate aberrauit, sicut postea indicatum est. Quòd si cuipiam hæc non satis videantur ad ostendendum, eum Dei nutu, cuius ecclesias vastabat, trucidatum esse: is reuocet etiā in memoriā vaticinationem, quā vir quidam ecclesiasticus prædicebat. Nam cùm Iulianus bellum esset contra Persas facturus, & minatus fuisset se post bellum ecclesias grauiter afflicturum, & petulanter insultaret, filium fabri nihil illis afferre posse subsidij: vir quem dixi modò, hanc de eo pronunciauit sententiam: Iste fabri filius arcam ei ligneam ad mortem parat. Porrò autem ille ipse Iulianus, post plagam acceptam, ex aliqua parte intellexit à quo læsus fuisset, neq; calamitatis suæ causam omnino ignorauit. Dicitur enim, cùm erat sauciatus, sanguinē è vulnere expressum, in aërem proiecisse, & velut in Christum sibi apparentem intuitus, eum suæ necis insimulasse. Alij autem memorant, eum, cum sanguinem manu ostendisset, illum in aërem iecisse, perinde atq; soli iratum, quòd Persis venisset subsidio, & se non seruasset incolumem: præsertim cùm suæ natiuitatis, sicut astronomorum scientia indicabat, velut dominus esset & moderator. At cùm B esset reuera moriturus, vtrum Christum viderit nec ne (vti solet accidere, quando anima è corporis custodia egreditur, & res diuiniores, quàm quæ ab homine conspici possint, videt) haud equidem habeo dicere. Neque enim istud ab adeò multis dicitur: veruntamen, vt plane falsum reijcere non audeo: quippe cùm credibile sit, alia etiam his multo admirabiliora contigisse: non alia de causa, quàm vt constare possit, religionem Christianam non hominum studio & industria constitutam stabilitamque esse. Denique toto tempore quo iste regnauit Imperator, Deus visus est grauiter commotus esse: & propterea imperium Romanum permultis in nationibus ei subiectis, varijs calamitatum generibus affligi permisit. Nam terra grauissimis motibus continenter concussa: & ædificijs ruentibus, neque domi cuiquam, neque sub dio versari tutum erat. Atque vti ex his quæ mihi narrata fuerunt, coniecturam facio, vel eo ipso imperante, vel secundum saltem gradum post Imperatorem obtinente, clades Alexandriæ vrbi Aegypti inflicta accidit. Quo quidem tempore mare cùm in suum locum recessisset, denuò impetu repentino æstuans, extra suos terminos erupit, & longè lateque aridum vndis obruit: adeò vt cùm aqua recessisset, scaphæ marinæ in domorum tegulis repertæ sint. Atque eo die quo ista acciderunt (quem γενέσια, id est, natalitia terræmotus vocant) festum quotannis Alexandrini etiamnum agunt: in quo quamplurimis per totam vrbem lucernis accensis, & precibus ad gratias Deo agendas fusis, cum magno splendore hunc diem festum, & non minore cum reuerentia celebrant. His accedunt diutinæ siccitates, quæ eiusdem Imperatoris temporib. & fructus, & aëris salubritatem labefactarunt. Hinc tanta rerum ad victum necessariarum penuria orta est, vt homines fame compulsi, pabulo, quo animalia ratione carentia vti solent, vescerentur. Quinetiam pestis secuta est, quæ suos secum aduexit morbos, & hominum corpora extinxit.

Verùm de Iuliano hæc hactenus.

Didymo Alexandrino per visionem interitus Iuliani significatur.

Christus Iuliano per contumeliam filius fabri dictus.

Vaticinium de morte Iuliani.

Morituros res diuiniores cernere.

Sub Iuliani imperio crebra prodigia.

γενέσια, Alexandriæ festū quale.

Siccitas, fames horrēda, pestis.

De

A

De Iouiani imperio, & quòd suscepto regno multa iustè legitiméq́; statuerit.

CAPVT III.

Iouianus Imperator anno Christi 367. Vide Niceph. li. 10. cap. 38. 39. Socrat. lib. 3. cap. 19. Theodor. lib. 4. cap. 1.

Sextus liber hinc porrò continet acta sub Iouiano, Valentiniano primo, & Valente eius fratre, Annis 16. & mense vno. Huc igitur eos authores refer, quos supra adnotauimus ad Socratis lib. 3. & 4.

Iouianus Imp. declaratus. Christianus. Iouianus Paganis imperare non vult.

POst Iulianum, communi exercitus consensu Iouianus capessit imperium. Quem cùm milites in hostili terra Imperatorem delegissent, ipse se Christianum esse clara voce professus, imperium recusauit: neque imperij insignia vsque eò suscipere voluit, quoad milites, cognita recusationis causa, se itidem Christianos esse clamassent. Ac cùm rerum status in periculo cõstiturus esset, & propter malam Iuliani gubernationem admodum perturbatus, & exercitus penuria commeatus valde laboraret, necesse ei videbatur, pactis quibusdam cõditionibus, pacem cum Persis facere: & ob eam causam aliquid de tributis, quæ Romanis antè pensitauerant, remittere. Cumq́ue præterea experientia didicisset, imperium propter iram diuinam in Iulianum, qui ante ipsum regnauerat, accensam, acerbè afflictatum fuisse: abiecta omni cunctatione, scripsit ad prędides nostrarum prouinciarum, vt in ecclesias frequentes cõuenirent, & diuinum numen studiosè colerent, docerentq́; suos solam religionem Christianam verum Dei cultum in se complecti. Porrò ecclesijs & clericis, viduis & virginibus immunitatem reddidit: & si quid aliud vel ad commodum, vel ad honorem religionis nostræ à Constantino ac liberis suis aut donatum, aut lege sancitum fuisset, postea autem à Iuliano illis ablatum. Misit item ad secundum præsidem generalem edictum, quod iubebat, vt qui sacratam virginem vel ad nuptias contrahendas pellicere conaretur, vel lasciuo solum obtutu aspiceret, maximè omniũ si per vim rapere tentaret, capitis supplicio mulctaretur. Istam legem ideo tulit, quòd quidam improbi viri, regnante Iuliano, tales virgines vel vi, vel persuasione ad hanc corruptelam inductas, sibi connubio iunxissent: quemadmodum fieri solet, cum religionis statu perturbato, turpis libido id genus sceleris consciscendi impunitatem proponit.

Ecclesiæ status restauratus à Iouiano. Iouiani edictum de S. virginibus.

Quòd denuò motus in Ecclesia exorti sunt: & de Antiocheno concilio, quod fidem Nicænam confirmauit: & quid ad Iouianum Imperatorem scripserit.

B

CAPVT IIII.

Vide Niceph. li. 10. cap. 40. Theodori. lib. 5. ca. 2. 3.

Sublatis persecutionibus ex eorum pullulant dissensiones intestinæ.

IAm verò quæstiones de integrò, & disputationes de doctrina fidei ab ecclesiarum præsidibus agitari cœptæ sunt. Nam dum regnabat Iulianus, propterea quòd summa religionis Christianæ omnino in discrimine versabatur, à disceptando omnes se temperarunt: communiterq́; inter se Deum supplices orabant, vt ipsis propitium se ostenderet. Atq; ita natura humana comparatum est, vt cùm ab exteris iniuriam acceperint, cum suis concordiam habeant & pacem: cùm autem sint malis ab exteris importatis liberati, ipsi inter se seditionem & discordiam cõcitent. Sed quibus Rebusp. aut gentibus illud acciderit, non est in pręsentiarum commemorandum. Per idem ferè tempus Basilius episcopus Ancyræ, Siluanus Tarsi, Sophronius Pompeiopolis, & alij, qui vnà cum his sunt hæresim Anomianorum auersati, & filium patri non consubstantialem, sed substantia similem dixerunt, libellum ad Imperatorem mittebant: in quo fatebantur, gratias Deo agendas esse, quòd eum imperio Romano præfecerat. Postulabantq́ue, vt vel acta concilij Ariminensis ac Seleucensis rata manerent: & ea quę quorundum studio ac potentia decreta fuissent, abrogarentur: vel vt modus ille, qui ante concilia habita in ecclesijs seruatus fuisset, teneretur: dareturq́; potestas omnibus vbiq; episcopis, vt quo in loco ipsi vellent, separatim, nullo alio cum illis communicante, in vnum conuenirent: & vt ea quæ instituebantur à nonnullis, qui aliquid seorsum moliri, & ita homines in fraudem impellere cuperẽt, vti regnante Constantio acciderat, neutiquam ex eorum sententia procedere permitterentur. Significabant etiam, se ad castra nolle accedere, ne molestiam ei exhibere viderentur. Attamen si ipse eis copiam faceret, se suis ipsorum vsos iumentis, hoc perlubenter facturos. Atque hi quidem ista scripsere ad Iouianum. Eodem tempore, concilio Antiochiæ Syriæ conuocato, fides concilij Nicæni confirmata est: ibiq; omnium sententijs decretum, vt filius patri sine cõtrouersia cõsubstantialis esse crederetur. Huic cõcilio interfuere, Meletius, qui id temporis ecclesiam Antiochenam gubernabat: Eusebius episcopus Samosatenus: Pelagius Laodiceæ, quæ est vrbs Syriæ: Acacius Cæsareæ Palæstinæ: Irenion Gazæ: & Athanasius Ancyrę episcopus. Quibus rebus confectis, concilij decreta significabant Imperatori per literas scriptas his verbis.

In estiua discordia vides.

Antioch. concilium in quo Nicæna probatur fides.

A

Sanctiss. Deoq; chariss. Domino nostro Iouiano, victori Augusto, concilium episcoporum Antiochiæ in vnum ex varijs prouincijs conuocatorum, S.

Synodi Antiochenæ ad Iouianum epistola. *Vide Niceph. li. 10. cap. 40.*

Tuam pietatem, Imperator sanctissime, cũ primis laborare, vt ecclesiæ pax & concordia stabiliatur, nobis exploratũ est. Neq; sumus nescij, te sapienter considerasse, formam veræ & orthodoxæ fidei ad hanc concordiã confirmandam valere maximè. Idcirco ne in eorum numero, qui doctrinam veritatis adulterare student, habeamur: visum est tuæ prudentiæ significare, quòd fidem sancti cõcilij iam olim Nicææ congregati & approbemus, & teneamus: quandoquidem vocabulum Consubstãtialis, quod quibusdã videtur parum rectè in ea positũ, est proba à patribus cõmodaq; interpretatione explanatũ: quæ quidẽ interpretatio ostendit, filium ex patris substãtia genitum: patri secundũ substantiam similẽ: & neq; affectionẽ vllam in eius inexplicabili generatione debere intelligi, neq; vocabulum Substantiæ apud sanctos patres ad consuetudinẽ Græci sermonis capi, sed ab illis poni ad euertendum illud pestiferũ dogma, Christũ scilicet ex nihilo ortum esse, ab Ario impiè introductum: quod etiam isti Anomiani, id est, qui filium patri dissimilem statuunt, nuper exorti, multo audacius impudentiusq; ad ecclesiæ concordiam labefactandã asseuerant. Quamobrẽ exemplar fidei ab episcopis Nicææ coactis expositæ (quam sanè vehementer amplectimur) his literis quibus animorum nostrorum sententiam tibi declarauimus, subiungere placuit. Atq; hæc quidem decreuere episcopi, qui eo tempore Antiochiæ in vnum conuenerãt, formulamque fidei à concilio Nicæno editam, eisdem verbis, quibus erat conscripta, suis literis subiunxere.

Consubstantialis vocabulum.

Arij dogma. Anomiani.

De magno Athanasio, qui maiorem in modum ab Imperatore colebatur, quodq; Aegypti ecclesiæ illi traditæ sunt: & de magni Antonij visione.

CAPVT V.

Athanasius Antiochiam profectus. *Vide Niceph. li. 10. cap. 41. 42.*

DVm hæc geruntur, Athanasius etiam episcopus Alexandriæ, consilio suo cũ quibusdam familiaribus suis communicato, necessarium putauit Imperatorem, qui Christianus erat, visere. Atque profectus Antiochiam, postulata sua Imperatori exponit. Sunt tamen qui dicunt, Imperatorem eũ ad se accersiuisse, vt quid de religione & sana doctrina agẽdum esset, ab illo cognosceret. Vbi verò res ecclesię ritè, quoad eius fieri poterat, cõstituerat, de reditu cœpit cogitare. Euzoius aũt episcopus sectæ Arianæ Antiochiæ, * Probatium eunuchum, sectæ eiusdem Alexandriæ antesignanum, constituere laborauit. Lucius igitur genere Alexandrinus, vnus ex presbyteris, quos Georgius ordinauerat, cũ Euzoius eiusq; fautores istud instituissent, ad Imperatorẽ accedit: grauiter criminatur Athanasium, primùm quòd toto tempore, quo episcopatum gesserat, criminibus implicatus tenebatur: deinde quòd à superioribus Imperatoribus sæpe erat exilio condemnatus: postremò, quòd author discordię in religione, & tumultus extiterat. Itaque postulat, vt alter eius loco ecclesiæ Alexandrinæ crearetur episcopus. At Imperator (norat enim insidias, quæ erant tum Athanasio paratæ) criminibus ei illatis neutiquam auscultauit: sed Lucio quidem, cùm minis adiectis, in mãdatis dedit, vt quiesceret: Probatio autem, & alijs eunuchis, quos circum se habebat, vtpote eiusmodi tumultuum authoribus, imperauit, vt tandẽ modestiam discerent. Athanasium verò, quem præsens congressus & colloquium ei charissimum reddiderat, misit in Aegyptum, cũ mandato, vt quo sibi luberet modo ecclesias & populum regeret. Nam dicitur illũ tum ob virtutem, qua præditus erat, tum ob vitam piè actam, tum denique ob prudentiam, & præstantiam doctrinæ, laudasse plurimum. Ad hunc modum ergo fides in concilio Nicæno stabilita, quanquam ad aliquod temporis spacium interiectum, vt suprà docuimus, oppugnata fuerat, tamen isto Imperatore regnante, caput denuò extulit. Verùm non ita diu pòst pari ratione agitari cœpit. Nam non in his solum, vt est verisimile, quæ temporib. Constantij ecclesiæ contigerũt, prædictio Antonij monachi expleta est, se restabant adhuc ea quæ postea sub Valente facta sunt. Traditum est enim, Antoniũ, priusquam Ariani essent ecclesiarum potiti gubernaculis, regnante Constantio, secundum quietem multos altare insultãtes calcibus & sacram mensam euertentes vidisse: illicoque prædixisse, tumultum ex adulterinis permixtisque doctrinis ortum, & rebellionem ex illis qui alienam ab ecclesia catholica opinionem tenerent, excitatam, ecclesiam Dei postea occupaturam. Atque hæc quidem verè ab eo & visa esse & prædicta, res cum quæ ante hoc tempus, tum quę pòst accidebant, manifestò declararunt.

Euzoius. ** Probatianũ al.* *Athanasij ac cusatio.*

B

Athanasius Iouiano Imp. chariss.

Fides Nicæna diu oppugnata tandem emergit.

Antonij monachi visio.

Iouiani

A *Ioviani mors: & de vita Valentiniani, & ipsius in Deum fiducia, & quomodo ad imperium peruenerit, & quòd Valentem fratrem suum in imperij partem assumsit: & de opinionum & morum eorundem discrepantia.*

Valentinianus & Valens Impp. Anno Christi 368. Vide Nicephor. li. 10. cap. 41. & lib. 11. ca. 1. Theodori. lib. 4. ca. 4. Socr. lib. 3. cap. 22. lib. 4. ca. 1.

CAPVT VI.

IOuianus verò imperij administratione circiter octo menses perfunctus, dū proficiscitur Cōstātinopolim, in Dadastanis, qui est locus Bithyniæ, inter vias mortē obit: vel ꝙ largius, vti quidam prædicāt, cœnauerat: vel quòd odorem domus, in qua dormiebat, recens calce illitæ ferre non poterat. Nam multis carbonibus, quò locus tepesceret, ibi accensis (erat enim iam hyems) vaporem inde excitatum, parietes supra modum madefecisse dicunt. Vbi verò exercitus venit Nicæam, vrbem Bithyniæ, Valentinianum, virum bonum & dignum planè imperio, Imperatorem declarat. nam ibi tum fortè aderat, ab exilio reuersus. Fertur enim, Iulianum cum summam imperij Romani administraret, istum Valentinianum, qui præfectus cohortis erat, ex albo militum qui in exercitu Iouiani vocabantur, exemisse, & perpetuo addixisse exilio: simulatione quidem, quòd milites sibi subiectos, cùm contra hostes pugnādum esset, parum commodè instruxerat, sed reuera hinc inductus est. Cùm Iulianus adhuc in Gallia, quæ ad occidentem solem vergit, ætatem ageret, ad quoddam delubrum iuit sacrificatum: simulque cum eo fuit Valentinianus. Nam Romanis vetus erat mos, vt præfecti militum, qui Iouiani & Herculiani vocabantur (sunt hæ quidem duæ cohortes ex militibus primarijs constitutæ: quarum altera ab Hercule, ab Ioue altera nomen traxit) Imperatorem proximè à tergo præsidij causa sequerentur. Valentinianus autem cùm esset limen delubri transgressurus, & sacerdos ritu Gentilitio viridis oliuæ ramusculos madefactos manu tenens, introeuntes illis aspergeret, gutta in suam vestem delapsa, ægrè admodum & grauiter tulit. Christianus enim erat: & propterea sacerdotem, qui ipsum aqua asperserat, conuicijs adoritur. Aiunt præterea eum, etiam Imperatore Iuliano inspectante, tantum vestis suæ cum ipsa gutta excidisse, abiecisseque, quantum gutta madefecerat. Vnde Iulianus ei admodum infensus, iratusque, non multò pòst condemnauit exilio, vt nimirum Melitinam, B vrbem Armeniæ, perpetuò incoleret, causa quidem simulata, quòd milites sibi subiectos negligenter admodum gubernasset. Noluit enim videri propter religionem vllo eum afficere incommodo, ne inde aut martyris, aut confessoris honos illi tribueretur: siquidem hac de causa alijs etiam Christianis pepercerat, quia videret eos ex periculorum susceptione (vti suprà demonstratum est) tum gloriam sibi consequi, tum religionem ac fidem Christi vehementer confirmare. Ac simul vt imperium Romanum Iouiano delatum est, iste Valentinianus ab exilio Nicæam reuocatus, mortuo iam fortè Iouiano, & consilio ab exercitu & his qui tum primos magistratus gerebant, inito, omnium suffragijs Imperator deligitur. Postea verò quàm insignia susceperat imperij, & milites clamarant, vt alterum sibi velut socium imperij adiungeret, Me, inquit, ad imperandum deligere, ô milites, penes vos erat: sed cùm iam à vobis delectus sim, consortem imperij, quem postulatis, non in vestra, sed in mea solius potestate deligere situm est. Quinetiam vos, qui meo iam imperio subiecti estis, conquiescere: me autem, vtpote Imperatorem, quid agendum sit, considerare conuenit. Atque hac oratione id temporis milites affatus, eorum minimè cessit sententiæ. Verùm haud multò pòst profectus Constantinopolim, fratrem consortem imperij declarauit. Atque partes imperij, quæ ad solem orientem spectant, ei tradidit: quæ autem ab Illyrijs ad Oceanum occidentalem pertinent, quinetiam omnem eregionē continentem ad extremas vsque oras Libyæ, suæ ipsius subiecit ditioni. Ambo quidem professione Christiani erant: sed tamen opinione discrepabant, & moribus. Nam Valens, quò salutari aqua baptismatis expiaretur, Eudoxio episcopo ad illius mysterij initiationem ministro vsus est, fidei Arianæ se addixit: atque iniquo animo passus est, quòd non sibi liceret omnes vi ad eandem secum opinionem amplectendum cogere. Valentinianus autem fidei concilij Nicæni adhærescens, sicut ijs qui ei fauebant opitulatus est, sic contrariam doctrinam sequentibus nihil omnino exhibuit negocij.

Iouiani mors.

Valentinianus Imp. declaratus.

Iouiani milites: de quibus paulò pòst. Herculiani milites.

Valentinianus miles Christianus: gentilismum auersatus, à Iuliano mulctatur exilio.

Valentinianus Imp. declaratus, consortem imperij sibi adiungi renuit.

Valentem fratrem sibi consortem adiungit.

Valens Arianus.

Quòd

Quòd rursus ecclesijs pertubatis, concilium Lampsaci coactum est: & quod Ariani qui Eudoxium sequebantur, cùm superiores essent, illos qui fidem orthodoxam tenebant, vnà cum Meletio ecclesijs submouebant. CAP. VII. A

Hypatianus Heracleæ episcopus.

VBi verò decessit Constantinopoli Valentinianus, perq; Thraciā Romam versus iter fecit: episcopi Hellesponti & Bithyniæ, & alij omnes qui filium patri consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se legatum Hypatianum Heracleæ, quod est oppidum Perinthi, episcopum, oratum vt sibi de doctrina fidei ritè constituenda in vnum conueniendi potestas permitteretur. Qui cùm venisset ad Valentinianum, & episcoporum postulata ei exposuisset: respondit ille, sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere, se eiusmodi negocijs interponere: Et ideò sacerdotes & episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsum per se, vbicunq; ipsis lubitum fuerit, in vnum conueniant. Quo responso ad legationem Hypatiani dato, Lampsaci concilium cogunt. Atq; vbi ad bimestre spacium de rebus fidei deliberatum est, tandem decernunt, acta Constantinopoli, opera ac studio Eudoxij & Acacij cum suis sancita, abroganda esse: deinde formulam fidei, quā velut ab episcopis Occidentalibus editam, explodendam protulerant, quosdamque ad eidem subscribendum impulerant, facto promisso, † quòd opinionem eorum qui filium patri dissimilem prædicant, penitùs reijcerent: cui promisso neutiquam steterunt. Tum doctrinam illam ratam fore, quæ filium patri substantia similem asserit. Nam adiectionem huius vocis, Similis, ad planam personarum distinctionem necessariam esse. Porrò formulam fidei in consecratione ecclesiæ Antiochenæ editam, & Seleuciæ omnium episcoporum consensu confirmatam, in omnibus ecclesijs tenendam. Quinetiam, vt qui ab his qui filium patri dissimilem asseuerabant abdicati, suas ipsorum sedes, vtpote ecclesijs per nefas eiecti, denuò reciperent. Quòd si quis eos insimulare vellet, pari periculo obnoxium fore. Iudicesque constitui episcopos tum illius gentis orthodoxos, tum alios, qui ex finitimis prouincijs ad eam ipsam conuenirent ecclesiam, in qua testes sunt rerum à singulis in vita gestarum. Quæ cùm decreuissent, & Eudoxianos non vocassent solum, verùm etiam locum illis dedissent pœnitentiæ, hique tamen minimè obtemperarent, decreta omnibus vbique ecclesijs significarunt. Ac quoniam suspicabantur (vti erat certè verisimile) Eudoxium aulam Imperatoris, ad suis partibus fauendum inducturum, atque ipsis calumniam intenturum: statuerunt eius conatum præuertere, & acta concilij Lampsaceni Imperatori indicare. Quod & fecere. Siquidem Valenti è Thracia reuertenti (fratrem enim Romam antiquam proficiscentem, aliquot dierum viam comitatus fuerat) Heracleæ obuiam fiunt. At verò Eudoxius & Imperatoris & aulicorum animos iam, vt volebat, sibi conciliauerat. Itaque Imperator legatis qui ex concilio Lapsaceno venerant, iussit, vt doctrina fidei cum Eudoxio consentirent. Sed cùm illud denegassent, & fraudem Constantinopoli factam, & consilia contra decreta concilij Seleucensis suscepta Eudoxio criminis loco obiecissent: Valens inflammatus iracundia, iubet tum illos in exilium ire, tum ecclesias eorum alijs tradi. Interim verò ipse in Syriam concedit. Nam verebatur, ne Persæ fœdera ad triginta annorum spacium regnante Iouiano, facta rumperent. Cæterùm cùm hi nihil nouarum rerum molirentur, Antiochiæ commoratus est. Quo quidem tempore Meletium episcopum addixit exilio: Paulino autem propterea pepercit, quòd vitæ eius sanctimoniam reuerebatur. Porrò eos qui Eudoxij communionem repudiabant, exturbari ecclesijs, pecunijs mulctari, cædi verberibus, & alijs tormentis affligi mandauit. B

Vide Nicephor. li. 11. cap. 3. Socrat. lib. 4. ca. 2. 3. 4.

Lampsaci concilium coactū, eiusq; decreta.

† Vide annot. pag. 76. lat. 2. lin. 4.

Eudoxium catholicis in exilium actis tuetur Valens.

Valens concilio Lampsaceno aduersatur.

Meletij exilium. Paulini sanctimonia.

De Procopij defectione, & incredibili eius exitu: & Eleusio Cyziceno, & Eunomio hæretico: & quomodo Eleusio successerit. CAP. VIII.

Procopij contra Valentem expeditio.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 4. 5. Socr li. 4. cap. 3. 5. 6.

QVo quidem tempore, vti cōiectura assequi possumus, res his multò grauiores ab eo perpetratæ fuissent, nisi bellum, quod tum à Procopio motum fuerat, obstitisset. Nam iste Cōstantinopoli, occupata tyrannide, & magno exercitu breui tempore collecto, contra Valentem ire maturat. Valens autem ex Syria reuersus, circiter Nacoliā, vrbem Phrygiæ prelio cum eo congreditur. Quem quidem cū proditione Agelonis & Gomarij, qui eius duces erant, viuū cepisset, non ipsum solum, sed etiā proditores eius miserandum in modum interemit. Nā hos, licet se illis beneuolū fore iurasset, serris medios dissecuisse traditur. Procopij autem crura, cū duas arbores non longè distantes inflexisset, singula ad singulas arbores alligauit: quo facto, arbores denuò se in altū attollere permisit: quæ cū se ad consuetum locū erigerent, hominē in duas partes distraxerunt. Hoc cōfecto bello, Nicęā venit.

Procopij & proditorum eius interitus.

A Cùm autem imperij statum pacatum cerneret, denuò cœpit eos exagitare, qui aliter atque ipse de Deo sentirent. Et maximè omnium episcopis, qui Lampsaci in vnum conuenerant, succensuit: propterea quòd & episcopos Arianos abdicauerant, & formulam fidei Arimini compositam reiecerant. Qui cũ hoc modo ira exardesceret, deducit Cyzico Eleusium: atq; concilio episcoporum eidem, cui ipse, opinioni fauentium conuocato, cogere illum eorum fidei communicare conatus est. Qui primò fortiter restitit. verùm cùm & exilium vereretur, & fortunarum amissionem (ista enim, si non parêret, Valens ei minatus fuerat) imperata facit. At statim pòst eum pœnituit. nam Cyzicum reuersus, palàm in ecclesia peccatum suum confessus est, & alterum eius loco episcopũ creari iussit. Nam haud consentaneum esse, vt ipse, qui suam fidem ac religionem prodiderat, sacerdotio amplius fungeretur. At Cyziceni ob reuerentiam, quam erga piam eius vitæ institutionem habebant, eum summa complectentes beneuolentia, alterum episcopum habere noluerũt. Quibus rebus cognitis, Eudoxius Cõstantinopoli opinionis Arianæ antistes, Eunomium Cyzici creat episcopum. nam eum, quoniam dicendo erat disertus, Cyzicenos orationis vi ad suam doctrinam facilè perducturos putauit. Vbi autem venit Cyzicum cum mandato Imperatoris, egresso inde Eleusio, ecclesiarum illius vrbis capessit administrationem. Qui verò doctrinæ parebant Eleusij, hi ecclesia extra mœnia vrbis ædificata, ante ciuitatem conuentus peregerũt. Verum de Eunomio, & hæresi eius nomine nuncupata, dicam equidem paulò pòst.

Valens episcopis Lampsaceni cõcilij iniquior.

Eleusij pœnitentia & confessio.

Eunomius Cyzici episc creatus pulso Eleusio.

Quòd grauiter mulctati sint qui eo tempore fidem Nicænam profitebantur: & de Agelio Nouatianorum antistite. CAPVT IX.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 5. Socrat. lib. 4. cap. 6.

NOn dissimilibus porrò afficiebantur incommodis etiam illi, qui Constantinopoli doctrinam concilij Nicæni propugnabant. quorum incommodorum socij fuere quoque Nouatiani. Nam Imperator cùm reliquos omnes vrbe exigi, tum ecclesias Nouatianorum occludi mandauit. Cæterùm autem ecclesias non erat causa cur occluderet. nam iampridem eæ, regnante Constantio, ipsis ademptæ fuerant. Quin etiam Agelium, qui temporibus etiam Constantij ecclesiæ Nouatianorum Constantinopoli præfuerat, mulctauit exilio. Is quidem dicebatur vitam cum summa omnium admiratione secundum leges ecclesiasticas instituisse. vixit enim (quod in pia vitæ ratione ac disciplina facilè primas obtinet) à pecuniarum possessione liber: atque ipsa vitæ institutio illud planè declarauit. nam vna solum vtebatur tunica, & sine calceis semper incedebat. Non ita multò pòst ab exilio reuocatur: suas ipsius recuperat ecclesias, & conuentus liberè ac sine metu agit. Quarum rerum Marcianus quidam causa extitit, vir sanè cùm vita, tum doctrina admirabilis, qui iam olim quidem in regia satellitem egerat, at iam tum bresbyter sectæ Nouatianæ erat, docebatque filias Imperatoris Anastasiam & Carosam præcepta Grammaticæ: quarũ nominibus sunt balnea Constantinopoli etiamnum appellata. Itaque ob reuerentiam erga hunc, & gratiam, hęc, quę modò diximus, Nouatianis concessa sunt.

Nicænæ fidei assertores variè vexati, itẽ Nouatiani.

Agelij exiliũ, & vita sancta.

B (margin letter beside "ne ac disciplina")

Marcianus ex satellite presbyter.

Anastasia & Carosa Imp. F.f.

De Valentiniano iuniore, & Gratiano, & persequutione quam excitauit Valens: & quòd, qui Consubstantiale tuebantur, ab Arianis & Macedonianis diuexati, Romam legationem mittunt. CAPVT X.

Vide Nicephor lib. 11. cap. 6. Socrat. lib. 4. cap. 6.

SVb idem tempus Imperatori Valentiniano in Occidente filius natus est, patris nomine nuncupatus. Non multò pòst filius eius Gratianus, quem, antequam regimẽ suscepisset imperij, in lucem ediderat, Imperator creatus. Eodem tempore quanquam grando instar lapidum, præter communem naturæ consuetudinem, præceps delabebatur in terram, & terræmotus maximi cũ alias ciuitates, tum Nicæã Bithyniæ magnopere labefactabant: Valens tamen & Eudoxius Christianos, qui doctrina fidei abs se dissentirent, grauiter persequi nõ desierunt. Atq; cũ conatus eorum aduersus fautores Niceni concilij ipsis ex animi sentẽtia iã successisse videbatur (nam hi quidẽ maiore in parte imperij Valentis, & maximè in Thracia, Bithynia, Hellesponto, & alijs regionibus hisce longius distantibus, neque ecclesias habebant, neque sacerdotes) tamen contra Macedonianos, qui in ea orbis parte numero multo plures erant, cœpere iracundia admodum efferri: in quos furorem conuertentes, non mediocriter diuexarũt. Qui metu malorum impendentium perterriti, legationibus inter ipsos mutuò ad singulas vrbes missis, commodissimum sibi putarunt, ad Valentinianum Imperatorem & Romanũ episcopum profugere, & cõmunioni fidei illius potius, quã Eudoxij aut Valentis ac suorũ aulicorum se adiungere. Vbi verò ista rectè se habere visa sunt, tres ex suis deligunt, Eustathium episcopum Sebastiæ, Siluanum Tarsi, & Theophilum Castabalorum episcopum quos ad

Valẽtinianus Valẽtiniani F. Gratianus Imp. creatus. Grando. Terræmotus.

Valentis & Eudoxij contra Nicænæ fidei assertores iniuriæ. Macedoniani etiam afflicti.

Macedonianorum ad Imp. Valentinianum & Liberiũ Ro. epiſ. legati pro Nicæna fidei ſubſcriptione. Valentinianum mittant: ſcribuntq́; literas tum ad Liberium epiſcopum Romanum, A tum ad reliquos epiſcopos Occidentis (vtpote qui fidem ab Apoſtolis ductam, ratam firmamq́; tenerent, & præ cæteris deberent religioni proſpicere) vti legatis ſuis, quantũ in ipſis ſitum eſſet, ſubſidio eſſe, & cum illis conſilium de rebus agendis inire vellent: exponerentq́;, quid ad ſtatum Eccleſiæ ritè conſtituendum optimum factu videretur. Qui cùm in Italiam veniſſent, certiores facti ſunt Imperatorem eſſe in Gallia, vt contra Barbaros illi regioni finitimos, bellum faceret. Verùm cùm via in Galliam difficilis eſſet, & periculoſa propter bellum, literas dedere Liberio. Atque rebus, de quibus venerant legati, cũ eo communicatis, non Arium ſolum, verùm etiam eius opinionis fautores ac doctores condemnant: reijciunt etiam omnem hæreſim fidei concilij Nicæni aduerſantem, vocabulumq́; Conſubſtantialis recipiunt, vtpote idem ſignificans quod Subſtantia ſimilis. Itaque Liberius, ſimul vt confeſſionem iſtarum rerum ab illis ſcriptis proditam accepit, cum eis communicauit: ſcripſitq́; ad epiſcopos Orientis, eosq́ue ob concordiam & fidei cõſenſum laudauit, atq́; quid cũ legatis eorum actum ſit, ſignificauit. Confeſſio autem Euſtathij, & collegarum illius, hæc quidem fuit.

Euſtathij, Siluani, & Theophili, ad Liberium Romanum epiſcopum confeſſio.

CAP. XI.

Domino, Fratri, & Collegæ noſtro Liberio, Euſtathius, Siluanus, & Theophilus, in Domino S.

Macedonianorũ epiſcoporũ confeſſio ad Liberium miſſa. VT omnem occaſionem inſanæ hæreticorum confidentiæ, qui eccleſiæ catholicæ graues afferunt offenſiones, omnino adimamus: concilia epiſcorum rectè de religione ſentientium, quæ Lampſaci, Smyrnæ, alijsq́ue varijs in locis aliquando habita fuerint, noſtro approbamus conſenſu. Cuius ſynodi legationem obeuntes, literas ad tuam benignitatem, & ad alios epiſcopos Italiæ aliarumq́ue regionum ad ſolem occidentem vergentium attulimus: ex quibus planum fiet, nos fidem catholicam tenere ſeruareq́ue, quæ in ſacroſancto concilio Niceno, temporibus beati Conſtantini Imperatoris, à trecentis decem & octo epiſcopis confirmata fuit, atque adeò inuiolata ſtabiliſq́ue permanſit: in qua vox Conſubſtantialis ad peruerſam Arij doctrinam expugnandam ſanctè pieq́; poſita fuit. Nam propriarum manuũ ſubſcriptionibus planè confitemur, nos non aliter atque illos patres, quos diximus, ſentire, ſed eandem fidem cum illis & antehac ſeruaſſe, & iam ſeruare, & ad extremum vſque ſpiritum ſeruaturos eſſe: Arium autem, impiam illius do- B ctrinam, eius diſcipulos, omneſq́ue Patropaſſianos, Marcioniſtas, Photinianos, Marcellianos, & Pauli deniq́; Samoſateni ſectatores penitùs condemnare. Iſtorum doctrinæ, omnibus idem cum illis ſentientibus, omnibus etiam erroribus qui ſacroſanctæ fidei prædictæ à ſanctis patribus piè & catholicè in vrbe Nicæa expoſitæ aduerſantur, itemq́; fidei formulæ in concilio Ariminenſi recitatæ, vtpote fidei ſancti concilij Nicæni, quod diximus, prorſus repugnanti (cui quidem, dolo & quorundam periurio, propter nomen vrbis Nicææ quæ eſt in Thracia, deluſi, Cõſtantinopoli ſubſcripſimus) nominatim anathema indicimus. Porrò formulam fidei in concilio Nicæno editam, ſuæ confeſſioni eiſdem verbis ſubiunxerunt. Atque literas Liberij de rebus modò geſtis cum accepiſſent, in Siciliam nauigarunt. Qua in inſula concilio celebrato, & eiſdem rebus ab epiſcopis illius loci decretis, ad extremùm cùm hæc omnia confeciſſent, domum reuerterunt.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 7. Socrat. lib. 4. cap. 11.

De concilio Tyanis celebrato: & eo quod in Cilicia expectabatur futurum, niſi id Valens ſoluiſſet: & perſecutione quæ eo tempore feruebat: & quòd Athanaſius magnus iterum ſeſe fugæ mandans delituerit: & poſtea, datis ad eum Valentis literis, in publicum prodiens Aegypti eccleſias gubernarit.

CAPVT XII.

Concilium Tyanis celebratum. EOdem tempore, dũ Euſebius epiſcopus Cæſareæ Cappadociæ, Athanaſius Ancyræ, Pelagius Laodiceæ, Zeno Tyrini, Paulus Emeſæ, Otreus Meletinæ, Gregorius Nazianzi epiſcopus, & multi alij qui regnante Iouiano Antiochiæ decernebant, doctrinã, quòd filius ſit patri conſubſtantialis, tenendã eſſe: dum inquã iſti omnes Tyanis conciliũ habent, literę Liberij & aliorum epiſcoporũ Occidentis recitantur. Ex quib. permagnam capientes lætitiam, ſcripſerunt omnibus eccleſijs, vt tum decreta epiſcoporum Occidentis, tũ literas Liberij & aliorum epiſcoporũ Italiæ, Africæ, Galliæ ad occaſum ſolis ſpectantis, & Siciliæ (horũ enim literas quoq́; legati ex concilio Lampſaceni ad eos miſſi attulerant) diligenter perlegerent: deinde numerum omnium (concilium namq́; Ariminenſe multitudine longè ſuperabant) ſecum ſubducerent: tum vt

Vide Niceph. lib. 11. cap. 9. 10. Socrat. lib. 4. cap. 12. Theodori. lib. 2. ca. 28.

doctrinæ

A doctrinæ se illis, & communionis socios adiungerent: deinceps vt in ea sententia se esse suis ipsorum literis declararent: postremò, vt ad certum diem, quem præstituerant, dum adhuc ver esset, Tarsi Ciliciæ in vnum conuenirent. Atque hi quidem hoc modo ad conueniendum in vnum locum se mutuò ipsi cohortati sunt.

Aliud Tarsi institutum, à Valente sublatum.

Cùm autem iam concilium Tarsi cogeretur, circiter triginta quatuor episcopi Asiani in Caria, quę est regio Asiæ, in vnum congregati, studium in ecclesiæ concordia stabilienda positum probabant illi quidem: sed tamen vocabulum Consubstantialis reijciebant, constanterq; affirmabant formulam fidei Antiochiæ & Seleuciæ editam tenendā esse, quippe quæ etiā antè à Luciano martyre composita habebatur: & non sine multorū tum periculorum, tum laborum susceptione, ab his qui ipsos ætate anteibant, confirmata. Imperator verò impulsu Eudoxij conciliū quod in Cilicia futurum expectabatur, partim literis, partim minis diremit. Quinetiam singulis cuiusq; gentis magistratibus dedit mandatum, vt episcopi temporibus Constantij abdicati, & iterū regnante Iuliano ad sacerdotia sua restituti, ecclesijs expellerentur. Quo quidē mandato etiam magistratus Aegypti impulsi, Athanasiū ecclesijs illius regionis priuare, & vrbe Alexandria eijcere laborarunt. Nam literæ Imperatoris non leuē complectebantur pœnā: sed omnibus ex æquo magistratibus, & militibus quoq; illis subiectis, quinetiā curijs ingentis pecuniæ mulctam irrogabant, & corporis præterea cruciatū minabantur, nisi imperata facerent. Itaq; multitudo Christianorum in vnum coacta, postulabat à præside, vt non temere & inconsultò episcopum Athanasiū vrbe exturbaret: sed consideraret secum accuratius, quid esset literis Imperatoris definitum. Eas enim contra illos solos valere, qui temporibus Constantij in exiliū missi, postea regnante Iuliano redierant. At Athanasium dicebant, tametsi temporib. Constantij exularat, ab eodem tamen reuocatū fuisse, & ad episcopatum restitutū. Iulianum verò cum alios omnes reduxisset, eum vnum in exilium ire compulisse: quem Iouianus rursus domum reuocauit. Hac oratione habita, cū ei persuadere non possent, restiterūt eius conatibus, & vim afferri episcopo non permiserunt. Quare cū populus vndiq; conflueret, ac ingens tumultus ac turba cieretur, adeò vt omnes seditionem futuram expectarent: præses de his rebus gestis Imperatorem facit per literas certiorem, & interim Athanasium in vrbe manere patitur. Multis verò diebus intermissis, cùm iā tumultus videretur sedatus esse, Athanasius clā ex vrbe egreditur, &

Athanasius rursum exulare iussus, reflente populo, tamen se clā subducit.

B in locum quendā separatim se abdidit. Nocte verò intempesta præses Aegypti, & præfectus præsidiariorum militum ad ecclesiam, in qua domicilium habebat, contendunt. Eò cùm peruenissent, & illum in tabulatis quæsiuissent, consilio, quod intenderāt, frustrà suscepto, inde recesserunt. Nam putabant, cùm populus iam in superioris tumultus obliuionem venisset, & omnes somno se dedissent, futurum esse, vt facilè deinceps, si modò aggrederentur, mandatum Imperatoris conficerent, vrbemque conseruarent à seditione liberam. Sed cùm Athanasius minimè esset repertus, omnes non sine causa magna incessit admiratio. Et siue diuina quadam vi, siue quorundam indicio pręmonitus secesserit, vtrumq; certè eòdem spectabat. Quinetiam, vt tam opportuno tempore, tum præcognosceret insidias, tum vitaret, maioris videtur esse prouidentiæ, quàm quæ homini attribui queat. Sunt tamen alij qui dicunt, eum, cùm mente perciperet temerarium populi tumultum, & vereretur, ne cladis, quæ inde fortè accideret, ipse author & causa videretur, toto hoc tempore in patris monumento delituisse. Atque hoc modo Athanasium illud euitasse periculum accepimus.

Athanasii secessus excusatio.

Haud diu pòst Imperator Valens scripsit literas, vt rediret, ecclesiamque denuò capesseret. Suspicor equidem Valentem non de suo ipsius consilio has literas scripsisse: sed vel quòd opinionem de Athanasij virtute omnium animis insitam non paruo æstimabat: quodque verisimile erat, Valentinianum, cùm fidem concilij Nicæni propugnaret, ipsum hac de re incusaturum: vel quòd metuebat, ne cùm tam multos Athanasius haberet fautores, tumultum eius causa cierent, & res nouas non sine Reip. damno molirentur.

Valentis literis reuocatus Athanasius.

Arbitror præterea, sectæ Arianæ antistites (vti sanè credibile est) non adeò magno studio ad eum Alexandria pellendū incubuisse, propterea quòd complectebantur animis, si vrbe eiectus esset, denuò molestiam Imperatoribus exhibiturum, indeque nacturum occasionem cum illis in colloquium veniendi, & Valentem quidem fortasse in suam sententiam perducturum: Valentinianum autem, vtpote eiusdem doctrinæ fautorem, ad iram contra ipsos inflammaturum. Nam eius virtutem in his quæ regnante Constantio acciderant, satis experti, maximè ab illo metuebant. Siquidem eo tempore ita omnes aduersariorum profligabat insidias, vt haud inuiti ecclesias Aegypti ei concederent: & tamen ipse vix literis Constantij eò adduci posset, vt Alexandriam reuerteretur. Causam igitur, cur Athanasius non esset, perinde atq; cæteri episcopatu priuatus, hanc sanè fuisse conijcio.

Causa cur solus Athanasius ab imperatore reuocatus sit.

Cæteros autem persecutio, similis ferè persecutioni Gentiliũ, exagitauit. Nam qui ipsorum doctrinam respuebant, illis non modò parabantur exilia, verùm etiam ecclesiæ auferebantur, alijsque tradebantur. Aegyptus interim, dum Athanasio vita suppetebat, istarum calamitatum prorsus expers fuit. A

Quòd post Eudoxium, Ariani Demophilum ad Constantinopolis sedem extulerunt: sed qui vera pietate erant præditi, Euagrium renunciant: & de persecutione, quæ inde subsecuta est. CAP. XIII.

Eudoxij mors. Demophilus succedit. Euagrius ab orthodoxis electus.

IMperatori autem Valenti visum est, Antiochiam ad ripas Orontis fluuij sitam proficisci. Cumque iam esset in itinere, Eudoxius, ecclesiarum Constantinopolitanarum administratione ad vndecim annos persunctus, moritur. Cui succedit Demophilus, ab Arianis ad eas ecclesias regendas delectus. Interim doctrinæ concilij Nicæni propugnatores opportunum tempus sibi ex his rebus oblatum arbitrati, Euagrium quendam suffragijs suum eligunt episcopum: quem creat Eustathius, ecclesiæ Antiochiæ, quæ est in Syria, antistes. Nam à Iouiano reuocatus ab exilio, Constantinopoli id temporis in occulto vixit, suæ opinionis fautores sedulo docuit, & vt in eadem de Deo opinione ac sententia manerent, magnoperè cohortatus est. Hinc Ariani ad seditionem concitati, eos, quorum studio & labore Euagrius delectus fuerat episcopus, acerbè persequebantur. Quibus rebus intellectis, Imperator Nicomediæ ad tempus iter suum inhibuit. Ac veritus ne ciuitas Constantinopolis ex seditione aliquid damni acciperet, tantum militum numerum eò mittere constituit, quantum ad seditionem comprimendam satis esse putabat. Quinetiam dedit in mandatis, vt tum Eustathius Cyziam, quæ est vrbs Thraciæ, exilij causa incoleret: tum Euagrius aliò relegaretur. Atq; hęc ad hunc modum gesta fuisse traditum est.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 15. Socrat. lib. 4. cap. 13. Theodori. li. 4. cap. 20.

Eustathij et Euagrij relegatio.

De pijs octoginta legatis, quos Valens Nicomediæ agens, medio mari vnà cum ipso nauigio concremandos curauit. CAPUT XIIII.

Arianorũ in orthodoxos rabies.

ARiani autem (vt hominibus, quibus res prosperè & ad voluntatem fluunt, solet accidere) multò facti audaciores, illis, qui ab se doctrina & opinione dissentiebant, cruciatus penè intolerabiles per insidias pararunt: adeò vt nonnulli corporibus contumeliosè tractati, magistratibus traditi, in carceres coniecti, & damnis quę inde eueniebant, fortunis pedetentim spoliati, decreuerint ab Imperatore obnixè contendere, vt malis quibus premebantur, aliqua ex parte leuarentur. Ad quam rem octoginta viros ecclesiasticos deligunt: in quibus principem locum tenuerunt Vrbanus, Theodorus, & Menedemus. Qui vbi venere Nicomediam, libellum, in quo sua scripserant postulata, Valenti Imperatori tradunt. Ille verò licet iracundia ea dē re vehementer arderet, non tamen patefecit iræ suæ magnitudinem: sed clàm præfecto dedit mandatum, vt eos comprehensos occideret. At præfectus populi seditionem veritus, præsertim si tot pij viri, qui nihil iniqui admiserant, sic per nefas interficerentur, simulat se eos exilio addicturum. Itaque, perinde ac si in exilium mitterentur, in naue imponit: quod quidem illi forti ac generoso animo passi sunt. Cùm autem esset ad medium sinum qui Astacius dicitur, nauigatum, nautæ, naue, sicut ipsis erat imperatum, igni succensa, in scapham desiliunt. Nauis autem secundo vento acta ad * Dacibizam, qui est locus partis illius Bithyniæ quæ mari adiacet, ad portum appellitur: quæ simul vt terram attigit, vnà cum ipsis viris flammis absumpta perijt. B

Vide Nicephor. lib. 11. cap 16. Socrat. lib. 4. cap. 15. Theodori. lib. 4. c. 22.

*Astacius sinus. * Dacibiza al. Dacidem. Nauigium cũ 80 piorum legatis incendio absumptum.*

De discordia inter Eusebium Cæsariensem episcopum, & Basilium magnum: & quòd hinc fiduciam sumentes Ariani, Cæsariensium ecclesiam adorti, profligantur.

CAPUT XV.

Basilij & Eusebij dissensio.

VAlens autem relicta Nicomedia, iter Antiochiam versus capessit. Quo quidem in itinere cũ ad Cappadociã peruenisset, orthodoxos pro more suo grauibus afficere incommodis, & ecclesias eorum Arianis trãdere laborauit. Quod se facilè ex sententia perfecturum propterea sperabat, quòd inter Basilium & Eusebiũ, qui tum Cæsariensem gubernabat ecclesiã, ex dissensione quadam susceptæ erant inimicitiæ. Quã etiam ob causam Basilius in Pontũ secesserat, & ibi cũ monachis sanctam & seueram viuendi disciplinam excolentib. vnà viuebat. Populus autem, & maximè hi qui & animi magnitudine præ cæteris & sapientia excellebant, cœperunt Eusebiũ suspectũ habere: & velut causam, cur Basilius, vir ob piam vitã, & eloquentiam singularẽ ab omnibus pleno ore laudatus, inde fugeret, penitus deserere, & cõuentus separatim agere cõstituerũt.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 17. 18.

At

A At Basilius non alia de causa in monasterijs Ponti vitę quietę se dederat, quàm vti ecclesia, quę cæteroqui rebellione Arianorum grauiter exagitabatur, et iam sua causa aliquid damni acciperet. Itaque Basilij absentia, & odiũ populi aduersus Eusebiũ conceptum, effecere, vt Imperator, & episcopi quos circa se habebat (semper enim versabantur cum eo Ariani) multo maiore animorum alacritate conata perficere aggrederentur. Verũ res ipsis parum successit ex sententia. Nam Basilius, eorum in Cappadociã aduentu nunciato, relicto Ponto, sua sponte venit Cæsaream, reditq; in gratiam cum Eusebio: atque opportuno tempore sua doctrina ecclesiæ subsidio fuit. Valens igitur conatu depulsus, vnà cum episcopis inde re tum infecta decessit.

Basilij in Pontum secessus.

Basilius cum Eusebio in gratiam redit.

Valens Imperator Basilium magnum in suam opinionem inducere nititur, sed frustra.

CAPVT XVI.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 18.

AT postea in Cappadociam reuersus, Basilium, Eusebio iam mortuo, episcopum illius loci constitutum offendit. Quem cùm inde expellere animo instituisset, ab incœpto desistere coactus est. Nam simul vt istud est aggressus, traditum est, nocte sequenti eius coniugi graues terrores obiectos esse: & Galatem filium, quem vnicum habebat, celeri & acuto morbo oppressum interijsse. Vnde existimatum est ab omnibus, Deum vindicem conatuum cõtra Basilium susceptorum, filium, quò parentes affli ctaret, è medio sustulisse. Idem quoque Valens ipse suspicatus est: eoque filio iam extincto, ei molestiam exhibere destitit. Atque idem, dum superstes erat filius, & morbo vexabatur statim moriturus, misit ad illum nuncium, oratum, vti pro eo ægroto precaretur. Porrò autem vbi Imperator venit Cæsaream, præfectus accersito Basilio, iubet opinioni Imperatoris se addicere. Cui contradicenti, mortem minatur. Basilium tum dixisse ferunt, se illud facturum maximi, & summi beneficij loco habiturum, si quamprimùm ex corporis vinculis eximeretur. Vbi verò præfectus iusserat, vt tum eo die, tum nocte sequenti consilium caperet, & ne inconsideratè se in apertum conijceret periculum, sed postridie eius diei adesset denuò, suamq; sententiam declararet: Mihi, inquit, consilio non est opus. nam idem qui iam sum, cras etiam futurus sum. Cùm enim sim creatura, non queo animum inducere, vt vel mei similem adorem, Deumque confitear: vel tibi & Imperatori me in religione socium adiungam. Etenim quanquam estis viri cumprimis illustres, & non exiguæ orbis terrarum parti imperaris: non tamen propterea vestræ voluntati, cùm sitis homines, obsequi oportet, & fidem in Deũ negligere: quam nunquam vel publicatione bonorum, vel exilio, vel morte denique mulctatus, proditurus sum. Siquidem horum nihil me excruciare poterit. Etenim opes non habeo, præterquã vestem lacerã, & paucos libros: sicque terrã incolo, quasi semper ex ea migraturus. Corpus autẽ præ imbecillitate, vnà sola plaga accepta, & sensum doloris, & tormenta superabit. Quæ cùm liberè Basilius & audacter dixisset, præfectus eius admiratus virtutem, Imperatori renunciat. Ille, cùm natalis dies festus Christi iam celebraretur, cum principibus viris & stipatoribus ad ecclesiam accedens, ac munera sacræ mensæ offerens, venit cum Basilio in colloquium: & eum tum ob sapientiam, tum quòd tanto cum ornatu, tamq; decenter sacerdotio fungeretur, conuentusque ageret, laudauit. Sed tamen haud diu pòst aduersariorum calumnia inductus, iussit eum in exilium ire: noxq; iam aduenerat, qua istud perficere constituit. At ex improuiso febri occupatus est filius eius, indeque in morbum repentinum & periculosum coniectus. Pater igitur filium adhuc viuentem lugens, se humi prosternit. Cumque animo dubio esset & perplexo, laboraretque omnibus modis vitæ filij consulere, facit potestatem suis familiaribus, vt Basilium accersant, vti filium decumbentem inuisat. Nam quem nuper contumelia affecerat, ei præ pudore veritus est ipse per se istud imperare. Simul vt aduenit Basilius, fit puero morbus remissior: adeò vt multi tum affirmarent, quòd puer non interijsset, nisi Imperator Arianos pro puero vnà cum Basilio precaturos vocasset. Fama est præterea, præfectum in morbum eodem tempore etiam incidisse, sed cùm supplex à Basilio petiuisset, vt pro se oraret, conualuisse. At ista fortasse, dum in Basilio considerantur, non tantum habere videbuntur admirationis, præsertim, cùm esset vir & ipsa viuendi disciplina sanctissimus, & propter doctrinæ præstantiam summè ab omnibus prædicatus.

Basilius Eusebij successor.

Galatis, Valentis F. mors.

Basilij libera contra Valentis præfectum, fidei sua confessio.

B

Basilij paupertas.

Basilius accersitus vt pro Imp. filio ægroto precaretur.

De Basilij & Gregorij Theologi societate: qui cum summa vtrique doctrina claruissent, Nicæni concilij decreta strenuè propugnabant. A

CAPVT XVII.

EOdem tempore vixere & iste Basilius, & Gregorius: parique virtutis studio accensi, magna nominis celebritate fuere. Nam ambo, cũ adhuc adolescentes essent, Himerio & Proæresio, sophistis id tẽporis facilè præstantissimis, se in disciplinã Athenis tradebant: postea autem Antiochiæ Libanio Syro. Tandẽ & sophistarum arte, & dictione causarũ neglecta, se piæ viuendi rationi, quam lex præscribit Ecclesiæ, se dedebant. Porrò autem, cũ aliquandiu in disciplinis philosophorũ Gentilium versati fuissent, & sanctarum literarum explanationes ex libris tum Origenis, tum eorum qui & ante illum & pòst in libris ecclesiasticis interpretandis magnam sunt laudem consecuti, accuratè didicissent, in eo quidem ipso tempore concilij Nicæni fautoribus multum adiumenti attulerunt. Nam vterq; hanc doctrinam contra Arianos strenuè defendebat: perspicueque demonstrabat, quòd neque de alijs rebus, neque de opinionibus Origenis, quibus in primis nitebantur, rectè vereq; sentirent. Quinetiam communi consensu, vel forte potius, vti à nonnullis accepi, pericula inter ipsos partiebantur: & Basilius vrbes Ponti peragrans, non solum multos ibi monachorum conuentus constituebat: verùm etiam populum tum docere tum persuadere vt eandem fidei doctrinã, quam ipse, amplecteretur. Gregorius aũt, qui episcopatum Nazianzi (quod est oppidum paruum) post patrem obtinuit, ea ipsa de causa cũ alia loca, tum Constantinopolim maximè omnium, vbi continenter ferè versabatur, adijt: atque breui pòst, multorum episcoporum suffragijs illius ciuitatis episcopus designatus est. Nam cùm neq; catholicus episcopus, neq; ecclesia orthodoxorũ in ea vrbe esset, periculũ erat, ne decætero doctrina concilij Nicæni ibi prorsus exploderetur.

Basilij & Gregorij theologi societas, & eruditio, &c.

Gregorius Nazianzi episc.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 17. 18. Theodori. lib. 4. ca. 17. Socrat. lib. 4. ca. 21. 22.

De persequutione Antiochiæ, quam Orontes amnis alluit, suscitata: & Thomæ Apostoli templo apud Edessænos, & conuentu ibidem congregato, & Edessænorum confessione.

CAPVT XVIII.

VBi autem Imperator venit Antiochiam, omnes omnino qui in cõcilij Nicæni doctrina præstabant, tum in ea ciuitate, tum in vrbibus finitimis grauiter exagitauit, illisq; cuiusque modi irrogauit supplicia: adeò vt nonnulli affirment, complures eorum eius mandato partim alijs modis trucidatos, partim in Orontem fluuium proiectos fuisse. Porrò aũt cùm esset certior factus, illustrem esse Edessæ ecclesiam diui Thomæ nomine nuncupatam, ad eam visendam se contulit. Qua in vrbe omnibus ecclesiæ orthodoxis ablatis, cũ vidisset populum ecclesiæ catholicæ in campo ante ciuitatem conuentus egisse, dicitur verbis cõtumeliosis præsidem generalem arguisse, & pugnum in maxillam eius inflixisse, propterea quòd contra suum mandatum eiusmodi conuentus fieri permisisset. Modestus igitur (hoc enim præsidi nomen fuit) quamuis ab Edessænis opinione discreparet, clàm tamen illis significauit, vt cauerent, ne postridie eius diei solitum in locum precandi causa conuenirent. Nam sibi Imperatorem in mandatis dedisse, vt si qui ibi fortè comprehenderentur, grauibus coercerentur supplicijs. Atque hæc quidem illis minabatur præses, sedulò prospiciens, quò tum eorum vel pauci, vel nemo in discrimen veniret, tum ille ipse Imperatoris iram effugeret. At Edessæni, spretis penitùs eius minis, multo maiore studio quam antea, consuetum locum compleuerunt. Qua renunciata, Modestus quid ageret, omnino non habuit. At licet rerum præsentium status eum incertum animi reddidisset, tamen in campum ire perrexit. Interim mulier, filio manu secum tracto, & amiculo, contrà quàm sexum muliebrem deceret, negligenter sibi circumiecto, perinde quasi ad rem optatam festinans, cohortem militum, quæ præsidem anteibat, perrupit. Quod cũ vidisset Modestus, iubet eam cõprehendi: accersit ad se, causam festinationis rogat. Tum illa: Vti, inquit, ocyus ad campum, in quo populus ecclesiæ catholicæ coactus est, veniam. Tune sola, inquit Modestus, nescia es præsidẽ actutum eò profecturum, & quos ibi offenderit, interfecturum? Imò verò, inquit audiui: & propterea cursu celerrimo mihi opus est, ne pòst tempus veniam, & ita martyrio à Deo oblato destituar. At cur queso, inquit præses, puerũ tecum ducis? Vt ille quoq;, inquit, communis afflictationis particeps fiat, parq; pręmium consequatur. Itaq; Modestus virilem mulieris animum admiratus, ad palatiũ reuertitur. Atq; cùm de illa cum Imperatore cõmunicasset, persuasit ei, vti quod instituerat, minimè perficere laboraret: præsertim cùm & turpitudinis nõ parũ, & non minus incõmodi complecti videretur. Quare tota Edessænorum ciuitas ad eum modum quem diximus, doctrinam fidei ingenuè confessa est.

Nicænæ fidei assertores miserè tractati.

Edessæ templũ diui Thomæ.

Modesto præsidi alapa ab Imp. inflicta.

Edessænorum constantia.

Modesti cum muliere ad martyrium currente colloquium.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 21. 22. B *Socrat. lib. 4. cap. 14. Theodor. li. 4. ca. 12. 13. 14. 15. 16.*

Postquam

A *Postquam magnus Athanasius fato suo perfunctus est, Lucio Ariano sedes eius traditur, qui multis Ægypti ecclesias incommodis afflixit: & de Petro, qui Athanasio succedens, erepta fuga Romam perrexit.* CAP. XIX.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 26. Socrat. lib. 4. cap. 16. 17. Theodori. lib. 4.

EOdem ferè tempore Athanasius episcopus ecclesiæ Alexandrinæ, cùm eo sacerdotio circiter annos quadraginta sex perfunctus esset, exijt è vita. Itaque morte eius quàm primùm per Arianos nunciata, breui tempore pòst Euzoius, sectæ Arianæ Antiochiæ antistes, proficiscitur Alexandriam, & cum eo vnà etiã Magnus Quæstor ab Imperatore missus. Qui duo Petrũ, cui Athanasius episcopatum cõmiserat, comprehensum, in carcerem concludunt: traduntque Lucio ecclesiæ Alexandrinæ gubernacula. Hinc factum est, vt Aegyptij erga exteros offensiore animo essent: & calamitates aliæ ex alijs ortæ, populum ecclesiæ catholicæ adhærentem magnopere premerent. Nam simul vt Alexandriam venit Lucius, & ecclesias occupare aggreditur, plebe ei resistente, causa seditionis clericis & sacris virginibus falsò attributa est. Arianis autem hostilem in modum per vrbem grassantibus, orthodoxorum alij fugiunt, alij in fuga comprehensi sunt, & vinculis constricti, in custodia asseruati: pòst inde educti, & grauibus affecti supplicijs. Nam pars vngulis acutis & flagris bubulis cæsi: pars ardentibus ignis facibus afflictati. Instar miraculi sanè videbatur, si cui vita post hæc tormenta suppeteret. Atque antè quàm hæc suppliciorũ genera subirent, mori certè, aut exilio mulctari, optabile putabatur. Sed de his hoc modo hactenus. Petrus verò episcopus clã è carcere elapsus, concẽsa naue, ad episcopũ Romanũ, vtpote eiusdem secũ fidei fautorem traiecit. Ariani autẽ, licet numero pauci, ecclesijs potiti sunt. Per id tempus sequebatur edictum Imperatoris, vt qui concilij Nicæni doctrinam amplexarentur, omnes, de quibus Lucius mandatum daret, tum Alexandria, tum reliqua Aegypto pellerentur. Nam præsidi prouinciæ ita imperatum erat. Euzoius autem, rebus, quas moliebatur, ex sententiã gestis, redijt Antiochiam.

Athanasij mors.

Petrus ab Athanasio suffectus carceri mancipatur.

Lucius Athanasio ab Arianis sufficitur.

Arianorum in orthodoxos rabies.

Petrus carcere elapsus Romam proficiscitur.

De monachorum in Ægypto persecutione: & sancti Antonij discipulis, qui ob recta fidei dogmata in paruam quandam insulam relegati, deportati erant: & de miraculis, quæ ab illis facta fuère. CAPVT XX.

B

Vide Nicephor. li. 11. cap. 27. 28. Socrat. lib. 4. ca. 16. 17.

LVcius verò, adiuncto sibi præsidiariorum militum præfecto, cũ magna hominum manu ad bellum contra monachos in solitudine gerendũ contendit. Nam fortasse persuasum habebat, si eos qui tranquillitatis studio ducebantur, exagitaret, se illos ita in suam perducturum sententiam: & Christianorũ voluntates, qui in vrbibus habitabãt, eo pacto facillimè ad se conuersurum: quandoquidẽ multi & diuini viri id tẽporis monasterijs illius regionis præerant, & omnes opinionem Arij detestabantur. Quorũ testimonijs etiam populus obsecutus, eandem quam illi doctrinam amplexatus est: qui de dogmatis religionis disserere, aut inaniter garrire neque voluit, neque nouit: sed veritatem credidit penes illos esse, qui virtutem factis declarabant: quales tum ex monachis Aegyptijs facilè principes fuisse accepimus duos Macarios, de quibus anteà facta est mentio: Pambo, & Heraclidem, & reliquos Antonij discipulos. Lucius igitur arbitratus non posse fieri, vt doctrina Ariana in animis orthodoxorum penitùs insereretur, nisi posset efficere vt monachi isti secum opinione consentirent: quoniam illis persuadere non poterat, vi cogere aggreditur. Sed tamen ne sic quidem, quod volebat consecutus est. Nam se ita comparauerant, vt mortem, si opus esset, oppetere, & ceruices sua sponte gladijs subijcere mallent, quàm decreta concilij Nicæni negligere. Fertur eodem tempore, quo expectabant milites in se impetum facturos, quendam, cuius membrorum articuli diuturno morbo ita debilitati erant, vt pedibus consistere non valeret, ad ipsos apportatum fuisse. Quem vbi oleo vnxerant, iubebant in nomine Christi, quẽ Lucius persequebatur, surgere, atque domũ abire. Itaq; homo ille derepentè sanatus, palã prædicauit, doctrinæ istorum assentiendũ, penes quos etiam Deus ipse veritatem esse suo testimonio confirmauerat: qui quoq; & Lucium damnauerat, exaudieratq; preces istorum, eius implorantium auxilium, & ægrotum deniq; ad pristinam valetudinem restituerat. Attamen qui hisce monachis tendebant insidias, neutiquam hac re ad pœnitentiam impellebãtur: sed noctu eos comprehensos, in insulam quandam Aegypti paludibus circundatam deducebant. Hanc viri superstitiosi & religionis Christianæ mysterijs haudquaquam initiati incolebant: siquidem delubro planè vetustissimo, quod apud ipsos erat, multum venerationis cultusque tribuerunt. Postquam verò monachi eo appulêre, memorant, illis in insulam iam ingressuris filiam sacerdotis dæmone agitatam obuiam prodijsse.

Lucij episc. in monachos Aegyptios rabies.

Macarij duo, Pambo, Heraclides, Antonij discipuli.

Monachorum miracula.

Monachi in insulam relegati.

Quæ cùm curreret, clamaretq́;, homines insulares re adeò improuisa atque admirabili A obstupefactos, eam secutos esse. Vbi aũt venit ad nauem, quæ sanctos illos senes eò aduexerat, humi prouolutam, eos supplicẽ obtestari, & voce magna sic clamare cœpisse: Quid ad nos, ô magni Dei famuli, venistis? nam hæc insula, nostrum vetus domicilium est. Nemini quicquam facessimus negocij: sed hîc omnib. mortalibus incogniti delitescimus, istis paludib. vndiq; circũclusi. Quòd si vobis ita placuerit, occupate nostrã possessionẽ, & vestram propriã facite: nos cedemus. Atq; hæc quidẽ hasce profudit voces. Vt autem Macarij dæmonium increpauerant, puella ad sanam mentem redijt. Qua de causa eius pater cum sua familia, quinetiam omnes insulæ habitatores, ad fidem Christi se transtulerunt. Postremò delubrũ suum vbi diruerant, in ecclesiam cõmutarunt. Quæ res Alexandrinis nunciatæ, non mediocriter animum Lucij diuexabant. Nam parum aberat, quin à suis ipsius fautoribus in odium vocatus fuisset: vtpote qui non hominibus, sed ipsi Deo bellum apertè denunciasset. Itaq; confestim mandatum occultè dat, vt Macarij cum suis comitibus ad sedes suas ac solitudinem reuertantur. Aegyptum igitur hoc modo conturbauit Lucius. Per idem ferè tempus ea regio non solum Didymo, viro pia viuendi disciplina præstanti, qui id temporis quoque floruit, verùm etiam alijs excellentibus hominibus nobilitata fuit: in quorum virtutem, quinetiam in virtutem monachorum ibi etiam ætatem degentium intuens, Lucio cum suis restitit. Ecclesia item Aegypti catholica, licet persecutionis procellis iactata, tamen ipso numero & multitudine Arianos valde obscurauit.

Dæmoniacæ puellæ ad monachos relegatos oratio.

Macarij dæmonẽ pellunt.

Didymus.

De Scytharum fide, & gentis illius episcopo Bretannione: & locorum quæ Nicæni concilij dogmata profitentur, enumeratio. CAPVT XXI.

IDem porrò eodem tempore tum apud Osroenos accidit, tum etiam apud Cappadoces, qui duos viros habebant apud se, & diuinos planè, & disertissimos: Basilium dico episcopũ Cæsareæ Cappadociæ, & Gregoriũ Nazianzi episcopum. Syria item, & gentes finitimæ, quinetiam Antiochia omniũ maximè, perturbatione ac tumultu redundauit: quandoquidem cõplures ibi Ariani erant, ecclesiasq́; tenebant: non pauci autem orthodoxi, quos Eustathianos & Paulianos vocabant, quibus quidem, vt suprà demonstrauimus, Paulinus præfuerat, & Meletius. Quorum dissidijs Antiochia, quoniam parũ aberat quin tota pestifera doctrinæ Arianæ contagione infecta fuisset, ægrè admodum Imperatoris & potentum aulicorum conatibus resistere potuit. Quòd si constantes & fortes viri illas fortè rexissent ecclesias, populus, vt est verisimile, à priore sua opinione minimè disciuisset. Porrò autem Scythas prædicant simili de causa in ea ipsa fide persistere. Gens ista multas quidem habet vrbes, pagos, & castella: sed principatum obtinet Thomis, quæ est vrbs magna & opulenta, prope mare polita, ad læuam cũ quis ad pontum Euxinum nauigat. Vetus cõsuetudo est, quæ ibi etiamnum seruatur, vt vnus episcopus totius illius gentis ecclesijs presit. Itaque tempore, de quo iam loquimur, illas administrauit Bretannio, quando etiam Imperator Thomim aduenit. Postquam autem accessit ad ecclesiam, & pro more suo ei persuadere conatus est, vt cum Arianis communicaret: Bretannio constanter admodum apud Imperatorem & liberè pro doctrina concilij Nicæni locutus, recessit ab eo, & ad alteram ecclesiam se contulit. Quem populus quoq; secutus est. Ferè autem ab vniuersa ciuitate eò concursum est, partim quò Imperatorem viderẽt, partim quòd aliquid nouarum rerum eum moliturum expectarent. Valens igitur cum suis derelictus, illud velut contumeliæ loco factum, grauiter tulit. Atque Bretannionem comprehensum in exilium deduci mandauit: quem non multò pòst denuò reduci permisit. Nam cùm videret, credo, Scythas episcopi exilium iniquo animo pati: non parum veritus est, ne nouis rebus studerent: quos quidem & fortes esse, & ipso locorum situ imperio Romano necessarios, quippe qui impetum Barbarorum illam orbis partẽ incolentium propulsarent. Itaque Imperatoris conatus sic à Bretannione compressus est, viro cum in alijs rebus spectato, tum ob diuinam virtutem adeò insigni, vt etiam ipsi Scythæ laudis testimonium ei tribuerent. His ergo de causis Imperatoris ira in cunctum totius orbis terræ clerũ, ecclesijs solum Occidentis exceptis, suam vim exercuit. Nam Romanis versus occasum solis habitantibus præfuit Valentinianus, qui & doctrinæ concilij Nicæni approbator fuit, & piè admodum in Deum affectus: adeò vt neque sacerdotibus quicquam imperare, neque nouare aliquid in institutis Ecclesiæ, quod sibi deterius videretur, vel melius, omnino aggrederetur. Nam quamuis esset optimus sanè Imperator, & ad res gerendas valde accommodatus, tamen hæc suum iudicium longè superare existimauit.

Vide Niceph. li. 11. cap. 29.

Eustathiani. Pauliani.

B

Scytharum fides.

Thomis.

Bretannio episcopus in exiliũ ablegatus reuocatur.

Valentinianus orthodoxæ fidei approbatur.

Quòd

A *Quòd cùm id temporis quæstio de Spiritu sancto agitaretur, eandem habere illum cum patre & filio substantiam decretum est.* CAPVT XXII.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 30.

DVm hæc geruntur, controuersia, quæ iam pridem incepta fuerat, nimirum vtrum Spiritus S. patri & filio consubstantialis censendus esset, iam magis magisque creuit: deque ea multæ disputationes plenæ contentionis, non minores illis, quæ antè de Deo Verbo susceptæ fuissent, institutæ. In hac re quidem & hi qui filium patri dissimilem, & illi qui eum substantia patri similem asserebant, inter se consenserunt. Nam vtriq; Spiritum sanctum administrum, & tertium à patre tum ordine, tum honore, quinetiam substantia diuersum esse affirmabant. At qui filium patri consubstantialem putabant, hi de Spiritu sancto idem ipsum censebant. Quam doctrinam in Syria Apollinarius Laodicensis, in Aegypto Athanasius episcopus, in Cappadocia & ecclesijs Ponti Basilius & Gregorius strenuè propugnabant. Quæ controuersia cùm contendendi studio, vti credibile est, in dies magis magisq; cresceret, episcopus Romanus de ea certior factus, scripsit ad ecclesias Orientis literas, vt vnà cum sacerdotibus & episcopis Occidentis trinitatem & consubstantialem esse, & gloria æqualem existimarent. Quo facto, singuli rebus ab ecclesia Romana semel iudicatis acquieuerunt, hæcque controuersia finem habere visa est.

Spiritus S. ad patri & filio consubstantialis.

Trinitas consubstantialis.

De Liberij Romani pontificis obitu & Damaso qui post illum præsidebat: & quòd Occidentalis ecclesia vniuersa rectam de fide opinionem tenebat, excepta Mediolanensi, & Auxentio eius episcopo: & de concilio Romano, quod sedem Auxentio adimebat, & eius decretis. CAP. XXIII.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 10. 11. Socrat. lib. 4. ca. 24.

PEr idem ferè tempus, mortuo Liberio, Damasus ecclesiæ Romanæ sedem capessit. In qua electione * Vrsacius diaconus cõpetitor eius fuit: qui suffragijs præteritus, iniquo animo tulit. Et ideo ab obscuris quibusdam episcopis ex occulto episcopus institutus, populum distrahere, & conuentus separatim agere laborauit. Diuisa autem multitudine, pars istum, pars Da-
B malum pro episcopo suo habuerunt. Itaque populus adeò magna contentione, vt verisimile est, & seditione exarsit, vt malum ad vulnera & cædem prorumperet: vsque eò videlicet, dum præfectus vrbis Romæ multos tam ex plebe quàm ex clero supplicijs coercuisset, conatumque Vrsacij repressisset. De doctrina autem, sicut antea, neque Romani, neque vlli alij in Occidente inter se dissentiebant, sed omnes concilij Nicæni decreta approbabant, atque trinitatem tum honore æqualem, tum potentia censebant: Auxentio solo excepto, qui cùm esset eo tempore ecclesiæ Mediolanensis antistes, vnà cum alijs quibusdã res nouas moliri, & contra cõmunem episcoporum Occidentis consensum doctrinã Arianam defendere, & idem cum his qui non filiũ solum, sed Spiritum sanctũ quoq; patri dissimilẽ (quæ controuersia posteris excitata erat) existimabant, sentire in animũ induxit. Atq; cũ episcopi Galliæ, & agri Venetorum, alios etiã nonnullos apud se eadem seriò conari significassent, breui tempore pòst multi multarũ gentium episcopi Romæ in vnũ congregati, cùm Auxentium, tum alios qui eidem fauebant doctrinæ, à sua cõmunione alienos esse pronunciarunt, fidemq; à concilio Nicæno cõfirmatam, ratã manere statuerunt: deniq; decreta cõcilij Ariminensis huic repugnãtia, irrita esse, propterea ꝙ neq; episcopus Romanus, neq; alij item cõplures illis consenserãt: imò verò etiã quòd à multis, qui illi cõcilio interarant, eadem ipsa decreta improbata fuerant. Quę ita gesta esse, & cõstituta, testis est epistola Damasi episcopi Romani, & cæterorũ cum eo id temporis simul coactorũ, ad episcopos Illyrici scripta, quę ita se habet.

Liberij mors.
Damasus Ro. episc.
** Vrsinus, in hist. Socratis, Vrsacius.*
Auxentij Mediolanensis episcopi error.
Concilium Romanum contra Auxentium.

Episcopi ad sanctum concilium Romæ conuocati, Damasus, Valerianus, & cæteri, dilectis fratribus episcopis qui sunt in Illyrico, in Domino S.

„ Etsi nobis pro certo persuasum est, sacerdotes Dei sanctissimi, vos sacrosanctam „ fidem, quæ doctrina Apostolorum fundata est, firmè retinere, eamque populo præ„ dicare, quæ certè à decretis patrum nulla ex parte discrepat (non enim conuenit sa„ cerdotes Dei aliter sentire, à quibus par est reliquos erudiri) tamen significatum est „ nobis à fratribus qui in Gallia & in agro Venetorum habitant, nonnullos ad hære„ sim amplexandam omni studio incumbere. Quod quidem malum ne existat, non mo„ dò præcauere debent episcopi: verùm etiam quicunque errores vel inscitia, vel simpli„ citate eorũ qui peruersas interpretationes secuti sunt, in ecclesiã inuecti videntur, his se „ opponere: consilioque prouidere, ne deinceps in varias discrepantesq; doctrinas denuò

prolabantur imperiti, sed quoties dissentientes opinionibus ipsorum auribus inculca- A
tæ fuerint, firmè patrũ sententijs adhærescant. Hac de causa à nobis decisum est, vt Au- "
xentius nominatim condemnetur. Quare omnes legis diuini doctores, qui ditioni Ro- "
manæ subijciuntur, consentire, & fidem varijs doctrinis nequaquam contaminare de- "
bent. Etenim vbi primùm vitiosa hæreticorum doctrina & blasphemia vigere incipe- "
ret (quemadmodum hoc tempore Arianorum lues, quam Deus auertat, latissimè ser- "
pit) trecenti decem & octo episcopi, patres nostri, habito Nicææ concilio, hoc muro ad "
arma diaboli arcenda fidem nostram cinxêre, & hoc antidoto venena depulére morti- "
fera, sic vt crederetur vnam esse patris & filij deitatem, virtutem vnam, vnam rem, quin- "
etiam Spiritum sanctum vnam eandemq; cum illis substantiam habere. Eum autẽ qui "
aliter sentiret, à nostra communione alienum iudicarunt. Quam salutarem decisionẽ "
& decretum planè venerandum nonnulli postea violare labefactareq; studuerunt. At "
verò initio, quod peccatum erat ab illis qui Arimini formulam fidei concilij Nicæni "
nouare retractareue coacti sunt, aliqua ex parte propterea sarciebatur, quòd de disputa- "
tione alio tempore habita fatebantur à veritate abductos, quam nequaquam sententiæ "
concilij Nicæni aduersari cogitabant. Siquidem numerus episcoporum qui erant Ari- "
mini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet: præsertim cùm formula "
illa composita sit, neque episcopo Romano, cuius sententia præ cæteris omnibus expe- "
ctanda erat, neque Vincentio, qui tot annis episcopatum integrè gesserat, neque alijs ei- "
dem consentientibus: cumq; etiam, quod est omnium maximum, illi ipsi, vti antè dixi- "
mus, qui in fraudem illecti, à veritate deflexisse visi sunt, & pòst ad meliorem mentem "
denuò traducti, planè testentur, hanc formulam sibi magnopere displicere. Itaque ve- "
stra integritas manifestò videt, hanc fidem solam, quæ authoritate Apostolica Nicææ "
stabilita est, firmè perpetuò tenendam esse. Atque de hac ipsa fide tum episcopos Orien- "
tis, qui se de Ecclesia catholica esse profitentur, tum Occidentis etiã episcopos nobiscũ "
vnà gloriari constat. Porrò autem breui credimus, eos qui alia opinione tenentur irre- "
titi, ipso conatu & à nostra communione segregandos, & nomine episcoporum priuã- "
dos: vt tandem populo ipsorum errore liberato, detur respirandi locus. Nam multitu- "
dinis error tamdiu nullo modo corrigi poterit, quamdiu episcopi eodem tenentur im- "
plicati. Quocirca facite, vt vestræ reuerentiæ iudicium cum omnium Dei sacerdotum "
iudicio, cui vos firmè & constanter adhærere credimus, omnino consentiat: quod ean- "
dem vobiscum rectam credendi viam nos quoque debeamus insistere. Vestra chari- B
tas, quæso, ad nos rescribat. Valete fratres honoratissimi.

Nicæni concilij decreta murus abenens contra diaboli arma.

De sancto Ambrosio, quonam pacto ad episcopatum euectus sit, & quòd populo pietatis suasor extiterit: & de Nouatianis in Phrygia, & de Pascha etc.

CAPVT XXIIII.

Episcopi igitur Occidentis sic remedio, contra eos qui apud se nouis rebus studebant, maturè inuẽto, fidem ipsis ab initio temporibus Apostolorũ traditam studiose conseruabãt: adeò vt perpauci alienã à catholica ecclesia doctrinã, solo fere Auxentio excepto, sectarentur. Atq; nõ longo tempore pòst, iste Auxentius è medio sublatus est. Quo mortuo, populus ad seditionem concitatur, propterea quòd non vnum omnes ad episcopatum Mediolanensis ecclesiæ capessendum deligebant: vnde non parum ciuitati creatur periculi. Nam singuli, cũ eum quem cupiebant, ad episcopatum efferre non possent, minas iactare, vti in eiusmodi tumultibus vsuuenire solet, cœperunt. Itaq; Ambrosius tũ gentis illius præfectus, veritus populi motũ, profectus ad ecclesiam, consiliũ dedit, vt à contentione desisterent: redegit quoq; eos in memoriam legum, concordiæ, & bonorum quæ pax secum afferre solet. Ac nondum de his rebus finem dicendi fecerat, cùm ex improuiso oẽs ad eum, vtpote suasorẽ concordiæ, communibus suffragijs episcopatum deferunt, iubentque lauacro baptismatis tingi (adhuc enim haud fuerat nostræ religionis initiatus mysterijs) atq; vt sacerdotiũ illud capessat, obtestantur. Vbi verò ille hũc dignitatis gradũ repudiare, diẽ de die ducere, & re ipsa eum refugere conaretur, populusq; instare pergeret, & non alia cõditione quicquã de contentione sua remissurum affirmaret, nunciata sunt ista principibus in palatio viris. Quæ simulac ad aures Valentiniani Imperatoris perlata fuere, dicitur orasse Deum, & ei gratias egisse, ꝙ quem ipse ad præfecturam gerendam extulisset, ille ad fungendum sacerdotio delegerat.

Vide Niceph. li. 11. cap. 32. Socrat. lib. 4. ca. 25 15. Theodori. lib. 4. c. 6.

Auxentij mors.

Ambrosius ex vrbis præfecto episcopus delectus.

Atque de ardenti populi ad Ambrosium designandum studio, & de illius recusatione certior factus, coniectura ducebatur ad suspicandum, Deum ista ad concordiam in ecclesia Medialonensi conciliandã prouidentia sua administrasse: & propterea quã celerrimè eũ episcopũ creari mãdabat. Qui simul vt initiatus est mysterio salutaris baptismatis,

Ambrosius baptizatus, & qualem se episcopum declararit.

A baptismatis,& sacerdotium sumpsit, ecclesiam sibi commissam, quæ diu propter admi-
nistrationem Auxentij dissidio laborauerat,ad consentientem de Deo ac religione do-
ctrinam deduxit. Verùm qualē se Ambrosius iste,postquam erat creatus episcopus,pr̨e-
stiterit,& quā animo excelso,quamq; piè sacerdotio perfunctus sit, pòst idoneo loco di-
cetur. Sub idem tempus Nouatiani in Phrygia,contrà quā antè consueuerant, cœperūt
diem festum Paschatis eodem die,quo Iudæi,celebrare. Nam tametsi Nouatus, illius *Nouatianorū Pascha.*
sectæ author,eos quos peccatorum admissorum pœnitebat, in communionem haud-
quaquam recepit,& istud solum dogma in ecclesiā introduxit: tamen non aliter atque
ecclesia Romana post æquinoctiū vernū istum diem festum tum ipse,tū eius successo-
res vsque eò celebrarunt,quoad quidā in Phrygia Nouatiani episcopi, Imperatore re-
gnante,cuius tēpora iam persequimur,in vicum Gazū(qui est locus Phrygiæ,vnde fon- *Gazus vicus.*
tes fluuij Sangarij erumpunt)profecti,quoniā ob hanc rem etiam cum illis qui doctrina
ab ipsis dissentirent,communicare renuebant, legem tulerunt,vt diem festum Azymo
rūm & Paschatis eodem tempore,quo Iudæi, agerent. Cuius concilij neque Agelius,
Nouatianorum Constantinopoli episcopus,neq; episcopus Nicęæ,aut Nicomediæ,aut *Corylium.*
Corylij(quæ est vrbs Phrygiæ non obscura)particeps fuit: quos inter suæ sectæ fautores
administratoresq; ecclesiarum, facilè principes, & velut columina Nouatiani dicunt.
Qua etiā de causa,quomodo ipsi inter se dissentire, & in varias factiones diuisi, separa-
tim conuentus agere cœperunt,opportuno tempore dicam.

*De Apollinarijs patre & filio, & Vitalio presbytero: & quam ob causam in hære-
ses prolapsi sint.* CAPVT XXI.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 12.

PEr id temporis Apollinarius hæresim suo nomine nuncupatam palàm defende- *Apollinarij hæresis.*
re non dubitauit: atque cùm multos ab ecclesia diuisisset, separatim conuentus e-
git. Cui ad suam doctrinam stabiliendam subsidio fuit Vitalius presbyter Antioche- *Vitalius huius assertor.*
nus, vnus ex clero,qui Meletio parebat: vir sanè, si quisquam alius,ob piam viuendi ra-
tionem & mores spectatos perillustris, studio etiam erga eos quibus præfuit singulari,
atque proptereà à populo summa veneratione dignatus. Aliquanto pòst tamen à Me-
letij communione se separauit,& Apollinario addixit: illisque qui Apollinarij opinio
nem Antiochiæ sectabantur,sē ducem præbuit,atque sua sancta vitæ institutione non
B exiguum numerum in suam perduxit sententiam: qui nomen ab eo adepti, adhuc et- *Vitaliani.*
iam ab Antiochenis Vitaliani appellantur. Dicitur quidem, in hunc errorem quadam
animi offensione inductum: nimirum quòd à Flauiano suo tum compresbytero
(ad quem postea sedes ecclesiæ Antiochenæ delata est) se contemptum ideo putauit,
quòd prohibitus erat eum,cùm esset episcopus, vti consueuerat, visere. Nam cùm se
despicatui duci arbitraretur, humano more animo perturbatur, ad Apollinarium se
confert,cum eo communicat,& amicum sibi facit. Cuius opera factum est, vt huius se-
ctæ fautores in alijs quoque ciuitatibus sub suis & proprijs episcopis conuentus agerēt,
ritibus ab institutis ecclesiæ catholicæ alienis vterentur:& præter sacros hymnos ab ec-
clesia institutos,cantiunculas quasdam numeris astrictas, quas Apollinarius excogita- *Apollinarij poetica.*
uerat,cantarent. Nam Apollinarius iste, præter aliam doctrinam, poeticæ præterea &
numerorum omnis generis peritus fuit: quarū rerum illecebris multos ad animos sibi
attēdendos induxit. Quinetiam viri dum potabant,dum opera faciebant, mulieres au- *ἐπιλήνια.*
tem dum texebant telas,eius cantilenas cecinerunt. Nam carmina studio relaxando,fe-
stis & alijs cuiusque temporis opportunitatibus accommodata composuit, eaque om-
nia ad laudes Dei prædicandas instituta. Quam quidem hæresim ad multos serpere,Da-
masus episcopus Romanus & Petrus Alexandrinus episcopus certiores facti, primi o-
mnium concilio Romę conuocato,eam alienam esse ab ecclesia catholica pronuncia-
runt. Fertur porrò, Apollinarium præfracta quadam & nimis abiecta animi imbecilli- *Apollinarius qua causa ad hæresin fuerit adductus.*
tate res fidei ac religionis nostræ nouare cœpisse,idque tali causa inductum. Cùm Atha
nasius episcopus ecclesiæ Alexandrinæ, post exilium,quod fuerat regnante Constantio
perpessus,redire in Aegyptum iussus esset, ei iter fortè per Leodiceam facienti Apolli-
narius familiaris & amicus inprimis factus est. Et quoniā communicare cū Athanasio
execrabile quiddā videbatur Arianis(è quorum numero fuit Georgius, illius vrbis epi-
scopus)idcirco Apollinarius ecclesia per contumeliā expellitur,perinde ac si contra ca-
nones & leges sacerdotū in congressum cum Athanasio venisset. Atq; cum Georgius nō
de his rebus solū accusauit,verum etiam peccata quę iam olim pœnitētia deleuerat,cri-
minis loco obiecit. Nam dum Theodotus cui Georgius successit, Laodicensem eccle-
siam adhuc regebat, Epiphanius illius ætatis sophista insignis hymnum in Bacchi lau- *Epiphanius sophista.*
dem ediderat: quo præceptore vsus Apollinarius(adhuc enim adolescens erat) vnà

cum

cum patre, eodem ipso nomine vocato, Grammatico sanè haud obscuro, ad illū hymnum audiendum proficiscebatur. Vbi autē hymnum recitare orsus est Epiphanius, eos qui mysterijs Bacchi haud initiati, quiq; profani erant (vti consuetudo fert eorum qui talia dicendo se ostentare solent) foras exire iubet. At neq; Apollinarium adolescentem, neque eius patrem senem, neque quenquam alium Christianum qui fortè aderat, ab se audiendo exclusit. Qua re cognita, Theodotus episcopus iniquo animo & grauiter tulit: & vt laicis aliquantum obiurgatis veniam tribuit, sic ambos Apollinarios palàm delicti criminatus, ab ecclesia segregauit. Erat enim vterque ex clero: pater quidem presbyter, filius autem etiamnum literarum sanctarum lector. Quodam autem temporis spacio intermisso, Theodotus eos, cùm lachrymis & ieiunijs debitam pro peccatis pœnitentiam egissent, in ecclesiam denuò recepit. At Georgius, vbi eum est consecutus episcopatum, & Apollinarius in consuetudinem & familiaritatem Athanasij, vti dictum est, venerat, eum à communione excludit, & ab ecclesia alienum pronunciat. Quem dicunt ab eo sæpe petiuisse, vt se in communionem reciperet. Verùm cùm illud impetrare non posset, graui quadam animi offensione pulsus, ecclesiam turbare, & doctrinæ nouitate hanc, quā diximus, hæresim introducere cœpit: & quantum in ipso situm erat, arte dicendi aduersarium vlcisci, atq; vehementer arguere, quòd cū doctrina sacrarum literarum inferior esset, præstantiorē se non vereretur abdicare. Ita sanè priuatæ inter clericos varijs temporibus susceptæ inimicitiæ, maximo detrimento Ecclesiæ fuerunt, & religionem in varias sectas distraxerunt. Cuius rei hoc satis est argumenti. Nam si Georgius pari ratione, atque Theodotus, Apollinarium, cùm eum pœnituisset culpæ admissæ, in ecclesiam recepisset, non arbitror hanc hæresim, eius nomine nuncupatam, ortam aliquando fuisse. Ea enim est humana natura, vt cū despecta sit, obstinatione insolescat, & tum contentionis, tum rerum nouandarum studio flagrare incipiat: at cū æquales partes ferat, soleat se moderatè gerere, & intra eosdem rationis velut cancellos manere.

Apollinarij duo excommunicati propter auditum Bacchi hymnum.

Georgius epis. Apollinario iniquior.

Ex Clericorū priuatis simultatibus maxima semper detrimenta ecclesiæ orta.

De Eunomio, & præceptore eius Aetio, & illorum tum gestis, tum dogmatis: quodq; ij primi vnam in baptismo immersionem adinuenerunt.

CAPVT XXVI.

Eunomij, siue Anomianorū hæresis.

B *Vide Nicephor. lib. 11. cap. 15. 16.*

PEr idem ferè tempus, Eunomius ecclesiæ Cyzicensis pro Eleusio creatus episcopus, hæresis Arianæ fautor, alteram præterea hæresim in ecclesiam inuexit, quam alij ex eius ipsius nomine appellant: alij hæresim vocant Anomianorum. Quidam memorant, istum Eunomium primùm ausum esse asserere, diuinum baptismatis lauacrum vnica immersione debere peragi: sicque traditionem ab Apostolorum temporibus ad hoc vsque tempus obseruatam violasse: quinetiam disciplinam viuendi diuersam ab Ecclesiæ disciplina inuenisse, quæ ipsa seueritate & exquisita obseruatione nouitatē doctrinæ obtegeret. Magnus quidē erat verborū artifex, certandiq; & ratiocinandi studio vehementer delectabatur: quales esse complures eiusdē hæresis sectatores licet animaduertere. Nam neque piam alicuius vitam, neq; mores, neque benignitatem in egentes tantum laudant, nisi ipsorum faueat opinioni: quantum, si litigiosus in disputando, atque adeò ratiocinationibus videatur superiores ferre. Talis enim, præter cæteros pius existimatur. At verius credo (vti etiam alijs videtur) dicunt hi, qui tradunt, Theophronium Cappadocē & Eutychium istius sectæ fautores, cùm temporibus Imperatoris qui proximè successerat, se ab Eunomio diuisissent, nonnulla cū in alijs Eunomij decretis, tum in sacro baptismate nouare cœpisse, non in trinitatē, sed in mortem Christi baptizandum esse asserentes: Eunomium aūt nihil in hac re nouasse, sed de ea idē ab initio quod Arius sensisse, inq; illa sententia permansisse. Qui simulatq; episcopus Cyzici factus est, à suis ipsius clericis accusatum esse, quòd nouæ doctrinæ author extiterat. Quo quidem tempore Eudoxium, sectæ Arianæ Constantinopoli antistitem, ei accersito fecisse potestatem, de religionis doctrina apud populum concionandi. Verùm cùm nihil in doctrina orthodoxorum improbasset, Eudoxium eum hortatum esse, vt rediret Cyzicū: dixisse verò Eunomium, se nolle in posterum versari cum his, quos haberet suspectos, atque hanc fuisse causam, cur se ab Arianis segregasset, simulasse: cùm reuera se ab illis propterea separasset, quòd Aëtium suum magistrum illi in communionem non recepissent: denique ipsum in sua pristina perstitisse sententia, neque transuersum digitum (vt aiunt) à priore opinione discessisse.

Theophronij & Eutychij hæresis in solo mortis Christi nomine baptizans.

Eudoxius.

Atq; hæc quidem alij hoc modo, alij secus cōmemorant. Verùm siue Eunomius, siue alij quidā ista in hac traditione baptismatis nouarint, quicunq; ea solū ratione ac modo baptizati sint, in simili videntur (mea quidem sententia) versari periculo, ac si absq; baptismate

Aptismate de vita decederent. Quòd si secundum Ecclesiæ ritum ab Apostolorum temporibus obseruatũ, ante baptizati, ipsi se rebaptizare non poterant: tum certè, aut quod in ipsis minimè factum fuerat, initiò illi introduxere: & quod neque erat in ipsis, neque per alios factum fuerat, id in alijs effecere: aut ex principio, quod nō prius extiterat, atq; adeò suopte ingenio istud dogma commenti, quæ ipsi minimè acceperant, alijs tradidere: quod quidem summæ inscitiæ fuit. Nam istud confitentur etiam ipsi, eos qui baptismi mysterio nequaquam sunt initiati, non posse alios baptizare: & qui non sit modo ab ipsis tradito baptizatus, haudquaquam baptizatum videri, vtpote qui nō sit ritè eo mysterio initiatus. Quinetiam testes ipsi sunt, quòd quoscunque ad suam opinionem traducant, eos rebaptizent, etiamsi antea secundũ ecclesiæ catholicæ traditionem eodem fuissent initiati mysterio. Quæ res certè Ecclesiã non mediocriter conturbauit: quinetiam dogmatum discrepantia, quorum alia ex alijs nascebantur, impedimento fuit, quo minus complures, qui fidem Christianã recipere animum induxerant, eam reciperent. Nam in dies singulos acres disputationes susceptæ erant, & (vti, cùm hæreses principiò oriuntur, solet accidere) inter doctores (qui siue studium spectes, siue orationis vim, haud vulgares sanè erant) vehementer agitabantur: adeò vt liceat conijcere, parum ab fuisse quin complures Ecclesiæ catholicæ ad suam attraxissent opinionem, nisi Basilius & Gregorius Cappadoces illis fortiter restitissent: atque etiam imperium Theodosij, quod paulò pòst sequebatur, eorum conatũ repressisset: & hæresium authores & duces ex imperij partibus, quæ erant à populo magis frequentatæ, in loca desertiora relegasset. Cæterùm ne vtriusq; hæresis dogma nos omnino lateat, intelligendum est, opinionis Eunomij Aëtium Syrum primũ inuentorem fuisse, asseruisseq;, filium patri dissimilem esse, creatum esse, & ex nihilo (vti Arius vult) cõstare. Cuius dogmatis fautores, Aëtiani vocabantur. Verùm (vti suprà, cùm de imperio Constantij dissereba mus, dictum est) cũ alij filium patri consubstantialem, alij substantia similem esse asseuerarēt, & illis, penes quos id temporis imperium erat, similem patri dicendum, vti concilium Ariminense decreuerat, visum esset: Aetius quidem, vtpote blasphemiam in Deum locutus, exilio condemnatus est: hæresisque excogitata ab eo, interea temporis quodammodo extincta, propterea quòd neque Eunomius de ea, neq; alius quispiam doctus liberè disserere ausus est. At verò Eunomius, vt primùm ecclesiæ Cyzicensis pro Eleusio episcopus constitutus est, non amplius omnino potuit quiescere: sed apud populum concionari, & opinionem Aetij in medium denuò adducere cœpit. Itaque homines, vti sæpe fieri solet, obliti eius qui primùm hanc hæresin inuenerat, eius sectatores Eunomianos ideo appellabant, quòd Eunomius eam renouare, & maiore cum audacia, quàm qui illam in initio tradidisset, stabilire laborauit.

Anabaptismi illecius. — *Eunomianorũ anabaptismus.* — *Dogmatum discrepantia multiã Christianismo suscipiendo impediit.* — *Aetius Eunomiani dogmatis autor.* — *Aetiani.* — *Aetij exiliũ.* — *Eunomius Aetianæ hæreseos renouator.* — *Eunomiani.*

B

Quæ Gregorius theologus de Apollinario & Eunomio, in quadam ad Nectarium scribat epistola: & quòd philosophia monachorum qui illo tempore vixerunt, eorum hæresis restincta est, cùm Orientem propemodum vniuersum, istorum duorum hæresis peruadebat. CAP. XXVII.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 15.

POrrò Eunomium eadem cum Aëtio sensisse, necessariò fatendum est. Etenim ille ipse Eunomius gloriatur se Aëtiũ habuisse magistrum: quod quidem liberè sæpenumero in suis ipsius scriptis testificatur. Gregorius autem Nazianzenus episcopus, in epistola quadã ad Nectarium eo tempore episcopum Constantinopolitanũ, Apollinarium insimulat his verbis: Malo „ hoc, quod velut gremio nostro continetur, Eunomius, licet magnum sit, nō tamen cō„ tentus est: sed damni loco ducit, si non omnes in eandem secum perniciem rapiat. At„ que ista quidem sunt fortasse aliqua ex parte ferenda. Sed inter Ecclesiæ calamitates ea „ omnium planè acerbissima est, quòd Apollinaristæ suam doctrinam tam liberè & au„ dacter in vulgus efferre permittantur. Qui quidem, nescio quomodo, tuo permissu „ parem nobiscum libertatem sibi conuentus agendi compararunt. Et quanquam tu Dei „ gratia adiutus, in diuinis mysterijs adeò cumulatè eruditus es, vt non solum causam „ Dei verbi accuratè agere noris, verum etiam omnia ea quæ ab hæreticis contra sanã fi„ dem acutè excogitata sunt, plenè perspexeris: tamen non fuerit fortasè incommodum, „ vt tua amplitudo per meam tenuitatem certior fiat, libellum quendam Apollinarij in „ meas manus venisse, in quo omnia quę ad hæreticã prauitatem stabiliendã pertinent, „ breuiter percurrit. Nam in eo asseueranter affirmat, quòd in œconomia incarnationis „ vnigeniti Dei filij non esset caro ad nostram naturam reparandam aliunde assumpta, „ sed quòd ab æternitate carnea illa natura in filio Dei inesset. Atq; quò hanc absurdã opi„ nionē confirmet, sententiã quandam Euangelij, quam malè interpretatus est, profert, „ quæ ita se habet: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cęlo, filius hominis.

Eunomius Aetij discipulus. — *Greg. Nazianzeni de Eunomio testimonium.* — *Apollinaristæ.* — *Apollinarij hæresis.* — *Ioan. cap. 3.*

Sic

Sic, vt priusquam descenderet, filius hominis fuerit, descenderitque eandem secum ad- A ferens carnem, quam iam in cælo habebat, æternam scilicet & consubstantialem. Citat " porrò quandam Apostoli sententiam: Quòd secundus homo de cælo. Deinde asserit, " hominem illum qui de cælo venerit, mentem non habere, sed deitatem vnigeniti men- " tis naturam suppleuisse, & in hominis coagmentatione tertiam partem ad animam & " corpus (quæ in eo, vt humana fert natura, inerant) adiunctam esse: quippe mens in illo " non erat, sed Deus verbum eius locum supplebat. Neque hac absurda doctrina conten- " tus acquieuit: sed quod est omnium maximè pestiferū, ipsum vnigenitum Dei filium, " iudicem vniuersitatis, authorem vitæ, & mortis euersorem, mortalem esse affirmauit, " inque sua ipsius diuinitate passum esse: & triduo illo quo corpus mortuum erat, diuini- " tatem quoque eius pariter mortuam esse, & ita à patre denuò ex morte excitatam. Cæ- " tera autem quæ his absurdis opinionibus adiungit Gregorius, oratione persequi lon- gum esset. Itaque quid de Deo senserint Apollinarius & Eunomius, & quomodo sin- guli; quibus ista curæ sunt, ex his quæ commemorauimus considerent. Quòd si de eius- modi rebus accuratius erudiri secum instituerint, ex scriptis vel istorum ipsorū, vel a- liorum plura de illis conquirant: quandoquidem mihi certè ea cùm ad intelligendum, tum ad orationem explicandum, non sunt tam facilia. Quòd autem ista dogmata non præualuerint, neq; ad valde multos manarint, nō modò causis quas suprà percēsuimus, sed etiam monachis eius ætatis in primis ascribi debet. Nam quotquot in Syria, Cappa- docia, & regionibus circumiacentibus vitam colebant monasticam, doctrinæ concilij Nicæni mordicùs adhæsere. Nam parum aberat quin tota illa regio à Cilicia ad Phœni- ces vsque secta Apollinarij: Eunomij autem, à Cilicibus & monte Tauro ad Hellespon- tum ferè & Constantinopolim, infecta fuisset. Vterque enim gentes tum quibuscum versabantur, tum vicinas, facilè ad suas opiniones perduxerunt. At verò idem ferè istis accidit, quòd antè Arianis acciderat. Nam populus in hisce regionibus monachos, quos diximus, propter virtutem & rectè facta magnopere admiratus, eos verè de fide sentire credebat: & qui aliter sentirent, illos, vtpote doctrinis adulterinis corruptos, detesta- batur: non aliter sanè atque Aegyptij, qui monachorum suorum doctrinam secuti, A- rianis strenuè restiterunt.

1. Cor. 15.

Monachos eius ætatis, hæresibus illis, ne præualeret, maximè obstitisse.

Monachorum veterum fæcta autoritas.

De viris sanctis qui in Ægypto id temporis floruerunt: scilicet Ioanne, Ore, Ammone, Beno, Theona, Copretello, Elia, Apella, Isidoro, Serapione, Dioscoro, & Eulogio. B

CAPVT XXVIII.

IAm quidem se offert occasio, vt eorum qui in orbe Christiano se vitæ mo- nasticæ id temporis dedebant, mentionem faciam: totque ex illorum nu- mero persequar, quot pro virili mea parte potero. Nam ea ætas sanctissi- morum virorum copiam effudit planè maximam. In ijs autē quos in Ae- gypto floruisse cognouimus, Ioannes facilè primas tenebat: cui Deus non minus quam antiquis prophetis, res futuras, alijsque hominibus obscuras patefecit: lar- gitusque est ei etiam facultatem medendi illis, quos perturbationes corporis & morbi insanabiles diuexabant. Huic addo Orem, qui ab ineunte adolescentia in solitudine ætatem degerat, assiduè Deum hymnis celebrans. Vixit herbis & radicibus quibusdam: aquam, sicubi reperit, bibit. Vbi autem grandis natu factus est, iussu diuino in Thebai- dem translatus, plurimis præfuit monasterijs. Neque etiam ipse facultatis diuina eden- di miracula expers fuit. nam precibus solùm morbos & dæmones expulit. Qui licet li- terarum ignarus, libris tamen non eguit ad recordationem: sed quicquid mente com- plectebatur, illud nulla delere poterat obliuio. In ea etiam orbis terrarum parte Am- mon monasticū vitæ genus excolebat. Iste Tabenniositis præfuit, triaq; circiter millia habuit discipulorum. Item Benus & Theonas conuentus rexêre monachorum, viri diuina præscientia & prophetia repleti. Traditur quidem, Theonam doctrinæ Aegy- ptiorum Græcorum & Latinorum peritum fuisse, & ad triginta annorum spacium si- lentium exercuisse: Benum autem à nemine vnquam visum vel ira arsisse, vel iurasse, vel mentitum esse, vel temerarium, leue aut abiectum verbum dixisse. Eodem tempo- re fuêre Copres, Helles, & Elias. Ferunt Copræ à Deo tributum esse, vt ægrotationes & morbos varios sanaret, & imperaret dæmonibus: Hellen autem à puero ferè in discipli- na monastica institutum, plurima edidisse miracula: sic, vt ignem gestaret in sinu, & ve- stem non vreret. qua re vna monachos, qui vnà cum eo degebant ætatem, magnopere ad illum imitandum incitatos esse: præsertim cùm ad piam eius viuendi rationem, di- uinam miraculorum edendorum vim adiunctam cernerent. Per idem tempus Elias, non longè ab Antinopoli vitā egit monasticam, cùm iam decem esset & centum annos natus: ante quod tempus solus ad septuaginta annos solitudinem incoluisse dicitur.

Vide Niceph. li. 11. cap. 34.

Monachi Aegyptij celebres.

Ioannes monachus.

Or.

Ammon.

Benus

Theonas.

Copres.

Helles.

Elias

A Et quanquam ætate adeò prouecta erat, non tamen ieiunijs & ſeuera viuendi diſciplina ſe exercere deſtitit. Inter iſtos item Apelles tum percelebris fuit: qui in monaſterijs Aegypti circa Achorin plurima edidit miracula. Iſtum, cùm in opere fabrili teneretur occupatus, (hanc namque artem profitebatur) ſpectrum dæmonis noctu, habitu mulieris formoſæ, quàm continens eſſet, tentare cœpit. Qui ferro quod iam poliebat, ex igni extracto, dæmonis faciem exuſſit: dæmon autem cum fremitu & eiulatione aufugit. Per id temporis inter monachos lõgè illuſtriſſimi patres erant, Iſidorus, Serapion, & Dioſcorus. Iſidorus monaſterium vndique cinxit muro: & ſeduló prouidit, ne quiſquã eorum qui intus erant, egrederetur, res tamen omnes haberet ad vitam neceſſarias. Serapion prope Arſenoitem vitam egit, & monachis circiter decem millibus præfuit: quos omnes ſic inſtituit, vt proprijs laboribus res neceſſarias tum pararent ſibi, tum alijs egẽtibus ſuppeditarent. Tempore verò æſtatis mercede conducti, ſolebant fruges demetere, inducti ſatis frumenti & ſibi reponebant, & alijs monachis impertiebantur. Dioſcoro autem non plures quàm centum fuêre in diſciplinam traditi. Qui cùm eſſet presbyter, ſacerdotio ſumma cum diligentia perfunctus eſt: inque eos qui ad ſacra accedebant myſteria, accuratè inquiſiuit, & exquiſitum de illis exercuit iudicium: adeò vt niſi mente antè perpurgata, & nullius admiſſi ſceleris conſcia, ipſi accedere non auderent. Itemque in dandis ſacris myſterijs Eulogius presbyter eodem tempore, etiam multò accuratius in hominum vitam inquirere ſolebat: quem ferunt, cùm ſacrum faciebat, mentes accedentium myſteria ita præſciuiſſe, vt peccata eorũ palàm coargueret, & res in cuiuſque mente occultatas perſpicuè contueretur. Itaque eos qui aliquid delicti admiſerant, aut de aliquo improbo facinore conſilium inierant, ad tempus arcebat ab altari, peccatumque eorum planum omnibus fecit: quos poſtea pœnitentia purgatos, denuò ad myſteria admiſit.

Apelles. *Iſidorus.* *Serapion.* *Dioſcorus.* *Eulogius.*

De monachis in Thebaide degentibus, Apollo, Dorotheo, Piammone, Ioanne, Marco, Macario, Apollonio, Moyſe, Paulo qui vitam Pherinæ agebat, Paco, Stephano, & Pior.

CAPVT XXIX.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 35. 36.

IN iſtorum numero Apollo quoque fuit, qui vixit in Thebaide. Hic cũ pubeſcere inciperet, vitæ monaſticæ ſe dicauit. Qui cùm in ſolitudine ad quadraginta annos vixiſſet, diuino oraculo iuſſus, ſpeluncam ad radices montis cuiuſdam, locis ab hominibus habitatis vicini, occupauit. Qui etiã præ miraculorum multitudine breui magnam nominis celebritatem eſt conB ſecutus, & plurimis præfuit monachis. nam tam vtilibus ad vitam diſciplinis vtebatur, vt multos alliceret. Sed quænam fuerit eius diſciplinæ ratio, & quanta quamq; diuina fecerit miracula, Timotheus eccleſiæ Alexandrinæ antiſtes accuratè narrat: qui non illius modò, ſed aliorum etiam complurium, de quibus facta eſt à me mentio, vitas literis perſecutus eſt. Eodem tempore erant præterea multi pij viri, qui hoc vitæ genus ſtudioſè colebant circa Alexandriam, ad duo circiter milia: quorum alij ſolitudines accolebant, alij prope Mareotem & confines Libyes habitabant. inter quos facilè illuſtriſſimus fuit Dorotheus, genere Thebanus: cuius hæc vitæ ratio erat. Interdiu lapides ex mari, quod erat in proximo, colligere, inque annos ſingulos paruulam domum extruere ſolebat, & eam dare his qui ſibi domum ædificare non poterant. Noctu autem folia palmarum nectebat, textura tortili, & ex illis ſportulas conficiebat, quibus victum ſibi ſuppeditaret. Cibus erat illi panis ſex vnciæ, & faſciculus minutorum olerum: potus autem, aqua. Quod genus ſeueræ diſciplinæ cùm ab ineunte ætate excoluiſſet, ne in ipſa quidem ſenectute remiſit. Nunquam viſus eſt vel ſuper ſtoream, vel ſuper lectum dormire: vel pedes, quò corpus relaxaret, extendere: vel ſua ſponte quieti ſe tradere: niſi quòd, dum aut opus faciebat, aut capiebat cibum, à natura coactus clauſit fortè oculos: adeò vt non raro ei inter comedendum dormiſcenti cibus ore excideret. Nam quodã tempore ſomno ſupra modum oppreſſus, inſcius in ſtoream delapſus eſt. Ob quod factum magno affectus dolore, ſubmiſſa voce dixit: Si angelos poteris ad dormiendum impellere, poteris etiam hominem ſeueræ diſciplinæ deditum. Seipſum quidem ſignificauit, dicto ad ſomnum fortaſſe relato: vel ad dæmonem, qui ſtudioſis actionibus impedimento eſſe ſolet. Cui quidem ita ſe affligenti accedens, Cur, inquit, ita corpus conficis? Quia illud, inquit, me conficit. Præterea Piammon & Ioannes, id temporis quoq; circiter διόλκον Aegypti, celeberrimis præfuere monaſterijs. Exquiſitiſſimè autem ſacerdotio (presbyteri enim erant) & ſumma cũ reuerentia perfungebantur. Traditum verò eſt, Piammonem quodam tempore cùm ſacrum faciebat, vidiſſe circa ſacram menſam ſtantẽ angelum Dei, & monachos præſentes in libro ſcripſiſſe, abſentes verò inde deleuiſſe. Ioanni aũt tantam vim contra ægrotationes & morbos donauerat, vt multos

Apollo. *Timotheus Alexand. epiſc.* *Dorotheus et ſeuerum eiuſdem vitæ genus.* *Piammon & Ioannes monachi.*

podogra laborãtes, & articulos membrorũ habentes resolutos, sanaret. Per illud idem A
Beniamin. Beniamin, ætate admodum prouectus, circa Scetin in monastica vitæ disciplina tempus ætatis summo cũ splendore triuit: cui Deus largitus fuerat, vt sola tactione manus, aut oleo, supra quod orabat, absq; medicamentis ægrotos omni morborũ genere liberaret. Qui cũ talis esset, dicitur in aquã intercutem delapsum, ita corpore intumuisse, vt per fores domus, in qua ætatẽ degebat, efferri non potuisset, nisi postes vnà cũ foribus demoliti fuissent. Inter ægrotandũ autem cùm in lecto iacere non posset, circiter octo menses in sella latissima sedisse: & licet alios morbis vexatos sanare consueuisset, neutiquam tamen ægrè tulisse, quòd se ipso morbo, quo laborabat, eripere non posset: imò verò eos qui ipsum visebant, consolatũ esse, orauisse vt pro anima sua Deo preces funderent: de corpore se nihil laborare: Quandoquidẽ, inquit, cùm rectè valeret, nihil me iuuit: & cũ iam affligatur, nihil lædit. Eodem tempore Marcus ille multorum sermone celebratus, Apollonius iuuenis, & Moyses Aethiops in Sceti ætatem egere. Fertur, Marcũ, cùm adhuc adolescens esset, mansuetũ in primis & temperantem fuisse, sacras literas memoria tenuisse: adeò etiam Deo charum, vt Macarius cõstanter affirmaret, cũ ipse esset presbyter Cellinorum, eum nunquam à se ea mysteria accepisse, quæ fas est sacerdotibus in sacra mensa hominibus initiatis dare, sed angelum ei illa dedisse: cuius manum solum ad iuncturam vsq; brachij se vidisse dicebat. Macario autem data est à Deo gratia, vt dæmones prorsus contemneret. Causa verò cur se initiò vitæ monasticæ addixerit, fuit cædes non voluntaria. Nam cùm adhuc puer esset, & oues circa lacum Maream pasceret, quendam ex æqualibus inter ludendum fortè interemit. Itaque veritus vt daret pœnas, fugit in solitudinem. Post hæc cùm triennio sub dio vixisset, paruulam sibi domum ibi construxit, in qua vigintiquinque annos ætatem degit. istud quoq; de eo memorant hi qui idem ipsum ab illo audiuêre, quòd magnam pro calamitate illa gratiam haberet, cædemq; eam non voluntariam appellaret salutarem, quippe quæ piæ disciplinæ sibi, & beatæ vitæ causa extitisset. Apollonius verò, quãuis reliquo vitæ tempore mercaturam exercuisset, tamen ætate iam ingrauescente, ad Scetin profectus est. Ac cũ secum consideraret, se per ætatẽ nec scribere posse discere, neq; vllam aliam artẽ, suis ipsius pecunijs omnia cũ medicamentorum, tum rerum aliarum ægrotis necessariarum genera coemisse traditur: & quotidie à primo mane vsque ad horam nonã per singula monachorum ostia perrexisse, quò ægrotos inuiseret. Quod genus disciplinæ cùm necessarium B
sibi & accõmodatum comperisset, in eo, quod reliquũ erat ætatis, trãsegit. Cùm aũt iam esset è vita migraturus, ea quæ possidebat, alteri tradidit: deditq; in mandatis, vt eadem ipse pietatis officia obiret. Moyses verò, cũ seruus esset, ex ædibus domini sui propter improbitatem eiectus est: atque ad latrocinium conuersus, manipulo latronum præfuit. Qui post multa admissa scelera, post multas cædes factas, repentina facta mutatione, vitæ monasticæ se tradidit, atq; ex insperato ad piæ viuendi disciplinæ perfectionẽ venit. Nam cũ præ firma corporis constitutione, quam ex priore vitæ ratione consecutus fuerat, adhuc efferuesceret, & visis voluptatũ sibi obiectis cõmoueretur, infinitis ferè exagitationis generib. corpus macerare cœpit: nunc exiguo pane siue obsonio vtendo, modò operis faciendo plurimum, aliquando quinquagesies orando, interdum ad sexennium singulas noctes integras ad preces faciendas pedibus consistendo, totoque illo spacio neque flectere genua, neque oculos ad somnum capiendum occludere voluit: non raro etiam noctu per monachorum domicilia transiens, hydriam cuiusq; clàm aqua impleuit. quæ res erat sanè valde laboriosa. nã locus vnde aquam hauriebant, ab alijs decẽ stadia, viginti ab alijs, à nonnullis amplius triginta abfuit. At tametsi seriò operã dabat crebris exercitationibus vires debilitare, & corpus grauib. laboribus premere: tamẽ magna ex parte vtraq; non minus integra, quã ante, remanserunt. Nam traditum est, latrones quodã tempore in domum, vbi solus vitã colebat monasticam, irruptionẽ fecisse: eum illos omnes comprehendisse, cõstrinxisse vinculis: & cũ quatuor essent numero, humeris imposuisse, deportasse in ecclesiam, causam illorum monachis collegis permisisse, perinde atque sibi licere non putaret quenquam vllo afficere incommodo. Memorant enim, nemini tam egregiam à vitiositate ad virtutem mutationem accidisse: quandoquidem & in disciplina monastica peruenit ad summum: & id à Deo consecutus est, vt ingentem dæmonibus inijceret terrorem, & presbyter monachorũ in Sceti ætatem degentium fieret. Qui cùm talis esset, multos post se optimos reliquit discipulos: & circiter septuagintaquinque annos natus, exiuit è vita. Eodem regnante Imperatore, vixere Paulus & Pachon, Stephanus & Moyses, ambo Libyes, & Pior etiam Aegyptius. Paulus quidem domicilium habuit in Pherme, qui est mons in Sceti: cui fuere discipuli nõ pauciores quingentis. Nullum opus faciebat: neque a quopiam quicquam cibi accepit,

Marcus. *Apollonius.* *Moyses Aethiops.* *Macarius, ex homicida monachus.* *Apollonius, è mercatore monachus.* *Moyses, ex latrone monachus.* *Paulus eremita.*

præter.

A præterquam id solum quod edebat. In precibus solum se defixit, & in dies singulos trecentas orationes Deo, velut tributum quoddam reddidit. Ac ne per imprudentiā in numero erraret, trecentis lapillis in sinum cōiectis, ad singulas preces singulos inde eiecit lapillos. Consumptis igitur lapillis, constabat sibi, orationes lapillis numero pares ab se expletas esse. Pachon verò id tēporis in Sceti magna cum nominis celebritate vixit: quē constat ita vitā ab ineunte ætate ad summā senectutem instituisse, vt quāuis corpore esset benè constituto, tamen neq; perturbatio animi, neq; dæmon eum ignauū in rerum continentia, earum quas virum piæ viuendi disciplinæ dicatū reprimere decet, aliquando deprehenderit. Stephanus circiter Mareotē, non longè à Marmarica habitauit: quē memoriæ proditum est, exquisitum in primis, & perfectissimum disciplinæ genus excoluisse, & ad sexaginta annorum spacium monachum fuisse spectatissimum, & Antonio magno familiarem. Mansuetus erat, & valdè sapiens: in colloquio dulcis & fructuosus, atq; ad animos eorum qui mœrore premebantur tū permulcendos, tum ad solatium ac iucunditatem traducendos, etiamsi doloribus necessarijs antè occupati fuissent, admodum habilis idoneusq;. Similem quoq; se præbuit suis ipsius calamitatibus. Nā cùm graui morbo, & insanabili illo quidē opprimeretur, adeò vt membra eo corrupta medicis excidenda traderet: tamen opus facere, foliaq; palmarū manibus contexere complicareque non destitit. Atque eos qui aderant, cohortatus est, vt de suis calamitatibus non dolerent: neq; aliud quicquam cogitarent, nisi quòd ea, quæ à Deo fiunt, omnino ad bonum finem spectarent: & quòd sibi vtile foret, in eiusmodi cruciatus incidisse: idque pro peccatis fortasse, pro quibus præstaret hîc pœnas, quàm post hanc vitam, persoluere. Moses autem, cùm ob mansuetudinem & charitatem erga omnes, tum ob morborum curationem, quam precibus solum effecit, magnam laudem consecutus fuisse traditur. Pior, cùm statuisset ab ineunte adolescentia vitæ monasticæ se consecrare, eo ipso temporis vestigio, quo ea de causa paternis ædibus egressus sit, spopondit Deo, se de cætero neminem ex suis aliquando oculis aspecturum. Post annos quinquaginta, soror accepit eum adhuc viuere. Quę cū præ immenso gaudio nuncij tam insperati esset penè obstupefacta, quiescere non potuit, nisi fratrem oculis intueretur. Quam ætate prouectam, lamentantem, & implorantem in hac re auxilium, episcopus illius loci commiseratus, scripsit ad præsides monachorum in solitudine degentium, vt Piorem ad se mitterent.
B Qui iussus, eò profectus est: quippe cùm non posset illis contradicere. Nam non fas erat monachis Aegypti, credo item alijs, imperatis resistere. Ille igitur, vno secum assumpto, venit in patriam. Atq; stans pro foribus domus paternæ, signum dedit se venisse. Vbi verò fores crepare sensit, oculis occlusis, sororem nomine compellauit, dixitq;, Ego Pior, frater tuus. age, me contuere, quantum lubet. Illa igitur mirè hac de re oblectata, gratias Deo egit. Is autem cùm prope fores precatus esset, reuertitur ad locum in quo habitabat. Ibi puteo defosso, aquam reperit amaram: qua quidem aqua potionis loco ad extremum vitæ diem vsus est. Posterum autem tempus, disciplinæ illius & continentiæ seueritatem euidenter declarauit. Nam eo mortuo, cùm non pauci vitam monasticam in eodem loco exigere conarentur, nemo eorum aquam ferre potuit. Equidē ipse mihi pro certo persuadeo, non fuisse ei difficile, si nō tam austerum disciplinæ modum sequi decreuisset, precibus aquam amaram in dulcem conuertisse: præsertim cùm perfecisset, vt alio quodā in loco, vbi nulla aqua omnino extiterat, aqua erumperet. Nā memoratum est, Mosen cum suis monachis quodam tempore, quando puteum defodiebant, quoniam neq; vena, quam se reperturos sperabant, appareret, neq; aqua in profundo emergeret, ab opere iam destituros fuisse, nisi Pior circiter meridiē illis fortè interuenisset: qui cū eos salutasset, diffidentiæq; & imbecillitatis animi arguisset, descēdit in fossam, & orauit. Cumque terram ligone iam tertiò percussisset, aqua confestim erupit, & fossam compleuit. Pior precibus factis, discessit. Qui à Mose & monachis eius rogatus vt cibum apud ipsos caperet, noluit: sed dixit, se non ea de causa ad eos missum, atque rem ob quam ipse venerat, iam esse confectam.

Preces singulis diebus ad numerum certum fusæ. *Pachon.* *Stephanus.* *Moses Libycus.* *Pior.* *Monachorum Aegypti obedientia.*

De monachis qui in monasterijs Scetis vixerunt, Origene, Didymo, Cronione, Arsisio, Putabaste, Arsione, Serapione, Ammonio, Eusebio & Dioscoro fratribus, & ijs qui Longi nominabantur, & Euagrio philosopho. CAP. XXX.

EOdem tempore in monasterijs Scetis floruerunt,[a] Origenes senex, vnus ex discipulis Antonij magni, qui adhuc supererat: &[b] Didymus, &[c] Cronion annos iā circiter decem & centū natus: & magnus[d] Arsisius, &[e] Putabastes, &[f] Arsion, &[g] Serapion, qui eisdem cum Antonio vixere temporibus: quiq; cū in disciplina monastica consenuissent,

Vide Niceph. li. 11. cap. 37.

a Origenes anachoreta. b Didymus. c Cronion. d Arsisius. e Putabastes. f Arsion. g Serapion.

monasterijs iam tum in eo loco positis præfuerunt. Rursus alij cōplures præclari & boni viri, quorum alij erant adolescētes, alij ad robustam ætatē peruenerant, in magna celebritate vnà cum illis vixerunt. Porrò Ammonius, Eusebius & Dioscorus, per idem tempus magni nominis fuēre: isti fratres erant inter se, & propter corporis staturam, Longi vocabantur. Traditum est, istum Ammonium ad perfectissimum monasticæ vitæ ac disciplinæ modum venisse: voluptatem & mollitiem fortiter deuicisse: literarū fuisse & doctrinæ adeò studiosum, vt Origenis, Didymi, & aliorum scriptorum ecclesiasticorum libros diligenter euolueret: à primo tempore ætatis ad extremum vitæ diē nihil, præter panem, quod igne coqueretur, gustasse. Qui cū à quibusdam comprehensus, episcopus crearetur, quoniam illis, qui ad se ea de re venerant, precibus persuadere non poterat vt abirent, præcisa auricula, dixit: Me deinceps ne volentem quidem lex sacerdotum creari permittit. Nam neminem qui non sit integris membris, sacerdotem debere institui. Itaque hac re audita, decessere illi quidem: sed vbi intellexere hæc esse Iudæis solum obseruanda, ecclesiæ autem Christi, membra corporis minimè curæ esse, sed vt sacerdos duntaxat sit integris moribus, reuerterunt denuò, virum comprehensuri. At ille se obstrinxit iureiurando, si vim ei afferre conarentur, linguam quoque excisurum. Hi igitur, ne hoc faceret veriti, abierunt. Qua de causa Ammonius παρώτης, id est auricula carens, deinceps nuncupatus est. Qui cum non multò pòst, temporibus scilicet proximi Imperatoris, Euagrius versabatur: vir sapiens, illustris, & cùm acutus ad intelligendum, tum ad dicendum disertus: quinetiam ad rationes ac vias quæ ad virtutem ducunt, & prauitatem, discernendas valde perspicax: itemque idoneus in primis ad suggerenda ea quæ his sequenda, illis cauenda viderentur. Verùm quantum præstaret doctrina, ex libris quos posteris reliquit, satis constare poterit. Fertur etiam ingenij modestia excelluisse, & adeò omnem arrogantiam & fastidium repressisse, vt neq; cùm iure laudaretur, populi plausu se insolenter efferret: neque cùm vituperaretur iniustè, contumeliam sibi factam ægrè pateretur. Genus quidem duxit ex Iberibus, qui ad pontum Euxinum accolunt: sed in disciplinam traditus est Gregorio episcopo Nazianzi, & ab eo in sacris literis institutus: cuius etiam archidiaconus fuit eo tempore, quo Constantinopolitanam rexit ecclesiam. Hunc quidem formosum aspectu, & vestitu exquisitum, cū quidam è magistratuū numero zelotypia laborans, notum suæ coniugi ac familiarem esse intellexisset, mortem ei machinari cœpit. Atq; dormienti Euagrio cùm cædes per insidias re ipsa inferretur, dicunt visionem quandam, terribilem illam quidē, sed tamen salutarē, diuinitùs oblatam esse. Videbatur enim videre, se in maleficio quodam deprehensum esse, & catenas ferreas manibus ac pedibus iniectas. Cumque iam deduceretur in iudicium, & supplicio afficeretur, ad se quendam accessisse, ac demonstrasse librum Euangeliorum, pollicitumq; esse, si vrbe egrederetur, se è vinculis eum soluturum: ac iusiurandum ab illo postulasse, quòd ita faceret. Se autem manu ad librum admota, iurasse, se id sine dubio facturum. Itaque è vinculis exemptum, & illico somno solutum esse. Sicque diuinæ visioni sibi secundum quietem obiectæ obsequentem, periculum euitasse. Postea autem cùm animum induxisset, vitam colere monasticam, relicta Constantinopoli, Hierosolymam concessit. Aliquanto pòst ad monachos qui in Sceti ætatem agebant, visendos profectus, inter eos vitā traducere magnopere cupiebat.

Ammonius, Eusebius, Dioscorus, Lōgi fratres.

Membris captum neminē sacerdotē creandum, quatenus verum.

παρώτης

Euagrius.

Viso Euagrio oblata vitam ei conseruat.

De Nitria monachis, & monasterijs quæ Cellia vocabantur: & Rhinocururæ monachis, Nigro, Dionysio, & Solone.

CAPVT XXXI.

ISTum locum appellant Nitriam, propterea quòd est pagus finitimus, in quo nitrum colligunt. Non exigua quidem hominum multitudo ibi monasticam disciplinam exercebat. Erant namque monasteria circiter quinquaginta contigua, quorum pars conuentus, pars homines separatim ab alijs vitam degentes habuere. Porrò autem cum iter facias in interiorem solitudinem, ibi est alius locus, qui à Nitria abest stadia ferè septuaginta, cui nomen erat Cellia. in eo sunt cellæ monachorum permultæ sparsim positæ, qua de causa hoc nomen habuit. Tantū inter se distant, vt qui in ipsis habitant, neq; videre se inter ipsos, neq; omnino audire possint. Conueniunt omnes in vnum, & primo hebdomadæ ac postremo die conuētus celebrant. Quòd si quis fortè absit, eum abesse planè inuitum constat, vel afflictatione aliqua, vel morbo præpeditum: ad quē visendum curandumq; non oēs statim eunt, sed varijs temporib. singuli, quicquid habēt ad morbū leuandum accommodatū, secum deferūt. Hac causa excepta, nō colloquūtur inter se, nisi quò sermonē vel ad cognitionē Dei, vel ad animę vtilitatē pertinentem.

Nitriæ appellatio.

Monasteria ... contigua.

Cellia.

Vide Niceph. lib. 11. cap. 38.

Silentium monachorum.

pertinentem conferant: idque cùm aliquis veniat, quo aliquid ab eo qui id ipsum explicare norit, perdiscat. Hasce quidem cellas incolunt hi, qui ad id, quod in disciplina monastica summum est, peruenerint, seque ipsos ritè instituere, & soli vitā degere possint, propter quietem ab illis seiuncti. Atque hæc quidem sint à nobis breuiter de Sceti, deq; monachis ibi seueram ac sanctam vitam excolentibus, commemorata. Quòd si cuiusq; vitam singillatim persequi niteremur, opus fortasse propter longitudinem apud nonnullos in reprehensionem incurreret. Nam cùm suas ac priuatas viuendi disciplinas constituerent, opera, instituta vitæ, exercitationes, rationem victus, & tempora cuique ætati accommodata distribuerunt. Porrò Rhinocurura post illud tempus viris pijs non aduenticijs, sed ea in vrbe natis, floruit. Quorum facilè optimos vitæ monasticæ se dedisse accepi: noui etiam ipse Melanem ecclesiæ eiusdem episcopum, & Dionysium, qui à parte vrbis ad septentriones vergēte monasterium habuit: noui quoq; Solonem Melanis fratrem, & eius in episcopatu successorem. Fertur præterea, eo tempore, quo erat imperatum, vt episcopi cuiusque ciuitatis, qui doctrinæ Arianæ aduersabantur, è sedibus suis pellerentur, eos qui ad Melanem pellendum venerant, offendisse eum tanquam infimum ministrum, lampades ecclesiæ parantem, habentemque baltheum, quo pallium cingebatur, oleo sordidatum: in lampades denique lychnos inserentem. Quem cùm pro episcopo rogassent, respōdisse, Eum ibi esse, seq; illum monstraturum. Extemplò verò homines eos de via fessos in ædes episcopi deduxisse, mensam apposuisse, epulis, quæ fortè suppetebant, excepisse. Postquam autem epulati sunt, lauisse manus (illis enim inter epulandum ministrauerat) & ita se eis indicasse. Illos hominem admiratos, confessos esse cur venissent: reuerentia tamen erga eum inductos, cōcessisse ei potestatem aufugiendi. Eum tum dixisse, tantum abesse vt idem supplicij genus subire recusaret, quod episcopi secum doctrina fidei consentientes subirent, vt etiā lubenti animo id ipsum amplecteretur. Eius generis igitur institutis disciplinæ à puero exercitatus, in virtute monastica perfectus euasit. Solon autē factus ex mercatore monachus, non parum ipse quoque inde percepit vtilitatis. Nam fratre suo Melane, & monachis qui ibi pium illud viuendi genus sedulò colebant, præceptoribus vsus, tum in Dei cultum summa animi alacritate incubuit, tum erga vicinos perbenignus fuit.

Rhinocurura. Melas. Dionysius. Solon, ex mercatore monachus.

Quare ecclesia Rhinocurensis eiusmodi ab initio nacta antistites, ex eo tempore ad nostram vsque ætatem eorum institutis vti, & bonos ac pios viros efferre non destitit. Quinetiam clericis illius ecclesiæ ædes communes, communis mensa, alia denique omnia communia.

De Palæstinæ monachis, Hesycha, Epiphanio, postea Cypri episcopo, Ammonio, & Syluano.

CAPVT XXXII.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 39.

POrrò autem Palæstina, propter viros, qui ibi disciplinam monasticam exercebant, magnopere floruit. Nam complures eorum, quos, dum de Constantij dissererebam imperio, enumeraui, adhuc eandem cum magna gloria excolebant disciplinam. quorum consuetudine alij nonnulli vtentes, ad id, quod in virtute summū est, peruenere, maioremque gloriæ quasi cumulum monasterijs illius regionis adiecere. Ex quorum fuere numero, Hesychas, Hilarionis sodalis: & Epiphanius, qui postea Salaminæ, quæ est vrbs Cypri, fuit episcopus. Atque Hesychas eo ipso in loco, in quo magister eius, vitam egit monasticam. Epiphanius autem circiter Besanducem pagum, in tractu Eleutheropolitano situm, vnde etiam ortus fuerat, in eodem vitæ genere colendo se collocauit. Qui ab ineūte ætate à monachis præstantissimis institutus, & in Aegypto longissimo tempore eadem de causa versatus, in disciplina monastica cùm apud Aegyptios, tum apud Palæstinos illustrissimus habitus est: postea quoque apud Cyprios in non minori gloria fuit, apud quos electus est primariæ vrbis totius insulæ episcopus. Vnde, credo, in vniuerso prope dixerim orbe terrarum est maximam nominis celebritatem consecutus. Nam cùm in multitudine hominum, & in vrbe ampla, eaque maritima, sacerdotio fungeretur, ob præstantiam virtutis, qua etiam negocijs ciuilibus occupatus vsus est, breui cum ciuibus, tum peregrinis cuiusque nationis notus factus est: illis quidem, vt qui eum coràm vidissent, eiusq; piæ vitæ fecissent periculum: his autem, vt qui illis idem de eo narrantibus fidem adiunxissent. Qui antè quàm in Cyprum profectus est, etiam Imperatore, cuius tempora iam persequimur, regnante, in Palæstina ætatem degebat. Quo quidem tempore in monasterijs percelebres erāt, Salamanes, Physcon, Malachiō, & Crispion fratres. Qui circa Betheleā pagum in tractu Gazensi situm (erant enim ex patritijs illius loci oriundi) vitam traduxère monasticam. Cuius quidem vitæ ac disciplinæ præceptorem Hilarionē habuère: à quo cùm domum vnà concederent, fertur

Palæstinæ monachi. Hesychas. Epiphanius. Vide infra lib. 8. cap. 5. Salamanes. Physcon. Malachion. Crispion.

Malachionē è medio illorum abreptum esse, ex eorum cōspectu euanuisse: atq; ex improuiso rursus visum esse, eandem viam cum fratribus insistentē: paulò pòst verò è vita migrasse: qui tametsi adhuc adolescens erat, illis tamen qui in disciplina monastica cōsenuerant, neq; pia viuendi ratione, neq; ardēti in Deū amore inferior fuit. Itemq; Ammonius decē inde circiter stadia prope Chapharcobrā, pagum quoq; Gazensem, à quo genus duxit, habitauit: vir sanè, qui vitā monasticam cū exquisitè in primis, tum summa cum animi magnitudine excoluit. Siluanus etiā, cui ferunt propter eximiam virtutem angelum corām ministrasse, etsi Palæstinus genere fuit: id temporis tamen credo, in Aegypto disciplinam monasticam sectatus est. At postea in monte Sina aliquandiu commoratus, deinceps ad torrentem quendam in Geraris conuentum plurimorum bonorum ac piorum virorum maximum planè & celeberrimum in vnum congregauit: cui post eius mortem diuinus ille præfuit Zacharias.

Ammonius. Siluanus. Zacharias.

De Syriæ monachis, Batthæo, Eusebio, Barge, Ala, Abbo, Lazaro, Abdaleo, Zenone, Heliodoro, Eusebio apud Carras, Protogene, Bito, Aone. CAP. XXXIII.

SEd abeamus iam ab his, & ad monachos Syriæ ac Persidis, quę est Syriæ finitima, veniamus: qui ita multitudine creuerunt, vt cū monachis Aegypti, numero cōtendere possent. In quibus præter cæteros excellere tum videbantur Batthæus, Eusebius, Barges, Ales, Abbos, & Lazarus, qui pòst creatus est episcopus: Abdaleus etiā, Zenon, & Heliodorus: qui omnes apud Nisibenos circiter montem qui dicitur Sigoron, in monastico disciplinæ genere ætatem contriuerunt. Hos quidem qui tale genus disciplinæ nuper inchoauerant βόσκους, id est, pastoritios, vel syluestres vocabant: quod nomen illis ideo impositum est, ꝙ neq; ædes habent, neq; panē obsoniúmue comedūt, neq; vinum bibunt: sed semper in montibus ætatem degentes, Deum precibus & hymnis (vt ritus postulat ecclesiæ) sine intermissione celebrant. Cū autem tempus venit cibi capiendi, non aliter atq; palantes, singuli arrepta falce, montem peragrant, quò herbas ad vitam sustentandam demetant. Atq; hunc disciplinæ modum isti quidē coluisse traduntur. In Carris verò Eusebius, solus in angustum locū sua sponte conclusus, monasticam vitam egit: Protogenes etiam, qui post Bitum id temporis episcopum, ecclesiam illam regebat, eandem viuendi viam secutus est. Bitum autem illum dico, multorum sermone celebratum, quem prædicant Imperatorem Constantinum cùm primò vidisset, confessum esse, quòd Deus iamdudum, illum hominem sibi in visionibus ostendisset, iussissetq; vt quodcunq; diceret, illi fidem adhiberet. Aones item habuit in Phadana domicilium, in quo disciplinam monasticam exercebat. Est is quidem locus, in quo Iacob nepos Abrahami è Palæstina egressus, cum Rebecca adhuc virgine, quam pòst duxit vxorem, in noticiam & familiaritatem venit. Nam lapide ex fonte qui ibi erat amoto, primùm illius gregem aquauit. Commemorant hunc Aonem primum omnium apud Syros, nō aliter atq; Antonium apud Aegyptios, istam exquisitam viuendi rationem, quæ est ab omnium hominum societate remota, instituisse.

Syriæ & Persidis monachi, Batthæus, Eusebius, Barges, Alas, Abbos. Lazarus, Abdaleus, Zenon. Heliodorus. Bόσκοι. Eusebius anachoreta. Protogenes. Bitus episc. Aones. Phadana.

Vide Nicephor. cap. 40. lib. 11.

De Edessæ monachis, Iuliano, Ephrem, Syro, Barse, & Eulogio: præterea verò & de ijs qui Cœlesyriam incolunt, Valentino, Theodoro, Maroso, Basso, Bassone, & Paulo: ac de illis etiam qui sunt in Galatia & Cappadocia, & alijs in locis viris sanctis, & qua de causa acciderit, quòd sancti qui olim vixerunt, longæui fuerint.

CAP. XXXIIII.

CVm isto Aone Gaddanas & Azius vnà vixère, qui pari virtutis studio incendebantur. Prope verò vicinam Edessam, & vrbes illi finitimas, eodē tempore facilè præstantissimi monachi fuere Iulianus, & Ephraim Syrus: de quibus tum disputabamus, cū sumus in imperio Constātij explanando versati. Adde his Barsen & Eulogium, qui ambo pòst creabantur episcopi non vrbis alicuius, sed honoris causa, qui veluti vitæ piè anteactæ compensatio in proprijs monasterijs illis deferebatur. Ad quem modum Lazarus quoque, de quo supra diximus, episcopus fuit. Atq; hi quidem sunt monachi, quos ipse cùm apud Syros, tum apud Persas etiam eorum confines in disciplina monastica eo tempore primas obtinuisse accepi. Quibus omnibus communis disciplina fuit, vt comprehendam breui, animæ quàm maximam curam gerere, eamque consuetudine ad res huius seculi relinquendas paratam efficere: in precibus, ieiunijs, & diuinis hymnis magnam vitæ partem consumere: pecuniam, ciuilisq́; rerum tractationem, indulgētiam curamq; corporis omnino contemnere. Nonnulli istorum monachorum ad perfectissimam continentiam peruenēre: verbi gratia, Batthæus tanta vsus est continentia, tantaque inedia, vt vermes ex eius dentibus serperent. Alam quoque ferunt ad spacium octoginta annorum panem non gustasse: Heliodorum etiam multas integras noctes

Gaddanas. Azius. Iulianus monachus. Ephraim Syrus. Barses. Eulogius. Lazarus episc. Monachorum Syriæ studia et disciplina. Batthæus. Alas. Heliodorus.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 40. 41. 42.

nihil

A nihil somni cepisse, & pariter integras hebdomadas ieiunasse. Porrò Cœlesyria, & tota illa regio quæ supra eam sita est, sola Antiochia excepta, serius est illa quidem ad Christi fidem traducta: sed tamen ne ea quidem viris ecclesiasticis vitam monasticam colentibus caruit. Qui tanto fortiores videbantur, quanto magis incolis eius regionis, odio habiti erant, & insidijs appetiti: quibus magno sanè animo & excelso restiterunt, non vlciscendo se ipsi, neque pœnas ab aduersarijs sumendo, sed contumelias Gentilium & plagas sibi inflictas magna cũ alacritate sustinendo. Quales fuisse audiui Valentinum (quem alij ex Emesa, ex Arethusa alij genus duxisse prædicant) & eius gentilem Theodorum: ambos Tittis, quod est oppidum in tractu Apameensi positum, natos. Marosam etiam ex Nechelis, & Bassum, & Bassonem, & Paulum ex pago Telmiso ortum: qui cum multos monachos multis in locis in vnum congregasset, & ad monasticam disciplinam, quemadmodum oporteat, excolendam traduxisset, ad extremum in loco quodam qui Iugatus dicitur, maximum ac celeberrimum conuentum monachorum constituit. Quo quidem in loco etiam cùm vitam ad longissimum tempus protraxisset, (ad nostram enim ætatem, egregiè & valdè piè disciplina monastica exercitatus vixit) mortuus est, ibique sepulchro cõditus. Quinetiam cæteri monachi, quos cõmemorauimus, omnes ferè ad prolixum temporis spacium vitam propagarunt. Atque Deus certè, vt mihi quidem videtur, tam longam vitam hisce hominibus largitus est, vt religio Christiana per eos amplificaretur. Etenim tum Syros ferè omnes, tum Persas, tum Saracenorum quàm plurimos à Gentilitate ad suum ipsorum, hoc est, ad verum Dei cultum traduxêre: ipsiq; in illis regionibus disciplinam monasticam exorsi, permultos sibi similes effecêre. Porrò Galatas arbitror, Cappadoces, & horum finitimos, atq; multos alios præterea id temporis, viros habuisse ecclesiasticos, qui & monasticum viuendi genus exercebant, & veterem Christi religionem studiosè excolebant. Complures autẽ erant, qui in vrbibus & pagis conuentus habebant. Nam neq; veterum monachorum traditioni erant assuefacti, neque præ hyemis acerbitate, quæ ob naturam loci semper ibi solet euenire, in solitudine fortasse ætatem agere non poterant. Inter monachos autem, quos illic vixisse accepi, primas tulit Leo, qui postea ecclesiæ Ancyræ episcopus creatus est: & Prapidius, qui iam licet valdegrandis, in multis pagis munere fungitur episcopali. Præest etiam pauperum domicilio, cui nomen Basilias, celeberrimo illi quidem, à Basilio episcopo Cæsareæ Cappadociæ exædificato: à quo & initio nomen accepit, & adhuc retinet. B

Cœlesyria monachi. *Valentinus et Theodorus monachi Tittis op.* *Marosas.* *Bassus.* *Basso.* *Paulus.* *Monachorum longæuitas.* *Leo monach.* *[illegible]* *Prapidius.* *Basilias [illegible] à Basilio extructum.*

De tripode ligneo, & Imperatoris ex elementorum connexione successuri exploratione, & philosophorum cæde, & astronomia. CAPVT XXXV.

Vide Nicephor. li. 11. cap. 45. Socrat. lib. 4. cap. 15.

SVnt hæc quidem à me de viris ecclesiasticis, qui tum disciplinam colebant monasticam, eatenus commemorata, quatenus eadem ipsa cognoscere potui. Quo quidem tempore omnes propè philosophi Gentiles extincti sunt, idque hac de causa. Nonnulli eorum qui alijs in Philosophia præstare putabantur, incrementum religionis Christianæ ægrè admodum ferentes, inîuere consilium de prænoscendo, quis esset Valenti in Imperio successurus. Qua de re cum omnia omnis generis diuinandi genera experti fuissent, ad extremùm tripodem ligneum è lauro fabricati, inuocationes dæmonum, & verba execrabilia pro more suo vsurparunt: adeò vt ex coniunctione singularum literarum per tripodis machinam & diuinationem significatarum, futuri nomen extaret Imperatoris. Philosophi igitur cùm Theodorum, virum inter satellites Imperatoris insignem illum quidem & illustrem, sed Gentilem, Imperatorem fieri auidè expeterent, vtq; ordo literarũ vsq; ad D huius nomini conueniret, in fraudem inducti sunt, dũ hac coniectura nixi, Theodorũ imperio potiturum expectarent. Quo illorũ conatu indicato, extra modum ira exardescere cœpit, quasi saluti suæ insidias comparassent. Ob quam causam tum Theodorus, tum tripodis opifices comprehensi sunt: mandatumque, vt ille igni, hi autem gladio necarentur. Pari ratione omnes illustriores in toto imperio philosophi eadem ipsa de causa extincti. Quinetiam cum Imperatoris ira nullo modo comprimi posset, etiam in eos qui philosophi non erant, sed illorum duntaxat vestitu vtebãtur, inuidiæ flãma peruasit: sic vt qui alias artes profitebantur, neque crocotis, neque pallijs philosophorum se induere vellent, idq; ob periculi metũ, ne viderentur ex eorum numero esse, qui vaticinia illa & ritus ad tripodem peregissent. Istam quidem implacabilem Imperatoris iram, atque adeò crudelitatem, addo etiam philosophorum temerarium facinus, philosophis indignum & imprudentem conatum, à bene sanis hominibus arbitror meritò damnandum. Nam cum hac inscitia impulsus, animũ induxisset eum interficere, qui esset sibi in imperio successurus, neq; vitæ illorũ qui diuinatione de ea re vsi fuissent, neq; eius de quo diuinassent,

Philosophi cur [illegible] extincti. *Tripodis [illegible] & inde diuinatio.* *Valentis in Philosophos indignatio.*

pepercit: quinetiam, vti ferunt, neq; eorum quidē, qui tum eodē nomine, si modò illustres essent, appellabantur, vel saltē simile nomen habebant, cuius primæ literæ à Th. vsque ad D eædem essent. Porrò philosophorum huc processit amentia, vti crederent, in sua situm potestate, vt tum Imperatorem è medio tollerent, tum denuò excitarent. At quamuis eiusmodi res decretis, quæ raro astrorum cursu semel statuta sunt, ascribi deberent: tamen oportuerat eum, qui esset futurus Imperator, expectare. verùm si istud consilij & voluntatis diuinæ opus sit, quid est cur quisquam eas ideo curiosè peruestiget? Nam præsensione aut studio humano, quod est à Deo decretum, sciri omnino nō potest: quòd si posset, non tamen rectum esset existimare, eos, homines cùm sint, licet omnium sapientissimos, melius quàm Deum posse de rebus consilium capere. At verò si cupiditate illius, quod erat futurum, prænoscendi, eò imprudentiæ ferebantur, vt periculo velut ante oculos proposito se vltrò offerrent, legesque olim à Romanis, eo videlicet tempore cùm gentilitatem profiteri, & immolare idolis periculo caruit, promulgatas contemnerent, non eadem mente fuere & sententia, qua Socrates: qui cùm saluus esse posset, cumq; etiam cicutam, idq; contra æquum & bonum bibiturus esset, reuerentia tamen erga leges, in quibus natus educatusq; fuerat, è carcere, etiam cùm posset, fugere noluit. A

Philosophorū temeritas in diuinando, ex qua Valens arrepta occasione grassatur in oēs, quorum nomina incipiebant à syllabis his duabus, Theod, vt sunt, Theodorus, Theodotus, Theodulus, Theodoritus, Theodosius & cōsimiles.

Socratis erga leges reuerentia.

De Valentiniani Imperatoris in Sauromatas expeditione, & eius in Gallia morte, & Valentiniani Iunioris electione, ac persecutione sacerdotum: orationeque Themistij philosophi, qua magis humanus ac facilis in illos, qui ei repugnabant, effectus est.

CAPVT XXXVI.

SEd de hisce rebus liberum cuique pro arbitratu & iudicare, & dicere. Cùm Sarmatæ in loca quædam imperij ad solem occidentem vergentis incursionem fecissent, Valentinianus bellum contra eos suscepit. Illi autem de numero militum & apparatu eius certiores facti, legatos ad eum de pace mittunt. Quos cùm vidisset, sciscitatur num omnes Sarmatæ tales essent? A quibus cùm esset responsum, Sarmatarū facilè præstantissimos ad eam obeundam legationem venisse, ira supra modum incenditur. Atque grauiter vociferatus, Quàm miserè, inquit, actum est cum subiectis meis, & quàm infeliciter cecidit, vt ad me Romanū imperium deferretur, cum Sarmatæ, gens planè barbara, quorum isti sunt præstantissimi, non contenti sint in suis ipsorum finibus vitam agere: sed in meum imperium inuadere, & contra ipsos Romanos denique bellum facere, vel somniare audeant. Qui cū hoc modo æstuaret, & contenta voce ista proferret, adeò extra modum eius extendebātur intestina, vt & venam & arteriam rumperet: magnaque sanguinis copia effusa, in castello quodam Galliæ è vita exiret, cùm iam natus quidem esset annos circiter quinquagintaquatuor, imperium autem præclarè admodum & cum magno splendore gubernasset tredecim. Sexto autem post eius mortem die, Valētinianus iunior eius filius eiusdem nominis, à militibus Imperator declaratur. Cuius creationi Valens & Gratianus eius frater, quamuis primò iniquo animo paterentur, quòd milites imperij insignia antè ei tribuerant, quàm ipsi permisissent, non multò pòst tamen suffragati sunt. Eodem tempote Valens Antiochiæ, quæ est in Syria, ætatem degens, maiore odio indies in suæ opinionis aduersarios exardescere, acerbè eos affligere & exagitare cœpit. Cùm verò Themistius philosophus librum ei dedicaret, hortabatur, docebatque, non oportere mirari dissensionem, quæ in ecclesiasticis opinionibus versabatur, cùm multò inferior multoque minor sit, quàm quæ extaret apud Gentiles. Nam permultæ apud ipsos sunt opiniones, & dissensionem ob multitudinem dogmatum susceptam, complures contentiones de eiusmodi rebus, & disceptationes excitare necessum est. Siquidē Deo fortasse visum sit, vt ipse non facilè nosceretur, & variæ existerent de eo opiniones, quo singuli magis eum vererentur, cùm exquisitam eius cognitionem comprehendere non possint: secum reputantes, quantus sit & cuiusmodi ille quidem, ad cuius cognitionem venire cogitant. B

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 33. Vide Ammianū lib. tertio. Socrat. lib. 4. cap. 46.

Valentiniani in Sarmatas expeditio, & mors, anno 379.

Valētinianus iunior Imp. electus.

Themistij pro Christianis oratio.

Gentiliū maior opinionū, quā Christianorum varietas et dissēsio.

De Barbaris qui trans Istrum habitabant, quo pacto ab Hunnis sedibus pulsi, ad Romanos confugerint, ac Christiani facti sint: & de Vlphila & Athalarico, & ijs quæ inter eos acta fuerunt, & quomodo Ariana lue infecti sunt.

CAPVT XXXVII.

HAc oratione à Themistio habita, Imperator etsi factus animo aliquantò mansuetior, non tam acerba aduersarijs, vt anteà, supplicia irrogauit: non tamen iram suā cōtra sacerdotes accensam penitùs restinxisset, nisi curæ de Rep. sibi iniectæ fuissent impedimento,

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 48.

A pedimento, quò minus ad eiusmodi scelera suum studium & operam conferret. Nam Gotthi, qui trans Istrum fluuium antè habitabant, & aliis imperabāt Barbaris, ab Hunnis inde exacti, in fines Romanorum venere. Hæc autem Hunnorum gens Thracibus & Gotthis, qui ad Istrum accolunt, ante hoc tempus fuerat omnino incognita. Hi quo omnes minimè intelligebant se vicina inter se loca incolere, propterea quòd lacus maximus inter eos interiectus erat: sed singuli terram quæ lacum attingebat, extremam oram fuisse illius partis orbis in qua ipsi habitabant, & nihil deinceps esse præter mare & aquam arbitrabantur. Verùm fortè fortunâ bos œstro percitus, lacum transmittit, sequitur bubulcus. Qui cùm terram trans lacum vidisset, tribulibus suis nunciat. Sunt alij qui dicunt, ceruum quibusdam Hunnis venantibus, cùm per lacum ab illis fugeret, monstrasse viā, cuius extrema pars aqua operta fuit. Eos autem lacu transmisso regionē tum ob cæli temperationem, tum ob bonitatem soli ad agriculturam idonei magnopere admiratos, reuertisse, & gentis suæ principi quæ aspexerant nunciasse. Primò igitur exigua militum manu de viribus Gotthorum fecisse periculum, postea autem cum omnibus copijs illos aggressos prælio deuicisse, & omnem eorum regionem occupasse. Gotthos verò, quos persequebantur, in Romanorū fines trāsijsse: & Istro fluuio traiecto, misisse legatos ad Imperatorem: pollicitos, esse se de reliquo Romanis socios futuros: sibi concedi, vt quo in loco vellent, habitare possent, orauisse. Eius legationis principatum obtinuisse Vlphilam episcopum. Quæ res cùm ipsis successisset ex sententia, libera permissa potestate, Thraciam incoluisse. Haud adeò diu pòst, seditione intestina inter eos conflata, bipartitò diuisos esse. Atque alteri factioni Athalaricum, Phritigernem alteri præfuisse. Prælio igitur inter eos commisso, Phritigernē, re malè gesta, auxilium à Romanis petijsse. Quod cùm Imperator Valens ei concessisset, & milites Romanos qui erant in Thracia, ei subsidio venire permisisset, prælio redintegrato, victoriam consecutos esse, & Athalaricum suo exercitu in fugam vertisse. Atque quò gratiam Valenti referret, & se ei in omnibus rebus amicissimum fore confirmaret, se eius de fide & religione sententiæ addixisse: persuasisseque barbaris sibi subiectis, vt eadem sentirent. At verò non istum solum causam fuisse puto, cur vniuersa Gotthorum gens ad hoc tempus vsque Arianis adiuncta sit: sed quòd Vlphilas eorum episcopus, licet initiò ab Ecclesia Catholica nihil dissentiret: tamen pòst, regnante Constantio,
B per inscitiam, vnà cum Eudoxio & Acacio, vtpote ex episcoporum numero qui in concilio Niceno conuenerant concilio Constantinopoli habito, interfuit. Qui simul vt eò venit, dicitur, cùm principes sectæ Arianæ cum eo de religione disseruissent, essentque polliciti legationem ei apud Imperatorem ex sententia confectā fore, si modò se ipsorum opinioni vellet addicere, vel necessitate compulsus, vel quòd eam de Deo opinionem meliorem iudicaret, communioni Arianorum se adiunxisse, & totam suam gentem ab ecclesia catholica separasse. Nam Gotthi ab eo doctore ad pietatem & verum Dei cultum amplectendum instituti, & per eum ad mansuetiores mores traducti, in omnibus rebus facilè eius consilio paruerunt: pro certo persuasi nihil ab eo vel dici improbè, vel fieri, sed omnia ad vtilitatem eorum qui ardenti pietatis studio flagrabant, transigi. Quinetiam maximum dedit suæ virtutis specimen, infinita pericula pro religione Christiana tum subeundo, cùm ijdem ipsi Barbari Gotthi, quos diximus, adhuc religionem Gentiliū coluerunt. Primus præterea fuit qui literas apud eos inuenerit, literasq; sacras in patriū sermonem conuerterit. Quare ꝙ Barbari prope Istrū omnino sectā Arianam sequebantur, hæc quidē causa fuit. Per idem tempus magnus numerus eorum qui Phritigerni parebant, propter Christum martyrio è medio sublati sunt. Nam Athalaricus, cū Vlphilas multos eius ditioni subiectos ad religionem Christi deduxisset, iniquo animo ferēs, perinde quasi auita & patria religio nouata fuisset, eorum complures multis ac varijs mulctauit supplicijs: quorum pars in iudicium adducta, cū viriliter & magno animo fidem Christi defendisset, interfecta est: pars, nulla pro se habita oratione, trucidata. Siquidem fertur, eos quibus huius rei conficiēdæ negociū Athalaricus imposuerat, statuam quandam in curru collocatam per singula Christianorum tabernacula circūduxisse, iussisseq; vt eā adorarent, eiq; hostias immolarent. Quod cùm facere recusassent Christiani, tabernacula cum ipsis hominibus incendio absumpsisse. Porrò aliam cladem hac multo miserabiliorem eodē tempore quoq; accidisse accepi. Nam multi tum viri, tum mulieres (quarum aliæ pueros secum aduexerant, aliæ infantes recens natos, & adhuc sugentes vbera) violentiæ eorum qui ipsos ad sacrificandum compellebant, succumbentes, ad tabernaculum ecclesiæ quæ ibi fuit, profugerunt. Qui omnes, tabernaculo illo à Gentilibus incenso, pariter extincti sunt. Non longo tempore pòst, Gotthi ad mutuā fuere inter ipsos concordiam adducti: qui insolentia elati,

Thraces

Gotthi ab Hunnis pulsi.

Gotthorū supplicatio.

Vlphilas episcopus.

Phritigernis victoria. Athalaricus victus.

Gotthorū gens cur Arianismo addicta.

Vlphilas Arianus.

Vlphilas literas Gotthis reperit & literas sacras interpretatus est.

Athalarici in Christianos rabies.

Supplicia Christianis ab Athalarico inflicta.

Thraces à Gotthis vastati.

Thraces grauibus afficere incommodis, vrbes eorum & pagos vastare cœperunt. Qua re A audita, Valens, experientia rei, quantum errasset, edoctus est. Nam cũ putaret Gotthos, vtpote semper in armis exercitatos, tum sibi, tum subiectis suis vtiles fore, copias tũ Romanas contempsit: & pro militibus qui ex vrbibus & pagis Romanorum conscribi solebant, aurum exegit. Verùm de spe depulsus, relicta Antiochia, properè Constantinopolim contendit. Quo quidem tempore persecutio ab illo contra orthodoxos excitata, sopita est. Mortuo autem Euzoio, Theodorus in eius locum suffectus, Arianis præfuit.

Theodorus Euzoij successor Arianis.

De Mauia Saracenorum regina: & quòd Moses eorum episcopus, fœdera quæ inter illos & Romanos rupta fuerant, institutionem à Christianis accipiens, rursus instaurauit: & narratio quædam de Ismaelitis & Saracenis, & eorum dijs, & quomodo à Zacomo, eorum principe, vt Christi fidem amplecterentur, primum inducti sint.

CAP. XXXVIII.

Mauia regina cũ Romanis bellum.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 46. Theodori. lib. 4. ca. 21. Socrat. lib. 4. ca. 29.

PEr idem tempus, mortuo Saracenorum rege, rupta sunt cum Romanis fœdera. Nam Mauia eius coniunx imperium illius gentis administrans, Phœnicum & Palæstinorum vrbes, vsque ad Aegyptios, qui partem illam quæ Arabium dicitur, incolunt, ad læuam cũ Nilum aduerso flumine nauiges, vastauit. Neque bellum erat leue, quale à muliere parari putaretur: sed grauiter, vt ferunt, & inuicto animo ab ea cum Romanis pugnatum est: adeò vt præfectus militum in Phœnicia, à duce omnium equestrium & pedestrium copiarum in Oriente auxilium peteret: duxque se ad id vocatum rideret, & eum qui se vocauerat, à pugna abstinere faceret: & tamen cùm expeditionem cõtra Mauiam hostem fecissent, in fugam verterentur, & ægrè auxilio præfecti militum in Palæstina & Phœnicia salui euaderent. Nam simul vt eum venisse in discrimẽ vidit, extra pugnam, id quod ille iusserat, in expeditione illa consistere stultum putauit. Itaque properè occurrit Barbaris, atque ei opportunitatem fugæ totius capiendæ suppeditauit: illeq; ipse etiam pedem referens, inter fugiendum iaculatus est, & hostes à tergo vrgentes telis repulit. Istaque quidem cùm multi ex illius loci incolis adhuc commemorant, tum apud Saracenos in cantibus recitantur. Cùm autem bellum ingrauesceret, videbatur necessarium legatos ad Mauiam de pace mittere. Quam quidem fama est legatis respondisse, se nullo modo B fœdera cũ Romanis percussuram, nisi Moses, qui in solitudine finitima vitam agebat monasticam, vir tum ob piã viuendi rationem, tum ob signa diuina & miracula ab eo edita insignis, suæ gentis crearetur episcopus. Itaque præfecti militũ, qui ista renunciabant, Imperatoris iussu cvmprehendunt Mosem, & ad Lucium deducunt. Moses verò, præsentibus magistratibus, & multitudine in vnũ coacta, Noli, inquit, me creare episcopum: siquidẽ ne nomen quidem, nedum liquorem episcopalem dignè, vt meretur, viribus sustinere valeo. Quod si verò mihi hoc munus, cũ sim eo planè indignus, Dei voluntate deferatur, eum qui est cæli & terræ opifex testor, quòd tuas manus sanguine & cruore sanctorum virorum respersas mihi non impones. Tum Lucius: Si adhuc, inquit, quæ sit mea fides ignores: & tamen me, antequã eam habeas perspectã, detesteris, iniuriã facis: sin autem de ea ab his qui me falsò insimulant, certior factus sis, nihilominus tamen à me de illa audito, & meorũ verborum tu ipse iudex esto. Imo verò, inquit Moses, quæ sit tua fides, mihi planè minimè obscurum est: atque cuiusmodi sit, etiam testes sunt episcopi, presbyteri, & diaconi, qui per te in exiliũ pulsi sunt, & metallorũ venis effodiendis diuexati. Tu igitur has res ignotas existimas, quę sunt omnino à Christo, & ab illis qui rectè de Deo sentiunt, alienæ? Quæ cùm dixisset, iurassetq; se nunquam à Lucio velle episcopum creari: magistratus Romani reiecto Lucio, eum ad episcopos qui iam tum ætatem in exilio degebant, rectà deducunt. A' quibus Moses creatus episcopus, ad Saracenos se contulit: quibus cũ Romanis fœdere coniunctis, episcopatu ibi perfungitur: & perpaucis ibi repertis, qui religionẽ Christianam profitebantur, multos ipse ad eam profitendã traduxit. Hæc quidem gens ab Ismaele filio Abrahami duxit originẽ, nomenq; accepit: & propterea veteres à progenitore eos Ismaelitas appellabant. Verũ quo spurij generis maculam, & ignobilitatẽ Agar matris Ismaelis (serua enim fuit) penitùs obliterarẽt, se Saracenos, velut à Sara coniuge Abrahami prognatos nominarunt. Qui genere inde ducto, omnes more Hebræorum circunciduntur, & à carne suilla abstinent; multosque alios Iudæorum ritus obseruant. Quòd autem omnino eisdem legibus & viuendi institutis non vtantur, vel temporis longinquitati tribuendum est, vel quòd gentib. finitimis permixti sunt. Nã Moyses multis pòst seculis natus, solis Hebręis qui sunt ex Aegypto egressi, leges dedit: & vicini eorum, qui (vt credibile est) valde erant superstitiosi, auitam viuendi disciplinam ab Ismaele deriuatam (ex cuius vnius præscripto

Saracenorum cantus de hostibus deuictis.

Moses eremita ad episcopatum adactus.

Mosis cũ Lucio episc. colloquium.

Mosis opera Saraceni cum Romanis fœdere coniuncti, et ad Christianismum adducti.

Ismaelitæ, cur Saraceni dicti.

Saracenorum ritus & mores.

A præscripto veteres Hebræi ante leges à Moyse conditas vitam moderati fuerant, institutisq; non scriptis vsi erant) prorsus corruperunt. Porrò eadem, quæ vicini, dæmonia colentes, eosdem illis tribuentes & honores & nomina, causam curà patrijs & auitis legibus desciuerint, in similitudinem religionis, quā cum vicinis habebant, transtulerunt. Eòdem accedit tempus longinquum interiectum, quod, vti assolet, alia obruit obliuione, alia vt colerentur, perfecit. Postea verò nonnulli eorum cū Iudæis congressi, didicere, vnde originem traxerant: & ita ad cognitionem reuenere, seque institutis addixere & legibus Hebræorum. Ex quo quidem tempore hactenus, complures apud eos Iudæorum viuendi disciplinam secuti sunt. Neque certè diu ante regnum Imperatoris, quo de in præsentia agimus, fidem Christi receperunt. Ad quam deducti sunt consuetudine sacerdotum & monachorum, sibi genere coniunctorum, qui in solitudinibus vicinis monasticam colebant disciplinam: homines quidem & pia vita, & miraculis nobilitati. Fertur etiam, id temporis gentem quandam vniuersam ad religionem Christianam traductam, Zocomo eius principe & rectore tali de causa baptizato. Iste cum sobolis omnino expers esset, ad monachum fama illius adductus venit, vti cum eo colloqueretur: apud quem de sua calamitate grauiter conqueri cœpit. Siquidem tum Saracenis, tum omnibus alijs credo Barbaris, liberos procreare permagni æstimari solet. Monachus autem iubet eum bono animo esse: & precibus Deo adhibitis, eum dimittit, pollicitus pro certo eum filium habiturum, si modò in Christum crederet. Vbi verò Deus promissum reipsa præstiterat, & filius Zocomo natus erat, ipse baptismatis mysterio initiatus est, suosque subiectos ad idem ipsum induxit. Ex quo tempore hanc gentem & opulentam fuisse, & adeò numerosam, vt tum Persis, tum alijs Saracenis terrorē iniiceret. Quomodo igitur Saraceni initio ad fidem Christi deducti fuerint, & quæ de primo eorum episcopo accepimus, sit à nobis ad hunc modum commemoratum.

Zocomus princeps.

Princeps nato filio qui promissus erat, cum gente sua Christianum profitetur.

Quòd Romà reuersus Petrus, Ægypti ecclesias pulso Lucio obtinuit: & de Valentis contra Barbaros expeditione. CAPVT XXXIX.

Vide Nicephor. lib. 11 cap. 48. Socrat. lib. 4. cap. 30

B

CONcilij Nicæni fautores, qui ciuitates incolebant, animis denuò confidere cœperunt: & maximè omniū Alexandrini, qui sunt in Aegypto. Nam Petro tum Roma cū literis Damasi, quæ & decreta concilij Nicæni, & Petri creationem cōfirmabant, reuerso, ecclesias tradiderunt. Lucius autē inde eiectus, Constantinopolim nauigauit. Valenti verò, vt est verisimile, curis implicato, vim in istos inferendi otium minimè suppetebat. Nam simul vt venit Constantinopolim, apud populum tum in suspicionem, tum in odium vocatus est. Siquidē Barbari & Thraciam populati, & vsque ad suburbia progressi, iam ipsa vrbis mœnia, nemine prohibente, oppugnare aggressi sunt. Quibus de rebus ciues grauiter animis cōmoti, Imperatori, quòd non restitit hostibus, sed bellum gerere distulit, crimini dabāt: dissipabantque rumorem, hostes ab illo ad vrbem deductos fuisse. Tandem verò cum ludis Circensibus interesse viderent palàm contra eum, vtpote Reip. salutem contemnentem, vociferari, & arma postulare cœperunt, vt illi ipsi cum hoste cōfligere possent. Itaque Valens his affectus contumelijs, ad bellum cum Barbaris faciendum proficiscitur: minaturque, si redeat, se populum tum harum contumeliarum causa, tum quòd antè Procopio tyranno se adiunxerant, probè vlturum.

Lucio eiecto Petrus suffectus.

Constantinopolis à Barbaris vexata.

Valens inuitus cōtra Barbaros profectus.

De sancto Isaacio monacho, & eius in Valentem vaticinio: & quòd fugiens Valens, ac in domuncula quadam delitescens, ibidem incendio extinctus animam efflauit.

CAPVT XL.

Vide Nicephor. lib. 11. cap. 40. Socrat. lib. 4. cap. 40.

EGredienti illi ex vrbe Constantinopoli obuiam fit Isaacius monachus, vir cùm alijs in rebus spectatus, tum in periculis pro Deo contemnendis egregius, sicque eum affatur: Redde, ô Imperator, orthodoxis, qui fidem à concilio Nicæno traditam seruant, ecclesias, quæ illis abstuleris, erisque in bello victor. Imperator autem ei vehementer stomachatus, iussit comprehēdi, inque custodia teneri vsq; ad reditum, quò pœnas pro facinore admisso ab eo sumeret. Cui respondens Isaacius: Non es, inquit, reuersurus, nisi ecclesias reddideris. Quod quidem ita euenit. Nam vt primùm cum exercitu egressus est, Gothi qui cum eo erant, ab hostibus in fugam conuersi, pedem retulerunt. Ille atem abscedens, relicta Thracia venit Adrianopolim. Cū verò non longè abesset ab hostibus, qui in loco tuto castra posuerant, celerius aliquanto, quàm debuerat, prælio cum illis congreditur, antè animo neutiquā complexus vel quo modo, vel versus quā partem exercitum instrueret. Quare equitatu eius disperso, & armatis in fugam coniectis, hostes eum persequuntur: ille inter fugiendum de equo desiliens, cum paucis qui eum comitabantur, in quandam

Isaacij ad Imp pro Christianis verba.

Valenti interitum prædicit.

paruam

paruam domum vel turrim correpsit, ibiq; delituit. Barbari autem currunt post eum, A quò hominem comprehendant: & paulò longius insequentes, domũ, in qua erat, prætergressi sunt. nam haudquaquam suspicabantur, eum ibi latitare. Iam verò cũ maior pars Barbarorum eum locum præterijsset, & pauci iam à tergo reliqui essent, quidam eorum qui erant cum Valente, tela rursus in eos qui fortè pertransibant conijciunt. Illi ea de re clamare, Hic Valens est. Quod cùm illi qui propius fortè aberant, audissent, clamore cùm antè tum pòst sublato, his qui erant proximi, rem significabant: adeò vt breui hostes, qui longius abessent, audiuerint, in vnumq; omnes celeriter cõuenerint. Domo igitur circumsessa, & magna lignorum strue comportata, ignem inijciunt. Flamma autem secundo vento fortè delata, totã materiem peruasit, pariterq; res in domo repositæ flammã conceperunt: quæ & Imperatorem ipsum, & eius comites incendio absumpserunt. Mortuus est igitur Valens circiter quinquagesimum ætatis suæ annum, cùm iam tredecim annos vnà cum fratre, tres autem posteà imperium administrasset.

Valentis dignus interitus.

SEXTI LIBRI FINIS.

AMPLISSIMO VIRO AC REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, DOMINO LAMBERTO HANKART, COEnobij Gemblacensis Abbati dignissimo, Domino ac Mœcenati suo vnicè colendo, S. P D.

QVàm necessaria sit omnibus Christianis, in primis autem hominibus religiosis, Historiæ sacræ cognitio, non est, abbas dignissime, cur scienti tibi multis declarem, cum tu, vt integritate vitæ, ita & rerum ecclesiasticarũ cognitione maioribus tuis laudatissimis pulcherrimè respondeas. Itaq; cùm celeberrimus typographus Arnoldus Birkmanus à me petijsset, vt vltimos hosce tres libros Hermiæ Sozomeni, quos Historiæ ecclesiasticæ recens interpres Ioannes Christopherson, reliquis omnibus iam translatis, morte præuentus absoluere non potuit, ex Græco in Latinum conuerterem: dandum hoc Birkmani erga me beneuolentiæ, dandum manibus Christophersoni, dandum denique Reipub. ecclesiasticæ putaui. Accepi igitur hanc prouinciam, & eo quidem libentius, quòd inspecto exemplari Græco per Christophersonum emendato, intelligerem, illum non æmulandi studio, sed syncero veritatis amore ductum, post superiores eius interpretes hoc opus de integro transferendum suscepisse. Nam cum tribus præstantißimis manu descriptis exemplaribus, Vaticano dico, Veneto ac Florentino potitus esset, facta eorum ad exemplar vulgatum diligenti collatione, paßim deprauata correxit, luxata restituit, defecta suppleuit. quibus remedijs destitutas aliorum translationes, multis in locis truncas ac laceras, in multis absurdas ac falsas esse, nemo negare potest. Sed de Christophersoni laudibus plura dicent, qui in opus vniuersum præfaturi sunt. Ego illius industriam magnopere adiutus, in hisce tribus libris conuertendis præstiti quod potui: ac spero meam operam studiosis non ingratam fore. Cæterũ cùm ignorem, quo consilio ille in declaranda suæ translationis præstantia vsurus fuerit, mihi placuit exemplaris Græci diuersitates, vt ab illo accepi, ad calcem versionis meæ subijcere: partim, vt lectori fidei meæ constet ratio: partim vt ex his paucis colligat studiosus, quantum lucis ad veritatem toto operi Christophersonus attulerit. Hoc igitur quicquid est opellæ meæ, Reuerende Pater, gratitudinis ergò tibi dedicare placuit: non solùm quòd ijs te non difficilem præbueris, qui me ignotum tibi commendarunt: verùm etiam quòd instructißimæ Bibliothecæ tuæ copiam mihi tam benignè feceris. Sed te quidem studiosis libenter benefacere, minus mirum est: cui vt natura ad humanitatem propensa, ita etiam professionis institutum diligentius contigit. Fuit enim hoc vestro ordini ab ipso inde Benedicto quasi patrium, vt in propaganda literarum studia, velut in possessionem suam, assiduè præ cæteris incumberet. Quòd quidè si non aliundè, vel ex conuentus vestri historijs abunde patet, in quo vno doctißimi viri penè infiniti claruerunt, & supersunt etiamnum hodie non pauci: inter quos est is, qui te proximo dignitatis gradu cõsequitur, cœnobij tui Prior dignißimus frater Ioannes à Pastura: cuius eruditißimi Cõmentarij in Psalmos Dauidicos, magno pietatis fructu omnium manibus teruntur. Tu igitur, quod ad te attinet, vt monasticam disciplinã more maiorum ratam conseruas: ita etiam prospicis, vt non solùm fratres tui sint quàm eruditissimi, sed etiam vt veterum scriptorum codices antiqui, quorum magna apud te est copia, ad promouendam Remp. literariam eruditis euoluendi concedantur. eaq; de causa eruditissimum pientißimumq; virum Fr. Ludouicum Soubecum, Bibliothecæ tuæ præfectum constituisti: qui pro singulari prudentia atque diligentia sua tum codices ipsos in ordinem redigere, tum quid cuiq; vel negandum vel concedendum sit, pro cuiusq; dignitate dijudicare potest. Cùm itaq; ex vsu Bibliothecæ tuæ tantum emolumenti ad studia mea redundarit, quantum fauente Deo humanioris literaturæ incrementum breui publicè declarabit: hoc meæ erga te gratitudinis qualecunq; testimonium extare volui. Non quidem vt eo me liberatum, sed vt ad maiora deinceps præstanda tibi obstrictum esse declararem. Cuius promißi mei sponsor, vti confido, esse non grauabitur idem, qui me tibi commendare dignatus est, amplißimus vir ac reuerendus in Christo Pater D Philippus Hosdenius, S. Gertrudis Abbas Louanij, & eiusdem vniuersitatis conseruator dignißimus, mihi suo merito semper obseruandus.

Ea conditione, si boni consulueris id quod offero, erit cur magnopere gaudeam. Deus Opt. Max. Amplitudinem tuam semper in maius ac melius augere dignetur. Louanij, pridie Kalendas Iunij, Anno 1567.

Tuæ Amplitud. famulus deditiß. Suffridus Petrus Leouardiensis Frisius.

HERMIAE

A

Gratianus Imp. anno Chr. 382.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER SEPTIMVS.

SVFFRIDO PETRO LEOVARDIENSI FRISIO Interprete.

Septimus liber continet acta sub Gratiano & Theodosio Magno, annis Septendecim: Huc igitur refer eos authores quos adnotauimus ad Socratis librum 5.

Quomodo Romanis, Barbarorum incursu periclitantibus, Mauia suppetias miserit: & quidam ex plebe victoriam reportarint: item, quomodo Gratianus iusserit suam vnicuiq; religionem esse liberam. CAP. I.

Vide Nicc. lib. 12. ca. 1. Vide Theodorit. lib. 5. cap. 1. Socr. lib. 5. cap. 2.

VAlentem igitur ad hunc modum extingui contigit. Barbari porrò victoria elati, Thraciam vniuersam depopulati sunt, & in ipsa demũ suburbia Constantinopolis incursiones fecerunt. Rebus tum in discrimen adductis ingenti præsidio fuere, primùm pauci quidã ex confœderatis Saracenis à Mauia submissi, deinde & ex ipso populo quã plurimi. hi enim, quia Dominica Valentis vxor ipsis ex ærario certum stipendiũ persoluebat, vt quisq; poterat, armati obuiam hostib. ierunt, eosq; facto impetu procul ab vrbe fugauerunt. Gratianus interim vnà cum fratre vniuersum Romanorum imperium adeptus, cum patrui sententiã non probaret, qua ille pertinaciter istos erat persecutus, qui in religione ab ipso dissenserãt: omnibus iis qui illo viuente religionis ergo in exilium pulsi fuerant, reditum concessit: legemq; tulit, vt quisq; liberè quamcunq; religionem, quemcunq; cœtum vellet, sectaretur: exceptis Manichæis, Photinianis, & Eunomianis.

Barbarorum in Constantinopol. suburbia incursio.

Dominica Valentis vxor.

Gratiani ad imperium euecti, lex Religionis libertatem omnibus concedit præterquam Manichæis Photinianis, Eunomianis.

B

Quomodo Gratianus Theodosium natione Hispanum, Imperij consortem sibi adoptarit: & quomodo Orientales ecclesias vniuersas, excepta Hierosolymitana, hæresis Ariana occuparit. Tum de synodo apud Antiochiam Cariæ congregata: & de primatus constitutione tunc facta. CAP. II.

Vide Nicc. lib. 12 ca. 1. Vide Socr. li. 5. ca. 2. 5. Theodor. li. 5. ca. 5. 6.

DEinde cum perpendisset sui esse officij, Barbaros Istri accolas, qui Thraces & Illyrios infestabant, vindicare: simulq; cogitasset, esse necessarium, subditis suis ad Occidentem sitis subuenire, præsertim Alemannis ibi Gallos affligentibus: imperij consortem Theodosium Sirmij fecit, ex Iberis Pyrenæos montes accolentibus oriundum, cum domi nobilem, tum rebus in bello sæpius præclarè gestis illustrem: adeò vt & antequàm ad imperium adscisceretur, subditorum suffragijs idoneus principatui iudicatus fuerit. Interim verò adhuc ecclesias Orientales, Hierosolymitana excepta, tenebant Ariani. At Macedoniani cum cæteri, tum ij maximè, qui degebant Constantinopoli, post inita cum Liberio pacta, non magnopere contendebant cum his qui Nicæni concilij decreta probabant. Quinetiam oppidatim cum ijs, quasi cum eiusdem opinionis sectatoribus, commercia consuetudinemq; colebant. At verò post legem à Gratiano promulgatã arrepta impunitatis occasione, nonnulli episcopi eius sectæ inuaserunt ecclesias quib. sub Valente fuerant exclusi. Atq; apud Antiochiam Cariæ congregati decreuerunt, filium non ὁμοούσιον, hoc est consubstantialem, sed ὁμοιούσιον, id est substantia consimilem patri, sicut antea vocarant, esse nuncupandũ. Ex eo tempore alij segregati, priuata conuenticula fouebant: alij damnata istorum qui id statuerant contẽtione atq; pugna, ab ijs defecerunt, & constantius adhæserunt illis, qui fidem à Nicæno concilio præscriptam profitebantur. Cęterùm inter illos episcopos qui tum promulgata Gratiani lege ab exilio reuersi sunt, quo imperante Valente fuerant affecti, extiterũt qui primatum nõ affectarent, quin potius ei concordiam populi præferrent: & Arianæ sectę doctores obtestarentur, ne se desererent, néue dissensionibus ecclesiam diuellerẽt, quam vnicam à Deo & Apostolis traditã, pertinacia & ambitio in multas distraheret. Huius quidem studij & Eulalius fuit, Amasiæ in Ponto episcopus. Fertur enim post reditum offendisse quendã alium ex Arianis episcopum præfectum ecclesiæ suæ: esse aũt in vniuersum, qui huic auscultarent, ne quinquaginta quidem. solicitus tamen de sarcienda

Theodosius Gratiano ad Imperij consortium adoptatus.

Macedonianorum pertinacia.

ὁμοιούσιον pro ὁμοούσιον.

Ecclesiã vnicam à Deo institutã, dissensionib⁹ in multas distrahi.

cienda

cienda inter omnes vnione, vltro obsecrasse, vt is primatum obtineret, & communi o- A pera ecclesiam gubernaret, quo primatum ipsum haberet quasi præmium seruatæ concordiæ. Verum ille vt huic non obtemperauit, ita ne paucis quidem istis, quos habebat, diu præfuturus erat: vtpote quòd & hi se reliquis coniunxerint.

Primatus studium.

De his qui propter sanctum Meletium & Paulinum Antiochienses episcopos, contenderunt: & de iureiurando propter episcopalem sedem facto.

CAPVT III.

EAdem tempestate cum & Meletius ex dictæ legis vigore Antiochiam Syriæ reuersus esset, mira quędam in populo suborta est contentio. Etenim superstite adhuc Paulino, quem Valens imperator ob pietatem (sicuti diximus) reueritus, exilio mulctare nō ausus fuerat, erant qui Meletiū illi in episcopali sede vellent esse consortem. His dum Paulini fautores refragantur, & Meletij ordinationem, vt per episcopos Arianos factam criminantur, qui pro Meletio stabant, vi perfecerunt id, quod studuerant. Etenim cùm multitudine essent non contemnenda, in vna quadam ecclesia suburbana, in episcopali solio illum collocarunt. Tumultuantibus igitur vtrinque factionibus, cum præsens expectaretur seditio, admirabile quoddam concilium obtinuit, vt ad concordiam reducerentur. Sic enim hinc inde conuentū est, vt iureiurando illos adstringerent, qui vel ad episcopatum inibi administrandum habebantur idonei, vel in eius expectatione essent (qui omnes, præter Flauianum, numero quinq; erant) quòd neque ambituri sint, neque electione facta suscepturi episcopatum istum, quàm diu vel Paulinus, vel Meletius in viuis esset: quinetiam concessuri sint, vt alterutro eorum mortuo, alter episcopatum solus obtineat. Iureiurando igitur in has conditiones dato, vniuersa fermè plebs ad concordiam rediit, paucis aliquot, inter quos Lucifer erat, adhuc obluctantibus, ob id quòd Meletius à diuersæ sectæ fautoribus ordinatus esset. His rebus ita peractis, Meletius Constantinopolim concessit, quo tempore & alijs episcopis eòdem congregatis necessarium visum est, vt Gregorius Nazianzo Constantinopolim traduceretur, eiusq; vrbis episcopatus illi committeretur.

Meletij ab exilio reditus. *Paulino suffectus Meletius.* *Iusiurandum propter episcopalem sedem factum.*

Vide Nice. lib. 12. ca. 2. Vide infra Sozo. lib. 7. cap. 11. Socr. lib. 5. cap. 5.

De imperio Teodosij magni, & quomodo per Ascholium Thessalonicæ episcopum sacro baptismate tinctus sit: & quid aduersus illos decreuerit, qui ex præscripto concilij Nicæni religionem non propagarent. B

CAPVT IIII.

SVB hoc tempus Gratianus, Alemannis Galatas occidentales adhuc infestantibus, ad paternam imperij sortem reuersus est, quam ipsi fratriq; ipsius gubernandam reliquerat: cum prius Illyrios & Orientis imperium Theodosio commisisset. Res autem illi ex voto contra Alemannos, vt & Theodosio contra Istrum accolentes Barbaros cōfecta est. Illos enim bello subegit, hos in amicitiam populi Romani supplices recepit: à quibus acceptis obsidibus firmata pace, Thessalonicam venit. Ibi morbo correptus, cum per Ascholium eius vrbis episcopum fidei mysteria edoctus esset, Christo initiatus fuit, & conualuit. Ille enim, cui id auitum erat, vt secundum Nicæni concilij præscripta Christum coleret, Ascholio delectabatur, qui hanc doctrinam tueretur: gaudebatque tum sibi adiutorem contigisse bonum, & planè (vt numero dicam) ad quamuis officij sacerdotalis functionem accommodatum. Gaudebat etiam Illyrios vniuersos ab Ariano dogmate esse synceros. Sciscitatus porrò de cęteris nationibus, comperit, ad Macedoniā vsq; inter sese ecclesias consentire, & omnes ex ęquo cum patre Deum verbum & Spiritum sanctum venerari: reliquas deinceps illinc Orientem versus omnes tumultuari, ita vt populus in varias sectas distraheretur, maximè autem Constantinopoli. Considerans igitur fore consultius, vt ipse prius suam de religione confessionem subditis suis ederet, ne opprimere videretur eos, si repentè religionem suscipiendam præciperet, nulla lege circunscriptam: legem ex vrbe Thessalonica populo Constantinopolitano irrogauit. Considerabat enim, istinc, velut ex arce totius imperij, etiam reliquis vrbibus breui tempore notum fore rescriptum suum. Eo autem declarabat, se velle, vt vniuersi subditi eam religionem amplecterentur, quam Petrus Apostolorum princeps Romanis ab initio tradidisset, quamq; tum temporis Damasus Romæ, & Petrus Alexandriæ episcopus conseruarent: & vt illorum duntaxat ecclesia diceretur catholica, qui Trinitatem diuinam æquali honore colerent: qui diuersum sentirent, eos hæreticos appellari, intestabiles esse, ac supplicio affici.

Vide Nice. lib. 12. ca. 4. Socr. lib. 5. cap. 6.

Theodosius baptisatus à morbo conualescit. *Theodosij pro religione catholica lex.* *Ecclesia catholica quæ. Hæretici qui.*

De Gre-

A *De Gregorio theologo, & quòd illi ecclesias tradiderit Theodosius, eiecto Demophilo, & ijs qui filium Patri consubstantialem non esse docebant.*

CAPVT V.

Vide Nicc. lib. 12. c. 7. 8. Socrat. lib. 5. cap. 7.

HAc lege lata, non multò pòst Constantinopolim venit. Tenebant autem illic adhuc ecclesias Arij sectatores, quibus præerat Demophilus: Gregorius verò Nazianzenus presidebat ijs qui Trinitatem consubstantialem profitebantur, is in exigua quadam cellula cœtum suum colligebat, quæ per quosdam suç fidei homines tum ipsi, tum ijs qui consimilem religionem amplectebantur, in domum precatoriam constructa erat. Sed eadem postea templum vrbis effecta fuit præ cæteris illustre: estq; non solùm structuræ elegantia & maiestate, sed & euidenti quoq; diuinæ apparitionis vtilitate conspicuum. Etenim diuina vis manifestè hic apparens, tum per se, tum per somnium sæpe multis, qui & morbis & varijs rerum casibus affligebantur, opem tulit. Creditum autem est, hanc esse sacram virginem Mariam, Christi matrem. in huius enim honorem templum extructum conspicitur. Porrò hanc ecclesiam Anastasiam appellant (quod nomen resurrectionem significat:) ob id, vt ego quidem puto, quòd Nicæni concilij dogma Constantinopoli per diuersa docentium potentiam collapsum iam, atq; (vt ita dicam) intermortuum, per Gregorij prædicationem hîc resuscitatum sit, ac reuixerit. Seu potius (vt à quibusdam audiui, qui se rem veram referre asseuerabant) quòd congregato ad concionem populo, grauida mulier è sublimi porticu delapsa hic expirarit: eademq; factis super ipsa communibus omnium precibus reuixerit, & vnà cum fœtu saluata sit: ideoq; ex miraculo diuinitùs edito deinceps istam appellationem locus ille sortitus fuerit. Atq; hac quidem de re eiusmodi rumor etiā hactenus durat. Imperator autem per nuncium Demophilo præcepit, vt aut ex Nicæni concilij decreto religionē propagaret, & populum ad cōcordiam reduceret: aut ecclesijs excederet. Ille verò conuocato populo, mandatum Imperatoris exposuit, & in posterum diem se extra vrbem cōcionaturum significauit: quandoquidem, inquit, diuina lex iubet, vt si vos ex hac vrbe pellant, fugiatis in aliam. Hæc cū præfatus esset, deinceps extra vrbem concionatus fuit: & vnà cum eo Lucius, qui ab Arianis quondā Alexandrinæ ecclesię præfectus fuit, qui expulsus, exul (vt dictum est) Constantinopolim concessit, ibiq; moratus fuit. Postquam igitur ecclesiam Demophilus reliquisset, ingressus Imperator, preces fudit: & ex eo tempore, qui consubstantialem trinitatem profitebantur, templa recuperarunt. Erat aūt hic annus, quo Gratianus quintùm, Theodosius primùm Conf. fuerunt, quadragesimus scilicet, ex quo Ariani ecclesias occuparant.

Gregorius Nazianzenus, eiusq; cellula in ampliss. templum mutata.

Anastasia templum, vnde dictum.

Demophilus cum Lucio extra vrbē concionatur.

B

Consubstantialis assertoribus templa restituta.

De Arianis, & item de Eunomio tum florente: & de libertate S. Amphilochij, qua ille in oratione ad Imperatorem vsus est.

CAPVT VI.

Vide Nicc. li. 12. c. 8. 9. Theodor. lib. 5. ca. 16.

ADhuc autem isti, quia numero pollebant, Constantij atq; Valētis pręiudicio freti, securius conueniebant, ac de Deo, eiusq; essentia publicè disputabant: & vt Imperatoris animum pertentarent, eos subornabant, quos in aula suç sectæ fautores habebant. Rebantur enim se obtenturos id quod proposuerāt, cùm ea considerarent quæ sub Constantio acciderant. Quæ quidem res & Ecclesiæ catholicæ sectatorib. formidinē ac solicitudinē incusserat: qui tamen non minimè & hinc metuebant, quòd considerarent quantum esset Eunomij in disputando acumen. Hic enim nō multò antè ob controuersiam quā cum clericis suis, imperante adhuc Valente, Cyzici habuerat, ab Arianis discessione facta, priuatus agebat in Bithynia, e regione Constantinopolis, ac frequens ad eum populus traijciebat: multiq; aliunde confluebant, partim vt illū pertentarent, partim vt eius doctrinā cognoscerent. Huius rei fama ad Imperatorē quoq; permanārat, qui iam conueniendi eius desiderio tenebatur. Cæterùm imperatrix Placilla eum studiosè deprecando cohibuit. Nam cùm Nicæni cōcilij doctrinam ipsa fidelissimè conseruaret, metuebat, ne (quod consentaneum videbatur) maritus colloquio circūuentus, in illius sententiam deflecteret. Vigente autem adhuc vtrinq; huiusce cōtentionis studio, episcopis ijs qui Constantinopoli versabantur, palatiū Imperatoris salutādi gratia (vt moris erat) frequentantib. etiam senex quidā cum his vnà venisse dicitur, ignobilis oppidi sacerdos, simplex, ac nullo rerum vsu tritus, sed in diuinis apprimè cordatus. Cùm aūt cæteri candidè admodū ac religiosè Imperatorem consalutassent, etiam sacerdos senex ipsum consimiliter salutauit: filio verò Imperatoris qui patri assidebat, ęqualē honorē non exhibuit, sed propius accedens, veluti puero, Salue (inquit) fili. simulq; caput illi digito demulcebat. Cōmotus igitur ira Imperator, & quasi ob iniuriam

Eunomij in disputando acumen.

Placilla imperatrix orthodoxa.

Amphilochij cū Imperatore παρρησία.

iuriam filio factam indignatus, quē ille non æqualiter honorasset cū patre, foras extur- A
bari cū contumelia senem iussit. Ille verò cùm raptaretur, conuersus: Ad hunc, inquit, modū Imperator existima, & cœlestē quoq; patrem excandescere in eos, qui filium cū patre non æqualiter honorant, & genitore inferiorē nuncupare audēt. Delectatus hoc dicto Imperator, senē reuocat: & veniam precatus, verè illum locutum esse confitetur. Firmior itaq; factus, eos qui ab hoc diuersum sentirent, non admisit: contentiones etiā & conuentiones in foro habere vetuit: & vt de essentia ac natura Dei solito more disputare tutum deinceps non esset, effecit, lata in eam rem lege, & constituta pœna.

Theodosius orthodoxam fidem amplexus.

De secundo vniuersali concilio, vnde, & quam ob causam conuocatum sit: & de recusatione Gregorij Theologi. CAP. VII.

Concilium II. ab imper. conuocatum. *Vide Nice. li. 12. ca. 10. Socrat. lib. 5. cap. 8.*

BReui deinde concilium episcoporū sibi consentientiū conuocauit, partim vt Nicæni concilij decreta confirmarentur, partim vt ordinaretur aliquis qui Constātinopolitanæ sedis episcopatum administraret: partim etiam, quòd existimaret eos qui Macedoniani appellantur, cum Ecclesia catholica posse conciliari. Nam & hos quoq;, vt qui grauiter admodum, quantum ad huius quidem doctrinæ quæstionem attinet, à catholicis dissiderent, conuocauit. Conuenerunt igitur ex his qui Trinitatem consubstantialem profitebantur, circiter centum & quinquaginta: ex ijs qui Macedonij sectabantur hæresim, sex ac triginta, quorum plurimi ex ciuitatibus ad Hellespontum sitis erant. His præerant Eleusius Cyzici, & Marcianus Lampsaci episcopus: cæteris verò Timotheus Alexandrinæ sedis antistes, non ita pridē defuncto fratri suo Petro suffectus: & Meletius Antiochiæ episcopus, qui nuper admodum Constantinopolim ob Gregorij ordinationem venerat: & Cyrillus episcopus Hierosolymorum, ductus tum pœnitentia, quòd antea Macedonianæ opinionis sectator extitisset. Cum his autem erant Ascholius Thessalonicensis, & Diodorus Tharsensis, & Acacius Berœensis: qui quidem omnes cum decreti in Nicæno concilio confirmati approbatores essent, eos, qui cum Eleusio erāt, obtestabantur, vt suæ sententiæ subscriberent: in memoriam illis redigentes ea, quę ad Liberiū per legatos Eustachium Syluanum ac Theophilum scripsissent, & contestati essent, vt diximus. Cæterùm illi cùm se nunquā filium patri consubstantialem asserturos palàm B affirmassent, quamuis diuersa confessioni suę apud Liberium factę dicerent, recesserūt: & eos qui in vrbe secum sentiebant, scripto monuerunt, ne concilij Nicæni decretis subscriberent. Reliqui ergo Constantinopoli remanentes consultabant, cuinam potissimùm istius vrbis cathedra committeretur. Dicitur autē Imperator Gregorium, ob vitā atq; doctrinam admiratus, dignū censuisse hoc prēsulatu: eiusq; iudicium cōcilij quoq; partem maximam, quæ integritatem viri suspiceret, approbasse. Ipsum etiam Gregorium ab initio statuisse primatum ecclesię Constantinopolitanę suscipere: sed postquam sensisset, quosdam præsertim ex Aegyptijs esse refragaturos, fuisse auersatum. Proinde mihi cùm in omnibus alijs hunc sapientissimum virum, tum in præsenti hoc negotio nō minimè mirari subit. neq; enim propter eloquentiā fastu intumuit, neq; inanis gloriæ causa principatū affectauit eius ecclesiæ, quam ipse susceperat tum, quum interitus periculo illa laboraret. Siquidem reposcentibus episcopis depositum reddidit, nihil de multis laboribus suis, nihil de periculis conquestus, quæ sustinuit, dū cominus pugnaret cum sectis. Atqui dolere nulli poterat, illum manere Constantinopolis episcopum quia alius ibi tum non erat: præsertim cùm etiam Nazianzi alius episcopus ordinatus esset. nihilo minus tamen synodus & patrias leges, & ecclesiasticam ordinationem obseruans, quod dederat, à volente recepit, nihil reuerita viri tanti prærogatiuam. Quanquam autem Imperatori ac sacerdotibus ista cōsultatio, velut ob rem maximi momēti suscepta, vnicè cordi esset: insuperq; mādaret Imperator, vt diligens fieret inquisitio, quo vir inueniretur quàm maximè probus & integer, cui amplissimæ ac regię vrbis summum sacerdotium concredi oporteret: Synodus tamen idem propositum non habuit. singuli enim ex necessarijs suis aliquem cupiebant ordinari.

Macedoniani. Cyrillus à Macedoniano errore conuersus. Vide supr. lib. 4. ca. 11. Macedonianorum pertinacia. Gregorius Constantinopolitanæ eccl. episcopatū recusat. Gregorij sapientia.

De electione Nectarij in episcopum Constantinopolitanum: & cuias fuerit, & quibus moribus. CAPVT VII.

Nectarij mira in episc. Constantinopol. electio. *Vide Nice. lib. 12. c. 12. Socr. lib. 5. cap. 6.*

EO tēpore Nectarius quidā Tharsensis, è Cilicia splendidissimo senatorij ordinis gradu ortus, Constantinopoli morabatur. Is iā accinctus ad iter in patriā, Diodorum Tharsi episcopum cōuenit, vt literas peteret, si quas ille scribere vellet. Meditabatur autem Diodorus, tum fortè secum, quémnam potissimum ipse ad electionem tam seriam proponere deberet, & intuitus Nectarium, dignum episcopatu censuit:

A fuit: eique statim tota mente addictus fuit, cùm propter caniciem viri, & vultum sacerdote dignũ, tum propter suauitatem morum. Itaq; velut aliud agens, eum ad Antiochię episcopum adduxit, commendauit, & vt illi studeret, hortatus est. Hic verò in negocio serio, ad quod multi viri spectatissimi suffragijs expeterentur, risit votum Diodori: nihilominus tamen accitum ad se Nectarium, paulisper adhuc manere iussit. Non multo pòst, cum sacerdotibus nomina eorum, quos ad ordinationem dignos iudicabant, chartæ inscribere Imperator iussisset: ac sibi ipsi ex omnibus ijs, vnius electionem reseruasset, alij alios in album retulerunt, quare & Antiochenæ ecclesiæ præsul inscripsit ipse quoq; quos voluit: quibus omnibus vltimo loco & Nectarium adiecit, in gratiam Diodori. Imperator igitur perlecto inscriptorũ catalogo, substitit in Nectario: & intẽdens mentis aciem, secum tacitè consultabat, impresso vltimæ nomenclaturæ digito: rursusq; ad caput egressus, cunctos ordine percurrit, ac Nectarium deligit. Hoc factum admirantur omnes, ac sciscitantur, quisnam esset iste Nectarius, & quod sectaretur institutum vitæ, & vnde esset? Cognito autem, hominem ne baptizatum quidẽ esse, multo etiamnum magis admirati sunt insolentiam iudicij in Imperatore. Ignorabat autẽ id opinor etiam Diodorus: neq; enim ausus fuisset sciens, nondum baptizato dare suffragium sacerdotij: sed, vt consentaneum est, quia canus erat, putauit eum iam olim fuisse baptizatum. Facta verò hæc sunt non sine prouidentia diuina, cùm & Imperator, postquam baptismatis expertem intellexisset, in eadem sententia perstiterit, multis sacerdotibus reluctantibus. Postquam igitur omnes cesserunt, & in Imperatoris calculũ consenserunt, baptizatus fuit, & sacri baptismatis conuenienti habitu etiamnum indutus, communi synodi suffragio Constantinopolis episcopus declaratus est. Hæc ita gesta esse multi crediderunt, præmonito diuinitùs Imperatore: quod quidem vtrùm ne verum sit, necne, ego non excutio. mihi tamen persuadeo, absq; nutu diuino nihil accidisse, quod euenit: dum & ad electionis ipsius miraculum respicio, & ea quæ hinc sunt consecuta, considero, quo modo ad mansuetissimum & bonum & honestum virũ Deus huiusce sacerdotij functionem transtulerit. Et quod quidem ad Nectarij ordinationem attinet, ita res se habuit, quantum ego intellexi.

Nectarius baptizatus declaratur episcopus Constantinopolitanus.

B

Quibus de rebus in secundo vniuersali concilio statutum fuerit, & de Maximo philosopho Cynico. CAPVT IX.

Vide Nice. lib. 12. c. 11. Socr. lib. 5. cap. 8. Theodor. lib. 5. cap. 8.

POst hæc habito conuentu, ipse Nectarius & alij sacerdotes, Nicæni concilij fidẽ ratam esse habendam, & vniuersam hæresim abrogandam censuerunt: tum vt omnes vbiq; ecclesiæ secundum veteres canones gubernarentur, vtq; episcopi proprijs ecclesijs suis præsiderent, neq; extraneas temerè inuaderent, neq; se priuatorũ tacitis electionibus expectantibus committerent, sicut antea sæpe contigerat, dum persecutioni subiaceret Ecclesia catholica: præterea quæ in vnaquaque cuiusque nationis synodo cõstituerentur, vt ea quàm rectissima apparerẽt, ordinarent ac facerent. Adhęc, vt post Romanum episcopum Constantinopolitanus pręrogatiuam dignitatis obtineret, vtpote qui nouæ Romæ sedem gubernet. Iam enim non modò hanc appellationẽ vrbs ea adepta erat, senatuq; & ordinibus ac magistratibus cõsimiliter vtebatur: verùm & insignia quoq; eadem Romano ritu præferebat, & iura pariter atq; honores vtrinque in omnibus congruebant. Deniq; Maximum neq; fuisse, neque esse episcopum, neque clericos, eos, qui ab ipso ordinati essent. Insuperq; omnia quæ vel ab ipso, vel ipsius nomine facta erant, irrita esse decreuerunt. Hunc enim natione Alexandrinum, professione philosophum Cynicum, sed doctrinæ in Nicæno concilio comprobatæ studiosum, furtiua electione Constantinopolis episcopum constituerant ij, qui tunc ex Aegypto conuenerant. Atq; hæc quidem ad hunc modum synodo placuerunt: quibus suum suffragium Imperator adiecit, legemq; addidit, vt rata haberetur fides concilij Nicæni, vtque Ecclesiæ vbiuis gentium collectæ, illis committerentur, qui in substantijs trium personarum, eadem dignitate, eademq; potentia præditarum, vnam & eandem confiterentur diuinitatem patris & filij & Spiritus sancti. Hos porrò esse, qui congruerent in fide cum Nectario, Constantinopoli: in Aegypto, cum Timotheo Alexandriæ episcopo: in Orientalibus ecclesijs cum Diodoro Tharsensi, & cum Pelagio Laodicensi in Syria episcopo: apud Asianos, cum Amphilochio Iconiensis ecclesiæ præsule: in ciuitatibus verò Ponti, à Bithynia vsque ad Armeniam, cum Helladio Cæsariensis in Cappadocia ecclesiæ episcopo, & cum Gregorio Nysæ, & Otreino Melitæ episcopo: in Thraciæ autem Scythiæque vrbibus cum Terentio Tomorum, & Martyrio Marcianopolis episcopo. Hos enim & Imperator quoque visos, & coràm allocutus approbauit: de quibus & integra constabat fama, quòd suis ecclesijs religiosè præs-

Decreta post Nectarij electionem.

Constantinopolis noua Roma.

Maximus philosophus Cynicus.

Nicæni fidei approbatores episcopi qui.

sent. Postquam igitur hæc ita peracta essent, finemque concilium cepisset, cæteri qui- A
dem domum quisque reuersi sunt.

De Martyrio Cilice: & de translatione reliquiarum sanctorum, Pauli confessoris, & Meletij Antiochiæ episcopi. CAPVT X.

Cyriacus Adanorum episc.

Martyrius diaconi officium recusat.

NEctarius autem præceptore Cyriaco Adanorum episcopo officium sacerdotale didicit: cum hoc enim ipso, vt secum aliquandiu maneret, Diodorum Tharsensium episcopum rogauerat. Inuitauerat & alios multos Cilicas, vt secum morarentur: ex quibus & Martyrium, quem vt medicum familiarem, ita commissorum in iuuentute delictorum conscium habuerat, diaconum ordinare cogitabat: cæterum Martyrius id auersatus est, indignum se esse ministerio diuino asseuerans, actæq; sibi antea vitæ testem Nectarium ipsum citans. Cui Nectarius: Nunquid ego, inquit, idem qui nunc sacerdos sum, vitam meam hactenus multo magis dissolutè traduxi, quàm tu tuam: cum vel tu ipse id testari possis, qui frequenti intemperantiæ meæ opem persæpe tulisti? Tum ille vicissim. Atqui tu, ô beate, recens baptizatus ac purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es, vtraq; autē hæc peccatorum expiatoria esse Deus constituit. Ac proinde, vt mihi quidem videris, tu ab infantib. iam recens natis nihil differs: ego verò iam olim sacri baptismatis factus particeps, in vsu vitæ meæ semper antiquum obtinui. Atque ille quidem talia causatus, ordinationem non admisit: & sanè ego quidem ob eam recusationem hūc virum laudo, eaq; de causa eum in partē huiusce historiæ retuli. Porrò Imperator vbi cognouisset ea quæ Paulo, quondam Constantinopolis episcopo, acciderant: transtulit eius corpus, & in ecclesia sepeliuit, quā Macedonius eius persecutor extruxerat, quæq; adhuc de ipsius nomine nomen seruat, augustissima existens ędes, & nobilissima: quę res multos veritatis ignaros, velut & mulierculas, & è plebe cōplures, suspicari facit, Paulū apostolum hîc esse conditum. Circa idem tempus & Meletij reliquię Antiochiam translatę, & iuxta loculum Babylæ martyris conditæ fuerunt. Fertur autem, eas regia continuè via ex Imperatoris mandato intra mœnia in ciuitates fuisse receptas, præter consuetudinem Romanis vsitatam, & alternatis psalmorum cantibus vnoquoq; in loco honoratas, donec Antiochiam vsque transportarentur. B

Vide Nice. li. 12. ca. 14. Socrat. lib. 5. cap. 9.

Pauli confessoris corpus translatū Constantinopolim.

Meletij reliquiæ trāslatæ Antiochiam.

De ordinatione Flauiani episcopi Antiochiæ, & ijs quæ huius nomine acciderunt, propter datum olim iusiurandum. CAPVT XI.

Flauianus Meletij successor. Paulinus.

AC Meletius quidem talem ibi sepulturam sortitus est: eligitur verò in illius locum Flauianus, præter datum iusiurandum. adhuc enim Paulinus in viuis erat. Ex eo igitur maxima rursus perturbatio Antiochenam ecclesiam corripuit, ac plurimi se à Flauiani communione abstraxerunt, & priuatim sub Paulino conuentum egerunt. Quin & ipsi quoq; sacerdotes ob hanc rē inter sese cōtendebant. Atq; Aegyptij quidem & Arabici & Cyprij, velut ob Paulinum iniuria affectum, stomachabantur: Syri verò, Palæstini & Phœnices, tum etiam ex Armenijs, ex Cappadocibus, ex Galatis, & ex Ponticis plurimi, pro Flauiano stabant. Non minimè autem indignatus fuit episcopus Romanus, & cum eo cuncti sacerdotes Occidentales: ac Paulino quidem ceu Antiochiæ episcopo consuetas scribebant epistolas, quas Synodales appellant: ad Flauianum verò, silentium agebant. Quin & Diodorum Tharsi & Acacium Berœę episcopos, qui illum ordinarant, reos agebant, & pro excommunicatis habebant. Itaq; vt de hisce rebus cognosceretur, scripserunt tum ipsi, tum Gratianus imperator, in Occidentem conuocantes episcopos Orientales.

Vide Nice. lib. 12. c. 14. Socr. lib. 5. cap. 15. Theodor. lib. 5 cap. 9. Vide Sozo. lib. 7. cap. 3. Theodorit lib. 5. cap. 2. 23.

Quòd Theodosius concilium agitauerit, vt omnes hæreses in vnam concordiam redigeret: tum de Agelio & Sisinnio Nouatianis, quid introduxerint: & quòd concilio rursus conuocato, Imperator solos eos receperit, qui trinitatem consubstantialem profitebantur: qui aliter sentirent, ecclesijs exturbarit.

CAPVT XII.

Theodosius rursus concilium agitat, vt dissidia ecclesiarum componantur.

HOc temporis tractu Ecclesiæ catholicæ fautoribus templa recuperantibus, in multis imperij locis tumultus oborti sunt, quòd Ariani se illis opponerent. Theodosius verò Imperator exiguo post priorem synodum intermisso tempore, vigentium tunc sectarum antesignanos rursus conuocauit, vt aut discerēt aut docerent eorū veritatem, de quibus inter sese contendebant. Sperabat enim se omnes effecturum esse concordes, si communem ipsis de controuersijs doctrinæ disputationem proposuisset. Postquam igitur conuenissent (erat autem hic annus, quo Merobaudes iterum, & Saturninus consules

Vide Nice. lib. 1. c. 15. Theodor. lib. 5. cap. 8. 9. 10. Socr. lib 5. cap. 10.

A consules erant, & quo Imperator Arcadium filium sibi imperij consortem assumpsit) Imperator Nectarium accersit, & cum eo de futura synodo communicat: & quæstiones eas, quæ hæreses peperissent, vt in disceptationem proponeret, iniungit, quò vna fieret credentium in Christum ecclesia, & doctrina consona, qua religio conformari debeat. Nectarius igitur priuatim secum meditatus, Agelio Nouatianæ ecclesię episcopo, vt in fide secum sentienti, voluntatem Imperatoris aperuit. Ille verò, qui vt vitæ sanctimoniam operibus repræsentabat, ita in verborum argutijs ac lenocinijs minimè exercitatus erat, sibi considerandum proponebat, si quid facto opus esset: sin verò disputandum foret, virum producebat ex lectoribus suis tunc vnum, nomine Sysinnium, sed cui posteà idem episcopatus est commissus, ratione & oratione præstantem, qui sacrorum librorum explicationes exactè calleret, & variam eorum cognitionem haberet, quæ tum ab Ethnicis, tum ab Ecclesiasticis authoribus conscripta erant. Qui quidem vir etiam hoc articulo rectissimè consulere visus, autor fuit, vt fugerent institutas cum sectarijs disputationes, vtpotè rixarum atque pugnarum fomites. Sed ex ipsis quęrerent, reciperéntne eos, qui ante Ecclesiæ distractionem interpretes ac doctores fuissent Scripturæ sacræ? Etenim si horum testimonia reiecerint, inquit, à suis ipsorum consortibus explodentur. Sin autem sufficere eos ad controuersias decidendas arbitrabuntur, produci oportet illorum libros. Certò enim sciebat, veteres, qui coæternum cum patre filium cognouerant, ausos nō fuisse dicere, illum ex aliquo principio duxisse originem. Cum igitur & Nectario id se rectè habere videretur, & Imperator edoctus consilium collaudasset, animos sectariorum pertentabat, quidnam ipsi de veterum interpretationibus sentirent? Illis ea magnificè laudantibus, ipse palàm verbis expressis proposuit, num illorum dictis in finiendis quæstionibus staturi sint? & satisne locupletes doctrinæ testes eos esse iudicent? Orta & circa hanc quoque rem inter sectarum principes dissensione (neq; enim consimiliter singuli de veterum libris sentiebant) animaduertit Imperator, quòd nudis priuatarum opinionū altercationibus nixi, definitum aliquid pronunciare detrectarent. Quamobrem damnata hac illorum peruicacia, iussit, vt vnaquæq; secta doctrinæ suę libellum ipsi porrigeret. Cum itaq; huic negocio conficiendo præstitutus dies adesset, conuenerunt in palatium, pro ijs, qui consubstantialem Trini-

Agelius Nouatianus episcopus.

Sysinnius eius prudens consilium.

Disputationes cum sectarijs, vt fomites rixarum fugiendæ.

B tatem profitebātur, Nectarius & Agelius: pro Ariana hæresi, Demophilus eius antistes: pro Eunomianis, ipse Eunomius: Eleusius autem Cyzici episcopus, pro ijs, qui vocantur Macedoniani. Acceptis autem singulorum libellis, solos eos approbauit, qui consubstantialem Trinitatem asserebant: reliquos verò, vt absurdos disrupit. Ac Nouatianis quidē hinc præter sentētiam nihil accidit, siquidem conformem cum ecclesia Catholica opinionem de Deo habent. Cæteri verò suis ipsorum sacerdotibus indignabantur, quòd coram Imperatore sibi ipsis inscitè fuissent aduersati: multiq; cæteris damnatis, ad sententiam approbatam conuersi sunt. Imperator verò lege lata sanxit, vt sectarij neq; conuentus agerent, neque doctrinam fidei profiterentur, neq; episcopos aut alios ordinarent: atq; vt alij vrbibus agrisq; expellerentur, alij notarētur infamia, & Reipub. consimiliter ac cæteri, participes non essent: & graues quidem legibus adscribebat pœnas, sed eas non exequebatur. neque enim vt pœnas irrogaret, sed vt metum incuteret subditis suis, studebat, vt sibi in diuinis cōcordes fierent: siquidem & illos laudabat, qui sua sponte conuertebantur.

Theodosius sectarum libellos oblatos discerpit.

Theodosij lex contra sectarios.

De tyranno Maximo: & quæ illo grassante acta sint inter Iustinam imperatricem & sanctum Ambrosium: & quomodo per dolum interemptus sit imperator Gratianus, & Valentinianus vnà cum matre Thessalonicam ad Theodosium confugerit.

CAPVT XIII.

Vide Nicep. l. 12. c. 19. 20. Vide Theodorit. lib. 5. ca. 12. 13. Socr. lib. 5. ca. 11. 12. 14.

EA tempestate, dum Gratianus in bello contra Alemannos gerendo occupatus esset, bellum mouet ex Britannia Maximus, & in suam potestatem Romanum imperium redigere conatus est. In Italia autem tunc agebat Valentinianus, adhuc iuuenis: & Remp. ibidem præfectus administrabat Probus, vir consularis. Quo tempore Iustina Imperatoris mater Arianæ sectæ fautrix, Ambrosio Mediolanensium episcopo negocium facessebat, & ecclesias turbabat, noua tentans aduersus decreta concilij Nicęni: & studiosè id agens, vt Ariminensis concilij fides præualeret. Cæterùm cū illi aduersaretur Ambrosius, indignata calumniatur eum apud filium, perinde ac si ab eo contumelijs affecta esset. Valētinianus igitur calumnias eas veras esse ratus, matris vindicandæ titulo militū turbā Ecclesię immittit: qui quidē facto in templum impetu, per vim irrumpunt intrò, & Ambrosiū raptant, e uestigiò in exiliū abducturi. Sed ab ecclesia circūfusa multitudo militib. restitit,

Maximi tyrannis.

Iustina Imp. mater Ariana, Ambrosio infensa.

Ambrosius contra militum vim à populo defensus.

& vel mori citius quàm sacerdotem deserere statuit: ex hac causa Iustina maiori etiam. A
num ira excanduit, & edicto roborari conatus suos voluit. Accito igitur ad se Beniuo-
lo, qui decretorum scribis tunc præfectus erat, mandauit vt legem quàm ocyssimè con-
Beniuolus officium contra pietatem iniūctū detrectat. deret, in confirmationem fidei per Ariminense concilium promulgatæ. Quod quidem
negocium cum ille verecundè detrectaret, (erat enim fautor Ecclesiæ catholicæ) illa e-
um precibus vrgere, & amplioris dignitatis promissionibus inescare pergit: sed tamen
non persuasit. Nam Beniuolus detractum sibi baltheum antè pedes Imperatricis abie-
cit, ac dixit, Sibi neque præsentem hanc, neq; ampliorem aliam vllam dignitatem tan-
ti fore, quam in mercedem impietatis affectaret. Cum itaq; in eo persisteret, quod illud
nunquam facturus esset: alij reperti sunt, qui ad huiusmodi legis compositionem deser
uirent. Mandabat verò lex ista, vt intrepidè conuenirent, qui eandem sectarentur fidē,
quam illi, qui Arimini, & posteà Constantinopoli congregati fuerant: vtq; illi, qui aut
his ipsis obstitissent, aut Imperatoris legi contraria tentassent, morte mulctarentur.
Gratiani mors Hæc dum studet Imperatoris mater, & legem ad vsum producere festinat, annūciatur,
dolo Andragathij, qui dux erat Maximi, interemptum esse Gratianum. Ille enim Im-
Acta circa annum 388. peratorio curru, quo vehebatur, occultatus, ijs qui præcedebant iniunxerat, vt vxorem
Imperatoris in eo esse nunciarent. Gratianus igitur fluuium, qui illic erat, inconsiderа-
tè transgressus, cum & matrimonium non ita pridem contraxisset, & iuuenis esset, ac
miro coniugis amore flagraret, præ desiderio eius videndæ nihil prospiciens, in Andra-
gathij manus incidit: & comprehensus, non ita multo post è medio sublatus est, cum
Maximi in Italiam expeditio. annos vixisset plus minus viginti quatuor, imperasset autem quindecim. Iustina igitur
tanta accepta clade, iræ aduersus Ambrosium conceptæ oblita fuit. Intereà Maximus
contracto ex Britannis, & finitimis Gallis & Iberis, ac vicinis gentibus copiosissimo ex-
ercitu, in Italiam tendebat, eo quidem prætextu, quasi passurus non esset, vt in fide pa-
tria & ordine ecclesiastico quicquam innouaretur: vero autem proposito, vt se ipsum
tyrannidis existimatione purgaret, ad principatum respiciens. interim & hoc agitans,
num qua ratione efficere posset, vt imperium Romanum non violentia sibi, sed iure
vindicare videretur. Valentinianus ergo temporis necessitate coactus, imperij sui insi-
gnia accepit: ac veritus ne quid sibi accideret, fugiens Thessalonicam venit, & cum eo v-
nà tum mater, tum Probus Hyparchus. B

De natiuitate Honorij: & quod Theodosius relicto Arcadio filio Constantinopoli Imperatore, in Italiam profectus sit: & de successione Nouatianorum, & reliquorum patriarcharum: & de audacia Arianorum: & quomodo Theodosius sublato tyranno, magnificum triumphum egerit.

CAPVT XIIII.

Honorius Theodosij F. Intereà temporis Theodosio sese ad bellum contra Maximum præparan- *Vide Nice. lib. 12. c. 21. Socr. lib. 5. cap. 13. 20.*
ti, nascitur filius Honorius. Deinde cum omnia ipsi, quæ ad expeditionē
necessaria fuerant, ritè confecta essent, relicto Constantinopoli Impera-
tore Arcadio filio, Valentinianum Thessalonicæ conuenit: Legatos autē
à Maximo ad se missos, neque remittebat manifestè, neq; admittebat, sed
Agelius moriturus duos successores constituit. assumpto exercitu in Italiam tendebat. Hoc tempore cum moriturus esset Agelius Cō-
stantinopoli Nouatianorum episcopus, suffragio suo suffecit sibi ex presbyteris suis v-
num Sisinnium: conquerente autem plebe, quòd non potius ordinasset Marcianum
spectatę pietatis virum, commodius se acturum ratus, Marcianum ordinauit, & in ec-
clesia ad populū hæc verba fecit: Post me, inquiens, Marcianum habetis, post hunc verò
Sisinnium. atq; ille quidē non multò post quàm hęc dixisset, mortuus est, cum sectę suę
quadraginta annis cum laude præfuisset. Sunt etiam, qui hunc virum Græcanicarū per-
Timothei & Cyrilli successores. secutionum temporibus confessorem quoq; extitisse asseuerant. Non multò post Ti-
motheo & Cyrillo vita defunctis, in Alexandrinam sedem Theophilus, in Hierosoly-
Demophili successor Marinus. Dorotheus. mitanam Ioannes succedit. Apud Constantinopolim item Demophilus Arianæ sectæ
præses mortuus est, ac Marino quidem ex Thracia accito eius successio committitur:
sed postquam Dorotheus ex Antiochia Syriæ Constantinopolim aduenisset, quia is vi-
debatur magis idoneus, eius sectæ primatū obtinuit. Intereà temporis Theodosio in I-
taliā ingresso, rumores de bello pro cuiusq; votis rati erāt. Inter Arianos percrebuerat,
quòd multis in prælio fusis, Imperator in tyranni potestatem redactus esset: ideoq;, per-
inde ac si euentu iam cōprobata fuissent ea, quæ verbis ipsi sparserant, cristas erexerunt,
Nectarij domus ab Arianis succensa. & concursu facto Nectarij episcopi domū succenderunt: id indignati, quòd ille primas
teneret in ecclesijs. Atqui Imperatori alea belli ex voto cecidit. etenim milites quos ha-
bebat Maximus, seu metu apparatus aduersus ipsos instructi, seu ꝓditione, tyrannū cō-
prehen-

A prehensum de medio sustulerunt: Andragathius verò, qui Gratianum occiderat, vbi hoc factum cognouisset, vnà cum armis ipsis in præterfluentem fluuium insiluit ac perijt. Bello ad hunc modum finito, vbi Gratianum deinceps, vt erat æquum, vindicasset, Romam venit: ac pro victoria triumphum vnà cum Valentiniano egit, & ecclesiarum statum per Italiam rectè constituit. Contigerat enim, vt & Iustina moreretur.

Maximi tyranni, & Andragathij interitus anno 392.

Iustina mori.

De Flauiano & Euagrio Antiochiensibus, & de ijs, quæ Alexandriæ contigerunt in euersione templi Serapidis: de templo Serapidis, & euersis alijs templis idololatricis.

CAPVT XV.

Vide Nicc. lib. 12. c. 24. 25. 26. 27. Vide Socr. li. 5. c. 15. 16. Ruff. lib. 2. cap. 23. Theodor. li. 5. ca. 3. 23

NVnc temporis Paulino Antiochiæ mortuo, auditores eius Flauianum, vt qui datum Meletij tempore iusiurandum transgressus esset, auersari pergebant, & quidem in dogmate nihil ab illo discrepantes. Constituitur ergo eorum episcopus Euagrius. Quo quidem breue admodum tempus superuiuente, nemo alius hanc successionem adimpleuit, obstãte Flauiano. Priuatos igitur conuentus agitarunt, quotquot communionem illius recusabant. Per hoc tempus Alexandriæ episcopus templum Bacchi, quod apud ipsos erat, in ecclesiã transformauit: dono enim illud ab Imperatore petitum acceperat. Dum autem expurgantur simulachra, dum aperiuntur penetralia, cum ille opportunè deridere studeret mysteria Paganorum, hæc ipsa pandebat: ac Priapos, & si quod aliud in secretis penetralibus ridiculũ erat, aut videbatur, publicè in conspectum proferebat. Ibi & veritate & nouitate rei gestæ consternati Pagani, quiescere nõ sustinuerunt: sed conspiratione inter sese facta Christianos adorti sunt, & alijs occisis, alijs vulneratis, templum Serapidis occupant. Erat hoc templũ & pulchritudine & amplitudine illustrissimum, in colliculo sitũ. Hinc igitur velut ex arce quapiã de improuiso irruentes, ex Christianis multos comprehenderunt, ac tormentis adhibitis sacrificare coëgerunt: quod qui facere detrectabant, eorum alios in crucem egerunt, alios confractis crurib. alios alijs modis sustulerunt. Cum aũt ad multum tempus durasset hæc seditio, accedunt eos principes, ac legum cõmonefaciunt, & à bello cessare iubent, ac Serapidis templũ relinquere. Præerat autem tunc militũ cohortibus per Aegyptũ Romanus: cæterùm Euagrius Hyparchus

Flauianus ab auditorib. suis repudiatus.

Euagrius pro Flauiano episcopus.

Bacchi templum in ecclesiam redactũ.

Priapi in mysterijs reperti.

Serapidis templum.

Euagrius Hyparchus.

B Alexandriæ præfectus erat: qui quidẽ cum nihil proficerent, Imperatori factum indicarunt. Illos interim, qui in templo Serapidis erant, animosiores faciebat, tũ quòd eorũ scelerum, quæ hactenus perpetrarant, sibi cõscij essent: tum quòd Olympius quidam in habitu philosophico cum ipsis esset, ac persuaderet, non oportere negligi ritus patrios: sed æquũ esse vel mori pro his, si res postularet. qui quidẽ cum ob eiecta simulachra conspiceret eos esse consternatos, hortatur ne à religione sua deficerent, asserẽs imagines ac statuas nihil aliud esse, quàm materiã corruptibilem, ac proinde ad nihilum potuisse redigi: inhabitasse autem his virtutes quasdam, & eas iam in cœlum auolasse. Atque ille quidem talia docens, ac turbam Paganorum secum habens, in templo Serapidis morabatur: Imperator verò annunciatis his, quæ acta erãt, Christianos eos, qui sublati erant, beatos pronunciauit, vt qui martyrij præmium consecuti essent, pro doctrina sua periclitati: interfectoribus autem veniam concedi iussit, vt accepti beneficij reuerentia promptius ad Christianismum conuerterentur. Cæterùm templa, quæ Alexandriæ erant, quoniam seditionum fomites populo existerent, euerti voluit. Fertur itaque, ijs quæ ab Imperatore de hisce rebus rescripta fuerant, in publico recitatis, magnos à Christianis clamores fuisse sublatos, propterea, quòd ille statim ab initio paganos culpæ argueret: & ex hinc metu correptos eos, qui templum Serapidis tenebant, in fugam sese coniecisse: & ab eo tempore Christianos eum locum recuperatum obtinuisse. Olympius deniq;, vt audiui, non multò anteà, concubio noctis eius, post quam superueniente die hęc transacta sunt, subaudiuit quendam in templo Serapidis Alleluia canentem, & quoniam foribus clausis, & constante quiete neminem conspiceret, sed solam tantummodo vocem audiret eundem Psalmum modulantem, præsagium intellexit: & clàm omnibus templo Serapidis egressus est, & nauigium fortè nactus in Italiam traiecit. Fertur porrò, dum templum hoc expurgaretur, aliquot ex literis quas Hieroglyphicas appellant, signo crucis similes, lapidibus insculptas apparuisse: eandemq; scripturã illam ab his, qui eius periti erant, interpretatam fuisse, vitam superuenientem. Quam quidem rem multis paganis præbuisse causam suscipiendi Christianismi, cum & alia scripta testarentur hoc templum tum finem esse habiturum, cum hic character apparuisset. Ac templum quidem Serapidis hoc modo euersum, & non ita multò post in Ecclesiam Imperatori Arcadio cognominem reformatum fuit. Adhuc autem in quibusdam ciuitatibus pro templis suis alacriter pagani dimicabãt: velut in Arabia Petræi

Olympius paganorum errorum assertor.

Christianorũ interfectorib. à Theodosio parsum est.

Ostenta.

Alleluia in Serapidis templo auditum, nemine qui cecinisset, conspecto.

Hieroglyphicæ literæ, crucis signo similes.

Serapidis templum in ecclesiam conuersum.

& Aero.

Paganorum pro templis suis dimicationes.

& Aeropolitæ, in Palæstina Raphiotæ & Gazei, in Phœnicia ij, qui Heliopolin incolūt: A in Syria potissimùm vindices templi Apamiæ, quæ colitur ad Axium fluuium: quos quidem ego intellexi ad protectionem templorum suorum frequēter auxilijs vsos hominum Galilæorum, & collectorum ex pagis Libano vicinis: ac demùm ad tantā prorupisse audaciam, vt etiam Marcellum, qui eius prouinciæ episcopus erat, interficerent. Hic enim cum iudicaret, illos non alia ratione faciliùs à priori superstitione posse conuerti, templa, quæ in vrbe & in pagis habebant, euertit: & certior factus, in Aulone (is est tractus Apameorum prouinciæ) templum esse amplissimum, militibus aliquot ac gladiatoribus assumptis, aduersus istud contendebat. Cui cum appropinquasset, extra telorum iactum ipse restitit: erat enim pedibus debilis, & neque pugnare, neque hostē vel fugare vel fugere poterat. Militibus deinde ac gladiatoribus in destruendo templo occupatis, ex paganis quidā, intellecto, quòd ille ibi relictus esset solus, ea ex parte, qua locus pugna vacabat, egrediuntur, & ex improuiso adorti eum corripiunt, & rogo iniectum interimunt, ac in præsentia quidem clàm id habuerunt. Sed postquam temporis progressu proditi sunt, filij Marcelli patrem vindicare studebant. Quanquam synodus eius gentis id fieri prohibuerit: æquum non esse censens, vindictam sumere de huiusmodi morte, pro qua gratias agere deceret tum ipsum illum, qui mortuus erat, tum cognatos & amicos eius: vtpotè qui, vt pro Deo moreretur, dignus habitus esset. Atq; hæc quidem ita se habuerunt.

Marcelli episcopi mors.

Auloniis templum.

Quomodo & quam ob causam exauthoratus sit sacerdos ille, qui pœnitentibus præesse solet: tum historia de modo pœnitentiæ.

CAPVT XVI.

Pœnitentiarius presbyter à Nectario sublatus.

Vide Nice. lib. 12. c. 28. Socr. lib. 5. cap. 19.

HOc tempore presbyterum, qui pœnitentibus deputatus esset, esse non amplius passus est omnium primus Nectarius ille Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopus: quem omnium fermè ecclesiarum præsules imitati sunt. Quid autem hoc sit, aut vnde originem sumpserit, aut quam ob causam sublatū fuerit, alij fortassis aliter referunt. Ego aūt quid mihi videatur explicabo. Etenim cum prorsus non peccare, naturæ sit humana diuinioris: pœnitentib. autem, quamuis frequenter deliquissent, veniam dare Deus iusserit, & ad impetrādam B denique veniam confiteri peccata necessarium sit: odiosum, vt credibile est, sacerdotibus ab initio visum fuit, tanquam in theatro, audiente Ecclesiæ multitudine, delicta pronunciare. Presbyterum itaque aliquem vitæ integritate quàm maximè spectabilem, secretorum etiam tenacem ac sapientem, huic officio præfecerunt: eum accedentes, qui peccarant, acta vitæ suæ confitebantur. Ille verò, pro cuiusque delicto, quid aut facere singulos, aut luere oporteret, interminatus, absoluebat, vt à se ipsi commissorum pœnas exigerent. At Nouatianis quidem, quos pœnitentiæ nulla cura tangit, isto nihil opus fuit: in cæteris autem sectis, in hunc vsque diem durat. Solicitè autem in Occidentalibus ecclesijs, & maximè in Romana seruatur: ibi enim manifestus est pœnitētium locus. Stant autem in eo mœsti, ac veluti lugentes: finitoque demum Dei sacrificio participes non facti, quorum participes fieri puros Dei cultores fas erat, cum planctu ac lamentatione semetipsos in terram pronos abijciunt. Tum ex aduerso lamentabundus episcopus accurrens, consimiliter humi cum eiulatu collabitur: ac tota deniq; ecclesiæ multitudo lachrymis suffunditur. Post hæc episcopus primus exurgit, ac iacentes erigit: & quantum satis est, pro peccatoribus pœnitentiam agentibus precatus, eos dimittit. Priuatim deinde sponte sua quisque vel ieiunijs, vel lotionum ciborúmue abstinentia, vel alijs quibus iussus est, semetipsum affligens, tempus expectat, in quantum episcopus præstituit. Elapso demum præfinito die, pœna iam quasi debito quopiam exoluta, à peccatis absoluitur, & populo in ecclesia coniungitur. Hæc Romani sacerdotes, ab ipso inde exordio etiam ad nostram vsque memoriam custodiunt. In ecclesia verò Constantinopolitana presbyter pœnitentibus deputatus, hoc munere functus est, donec mulier quædam nobilis, ob peccata, quæ confessa erat, ab hoc presbytero ieiunare ac Deo supplicare iussa, & ob eam ipsam causam in templo morata, se ab homine diacono constupratam prodidisset. Hoc enim cognito, vulgus, vt ob contumeliam Ecclesiæ illatam, indignabatur, acerbissimisque calumnijs premebantur sacerdotes. Nectarius itaque perplexus, quodnam remedium huic infortunio adhiberet, stupratorem istū diaconatu priuauit: & consulentibus quibusdam, vt vnicuique liberum permitteret, prout sibi ipse conscius esset & confideret, ad mysteriorum communionem accedere, pœnitentiarium illum presbyterum exauthorauit. quod quidem ex eo tempore porrò in ritum vindicatum fuit, iam tum (vt opinor) ipsa vetustate, & ei coniuncta grauitate atque

Pœnitentiarij presbyteri institutio.

Nouatiani pœnitētiario nullo vsi.

Pœnitentiam ritus in Occidentalibus ecclesijs.

Matrona quædam à pœnitētiario in templo compressa.

A atque seueritate, in promiscuam ac dissolutam vitam paulatim delabi incipiente. Siquidem anteà, vt ego existimo, minora erant peccata, tum ob verecundiam eorum, qui sua ipsorum delicta ipsi enunciabant, tum ob seueritatem eorum, qui iudices eius rei constituti erant. Hac porrò de causa Theodosium Imperatorem equidem cõijcio, prouidentem Ecclesiæ honori ac dignitati, edicto cauisse, ne mulieres, nisi liberos haberẽt, & annum sexagesimum excessissent, diuinum ministeriũ vllum susciperẽt, secundum Apostoli Pauli expressum mandatum. Illæ verò, quæ caput ornarent, ecclesijs exturbarentur: & episcopi, qui has ipsas admitterent, episcopatibus suis priuarentur.

Vita seueritate sublata, dissolutio morũ subsecuta.

Theodosij lex de mulieribus ab ecclesiasticis officijs arcendis.

Quomodo extra imperij Romani fines exulare Theodosius Magnus Eunomium iusserit: & de Theophronio, eius successore: & de Eutychio ac Dorotheo, & secta eorum: deq́; his, qui appellantur Psathyriani, & quomodo Arianorum secta, in diuersas factiones distracta sit: & illi magis vniti sint, qui degebant Constantinopoli.

CAPVT XVII.

Vide Nice. li. 12. ca. 29. Socr. lib. 5. cap. 22. 23.

Eunomij exilium & mors.

Sed hæc quidem suo iudicio quisque hic expendat. Porrò Imperator Eunomium extorri exilio tum condemnauit. Hactenus enim Constantinopoli moratus, vel in suburbijs, vel in domibus priuata conuenticula fouebat, & libros quos conscripserat, edebat, multosq́; verbis in sententiam suam inducebat: ita vt intra breue tempus frequẽs eorum populus esset, qui sectam ab ipso denominatam amplecterentur. Sed ille multo post exilium elapso tempore mortuus, in patria tandem sepulturam sortitus est. Erat ea Cappadocum pagus Dacora, eratque adscripta territorio Cæsareæ ad Argæum sitæ. Theophronius autem, qui illo præceptore eisdem opinionibus imbutus erat, & ipse quoq; Cappadox, dogma eius tuebatur: & cum Aristotelica doctrina mediocriter exercitatus esset, accommodata ad cognoscendos ipsorum syllogismos rudimenta reliquit, quæ de Exercitio mẽtis inscripsit. Cæterùm in absurdas disputationes prolapsus, vt accepi, in ijsdẽ cum præceptore opinionibus permanere dignatus nõ fuit. Nam cum rebus nouandis studeret, ex verbis Scripturæ sacræ vsitatis contendit, quòd Deus, quia futura prospiceret, præsentia sciret, præterita meminisset, sui similis semper non esset: vtpotè qui pro ratione futuri, præsentis ac præteriti, scientiam mutaret. Ob hanc doctrinam cum ne Eunomianis quidem ferendus videretur, ab eorum ecclesia explosus, de se Theophronianos appellatos peperit. Non longè autẽ post, etiam Eutychius quidam Cõstantinopoli, sectator Eunomij, sui nominis hæresim reliquit. Etenim cum quæreretur, an nouissimã horam sciret filius: & ad negationẽ huius, ea quæ in Euangelijs dicuntur, nempe, quod eam solus pater sciat, opposita esse videantur: confidenter asseuerabat, ne huius quidẽ scientiæ expertem esse filium, vt qui sine defectu cuncta accepisset à patre. Hanc sententiam cum non reciperent ij, qui tum sectæ erant antistites, ille seipsum à communione segregauit: & ad Eunomium, qui tum in exilio degebat, profectus est, cum iam diaconus & alij anteuertissent, ex vrbe Constantinopolitana missi, vt illum vel accusatione, vel (si opus foret) disputatione subuerterent: Eunomius edoctus ad quid venissent, Eutychij sententiam approbauit, & in orationis communionem cum illo venit: cum quidem inter ipsos fas non esset, in orationis communionem venire cum his, qui aliunde adueniunt, nisi literas apportent, quæ ipsos in opinione cum hisce conuenire declarẽt, per notas quasdã epistolis inscriptas, quas alij non intelligant. Nõ multo post hanc cõtrouersiã Eunomio defuncto, is qui apud Cõstantinopolim eius sectæ antistes erat, Eutychium reijciebat, offensus illi ex inuidia: quòd illius, qui ne clericus quidem erat, cũ sententiam studiosè oppugnaret, quæstionẽ soluere nequiret. Ex hinc ergo Eutychius, cum ijs, qui secum sentiebant, in peculiarẽ sectã segregatus fuit. Eius porrò controuersiæ, quæ de sacro baptismate mota fuit, constans rumor tũ ipsum hunc, tum Theophronium authorẽ arguit. Atq; hæc quidem ego ex ijs, quæ comperi, ad cõpendiariam earũ causarum noticiam conscripsi, ob quas diuisi sunt Eunomiani. omnes enim controuersias exponere, quæ hac de re motæ sunt, prolixum fuerit, ac mihi nequaquam facile: siquidem ne peritus quidem sum eiusmodi disceptationum. Eadẽ ferè tempestate inter Arianos Constantinopolim incolentes est exorta quæstio. Vtrúmne, antequam filius esset, (cũ apud ipsos, hunc ex non existentibus esse, in confesso sit) potuerit appellari pater Deus? Ac Dorotheus quidem, qui in locum Marini Antiochia accitus præerat huic sectæ, quia nomen Patrium relatiuum esset, antequã filius existeret, patrem non appellari Deum pronunciauit: Marinus verò contrarium affirmabat, & etiam non existente filio, semper esse patrẽ asseuerabat: seu quòd ita sentiret, seu quòd obniteretur Dorotheo, qui in gubernanda illorum ecclesia ipsi prælatus esset. Ex hac igitur causa in duas

Idẽ in patria sepultus.

Dacora.

Theophronius eiusq́; scripta & hæresis.

B

Theophroniani.

Eutychij hæresis.

Deus an Pater appellari potuerit ante filium natum.

Noua Dorothei & Marini cõtentio.

partes

partes plebs diuisa fuit. & cum Dorotheus vnà cum sectatoribus suis, in ijs templis, quæ A tenebat persisteret: Marinus extructis alijs, separatim conuentus agebat. Cognominabantur autē isti tum Psathyriani, tum Gothici. Ac Psathyriani quidē, propterea, quòd Theoctistus quidam Psathyropola (est autem Psathyros tenuis cuiusdam placentæ genus) opinionem istam impensè defenderit: Gothici verò, quod & horum episcopus Selinas eiusdem opinionis fuerit. Nam hunc vniuersi propemodum barbari sectati, illū conuentum frequentabant: morigeri enim Selinæ erant, vt quàm maximè cum is & amanuensis & successor Vlphilæ ipsorum quōdam episcopi, & in ecclesia ad docendum idoneus esset, non modò patria ipsorum lingua, sed etiam Græca. Non multò pòst oborta de primatu controuersia inter Marinum & Agapium, quem sectatorum suorum episcopum apud Ephesum crearat, modò non bellum inter sese gesserunt, defendentibus Agapium Gothis. At fertur quidem hac de causa multos ibi clericos de præsulum suorum ambitione conquestos, ad ecclesiæ catholicæ communionem reuertisse. Hoc igitur modo Ariani ab initio segregati sunt: atq; etiam nūc, in quibus ciuitatibus sunt, separatim congregantur. Eos verò, qui Constantinopoli degebant, triginta iam tum & quinque annis inter sese rixatos, in concordiam postmodum redegit ipsorum sectator Plinthas, vir consularis, tum equestris tum pedestris exercitus præfectus, qui tum in aula Imperatoris potentissimus erat. Atque illi quidem, cum in vnum conuenissent, decreuerunt, hanc quæstionem deinceps in controuersiam nunquam esse vocandam: & hæc quidem posteà sic acta sunt.

Psathyriani. Gothici. Theoctistus. Selinas episc. De primatu controuersia. Agapius. Plinthæ studio Arianorū dissensiones compositæ.

Quòd Nouatiani aliam etiamnum hæresim ex se produxerint, eorum qui appellantur Sabbatiani: item de synodo Sangariana, & de festo Paschali traditio, seu expositio historica.

CAPVT XVIII.

Nouatianorū de festo Paschatis dissensio. Sabbatiani, Sabbatius.

Vide Nice. lib. 12. c. 30. 31. 32. 33. Socr. lib. 5. cap. 20.

DVrante eodem hoc imperio, etiam Nouatiani inter sese de festo Paschali disceptantes, aliam sectam eorum, qui Sabbatiani appellantur, constituerunt. Sabbatius enim presbyter à Martiano ordinatus vnà cùm Theoctisto & Macario, cum compresbyteris secutus eos, qui Pasucomæ concilium agitarant sub Valente Imperatore, volebat festum Paschatis more Iudæorum celebrari: & cum ab ecclesia defecisset, in initio quidem, partim quasi sui exercendi gratia secederet (integerrimè enim viuebat) partim quasi animaduerteret quosdam mysteriorum communione indignos, excusabatur: sed postquam in rerum nouandarum studio deprehensus esset, tum verò de ordinatione eius plurimum conquerebatur Marcianus, & satius erat, inquiens, in spinas imponi manus, quàm in ipsum, sæpius exclamabat: & quoniam in diuersam multitudinem sibi distrahi ecclesiam conspiceret, suæ sententiæ episcopos Sangarum conuocauit, (est is locus Bithyniæ, non procul ab Helenopoli ad mare situs) quò postquam cōuenissent, Sabbatium accersiuerunt: & quoniā offensæ suæ causam reddere postulatus, diuersitatem festi causaretur, suspicati illum hæc primatus desiderio confingere, iusiurandum ab eo exegerunt, quod episcopatum nunquam suscepturus esset. quod quidem cum ille cum iuramento professus esset, illi hanc causam dignam non esse rati, ob quam communio distraheretur, decreuerunt vt omnes in vna concordia, & in eodem cætu simul perdurarent, vtq; vnusquisq; festū hoc vtcunq; vellet celebraret. Eaq; de re canonem conscripserunt, quem ἀδιάφορον, hoc est promiscuum appellarunt. Atq; hæc quidem ita Sangariano concilio placuerūt. Ex hoc autem tempore Sabbatius Iudęos secutus, si non eodē tempore cunctos hoc festū simul celebrare contigisset, præueniens (vti moris erat) ieiunabat, & priuatim ex legis præscripto peragebat Pascha. Sabbato verò à vespera ad tempus competens in vigilijs ac dignis precationibus versatus, die postero publicè cum omnibus in cœtu coniunctus, & mysteriorum particeps fuit. Ac primo quidem plebem latuit: sed postquam hinc progressu temporis nobilitatus est, multos imitatores habuit, & maximè quidem Phrygas ac Galatas, quibus est patrium, vt festum hoc modo celebrent. Tandem verò cum manifestè defecisset, eorum episcopatum assumpsit, qui ipsum sectabantur, sicuti mox suo loco dicetur. Cæterùm mihi quidem mirari subit, tum hunc ipsum virum, tum eos etiā, qui ipsi auscultabant, cur hanc altercationem commenti sint: cum prisci Hebręi, sicuti refert Eusebius, Philone ac Iosepho & Aristobulo, alijsq; plurimis attestantibus, post æquinoctium vernum Pascha immolarint, cum sol primùm duodenarium gradum peragit, quem κριὸν, hoc est arietem Græci vocant, ex opposito videlicet lunæ, decimæquartæ diei cursum perficientis. quandoquidem & Nouatiani ipsi in euidentię partem asseuerant, quòd neque sibi, neque sectæ suæ antesignano anteà id moris fuerit, sed à Pazucomano concilio nuper introductum sit. Quinetiam sectæ suæ fautores in hunc

Sangarum, et ibidem synodus Nouatianorum. Nouatianorū canon adiaphorus, de die Pascha. Phrygum & Galatarum Pascha. Hebræorum Pascha. Item Nouatianorum.

(B)

vsque

A vsque diem apud Romam veterem cum alijs Romanis hoc festum celebrare, quos etiam aliter id celebrasse superiori vllo tempore deprehensum non sit, propterea quòd Apostolorum Petri ac Pauli traditione vterentur. Ad hęc etiam Samaritani, qui Mosaicæ legis æmulatores sunt vel maximi, priusquam noui maturentur fructus, hoc festum celebrare non sustinent. Nouum enim, inquiunt, ipsum hoc festum lex appellat, vt his nondum apparentibus festum celebrare fas non sit: vnde pręcedere vernum æquinoctium oportere, necessitas ipsa conuincat. Mirum ergo est, istos qui Iudæos in hoc imitantur, non magis probasse antiquitatem, ab ipsis conseruatam. Atqui, vt videtur, præter hos ipsos, & istos qui per Asiam sunt, Quartadecimanos appellatos, consimiliter cum Romanis & Aegyptijs, etiam ij qui alijs adhærent sectis, hoc festum agunt, sed hi quidem in ipsa decimaquarta die cum Iudæis feriantur, vnde etiam huiusmodi sortiuntur nomen: Nouatiani verò resurrectionis diem celebrant. Iudæos autem & ipsi sequuntur, & in idem cum Quartadecimanis recidunt: nisi fortè in quartamdecimam diem lunæ prima dies sabbati incidat. tanto enim Iudæis posteriores euadunt, quot dies contigerit sequentem diem Dominicam esse posteriorem decimaquarta lunæ. Montanistæ autem, quos Pepuzitas & Phrygas appellant, peregrinam quandam rationem commenti sunt, secundum quam Pascha celebrant. siquidem eos, qui in hoc negocio lunæ cursum curiosè obseruant, reprehendunt: ac dicunt solos esse solares circulos ijs sequendos, qui ista rectè ordinare volunt: & menses quidem singulos esse triginta dierum statuunt: incipere aũt diem primam ab æquinoctio verno, quę Romanorum more dicatur nona Calendas Apriles, quandoquidẽ, inquiunt, duo ista luminaria tum creata sunt, quib. & tempora & anni declararentur. Idq; eo demonstratur, quòd luna elapso vnoquoq; octennio cum sole coniungatur, & vtrisq; eodem tempore nouilunium contingat: siquidẽ octennij spacium in cursu lunari nonaginta nouem mensibus, dieb. verò bis mille nongentis viginti duabus completur: intra quas sol octo cursus absoluit, destinatis vnicuiq; anno diebus trecentis sexaginta, cum quarta insuper vnius diei parte. Etenim à nona Calendas Aprilis, vt ab exordio creationis solis ac primi mensis supputant, memoratam in sacris literis decimamquartam diem: & hanc esse dicunt octauam Idus Aprilis, in qua Pascha perpetuò celebrant. Quod si cum hac die dies resurre-
B ctionis fortè concurrat, tum proximè sequenti Dominica ferias agunt. Scriptum est enim, inquiunt, A' decimaquarta die vsque ad vicesimam primam.

Samaritanorum.

Quartadecimanorum.

Montanistarũ Pepuzianorum.

Catalogus Authoris scitu dignus, de consuetudinibus apud diuersas nationes & ecclesias vsitatis. CAPVT XIX.

Vide Nicep. lib. 12 cap. 34. 35. Socr. lib. 5. cap. 21.

Atque hæ quidem extiterunt circa hoc festum diuersitates. Sapientissimè autem arbitror soluisse subortam olim de eo controuersiam, Victorem, tunc temporis Romæ episcopum, & Polycarpum Smyrnensem. Etenim cum Occidentis sacerdotes traditionem Petri ac Pauli non esse contemnẽdam arbitrarentur, & Asiani se Ioannem euangelistam sequi affirmarent, decreto in communione sancito, singuli vt consueuerant festum celebrantes, à mutua inter se cõmunione non recesserunt. Friuolum enim, & quidẽ meritò, iudicarunt, consuetudinis gratia à se mutuò segregari eos, qui in præcipuis religionis capitibus cõsentirent. Neque enim easdem traditiones per omnia similes, in omnibus ecclesijs, quamuis inter se consentiant, reperire possis. Etenim per Scythiam cũ sint ciuitates multę, vnum duntaxat hę omnes episcopum habent: apud alias verò nationes reperias, vbi & in pagis episcopi ordinantur, sicut apud Arabes ac Cyprios ego comperi, & apud Nouatianos ac Montanistas eos qui degunt in Phrygia. Diaconi apud Romanos hactenus non plures sũt, quàm septẽ, ad similitudinẽ eorum, qui ab Apostolis ordinati fuerãt, inter quos erat Stephanus ille, qui primus martyrium subijt: Apud alios verò numerus horũ promiscuus est. Rursus autem singulis annis duntaxat semel Romæ Alleluia canunt, prima die Paschalis festi, vt à multis Romanis hic hymnus iurisiurandi instar tum audiri tum cantari expetatur. Ad hæc neq; episcopus, neq; alius quisquam hîc in ecclesia docet: apud Alexandrinos verò solus ciuitatis episcopus. Aiunt tamen hanc consuetudinem non prius inoleuisse, quàm ex quo Arius presbyter de doctrina disserens, insolitã introduceret. Nouum & illud apud eosdem Alexandrinos est, quòd episcopus, dum recitatur Euangelium, non assurgat: quod apud alios vsquam fieri, equidem neq; comperi, neque audiui. Hunc etiam sacrum codicem hîc legit solus archidiaconus, apud alios verò diaconi, in multis etiam ecclesijs soli sacerdotes: diebus autem solennibus episcopi, vt Constantinopoli, prima feria resurrectionis Dominicæ. Iam illam quæ huic præcessit, quæque appellatur Quadragesima, in qua populus ieiunat, alij in sex di-

In religionis capitibus consentientes, traditionum gratia dissidere, absurdum.

Diaconi apud Rom. non plures VII.

Alleluia semel tantum in anno cantari solitum.

Quadragesima.

erum septimanas computant, vt Illyrij & qui ad Occidentem siti sunt, nec non & vniuersa Libya & Aegyptus cum Palæstinis: alij in septem, vt Constantinopolitani, & nationes circumiacentes vsq; ad Phœnices: alij sparsim tres intra sex aut septem istas ieiunant: alij tres Pascha immediatè præcedentes continuant: alij duas, vt Montani sectatores. Imò verò ne ecclesiæ quidem conuocandæ apud omnes idem tempus ac modus est. *Ecclesiæ cōuocandæ diuersus modus.* Siquidem alij sabbato, consimiliter ac postridie sabbati conueniunt, vt Constantinopoli, & apud alios ferè omnes: Romę autem & Alexandriæ non item: apud Aegyptios denique multis in ciuitatibus ac pagis, præter consuetudinē communiter apud oēs consecratam, sub vesperum sabbato cōuenientes, ac iā pransi mysteriorum participes fiunt. *Precum cantionum & lectionum diuersitas.* Precibus quoq; & cantibus & lectionibus nec iisdem, nec eodem tempore cunctos vti inuenire est. *Reuelatio Petri & Pauli.* Sic enim reuelationem Petri, quam vocant, à veteribus vt adulterinam prorsus reprobatam, in ecclesijs quibusdam per Palæstinam adhuc semel singulis annis recitari compertum habeo: nempe in die Parasceues, quam populus admodum religiosè ieiunat in memoriam passionis Dominicæ. Eam etiam quā nunc circunferunt quasi reuelationem diui Pauli Apostoli, quam veterum nemo vidit, monachi plurimùm commendant. *Reuelatio D. Pauli.* Hoc autem durante imperio, nonnulli hunc librū fuisse repertum asseuerant. aiunt enim, ex diuina reuelatione Tharsi Ciliciæ in ædibus Pauli apostoli marmoream arcam sub terra esse repertam, & in ea fuisse istum librum. Sed mihi super hoc percontanti, mendacium esse dixit Cilix Tharsensis ecclesiæ presbyter, quem quidem virum multos annos fuisse natum ipsa canicies arguebat. *Cilix presbyter.* Aiebat aūt se nihil comperisse, quòd huiusmodi quicquam apud ipsos acciderit: ac mirari se si non id commentum sit hæreticorum. *Vnde nata sit hæc obseruationum diuersitas.* Sed de hoc hactenus. Multas autem consuetudines per vrbes ac pagos, reperias, quas ob reuerentiam vel eorum qui eas ab initio introduxerūt, vel eorum qui istis successerunt, præuaricari sibi nec licitum, nec tolerandum putent esse ij, qui his innutriti sunt. Quod idem & in hoc quoq; festo hominibus vsuuenisse putandum est: cuius gratia in hanc de istis commemorationem digressus sum.

De incremento doctrinæ catholicæ, & perpetua destructione templorum idololatricorum: ac de exundatione Nili fluuij. CAP. XX.

Ecclesiæ catholicæ incrementum ex gentilitate. Diuulsis ita (vti dictum est) ijs qui aliarum sectarum fautores erant, maius etiamnum incrementum capiebat Ecclesia catholica, cum illi accederent plurimi cùm ex discordia inter sese dissidentium hæreticorum, tum vel maximè ex multitudine Paganorum. Imperator enim, quia animaduertebat superioris temporis consuetudine subditos adhuc ad cultum patrium & religiosos ipsorum locos adduci, statim in imperij initio vetuit, ne hos accederent: ac tandem multos etiam subuertit. Illi itaque templorum defectu, temporis progressu ad ecclesias ventitare consuefacti sunt. neque enim ethnico ritu clàm sacrificare tutum erat: sed capitis & facultatum ablationem pœnæ nomine lex continebat, aduersus eos lata qui talia auderent. *Lex aduersus clancularium idololatriam.* Ferunt autem Aegypti fluuium tunc solito tardiùs ad primum exundationis gradum constitisse. Aegyptij ergo indignabantur, quòd non permitterentur secundum leges patrias fluuio sacrificare. Animaduertens autem gentis eius præfectus, eos ad seditionem adornari, Imperatori rem indicauit. Imperator re intellecta: Satius est, inquit, erga Deum permanere fidelem, quàm fluenta Nili, & ex ijs expectatam anni fertilitatem præposuisse pietati. *Nilo sacrificare interdictū.* vel nunquam enim fluxerit iste fluuius, siquidem reuerà & excantationibus pellici, & sacrificijs delectari, & sanguinis fluxu inquinare influentes ex diuina Paradiso riuos potest. Cæterùm Nilus haud multo pòst largiter effusus, etiam sublimioribus vndas immisit: & postquam ad perfectissimam, ac raro completam mensuram accessisset, ac nihilominus aqua intumesceret, in contrarium timorem coniecti sunt Aegyptij: *Nili insolita inundatio.* ac metus erat, ne & Alexandropolim, quæ Libyæ portio erat, fluuius inundaret. Fertur itaq; Alexandriensiū Paganos, ob hoc ipsum stomachantes quod præter opinionē euenerat, subsannasse, & in theatris exclamasse, quòd flumius veluti senex ac delirus eminxisset: ex eo plurimi Aegyptij patria superstitione damnata, ad Christianismum transierunt. Atque hæc quidem, vt comperi, conscripsi.

B Vide Nicę. lib. 12 cap. 37.

De inuentione venerabilis capitis diui Ioannis Baptistæ, & quæ eius nomine facta sint.

CAPVT XXI.

Ioannis Baptistæ caput Constantinopol. translatum. Circa hoc tempus Constantinopolim translatum fuit Ioannis Baptistæ caput, quod Herodias ab Herode tetrarcha petierat. Fertur autem fuisse repertum apud monachos quosdam sectæ Macedonianæ, qui cum primùm Hierosolymis habitassent, postea migrarunt in Ciliciam. Sub eo autem imperio, quod ante præsens hoc fuit, iudicante

Vide Nice. lib. 12. c. 48.

cante

A cante Mardonio, qui domus Imperatoriæ maior eunuchus erat, iusserat Valens illud Constantinopolim transferri. Itaq; illi qui in hoc missi erant, publico vehiculo impositum agebant. Sed vbi ad Pantichium peruenissent (qui locus est Chalcedonis) non vlterius procedere voluerunt muli, qui vehiculum trahebant: & quidem comminantibus equisonibus, & auriga flagris acriter vrgente. Cum autem nihil proficerent, videreturque cunctis, & ipsi quoque Imperatori, res ea non sine miraculo ac numine diuino geri: sacrum hoc caput in Cosilai pago deposuerunt. erat enim is fortè in proximo, & ad Mardonij huius ditionem pertinebat. Circa hoc autem tempus, siue Deo, siue ipso propheta exuscitante, venit in hunc pagum Theodosius Imperator. Cui quidem, cum Baptistæ reliquias tollere vellet, solam aiunt restitisse Matronam: ea erat virgo sacra, sed quam sectarentur minister & custos. Cum autem illa cunctis viribus resisteret, ratus non esse cogendam, precibus contendebat vt concederet: & postquam grauatè cessisset, irritum fore Imperatori quod conabatur, ex eo rata, quod tempore Valentis acciderat: purpura sua thecā in qua iacebat, caput inuoluens, accipiebat, ac reuersus ante vrbem Constantinopolitanam condidit, in loco quem Hebdomon vocant, ædificato ibidem in honorem Dei amplissimo pulcherrimoq; templo: Matronam porrò quamuis frequenter ac multum precatus, & blandis pollicitationibus adortus esset, inducere Imperator nō potuit, vt ab opinione sua desisteret: erat enim sectę Macedonianę. Quanquam tamen Vincentius presbyter, eiusdem sectæ fautor, qui & ipsam & prophetæ loculos ex ęquo venerabatur, & sacerdotio in hunc ipsum vsū fungebatur, e uestigiò secutus est, & cum ijs qui de catholica ecclesia erāt, communicauit, cum quidē (vti Macedoniani dicunt) cum iureiurando protestatus esset, se ab eorum opinione nūquam esse recessurum. Sed ille ad extremum id hac adiecta conditione manifestè terminauit, vt si Baptista sequi vellet Imperatorem, & ipse quoq; cum eodem absque omni hæsitatione conscientiæ communicaret. Fuit autem hic natione Persa: & cum sub imperio Constantij persecutio Christianos affligeret, fugiens vnà cum Adda consobrino suo, ad Romanos venit, atque ipse quidem in clerum allectus est, & ad presbyterij dignitatem processit. Addas autem vxore ducta, plurimum profuit Ecclesiæ & filium reliquit Auxentium, virum erga Deum fide, erga amicos promptitudine insignem, vita integrum, li-
B terarum amatorem, & omnigena tum gentilium tum ecclesiasticorum scriptorum eruditione præditum, moribus commodis, licet Imperatori & aulicis familiaris esset, & in bellicis expeditionibus splendidè se gessisset. Verùm illius quidem crebra mentio est tum apud probatissimos quosque monachos, tum apud homines studiosos, qui ipsum familiariter cognouerunt. Matrona verò vsque ad obitum in Cosilai pago versata est, vixitque religiosè admodum & castè, & sacris virginibus præfuit: quarum etiam nunc multas superesse intellexi, quæ mores disciplina per Matronam accepta dignos repræsentent.

Pantichium. *Cosilai pagus.* *Matrona. Virgo Macedoniana.* *Hebdomon in quo repositum D. Iohannis caput excitato ibi templo.* *Vincentius presbyter.* *Addas.* *Auxentius eius filius.*

De strangulatione ac interitu Valentiniani adolescentis Imperatoris Romani: & de Tyrannide Eugenij: & de vaticinio Ioannis monachi, Thebaide morantis.

CAPVT XXII.

Vide Nicec. lib. 12. c. 18. Socr. lib. 4. ca. 27. lib. 5. cap. 24.

AC Theodosius quidem cum Orientale imperium in pace gubernaret, his operam dabat, & studiosè admodum diuinum numen venerabatur. Interea temporis nunciatur, Valentinianum Imperatorem strangulatione interijsse. Dicebatur autem, hanc mortem illi per cubicularios eunuchos, & alios quosdam aulicos, & Arbogasten exercitus præfectum esse structam: ob id, quòd patrissantem in Imperio iuuenem, & ad multa difficilem reperissent, quę ipsis placuissent. Alij putant, cum sibi ipsi manus intulisse, quòd quædam conatus quę eius ætatis feruori non conueniunt, prohibitus fuerit: ac propterea viuere dignatus non sit, quòd Imperator cum esset, quod vellet facere, non permitteretur. Aiunt sanè, hunc adolescentulum ob generositatem corporis, & virtutum regalium excellentiam, impendiò dignū esse visum imperio, vt qui magnanimitate ac iusticia patrem superare potuisset, si ad virilem ætatem peruenisset. Sed is quidem tametsi talis esset, ita perijt. Porrò Eugenius quidam, erga Christianorum religionem non syncerè affectus, principatum inuasit, & imperij insignia assumpsit. Putabat enim, se id quod conabatur, absq; impedimento consecuturum: inductus quorundam verbis, qui se futura prædicturos pollicebantur, ex victimarum immolatione, ex viscerum inspectione, ex obseruatione siderū. Harum rerum studiosi tunc erāt cùm alij multi apud Romanos, in dignitate constituti viri: tum etiam Flauianus tunc temporis Hyparchus, vir eximius, & in rebus politicis prudens habitus, quiq; insuper ex omnis generis diuinationis scientia exactè præscire

Valentiniani Imp. strangulatio, Anno 396. *Eugenij tyrānis, & expeditio ad occupādum imperiū.* *Flauianus Hyparchus.*

futura credebatur. hac enim existimatione Eugenium potissimùm perpulit, vt ad bellū A
sese pararet, cum imperium illi fato destinatum esse asseueraret, & victoriā ex pugna illi cessurā, & mutationem religionis Christianæ. Atq; Eugenius quidem hac spe inescatus, maximum parauit exercitum: & Italiæ portas, quas Romani Iulias alpes vocant, occupatas præsidio continuit, vt quæ per angustias vnum duntaxat accessum præbeant, cum vtrinq; præruptis scopulis & altissimis montibus communitæ sint. Theodosius interim sollicitus quémnā exitum habiturum esset hoc bellum, quod contra se susceptū erat: & vtrúmne seipsum subducere, an verò ingruentem hostē sustinere oporteret: constituit in hanc rem vti consilio Ioannis monachi, Thebaide morantis, quē inibi ob futurorū scientiam celeberrimum fuisse superius dictum est. Itaq; Eutropium, ex eunuchis aulicis vnum, qui ipsi fidus erat, in Aegyptū misit, vt, si fieri posset, ipsum adduceret: vel si se qui grauaretur, saltem quid facto opus esset, ex ipso cognosceret. Ille igitur cum ad Ioannem peruenisset, vt ad Imperatorem veniret, non impetrauit: sed reuersus nunciauit illi, quòd & in illo bello victor futurus esset, & sublato tyranno in Italia moriturus. Quę vtraque fuisse vera, euentus docuit.

Iuliæ alpes, Italiæ porta.

Ioannes monachus in Thebaide, vates.

De exactione vectigalium, de Imperatorijs statuis apud Antiochiam deiectis, & Flauiani episcopi legatione. CAP. XXIII.

HOc tempore ob necessitatem belli visum est præfectis, quibus id ex officio competebat, vt plus solito tributorū à vectigalibus exigerent: cuius rei nomine concitata seditione, populus Antiochenus in Syria statuas Imperatoris & coniugis eius deiecit, & iniecto fune raptauit: emissis etiam contumeliosis vocibus, quales emitti consentaneum est a multitudine grassante. Cæterùm cum Imperator ex Antiochiensibus multos perdere decreuisset, ad solum eius propositi rumorem plebs consternata fuit, & remisso furore pœnitentiam egit: ac perinde vt ob præsentia mala, quæ futura nunciabantur, gemebat ac plorabat: & Deo supplicabat, vt Imperatoris iram mitigaret, cantilenis quibusdā lugubribus ad eam supplicationem vsurpatis. Tum etiam Flauianus Antiochiensium episcopus pro ciuibus suis intercedens, offenso etiamnū Imperatore, persuasit adolescentibus qui ad mensam Imperatoriam canere solebant, vt eas pronunciarent cantilenas quæ in Antiochiensium B supplicationibus erant. Quo facto, ferunt Imperatorem humanitatis affectu perfusum, & misericordia victum, confestim iram posuisse, & vrbi reconciliatum, lachrymis irrigasse phialam, quam tum fortè manu tenebat. Aiunt porrò, præcedente nocte, post quā succedēte die seditio mota fuit, spectrum mulieris fuisse visum magnitudine inusitatū, & aspectu horrendum: quod quidem in sublimi per ciuitatis plateas discurrens, aerem diuerberaret flagello horrisono: vt quemadmodum ad iram feras incitant ij qui ad huiusmodi spectacula operam suam nauāt, ita hanc seditionem dæmonum insidijs genius aliquis malus commouerit. Ac fuisset sanè cædes ingens consecuta, nisi iram suam Imperator sacræ supplicationis reuerentia motus remisisset.

Vectigalium exactio Antiochiæ. Imperatoriæ ob id statuæ deiectæ.

Vide Nice. lib.12.c.40. Theodoret lib.5.ca.19.

Flauiani episc. strategema in mitiganda Theodosij ira.

Spectrum mulieris per aerē discurrentis.

De libertate D. Ambrosij, qua apud imperatorem Theodosium in loquendo vsus est: item de cæde Thessalonicæ facta: deniq; enarratio aliquot præclarè factorum sancti Ambrosij. CAPVT XXIIII.

POstquam igitur omnia illi instructa essent, quæ ad bellum necessaria erāt, Honorium iuniorem filium suum Cæsarem declarat: Arcadium enim iā antea inaugurauerat. vtroq; autem filio Constantinopoli relicto, properè cum exercitibus ex Oriente ad Occidētales imperij regiones festinabat, sequebaturq; ipsum ingens auxiliarium manus ex barbaris, Istri accolis. Fertur aūt, quòd cum egressus Constantinopoli ad septimum miliare peruenisset, Deo preces nuncuparit in ecclesia illa, quam in honorem Ioannis Baptistæ construxerat: ac petierit, vt expeditionis istius alea tum sibi, tum exercitui suo, tū Romanis omnibus feliciter caderet: & auxiliarem sibi inuocauerit ipsum Baptistā. Hæc igitur precatus, in Italiam contendit: & irruptione in Alpes facta, primas custodias occupat. Superato autem transitus cacumine, vbi ad descensum peruenisset, videt planiciem equitibus ac peditibus refertam: & non procul istinc à tergo multos ex hostibus, in vertice montis tū quiescentes. Cum igitur primi transgressi cum hostibus in campo iam pedem contulissent, ac pugna acris & anceps mota esset, adhuc autē superesset exercitus, considerans (quantum quidem ad humanas vires attineret) suos, quantumuis cupiant, saluari non posse, siquidē & illi irruerent, qui montis cacumen à tergo occuparant, pronus in terram prolapsus orabat, ac Deus eum confestim exaudiuit, sicut comprobauit euentus. Siquidem duces istorum qui mōtis verticem tenebant, missis quibusdā nunciarunt, se illi auxilio venturos

Honorius Cæsar declaratus.

Vide Nice. lib.12.c.41. Theodor. li.5.c.24.

Theodosij ad bellū profecturi precatio.

Theodosij precatio a Deo exaudita.

A venturos esse, siquidem apud eum in dignitate futuri sint. Cum igitur nec chartam nec atramentum petitum reperiret, accepta tabula, quam ex astantibus quidam fortè habebat, adsignauit illis præclari ac digni exercitus præfecturam, quam apud ipsum sint consecuturi, siquidē promissa adimpleuerint. Quocirca & illi accepta hac conditione, Imperatori iunguntur. Adhuc autem neutra parte cedente sed pugna in campo etiamnum vtrinq; æqualiter feruente, ex aduerso in hostes illapsus ventus inusitatus, & qualem antea nunquam cognouimus, aciem eorum disrupit: tela verò & spicula in Romanos eiaculata, velut ex solido repercussa, in eorum corpora conuertit, qui emiserant: & scuta eorum de manibus excussa, cum puluere & illuuie aduersus ipsos volutauit. Nudati itaq; armis pleriq; eorum euestigiò trucidati sunt: pleriq; ad exiguum tempus fuga saluati, non multo pòst capti sunt. Eugenius autem ad pedes Imperatoris accurrēs, vt seruaretur supplicabat: sed interim dum supplicaret, à milite quopiam capite truncatus est. Arbogastes verò fugiens, post pugnam sibi ipse manus intulit. Fertur autem, quòd eo tempore quo pugna hæc committeretur, ex eo templo Dei quod erat in Hebdomo, in quo preces fuderat Imperator, egressus dæmon quidam, subreptus in sublime, Ioanni Baptistæ sit conuiciatus, & capitis obtruncationem exprobrarit, magnaq; voce clamarit: Tune me vincis, & exercitui meo insidiaris? Huic rei qui fortè præsentes aderāt, cum magnum esset apud omnes studium de bello vel audire aliquid, vel dicere noui, obstupefacti adnotarunt, eundem hunc fuisse diem, quo hunc euentum belli extitisse, non multo pòst ab ijs cognouerunt, qui pugnæ interfuerant. Atque hæc quidem sic esse acta dicuntur. Imperator autem sublato Eugenio, cum Mediolanum venisset, ad ecclesiam processit, vt oraret. Sed cum iam ad ostium peruenisset, occurrit ei Ambrosius eius ciuitatis episcopus: & apprehensa illius purpura, in præsentia populi, Siste gradum, inquit. homini enim ob peccata prophano, & manus innoxio sanguine commaculatas habenti, fas non est, antequam pœnitentiam egerit, vel sacrum ingredi solium, vel ad diuinorum mysteriorum communionem admitti. Imperator libertatem sacerdotis admiratus, cogitationibus conscientiā accusantibus regressus est, pœnitentia compunctus. Erat aūt peccati insimulatio huiusmodi. Botherichæ, tum temporis apud Illyrios militum præfecti, auriga, pincernam domini impudicè intuitus, de stupro interpellarat: eaq; de causa cōprehensus, in vinculis erat. Instante aūt solenni equestri certamine, populus Thessalonicensis illum, velut ad eam concertationem necessarium, dimitti postulabat. Quod quoniam non impetrabat, in grauem seditionem efferbuit, ac tandem etiam Boterichā ipsum interfecit. Qua re nunciata, Imperator præter modum excanduit: & certum eorum numerum, qui adfuerant, interfici præcepit, ex quo ciuitas multis iniustis cędibus impleta fuit. Siquidem peregrini, qui modò vel adnauigauerāt, vel de via aduenerant, ex improuiso apprehendebantur, fiebantq; miserabiles clades, in quibus & hęc quoq;. Mercator pro filijs suis duobus captis seipsum offerens, orabat vt filijs seruatis, ipse interficeretur: & in eius facti mercedem, auri quicquid habebat, militibus pollicebatur. Illi calamitatem hominis miserati, pro vno ex filijs, quocunq; vellet, supplicationē admittunt: duos verò dimittere, tutū sibi non esse dicunt, ob id quòd numerus deficeret. Pater itaq; vtrumq; lamentabundus ac plorans intuitus, neutrius electionē facere sustinuit, sed in continua hæsitatione, donec interficerentur ambo, suspensus mansit, æquali vtriusq; amore victus. Quinetiam frugi quendam seruum accepi pro domino suo qui ad lanienā raptabatur, alacriter tunc oppetijsse mortem. Taliū igitur, ac talibus consequentium malorum, vt consentaneum est, Ambrosius Imperatorem insimulans, ab Ecclesia arcuit, & à communione seclusit. Imperator, verò publicè coram ecclesia peccatum confessus est: ac toto tempore quod illi ad pœnitentiā præfinitum erat, vt qui lugeret, Imperiali ornatu vsus non est. Quin & legem quoq; illis irrogauit, qui imperialibus mandatis famulantur, vt in tricesimum vsq; diem supplicia differant, eorum qui ad mortem cōdemnati sunt: vt intermedio tempore imperatoris ira mitigari, & placato eius animo misericordiæ locus esse posset. Ab hoc Ambrosio & alia multa præclarè gesta sunt, officio sacerdotali digna: quæ, vt consentaneum est, indigenis solis constant. Ex præcipuis autem eius factis ego & illud quoq; cognoui. Moris erat, vt Imperatores, dum sacris interessent, in sacrario sederent, Maiestatis ergò à populi consortio separati. Ambrosius autē considerans eam consuetudinem vel ex assentatione, vel ex ordinis inscitia esse natā, Imperatori in ecclesia locum assignauit ante sacrarij cancellos, ita vt populum Imperator, Imperatorem sacerdotes ordine sedis antecederent. Hanc autem optimam constitutionem Theodosius imperator approbauit, & successores eius corroborauerunt, ac nos eam ex eo vsq; tempore conseruatam cernimus. Eiusdem viri huius & illud factum memorabile hoc libro complecti necessarium

Ventus hostib. aduersus, subitò excitatus.

Eugenij & Arbogastis interitus.

Dæmō Ioanni Baptistæ conuiciatus.

Diui Ambrosij in Theodosiū Imperatorem παῤῥησία.

Thessalonicensium seditio.

Botherichæ cædes.

Cædes Thessalonicæ miserabiles.

Pater pro filijs se necandū offert.

Seruus pro domino suo.

Theodosij Imp. lex de suspendenda morte damnatorum sententia

Ambrosij præclarè gesta.

Imperatori in ecclesia locus ab Ambrosio assignatus.

 duxi.

duxi. Paganus quidam ordine illustris vir, Gratianum conuicijs prociderat,& patre in- A dignum appellauerat, eiusq; rei habito iudicio, capitis damnatus erat. Cumq; iã ad supplicium duceretur, venit in palatium Ambrosius, pro illo supplicaturus. Cæterùm cũ Gratianus, eorum instinctu qui illi dãnato insidiabantur, distineretur spectaculis venationũ (quales priuatæ delectationis, non publici cõmodi gratia, Principes exhibere cõsueuerunt) nec atriensium quisquã illi rẽ indicaret, quasi opportunum nõ esset, recessit. Progressus autem ad illam portam, per quam feras introducebant, clanculum se habuit: ac simul cum venatoribus ingressus, non antea causam rei agere omisit, neque prius Gratiani & aulicorum eius obsecrationibus cessit, quàm salutiferum suffragium Gratiano extorsisset, quo morti destinatum liberaret. Quinetiam circa legum ecclesiasticarũ obseruantiam, & institutionem clericorum sibi commissorum, admodum sedulus erat. Ex multis itaq; eius præclaris factis, hæc à me dicta sint: vt intelligatur, quanta apud Imperatores propter Deum loquendi libertate polluerit.

Venationum spectacula cuiusmodi.

Ambrosius legum ecclesiasticarũ studiosus & clero.

De sancto Donato, episcopo Euoreæ, & de Theotimo Scytharum antistite.

CAPVT XXV.

HAc memoria multi, multis in locis, per orbem terrarum inter episcopos præclari extiterunt: vt Donatus Euoreæ Epiri. quem & alia multa mirabilia fecisse testantur indigenæ, & illud maximè, quòd in draconis interfectione præstitit, qui in Chamegephyris, quas vocant, ad viam regiam, lustrum habebat, & oues & capras, & boues & equos, nec non & homines & alia rapiebat. Neq; enim ille vel gladium vel hastam ferens, vel aliud aliquod telum habens, hanc belluam adortus est: sed cum illa eum aduentantem sensisset, & caput, velut impetum factura, exeruisset, signum crucis aduersus ipsam aëri digito inscripsit, & illi in faciem expuit. Illa sputo in os accepto, statim concidit: ac mortua iacens, amplitudine non minor apparuit ijs serpentibus, qui visuntur apud Indos. Siquidem, vt ego quidem accepi, octo iugis in proximum campũ extractam indigenę combusserunt, ne putrefacta aërem inquinaret, & morbos pestilẽtes gigneret. Donato huic sepulchrũ est insigne templum, ab ipso denominatum: prope quod etiam fons est aquis vberrimis scaturiens, quem, cum antea non esset, Deus illius precibus exoratus edidit. erat enim is locus prorsus aridus. Nam cum ille aliquando ex itinere huc aduenisset, fertur sodalibus eius aquæ defectu laborãtibus, effossa manibus terra orasse, & simul ad votum aquam vberem scaturiuisse, & ab eo tempore defecisse nunquam. Sed huius quidem rei testes sunt, qui Isoriam incolunt, pagum Euoreæ, in quo hæc acta sunt. Eâdem memoria Tomiensium & reliquæ Scythię ecclesiam gubernabat Theotimus Scytha, vir in philosophia enutritus: quem ob virtutem admirati Hunni Istri accolę, Barbari, Deum Romanorum appellabant. nam sanè diuinas in eo virtutes experti fuerant. Fertur enim, quòd aliquando iter per hanc Barbarorum terram facienti, eadem via obuiam facti sint,† qui ad prædationem adequitabãt. Lamentantibus igitur eius socijs, perinde vt qui iamiam essent perituri, ille descendens ab equo, orabat: quo facto Barbari, neq; ipso neq; comitibus eius, neq; equis quibus insidebant, conspectis, pꝗterierunt. Cum autem crebris incursionibus Scythas infestarent Hunni, quamuis natura essent feri, tamen ad mansuetudinem conuertit, tum conuiuijs, tum muneribus eos liberaliter excipiens. Qua quidẽ ex re vir quidam Barbarus eum suspicatus esse opulentũ, dolo capere statuerat. parato igitur in hoc laqueo ad scutum alligato, sicut in hostes consueuerat, illi dum colloquitur, sublata dextra funẽ immissurus erat, tanquam eum ad se & ad contribules attracturus. At verò manus in ipso conatu eleuata, in aëre remansit: nec antea Barbarus ex inuisibilibus istis vinculis liberatus est, quàm alijs pro ipso intercedentibus, Theotimus Deum exorasset.

Vide Nice. li. 12. ca. 45.

Donatus episc. & eius miracula.

Chamagephyra.

Draco crucis signo, & sputo necatus.

Donati sepulchrum.

B

Fons precibus excitatus.

Theotimus Scytha eiusq; miracula.

ad prædationem.

† Vide an. not. pag. 101. lat. 2. lin. 3.

Aiunt porrò, quòd hic in coma nutrienda perseuerarit, & philosophiæ studium vti cœperat, prosecutus, ac tenui victu vsus sit: sumendiq; nutrimenti non semper idem, sed in fame atq; siti tempus determinauerit. Philosophi enim erat, opinor, his quoque pro necessitate, & non pro otio locum dare.

De sancto Epiphanio episcopo Cypri, & particularis quædam rerum eius expositio.

CAPVT XXVI.

EAdem tempestate metropolitanæ Cypriorum ecclesiæ præerat Epiphanius: quem non solum in rebus politicis ob virtutes, sed & ob miracula illustrem Deus effecit, quæ in honorem eius tum viuentis, tũ defuncti, peragere dignatus est. Defuncto enim, quod viuenti non contigerat, ad sepulchrum eius etiam adhuc dæmones expelli, & sanationes fieri, fama est. Sed & eo tẽpore quo viueret, multa illi admirabilia tribuuntur.

Epiphanius Cypri episc. eiusq; miracula.

Vide Nice. lib. 12. cap. 46.

Quorum

A Quorum vnum, quod quidem nobis innotuit, illud est. Nam cum largus esset in pauperes, & eos, qui vel naufragijs vel alijs infortunijs afflicti erant, postquam iam olim suas ipsius facultates insumpserat, exigente necessitate, etiam pecunias Ecclesiæ erogabat. Fuerant hæ sanè multæ: vndique enim multi, quibus opes suas in pios vsus conuertere decretum fuerat, & viuentes illius ecclesiæ tradiderunt, & morientes reliquerunt. Considerabant enim, quòd ille, qui & rerum dispensator, & numinis diuini cultor bonus erat, munera quæ contulerant, ex ipsorum sententia distributurus esset. Aiũt igitur, quodam tempore paucis admodum reliquis pecunijs, ecclesiæ dispensatorem indignatum fuisse, & quasi nimis profusum reprehendisse: sed illum ne sic quidem abstinuisse à munificentia sua erga egenos declaranda. Erogatis igitur cunctis, accessit quidam ad domunculam, in qua dispensator habitabat, & crumenam multis nummis aureis refertam dedit. Sed cum neque qui dederat, neque qui miserat, manifestus esset: videreturq; meritò insolens, hominem quenquam in tantarum pecuniarum largitione se ipsum præbere ignotum, tum verò omnes rem diuinitùs esse gestam agnouerunt. Quin, quale etiam aliud de ipso referatur, commemorare volo: quanquam & hoc ab eximio isto Gregorio, qui Neocæsariensem gubernauit ecclesiam, itidem gestum esse accipio: quod libenter credo. nam propterea diffidendum non est, id consimiliter & ab Epiphanio esse actum. Siquidem nec solus Petrus Apostolus mortuum suscitauit, sed & Ioannes Euãgelista Ephesi, & Philippi filiæ Hierapoli: & eadem à multis tum veteribus tum nostri temporis pijs viris esse gesta reperias. est autẽ huiusmodi, quod dicere volo. Duo quidam mendici Epiphanium aliquò abeuntem aucupati, hoc agebant, vt ab eo plusculum aliquid auferrent. Itaque eorum alter, cum se humi extendisset, iacebat scilicet mortuus: alter assistens plorabat, qui videlicet & socij lugeret mortem, & simul paupertatem accusaret, ob quam ne sepelire quidem illũ posset. Epiphanius iacenti requiẽ imprecatus est, & quæ ad funus necessaria forent, largitus, lachrymanti, Sepulturam, inquit, procura mi fili, & plorare desine, neq; enim resurget nunc. In hoc enim casu, id ꝙ est ineuitabile, & prorsus fatale, generoso animo perferre oportet. Atq; hic quidem his dictis transijt. Cum autem nemo iam in conspectu esset, tum pede iacentem mouens ille, qui astabat, ac simul collaudans, quod perquam euidenter mortuum expressisset, Erige te ipsum, inquit, vt ex laboribus tuis hunc lætum consumamus diem. Cæterùm cũ B ille consimiliter iaceret, & nihilo magis vel clamantem audiret, vel cunctis viribus obuoluentem sentiret: effuso cursu sacerdotem assecutus, imposturæ suæ certiorem facit, ac plorans & capillos vellicans obsecrat, vt socium resuscitet. Atqui Epiphanius hominem hortatus, ne id, quod actum erat, molestè ferret, ab se dimisit. Neq; enim quoduis factum Deus simpliciter resoluit: ob id, opinor, vt hominibus fidem faciat, quòd ipsum cuncta videntem & cuncta audientem decipiant ij, quicunq; erga ministros eius sese tales præbent.

In pauperes munificentia.

Eadem à diuersis gesta.

Mendicum non simulata, verè mortuum.

Deū non simpliciter quoduis factum resoluere.

De Acacio Berææ episcopo: & de Zenone & Aiace viris illustribus, & ob virtutem claris. CAPVT XXVII.

Vide Nicc. lib. 12. c. 47.

HAec ita gesta esse accepi. Ex eo autem tempore & Acacius inter episcopos clarus extitit, qui iam anteà Berœæ in Syria episcopus fuerat. Huius & alia facta scripto digna ferri consentaneũ est, propterea quòd ad solitariam vitam à puero exercitatus, officio suo præclarè functus sit. Sed tamen illud maximum virtutis argumentum dedit, quòd omni tempore apertum habuerit episcopale habitaculum, vt & cibi & somni capiendi tempore, tum à peregrinis, tum à ciuibus suis, quibuscunq; placeret, liberè conspiceretur, id quod maximè laudo. Nam aut propterea sic vixit, quod sui fiduciam semper habuerit: aut quòd hoc exercitij genere naturæ procliuitatem ad vitia propensam refrenare cogitarit, vt dum perpetuò se deprehensum iri suspicatur, ab ijs, qui ex improuiso superuenirent, in continuis excubijs neq; ab ijs deuiaret, quæ ipsum decebant, & honestis negocijs continuò occuparetur. Eodem tempore etiam clari erant Zenon & Aiax fratres, qui philosophati quondam erant non in solitudinibus, sed in Gaza maritima, quam etiam Maiumam vocãt. Ambo autem circa doctrinam fidelissimi extiterunt, ac Deum viriliter confessi sunt, adeò vt à paganis sæpenumerò grauiter admodum & immaniter vexati sint. Fertur autem Aiax pulcherrimam duxisse vxorem, & ter modò cum ea toto tempore congressus, tres sustulisse proles. ac deinceps ob huiusmodi cõsuetudinis abstinentiam ab vxore separatus, solitariam duxisse vitam, ac duos ex filijs ad rem diuinam & cœlibatum, tertium verò ad matrimonium educasse, moderateq; & admodum præclarè Botolianam ecclesiã gubernasse. Zenon verò etiamnũ iuuenis mundo ac matrimonio contẽpto, diligentissimus extitit circa ministeriũ Dei. Aiunt eum, imò & nos quoq; vidimus,

Acacij episc. virtutes.

Cur apertum semper habitaculum episcopale habuerit.

Zenon & Aiax fratres. Maiuma.

Exemplum temperati ab [illegible]

Exemplum seduli & probi episcopi in Zenone.

cum Maiumanam ecclesiam gubernaret, iam senem, & natum plus minus annos centum, nunquam vel matutinos vel vespertinos hymnos neglexisse, nisi fortè morbus ipsum impediret: & cum in philosophia monastica vitã traduceret, ex lino texebat vestes vnica tela: atq; hinc tum sibi necessaria acquirebat, tum alijs suppeditabat. atq; hoc quidem opificium ille ad mortem vsq; exercere non cessauit, etiamsi propter senium reliquis eius gentis sacerdotibus esset superior, ac populo & pecunijs maximè Ecclesiæ præesset. Horum igitur ego mentionem feci, vt constaret, quales eo tempore sacerdotes extiterint. omnes enim recensere longum foret, quandoquidem plurimi ex his boni extiterunt. Siquidem Deus ipsorum vitam testimonio suo comprobauit, cum & orantes promptè exaudiuerit, & miraculis plurimis illustrauerit. A

De inuentione reliquiarum Abbacuc & Michææ prophetarum: & de obitu Imperatoris Theodosij Magni. *CAPVT XXVIII.*

Abacuci & Michææ prophetarum reliquiæ. Sebēnus episc. Cela. Cila. Baratsatia.

Vide Nice. Li. 12. c. 48. 50. Socr. lib. 5. cap. 25. Sozo. lib. 7. cap. 28. lib. 8. cap. 1.

AB huiusmodi viris ecclesia vbique gubernata, ad concordiam, virtutem ac zelum, populum simul & clerum adduxit. Atqui non hæc sola religionem cohonestabant: verùm etiam Abacuc, & post eum non longo interuallo Michæas, inter prophetas primi, circa hoc tempus apparuerũt. Amborum autem corpora (vt intellexi) per diuinam in somnis visionem indicata sunt Sebenno, tum temporis Eleutheropolis episcopo. Erat autem nomen eius ciuitatis Cela, quæ antea Cila vocabatur, in qua repertus fuit Abacuc: at Baratsacia locus est circiter decem stadijs ab ea ciuitate distans, in quo Michææ sepulchrum erat. quod monumentum Fidele vocabant indigenæ, ignari quid dicerẽt, Nephasa meemana lingua patria appellantes. Satis igitur opportuna & hæc ad Christianæ doctrinæ celebritatem, sub hoc imperio contigerunt. Theodosius autem Imperator post victoriam de Eugenio obtentam, dum versaretur Mediolani, morbo correptus fuit. Recordatus itaque vaticinij Ioannis monachi, se moriturum suspicabatur. quare filium Honorium, quàm poterat ocyssimè Constantinopoli euocauit: quem postquam præsentem conspicatus esset, melius habere sibi visus est, adeò vt & ad equestris certaminis spectaculũ vnà cum illo prodiret. Cæterùm cum à prandio statim malè affectus esset, iniunxit filio, vt is spectaculum absolueret: ac sequenti nocte vita defunctus est, Obliuerio & Flauiano fratribus consulibus. B

Theodosij Imperat. mors, Anno 399.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER OCTAVVS.

Arcadius & Honorius Imp. Anno Christi 399.

Octauus liber continet acta sub filijs Theodosij Magni Arcadio & Honorio annis tredecim, ad obitum scilicet Arcadij. Huc igitur refer authores istos, quos supra adnotauimus ad librum Socratis 6.

De successoribus Theodosij Magni, & quomodo sublatus de medio sit præfectus eius Ruffinus: & de magnarum ciuitatum episcopis, & hæreticorum dissidijs: & Sisinnio Nouatianorum episcopo.

CAPVT I.

Theodosij successores Arcadius & Honorius FF. Præcipuarum ecclesiarum episcopi. Hunnorum irruptio. Ruffinus præfectus, eiusq; interitus.

Vide Nice. lib. 13. ca. 1. Vide Theodorit. lib. 5. ca. 25. 26. Socr. lib. 5. cap. 25. lib. 6. cap. 1.

AD huncigitur modum Theodosius, postquam ecclesiam plurimum auxisset, vita defunctus est, annos natus plus minus sexaginta: ex quibus sexdecim imperauit: successores imperij reliquit Arcadium filium, natu maiorem, in Oriente: Honoriũ verò, in Occidente: qui quidem vtrique cum patre in religione eandem sententiam amplectebantur. Præerat autem tum temporis ecclesiæ Romanæ successor Damasi, Siricius: Constantinopolitanę verò, Nectarius: ac Theophilus Alexãdrinæ, & Flauianus Antiochenæ, & Ioannes Hierosolymitanę. Hac tempestate Hunni barbari Armeniã, & nonnullas alias Orientalis imperij partes deuastarũt. Ferebatur aũt, quòd eos clanculum in imperij limina introduxisset Ruffinus præfectus Orientis, qui & aliàs affectatæ tyrannidis suspectus erat. Sed hic quidem ob huiusmodi suspicionẽ non multò post sublatus fuit. Nam simulatq; ex bello aduersus Eugeniũ gesto reuersus esset exercitus, & Imperator (vt moris erat) illi extra vrbẽ Constantinopolitanam

A litanam occurrisset, milites absq; mora Ruffinum interfecerunt. Ea res occasionẽ præbuit, qua magis etiamnum cresceret ecclesia. Primùm enim ipsi Imperatores arbitrabantur, & patrem suum ob pietatem ex tyrannis reportasse victoriam: & Ruffinum demum, qui ipsorum insidiatus esset imperio, ita sine negocio esse sublatum: ac proinde, quæ à præcedentibus Imperatoribus ad ecclesiarum incrementum decreta fuerãt, propensius rata conseruabant, & alias donationes de suo adijciebant. Deinde & subditi ad hos respicientes, qui Pagani erant, ad Christianismum facilius conuertebantur: qui hæretici, ecclesiæ catholicæ accedebant. Quandoquidem Ariani & Eunomiani, quoniam inter sese ob causas prædictas dissidebant, vbiq; minuebãtur. multi enim eos ex mutua inter ipsos discordia de Deo non rectè sentire iudicabant: & ad eos transibant, qui eiusdem opinionis cum Imperatoribus erant. Macedonianos aũt Constantinopolis incolas fregit, quòd eo tempore non haberent episcopum: nam ab eo tempore, quo sub Cõstantio imperatore ab Eudoxio eiusq; fautoribus ecclesijs priuati sunt, sub solis presbyteris ad sequens vsque imperium egerunt. Nouatiani verò, tametsi quosdam ex his turbaret quæstio de Paschate, quã nuper mouerat Sabbatius, maiori tamen ex parte in ecclesia sua conquieuerunt. Neq; enim ijsdem pœnis ac legibus ex æquo cum sectis reliquis obnoxij erant, vtpotè, qui Trinitatem consubstantialẽ assererent: & quod firmius erat, antistitum præstantia ad concordiã exuscitarentur. Nam post Agelij præsidentiã, Marciani viri boni præsidentiã consecuti sunt: & eo rursus per tempus istud recẽs mortuo, in episcopatum successit Sisinnius, vir egregius vt quã maximè, & philosophicorũ dogmatum ac Scripturæ sacræ iuxtà gnarus, & ad disputandum promptus: adeò vt etiam Eunomius, qui ex eo celebris erat, & huic operam dabat, sæpenumerò congredi cum illo detrectarit. Fuit autem vita cõtinens, vt calumnijs non pateret. In ratione victus erat delicatus & exquisitus, vt ij quibus erat ignotus, fidem non haberent, cum sibi posse temperare in tantis voluptatibus. Moribus erat gratiosis, ac iucundis in consuetudine, & eam ob causam Ecclesiæ catholicæ episcopis, & ijs, qui vel principatu vel eruditione conspicui erant, gratus existebat. Salibus enim ludere cum gratia, ac dicteria vicissim excipere, & vtrunq; sine offensa præstare, facetè etiam & ex tempore ad obiecta respondere admodum opportunè poterat. Proinde interrogatus aliquando, Quamob-

Christianismi incrementa, & hæreticum remissio.

Nouatiani cur mitius habiti quam reliqui hæretici.

Agelius. Marcianus. Sisinnius, eiusque virtutes.

B rem, cum episcopus esset, in die bis lauaretur? Quoniam, inquit, tertium non assequor. Rursus, quoniam assiduè vtebatur veste candida, ex Catholicis quispiã ipsum dicterio perstrinxerat, ad quem ille: Tu igitur, inquit, dicito, vbínam præceptum sit, atrã vestem indui oportere? eo hæsitante, subijciens: Tu quidem, inquit, istud ostendere non poteris. mihi verò Solomon ille sapientissimus præcepit, inquiens: Sint vestimenta tua semper candida. Quin & Christus ipse in Euangelijs, cũ candida veste apparuisset, etiã Moysen & Heliam Apostolis in eadẽ ostendit. Iam & istud quoq; lepidè à Sisinnio dictũ puto. Agebat Constantinopoli Leontius Ancyræ apud Galatas episcopus: qui quidem, quòd ecclesiæ Nouatianæ primatu illic deiectus esset, ad hunc supplicaturus venerat, vt eum recuperaret. Sed cum hic eum illi non redderet, ipse Nouatianis cõuiciabatur: & indignos appellabat, quibus ius ecclesiæ concederetur, vt quos pœnitentiam, & spectatam diuinitùs humanitatem è medio tollere diceret. Tum Sisinnius: Atqui, inquit, nemo tanta pœnitentia discruciatur, atq; ego. Interrogante ibi Leontio, Quamobrem tandem? respondit, Quòd te aspexerim. Multa etiam alia ab eo opportunè dicta commemorant, & circumferri multos aiunt eius libros haud inuenustos. Magis autem probabatur, quoties viua voce diceret, vt qui omnes actionis partes optimè tueretur, cum & voce, oculis & vultu vrbanissimo auditorem abundè mouere posset. Sed qualis hic vir extiterit, hactenus dictum sit: vt hinc intelligatur, qualem ille indolem, educationẽ, & professionem sortitus fuerit.

Sisinnij apophthegmata.

In Leontium scommata.

De educatione, ratione victus, consuetudine vitæ, ordinatione magni illius Ioannis Chrysostomi: & quo modo illi obstiterit Theophilus episcopus Alexandrinus. CAP. II.

Vide Nice. lib. 13. ca. 2. Theod. lib. 5. ca. 26 27. Socr. lib. 6. cap. 2. 3.

DVrante hoc imperio, cum defunctus esset Nectarius, essetq; congregatum concilium quémnam in eius locum ordinare conueniret: dum alij alios eligunt, nec omnibus probatur idem, tempus extrahitur. Erat autem Antiochiæ ad Orontem presbyter, cui nomen Ioannes, genere patricius, vita integer, ad dicendum ac persuadendum potens, & inter sui temporis oratores excellens, sicut etiã Libanius Syrus sophista testatus est: qui cum moriturus esset, rogantibus amicis, quémnam sibi vellet esse successorem? Ioannem, dixisse fertur: nisi hunc sacrilegio Christiani surripuissent. Plurimis autem suis in ecclesia auditoribus ad virtutem profuit, & suam de Deo opinio-

Nectarij mors & successor Ioannes Chrysostomus.

Libanij de Ioanne Chrysostomo insigne testimonium.

opinionem instillauit. Siquidem eo, quod ipse vitam planè diuinam ageret, ad suæ vir- A
tutis æmulationem auditores excitabat. Ad eandem verò sententiam secum ample-
ctendam eos insuper facilè inducebat, non quidem, quòd arte quapiam aut orationis
vehementia vrgeret, sed quòd sacrorum librorum veritatem sincerè explicaret. Oratio
enim factis ornata, fide meritò videtur esse digna. His autem destituta, scurram, & suo-
rum ipsius dictorum reprehensorem, eum qui loquitur, arguit, quamuis magna dilig̃e-
tia doceat. In illo igitur erat, vt ex vtroque probaretur. Victus enim ratione sobria vte-
batur, & vitę consuetudine exquisita, stylo orationis perspicuo, cum splendore. Nam &
natura ipsa habilis erat, & præceptores insuper in exercitijs oratorijs Libanium, in stu-
dijs Philosophię Andragathium sortitus est. Cum autem causas in foro acturus, & hoc
genus vitæ sectaturus speraretur: ille sacros scrutari libros, & ex pręscripto ecclesiæ phi-
losophari statuerat. Atque huius quidem philosophiæ magistros illos habuit; qui tum
temporis ibi celebribus lectorijs præsidebant, Carterium scilicet, ac Diodorum, istum,
qui demum Tarsensis ecclesiæ antistes fuit, quem equidem audiui propriarum com-
mentationum multos reliquisse libros: direxisse aũt ad literam sacræ Scripturæ inter-
pretationes suas, auersatum verò speculationes vniuersas. Non solus autem ad hosce
ventitabat: sed in eandem secum sententiam pertraxit ex Libanij schola sodales suos,
Theodorum quendam, & Maximum. Quorum Maximus posteà Seleuciæ apud Isau-
ros episcopus factus est, Mopsuhestiæ verò in Cilicia Theodorus: ad quem lapsum di-
uinus ille Chysostomus epistolam alteram scribit. Erat is Scripturæ sacræ, ac reliquæ
tum Oratorum tum Philosophorum disciplinæ satis peritus: & ab initio quidem cum
in sacras leges incidisset, & cum sanctis viris conuersaretur, hoc vitæ genus approbabat,
ac seculare damnabat. Sed in eodem hoc proposito non perstitit: verùm pœnitentia du-
ctus, ad aliam vitæ consuetudinem pertractus fuit: &, quod est consentaneũ, contrarijs
argumentis propositum suum ornans ex veterum exemplis (erat enim variæ lectionis)
in vrbem reuersus est: conducibilius id sibi fore sua opinione statuens, quo ipse potiri
concupiscebat. Ioannes igitur, intellecto, ꝙ ille negocijs mundanis iam implicaretur,
& in Matrimonio contrahendo occupatus esset, epistolam tum verbis, tum sententijs
diuiniorem, quàm vt eam mens humana capiat, ad illum conscriptam transmisit. Ille
verò vbi in eam incidisset, pœnitentia ductus fuit: ac rursus facultatibus relictis, ac nu- B
ptijs abdicatis, Ioannis consilio saluatus, & ad philosophicam vitam regressus est. Pro-
inde mihi vel hinc facilè conijci posse videtur, quòd singularis quædam suadela in Io-
annis oratione emineret. Vicit enim ipsa & eos quoq;, qui pari tum dicendi tũ persua-
dendi facultate pollebant. Hac ipsa vulgum cepit, ac maximè cum frequens esset in co-
arguendis peccatis, tam in ecclesia publicè, quàm priuatim apud eos, qui deliquissent,
perinde ac si ipse iniuria fuisset affectus, cũ summa dicendi libertate stomachans. Ea ve-
rò res multitudini meritò grata erat: molesta aũt diuitibus ac potentib. penes quos de-
lictorum pars est maxima. Cũ igitur notis ob experientiam, ignotis ob famã tum erudi-
tionis tum virtutis, per vniuersum Romanorum imperiũ clarus esset: dignus visus est,
qui Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopus constitueretur. Postquam itaq; in hoc po-
pulus & clerus suffragium suum contulissent, etiam Imperator astipulatus fuit: & qui
eum adducerent, emisit. Conuocauit etiam synodũ, vt ea ratione fauorabiliorẽ redde-
ret illius ordinationẽ. Non multò post igitur, Asterius præfectus Orientis, acceptis Im-
peratoris literis, indicauit Ioanni, vt ad se veniret, perinde ac si illum aliquid rogare ipse
vellet. Qui vbi venisset, confestim vnà cum eo conscenso curru Pagras adequitat, quæ
statio est ita dicta. hîc eo legatis Imperatorijs tradito, reuersus est. Videtur autem ille,
quod ad hoc negocium attinet, percõmodè transegisse, antequam Antiochienses resci
scerent, qui ad seditionem pertinaces erant, & propensi: vt Ioannem sponte sua dimis-
suri nunquam fuerint, nisi prius aliquid vel passi essent, vel ipsi patrassent. Posteaquam
autem Constantinopolim appulisset, & vocati sacerdotes conuenissent, ordinationi e-
ius obstabat Theophilus, qui promouebat Isidorum. Erat hic ex presbyteris illi subdi-
tis vnus, idemq; peregrinorum ac pauperum præfectus Alexandriæ: à puero autem a-
pud Scetin philosophiæ maximam nauarat operam, vt ex hominib. intellexi, qui cum
ipso versati fuerant. Alij dicunt, Theophilo hunc fuisse amicum propterea, quòd &
particeps & conscius illi esset rei cuiusdam periculosæ. Aiunt eum, quòd cum bel-
lum gereretur aduersus Maximum, Theophilus datis huic muneribus, nec non & lite-
ris tum ad Imperatorem tum ad tyrannũ, Romam proficisci, & ibidem belli euentum
præstolari iusserit, vt victori cum suis literis munera daret: hunc verò in hoc facto
deprehensum, & quoniam sibi metueret, fuga dilapsum, Alexandriã fuisse reuersum.
Ex eo deniq; Theophilũ hunc virũ inter fidelissimos sibi reputasse, & hac occasione co-
gitasse

Oratio factis ornata fide dignior.

Ioan. Chrysostomi encomium.

Andragathius.

Carterius. Diodorus Tarsensis.

Chrysostomi singularis in oratione vis & libertas sed magnatibus ingrata.

Antiochia per Asterium Constantinopolim deducitur Chrysost. ordinandus.

Theophilus Ioannis ordinationi obstat. Isidorus.

A gitasse illi in periculi suscepti retributionem Constantinopolitanæ sedis episcopatum conficere. Verùm siue ob hanc causam, siue ob id, quòd bonum virum iudicarit, hunc ordinare studuerit Theophilus, ad extremum consensit tamen suffragijs pro Ioanne latis: quòd planè metueret huius ordinationi studentem Eutropium, qui tum Palatij præfectus erat: quem illi in os esse comminatum dicunt, vt aut cæterorum calculis suum adijceret: aut illis sese purgaret, qui ipsum reum agere decreuerant. aderant enim tum fortè multi, qui illum coram synodo accusaturi erant.

Theophilus tandem Ioannis ordinationi assentitur.

Quomodo Ioannes in episcopatu collocatus, rem Ecclesiasticam cordi habuerit, & ecclesias vbiq; correxerit: & quomodo Flauiano Pontificem Romanum reconciliauerit.

CAPVT III.

Vide Nice. lib.13.ca.4. Theodor. lib.5.ca.23.

IOannes igitur in episcopatu constitutus, primũ clericorum suorum vitã emendare studuit: & facta in eorũ conuersationẽ, in victum & in reliquã vitæ consuetudinẽ diligenti inquisitione, redarguebat, corrigebat, & nonnullos etiam ab ecclesia submouebat. nam cum ad corripiendum natura propensus esset, ac iustè eos obiurgaret, qui deliquissent, in episcopatu etiam non plus indulsit his affectibus: natura enim authoritate fulta, linguam ad redarguendum facilè mouebat, & iram aduersus delinquentes promptius incitabat: neque vero suam duntaxat ecclesiam, sed & aliorum vniuersas ille, ceu bonus ac magnanimus episcopus, emendare conabatur. Quamprimùm enim ad episcopatum peruenisset, cum Aegyptij sacerdotes & Occidentales adhuc cum Orientalibus dissiderent propter Paulinum, & cõmunis quædam distractio ob id ipsum ecclesias per vniuersum imperium detineret, Theophilum orabat, vt in hoc sibi auxilium ferret, quo Flauianus in gratiam Romani episcopi reduci posset. Consensu igitur vtrinq; facto, ad hoc negociũ eliguntur Acacius Berœensis episcopus, & Isidorus ille, cuius nomine Theophilus ordinationi Ioannis obstiterat. Hi profecti Romam, ac legatione pro votis functi, in Aegyptum abnauigabant. & hinc porrò in Syriam peruenit Acacius, Flauiano literas pacificas ab Aegyptijs & Occidentalibus sacerdotibus adferens. Cæterùm ecclesiæ quanq̃ hac dissensione ad hunc modum liberatæ essent, pristinam tamen concordiã inter sese B nunquam recuperarunt. Antiochiæ verò eorum multitudo, qui Eustachiani dicebantur, ad tempus aliquod inter sese etiam sine episcopo conueniebat. etenim cum exiguũ tempus superuixisset, defunctus est, vt cognouimus, Euagrius Paulini successor. Hinc enim, vt opinor, extiterunt episcopis delectus faciles, cum nemo sese his opponeret. Populus igitur, prout vulgus consueuit, paulatim & identidem his accessit, qui sub Flauiano conueniebant, atque ita maxima eius pars vnita fuit.

Ioan. Chrysostomus qualiter se in episcopatu gesserit.

Flauianum episcopo Rom. reconciliatur.

Eustachiani.

De Gaina barbaro Gothorum duce, eiusque flagitijs.

CAPVT IIII.

Vide Nice. lib.13.c 5.6. Socr.lib.6. cap.6. Theod lib.5.ca.32 33.

HOc autem Gainas, homo barbarus, ad Romanos trãsfuga, ex gregario milite præter expectationem ad dignitatem ducum subuectus, sibi vendicare conabatur imperium Romanum. Hoc autem dum molitur, gentiles suos Gothos ex proprijs agris in Romanos euocat, & amicos suos secũ præfectos exercituum & chiliarchas constituit. Tumultuante itaque Tirbingilo, qui illum sanguinis vinculo contingens, numeroso militum exercitui præerat in Phrygia, non latuit quidem cordatos illum hæc machinari: sed tamen quia se indignari sedulò simulabat, cum ibi euerterentur vrbes, commissum ipsi fuit vt his suppetias ferret. Vt autem in Phrygiam peruenit, adducta secum barbarorum copia, perinde ac si ad bellum venisset, animum suum, quem anteà celauerat re ipsa prodidit: ac ciuitates quas defendere iussus erat, alias depopulatur, alias mox videbatur inuasurus. In Bithyniam hinc progressus, ad Chalcedonis fines castrametatus, & bellum comminatus est. Rebus igitur in discrimen adductis, maximè ciuitatum earum, quæ per Asiam atq; Orientem erant, quæq; inter has ipsas & ad Euxinum pontum incolebantur, imperator cum his, qui secum erant considerãs, non esse tutũ imparatos in certamen descendere cum huiusmodi hominibus, quibus erat iam sua deplorata vita, missis literis nunciauit, vt peteret quicquid vellet: se enim esse paratum in omnibus gratificari. Ille verò Saturninum & Aurelianum, viros consulares, quòd eos refragari sibi arbitraretur, postulauit. acceptis autem pepercit: & Imperatorem conuenit in templo quodam ante Chalcedonem, in quo Euphemiæ martyris sepulchrum est: vbi dato & accepto beneuolentiæ iureiurando, arma deposuit, & Constantinopolim traiecit, impetrata ab imperatore tum peditum, tum equitum præfectura. At verò præter meritam

Gainae Goth. ducis in Rom. Imp irruptio.

Legatio ad Gainam de pace.

Pax Gainae cum imperatore inita.

meritam dignitatem ſibi res eue[illegible]e tam ſecundas nequaquã moderatè tulit: ſed quo- A niam prima temeritas illi ex animi ſententia ceſſerat, etiam catholicam Eccleſiam turbare conatus eſt. erat enim ille Chriſtianus quidem, ſed ex Barbarorum hæreſi, qui Arium ſectantur.

Gainas Arianus intra Conſtantinop. petit eccleſiam.

Perſuaſus igitur ab eius ſectæ antiſtitibus, aut ſuo potius ſtudio motus, petijt ab Imperatore, vt ſuę ſectæ homines, ex his, quæ in vrbe erant, vnam eccleſiam haberent. Neque enim æquum, & alioqui abſurdum eſſe querebatur, ſe, quum dux eſſet Romanorum, extra mœnia adoratum proficiſci. His cognitis, Ioannes non diu acquieuit: ſed adiunctis ſibi epiſcopis his, qui in vrbe erant, venit in Palatium, & Imperatore aures præbente, ipſoque Gaina præſente, prolixè diſſeruit, ac patriam huic & fugam exprobrauit: & quòd Imperatoris patri tum ſeruatus iureiurando promiſerit, ſe beneuolentiam erga Romanos perpetuò ratam, erga ipſum denique, erga ipſius filios, erga leges eſſe conſeruaturum, quas tamen irritas iam facere conaretur, ſimulque cum hæc diceret, legem oſtendebat quam Theodoſius ſanciuerat, cum ſectarios omnes arceret, ne intra mœnia conuentus agerent. Deinde conuerſa ad Imperatorem oratione, eum hortabatur, vt latam aduerſus cæteras hæreſes legem ratam conſeruaret. ſimulq; conſulebat, ſatius eſſe imperio cedere, quam prodere domum Dei, & à religione deficere. Atq; is quidem ad hunc modum viriliter vſus loquendi libertate, nihil innouari paſſus eſt in eccleſijs ſibi concreditis.

Chryſoſtomi cum Gaina expoſtulatio.

Theodoſij lex contra ſectarios

Imperio cedere ſatius quã à Deo & religione deficere.

Gainas igitur iã infringere iuſiurandum, & ciuitatẽ euertere cogitabat. Quo tempore & cometa has inſidias portendebat, qui ſupra ciuitatem maximus apparuit, ad ipſam vſque terram fermè pertingens, & qualis anteà nunquam fuiſſe dicitur.

Cometa.

Tentarat autem primum argentariorum tabernas inuadere, quod ſe hinc pecuniarum aceruos conuaſaturum eſſe ſperaret. Rumore ſparſo, quòd iſta decreuiſſet, & argentarijs proinde præſentes maximè opes abſcondentibus, neque pecuniam in menſis vt ſolebant publicè amplius proponentibus, noctu turba Barbarorum immiſſa præceperat ſuccendi palatium. Illi autẽ perculſi, re infecta reuerſi ſunt. Nam cum propè acceſſiſſent, videre ſibi viſi ſunt multitudinem armatorum vaſtis corporibus formidabilium. Suſpicati ergo nouitium eſſe exercitum, nunciarunt Gainæ. Ille verò (ſciebat enim nihilo plures ſolitis milites in vrbe degere) dictis fidem adhibere nolebat. Cæterùm cũ & in ſequenti quoque nocte miſſi alij, idẽ annunciaſſent, quod priores illi: ipſe progreſſus, oculatus teſtis fuit admirandi ſpectaculi. Ratus igitur ſua gratia B conueniſſe ex alijs vrbibus milites, ac noctu cuſtodire vrbem atque palatium, interdiu verò latitare, ſimulat ſe dæmonio vexari, & quaſi oraturus eccleſiam occupat eam, quã in honorem Ioannis Baptiſtæ Imperatoris pater in Hebdomo conſtruxerat.

Gainas Conſtantinopolis interitum moliens, ſpectro obiecto abſterretur.

Se dæmonio vexari fingit.

Ex barbaris autem alij in ciuitate manſeruut, alij vnà cum Gaina egreſſi ſunt. Clanculum verò arma ac telorum pharetras fœmineis vehiculis impoſitas ſecum eduxerunt. At cum deprehenſi eſſent, portarum vigiles interficiunt, quòd hi armorum exportationẽ prohibere conarentur. Qua ex re ciuitas motu ac tumultu repleta fuit, haud ſecus ac ſi iamiam capienda eſſet. Sed præſentibus malis remedio fuit conſilium ſanum. Imperator enim nihil cunctatus, Gainam declarabat hoſtem, & relictos in vrbe barbaros interfici præcepit. Hos itaque milites adorti, pleroſque occidunt: appellatam verò Gothorum eccleſiam incendunt. Hic enim velut in templo conſueto congregati erant, quibus amplius effugere non dabatur, occluſis foribus.

Gothorum eccleſia incenſa.

His intellectis, Gainas per Thraciam profectus, in Cherroneſum venit, & Helleſpontum traijcere conatur. Cogitabat enim, quòd ſi tranſmarinam Aſiæ partem occupaſſet, facilè vniuerſas Orientalis imperij gentes in poteſtatem ſuam redacturus eſſet. Sed & hæc illi præter ſpem euenerunt, Romanis etiam hîc auxilio diuino vtentibus. Præſtò enim exercitus erat terra mariq; ab Imperatore miſſus, cui præfectus erat Phlaubitas, vir natione quidem Barbarus, ſed & vita integer, & rei bellicæ habilis. Barbari ergo cum naues non haberent, iunctis lignorum compagibus, per Helleſpontum in oppoſitam continentem traijcere conantur. Subitò autem vehementer Zephyrus exortus, compages iſtas vi diſrupit, & contra eas ipſas Romanorum naues impulit. Itaque ex Barbaris plurimi vnà cum equis ipſis ſubmerſi, reliqui à militibus interfecti ſunt. Gainas tum quidem cum paucis ſaluatus fuit: ſed non multò poſt, dum per Thraciam oberrat ac fugit, in alium exercitum incidit, & vnà cum barbaris ſuis ſublatus eſt. Atq; hic quidem audaciæ pariter ac vitæ illius finis. Phlaubitas ex ea pugna clarus factus, hyparchus conſtituitur.

Gaina fuga.

Phlaubitas.

Barbarorum clades.

Gainæ interitus.

Tum porrò hoc ipſo & Vincentio conſulibus, Imperatori naſcitur filius, qui auum nomine referebat, qui ſequentis conſulatus initio Cæſar appellatur.

Quomo-

A *Quomodo Ioannes Chrysostomus doctrina sua vulgus attraxerit: ac de muliere hæreseos Macedonianæ, cuius panis est in lapidem conuersus.*

CAPVT V.

Vide Nice. lib.13.c.7.8.

IOannes autem vt Constantinopolitanam ecclesiam optimè gubernabat: ita multos ex Paganis, multos ex hæreticis alliciebat. Confluebat ad illum quotidie multitudo, tum eorum quos vtilitas doctrinæ, tum eorum quos tentandi illius cupiditas ducebat: quos quidem vniuersos ille captiuos tenuit, & vt sibi in religione consentirent, persuasit. Tanta verò frequētia eorum erat qui concionibus illius inhiabant, ac satiari non poterant, vt, quoniam illi ex mutuo impulsu atq; obtritu pericli tarētur, dum singuli prorsum nituntur semper, vt propius astantes dicentē certius audiant, ipse medium se omnib. exponens è suggestu lectorum docuerit. Opportunè autem mihi relaturus in hanc historiam videor miraculum istud, quod illius memoria factū est. Vir quidam sectator hæreseos Macedonianæ, eiusdē sectæ vxorem habebat. Hic cū Ioannem de syncera erga Deum religione disserentē fortè audiuisset, doctrinā amplexus, & vxorē quoq; vt sibi consentiret, hortatus est, & quoniā illa notarum mulierum solita consuetudine captiua teneretur, vt maritus, quamuis admouisset sępe, nihil tamē proficeret, Nisi, inquit, in religione mihi consors fueris, ne in vitę quidem cōmunione post hac eris. Ibi mulier data fide, se id facturā, cum ancilla quadam, quam fidā arbitrabatur, de hac re cōmunicat: eamq; sibi ad fraudē marito faciendam, sociam adiungit. Itaq; tempore communionis (intelligunt autem, qui Christo sunt initiati, quid dicam) illa, quod acceperat, continens, velut oratura procumbit: famula interim astans, furtim porrigit id quod manibus aduenieus ferebat: quod quidem simul atq; dentibus admotum esset, in lapidem induruit. Tum mulier timore consternata, ne quid sibi grauius eueniret ob tantum miraculum in se diuinitùs editum, cum festinatione ad episcopum accurrit, se ipsam indicat, ac lapidem ostendit: qui manifesta vestigia morsus, sed materiam ignotam, & inusitatum quendam colorem referebat. Cumq; profusis lachrymis veniam impetrasset, cum marito deinceps concors vixit. Si cui autem hæc verisimilia non videntur esse, testis est ipse lapis, qui etiamnum hodie inter Constantinopo-
B litanæ vrbis cimelia conseruatur.

Ioannis Chrysostomi in docendo gratia & successus.

Macedonianæ mulieris simulatio miraculo prodita.

Panis in lapidem versus.

De his quæ Ioannes Chrysostomus per Asiam & Phrygiam egerit: de Heraclide Ephesi & Gerontio Nicomediæ episcopis. *CAP. VI.*

Vide Nice. lib.13.ca.9. Theodorit lib.5.ca.29. 30.31. Socr. lib.6. cap.1.

IOannes porrò certior factus, ecclesias in Asia circumquaq; ab indignis gubernari, & alios donis ac largitionibus, alios gratia motos vendere sacerdotia, venit Ephesum: & nonnullis in Lycia, nonnullis in Phrygia, nonnullis in ipsa Asia, in vniuersum autem tredecim episcopis exauthoratis, alios in locum surrogauit. Ephesinæ ecclesiæ (nam huius episcopus tum fortè mortuus erat) Heraclidem præfecit, hominem natione Cyprium, monachorum suorum apud Scetin diaconum, Euagrij monachi discipulum. Quinimo & Gerontium Nicomediensi ecclesia expulit. hic enim cum sub Ambrosio Mediolanensi episcopo diaconus esset, haud scio qua re motus, vtrúmne præstigias molitus, an verò dæmonis instigationibus ac spectris agitatus, noctu indicabat se Onoscelidem (est hoc dæmonum genus, asininis cruribus apparens) apprehensum, capite raso in pistrinum coniecisse. Qua de causa Ambrosius eum vt indigna ministro Dei locutum, præscripto tempore manere domi, & pœnitentia expiari iusserat. Ille verò cum & medicus præstantissimus, & ad dicendum persuadendumq; promptissimus, & ad amicos conciliādos accommodatissimus esset, Constantinopolim profectus est, eo proposito, vt Ambrosium criminaretur. Vbi intra tempus exiguum, ex his qui in aula potentes erant, sibi nonnullos amicos facit, ac nō multo pòst Nicomediēsis ecclesiæ episcopatū consequitur: ordinabat verò eum Helladius Cæsareę Cappadocum episcopus, gratitudinis ergò, quòd ille filio suo splendidè exercitus administrationē in palatio, intercessor cōfecerat. His igitur cognitis, Ambrosius ad Nectariū Constantinopolis episcopum scribit, vt Gerontium sacerdotio priuaret, nec se & ecclesiasticum ordinem contumelia affectum negligeret. Cæterùm Nectario, quamuis id magno studio egerit, perficere tamen fuit impossibile: propterea quòd Nicomedienses passim ac vulgò illi fortiter obstiterint. Ioannes igitur illo exauthorato, Pansophium ordinauit, qui vxoris Imperatoris pædagogus fuerit: qui quidem tametsi pius, moribusq; compositis ac placidis esset, acceptus tamen Nicomediensibus non fuit. Ac proinde mota sæpenumero seditione, non modò beneficia tū publicè tum priuatim per Gerontium in ipsos collata, verùm etiam ex arte medica inexhaustā vtilitatem, & erga omnes, tā pauperes

Ioannis Chrysost. per Asiam & Phrygiam res gestæ.

Gerontius pulsus.

Onoscelis.

Gerontius Cæsareæ Capp. præfectus.

Pansophius Nicomediensib. præfectus.

quàm diuites ex æquo declaratam synceritatem, atque sedulitatem eius recēsebant. His A & alias virtutes accumulabāt, quas eos æquum erat, qui illum diligebant, & haud secus atque terręmotum aut siccitatem, aut aliud aliquod diuinitùs exhibitum ostentum deprecaturi, per plateas tum patriæ suæ, tum vrbis Constantinopolitanæ circumeuntes cantillabant, ac Deo supplicabant, vt illum retinerent episcopum. Ad extremum autem vi compulsi, illum dimiserunt cum luctu ac lamentatione, & hunc cum metu & odio receperunt. Ex hinc ergo tum illi qui exauthorati erant, tum illorum amici Ioannem accusabant, quòd is rerum nouandarum primus author extitisset in ecclesijs & ordinationum consuetudinem præter leges patrias inuertisset: & præ inuidia, etiam illa quęab illo secundum vulgi etiam opinionem memoria posteritatis digna acta fuerant, calumniabantur: quemadmodum videlicet & illud ipsi vitio vertebant, quod in Eutropio contigerat.

Ioan. Chrysostomi accusatio.

De Eutropio eunucho primario, de lege quam tulit, & quomodo ex templo retractus, & occisus sit: & de obmurmuratione hinc aduersus Ioannem Chrysostomum facta.

CAPVT VII.

HIc enim, vt inter Imperatoris eunuchos præcipuus erat: ita & primus etiam & solus ex his quos quidem nos vel cognouimus vel audiuimus, ad eam dignitatem euectus fuit, vt & consulatum adipisceretur, & Imperatori patris loco reputaretur. sed quia neq; præsenti potentiæ impendentia, neq; contingentes humanarum rerũ vicissitudines considerabat, eos extrahere templis aggrediebatur, qui propter ipsum in his ad Deum confugæ supplices hærebant: in primis verò Pentadiam Timagij coniugem, quem quidem potentem ac strenuum ducem ille tyrannidis affectatæ condemnatum, perpetuò apud Oasin Aegypti exilio multarat. sed ille quidem, siue quòd siti defecerit, sicut à quodam accepi: siue quòd veritus sit, ne quid sibi grauius accideret, arenis illic inuolutus repertus est mortuus. Eutropij verò cura sancitur lex, præcipiens ne quis omnino ad ecclesiam confugeret, & vt expellerentur etiam illi, qui ad eam iam confugerant. Non multo pòst autem ipse, quasi Imperatoris coniugem contumeliosè tractasset, ex insidijs impetitus primus ipse legem suam præuaricatus est, & ex palatio profugus ad ecclesiam supplex accurrit. Quo quidem B tempore splendidam sanè orationem aduersus illum, sub mensa sacra iacentem, Ioannes habuit: tum vt potentum supercilia retunderet: tum vt populo declararet, quòd humanarum rerum nihil in eodem statu durare soleat. Hoc igitur factum, qui illi succensebant, calumniabantur: quòd eum, qui de vita periclitabatur, cum consolari debuisset, obiurgarit, calamitatibus eius insultans. Cæterùm Eutropius impiæ audaciæ suæ pœnas dedit, cum capite truncatus sit. Et lex quæ lata fuerat, ex publicis commentarijs prorsus est erasa. Ecclesia porrò laudabiliter proficiebat, vtpote cum Deus ipse iniquitatis in illam intentatæ vindex in tempore fuerit. Itaq; & cultu diuino augebatur, multoque promptius ob hanc causam populus Constantinopolitanus matutinis ac vespertinis hymnis vtebatur.

Vide Nice. lib. 13. ca. 4. Socr. lib. 6. cap. 5.

Eutropij arrogantia.

Pentadia. Timagius.

Eutropij lex, ab ipso autore primum violata.

Chrysostomi in Eutropium oratio.

Eutropij interitus.

Quomodo Ioannes Chrysostomus, ad æmulationem Arianorum responsorias cantiones instituerit, & eius doctrina res catholicorum succreuerit: item quomodo sibi diuites infensos habuerit. CAP. VIII.

ETenim cum Ariani, Theodosio imperante vrbanis ecclesijs Constantinopoli priuati, ante mœnia conuentus agerent, noctu primùm in publicis porticibus congregabantur: & in cœtus distributi, alternatim & ad respõsoriorum modum canebant, & corollaria adijciebant in sectæ suæ gratiā composita. Sub auroram verò hæc publicè modulantes, in eum locum abibant, in quo conuenire solebāt. Atq; hoc quidem faciebant tum in festis solennibus, tum in prima & vltima cuiusq; septimanæ die. Ad extremum deniq;, & litigiosas quoq; cantiones adijciebant, Vbi sunt (inquientes) illi, qui tria numina vnam dicunt esse potestatem? & alia his consimilia suis hymnis immiscentes. Ioannes igitur veritus, ne qui fortè ex sua ecclesia pellicerentur, populum suum ad consimilem canendi modũ exuscitauit: & hi breui tempore illustriores facti, aduersę hęresis sectatores cùm frequentia, tũ apparatu superabant. Siquidē crucis argentea signa, facibus accensis eos pręcedebāt: & eunuchus coniugis Imperatoris in hoc præfectus erat, vt & sumptus his rebus necessarios, & hymnos procuraret. Hinc itaque siue inuidia moti, siue vindictæ cupidi Ariani, catholicos pugna adorti sunt, & vtrinque nonnulli interficiuntur. Ac Brison ętiam (hoc enim nomen erat eunucho Imperatorio) in frontem lapide percutitur: Imperator

Vide Nice. lib. 13. ca. 8. Socr. lib. 6. cap. 8.

Arianorum conuentus & ritus, & contumeliosa cantilena.

Arianorum cum Catholicis pugna.

A Imperator ira percitus, huiusmodi Arianorum cōuentus abrogauit. Catholici verò ex huiusmodi causa ad prædictum modum canere exorsi, in hunc vsq; diem ita perseuerarunt. Ioannes ergo ex his & ex concionibus ecclesiasticis apud populum sui amorē adaugebat: apud potentes verò & clericos, ex libertate linguę qua aduersus eos vtebatur, augebat odium. Hos enim quoties delinquentes cerneret, corripiebat: illos opibus, impietate, & voluptatibus inhonestis deprauatos, ad virtutem reducebat.

Ioannis Chrysost. odium apud diuites & clerum.

De Serapione archidiacono, & sancta Olympiade: & quomodo Ioannem Chrysostomum nonnulli conuicijs prosciderint, ac morosum & iracundum appellarint.

CAPVT IX.

Vide Nice. lib. 13. c. 24. Socratem lib. 6. ca. 4.

INimicitias autem clericorum aduersus ipsum auxit Sarapion, quem sibi archidiaconum constituerat, homo Aegyptius, propensus ad iram, ad contumeliam pronus: non minimè autem, admonitio eius ad Olympiadem facta. Hanc enim, cum genere esset nobilissima, quamuis iuuenculam, ex quo vidua facta erat, quia ex præscripto ecclesiæ egregiè philosopharetur, in ministram Nectarius ordinarat. animaduertens igitur Ioannes, eam patrimonium suum petentibus profundere, & cæteris contemptis tantummodo curare diuina, Laudo (inquit) propositum tuum. Sed bonum dispensatorem rerum suarum oportet esse eum, qui coram Deo summam virtutem consequi studet. Tu verò, dum opulentis opes accumulas, haud aliter facis, ac si in mare profunderes tua. An ignoras, quòd ob amorē Dei sponte tua profunderes tua? facultates tuas egentib. deuouisti: quodq; ijs dispensatrix opposita sis, qui pecunijs inhiant dominationis tuæ, & rationibus reddendis adstricta tenearis? Si ergo mihi obtēperes, pro necessitate petentium in populo moderaberis largitionē tuam: hoc enim pacto pluribus gratificaberis, & misericordiā ac promptissimam beneuolentiam corā Deo consequeris. Fertur aūt illi & cum monachis plerisq; nonnulla simultas, & maximè cum Isaacio. Etenim eos, qui in monasterijs suis modestè conquiescerent, atq; ita philosopharentur, magnificè laudabat: vtq; à nemine læderentur, haberentq; necessaria, solicitè procurabat. At si quando foras egrederentur, ac per vrbē conspicerentur, tū eos quasi philosophiam suā dedecore afficerent, conuicijs

Serapion archidiaconus.

Olympias Nectarij ministra, à Ioanne increpata.

Ioannis cum monachis simultas.

B pscindebat, & ad sua repellebat. Ex huiusmodi igitur causis tū clerici tū monachi multi ab eo sunt abalienati, ac morosum & iracundum & sęuum & arrogantē appellarunt: quin & vitam eius apud populum traducere occœperunt: eoq; argumento se vera dicere illi persuadere, quòd is neq; ad mensam suam quenquam vocaret, neq; ad conuiuiū vocatus quôquam iret. Cuius quidem facti ego causam aliā reddere non possum, quàm eam, quam sciscitanti mihi vir quidam minimè (vt opinor) mendax expediuit: videlicet, quòd ob assiduum studium ex capite & ventriculi orificio plerumq; laboraret, ac proinde ab huiusmodi conuiuiorum societatibus abhorreret. Sed isti interim hinc maximas aduersus ipsum calumnias struebant.

Ioan. Chrysostomi frugalitas, & à conuiuijs abstinentia.

De Seueriano Gabalensi, & Antiocho Ptolemaidis: & quæ inter Seuerianum ac Serapionem acta fuerint: & quomodo per Imperatricem res inter eos composita fuerit.

CAPVT X.

Vide Nice. lib. 13. ca. 9. Socr. lib. 6. cap. 4. 10.

SVborta autem illi quædam odij causa fuit etiam apud coniugem Imperatoris ob Seuerianum Gabalorum Syriæ episcopum. Etenim & hinc ipse, & Antiochus episcopus Ptolemaidis (ea ciuitas est Phœnicię) eādē memoria clari, & ad docendum in Ecclesia idonei extiterunt. Sed hic expeditè & perquàm clarè dicebat, sic vt à nonnullis Chrysostomos, hoc est, aurei oris homo nominaretur. Seuerianus verò, tametsi sententijs & Scripturarū testimonijs præstantior habitus, asperitatem tamen Syrorum lingua repræsentabat. Antiochus igitur cum prior Constantinopolim venisset, dicendo laudem consecutus est: ac pecunijs collectis, ad ciuitatem suam redijt. Ad huius imitationem & Seuerianus postea veniēs, & beneuolum fortè Ioannem nactus, cum frequenter in ecclesia concionaretur, in admiratione & honore erat, & authoritate pollebat, ipsiq; Imperatori atq; Imperatrici innotuit. Itaque cum Ioannes in Asiam proficisceretur, ecclesiam illi commendauit: illum enim qui palpum sibi obtrusisset, amicum syncerum esse arbitrabatur. Ille igitur impensius auditoribus gratificari, & populum verbis demulcere studebat: quo cognito, Ioannes suspectum habuit, Serapione (vt aiunt) cum huc instigante. Postquam enim ex Asia reuersus esset, forte fortunà præteribat alicubi Seuerianus: cui tamen, quāuis conspecto, Serapion non assurrexit, data id declarans ijs qui præsentes aderant, se hominem contēnere. Ille verò ob eā rem indignatus, exclamauit: Si Serapiō Christianus moritur,

Seueriani & Antiochi cum Ioanne dissensio.

Chrysostomi appellatio.

Serapionis & Seueriani simultas.

Christus non est factus homo. ob hoc dictum à Serapione accusatus, per Ioannem vrbe A quasi contumeliosus & in Deũ blasphemus eijcitur. Nam testes in hanc rem subornati erant, qui quidem cum Serapionis amici essent, integrum dictum reticentes, id solum dixisse illum testati sunt, quòd Christus homo factus non esset. Imperatoris verò coniunx, simulatq; hæc facta essent, ex fautorib. Seueriani resciuit, ac statim ipsum ex Chalcedone reuocauit: Ioannes autem quamuis multis obsecrantibus illius consuetudinem auersatus est, donec Imperatrix in templo Apostolorum ipsius genibus imposito Theodosio filio, obsecrando, ac sæpius obtestando vix tandem amicitiam inter illum ac Seuerianum resarciuit. Atque hæc quidem ita comperi.

De quæstione in Aegypto mota, an Deus humana forma præditus sit: ac de Theophilo Alexandrino episcopo: & de libris Origenis. CAP. XI.

Deus an humana forma præditus. Anthropomorphita. Theophili Alexandrini hæresis.

Vide Nicе. lib. 13. ca. 10. Socratem lib. 6. ca. 7.

INterea temporis haud multo antea exorsa quęstio per Aegyptũ mouebatur, oporteátne Deũ ἀνθρωπόμορφον, hoc est humana forma præditũ credere? Huius autem sententię plurimi erant ex monachis istic commorantibus, qui prę simplicitate, sine examine Scripturam sacram accipiebant, & in ea Dei oculos & faciem & manus, & quæcunq; alia huiusmodi audire consueuerant. Illi verò qui reconditum in verbis sensum considerabant, diuersum sentiebant: eosq; qui talia dicerent, aduersus Deum simpliciter blasphemos asserebant. Ac Theophilus etiam in ecclesia hanc sententiam amplectendam esse docebat: & in epistola quam ex consuetudine de festo Paschali scripsit, & incorporeum cogitari oportere Deum admonuit, & humanæ formæ exortem. Quod quidem vbi Aegyptiorum monachis innotuisset, Alexandriam sese cõferunt, & in vnum cõgregati seditionem mouent, & Theophilum ceu impium de medio tollere cogitant. Cæterùm ille e uestigiò etiamnum tumultuantibus apparens, Perinde, inquit, vos aspexi, ac faciem Dei. Hoc dicto homines abunde compescuit, adeò vt etiam iram ponerent. Itaq; inquiunt, Si sic reuerà sentis, etiam libros Origenis damnato, cum illi suos lectores in istam sententiam inducant. Atqui mihi, inquit ille, iampridem illa sententia stetit, ac faciam vt videtur vobis. nam & ipse non minus quàm vos, illis succenseo, qui Origenis opinionem sectantur. Atque ille quidem fraterculos istos ita mitigatos dimisit, ac seditionem soluit. B

Origenis scripta damnata.

De quatuor fratribus monachis, cognomine Longis: quibus Theophilus ex amico hostis est factus. CAPVT XII.

Vide Nicе. lib. 13. ca. 11. Socratem lib. 6. ca. 9.

Longi fratres.

FOrtassis autem tunc temporis omnino sublata fuisset ista quæstio, nisi consopitam iam ob inimicitiam priuatam suscitasset ipse Theophilus, insidiatus Ammonio & Dioscoro & Eusebio & Euthymio, qui cognominabantur Longi: quos quidem cum fratres essent, celebres euasisse inter eos qui apud Scetin philosophabantur, ex præcedentibus cognouimus. Atque hi quidem inter omnes Aegypti monachos illi charissimi erant, quos & congerrones plerunque sibi & familiares adiungebat, ac Dioscorum etiam Hermopoleos episcopum constituit. In odium autem horum venit ex inimicitia aduersus Isidorum suscepta, quem defuncto Nectario in Constantinopolis episcopatum sufficere studuerat. Sunt enim qui dicant, mulierem quampiam ex Manichæorum secta ad ecclesiam catholicam fuisse conuersam. Theophilus autem quasi hanc inconsideratè mysterijs communicare passus esset, antequam priorem sectã abnegasset, presbyterum accusabat. At Petrus (hoc enim illi nomen erat) & ex Ecclesiæ præscripto, & ex mandato Theophili se mulierculam in communionem admisisse asseuerabat: eiusq; rei testem aiebat esse Isidorum. Atque is quidem, vti tunc temporis Romam fortè missus erat: ita domum reuersus Petrum vera dixisse testatus est. Theophilus igitur indignatus, quasi calumnijs circumuentus esset, vtrumq; ecclesia expulit. Atque hæc quidem nonnulli sic referunt. Cæterùm ego ex viro fide digno, qui cũ hisce monachis conuersatus fuerat, duplicem cognoui causam extitisse Theophilo inimicitiæ aduersus Isidorum susceptæ: alteram cõmunem illi cum presbytero Petro, quòd hi ipsum à sorore sua hęredem fuisse scriptum testari detrectassent: priuatam alteram, quòd ille Theophilo tanquam in ecclesiarum structuram capere volenti insumendas non concessisset pecunias eas, quæ sibi vt pauperum dispensatori multæ adferebantur: sed præstabilius esse diceret, ægrotorum corpora, quæ verius templa Dei cogitare possumus. & ob quę pecuniæ ipsæ quærebantur, conuenienti cura restruendis studendum creare, quàm parietes ædificare. Verùm siue ob hanc, siue ob aliam causam à Theophilo excommunicatus Isidorus, Scetin venit ad monachos ibi commorantes, velut ad sodales. Assumptis igitur quibusdam secum, Ammonius ad Theophilum profectus orabat,

Theophili cũ Lõgis fratrib. simultas, item cum Isidoro.

Aegrotorum corporibus curandis potius, quàm templis construendis studendum.

A orabat, vt Isidorum in communionem reciperet. Atq; ille tum quidem se id facturum promptè pollicitus esse dicitur: sed elapso aliquo tẽpore, cum nihilo plus ipsis succederet, ac manifestum iam esset quòd Theophilus ipsos falleret, maiori quodam cum apparatu reuersi, postularunt vt promissa præstaret. Ibi ille ex monachis vnum publicæ custodiæ tradidit, vt reliquis metum incuteret: sed ea spe frustratus est. Siquidem Ammonius, eiusq; socij, quia custodiæ præfecto ad suppeditanda captiuis necessaria aduenire videbantur, facilè intromissi sunt: ingressi autem, rursus exire non voluerunt. Qua re intellecta, Theophilus iudicat, se istos homines ad se vocare. Verùm illi primùm, vt ipse eos educturus veniret, postularunt. neq; enim æquum esse, eos qui contumelia publicè affecti essent, clanculum è custodia emitti. Sed concedentes tandem ad illum venerunt: quos ille tum deprecatos, quasi non vlterius offensurus dimittebat: secum interim frendens ac stomachans rationẽ meditabatur, qua illos posset lædere. Cumq; sollicitus esset, quidnam his facere posset mali, qui possessiones nullas haberẽt, qui omnia præter sapientiam contemnerent: decreuit eorum tranquillitatem perturbare. Itaq; cũ ex iis, quę præsentes cum ipso disputarant, eos his infensos esse sciret, qui Deum humana forma præditum esse docent, quoniam Origenis erant sectatores: ipse quanquam aliter sentiret, cum vulgo monachorum conspirauit. Ex hinc igitur mira quędam contentio inter monachos inualuit. neq; enim disputationibus ad formam compositis, sese in mutuam sententiam inducere dignati sunt: sed ad conuicia semet conuerterunt. Atq; illi eos qui Deum incorporeum esse statuebant, Origenistas appellabant: hi verò Anthropomorphianos eos, qui contrarium sentiebant.

Isidorus à Theophilo excommunicatus.

Origenistæ. Anthropomorphitæ.

Quomodo hi monachi Ioanni sese adiunxerint: indeq; Theophilus insidiatus fuerit ipsi Ioanni.

CAPVT XIII.

Vide Nice. lib. 13. ca. 11. Socratem lib. 6. ca. 9.

AMmonius autem ac Dioscorus intellectis insidijs Hierosolymam secesserunt, & inde Scythopolim venerunt, quòd eam habitationem sic commodam esse ducerent ob frequentiam palmarum, quarum folijs vtebantur ad consueta monachorum opera. Sectabantur enim ipsos viri plus minus octuaginta. Interea temporis Theophilus quosdam Constãtinopolim emi-
B sit, tum vt iam antea in tempore calumnias quasdam ferrent aduersus illos: tum vt obsisterent, si qua in re illi Imperatoris opem implorarent. Ea re cognita, Ammonius Constantinopolim traiecit, & cum eo Isidorus: qui communi studio id agebant, vt coram Imperatore iudice & Ioanne episcopo detegerentur insidiæ, quæ ipsis erant intentatæ. arbitrabantur enim, illũ legitimæ libertatis in loquendo studiosum, sibi opem legitimè posse ferre. Ille verò istos viros, postquam venissent, comiter excepit, & in honore habuit, & in ecclesia preces fundere non prohibuit: ad mysteriorũ verò communionem admittendos non censuit, quòd id ante causam cognitã fieri fas nõ esset. Scripsit aũt Theophilo, vt communionis ius illis redderet, quoniã de Deo rectè sentirent, aut si in iudicio putaret examinandã eorum causam, mitteret quem actorẽ vellet. At verò ille his nihil rescripsit: multo igitur iã elapso tempore, progredientem Imperatoris coniugẽ ij qui cum Ammonio erant, accedũt, & de his conqueruntur quę à Theophilo aduersum se tentata erant Illa eos insidijs circumuentos iam antea senserat, ideoq; honore exhibito substitit: & ex Imperiali curru prominens, capite annuit, ac, Bene precemini, inquit, & orate pro Imperatore ac me, & liberis nostris, & imperio: mihi curę erit, vt synodus breui conuocetur, & Theophilus huc veniat. Atq; illa quidẽ hæc curauit. Cæterùm cum falsus rumor apud Alexandriã inualuisset, quòd Ioannes Dioscorum cum socijs ad communionem admisisset, ijsq; in omnibus adesse studeret: Theophilus meditabatur, si qua ratione Ioannem ipsum episcopatu deijcere posset.

Longi fratres Constantinopolim ad Chrysostomum confugiunt.

Qualiter ab eo excepti.

Imperatricis qualis animus erga Longos fratres.

Theophilus Ioanni insidiatur.

De peruersitate Theophili: & de sancto Epiphanio, quomodo is Constantinopolim appulerit: & populum aduersus Ioannem concitauerit. CAP. XIIII.

Vide Nice. li. 13. c. 12. 13. Socr. lib. 6. cap. 9. 11. 12. 13. 14.

HAec dum animo continet ac versat, oppidatim ad episcopos scribit, ac libros Origenis reprehendit. Considerãs autem plurimum sibi profuturum, si studij sui socium nactus esset Epiphanium Salaminis in Cypro episcopum, virum ea integritatẽ vitæ clarissimum, sibi amicum reddidit. hunc enim cum antea reprehendisset, quòd Deum humana forma præditum censeret: iam velut ex pœnitentia rectam sententiam doctus, se cum illo consentire scripsit: & aduersus libros Origenis, qui huiusmodi dogmatum author extitisset, calumniam instituit. Epiphanius igitur iã olim auersatus Origenis scripta, libenter assentitur epistolæ Theophili: & conuocato Cypriorum episcoporum cõcilio, lectionem librorum Origenis damnat: & pręscripto

Epiphanius aduersarius Ioanni excitatus à Theophilo.

eorum ipsorum decreto, tum alijs, tum Constantinopolitano episcopo suadet, vt synodum conuocent, & eadem decernant. A Animaduertens igitur Theophilus se absque periculo Epiphanium posse sectari, qui laudaretur à multis, & ob vitæ præstantiam (vtcunq; de religione sentiret) approbaretur, ipse quoq; vnà cũ episcopis sibi subditis consimilia decreuit. Ioannes verò studium quod his rebus impenderetur, concilio dignũ non esse censebat: atq; Epiphanij Theophiliq; literas susq; deq; ferebat. At verò potentes & clerici qui illi infensi erant, cum intellexissent Theophilum in hoc esse, vt Ioannem exauthoraret, studiosè suam operam contulerunt: & vt frequentissima synodus Constantinopolim conuocaretur, procurarunt. Hoc intellecto, Theophilus magis etiamnum vrget, & episcopos Aegyptios nauigio traijcere iubet: atq; Epiphanio reliquisq; per Orientem episcopis scribit, vt propere conueniant, ipse pedes iter conficit. Ac primus non multo pòst Epiphanius ex Cypro traijciens, in locum Constantinopoli vicinum appulit, quem hebdomon appellant: & precibus in ecclesia ibi fusis, porrò in ciuitatem venit. Ioannes ingredientem totius cleri processione veneratus est. Cæterùm Epiphanius manifestè pre se tulit, quòd calumnijs aduersus illum structis consensisset. Nam cum inuitaretur vt in domibus ecclesiasticis diuersaretur, non acquieuit. Et quia consortiũ habere cum Ioanne fugeret, conuocatis priuatim episcopis ijs qui Constantinopoli morabantur, ostendebat ea quę aduersus libros Origenis decreta erãt: ac nõnullos induxit, vt his ipsis suum suffragium quoq; adijcerent, quod tamen plurimi facere detrectabãt. Quin Theotimus Scythiæ episcopus, Epiphanium in os perstrinxit. Aiebat enim, Nequaquam esse fas, eum qui iampridem esset mortuus, afficere contumelia: neq; extra blasphemiam esse, maiorum censuram calumniari, & quæ ab illis decreta sint, reprobare. Hæc vbi dixisset, librum quendam Origenis in medium profert, ac recitat: & recitata ecclesijs vtilia esse demonstrans, Ineptum quiddam (inquit) his accidit, qui ista vituperant. periculum enim est, ne & ea ipsa damnent, de quibus hi libri cõscripti sunt. Porrò Ioannes etiamnum venerabatur Epiphanium: eumq; rogabat, vt & vna ecclesia & vna domo secum vteretur. Sed ille neque eadem domo vsurum se, neque vnà precaturum esse cum illo, renunciabat, nisi damnaret libros Origenis, & Dioscorum vnà cum socijs expelleret. Verùm cum ille id ante causam in iudicio cognitam facere iustum non esse diceret, ac proinde differret, quoniam in templo Apostolorum communio celebranda instabat, Epiphanium subornant inimici Ioannis, vt is prodiret, ac publicè coram B populo libros Origenis damnaret, & vnà Dioscorum eiusque socios, vt qui eandem cum Origene opinionem fouerent: & interim episcopum quoque ciuitatis taxaret, qui hisce faueret. Atq; hi quidem id studebant. putabant enim, se eum hac ratione in odium populi coniecturos. Itaq; postridie in hoc egressus Epiphanius, iam propè ad ecclesiam peruenerat, cum obuiam illi veniens Serapion ab Ioanne missus (perceperat enim ea quæ pridie fuerant constituta) protestabatur eum neq; æquum facere, neq; quod ipsi expediret, cum quidem & ipse in periculum venturus sit, si fortè tumultus aliquis in populo aut seditio moueatur, cuius author ipse exstiterit. Atque ea quidem oratione ille ab impetu isto auersus fuit.

Potentes & clerici Ioanni infensi.

Epiphanius magnificè à Ioãne exceptus.

Epiphanius à Theotimo in os perstrictus.

Epiphanij cũ Ioanne simultas.

Origenis libri publicè ab Epiphanio damnati.

De filiolo Imperatricis, & de sancto Epiphanio: & quomodo Longi in colloquium cum Epiphanio venerint, & quomodo ipse rursus in Cyprum abnauigauerit: ac de Epiphanio & Ioanne amplius. CAPVT XV.

INterea tẽporis accidit, vt morbo corriperetur filiolus Imperatoris. Mater ergo sollicita, ne quid illi grauius accideret, misso nuncio Epiphanium rogabat, vt pro eo oraret. Ille pollicetur ægrotum esse victurum, si quidẽ illa Dioscorum eiusq; socios hæreticos auersaretur. Imperatrix verò, Atqui, inquit, meum filium si Deo repetere placuerit, ita fiat: Dominus enim idẽ qui dedit, rursus aufert. Tu verò si mortuos excitare posses, mortuus vtiq; nõ esset archidiaconus tuus. erat enim nõ multo antea mortuus Crispion quem fratrẽ existentem Phisconis † & Salamini monachorum, quorum sub Valenti mentionẽ fecimus, cum familiarẽ haberet, archidiaconũ constituerat. Iam verò Ammonius eiusq; socij ad Epiphanium veniunt (ita enim ipsi Imperatrici visum fuit) & sciscitanti ei quinam essent, respondens Ammonius: Longi, inquit, sumus, ô pater: ac nũ quando vel in discipulos vel in libros nostros incideris, libens equidem cognoscerem. Illo negante, iterum rogauit: Vnde ergo hæreticos eos esse censuisti, qui illorum sententiæ probationem nullam habes? Et cum se id ex auditu habere, ille respondisset: Atqui nos, inquit, planè diuersum fecimus. nam & in discipulos tuos frequenter incidimus, & in libros, ex quibus is est qui

Vide Nice. lib. 13. ca. 14. Socratem lib. 6. ca. 12. Vide Sozo. lib. 6. ca. 2. & annot. nostras pag. 11. lat. 1. lin. 30.

Imperatricis in Epiphaniũ scomma Crispion archidiaconus.

Ammonij in Epiphanium increpatio.

ex anchora

A ex anchora titulum præfert:& cum multi te conuicijs proſcindere,ac velut hæreticum calumniari vellent,nos vt patrem æquum erat, defendimus,& reſponſo tutati ſumus. Quocirca nec tu indicta cauſa ex ſolo auditu damnare debebas,quæ certò ipſe non cognoueras,neque huiuſmodi vicem rependere illis, qui de te loquuntur benè. Epiphanius itaq; deinceps moderatius locutus,viros iſtos à ſe dimiſit,ac non multò poſt abnauigauit in Cyprum,ſiue quòd eum Conſtantinopolitanæ profectionis pœnitentia cepiſſet,ſiue quòd eum oraculo admonuiſſet Deus,ac mortē ipſi(vt conſentaneum eſt) prænunciaſſet.Siquidem inter nauigandum,priuſquam in Cyprum perueniſſet, eſt mortuus.Cum autem nauem iam conſcenſurus eſſet,epiſcopis illum ad mare comitantib. dixiſſe fertur: Ego vobis relinquo vrbem & palatium & actionem : ipſe autem decedo. feſtino enim,& quidem admodum feſtino. Atque equidem ex multis cognoui, adhuc durare rumorem,quòd Ioannes Epiphanio mortem in mari futuram prædixerit, & ille viciſſim huic epiſcopatus amiſſionem.nam quo tempore inter ſeſe litigarent,ille Ioanni proteſtatus eſt, Spero te non moriturum epiſcopum:& Ioannes illi viciſſim proteſtatus eſt, Et ego ſpero nec te quidem ingreſſurum eſſe ciuitatem tuam. *Epiphanij mors.*

De ſimultate inter Ioannem & Imperatricem,& quo modo venerit ex Ægypto Theophilus: & de Cyrino,Chalcedonis epiſcopo.

CAPVT XVI.

Vide Nice. lib.13. c. 14. Socr. lib. 6. cap.14.

POſtquam Epiphanius ita abnauigaſſet,Ioannes in Concione mulieres cōmuni oratione perſtrinxit. eam populus ita accepit, ac ſi ſub inuolucris aduerſus Imperatoris coniugem directa eſſet. Itaq; hoſtes epiſcopi eam orationem exceptam ad Imperatricem detulerunt. Illa de cōtumelia apud maritum cōqueſta,id vrgebat, vt Theophilus quàm ocyſſime adueniret, & ſynodum congregaret.ad hanc rem & ſtudium ſuum,& operam etiam Seuerianus Gabalenſis commodabat:nondum oblitus prioris offenſæ. Vtrum autem Ioannes caſu aliquo in iſtam orationem prouectus fuerit,an verò quòd (vt quidam dicunt)ſuſpicaretur Imperatricem induxiſſe Epiphanium, vt ſibi inſidiaretur,certò expedire nō poſſum. Non multò poſt autem Theophilus Chalcedonem aduenit,& vnà alij multarum ciuitatum epiſcopi, partim per Theophilum exuſcitati, partim Imperatoris *Ioannis oratio in mulieres in calumniam apud Imperatricem rapta.* *Concilium contra Ioannem coactum.*

B edicto vocati:ſtudioſè autem conueniebant, quotquot ab Ioanne per Aſiam ſuis epiſcopatibus exuti fuerant,& quotquot alioqui alia de cauſa illi infenſi erant. Iam verò naues ex Aegypto,quas Theophilus expectabat,Chalcedonem appulerant. Cum igitur hic rurſus eſſent congregati,atque id ſtuderent, vt quàm maximè ſibi ex animi ſententia ſuccederet ſuum iſtud aduerſus Ioannem inceptum: Cyrinus,qui tum Chalcedonēſi eccleſiæ præſidebat,& propter cognationem Theophilo fortè gratificabatur (erat enim Aegyptius)quanquam & alioqui Ioanni infeſtus, plurimis conuicijs eum onerabat. Sed illum velox iſtius cōtumeliæ vindicta corripuiſſe viſa eſt. ſiquidem Maruthas, qui ex Meſopotamia cum epiſcopis illis aderat,imprudens alterum pedem illi calcando protriuit,ex quo cum doloribus differretur, non vlterius iam cum reliquis ſacerdotibus Conſtantinopolim traiecit, quanquam ad inſidias Ioanni ſtruendas perquam neceſſarius eſſe videretur. Tandem verò,cum malè ſæpius à medicis tractatus eſſet, crus illi ſerra abſciſſum eſt.coincidens enim putrefactio totum corpus depaſcebatur, ita vt & alter pes idem pateretur ex contagione mali:itaq; ille non multò poſt in doloribus finiuit vitam. *Cyrini in Ioannem contumelia paulo poſt vindicata.*

De ſynodo per Theophilum collecta,& de accuſatione Ioannis Chryſoſtomi in Ruffinianis facta: & quomodo Ioannes, quia vocatus non comparuiſſet, vt contumax à Theophilo depoſitus ſit.

CAP. XVII.

Vide Nice. lib.13. c. 15. Socr. lib. 6. cap.14.

THeophilo autem,cum Conſtantinopolim traieciſſet, nemo ex eius vrbis clericis obuiam proceſſit. Erat enim iam deprehenſus epiſcopi hoſtis. Nautæ verò Alexandrini,qui tum Conſtantinopoli degebant, tum etiam ex alijs nauibus,& maximè frumentarijs,collecti in vnum ſunt,& alacriter illū cum laudibus exceperunt. Præterita igitur eccleſia ille in domum Imperatoriam venit,in qua ipſi diuerſorium præparatum erat. Et cum multos eſſe animaduerteret,qui Ioannem odiſſent,& accuſare parati eſſent: reliquis prius diſpoſitis prout cōmodum ſibi fore videbatur,ad Quercum profectus eſt. eſt id ſuburbium Chalcedonis, quod à Ruffino conſulari iam cognomen habet,in quo & regia eſt, & ampla eccleſia, quam ipſe Ruffinus in honorem Apoſtolorum Petri ac Pauli extruxit,& Apoſtoleum ex ipſis appellauit. Monachos etiā in vicino collocauit,qui clerum eccleſiæ ſupplerēt. Hoc loco Theophilus vnà cum cęteris epiſcopis conueniens, de libris Origenis nullam *Theophilus à nautis lautiſſimè exceptus.* *Quercum ſuburbium.* *Apoſtoleum.*

quidem mentionem fecit: sed Scetenses istos monachos ad pœnitentiam inuitauit, A pollicitus se neque iniuriæ acceptæ fore memorem, neque mali quicquam esse factu- rum. Cum igitur suis clamoribus illos vrgerent fautores Theophili, vt veniam peterẽt: & interim simularẽt synodum pro ipsis supplicare: monachi perturbati, atq; hoc planè fieri oportere rati, multis episcopis præsidentibus, illud scilicet, quod ipsis dicere solenne est, Etiamsi iniuriam fecerimus, ignosce inquiunt. Theophilo igitur illos promptè in gratiam simul & in cõmunionem recipiente, soluta est cognitio, quæ aduersus Scetenses istos instituta fuerat: quod opinor non ita successisset, si vnà cum reliquis monachis Dioscorus & Ammonius adfuissent. Nam Dioscorus iam anteà mortuus, in templo Mocij martyris est sepultus. Ammonius autem modò cum synodus cõuocaretur, corpore languere cœpit: & postquam ad Quercum traiecisset, morbo grauius correptus fuit, ac non multò post finiuit vitam, & apud vicinos monachos, vbi etiã iacet, splendidam sepulturam sortitus fuit. Theophilus tandem vbi id intellexisset, illachrymasse fertur, ac dixisse, Quòd inter vniuersos monachos suos talis non esset, qualis fuisset Ammonius, etiamsi ipsi turbarum extitisset autor. processerat interim illi & hoc ex sententia. Synodus porrò vniuersus Constantinopolis clericos conuocauit, depositionem illis minitata, qui non obtemperassent. Vocauit & Ioannem quoque, vt sese defenderet. Iussit autem, vt cum eo adesset Serapion & Tygrius presbyter, & Paulus lector. Ioannes igitur & alios quosdam clericos familiares suos, & Demetrium Pisinuntis episcopum ad illos mittẽs, ait se non detrectare iudicium: quin paratum esse, si prius tamen accusatores cognouerit, & obiectum crimen expenderit, coram ampliori synodo sui defensionem suscipere. Neq; enim se tam stultum fore, vt iudices ferat eos, qui essent manifesti hostes. Indignantibus igitur Ioanni, tanquam non obedienti synodo, episcopis: illorum, qui hæc nunciarant, nonnulli metu territi, non sunt reuersi amplius. Demetrius verò, & quotquot Ioannis familiaritatem præferebant, ad illum sunt regressi. Eodem autem die notarius ex aula festinabundus adueniens, Ioannem vrsit, vt ad episcopos exiret: illos autem, vt in ferenda sententia non cunctarentur. Cum igitur quater vocatus, ad œcumenicam synodum prouocasset: illi nihil aliud causati, quàm quod vocatus non obtemperasset, eum deposuerunt.

Monachi Scetenses pœnitẽtes in gratiã recepti.

Ammonius mortuus Theophilo deploratus.

Synodus vniuersos clericos vocat & ipsũ quoq; Ioannẽ.

Iudices non ferendi ij, qui aperti sunt hostes.

Ioannes quia vocatus ad cõcilium non cõparuit, depositus.

Quomodo populus aduersus Theophilum, eiusque synodum tumultuatus fuerit: & Imperatoribus maledixerit, & Ioannes proinde reuocatus, episcopalem sedem recuperarit. B

CAPVT XVIII.

VVlgus autem vbi hæc ad seram vesperam Constantinopoli resciuisset, ad seditionẽ insurrexit: & concursu manè ad ecclesiam facto, clamitarunt tũ alia multa, tum quòd maior synodus de illo cognoscere deberet. Et cum hi, quibus id ab Imperatore fuerat iniunctum, eum in exilium adducere properarent, nequaquam concesserunt. Cæterùm ille veritus, ne quod sibi crimen aliud confictum impingeretur, vel quasi aduersus Imperatorem fuisset contumax, vel quasi populum concitasset: tertio post depositionem die, plebe iam dispersa, circa meridiem furtim relinquit ecclesiam. Iam verò abducto eo, grauem seditionẽ populus concitabat, atq; Imperatorem ac synodum, & præcipuè Theophilum & Seuerianum conuicijs incessebat. ambo enim insidiarum antesignani erant. At verò Seuerianus cum in ecclesia doceret, Ioannis depositionem collaudabat, vtpote in hominẽ arrogantem factam, si ob nullum aliud crimen. Nam cætera, inquit, peccata remittit hominib. Deus, sed superbis resistit. His auditis, maiori odio aduersus Seuerianũ plebs inflammata fuit, iramq; renouauit, & sine intermissione grassata est: & neq; in templis neq; in foris quiescere potuit, verùm cum luctu ac lamẽtatione ad ipsa vsq; palatia prorumpens, pro Ioãnis reuocatione supplicabat. Imperatrix igitur populi precibus victa, marito persuadet, vt annuat: & misso confestim Brissone fideli eunucho suo, ex Preneto Bithyniæ Ioannem reduxit, declarans simul se & earum insidiarum esse insontem, quæ in eum essent intentatæ: & venerari ipsum vt sacerdotem, ac filiorũ suorũ in religione gubernatorẽ. Ille itaq; reuersus, in suburbio imperatricis in portu morabatur: & donec maioris synodi iudicio declaratum esset, ipsum iniustè ab episcopatu esse depositum, vrbem ingredi vlterius detrectauit. Sed cum rursus stomacharetur populus, & Imperatoribus conuiciaretur, coactus introijt. Tum verò populus cantilenis pro re nata cõpositis obuiã procedens, cum & ardentes tedas plurimi ferrent, ducunt ipsum ad ecclesiam: & quanquã reluctantem, ac sæpenumerò asseuerantẽ, oportere prius eos calculum suũ reuocare, qui contra ipsum tulerant, vti moris est sacerdotibus: cõpulerunt illum & populo benedictionẽ impertiri, & in episcopali sede considere. Coactus itaque

Seditio Constãtinopoli propter depositũ Ioannem.

Vide Niceph. lib. 13. c. 16. Socr. lib. 6. cap. 14.

Seuerianus cõtra Ioannem, concionatus, eius depositionem laudat.

Brisso eunuchus ad Ioannem missus.

Ioãnes ab exilio reuocatus, recipere sedẽ suam à populo cogitur.

A itaque extemporalem quandam orationem habuit: & ex venustissima similitudine argumento sumpto, subindicauit Theophilum occepisse contumeliam facere ecclesiæ sibi commissæ, vt & regem Aegyptium vxori Abrahami patriarchæ, quemadmodum referunt libri Hebræorum. Cumq; populum, vti par erat, ob propensum animum, Imperatores ob beneuolentiam erga se, collaudasset, in multos applausus ac benedictiones Imperatoris eiusq; coniugis vulgum excitauit, adeò vt semiplenam orationem abrumpere cogeretur.

Ioannis concio extemporalis.

De peruersitate Theophili: deq; dissidio inter Ægyptios & Constantinopolitanos: de fuga Theophili: de Nilammone monacho, & synodo pro Ioanne Chrysostomo collecta.

CAPVT XIX.

Vide Nice. lib. 13. c. 17. Socr. lib. 6. cap. 15.

THeophilus interim perplexus ac sollicitus, quod remedium rebus præsentibus adferret, sibi non confidit: quamuis in hoc propensus, vt publicè Ioannem traduceret, quod præter legem sacerdotio post depositionem fungeretur. Nam cum ille iam apud Imperatores eum calumniatus esset, ipsi metu seditionis popularis etiam reluctantem recedere compulerunt. Heraclidæ ergo accusatoribus iudicium proposuit etiam contra absentem, ratus se hinc probabiliorem fortè causam inuenturum exauthorandi Ioannis. Sed contradicentib. eius amicis, & neq; iustum, neq; ecclesiasticum esse dicentibus, hominem absentem iudicare: contraq; Theophili sectatoribus asseuerantibus: suam deinceps eam litem faciens tum Alexandrinorum & Aegyptiorum multitudo, tum populus Constantinopolitanus, ad mutuā pugnam concitatus fuit, adeò vt multi vulnerarentur, nonnulli interficerentur. Quamobrē tum Seuerianus, tum reliqui episcopi, præter eos, qui pro Ioanne stabant, correpti metu, Constantinopolim facta fuga relinquunt. Ac Theophilus etiam statim nihil cunctatus, quanquā iam hyems ingrueret, fugiens vnà cum Isaacio monacho Alexandriā abnauigauit. Sed cū tempestas maris vrgeret, appulit Geras: quæ ciuitas est pusilla, plus minus quinquaginta stadijs à Pelusio distans. Huius vrbis episcopo tum vita defuncto, ciues, vt accepi, elegerant ecclesię suæ antistitem Nilammonem, virum bonum, & qui ad monasticæ vitę fastigium conscendisset: is habitabat ante ciui-
B tatem in domuncula, in quam seipse concluserat, ianua lapidibus obturata, eo proposito vt sacerdotium auersaretur. Theophilus itaq; veniens hortabatur, vt ordinationē à se oblatam acciperet: apud quem ille quamuis frequenter se excusans nihil obtinuit, tandem instanti, Cras (inquit) ita facias ò pater, si placet, vt ego hodie res meas anteà disponam. At cum Theophilus postridie ex condicto venisset, atq; eum fores aperire iussisset, Age verò, inquit Nilammon, oremus primum. Quo laudato, Theophilus quidem orauit, sed Nilammon inter orandum hanc vitam reliquit. Hoc autem & Theophilo primū & ijs etiā, qui vnà cum illo foris stabant, ignotum erat: verùm cum paulatim tereretur dies, quia sæpenumerò intentius euocantes non audiret, deiectis, qui ad ianuā erant, lapidibus, reperiunt hominem mortuum. Inuolutum igitur quibus oportebat, publica sepultura dignati sunt: ac templum etiam supra illius sepulchrum indigenæ construxerunt, & summa cum solennitate adhuc diem mortis eius celebrant. Ac Nilammon quidem ad hunc modum mortuus est: si tamen mortem dicere oportet, q̃ ille subire maluit, quam episcopatum suscipere, quo se indignum esse ob ingenij modestiam censuit. Porrò Ioannes Constantinopolim reuersus, magis etiamnum gratus populo apparuit. Et cum eo tempore Constantinopolim conuenissent circiter sexaginta episcopi, decretum per eos est, vt & irrita haberentur ea, quæ ad quercum acta fuerant, & vt Ioannes episcopatum retineret. Itaq; ille in officio sacerdotali perseuerauit, & sacerdotes ordinauit: ac cætera, vt in ecclesijs antistites oportet, administrauit, quando & Serapionem Heracleæ in Thracia episcopum constituit.

Seditio alia propter Ioannem orta.

Theophili fuga.

Geræ.

Nilammon Gerarū episc. electus, priusquam munus subeat moritur inter orandum.

Ioannis Constantinopolim reditus.

Ad Quercum decreta aboli ta.

Serapion Heracleæ episcopus.

De statua Imperatricis, & ijs, quæ huius nomine facta sunt: de doctrina Ioannis: de Synodo aduersus eum rursus congregata, eiusque depositione.

CAPVT XX.

Vide Nice. lib. 13. c. 18. Socr. lib. 6. cap. 16.

NOn multo autem post, cum argenteum simulachrum Imperatricis columnę purpureæ impositum dedicaretur (quod quidem adhuc superest ad meridionalem templi plagam, ante domum magni Senatus ingēti pede subnixum) & applausus ob id, ac publica saltatorum & histrionum spectacula ibi ederentur, sicut tunc moris erat in regiarum imaginum dedicatione: Ioannes ea, quasi ad Ecclesiæ contumeliam fierent, in concione ad populū habita reprehendit. Quocirca Imperatrix, cū recens adhuc esset memoria superioris offensę, quasi cōtumeliā passa, rursus ira intumuit, ac synodū rursus

Regiarū imaginum solenni dedicatio.

conuo-

conuocari studet. Ille nihil cessit, sed etiamnum manifestius eam pro cõcione perstringens, ad iram inflammauit. Quo tempore celebrem illam orationem habuit, ad hunc A

Ioannis in Imperatricem cõcio.

modum exorsus, Rursus Herodias insanit, rursus saltat, rursus Ioannis caput in lancem accipere gestit. Haud multò post igitur cum alij episcopi, tũ verò & Leontius Ancyræ, & Acacius Berϟæ appulerunt. Cum autem Christi dies natalitius illuxisset, Imperator, vt consueuerat, in ecclesiam non venit: sed Ioanni indicauit, se non communicaturũ esse cum ipso, antequam de obiectis criminibus purgatus, insons appareat. Sed quoniã is diceret, se libenter sese defensurum: accusatores eius metu territi, accusationem prosequi ausi non fuerunt. Iudicibus autem visum est, ne opus quidem esse, cum qui semel quomodocunque depositus esset, secundò iudicio sisti. Ideoque ex reliquis nihil excusserunt, sed ad illud Ioannem tantummodo respondere voluerunt, Cur ipse, cum depositus esset, anteq̃ synodus permitteret, iterũ in episcopali sede consedisset. & cum ille

Ioannes rursum depositus.

suffragia eorum episcoporum protulisset, qui post priorem synodum secum communicassent, qui plures extitissent, quàm qui ipsum deposuerant: ac proinde Canon ecclesiasticus depositionem prohibeat: illi hanc defensionem non recipiunt, sed eum deponunt, obijcientes istam sectariorum esse legem. Siquidem Ariani, postquam calum-

Arianorum Canon.

nijs circumuentum Athanasium Alexandrina ecclesia eiecerũt, metu vicissitudinis rerum, Canonem istum condiderunt: id agentes, vt ea, quæ aduersus illum fuerãt machinati, manerent indiscussa.

Quæ mala vulgò propter Ioannis eiectionem euenerint: & de insidijs per sicarios illi structis.

CAPVT XXI.

Vide Nicẽ. l. 13. c. 20. 21 Socr. lib 6. cap. 16.

Quadragesima & resurrectionis festũ commemo.

IOannes ergo depositus, ecclesiastico munere non amplius fungitur, sed in episcopali diuersorio quiescit. Iam autem finita quadragesima, in ipsa sacra nocte, qua anniuersarium festum celebratur ad memoriam resurrectionis Dominicæ, qui Ioannis fautores erant, ecclesia extruduntur, inuadentibus eos interim dum mysterijs adhuc occupantur, militibus, atq; illius noctibus: quæ quidem res cum ex improuiso accideret, ingens tumultus oriebatur

Seditio rursũ propter Ioannem.

circa Baptisterium, mulieribus eiulantibus ac turbatis, pueris plorantibus, sacerdotib. verò ac ministris vapulantibus: & in ornatu, vt erant, per vim raptis. Cætera enim, quæ B in tanta confusione fuisse facta consentaneum est, qui Christo dederunt nomen, haud ignorant: ego aũt necessariò tacebo, ne quis fortè profanus in hanc historiam incidat. Reliqua igitur multitudo vbi insidias istas cõperisset, postridiè relicta ecclesia, in publicum Balneum, admodum amplum, Imperatoris Constantij nomine insigne, congregata, Pascha celebrauit, sub episcopis & presbyteris & reliquis alijs, quibus ecclesiam gubernare fas est, qui tum (vt Ioannis fautores) populo aderant. Cæterùm & hinc rursus expulsi, conuenerunt ante vrbem in quendam locum, quem Constantinus Imperator, nondum ciuitatem auspicatus, in equestris certaminis spectaculum adornarat, asseri-

Ioannitæ.

bus conuallatum. Deinceps verò interdum hic, interdum alibi, prout concedebatur, priuatim congregabantur, ac Ioannitæ vocabantur. Eadem tempestate vir quidam dæ-

Sicarius Ioanni insidiatur, ab eodem à supplicio liberatur.

monijs agitatus, seu agitari creditus, gladiolum habens, & velut ad cædem Ioannis instructus, sed facinus nondum aggressus, deprehenditur: & à multitudine, tanquam precio ad insidias faciendas conductus esset, captus, ad Hyparchum abducitur. Quem tamen Ioannes, missis aliquot episcopis secum versantibus, liberauit, antequam suppli-

Elpidij presbyteri seruus sicarius.

cio afficeretur. Posteà verò & Elpidij presbyteri (qui quidem diaconi manifestus hostis erat) seruus in episcopales ædes effuso cursu irrupit. eum agnitum quidã ex his, qui fortè aderant, è cursu remoratus est, & causam cursus inquisiuit. Ille verò nihil respondẽs, confestim cultello hominem pungit: & post eum etiam alterum, qui ad huius cædem exclamauerat: quin & præter hos, etiam tertium vulnerat. Tumultuãtibus igitur cum clamore his, qui aderant, conuersus aufugit: & cum hi, qui eum persequebantur, eos qui procul erant, adhortarentur, vt fugientem comprehenderent, ex balneo quidam accurrens, ex quo recens lotus progrediebatur, illum apprehendit: ac lethaliter ab illo

Diaconi, sed rectius fortasse legas Episcopi, ipsius scilicet Ioannis. Vide annot. nostras Græcas.

Sicarij supplicium.

percussus, mortuus extenditur. Tandem verò cum à multitudine vndique cinctus, ac vix demum comprehensus esset, abducunt eum ad palatium, & ibi tum hostium Ioannis insidias, tum ipsum hunc homicidam, tum & huius facinoris instinctores contestati, supplicio afficiendos esse vociferantur. Itaque Hyparchus, vt iram populi mitigaret, illum tanquam supplicio affecturus accepit.

Quomodo

A *Quomodo Ioannes Chrysostomus iniustè sua sede expulsus, & ob eam rem tumultus excitatus fuerit: & de ecclesiæ incendio, & de Ioannis apud Cucusum exilio.*

CAP. XXII.

Vide Nice. l. 11. c. 21. 22. Socrat. lib. 6. cap. 19.

Studium Constantinopolitanorum in Ioannem.

EX eo tempore Ioannem porrò custodierunt, qui in populo feruentiores erant, noctu iuxtà atque interdiu vicissim domum episcopalem circumsidẽtes. Episcopi verò, qui aduersus illum cõuenerant, ecclesiasticarum legum confusionem fieri conquesti, ad seipsos recipere aiebant, quòd iustissima esset, latam aduersus ipsum sententiam: atque illum vrbe excedere iubebant, alioqui enim nec populum quidem conquieturum. Cum itaq; & ab Imperatore missus insuper quidam, minis adiectis id faciendum præciperet, clam populi custodibus egressus est: id conquestus tantùm, quod præter leges ac per vim eijceretur: quem ne iudicio quidem dignati essent, quod & homicidis & præstigiatoribus & adulteris ex lege concederetur. & exigua nauicula statim traijcit in Bithyniam, atq; inde continuò iter ingressus est. Prospicientes autem nonnulli ex inimicis eius, quod si animaduertat hoc populus, ipsum consectaturus, ac rursum redire coacturus esset, præueniunt, & ecclesię fores occludunt. Cæterùm cum illi, qui in plateis versabantur, factum intellexissent, alij cursu ad mare properabant, tanquam eum intercepturi: alij timefacti, in fugam conuersi sunt, perindeac si ob tantos motus atq; tumultus & seditio & Imperatoris ira expectanda esset. Illi verò, qui in ecclesia erant, etiamnum magis obstruxerunt exitus, ad hos confluentes, ac sese mutuò propellentes. Itaque vix tandem magna cum violentia fores aperuerunt, alijs eas lapidibus impetentibus, alijs ad se retrahentibus, & turbam à tergo imminentem retrorsum repellentibus. Intereà temporis ignis vndique repentè ecclesiam depascitur, & cum vniuersam percurrisset, etiam vicinam illi ad Austrum domum amplissimam secreti Concilij inuasit. Huius rei causam sibi vicissim ac mutuò impingebant. Atque hostes quidem Ioannis, eius fautores insimulabant ideò hoc fecisse, quòd ob synodi suffragium indignarentur. Hi verò se calumnijs illorum circumueniri aiebant: & ab illis ipsorum facta sibi imputari, qui se vnà cum ecclesia ipsa exurere voluerint. Igni autem à vespera vsq; ad solis exortum semper vlterius progrediente, &

Ioãnes denuò vrbe excedere iussus.

Tumultus propter discessum Ioannis exortus.

Incendiũ subsecutum.

B ad ædificia adhuc integra serpente, alij Ioannem assecuti Cucusum Armeniæ produxerunt, cùm rescripto Imperatoris illic habitare iussus esset: alij episcopos & clericos, qui cum illo conuenerant, Chalcedonem abductos in vincula conijciunt: alij circumeuntes in ciuitate, fautores eius indicatos comprehendebant, & in carcerem conijciebant, & Ioannem execrari cogebant.

Cucusum relegatus Ioannes.

De Arsacio Ioannis successore, & quantum malorum is Ioannis fautoribus intulerit: & de sancta virgine Nicarete.

CAP. XXIII.

vide Nice. lib. 13. c. 22. Vide Socr. lib. 6. ca. 17.

Arsacius Ioannis successor.

HAud multò post ordinatur Constantinopolis episcopus Arsacius, frater Nectarij, eius qui antè Ioannem hunc episcopatum administrauerat, vir mansuetus, & erga Deum pius. Labefactarunt eius existimationẽ, quam in presbyterio habuerat, clerici quidam: qui, cum ipsi pro libito facerent, quæ vellent, illi facta imputabant. Deinde & ea quoque infamabant vel maximè, quæ Ioannis sectatoribus posteà acciderunt. Etenim cum vel cum illo, vel cum familiaribus illius cõmunicare ac precari tutum non esse arbitrarentur, ob id, quod his intermixti semper essent Ioannis hostes, ac proinde (vti dictum est) seorsum in extremis vrbis recessibus congregarentur, ad Imperatorem rei cognitio refertur. Iussus igitur cohortium dux vnà cum militibus in congregatos impetum facere, multitudinem ipsam fustibus ac saxis feriens in fugam vertit: at eos, qui manifestius ac propensius Ioannis partes agebant, in vincula conijcit. Hic autem (vt fieri consueuit, vbi militibus ferocire permittitur) mulierculas ornatu suo, per vim spoliant: & alij monilia, zonas aureas, collaria, ac fibulas deprędantur: alij cum ipsis auriculis inaures detrahũt. Et quanquam igitur tumultus ac luctus maximus per vrbem accidisset, tamen ne sic quidem quicquam de amore erga Ioannem concepto remiserunt. Itaque ad ecclesiam publicam non ampliùs conueniebant, ac multi ne in forum quidem, neq; in balnea ventitabant. Imò quibusdã ne domi quidem manere tutum fuit: quare & exilio sibi ipsis iniuncto, ciuitate excesserunt cum alij multi viri honesti ac mulieres probę, tum etiã Nicarete Bithyna, apud Nicomediensis inter Nobiles genere illustris, ac perenni virginitate præstantiaq; vitę celebris. modestissimam inter laudatas fœminas, quas nos meminimus, hanc cognoui, cum & moribus & verbis & vitę genere cõcinna fuerit, ac res diuinas vsq; ad mortẽ humanis præposuerit, ac tũ fortitudine tum prudentia aduersus impẽdentes aduersarum rerum casus sustinẽdos sese

In Ioannis etiam sectatores fauitum.

Nicarete Bithyna casto mũ, & christianæ charitatis in fœmina exemplũ.

corro-

corroborarit, adeò vt neq; amplissimis bonis iniustè spoliata stomacharetur: & ex pau- A cis, quæ reliqua erant, prudentissima dispensationis ratione, & quidem ad senium prouecta, tum ipsa cum familiaribus ea, quæ necessaria erant, haberet, tum aliis largiter suppeditaret. Quin & pro humanitatis alacritate rerum honestarum studiosa existens, & omnis generis remedia præparabat in pauperum ægrotantium vsum: quibus ex amicis suis sane multis frequenter opem tulit, nihil adiuuantibus eos medicis consuetis. Nam diuino quodam nutu, quicquid inceperat, ad felicem exitum producebat. atq;, vt summatim dicam, inter nostrę memorię fęminas laude dignas aliam nullam cognoui, quę ad tantam probitatem ac grauitatem ac reliquam virtutem conscenderit. Sed hæc quidem, tametsi talis esset, vulgus tamen latuit. Siquidem ob modestiam ingenij, ac sapientiæ studium, perpetuò latère voluit, ita vt neque ipsa studeret ad ministræ dignitatem ascendere: neque, Ioanne sæpius exhortante, vnquam virginum Ecclesiasticarum primatum susceperit. Maximo porrò metu omnibus incusso, postquam manifestum esset, multitudinem non amplius tumultuaturam: præfectus vrbis publicè circumibat, ac velut in incendium & curiam inquisiturus, multos malè mulctauit. Siquidem cum paganus esset, Ecclesię calamitatibus insultabat: & pro delectamento habebat infortuniũ, quod acciderat.

De Eutropio Lectore, & de sancta Olympiade, & de presbytero Tigrio, quantis calamitatibus propter Ioannem sint afflicti, præterea de successione præsulum ecclesiæ.

CAPVT XXIIII.

Eutropius Lector, & eiusdem mors.

EOdem tempore & Eutropius quidam Lector productus, vt eos indicaret, qui ignem templo iniecerant, quamuis illi & loris & fustibus & vnguibus latera genæq; discerperentur, quamuis insuper faces ardentes corpore sustineret, & quidem iuuenis ac tenellæ cutis existens, nihil tamen se scire confessus est. qui quidem post ea tormẽta includitur in carcerem, in quo non multò post moritur. Dignum autem fuerit, quod huic inseratur historiæ, somniũ illud, quod de illo contigit. Sisinnio enim Nouatianorum episcopo dormiẽti, vir quidam & statura & forma eminentissimus, astans altari ecclesiæ ipsorum, quam in honorem Stephani protomartyris ædificauerat, mœrere videbatur ob raritatem virorum bonorum: vtpotè qui horum gratia totam ciuitatem peragrasset, neq; reperisset quenquam, præter vnum Eutropiũ. Hac visione perculsus Sisinnius, cuidam ex suis presbyteris fidelissimo somnium confessus, iussit exquirere, quis nam vir ille sit. Ille coniectura veritatem assecutus, quòd inter eos hunc esse, consentaneum esset, qui nuper à præfecto tormentis affecti erant, carceres circumiens sciscitatur, sitne in his aliquis Eutropius. & cum reperisset, alloquitur, & somnium episcopi illi refert: ac plorans, vt pro se oraret supplicat: & quod quidem ad Eutropium attinet, ita se habuit. Iam & Olympias illa ecclesiæ ministra, harum calamitatum perferendarum fortitudine sese conspicuam reddidit. Nam cum ob eandem hanc causam ad tribunal esset pertracta, quęrenti pręfecto, vt quid ecclesiam succendisset? illa respondens, Non hoc est institutum vitę meę. Quin ego facultates meas, quæ amplæ fuerunt, in reparationem templorum Dei impendi. Illo tum, se vitam eius exploratam habere, dicente: subiecit, Itaque tu in accusatoris locum transito, & alius de nobis iudicet. Et cum accusatio testibus careret, Hyparchus nihil habens, quod iure culparet, paulò moderatiùs ad aliud crimen sese cõuertit, ac veluti consultando tum huic ipsi, tũ cæteris mulieribus, stulticiam exprobrat, quod episcopi cõmunionẽ auersarentur, cum resipiscere atq; illis molestijs extricari possent. Ac cæteræ quidem Hyparcho hæc præcipienti, propter metum cedunt: Olympias verò, Nõ est æquum, inquit, me, quæ in multitudine per calumniam capta, & in foro nullius obiecti criminis conuicta sum, ad defensionem trahi expostulationũ eiusmodi, quæ in iudiciũ non veniunt. Concede igitur mihi, vt ad priorem actionẽ defensores adhibeã. Quamuis enim pręter leges illi cõmunicare cogar, cui non oportet: non faciam tamen id, quod pijs facere nefas est. Ille itaq; cum non posset illã inducere vt Arsacio communicaret, in præsenti dimittit, quasi aduocatos instructuram: altero verò die rursus adductam, magna vi auri multauit. Putabat enim, se illã ea ratione à sententia sua deiecturũ. Sed illa pecuniam negligens, nihil cessit: ac relicta Constantinopoli, Cizyci habitauit. Eadem occasione etiã Tigrius presbyter vestibus exutus, flagris in tergũ cæsus, manibus ac pedib. vinctus & extensus, membris dissolutus fuit. Erat hic natione Barbarus, & eunuchus, sed non à natiuitate. Cum aũt in familia potẽtis cuiusdã seruijsset, ab hero probatus, libertatem consecutus fuit. Deinde ad presbyterij dignitatem euectus progressu temporis apparuit ingenio mansueto atq; miti, & erga pauperes ac peregrinos, vt si quis alius, beneuolentissimus. Atq; ita quidem sese res Constantinopoli habebant. Interea tem po-

Vide Nice. li. 13. cap. 24. B

Sisinnij visio in somnis oblata.

Olympiadis Constantia.

Tigrius presbyter.

A temporis cum Siricius Romanorum episcopatum annis quindecim, & Anastasius post cum tribus gubernasset, Innocentius hanc successionem adimpleuit. Defunctus est & Flauianus, qui in Ioannis depositionẽ non consenserat: huic in Antiochenum episcopatũ succedit Porphyriùs. & quoniã ille suffragatus ijs erat, quæ aduersus Ioannem decreta fuerant, multi per Syriã ab hac ecclesia secesserunt: qui quoniã seorsum conuentus agebãt, difficultatibus ac molestijs multis exercitati sunt. Siquidẽ propter communionem tum Arsacij, tum huius Porphyrij, tum Theophili Alexandriæ episcopi, studio magnatum in aula lex est proposita, Ne orthodoxi extra ecclesiam conuenirent, & qui in horum episcoporum communionem non venirent, vt expellerentur.

Episcoporum præcipuarum vrbium successio Rom. Syricius Anastasio Innocentius Rom. episc. Porphyrius Antiochen. Lex contra orthodoxos lata.

Quòd ecclesia malè affecta, etiam Respub. mundanæ fuerint perturbatæ. tum de Stilicone, Honorij duce. CAPUT XXV.

Vide Nice. lib. 13. c. 35.

EOdem fermè tempore, sicuti vniuersim accidisse in sacerdotum dissidijs inuenire est, ita etiam Respublica morib. ac turbis agita fuit. Quandoquidem & Hunni Istrũ transgressi, Thraciam populabantur: & in Isauria latrones in turbã congregati ad Cariam vsq; & Phœniciam, ciuitates intermedias affligebant, & vicos. Ad hæc Stilico dux Honorij, vir (si quis alius vnquam) in magna potẽtia constitutus, Romanã Barbaramq; iuuentutem sibi obsequentẽ, ducibus Arcadij infensam reddidit, & vtrumq; imperium inter se mutuò collidere conatus est. Ideoq; cum Alaricho Gothorum principi, ducis exercitus dignitatẽ apud Honorium confecisset, Illyrios concitauit: ac Iouium etiam eorum constitutum Hyparchum præmisit, inito pacto, vt ad Romanos duces transirẽt, vt ea ratione scilicet hanc prouinciam imperio Honorij adijceret. Alarichus igitur adsumptis suis militibus ex Barbaris, ad Dalmatiam & Pannoniam, vbi versabatur, regionibus collectis, venit in mediterraneas: & cum multum temporis inibi moratus esset, in Italium reuersus est. nam cum ex composito Stilico iter ingressurus esset, literis Honorij impeditus fuit. Atque hæc quidem eo in statu erant.

Ecclesia malè affecta etiam respub. perturbari. Hunnorum irruptio. Stilico. Alarichus. Iouius.

Epistolæ duæ Innocentij Romani Papæ, altera ad Ioannem Chrysostomum, altera pro eodem ad clerum Constantinopolitanum.

CAPUT XXVI.

B

Vide Nice. lib. 13 ca. 31.

CErtior autem factus Innocentius Romanorum episcopus, eorum quę aduersus Ioannem acta erant, indignè tulit: atq; vt ea damnauit, ita etiam œcumenicum concilium conuocare studuit, & tum ad Ioannem, tum etiam priuatim ad clericos Constantinopolitanos scripsit. vtramq; autem epistolam ex lingua Romana versam, vt accepi, proposui. habet autem sic:

Epistola Innocentij ad Chrysostomum.

„ Quanquam insontem omnia expectare bona, & à Deo misericordiam petere conueniat: sunt tamen & à nobis, qui patientiam suademus, competentes literæ per diaconum Cyriacum missæ, vt contumelia plus posse non debeat in bona conscientia proterenda, quàm spes in eadem erigenda. Neq; enim tu docendus es, tot populorum doctor ac pastor, optimos quosq; semper & continuè probari, velintne in vigore tolerantiæ persistere, ac nulli afflictionis molestiæ succumbere. Etenim conscientia bona firmum reuera munimẽtum est aduersus omnes casus immeritos: quos quidem qui tolerantia non superat, is verò sinistræ suspicionis argumentum de se ipse pręber. Omnia enim sufferre debet, quisquis primùm Deo, deinde conscientia sua nititur. Siquidem ad patientiam exerceri potest vt quàm maximè vir bonus & honestus, vinci non potest: quandoquidem conseruant eius animum Scripturæ diuinæ, & exemplis eundem communiũt lectiones sacræ, quas populo proponimus: quę quidẽ vniuersos penè sanctos varijs modis & continenter exercitatos, ac velut in examine quodam exploratos fuisse, atque ita ad patientiæ coronam peruenisse docent. Hæc igitur ipsa conscientia charitatem tuam consoletur, honorandissime frater: quo facto, in tribulationibus ex virtute consolationem habebis. Inspectante enim Domino nostro Christo, in tranquillitatis portum conscientia mundata sistetur.

Consolatoria Innocentij epistola ad Chrysostomum. Conscientia bona murus ahenens. Patientiæ commendatio.

Altera epistola ad clericos.

„ Innocentius episcopus presbyteris ac diaconis, vniuersoq; clero ac populo ecclesiæ Constantinopolitanæ, qui subditi sunt episcopo Ioanni, dilectis fratribus salutem. Ex literis charitatis vestræ, quas per Germanum presbyterum & Casianum diaconum misistis, tragœdiã malorum, quam ob oculos posuistis, anxia sollicitudine cognoui, quantisq; miserijs ac difficultatibus istic laboret fides, lectione sæpius repetita perspexi. quam quidem rem vnica patientiæ consolatio sanat. Dabit enim breui Deus noster tantis tribulationi-

Innocentij epistola ad clericos Constantinopolitanos.

bulationibus finem: & hæc olim meminisse iuuabit. At verò nos quidem, vti necessariam consolationem istam, quam in exordio Epistolæ vestræ proponitis, approbamus: ita & intelligentiam charitatis vestræ agnouimus, quæ multa patientiæ testimonia complectitur. Etenim nostram cõsolationem, quam litteris adferre vobis debebamus, scriptis vestris vos ipsi præuenistis. Hanc autem tolerãtiam Dominus noster laborantibus præstare solet, vt etiam in ipsis tribulationibus constituti serui Christi, se ipsos consolentur: reputantes secum, & antea sanctis accidisse eadem quæ nunc patiuntur ipsi. Itaq; nos iam vel ex literis vestris depromere consolatione possumus. neq; enim tam alieni sumus à vobis, vt non condoleamus, cum & nos in vobis cruciemur. Etenim quis ferre poterit eorum delicta, quos vel præcipuos esse fautores trãquillitatis ac pacis & concordiæ decebat? Atqui nunc præpostero modo, de primatu ecclesiarum suarum deturbantur sacerdotes insontes: quo quidem primus frater noster & in ecclesiastico munere socius Ioannes episcopus vester iniustè oppressus est, cui ne id quidem cõtigit, vt se defensurus audiretur: nullum crimen obijcitur, nullum auditur. Quod igitur hoc commentum est tam deploratum, vt ne vel supperat, vel quæratur occasio iudicij, in locum sacerdotum viuentium alij substituãtur? quasi illi qui per huiusmodi peruersitatem irrepunt, vel habere ipsi, vel agere quicquam recti, à quoquam iudicari possint. neq; enim vnquam à patribus nostris talia fuisse patrata cognouimus: sed interdictum potius fuisse decreto, quo cauebatur, ne cui fieret copia, qua in viuentis locum inauthoraretur. Nec enim reproba ordinatio sacerdotis dignitatem auferre potest: quando nec episcopus quidem esse potest ille, qui iniustè surrogatur. Nos enim quantum ad Canonum obseruantiam attinet, illis obsequendum esse scribimus, qui Nicææ determinati sunt: quibus solis obtemperare, & suum suffragium addere, ecclesia catholica debet. Si qui verò & alij quibusdam proferuntur, qui a canonibus Nicænis discrepant, & ab hæreticis compositi deprehenduntur, hi verò ab episcopis catholicis reijciuntur. Hæreticorum enim commenta, catholicis canonibus assuere nõ licet: semper enim vel per contraria, vel per illicita, labefactare voluntatem student concilij Nicæni. Non solum igitur his non obtemperandum esse dicimus, sed ipsa potius vnà cũ hæreticis ac schismaticis dogmatibus esse condemnanda: quomodo & antea in Sardicensi synodo ab episcopis prædecessoribus nostris factum est. Nam sanè longè præstiterit, vel ea condemnari, fratres charissimi, quæ rectè facta sunt: quàm ea robur vllum sortiri, quæ aduersus istos Canones acta sunt. Sed quódnam remedium hisce rebus in præsenti adferemus? Necessaria erit Sinodalis cognitio, quam etiam multo iam antea congregandã diximus. Ea quippe sola est, quæ huiusmodi procellarum impetus retundere potest.

Ioannis innocentiæ patrocinatur.

Canon de episcoporum successione.

Nicænæ synodi Canonibus acquiescendũ reijciendaque hæreticorum decreta.

Synodorum vsus.

Quam quidem donec consequamur, expedit medelam calamitatis huius committere voluntati magni Dei, ac Christi eius, domini nostri. Illa vniuersis quæ nunc per inuidiam diaboli ad examen fidelium perturbata sunt, tranquillitatem dabit. Nihil aũt desperare debemus, freti nostra in Deum fide. Ac nos quidem multum deliberamus, quónam modo synodus Oecumenica congregari possit, per quam diuina voluntate turbulenti isti motus consopiri possint. Expectemus itaq; tantisper, ac vallo patientiæ communiti, speremus auxilio Dei cuncta nobis esse restituẽda. Vniuersa verò quæ eis ibi sufferre dixistis, iam antea à coepiscopis vestris, qui Romam licet diuersis temporibus conuenerunt, Demetrio videlicet, Cyriaco, Eulisio, & Palladio, qui nobiscum sunt, diligenti inquisitione habita cognouimus.

De calamitatibus quæ propter Ioannem acciderunt: & de morte Eudoxiæ imperatricis, & Arsacij: tum de patriarcha Attico, cuias fuerit, & quibus moribus.

CAPVT XXVII.

HAE sunt igitur Innocentij literæ, ex quibus animaduertere licet, quam ille opinionem de Iohãne habuerit. Eodem temporis tractu perquàm magna grando Constantinopoli & in suburbijs cecidit, & quarta post eam die Imperatoris vxor mortua est: quæ omnia, Deo propter Iohannem indignante fieri vulgò credita sunt. Nam certè Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui illum præ cæteris calumniatus erat, non multo antea ex infortunio, quod pedi illius acciderat, vtroq; crure per medicos mutilatus, miserabiliter interijt. Et Arsacius cũ exiguo tempore Constantinopolitanæ ecclesiæ præfuisset, est mortuus. Huius successionem multis ambientibus, quarto post obitum illius mense ordinatur Atticus, Constãtinopolitani cleri presbyter, vnus ex insidiatoribus Iohannis. Hic quidem natione erat ex Sebastia Armeniæ: sed à puero ad religionem institutus, per monachos hæresis Macedonianæ sectatores, qui tum temporis Sebastiæ in huius sapientiæ studio clarebant, ex schola

Grando. Eudoxiæ imperatricis mors. Cyrini episc. interitus.

Arsacij mors.

Atticus succedit.

Vide Nice. lib.13.c.18. 29. 36. Socr.lib.6. cap.18. & lib.7.c.2.25

A schola Eustathij progressi, quem episcopum ibi ac præsulem præstantissimorum monachorum fuisse iam antea commemorauimus. Hic autem cum ad virilem ętatem peruenisset: ad catholicam ecclesiam transijt. Et quoniam natura magis quam doctrina prudens erat, rerum agendarum insidiator fuit, vt qui & ad struendas insidias & ad easdem euitandas sufficeret: ingenio pellaci, ita vt multis gratus esset. In concionibus ecclesiasticis mediocris, vt hæ neq; scripto dignæ viderentur auditoribus, neq; eruditionis prorsus expertes. Nam cum affectatus esset, si quando occasionē nactus erat, præcipuos quosq; Græciæ scriptores lectitabat: & eo ipso quòd indoctus haberetur, dum de hisce dissereret, etiam doctos sæpenumerò latebat. Ferebatur autem erga suæ opinionis homines industrius, aduersus diuersa sentientes formidabilis, & facilè his ipsis quoties vellet incutere metum, & mox mutatus apparere mansuetus. Atque hunc quidem talem fuisse aiunt illi, qui hominem norant. Ioannes porrò postquam in exilium eiectus fuit, etiamnum clarior euasit. Nam cum pecuniarum haberet copiam, quas & alij multi afferebant, & Olympias illa ministra mittebat: multos captiuos ab Isauris redimebat, ac suis restituebat. multisque egenis necessaria suppeditabat. quibus autem pecunijs opus non erat, eos oratione sibi conciliabat: eratque perquam charus Armenijs, apud quos agebat, & eorum finitimis: ac multi tum Antiochia, tum ex reliqua Syria & Cilicia ad illum frequentabant.

Attici ingenium subdolum.

Ioãnes exilio clarior factus.

Quòd Innocentio fuerit studio, Ioannem per synodum reuocare. De aggrauato eius exilio ac morte. CAPVT XXVIII.

Vide Nicę. lib. 13. c. 17.

INnocentius verò Romæ episcopus, prout antea scripserat, cum reuerti ipsum cuperet, vnà cum Orientalibus episcopis, ijs qui pro eo supplicabant, misit ecclesiæ Romanæ episcopos quinq;, & presbyteros duos, ad Honorium & Arcadium Imperatorem, vt & synodum, & eius definitum tempus ac locum impetrarent. At Ioannis hostes apud Constantinopolim hanc rem, quasi in contumeliam eius imperij fieret, calumniati sunt: & vt illi tanquam transmarini imperij turbatores ablegarentur, effecerunt. tum etiam vt ipse Ioannes etiamnum vlterius Petyuntem scilicet exulatum transferretur, procurárunt. Quod quidem perquam celeriter aduenientes milites per-
B fecerunt. Aiunt autem illum, dum ab his duceretur, in itinere præuidisse diem qua moriturus esset, apparente sibi Basilico martyre in Comanis Armeniæ: quo in loco cum ad iter vlterius non sufficeret (laborabat enim dolore capitis, & solis radios perferre nō poterat) morbo finiuit vitam.

Innocētius synodum pro Ioanne cogi cupit.

Ioannis exiliū aggrauatū, & mors, Anno 411. die 14. Septembris.

FINIS OCTAVI LIBRI.

Honorius & Theodosius iunior Imp. Anno Chr. 412.

HERMIAE SOZOMENI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER NONVS.

SVFFRIDO PETRO LEOVARDIENSI FRISIO interprete.

Nonus liber continet acta sub Honorio & Theodosio iuniori Arcadij filio annis quindecim. Vsq; ad obitum scilicet Honorij. Huc igitur refer authores istos quos supra adnotauimus ad Socratis lib 7.

De morte Arcadij imperatoris, & de imperio Theodosij iunioris, de sororibus eius, de pietate, virtute ac virginitate Pulcheriæ imperatricis, & de pijs eiusdem factis, tum quàm honestè Imperatorem educauerit.

CAPVT I.

Vide Nicę. lib. 13. c. 38 & li. 14 c. 1. Socr. lib. 6. cap. 21. lib. 7. cap. 1. 41. Vide infra Sozo. lib. 9. cap. 3.

AD Ioannem igitur quæ attinent, ita se habuerunt. Non multo autē post illius mortem, cum Atticus annum tertium in episcopatu Constantinopolitano ageret, Basso ac Philippo consulibus, vita defungitur Arcadius: relicto imperij successore Theodosio, filio recens ablactato: & filiabus insuper Pulcheria, Arcadia & Marina, etiamnum admodum iuuenculis. Qua in re mihi vel maximè declarasse videtur Deus, solam pietatem regibus ad salutem sufficere: absq; illa verò nihil esse vel exercitum, vel imperatoris fortitudinem, vel apparatum reliquū. Etenim cum pientissimum euasurum hunc Imperatorem prouidisset huius vniuersi conditrix diuina potentia, tum ipsius Theodosij, tum etiam imperij procuratricē con-

Arcadius Imp. mortuus est anno 412. Calend. Maij.

Pietatem solā regib. ad salutem sufficere.

Pulcheria imperij procuratrix, & eius virtutes.

stituit Pulcheriam sororem: quæ quidem nondum decimumquintum agens annum, A supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepit. ac primùm Deo virginitatē suam deuouit, deinde & sorores suas ad idem vitæ institutum educauit, ne forte virum quenquā alium imperio subinduceret, sed potius omnē inuidiæ & insidiarum occasionem præcideret. Vt igitur ea quæ constituerat, consignaret, ac Deum ipsum ac sacerdotes, omnesq; subditos testes faceret voluntatis suæ, ex auro gemmisq; preciosis admirabile quoddam donarium, & spectaculum omnium pulcherrimum pro virginitate sua & imperio fratris, sacram mensam ecclesiæ Constantinopolitanę dedicauit: idq; ipsum vt cunctis esset conspicuum, in fronte eiusdem mensæ literis expressit. Postquam autem principatus curam suscepisset, rectissimè, & magno cum decore Romanum imperium gubernauit, cum & bene consuleret, & consulta expeditè perageret ac scriberet. Diligentem enim operam impenderat, vt Romana Græcaq; lingua propriè loqueretur ac scriberet. Rerum porrò gerendarum dispositionem fratris authoritate fulciebat: atque id curabat, vt is pro ætate disciplinis idoneis ex Imperatoriæ maiestatis dignitate quàm maximè institueretur. Itaque equestris quidem pugnæ, ac reliquam in armis ac literis scientiam ab harum rerum professoribus discebat: vt verò in processu ornatè se atque regaliter gereret, à sorore erudiebatur, de qua videlicet hoc discebat, quid in vestitu, quid in sedendo, quid in egressu decorum esset, quomodo cohibere risum, & pro re nata tum amabilis tum formidabilis esse, & eos qui quid peterent, apposite audire deberet. Haud minimè autem eum ad pietatem instituebat, assuefaciens vt & continenter oraret, & ecclesias frequenter accederet, & donarijs ac cimelijs templa honoraret, & in precio haberet sacerdotes ac cæteros viros bonos, & eos qui sapientiam Christianorum legibus approbatam sectarentur. Quinetiam cum per doctrinas adulterinas videretur esse turbanda religio, studiosè ac prudenter obstitit: nam quòd nostra memoria nouæ hæreses non insurrexerint, ipsam potissimū in causa fuisse comperiemus: sicut in consequentibus videbimus. Et sanè quum magna cum reuerentia Deū coleret, dicere longum foret, apud quos, & quot templa magnificè illa construxerit, quotque pauperum diuersoria & conuentus monasticos instituerit, perennes his ipsis largita sumptus ad suppeditandum incolentibus alimentum. Si quis verò de harum rerum veritate experientiæ suæ credere malit, quàm verbis meis, comperiet me neque falsè neque ad gratiam hæc scribere, si modò apud eius curiæ præfectos conscriptam perlegerit harum rerum historiam: & ex actis publicis æstimet, an scriptis nostris resgestæ consonent. Si cui verò hæc sola ad faciendam fidem non sufficiunt, fidem insuper vel Deus ipse faciat, qui illam omnibus modis ob rationem vitæ charam habet, vt quam & precantem promptè exaudiat, ac sæpius de rebus agendis sua apparitione certiorem faciat. Nemo enim Dei amorem hominibus vnquam conciliari dixerit, nisi ipsi suis operibus se illo dignos præstiterint. Cæterùm quantum quidem ad particularem demonstrationem in singulis diuinitùs exhibitis attinet, vt intelligatur Deo charam esse Imperatoris sororem, deinceps volens supersedebo: ne quis fortè calumnietur, me, qui alia scribere susceperim, in laudum campos expaciari. Illud autem quod mihi & ecclesiasticæ historiæ proprium, & diuini erga illam amoris illustre argumentum esse videtur, hoc loco referam, etiamsi tempore quidem serius acciderit: habet autem se hoc modo.

Eiusdē donarium Constantinopolitanæ Ecclesiæ sacrum.

Theodosij iunioris institutio.

Doctrinis adulterinis religionem turbari.

Pulcheriæ pietatis argumenta.

B

Dei amor quo modo concilietur.

De inuentione reliquiarum sanctorum quadraginta martyrum.

CAPVT II.

Eusebia Macedoniana.

Quadraginta milites martyres: & eorum reliquiæ quomodo repertæ.

Vide Nice. lib. 14. c. 10.

Mulier quædam Eusebia nomine, hæreseos Macedonianæ ministra, domū & hortum habebat extra mœnia ciuitatis Constātinopolitanæ: & sanctas reliquias hîc asseruabat quadraginta militum, qui apud Sebastiam Armeniæ, tempore Licinij martyrium fecerant. Ea cum esset moritura, locum hunc reliquit monachis sibi in religione conformibus, & eos iureiurando adstrinxit, vt se ibidem sepelirent, atq; vt supra caput in sublimi loculum suum priuatim expolirent, & secum vnà martyrum reliquias reconderent, ac nemini rem indicarent. Ac monachi quidem fecerunt sicuti mandatum fuerat. Vt autem debitum cultum martyres consequerentur, & externi tamen rem nescirent, secundum datum Eusebiæ iusiurandum, oratorium sub terra construxerunt ad illius loculum: in ædificio autem conspicuo supernè coctis lateribus vestitum pauimentum, & ex eo descensum clancularium ad martyres. Post hæc Cæsarius, vir ea tempestate cum primis potens, qui & ad consularem & ad præfectoriam dignitatem peruenerat, defunctam vxorem su-

Cæsarius templum in Thyrsi martyris honorem extruit.

A rem suam iuxta loculum Eusebiæ sepeliuit: hoc enim illis ita decretum erat, dum adhuc in viuis essent, cum & miro amore inter sese mutuò tenerentur, & in religione ac doctrina cõcordes essent. Et hinc Cæsario huius loci emendi data occasio fuit, vt & ipse prope vxorem sepeliretur. Prædicti ergo isti monachi aliò emigrarunt, neq; tamen de martyribus quicquam indicarunt. Domo postea collapsa, terraq; ac ruderibus ingestis, vniuersus ille locus exæquatus fuit, quia templum inibi magnificum Deo Cæsarius ipse in honorem Thyrsi martyris ędificarat. Deus autem, vt apparet, hunc locum ita obscurari, & tantum temporis elabi de industria voluit, vt & martyrum inuentionem & inuentricis pietatem admirabiliorem illustrioremq; redderet. Et erat Imperatrix Pulcheria, soror Imperatoris. Huic enim cum tertiò apparuisset admirandus ille Thyrsus, eos qui sub terra absconditi latebant, indicauit, & ad se transferri iussit, vt & eiusdem loci & eiusdem quoq; honoris secum participes essent: simul & ipsi quoq; Quadraginta martyres, militaribus vestimentis candidis induti, semetipsos illi conspicuos fecerunt. Hæc verò res & supra fidem, & prorsus inextricabilis esse videbatur: neq; enim aut clerici, qui hoc in loco seniores erant, quamuis sæpe rogati, aut alius quisquam indicare martyres poterat. Ad extremùm cunctis iam desperantibus, Polychronio cuidã presbytero, qui olim ex familiaribus Cæsarij fuerat, in mentem Deus redegit istos monachos, qui hunc locum quondam incoluerant: qui quidem ad Macedonianorum clericos veniens, sciscitatur de ipsis. Omnibus autem illis iam defunctis, cum vnum duntaxat superstitem reperisset, qui in hoc ipsum videbatur in vita conseruatus, vt quæsitos martyres indicaret: orabat, vt diceret, cognouissétne sanctas reliquias sub indicato loco reconditas? Sed cum eum propter datum Eusebiæ iusiurandum subdetrectantem videret Polychronius, diuinam illi apparitionem, & perturbationes Imperatricis, & ipsorum desperationem commemorat. tum ille vera esse confitetur ea, quæ Deus Imperatrici reuelarat. Nam se, quia adolescentulus tum ibi sub senibus præceptoribus ad monasticam institutus esset, certò scire, martyres iacere circa loculum Eusebiæ: ignorare tamen, vtrúmne sub delubro, an verò alibi defossi sint: propterea quòd multum temporis effluxerit, & prior loci facies in eam sit mutata quæ nunc est. Atqui, inquit Polychronius, mihi non idem accidit. Recordor enim me fortè adfuisse sepeliendæ con-
B iugi Cæsarij, & ex vicina via publica rationem ducens, conijcio eam iacere circa ambonem, quod est suggestum lectorum. Proinde, respondens monachus, etiam Eusebiæ loculus (inquit) prope vxorem Cæsarij quærendus est: quandoquidem & viuæ plerumq; vnà erant, & post mortem se coniunctum sepulchrum habituras pactæ sunt. Cum itaq; secundum hæc quæ dicta sunt, fodere, & sanctas istas reliquias inuestigare oporteret, Imperatrix facta certior, opus vrgeri iussit. Effosso igitur illo circa ambonem loco, repertus fuit loculus vxoris Cæsarij, sicuti coniectarat Polychronius. Paululum autem hinc distans ex transuerso stratum coctis lateribus pauimentum erat, & ad huius ambitum æquali mensura respondẽs tabula marmorea, sub qua ipsius Eusebiæ loculus ostẽdebatur, & huic imminens delubrum perquam scitè marmoribus leucoporphyris incrustatum. Ipsum porrò loculi tegmen, velut in mensam sacram fabrefactum erat. In summo autem, vbi martyres iacebant, exiguum foramen apparebat. Astans igitur quidam de familia Imperatoris, tenuem virgulam, quam forte habebat, per foramen immisit, & extractam naribus admouit, & vnguentum fragrantissimum olfecit: ex quo statim tum laborantibus, tum astantibus bona spes suborta fuit. Itaque cum loculum auidè aperuissent, Eusebiam inueniũt. Illud verò quod ad caput eius eminebat, in arcę formam celatum, proprio intus tegebatur operculo: & vtrinque ei ad labra circumdatum, plumbo conglutinatum ferrum, ipsum continebat. In eius medio rursus foramẽ istud apparens, etiamnum manifestius declarabat intus haberi martyres. Hæc vbi annunciata essent, e uestigiò accurrunt Imperatrix & episcopus ad martyrium. Tum solutis per artifices ferreis istis vinculis, confestim sine negocio operculum extractum fuit. sub hoc autem multa vnguenta, & in his pyxides argenteæ duæ repertæ sunt, in quibus sanctæ reliquiæ iacebant. Tunc igitur Imperatrix Deo preces gratulatorias fundebat, tum quòd se tanta reuelatione dignatus esset, tum quòd sanctarum reliquiarum inuentionem assecuta esset. Post hæc preciosissima theca martyres honoratos, iuxta venerabilem Thyrsum composuit, publica festiuitate, vt æquum erat, cum debito honore ac pompa ac psalmodijs celebrata. Cui & ipse ego interfui. Atque hæc quidem sic esse gesta, testabuntur illi, qui huic festiuitati interfuerunt: omnes enim fermè adhuc supersunt, cum multò postea gesta fuerint, Proclo scilicet ecclesiam Constantinopolitanam gubernante.

Thyrsus martyr Pulcheria apparet. 40. martyres indicat.

Polychronius 40. martyres coniectura sua eruit.

Ambo.

Martyrum reliquiæ mirabiliter inuentæ.

Sozomenum festiuitati repertarum reliquiarum ipse interfuit.

De virtute Pulcheriæ ac sororum eius, deq́; singulari beneuolentia, qua Deus eas prosecutus est. CAP. III. A

Sororum Pulcheriæ virtutes.

Vide Nice. lib. 14. c. 2. 3. Vide supra lib. 9. ca. 1.

FAma autem est, & in alijs quoq; negotijs Imperatrici Deum, quę futura erãt, reuelasse: plurimaq́; tum huic ipsi, tum sororibus huius accidisse, quæ diuinum erga eas amorem testarentur. Nam & ipsæ quoq; idem vitæ institutum sectabãtur, erga sacerdotes ac templa benignè affectæ, erga peregrinos indigos ac pauperes munificæ. Mensa vt plurimum erat eadem omnibus, idemque processus, & simul Deum noctu iuxtà atq; interdiu laudabant: & pro honestarum mulierum consuetudine, texturis & huiusmodi operibus vacabant. Otium enim atque desidiam, quamuis Imperatrices, & in imperio natę atq; educatę essent, sacra virginitate, quã profitebantur, indignam iudicabant, & ex vita sua reiecerunt. Qua de causa cum Deus illis manifestè propitius esset, earumque domum vindicaret, Imperator ipse tum ætatis tum imperij amplitudine profecit: & quicquid insidiarum aut belli aduersus ipsum conceptum esset, sua sponte rursus dissoluebatur.

Otium & desidia, virginitate indigna.

De fœdere Persarum, & de Honorio ac Stilicone: & quid Romæ & in Dalmatia actum sit. CAPVT IIII.

Persarum induciæ cum Rom. Stiliconis mors.

Vide Nice. lib. 14. c. 6. 28. 29. 30. 31. Socr. lib. 7. cap. 18.

PErsæ enim cum bellum tunc mouissent, centum annorum inducias cum Romanis pepigerunt. Ac Stilico Honorij exercitus dux, quòd suspectus esset, qui suum filium Eucherium Orientis imperatorem declarare vellet, à militibus Rauennæ occiditur. Hic autem & antea, viuente adhuc Arcadio, quia illius ducibus infensus erat, vtrunq; imperium inter se collidere studuerat: & Alarichum Gothorum ducem, cui apud Honorium Romani exercitus præfecturam cõfecerat, hortabatur, vt Illyrios inuaderet. Et Iouium eorum ordinatum præfectum inito pacto præmiserat, vt is ad Romanos milites quoque transiret, quo ea natio videlicet ad imperium Honorij transferretur. Atq; Alarichus quidem suis militibus ex vicina Dalmatiæ ac Pannoniæ Barbarorum terra assumptis, in mediterraneas profectus est: & multum temporis ibi commoratus, re infecta redijt in Italiam. Nam cũ ex cõposito Imperij Romani fines egressurus esset, Honorij literis impeditus fuit. Postquam verò Arcadius esset mortuus, Honorius commiseratione ductus, qua fratris filiũ prosequebatur, Constantinopolim reuerti properabat, vt fidos præfectos constitueret ipsius tum saluti, tum Imperio. Nam cum eũ filij loco haberet, verebatur ne quid illi accideret, qui propter iuuentutẽ insidijs esset expositus. At verò iam tum itineri accinctũ Honorium Stilico hortatur, vt in Italia maneret: id planè necessariũ esse asserens, quandoquidem iam tum Arelati Constantinus quidam tyrannidem inuasisset. Itaq; ipse Stilico, altero ex sceptris quod Romani Labarum vocant, & literis Imperatorijs acceptis, quibus illi profectio in Orientem committebatur, iam profecturus erat, cum quatuor militum legiones ibi adsciuisset. Sed cum interea rumor increbresceret, quod ille Imperatori insidiaretur, & ad tyrannidem filio suo conficiendã pararetur, & ad eã rem vteretur auxilio potentum, milites seditione mota, Hyparchum Italiæ & Galatiæ, & duces, ac cæteros omnes qui præfecturas in palatio habebant, interficiunt. Interficitur autem & ipse quoq; à militibus Rauennæ: vir, si quis alius vnquam, ad magnam potentiam euectus, & qui vniuersos (vt ita dicam) Romanos ac Barbaros sibi habuerit obtemperantes. Stilico itaq;, postquam Imperio malè velle iudicatus esset, ita interfectus est. Occiditur autem simul & Eucherius quoque, eius filius. B

Honorij pius affectus in Theodosium iuniorem. Labarum.

Eucherius Stiliconis F. etiã cæsus.

De diuersis nationibus Romanos impugnantibus: sed diuina prouidentia aut oppreßis, aut fœdere adstrictis.

CAPVT V.

Hunnorum vltronea fuga.

Vide Nice. lib. 14. c. 37.

EOdem tempore quoq; accidit, vt & Hunni, qui in Thracia exercitum habebant, Imperatore ipsos neq; impetente, neq; persequente, multis amissis, cum dedecore in fugam versi sint. Vldes enim Barbarorum Istri accolarum dux copiosissimo exercitu instructus fluuium traiecit, & in Thracum finib. castrametatus est: & cum Castra martis, Mysiæ ciuitatem, proditione cepisset, hinc in reliquam Thraciã excursiones fecit: & inducias cũ Romanis facere præ superbia dedignatus est. Nam cum Thracium exercituũ pręfectus cum ipso de pace loqueretur, ille solem exorientẽ demonstrans, Non difficile sibi aiebat fore, si quidem vellet, vniuersam terram, quã hic lustraret, subuertere. Huiusmodi minas dum ille intonat, & Romanis tributum quantum ipse vellet, imperat, & optionem defert, vt aut his præstandis pacem obtineant, aut negandis expectent bellum,

Vldes dux.

Martis castra.

Vide arrogantis pœnã.

A bellum, ac proinde res in ancipiti stat: declarauit Deus, quantam erga præsens hoc imperium curam gereret. Neq; enim ita multò post inter familiares ac satellites Vldę, sermo coortus est, de Romanorum politia, & de ipsius Imperatoris humanitate, quibusq; & quantis præmijs ille viros strenuos ac bonos prosequatur. Ea re illi non sine diuino nutu in amorem Romanorum pellecti, ad ipsos deficiunt, & cum ipsis castra iungunt, vnà cum his, qui sibi subditi erant. Vldes igitur vix tandem in vlteriorem fluuij ripam incolumis euasit, cum ex suis multos amisisset: omninò autem illos, quos Scirros vocant. Gens erat hæc satis populosa, antequam in hanc calamitatem incidisset. nam cum hi in fuga posteriores essent, alij ex ipsis interfecti, alij captiui ac vincti, Constantinopolim transmissi sunt. Et cum præfectis consultum videretur dispergere istos, ne fortè, si numero valerent, aliquid tentarent noui: alios exiguo precio vendiderunt, alios in seruitutem gratuitos donarunt, ea tamen conditione, ne vnquam vel in ciuitatem Constantinopolitanam, vel in ipsam adeò Europam ingrederentur deinceps, sed intermedio mari eo loco secluderentur, qui ipsis deputatus esset. Ex ea porrò multitudine, quæ ex his vendi non poterat, alij alibi habitare iussi sunt: multos autem in Bythinia equidē vidi, sparsim ad montem quem Olympum vocāt, habitantes, & colles ibi & montium radices percolentes.

Barbarorū ad Romanos defectio.

Scirri capti, ac dispersi.

De Alaricho Gotho, & quomodo Romanos adortus bello afflixerit.

CAPVT VI.

Vide Nice. lib. 14. c. 37. & lib. 13. cap. 35.

ORientis itaque imperium hostibus liberatum, & summo cum decore gubernatum fuit præter omnium expectationem: vtpote cū iuuenis adhuc esset Imperator. At verò Occidens in perturbatione erat, cum multi tyranni insurgerent. Nam eodem tempore post Stiliconem interemptum Alarichus Gothorum dux, cum pace ab Honorio petita frustratus esset, vrbem obsidione cinctam oppugnat, multis Barbaris ad fluuium Tiberim dispositis, ne forte commeatus oppidanis importaretur ex portu. (sic autem Latini vocāt, quod Græci vocant ἐπίνειον.) Cum autem diuturna esset obsidio, & pestis simul & fames vrbem affligeret, atque interim serui multi, ac maximè quotquot natione Barbari erāt, B ad Alarichum transfugerent: necessarium videbatur ijs, qui in senatu adhuc pagani erant, vt & in Capitolio & in reliquis templis sacrificaretur. Nam Thusci quidā ad hoc acciti ab vrbis Hyparcho, promiserant se fulminibus ac tonitruis abacturos esse barbaros. Gloriabantur enim, ab se huiusmodi quippiam esse factum in conseruationem Larinæ, ciuitatis Thusciæ, quam Alarichus, dum Romam contenderet, prætergrediens, non cepisset. Cæterum istarum nullum fuisse futurum vsum, euentus ipse declarauit. Cordatis verò, hæc ob indignationem Dei Romanis euenire videbātur, ad eorum pœnam, quæ ipsi quōdam præ nimia proteruia ac petulātia in ipsos & pauperes iniquè deliquissent. Fertur itaque probus aliquis monachus, ex his, qui in Italia erant, † Romam festinanti Alaricho consuluisse, vt vrbi parceret, nec se tantorum malorum authorem constitueret. Cui & Alarichus respondisse dicitur, se non volentem hoc tentare: sed esse quendam, qui se obtundendo vrgeat, ac præcipiat vt Romam euertat, quod & ille tādem fecit. Ex eo autem, quod vrbem obsidione premeret, acceptis plurimis muneribus obsidionem ad tempus soluit, pactis cum eo Romanis se Imperatorem inducturos, vt ab illo in gratiam reciperetur.

Alarichus Romam obsidet.

ἐπίνειον.

Thuscorum iactantia.

Larina vrbs.

† Vide anno. nostras Græcas pagi. 119. lat. 2. lin. 5.

Romanorum in pauperes proteruia vindicata.

Alarichus numine ad Romam euertendā impulsus.

De Innocentio antiquæ Romæ episcopo, quomodo legationem ad Alarichum miserit: & de Iouio Italiæ hyparcho, & legatione ad Imperatorem facta: & quid cum Alaricho actum.

CAPVT VII.

Vide Nice lib. 14. c. 37. & lib. 13. cap. 35.

HAnc autem ob rem legatione missa, qui Alaricho aduersabantur in aula, pacem impediebant. Posteà cum legationem eius nomine misisset Innocentius episcopus Romanus, reuocatus Imperatoris literis Alarichus Ariminum venit: quæ ciuitas ducentis ac decem stadijs Rauenna distat. Ibi ante muros ciuitatis castrametatum cum allocutus esset Iouius Italiæ hyparchus, Imperatori exponit petitionem Alarichi: & quòd oporteret eum actis publicis declarari prefectum vtriusq; exercitus. Imperator verò pecuniæ & commeatus copiam, vti petierat, haud secus ac Iouio hyparcho facit: cęterùm dignitatē quam petebat, se illi nunquam esse concessurum rescripsit: Imprudenter aūt Iouius in tentorijs Alarichi, legatū ex aula missum præstolatus, Imperatoris sententiā Barbaris astantib. recitare iussit. Nam Alarichus ob negatam dignitatem offensus, perinde ac si contumelia affectus esset, eadem hora signo tubæ dato Romā contendit. Veritus igitur Iouius, ne fortè

Ariminum.

Iouius Italiæ hyparchus.

Imperatori suspectus esset, quasi faueret Alaricho, in temeritatem priori etiamnum A grauiorem incidit: ac per salutem Imperatoris cùm ipse iurauit, tum & alios quoque præfectos iurare induxit, nunquam se de pace cum Alaricho faciēda quicquam acturos. At verò Barbarus non ita multò post pœnitentia ductus, significat se dignitatem iam nullam petere, quin se auxiliarem Romanis fore, si modò commeatum mediocrem, & habitationem donent locorum, qui à Romanis non magni fierent.

Conditiones pacis ab Alaricho proposita.

De defectione Attali, & præfecto Heracliano: & quomodo posteà Honorio supplex ad pedes aduolutus, veniam consecutus sit.

CAP. VIII.

Roma ab Alaricho obsessa. Attalus imp. creatus. Ataulphus. Alarichus vtriusq; exercitus dux.

CVM autem legatione per episcopos quosdam facta, huius rei petitione bis frustratus esset, Romam reuersus, ciuitatem oppugnat: & portu ex altera parte occupato, cogit Romanos, vt Attalum vrbis tunc temporis Hyparchum, crearent Imperatorem. Romanis igitur ad aliud Imperium translatis, constituitur vtriusque exercitus dux Alarichus: & sororis eius maritus Ataulphus præfectus equitū, quos domesticos appellant. Attalus porrò senatu conuocato, orationem habuit prolixam ac splendidè elaboratam, qua senatui promittebat, se patria omnia illi conseruaturum, & Aegyptum insuper & vniuersum Orientis imperium Italis subiecturum: sed ille vtcunq; sese iactitaret, ne integro quidem anno Imperator vocandus erat. Atqui tamen à vatibus quibusdam excantatus, pollicitantibus ipsum Aphricam sine pugna obtenturum, ne Alaricho quidem obtemperabat, suadenti vt modicam manum Carthaginem transmitteret, ad interficiendos Honorij præfectos, si fortè hi se ipsi opponerent: neque Ioanni, quem stipatoribus suis præfecerat, qui monebat oportere Constantem, quem ipse in Libyam mittendum decreuerat, quasi ab Honorio missum, rescripto, vt moris erat (quod edictum vocant) Heraclianum principatu deponere, cui tum temporis militum in Aphrica præfectura commissa erat. Fortassis autem & hæc successissent: nondum enim res Attali innotuerant ijs, qui erant in Libya. Cum itaque Constans ex vatum sententia Carthaginem abnauigauisset, Attalus vsque adeò mente B captus fuit, vt ne dubitare quidem dignaretur, sed planè sibi persuaderet, se Aphros iam secundum prædictiones vatum habere subditos. Itaque Rauennam versus expeditionem mouet. Simulatq; igitur Ariminum vnà cum Romanorum ac Barbarorum exercitu peruenisse nunciaretur, scribit ad illum ceu ad Imperatorem Honorius: & legatis missis, ijs qui sub ipso maximis dignitatibus fungebantur, declarat, se illum libenter in regni consortium esse recepturum. Attalus verò se imperij consortem admissurum esse negat: sed indicat Honorio, vt vel Insulam vel locum eligat, quem vellet, in quo priuatus degat, omni Imperatorio cultu deposito. In eo cardine cum res versarentur, vt & naues iam haberet paratas, si fortè necessitas eum abnauigare cogeret ad fratris filium: ex improuiso sub sex signis circiter quatuor milia militum ex Oriente noctu Rauennā appulerunt, quibus ille mœnium excubias commisit, quòd indigenarum militum procliuitatem ad proditionem metueret. Intereà temporis Heraclianus interfecto Constāte, vigiles constituit in portubus & litoribus Aphricæ, & mercatorum naues Romam proficisci vetuit. Ex quo cum fames Romanos inuaderet, illi hac de rē legatos mittunt ad Attalum. ille verò cum huic rei nullum videret remedium, Romam reuersus est, quasi cum senatu super hac re consulturus. Fame interim in tantum inualescente, vt & castaneis pro frumento vterentur, & nonnullos etiam carnes humanas gustasse suspicarentur, Alarichus quidem suadebat vt quingentos Barbaros aduersus Heraclianum mitterent: sed senatui & Attalo videbatur, non oportere cōcredi Barbaris Aphricam. Cum igitur manifestum esset Deum aduersari imperio Attali, animaduertens Alarichus frustra se laborare in rem, quæ sibi in manibus non esset, cum Honorio promissis acceptis de Attali imperio dissoluendo paciscitur. Omnibus itaq; congregatis, ante ciuitatem Attalus imperij insignia deponit, & simul etiam sua cingula deponunt ipsius duces. cunctisq; delictorum veniam impartitur Honorius, vt in eo honore, eaq; dignitate vnusquisq; permaneat, quem anteà sortitus erat. Attalus tamen vnà cum filio suo apud Alarichum porrò mansit, vt qui sibi deinceps apud Romanos versari tutum non esse arbitraretur.

Vide Nicep. lib. 13. ca. 35.

Attali vesana arrogantia.

Honorium cōsortem imperij habere negat.

Constans ab Heracliano cæsus.

Fames Romanos infestat.

Attalus imperio renunciat, & Alaricho adhæret.

De

A *De motu inter Christianos ac Paganos facto. De Attalo, de Saro. Quomodo Alarichus dolo Romam ceperit, & D. Petri templum* * *asylum constituerit.*

* De Asylo vide infra ad finem cap. 10.

CAPVT IX.

Vide Nice. lib. 13. c. 35. Socr. lib. 7. cap. 10.

Pagenorũ & Arianorũ spes in Attalo.

HAsce res huiusmodi euentum fuisse sortitas, haud mediocriter doluerunt tum Pagani, tum illi Christiani, qui Arianam sectabãtur hæresin. Isti enim ducta coniectura ex Attali tum proposito, & priore educatione, prorsus existimabant, illum palàm paganismum amplexurum, & ipsis templa patria restituturum, & ferias & victimas. Hi verò se primatum in Ecclesijs, sicuti tẽpore Constantij ac Valentis, rursus consecuturos arbitrabantur, siquidem ille firmatũ contineret imperium: propterea quòd à Sigesario Gotthorum episcopo baptizatus, & ob id cùm ipsis vniuersis, tum vel maximè Alaricho charissimus esset. Non multò post autem Alarichus cum venisset ad Alpes (locus hic est plus minus sexaginta stadijs Rauenna distans) cum Imperatore de pace cõmunicat. Sarus autem quidam natione barbarus, sed in rebus bellicis egregiè exercitatus, qui circiter trecentos solos, omnes tamẽ strenuos ac fideles, secum habebat, cùm Alaricho ob priorem simultatem suspectus esset, considerabat sibi nequaquam vtilia fore inter Gothos ac Romanos percussa fœdera. Ideoq; repentè cum suis irruens, nõnullos ex Barbaris interficit. Hinc igitur & metu simul & ira percitus Alarichus, eadem via reuertitur, & Romam obsidione cinctã per proditionem capit. ac militibus suis vniuersis ac singulis permisit Romanorum opes diripere, vtcunq; possent, omnesq; domos eorum deprædari: nisi quòd asylum esse voluerit, ob reuerentiam Apostoli, diui Petri templum illud amplissimum, quod suprà illius tumbam cõstructum est, & loci plurimum ambit. Ea res in causa fuit, quo minus Roma prorsus deleretur. Nam illi, qui hic saluati fuerant, vrbem restaurarunt, cum eorum ingens esset multitudo.

Sigesarius episc.

Sarus.

Roma ab Alaricho capta, et direpta.

Roma cur non prorsus deleta

De muliere Romana, quæ castitatis opus perfecit.

CAPVT X.

Vide Nice. lib. 13. ca. 35.

B CVm autem, vt credibile est, in huiusmodi ciuitatis expugnatione multa accidissent: ego, quod mihi tum ecclesiastica historia dignum cõtigisse visum est, literis mandabo. Declarat enim viri Barbari factum pium, & fortitudinem mulieris Romanæ in conseruanda castitate: vtriusq; autem Christiani, sed non eiusdem sectæ: quandoquidem ille Arianam, hæc Nicænam doctrinam sectabatur. Hanc igitur perquam formosam conspicatus iuuenis aliquis Alarichi miles, pulchritudine captus ad concubitum trahebat: reluctãtem verò, ac vi aduersantem ne quid obscœni pateretur, ille stricto gladio se interfectũrũ minabatur: & interim summam illi cutem in collo, quasi qui ob amorem parceret, perstringebat. Tum illa multò perfusa sanguine, collum gladio subiecit: optabilius sibi rata, mori cum castitate, quàm viuere expertam virum alium, quàm illum cum quo legitimo matrimonio coniuncta erat.† Barbarus igitur, cùm etiamnũ maiore cum terrore illam adortus, nihil adhuc proficeret: admiratus eam ob castitatem, duxit in ecclesiam Apostoli Petri, & traditam custodibus, & expensis in eius sustentationem sex aureis, iussit vt custodirent marito suo.

Matronæ Romanæ memorabilis castitas.

† Ex hoc loco satis apparet Apostoli Petri templũ fuisse Asylũ ab Alaricho constitutum, vti nos superiori capite vertimus, etiãsi Curterio id nõ probetur: cui in mentẽ venisse nõ videtur publicum hac de re edictũ ab Alaricho promulgatũ: vide Annot.

De tyrannis, qui illa tempestate aduersus Honorium in Occidente insurrexerunt: & quo modo omnes sublati sint, ob Honorij erga deum pietatem.

CAPVT XI.

* Ad hoc cap. Vide Nicep. lib. 14. c. 5. 6. 7.

CIrca* hoc autem tempus, cum multi tyranni insurgerẽt in imperio Occidentali, & alij sese mutuò conficerent, alij præter expectationem caperentur, haud vulgarem Dei erga Honorium beneuolentiam testabantur. Primùm enim milites in Britannia, per seditionem Marcum tyrannum inaugurant: & mox eo rursus interfecto, Gratianũ & cum & is quoq; non amplius quatuor mensibus elapsis per eosdem interfectus esset, rursus Constantinum eligunt, quòd putarent eum ex nominis sui præsagio imperium constanter obtenturum. Ex huiusmodi enim causa videntur etiam reliquos ad tyrannidem elegisse. Constantinus igitur vbi ex Britannia traiecisset, in Galliæ ciuitatẽ Burboniam ad mare sitam, conduxit ex Gallia & Aquitania milites, qui ibi erant: & eas prouincias sibi subijciebat, vsque ad montes eos, qui Galliam separant ab Italia, & à Romanis Cottiæ Alpes nominantur. Constantem verò filium suum natu maiorem, quem posteà Imperatorio ornatu insigniuit, tunc Cęsarem appellauit, & in Hispaniam misit. Hic cùm ea gente potitus esset, præfectos peculiares constituit, ac vinctos ad se adduci iussit Didymum & Verianum, cognatos Honorij. qui quidem cum antè inter se dissiderent, postquam cœperunt periclitari, in mutuam concordiam redie-

Dei erga Honorium singularis beneuolentia

Constantinus tyrãnus Imp.

Constans tyrãnus Cæsar dictus.

redierunt. Et collecta agricolarum & seruorũ turba, iunctis copijs in Lusitaniam expeditionem fecerunt, multosq; trucidarunt ex his, qui à tyranno ad ipsos comprehendendos missi erant. A

De Theodosiolo & Lagodio, & de Vandalicis ac Sueuicis gentibus. De morte Alarichi. De fuga Constantini & Constantis tyrannorum.

CAPVT XII.

Vide Nice. li. 14. 3. c. 4.

Theodosioli et Lagodij fuga.

POsteà verò cum hostes copijs auxiliaribus aucti essent, illi capti, & vnà cum vxoribus suis abducti, ac tandem interfecti sunt. Theodosiolus autem & Lagodius eorum fratres, qui in alijs prouincijs morabantur, ex patria diffugiunt, ac saluantur: ac Theodosiolus in Italiam ad Honorium Imperatorem, Lagodius ad Theodosium in Orientem venit. Atq; Constans quidem his rebus gestis ad patrem reuersus est, præsidio constituto ex militibus suis in aditu Hispaniæ: quem, obsecrantibus Hispanis, pro veteri consuetudine custodire non concessit. Quæ res posteà causa fuit, vt omnes, qui hic erant constituti, interficerentur. nam collapsa Constantini potentia, recolligentes sese Vandali, Sueui, Alani, gentes barbaræ, aditum istum occupãt, & multa præsidia, multasq; vrbes tum Hispanorum, tum Gallorum capiunt, & cum his etiam tyranni præfectos. Constantinus igitur, cum sibi hactenus ex animi sententia rem gerere videretur, Constantem filium ex Cæsare Augustum fecit: & mox ipse Italiam inuadere cogitauit. Cum itaque Cottias Alpes superasset, Liberonam Liguriæ ciuitatem venit: & cum iam Eridanum transiturus esset, per eandem viam reuersus est, quòd Alarichi mortem intellexisset, qui cum dux esset Honorij, eo nomine suspectus, quòd Constantino faueret, vniuersi Occidentalis Imperij præfecturam sibi commissam tunc temporis habebat. Cum autem pro consuetudine principum, ex processu quopiam tum reuerteretur Imperator, statim equo descendens, publicè gratias Deo nuncupatis precibus egit, quòd esset insidiatore manifesto liberatus. Constantinus autem fugiens Arelatum se recepit, quo & Constans eius filius eodem tempore ex Hispania profugiens redierat. Collapsa enim Constantini potentia, recolligentes sese Vandali, Sueui & Alani, Pyrenæum montem properè occupant, cum fertilem & opulentissimam regionem esse audissent: & quia negligentes erant illi, quos in præsidio Constans ibi reliquerat, etiam in Hispaniam irruperunt. B

Vandali, Sueui, & Alani Gallias & Hispanias vastant.

Alarichi mors.

De Gerontio, & Maximo. De Honorij exercitu: quo modo Gerontius obsessus & interfectus sit: ac de vxore eius.

CAP. XIII.

Gerontius Constantini ex duce hostis.

Vide Nice. lib. 14 ca. 6.

INtereà temporis Gerontius inter duces Constantini præcipuus, hostis illi factus est: & Maximum, familiarem suum, quem ad tyrannidem accommodatum iudicabat, Imperiali ornatu induit, ac Taraconæ morari permisit: ipse verò aduersus Constantinum exercitum eduxit, eo proposito, vt in transitu Constantem eius filium Viennæ commorantem cõficeret. Constantinus igitur cum intellexisset id, ꝙ de Maximo actum erat, Ebodichum ducẽ suum ad vlteriores Rheni partes misit, vt Francos & Alemannos in auxilium vocaret: Constanti autem filio suo Viennæ ac cæterarum ibi ciuitatum custodiam cõmisit. Ac Gerontius quidem cũ Arelatum castra mouisset, ciuitatem oppugnauit. Nõ multo aũt post exercitu Honorij aduersus tyrannum aduentante, cui præerat Constantinus Imperatoris Valentiniani pater, statim fugit cum paucis quibusdam militibus. Nam eorum plurimi se Constantio coniunxerant. Milites igitur in Hispania Gerontium ob fugam factam contemptu dignum rati, interficere statuerunt, & concursu facto domum eius circumuallant. Ille verò cum Alano, vno necessario suo, paucisque seruis, eiaculatis desuper sagittis vltra trecentos milites interficit. sagittis tandem deficientibus serui aufugiunt, & clam sese de domo illa demittentes euadunt, ac Gerontius quidem, quãuis & ipse eodem modo saluari potuerit, tamen Nonnichiæ vxoris amore detentus noluit. Itaque cum milites ignem domo manè immisissent, nullam habens deinceps spem salutis, Alano familiari suo volenti caput amputat: & deinde propriæ vxori quoque, lamentanti, & seipsam cum lachrymis in gladium ingerenti, ac potius quàm in alterius potestatem perueniat, vnà cum marito perire cupienti, & munus hoc vltimum ab eo impetrare flagitanti. Atque hæc quidem mulier satis viriliter, & vt illius religione dignum fuit, (erat enim Christiana) mortua est: sui memoriam stabiliorem posteritati relinquens, quàm quæ obliuione obscurari posset. Gerontius porrò cùm

Gerontij, Alani, & Nonnichiæ interitus.

A cum se tertiò percussisset, nec tamen vulnus lethale accepisse sensisset, euaginato gladiolo, quem foemori alligatum habebat, sibi ipsi cor transfixit.

De Constantino, & exercitu Honorij: de Ebodicho duce: & quo modo is ab Vlphila Constantij duce victus, & fuga dilapsus, ab hospite ingrato obtruncatus sit.

CAPVT XIIII.

Vide Nice. lib. 14. c. 6. Constantinus autem, circumsidente adhuc Honorij exercitu, obsidionẽ tamen sustinebat: quòd illi nunciatum esset, Ebodichum cum maximis suppetijs aduenturum. quæ quidem res & Honorij quoque duces non modicè terrebat, ita vt in Italiam reuerti, & illic bellum experiri vellent. Atq; hoc vbi statuissent, quia appropinquare iam nunciabatur Ebodichus, Rodanũ fluuium traijciunt: & Constantius secum pedites retinens, aduentantem expectat hostem. Sed Vlphilas Constantij præfectus, haud procul istinc in insidijs cum equitibus latitat. Postquam igitur hostes cum exercitu Vlphilam prætergressi, pedem iam collaturi essent cum militibus Constantij, dato signo repente prorumpens Vlphilas, hostes à tergo inuadit. Et facta statim ordinum perturbatione, alij diffugiunt, alij occiduntur: plurimi autem positis armis veniam precantur, & misericordiam consequuntur. Ebodichus autem equo conscenso fugit in agrum quendam ad Ecdicium, qui plurimum fuerat ab ipso consecutus olim, quemq; Ebodichus sibi ob accepta beneficia amicũ arbitrabatur. Atqui is caput eius amputatum, ducibus Honorij attulit, spe magnorũ munerum ac dignitatum. Constantius autem caput quidem accipi iussit, ac gratias Ecdicio agi Reipub. nomine, qui Vlphilæ officio functus esset. Sed cum in exercitu remanere vellet, eum excedere iussit, nequaquam vel sibi vel exercitui faustam fore ratus hospitis tam ingrati præsentiam. Atq; is quidem hominis amici ac hospitis in calamitatem delapsi impijssimam cædem ausus, in vanum, vti dici solet, hians recessit.

Ebodichus. *Vlphilas.* *Hospitis & amici ingrati exemplum.* *Proditor sua spe frustratus.*

Quo modo tyrannus Constantinus insignia Imperij deposuerit, ac presbyter ordinatus fuerit, ac tandem interfectus sit: tum de reliquis tyrannis, qui aduersus Honoriũ insurrexerant.

CAPVT XV.

B Vide Nice li. 14. c. 6. 7. Post victoriam rursus traijciente Honorij exercitu ad ciuitatem, certior factus Constantinus Ebodichum esse sublatum, ipse sibi purpuram & Imperij insignia detrahit: & ad Ecclesiam confugiens, ordinatur presbyter: tum accepto prius iureiurando, qui intra mœnia erant, portas aperiunt, ac veniam consequuntur omnes. Itaq; ex eo tempore prouincia ista rursus ad Honorij Imperium reuersa est, ac ducibus ab illo constitutis paruit. Constantinus autẽ vnà cum Iuliano filio in Italiam transmissus, antequam eò perueniret, in itinere occiditur. Nec multò post, præter expectationem, interimuntur Iouianus & Maximus, tyranni prædicti: tum etiam Sarus, & alij plurimi cum his, qui imperio Honorij fuerant insidiati.

Constantinus tyr. ex Imp. presbyter, tandem cum Iuliano F. cæsus. *Iouiani et Maximi tyranni cædes: item Sari.*

De Imperatoris Honorij pietate. De morte Constantij, eiusq; liberis, qui Honorio successerunt. De pace, quæ tum per vniuersum orbem viguit.

CAPVT XVI.

Vide Nice. lib. 13. cap. 1. Sed hæc recensere, non est huius temporis. Necessariò tamen ideò commemoraui, vt hic sciremus, Imperatori ad conseruationem imperij sui sufficere, si Deum studiosè colat, ac sit qualis hic Imperator extitit. Aderat autẽ ipsi & Galla Placidia soror eius ex patre, consimiliter magnam gerens curã pro religione & ecclesijs. Eam in vxorem duxit Constantius, is qui Constantini tyrannidem sustulit, vir in armis strenuus, & in rebus bellicis exercitatus, quem Imperator premij loco tum sorore, tum corona, tum purpura, tum Imperij consortio honorauit, qui quidem cum paululum temporis superuixisset, defunctus est, relictis liberis Honorio & Valentiniano, Honorij successore. Intereà Orientale Imperium hostib. liberatum fuit, eiusq; prouinciæ multo cum decore administrabantur præter omnium sententiam. erat enim adhuc iuuenis Imperator. Sed Deus præsenti hoc Imperio manifestè delectari videbatur, qui non solum præter expectationem, quod ad hostes attinet, ita disponeret: verùm etiam multorum sancta corpora manifestaret ex his, qui olim ob pietatem illustres extiterunt. Cuiusmodi vtiq; & illud est, quod tunc accidit in Zacharia vetusto propheta, & in Stephano diacono ab Apostolis ordinato. Vtriusque autem inuentionis, cum miraculosa sit, ac diuina, modum exponere necessarium esse duxi.

Ad imperij conseruationem sufficere pietatem. *Galla Placidia Constantio iuncta.* *Zacharia prophetæ & Stephani proto martyris inuentio.*

De

De inuentione prophetæ Zachariæ, & Stephani protomartyris. A

CAP. XVII.

Cophar villa Calemerus. Zacharias propheta quomodo inuentus.

Exordiar autem à propheta Zacharia. Cophar villa est in territorio Eleutheropolis Palæstinæ. Huic præfectus erat, agri ipsius conseruus, Calemerus quidam, domino quidem suo fidelis, sed morosus interim ac difficilis, & in conterminos agricolas iniquus. Quamuis autem talis esset, propheta tamẽ ei vigilanti clara luce apparens se ipsum reuelauit. & horto quodam demõstrato, Age quæso, inquit, hic fodito, ab hac sepi in hortum mensura ducta ad cubitos duos, iuxta viam, quæ ducit ad ciuitatem Bethrerebin: reperies enim arcam duplicatã, ligneam interiorem, in exteriori plumbea, & propter hanc arcam vitreum item vas aquis plenum, & duos etiam serpentes amplitudine mediocres, mites & innoxios, adeò vt mansueti videri possint. Calemerus igitur ad locum indicatum ex prophetę mandato profectus, operi gnauiter incumbit, & cum secundum prædicta signa iam in apertũ producta & reclusa esset arca sacra, apparuit diuinus propheta candidam stolam indutus, vtpotè qui (vt opinor) etiam sacerdos fuerit: sub pedibus autem eius extra arcam iacebat puer regali apparatu sepultus: habebat enim in capite coronam auream, & aurea in pedibus calciamenta, & vestem preciosam. Disquirentibus igitur tum sapientibus ac sacerdotibus de isto puero, quis nam & vnde esset, & cur sic ornatus esset: fertur, Zachariam, qui tum in Geraris conuentui monastico præerat, in vetustum quoddam, sed nõ canonicum, Iudæorum scriptum fortè incidisse, quo tradebatur, quòd Ioas rex Iudææ, non multò post quàm prophetam Zachariam interfecisset, in domum suam ingẽtem calamitatem acceperit. Quandoquidem septimo post interfectum prophetam die, filius admodum ipsi charus repentè interijt. Colligens igitur, se propter iram diuinam in huiusmodi calamitatem incidisse, sub illius pedibus puerum sepeliuit: quasi hac ratione sese purgaret illis, quæ aduersus prophetam deliquerat. Atque hæc quidem ego sic accepi. Propheta verò, tametsi seculis iam plurimis sub terra iacuisset, viuus tamẽ adhuc apparebat: capite raso, naso oblongo, barba modicè prominenti, capite breuiusculo: oculos habens aliquantulum profundos, ac superciliis contectos.

Vide Nicep. l. 14. c. 9 10. Euagrium lib. 1. c. 22.

Filius Ioæ Regis sepultus ad pedes Zachariæ.

Zacharia prophetæ forma.

B

FINIS LIBRI NONI.

EVAGRII SCHOLASTICI, EPIPHANENSIS, ET EX PRÆFECTIS ORIVNDI, HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBRI SEX.

Theodosius 2. & Valentinianus 3. Anno Christi 426.

Primus hic liber continet acta sub Theodosio secundo Arcadij filio, & Valentiniano tertio, annis 27. Huc igitur refer authores illos, quos supra adnotauimus ad librum Socratis 7.

Authoris proœmium, quomodo ad scribendum præsentem historiam accesserit, & quòd post impij Iuliani interitum, cum hæreses paulisper conquieuissent, posteà diaboli malignitas denuo fidem exagitauit.

CAP. I.

Eusebij Pamphili, Sozomeni, Theodoriti Socratis, cum Euagrio comnexio.

EVSEBIVS cognomento Pamphilus, vir sanè cùm in alijs rebus disertissimus, tum in scribendo tantum pollens, vt possit Lectores suorum librorum, etsi non efficere perfectè Christianos, ita tamen persuadendo impellere, vt Christianam religionem lubentes colant: Eusebius, inquam, Sozomenus, Theodoritus & Socrates, de clementissimi nostri Seruatoris in mundum aduentu, de eius in cœlos ascensione, de rebus gestis Apostolorum, de certaminibus à sanctis martyribus confectis, & si quid aliud factum sit, dignum commemoratione, vel secus ad aliquam partẽ regni Theodosij literis accuratissimè prodiderunt. Et quoniam ea, quæ deinceps gesta sunt, illis videntur non multò inferiora, atq; hactenus nullo ordine commemorata sunt: quamuis ipse in eiusmodi rebus tractãdis indisertus videar, tamen arbitror laborẽ in illis memorię prodendis à me poni, hocq; opus suscipi, inque

A inque eo qui & piscatores singulari imbuit sapientia, & linguam indisertam ita limauit, vt voces articulatim & distinctè possit exprimere, firmam spem collocari debere: ad eum planè finem, vti rés gestas iam obliuione intermortuas, quasi ad vitam denuò reuocare queam, sicq; animare oratione, & sempiternę memoriæ commendare: non modò vt quisq; tum quid factum sit ad nostram vsq; ætatem, tum quo tempore, quóue loco, tum quomodo, tum aduersum quos, tum deniq; à quibus, verùm etiam vt nihil dignum memoria, præ languida & dissoluta inertia, obliuione, quæ illi rei finitima est & vicina maximè, obruatur. Ibi igitur diuino adiutus auxilio, initium faciam scribendi, vbi illi scriptores, quos suprà dixi, finem Historiæ imposuerunt. Cum iam impia Iuliani crudelitas sanctorum martyrum sanguine satiata erat, & amens Arij furor veræ doctrinę quasi catenis in concilio Nicæno fabricatis constrictus, & Eunomius ac Macedonius sacrosancti spiritus virtute in Bosphoro acerbè exagitati, & Constantinopoli, vrbe in primis illustri, fracti debilitatiq;, & sancta Ecclesia sordes, quibus recens contaminata fuisset, deposuerat, eratq; ad pristinum decus restituta, & in vestitu deaurato circundata varietate, & amatori ac sponso adornata: hostis probitatis dæmon, quia ista ferre non posset, peregrinum quoddam & monstrosum belli genus contra nos excitauit. Ac cum videret & cultum simulachrorum quasi pedibus conculcatum, & seruilem illam atq; abiectam Arij insaniam penitùs ab Ecclesia depulsam: quanquam verebatur fidem apertè, vt hostis, oppugnare, præsertim à tot ac tam sanctis patribus roboratam, firmeq; munitam (quippe in ea obsidēda multum amisisset virium) ex occulto tamen rem aggreditur, & rogatis quibusdā, responsisq; excogitatis, errorē ad Iudaismum nouo more ac modo traducere studuit: neq; intellexit miser inde se euictum & profligatum iri. Quod autem antea vnum sibi habuit aduersariū, iam idem ipsum reuereri & quodammodo amplecti videbatur: quandoquidem non vtrum Ecclesiam à fide vniuersa detrudere, sed vtrum verbum aliquod in ea deprauare posset, insolens laborauit. Atq; sæpenumero sua ipsius inuolutus malitia, etiam literam ad ipsum sensum & sententiam inuertendam pertinentem immutare subdolè molitus est. Cæterum quemadmodū sensum à lingua disiunxerit, quo hæ duæ res minimè velut vno consensu Deum & syncerè confiterentur, diuinisq; efferrent laudibus, quin etiam qua ratione istarum rerum vB naquæq; gesta sit, & quem ad exitum peruenerit, suo loco explicabo: attexamq; prætereà, si quid aliud potero reperire, quod ab instituto videatur alienum, dignum tamen quod historiæ mandetur: ibique finem scribendi faciam, vbi Deo clementi ac propitio visum fuerit.

Euagrius vbi scribendi initium faciat.

Psal. 44.

Dæmonis astutia.

Quomodo Nestorius ex Anastasij discipuli sui dissertatione, sanctam Dei matrem, non Deiparam, sed Christiparam vocitasse, deprehensus sit, qua de causa hæreticus habitus est. CAPVT II.

Vide Nicep. lib. 14. c. 31. 32. Socr. lib. 7. ca. 29. 32. 34.

QVoniam Nestorius, qui lingua Deum oppugnauit, qui alterum cum Caipha contra filium Dei coëgit concilium, qui blasphemię officinam, in qua Christus denuò trucidatur & diuenditur, instruxit, qui naturas illius (qui in ipsa cruce ne os quidem, vti scriptum est, omnino habuit confractum, neq; vestem penitùs textilem à parricidis discissam) diuisit diremitq;, vocem hanc Deiparam, à multis lectis spectatisq; patribus fabricatam repulit, atque adeò reiecit, & vocem Christiparam, ab se veteratoriè effictam & conflatā ei opposuit, seditionibusq; infinitis refersit Ecclesiam, atque intestina ac ciuili sanguinis effusione repleuit: arbitror orationem mihi deesse non posse, cùm ad historiam aptè appositeq; contexendam, tum ad ratione ac via in ea ad finem vsque progrediendum, si Christo omnium gubernatore opem ferente, à nefaria istius impij Nestorij blasphemia exordium capiam. Concertatio in Ecclesijs suscepta hinc habuit initium. Anastasius quidam presbyter peruersa imbutus opinione, Iudaicorum dogmatum, quæ tenebat Nestorius, acerrimus fautor, & ei ad episcopatum proficiscenti comes, vbi Nestorius cum Theodoro in vrbe Mopsoëstia congressus, audita illius doctrina à vera pietate desciuit: Anastasius (inquam) vt à Theodulo in epistola quadam de ijs rebus scriptum est, in disputatione apud populum Christum sanctè colentem, in ecclesia Constantinopolitana habita, palàm ausus est dicere, Nemo Mariam Deiparam vocet. Nam Maria, inquit, homo erat: atq; ab homine Deus nasci non potest. Quæ quidem verba cum populus Christo consecratus grauiter & acerbè ferret, & disputationē illam non sine causa haberet pro blasphemia: Nestorius istius blasphemiæ author & dux, non solùm non prohibuit illum, neque rectam sanamque doctrinam tutatus est, verùm etiam eius verba reuera in primis roborare contendit, & in eisdem defendendis acrius institit. Atque sua ipsius opi-

Ioan. 19.

Nestorius Mariam Christiparam nō Deiparā appellat, Nestorius Ecclesiā seditionibus infinitis replet.

Anastasij concio impia Nestorium instruxit ad hæresin.

 nione

nione hisce adiuncta atque adeò ascripta, venenoq; animi sui in ecclesiam effuso & eiecto, multò maiorem blasphemiam docere conatus est, adeò vt ad suiipsius capitis perniciem, hanc impiam sententiam, nimirum, *Ego eum qui spacijs menstruis, hoc est, bimestri & trimestri, & ita deinceps, adoleuerit, Deum certè non appellauero,* proferre non dubitaret: sicut tum à Socrate, tum à priore concilio Ephesi celebrato perspicuè narratum est. A

Quid magnus Cyrillus ad Nestorium scripserit, & de tertio Concilio Ephesino, ad quod Ioannes Antiochenus episcopus & Theodoritus tardius accesserunt.

CAPVT III.

Cyrillus Nestorij refutator.

HAec nefaria Nestorij dogmata cum Cyrillus, episcopus Alexandriæ, vir sanè ipsa famæ celebritate insignis, sigillatim per literas refutasset, Nestoriusq; eius scriptis reluctatus est, & neq; Cyrillo neque Celestini antiquæ Romæ episcopi consilijs obsecundauit, sed suum ipsius virus nihil veritus euomuit in Ecclesiam, postulauitq; vt authoritate ac nutu Theodosij iunioris, qui tum Orientis administrauit Imperium, primum concilium Ephesi cogeretur. Itaque literæ Imperatoris erant ad Cyrillum, & ad alios omnes vbiq; sanctarum Ecclesiarum præsides missæ: quæ diem Pentecostes, quo die vitalis & sacer Spiritus ad nos descendit, conuentui præstituerunt. Nestorius autem, propterea quòd Ephesus non longè abest à Constantinopoli, omnino anteuertit. Cyrillus verò, & qui cum eo erant, eò veniunt ante diem præstitutum. Ioannes præsul Antiochię vnà cum suis ad diem dictum abfuit, nō quidem sua sponte, sicut multis videtur, qui eius factum defendere volunt: sed quòd suos episcopos tam citò cogere non poterat, quippe nonnullæ è ciuitatibus quibus præerant, ab Antiochia (sic enim olim appellabatur, at iam Theopolis dicitur, id est, ciuitas Dei) homini expedito ac strenuo distant, iter duodecim dierum, & quibusdam amplius eo: & Ephesus abest Antiochia circiter triginta dierum iter. Ac cum Ioannes constanter affirmaret, se non posse ad statutum diem, id est ad nonum Dominicum (sic enim vocatur) adesse, sui omnes apud sedes proprias ac suas mansere.

Vide Nice. lib. 14. c. 33. Socr. lib. 7. cap. 32. 33.

Ephesi ab Antiochia distantia.

Quomodo Ioanne Antiocheno episcopo non præsente, Nestorius gradu depositus sit.

CAPVT. IIII.

B

Vide Nice. lib. 14. c. 34.

VBI igitur quindecim dies vltra diem præfinitam præterierūt, episcopi qui Ephesi conuenerant, quasi iam episcopi versus Orientem habitantes non essent venturi, aut si fortè venirent, multum dilaberetur temporis antequam in vnum cogerentur, Cyrillo locum Celestini episcopatum antiquę Romę, vt suprà docui, gerentis obtinente, accersunt Nestorium, hortanturq; vt criminibus ipsi obiectis respondeat. Ac cum superiore die polliceretur se venturum, si ita res postularet, & postea etiam ter vocatus, promissa negligeret, qui cōuenerant, res in quæstionem vocare cœperunt. Atque cum Memnon antistes Ephesi dies vltra diem statutum prætérlapsos (præterierant autem numero decem & septem) percensuisset, & diuini & admirabilis Cyrilli epistolæ quas scripserat ad Nestorium, & quas hic ad illum denuò, essent perlectæ, & epistola illa planè diuina Celestini, viri cum primis illustris, scripta itidem ad Nestorium, recitata, & Theodotus episcopus Ancyræ, & Acacius sedem obtinens ecclesiæ Melitinæ, verba blasphemiæ, quæ Nestorius Ephesi profuderat, in medium protulissent, & multæ præclaræ sententiæ à sanctis & spectatis patribus sanam & synceram fidem aperiētibus in eo congressu commemoratæ, & nonnullæ etiam, quæ à Nestorio inconsideratè & cum blasphemia prolatæ fuissent, inter eas interiectæ, sanctum concilium ista totidem verbis contra Nestorium pronunciauit: Vt omittamus alia honoratissimi scilicet Nestorij scelera, quoniam à nobis accersitus, obtemperare noluit, neque sanctissimos religiosissimosque episcopos à nobis ad eum missos recipere, inducti necessitate, ad impia eius dogmata excutienda aggressi sumus: & cum partim ex ipsius epistolis & libris à nobis perlectis, partim ex verbis nuper in hac vrbe primaria recitatis ab eo, & quasi testimonio confirmatis, eum impiè & sensisse & prædicasse deprehēderimus, tum Ecclesiæ canonibus, tum epistola sanctissimi patris nostri, & collegæ Celestini, episcopi ecclesiæ Romanæ, necessariò compulsi, idque non sine crebris lachrymis ad hanc seueram sententiam contra eum pronunciandam venimus. Itaque Dominus noster IESVS Christus, contra quem blasphemias loqui non dubitauit Nestorius, per istud sanctum concilium decidit statuitque, eum & episcopatus dignitate abdicandum, & ab omni conuentu sacerdotum penitùs excludendum esse.

Nestorius vt contumax damnatus absens Memnon antistes.

Theodotus episcopus. Acacius episcopus.

Concilij in Nestorium sententia.

Nestorius episcopatus dignitate abdicatus.

Quòd

A *Quòd Ioannes episcopus Antiochenus, quum quinq; dies pòst aduenisset, Cyrillum Alexandrinum episcopum abdicat, & Memnona Ephesinum: quos contrà concilium absoluit, & Ioannem vicißim cum suis loco mouet: & quomodo Cyrillus & Ioannes scriptis ad vtrumq; à Theodosio Imperatore literis in gratiam redierint, & Nestorij abdicationem approbauerint.* CAP. V.

Vide Nice. lib. 14. ca. 35. Socr. lib. 7. cap. 31. † Vide an. not. pag. 125. lät. 1. lin. 1.

Post istam autem æquissimam iustissimamque pronunciatam sententiam, Ioannes Antiochiæ episcopus vnà † cum suis sacerdotibus, quinque dies post abdicationem Nestorij venit Ephesum, & suis omnibus ibi in vnum conuocatis, Cyrillum & Memnonem abdicat. Deinde post libellos à Cyrillo & Memnone, concilio cum his in vnum coacto (licet Socrates rem aliter, vtpote eiusdem ignarus, commemoret) oblatos, accersitur Ioannes, de abdicatione ab ipso facta responsurus. Qui cum iam ter accitus, minimè aduentaret, Cyrillus quidem & Memnon liberantur ab abdicatione, ipse autem suique sacerdotes à sancta communione, & omni authoritate sacerdotali amouentur: atque vbi Theodosius (qui primò Nestorij abdicationem minimè approbauit, pòst tamen eius blasphemia exploratè cognita, eidem assensus est) literas admodum pias ad Cyrillum & Ioannem episcopos dederat, illi inter ipsos redeunt in gratiam, abdicationemque Nestorij ratam faciunt.

Ioannes Ephesum venit. *Socrates reprehensus.* *Theodosius Ioannem cum Cyrillo reconciliat.*

De aduentu Pauli Emiseni episcopi Alexandriam, & laude, qua Cyrillus Ioannis epistolam prosecutus est. CAPVT VI.

Vide Nice. lib. 14. c. 35.

Eadem tempestate, cum Paulus episcopus Emisæ, aduentasset Alexandriam, inq; ecclesia concionem illam, quæ illius nomine circunfertur, recitasset, Cyrillus epistolam Ioannis ad ipsum scriptam laudauit plurimùm, hæcq; scripsit his ferè verbis, Lætentur cœli & exultet terra: diruta est enim interposita materia: & bilis, quæ animos vexabat, compressa, & omnis dissensionis materia sublata. Quippe seruator noster, Iesvs Christus, pacem largitus est Ecclesijs, & nos ad idem ipsum impulerunt religiosissimi sanctissimiq; Imperatores: qui quidem patriam & auitam pietatem summo studio imitati, rectam veramq; fidem firmā ac stabilem in suis ipsorum animis retinent, singulariq; animi cura ac prouisione sanctis prospiciunt Ecclesijs, vti ipsi percelebrem nominis famam in perpetuum duraturā inde consequantur, & suum Imperium ad summam gloriam efferant. Quibus Dominus exercituum larga liberaliq; manu defert beneficia: largiturq; præterea, vt nō modò hostes profligent, verùm etiam ab eisdem illustrem semper reportent victoriā. Neq; enim Dominus mentiri poterit, qui dicit: Viuo ego, quòd glorificantes me, glorifico. Atqui cùm dominus Paulus, frater & collega noster sanctissimus, venisset Alexandriā, maxima sanè efferebamur læticia, idq; iure optimo: propterea quòd ille, vir planè eximius, se medium interposuit, & grauiores quàm vires ferebant, suscepit in concionando labores, quò tum diaboli superaret inuidiam, tum distracta Ecclesiæ membra amore copularet, tum deniq; Ecclesiam nostram pariter ac vestram ad mutuam concordiam & pacem reduceret. Ac paulò pòst addit ista: Quòd autem contentio in Ecclesia suborta, leuis fuit, & leui admodum de causa suscepta, iam plenissimè persuasum habemus, quòd dominus meus sanctissimus, Paulus episcopus literas, in quibus sana & syncera fidei elucebat confessio, ad me attulit: easq; affirmauit à tua sanctitate & episcopis religiosissimis, qui ibi sunt, compositas esse. Literæ quidē ita se habent, & in epistola ista Cyrilli totidem verbis inseruntur. De Deipara quidem certè, & quæ sequuntur. Quas voces adeò pias cum legissemus, vosq; ipsos ita sentire comperiremus (Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma) totius vniuersitatis conseruatorē Deum laudibus extulimus: & sumus propterea inter nos animis admodum lætati, quòd vestræ simul & nostræ Ecclesiæ partim Scripturis diuinitùs inspiratis, partim nostrorum sanctorùm patrum traditione impulsæ, concordem inter ipsas fidem amplectantur. Ista quidem ei qui res id temporis gestas accuratè indagare voluerit, erunt facilia ad cognoscendum.

Paulus Emisæ episcopus. *Ioannis Antiocheni epistola ad Cyrillum & Cyrilli ad eandem responsio.*

B

Quænam impius Nestorius passum fuisse se literis suis declaret, & quòd tandem lingua vermibus erosa, apud Oasim insulam expirauit.

CAPVT VII.

Vide Nice. lib. 14. c. 56.

Qvemadmodum autem Nestorius in exilium eiectus sit, & quid postea de illo factū, & quem vitæ exitum sit consecutus, & quas pœnas blasphemiæ causa dederit, neutiquam ab illis, qui eius res gestas literis prodiderunt, traditum est: quæ omnia planè intercidissent, fuissentq; tēporis diuturnitate ita deleta obrutaq;, vt ne de illis omnino vel semel audiri posset, nisi in librum quendam ab ipso Nestorio editum, in quo istarū

Narratio de Nestorio ex ipsius scriptis.

Matth. 7.

rerum continetur narratio, fortè fortuna incidissem. Itaque blasphemiæ parens Nestorius, qui non super fundamentum firmè positum, sed super arenam ædificium extruxerit (quod quidem, vt domini loquitur parabola, citò dissoluitur) ad eos qui illi crimini dederant, tum quòd inconsideratè res nouas molitus erat, tum quòd imprudenter popòsceral concilium Ephesi cogi, præter alia nonnulla, quibus suam blasphemiam tueri ac defendere volebat: ista præterea scribit, se nimirum ad hoc institutum suscipiendum necessitate compulsum fuisse, quippe cùm Ecclesia distraheretur, & pars Mariam hominiparam, vt ita dicam, pars Deiparam nominandam affirmarent: ipse equidem, inquit, quo in neutram partem peccarem, vel Christum morti minimè obnoxium esse asseuerando, vel in alteram partem inclinando, † eũ immortalitate priuarem, hanc vocem Christiparam, qua Maria appellaretur, excogitaui. Porrò autem in eodem libro ostendit, Theodosium primò propter amorem, quo eum complectebatur, eius abdicationem minimè ratam fecisse: deinde cum quidam episcopi ex vtraque factione ab vrbe Epheso ad Theodosium (idem ipsum namque Imperator postulauerat) missi essent, potestatem sibi datam ad suum monasterium reuertendi: quod ante portas Antiochiæ, quæ iam Theopolis dicitur, situm est: cuius nomen à Nestorio non ponitur illud quidem, tamen fertur appellatum esse monasterium Euprepij: quod quidem ante portas Antiochiæ locatum esse pro certo cognoscimus, & ab iisdem non amplius duobus stadijs distare. Narrat item ipse Nestorius, se in eo loco quadriennij spacio commoratum esse varijs affectum honoribus, varijsque præmijs donatum: postea autem relegatum ad Oasim edicto Theodosij. Verùm quod caput omnium erat, penitùs occultauit. Neque certè in eo loco vitam degens, à sua destitit blasphemia, adeò vt Ioannes Antiochiç prçsul istam in apertum proferret sententiam, Nestorium scilicet perpetuo exilio mulctandum esse. Scribit præterea Nestorius alium libellum acutè & subtiliter ad quendam videlicet Aegyptium, de sua in Oasim relegatione: in quo de ijs rebus disputat vberius. Quç autem pertulerit supplicia ob conceptas ab ipso blasphemias (quippe obtutum Dei omnia contemplantem latère non potuit) ex alijs literis quas ad † præfectum Thebaidis dabat, satis poterit intelligi. Nam in illis videre licet, quòd cum iustas hominibus pœnas non luerit, vltio diuina eum ex improuiso oppressit, & quasi captiuum ducens, in acerbissimam omnium coniecit calamitatem. Nam quoniam maiores luere debebat pœnas, ex Blemmyis, à quibus captus erat, dimissus, Theodosio reditum illi per edicta decernente, circiter extremas oras Thebaidis, de vno loco in alium demigrans, atque ad terram collisus, finem viuendi dignum antè acta vita est consecutus, ipsoque vitæ exitu alter Arius declaratus: in quo perspicuè elucet, & quasi pro certo dignoscitur, quç merces sit impiæ in Christum blasphemiæ proposita. Vterque enim & Arius & Nestorius in eum similiter iecit blasphemiã, alter appellando creaturã, alter hominem esse existimando. Libenter equidem à Nestorio, qui acta Ephesi, nõ vt æquitas poscebat, sed vt astutia & iniqua quasi machinatione Cyrilli aduersus eum insidias parantis edita, queritur, sciscitari vellem, qua de causa tandem, cùm Theodosius eum tanto studio prosequeretur, solum vertere coactus sit, & absque vlla misericordia tam acerbis addictus exilijs, & adeò infelicem vitæ exitum habuerit? Aut quid aliud sit præterea, quàm diuinum iudicium, quod à Cyrillo & cæteris cum eo sacerdotibus factitatum est, præsertim cum ambobus, id est, Nestorio & Cyrillo in numerum mortuorum iam ascriptis (quando, vt sapienti inter gentiles scriptori placet, quisque stabili & consentiente omnium beneuolentia, modò nihil sit, quod iure debeat esse impedimento, honorari solet) Nestorius, vt author blasphemiæ, & Dei hostis iudicatur: Cyrillus autem, vt præco verbi insignis, & strenuus veræ ac salutaris doctrinæ antesignanus, laude & prædicatione celebratur. Verùm ne crimen subeamus mendacij, ipsum Nestorium, qui nos istas res doceat, in medium adducamus. Age Nestori, recita mihi quædam ad verbum ex epistola abs te ipso de his quæ iam dudum Ephesi de sanctissima religione agitabantur, conscripta, & ad præfectum Thebaidis missa. Ex Imperatoris edicto Oasim, alio nomine Ibin appellatam, demigrare coacti sumus. Ac quibusdam deinceps interpositis, adiungit ista: Postquam Oasis, quam suprà dixi, à barbaris capta erat, ignique & sedibus funditùs vastata, nos ab eisdem barbaris, qui nos, qua causa adducti nescio, sunt derepentè commiserati, dimissi sumus: minacibus quibusdam contestationibus ad nos perterrefaciendos adiectis, vt quamprimùm è regione illa egrederemur. Nam Mazici, inquiunt, nobis abeuntibus, sunt extemplò eam occupaturi. Venimus igitur in Thebaidem cum captiuis quibusdam, quos barbari ob misericordiam (quid autem voluerint, equidem non habeo dicere) nobis adduxerunt. Postremò isti ad chara sua quisque domicilia dimissi sunt, nos autem ad Panopolim nosipsos properè recepimus.

Margin notes (left), in order of appearance:

Christotocos vocabulũ qua occasione introductum à Nestorio.

Euprepij monasterium, in quo aliquam diu egit Nestorius.

Nestorium diuina vltio ex improuiso opprimit, vt olim Arium.

Arij & Nestorij similes blasphemiæ.

Refutatur Nestorij in Cyrillum conuiciũ.

Nestorij ipsius verba ex epistola ad præfectũ Thebaĩ.

Oasis, aliàs Ibis.

Margin notes (right):

A

† Videan. not. pag. 315. lat. 2. lin. 24.

† Vide ibi. de lin. 28.

B

A mus. Verebamur namque, ne quis, quoniam captiui eramus, ansam inde ad negocium nobis facessedū arripiens, vel fugitiuorum crimen contra nos confingeret, vel alio quodam accusationis genere (variæ calumniæ hominibus maliciosis solent abundè suppetere) nos per fraudem implicare moliretur. Quapropter vestram celsitudinem obsecramus, vt nostræ captiuitatis, sicut leges postulant, curam habeatis, & ne patiamini quenquam hominem captiuum veteratoribus ad peniciem dedi: ne omnis posteritas velut tragicè hoc decantet, satius esse à barbaris duci captiuum, quàm auxilij causa ad imperium Romanum confugere. Atq; iureiurando adiecto, sic præterea ab illis postulauit: Nobis per vos, quæso, liceat in hoc commorari domicilio, ad quod ab Oasi, cū essemus à barbaris dimissi, accessimus, vt quicquid à Deo de nobis decretum sit, id iam nobis obueniat. Ex secunda etiam epistola Nestorij scripta ad eundem, ista itidem sumpsimus: Has literas ad tuam amplitudinem à nobis perscriptas, siue vt argumentum amoris erga te mei, siue vt admonitionem à patre ad filium missam ducis, animum, quæso, attende rebus in illis explicatis: quæ sanè permultæ sunt, eæque paucissimis verbis, quantum fieri poterat, à nobis comprehensæ. Oasis, quæ Ibis quoq; dicitur, Nomadum multitudine in eam irruptionem faciēte iam pridem penitùs vastata est. Et paulo pòst: Quæ res cum ita accidissent, tua amplitudo, nescio qua causa impulsa, aut qua arrepta occasione, iussit vt ad regionem quandam, Elephantinam nomine, sitam ad extremam oram prouinciæ Thebaidis, per milites barbaros ex Panopoli abduceremur: quò quidem manu militum, quos dixi, miserè raptati sumus. Ac cum itineris longitudine essemus fracti contritique, mandatum minimè scriptum illud quidem rursus à tua magnanimitate accepimus, vti Panopolim reuerteremur. Itaque molestijs quæ in tanto & tam prolixo itinere nobis obtigerunt, debilitati, corpore morbo vexato & præ senectute languido, manibus etiam & lateribus confractis, venimus denuò Panopolim, ibique aduersis casibus, & acerbo dolorum morsu concisi, verè animam egimus. Rursus aliud mandatum scriptum à tua celsitudine ad nos allatum; nos à Panopoli ad quoddam illius confinium traduxit. Ac cum nos iam finem mandatis contra nos editis statutum fore putaremus, expectaremusq; Imperatorum illustriss. de nobis voluntatem, de improuiso aliud crudele sanè dabatur mandatum, vt iam quar-
B to mulctaremur exilio. Ac paulo infrà: Sis, quæso, his rebus gestis contentus: satis sit tibi tot exilia contra vnum corpus decreuisse: acquiescas, amabo te, incommodis, quæ iā abs tua amplitudine accepimus. Quæstionem, quæ est exercenda de nobis (per quos oportuerat causam declaratam fuisse) quæso Imperatoribus nostris inuictissimis, vt equitas postulat, permittas. Ista consilia à nobis ad te, tāquam à patre ad filium scripta sunt. Quòd si eadem iam, sicut antea, grauiter & iniquo animo feras, fac quod voluntas iubet, si modò vincere ratio non possit voluntatem. Ad istum modum Nestorius tā Imperatores, quàm eorum magistratus literis, velut pugnis & calcibus verberare, maledictisq; figere non dubitauit: neq; rebus aduersis, quas pertulerat, ad modestiam traductus fuit. Ipse equidem accepi à scriptore quodam, modum quo decessit è vita, talem fuisse: nimirum eius linguam vermibus exesam esse, sicq; eum ex huius vitæ miserijs ad grauiora supplicia iusto Dei iudicio infligenda, eaq; sempiterna migrasse.

Ex alia eiusdem ad eundem epistola.

Elephantina regio.

Nestorius quomodo è vita decesserit.

Quòd Nestorio Constantinopoli successit episcopus Maximianus, et illi Proclus, deinde Flauianus. CAPVT VIII.

Vide Nice. lib. 14. ca. 17. Socr. lib. 7. ca. 34. 39. 40.

POst scelerati Nestorij mortem, episcopatum Constantinopolis, vrbis percelebris, capessit Maximianus, cuius temporibus Ecclesia Dei pace fruebatur tranquillissima. Quo mortuo, Proclus illius sedis gubernacula suscipit. Cui viam vniuersæ carnis conficienti, succedit Flauianus.

Maximianus Nestorij successor, huius Proclus, huius Flauianus.

De infortunato Eutyche, & quomodo à Flauiano Constantinopolitano episcopo de gradu deturbatus sit, & de secundo concilio, illo scilicet nefario, quod Ephesi coiuit. CAPVT IX.

Vide Nice. lib. 14. c. 47.

TEmporibus Flauiani, error impij Eutychis oritur, de quo Concilium prouinciale cogitur Constantinopoli: inq; eo Eusebius Dorylæensis episcopus, & dicēdi facultate peritus, prolatis libellis, primus Nestorij blasphemiā coarguit. Vbi verò Eutyches accedit vocatus, istos errores tenere suis ipsius verbis deprehenditur. Nam confiteor, inquit, Dominum nostrum, antequam diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus fuisse naturis: at post harum rerum coniunctionē, vnam solùm naturam in eo extitisse affirmo. Idem etiam corpus Domini non ex eadem substantia cum nostro corpore constare asseruit. Abdicatur igitur sacerdotio: & tamen cum Theodosiū pro se ipse orauisset

Eutychis error quando ortus, & quomodo in Synodo Constantinop. damnatus sit, ortus est autē anno. 449.

orauisset (libellos enim contra ipsum à Flauiano falsò confictos dixit) primum conciliū A Constantinopoli ex finitimis episcopis ad eam rem exquirendam conuocatur: a quo in Flauianum, & ab alijs quibusdam ecclesiarum præsidibus accuratè inquisitum est. Ac libellis, quòd veri essent, confirmatis, alterum Ephesi celebratur concilium.

Quòd studio & opera Dioscori & Chrysaphij effectum est, vt vesanum Ephesi conciliabulum congregaretur.

CAPVT X.

Dioscorus Cyrilli successor Ephesina synodus 2. quæ λῃστρικὴ dicitur, in qua restitutus est Eutyches & omnes episcopi bene sentientes condemnati sunt.

Vide Nice. lib. 14. c. 47.

HVius concilij Dioscorus, qui in Alexandriæ episcopatum post Cyrillum successit, quò odium in Flauianum incenderetur (Chrysaphius enim, qui tum præfectus palatij fuit, hanc rem callidè molitus fuerat) præses designatus fuit: eoque Iuuenalis Hierosolymorum episcopus, qui etiam Ephesinam rexisset ecclesiam, multis ipsum comitantibus sacerdotibus commeauit. His accessit Domnus, qui Ioanne mortuo Antiochiæ creabatur antistes: Iulius præterea, qui locum suppleuit Leonis, antiquæ Romæ episcopi. Aderat quoq; Flauianus, cum suis episcopis. Theodosius ista quæ sequūtur Elpidio mandauit: Qui antehac iudicium de Eutyche religiosissimo abbate tulerunt, intersint concilio illi quidem, & quietè se gerant, & iudicandi authoritatē nullam habeant: sed communem omnium sanctissimorum patrum sententiam expectent, quandoquidem ea quæ fuerunt antèab illis iudicata, iam excutiuntur. In hoc concilio Eutyches à Dioscoro ac suis episcopis abdicatione liberatus fuit, sicut in actis eiusdē concilij continetur. At Flauianus & Eusebius Dorylæensis episcopus abdicati. In eodem concilio Ibas quoque Edessenorum episcopus ecclesia interdictus. Abdicatus præterea Daniel episcopus Carrorum, & Irenæus Tyri. Itemq; Aquilinus episcopus Bibli. Nōnulla porrò ibidem acta fuêre contra Sophronium episcopum Constantinopolitanum. Abdicatur etiam ab illis Theodoritus episcopus Cyrenensis, & Domnus quoque ecclesiæ Antiochenæ antistes. De quo quid postea factum sit, non constat. Hoc modo secundum concilium Ephesi habitum, dimissum fuit.

Eutyches à Dioscoro abdicatione liberatus.

Authoris pro opinionum apud Christianos repugnantia apologia, & de ridiculis gentilium deorum deliramentis. B

CAPVT XI.

Excusat diuersitatem in dictorum de controuersijs Religionis Christianæ. Clementia Dei inperuestigabilis.

Vide Nice. lib. 14. c. 48.

NE quisquam gentilium, qui insano simulachrorum colendorū errore ducuntur, nos Christianos propterea irrideat, quòd posteriores episcopi priorem sententiam abrogant, & semper videntur aliquid noui fidei nostræ adiungere. Nam nos, quanquā clementiā Dei, quæ nec verbis exprimi, nec ratione vlla peruestigari possit, sedulò perscrutamur: hoc tamen animo sumus, vt siue in hanc siue in illam sententiam deflectimus, eam assiduè summa gloria decoremus, laudibusq; in primis extollamus. Neq; quisquam eorum qui hæreses inter Christianos excogitarunt, dedita opera blasphemiam loqui voluit, neq; sua sponte ad diuinum numen contumelia afficiēdum ruere: sed potius persuasum habuit, si hoc vel illud asseueranter affirmaret, se melius dicturum, quàm alios qui ipsum antegressi fuissent. Ac quod ad ea quæ sunt fidei fundamenta, quæq; rata esse debent, attinet, communi omnium consensu conceduntur. Nam numen quod adoramus, Trinitas iudicatur: & personæ, quibus laudes decantamus, vnitas: Deiq; Verbum ante secula genitū, & ob commiserationem creaturæ suæ secunda generatione incarnatum creditur. Quod si in alijs rebus quædam nouantur, fiunt ea quidem, Deo liberè hominum voluntati permittente potestatem, de illis pro arbitratu sentiendi, quo sancta, catholica & apostolica Ecclesia ea quæ in vtramq; partem dicantur, coerceat, ad sanam doctrinam veramq; pietatem traducat, & ipsa ad planam rectamq; viam se recipiat. Et ob hanc causam dictum est ab Apostolo planissimè: Oportet hæreses in vobis esse, vt qui probati sint, manifesti fiant. Atque in hoc etiam arcanam Dei sapientiam licet admirari, ad diuum Paulum sic loquentis: Virtus mea in infirmitate perficitur. Ex quibus namque rebus Ecclesiæ disrupta sunt membra, ex eisdem recta dogmata, quæ in nullam reprehensionem possunt incurrere, accuratius limantur, & reponuntur integrius, & Ecclesia catholica indies crescit, & ad cœlum quodammodo extollitur. Gentiles autem erroris alumni, qui neq; Deum neq; eius de hominibus susceptam curam omnino student inuenire, hi & quæ antegressa sunt, & quæ ipsi inter se sanciuerunt, antiquant, tum nouos deos, alios ex alijs excogitando, tum suas animorum perturbationes pro dijs consecrando, nominaque deorum illis imponendo, tum denique res eiusmodi in deorum numerum abscribendo, quo suæ ipsorum intemperantiæ parent impunitatem. Ac propterea

Hæreses magna Dei prouidētia cedūt in Ecclesiæ vtilitatem. In Gentium Deos.

A pretereà certè, qui apud illos summo habetur pro Deo, pater nempè hominumq; deûmque, in auis speciem mutatus, adolescentulum Phrygem per lasciuiam rapuit, mercedemq; turpis & flagitiosi facinoris poculum tribuit, amoris causa propinare ipsi permittens, quo cum nectare probra vterque communiter hauriret. Idem Deus alijs infinitis se obstrinxit sceleribus, quæ etiam vulgus hominum detestatur. Nam in omnem speciem animantium rationis expertium se commutans flagitiosissimus ille, androgynus factus est: & quanquam fœtum non gessit vtero, fœmore tamen gessisse dicitur, vti hæc res ab eo contra naturam fieri videretur. A quo etiam Bacchum editum ferunt, eumq; androgynum quoq; fuisse, qui vtrumq; sexum affecit ignominia: eundemq; extitisse ducem ebrietatis, temulentiæ, crapulæ, grauedinis ex hesterna ingurgitatione contractæ, & malorum inde nascentium. Huic Aegiocho, & altitonāti Ioui aliud facinus memorabile attribuunt, parricidamq; (quod scelus apud omnes gentes grauissimo supplicio coerceri debet) nuncupāt. Nam Saturnum, qui eum ad perniciē in lucem ediderat, memorant ab eo e regno exturbatum. Quid stuprum commemorem, in deos relatum, cui Venerem Cypriam è concha satam præficiunt: quæ & continentiam, tanquam scelus execrabile & planè absurdum odit, & stupris omnique flagitij genere delectatur, seque his placari vult. Qua cum Mars turpitudinem admisit, Vulcanique astutia constrictus, dijs contemplandus deridendusque proponebatur. Quis est, qui non iure rideat illorū Phallos, Ithyphallos, Phallagogia, maximumque illum Priapum & Pana turpi membro honoratum, & mysteria in Eleusine celebrata, ob vnam rem solùm laudāda, quòd ea sol non videt, sed in tenebris peragenda decernuntur. Verùm istis, qui turpiter & colunt & coluntur, relictis, redeamus, vnde digressi sumus, & reliquam partem Imperij Theodosij omnium quasi oculis subijciamus.

Iupiter in aquilam mutatus Ganymedem rapuit.
Iuppiter androgynus.
Bacchus androgynus.
Saturnus regno expulsus.
Venus Cypria

Quomodo Theodosius Imperator hæresim Nestorij abegerit.

CAPVT XII.

B Ium admodum decretum à Theodosio scriptum est, & positum in libro Iustiniani, qui Codex dicitur, lege tertia primi tituli: quo quidem Nestorium, cuius amore ac desiderio olim, sicut idem ipse scribit Nestorius, admodū tenebatur, diuina impulsione ad id incitatus, omnibus, vt dicitur, calculis condemnauit, eique denunciauit anathema. Sic enim scribit: Itē decernimus, vt qui impiam fidem sectentur Nestorij, aut nefariæ eius doctrinæ obtemperent, si episcopi fuerint, è sanctis ecclesijs eijciantur: sin laici, damnentur anathemate. Extant aliæ leges ab eo pro nostra religione editæ, quæ ardens illius erga eam studium perspicuè declarant.

Extat hæc lex in codice Iustiniani eo loco, quo hic indicatur, idq; Græcè & Latinè, in ijs tamen editionibus, quæ correctæ sunt: in Theodosiano codice non est.

De sancto Symeone, qui columnam incolebat.

CAP XIII.

Vide Nicep. li. 14. c. 51.

Isdem temporibus floruit, inq; magna gloria fuit Symeones, vir & insignis pietatis, & memoriç percelebris: hic primus stationē in columna instituit, domiciliumque in ea, cuius mensura vix duos continebat cubitos, construxit. Per idem tempus Domnus Antiochenum procurauit episcopatum: qui vbi venit ad Symeonem, mansionem & rationem viuendi admiratus, ea quæ apud illum secretiora erant, cognoscere valdè cupiebat. Ambo igitur simul ingrediuntur, & puro Christi corpore consecrato, vitalem inter se mutuò participant cōmunionem. Iste Symeones vitam cœlestium potestatum in carne æmulatus, se à rebus terrenis abstrahere laborauit, vim afferre naturæ, quæ solet suopte nutu deorsum ferri, res in sublimi locatas persequi: & inter cœlum & res terrestres quasi medius interiectus, cum Deo colloqui, eum pariter cum angelis laudibus extollere, & tum preces pro hominibus è terra in cœlum subleuans, Deo offerre, tū misericordiam Dei de cœlo in terram deferens, hominibus impertiri. Huius res gestas literis prodidit cùm alius quidam, qui eum oculis aspexisset, tum Theodoritus ecclesiæ Cyrenensis episcopus eadem diserte exposuit: à quo cùm alia, tum hoc, quod deinceps dicemus, in primis prætermissum est, quod quidem inuenimus apud sanctæ eremi incolas reseruatum, ipsumque ab illis accepimus. Cùm Simeones iste, qui in terra angelus, in carne cœlestis Hierusalem ciuis fuit, peregrinam hanc viuendi viam, hominibus planè incognitam institueret, sanctæ eremi incolæ mittunt quendam ad illum, iubentque vt ab eo sciscitaretur, quid hæc noua & inusitata vitæ ratio sibi vellet, & quamobrem trita viuendi via & sanctorum pressa vestigijs relicta, aliam quandam peregrinā,

Symeones quando floruerit.
Domnus episcopus cum Symeone cōgressus.
Symeonis res gestæ a Theodorito descriptæ, sed non plenè.

& hominibus omninò ignotam ſequeretur: cumq; hortantur per nuncium, vt ex ſuo domicilio deſcenderet, viamq; electorum patrum inſtaret. A Quòd ſi alacri animo ac parato deſcendere videretur, mandarunt, vt ei ſua ipſius viuendi via inſiſtendi poteſtas fieret, (ex obedientia enim ſatis conſtare poſſe dixerunt, cum Deo duce in eam viam ingreſſum fuiſſe, tamque graue certamen ad ſe affligendum in vita ſuſcepiſſe) ſin reſiſteret, aut ſuæ inſeruiret voluntati, ac non ſtatim ipſorum hortationi morem gereret, vt vi inde abſtraheretur. Nuncius, vbi acceſſit ad eum, & patrum mādatum illi expoſuit, isq; extemplo alterum produxit pedem, patrum hortationi obſecuturus, permiſit ſua ac propria viuendi via incedere, ſic eum affatus: Bono animo ſis, & ſtrenuè rem gere, ſtatio tua à Deo eſt inſtituta. Hęc res ab alijs, qui de eo ſcripſerunt, prætermiſſa, digna tamē quæ literis prodatur, à me hoc loco commemorata eſt.

Obedientia argumentū pietatis.

Virtus porrò diuinę gratię tam penitùs in iſtius inſedit animo, vti ad Imperatorem Theodoſium per legem iubentem, vt Iudæis Antiochiam incolētibus ipſorum ſynagogę, quas antè Chriſtiani ab illis abſtuliſſent, redderentur, adeò liberè ſcripſit, adeoq; acriter eum propterea increpauit (ſolum namq; ſuum imperatorem Deum veritus eſt) vt Imperator Theodoſius, quò Chriſtianorum ſatisfaceret voluntati, ſua mandata reuocaret, præfectumque qui ipſum de Iudæorum ſynagogis reddendis docuerat, abdicaret magiſtratu, & ſanctiſſimum ac aërium oraret martyrem, vti nominatim pro ipſo Deum obſecraret obteſtareturq;, atq; ſua ipſum impertiret benedictione.

Theodoſius quantum tribuerit Symeoni.

Iſte Symeones hoc ſeuerum viuendi genus in carne traducēs, vitam ad quinquaginta ſex annos propagauit. Nam in monaſterio, in quo primùm diuinas viuendi præceptiones didicit, annos vixit nouem: in Mandra autem, ſic enim vocatur, quadraginta ſeptem: atq; horum annorum decem in loco admodum anguſto confecit: in columnis arctioribus, ſeptem: deniq; in columna quadraginta cubitorum, triginta.

Symeonis vita curſus & mors & trāſlatio Antiochiā vſque.

Huius ſanctiſſimum corpus poſt migrationem è vita Antiochiam deportatum fuit, Leone tum Imperium gerente, & Martyrio adminiſtrante epiſcopatum Antiochiæ: Ardaburio prætereà præfecto præſidiorum in Oriente, cum militum ducibus & cæteris ordinibus in ipſa Mandra commorantibus, ſeruantibusq; ſanctiſſimum beati Symeonis corpus, ne vrbes vicinæ illud ſurriperent. Itaq; corpus ſacratum, multis miraculis in itinere editis, defertur Antiochiam: quod Leo Imperator poſtea ab Antiochenis petiuit. At Antiocheni contrà Imperatori aliud poſtulatum offerebant, B quod ita ſe habet: Quoniam ciuitas mœnibus caret (Imperatoris namq; furor ea diruit) ſanctiſſimum Symeonis corpus huc apportauimus, vt nobis & muri & munimenti loco ſit. Quibus verbis perſuaſus Leo, eorumque obſecutus poſtulationi, venerandū corpus illis conceſſit. Iſtius corporis cùm multæ aliæ partes ad noſtram vſq; ætatem fuēre reſeruatæ, tum caput ipſe equidem conſpicatus ſum: Gregorio viro magni nominis id temporis epiſcopatum illius eccleſiæ gerente, & Philippico efflagitante vti ſanctorum reliquiæ, quo tutius in Oriente expeditiones militares faceret, ad ipſum mitterentur. Atque quod valdè mirandum videtur, capilli in capite inhærētes, minimè conſumpti ſunt, ſed perinde, ac ſi viueret, & cum hominibus verſaretur, integri manſerunt. Frontis item cuticula, quanquam contracta fuit in rugas, exaruitque, tamen manſit incorrupta: multi etiam ex dentibus, qui hominum fidelium manibus minimè fuiſſent euulſi: hique figura ſua indicarunt, qualis diuinus ille Symeones fuerit, & qua ſtatura.

Symeonis caput viſum Euagrio.

Ibi quoque catena ferrea quam collo geſtabat, reponebatur: qua cum (nam ne mortuum quidem charum illud ferrum Symeonem deſeruit) corpus omnium ſermone celebratū, quod tam graues exantlaſſet labores, diuinos honores conſecutum eſt. Cuius ſingulas res geſtas cum ad meam ipſius, tum ad legentium vtilitatem narrando percenſerem, niſi de eiſdem à Theodorito, vti ſuprà dixi, vberius diffuſiusque diſputatum eſſet.

Symeonis catena ferrea.

De ſtella, quæ ſæpenumero in porticu columnæ Symeonis conſpicitur, quam ſcriptor hic & alij complures viderunt, & de ipſo etiam S. Symeonis capite.

CAPVT XIIII.

DEinceps aliud, quod ipſe oculis vidi, ſcriptis mandabo. Permagno tenebar deſiderio templum iſtius ſancti Symeonis aſpiciendi. Abeſt autem Theopoli, id eſt, Antiochia, ſtadijs ad ſummum trecētis, poſitum in ipſo montis iugo. Iſtud Mandriam vocant indigenæ: cui loco ſeuera vitæ diſciplina, arbitror, quam ſanctiſſimus Symeones in eo exercuit, iſtud nomen tribuit. Montis autem accliuitas porrigitur ad viginti ſtadia. Templi ædificium extructum eſt in modum crucis, porticibus ex quatuor lateribus pulchrè illuſtratum. Porticibus verò columnæ ex polito lapide concinnè fabricatæ, adiunctæ ſunt, quæ tectum ſcitè admodum in ſublime erigunt. Verſus medium templum, atrium eſt ſub dio, ſummo artificio elaboratum: in

Vide Nice. lib. 14. c. 51.

Symeonis templum.

Columna in atrij medio.

quo

A quo sita est columna illa quadraginta cubitorum, in qua vitam cælestem iste terrestris corporeusque angelus transegit. Atqui porticus, quas diximus, tanquā cancellos, quos fenestras vocant, in tecto habent, tum ad atrium, tum ad ipsas porticus vergentes. Ad læuam columnæ in vno cancellorum ipse equidem cum tota agricolarum circa colū- nam incedentium multitudine ibi in vnum coacta, vidi stellam inusitata magnitudi- ne, discurrentem per totam rimam, iubarq; fundentem: neque id quidem semel bisue aut ter, sed sæpius, eandemque crebrò euanescentem, & ex improuiso apparentem de- nuò: quæ solùm in istius sanctissimi viri die festo cernitur. Sunt qui memorant (ac mi- raculo sanè tum propter fidem eorum, qui idem ipsum narrant, tum propter alia, quæ ipsi sumus conspicati, credendum est) veram personæ illius effigiem huc illucq; volitā- tem se vidisse, barba demissa, & capite, vt solet, tiara operto. Viris, qui ad eum locum ve niunt, liber & facilis patet introitus: hiq; cum iumentis suis columnam sæpè circume- unt. Fit autem custodia accuratissima, ne mulier (qua de causa haud equidem habeo di- cere) aliquando in templum ingrediatur: sed si quæ accedunt, extra limen consistunt, miraculum admiratæ. Nam e regionè stellæ fulgentis vna ex portis sita est.

Stella & sancti facies apparentes eius die festo.

Mulieres templum Simeonis non ingrediuntur.

De Isidoro Pelusiota. & Synesio Syrenæ episcopo.

CAPVT XV.

Vide Nice. l. 14. c. 53. 54 55.

EOdem Imperatore regnante, magno etiam in honore fuit Isidorus, cuius gloria ob illius tum facta, tum dicta longè lateq; peruagata est, omniumq; sermone celebra- ta. Iste carnem sic macerauit laboribus, sicque animum arcanis & diuinis doctrinis sa- ginauit, vt vitam angelicam in terris traduceret, & viuam expressamque effigiem vitæ monasticæ, & diuinæ contemplationis omnibus perpetuò intuendā proponeret. Scri- psit quidem cùm alia multa opera perquàm vtilia, tum vnum ad Cyrillū: ex quo per- spicuum est, eum eisdem cum admirabili illo Cyrillo vixisse temporibus. His iam à me ea elegantia qua poteram explicatis, deinceps veniat in medium Synesius Cyrenen- sis, vti mentione, quæ de illo fiet, nostra illustretur oratio. Iste Synesius fuit cum in aliis rebus disertus, tum in philosophia egregiè excolenda adeò præ cæteris eximius, vt etiā à Christianis, qui neque amore, neq; odio adducti, de eo iudicium fecerunt, in magna haberetur admiratione. Itaque illi persuadent, vt licet nondum doctrinam de resurre- B ctione carnis admisisset, neque ita censere vellet, salutari regenerationis lauacro tinge- retur, & iugum susciperet sacerdotij: rectè admodum de eo augurantes, quòd hę res alias eius virtutes sequerentur, diuinaque gratia nihil pateretur in eo desiderari. Quæ spes illos minimè frustrata est. Nam qualis & quàm eximius vir euaserit, argumento sunt tum epistolæ ab eo post sacerdotij susceptionem eleganter & ornatę compositæ, tum liber ille, quem dedicauit Theodosio, tum aliæ præclaræ illius, quæ extant lucu- brationes.

Isidorus quo tempore floruerit.

Isidori opera.

Synesius Cyrenensis eiusque scripta.

Quòd diuus Ignatius à Theodosio Roma translatus, Antiochiæ sepultus est.

CAPVT XVI.

MAiora robustioraq; Ignatij viri planè diuini ossa à bestijs relicta (quæ, sicut tum à Ioanne rhetore, tum ab alijs memoriæ proditum est, posteaquam sanctus martyr bestiarum ventres, vti ei erat in optatis, sepulchri loco in amphitheatro Romano cōsecutus fuerat, Antiochiā deportata fuerunt) regnante etiam Theodosio, quod fuit longo tempore post eius martyriū, in cœmiteriū trāslata sunt: quippe Deus opt. max. animū Theodosij impulit, vt diuinū illū martyrem maioribus afficeret honorib. & templū iam olim dæmonibus dedicatū (quod indigenæ templum Fortunæ nuncupant) Ignatio victori & martyri consecraret. Itaque quod olim Fortunæ dicatum fuit, iam sacrum sanctuarium, & templum augu- stum ad Ignatij memoriam celebrandam factum est: cuius martyris sacræ reliquię cur- ru cum solenni pompa per ciuitatem portatæ, & in templo repositæ fuerunt. Qua de causa festum celebre, & lætitiæ communis ad nostram vsque ætatem peragitur: quod quidem festum à Gregorio pontifice multò maiore magnificentia illustratum est. Ista propterea in eo loco facta fuerunt, quòd Deus sacras sanctorum suorum memorias ibi coli honorariq; voluit. Nam scelestus ille & impius tyrannus Iulianus, quoniam A- pollo (qui in Daphne coli solet, quiq; vocem & vim vaticinandi ex fonte, qui Castalia dicitur, hausit) ei tum Imperium gerenti, sciscitantiq; illius oraculum, responsum dare non poterat (sanctus namque Babylas, cuius corpus in proximo cōditum fuit, ei os ob- turauerat) Iulianus, inquam, licet inuitus, & quasi plagis ad eam rem cōpulsus, sanctum Babylæ corpus honorificè ex eo loco transtulit, templumq; amplissimum, quod adhuc integrum manet, ante portas vrbis Antiochiæ extruxit; hocq; egit ad eum planè finem,

Ignatij ossa Antiochiam deportata ibique recondita dedicato in eius honorem templo.

Ioan. Rhetor.

Apollo Daphnæus.

Iulian Imp. Babylæ martyri templum extruit.

vti dæmones in posterum sua liberè obirent negocia, quemadmodum se facturos antè A Iuliano, vt fertur, polliciti fuissent. Verùm istud certè Dei seruatoris prouidentia administratum fuit, cùm vt virtus, quæ insit martyribus, omnibus pateat, tum vt sacratæ huius sancti martyris reliquiæ in locum transferrentur sacratum, & templi præclarissimi honore decorarentur.

De Attila rege Scytharum, & quomodo partes tum Orientales, tum Occidentales depopulatus sit, & de inaudito terræmotu, alijsq; terribilibus, quæ orbi incumbebant signis.

CAPVT XVII.

Attilæ bellũ. *Priscus rhetor Attilaci belli scriptor.* *Terræmotus sub Theodosio, itemq; & inundatio.* *Vide Nice. lib. 14. c. 57.*

TEmporibus iisdem bellum, quod multorum sermone celebratur, ab Attila Scytharum rege excitatum fuit: de quo accuratissimè disertissimeque cum magno verborum apparatu scribit Priscus rhetor, ostenditque & quo modo partes tum Orientem tum Occidētem versus inuaserit, & quas ac quàm multas vrbes subegerit, & quibus deniq; rebus gestis nobilitatus, ex hac luce migrauerit. Porrò autem eodem Theodosio Imperium gubernante, maximus maximeque memorabilis terræmotus, qui sua magnitudine omnes terræmotus, qui antè extitissent, omninò obscurauit, orbem terrarũ occupauit, propè dixerim vniuersum: sic vt multæ turres in palatio ad terram ruerent, murus Cherrhonesi, qui longus dicitur, concideret, dehisceret terra, & multos pagos deglutiret, multæ atq; adeò innumerabiles terra marique grassarentur calamitates, nõnulli fontes exiccarentur, alibi aquæ, vbi nullæ antè fuissent, inundarent, arbores ingentes extirparentur radicitùs, plurimæ terræ moles ita coaceruarentur, vt montes efficerent, mare pisces eijceret mortuos, multæ in eo submergerentur insulæ, nauigia per mare tranantia, vndis retrocedentibus, in arido consistere cernerentur, multa denique loca Bithyniæ, Hellesponti, & vtriusque Phrygiæ grauibus afficerentur incommodis. Hæc clades terram multum diuque oppressit: non tamen tam grauis esse pergebat, vt cœperat, sed vsque eo sensim languescere & remittere videbatur, quoad penitùs extincta esset.

De Antiochiæ ædificijs, & illorum conditoribus.

CAPVT XVIII.

Antiochiam ædificijs memorabilibus exornarunt, Memnonius, *Zoilus,* *Calixtus.*

B

EAdem tempestate Memnonius, Zoilus & Calixtus, viri propter accuratam nostræ religionis obseruationem præstabiles, à Theodosio ad magistratus Antiochiæ gerendos missi fuerunt. Ac Memnonius quidem locum illũ, qui à nobis Psephium appellatur, à primis fundamentis magnificè & artificiosè extruendũ curauit, atrio, quod libero cælo patebat, in medio relicto. Zoilus autem regalem porticum (hoc quidem nomine etiam nostra ætate, quamuis multis variatus ædificijs, nuncupatur) qui ad Australe latus tecti palatij, quod Ruffini nomen obtinet, spectat, exædificauit. Quinetiam Calixtus magnificum & illustre ædificium, quod tum à veterib. tum ab huius ætatis hominibus porticus Calixti dicitur, ante sedes, quæ ad exercendum iudicium positæ sunt, e regione fori (in quo pulcherrima domus est, quam præfecti præsidiorum incolere solent) extruxit. Post istos Anatolius rursus, qui ordinibus in Oriente militiam exercentibus præficiebatur, eò missus porticum ipsius nomine appellatam ædificauit, eamq; varia exornauit materie. Ista quidem, licet à proposito videantur aliena, sunt tamen studiosis non inelegantia ad cognoscendum.

De bellis varijs tum in Italia, tum Perside regnante Theodosio susceptis.

CAPVT XIX.

Theodosius Persarum furorem cumcit. *Scriptores rerum Theodosij Eustathius Syrus & Epiphanius.*

REgnante item Theodosio crebræ in Europa seditiones conflatæ, idq; dum Valentinianus Romæ imperabat: quas Theodosius ingentibus copijs & exercitu tum pedestri tum nauali terra mariq; emissis, adeò penitus repressit. Atque eo pacto etiam Persarum euicit furorem, quorum rex tum fuit Isdigerdes, pater Bararanis (vel vt Socrati placet, ille ipse Bararanes) & missis ab illis de pace legatis, pacem eis concessit: quæ ad duodecimum annum imperij Anastasij continuata est. Quæ res cùm ab alijs scriptoribus commemoratæ sunt, tum ab Eustathio Syro ex Epiphanio valdè scitè & eleganter compēdio quodam explicatæ, qui quoque scribit, quo pacto Amida capta fuerit. Eodem tempore Claudianum & Cyrũ poëtas hominum fama celebratos ferunt. Ac Cyrum primarium præfectum, quem maiores nostri præfectum aulæ vocant, constitutum: copijsque Romanis versus Occidentē eo tempore præfuisse, quo Carthago capta fuit à Vandalis, & Genzericus barbarorum ductauit exercitum.

A *De Eudocia Imperatrice & filia eius Eudoxia, & de eius Hierosolymas profectione & statua, quæ ab Antiochenis donata est.*

CAPVT XX.

Vide Nice. lib. 14. c. 50.

ISte Theodosius impulsu Pulcheriæ Imperatricis, sororis suę, Eudociam, genere Athenienſem, forma sanè perhonesta & liberali, postquam salutari baptiſmatis lauacro tincta fuit, duxit in matrimonium, ex qua filiam suſcepit, nomine Eudoxiam. Hanc cum esset nubilis, Imperator Valentinianus duxit vxorem, abduxitq́; Roma antiqua, & ad Constantinopolim deduxit. Eudocia verò posteà ad sanctam Christi Dei ciuitatem profecta est, vbi habita oratione ad populum, in extrema parte illius hoc carmen recitauit: *Eudociā Theodosius in matrimonium ducit, ex qua Eudoxiam procreat, vxorē posteà Valentiniani.*

Stirpe satam vestra me, & sanguine glorior esse.

Quo quidem significauit, colonias è Græcia eò deductas fuisse. Quòd si quisquam istarum rerum accuratius cognoſcendarum studio teneatur, sunt à Strabone Geographo, Phlegonte, Diodoro Siculo, Arriano, & Pisandro poëta, ab Vlpiano præterea, Libanio, & Iuliano Sophistis omnium præstantissimis, scriptis exquisitè mandata. Posteà autem Antiochiam profectam, Antiocheni illam statua ex ære artificiose fabricata, quæ adhuc integra seruatur, honorarunt. Eius hortatu Theodosius impulsus, maximā ciuitati adiūxit accessionem, murumq́; amplificauit ad portam vsq;, quæ ad Daphnem suburbium ducit, sicut cuiq; cupienti perfacilè est videre. Nam ad nostram vsque ætatē veteris muri vestigia ex ipsis reliquijs, quæ oculos quodāmodo ad eam quasi manu ducunt, facilè indagari possunt. Sunt tamen, qui dicunt, murū illum ab antiquiore Theodosio dilatatum: quinetiam eundem aurum ducētarum librarum reficiendo Valentis balneo in quadam parte accenso tribuisse. *Scriptores originum & antiquitatum.* *Theodosius Antiochiæ magnam accessionem adiungit.*

Quòd Eudocia multa Hierosolymis præclarè administrauit, & de diuersa monachorum Palestinæ victus viuendique ratione.

CAPVT XXI.

Vide Nice. lib. 14 c. 50.

B EVdocia verò Constantinopoli Hierosolymam bis profecta est: & quanq̄ qua de causa, aut quid potissimùm, vt aiunt, animo intenderet, eis qui de vita illius scripserūt, licet mea quidē sententia, minimè verè rem, vt gesta est, narrant, relinquendum censeo: tamen constat, eam cum in sancta illa Christi ciuitate versabatur, multas res ad Dei seruatoris honorem illustrandum, gessisse. Nam sancta ædificauit monasteria, & loca illa, quæ Lauras vocant: in quibus tametsi varia ratione viuitur, tamen vitæ institutio ad vnum eundemque finem spectat, eumque sanctissimum. Nam alij gregatim vitam degunt, nihil rerum, quæ animos hominum ad terram deprimere solent, possident, quippe aurum illis non suppetit: at quid dixi aurum? imò verò, ne propria vestis, aut cibariorum quicquam. Nam quo pallio aut tunica vnus iam induitur, alter vestitur eodem paulò post, adeò vt omnium vestitus vnius esse videatur, & vnius omnium. Quinetiam mensa communis apponitur, non opiparis instructa delicijs, aut alio quouis cibariorum genere: sed oleribus solum & leguminibus apparata, ijsque eatenus suppeditatis, quatenus solùm satis essent ad viuendum. Porrò autem in precibus solùm, quas communiter inter ipsos ad Deum fundunt, se dies noctesque defigunt: sicq; atterunt sese, sic laboribus affligunt, vt mortui insepulti super terram iacentes videantur. Nonnulli eorum leges, quas ὑπερθέσμους vocant, id est, leges legibus, quibus tenentur, suprà irrogatas, sæpè exequuntur: quippe ieiunant ad biduum, atque etiam ad triduum. Sunt ex illis, qui quinque dies continuos & amplius ieiunant, & vix tum quidem cibum capiunt necessarium. Alij autem aliud ingrediuntur viuendi genus, idq́; diuersum à superioribus. Nam se separatim in ædiculas concludunt, quæ tantum habent latitudinis altitudinisque, vt in illis neque corpore erecto consistere, neque se liberè inclinare possint. Quorum alij, vt est apud Apostolum, in speluncis & cauernis vitam assiduè degunt, vnaque cum bestijs habitant, & in quibusdam occultis & ignotis terræ latibulis Deo precationes adhibent. Quinetiam alius viuendi modus à nonnullis eorum excogitatus est, qui omnem fortitudinis & tolerantiæ vim superat. Etenim viri ac mulieres in solitudinem ardoribus esferuescenten se abdunt, & solis illis membris, quæ naturæ seruiunt necessitati, obtectis, reliquum corpus frigoribus immensis & feruidis aëris caloribus nudum exponunt, æstu æquè atque algore contempto. Eò accedit, quòd alimentis, quibus homines vesci solent, penitùs reiectis, depascuntur terram, vnde βοσκοί, id est, pabulatores appellan- *Eudocia bis Hierosolymā profecta, quid ibidem præstiterit.* *Diuersa monachorum viuendi instituta ad eundem tamen finem spectantia.* *Hebr. 11.* *Monachi Palestinæ βοσκοί.*

*qui victum cõ
suetudine vt
imitantur, ita
moribus quoq;
referunt feras.*

*Aliud genus
monachorum.*

pellantur: indeq; solum victum sibi suppeditant, adeò vt tempore beluis similes effici- A antur, quippe cùm forma corporis & animi habitu ab alijs hominibus omninò discrepent. Ac si fortè viderint homines, statim aufugiunt: & si qui eos insequantur, aut elabuntur velocitate pedum, aut abstrusis terræ locis, ad quæ difficulter accedi possit, se occultant. Aliud prætereà commemorabo, quòd quamuis præ alijs meritò primas tenet, ipse tamen penè præterijssem. Etsi perpauci sunt ex hoc genere, sunt tamẽ aliqui, qui simul ac virtutis subsidio ab omnibus animi perturbationibus liberi ac vacui sint, prodeunt in hominum societatem, seq; in medias turbas inijciunt, seq; dementes esse simulant: sicq; inanem gloriam, quam vt sapiens Plato ait, anima postremò omnium, tanq̃ vltimam tunicam solet exuere, quasi pedibus conculcant. Adeò etiam sine delectatione cibum capiunt, inq; ea re tam austeram exercent disciplinam, vt siue ad cauponam, siue ad lupanar eos diuertere cogat necessitas, nec locum refugiunt, nec operiunt faciem, nec quicquam prorsus erubescunt. Porrò, balneis crebrò vtuntur, ac sæpe vnà cum mulieribus versantur, simulque lauant sese: atque ita perturbationum omnium sunt expertes, vt naturam ipsam sibi subiecisse videantur: quandoquidem neq; aspectu, neq; tactu, neque denique ipso complexu mulieris ad naturalem concupiscentiam inclinari impelliue possunt. Sed sunt cum viris viri, mulieres autem cum mulieribus: atque tametsi non recusant cum vtroque sexu coire societatem, tamen vnius solum viam norunt. Verùm vti comprehendam breui, in hoc sanctissimo diuinissimoque vitæ genere virtus naturæ iura præscribit, legesque constituit proprias: nempè vt nemo eorum, res ad vitã necessarias capiat ad satietatem, quandoquidem ipsorum lex eos esurire & sitire iubet, corpus eo vestitu tegere, quem poscit necessitas. Eorum vitæ ratio adeò exquisitis libratur laudibus, vt cum in contrariam partem, eamque ab altera multùm distantem se inflexerint, nullam se mutationem fecisse sentiant. Ita enim res contrariæ in illis temperatæ sunt, diuina gratia ea, quæ nullo modo commisceri poterant, in vnum cogente, eademque rursus dirimente, vt vita in illis ac mors, duæ res & natura & effectu pugnantes maximè, simul habitent: & in quibus rebus perturbationes dominari solent, in illis mortui esse, & quasi in sepulchro conditi: & vbi assidua facienda sit ad Deum precatio, ibi, etiamsi ætate exacta fuerint, corpore valentes & viribus integris esse videantur. Atque sic in istis vtrunque vitæ genus cohæret, vt certè B tum veluti carne prorsus deposita, perpetuò viuant, cumque viuis versentur, tum corporibus medelam adhibentes, supplicum voces Deo offerant, aliaque officia, quæ superiori viuendi modo aptè conueniant, exequantur, & neque rebus necessarijs egeant, neq; locis circumscribantur, sed omnes audiant, & cũ omnibus versentur: crebris, imò verò assiduis genuum flexionibus vtuntur, quas graues vicissim stationes excipiunt, solo appetitu ætatem, & imbecillitatẽ spontè susceptam recreante. Sunt athletæ carne nudati, sunt luctatores expertes sanguinis: qui etsi ieiunium habeant pro cõuiuio omni ciborum genere instructo, proq; opiparis delicijs, ac nihil, si modò ita viui possit, gustare, loco mensæ dapibus onustæ ducunt: tamen quando hospes aliquis ad eos accedit, si etiam primo mane illud fortè eueniat, magna cum beneuolentia & amica inuitatione tum ad comedendum, tum ad bibendum, illum accipiunt, alio ieiunandi genere excogitato, videlicet vt inuiti comedãt, adeò vt res magnam omnibus admirationem excitet, quippe qui cùm pluribus ad naturæ sustentationem egeant, admodũ paucis contenti sunt, propriæ voluntatis inimici & naturæ. Iuxta veterum placita proditores, sic vt omnibus modis illecebræ carnis arceantur, & anima gubernet, pulcherrima Deoq; placita prudenter tum diligens † tum obseruans: felices sanè illi propter præsentis vitæ institutum, multo tamen feliciores hinc discessuri, quo omnes suos conatus dirigunt, ad illud quod in optatis habent, videndum properantes.

*Exercitatio
quantum va
leat in domã
dis affectibus
hoc exemplo
patet.*

*Monachorum
Palæstinæ ieiunium.*

† *Vide an-
no. pag. 19*[illegible] *
lat. 1. li. 20.*

Quæ Eudocia Imperatrix in Palæstina reparauerit, & de S. Stephani ecclesiæ exædificatione.

CAP XXII.

Eudocia Hierosolymorum mœniorum restitutrix.

*Vide Nice. l. 14. c. 50. & 51.
sozo lib. 9. cap. 19.*

Theodosij mors.

CVm multis huius generis hominibus Theodosij coniunx collocuta est, & multa eiusmodi monasteria, vt antè dixi, ædificauit: Hierosolymorum refecit mœnia, eaq; pulchriora reddidit. Templum extruxit prætereà ad memoriam S. Stephani, primi & diaconi & martyris, splendore ac pulchritudine eximium, (quod quidem nõ stadio ab vrbe Hierosolyma distat) inq; eo simulatq; ad vitam immortalem profecta est, condita fuit. Theodosius autem posteà, vel vt quidam putant, ante mortem Eudociæ, vbi triginta octo annos Imperium gubernauerat, decessit è vita: inq; eo honoris gradu post eum locatus fuit vir omnium facilè præstantissimus, Martianus. Cuius res gestas, Imperium etiam Orientis administrantis, perspicuè, cælesti Dei gratia benignè nobis opem ferente, sequens docebit historia.

FINIS LIBRI PRIMI.

A

Valentinianus 3. & Martianus Imp. anno Chr. 452.

EVAGRII SCHOLASTICI,

ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER SECUNDUS.

Secundus & Tertius liber simul continent acta sub Valentiniano tertio, Martiano, Leone Zenone, Anastasio, annis sexaginta sex. Huc refer Vitam Rom. Pontif. Leonis 1. Hilarij, Simplicij, Felicis 2. Gelasij, Anastasij, Symmachi, & Hormisdae, quos ex illis scriptoribus adnotauimus ad Eusebij lib. 1. & 2. Adde his Tomos Concil. & Haeres. His adiunge Rerum Rom. lib. 14. 15. Ioh. Maiorem, Bedam in Hist. Angl. Tritthemium de Regibus Francorum: Paulum diaconum lib. 16. Ioannem Baptistam Egnatium, item Cassiodorum, Procopium etiam de bello Vandalico, item Blondum, & Agathium de bello Gothico: Iornandem.

De Martiano Imperatore, & quae signa praecesserint, Imperium eius portendentia. CAP. I.

Vide Nice. lib. 15. ca. 1.

Martianus Imperator, quis, vnde, quomodo ad Imperium euectus.

Patriscus Rhetor Martiani res gestas descripsit.

RES quidem Theodosij temporibus gestas primus liber complexus est: sequitur, vt deinceps Martianum, celebrem illum Romanorum Imperatorem ponamus in medio, commemoremusque quis fuerit, vnde ortus, & quomodo ad gubernacula imperij Romani ascẽderit. Sic namq; res ab eo gestas, suo quasque loco commodè exponere poterimus. Cuius vita cùm ab alijs multis, tum à Patrisco rhetore literis prodita est. Thrax erat genere, filius viri rem exercentis militarẽ: qui propterea quòd studio paternae vitae aemulandae ducebatur, ad Philippopolim recta se contulit, inque ea ciuitate ascriptus est in militum numerum. Fortè fortuna ei illic proficiscenti inter vias, corpus recens occisum, humiq; proiectum visum est. Cui astans (erat enim cùm in alijs vitae officijs facilè praestantissimus, tum propensissimus ad misericordiam) factum admodum miseratus est, & diu ibi propterea commoratus, quòd funeri iusta soluere cupiebat. Verùm vbi quidam istud viderunt, rem deferunt ad magistratus Philippopolis. Illi prehendunt Martianum, quaestionem de caede facta in eum exercent: ac cũ coniecturis & signis plus tribueretur, quàm aut veritati, aut verbis Martiani caedem perneganti: cumq; Martianus iam poenas homicidae esset persoluturus, ex improuiso, diuina largiente gratia, deprehensus est ille ipse, qui caedem fecisset: quo pro facinore capite mulctato, Martianus capitis periculo liberatur. Quocirca mirandum in modum ereptus discrimine, ad quandam militum turmam ibi accolentium venit, cupiens in eorum numerum nomen dare. Illi admirati hominem, & praepotentem fore certissimis coniecturis augurati, libentissimè eum admittunt, inque suum album referunt: neque ponunt infimo in loco, sicut lex postulabat militaris, sed ad quendam honoris gradum, quem vir nuper mortuus (cui nomen erat Augustus) obtinuerat, Martianum, qui Augustus itidem appellabatur, efferunt, inque album inscribunt. sic vt nomen, quo donantur Imperatores nostri, vnà cum purpura (vocantur namque Augusti) prius quàm potiretur Imperio, obtineret. Neque certè nomen absq; dignitate in eo residere poterat, neq; rursus dignitas Imperij aliud nomen ad suum decus illustrandum requirebat, adeò vti idem ipsum nomẽ & proprium & appellatiuum existeret, semelque prolatum tum dignitatem eius significaret, tum appellationem. Aliud praeterea accidit, quod itidem Martiano portendebat imperium. Cum enim contra Vandalos simul cum Asparebellaret, deuicto à Vãdalis Aspare, ille cum alijs quàm plurimis captus, & cum reliquis captiuis deductus fuit in campum, vbi Genzerichus eos viuos videre voluit. Quibus in vnum coactis, Genzerichus in tabulato quodam sedens, multitudinem captiuorum spectando multum cepit voluptatis. Captiui autem, tempore pro cuiusque arbitratu contrito (nam Genzerichi mandato custodes eorum vincula dissoluerant) in campo manserunt. Proinde cum alij alias res agerent, Martianus corpore humi posito, in sole feruido & vehementius quàm tempus anni ferebat, exardescente, somno se dedidit. Cui dormienti aquila desuper imminens, & corpore soli velut ad perpendiculum opposito, alis passis obuolitans, instar nubis, illum vmbra texit, indeque magnam ei attulit leuationem, vsque adeò vti Genzerichus ostentum admiratus, de rebus quae ei euenturę essent, verissimam coniecturam faceret. Itaq; Martianum accersitum, liberum dimisit, eumq; obstrinxit iureiurando, vt si ad Imperium aliquando ascenderet, foedera iungeret cum Vandalis, nec vnquam contra eos arma ferret: quod quidem Martianum firmè re ipsa tenuisse scribit Procopius. Sed omissis illis quae sunt ab instituto aliena, ad historiam redeamus. Iste quidem Martianus, sicut pietate erga Deum, sic iustitia erga subiectos admodum excelluit. Diuitias putauit, non

Martianus ex periculo liberatus.

Omnia Imperatoria dignitatis in Martiano.

Aspar à Vandalis deuictus.

Augurium portendens Martiano imperium.

Genzerichus Martianum liberum dimittit.

Martiani virtutes.

B

quæ sunt conditæ in thesauro, aut ex tributis collectæ: sed eas solùm, quæ possint tum A
his qui opis indigent, subsidio esse. tum illis qui multa possidēt, vitam tutam securamq́;
præstare. Suis erat formidini non in puniendo, sed ne aliquando puniret: ac propterea
Imperium ei fuit nō hęreditas, sed virtutis pręmium: quod quidē consecutus est suffra-
gijs omnium tam senatorum, quàm aliorum cuiuscunq; fortunæ & conditionis essent,
idque Pulcheria illis idem ipsum suadente: quam tametsi in domum suam asciuit, vt
Imperatricem: tamen cum ea, vtpote quæ virgo ad summam manserit senectutem,
nunquam rem habuit. Ista confecta fuére, cum Valentinianus Romanus Imperator
nondum quidem Martiani electionem confirmauerat, qui tamen postea propter ho-
minis virtutem ei suffragatus est. Martianus igitur magnopere cupiebat, vt communis
honos ab omnibus Deo tribueretur, & linguę, quas impietas confusione quadam refer-
serat, iam piè inter ipsas concordantes sacrum eius numen vno eodemque laudationis
genere percelebrarent.

Quibus suffragijs ad Imperium ascenderit.

Pulcheria perpetuam virginitatem coluit in coniugio Martiani Imp.

De Chalcedonensi concilio, & eius congregandi causa.

CAPVT II.

MArtiano igitur ista in animo habenti, accedunt tum illi, qui Leonis anti-
quioris Romæ episcopi responsa ad alios perferre solent, docentq́; Dios-
corum decisionem Leonis in secundo Ephesino concilio rectā sanamq́;
doctrinam præscribentē repudiasse, tum alij qui erant à Dioscoro iniurijs
& cōtumelia affecti, orantq́; vt de ipsorū rebus conciliū dijudicaret. Quod
quidem ab Imperatore maximè omnium contendit Eusebius Dorylæensis episcopus,
ostenditq́; tum se tum Flauianum fraude & fallacijs Chrysaphij Theodosij satellitis ab-
dicatum fuisse: quòd Flauianus Chrysaphio aurum pro eius ad episcopatum ordinati-
one postulanti, sacra ecclesiæ vasa, quò eum pudore suffunderet, misisset, quodque
Chrysaphius in simili errore & prauitate cum Eutyche versaretur. Ait pręterea, Flauia-
num miserādum in modum à Dioscoro interfectum, per vim ab eo ecclesia extrusum,
& calcibus verberatum. His de causis concilium Chalcedoni coactum est, nuncijque
ac tabellarij missi, sacerdotes per literas plenas pietatis vndique acciti. Ac primò Nicæ-
am, adeò vt cum Leo episcopus Romanus ad eos literas daret, per Pascasianum, Lucē- B
tium & cæteros quos eò ad suum locum supplendum miserat, eas sic inscriberet: EPI-
SCOPIS NICEAE CONVOCATIS, s. Postea autem Chalcedonem vrbē Bithyniæ, quo
Nestorium etiam accersitum Zacharias rhetor affectione quadam animi inductus nar-
rat. Verùm rem minimè ita se habere, argumento esse potest, quòd Nestorius concilio
penitùs per anathema interdictus fuit. Quod etiam perspicuè declarat Eustathius epi-
scopus Beryti per literas, quas tum ad Ioannem episcopum, tum ad alterum Ioannem
presbyterum de rebus in eo concilio agitatis dedit. sic enim scribit: Huc aduentarunt, «
qui Nestorij reliquias sedulò conquirunt, & contra concilium ita cœperunt vocife- «
rari: Quid est, quamobrem sanctis viris denuncietur anathema? sic vt Imperator «
rem grauiter & acerbè ferens, iusserit satellitibus, vti eos inde procul expellerent. «
Quomodo igitur Nestorius, qui hinc demigrauerat, sit accersitus, non possum equi- «
dem dicere.

Vide Nice. lib. 15. ca. 2.

Chalcedonense concilium cur coactum.

Zacharias Rhetor refutatus Nestorium concilio Chalcedonensi interfuisse scribens.

Templi sanctæ martyris Euphemiæ apud vrbem Chalcedonensem descriptio, & editorum in illo miraculorum commemoratio.

CAPVT III.

ITaque congregantur episcopi in sacro Euphemiæ martyris templo, quod
Chalcedoni vrbi Bithyniæ locatum est. Abest autem hoc templum à Bos-
phoro amplius duobus stadijs, situm in loco quodam amœno, qui adeò
paulatim erigitur in accliuitatem, vti ascensus perfaciles minimeq́; mole-
stos præbeat ad templum martyris accedentibus: qui quidem videntur sibi
derepentè in sublime sublati, atq; adeò intra ipsum templi sanctuarium versari. Vnde
tanquam specula oculos dijcientes, campos omnes substratos cernunt, eosque in æ-
quabilem & patentem planiciem porrectos, herba quoque virentes, onustos segetibus,
arboribus cuisque generis pulchre ad aspectum † vestitos: quinetiam montes asperos,
scitè erectos, in altitudinem leuatos incuruatosque: diuersos præterea pelagos, partim
præ tranquillitate purpureum colorem præ se ferentes, & placidè ac quietè cum ipsis
quasi ludentes litoribus, quibus adiacentes agri à tempestatibus vacui sunt: partim tur-
bulentos, & vastis furentes fluctib. vnde vmbilici, alga, & minutiores pisciculi ex testa-
ceorum genere, reciproco vndarum impetu excutiuntur. Porro autem istud templum
eregionē

Euphemiæ templi à Bosphoro distantia.

Vide Nice. lib. 15. ca. 3.

† Vide an. not. pag. 131. lat. 1. lin. 30.

A e regione Constantinopolis positum est, adeò, vt talis & tam egregiæ vrbis aspectus illi permultum splendoris afferat. Hoc templum constat ex tribus amplissimis ædificijs: vnum libero cœlo patens, atrio oblongo, & columnis vndique concinnè exornatum. *Templi structura.* Alterum deinceps, latitudine longitudineque, paruis itidem columnis priori simile, fastigio supposito solummodo dissimile. Ad cuius latus versus Aquilonem est alterũ ędificium ductum in gyrũ, quod spectat ad solis ortũ, ipsumq; ad formã testudinis, columnis valde artificiose fabricatis, ex eadem confectis materia, magnitudine eadem, intus in orbem tornatum. subter his tabulatum est sublime, eodem opertum tecto, in quo liberum est cuique preces martyri fundere, & sacris interesse mysterijs. Intra testitudinem ad Orientem, est sacrarium decorè constructum: in quo sanctissimæ martyris reliquiæ in capsa bene longa (quam propterea quidam μακρὰν, id est longam, veluti proprio nomine appellant) eaque ex argento valde scienter confecta conditæ reponuntur. *Capsa argentea qua D. Euphemiæ reliquiæ continentur.* Miracula autem, quæ ab ista sanctissima martyre quibusdam temporibus eduntur, nemini Christiano obscura sunt. *Euphemiæ martyris miracula.* Nam sæpenumero aut episcopis qui ordine illius vrbis ecclesiam rexerant, secundum quietem ipsa martyr apparens, aut alijs quibusdam ob piam vitæ rationem nobilitatis accedens, iubet, vt in ipso templo festum delicijs & opiparis epulis celebrent. Quod vbi significatum est Imperatoribus, pontifici & toti ciuitati, ad templum accedunt omnes, tam qui reip. clauum tenent, quàm sacerdotes, magistratus, & reliqua vniuersa multitudo, quò efficiantur mysteriorum participes. Deinde omnibus his inspectantibus, episcopus Constantinopolis vnà cum suis sacerdotibus sacrarium, in quo sanctissimum martyris corpus, de quo suprà dixi, reconditum est, ingreditur. Est in ipsa capsa ad læuam velut transenna exigua, paruis ianuis obfirmata, per quam ferrum oblongum spongia circumligatum ad reliquias vsque immittunt: quod quidem vbi circuntorserint, spõgiam plenam sanguine retrahunt, plenamque cruentis guttis concretis plurimis. Quod vbi videt populus, statim Deum propterea veneratur, gloria ac laudibus effert. *Olei copia & fragrantia fluens ex sepulchro.* Tanta autem guttarum concretarum inde extractarum copia, vt pijs Imperatoribus, sacerdotibus omnibus ibi congregatis, & vniuersæ populi frequentiæ abundè satis suppetant, tum ad participandum, tum ad mittendum cæteris fidelibus, per orbem vniuersum illarum rerum cupientibus fieri participes. Ac guttæ illæ concretæ manent integræ perpetuò, & sacer sanguis neutiquam in

B aliam formam commutatur. Quæ res fiunt non certo aliquo & definito tempore, sed prout episcopi vita, & morum illius grauitas fert. Aiunt namque cum aliquis spectatus vir, & virtutibus eximius eam gubernet Ecclesiam, hoc miraculum sæpissime fieri solere: cum autem improbus illo munere fungatur, rarò admodum signa illa diuina edi. Aliud præterea commemorabo, cui neque tempus neque occasio vlla est impedimento, neq; discrimen inter fideles & infideles ab eo confertur, sed omnibus ex æquo ostendit sese. Cum aliquis eo loci accedat, vbi sacra capsa, in qua sunt conditę sanctissimę illæ reliquiæ, reponitur, tam fragrante completur odore, vt alij omnes odores, quibus homines vti solent, ab eo longè superentur. Nam neque odori florum, qui ex pratis colliguntur, similis est, neque illi qui ex rebus suauissimè olentibus capitur, neq; talis, qualis conficitur ab vnguentario: sed peregrinus est, & præ cæteris eximius, ex ipsius martyris reliquijs vim & virtutem illam ei tribuentibus efflatus.

De ijs quæ in concilio tractata statutaq; sunt, & quòd Dioscoro Alexandrino episcopo ab episcopali sede summoto, Theodoritus & Ibas & aliquot alij reuocati fuerunt.

CAPVT IIII.

Vide Nicep. lib. 15. cap. 4. 5. 6. 7.

HOc eodem in loco concilium cogitur, in quo aderant Pascasianus & Lucentius episcopi, & Bonifacius presbyter, vicarij, vt dictum est, Leonis antiquæ Romæ Pontificis: Anatolius item antistes Constantinopolis, Dioscorus Alexandriæ episcopus, Maximus episcopus Antiochiæ, & Iuuenalis Hierosolymorum, & horum omnium sacerdotes eidem concilio interfuerunt. *Conciliũ Chalchedon in D. Euphemiæ templo. Pascasianus episcopus. Lucentius episcopus. Bonifacius presbyter.* Quorum numero adiuncti erant senatores primarij: quibus dixerunt vicarij Leonis, Dioscorum non debere cum illis in concilio considere. Istud enim suum episcopum Leonem mandasse: quod quidem si minimè obseruarent, se ab ecclesia decessuros. Ac cũ senatores rogarent, quænam crimina obijcerentur Dioscoro, responderunt, illum qui personam iudicis præter æquum & bonum susceperat, debere pro iudicio, quod ipse de alijs dederat, iudicium subire. *Anatolius episcopus. Dioscorus episcopus.* Quę cũ dixissent, & Dioscorus de sententia senatus in medio cõsessu statueretur, petebat Eusebius, vt supplex libellus quem ad Imperatores miserat, coràm iam perlegeretur, hæcq; verba adiecit: Mihi certè à Dioscoro facta est iniuria, fidei etiam facta iniuria: Flauianus episcopus ab eo interfectus, vnaq; mecum iniquè sacerdotio abdicatus. *Dioscorus à Leonis Legatis & Eusebio accusatus.*

Iubete

Iubete meum supplicem libellum legi. Quæ cum dixisset, supplex libellus lectus fuit, A qui est hæc verba complexus:

Supplex † libellus Imperatoribus nostris Christum verè colentibus, religiosissimis & sanctissimis, Fl. Valentiniano & Martiano semper Augustis, ab Eusebio humilimo episcopo Dorylæensi, qui pro se, pro orthodoxa fide, † pro Flauiano deniq; sanctissimo episcopo Constantinopolitano verba fecit, oblatus.

† † Vide annot. pa. 31. lat. 1. lin. 6. & 7.

Supplex Eusebij libellus ad Impp. aduersus Dioscorum in Synodo recensitus.

Est quidem vestræ amplitudini propositum, vt cunctis, qui vestro parent Imperio, sedulò prouideatis, & cùm cæteris omnibus iniuria affectis, tum maximè sacerdotibus benignè opitulemini. In hoc enim diuinum numen, à quo mortalium imperium & dominatus vniuersi orbis vobis tributus est, verè colitur. Quare quoniã & fides Christiana & nos etiam incommoda multa grauiaq; contra æquitatis regulam à Dioscoro reuerendissimo episcopo Alexandriæ vrbis primariæ, accepimus, ad vestram benignitatẽ supplices accedimus, vt quod æquum est à vobis impetremus. Causa autem querelæ eiusmodi est. In concilio nuper Ephesi vrbis primariæ habito (quod vtinam nunquam fuisset habitum, ne orbem terrarum tantis malis ac turbis oppleuisset) ille bonus vir Dioscorus, qui iuris & æqui normam pro nihilo putauit, qui timorem Dei contempsit, qui eandem tenuit cum Eutyche homine pleno inanitatis, atque adeò hæretico, opinionem & sententiam, qui quisnam esset, aliquandiu multos celauit: postea tamen seipsum prodidit, cum ex criminatione, quam ego Eutychi intulissem, & ex sententia, quam Flauianus sanctæ ac piæ memoriæ episcopus contra eum pronunciasset, occasionem arripuisset, multitudine populorum seditiosorum coacta, & potentia sibi pecuniæ subsidio acquisita, piam orthodoxorum religionem, quoad eius fieri poterat, labefactare, & peruersam Eutychis monachi doctrinam, quæ ab ipsis apostolorum temporibus hactenus à sanctis patribus condemnata fuerit, stabilire laborauit. Itaq; cum facinora, quæ tam confidenter tum contra Christianam fidem, tum contra nos admiserit, non exigui momenti sint, supplices accedimus ad genua vestræ celsitudinis, obsecramusq;, vt iubeatis reuerendiss. episcopum Dioscorum ad crimina ei à nobis obiecta, respondere, nimirum ad commentarios rerum ab eo contra nos gestarum in sancto concilio perlectos: quibus certè ostendere poterimus, eum & à nostra orthodoxa fide alienum esse, & hæresim propugnare impietatis plenam, & iniquè nos abdicasse, & grauibus B nos affecisse incommodis: atq; oramus præterea, vt diuina & honorifica vestra mandata mittere dignemini sancto & generali diuinissimorum episcoporum concilio: quò & quid nos, & quid prædictus Dioscorus egerit, audiri, & omnia quæ in concilio gerentur, vestræ pietati significari possint, vti immortali nostro capiti Christo placeamus. Cuius rei facti compotes, Imperatores sanctissimi, assiduas preces pro prospero vestri Imperij statu perpetuando Deo offerre non desistemus. Quæ autem in secũdo concilio Ephesino ab episcopis acta erant, postea rogatu tum Dioscori, tum Eusebij publicè legebantur: quorum subtilem & exquisitam disputationem cùm à multis alijs traditam, tum in actis concilij Chalcedonensis comprehensam, ne his quorum animus inter legendum ad exitum rerum gestarum cognoscendum festinat, nugas, si hoc loco ponerem, agere videar, extremo huic libro, qui in manibus est, subiũgam: quò etiam his qui omnia ad vnguem, vt dicitur, scire volunt, copia sit & cuncta perlegendi, & rem quamq; vt gesta est, accuratè in memoria imprimendi. Ac iam eà quę sunt instituti nostri maximè propria persequamur: nempe quomodo Dioscorus tum ex reiectione epistolæ Leonis antiquæ Romæ episcopi, qualis esset, deprehensus sit, tum præterea ex abdicatione Flauiani episcopi nouæ Romæ, quam vno eodemq; die fecerat, callideq; prouiderat, vt episcopi in vnum coacti, chartæ, in qua iam nihil inerat scripti, postea tamen in eadem Flauiani inscriberetur abdicatio, subscriberẽt. Post hæc senatores ista decreuêre. Postridiè cùm concilium exquisitius habitum esset, de orthodoxa & catholica fide multò accuratius quęsitum videmus. Ac quoniam Flauianus, pię memorię episcopus, & Eusebius reuerendissim. Dorylæi episcopus, ex concilij actorum decretorumque inquisitione, & ex verbis eorum qui tum concilio præsederunt (dixerant enim se errore lapsos fuisse, iniusteque Flauianum & Eusebium abdicasse) declarati sunt minimè in fide hallucinari, & propterea iniquè abdicati, æquum nobis sanè videtur, idque Deo nostram approbante sententiam, vt Dioscorus (modò ita placuerit diuinissimo & sanctissimo Domino nostro Imperatori) reuerendissimus Alexandriæ episcopus, Iuuenalis reuerendiss. episcopus Hierosolymorum, Thalassius reuerendiss. Cæsariæ Cappadociæ episcopus, Eusebius reuerendissimus episcopus Armeniæ, Eustathius episcopus reuerendissimus Beræti, & Basilius reuerendissimus episcopus Seleuciæ Isauriæ (penes quos tum potestas erat, concilioq; illi præsidebant) sacri concilij sententia ac iudicio, eodem pœnæ

Eutychis doctrinam per peruersam Flauianum stabilire laborat.

Petitio.

Dioscorus & socij concilij decreto excommunicati.

Thalassius episcopus. Eustathius episcopus.

A pœnę genere sicut canones Ecclesiæ postulant, mulctati dignitate episcopali abdicentur, omniaq; de sententia Imperatorum diuiniss. decernantur. Post ista libelli ab alijs contra Dioscorum, cùm de criminibus quæ admiserat, tum de pecunia quam acceperat, prolati, & Dioscorus iterum ac tertiò ad concilium vocatus, causis quibusdam simulatis pro se adductis, non veniret, Leonis episcopi antiquæ Romæ vicarij ista totidē verbis in concilio pronunciarunt: Facinora ea quæ sunt à Dioscoro dudum Alexandriæ vrbis primariæ episcopo contra canonum præscriptionem & disciplinam Ecclesiasticā admissa, partim ex illis quę in priore consessu inquisita erāt, partim ex his quę hodie acta sunt, omnib. sunt exploratè perspecta. Iste enim (vt multa alia missa faciamus) Eutychem eiusdem cum ipso opinionis, à proprio ac suo episcopo, patre videlicet sanctissimo, & episcopo nostro Flauiano, sicut canon poscebat Ecclesiæ, abdicatum, sua ipsius authoritate contra Ecclesiæ canonem recepit in communionem: idq; antequam concilio illi, quod Ephesi cum episcopis sanctissimis habebat, interfuisset. Quibus episcopis sedes Apostolica veniam propterea tribuit, quòd res quas ibi gesserant, contra voluntatem gessissent: qui ad præsens vsque tempus Leoni episcopo sanctissimo, & vniuerso sancto & generali concilio morem gerunt: & ob eam causam eos, vtpote eidem fidei consentientes, in suam recepit communionem. At iste Dioscorus de illis rebus, de quibus gemere, lugere, seque humi abijcere debuerat, etiam adhuc gloriari non desinit. Accedit eodem, quòd epistolam beati papæ Leonis, quam scripsit ad Flauianum sanctę memoriæ episcopum, legi non permisit, idque sæpius rogatus ab ijs qui eam attulerant, vt legeretur, ipseq; cum iureiurando adiecto se eam legendam curaturum pollicitus esset. Quæ minimè perlecta, sanctissimis per orbem terræ Ecclesijs & offensioni fuit, & detrimento. At quanquam talia conscíuerat facinora, tamen concilium à nobis initum est, quomodo tum ei pro impio scelere ab ipso antè admisso, tum reliquis itidem pijs episcopis, penes quos minimè par cum eo erat potestas iudicandi, aliqua impertiretur misericordia. Verùm quoniam prior eius impietas posterioribus sceleribus longè superata est, (non enim dubitauit etiam sanctissimum & religiosissimum antiquæ Romæ archiepiscopum communione interdicere: quin etiam cum libelli pleni impietatis ab ipso commissæ contra eum essent producti, & ille ipse semel, iterum ac tertiò, vti
B canon Ecclesiæ vult, esset ad concilium per Deo amatissimos episcopos vocatus, minimè obtemperauit, vtpote propriæ conscientiæ stimulis exagitatus, & eos qui à varijs concilijs iurè essent abdicati, contra ius recepit ad se: denique varijs Ecclesiæ legibus ab eo quasi pedibus conculcatis, contra se ipse quodammodo sententiam pronunciauerat) quoniam, inquam, hæc omnia deinceps admisit, idcirco sanctissimus & beatissimus archiepiscopus magnæ & antiquæ Romæ Leo, per nos & præsens concilium, cum beatissimo & omni laude celebrando apostolo Petro, qui est petra & basis catholicæ Ecclesiæ, & fidei orthodoxæ fundamentum, spoliauit omni dignitate episcopali, & omni sacerdotali ministerio prorsus abdicauit. Quamobrē hoc sanctū & frequens concilium sententiam, quam Ecclesiæ canones postulant, contra Dioscorum, de quo nostra superior instituta fuit oratio, pronunciat. His rebus à concilio confirmatis, alijsq; nonnullis confectis, episcopi qui fuerant cum Dioscoro abdicati, concilij rogatu & consensu Imperatorum ad suos episcopatus reuocantur: & cum aliæ res his quæ gestæ erant, adiunctæ essent, decisio concilij recitata fuit, his ferè verbis: Dominus noster & seruator IESVS CHRISTVS, dum discipulos fidei cognitione confirmare voluit, Pacem, inquit, meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: vt nemo videlicet cum proximo de pietatis dogmatis dissentiat, sed vt consentientibus animis verbum prædicaretur veritatis. Postea verò, lecto sancto cōcilij Nicæni symbolo, lecta etiam decisione centum quinquaginta sanctorum patrum Constantinopoli congregatorum, hæc quæ sequuntur, adiunxerunt: Diuinum istud & salutare diuinæ gratiæ Symbolum, cùm ad absolutam fidei cognitionem, tum ad certam eiusdem confirmationem satis profectò habet momenti ac ponderis. Nam de patre & filio & Spiritu sancto, quæ sunt necessariò cognoscenda, docet accuratissimè, & Domini incarnationem his qui eam cum fide amplexantur, manifestò tradit. Cæterùm quoniam quidam suis erroribus veritatis doctrinam tollere molientes, multas inanitates pepererunt, quorum alij mysterium incarnationis Domini pro nobis susceptæ deprauare, & vocem Deiparam, quæ virgini Mariæ tribuitur, denegare non sunt veriti: alij confusione quadam & commixtione naturarum introducta, vnam eandemque carnis & diuinitatis naturam esse stultè commenti sunt, & ea confusione diuinam vnigeniti naturam patibilem monstrosè cōfinxerunt: idcirco hoc præsens, amplum & generale concilium, cupiens omnibus machinis contra veritatem paratis quasi aditum pręcludere, predicationem fidei à patribus ductam, firmam

Quibus causis Dioscorū episcopatus dignitate priuarit concilium.

Dioscorus omni episcopali dignitate spoliatus.

Cōcilij decisio qualis.

Ioan. 14.

firmam ac stabilem manere debere docet: ac propterea decernit, fidei formulam à tre- A
centis decem & octo sanctis patribus traditam potissimùm omnium integram seruan- "
dam esse. Quinetiam quo Spiritus sancti oppugnatores conuincantur, doctrinam post- "
ea à centum quinquaginta patribus, qui Constantinopoli vrbi primariæ conuenêre, de "
Spiritus sancti essentia editã ratam facit: quã quidem illi patres omnibus palàm propo- "
suerunt, non quasi aliquid quod in decretis concilij Nicæni antè promulgatis desidera- "
batur, adiecturi, sed vti suam ipsorum de Spiritu sancto sententiam ac mentem contra "
eos, qui eum Dominum esse denegabant, testimonijs ex Scriptura petitis perspicuè de- "
clararent. Porrò autem, quò eos qui mysterium incarnationis Dominicæ deprauare "
non dubitabant, & eum qui ex sancta Virgine natus fuit, hominem solum esse impu- "
denti & maledico ore affirmabant, beati Cyrilli ecclesiæ Alexandrinæ pastoris episto- "
las, quæ Synodicæ dicuntur, ad Nestorium & episcopos versus Orientem incolentes "
scriptas, authoritate sua approbauit: quippe quæ tum ad amentiam Nestorij refutan- "
dam, tum ad eos erudiendos, qui pio studio ad salutare Symbolum ritè intelligendum "
rapiuntur. Quibus epistolis beatissimi quoque & sanctissimi antiquæ Romæ archiepi- "
scopi Leonis epistolam, ad sanctissimum archiepiscopum Flauianum de tollendo insa- "
no Eutychis errore scriptam, vtpote eximij Petri confessioni consentientem, & velut "
columnam quãdam ad veram doctrinam contra malè de fide sentientes roborandam "
non sine causa adiunxit. Nam illis qui mysterium incarnationis in duos filios dirimere "
nituntur, strenuè resistit, & eos qui diuinitatem vnigeniti patibilem dicere audent, à "
sanctorum conuentu exclùdit, & illis qui in duabus Christi naturis commixtionem aut "
confusionem esse statuunt, fortiter aduersatur, & qui formam serui, quã ex nobis sum- "
psit, ex cœlesti aut alia quapiam essentia constare præ insania sentiunt, eos exagitat: de- "
nique eis, qui ante coniunctionem naturarum duas naturas, post coniunctionem au- "
tem vnam solùm in Domino inaniter & falsò confingunt, anathema edicit. Quamobrẽ "
rem sanctorum patrum sententiam secuti, vnum & eundem filium Dominum no- "
strum Iesum Christum confitemur, & vno consensu omnes docemus eum perfectum "
in diuinitate, perfectum etiam in humanitate, verè Deum, hominem verè, eumque ex "
animo rationis participe & corpore constare, secundum diuinitatem patri consubstã- B
tialem, nobis autem consubstantialem secundum humanitatem, nobisque in omni- "
bus, excepto peccato, similem: ante secula à patre genitum secundum diuinitatem, in "
extremis diebus propter nos nostramque salutem, ex Maria virgine & Deipara natum "
secundum humanitatem: vnum & eundem IESVM Christum, filium, dominum, vni- "
genitum, ex duabus naturis sine earum confusione, sine mutatione, sine diuisione, sine "
secretione cognitum, & naturarũ differentiam propter copulationẽ minimè sublatã, "
sed proprietatẽ vtriusq; naturæ integram seruatã: & in vna persona, siue ὑποστάσει vna, vt "
Græci loquuntur, cohærentem, non in duas partitã aut diuisam personas, sed vnum & "
eundẽ filium vnigenitũ, Deum verbũ, & Dominum IESVM Christum, sicut antiquitùs "
Prophetæ de eo, & pòst ille ipse Christus nos docuit, & idem ipsum nobis patrum Sym- "
bolum tradidit. His igitur accuratissimè, & summa cum diligentia à nobis decisis defi- "
nitisque, sanctum & generale concilium statuit, vt nemini liceat aliam fidem aut pro- "
ferre, aut conscribere, aut componere, aut aliter sentire docereue. Eos autem qui aude- "
ant aliam fidem componere, aut inferre, aut docere, aut aliud Symbolum his qui ex gẽ- "
tilitate, vel ex iudaismo, vel ex alia qualicunq; secta ad cognitionem veritatis aliquan- "
do se transferunt, tradere, si episcopi fuerint, dignitate episcopali priuari: sin clerici, cle- "
ricali ministerio: sin aũt monachi vel laici, anathemati addici iubet. Itaque hac decisi- "
one perlecta, Martianus Imperator, qui concilio Chalcedonensi interfuit, quique ora- Vide supra lib. 1. ca. 10.
tionem in eodem habuit, Constantinopolim reuertitur. Iuuenalis & Maximus, Theo-
doritus & Ibas ad episcopatus, quibus erant abdicati, reuocantur. Alia preterea ibi agita
ta, quæ vt suprà dixi, in extremo hoc libro ponentur. Decretum est præterea vti sedes
episcopalis nouæ Romæ, id est, Constantinopolis, propterea quòd secundas post Ro-
mam antiquam obtinebat, primas inter alias vrbes ferret.

Commendatur Cyrilli epistola Synodales aduersus Nestoriũ, & ea Leonis quæ est ad Flauianum, contra Eutychen.

Episcoporum reuocatio. Decretũ de dignitate & prerogatiua Sedium Episcopalium Rõ. & Constant.

De seditione propter ordinationem Proterij Alexandriæ suscitata, & itidem Hierosolymis.

CAP. V.

Gangrena Paphlagoniæ vrbs. Proterius in Dioscori exulis locum

POrrò autem Dioscorus ad Gangrenam vrbem Paphlagoniæ incolendam condem- Vide Nice. lib. 15. cap. 8. 9.
natus, & Proterius communibus concilij suffragijs ad episcopatum Alexandriæ
gerendum delectus. Quo in sede illa episcopali locato, maximus tumultus & planè

intolerabilis

Alexandria episcopus, vade pop. seditio

Priscus rhetor de seditione Alexandrina

A intolerabilis à populo varijs æstuante sententijs cietur. Nam, vti in eiusmodi rebus euenire solet, alij Dioscorum repetere, alij partibus Proterij firmè adhærescere cœperũt, adeò vt clades ingens eaq; certè insanabilis inde nasceretur. Nam Priscus rhetor scribit, præfectum Thebaidis eadem tempestate venisse Alexandriam, vidisseque populũ vno consensu contra magistratus impetum fecisse, iecisseq; lapides in militum copias, quæ seditionem comprimere studebant, atque milites vi coëgisse ad templum, quod olim Serapidis dicebatur, confugere: tum populum concurrisse eò, templum expugnasse, militesque viuos ignis cremasse incendio. De quibus rebus cum certior factus esset Imperator, militum recens ad eam rem lectorum duo millia illò misisse. Quos adeò secundo ventu & prospera vsos nauigatione, vt sexto pòst die Alexandriam appellerent. Deinde cum milites petulanter in vxores & filias Alexandrinorum insultarent, cladem posteriorem priorẽ sua acerbitate penè obscurasse. Posteà populum in circo congregatum orasse Florum, qui & præsidiariorum militum gessit præfecturam, & ciuilem vrbis administrationem tenuit, vti ipsis frumenti congiarium, quod illis ademerat, quinetiam balnea, spectacula, & alias denique res, quæ eis propter tumultuosam ipsorum seditionem ablatæ fuerant, reddenda curaret. Florum autem populi impetum, cùm coram adesset, sua hortatione cohibuisse, pariterque seditionem ad tempus sedasse.

Florus præfectus seditionẽ sedat.

Alia seditio monachorum in Palæstina

Theodosio quodam eius ordinis in ecclesiã furente.

Verũ intereà monachi, qui solitudinem in confinijs Hierosolymorum sitam incolebant, minimè pacato tranquilloque animo fuêre. Nonnulli enim eorum, qui concilio interfuissent, & ab eius decretis penitùs dissentirent, veniunt in Palæstinam, de fide prodita conquesturi, & alios monachos ad seditionem incendere excitareque cœperunt. Ac cũ Iuuenalis ad sui episcopatus sedem reuertisset, & vi compulsus ab illis aduersarijs, qui illum in contrariam sententiam retrahere nitebantur, suam ipsius sententiam refellere detestarique, ad vrbem, in qua tum Imperator vixit, confugisset, qui concilio Chalcedonensi, vti suprà diximus, refragabantur, in vnum coacti, in sancto die festo Resurrectionis Theodosium, qui maximè omnium concilium illud perturbasset, quique primus illos de eo certiores fecisset, designant episcopũ: de quo posteà monachi in Palęstina scripserunt ad Aclisonẽ, quòd à suo proprio episcopo in maleficijs deprehensus, expulsus fuit monasterio: & quòd, dum fortè Alexandriæ versabatur, adhæserat Dioscoro, & multis, vtpote seditiosus, verberibus dilaceratus, cameloque maleficorum more impositus, circa vrbem ductus fuerat.

Aclisõ cum monasterio exclusus.

Petro Maiumæ episcopatum donatum.

B Ad istum multi ex vrbibus Palæstinæ accedentes, effecerunt, vti ipsis ab eo designarentur episcopi. Inter quos Petro ex Iberia orto, episcopatus Maiumæ prope Gazam sitæ donatus fuit. Quibus rebus nunciatis, Martianus primùm iubet Theodosium militum manu ad se adduci: mittitque eò Iuuenalem, qui res ibi perturbatas ad meliorem tranquilliorem que statum reduceret: quinetiam omnes à Theodosio ad Ecclesiæ ministerium designatos exturbari mandat. Posteà verò quàm Iuuenalis eò aduentauit, multa & acerba mala, qualia (dæmone inuido, & Deo infesto vafrè excogitante) animus cuiusque suggerere solet, ex vtraq; factione manarunt. Nam dæmon ex mutatione vnius literæ, falsaque eius interpretatione perfecit, vt vtrouis modo efferretur, sententiam omninò diuersam induceret: quæ quidem tam discrepans à compluribus putatur, sensusque tam penitùs inter se pugnantes inferre, vt alter alterũ prorsus labefactet. qui enim fatetur Christum ἐν, hoc est, in duabus esse naturis, perspicuè dicit, eum ἐκ, hoc est, ex duabus naturis constare: siquidem Christum in diuinitate pariter & humanitate inesse concedens, eũ ex humanitate & diuinitate pariter cõstare cõcedit: qui rursus ἐκ, hoc est, ex duabus naturis constare dicit, omninò cõfitetur ἐν, hoc est, in duabus inesse: quippe ex diuinitate & humanitate constare asserens, eum in diuinitate & humanitate inesse asserit: sic tamen vt neque caro in diuinitatem, neque diuinitas in carnem (quarum coniunctio inexplicabilis est) cõmutetur: atq; adeò per hanc vocem prolatam, EX DVABVS, intelligatur simul proferri, IN DVABVS: & per vocẽ, IN DVABVS, intelligatur pariter proferri, EX DVABVS, & alteram ab altera minimè abesse: quandoquidem ex abundanti constat non modò totum ex partibus cõstare, sed in partibus totum intelligi: & tamen ista penitùs ab se mutuò seiuncta quidã homines opinantur, quippe quorum animi sunt antè ita occupati, vel quadam de Deo opinione, quæ ipsis assueta est, vel tali voluntate, vt quoduis mortis genus subire malint, quam ei, quod verum est, assentiri. Vnde mala, quæ supra posuimus, profecta sunt. Sed ista quidem hoc modo.

Vnius literæ discrimen dissensiones in Ecclesia peperit.

De imbrium penuria, fame ac peste, vtq; incredibiliter quibusdam in locis tellus sua sponte fructus protulerit. CAP. VI. A

Imbrium paucitas. Fames. Pestis.

Isdem temporibus tanta fuit imbrium paucitas in vtraq; Phrygia, Galatia, Cappadocia & Cilicia, vt homines rerum necessariarum penuria coacti, alimentum pestiferum & exitiale caperent, vnde etiam pestis nata est, & ob victus mutationem ægrotare cœperunt, & corporibus intumescentib. propter nimiam inflammationem lumina amiserunt: ac tussi simul afflictati, tertio die migrarunt è vita. Cui quidem pesti quanquam nullum potuit omninò remedium inueniri, fames tamen his quibus vita suppetebat, per salutarem Dei omniũ moderatoris prouidentiam leuata est: quippe anno illo sterili & effœto alimentum ex aëre non aliter atq; manna olim Israëlitis delapsum dicitur, & insequente anno fructus maturos terrã sua sponte produxisse. Atq; non modò hæc mala per Palæstinam grassabantur, verumetiam aliæ graues calamitates per alias multas & propè infinitas regiones pererrabant. *Vide Nice. lib. 15. c. 10.*

Manna ex aere delabitur. Fruges spontaneæ.

De Valentiniani cæde, & Romæ expugnatione & alijs qui illic imperitabant.

CAPVT VII.

Aëtij interitus. Valentiniani interitus. Heraclij interitus. Pœna libidinis.

DVM hæc in Oriente geruntur, in antiqua Roma Aëtius miserè interfectus est. Valentinianus quoq; partium versus Occidentem Imperator, & Heraclius vnà à quibusdam Aëtij militibus è medio sublati: insidijs à Maximo, qui Imperium ambierat, propterea contra eos comparatis, quòd coniunx Maximi fuerat à Valentiniano stuprata, & per vim compressa. Iste Maximus Eudoxiam Valentiniani vxorem coëgit inuitam sibi nubere. Illa igitur, neq; id sanè immeritò, hoc facinus & contumeliæ & turpitudinis maximæ loco ducens, & omnem aleam, vt dicitur, iacere cupiẽs, propter ea, quæ maritus passus est (mulier enim est, & propter pudicitiam quam ipsa amiserat atrox, & animo implacabili, cum pudicitiam retinere studens ea spoliatur, idq; ab eo maximè, cuius atrocitate virum amisit) mittit in Libyam ad Genzerichum, dona quàm plurima illi dat, bonamque spem etiam animo eius inijcit, de alijs in posterum potiundis: suadet vt ex inopinato Imperium Romanum inuadat, pollicetur que se omnia in manus eius tradituram. Qua re confecta, Roma capitur. Genzerichus, vtpotè barbarus, morum inconstantia & mobilitate præditus, fidem huic minimè seruauit, sed vrbe incensa, rebusque omnibus direptis, Eudoxia deniq; cum binis filiabus capta, reuertitur: inque Libyam se recipit, & Eudoxiam maiorem natu filiam filio suo Honoricho collocat in matrimonium: Placidiam autem natu minorem vnà cũ Eudoxia matre postea famulatu planè regio comitatam, quò Martiani animum (nam & incẽdium Romæ, & Imperatoris Valentiniani filiæ tam contumeliosè tractatæ ei bilem mouerant) pacatum & tranquillum efficeret, mittit. Itaque Placidia iussu Martiani eam despondentis, nubit Olybrio, viro nobili ex ordine senatorio: qui Roma capta, confugit Constantinopolim. Mortuo Maximo Imperium Romanorum obtinet Auitus ad mẽses octo. Quo peste extincto, Maiorinus proximo anno suscipit Imperij gubernacula. Maiorino etiam à Rhecimero Romanorum duce per insidias interempto, Seuerus triennio Imperium occupauit. *Vide Nice. lib. 15. c. 11. Maximus Imp.* B *Auitus, Maiorinus, Seuerus Imppp. Occidentis, circa annũ Christi 460*

Furens quid fœmina possit exemplo suo docet Eudoxia.

Genzerichus Romam diripit, nec domui Valentiniani parcit.

Tyranni in Imperio.

De morte Martiani & Leonis Imperio, & quòd heretici Alexandrini Proterium occidunt, eiusq; episcopatum Timotheo Æluro tradunt.

CAP VIII.

Martianus quamdiu regnarit.

SEuero porrò Romanorum adhuc Imperium gerente, Martianus, cum septem solùm annis regnasset, deposito hoc regno, ad præstabilius domicilium demigrauit, exemplari imperandi verè regio omnibus ad intuendũ relicto. De cuius morte Alexandrini certiores facti, iracundiam cum maiore furore & æstu contra Proterium renouarunt. Nam populus ad iram facilè accendi, leuiq; arrepta occasione ad tumultus ciendos inflammari solet, idq; Alexandrinus in primis: qui quidem frequenti sua multitudine eaq; obscura & abiecta maximè se efferens, temeraria audacia magnos sumit spiritus. Atque ea de re aiunt, plebeium quenq;, modò ipse voluerit principium dare, ciuitatem illam ad popularem ac ciuilem seditionem posse incendere, & quò velit deducere rapereque, adeò vt eam nõ pudeat res planè ridiculas & ineptas (sicut de Amasi scribit Herodotus) plerumq; consectari. Ac talis est in eiusmodi quidem rebus populus iste: at in alijs tamen non est talis, qualis contemnendus videatur. Alexandrini ergo tempore, quo præsidiorum præfectus *Vide Nice. lib. 15. c. 15. 16. 17.*

Populus Alexandrinus in primis seditiosus.

A ctus Dionysius in superiori Aegypto cōmorabatur, diligenter obseruato, Timotheum cognomento Aelurum, qui iam pridem monasticum vitæ genus excoluisset, posteà autem esset in numerum presbyterorum Alexandrinorum ascriptus, ad episcopatus gradum capessendum suffragijs deligunt: ac simul atq; in magnam ecclesiam, quæ Cæsaris nomine nuncupatur, deduxerant, illum suum declarant episcopum, dum Proterio adhuc suppeditabat vita, sacerdotisq; muneribus fungebatur. Timothei electioni interfuit Eusebius antistes Pelusij, & Petrus ex Iberia ortus, Maiumæ ciuitatis episcopus: quas etiam res, historicus ille, qui vitam Petri literis prodidit, commemorat: à quo traditur, Proterium non à populo, sed à quodam milite trucidatum. Nam cum Dionysius, sceleribus ibi admissis impulsus, maxima cum celeritate Alexandriam veniret, maturaretque incensam seditionis flammam restinguere, quidā ex Alexandrinis, Timothei suasu, vti scriptum erat ad Leonem, Proterium abeuntem, confugientemq; ad Baptisterium, visceribus eius gladio transfixis, conficiunt: funeq; circumligatum, in loco, qui Tetrapylon, id est, quatuor portæ, dicitur, omnium oculis subijciunt ad contemplandum, ac cum irrisione & clamore Proterium occisum prædicant. Posteà verò corpus per totam ciuitatem raptatum, igni cremandum tradunt: atque more beluarum viscera eius degustare neutiquam exhorrescunt: sicut ex postulatione episcoporum Aegyptum incolentium, & totius cleri Alexandrini hæc omnia complectente constat, quæ ad Leonem imperio Romano, vti diximus, post Martianum potitū, facta fuit, ijsq; ferè verbis conscripta.

Timotheus Aelurus Alexandriæ episcopus per seditionē constitutum superstite adhuc Proterio.

Proterij episcopi miseranda cædes, ab Arianis facta

Tetrapylum locus.

Leo Imp. anno Christi 459.

Pio Christi amantissimo, & victoria à Deo declarato, triumphatori, Augusto Leoni
" postulatio ab episcopis omnibus diœceseos Aegypti vestræ, & à clericis maximæ & sanctissimæ vestræ Ecclesiæ Alexandrinæ missa. Cū sis humanæ vitæ diuina & cœlesti gratia velut dono tributus, Auguste Imperatorum omnium sanctissime, non desinis reuera proximè & secundum Deum in dies singulos communi reip. vtilitati prouidere.
" Et postea Timotheus, qui tum presbyter fuit, pace populi rectè de fide sentientis cùm apud nos, tum apud Alexandrinos disturbata, se statim post concilium Chalcedoni celebratum cum quatuor aut quinq; duntaxat episcopis & paucis monachis, tum peruerso Apollinarij, tum pernicioso eius ipsius Timothei errore pariter cum eo infectis (ob quem omnes id temporis a Proterio, viro diuinę planè memorię & cōcilio episcoporū
B in Aegypto coacto, dignitate sacerdotali, sicut canon ecclesiæ postulat, abdicati ab Imperatoribus, quibus bilem mouerant, in exilium eiecti fuerunt) ab Ecclesia catholica & fide se separauit seiunxitque. Ac paulò post: Idem Timotheus tempore, quo Martianus sanctissimæ memoriæ Imperator ex hac luce ad Deum migrauit, diligenter obseruato, maledicis verbis, vtpotè nullis subiectus legibus, cum impudens lacerare non dubitauit: sancto etiam & generali Concilio Chalcedoni habito, quasi perfricta fronte anathema denunciare, pertrahere ad se populi venalis & seditiosi turbam, contra diuinos canones, ordinem Ecclesiasticum remp. & leges dimicare, se intrudere in sanctam Dei ecclesiam pastorem tum & doctorem habentem, sanctiss. nostrum patrem & archiepiscopum Proterium, consuetas celebrantem synaxes, & preces nostri omnium seruatori Christo pro sancto vestro Imperio, & pro palatio vestro Christi amantissimo offerētem. Et paulò infrà, Vno die præterlapso, Proterio sanctissimo episcopatus munere, vt moris est, perfungente, Timotheus assumptis sibi duobus episcopis dignitate episcopali abdicatis, & clericis itidem exilio, vt diximus, mulctatis, à duobus illorum creatur episcopus, nullo omninò episcoporum orthodoxorum ex diœcesi Aegyptiaca, sicut in creando episcopo Alexandrino fieri solet, pręsente: & ita cathedram archiepiscopatus, sicut ipse putabat, obtinet, stupro planè contra ecclesiam habentem suum proprium sponsum, qui diuina in ea obibat mysteria, sedemque suam, vti ecclesiæ canon flagitat, gubernabat, admisso. Et quibusdam interpositis, sequuntur ista: Beatus ille Proterius nihil aliud facere poterat, quàm dare locum iræ, sicut scriptum est, & quò impetum eorum, qui ad necem illi inferendam accurrebāt, effugeret, ad venerādum se recipere baptisterium: quem locum maximè omnium, etiam barbari & agrestes homines, qui sacratum eius decus & gratiam inde emanantem penitùs ignorant, violare extimescunt.
" At isti tamen, qui propositum ab initio Timotheo concilium reipsa perficere nitebantur, ne in puris illis et inuiolatis quasi adytis Proterium seruari passi sunt, neque sanctimoniam loci, neque tempus (solennis enim dies festus salutaris Paschatis tum celebrabatur) reuerentes, neque reformidantes sacerdotij dignitatem, quæ inter Deum & homines mediatrix est, innocentem occidunt, crudeliterque cum alijs sex è medio tollunt: atque corporis reliquias vulneribus vndique plenas abducunt secum, trahunt per vniuersam ferè vrbem, ludibrio miserandum in modum exponunt, atrociter verbe-

Episcoporum Aegyptum incolentium postulatio apud Leonē aduersus Timotheū.

De Timothei hæresi & sceleribus.

Timothei episcopi creatio.

Rom. 12.

Proterij interitus.

ribus

ribus lacerant corpus illud, quod verbera minimè sentiebat, discindunt membratim, A & ne à visceribus, more ferarum, degustandis illius quem nuper mediatorē inter Deū " & homines existimabant, se continuerunt. Postremò quod reliquum erat corporis, ig- " ni tradunt absumendum: & cineres illius in ventum spargunt dissipantq;, adeò vt effe- ratam bestiarum immanitatem longè superare viderentur. Atq; istorum omnium ma lorum author & architectus fuit Timotheus. Zacharias autem, qui res easdem narrat, literis nimirum Timothei ad Leonem missis persuasus, tradit plura prætereà gesta esse, idq; culpa Proterij, qui maximas turbas, vti ait ille, in Alexandriam inuexerat: facino- raq; ea non à populo, sed à quibusdam militibus designata: eoq; missum Stelam ab Im- peratore Leone, pœnas illis inflicturum.

Zacharias de Timotheo & Proterio.

De circularibus Leonis literis. CAP. IX.

Leo consulit Occidentis episcopos super istis rebus.

LEo Imperator cùm ab episcopis remp. Romanam incolentibus, tum ab alijs pijs vi- ris ob monasticum vitæ genus plurimùm commendatis, de concilio Chalcedonen- si, & Timothei cognomento Aeluri creatione interrogasset, literas generatim ad om- nes scripsit: misitq; vnà exemplaria supplicum libellorum tum à Proterij, tum à Timo thei fautoribus sibi oblatorum.

Vide Nice. lib. 15. c. 18. 19.

Literæ autem Leonis quaquauersum ad omnes missæ, sunt his verbis compositæ: Exemplar literarum diuinarum sanctissimi Imperatoris Leonis, Anatolio episcopo Constantinopolitano & omnibus alijs per totum orbem terrarum metropolitanis epi- scopisq; reliquis missarum.

IMPERATOR CAESAR LEO, PIVS, VICTOR, TRIVMPHATOR, *Maximus semper Augustus, Anatolio episcopo, S.*

Leonis litera ad Anatoliū.

Fuit meæ pietati in optatis, vt tum omnes sanctissimæ orthodoxæque Ecclesiæ, tum " prætereà ciuitates reip. Romanæ subiectæ summa tranquillitate fruerentur, nihilq; acci " deret, quod quietum earum statum perturbaret. Quæ autem turbæ nuper Alexandriæ " contigerint, tuæ sanctitati minimè iam obscurum arbitramur. Verùm quo accuratius " omnia intelligas, & quæ causæ tanti tumultus, tantæque perturbationis extiterint, verè " cognoscas, exemplaria supplicum libellorum, quos sanctissimi episcopi & clerici à pre- " dicta vrbe & diœcesi Aegyptiaca Constantinopolim vrbem Imperij primariam aduen B tantes, contra Timotheum ad meam pietatem attulerunt, quinetiam exemplaria sup- " plicum libellorum, quos quidam etiam Alexandria à Timotheo ad castra nostra acce- " dentes, nostræ clementiæ tradiderunt, ad tuam pietatem misimus: ad eum planè finem, " vti quid factum sit à Timotheo, quem et populus Alexandrinus, & primarij viri, & ci- " ues, & naucleri sibi poposcerunt episcopum: deque alijs rebus in ipso supplicum libel- " lorum corpore comprehensis, & prætereà de Chalcedonensi Concilio, cui minimè as- " sentiuntur quidam, sicut libelli supplices infrà positi declarant, tua sanctitas perspicuè " intelligere possit. "

Etiam exemplaria supplicum libellorū mittit Leo.

Proinde tua pietas faciat, vt omnes orthodoxi & sancti episcopi, qui in hac vrbe pri- " maria in præsentia commorantur, quinetiam omnes sanctissimi clerici cōfestim apud " se conueniant, & omnibus rebus (quippe Alexandria, quæ vti in statu tranquillo & pa- " cato locetur, nobis maximè curæ est, iam est vehementer turbata) diligenter tractatis " disquisitisque, quid de eo, de quo suprà diximus, Timotheo, quid etiā de concilio Chal " cedonensi, omni humano timore, gratia & odio penitùs deposito, soloq; Dei omnipo- " tentis timore ante oculos statuto (nostis enim vos de hac re sanctæ eius & syncerœ diui- " nitati rationem reddituros) quid, inquam, vobis videatur, planè significetis, quo nos de " omnibus per vestras literas certiores facti, edictum, quod appositè illis conueniat, pro- " mulgare possimus. Istæ quidem sunt literę scriptę ad Anatolium. Non dissimiles ab eo- " dem Imperatore scriptæ fuerunt, cum ad alios episcopos, tum ad viros illustres, qui per id temporis, vt suprà demōstratum est, vitam inopem, & rebus omnibus ad victum ne- cessarijs destitutam egerunt: ex quorum numero Symeones (de quo superior nostra mentionem fecit Historia) fuit: qui quidem primus omnium cœpit in columna habi- tare, illudque domicilij genus inuenit. His annumerantur Baradatus & Iacobus Syrij.

Symeonis habitatiō qualis.

Vide supra lib. 1. cap. 13.

De quibus rebus episcopi & Symeones, qui columnam incolebat, rescripserunt. CAPVT. X.

Leonis episcopi Romani iudicium de Synodo Chalcedonensi & creatione Timothei Aeluri.

PRimùm igitur Leo episcopus antiquæ Romæ pro defensione concilij Chalcedonē- sis scripsit, creationemque Timothei, vtpote contra Ecclesiæ leges factam, impro- bauit: quam Leonis epistolam Imperator per silentiarium eius mandata exequentem, Timo-

Vide Nice. lib. 15. c. 19. Euagrium lib. 2. c. 11.

A Timotheo Alexandriæ antistiti mittit: cui rescripsit Timotheus, & cùm concilium Chalcedonense, tum Leonis epistolam coarguit. Istarum epistolarum exemplaria extant in literis Leonis Imperatoris generatim ad omnes scriptis, & à me quidem omittuntur, ne nimis multa eius generis scripta in hoc Opere intexere videar. Porrò alij itidem episcopi Chalcedonensis concilij firmè adhæsere decretis, & creationem Timothei consentientibus suffragijs condemnauêre. Ac solus Amphilochius episcopus Sidæ epistolam scripsit ad Imperatorem, in qua vti contra Timothei creationem grauiter vociferatur, sic Concilium Chalcedonense improbat: quæ res sunt etiam à Zacharia rhetore literis mandatæ, ipsaq; epistola Amphilochij in eius libro posita. Symeones item vir sanctæ memoriæ, binas de iisdem rebus scripsit epistolas, alteram ad Leonem Imperatorem, ad Basilium Antiochiæ alteram: quarum eam, quæ est scripta ad Basilium, vtpotè breuem, in hac mea ponam Historia: cuius hæc est sententia.

Vide Cuspinianum in vita Anastasij.

Aliorum episcoporum iudicia.

Symeonis litera bina.

DOMINO MEO RELIGIOSISSIMO, SANCTISSIMO, DEOQVE CHARISSIMO *Basilio archiepiscopo, Symeones humilis peccator in Domino. S.*

" Iam opportunè dicere possumus: Benedictus Deus, qui non auertit precem nostram, " & misericordiam suam à nobis peccatoribus. Cum literas vestræ amplitudinis accepissem, admiratus sum, tum singulare studium & pietatem Imperatoris nostri sanctissimi, quam non modò erga sanctos patres, verumetiam erga fidem ab illis confirmatam demonstrauit, declarauitque. Verùm hoc non ex nobis donum, vt sanctus loquitur Apostolus, sed ex Deo, qui per preces vestras hanc propensam illi largitus est voluntatem. Postea adiungit ista: Quapropter ego abiectus & vilis velut abortus monachorum, Imperatori significaui, tum quid ipse de fide sexcentorum illorum & triginta sanctorum Patrum Chalcedoni in vnum coactorum senserim, tum me illi adhærescere, & ab eadem vtpotè sancti Spiritus afflatu demonstrata confirmatum affirmaui. Nam si Seruator adest in medio duorum aut trium in nomine eius congregatorum, qui fieri potest, vt tam multorum tamque sanctorum patrum non interfit Concilio, cùm Spiritus sanctus fuerit cum illis ab initio? Et postea: Quamobrem confortare, & esto robustus in veræ pietatis defensione, non aliter atque Iesus filius Naue, seruus Domini in populo B Israëlitico gubernando tuendoq;. Vniuerso clero tuæ sanctitati obsequenti, & populo benedicto ac fideli, à me, quæso, salutem dicito.

Symeonis ad Basilium epistola de Concilio Chalcedonensi.

De Timothei Æluri exilio, & Timothei Salofacioli creatione, & de Gennadio & Acacio Constantinopolitanis episcopis.

CAP. XI.

Vide Nice. lib. 15. c. 16.

POst ista Timotheus Aelurus addicitur exilio, iubeturque Gangrenæ domicilium rerum suarum collocare. Itaq; Alexandrini alterum Timotheum Proterij successorem designant: quem alij Basilicum, Salofaciolum alij vocarunt. Mortuo Anatolio, sedem episcopatus Constantinopolis vrbis primariæ capessit Gennadius: cui Acacius, qui in eadem vrbe orphanorum collegio præfuerat, successit.

Timothei Aeluri exilium.

Anatolio succedit Constantinopoli Gennadius, huic rursus Acacius.

De terræmotu, qui accidit Antiochiæ, trecentos & quadraginta septem annos post illum, qui fuerat, regnante Traiano.

CAPVT XII.

Vide Nice. lib. 15. c. 20.

SEcundo anno Imperij Leonis ingens terræmotus & conquassatio Antiochiæ accidit, ante cuius initium quidam è populo eiusdem vrbis fati, supra modum insanire, & omnem belluinam feritatem longè superare visi sunt, quasi procemium eiusmodi cladibus præbituri. Anno autem sexto & quingentesimo post nomen illi vrbi impositum, grauissimus terræmotus accidit, quippe decimo quarto die mensis Gorpiæi, quem Romani Septembrem vocant, circiter horam quartam noctis, tercentum quadraginta septem annis decursis ab eo terræmotu, qui sub Traiano fuit. Ille enim terræmotus anno centesimo quinquagesimo nono post ciuitatem liberam & sui iuris factam corrigit: hic autem regnante Leone, sicut à scriptoribus, qui eum accuratè persecuti sunt, commemoratur, accidit, sexto & quinquagesimo anno. Qui quidem omnes ferè ædes vrbis nouæ disturbauit, quæ vrbs à multis hominibus incolebatur, nullaq; eius pars deserta fuit aut neglecta, sed tota Imperatorum magnificentia aliorum alios in ea re superare contendentium exquisitè elaborata extructaq;. Quinetiam prima & secunda palatij domus deiecta, alijs stantibus vna cum adiuncto balneo, quod cum antè nulli fuisset vsui, iam tum in ea calamitate necessariò propter clades, quæ reliquis balneis obtigerunt, ciuitati abluendæ inseruiuit. Euersæ etiam

Antiochia terræmotum quando acciderit, & quantum Vrbi nocuerit. accidit autem anno Christi 462.

Tetraphylon. etiam porticus ante palatium, & locus qui Tetraphylon dicebatur: & turres circi propè A ianuas, & quasdam etiam porticus ex illis egredientes: aliquam item partem balneorũ Traiani, Seueri & Adriani concussit diruitq;: aliquam quoq; viciniæ, quæ Ostracina di- Io Rhetoris historia de terremotu Antiochiæ. citur, vnà cum porticibus, & Nymphæum (sic enim nominatur) prostrauit: quorũ singula accuratè à Ioanne rhetore narrantur. Ait porro tum ciuitati de tributis mille auri talenta ab Imperatore esse condonata, tum ciuibus etiam vectigalia, qui ea clade afflicti erant, tum deniq; ab eodem curam de publicis ædificijs reficiendis susceptam.

De incendio, quod extitit Constantinopoli.

CAP. XIII.

Constantinopolis incendiũ quale. CLades preterea huic non dissimilis, imò verò multo acerbior Constantinopoli accidit, quæ in parte vrbis mare tangente, quam Viam Bouis nuncupant, primùm incœpit. Fertur dæmonem quendam maleficum & consceleratum mulieris gerentẽ similitudinem, siue mulierem egentem, quæ victum manibus quæritabat (vtrunque namque dicitur) circiter tempus, quo Vide Nice. lib.15.c.21. Dæmon incendiarius fomitem incendij ponit. lucernæ accendi solent, lucernam in forum detulisse, quasi aliquid salsamenti empturam, depositaque ibi lucerna se inde subduxisse. Flammam lucernæ stupam occupasse, maximum excitasse incendium, ædificiumq; in foro positum dicto citius combussisse, atque ædificia alia in proximo sita, non modo quæ facilè incendi poterant, verumetiã quę erant ex lapidibus constructa, depascentẽ, facilè absumpsisse: quod quidẽ incendiũ durasse ad quatriduum, nullisq; viribus comprimi potuisse: per vrbem mediam totam pererrans, à Septentrionali regione ad Australem vsque omnes domus ad quinque stadia in longum, in latum autem ad quatuordecim stadia penitùs vastasse, nullumq; edificium vel publicum vel priuatum, nullas columnas, nullos denique fornices ex lapidibus structos, toto illo spacio, quo grassabatur, omninò reliquisse: sed omnem duram concremasse materiam, perindeac si fuisset res perfacilis ad incendendum. Hanc cladẽ in Boreali vrbis regione, in qua nauale est, à Via Bouis (hoc enim nomine est) vsque ad Concordiæ templum. vetus templum Apollinis oberrasse: in Australi autem à portu Iuliani ad ædificia ecclesiæ, quæ Concordiæ nomine nuncupatur, non multùm distantia grassatam. In media ciuitate, à foro Constantini ad Tauri forum vsque, miserabile spectaculum, & cum pri- B Deformatio Constantinopolis ex incendio. mis horrendum ante omnium oculos posuisse. Nam quæcunque vrbis loca in sublime cum summa pulchritudine erecta fuissent, aut quæ ad magnificentiam & singularem præstantiam affabre elaborata, aut ad publicos priuatósue vsus extructa, aceruatim velut in montes collesque inuios & abruptos aggerata fuisse, atque conferto omni materiæ genere, sic priorem deformasse effigiem, vt ne ab eorum habitatoribus internosci poterat, qui locus hic vel ille antè fuisset, vel vbi situs.

De varijs variarum regionum calamitatibus.

CAP. XIIII.

Terræmotus. EIsdem temporibus, bello Scythico, quod contra Romanos versus Orientem incolentes susceptum fuit, exardescente, Thracia, Hellespontus, & Ionia terræmotu admodum concussæ sunt: concussæ etiam eodem Cyclades insulæ, concussæ item Cnidus & Coo insulæ, vsque adeò, vt multa in Priscus Rhetor. illis deturbarentur ædificia. Porrò autem Priscus memorat tam ingentẽ Pluuia inusitata. pluuiam Constantinopoli, & in Bithynia extitisse, vt ad tres aut quatuor dies aquæ instar fluuiorum de cœlo præcipitarent, & montes illarum violentia in planiciem deprimerentur: quinetiam sic obruerentur pagi, vt in exitij discrimen venirent, inque Boana lacu, qui non longè abest Nicomedia, ob crebram sordidæ cuiusq; generis materiam in eum congestam, nonnullæ fierent insulæ. Verùm ista euenêre posteà.

De Zenonis & Ariadnæ nuptijs.

CAP. XV.

Leo Imp. Zenoni filiam suam despōdet. IMperator Leo Zenoni Ariadnam despondet filiam, eum sibi generum asciscit, qui ab incunabulis Aricmesus quidem vocatus fuerat: at post nu- Vide Nice. lib.15 c.27. ptias nomen à quodam viro ab Isauris oriundo, sic appellato, qui ad magnum decus & splendorem peruenisset, obtinet. Vnde verò iste Zeno ad Eustathius Syrus historicus. tantam dignitatem ascenderit, & quam ob causam omnibus à Leone sit prælatus, ab Eustathio Syrio commemoratum est.

Romani Imp. Occidentis Anthemius anno Chr. 464. Vide Nice. lib. 15. c. 27.

De Imperatore Romano Anthemio, & qui post illum imperauerint.

CAPVT XVI.

Anthemius Imperator.

ANthemius porrò rogatu legatorum à Romanis ad Occidentem habitantibus Cõstantinopolim ad Leonem missorum, Imperator ad Romam gubernandam mittitur: cui Martianus, qui dudum rexerat Imperium, filiam desponderat. Basiliscus prętereа, frater Berinæ coniugis Leonis, cum exercitu ex militibus lectissimis collecto dux contra Genzerichum mittitur: quæ res sunt à Prisco rhetore accuratissimè conscriptæ: neq; hæc solùm, verum etiam quomodo Leo Asparem, qui Imperium ei tradiderat, per dolum, quasi mercedem honoris, ad quem ipsum extulerat, ei redditurus, è medio sustulit: quinetiam filios eius Ardaburium, quem antea Cæsarem creauerat, & Patriciũ, quo Asparis patris eorum insolentiam & inscitiam ludificaret, itidem trucidauit. Post occisum Anthemium, qui quinquẽnio Romanum Imperium administrauerat, Olymbrius à Rhecimere Imperator renunciatur: quo extincto, Imperator creatur Glycerius: quem Nepos post quintum Imperij sui annum exturbat, ipseq; potitur Imperio, episcopum autem Romanum Glycerium apud Salonas vrbem Dalmatię designat. Istum Nepotẽ regno eijcit Orestes: post Orestẽ filius eius Romulus, cognomine Augustulus, qui postremus Romæ Imperator fuit, 1300. annos post regnum Romuli, Imperium occupauit. Quo mortuo, summam rerum Romanarum administrat Odoacer, qui Imperatoris nomine repudiato, se regem appellari voluit.

Priscus Rhetor. *Leo sustulit Asparem Ardaburium Patricium.*

Olymbrius. Glycerius. Nepos. Orestes. Romulus. Odoacer.

Finis Imperij Rom. in Occidentẽ ad regnũ relapsi. Odoacer ex Imp. Rõ. Rex anno 471. post quẽ Imperiũ occidentale iacuit annis 33. Videlicet, vsq; ad Carolum Magnum: & sunt prorsus de interea tẽporis oẽs qui hoc opere memorantur Imperatores Orientis.

De morte Leonis & parui Leonis imperio, & Zenonis rursum patris eius.

CAPVT XVII.

Leo Iunior Imperat. Orientalis, Mox Zeno eius pater anno Chr. 475. Vide Nice. lib. 15. c. 29.

PEr idem tempus Leo Imperator, cum decem & septem annos regnasset, Constantinopoli deponit Imperium, Leonemque Ariadnæ filiæ suæ & Zenonis filium, iam admodum tenerum ætate, in Imperij gradu locat. Post quem Zeno pater purpuram induit, vt Leonis gener, subsidio Berinæ coniugis Leonis: mortuoq; puero paulo post, Zeno solus Imperij obtinet gubernacula. Quæ autem res fuerint vel ab eo vel contra eum gestæ, quæque eius temporibus acciderint, proximus Liber, Deo iuuante, perspicuè docebit.

Leo Imperator Imperium deposuit anno 471. Zeno obtinuit Imp. añо 476.

B

Compendium rerum in Chalcedonensi concilio gestarum, in huius secundi Libri fine collocatum.

CAPVT XVIII.

EPITOMAE EORVM QVAE ACTA SVNT, ET DECISA IN CONCILIO *Chalcedonensi.*

Vide Nice. lib. 15. ca. 10 Euagr. lib. 1. cap. 4.

Episcopi præcipui concilij Chalcedonẽsis Leonis Pont. vicarij. Dioscorum à cœtu reijci-re primi purga re postulant.

PAscasianus & Lucentius episcopi, & Bonifacius presbyter in hoc concilio, Leonis antiquæ Romæ pontificis fuère vicarij: Anatolius item antistes Constantinopolis, Dioscorus Alexandriæ episcopus, Maximus episcopus Antiochiæ, & Iuuenalis Hierosolymorum, & horum omnium sacerdotes, eidem concilio interfuerunt. Quorum numero adiuncti erant senatores primarij, quibus dixerunt vicarij Leonis, Dioscorum non debere cum illis in concilio considere. Istud enim suum episcopum Leonem mandasse: quod quidem si minimè obseruarent, se ab Ecclesia decessuros. Ac cum senatores rogarent, quænam crimina obijcerentur Dioscoro? responderunt, illum qui personam iudicis præter æquum & bonum susceperat absque Romani pontificis † præsidentis permissu, debere pro iudicio, quod ipse de alijs dederat, iudicium subire. Quæ cum dixissent, & Dioscorus de sententia senatus in medio consessu staturetur, petebat Eusebius, vt supplex libellus quem Imperatores miserãt, coràm iam perlegeretur, hæcque verba adiecit: Mihi certè à Dioscoro facta est iniuria, fidei etiam facta iniuria: Flauianus episcopus ab eo interfectus, vnaque mecum iniquè sacerdotio abdicatus. Iubete meum supplicem libellum legi. Quæ cum dixisset, supplex libellus lectus fuit, qui est hæc verba complexus: Supplex libellus Imperatoribus nostris Christum verè colentibus, religiosissimis & sanctissimis, Fl. Valentiniano & Martiano semper Augustis, ab Eusebio humillimo episcopo Dorylæensi, qui pro se, pro orthodoxa fide, pro Flauiano denique sanctissimo episcopo Constantinopolitano verba fecit, oblatus:

† Cæteris cum ῥώμης habeat codex Gręcus impressus, suspicor malo animo ab aliquo vocẽ Romani, sublatam, Nice. li. 15. cap. 30. eã etiã habet, & debet in textum hoc loco redire: tu Vide an. no. nostras Græcas pa. 139. lat. 1. lin. 22.

Est quidem vestræ amplitudini propositum, vt cunctis qui vestro parent Imperio, sedulò prouideatis, & cùm cęteris omnibus iniuria affectis, tum maximè sacerdotibus benignè opitulemini. In hoc enim diuinum numen, à quo mortalium imperium & dominatus vobis tributus est, verè colitur. Quare, quoniam & fides Christiana & nos etiã incommoda multa grauiaq; cõtra æquitatis regulam à Dioscoro reuerendiss. episcopo

 Alexan-

Dioscorum Alexandriæ episcopum ad Imperatores libellus supplex.

Alexandriæ, vrbis primariæ, accepimus: ad vestram benignitatem supplices accedimus, A vt quod æquum est, à vobis impetremus. Causa autem querelæ eiusmodi est: In concilio nuper Ephesi vrbis primariæ habito (quod vtinam nunquam fuisset habitum, ne orbem terrarũ tantis malis ac turbis oppleuisset) ille bonus vir Dioscorus qui iuris & æqui normam pro nihilo putauit, qui timorem Dei contempsit, qui eandem tenuit cum Eutyche homine pleno inanitatis atq; adeò hæretico opinionem ac sententiam, qui quisnam esset, aliquandiu multos celauit: postea tamen seipsum prodidit, cum ex criminatione, quam ego Eutychi intulissem, & ex sententia, quam Flauianus sanctæ ac piæ memoriæ episcopus contra eum pronunciasset, occasionem arripuisset, multitudine populorum seditiosorum coacta, & potentia sibi pecuniæ subsidio acquisita, piam orthodoxorum religionem, quoad eius fieri poterat, labefactare, & peruersam Eutychis monachi doctrinam, quæ ab ipsis apostolorum temporibus hactenus à sanctis patribus cõdemnata fuerit, stabilire laborauit. Itaq; cum facinora, quæ tam confidenter tum contra Christianam fidem, tum contra nos admiserit, non exigui momenti sint, supplices accidimus ad genua vestræ Celsitudinis, obsecramusque vt iubeatis reuerendiss. episcopum Dioscorum ad crimina ei à nobis obiecta respondere, nimirum commentaria rerum ab eo contra nos gestarum in sancto concilio perlegantur, quibus certè ostendere poterimus, eum & ab orthodoxa fide alienum esse, & hæresim propugnare impietatis plenam & iniquè nos abdicasse, & grauibus nos affecisse incommodis: atq; oramus præterea, vt diuina & honorifica vestra mandata mittere dignemini sancto & generali diuinissimorum episcoporum concilio, quò & quid nos, & quid prædictus Dioscorus egerit, audiri, & omnia quæ in concilio gerentur, vestræ pietati significari possint, vt immortali nostro capiti Christo placeamus. Cuius rei facti compotes, Imperatores sanctissimi, assiduas preces pro prospero vestri Imperij statu perpetuando, Deo offerre nõ desistemus. Quæ autem in secundo concilio Ephesino ab episcopis acta erant, rogatu tum Dioscori, tum Eusebij publicè ac palàm legebantur: ex quibus constabat, epistolam Leonis minimè lectam fuisse, idque cum verba de eadem semel atque iterum facta fuissent. Vnde Dioscorus causam rogatus, respondit se semel atque iterum egisse cum episcopis, vt illud fieret: postulauitque Iuuenalis Hierosolymorum episcopus, & Thalassius Cæsariæ Cappadociæ episcopus, vt res istæ apertè declararentur (hos namq; B vna cum Dioscoro authoritatem in concilio Chalcedonensi sibi assumpsisse constat) atque Iuuenalis dixit, affirmauitque, Dioscorum quidem per literas Imperatoris de legenda Leonis epistola admonitum, postea tamen mentionem eiusdem epistolæ à nemine factam: Thalassius autem dixit se minimè obstitisse, quo minus legeretur, neque tantum habuisse authoritatis, vti ipse solus decidere posset, vt legeretur. Itaque actis concilij perlectis, & quibusdam episcopis nonnullas veteratorias & quasi commentitias sententias in illis deprehendentibus, Stephanus Ephesiorum antistes rogatus, quinam eorum qui tum subscribebant, cum exceptione subscripsissent, respondit Iulianum, qui postea Lebidi fuit episcopus, & Crispinum ita subscripsisse: eos tamen qui subscribebant Dioscoro, istud fieri minimè permisisse, sed prehendisse subscribentium digitos, adeò vt turpissima ignominiæ nota affecti viderentur. Proinde Stephanus confitebatur eodem ipso die abdicationi Flauiani fuisse subscriptum. Quippe Acacius Ariarathiæ episcopus, chartæ, in qua nihil scriptum erat, omnes per vim & necessitatem infinitis ferè malis à militibus, qui cum cruentis gladijs districtisque circumsistebant, diuexatos, ad subscribendum impulit. Deinde alia rursus accusatione perlecta, Theodorus episcopus Claudinopolis dixit, † neminem ista locutum fuisse. Cum autem ita actorum lectio progrederetur, vbi locus quidam occurebat, qui complectebatur, Eutychem & eos, qui asserunt carnem Dei & Domini ac seruatoris nostri IESV Christi de cœlo descendisse, ita locutos, actorum commentarij ostenderunt, Eusebium respondisse, Eutychen dixisse quidem de cœlo, sed non adiecisse, vnde sumpserat. Diogenem autem episcopum Cyzici tum vrgere: Dic ergo vnde? cos verò viterius quærere non fuisse permissos. Tum ipsa acta in medium proferunt. Deinde Basilius episcopus Seleuciæ Isauriæ dixit: Adoro vnum Dominum nostrum IESVM Christum, filium Dei, solum Deum verbum, qui post incarnationem & copulationem diuinitatis & humanitatis in duabus naturis consistere intelligitur? Contra ista cœperunt Aegyptij ita vociferari: Nemo eum qui partiri nequit, in partes diuidat: vnum filium oportet, non duos dicere filios. Tum episcopi Orientis clamare: Anathema sit Christum partienti, anathema eum diuidenti. Eadem etiam acta referunt, Eutychem interrogatum, vtrum duas in Christo esse naturas asserere? respondisse, se scire Christum ante coniunctionem diuinitatis cum humanitate ex duabus

Dioscorum ab orthodoxa fide alienum.

Thalassius Cappadociæ episcopus.

Stephanus Ephesiorum episcopus.

Acta concilij Ephesini lecta in synodo Chalcedonensi sessione prima.

Episcopi necessitate coacti Dioscoro subscribere abdicationi Flauiani.

† Vide annot. pag. 159. lat. 2. lin. 39.

Eutychetis impium error.

A ex duabus cõstitisse naturis, at post copulationem, vnam in eo esse? Basilium tum dixisse: Quòd si non dicat, post coniunctionem naturarum duas esse naturas, quæ nec separari nec confundi possint, confusionem inducere & commixtionem: sin autem adijciat, diuinitatem incarnatam esse, & humanitatem induisse, & incarnationem eo modo quo Cyrillus intelligat, eadem eum dicere, quæ ipsi. Nam aliud diuinitatem esse quæ ex patre fuit, humanitatem autem aliud quæ ex matre. Qui cum essent interrogati, quamobrem abdicationi Flauiani subscripsissent, actorum commentarij declarant, episcopos Orientis sic clamasse: Omnes peccauimus, omnes igitur veniam petimus. Deinde cum vlterius in actis legendis procederetur, constabat episcopos rogatos fuisse, cur Eusebium in congressum & colloquium cum illis venire cupientem non permisissent? ad quę Dioscorus respondet, Elpidium literas admonitorias attulisse illis, confirmasseq; Imperatorem Theodosium dedisse in mandatis, vt in concilium minimè intromitteretur. Idem quoque Iuuenalem respondisse, docent ipsa acta. Thalassius autem dixit, ea nihil habere authoritatis, quæ à principibus condemnationem habuissent, neque fidei propositæ hanc defensionem esse. Vnde Dioscorum quæ fiebant reprehendisse acta indicant, his ferè verbis: & dixisse, Quales iam seruantur canones? Cum Theodoritus in conuentum venisset, tum fertur senatum dixisse, quod pro accusatore ingressus est: respõdisse Dioscorum eum episcopi loco considere. Tum senatum dixisse, cùm Eusebium, tum Theodoritum locum accusatorum obtinere, non aliter quàm Dioscorum ipsum locum tenere rei. Omnibus igitur actis secundi concilij Ephesini perlectis, sententia quoque contra Flauianum & Eusebium pronunciata, vsque ad verbum quoddam: quo prolato, Hilarius episcopus loqui cœpit. Episcopi Orientis & qui cum illis erant, clamabant: Anathema Dioscoro. Eodem momento Christus abdicauit Dioscorum: Flauianus à Dioscoro abdicatus est. Sancte Domine, tu in illũ animaduerte: tuq; Imperator orthodoxe, illũ vlciscere. Viuat Leo multos annos, multos annos viuat patriarcha. Postremò lectis illis literis, quę ostẽdebant omnes episcopos ibi in vnum collectos abdicationi Flauiani & Eusebij consensisse, illustrissimi magistratus ista quæ sequuntur, totidem verbis locuti sunt: *Vociferatio Synodi aduersus Reos Episcopos.* *Dioscori abdicatio.* *Flauiani abdicatio.*

„ Postridie cum concilium exquisitius habitum esset, de orthodoxa & catholica fide
„ multo accuratius quæsitũ videmus. Ac quoniam Flauianus, piæ memoriæ episcopus,
B & Eusebius reuerendiss. Dorylæi episcopus ex concilij actorum decretorumq; inquisi-
„ tione, & ex verbis eorum qui tum concilio præsederunt (dixerant enim se errore lapsos
„ fuisse, iniusteq; Flauianum & Eusebium abdicasse) declarati sunt minimè in fide hallu-
„ cinati, & propterea iniquè abdicati: æquum nobis sane videtur, idq; Deo nostram ap-
„ probante sententiam, vt Dioscorus (modò ita placuerit diuinissimo & sanctiss. domi-
„ no nostro Imperatori) reuerendiss. Alexandriæ episcopus, Iuuenalis reuerendiss. episco-
„ pus Hierosolymorum, Thalassius reuerendiss. Cæsariæ Cappadociæ episcopus, Eusebi-
„ us reuerendiss. episcopus Armeniæ, Eustathius reuerendiss. episcopus Seleuciæ Isauriæ
„ (penes quos tum potestas erat, concilioq; illi præsidebant) sacri concilij sententia ac iu-
„ dicio eodem pœnæ genere sicut canones Ecclesiæ postulant, mulctati, dignitate episco-
pali abdicentur, omniaque ex sententia Imperatorum diuiniss. decernantur. *Concilij sententia aduersus Dioscorum eiusq; socios.*

Quibus verbis recitatis, clamare Orientis episcopi: Iustum est istud quidem iudicium. deinde vociferari episcopi Illyrici, Omnes errauimus, omnes veniam postulamus. Ac cum episcopi Orientis rursus clamassent, Iusta est ista sententia: homicidam abdicauit Christus, martyres vltus est Christus, senatores iusserunt, vt singuli episcoporum ibi coactorum, separatim suam ipsorum fidem exponerent: vt qui pro certò cognoscerent, Imperatorẽ diuinissimum secundum formulam illam fidei à trecentis decem & octo patribus Nicææ, & à centum quinquaginta Constantinopoli coactis editam, & secundum epistolas sanctorum patrum, Gregorij, Basilij, Hilarij, Athanasij, Ambrosij, & secundum epistolas Cyrilli in primo concilio Ephesino palàm recitatas credere. Etenim Leonem reuerendiss. antiquæ Romæ episcopum Eutychem propterea abdicasse. Isto igitur conuentu ad hunc modum dimisso, cum episcopi sanctiss. ad alium conuentum agendum in vnum cogerentur, Eusebius Dorylæi episcopus libellos pro se ac Flauiano illis obtulit: quibus Dioscorum, vtpote eundem cum Eutyche tenentem errorem, & quòd ipsos sacerdotio abdicauerat, accusauit: addidit præterea, quòd Dioscorus voces quasdam in concilio tum congregato minimè prolatas in commentarijs inseruerat, quòd chartas, in quibus nihil inerat scripti, subdolè parauerat, quibus ipsi subscriberẽt, postulauitque vt omnia acta secundi concilij Ephesini sententia episcoporum iam coactorum abrogarentur, ipsiq; restituerentur ad sacerdotium, sceleratumque illud Eutychis dogma anathemate damnaretur: petebat porrò vt post actorum lectionem aduer- *Eutyches eum à Leone Rom. episcopo abdicatum.* *Sessio secunda rursus contra Dioscorum.*

Dioscorus per nuncios ad cõcilium vocatus patres verbis eludit.

sarius in concilio compareret. Quod cum vt fieret concessum esset, Aetius primicerius A notarius dixit, se ad Dioscorum venisse, sicut etiam ad alios: respondisseq́; Dioscorum, non sibi à custodibus suis permissam potestatem ad concilium accedendi. Ferebatur etiam Dioscorum ante concilium coactum quæsitum fuisse: quo minimè inuento, dixisse Anatolium episcopum, eum debere accersi, & ad concilium venire. Qua re confecta, qui ad eum missi erant, reuersi dixerunt, dixisse Dioscorum, Teneor equidem à custodibus: quod si faciant mihi copiam veniendi, dicant. Ac cum illi qui missi erant, dixissent se ad eum, non ad Magistrianos missos, eum ferunt sic dixisse: Paratus sum ad sanctum & generale concilium venire, sed impedior. Quibus adiunxit Himerius, quòd ipsis redeuntibus à Dioscoro obuiam factus est Boetius, magistro diuinorum officiorum, & cum eo rursus episcopi ibant ad Dioscorum; & quòd quædam de colloquio habito cum Dioscoro schedis notata habebant: quæ cum essent perlecta, declarabant Dioscorum ista his ferè verbis dixisse: Cum hanc rem mecum ipse considero, comperioq́; per quàm vtilem mihi esse, ista respondeo: quoniam præsides illustrissimi, qui in isto concilio sedent, multa post crebra singulorum colloquia decreuerunt, ipseq́; ad secundum iam vocor concilium, quò ea quæ antè dicta fuerint, retractentur: quæro ab illis, vt præsides excellentissimi sacerq́; senatus, qui primo interfuère concilio, etiam huic intersint, vt eædem res denuò accuratè disquirantur. Cui acta referunt, Acacium respõdisse ad hunc modum: Non iussit sanctum & eximium concilium, vt tua sanctitas ideo accedat, vti ea quæ coram illustrissimis præsidibus, & coram sacro senatu acta fuerunt, retractentur: sed nos misit eo planè animo, vti tu ad concilium venias, & ne tua sanctitas absit ab illis. Cui Dioscorum dixisse, ostendunt actorum commentarij: Significastis mihi, Eusebium iam libellos concilio obtulisse: vos obtestor denuò, vt coram præsidibus & senatu mea causa penitùs expendatur cognoscaturque. Postea alijs quibusdam eius generis interpositis, mittebantur denuò quidam ad Dioscorum horrandum, vti rebus in concilio gerendis interesset. Quo facto, qui missi erant, redeuntes dixerunt, se eius verba in schedis notasse, quæ significabant dixisse eum: Iam pridem significaui vestræ sanctitati, me morbo teneri, idcirco peto, vt illustrissimi præsides, & sacer senatus rerum disquirendarum dijudicationi adsint. Ac quoniam morbus ingrauescit, eam ob causam aduentum differo. Tum Cecropium, actorum commentarij memorant, B dixisse Dioscoro: Antea nulla abs te de morbo facta est mentio, debueras igitur canonibus Ecclesiæ fecisse satis. Huic autem respondisse Dioscorum: Semel dixi, præsides debere interesse concilio. Deinde Ruffinum episcopum Samosatenum dixisse Dioscoro: Ea quæ quærebantur, secundum canones Ecclesiæ quæri, & propterea eum ad conciliũ accedentem posse, quæ vellet, liberè dicere. Persuaso igitur Dioscoro, Iuuenalis etiam & Thalassius eò aduentarunt. Eustathius autem protulit ea quæ nihil ad rem pertinebant. Ad quæ respondisse Dioscorum, acta docent: rogasseque Imperatorem Christi amantissimum, vt præsides, & illi qui cum ipso iudicium in concilio dedissent, eò accederent. His rebus eos qui missi erant respondisse, Eusebium eum solùm accusare: & propterea non necesse esse, vt omnes accederent: dixisse tum Dioscorum, Omnes qui cum ipso iudicium in concilio dederant, debere accedere. Nam Eusebium non habere priuatam contra ipsum actionem: sed ea de quibus omnes decidissent iudicassentque. Rursus illis qui missi erant, idem vrgentibus, respondisse Dioscorum: Semel dixi, quæ dixi, & amplius quod dicam non habeo. Post ista Eusebium Dorilæi episcopum dixisse, se contra Dioscorum solùm habere actionem, contra alium præterea neminem: postulasseque vt tertiò accersiretur Dioscorus: quem interpellantem Aëtium, docuisse, iamdudum quosdam, qui se clericos esse dicebant, vnà cum laicis quibusdam Alexandria ad concilium venisse, dedisse libellos contra Dioscorum, eos stantes pro foribus templi, in quo concilium sedebat, clamores edidisse. Ac primùm Theodorum cõcilio libellum exhibuisse, qui sanctæ ecclesiæ Alexandrinæ diaconus fuit, deinde Ischyrianum eiusdem ecclesiæ diaconum, tum Athanasium presbyterum filium fratris Cyrilli: Sophronium item dedisse libellos, quibus Dioscorum tum ob blasphemiam, tum ob res ad corporis vsum pertinentes, violentamque pecuniarum direptionem criminabatur. Porrò autem vocatur tertiò Dioscorus, vt ad concilium accedat. Qui autem ad hoc negocium designati erant, reuersi significabant concilio, Dioscorum dixisse: Satis multa docui vestram pietatem, quibus nihil addere possum. Ac rursus illis qui ad eam rem missi erant, vrgentibus vt veniret, Dioscorus eadem ipsa respondit. Tum Pascasinus dixit: Dioscorus iam tertiò vocatus non venit, conscientiæ stimulo perculsus: rogauitque quid meritus esset. Ad quod responderunt episcopi, eum factum Ecclesiæ canonibus obnoxium. Deinde Proterius, episcopus Smyrnæ: Quando, inquit, sanctus Flauianus

Dioscorus ab ecclesiasticis ad laicos principes prouocat.

Dioscori excusatio.

Ruffinus episcopus.

Dioscorus tertio ad concilium frustra vocatus.

Dioscorus Ecclesiæ canonibus obnoxius.

A Flauianus ab eo fuit interfectus, non prout meruerat, pœnas persoluit. Postremò Leonis antiquæ Romæ archiepiscopi vicarij, ista totidem verbis in concilio recitarunt: Facinora ea quæ sunt à Dioscoro dudum Alexandriæ vrbis primariæ episcopo, contra canonum præscriptionem & disciplinam Ecclesiasticam admissa, partim ex illis quæ in priore consessu inquisita erant, partim ex his quæ hodie acta sunt, omnibus sunt explorata perspecta. Iste enim (vt multa alia missa faciamus) Eutychem eiusdem cum ipso opinionis à proprio ac suo episcopo, patre videlicet sanctissimo, & episcopo nostro Flauiano, sicut canon poscebat Ecclesiæ, abdicatum, sua ipsius authoritate contra Ecclesiæ recepit in communionem: idque ante, quàm concilio illi quod Ephesi cum episcopis sanctissimis habebat, interfuisset. Quibus episcopis sedes Apostolica veniam propterea tribuit, quòd res quas ibi gesserant, contra voluntatem gessissent: qui ad præsens vsque tempus Leoni, episcopo sanctissimo & vniuerso sancto & generali concilio morem gerunt, & ob eam causam eos vtpote eidem fidei consentientes, in suam recepit communionem. At iste Dioscorus de illis rebus, de quibus gemere, lugere, seque humi abijcere debuerat, etiam adhuc gloriari non desinit. Accedit eodem, quòd epistolam beati Leonis, quam scripsit ad Flauianum sanctæ memoriæ episcopum, legi non permisit: idque sæpius rogatus ab his qui eam attulerant, vt legeretur, ipseque cum iureiurando adiecto se eam legendam curaturum pollicitus esset. Quæ minimè perlecta, sanctissimis orbis terrarum Ecclesijs & offensioni fuit, & detrimento. At quanquam talia consciuerat facinora, tamen consilium a nobis initum est, quomodo tum ei pro impio scelere ab ipso antè admisso, tum reliquis itidem pijs episcopis, penes quos minimè par cum eo erat potestas iudicādi, aliqua impertiretur misericordia. Verum quoniam prior eius impietas, posterioribus sceleribus longe superata est (non enim dubitauit etiam sanctissimum & religiosissimum antiquæ Romæ archiepiscopum communione interdicere: quinetiam cum libelli pleni impietatis ab ipso commissæ contra eum essent producti, & ille ipse semel, iterum ac tertiò, vti canon Ecclesiæ vult, esset ad concilium vocatus, minimè obtemperauit, vtpote propriæ conscientiæ stimulis pulsus, & eos qui à varijs concilijs iure essent abdicati, contra ius recepit ad se: denique varijs
B Ecclesię legibus ab eo quasi pedibus conculcatis, contra se ipse quodammodo sententiam pronunciauerat) quoniam, inquam, hæc omnia deinceps admisit, idcirco sanctissimus & beatissimus archiepiscopus magnæ & antiquæ Romæ Leo, per vos & præsens concilium cum beatissimo & omni laude celebrando apostolo Petro, qui est petra & basis Ecclesiæ catholicæ & fidei orthodoxæ fundamentum, spoliauit omni dignitate episcopali, & omni sacerdotali ministerio prorsus abdicauit. Quamobrē hoc sanctum & frequens concilium sententiam, quam Ecclesiæ canones postulant, contra Dioscorum, de quo nostra superior instituta fuit oratio, pronunciat. Quibus ab Anatolio, Maximo & reliquis episcopis confirmatis, illis exceptis qui à senatu erant vnà cum Dioscoro abdicati, de his per literas à concilio referebatur ad Martianum: & abdicatio per idem concilium missa fuit Dioscoro, quæ ita se habet: Scito te tum quòd diuinos Ecclesiæ canones contempseris, tum quòd sancto huic & generali concilio minimè obtemperaueris, tum propter alia multa crimina præterea, quæ commisisse deprehensus es, tum quòd tertiò vocatus à sancto hoc & celebri concilio, vt illis quæ sunt tibi obiecta, responderes, non veneris: scito, inquam, te propter ista omnia à sancto & generali concilio, tertio idus istius mensis Octobris episcopatu abdicatum esse, & ab omni iure Ecclesiastico penitùs abalienatum. Quibus verbis in commentarios relatis, missisque ad pios sanctissimæ Ecclesiæ Alexandrinæ episcopos, & decreto contra Dioscorum edito, conuentus iste dimissus fuit, eoque modo exitum habuit. Verùm pòst in vnum rursus congregati, primùm responderunt ad rogatum principum de vera rectaque fide doceri cupientium: deinde dixerunt, non debere quicquam amplius de causa Eutychis semel ab episcopo Romano conclusa definitaque statui: in quam sententiam omnes quasi pedibus iuerunt. Quinetiam cum omnes episcopi se eadem affirmare clamarent, & principes verbis quemque patriarcham hortarentur, vt vna & altera persona cuiusq; eorum diœceseos in medium prodiret, quò sententia cuiusque perspicuè cognosceretur, Florentius episcopus Sardensis potestatem petijt, vt cum concilio & rebus tempore deliberatis, ipsi possent ad veritatem accedere: & Cecropius episcopus Sebastopolis: Fides, inquit, & præclarè exposita est à trecentis decem & octo sanctis patribus, & confirmata deinde à sanctis patribus, Athanasio, Cyrillo, Celestino, Hilario, Basilio & Gregorio, & iam denuò à sanctissimo Leone stabilita. Itaq; petimus, vt fidei formula tum trecentorum sanctorum patrum, tum Leonis sanctissimi legatur. qua perlecta, totum concilium clamauit, Ista est fides orthodoxorum: sic omnes credimus, sic Papa Leo credit, sic cre-

Vicariorū Leonis Papæ sententia aduersus Dioscorū.

Episcopis venia tribuitur, ob id quod coacti deliquerint & veniam petierint.

Dioscori crimina.

Dioscori abdicationis ratio, per concilium Chalcedonense.

Acta Chalcedonensis Synodi post condēnationem Dioscori.

Florentius episcopus.

Cecropius episcopus.

Nicæna fides lecta & probata.

sic credidit Cyrillus, sic Papa interpretatus est. Ac cum colloquium inter eos fieret, vt A formula fidei à centum quinquaginta sanctis patribus Constantinopoli edita legeretur, illa quoque lecta fuit. Postea totum denuò concilium clamauit, Hæc fides orthodoxorum: sic omnes credimus. His confectis rebus, Aëtius archidiaconus: Habeo, inquit, ad manum diui Cyrilli epistolam ad Nestorium, quam omnes episcopi Ephesi congregati, suis subscriptionibus ratam fecerunt: habeo etiam alteram eiusdem Cyrilli epistolam, scriptam ad Ioannem episcopum Antiochiæ, eamque confirmatam: quæ epistolæ vt perlegerentur, postulauit. Colloquio igitur de his facto, vtraque lecta fuit. Prioris autem quandam partem hoc loco posuimus, quæ se habet ad hunc modum.

Acclamatio patrum.

Ephesinae primae Synodi acta lecta & probata.

REVERENDISS. SANCTISSIMOQVE COLLEGAE NOSTRO
Nestorio Cyrillus S.

Cyrilli epistola ad Nestorium.

Sunt, vt audio, nonnulli, qui meæ existimationi apud tuam reuerentiam obtrectent, idque non raro: quod quidem tum faciunt potissimùm, cum illustres viros ac magistratus in vnum frequentes conuenisse animaduertunt, rati fortasse tuas aures eiusmodi rebus audiendis oblectari. Ac paulò infrà: Sanctum & celebre concilium asserit, eum qui ex Deo patre naturaliter genitus est, filium esse vnigenitum, Deum verum ex Deo vero, lumen de lumine, per quem pater omnia fecit: descendisse de cœlo, incarnatum esse, hominem factum, passum: resurrexisse tertio die, ad cœlos ascendisse. His verbis, huicque doctrinæ nos oportet assentiri, rationeque & mente lustrare, quid sibi velit incarnari, quid, verbum Dei hominem fieri. Non enim dicimus, quòd Dei verbi natura commutata, facta sit caro: neque quòd in totum hominem, qui constat ex animo & corpore, conuersa: sed illud potius, quòd verbum secundum subsistentiam carnem anima rationis participe animatam sibi coniugens, factus est homo, eo certè modo, qui nec exprimi verbis, nec cogitatione comprehendi potest: & vocatus filius hominis, non secundum voluntatem solam, aut quòd suæ benignitati ita visum erat, neque assumptione duntaxat personæ, aut quòd diuersæ naturæ in veram vnitatem coniunctæ erant: sed quòd vnus Christus ex duabus constabat naturis, vnusque filius: non quòd naturarum differentia sublata erat propter vnitatem, sed diuinitas & humanitas B inexplicabili quadam & arcana coniunctionis concursione vnum dominum & Christum & filium effecerunt. Et alijs quibusdam interpositis ista adiungit: Quoniam propter nos & propter nostram salutem sibi secundum subsistentiam naturam iunxit humanam, & processit ex muliere, idcirco dicitur secundum carnem natus esse. Nam non primùm, vti communis natura fert, natus est homo ex sancta virgine, ac deinde Verbum Dei in eum ingressum est: sed in vulua cum carne copulatus, dicitur carnalem sustinuisse natiuitatem, vtpote qui suæ carnis natiuitatē sibi propriam effecerit. Eodem modo dicimus eum passum esse, resurrexisse, non quòd Deus verbum in sua natura aut plagas aut confixus clauorum, aut alias afflictationes passus est (diuinum enim numen, quia sit corporis expers, pati non potest) sed quòd corpus, quod ipsius proprium factum est, patiebatur, dicitur ille ipse ista pro nobis passus esse. Nam in corpore quod patiebatur, inerat ille qui pati non poterat. Sed de hac quidem Epistola hactenus. Alterius epistolæ magna pars in primo Historiæ libro posita est. In ea quidem epistola quam Ioannes episcopus Antiochiæ scripsit, Cyrillus verò etiam suo suffragio penitùs confirmauit, talis extat sententia: Confitemur sanctam virginem Deiparam esse, propterea quòd ex ea Deus Verbum carnem sumpsit & humanitatem, & ex ipsa conceptione sibi templum, quod accepit ab ea, coniunxit. Ac non sumus nescij, homines diuinitùs inspiratos voces euangeliorum & epistolarum scriptarum ab Apostolis, quæ sunt de Domino traditæ, partim communes asseruisse, velut de vna persona prolatas: partim separatim diuisisse, velut de duabus naturis positas: partim diuinas affirmasse, velut de Christi diuinitate duntaxat loquentes: partim denique humiles & abiectas, velut de humanitate solum conscriptas. Quibus addit ista: Cum istas vestras pias voces legissemus, vosque ipsos ita sentire comperiremus (Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma) totius vniuersitatis conseruatorem Deum laudibus extulimus: & sumus propterea inter nos animis admodum læti, quòd vestræ simul & nostræ Ecclesiæ partim scripturis diuinitùs inspiratis, partim sanctorum patrum traditione impulsæ, concordem inter ipsas fidem amplectantur. His epistolis perlectis, qui aderant in concilio, sic acclamabant: Omnes ita credimus, ita Leo Papa credit: anathema ei qui Christum diuidit, qui eius confundit naturas: ista fides Leonis archiepiscopi, sic credit Leo: Leo & Anatolius etiam sic credunt. Omnes sic credimus: & Cyrillus ita credit: sempiterna sit memoria Cyrilli & epistolæ eius similiter. Sic nos sentimus, sic nos

Duarum in Christo naturarum vnio.

Eiusdem incarnatio.

Christus cur secundum carnem natus esse dicatur.

Passio. Christus quomodo passus esse dicatur. Resurrexio.

Ex epistola Ioannis Antiocheni.

Concilio probata Cyrilli epistola.

A sic nos & credidimus & credimus. Leo archiepiscopus sic credit, sic scripsit. Ac cum fie-
ret colloquium inter eos vt Leonis epistola legeretur, lecta fuit, & interpretatio illi ad-
iuncta, quæ in Actis concilij extat. Post lectam epistolam, cum episcopi clamassent, Hęc
fides patrum, hæc fides Apostolorum, omnes sic credimus, orthodoxi sic credunt, ana-
thema ei, qui sic nō credit, Petrus per Leonem ista pronunciauit, Apostoli sic docuerūt,
Leo piè & verè ista docuit, Cyrillus sic docuit, Leo & Cyrillus similiter docuerunt, ana-
thema ei, qui sic non credit, ista vera fides, sic orthodoxi sentiunt, ista fides patrum, ista
cur in concilio Ephesino non legebantur, ista Dioscorus occultauit: cum, inquam, epi-
scopi ad hunc modum clamassent, acta concilij referunt, quòd cum pars epistolæ Leo-
» nis, quæ hæc verba complectebatur: Ad persoluendum nostræ naturæ debitum, diuina
» natura naturæ patibili iuncta fuit, quò vnus & idem mediator Dei & hominum, ho-
» mo Christus Iesus (quæ quidem res ad nostra vulnera curanda admodum accommo-
» data fuit) ex vna natura mori posset, ex altera non posset: cum, inquam, hæc pars le-
cta esset, & de verborum sensu ac sententia episcopi Illyrici & Palæstini ambigerent,
Aëtius Archidiaconus sanctissimæ ecclesiæ Constantinopolitanæ sententiam Cyrilli
in medium protulit, quæ ita se habet:

Leonis epistola in concilio lecta & interpretata probatur.

Ambigentibus Illyricis & Palæstinæ episcopis super Leonis quibusdam verbis, Aëtius Cyrilli sententiam in mediū profert ad clariorē ex collatione intellectum.

» Quoniam corpus ipsius proprium, gratia Dei, vt ait Apostolus Paulus, pro omnibus *Hebr. 2.*
» gustauit mortem, idcirco ipse dicitur pro nobis mortem passus: non quod ipse mortē,
» quantum ad ipsius naturam pertinebat, esset expertus (istud namque vel dicere vel sen-
» tire insania est) sed quòd, vt dixi modò, caro eius gustauit mortem. Ac rursus de sen-
» tentia epistolæ Leonis, quæ ita se habet: Agit vtraque forma alterius cōmunione, quod
» vtriusque proprium est: verbo quidem illud operante, quod verbi est, corpore autem
» ea exequente, quæ sunt corporis: atque illud claret miraculis, hoc cōtumelias sustinet.
de hac, inquam, sententia cum dubitarent Illyrici & Palæstinæ episcopi, idem Aëtius
» sententiam Cyrilli legebat, hæc verba complectentem: Quædam voces de Domino in
» Sacris literis traditæ, maximè diuinæ naturæ conueniunt: aliæ rursus humanæ, aliæ me-
» dium locum obtinent, vtpote, quæ filium Dei, & Deum & hominem pariter esse decla-
rant. Posteà cum de alia parte epistolæ Leonis episcopi suprà positi ambigerent, quæ
» sic se habet: Tametsi in Domino IESV CHRISTO vna est reuera Dei & hominis per-
B sona: tamen aliud est, vnde in vtroque communis est contumelia: aliud, vnde com-
» munis est gloria. De nostro enim illi est minor patre humanitas, de patre illi est
» æqualis cum patre diuinitas. Theodoritus, re ponderata, dixit à Beato Cyrillo hæc
» esse ad verbum tradita: Cùm homo factus erat, non deposuit, quod proprium
» erat, sed mansit, quod erat: & altera natura in altera habitauit, hoc est diuina natu-
» ra in humana.

His explicatis, cum illustres principes sciscitarentur, vtrum quisquam esset qui am-
plius dubitaret: omnes responderunt, se non amplius dubitare. Pòst Atticus episcopus
Nicopolis dies aliquot omnibus dari postulauit ad deliberandum vt ea, quæ & Deo pla-
cerent, & sanctorum patrum doctrinæ consentirent, constanti & stabili mente decer-
nerentur: postulauit etiam epistolam Cyrilli ad Nestorium scriptam, in qua Cyrillus
hortatur Nestorium, vt duodecim fidei quasi capitibus consentiat, quibus omnes con-
senserunt. Ac cum principes de hac re verba inter se fecissent, concessissentq́; illis ad de-
liberandum dies quinq;, vt cum Anatolio Constantinopolis antistite conuenirent: o-
mnes assenserunt, dicentes: Nos sic credimus, omnes sic credimus: vt Leo credit, sic cre-
dimus: nemo nostrûm dubitat, nos omnes subscripsimus. Ad quæ rursus dicebātur ista:
Non necesse est vt omnes conueniant: sed quoniam consentaneum videtur, vt qui am-
bigant confirmentur, reuerendissimus episcopus Anatolius ex illis, qui subscripserunt,
eligat eos quos ad docendum ambigentes, idoneos putauerit. His adiecit concilium:
Petimus à patribus, vt concilij huius primarij pro nobis orthodoxis Imperatori & Au-
gustæ supplicēt: omnes peccauimus, omnibus detur venia. Clerus autem ecclesiæ Con-
stantinopolitanæ clamauit: Pauci clamant, non totum loquitur concilium. Tum cla-
mant episcopi Orientis: Exilio abdicatur Aegyptius. Ac cum episcopi Illyrici idem po-
stularent, clamauit clerus Constantinopolitanus: Exulet Dioscorus, exulet Aegyptius,
exulet hæreticus, Christus Dioscorum abdicauit. Rursus Illyrici episcopi, & qui cum il-
lis erant, clamant: Omnes peccauimus, veniam omnibus tribuito. Dioscorus concilio,
Dioscorus expelletur ecclesijs. His rebus alijsque eiusdem generis exagitatis conuentus
dimissus est. Proximo pòst conuentu, cum senatus simul collocutus esset, vt formu-
læ iam postulatæ legerentur, Constantinus secretarius à scheda ista quæ sequuntur,
legit:

Atticus episcopus Nicopolitanus synodi acta scribenda suscipit.

Cyrilli ad Nestorium epistolæ argumentum.

Constantinus secretarius recitat acta concilij.

» Postridiè cum Concilium exquisitius habitum esset, de orthodoxa & catholica fide

Eadem supra posita sunt, sed in hac epitome tomi 4 cap. lib. eiusd.

multò accuratius quæsitum videmus. Ac quoniam Flauianus piæ memoriæ episcopus, A & Eusebius reuerendiss. Dorylæi episcopus ex concilij actorum decretorumq́; inquisitione, & ex verbis eorum, qui tum Concilio præsederunt (dixerāt enim se errore lapsos fuisse, iniusteque Flauianum & Eusebium abdicasse) declarati sunt minimè in fide hallucinati, & propterea iniquè abdicati: æquum nobis sanè videtur, idq́; Deo nostram approbante sententiam, vt Dioscorus (modò ita placuerit diuinissimo & sanctissimo domino nostro Imperatori) reuerendissimus Alexandriæ episcopus, Iuuenalis reuerendissimus episcopus Hierosolymorum, Thalassius reuerendissimus Cæsariæ Cappadociæ episcopus, Eusebius reuerendissimus episcopus Armeniæ, Eustathius reuerendissimus episcopus Beryti, & Basilius reuerendiss. episcopus Seleuciæ Isauriæ (penes quos tū potestas erat concilioq́; illi præsidebant) sacri concilij sententia ac iudicio eodem pœnæ genere, sicut Ecclesiæ canones postulant, mulctati, dignitate episcopali abdicentur, omniaque de sententia Imperatorū diuinissima decernantur. Deinde alijs scriptis perlectis, episcopi qui ibi erant coacti, cum rogarentur, vtrum literæ Leonis fidei trecentorum decem & octo sanctorū patrum in concilio Nicæno olim congregatorum, & fidei etiam centum & quinquaginta patrum, qui Constantinopoli in vnum conuenerant, consentirent? Anatolius Constantinopolis antistes, & omnes ad vnum qui aderant, responderunt, epistolam Leonis cum fide sanctorum patrum quos diximus, consentire: eidem epistolæ subscripserunt. Quibus ita constitutis, clamauit concilium: Omnes assentimur, omnes ista approbamus, omnes similiter credimus, omnes eadem sentimus, omnes sic credimus. Sic credere patres, qui sunt in concilio, sic qui subscripsere cōcilio. Ad multos annos viuat Imperator, ad multos annos viuat Augusta, ad multos annos viuant patres, qui intersunt concilio, qui eiusdem fidei sunt cum concilio. Ad multos annos viuat Imperator, ad multos annos viuant, qui eadem sentiunt cum concilio, ad multos annos Imperator. Omnes fidei subscripsimus, sic sentit Leo, sic nos sentimus. postremò sic locuti sunt: de ijs rebus retulimus ad diuinissimum & sanctissimū dominum nostrum Imperatorem, responsumq́; ab eius clementia expectamus. Ac cū illis à quibusdā diceretur, Vestra reuerētia & de Dioscoro à vobis abdicato, diuiniss. Imperatoris celsitudine insciente, & nobis similiter inscientib. & de omnib. illis de quibus à vobis postulatio facta est, & de huius concilij actis est Deo rationē reddituri: clamarunt, B Dioscorum Deus abdicauit, Dioscorus iure abdicatus est, Dioscorum Christus abdicauit. Post ista, cū responsum, quo quid de abdicatis constituere episcopis permisit, à Martiano allatum erat, quemadmodum à principibus monstratum est, petebant episcopi ista sic locuti: Oramus, vt qui eiusdem sunt opinionis, qui idem sentiunt cum concilio, qui epistolæ Leonis in concilio subscripserunt, in cōciliū ingrediantur. Qui, facto colloquio, in concilium ascripti sunt. His cōfectis rebus, supplices libelli ab episcopis diœceseos Aegypti Imperatori Martiano oblati legebantur, qui præter alia ista etiam complexi sunt: Sentimus, sicut à trecentis decem & octo episcopis in concilio Nicæno coactis, fides exposita est: & sicut beatus Athanasius & sanctus Cyrillus sentiunt, anathema denunciantes omni hæresi, tum Arij, tum Eunomij, tum Manetis, tum Nestorij, tum eorum, qui dicunt carnem Domini nostri de cœlo delapsam, & non ex Maria Deipara & semper virgine sumptam, eamque nostri omniū carni omninò, peccato excepto, similem. tum omnes, qui erant in concilio clamarunt: Cur isti dogmati Eutychis nō denunciarunt anathema? subscribant epistolæ Leonis, denuncientq́; anathema Eutychi & eius dogmatis, Leonis epistolæ consentiant: volunt fortasse nos deludere, nos in fraudem impellere. Quibus dixerunt episcopi Aegyptij, multos esse in Aegypto episcopos, seque non posse absentium personam suscipere: rogaruntque concilium, vti expectarent suum archiepiscopum, quò, sicut mos postulat, illius sententiæ morem gererent. Quòd † si ante primatis electionem aliquid transigerent, episcopos Aegyptiacæ diœceseos in illos impetum facturos. Cum autem multum precarentur, & concilium illis admodum resisteret, fit sermo, vt spacium episcopis Aegyptijs vsq; eò daretur, quoad archiepiscopus illis designaretur. Tum supplices libelli quorundam monachorum proferebantur, quorum summa fuit, vt nemo chartis vllis subscriberet, donec concilium frequens cogeretur, quod cogi decreuerat Imperator, & decreta intelligere. Quibus perlectis, Diogenes episcopus Cyzici memorat, Barsumam vnum ex numero eorum, qui conuenerant, Flauianum trucidasse. Eum enim clamasse, Occidito, & cum in libello insertus non sit, contra quàm oportet in concilium intrasse. Clamare omnes Episcopi: Barsumas vniuersam Syriam perdidit, induxitque contra nos mille monachos. † Ac cum rogatum erat, vt qui conuenerant, decisionem Concilij expectarent, monachi postularunt, vt libelli ab ipsis compositi legerentur. In quibus contine-

Episcoporum acclamatio probantiū decreta Concilij.

Libelli supplices Martiano oblati quid cō tinuerint.

Controuersia inter Episcopos de Eutychis damnatione.

Supplices libelli monachorum.

Barsumas Flauiani interfector.

† Videantur not. pag. 144. lat. 1. lin. 25.

† Vide ibid lin. 6.

A continebatur, vt Dioscorus & episcopi, qui cum eo sentirent, concilio interessent. Quo omnes ad vnum commoti, clamarunt: Anathema Dioscoro, Dioscorum Christus abdicauit, istos foras eijcito: tolle è concilio contumeliam, tolle vim. Has impias voces Imperatori adime, tolle è concilio contumeliam, tolle dedecus. His restiterunt monachi, clamaruntque: Tolle contumeliam à monasterijs. Cum rursus eadem concilium clamasset, fit sermo, vt reliqui libelli legantur, qui asserunt Dioscorum iniquè abdicatum, oportereque, fide ad discutiendum proposita, eum concilij fieri participem: & nisi hoc fieret, se suorum vestimentorum excussuros puluerem, & à cōmunione episcoporum, qui ibi conuenerant, se separaturos. Quæ cum dixissent, Aëtius archidiaconus legit canonem de his, qui se separant. Rursus cum monachi rogatis sanctissimorum episcoporum, & Aëtij etiam archidiaconi repugnarent, & pars concilij Nestorio & Eutychi anathema edicerent, pars illud deprecarentur: habitum est colloquium à principibus, vt supplices libelli Fausti, & reliquorum monachorum legerentur: qui quidem libelli petebant ab Imperatore, ne monachi, qui antè rectis dogmatis restitissent, deinceps reciperentur, propterea quòd Dorotheus monachus Eutychem vocauerat orthodoxum. Contra quem varia Eutychis dogmata coram principibus agitabantur. Pòst quinto conuentu facto, principes iubent decreta de fide plana fieri: legitq; Asclepiades diaconus Constantinopolis decisionem, quæ videbatur non esse in commentarios referenda. A qua nonnulli dissederunt, alij assensi sunt eidem. Cum autem clamores tollerentur contrarij, dixêre principes, dixisse Dioscorum, Flauianum ob hāc rem à se abdicatum, propterea quod duas affirmarat in Christo naturas, & decisione contineri, cū ex duabus constare naturis. Tum Anatolius, Nō, inquit, ob fidem abdicatus erat Dioscorus: sed quòd Leonem à communione excluserat, & ter vocatus ad concilium non venerat. Deinde principes epistolam Leonis in decisione inseri voluerunt. Cui cum episcopi contradicerent, affirmarentque aliam non debere fieri decisionem (eam enim perfectam esse) referebantur ista ad Imperatorem: qui iubet, vt ex episcopis Oriētis sex, tres ex Ponto, ex Asia tres, ex Thracia tres, tres ex Illyrio, præsente vnà Anatolio & episcopi Romani vicarijs, in templo conuenirent, rectéque de fidei rebus deciderent: vel vt singuli suam ipsius fidem declararent, vel certò scirent, concilium in Occidente ea

Vociferatio patrum aduers. libellos monachorum.

Fausti supplices libelli quod ab Imperatore petierunt.

Quinta sessio. Asclepiades diaconus.

Decretum de nouo de plenaria fidei constitutione.

B de re coactum fore. Cum autem ab illis rogatum esset, Dioscorône assentirentur Christum ex duabus esse naturis asserenti, an Leoni dicenti duas naturas in Christo esse? clamarunt, se & Leoni credere, & eos, qui ei contradicunt, habere pro Eutychianistis. Dixêre tum principes, à Leone hoc adiungi, nempè duas in Christo cōiunctas naturas, quæ nec conuerti, nec partiri, nec confundi possunt: templumq; diuæ Euphemiæ vnà cum Anatolio & Vicarijs Leonis, & Maximo episcopo Antiochiæ, & Iuuenali Hierosolymorum episcopo, & Thalassio Cæsareæ Cappadociæ, & alijs prætereà ingrediuntur. Quibus ingressis decisio fidei legebatur, quæ ita se habet: Dominus noster & seruator Iesus Christus, & quæ sequuntur: quæ suprà in Historia à nobis posita sunt. Qua perlecta clamatum est: Ista omnium patrum fides, episcopi primarij iam huic subscribant: ista Apostolorum fides, huius quasi vestigijs omnes insistimus, omnes ita sentimus. Tū principes: Ea, inquiunt, quæ sunt decreta à patribus, quæq; omnibus probata, ad diuinā Imperatoris celsitudinem referentur. In sexto verò conuentu aderat Martianus Imperator, deque concordia ad episcopos orationem habuit: atque eius iussu decisio fidei per Aëtium archidiaconum Constantinopolitanum lecta fuit, cui subscripsere ad vnum omnes, sciscitatusq; est Imperator, illáne decisio facta esset de omnium sententia? Quod ita esse omnes secundis acclamationibus confirmarunt. Rursus Imperator binas habuit apud eos conciones, quas omnes vehementer collaudabant. Atque Imperatoris hortatu canones sanciti sunt, iusque metropolitanum Chalcedoni tributum, à quo etiam mandatum, vt episcopi ad triduum aut quatriduum manerent, & quod cuique visum esset, illud coram principibus quisque proponeret ad exquirendum, & vt quæ essent consentanea constituerent. Quibus confectis, conuentus dimissus est. Alia prætereà acta sunt, alij constituti canones. Aliud item celebratum concilium à Iuuenale & Maximo: in quo decretum est, vt episcopus Antiochiæ vtranque Phœniciam & Arabiam suæ diœcesi subiectam haberet: episcopus autem Hierosolymorum, tres Palæstinas. Quod quidem colloquio à principibus & episcopis habito confirmatum fuit. In nono conuentu tractabatur causa Theodoriti, qui Nestorium damnauit anathemate, hisque verbis vsus est: Anathema Dioscoro & ei qui negat sanctam Mariam virginem Deiparam, quique vnum vnigenitum filium in duos filios diuidit. Ego, inquit, & fidei decisioni, & Leonis epistolæ subscripsi. Itaque facto inter omnes colloquio, ad propriam Episcopatus sedem restitutus est: In a-

Fidei decisio qualis. Cap. 4. huius libri, eademq; & approbata.

Sexta Sessio.

Martiani conatus in conciliandis episcopis.

Concilium de finibus Diœcesium.

Nona Sessio. Theodoritus restituitur.

Decima Sessio.

Ibæ causa agitata. A

In alio conuentu Ibæ causa fuit agitata, & legebãtur iudicia, quæ Photius episcopus Tyri, & Eustathius Beriti episcopus, de eo pronunciauerant: sententia autem in posterum diem dilata fuit. Vndecimo conuentu, cum multi episcopi ei ad sacerdotium suffragati essent, certi episcopi restiterunt, dixeruntq; accusatores pro foribus esse, & ingredi debere. Legebantur etiam acta de eo promulgata. Fit prætereà à principibus sermo, vt acta Ephesini concilij de Iba legerentur, omniaque acta concilij secundi Ephesini irrita fierent, creatione Maximi episcopi Antiochiæ sola excepta: orabãtq; de ea re Imperatorẽ, vt nihil eorum, quæ post primum concilium Ephesinum, cui præsidebat sanctus Cyrillus Alexandriæ pontifex, ratum fieret: iudicatumque est, vt Maximus episcopatum retineret. In altero conuentu, causa Basiani episcopi Ephesi examinata fuit, & decretum, vt Basianus de eo dignitatis gradu dimoueretur, inque eius locum sufficeretur Stephanus. Altero conuentu facto, ista stabilita fuère. Cõuentu decimo tertio, causa Eunomij episcopi Nicomediæ, & Anastasij episcopi Nicææ disquisita fuit, qui inter se de suis ipsorum ciuitatibus contenderunt. Decimo quarto conuentu, causa Basiani fuit excussa. Ad extremum decretum fuit, vt episcopalis sedes Constantinopolitana, proximum locum post Romanam obtineret.

Vndecima sessio. *Acta concilij Ephesini primi abrogata.* *Duodecima sessio.* *Eiecto Basiano restitutus Stephanus.* *Sessio 13.* *Sessio 14.* *Decretum de primatu sedis Rom.*

FINIS SECVNDI LIBRI.

EVAGRII SCHOLASTICI,

ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER TERTIVS.

De Zenonis Imperio & vita. CAP. I.

ZENO posteaquam Imperij clauum filio suo mortuo obtinuit, perinde ac si persuasum sibi haberet, se minimè totius orbis terræ dominatu posse potiri, nisi omne voluptatum genus, quod fortè occurreret, licenter & effuse consectaretur: in initio ita libidinum illecebris se totum dedidit, vt à nulla turpitudine & nefario flagitio se continuerit, sed sic in illis volutaretur, vti eadem ista in tenebris & in occulto admittere, abiecti & pusillianimi putaret: palàm autem atque in oculis omnium, regale quiddam esse, & solo Imperatore dignum. In qua re peruerso & plane seruili iudicio vsus est: quippe Imperator non ex eo, quòd alijs imperat, spectari debet, sed ex eo, quòd seipsum ita regere ac moderari potest, vti nullum absurdũ voluptatis genus sinat in animum irrepere, sed ita inuictum se ab intemperantia præstet, vt vita eius sit tanquam imago virtutis, quam & imitentur subiecti eius, & ad virtutem erudiantur. At iste se exposuit voluptatum blanditijs, pedetẽtimq; in tam turpem seruitutem redactus fuit, vt inde nullo modo redimi posset: quippe qui dominos persæpè mutarit, non aliter atq; serui inutiles ac perditi, quibus voluptates innumerabiles velut dominæ præficiuntur: quæ quidem continenter titillant animum, & crebræ alia aliam sequuntur, quandoquidem voluptati, quę iam quasi in manibus est, nullus terminatur modus: sed ex ea quidem alia atque alia vsque eò incenditur, ortumq; habet, quoad aliquis vel ita sibi imperare aggrediatur, vti totum voluptatum imperium abs se penitùs repellat, deque cætero regno potiatur ille ipse, vel earum tyrannide oppressus ad extremum vsque spiritum illis inseruiens, tandem ad inferos miser detrudatur.

Vide Nice. lib.16.ca.1. B *Zenonis libido.* *Imperator quomodo se gerere debeat.* *Voluptatis nullus modus.*

De Barbarorum tum in Oriente, tum in Occidente incursionibus. CAPVT II.

AD hunc modum Zeno in initio Imperij sui vitam instituit. Illius autem subiecti tam qui Orientem, quàm qui Occidentem incolebant, grauibus afficiebantur incommodis: quippe Barbari, qui Scenitæ vocantur, loca omnia populati sunt, multitudoq; Hunnorum, qui olim vocabantur Massagetæ, in Thraciam incursionem fecit: quinetiam traiecit Danubium, prohibente nemine. Zeno verò reliquis etiam Imperij partibus per vim barbaro quodam more ac modo spoliatus fuit.

Zenonis subiecti grauibus incommodis affecti. *Vide Plin. lib. 6 cap. 28.* *Vide Nice. lib.16.ca.2.*

A

De tyrannide Basilisci, & Zenonis fuga.

CAP. III.

Vide Nice. lib. 16. ca. 2.

ISte Zeno, cum Basiliscus Berniæ frater contra eum arma ferre pararet (erat enim suis ideò odiosus, quòd omnes ex æquo flagitiosissimam eius vitam detestabantur: quandoquidem nulla in eo animi magnitudo eluce. bat, sed ignauia & desperata nequitia, quæ fractam illius & euictam à voluptate socordiam satis indicauit) animo demisso fugam capessit, augusto imperij honore sine vllo negotio Basilisco relicto. Atque vna cum coniuge Ariadna, quam secum habebat, quæque fugerat à matre, & si quis alius erat, in quo quicquā erga eum residebat beneuolentiæ, in Isauria, quæ illum antè educauerat, obsessus est. Hoc modo igitur Basiliscus Imperij Romani nactus gubernacula, Marcum filium Cæsarem renunciauit: rationemq; imperandi tum Zenoni, tum Imperatoribus, qui antè regnauerant, omninò contrariam secutus est.

Basiliscus contra Zenonem arma parat.

Zenonis fuga.

Basiliscus Imperio occupato Marcū Cæsarem designat.

Quòd Basiliscus, Timotheo Æluro reuocato, ab eo persuasus, circulares quaqua versum literas ad condemnandum Chalcedonense concilium emisit.

CAPVT IIII.

Vide Nice. lib. 10. ca. 3.

ISte Basiliscus, rogatu quorundam Alexandria ad ipsum missorum, Timotheum ab exilio, in quo decem & octo annos ætatem degerat, reuocauit, Acacio id temporis episcopatum Constantinopolis gerente. Timotheus igitur cum venisset Constantinopolim, suadet Basilisco, vt literas generatim ad omnes vbiq; sacerdotes scribat, & tum acta concilij Chalcedonensis, tum Leonis de fide decisionem anathemate damnet: quę literæ scriptæ fuêre in hunc modum:

Basiliscus Timotheū ab exilio reuocat.

Imperator Cæsar Basiliscus Pius, Victor, Triumphator, Max. semper Augustus: & Marcus Cæsar illustriss. Timotheo reuerendiss. & sanctiss. nobilis ciuitatis Alexandriæ archiepiscopo S. Leges pro defensione synceræ, & Apostolicæ fidei à sanctissimis „ Imperatoribus, qui nos sunt antegressi, quiq; beatam, æternam & vitæ parentem Trinitatem ritè coluerunt, sancitas, vtpotè, quæ vniuerso mundo semper salutares fuerint, B nullo tempore antiquari, imò verò eas vt nostras ac proprias diuulgari volumus. Nam „ & pietatem & singularem amorem erga Deum & seruatorem nostrum Iesum, qui nos „ tum fabricauit, tum ad gloriam extulit, vniuerso illi studio, quod in rebus humanis poni solet, præponimus, proque certo credimus, firmam Christi gregis in charitate colligationem cum saluti nobis ipsis subiectisq; omnibus, tum fundamētum, quod nequit „ frangi, atque adeò murum, qui expugnari non potest, nostro Imperio esse. Itaque diuina mentis impulsione cōmoti, concordem sanctæ Ecclesiæ consensum non sine causa „ velut primitias Imperij nostri Deo & seruatori nostro IESV CHRISTO offerre animo „ instituentes, basim & firmamentum vitæ beatæ, quæ hominibus tribuitur, symbolum „ nimirum trecentorum decem & octo sanctorum Patrum Nicææ olim Spiritus sancti „ instinctu in vnum congregatorum (in quod quidem cum nos, tum omnes maiores „ nostri credentes baptizati sunt) decernimus, vt solum in omnibus sanctissimis DEI „ Ecclesijs à populo orthodoxo seruetur custodiaturque: quippe in quo vno syncera „ fides verè & abundè satis, cum ad errorem quemque tollendum, tum ad concordiam „ sanctarū Dei Ecclesiarum stabiliendam definita sit: quinetiam acta, quæ ad illius symboli confirmationem edita sunt, satis reuera ad eam rem habent in se virium & firmitatis. Porrò sanctum symbolum à centum quinquaginta sanctis Patribus in hac vrbe „ Constantinopoli, contra eos, qui blasphemias aduersus Spiritum sanctum locuti „ sunt, compositum, ratum facimus itemque acta concilij Ephesini contra impium Nestorium, & eos, qui post eadem cum illo sentiebant, edita confirmamus. At ea, quæ „ consensum & ordinem sanctarum Dei Ecclesiarum, & pacem totius orbis terræ disturbant, nempè Leonis de fide decisionem, & omnia, quæ in Concilio Chalcedonensi de fide definienda, de expositione symboli, interpretatione, doctrina aut disceptatione eiusdem dicta actáue, quo noua fides contra sanctum illud symbolum à trecentis decem & octo episcopis compositum (de quo iam diximus) introducatur: statuimus decernimusque, vt tum hic, tum in singulis alijs passim Ecclesijs à sanctissimis vbique episcopis anathemati addicantur, & vbicunque locorum fortè reperta fuerint, igni „ tradantur comburenda (quandoquidem Imperatores piæ ac beatæ memoriæ Constantinus & Theodosius Iunior, qui ante nostram ętatem vixerunt, eodem modo de omnibus hæreticorum dogmatis decreuêre) atque ita abrogata, ex vna solaque Catholica, „ Apostolica & orthodoxa Ecclesia prorsus eijciantur: vtpotè, quæ tum salutaria illa trecen-

Epistola Basilisci aduersus acta concilij Chalcedonēs.

Approbatio fidei Nicenæ.

Decisionē Leonis Papæ & acta concilij Chalcedonensis Zeno damnat.

Constantinus & Theodosius quid de omnibus hæreticorū dogmatis decreuerint.

trecentorum decem & octo sanctorum decreta, quæ perpetuò rata esse debent, tum ea, A quæ beati patres Spiritus sancti impulsu in concilio Ephesino sanciuerunt, penitùs tol- " lunt. Deniq; ne cuiquam vel sacerdoti vel laico integrum sit diuinissimam illam sancti " symboli legem violare, sed vt vnà cum omnibus nouis sanctionibus in concilio Chal- " cedonensi editis etiam hæresis eorum, qui non confitentur filium Dei vnigenitum ex " Spiritu sancto, & sancta Maria semper virgine, & Deipara verè incarnatū, hominemq; " factum, sed carnem eius aut è cælo delapsam, aut viso quodam & specie figuratam mō- " strose confingunt: & omnis omnino error, et si quid aliud aliquo in tēpore, aliquo mo- " do locóue in toto mundo nouandarum rerum studio vel cogitatum, vel verbis expres- " sum ad diuinum hoc symbolum euertendum fuerit, funditus profligetur. Ac quoniā " Imperatoris est sedulò prospicere, vt subiectis non in præsentia solùm, sed etiam in po " sterum secura tranquillaq; vita prouido eius consilio suppeditetur: decernimus, vt san- " ctissimi vbiq; episcopi his diuinis nostris literis generatim scriptis ad omnes, palamque " diuulgatis subscribant, quo declarēt perspicuè, se in solo diuino trecentorum decem " & octo sanctorum patrum symbolo velle insistere, quod etiam centum & quinquagin- " ta sancti patres confirmarunt: idemq; post ab orthodoxis ac sanctis patribus, qui Ephesi " vrbis primariç conuenerunt, definite stabilitum: visumq; solum illud trecentorum de- " cem & octo sanctorum patrum symbolum velut ratam fidei decisionem sequendum, " anathemaq; indicendo actis concilij Chalcedonensis, quę populo orthodoxo offensio- " ni esse possunt, eaq; Ecclesijs penitùs eijciant, vtpotè à quibus cùm totus orbis terrarum " conturbetur, tum nostra impediatur felicitas. eos autem, qui post has nostras diuinas li- " teras acceptas, quas, vti credimus, Dei nutu diuulgari curauimus, quò concordia, quæ " omnibus optabilis est, in sanctis Dei ecclesijs stabiliatur, aliquando aggredientur vel " proferre, vel nominare siue disputando, seu docendo, seu scriptis vllo tempore, modo " aut loco nouam illam decisionem in concilio Chalcedonensi contra fidem promulga " tam, velut tumultus & perturbationis sanctis Dei ecclesijs, & omnibus, qui nostro pa- " rent Imperio, authores: Deo prætereà & nostræ saluti aduersarios, iubemus, idq; secun- " dum leges iam ante nostram ætatem ab Imperatore beatæ & diuinæ memoriæ Theo- " dosio, contra talem & tam peruersam amentiam conditas, hisq; nostris diuinis literis " generatim ad omnes scriptis subiunctas, si episcopi fuerint aut clerici, dignitatis suæ & B ministerij gradu abdicari: sin monachi aut laici, exilio, omnium bonorum publicatio- " ne & alijs grauissimis supplicijs mulctari. Enimuerò sancta, consubstantialis, procrea- " trix omnium & vitæ parens trinitas tali à nobis obseruantia honorata, iam non solùm " propter zizania, quæ modo commemorauimus, per nos radicitus extirpata: sed etiam " propter rectas & Apostolicas sancti symboli traditiones à nobis stabilitas propitia & cle- " mens animis nostris, omnibusque nostris subiectis futura est, semper vna nobiscum " administratura Imperium, rebus denique humanis statum pacatum & quietum alla- " tura.

Imperatoris officium.

Concordia omnibus optabilis.

De ijs, qui circularibus Basilisci literis assensi concilium reiecerunt.

CAPVT V.

Timotheus

Basilisci imp. literis assentiuntur itemque alij complures.

His literis à Zenone generatim ad omnes scriptis, Timotheus, qui modo, vti dixi, ab exilio reuerterat, vti à Zacharia rhetore literis proditum est, assensit. Idem fecit Petrus antistes Antiochiæ, cognomento Cnapheus, qui erat tum Constantinopoli vnà cum Timotheo. His rebus ita constitutis, Paulus ad sedem archiepiscopatus Ephesiani capessendum deligitur. Fertur Anastasium quoque, qui post Iuuenalem antistes Hierosolymorum fuit, illis Basilisci literis scriptis ad omnes generatim, subscripsisse: aliosq; prætereà complures circiter quingentos numero idem præstitisse, qui Leonis decisionē & concilium Chalcedonense abrogarunt. Vide Nic. lib. 16. c. 4.

Fragmentum supplicis libelli episcoporum quorundam ad Basiliscum.

Quinetiam extat supplex libellus ab episcopis Asiæ, qui Ephesi conuenerunt, ad Basiliscum scriptus: ex quo nonnulla sumpsimus, quæ sunt hoc loco à nobis posita: Sanctissimis Christiq; amantissimis, dominis nostris Basilisco & Marco Victoribus, semper " Augustis S. Et alijs interiectis adiungit ista: Omninò ô sanctissimi & Christo deditiss. " Imperatores, vnà cum fide, quæ & inuisa est, & varijs modis impugnata, vos impugnari " declarastis. Ac paulò post: Terribilis quædam expectatio iudicij, diuinæ iræ flamma, " & iusta vestræ clementiæ indignatio euestigiò aduersarios occupauit, qui & præpoten- " tem Deum & vestrum Imperium vera fide roboratum arroganter inuadere impugna- " reque moliuntur: quique non modo non cessant nostram tenuitatem varijs incommo " dis afficere, verùm semper nos calumniari, falsa crimina contra nos confingere stu- " dent, nimirum vestris diuinis & Apostolicis literis generatim scriptis ad omnes, nos "

non

A non nisi vi ac necessitate compulsos subscripsisse: quibus certè nos libentibus animis & propensa voluntate subscripsimus. Ac rursus infrà paulò: Nolite alia decreta contra literas vestras generatim scriptas decernere, pro certo, vti diximus, persuasi, mundum, si id feceritis, seditionibus euersum iri, & mala à concilio Chalcedonēsi orta (ob quæ quidem infinitæ cædes factæ, sanguisq́; orthodoxorum iniustè & iniquè fusus est) exigua admodum videri. Postea etiā addit: Cōtestamur coram seruatore nostro IESV Christo, nostrum cultum erga Deum & pietatem liberam esse: oramusq́; vt cùm illi tum præcipuè episcopus Constantinopolis, qui nequiter multis in reb. suo officio functus deprehenditur, iusto, canonico & Ecclesiastico iudicio condemnetur, abdiceturque episcopatus gradu. Zacharias porrò ista quoq́; scribit ad hunc modū: Literis Imperatoris, quas scripsit generatim ad omnes, diuulgatis, monachi, qui Constantinopoli peruerso errore Eutychis infecti erant, rati, se, cum Timotheum & literas Imperatoris nacti fuissent, subsidia ad hæresim suam tuendam inuenisse, sperantesque se iam suum institutum cōmodè posse persequi: properè ad Timotheum se conferunt, ac cum à Timotheo, qui Dei verbum secundum carnem nobis cōsubstantiale, patri autem consubstantiale secundum diuinitatem ostendit, essent refutati, domum reuerterunt.

Zacharias Rhetor.

Monachi item accedunt sententiæ Imp.

Quòd Ælurus Timotheus Alexandrino episcopatu recuperato, patriarchatus ius Ecclesiæ Ephesinæ reddens, Chalcedonense concilium anathemate percellebat.

CAPVT VI.

Vide Nice. lib. 16. ca. 5.

IDem scriptor narrat, Timotheum Constantinopoli egressum perrexisse Ephesum, Paulumq́; illius vrbis pontificem (qui quidem iam dudum ab episcopis prouinciæ, sicut vetus Ecclesiæ consuetudo postulat, creatus fuerat, sede tamen pòst exciderat) in sede episcopali collocasse. Reddidit præterea idem Timotheus ecclesiæ Ephesianæ ius patriarchatus, quod concilium Chalcedonense, vti antè demonstratum est, ei ademerat. Inde tandem soluit, petitq́; Alexandriam: ibi ab omnibus, qui ad eum accedebant, postulauit, vt concilio Chalcedonensi anathema denunciarent. Resisterunt ab eo, sicut à Zacharia traditum est, cum alij complures suæ factionis, tum Theodotus, vnus ex eorum numero, qui Ioppeā Theodosio, episcopo tum à quibusdam designato Hierosolymorum, cum Iuuenali Constantinopolim confugerat.

Timotheus Paulū episcopum in sede episcopali collocat.

Timotheus ecclesiæ Ephesianæ patriarchatus ius reddit.

Zacharias Rhetor.

B

Quòd monachis Acacij suasu motum concitantibus, Basiliscus timens sibi, circulares literas superioribus contrarias, in omnes partes emisit.

CAPVT VII.

Vide Nice. li. 16. c. 6. 7.

EST porrò apud eundem scriptorem, Acacium antistitem Constantinopolitanum ijs de rebus circuisse, monachosque & populum Constantinopolis contra Basiliscum, vtpote hæreticum, concitasse, illumque denegasse literas generatim scriptas ad omnes, atque adeò decreuisse, vt ea quæ tam temerè & quasi repentino impetu facta fuissent, penitùs abrogarentur: effecisseq́;, vt contrariæ literæ ab eodem Imperatore, quæ concilium Chalcedonense approbabant, passim ad omnes mitterentur. Has autem literas, quas ait contrarias alteris fuisse, Zacharias, qui quandam animi „ affectionem secutus, totam illam conscripsit historiam, missas fecit. Quæ quidem lite- „ ræ ita se habent: Contrariæ literæ Imperatoris Basilisci. Imperatores ac Cæsares Basilis- „ cus & Marcus: Apostolicam & orthodoxam fidem ab initio in ecclesijs conseruatam † & ad nostrum vsque continuatam Imperium, & nobis iam regnantibus custoditam, & in perpetuū custodiendam, in qua baptizati sumus, & credimus, solam integram firmamq́; retinendam, retentamq́; in omnibus catholicis & Apostolicis orthodoxorum „ Ecclesijs perpetuò continuandam decernimus, nullamque præterea quærendam esse. „ Quam ob causam literas, nobis imperantibus, seu generatim ad omnes scriptas, seu „ alias, vel si quid præterea fidei & Ecclesiasticæ constitutionis gratia à nobis editum sit, „ mandamus irrita fieri, abrogarique: atque tum Nestorio & Eutychi, tum omnibus qui „ sunt eiusdem cum illis opinionis, tum omni denique hæresi anathema denunciari, & „ nec concilium cogi, nec inquisitionem fieri de fide: sed ea quæ de ea decreta sunt, rata „ stabiliaque manere: quinetiam prouincias, quarum episcoporum creatio penes sedem „ huius regiæ & illustris ciuitatis est, reuerendissimo & sanctissimo patriarchæ & episco- „ po Acacio restitui: atque episcopos qui illis iam præsunt prouincijs, proprias nihilomi- „ nus sedes tenere, sic vt post istorum mortem nullum præiudicium contra ordinationis „ ius, quod ad sanctam sedem huius regiæ & eximiæ vrbis pertinet, ex ea re fiat. Denique „ quod hoc diuinum nostrum decretum vim habeat diuini edicti, nemini dubium aut „ obscurum esse volumus. Istæ res isto modo fuêre confectæ.

Acacius cōtra Basiliscum tumultum concitat.

Zacharias ob ex fide seden affectu historiam scripsit.

Basilisci literæ superioribus contrariæ.

† Vide annot. pag. 147 lat. 2. lin. 24.

De reditu Zenonis. CAPVT VIII.

A

Zenonis aduersus Constantinopolim exercitus.

ZEno verò per visionem, vt fertur, conspicatus sanctam, strenuam & eximiam martyrem Theclam non ipsum solùm impellentem, verùm etiam Imperij pollicentem restitutionem, versus Constantinopolim exercitum ducit. Atq; viris qui illum obsidebant muneribus inductis, Basiliscum, cũ iam biennio regnauerat, Imperio exturbat, & ad sacri templi adyta confugientem, hostibus auferendum tradit. Quam ob causam Zeno egregię martyri Theclæ amplissimum templum, splendore & pulchritudine eximium, Seleuciæ vrbis Isauriæ dedicauit, pluribusq; ac planè regalibus monumentis, quæ ad nostram vsq; ætatem seruata sunt, exornauit. Basiliscus autem mittitur in Cappadociam mortem oppetiturus. Vbi in diuersorio nomine Aconso vnà cum vxore & liberis trucidatur. Zeno autem legem sancit, qua decreta Basilisci tyranni in literis generatim ad omnes perscriptis comprehensa, abrogata fuère: & Petrus cognomine Cnapheus ecclesia Antiochena, & Paulus Ephesiana expellitur.

Vide Nice. lib. 16. ca. 8.

Thecla visa Zenonẽ ad Imperium recuperandũ animat. Basilisci exitus. Zenonis decreto acta Basilisci rescissa.

Quòd vita functo Basilisco, episcopi Asiæ, dum Acacij bilem placare student, quòd Chalcedonense concilium damnassent, pœnitentiæ libellum exhibuerunt.

CAPVT IX.

Asianorum episcoporũ pœnitentia de reprobato Concilio Chalcedonensi.

EPiscopi Asiæ, quò Acacium placarent, deprecari culpam, veniamq; petere cœperunt: mittunt quoq; ad eum pœnitentiæ libellos, quibus asserebant se non sua sponte, sed vi ac necessitate coactos literis Basilisci generatim ad omnes datis subscripsisse: atque adeò iureiurando confirmant rem ita reuera se habere, seq; non aliter, quàm concilium Chalcedonense vel credidisse, vel credere. Libelli autem hanc habent sententiam·

Vide Nice. lib. 16. ca. 9.

Asianorũ episcoporũ ad Acacium supplex libellus.

† Epistola, siue supplex libellus ab episcopis Asiæ ad Acacium episcopum Constantinopolitanum missus. Acacio sanctissimo religiosissimoq; ecclesiæ Constantinopolis, quæ Roma noua dicitur, Patriarchæ S. Et postea: Venit ad vos, vti par est, qui nostrum locum suppleat. Ac paulò infrà: Per istos libellos agnoscimus, nos non nostra volũtate, sed necessitate adductos literis subscripsisse Basilisci: eisdemq; non animo, sed verbis duntaxat consensisse. Nã Dei opt. max. aspirante numine, cui nostræ preces gratæ acceptæq; sunt, credimus non aliter quàm à trecentis illis decem & octo orbis terræ luminibus, & centum quinquaginta sanctis patribus accepimus. Credimus præterea actis, quę à sanctis patribus Chalcedoni coactis sanctè syncereq; decreta sunt.

† Vide annot. pag. 145. lat. 2. lin. 15.

B

Confessio episcoporum Asianorum.

Quòd autem ad ea attinet, quæ Zacharias rhetor de ijs episcopis tradidit, siue ipse falsò eos criminatus est, siue illi ipsi mentiti sunt, se inuitos literis Basilisci subscripsisse, non possum pro certo affirmare.

De ijs qui Antiochiæ episcopatu fungebantur.

CAPVT X.

Stephani episcopi interitus tragicus.

PEtro ecclesia Antiochena exturbato, Stephanus illius sedem capessit: quem Antiocheni calamis, ad similitudinem hastarum præacutis, vti scribit Ioannes rhetor, confecerunt. Quo extincto, Calandio illius sedis clauum suscipit: qui omnes qui ipsum adibant induxit, vt tum Timotheo, tum literis Basilisci generatim ad omnes scriptis anathema indicerent.

Vide Nice. lib. 16. ca. 9.

Quòd Imperator Zeno cum Ælurum persequi constituisset, illi ob ingrauescentem ætatem pepercit: qui cum è viuis excessisset, Petrus Mongus episcopus Alexandrinus creatus est: sed Timotheus, qui Proterium in episcopatu sequebatur, pulso illo, sedem eius Imperatoris mandato capessit. CAPVT XI.

Timotheũ cur Zeno Alexandria pellere desierit.

ZEno autem, quanquam habebat in animo Timotheum Alexandria expellere: tamen, cum à quibusdam iam certior factus esset, eum admodum senem esse, & quàm primum commune vniuersæ carnis domicilium subiturum, destitit de sententia. Timotheus verò non multo pòst commune naturæ debitum persoluit. Quo mortuo, episcopi Alexandrini Petrum cognomento Mongum sua ipsorum authoritate sibi episcopum diligunt. Quod Zenonem, vbi ad aures eius peruenit, vehementer conturbauit. Itaque Petrum mulctauit morte: Timotheum autem qui Proterio successerat, quique tum propter quandam populi seditionem ætatem degebat in Canobo, accersit. sic Timotheus Imperatoris iussu suam episcopalem sedem denuò obtinet.

Vide Nice. lib. 16. ca. 10.

Timotheo Petrus Mongus Petro Timotheus Alexãdriæ succeßit

De

A *De Ioanne, cui post mortem Timothei ecclesiæ Alexandrinæ gubernacula obtigerunt, vtq́; illum Zeno tanquam peierantem abigens, Petrum Mongum ecclesiæ Alexandrinæ præficit.* CAPVT XII.

Vide Nice. lib.16. c. 11.

IOannes presbyter, cui augusti templi diui Ioannis Baptistæ & præcursoris Domini administratio commissa fuit, quorundam impulsus consilio Constantinopolim venit, Imperatorē precaturus, vt si fortè episcopus Alexādriæ migraret è vita, sibi liceret antistitē, quem vellet, ciuibus illius ciuitatis nominare: qui quidem, vt Zacharias memorat, episcopatum pro se ambire ab Imperatore deprehensus est: & cùm se iureiurando obstrinxisset, se nunquam sedem episcopalem Alexandrinā petiturum, domum reuertitur. Quapropter Zeno eum post mortem Timothei episcopum creandum decreuit, quem clerus & laicorum multitudo deligerent. Non longo tempore pòst, mortuo Timotheo, Ioannes data pecuniæ summa, quemadmodum ab eodem Zacharia traditum est, & iureiurando, quod Imperatori dederat, neglecto, Alexandrinorum deligitur episcopus. Qua re cognita, Imperator illum Alexandria exigendum mandat: atq; quorundam impulsu epistolam scribit Alexandrinis, quam ἑνωτικὸν vocauit, id est, de concordia: decreuitque, vt Petro sedes episcopalis Alexandrina redderetur, modò epistolæ illi subscriberet, & eos qui Proterianæ factionis erant, in communionem reciperet.

Ioannes episcopatum ambit.

Ioannes Alexandrinorum episcopus deligitur data pecunia.

Iohanni exauthorato Petrus Mongus sufficitur.

Quòd Petrus Mongus Zenonis henoticum, hoc est, conciliatricem epistolam recipit, & ijs qui à Proterij partibus steterunt, coniungitur.

CAPVT XIII.

Vide Nice. lib.16. c.12.

HVius rei administrationem Pergamius præfectus Aegypti iam designatus, de sententia Acacij episcopi Constantinopolis, suscepit: qui cum Alexandriā appulisset, comperissetq; Ioannem aufugisse, venit cum Petro in colloquium: suadet, vt epistolam Zenonis Alexandrinis dedicatam, & eos etiam qui ab ipso dissentiunt, admittat. Itaque Petrus epistolam, quam dixi, recipit, eiq; subscribit: polliceturq́; se eos qui partes aduersarias sequebantur, admissurum. B Postea ergo cum celebris conuentus Alexandriæ ab vniuerso populo ageretur, & ad vnum omnes epistolam Zenonis de concordia admitterent, Petrus quoq; eos qui stabant à Proterio, recipit: & concione apud populum in ecclesia habita, epistolam Zenonis de concordia legit.

Pergamius Aegypti præfectus.

Petrus Mongus ab Imperatore imperata facit.

De Henotico quod vocant Zenonis, hoc est, conciliatrice eius epistola.

CAPVT XIIII.

ZENO IMPERATOR, CAESAR, PIVS, VICTOR, TRIVMPHATOR, MAX. *semper Augustus, reuerendiss. Alexandriæ, Aegypti, Libyæ & Pentapolis episcopis, clericis, monachis, & laicis S.*

Vide Nice. lib.16.c.12.

QVoniam pro certo scimus, Imperium nostrum à syncera solùm & vera fide tum initium habuisse, tum stabilitum esse, tum robur ac præsidium, quod expugnari nequit, ex ea sumpsisse (quam quidem fidem diuini numinis instinctu trecenti decem & octo sancti patres Nicææ congregati exposuerunt, quamque etiam confirmarunt centum & quinquaginta sancti patres Constantinopoli coacti) noctes diesq; non precibus solum, sed studio omni & legibus sancitis laborauimus, vti ea in sancta, catholica & Apostolica Dei Ecclesia, quæ vbiq; terrarum est, quęq; immortalis & sempiterna nostri principatus quasi parens est, plenè perfectęq; expleatur: piusq; Dei populus in pace & diuina concordia perseuerans, gratas acceptasq; precationes vnà cum sanctissimis episcopis & clero pietati deditissimo, & monasteriorum præpositis & monachis, Deo pro nostri Imperij conseruatione offerat. Nā si præpotens Deus & seruator noster IESVS Christus, qui ex sancta virgine Maria Deipara carnem sumpsit & natus est, nostras consentientes laudes & cultum quem ei tribuimus, approbet, lubensq; & quasi parato animo excipiat: non modò omnia aduersariorum genera, fracta debilitataq; concident, verùm etiam alij omnes mortales suam ipsorum ceruicem iugo nostri Imperij, proximè ac secundum Deum, spontè subijcient: & pax eiusq; commoda, æquabilis aëris temperatio, fructuū cuiusq; generis abundantia, aliaq; omnia quæ sunt ad humanæ vitæ vsum accommodata, affatim suppeditabūtur. Iam igitur cum constet inter oēs, nos Imperiumq; Romanū synceræ fidei subsidio conseruari, afferuntur nobis libelli supplices à pijs monasteriorum præfectis heremitis, & alijs reuerendissimis viris, qui nos vehementer obtestantur, vt sanctissimis Ecclesijs restituatur concordia, membraque membris coniungantur, quæ hostis probitatis dæmoniam

Zenonis de concordia epistola in concione ad populum recitata.

Ecclesia Dei catholica vbique terrarum.

mon iā longiſſimo temporis ſpacio derimere pro virili laborauit: pro certo perſuaſus, A ſi corpus Eccleſię concordiæ vinculis firmè cohærens impugnaret, ſe ſuperatum iri. Nā quia membra Eccleſiæ non coaleſcebant, factum eſt, vt infinitæ hominum multitudines, quas temporis longinquitas tot annorum curriculis ex hac vita exemerit, partim baptiſmatis lauacro carentes mortem obierint, partim diuinæ communionis minimè factæ participes, ex corporis cuſtodia (quod nemo homo vitare poteſt) emigrarint: quinetiam cædes ferè infinitæ inde factæ, & non terra modò, verumetiam aër copioſa ſanguinis effuſione inquinata. Quotuſquiſque ergo eſt, qui nō optarit iſta corrigi, adq; ſtatum reduci meliorem? Quocirca dedimus operam, vt vos intelligatis cùm nos, tum omnes vbique Eccleſias non aliud ſymbolum, vel doctrinam, vel deciſionem fidei, vel fidem, quàm ſanctum ſymbolum, de quo diximus, trecentorum decem & octo epiſcoporum, quod centum quinquaginta patres, quos ſuprà commemorauimus, confirmarunt, aut habuiſſe, aut habere, aut habituros eſſe, aut ſcire alios habere. Quòd ſi quiſquam aliud habeat, eum alienum ab Eccleſia exiſtimamus. Nam hoc ſolo noſtrum Imperium, vti docuimus, conſeruari confidimus, idemq; ipſum populi amplexati, ſalutari Spiritus ſancti illuſtrantur lumine, ſacroque Baptiſmatis lauacro tinguntur: eidem quoque aſſenſi ſunt ſancti patres in concilio Epheſino congregati, qui impium Neſtorium & eius erroris fautores miniſterio Eccleſiaſtico abdicarunt. Cui etiam vnà cum Eutyche (vterque enim fidei decretis, quæ diximus, repugnat) anathema denunciamus, approbamuſque ea quæ duodecim capita dicuntur Cyrilli piæ memoriæ ſanctæ & catholicæ Eccleſiæ Alexandrinæ archiepiſcopi. Nam confitemur, vnigenitum Dei filium Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, verè incarnatum eſſe, conſubſtantialem Patri ſecundum diuinitatem: ſecundum humanitatem nobis conſubſtantialem: deſcendiſſe de cœlo: carnem ſuſcepiſſe à ſpiritu ſancto & Maria virgine Deipara: vnum eſſe, non duo. Vnius enim eſſe dicimus & miracula quæ edidit, & paſſiones quas in carne ſuſtinuit. Eos autem qui eum diuidunt, aut naturas eius confundunt, aut carnem ſuſcepiſſe imaginariam introducunt, omninò reijcimus. Quippe incarnatio ſine labe peccati ex Deipara reuera facta, acceſſionem alterius filij non effecit. Nam manet trinitas, etiam cum vna trinitatis perſona, nempe Deus ſermo, incarnata ſit. Quare cum exploratum habeamus, cùm omnes ſanctas vbiq; & orthodoxas Eccleſias, tum earum præſides Deo chariſſimos, tum noſtrum Imperium nullum aliud ſymbolum, aliámue fidei deciſionem præter ſymbolum, de quo ſumus modò locuti, vel admiſiſſe vel admittere velle, abſque vlla hæſitatione nos ad concordiam reducamus. B Iſta quidem certè vobis ſcripſimus, non vt nouaremus fidem, ſed vt vobis de fide penitùs perſuaderemus. Cuique autem, qui aliud quiddam vel ſenſerit vel ſentiat, ſeu iam, ſeu aliàs, ſeu in concilio Chalcedonenſi, ſeu in alio quouis concilio, anathema indicimus: maximè verò omnium Neſtorio, Eutychi, & illorum doctrinæ fautoribus. Quocirca vos ſpirituali matri Eccleſiæ adiungite, atq; ſecundum vnam ſolamq; fidei deciſionem trecentorum decem & octo ſanctorum patrum nobiſcum vnà diuina in ea communione fruimini. Nam ſacroſancta veſtra mater Eccleſia, tum vos ingenuos ſuos filios amplecti cupit, tum veſtram diu optatam, dulcemq; vocem audire deſiderat. Propterè igitur vos ad eam recipite. Nam ſi hoc præſtiteritis, non modò Domini ſeruatoris & Dei noſtri IESV Chriſti beneuolentiam vobis conciliabitis, verumetiam à noſtra celſitudine magnam laudem conſequemini. Iſta epiſtola perlecta, omnes Alexandrini ſe ſanctæ, catholicæ & apoſtolicæ Eccleſiæ adiunxerunt.

Chriſtus patri conſubſtantialis.

Concordia conſtituta in Eccleſia Alexandrina.

Quòd Ioannes Alexandrinus epiſcopus Romam profectus, effecit vt pontifex Romanus Simplicius ad Zenonem de irrogatis ipſi iniurijs literas daret.

CAPVT XV.

Ioānes Romæ magnas turbas concitat. Zenonis reſpōſum ad Simplicium Papam de Ioanne Alexandrino.

IOannes, de quo ſuprà mentio facta eſt, fugiens Alexandria, ad antiquam Romam contendit: ibique magnas concitauit turbas. Dixit namque, ſe pro decretis Leonis & Chalcedonenſis concilij ſua ſede epiſcopali exturbatum fuiſſe, alterumque qui illis aduerſabatur, in ipſius locum ſurrogatum. Qua re cum Simplicius antiquæ Romæ epiſcopus vehementer conturbaretur, & literas propterea ad Imperatorem Zenonem daret, reſcribit Zeno, crimenque periurij obiectat Ioanni, cumque eius rei, non autem alterius gratia epiſcopatu abdicatum eſſe.

Vide Nice. lib. 16. c. 11.

De

A *De Calandione Antiocheno pontifice, qui propter amicitiæ cum Illo, Leontio & Pamprepe suspicionem, in exilium actus est: & quòd cum Petro Cnapheo Mongus, & Constantinopolis & Hierosolymorum episcopi, amicitiæ fœdus inierunt.*

CAPVT XVI.

Vide Nicc. lib. 16. ca. 13.

Calandio antistes Antiochiæ scribens ad Imperatorem Zenonem & Acacium Constantinopolitanum episcopum, Petrum non solùm adulterum vocat, verumetiam eum cum esset Alexandriæ, Chalcedonensi concilio anathema indixisse asserit: qui postea ad incolendam Oasin condemnatus fuit, quòd partes Ili & Leontij & Pamprepis contra Zenonem fouebat. Petrus vero cognomento Cnapheus, qui ante Calandionem & Stephanum episcopus fuit, vt suprà dixi, Antiochiæ, propriam sedem recuperauit: qui & epistolæ subscripsit Zenonis de concordia, & synodales literas ad Petrum Mongum Alexandrinorum episcopum scripsit. Isti Petro Acacius etiam episcopus Constantinopolitanus reconciliatus fuit. Martyrius item episcopus Hierosolymæ ad eundem literas synodales scripsit. Postea tamen nonnulli se à Petri communione separarunt: vnde factum est, vt Petrus concilio Chalcedonensi palàm denunciaret anathema. Quæ res ad aures Acacij episcopi Constantinopolitani perlata, magnopere eum conturbauit: & propterea quosdam misit, qui quid esset factum, sedulò cognoscerent: quibus Petrus, quoniã cupiebat illis penitùs persuadere, se nullum eiusmodi facinus admisisse, scripsit literas quibus se purgaret: in quibus tamen Petrum nihil tale scripsisse, quidam se certò scire affirmant.

Calandio antistes de sceleribus Petri Cnaphei.

Petrus reijcit Concilium Chalcedonense.

De ijs quæ ad Acacium Chalcedonensis concilij propugnatorem Petrus scripsit. CAPVT XVII.

Vide Nicc. lib. 16. ca. 14.

Iste Petrus, homo fraudulentus, versutus & temporibus seruiens, minimè in vna perstitit sententia: sed modò concilium Chalcedonense anathemate damnauit, modò palinodiam cecinit, idemq; ipsum concilium omnibus suffragijs approbauit. Itaque epistolam scripsit ad Acacium episcopum Constantinopolitanum, his ferè verbis. Summus omnium Deus tuam sanctitatem pro tantis tuis laboribus & vigilijs susceptis, compenset: qui tot annorum temporis curriculo non modò fidem sanB ctorum patrum obseruasti ipse, sed etiam eandem sine intermissione palàm prædicando confirmasti. Ad quam roborandam symbolum à trecentis decem & octo sanctis patribus aptè compositum animaduertimus: secundum quod symbolum baptizati, credidimus & credimus: quod etiam quinquaginta sancti patres, qui Constantinopoli in vnum conuenerant, ratum fecerunt. Proinde tu assiduè omnibus præis, vt dux: sanctam Dei Ecclesiam traducis ad concordiam, nobis deniq; firmissimis argumentis persuades, nihil in sanctissimo & generali concilio Chalcedonensi actum contra ista patrum decreta: sed ea quæ erant olim Nicææ à sanctis patribus sancita, hoc concilio consensu omnium confirmata esse. Nos igitur, quoniam nihil in fide nouatum inuenimus, nostra sponte illi consensimus credidimusque. Attamen non sumus nescij, monachos quosdam qui nostræ fraternæ concordiæ inuident, tuis pijs auribus quædam inculcasse conuicia, quæ tuam sanctitatem non adeò facilè offendere potuerunt: primum quod reliquias sanctissimi & beatissimi nostri patris Timothei archiepiscopi in alterum locum trãstulimus: quem rem nec acceptam Deo, nec legibus consentaneam esse prædicant. Deinde ad alterum crimen transiliunt, quod vt commenticium, ita priore multo deterius est. Nam qui fieri potest, vt nos conciliũ Chalcedonense anathemate damnemus, cum idem credendo confirmemus? Tuę enim pietati minimè obscuram aut incognitam esse arbitror, populi qui apud nos est, æmulationem, monachorumq; leuitatem nouis rebus studentium: qui vnà cum alijs quibusdam sceleratis hominibus ab Ecclesia refugere cogitarunt, populumq; inde auellere conati sunt. Quamobrem vestris precibus adiuti, literas hasce excogitauimus, quæ huic malo remedio sint, quæq; de authoritate concilij Chalcedonensis nihil detrahant: pro certo persuasi, nihil in eo nouatum esse. Atq; quo tum simplicibus persuaderemus, tum vt illi qui nobiscum vnà versabãtur, pro defensione idem ipsum dicerent, effecimus: in quod quidem negocium cũ assiduè incumberemus, exiguo momento populi animum repressimus. Illud etiam vestra sanctitas intelligat velim, quòd adhuc etiam monachi non desinunt dissemina re zizania, sibiq; quosdam homines, qui nunquam vixère in monasterijs, velut instrumenta sibi admiscere, & circumcursitando rumores varios contra nos, & contra pacem Ecclesiæ Christi dissipare: nihilq; nobis permittere, sicut canones & decus etiam sanctę & catholicæ Dei Ecclesiæ postulat, obire: sed efficere, vt noster populus nobis potius imperet, quam pareat: omniaq; moliuntur, quæ Deo indigna sunt, & indecora. Spes est

Petri Cnaphei versutia & ad Acacium Constantinopolitanum epistola.

Purgat duo obiecta crimina.

Accusat monachos quosdam.

 igitur,

igitur, tuam sanctitatem diuinissimo totius orbis terræ domino Imperatori de omnibus significaturam, effecturamq; vt decretum ab illius clemētia illis tribuatur, quòd ea quæ sunt consentanea Ecclesiasticæ tranquillitati (quæ tum Deo tum Imperatori congruens est) præscribat, ad eum sanè finem, vt omnes in illis rebus acquiescant. A

Quomodo Ioannes Alexandrinus episcopus Felici pontifici Romano consuluerit, vt Acacio Constantinopolitano episcopo abdicationem denunciet.

CAPVT XVIII.

Felix Simplicij successor. *Hanc epistolā reperies Tom. 2. Concil. generali.*

IOannes, qui Romam confugerat, Felicem, qui post Simplicium episcopus Romanus fuit, admonet de rebus à Petro gestis, suadetq;, vt narrat Zacharias, vti epistolam abdicationis ideo mittat Acacio, quod cum Petro communicauerat. quod quidem, vtpote cōtra canones Ecclesiæ factum (quidā enim qui vitam monasticam in monasterio eorum qui ἀκοίμητοι vocantur, eam epistolam attulerunt) Acacius admittere noluit. Quæ res etiam à Zacharia scriptis proditæ sunt. Sed mihi videtur nihil istarum rerum exploratè cognitum habuisse, sed extremis, vt dicitur, auribus solùm accepisse, sicque commemorasse. Itaque ipse res vt gestę sunt, accuratè explicaturus venio. Cum libelli Felici à Ioanne contra Acacium, quòd contra Ecclesiæ ritum cum Petro communicauerat, deq; alijs facinoribus ab eo contra canones admissis, dati erant, mittuntur à Felice ad Zenonem Vitalis & Misinus episcopi, vt eius authoritate tum concilium Chalcedonense confirmaretur, tum Petrus vt hæreticus episcopatu pelleretur: tum denique Acacius mitteretur ad ipsum Felicem, rationem de rebus, quas Ioannes (cuius mentionem sæpe fecimus) ei obiectasset, redditurus.

Vide Nice. lib. 16. c. 16.

Mesenus alijs Tom. 1. concil. generali. *Decretū Felicis Rom. Papæ.*

De Cyrillo monachorum qui insomnes vocantur præfecto, quònam pacto Romam ad Felicem literas dederit, extimulans eum, vt illatas contra fidem iniurias vlcisceretur.

CAPVT XIX.

Ἀκοίμητοι monachi quorum præses Cyrillus. *Felicis literæ ad Misinum de Cyrillo.*

AT prius quàm Vitalis & Mesenus venêre ad Imperatorem, Cyrillus qui monachis, quos ἀκοιμήτους vocant, præerat, mittit ad Felicem, quo eum, cùm tam grauia peccata contra veram fidem admissa essent, insimularet tarditatis. Felix igitur scribit ad Misinum, vt nihil ante moliretur, quàm esset cum Cyrillo collocutus, & ab eo quid esset faciendum didicisset. B

Vide Nice. lib. 16. c. 16.

De ijs quæ Felix ad Zenonem, & Zeno vicissim ad eum scripsit.

CAPVT XX.

Felicis Papæ literæ ad Zenonem & Acacium.

ALiæ præterea literæ à Felice tum ad illos tum ad Zenonem scriptæ fuerunt, quibus eos non modò concilij Chalcedonensis, verùm etiam persecutionis in Africa, regnante Theodorico excitatæ in memoriam redigeret. Scripsit porrò aliam ad Acacium epistolam. Zeno autem rescripsit, eum frustra perturbatum verbis Ioannis: qui cum iureiurando se astrinxisset, nunquam omnino sedē episcopatus Alexandrini occupaturum, violata fide & iureiurando neglecto nullum non sacrilegij genus admisisset. Petrum verò non sine accurata de eius fide inquisitione ad sacerdotij gradum elatum fuisse: sed cum subscripsisse sua manu, se fidem trecentorum decem & octo sanctorum patrum, qui Niceæ olim in vnum conuenerunt, cui sanctum concilium Chalcedonense consentit, approbare. Ista enim à Zenone scripta sunt his verbis: " Debes pro certo cognoscere, & nostram pietatem, & Petrum sanctissimum, de quo an- " tè dictum est, & omnes sanctissimas Ecclesias, sanctissimum concilium Chalcedonen- " se amplecti & venerari: quod quidem concilium cum fide concilij Nicæni consentit. " Extant præterea in actis eiusdem concilij epistolæ tum à Cyrillo, quem suprà posuimus, tum ab alijs monasteriorum præpositis Constantinopolis, tum ab episcopis, & clericis Aegypti ad Felicem contra Petrum, vtpote hæreticum, & eos qui cum eo communicabant. Qui autem ex domicilio monachorum, quos ἀκοιμήτους vocant, venêre ad Felicem, Misinum & Vitalem propterea coarguerunt, quòd ad ipsorum vsque Constantinopolim aduentum, Petri nomen clàm & occultè in sacris tabulis legi consueuerat: ex eo autem ad præsens vsque tempus palàm & apertè & Mesinum ac Vitalem cum Petro communicasse. Epistola quidem Aegyptiorum tum ista de Petro complexa est, tum etiam quod Iohannes & orthodoxus esset, & vt leges Ecclesiæ postulant, ordinatus, Petrus autem ex duobus solùm episcopis eadem erroris prauitate cum illo infectis, creatus, tum denique quòd statim post Ioannis fugam, nulla non supplicij genera orthodoxis ab eo inflicta. Quæ omnia Acacio per quosdam, qui

Vide Nice lib. 16. c. 15. 16. 17. 18. 19

Zenonis literæ ad Felicem Papam.

Rom. Legati à monachis reprehensi.

Epistola Aegyptiorum.

Constan-

A Constantinopolim venerunt significata esse, Acaciumq́; Petro in omnibus, quæ moliebatur, subsidio fuisse memorant.

Quòd Symeones monasterij Insomnium monachus Romam profectus, eos qui Roma Constantinopolim missi erant, cum hæreticis communicasse accusat, quodq́; tum illos, tum qui cum Petro communicabant, Ecclesia Romana abdicabat.

CAPVT XXI.

Reuêre etiam res istę sermone Symeonis monachi (qui fuit ex numero eorum, qui vocantur ἀκοίμητοι,) missi à Cyrillo ad Felicem. Nam Misinus & Vitalis ab eo fuêre reprehensi, propterea quòd cum hæreticis communicarant, idq́; cum nomen Petri, vt hæretici palàm in sacris tabulis recitaretur: quodq́; ea ratione multi simplices homines ab hæreticis in errorem inducerentur, qui affirmare non dubitarũt, Petrum ab episcopo Romano in communionem receptum esse. Addidit etiã Symeones, cum quædam quæstiones rogarentur, Misinum & eius fautores noluisse quenquã orthodoxorum in colloquium venire, vel literas reddere, vel quicquam contra veram synceramq́; fidem admissum accuratè examinare. Producebatur item in medium Syluanus presbyter, qui vnà cum Misino & Vitali fuisset Constantinopoli, isque verba monachorum confirmauit. Lecta est præterea Acacij epistola ad Simplicium, quæ significabat, Petrum iam pridem & abdicatum fuisse, & filium tenebrarum declaratum. Quibus de causis Misinus & Vitalis de sacerdotij gradu dimouentur, & à sacrosancta ac pura separantur communione, idque de sententia totius concilij, quod ista quæ sequuntur, de Petro pronunciauit, Petrum hæreticum iam pridem sentẽtia sacræ sedis apostolicæ condemnatum, interdictum ecclesia & anathemate mulctatum, ecclesia Romana non recipit: cui quidem licet nullum aliud crimen obijciatur, hoc profectò satis habet ponderis, cum quidem non posse orthodoxis præesse, quòd ab hæreticis ordinatus fuit. Eadem concilij sententia hoc quoq́; complexum est: Acacium episcopum Constantinopolis grauissimo crimine dignum, res ipsa declarauit: quippe qui tametsi literas ad Simplicium scripserit, & Petrum appelarit hæreticum: tamen idem ipsum iam Zenoni minimè patefecerit, cum certè istud, si modò amaret Zenonem, prestare deberet. Verùm Imperatoris desiderio satisfacere, quàm fidei consulere expetit. Sed ad ea, quæ deinceps explicanda sunt, sermonem transferamus. Extat epistola Acacij ad antistites Aegypti, clericos, monachos & ad populũ vniuersum, qua eos schismate dissidentes conatur ad concordiam reducere. De quibus rebus scripsit etiam ad Petrum episcopum Alexandrinum.

Misini & Vitalis reprehensio.

Vide hanc epistolam Tom. 1. Concil. generali.

Acacius cur grauissimo crimine dignus.

B

De turba Alexandriæ ac plerisq́; in locis alijs ob Chalcedonense concilium suscitata

CAPVT XXII.

Vide Nice. lib. 16. c. 17.

Itaque cum schisma Alexandriæ ardesceret, Petrus quibusdam episcopis, & monasteriorum præpositis persuasit, vti cum ipso communicarent: Leonisque etiam de fide decisionem & acta concilij Chalcedonensis, & eos, qui libros Dioscori & Timothei non reciperent, damnauit anathemate. Quinetiam alios plurimos, cùm illis idem persuadere non posset, suis ipsorum monasterijs exturbauit. Quibus de causis Nephalius Constantinopolim profectus, quid factum sit nunciat Zenoni: qui animo propterea conturbatus, Cosmam vnum ex satellitum suorum numero eò mittit, qui quidem grauissimis minis coargueret Petrum, quòd tum contra literas Zenonis de concordia scriptas fecisset, tum sua asperitate grauem seditionem excitasset. At cum nihil Cosmę succederet ex sententia, præterquam quòd monachi expulsi eius opera, suis ipsorum monasterijs essent restituti, ad Imperatorem reuertitur. Quare Imperator rursus mittit Arsenium, Aegypti præsidem, & militum præsidiariorum præfectum: qui vnà cum Nephalio Alexandriam profectus, de concordia inter eos constituenda verba facit: ac cũ illis non posset persuadere, nonnullos eorum mittit Constantinopolim. Et quanquã multa verba coram ipso Zenone de concilio Chalcedonensi fiebant, nihil tamen de eo conclusum est: quandoquidem Zeno illi neutiquam omninò assensit.

Alexandrina seditio ob Petrum Mongũ Chalcedonensis Synodi oppugnatorem.

Zeno non assẽtit concilio Chalcedonensi.

De Phranita & Euphemio Constantinopolitanis, Athanasio, & Ioanne Alexandrinus, Palladio & Flauiano Antiochenis, & alijs.

CAPVT XXIII.

Vide Nice. lib. 16. cap. 18. 19. 20.

Intereà temporis, cum Acacius episcopus Constantinopolis communem vniuersæ carnis viam esset ingressus, Phranitas episcopatum illum capessit. Qui cum literas ad Petrum de communicando inter ipsos scripsisset, respondit Petrus per literas,

Acacij obitus. Phranitas Acacij successor & Phranita Euphemius.

actaque concilij Chalcedonensis grauiter perstrinxit. Vbi Phranitas, qui quatuor solū mēses eo episcopatus munere fungebatur, è vita migrauit, Euphemius episcopus illius vrbis deligitur: qui cum literas Petri de mutua inter ipsos communione accepisset, animaduerteretque eas actis concilij Chalcedonensis anathema indixisse, valde animo commotus fuit, seq; à Petri communione penitus seiunxit. Vtraque istorum extat epistola, tum Phranitæ ad Petrum, tum Petri ad Phranitam: quas quidem epistolas propter earum prolixitatem missas facio. Quapropter cum Euphemius & Petrus essent inter ipsos grauiter dimicaturi, & synodos alter aduersus alterum conuocaturi, fortè Petrus antè excessit è vita: in cuius locum successit Athanasius: qui quidem dedit operam, vt partes inter ipsas dissidentes reconciliaret. Verùm id efficere ideo nō poterat, quòd earum animi erant in tam varias & discrepantes sententias distracti. Idem Athanasius posteà literis de communione mutua ad Palladium, qui post Petrum Antiochiæ rexit episcopatum, missis, idem ipsum, quod Petrus anteà, de Concilio Chalcedonensi præstare molitur. Idem quoque conatur Ioannes, qui sedem episcopatus Alexandrini post Athanasium obtinuit. Porrò Palladio episcopo Antiochiæ morte extincto, & Flauiano in eius locum suffecto, Salomon presbyter Antiochiæ mittitur ab illo Alexandriā cum literis de communicando inter ipsos mutuo ad Ioannem, illiusq; responsum per literas Flauiano requirit. Ioanne mortuo, alter Ioan. episcopus Alexandriæ deligitur. Atque hæ quidem res ad aliquot annos, quibus Anastasius gessit Imperium, (hic enim Imperator Euphemium episcopatu eiecit) ad hunc modum progressæ sunt: quas quidem, quo Historia planior & magis perspicua redderetur, coactus sum ordine percensere.

Petro Mongo defuncto Alexandriæ successit Athanasius.
Palladius episcopus Antiochiæ.
Ioannes Alexandriæ episc.
Flauianus Antiochiæ episc.
Ioannes alter Alexandriæ episc.

De Armati Imperatricis Berinæ cognati interitu.

CAPVT XXIIII.

ZEno autem Armatum, cognatū Imperatricis Berinę, quem à Basilisco ducem contra ipsum missum, muneribus ad suas partes pellexerat, & socium pro hoste effecerat, & Basiliscū filiū eius Cæsarē Niceæ designauerat, de sentētia illi interficit. Nam Constantinopolim profectus, & Armatū per dolum tollit è medio, & Basiliscum eius filium pro Cæsare sacerdotem creat: qui postea ad gradum episcopatus elatus fuit.

Vide Nice. lib. 16. c. 24.
Armati interitus.

De Theodorichi Scythæ, qui contra Zenonem arma ceperat, morte.

CAPVT XXV.

PER idem tempus Theodorichus, Scytha genere, contra Zenonem arma ferre parat, & copijs suis in Thracia collectis, bellum gerit aduersus Zenonem: agrisque omnibus, qui ante pedes iacebant, vsque ad ostium Ponti vastatis, parum aberat, quin Constantinopolim cepisset, nisi quidam ex illius maximè necessarijs vehementer erga eum offensi, consilium de illo interimendo iniuissent: qui cum suorum intellexisset maleuolentiam, retulit pedem, atq; non adeò multò post in mortuorum numerum ascriptus est. Verùm quo genere mortis occubuerit, dicam: quod ita habet. Pro castris eius hasta cuspide bifida in sublimi suspensa fuit, more barbarico. Deinde corpus suum agitare exercereque cupiens, equum sibi adduci iubet. Tum absque mora (cuius etiam in alijs rebus gerendis impatiens esse solet) in equum insilit. Equus autem vtpotè indomitus & ferox, cum nondum Theodorichus, pedibus vtrinque ritè dispositis, firmè insideret, pedes anteriores tollit in sublime, ac posterioribus solum insistit erectus, adeò vt Theodorichus cum magna contentione cum eo luctaretur, & neq; auderet eum freno, ne in ipsum caderet, retrahere: neque adhuc in sella firmè sederet, huc illucq; sic volutaretur, vt hastæ suspensæ cuspidem vehementer agitaret, qui in eū impactus, latus grauiter vulnerauit. Inde igitur in lecto coactus decūbere, paucis post diebus ex eo vulnere perijt.

Theodorichus bellū contra Zenonē gerit.
Vide Nice. lib. 16. c. 25.
Theodorichi interitus.

De Martiano, qui contra eundem bellum mouit, & quid illi postea acciderit.

CAPVT XXVI.

HIS rebus confectis, Martianus cum Zenone inimicitias exercere cœpit: qui filius fuit Anthemij, qui Romæ imperauerat: affinis autem Leonis, qui antè Imperium gesserat. Iste vbi Leontiam Leonis filiam minorem natu vxorem duxerat, tyrannidem occupare molitur. Ac pugna graui in palatio cōmissa, & multis vtrinque cadentibus, Martianus aduersarios terga dare cogit: atq; certè palatio potitus fuisset, nisi negocio quod susceperat, in crastinum dilato, oblatam occasionem omisisset. Nam

Vide Nice. lib. 16. c. 26.
Martiani cum Zenone inimicitiæ.
Fronte capillata, post est occasio calua.

A Nam occasio præceps est, quæ vt cum ad pedes accedit, forsan capi potest: sic cum quasi è manibus elapsa est, in sublime subuolat, ridetq; insequẽtes, ac de reliquo omnem aditum ad se illis penitùs præcludit. Itaq; qui fingendi pingendiq; artem norunt, solẽt quidem in illius sincipite comam adhibere, in occipiti velut abradere ad cutem: scitè admodum innuentes, quòd dum adhuc à tergo est, ab illis qui comam eius prehendunt, teneri potest: verùm vbi à fronte est, penitùs auolat, nihil habens quò à persequente capi queat. Quod planè euenit Martiano, qui vt tempus opportunum sibi datum amisit, sic idem ipsum de cæterò reperire non potuit. Nam postero die à suis proditus, & relictus solus, confugit ad templum sanctorum Apostolorum: indeque vi abstractus, Cæsaream Cappadociæ demigrat: ibiq; ad quosdam monachos se aggregans, posteà dum latitare cuperet, deprehensus est: atq; ab Imperatore Tarsum vsque Ciliciæ amandatus, coma abrasa, presbyter designatus est. Sunt ista quidem ab Eustathio Syro scripta pereleganter. *Martianus presbyter designatur.* *Eustathius Syrus Historicus.*

De Ili & Leontij tyrannide. CAP. XXVII.

Vide Nice. lib. 16. c. 23.

EST apud eundem scriptorem, Zenonem infinitas ferè insidias contra Berinam socerum suam struxisse, posteà autem eam relegasse in Ciliciã: eamque inde denuò ad arcem, quæ Papiriana dicitur, illo iam tyrannidem exercente, transtulisse: in qua excessit è vita. Res autem ab Ilo gestas idem Eustathius perdisertè scribit, tum quemadmodum à Zenone insidijs appetitus effugerit, tum quo pacto Zeno eum, cui dederat mandatum, vt Ilum interficeret, morte mulctarit, capite ideò ceruicibus absciso, quòd eum ob conatus frustrationem tali mercede compensare voluit. Ilum verò, quò facinus tentatum occultaret, ducem copiarum in Oriente militantium designauit. Is amicitia non cum Leontio solùm, sed cum Marso etiam, viro spectato, & Pamprepe contracta, in partibus Orientis commoratus est. Iam verò quod narrat Leontius, Tarsi Ciliciæ Imperator renunciatus fuerit, & quem fructum isti ex tyrannide sua perceperint, cum Theodorichus vir genere Gothus, & apud Romanos in magno honore habitus, dux cùm nostris, tum exteris copijs stipatus, contra eos emissus esset, quinetiam qua ratione miseri a Zenone pro beneuolentia, quam versus illum præstiterant, trucidati, & præterea quòd Theodorichus, cognito Zenonis consilio & voluntate, ad antiquam Romam se receperit: idem Eustathius literis concinnè admodum persequitur. At quidam memorant Theodorichum, Zenone authore, vicisse Odoacrem, & ita tum Romam sibi subiecisse, tum se regem nuncupasse. *Vide Cuspinianum in vita Zenonis.* B *Odoacer à Theodorico Gotho victus & ab eodem capta Roma.*

De Mammiano & gestis eius. CAP. XXVIII.

MAmmianum temporibus Zenonis fuisse, narrat Ioannes rhetor. Cum esset infimo loco natus, ad ordinem senatorium peruenisse, eumque ędificium in suburbio Daphne, quod antiphorum dicitur (qui locus antea vites produxit, fuitque ad agriculturam idoneus) extruxisse, è regione balnei publici, vbi posita est statua ænea, quæ hanc habet inscriptionem: MAMMIANVS AMATOR CIVITATIS. Idem prętereà Ioannes scribit, eum in vrbe duas regales porticus cùm ob eximiam ædificationẽ valdè magnificas, tum ob lapidum concinnitatem & splendorem in primis ornatas ædificasse: erexisseq; tetrapilon, velut interstitium inter duas illas porticus interiectum, columnis & ænea materia pereleganter & exquisitè elaboratas. Ac nos quidem hasce porticus vidimus, quæ non nomen solum, verùm etiam reliquias antiqui sui splendoris adhuc propterea retinẽt, quòd lapides ex Proconneso insula deportati, in solo constrati iacent: at ipsum tamen ædificium nihil insignium, quibus olim decoratum erat, omninò habet: siquidem ex veteribus eius ruinis nouum ædificium extructum est: nihil tamen ornatus illi veteri ex eo accessit. Quòd autem ad tetrapilon attinet à Mammiano ædificatum, ne vestigium quidem illius reliquum vidimus. *Mammianus quando floruerit.* *Structura insignis à Mammiano facta.*

De morte Zenonis, & Anastasij electione. CAP. XXIX.

Anastasius Imp. anno Christ. 492 *Vide Nice. lib. 16. c. 24.*

CVm autem Zeno absque liberis, decimo septimo regni sui anno confecto, comitiali morbo extinctus esset: Longinus eius frater magnam adeptus potentiam, tametsi spem animo concepit, se imperio potiturum, tamen ea, quæ expectabat, minimè est consecutus. Nam Ariadna Anastasio, qui nondum ad senatorium ordinem ascẽderat, sed solum in scholam silentiariorũ eorum, (sic enim dicitur) ascriptus erat, coronam imposuit Imperatoriam. Cõmemorat porrò Eustathius, annos ducentos septem à regno Diocletiani ad mortem Zenonis, & Anastasij designationẽ præterijsse: ab Imperio autẽ Augusti, qui solus regnauit, quingentos triginta duos annos & *Zeno quoto regni sui anno sit extinctus.* *Vide Cuspin. in vita Anastas.* *Eustathij Syri chronologia.*

menses

menses septem: à regno Alexandri Magni regis Macedonum, octingentos & triginta duos annos, & menses itidem septem: à Roma condita, & regno Romuli, mille & quinquaginta duos annos, & menses prætereà septem: à Troia capta, mille sexcẽtos & octogintasex annos, & menses septem. A

Zenoni in Imperium succesit Anastasius anno Christi 494.

Iste Anastasius patriam habuit Epidamnum, quæ iam Dyrrhachium nuncupatur: ac non imperium solùm Zenonis, sed etiam eius vxorem sibi comparauit: & primum Longinum fratrem Zenonis officio fungentem magistri, quem vetustiores præfectum ordinum aulicorum vocabant, mittit in patriam: multisq; alijs posteà Isauris idem postulantibus, ad suos reuertendi concessit potestatem.

De Anastasio Imperatore, qui cum nouare quicquam in Ecclesiæ statu noluerat, Ecclesiæ tum plagis innumeris afflictæ sunt, tum complures ob id episcopi eiecti.

CAPVT. XXX.

Anastasius pacis studiosus.

Vide Nicep. lib. 16. cap. 25. 26.

ISte Anastasius pacis studiosus, cùm in rep. tum maximè in Ecclesiæ administratione nihil omninò rerum nouarum moliri voluit: imò verò omnib. modis elaborauit, vt tum Ecclesiæ sanctissimæ ab omni tumultu & perturbatione vacarent, tum omnes, qui ipsius parebant Imperio, summa tranquillitate fruerentur, omni contentione & discordia ex rebus tam Ecclesiasticis, quam ciuilibus prorsus sublata. Quod autem ad Concilium Chalcedonense attinet, illud id temporis neque palàm in ecclesijs sanctissimis prædicatum fuit, neque ab omnibus reiectum. Nam singuli ecclesiarum præsides pro suo arbitratu in ea re egerunt. Atque vt nonnulli decretis in eo concilio editis firmè & constanter adhæserunt, & ne syllabam de rebus in illo definitis remittere, imò verò ne literæ mutationem admittere voluerunt, quinetiam ab illis, qui eiusdem decreta repudiabant, magna cum animi confidentia refugerunt, recusaruntque penitùs cum illis communicare: sic alij nõ solũ illud concilium & eius decreta reiecerunt, verumetiam tum illud, tum Leonis de fide decisionem damnarunt anathemate. Alij verò epistolam Zenonis de concordia mordicùs tenuêre, idque cum inter se vtrum vna, an duæ sint in Christo naturæ, grauiter dissiderent. Ac pars eorum ipsa literarum compositione decepti sunt, pars ad pacem se magis inclinarunt, vsqueadeò vti omnes Ecclesiæ in separatas factiones diuiderentur, & earum præsides inter ipsos minimè communicare vellent. Vnde plurimæ dissensiones tum in Oriente, tum in Occidente, tum in Libya ortæ sunt, dum episcopi Orientis neq; cum episcopis Occidentis, neq; cum episcopis Libyæ, neq; ipsi vicissim cũ Orientalibus in gratiam reduci poterant: sed res ad maiorem absurditatem indies prolapsa est. Quippe antistites Orientis, nec secum ipsi communicare voluerunt, nec Europæ prætereà, & Libyæ episcopi, nedum cum exteris. Quas res cum Anastasius Imperator animaduerteret, episcopos, sicubi eos nouis rebus studentes, aut quenquam præter consuetudinem illorum locorum, in quibus ætatem degebat, Concilium Chalcedonense prædicantem, aut idem ipsum damnantem anathemate comperiret, exturbauit. Ac primum Euphemium, vt suprà scripsi, eiecit Constantinopoli: deinde Macedonium, cui successit Timotheus: Antiochia porrò Flauianum expulit.

De Chalcedonensi synodo dissentientes sententiæ.

Episcoporum & ecclesiarũ inter se super Chalcedonensi concilio dissidia. B

Anastasius in exilium mittit episcopos.

Monachi Palæstinæ ad Alcisonem de Xenaia monacho, & alijs quibusdam epistola.

CAPVT XXXI.

De Macedonio & Flauiano quales literæ ad Alcisonem sint scriptæ à monachis Palæstinæ.

Vide Nicep. lib. 16. cap. 27. 28.

AT qui sunt literæ de Macedonio & Flauiano à monachis Palæstinæ ad Alcisonem his ferè verbis scriptæ: Cum Petrus exiuisset de vita, Alexandria, Aegyptus & Libya inter se denuò dissidere cœperunt, reliquæque partes versus Orientem contra se ipsæ digladiari: quandoquidem Ecclesiæ versus Occidentem non alia conditione cum illis communicare volebant, nisi præter Nestorium & Eutychem & Dioscorum, etiam Petrum cognomine Mongum & Acacium Anathemati addicerent. Itaque cum ecclesiæ totius orbis terrarum hoc loco erant constitutæ, fautores Dioscori & Eutychis fuêre ad minimum planè numerum redacti. Ac cum parum abesset, quin fuissent funditus è terra sublati, adeò vt nõ amplius inter homines versarentur, Xenaias quidam, à Deo reuera ξένος, id est, peregrinus, nescio quid apud animum proponens, aut quas inimicitias contra Flauianum susceptas vlcisci cupiens, simulata fidei specie, vti multi prædicant, hominum animos aduersus eum concitare, eique tanquam Nestoriano obtrectare cœpit. Ac cum Nestorio vnà cum eius errore anathema indixisset, ex illo digressus ad Dioscorum, & Theodorũ & Theodoritum, & Ibam, & Cyrum, & Eutherium, & Ioannem, & ad alios nescio quos, neque vnde collectos, transit: quorum alij reuera Nestorij doctrinam tuebantur:

alij

Xenaias Flauianũ ad Chalcedonẽsis synodi condemnationem sententiam adigere.

A alij, quoniam eiusdem doctrinæ in suspicionem venerant, Nestoriũ anathemate damnabant, inque Ecclesię communione conquiescebant. Istos omnes, inquit Xenaias, Nestorij olentes hæresim, nisi anathemate damnaueris, tu ipse Nestorij errori fauere videberis, etiamsi ei cum sua doctrina & opinione millies anathema edixeris. Idem porrò Xenaias per literas cùm eos, qui Dioscori errorem sequebantur, tum hæresis Eutychianæ patronos commouit persuasitque, vt ipsi contra Flauianum subsidio essent: non tamen concilium, sed personas duntaxat, de quibus antè dictum est, anathemate damnari postularent. Quibus cum Flauianus episcopus diu restitisset, alijq; secum Xenaia contra eum coniunxissent, & Eleusinus episcopus vrbis cuiusdam Cappadociæ minoris, & Nicias episcopus Laodiceæ, quæ est in Syria, & ex alijs locis alij (quorum criminationes, quas æmulatione nimis abiecta adducti Flauiano inferebant, non nostrum est, sed aliorum certè commemorare) tandem Flauianus ratus, illos propter hos, quibus anathema denunciari cupiebant, placatos fore, cessit eorum contentioni. Ac cum scripto personas illas anathemate damnasset, scripsit ad Imperatorem. Etenim animum eius isti cõtra Flauianum, vtpote opinionis Nestorij patrocinium suscipientem, commouerant. *Conciliũ Chalcedonense.* Neque his rebus contentus Xenaias, poscebat denuò à Flauiano, vt tum Concilium ipsum, tum eos, qui duas naturas in Domino esse dixerunt, carnis alteram, alteram diuinitatis, anathemati addiceret. Quem eius postulationi neutiquam obsequentem, rursus vt Nestorianum accusat. Postremò cùm de ijs rebus vehementer certatum esset, & patriarcha Flauiano formulam fidei edidisset, in qua ingenuè fatebatur, Concilium quantum ad abdicationem Nestorij & Eutychis attinebat, approbandum esse, at quantum ad decisionem & doctrinam fidei, non item: rursus illum vt subdolè ac latenter errori Nestorij patrocinantem, se adorturos minantur, nisi tum Concilio ipsi, tum illis qui duas naturas in Domino esse dixerunt, alteram carnis, diuinitatis alteram, anathema denunciare vellet. Isauros prætereà verborum fuco & fallacijs in suam pertrahunt sententiam, formulamque fidei componunt, in qua concilium vnà cum illis, qui duas in Domino esse naturas dixerunt, anathemati addicunt: & ad extremum se separant à Flauiano & Macedonio, & ad alios, qui formulæ illi subscribebant, aggregant. Intereà etiam postulant ab episcopo Hierosolymitano, vt formulam fidei scriptis prodat: quam cum edidisset, per Dioscori sectatores mittit ad Imperatorem. Quam fidei formulam illi tandem proferunt, in qua iam tum comprehensa fuit, eos anathemate damnatos, qui duas in Domino naturas esse asserebant. Attamen ipse episcopus Hierosolymitanus, eam ab illis deprauatam constanter affirmans, aliam in medium producit, in qua nullum tale continebatur anathema. Nec planè mirum. Etenim sanctorum patrum libros sæpè deprauarunt, multosq; Apollinarij libros Athanasio, Gregorio cognomento Thaumaturgo, id est, qui eximia edebat miracula, & Iulio, inscriptionibus commutatis, attribuerunt: quibus quidem libris plurimos in suum impium errorem induxerunt. Poposcerunt item formulam fidei à Macedonio scriptis mandatam: qui fidem trecentorum decem & octo Nicææ olim, & quinquaginta etiam Cõstantinopoli conuocatorum, solum se noscere asseueranter affirmauit, atque Nestorio, Eutychi & ijs, qui duos filios aut Christos esse statuunt, aut naturas diuidunt, indixit anathema: & tamen nec concilij Ephesini, quo abdicatus fuit Nestorius: nec Chalcedonensis, quod abdicauit Eutychem, vllam mentionem fecit. Qua de re monachi Cõstantinopolitani grauiter commoti, se à Macedonio episcopo separant. Interim Xenaias & Dioscorus cùm multos episcopos sibi adiunctos haberent, adeò molesti fuêre illis qui anathema nolebant denunciare his quibus ipsi anathema denunciari cupiebant, vt intollerabiles & non ferendi viderentur: quorum nonnullos, cum cedere nollent, per fallaciam exilio mulctandos curarunt. Ad hunc modum igitur Macedonius, Ioannes episcopus Palti, & Flauianus, solum vertere coacti sunt. Sed de monachorum literis hactenus.

Hæreticis familiare est patrum libros deprauare falsòsq; supponere.

Gregorius Thaumaturgus.

De Macedonij Constantinopolitani episcopi, & Flauiani Antiocheni eiectione.

CAPVT XXXII.

Vide Nicę. lib. 16. c. 26. 37.

Euphemius cur in Anastasij coronationẽ consentire noluerit, vnde eq odiũ Anastasij in Euphemium.

SED quæ occultè animum Anastasij angerent, longè diuersa fuêre. Nam cùm Ariadna haberet in animo Anastasium habitu induere purpureo, Euphemius episcopus vsque eo consentire noluit, quoad Anastasius chirographum iureiurando confirmatũ ei dedisset, quod planè declararet, eum si sceptra susciperet Imperij, fidem synceram seruaturum, nihilque rerum nouarum introducturum in sacrosanctam Dei Ecclesiam: quod chirographum Macedonio sacri thesauri custodi tradidit. Factum autem est illud propterea ab Euphemio, quòd Anastasius putabatur à nonnullis errore Manichaorũ

Anastasius Manichea hæresis suspectus. chęorum infectus esse. Vbi verò Macedonius ad sacerdotij dignitatem ascendit, voluit A Anastasius chirographum suæ confessionis recipere: Quippe dedecori, inquit, est impe-rio, si chirographum illud reseruetur. Cui postulationi cum Macedonius strenuè resi-steret, seque fidem minimè proditurum constanter asseueraret: Anastasius Imperator insidias contra eum tendere cœpit, ad eum sanè finem, vti episcopatu exturbaret. Itaq; tandem accedunt adolescentes calumniatores, qui tum se tum Macedonium flagiti-*Macedonius calumnijs supplantatur.* osi cuiusdam facinoris falso reos agunt. At verò vbi Macedonius genitalibus carere de-prehensus fuit, ad alias fallacias se conuertunt: nec destiterunt, quoad consilijs Celeris aulicorum ordinum præfecti ex occulto sede episcopali dimouissent. Istam Flauiani expulsionem aliæ quoque res secutæ sunt. Nam ipsi ab hominibus ætate prouectissi-ma, qui ea, quæ acciderant Flauiano, firmè memoria tenebant, accepimus, quod à Xe-naia (fuit hic quidem episcopus Hierapolis vrbis Antiochiæ finitimæ, Græcoque voca-*Monachi tumultuantur aduersus concilium Chalcedonense.* bulo Philoxenus appellatus) monachi Cynegicæ (sic enim vocantur) qui apud gentem, quæ Syrorum primaria est, accolunt, persuasi, frequentes cum tumultu & summa con-fusione Antiochiam præcipites feruntur, vi Flauianum coacturi, vt tum cōcilio Chal-cedonensi, tum decisioni Leonis anathema indicat. Quod cum Flauianus valde ægrè ferret, & monachi impetu instarent, populus ciuitatis, seditione conflata, tam magnam *Monachorum cædes.* cædem fecêre monachorum, vt multi eorum, atque adeò ferè innumerabiles Orontē *Monachorum Syriorum tumultuatio.* fluuium, corporibus fluctibus conditis, pro sepulchro haberēt. Euenit porrò aliud his-ce nihilo inferius. Monachi enim, qui Cœlosyriam, quæ iam Syria minor dicitur, ac-colebant, quique amore incredibili ac studio erga Flauianum propterea incendeban-*Flauiani exilium.* tur, quòd vitam monasticam in cœnobio in agro (huic quidem nomen est Tilmogiū) posito, agebat, properāt Antiochiam eo quidem consilio, vti Flauianum propugnaret, vti ex eo non exigua incommoda contingerent. Quamobrem Flauianus, siue priori-bus de causis, siue de posterioribus factum, siue de vtrisque, eiectus fuit, & ad Petras incolendas, quæ sunt in vltimis oris Palæstinæ sitæ, condemnatus.

De Seuero Antiocheno episcopo. CAP. XXXIII.

Seuerus quando ad episcopatū Antiochiæ delatus sit. FLauiano igitur in exilium eiecto, Seuerus ad episcopatum Antiochiæ delatus B fuit, anno quingentesimo sexagesimo primo pòst illud nomen ciuitati impoſi-tum mense Nouembri: iam verò, hoc est, tempore quo ista à me scribuntur, an-no sexcentesimo quadragesimo primo. Huic Seuero patria fuit Sozopolis, vrbs Pisi-*Seueri patria, studium, professio, vita genus.* diæ: qui antequam episcopatu potitus sit, Beryti in oratione forensi ac iudiciali se exer-cuit. Verùm simulac in sacro templo Leontij, diuini martyris, quem Tripolis Phœni-ciæ vrbs maritima colit, fuit lauacro baptismi tinctus, se à legum studio ad vitam mo-nasticam transtulit: quam quidem vitam traduxit in monasterio, quod medium locū inter vrbem Gazam & oppidum Maiumam occupat. In quo loco Petrus Iberus, qui e-iusdem Gazæ fuerat antistes, quiq; cum Timotheo Aeluro fugerat, eisdem incedēs gra-dibus, hominum sermone pòst multum prædicatus fuit. Porrò autem Seuerus, de quo instituitur oratio, cum Nephalio (qui antea eiusdem cum eo sectæ & opinionis fuisset, nimirum quòd vna in Christo natura sit, postea tamen concilio Chalcedonensi, & do-ctrinæ eorum qui duas naturas in Domino nostro IESV Christo inesse asserunt, con-sensit) in disputationem veniens, à Nephalio & eius fautoribus vnà cum alijs complu-ribus qui eadem fuêre opinione, è monasterio suo pulsus est. Inde igitur Constantino-polim rectà se contulit, pro se quoq; illis qui cum eo eiecti erant, legationem obiturus: sicq; Imperatori Anastasio, sicut traditum est ab eo, qui vitam Seueri scripsit, notus es-se cœpit. Itaq; literas scripsit ad suos fautores de mutua inter se communione, in quibus nominatim concilium Chalcedonense anathemate damnauit. De qua re literę mona-*Monachorum litera ad Alcisonem de actis concilij Chalcedonensis & de Seuero.* chorum scriptæ ad Alcisonem ista loquuntur: "Literæ Timothei, qui iam episcopus "Constantinopolitanus est, de mutua communione hic in Palæstina receptæ sunt. At "abdicatio Macedonij & Flauiani, quinetiam literæ Seueri de mutua communione re-"iectæ fuerunt. Porrò qui eas literas huc attulerunt, dedecore & contumelia meritò "sanè affecti (populus namq; ciuitatis & monachi contra eos cōcitati erant) fuga salutē si-"bi quæsiuêre. Hoc quidē in loco res fuêre Palęstinę. Qui aūt ecclesię Antiochenę parue-"runt, partim fuerunt vnà cū cęteris in errorē inducti, ex quorū numero fuit Martinus e-"piscopus Beryti, partim vi & necessitate cōpulsi, literis Seueri de mutua communione "(quæ non concilio solùm, verumetiā cæteris omnib. qui duas naturas siue proprietates "in domino inesse, alterā carnis, diuinitatis alterā, asserebant, anathema indixerunt) con-"sentiebant. Verùm quos necessitas ad consentiendum compulerat, hi postea mutata

Vide Nice. lib 16. cap. 29.30.31.

sen-

A sententia, se ad Ecclesiam reuocarunt. Ex quorum numero fuerunt episcopi qui Ec-
„ clesiæ parebant Apameę. Erant verò alij qui omnino consentire noluerunt: ex quibus
„ erant Iulianus episcopus Bostri, & Epiphanius Tyri episcopus, & alij nonnulli, vt fer-
„ tur, episcopi. Isauri autem, qui iam resipuerant, ob priorem suum errorem se ipsi con-
„ demnarunt, Seueroq; & eius sectatoribus denunciarunt anathema. Alij episcopi & cle-
„ rici qui sub Seuero erant, ecclesijs suis relictis fugerūt: inter quos est Iulianus episcopus
„ Bostri, & Petrus Damasci episcopus, qui hic vitam degunt: Mamas item, alter e duobus
„ illis Dioscorianis, qui duas ab initio naturas asserebant: quorum arrogantem pertina-
„ ciam ab illis ipsis ad id quidem coactus, Seuerus condemnauit. & paulò infrà: Monaste-
„ ria autem, tum quæ hic sunt, tum quæ Hierosolymis, Dei iuuante gratia, in recta fide
„ consentiunt: aliæq; plurimæ ciuitates & episcopi eodem modo. Pro quibus omnibus,
„ & pro nobis quoq; tu sanctissime domine & pater noster honoratissime precari digne-
„ ris, ne intremus in tentationem.

De missa ad eum à Cosma & Seueriano abdicatione.

CAPVT XXXIIII.

Vide Nice. lib. 16. cap. 33. 35.

QVoniam autem istæ literæ memorant, episcopos, qui ecclesiæ Apameæ parebant, à Seuero desciuisse, deinceps ponamus in medio, quod à patribus nobis traditum est, licet nulla historia hucusq; comprehensum. Cosmas, qui nostræ Epiphaniæ Orontem fluuium tangentis episcopatum gessit, & Seuerianus episcopus Arethusæ, vrbis finitimæ, literis Seueri de mutua communione grauiter offensi, primùm se ab eius communione segregarunt: deinde libellum abdicationis ad eum iam tum episcopatum Antiochię administrātem mittunt, quem libellum tradunt Aureliano, præcipuo Epiphanię diacono: qui, quoniam Seuerum extimescebat, & tam illustris episcopatus amplitudinem reuerebatur, vt primùm venit Antiochiam, induit se veste muliebri, & ita ad Seuerum accedit: seq; ipse effœminatū & mollem ostendit, mulieremq; omnino esse simulat: atq; velamine, quo caput obuoluebatur, ad pectus vsq; demisso, lamentari, & exili voce velut ex imis præcordijs ducta obtestari cœpit, Seueroq; prodeunti, libellum abdicationis dat: & clam omnibus,
B ex turba quæ sequebatur Seuerum, euadit, fugaq; sibi ante salutem parat, quàm Seuerus ea quæ libellus complectebatur, potuisset cognoscere. At Seuerus, quanquam libellum recipiebat, & quæ in eo scripta erant, satis intelligebat: tamen in sua sede episcopali firmè perstitit ad mortem vsq; Imperatoris Anastasij. Vbi autem Anastasius de his quæ Seuero acciderant, certior factus est (facinus namq; tam benignè & clementer ab Anastasio editum, hoc loco commemorandum est) mandatum dat Asiatico, præfecturā Libaresæ, quæ est in Phœnicia, gerenti, vt Cosmam & Seuerianum suis sedibus expelleret, propterea quòd Seuero libellum abdicationis miserant: qui cum venisset in Orientem, & multos Seueriani & Cosmæ doctrinis adhærescentes, & suas ipsorum ciuitates strenuè propugnantes reperiret, retulit ad Anastasium, hos sine sanguine non posse suis sedibus exturbari. Itaq; tantum in Anastasij animo insedit clementiæ & mansuetudinis, vt per literas Asiatico planè significaret, se velle nullum facinus aggredi, quantumuis magnum & memorabile, si vel gutta sanguinis pro eo fundenda esset. Hic quidem Ecclesiarum totius orbis terræ status fuit, dum regnaret Anastasius: quem nonnulli, tanquam concilij Chalcedonensis aduersarium existimantes, ex sacris tabulis exemerunt: Hierosolymis autem anathema fuit illi denunciatum.

Cosmas & Seuerianus episcopi magno ausu Seuero exauthorationis libellum mittunt.

Anastasius de his factus certior quæ Seuero acciderunt, Cosmam & Seuerianū suis sedibus expellit.

Clemens Anastasij vox.

De tyrannorum Isaurorum euersione. CAP. XXXV.

Vide Nice. lib. 16. c. 36.

NOn fuerit forsan ab eo quod sumus antè polliciti, alienum, si alias quoq; res Anastasij temporibus gestas huic Historię attexamus. Longinus Zenonis frater, cum in patriam, vt antè dixi, venisset, bellum palàm contra Imperatorem parat: & multis copijs vndiq; collectis (quibuscum episcopus† dūtaxat prouincię Apameæ, quę est in Syria, coniunctus fuit) vnà cū Isauris & ipse quoq; Isaurus ad bellum gerendum proficiscitur. Cui bello finis tādem imponebatur, partim quòd Isauri, qui vnà cum Longino ad bellum ierant, penitùs deleti, partim quòd Lōgini & Theodori capita à Ioanne Scytha Constantinopolim missa fuêre: quæ quidem capita Imperator palis alligata, in loco cui Sycæ nomen est, è regione Constātinopolis in vlteriore maris littore sito suspendit: gratum sanè spectaculum propterea Constantinopolitanis, quòd ipsi à Zenone & Isauris grauibus antè affecti fuissent incōmodis. Alter porrò Longinus, cognomento Selinuntius, qui magnā partem tyrannidis pariter occupauerat, & Indus, vnà à Iohanne cognomine Cyrto, viui capti ad Anastasi-

†pro, duntaxat, lege, Conon. Vide autē annot. pag. 335. lat. 1. lin. 29.

Longinus contra Anastasiū. Anastasij clementia, ca. 29.

Lōgini et Theodori capita à Iohanne Scytha Constantinopolim missa.

Selenanthems à Cuspin. dicitur.

Anastasius Manichea hęresis suspectus. chęorum infectus esse. Vbi verò Macedonius ad sacerdotij dignitatem ascendit, voluit A Anastasius chirographum suæ confessionis recipere: Quippe dedecori, inquit, est imperio, si chirographum illud reseruetur. Cui postulationi cum Macedonius strenuè resisteret, seque fidem minimè proditurum constanter asseueraret: Anastasius Imperator insidias contra eum tendere cœpit, ad eum sanè finem, vti episcopatu exturbaret. Itaq; tandem accedunt adolescentes calumniatores, qui tum se tum Macedonium flagitiosi cuiusdam facinoris falso reos agunt. At verò vbi Macedonius genitalibus carere deprehensus fuit, ad alias fallacias se conuertunt: nec destiterunt, quoad consilijs Celeris aulicorum ordinum præfecti ex occulto sede episcopali dimouissent. *Macedonius calumnijs supplantatur.* Istam Flauiani expulsionem aliæ quoque res secutæ sunt. Nam ipsi ab hominibus ætate prouectissima, qui ea, quæ acciderant Flauiano, firmè memoria tenebant, accepimus, quod à Xenaia (fuit hic quidem episcopus Hierapolis vrbis Antiochiæ finitimæ, Græcoque vocabulo Philoxenus appellatus) monachi Cynegicæ (sic enim vocantur) qui apud gentem, quæ Syrorum primaria est, accolunt, persuasi, frequentes cum tumultu & summa confusione Antiochiam præcipites feruntur, vi Flauianum coacturi, vt tum cōcilio Chalcedonensi, tum decisioni Leonis anathema indicat. *Monachi tumultuantur aduersus concilium Chalcedonense.* Quod cum Flauianus valde ægrè ferret, & monachi impetu instarent, populus ciuitatis, seditione conflata, tam magnam cædem fecēre monachorum, vt multi eorum, atque adeò ferè innumerabiles Orontē fluuium, corporibus fluctibus conditis, pro sepulchro haberēt. *Monachorum cædes.* Euenit porrò aliud hisce nihilo inferius. *Monachorum Syriorum tumultuatio.* Monachi enim, qui Cœlosyriam, quæ iam Syria minor dicitur, accolebant, quique amore incredibili ac studio erga Flauianum propterea incendebantur, quòd vitam monasticam in cœnobio in agro (huic quidem nomen est Tilmogiū) posito, agebat, properāt Antiochiam eo quidem consilio, vti Flauianum propugnarēt, vti ex eo non exigua incommoda contingerent. *Flauiani exilium.* Quamobrem Flauianus, siue prioribus de causis, siue de posterioribus factum, siue de vtrisque, eiectus fuit, & ad Petras incolendas, quæ sunt in vltimis oris Palæstinæ sitæ, condemnatus.

De Seuero Antiocheno episcopo. CAP. XXXIII.

Seuerus quando ad episcopatum Antiochiæ delatus sit. FLauiano igitur in exilium eiecto, Seuerus ad episcopatum Antiochiæ delatus B fuit, anno quingentesimo sexagesimo primo pòst illud nomen ciuitati imposi- *Vide Nice. lib 16. cap. 29.30.31.* tum mense Nouembri: iam verò, hoc est, tempore quo ista à me scribuntur, anno sexcentesimo quadragesimo primo. Huic Seuero patria fuit Sozopolis, vrbs Pisidiæ: *Seueri patria, studium, professio, vita genus.* qui antequam episcopatu potitus sit, Beryti in oratione forensi ac iudiciali se exercuit. Verùm simulac in sacro templo Leontij, diuini martyris, quem Tripolis Phœniciæ vrbs maritima colit, fuit lauacro baptismi tinctus, se à legum studio ad vitam monasticam transtulit: quam quidem vitam traduxit in monasterio, quod medium locū inter vrbem Gazam & oppidum Maiumam occupat. In quo loco Petrus Iberus, qui eiusdem Gazæ fuerat antistes, quiq; cum Timotheo Aeluro fugerat, eisdem incedēs gradibus, hominum sermone pòst multum prædicatus fuit. Porrò autem Seuerus, de quo instituitur oratio, cum Nephalio (qui antea eiusdem cum eo sectæ & opinionis fuisset, nimirum quòd vna in Christo natura sit, postea tamen concilio Chalcedonensi, & doctrinæ eorum qui duas naturas in Domino nostro IESV Christo inesse asserunt, consensit) in disputationem veniens, à Nephalio & eius fautoribus vnà cum alijs compluribus qui eadem fuēre opinione, è monasterio suo pulsus est. Inde igitur Constantinopolim rectà se contulit, pro se quoq; illis qui cum eo eiecti erant, legationem obiturus: sicq; Imperatori Anastasio, sicut traditum est ab eo, qui vitam Seueri scripsit, notus esse cœpit. Itaq; literas scripsit ad suos fautores de mutua inter se communione, in quibus nominatim concilium Chalcedonense anathemate damnauit. De qua re literę monachorum scriptæ ad Alcisonem ista loquuntur: *Monachorum literæ ad Alcisonē de actis concilij Chalcedonensis & de Seuero.* " Literæ Timothei, qui iam episcopus " Constantinopolitanus est, de mutua communione hic in Palæstina receptæ sunt. At " abdicatio Macedonij & Flauiani, quinetiam literæ Seueri de mutua communione re- " iectæ fuerunt. Porrò qui eas literas huc attulerunt, dedecore & contumelia meritò " sanè affecti (populus namq; ciuitatis & monachi contra eos cōcitati erant) fuga salutē si- " bi quæsiuēre. Hoc quidē in loco res fuēre Palęstinę. Qui aūt ecclesię Antiochenę parue- " runt, partim fuerunt vnà cū cęteris in errorē inducti, ex quorū numero fuit Martinus e- " piscopus Beryti, partim vi & necessitate cōpulsi, literis Seueri de mutua communione " (quæ non concilio solùm, verumetiā cæteris omnib. qui duas naturas siue proprietates " in domino inesse, alterā carnis, diuinitatis alterā, asserebant, anathema indixerunt) con- " sentiebant. Verùm quos necessitas ad consentiendum compulerat, hi postea mutata " sen-

A sententia, se ad Ecclesiam reuocarunt. Ex quorum numero fuerunt episcopi qui Ecclesiæ parebant Apameę. Erant verò alij qui omnino consentire noluerunt: ex quibus erant Iulianus episcopus Bostri, & Epiphanius Tyri episcopus, & alij nonnulli, vt fertur, episcopi. Isauri autem, qui iam resipuerant, ob priorem suum errorem se ipsi condemnarunt, Seueroq; & eius sectatoribus denunciarunt anathema. Alij episcopi & clerici qui sub Seuero erant, ecclesijs suis relictis fugerũt: inter quos est Iulianus episcopus Bostri, & Petrus Damasci episcopus, qui hic vitam degunt: Mamas item, alter è duobus illis Dioscorianis, qui duas ab initio naturas asserebant: quorum arrogantem pertinaciam ab illis ipsis ad id quidem coactus, Seuerus condemnauit. & paulò infrà: Monasteria autem, tum quæ hic sunt, tum quæ Hierosolymis, Dei iuuante gratia, in recta fide consentiunt: aliæq; plurimæ ciuitates & episcopi eodem modo. Pro quibus omnibus, & pro nobis quoq; tu sanctissime domine & pater noster honoratissime precari digneris, ne intremus in tentationem.

De missa ad eum à Cosma & Seueriano abdicatione.

CAPVT XXXIIII.

Vide Nice. lib. 16. cap. 31. 35.

QVoniam autem istæ literæ memorant, episcopos, qui ecclesiæ Apameæ parebant, à Seuero desciuisse, deinceps ponamus in medio, quod à patribus nobis traditum est, licet nulla historia hucusq; comprehensum. Cosmas, qui nostræ Epiphaniæ Orontem fluuium tangentis episcopatum gessit, & Seuerianus episcopus Arethusæ, vrbis finitimæ, literis Seueri de mutua communione grauiter offensi, primùm se ab eius communione segregarunt: deinde libellum abdicationis ad eum iam tum episcopatum Antiochię administrãtem mittunt, quem libellum tradunt Aureliano, præcipuo Epiphanię diacono: qui, quoniam Seuerum extimescebat, & tam illustris episcopatus amplitudinem reuerebatur, vt primùm venit Antiochiam, induit se veste muliebri, & ita ad Seuerum accedit: seq; ipse effœminatũ & mollem ostendit, mulieremq; omnino esse simulat: atq; velamine, quo caput obuoluebatur, ad pectus vsq; demisso, lamentari, & exili voce velut ex imis præcordijs ducta obtestari cœpit, Seueroq; prodeunti, libellum abdicationis dat: & clam omnibus, B ex turba quæ sequebatur Seuerum, euadit, fugaq; sibi antè salutem parat, quàm Seuerus ea quæ libellus complectebatur, potuisset cognoscere. At Seuerus, quanquam libellum recipiebat, & quæ in eo scripta erant, satis intelligebat: tamen in sua sede episcopali firmè perstitit ad mortem vsq; Imperatoris Anastasij. Vbi autem Anastasius de his quæ Seuero acciderant, certior factus est (facinus namq; tam benignè & clementer ab Anastasio editum, hoc loco commemorandum est) mandatum dat Asiatico, præfecturã Libanesiæ, quæ est in Phœnicia, gerenti, vt Cosmam & Seuerianum suis sedibus expelleret, propterea quòd Seuero libellum abdicationis miserant: qui cum venisset in Orientem, & multos Seueriani & Cosmæ doctrinis adhærescentes, & suas ipsorum ciuitates strenuè propugnantes reperiret, retulit ad Anastasium, hos sine sanguine non posse suis sedibus exturbari. Itaq; tantum in Anastasij animo insedit clementiæ & mansuetudinis, vt per literas Asiatico planè significaret, se velle nullum facinus aggredi, quantumuis magnum & memorabile, si vel gutta sanguinis pro eo fundenda esset. Hic quidem Ecclesiarum totius orbis terræ status fuit, dum regnaret Anastasius: quem nonnulli, tanquam concilij Chalcedonensis aduersarium existimantes, ex sacris tabulis exemerunt: Hierosolymis autem anathema fuit illi denunciatum.

Cosmas & Seuerianus episcopi magno ausu Seuero exauthorationis libellum injiciunt.

Anastasius de his factus certior quæ Seuero acciderunt, Cosmam & Seuerianũ suis sedibus expelli.

Clemens Anastasij vox.

De tyrannorum Isaurorum euersione. CAP. XXXV.

Vide Nice. lib. 16. c. 36.

NOn fuerit forsan ab eo quod sumus antè polliciti, alienum, si alias quoq; res Anastasij temporibus gestas huic Historię attexamus. Longinus Zenonis frater, cum in patriam, vt antè dixi, venisset, bellum palàm contra Imperatorem parat: & multis copijs vndiq; collectis (quibuscum episcopus† dũtaxat prouincię Apameæ, quę est in Syria, coniunctus fuit) vnà cũ Isauris & ipse quoq; Isaurus ad bellum gerendum proficiscitur. Cui bello finis tãdem imponebatur, partim quòd Isauri, qui vnà cum Longino ad bellum iuerant, penitùs deleti, partim quòd Lõgini & Theodori capita à Ioanne Scytha Constantinopolim missa fuêre: quæ quidem capita Imperator palis alligata, in loco cui Sycæ nomen est, è regione Constãtinopolis in vlteriore maris littore sito suspendit: gratum sanè spectaculum propterea Constantinopolitanis, quòd ipsi à Zenone & Isauris grauibus antè affecti fuissent incõmodis. Alter porrò Longinus, cognomento Selinuntius, qui magnã partem tyrannidis pariter occupauerat, & Indus, vnà à Iohanne cognomine Cyrto, viui capti ad Anastasi-

Longinus contra Anastasiũ. Anastasij clementia, ca. 29.

†pro, duntaxat, lege, Conon. Vide autẽ annot. pag. 135. lat. 1. lin. 29.

Lõgini et Theodori capita à Iohanne Scytha Constantinopolim missa.

Selinuntius à Cursim. dicitur.

ad Anastasium mittuntur. quæ res animos tum Imperatoris, tum Constantinopolitanorum magnopere recreauit: quippe & Longinus & Indus, catenis ferreis collis eorum circumiectis, instar triumphi per plateas ciuitatis, & per circum ducebantur. Atq; ea de causa, quæ iam ante vectigalia Isaurica dicebantur (erant quidem ista summa auri ad quinq; millia librarum, quæ quotannis barbaris pensitari solet) in thesauros Imperatoris importata fuêre. A

De Scenetis barbaris, quòd fœdera cum Romanis sanxerunt.

CAPVT XXXVI.

Scenetis barbari arma cōtra Imperium Romanū ferunt.

Barbari porrò (quos σκηνίτας, id est, in castris & tabernaculis habitantes vocant) arrogantia elati, cōtra Imperium Romanum nō sine suo damno arma ferunt: Mesopotamiam, vtramq; Phœniciam & Palæstinam depopulantur: qui quidem à ducibus cuiusq; prouinciç grauiter & acerbè afflictati, in posterum fœdere cum Romanis omnium suorum nomine pacto, conquieuerunt. *Vide Nice. lib. 16. c. 36.*

De Abidæ obsidione, & ædificatione Daras.

CAPVT XXXVII.

Persarum in Armeniam irruptio.

Persæ præterea ruptis fœderibus & proprijs sedibus relictis, Cabade ipsorū rege duce, primùm in Armeniam incursionem faciūt: atq; oppido, quod Theodosiopolis vocatur, capto, Amidam, vrbem Mesopotamiç satis munitam accedunt, eamq; obsidione capiunt, quam Imperator Romanus non sine multis molestijs ac laboribus recuperauit. Quod si quisquam studio ducitur istas res ad vnguem (vt aiunt) cognoscendi, & omnes peruestigandi accuratè, Eustathium legat, à quo disertè admodum summoq; cum labore & exquisita elegātia narratæ, literisq; proditæ sunt: qui cum Historiam ad tempus, quod nos iam persequimur, deduxisset, & ad annum duodecimum regni Anastasij finem scribendi fecisset, excessit è vita. Hoc bello confecto, Anastasius locum quendam Mesopotamiæ, qui Daras dicitur, in extremis Imperij Romani finibus situm, & velut terminum, quo altera resp. ab altera distinguitur, ex agro in ciuitatem mutauit: ac primùm muro fortissimo circundedit, deinde varia ædificia, eaq; eximia in illo extruxit, vt ecclesias & alias sacras ædes: vt regales porticus, balnea publica & alia id genus, quib. illustres vrbes magnificè & egregiè adornari solent. Ferunt autem nonnulli locum illum ideo Daras appellatum, quòd Darius ibidem ab Alexandro rege Macedonum, Philippi filio, penitùs deuictus fuit. *Vide Nice. lib. 16. cap. 36. 37.* B

Eustathij historia et mors.

Anastasius vrbem Daras munit & amplificat.

De Muro longo. CAP. XXXVIII.

Longus murus.

IDem porrò Imperator opus planè amplissimum, & cum primis memorabile ædificauit (quod longus Murus appellatur) in Thracia in loco commodo situm: quod abest Constantinopoli ad summum ducentis & octoginta stadijs. Mare vtrumque complectitur ad quadraginta & viginti stadia, instar freti cuiusdam: & vrbem fermè insulam pro peninsula efficit: transportatq; eos quibus libitum est nauigare, à Ponto ad Propontidem, & mare Thracium cum summa securitate: barbaros deniq;, qui ex Pōto Euxino, & Colchide, & Meotide palude excursiones faciunt, quiq; ex locis vltra Caucasum, & qui ex Europa erumpunt, arcet repellitque. *Vide Nice. lib. 16. c. 39.*

De Chrysargyro, vt vocant, quod Anastasius diruebat.

CAPVT XXXIX.

Chrysargyrū ab Anastasio sublatum.

EST præterea res supra modum illustris, & planè diuina ab eodem Imperatore in tributo, quod Chrysargyrum dicitur, tollendo gesta. De qua quidem dicturis, vel lingua Thucydidis, vel alia pleniore disertioreq; opus esset. Ipse tamen dicam, non tam oratione, quàm ipsius rei dignitate fretus. Amplæ & eximiæ reipublicæ Romanorum tributum sceleratum, Deo inuisum, & ne ipsis quidem barbaris, nedum Christianissimo Romanorum Imperio dignum impositum fuit, quod ad tempora Anastasij, qua de causa nō equidem habeo dicere, neglectum, ipse regificè & cum summa omnium commendatione sustulit. Impositum verò fuit cùm alijs compluribus, qui quæstu victum sibi quæritabant, tum meretricibus, quæ corporis pulchritudinem habebant venalem, & effusè ac libidinosè stupris in abditis & occultis locis ciuitatis, id est, in ganeis se dedebant, tum præterea omnibus, quos scortari non pudebat, qui non naturam modò, verùm etiam ipsam rempublicam dedecore & ignominia affecerunt, vsque adeò vti quæstus inde perceptus, *Vide Nice. lib. 16. c. 40.*

non aliter

A non aliter atq; lex quædam, eos qui tam turpis flagitij cupiditate flagrarent, velut voce emissa, ad id quidem impelleret: & qui in locis singulis impium illud & nefarium tributum, quod ex eiusmodi sceleribus cogi solet, colligebant, idem ipsum singulis quadriennijs ad summũ & primarium magistratũ deferebant, adeò vt non minima tributorum regni pars censeretur, & in priuatis scrinijs (sic enim nuncupant) reponeretur: & qui rerum eiusmodi censores extiterunt, illud munus non obscurorum & ignobilium esse, vt reliqua officia, quæ in republica geruntur, existimabant: quod cum Anastasius intellexisset, detulissetq; ad senatum, & scelus esse ac facinus inauditum ostẽdisset, decreuit statuitq; vt omnino tolleretur: quinetiam schedas, quæ rationem exactionum complectebantur, igni cremandas tradidit. Porrò autem cùm in animo haberet Deo velut sacrificium in ea nequitia delenda offerre, quo ne cuiquam post eum integrum esset, veteres illas turpitudines denuò reuocare, simulat se in mœrore esse, & temeritatis se ipse atque extremæ dementiæ insimulat: nimium, inquiens, se inani glorię tribuisse, & eo pacto reipub. neglexisse vtilitatem, propterea quòd tam amplum tributum tamque antiquitùs inceptum, & tam longo temporis spacio continuatum confirmatumq;, tam imprudenter & inconsultò abrogauerat: neq; prospexerat pericula inde impendentia, vel sumptus ex eo in militiã suppeditatos, quibus resp. tanquam mœnibus defendi solet, vel eos qui ad cultum Dei ab eodem conferuntur. Postremò consilio quod intendebat, intra animi sui cogitationem occultato, denunciat se velle tributum illud in integrum restituere: atq; eam ob causam eos qui tributo colligendo præfuissent, accersit ad se, docetq; facti se pœnituisse, nec habere quid agat, aut quo modo culpam suam præstet, præsertim cum schedæ quæ rationem ac summam exactionis demonstrare poterant, essent igne penitùs absumptæ. Atq; cum illi non simulatione vlla, sed verè & ex animo factũ ideo deplorarẽt, quòd inde iniusta iniquaq; merces ipsis suppetere consueuerat: & similiter cum Anastasio tributum non posse restitui affirmarẽt, hortari atq; adeò orare cœpit, vt omnibus modis peruestigare pergerẽt, si fortè possent ex omnibus tabulis, quæ in singulis locis reseruatæ essent, elicere totius tributi exigendi rationem. Itaq; singulis summam pecuniæ, quàm in tabulis colligendis consume-
B rent, misit: imperauitq; vt quæq; scheda, quæ ad huius rei declarationem faceret, quocunque in loco inueniretur, ad ipsum apportaretur: quò accurata consideratione, & valde exquisita hæc res denuò sarciri, & in integrum restitui posset. Postea verò quàm aliquo temporis spacio interiecto reuertissent hi, quibus datum fuisset negocium, Anastasius gestire lætitia & gaudio exultare visus est. Nam lætabatur admodum, quòd ea de quibus tantum laborauerat, reuera iam esset consecutus. Rogat, qua ratione tabulas reperissent, & apud quos, & si quid apud quenquam, quod ad tale institutum faceret, etiamnum reliquum esset? Cum autem illi multos se labores in illis in vnum cogendis collocasse asseuerarent, iurarentque per ipsum Imperatorem nullam iam schedam in tota rep. Romana remanere, quæ tributi rationem posset ostendere: rursus magnum rogum incendi, schedasque apportatas in eo comburi, & cineres aqua opplerì obruiq; iubet: eo quidem animo & consilio, vt tributi illius ratio ita penitùs deleretur, vti nec fauilla nec cinis, nec vllum denique literæ ex schedis iam combustis vestigium appareret. Verùm ne dum Anastasij factum in hoc tributo tollendo tanta laude efferimus, ignorare videamur, quæ de eo veteres suis indulgentes affectibus tradiderint, deinceps ea ponemus in medio, & ex rebus ab illis ipsis commemoratis perspicuè falsa ostendemus.

De ijs quæ Zosimus scripsit de Chrysargyro & Constantino Imperatore.

CAPVT XL.

Vide Nicc. lib. 16 c. 41.

Zosimi calumnia aduersus Constantinum Magnum.

ZOsimus vnus eorum qui nefariæ & execrabili gentilium religioni dediti sunt, iracundia propterea contra Constantinum inflammatus, quòd primus ex Imperatoribus, detestabili gentilium superstitione relicta, religionem Christianam amplexatus est: narrat, tributum, quod Chrysargyrum dicitur, ab eo primùm excogitatum, sancitumq; vt ad quartũ quemq; annum illud idem pensitaretur. Alijs item infinitis maledictis pium & magnificum Constantinum lacerat. Nam ait eum cùm alia nonnulla mala contra homines cuiusq; fortunæ & conditionis inuenisse, tum Crispum filium miserandum in modum occidisse, tum Faustam coniugem in balneum extra modum exardescens conclusam, è medio sustulisse. Et cũ de tam nefandis cædib. à suis sacerdotibus expiari laboraret, minimeq; quòd volebat consequeretur (illos enim planè respondisse, eas nõ posse expiari) fortè in Aegyptium qui ex Iberia venerat, incidisse, & persuasum ab eo fidem Christiani homi-

Intelligit sacerdotibus scilicet maleficorum.

nis, vim habere peccati cuiusque tollendi, ea ex animo amplexatum, quæ Aegyptius i- A psi tradiderat. Deinde patrio de religione instituto relicto, impietatem, vt iste prædicat, sectari aggressum esse. Quod autem ista omnino falsa sint, mox ostendam: interim ista de Chrysargyro dicta sint.

Inuectiua in Zosimum propter nephariam eius in Constantinum & Christianos maledicentiam. CAPVT XLI.

Calumniarũ depulsio.

TV dæmon scelerate & crudelis ais Constantinum, cum vrbem Romæ parem extruere constitueret, primùm in agro Troadis & Ilij amplam & illustrem ciuitatem condere aggreditur: atq; fundamentis iactis muroque in sublime erecto, vbi Byzantium locum ad eam rem commodiorem reperit, sic sepsit mœnibus, sic vrbem antiquam amplificauit, sic splendore illustrauit ædificiorum, vt Roma, quæ pedetentim multorum annorum spacio creuerat, non multo videretur inferior. Dicis præterea, eum populo Byzantij frumenti congiarium tribuisse: & magnam vim auri his qui Byzantium commigrabant, ad ædes sibi extruendas largitum. Addis quoq; (tuis enim verbis vtar) summam rerum ad Constantium, Constantino iam patre mortuo, mortuis etiam fratribus, rediisse: & Constantiũ, cùm Magnentius, & Bretannio tyrannidem occuparent, Bretannioni pacem suadere aggressum: atq; ambobus exercitibus in vnum coactis orationem habuisse,† milites redegisse in memoriam patris sui in eos liberalitatis & magnificẽtię, quo duce multas hostium copias profligassent, & à quo amplissimis munerib. donati fuissent. Vt primùm verò milites ista audiuerant, Bretannionem veste regali nudarũt, dignitatis gradu spoliatum ad Constantium velut priuatum deducunt: qui certè à Constantio (quem vnà cum patre tantis conuicijs consectaris) nihil pertulit incommodi. Quemadmodum fieri posset, vt qui tam liberalis tamq; magnificus fuisset, idem ipse adeò sordidus & parcus existeret, vti tale & tam nefandũ tributum suis imponeret, equidem penitùs ignoro. Quòd autẽ neq; Faustam neq; Crispum interemerit, neq; ab vllo Aegyptio propterea mysterijs nostræ religionis initiatus sit, audi quæso, quid Eusebius cognomine Pamphilus de his rebus scribat, qui eodem tempore cum Constantino & Crispo vixit, & cũ illis multùm versatus est. Tu verò ea quæ ne audiuisti quidem, nedum quæ vera sunt, B scribis: qui quidem longo tempore pòst, Arcadio videlicet & Honorio regnantibus, scripsisti, vel post illorum ætatem. Eusebius autem in octauo libro historiæ Ecclesiasticæ scribit hæc hisce ferè verbis:

Vide Nice. lib. 10. cap. 41. 44.

† Vide annot. pag. 116 lat. a, lin. 26.

Constantius Chrysargyri vectigal non instituit.

Constantinus suos non interfecit.

Eusebius cũ Constantio & Crispo eodem tẽpore vixisse.

Lib. 8. cap. 26.

Non longo temporis interuallo interiecto, Imperator Constantius, qui & vniuersam vitam placidissimè instituerat, & erga subiectos suos beneuolentissimè animatus erat, & erga Dei verbum amicissimè affectus, filium suum ingenuum Constantinum, Imperatorem & augustum pro se relinquens, communi lege naturæ finem viuendi fecit. Et paulo infrà: Huius filius Constantinus, statim vt Imperij gubernacula susceperat, Imperator summus & Augustus cùm ab exercitibus, tum multo antè ab ipso summo omnium imperatore Deo declaratus, se paternæ pietatis erga nostræ religionis disciplinam æmulum & imitatorem præstitit. Quinetiam sub finem totius historiæ his verbis vtitur: Constantinus, Max. Victor, omni pietatis genere ornatus, vnà cum filio Crispo Imperatore Deo charissimo, & patris rebus in omnibus similis, Orientem in suam redegit potestatem. Non tantum profectò laudis Eusebius, cui post Constantinum vita suppetebat, Crispo tribuisset, si à patre fuisset interfectus. Theodoritus porrò scribit, Constantinum in ipso extremo ætatis tempore Nicomediæ baptismi lauacro tinctum, illudq; ad id temporis propterea distulisse, quòd magnopere cupiebat in Iordane fluuio esse baptizatus. At tu, ô nefarie & scelestissime Zosime, ais, ex eo tempore, quo religio Christiana cœpta est diuulgari, statũ Imperij Romani dilapsum esse, & penitùs labefactatũ: quod quidem factum est abs te, vel quòd veterũ scripta minimè euolueris, vel quod erga veritatem malè animo affectus sis. Nam contrarium planè ostenditur, nimirum statum Imperij Romani vnà cum fide nostra creuisse. Considera igitur quæso, quomodo circiter Christi Dei nostri incarnationem complures ex Macedonibus à Romanis subacti fuerint: Albania item, Iberia, Colchi & Arabes Romanorum ditioni subiugati: Galli præterea, Germani & Britanni post centesimam vigesimam tertiam Olympiadem à Caio Cæsare magnis & grauibus prælijs deuicti, & quingentæ ciuitates quas incolebant, Imperio Romano, vti ab Historicis proditum est, adiunctæ. Hic Caius primus post Consules solus Imperio potitus est, viamq; ad monarchiæ decus muniuit, & pro statu reipublicæ populari & multitudinis arbitrio gubernato, illud Imperij genus introduxit. Quod quidem diuinitùs factum est propterea quòd Christi monarchia breui

Lib. 10. c. vlt.

Constantinus in extremo ætatis tempore baptizatus.

Imperium Romanum Christiana religione auctum nõ imminutum vt malè & imperite ait Zosimus.

Gentes à Romanis deuictæ post Christum natum.

Iulium intellige.

A chia breui esset secutura. Iudæa quoque tota & regiones ei finitimæ Imperio Romano adiectæ, adeò vt tum primus census, in quo Christus vnà censeretur, factus sit: adeò vt ipsa Bethleē prophetiæ de se olim editæ expletionē perspicuè ante omnium oculos statueret. Sic enim de ea à Michæa propheta dictū est: Et tu Bethleē terra Iuda, nequaquā minima es in principibus Iuda: ex te enim exibit dux, qui reget populum meum Israel. Post natum Christū Deum nostrum Aegyptus Romano imperio addita fuit, Augusto Cæsare (cuius temporibus Christus natus fuit) regnante, qui Antoniū & Cleopatrā omnino profligauit: hiq; pòst sibi ipsi necem cōsciuēre. Quibus extinctis Cornelius Gallus ab Augusto Cæsare præses Aegypti cōstitutus est, & post Ptolemęorū occasum, vti tradunt Historici, Aegypto præficitur. Quæ aūt regiones Persis à Ventidio & Curbulone duce Neronis, à Seuero etiā, Traiano, Caro, Cassio & Odænatho ex Palmyra, ab Apollonio & alijs denique ereptæ, quoties præterea Seleucia & Ctesiphon captæ, quoties Nisibis nunc ad Romanos, nunc ad Persas translata, & quo pacto Armenia, aliæq; gentes finitimæ Romanorum imperio accesserint, tu non aliter atque alij literis prodidisti. At me propemodum præterijssent illa, quæ scribis à Constantino (qui certè nostræ religionis subsidio adiutus, valdè strenuè & viriliter imperio Romano præfuit) confecta esse: quinetiam quæ acciderint Iuliano, tuis impijs mysterijs initiato, & quæ tum vulnera Reip. reliquerit. Vtrum aūt quicquam eorum quæ Prophetæ cecinerunt vel de mundi fine, vel vtrum principium habuerit, vel exitum sit habiturus, altioris mysterij est, quā vt in tuam intelligentiam cadat. Itaque expendamus, si placet, quemadmodum Imperatores, qui gentiliū superstitionem propugnabant, & qua ratione etiā qui Christianæ religionis studio ducebantur, imperandi finem fecerint. An non C. Iulius Cæsar, qui primus imperio solus potiebatur, per dolū occisus, cessit è vita? Annon deinde quidam milites Caium, nepotē Tiberij, gladijs trucidarunt? Annon Nero à quodam necessario & familiari interemptus fuit? Annon Galba eundē exitum habuit, Otho & Vitellius, qui tres sedecim duntaxat menses regnarunt? Quid Titum Imperatorem commemorem, quem Domitianus, quamuis esset frater illius, veneno sustulit? Rursus, annon Domitianus miserè à Stephano necatus, ex hac luce migrauit? Quid ais de Cōmodo, annon Narcissus illi vitam ademit? Quid Pertinax, quid Iulianus, annon eodem mortis genere occubuerunt? Quid Antonius filius Seueri, annon Getæ fratri manus violentas attulit, ipsique non dissimilis mors à Martiali illata fuit? Quid dicam de Macrino, an-

Michea.5. Matth. 2.

Comparatio Christianorum principum & Ethnicorum quoad cuiusq; vitæ finem.

Vid. vlt. cap. Suetonij de vita Tiberij.

Imperatorum idololatrarū cruentus ac tragicus exitus.

B non circiter Byzantium instar captiui à suis militibus crudeliter cæsus? Quid Aurelius Antoninus ex Emessa, annon vnà cum matre interemptus? Quid post illum Alexāder, annon vnà cum matre eandem peregit fabulam? Quid loquar de Maximino, qui à suo ipsius exercitu mactatus fuit? Aut de Gordiano, qui Philippi insidijs & dolo, à suis itidē militibus confectus, extremum suum diem obijt? Dicito tu, quæso, Zosime, quid Philippo, & post illum Decio obtigerit: annon ab hostibus perempti? Adde his Gallū, & Volusianum, annon à suis ipsorum copijs è vita extrusi? Quid Aemilianus, annon in eandem cladem incidit? Quid Valerianus, annon in bello captus à Persis, & ab eisdem in triumpho circumductus? Quid? annon Galieno per dolum occiso, & Carino obtruncato, rerum summa ad Diocletianum redijt: quos Diocletianus, ne simul cum ipso regnarent, è medio sustulit. Post quos Herculius Maximianus, & Maxētius huius filius, & Licinius etiam cum summa turpitudine & ignominia perierunt. At verò ex eo tempore, quo illustrissimus Constantinus imperare cœpit, & vrbem extructam, suoque ipsius nuncupatam nomine, Deo dedicauit, circunspice iuxta mecum, quæso, num quispiam in ea vrbe Imperator, Iuliano eiusdem tecum religionis ritibus initiato, tuoq; Imperatore excepto, vel à suis, vel ab aduersarijs interijt, vel omnino tyrannus quisquam Imperatorem debellauit, præter Basiliscum solum: qui quanquam Zenonem expulit imperio, ab eodem tamen profligatus, vitam edidit? Quod autem ad Valentem attinet, qui Christianos tot affecit incommodis, facilè tibi dicenti assentior: de alio enim nulla abs te facta est mentio. Ista quidem nemo putet ab historia Ecclesiastica aliena esse, sed cùm ad legendum perutilia, tum instituto propterea consentanea, quòd gentiles historici propter maleuolentiam rerum gestarum veritatem deprauare contenderint. Verùm iam ad reliquas res ab Anastasio gestas pergamus.

Vid. Cat. in vita Cari.

Piorum & Christianorū Imp. exitus tranquilliores.

De Chrysotelia, hoc est, auri tributo. CAPVT. XLII.

Vide Nicephor. lib. 16. cap. 44.

QVemadmodum ea quæ suprà commemorauimus, ab Anastasio egregiè, & vt Imperatoris postulat maiestas, facta sunt: sic alia ab eo gesta, quæ istorum dignitatem non parum videntur obscurare. Nam & tributum, quod Chrysoteliam, id est, aureum tributū vocant, excogitauit, & stipendia militaria vnà cum exactionibus non sine gra-

Chrysotelia ab Anastasio excogitata.

uiſſimo Reip. detrimento diuēdidit. Suſtulit aūt cōſuetam vectigalium exactionē è curijs, & eos qui vindices appellātur, in ſingulis ciuitatibus cōſtituit, impulſione, vti ferūt, Marini Syri, qui ſummum magiſtratum, quem præfectum aulæ nuncupant, adminiſtrauit. Vnde factum eſt, vt magna pars vectigaliū perierit, & ciuitatum decus labefactatū cōnciderit. Nam ante illud tempus patriciorum nomina in albo cuiuſque ciuitatis inſcribebantur: quippe vnaquæque ciuitas eos qui in curias erant relati, pro ſenatu quodam habuit numerauitque. A

Vindices.

De Vitaliani tyrannide. CAPVT XLIII.

Vitaliani tyrannis anno 515.

Hypatius Anastaſij dux viuus capt.

Cyrillus Anaſtaſij dux viuus captus.

Vitalianus fuga ſe mandat.

Hunnorum in Cappadociam irruptio.

Terræmotus Rhodum concutit.

Vide Nicephor. li. 16. cap. 38.

† Hunnicis.

Vide annot. noſtras Græcas.

Aliud genus Hunnorū à ſuperiori vide eaſdem annot.

Contra Anaſtaſium porrò Vitalianus, genere Thrax, tyrannidem occupare ſtuduit. Hic Thracia & Media ad Odyſſum & Anchialum vſq; vaſtata, Conſtantinopolim cum multitudine ex gentibus, † quæ incertis ſedibus vagari, & habitare ſub dio conſueuerant, collecta proficiſci maturat: cui obuiam iturum Hypatium miſit Imperator. At poſteaquā Hypatius proditus à ſuis viuus captus fuit, ingentiq; pecuniæ ſumma redemptus, Cyrillus belli expeditionem capeſſit: ac primùm prælio ancipiti pugnatur, deinde non pauci vertuntur in fugam: deinceps cū Cyrillus tum hoſtes perſequendo, tum ſuos reducendo, ſuperiores partes haberet, Vitalianus in Cyrillum conuerſus, eum militibus præ maleuolentia cedentibus, in Odyſſo capit. Poſtremò ad Sycas vſque excurſus facit, omnia ferro & igni vaſtat: nihil aliud cogitatione complectens, quàm Conſtantinopolim excidere, & potiri imperio. Caſtris igitur in Sycis locatis, Marinus Syrus, de quo antè mentionem feci mus, cum claſſe ab Imperatore mittitur, contra eum depugnaturus. Itaque exercitus vterque propius inter ſe accedit, atque puppes nauium alterius Sycas, alterius Conſtantinopolim verſus ſpectabant. Ac primùm ſe aliquantiſper à pugna continent: deinde fit nauibus excurſio, & tanquam proluſione quadam & vmbratili pugna dimicatur: poſtea graui nauali prælio circiter Bytharia commiſſo, Vitalianus puppibus nauiū conuerſis, & multis copijs amiſſis, animo attonito fractoque ſe fugæ mandat. Fugiunt quoque eius milites, quantum poſſunt, adeò vt poſtridie eius diei ne vnus quidem ex hoſtium numero vel in traiectu, vel circiter ipſam vrbem reperiretur. Vitalianū autem in Anchialo aliquandiu commoratum, acquieuiſſe ferunt. Porrò aliud genus barbarorum, qui itidem ſub dio habitare ſolebant, tranſmiſſo mari, in Pylas vrbem Cappadociæ irruptionem facit. Iiſdem temporibus Rhodus ingenti terræmotu iam tertiò intempeſta nocte miſerè concuſſa, & propè labefactata fuit. B

Quòd cùm hymno triſagio particulam hanc, QVI PROPTER NOS CRVCIFIXVS EST, *Anaſtaſius adiungere voluiſſet, turba ac ſeditio in populo excitabantur: quam rem extimeſcens cum ſummiſſionem ſimularet, ilicò plebis furor compreſſus eſt, & de Anaſtaſij ex hac luce migratione.* CAPVT XLIIII.

Conſtantinopolitanæ ſeditionis cauſa verſiculus vnus hymno additus.

Vide Nicephor. li. 16. cap. 45.

PER idem tempus Conſtantinopoli grauiſſima ſeditio propterea à populo ciebatur, quòd Imperator ad hymnum triſagium, illud, QVI CRVCIFIXVS EST PROPTER NOS, addere voluit: perinde ac ſi ea particula adiecta religio Chriſtiana tolleretur. Cuius ſeditionis ducem & principem fuiſſe Macedonium & clerum ei ſubiectum, Seuerus ad Soterichū ſcribens, memorat: qui quidem Seuerus nondum ad ſacerdotij gradum aſcenderat, ſed vitam in aula Imperatoria degebat, neque vnà alijs ſuo, vt antè à me dictum eſt, monaſterio eiectus erat. Macedonium verò non ſolùm ob crimina illi falſo intētata, quæ ſuprà poſuimus, verumetiam ob iſta iam ei obiecta expulſum arbitror. Et cū populus hac de cauſa effrenatè ferretur, non ſolùm nobiles in grauiſſima deuenēre diſcrimina, verumetiam multa præclara ædificia incenſa fuēre: quinetiam monachum quendam, hominem agreſtem & ſimplicem, populus cùm in ædibus Marini Syri offendiſſet, primùm obtruncat, inquiens, eius hortationibus particulam illam quā dixi, ad ſanctum hymnum adiectā: deinde alligat ad contum, & in ſublimi ſuſpendit: tum clamore ſublato, inſidiatorem Trinitatis cum irriſione vocat. Ac ſic creuit ſeditionis flamma vaſtantis omnia, & omnes vires perfringentis, vti Imperator neceſſitate ad commiſerationem compulſus, corona depoſita ad circum veniret, mitteretque præcones ad populum proclamaturos, ipſum ad ſe imperio abdicandum paratiſſimum: ac fieri non poſſe, vt omnes in eo dignitatis gradu locarentur, cùm minimè multos ad ſe admittat: ſed vnum omnino, qui quidem poſt ſe eſſet Imperium gubernaturus. Quæ cùm populus vidiſſet, ſubitò velut nutu quodam diuino captus, mutauit ſententiam: rogat Anaſtaſium, vt coronam ſibi imponat:

A imponat: polliceturque se ea lege acquieturum. Anastasius autem posthæc ad breuissimum temporis spacium vitam protrahens, cum viginti septem annos, menses tres & dies totidem Romanum rexisset Imperium, ex hac luce migrauit.

Anastasij obitus anno 520.

FINIS TERTII LIBRI.

EVAGRII SCHOLASTICI, ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER QVARTVS.

Liber quartus continet acta sub Iustino primo, & Iustiniano Magno annis quadraginta septem: huc refer vitam Pontif. R. Iohannis 1. Bonifacij 2. Iohan. 2. Agapeti, Syluerij, Vigilij, Pelagij, Iohannis 3. ex authorib. quos ad 1. & 2. lib. Euseb. adnotauimus. Adde his rerũ Ro. fine Annalium Constantinop. lib. 15. 16. Paul. Diaconum de gestis Longobardorũ, Procopium item & Agathium & Blondum, & Pompon. Laetum, Paulum AEmylium, Trithemium Annonium. Iornandem de rebus Geticis, Iohannem Maiorem. Adde his tomos Concil. & Haeres. & D. Gregorij dialogos.

Iustinus Imp. anno Christi 518. Vide Nicephor. li. 16. cap. 1.

De Imperatore Iustino primo. CAP. I.

Postquam Anastasius ex corporis ergastulo ad præclarius domicilium, vti dixi, demigrauit, Iustinus genere Thrax, nono die mensis Pauemi, qui à Latinis Iulius nominatur, anno autem quingentesimo sexagesimo sexto ex eo tempore, quo vrbs Antiochia primùm illud nomẽ accepit, purpura vestitur Imperatoria: & à militibus prætorianis, quibus antè, cùm esset præfectus ordinum aulicorum, præfuerat, Imperator declaratur. Qui quidem ad istam Imperatoris dignitatem præter omnem spem propterea ascendit, quòd multi & præstantes viri cum Anastasio cognatione coniuncti, adhuc superfuerunt: qui cum omnibus rebus, quas prosper & beatus vitæ status postulat, abundare videbantur, tum eam consecuti potentiam, quæ homines in tam amplo honoris gradu locare possit.

Iustinus quando purpura Imperatoria vestitus & qua ratione imperium adeptus.

De Amantio eunucho & Theocrito, vtq; Iustinus illos trucidauerit. CAPVT II.

B Peridem tempus Amantius, vir potens in primis, cubiculo Imperatoris præfuit: qui, quoniam non licebat eunucho imperio Romano potiri, cupiebat Theocrito, homini secum fide & beneuolentia coniuncto, coronam donari Imperatoriam. Itaque Iustino accersito, magnam pecuniæ vim ei dat: quam iubet illis distribui, qui possent purpuram Imperatoriam Theocrito impertiri, & ad id præstandum maximè viderentur idonei. Iustinus autem siue quòd populum largitione suum planè reddidit, siue quòd excubitorum beneuolentiam pecunia sibi conciliauit (vtrumq; enim memoratur) imperio ipse potitus est. Ac statim pòst Amantium & Theocritum cum alijs nonnullis à medio sustulit.

Amantius Imperatoris cubicularius. Iustinus aliena pecunia sibi, quã alijs imperiũ mercari malun.

Quòd dolo Vitalianum Iustinus interemit. CAP. III.

Vitalianum verò vitã in Thracia degentem, qui Anastasium imperio exturbare moliebatur, Iustinus Constantinopolim accersit. Nam & potentiam eius extimuit, & ancipitem fortunam, quæ in bellis cerni solet, & nominis eius celebritatem, quæ in omnium ore fuit, & imperij, qua flagrabat, cupiditatem. Ac cum coniectura prospiceret, idque sanè verissimè, se non alia ratione eum posse vincere, nisi amicitiam erga eum simularet: vultu mirè ad fraudem composito, quæ facilè deprehendi non posset, vnum ex ducum numero, qui Præsentes vocantur, eum designat. Et quò magis persuaderetur Vitaliano, & facilior aditus ad fraudem patêret, ad consulatus quoque honorem effert. Qui Consul factus, cùm in palatio versaretur, in porta quadam post aulam posita, per dolum cæsus occubuit: hasq; pœnas pro sceleribus, quæ tam inconsideratè contra imperium Romanum consciuerat, persoluit. At verò ista gesta fuêre postea.

Iustini vafrũ conciliũ aduersus Vitalianũ.

Vid. Cus. in vit. Iustini.

Vitaliani cædes.

Quomodo etiam exacto Seuero Paulum pro illo induxerit, paulò verò pòst Euphrasius Antiochenæ sedi præficitur. A

CAP. IIII.

SEuerus, qui antistes Antiochiæ, vti suprà commemoratum est, ordinatus fuit, quoniam concilio Chalcedonensi in dies singulos anathema indicere nõ destitit, & maximè in literis, quæ ἐνθρονιστικαὶ, id est, quæ de episcopis in sede episcopali collocandis scriptæ sunt, & in alijs quas ad istarum defensionem composuit: quasque, licet ad omnes miserit patriarchas, solus tamen Ioannes Alexandriæ antistes, Ioannis alterius successor, Dioscorus & Timotheus, receperunt (quæ literæ etiam ad nostram ætatem reseruatæ sunt) & quoniam etiam hinc in Ecclesia multæ contentiones ortæ sunt, & populus in varias factiones diuisus: Seuerus, inquam, idcirco mandato Iustini, primo regni sui anno prehensus, pœnas dat, lingua, vt nonnulli prædicant, abscissa: quod negocium datũ fuit Irenæo, qui magistratum quendam Antiochiæ in Oriente id temporis administrauit. Confirmat quoque Seuerus ipse, supplicij ei irrogandi negocium Irenæo commissum, in literis quas scribit ad Antiochenos, modumq; fugæ suæ exponit: in quib. quoq; Irenæum grauissimis vexat conuicijs, cumque diligentissimè obseruasse ait, ne Antiochia euolaret. Sunt qui dicunt Vitalianum (ad id enim temporis videbatur maximè & authoritate & gratia apud Iustinum valere) linguam Seueri ideò postulasse, quòd Seuerus in suis concionibus probra & contumelias in eum iecerat. Ex sua verò episcopali sede fugit Gorpiæo mense, quem Latini Septembrem vocant, anno quingentesimo sexagesimo septimo post nomẽ vrbi Antiochiæ impositum. In cuius sedẽ successit Paulus, cui dabatur mandatum, vti concilium Chalcedonense palàm prædicaret. Qui sua sponte decedens Antiochia, certo iam vitæ cursu confecto, commune vniuersæ carnis iter ingreditur. Cuius episcopatus sedem Euphrasius Hierosolymis Antiochiam profectus, capessit.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 2.

Literæ ἐνθρονιστικαί.

Seuerus Antiochiæ episcopatu pulsus lingua amputata.

Paulus successit Seuero, Euphrasius Paulo.

De incendijs & terræmotibus apud Antiochiam, quo tempore Euphrasius ruinarum congestu obrutus interijt.

CAP. V.

EIsdem temporibus, regnante Iustino, grauia crebraque incendia Antiochiæ contigerunt, velut prænuncia terræmotuum maximè horribilium in ea ciuitate statim insecuturorum, & aliarum etiam calamitatum præmia. Nam breui tempore pòst, anno septimo regni eiusdem Iustini, mense decimo, Artemisio videlicet, id est, Maio, quarto Calend. Iunij, die Veneris, in ipsa meridie, conquassatio & terræmotus vrbem occupãt, parumque aberat, quin totam penitùs euertissent: quæ duo sequebatur incendium quasi calamitatem cum illis partiturum. Nam quas res illa non attigissent, incendium eas depascens, prorsus absumpsit, & in cineres redegit. Quæ autem ciuitatis partes hac clade labefactatæ fuerint, & quot mortales incendio & terræmotu, sicut verisimile fuit, vastati, quàm præterea graues casus, quamque miri, qui certè nulla dicendi facultate exprimi possunt, id temporis obtigerint, tam luctuoso orationis genere à Ioanne rhetore explicantur, vt cuiusque animum magnopere commouere possint: qui quidem illis commemoratis finem Historiæ suæ imposuit. Postremò omnium Euphrasius (cuius mors aliam nouam calamitatem attulit ciuitati) eisdem cladibus oppressus, interijt, ne quisquam reliquus fieret, qui vrbi res prouideret necessarias.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 3. B

Antiochiæ incendia & magni terræmotus.

Ioannis rhetoris historia. ὑπερταλῶς.

Euphrasij episcopi interitus.

De Euphraimio Euphrasij successore. CAPVT VI.

VErùm salutaris Dei erga humanum genus prouidentia, quæ ante plagam inflictam remedia parare, & gladium iræ suæ clementia demulcere, & cùm res in desperationem venerint, suæ misericordiæ quasi fores aperire solet, Euphraimium Orientis præfecturam gerentem, ad curam de vrbe illa suscipiendam, quò nulla res ei deesset necessaria, exsuscitauit. Quem Antiocheni propterea vehementer amplexati, episcopum suũ deligunt. Itaque sedes Apostolica, velut merces & præmium tantæ erga ciuitatem prouidentiæ ei donata fuit. Ciuitas illa rursus biennio & sex menses pòst, terræmotibus concussa est. Quo quidem tempore tum Theopolis pro Antiochia nuncupata fuit, tum alijs rebus Imperatoris prouidentia locupletata.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 3.

Euphraimius episcopus Antiochiæ.

Terræmotus alius.

Antiochia Theopolis dicta.

De Zosima & Ioanne, qui miraculis claruerunt. CAP. VII.

CAEterùm quoniam calamitatum, quæ suprà positæ sunt, mentionem fecimus, deinceps alias quasdã res planè memorabiles, quas illi q easdẽ videbãt, nobis narrarũt,

Vide Nicephor. li. 17. cap. 4.

huic

A huic operi adnectamus. Zosimas quidē, genere Phœnix, ex Sinda pago Phœniciæ maritimæ ortus (qui pagus non abest Tyro viginti stadia) qui monasticum vitæ genus excolens, ita tum abstinentia à cibis, tum eisdem capiendis, tum alijs virtutibus, quæ in eius vita elucebant, Dei gratiam sibi conciliauit, vt non modo res futuras præuideret, verùm etiam ab omni perturbatione liber & vacuus existeret, cum fortè fortuna cum nobili quodam viro patricio, & prudentia eximio, nomine Arcesilao, qui & præclaris honoris insignibus & cæteris vitæ ornamentis egregiè decoratus fuit, Cæsareæ vrbis primariæ Palæstinæ versaretur, ipso temporis articulo, quo Antiochia cecidit, subitò ingemiscere, grauiter lamentari, & suspiria ex intimo pectore ducere cœpit, tantamque vim profudit lachrymarum, vt terram madefaceret: deinde thuribulum postulat, & toto choro, in quo simul constiterunt, thuris incensi nidore perfuso, se prosternit humi, precibus & orationibus Deum placaturus. Tum Arcesilao sciscitanti, quid esset, quod eum tantopere conturbaret? liquidò respondit, fragorem ruentis Antiochiæ iam tum eius auribus circumsonuisse: adeò, vt Arcesilaus, & alij qui fortè aderant, præ admiratione obstupescentes, ipsam horam qua res gerebatur, literis mandarent, reperirentque postea ita se habuisse, vti Zosimas declarauerat. Sunt & alia complura ab eo edita miracula, quarum maximam partem silentio præteriens (quippe vix aut ne vix quidem numerari possunt) quædam hoc loco percensebo. Eodem tempore, quo Zosimas in magna nominis celebritate, & pari cum Zosima virtutum excellentia præditus vixit Ioannes, in Chuzica laura, (qui locus positus est in extrema valle ad Aquilonarem partem viæ regiæ, quæ Hierosolymis rectà ducit ad vrbem Iericho) vitamq; monasticam eamq; à rebus terrenis quasi penitùs secretam & liberam degit, & vrbis Cæsareæ, quam diximus, episcopatum procurauit. Hic Ioannes Chuzibites, postquam vxori Arcesilai, de quo suprà locutus sum, alterum oculum radio effossum audiuit, propere ad illam contendit, plagam, quam acceperat, conspicaturus. Vbi autem vidit pupillam penitùs excidisse, & oculum sede dilapsum, cuidam ex medicis, qui eò commearant, mandat vt spongiam afferat, oculumq; dilapsum in sedem, quàm commodè posset, inducat, & spongiam appositam fasciolis alliget. Arcesilaus verò aberat: siquidem id temporis fuit cum Zosima in eius monasterio, quod est locatum in oppido Sindena, quod Cæsarea abest, B ad summum quingenta stadia. Cum maxima igitur celeritate itur ad Arcesilaum, vt de his rebus certior fieret. Arcesilaus fortè cum Zosima considens, sermonem cum eo contulit. Quibus rebus nunciatis, flebiliter eiulare, vellere capillum, dilacerare, & eundem cœlum versus iacere cœpit. Zosimæ verò causam roganti, Arcesilaus, quid acciderat, lamentis & lachrymis crebris interpositis, exponit. Itaque Zosimas illo relicto, solus ad cubiculum properè accurrit, in quo Deum, sicut fas est id genus hominib. familiariter cōpellat. Paulò post egressus ad Arcesilaū, gestiēs, & modestè ridens dixit: Abito domū lætus, abito: gratia Chuzibitæ tributa est, vxor tua sanata, vtrumq; oculū habet integrum: nam calamitas ista nihil ei potuit adimere, quandoquidem ita Chuzibitæ placuit. Quæ duo miracula ab vtrisque illis iustis viris vno eodemque momento edita fuêre. Porrò isti Zosimæ iter quodam tempore Cæsaream facienti, secumque asinum, cui res quasdam sibi necessarias imposuerat, ducenti occurrit leo, & asino Zosimæ abrepto, discedit. Zosimas per syluam vsque eo insequitur, quoad leo, voratis asini carnibus, satur esset. In quem hilari vultu & subridenti intuitus, dixit: At verò, ó amice, iter iam mihi penitùs interruptum est: quippe cum annis plurimis onustus sim, & ætate admodum prouectus, nec valeam ea, quæ asino erant imposita, humeris portare. Quare tu hoc onus contra naturæ tuæ consuetudinem gestes, necesse est, si modò Zosimam ex hoc loco discedere volueris: postea autem ad pristinam feritatem naturamq; propriam redibis. Tū Leo, furoris prorsus oblitus, subblādiri, & placidus extemplò ad Zosimam accurrere, & ipso corporis habitu obsequij significationem dare cœpit. Cui Zosimas onus, quod asinus gestauerat, imponit, eumque ad portas vsque Cæsareæ deduxit, quò declararet tū virtutē & potentiam Dei, tum quòd omnia tam diu hominibus inseruiant obtemperentque, quandiu secundum eius voluntatem vitam instituimus, & gratiam nobis donatam neutiquam deprauamus. Verùm ne pluribus commemorandis sim longior, reuertar eò, vnde deflexit oratio.

Zosimæ ortus.

Zosimas monachus cladē Antiochiæ absens spiritu percepit.

Ioannes Chuzibites monachus Zosimæ coætaneus eodem miraculis clarus.

Sindena à Cæsarea distantia.

Zosimæ Leo obtemperat.

De calamitatibus, quæ passim occurrebant.

CAPVT VIII.

Vide Niceph. lib. 17. ca. 1.

IVstino adhuc Imperium administrante, oppidum, quod iam Dyrrachium, olim Epidamnus appellatū fuit, terræmotu grauiter cōcussum est. Similiter & Corinthus quæ

Dyrrachium terræmotu grauiter cōcutitur & Anazarbum.

quæ est in Græcia sita. Adde his Anazarbum, vrbem minoris Ciliciæ primariam, quæ A iam quartò illud cladis genus pertulerat. Quas vrbes Iustinus magna pecuniæ summa suppeditata, refecit. Eisdem temporibus Edessa vrbs Osroenorum amplissima, & beata imprimis, vndis Scirti torrentis præterlabentis sic obruebatur, vt multa ædificia aquæ impetu abriperentur, & infinita hominum multitudo, quos flumen secum auexerat, interiret. Edessa igitur & Anazarbus ab ipso Iustino noua nomina accepêre, & vtraq; vrbs Iustinopolis appellata est.

Iustinopoles duæ.

Quòd Iustinus adhuc viuens, Iustinianum, qui simul cum ipso regnaret, asciuit.

CAPVT IX.

Iustinus Iustinianum in societatem imperij gerendi adsciscit anno Christi 527. Iustinianus quando Imp. declaratus.

CVm Iustinus octo annos, menses nouem & dies tres regnasset, Iustinianum sororis filium sibi in societatē Imperij gerendi asciscit. Qui Imperator declaratus fuit primo die mensis Xanthici, id est, Kalend. Aprilis, anno quingentesimo, septuagesimo quinto post nomen Antiochiæ impositum. His ita constitutis, Iustinus supremum vitę diem obiens, ex isto migrauit Imperio, primo die mensis Loij, id est Kalendis Augusti, qui vnà cum Iustiniano menses regnauit quatuor. Totum autem regni sui tempus nouem annos integros, & tres dies complexum est. Cum autem Iustinianus iam solus totius Imperij gubernacula teneret, & Chalcedonense concilium passim per omnes sanctissimas Ecclesias mandato Iustini, sicut ante à me demonstratum est, prędicaretur, adhuc status Ecclesiæ cum in alijs quibusdam prouincijs conturbatus fuit, tum maximè Constantinopoli & Alexandriæ: quandoquidem episcopatum Constantinopolitanū administrauit Anthimus, Alexandrinum autem Theodosius, qui vterque vnam in Christo naturam inesse asseuerauit.

Vide Nice. lib. 17. c. 9.

Anthimus Cōstinop. Theodosius Alexandrinus.

Quòd Iustinianus eos, qui Chalcedonense concilium approbabant, charos habuit: sed Theodora coniunx ipsius contra fouit illos, qui concilio renitebantur.

CAP. X.

Theodora Iustiniani coniux diuersā sectam fouet à marito.

QVemadmodum Iustinianus episcopis, qui Chalcedoni in vnum conuenerant, & decretis ab illis editis valdè constanter adhæsit: sic Theodora eius coniunx, illos qui vnam in Christo naturam inesse asserebant, admodum amplexata est. Siue igitur ita reuera sentiebant (quando enim de fide proposita est controuersia, & parentes à liberis, & liberi à parentibus, & vxor à suo marito, & maritus rursus ab vxore dissentit) siue ita, dedita opera inter eos conuenerat, vt ille eorum, qui duas naturas in Christo Deo nostro post diuinitatis & humanitatis copulationem inesse: hæc eorum, qui vnam asserunt, patrocinium susciperet, (nam neuter alteri cedebat) ille certè decreta concilij Chalcedonensis valdè studiose tuebatur, hæc illis, qui contrariam partem, vnam nimirum inesse in Christo naturam, tenebant, omnibus modis prospexit: & eius opinionis homines, si nostrates essent, beneuolè & amicè complexa est: sin exteri, præmijs benignè remunerata: quæ etiam persuasit Iustiniano, vti Seuerum accerseret.

Vide Nice. lib. 17. c. 7. B

Quòd Anthimum Constantinopolitanum episcopum Seuerus peruertit, & item Theodosium episcopum Alexandrinum, quos expellens Imperator alios constituit.

CAP. XI.

Seueri ad Iustinianum epistolæ, qui Anthimum Constantinopolitanum & Theodosium Alexādrinum in suā opinionem trahit.

EXtant quidem adhuc epistolæ Seueri ad Iustinianum & Theodoram scriptæ: ex quibus intelligi potest, eum in initio, postquam sedem episcopatus Antiocheni deseruerat, iter suum Cōstantinopolim versus detulisse: posteà tamen eò se contulisse, scripsisseque, se, cùm esset Constantinopoli, & cū Anthimo collocutus esset, comperissetq; eum eandem secum tenere opinionem, idemque de Deo sentire, persuasisse, vt sedem episcopalem relinqueret. Scripsit prætereà iisdem de rebus ad Theodosium episcopum Alexādrinum literas: in quibus magnoperè gloriatur se Anthimo, vti dictum est, persuasisse, vt eiusmodi dogmata gloriæ terrenæ & sedi episcopali longè præponeret. Extant porrò Anthimi ad Theodosium de eisdem rebus epistolæ, & Theodosij rursus ad Seuerum & Anthimum: quas, ne in librum, qui in manibus est, nimis multas res includere videar, præterire animus est, easq; relinquere his, qui earum euoluendarum cupiditate incenduntur. Ambo isti episcopi, postquam Imperatoris mandatis se opponere, & concilij Chalcedonensis decreta repudiare cœperunt, suis eiecti sunt sedibus, & in sede Alexandrina Zoilus, Epiphanius autem in Constantinopolitana locatus: quò de cætero conciliū Chalcedonense in

Vide Nice. lib. 17. c. 7. 9

A in omnibus ecclesijs palam prædicaretur, nemoq; illud anathemati auderet addicere: & qui aliter sentirent, hi omnibus modis inducerentur ad ei consentiendum. Nam Iustinianus conscripsit edictum, in quo Seuero & alijs eiusdem sectę anathema denunciauit: eosque qui illorum tuebantur dogmata, grauissimis mulctauit supplicijs: ad eum planè finem, vti ex eo tempore in omnibus totius orbis terrarum Ecclesijs nihil omnino resideret discordiæ, sed patriarchæ cuiusque diœceseos consensu inter ipsos conspirarent, & episcopi singularum ciuitatum suis obsequerentur archiepiscopis, & quatuor concilia in Ecclesijs prædicarentur, Nicænum primum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, & Chalcedonense. Cogebatur etiam quintum concilium mandato Iustiniani: de quo quæ fuerint consentanea, dicam equidem suo loco. Intereà res sigillatim iisdem temporibus gestæ, quæ ad commemorandum præclaræ videantur, huic nostræ Historiæ attexendæ sunt.

Iisdem Imp. iussu pelluntur Epiphanio et Zoelo in eorũ locũ suffectis.

Iustiniani decreta pro ecclesia pace.

De Cabada Persarum Rege, & Chosroe eius filio, ex historia Procopij Cæsariensis.

CAPVT XII.

Vide Nice. lib. 17. c. 10.

PRocopius rhetor, à quo res gestæ Belissarij literis proditæ sunt, scribit Cabaden regem Persarum animo instituisse Chosroę filio suo natu minimo regnum tradere, iniuisseque consilium, quo pacto ab Imperatore Romano adoptaretur, ad eum planè finem, vti regnum ei eo pacto in tuto collocaretur. Verùm cum id nullo modo assequi potuerit, Procli impulsu, qui assiduus cum Iustiniano fuit, eiusque quæstor constitutus, maiores inimicitiæ inter eos & Romanos susceptæ sunt. Porrò aũt idẽ Procopius res à Romanis & Persis, dum inter ipsos prælijs decertabant, gestas, Belissario tum Orientalium copiarum duce, accuratissimè disertissimeq; narrat. Ac primùm victoriam Romanorum apud Daras & Nisibin partam commemorat: quo quidem tempore Belissarius & Hermogenes copijs Romanis præfuerunt. Quibus adiungit res in Armenia gestas, & mala illa, quæ Alamundarus dux Barbarorum, qui Scenitæ vocantur, in finibus Romanorum patrauit: qui Timostratum fratrem Ruffini vnà cum militibus suis viuum cepit, ac posteà magna pecuniæ summa accepta eos dimisit liberos.

A Procopio Belisarij produntur res.

Iustiniani.

Belizarij.

Hermogenis.

B *De Alamundaro & Azeretho, & populi apud Byzantium coorta seditione, cui nomen à symbolo, quod populo dabatur, impositum erat, Nica, hoc est, vince.*

CAPVT XIII.

Vide Nice. lib. 17. c. 10.

INcursionem porrò in fines Romanorum ab Alamundaro, de quo dixi, & Azeretho factam, & quo modo cum his in patriam reuertentibus Belissarius coactus ab exercitu suo, in littore Euphratis, ipso die festo Paschatis appropinquante, manus conseruerit, & qua ratione exercitus Romanus proptereà, quòd consilio Belissarij obtemperare noluit, penitùs profligatus sit, & quo pacto Ruffinus & Hermogenes pacem perpetuam (sic enim vocarunt) cum Persis constituerint, tam disertè narrat, vt animos legentium valdè commoueat. Quibus adijcit seditionem popularium Constantinopoli conflatam, quæ nomen ex tessera populi accepit: quippe Nica, id est, vince, fuit propterea appellata, quòd populus inter se congressus, hanc tesseram, Nica, sibi præscripsit, quò alter ab altero internosceretur. In qua quidem seditione Hypatius & Pompeius à plebe ad tyrannidem occupandam cõpulsi, plebe deuicta mandato Iustiniani capite mulctati fuerunt, & in mare proiecti. In qua dimicatione triginta hominum millia cecidisse memorat Procopius.

Alamundari & Azerethi in Romanorũ fines incursio anno 530.

Pax cũ Persis Seditio Constantinop. anno 532. in qua tessera fuit, Nica id est, Vince.

De Vandalorum rege Onoricho, & Christianis quorum linguæ ab illo euulsæ fuerunt.

CAPVT XIIII.

Vide Nice. lib. 17. c. 11.

AB eodem authore historiam Vandalorum literis mandante, narrãtur res præclarissimæ & planè dignę, quæ memoriæ sempiternæ commendentur, de quibus iam dicturus venio. Onorichus, qui post Genzerichum in Imperium successit, & hæresi Arianæ addictus fuit, aduersus Christianos, qui Libyam incolebant, maximam exercuit crudelitatem. Nam eos, qui rectam & sanam tuebantur doctrinam, vi coëgit ad opinionem Arianam se transferre: & eos, qui neutiquam eius voluntati cedebant, ignis incendio & alijs infinitis mortis generibus è medio sustulit: quibusdam verò excidit linguas. Quos quidem Constantinopoli, cum eò profugissent, se oculis aspexisse docet Procopius, & perinde locutos, atq; eos quibus nihil tale accidisset: ac tametsi linguæ essent radicitus excisæ, voces articulatim protulisse, & clarè distincteque locutos esse. Quod quidem miraculi genus fuit, nouum certè & penè incredibile. De quibus

Onorichus Genserichi successor, arianus, sæuit in catholicos varijs supplicijs.

Miraculũ eorum qui illum gues locuti sunt.

in edicto Iustiniani fit mentio: quorum duo, vti idem scribit Procopius, lapsi sunt. Nã A vt primùm voluerunt cum mulieribus colloqui, vox illis adempta fuit, nec donum martyrij amplius cum illis permansit.

De Cabaone Maurusiorum duce. CAPVT XV.

Vide Nice. lib. 17. c. 11.

Cabaon Maurusiorum dux pijs in Christianos factis Vandalos vincere meruit.

ALiud prætereà miraculum commemorat dignum planè admiratione, quod in hominibus (qui licet id temporis religione à nobis dissentirent, piè tamen se in vita gesserunt) Dei seruatoris virtute factum est. Cabaonẽ narrat Maurusijs circiter Tripolim accolentibus præfuisse. Ille Cabaones (Procopij enim verbis præclarè admodum de his rebus disserentis vtar) simul atque accepit, Vandalos contra se arma tulisse, ista egit. Primùm edicit omnibus, qui eius ditioni parebant, vti tum ab omni iniusticia, tum à cibarijs, quæ ad luxum facerent, tum maximè omnium à mulierum consuetudine se abstinerent. Deinde duo valla construxit, in quorum altero ipse vnà cum viris omnibus castra locauit: in alterum mulieres conclusit, minatusq; est, si quis fortè ad vallum mulierũ iret, eum morte mulctatum fore. Posteà missis Carthaginem speculatoribus, imperat ista, vt simul atq; Vandali in expeditione constituti, templum aliquod à Christianis cultu & veneratione dignatum, turpiter violare aggrederentur, ipsi quæ facta essent, diligenter considerarent: & cum Vandali ex eo loco discederent, ipsi templum, à quo Vandali abijssent, contra quàm fecissent Vandali, purgare cohonestareq; conarentur: cumque dixisse fertur, se Deum, quem colebant Christiani, ignorare quidem, esse tamen verisimile, si tam potẽs sit, quàm prædicatur, & vlturum eos, qui ipsum afficiunt contumelia: & qui honore & obseruantia prosequuntur, eos defensurum. Speculatores igitur, cum venissent Carthaginem, dedêre operam, vti bellicum Vandalorum apparatum penitùs cognoscerẽt. Ac simul vt Vandali Tripolim versus iter susceperunt, speculatores habitu vili & abiecto induti sequuntur. Vandali autem templa Christianorum, sicut primo die, spoliare aggrediuntur, equos aliaque animalia in ea introducere: nihil denique turpitudinis prætermittunt aut contumeliæ, sed suam ipsorum libidinem ceperunt, & intemperantiam explere, sacerdotes quos prehenderunt, verberibus cedere, lacerare eorum terga, ex illisque complures sibi seruire mandarunt. Vt primùm verò inde decessêre, speculatores Cabaonis faciunt, quod illis fuit imperatum. Nàm statim aggrediuntur templa perpurgare, fimum & si quid aliud per impietatem ingestum fuit, diligenter educere, omnes accendere cereos, prosequi magna reuerentia sacerdotes, & cæteris humanitatis officijs complecti: pauperibus denique, qui circa templa illa considebant, pecuniam erogare. His rebus gestis Vandalos sequi, & ex eo tempore per iter vniuersum, vt Vãdali similia consciscere scelera, sic speculatores similibus pietatis officijs perfungi non destiterunt. Vbi propius ad Tripolim ventum est, speculatores anteuertunt: nunciãt Cabaoni, quæ tum Vandali, tum ipsi in Christianorum templa præstitissent, & quod hostes essent in proximo. Quibus auditis, Cabaones parat se ad prælium: in quo magna pars Vandalorum interijt: multi ab hostibus capti, perpauci autem ex eo exercitu domum reuerterunt. Atque hæc quidem plaga à Maurusijs Thrasymundo inflicta fuit: qui postquam viginti septem annos Vandalorum gentem rexisset, abijt è vita.

Vandali Christianorum templa spoliant.

B

Cabaonis Legati templa Christianorũ à Vandalis prophanata purgant.

Cabaonis Victoria de Vandalis.

De Belissarij contra Vandalos expeditione, & eorum internecione. CAPVT XVI.

Iustinian⁹ Vandalis bellũ indicit admonitus per visionem.

Vide Nice. lib. 17. c. 12.

EST apud eundem scriptorem, Iustinianum misericordia erga Christianos, qui in illis locis miserè affligebantur, adductum, bellũ indixisse Vandalis, sed hortatu Ioannis, qui aulæ præfectus fuit, à proposito destitisse: posteà tamen per visionem, quæ ei apparuit, admonitũ, vt eam expeditionem suscipere non tardaret. Nam iniurias Christianis illatas vlciscendo, eius Vandalos omninò profligaturus. Hac igitur visione animatus, septimo anno imperij sui, † Belissarium ad bellum Carthagini contra Vandalos gesturum mittere statuit. Nauis igitur prætoria, in qua traijceret Belissarius, circiter æstiuum solstitium ad litus quod ante palatium est appellit: Epiphanius, qui tum Episcopus Constantinopolitanus fuit, de more precari, nonnullos ex militibus baptismi lauacro tingere aggreditur, postremò eos ad nauem prætoriam deducit. Commemorantur prætereà ab eodem authore nonnulla de Cypriano martyre, quæ sunt huic nostræ Historiæ valde accommodata. sic enim scribit: Cyprianum, virum sanctissimum Carthaginenses ad vnum omnes

†Vide an. not. pag. 162. lat. I. lin. 42.

Anno Christi 534.

Procopij testimoniũ de Cypriano martyre eius templo à Vandalis tradito Arianis.

A mnes in primis colunt, cui templum planè memorabile extra vrbem ad littus maris extruxerunt: eumque cum alijs pietatis officijs venerantur, tum festum diem, quem Cypriana vocant, quotannis celebrant. Atq; nautæ tempestatem quæ solet incidere eo ipso tempore quo Libyes hoc festũ celebrandum statuebant, huius nomine cuius mentionem nuper feci, nuncupare solent. Istud templũ Vandali, regnante Onoricho, Christianis vi abstulerũt: indeq; sacerdotibus ignominia expulsis, de reliquo Arianis, vtpote ad eorum ius pertinens, reddiderunt. Ex quibus rebus cũ Libyes magnam ægritudinem & angorem animis caperent, fertur Cyprianum illis secundum quietem sæpe apparuisse: dixisseq;, Christianos nõ debere ob eam causam in mœrore & solicitudine esse. Se enim post aliquod temporis spacium eam iniuriam vindicaturum: quæ prædictio temporibus Belissarij expleta fuit. nam idem Cyprianus martyr prædixerat, Carthaginem post nonagesimum quintum annum quo à Vandalis capta & excisa fuit, in potestatem Belissarij ducis exercitus Romani venturam, & Vandalos omnino expugnatos fore, & opinionem Arianam ex finibus Libyæ prorsus relegatum iri, & Christianos sua templa recuperaturos.

Vide Basiliũ in Hexaemerum.

Cypriaña dies festus Carthaginensium.

Belizarij de Vandalis victoria Arianorumq; ex Afria expulsio à D. Cypriano præsignificata.

De manubijs quæ ab Aphrica venerunt. CAP. XVII.

Vide Nicephor. lib. 17. cap. 12.

A B eodem porrò authore literis proditum est, Belissarium, postquam Constantinopolim profligatis Vandalis reuertit, spolia & captiuos circum vrbẽ duxisse, ipsumque Gelimerem Vandalorum ducem, triumpho ei decreto, per circum vndique vexisse, quæ omnia admiratione planè digna fuere. Inter quæ spolia monumenta erant admodum preciosa, Genzerichi nimirum: qui quidem palatium Romanum id temporis, sicut antè narraui, diripuerat, cũ Eudoxia coniunx Valentiniani Imperatoris Romanorum versus Occidentem habitantium, Maximini opera & virum amisit, & ob castimoniam contumelijs affecta, Genzerichum accersiuit, cui pollicita est se vrbem prodituram. Eo tempore igitur Genzerichus, Roma incensa, Eudoxiam vnà cum filiabus in Vandalorum regionem abduxit. Eodem tempore etiam vnà cum alijs monimentis, eripuit ea quæ Titus filius Vespasiani, Hierosolymis subactis, Romam deportauerat: id est, monimenta, quæ Salomon Deo quem eximiè colebat, consecrauisset. Quæ Iustinus ad honorem Christi, Dei nostri, illustrandum remisit Hierosolymam: in qua re certè pietatis in Deum, cui antè illa dedicata fuissent, sedulò, vti par erat, officio perfunctus est. Eodem quoque tempore, memorat idem Procopius, Gelimerem humi proie-
B ctum in circo coram Iustiniani Imperatoris sella, in qua sedebat, res quæ ibi gerebãtur, spectaturus, suo & patrio sermone illud diuinum Salomonis prouerbium, Vanitas vanitatum & omnia vanitas, recitasse.

lib. 2. cap. 7.

Vide Iosephum de capt. Iud. lib. 7. ca. 17. qualia hæc spolia fuerint.

Gelimer Vandalorum dux è Belizario in triumphum ductus.

Spolia Hierosolymis Romã, Roma Carthagin. auecta, inde rursus Romã, Roma Hierosolymas reuecta.

Ecclesi. 1.

De Phœnicibus qui à Iosue filio Naue fugerunt, & Theodorico Gotho, & ijs quæ illo regnante Romæ vsq; ad Iustiniani tempora contigerunt: & quòd Roma in potestatem Romanorum Vitige ab ea discedente denuò redacta est.

CAPVT XVIII.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 12. 13.

†Vide annotat. pag. 162. lat 2. lin. 40.

ALiam item rem gestam narrat idem historicus, quæ ad suam ætatem literis minimè mandata fuit, valde tamen memorabilis, & omnem propè superans admirationem. Sic nanque scribit: Maurisios, gentem Libyæ, eiectos Palęstina, in Libyam demigrasse. Hos verò Gergesæos, Iebusæos,† & reliquas gentes, quas Sacra memorant eloquia, à Iosue filio Naue expugnatas. Remque ita se habere, argumentũ capit ex epigrammate, quod literis Phœnicum conscriptum, ait se legisse: illud autem prope fontem esse, in quo loco duæ extant columnæ ex albo lapide fabricatæ, in quibus incisa sunt hæc verba: NOS SVMVS, QVI A FACIE IOSVE LATRONE, FILIO NAVE, FVGERIMVS. Ad hunc modum igitur hæ res fuère consopitæ, cum Libya denuò Romanis parêret, & tributa quotannis, vt antè consueuerat, pensitaret. Fertur porrò Iustinianum centum & quinquaginta ciuitates, quarum pars penitùs deletæ fuerũt, pars nõ paruas ruinas perpessæ, in integrum restituisse: & tam eximio splendore, tantis ornamentis, tam præclara ædium tum publicarum, tum priuatarum fabricatione, tam amplis mœnibus circundatis, alijsq; egregijs ædificijs, quibus tũ vrbes exornari solent, tum sacrum numen coli, denique tam multis aquarum ductibus ad vsum partim, partim ad pulchritudinẽ accommodatis: quorum hi iam primùm, cùm antè non suppeterent ciuitatibus, in eas deriuati, illi ad pristinum statũ denuò redacti fuerunt, eas illustrasse, vt nihil fieri posset magnificentius. Iã verò res quæ in Italia gestæ erant, cõmemoraturus venio: quæ etiam ab eodẽ Procopio rhetore aliquousq; sunt scriptis perspicuè proditę. Simul atque Theodorichus, vti suprà demonstratũ est, Romam cepit. Odoacro tyranno penitùs

Maurisij Palæstinorũ infideliũ Coloni à Iesu Naue pulsi. Procopij coniectura.

Phœnicum epigramma.

Lybia rursus Imperio Romano subiecta.

Vrbes in Lybya per Iustinianum restitutæ.

Theodorichi & Alarichi mors.

Amadasuntha alias Atalarichus legit Cuip.

nitùs profligato,& administratis ad tempus imperij Romani gubernaculis, finē viuendi fecit: Amalasuntha eius coniunx, Reip. procurationem pro Atalaricho filio, quem Theodorichus ab ea susceperat, capessit,& imperium sic gubernat, sicque eius prospicit rebus, vt ad virilem grauitatem quàm proximè videretur accedere. Hæc primùm induxit Iustinianum, vti bellum contra Gotthos suscipere magnopere cuperet, legatosq; ad eum de insidijs sibi comparatis misit. Atque cū Atalarichus, dum adhuc valde tenera ætate esset, è vita abijsset, Theodatus cognatus Theodorichi imperio Occidentis potitur. Qui simul vt Belissarius à Iustiniano ad partes Occidentales missus fuit, ideo cessit imperio, quòd & literis potius operam nauaret,& vsu belli gerēdi minimè valeret: quo quidem tempore Vittiges, vir bellicosissimus, copijs Romanorum versus Occidentem præfuit. Ex historia Procopij præterea intelligi potest, Vitrigē, Belissario in Italiam aduentante, Roma decessisse: Belissarium autem cum exercitu suo Romā venisse, quem Romani, portis patefactis, libentissimè in vrbem receperunt: quippe Siluerius pontifex hoc perfecerat, miseratque ea de re Fidelium curatorē Atalarichi ad Belissarium. Ciuitas igitur Belissario sine pugna tradita est, & Roma denuò Romanis subiecta, post annos sexaginta, quib. à Gotthis occupata fuisset, nono die Apellæi, hoc est, ad quint. idus Decembris, vndecimo anno imperij Iustiniani. Scribit item Procopius, quòd Gotthis iterum Romam obsidentibus, Belissarius, quoniam Siluerium pontificem suspectum habebat de proditione, eum in Græciam relegauit, Vigiliumque constituit pontificem. A

Theodatus regno Italiæ exuitur.

Roma à Belisario capta anno 533.

Roma à Gotthis capta.

Siluerius & Vigilius Ro. Pontif.

Quòd Eruli qui dicuntur, Iustiniani temporibus Christi fide initiati sunt.

CAPVT XIX.

Eruli quo tempore Christianam religionem receperint.

Isdem temporibus, vti idē scribit Procopius, Erulos, qui tēpore, quo Anastasius Romanum rexit imperium, Danubium traiecerunt, à Iustiniano benignè & humanitùs tractatos,& magna pecuniæ vi ab eodem donatos, omnes ad vnum religionem Christianam recepisse, agrestemque vitæ consuetudinem in mansuetiorem ciuilioremque commutasse. Vide Nicephor. li. 17. cap. 13.

Quòd rursus Romam, sub Gotthis cùm fuisset, Belissarius iterum in libertatem asseruit.

CAPVT XX.

B

Roma rursus in Gotthorum potestatē venit anno 540.

Narrat porrò idem author, Belissariū redijsse Constantinopolim, & Vittigem cum spolijs Romæ secum deportatis eò deduxisse, Totilamq; Romano potitum imperio,& vrbem rursus in Gotthorum venisse potestatem: quinetiam Belissarium secundò in Italiam profectum, Romam recuperasse, eundemque, bello cum Medis suscepto, ab Imperatore Constantinopolim iterum accersitum. Vide Nicephor. li. 17. cap. 13.

Quòd etiam Abasgi ijsdem temporibus Christianæ fidei mysterijs imbuti sunt.

CAPVT XXI.

Abasgi quando Christianā fidem receperint.

Memorat præterea idem Scriptor, Abasgos ad mitius humaniusq; vitæ genus traductos, iisdem temporibus fidem Christianam recepisse, Iustinianumque Imperatorem quendā ex eunuchis aulicis Abasgum genere, nomine autem Euphratā, ad eos misisse, qui vetaret, ne cuiquam in ea gente, quasi vi illata naturæ, testiculi execarentur. Nam qui cubiculis Imperatorum inseruiebant, quos vulgò vocant eunuchos, persæpe ex ea gente sumi consueuerunt. Per idem tempus Iustinianus, templo Deiparæ apud Abasgos ædificato, sacerdotes illis designauit, à quibus Christianæ religionis dogmata accuratissimè didicerunt. Vide Nicephor. lib. 17. cap. 13.

Lege Iustiniani, castratio puerorū apud Abasgos vetita.

Templū Deiparæ virginis.

Quòd qui Tanaim incolunt, eodem tempore Christi fidem amplexati sunt, & de terræ quassationibus, quæ per Græciam & Achaiam euenerunt.

CAPVT XXII.

Tanis flu.

Gens ad Tanaim sita Christi fidem suscipit.

EST porrò ab eodem Historico scriptis mandatū, eos qui circiter Tanaim habitant (Tanain autem appellant indigenæ amnem illum, qui ex Mæotide palude in Pontum Euxinum influit) orasse Iustinianum, vti episcopum ad ipsos mitteret.† Iustinianū autem diligenter, quod erat ab illis rogatum, perfecisse, libentissimoque animo ad eos misisse episcopum. Idem author docet, idq; valde disertè, Gotthos, regnante Iustiniano, ex Mæotide in fines Romanorum excursiones fecisse: ingentesque terræmotus accidisse in Græcia: Bœotiam quoq;, Achaiam, & loca circa sinum Crissæum concussa, regiones infinitas vastatas, vrbes ad terram deturbatas,& hiatus multis in locis contigisse: qui in vnum denuò in aliquibus locis coiuêre, in nonnullis locis aperti mansêre. Vide Nicephor. li. 17. cap. 13. † Vide annot. pag. 163. lat. a. lin. 6.

Terræmotus per Græciam anno 546.

A

De Narse ductore exercitus, & eius erga Deum pietate.

CAP. XXIII.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 13.

SCribit etiam Procopius expeditionem Narsis ducis à Iustiniano in Italiam missi, & qua ratione Totilam deuicerit, & postea Teiam, & quem admodū Roma iam quintò capta fuerit. Commemoratum est porrò ab his qui vnà cum Narse fuerunt, dum precibus & alijs pietatis officijs diuinum numē placaret, debitumque cultum ei tribueret, sanctam virginem Deiparam ei apparuisse, planeq; tempus præscripsisse, quo bellum cum hostibus gereret: atque vt non prius ad prælium committendum se accingeret, quā cælitùs signum acciperet. Multæ aliç quoque res à Narse valde memorabiles gestæ sunt. Nam Buselinum & Synduáldum expugnauit, multaq; loca ad Oceanū vsque in suam redegit potestatem. Quæ res sunt quidem ab Agathio rhetore literis proditæ, nondum tamen ad nos peruenerunt.

Totila à Narse victus.

Deipara virgo Narsi apparet.

Agathius rhetor.

Quòd Chosroes propter secundas Iustiniani res inuidia tabescens, contra Romanos exercitum eduxit, ac plurimas ciuitates deleuit, inter quas Antiochia magna vna fuit.

CAP. XXIIII.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 14.

LIteris est etiam ab eodem Procopio traditum, Chosroëm, vbi accepit res tum in Libya, tum in Italia tam prosperè successisse imperio Romano, graui inuidiæ flamma exarsisse, Imperatorique obiectasse, nonnulla ab eo contra fœdus ictum factitata, & pacem inter ipsos constitutam propterea diremptam esse. Iustinianum verò primùm legatos misisse ad Chosroëm, qui illi suaderent, ne pacem, quam sempiternam vocabant, rumperet, néue fœdera pacta violaret: sed si quid anceps videretur aut controuersum, amicè & beneuolè cōponeretur. Chosroem inuidiæ æstu, qui in eius animo efferuescebat, furentē, nullā æquam conditionē admisisse, sed magno exercitu collecto, fecisse in imperij Romani fines decimo tertio anno regni Iustiniani incursionem. Scribit præterea idem author, Chosroëm Surum vrbem ad littora Euphratis sitam, obsidione expugnatam diruisse: qui alia cum illis pacisci videbatur, alia verò eaque scelestissima in eos admittebat: quippe nihil quod paciscebatur seruauit, atq; dolo potius quàm armis vrbe illa potitus est. Eundem item Berœam incendisse, deinde impetum fecisse in Antio-
B chiam, cùm iam Euphraimius illius episcopatum gessit: qui quidem vrbem propterea reliquit, quòd nemo ex speculatoribus, quos emiserat, ad ipsum reuertit. Cuius prouisione Ecclesiam, & omnia ad eam spectantia seruata dicuntur. Nam eam sacris monimentis vndiq; ornauit, vti eo pacto ab hostium violentia redimeret. Quin est apud eundem scriptorem, acri quodam orationis genere ad animos legentium commouendos commemoratum, qua ratione idem Chosroës Antiochiam ceperit, & quòd omnia in ea ferro & igne vastarit: & quomodo deinde venerit Seleuciam, & Daphnem eius suburbium, & postea Apameam, cuius ecclesiam administrauit Thomas, vir non doctrina modò, sed rectè factis etiam facilè præstantissimus. Qui fortè vnà cum Chosroë certamen equorum in circo spectare (licet hoc ecclesiæ canon vetaret) neutiquam recusauit: quod propterea ab eo factum est, vti omnibus modis Chosrois furorem molliret mitigaretque. Quem percunctanti Chosroi, velletne eum in sua videre ciuitate? respondisse ferunt verè & ex animo, nolle libenter eum ibi videre. Quod eius dictum Chosroem admiratum esse, hominemque veritatis causa, vti merebatur, admodum amplexatum.

Chosroes Iustiniani successibus inuidet.

Chosroes in Romani imperij fines incursionem facit anno 540. & antea sæpius monit bellum imperante Iustiniano anno 539. & postea 541.

Antiochiam qua ratione Chosroes ceperit.

De miraculo quod Apameæ, honorabilis viuificiq; crucis ligni virtute editum est.

CAPVT XXV.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 15.

SEd quoniam in hunc sermonem nostra delapsa est Historia, miraculum, quod Apameæ factum fuit, quodq; huic nostro Operi est valde accommodatum, commemorabo. Vt primùm Apameenses intellexêre Antiochiam igne incensam, Thomam, quem dixi, rogabant, vt salutare vitaleque lignum crucis, licet consuetudo id minimè pati videretur, in medium proferret, inque omnium oculis statueret, quò iam cùm supremum vitæ diem viderentur obituri, illud contemplarentur, amplexarenturque, vtpote in quo solo hominum salus posita esset: atque adeò ad alteram vitam iam profecturi, crucem venerandam haberent pro viatico, quæ posset eos ad meliorem locum incolumes peruehere. Itaque Thomas facit, quod rogatum est, certisque diebus ad eam rem præstitutis, vitale crucis lignū profert, vti omnes vicini ibi in vnum conuenire possent, & salutis inde promanantis participes fierent. Eò etiam parentes mei vnà cum a-

Crucis Christi lignum quanto in honore Apameæ habitum.

Euagrij parentes.

Crucis ligni miraculum.

Chosrois scelera.

lijs commearunt, meq; id temporis ad scholam euntem secum duxerunt. Postquā verò data nobis fuit potestas honoratam crucem adorandi amplexandiq;, Thomas sublatis manibus, lignum crucis, quo vetus peccati maledictio deleta fuit, totum sanctuarium circūiens (vti in statis adorationis dieb. fieri solebat) omnibus ostendit. Ac Thomam de loco in locum progredientem ingens flamma ignis splendescentis, non ardentis sequebatur, adeò vt totus locus, in quo consistens venerandam crucē populo ostendebat, cōflagrare videretur. Atq; hoc factum est non semel aut iterū, sed sæpius, cū Thomas omnē illum locum circuiret, & populus congregatus, eum, vt illud fieret, rogaret. Quæ res salutē, quæ postea Apameensib. contigit, præsignificauit. Ob quā caussam imago in testudine sanctuarij statuta fuit, quæ inscriptione in basi incisa hoc miraculū illis, qui eiusdē ignari erant, cōmonstrauit. ipsa imago ad irruptionē ab Adaarmano & Persis in ea loca factam seruata fuit, ac tum vnà cū sancta Dei ecclesia quæ ibi fuit, & cū tota vrbe cōbusta: atq; hæ res hunc quidē habuêre exitum. Chosroës aūt in ea incursione, fœderibus violatis, alia præterea (quoniā ita tum animo suo visum est) admisit scelera leuitati & inconstantiæ morum suorum admodum consentanea, non tamen viro rationis participi, nedum Imperatori fœderis rationem habenti conuenientia. A

De Chosrois contra Edessam expeditione.

CAP. XXVI.

Christi ad Abgarum epistola.

Chosrois aduersus Edessam conatus irritus.

Stratagema militare Chosrois.

Christi imago Abgaro missa hostiles impetus retundit.

Stratagema Edessanorū.

Vide Euseb. bium supra lib. 1. ca. 13. Vide Nicephor. lib. 2. cap. 7. Itemque li. 17. ca. 16.

Cultus imaginū: vide infra lib. 5. cap. 18.

IDem porrò Procopius literis mandauit, ea quæ sunt de Edessa & Abgaro à veteribus commmemorata, & quemadmodum Christus ad Abgarum scripserit epistolam: deinde quo pacto Chosroës altera facta incursione, Edessam obsidere cōstituerit, ratus ea se falsa esse conuicturum, quæ de ea ciuitate omniū fidelium ore ac sermone celebrantur, nempe Edessam nunquam ab hostibus subiugatam fore. Quæ res in epistola à Christo Deo nostro ad Abgarum scripta non ponitur illa quidem (vti studiosi ex historia Eusebij cognomento Pamphili, apud quem hæc epistola ad verbū citata est, intelligere possunt) sed tamen eum exitum consecuta esse à fidelibus non decantatur solùm, sed etiam creditur, ratusq; eius euētus prædictionem illam verā esse cōfirmat. Nam postquā Chosroës vrbem inuadere aggressus est, quanquam multos in eam impetus fecit, & aggerem adeò ingentem struxerat, vt mœnia ciuitatis facilè transgredi posset, aliasq; complures machinas apparauit, re tamen infecta inde decessit. Sed quemadmodum res gesta sit, exponam. Chosroës primùm militibus suis imperat, vt magnam struem lignorū, qualiacunque illa essent, ad vrbem obsidendam in vnum congerant. Quibus dicto ferè citius in vnum coaceruatis, inque orbem ductis, aggerem in medium inijcit, eumq; versus vrbis murum rectà dirigit: atque extruit pedetentim, ligno & alia materiei congerie imposita. Tum ita tollit in sublime, & eius altitudine ita mœnia superat, vt tela in eos qui in muro pro vrbis defensione capita sua periculo obijciebāt, percommodè iacere possint. Vbi qui obsessi erant, vident aggerem instar montis vrbi appropinquare, & verisimile esse, hostes in eam pedibus ingressuros, primo mane è regione aggeris fossam struere moliuntur, inque eam ignem inijcere, ad eum planè finem, vti eius flamma ligna aggeris absumpta, ipsum aggerem solo æquarent. Qua quidem machina confecta, rogoque accenso, neutiquam successit quod intenderant, propterea quòd ignis erumpere, aëremque admittere non poterat, quo struem lignorum occuparet. Ad extremū igitur, cū desperatione debilitati ferè succumberent, sanctissimam imaginem diuinitùs fabricatam, quam non hominum manus effinxerant, sed Christus Deus Abgaro (quādoquidem eum videre cupiebat) miserat, proferunt: eamque in fossam, quam construxerant, importatam aqua conspergunt: ex qua non parum in rogum ac struem lignorum immittunt, atque diuina potentia fidei illorum qui istud moliebantur, subsidio veniente, quòd ab illis antè fieri neutiquam poterat, iam facilè cōfectum fuit. Nam extemplò ligna inferiora concepêre flammam, & dicto citius in carbones redacta, ad ligna superiora, igne omnia vndiq; depascente eam transmisêre. Vbi verò qui obsidione premebantur, vident fumum in sublime erumpere, istam machinam ad hostes ludificandos excogitant. Paruas educunt lagenas, easque sulfure, stupa & alia id genus materie ad flammam concipiendam apta farciunt, deinde conijciunt in aggerem. Quæ fumum, igne ipsa iaciendi vi & impetu accenso, ex se emittunt: quo quidem fumus erumpens ex aggere adeò penitùs obscuratus fuit, vt omnes qui machinæ ignari erant, existimarent fumum illum non aliunde, quàm ab ipsis lagenis effusum esse. At verò triduo pòst, flammulæ ignis è terra erumpentes visæ sunt: ac tum quidem Persæ, qui in aggere pugnabant, intellexêre in quod discrimen deuenissent. Verùm Chosroës, quasi diuinæ B

A diuinæ virtute ac potentiæ reluctaturus, aquæductus qui extra vrbem erant, ad rogum deriuat, eumque ita restinguere conatur. At rogus aquam, velut oleum, sulphur aut aliud quippiam eorum quæ facilè incendi solent, excipiens, magis magisque exarsit: vsque adeò vti totum aggerem vastaret, inque cineres prorsus redigeret. Postremò igitur Chosroes de spe penitùs deturbatus, cùm reuera intelligeret se turpem admodum dedecoris notam propterea subijsse, quòd in animum induxerat, se Deum, quem nos colimus, omnino superaturum, domum cum ignominia reuertit. *Chosroes domum cum ignominia reuertitur.*

De miraculo quod Sergiopoli visum est.

CAP. XXVII.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 17.

ALiam præterea rem alio tempore à Chosroë Sergiopoli gestam, hoc loco commemorabimus: quippe quæ & explicari oratione, & sempiternæ memoriæ reuera commendari debeat. Hanc vrbem quoque Chosroës inuadere, eamque obsidione expugnare parat. Ac simul vt mœnia aggreditur, fit vtrinque sermo & colloquium de seruanda ciuitate: conuenitque inter eos, vti sacris thesauris ac monumentis, inter quæ crux à Iustiniano & Theodoro missa fuit, vrbs redimeretur. Vbi ista fuêre ad Chosroëm apportata, percunctatur à sacerdote & Persis, qui cum eo ad eã rem missi erant, ecquæ alia superessent? Cui quidam eorum qui verum dicere minimè consueuerat, respondet, alia etiam adhuc monumenta restare à paucis quibusdam ciuibus occultata. Relinquebatur autem ab his qui thesauros & monumenta attulerunt, auri argentiue prorsus nihil, sed alterius cuiusdam materiæ multo præstabilioris, quæ Deo omnino dicata fuit: sanctiss. dico reliquias Sergij inuicti Christi martyris, quæ in capsa erant oblonga, argentoque obducta repositæ. Itaque postquã Chosroës his verbis persuasus, totum exercitum ad vrbem excidendam dimiserat, derepentè in ipsis mœnibus magna hominum multitudo clypeis munita visa est ciuitatem propugnare. Quam qui erant missi à Chosroë, conspicati reuerterunt, ac tum multitudinem tum armaturam admirati, ad Chosroëm rem referunt. Vbi autem rursus certior factus est, paucos admodum in vrbe remanere, eosque vel ætate exacta esse, vel tenera & immatura (quippe omnes qui firma fuêre ætate & robusta, è medio sublati erant) pro certo nouit illud miraculũ B à sancto martyre editum: & propterea metu perculsus, admiratusque Christianorum fidem, domum reuertitur: quem ferunt sub extremum ætatis tempus diuino regenerationis lauacro tinctum fuisse.

De hac cruce remissa vide infra ca. 20. li. 6. *Sergiopolis Chosroes obsidione expugnare parat.* *Sacris donarijs redempta salus Sergiopolitarum.* *Proditoris exemplum.* *Inuocatio & cultus, diuorum vide infra li. 6. ca. 20.* *Sergius martyr vrbẽ tuetur.*

De pestilente morbo. *CAP. XXVIII.*

Vide Nicephor. li. 17. cap. 18. Consimile ferè malũ vide apud Euseb. li. 7. cap. 17.

IAm venio narraturus historiam nunquam antea memoriæ proditam, de morbo, qui quinquaginta duos annos inter homines grassatus est, & ita inualuit, vt vniuersum orbem terrarum depasceretur. Nã biennio post Antiochiam à Persis captam, pestifer morbus in eam inuasisse dicitur, in nonnullis rebus ei qui à Thucydide describitur, persimilis, in alijs quibusdam ab eo multùm discrepat: initium cœpit in Aethiopia, sicut & ille qui à Thucydide cõmemoratur, orbemque terrarum vniuersum deinceps peragrauit: neq; quisquã mortalium fuit, qui eius effugerit contagionem. Ac nonnullas vrbes vsque eò opprimebat, quo ad eas omnibus suis habitatoribus orbasset: cum alijs autem, quas fortè occupauit, lenius egit & mitius. Neque certo definitoque tempore grassari cœpit, neque rursus cũ grassaretur, simili ratione & modo desijt: quippe nonnulla loca ineũte hyeme, alia sub finem veris, media æstate quædam, alia autumno progrediente occupauit: & quibusdã in locis cùm partem vrbis attigisset, reliquas deseruit. Ac non raro licebat videre in ciuitate morbo illo laborante, quasdam familias prorsus extinctas: interdum verò vna & altera familia interempta, reliquam vrbem integram incolumemque mansisse. Quinetiam familiæ quæ integræ manserunt, sicut accurata obseruatione comperimus, sequẽti anno solæ morbo vexabantur. Atque quod est omnium maximè mirandum, si qui fortè vrbes infectas incolentes ad alia loca, quæ morbus minimè inuaserat, demigrarent, illi soli morbo opprimebantur, licet ex ciuitatibus infectis ad alias integras se, quò vitæ consulerent, transtulissent. Atque hæc quidem calamitas circulorum conuersionibus, quos ἰνδικτιῶνας vocant, sæpe tum in vrbes tum in alia loca peruasit: sed tamen maxima omnium pernicies secundo anno circuli, qui spacium quindecim annorum complectitur, in homines perlapsa est, adeò vt me, qui ista literis prodo (placet enim ea etiam Historiæ attexere, vt res quarum aliæ alijs appositæ conueniunt, coniungam) me,

Pestilens morbus 52. annos inter homines grassans, multas vrbes ciuibus exhausit.

Morbus etiam Euagrium & familiam eius depascitur. Coborta,

inquam, dum scholas adhuc frequētarem, in initio huius contagionis abscessus illi qui A in inguine nasci solent, occuparent. Accidit quoque vt morbo isto varijs grassante modis, tum complures ex liberis meis, tum coniugem, tum permultos cognatos partim in vrbe, partim in agris degentes amitterem, prout circuli ἐπινεμήσεων calamitates istas mihi distribuerant. Cùm autem ista scriberem, quinquagesimo octauo anno scilicet ætatis, non biennio antè, morbus iste quater Antiochiam occupauerat: ac cùm iam quartus ab initio circulus dilapsus esset, præter liberos, quos supra posui, filiam præterea & nepotem perdidi. Morbus verò iste ex varijs morborum generibus compositus fuit. Nā in nonnullis hominibus à capite primū exorsus, oculos cruentos, vultumque tumidum reddidit: deinde in guttur delapsus est, & quemcunque occuparit, è medio sustulit. Alijs fluxus alui contigit, quibusdam abscessus in inguine exorti, indeq; febres in primis ardentes, adeò vt biduo aut ad summum triduo mortem obirent, perinde tum animo tum corpore affecti, atque illi quibus nihil mali accidisset. Alij de mentis statu deturbati, vitam edidêre: quinetiam carbunculi è carne erumpentes multos extinxêre. Euenit etiam interdum, vt qui semel atque iterum hoc morbo correpti, euasissent, rursus eodē oppressi interirent. Quod autem ad rationem morbi contrahendi attinet, ea sanè tam varia fuit, vt nulla possit oratione explicari. Nam alij solùm vnà versando, pariterque vitam degendo fuêre infecti. Alij tangendo duntaxat, & in eādem domum ingrediendo, alij in foro: non pauci qui ex vrbibus contagione infectis fugientes, integri manebāt, sanis & valentibus morbum impertierunt. Alij qui cum ægrotantibus versabantur, & non modò ægros, sed etiam mortuos attingebant, non omnino in morbum inciderūt. Alij, quibus tametsi propter liberorum aut necessariorum interitū in optatis fuit morte occumbere, & maximè ob hanc causam se ægrotantibus admiscuêre: tamen perinde acsi morbus eorum aduersaretur voluntati, neutiquā eo occupati sunt.[a] Morbus autem, vt antea me dictū est, totum orbem terrarū iam ad spacium quinquaginta duorum annorum depastus est, omnesque morbos qui vnquam extitissent, longè superauit.[b] Philostratus autē demiratur, pestem quæ sua ætate viguit, ad quindecim annos continuatam esse. Verùm quæ futura sunt, hominibus incerta sunt & incognita, eoque voluuntur, quò Deo qui & causas rerum, & quorsum tendant, cognoscit, visum est. At iam eò redeamus, vnde deflexit oratio, & cæteras res gestas Iustiniani deinceps persequamur. B

a Pestilentis morbi contrahendi ratio.

b Philostratus diu ante hunc morbū vixit, & ei propterea fuit incognitus. Idcirco magis miratur pestem illam sui temporis. quod si hunc morbum vidisset, non fuisset eā peste tantopere miratus. Sed quæ futura sunt, cuique ignota sunt.

De inexplebili Iustiniani pecuniæ cupiditate.

CAP. XXIX.

Iustiniani philargyria.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 19.

IN Iustiniano verò tam inexplebilis fuit pecuniæ cupiditas, & tam turpis atque adeò absurda rerum alienarum appetitio, vt omnia subiectorum bona his qui magistratus administrabant, qui tributa colligebant, qui nulla de causa insidias hominibus struere volebant, ob auri amorem vendiderit. Complures, imò verò innumerabiles qui multa bona possidebant, causa falsa commenticiaque conficta, omnibus fortunis mulctauit. Quòd si quæ meretrix oculos cupiditatis ad alicuius bona adijciens, consuetudinem se vllam cum eo vel coniunctionem habuisse simularet, statim omnia iura ac leges, modò Iustinianum turpis lucri socium constitueret, eius causa euersæ iacuerunt, facultatesque omnes illius qui falso in crimen adductus erat, fuerunt in eius domum translatæ. Erat porrò tam largus in pecunia eroganda, vti multa sancta & magnifica tēpla in multis locis extrueret, aliaque sacra ædificia, quibus tum viri, tum mulieres & ætate tenera, & exacta, tum qui varijs morbis vexabantur, sedulò accurarentur, ædificaret: magnamque seorsum colligeret à suis pecuniarum vim, vnde ista perficerentur: alia denique infinita exequeretur opera, quæ sanè pia Deoque accepta essent, si modò vel ille vel alij qui talia moliuntur, de suis ipsorum bonis efficienda curarent, suæque vitæ actiones vacuas à sceleris labe tanquam hostiam Deo offerrent.

Eiusdem ingens largitas.

De sanctæ Sophiæ sanctorumq; Apostolorum templo eminentissimo.

CAPVT XXX.

Sophiæ templum quale. Descriptio tēpli Sophiæ.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 20.

IDem Iustinianus Constantinopoli cùm alias multas sacras ædes pulcherrimo artificio elaboratas Deo & sanctis erexit, tum insigne illud & præ cæteris eximium ædificium, amplissimum dico Sophiæ templum extruxit: quod quidem tale fuit, quale non aliquando visum fuisset, quodque ornatu & splendore adeò excelluit, vti nulla dicendi vi facilè explanari posset. At ipse tamen illud pro virili describere conabor. Testudo sanctuarij quatuor fornicibus in sublime erecta, & ad tantam sublata altitudinem, vt ad

A vt ad eius hemisphærij fastigium acies eorum, qui infrà ad basin consistentes, oculos sursum tollebant, ægrè penetrare posset: & qui suprà stabant, etiamsi valde essent animosi, despicere neutiquam auderent, oculósue ad basin deijcere. Fornices à solo vsque ad tectum (vsque eo namque eriguntur) penitùs vacant. In dextro templi latere, sunt homini ingredienti ad læuam columnæ ordine locatæ, quæ ex lapide Thessalico confectæ sunt: sunt etiam alta tabulata alijs columnis similibus suffulta, in quibus, si qui volunt, mysteria peracta videre possunt. In illis quoque Imperatrix diebus festis, dum sacrosanctæ mysteriorum celebrationi interesset, assidere solet. Quæ quidem partim versus Orientem solem, partim Occidentem versus sic diriguntur, vt minimè impedimento sint, quo minus amplitudo talis operis spectari queat. Porrò autem porticus eorundem tabulatorum, quæ infrà columnis paruisque fornicibus operis extremitates ambiunt. Verùm quò magis admirabilis ædificij fabrica velut ante oculos cuiusque versetur, visum est hoc loco intexere, quot pedes eius longitudo contineat, quot latitudo, quot altitudo: & de fornicibus eodem modo, quot pedes vacuus eorum complectatur ambitus, quot denique eorum altitudo. Sic igitur se habent: Longitudo à porta, quæ eregione sacræ conchæ, in qua incruētum offertur sacrificium, sita est, ad ipsam concham vsque, pedes continet C L X X X X. Latitudo à parte Septentrionali ad Borealē, pedes C X V. Altitudo ab ipso puncto in vertice hemisphærij ad solum vsque, pedes C L X X X. Latitudo autem cuiusque fornicis pedes habet L X V I. Longitudo totius templi ab Oriente ad Occidentem, pedes C C L X. Latitudo verò τοῦ ἡμιςώτου illius, pedes continet L X X V. Sunt præterea versus solis occasum aliæ duæ porticus valde eximiæ, & atria vndique sub dio posita. Ab eodem porrò Iustiniano ædificatum est templum sanctorū Apostolorum, quod omnium facilè primas fert: in quo Imperatores & sacerdotes sepeliri solent. Verùm de ijs rebus ista hactenus.

ἱερᾶς κόγχης.

Apostolorum templum ab eodem Iustiniano extructum.

De amentia potius quàm amicitia Iustiniani immodicè fauentis Venetorum factioni.

CAPVT XXXI.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 21.

DE alio item Iustiniani facto mihi dicendum est, quod quidem siue ex naturæ vitio, siue ex formidine & timore ortum sit, non habeo dicere: eius tamen generis fuit, vt omnem beluinam immanitatem longè superaret: duxit autem initium ab eâ seditione populari, quam Nica, hoc est, vince, vocant. Placuit Iustiniano ita vehementer
B in alteram factionem eorum qui Prasini dicuntur, animo propendere, vt impunè possent ipsa meridie in media ciuitate aduersarios trucidare, & non modò non pœnas metuerent, verùm etiam dignarentur honoribus: adeo vt inde multi homicidæ existerent. Licebat autem illis in ædes alienas irrumpere, thesauros diripere in illis reconditos, hominibus suam ipsorum salutem ac vitam diuendere. Et si qui magistratus illos cohibere moliretur, suo ipsius capiti creauit periculum. Vnde certè vir quidam, qui gessit in Oriente magistratum, quoniam nonnullos eorum, qui rebus nouis studebant, neruis coercere voluit, quò modestiores efficerentur, per mediam vrbem circumductus fuit, neruisque grauiter cæsus. Callinicus porrò præfectus Ciliciæ, cùm duo Cilices, Paulus & Faustinus, homicida vterque, in eum impetum facerent, occidereque in animo haberent, quoniam pœna ex legibus constituta eos mulctauit, in crucē actus est, hocque supplicio pro recta conscientia & legum obseruatione affectus. Inde factū est, vt qui alterius erant factionis, cùm à domicilijs suis fugissent, & à nemine vsquā exciperentur hospitio, sed velut scelera vbique exagitarentur, tendere insidias viatoribus, compilare, cædes facere cœperint, vsque eò, vti omnia loca nece immatura, direptione & reliquis id genus maleficijs redundarent. Interdum animo in contrariam sententiam mutato, eius generis homines interfecit, legumque permisit potestati etiam eos quos antè passus fuisset more barbarorum in ciuitatibus impia scelera consciscere. Sed ad ista sigillatim persequenda mihi nec tempus suppetit, nec facultas dicendi. Atque ea quæ diximus, satis esse poterunt ad coniecturam de reliquis eius facinoribus faciendam.

Iustiniani inmanitas vnde initium duxerit.

Cyaneis aduersus Prasinos fauet Iustinianus.

Vide Chil. Erasm. In neruū ducere. Vide Procopium item lo. Caspin.

Eosdem tandem persequitur.

De Barsanaphio monacho. CAP. XXXII.

Vide Nicephor. c. 22. lib. 17.

VIxêre per idem tempus viri planè diuini, qui multis in locis magna edebant miracula, & quorum gloria vbiq; peruagata fuit. Ex quorū numero erat Barsanuphius, genere Aegyptius. Iste vixit in monasterio prope vrbem Gazam, & in carne vitam carni aduersariā degit, adeò vt multa memorabilia ederet miracula. Creditur porrò eū in ædicula quadā conclusum ætatē egisse, atq; à tēpore, quo in eā ingressus est, ad spacium quinquaginta annorū & amplius neq; à quoquam visum esse, neque

Barsanuphius monachus quando floruerit.

 quic-

quicquam alimenti vel aliarum rerum in terra cepisse. Quibus rebus cùm Eustochius A episcopus Hierosolymorum minimè fidem adhiberet, cumque ędiculam, in qua vir ille diuinus conclusus fuit, perfodere constituisset, parum aberat, quin ignis ex ea erumpens, omnes qui cum eo illuc venerant, combussisset.

De Symeone monacho, qui propter Christum se morionem esse simulauit.

CAPVT XXXIII.

Symeonis monachi vita qualis.

FVit Emesæ vir quidam nomine Symeones, qui omni inanis gloriæ cupiditate abiecta, quanquam sapientia cuiusque generis, & diuina gratia refertus fuit: tamen his qui eum minimè ignorabant, delirare visus est. Iste maxima ex parte remotus ab aliorum conspectu, vitam transegit, nec cuiquam omnino concessit potestatem cognoscendi, quando aut quomodo Deum precaretur, neque quo tempore solus apud se vel abstineret cibarijs, vel eadem capesseret. Interdum verò cùm in publica platea aut in foro versaretur, visus est à pristina viuendi consuetudine deflexisse, imò verò etiam nihil omnino vel prudentiæ habere, vel ingenij: quinetiam tabernam aliquando ingressus, esculentis, cùm esuriret, & cibis quibuslibet vescebatur. Quod si quispiam inflexo capite eum salutabat, ira accensus, è loco illo celeriter excessit, veritus ne sua virtus à vulgo deprehenderetur. Atque ad hunc modum Symeones, dum esset in foro, se gerere consueuit. Erant tamen nõnulli, quibus sine vlla simulatione se familiarem reddidit. Ex quorum numero vnus fortè habuit ancillam, quæ stuprata à quodam & grauida facta, cũ ab hero heraq; apertè dicere cogeretur, quis hoc fecisset facinus: respondet, Symeonem clàm cum ea concubuisse, & ab eo concepisse, velleque non iurare modò rem planè ita se habere, verùm etiam si opus esset, perspicuè probare. Quod cùm Symeones accepisset, ita esse assensus est, seq; carnem gestare, rem sanè quàm lubricam. Vbi verò facinus in omnium ore esse cœpit, & Symeones propterea non exiguam, vti videbatur, subierat notam infamiæ, se tum ab hominum oculis subduxit, tum erubescere simulauit. Postquam igitur dies pariendi aduentauit, eaque de more in lecto sedit, labor pariendi tam asperum, tam ingentem, tam denique intolerabilem dolorem ciebat, vt hominem illam in extremum vitæ periculum deduceret: & tamen partus minimè processit. Itaque cũ Symeonem, qui eò dedita opera venit, orarent, vt preces pro illa ad Deum funderet: dixit palàm, mulierem B non prius parituram, quàm verè fateretur, quis infantem, quẽ gestat in vtero, procreasset. Quod cùm fecisset, & verum ostendisset infantis patrem, extemplò infans, velut veritate obstetricis munus exequẽte, ex vtero exilijt. Idem Symeones à quibusdã visus est aliquãdo in domũ meretricis intrare: q̃ ostio occluso, solus cũ sola diu cõmoratus est. Deinde ostio reserato, abijt: atque vndique circumspiciens, ecquis eum videret, auxit magnopere suspicionem, adeò vt qui illum vidissent, meretricem ad se accerserent, ab eaque sciscitarentur, quid sibi vellet Symeonis ad eam introitus, tantiq; temporis mora? Iurat illa se inopia rerum necessariarum, triduo ante illum diem nihil gustasse præter aquam solam: Symeonẽ autem obsonia & cibos, & vasculum quoddam vini ad ipsam secum apportasse, & occluso ostio apposuisse mẽsam, iussisse vt cœnaret, seq; illis saturaret epulis, quippe quæ abstinentia à cibo satis pressa afflictataque fuisset. Quæ cũ illis narrasset, reliquias cibariorum, quæ attulerat Symeones, profert. Porrò autem idẽ ipse Symeones, cũ terræmotus, qui Phœniciam maritimã conquassauit, appropinquaret (quo quidẽ tempore Berytus, Biblium & Tripolis grauissimas patiebantur ruinas) flagello manu sublato, columnarum, quæ erant in foro, complures cædebat, sic vociferatus: Consistite firmè, breui nanque estis saltaturę. Itaque quoniam nihil ab eo temerè fieri solebat, illi qui huic rei gestæ intererant, accuratè animo notarunt, quas columnas sine verberibus præterijsset: quæ certè non multò pòst terræmotus violentia concussæ corruerunt. Multæ aliæ res ab eo præterea gestæ fuère, quæ opere separato egere videntur.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 22.

Obiecti à meretrice stuprũ quomodo Symeones purgauerit.

Quomodo esurientem meretricem pauerit.

Quomodo terræ motũ præsignificauerit.

De Thoma monacho, qui eodem modo fatuitatem fingebat.

CAP. XXXIIII.

Thomæ monachi vita qualis & diuinatio.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 23.

PEr id temporis Thomas quoq; vitã austeram in Cœlesyria coluit, qui Antiochiam profectus est, vt subsidium, quod inde quotannis monasterio suo suppeditari solebat, acciperet. Ab ea quidem ecclesia presbyter fuerat ordinatus. Hunc Anastasius, qui illam procurabat Ecclesiam, quoniã non rarò multũ ei facessebat molestiæ, in maxilla cædit. Quã rem illis qui aderant ægrè ferentibus, dixit neq; se ab Anastasio postea accepturũ, neq; Anastasiũ daturum. Quæ vtraq; ita acciderunt. Nam Anastasius post vnum diem

Anastasij obitus.

A diem mortem oppetijt: Thomas autem in hospitio infirmorum, quod fuit in Daphne suburbio, dum abiret Antiochia domũ, ad vitam immortalem migrauit: cuius corpus conditum est in sepulchro, quod aduenis paratum fuit. Vbi verò vno & altero corpore in eodem sepulchro reposito, eius corpus Deo post mortẽ illius maximũ edente miraculum, illis superiectum fuit (nam ea corpora inde amota longeq; depulsa fuêre) homines sanctum illum admirati, rem significant Ephremio. Itaq; sanctissimum eius corpus cum solenni celebritate ac pompa transportatur Antiochiam, ibiq; in cœmiterio sepelitur: cuius virtute pestis, quæ illic tum grassabatur, sedata est. Ad cuius honorem Antiocheni diem festum quotannis ad nostram vsq; ætatem agere non desierunt. Verùm ad institutam historiam deinceps sermonem transferamus.

Sepultura Thomæ & miracula post mortem.

De Mena patriarcha, & miraculo, quod ea tempestate in Hebræi puero factum est.

CAP. XXXV.

Vide Niceph. li. 17. cap. 25.

ANthimo ex sede Constantinopolitana, vti suprà dixi, eiecto, Epiphanius eum capessit episcopatum. Epiphanio mortuo successit Menas: cuius temporib. miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, vt si quãdo multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerserentur, easque manducarent. Quod cùm factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitrarij, vnà cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percunctantibus ab eo causam moræ, respondit, vti res se habuit, se cum alijs pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum conijcit. Postquam verò mater puerum quæritans, reperire nõ potuit, passim per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autem pòst ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter diuexata, nomine puerum compellat. Puer matris vocem vt agnouit, è clibano responsum dat. Mater effractis foribus intrò irrũpit, videt puerum in medijs carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illæsus manserit? Mulier, inquit, veste amicta purpurea crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua
B carbonum flammas corpus ambiẽtes extinguerem: cibum deniq; dedit, quoties esuriebam. Qua re ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingẽdos decernit: patrem autem pueri, qui recusauit in numerum Christianorum ascribi, in Sycis cruci suffigendum curauit. Atque ista quidem hoc modo.

Menæ episcopi temporibus quale miraculum editum.

Mos eucharistiæ reliquias pueris tradendi.

Puer Hebræi in fornace seruatus.

Qui magnarum vrbium id temporis fuerint episcopi.

CAP. XXXVI.

Vide Niceph. li. 17. cap. 26.

POst Menam Eutychius ad sedem episcopatus Constantinopolitani ascendit: sedem autem Hierosolymorum obtinet post Martyriũ Salustius, cui successit Helias: hunc Petrus, Petrum autem Macarius secutus est, Imperatore nõdum ei suffragante, qui postea sede sua pulsus fuit. Nam ferebatur, eum dogmata Origenis tutatum. Cui in eo episcopatu successit Eustochius. Theodosio porrò, vt supra demonstratum est, exturbato, Zoilus episcopus declaratus fuit Alexandriæ: quo mortuo, Apollinarius sedem illam capessit.

Episcopi Constantinopolitani. Hierosolymitani. Alexandrini.

De sancto vniuersaliq; concilio quinto, & quam ob rem institutum fuerit.

CAPVT XXXVII.

Vide Niceph. cap. 27. 28. li. 17.

POST Euphremium sedes Antiochena Domnino concredita fuit. Iam verò cùm Vigilius antiquæ Romæ, & Menas nouæ primùm, deinde Eutychius, Alexandriæ autem Apollinarius, & Domninus Antiochiæ episcopatum gessit, Iustinianus quintum concilium conuocauit, tali causa adductus: Eustochius, vbi illi qui dogmata Origenis tuebantur, cùm in alijs locis, tum maximè in Noua laura (sic enim vocabatur) inualescerent, omnem curam ac studium suum eò contulit, vti eos expelleret. Qui ad Nouam profectus lauram, omnes inde eiecit, & tanquam communem perniciem omnium longè fugauit. Illi in varia loca dispersi, multos in suam pellexerunt opinionem. Quorum patrocinium suscepit Theodorus cognomine Ascidas, episcopus Cæsareæ, vrbis gentis Cappadocũ primariæ, qui cum Iustiniano assiduè versabatur, eique fidelis fuit & in primis necessarius. Cùm igitur

Iustinianus quando, cur, quintum concilium conuocauerit Constantinopoli.

igitur iste animos nobilium palatium incolentium incendisset contra Eustochium, A remque omni impietate ac scelere plenam affirmaret: Eustochius mittit Constantinopolim Rufum, qui monasterio Theodosij præfuit, & Cononẽ abbatem Sabæ: qui duo cùm ob virtutis suæ præstantiam, tum ob amplitudinem monasteriorum, quibus præerant, facilè primas inter monachos solitudinem incolentes obtinuerunt. Eos comitati sunt etiam alij illis dignitate non multò inferiores. Hi potissimùm de Origenis dogmatis, de Euagrio & Didymo disceptationem instituerunt. Theodorus autem episcopus Cæsareæ Cappadociæ, istos ab ea disceptatione ad aliam traducere cupiens, causam Theodori episcopi Mopsuestiæ, & Theodoriti, & Ibæ introducit: idque non sine Dei clemẽtissimi prouidentia, qui omnes illas res tam præclarè administrauit, ad eum sanè finem, vti omnis profana & impia doctrina vtrinq; reijceretur. Primò igitur quæstione proposita, sitne mortuis anathema denunciandũ, annon, Eutychius, qui tum aderat, vir in Sacris literis exquisitè eruditus, non tamen in numero illustrium (quippe iam tum munere functus est pro episcopo Amasiæ respondendi) viuente adhuc Mena, cùm eos qui in vnum coacti erant, non solùm non sapere, sed desipere potius animaduerteret, apertè quæstionem illam nulla egere deliberatione dixit. Nam Iosiam regem non modò sacerdotes, qui dæmones colebant, quibusque vita adhuc suppetebat, trucidasse: sed eorum etiam sepulchra, qui iam pridem mortem obierant, effodi curasse. Hæc ab Eutychio dicta accommodatè omnibus videbantur. Quæ cũ Iustinianus intellexisset, Eutychium, statim vt mortuus fuit Menas, ad sedem episcopatus Constantinopolitani extulit. Vigilius autem per literas consensit concilio, non tamen interesse voluit. Cùm verò Iustinianus à concilio iã coacto sciscitaretur, quid de Theodoro, quid de his, quæ Theodoritus contra Cyrillum & duodecim illius de fide capita disseruisset, quid deniq; de epistola Ibæ ad Marin Persam scripta ipsis videretur: vbi multæ sententiæ Theodori & Theodoriti perlectæ erant, perspicueque demonstratum, iam pridem Theodorum cõdemnatum fuisse, & eius nomen ex sacris tabulis deletum, & hæreticos post mortẽ etiam condemnari oportere, non Theodoro solùm, verumetiam verbis Theodoriti contra duodecim capita Cyrilli & sanam veramque fidem habitis, & epistolæ Ibæ ad Marin Persam scriptæ omnibus, vt dicitur, suffragijs anathema denunciarent, hæcq; proferrent verba: Quoniam à magno Deo & Seruatore nostro IESV Christo, vt est in Euãgelij " parabola, dictum est, &c.æt. Et paulò pòst: Condemnamus & anathemati addicimus B non solùm alios omnes hæreticos, qui sunt à quatuor sanctis prędictis concilijs, & à san- " cta catholica ecclesia condemnati, verum etiam Theodorum episcopum Mopsuestiæ, " & impios eius libros, & impia scripta Theodoriti, tum fidem veram, & duodecim san- " ctiss. Cyrilli de fide capita, tum sanctum concilium Ephesinum primum impugnantia, " & quæcunq; ab eodem Theodorito pro defensione Theodori & Nestorij literas prodi- " ta sunt. Præterea anathemate etiam damnamus impiam epistolam Ibæ ad Marin Per- " sam scriptam.

Rufus Theodosij monasterij præses. *Conon Sabæ Abbas.* *Eutychij sententia, licere etiam in mortuos anathema mittere.* *Anathemate damnata quorundam episcoporum scripta.*

14. Articulos fidei intelligit. Atque alijs quibusdam interpositis, quatuordecim veræ & synceræ fidei capita exposuerunt. De quibus rebus sic actum accepimus. Postquam autem libelli ab Eulogio, Conone, Cyriaco, & Pancratio monachis contra dogmata Origenis Adamantij, & eos, qui huius impietatem & errorem sequebantur, concilio oblati erant, percunctatur Iustinianus à concilio congregato, quid de his statueret: adiungit etiam eodẽ libelli vnius exemplar, quinetiam literas Vigilij de ijsdẽ rebus perscriptas. Ex quibus animaduerti potest, quemadmodum elaboratum fuerit ab Origene, vt simplicem Apostolicorum dogmatum doctrinam gentilium & Manichæorum zizanijs referciret. Itaque vbi contra Origenem, & eos, qui in eodem cum illo errore versati sunt, clamores editi fuerunt, res relata est ad Iustinianum per epistolam, cuius pars aliqua his verbis continebatur: Qui animum nobilitatis antiquæ participem tenes, Imperator Christianissime. " Et paulò infrà: Fugimus igitur, fugimus istam doctrinam. Nam voces eorum, qui sunt " ab ecclesia alieni, non agnoscimus, imò verò si quis talis sit, eum vt furem & latronem " vinculis anathematis firmè constrictum extra sacra Ecclesiæ mœnia eijcimus. Ac pòst " adiungunt ista: Actorum nostrorum vim ex eorũ lectione facilè intelliges. His adiun- " xère capita, quæ patroni dogmatum Origenis didicerant: quæ non eorum solùm consensum, verumetiam dissensionem, atque adeò multiplicem errorem perspicuè declararunt. Quorum quintum caput fuit blasphemiarum, quæ ex persona nonnullorum monachorum nouum monasterium incolentium proferebantur, quod ita se habet: " Theodorus, qui Ascidas dicitur, episcopus Cæsareæ dixit, Si iam Apostoli & marty- " res qui miracula edunt, in tanto honore sint, quæ tandem erit illis restitutio in vltima " carnis restitutione, nisi pares & æquales Christo efficiantur? Recensebantur porrò ab illis

Aduersus Origenem & sectatores eius. *Blasphema vox Theodori in sanctos martyres.*

A illis qui has res studiosè admodum collegerunt, complures Didymi, Euagrij, Theodori, aliæ blasphemiæ. Post istud concilium aliquod temporis interuallo interiecto, Eutychius sede episcopatus Constantinopolitani expellitur, Ioannes ex Sirime ortus (est quidem Sirimis pagus Cynegicæ regionis Antiochiæ finitimæ) in eius locum surrogatur.

Quòd Iustinianus à recta fidei cultura excidens, Domini corpus omnis prorsus corruptionis expers esse contendebat. CAP. XXXVIII.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 19.

Iustinianus à recta fidei cultura excidit.

EOdem tempore Iustinianus à recta sanæ doctrinæ via auersus, & semitam ingressus, quam nec Apostoli neque Patres vnquam triuerant, in spinas & tribulos delapsus est, quibus ecclesiam farcire instituens, id quod volebat minimè est propterea consecutus, quòd Dominus regiam viam ita firmis munimentis sepserat, vti homicidæ in eam, perindeac si paries eius inclinatus, & maceries depulsa fuisset (in qua re expleta est quidem prophetia) minimè insilirent. Itaque cùm Ioannes qui etiam Catelinus dicebatur, mortuo Vigilio antiquæ Romæ, & Ioannes Sirimensis nouæ, & Apollinarius Alexandriæ, & Anastasius post Domninum Antiochiæ, & Macarius, qui ad propriam sedem iam restitutus fuit, Hierosolymorũ episcopatum gubernaret, vbi concilium Origeni, Didymo & Euagrio post Eustochij abdicationẽ anathema denunciauerat, Iustinianus edictum scripsit: in quo asseruit, Corpus Domini non esse obnoxium internecioni, neque affectionum illarum quæ naturaliter insitæ sunt, inque nullam incurrunt reprehensionem, particeps esse, & Dominum eodem modo ante passionem comedisse, quo post resurrectionem comedit, & corpus eius sanctissimum nullam conuersionem mutationemue vel ex formatione, quæ in matrice facta est, vel ex voluntarijs naturalibusúe affectionibus accepisse, imò ne post resurrectionem quidem: quibus opinionibus vt sacerdotes & episcopi vbiq; assentirentur, compellere instituit. At omnes se Anastasij episcopi Antiochiæ sententiam expectare respondendo, primum illius conatum depulerunt.

Iustiniani super Domini corpore error.

De Anastasio Antiocheno archiepiscopo. CAP. XXXIX.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 30.

ANastasius, vir quidem erat cùm in Sacrarum literarum cognitione apprimè disertus, tum in moribus & tota vitæ ratione adeò exquisitus, vt etiam rerum leuicularum magnam curam haberet, inque illis ne à constanti & stabili animi sui proposito decedere vellet, ne dum in rebus maximi momenti & ponB deris, & quæ ipsum Deum viderentur attingere. Quinetiam ita suum temperauit ingenium, vt neque propter lenitatem animi, atq; comitatem, nimis facilè his rebus quæ minus rationi consentientes erant, cederet, neq; propter seueritatem & inclementiam ægrè his quas recta ratio postulabat, assentiretur. Ac rebus serijs audiendis eius patebant aures, & vt sermone profluens, ita in quæstionibus dissoluendis acutus & perspicax. Rebus autem ineptis & nullius momenti occlusit aures: linguam verò sic quasi freno cohibuit, vt & sermonem ratione moderaretur, & silentium loquela præstabilius efficeret. Istum tanquam turrem munitissimam oppugnare omni machinarum genere aggressus est, illud scilicet complectens animo, se, si istum euerteret, nullo labore ciuitatẽ totam occupaturum, recta fidei dogmata redacturum tanquam in seruitutem, & oues Christi denique captiuas ab ecclesia abducturum. Verùm Anastasius sic diuina quadam animi celsitate elatus fuit (nam supra firmam fidei petram constiterit) vt Iustiniano per literas suas liberè & apertè contradiceret, tum perspicuè admodum tum disertè ostenderet, diuinos Apostolos, & sanctos Patres confessos esse, atque adeò tradidisse, corpus Domini internecioni obnoxium esse, & affectionum, quæ sunt natura in animis impressæ, quæq́ue reprehensione carẽt, particeps. Eodem modo etiam monachis Maioris & Minoris Syriæ eius de hac re sciscitantibus sententiam, respõdit: Omnes confirmauit mentes, ad certamen ineundum præparauit: in ecclesia denique lectitauit quotidie illã Pauli, vasis electionis sententiam, Si quis vobis Euangelizauerit, præter id quod accepistis, etiam si angelus de cælo sit, anathema esto. Quibus omnes, paucis exceptis, assensi, simile studium erga fidei defensionem declararunt. Idem porrò Anastasius cùm accepisset, Iustinianum velle ipsum in exilium mittere, scripsit ad Antiochenos orationẽ, qua eorum animos in fide confirmaret: quæ certè tum ob sermonis elegantiam, tum ob crebritatem sententiarum, tum ob testimoniorum à Sacris literis petitorum frequentiam, tum deniq; ob historiam, quæ tam commodè in ea narrata est, optimo iure sanè permagni facienda est.

Antiochiæ episcopus Anastasius quomodo ingenium suum temperarit.

Anastasius constanter impugnat Iustiniani sententiam de Domini corpore.

Galat. 1.

Anastasij λόγοι ευχαριστήριος.

De

A

De Iustiniani morte. CAPVT XL.

Iustiniani obitus ann. 565. *Vide Nicephor. li. 17. cap. 41.*

VErùm Iustiniani edictum diuina prouidentia, qua melius nobis prospectum fuit, minimè diuulgatum est. Nam Iustinianus, qui Anastasio & suis sacerdotibus exilium indixerat, ex improuiso perculsus, cùm triginta octo annos integros & menses octo regnasset, ex luce migrauit.

FINIS QVARTI LIBRI.

EVAGRII SCHOLASTICI,

ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER QVINTVS.

Quintus liber continet acta sub Iustino secundo, & Tiberio annis octodecim. Huc igitur refer ex authoribus ad Eusebij lib. 1. & 2. supra relatis vitam Pontif. Rom. Benedicti, Pelagij, Gregorij Magni: his adde tomos Concil. & Haeres. Item rerum Rom. siue Annalium Constantinop. lib 17 Blondum, Pomponium Laetum, Iornandem, Procopium, Agathium, Paul. Diac. AEmylium, Annonium, Iohannem Maiorem, Polydorum Virgil. & Michaelem Ritium. *Iustinus 2. Imp. anno Christi 565.*

De Iustini creatione, & eius moribus. CAP. I.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 33. *Iustinus Imperatoria purpura induitur.*

IVstinianus igitur cùm omnia omnino turba ac tumultu compleuisset, mercedemq; his rebus debitam in extremo vitae suae tempore reportasset, ad supplicia iusto Dei iudicio apud inferos luenda profectus est. Iustinus aũt sororis eius filius, qui praefectus palatij fuit, purpura induitur Imperatoria, cũ nemo praeter suos, vel Iustinianum mortem oppetiuisse, vel eum Imperatorem declaratum esse, vsque eò intelligeret, quoad in circo munera, quae ius imperij postulat, tum ipse exequeretur, tum alij ei praestarent. Itaque his rebus confectis, cùm nemo omnino esset, qui nouis rebus studeret, ad aulam reuertitur. Ac primũ dat mandatum,† vt omnes episcopi & sacerdotes, qui ex omnibus locis in vnum Constantinopoli conuocati erant, ad suas ipsorũ dimitterentur sedes, vti consuetos cultus Deo sanctè religioséque adhiberent: nemoque quicquam quod ad fidem pertineret, nouare moliretur. Atque istud eius factum in laude quidem ponendum est. Verùm ꝙ ad vitae eius rationem attinet, delicijs reuera diffluxit & mollicie, in voluptatibus obscoenis volutatus, alienae pecuniae adeò ardenter appetens, vti omnia iniqui quaestus gratia diuenderet: imò verò etiam ipsa sacerdotia, diuinũ numen minimè reuerens, plebeijs hominib. venalia palàm exponeret. Quinetiam audacia & timiditate duobus vitijs contrarijs irretitus, primũ Iustinum cognatum, virum in magna gloria apud omnes, tum ob rerum bellicarum vsum, tum ob alia ornamenta, iam circiter Danubium ideo commorantem, vt Abaros, ne eo flumine traiecto in fines Romanorum irrumperent, prohiberet, ad se accersit. Isti Abari sunt ex gente Scytharum, qui Hamaxobij dicuntur, quique agros vltra Caucasum iacentes accolunt, oriundi. Qui Turcas vicinos suos, ab illis grauibus affecti incommodis, cũ omnibus suis fugientes, primùm ad Bosphorum venerunt: deinde littoribus Euxini Ponti relictis (vbi multae gentes barbarae habitabant illae quidem, sed vrbes & castella à Romanis incolebantur, atque eò tum nonnulli milites rude donati aduentauerant, tum coloniç erant de Imperatorum sententia deductae) recto itinere contenderunt, omnibus barbaris qui ante pedes erant vsq; eò expugnatis, quoad Danubij ad littora peruenirent: vnde legatos miserunt ad Iustinianũ. Ex eo loco Iustinus accersebatur, eo nomine videlicet, vti conditionibus inter ipsum & Imperatorem Iustinum pactis frueretur. Nam quoniam ambo in simili vitae splendore positi videbantur, & imperium ad vtrunq; spectaret, post magnam de rerum summa disceptationem & controuersiam conuenit inter eos, vt vter illorum ad imperij honorem ascenderet, alteri deferret secundas, eatenus quidem, vti licet secundas ab Imperatore, prae caeteris tamen omnibus primas obtineret.

Mandatum Iustini. *† Vide annot. pag. 169. lat. 2. lin. 13.* B

Plin. lib. 4. cap. 12. *Abarorum ortus.* *Abari Turcas fugiunt.* *Iustinus Imperatoris cognatus.*

A

De Iustini cognati sui occisione. CAP. II.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 34.

QVapropter Iustinus Imperator beneuolētia quadam fronte simulata alterum Iustinum complectitur, & criminibus paulatim contra eum confictis, & satellitibus, militibus, prætorianis ac stipatoribus ab eo remotis, vetat, quò minus in publicum prodiret (domi enim assiduè se continuit) & tandem mandat, Alexandriam transportandum. In qua vrbe nocte intempesta, cùm iam decumberet in lecto, miserandum in modum interemptus est: istaque mercede tum ob beneuolentiam in Rempub. tum ob res præclarè in bello gestas remuneratus. Atque non prius Imperatoris, eiusque coniugis furor & iracundiæ flamma restincta fuit, quàm caput eius ceruicibus abscissum oculis cernerent, inque illud calcibus insultarent.

Simulatio Iustini periuris.

Imp. cognatus Iustinus miserandum in modum interemptus.

De execrabilibus Addæo & Aetherio. CAPVT III.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 34.

NOn longo tempore pòst, Aetherium & Addæum vtrunque ex ordine senatorio, qui principem locum apud Iustinianum diu tenuerant in iudicium ob piaculum quoddam adducit Iustinus. Quorum alter, Aetherium dico, cōfessus est se animo instituisse, Imperatorē veneno conficere, habuisseque Addæum illius conatus socium, & in omnibus adiutorem. Verùm Addæus graui cum iureiurando affirmat, se istius rei prorsus ignarum esse. At vterque tamen securi percussus est: atque Addæus, cùm iam caput abscinderetur, dixit ingenuè, se, licet falsò de ijs rebus esset accusatus, iusta tamen debitaque à Deo facinoris cuiusq; cōtēplatore & vindice sibi inflicta supplicia. Theodotum nanque aulæ præfectum se præstigijs quibusdam è medio sustulisse. Cæterùm ista itane se habeant, an secus, non possum equidem pro certo affirmare. Attamen vterque scelestus fuit: quippe Addæus insano puerorum amore exarsit: Aetherius autē nullum calumniæ genus præteriens, tum viuos, tum mortuos nomine aulæ Imperatoriæ, cui regnante Iustiniano præfuit, fortunis spoliauit. Atq; hæ res hunc habuēre exitum.

Aetherij & Addæi interitus.

Quod differtur, non aufertur.

De fidei edicto, quod Iustinus ad Christianos vbicunq; scribendum curauit. CAPVT IIII.

B

Vide Nicephor. li. 17. cap. 35.

POrrò autem edictum omnibus vbique Christianis à Iustino scriptum fuit, his ferè verbis: In nomine Domini IESV Christi Dei nostri, Imperator Cæsar, Fl. Iustinus: fidelis in Christo, Mansuetus, Max. Beneficus, Alamanicus, Gotthicus, Germanicus, Anticus, Francicus, Erullicus, Gepidicus, Pius, Fortunatus, Gloriosus, Victor, Triūphator, semper Augustus.

Ioan. 14.

Pacem meam do vobis, inquit Christus Dominus, verus Deus noster: pacem meam
„ relinquo vobis, idem Dominus omnibus hominibus prædicat. Atque istud aliud nihil
„ est, quàm vt credentes in eum, ad vnam eandemque Ecclesiam se conferant, in recta
„ Christianorū fide ipsi inter se consentiant, eosq; qui ei contradicunt, opinionémque ad-
„ uersariam consectantur, penitùs detestentur. Est enim prima omnibus hominibus sa-
„ lus, ingenua veræ fidei confessio. Quocirca nos, tum præceptis Euangelicis, tum san-
„ cto symbolo, id est, doctrinæ sanctorum patrum obsequentes, hortamur omnes, vti ad
„ vnam eandemque Ecclesiam & disciplinam se recipiant, credentes in patrem, & filiū,
„ & Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem, vnam deitatem, id est, naturam &
„ substantiam, ratione & reipsa vnam, vim, potentiam & facultatem vnam in tribus per-
„ sonis glorificantes, in quas baptizati sumus, in quas credimus, quibus in vnum coniun-
„ gimur. Vnitatem in Trinitate, & in vnitate Trinitatem adoramus, tum diuisionem ha-
„ bentem, tum coniunctionem planè admirabilem: vnitatem secundum substantiam,
„ id est, diuinitatem, Trinitatem secundum proprietates, id est, personas (Diuiditur enim
„ ratione, vt ita dicam, indiuidua: coniungitur autem diuidua. Siquidem diuinitas, vnum
„ est in tribus, & tres vnum, in quibus est diuinitas, vel, vt accuratius dicam, quæ sunt ipsa
„ diuinitas) Deum patrem, Deum filium, Deum Spiritum sanctum: quandoquidem sin-
„ gulæ personæ per se considerantur, mente, ea quæ sciungi non possunt, seiungente, Deū
„ nimirum tres esse personas, quæ in vnum motus & naturæ, vt ita dicam, identitate con-
„ iunctæ intelliguntur. Nam oportet & vnum confiteri Deum, & tres personas, siue pro-
„ prietates prædicare. Confitemur etiam ipsum vnigenitum filium Dei, Deum verbum
„ ante secula & ab æternitate à patre genitum, non factum: & in nouissimis diebus pro-
„ pter nos & propter nostram salutem descendisse de cælis & incarnatum ex Spiritu san-
„ cto, & ex domina nostra, sancta & gloriosa Deipara, semperq; virgine Maria, & natum
„ ex ea, qui est æqualis patri & Spiritui sancto. Nam quartæ personæ accessionem, id est,

Iustini epistola edictum de fide Christiana & tuenda ecclesiæ concordia.

Salus omnium hominum prima.

Trinitatis diuisio & coniunctio.

Dei verbi incarnati, qui est vna persona trinitatis, sancta trinitas non admittit: sed est A vnus & idem Dominus noster IESVS Christus, qui est consubstantialis patri secundum diuinitatem, nobis autem consubstantialis secundum humanitatem, patibilis quidem carne, diuinitate autem impatibilis. Non enim alium Deum verbum, qui miracula edidit, & alium qui passus est, agnoscimus: sed vnum & eundem confitemur Dominum nostrum IESVM Christum, Dei verbum, incarnatum, & verè hominem factum, & tum miracula quæ edidit, tum afflictationes, quas sua sponte pro nostra salute carne sustinuit, vnius & eiusdem fuisse. Nam non homo aliquis se ipsum pro nobis tradidit, sed ipse Deus verbum, qui sine diuinitatis mutatione factus est homo, & sua sponte passionem & mortem pro nobis subijt. Quapropter dum Deum illum confitemur, non inficiamur hominem esse: & dum illum confitemur hominem, Deum esse non negamus. Vnde dum vnum Dominum nostrum IESVM Christum ex vtraque natura, diuinitate & humanitate constare asserimus, non confusionem in vnitatē introducimus. Etenim quòd secundum nostram naturam factus sit homo, non desinet Deus esse: neque quòd Deus sit secundum suam naturam, similitudinemq; habeat nostræ similitudinis haud capacē, homo esse detrectabit: sed manet, sicut Deus in humanitate, sic nō minus in diuinitatis præstantia, homo. Ambo igitur in eodem, & vnus Deus pariter & homo qui est Emanuel. Eundem porrò dum perfectum in diuinitate, perfectū quoq; in humanitate, ex quibus duabus rebus constat, concedimus, † vni eius compositæ personæ diuisionem sectionemue particularem non inferimus: sed naturarum significamus differentiam, quæ propter copulationem minimè tollitur. Siquidem neque diuina natura mutata est in humanam, neque humana natura in diuinam conuersa: sed quia vtraque in propriæ naturæ finitione rationeque melius intelligatur, existatque, idcirco copulationem factam in persona dicimus. Copulatio autem, quæ est in persona, ostendit Deum verbum, hoc est, vnam ex tribus personis in diuinitate, non homini, qui ante extitit, cōiunctum fuisse: sed in vtero dominæ nostræ sanctæ & gloriosæ Deiparæ, & semper virginis Mariæ sibi ex ea in propria persona carnem nobis consubstantialem, & eisdem nobiscum affectionibus, peccato excepto, obnoxiam, eamque anima rationis & intelligentiæ participi imbutam fabricasse. In se namq; propriam habuit personam, & factus est homo, & est vnus & idem Dominus noster IESVS Christus, eiusdem cum patre & B Spiritu sancto particeps gloriæ. Ac dum mente complectimur inexplicabilem eius copulationem, confitemur verè vnam naturam Dei verbi incarnatam carne, anima rationali, & mentis participi imbuta. Rursus autem cùm cogitatione comprehendimus naturarum differentiam, duas naturas, nulla tamen inducta earum diremptione, asserimus. Nam in eo vtraque inest natura, & propterea vnum & eundem confitemur Christum, vnum filium, vnam personam, siue vnam proprietatem essentiæ diuinæ, Deum pariter & hominem. Quocirca omnibus qui istis contraria vel senserunt, vel sentiunt, denunciamus anathema, alienosq; à sancta, Catholica, & Apostolica Dei Ecclesia iudicamus. Et cū recta veraque dogmata, quæ sancti patres nobis tradiderunt, nobis prædicata sint: hortamur vos omnes, imò verò etiam obsecramus, vt in vnam eandemq; catholicā & Apostolicam Ecclesiam coalescatis. Nam nō grauamur, licet simus in hoc eximio imperij gradu locati, eiusmodi verbis pro omnium Christianorum concordia & coniunctione vti, eo quidem consilio, vti omnes vno ore laudē & gloriam Dei Opt. Max. & seruatoris nostri IESV Christi celebrent, & nemo de reliquo vlla de causa, vel de personis Trinitatis, vel de vlla syllaba in ea comprehensa digladietur: quandoquidem ipsæ syllabæ nos ad vnam & synceram fidem sententiamq; ferunt, & eadem consuetudo & modus in sancta, catholica & Apostolica Dei Ecclesia hactenus omninò firmus & minimè nouatus mansit, & in vniuersum posterum tempus mansurus est. Huic edicto quanquam consensére omnes, illudque, sicut vera fides poscit, editum dixére: membra tamen ecclesiæ, quæ opinionum varietate distracta erant, minimè fuerunt ad concordiam reducta, propterea quòd edictum planè & apertis verbis significauit, vnam consuetudinem in ecclesijs firmam & minimè nouatam hactenus mansisse, & in posterum tempus mansuram.

Christus quo modo patri et nobis consubstantialis.

Christum sua sponte passionem pro nobis subiisse.

Vide annot. pag. 170. lat. 2. lin. 38.

Christus eiusdem cum patre & Spiritu sancto gloriæ particeps.

De Anastasij episcopi Theopolitani, id est, Antiocheni eiectione.

CAPVT V.

IVSTINVS porrò Anastasium, his illi obiectis criminibus, primùm quòd sacrum thesaurum extra modum & in nullum vsum necessarium profuderat, deinde quòd cōuicia in ipsum iecerat (Anastasiū enim, cùm rogaretur quid causæ esset, cur sacrū thesaurum tam effuse absumpsisset? ingenuè respondisse ferunt: Ne à Iustino communi

Anastasius ex à Iustino sede Antiochena sit exturbatus.

Vide Nicephor. ca. 36 lib. 17.

totius

A totius orbis pernicie diriperetur) sede Antiochena exturbauit. Quinetiam dicitur Iustinum Anastasio succensuisse, quòd postulanti ei pecuniam, cùm episcopus esset designatus, Anastasius dare noluit. Alia præterea crimina à quibusdam, qui Imperatoris instituto, credo, inseruire studebant, ei intendebantur.

Quòd Anastasio successit Gregorius episcopus, & quibus moribus præditus fuerit.

CAPVT VI.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 36.

POst illum Gregorius ad sacrum episcopatus gradum elatus fuit, qui ob poëticam facultatem magnam apud omnes gloriam consecutus est. Hic ineunte ætate monasticam viuendi viam ingressus, adeò viriliter & excelso animo in ea decertauit, vt cũ iam primùm pubescere inciperet, ad summum & perfectissimum gradum peruenerit: præfueritque monasterio Constantinopoli, in quo vitam inopem & austeram degit. Deinde mãdato Iustini, monasterio in mõte Syna præfectus fuit: vbi obsessus à barbaris Scenetis Arabibus, in grauissima incidit pericula. Ac cùm in illis locis pacem constituisset, inde ad episcopatum capessendum accersitus fuit. Erat vir quidem, siue prudentiã siue virtutem spectes, omninò præstantissimus, & ad quancunque rem animum suum applicaret, in ea perficienda longè diligentissimus: atque vt metu percelli non poterat, sic nullo modo adduci, vt vel sententia cederet, vel hominum pertimesceret potestatem. Ita porrò magnificas pecuniarum fecit largitiones (liberalitate namque & beneficentia in quenq; vsus) vti cùm aliquò prodiret, ingens multitudo præter eos qui illum comitari consueuissent, cum sequerentur, & qui vel viderent vel audirent eum quopiam iturum, frequentes confluerent. Atque ad eximiam illius dignitatis amplitudinem, in qua collocatus fuit, hæc velut secunda adiecta fuêre ornamẽta, ꝙ videlicet homines sua sponte inducti, tam sæpe vel propè in eum intueri, vel verba facientem audire cuperent. Erat enim ad desiderium in animis omnium, qui quacunq; de causa, vel quocũq; modo ipsum cõpellassent, inferẽdũ aptissimus: admirabilis cũ primis aspectu, sermone propter lepõrẽ iucundissimus. Et sicut ad rem quampiã intelligẽtię acumine ex tempore eliciendam peracutus, sic ad optimum consilium capiendum, & ad iudicãdum tum de suis rebus, tum de alienis, solertissimus. Vnde etiam euenit, vt tot & tam egregia facinora gereret. nihil enim distulit in crastinum. In magnam præterea tradu-
B xit admirationem, non solùm Imperatores Romanos, verùm etiam reges Persarum, propterea quòd omnibus ira vti poterat, sicut tum poscebat necessitas, tum occasio, quã non aliquando omisit, postulabat. Cuius quidem rei singulæ eius res gestæ argumento esse possunt. Erat quoque in eo multa seueritas, & interdum ira: nõ exigua rursus, imò verò etiam permagna comitas & mansuetudo, vt illud prudens Gregorij Theologi dictum in eum optimè conueniret: Seueritas sic cum pudore temperata fuit, vti neutra res læderetur ab altera, sed vtraque alterius ope maximam consequeretur commendationem.

Anastasij successor Gregorius ob poëticam facultatem magnam apud omnes gloriam consequitur.

Vita eius & morum probitas.

Gregorius ad iudicandum solertissimus.

Quòd qui Persarmeni dicti sunt, se ditioni Romanorum tradiderunt, atq; hinc bellum in Persas susceptum esse. CAPVT VII.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 37.

PRimo anno quo iste episcopatum administrauit, qui maiorem accolebant Armeniam (sic enim olim appellata est, postea tamen Persarmenia, quæ antè fuerat Romanis subiecta, & à Philippo, qui Gordiano successit, Saporæ prodita: atque vt Armenia, quæ minor dicitur, fuit in ditione Romanorum, sic reliqua tota Persis paruit) qui inquam maiorem accolebant, fidem Christianam professi, quoniam à cæteris Persis miserè, & potissimum religionis suæ gratia vexabantur, clandestinam ad Iustinum misêre legationem, supplicaturi, vt Romanorum subijcerẽtur Imperio, quo liberè, nemine impediente diuinos cultus exequerentur. Quam legationem cùm Iustinus admisisset, & quædam conditiones in literis, quas ad eos dabat, explicatæ essent, & sacrosancto ac solenni iureiurando confirmatæ, Armenij suos ipsorum principes trucidant, & se cum suis omnibus Romano adiungunt Imperio. Quibuscum regio finitima, in qua homines cum eiusdem gentis, tum peregrini habitabant, vnà Romanorum ditioni accessit, duce Vardane, qui apud eos tum ob generis & honoris splendorem, tum ob peritiam rei militaris facile primas obtinuit. Itaque Iustinus Chosroëm his de rebus eum insimulantem hac oratione repulit: Præfinitum paci tempus effluxisse, nec fas esse vt Christiani Christianos in tempore belli ad se confugientes desertos esse patiantur. Atque Iustinus, tametsi istud dedit responsum Chosroi, tamen ad bellum gerendum neutiquam se parat, sed consuetis delicijs tenetur irretitus, omniaque suæ voluptati postponit.

Armenia maior, Persarmenia, cur ad Romanos defecerit.

Iustini responsum ad Chosroem de suorum defectione conquerentem.

De Marciano duce, & obsidione Nisibis. CAP. VIII. A

Marcianus à Iustino cũ exercitu inepto missus aduersus Chosroem.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 38.

INterea Marcianum cognatum suum mittit ducem in Orientem, cui neq; exercitum aptum ad præliandum, neque res alias ad bellum gerendum necessarias suppeditat: qui non sine aperto discrimine & extremo de summa rerum periculo petit Mesopotamiam, ductis secum perpaucis militibus, iisque inermibus: inter quos habuit & fossores & bubulcos nonnullos ex numero vectigalium exemptos. Leuem igitur pugnam circiter Nisibin contra Persas quosdam instituit, reliquis Persis nondum ad arma paratis: atque superiores adeptus, obsidet ciuitatem. At Persæ ne portas quidem occludere operæ precium putarunt, sed exercitum Romanum turpissimis affectum contumelijs penitus contemnere visi sunt. Ac quanquam multa alia prodigia calamitates futuras portendentia visa fuère, inter cætera tamen in ipso belli initio vitulus recens editus visus est, qui duo capita habuit ex vna ceruice excrescentia.

Persae aliquot superat. Nisibin obsidet.

Vitulus biceps

Quòd Chosroes, vbi contra Romanos Adaarmanem ducem emiserat, qui illos magnis multisq́; cladibus affecit, ipse Nisibim profectus est.

CAPVT IX.

Adaarmanes Chosroæ dux.

Vide Nicephor. ca. 38. lib. 17.

CHosroës verò vbi satis ad bellum gerendum instructus fuit, Adaarmanem aliquousq; perductum trans Euphratem, qui in ditione sua erat, mittit cum exercitu: qui eius iussu in fines Imperij Romani per vrbem, quæ Circesium dicitur, irrumpit. Circesium aũt est vrbs Romanis opportunissima, in extremis oris ditionis Romanæ sita: quæ non solùm mœnibus firmè munita est ad immensam altitudinem erectis, verùm etiam Euphrate & Abora fluuijs circundata, & ab eisdem velut insula facta. Deinde ipse Tigrim fluuium vnà cum copijs suis transgressus Nisibin rectà contendit. Quæ res gestæ diu Romanos latuerunt, adeò vt Iustinus famæ, Chosroëm aut mortuum esse, aut ad extremum spiritum edendum venisse loquenti, fidem adhiberet: iniquoq; animo & grauiter ferret, obsidionem Nisibis tardatam esse, misissetq; quosdam qui Martianũ incitarent, & claues vrbis quàm primũ ad ipsum adferrent. Verùm vbi res minimè procedit, sed Iustinus grauem subit turpitudinis & infamiæ notam, propterea quòd in tanta & tam ampla vrbe obsidenda, cũ tam abiecto præsertim exercitu rem, quam nullo modo conficere poterat, tentare videbatur, primùm de ea fit certior Gregorius episcopus Antiochiæ. Nam huic episcopus Nisibis amicissimus fuit, magnis muneribus ab eo donatus, & propterea cùm insanam Persarum contumeliam contra Christianos admissam, qua semper ferè premebantur, ægrè admodum pateretur, & magnopere cuperet ciuitatem, cuius ipse fuit episcopus, in ditionem Romanorum venire, omnia quæ extra fines Romanorum circiter Nisibin gerebantur, significauit, opportuneque exposuit. Quę quidẽ Gregorius illicò ad Iustinum retulit, eiq; quã celerrimam declarauit Chosrois incursionem. At vero ille in consuetarum voluptatum sordibus volutatus, Gregorij literis neque animum attendere, neque fidem habere voluit, illud duntaxat verũ arbitratus, quod ipse in animum induxerat. Nam hominum intemperantiũ & luxu perditorum consuetudinem imitabatur, in quorum animis sicut ignauia insita est, ita de prospero rerum euentu nimis magna fiducia, & si quid contra ipsorum voluntatẽ acciderit, ei nolunt vllo modo fidem adiungere. Itaque scribit Gregorio, resque ad se relatas, quasi omninò veræ non sint, reijcit. Quòd si veræ sint, Persas non ante suos obsidionem occupaturos: sin autem antè occuparent, cum magno suo malo discessuros. Deinde mittit Acacium, hominem superbum & contumeliosum ad Martianum cum hoc mandato, vt, si Martianus alterum pedem in ciuitatẽ antè intulisset, honoris sui gradu eum abdicaret. Quod quidem factum est ab eo sedulò, idque non sine Reip. detrimento, quo Imperatoris mandato inseruiret. Nam profectus ad castra Romanorum, Martianum extra fines imperij versantem, insciente exercitu spoliat dignitate. Præfecti autem manipulares & centuriones, vbi peractis vigilijs didicerant ducẽ suum de honoris gradu dimotum, copias non vlterius ducunt, sed clàm se inde subducẽtes, sparsi fugiũt, obsidione cũ omnium irrisione dimissa. Adaarmanes igitur, qui Persarum & Scenetarum barbarorum satis magnum & validum habebat exercitum, Circesium præteriens, res Romanorum incendio, occisione & alijs omnibus vastationis generibus populatur, nec quicquam clementiæ omninò vel cognitione complexus est, vel factis declarauit. Capit castella & pagos multos, nemine propterea repugnante, primùm quòd copię Romanæ nullum ducem habuêre: deinde quòd militibus circiter Daras à Chosroë circũclusis, populationes agrorum, & incursiones absque vllo timore fiebant. Inuadit porro Chosroës Antiochiam per suos duntaxat milites (ipse namq; eò non venit) qui præter omnem

Gregorius Iustino amicissimus, frustra tamen bene consulit. B

Stoliditate Iustini Martiano exautorato Romanus exercitus dilapsus, Nisibin relinquit.

Vide sequens caput.

Hostili exercitu remoto Persæ impunè Romanorum ditiones populantur.

A omnem spem inde fuêre repulsi, cùm tamen nemo vel pauci admodum in ciuitate remanerent: cumque episcopus inde fugisset, secumque eduxisset sacrum Ecclesiæ thesaurum, propterea quòd magna pars muri ceciderat, & populus, vt fit in eiusmodi præsertim temporibus, seditione conflata nouis rebus studebat: quibus fugientibus vrbs deserta relicta fuit, neque quisquam erat, qui vel ad machinas vllas contra hostes fabricandas, vel ad eisdem vllo modo resistendum animum intenderet.

De Apameæ & Daræ expugnatione.

CAP. X.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 38. POstea verò quàm hic conatus Adaarmani minimè successit ex sententia, vrbe, quæ olim Heraclea, postea autem Gagalica nominata est, incensa: Apameam, quā Seleucus filius Nicanoris habitatoribus compleuit, ciuitatem quondam beatam, temporis tamen diuturnitate multum diminutam & propè labefactatam, iter capit. Ac cùm vrbem quibusdam pactis conditionibus acquisiuisset, quoniam ciues resistere minimè poterant, muro præ vetustate ad terram collapso, eam totam igni absumpsit, & direptis omnium fortunis, & omnibus rebus contra pactas conditiones vastatis, & vrbe ipsa agrisque finitimis in seruitutem redactis, abiit: simulq; non episcopum solùm, sed præfectum vrbis etiam viuum secum abduxit. Quinetiam in itinere suo inde suscepto grauissima patrauit mala, obstante nemine aut omnino resistente, paucissimis copijs exceptis à Iustino eò missis, quibus Magnus præfuit, qui antè mensæ argentariæ Cōstantinopoli præfuisse dicebatur, postea verò vnam ex ædibus Imperatoris Iustini mandato procurasse: quæ quidem copiæ illinc profugientes attonitæ, parum aberat, quin captæ fuissent. Itaque Adaarmanes his rebus confectis, ad Chosroëm se recipit, qui ciuitatem obsessam nondum expugnauerat. Hic eius copijs adiunctus, & eas effecit valentiores, & suorum confirmauit animos, & hostes deniq; perterrefecit. Vrbem autē offendit vallo circundatam, & aggerem ingentem propè mœnia factum, & machinas ad vrbes capiendas accommodatas, & catapultas, tela ex locis superioribus commodè iaciētes, quæ vulgò balistæ vocantur. Quibus rebus adiutus Chosroës, vrbem tempore hyberno vi capit, Ioanne Timostrati filio, qui ei præerat, nullam curam ad hostem propulsandum suscipiente, imò verò eam prodente. Vtrumque enim dicitur. Obsederat autem vrbem Chosroës amplius quinque menses, nemine resistente. Omnibus igitur e ciuitate promiscuè eductis, & quibusdam miserandum in modum ibi interfectis, quàm B plurimis autem viuis captis, vrbem vtpote sibi suisque opportunam, præsidio muniuit, ipseque domum regressus est.

Heraclea, postea Gagalica.

Daræ expugnatio. Proditor forte.

Quòd Iustinus Imperator cùm in phrenitidem incidisset, Tiberius totius imperij administrationem capessit. CAPVT XI.

Vide Nicephor. li. 17. cap 39. HIs rebus auditis, Iustinus præ nimia insolentia ac superbia, sanitate animi & prudentia ex mentis domicilio exturbata, casum qui acciderat, multò acerbius, quàm humana fert consuetudo, tulit: indeque in morbum, quem Græci φρενῖτιδα vocant, id est, mentis alienationem & insaniam incidit, adeò vt de cætero rerū quæ gerebantur, nullū omnino sensum haberet. Itaq; Tiberius genere Thrax, qui facilè primas apud Iustinum obtinuit, Reip. capessit administrationem. Hunc Iustinus, ingenti collecto exercitu, ad congrediendum cū Abaris iam pridem miserat. Qui quidem, militibus aspectum barbarorum haud ferentibus, parum aberat quin captus fuisset, nisi diuina prouidētia eum præter omnium opinionem seruasset, & in fines imperij Romani reduxisset incolumē: quippe temerarijs Iustini institutis obsecutus, ipse cū tota Romana Rep. in periculum venit penitùs intereundi, & amplum imperij Romani decus barbaris concedendi ad occupandum.

Iustini phrenesis.

Tiberius imperij præfectus.

Iustini temeritas.

Quòd Traianus ad Chosroëm legatione fungens, res Romanorum in integrum restituit.

CAPVT XII.

Vide Nicephor. li. 17. cap. 39. PRoinde initum est maturè cōsilium rebus Romanis peropportunum & accommodatum, quo illud quod temeritate peccatum erat, in integrum restitutum est. Nam mittitur ad Chosroëm Traianus, vir eximius, ex ordine senatorio, magno in honore ab omnibus tum ob canos tum ob singularem prudentiam habitus, nō ex persona Imperatoris aut Reip. legationem obiturus, sed pro Sophia duntaxat Imperatrice verba facturus. Nam scripsit illa literas ad Chosroëm, quibus apud illum de viri calamitate deq; Rep. principe orbata conquesta est, & quòd nō oporteat illum in mulierē viduam,

Traianus legatus Sophiæ Imperatricis ad Chosroëm.

in Imperatorem iacentem & afflictum, in Remp. desertam opeq; destitutam impetum A facere. Nam ei olim morbo diuexato non modò parem benignitatem declaratam, verumetiam optimos quosque medicos à Rep. Romana ad ipsum missos, qui eum morbo leuarent. Quibus verbis persuasus fuit Chosroës: & quanquam in res Romanorum extemplò erat incursionem facturus: tamen ad triennium paciscitur inducias pro partibus versus Orientem, simulque decretum fuit, vt Armenia simili frueretur cōditione, nullumque bellum ibi gereretur, neque quisquam partibus ad Orientem vergentibus quicquam facesseret molestiæ. Dum hæc geruntur in Oriente, Sermium oppidum à barbaris capitur: quod quidem fuerat iam olim à Gepidis occupatum, postea ab ijsdem Iustino traditum.

Chosroes verbis Imperatoris obtẽperat.

De cooptato in imperium Tiberio, & morbus eiusdem.

CAPVT XIII.

Tiberius Imp. anno Christi 576.

Tiberius Cæsar declaratur.

Vide Nicephor. li. 17. ca. 40. itemli. 18. cap. 1.

INterea temporis Iustinus de consilio Sophiæ Tiberium Cæsarem declarat, taliaque verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla historia vel vetere vel recentiore sunt omninò commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente tum ad sua ipsius peccata confitenda, tum ad explicanda ea, quæ ex vsu Reip. forent. Nam cū Ioannes episcopus vnà cum suis, cumque principes ac magistratus, cùm denique milites prętoriani in atrio sub dio, vbi eiusmodi negocia de more inueterato agi solent, in vnum cogerentur: Iustinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumuestiens, sic clara voce locutus est: Ne te in errorem inducat vestis splendor, neque illustris ornatus istarum rerum, quæ sub aspectum cadunt, decipiat: quibus ipse in fraudem impulsus, imprudens meipsum grauissimis supplicijs obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. summa cum mansuetudine & animi lenitate regenda, mea vitia præstato. Atq; digito magistratus demonstrans: Non oportet, inquit, horum consilijs morem gerere. nam hi me in istas, quas cernis, miserias deduxerunt. Aliaque eius generis protulit verba, quæ omnes cū in maximam traduxêre admirationem, tum ad immensam vim lachrymarum profundendam impulêre. Erat iste Tiberius corpore maximè procero & robusto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maior, adeò vt non regibus solùm & Imperatoribus, sed omnibus etiam hominibus facilè præstaret. Ac primùm quod ad corporis formā attinet, ea principatu planè digna fuit: quod autem spectat ad animū, illum mansuetudo & benignitas exornarunt. Primò ipso aspectu omnes videbatur ad B se diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique satis essent ad largiendum, nō solùm ad necessitatem, verumetiam ad affluentiā. Nam non istud modò considerabat, quòd, qui opis indigeant, illis beneficia accipienda sint: sed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterium existimauit, quod cū subiectorū lachrymis collectum est. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigalibus cōdonat. Quinetiam prædia, quæ Ardamanes tributis impositis ferè labefactauerat, quasi in libertatem vindicauit: & non modò damnum pro eius magnitudine, sed etiam cum fœnore sarciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores suos subiectos magistratibus pro libidine abutēdos exponere & quodammodo diuendere consueuerant, remisit: cauitq; per leges ne quid eiusmodi in posterum committeretur.

Iustini verba Tiberium in authorantis.

Tiberius qualis fuerit.

Tiberij leges.

Quòd Tiberius Imperator coacto magno contra Chosroëm exercitu, illum, ductore militum Iustiniano, ab Romanorum ditione repulit.

CAP. XIIII.

Tiberij cōtra Chosroem exercitus.

Vide Nicephor. li. 18. cap. 2.

IDem Tiberius, cùm pecuniam malè & iniquè partam ita collocasset, sicut ratio & æquitas postulabat, res ad bellum faciendum necessarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facilè præstantissimorum tam ex gentibus transalpinis circiter Rhenum incolentibus, quàm ex cisalpinis, quinetiam ex Massagetis, alijsque ex genere Scytharum, ex Pæonia præterea, Mysia, Illyria & Isauria collectorum, adeò vt propè centū quinquaginta turmas equitum lectissimorum instructas haberet: quorū subsidio Chosroëm, qui statim post Daras expugnatas, tempore æstiuo in Armeniam inuaserat, indeque iter versus Cæsaream vrbem Cappadociæ primariam susceperat, penitùs profligauit. Iste Chosroës tam insolenter se gessit aduersus imperium Romanū, vt, cùm Imperator legatos ad eum misisset, illis ne siquidem adeundi potestatem facere dignaretur, sed iuberet eos Cæsaream vsque sequi. Ibi nanque se consilium de eorum legatione initurum dixit. Postquam verò exercitum Romanum ex aduerso sibi occurrentem, & à Iustiniano fratre Iustini, qui tam miserabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis

Iustinianus dux Tiberij.

A mis firmè munitum, & tubas classicum canentes, & signa ad pugnam sublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos iram & furorē anhelantes, & tantum ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero vel ipsa cogitatione cōceperit, animaduertit: vehementer obstupefactus, præ re tam insperata inexpectataq; ex intimo pectore ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callidè ludificantē Curs Scytha, qui dextro cornu exercitus Romani præfuit, adortus est: & cū Persæ impetum eius ferre non possent, sed aciem penitùs desererent, Curs magnam cædem hostium fecit. Postremum agmen à tergo inuadit, vbi apparatus tum Chosrois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit thesaurum Regis vniuersum, & omnem prætereà apparatum bellicum, idque Chosroë inspectante tolerantéque, atque hoc potius perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipsum irrueret. Curs igitur cum suis magna pecuniæ vi & multis spolijs potitus est: iumenta cum sarcinis, inter quas ignis fuit, quē pro deo coluit Chosroes, abducit: atque Persarum exercitu repulso, lætum pæana canens, sub crepusculum redit ad suos, qui iam stationes, in quibus ordine locabantur, relique-rant. Et adhuc neque Chosroës, neq; illi præliari cœperant, sed quædam duntaxat velitares pugnæ factæ sunt, sicubi singuli ex vtroq; exercitu, vti fieri solet, cum singulis congrederentur. Chosroës autem ingenti rogo noctu accenso, prælium nocturnum instituit. Ac cùm Romani duos haberent exercitus, illum, qui versus Septentrionem erat, intempesta nocte adoritur. Quo repentè & de improuiso pedem referente, Melitinam vrbem sitam in proximo, præsidijs nudatam atque prorsus desertam à ciuibus, inuadit, qua igne absumpta, parat se ad fluuium Euphratem traijciendum. Vbi verò copiæ Romanorum in vnum coactæ eum sequi cœperunt, ipse metuens de salute sua, conscenso elephante, fluuium transmittit: magna autem pars exercitus sui tranando flumine vndis obruta est. Quā, submersam cum accepisset, maturè decessit. Itaq; Chosroës hoc postremum supplicium pro insana temeritate contra Romanos admissa luens, vnà cum suis, qui supererant, in Oriētem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iustinianus verò incursione cum toto exercitu in fines ditionis Persarum facta, tota hyeme ibi commoratus est, nemine quicquam omninò ei exhibente molestiarum. Circiter verò solstitium æstiuum redit, nulla parte exercitus amissā: atque in B finibus, quibus Romanorum & Persarum imperium terminatur, cum magna vitę prosperitate & rerum gestarum gloria, totum æstatis tempus contriuit.

Chosroes obstupefactus prælium exordiri detrectat.
Curs Scytha dux Tiberij exercituum
Chosrois fundit & impedimenta spolia. que capit.
Actæ sunt hæc anno 578.

Quòd Chosroes, cum se superatum pugna dolenter tulisset, mortuus est, filio suo Hormisdæ Persarum Imperio relicto.

CAP. XV.

Vide Nicephor. ca. 2. lib. 18.

CHosroës autem ingenti doloris cumulo oppressus, animo fracto & ancipiti, cura debilitato languens, crebris denique & varijs ægritudinis fluctibus demersus, miserandum in modum interijt: ac legem quam scripsit, ne rex Persarum in posterum contra Romanos arma ferret, velut sempiternum suæ fugæ monimentum post se reliquit. Quo extincto, Ormisdes eius filius regnum capessit: de quo in præsentia omitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ me ad se vocant, & sermonis nostri cursum cò transferri expectant.

Chosrois interitus.
Ormisdes Patri Chosroi succedit.

Quinam tum temporis præcipuarum Ecclesiarum episcopi fuerint.

CAPVT XVI.

CVm Ioannes, qui alio nomine Catelinus dicebatur, ex vita migrasset, Bonosus episcopatus Romani suscipit gubernacula: cui successit Ioannes alter, hunc rursus secutus est Pelagius. Episcopatum aūt Constantinopolitanum post Ioannem Eutychius, qui etiā antea eundem rexerat, capessit. In sedem verò Alexandrinā, Apollinario mortuo, Ioannes successit: post quem Eulogius. Ad episcopatus Hierosolymitani gradum post Macarium ascendit Ioannes, qui in monasterio, quod ἀκοιμήτων dicitur, vitam valde inopem & austeram transegerat: cuius temporibus nihil in statu ecclesiæ nouatum fuit.

Benedictus vocatur a Platina
Episcopi Romani
Constantinopolitani.
Alexandrini.
Hierosolymitani.

De terræmotu Antiochiæ regnante Tiberio.

CAP. XVII.

Vide Niceph. li. 18. cap. 5.

ANtiochiæ porrò & Daphnæ, quæ est illi finitima, ad tertium annum imperij Tiberij Cæsaris tam ingens terræmotus in ipsa meridie extitit, vt Daphne tota eius vi-

Daphne Antiochiæ finitima.

Terraemotus Antiochiae Daphnae, & Constantinopoli.

vi & impetu concideret, & Antiochiæ ædificia tam publica quàm priuata ad terram A vsq; disrumperentur illa quidem, sed non ita tamen, vti ad solum ruerent. Acciderunt præterea tum Antiochiæ, tum Cõstantinopoli alia nonnulla quæ longum sermonem requirunt: quæ quidem certè vtramq; vrbem grauiter exagitarunt, & in maximas turbas coniecerunt: atque vt ex diuino quodam zelo orta sunt, sic exitum habuêre planè admirabilem, de quibus deinceps verba facturus sum.

De tumultu qui propter scelestum Anatolium fiebat.

CAPVT XVIII.

Anatolius vnde cũ Gregorio familiaritatem conflauerit.

Vide Niceph. li. 18. cap. 4.

Anatolius quidam, vir primùm quidẽ plebeius & mollis, postea verò ad magistratus & alia munera obeunda subdolè, nescio quo modo arrepsit, & Antiochiæ ætatem traduxit. Quo in loco res, quas habebat in manibus, sedulò executus est. Vnde cum Gregorio eius vrbis antistite maximã conflauit familiaritatem: persæpeque illum adijt, partim gratia de negocijs suis colloquendi, partim vt maiorẽ authoritatẽ ex crebra eius consuetudine sibi conciliaret. Iste Anatolius hostias simulachris immolasse fortè deprehensus est: qui cùm vocaretur in quæstionem, homo impius, præstigiator, & infinitis inuolutus sceleribus repertus fuit. Et tamen parum aberat, quin & ipse & sui omnes (habuit nanque alios sui similes, qui idolis itidem sacrificasse manifestò tenebantur) liberi dimissi fuissent, nisi populus excitato tumultu, omnia turbis ita miscuisset, vt consiliũ de illis impijs initum eo pacto diremptum esset. Quinetiam contra Gregorium episcopum clamores tolluntur, eum consilij Anatolij participem fuisse palàm prædicatur.

Anatolius Dijs sacrificare deprehensus.

Gregorius episcopus ob familiaritatem eiusdem idolatriae cũ Antiocho insimulatus

Imago Deiparae virginis supplicem Anatolium auersata multis videntib.

Porrò autem execrabilis dæmon, humanæ vitæ perturbator, nonnullos induxerat, vt victimis immolandis cum Anatolio se socios adiungerẽt. Hinc Gregorius in maximũ venit discrimen, populo eum grauissimè exagitante insectãteq;: hinc etiam tam vehemens in illum mouebatur suspicio, vt Imperator ipse Tiberius coràm ex ore Anatolij rei veritatem expiscari laboraret. Mandatum igitur dat, vt Anatolius & sui omnes Cõstantinopolim quàm celerrimè aduentarent. Quibus rebus cognitis, Anatolius ad imaginem quandam Mariæ Deiparæ fune in carcere sublimem appensam accurrens, manibus à tergo complicatis se ei supplicare precesque adhibere ostendit. Illa autem eum velut sacrilegum detestata, & vt Deo inuisum coarguens, penitùs abs se auertit: spectaculum planè horribile, & sempiternæ memoriæ prodendum. Quod quidem à præsidia- B rijs militibus & ab his, quibus illius custodia commissa fuit, visum est, & ab ijsdem omnibus alijs diuulgatum. Apparuit item Deipara re ipsa nonnullis alijs fidelibus, eosque contra scelestum illum incitauit, inquiens, Anatolium filium suum contumelijs afficere. Vbi verò Anatolius ad vrbẽ Constantinopolim deductus fuit, & ibi verberibus supra modum cæsus, nihil contra episcopum potuit dicere, ipse cũ suis maioris tumultus & seditionis planè popularis ciuitati author & causa extitit. Nam cùm quidam illorum sententiam haberent de se pronunciatã, vt non morte, sed exilio duntaxat mulctarentur: populus diuino quodam zelo incensus, omnia turbare, bile & iracundia exardescere, exilioque damnatos rapere cœpit: qui in nauem piscatoriam impositi, totius populi suffragijs viui ignis tradebantur incendio. Contra Imperatorem porrò & Eutychium episcopum suum tanquam fidei proditores grauiter vociferari. Nec dubiũ quin & Eutychium & eos quibus potestas in Anatolium cum suis inquirendi permissa fuit, (istos nanque in singulis locis conquirere, & vndique circumsidere cœperunt) prorsus è medio sustulissent, nisi Dei prouidentia, quæ omnium saluti prospicit, illos è quærentium manibus eripuisset, & tam ingentis populi multidinis furorem pedetentim sedauisset: siquidem ita factum est, vt neque vllum atrox facinus eorum manibus ederetur, & Anatolius primùm in amphitheatro bestijs expositus, ab ijsdem dilaniaretur, deinde ageretur in crucem. Neque tamen ita finem suppliciorum sibi inflictorum reperit. Nã lupi corpus eius in terram disturbantes (quod ante nunquam visum fuisset) pastũ crudeli mẽbratim deuorarunt. Erat autem quidam è nostris hominibus, qui prius quàm res istæ confectæ essent, dixerat, se secundum quietem vidisse, sententiam contra Anatolium ac suos à populo latam. Quinetiam vir illustris, qui Imperatoris palatio præfuit, quique partes Anatolij acriter admodum tuebatur, dixerat quoque, se vidisse Deiparam Mariam, eamque sic ipsi locutam: Quousque defendis causam Anatolij, qui tum me, tum filium meum tantis onerat contumelijs: Sed de his hoc modo.

Cultus imaginum, vide supra li. 4. ca. 26.

Eunomia. Vide Baysin. Populi Constantinopolitani furor in iudices propter nimis leue in idololatras iudicium.

Anatolij supplicium dignũ

Diapara virgo patronos Anatolij reprehendit.

De

A

De Mauricij præfectura, & eius virtutibus.

CAP. XIX.

Vide Nicephor. li. 18. cap. 5.

Tiberius adētam Iustiniano præfecturā Mauricio tradit.

TIberius Iustino mortuo corona decoratus Imperatoria, Iustinianum honore propterea spoliat, quòd non tam feliciter atque antea contra barbaros depugnauerat. Ducem verò Orientis designat Mauricium, qui & genus & nomen traxit ab antiqua Roma: verùm ob parentes, ex quibus proximè oriundus est, Arabissum vrbem Cappadociæ patriam agnouit. Vir erat prudens, ingeniosus, in rebus quibusque diligens, animo constans ac stabilis: ipsa vitæ ratione & moribus compositus, beneque cultus. Veneris etiam cupiditates sic coërcuit, vt non modò rebus necessarijs & facilè parabilibus, verùm etiam alijs omnibus, quibus vita intemperans se insolenter efferre solet, abstinuerit. Vulgus hominum non facilè admisit ad colloquium, neque aures cuiusque sermonibus patefecit, quippe qui sciret alterum contemptum, alterum assentationem parere. Raro se adeundi concessit potestatem, eamque non nisi vehementer oratus largitus est. Aures sermoni superuacaneo obturauit non cera, vt est apud Poëtam: sed ratione, vt illa pro claui existeret, quæ eas hominum sermonibus commodè tum aperiret, tum occluderet. Inscitiam autem matrem audaciæ, & timiditatem, quæ ei vicina & finitima est, sic ab se depulit, vt in temeritate periculum, in cunctatione securitatem esse censeret. Quippe fortitudo & prudentia, quæ in eius animo insidebant, sic ferebantur ad res gerendas, sicut temporum momenta postulabant, habenasq; appetitionis ita direxerunt, vti vsus rerum requirebat, adeò vt in ea tum remittenda, tum intendenda modus quidam & moderatio conseruaretur. Sed de hac re postea accuratius disputabimus. Nūquàm egregius quisque sit, & qualem naturam moresque habeat, ex eius imperio considerandum est: quæ vna res hominem solet perspicuè, qualis sit, ostendere: quandoquidem cùm libera sit ei viuendi potestas, ea, quæ sunt in animi domicilio recondita, omnium oculis subijcit ad contemplandum. Iste Mauricius, cū bellum in exteris regionibus gereret, ciuitates & arces Persis accommodatissimas cœpit, tantamque prædam indeauexit, vt insulas, vrbes, agrosque diu ab hominibus desertos, captiuis, quos abduxerat, compleret: terramque, quæ antè cultura omninò caruerat, iam sedulo coli efficeret: atque adeò ex illis hominibus ingentem cogeret exercitum, qui contra alias gentes valde viriliter & excelso animo dimicarunt: denique quamque familiam domesticis ministerijs impleret, quoniam captiui quàm minimo comparari poterant.

Mauricij mores.

Odyss. 12.

Eiusdem aduersus Persas præclarè gesta.

B

Quòd Mauricius Chosroem & Adaarmanem Persarum ductores superauit.

CAP. XX.

Vide Nicephor. li. 18. cap. 5.

Mauricius cū quibus decertarit: TamoChosroes, & Adaarmanes à Mauricio superati.

POrrò autem idem Mauricius cum præstantissimis quibusque Persarum, vtpote cum TamoChosroë & Adaarmane, qui copias ingentes ad bellum faciendū ducebant, prælijs decertauit. Verùm quo modo, quóue tempore, & qua fortuna res istæ ab eo gestæ sint, vel alij literis persequantur, vel nos in alio Opere separato, (præsertim cùm in Opere, quod in manibus est, aliarum rerum explicationem simus polliciti) fortasse exponemus. Tantum tamen hoc loco dicam, TamoChosroëm in acie non exercitus Romani fortitudine, sed sola ducis pietate, & in Deum fide cecidisse: Adaarmanem autem viribus in prælio profligatum, ac multis amissis copijs versum in fugam, idque cùm nō solùm Alamundarus, barbarorum Scenetarum dux, Mauriciū propterea prodiderat, quòd fluuium Euphratem traijcere, & contra Scenetas barbaros, qui ex aduersis partibus militabant, ei subsidio venire noluit (isti enim Scenetæ ab alijs propter equorum velocitatem euinci non possunt, neque sicubi interclusi sint, capi: sed hostes, dum fuga sit ipsis facienda, longè præuertunt) verùmetiam Theodoricus dux Scytharum, qui intra teli iactum consistere non audebat, sed se cum suis illicò fugæ mandauit.

Alamundarus Scenetarum dux.

Theodoricus dux Scytharum.

De signis quæ Mauricij imperium indicabant.

CAP. XXI.

Vide Nicephor. li. 18. cap. 9.

Mauricio quæ signa diuinitus ostensa.

SIGNA quoque diuinitùs ostentata antegressa sunt, quæ Mauricium Imperatorem fore præsignificarunt. Nam ad multam noctem ei intra Sanctuarium templi sanctæ & castissimæ virgini & Deiparæ Mariæ dedicati, quod quidem ab Antiochenis templum Iustiniani nuncupatur, thus incēsum offerenti, aulæum sacræ mensæ igne conflagrare visum est, adeò vt ingens admiratio ac stupor illum incesserit, visionēque magnopere extimuerit. Cui astans Gregorius illius vrbis episcopus dixit, visionem

2. cælitùs demissam esse, & summum ei splendorem atque eximium portendere. Appa- A
ruit præterea versus Orientem re ipsa Christus Deus, vltionem de hostibus requirens.
Qua quidem visione Imperium Mauricij perspicuè præmonstratum est. Nam à quo
quæso, nisi ab Imperatore, & ab homine, qui ipsum piè colebat, rem eiusmodi postula-
ret? Quinetiam mihi de his rebus percunctanti, aliæ res sanè memorabiles & dignæ hi-
3. storia à parentibus suis narratæ sunt. Nam pater eius memorauit, se eo tempore, quo
Mauricius conceptus fuit, in somnio vidisse vitem maximam ex suo cubili pullulasce-
4. re, & botros ferè innumerabiles & maturos ex ea dependêre. Mater autem narrauit, ter-
ram tempore partus sui suaueolentem odorem, peregrinum, & alternis vicibus varia-
5. tum ex se efflasse: atque sæpe laruam, quam Græci ἐμπουσαν vocant, infantem de loco in
locum mouisse, tanquam illum voraturam, minimè tamen ei nocere posse. Itemque
Symeones, qui prope Antiochiam in columna habitauit, vir ad res quasque prudēter
6. ac studiosè exequendas aptissimus, & omnibus diuinis virtutibus eximiè ornatus, mul-
ta cū verbis, tum factis expressit, quæ Mauricium Imperatorem fore planè indicarunt.
De quo Symeone, quæ sunt ad commemorandum accommodata, proximus liber ex-
plicabit.

Ἔμπουσα.

Symeones stylites.

Hinc porrò liber hic quintus vnà cum sexto continet acta Mauricij annis 12. vt Euagrius ipse testatur cap. vlt. libri sexti. Refer igitur huc vitam Gregorij Magni Pontifi. & scriptores istos vniuersos quos adnotauimus supra ad principium huius libri quinti.

Mauricius Imp. anno 584. Vide Nicephor. li. 18. cap. 8.

De Mauricij & Augustæ creatione. CAP. XXII.

CVm autem Tiberius iam prope ad extremum spiritum edendum veniret, Mauricio, qui ad Imperium gubernandum iam elatus fuit, filiam Augustam collocauit in matrimonium, & imperium pro dote tribuit: qui tametsi ad exiguum tempus in administrando imperio ætatem propagauit, tamen pro rebus præclarè à se gestis (quas quidem hoc sermone commodè complecti non possumus) tum immortalem nominis sui memoriam, tum optimam Reip. hæreditatem, Mauricium nempe, quem Imperatorē declarauerat, Reip. reliquit: quique etiam sua ipsius nomina illis impertiuit: siquidem Mauricium Tiberium, Augustam Constantinam appellauit. Quæ verò res ab illis gestæ sint, proximus liber, Dei iuuante gratia, perdocebit.

Tiberius Augustam Mauricio in matrimonium collocat.

Mauricius imperium dotale habuit.

De temporis, à Iustino Iuniore vsq; ad Mauricium, supputatione. CAPVT XXIII. B

VT autem ordinem temporum accuratissimè complectamur, intelligendum est, Iustinum Iuniorem per se solùm ad annos duodecim & menses decem cum dimidio regnasse, atque vnà cum Tiberio ad annos tres & vndecim menses, totumque tempus regni sui annos sedecim & nouem menses cum dimidio complexum esse. Regnauit autem Tiberius per se solum annos quatuor, cum Iustino autem annos tres & menses vndecim: adeò vt si annos à Romulo ad declarationem Mauricij Imperatoris in vnum colligere volumus, erunt sicut tum numerus annorum antegressus, tum hic, quē in præsentia subduximus, manifestò declarat.

Iustinus iunior quandiu regnarit.

Desideratur aliquid in Græco codice Vide Cusp. Numerus annorū desideratur. Vide Chron. Euseb

De Historiæ serie ad nos vsque seruata. CAP. XXIIII.

QVod autem ad seriem temporum, quam Ecclesiastica postulat historia, attinet, eà quidem in monumentis eorum, qui eandem historiam scripserunt, strictim & breuiter tradita est. Nam tempora à Christo ad Constantinum complexus est Eusebius: à Constantino ad Theodosium iuniorem, Theodoritus, Sozomenus & Socrates: de cuius Imperatoris rebus gestis etiam hoc opus, quod habemus in manibus, multa disseruit. Quod verò spectat tum ad veterem, tum ad externam historiam, qua res ab initio mundi gestæ continentur, est illa quidem ordine à diligentibus scriptoribus literis mādata. Etenim primum Moyses historiam scribere exorsus (vti est ab illis, qui has res in vnum colligunt, perspicuè demonstratum) res à primis mundi iactis fundamētis gestas, verè, sicut à Deo, qui cum in monte Sina collocutus est, didicerat, literis prodidit. Deinde alij qui hunc secuti, viam ad nostram religionem muniebant, res deinceps gestas sacris monumentis exposuerunt. Longam porrò Iosephus scripsit historiam, eamque refertam vtilitate cuiusque generis. Quæ verò vel fabulis commentitijs redundantia, vel re ipsa à Græcis & veteribus barbaris gesta, qui & ipsi inter se & alteri contra alteros multa prælia commiserunt, referuntur, aut si quid aliud post homines natos factum constat, hæc omnia tū à Charace, Theopompo & Ephoro, tum ab alijs ferè infinitis conscripta sunt. Quod autem pertinet ad res gestas Romanorum, quę totius penè orbis terrarum

Quid scriptis suis complexi sint Eusebius, Theodoritus, Sozomenus, Socrates.

Moyses.

Esdras & prophetæ.

Iosephus.

Charax. Theopompus. Ephorus.

A rerum historiam complectuntur, aut si quid aliud acciderit, siue ex mutua inter ipsos discordia, siue ex bellis contra alios susceptis, sunt ista à Dionysio Halicarnassæo accu- *Dionysius Halicarnass.* ratè scriptis prodita: qui historiam ab illorum ætate, qui Aborigines vocantur, ad Pyrrhum regem Epiri deduxit. Ex cuius temporibus ad euersionem Carthaginis, Polybius *Polybius.* Megalopolitanus res gestas explicauit: quarum singulas scitè & solerti cum iudicio distinxit Appianus, easque licet varijs temporibus confectas in vnum congessit: quin etiā, *Appianus.* quæ post illorum ætatem facta sunt, itidem commemorauit. Porrò res vsq; ad Iulium Cæsarem gestæ, à Diodoro quoque Siculo sunt expositæ: & à Dione Cassio, qui histo- *Diodorus Siculus.* riam ad Antonium ex Emesa ortum deduxit. Eadem ferè aūt similia sunt ab Herodia- *Dion Cassius.* no, qui ad mortem Maximi finem scribendi fecit, explanata. Itemque Nicostratus So- *Herodianus.* phista ex Trapezunte, res gestas ab imperio Philippi, qui Gordiano successit, vsque ad *Nicostratus sophista.* Odænathum ex Palmyra satum, turpem ignominiosamque Valeriani contra Persas expeditionem narrauit. De eisdem quoque Dexippus scripsit plurima, qui historiā or- *Dexippus.* sus est à regno Medorum, & ad Imperiū Claudij, qui successit Galieno, eam continuauit. A quo literis etiā consignata sunt ea, quæ Carpi, & aliæ gentes barbaræ in Hellade, Thracia & Ionia bello gerendo confecerunt. Eusebius item initium ab Imperatore O- *Eusebius.* ctauiano capiens, ad Traiani & Marci tempora, quin etiam ad mortem Cari historiam prouexit. De eisdem temporibus quædam sunt ab Ariano & Asinio Quadrato nota- *Arianus.* *Asinius Quadratus.* ta. Tempora autem quæ sunt deinceps consecuta vsque ad Arcadium & Honorium Imperatores, pertexuit Zosimus: res verò post eorum ætatem gestas, Priscus Rhetor & *Zosimus.* alij complexi sunt. Quas res omnes Eustathius Epiphanēsis strictim quidem, sed præ- *Priscus Rhetor.* clarè tamen in primis, duobus voluminibus persecutus est: quorum alterum res ge- *Eustathius Epiphanensis.* stas à mundi primordio ad Ilij vastationem, alterum ab eo tempore ad duodecimum annum imperij Anastasij comprehēdit. Quæ deinceps ad tempora Iustiniani facta sunt, scribit Procopius Rhetor. *Procopius Rhetor.*

Tempora quæ pòst secuta sunt, etsi Agathius rhetor & Ioannes tū ciuis, tum cogna- *Agathius.* *Iohannes.* tus meus ordine exposuerunt, ad tempus non solùm quo Chosroës Iunior ad Romanos profugit, verùm etiam quo in regnum restitutus est per Mauricium (qui ad eā rem conficiendam minime languescere, sed strenuè, vt decebat Imperatorem, aggredi visus est, & Chosroëm cum magna pecuniæ vi & exercitu in regnum deducere) tamen Historias suas hactenus non ediderunt. De quibus postea etiam, benigna Dei gratia nobis facultatem largiente, ea quæ sunt consentanea, disserere animus est.

FINIS QVINTI LIBRI.

EVAGRII SCHOLASTICI

ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER SEXTVS.

De Mauricij & Augustæ nuptijs. CAPVT I.

Vide Nicephor. li. 18. cap. 1.

MAVRICIVS susceptis Imperij gubernaculis, primùm ea quæ *Mauricij & Augustæ nuptiæ, earūq; magnifici apparatus.* ad nuptias spectabant, apparauit: deinde Augustam, alio nomine Cōstantinam appellatam, ritibus, quos decus exigit imperij, solenniter celebratis, vinculo matrimonij sibi copulauit: tum pompam magnificè ac splendidè egit nuptiarum: postremo cōuiuia publica cum summo splendore per totam vrbem agitanda curauit. Aderant aūt his nuptijs vera pietas & regia magnificentia, quæ eas & præclarissimo comitatu & muneribus honorificētissimis adornauêre. Nam altera non solū vtrunq; Mauricij parentem (quod nulli antè Imperatori euenisse aliquando traditū est) nuptias decora canicie, & rugis planè venerandis cohonestaturū, verumetiā fratres pulchritudine & forma eximios, ea solēnia exornaturos adduxit. Altera verò veste auro intertextā, purpura & lapidib. Indicis collustratā, coronas multo auro & magna lapidū preciosorū varietate ac splendore illuminatas, & oēs nobiles tam qui in militiam, quā qui in aulā ascripti erant, attulit: qui quidem & tędas accendebāt nuptiales, & splendidè ornateque, quò se magis

magis in luce & in oculis omnium collocarent, solennem illam nuptiarum celebritatem decorabant: sic vt pompa illa nihil inter homines vel illustrius vel beatius vnquā factum esse memoriæ proditum sit. A

Damophilus hystoricus.

Quinetiam Damophilus rerum Romanarum scriptor ait, Plutarchum Chæroneum scitè quidem dixisse, quòd huius vnius vrbis gratia (Romam dico) virtus & fortuna societatem inter ipsas coiuerunt: at ipse equidem dicerem, pietatem veram & felicitatem in vno Mauricio ad hunc modum propterea coiuisse, quòd vera pietas felicitatem vi sua adesse coegit, & neutiquam omnino eam eneruti labe tactariue passa est.

Mauricius viuum virtutis Imperatoriæ exemplar.

His rebus confectis, Mauricius deinceps non corpus modo, verūetiam animum eximia purpura & corona vestiuit. Nam solus ferè ex Imperatorum numero sibi ipsi imperare nititur, & Imperator reuera factus, primùm popularem perturbationum statum ex animo suo exigere: deinde statum optimatum in rationis domicilio constituens, viuum se virtutis exemplar præbere, quò subiectos ad se imitandū erudiret. Atque ista dicuntur à me quidem, non vti eum blanditijs & assentatione deliniam (cur enim amabo hæc à me ad eum finem dicerentur, cùm ille, quæ ipse literis prodo, penitùs ignoret?) sed quòd tum dona à Deo ei tam munificè tributa, tum res quæ tam varijs modis adeò prosperè & feliciter acciderunt, ea ita se habere liquidò ostendunt. Quæ sanè omnia ex animo & ingenuè Deo accepta referre debemus.

De Alamundaro Saraceno & nato eius Naamane.

CAPVT II.

Alamundarū mulctæ loco in Siciliam migrare iubet Mauricius tametsi maiestatis reum.

Vide Niceph. li. 18. cap. 10.

ISte Imperator præter cæteros omnes operam dabat, vt nullius sanguis, qui læsæ maiestatis reus fuit, omnino funderetur: & propterea ne Alamūdarum quidem Scenetarum Arabum ducem, qui ipsum (vt antè commemoraui) prodiderat, mulctauit morte: sed vna sola insula expulsum cum vxore & quibusdam liberorū, iussit mulctæ loco in Siciliam demigrare. Quinetiam Naamanem huius filiū, qui infinita mala in Remp. inuexerat, qui vtranq; Phœniciam & Palæstinam populatus fuerat, qui denique easdem regiones opera barbarorum, quos circum se habebat, eodem tempore, quo pater Alamundarus capiebatur, in seruitutem redegerat, cùm omnes morti addixissent, in libera tenuit custodia, nulloque præterea supplicio affecit. Eadem quoque clementia erga infinitos alios ab eo ostentata est, vti singillatim, cùm locus opportunus inciderit, declarabo. B

De Ioannis præfectura, & Philippico, & quæ ab eis gesta sunt.

CAPVT III.

Vide Niceph. li. 18. cap. 10.

DVx verò copiarum in Oriente militantium primū Ioannes, genere Thrax, à Mauricio missus est, qui in nonnullis prælijs male rem gerens, in alijs rursus, quod ante peccauerat, sarciens, nihil, quod sit in laude ponendum, transegit. Deinde Philippicus, affinitate cum Mauricio (vnam namque ex sororibus duxerat vxorem) coniunctus: qui extra fines Imperij Romani in regiones alienas egressus, omnia quæ ante pedes erant, depopulatus est, magnisque spolijs potitus, multos tum ex nobilibus & patricijs Nisibis, tum ex alijs qui cis Tigrim fluuium accolebant, interfecit. Congreditur porrò cum Persis, & graui commisso prælio, multos è Persis eosque illustres prostrauit, complures viuos cepit, atque vnam turmam, quæ in collem opportuno in loco situm confugerat, cùm capere posset, dimisit illæsam: quæ quidem pollicebatur, se quàm primùm ad regē suum legatos de pace missuram. Alias præterea res, dum copias Romanorum ductabat, confecit, militesque à luxu & delicijs vindicauit, & velut freno ad modestiam & obsequentiā assuefecit. Quas res his qui vel de eiusmodi modo scripserint, vel scribere sint aggressuri, eatenus si placet persequendas relinquimus, quatenus vel auditione acceperint, vel conceperint opinione: quorum oratio præ ignoratione labi, atque adeò claudicare, & vel præ nimio partium studio remissa, vel præ nimio odio cæcata à vero aberrare solet.

Philippici spolia & virtus.

De Prisci præfectura, & quæ facto repentè à militibus suis in eum impetu, perpessus sit. CAPVT IIII.

Priscus Philippici ducis munus capessit.

Vide Niceph. li. 18. cap. 11.

POST Philippicum illud ducis munus capessit Priscus, ad quem sine causis grauibus & necessarijs non facilis & expeditus patebat aditus: quippe existimauit, si modò multum ipse secū solus versaretur, tum se omnia ex sententia gesturū, tum copias quibus præfuit, eo pacto inductas ad metuendum, multò facilius eius mandaris obtempera-

A obtemperaturas. Verum cum ad exercitum superciliјs elatis, insolenti obtutu & toto corporis habitu ad nimiam arrogantiam composito accederet, militibusq; nonnulla de militum in bellis gerendis tolerantia, de exquisita armatura, deniq; de præmijs quæ essent à rep. accepturi, exposuisset: illi antè de ijs rebus satis persuasi, palàm suæ iræ furorem ostendere, simulq; eò prorumpentes, vbi tentorium sibi posuerat, omnem magnificum eius apparatum & thesaurum preciosissimum barbarorũ more diripere cœperunt: atq; parum certè aberat, quin eum ipsum confecissent, nisi equo quodam vectario conscenso, Edessam properè confugisset: quam vrbem, missis quibusdam copijs, obsidebant, Priscumque repetebant. *Prisci arrogãtia per milites repulsa.*

De Germano, qui Imperij summam inuito reluctanteq; animo suscepit. CAPVT V.

Vide Nicc. lib. 18 ca. 11. VBi verò ciues Edessæ Priscum reddere noluerunt, milites eo relicto, Germanum copiarum in Phœnicia Libanesiensi militantium ducem vi manuque captum, suum ducem atq; adeò imperatorem designant. Cum autem is id muneris recusaret, illiq; instarent acrius, & grauis contentio vtrinq; oriretur, partim quòd hic cogi noluit, illi eum compellere conati sunt: & cũ illi minarentur se eum interfecturos, ni sponte munus illud susciperet, hicq; planè declararet, se neq; metuere, neq; vlla ex parte attonitum esse, tandem eum verberibus cædere, & corporis membra mutilare aggrediuntur: quos cruciatus illum minimè toleraturum (nam eum neutiquam plus habere duritiæ ad plagas ferendas, quàm quod natura eius ætasq; præ se ferebat) in animum induxerunt. Eum igitur aggressi, & quid pati posset, experti, cautione quidem & clementia, ne eum grauiter læderent, adhibita, tandem eorum instituto assentiri, & iusiurandum dare, se reuera fidem illis seruaturum cogunt. Itaque ad eum modum, illum, cui ipsi imperauerant, imperare: & quem rexerant, regere: & quem velut captiuum duxerant, ipsis dominari compellebant. Quinetiam alios omnes ordinum præfectos, duces, manipulares, tribunos, centuriones, & decuriones de gradibus suis deturbant, sibiq; quos volunt, præficiunt: Imperium denique maledictis figunt. Et quanquam erga vectigales gerebant se moderaB tius, quàm barbari solent: tamen erga socios & reip. administros animo erant planè alieno. Nam neque commeatum mensura aut pondere accipere, neque diuersorijs sibi præstitutis contenti esse voluerunt: sed mens cuiusque cuique lex, & voluntas pro regula præscripta fuit. *Germanus copiarum dux designatus.* *Germanus ad imperatorium munus suscipiendũ à militibus coactus.*

Quòd cum rursus Philippicum Imperator emitteret, exercitus illum recusauit. CAPVT VI.

Vide Nicc. lib. 18. c. 11. IMperator igitur mittit Philippicum, qui istas res corrigeret: quem milites non solùm non admiserunt, sed si quem eius partibus fauere suspicarentur, eum in grauissimum vitæ discrimen adduxerunt. *Philippicum exercitus recusat.*

De Gregorio Theopolitano, hoc est, Antiocheno episcopo, & intentata aduersus eum calumnia, & quomodo falsam illam redarguerit.

CAPVT VII.

Vide Nicc. lib. 18. ca. 12. HIs rebus hoc loco constitutis, Gregorius Antiochiæ episcopus Constantinopoli domum reuertitur, graui confecto certamine, de quo iam dicturus venio. Cum Asterius Orientis gereret præfecturam, & contentio inter eum & Gregoriũ orta esset, primùm omnes ciuitatis primores partibus Asterij se adiunxerũt. Deinde adiuncti sunt etiam ei, si qui populares erant, & artes exercebant in ciuitate (singuli enim se aliquid damni à Gregorio accepisse affirmabant) postremò plebi vt conuicia in Gregorium iacerent permissum erat. Ambo igitur & optimates & populares in eandem cum plebe quasi pedibus iniere sententiam: & tum in plateis, tum in theatro probra & contumelias in episcopum Gregorium intorquere non cessauêre, quinetiam ne à scena quidem talis abfuit petulantia. Quapropter Asterius abdicatur præfectura, ad quam administrandam Ioannes deligitur: cui Imperator dabat mandatum, vt de seditione illa accuratè inquireret. Hic Ioannes vir quidem erat, ne ad minima quidem negocia procuranda, nedum ad tam grauem prouinciam suscipiendam idoneus. Itaq; cum ciuitatem tumultu ac perturbatione refersisset, edictumque publicasset, cuique liberum esse pro arbitratu episcopum insimulare, libellum contra eum à quodam argentario recepit, quo accusabatur, cum propria sorore alteri viro in matrimonium data, rem habuisse. Recipit item ab alijs eius generis hominibus, quòd prosperum ciuitatis *Asterius Orientis præfectus.* *Criminationes falsæ in Gregorium.* *Asterio abdicato sufficitur Gregorius.*

statum non semel, sed sæpius labefactauerat. At Gregorius cùm de eo se purgauit crimine, tum de alijs ad Imperatorem & concilium prouocauit. Me igitur cum eo assiduè versante, præsenteq́;, iter capit Constantinopolim de criminibus hisce se purgaturus. Ac cum Patriarchæ omnes partim per se, partim per vicarios quæstioni de Gregorio habitæ interessent, & causa esset coram sacro senatu, & multis sanctissimis primarum vrbium episcopis cognita, post multas & graues contentiones secundum Gregorium sententia pronunciata est, vt eius accusator neruis excruciatus, & circum ciuitatem actus, exilio mulctaretur. Itaque Gregorius inde ad suam sedem reuertitur: interea loci milites tumultus ciere non desinunt, Philippico circiter Berœam & Chalcidem vrbem commorante.

Euagrius cum Gregorio versatus.

Criminis absolutus Gregorius ad sedem suã reuertitur.

A

Quòd iterum terræmotibus Theopolis concutiebatur.

CAPVT VIII.

Theopolis quãdo terræmotu concussa. Euagrij nuptiæ.

Vide Nice. lib. 18, ca. 13

QVatuor mensibus post reditum Gregorij dilapsis, anno sexcentesimo trigesimo septimo post nomen Antiochiæ vrbi impositum, & anno sexagesimo primo post terræmotum, qui proximus antè in ea ciuitate extitisset, cum ipse pridie calend. Octobris teneram virginem vxorem ducerem, & ciuitas propterea festum celebraret, & publicos cõuentus cum pompa circiter thalamum iugalem agerent, tertia hora post crepusculum turbatio & terræmotus simul cum impetu irruens totam ciuitatem concutit, multaq́; loca conquassatis fundamentis deturbat, adeò vt omnia ædificia circa Ecclesiam sanctissimã ad terram prosternerentur, excepto solo hemisphærio, quod Euphræmius ex lauro construendum curauerat, quodq́; terræmotu temporibus Iustini facto nõ parum acceperat incommodi, quod deniq; terræmotibus, qui deinceps acciderunt, grauiter agitatum versus Septentrionem ita inclinabatur, vt trabes ligneas eijceret, quæ cum ingenti fragore conciderunt, hemisphærio in proprium locum resiliente, & velut perpendiculo quodam directè locato. Multæ etiam partes Ostracinæ & Psephium, de quo suprà diximus, & omnia illa loca quæ Brisia vocantur, quinetiam ædificia sanctissimi templi Deiparæ Mariç corruerunt, media quadam porticu mirum in modum conseruata. Porrò autem omnes turres quæ in plano constructæ erãt, disiectæ sunt, reliquo ædificio, pinnis muri exceptis, integro stante manenteq́;. Pinnarum autem lapides nonnulli retrò pulsi, minimè tamen prolapsi sunt. Alia præterea templa, & vtrumq; balneum publicum, quod duobus distinctis temporibus inseruit, eadem oppressit calamitas. Multitudo quoque promiscuè est eadem inuoluta clade: & vt quidam coniecturam ex pane, qui in tota ciuitate consumi solet, faciunt, hæc lues sexaginta hominum millia extinxit. Verùm episcopus præter omnium expectationem euasit incolumis, toto domicilio in quo sedebat ruinam passo, & solis illis qui eum circumsistebant seruatis, alio præterea nemine: qui illum omni festinatione subleuantes, cum terræmotus locum secunda concussione patefaceret, per funem demissum è periculo eripuerunt. Accidit autem in hoc infelici casu res quædam ciuitati persalutaris. Nam clementia Dei propitij furorem suum mitigantis, & virga miserationis & misericordiarum peccata populi corrigentis, nullum incendium factum est, cum ingens flamma, quæ partim ex foco & lucernis tam publicè quàm priuatim accensis, partim ex culinis, balneis & alijs locis propè infinitis erumpebat, totam vrbem circuiret. Hoc terræmotu oppressi fuêre tum nobiles & illustres viri quàm plurimi, tum Asterius vnà extinctus. Quam cladem vrbi inflictam pecunia sarsit Imperator.

Brisia loca.

B

Sexaginta hominum millia terræmotu elisa.

Quòd barbari propter exercitus Romani defectionem audaciam sumentes, illum adorti à Germano fusi prostratique sunt.

CAPVT IX.

Barbari à Germano fusi.

Vide Nice. lib. 18. c. 14.

QVod autem ad exercitum attinet, eodem ferè loco fuit, adeò vt barbari persuasum habentes, neminem eos prohibiturum, quo minus suo more grassarentur, in fines Romanorũ irruerent. Verùm Germanus cum suis copijs illis obuiã profectus, vi manuq́; sic profligauit, vt ne vnus fieret reliquus, qui cladem cæteris Persis nunciaret.

De Imperatoris clementia in eos qui ducem suum deseruerant.

CAP. X.

Vide Nice. lib. 18. c. 14.

EXercitum igitur pecunia remuneratur quidem Imperator, sed Germanum aliosq́; in iudicium vocat: & tametsi contra omnes mortis pronuncita fuit sententia, tamẽ neminem eorum vllo affici incommodo passus est, sed munera illis impetijt. His rebus ita constitutis, Abari bis vsque ad locum qui Longus murus appellatur, irruptione facta,

Abari quaeci... ...et ar... expugna...

A facta Singedonem, Anchialum, totam Helladem, & alias præterea ciuitates & arces expugnant, sibiq; subijciunt, omnibus rebus ferro & igne vastatis, idq; cum multæ copiæ Romanorum in Oriente versarentur. Itaq; Imperator Andream suorum satellitum facilè principem mittit, persuasurum exercitui, vt duces manipulares & alios præfectos, quos antè habuerant, admitterent. *Andreas satellitum præfectum.*

Quòd Gregorius Theopolitanus episcopus ad reconciliandum exercitum mittitur, & eius apud milites oratio.

CAPVT XI.

AC cum milites Andreæ hortationem ne audire quidem sustinerent, negocium ad Gregorium transfertur, non solum quòd res maximas commodè conficere poterat, sed quod multum honoris ei iure debebat exercitus: quippe nonnulli milites ab eo pecunia liberaliter donati erant, alij vestitu, cibo & alijs rebus adiuti tum cùm in albū militum relati, & per eum admissi fuerunt. Itaq; nuncijs in loca singula missis, totius exercitus facilè principes Litarbis (qui locus Antiochia abest circiter trecenta stadia) in vnum cogendos curat. Ad quos cum accessit, genibus humi positis talem habuit orationem: Iam pridem mecem decreueram, ô Romani (qui hoc nomen verè vsurpatis) ad vos iter suscepisse, quò tum de rerum præsentium statu vobiscum communicarem, tum illud vnà inirem consilium, quod mea erga vos beneuolentia, quam vos vestris animis sine dubio percepistis, satis iam tum confirmatā, cum naualem pugnam à vobis susceptam tempestatemq; inde excitatam subsidijs opportunis ac necessarijs subleuaui. Verùm hactenus illud à me dilatum est, diuina fortasse prouidentia neutiquam potestatem concedente, quò tum Persę vires ac fortitudinem Romanorum, à quibus etiam duce destitutis erant profligati, penitùs perspicerent, tū vester syncerus & beneuolus in remp. animus & tempore exploratè cognitus, & rebus gestis comprobatus, omnino cōfirmaretur. Nam illud planè omnibus notum ac testatum effecistis, quòd quamuis aduersus duces vestros alienato sitis & offenso animo, nihil vobis rep. existit antiquius. Quod cum ita sit, deinceps iam quid agendum sit videamus. Imperator vos ad amicitiā vocat, pollicetur omnium quæ antehac à vobis peccata sunt, se prorsus obliturum: vestram in remp. beneuolentiam, & animorum in bello gerendo magnitudinē satis putat habere ponderis ad veniam vobis iure impetrādam: atque ista omnia velut certissima pignora dat, se vobis vestra errata condonasse. Aitq;, si vestræ erga remp. beneuolentię Deus tantum tribuebat, vt propterea perficeret, vti post peccata depulsa non minor quàm antè in vobis eluceret fortitudo (quod quidem euidens culpæ remissæ argumentum est) quî fieri potest, vt ipse meam voluntatem non dirigam eò, quò diuinus instinctus eam inclinauerit? Mihi igitur, ô Romani, quàm celerrimè obsecundate: & ne prodamus occasionem nobis in præsentia oblatam, neq; nostra incuria eam præterlabi sinamus. Etenim cum prætergrediatur, odit moram, & ægrè admodū ferens, quòd negligentia preterita sit, se rursus prehendi omnino non patitur. Quocirca paternę & auitæ obedientiæ estote hæredes, quemadmodum estis & fortitudinis, vt in omnibus reb. vos verè Romanos declaretis: atq; nullus obtrectator vel nominis vestri perstringendi causam habeat, vel vos filios degeneres esse ac spurios ostēdendi. Nā patres ac maiores vestri à Consulibus & Imperatoribus gubernati obedientia & animi celsitate vniuersum orbem terrarum in potestatem ac ditionem suam redegerūt. Quid Manlium Torquatum commemorem, qui filium suum, licet res præclaras gessisset, tamen propter neglectam ab eo obedientiam è medio sustulit? Nam prudenti ducum consilio, & militum alacri obedientia magnæ & præclaræ res confici solent. Verum cum altera istarū rerum alterius ope careat, negocium susceptum claudicat, labat, & omnino malè geritur: nec immeritò, præsertim cum duæ res, quæ necessariò coniūgi debent, penitùs dissocientur. Ne sit igitur vlla in vobis mora, sed mihi quamprimùm morem gerite (quippe episcopus inter Imperatorem & exercitum causam agit) & declarate, quod in vestris conatibus nulla insit tyrannidis exercendę significatio: sed quòd iustum odium à vobis ad tempus contra duces, qui vos iniuria affecerint, susceptum sit. Quod si ita sit, vt nunquam celerrimè his consilijs assentiamini, ipse tamen videbor cum beneuolentiæ in remp. tum amicitiæ erga vos officio perfunctus esse. Illud porrò cum vestris mentibus considerate, quales tyrannorum exitus fuerint. Cogitate præterea, qua ratione res, quas habetis in manibus, expedire possitis, præsertim cum mea quidem sentētia, vt omnes vnà consistatis, fieri nullo modo potest (vnde nanq; vel firmamentum vel res, quas mare ad hominum subsidium continenti suppeditare solet, vobis apportabūtur) nisi Christianos bello oppugnantes, & vicissim ab illis oppugnati, turpissimum dedecus tū

Vide Nice. lib. 18. cap. 24. 25.

Gregorio cur exercitus multum honoris iure debuerit.

Gregorij oratio ad milites rebelles vt Imperatori & Ducibus reconcilientur.

Occasio mora osor.

Manlius Torquatus filium inobedientem è medio tollit.

admittere, tum subire volueritis? Et quis tandem futurus est exitus? Certè in varia loca A
" dispersi dissipatiq; vitam miserè transigetis. Atq; inde e uestigiò vltio sequetur, quę vo-
" bis decæterò veniam concedi non sinet. Quare date mihi dexteras, & mutuò inter nos
" consideremus, quid tum ex nostri ipsorum, tum ex reip. vsu futurum sit, presertim cum
" festos dies tum salutaris passionis, tum sanctissimæ resurrectionis Christi Dei nostro
instituto quodammodo opem ferentes habeamus.

Quòd post habitam Gregorij orationem milites mutata sententia, denuò Philippicum Imperatorem exercitus recipiunt.

CAPVT XII.

Gregorij oratione persuasi milites.

Vide Nice. lib. 18. ca. 16.

CVm hæc dixisset Gregorius, magnamq; vim lachrymarum profudisset, omnium illorum mentes velut diuina quadā vi ac virtute momento temporis mutatę sunt, adeo vt postularent potestatem è consessu exeundi, quò separatim ipsi inter se quid agē dum esset, deliberarent. Itaq; haud diu pòst veniunt, se episcopi voluntati atq; arbitrio dedituri. Ac cum Gregorius Philippicum illis nominaret, quem voluit vt sibi ducē peterent: respondent, tum se tum reliquum vniuersum exercitum sanctè iurasse, nunquā se illud facturum. Tum ille sine mora aut vlla omnino cunctatione: Episcopo, inquit, concessū est, & potestas data soluendi & ligandi in cœlo & in terra, sententiamq; Euangelij illis citauit. Cum verò illi etiam in hac re eius arbitrio cederent, Deum idcirco precibus & obsecrationibus placare cœpit. Atq; immaculato Christi corpore eis distributo (erat enim sacrosancta illa dies, quæ sanctæ Domini passioni proxima est) cum omnes, qui circiter duo millia erant, toris in herba ad eam rem confectis accumbentes cœna excepisset, postridie domum redijt: decreuitq; vt illi quo loco vellent, in vnum conuenirent. Itaq; Philippicum interim Tarsi Ciliciæ ætatem degentem accersit, vt Constantinopolim maturè contendat: deq; his rebus refert ad Imperatorem, eiq; postulata exercitus de Philippico per literas significat. Milites autem Philippico postea Antiochiam profecto occurrunt, & hominibus qui lauacro diuinæ regenerationis tincti erant, sibi, vt pro eis deprecarentur, ascitis, ad genua Philippici accidunt. Qui cum dexteram illis dedisset, se præteritæ culpæ memoriam obliuione penitùs deleturum, cum eo denuò in militiam proficiscuntur. Atq; istæ res ad hunc exitum peruenêre. B

Milites per episcopum iuramento soluti sacra synaxi muniuntur.

Iurisiurādi necessitas per episcopū remissa.

Philippicū exercitus recipit.

De capta Martyropoli.

CAPVT XIII.

Sittas Martyropolis proditor.

Vide Nice. lib. 18. ca. 17.

SITtas quidam, vnus ex decurionibus Martyropolis, quoniam animo aduersus quendam militum præfectum exulcerato fuit, ciuitatem prodidit, tempore, quo milites præsidiarij aberant, ad eam rem obseruato. Atq; cohorte Persica, Romanæ cohortis specie in vrbem introducta, eam occupauit, vrbem Romanis planè opportunissimam: ac mulieres complures ætate florente integraq; intra vrbem continuit, aliosq; omnes, seruis quibusdam exceptis, exegit. Quare extemplò Philippicus eò iter maturè facit: vrbem milite circundās obsidet. Et quamuis res ad obsidionem necessariæ ei deessent, tamen iis quæ suppetebant, depugnauit. Atq; quibusdam fossis excisis, vnam turrim disturbat. Verùm ciuitatem capere propterea non poterat, quòd Persæ de nocte vigilantes, quod dirutum erat, denuò resarciebant. Vbi verò Romani crebrò in murum impetu facto repulsi sunt, (tela enim ex locis superioribus exquisitè in eos conijciebantur, & plus incommodi accepêre ipsi, quàm illis qui erant in vrbe intulêre) dimittunt obsidionem, & paululum inde digressi, castra ponunt: illudq; duntaxat agunt, vt illis qui vrbē defendebant, nulli alij Persæ adiungerentur. Cæterùm Gregorius mandato Mauricij ad castra profectus, suadet, vt ad obsidionem reuertantur. At nihil amplius efficere poterant, præsertim cum nulla machina bellica ad vrbes expugnandas accommodata eis suppeteret. Ideirco dimittitur exercitus ad hyberna: inq; finitimis castellis multa præsidia relinquūtur, eo quidem consilio, vt Persæ non clandestino introitu in vrbem ingrederentur. Proxima autem æstate exercitu collecto & Persis ex aduerso dimicantibus, circiter Martyropolim fit grauis pugna. Et quanquam Philippicus in eo prælio superior fuit, & multi Persæ, vno ex illorum principibus deuicto, ceciderunt: tamen satis magna eorum multitudo (de qua re vna potissimùm ab illis laboratum est) in Martyropolim introijt. Inde ergo Romani tametsi de vrbe per obsidionem capienda prorsus desperare cœperunt, (fieri enim haud poterat, vt eam viribus obtinerent) tamen alteram vrbem septem inde stadia e regione in loco mōtoso & natura communito, extruunt, vt machinationes quasdam & aggressiones in Martyropolim comminiscerentur. Atq; hæ res æstate ab illis gestæ sunt: hyeme autem dimittitur exercitus.

Philippicus Martyropolim obsidione cingit.

Persæ quanquā pugna inferiores Martyropolin ingrediuntur.

De Com.

A

De Commentioli ducatu, & Ocbas deuictione. CAPVT XIIII.

Vide Nice. lib. 18. c. 37.

Commentiolus autem genere Thrax, mittitur in Orientem ad Philippicum in ducatu succedendum: qui tametsi bello felicissimè contra Persas depugnabat, parum tamen abfuit, quin ipse præceps vnà cum equo delapsus, vitam amisisset, nisi vnus ex satellitibus, equo vectario conscenso, eum è prælio subduxisset. Persæ verò, qui supererant, omnibus suis ducibus amissis, terga dant, & Nisibin cõfugiunt. Ac quoniam ad regem suum redire extimescebant (mortem enim illis minatus fuerat, nisi duces suos saluos & incolumes reducerent) ibi contra Ormisdam cõiurare instituunt: atq; etiam Barames dux Persarum, qui iam cum suis ex prælio contra Turcas commisso reuerterat, idem ipsum suasit. Interim Cõmentiolus, Martyropolim obsidens, maiorem partem copiarum ibi relinquit: ipse autem cum quibusdã lectissimis militibus excursionem facit ad Ocbas, arcem munitissimam in ripa vlteriore à regione Martyropolis in rupe abrupta sitam, vnde tota ciuitas Martyropolis facilè conspici potest. Quam arcem obsidione cingens, nihil quod ad eam expugnandam facere videbatur, intentatum reliquit: sed quibusdam muri partibus catapultis deturbatis, illac transgressus, arcẽ vi capit. Proinde Persæ de reliquo cœpere de Martyropoli desperare.

Persarũ fuga.
Conspiratio Persarum aduersus Hormisdam Regẽ.
Ocbas arx capta.

De cæde Hormisdæ. CAPVT XV.

Vide Nice. lib. 18. c. 19.

Dum hæc geruntur, Persæ Hormisdam regem omnium sceleratissimum iniustissimumq; propterea trucidant, quòd subiectos suos nõ modò pecunia, sed varijs etiã mortis generibus mulctasset.

Hormisda cur à Persis trucidatus.

De Iunioris ad nos Chosrois fuga. CAP. XVI.

Vide Nice. lib. 18. c. 20.

Hormisda extincto, Chosroem eius filium regem creant, contra quem Barames cũ suis copijs arma fert. Chosroes igitur cum exiguo exercitu illi obuiam it: ac cum suos ab se deficere cerneret, capessit fugam, rectaq; cum Deum, vti ipse aiebat, Christianorum inuocasset, vt equus ipsum eò deportaret, quò ab illo duceretur, Circesium contendit. Vbi autem cum vxorib. duobus tenellis liberis & quibusdam Persis nobilib. qui cum sua sponte comitabantur, eò venisset, inde legatos mittit ad Mauritium Imperatorem. Ille, cùm de hac re cõsilium accuratissimè iniuisset, & inconstantem volubilemq; B vitæ humanæ rationem, & repentinas tum eius tum aliarum similium rerum mutationes vicissitudinesq; ponderasset, supplicem admittit legationem: & Chosroẽ hospitem pro exule, & pro fugitiuo filium efficit: muneribus planè regalibus donat, quibus eum ad se diligendum inuitaret. Atque non Mauritius solum tam magnifica dona misit ad Chosroem, sed imperatrix etiam erga Chosrois cõiuges, & liberi Mauritij erga liberos eius, paria benignitatis officia præstiterunt.

Barames contra Chosroem arma fert.
ποδόφρον Vid. Chol. Erasm.
Humanitatis officia exhibita Chosroi ab imperatore eiusq; familia.

Quòd Imperator Gregorium & Domitianum in Chosrois occursum emisit. CAPVT XVII.

Vide Nice. lib. 18. c. 20.

Porrò Mauricius omnes satellites suos & totum exercitum Romanum cum duce, qui Chosroem quocunq; vellet comitarentur, mittit. Quinetiam quò plus honoris ei deferret, mittit quoq; Domitianum episcopum Melitinæ, suum cognatum, virũ prudentia & ingenio præstantem, & tum verbo, tum reipsa ad res maximas gerendas maximè idoneum, & ad grauissima obeunda negocia aptissimum. Mittit prætereà Gregoriũ, qui Chosroem cum ob prudentes sermones, quos de alijs rebus omnibus cum eo conferebat, tum ob munerum magnificentiam, & cõsilia, quæ pro rerum quibus perturbatus erat conditione peropportunè ei impertiebat, in maximam traduxit admirationem.

Mauricius quantũ honoris Chosroi detulerit.
Domitianus episc. Melitinæ.
Gregorius.

Quòd rursum Persarum Imperium Romanorum ope recepit Chosroes. CAPVT XVIII.

Vide Nice. lib. 18. c. 20.

Chosroes verò cum Hierapolim, quæ primaria Euphratesię ciuitas est, peruenisset, rursus reuertit. Quod cum intellexisset Mauricius, pluris faciens commodis Chosrois supplicis, quàm suæ ipsius gloriæ consulere, ingenti pecuniæ vi (quę non ante aliquando visum fuisset) eum iuuat: atq; ex Persis conscribit exercitum, & impensis omnibus de suo suppeditatis, Chosroẽ vtroq; exercitu, Romano scilicet & Persico instructum, extra fines Imperij Romani ad Martyropolin vsq; producendum curauit. Cui Sittas primum traditus est, deinde à Martyropolitanis lapidibus obrutus, posteà ab eisdem in crucem actus. Traditum est ei quoq; Daras oppidum, à quo clàm exiuerant Persæ: atq; Barame à Romanis solis vnico prælio superato, & solo cum ignominia in fugam verso, Chosroes ad suum ipsius regnum reductus fuit.

Hierapolis ciuitas.
Sitta proditorum supplicium.
Barames profligatus.
Chosroes in Regnum reductus.

Quòd id temporis sancta martyr Golanduch viuebat.

CAPVT XIX.

Golanduch martyr. *Stephanus Hierapolis episc. historicus.* *Vide Nice. lib. 18. cap. 25.*

EOdem tempore vixit apud nos Golanduch martyr, quæ multa tormenta perpessa, & à magis Persis grauiter excruciata, martyrij coronam post magna miracula quæ ediderat, assecuta est. Cuius vita ab antiquiore Stephano, Hierapolis episcopo, literis mandata est.

De donarijs, quæ ad sanctum Martyrem Sergium misit Chosroes.

CAPVT XX.

Chosroes qualia donaria ad Sergium martyrem miserit. *Vide Nice. lib. 17. c. 17. item lib. 18 cap. 22.*

CHosroes autem iam ad suum regnum restitutus, mittit ad Gregorium crucem multo auro & lapidibus preciosis exquisitè elaboratam, qua honorē Sergij martyris inclyti illustrari voluit. Hanc crucem primum Theodora coniunx Iustiniani ei dedicauerat, deinde Chosroes senior cum alijs monimentis, vti à me suprà commemoratum est, inde abripuerat. Mittit quo-

1.
2.

Vide supra ca. 27. lib. 4. *Cultus Diuorum.*

que aliam crucem auream, in qua literis Græcis ista curauit inscribenda: Hanc crucem ego Chosroes, rex regum, filius Ormisdæ misi. Cum enim diabolico conatu, & veteratorio infelicissimi Baramis, & suorum Caballariorum in Romaniam confugere eramus compulsi, & propter aduentum scelerati Zadespram cum exercitu ad Nisibin, quò Caballarios, qui à partibus Nisibentium stabant, subduceret: Caballarios cum duce ad Charchas vsque, qui Zadespram resisterent, eiusque vires frangerent, miseramus, ope & præsidio comminuti S. Sergij, martyris honoratissimi & in primis memorabilis, quoniam acceperamus, eum res ab se postulatas solere largiri primo anno regni nostri. Se-

Votũ Chosrois. ptimo idus Ianuarij postulauimus opem ab eo, votumque fecimus, si Cabellarij nostri Zadespram vel interficerent, vel captiuum secum ducerent, nos auream crucem lapillis distinctam ad eius templum missuros, qua venerandum eius nomen illustraretur: atque ad quintum idus Februarij caput Zadespram, ad nos perlatum fuit. Itaque postulationis nostræ facti compotes, quo res gesta nemini dubia esset, ad venerandum S. Sergij nomen illustrandum hanc crucem à nobis fabricatam, ad templum eius misimus vna cum cruce, quam Iustinianus Imperator Romanus ad idem templum misit, quamque Chosroes rex regum, filius Cabadi proaui nostri, temporibus, quibus Romani & Persæ grauissimè inter se dissiderent, huc aduexit, quam denique nos in nostris thesauris inuenimus, & ad ædem sancti & venerabilis Sergij mittendam curauimus. Has cru- B

ces Gregorius cum de sententia Mauricij Imperatoris accepisset, cum magna pompa ad

3. Operculum calicis. sacrum martyris templum defert, inq; eo reponit. Haud ita multò post alia dona ad sanctum illud templum misit Chosroes, inter quæ erat discus ex auro confectus, in qua inscribēda curauit hęc verba: Ego Chosroes rex regũ, filius Ormisdæ hæc in hoc disco inscribenda curaui, non vt spectentur ab hominibus, neq; vt amplitudo tui venerandi no-

Votum alterũ Chosrois. minis ex meis verbis cognoscatur: sed partim propter rerum in eo inscriptarum veritatem, partim propter multa beneficia & liberalia, quæ abs te accepi. Nam mecum feliciter actum puto, quòd nomē meum in tuis sacris vasis extet. Cum fortè Beramais essem, petebam abs te, sancte Sergi, vt mihi subsidio venires, & Sira coniunx conciperet. Ac cũ

Lex Persarũ. Sira Christiana esset, & ego gentilis, & lex nostra non permitteret nobis potestatē, mulierem Christianam in vxorem ducendi: tamē ob meum singularem erga te amorem, legem in hac muliere neglexi, & eam de die in diem inter cæteras vxores ingenuè diligere non destiti, neque desisto. Quamobrem visum erat tuam bonitatem, sancte Sergi, deprecari, vt grauida fieret. Quinetiam votum tibi nuncupaui, sumque pollicitus, si Sira conciperet, me crucem quam illa gestat, ad sanctissimum templum tuum missurum. Quapropter ipse equidem & Sira hoc apud animos nostros proponebamus, vt hanc crucem in memoriam nominis tui, sancte Sergi, ipsi teneremus, & visum erat pro illa precium eius, quod quatuor millia & quadringentos stateres miliaresios non excederet, mittere, & sic idem augere, vt eius summa quinq; millia staterum complecteretur.

Chosroi S. Sergius apparens prolē promittit. Atque ex eo tempore, quo istam postulationem animis nostris concipere, hæcque cogitare cœperamus, ad tempus, quo Rhoson Chosron venimus, non amplius decem dies præterierant: ad quod quidem tempus tu sancte Sergi, non quod ipse dignus essem, sed propter tuam ipsius bonitatem mihi noctu secundum quietem visus es, & iam tertiò dixisti Siram concepturam. Atque ego in eadem visione tertiò apertè tibi, quæ erant consentanea, respondi. Ac quoniam tu rerum abs te postulatarum largitor es, ex eo die

Menstrua. Sira morbum, quo mulieres laborare solent, nō sensit. Ego autem etsi hac de re animo hæsitabam, vtrum verbis tuis fidem haberem an non, cum sis postulationum largitor: posteà tamen ex eo, quòd morbus muliebris Siram non attigit, tum vim exploratam habui

A habui visionis, tum tuorum verborum veritatem. Quocirca crucem hanc illico, & eius 4. 5.
„ precium vnà ad tuam sanctissimam ædem misi: dediq́ue mandatum, vt ex eius pretio 6.
„ discus vnus, & vnus calix fierent, qui diuinis mysterijs celebrandis inseruirent: quinetiã 7.
„ & crux fieret, & thuribulum fabricaretur, vtrumque aureum in vsum sacræ mensæ, & 8.
„ vnicum vtrinque apertum conficeretur auro collustratum. Quod autẽ de summa pre-
„ cij restaret, ad necessarios vsus tuæ sacræ ædis reseruaretur, vt mihi & Siræ tu sancte Ser-
„ gi, cum in alijs rebus opitulateris, tũ maximè in hac petitione subsidio venires: & quod
„ per tuam intercessionem nobis euenerit, idem ipsum per tuam clementiam & bonita-
„ tem mihi & Siræ ex sententia penitùs succedat, quo tum ipse tum Sira, tum alij omnes
„ deniq; in toto orbe terrarum, tua in virtute spem ponamus, & in te deinceps credamus.
Hæc donaria à Chosroe oblata ea loqui videntur, quæ cum Prophetia Balaam consen-
tiunt: quod planè Dei prouidentia factum est, vt gentilium linguæ verba salutaria pro-
ferrent.

Prophetia Balaam.

De Naamane Saraceno. CAPVT XXI.

Vide Nicep. lib. 18. c. 23.

PEr id temporis Naamanes gentis Scenetarum tribunus gentilis adeò nefarius & sce-
leratus, vt propria manu homines dæmonijs suis mactaret, ad sanctum accessit ba-
ptismum, statuamq; Veneris auream igne liquefactam pauperibus erogauit, & omnes
qui ad eum spectabant, ad veram in Deum fidem traduxit. Gregorius autem postquam
cruces à Chosroe donatæ erant, de sententia Imperatoris omnia monasteria in solitu-
dine, Limetarum dicta, & maximè in quibus peruersa Seueri dogmata regnabant, perlu-
strauit, exposuitque illis vera ecclesiæ dogmata, & multa castella, pagos, monasteria &
gentes integras ad Dei ecclesiam adduxit.

Naamanes Saracenum quando ad baptismum accessit.

De sancti Simeonis, qui columnam incolebat, morte. CAP. XXII.

Vide Nicep. lib. 18. c. 34. Vide supra lib. 1. ca. 21 li. 1. c. 13. 14

INtereà loci cum Symeones sanctissimus tam grauiter ægrotaret, vt nulla
esset spes vitæ reliqua, Gregorius à me de hac re certior factus, maturat, vt
Symeoni extremum spiritum agenti adesset. Verùm quod volebat, mini-
mè est consecutus. Erat autem iste Symeones propter eximiam virtutem o-
B mnium hominum suę ætatis facilè præstantissimus, qui in columna vitam
seueram coluerat, adeò à teneris, vt aiunt, vnguiculis, vt dentes suos in ea mansione cõ-
mutaret. Ad vitam autem in columna degendam tali causa inductus fuit: Cum adhuc
valdè tenella ætate esset, & puerorum more per montis iuga ludendo saltandoq; perer-
raret, forte fortuna incidit in pardum, cuius collo cingulo circuniecto, eo velut freno
bestiam, quæ iam suam feram naturam exuerat, ad suum monasterium secum ducit.
Quod cum magister eius, qui ætatem agebat in columna, videret, percontatur quid sit.
Respondet puer felem esse, quem vulgò catum nominant. Hinc igitur coniecturam
faciens, quantopere virtute esset in posterum præstiturus, ad vitam in columna degen-
dam eum induxit. In qua colũna, simul & in altera summo in montis vertice sita, sexa-
ginta octo annos vixit, omnibus gratiæ donis repletus: quippe dęmones expulit, sanauit
omnem morbum & omnem languorem, res futuras perinde ac pręsentes pręuidit. Qui
prædixerat Gregorio, illum eius morti minimè adfuturum, atque adeò ignoraturum,
quid post ipsum mortuum eueniret. Quinetiam cum ipse mecum cogitarem de libero-
rum amissione, quærerem q; quid causæ esset cur gentilibus, qui liberis abundarent, idẽ
ipsum neutiquam accideret: Symeones, quamuis hanc cogitationem nemini omninò
patefecissem, scripsit ad me, vt ab eiusmodi cogitationibus, vtpote Deo minimè proba-
tis, desisterem. Porrò autem cum vxor scribæ mei, quoniam lac illi, postquam pepere-
rat, ita obstructum fuit, vt infans in maximum vitæ veniret periculum: Symeones, vbi
manum dextram viri eius tetigerat, iussit, vt ad vxoris vbera inijceret. Quo facto, extẽ-
plò lac velut ex fonte erupit, adeò vt vestem mulieris totam madefaceret. His accedit,
quòd puerum à viatoribus, quibuscum iter fecerat Symeones, intempesta nocte à ter-
go relictum, leo dorso imposuit, & ad monasterium Symeonis aduexit. Itaque ministri
Symeonis iussu egressi, puerum à leone apportatum introduxerunt. Multa alia præter-
ea gessit planè memorabilia, quæ & linguam disertam, & vacuum tempus, & separatam
tractationẽ desiderant: quæ certè crebrò hominum ore sunt atq; sermonibus de-
cantata. Nam cuiusq; nationis homines, non Romani solùm, sed etiam
barbari ad eum aduentarunt, rerumq; postulatarum com-
potes facti sunt. Huic Symeoni rami quidam fru-
ticis in monte crescentis, & cibi & potio-
nis loco fuere.

Symeonis monachi obitus.

Cur Symeones columnam incoluerit.

Symeonis ad Euagrium litera.

Miracula Symeonis.

Acta Symeonis.

Alimentũ Symeonis.

De

De Gregorij Theopolitani episcopi ab hac vita migratione.

CAPVT XXIII.

NON longo tempore post Gregorius podagra correptus, qua maximè torquebatur, cum medicamentum ex Hermodactylo (sic enim vocatur) confectum, quod medicus quidam ei dedisset, ebibisset, exijt è vita. Moritur autem tempore, quo Gregorius, qui successerat Pelagio, episcopatū antiquæ Romæ gessit, nouæ autem Ioannes, & Alexandriæ Eulogius, vt suprà dixi, & Anastasius Antiochiæ, qui post viginti tres annos ad suam sedem restitutus fuisset, & Hierosolymorum Ioannes, qui paulò post obijt mortem, & nemo adhuc ad illius episcopatus gubernacula capessenda designatus est.

Gregorius episcopus quando obierit. *Vide Nice. lib. 18. c. 6.*

Hoc loco Historiæ finem imponere animus est, anno scilicet duodecimo regni Mauricij Tiberij imperatoris Romani, resque quæ deinceps sequuntur, his quibus libitum fuerit narrandas, monimentisque literarum prodendas relinquere. Quod si quicquam à nobis vel omissum negligentia, vel minus accuratè expositum videatur, nemo nobis crimini det: illud secum cogitans, nos historiam dispersam dissipatamq; in vnum collegisse, quò vtilitati hominum, quorum gratia tantos & tam graues labores suscepimus, inseruiremus. Aliud prætereà Opus à nobis elaboratum est, quod relationes, epistolas, decreta, orationes, disputationes, & alias res nonnullas complectitur. Relationes autem, quæ in eo continentur, sunt maximam partem ex persona Gregorij episcopi Antiochiæ factæ. Pro quibus duos honoris gradus consecuti sumus: quæsturam à Tiberio Constantino, & munus tabularum seruandarum, in quibus præfectorum nomina inscribebantur, à Mauricio Tiberio: quo regnāte eas relationes composuimus, idque eo ipso tempore, quo Theodosium, qui tum ei tum Reip. principium felicitatis cuiusque generis dabat, in lucem edidit.

Euagrij historia vbi desinat. *Anno Christi 595.* *Aliud Euagrij opus.* *Euagrij dignitates.*

FINIS.

SVFFRL.

SVFFRIDI PETRI LEOVARDIENSIS FRISII V. I. C. CASTIGATIONES, SIVE ANNOTATIONES IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM, EVSEBII ET CONSEQVENTIVM SCRIPTORVM, QVIBVS GRAECVS TEXTVS EMENDATVR, ET RATIO EXPLICATVR INterpretationis Christophorsonianæ.

SVFFRIDVS PETRVS LEOVARDIENSIS Candido Lectori S. P. D.

CVM hasce nostras annotationes eo consilio in medium conferamus, amice Lector, non, vt interpretationem Christophorsoni absolutam esse vbique contendamus, sed vt interpretationis ipsius fontē, hoc est, textum Græcum, quantum in nobis est, integritati suæ restituamus, quo emendato vnicuique de re præsenti liberum sit iudicium: noluimus iis castigationibus esse contenti, quas ipse Christophorsonus ad marginē Græci codicis sui adnotauerat, sed etiam aliunde, & ex diuersis authoribus collegimus, quicquid ad præsens institutum aliquid emolumenti allaturum videbatur. Cuius quidem vt & nobis fides, & tibi ratio constet, vbiq; syncere professi sumus, quid cuiq; acceptum feramus. Inter quos cum nonnulli sint, quorum assidua collatione vsi sumus, ne repetendis identidem eorum nominibus aures tuas obtundamus, notis rem egimus, quæ nominum instar sint. Omnes autem hasce annotationes ad Græcum textum accommodamus, quem Parisiis excudit Robertus Stephanus anno Christi, 1544. Ideoq; prima semper lectio, vtpote quam emendandam proponimus, hunc textum significat, nisi diuersum adnotetur. Hunc enim allegare non raro prorsus omittimus, vbi lectionis diuersitas alioqui descriptis paginarum lineis satis euidens est. Textus porrò hanc allegationem sequitur emēdatio, cuius authorē prædictis vbiq; notis distinguimus. Itaq; cū frequentissimè nos ad lectionē ipsius interpretis Ioannis Christophorsoni, Roberti Stephani, Ioannis Iacobi Grynæi, & Ioannis Curterii referamus, his notis eam suis locis allegamus: Chr. Rob. Gryn. Curt. Deinde, quoniam in Theodorito præter supradictum Græcum textum Parisiensem, etiam excusum textum Basiliensem excussimus, hunc, quoties opus est, per B. illum per P. indicamus: Reliquos iustis nominibus appellamus, quorum mentio tam crebra non occurrit. Quoniam verò per interpretem in Græco textu multa emendata atq; suppleta sunt, quæ in codice publicato non habentur, & in Latina interpretatione capita non raro aliter disposita sunt, quam vt cum textu Græco publicati codicis conueniant, vt facilè textus vtriusq; tum Græci, tum Latini collatio fiat, & quo loco quæq; emendatio facta sit, & quo dirigenda sit, sine errore perspiciatur, in hisce castigationibus nostris per omnes authorum libros diligenter ita Capita adnotamus, vt in translatione Latina ipse interpres ea distinxit. Paginas etiam & paginarum latera, & laterum deniq; lineas singulas in textu Græco factis emendationibus assignauimus. Tu igitur his fruere ac Vale.

SVFFRIDI PETRI LEOVARDIENSIS Annotationes in Librum primum Historiæ Eccles. Eusebii Pamphili.

CAP. I.

Pagina 1. Latere 1. Linea 5. ταῖς ἐπισημοτάταις παροικίαις. *ita textus habet, quem Christophorsonus secutus vertit, [illustrissimis prouinciis] Gryn. & Curt. indicāt,* παροικίαις *hic rectius fuisse transferendum, [Ecclesiis] quibus equidem non repugno. fuerat enim illud hoc loco multo illustrius. Sed Christoph. cū anteà mentionem fecisset Ecclesiæ, putauit hanc distinctionem aliquid euidentiæ instituto suo collaturam esse. Lin. 9.* εἰς ἔσχατα. *Chr.* ἔσχατον. *Lin. 11.* ἀπεντζίβοντες: *sic etiam legit Musculus, qui vertit, attriuerunt. Chr.* ἀπεκζίβοντες, *obtriuerunt. Lin. 13.* καθ' οὓς τε χρόνους. *Chr.* καὶ καθ' οὓς χρόνους. *Lin. 14.* τὸν δι' αἵματος. *Chr.* τοὺς. *ibidem* ἀγῶνα. *Chr.* ἀγῶνας. *Lin. 15.* ἐν πᾶσι. *Chr.* ἐπὶ πᾶσιν. *Lin. 17.* χριστὸν καὶ θεόν. *Chr.* χριστὸν τοῦ θεοῦ. *Lin. 18.* ἀλλά μοι συγγνώμη ἤδη ἐντεῦθεν ὁ λόγος αἰτεῖ. *Chri.* ἀλλά μοι συγγνώμην ἤδη εὐγνωμόνων ἐντεῦθεν ὁ λόγος αἰτεῖ. *Itaque Chr.* λόγον *hic rectè vertit, rationem, & cætera de suo non addidit, vt Curterius putat. L. 19. Chri. hic ad marginem adnotarat* ὑποσχέσειν *pro* ὑπόσχεσιν, *quod est in textu, sed eo vsus non est. quanquam mihi interim hæc lectio videatur esse genuina: vt sit sensus hic. [Quippe, quæ facilè fatetur, magis arduum esse, quam pro viribus nostris, opus absolutum, & in quo nihil prætermissum sit, polliceri.] L. 21.* θεὸν μὲν ὁδηγόν *Chr.* θεὸν μὲν εὐχόμεθα ὁδηγόν. *deinde quod eadem linea sequitur,* εὐχόμενοι, *expunxit. L. 28.* καὶ ὡς ἄν. *Chr.* καὶ ὥσπερ ἄν. *L. 31.* τῶν δ' οὖν. *Chr.* τῶν γοῦν.

CAP. II.

Pag. 1. Lat. 2. Lin. 16. τῶν ἀκολούθων διήγησις. *Chr.* ὑπόθεσις, *quo tamen ipse vsus non est. L. 20.* αὐτῆς τε οὐσίας τοῦ χριστοῦ. *Chr.* τῆς τοῦ χριστοῦ. *L. 25.* θεοῦ λόγον. *Rob. hic habet* θεὸν λόγον. *quo tamen interpres vsus non est. Rectè autem Curterius admonet,* λόγον *hoc loco non sermonem, sed verbum fuisse reddendum, sicut ex consequentibus facilè apparet. Interim tamen dissimulandum non est, illi hoc solemne esse, vt* λόγον *vbiq; sermonem ferè vertat potius, quam verbum. Lin. 26.* καὶ μόνον. *Rob.* τὸ μόνον. *Hoc magis facit ad præsentem emphasin. L. 28.* τοῦ πατρὸς τελεστήν. *Rob.* τοῦ πατρὸς ὑπουργόν, *quod & Chr. etiam adnotauit & expressit, administratorē, interpretatus. Gryn.* τελεστήν, *cum Musculo legit ac retinet. Lin. 29.* τὸν μετὰ τὸν πατέρα: *Chr.* τὸν δεύτερον μετὰ τὸν πατέρα, *quod & expressit, sicut & Curt. & Gryn. adnotant. Lin. 31.* αὐτῇ θεότητι. *Chri. hæc verba circumscripsit, quasi ab exemplari M. S. reprobata, quanquam in interpretatione sua interim vsurpauit. L. 37.* οὐδὲ ἄλλο *Chr.* οὐδενὶ ἄλλῳ. *L. 39.* περὶ τῆς ἀνθρωπογονίας. *Chri.* ἐπὶ *habet pro* περί. *Pag. 2. Lat. 1. Lin. 2.* θεοῦ λόγον. *Christo.* θεῖον λόγον. *Lin. 4.* ἀπὸ πρώτης. *Chr.* ἀπὸ τῆς πρώτης. *Lin. 7.* φαντασθέντες, *Chr. & Rob.* φωτισθέντες. *Lin. 9.* καθίσταται. *Chr.* γέγονε. *L. 10.* ὤφθη. *Chr.* ὤφθαι. *L. 13.* δὲ μή. *Chr.* τὸ μή. *L. 18.* εἰ μοι. *Chr.* εἰ, *solum retinet,* μοι, *autem expungit. L. 19.* ἥμενος. *Chr.* εἰ μὴ μόνος. *L. 36.* ἐναντίον. *Chr.* κατέναντι. *Pag. 2. Lat. 2. Lin. 17.* τὸν αὐτῷ. *Rob.* παρ' αὐτῷ. *Lin. 18.* καθ' ἡμέραν. *Chr.*

καθ' ἡμέραν δή. *Li.18. ibidem* εὐφραινόμενη ἐν παντὶ καιρῷ. *Christ.* εὐφραινόμενη ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ. *Lin. 22.* εὐθὺς μὲν γε ἐν μακαρίοις ζωὴν. *Chri.* εὐθὺς μὲν γὰρ ἐν ἀρχῇ μετὰ τὴν πρώτην ἐν μακαρίοις ζωὴν. *ita legit etiam Curterius. L.25.* πλὴν ἑνός. *Chr.* ἐκλὸς ἑνός. *L.35.* ἐφ' οἷς τοῦτον ἑαυτῆς. *Christop.* ἐφ' οὓς τοῦτον ἑαυτῆς, *quod & Rob. adnotauit. Pag.3. Lat.1. Lin.8.* ἐπὶ γῆς θεοσέβεια. *Rob.* ἐπὶ τῇ θεοσεβείᾳ. *Lin. 11.* ἑτέρων τε τοιούτων. *Chr. & Rob.* ἑτέρων τε μυστικῶν: *L.25.* τὰ θαύματα *Chr.* τὰ θαυμάσια. *L.30. & 31.* ὥσει ἔριον καθαρά. *Chr. & Rob.* καθαρόν. *Lin.32.* κριτήριον ἐκάθισε. *Ch. post hac verba ex authore hic omissa suppleuit,* καὶ μυριαὶ μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ. *L.38.* τὸν θεὸν, θεὸν λόγον. *Chr.* τὸν θεὸν καὶ θεὸν λόγον. *L. 41.* ἐκδόσεις. *Chr.* ἐκλογάς.

CAP. III.

Pag.3. Lat.2. Lin.5. μιστηριώδεις. *Chr.* μυστηριώδεις. *Lin. 13.* γνωσθῆναι τὸ ἰησοῦ πρόσρημα. *Chr.* τὸ τοῦ ἰησοῦ. *Rob. autem pro* γνωσθῆναι *adnotauit* γνωρισθῆναι, *quod equidem hoc loco malim, & praecessit in textu iam supra hoc cap. linea 4.* γνωρίσας, *cui illud hoc loco benè respondet. L.15.* διαδεξάμενον. *Chr.* διαδεξόμενον. *Itē* οὐ πρότερον δὲ οὖν. *Chr.* οὐ πρόστερον γοῦν. *L.16.* τῷ αὐσῆ. *Chr.* τῷ ναυσῆ, *prius tamen illud retinuit: Iudaei illum vocant Iehoschua. Ben. Nun. Num. 11. 14. Deut. 1. Iosu. 24. L.20.* τῆ ἐκείνου παραδοθείσης. *Chr. & Rob.* τῆ δι' ἐκείνου. *L.25.* ὁμοῦ τὴν. *Chr.* ὁμοῦ μὲν τὴν. *L.28.* συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν. *Verba sunt Hieremiae in Threnis c. 4. in Resch. quae mire deprauata sunt, et quidem aliter ab alijs: Textus septuaginta interpr. Heruagianus habet.* συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς ἡμῶν: *quod Christophorsonus expressit, nisi quod vocem,* συνελήφθη, *quae in vulgato huius authoris textu extat, retinuerit: videndum autem, sit ne huic loco magis conueniens* συνελήφθη, *simul relictus est, nobiscum scilicet, in corruptionibus ac miserijs nostris. Porrò autem Robert. pro* διαφθοραῖς *adnotauit* διαφοραῖς. *quod nō conuenit. quemadmodum nec vox* αὐτῶν, *quam retulit ex contextu vitiato Musculus. Lin.29.* τοτὶ δή. *Chr.* τοτὶ δέ. *L.31.* οἷς ἐπιλέγει ἑξῆς: *Chr. mutato tantum ordine* οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει. *L.39.* δι' ἑαυτοῦ. *Chr.* δι' ἑαυτόν. *Pag. 4. Lat.1. Li.4.* ἀληθὲς. *Chr.* ἀληθινός. *L. 11.* ἐκείνοις. *Chr.* ἐν ἐκείνοις. *L.17.* τοῦ πνεύματος. *Rob.* τοῦ πατρός. *Lin.20.21.* οὐ τὸ διὰ σωμάτων. *Chr.* οὐ τὸ διὰ ῥωμαίων. *L.28.* ἀνομίαν. *Chr.* ἀδικίαν. *L.32.* ἐξ ὕλης σωμάτων. *Chr.* ἐξ ὕλης ἀρωμάτων. *Li.34.* κεχρισμένου. *Chr.* κεχρισμένων. *ita & Curterius. Pag. 4. Lat.2. Lin.8.* πρὸς. *Chr.* πρὸ. *Lin.10.* αὐτὰν, *Chr.* αὐτοῦ. *refertur enim non ad* εἰκὼ μένην, *sed ad* χριστόν. *Lin. 16.* πολεμίων. *Christophorson.* πολεμῶν.

CAP. IIII.

Pag. 4. Lat.1. L.23. ἐπὶ γωνίας πηγῆς. *Chr.* ποι γῆς. *quod quid sit, non video. Curterius etiam hic coniectat: Mihi vulgatus textus non absurde videtur se habere, qui prouerbiali schemate dicit* ἐπὶ γωνίας πηγῆς, *non sitam esse gentem Christianorum, quam claram & illustrem docere vult, cum obscurae ac frigidae sint ciuitates, quae ad oram alicuius fontis sese recōdunt, aquae inopia: Musculus vertit, Nec quae in angulo fontis consederit. Li. 27.* ἀναφθέγξασθαι. *Rob.* προσαναφθέγξασθαι. *Li.37.* μετὰ δὲ τοῦτον. *Chr.* μετὰ δὲ καὶ τοῦτον. *Lin. 40.* ἀτὰρ. *Gryn. tharam legendū putat. Christophors. Abrahamum substituit, quod praesentis historiae veritas commendat. Pag.5. Lat.1. Li. 3.* τοὔνομα τὸ χριστιανοῦ. *Christ. & Rob.* τοὔνομα τὸ χριστιανόν. *Lin.13.* ἐπωνυμίας κατά. *Rob.* προσωνυμίας κατά. *Lin.22.* ἑαυτὸν αὐτῷ θεόν. *Chr.* νοῦ *habet, vt referatur ad* φύντος, *quod praecessit, ita etiam adnotat Rob. L.23.* ῥήμασιν αὐτοῦ. *Chr.* ῥήμασιν αὐτοῖς. *post hac additur* προεπηγγείλατο λέγων: *vbi Rob.* προεπήγγελτο. *Lin.33.* αὐτὸ ἐκεῖνος: *Chr.* αὐτὸς ἐκεῖνος.

CAP. V.

Lin. 41. ὁδοιπορίας ἀψόμεθα. *Rob.* ὁδοιπορίας ἐφαψόμεθα. *Pag.5. Lat.2. Lin.1.* δὴ οὖν. *Chr.* ἦν δὲ οὖν. *Lin.8.* καὶ ἄλλην. *Chr. particulam,* καὶ, *expunxit. Li.18.* γαμαλά. *Chr.* γαμάλας, *item* γαβάλας. *Li.19.* ἀποστάσει. *Chr.* ἀποστασίας. *L.23.* ὡς ἀπόστασιν. *Chr.* ὡς ἀποστασίαν.

CAP. VI.

L.32. ἰδουμαῖος. *Chr.* ἰουδαῖος *adnotauit, & aliunde* ἰδουμαῖος *reposuit. Lin.34.* φασὶν οἱ τά. *Christoph.* ὥς φασιν οἱ τά. *Ibidem* τοῦτον δὲ εἶναι πατέρα ἡρώδου λεγός. *Christophor.* τοῦτον δὲ ἡρώδου λεγός: *quae melior & verior est sententia, vtpote, quae genealogiae conuenit, cuius etiam infra cap. sequent. mentionem facit: quam & Curterius & Gryn probant. Pagina 6. lat. 1. linea 4.* ἀπὸ βαβυλῶνος. *Christ.* ἐκ βαβυλῶνος. *Lin. 5.* οἱ γὰρ ἱερεῖς. *Christophorson.* οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς. *Lin. 18.* τοῦ ἐκ τῶν ἰουδαίων ἔθνεις διαλελοιπότων, *Christophorson.* τῶν ἐκ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους διαλελοιπότων. *Lin. 23.* τῶν ἱερέων, *Christophorsonus* τῶν ἀρχιερέων. *Lin. 26.* ταυτὸν, *Christoph.* τὸ αὐτό. *Linea 32.* μετὰ τὸ τοῦτο, *Christophorsonus* μετὰ τὸ τοῦτον. *Linea 35.* προτετιμῆσθαι, *Robert.* προτεθεῖσθαι.

CAP. VII.

Lin.36. καὶ λουκᾶς, *Christo.* καὶ ὁ λουκᾶς. *Lin. 39.* ἐν εὐαγγελίοις, *Chr.* ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. *Lin. 41.* ἀποδείξας, *Rob.* ἀπελέγξας. *Pag.6. lat.2. lin. 13.* τὴν ἀκολουθίαν τῶν γενῶν, *Rob.* τὴν ἐπαλλαγὴν τῶν γενῶν. *Lin.23.* ἀπολελυμένων, *Chr.* ἀπολελυμένην. *Linea 27.* ἀγαγόμενος, *Robert.* ἀγαγόμενον. *Lin. 30.* καὶ κατὰ λόγον, *Robert.* καὶ κατὰ νόμον. *Linea 37.* οὐδὲ μὴν ἀναπόδεικτον, *Robert.* οὐδὲν μὴν ἀναπόδεικτον. *Lin. 41.* ἱεροσύλοις, *Christophorsonus* σύλοις. *Pag. 7. lat.1. lin. 1.* τῷ δὲ λύζα, *Robert.* τὸ δὲ λύζα. *Lin. 4.* αὐτῷ, *Christo.* αὐτῶν. *Lin. 5.* προκόψας. *Christo. & Rob.* χρηματίσας. *Lin.18.* δεσποσύνοι, *Christop. & Robert. hic nihil adnotarunt: Curterius adnotauit* δεσπόσυνοι, *&* δεσποτικοί. *Nicephorus cap.11. habet* δεσπόσυνοι, *seu* δεσποτικοί, *meo arbitrio vtrunque rectè. Lin.21.* ὡς ἄλλως, *Christo.* ὡς ἄλλος. *Lin.22.* πᾶς τε δὲ, *Christophor.* ἄλλως τε, *ibidem* καὶ ἡμῖν αὐτὴν, *Rob.* ἡμῖν αὐτῶν μελέτω. *Lin.32.* μὴ ἐπιστρέφοιτο, *Chr. & Rob.* μὴ περιστρέφοιτο. *Lin.39.* ὥστε δὴ, *Rob.* ὥστε δή.

CAP. VIII.

Pag.7. lat. 2. lin.9. καὶ τῶν μετὰ, *Christop. Robert.* καὶ ὡς τῶν μετὰ. *Lin.10.* ἐπιδείκνυνται, *Christ. Robert.* ἐπιδείκνυσι τά. *Linea 18.* τοῦ κατ' αὐτὴν βίον, *Christophorsonus* τοῦ κατ' αὐτὸν βίου. *Lin. 19.* παρανομώτατος, *Christop.* παρανομώτατος, *Rob.* παρωνόμαστος. *Lin.22.* δειχθὴ, *Chr.* δεικνῇ. *Lin.24.* παραπλησία ἡ περὶ, *Chr.* ἡ καὶ περὶ. *Lin.26.* τῶν πυκνῶν, *Chr.* τὸ πυκνῶν, *ibidē:* λεασόμενος, *Chr.* σπασμός. *Lin.28.* προὔκειτο, *Rob.* πρόκειται. *Lin.30.* ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἱστοριῶν, *Chr.* ἐν τῇ πρώτῃ τῆς ἁλώσεως, *hac emendatio, si non ex meliori codice certè ex veriori Historia facta est: Curterius tamen vulgatam lectionē retinere videtur. Lin.32.* διεμερίζετο. *Christ.* ἐμέριζε. *Lin.33.* καὶ κόλον, *Chr.* κόλον. *ibidem* περὶ τοὺς *Christop.* περί τε τούς. *Lin.35.* καὶ δὲ αἰδοίου, *Christo.* καὶ αἰδοῖα. *Lin. 39.* ἐκέχρητο, *Chr.* ἐχρῆτο. *Lin. 40.* ἐνταῦθα, *Christop.* ἐντεῦθεν. *Pag.8. lat. 1. lin. 1.* πρὸς μὲν τὴν πληγὴν, *Chri. Robert.* τὴν κραυγὴν, *rectè. Quid Curterius probarit ex perturbata lectione, non satis liquet, certè* πληγὴν *hic legi sensus non patitur: strepitum Christophorsonus rectè vertit. Lin. 3.* ὑποστρέφων, *Chri.* ὑποστρέψας. *Lin.7.* ἀλέξανδρον. *Christop.* ἀλεξᾶν. *sic etiam Iosephus eum vocat, Chri. tamen Alexandrum vocat. Lin. 24.* πατρὸς, *Christ.* παιδός.

CAP. IX.

Pag.8. lat. 1. lin. 30. διεῖλον, *Chr.* διεῖπον *adnotauit, sed [obtinuerint] vertit, vt neutrū retulerit, quod fieri solet in dubijs. malim tamen hoc loco* διεῖλον, *tum quia suffragatur textus, tum quia & Historia lectionem hanc flagitare videtur, & Grynaeus & Curt. probant. Interpres remittit lectorem ad Lactant. lib. 4. Plin. lib. 5. cap. 18.*

CAP.

CAP. X.

Pag.8.lat. 2. lin.2.πεμπόμενα δέδεκται. Christoph. πεμπόμενα δέδεκται. Lin.4.λυταίου. Chr.ex Iosepho adnotauit λυσίου, vide Ioseph.lib.2.cap. . de capt. Lin.9.αὐτῷ.Chr.αὐτοῦ. Lin.10.οὐδ' ὅλ@.Christop.καὶ οὐδ' ὅλ@. Lin.16.κατὰ τὴν αὐτοῦ.Christ.τὴν αὐτήν. Lin.23.ἀποκατάστασιν. Chr. κατάστασιν. Lin.24.διατετελεκότων.Christo.διατετελεκότων.

CAP. XI.

Pag.8.lat.2.lin.26.πετρῶν.ita habet vulgatus textus,quem Carterius ad marginem adnotauit. Christophorsonus adnotarat ad marginem sui codicis,πεζῶν ideoq́;cum ex πεζῶν inscitia scioli librarij πετρῶν factum esset,Christophorsonus, qui historiæ consuleret,& errori reditum precluderet,ep:xegesi vsus, Arabia petrea,vertit.cui suffragatur Ioseph.Antiq.lib. 18.ca.7. Musculus,cum se extricare nõ posset,πετρῶν,quod in textu erat, omisit,quod sciret Aretam Persarum Regem non fuisse.Itaq; illū sine regno destituit. Pag.9.lat.1.lin.1.μαρτυρεῖ. Chr. συμμαρτυρεῖ.

CAP. XII.

Pag.9.lat.2.lin.1.ὁ ἄγβαρος.ita legit Musculus, qui vertit Agbaro.Chr adnotauit Αὔγαρος, vbiq;ad marginem quoties huius nominis mentio fit,quod & secutus,vertit Abgaro. scilicet in β.conuerso,ob litterarum affinitatem. Euagrius lib. .c.27. Agabarum vocat.

CAP. XIII.

Pag.9.lat.2.lin.25.τὴν ἰδίουσαν.Chr.τὰ ἴδιοντα. Lin 33. Ante illa verba[Ἄγβαρ@ τοπάρχης.]Chr.aliunde adnotarat ἀντίγραφον ἐπιστολῆς γραφείσης ὑπ' Αὐγάρου τοπάρχου τῷ Ἰησοῦ, καὶ πεμφθείσης αὐτῷ δι' Ἀνανίου ταχυδρόμου εἰς Ἱεροσόλυμα.quod tamen in contextu interpretationis suæ non reddidit. Pag.10.lat.2.lin.5.Rursus aūt hic ante illa verba[Αὔγαρε, μακάριος εἶ]Chri.adnotarat.τὰ ἀντιγραφέντα ὑπὸ Ἰησοῦ διὰ Ἀνανίου ταχυδρόμου τοπάρχῃ.quod in suo contextu expressit. Li. 9.πρὸς τὴν ἀποστολήν σου. Lin 1 . πρὸς τὸ βίαν Chr. πρὸς τὸ βίαν. Pag.10.lat. 2. lin. 6. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄβγαρ τῇ . . . Chr. Αὔγαρ τῷ . . . Lin.1 .ἐπιδάνῃ κηρύξαι.Chr. ἐπιδάνῃ καὶ κηρύξαι. Li.2 . Pro ijs quæ sic habet in cõtextu καὶ ἀνέστη,... γὰρ νεκρὸς τοῖς τὸν αἰῶνα κεκοιμημένοις. καὶ πῶς κατῆλθε μόν@.Chr. adnotauit.καὶ ἀνάγαγε νεκρούς. κατέβη γὰρ μόν@, συνήγειρε πολλούς,εἶτ' οὕτ@ ἀνέβη. Interim tamen vulgatis vsus est,& his verbis,καὶ ἀνέστη addidit μετὰ τρεῖς ἡμέρας.

Finis Libri primi.

In Capita Libri Secundi.

Pag.11.lat. 1.lin.7. διεχρήσατο. Rob. διεχειρίσατο, rectius. Lin. .& 9.quæ disiunctim velut ad caput 8. & 9. pertinentia proponuntur,ea Christoph.coniunxit, & ad caput 8. solum retulit restitutis post voculam λιμοῦ duabus vocibus καὶ περὶ. Lin. 11. Hanc epigraphen Christoph.ad cap.9.retulit, atq; initium eius rectius ita legit:ὡς Ἡρώδης ὁ καὶ Ἀγρίππας. Deinde autem capitū seriem consequenter vno numero adnotat, & caput vltim. quod est 27 prorsus ab ordine remouet,quod huiusmodi caput in hoc libro secundo nullum extat. Lin. . Hoc est cap. 2. vbi Christophorsonus adnotauit pro . . . , Christophorsonus adnotauit . . . .primo tamen ca.lib.2. in contextu est rursus . . . , vbi nihil adnotauit ad marginem,& Vfroenorum transtulit.

In Librum secundum.

CAP. I.

Pag.11.lat.2.lin. 12. τὴν εἰς. Christo. εἰς τὴν. Lin. 19. τῷ σωτῆρι ὀνόματι παῖς,τῷ δὲ χριστοῦ πατρὸς ὁ Ἰωσήφ.Chr. ita: υἱὸς ἦν τοῦ Ἰωσήφ,τοῦ νομιζομένου εἶναι πατρὸς τοῦ χριστοῦ:quod secutus est. Pag.12.lat.1.lin.6.ἄγβαρον.Chr. Αὔγαρον. vt supra pag.1.lat. 2. lin. 33. Lin. 22. πλείστων ἑτέρων ἀνδρῶν. Christ.πλείστων ἄλλων ἀνδρῶν. Lin.25. παραδόντες Robert. ὑποδόντες. Lin.3 . . . Christophors. . . . Lin. 38. διωχθῶν.his verbis addit aliunde Christophorsonus, προσκυνήσοντα εἰς Ἱερουσαλήμ, quod secutus est. Lin.39. ἔργα. Christophors. ἔργων.

CAP. II.

Pag.12.lat.2 lin.7.Ἰησοῦ.Christoph.addit hic χριστοῦ. Lin. 8.ὡς.Chr.ὡς. Lin 20.ἀπολογιῶν Christ. ἀπολογία. refertur enim ad prapositionem ὑπὲρ. ibidem, ἐκ τῆς γενέσεως. Christop, περὶ τῆς γενέσεως.refertur enim ad verbum διαλεχθῶμεν.

CAP. IV.

Pag.13.lat.1.lin.19.πλείστων Chr. πλεῖστον το.

CAP. V.

Linea 26.οὕτως.Chr.οὕτ@. Pag.13.lat.2. lin.5. γελοῖον. Chr.hic ex Ioseph.cap.10 lib.18.rectè addit λόγῳ, cui respondet infra,mox sequens ἔργῳ Lin.10. ἰσορρεῖ στασιανὸν. Rob. ἰσορρεῖ στασιανὸν ... Lin.12.τετολμῆσθαι.Christophorson. τετολμῆσθαι.

CAP. VI.

Lin 29.τῶν ἰουδαϊκῶν πελλῶν. Christoph. τῆς ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως: optime.nam ibi Historia extat: quanquam in contextu vulgarem lectionem ex Ioseph.secutus fit.ideò fortè, quòd hi libri etiam alibi vtroq; titulo citati reperiātur.Lin 38.κατάει.Chr.κατάγει.quod agnoscit & Curt. Lin. 40. ἄμα. Chr. τὸ βῆμα. sic & Curt.ex Iosepho itidem. Pag.14.lat.1 lin.5.αὐτοῦ.Chr.αὐτοῖς.

CAP. VII.

Lin. 13. ἱστοροῦσιν. Christop. hic addit, ὅτι καὶ τὸ αὐτὸ.

CAP. VIII.

Lin.22.δῆλον δ' ἐξ . .Chr.δηλοῖ.

CAP. IX.

Lin.36.ἀμαγέλοι. Chr.ἀλλὰ γέλοι. Pag.14.lat. 2. lin.8. πληθ@.Rob. πλῆθον sententiæ tamen magis conuenit, πλῆθ@. Lin.23.μακαριότητ@.Chr.λαμπρότητ@. Lin.26.ἐδάκου.Chr.ἐδάκρυσε. Lin.29.συνεχῶς.Rob.συνεχῶς.

CAP. X.

Pag.15.lat.1.lin.2.κατὰ τὴν ἀρχὴν δεδηλωμένον αὐτῷ λόγον:hæc Christ.oportunè restituit,κατὰ τὴν ἀκοὴν τῆς ἀρχαιολογίας λόγον.hæc enim Iosephus refert antiq lib.20. cap.2. non autem in libro superius demonstrato,qui erat 19.

CAP. XI.

Lin.10. ἐκ τοῦ. Christo. rectius περὶ τοῦ.

CAP. XII.

Pag.15.la 1.li.25.ἐν δὲ ἐν τῇ προτέρᾳ. Chr. adnotauit, καὶ μεταλαβὼν ἀνδρ . . . ταύτην τὴν . . . , ἐν ἐν τῇ προτέρᾳ. quibus tamen verbis omissis vulgatam lectionem secutus est. Lin. 31. ἐπὶ τῇ πόλει ὑμῶν. Chr. ἐν τῇ πόλει ὑμῶν. Lin. 32. τετίμηται. Chr.τετίμηται, & post hoc verbum addit,ὡς ἀνδριὰς ἀναγέγραπται. Lin.35.σίμωνι θεῷ ἁγίῳ.Chr.σίμωνι θεῷ ἁγίῳ. Lin. 37. λέγουσι Chr.λέγουσι:& ante hoc verbum supplet γενομένης ex Ireneo. Lin. ,1.δογμάτων Rob.διδαγμάτων. Pag.15. lat. 2.lin.15.καταπαιζόντων. Christ. ἐγκαταπαιζόντων. Lin.20. αὐτοῖς.Chr.αὐτοῖς. Lin.21.ἀναπτομένη τῷ ποιηρῷ τὴν φλόγα. Christ.την τοῦ πονηροῦ φλόγα ἀναπτομένην. Lin.31.ἐφιδρυθείσης.Chr.συνιδρυθείσης. Li.33.πρὸς τῷ τῆς Chr.πρὸς αὐτῷ τῆς.

CAP. XIIII.

Pag.16.lat.1.lin.8.κλήμης.Chr.κλήμης μὲν. & ibidem pro ὑποτίθεται.Rob.legit, παρατίθεται. quanquam ego quidem hoc loco vulgatam lectionem malim.

CAP. XVI.

Lin.28.ἐξωθεν.Chr.ἐκεῖθεν. priorem tamē lectionem secutus est. Pa.16.la.2.li.9.λέγων. huic verbo Chr. subiūgit immediatè ταῦτα περὶ αὐτῶν οὕτω. Li.16.καὶ μοναστήριον.Ch.ἃ μοναστήριον.

Lin. 23. διηλθέτωσαν. Christ. διηλθόντες. Lin. 27. ἐξεγηγερμένων. Chr. ἐξεγηγερμένων αὐτῶν. Pag. 17. lat. 1. lin. 1. τὸ μὲν ἡμέραν τὸ δὲ νυκτός. Rob. τὸ μὲν ἡμέρας, τὸ δὲ νυκτός: sed nudus sensus & ipse vulgatam lectionem conuincit esse veram. Lin. 18. ἐν ᾗ ἐξαλλο διαφεροῦσα ἡ δευτέρα αὐτῇ θεωρεῖν: Chr verba Philonis ipsius hic ita adnotauit: ἐν ᾗ ἡ ποιητικὴ λογικὴ ψυχὴ διαφέροντα τὰ στοιχεῖα ἐνεργεῖν: quod & secutus est. Lin 2?. ὅπως. Chr. ὅπως εἰ. Pag. 17. lat. 2. lin. ?. εἷς ὃ Chr. εἷς. Lin. 5. ἐυρέσεως Christ. αἱρέσεως. Lin 7. ὁ περὶ τοῦ. Lin. 9. διαθηκῶν πρῶτον καὶ δεύτερον. Christop. παλαιῶν πρώτης καὶ δευτέρας. ita etiam ferme Rob. Lin. 11. ὁ περὶ τοῦ. Chr. καὶ περὶ τοῦ. Lin. 13. ζητημάτων. Chr. ζητημάτων καὶ λύσεων.

CAP. XVIII.

Lin. 35. τρεῖς μυριάδας. Christo adnotauit δύο μυριάδας. Curterius etiam huic lectioni suffragatur. Chri. tamen vulgatam secutus est: ex Ioseph. lib. 20. Antiq. cap. 5. & de capt. lib. 2. cap. 20. Deinde ibidē post verbū ἀποθανεῖν supplet, καὶ αὖθις ὅπως. Li. 37. καὶ ταῦτα δὲ κατὰ λέξιν. Chr. καὶ ταῦτα δὲ σχεδὸν κατὰ λέξιν.

CAP. XIX.

Pag. 18. lat. 1. lin. 1. φίλικος. Chr. φήλικος. Li. ?. ἱεροσολύμων. Chr. ἱεροσολυμιτῶν adnotauit ex Iosepho, quod secutus est. Lin. 10. θεωρεῖν Chr. τελευτᾶν, adnotauit ex Iosepho, quo & ipse vsus est. Li 12. πλῆθος. Chr. εἶδος adnotauit ex Iosepho de capt. lib. 2. ca. 23. quo & ipso vsus est factionem interpretatus.

CAP. XX.

Lin. 26. τυραννεῖν Chr. τυραννικῶς. Lin. 27. φίληξ. Chri. φῆλιξ. Lin. 31. καὶ τοῖς. Christ. καὶ τὰ ibidem φίληκος. Chr. φήλικος. Lin. 35. φίληκος. Chr. φήλικα.

CAP. XXI.

Pag. 18. lat. 2. lin. 3. οὐδείς. Chr. οὐδείς μοι. Lin. 22. ἐγχειρῆσαι. Rob. ἐπιχειρῆσαι.

CAP. XXII.

Pag. 18. lat. 2. lin. 27. τολμᾶται Chr. τολμήματα. Lin 37. ἥδονοπος. Chr. κυήτιππος: ita & Curt. tum hic tum infra pag. 19. lat. 2. lin. .. & Chr. vtrobique vsus est. Pag. 19. lat. 1. lin. 31. χαλαβωμῶν Chri. χαλαβιλληρῶν. Lin. 39. χαραβείμ. Rob. ῥαχαβείμ. ita etiam Chr. ex Hier. cap. 35. Pag. 19. lat. 2. lin. ?. ἥδονοπος. Christ. κυήτιππος: vt supra. Lin. 5. παρὰ τοῖς ἄλλοις. Chri. παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Lin. 15. μετὰ τὴν τῶν. Chr. μετὰ τὴν. Lin. 23. αὐτοῦ ἄρξαντος. Chr. αὐτὸν ἄρξαντα. Lin. 28. δαμμαίου. Chr. δαμναίου.

CAP. XXIII.

Lin. 33. τὸν ἀπόστολον καὶ. Chr. notat, hæc verba in M.S. exemplaribus non esse.

CAP. XXIIII.

Pag. 20 lat 1. lin. 1. ἀπέσχεσθαι Rob. ἐπιτυχεῖν. Lin. 7. ἡνίκα μάλιστα ἐν ῥώμῃ τὴν ἀνατολὴν πᾶσαν ὑποτάξας ἑαυτὸν εἰς πάντας. Chr. ita legit, ἡνίκα ταῦτα μάλιστα ἐν ῥώμῃ ἀνατέλλειν τὸν αὐτὸν ξίφει διώξαντα. Lin. 1?. πρόσρησις post hæc verba Chr. habet ταῦτα μὲν οὕτως. Lin. 20. ταῦτα. Christop. hanc vocem expunxit. Lin. 23. ὁμοίως. Chr. ὁμοίως μὲν. Li. 25. τὴν ἰταλίαν. Chri τὴν ῥώμην.

CAP. XXV.

Lin 28. κατὰ λέξιν. Chri. σχεδὸν κατὰ λέξιν. Lin. 34. τάφων. Christop. ἀτάφων. Lin 36. ἑκάστοτε τολμωμένων. Chr ἑκάστοτε τετολμημένων. Lin. 37. ἀνάστασιν. Chr. legit. μετάστασιν Ex Iosephi lib. 2 cap. 23. de capt. Iud. vnde omnia huius capitis menda sunt correcta. Niceph. lib. 3. c. 2. apud Curterium hic legit τετολμημένων ἀνασάτωσιν: Iosephi autem Græca exemplaria, quæ nos quidem vidimus, ita habent vt restituit Christop.

In Librum Tertium.

In Indicem capitum.

Pag 20 lat. 2 Ex capite nono & decimo, sicut in vulgato textu sunt disposita, Christophorsonus vnum facit ordine nonum: ideoque, quod ibi vndecimum erat, ille numerat decimum: & consequenter quod ibi erat duodecimum, ipse numerat vndecimum. In hoc capite verba illa [τῆς ἐν ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας] prorsus expungit. Duodecimi capitis inscriptionē coniunctam hanc fecit, [ὡς δεύτερος ῥωμαίων ἀνέκλητος ἐπισκοπεῖ, καὶ ὡς δεύτερος ἀλεξανδρέων ἀβίλλιος, καὶ ὡς ῥωμαίων μετ' ἀνέκλητον τρίτος κλήμης, καὶ περὶ τῆς κλήμεντος ἐπιστολῆς:] quæ ex quatuor capitibus vnum fecit, vt quod in vulgato exemplari 17. erat, id fiat in suo 13. Ad finem porrò capitis 18. vulgati, sui verò 14. vbi de S. Ioanne eiusque ἀποκαλύψει loquitur, addit hæc verba: [καὶ φλαβίας δομιτίλλης.] Sequentia duo capita rursus connectit, adiecta post verbum, προσταχθῆ, particula καί. Idem facit in proximè sequentibus duobus capitibus, adiecta eadem particula καί, post verbum κήρυξιν. Sic vt sequens caput ipsi sit in ordine 17. quod est in exemplari vulgato 2?. deinceps verò nihil amplius hic mutatum est præter ordinem numerumque capitum, vt idem quod vtrobique vltimum est in vulgato exemplari 39. in Christophorsono sit 33.

In Cap. Primum.

Pag. 21. lat. 1 lin. 8. ἐκ διασπορᾶς. Christop. ἐν διασπορᾷ. Lin. 11. ἐπὶ νέρωνος. Rob. ὑπὸ νέρωνος, sed non rectè.

CAP. III.

Lin. 24. μήτε μὴν. Christop. μήτε τῶν. Pag. 21. lat. 2. lin. 9. ὁμολογουμένων. Chr. ὁμολογουμένων.

CAP. IIII.

Lin. 13. τοῖς ἐκ Chr. τοῖς ἐκ. Lin. 20. ὀφθαλμοῖς δὲ. Christophorsonus hic suppleuit αὐτοῦ. Ibidem hæc verba, φασὶ δὲ ὡς ἄρα τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγελίου. μνημονεύειν ὁ παῦλος εἴωθεν, ὁπηνίκα ὥσπερ ἰδίου τινὸς εὐαγγελίου, γράφων ἔλεγε κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου: sic emendauit, φασὶ δὲ ὁπηνίκα ὁ παῦλος εἴωθεν ὥσπερ ἰδίου τινὸς εὐαγγελίου μνημονεύειν, γράφων οὕτως, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, τὸ κατὰ μάρκον εὐαγγέλιον σημαίνειν. quod & secutus est, nisi quod pro Marco Lucam reddiderit. vnde ipse inter describendum calamo lapsus pro Luca Græcè Marcū scripsit.

Lin. 33. ἐπὶ τὰς γαλλίας. Christo. ἐπὶ τὴν γαλατίαν. Lin. 39. πρῶτον ἐπίσκοπον. Christ. hæc verba expunxit, ob id, quod in exemplari M.S. non sint: & sane hic inculcata videtur satis importunè.

CAP. V.

Pag. 22. lat. 1. lin. 7. τί δὲ Chr. τίτου. Lin. 38. ὑπομεμνῆσθαι Christ. post hæc verba suppleuit testimonium Iosephi, quod desiderabatur, ex cap. ?5. libr. 6. de capt. Iud. ab illis verbis, ἀπώλετο γὰρ τῆς χώρας, vsque ad finem eiusdem cap. & in contextu Latino hoc signo † geminato interclusimus.

CAP. VI.

Lin. 41. δῆτα. Christop. δὲ τὰ. Pag. 22. lat. 2. lin. 1. ὑπάγεσθαι Rob. παράγεσθαι. Lin. ?. τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ, Rob. τὸν θεὸν ἡμῶν Lin. 6. ἀπωλείας. Chr. ἀπώλειαν. Lin. 8. προσεξήκοντο. Chr. addit hic, γὰρ, & ibidem pro γε legit γάρ. Lin. 11. τῶν ἀθλίων. Chr. addit hic, ἦν. Lin. 12. καὶ κλείειν. Chr. καὶ γὰρ κλείειν. Lin. 1?. ἀντηλλάξαντο. Chr. ἀντικατηλλάξαντο. Lin. 17. ἐφέλκοντες. Chr. ἐφελκόντες. Lin. 20. αἰδῶ. Rober. αἰδώς, sed priorem lectionem constructio sermonis tuetur. Lin. 21. γυναῖκας γοῦν. Chr. hic addit, ἀνδρῶν. Lin. 26. διαρράξαντες τὰς χεῖρας. Chr. εἰσαρράξαντες τὰς θύρας. Lin. 33. τοῖς ἀθλίοις τῶν ἀνδρείων τοὺς πόρους Christo. τοῖς ἀθλίοις τοὺς τῶν αἰδοίων πόρους.

Pag. 23. lat. 1. lin. 2. ὁ λιμός. lege λοιμός. Lin. 4. διαιδοῦντας. Chr. διοιδήσαντες. Lin. 10. ξηροῖς δὲ Chr. ξηροῖς γάρ. Lin. 17. ἀγνοεῖς. Chr. ἀγνοήσας. Lin. 20. ὑβριστῶν. Chr. ante hoc verbū habet, ἀπὸ τῶν τειχῶν. ita legit etiam Curt. Lin. 32. ἐμπνέοντας. Chr. ἐκπνέοντας. Lin. 33. αὐτῷ. Chr. αὐτῷ. Lin. 35. θυόντων. Chr. μισθούντων. Lin. 36. ὑπ' ὀδόντας. Chr. ὑπὲρ ὀδόντας. Lin. 39. παλαιά Chr. παλαιάν. Lin. vlt. ὁ μήτε. Chr. οἷον μήτε. Robertus ὑπ' οἷον μήτε. Pagina 23. Latere 2. Linea 3. τὸν

λόγον

λόγον ὧν, Chr. τὸν λόγον οὗ. Lin. 4. γυνὴ, Christoph. γυνή ὡς. Lin. 12. ἄλλοις, Christoph. ἄλλως. Lin. 14. ἐξήχησαν, Chr. ἐξηκάσαντο. Ibidem, τὴν ὀργὴν, Chr. τὴν ὁρμὴν. Lin. 22. ἤδη, Chr. ἤδει. Lin. 24. τοῦτο τέκνον, Chri. τοῦτο τὸ τέκνον. Lin. 27. ἐγὼ μὲν ὑμῖν. Chr. ἐγὼ μὲν ἥμισυ. Li. 30. τολμηθὲν εἰργάσθη, Chr. τολμηθὲν δεινῶς εἰργάσθη.

CAP. VII.

Lin. 40. ἐνδεικνυμένους, Chr. huic voci subiungit, ἐκ τοῦ φροντιστοῦ: vertit autem, à Frontone Romano: κατ' ἐπεξήγησιν. Pag. 24. lat. 1. lin. 3. τούτων δὲ μόνων τὸν ἀριθμὸν εἰς ἐννέα μυριάδας ἀνδρῶν συναχθῆναι: hunc locum Chr. ex cap. 5. lib. 6. de cap. restituit hoc modo, τῶν μὲν οὖν αἰχμαλώτων πάντων ὅσοι καθ' ὅλον ἐλήφθησαν πόλεμον, ἀριθμὸν εἰς ἐννέα μυριάδας, καὶ ἑπτακισχιλίους συναχθῆναι, quæ & interpretatus est.

CAP. VIII.

Lin. 31. παρατχομένης. Ita Christoph. Pag. 24. lat. 2. lin. 7. ἔχουσα βαθυτάτοις, Chri. hic ex Iosepho supplet, εἰς τὸν οὐδὸν ὄντα διηνεκοῦς λίθου καθειμένοις. Lin. 8. ἠνοιγμένη, Ch. ex Iosephi cap. 31. libr. 6. hic addit. δραμόντες δὲ οἱ τοῦ ἱεροῦ φύλακες ἤγγειλαν τῷ στρατηγῷ. κἀκεῖνος ἀναβὰς, μόλις αὐτὴν ἴσχυσε κλεῖσαι πάλιν τοῦτο τοῖς μὲν ἰδιώταις κάλλιστον ἐδόκει τέρας. ἀνοῖξαι γὰρ τὸν θεὸν αὐτοῖς τὴν τῶν ἀγαθῶν πύλην: οἱ λόγιοι δὲ λυομένην αὐτομάτως τοῦ ναοῦ τὴν ἀσφάλειαν ἐνόουν, καὶ πολεμίοις δῶρον ἀνοίγνυσθαι τὴν πύλην: δηλοῦν τ' ἐρημίας ἐπέφαινον ἐν ἑαυτοῖς τὸ σημεῖον. Lin. 9. τέρας δὲ ἔδοξεν ἂν εἶναι, Chr. ex Iosephi eodem loco τεράστια δὲ ἂν ἔδοξεν οἶμαι. Lin. 13. παρελθόντες εἰς τὸ ἱερὸν: Christ. προσελθόντες εἰς τὸ ἔνδον ἱερόν: Lin. 14. ἀντιλαμβάνεσθαι. Christophor. ἀντιλάβεσθαι. Lin. 15. ὅτι, Chr. ὅ δὲ καί. Lin. 17. Ανανίου, Chr. Ἀνάνου. Lin. 19. ἐν ᾗ σκηνοποιεῖσθαι: Chr. hic addit, ἑπτὰ ἡμέρας, quanquam in textu Iosephi id non habeatur. Lin. 24. καὶ ὀργισθέντες, Chr. hæc verba expunxit, quia in Iosepho non reperiuntur. Lin. 25. ὁ δὲ οὐδ' ὑπὲρ ἑαυτοῦ φθιγξάμενος, οὔτε ἰδίᾳ πρὸς τοὺς παρόντας, Christophorson. ex Iosephi loco supradicto: ὁ δὲ οὐθ' ὑπὲρ ἑαυτοῦ δημοσίᾳ πρὸς τοὺς ἐπισήμους οὔτε ἰδίᾳ πρὸς τοὺς παίοντας.

CAP. IX.

Lin. 40. ματταθίου, Chr. ματθίου, Rob. ματθαίου. Pag. 25. lat. 1. lin. 4. ῥωμαϊκοῦ, Chr. ἰουδαϊκοῦ. Lin. 12. ὄν, Chri. ὄν, ibidem βιβλίων συμφώνων, Chr. βιβλίων παρ' ἡμῖν ἀσυμφώνων: ita & Carterius. Lin. 13. δικαίως πεπιστευμένα, Ch. δικαίως θεῖα πεπιστευμένα. Linea 14. ἐπὶ μωύσεως, Christo. ἐπὶ τὰ μωύσεως. Lin. 17. ὀλίγον, Chri. ὀλίγου. Lin. 18. βασιλέως, Chr. βασιλέως ἀρχῆς. Lin. 21. πρὸς αὐτῶν. Chr. πρὸ ἑαυτῶν. Lin. 22. πρότιμεν, Chr. πεπιστεύκαμεν. Lin. 23. προσθεῖναί τις, Chr. addit hic οὐδέν. Lin. 24. ἐκ πρώτης, Chr. ἐκ τῆς πρώτης, ibidem νομίζειν. Chr. ὀνομάζειν, quo tamen vsus non est. Lin. 34. καὶ ὡς ἐπ' αὐτὸ τῆς ἀρχαιολογίας τὸ τέλος. Chr. ita emendat καὶ ὡς ἐν ἰδίῳ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ βίου αὐτῷ συγγεγραμμένῳ βιβλίῳ. Lin. 37. ταῦτα, Chr. καὶ ταῦτα. Lin. vlt. πολλοῖς, Christ. πολλοῖς ἐνθύς. Pag. 25. lat. 2. lin. 1. παραλελείχεσαν: Chr. παρατετύχεσαν. Lin. 5. τῇ τῆς ἀληθείας παραδόσει μαρτυρῶν, ἐξ ὧν καὶ δύο παρατίθησιν, Chr. τὴν τῆς ἀληθείας παράδοσιν μαρτυρῶν, ὧν δὴ καὶ δύο ὑπέταξα. καὶ βουληθέντι σοι τὰ γεγραμμένα γνῶναι, πάρ' ἐστιν ἐξ αὐτῶν: ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ ἰώσηπος: hæc Chr. secutus est, quæ & Chr. agnoscit.

CAP. X.

Pag. 25. lat. 2. lin. 10. ὁμοῦ, Chr. ὁμοῦ τοὺς πάντας.

CAP. XII.

Lin. 21. ἀνακλήτῳ, Chr. ἀνεγκλήτῳ, vide infra cap. 16. Lin. 24. δεύτερος, Rob. ἕτερος.

CAP. XIII.

Lin. 36. ὀλίγον, Chr. ὀλίγοι. Lin. pen. καθ' ὑμῶν, Chr. καθ' ἡμᾶς.

CAP. XIIII.

Pag. 26. lat. 1. lin. 2. ἀπόστολον, Chr. ἀπόστολον ἅμα.

CAP. XV.

Lin. 21. ἱκανοὶ, Rob. ἱκανῶν. Lin. 22. ὁ ἰόκατος, Rob. ὁ ἰακωβᾶτος. Pag 26. lat. 2 lin. 4. ἀδίκους, Chr. ἀδίκως. Lin. 5. ἱστοροῦσιν, Chr. ὡς ἱστοροῦσιν. Lin pen. πεποίηται μνήμην: pro Græcis hic citatis Chri. ipsa Tertulliani verba in contextu posuit.

CAP XVI.

Lin. 9. παροικίας, Chri. ἐκκλησίας. Lin. 13. ἀνέγκλητος, Chr. ἀνάκλητος. hic cum in contextu supra in cap. 12. diceretur ἀνάκλητος. Rob. adnotauerat ἀνέγκλητον.

CAP. XVII.

Lin 24. παραδεδωκέναι τὴν ἰωάννην. Chri. αὐτὸ τοῦτο παραδεδωκέναι τὸν ἰωάννην. Lin. 28. ὁ δὲ κλήμης, ὁ δὲ οὗτος.

Pag. 27 lat. 1. lin. 5. εἴτά πού. Chri. εἶτα δὲ πού. Lin. 15. παρακαλεθεῖσαν, Rob παραδοθεῖσαν. Lin. 23. φύλακας, Christop. φυλακάς. Lin. 35. περιέλαβον. Rober. περιέβαλλον. Lin. 39. συναγωνιζόμενος, Rob. ἐξημεριζόμενος. Lin. 40 ῥήσεσι, Rob. σειρῆσι. Lin. vlt. ζώπαγον, Chr. καὶ ζώπαγον.

CAP. XVIII.

Pag. 27. lat. 2 lin. 8. δεδωρημένη, Rob. διδομένη. Lin. seq. προνοίᾳ, Rob. πειθοῖ Lin. 15. παῦλος, Chr. παῦλος ὤν. Lin. 17. ζῶον, Christophorsonus ζῶον. Lin. 33. τοὺς ζῶας, Christo. τοὺς ἄλλους ζῶας. Lin. vltim. φησί, Christophorson. φασί. Pagina 28. lat. 1. lin 2 βαπτιστοῦ, Rob. βαπτισματος, quod quomodo hic conuenire queat, equidem non video. Lin. 2 .. γραμμάτων, Christop. συγγραμμάτων. Lin. 27 ὅμως, Christophorson. ὁμοίως.

CAP. XIX.

Pag 28. lat. 2. lin. 4. ἄλλως, Chr. ἄλλας. Lin. 7. προφερομένας, Chr. περιφερομένας.

CAP XX.

Lin. 24. ἀθανασίας ἀΐδιον, Chr. ἀθανασίας ἀΐδιον. Lin. 25. ἀγέρους, Chri. ἀγέρους τινάς.

CAP. XXI.

Lin. 36. ἀδυνάτων, Christoph. διὰ τῆς μαγείας, addit. Pag. 29. lat. 1. lin. 4. προτέρῳ, Chr. προτέρων. Lin. 6. πάμπαν, Chr. πάσας.

CAP. XXII.

Lin. 20. σπλανᾶν, Chri. πλανᾶν. Lin. 24. κήρινθον δὲ τόν. hæc verba, & quæ hinc inclusiuè sequuntur vsque ad illa αὐτοῦ τὸ δόγμα: Christophorsonus ex libro 7. Dionysij Alexandrini ad hunc modum legit: κήρινθον δὲ, τὸν καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου κληθεῖσαν κηρινθιανὴν αἵρεσιν συστησάμενον, τοῦτο εἶναι τῆς διδασκαλίας τὸ δόγμα. Lin. 28. πλησμονῶν, Chr. πλησμοναῖς. Lin. 29. ἐυφημότερον, Chr. ἐυθυμότερον.

CAP. XXIII.

Lin. 38. ἐπὶ τούτων, Chr. ἐπὶ τούτῳ.

CAP. XXIIII.

Pag. 29. lat. 2. lin. 24. φησί. Chr. φασί.

CAP. XXV.

Lin. 28. φίλιππος τῶν δώδεκα ἀποστόλων, Christophorson. φίλιππος εἷς τῶν ἑπτὰ διακόνων. Lin. penult. ὅτι δὲ, Christo. ἔτι δέ.

CAP. XXVI.

Pag. 30. lat. 1. lin. 25. συμεῶνος. Rob. σίμωνος. Lin. 40. πολλὰς ἡμέρας, Rob. πολλαῖς ἡμέραις,

CAP. XXVII.

Pag. 30 lat. 2. lin. 14. κοινῶσαι, Rob. κοινώσασθαι. Lin. 28. διηγόσει τί, Chr. διηγήσει τὶ λοιπόν.

CAP. XXXI.

Pag. 30 lat 2. lin. 30. χώρας, Chr. χώρας πάλιν.

CAP. XXXIII.

Pag. 31. lat. 1 lin. 27. εἰδέ πού καὶ παρηκολουθηκώς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἔλθοι, τοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἀνέκρινον λόγους, Chr. ita legit, εἰ δὲ πού καὶ ὡς τῶν πρεσβυτέρων παρηκολουθηκὼς τοῖς ἀποστόλοις ἔλθοι, τοὺς τῶν ἀποστόλων ἀνέκρινον λόγους: quod & in versione sua contextu expressit.

In Librum Quartum.

In Tabulam Capitum.

Decimum & vndecimum caput in vnum connectit Christophorsonus, ita vt quod hactenus vndecimum caput fuit, id nunc fiat 10. & sic deinceps: linea autem 15. Christoph. pro ἱερέας legit ἱερέ@. & lin. seq. pro χριστὸν legit χριστοῦ. Rursus autem ex cap. 25. & 26. vt in vulgato codice notantur, vnum, & item 28. & 29. vnum caput fecit, vt secundum continuatae hac ratione connexionum series, capita numerentur in vniuersum non nisi 28.

In Caput Primum.

Pag. 3. lat. 2. lin. 8. ὑπολαμβάνει, *Robert.* ἀπολαμβάνει.

CAP. III.

Pag. 34. lat. 1. lin. 4. Christophors. ita legit, τοῦ δὲ σωτῆρος ἡμῶν τὰ ἔργα ἀεὶ παρῆν καὶ ἀληθῆ ἦν, οἱ γὰρ θεραπευθέντες, οἱ ἀναστάντες, *&c.*

CAP. V.

Lin. 33. καὶ μηνῶν, *Christo.* καὶ μηνῶν τινων. *Lin. 34.* ἑκτοῦ, *Rob.* ἑκτὸς.

CAP. VI.

Lin. vlt. τῶν ἀνδραποδῶν, *Rob.* τῶν ἐπ' ἀνδραπόδων, *quod quid sit, equidem non satis scio.*

CAP. VII.

Pag. 34. lat. 2. lin. 17. πάλαι, *Christophorsonus* πάλαι. *Lin. 26. Chri. legit,* δυοῖν αἱρέσεων διαφόρων ἀρχηγοὺς κατεστήσατο. *Lin. 36.* ἐκφαίνων γοῦν, *Chr.* ἐκφαίνων γοῦν αὐτοῦ. *Lin. 38.* ἄλλοις, *Chr.* ἀγγέλοις. *Pag. 15. lat. 1. lin. 12.* τοὺς μὲν πρὸς αὐτῶν, *Chr.* τοὺς μὲν πιστοὺς πρὸς αὐτῶν.

CAP. VIII.

Lin. antepenult. Chri. legit, κοσοτάρια. *Pag. 15. lat. 2. lin. 1.* ἐν ταυτῷ δέ, *Rob.* ἐνταῦθα δέ. *Lin. 20.* κλέινων, *Rob.* κλεινῶν. *Lin. 27.* ἀντιχειρῶν, *Rob.* ἐπιστολῶν.

CAP. IX.

Lin. 55. δείκνυσι, *Chr.* δείκνυσι ἐκ.

CAP. XI.

Pag. 16. lat. 2. lin. 14. εἰς αὐτῶν, *Christ.* εἰς αὐτῶν ὧν.

CAP. XII.

Lin. 22. βεβαιοῦντες, *Christophorso.* βεβαιοῦντι. *Lin. 24.* νικῶσι, *Chr.* νικῶσι μᾶλλον. *Lin. 27.* ἡμέτερα, *Chr.* ὑμέτερα. *Lin. 28.* ὑμεῖς δὲ παρὰ πάντα τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀγνοεῖν δοκεῖτε, τούς τε θεῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀμελεῖτε καὶ τῆς θρησκείας τῆς περὶ τὸν ἀθάνατον, οὐδὲ τοὺς χριστιανοὺς θρησκεύοντας ἐλαύνετε: *Hæc Christophorsonus ita legit,* ὑμεῖς δὲ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἀγνοεῖν δοκεῖτε τοὺς θεοὺς, καὶ τῶν ἱερῶν ἀμελεῖτε, θρησκείας δὲ τῆς περὶ τὸν θεὸν οὐκ ἐπίστασθε, ὅθεν καὶ τοὺς χριστιανοὺς θρησκεύοντας ἐλαύνετε. *Lin. 34.* οἱ δὲ ἐκ, *Christophorsonus* οἱ δὲ δὴ ἐκ. *ibidem* ἐπιμένοι ἐκεῖ: *Christophorsonus* ἐπιμένοι πρὸς ἐκεῖ. *Lin 35.* ὡς πράγματα φέρων ὡς δὲ τοιοῦτον, *Chr.* πρᾶγμα καὶ ἐπιφέρειν ὡς τοιοῦτον. *Lin. 36.* καὶ ἐὰν: *Chr.* κἂν. *Lin. 39.* αὐτῶν, *Christ.* αὐτοῦ.

CAP XIII.

Pag 37. lat. 1. lin. 10. μαρτυροῦσι, *Christophorsonus* μαρτυροῦσι τούτοις. *Lin 11.* τὸν τοῦ πολυκάρπου θρόνον, *Christo.* τὸν πολύκαρπον. *Lin. 12. Christophorsonus vocem* πολυκάρπου *hic expunxit.*

CAP. XIIII.

Lin. vlt. ἀμφὶ τοῦ πολυκάρπου, *Christophorso.* ἀμφὶ τὸν πολύκαρπον. *Pag. 37. lat. 2. lin. 24.* τοὺς ἀμφ' αὐτόν, *Chr.* τοῖς ἀμφ' αὐτόν. *Lin. 32.* τὸ φανὲν τὸ μέλλον, *Christop. & Rob.* τὸ φανὲν μόνον οὐχὶ τὸ μέλλον. *Pag. 38. lat. 1. lin. 2.* προσώπου, *Rob.* ζώου. *ibidem* καὶ εἰ, *Christop.* καὶ τί. *Lin. 3. Christop.* πρεσβύτην *legit.* *Lin. 11.* τοῦ δεῖξαι, *Rob.* τοῦ δεῖξαι. *Pag. 38. lat. 2. lin. 1.* ἀγνοεῖς γάρ, *Christophorsonus* ἀγνοεῖς δέ. *Lin. 4.* μὴ μόνον συμπεῖσαι, *Chr.* μὴ μόνον μὴ συμπεῖσαι. *Lin. 10.* διδάσκειν μὴ δὲ προσκυνεῖν, *Christ.* διδάσκειν μὴ θύειν μὴ δὲ προσκυνεῖν. *Lin. 11.* τὸν ἀσιάρχην, *Chr.* τὸν ἀγωνάρχην. *Lin. 14.* τῆς φανερωθείσης, *Chr. addit hic* αὐτῷ. *Lin. 32. Chr. legit,* τοῦ χριστοῦ τοῦ. *Lin. vlt. Chr. legit,* καὶ ἦν εἰς μέσον. *Pag. 39. lat. 1. lin. 1.* καὶ γάρ, *Chr.* καὶ δή. *Lin. 7.* οὗτος γέγονε, *Christo. hic supplet* θαυμασιώτατος. *Lin. 30. Christophorsonus legit,* τοῦ ἐν σμύρνῃ μαρτυρήσαντος. *Lin. 36. Christophorso. legit,* μάρτυς εἷς τις ἐγνωρίζετο. *Pag. 39. lat. 2. lin. 2. Christ. legit,* τοὺς οἷς φίλον.

CAP. XV.

Lin. 10. ἰουδαίας, *Christ.* ἰουδαίων. *Lin. 11.* ἧς ὑπερέσβευσε ἀληθείας, *Rob.* ὑπὲρ ἧς, *&c.* *Lin. 12.* ταῖς ἀληθείαις, *Chr.* τῆς ἀληθείας. *Lin. 16.* ὅς γε περὶ ὧν μὴ ἐπίσταται, *Christ.* ὅς γε περὶ ἡμῶν ἃ μὴ ἐπίσταται. *Lin. 18.* τοῦτο πράττων, *Christop.* ταῦτα πράττων. *Lin. 28.* ἢ ἐπίσταται, *Chr.* ἢ εἰ καὶ ἐπίσταται μέν. *Lin. 36.* ὁ ἐπιστεύσας, *Chr.* ὁ ἐπιστεύσας. *Lin. penult.* συνέλεγχε, *Rob.* διέλεγχε.

CAP. XVI.

Lin. vlt. Rob. legit, μαρτύριον ἑτέρων πρὸ αὐτοῦ μαρτυρησάντων. *Pag. 40. lat. 1. lin. 5.* καὶ μετὰ λόγον, *Chr.* δυσὶ μετὰ λόγον. *Lin. 24.* τι αὐτὸ τοῦτο μόνον, *Christ.* αὐτὸ ὅτε μόνον, *&c.* *Lin. 28. Chr. legit,* τελευταῖον δὲ ὅτι.

CAP. XVII.

Pag. 40. lat. 2. lin. 6. Chr. legit, τεπαιδευμένης διανοίας καὶ περὶ τὰ θεῖα ἐσπουδακυίας ὑπομνήματα. *Lin. 18.* βιβλίον, *Christophors.* βιβλίων. *Lin. 24.* ἐπὶ τά, *Robert.* περὶ τά. *Lin. 27. Christ. legit,* οὐ μόνον δὲ οὐ μετανοήσατε. *Lin. 36.* ἄξιον, *Chr.* ἄξιοι.

CAP. XVIII.

Pag. 41. lat. 1. lin. 7. ἀρχίατρας, *Christophors. adnotauit alicunde* ἀρχιατρεῖν@.

CAP. XXI.

Lin. 18. μεγάλα ἐκεῖ, *Chr.* μετὰ ἐκεῖ. *Lin. 20.* οἷς, *Christop.* ὡς. *Lin. 22.* διαδοχήν, *Chr.* διαπρεσβεύειν. *Lin. 30.* θίβυλις, *Rob.* θέβουθις. *Lin. 31.* ὧν, *Rob.* ὤν, *Chr.* ὡς. *Lin. 32.* γοραθηνοί, *Rob.* γοραθηνοί. *ibidem Chr. legit,* γοραθηνοὶ καὶ μασβωθαῖοι, *&c.* μασβωθαῖοι. *Pag. 41. lat. 2. lin. 6.* ἐφ' ἕτερον, *Christophorsonus* ἑτέροις.

CAP. XXII.

Lin. 21. παροικοῦσιν, *Chr.* παροικούσῃ. *Lin. 27.* γάλμαν, *Chr.* πάλμαν. *Ruffinus legit palman.* *Pag. 42. lat. 1. lin. 3. Chr. legit,* ἐπιχορηγοῦντας καὶ διδόν. *Lin. 5. Chr. legit,* διαφυλάττοντας. *Lin. 10.* ἐχομένων, *Christophorson.* ἐχομένην.

CAP. XXIII.

Lin. 22. Christ. legit, οὐδὲν χεῖρον ἢ πρότερον καὶ τότε. *Lin. 23. Chri legit,* τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας. *Lin. 29. Chr. legit* ἀκριβεστάτης. *Lin. 33.* συγγράμματα, *Robert.* λόγον.

CAP. XXV.

Lin. 40. Chr. legit, μελίτωνος μέν, *& ibidem* καὶ τὸ περὶ πολιτείας, καὶ τὸ περὶ προφητῶν. *Pag. 42. lat. 2. linea 1. Chr. legit,* καὶ ὁ περὶ ὑπακοῆς πίστεως, καὶ ὁ περὶ αἰσθητηρίων. *Lin. 6. Christoph. legit,* ἐν μὲν οὖν τοῖς. *Lin. 8. Christ. legit,* ἐμαρτύρησε. *Lin. 13. Christophersonus legit,* τὸ πᾶν τῶν θεοσεβῶν γένος. *Lin. 27.* τῆς βασιλείας τὴν σύντροφον, *Christoph.* τῇ βασιλείᾳ σύντροφον. *Lin. 29.* τοῦ πρὸ ἀγαθοῦ, *Chr.* τοῦ πρὸς ἀγαθοῦ. *Lin. 32.* μόνοι πάντων, *Christo.* μόνοι δὲ πάντων. *Lin. 35.* ἀγνοίαν, *Chr.* ἄνοιαν. *Lin. 39. Chr. legit,* ἐν αἷς ὀνόματι καὶ πρὸς λαριοσάμεις. *Pag. 43. lin. 5. Christophorsonus legit,* ἀπειδῆ τῶν πρὸς λόγον.

CAP. XXVII.

Lin. 29. Christophorsonus legit, μαθητὴν δὲ αὐτὸν ἱστοροῦσι. *Lin. 31.* ἀπὸ σατορνίλου, *Christophors.* ἀπὸ σατορνίνου. *Lin. vltima* σατορνίλου, *Christophorsonus* σατορνίνου. *Pag. 43. lat. 2. lin. 1.* παρ' ἑαυτοῦ τὴν αἰσχρολογίαν ποιησάμενος, *Chr.* ἀναγορεύσας παρ' ἑαυτοῦ τὴν αἰσχρολογίαν ἐποιήσατο. *Lin. 9.* τόλμησαί τινας, *Chr.* τόλμησαί τινας.

CAP.

CAP. XXVIII.

Lin. 19. Chr. legit, μετὰ καὶ πλειόνων ἑτέρων αὐτοῦ συγγραμμάτων.

In Librum Quintum.

In elenchum Capitum.

Pag. 42. lat. 1. Caput 15. cum 14. coniungit, ita vt apud illum numeretur cap. 14. quod est vulgo cap. 15. deinde linea 6. legit προφητίδων, *vbi vulgatus textus habet* προφητῶν. *Deinde linea 9. legit,* περὶ τῆς παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀναιρέσεως, καὶ περὶ τῆς τῶν φρυγῶν αἱρέσεως: *mox linea 14. & 15. ex quibus coniunctis caput 15. conflauit, ita legit:* περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἀσίαν διαφωνίας περὶ τοῦ πάσχα, καὶ ὅπως τοῖς πᾶσιν αὐτόθι ἐπισκόποις μία ψῆφος περὶ αὐτοῦ συνεφωνήθη. *Deinde caput 24. supplet separatim his verbis* ὅπως βίκτωρ ὁ ῥώμης ἐκκλησίας ἐπίσκοπος πάσας τὰς τῆς Ἀσίας ἐκκλησίας τῆς κοινῆς ἑνώσεως ἀπέτεμνε, καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ τοῦ εἰρηναίου ἐπιστολή: *post hæc sequitur caput 25.* ὅσα τῆς εἰρηναίου φιλοκαλίας, *& cæt. ordine capita duo, in quibus nihil est mutatum.*

CAP. I.

Lin. 36. καθ' ἡμῶν, *Robert.* καθ' ἡμᾶς. *Pag. 44. lat. 2. lin. 10.* πολυκηρύκτοις, *Christ.* ἀκηρύκτοις. *Lin. 31. Chr. legit,* πᾶσαν τὴν ὁρμὴν τοῦ πονηροῦ φέρειν τε καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἑλκύσαι. *Lin. 32. Christ. legit,* ἔσπευδον πρὸς χριστόν, ὄντως ἐπιδεικνύμενοι. *Lin. 36. Chr.* ἠγριωμένοι πάλιν πρὸς ἡμᾶς ὡς πρὸς ἐχθρούς. *Lin. vlt. Christo. legit,* κἀκείνου ἐν τῷ κρίνειν πάσης τῆς πρὸς ἡμᾶς χρωμένου. *Pag. 45. lat. 1. lin. 4.* καὶ πάσῃ, *Chr. vocem* καὶ *hic expungit, & post vocem* ἄοκνος *infra restituit. Lin. 11.* ἀνελήφθη γὰρ καὶ εἰς τὸν κλῆρον τῶν μαρτύρων, αὐτὸς παράκλητος: *ita legit Christophorsonus. Lin. 12. Christoph.* ἔχει γὰρ καὶ τὸν παράκλητον Ἰησοῦν ἐν ἑαυτῷ καὶ εἰκότως τὸ πνεῦμα. *Lin. 16. Chri legit,* διεκρίνοντο οἱ λοιποί, φανεροὶ μὲν γὰρ καὶ ἕτοιμοι ἐγίνοντο. *Lin. 19. Rob. legit,* ἐξέζωσαν τὸ δίκης, *& infra ibidem.* καὶ πάθος ἀμείζονος. *Lin. 28. hæc verba,* κατ' ἐνέδραν τοῦ σατανᾶ: *Christop. hic expunxit & in sequentem lineam rursus restituit post verbum* τῶν στρατιωτῶν. *Lin. 34.* καθ' ἡμῶν, *Rob.* ἐφ' ἡμῖν. *Pag. 45. lat. 2. lin. 9.* περιεσφραγισμένος καὶ ἀνεσωμένην, *Christ.* διερρωγότος. *Lin. 15.* τὴν ὑπομονὴν, *Christ.* τὴν ἐπιμονήν. *Lin. 2.. Christop. legit,* ἀναίδειος, καὶ στερρός. *ibidem pro* ὑπερῴου, *legit* οὐρανοῦ. *Lin. 34.* ἀνεκάλυψε, *Chr.* ἀνέκαυσε. *Linea 37.* καὶ βιβλιάδα, *Rob.* καὶ βιβλίαδα. *Pag. 46. lat. 1. lin. 1.* τοῖς βασανισταῖς, *Christo.* τοῖς βλασφήμοις. *Lin. 6.* συγκλείσεις, *Christophors.* συγκλείσεις. *Lin. 10.* ἐπιδεικνύων τὴν αὐτοῦ δόξαν, *Chr.* ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ ἐνταῦθα ἐπιδεικνύοντας τὴν δόξαν. *Lin. 31.* ἐν τῇ εἱρκτῇ, *Chr.* εἰς τὴν εἱρκτήν. *Lin. 35. Christoph. legit,* ὀφελός ἐστι. *Lin. vlt.* ἐκμωροῦντες, *Rob.* ἐκμώρους. *Pag. 46. lat. 2. lin. 19. Chr. legit,* τὸν ἔσχατον ἀγῶνα. *Lin. 29.* ἢ καὶ, *Chri* ἢ καὶ. *Lin. 31.* ὑπὲρ αὐτῶν, *Chr.* ὑπὲρ ἡμῶν. *Lin. 36. Christoph. legit,* τοῖς ἀδελφοῖς μὲν ἡ μικρά. *Lin. 37. Christoph.* μέγαν δὲ καὶ. *Lin vlt.* περιαχθεὶς, *Christoph.* περιαχθέντος. *Pag. 47. lat. 1. lin 9.* ἀνεμίζοντο, *Christ.* ἀπεμορφοῦντο. *Lin. 13. Chr.* τοὺς μὲν ὁμολογοῦντας ἀποτυμπανισθῆναι. *Pag. 47. lat. 2. lin. 2.* κατὰ τῶν εἰδώλων, *Chri.* πρὸς τῶν εἰδώλων. *Lin. 22.* τὸ ὅμοιον, *Chr.* τὸ ὠμόν. *Lin. 25. Chr. legit,* καὶ τότε δὴ τῶν ἐν ἀμφιθεάτρῳ μαρτυρουμένων προσθέντες τά τε. *Lin. 26.* τῆς λοιπῶν, *Chr.* τῆς τυθέντων. *Lin. 38. Chr. legit,* ἀθρυπτόμενα καὶ δειγματιζόμενα. *Pag. 48. lat. 1. lin. 6,* γεγενημένα, *Chr.* ἐνεργήμενα.

CAP. II.

Lin. 10. Christo. legit, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ ἀλλ' αὐτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ὥστε ἐν τοιαύτῃ δόξῃ. *Lin. 11* καὶ ἐκ θηρίων αὖθις, *Christ.* καὶ τοῖς θηρίοις παραβληθέντες καὶ ἐξ αὐτῶν αὖθις. *Lin. 22. Chr. legit,* πρὸς πάντα τὰ ἔθνη. *Lin. 23.* ἐποιοῦν, *Chr.* ποιοῦντες. *ibidem* ἀδελφοῖς, *Chr.* ἀδελφούς. *Lin. 28.* ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἴδιον, *Chr.* ὑπὲρ τῶν ὑβριζόντων ἴδιον. *L. 32.* τοῦτο τοῖς ἐνδοτέροις, *Chr.* ταῦτα τοῖς ἐνδοτέροις.

CAP. III.

Lin. vlt. Chr. legit, τῶν προειρημένων μαρτύρων. *Pag. 48. lat. 2. lin. 2.* αὐχμηρῶς βιοῦντος, *Chri.* αὐστηρὸν βιοῦντος βίον.

CAP. IIII.

Lin. 24. ὡς πρεσβύτερος, *Chr.* ὡς πρεσβύτερον. *Lin. 30.* καθείλετο, *Chr.* καθείλεκται.

CAP. V.

Lin. 34. διὰ πίστεως, *Chr.* διὰ πίστιν. *Pag. 49. lat. 1. lin. 15.* ἔπεσονται, *Chr.* ἔσονται.

CAP. VI.

Lin. 29. συμβεβληκώς, *Rober.* συμβεβιωκώς. *Lin. 35. Chr. legit,* ἀλήθειαν κατηγγέλκασι. *Lin. penult.* διδαχῇ, *Christophor.* διαδοχῇ.

CAP. VII.

Pag. 49. lat. 2. lin. 3. Chr. legit, ἐν δευτέρῳ δὲ τῶν. *Linea 5. Christoph. legit,* λέγων ὁ αὐτός. *Lin. 8. Christophorsonus legit,* πολλάκις δὲ διά τι ἀναγκαῖον. *Lin. 9.* καὶ ἀγρυπνίας, *Chri.* καὶ λιτανείας. *Lin. 12. Chr. legit,* πάντα ὄντως: *sic etiam Rob. Lin. 23. Chr. legit,* πολλὰ θαύματα ἑκάστης ἡμέρας.

CAP. VIII.

Lin. 32. Chr. legit, παραδεδώκασι, τούτων δὲ καὶ ὁ εἰρηναῖος ἦν. *Lin. 36.* τούτων ἔξοδον, *Chr.* τούτου ἔκδοσιν. *Lin. vltim. Chr. legit,* καὶ περὶ τῆς ψήφου. *Pag. 50. lat. 1. lin. 4. Chr. legit,* διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων ἔχει ἑξακόσια, ἑξήκοντα καὶ ἕξ. *Lin. 5. Chr. legit,* ἀποκαλυφθέντος αὐτοῦ. *Lin. 11.* φέρων, *Christo.* εἰσφέρων. *Lin. 15.* ἀφθαρσία, *Chr.* ἀφθαρσίας. *Lin. 33.* ποιήσαντος τοῦ θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο, *Chr.* ποιήσοντας τοῦτο ὅπερ ἐβούλετο. *Lin. 34.* ἄρα συντεθειμένοι, *ita Chri. Lin. 35.* ἑρμηνείας χάριν, *Chr.* ἑρμηνεύειν χάριν.

CAP. X.

Lin. 9. ἀνὴρ κατὰ παιδείαν ἐνδοξότατος, *Christ.* τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ ἐπιδοξότατος. *Lin. 14. Chr. legit,* φασὶν αὐτὸν ἐνθυμοτάτῃ διαθέσει προθυμίαν. *Lin. 17. Chr. legit,* ἐπ' οἰκοδομῇ καὶ αὐξήσει. *Lin. 19.* λέγεται, *Chr.* εἴρηται.

CAP. XI.

Lin. 29. διαδοχῆς, *Chr.* διδαχῆς. *Lin. 32.* ἐναργῶν, *Chr.* ἐνεργῶν. *L. 36.* δυνάμει δὲ ἄρα πρῶτος, *Chr.* δυνάμει δὲ οὗτος πρῶτος. *L. 39.* ἐκδεξάμενος, *Chr.* ἐκδεχόμενος. *ibidem* ὅμοιοι, *Chr.* ὅμοιοι.

CAP. XII.

Lin. vlt. ἐπὶ τοῦτον, *Chr.* ἐπὶ τούτῳ.

CAP. XIII.

Pag. 51. lat. 1. lin. 30. προθείς, *Chr.* προσθείς. *Pag. 51. lat. 2. lin. 3.* λόγοις, *Chr.* νόμοις.

CAP. XIIII.

Lin. 12. περιέλκοντες, *Chr.* παρέλκοντες.

CAP. XV.

Lin. 17. καταλέλεκται, *Chr.* ἀνείλεκται. *Lin. 20.* κατὰ μυσίαν λεγομένην, *Chr.* κατὰ φρυγίας λεγομένῃ. *Lin. 21.* πῶς, *Christop.* πως. *Lin. 25,* κατὰ πόντον, *Rob.* κατὰ τόπον. *Lin. 28.* ἑκαστά τε, *Chr.* ἑκάστοτε *Lin. 31.* ἀνεκδότοις, *Chr.* ἐκδόθεις. *Lin. 34. Chr. legit,* τοῦτο μὲν αὐτόθι. *Lin. 39.* ἀρδαβαῦ, *Chr.* ἀρδαμᾶν: *vide Ruffinum. Pag. 52. lat. 1. Lin. 8.* χαρίσματι πεπληρωμένος ἐκφερόμενοι, *ita Chr. Lin. 14.* ἑτέρας, *Chr.* ἑταίρας *Lin. 20. Chr. legit,* οὐκ μέτε πάροδον εἰς αὐτὴν μήτε ἐμήν. *Lin. 27.* προφητοφόντας, *Rob.* προφητοκτονοῦντας. *Lin. 35.* κατὰ γὰρ τόν, *ita Christophors. Lin. 36.* ἑκάστου, *Christop.* ἐκστάσεως. *Lin. 38. Chr. legit,* πολὺς αὐτοῦ λόγος παρακινῆσαί τε καὶ καταπιστεῦσαι ἑαυτὸν ὑπὸ τοῦ ἀπάτης πνεύματος, ἀφ' οὗ αἰρόμενόν ποτε καὶ ἀναλαμβανόμενον εἰς οὐρανούς. *Lin. vlt.* ἴδεν, *Chr.* ἴδεν, *Rob.* ᾔδεν. *quod hic conuenire nō potest. Pag. 52. lat. 1. lin. 5. Chr.* καὶ μὴ λεγέτω ὡς ἐν ὑπὸ λόγῳ ὑπὸ κατὰ ἀσέβειαν. *Lin. 9. Rob. legit,* ὑπὸ πνεύματι λαλοῦντας ἄνδρας. *L. 29. Chr. legit:* ἐπιφέρει λέγων, καὶ ἐπειδὰν οἱ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ τῆς κατὰ ἀλήθειαν πίστεως μαρτύριον κληθέντες τύχωσι. *Linea 31.* μὴ κοινωνήσαντες τελειοῦνται διὰ τὸ μή. *Christ.* μὴ κοινωνήσαντες

 αὐτοῖς.

αὐτοῖς, διὰ τὸ μή. *Lin.* 33. καὶ δὴ, *Christophorsonus* τελευτῆσαι, καὶ δὴ.

CAP. XVI.

Lin. 27. *Hæc verba* [αὐτὸ τῶν ἐνισταμένων ὃ ἀλκιβιάδου ἀδελφοῦ τυγχάνει ὑπόμνημα] *Christophorsonus tanquam notha expūxit, nec vertit: pro* ἀλκιβιάδου *autem reposuit* μιλτιάδου, *quod & Curterius adnotauit.* *Lin. vlt. Rob. legit,* ἐν παρεκτάσει. *Pag.* 53. *lat.* 1. *lin.* 1. ἑκουσίαν, *Chr.* ἑκούσιον.

CAP. XVII.

Lin 30. πρισκίλλαν, *Rob.* πρίσκαν: *ibidem Chri. legit,* οὐ δοκεῖ σοι. *Pag.* 53. *lat.* 2. *lin.* 3. ὁ προφήτης, *Chr.* ἡ προφῆτις. *Lin.* 4. τῷ προφήτῃ, *Christo.* τῇ προφήτιδι. *Lin.* 6. παρ' αὐτῷ, *Christop.* παρ' ἄλλοις. *Lin* 16. ὁ προφήτης, *Chr.* ἡ προφῆτις. *Lin.* 17. τοῦ προφήτου, *Chr.* τὸ προφῆτιδος.

CAP. XX.

Pag. 44. *lat.* 2 *lin.* 11. *Chr legit,* κατὰ δὲ τὸν τῆς κομόδου βασιλείας χρόνον. *Lin.* 20. *Chr. legit,* ἵνα γνῷ καὶ τὸν εἰς ταῦτ' ἐπιστάσαν. *Vide Hieron in catalogo scriptorum Eccles.*

CAP. XXII.

Pag. 55. *lat.* 1. *lin.* 12. ἀποτίλοιτο. *Rob.* ἐπιτίλοιτο. *Lin.* 3. φυλλαίτοιτ, *Chr.* φυλάττοιτ.

CAP. XXIII.

Lin. 24. *Rob. legit,* τὴν εἰς αὐτούς. *Lin* 28. *Christop.* φίλιππος εἷς τῶν ἑπτὰ διακόνων: *textus male habet* τῶν δώδεκα ἀποστόλων, *vt & supra.* *Lin.* 32. περοξυνκὰς: *ita legit Christ.* *Pag.* 55. *lat.* 2. *lin.* 1. τὴν ἄζυμον: τὰ ἄζυμα.

CAP. XXIIII.

Lin. 32. ὥρας, *Chr.* ὥρας τε. *Lin.* 29. *Christop. voculas,* ἐν οἷς *expunxit.* *Lin.* 33. καί τοι, *Christop.* καὶ τί. *Pag.* 56. *lat.* 1. *lin.* 6. *Chr. legit,* ἀλλὰ καὶ διαφόροις πλείστοις.

CAP. XXVII.

Pag. 56. *lat.* 2. *lin.* 22. πολλάς, *Christophorsonus* πιστούς. *Lin.* 24. *Chri. legit,* οὗτος μὲν ἠπατήθη. *Lin.* 28. κληθῆναι: *Chri. Rob.* κληρωθῆναι. *Lin* 30. *Chr. legit,* δι' ὁραμάτων πολλάκις ἐνουθετεῖτο. *Pag.* 57. *lat.* 1. *lin.* 15. *Chr. legit,* ἀσκληπιαδότου: *textus habet male* ἀσκληπιάδου. *Lin.* 16. ἑκάστου, *Chr.* ἑκατέρου. *Lin* 17. *Chri legit,* πάλιν μὲν τούτοις τὰ ἑρμοφίλου συνωμάδει τὰ δὲ ἀπολλωνίου, &c. *Lin.* 18. ὑπ' αὐτῶν, *Chr.* ὑπ' αὐτοῦ.

In Librum Sextum.

In elenchum capitum.

Christophorsonus caput quintū cum quarto nectit, ita vt quartum numeret id, quod ēst in vulgato exemplari quintum. Rursus vndecimum connectit cum decimo. Itemquē decimum quartum cum decimo tertio: Itidemquē ex decimo quinto, sexto, septimo, vnum facit. Rursusquē decimum nonum connectit cum decimo octauo, sic vt decimū tertium caput illud habeat, quod est in codice vulgato decimum nonum: linea igitur nona ac decima, quibus decimum tertium caput continetur, ita Christophorsonus legit, περὶ τοῦ ἐλέγχου τοῦ ἀμβροσίου καὶ τῆς τοῦ ὠριγένους παιδείας. *Rursus autem vicesimum sextum & septimum coniungit, vt quod caput in vulgato erat vicesimum septimum, id in suo sit vicesimum. Atque hoc ipsum porrò vicesimum caput, quod linea decima septima & octaua continetur, ita legit,* ὡς ἡρακλᾶς τὴν ἀλεξανδρέων ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καὶ ὅπως ἄλλων ὀριγένει οἱ ἐπίσκοποι. *Lin.* 20. περὶ φλαβιανοῦ. *Christ.* περὶ φαβιανοῦ. *Rursus quadragesimum primum & secundum connectit, ita vt quod in vulgato codice, quadragesimum secundum caput erat, id in suo sit tricesimum quartum: reliquis autem ordine instituto consequentibus, tricesimum caput huius libri vltimum est, quod in vulgato cod. est quadragesimum sextum.*

CAP. I.

Pag. 58. *lat.* 1. *lin.* 6. *Chr. legit.* διὰ καρτερικωτάτην ποικίλων βασάνων τε καὶ θανάτου ζῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἀπομονῆς. *Lin.* 10. ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, *Chr.* ἐξ ἔτι παιδὸς. *Lin.* 16. *Christoph. legit,* ἐκ λείψανα αὐτοῦ ἐπιστολῶν.

CAP. II.

Ὅτι γνοὺς. *Chr.* ὅτι ἔγνω: *ibidem legit* ἦν δὲ γὰρ τότε ἐγίνετο. *Pag.* 58. *lat.* 2. *lin.* 1. *Chr. legit,* περὶ μαρτυρίου συντάξας ἐπιστολήν.

CAP. III.

L. 37. *Christ. legit,* ἐπὶ τὰ γραμματικὰ οὐ μετρίαν ἔχειν. *Lin.* 39. σχολάζοντι. *Chri.* σχολάζοντος. *Pag.* 59. *lat.* 1. *lin.* 26. μυρίοις. *Christophorson.* μυρίους. *Lin.* 33. *Chr. legit,* μαθητὰς τοὺς ὑπό.

CAP. IIII.

Pag. 59. *Lat.* 2. *lin.* 26. *Christophorson. legit,* κεφαλῆς ἀποτομὴν. *Deinde quod infra habetur ibidem* ἀποτομὴν, *expungit.* *Lin.* 31. ἀγωνισαμένης *legit Chr.* *Pag.* 60. *Lat.* 1. *lin.* 8. ἐνόμιζε. *Chr.* ἐνομίζετο. *Lin.* 18. *Chr. legit,* καὶ ἐπὶ τὸν θεῖον λόγον προσκεκλημένης.

CAP. V.

Lin. 20. *legit Chr.* ὡς καὶ τὸν ὠριγένην τῶν φοιτητῶν αὐτοῦ παῖδα ὄντα γενέσθαι.

CAP. VII.

Pag. 60. *lat.* 2. *lin.* 4. δὴ γε: δή τι *legit Chr.* *Lin.* 5. *Chr. legit* καὶ διαπρέποντες ἐπίσκοποι θεόκτιστος ὁ καισαρείας, καὶ ἀλέξανδρος ὁ ἱεροσολύμων: *quo modo hunc locum corrigi oportere ostendit linea huius pag.* 17.

CAP. VIII.

Lin. 18. *Christophorsonus legit,* διαπρέψας ὁμολογίας κατὰ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν τῆς δηλωθείσης ἐπισκοπῆς. *Lin.* 33. συνεγνωκέναι: *Rob.* συνειδέναι. *Pag.* 61. *lat.* 1. *lin.* 2. ἠρέμα, *Chr.* ἤρεμα.

CAP. IX.

Lin. 28. *legit Christophorsonus,* εἰσέτι νῦν, παρ' ἡμῖν σωζομένας.

CAP. X.

Pag. 61. *lat.* 2. *Lin.* 6. δόμνον. *Christophorson.* δομνῖνον. *Lin.* 8. καρικόν. *Chr.* καρινόν *Sic etiam Hieronymus legit.* *Lin.* 12. εἰς εὔλογον. *Chr.* οὐκ εὔλογον. *ibidem* βιβλίου. *Chr.* εὐαγγελίου. *Lin.* 21. ὁ μαρκιανὸς καὶ ἑαυτοῦ. *Chr.* ὁ μαρκίων ὃς καὶ αὐτοῦ.

CAP. XI.

Lin. 34. ὁ προξενικὸς εἰς ὑπομονὴν, καὶ ὁ πρὸς τοὺς νεωστὶ βεβαπτισμένους. *Pag.* 62. *lat.* 1. *Lin.* 11. ὃ εἰς πάσχα:] *Chr.* ὃ περὶ πάσχα. *Lin.* 27. ἐν τοῖς αὐτοῦ. *Chr.* ἐν τοῖς αὐτοῖς. *Lin.* 34. *Chr. legit,* τὸν πέζον κυρῶσαι καὶ προσδέξασθαι εἰς ἐντεῦξιν αὐτοῦ. *vide cap.* 14. *lib.* 2. *supra.*

CAP. XII.]

Lin. 22. *Hæc verba,* [παρὰ τὰς κατηγορουμένας:] *Christophorsonus testatur in quibusdam M. S. exemplaribus non reperiri.* *Lin.* 37. *Chr. legit* ἀπισχυριζομένων.

CAP. XIII.

Pag. 63. *lat.* 1. *Lin.* 20. καθ' ἡμᾶς. *Chr.* καθ' ὑμᾶς. *Lin.* 23. *Chr. legit,* μνημονεύσας. *Lin.* 32. *Christophorso. legit:* ἡ παραδοχὴν, καὶ ἔπαινον. *Ibidem pro* φερούσας, *Rob. legit* φέρουσαν.

Pag. 63. *lat.* 2. *L.* 10. *Christ. legit,* παρ' ὃν μεταληπτικὸν τὸν παρ' ἕλλησι τῶν μυστηρίων γνοὺς ζόπεμ. *Lin.* 14. τὸ δὲ ἀμμώνιον.] *Chr.* τὸ δὲ ἀμμώνιον. *Pag.* 64. *lat.* 1. *Lin.* 7. προστέθεικα. *Chr.* προστέθηκας.

CAP. XIIII.

Lin. 20. παροικίαν. *Rob.* ἐκκλησίαν. *Lin.* 22. βήρυλλος. *Chr. & Rob.* κύριλλος.

CAP. XV.

Lin. 34. ἐγχειρίζεσθαι: *Rob.* διαδέχεσθαι.

CAP. XVII.

L.24.Chr.legit, ἐν τὴν Ἑλλάδα τελαίμον@ διὰ παλαιστίνης τὴν πρεσβυτερίου χειροθεσίαν.

CAP. XVIII.

Lin.29.Chr.legit. προσεπιδῆναι δηλοῦντας ὡς ἐν μὲν τῷ ἑλῷ.

CAP. XIX.

Pag.65.lat 1.lin.2. ὑμᾶς. *Chr.* ὑμᾶς.

CAP XX.

Pag.65.lat.2.lin.22.Chr.legit, τὸ πάντα χρόνον ὡς ἐπ@ ἀνθρώπων προσανέχοντες.

CAP. XXI.

Lin.30.Chr.legit, ἐν ᾧ καὶ διαπρῆψαι.

CAP. XXII.

Pag.66 lat.1.lin.7. Βαβύλας τὴν ἀρχὴν διαδέχεται. *Christ. pro* ἀρχὴν *legit* ἐπισκοπὴν: *reddidit tamen, ecclesiæ rectionem. Lin.12. Chr.legit* θεόδωρον.

CAP. XXVI.

Pag.66.lat.2.lin.2. Βέρυλλ@ *Chr.* κύριλλ@: *quod tamen reprobauit secutus lectionem vulgatam.*

CAP. XXXI.

Lin.18.Chr.legit. καὶ ὁ μὲν γὰρ νοήσας.

CAP. XXXII.

Pag.67.lat.1.Lin.32. τελευτῆς. *Chr.* ἐπιδόσεως.

CAP. XXXIII.

Pag.67.lat 2.Lin. 4.Chr. legit, οὐδὲ ἀθεῖ νῦν πεποιήμεθα τὴν φυγὴν. *Lin. 15.* πόσιριν. *Rob.* πόδιριν. *Lin.22.* ὑπὸ συνθήματι. *Chr. & Rob.* ἀπὸ συνθήματ@.

CAP. XXXIIII.

Lin. 38.Chr.legit. ὁ διωγμὸς παρ' ἡμῖν ἦρξατο. *Lin.39. Chr.legit,* καὶ γὰρ φθάσαι. *Pag.68.lat.1 Lin.35.Chr.legit* οἱ δὲ δημοσιευθέντες ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς πράξεσιν. *Pag. 68. lat.2. lin.6.* μὴ βαδίσαι, μὴ τὰναι, *ita legit Chr. Lin. 9.* τῆς πίστεως, *Chr.* τ πόλεως. *Lin 19.Christ. legit,* ἀμυνατήριον μὲν ἅγια. *Lin.20.* φλέξεται, *Chr* φθέγξατο. *Lin.23. Christ. legit,* ὁ ἀνδρεία, ἢ ἀμυντήριον ἕτερα χαλεπώτερ@. *Pag. 69. lat. 1. lin.9.Chr.* ἀμύνοντα ὕβρι/εο. *Lin. 28. Chri.* ἢ τὴν κρίσιν αὐτῶν, ἢ τὴν χάριν. *Lin.30.* αὐτοῖς, *Christ.* αὐτοὺς. *Pag. 69.lat.2.lin.6.Christophorson.legit,* καλὰ τὴν ἀφρικὴν ὁπισκοπὴν.

CAP. XXXV.

Lat.19. διανύσας. διελύκας. *Lin. 38. Christophorsonus legit,* οὓς παραγενομένους ἅτε δὴ ὡς ἐρθημῶν.

CAP XXXV.

Pag.70 lat.1.lin.3. Christophors. legit, ᾧ ἢ κοινωνήσαι μὴ ὡς λαϊκῷ. *Lin.20.Chr.legit,* περιχυθεὶς τὸ βάπτισμα ἔλαβεν. *Lin.22.* τοῦ τε σφραγισθῆναι *Chr.* οὐδὲ τοῦ. *Lin 26. Chri. legit,* βοηθέτη, ὅσα θέμις, ἢ ὅσα δυνατὸν πρεσβυτέρῳ κινδυνεύουσιν ἀδελφοῖς ἢ ἐπικουρίας δεομένοις βοηθεῖν τοσοῦτον. *Lin. 30.* καταλιπών. *Chr.* κατέλιπε.

CAP. XXXVI.

Pag.70.lat.2.lin.18. ἔχων. *Christophorsonus* ἔχον. *Lin.28. Christoph.legit,* τύχοιεν τῶν θείων δώρων, τῆς μεταδόσεως ἀξιοῦσθαι ἢ οὕτως ἀφεῖσθαι. *Lin.31.Christoph. legit,* καὶ ἐν μὲν πρεσβύτερ@.

CAP. XXXVIII.

Pag.71.lat.2 lin.12. μεροβάνης. *Rob.* μεροῦζανης. *Lin.14.* ἐν ᾧ, *Christophorson.* ἐν ᾗ. *Lin.21.* θαυμάσι@. *Christophorson.* μακάρι@.

In Librum Septimum.

In elenchum Capitum.

Caput quintum cum quarto coniungit. sequens autem caput ita legit, περὶ τοῦ ἐντυγχάνειν τοῖς τῶν αἱρέσεων συγγράμμασι, καὶ τῆς θεοπεμπτου ὁράσεως διονυσίου, περὶ τούτου, οὕτω περὶ κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ κανόν@. *Capite decimo, quod in Christoph. nonum est, ipse legit tantummodo,* περὶ οὐαλλεριανοῦ: *capite sequenti legit,* περὶ τοῦ κατὰ οὐαλεριανὸν διωγμοῦ, καὶ τῶν τότε διονυσίῳ καὶ τοῖς παρ' αἴγυπτον συμβάντων πραγμάτων. *porrò autem caput decimum sextum cum decimo quinto, & decimum octauum cum decimo septimo, itemq; vicesimum septimũ cum vicesimo sexto coniungit, & in vniuersum non nisi viginti sex capita numerat. vicesimo tertio capite, quod in vulgato codice vicesimum tertium est, has voces,* ἀπὸ σοφιστῶν, *expunxit, capite autem vltimo has voces* καθ' ἡμᾶς αὐτὰς *ita mutat,* κατ' ἐκεῖνο.

CAP. I.

Pag.72.lat.1.lin 4. κατὰ ῥοῦν, *Chr.* κατὰ νοῦν.

CAP. II.

Lin.8. ἀμφὶ τὰ ζιά *Rob.* ἀμφὶ τὰ τεσσαράκοντα. *Lin.10.Chr. legit,* τούτῳ δὲ στεφάνῳ τὴν πρώτην.

CAP. III.

Lin.14.Christophorsonus legit, πρῶτ@ τῶν τότε κυπρι@.

CAP. IIII.

Lin.22.Christophorsonus hæc verba [ἢ ἐπὶ πρεσβυτέρῳ] *circumscripsit. L.27* μόνον. *Chr.* μονῆς. *Lin. 36. vocem,* δηλονότι, *Chr. circumscripsit. ibidem legit* γαλατίας ἢ πάντων.

CAP. V.

Pag 72.lat.2.lin.5.Chr.legit, ἐπ' αὐτῷ ἢ περὶ τῶν κατὰ σαβέλλιον.

CAP. VI.

Lin.16. ἔννοι. *Chr.* ἄνοιαν. *Lin.26. Chr. hæc verba,* προσιόντας ἀπὸ τῶν αἱρέσεων ἢ τοι, *expunxit vt surreptitia. vide autem Socratem. fol. 223.b. Lin.28.Chr.legit.* ἀποβαλόντας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοι προσιόντας ἀπὸ τῶν αἱρέσεων καὶ δεομένους. *Lin.32.Chr.legit,* μεμάθηκα μὲν τοι καὶ τοῦτ.

CAP. VII.

Lin.38. πρεσβεῖον. *Rob.* πρεσβυτερίου. *Pag.73. lat. 1. lin. 2.* γαλακαίῳ. *Christ.* γοοῦντι.

CAP. VIII.

Lin.13. οἶμαι ἢ καὶ πρὸ τῆς τοῦ, *&c. ita legit Christ. Lin.15.* κλάων. *Chr.* κλάματ. *Lin.16.Christophorson.legit,* πρὸ τῶν πόδων. *Lin.21.* καταίρσεως. *Chr.* καθάρσεως. *Lin. 27.* ἐλπίδ@. *Chr.* συνειδήσεως.

CAP. IX.

Lin.39.Christop.legit, δεησία μὲν ἐτῶν τεσσαράκοντα δύο. *ibidem Christop legit,* καὶ τε τῶν μάλιστα ὃ καὶ οὕτως εἶχε συνεισῆλθε γὰρ ἤτοι@. *Pag.73. lat.2.lin. 5. Christopher. legit,* διώκεσθαι καὶ κτείνεσθαι. *Lin.11.* εὐδαιμονήσαντα. *Chr.* εὐδαιμονήσαντα. *Lin.19.* ἐκκλησίας. *Chr. Rob.* σωτηρίας. *Lin. 23. Christophorson.legit,* καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἀνταποδώσω.

Lin.26.Chr.legit, ἐναργὲς ἢ.

CAP. X.

Lin.34. οὕτως. *Chr.* ἴσως. *Pag.74.lat 1.lin. 9.* ἡμᾶς. *Chr.* ὑμῖν. *Lin.32.* ὡς ἔπου *Chr.* ὡ, ὁ ἀπόστολ@. *Rob. habet,* ὡς εἰπεῖν, *sed male. alludit enim Dionysius ad dictum Pauli ad Colossenses. cap.2. Pag.74.lat.2 lin.31. Christ. pro,* ἢ, *legit* δ' *pro* οἶδε *legit* δίδεο. *Lin.33.Chr.legit,* ἅπασι ἠπιωθάντες, καὶ βούλεσθαι δυνηθῆναι. *Lin.34.* ἀγομένους. *Christoph.* ἀπαγομένους. *Lin.35.* στρατηγῶν. *Chr.* στρατηγοῦ. *Lin.vlt.Chr.legit.* δυνάστε@ καὶ λόχι@: *paulò ante eadem linea Rob. legit,* μάξιμ@, διδάσκ@. *Pag.75.lat.1.lin.11.Chr. legit,* ἐπίσκοπ@ τῆς ἐκκλησίας κατὰ συρίαν λαοδικείας.

CAP. XI.

Lin.21. βραβεῖον. *Chr.* βραβεῖον. *Lin.23. Chr.legit,* εἶτα ἢ ταυτὶ βουλευσάμεν@.

CAP. XII.

Lin.28.Chr.legit, σωφρονέστερον περὶ τὴν ἀρχὴν διαπεθῆναι.

Lin.37.

Lin. 27. μεγίστου πράγματος προσταλθουν. Chr. hic nihil adnotavit, sed Nicephorus tamē mendū prodit, qui legit μεγίστη τάγματος προστατεύων. declarat enim Cæsar se Cyrenio præfecto Prætorio negociam d disse. nam hic secundum ab Imperatore ordinē obtinebat, sicut olim sub dictatoribus magistri equitum & sub Regibus Tribuni Celerum: vt ad tit. ff. de off. præfec. Præt. & ex l. 2. ff. de orig. iuris apparet.

CAP. XIIII.

Pag. 75. lat. 2. lin. 11. τοῦ τοῦ ἡ σχολάζοντ@. ita legit Chr. Lin. 27. Robert. legit, πεπλήρωτο δὲ βασιλεῖ ἡ δὲ. Lin. 30. γνώριμ@ Chr. γνώριμ@. Lin. 31. Chr. legit, δὲ μάρτυρι. λαμπρᾶς καὶ πολυτελοῦς ἰδὼν τὸ ὄρος τὸ σκῆν@ τὸν τὸ ὅμοιον ὑποδεὶς ὑπηρέτης.

CAP. XV.

Pag. 76. lat. 1. lin. 25. Chri. legit, καὶ τὰς φερομένας ἑορτασικὰς ἐπιστολάς. Lin. 29. Chr. legit, περὶ τοῦ τοῦ πάσχα ἑορτῆς. Lin. 33. Chr. legit, τῶν διαφορᾶς.

CAP. XVI.

Pag. 76. lat. 2. lin. 6 Chri. ἕτερ@ μᾶλλον καὶ ἀδελφὸς ὑπῆρχεν. Lin. 7. τῆ πόλει, Rob. τῶν πόλεων αὐτ@. Lin. 13. τὸ ἔτ@. Chr. τοσοῦτον. Lin. 18. ἀπέραστ@. Chr. ἀπ ρατ@. Lin. 29. ἄλλοι. Chr. ἀλλὰ γὰρ. Lin. 30. τοσοῦτο. Christ. τοσόνδε.

CAP. XVIII.

Pag. 77. lat. 1 lin. 36. Chr. legit, πάλιν ἄλλας διαφόρους διατυπῶσαι. Lin. 30. κακοζήλως. Chr. κακοπραγίας. Pag. 77. lat. 2. lin. 5. Chri. legit, τὰ ἀπ᾽ ἀρχῆς. Lin. 6. Chr. legit, ἐναντίας ἐπὶ λ@ ὡς προστάτας. Lin. 7. Chr. legit, τῆ ἐρεσώση αὐτῶ γαλήνης βασιλεῖ. Lin. 13. Chr. ὁκλαστηρίδα legendum putat, atq; ita vertit, etiamsi in cōtextu sit ἱλαστηρίδα.

CAP. XIX.

Lin. 21. Chr. legit, τὴν αὐτοῦ γνώμην. Lin. 25. ὑποδείκνυμι. Rob. ἀποδείκνυμι. Lin. 28. Chr. legit, ἡ προσανεπαύσατο. Pag. 78. lat. 1. lin. 2. ὅλως. Chr. & Rob. ὅλων. Lin. 6. ἄμαχον. Rob. ἀκαταμάχητον. Lin. 10. ἐποιούμεθα. Christo. ἐποιεῖτο. Lin. 11. φαίνοιτο Rob. φαίνοιτο.

CAP. XX.

Pag. 78. lat. 2. lin. 10. Chri legit, οὐδὲ ὡς παρ᾽ ἑαυτῶ, οὐδὲ ὡς παρ᾽ ἡμῶν. Lin 12. Chr legit, ἔδει γίνεσθαι ἐν τάχει. & ibidē διὰ τοῦ ἀγγέλου. Lin 1. Chr. legit, καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ χριστοῦ ὅσα τε εἶδε. Lin. 17. Chr. legit, ἀπ᾽ ἀρχῆς. Lin. 25. Chri. legit, ὑπομονῆ Ἰησοῦ χριστοῦ. Lin. 26 Chr. legit, μαρτυρίαν Ἰησοῦ χριστοῦ. Lin. 33. Chr legit, ἀδελφὸν δὲ ὑμῶν. Pag. 79. lat. 1. lin. 31. πολλοῖς μοι, Christoph. λογισμοῖς. Lin. 32. Christop. legit, πολλὴ γε δεῖ. Lin. 3 . Chr. legit, τό τι τῆ σοφίας, καὶ τὸ τῆς γνώσεως. Lin. 35. τοῦτο. Chri. τοῦτον.

CAP. XXIII.

Pag 79. lat. 2 lin. penult. Chri. legit, καὶ σοφὸς τῶν ἐπ᾽ ἀνθρώποις, &c.

CAP. XXIIII.

Pag. 80. lat. 1 lin. 9. Christop. legit, ἐξ ἧς μνήμης ἕνεκα. Lin. 12. Chr. & Rob. legit, νικόμας, αὐλαιὸς. Pag 80 lat. 2. lin 12. ἀποργηται Christ ἐνεῖται. Lin. 0. πεφοβηνται Christop. πεφόβηνται. Pag. 81. lat. 1. lin. 1. Chr. legit, ἀπομπτύσαι. Li. 5. Christ. legit, σὺν τῶ μακαρίτου. Lin. 27. ὁ καθ᾽ ἡμᾶς. Rob. ὁ καθ᾽ ἡμᾶς.

CAP. XXV.

Lin. 30. δαιμονιώδης αἱρέσεως. Rob. δαιμονιώδης αἱρέσεως.

CAP. XXVI.

Pag. 81. lat. 2 lin. 9. Chr. legit, ἐλευθερίαν. Lin. 11. Christ. legit, ταῖς ... Lin. 24. διαδοχῆς. Chr. διδαχῆς. Lin. 25 τῆ ... Chri. τοῦ ... adnotauit, quod & expressit in margine. tamen fortasse inquit, βραχείου, quæ lectio Curterio placet astipulante Nicephoro, cui & Epiphanius suffragatur: vt sit locus Alexandrinæ ciuitatis, qui obsidione cinctus fuerit.

Pag. 82. lat. 1. lin. 30. Chr. legit, ὅτι καὶ τοὺς ἐν αὐτῆ ... Lin. 33. Christ. legit, πρὸ χριστοῦ. Pag 82. lat. 2. Lin. 5. μαθ᾽ ἑσπέραν. Chr. πρὸς ἑσπέραν. Lin. 15. προνοούμεν@. Christo. προνοούμεν@, ita etiam Rob. Pag. 83. lat. 1. lin. 7. φιλομαθείας. Chr. πολυμαθείας. Lin. 9. Chr. legit, ἐν ᾗ ... Lin. 12. κλήμασι. Christ. κλίμασι, ita etiam Curt. Lin. 22. Chr. legit, δύο καὶ δέκα. Lin. 23. ἐν πρὸ τοῦ. ὃς πρὸ τοῦ.

In Librum Octauum.

In elenchum Capitum.

Pag. 83. lat. 2. lin. 3. Quæ continet cap. 10. ita se habent: περὶ φιλορώμου καὶ φιλέου ἀναδειχθέντων μαρτύρων. Lin. .. Vndecimum caput planè iis verbis illic assignatur, quibus est in Græco contextu expressum: post hoc autem vndecimum caput ex fragmentis, quæ in Græco codice excuso ad calcem libri 5. adiecta sunt, Christophorsonus vndecim continua capita inseruit, quæ in editione Musculi non habentur. Hæc igitur quoniam in Græco codice confusa sunt, & à Christophorsono tantum discreta atq; in ordinem redacta, quò consulamus eorum conatibus, qui hunc textum Græcum aliquando recusuri sunt, age ita hic singulatim proponamus, vt Christophorsonus in codice suo adnotauit.

CAPVT

12. περὶ τῶν κατὰ παλαιστίνην μαρτυρησάντων.

13. περὶ ... καὶ Ἀγαπίου, καὶ θέκλης καὶ ἄλλων ... μαρτύρων, καὶ περὶ τῆ μεταβολῆς τῶν κρατούντων καὶ ... τῆ ἀρχῆς.

14. περὶ Ἀπφιανοῦ μάρτυρ@.

15. περὶ οὐλπιανοῦ καὶ αἰδεσίου μαρτύρων.

16. περὶ Ἀγαπίου μάρτυρ@.

17. περὶ θεοδοσίας παρθένου καὶ δομνίνου, καὶ αὐξεντίου μαρτύρων, καὶ τῆ τοῦ οὐρβανοῦ ἡγεμον@ καταστροφῆς.

18. περὶ ὁμολογητῶν τινων καὶ ... γυναικῶν παρθένων, καὶ παύλου μαρτύρων.

19. περὶ ἑτέρων ἄλλων ἀνδρῶν, καὶ μιᾶς γυναικὸς μαρτύρων. καὶ παραδόξου ... .

20. περὶ τινων ὁμολογητῶν, καὶ ἑτέρων μαρτύρων, καὶ πέτρου ἀσκητοῦ, καὶ Ἀσκληπίου μαρτύρων.

21. περὶ ... τῶν ἀμφὶ τὸν πάμφιλον μαρτύρων.

22. περὶ ... τῆ ἐκκλησίων προεστώτων ... καὶ σιλβανοῦ καὶ ἰωάννου μαρτύρων.

Post hæc redit ad intermissa capita, & quod in excusa serie duodecimum erat, hic iam fit 23. Itaq; 23. 2 . 25. caput ita refert nat, vt est in textu excuso. Caput 26. ita profert: περὶ τοῦ ... τῶν ... ἐχθρῶν, καὶ περὶ τῶν τοῖς ἐκλὸς συμβεβηκότων. Caput 27. ita profert, περὶ μαξιμίνου τυράννου κατ᾽ ἀνατολὰς. reliqua duo capita pro excusi exemplaris lectione rata conseruat.

CAP. I.

Pag. 84. lat. 1. lin 2. Chr. ἡμῖν ἐν λέγειν. legit. Lin. 3. ἀνθρώποις. Christ. ... Lin. 7. Chr. legit, διχοδομήμασι. Lin. 9. ἀνάργειν. Chr. ἀνῆργε. Lin. 17. πεφυρμέν@. Chr. πεφυσμένως.

CAP. II.

Lin. 38. ὄντα. Chr. ὄντα. Lin. penult. Chr. legit, ποιμένας. τοὺς ὑμῶν αἰσχρῶς.

CAP. VI.

Pag. 85. lat. 1. lin. 12. γνήτεον. Chr. γνησίων. Pag. 85. lat. 2. lin. 11. βασιλεῖς. Chr. βασιλικῶς.

CAP. VII.

Lin. 39. ἀναριθμήτοις Rob. ἀναριθμοις. Lin. . 0. Chr. legit, τῶν ὡς ἀληθῶς.

CAP. IX.

Pagina 89. latere 2. linea 12. Christophorsonus legit, οὐχ ἅπαξ ... Lin. 1 . Christophorsonus legit, ... καταδικαζόμενοι.

Lin. 19.

Lin. 19. *Christophorsonus legit*, τῶ χριστῷ.

C A P. X.

Lin. 26. θαυμάσιοι μὲν οὖν, *legit Chr.* *Lin.* 33. ἄλλως, *Robert.* ἄλλων.

C A P. XI.

Pag. 87. *lat.* 1. *lin.* 3. *Christophors. legit*, ἀπὸ τῶν αὐτοῦ πρὸς θρυλουμένας χρημάτων. *Lin.* 5. μελήσαντες, *Christophorsonus* ἀμελήσαντες. *Lin.* 13. *Chri. legit*, δεύτερον ὑπέμειναν. *Nam vocem* ἄνεω *de medio expunxit.* *Lin.* 31. οὐ γὰρ εἶναι, *Christo.* οὐ γὰρ ἦν. *Lin.* 32. *Chri. legit*, ἀλλ' οὕτω ἰδόκουν καὶ διανοεῖσθαι. *Lin.* 33. *Chr. legit*, ταύτην δὲ ἑτέραν βάσανον ἐπὶ ταῖς λοιπαῖς οἱ ἐπαινετοὶ ἱερεῦσιν. ἧσαν οἱ μὲν μετὰ τοὺς ἁγιασμούς. *Lin.* 35. *Chr. legit*, μὴ δυναμένους κινεῖν ἑαυτούς. *Lin.* 37. *Chri. legit*, προσβολὰς ἠμιθανεῖς. καὶ ἀφανεῖς. *Lin.* 38. παρέχοντες, *Chr.* παρέχον. *Pag.* 87. *lat.* 2. *lin.* 5. μελήσαντες, *Chr.* μελλήσαντες.

* *Hic iam vndecim illa capita inseruntur ex ijs fragmentis collecta, quæ ad calcem huius octaui libri confusè adijciuntur: quæ omnia, Musculus, quoniam explicare non potuit, omisit. Nos igitur, quo foliorum & linearum ductũ, castigationibus nostris accommodatum conseruemus, in textu Græco continuato ordine ea emendabimus, quæ proximè sequuntur: & proinde caput 23. hic iam subiungemus, & sic deinceps, vt ipse interpres adnotauit: & sunt hæc etiam in editione Musculi, octo scilicet capita reliqua, quæ omissis his, quæ inserta diximus, post caput vndecimum ad finem vsque libri, ordine consequenti subsequuntur.*

C A P. XXIII.

Lin. 21. παρελθὸν, *Rob.* διελθών. *Lin.* 22. *Chr. legit*, παρ' αὐτοῖς.

C A P. XXIIII.

Lin. 31. *Chri. legit*, παραπεμπομένω κατιδεῖν. *Lin.* 32. ἐπηνέχθη. *Christophorsonus id videtur habuisse suspectum, cum virgula subiecta adnotauerit, reddidit autem, euenit. Rob. legit* ἐπήχθη, *quod eodem tendit.* *Pag.* 88. *lat.* 1. *lin.* 31. *Chr.* εἰς τὰ δυνάστεια. *Lin.* 32. *Chr.* καὶ λελύσθαι γὰρ καθ' ἡμᾶς.

C A P. XXV.

Pag 88. *lat.* 2. *lin.* 15. *Christophorson. legit*, τὰ πάντα θεοφιλῆς. *Lin* 16. *Chr. legit*, τὴν ἡμέραν. & *sequent lin.* τῶν ἡμέρας. *Lin.* 20. *Septem continuis hinc lineis multa inducta, multa expuncta sunt à Christophorsono, sic vt legi difficulter queant. Quare vt ad emendationem codicis haberi possit, quid ille secutus sit, collatione interpretationis deprehendimus, cum hanc sententiam esse secutum:* τῶν δὲ ἐπὶ Παλαιστίνης μαρτύρων ὁ δεδηλωμένος Σίλβανος ἐπίσκοπος τῶν ἀμφὶ τὴν Γάζαν ἐκκλησιῶν. Αἰγύπτιοί τε αὐτόθι πηλεῖς, καὶ Νεῖλος ἐπίσκοποι προειρημένοι: καὶ τὸ μέγα δὲ κλέος τῆς Καισαρέων παροικίας. ἐν τούτοις ἡμῖν μνημονευθεὶς Πάμφιλος πρεσβύτερος τῶν καθ' ἡμᾶς, ὡς ἔφην, θαυμασιώτατος: *quæ quidem verba quo modo reddiderit Latinè, vnicuique ex collatione apparebit. Illud autem vltimum verbum* θαυμασιώτατος *plenius vertit, assumpta auxesi ex verbis sequentibus, hisce, quæ ibi deleuit:* οὗ τὴν ἀνδραγαθημάτων τὴν ἀρετὴν, κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν ἀναγράψομεν. *Li.* 29. θεοσεβείας, *Christophors.* θεοσεβεῖς. *Lin.* 32. *Hac linea, & quatuor sequentibus ea continentur, quæ Ioh. Curterius ab interprete omissa adnotauit, & in margine reddidit, quæ cur Christophorsonus omittere voluerit, equidem mirari satis non possum. Porrò autem ante hæc verba deleta inseruit ea, quæ ad finem huius capitis porrò extenduntur, & petita sunt infra fol. 99. b. & 100. a, Græci cod.*

C A P. XXVI.

Lin. vltima Chri legit, καὶ μάλιστα ὁπότε οἱ κρατοῦντες. *Pag.* 89. *lat.* 1 *lin.* 1. *Chr legit*, εἰκοσαετηρίδος βασιλείας ἐκπλήσαντες. *Lin.* 5. ματαιωθέντες, *Chri.* ματαιούμενος. *Lin.* 9. *Chr. legit*, τὸ ὀνομάζειν ὡς ἴδιον καὶ ἰδιωτικόν. *Lin.* 21. *Chr.* ὃς δὴ οὖν legit. *Li.* 31. *Chr. legit*, πρὸ δὲ τούτου. *Lin. pen.* ἀπέσεισαν. *Chri.* ἀνέσεισαν. *Pag.* 89. *lat.* 2. *lin.* 10. *Christ. legit*, μαγικῆς ἐπινοίας.

C A P. XXVII.

Lin. 33. *Chr. legit*, χρημάτων ἀμυθήτων εἰς πρᾶξιν. *Pag.* 90. *lat.* 1. *lin.* 16. ἐξονείκησαν, *Chr.* ὑπερεξενίκησαν. *Lin.* 26. *Chr.* τὸν ἄνδρα. *Lin.* 27. *Christ. legit*, βραχὺν ὑποπαραμείναντα μικρὸν χρόνον: *Nã voculã*, ἐς, *quæ præcedebat, expunxit: vide fo.* 123. *a.* *Lin.* 30. χρημάτων, *Chr.* χρῆμα, *adnotauit, vide fol.* 123. *Lin.* 31. ἀρετῇ, *Chr. legit*, σωφροσύνῃ. *Pag.* 90. *lat.* 2. *lin.* 5. καλακενήσει: *Christop.* ἐγκατασκήψει.

C A P. XXVIII.

Lin. 23. ἔλαττον, *Chr.* ἔλαττον.

C A P. XXIX.

Lin. 37. μαξιμῖνος, *Chri.* μαξιμιανός. *Pag.* 91. *lat.* 1. *lin.* 1. κωνσταντῖνος, *Chr.* κωνστάντιος, *vide Ruffinum.* *Lin.* 9. *Chr. legit*, αὐτούς πανοικεὶ κατασχέσει καὶ ἄνοια. *Lin.* 14. ἀπόνοια, *Rob.* ἀπόνοια. *Lin.* 25. τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, *post hæc verba inserit interpres ea omnia, quæ versa pag. latere continuo sequuntur vs.* 3, *ad quatuor vltimas lineas: & his insertis præsens* 29. *caput his verbis, quæ hic sequũtur, ἃ δὴ οὖν ἐπὶ τούτοις γίνεται, ἐπιθεωρῆσαι χρεὼς, claudendum est.* *Pag.* 91. *lat.* 2. *lin.* 5. *Chri. legit*, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἰδίου. *Lin.* 18. *Chr. legit*, κωνστάντιος ὡς ἵππον ἐπαξίως. *Lin.* 33. *has quatuor lineas Christophorsonus hic omittit.* *Pag.* 92. *lat.* 1. *lin.* 1. *Chr. hanc lineam cum quinque sequẽtibus prorsus omittit.* *Lin.* 5. προσαγορεύοντα, *Chr. legit*, προαγορεύοντα. *Lin.* 7. *Chri. legit*, τῶν ἐπὶ πάλαι τινος μεγίστων πρώτος προκόπτ@: *Atq. ab his verbis orditur caput duodecimum libri octaui, primum scilicet eorum, quæ vndecim numero inter vndecimum & vicesimum tertium ex fragmentis corrasa inseruntur, vt supra cap.* 11. *admonuimus. Sunt igitur hæc verba Græca hinc ex fragmentis inserenda in contextum Græcum libro* 8. *fol.* 87. *lat.* 2. *in principio linea* 12. *post verbum* θεοσεβείας. *Li.* 11. ἐπειπὼν, *Christ.* εἰπών. *Lin.* 12. ὡς κοίρανος ἔστω, *post hæc verba, quæ hac linea sequuntur vna cum subsequentibus proximè septemdecim lineis, Christophorsonus omisit.* *Lin.* 30. *Post illa verba, quæ superiori linea* 12. *erant*, ὡς κοίρανος ἔστω, *immediate expunctis intermedijs, Christophorsonus adiungit*, ὁ ποντικὸς δ' ἀρειος καὶ σαλχαῖος.

C A P. XIII.

Pag. 92. *lat.* 2. *lin.* 29. *Chr. legit*, αἱ τῶν ἄλλων αὐτοῖς ἀποδαξαμένων. *Lin.* 30. ἐπιδείξασθαι, *legit Christophorso.* *Pag.* 93. *lat.* 1. *lin.* 7. *Christophorsonus legit*, διωρίστω.

C A P. XIIII.

Lin. 18. καθ' ἡμῶν, *Rob.* καθ' ἡμᾶς. *Pag.* 93. *lat.* 2. *lin.* 10. τοῦτο, *Chr.* τούτῳ.

C A P. XV.

Pag. 94. *lin.* 26. *Christophorson. legit*, πέρα τε τῶν. *Lin.* 28. τοῦτον ἐγχειρίσας, *legit Chr.*

C A P. XVI.

Pag. 94. *lat.* 2. *lin.* 5. *Chri. legit*, δεσμωτηρίου ὑπεξαχθεὶς ζῆν τον τε καὶ πολλάκις.

C A P. XVII.

Pag. 95. *lat.* 1. *lin.* 14. *Chr. legit*, ξυνήρων ἡλικίας ὁ ὑπερυψηλότατος μονοχίμφορηθείς. *Lin.* 29. αὐτῶν, *Chri.* αὐτόν.

C A P. XVIII.

Pag. 95 *lat.* 2. *lin.* 3. *Chr. legit*, κατὰ τὴν ἐπαρχίαν.

C A P. XIX.

Pag. 96. *lat.* 1. *Lin.* 18. *Chr. legit*, ὑποστάντας οἱ μὲν τοῖς δεδηλωμένοις. *Pag.* 96. *lat.* 2. *lin.* 2. θεοῦ, *Chr. rectè* θεόν. *Lin.* 6. δόμον, *Chr.* δίον. *Lin.* 20. *Chr. legit*, ἐπιτείνας καὶ τὴν καλὰ τῶν. *Lin.* 27. *Chr. legit*, ὅσιον ἀνθρωπίνων διεφώνησε. *Lin.* 36. *Christ. legit*, καὶ τοῦ περιέχοντος κατάστασις εὐδιεινοτάτη: *adnotauerat autem etiam hic* εὐδιεινοτάτη: *sed illo est vsus.*

C A P. XX.

Pag. 97. *lat.* 1. *lin.* 11. πρόβιος, *Chr.* πρόβος.

CAP.

CAP. XXI.

Lin.pen. ὑπόθεσις. *Chr.* ὑπέρθεσις. *Pag.97.lat.2. Li.21.Chr. legit,* μήτηρ πάντων ἡμῶν. *Pag.98.lat.1.Lin.4.* ἀναζορῆ. *Rob.* ἀναχωρῆ. *Lin.26.Chr.legit,* καθ' ἁψαμένης. *Lin.30.* τηλικαύτας. *Chri.* τηλικαύτης. *Lin.36.* πολίας. *Chr.* πολιάς.

CAP. XXII.

Pag.99.lat.1.L.13.Chr. ἀπηντήκασι. *Lin.17. Chr.legit,* καὶ κακὰ κακοῖς ἐπιτειχίζοντες. *Pag.99. lat.2.Lin.12.Chri.legit,* καρδίας. *Lin.13.Chr.legit,* καταγεγραμμένας. *Lin.35. Chr.* ταῦτα μὲν οὖν τὰ κατὰ παλαιστίνην ἐνδόξοις ἔτεσιν ὀκτὼ συμπεραθέντα μαρτύρια: *His verbis Christophorsonus concludit caput 22. hoc est, eorum vndecim vltimum, quæ supra hoc libro octauo post vndecimum caput inseruit: quod huius paginæ, hoc latere post hæc prædicta verba porrò continetur, vt & quinque priores lineæ sequentis paginæ, hinc auferuntur, & supra inseruntur pag.88.b.linea 32.post* μνημονεύονται. *Pag.100.lat.1.lin.5.* ὁ γοῦν μηδὲ ἱσόρηται: *Hæc verba & cætera porrò omnia, quæ ad capitum tabulam vsque sequuntur, noster interpres prorsus omisit.*

In Librum Nonum.

In elenchum capitum.

In exemplari Græco excusi sunt huius libri capita vndecim, Christophorsonus numerat non nisi nouem. Nam tertium cum secundo coniungit, & decimum prorsus expungit. In eo autem capite, quod in sua editione quartum, in Codice Græco quintum est, ita legit: περὶ τῶν ἐπιπλάστων ὑπομνημάτων, κατὰ σωτῆρος ἡμῶν.

CAP II.

Pag.101.lat.1.lin.38.Chr.legit, πεποιημένος

CAP. III.

Pag.101.lat.2.lin.12.Chr.legit, διὰ πασῶν λειτουργιῶν ἔνδοξοι γενόμενοι. *Lin.13.* ἐκπίπτος. *Chr.* ἔκτοπος. *Lin.16. Chr.legit.* ἀνηλεῶς ἐσφαγμένους.

CAP. IIII.

Lin.27. ἔθελον, *Christophors. Rob.* ἔθελος.

CAP. VI.

Pag.102.lat.1.lin.15. ἐλαθείς. *Chr.* ἐλαθείς. *Lin.24. Chr. particulam,* ὥσπερ, *expungit, ac legit* πρᾶγμα δὲ ἀπιστῶν ἐστίν. *Lin.26.* δεδωκέναι. *Christoph.* δεδηλωκέναι. *Lin.33. Chri. legit,* μακαριστὴς ἀρχηγοὺς γεγονότας ἔργων ἀρχιερέων, ὥσπερ κεκοιμημένην καὶ ἀμεληθεῖσαν πυράν. *Pag.102.lat.2.lin.2.* αὐτήν. *Christoph.* αὐτῇ. *Lin.15.* αἰσχύνης. *Chr.* αἰσχύνη. *Lin.16.* πιδίαν. *Chr.* πιδίοις. *Lin.28.Chi.legit.* πόλις κατὰ τήν. *Pag.103.lat.1. lin.13.Chr.* καὶ τὴν εἰς τὸ θεῖον εὐσέβειαν, *legit. Lin.1. .Chr.legit,* πεπειραμένος.

CAP. VII.

Lin.35.Chr.legit, ὧδε κάκιστα εὑρισκόμενοι τε καὶ περιόλως θαίνοντες ψυχορραγοῦντες ὑπ' ἀδυναμίας. *Pag.103. lat.2. Lin.10.Chr.legit,* θρηνὸς ἀντὶ τῶν συνήθων. *Lin.12.Chr.* λοιμῷ τε ὁμοῦ καὶ λιμῷ. *Lin.15.Chr.legit,* περὶ πάντας.

CAP. VIII.

Lin.37.Christoph.hic nihil adnotauit, sed vt ea constent, quæ hoc loco ad marginem Latini textus adnotauit, ita legisse videtur, αὐτίκα καὶ αὐτὸς ὑπὸ λικιννίου οὕτω μανέντος καταπολεμηθεὶς τὸ τελευταῖον καταστρέφει θανάτῳ. *Pag.104.lat.1. lin.penult.* σύσαντες. *Chr.* σύσαντας. *Pag.104.lat.2.lin.6.* εὐφημίσαντες. *Chr.* εὐφημήσαντες. *Lin.39.* ὅμως. *Christoph.* ὁμοίως. *Pag.105.lat.1.lin.7.Chr. legit,* μηδὲν ζαχέως ποιοῖντο, ἀλλ' ἀνεξικακῶς καὶ συμμίκτως, συμπεριφέροιντο αὐτοῖς. *Lin.12.* τούτους. *Christop.* τούτων. *Lin.2. .Chr.legit.* αὐτὸ δὲ μόνον. *Lin.28.Chri.legit,* πόλεμον ἀσπονδον. *Pag.105.lat.2.lin.26.Christoph.legit,* οἷς τὰ λυσιτελῆ πάντων μάλιστα κατορθοῦται. *Lin.penult.* παραιτοῦμενοι το. *Christophors.* παρ' οὐδὲν ἐτίθεντο. *Pag.106.lat.1.lin.4.Chr.legit,* ἐκ ταύτης τῆς δωρεᾶς. *Lin.5.Chr.* ἡδὺ αὐτῷ ἐστίν. *Lin.12.Ch.* ἀναληφθεὶς, καὶ τοῦτο ἐκελευσάμην. *Lin.20.Christop.* καὶ ὁσίαν θρησκείαν. *Pag.106.lat.2.lin.2.Chri.legit,* μείζονα τῆς προσόδου.

In Librum Decimum.

In elenchum capitum.

Christophorsonus in numero capitum hic nihil immutauit, sed quarta capitis epigrapha expuncta, scribe inquit hunc titulum, vt vides ante ipsam orationem. sexti capitis epigraphen, ita mutauit: περὶ τῶν χρημάτων ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὸ τοῦ κωνσταντίνου δωρουμένων. *Pag.107.lat.1.lin.27.Christophors.* τὸ σωτήριον αὐτοῦ ἐναντίον. *Pag.107.lat.2.lin.5. Christoph. legit,* τὴν ἀλήθειαν. *Lin.17.Chr.* ἀπορρήτους δὲ ὁμόσε καὶ μετουσίας.

CAP. II.

Lin.23.Christophors. legit, ἱερατευόμενον.

CAP. IIII.

Pag.108.lat.2.lin.21.Chri.legit, ὁρᾷ μὲν δεινά. *Pag.109.lat.1.lin.2.Christophors.legit,* συρίγματα. *Lin.8. Chri. legit,* ὁ μέγας βασιλεὺς ἁπάντων, ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ θεοῦ. *Lin.17.* καταγγέλλειν. *Christoph.* καταγελᾶν. *Lin.36.Chr.legit,* ἀριθμοῖς ἐκόσμησεν, οἷα. *Pag.109.lat.2.lin.7.Christo. legit,* ἐξ ἡμῶν. *Lin.9.* ὄντος. *Chr.* ὄντως. *Lin.32.Chr.legit,* ἐν τῇ αὐτοῦ αὐτός. *Pag.110.lat.2.lin.2.* τὸν ἅμα. *Chr.* τὸν νάμα. *Lin.3.Chr.* πρὸ μικροῦ ἀνοδος ἔρημος. *Lin.22.* προπύλου. *Christophor.* προπύλαιον. *Lin.39.* προπύλοις. *Chr.* προπυλαίοις. *Pag.111.lat.1.lin.4.* προπύλων. *Christ.* προπυλαίων. *Lin.12.Chr.* τὰ ξύλα τοῦ πεδιοῦ. *Lin.28.* τὴν προτέραν: *post hæc verba Christophorsonus ingentem lacunam supplet his verbis.* ὁμοίως δὲ ἡ ἐκκλησία καθόλου πρὸ τούτου ταῖς τῶν τυράννων ἐπιβουλαῖς καταχωσμένη, καὶ ταῖς μισοκάλου δαίμονος δίκην ὕλης ἐκ δρυμοῦ ἐπισκέψεσι λελυμασμένη διὰ χάριτος, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἤδη οὐ καθαρᾶς, τυραννικῆς ὕλης ἀποκαθαίρεται. καὶ μετὰ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως κόσμον μείζω τοῦ προτέρου ἀναλαβοῦσα δόξης ἐπέκεινα πάντων λαμπρύνεται. ὥστε τὴν δόξαν αὐτῆς τὴν ἐσχάτην εἶναι ὑπὲρ τὴν προτέραν. *Pag.111.lat.2.lin.27.* παραλαβεῖν. *Christophors.* πεῖρας λαβεῖν. *Li.29.Chr.legit,* ὅδε εἶχεν αὐτῇ τὴν ἔρημον. *Pag.112.lat.1.lin.6.* ἀπολέλειπται *Rob.* ἀπειλήλυθε. *Lin.17.* φιλανθρωπίᾳ πεισθησόμενος: *post hæc verba Christophorsonus lacunam explet his verbis:* ἔπειτα δὲ αὐτὴν ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου διακόνων πολιορκουμένην ἀνέστησε, καὶ αὐτὰς πρώτας, *&c. Lin.vlt.* πρόπυλα. *Christophors.* προπύλαια. *Pag.112.lat.2.lin.7.Christ. legit,* τοὺς δὲ πρὸς τὸ φῶς. *Lin.8.* προπύλῳ. *Chr.* προπυλαίῳ. *L.15.Christop.* ἣν μὲν ψυχὴ μόνον καὶ διάνοια. *vtrunque in casu recto. Lin.38.* οὐ λες. *Christop.* οὐ λες. *Pag.11.lat.1.lin.2.* τοσοῦτον. *Chri.* τοσούτων.

CAP. V.

Lin.21. πράγματα. *Chr.* προστάγματα. *Lin.22.Chri.legit,* τούς τε χριστιανούς. *Lin.24.* ἐν οἷς *Christoph.* ἐν ᾗ. *Li.27. Chr.legit,* μεδιολάνῳ. *Lin 32.* πᾶσαν *Christ.* πᾶσιν. *Lin.33.* θεότης. *Chr* θειότητος. *Lin 37.* ἑαυτῷ. *Chr.* ἑαυτοῦ. *Pag.113.lat.2 lin.7. Christophors. legit,* δεδωρῆσθαι δωρεῖ ἡ σὴ καθοσίωσις, καὶ ἑτέρᾳ ἀνδιδόσθαι. *Lin.10.Christoph legit,* ὁποίᾳ δὲ ἂν βούλοιτο θρησκείᾳ ἐμμένειν τῷ θείῳ. *Lin.11. Christophorsonus legit,* δοκοίη: ὀφείλεις προνοεῖν, ὥστε μηδένα κωλύεσθαι τῆς προθέσεως τῆς ἑαυτοῦ ἔχεσθαι. καὶ τοῦτο δέ. *Lin 18.Christopho legit.* ὅπως χάρις αὐτοῖς. *Lin 19.Chr legit,* καὶ οὕτως ἤδη. *Lin.20.Chri legit,* παρὰ τῆς ἡμετέρας. *Lin 22 Christophors legit,* τῶν χριστιανῶν. παραυτίκα διὰ τῆς σῆς σπουδῆς. *Lin 35.Chri legit,* διαμένειν. *Lin penultima, Christoph.legit,* πεπόνηνται. *Lin. vlt. Chri. legit,* ὑπομνηματισάμενοι. *Pag.114.lat.1 lin.36 Christop. legit,* ἐμμένοντες. *Lin penultima, Christophorsonus legit,* παρὰ τῶν.

Pag.114.lat.2.lin.3.Chr legit. κατ' ἀλλήλων. *Lin 7. Christo.* οὐ παύονται οἱ μὴ βουλόμενοι. *Lin 20.Chr.legit,* κοντουκλέρος: *Curter. melius* κονδούκτορος. *textus ineptissime* κοντίκλορος: *Christoph. conductore vertit. Lin.24.Christopho. legit,* λοιπῶν.

Pag.

Pag. 115. lat. 1. Lin. 5. τῷ Ἰουναρίῳ. Chr. τῷ ...ναρίῳ.

CAP. VII.

Lin. 15. Chr. legit, ἐπυρεῖου δυνάμεως εἰδώς.

CAP. VIII.

Pag. 116. lat. 1. lin. 3. περιγράψαι. chr. παραγγέλλαι. Lin. 14. Chr. μυρίας ὡς κατὰ. Lin. 27. chr. legit, ἀπῆγον γὰρ καὶ ἐκολάζοντο.

CAP. IX.

Lin. 39. chr. τρόπαια τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν παρῆχε νίκης. pag. 116. lat. 2. Lin. 17. chr. legit, ἐπασχεν εἰκότως. Lin. 20. chr. legit, ἐκπρέπων. Lin. 29. Cur. legit, θεὸν πρῶτιστα πάντων ὄντα δὴ τοῦτον ἐδίδασκεν, κἄπειτα. Lin. 39. chr. legit, οἱ τὸ πρόσθεν. Lin. pen. chr. legit, ἡσσώμενοι.

In Vitam Constantini.

Pag. 118. lat. 1 lin. 3. λόγοι πάντα. Chr. λόγοι δ.

In librum primum.

CAP. I.

Lin. 23. in fine huius lineæ habetur, ἔτι προοίμιον: quod interpres noster expunxit. Lin. 26. chr. legit, ἠξιώμενον. Lin. 30. μακρῶν. Chr. μικρῶν pag. 116. lat. 2. Lin. 8. chr. legit, σκιαγραφίας. & ibidem pro κηροχύτου, adnotauit κηρολύτου. Lin. 15. chr. legit, παρ᾽ ἑαυτῷ. Lin. 21. chr. legit, ἐναργὲς ἅπασιν. Lin. 30. chr. legit, τὴν εἰκόνα δὲ ὡς, νικητὴν ἀπέδειξε. Lin. 24. Chr. legit, παντευχίαις τε καὶ τῆς τῶν ἀθλων πλῆθος αὐτοῦ. 35. chr. legit. βοῇ ταῖς παντοίαις ἀρεταῖς.

CAP. II.

Lin. pen. chr. legit, ἀήττητον ἐς ἀεὶ.

CAP. III.

Pag. 119. lat. 1. lin. 5. chr. legit, ἀποφανθῆναι τῶν πάντων. ἀλλὰ τὰ τελευταῖα τοῦ βίου οὐκ ἄχετ᾽ αὐτὰ κοσμοῦντα. τέλος γὰρ οὐκ ἐχρῆν, οὐδ᾽ ἐπὶ μακρὸν, εὐσεβῶν, οὐδ᾽ αἴτιον αὐτὸν φασίν, αἰσχρὸν ὑπὸ γυναικὸς θάνατον ὑποστῆναι. Li. 7. Chr. legit, συντελεσθαι, & ibidem pro ἀποθῆναι, legit, ἀποβιῶναι. Li. 11. Chr. αὐτῷ. legit, pro αὐτῆς. Lin. 13. Chr. legit, τὸ θνητὸν γένος. Lin. 14. περισπῶντος. Chr. κατασπῶντος.

CAP. IIII.

Lin. 22. Chr. legit, γῆν τε τεμνόμενον. Lin 23. Chr. legit, οὐδὲ τῶν πρὸς ἀνίσχοντα. Lin. 24. Ch. legit, μέχρι ἰνδῶν τῶν ἐξωτάτων Lin. 26. Ch. legit, ὑπηκόους ἅπαντας.

CAP. V.

Pag. 119. lat. 2. lin. 3. ἀναπαυθείς. hoc verbum supplet interpres post vocem ἄλλους.

CAP. VI.

Lin. 6. Chr. legit, εἰ μὴ τὰ κατὰ δύναμιν.

CAP. VII.

Lin. 33. chr. legit, καὶ τοῖς μεθ᾽ ἡμᾶς.

CAP. VIII.

Pag. 120. lat. 1. lin. 25. Chr. legit, οὐ περὶ.

CAP. IX.

Lin. 27. μίσους: Chr. μόσους. Lin. 28. Chr. legit, οἱ μὲν ἐπὶ συγχύσει κακῶν εἰδωλολατρείας κατὰ ἐκθέσμους φωνάς.

CAP. X.

Pag. 120. lat. 2. Lin. 6. Chr. legit, δεσπότην καὶ βασιλέα. Lin. 10. Chr. legit, παρὰ τοῦ, pro quo textus habet, παρ᾽ αὐτοῦ.

CAP. XI.

Pag. 121. lat. 1. lin. 2. κοινῶν. Chr. κοινωνῶν. Lin. 4. Chr. legit, μόνον μὲν θεὸν τὸν ἐπὶ πάντων εἰδώς, τῆς δὲ. Lin. 5. πολυθείας. Chr. πολυθεΐας. Lin. 9. Chr. legit, θεραπεία ἐποιεῖτο καὶ πάντα.

CAP. XIII.

Lin. 27. Chr. legit, ἤδη τε ἄχρι καὶ παιδὸς. Lin. 35. θεοδότῳ, Chr. θεοσδότῳ.

CAP. XIIII.

Lin. 37. Chr. legit, φθόνῳ καὶ φόβῳ ἐβάλλοντο. ἐν τούτῳ δὲν καὶ προσεπιψαύσαντες τι μῶμον αὐτῷ βουλόμενοι ἐφυλάττοντο καιρὸν ἐυθετον διαμαρτόντες, δ δὴ συναισθόμενος ὁ νεανίας: ita & Curterius, nisi quod melius hic legat προστρίψασθαι. Lin. 39. συνιούσῃ. Chr. συνιούσῃ.

CAP. XVI.

Pag. 121. lat. 2. Lin. 14. Chr. legit, σὺν τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν πατρικοῖς φίλοις, τὸν πατέρα προὔπεμπε, δημῶν τε πλῆθει μυρίων, στρατιῶν τε δορυφορία, τῶν μὲν ἡγουμένων.

CAP. XVII.

Lin. 24. δεῖν. Chr. πρέπον.

CAP. XIX.

Lin. 38. ἐπ᾽ αὐτά: Chr. ἐπ᾽ αὐτῷ.

CAP. XX.

Pag. 122. lat. 1. lin. 4. βιωτόν. Chr. βιωτήν.

CAP. XXI.

Lin. 8. ὁπλίσεων Chr. ὁπλίσεις. Lin. 11. ἐυρέσθαι. Chr. εὑρέσθαι. Lin. 13. chr. legit, μὴ δὲ ῥίζαν Li. 17. τῆς συμβολῆς. Rob. τῆς βουλῆς.

CAP. XXII.

Lin. 24. ἀποδέξασθαι. Chr. παραδέξασθαι.

CAP. XXIIII.

Pag. 122. lat. 2. lin. 6. Chr. legit, ὁ δὴ καὶ ἡμᾶς ὀφθαλμοῖς ποτε συνιδεῖν παραλαβεῖν. αὐτὸς γὰρ βασιλεὺς θεοῦ καὶ τοῦτο χαρισαμένου, ἠξίωσεν, ἐν τοιῷδε σχήματι. Curt. hoc loco verbum, συνεῖδεν, vidit, cætera non item.

CAP. XXV.

Lin. 15. Chr. legit, χαθυφασμένων.

CAP. XXVI.

Lin. 24. οὐδέτερον. Chr. οὐδ᾽ ἕτερον Lin. 25. Chr. legit, ὀρθώσεις.

CAP. XXVII.

Lin. 39. Chr. legit, τῶν ἀνδρῶν τὰς κατὰ νόμον γαμετάς, ταύτας ἐνυβρίζων ἀτιμότατα τοῖς ἀνδράσιν ἀπέπεμπε. Cur. hic adnotat διεφθαρμένας, vnde suspicor ἀτιμότατα διεφθαρμένας, &c legendum.

CAP. XXVIII.

Pag. 123. Lin. 4. chr. legit, ἀνδρῶν τῶν τὴν ἔπαρχον. Lin. 8. chr. legit, ξίφος κατὰ τοῦ στέρνου πήγνυσι. Lin. 10. γεγονότεροι: Chr. γεγονοτέροις.

CAP. XXX.

Lin. 22. Chr. legit, μαγικῆς ἐπινοίας. Lin. 27. Chr. legit, ὅσῳ ἐπὶ χρόνῳ.

CAP. XXXI.

Lin. 31. Rob. legit, τό τε νικητικὸν τρόπαιον σταυρικόν, τὸ δὴ σωτήριον.

CAP. XXXII.

Pag. 123. lat. 2. Lin. 1. Chr. legit, πιστὰ γεμὴν πιστοῖς, ἱεραῖς βίβλοις ἐνηλιτευμένα, αὐταῖς ἐνεργείαις ἅπασιν, ἁπλῶς εἰπεῖν, πιστοῖς ἅμα καὶ ἀπίστοις, &c. quæ & curt. ferè habet. Lin. 4. ἐν ἐρυθρᾷ, κατὰ τὰ αὐτὰ δὴ καὶ μαξέντιος. legit chr. Lin. 8. Chr. legit, ὃ διαπειλεῖν.

CAP. XXXIII.

Lin. 34. Chr. legit, φυλακτήριον ἀποδέδειχεν. αὐτίκα δὲ οὖν, ita & Curt.

CAP. XXXIIII.

Pag. 124. lat. 1. Lin. 7. βαλικόν. chr βασιλικόν.

CAP. XXXV.

Lin. 13. chr. legit, τοὺς ἄνδρας δεξιούμενοι ita & Curt. Lin. 14. ὀφθῆναι. ὀφθέντες. Li. 15. Ch. legit, ἐποπτεύειν ἐδόκει αὐτὸν: ita & Cur. Lin. 18. ch. legit, ἐπαύξων μὲν καὶ ἐς ὕψος φέρομαι καὶ ἄγαμαι.

CAP. XXXVII.

Lin. 39. Chr. legit, διαστρεφομένων γὰρ τινῶν.

CAP. XXXVIII.

Pa. 124. lat. 2. Li. 17. Ch. leg. μὴ γὰρ συμφρονήσαντες ἂν αἰ ἀνδρῶν τὰ τολμώμενα, ἀλλ᾽ ἡσσώντο παρακοπέντων, ὑπὸ δὲ πονηροῦ

δαίμονος οἰστρουμένων, οὓς ἐλεεῖσθαι μᾶλλον ἢ κολάζεσθαι χρῆναι: ὅσον γὰρ τὸ συμπαθεῖν αὐτοῖς ὑπερβολῆς φιλανθρωπίας, τοσοῦτο τὸ κολάζειν ἀνδρῶν ἀφραινόντων, ἀνοίας ἂν εἴη, καὶ οὐ φρονούντων ὀρθῶς: ὧδε μὲν τὸν τῶν &c. In hic etiam non parum vidit Curterius.

CAP. XL.

Lin. 29. chr. legit, γῆς ὡς ἀνόσιοι τε καὶ.

CAP XLI.

Lin. 40. ἀντιπέμπει Chr. ἀπεδίδου.

CAP. XLII.

Pag. 125. lat. 1. Lin. 10. Chr. legit, μιμούμενος μὲν τῶν καλῶν ἀπελιμπάνετο. Lin. 13. Chr. legit, φιλικαῖς δεξιαῖς ἐμμένειν ἠξίου.

CAP. XLIII.

Lin. 17. chr. legit, γάμῳ τε τὴν ἀδελφὴν συνάψας, τῆς πάντων ἀπολαύειν ἀρχῆς ἠξίωσε, οἷα κηδεστῇ καὶ συμβασιλεῖ παρέχει τὴν ἐξουσίαν. Lin. 19. ἀσεβῶς. chri. ἐπιβουλῆς. Lin. 21. Chr. legit, τῷ δὲ ὁ αὐτοῦ θεράποντι.

CAP. XLIIII.

Lin. 28. chr. legit, μηδὲν πώποτε πλημμελὲς διαπραξάμενος περὶ τὴν ἀρχήν. Lin. 32. chr. legit, αὐτῶν ἐξεῖναι. Lin. 36. τὰ μεγάλα τῶν ἰουδαίων, ἢ διὰ συνόδων κατορθώσεως καὶ ἄλλως.

CAP. XLVI.

Pag. 127. lat. 2 Lin. 6. chr. ἐπὶ τὰς τοῦ θεοῦ παρεῖναι ἐκκλησίας εὐχάς.

CAP. XLVII.

Lin. 25. chr. legit, τοὺς ἐλεοῦντας τὰ ἴσα πάσχειν τοῖς ἐλεουμένοις, δεσμοῖς τε καὶ φυλακαῖς καθείργνυσθαι τὴν ἴσην τοῖς καταπονουμένοις, ὑπομένοντας τιμωρίαν, τοὺς τὰ φιλάνθρωπα διακονουμένους.

CAP. XLVIII.

Lin. 27. Chr. legit, ἐπὶ τοῖς τὸν βίον μεταλλάττουσι. Lin. 28. περιγράψαι. Ch. adnotauit παραγράψαι. Lin. 29. σκέψεις. Ch. ἐπισκέψεις. Lin. 34. Ch. legit, διὸ δὴ πάντας θησαυροὺς πληρώσας. Pag. 126. lat. 1. Lin. 2. Chri. legit, καὶ ἐχθροὺς ἡγεῖτο τοὺς θεοσεβεῖς καὶ τοὺς τῷ θεοφιλεῖ. Lin. 3. Chr. legit, ἀξύνετα παραπεπηγμένος τοῦ σώφρονος.

CAP. L.

Lin. 9. Chr. legit, ἐξ αὐτῆς σαρκὸς αὐτοῦ καταρξάμενοι καὶ μέχρι. Lin. 14. μεταβεβληκότων. Chr. μεταβεβληκότος.

CAP. LI

Lin. 31. Chr. legit, ὅτε γὰρ δαιμονίων ἐλπίσιν.

In secundum librum De Vita Constantini.

In elenchum Capitum.

Pag. 126 lat. 2. lin. 10. πάντα κατὰ τάς. Chr. φάσμα κατὰ τάς. Lin. 25. ὅτι περὶ. Chr. ἐπὶ περὶ. Lin. 26 εἰδωλολάτρου. Chr. εἰδωλολατρεία. pag. 127. lat. 1. Lin. 6. hac verba, καὶ ταμιευθέντων, Christ. expunxit.

CAP. I.

Pag. 127. lat. 2. Li 28. ταῦτ' οὖν: Chr. τὰ γοῦν.

CAP. II.

Lin. 32. τάυτας. Christ. τὰς εὐχάς, quod & reddidit, quamuis hac glossa videatur, & quidem satis insulsa, cum vox τάυτας demonstret λατρείας, id est cultus, quod prae● pag. 128. lat. 1. Li. 8 Ch. legit, λοιπὸν τὸν κατὰ πάντων ἀνακινῶν διωγμόν. Lin. 9. Chr. legit, μὴ οὐχὶ ἐν ἔργῳ ἤδη χωρεῖν, εἰ μὴ φθάσας.

CAP. III.

Lin. 16. ἀνάξιον. Chr. μὴ ἄξιον.

CAP. IIII.

Lin. 21. Chr. legit, καὶ παρεῖναι διὰ παντὸς ὥσπερ ψυχῆς Lin. 26. δεῖν. Chr. εἶναι. Lin. 33. ἀδειλάτως. Chr. ἀνανηφάτως. Rob. αὐθεκάτως. Lin. 34. Chr. legit, ἐχθρῶν νικητὴν ἔσεσθαι, καὶ τῶν πολεμίων κρατήσειν συμφώνως ἔφρον. Lin. 35. Ch. legit. ἐπεὶ ἐν μαντείαις τὰ ἁπανταχοῦ χρηστήρια προῖσχον. ἐναρογόλοι δὲ διὰ τῆς τῶν ὀρνίθων πτήσεως σημαίνεσθαι αὐτῷ τὰ αἴσια πρόυλεγον: in quibus plerisque & Curt. suffragatur. Lin. 38. ταῖς παρεμβολαῖς: hic Chr. duplicem lectionem adnotauit. τὰς παρεμβολας, & τῆς παρεμβολῆς. sed posteriorem expressit, ac recte. pendet enim à verbo προήει. castris egressus est.

CAP. V.

Pag. 128. lat. 2. Lin. 5. οὖ πρὸς ἡμᾶς. Chr. pro, ου, aliunde adnotauit, νῦν, sed textum secutus est. Li. 16. κεκλημένοις. Chr. νενομισμένοις ita & Curt.

CAP. VI.

Lin. 20. Chr. legit, ὁρᾶν ἐδόκουν διάφορα τάγματα.

CAP. VII.

Lin. 29. Ch. legit, ἔνθα γοῦν.

CAP. VIII.

Lin. 37. φέροντος. Chr. βαστάζοντος.

CAP. X.

Pag. 129 lat. 1. Lin. 20. οἰκείοις. Chr. οἰκείων.

CAP. XII.

Lin. vlt. τὰς δικετηρίας. Chr. ἱκετηρίας. pag. 129 lat. 2. Lin. 3. Chr. legit, ἕως ὅτι ἀντινεύοντας ἀπαρεῖ ἐστήκει, ita ferè & Curt.

CAP. XIII.

Lin. 7. Chr. legit, πρέπειν ἐδόκει, δι' εὐλαβείας τε ἠθισμένος.

CAP. XIIII.

Lin. 20. Chr. legit, ἀλλ' ὁ μὲν ἄυπνος ὤν.

CAP. XV.

Lin. 22. εἰρωνεία. Chr. εἰρωνείας. Lin. 25. ὑποκορίζεν. Chr. ὑποκρίνετ.

CAP. XVI.

Lin. vlt. τοῦ περὶ ὧν. Chr. τοῦ πολέμου, ὧν.

CAP. XVII.

Pag. 130 lat. 1. Lin. 2. Chr. legit, βοὴ τε μία καὶ ἑορτή.

CAP. XVIII.

Lin. 4. διακρίνας. Chr. κατακρίνας Li. 7. Ch. ἔργῳ τὸν κωνσταντίνου θεόν, εἷς ὢν παρελάμβανον.

CAP. XIX

Lin. 16. Chr. legit, ὁ δὲ ἀρετῇ πάσῃ. Lin 17. Chr. τὴν ἐπώνυμον αὐτῷ κυριώτατα τὴν προσηγορίαν. ita & Curt. Lin 18. ἐνίκα. Chr. ἐνίκησε. videtur enim fragmentum esse versus Lin. 19. ἐφ' ἑαυτόν. Ch. ὑφ' ἑαυτόν. Lin. 23. χοροί. Chr. χορεῖαι. Lin. 25. παῖδα. chr. παῖδας.

CAP. XX.

Lin 27. ἠπλήνοντο. chr. ἠπλοῦντο. Lin 29. Chr. legit, νόμοι τὰ τῆς πρὸς τὸν θεὸν ὁσιότητος πνέοντας. adnotauit etiam τῇ ὁσιότητι. Curt. habet ὁσιότητος. quod probo. Lin. 36. λαμπρυνομένη. chr. λαμπρυνόμενοι. Lin. 37. κριθέντες. Chr. καταχριθέντες.

CAP. XXI.

Pag 130. lat. 2. Lin. 5. Chr legit. ἐλευθέρου. Lin. 4. Chr. legit, περὶ δὲ τῆς ὑπάρξεως ἁγίων τῶν κατὰ διωγμὸν θανόντων ἐντελῶς διηγόρευε νόμος.

CAP. XXIII.

Lin. 18. σωτῆρος. chr. πατρός.

CAP. XXIIII.

Lin. 20. Chr. legit, αὐτὸν νομίζειν. Lin. 21. φωνῆς. chr. γραφῆς.

Lin. 22. Chr legit, μαθοῖς δὲ ἀπὸ τοῦ λόγου. Lin. 25. Chr. legit, καὶ διαφυλάττοιεν.

CAP. XXV.

Lin. 33. chr. particulam παρὰ hic recte expunxit. pag. 131. Lat. 1. Lin. 2. Chr. legit, τοὺς χρόνους. Lin. 4. ἐγχειρήσεως. chr. τὰς ἐγχειρήσεις.

CAP. XXVI.

Lin. 16. chr. legit, καὶ τὸ χεῖρον.

CAP. XXVII.

Li. 24. ἰσχύειν. chr. διισχύειν, ita & Curt. Lin. 27. ὑπ' ἀλογίας. chr. ὑπ' ἀλογίας.

CAP. XXVIII.

Lin. 34. τὴν γὰρ. chr. τὴν γοῦν. Lin. 63 ἑκάστης. chr. ἑκάστοις. Lin. 38. πάντα δεινὰ ἐκποδὼν ἐποιήσατο, legunt Chr. & Cur. Li. 39. παιδευόμενον legit. Christ.

CA-

CAP. XXIX.

Lin. 40. οὐδὲ γὰρ. Chr. οὐδὲ γοῦν. pag. 131. lat. 2. Lin. 1. Chr. legit, δὲ ἦν.

CAP. XXX.

Lin. 17. Chr. legit, συνηριθμήθησαν. Lin. 18. Chr. pro χωρίοις. legit, ἑαυτοὺς. quo tamen vsus non est. Rob. pro ἀποκαταστήσαντες, legit ἀποκαταστάντες.

CAP. XXXI.

Lin. 30. Chr. legit, μήτοιγε πεισῶσαι, ita et Curterius, textus habet, τι μητὲ.

CAP. XXXII.

Lin. 33. Chr. legit, καὶ τὸν μετ' ἐξουσίας.

CAP. XXXIII.

Lin. 39. Chr. legit, τὸ κρεῖττον.

CAP. XXXIIII.

Pag. 132. lat. 1. lin 6. ἡμῶν. Chr ἡμᾶς Lin. 8 Chr. legit, ἀθεμίτῳ τε τινί, καὶ ἀπανθρώπῳ πολίτου ἀπονοίᾳ τὰς ἀήθεις etc. Li. 11. Ch legit, γεννήτορσιν ταὐτόν. Lin. 13. ψυχῆς. Ch. μνήμης.

CAP. XXXV.

Lin. 18. Chr. legit, ἢ οἵ τινες τούτων ὑφέστησαν θάνατον, αὐτῶν τοῖς πρὸς γένους.

CAP. XXXVI.

Lin. 23. εἰ δὲ τῶν ἀγχιστέων.

CAP. XXXVIII.

Pag. 132. lat. 2 Lin. 1. Chr. legit τῶν οὐδενὸς αἰτίων. Lin. 5. Chr. legit, κατηνάγκαζε.

CAP. XXXIX.

Lin. 9. τολμῶσαι Chr. τολμῆσαι. ita & Cur.

CAP. XL.

Lin. 21 προνοίας legit Chr.

CAP. XLI.

Lin. 30. Chr. legit, καθορᾶ τι. Lin. 35. ἅπασαι. Chr. ἅπασιν.

CAP. XLV.

Pag. 133. lat. 1. Lin. 20. Chr. legit, ἀδικίας, ἐλάττονα τῆς ἀξίας γεγένησθαι. adnotauit etiã μὴ ἀξίως, vt & Curt. habet, quod etiam secutus est. Lin. 21. Chr legit, ἐπιγνόντας δὲ τὸν ὄντως ὄντα θεόν. Lin. 27. Ch. legit, οἶσθα, δεῖ ὑμᾶς σπουδάζειν.

CAP. XLVII.

Pag. 133. lat. 2. Lin. 4. ἀγέλαι. Chr. ἀνάγελαι. Lin 8. Chr. legit, καταναγκάζου τὸ τῆς διεστραμμένης. Lin. 9. Chr. τὸ δὲ κρίσεως κακίας.

CAP. XLVIII.

Lin. 11. ἔσχον. Chr. εἶδον.

CAP. XLIX.

Lin. 21. Chr. legit, τοῦτο δὲ αὐτοῦ κατηρεῖς τοὺς πλοκάμους. τῆς μαντείας ἐλαυνομένης ἀνεῖται πεποίηκε, τὸ ἐν ἀνθρώποις κακὸν. Curt. hic sensum coniectura non assequitur. Lin. 23. Chr. legit, ποῖον pro ὁποῖον.

CAP. L.

Lin. 28. βρεχθέντας. Chr. βροχθίσας.

CAP. LII.

Lin. 40. φιλανθρώπῳ. Chr. φιλανθρωποτάτῃ.

CAP. LV.

Lin. 28. ἐχόμεθα: Chr. ἐχώμεθα.

CAP. LVII.

Lin. 35. Chr. legit, τὸ σὸν κράτος. εἰ σαὶ πράξεις ταῦτα ποιοῦνται ἀθώους ἡμᾶς. &c Lin. 41. παρεκτείνοιτ. Chr. παρεκτείνηται. pag. 134. lat. 2 Lin. 1. Chr. legit, ἅπερ εἰμί. Lin. 4. Chr. legit, τὰ γὰρ πρὸς ἑαυτὰ μαχεσθέντα χαλεπώτερον ἂν τῷ ἀνθρωπίνῳ, &c.

CAP. LIX.

Lin. 14. ἀναδέδεικται. Rob. ἀναδέδικται.

CAP. LXIII.

Pag. 135. lat. 1. Lin. 16. Chr legit, καθάπερ χαλεπῷ τινὶ νοσήματι πάσχον κακῶς, διορθώσασθαι προὐθυμήθην. ita & Curt.

CAP. LXV.

Lin. 21. Chr μανίας δήπουθεν. Lin. 23. Chr. legit, εἰκότως ὑμᾶς τὴν αὐτὴν μετιόντας ὥσπερ τινας. ita etiam Curt. Lin. 26. Chr legit, ἀληθεῖ θριαμβείᾳ τοῦτο πρῶτον εἰλόμην ἐρευνᾶν, ὃ δὴ πρῶτον.

CAP. LXVI.

Lin. 28. Chr. legit, μᾶλλον δὲ τῆς καρδίας αὐτοῦ τραῦμα καίριον ἥψατο: ita & Curt. Lin. 29. Chr. legit, καταληφθέντων.

CAP LXVII.

Pag 135. lat. 2. Lin. 6. ὅτι σὺ ὦ ἀλέξανδρε: legit Chr. Li. 8. Chr. legit, ἐπυνθάνου. Lin. 10. ἀντέθεικας. Chr. ἐκτέθεικας. Lin. 19. ὡς. Chr. ὅ: Li. 20. Ch. legit, ἑρμηνεῦσαι δύναται ἃ δὲ. Lin. 23. οὐκ ὄν. Chr. οὐκ ὄν. Lin. 24. Chr. legit, ἵνα μήπως ἢ τῇ ἡμῶν ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως. Lin. 25. Chr. legit, ἢ τῇ τῶν ἀκροατῶν βραδυτέρᾳ συνέσει πρὸς. &c. Lin. 26. Chr. legit, μὴ χωρησάντων αὖθις. ἐξ ὁποτέρου. Rob. hic pro ὁποτέρου leg. ποτέρου. Li. 33. Ch. legit, τοσοῦτον τοῦ θεοῦ λαόν. Lin. 33. διὰ τὸ διχονοεῖν: Chr. πρὸς τὸ διχονοεῖν. Lin. 40. τὸ ῥηθησόμενον ἐνθυμηθῶμεν εἴπερ ὀρθῶς ἔχει.

CAP. LXVIII.

Pag. 135. lat. 1. Lin. 10. Chr. legit, ὅπερ οὐκ ὀλίγην. Li. 11. Ch. legit, τὴν τοῦ πάντος νόμου δύναμιν. Lin. 16. ἐν ὑμῖν. Chr. ἐν ἡμῖν.

CAP. LXIX.

Lin. 19. συμφέρησθε. Chr. φέρητε. Lin. 25. ὑπόθεσιν. Chr. ἀπόθεσιν.

CAP. LXX.

Lin. 32. ἀισθῆσθε, ἀκούσατε, πρωὴν ἐπιστὰς legit Chr. Lin. 33. Chr. legit, πρὸς ὑμᾶς ἤδη καὶ τῷ πλείονι μέρει. Lin. 34. τοῦ γράμματος. Chr. τοῦ πράγματος. ita & Curt. Chr. tamẽ vulgatam lectionẽ secutus est. Lin. 31. πρόσεσθαι. Chr. προσίεσθαι.

In Librum tertium, De Vita Constantini.

In Elenchum Capitum.

Pag. 136. lat. 1. Lin. 15. Chr. legit, ἐπὶ περὶ ἐκκλησίας ἐν βεθλεὲμ, καὶ τῷ ὄρει τῶν ἐλαιῶν.

CAP. I.

Pag. 136. lat. 2. Lin. 10. Chr. legit, πάντα δὲ πράττων. Lin. 27. περὶ φλεγέντα. Curt. adnotauit, φλεγεθέντα. quod an melius sit, ipse viderit. Lin. 29. Chr. legit, ἐκ βασιλικῶν θησαυρῶν μεγαλοπρεπεῖ παρασκευῇ πολυπλασιαζόμενα ἐνομοθέτει: quod & Curt. adnotauit. Lin. 30. Chr. legit, ἐνδοτάτων. Lin. 31. Chr. legit, ἑστίας τε καὶ. Lin. 32. Chr. legit, καλῶς, pro διηνεγκῶς. ibid. porro legit, οἱ μὲν τοὺς νεὼς φιλοτιμῶς κοσμεῖν τοῖς δαίμοσιν ἐκέλευον. ita & Curt. Lin. 36. Chr. legit, τῶν τε ἁγίων. pag. 137. lat. 1. Lin. 6. πολυτιωτῶν: Chr πολιτευτῶν.

CAP. III.

Lin. 32. ἀνελεῖν. Chr. ἀνελεῖν.

CAP. IIII.

Lin. 38. Chr. legit, ἀλλήλους.

CAP. VI.

Pag 137 lat. 2. Lin. 20. Chr legit, ἥ τε τῆς εἰρήνης. Lin. 24. Chr. legit, ὑπεδέχετο: pro διεδέχετο.

CAP. VII.

Lin 33. προσωτάτω: Chr. πορρωτάτω.

CAP. IX.

Pag. 138. lat. 1. Lin. 4. πεντήκοντα καὶ διακοσίων: ita textus vulgatus; quẽ Chr etiam expressit. in marginẽ tamẽ adnotauit pro his τριακοσίων: vide autẽ in hac discrepantia Niceph. cap. 16. li. 8. & Theodoritũ cap. 8. lib. 1 Lin. 11. διετέτακτο. Ch. διετάξατο.

CAP. X.

Lin. 12. ἑκάτερος. Chr. ἕκαστος. Li. 17. προόδου. Chr. προσόδου. Rob. περιόδου. Lin. 25. ἐρύθημα. Chr. ἐρύθρημα.

CAP. XII.

Pag. 138. lat. 2. Lin 1. Chr. μηδὲ τῆς τυράννων θεομαχίας. Li. 3. Chr. legit, δεινὴ μᾶλλον καὶ χαλεπωτέρα. Lin. 15. ἐντεῦθεν ἤδη φέρειν τῶν λοιπῶν ἀνάσχοισθε. ita legit Christ. Lin. 16. ἀπολύτασθαι legit Christ.

CAP. XIII.

Lin. 23. εὐτόνως. Chr. εὐτόνῳ. Lin. 26. τοὺς μὲν γοῦν πείθων. Rob τὰς μὲν πείθων, sed sine ratione. Lin. vlt. κλισιάδας. Rob. κλεισιάδας. idẽ adnotauit etiã Chr. ad marginẽ, sed rursus deleuit.

CAP. XVI.

Pag 139. lat. 1. Lin 7. Chr legit, τοῦτο πρό γε πάντων ἔκρινα μοι προσήκειν σκοπεῖν ἔχειν.

CAP. XVII.

Lin.24.ἔθνους. christo.ἔθους. Lin.27.christop.legit προκεῖται γὰρ δρόμος. Lin.36.chr.legit ἐπιτελεῖν οὐκ οὖν τινος χάριν. Lin.40. chr. legit, ἐν μηδεμίᾳ προφάσει. pag.139 lat.2. Li.1.cb legit.τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας. Li.9.chr.legit,τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως τυχεῖν δεῖ, καὶ πρὸς μίαν.

CAP. XVIII.

Lin.12.ἔθνους.Chr.ἔθους,ibidem legit, ἐστι τε τάξις. Lin.15. chr.legit,ὑμετέρα. Lin.16.chr.legit, πόλιν τε καὶ ἰταλίαν τε καὶ ἀφρικὴν,καὶ ἅπασαν αἴγυπτον,σπανίαν. Lin.19.chr. λογιζομένη μὴ μόνον ὡς πλείω ἐστὶν. Lin.25.chr.legit, τῇ γνώμῃ ταύτῃ,ἐν ᾗ οὐδεμία ἐστι ἀλλοτρίας πλάνης καὶ ἁμαρτήματος ἐπιμιξία. Lin.27.chr.ὅτε.legit pro,ἔπι. Lin.33.chr.μεθ᾽ ἡδονῆς: vulgatus textus habet,μεθ᾽ ὑμῶν. cur.hūc locum etiā adnotauit.

CAP. XIX

Lin 30.chr.legit παρέχων.item infra, ἔμελλε.

CAP. XX.

Pag.140 lat.1. Lin.8.νόμον. chr.λόγον.ibi infra legit,ὃ μάλιστα μὲν πάντων δεῖν σαθῆναι, οὐκ ἀδύνατον δὲ, εἰ τὰ καθ᾽ ἡμᾶς αὐτοῖς ζηλωτὰ φαίνοιτο. μὴ ἀγνοεῖν δ᾽ ἡμᾶς δίκαιον ὡς ἐν τοῖς. Li.10.οἱ μὲν γὰρ πρὸς τρυφὴν χαίρουσιν. ita legit chr. Lin 11.cbr. legit οἱ δὲ τῆς προστασίας ἐπειλημμένοις ὑποτρέχειν εἰώθασιν: Lin.13. chr. legit λόγων ἀληθῶν ἀληθεῖς ἐρασταί: cur. hic legit λόγων ἀλληθῶν vt & paulo superius ἀλληθεῖ λόγῳ. vbi cur λλ. geminet, equidem non video. chr. mox ibidem pro ἂν,legit οὖν.

CAP. XXIII.

Lin.35.σχολῇ.christ.σχολὴ.

CAP. XXIIII.

Lin.39.προφανῆ. christ. περιφανῆ.

CAP. XXV.

Pag.140.lat.2.Lin.15.chr legit ἢ εἰ διὰ τοῦτον Lin.17.chr. legit ὡς οὐκ εἶχε φύσιν τὸ κατὰ τοῦ θανάτου βραβεῖα ἀναδησαμένου. Lin.18.Cb.legit τῶν ἀνθρώπων φύσιν λαθεῖν. Li.19.τοῦτο γὰρ κρειττόνως. Cbr. τούτου γὰρ κρείττονος. adnotauerat etiam τούτῳ. Lin.23. Chr. legit. οὐδεὶς γὰρ τῶν πώποτε. Lin.29.Chr.legit.αὐτὴν δὴ μάλιστα γῆν ὑπὸ τῶν.

CAP. XXVII.

Pag.141 lat.1. Li.1.Chr.legit.ἀπολαμβάνειν εἰκόνα,διότι μετὰ τὴν. Lin.4.μαρτυρούμενον.Chri.μαρτυρουμένην. Rob. μαρτυρούμενος.

CAP. XXIX.

Lin.20.Chr.legit ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ πᾶσαν.ibidem Ch.in margine adnotarat κρίσιν καὶ φύσιν,quod Cur. ad marginē etiam expreßit, sed Chr.eo non est vsus,vt nec debuit,meo quidem iudicio. Lin.20.Chr legit.πάντων μοὶ μᾶλλον μέλει. & ibidem paulo superius Chr.legit.μάλιστα σοὶ πεποιθέναι.Curt. agnoscit etiā μᾶλλον. Lin.27.Chr. legit, τόπον ὃν θεοῦ προστάγματι,δυστυχοῦς εἰδώλου προσθήκης.

CAP. XXX.

Lin.37. ἅπερ ἂν εἰς οἰκοδομὴν.Christ.ὅσαπερ ἂν εἰς οἰκοδομὴν. Lin.39. Chr.legit.περὶ τῶν κιόνων ἢ τῶν μαρμάρων ἃ δὴ ἂν νομίσειας.pag.141.lat.2. Lin.1. Christ.hic lacunam explet, quam etiam Cur.ad marginē adscripsit his verbis:ταῦτα πανταχόθεν μετενεχθῆναι δυνηθῇ. τὸν γὰρ τοῦ θαυμασιώτερον τόπον κατ᾽ ἀξίαν φαιδρύνεσθαι δίκαιον,τὴν δὲ τῆς.

CAP. XXXI.

Lin. 4. Chr.legit τὸ λειπόμενον πλὴν ἢ σὴ ὁσιότης. ita & Curt. Lin.7.Chr.legit, ἐπικρινείας.

CAP. XXXII.

Lin.11.Chr.legit.δυσσεβῶν. Li. 13.Chr.legit οὔσας τὴν διὰ.

CAP. XXXIII.

Lin.15. Chr. principiū huius capitis ita legit:καὶ δὴ πρῶτον ἁπάντων.hac verba in medio collocata,τοῦ παντὸς ὥσπερ τινὰ κεφαλὴν, expungit: quia mox oportuniori loco sunt posita: paulo inferius. Lin.16.Chr.legit.μνῆμα ἐκεῖνο θεσπέσιον.quod & Curt. adnotauit. Lin.20.Chr.legit.καταφαιδρύνουσα.

CAP. XXXV.

Lin.29.μολίβου.Christ.μολίβδου.

CAP. XXXVIII.

Pag.142.lat.1.Lin.2.προϊόντων.Chri.προσιόντων.

CAP. XLI.

Lin.18.Chr.legit.ἐφ᾽ υἱῷ τε βασιλεῖ. Lin.19.Cb.legit. θεοφιλεστάτοις ἑαυτῆς ἐκγόνοις:ibid.& Curt.adnotauit.

CAP. XLII.

Lin.21.Chr.legit.αὐτίκα γοῦν τῷ.

CAP. XLV.

Lin.23.Chr.καὶ τάδε τοῦτον διαθεμένη τὸν τρόπον. Li.24. Chr.adnotauit κατέλοιπε pro κατέλυε. quod quid sit, non satis assequor. Lin.27.αὐτῇ ψυχῇ. Chr.αὐτὴ ψυχὴ.

CAP. XLVI.

Lin.29.Ch.legit,ἐν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασι:ita & Curt.

CAP. XLIX.

Pag.143.lat.1. Li.28.ἐυκλήρτον οἶκον.Ch.adnotauit ἀνάκτορον.reddidit aūt Sāctuarium: vt illud vulgatū secutus desbēdatur.

CAP. LI.

Pag.143 lat.2. Lin.2.ἡμᾶς.Chr.ὑμᾶς. Lin.3.ἡμᾶς. Chr.ὑμᾶς. Lin.8 Chr.particulā οὐχ.expūgit. Lin.10.φασιν.Chr.φησὶ. ita etiam Rob. Lin.11.ἐδήλωσε.Chr.ἐδηλώθη. Lin.12. Chr.hac verba τῶν καιρῶν τῶν ἡμετέρων expunxit Lin.16 καὶ πᾶσι τοῖς τολμῶσι τιμωρίας ἄξιον μετὰ τὴν ἡμετέραν κέλευσιν ἀσεβὲς τι ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ πραχθῆναι. Ch.ita:καὶ πάντα τὸν τολμῶντα μετὰ τὴν ἡμετέραν κέλευσιν ἀσεβές τι ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ πράττειν,τιμωρίας ἄξιον κρινόμενον: quam emendationē etiam Cur.adnotauit. Lin.28.προεκήρυξεν. Rob.προηγόρευσεν. Lin.33.Chr.legit.εἴγε τοι τὰ καταθύμια.

CAP. LII.

Pag.144.lat.1. Lin.11.Chr. particulā.καὶ,in principio huius lineæ expungit Lin.13.Ch.legit, οἷον δὴ καὶ τὸ δὲ εἴργαστο βασιλεὺς ὁ θαυμάσιος. Lin.15. eadem hac linea paulo ante illa verba,quæ modo posuimus, Christ. explet insignem lacunam,quam, & Curt. in margine adnotauit his verbis: ταῦτα δὲ οὖν διανοηθεὶς οὐχὶ ὁπλιτῶν αὐτῷ καὶ πλήθους στρατοπεδείας ἡγήσατο δεῖν πρὸς τὸν τούτων ἔλεγχον. εἷς δὲ μόνος αὐτῷ καὶ δεύτερος τῶν αὐτοῦ γνωρίμων πρὸς ὑπηρεσίαν ἀπήρκουν. οὓς ἑνὶ νεύματι κατὰ πᾶν ἔθνος διεπέμπετο: οἱ δὲ τῇ βασιλέως ἐπιθαρροῦντες εὐσεβείᾳ σφῶν τε αὐτῶν τῇ περὶ τὸ θεῖον εὐλαβείᾳ,μυριάνδρων δήμων τε καὶ λαῶν μέσοι παριόντες,ἀνὰ πάσας πόλεις τε καὶ χώρας πολυχρονίου πλάνης ἐποιοῦντο φθοράν: αὐτοὺς τε τοὺς ἱερωμένους σὺν πολλῷ γέλωτι καὶ σὺν αἰσχύνῃ παράγειν εἰς φῶς ἐκ σκοτίων μυχῶν τοὺς αὐτῶν θεοὺς ἐγκελευόμενοι. κἄπειτ᾽ ἀπογυμνοῦντες τοῦ φάσματος,καὶ τὴν εἴσω τῆς κεχρωσμένης μορφῆς ἀμορφίαν τοῖς πάντων ὀφθαλμοῖς ἐνδεικνύμενοι: εἶτ᾽ ἀποξέοντες τὸ δοκοῦν χρήσιμον τῆς ὕλης,χωνείᾳ τε καὶ πυρὶ δοκιμάζοντες, τὸ μὲν λυσιτελὲς ὅσον αὐτοῖς ἀναγκαῖον ἐνομίζετο,ἐν ἀσφαλεῖ τιθέμενοι, συνεῖχον: τὸ δὲ ἄλλως περιττὸν καὶ ἄχρηστον εἰς μνήμην αἰσχύνης παρεχώρουν τοῖς δεισιδαίμοσι.οἷον δὴ καὶ &c. vt supra. Lin.15. Chr.legit. δέσμοι δῶρα καὶ οἵγε μύθων θεοί.

CAP. LIII.

Lin.26.τὸ σῶμα.Chr.τὰ σώματα, Lin.28.Chr.legit. κλεψίγαμοί τε φθοραί. Lin.35.σωφροσύνην. Chr.σωφρονεῖν.

CAP. LIIII.

Lin.38.Ch.legit,ἐπειδὴ γὰρ πολὺς ἦν ὁ τῶν δοκήσει σοφῶν περὶ τὸν τῶν κιλίκων δαίμονα πλάνος, μυρίων ἐπτοημένων ὑπ᾽ αὐτῷ. vbi πλάνη,quod in textu erat,retinuit.

CAP. LV.

Pag.144.lat.2.Li.12. Chri. legit ἱδρυμάτων ἔργῳ θεώμενος τὴν ἐρημίαν. Lin.17.Chr.legit ἐσκαμμένα.

CAP. LVI.

Lin.26.In principio huius capitis,hoc est,post ista verba,διανοίας πέρασιν,Ch. explet insignem lacunā,quā & Curt.adnotauit his verbis:ταῦτα δὲ ἄν τις τοῖς βασιλέως ἀναθείη κατορθώμασι,ὥσπερ οὖν,καὶ τὰ μερικῶς καθ᾽ ἕκαστον ἔθνος αὐτῷ διαταχθέντα:οἷον ἐπὶ τῆς φοινίκων ἡλίου πόλεως,ἐφ᾽ ἧς οἱ μὲν. &c. Li. 27.Chr.legit. τιμῶντες σχήματι θρησκείας γαμεταῖς. Lin.30. Chr legit.προηγουμένως ἀποσαλεὺς,ἐφ᾽ ᾧ.

CAP.

CAP. LVII.

Pag.145.Lin.2. ἐκπλήσσεσθαι. ἐπεγείρειν. *Lin.4. Chr.legit,* περὶ ἡμᾶς ὑποπτεύσας ἀποκτείνασθαι. *ita & Curt. Lin.6. Chr.legit.* ὡς δύο μὲν γὰρ τμήματα διηρῆσθαι τῆς ἐκκλησίας λαόν. τὸ δὲ κοινὸν τῆς πόλεως αὐτοῖς ἄρχουσι καὶ στρατιώταις πολεμίων τρόπον ἐπὶ τοσοῦτον ἀνακεκίνηντο, ὡς καὶ ξιφῶν: *Lin.11.* προσῆγε. *Chr.* προσάγειν. *Lin.14. Chr.legit.* πράττειν τὰ τῆς θεοσεβείας πρεπόντως. *ita & Curt. Lin.16. Chr.legit.* πλήρεις δυσσεβείας παρεισδύμην: *sic & Curt. Lin.19.* ἄλλων *Chr.* ἀνθρώπων.

CAP. LVIII.

Lin.24. Chr.legit. ὁμόνοια, καὶ ἐμοὶ μάλιστα, ὅς ὑμᾶς ἀδελφοί. *Lin.25 Chr legit.* εὐχῆς ἄξιος μᾶλλον ἂν εἴη, εἰ τὴν ἀλήθειαν φιλίας μᾶλλον ὑμῖν. *Lin.27.Chr.legit.* ἐστὶν ἐγγράφειν. τί ἂν τιμιώτερον γίνοιτο, τοῦ δὲ εὐτυχίας τῆς πάντων, καλῶς ὁμογνωμονεῖν, μάλιστα ὅπου τὴν πρόθεσιν ὑμῶν ἡ ἐκ τοῦ νόμου παίδευσις. *Lin.29.Chr.legit.* καὶ τὴν ὑμετέραν κρίσιν βεβαιοῦσθαι τοῖς ἀγαθοῖς. *Lin.32. Chr.legit.* μαρτυρίαις ταῖς εἰς εὐσέβειαν. *Lin.34. Chr legit.* καλῶς ἐκ πολλοῦ γινώσκω ἑώρων ὑμᾶς ἐγκειμένους, καὶ αὐτόν. *Lin.39.Chr legit.* ὦ πίστις ἁγία, ἡ διὰ τοῦ λόγου. *Curterius etiam hoc adnotauit. Chr. autem pro* ἁγία, *vitio librarij, vt puto, habet aliena. Pag.145.lat.2.Lin.7.Chr.legit.* ὡς ταῖς ἰδίαις γνώμαις ἕκαστον ἀρκεῖσθαι *Lin.8. Chr. legit.* ἐν δὲ ἐφ' ἁμίλλας. *Lin.12 Chr.legit.* πάντων. *Lin.26.Chr. legit.* εἰσενέγκασθαι *Lin.29 Chr.legit.* διαφόρων, *non* διαφορῶν: *quod ad marginem Curt. librarius deprauauit vt et multa alia. Lin.34.Chr.legit* καὶ ἄφθαρτον τὸ φθαρτὸν ἡγεῖσθαι. πᾶν γὰρ τὸ τὴν νοῦν. *Lin.37. Chr. legit.* ἀλυσιτελεῖ σπουδῇ ἢ τὴν ἀρχὴν ἐπιχειρῆσαι, ἢ καθ' ὅλον τι πείθεσθαι, ὃ μὴ συμφέρον ἡμᾶς δοκιμάζω.

CAP. LIX.

Lin.vlt. τὴν ἐπισκοπήν. *Chr.* τὴν ἐπιστολήν. *ita etiã Curt. pag.146.lat.1. Lin.2. Curt. legit.* ἀποστολικῇ παραδόσει σύμφωνα φαίνεται εὐαγές *ita etiam Curt. Lin.6.* ἤγουν. *Chr.* ἅπερ. *Lin.11. Chr. legit.* γεγραφηκότες καὶ ἀποφήναντες. *ita & Curt.*

CAP. LX.

Lin.17. συνέσεως. *Chr.* ἐσιότητος. *Lin.21.* τὰ γεμᾶν τὰ τοῦ βίου γράμματα. *Chr.* τὰ γεμᾶν τοῦ εὐσεβοῦς γράμματα. *sic etiã Curt. Lin.27.Chr.legit.* ἀρίχθαι γὰρ εἰς ἐμὲ συνέβη. *Lin.30.* προχειρισαμένους. *Chr.* προχειρισθέντας.

CAP. LXI.

Pag.146.lat.2. Lin.5 Chr.legit. καταπεμφθὲν δὴ τοῖς κατ' ἔθνος ἡγεμόσι τι βασιλικὸν θέσπισμα, πᾶσι τό. *ita etiã Curt. Lin.8. Chr legit* ὅρμον αὐτοῖς ἔχειν ἔλεγε τὴν ἐκκλησίαν. *ita etiam Curterius.*

CAP. LXII.

Lin.11.Chr. οἵ τε κατὰ φρύγας. *Lin.17.* χρῆμα. *Chr.* χαίροντα. *Lin.28.* παρεπιθύμησις. *Chr.* ὑπέρθεσις. *ita & Curt.*

CAP. LXIII.

Lin.40. διάνοια. *Chr.* διχόνοια. *ita etiam Rob.& Curt. Pag.147.lin.4* ὑπὸ πάντα. *Chr.* ἐπὶ πάντα. *Lin 11.* τούτων. *Chr.* τάδε της *adnotauit. Lin.14.Chr.legit.* ἠλίτηντο τότε οἱ ἀπειρημένας κακοτεχνίας μετιόντες. *Lin.18 Chr.legit.* ἐγχρονιζομένους προβάτων ἀπέχεσθαι, τοὺς δέ. *ita & Curt. Lin.19.* εἰσαγομένων. *Chr.* συνεισαγομένους. *Lin.21.* ἄλλους. *Chr.* ἄλλως.

In Librum quartum Eusebij, De Vita Constantini.

In Elementum capitum.

Pag.147.lin.17. μοναχίων. *Chr.* μονομαχιῶν. *pag.148. lat.1. Lin.16.* τὸ ὄμμα. *Chr.* τὸ σῶμα *Lin.17. chr.legit.* ἀπληστίαν καὶ ὑπόκρισιν. *Lin.19.* ὡς σχήματος ἐκκλησίας *Chr* ὡς σχῆμα τῆς ἐκκλησίας. *Lin.26.Chr.legit.* ἀνωμαλία σώματος.

CAP. I.

Pag.148 lat.2. lin.16. ἐλπίσας: ἀιτήσας. *Lin.17* ἐπατικῶν. *Chr.* ἐπαρχικῶν. *ita legit etiã Curt. Lin.26. Chr adnotauit.* παρέχειν ἀνθρώποις τὴν βασιλέως χάριν, *ita et Curterius legit. sed vsus non est, haud scio qua re motus.*

CAP. II.

Lin.29. τοῖς δοθεῖσι. *Chr.* τοῖς δεηθεῖσι.

CAP. V.

Lin.vlt. τί δεῖ μετὰ πάρεργα λόγου ποιεῖσθαι. *ita & Curt. pag.149.lat.1. Lin.2.* ὑπὸ ζυγόν. *Chr.* ὑπὸ βίαν *adnotauit.*

CAP. VI.

Lin.18. ὁμολογεῖν. *Chr.adnotauit* ὁμολογοῦν: *quod quo modo conueniat, haud equidem video. Lin.19.* φῦλα βαρβάρων ὑπέταττε. *ita legit Christ.*

CAP. VII.

Lin.26. Chr. legit, οἷς δὲ μέσον κεχρῆσθαι ἔπειτα καί. *ita & Cur. Lin.27.Chr.legit.* ἀνδρῶν. τῇ τῶν εἰρημένων. *Lin.34.Chr. legit,* κομίζοντας. ἐτίμα δὲ καὶ ῥωμαϊκοῖς ἀξιώμασι: *sic et Curt.*

CAP. IX.

Pag.149.lat.2.lin.7.Chr.legit, βεβαίως ἐλπίσι. *illud autem* σωτηρίοις, *quod in medio est, expunxit. Lin.9.* ἐξίτηλα γεγόνα ταῦτα τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον δι' ἐμοῦ βελτίωσιν δέξασθαι, τοῦτον τὸν θεὸν ἀθανάτῳ μνήματι τιμᾶν. *Lin.10.Chr.* ἐν τοῖς ἀνωτάτω. *ita etiam Curt.*

CAP. X.

Lin.15. ταύτην. *Chr.* ταῦτα. *& Curt. quoq; ita. Lin.20.* τιμωρεῖται. *Chr.* τιμωροῦν. *ita etiam Curt.*

CAP. XI.

Lin.27.Chr.legit. τὰς ἐκείνων συμφορὰς ἀντὶ παραδείγματος. *Lin.29.* τῆς ὑπ' αὐτῶν αἰσχύνης. *Chr.* τῆς ἐπ' αὐτῷ αἰσχύνης. *Curt.* ἐπ' αὐτοῦ. *forsan, inquit, melius,* ὑμῖν, *vt referatur ad Saporem, à quo superatus et necatus Valerianus: hac ille. mihi magis placet lectio Chr.*

CAP. XII.

Lin.31. προκεχωρήκεται. *Chr.* προκεχώρηκε. *Lin.32.Chr. legit,* ἐπεῖδον γὰρ καὶ αὐτός τινας τῶν ἐναγχές. *Lin.36.* ἀσφαλέστατα ἔχει ἕκαστα καὶ ἅπαντα.

CAP. XIII.

Lin.vlt. κἀκείνῳ. *Chr.* κἀκείνοις. *ibidem* ἴλεω. *Chr.* ἴλεων. *Pag.150.lat.1. Lin.1.* εἴ σοι *legit Chr. Lin.2.* ἐγχειρίζω *legit Chr. vt & Curt. infra autem Rob. legit,* σεαυτοῦ.

CAP. XIIII.

Lin.9. ἐγκελευόμενος. *Chr.* ἐνεκελεύετο: *ita etiam Curt.*

CAP. XV.

Lin.12.Chr.legit. ἀνατεταμένου.

CAP. XVII.

Lin.20. ἐτέθειτο, *chr.* διετίθετο.

CAP. XVIII.

Lin.27. Chr legit. τρόποις ἐννοίας καὶ πίστει. *Li.29.* ἐν αὐταῖς. *chr.* ἐν αὐτῇ. *ibidem.* ταὐτόν. *Chr.* ταὐτό. *Lin.33. chr. legit* καὶ τὰς πρὸ τοῦ σαββάτου.

CAP. XIX.

Lin.vlt. παντευχίαις. *chr.adnotauit* πανοπλίαις.

CAP. XXI.

Pag.150.lat.2.lin.15. chr.legit, αὐτοῖς ἔθος ἦν τὸ ἐνδὸν ἡγεῖσθαι, μόνον δέ. *Lin.16.* εἴσω τοῖς αὐτοῦ βασιλικοῖς ταμείοις. *chr. adnotauit.* εἴσω τῶν αὐτοῦ βασιλικῶν ταμείων χερσίν. *sic etiam legit curter.*

CAP. XXII.

Lin.22. chr.legit. τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων.

CAP. XXIII.

Lin.30. chr.legit ἑορτῶν ἐν ἐκκλησίαις. *ita etiam curt.*

CAP. XXIIII.

Lin.35. δεῖν. *chr.* δ' οὖν. *ita & curt.*

CAP. XXV.

Pag.151.lat.1.lin.2. αὐτοῖς *chr.* αὐτόν.

CAP. XXVI.

Lin.11. chr.legit, τοὺς ἄπαιδας. *ita & curt. Lin.13. chr. legit,* κολάζων, τελευτῶντας δὲ συγχωρεῖ κληρονομεῖν. *Lin.15. chr.legit.* ἄπαιδας μὲν γὰρ πολλούς. *Lin.16. chr. legit.* ἀπέδειξεν, *pro* ἀνέδειξεν.

CAP. XXVII.

Lin.33. chr.legit. μηδὲ γὰρ θεμιτόν. *Lin.vlt.* συνάψας. *chr.* συνῆψεν. *et infra legit porro,* εἰς ἑσπέραν, καὶ τίνας εὖ ποιήσων.

Pag. 151. lat. 2. Lin. 10. παρόδους *Chr.* προσόδους.

CAP. XXIX.

Lin. 29. ἐγχειρουμένων αὐτοῖς. *post hæc verba Chr. ingentẽ lacunã explet quã & Cur. ex parte refert, est aũt ad verbũ hæc:* ὡς ἤδη πότε τῶν ἐπὶ γῆς τὴν βασιλείαν παρακατέχειν τῷ τῆς τοῦ κρείττονος ἀρχῇ τάς τε κατὰ μέρος αὐτῶν ἐπιζητεῖν δίκας: πάντας μὲν γὰρ τῶν μεγάλων βασιλεῖ καλὰ καιρὸν τὰς εὐθύνας ὑφέξειν τῶν πραττομένων. ταῦτα συνεχῶς διεμαρτύρετο, ταῦθ᾽ ὑπεμίμνησκε, τούτων διδάσκαλος ἦν. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐπιθαρρῶν γινώσκων τῇ πίστει, τοιαῦτ᾽ ἐφρόνει καὶ διεστέλλετο: οἱ δ᾽ ἄρ᾽ ἦσαν ἀμαθεῖς, καὶ πρὸς τὰ καλὰ κεκωφωμένοι. γλώττῃ μὲν καὶ βοαῖς εὐφήμοις ἐπικροτοῦντες τὰ λεγόμενα, ἔργοις δὲ κατολιγωροῦντες αὐτῶν διὰ ἀπληστίαν, ὥστ᾽ ἤδη, &c.

CAP. XXX.

Lin. 36. Chr. legit, εἰ δὴ καὶ αὐτοῦ τύχης.

CAP. XXXII.

Lin. vlt. Christoph. legit, μεθερμηνεύεται τῇ αὐτῇ ἡμετέρᾳ. *Pag. 152. lat. 1. lin. 2.* τῶν ἁγίων συλλόγων. *Christ.* τῷ τῶν ἁγίων συλλόγῳ.

CAP. XXXIIII.

Lin. 7. ὑπεῖχε. *Christophorsonus* παρεῖχε.

CAP. XXXV.

Lin. 30. λόγοις εὐφραίνειν. *Post hæc verba Christophorsonus ingentem lacunam expleuit, quam & Curterius fermè retulit, ea est hæc:* οἷς ἀνατίθεσθαι σαυτὸν ὁμολογεῖν προθυμηθῆναι. θεόντα δέ τε τὰ τοῦ λόγου, πρὸς τὰ συνήθη σπουδάσματα παρορμῶμεν: ὅμως γε καὶ τῶν εἰς τὴν ἡμετέραν τοὺς σοὺς πόνους μεθερμηνεύσοντας γλῶτταν, οὐκ ἀνάξιον εὑρῆσθαί σοι τῶν συγγραμμάτων. ἡ τοσαύτη πεποίθησις δείκνυσιν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα, &c. *Lin. 32. Christ. legit,* τὸ μὲν οὖν περὶ τοῦδε.

CAP. XXXVI.

Lin. 36. Christ. legit, καταφαίνεται. *Lin. 39. Chr. legit,* τοματίας. *Pag. 152. lat. 2. lin. 5. Chr. legit,* δημοσίων ὀχημάτων: *quod & Curterius adnotauit.*

CAP. XXXVIII.

Lin. 14. ὁρμῇ. *Chr.* ὁρμητήριον, *& infra legit,* μεταβεβληκυῖα. *Lin. 15. Chr. legit,* εἰδωλικῆς πλάνης ἐγίνετο, χαίρειν. *Lin. 17.* ἐπωνύμως. *Chr.* ἐπωνυμίᾳ.

CAP. XXXIX.

Lin. 18. ταὐτὸν. *Christophorsonus* ταὐτό.

CAP. XL.

Lin. 29. Chr. legit, τῶν βασιλέως: παῖδες δὲ τρεῖς, διαφόρως.

CAP. XLI.

Lin. 2. Christop. legit, καὶ ὥσπερ θεοῦ. *Lin. 8.* σπασαμένοις. *Chr.* ἀσπασαμένοις.

CAP. XLII.

Lin. 12. τύρων. *Chr.* τύρον. *Lin. 16.* ἐπιχειροῦντες. *Christ.* ἐπιχειροῦσιν *Li. 26.* ὅροις. *Chr.* ὅρον *Lin. 29.* σπουδάσατε τῶν προσήκοντα: *post hæc verba Christ. explet ingentem lacunam iisdem verbis ferme, quib. adnotauit Curt. ad hunc modum:* μετὰ πάσης εἰλικρινείας, δηλαδὴ καὶ πίστεως συνελθόντες, ἣν ἑκασταχοῦ μονονουχὶ φωνὴν ἀφιεὶς ὁ σωτὴρ ἐκεῖνος οὗ λατρεύομεν ἀπαιτεῖ μάλιστα, παρ᾽ ἡμῶν δὲ οὐδὲν τῶν εἰς τὴν ἐμὴν εὐλάβειαν ἡκόντων ἐνδεήσει πάντα μοι πέπρακται, ὅσα γράφοντες ἐδηλώσατε: ἐπέστειλα οὖν πρὸς οὓς ἐβουλήθητε τῶν ἐπισκόπων. ἵνα παραγενόμενοι, κοινωνήσωσιν ὑμῖν τῶν φροντισμάτων. ἀπέστειλα διονύσιον τῶν ἀπὸ ὑπατικῶν, ὃς καὶ τοὺς ὀφείλοντας εἰς τὴν σύνοδον ἀφικέσθαι μεθ᾽ ὑμῶν ὑπομνήσει, καὶ τῶν πραττομένων: ἐξαιρέτως δὲ τῆς εὐταξίας κατάσκοπος παρέσται. ἐὰν γάρ τις, ὡς ἐγὼ οὐκ οἴομαι, τὴν ἡμετέραν κέλευσιν καὶ νῦν διακρούσασθαι πειρώμενος, μὴ βουληθῇ παραγίνεσθαι, ἐντεῦθεν παρ᾽ ἡμῶν ἀποσταλήσεται, ὅς ἐκ βασιλικοῦ προστάγματος αὐτὸν ἐκβαλὼν, ὡς οὐ προσῆκεν ὅροις αὐτοκράτορος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐξενεχθεῖσιν, ἀντιτείνειν. λοιπὸν ἐστὶ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος ἔργον μήτε πρὸς ἀπέχθειαν, μήτε πρὸς χάριν, &c. *vt supra.*

Lin. 32. Chr. legit, προεξουσιν.

CAP. XLIII.

Lin. 35. Chr. legit, τὸν νεωστὶ βασιλικῶν, σπουδὴν καὶ μὴ ἀναβάλλεσθαι. *Pag. 153 lat. 2. lin. 1.* ἀπολιμπανέσθαι οὐδὲ κελευσμ. *ita Christo. & Curt.*

CAP. XLIIII.

Lin. 9. ὡς δὴ καὶ. *Christophorsonus* ἀλλὰ καὶ.

CAP. XLV.

Lin. 18. τὴν ὑπηρεσίαν. *Post hæc verba Christophorsonus expleuit ingentem lacunam, quam & Curterius in suis vidit his verbis:* οἱ μὲν τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα δεξίωσιν ἀνυμνοῦντες, τάς τε περὶ τὸ μαρτύριον μεγαλουργίας διεξιόντες ὡς λογίως: οἱ δὲ ταῖς ἀπὸ τῶν θείων δογμάτων πανηγυρικαῖς θεολογίαις παντοδαπὰς λογικῶν σοφῶν ταῖς πάντων παραδιδόντες ἀκοαῖς: οἱ δὲ τῶν θείων, &c. *Lin. 21. Chr. legit,* ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ, ὑπέρ αὐτοῦ τε βασιλέως, τοῦ τοσούτων αἰτίου.

CAP. XLVII.

Lin. 30. Chr. legit, τὴν κατ᾽ ἐχθρῶν καὶ πολεμίων νικὴν ἐπὶ τῶν νικαίας αὐτῆς ἐπιτελοῦσα *ita etiam Curt. Pag. 154. lin. 2.* ἀφιεροῦντος. *post hoc verbum Christophorsonus explet lacunã ingentem, quam & Curterius adnotauit his verbis:* καὶ δὴ τούτων ἁπάντων συντελουμένων ἀνὰ στόμα τε παρὰ πᾶσι τῶν τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς καταβοωμένων, τῶν τοῦ θεοῦ λειτουργῶν τις ἀποτολμήσας εἰς αὐτοῦ πρόσωπον μακάριον αὐτὸν ἀπέφηνε. ὁ δὲ, &c. *vt supra.*

CAP. LI.

Lin. 22. ψυχῆς. *Chr.* ψυχαῖς. *Lin. 23.* ἐνίοι. *Christophors.* ἐνίοις.

CAP. LII.

Pag. 154. lat. 2. lin. 5. Chr. legit, ὥσπερ τισὶν ὀχυροῖς περιβόλοις ἰσχυρίζειν καὶ ἠσφαλίζετο, ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα καλῶς διεκοινοῦ: *in his* καλῶς *vidit Curt.*

CAP. LIIII.

Lin. 18. Christ. legit, ἀναξιοπαθείαν αἰτίαν. καὶ γὰρ. *Lin. 19.* ἐπιτεθεῖς. *Chr.* ἐπιτεθεὶν. *Lin. 25.* ἐνεπάρειν. *Chr.* ἐνεπαρᾶτο.

CAP. LV.

Lin. 28. προόδους. *Chr.* προσόδους. *Lin. 31.* ἐπικιδιον. *Chri.* ἐπικήδιον. *Lin. 32.* κατάλυσιν. *Christop.* καταλύσειας. *Lin. 36.* τῇ γραφῇ. *Chr.* ταῖς ἀκοαῖς. *Lin. 39.* τοῖς λόγοις. *Rob.* τοῖς λεγομένοις.

CAP. LVI.

Pag. 155. lat. 1. lin. 1. νικήσεως. *Chr.* κινήσεως. *hic etiam Rob. & Curt. Lin. 7.* ἀγγελίαις. *Chr.* ἐπαγγελίαις. *Lin. 7.* αὐτὸς δὲ νεῶν *hic incipit cap. 59. vbi Christop. admonet, desiderari in toto textu capita duo, videlicet 57. & 58. quæ ipse proinde aliunde expleuit & adscripsit ad calcem libri 10. Historiæ Eusebianæ, atque huc reponi iussit, vnà cum supplemento præcedentis cap. 56. his verbis.*

CAP. LVI.

Pag. 155. lat. 1. lin. 7 post verbum διετύπου. αὐτὸς δ᾽ ἔπειτα καὶ τὴν σκηνὴν τῆς ἐκκλησίας σχήματι πρὸς τὴν ἐκείνου τοῦ πολέμου παράταξιν σὺν πολλῇ φιλοτιμίᾳ κατειργάζετο, ἐν ᾗ ὑπὲρ τῆς νίκης δοτῆρι τὰς ἱκετηρίας ἅμα τοῖς ἐπισκόποις ποιεῖσθαι ἐπενόει.

CAP. LVII.

ἐν τούτῳ πέρσαι πυθόμενοι περὶ τοῦ βασιλέως πρὸς πόλεμον παρασκευῆς, καὶ μάχῃ πρὸς αὐτὸν συμβαλεῖν σφόδρα φοβούμενοι, διὰ πρεσβείας αὐτὸν ἠξίωντο εἰρήνην ποιεῖσθαι. διὸ ὁ μὲν εἰρηνικώτατος βασιλεὺς τὴν περσῶν πρεσβείαν δεξάμενος, φιλικὰς δεξιὰς προθύμως σὺν ἐκείνοις ἐποιήσατο. ἤδη δὲ ἡ μεγάλη τοῦ πάσχα ἑορτὴ παρῆν, ἐν ᾗ ὁ βασιλεὺς τῷ θεῷ τὰς εὐχὰς ἀποδιδοὺς συνδιενυκτέρευσε τοῖς ἄλλοις.

ἐπὶ

CAP. LVIII.

ἐπὶ τούτοις τὸ μαρτύριον ἐν τῇ ἐπωνύμῳ πόλει ἐπὶ μνήμῃ τῶν ἀποστόλων οἰκοδομεῖν παρασκευάζει. *Lin.21.Chr.legit,* καταφωρον ἢ πρὸς τῷ τέλει.

CAP. LX.

Lin.28.Chr.legit, τόφρονι λογισμῷ ποιήσας ἔνθα αὐτῷ. *Lin.30.* πρυτανευόμενος. *Christop* προτυπούμενος. *Lin.31.* ὡς γὰρ τὰς πρώτας: *post hæc verba Christo explet rursus ingentem lacunam, quam & Curterius adnotauit, his verbis,* τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς συντελέσας ἀγρύπνοις τὴν τε σωτήριον διήγαγεν ἡμέραν λαμπρὰν αὐτῷ τε καὶ τοῖς πᾶσι τὴν ἑορτὴν καταφαιδρύνας. ἐν τούτῳ τέλος τῆς ζωῆς διανύοντα, καὶ ἐν τούτοις ὄντα, θεὸς, ᾧ ταῦτα ξυνετέλει, κατὰ καιρὸν εὔκαιρον τῆς θείας ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβάσεως, αὐτὸν ἠξίου: γίνεται δὲ αὐτῷ πρώτη τις ἀνωμαλία τοῦ σώματος, εἶτ' οὖν κάκωσις ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει: κἄπειτα τῆς αὐτοῦ πόλεως ἐπὶ λουτρὰ θερμῶν ὑδάτων πρόεισιν: ἐνθένδε τε τῆς αὐτοῦ μητρὸς ἐπὶ τὴν ἐπώνυμον ἀφικνεῖται πόλιν. κἀνταῦθα τῷ τῶν μαρτύρων μαρτυρίῳ ἐνδιατρίψας οἰκείας ἱκετηρίους εὐχάς, *&c. ab eo autem loco quo dicitur in his,* γίνεται δὲ αὐτῷ *&c. Cap. 61. incipit: ista autem verba* [εἶτ' οὖν κάκωσις ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει] *Curterius glossam esse putat: à quo nec ego quidem dissentio.*

CAP. LXII.

Pag.155.lat. 2 lin. 2.Chr. legit. ἐννόουν ποτὲ ποιῆσαι, ἐφ' ὧν. *Lin. 9.Chr.legit,* προδιαστελλόμενοι. *Lin.11.Christ.legit.* ἐνεπιμπλατο. *Lin.12.* ἐναργὲς. *Chr.* ἐνεργὴς.

CAP. LXIII.

Lin.18.Chr.legit. μεταληφέναι φωτὸς πεπίστευκα, ἀλλὰ καὶ. *&c.*

CAP. LXV.

Lin.34.Chr.legit, τοῦτο τὸ τέλος τῆς. *pag. 156. lat.1. Lin. 1.* ἄλσος. *Chr.* ἄλγος.

CAP. LXVII.

Lin.21. τούτῳ. *Chr.* τοῦτο. *Lin.27.* πάλαι. *Chr.* παρά.

CAP. LXVIII.

Lin.34.Chr.legit, οἱ μὲν οὖν. *ita et Curt.*

CAP. LXX.

Pag.156.lat.2. Lin.8.Christ. legit. τῇ πόλει τοῦτο προσεκόμιζεν: *ita & Curt. Lin. 9.* ἄπιστό τε πλῆθος. *Chri.* ἄλλη τε πλῆθος.

CAP. LXXI.

Lin.20.Chr.legit, ὅτι δὴ καὶ μετὰ τέλος: *ita & Curt Lin. 21.Chr.legit.* τὴν βασιλείαν ἐδωρεῖτο: καὶ διὰ τὰ σπουδασθέντα αὐτῷ τόπου ἐπὶ τῇ τῶν ἀποστόλων κατηξιοῦτο μνήμῃ, ὡς ὁρᾶν εἰς ἔτι καὶ νῦν τὸ τῆς. *Lin. 25.* τῆς βασιλείας καὶ μετὰ θάνατον ἐπειλημμένον: *legit Chr.*

CAP. LXXII.

Lin.32. τούτου. *Chr.* τούτῳ. *Lin.37.* σχήματι: *Chr.* διαδήματι.

In orationem Constantini.

In capitum elencho nihil hic immutatum repperimus: inscriptionem orationis interpres hanc adnotauit.

βασιλέως κωνσταντίνου λόγος ὃν ἔγραψε τῷ τῶν ἁγίων συλλόγῳ: *hunc titulũ talem esse debere, inquit interpres, locus in extrema ferè parte huius libri positus declarat, qui sic incipit,* ἐγὼ μὲν, τῆς εὐτυχίας *&c. 167. pag. 1. ita etiam Curterius, qui vide inquit cap. 32. lib. 4. de vita Constantini.*

CAP. I.

Lin.32. ἔραμαι δ'. *Chr.* ἐρμαιον δ'. *ita & Curterius. Rob* ἔρμαιον δ'. *Lin.35.Chr.legit,* πάντες ἄνδρες, μακάρια τε πολλὰ πλήθη. τῶν θρησκευόντων, καὶ αὐτὸν τὸν τῆς θρησκείας θεὸν, διὰ τῶν ἐντὸς αἰσθήσεων ἑκάστου, καὶ διεκφαντηρίων ἀδιαλείπτως ὑμνούντων κατὰ τὰ ἐν θεσπίσμασι προσαγορευόμενα: *ita etiam Curt. pag.158. lat.1. Lin.2. Chr. legit.* δημιούργημα: *& infra,* τῆς οὐσίας: *ita & Rob. & Cur. Lin.3. Chr. legit.* ἐπικεκράτηκε δὲ οὐ μετρίως τὰ παρὰ φύσιν, τὸ τῶν ἁπάντων θεόν: *ita & Curt. Lin.20.* ἀνέτρεπε δὲ τὴν οἰκείαν: *Lin. 22.* αὐτῇ. *Chr.* ἀλλ' αὐτῇ.

CAP. II.

Lin.26.Chr.legit. ἀνυτέου *Lin.36.* καθ' ἔργου. *Chr.* κατ' ἔργου *siue* κατ' ἔργον. *malim equidem* κατ' ἔργου. *Lin. vlt. Chr. legit.* τοῦ σκοποῦ πρὸς τὸ τέλειον. *ita & Curt.*

CAP. III.

Lin. vlt. οὔπερ. *Chr.* ὅπερ. *pag.158.lat.2. Lin.6.* μηχανωμένοις ἐξέφηνε. τοι γὰρ τοι. *Lin. 9.* πάντ' ὅσα ὑποτέτακται *Chr.* πάνθ' ὑποτετάχθαι, *ita & Curt. Lin. 11. Christ. legit.* τὸν σύμπαντα κόσμον οὐκ ἀμελῶς ἔχειν, οὐ δὲ ἀπὸ ταὐτομάτου γεγένησθαι τοῦτο παρίστησι, τίς δὲ ἂν ἔγνω: *ita & Curt. Lin. 20.* θεῶν μέν. *Chr.* θεῶ μὲν. *ibidem legit,* ἀποκεκρίσθαι.

CAP. V.

Pag.159.lat.1. lin.12. Chr. legit. εὐχαριστίας, *& infra* τοῦτον. *Lin. 13. legit.* ἀνεορεῖν καὶ τὸν ταῦτα λόγῳ νομοθετήσαντα. *Lin.18.Chr.legit.* ἄνθρωπον. *Lin.20.Chr.legit* χρησιμεύουσας ἐπιστήμας ἀνευρίσκοντο. *ita & Curter. lin.22.* ἀνθρώπων. *Chr.* ἀνθρώπῳ. *ita & Curt.*

CAP. VI.

Lin.34.Chr.legit. ὁ ἐκ ἂν ἡ φύσις νομίζοιτο. *Lin.37.* εἶναι. *Ch.* εἰη. *Pag.159.lat.2.lin.1.Chr.legit.* ζόφων ἔται κατορθώματα. ἴδια ἢ τ' ἀγαθῆς καὶ ὀρθῆς προαιρέσεως. *Lin.3. Chr.legit.* τὸ δίκαιον ἔχοντα καὶ τό. *Lin.8.* ἐπαρτᾶν. *Ch.* ἀπαντᾶ. *ita & Cur. lin.10. Ch. legit* ἡ γὰρ θεοῦ οὐσία. *ita & Curt. lin 13. Chr. legit* τηνικαῦτα μὲν ποσάκις φανερώτερον. *Lin.14.Chr.legit.* ὁσάκις ἔτι συναγείραντες. *Lin.22.Chr.legit..* τὸν νοῦν δὲ οὐκ ἔχοντες. *Lin.28. Chr.legit.* ἐν ὅλῳ ζωή. *ita & Curt. Lin.31.Christ. legit.* μὴ ἀμαυρὸν. *Lin. 35. Chr. legit.* ἀκλινὴς *pro* φλόγος. *sic & Curt. Pag. 60. lat.1. lin.1.* ἐπιτερπὴς. *Chr.* ἐκπρεπής. *Lin. 2. Chr. legit,* τῆς χρείας παρακομιδήν.

CAP. VII.

Lin.21.Chr.legit. τὸ μὲν γὰρ ἀνακτήσεως. *Lin.22.Christ. legit* ἐπέχει.

CAP. VIII.

Lin.27. τὴν πρόνοιαν εἶναι τοῦ θεοῦ δὲ καὶ τῶν μετάλλων χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου, καὶ χαλκοῦ. *ita legit. Chr. & Curt. Lin.32.* οἰκοδομεῖν. *Chr.* οἰκοδομὴν: *ita & Curt. Lin.34. Chri.legit.* κατημέληται καὶ τ. *ita & Cur. Lin.37.* τόσα *Chr.* πόσα *ita & Cur. Lin. vlt.* ἡ φθαρτοῦ. *Christ.* ἢ φθαρτοῦ. *Pag.160.lat.2.lin.1.Chr.legit.* πῶς αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς τὴν εἰλικρινῆ τοῦ θεοῦ. *ita & Curt.*

CAP. IX.

Lin.10. παρηκολούθησε. *Chr.* ἐπηκολούθησε. *Lin.18 Chr. legit.* ἀναβλέψαντ' ἐπὶ τὰ μετάρσια διδάξας πρῶτον μὲν θεὸν ὑφηγήσατο. *sic etiam Curt. Lin.21. Chr.legit.* λόγος ὁ κατακοσμήτας. *Lin.32.Christ legit.* μεταμορφουμένας. *Lin. 35. Chr.legit.* διορθοῦν τὸν λόγον. *Lin.36.Chri.legit* νοητόν τε καὶ αἰσθητόν. *Lin. 40.Chr.legit.* πάλιν *pro* πάντη. *ita & Cur. Pag. 161. lat.1. Lin.2.Chr.legit,* καθ' ἱερῶσθαι. τοῦτο δὲ οὐ μόνον θαυμαστὸν, ἀλλὰ καὶ θεοφιλές. *ita & Curt.*

CAP. X.

Lin.6. τοσούτου. *Chr.* τοσοῦτο. *Lin.8 Chr. legit.* καταφρονοῦνδε. *Lin.11.* θεῶν. *Christ.* θείων. *ita & Curt. Lin.17.* οὐχ ὅτι. *Chr.* μὴ ὅτι. *Lin.28.* μὴ ψεύδεσθαι μηδὲ δυσσεβεῖν: καὶ μὴν ὁ ἐκ θεῶν. *ita legit Chr. Lin.29. Chr.legit.* βεβιωκώς, μεταλαβέτω, καὶ πρὸς τε θεῖον ἀπιδέτω, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα καθαρθεὶς, καὶ ἀλλότριος. *Lin.30. Chri.legit.* ἡλικία τῆς σοφίας ἐντυχήσωσιν, ἡμῖν δὲ. *Lin.33 Chr.legit.* προβεβλημέναι ὡς κατὰ δηλητηρίων ἄντικρυς. *ita & Cur. Lin.35.Chr legit.* τὰ τοίνυν. *pro* ἐστιν. *quod est in contextu. & ita Curt. Lin.36.Christ.legit.* αὐτοῦ συγχρωμένου. *ita & Curt. Pag 161. lat.2. Lin. 2.* ἡμῶν. *Chr.* κακῶν. *ita etiam Curt. Lin.4.Chr.legit.* πονηρίαν καταγνόντες, οὐδὲν θαυμαστὸν οὕτω λέγεσθαι. *Lin.6.Cb legit.* ἄφθαρτοι

τον βιάσασθαι, καὶ οὐχ ὑπὸ μόνης τῆς φιλανθρωπίας. ita & Cur. Lin.7. Chr legit, καὶ ἀνεξίκακον τοῦ θεοῦ, οὐθ' ὑπὸ ὕβρεως. ita & Curt. Lin. 9. Chr. legit. λογισμῶν. & infra. φρονήματι θρασὺν, καὶ διωθούμενον. προήρητο μὲν γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ. Curt habet θρασὺν καὶ διωθούμενος. Sed Chr. melius. refertur enim ad τὸ ἀνεξίκακον. Lin. 12. Chr. leg. ζηλῶσαι pro ζηλοῦσα. Lin. 13 Chr. legit, ἀγαθὸν ἂν εἴη. ita & Cur. Lin. 17 Chr. legit. καὶ ἁρμόζον, ὁ τῶν συμπάντων δήμων σωφρονισμός. καὶ τούτων μέν σοι τὰ νικητήρια διδόμενα εὐφημοῦντες σε θεὲ τῶν ὅλων. Lin 22. Chr. legit. οἷς εὔχονται καὶ προσκυνοῦσιν, ὥστε ἀνεπαισθήτως ἀναμένειν. sic & Curt. Lin. 28 Chr. leg. σφαγὰς ἔρχεσθαι θείνας τε. ita & Curt. Lin. 32. τούτου. Christ. τούτων. Lin. 34. λαγχάνουσιν. Chr. λάχωσιν.

C A P. XI.

Lin. 35. Chr. legit. οὐδὲ ἀπὸ στοχασμοῦ. Lin. 39. Chri. legit. ὡς ἐκείνῳ φίλος. ita & Rob. & Curt. Lin. 40. Christ. legit. σοφὸς γὰρ πᾶς εἰς τὴν αἰτίαν. Lin. 41. Christ. legit. ὄντος ἄρα κόσμου. Pag. 162. lin. 8. παρθενίας Chr. παρθένου. sic & Curt. Lin. 10. φανότατος. Chr. adnotauit aliàs φανοτητος, aliis φανότατα. ibidem αἰγλήεσσα. Chri. adnotauit αἰθρίεσσα. Lin. 13. Christ. legit. ἡ ἐκ σπαργάνων οἰκονομοῦσα σοφία θεοῦ θαυματουργεῖ, ἐντρεπόμενος δὲ αὐτόν. ita & Cur. Lin 14. Chr. legit. πρὸς τούτῳ βασιλικὸν χρίσμα. Lin. 17. διδασκαλίαν, Christ. διδασκαλίᾳ. Lin. 18. Chr. legit. διδάσκουσα τοὺς φοιτητάς, οὐ τὰς πολιτικὰς λεγομένας ἀρετὰς διδοὺς ἐκμανθάνειν, ἀλλὰ τὰς εἰς τὸν νοητὸν κόσμον ἀτραποὺς ἀγούσας, τῶν τε τὴν τοῦ ἀεὶ κατὰ. ita ferè & Curt. Lin. 21 ῥώσεως. Chr. adnotauit πωρώσεως: & ibidem παρέσεως, pro παραγέσεως, sic etiam Rob.

C A P. XII.

Lin. 25. χριστὸς: χριστὲ legit Ch. & ita Cur. Lin 28. τὸ δὲ φῶς. chr. σὲ δὲ φῶς. Lin. 31. τῶν ὄντων. Chr. τῶν ὄντως. Pag. 162. lat. 2. Lin. 1 ἃ μηδείς. Chr. καὶ μηδεὶς, & infra legit. ὡς τὴν εὐδαιμονίαν. Lin 3. ὑγιῶς. Chr. ὑγιεινῶς. Lin. 14. ἄστρων. Chr. ἀστέρων. Lin. 31. Chr. legit. ἀληθὴς τε ἦν καὶ βεβαία. Lin. 34. Chr. legit. ἀνταγωνίσῃ τε θείας ἀρετῆς μάχη φέρεται πρὸς τὸ μαρτύριον. Lin. 36. οὐδὲν. Chr. οὐδαμῶς. ita & Curt. Lin. 37. Chr. particulam πρὸς, ibi, πρὸς τὸ ἀποστῆναι expunxit. est enim otiosa. Lin. 38. Chr. legit. αἰώνιος δόξα καὶ μάλα εἰκότως. Lin. 39. μάρτυρος. Chr. adnotauit. μαρτυρίου. Pag. 163. lat. 1. lin. 5. Chri. legit. οὐ κατὰ τὴν.

C A P. XIII.

Lin. 12. Chr. legit. κομιδῇ γελοῖον. οὐ γὰρ ἐννοοῦντες εἰσὶν δῆλον οὐχ ἡ περί: quod & Curterius adnotauit. Lin. 13. Chr. οὐδὲ γὰρ τὰ φυσικά. Lin. 14. τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσι τὰ αὐτά: his verbis Christophorsonus immediate subiungit: τῆς δὴ θείας ἀγαθότητος, &c. Quæ intermedia sunt in contextu, omnia expunxit nec latinè reddidit.

C A P. XIIII.

Lin. 23. Chr. legit. εἰ γὰρ μανία ταῦτα ἐκεῖνα παρεξετάζειν, ἡ πρόσταξις δὲ τοῦ γεννᾶσθαι προσηκόντως. Lin. 26. Chr. legit. ἀποκρυπτομένης τῆς τοῦ θείου ἐμμελείας τῷ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ θηρία συγκρίσει. εἶδε ἔρεσις δυναστείας. Lin. 38. Christ. legit. ἠλίθιοι, καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ὑπερηφανίας: sic & Curterius.

C A P. XV.

Lin. 40. Chr. legit. τοῖς εὖ φρονοῦσι τῶν τῆς σωτηρίας παραγγελμάτων. Pag. 163 lat. 2 lin. 4. Christ. pro ὡ, legit ἤ. Lin. 13. φιλανθρωπίνῳ. Chr. φιλανθρώπῳ. Lin. 18. Christ. legit, εἴξαντα τῷ θυμῷ. Lin. 19. Chr. legit. τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῆς τοῦ σωτῆρος ἀπογυμνῶσαι ἐπικουρίας. ita & Cur. Lin. 27. ἀπὸν. Chr. ἀζὸν. sic & Cur. Lin. 29. βοηθεῖν. chr. βοηθοίη θεοῦ θαρρεῖν. ita & Cur. Lin. 32. Christo. legit. ἐν πείρᾳ γενόμενος φροντίδων καὶ κινδύνων. Lin. 33. παρασχόμενος. Christ. παρασχομένου. Lin. 36. Chr. legit. κελεύσας ἐπιτελεῖσθαι. ἐντεῦθεν δέ. Lin. 37. Chr. legit. καὶ ἄτρεπτον. articulum τὸ è medio expunxit. Lin. 40. Christo. legit ἀπήμαντον ἔχουσα κατὰ τὴν ἑαυτῆς διάνοιαν. Lin. 41. παρὰ δέ. Chr. πείρᾳ δέ.

C A P. XVI.

Pag. 164. lat. 1. lin. 7. Chr. legit. καὶ ὡς τὰ τῆς ἀδικίας τε καί. ita & Curt. Lin. 14. Chr. legit. τὸ, μέμφις καὶ βαβυλών. Lin. 17. legit. τυχῆς, ἠρήμωσε δὲ μωσῆς. & ita Curt. Lin. 18. Chr. legit. φαραὼ χώραν, ὃν ὑπερόψιος. ita & Curt. Lin. 19. Christ. legit. ὄντα καὶ μεγίστων ἐθνῶν νικηφόρον, πεφραγμένος, καὶ καθωπλισμένος.

C A P. XVII.

Lin. 37. Christ. legit. μετάλλων τε παντοδαπῶν. Lin. 41. ἄρθιος. Chr. ἄχρειος. Pag. 164. lat 2. lin. 1. Chr. legit. τέλος γὰρ τὸ ἄγριον. Lin. 17. Christo. legit. ἡμερωτέρων τῶν θηρίων. Lin. 19. Chr. legit. τῷ χαμεύσῃ. Lin. 21. Christ. legit. μάγους τῇ αὐτῇ ζημίᾳ κατέκρινε, καθεῖρξε τῇ τε λεόντων αὐλῇ. οἱ δὲ θῆρες. ita & Curt.

C A P. XVIII.

Lin. 30 Chr. legit. ἡ γὰρ ἐρυθραία. Lin. 31. ἱερέαν. Chr. ἱέρεια ἦν. ita & Curt. Lin. 39 Christ. legit. ταῖς ἀποδείξεσι, καὶ προτάξεσι. Pag. 165. lat. 1. Lin. 6. ἀνθρώπων. Christo. ἀνδρῶν. Lin. 9. Chr. legit. ἰχνεύσῃ ἢ τὸ πῦρ, γῆν οὐρανὸν, ἠδὲ θαλάσσαν. vt & Curter, nisi quod pro ἰχνεύσῃ male legat ἐκκαύσῃ. acrostichis enim hic ι. postulat: ε. autem non admittit in principio dictionis. Lin. 23. chr legit. ὡρούσταμενος καὶ τοι δὴ σήματα κόσμου. Lin. 32. πιστοὺς. Chr. κλητοὺς.

C A P. XIX.

Lin. 41. Chr. legit. ἐν προφανεῖ δή ἡ ἀλήθεια. Pag. 156. lat. 2. lin. 1. Chr. hic particulam ὡς & infra particulas, καὶ κρίσιν, expunxit. Lin. 5. Christ. legit, τοῦτόν τε ἀναιρεῖσθαι. Lin. 9. chr. legit, τῶν κατὰ ἰταλίαν. ita & curt.

C A P XX.

Lin. 21. ἐκ δευτέρου, καὶ τὴν οἰκονομίαν. Lin. 25. chri. legit. προσκύναι, τοῦ δὴ ἄρχοντος μηνύσει καὶ πάντα. Lin. 28. chri. legit. ὑπ' ὄψιν τὴν τοῦ χριστοῦ θειότητα ἄγοντα ὅπως τε μή. ita & curt. Lin. 32. τελευτὴν. chri. τελετὴν. curt. adnotauit, τελευτὴν. sed videtur lapsus esse Typographi. Lin. 36. καὶ ἀθρήσει. chr. adnotauit. ἀθροίσει. Lin. 39. chr. legit. παιδοτόκοις. ita & curt. Pag. 166. lat. 1. lin. 8. πίστης. chr. ποίης. Lin. 11. δύναμις. chr. δυνάμει. Lin. 14. chr. legit. ἀπὸ τῆς ἐμφρόνου εὐφροσύνης ἐπὶ τὴν. Lin. 19. ἀνθρώπων. chr. ἀνθρωπίνων. Lin. 22. τῶν ἰοβόλων. chr. τοῦ ἰοβόλου. Lin. 23. chr. legit. ἡ ἀνάστασις, καὶ τὸ τῶν ἀσσυρίων γένος. id quod in medio situm est, ἀπώλετο δὲ expunxit. Lin. 24. chr. legit. φύεσθαι πανταχοῦ φάσκων τὸ ἄμωμον καὶ πλῆθος τῶν θρησκευόντων προσαγορεύει. quæ curt. propemodum assecutus est coniectura. Lin. 34. chr. legit. καὶ τῶν κακῶν βίον ἐπὶ τὸ ἀνηγμένον παραύξεσις: ita & cur. Lin. 38. ἐρυθροῖσι. chr. ἐρυθραῖσι. ibidem, ἔλλαχε. chr. ἤνδανε, alias ἥνδανε. Pag. 166. lat. 2. lin. 12. christ. legit. κατὰ τὸ δυνατὸν τοῖς συνιέναι δυναμένοις. Lin. 16. chri. legit. κατὰ τῆς ἀντικειμένης καὶ πονηρᾶς δυνάμεως πεμφθείς. Lin. 21. chri. legit. ἀλιζοτάτοισιν ἀλᾶσθαι. Lin. 23. οὐδὲ ἀμὴν. chr. οὐδὲ μὲν ἀκμὴν. ita & curt. Lin. 26. παραξέψει. chr. παρὰ τρέψει. Lin. 36. τέκεν. christ. τέκεν. Lin. 37. chr. ad finē huius versus addit. κόσμου κτίστης. Lin. 39. chr. legit. παιδὸς τε τεχθέντος. Lin. 40. chr. legit. μὴ ἐπιποθεῖν τὴν δρεπάνου ἀκμὴν, μηδὲ. ita & cur. Pag. 167. lat. 1. Lin. 3. chr. legit. τοῦ βίου τέλος. Lin. 4. ἐπικλώσεως. chr. ἐπιτελεύσεως.

C A P. XXI.

Lin. 13. πᾶς γὰρ οὐ πρὸς τοῦτον οἱ γονεῖς ἐμηδίασαν. ὁ μὲν γὰρ αὐτοῦ ὢν τοκεὺς ἄπειρος ἐστὶ δύναμις. ita chri. legit. Lin. 17. chr. legit. ἀνθρωπίνην ἑνὰ εἰσάγουσι γένεσιν, οὐδὲ τὴν ψυχὴν. Lin. 22. chr. legit. θεραπείας.

C A P. XXII.

Lin. 27. εὐγένειαν. chr. εὐσέβειαν. Lin. 29. βούλεται. christ. βούληται. Lin. 34. chr. legit. ὑπερβάλλον, & infra: ὡς εὐσέβεια

ὅταν

ὅταν πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις τοῦ ἐκκλησίαις ὑπὸ τυράννων πόλεμος ἦν ἄσπονδος. Lin.36.ἐπιχαίρουσι. Chr.ἐπιχαίροντες. Lin.38. Christ.legit,θνητῶν δὲ δεσποτῶν. ita & Curt. Lin. 41. Chr.legit σώματα ἦν ἰδεῖν,κάμνοντα,ita & Curt. Pag.167.lat. 2. Lin.6.Chr.legit θαυμάζειν μᾶλλον αὐτῶν τὴν προαίρεσιν. ita & Curt. Lin.13.Chri.legit.ἐπιμελείας εἴδωλα.ita & Curt.

C A P. X X I I I.

Lin.15.Christ.legit,οὐχ ὑμέτερα,ἀλλὰ σωτηρίας. Lin.18. Chr.legit.ἐπικαλυπτόμενος,ἥτε τοῦ ὄντος θεοῦ,καὶ τῆς μοναρχίας γνῶσις,οὐκ ἐντεῦθεν ἐμφαίνεται,ita & Curt. Lin. 22.Chri.legit, καθαρεύειν δὲ τὴν ψυχὴν. Lin.27.Chr.adnotauit pro ἐπιλελυμένων,alias ἐπιλελειμμένων,alias ὑπολελειμμένων. Lin.28. Chr.legit.κἂν θεραπεύοντες μὴ τυγχάνοιεν.

C A P. X X I I I I.

Lin.25.Chr. legit,οἱ δὲ τῶν δίκην ἐρωτῶ. Curt.habet τὴν δίκην. Sed mihi lectio Chr.magis placet. Lin.38.εὐτυχίαν.Christ. ἀτυχίαν. Pag.168.lin.3.Chr.legit,διαβρέχων καὶ ἐμμανῶς.

C A P. X X V.

Lin.5.Chr.legit.διὰ τὴν ἐκ τῆς παραφροσύνης βλάβην, μίας ἐκ καταφρονοῦντος εἰκόσιν καθειργμένου ἑαυτὸν πιστεύσας,ἐτιμωρήθη. Lin.12.ἀναξίως.Chr.ἀξίως. Lin.14.ἁγνοτάτη δὲ θρησκεία καὶ δικαιοτάτη. Lin.23.Chr.legit.ἐλευθερούσης. Lin.24. ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ πρὸς τὸν θεὸν ἐκφωνήσεις. Lin.27.συμβολαιῶν. Chr.συμβόλων.

C A P. X X V I.

Lin.29.ἰχθύσιν.Chr.ἰχθύσιν. Lin.32.Chr.legit, εἴ τις πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως παρασκευάζοι. Lin.33.Chr.legit,τὴν τῶν χειρῶν, quod in medio est,τῶνδε, expunxit. Lin.36. Chr.legit,ὠφελείας ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ,& infra pro τοσαύτην, legit,τοσαύτης. Lin.38.εἶδε.Chri.εἶδον. Pag.168.lat.2.lin. 2.πραγμάτων.Chr.πλασμάτων.& mox consequenter ibidem, legit, διὸ χρὴ τοὺς πάντας,ita & Curt. Lin.2.Christ.legit.ἕνεκα τῆς ὑμῶν αὐτῶν σωτηρίας,sic & Curt.

Adnotatiuncula.

Hoc loco iam consequitur in latina Christophersoni interpretatione Eusebij Pamphili de laudibus Constantini Imperatoris oratio, quam ad trigesimum annum Imperij eiusdem Constantini habuit: quæ quidem cum in exemplari græco excuso nō habeatur, & manuscripta nobis tradita non sit, hoc loco emendari non potest. Ideoq; transibimus hinc ad proximè sequentem Socratis historiam ecclesiasticā. illa enim oratio Eusebij,de qua diximus, neque græcè hactenus,neq; latinè excusa fuit. ideoq; neq; Curterius neq; alius quisquam hic quicquam hactenus adnotauit.

IN ECCLESIASTICAM HISTORIAM SOCRATIS SCHOLASTICI ANNOTATIONES SIVE CASTIGATIONES Suffridi Petri Leuoard. Frisij. V. I. C.

In Elenchum capitum primi libri Socratis.

In hoc elencho nihil admodum immutatum est à Christophersono, nisi quòd plures inscriptiones interdum ad vnum caput reduxerit: ita vt huius libri ipse non nisi 26.capita numeret, cum in excuso codice sint 39. Itaq; mox primum caput,& secundū,& rursus tertium & quartum, & iterum quintum & sextum vno titulo coniungit: ita vt caput 6.libri excusi,nunc sit caput 3.rursus caput 21.& 22.iterum 23.& 24.rursusq; 25. & 26.& mox 27.& 28.& porro 29.30.31.32.itemq; rursus 33.& 34.ac deniq; 37.& 38. copulauit, ita vt sequens caput vltimum, quod in excuso cod. 39.est,in editione & interpretatione Christophersoni sit 26.

Libri primi.

C A P. I.

Lin.8.πόλεμος.Chr.διωγμός,ita & Curt. Lin.17.διηγούμενον.Chr.διηγούμενοι. Lin.31.Chr. legit μαξιμιάνου.atque ita etiam reddidit. Cur.admonet,eum frequentius dici Maximinum. Pag.170.lat.2.lin.7.Chr.legit.τυγχάνοντα. Lin.15.βουλβίαν.Chr.μιλβίαν.

C A P. I I.

Lin.33.θεραπεύων.Christ.θεραπεύων. Pag.171.lat.1.lin.11. Chr.legit,αὐτοκράτωρ τε καὶ βασιλεὺς. Lin.13.Chr. legit. ἐμφύλιος.

C A P. I I I.

Lin.31.χρυσίων.Christ.θησαυρίων.ita etiam Curt. Lin.37. Chr.τῆς ἁπανταχοῦ ἐκκλησίας ἑνὸς ὄντος σώματος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας,ἐντολῆς τε οὔσης. Pag.171.lat.2.lin.3.διαρρυπώση.Christ.διαβάν ῥυπώσῃ:ita & Curt. Lin.6.ἐκδέδωκται Chr.ἐκδέδωνται. Lin.7 ὅπως legit Chr pro ἴσως. Lin.10.Chr. legit καὶ τὰ τῆς αἱρέσεως αὐτοῦ δύσφημα ῥημάτια. Lin.20.ὁμοίως.Chr.ὅμοιος ita & Curt. Lin. 22.γενόμενος. Chr.λεγόμενος. Lin.41 ἀνασχοντοῦντας.Chr. ἀναισχυντοῦντας recte legit. Curt.habet ἀνασχετοῦντας · sed oscitantia puto librarij, vt multa alia. Lin.40.μνημήσει.Chr. μιμήσει. ita & Curt. Lin. 41.ἴσος,ita & Curt. Pag.172.lat.1.Lin.8.Chr. legit. ὅτι ἐγὼ εἰμι θεός. Lin.20.μετέβαλλον. Chr.μετεβάλλοντο recte. Curt. ignauia librarij habet,μετεβάλλοντο. Lin.35.τοσοῦτον.Chr. τοσοῦτον. Lin.36.Chr.legit.συμβάντος. Lin. 39. ἡμετέρα.Chr.ὑμετέρα,ita & Curt. Pag.172.lat.2.lin.15.ταξαχῆς. Chr.ταραχῆς.ita & Curt. Lin.37.φράσασαν.Chr.φθάσασαν. Lin.38.γραμματίων.Chr.γραμμάτων. Pag.173.lat.1. lin.1. μάρτυρες.Chr.μάρτυσι.

C A P. I I I I.

Lin.5.Chr.legit.κουρδούβης. Lin.10.Chr.legit.ὅτι σὺ ὦ ἀλέξανδρε. Lin 13.πυνθάνοιο.Chr.ἐπυνθάνου Lin.14.ἐντέθεικας. Chr.ἐκτέθεικας. Lin.17.συγγνώμην legit Chr. pro γνώμην. Lin.20.Chr.legit προτίθησιν. Lin.23.ὥστε.Chr.ὅς γε. Lin. 24. Chr.legit.ἑρμηνεῦσαι δύναται,ἢ δὲ. Lin.25.Christ.legit,ἤ τις ὁ ταῖς τῶν τοιούτων ζητημάτων ἀκριβείαις. Lin.26.Christ.legit, οὐκοῦν. Lin.27.Christ.legit,ἵνα μὴ πῶς ἡ τῆς ἡμῶν ἀσθενείας τῆς φύσεως. Lin.28.Chr.legit, ἢ τῇ τῶν διδασκομένων ἀκροατῶν βραδυτέρᾳ συνέσει. Lin. 31.Chr. legit,καὶ ἀπόκρισις ἀπρονόητος ἴσην ἀλλήλαις ἀντιδότωσαν ἐφ' ἑκατέρῳ συγγνώμην: quæ intermedia sunt,expunxit: lib.2.cap.67. qui ea non habet: Quod & Curter.factum comprobat,vide Euseb. in vita Constantini. Lin.35.Chr.legit.ὡς πρὸς τὸ τῆς κοινωνίας σύνθημα δύνασθαι συνελθεῖν: ὑμῶν γάρ. Lin.37. πρὸς τὸ διχονοεῖν, legit.Chr. Lin.40.πολλάκις δὲ ἐπειδὰν ἐν ἑνί. Lin.41.διαφωνοῦσι. Chr. χωρίζονται. Pag. 173.lat.2.Lin.1.ὑμᾶς Chr.ἡμᾶς. Lin.3.ῥηθὲν.Chr. ῥηθησόμενον. Lin 11.ὑμᾶς.Chr.αὐτούς. Lin. 13.αἱρέσεως.Chr.προαιρέσεως. Lin.15.Chr.legit, ὅπερ οὐκ ὀλίγην ὑμῖν ἐν ἀλλήλοις. Lin.19.ἀκέραιον Chr.ἀκεραίως. Lin. 21.ὑμῖν.Chr.ἡμῖν. Lin.20.σύνθεσις Christ.σύνεσις. Lin. 24 hæc verba,ἀπόρρητόν τε καὶ.Christophersonus expunxit. Lin.28.ὑπόθεσιν.Chr.ἀπόθεσιν. Lin.29.ἐπανέλθετε.Chr.ἐπανελθοῦσα. Lin.30.hoc verbum,εὐφροσύνη. Chr. expunxit. Lin.31.συνίχεσθαι.Chr.συγχεῖσθαι. Lin.41.προσίεσθαι.Chr. προσιέσθαι. Pag.174.lat.1.lin.4.ὑπὲρ εὐφήμοις. Chr.ἐπευφήμοις.

C A P. V.

Lin.23.τούτους.Chr.τούτοις. Lin.25.Chr.legit,πόντος τε καὶ γαλατία καὶ παμφυλία καὶ καππαδοκία τε καὶ ἀσία, καὶ φρυγία

γία τοὺς παρ' αὐτοῖς. Lin.33. συνήχθη. Christ. συνῆχθαι. Lin. 34. ἄνδρες. Chr. ἄνδρας. Lin. 39. Chr. legit. ἐπισκόπων μὲν πλῆθος ἦν διακοσίων ἀριθμὸν ὑπεραχοντίζουσα. Lin. 40. Chr. leg. ἀκολούθων τε πλείστων ὄντων ἑτέρων οὐδὲ ἦν ἀριθμὸς εἰς κατάληψιν· τ ὅ ἐ θεῷ. Pag. 174. lat. 2. lin. 7. Chr. leg. μετὰ ταῦτα ἐγὼ. Lin. 40. συνισταμένους. chri. ἐνισταμένους. ita & Curt. Pag. 175. lat. 1. lin. 3. chri. legit, ἅπασι κατιστήσατο, ὡς ὁμόφωνον κρατῆσαι τὴν πίστιν: ita & Curt. Lin. 16. Chr. legit, ἐπαινεῖ. Lin. 24. μεγαλοφρόνως. Chr. μεγαλοφώνως. ita & Curt. Lin. 25. ἐστὶν αὕτη: post hæc verba hic inscribenda sunt ea quæ sequuntur, fol. 287. inquit Christ. πιστεύομεν. vsque δὴ ταύτης τ γραφῆς: est autem hoc integrum symbolum Nicenum & extat loco indicato, qui est capite 12. lib. Theodoriti: vnde pati potest, vt huc transcribere eum non sit necesse: & sic satisfiet etiam Curterio. Lin. 31. χρυσίδες. chr. χρυσίδες. Lin. 33. σκόπαντες. Chr. σκάψαντες: ita & Curt. Lin. 36. Chr. legit. εὐσέβιον καὶ θεόγνιν, εἰς ὑπερορίαν ἀπεστείλαν, εὐσέβιος μὲν οὖν καὶ θεόγνις: sic & Curt. Pag. 175. lat. 2. lin. 33. αἰσχολογία, legit Chr. Lin. 24. Chr. legit, ὀρθότητα. Pag. 176. lin. 8. ἡμέρᾳ ἂν ἐλθόντα, legit Chr. Lin. 38. πίστως, ᾗ συνεφωνήσαμεν οἱ πάντες οὐκ ἀνεξετάστως: ita Chr. & Cur. Lin. 40. ἄλυπον. Chr. δεκτὸν, recte legit. Cur. iudicat alterum illud esse corruptũ. Lin. 41 διὸ. Chr. διὰς. Pag. 176. lat. 2. lin. 9. ἐφάνη συμπράξειν ἔχειν. ita legit. Chr.

CAP. VI.

Lin. 13. τῇ ἁγίᾳ, &c. hanc superscriptionem Chr. ita legit, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ χάριτι τοῦ θεοῦ ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. Lin. 18. Chr. legit, συνεκροτήθη. ἐξ ἁπάσης τ ἱερᾶς συνόδου ἀναγκαῖον ἐφάνη, καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀποσταλῆναι γράμματα. Lin. 20. πρῶτον μὲν ἐξετάσθη, ita legit Chr. quæ in medio sunt, expunxit. Lin. 22. Chr. legit, καὶ παμψηφεὶ ἔδοξε. Lin. 23. Chr. legit, καὶ τὰ ῥήματα καὶ νοήματα αὐτοῦ τὰ βλάσφημα: οἷς ἐχρῆτο βλασφημῶν τ υἱὸν τοῦ θεοῦ, λέγων ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι καὶ πρὶν γεννηθῆναι, μὴ εἶναι, καὶ εἶναι ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν: quæ & Curt. agnoscit. Lin. 25. λέγοντος, & infra ὀνομάζοντος, Chr. expunxit: & pro ἅπαντα, legit ταῦτα πάντα. Lin. 26. ἡ ἀπονοίας. Chr. καὶ τ ἀπονοίας. Lin. 27. κατ' ἐκείνου. Chri. κατ' ἐκεῖνον. Lin. 30. Chr. legit. θεωνᾶν, τὸν ἀπὸ. & infra, καὶ σεκοῦνδον, τὸν. Lin. 34. ἠλευθέρωσε τὴν αἴγυπτον. ἐλείπετο δὲ τὰ κατὰ τὴν. Lin. 35. καὶ τὰ περὶ τούτου δόξαντα τῇ συνόδῳ ἐμφανίζομεν ὑμῖν. Lin. 38. αὐτὸν. Chr. expunxit. Lin. 41. καταταθέντας. Chr. βεβαιωθέντας: item infra κοινωνῆσαι. Chr. κοινωνηθῆναι. Pag. 177. lat. 1 lin. 4. ὑπερβάλλειν. Chr. ὑποβάλλειν. Lin. 5. Chr. legit. χωρὶς γνώμης τῶν τ καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων. Lin. 6. ἡμετέραις. Chr. ὑμετέραις. Lin. 7. Chr. legit, τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ ὄντας καὶ ἐξουσίαν ἔχειν. Lin. 8. Chr. legit. πάντα ποιεῖν κατὰ τὸν νόμον. Lin. 9. τινας. Chr. τινα. Lin 10. Chr. legit, τινα τῶν ἄρτι προσληφθέντων, μόνον εἰ ἄξιος φαίνοιτο. Lin. 18. Chr. ἐμμονωτάτου συλλειτούργου: vbi καὶ de medio expungit. Lin. 23. ἀρχαίου. Chr. ἀρχῆς. Lin. 24. Chr. legit, τοῖς κατορθώμασι, καὶ ἐν τῇ κοινῇ εἰρήνῃ καὶ συμφωνίᾳ. Lin. 28. Chr. legit, ἵνα τὰ καλῶς ἔχοντα. Lin. 31. φοβερὸν. Christ. φανερὸν. ita & Cur. Pag. 177. lat. 2. lin. 1. ἐπέστειλεν: hic supplet Chr. ἡ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως. Lin. 4. Christ. legit, πᾶν γὰρ ὃ ἐν. Lin. 5. κατὰ. Chr. καὶ τὰ. Lin. 11. Chr. legit, ὅσα δὲ ἀμφιβολίας, ἢ διχονοίας πρόφασιν. Lin 17. Chr. τοῦ θείου νόμου, ἢ πιστῶσαι βεβαιούντων. Lin. 21. ὑμᾶς. Chr. ἡμᾶς. Lin 23. Chr. legit, ἐκείνου: ὃς τῆς ἀληθείας ἑαυτὸν ἐχθρὸν ἀπέδειξε πρὸς τὴν θείαν ἐπανελθεῖν χάριν. Lin. 30. ὑμῖν. Ch. ἡμῖν. Lin. 32. ἀλεξανδρείᾳ Chr. ἀλεξανδρέων. Pag. 178. lat. 1. lin. 7. δίκαιον. Chr. δικαίως. Lin. 13. συντεταγμένου Chr. συντεταγμένον. Lin. 29. ἐφόρῳ, legit Chr. Lin. 34. Chr. legit. παρ' ἧς τὴν τ ἀθανασίας. Lin. 38. ἰδίους. Chr. ἴδους. Lin. 41. ὑμῖν. Chr. ἡμῖν. Pag. 178. lin. 2 Chri. legit, πρόπον. τούτου συμφώνως ἀντιλαμβανόμενοι. Lin. 4. Chr. legit, ἐν δὲ ἐκεῖνοι φρονεῖν. Lin. 8. Chr. legit, ὃ ἦν κατὰ πλεῖστον. Lin. 17. Chr. legit, τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν. Lin. 23. Chr. legit. τυχεῖν δεῖ καὶ πρὸς μίαν. Lin. 26. ἔθνους. Christ. ἔθους. ibidem infra. ἐν' ἁπάσαις. Chr. ἢν ἁπάσαις. Lin. 40. οὕτω στοιχούντων. Christ. οὕτως ἐχόντων. Pag. 179. lat. 1. lin. 2. πεπραμένης. legit chr. Lin. 7. chri. legit, ὑμετέρων. Lin. 8. chri. legit, ὑμετέρας. Lin. 16. λειχαίνεις τοῦ διώκτου, καὶ τ τῶν ἐκκλησιῶν διορθώσεως: omnia hæc Chr. expunxit. Lin. 17. διωχθέντος. chr. ἐκδιωχθέντος. Lin. 20. ὅσον. chr. ὅσων. Lin. 32. ὑμῖν. chr. ἡμῖν. Lin. 31. christ. legit, τοιγάρτοι ἐδέξω προθυμότατα τὸ δόξαν. Lin. 32. chr. legit, πρέπον γὰρ κατεφάνη. Pag. 179. lat. 2. lin. 5. κακῶς. chr. καλῶς. Lin. 17. ἀμιλληθήσονται. christ. ἀμιλληθῆναι δυνήσονται. Lin. 22. christ. legit, ὥσπερ δὲ οὖν πᾶσιν νομίζω. Lin. 37. chr. legit, ἐμμονώτερα τε καὶ χρησιμώτερα αὐτοῖς. Pag. 180. lat. 1. lin. 7. chr. legit. τ εἰρηναίας ὧν ἔθει.

CAP. VII.

Lin. 23. chr. legit. καὶ τὰ κατὰ τὸν: ita & curt. Lin. 27. chr. legit, ἐλπίδα δὲ τ ἀφέσεως μὴ παρὰ τῶν ἱερέων. ita & curt. Lin. 29. chr. legit, θεὸς ὢ ἀκέσει κλίματα: ita & curt. Lin. 34. chr. legit, ἢ προσαναδεχόντες πίσιν.

CAP. VIII.

Lin. 36. chr. adnotauit σπυριδίωνος. Lin. 41. chr. legit, τοσαυτὴ γὰρ προσῆν. Pag. 180. lat. 2. lin. 7. chr. legit. τίμιον εἶναι τὸν γάμον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον λέγων: quæ intermedia sunt, expunxit. Lin. 17. chr. γαμετῶν καταλείψαντες, καὶ τοσαῦτα, ita & curt. Lin. 33. christo. legit, μετέχουσα τοὔνομα. Lin. 36. chr. legit. ἐπεὶ δὲ συμφορὰν ἑαυτοῦ ἐποιεῖτο. Pag. 181. lat. 1. lin. 2. chr. legit. ἀφ' οὗ.

CAP. IX.

Lin. 6. Chr. legit, τίς ἦν ὁ περὶ τούτου. Lin. 20. δέσμον. chr. δέσμιον. Lin. 27. γράψαντες καὶ ἃ κατόντας. ita legit Chr. Lin. 38. Chr. legit, τῶν ἐσχατωτάτων ἐν νιχρίᾳ. Lin. 41. chr legit, βενίκος. Pag 181. lat. 2. lin. 1 μετὰ τ λοιπῶν ita chr. καὶ expunxit.

CAP. X.

Lin. 11. Chr. legit. ἐν ἡσυχίᾳ. Lin. 26. Chr. legit. ἔποτε αὐτὸν ἰδὼν ἐπαγόμενον ἔδοξε. Lin. 28. κεκλημένον. chr. ἀνακεκλημένον. Lin. 30. φιλοχρίστῳ. chr. φιλοχρήστῳ.

CAP. XII.

Pag. 182. lat. 1. lin. 19. chr. legit, στρατηγίᾳ. Lin. 27. πλεῖστα καὶ τὰ τ πίστεως. μάλιστα ἡ τοῦ θεοῦ ἐπλάττετο πρόνοια: οὕτω μὲν οὖν τῶν τοῦ βασιλέως.

CAP. XIII.

Lin. 32. Chri legit, ἱερουσαλὴμ ἔρημον ὡς ὀπωροφυλάκιον. ita & curt. Lin. 35. Chr. legit, δυσχερείας. Pag. 182. lat. 2. lin. 10. Chr. leg. ἡ γυνὴ ἀποθνήσκουσα: ὡς δὲ ὁ ξύλος ὁ γνήσιος προσελεύχθη, ἡ ἀποθνήσκουσα εὐθὺς ἀνερρώσθη, καὶ ἐν τοῖς. ita & Curt. Lin. 13. Chr. legit, καταλελειμμένη. Lin. 17. Christ. legit, κωνσταντίνου πόλει. Lin. 26. Chr. legit. οὐχ ἧττον.

CAP. XIIII.

Lin. 17. ὀνομάζεσθαι. chr. κομίζεσθαι, ita & curt. Lin. 38. chr. legit, τὸν ἀλεξανδρέων πῆχυν μετατεθῆναι. Pag. 183. lat. 1. lin. 1. αὐτοῦ. Chr. αὐτοὺς. ita & Curt. Lin 6. Christ. legit, τότε πρῶτον τοῦ χριστιανισμοῦ θεραπεία, δι' ἧς κωνσταντῖνος. Lin. 17. Chr. legit, τὰς ἦν παρθένους.

CAP. XV.

Pag. 183. lat. 2. lin. 5. chr. legit, τὴν ἀρχήν: ita & Cur. Lin. 18. Chr. legit, ὅσα ἐβούλετο: καὶ ἐπαναρχεσθαι ἐπιθυμήσας προσορμίζει. Lin. 21. φουρμέντιος. Chr. φρουμέντιος. ex Ruff. cap. 9. lib. 1. Lin. 23. Christ. legit, καὶ γυναικὶ κλῆρον τῆς βασιλείας καταλείπει, καὶ ἐλευθέρους τούτους ἀφίησιν. Lin. 33. κακῶς. Chr. καλῶς, ita & Cur. Pag. 18?. lat. 1. lin. 3. Chri. legit, ἐπὶ τὴν ἰνδίαν. Lin. 6. σύρῳ Chr. τύρῳ, ita & Cur.

CAP. XVI.

Lin 9. ἄποικοι δὲ εἰσὶν ἰβήρων: ita Chr. legit, & curt. Pag. 184. lat. 2. lin. 9. Chr. legit, ἐπεὶ ἦν καὶ τοὺς στύλους ἀνορθοῦν ἐπεχείρετο, οἰκονομεῖ πρὸς πίστιν, &c. Lin. 12. κατεάσσετο. Chr. κατεαγνυτο.

γνοτο. Lin.25. καχχυρίου. Christ. βακχουρίου. Curt. habet βαδουρίου.

CAP. XVII.

Lin.30. ἐν τῇ ἐρήμῳ. ita Chr. textus habet ἐν τῇ ῥώμῃ: vt Chr. ita & Curt. Pag.185. lat.1 lin.8. περίωνθος Chr. περίβινθος, ita & Curt. Lin.21. μανιχαῖος. Chr. μανῆς. Lin.25. μετενσωματώσει. Chr. μετεμψύχωσιν. Lin.30. μανιχαίου. Chri. μανέντος.

CAP. XVIII.

Pag.185 lat.2. lin.15. αὐτοὺς. Chr. αὐτοῖς. Lin.19. Chr. legit, ἐκκλησίας διὰ τὴν ἀρετὴν γενόμενος ἦν καὶ διαπύρως. Lin.23. Chr. leg. καὶ γράφων μὲν παρακαλεῖ. Lin.26 Chr. legit, ὅπως σχοίη κατεργάσασθαι καὶ τὰ χώραν ἐρῶ: ita & Cur. Lin.31. εὐσάβιος. Chr. εὐστάθιον: ita & Curt. Pag.186. lat.1. lin.2. Chr. legit, ἀκριβέστεροι ἢ λέγοντες. Lin.7. Chr. legit. φανερῶς ἢ οὐκ εἰρήκασι. τοῦτο γὰρ ἐπὶ πάντων. Lin.9. Chr legit, ἀσεβεῖς, pro ἀσεβῆ, item προστιθέντες, pro, λέγουσιν. Lin.28. ἐκλήθη. Chr. ἐκρίθη. ita & Curt.

CAP. XIX.

Lin.31. βήρυτον. ita & Curt. Lin.32 νικομηδείας. Chr. νικομηδεία. Pag.186. lat.2. lin.8. οὓς Chr. οἷς. Lin.10. καὶ μὴ. Chr. καὶ δὴ. Pag.187. lat.1. lin.8. Chr. legit, ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς σου καὶ εὐσεβοῦς βασιλείας.

CAP XX.

Lin.27. Chr. legit, εὐσέβιος ὁ νικομηδείας: θεόγνις, νικαίας, μάρις, ita & Curt. Lin.36. πρὶν ἢ ἐπιστῆ. Chr. πρινὴ ἢ ἐπιστῆ, ita & Curt. Pag.187. lat.2. lin.2. οὖν καὶ πρέπον. Chr. ἦν καὶ πρέπον. Lin.36. οὐδὲ δείκνυται. Chr. οὐ δεδύνηται, ἀλλά γε, ita & Curt. Lin.39. οὐδεὺς. Chr. οὐδ᾽.

CAP. XXI.

Pag.188. lat.1. lin.14. Chr. legit. παρεῖσιν ἐκ λιν@ οἰκίας κρυπτόμενος, ita & Curt. Lin.26 Chr. legit, καὶ προσεδοκων δὲ ἑτέρας ὑποθέσεως. ita & Curt. Pag.188. lat.2. lin.6. μετὰ. Chr. μὲν. Lin.7. ἐφ᾽ ᾧ τε. Chr. particulam τε expungit.

CAP. XXII.

Lin.36. τὸν πλήσιον. Chr. τοὺς πέλας. Lin.37. Chr. legit, βουλεύσθαι τὰ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ τοῦ θεοῦ. Lin.38. Chr. legit, διαρρήδην ἐπιδεῖξαι, εἰ ἕνεκα τῆς ἀληθείας αὐτόθι οἱ συνελθόντες ἐποιήσασθε φροντίδα, καὶ εἰ τὰ κεκριμένα χωρὶς ἔχθος, ita & curt. Pag.189. lin.3. λοιπὸν. Chr. τόπον ἕνα. Lin.5. ἱερῶν. Chr. ἑτέρων. Lin.3. Christ. particulam γὰρ expungit. Lin.9. Chr. legit. διηγήσαντο: & infra, ὥσπερ εἰκός. Lin.14 Chr legit, διωρθώσει: ὅπερ ἐπειδὰν εὔλογον εἶναι, καὶ τοῖς καιροῖς πρέπον καὶ ἐφαίνετο, ἀσέμνως. Lin.19 ὑπ᾽ ἐμοῦ. Chr. ἐπ᾽ ἐμοῦ: & δηλαδὴ quod sequitur, expunxit. Lin.22. Chr. legit, εὐλογούμενον ἐστιν. οἱ μέχρι νῦν τὴν ἀλήθειαν ἠγνόουν. Lin.23. Christ. legit, οἱ βάρβαροι νῦν δι᾽ ἐμὲ. Lin.29. Christ. legit, δοκοῦντες προβάλλεσθαι, οὐ γὰρ ἂν ποιμὶ φυλάττειν, οὐδὲν πράττομεν, ἢ τὰ πρὸς διχόνοιαν καὶ μῖσος συντείνοντα καθαίρειν, ἀλλ᾽ ἐπείχθητε. Lin.35. καταπλαγῆναι, Chr. προσπλακῆναι.

CAP. XXIII.

Lin.41. κωλύσει. Chr. κωλύσων. Pag.189. lat.2. lin.3. Chr. legit. τούτοις οὖν συναρπαγεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰς θυμὸν ἀχθεὶς. ἐν ἐξορίᾳ ὑπεβάλλει τὸν ἀθανάσιον.

CAP. XXIIII.

Lin.12. λέγει. Chr. λέγον. Lin.16. ἐπιτεθευκέναι. Chr. ἐπιτεθυκέναι. ita & cur. Lin.18. πολὺς. Chr. πολὺ. Lin.19. Chr. ἄνθρωπον ὡς ὁ σαμοσατεὺς.

CAP. XXVI.

Pag.190. lat.1. Lin.16. Chr. legit, πίστιν. ἀληθῆς, ἄρτιον τῆς ἀσεβείας δίκην διδόναι, καὶ τῆς πάντων αἴτιον τῶν κακῶν. Lin.36. ἑτέρων. Chr. ἑταίρων, ita & curt.

CAP. XXV.

Pag.190 lat.2. Lin.16. Chr. legit, τῇ ῥωμαίων πόλει καὶ τῇ.

In Secundum librum Socratis Scholastici Ecclesiast. Historiæ.

In Elenchum capitum.

In hoc elencho capitum, nihil admodum Christophorsonus immutauit, nisi quod hic etiam vt supra aliquot inscriptiones vno titulo sit complexus, quæ in codice græco diuersæ sunt. mox enim tertium caput cum secundo, & quintum cum quarto, rursumq; octauum cum septimo coniunxit: rursumq; decimum quartum cum decimo tertio, & iterum vicesimum tertium cum vicesimo secundo: & mox tricesimum quartum & tricesimum tertium, cum tricesimo secundo, itemq; tricesimum septimum cum tricesimo sexto: ac deniq; quadragesimum primum cum quadragesimo copulauit: ita vt ipse numeret in hoc libro capita triginta septem tantummodo, cum in excuso græco sint quadraginta septem.

CAP. I.

Pag.192. lat.1. lin.3. δεινὸν. Chr. δεῖν. Lin.10. Chr. legit, πολυσίχον, ita & Curt. Lin.12 ὅσα ταῖς. Chr. ὅσα αὐταῖς. ita & Curt. Lin.13 ἐπέστειλαν, καὶ ὅσα κατὰ διαφόρους.

II.

Lin.21. Chr. εἰ μὴ ὑποστρέψῃ ἀθανάσιος ita & Curt. Lin.24. προσφέρειν. Chr. προσφέρει, ita & Curt. Lin.31. Chr. legit, συνθέσθαι τῇ ἀρείου δόξῃ συνέπεισεν, ita & Curt. Lin.38. Chr. legit, ὡς σπινθὴρ ἐκ μικροῦ. Pag.192. lat.2 Lin.7. Chr. legit, τῷ Ἀλεξανδρέων λαῷ. Lin.11. Chr. legit, τὴν τῆς ὑμετέρας ἱερᾶς ἐννοίας ἀποπεφευγέναι γνῶσιν οἶμαι διὰ τὸν ἀθανάσιον, τὸ τοῦ προσκυνητοῦ νόμου ὑποφήτην. Curt. etiam habet hic, νόμου. Lin.14. ἐπιμένον. chr. ἐπιμένω. Lin.15. ἀφῃρέθη. chr. ἀφαιρεθεὶς. Lin.16. κελευσθεὶς. Chr. κέλευσαι: quod quid sit, equidem non video. Lin.19. φιλεστάτην. Chr. προφιλεστάτην. Lin.26. Chr. τηλικούτου. Lin.27. Chr. διαφυλάξοι. Lin.29. Chr. φράζεσθαι: ita & Curt.

CAP. IIII.

Pag.193. lat.1. lin.12. Chr. ἔπειτα ὁ λαὸς.

V.

Lin.34. ὑπογράψας. Chr. ὑπογράψαι. Lin.40. πλάκιλλος. legit Chr. ita & Curt. Pag.193. lat.2. lin.2. χαινοῦ. Chr. κενοῦ.

VI.

Lin.8. πρῶτον. Chr. αὐτὸν.

VII.

Lin.31. προκληθέντος. Chr. προχειρισθέντος, καὶ. Lin.34. Chr. legit, τὸ δὲ ἀληθὲς ἐπιχειρήσαντες. Pag.194. lat.1 lin.32. chr. legit, δῆλον δὲ πατρὸς ἀληθινῶς παιδὸς ὄντος καὶ υἱὸν ἀληθινῶς υἱοῦ ὄντος. Lin.33. ἀργῶν. Chr. ἀργῶς. Lin.38. υἱὸν. Chr. υἱοῦ restituit ex Niceph. cap.5. lib.9.

VIII.

Pag.194 lat.2. lin.10. κατήγορον. Chr. κατήγαγον. Lin.17. χρύξαι. Christ. κηρύξαι. ita & Cur. Lin.18. πολλῶν. Chr. πυλῶν, ita & Curt.

IX.

Lin.31. chr legit, χαλκηδόνος.

X.

Pag.195. lat.1. lin.12. chr. ἡμερήσιον. Lin.15. ὡρίζετο. Chr ὠργίζετο, ita & Curt.

XI.

Lin.24. christ. legit, ὁ νεώτερος προΐστατο ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Lin.27. Chr. ἀδριανοῦ πόλεως. Lin.38. Chr. ἔλαυνε, ταῦτα μὲν οἱ τῆς. ita & Curt. Lin. vlt. τὴν βλασφημίαν καὶ τὰ ἐκ τούτων. Christ. τὰς στάσεις, καὶ τὰ τούτων. Pag 195. lat.2. lin.7. ἢ ὅσαι. chr. ὅσ᾽ αἱ. Lin.9. chr. legit, ὁ φθεγγόμενος τὰ πρὸς τούτων δυσφημίαν ἐφθέγγετο.

XII.

Lin.25. chr. καὶ ἦλθε vt superfluum expunxit. Lin.28. περὶ. chr. παρὰ. Lin.29. christ. legit, θυρίδα ἐκέλευε παῦλος.

Lin.

Lin.37.Chr.legit,σχήματι. Pag.196.lat.1. Lin.6. Chr.legit hanc lacunam ita:καὶ δὴ καὶ τοῦ ἔργου εἴχοντο. vidit & hoc Curt. etiamsi librarius industriam eius obscuret. Lin.15.μιᾶς. Chri. μίαν.

CAP. XIIII.

Pag.196.lat.2.lin.3.καθιστᾷ.Christ.καθιστῶσι, ita & Curt. Lin.7.καρχηδόνιος.Chr.χαλκηδόνιος. Lin.9.Chr.ἐκτεθεῖσαν πίστιν,ita & Curt. Lin.11.πιστεύω.Christ.πιστευομένην.ita & Curterius.

CAP. XV.

Lin.36.τουτέστι.Chr.τοῦ τότε.Pag.197.lat.1.lin.3.ἐσχάτου. Chr.ἐσχάτων. Lin.12.πάντας. Chr.πάντα. Lin.16.καὶ ἅγιον πνεῦμα εἶναι αὐτόν,ita legit Chr. Lin.22.chr.λέγοντας ὡς χρονικόν. Lin.26.καὶ πᾶσιν, καὶ παντάπασιν. Pag.197.lat.2.lin.2.ὡς τὸ ἐνδιάθετον.Chr.ὡς τὸ καὶ υἱόν. Lin.5. τὸν χριστόν.chr.τοῦ χριστοῦ. Lin.6.βασιλείας.chr.βασιλείαν. Lin.9.Chr.legit,τὸ ἴσα ἐστὶ,& bisdem particulam γὰρ expungit. Lin.25. ἀλλοιώτου.chr.ἀναλλοιώτου.ita & Cur.Lin.28 ἀναγκῃ δὲ ἦλαυνέται,οὐκ ἀβούλητον οὖσαν. chr. ἀνάγκῃ δηλαδὴ,καὶ οὐσίαν ἀβούλητον.Sic etiam Curterius,nisi quòd pro δηλαδὴ legat δηλονότι. Interpres admonet locum esse corruptum. Lin.34. ὅδεν.chr.ὅθεν Pag.198.lat.1.lin.2.ἐνεστερισμένου, Curterius adnotauit.Chr.ἐκστερισμένου.Christ.ἐνεστερισμένου.quo modo Niceph.legit,lib.9.cap.11. Lin.18 Chr.legit,διὰ τὸ ἀλλογλώσσους εἶναι,καὶ διὰ τὸ μὴ συνιέναι.Sic & Curterius. Vide Nicephor.lib.9.cap.11.

CAP. XVI.

Lin.30.σαβῖνος φησὶν Curterius legit,ὡς ὁ σαβῖνος φησίν. Lin.39.κουρδρῦβης.Chr κυρδόβης. Pag.198.lat.2.lin.8.Christ.πρὸ διαγνώσεως,diuisim. Lin.11.τῷ πρὸς τῇ.Chr.τῷ ἐν τῇ.

CAP. XVII.

Pag.199.lat.1.lin.4.chr.legit,θεοῦ ἐξ αὐτοῦ παῖδος ἀποτεχθεὶς: cætera quæ in contextu sunt intermedia, expunxit. Lin.7.γενεᾷ Chr.γενεάν. Lin.11 ὁδὸν.Christ.ὁδῶν. Lin.17.ὁδόν. ὁδῶν. Lin.20.εἰλήφασιν.Chr.ὑπειλήφασιν. Lin.33.κατήγγειλαν,Chr.κατήγγειλεν. Lin.39.εἰσαγάγει.Christ συναγάγει. Curterius commodius συναγάγῃ. Pag.199.lat.2.lin.4.βλασφημίας.Chr.βλασφημιῶν,ita etiam Curt.

CAP. XVIII.

Lin.14.ὅρος.Chri.ὅρος. Lin.15.ὅρου. Chr. ὅρους. Lin.22.christ.legit,ποιοῦντα, sic etiam Curterius. Lin 26.προσφυομένους.Chr.προσκρουομένους. Lin.38.christ.legit, αὐτὸν οὐχ ἅπαξ.Pag.200.lat.1.lin.10.chri.legit,ἀπολαύσαντα.& infra,περαιωθέντα.& infra ἀποχαλασθῆναι. Li.19.δεδηλώκαμεν διό. Chr. δεδώκαμεν δι' ὧν. Lin.20.συνδάσαι. Chr. ἐλθεῖν Lin.31. ἔχῃ.Chr.εὐχῇ.& infra ἐκκλησία.Chr.ἀκωλυσία,quæ & Curter. ex suis codicibus adnotauit. Pag. 200. lat.2. lin. 27. ἡμετέραν. Chr.ὑμετέραν. Lin 34. chr.legit,καὶ τοσούτοις κινδύνοις νικήσας ἀποδίδοται νῦν ὑμῖν ἀθῷος,οὐ παρ' ὑμῶν μόνον,ἀλλὰ καὶ παρ' ἁπάσης τῆς συνόδου. hanc eandem lacunam etiam Curterius expleuit. Lin.36.αὐτῷ.αὐτοῦ legit Chr. Lin.38.ποθεινὰ,Chr.πυκνῶς. Pag.201.lat.1 lin.9.ἡμῶν.Chr.ὑμῶν.ita quoq; Curterius. Lin.21.chr.legit,ὦ βασιλεῦ. Pag.201. lat.2. lin.8. αὐτῶν.Chr.αὐτοῦ Lin.9.δοθήσεται. Chr.δοθήσεσθαι. Lin.15. ὅσοι γὰρ chr.ὅσοι γοῦν. Lin.21 ὑμετέρας.Chr.ἡμετέρας.Pag.202.lat.1.lin.2.φυλάττοντες καὶ τὸν προειρημένον.ita legit Chr. Lin.3.chr.legit,καὶ τῆς τοῦ βίου παντὸς εὐνομίας Lin.7.Chr. καὶ λιχύνῃ expunxit. Lin.9 Chr.καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν.

CAP. XIX

Lin.18.Christ.legit,μάξιμος γὰρ μηδὲν μελλήσας. ita & Curter. Lin.22.ἐψηφισμένα περὶ Ἀθανασίου. post hæc verba Christ. explet huiusmodi lacunam,quam & Curterius adnotauit. ἐφ' ᾧ σφόδρα κατεχαιρεκάσαντο τοῦ μαξίμου οἱ ἀπεχθῶς ἔχοντες πρὸς Ἀθανάσιον. Lin.25. Chr.legit,δόγμα πρότερον διαπύρως σπουδάζοντες.ita & Curt. Lin.26 βιβλίῳ.Chr.βιβλίον:sic & Curt.

CAP. XX.

Pag.202.lat.2 lin.9.Chr.legit, μαγνέντιος μὲν οὖν.

CAP. XXI.

Lin.16.τῶν δὲ.chr.τούτων δὲ. Lin.19 ἀναδείχθη.chr.ἀναδειχθεὶς. Lin.20.Chr.legit,οὐκ γυναικὶ συνδιημερεύων εὐσοβίῳ ὄνομα.

CAP. XXII.

Pag.203.lat.1.lin.8. πείσαντες. Chr. πείσας τε. ita & Curt. Lin 18.κατὰ τὰς.Chr.ἐπὶ τὰς. Lin.21.Chr.legit,ἐκδήμου ἀσάλευτοι,οὐκ τῇ συμφωνίᾳ.ita & Curt. Lin.22.Chr.legit,συνόδου κανόνα κρατεῖν.

CAP. XXIII.

Lin.25.ἀποστολικῷ. Chr. ἀπολογητικῷ.ita & Curt. Lin.27.ἐπεφώνησαν.Christ.ἐπερείσθησαν. Lin.32.Christ.legit,ἠρπάζοντο οἰκίαι,καὶ ἁρπαγαὶ ναὶ ἔφοδοι κατὰ τῶν οἰκιῶν ἐγένοντο.καὶ νυκτὸς χριστιανοὶ κατεφέροντο, καὶ ἐπεσφραγίσθησαν οἰκίαι,καὶ ἀδελφοὶ ὑπὲρ κληρικῶν ἐκινδύνευον.locus restitutus est ex ipso apologetico Athanasij.vide in Petri Nannij latina editione.pag.323. Lin.40.ἐρχομένους:christ.εὐχομένους. Lin.41 αὐτῶν.Chr.αὐτοῦ. Lin.42.ἅψας Chr.ἀνάψας. Pag.203.lat.2.lin.2.γυμνούσας αὐτὰς.Chr.pro αὐτὰς,legit,λοιπόν. Lin 3.ἄνδρας τε.Chr.ἄνδρας δέ. Lin.4.αὐτῆς ἐχούσαις, chr. ἐν αὐταῖς ἐχούσας Lin.7.καὶ τὰς παρθένους legit Christ.reddidit tamen μετὰ τῶν παρθένων,vt & Curt.legit. Lin 13.μεῖζον. Chri.μείζων. refertur enim ad ἔλεγχος quod postea sequitur. Lin.14.ἐξορίσαμεν. chri. ἐξόρισαν μὲν,ita & Curt. Lin.15. νειλάμμωνα Chr.νειλάμμωνα: ibidem ἀγάθωνα, vbi ἀγάπιον adnotauit:in latino tamen textu Agapium videmus apud Curterium. Ibidem porro legit Chr.ἀνάγαμφον,μάρκον,δρακόντιον,ἀδέλφιον, ἀμμώνιον ἕτερον,καὶ ἕτερον μάρκον. vbi lacunam explet in contextu. Lin.18.ἐφυγάδευσαν.Chr.ἐφόνευσαν. Lin.27.ἐκωλύθησαν.Chr.ἐκωλύθη τὸ. Lin.30.ἔχει.Chr.ἔχειν.

CAP. XXIIII.

Lin.41.προὔπεμψε.Chr.προὔπεμψαν. Pag.204.lat.1.lin.3.chr.legit,κουρδούβης.

CAP. XXV.

Lin.12.Chr.legit,οἱ δὲ ἐπιμείναντες ἄλλα ἔπραξαν. Lin.13.Chr.legit,περὶ τῆς πίστεως δεδογμένων ἐνομοθέτουν. Lin 14. ἄλλως δὲ. chr.ἄλλας δὲ δύο τῇ ῥωμαίων φωνῇ. Lin.32. καθεζόμενον.chr,καθεζόμενος. Pag.204.lat.2.lin.4.Chr.legit,τὸ πλατυσμὸν.Lin.10.θεὸν.chr.θεῶν.Lin.21.chr.hæc verba καὶ κύριον τὸν πατέρα,καὶ τὸν υἱὸν κύριον, expunxit vt superflua, fultus authoritate Niceph.lib.9.cap.21.est autem hic locus plane perturbatus. Lin.25. chr.explet lacunam hic,& legit,δηλαδὴ τοῦ πατρὸς οὔτε κάθηται ἐκ δεξιῶν ἀφ' ἑαυτοῦ,ἀλλ' ἀκούει τοῦ πατρός:quam & Curterius adnotauit. Pag.205.lin.1.Chr.adnotauit τοῦ θεὸν εἶναι,& alias τοῦ θεὸς εἶναι, Lin.4.legit Chr.ἐν τῷ σιρμίῳ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ. Lin.5.γερμινίου christ.γερμανοῦ. Lin.12.σουβστανίας.chr.σουσταντίας.græci enim plenis literis σουβσταντίας ob horrorem vocis,non proferunt. Lin.13.ὁμοούσιον.chr.ὁμοιούσιον legit ex Niceph.qui sic habet,cap.21.lib.9 astipulante etiam Curt. Lin.24.τὸ δὲ πατέρα. Chr.legit,τὸν δὲ πατέρα. Lin.36.ἀναδείξῃ.Chr.ἀναδιδάξῃ.

CAP. XXVI.

Pag.205.lat.2.lin.14.chr legit,κορδούβης: & lin.15.legit,οὗτος προὔθυμος.vt & Curt.Lin.21 Chr.legit,προτέρων.

CAP. XXVII.

Pag.206.lat.1.lin.10.τοὺς χώρους.Chri adnotauit τόπους. Lin.17.μεμνύσας.Ch.καταμηνύσας.Lin.19.φλάνωνα. Chr. φλάβωνα. Lin.29.τὴν γαλλίαν.Chr.τὴν ἰταλίαν. quo etiam vsus est.

CAP. XXVIII.

Pag.206.lat.2.lin.1.τουτέστι.Chr.τοῦ τότε. Lin.3.ταῖς μαγγο-

κατηγορίας. Christo. restituit τοῖς σοφιστικοῖς ἐλέγχοις:, vt & Curterius. Lin. 7. ἀνέθηκεν. chr. ἀντέθηκεν. Lin. 10. κατηγορίαν. Chr. ἐλέγχων.

CAP. XXIX.

Pag. 207. lat. 1. lin. 18. Christoph. legit, παραπέμψαντες τῶν ἄλλων ἕνεκα συνεληλυθέναι, ἔφασκον. Lin. 29. Christ post hac verba, φανερόν τε πεποιήκασιν, explet hanc lacunam, quã & Curterius adnotauit, ἡ λέξις ὁμοιούσιος μὲν ἡρμήνευθη, ἐστὶ δὲ ἐν τούτοις τοῖς ῥήμασι. Pag. 207. lat. 2. lin. 9. pro πέμψαι, Christophorsonus legit. πέμψασι: item pro λείψασθαι, legit λείψεσθαι. Lin. 14. τὸν υἱὸν, Christo. τὸν υἱὸν, ita & Curterius. Lin. 25. Christoph. legit, τοῖς τότε κατὰ τὴν ἐν ἀρειμινῷ σύνοδον ἀναγνωσθεῖσι προσετίθεντο. Lin. 27. δι' ὧν. Christop. δι' ἣν. Lin. 28. christoph. legit, διδασκαλίαν εὐσεβείας. Lin. 29. προστάσσουσι. Christo. προστάσσουσι. Lin. 33. Christophorsonus hoc loco hac verba, τοῦ παντὸς χρόνου, tanquam suppositia expunxit, secutus, vt admonet, Nicephorũ libro nono, ad finem libri. Lin. 40. ἀλλὰ κἂν τούτῳ. Christophorsonus, ἀλλ' ἐὰν τοῦτο. Pag. 208. lat. 1. lin. 6. οἱ δὲ ἐπαγγελίᾳ, Christophorsonus, ἡ δὲ ἐπαγγελία. Curterius ἦν δὲ ἐπαγγελία: corruptela textus lectionem Christophorsoni affinitate soni veriorem esse declarat pronunciatione vulgari, præsertim cum sensus nihil habeat incommodi. Lin. 13. Christophorsonus legit, νῦν δὲ ἤρξαντο τῆς πίστεως, καὶ μὴ ὡς περὶ τῆς οὔσης ἐπεχαιρον. Lin. 15. ἀδείαν, Christophorsonus, ἀμαθίαν. ita & Curterius. est enim allusum ad illud ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. Pag. 208. lat. 2. lin. 2. Christophorsonus legit, καὶ τοῦ τῆς σῆς εὐσεβείας. Lin. 6. Christophorsonus legit, τὴν πίστιν τὴν ἐκπαλαι. Lin. 9. κατασχόντες. Christophorsonus, κατέχοντες. Lin. 16. Christophorsonus legit, ὡς εἴπερ θάτερον γένοιτο, ἔσαι τοῖς ἐχθροῖς ἄδεια τοῦ ποιεῖν. Lin. 27. Christophorsonus legit, ἄτοπον ἐνομίσαμεν εἶναι: & proxima linea legit ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας. Lin. 33. φρονήματι. christ. τολμήματι. Lin. 36. σκέψιν. christophorsonus, σκέψεως. Pag. 209. lat. 1. lin. 1. chr. legit, ἵνα οὖν μή. Lin. 4. christ. legit, ἀναδιδάξοντας. Lin. 6. Christop. legit, παρεκαλέσαμεν. Lin. 7. Christophorsonus legit, ἀρχαίαν δικαίως ὡρισμένην: & supra ibidem pro τῶν, legit τό. Lin. 8. ἀναδείξουσιν. Christophorsonus, ἀναδιδάξουσι. Lin. 9. ὑπὲρ τι τῶν δικαίων. Christophorsonus, ἅπερ τι τῶν δικαίων: sic & Curterius. Lin. 12. τὰς τῆς ἡμετέρας πρεσβείας. Christ. τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις. Lin. 15. οὓς ἅπαντας. christophorsonus rectius ἅπαντα legit, vt sensus constet in sequentibus. Lin. 20. Christophorsonus, τῶν ἐπισκόπων ἀφορισμένων αἱ ἐκκλησίαι διαμένωσι. Lin. 23. διαφυλαττόμενος. Christophorsonus, διαφυλαττόμενα: mox autem particulas ἐκ τῆς expunxit. Lin. 24. christophorsonus, παροικίαν ἀλλοτρίους ἐπιτρεπομένας γίνεσθαι. Lin. 28. θειότητα. chr. ὁσιότητα: quod sensus ipse flagitat. Lin. 40. Christophorsonus, bis ibidem pro ἡμῶν, legit ὑμῶν. Pag. 209. lat. 2. lin. 18. συνορῶν. Christophorsonus rectius συνορᾷ, vt & Curterius. Lin. 37. ἅμα. Christophorsonus rectius, βίᾳ: vt & Curterius. Lin. 40. christophorsonus legit, καὶ ταῦτα ἐγένετο βίᾳ τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων. Linea 41. τὰ ἴδια. Christophorsonus, τὰ ἐναντία.

CAP. XXX.

Pag. 210. lat. 1. lin. 2. ὅτε. Christophorsonus, ὅτι. Lin. 12. μετρίων. Christophorsonus rectius μετρίων: sicut & Curterius. Linea 15. καὶ ὅπως. Christophorsonus, ἀλλ' ὅπως. Lin. 16. τὸ συγκροτεῖν. Christophorsonus articulum τὸ rectè expunxit. Lin. 19. ὑπουργὸς. Chr. legit, ὑπουργούς. Lin. 22 σπουδαίως. Christ. rectius σπουδαῖος, vt et Curterius. Lin. 29. συλληφθέντας. Chri. συλληφθέντες. Lin. 31. σώματα. Christop. στόματα, quod sensus ipse flagitat & Curterius etiam habet. Lin. 32. τιμωρίαν. Curterius legit, τιμωριῶν, optimè. Pag. 210. lat. 2. Lin. 14. Chr. legit, θαυμάσαι οὖν μοι ἔπεισιν: ita & Curterius, nisi quod pro οὖν, legat, σὺν: quod quo modo hic cõueniat, equidem non video. itaque librarij culpa hac est. Lin. 19 καὶ ἐνίους τῶν ὁμοφρονούντων αὐτοῖς. chr. legit, ac reddidit, καὶ ἐνίους τῶν τὸ ὁμοούσιον φρονούντων. Lin 26. φύλακες ἀκέραιοι. Christ. ἐργάται ἀκέραιοι: quod & reddidit. Lin. 36. συνήρχοντο. Christophorsonus, συνήχοντο: quod sensus ipse postulat. Pag. 211. lat. 1. lin. 18. Chr. legit, ἦσαν οὖν τοῦτο οἱ προεδρεύοντες. Lin. 35. Chr. legit, ταύτην δεδωκὼς δίκην ὀλίγον ὕστερον λέξω.

CAP. XXXI.

Lin 37. Chr. legit. ἐδέδεικτο μέν. Lin. 40. Chr legit, τοῦτο δὲ γέγονεν ἐν ὑπατείᾳ τατιανοῦ. Pag. 221. lat. 2. Lin. 7. λούκιος. Christophorsonus, λαυρίκιος: ita & Curterius. Lin. 16. ἀφυφορώμενοι. Christophorsonus, ὑφορώμενοι. Lin. 20. δεῖ. Christophorsonus, δεῖν. ita & Curterius. Lin. 34. τὴν ἐναντίαν πίστιν. Christophorsonus, τὴν ἐν νικαίᾳ πίστιν, ita & Cur. Lin. 41 ἡμετέρου. Christophorsonus, ἱεροῦ: ita & Curter. Pag. 212. lat. 1. lin. 1. Christo. legit, διέλυσαν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸν σύλλογον. Lin. 3. ὑπογράφοντα. Chr. ὑποχαρέντες.

CAP. XXXII.

Lin. 13 Chri. legit, εἰς ταυτὸν μέρος ἀρχαίῳ ἐναντίον συνεληλύθεισαν. Lin. 14. ἀπατᾶν. Christophorsonus, ἀπαντᾶν, vt & curt. Lin. 23. τῆς ὑσαυρίας. Christophorsonus, τῆς ἰσαυρίας, ita & Curt. Lin. 31. πλήρεις. Christophorsonus, πλήρη. Lin. 32. λαβίκιος. Chr. λαυρίκιος. Lin. 34. εἰ καί. Christo. εἶχε. Lin. 39. ἀλλότριον τ. Christophorsonus, ἀλλότριον τ. Pag. 212. lat. 2. lin. 2. verbũ πιστευόμενοι, quod in fine huius lineæ positum est; Christ expunxit. quia & præcessit modo, & mox etiam sequitur idem, vt hoc loco sit superfluum. Lin. 14. Chr. legit, ἀλλοτρίους εἶναι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας νομιζόμενοι, αὐτὰ μὲν, & cet. Lin. 18. τοιαῦτα ταῖς λέξεσιν. Chr. legit, αὐταῖς λέξεσιν. Lin. 20. ὥσεὶ. Chr ὡς εἶ. ita & curt. Lin. 21. Christ. legit, οἵ τε πρὸ αὐτοῦ, καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον: ita etiam Curterius. Lin. 24 οἱ πάντες. christophorsonus, εἰπόντες. Lin. 27. ἐν νικαίᾳ γνώμη. christophorsonus πίστις legit pro γνώμη, id quod est sane vsitatius, & agnoscit etiam Curterius. Lin. 29. ὑπὸ τοῦ παρόντος. Christophorsonus, ἐπὶ τοῦ παρόντος: vt & Curterius. Lin. 30. συχοῦσα. Christophorsonus, σείχουσα. Lin. 31. πῶς δὲ καί: ita Christ. & Curter. Pag. 213. lat. 1. lin. 19. ὕστερον. Christophorsonus, ἤδη πρότερον. Lin. 20. κρῖναι. Chr. κριθῆναι. Lin. 21. ὅμως. Christophorsonus ὁμῶς. Lin. 27. Chri. legit, ὅπως ἂν κριθῇ ἂν περὶ τῶν κατηγορουμένων, οἱ τοῖς περὶ ἀκάκιον προσαπειρύγασι. Lin. 38 εὐδόξιον. Chr. εὐδοξίου. Lin. 41. διὰ μαρτυρίας. Chr. διαμαρτυρίας, & ibidem Christophor porro legit, ἐχρῶντο κατὰ τῶν περὶ ἀκάκιον: sic etiam Curterius. Pag. 213. lat. 2. lin. 14. εἰ μηδὲν, &c. Christophorsonus, εἰ μὴ ἐν αὐτῇ προσεθείκασι ταῦτα ῥήματα. Curterius paulo aliter: sed Christoph. lectio placet. Lin. 21. Curterius post hac verba ὡς γέγραπται, suffragante Nicephoro explet hanc lacunam: ἐπὶ καταλύσει τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, καὶ γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ μαρίας παρθένου κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται. id est, ad abolendum peccatum & mortem, & natum de spiritu sancto ex Maria virgine secundum carnem, sicut scriptum est. Lin. 31. αὐτοῖς. Christophorsonus, αὐτὸς. Lin. 36. γνώμην. christophorsonus rectius, μνήμην. Pag. 114. lat. 1. lin. 3. Chr. legit, ἡ δὲ εὐδοξίου τοῖς ἐν ἰταλίᾳ πεμφθεῖσα.

CAP. XXXIII.

Lin. 35. δογμάτων, Christophorson. βρωμάτων. vide Epiphanium sic & Curterius. Pag. 11 c. lat. 2. lin. 11. ὑπογραφέντας. Christophorson. ὑπογράφοντας. Lin. 15. christophor. legit, ἡ μεγά-

λῃ ἐκκλησίᾳ ὀνομαζομένῃ σοφίᾳ ἀπεχαρίσθη: ita etiam Curterius.

CAP. XXXIIII.

Lin. 30. ποθούμενοι. Chr. πειθόμενοι. Curterius melius. Infra autem legit Christ. ἐπὶ πειθόμενα δὲ τὸν πλοῦτον κωνσταντίνου πόλεως ἀποκεκλεικέναι, vt & Curterius. Lin. 33. ἰδικὴν. Chr. ἰδικὴν. Lin. 34. προσήκειν. chr. προϊέναι. Pag. 215. lat. 1. Lin. 3. ἴδῃ. Chr. ἴδεν, ita & Cur.

CAP. XXXV.

Lin. 11. chri. legit, φανερῶς μὲν τὸ ὁμοούσιον δογματίσαντες τὸ πρότερον, ἤδη δὲ οὐκ ἐκρατοῦντες αὐτό. post hæc verba Christ. insignem lacunam explenit his verbis: οὗτος δὴ τὸν μὲν υἱὸν θεὸν εἶναι κατὰ πάντα τε καὶ κατ' οὐσίαν ὅμοιον τῷ πατρὶ εἰσηγεῖτο, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἄμοιρον τῆς αὐτῆς πρεσβείας ἀπεφαίνετο διάκονον καὶ ὑπηρέτην καλῶν, φημὶ μὲν τις παρά, & cæt. Lin. 15. Christo. ὁ τῆς σεβαστείας ἐκβληθεὶς: ita etiam Curt. Lin. 27. ὅμοιος. Christoph. ἀνόμοιος. ita & Curterius. Lin. 32. Chr. legit, διηρημένων δὲ τότε. Lin. 36. φησὶν. Chr. φασὶν. Lin. 41. ἐπεχείρουν, ἀπήλεγχοντο. Pag. 251. lat. 2. lin. 1. τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τὴν κατάγνωσιν οὐ φέροντες. Christoph. legit, τῶν ὀνειδισμῶν καὶ τῆς καταγνώσεως καταφρονοῦντες.

CAP. XXXVI.

Lin. 14. βυρετοῦ. Chr. βηρυτοῦ. Lin. 18. παρ' αὐτῶν. Chr. παρ' αὐτὸν.

CAP. XXXVII.

Lin. 35. Christop. legit, ὁ καῖσαρ ἰουλιανὸς πολλοῖς ἐν ταῖς γαλλίαις βαρβάροις συμπλέκεται: ita & Curt. Lin. 40. τοῦ ταύρου. Chr. τοῦ ταύρου. ita & Curt.

Socratis Lib. 3.

In Elenchum Capitum.

Quarto capiti quintum & sextum christophorsonus adiecta particula καὶ, coniunxit.

Quinto igitur capite, quod antè septimum erat, pro ἐυζώιος legit ἐυσέβιος.

Capite 12. quod antea 11. quod antea erat 13. chr. legit, περὶ τῆς ταραχῆς, ἣν κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐποίει ὁ βασιλεύς.

Capiti 18. coniungit 19. & ex vtrisq; 16. caput facit.

Capiti 20. coniungit cap. 21. & ex vtrisq; caput 17. facit.

23. Capiti cap. 24. coniungit & ex vtrisq; cap. 19. facit.

CAP. I.

Pag. 216 lat. 2. Lin. 19. ὅμως δὲ. chr. οὕτως δὴ. Lin. 29 γάλλος μὲν τῆς. chr. pro τῆς, legit, τοῖς, vt & Curt. Pag. 217. lat. 1. Lin. 8. ἐραστὴς ἦν. Chr. ἐραστὴς ὢν. Lin. 14. ἐκβάλλοντος αὐτοῦ. chri. & Curt. ἐμβάλλοντος αὐτῷ, qui instillabat illi: qui immittebat: ingciebat illi. Lin. 15. Christ. legit, ταῦτα τὰς ἀκοὰς τοῦ κρατοῦντος οὐκ ἐλάνθανε, ἐν μέσῳ ἐλπίδος καὶ φόβου ὢν, τὴν τε ὑπόνοιαν, &c. Lin. 20. Chr. legit, τὴν τοῦ βασιλέως ἐλάνθανε ὁρμὴν. ita & Curt. Imperatoris animum placauit, vertit Christ. Lin. 34. νέος ὢν. Christ. & Curter. νέος ἦν. Lin. 40. πολύχνιον. Chr. πολίχνιον. Lin. 41. christ. legit, ἐν μέσῳ τῶν κιόνων ἐκ χαλκῶν ἠρτημένος, & cæt. ita & Curt. funiculo suspens. Pag. 217. lat. 2. lin. 5. τὴν οἰκείαν. Christo. τὴν ἰδίαν. Lin. 7. ἐπέφη. Chr. ἐπέμφθη. Lin. 18. καταγινώσκων. Christ. ἀναγινώσκων. Pag. 218. lat. 1. lin. 9. christ. legit, κουραῖς δὲ, ἔφη οὐκ εἰς πολλοὺς ἀρκεῖται: quo modo etiam ferme Curterius legit. Lin. 17. Chr. εἰς τὴν συγκλήτου βουλὴν ἀπεδείκνυτο. dictionem λόγος hinc expunxit. Ibidem autem lacunam Christophorsonus explet statim post verbum ἐπεδείκνυτο, his verbis: μόνος γὰρ βασιλέων ἀπὸ ἰουλίου καίσαρος πρῶτος εἰς τὴν τῆς συγκλήτου βουλὴν λόγους ἐπεδείκνυτο. hoc est, Solus enim ille Imperatorum post Iulium Cæsarem orationes in Senatu exhibuit: hanc lacunam etiam Curterius ex suis codicibus expleuerat. Lin. 22. πλεονάζων. Chr. πλεονάζον. refertur enim ad τὸ κενόδοξον, quod sequitur. Lin. 30. chr. legit, τοσαῦτα ὡς ἐν ἐπιδρομῇ εἰρήσθω.

CAP. II.

Lin. 34. Chr. τὸ μίθρα, ita & Curt. Lin. 38. ἀδύνατον. chr. ἄδυτον. ita etiam Curt. Lin. 39. ταῦτα δὲ. christoph. ἐνταῦθα δὲ. Pag. 218. lat. 2. lin. 6. λίθοις. Christophor. & Curterius, ξίφεσι.

CAP. III.

Lin. 16. ἀπεχθῶς ἔχοντες: ita textus, in quo christophor. nihil immutauit. Curterius legit ἀπεχθῶς ἔχοντες. quanquam autem significatio vtriusque eodem fere tendit, vt significet, vel odium eos cõcepisse, vel illi offensos esse, vel denique simultatem cum illo gerere. posterior tamen illa lectio videtur hoc loco significantior. Lin. 28. καλῶς, Christoph. legit, κακῶς, perperam, quod ipse sensus arguit. Lin. 32. ὁ βασιλεὺς. Christophor. & Curter. ὁ στρατηγός, quod ipse sensus flagitat. Lin. 33. ἀναθύματα. Christ. ἀναθήματα. Lin. 36. ἑαυτῶν christophor. ἑαυτὸν. ibidem paulo superius Christoph. legit, ἀσεβῶς, καὶ ἴσως. Lin 37. εἰς μακρότερον γὰρ ὑμῖν: ita christophorsonus. Pagina 219. lat. 1 lin. 3. παραβάλλεται. Christoph. rsonus, παραβάλλετε: ita & Curterius. Lin. 11. christophorsonus legit, ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. Lin 15. christophorsonus legit, πλημμελῆσαι τοιοῦτό τι παρ' ὑμῶν. Lin. 16. ἦρξε. Chr. ἄρξαντα. Curterius habet δς ἦρξεν. sed Christophors. lectio videtur concinnior. Quod autem Socrates hic habet τὸν πάππον, id est auum, Nicephorus libr. 10. cap. 8. legit, μητραδελφὸν, id est, auunculum. Lin. 18. Christoph. legit, οὐ πόρω ἂν δεῖ δῆμον περιϊδεῖν τόλμημα. Lin. 19. δεῖ καθᾶραι, legit pro διακαθᾶραι. rectius fortè, δέοι καθᾶραι. Lin. 21. ἔπος. Chr. εἶπεν. ita & curt.

CAP. IIII.

Lin. 31. καθάλων. Christophorsonus καράλλων, Caralorum reddidit. Curter. habet καράλων, melius, vt & Christophorsonus vertit, Caralorum.

CAP. V.

Pag. 219. lat. 2. lin. 12. προλήψεων. christophor. προλήψεως. Lin. 29. christ. legit, προθυμούμενος. & mox ibidem πεποίηται, quod & Curterius agnoscit. Lin. 36. ὅτ' ἂν. christophorsonus ὅτε ἂν. Pag. 220. lat. 1. lin. 2. εὑρῆσθαι. Chr. ἐυρῆσθαι, quod ad sensum quadrat melius. Lin. 4. σημαίνει. Chr. σημαίνειν. Lin. 7. τὴν λέξιν. Christ. τῇ λέξει, ita & Curter. Lin. 11. πάντι. Chr. παντὶ. Curterius πάντως. Lin. 16. Christoph. legit, εἰ δὲ καὶ ἐν παρεκβάσει, ita & Curterius. Lin. 18. πεποιημένον. Christo. πεπονημένον.

CAP. VI.

Lin. 35. πρὸς δὲ τὸν ἀδὰμ. Chr. & curt. pro ἀδὰμ habent δαβίδ. historiam vide 1. Regum 22. Lin. 40 μείζων. Christ. μεῖζον. Pag. 220. lat. 2. lin. 3. εἰ γὰρ λοιδοροῦσι, & cæt. Curterius admonet, ante hæc verba, lineas fere 30. vel desiderari, vel de industria prætermitti, reperias ex collatione loci apud Athanasium interprete Nannio pag. 324. 345. Lin. 5. τὸν μὲν ἰακὼβ, & cæt. Christ. & curter. legunt, τὸν μὲν ἰακὼβ φεύγοντα τὸν ἀδελφὸν ἠσαῦ. Lin. 6. εἰς μηδίαν. Chr. εἰς μαδιάν. Lin. 19. Chr. legit, τὸ τόλμημα περιΐσταται. Lin. 20. ζητοῦντας. Chri. ποιοῦντας. Lin. 22. ὅπως δήποτε δύνηθε. Christophorsonus, ὥστε δήποτε δύνασθαι διασώζεσθαι. Curterius cum Christophorsono conuenit, nisi quòd ὥστε retinet ὅπως quod est in contextu: quare hanc lectionem retinendam censeo. Lin. 25. ἐκ τῆς πόλεως ταύτης.

Chr.

Chr. ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, vide Matth. 10. Lin. 28 ὁ ἐκ τοῦ δόματος. Christophorsonus, ὁ ἐπὶ τῷ δώματος, vide Matth. 24. Lin. 31. christophorsonus legit, καὶ ἐστιν οὗτος ὅρος ἀνθρώποις εἰς τελειότητα φέρων, ita etiam curt. Lin. 35. τοῦτο παθεῖν. chri. τοιοῦτο παθεῖν. Pag. 221 lat. 1. Lin. 3. ἐπεριπάτει. Chr. περιπάτει. Lin. 28. κατὰ χαιρός. christophorsf. κατὰ χαιρὸν. rectius. admonet autem lo. Curterius, hic rursus vel omitti de industria multa, vel desiderari ex Athanasio, quæ patebunt ex collatione pag. 326. & 327. editionis Nanniana latina.

CAP. VII.

Lin. 35. ᾠδῆ. christo. ᾄδοι. curterius, ᾄδους, sed chr. melius. Lin. 40. Christophorsonus legit, παυλῖνος δὲ μίαν, τῶν μικρῶν, &c. Pag. 221. lat. 2. lin. 4. λεγόμενα. christophorsf. γενόμενα.

CAP. VIII.

Lin. 14. ὀκτάμαν ἐπίσκοπος. curterius, ὁ πικτάβων ἐπίσκοπος. Lin. 15. πίστεως δόγματα. post hæc verba Christophorsonus explet insignem lacunam, quam Curterius adnotauit his verbis: τοῖς τε ἐν ἰταλίᾳ, καὶ γαλλίᾳ ἐπισκόποις. καὶ γὰρ πρότερος τῆς ἐξορίας ἐπανιὼν κατειλήφει, & cat. Lin. 22. σικελίᾳ. Christophorso. σελευκίᾳ. Lin. 25. πρὸ τούτῳ. christ. πρὸ τούτου. Lin. 26. ἡμεῖς φασὶ, ὑμεῖς φασιν. Lin. 29. Christophorsf. οἱ κατὰ τὴν δύσιν φασὶν ἐνόσουν τὸ ὁμοούσιον. ita etiam curt.

CAP. X.

Pag. 222. lat. 1. lin. 20. ἐπὶ ᾧ μαρτυρῆσαι. Christophor. ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι, ita & curt. Lin. 23. christ. legit, τὸ ὁπωσοῦν ταράττειν, ita & curt.

CAP. XI.

Lin. 27. Christophor. legit, πάντας ἐπὶ τὸ θύειν τοῖς ἀγάλμασιν ἔρχεσθαι. Lin. 28 Christ. legit, λέγων ὡς κελεύει νόμος αὐτῶν. Lin. 29. ἀξία Christ. ἄξια: & hic porro explet lacunam his verbis: καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτηδείους πρὸς τὸ ἄρχειν. Lin. 30. χορευτηρίῳ. Chr. hoc nomen subiecta virgula adnotauit: curt. legere mauult χωνευτηρίῳ: Theatrum autem vertit christopho. Lin. 37. βιβλίον. christophor. ἐκιβόλος: ita & Curter. qui admonet, in epistolis Iuliani esse, ἐκιβόλος.

CAP. XII.

Lin. 17. διὰ τοῦ πλοίου. Nicephorus rectius legit, διὰ τοῦ νείλου. per Nilum traiecit in Aegyptum: quod & curterius adnotauit. Lin. 18. ὡς συλλαβεῖν, & cat. Curterius pro ὡς, hic melius legit, οἱ. Pag. 222. lat. 2. lin. 22. ἀποστάτης πηγὴ ἰόρα. chr. βασιλεὺς περιπόρα, quod & secutus est.

CAP. XIIII.

Pag. 223. lat. 1. lin. 15. Christophor. legit, ὁ μὲν πατὴρ γραμματικῶν, σοφιστικῶν, ὁ δὲ υἱὸς χρηστικῶν, & cat. quibus verbis lacunam hic asterisco notatam explet ac sanat. Curterius pro σοφιστικῶν, legit ῥητορικῶν, in quo est glossa. Lin. 17. Christ. legit, ὁ μὲν γὰρ ἅτε γραμματικὸς εὐθὺς τὴν τέχνην. &c. vbi verborum commoda metathesi scriptura emendatur. Lin. 19. καὶ ἃ σφ. Christ. καὶ ὅσα: ita etiam Curterius. Lin. 20. συγγεγράφθαι christ. & Curter. συγγεγράφθαι. & infra pro δακτυλικῷ legunt ἡρωϊκῷ. Lin. 22. ἀνίκητος ἦ. christophorsonus ἀνίκητος ἦ. Lin. 27. ἀπαίβη Christ. ἀπέθανεν: ita & curt. Lin. 29 Chr legit, τὴν μὲν γὰρ τοῦ βασιλέως ταχεῖαν τελευτὴν. ita & Curterius. Lin. 38. chri. legit, οἷον ἐπικουρείους ἢ ἄλλους ἐριστικοὺς. Curter. putat hic rectius legi ἄλλως, sed mihi lectio Christophorson. placet. Pag. 223. lat. 2. lin. 10. κατέλιπον. christ. κατέλιπεν. Lin. 17. ἀντιτρέπει. chr. ἀπέτρεψε. Lin. 20. παραγινῶσιν. Chr. παραγινῶσιν, ita etiam Cur. Lin. 22. ὑμᾶς. Chr. ἡμᾶς. Lin. 30. τελευτοῦ. chr. τελευτῆ.

CAP. XV.

Lin. 40 πέρσαις. chr. πέρσας. Pag. 224. lat. 1. lin. 14. ἄλλην ὑπόθεσιν. Chri. ἄθεον ὑπόθεσιν: ita etiam curterius, cuius tamen verba hic, vt & sæpius alibi, valde mendose sunt excusa. Lin. 19. λόγον διεξελθών. post hæc verba chr. & Curt. lacunam explent his verbis: στίγματα δ' ἐν τῇ ἀντιοχείᾳ πόλει κατέλιπεν. περὶ μὲν δὴ τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

CAP. XVI.

Lin 31. Chr. legit, οἷα οἱ περὶ διοκλητιανὸν, ita & cur. Lin. 33. Chr. legit, κελεύει σαλουστίῳ τῷ ἐπάρχῳ, ita & Curter. nisi quod pro ἐπάρχῳ legat ὑπάρχῳ.

CAP. XVII.

Pag. 224. lat. 2. Lin. 11. Chr. & Curt. legunt, ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλοι μὴ τοῦτο ποιῶσιν. Lin. 27. Chri. legit, δέος δὲ ἐκ τούτου γενόμενος ἰουδαίους κατέλαβεν.

CAP. XVIII.

Pag. 225. lat. 1. lin. 6. chri. legit, τὰς πόλεις ἐλάμβανε, περιστοιχίσας δὲ κτησιφῶντα τὴν μεγάλην πόλιν: ita & Curterius. Lin. 14. μετενσωματώσεως. Christophorsonus, μετεμψυχώσεως.

CAP. XIX.

Lin. 39. τὴν ζωὴν. Chr. & Cur. τὴν ζώνην. Pag. 225. lat. 2. lin. 7. νεοσικόν. Curt. rectius, νισίβιν, quod & Christ. interpretatione sua reddidit, etiamsi ad marginem codicis græci non adnotauit. Lin. 8. ita habet textus græcus: τούτων δὲ διαγγελθέντων, χριστιανοὶ μὲν ἀνεῤῥώννυντο τελευτὴν: τὸ στρατιωτικὸν δὲ σύμπαν τὴν ἀφύλακτον αὐτοῦ θερμότητα διεμέμφοντο. Quod Christophorsonus ita reddidit: Quibus rebus nunciatis, sicut Christianorum animi Iuliani morte erant recreati, sic exercitus vniuersus improuidam eius & ardentem ferociam, grauiter incusauit. Curterius ita legit commodius: τούτων διαγγελθέντων χριστιανοὶ μὲν ἐῤῥώννυντο, οἱ δὲ τὴν θρησκείαν ἕλληνες, πένθος ἐποιοῦντο τὴν ἰουλιανοῦ τελευτὴν, τὸ στρατιωτικὸν δὲ σύμπαν, & cætera: quod ita reddidit: Quibus nunciatis, Christianorum recreati sunt animi. Contra græcæ religionis Iuliani morte perturbati: vniuersus autem exercitus, & cætera. Pagina 225. lat. 2. linea 15. εἰπεῖν. Christophorsonus, εἶπεν. Linea 18. τοῦ χριστιανισμοῦ καθάπτεται. Curterius hic particulam κατὰ præponere videtur, quod quid hic operetur, non satis intelligo. phrasis enim græcanici sermonis eam hoc loco non admittit. Linea 25. ἐγὼ δὲ σοφιστὴν: Curterius legit, ἐγὼ δὲ αὐτὸν σοφιστὴν, quod & Christophorsonus reddidit, quanquam ad codicē Græcum non adnotauerit. Linea 27. ἐπεὶ καὶ εἰς κωνστάντιον ζῶν ἐπέγραφεν, τελευτήσαντος δὲ ὕβρεις μεστὰς ἐγκλημάτων κατέχεεν. Curterius ita: ἐπεὶ καὶ εἰς κωνστάντιον ζῶντα μὲν ἐπαίνους ἐπέγραφε, τελευτήσαντος δὲ ὕβρεις & cætera. Christophorsonus hic nihil adnotauit. & interim ita reddidit: Nam Constantium, dum vixit, suis scriptis laudauit, & cætera: ex quo intelligitur, Christophorsonum, aut coniectura sensum deprauati textus fuisse assecutum, aut conceptam textus emendationem margini adscribere neglexisse. Pagina 226. lat. 1. linea 16. ὑπὲρ ἀνθρώπων, Christophorsonus, ὑπὲρ ἄνθρωπον: supra vires ingenij humani. Linea 12. Christophorsonus legit, εἰς παράστασιν τοῦ ἤθους αὐτῶν, ἅπερ τεκμαιρόμενος γράφω. Lin. 1.. φησὶ γὰρ ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ πρὸς ἕλληνας: christophorsonus admonet, hoc loco videndum esse Nazianzenum ipsum. Curterius, Nazianzeni, inquit, Codex græcus ita inscribitur, κατὰ ἰουλιανοῦ βασι-

βασιλέως στρατιωτικὸς δεύτερος: reperiuntur autem hæc pag. 306. lib. 8. In Billij versione pag. 646. quod ideo notaui, vt iudices, quid interpres ab interprete differat. Lin. 15. προσλαλοῦσα. προσλαβοῦσα. Lin. 17. τῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ νεωτερισθέντων. Curt. τῶν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ νεωτερισθέντων. christo. τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων, male igitur textus pub. quia & plurali numero & passiuo sensu cernitur. melius autem Curter. quia numero vtitur singulari cum de vno Gallo Iuliani fratre sermo sit. Rectissime verò Christoph. cum actiuè loquatur de Gallo isto, qui res nouas aduersus Imper. molitus fuerit. Lin. 23. ὁ φαῦλος. chr. οὐ φαῦλος, ita & curt. Lin. 23. κακῶς. christ. & Cur. καλῶς. est autem senarius iambicus. Lin. 24. ὦ μοι. chr. ὦμοι. Cur. Nazianzenus, inquit, sic, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνατηκούμενοι: humeri alterius subsultantes, forsan non male dixeris. Billius verbi græci metaphoram exprimere maluit. Lin. 26. πλυῶν. Chr. & Curt. πτύων. Lin. 34. γενόμενος. Curter. rectè legit, γίνεσθαι. Lin. 38. ἔτι δὲ καὶ ἀνδρῶν ἀπάνθρωποι, καὶ θηριώδεις ἀλλοκότων τε καὶ συνθέτων φύσεις καινοτομηθῆναι: quæ perturbata esse videntur. Curterius ex Nazianzeno ita legendum proponit: ἔτι δὲ καὶ ἀνδρῶν ἀπανθρωποτάτων, καὶ θηρίων ἀλλοκότων τε καὶ συνθέτων, ὧν αἱ φύσεις ἐκαινοτόμησαν: id est: Insuperque & homines immanissimi, & belluæ monstrosæ, & ex diuersis compositæ prodierint, quarum natura inusitata erat. Pag. 226. lat. 2. lin. 1. ἐγκαταλλάξαντες. christ. ἐγκαταλλάξαντες: item post hoc verbum supplet insignem lacunam his verbis: πάντα δὲ πρὸς οἰκεῖον ἐκλαβόντες σκόπον, πολλοὶ μὲν πρὸς αὐτοὺς ἀπαντήσαντες ἔδειξαν, ἀναζητήσαντες τε καὶ διελέγξαντες: quæ & Curt. agnoscit. Lin. 16. ῥημάτων. Chr. πραγμάτων. Lin. 21. ἀπλουστέρων. christ. & Curt. ἀπλούστερον. Lin. 37. ἄλλος. chri. ἄλλως. Pag. 227. lat. 1. lin. 6. μικρὸς. christ. & Curt. μακρὸς. Lin. 12. τελευτῆς. Christ. & curt. τελετῆς. Lin. 13. oraculum quod hic satis corruptè proponitur, ita chri. emendauit subscribente etiam Curterio, ἄτιν ἱλάσκεσθε θεὸν μέγαν, ἁγνὸν ἄδωνιν: vno pede truncatum est, ideoque post θεὸν, supple, τελεταῖς, aut simile aliquid. iam in 2. curt. non εὔβιον, legit, sed εὔιον, quod magis placet: εὔβιον, ὀλβιόδωρον, ἐυπλόκαμον διόνυσον. hic tamen primus carmen deinde & immediatè sequentia sic restituit: ὁ μὲν δὴ χρησμὸς, ἄττιν τὸν ἐκ μανίας ἐρωτικῆς ἑαυτὸν, &c. Lin. 16. secundum oraculum. Chr. ita legit, Ζῆνα θεῶν ὕπατον, καὶ ἀθηνᾶν τριτογένειαν ἱμᾶτε βροτέων ἐν σώμασι κρυπτὸν ἄνακτα, ὃν μὲν ἀρίσταις ζεὺς ῥα γοναῖς ἔσπειρεν ἀρωγὸν εὐνομίης θνητοῖσιν ἀλέξανδρον βασιλῆα. Lin. 20. κολακείαν. chri κολακεία, & ibidem pro ἀποθεώσαντες legit ἀποθεώσας, & sequenti linea mox pro ἐχρησεν legit. ἔχρη. Lin. 21. Tertium oraculum curter. & Christo. ita restituunt. ὕστατον ἡρώων κλεομήδην ἀστυπαλῆα ἐν θυσίαις ἱμᾶθ' ὡς μηκέτι θνητὸν ἐόντα.

C A P. XX.

Lin. 34 προσθήσεται. Chr. προσθήσεσθαι, ita & Curt. Lin. 36. οὐκ εὐθὺς. Chr. ὃς εὐθὺς, ita & curt.

C A P. XXI.

Pag. 227. lat. 2. lin. 11. προσέχοντας. Christ. προσέχοντας. Lin. 28. Chr legit, τισὶν ξένον ὄνομα. Lin. 37. Christ. legit, ἥτις ἐστὶν, πιστεύοντες εἰς ἕνα θεόν. Pag. 228. lat. 1. lin. 2. διαλαμυδρίων Christ. διὰ λαμυδρίων: eademq́; emendatio lin. 4. rursus occurrit infra, nisi quòd illic pro λαμυδρίων legatur λαμυρίων. Christ. vtrumque expressit. Lin. 11. ἑκάστου. Chr. ἕκαστοι, ita & curt.

In Librum Quartum.

In Elenchum capitum.

Nono capiti decimum coniunxit. decimo quarto coniunxit decimum quintum & decimum sextum. decimo septimo decimum octauum, vicesimo vicesimum primum. ita vt quod in textu publicato vicesimum primum erat, iam sit decimum quintum. Tricesimo secundo rursus tricesimum tertium: & tricesimo quarto tricesimum quintum, itemq́; tricesimo septimo tricesimum octauum coniunxit, ita vt iam tricesimum primum sit, quod antea erat tricesimum octauum.

C A P. I.

Pag. 229. lat. 2. lin. 8. παντίνιος, Chri. πανόνιος, & infra, pro κιμάλεως, legit κιβάλεως, ita etiam curt. Lin. 41. διδαχθέντες. Chr. διοικηθέντες.

C A P. II.

Pag. 230. lat. 1. lin. 5. ἐξαιροῦσιν. Christophr. ἐξαιροῦσι τε. ita & Curter.

C A P. IIII.

Lin. 32. ψηφίζονται. Christophor. καταψηφίζοντας, ita & curterius.

C A P. VI.

Pag. 230 lat. 2. Lin. 25. Chr. legit, ἐτρέψατο τὰ τῆς ἐκκλησίας παραχωρεῖν. ἐμμένοντες μὲν οὕτως ὑπ' αὐτῶν ταπεινούμενοι.

C A P. VII.

Lin. 30. Chr. legit, ἐνθρονίζεσθαι δὲ τὸν εὐνόμιον. οἱ δὲ ἐλευσίῳ πειθόμενοι, οἴκου εὐκτήριον ἔξω τειχῶν κατασκευάσαντες. curterius paulò aliter, sed hæc lectio videtur esse concinnior. Lin. 31. καὶ περὶ μὲν εὐσεβίου. Christ. pro εὐσεβίου legit, ἐλευσίου, Pag. 231. lat. 1. lin. 4. ἐξεφώνει. Chr. ἐξενεφώνει. Lin. 5. μὴ ἐπεγκόντες οὖν. Chr. pro οὖν legit, γὰρ. Lin. 6. ἐπίσκοπος. chr. ἐπίσκοπος, ita etiam curt. Lin. 12. Chr. legit. ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα εὐνόμιος.

C A P. VIII.

Lin. 27. ἔσται. Chr. ἔσεσθαι. Lin. 36. ἔθει. chr. ἐκεῖθεν, ita & Curterius. Lin. 38. christophors. legit, κλέαρχος ἄρχων τῆς πόλεως. curterius legit, κλέαρχος ἔπαρχος τῆς πόλεως: suspicionem autem mouet illud ὢν, quod est in contextu, ita legendum esse κλέαρχος ἔπαρχος ὢν τῆς πόλεως. Pag. 231. lat. 2. lin. 5. μακροῖς. Christophorso. μικροῖς, ita etiam curterius.

C A P. X.

Lin. 41. ἐπάνετο. chr. ἐπάνοντο. Pag. 232. lat. 1. lin. 1. chri. legit, ἐγίνοντο μὲν οὖν.

C A P. XI.

Lin. 14. christophor. & Curter. legunt, οὗτοι δὲ γράμματα. Lin. 19. ἀπεγνωκέναι. christophors. ἀπεγνωκέναι. Pagina 232. lat. 2. lin. 2. παῦλον. Christophor. παύλου. Lin. 7. εἰς δόλῳ, & cat. Christophorsonus, ἢ δόλῳ. Lin. 30. τῶν μακεδονιανῶν: christophorsonus, τῆς ἀνατολῆς. Lin. 32. καὶ τοῖς ἑξῆς. pro his verbis christophorsonus habet longum catalogum episcoporum hic prætermissorum, his verbis: νέωνι, σεβήρῳ, διδυμίωνι, βρεττανίῳ, καλλικράτει, δαλματίῳ, αἰδεσίῳ, εὐσοχίῳ, ἀμβρασίῳ, γελωνίῳ, παρδαλίῳ, μακεδονίῳ, παύλῳ, μαρκέλλῳ, ἡρακλείῳ, ἀλεξάνδρῳ, ἀδολίῳ, μαρκιανῷ, σθενέλῳ, ἰωάννῃ, μάκερι, χαρισίῳ, σιλβανῷ, φωτεινῷ, ἀντωνίῳ, ἀνύθῳ, κέλσῳ, εὐφράνορι, μιλησίῳ, πατρικίῳ, σευηριανῷ, εὐσεβίῳ, εὐμολπίῳ, ἀθανασίῳ, διοφάντῳ, μηνοδώρῳ, διοκλεῖ, χρυσαμπέλῳ, νέωνι, εὐγενίῳ, εὐσταθίῳ, καλλικράτει, ἀρσενίῳ, εὐγενίῳ, μαρτυρίῳ, ἱερακίῳ, λεοντίῳ, φιλαγρίῳ, λουκίῳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ ἀνατολῇ ὀρθοδόξοις ἐπισκόποις: ita etiã ferme curterius, nisi quod ab initio habeat νέωνι, εὐμαθίῳ, φαυστίνῳ, προκλίνῳ, ἀρσενίῳ, κασινίκῳ, σευήρῳ, & cætera. Pagina 233. lat. 1. lin. 12. Christophorsonus legit, ἀλλ' ἐν ὅσῳ ἀριθμῷ. Linea 15. christophorsonus legit, τὰς κακομηχανίας τῆς ἀρείου κακοδοξίας

κα-

καθαιρεῖ τε καὶ ἀποῤῥίπτεσθαι, τοιγαροῦν, &c. ita etiam Curter. nisi quod legat καθαιρεῖται pro καθαιρεῖ τε, in quo mendum est typographicum ex mala pronunciatione ortum. Lin. 18. δυνάμεως. Chr. δυναστείας.

CAP. XII.

Pag. 233. lat. 2. Lin. 17. ἀξίου δόξαν ἤγεσθαι: post hac verba lacunam explet. Ch. his verbis: τὴν αὐτὴν οὖσαν τῇ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ ὁμόφρονες, ὡς ἑτερόδοξον περιίσαντο: sic etiam Curterius, Lin. 23. πόθῳ, Chr. ποθῷ, ita & Cur. Lin. 24. chri. legit, καὶ διὰ γραμμάτων.

CAP. XIII.

Lin. 37. chr. legit, τότε δὲ παρὼν εἰς τὴν κωνσταντινούπολιν, σκόπῳ τοῦ στηρίξαι, &c. ita & Curt. Lin. 41. christ. legit, ἐκ τῆς παρατριβῆς τῶν ὄχλων γενομένης στάσις ἀνατρέψῃ τὴν πόλιν: ita etiam Curt. Pag. 234. lat. 2 lin. 12. chr. legit, μονήμως, vt & Curt. Lin. 16. Chr. legit ὁ δὲ τρόπος τοῦ θανάτου ξένος τις ἦν. Lin. 19. πλοίου ἐμπλησθέντος. Chr. rectius, πλοίῳ ἐμβληθέντας. Lin. 22. κατὰ μέσον τοῦ τε ἀστακηνοῦ, Christo. κατὰ μέσον τε τοῦ ἀστακηνοῦ.

CAP. XIIII.

Pag. 235. lat. 2. lin. 6. ἡ νεόφυτος. Chr. ἡ νεόνυμφος. ita & Cur. Lin. 22. ὤκνει. Chr. ὤκνει, ita & Cur. Lin. 33. παμβῶ. chr. παμβῶς. Lin. 34. μαλμὸν. Ch. ψαλμὸν. Pag. 236. lat. 1. lin. 2. ἀλλ' ὁ διαθέσεως. Christ. ἀλλ' ὑγιοῦς διαθέσεως: ita etiam Curter. sic vt hac lacuna sit expleta, ibidem rursus Chr. pro παμφῶ, legit, παμφῶς. Lin. 5. Chr. ἐν μὲν ἡ ἑκάνης ἀπώλεσα. Lin. 38. ὡς ἐλαίῳ. Chr. ὡς ἐλαίει, Curt. ὡς ἐλαίῳ, quod est propius. Pag. 236. lat. 2 lin. 12. μέρους. chri. μέρος. Lin. 41. ἀοργισία. christ. ἀοργησία. Pag. 237. lat. 1 lin. 7. πεπτωκὼς. chr. πεπτωκὼς. Lin. 27. μνημονεύειν μακρὸν ἂν εἴη λέγειν. Hoc loco Christ. & Curt. verbum λέγειν, vt superfluum expunxerunt. Lin. 29. διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἁγιότητα. hic Chri. & Curt. verbum λέγειν vt omissum restituunt.

CAP. XIX.

Pag. 237. lat. 2 lin. 7 αὐτοῦ. Chr. αὐτοὺς, ita & curt. Lin. 29. ἦλθε. Christ. ἤλθετε, ita & Curt. Lin. 32. Curterius post νεῶν, inquit, debet esse punctus, vt legit Interpres, sed post εὐθὺς οὖν, alij praeterea habent τὰ μὲν ἀγάλματα ἐξέβαλον, τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ναοῦ εἰς ἐκκλησίας τύπον μεταποιήσαντες, ἐβαπτίζοντό τε, & cat. id est, confestim igitur simulachra euerterunt, & forma templi in ecclesia modum commutata, baptizarunt.

CAP. XXI.

Pag. 238. lat. 1, lin. 25. ἀπέταξε. Chr. ἀντέταξε. etiam ita curter. Pag. 238. lat. 2. lin. 5. καλοῦντο. chri. καλούντων, ita & Curt. Lin. 7. νομίζοντες. Chr. νομισθέντες.

CAP. XXII.

Pag. 239. lat. 1. lin. 7. Chri. legit ἐπειδὴ δὲ ἐνιοι, ἐκ τε τῆς ὁμωνυμίας πλανῶνται.

CAP. XXIII.

Lin. 38. μικρά. Christ. πικρά. Pag. 239. lat. 2. lin. 16. καὶ οὗτος. Chr. καὶ οὕτως, ita & Curt.

CAP. XXIIII.

Lin. 33. Chr. legit, ἱερωσύνην ἐν τῇ ῥώμῃ. Lin. 35. ἐπιτολή. Chr. ἐπιλογή. ita & Cur.

CAP. XXV.

Pag. 240. lat. 1. lin. 18. τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερωσύνης. post hac verba Christ. lacunam explet his verbis, προχειρίζεσθαι ἔμελλον. ἐπεὶ δὲ ἀμβρόσιος τὸ μὲν βάπτισμα ἡδέως ἐδέξατο, πολὺς δὲ ἦν τὴν ἱερωσύνην παραιτούμενος, & cat. qua & Curter. adnotauit.

CAP. XXVI.

Lin. 35. βεργιτίου: κατά. Christophorsonus, βεργίτιον κατά. Lin. 40. ἐν ἀκόνκῳ. Christophor. vide, inquit, Sozomenum & Cuspinianum. Curterius, Nicephorus, inquit, capite 33. libro 11. in oppido Italia Aquinate dicit: Christophorsonus autem Anconci vertit.

CAP. XXVII.

Pag. 240. lat. 2. lin. 21. τῶν ἔξω πόλεων. Chr. τῶν ἔξω πολέμων. ita & Curt.

CAP. XXVIII.

Pag. 241. lat. 1. lin. 31. δυστυχήσαι. Chr. δυστυχῆσαι.

CAP. XXIX.

Pag. 241. lat. 2. lin. 7. τούτων. chr. τοῦτον.

CAP. XXX.

Lin. 32. τελευταῖον. Christ. τελευτᾷ. ita & Curt. Pag. 242. Lin. 4. ἦν. christoph. ἦν. Lin. 15. Christophor. & Curter. legunt, ἀθρόως πεσεῖν, ἔνθα δὴ φασὶν αὐτὸν ἀγχονήσασθαι κείμενον.

In Librum Quintum.

In Procemium.

Pag. 243. lat. 1. lin. 13. Christ. legit, ὥστε μετὰ τῶν διαδοχῶν, & cat. Lin. 18. εἰσάγουσαι. Christ. προάγουσαι. Lin. 25 χριστιανισμοῦ. Christ. adnotauit ἑλληνισμοῦ vel ἀρειανισμοῦ, sed prius illud retulit. Curterius, mendose, inquit, Grace legitur χριστιανισμοῦ. Interpres videtur legisse, ἑλληνισμοῦ, aut quid simile: alij habent etiam ἀρειανισμοῦ, forsan non male. Atqui ego quidem, salua Curterij gratia, interpreti subscribo, cum ipsa orationis facies argumenti respectu ἑλληνισμοῦ hic legendum flagitet.

CAP. II.

Lin. 40. Chr. legit, χριστιανὸς δὲ ἅμα τῷ νέῳ οὐαλεντινιανῷ. ita etiam Cur. Pag. 243. lat. 2. lin. 2. εἰσάγεσθαι. Chri. συνάγεσθαι.

CAP. III.

Lin. 14. τῶν δὲ ἄλλων οἱ μὲν. Christ. legit, αἱ μὲν. refertur enim ad antecedens ἐκκλησιῶν.

CAP. V.

Pag. 244. lat. 1. lin. 2. chri. legit, οἱ δὲ περὶ λεοντίφρεδν.

CAP. VIII.

Pag. 244. lat. 2. lin. 23. ἔφθασαι. Chr. ἔφθασαν. Lin. 28. ναζιανδὸν. Chr. ναζιανζὸν, ita & Curt. Lin. 41. ἀφιλόχιος ἰκονίου. Chr. ἀμφιλόχιος ὁ ἰκονίου.

CAP. IX.

Pag. 246. lat. 1. lin. 7. chri. legit, ἐκ τῆς ἀγκύρας, ἐπὶ τὴν κωνσταντινούπολιν μετέφερεν. Lin. 13. τῶν ἀρχαίων χωρισθέντες. hac verba Christ. hic recte expunxit, quia pracedenti linea posita sunt.

CAP. X.

Lin. 27 ὑπετάττοντο. Chr. ὑπετάττετο. Lin. 30. σατορνήλου. chr. σατορνίνου. Lin. 37. μετασειλάμενον. chr. μετασειλάμενος. Pag. 245. lat. 2. lin. 1. Chr. καὶ τὰ φιλόσοφα δόγματα. Lin. 8. λέγων. Chr. λόγον. Lin. 14. τοῦ σιγινίου. Chri. τοῦ σισινίου. Lin. 17. αἱρέσεως. Chri. διαιρέσεως Lin. 19. τὸ χουσιν. chr. στοιχοῦσι. ita & Curt. Lin. 21. αὐτῶν. Chr. αὐτοῖς. Lin. 22. ἐνέπεσον. Chr. ἐνέπεσε: & ibidem pro διαφωνίᾳ legit recto casu διαφωνία. ita etiam vtrobique Curt. Lin. 23. πρόστασιν. Chr. πρότασιν. Lin. 24. ἀλλὰ γὰρ. Chr. ἄλλοι γάρ. ita & curt. Lin. 30. ἑκάστη. Chr ἑκάστην: & ibidem pro οἷς, legit ἧς. ita & Cur. Pag. 246. lat. 1. Lin. 3. ἑαυτοῦ. Christ. ἑαυτοὺς. Lin. 4. christ. legit, ἐν καταγνώσει παρὰ τοῖς ὑφ' ἑαυτοῖς λαοῖς, ita & curt. Lin. 9. λέξεως. Chr. πίστεως: ita & curt. sic & in pracedenti.

CAP. XI.

Lin.26.Chr.& Curt.legunt μαξίμου. Lin.31.Chr.& Curt. legunt μιρογάυδου.

CAP. XIII.

Pag.246.lat.2.lin.22.Chr.legit.ἄλλ⊕ γὰρ ἄλλο.

CAP. XIIII.

Pag.247.lat.1.lin.4.ὑπὸ ὑπάτων.Chr.ἀπὸ ὑπάτων, ita & Curt.

CAP. XV.

Lin.20.τὸν ὅρκον. Christ. τῶν ὅρκων. Curt.τοῦ ὅρκου quod malim.

CAP. XVI.

Lin.40.τοὺς φαλοὺς.Chr.τοὺς φαλλοὺς. Pag.247.lat.2. lin.16.Chr.legit,τῇ ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. Lin.19. Chr.legit, προσκεκυνηκέναι.

CAP. XVII.

Lin.24.Chr.λυομένω, & mox γυμνουμένω. Lin.27.Chr. legit,χριστὸν,ita & Curt. Lin.29.Chr.legit, τὸ κοινὸν χριστὸ ἢ σαρδαπίδι ἔλεγον.ita & Curt. Lin.40.χαθόλου.Chr.χαθόλου. Pag.248.lat.1.lin.6.Christ.legit,εἰ μὴ ἄρα, ita & Curt. Lin.7. Christ.legit ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαλαὰμ καὶ ἐπὶ τοῦ καϊάφα.ita etiam Curt. vide autem num.22.& Ioan.11.

CAP. XVIII.

Lin.10.διπλῆν.Chr.διπλῆν. Lin.16 ἀκρισίαν.Chr.& Cur. ἀκρασίαν. Lin.18.ἀνάγκαζον τότε.Chr.ἠναγκάζοντό,τε.

CAP. XIX.

Lin.40.ἐπὶ δὲ τὸν.Chr.& Cur.ὑπὸ δὲ τὸν. Pag.248.lat.2. lin.18.γνώμη.Christ.γνώμην:ita & Curt. Lin.25.Chri.legit,ὁ πρεσβύτερος συνήνεγκεν.

CAP XX.

Lin.33.καθεαυτὸν.Chr.καθεαυτοὺς. Curt. habet καθ᾽ ἑαυτῶν. Lin.35.διαιρέσει.Chr.διαιρέσεις. ita etiam Curt. Lin.38. ἐπιδεικνύμενος.Chr.ἐπιδεικνύμενον.Pag.249.lat.1.Lin.14. προσφώνει.Christ.προσφώνει: ita & Curt. Lin.22.ἐβούλετο. Chr.ἐβούλετο. Lin.25.φανερῶς.Chr.φανερὸς. Lin.27.διαφορῶν.Chr.δυσφορῶν: ita & Curt. Lin 32.δεῖν.Chr.δεῖν. ita & Curt. Lin.33.αὐτὴν legit Chr.pro,τὴν Lin.35.αὐτ.Chr. αὐτ. Lin.36.τούτοις.Chr.τούτῳ.Pag.249.lat.2.Lin.5.ποιεῖ. Chr.ποιεῖν.Lin.8.ἐπεὶ δὲ legit Chr.pro ἔπειτα. Lin.15. παρασιωπᾶ,legit Chr.

CAP. XXI.

Lin.18.Chr. legit,οὐδὲ ἡμῖν ὑποπίπτει:ita & Curt. Lin.27. Chr.legit,προσεληλυθότας. Lin.29.κολασεῖς. Chr. κολασσαεῖς.vide Coloss.1. Lin.31 τοῦ μέλλοντ⊕. Chr. τῶν μελλόντων. Lin.35.καὶ τὰς ἄλλας ἑορτάς: post hac verba Christoph. explet lacunam his verbis:λοιπὸν τῇ εὐγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργετηθέντων καταλιπόντων ἔθος ἐγένετο φιλοῦσι τὰς ἑορτὰς οἱ ἄνθρωποι. Sic etiam Curterius adnotauit. Lin.38.καταδίκην. Chr. καταδίκην. Lin.40.Chr.legit,ὅτι ἐμφαινόμενον κατὰ τὰς ἑορτάς,καὶ χαιρᾷ τῶν ἀζύμων πεπονθέναι ὁ σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναγέγραπται.Curt.etiam ἀζύμων hic agnoscit. Pag.249.lat. 2.lin.16.Chr.legit,καί τοι καὶ αὐτὸς ἐξ ἐγχωρίου τῆς ἐν σμύρνῃ συνηθείας:sic etiam Curterius. Lin.38.ἀρέσκειν.Chr.ἀρέσκειν. Lin.40.λιβύων.Chr.λιβύης. Pag.249.lat.2 lin.3.ἔχει.Christ. ἔχειν,ita & Curt. Lin.10.τὴν αὐτοῦ.Chr.τὴν αὐτὴν. Lin.17. Chr.vocem ἀλλὰ vt superfluam hic expunxit. Lin.21.ἐρεσιλογῶντες.Chr. εὐρεσιλογοῦντες,ita etiam Curt. Lin. 41. τελευτῆς.Chr. τελευτῆς:ita & Curt. Pag.250.lat.1.lin.14.Chr.legit, ἀρχηγὸς ἡλιόδωρ⊕ ζίκης τῆς ἐκεῖ:Curterius legit,ἡλιόδωρ⊕ κληρικὸς ζίκης, &c. quod malim, cum suffragetur illi textus. Lin.27.Christ.legit, συμφωνούσας ἀλλήλαις δύο,&c.ita etiam Curt. Lin.28.ἔρι⊕.Chr.ἔρι⊕. Lin.32.διγάμους ἐνδέχονται:hic Chr.lacunam explet his verbis,οἱ δὲ ἐν κωνσταντίνου πόλει οὔτε φανερῶς ἐνδέχονται, οὔτε φανερῶς ἐκβάλλουσι. ἐν δὲ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι φανερῶς δέχονται: αἴτιοι γάρ,ὡς ἡγοῦμαι τῆς τοιαύτης διαφωνίας:ita etiam Curt. Pag.251.lat.2.lin.8. Chri.legit,πάντες ἅμα γενόμενοι θεῖον νόμον ἐθέσπισαν, ita etiam Curt. Lin 9.ὑμῶν.Chr.ἡμῶν,ita etiam Curt. Lin.13. τὴν ψυχὴν.Chr.τὰς ψυχάς. Lin.14.ἰουδαν.Chr.ἰουδαίων. Lin. 23.ἐν ἀντιοχείᾳ. Chr.rectè,ἐν ἐνδυλλω:ita etiam Curt. Lin. 25.Chr. legit,τῶν περὶ τοῦ πάσχα χρόνων. Lin.35. ἐν μόνῳ. Chr.οὐχ ὅπου:ita etiam Curt.Pag.252.lat.1.lin.2.Chri.οἱ δὲ φίλοι,ita etiam curt.

CAP. XXII.

Lin.8.ὡς.Chr.ἀλλ᾽ ὡς. Pag.252.lat.2.lin.3.Chr.legit,ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς ἀρειανῶν διαιρέσεως,ita etiam Curt.

CAP. XXIII.

Lin.10.προσοχθίσας.Chr.προσοχθίσας.

CAP. XXIIII.

Lin.33.Chr legit,ὃς ἐκ τῆς μικρᾶς γαλατίας ὁρμώμεν⊕. hic γαλατίας restituit in textu pro γαλλίας, quod probat Curter. ὁρμώμενος autem vertit ortum,quod Curterius improbat.verba eius hac sunt.In Græco est, ἐκ τῆς μικρᾶς γαλλίας ὁρμώμεν⊕, vbi, quod Interpres pro γαλλίας, legit γαλατίας, probo id quidem,modo Galatiā celticam,siue Europeā,siue occidentalē cum Stephano, Suida,& Eustathio intelligat, vtrang, idem significante appellatione.Sed pro μικρᾶς,omninò scribendū erit μακρᾶς,i.magna.ad differentiā alterius,q̄ est in Asia minore, quā paruā disertè appellat lib.6.c.16.& 30.Leontiū Ancyræ Episcopū nominans. At quòd Arbogastē ex Galatia ortum facit,nec cum historicis consentit,qui genere quidem Gothum, sed Gallici exercitus præfectum extitisse scribunt,nec vocabuli ὁρμώμεν⊕ sensum exhibet: hactenus ille.Commodius igitur interpres verbum, ὁρμώμεν⊕ vertisset,Profectum aut Progressum. Pag.253.lat.1.lin.6.καὶ αὐτὸς ὁ τύραννος στρατοῦ μυριάδας πολλάς,ita Chr. Lin.7.φρύγδον,Curterius restituit, φριγίδον, quod Christ.etiam retulit,etiamsi ad Græci codicis marginem non adnotauerit. Ibidem autem sequitur ὃς ἀπέχει,id est,q̄ distat,post quæ verba asteriscus positus defectum significat, quem hactenus nemo suppleuit. Lin.12.Chr. legit,βαυκούρι⊕:& infra ἐπιρρώσθη:vt & Curt. Lin.22.ἀρμογάτης.Chr.ἀρβογάστης.

CAP. XXV.

Lin.31.προσελθῶν.Chr.προσελθεῖν. Lin.34.διακοσίας,Chr. διακοσιοστῆς,ita etiam Cur.

In Librum Sextum.

In Elenchum capitum.

Lin.7.Chr.legit, καὶ ὅπως δὲ αὐτὸν ἰωάννης ὁ ἐπίσκοπ⊕. nono capiti decimum adnexuit,itemque decimo quinto decimum sextum,ita vt antea 23 capitibus existentibus,iam sint 18.

In Procemium.

Pag.254.lat.1.lin.16.ὡσεὶ.Christ.ὡς εἰ. Lin.23.ἀνόητ⊕. chr.ἀνοητ⊕.& infra pro δέξῃ legit ἀξιοῖ:ita etiam Cur. Lin. 24.δύνασθαι.chr.δύναται Lin.38.ἔχω.Chr.ἔχομεν.

CAP. I.

Pag.254. lat.2. Lin.14.ἀρκάδιον.Chr.ἀρκάδι⊕. sic etiā Cur.Lin.19. ὄννου.Chr.σύννους.ita etiam Curt.

CAP. III.

Pag.255 lat.1.Lin.16.σοφιστοῦ δὲ.Chr. σοφιστοῦ τε:sic & Curt. Lin.24 ἓν.Chr.ὤν,vt & Curt. Lin.36.ταγείριον Chr.& Curt. ταγείριον.

CAP. IIII.

Pag.255.lat.2.Lin.16.πατρίας.Chr.φρατρίας.Lin.22.διαφόρως Chr.δυσφόρως.& infra pro προσφέροιτο, legit, φέροιτο. Lin 25.δι᾽ αὐτοὺς.Chr.διὰ τοὺς:ita & Curt. Lin.27.Chr.legit, οἵ τε ἐκδοθέντες παρ᾽ αὐτοῦ λόγοι, καὶ οἱ λεγόμεν⊕ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ὀξυγράφων ἐκληφθέντες:ita etiam Curt.

CAP. V.

Lin.37.καὶ τὴν τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀξίαν Chr. & Curt.καὶ τὴν τοῦ ὑπ᾽ αὐ-

ὑπὲρ τῆς ἀξίας. vide Niceph. pag. 256. lat. 1. Lin. 2. ὑπὸ τοῦ ἀμμωνίου. Chr. ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος. ita etiam Curt. Lin. 12. διάφορος. Christ. adnotauit ac reddidit δύσφορος. quod & Curterius, probat.

CAP. VI.

Lin. 41. ἀφηλικιωτέρων. Chr. & Curt. ἀφηλικιωτέρον. Pag. 256. lat. 2. Lin. 4. ἀικιζόμενος. Chr. & Curt. ἀκκιζόμενος. Lin. 7. ἡμῖν. chr. & Cur. ἡμῶν. Lin. 26. τέλος chr. τέλος. Li. 30. ἔκστασις. chr. et Cur. ἔκβασις. Lin. 31. τοῦ ἀποστόλου ἰωάννου. ch. τοῦ βαπτιστοῦ ἰωάννου. Lin. 36. ἀθάνατος. chr. ὁ θάνατος. vidit & hoc Curt. Lin. 38. Ch. legit, καὶ ἀνακηρύττει μὲν πολέμιον τὸν γαΐναν, καλύει δὲ τοὺς ὑπολειφθέντας &c. Lin. 40. πυλῶν. chr. πόλεων.

CAP. VII.

Pag. 257. lat. 1. lin. 34. chr. & Curterius legunt, ἀπήλλακτο ἀνθρωπίνου γε καὶ παντὸς. Pag. 257. lat. 2. Lin. 9. ποιήσας. Ch. ποιήσεις. Lin. 21. καὶ προσηνάγκασεν. post hac verba chr. lacunam explevit his verbis, καὶ τῇ τῶν κληρικῶν ἀξίᾳ τιμήσας τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῖς ἐνεχείρισεν. quæ & Curt. adnotauit. pag. 258. lat. 1. Lin. 11. δεῦρο. chr. δεδουρον: ita & Cur.

CAP. VIII.

Lin. 22. Chr. legit, ἑορτῇ. & infra, τὸ τε. Lin. 34. Chr. legit, κινδύνοις.

CAP. IX.

Pag. 258. lat. 2. Lin. 18. παρὰ γνώμην: christ. κατὰ γνώμην. curt vulgatam lect. retinet. Lin. 34. καὶ παντοῖος. chr. διὸ παντοῖος.

CAP. X.

Lin. 29. αὐτῇ. Chr. αὐτῇ: ita & curt. Lin. 34. πεπονημένος. chr. πεποιημένος. Lin. 39. ἀγαπώμενος. ch. ἀγαπώμενος: ita & curt. pag. 259. lat. 2. Lin. 17. παριόντος. Ch. παρόντος.

CAP. XI.

Pag. 260. lat. 1. lin. 2. ἐπιδηλοῦντας. Ch. ἐπιδημοῦντας. Lin. 9. ἀπών. Chr. αἰδώς.

CAP. XII.

Lin. 23. ἰσχυρόν. Chr. ἰσχυρῶν. Lin. 27. ὥσπερ. Chr. ὥσπερ. Lin. 23. δεικνύναι. Chr. & curt. δείκνυται. Lin. 33. ὑμετέρᾳ. Chr. ἡμετέρᾳ. etiam & curt.

CAP. XIII.

Pag. 260 lat. 2. Lin. 8. χειροτονεῖν. Christ. χειροτονίαν. ita & curt. Lin. 9. Chr. legit, ἀλλ' ἔτι μὴ προταγὰς παρ' ἐμοῦ. Lin. 16. ἔλεγξαι. Chr. ἐλέγξαι ita etiam Curt.

CAP. XIIII.

Lin. 20. ἀπομάλιυσαντος γάρ. Chr. pro γάρ. legit, δή. Lin. 31. ὅτι. Chr. ὅτις. Lin. 37. μαρουθᾶς δὲ μεσοποταμίας ἐπίσκοπος: post hac verba Christ. explet lacunam his verbis, ἄκων τὸν πόλιν τῆς κυρίνου ἀπέστησεν. ὁ δὲ ὀδυνηρῶς ἐκ τούτου διατεθεὶς ... ἐπὶ τὴν κωνσταντίνου πόλιν οὐ δυνηται. Pag. 261. lat. 1 Lin. 25. ἐκοινώνουν. Chr. ἐκοινώνησεν. Li. 34. ἀθροισθῆναι. Chr. ἀθωωθῆναι, ita etiam Curt.

CAP. XV.

Pag. 261 lat. 2. Lin. 10. chr. legit, τῶν τοίνυν περὶ ἰωάννην λεγόντων. Lin. 11. μηδὲν. Chr. hoc loco particulam μὴ expungit, vt & curt. Lin. 25. φιλόθεος. chr. θεόφιλος.

CAP. XVI.

Lin. 33. ἐπωνύμιον. Chr. ἐπώνυμον. Lin. 34. παιδιᾷ. Christ. παιδιαί. Lin. 37. παιδείας. Chr. παιδιᾶς. pag. 262 lat. 1. Lin. 12. ἑαυτοῦ chr. αὐτοῦ. Li. 14. τὸν ἰωάννη, Chr. ὦ ἰωάννη Lin. 16 ἔλεγον Ch ἔλεγεν. Lin. 18. νομίσαντες. Chr. νοήσαντες: ita & Curt. Li. 23. Ch. legit, τὸ μὲν πάσχα ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ ἐπωνύμῳ κωνσταντιανῷ ἐπετέλεσαν. Lin. 30. ἀφηλιώτης Ch. ἀπηλιώτης.

CAP. XVII.

Lin. 1. ἀποπρησθῆναι Chr. ἀποπερασθῆναι Lin. 5. ἀγῶνα. Cb. ἀγόνατον. Lin. 13. ἔλαβεν. Chr. ἀφεῖλεν. curt hoc non viderat, ideoque ἔβαλεν subiecit.

CAP. XVIII.

Lin. 25. φυσικὰς. Chr. φυσικῶς.

CAP. XIX.

Lin. 33 μιᾶς γὰρ μετὰ τὸ ἐδάφισμα: post hac verba immediate sequitur τῶν ἐπισκόπων, quod chr expungit, ob id scilicet quod idem mox infra sequatur opportuno loco, & proinde hic abundet.

CAP. XX.

Pag. 263. lat. 1. Lin. 24. ὁρᾷς Chr ὁρῶ. Lin. 27. βιβλοῦς. Chr. μισθοῦς. Lin. 31. ταῦτα. Chr. τὰ αὐτὰ.

CAP. XXI.

Pag. 263 lat. 2. Lin. 2. χωρίαν. chr. χώραν. Lin. 3. κάρφη. Cr. κάρφα. Lin. 11. δισχιλίους. Chr. διακοσίους.

In Librum Septimum.

In Elenchum Capitum.

Pag. 265. lat. 1. Lin. 6. μίσους. Chr. μύσους.

CAP. I.

Pag. 265 lat. 2. Lin. 2. φιλίας: chr. σοφίας, ita & Curt.

CAP. II.

Lin. 6. πολὺ. Chr. μετρίως.

CAP. III.

Lin. 21. ἐν συνόδοις legit Chr. curt. legit, ἐν συνόδῳ περὶ. Lin. 33. ἀπόνοιαν Chr. ἐπίνοιαν. Lin. 34. προκαλεσάμενος, Chr. προσκαλεσάμενος. pag. 266. lat. 1 Lin. 3. παράλογος. Ch παραλόγως: ita & curt.

CAP. V.

Lin. 24. ἠλέχθησαν, Chr. ἠλέγχθησαν, Lin. 25. πράγματι. Chr. τάγματι. sic etiam curt. Lin. 31. Chr. legit, ὅτι ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ ἡ λεγομένη τῶν ἀζύμων πάσχα. Lin. 34. ἐδόθη. chr. διεδόθη: ita quoque curt. Lin. 36. ἀπέστρεψε. Chr. κατέστρεψε. ita etiam curt. Pag. 266. lat. 2. Lin. 1. ἀγροικικῇ. chr. ἀγροικῷ.

CAP. VI.

Lin. 18. τὸν. Chr. τῶν. ita & curt.

CAP. VII.

Lin. 36. παρὰ. Chr. πέρα.

CAP. VIII.

Pag. 267. lat. 1. Lin. 11. καθ' ὃν εἰώθει. post hac verba Chr. explet lacunam his verbis: καιρὸν ὁ βασιλεὺς εὔχεσθαι, παρεσκεύασας ἀναφθέγγεσθαι, ἔξω βάλλεσθαι δεῖν, &c. quæ & curt. quoque agnoscit. Lin. 12. Chr. legit, ἠσεβηκέναι γὰρ ὅτι τὸν τῶν χριστιανῶν ἱερέα νομίζει θεοφιλῆ. ita etiam curt.

CAP. XI.

Pag. 267. lat. 2. Lin. 30. αὐτόν. Chr. αὐτοῦ.

CAP. XII.

Lin. 3. Chr. & curt. legūt, ἱκανῶς. Pag. 268. lat. 1. Li 1. ὑπατικός. Chr. ὕπαρχος. Li. 7. Chr. legit, σαββάτιον. Lin. 18. τὸν ἑαυτοῦ. chr. τῶν ἑαυτοῦ.

CAP. XIII.

Lin. 35. ἑαυτῶν. Chr. αὐτῶν.

CAP. XIIII.

Pag. 269. Lin. 17. ἀπέσβεσε. chr. ἀνῆψε.

CAP. XV.

Lin. 27. συνετύγχανον Chr συνετύγχανεν: sic etiam cur. Lin. 28. συχνότερον legit Chr. Lin. 35. Chr. legit, κυρέλλῳ, & infra, εἰργάσατο, vt etiam curt. Lin. 38. τὸ δέκατον. Christ. τὸ ἑβδομον.

CAP. XVI.

Lin. 40. ἐνίνμαστάρ. Chr. adnotauit, μεστάρ. & admonuit, Niceph. lib. 4. cap. 16. legere μεστάρ. ipse tamen interim nihilo minus, reddidit Inmestar. meminit huius & cur. Pag. 269. lat. 2. lin. 1. μέθης legit Chr. pro μέθην. Lin. 3. ἐπηλγηκότας. Chr. ἐπηλακικότας. & infra pro χριστιανῶν, legit χριστιανόν.

CAP. XVIII.

Pag. 270. lat. 1. lin. 5. Chr. legit, βαρβάρους. Lin. 9. διαφθαρέντας, Chr. φθειρομένους, ita & Curt. Lin. 22. ἐκβαλών. Chri. ἐμβαλών, ita & Cur. Lin. 34. Chr. legit, ἐννοῶν ὁ βασιλεὺς ἑαυτὸν. etc.

Pag. 270. lat. 2. Lin. 6. Chr. legit, νεοδμηθῶν πόλει: sic etiam Curterius.

CAP. XX.

Pag. 721. lat. 1. lin. 16. ὁμοίους. Chr. ὁμοίως: ita & curt.

CAP. XXI.

Lin. 25. ὡς, Ch. οὖς. Lin. 39 Chr. legit, τὸν Περσῶν βασιλέα. Lin. 40. ἐπιθυμήσειν. Chr. ἐπιθύμησιν. Curt. legit, ἐπιθυμήσαι.

CAP. XXII.

Pag. 271. lat. 2 lin. 3. chr. legit, τούτους. Lin. 13. τῷ. Chr. τὸ Lin. 16. διὰ πεῖρας. Chr. διάπειραν. ita & curt. Lin. 18 Ch. legit, καὶ μάλιστα τὰς καλουμένας τετράδας καὶ παρασκευὰς ἡμέρας Lin. 21. διὸ. Ch. ἀλλὰ. Lin 28. ἔργον. Chr. ἔργων: ita & curt. Lin. 32. chr legit, περὶ τοῦ αὐτοῦ. Lin. 34. chr. ἀνακαλέσασθαι ἀδύνατον. Pag 272 lat. 1. Lin. 5. chr. legit, ἐπιζητοῦντα. Lin. 10. chr. legit, τοῦ ἐπικειμένου χειμῶνος.

CAP. XXIII.

Lin. 21. ἄλλος. Chr. ἄλλως: ita etiam cur. Lin. 34 chr. legit, ἀκωλύτως: ita & curt. Pag. 272. lat. 2. lin. 9. chr. legit. ἐν δόξει.

CAP. XXIIII.

Lin. 26. chr. legit, ἐξαπέστρεψεν. Lin. 29. chr legit, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐξαρκεῖν ἡγούμεθα τὴν διήγησιν.

CAP. XXV.

Lin. 35. διδομένων, Chr. δεομένων: ita & Curt. Pag. 273. lat. 1. lin. 18. Chr. legit, δικαστήριον. Lin. 36. ἡμεῖς μὲν. Chr. ὑμεῖς μὲν.

CAP. XXVI.

Lin. 21. Pag. 273. lat. 2. τοιαύτη. Chr. τοιαῦτα. Curt. legit ταῦτα. sed Chr. melius.

CAP. XXVII.

Lin. 24. Chr. legit, ἑαυτόν. ita etiam Curt. Lin. 25. Chr. legit, φιλόπονα καὶ. &c. δὲ, quod in medio erat, erasit. Lin. 33. Chr. legit, ἀστρονομικῶν καὶ ἀριθμητικῶν, καὶ μουσικῶν. Lin. 35. χαύνων. Chr χαύνην: ita etiam Curt. Lin. 27. κατάλογίας. Chr. ταυτολογίας. sicut & Curt.

CAP. XXVIII.

Pag. 274. lat. 1. lin. 3. δαλμάσιος Chr. δαλμάτιος: ita & Curterius.

CAP. XXIX

Lin. 26. τὰς πεῖρας. Chr. τοὺς πέρσας. Lin. 29. διδασκαλίας chr. διανοίας, ita etiam Curt. Lin. 32. Chr. legit, πέμπτη γὰρ. Lin. 33. chr. legit, εὐχοντ. ita etiam curt.

CAP. XXX.

Pag. 273 lat. 2. Lin. 7. Chr. legit, βουργουνδίωνες. ita etiam curt. Lin. 9. Chr. ἀποιχέφονται: sic etiam curt. Lin. 19. Chr. leg. Βεργουνδίωνες. Lin. 20. Vocabulum, ἐπιθέμενοι. Chr. expunxit, quod abundaret.

CAP. XXXI.

Lin. 33. μῖσος. Chr. μῦσος.

CAP. XXXII.

Pag. 275. lat. 1. Lin. 6. Ch. legit, ἔσται γὰρ πόλει διδαχθέντες θεολογεῖν τὸν χριστόν. cur. vocabulum διδαχθέντες omisit. Lin. 41. καὶ ὠριγένης δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ. ita & curt.

CAP. XXXIII.

Lin. 13. καὶ ξιφηροῦντες: chr. καὶ ξιφηφοροῦντες. Lin. 19. duos senarios iambos curt. hic recte restituit hoc modo: σημεῖα γὰρ τοιαῦτα γίνεσθαι φιλεῖ ὅταν τι ναοῖς ἐγκατασκήψῃ μῦσος: Lin. 35. ἐπὶ κύριλλον. Chr. περὶ κύριλλον. Lin. 39. βλασφημήσαντες. chr. βλασφημήσαντα: ita & curt. Pag. 275. lat. 2. Lin. 9. βάσσου. chr. βασσου.

CAP. XXXIIII.

Lin. 18. chr. legit, ἐπισκόπου.

CAP. XXXV.

Lin. 31 βραχίως. Chr. βραχέα. Lin. 35. πόλεως. Chr. πόλιων. Pag. 275. lat. 2 lin. 15. ἀπήγαγεν. Chr. μετήγαγεν. ita etiam Cur. Lin. 17. Chr. legit, πρεσβεύσας.

CAP. XXXVI.

Pag. 276. lat. 1. Lin. 9. Chr. legit, ὁ δὲ μετριοφρονῶν Lin. 12. ἰσχίσθαι Chr. ἰσχύσθαι: sic etiam Curt.

CAP. XXXVIII.

Pag. 276 lat. 2. lin. 8. ὄντος. chr. ὄντως. ita & curt. Lin. 10. πολὺ. chr. τὸ πῦρ: ita & Curt.

CAP. XXXIX.

Lin. 35. τοῦτ. Chr. τούτῳ. sic & Curt.

CAP. XLII.

Pag. 277. Lin. 19. πράως πρᾳῦς. Curt. habet πρᾶος. Lin. 22. δικαίως. Chr. δικαίοις. Lin. 24. Chr. legit, τα γινόμενα πᾶσι γνώριμα παραδώσομαι. Lin. 27. Chr. legit, μετὰ δὲ τὴν τοῦ τυράννου ἀναίρεσιν.

CAP. XLIII.

Pag. 277. lat. 2. Lin. 9. chr. legit, αὐτὸν γὰρ ἦξεν.

CAP. XLV.

Lin. 31. δικαίου. Chr. διὰ βίον. ita etiam curt. pag. 278. lat. 1. Lin. 15. τοῦ αὐτοῦ μηνός. Chr. τοῦ αὐγούστου μηνός.

CAP. XLVI.

Lin. 18. εὐχῆ. Chr. εὐχῇ.

CAP. XLVII.

Lin. 22. huius capitis principium Chr. ita legit: πρόκλος δὲ ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον περὶ τὴν ἑπτακαιδεκάτην ὑπατείαν τοῦ βασιλέως πράγματι θαυμαστῷ ἐπεχείρησε. ita etiam curt. Lin. 23. φιλμου. chr. φίρμου. Lin. 30. Chr. legit, κατὰ τὰς ἐκκλησίας. Lin. 34. Chr. legit, οὐκ ἂν ἐνεποδίσθη (?) ... ποδίσαντες. sic & curt. Lin. 38. chr. legit, τῆς διακοσιοστῆς ἑβδομηκοστῆς πρώτης ὀλυμπιάδος. Lin. 39. Chr. legit, τοῦς τριακοσιοστῆς πέμπτης: ita & curt.

FINIS SOCARTIS.

IN THEODORITI LIBRVM PRIMVM.

Quoniam collatione duorum Græcorum impressorum codicum in Theodorito vtimur, in his designandis vtemur primis eorum literis, ita B. Basileensem: P. Parisiensem denotabit.

CAP. I.

Pag. 279 lat. 2. Li. 13. chr. legit, ἐγὼ δὲ τὴν μὲν ἐμαυτοῦ δύναμιν τῷδε τοῦ ἔργου σταθμώμενος. sed vulgatam lectionem secutus est, vt & Camerarius, cum illa etiam editio Basileensis habeat.

CAP. II.

Lin. 23. αὐταῖς. Chr. αὐτῇ. sed vulgata lect. vsus est. Lin. 24. δομᾶσθαι. chr. δομεῖσθαι. Lin. 28. χαρᾶς. chr. χορείας, vulgatum illud sequitur. Pag. 279. lat. 1. Lin. 13. τῶν δυσσεβῶν ἐκείνων τυράννων, ita legit chr. Lin. 18. chr legit, ἀρχιερωσύνης, pro ἱερωσύνης: & vertit Episcopatum. Camerarius vulgatum illud sequitur. Lin. 27. chr. legit, γραμμάτων, pro συνταγμάτων: vt Basil. cod. habet. Lin. 30. μεταπείσειν. Chr. μεταπείθειν, vt & Basileensis cod.

CAP. III.

Lin. 36. chr. legit, τὴν τῆς αὐτῆς ἀρχιερωσύνης χειροτονίαν: quod secutus est. pag 279. lat. 2. Li 2. τῆς ἱερατικῆς. chr. τῆς ἀρχιερατικῆς, quod secutus est. Lin. 6. Chr. legit, τὸν ὁμώνυμον αὐ-

αὐτοῦ: Basil. editio cum Paris. conuenit, igitur aliunde emendatio est. Lin. 8. Chr. legit, καὶ μετὰ τήνδε, τὴν αὐτήν γε τοῦ ἀρείου, καὶ μετ' ἐκείνην τὰς ἄλλας: vulgatus textus noster cum Basil. conuenit; quem & interpretes sequuntur.

CAP. IIII.

Lin. 24. προθέσεως: Chr. προαιρέσεως: instituti vertit, quod probo. Lin. 27. Ch. legit, ἀδιαλείπτως ἐν αὐτοῖς ποιοῦνται συνόδους. Lin. 41. ἡμεῖς μὲν οὖν, &c. vsque ad verbum infra ἐξηλάσαμεν. sicut in contextu latino videre est, reddidit interpres: aliam autē diuersam lectionē nihilominus ad marginē adnotauit his verbis: οὓς ἡμεῖς παμψηφεὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξηλάσαμεν, ὡς προσκυνήσεως χριστοῦ, τὴν θεότητα σμικρύνοντας: hoc est: quos nos communibus suffragijs ecclesia eiecimus, vt eos, qui adorandam christi diuinitatem eleuarent. cod. Basil. & Paris. conueniunt vt fere semper. Pa. 280. lat. 1. Li. 6. τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἠπατημένοις: ita textus habet quē interpres secutus transtulit. diuersam autem lectionem ad marginem adnotaunt his verbis: τῶν ὑπ' αὐτῶν ἠπατημένων. qua minus placet. Lin. 9 αὐτοὶ. Ch. αὐτοῖς adnotauit, sed prior lectio magis placet. Lin. 20. οἷα καὶ πᾶσιν εἶναι πέφυκεν ἀνθρώποις: ita textus. alia lectio ad marginem adnotata sic habet: οἷος καὶ πᾶς πέφυκεν ἄνθρωπος, qua minus placet. Lin. 21. φησιν. Chr. φασίν. Lin. 26. Chr. leg. δυνάμεθα γοῦν καὶ ἡμεῖς ὡς φασίν: quod placet. Lin. 39. ὅτε ἦν ποτε. chr. οὔτε ἦν πότε. Lin. 41. δεικνύναι διδάσκαλος: chri. rectius λόγος δεικνύναι. Pag. 280. lat. 2. Lin. 6. Chr. legit, ἐν, ὃ γέγονεν: quod tamē latine non reddidit. Lin. 17. ἀλλ' ὅτι διανοίας μετὰ τῶν εὐαγγελιστῶν. &c hic chr. tollit & expungit particulam μετὰ, atque ita cōseruat sensum. Lin. 18. ὑπερεπέκεινα. Chr. ἐπέκεινα. Lin. 19. εὐσεβεῖς ὄντας Chr. εἰς εὐσέβειαν. Lin 21. κολοβωτέρων: Chr. κολοβώτερον. Lin. 34. ἔχον τὴν Chr. ἔχοντα τήν. Lin. 37. δηλονότι. Ch. δῆλον ὅτι. Pag. 281. lat. 1. Lin. 9. διό. Chr. δι' ὅν. Lin. 37. Chr. legit, δι' αὐτοῦ τοῦ φύσει υἱοῦ. Pag. 281. lat. 2. Lin. 36. ἐπὶ. Chr. ἔτι. Pag. 282. lat. 1. lin. 1. Chr. legit, καὶ μελαγχολίᾳ ἡρμοσμένης δόξης κείνης. Li. 5. Chr. legit, ἀποσκιρτήσαντος. Li. 9. Chr. legit, ἐπεσπορίσθω allata sint. Lin. 31. Christ. legit, ὑμᾶς pro ἡμᾶς. Lin. 35. Chr. legit, πάντων γὰρ εἶναι δεῖν. Pag. 282. lat. 2. lin. 3. curt. legit, παρέκτασις, numero singulari. Lin. 9. Chr. δῆλον ὅτι, legit pro δηλονότι. Lin. 10. Chr. legit, ὅπερ ἂν ᾖ, οὐκ ἔστι ταυτὸν τῷ ἀγεννήτῳ. Lin. 18. εὐσεβείᾳ, Chr. εὐσεβῆ. Lin. 25. Christ. legit, μετὰ τοῦτον τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οἴδαμεν. Lin. 34. Chr. ἐν ἑαυτοῖς. Pag. 283. Lin. 8. Chri pro τοσοῦτον, legit τὸ ὅσον Lin. 12. Chr. ἃ καὶ διεπεμψάμην ὑμῖν. διὰ τοῦ υἱοῦ μου. Lin. 18. Chr. ex Epiphanio legit, διὰ τῶν ἔρχεσθαι σπουδαζόντων. Lin. 26. κατ' αὐτούς. Chr. κατ' αὐτοῦ. Lin. 28. chr. ἐνθέσθω δὲ καὶ ταύτῃ τὴν συγγραφήν. P. & B. habent τῇ συγγραφῇ, quod & interpres est secutus.

CAP. V.

Lin. 37. Chr. legit, ὡς ἀνθρώπους ἀθέους quod expressit. P & B. absque ὡς habent ἀνθρώπους ἀθέους. Pag. 283. lat. 2 li. 17. christ. legit, τούτοις μὲν οὖν μόνοις συμφώνους ἔχειν quod expressit. P. & B. μόνους non habent.

CAP. VI.

Lin. 30. κατὰ ἀκολουθίαν τῆς γραφῆς. Chr. adnotauit κατ' ἀκολουθῶν τῇ γραφῇ, quod & secutus est. Lin. 39. Chr. legit, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἁγίας γραφῆς: quod expressit. P. B. ἁγίας non habent. Pag. 284. lat. 1. lin. 14. P. B. κατ' οὐσιασμόν. christ. legit, καθ' ἐκουσιασμόν. ipsius voluntate genita, reddidit. Lin. 17. ch. legit, τῷ δεσπότῃ μου ἀλεξάνδρῳ. rectè.

CAP. VII.

Pag. 285. lat. 2. lin. 12. P. B. τὰ βράχη: Chr. τὰ βράγχη: nihilominus tamen βράχη retinuit & maris breuia est interpretatus, id est latentes scopulos. vt Virgil. In breuia & syrtes.

CAP. VIII.

Pag. 285. lat. 1. lin. 11. P. συνῆθον. Ch. συνῆθον το: sic & B. quod placet. Lin. 31. P. B. διαφόροις. Chr. διαφόρως. sed vulgatam lectionem expressit. Pag. 285. lat. 2. Lin. 8. καταρτήσας. chr. καταρτίσας, & deinde porro legit, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Lin. 12. ἴδιος Chr. ἀΐδιος: vide Niceph. lib 8. cap. 21. Lin. 20. Chr. legit, καὶ ἐξῆλθε μὲν πᾶσα ἡ δύναμις τοῦ κυρίου: Lin. 32. Chr. legit, αἰτοῦνται ὅτι ἐξ ἀγράφων μετ' εὐσεβείας. Lin. 41. εὑρομεν. chr. ἔγνωμεν.

CAP. IX.

Pag. 285. lat. 1 lin. 15. Chr. hanc epigraphem legit συνοδικὴ ἐπιστολή. Lin. 20. Chr. verborum facta metathesi hic legit πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν. Lin. 23. Chr. legit, τὰ κατὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν παρανομίαν ἀρείου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου: vbi insignis defectus in textu expletus est. Lin. 28. τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. post hæc verba adjicit Ch. καὶ ποίημα εἶναι. Lin. 30. οἷου τέλους τετύχηκεν πάντως ἠκηκόατε. Chr. supplet hic πάντως: P. B. hoc non habent. Lin. 34. Chr. τῆς μὲν κακοδοξίας ἐκείνης, καὶ ἀσεβείας, καὶ τῆς βλασφημίας. P. & B. καὶ ἀσεβείας non habent. Lin. 41. hic rursus verborum facta metathesi Ch. legit, μήτε χειροθετεῖν, μήτε προχειρίζεσθαι: ac deinde infra ibidem pro τινὶ legit ἕτερα. Pag. 285. lat. 2 lin. 3. Chr. legit, ἐφ' ᾧ τε ἔχειν μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν. δευτέρους δὲ εἶναι. ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων τῶν ὑπὸ τὸν &c. Lin. 5. Christ. legit, ὡς πρὸς τούτοις μέν. Lin. 6. Chr. legit, τοὺς ἀρέσκοντας αὐτοῖς προχειρίζεσθαι ἢ ὑποβάλλειν ὀνόματα. Lin. 10. Ch. καὶ ὀνόματα ἐπιλέγεσθαι. Lin. 13. chr. legit, τινα τῶν ἄρτι προσληφθέντων μόνον εἰ ἄξιος φαίνοιτο. Lin. 14. αὐτοῖς. Chr. αὐτῷ. Lin. 17. Chr. legit, ἵνα μηδεμία ἐξουσία ἢ αὐθεντία αὐτῷ δοθείη. Lin. 18. ποιῆσαι Chr. ἐμποιῆσαι. Li. 31. chr. leg. αὐτὸς παρὼν ἀκριβέστερον ἀνοίσει πρὸς ὑμᾶς ἅτε δὴ &c. Lin. 24. Chr. legit, τοὺς μετὰ τῶν ἰουδαίων τὸ πρότερον ποιοῦντας συμφώνως τοῖς ῥωμαίοις. Lin. 27. ἀποδέξασθαι. chr. ἀποδέξασθε. Li. 31. Chr. legit, ἵνα τὰ καλῶς ἔχειν δόξαντα, ταῦτα βέβαια μένοι διὰ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ καὶ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ σὺν πνεύματι ἁγίῳ &c. quam latinam etiam expressit.

CAP. X.

Pag. 286. lat. 1. lin. 11. P. B. ἀρκοῦσα, Chr. ἀρέσκουσα melius. Lin. 12. P. θεότητος. chr. ἑνότητος. ita etiam B. Lin. 21. P. B. ἔθνους. chr. ἔθους. rectius. Lin. 31. ἀνεξόμεθα. ch. ἀνεξόμεσθα. ita & Bas. Lin. 36. P. B. ἐν μηδενὸς ὁμοιώματι. chr. ἐν μηδεμιᾷ προφάσει, quod & expressit. Lin. 37. Chr. legit, κοινωνεῖν δοκεῖν ἀνθρώπων ἔθεσι παγκάκοις: ita etiam B. Li. 38. Chr. legit. καὶ τοσαύτης θρησκείας ἑορτήν: ita & B. Pag. 286. lat. 2. Lin. 6. Chr. legit, τυχεῖν δεῖ καὶ πρὸς μίαν &c. P. & B. vocem δεῖ male omiserunt.

CAP. XII.

Pag. 287. lat. 1. lin. 26. hæc verba, τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα, tanquā alieno loco posita, Chr. erasit, & hinc in sequentem lineam 30. transtulit. Lin. 30. Chr. legit, τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα κατὰ τὴν μεγάλην &c. hoc loco igitur rectius leguntur verba supra per Chr. remota. Lin. 32. τὰ τῆς ἀληθείας. chr. τὸ τῆς ἀληθείας. Lin. 33. ἀπαγγέλλοντας. Chr. ἀπαγγέλλεται. Lin 38. Chr. legit, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ &c. Pag. 287. lat. 2. Lin. 21. καὶ συμφρονεῖν. Chr. καὶ συμφωνεῖν: Pag. 288. lat. 1. Lin. 28. αὐτῶν. Chr. αὐτόν. Lin. 34. ἔτι μὴν τὸ ἀναθεματίζεσθαι &c. hæc verba sex integris lineis & dimidia contenta. videlicet vsque ad hæc verba, ταῦτα ὑμῖν ἀναγκαίως διεπεμψάμεθα, chr. subiecta linea notauit. Hæc enim, inquit, neque in eadē epistola posita sunt in Socrate lib. 1. hist. suæ, neq; in Epiphanio. Interim tamen ipse latine reddidit, vt videre est ab his verbis: Quinetiam Anathematis formulam, vsque ad illa verba infra sequentia: Ista ad vos fratres charissimi. Lin. 41. ὑμετέρας. Chr ἡμετέρας. Pag. 288. lat. 2. Lin. 1. καθιστάντες. Chr. καθιστῶντες.

C A

P

CAP. XIIII.

Pag. 289 lat. 1. lin. 10. ὑποκρινάμενος. Chr. ὑποκρινόμενος. Lin. 18. ἡμῶν. Chr. ὑμῶν. Lin. 33. εὐθέως. Chr. ἐξαίφνης, quod malim.

CAP. XVII.

Pag. 290. lat. 1. lin. 18. P. B. προστάγματος Ch. πράγματος, quod & secutus est. Pag. 290. lat. 2 lin. 8. Chr. legit, περὶ δὲ τῶν κιόνων, ἢ ἐκ τῶν μαρμάρων, ἢ ἐκ τῶν ἄλλων, ἄξιαμ νομίσειας ἂν αἱ: quod & secutus est.

CAP. XIX.

Pag. 290. B lat. 1. lin 29. θεογένιος. Chr. θεόγνις Lin. 32 τῶν ἁγίων. Chr. hæc verba tanquam superflua expunxit. Lin. 35. ὅτι. Chr. ὅτε. Pag 290. B lat. 2 lin. 7. Chr. legit, εὐσέβιος ὁ δεῖνα τῶν συνηγμένων αὐτῷ. Lin. 20. μάρτυς μοί ἐστι Chr. μάρτυρος μοι ἐστὶν. Lin. 2. θεογενίου. Chr. θεόγνιδος Lin 28. chr. legit, ἡ τῆς συνόδου ἀλήθεια. Lin. 29. τετηρηκέναι. Chr. τετηρήκει. Lin. 3. χαίρομεν. Chr. χαίρομεν. ibid. ἀνέμην. Chr. adnotauit λυμήν. quo tamen vsus non est. Lin 3. ἐπαίνων Christophorsonus ἔπαινον.

CAP. XXI.

Pag 291. lat. 1. lin. 8. θεογένιος. Chr. θεόγνις.

CAP. XXII.

Pag. 291. lat. 2. Lin. 2 αἱρουμένων. Christophorsonus παραιρουμένων.

CAP. XXIII.

Lin. 25. δορυάλωτοι legit chr.

CAP. XXIIII.

Pag. 292 lat. 1 Lin. 4. chr. legit, δορυάλωτος. Lin. 18. chr. legit, δορυάλωτος. Lin. 2. ἀπολειφθεὶς. Chr. ἀπολειφθείς. Lin. 35. Chr. δορυάλωτον. Pag. 292 lat. 2. Li 10. ἐπιδείξει τὰ γράμματα legit Christophorsonus P. & B. τὰ γράμματα inepte omiserunt.

CAP. XXV.

Lin. 15. γινώσκω. chr. γνωρίζω, ita & B. Lin. 24. Chr. legit, ἀντιλαμβάνων, quod sensus ipse postulat. Lin. 26. Chr. legit, καὶ ὅτι μὰς ἀνδρὸς καὶ ἀντροπαίου; πᾶσαν τε γεῶδη λαμπηδόνα ἐκκλίνων ἐκκλίνων, οἷς πᾶσιν &c. in quibus commoda verbi vnius ἐκκλίνων facta est metathesis. Lin. 32 ἑαυτοῖς. chr. τούτῳ: Pag. 293. lat. 1 lin. 2. ἀντ' ἄλλου παραδείγματος, τῆς παρὰ τούτοις τὰ ὅμοια ζηλοῦσι πείθεσθαι: in quibus suppletur defectus. P. & lectio. B. emẽdata vbi pro παρὰ τούτοις legitur ἐπαρκοῖς. Lin. 7. τῶν chr. τὸν. Lin. 10 Chr. legit, τῆς θείας εἰκόνος. Lin. 11. μάλιστα, chr. κάλλιστα. ita & B. Lin. 16. chr. leg. ἐπεὶ εἰς σοι κἀκείνοις, οὕτως γοῦν ἔξεις τὸν τῶν ὅλων δεσπότην πατέρα ἵλεω τε καὶ εὐμενῆ, P. & B hic post δεσπότην habent πατέρα, quod vt superfluum omisit. Lin. 18. ἐγχειρίζω legit Chr. Lin. 19. αὐτῷ. chr. σαυτῷ. Lin 27. Chr. legit, νικηφόρος.

CAP. XXVIII.

Pag. 293. lat. 2 lin. 29 θεογόνιος. Chr. θεόγνις. Lin. 37. παρανομίας Chr. παρανομίαις.

CAP. XXIX.

Pag. 294. lat. 1. Lin. 12. ὡς. Christ. ἕως; Lin. 13. ἐπικαλέσασθε. Chr. ἀνακαλέσασθε. Lin. 8. εἰλικρινείας. Chr. προθυμίας legit & alacritate vertit. Li. 22. Ch. legit, ἐπέστειλα οὖν πρὸς οὓς ἐβουλήθητε. Lin. 27. παρ' ὑμῖν. Chr. παρ' ἡμῶν. Lin. 37. διαφθοράν. Chr. διὰ φθορὰν, diuisim.

CAP. XXX.

Pag. 296. lat. 1. Lin. 2. θεογόνιον. Christophorsonus θεόγνιδα.

CAP. XXXIIII.

Pag. 291. lat. 2. Lin. 9. πιστωσάσθω. Chr. πιστωσάσθω, quod rectum est.

In Theodoriti

Librum secundum.

CAP. II.

Pag. 296. Lin. 31. διὰ τοῦτο. Chr. διὰ τὸ, scilicet ἀπεστάλθαι quod subsequenti linea sequitur. Lin. 32. ἀποσταλῆναι, chr. ἀπεστάλθαι. illud autem, quod in contextu ibidem sequitur, συνέβη, prorsus expunxit. Lin. 37. πέποιθε. Chr. πεποιθυῖα. Lin. 38. ἐξουθενέθη. chr. ἐξουθενεῖ. Lin. 40. θεοσέβεστατος. Ch. θεοσεβέστατος. Pag. 297. lat. 2. Lin. 9. P. B. θεόγνιος Chr. θεόγνις Camerarius perperam vertit Theogonius: vt etiam infra ac supra.

CAP. III.

Lin. 27. τούτῳ. Chr. τούτων. Lin 31. ἅμα. Chr. δαμά. Lin. 37. θεόγνιος. Chr. θεόγνις.

CAP. IIII.

Pag 297. lat. 1. Lin 7 καταλαχεῖν. Chr. καταλαβεῖν. Lin. 9. Chr. habet hæc verba, εἰδότες ὡς καὶ.

CAP. V.

Lin. 14. πρεσβύτατος: Chr. πρεσβύτερος. Lin. 36. ὑμᾶς. Chr. ἡμᾶς: item ibidem οἰκείας. Chr. ἰδίας.

CAP. VIII.

Pag. 297. lat. 2. Lin. 33. σάρδεων Chr. σαρδικηνίων. Pag. 298. Lin. 3. καὶ δὲ αὐτὰς, chr. καὶ αὐτῶν. Lin. . Chr. legit, θεόγνιν καὶ εὐσεβίου: B. agnoscit εὐσεβίου. Pag. 298. lat. 2. Li. 3. θεόγνιον. Chr. θεόγνιν. Lin. . θεογονίου. Chr. θεόγνιδος. Lin. 21. πορίσασθαι. Chr. περιίσασθαι. Pag. 299 lat. 2. Lin. 11 ἐπαπελθεῖν. Chr. ἀπελθόντας. Lin 21. αὐτῷ. Chr. αὐτοῖς. Lin. 35. ἀποκρύπτομαι. Chr. ἀποκρυπτόμενος. Lin. 40. Chr. legit, ὥσπερ οὐκ ἐν καιρῷ, ἀλλὰ πρὸ παντὸς χρόνου γέννησιν ἔχει. Pag. 300 lat. 1. Li. 33. ἀλλά τινι. chr. vocem, τινι, expunxit. Lin. 22. διὰ τοῦ. Chr. διὰ τοῦτον. Lin. 2. Chr. legit, τοῦ ἀναγινώσκεσθαι χάριν. Lin. 29. οὐδ' ἄλλην. Chr. οὐδὲ διὰ τήν. Lin. 35. δύνατον εἶναι. Chr. εἶναι δύνατον. Lin. 36. ὑπερβάλλειν. Chr. ὑπολαβεῖν. Pag. 301 lat. 1. Lin 22. Chr. legit, παρανόμους ἀποκαλῶν τοὺς παρανομίας δικαστὰς ἐστῶσαι. Lin 27. λόγον Christophorsonus λόχον: ita etiam B.

CAP. X.

Pag. 301. lat. 2. Lin. 11. Chr. legit, τῇ συγγραφῇ.

CAP. XI.

Lin. 18. σπουδάσαι. Chr. ἐλθεῖν.

CAP. XII.

Lin. 28. οἶκον. Chr. τῶν οἴκων. Lin. 33. Chr. legit, δημοθοινίας.

CAP. XIII.

Pag. 302. lat. 1. lin. 1. φύσεως. Chr. φυγῆς. sic melius. Lin. 8. chr. legit, καὶ τὴν μὲν ἐκκλησίαν. Lin. 14. Ch legit, ἀλλὰ τοῦ στρατηλάτου βία.

CAP. XIIII.

Lin. 27. Chr. legit, ἐπιστεύθη τὴν ἐκκλησίαν οὐ; ὠμότερον &c. sic enim sensus ipse flagitat. Lin. 32. παραστάτας. Christophorsonus περιστάτας. Lin. 41. ἀδελφῶν Christoph. κληρικῶν, ita etiam vertit. Pag. 302. lat. 2. Lin. 1. τολμήματα. chr. τετολμημένα. Lin 7. ἦσαν Chr. ἔτυχον ibidem ἀκούσαντα. hoc verbum Chr. erasit. Lin. 8. πρᾶξαι Chr πραχθῆναι. Li. 9. Chr. legit, ὡς δὲ νικώσας αὐτὰς ἔβλεπε, καὶ μὴ φροντιζούσας τοῦ πυρὸς, γυμνώσας λοιπὸν Li. 13 chr. legit. ῥάβδους γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν φοινίκων τεμὼν ἐν αὐταῖς ἰχώρας, ἔτι τοὺς ... Lin. 16. Chr. legit, περιληφθέντας. Lin. 21. Chr. legit, ἐξηχεῖτο κατ' αὐτοῦ ὁ τῆς ἀσεβείας καὶ ὠμότητος ἔλεγχος. Lin. 27. ἀγαάβ. Chr. ἀχαάμ. B. ἀχάαβ. habet, vt retulit curt. Lin. 34. Chr. legit, δωδεκ χώριον.

CAP. XV.

Pag. 303. lat. 1. Lin. 5. διελέγξαι. Christ. διελέγξαντες.

Lin.

Lin.15. Chr.legit, μηδὲ ὑπέγραψαι αὐτοῖς, ἐν αἷς καθ' ἡμῶν ἐπλάσαντο διαβολαῖς, καὶ συκοφαντίαις. Lin.20. προσῆλθεν αὐτῷ καὶ οὐ χαίρων ἀπῆλθεν. ita Chr. legit, ac vertit.

CAP. XVI.

Pag.303.lat.2. Lin.33 θεόγνι(ος). Chr. θεόγνις. Pag. 304. lat.1. lin.8. προχειρίσαι. Rob adnotauit προχωρῆσαι. Pag.304. lat.2. Li.1. P. ὁλοκοτίνους. Chri. χρυσίνους. quod vertit Aureos. B.habet ὁλοκοτίνους, quod Camerarius vertit Solidos.

CAP. XIX.

Pag.305.lat.1.lin.19. Chr. legit, ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ κελεύσεως. Lin.24. chr.legit, καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ἐκήρυξαν. Lin.32. χαλεπὸν καί. has voces Chr. expunxit. Li. 34. Chr.legit, ἐπειδὰν ἐκ πάλαι μέτοχοί τε καὶ &c. Lin.37. Chr. legit, συγγνώμης ἠξίουν τυχεῖν, ὡς καὶ τὰ ἔγγραφα τὰ ὑπ' ἐκείνων γεγενημένα: μαρτυρεῖ: quod & sequitur. Pag.305.lat.2. Lin.1. Chr. leg. τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. si. & vertit. Lin.10. Chr. legit, πᾶν τὸ τῆς ἀληθείας σύνταγμα: quod retinet. Lin. 11. Chr legit, τὸ συνέδριον. Lin.17. P. B. σκέψιν. Chr. σκῆψιν. & Inuolucrum reddidit. Lin.15. Ch. legit, τῆς τοιαύτης ἑτεροίας, τοὺς συναλισκομένους εὑρόντες: vulgata lectio, quam P. & B. probant, nihil videtur habere incommodi. Lin.19. αἵρεσιν. Ch. ἔριν. discordiam vertit. Lin.15. διαμένουσα. Chr μία μὲν οὖσα. quod secutus est. Lin.17. Chr. legit, ὡς δοκεῖν ἕτερον γράφειν. Lin. 20. ἔννομα. Chr. ἔμμονα. vertit Firma ac stabilia. Lin.21. Chr. legit, ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας. Lin.22. chr legit, πρὸς τὴν σὴν ἐπιείκειαν. Lin.24. chr.legit, ἐκ τῶν πάλαι ἀρχαίων δικαίων ὡρισμένων, οἱ καὶ τὴν σὴν &c. Lin.35. chr.legit, ἵνα κελεύσῃς τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἐν ἀλλοδαπαῖς. Lin. 37. Chr.legit, pro ἀφηρημένων potius ἀφωρισμένων.

CAP XX.

Pag.306.lat.1. Lin.21. ἀναφωρήσαντας. chr.legit, ἀναχωρήσαντες.

CAP. XI.

Lin.41. ἀντέχονται. chr. ἀνέχονται.

CAP. XII.

Pag.306.lat.2.lin.41. ὑμῶν. Christ. ἡμῶν. Pag.307.lat.1. Lin. 6. chr. legit, κεχρημένων ἑρμηνείαις γέγονεν ἀνθίστασθαι. Lin.10. προγέγραπται. chr. προσγέγραπται. Lin.22. Ch.legit, μέχρι τούτου. Lin.25. Chr.legit, ἑτέρᾳ τινὶ διαλέξει. Lin.30. Chr.legit, ἡ ἡμετέρα καθαρότης. Lin.33. τῆς καθολικῆς. chr. addit, ἐκκλησίας.

CAP. XXIII.

Pag.307.lat.2.lin.12. δράματα Chr. δράγματα.

CAP. XXIIII.

Lin.40. φλάκιτον. christ. πλάκιτον: quod sequitur, vt infra semper. 1.pag.308.lat. Lin.6. αὐτῷ. Chr. αὐτοῦ. Lin.10. δι' ὅν. Chr. διά. Lin.36. ἀγείροντες. chr. συναγείροντες. pag.308. lat.2. Lin.3. φλακίτου. Chr. πλακίτου. Lin.10. φλάκιτ(ος). Christ. πλάκιτ(ος).

CAP. XXVII.

Pag 309.lat.1. Lin.32. αὐτῶν. Ch αὐτόν. Lin.37. Chr.legit, πολλὰ μέν. Pag.309.lat.2. Lin.22. ἀνόμοι(ος) ἄρα ὁ υἱ(ὸς) τῷ θεῷ καὶ πατρί hic Ch. voculas, θεῷ, καί, circumscripsit. Lin.26. δεδειξάμεν(ος). Chr. δεδιξάμεν(ος).

CAP. XXIX

Pag.311.lat.1. Lin. 9 Chr. legit, κατὰ τῶν ἐκτίσθαι λεγόντων. Lin.26. τούτων. Chr. τόσου. Lin.34. καὶ ἑαυτῷ. Chr. αὐτῷ.

CAP. XXX.

Pag.311.lat.2.Lin.7. σαββόριε. Christ. σατόρου, quod vbique solenne est. Lin.26. σαββώρης. Chr. σατόρης. Lin.27. διαβαρθῆναι. Lin.29. Christ.legit, διὰ τῶν κατὰ τὰ πεπλευκότων τοὺς τόκους εἰς τὴν πόλιν εἰσιέναι μερῶν.

In Librum Tertium.

In elenchum Capitum.

Pag.312. lat.1. Sextum caput, quod lineam 17 & 18. occupat, Chr. prorsus sustulit, adnotans, inscriptionem esse superuacaneam. Lin.19. hoc est cap 6. παρ' αὐτοῦ Chr. legit, παρὰ ἰουλιανοῦ. Lin. 21. ἐνομοθέτησαν. Chr. ἐνομοθέτησε. Lin.21.22.23.24. caput 18.19 20. in vnum coegit. Lin.35.36.37. cap.21.22 23. in vnum coegit. Pag.313.lat.2. Lin.3.4. caput penult & vlt. in vnum conflauit, ita vt ipse solum 22. capita numeret, cum in textu publicato fuerint proposita 28.

CAP. IIII.

Pag.314.lat.2. Lin.3 ἀναδέξασθαι: Chr. ἀναδέξεσθαι.

CAP. VI.

Lin.30. ἀνηκεστάτους: Chr. ἀνηκέστους. pag.315 lat. 1: Lin.31. Chr.legit, δυοῖν θάτερον δρᾶσαι ἀναγκάζοντες.

CAP. VII.

Pag.315.lat.2.Lin.6. ὠνόμαζον. Chr. ὠνόμαζε.

CAP. IX.

Lin.33. Chr.legit, εἶθ' οὕτως.

CAP. X.

Pag.316.lat.1. Lin. 26 ἔνωθεν. chr. ἔσωθεν, quod secutus est postulante sensu. Lin.28. αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ.

CAP. XII.

Pag.316.lat.2.Lin.18. ταύτην. Ch. ταύτης.

CAP. XIIII.

Pag.317.lat.2.Lin.1. εἰ δέ. Ch. οἱ δέ.

CAP. XV.

Lin.26. Chr. vocum facta metathesi legit τούτου χάριν. Lin. 31. Chr.legit, ὀρέγει τὰς ἀγαθὰς ἀντιδόσεις.

CAP. XVII.

Pag.318.lat.2.Lin.29. ἅμμας. chr. ἅμας: ita & B.

CAP. XVIII.

Pap.319.lat.1. Lin.23. ἐναλλαγῇ. chr. ἐναλλαγή. Lin.26. λαβών. Chr. βαλών.

CAP. XXII.

Pag 320.lat.2. Lin.5. Chr.legit, μισοπώγωνα τοῦτον ὠνόμασεν: ita & B. est enim hac nota oratio ex alijs.

In Librum Quartum.

In elenchum capitum.

Lin.13.14. caput 4. & 5. chr. in vnum contraxit. Lin.25. Ch. legit, περὶ εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου σαμοσάτων. caeteraque ibidem sequuntur, in proximum caput transtulit. Lin. 27 itaque chr. ita legit, περὶ τοῦ σαμοσατέων εὐσεβίου ζῆλον, καὶ ἀντιόχου τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ ἐυολκίου, τοῦ διακόνου. Pag.321.lat.1. Lin. 5 caput 27. quod ipse 25. fecit, ita chr. legit, τὰ κατὰ τὸν ἅγιον ἰουλιανόν, καὶ ἀντώνιον τὸν μέγαν. Lin.8.9.10.11. caput.30.31. 32. in vnum contraxit. Lin 10. Vocem πιστῶς, expunxit. Lin.13. 14. Chr. caput 33. & 34. in vnum contraxit, ita vt ipse numeret capita tantum 32. cum vulgatus textus habeat 37.

CAP. II.

Pag.321 lat.2. Lin. 19. chr. τὴν ἐκτεθεῖσαν ἐν νικαίᾳ πίστιν.

CAP. III.

Lin.40. πονηρίαν. ch. πονηρία. Lin.41. Chr.legit, παρανομήσαι ταύτην ἐτόλμησεν. Pag.322.lat.1. Lin.3. chr. legit, καὶ τοὺς φθάσαντας. Lin.8. Chr.legit, ἐκκλησίαν ἀδόλως γινωσκομένην. Li.20. καὶ καμπανίας, has voces chr. circumscripsit. Lin.21 σαρδανίαν. Chr. σαρδινίαν. Lin.37. chr.legit, ἐνανθρωπήσαντα, πάθοντα, quod in medio harum vocum est, id expunxit. Pag. 322.lat.2. Lin.6. ὡμολόγησαν. Chr. ὡμολόγησε.

CAP. VI.

Pag.323 lat.1. Lin.24. ἤδη. Ch. ᾔδει.

CAP. VII.

Pag.323.lat.2.lin.26. θέλοντ(ος). Chr. θέλων. Lin.27. παρακληθέντα. chr. παρακληθείς. Lin.37. βρεντεσίου. chr. βρεντεσίου. Brundusij.

τον βιάσασθαι, καὶ οὐχ ὑπὸ μόνης τῆς φιλανθρωπίας. ita & Cur. Lin.7. Chr. legit, καὶ ἀνεξίκακον τοῦ θεοῦ, οὐθ᾽ ὑπὸ ὕβρεως. ita & Curt. Lin.9. Chr. legit. λογισμῷ. & infra. φρονήματι θρᾶσον, καὶ διωθούμενον. προῄρητο μὲν γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ. Curt habet θράσων καὶ διωθούμενος. Sed Chr. melius. refertur enim ad τὸ ἀνεξίκακον. Lin.12. Chr. leg. ζηλῶσαι pro ζηλοῦσα. Lin.13 Chr. legit, ἀγαθὸν ἓν ἂν ἧς. ita & Cur. Lin.17. Chr. legit. καὶ ἁρμόζον, ὁ τῶν συμπάντων δήμων σωφρονισμός. καὶ τούτων μὲν σοι τὰ νικητήρια διδόμενα εὐφημοῦντες σε θεὲ τῶν ὅλων. Lin 22. Chr. legit. οἷς εὔχονται καὶ προσκυνοῦσιν, ὥστε διαπατηθέντας ἀναμένειν. sic & Curt. Lin.28. Chr. leg. σφαγὰς ἔρχεσθαι ἐκείνας τε. ita & Curt. Lin.32. τούτου. Christ. τούτων. Lin.34. λαγχάνουσιν. Chr. λάχωσιν.

CAP. XI.

Lin.35. Chr. legit. οὐδὲ ἀπὸ στοχασμοῦ. Lin.39. Chri. legit. ὡς ἐκείνῳ φίλος. ita & Rob. & Curt. Lin. 40. Christ. legit. σοφὸς γὰρ πᾶς εἰς τὴν αἰτίαν. Lin.41. Christ. legit. ὄντος ἀρὰ κόσμου. Pag.162. lin.8. παρθενίας Chr. παρθένου. sic & Curt. Lin.10. φανότατος. Chr. adnotauit aliàs φανότητος, aliàs φανοτάτη. ibidem αἰγλήεσσα. Chri. adnotauit αἰθέριοσα. Lin.13. Christ. legit. ἡ ἐκ σπαργάνων οἰκονομοῦσα σοφία θεοῦ θαυματουργεῖ, ἐντρεπόμενος δὲ αὐτόν. ita & Cur. Lin 14. Chr. legit. πρὸς τούτῳ βασιλικὸν χρίσμα. Lin.17. διδασκαλίαν, Christ. διδασκαλία. Lin.18. Chr. legit. διδάσκουσα τοὺς φοιτητάς, οὐ τὰς πολιτικὰς λεγομένας ἀρετὰς διδοὺς ἐκμανθάνειν, ἀλλὰ τὰς εἰς τὸν νοητὸν κόσμον ἀτραποὺς ἀγούσας, τῶν τε τὴν τοῦ ἀεὶ κατὰ. ita ferè & Curt. Lin.21 ῥώσεως. Chr. adnotauit πωρώσεως: & ibidem παρέσεως, pro παραιτήσεως, sic etiam Rob.

CAP. XII.

Lin.25. χριστὸς: χριστὲ legit Ch. & ita Cur. Lin 28. τὸ δὲ φῶς. chr. σὲ δὲ φῶς. Lin 31. τῶν ὄντων. Chr. τῶν ὄντως. Pag.162. lat.2. Lin.1 ἃ μηδεὶς. Chr. καὶ μηδεὶς, & infra legit. ὡς τὴν εὐδαιμονίαν. Lin 3. ὑγιῶς. Chr. ὑγιεινῶς. Lin.14. ἄσεμν. Chr. ἀσέβειαν. Lin. 31. Chr. legit. ἀληθῆς τε ἦν καὶ βεβαία. Lin.34. Chr. legit. ἀνταγωνίστῳ τε θείας ἀρετῆς μάχῃ φέρεται πρὸς τὸ μαρτύριον. Lin.36. οὐδὲν. Chr. οὐδαμῶς. ita & Curt. Lin.37. Chr. particulam πρὸς, ibi, πρὸς τὸ ὑποστῆναι expunxit. est enim otiosa. Lin. 38. Chr. legit. αἰώνιος δόξα καὶ μάλα εἰκότως. Lin. 39. μάρτυρος. Chr. adnotauit. μαρτυρίου. Pag.163. lat.1 lin.5. Chri. legit. οὐ κατὰ τὴν.

CAP. XIII.

Lin.12. Chr. legit. κομιδῇ γελοῖον. οὐ γὰρ ἐννοοῦντες εἰσὶν ὅλα οὐχ ἡ περί: quod & Curterius adnotauit. Lin.13. Chr. οὐδὲ γὰρ τὰ φυσικὰ. Lin 14. τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσι τὰ αὐτά: his verbis Christophorsonus immediate subiungit: τῆς δὴ θείας ἀγαθότητος, &c. Quæ intermedia sunt in contextu, omnia expunxit nec latinè reddidit.

CAP. XIIII.

Lin.23. Chr. legit. ἡ γὰρ μανία ταῦτα ἐκεῖνα παρεξισάζειν, ἡ πρόσταξις δὲ τοῦ γεννᾶσθαι προσηκόντως. Lin.26. Chr. legit. ἀποκρυπτομένης τῆς τοῦ θείου ἠπιότητος τῇ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ θηρία συγκρίσει. εἶδε ἔρεσις δυναστείας. Lin. 38. Christ. legit. ἠλίθιοι, καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ὑπερηφανίας: sic & Curterius.

CAP. XV.

Lin. 40. Chr. legit. τοῖς εὖ φρονοῦσι τῶν τῆς σωτηρίας παραγγελμάτων. Pag.163 lat.2 lin.4. Christ. pro ὦ, legit ἦ. Lin.13. φιλανθρωπίνῳ. Chr. φιλανθρώπῳ. Lin.18. Christ. legit, ἥξαντα τῷ θυμῷ. Lin.19. Chr. legit. τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῆς τοῦ σωτῆρος ἀπογυμνῶσαι ἐπικουρίας. ita & Cur. Lin.27. ὅπη. Chr. ὅπη. sic & Cur. Lin.29. βοηθεῖν. chr. βοηθεῖν θεῷ θαρρῶν. ita & Cur. Lin. 32. Christo. legit. ἐν πείρᾳ γενόμενος φροντίδων καὶ κινδύνων. Lin.33. παρασχόμενος. Christ. παρασχομένου. Lin.36. Chr. legit. κέλευσις ἐπιτελεῖσθαι. ἐντεῦθεν δὲ. Lin.37. Chr. legit. καὶ ἄτρεπτον. articulum τὸ è medio expunxit. Lin.40. Christo. legit ἀνήνυτον ἔχουσα κατὰ τὴν ἑαυτῆς διάνοιαν. Lin.41. πέρα δὲ. Chr. πέρα δὲ.

CAP. XVI.

Pag.164. lat.1. lin.7. Chr. legit. καὶ ὡς τὰ τῆς ἀδικίας τε καὶ. ita & Curt. Lin.14. Chr. legit. τὸ, μέμφις καὶ βαβυλῶν. Lin.17. legit. τυχῆς, ἠρήμωσε δὲ μωσῆς. & ita Curt. Lin.18. Chr. legit. φαραὼ χώραν, ὃν ὑπερόψιᾳ. ita & Curt. Lin.19. Christ. legit. ὄντα καὶ μεγίστων ἐθνῶν νικηφόρον, πεφραγμένος, καὶ καθωπλισμένος.

CAP. XVII.

Lin.37. Christ. legit. μετάλλων τε παντοδαπῶν. Lin. 41. ἄφθονος. Chr. ἄχρονος. Pag.164. lat.2. lin.1. Chr. legit. τέλος γὰρ τε ἄγριον. Lin.17. Christo. legit. ἡμερωτέρων τῶν θηρίων. Lin.19. Chr. legit. τῷ χαμεύσῃ. Lin.21. Christ legit. μάγους τῇ αὐτῇ ζημίᾳ κατέκρινε, καθεῖρξε τῇ τε λεόντων αὐλῇ. οἱ δὲ θῆρες. ita & Curt.

CAP. XVIII.

Lin.30. Chr. legit. ἡ γὰρ ἐρυθραία. Lin.31. ἱερέαν. Chr. ἱέρεια ἦν. ita & Curt. Lin.39 Christ. legit. ταῖς ἀποδείξεσι, καὶ προτάξεσι. Pag.165. lat.1. Lin.6. ἀνθρώπων. Christo. ἀνδρῶν. Lin.9. Chr. legit. ἰχνεύσῃ δὲ τὸ πῦρ, γῆν οὐρανόν, ἠδὲ θαλάσσαν. vt & Curter. nisi quod pro ἰχνεύσῃ male legat ἐκκαύσει. acrostichis enim hic ι. postulat: ε. autem non admittit in principio dictionis. Lin.23. chr. legit. ὠρούσαμενος καὶ τοι δὴ πήματα κόσμου. Lin.32. πιστοὺς. Chr. κλητοὺς.

CAP. XIX.

Lin.41. Chr. legit. ἐν προφανεῖ δὲ ἡ ἀλήθεια. Pag.156. lat.2. lin. 1. Chr. hic particulam ὡς & infra particulas, καὶ κρίσιν, expunxit. Lin.5. Christ. legit. τοῦτόν τε ἀναιρεῖσθαι. Lin.9. chr. legit. τῶν κατὰ ἰταλίαν. ita & curt.

CAP XX.

Lin.21. ἐκ δευτέρου, καὶ τὴν οἰκονομίαν. Lin.25. chri. legit. προσκύναι, τοῦ δὲ ἄρχοντος μυστικὰ πάντα. Lin.28. chri. legit. ὑπ᾽ ὄψιν τὴν τοῦ χριστοῦ θεότητα ἄγοντα ὅπως τε μή. ita & curt. Lin.32. τελευτὴν. chri. τελετὴν. curt. adnotauit, τελευτὴν. sed videtur lapsus esse Typographi. Lin. 36. καὶ ἀθρήσει. chr. adnotauit. ἀθροίσει. Lin.39. chr. legit. πατροδότοις. ita & curt. Pag.166. lat.1. lin.8. πίστης. chr. ποίης. Lin.11. δύναμις. chr. δυνάμει. Lin.14. chr. legit. ἀπὸ τῆς ἐμφύτου εὐφροσύνης ἐπὶ τὴν. Lin.19. ἀνθρώπων. chr. ἀνθρωπίνων. Lin. 22. τῶν ἰοβόλων. chr. τοῦ ἰοβόλου. Lin.23. chr. legit. ἡ ἀνάστασις, καὶ τὸ τῶν ἀσωτίαν γένος. id quod in medio situm est, ἀπώλετο δὲ expunxit. Lin.24. chr. legit. φύεσθαι πανταχοῦ φάσκων τὸ δαιμόνιον καὶ πλῆθος τῶν θρησκευόντων προσαγορεύει. quæ curt. propemodum assecutus est coniectura. Lin.34. chr. legit. καὶ τῶν κακῶν βίον ἐπὶ τὸ ἀνηγμένον παραύξησις: ita & cur. Lin. 38. ἐρυθροῖσι. chr. ἐρυθροῖσι. ibidem, ἔλλαμε. chr. ἤνδανε, aliàs ἥνδανε. Pag.166. lat.2. lin.12. christ. legit. κατὰ τὸ δυνατὸν τοῖς συνιέναι δυναμένοις. Lin.16. chri. legit. κατὰ τῆς ἀντικειμένης καὶ πονηρᾶς δυνάμεως πεμφθεὶς. Lin.21. chri. legit. ἀλιζονάτοισιν ἀλᾶσθαι. Lin.23. οὐδὲ ἀμὴν. chr. οὐδὲ μὴν ἀκμὴν. ita & curt. Lin.26. παραζεῖψαι. chr. παρατρέψει. Lin.36. τίκτον. christ. τέτοκε. Lin.37. chr. ad finē huius versus addit. κόσμου κτίσαντος. Lin.39. chr. legit. παιδὸς τετεχθέντος. Lin. 40. chr. legit. μηδὲ ἐπιποθεῖν τὴν δρεπάνου ἀκμὴν, μηδὲ. ita & cur. Pag.167. lat.1. Lin.3. chr. legit. τοῦ βίου τέλος. Lin.4. ἐπικλεύσεως. chr. ἐπελεύσεως.

CAP. XXI.

Lin.13. πῶς γὰρ οὐ πρὸς τοῦτον οἱ γονεῖς ἐμηδίασαν. ὁ μὲν γὰρ αὐτοῦ ὢν τοκεὺς ἄποιος ἐστὶ δύναμις. ita chri. legit. Lin. 17. chr. legit. ἀνθρωπίνην ἐνὰ εἰσάγουσι γένεσιν, οὐδὲ τὴν ψυχὴν. Lin.22. chr. legit. θεραπείαις.

CAP. XXII.

Lin.27. ἐγγένειαν. chr. εὐσέβειαν. Lin.29. βούλεται. christ. βούληται. Lin.34. chr. legit. ὑπερβάλλον, & infra: ὦ θεοσέβεια

ὅταμ

ὅταν πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις τοῦ ἐκκλησίαις ὑπὸ τυράννων πόλεμος ἦν ἄσπονδος. Lin. 36. ἐπιχαίρουσι. Chr. ἐπιχαίροντες. Lin. 38. christ. legit, θνητῶν δὲ δεισιδαιμόνων. ita & Curt. Lin. 41. chr. legit σώματα ἦν ἰδεῖν, κάμνοντα, ita & cur. Pag. 167. lat. 2. Lin. 6. chr. legit θαυμάζειν μᾶλλον αὐτῶν τὴν προαίρεσιν. ita & Curt. Lin. 13. Chri. legit. ἐπιμελείας εἴδωλα. ita & Curt.

CAP. XXIII.

Lin. 15. christ. legit, οὐκ ὠμότητα, ἀλλὰ σωτηρίας. Lin. 18. chr. legit, ἐπιχαλεπτόμενος, ἅτε οὐ ὄντος θεοῦ, καὶ τῆς μοναρχίας γνώσεως, οὐκ ἐντεῦθεν ἐμφαίνεται, ita & curt. Lin. 22. chri. legit, καθαρεύων δὲ τὴν ψυχήν. Lin. 27. chr. adnotauit pro ἐπιδεδυμένων, alias ἐπιλελειμμένων, alias ὑπολελειμμένων. Lin. 28. chr. legit, κἂν θεραπεύοντες μὴ τυγχάνοιεν.

CAP. XXIIII.

Lin. 25. chr. legit, οἱ δὲ νῦν ὧ δίκαιε ἐρωτῶ. curt. habet τὸ δίκαιον. Sed mihi lectio Chr. magis placet. Lin. 38. εὐτυχίαν. Christ. ἀτυχίαν. Pag. 168. lin. 3. Chr. legit, διαξίφων καὶ ἐμμανῶς.

CAP. XXV.

Lin. 5. Chr. legit. διὰ τὴν ἐκ τῆς παραφροσύνης βλάβην, μίας ἐν καταφρονήτου οἰκήσεως καθειργμένη ἑαυτὸν πιστεύσας, ἐτιμωρήθη. Lin. 12. ἀναξίως. Chr. ἀξίως. Lin. 14. ἁγνοτάτη δὲ θρησκεία καὶ δικαιοτάτη. Lin. 23. Chr. legit. ἐλευθερούσης. Lin. 24. ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ πρὸς τὸν θεὸν ἐκφαντάσεις. Lin. 27. συμβολαίων. Chr. συμβόλων.

CAP. XXVI.

Lin. 29 ἔχουσιν. Chr. ἔχουσαν. Lin. 32. Chr. legit, εἴ τις πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως παρασκευάζοι. Lin. 33. Chr. legit, τὴν τῶν χειρῶν, quod in medio est, τῶν δὲ, expunxit. Lin. 36. Chr. legit, ὠφελείας ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ. & infra pro τοιαύτην, legit, ταύτης. Lin. 38. εἶδε. Chri. εἶδον. Pag. 168. lat. 2. lin. 2. πραγμάτων. Chr. πλασμάτων. & mox consequenter ibidem, legit, διὰ χρὴ τοὺς πάντας, ita & Curt. Lin. 2. Christ. legit. ἕνεκα τῆς ὑμῶν αὐτῶν σωτηρίας, sic & Curt.

Adnotatiuncula.

Hoc loco iam consequitur in latina Christophersoni interpretatione Eusebij Pamphili de laudibus Constantini Imperatoris oratio, quam ad trigesimum annum Imperij eiusdem Constantini habuit: quæ quidem cum in exemplari græco excuso nõ habeatur, & manuscripta nobis tradita non sit, hoc loco emendari non potest. Ideoq; transibimus hinc ad proximè sequentem Socratis historiam ecclesiasticã. illa enim oratio Eusebij, de qua diximus, neque græcè hactenus, neq; latinè excusa fuit. ideoq; neq; Curterius neq; alius quisquam hic quicquam hactenus adnotauit.

IN ECCLESIASTICAM HISTORIAM SOCRATIS SCHOLASTICI ANNOTATIONES SIVE CASTIGATIONES Suffridi Petri Leuoard. Frisij. V. I. C.

In Elenchum capitum primi libri Socratis.

In hoc elencho nihil admodum immutatum est à Christophersono, nisi quòd plures inscriptiones interdum ad vnum caput reduxerit: ita vt huius libri ipse non nisi 26. capita numeret, cum in excuso codice sint 39. Itaq; mox primum caput, & secundũ; & rursus tertium & quartum, & iterum quintum & sextum vno titulo coniungit: ita vt caput 6. libri excusi, nunc sit caput 3. rursus caput 21. & 22. iterum 23. & 24. rursusq; 25. & 26. & mox 27. & 28. & porro 29. 30. 31. 32. itemq; rursus 33. & 34. ac deniq; 37. & 38. copulauit, ita vt sequens caput vltimum, quod in excuso cod. 39. est, in editione & interpretatione Christophersoni sit 26.

Libri primi.

CAP. I.

Lin. 8. πόλεμος. Chr. διωγμὸς, ita & Curt. Lin. 17. διηγούμενον. Chr. διηγούμενοι. Lin. 31. Chr. legit μαξιμιάνου. atque ita etiam reddidit. Cur. admonet, eum frequentius dici Maximinum. Pag. 170. lat. 2. lin. 7. Chr. legit. τυγχάνουσι. Lin. 15. βυλβίαν. Chr. μιλβίαν.

CAP. II.

Lin. 33. θεραπεύων. Christ. θεραπεύων. Pag. 171. lat. 1. lin. 11. Chr. legit, αὐτοκράτωρ τε καὶ βασιλεὺς. Lin. 13. Chr. legit. ἐμφύλιος.

CAP. III.

Lin. 31. χρυσίων. Christ. βυρυτίων. ita etiam Curt. Lin. 37. Chr. τῆς ἁπανταχοῦ ἐκκλησίας ἑνὸς ὄντος σώματος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐντολὰς τε οὔσης. Pag. 171. lat. 2. lin. 3. διαρρυπώσῃ. Christ. διαβαρβαρώσῃ: ita & Curt. Lin. 6. ἐκδίδονται Chr. ἐκδεδώκηται. Lin. 7 ὅπως. legit Chr pro ἴσως. Lin. 10. Chr. legit καὶ τὰ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν δύσφημα ῥημάτια. Lin. 20. ὁμοίως. Chr. ὅμοιος. ita & Curt. Lin. 22. γενόμενος. Chr. λεγόμενος. Lin. 41 ἀνασχετοῦντας. Chr. ἀναισχυντοῦντας rectè legit. Curt. habet ἀνασχετοῦντας: sed oscitantia puto librarij, vt multa alia. Lin. 40. μισήσει. Chr. μιτήσει. ita & Curt. Lin. 41. ἴσος, ita & Curt. Pag. 172. lat. 1. Lin. 8. Chr. legit. ὅτι ἐγὼ εἰμὶ θεός. Lin. 20. μετέβαλλον. Chr. μετέβαλλεν τὸ rectè. Curt. ignauia librarij habet, μετέβαλλοντος. Lin. 35. τοῦτο νῦν. Chr. τοῦτο τοίνυν. Lin. 36. Chr. legit συμμήναντος. Lin. 39. ἡμετέρᾳ. Chr. ὑμετέρᾳ, ita & Curt. Pag. 172. lat. 2. lin. 15. ταραχῆς. Chr. ταραχῆς, ita & Curt. Lin. 37. φθάσασαι. Chr. φθάσασαν. Lin. 38. χρημάτων. Chr. γραμμάτων. Pag. 173. lat. 1. lin. 1. μάρτυρες. Chr. μάρτυσι.

CAP. IIII.

Lin. 5. Chr legit. κουρδέβης. Lin. 10. Chr. legit, ὅτι σὺ ὦ ἀλέξανδρε. Lin 13. πυνθάνοιο. Chr. ἐπυνθάνου Lin. 14 ἐντέθεικας. Chr. ἐκτέθεικας. Lin. 17. συγγνώμην legit Chr. pro γνώμην. Lin. 20. Chr. legit προτίθησιν. Lin. 23. ὥστε. Chr. ὅς τε. Lin. 24. Chr. legit. ἑρμηνεῦσαι δύναται, εἰ δὲ. Lin. 25. Christ. legit, ἤ τις ὁ ταῖς τῶν τοιούτων ζητημάτων ἀκριβείαις. Lin. 26. Christ. legit, οὐκοῦν. Lin. 27. Christ. legit, ἵνα μὴ πῶς ἡ τῇ ὑμετέρᾳ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως. Lin. 28. Chr. legit, ἢ τῇ τῶν διδασκομένων ἀκροατῶν βραδυτέρᾳ συνέσει. Lin. 31. Chr. legit, καὶ ἀπόκρισις ἀπρονόητος ἴσην ἀλλήλαις ἀντιδότωσαν ἐφ᾽ ἑκατέρῳ συγγνώμην: quæ intermedia sunt, expunxit: lib. 2. cap. 67. qui ea non habet: Quod & Curter. factum comprobat, vide Euseb. in vita Constantini. Lin. 35. Chr. legit. ὡς πρὸς τὸ τῆς κοινωνίας σύνθημα δύνασθαι συνελθεῖν: ὑμῶν γάρ. Lin. 37. πρὸς τὸ διχονοεῖν, legit. Chr. Lin. 40. πολλάκις δὲ ἐπειδὰν ἐν ἑνί. Lin. 41. διαφωνοῦσι. Chr. χωρίζονται. Pag. 173. lat. 2. Lin. 1. ὑμᾶς Chr. ἡμᾶς. Lin. 3. ῥηθὲν. Chr. ῥηθησόμενον. Lin. 11. ὑμᾶς. Chr. αὐτοὺς. Lin. 13. αἱρέσεως. Chr. προαιρέσεως. Lin. 15. Chr. legit, ὅπερ οὐκ ὀλίγην ὑμῖν ἐν ἀλλήλοις. Lin. 19. ἀκέραιον Chr. ἀκεραίως. Lin. 21. ὑμῖν. Chr. ἡμῖν. Lin. 20. σύνθεσις Christ. σύνεσις. Lin. 24. hæc verba, ἀπόρρητόν τε καὶ. Christophersonus expunxit. Lin. 28. ὑπόθεσιν. Chr. ἀπόθεσιν. Lin. 29. ἐπανελθέτε. Chr. ἐπανελθοῦσα. Lin. 30. hoc verbum, εὐφροσύνη. Chr. expunxit. Lin. 31. συνέχεσθαι. Chr. συγχεῖσθαι. Lin. 41. προσίεσθαι. chr. προσιέσθαι. Pag. 174. lat. 1. lin. 4. ὑπὲρ εὐφήμοις. chr. ἐπ᾽ εὐφήμοις.

CAP. V.

Lin. 23. τούτους. Chr. τούτοις. Lin. 25. Chr. legit, πόντος τε καὶ γαλατία καὶ παμφυλία καππαδοκία τε καὶ ἀσία, καὶ φρυγία

γίατοὺς παρ' αὐτοῖς. *Lin.33.* συνήχθη. *Christ.* συνῆχθαι. *Lin.34.* ἄνδρες. *Chr.* ἄνδρας. *Lin.39. Chr.legit.* ἐπισκόπων μὲν πλῆθος ἦν διακοσίαν ἀριθμὸν ὑπεραχοντίζουσα. *Lin.40.Chr.leg.* ἀκολούθων τὲ πλείστων ὅσων ἑτέρων οὐδὲ ἦν ἀριθμὸς εἰς κατάληψιν: τῶν δὲ τοῦ θεοῦ. *Pag.174.lat.2.lin.7.Chr.leg.* μετὰ ταῦτα ἐρῶ. *Lin.40.* συνισαμένους. *chri.* ἐνισαμένους. *ita & Curt. Pag.175.lat.1.lin.3. chri.legit,* ἅπασι κατισήσατο, ὡς ὁμόφωνον κρατῆσαι τὴν πίστιν: *ita & Curt. Lin.16. Chr. legit,* ἐπαινεῖ. *Lin.24.* μεγαλοφρόνως. *Chr.* μεγαλοφώνως. *ita & Curt. Lin.25.* ἐστιν αὐτή: *post hæc verba hic inscribenda sunt ea quæ sequuntur, fol.287. inquit Christ.* πιστεύομεν. *vsq. ad* δὴ ταύτης τῆς γραφῆς: *est autem hoc integrum symbolum Nicenum & extat loco indicato, qui est capite 12.lib. Theodoriti: vnde peti potest, vt huc transcribere eum non sit necesse: & sic satisfiet etiam Curterio. Lin.31.* χρισίδες. *chr.* χρυσίδες. *Lin.34.* σκόπαντες. *Chr.* σκάψαντες: *ita & Curt. Lin.36. Chr.legit.* εὐσέβιον καὶ θεόγνιν, εἰς ἐξορίαν ἀπεσείλαμεν, εὐσέβιος μὲν οὖν καὶ θεόγνις: *sic & Curt. Pag.175.lat.2.lin.33.* αἰκολογία, *legit Chr. Lin.24.Chr.legit,* ὀρθότητα. *Pag.176.lin.8.* ἡμέρᾳ ἂν ἐλθόντα, *legit Chr. Lin.38.* πίστως, ἣ συνεφωνήσαμεν οἱ πάντες οὐκ ἀνεξετάστως: *ita Chr. & Cur. Lin.40.* ἄλυπον. *Chr.* δειλὸν, *recte legit. Cur. indicat alterum illud esse corruptũ. Lin 41.* διὸ. *Chr.* διὰ. *Pag.176.lat.2.lin.9.* ἐφαίη συμπράξιν ἔχειν. *ita legit. Chr.*

CAP. VI.

Lin.13. τῇ ἁγίᾳ, *&c. hanc superscriptionem Chr. ita legit,* τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ χάριτι τοῦ θεοῦ ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. *Lin.18. Chr. legit,* συνεκροτήθη, ἐξ ἁπάσης τῆς ἱερᾶς συνόδου ἀναγκαῖον ἐφάνη, καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀποσταλῆναι γράμματα. *Lin 20.* πρῶτον μὲν ἐξητάσθη, *ita legit Chr. quæ in medio sunt, expunxit. Lin.22. Chr.legit,* καὶ παμψηφεὶ ἔδοξεν. *Lin.25. Chr.legit,* καὶ τὰ ῥήματα καὶ νοήματα αὐτοῦ τὰ βλάσφημα: οἷς ἐχρῆτο βλασφημῶν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, λέγων ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι καὶ πρὶν γεννηθῆναι, μὴ εἶναι, καὶ εἶναι ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν: *quæ & Curt. agnoscit. Lin.25.* λέγοντος, *& infra* ὀνομάζοντος, *Chr. expunxit: & pro* ἅπαντα, *legit* ταῦτα πάντα. *Lin.26.* ἡ ἀπονοίας. *Chr.* καὶ τῆς ἀπονοίας. *Lin.27.* κατ' ἐκείνου. *Chri.* κατ' ἐκεῖνον. *Lin.30.Chr.legit.* θεωνᾶν, τὸν ἀπὸ. *& infra,* καὶ σεκοῦνδον, τὸν. *Lin.34.* ἠλευθέρωσεν τὴν αἴγυπτον. ἐλείπετο δὲ τὰ κατὰ τὴν. *Lin.35.* καὶ τὰ περὶ τούτου δόξαντα τῇ συνόδῳ ἐμφανίζομεν ὑμῖν. *Lin.38.* αὐτὸν. *Chr.expunxit. Lin.41.* καταστάθεντας. *Chr.* βεβαιωθέντας: *item infra* κοινωνῆσαι. *Chr.* κοινωνηκέναι. *Pag.177.lat.1.lin.4.* ὑπερβάλλειν. *Chr.* ὑποβάλλειν. *Lin.5.Chr.legit.* χωρὶς γνώμης τῶν τῆς καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων. *Lin.6.* ἡμετέραις. *Chr.* ὑμετέραις. *Lin.7.Chr.legit,* τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ ὄντας καὶ ἐξουσίαν ἔχειν. *Lin.8.Chr.legit.* πάντα ποιεῖν κατὰ τὸν νόμον. *Lin.9.* τινας. *Chr.* τινα. *Lin 10.Chr.legit,* τινα τῶν ἄρτι προσληφθέντων, μόνον εἰ ἄξιος φαίνοιτο. *Lin.18.Chr.* ἐκμιωτάτου συλλειτούργου: *vbi* καὶ *de medio expungit. Lin.23.* ἀρχαίου. *Chr.* ἀρχῆς. *Lin.24.Chr.legit,* τοῖς κατορθώμασι, καὶ ἐπὶ τῇ κοινῇ εἰρήνῃ καὶ συμφωνίᾳ. *Lin.28. Chr.legit,* ἵνα τὰ καλῶς ἔχοντα. *Lin.31.* φοβερὸν. *Christ.* φανερὸν. *ita & Cur. Pag.177.lat.2.lin.1.* ἐπέστειλε: *hic supplet Chr.* ἡ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως. *Lin.4.Christ.legit,* πᾶν γὰρ ὃ ἐπὶ. *Lin.5.* κατὰ. *Chr.* καὶ τὰ. *Lin.11.Chr.legit,* ὅσα δὲ ἀμφιβολίας, ἢ διχονοίας πρόφασιν. *Lin 17.Chr.* τοῦ θείου νόμου, ἢ πιστῶσαι βεβαιούντων. *Lin.21.* ὑμᾶς. *Chr.* ἡμᾶς. *Lin 23. Chr.legit,* ἐκείνου: ὃς τῆς ἀληθείας ἑαυτὸν ἐχθρὸν συνέστησε πρὸς τὴν θείαν ἐπανελθεῖν χάριν. *Lin.30.* ὑμῖν. *Ch.* ἡμῖν. *Lin.32.* ἀλεξανδρέῳ *Chr.* ἀλεξανδρέων. *Pag.178.lat.1.lin.7.* δίκαιον. *Chr.* δίκαιος. *Lin.13.* συντεταγμένου *Chr.* συντεταγμένον. *Lin.29.* ἐφόρῳ, *legit Chr. Lin.34.Chr. legit.* παρ' ἧς τὴν τῆς ἀθανασίας. *Lin.38.* ἔθνους. *Chr.* ἔθους. *Lin.41.* ὑμῖν. *Chr.* ἡμῖν. *Pag.178.lin.2 Chri.legit,* πρὸ πάντων ταῦτα συμφώνως ἀναλαμβανόμενοι. *Lin.4.Chr. legit,* ἐπὶ δὲ ἐκεῖνοι φρονεῖν. *Lin.8.Chr legit,* ὃν κατὰ πλεῖστον. *Lin.17. Chr. legit,* τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν. *Lin.23. Chr. legit,* τυχεῖν δεῖ καὶ πρὸς μίαν. *Lin.26.* ἔθνους. *Christ.* ἔθους. *ibidem infra.* ἵν' ἅπασαι. *Chr.* ἦν ἅπασαι. *Lin.40.* οὕτω σοιχούντων. *Christ.* οὕτως ἐχόντων. *Pag.179.lat.1.lin.2.* πεπρωμένης. *legit chr. Lin.7.chri.legit,* ὑμετέρων. *Lin.8. chri.legit,* ἡμετέρας. *Lin.16.* λιχινίου τοῦ διώκτου, καὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν διορθώσεως: *omnia hæc Chr.expunxit. Lin.17.* διωχθέντος. *chr.* ἐκδιωχθέντος. *Lin.20.* ὅσων. *chr.* ὅσων. *Lin.32.* ὑμῖν. *chr.* ἡμῖν. *Lin.31.chrisl.legit,* τοιγάρτοι δέδεξο προθυμότατα τὸ δόξαν. *Lin.32.chr.legit,* πρέπον γὰρ κατεφάνη. *Pag.179.lat.2.lin.5.* κακῶς. *chr.* καλῶς. *Lin.17.* ἁμιλληθήσονται. *Christ.* ἁμιλληθῆναι δυνήσονται. *Lin.22.Christ.legit,* ὅπερ δὲ οὖν πᾶσιν νομίζω. *Lin.37.chr.legit,* ἐκμιωτέρα τε καὶ χρησιμώτερα αὐτοῖς. *Pag.180.lat.1.lin.7.chr.legit.* τῆς εἰρωνείας τῷ ἔθει.

CAP. VII.

Lin.23.chr.legit, καὶ τὰ κατὰ τὸν: *ita & Curt. Lin.27.chr.legit,* ἐλπίδα δὲ τῆς ἀφέσεως μὴ παρὰ τῶν ἱερέων. *ita & curt. Lin.29.chr. legit,* θεὸς ὢ ἀκέσεις κλίματα: *ita & Curt. Lin.34.chr.legit,* ἢ προσαποδεχόντες πίσιν.

CAP. VIII.

Lin.36.chr.adnotauit σπυριδίων. *Lin.41.Chr.legit,* τοσαύτη γὰρ προσῆν. *Pag.180.lat.2.lin.7.chr.legit.* τίμιον εἶναι τὸν γάμον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον λέγων: *quæ intermedia sunt, expunxit. Lin.17.chr.* γαμετῶν καταλείψαντες, καὶ τοσαῦτα, *ita & curt. Lin.33 christo.legit,* μετέχουσα τοὔνομα. *Lin.36 chr.legit.* ἐπεὶ δὲ συμφορὰν ἑαυτοῦ ἐποιεῖτο. *Pag.181.lat.1.lin.2.chr.legit.* ἀφ' οὗ.

CAP. IX.

Lin.6.Chr.legit, τίς δὲ ὁ περὶ τούτου. *Lin.20.* δέσμον. *chr.* δέσμιον. *Lin.27.* γράψαντες καὶ ἃ κανόνας. *ita legit Chr. Lin.38.Chr.legit,* τῶν ἐσχοτάτων ἐν νικαίᾳ. *Lin.41.chr.legit,* βεκίλος. *Pag.181.lat.2.lin.1* μετὰ τῶν λοιπῶν *ita chr.* καὶ *expunxit.*

CAP. X.

Lin.11.Chr.legit. ἐν ἡσυχίᾳ. *Lin.26.Chr.legit.* ὅποτε αὐτὸν ἰδὼν ἐπαγόμενον ἔδοξε. *Lin.28.* κεκλημένον. *chr.* ἀνακεκλημένον. *Lin.30.* φιλοχρίστῳ. *chr.* φιλοχρήστῳ.

CAP. XII.

Pag.182.lat.1.lin.19.chr.legit, στρατηγίῳ. *Lin.27.* πλεῖστα καὶ τὰ τῆς πίστεως. μάλιστα ἡ τοῦ θεοῦ ἐκπλάττουσι πρόνοια: οὕτω μὲν οὖν τῶν τοῦ βασιλέως.

CAP. XIII.

Lin.32.Chri legit, ἱερουσαλὴμ ἔρημον ὡς ὀπωροφυλάκιον. *ita & curt. Lin.35.Chr.legit,* δυσχερείας. *Pag.182.lat.2.lin.10. Chr.leg.* ἡ γυνὴ ἀποθνήσκουσα: ὡς δὲ ὁ ζῶν ὁ γνήσιος προσενεχθῇ, ἡ ἀποθνήσκουσα εὐθὺς ἀνεῤῥώσθη, καὶ ἐν τοῖς. *ita & Curt. Lin.13.Chr.legit,* καταλελειμμένη. *Lin.17.Christ.legit,* κωνσταντίνου πόλει. *Lin.26.Chr.legit.* οὐχ ἧττον.

CAP. XIIII.

Lin.27. ὀνομάζεσθαι. *chr.* κομίζεσθαι, *ita & Curt. Lin.38. chr.legit.* τὸν ἀλεξανδρέων πῆχυν μετατεθῆναι. *Pag.183.lat.1.lin.1.* αὐτοῦ. *Chr.* αὐτοὺς. *ita & Curt: Lin 6.Christ.legit,* τότε πρῶτον τῇ χριστιανισμοῦ θεραπείᾳ, δι' ἧς κωνσταντῖνος. *Lin.17.Chr.legit,* τὰς δὲ παρθένους.

CAP. XV.

Pag.183.lat.2.lin.5. chr.legit, τὴν ἀρχήν: *ita & Cur. Lin.15. Chr.legit,* ὅσα ἐβούλετο: καὶ ἔπειτα ἔρχεσθαι ἐπιθυμήσας προσορμίζει. *Lin.21.* φουρμέντιος. *Chr.* φρουμέντιος. *ex Ruff. cap.9.lib.1. Lin.23.Christ.legit,* καὶ γυναικὶ κλῆρον τῆς βασιλείας καταλείπει, καὶ ἐλευθέρους τούτους ἀφίησιν. *Lin.33.* κακῶς: *Chr.* καλῶς, *ita & Cur. Pag.18 .lat.1.lin.3.Chri.legit,* ἐπὶ τὴν ἰνδῶν. *Lin.6.* σύρῳ *Chr.* τύρῳ, *ita & Cur.*

CAP. XVI.

Lin.9. ἄποικοι δὲ εἰσὶν ἰβήρων: *ita Chr.legit, & curt. Pag.18 .lat.2.lin.9.Chr.legit,* ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς σύλλους ἀνορθοῦν ἐπεχείρει το, οἰκονομεῖ πρὸς πίστιν, *&c. Lin.12.* κατενόστο. *Chr.* κατενόησε

γιουτοι

γνοντο. Lin.25.καχχύριου. Christ.βαχχούριυ. Curt. habet βαδουρίου.

CAP. XVII.

Lin.30.ἐν τῇ ἐρήμῳ. ita Chr. textus habet ἐν τῇ ῥώμῃ: vt Chr. ita & Curt. Pag.185.lat.1 lin.8. περίεωνθος. Chr. περίβινθος, ita & Curt. Lin 21 μανιχαῖος. Chr. μανής. Lin.23. μετενσωματῶσιν. Chr. μετεμψύχωσιν. Lin. 30. μανιχαίου. Chri. μανέντος.

CAP. XVIII.

Pag.185 lat.2.lin.11.αὐτοὺς. Chr. αὐτοῖς. Lin.19. Chr. legit, ἐκλάμψαντες διὰ τὴν ἀρετὴν γενόμενος ἦν καὶ οἰκετεύρως. Lin.23. Chr. leg. καὶ γράφειν μὴ παραιτεῖ. Lin.26. Chr. legit, ὅπως δεῖ σχοῖεν κατεργάσασθαι καὶ ἀλλὰ χώραν ἐρῶ: ita & Cur. Lin. 31. ἐυστάθιος. Chr. ἐυστάθιον: ita & Curt. Pag.186. lat.1.lin.2. Chr. legit, ἀμφότεροι δὲ λέγοντες. Lin.7. Chr. legit. φανερῶς δὲ οὐκ ἐφέρεται. τοῦτο γὰρ ἐπὶ πάντων. Lin.9. Chr legit, ἀσεβεῖς, pro ἀσεβῆ, item προτιθέντες, pro, λέγουσιν. Lin.28. ἐκλήθη. Chr. ἐκρίθη. ita & Curt.

CAP. XIX.

Lin.31. δύρυτον. ita & Curt. Lin.32 νικομηδείας. Chr. νικομηδεία. Pag.186.lat.2.lin.8. οὓς Chr. οἷς. Lin. 10. καὶ μὴ. Chr. καὶ δή. Pag.187. lat.1. lin.8. Chr. legit, ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς σου καὶ εὐσεβοῦς βασιλείας.

CAP XX.

Lin.27. Chr. legit, εὐσέβιος ὁ νικομηδείας: θεόγνις, νικαίας, μάρις, ita & Curt. Lin.16 πρὶν ἢ δὲ ἐπιστῆ. Chr. πρινὴ δὲ ἐπιστῆ, ita & Curt. Pag.187. lat.2. lin.2. οὖν καὶ πρέπον. Chr. ἦν καὶ πρέπον. Lin.36. οὐδὲ δείκνυται. Chr. οὐ δεδύνηται, ἀλλὰ σε, ita & Curt. Lin. 39. οὐδεὶς. Chr. οὐδέ.

CAP. XXI.

Pag.188. lat.1 lin.14. Chr. legit. πράττειν ἐκ λόγου οἰκίᾳ κρυπτόμενος, ita & Curt. Lin.26 Chr. legit, καὶ προσεδόκων δὲ ἑτέρας ὑποθέσεως. ita & Curt. Pag.188. lat. 2. lin.6. μετὰ. Chr. μὲν. Lin.7. ἐφ᾽ ᾧ τε. Chr. particulam τε expungit.

CAP. XXII.

Lin.36. τὸν πλήσιον. Chr. τοὺς φίλας. Lin.37. Chr. legit, βούλεσθε: τὰ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ τοῦ θεοῦ. Lin.38. Chr. legit, ὀππαρρησίαν ἐπιδεῖξαι, ἵνα τῆς ἀληθείας αὐτόθι οἱ συνελθόντες ποιήσασθε φροντίδα, καὶ εἰ τὰ κεκριμένα χωρὶς λόγου, ita & curt. Pag.189. lin.3. λοιπὸν. Chr. τόπον ἵνα. Lin. 5. ἱερῶν. Chr. ἑτέρων. Lin.3. Christ. particulam γὰρ expungit. Lin. 9. Chr. legit διηγήσασθε: & infra, ὥσπερ εἰκὸς. Lin.14 Chr legit, διωχθεὶς: ὅπερ ἐπειδὰν εὔλογον εἶναι, καὶ τοῖς καιροῖς πρέπον καλεφαίνετο, ἀσμένως. Lin.19 ὑπ᾽ ἐμοῦ. Chr. ἐπ᾽ ἐμοῦ: & δηλαδὴ quod sequitur, expunxit. Lin.22. Chr. legit, εὐλογούμενον ἐστιν. οἱ μέχρι νῦν τὴν ἀλήθειαν ἠγνοοῦν. Lin.23. Christ. legit, οἱ βάρβαροι νῦν δι᾽ ἐμέ. Lin.29. Christ. legit, δοκοῦντες προβάλλεσθαι, οὐ γὰρ ἕτοιμοι φυλάττειν, οὐδὲν πράττομεν, ἵνα πρὸς διχόνοιαν καὶ μῖσος συντείνοντα καθαίρειν, ἀλλ᾽ ἐπείχθητε. Lin. 35. καταλαγῆναι. Chr. προσπλακῆναι.

CAP. XXIII.

Lin. 41. κωλύσει. Chr. κωλύσειν. Pag.189. lat.2. lin.3. Chr. legit. τούτοις οὖν συναρπαγεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰς θυμὸν ἀχθεὶς, ἐν ἐξορίᾳ ὑποβάλλει τὸν ἀθανάσιον.

CAP. XXIIII.

Lin.12. λέγων. Chr. λέγον. Lin.16. ἐπιτεθευχέναι. Chr. ἐπιτετευχέναι. ita & cur. Lin.18. πολὺς. Chr. πολύ. Lin.19. Chr. ἄνθρωπον ὡς ὁ σαμοσατεύς.

CAP. XXVI.

Pag.190. lat.1. Lin.16. Chr. legit, πίστιν. ἀληθῶς, ἄριστον τῆς εὐσεβείας δικαίαν διδόναι, καὶ τῶν πάντων ἄξιον τῶν χαρισμάτων. Lin.36. ἑτέρων. Chr. ἑκατέρων, ita & curt.

CAP. XXV.

Pag.190. lat.2. Lin.16. Chr. legit, τῇ ῥωμαίων πόλει καὶ τῇ.

In Secundum librum Socratis Scholastici Ecclesiast. Historiæ.

In Elenchum capitum.

In hoc elencho capitum, nihil admodum Christophersonus immutauit, nisi quod hic etiam vt supra aliquot inscriptiones vno titulo sit complexus, quæ in codice græco diuersæ sunt. mox enim tertium caput cum secundo, & quintum cum quarto, rursumq́; octauum cum septimo coniunxit: rursumq́; decimum quartum cum decimo tertio, & iterum vicesimum tertium cum vicesimo secundo: & mox tricesimum quartum & tricesimum tertium, cum tricesimo secundo, itemq́; tricesimum septimum cum tricesimo sexto: ac deniq́; quadragesimum primum cum quadragesimo copulauit: ita vt ipse numeret in hoc libro capita triginta septem tantummodo, cum in excuso græco sint quadraginta septem.

CAP. I.

Pag.192. lat.1. lin.3 δεινον. Chr. δεῖν. Lin.10. Chr. legit, πολυτίχον, ita & Curt. Lin.12 ὅσα ταῖς. Chr. ὅσα αὐταῖς. ita & Curt. Lin.13 ἐπέστειλαν, καὶ ὅσα κατὰ διαφόρους.

II.

Lin.21. Chr. εἰ μὴ ὑπονοστήσῃ ἀθανάσιος ita & Curt. Lin. 24. προσφέρειν. Chr. προσφέρει, ita & Curt. Lin.31. Chr. legit, συνθέσθαι τῇ ἀρείου δόξῃ συνέπεισεν, ita & Curt. Lin.38. Chr. legit, ὡς αὐξηθὲν ἐκ μικροῦ. Pag.192. lat.2 Lin.7. Chr. legit, τῷ ἀλεξανδρέων λαῷ. Lin.11. Chr. legit, τὴν τῆς ὑμετέρας ἱερᾶς ἐπιεικείας ἀποπεφευγέναι γνῶσιν οἶμαι διὰ τὸν ἀθανάσιον, τὸν τοῦ προσκυνητοῦ νόμου ὑποφήτην. Curt. etiam habet hic, νόμου. Lin.14. ἐπιμένον. chr. ἐπιμένων. Lin.15. ἀφηρέθη. chr. ἀφηρεθεὶς. Lin.16. κελευθεὶς. Chr. κέλευται: quod quid sit, equidem non video. Lin.19. φιλεστάτην. Chr. προφιλεστάτην. Lin.26. Chr. τηλικοῦτον. Lin.27. Chr. διαφυλάξοι. Lin.29. Chr. φράζειν: ita & Curt.

CAP. IIII.

Pag.193. lat.1. lin.12. Chr. ἔπει δὲ ὁ λαὸς.

V.

Lin.34. ὑπογράψας. Chr. ὑπογράψαι. Lin.40. πλάκιλος. legit Chr. ita & Curt. Pag.193. lat.2. lin.2. χενοῦ. Chr. κενοῦ.

VI.

Lin.8. πρῶτον. Chr. αὐτὸν.

VII.

Lin.31. προκληθέντος. Chr. προχειρισθέντος, καὶ. Lin. 34. Chr. legit, τὸ δὲ ἀληθὲς ἐπιχειρήσαντες. Pag.194. lat.1. lin. 32. chr. legit, δῆλον δὲ πατρὸς ἀληθινῶς παιδὸς ὄντος καὶ υἱὸν ἀληθινῶς υἱοῦ ὄντος. Lin.33. ἀργῶν. Chr. ἀργῶς. Lin.38. ὑιὸν. Chr. υἱοῦ restituit ex Niceph. cap. 5. lib. 9.

VIII.

Pag.194 lat.2. lin.10. κατήγορον. Chr. κατήγαγον. Lin. 17. κρύξαι. Christ. κηρύξαι. ita & Cur. Lin.18. πολλῶν. Chr. πυλῶν, ita & Curt.

IX.

Lin.31. chr. legit, χαλκηδόνος.

X.

Pag.195. lat.1. lin.12. chr. ἡμερησίου. Lin.15. ὠρίζετο. Chr ὠργίζετο, ita & Curt.

XI.

Lin.24. christ. legit, ὁ πρότερος προΐστατο ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Lin.27. Chr. ἀδριανοῦ πόλεως. Lin.38. Chr. ἤλαυνε, ταῦτα μὲν οἱ περὶ. ita & Curt. Lin. vlt. τὴν βλασφημίαν καὶ τὰ ἐκ τούτων. Christ. τὰς στάσεις, καὶ τὰ τούτων. Pag 195. lat. 2. lin.7. ἡ ὅσαι. chr. ὅσ᾽ αἱ. Lin.9. chr. legit, ἐφθεγγόμενος τὰ πρὸς τούτων δυσφημίαν ἐφθέγγετο.

XII.

Lin.25. chr. καὶ ἦλθε vt superfluum expunxit. Lin. 28. περὶ. chr. παρὰ. Lin. 29. christ. legit, θυρίδα ἐκέλευε παῦλος.

Lin.

Lin.37. Chr. legit, ὀχήματι. Pag. 196. lat. 1. Lin. 6. Chr. legit hanc lacunam ita: καὶ δὴ καὶ τοῦ ἔργου εἴχοντο. vidit & hoc Curt. etiamsi librarius industriam eius obscuret. Lin. 15. μιᾶς. Chri. μίαν.

CAP. XIIII.

Pag. 196. lat. 2. lin. 3. καθιστᾶ. Christ. χειροτονῶσι, ita & Curt. Lin. 7. καρχηδόνιος. Chr. χαλκηδόνιος. Lin. 9. Chr. ἐκτεθεῖσαν πίστιν, ita & Curt. Lin. 11. πιστεύω. Christ. πιστεύομεν. ita & Curterius.

CAP. XV.

Lin. 36. τοῦτό τι. Chr. τοῦ τότε. Pag. 197. lat. 1. lin. 3. ἐσχάτου. Chr. ἐσχάτων. Lin. 12. πάντας. Chr. πάντα. Lin. 16. τὸ ἅγιον πνεῦμα εἶναι αὐτόν, ita legit Chr. Lin. 21. chr. λέγοντας ὡς χρονικόν. Lin. 26. καὶ πᾶσιν, καὶ πανταπᾶσιν. Pag. 197. lat. 2. lin. 2. ὡς τὸ ἐνδιάθετον. Chr. ὡς τὸ καὶ υἱόν. Lin. 5. τὸν χριστὸν. chr. τοῦ χριστοῦ. Lin. 6 βασιλείας. chr. βασιλείαν. Lin. 9. Chr. legit, τοῦ ἰσαάκ, & hanc particulam γὰρ expungit. Lin. 25. ἀλλοιώτου. chr. ἀναλλοιώτου. ita & Cur. Lin. 28 ἀναγκαιότερον . . . δὲ ἀβούλητον οὖσαν. chr. ἀνάγκην δηλαδή, καὶ οὐσίαν ἀβούλητον. Sic etiam Curterius, nisi quòd pro δηλαδὴ legat δηλονότι. Interpres admonet locum esse corruptum. Lin. 34. ὁδὸν. chr. ὁδῶν Pag. 198. lat. 1. lin. 2. ἐνεστερισμένου, Curterius adnotauit. Chr. ἐκστερισμένου. Christ. ἐνεστερισμένου. quo modo Niceph. legit, lib. 9. cap. 11. Lin. 18 Chr. legit, διὰ τὸ ἀλλογλώσσους εἶναι, καὶ διὰ τὸ μὴ συνιέναι. Sic & Curterius. Vide Nicephor. lib. 9. cap. 11.

CAP. XVI.

Lin. 30. σαβῖνος φησὶν Curterius legit, ὡς ὁ σαβῖνος φησίν. Lin. 39. κουρδρούβης. Chr κυρδούβης. Pag. 198. lat. 2. lin. 8. Christ. πρὸ διαγνώσεως, diuisim. Lin. 11. τοῦ πρὸς τῇ. Chr. τοῦ ἐν τῇ.

CAP. XVII.

Pag. 199. lat. 1. lin. 4. chr. legit, θεοῦ ἐξ αὐτοῦ παιδὸς ἀποτεχθεὶς: cætera quæ in contextu sunt intermedia, expunxit. Lin. 7. γεννᾷ Chr. γενιᾶν. Lin. 11 ὁδὸν, Christ. ὁδῶν. Lin. 17. ὁδον. ὁδῶν. Lin. 20. εἰλήφασιν. Chr. ὑπειλήφασιν. Lin. 33. κατήγγειλαν, Chr. κατήγγειλεν. Lin. 39. εἰσαγάγει. Christ συναγάγει. Curterius commodius συναγάγῃ. Pag. 199. lat. 2. lin. 4. βλασφημίαν. Chr. βλασφημιῶν, ita etiam curt.

CAP. XVIII.

Lin. 14. ὅρος. Chri. ὅρος. Lin. 15. ὅρου. Chr. ὅρους. Lin. 22. christ. legit, ποιοῦντα, sic etiam Curterius. Lin 26. προσφυομένους. Chr. προσκρουομένους. Lin. 38. christ. legit, αὐτὸν οὐχ ἅπαξ. Pag. 200. lat. 1. lin. 10. chri. legit, ἀπολαύσαντα. & infra, πεφρασθέντα. & infra ἀποχαλεπαίνεσθαι. Li. 19. δεδηλώκαμεν διὸ. Chr. δεδώκαμεν δι' ὧν. Lin. 20. σπουδάσαι. Chr. ἐλθεῖν. Lin. 31. ἔχη. Chr. εὐχη. & infra ἐκκλησία. Chr. ἀκυλεία, quæ & Curter. ex suis codicibus adnotauit. Pag. 200. lat. 2. lin. 27. ἡμετέραν. Chr. ὑμετέραν. Lin 31. chr. legit, καὶ τοσούτοις κινδύνοις νικήσας ἀποδίδοται νῦν ὑμῖν ἀθῷος, οὐ παρ' ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ' ἁπάσης τῆς συνόδου. hanc eandem lacunam etiam Curterius explevit. Lin. 36. αὐτοῦ. αὐτοῦ legit Chr. Lin. 38. ποθοῦντα. Chr. ποθοῦντα. Pag. 201. lat. 1 lin. 9. ἡμῶν. Chr. ὑμῶν. ita quoque Curterius. Lin. 21. chr. legit, ὦ βασιλεῦ. Pag. 201. lat. 2. lin. 8. αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ Lin. 9. θεθήσεται. Chr. δοθήσεσθαι. Lin. 15. ὅσοι γὰρ. chr. ὅσοι γοῦν. Lin. 21 ὑμετέραν. Chr. ἡμετέραν. Pag. 202. lat. 1. lin. 2. φυλάττοντες καὶ τὸν προειρημένον. ita legit Chr. Lin. 3. chr. legit, καὶ τῆς τοῦ βίου παντὸς εὐνομίας Lin. 7. Chr. καὶ λευκὴν expunxit. Lin. 9 Chr. καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν.

CAP. XIX

Lin. 18. Christ. legit, μάξιμος γὰρ μηδὲν μελλήσας. ita & Curter. Lin. 22. ψήφισμα περὶ Ἀθανασίου. post hæc verba Christ. explet huiusmodi lacunam, quam & Curterius adnotauit. ἐφ' ᾧ σφόδρα κατεκαυχήσαντο τοῦ μαξίμου οἱ ἀπεχθῶς ἔχοντες πρὸς Ἀθανάσιον. Lin. 25. Chr. legit, δόγμα πρότερον διαπύρως σπουδάζοντες. ita & Curt. Lin. 26. βιβλίῳ. Chr. βίβλιον: sic & Curt.

CAP. XX.

Pag. 202. lat. 2 lin. 9. Chr. legit, μαγνέντιος μὲν οὖν.

CAP. XXI.

Lin. 16. τῶν δὲ. chr. τούτων δὲ. Lin. 19 ἀναδείχθη. chr. ἀναδειχθεὶς. Lin. 40. Chr. legit, ὅτι γυναικὶ συνδιημερεύων Εὐτολίῳ ὄνομα.

CAP. XXII.

Pag. 203. lat. 1. lin. 8. πείσαντες. Chr. πείσας τε. ita & Cur. Lin 18. κατὰ τὰς. Chr. ἐπὶ τὰς. Lin. 21. Chr. legit, ἐλθόντες ἀσάλευτοι, δὲ τὴν συμφώνην. ita & Curt. Lin. 22. Chr. legit, συνόδου κάνονα κρατεῖν.

CAP. XXIII.

Lin. 25. ἀποστολικῷ. Chr. ἀπολογητικῷ. ita & Curt. Lin. 27. ἐπιφέροντας. Christ. ἐπεφοίτησαν. Lin. 32. Christ. legit, ἠρπάζοντο οἰκίαι, καὶ ἁρπαγαὶ καὶ ἔφοδοι κατὰ τῶν οἰκιῶν ἐγένοντο. καὶ νυκτὸς χριστιανοὶ κατεφέροντο, καὶ ἐπεσφραγίσθησαν οἰκίαι, καὶ ἀδελφοὶ ὑπὲρ κληρικῶν ἐκινδύνευον. locus restitutus est ex ipso apologetico Athanasij. vide in Petri Nannij latina editione, pag. 323. Lin. 40. ἐρχομένους: christ. εὐχομένους. Lin. 41 αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ. Lin. 42. ἅψας Chr. ἀνάψας. Pag. 203. lat. 2. lin. 2. γυμνούσας αὐτὰς. Chr. pro αὐτὰς, legit, λοιπόν. Lin 3. ἄνδρας τε. Chr. ἄνδρας δὲ. Lin. 4. αὐτῆς ἐχούσας, chr. ἐν αὐταῖς ἐχούσας Lin 7. καὶ τὰς παρθένους. legit Christ. reddidit tamen μετὰ τῶν παρθένων, ut & Curt. legit. Lin 13. μεῖζον. Chri. μείζων. refertur enim ad ἔλεγχος quod postea sequitur. Lin. 14. ἐξωρίσαμεν. chri. ἐξώρισαν μὲν, ita & Curt. Lin. 15. νειλάμμωνα. Chr. νειλάμμωνα: ibidem ἀγάθωνα, ubi ἀγάπιον adnotauit: in latino tamen textu Agapitum videmus apud Curterium. ibidem porro legit Chr. ἀνάγαμφον, μάρκον, δρακόντιον, ἀδέλφιον, ἀμμώνιον ἕτερον, καὶ ἕτερον μάρκον. ubi lacunam explet in contextu. Lin. 18. ἐφυγάδευσαν. Chr. ἐφόνευσαν. Lin. 27. ἐκυλινδεῖτο. Chr. ἐκυλινδεῖτο. Lin. 30. ἔχει. Chr. ἔχειν.

CAP. XXIIII.

Lin. 41. προὔπεμψε. Chr. προὔπεμπε. Pag. 204. lat. 1. lin. 9. chr. legit, κουρδούβης.

CAP. XXV.

Lin. 12. Chr. legit, οἱ δὲ ἐπιμείναντες ἄλλα ἔπραξαν. Lin. 13. Chr. legit, περὶ τῆς πίστεως δεδογμένων ἐνομοθέτουν. Lin 14. ἄλλην δὲ. chr. ἄλλας δὲ εἰς τὴν ῥωμαίων φωνήν. Lin. 32. καθεζόμενον. chr. καθεζόμενος. Pag. 204. lat. 2. lin. 4. Chr. legit, τὸ πλατυσμόν. Lin. 10. θεὸν. chr. θεῶν. Lin. 21. Chr. hæc verba καὶ κύριον τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν κύριον, expunxit ut superflua, fultus authoritate Niceph. lib. 9. cap. 21. est autem hic locus plane perturbatus. Lin. 25. chr. explet lacunam hic, & legit, δηλαδὴ τοῦ πατρὸς οὔτε καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀκούει τοῦ πατρός: quam & Curterius adnotauit. Pag. 205. lin. 1. Chr. adnotauit τοῦ θεὸν εἶναι, & alias τοῦ θεὸς εἶναι, Lin. 4. legit Chr. ἐν τῷ σιρμίῳ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ. Lin. 5. γερμινίου. christ. γερμανοῦ. Lin. 12. σουβστανίας. chr. σούσταντίας. græci enim plenis literis σουβσταντίας ob horrorem vocis, non proferunt. Lin. 13. ὁμοούσιον. chr. ὁμοιούσιον legit ex Niceph. qui sic habet, cap. 21. lib. 9 astipulante etiam Curt. Lin. 24. τὸ δὲ πατέρα. Chr. legit, τὸν δὲ πατέρα. Lin. 36. ἀναδείξῃ. Chr. ἀναδιδάξῃ.

CAP. XXVI.

Pag. 205. lat. 2 lin. 14. chr legit, κορδούβης: & lin. 15. legit, οὗτος procursus. ut & Curt. Lin. 21. Chr. legit, προσέφερον.

CAP. XXVII.

Pag. 206. lat. 1. lin. 10. τοὺς χώρους. Chri adnotauit τόπους. Lin. 17. μιανούσας. Ch. καταμιανούσας. Lin. 19. φλάνιανα. Chr. φλάβιανα. Lin. 29. τὴν γαλλίαν. Chr. τὴν ἰταλίαν. quo etiam usus est.

CAP. XXVIII.

Pag. 206. lat. 2 lin. 1. τοῦ τότε. Chr. τοῦ τότε. Lin. 3. ταῖς μαγγο-

γήγορίας. Christo. restituit τοῖς σοφιστικοῖς ἐλέγχοις:, vt & Curterius. Lin. 7. ἀνέθηκαν. chr. ἀντέθηκαν. Lin. 10. κατηγορίαν. Chr. ἔλεγχον.

CAP. XXIX.

Pag. 207. lat. 1. lin. 18. Christoph. legit, παραπέμψαντες τῶν ἄλλων ἕνεκα συνεληλυθέναι ἔφασκον. Lin. 29. Christ post hac verba, φανερόν τε πεποιήκασιν, explet hanc lacunam, quã & Curterius adnotauit, ἡ λέξις ἐκκλησιαστικοῦ μὲν ἠρνήθη ἐν τούτοις τοῖς ῥήμασι. Pag. 207. lat. 2. lin. 9. pro πέμψαι, Christophorsonus legit, πέμψαι: item pro λείψαι, legit λείψεται. Lin. 14. τὸν υἱόν, Christo. τὸν υἱόν, ita & Curterius. Lin. 25. Christoph. legit, τοῖς τότε κατὰ τὴν ἐν Ἀρμίνῳ σύνοδον ἀναγνωσθεῖσι προσετίθεντο. Lin. 27. δι᾽ ὧν. Christop. δι᾽ ἣν. Lin. 28. christoph. legit, διδασκαλίαν εὐσεβείας. Lin. 29. προστάσσωσι. Christo. προστάσσουσι. Lin. 33. Christophorsonus hoc loco hac verba, τοῦ παντὸς χρόνου, tanquam suppositia expunxit, secutus, vt admonet, Nicephorũ libro nono, ad finem libri. Lin. 40. ἀλλὰ κἂν τούτῳ. Christophorsonus, ἀλλ᾽ ἐὰν τοῦτο. Pag. 208. lat. 1. lin. 6. οἱ δὲ ἐπαγγελίᾳ, Christophorsonus, ἡ δὲ ἐπαγγελία. Curterius ἦν δὲ ἐπαγγελία: corruptela textus lectionem Christophorsoni affinitate soni veriorem esse declarat pronunciatione vulgari, præsertim cum sensus nihil habeat incommodi. Lin. 13. Christophorsonus legit, νῦν δὲ ἤρξαντο τῆς πίστεως, καὶ μὴ ὡς περὶ τῆς οὔσης ἐπεχείρουν. Lin. 15. ἀβελίαν, Christophorsonus, ἀμαθίαν. ita & Curterius. est enim allusum ad illud ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. Pag. 208. lat. 2. lin. 2. Christophorsonus legit, καὶ τοῦ τῆς σῆς εὐσεβείας. Lin. 6. Christophorsonus legit, τὴν πίστιν τὴν ἐκπαλαι. Lin. 9. κατασχόντες. Christophorsonus, κατέχοντες. Lin. 16. Christophorsonus legit, ὡς εἴπερ θάτερον γένοιτο, ἔσαι τοῖς ἐχθροῖς ἄδεια τοῦ ποιεῖν. Lin. 27. Christophorsonus legit, ἄτοπον ἐνομίσαμεν εἶναι: & proxima linea legit ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας. Lin. 33. φρονήματι. christ. τολμήματι. Lin. 36. σκέψιν. christophorsonus, σκῆψιν. Pag. 209. lat. 1. lin. 1. chr. legit, ἵνα οὖν μή. Lin. 4. christ. legit, ἀναδιδάξοντας. Lin. 6. Christop. legit, παρεκελευσάμεθα. Lin. 7. Christophorsonus legit, ἀρχαῖον δικαίως ὡρισμένον: & supra ibidem pro τῷ, legit τό. Lin. 8. ἀναδείξουσιν. Christophorsonus, ἀναδιδάξουσι. Lin. 9. ὑπέρ τε τῶν δικαίων. Christophorsonus, ὥσπερ τι τῶν δικαίων: sic & Curterius. Lin. 12. τὰς τῆς ἡμετέρας πρεσβείας. Christ. τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις. Lin. 15. οὓς ἅπαντας. christophorsonus rectius ἅπαντα legit, vt sensus constet in sequentibus. Lin. 20. Christophorsonus, τῶν ἐπισκόπων ἀφωρισμένων αἱ ἐκκλησίαι διαμένωσι. Lin. 23. διαφυλαττόμενος. Christophorsonus, διαφυλαττόμεθα: mox autem particulas ἐκ τῆς expunxit. Lin. 24. christophorsonus, παροικίαν ἀλλοτρίους ἐπιτρέψειας γίνεσθαι. Lin. 28. θειότητα. chr. ὁσιότητα: quod sensus ipse flagitat. Lin. 40. Christophorsonus, bis ibidem pro ἡμῶν, legit ὑμῶν. Pag. 209. lat. 2. lin. 18. συνωρᾶν. Christophorsonus rectius συνορᾷ, vt & Curterius. Lin. 37. ἅμα. Christophorsonus rectius, βίᾳ: vt & Curterius. Lin. 40. christophorsonus legit, καὶ ταῦτα ἐγίνετο βίᾳ τῶν βασιλικῶν προσαγμάτων. Linea 41. τὰ ἴσα. Christophorsonus, τὰ ἐναντία.

CAP. XXX.

Pag. 210. lat. 1. lin. 2. ὅτε. Christophorsonus, ὅτι. Lin. 12. μετριώτερον. Christophorsonus rectius μετέτερον: sicut & Curterius. Linea 15. καὶ ὅπως. Christophorsonus, ἀλλ᾽ ὅπως. Lin. 16. τὸ συγκροτεῖν. Christophorsonus articulum τὸ rectè expunxit. Lin. 19. ὑπουργός. Chr. legit, ὑπουργούς. Lin. 22 σπουδαίως. Christ. rectius σπουδαῖος, vt et Curterius. Lin. 29. συλληφθέντας. Christ. συλληφθέντες. Lin. 31. σώματα. Christop. σώματα, quod sensus ipse flagitat & Curterius etiam habet. Lin. 32. τιμωρίαν. Curterius legit, τιμωριῶν, optimè. Pag. 210. lat. 2. Lin. 14. Chr. legit, θαυμάσαι οὖν μοι ἔπεισι: ita & Curterius, nisi quod pro οὖν, legat, σύν: quod quo modo hic cõueniat, equidem non video. itaque librarij culpa hæc est. Lin. 19 καὶ ἐκεῖ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτοῖς. chr. legit, ac reddidit, καὶ ἐκεῖ τῶν τὸ ὁμοούσιον φρονούντων. Lin 26. φύλακας ἀκεραίους. Christ. ἐργάτας ἀκεραίους: quod & reddidit. Lin. 36. συνήρχοντο. Christophorsonus, συνήχοντο: quod sensus ipse postulat. Pag. 211. lat. 1. lin. 18. Chr. legit, ἦσαν οὖν τοῦτο οἱ προσεδρεύοντες. Lin. 35. Chr. legit, ταύτην δεδωκὼς δίαιταν ὀλίγον ὕστερον λέξω.

CAP. XXXI.

Lin 37. Chr. legit. ἐδέδεκτο μέν. Lin. 40. Chr legit, τοῦτο δὲ γέγονεν ἐν ὑπατείᾳ Τατιανοῦ. Pag. 221. lat. 2. Lin. 7. λούκιος. Christophorsonus, λαυρίκιος: ita & Curterius. Lin. 16. ἀφυφορώμενοι. Christophorsonus, ὑφορώμενοι. Lin. 20. δεῖ. Christophorsonus, δεῖν. ita & Curterius. Lin. 34. τὴν ἐναντίαν πίστιν. Christophorsonus, τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, ita & Cur. Lin. 41 ἡμετέρου. Christophorsonus, ἑτέρου: ita & Curter. Pag. 212. lat. 1. lin. 1. Christo. legit, διέλυσαν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸν σύλλογον. Lin. 3. ὑπογράφοντα. Chr. ὑποχειρίους.

CAP. XXXII.

Lin. 13 Chri. legit, εἰς ταυτὸν μέρος ἀρχαίῳ ἐναντίον συνεληλύθεισαν. Lin. 14. ἀπαντᾶν. Christophorsonus, ἀπαντᾷν, vt & curt. Lin. 23. τῆς εἰσαυρίας. Christophorsonus, τῆς ἰσαυρίας, ita & Curt. Lin. 31. πλήρεις. Christophorsonus, πλήρη. Lin. 32. λαβίκιος. Chr. λαυρίκιος. Lin. 34. εἰ καί. Christo. εἶγε. Lin. 39. ἀλλοτριωτ. Christophorsonus, ἀλλότριον τ. Pag. 212. lat. 2. lin. 2. verbũ πιστευόμενον, quod in fine huius lineæ positum est; Christ expunxit. quia & præcessit modo, & mox etiam sequitur idem, vt hoc loco sit superfluum. Lin. 14. Chr. legit, ἀλλοτρίους εἶναι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας νομιζομένη, αὐτὴ μὲν, & cæt. Lin. 18. τοιαῦτα ταῖς λέξεσιν. Chr. legit, αὐταῖς λέξεσιν. Lin. 20. ὡσεί. Chr ὡς εἰ. ita & curt. Lin. 21. Christ. legit, οἵ τε πρὸ αὐτοῦ, καὶ οἱ μετ᾽ ἐκεῖνον: ita etiam Curterius. Lin. 24 οἱ πάντες. christophorsonus, ἑκόντες. Lin. 27. ἐν Νικαίᾳ γνώμῃ. christophorsonus πίστις legit pro γνώμη, id quod est sane vsitatius, & agnoscit etiam Curterius. Lin. 29. ὑπὸ τοῦ πάροντος. Christophorsonus, ἐπὶ τοῦ πάροντος: vt & Curterius. Lin. 30. στιχοῦσα. Christophorsonus, στείχουσα. Lin. 31. πῶς δὲ καί: ita Christ. & Curter. Pag. 213. lat. 1. lin. 19. ὕστερον. Christophorsonus, ἤδη πρότερον. Lin. 20. κρῖναι. Chr. κριθῆναι. Lin. 21. ὅμοιος. Christophorsonus ὁμῶς. Lin. 27 Chri. legit, ὅπως ἂν κριθείη περὶ τῶν κατηγορουμένων καὶ οἱ τοῖς περὶ Ἀκάκιον προσπεφεύγασι. Lin. 38 ἐνδόξιον. Chr. εὐδοξίου. Lin. 41. διὰ μαρτυρίας, Chr. διαμαρτυρίας, & ibidem Christophor porro legit, ἐχρῶντο κατὰ τῶν περὶ Ἀκάκιον: sic etiam Curterius. Pag. 213. lat. 2. lin. 14. εἰ μηδὲν, &c. Christophorsonus, εἰ μὴ ἐν αὐτῇ προσεθείκασι ταῦτα ῥήματα. Curterius paulo aliter: sed Christoph. lectio placet. Lin. 22. Curterius post hac verba ὡς γέγραπται, suffragante Nicephoro explet hanc lacunam: ἐπὶ καταλύσει τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, καὶ γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας παρθένου κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται. id est, ad abolendum peccatum & mortem, & natum de spiritu sancto ex Maria virgine secundum carnem, sicut scriptum est. Lin. 37. αὐτοῖς. Christophorsonus, αὐτός. Lin. 36. γνώμην. Christophorsonus rectius, μνήμην. Pag. 114. lat. 1. lin. 3. Chr. legit, ἡ δὲ εὐδοξίου τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ πεμφθεῖσα.

CAP. XXXIII.

Lin. 35. δογμάτων, Christophorson. βρωμάτων. vide Epiphanium sic & Curterius. Pag. 114. lat. 2. lin. 11. ὑπογραφέντας. Christophor. ὑπογράφοντας. Lin. 15. christophor. legit, ἡ μεγά-

λη ἐκκλησία ὀνομαζομένη σοφία ἀνεκαινίσθη: *ita etiam Curterius.*

CAP. XXXIIII.

Lin.30. ποθούμενα. *Chr* πειθόμενοι. *Curterius melius. Infra aũt legit Christ.* ἐπὶ πυθόμενα δὲ τὸν πλοῦτον κωνσταντινου πόλεως ἀποκεκλεῖσθαι, *vt & Curterius. Lin.33.* ἰθικὴν. *Chr.* ἠθικὴν. *Lin.34.* προσήκειν. *chr.* προεθήκεν. *Pag.21, lat.1. Lin.3.* ἔθη. *Chr.* ἔθνη, *ita & Cur.*

CAP. XXXV.

Lin.11. chri. legit, φανερῶς μὲν τὸ ὁμοούσιον δογματίσαντες τὸ πρότερον, ἤδη δὲ οὐκ ἐκτρατοῦντες αὐτό. *post hac verba Christ. insignem lacunam expleuit his verbis:* οὗτος δὴ τὸν μὲν υἱὸν θεὸν εἶναι κατὰ πάντα τε καὶ κατ' οὐσίαν ὅμοιον τῷ πατρὶ εἰσηγεῖτο, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἄμοιρον τῶν αὐτῶν πρεσβείων ἀπεφαίνετο διάκονον καὶ ὑπερέτην καλῶν, φημὴ μὲν τις παρὰ, *& cat. Lin.15. Christo.* ὁ τῆς σεβαστείας ἐκβληθεὶς: *ita etiam Curt. Lin. 27.* ὅμοιος. *Christoph.* ἀνόμοιος. *ita & Curterius. Lin.32. Chr. legit,* διηρημένων δὲ τότε. *Lin.36.* φησὶν. *Chr.* φασὶν. *Lin. 41.* ἐπιχείρων, διηλέγχοντο. *Pag.251. lat.2. lin.1.* τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τὴν κατάγνωσιν οὐ φέροντες. *Christoph. legit,* τῶν ὀνειδισμῶν καὶ τῆς καταγνώσεως καταφρονοῦντες.

CAP. XXXVI.

Lin.14. βυριτῶ. *Chr.* βηρυτῶ. *Lin.18.* παρ' αὐτῶν. *Chr.* παρ' αὐτόν.

CAP. XXXVII.

Lin. 35. Christop. legit, ὁ καῖσαρ ἰουλιανὸς πολλοῖς ἐν ταῖς γαλλίαις βαρβάροις συμπλακεὶς: *ita & Curt. Lin. 40.* τοῦ ταύρου. *Chr.* τοῦ ταύρου. *ita & Curt.*

Socratis Lib. 3.

In Elenchum Capitum.

Quarto capiti quintum & sextum Christophorsonus adiecta particula καὶ, *coniunxit.*

Quinto igitur capite, quod antè septimum erat, pro ἐυζώϊος *legit* ἐυσέβιος.

Capite 12. quod antea 11. quod antea erat 13. Chr. legit, περὶ τῆς ταραχῆς, ἣν κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐποίει ὁ βασιλεύς.

Capiti 18. coniungit 19. & ex vtrisq, 16. caput facit.

Capiti 20. coniungit cap.21. & ex vtrisq, caput 17. facit.

23. Capiti cap.24. coniungit & ex vtrisq, cap.19. facit.

CAP. I.

Pag.216 lat.2. Lin.19. ὅμως δὲ. *chr.* οὕτως δὴ. *Lin.29* γάλλος μὲν τῆς. *chr. pro* τῆς, *legit,* ταῖς, *vt & Curt. Pag.217. lat.1. Lin.8.* ἐραστὴς ἦν. *Chr.* ἐραστὴς ὤν. *Lin.14.* ἐκβάλλοντος αὐτῷ. *chri. & Curt.* ἐμβάλλοντος αὐτῷ, *qui instillabat illi: qui immittebat: iniciebat illi. Lin.15. Christ. legit,* ταῦτα τὰς ἀκοὰς τοῦ κρατοῦντος οὐκ ἐλάνθανε, ἐν μέσῳ ἐλπίδος καὶ φόβου ὤν, τὴν τε ὑπόνοιαν, *&c. Lin. 20. Chr. legit,* τὴν τοῦ βασιλέως ἐλάνθανε ὁρμὴν. *ita & Curt. Imperatoris animum placauit, vertit Christ. Lin.34.* νέος ὤν. *Christ. & Curter.* νέος ἦν. *Lin.40.* πολίχνιον. *Chr.* πολιχνίον. *Lin. 41. christ. legit,* ἐν μέσῳ τῶν κιόνων ἐκ χαλαστίου ἠρτημένος, *& cat. ita & Curt. funiculo suspens. Pag. 217. lat.2. lin.5.* τὴν οἰκείαν. *Christo.* τὴν ἰδίαν. *Lin.7.* ἐπίεφη. *Chr.* ἐπέμφθη. *Lin.18.* καταγινώσκων. *Christ.* ἀναγινώσκων. *Pag.218. lat.1. lin.9. christ. legit,* κουρᾶς δὲ, ἔφη δὲ εἰς πολλοῖς ἄρχεται: *quo modo etiam ferme Curterius legit. Lin. 17. Chr.* εἰς τὴν συγκλήτου βουλὴν ἀπεδείκνυτο. *dictionem* λόγος *hinc expunxit. Ibidem autem lacunam Christophorsonus explet statim post verbum* ἐπεδείκνυτο, *his verbis:* μόνος γὰρ βασιλέων ἀπὸ ἰουλίου καίσαρος πρῶτος εἰς τὴν τῆς συγκλήτου βουλὴν λόγους ἐπεδείκνυτο. *hoc est, Solus enim ille Imperatorum post Iulium Casarem orationes in Senatu exhibuit: hanc lacunam etiam Curterius ex suis codicibus expleuerat. Lin.22.* πλεονάζων. *Chr.* πλεονάζον. *refertur enim ad* τὸ κενόδοξον, *quod sequitur. Lin.30. chr. legit,* τοσαῦτα ὡς ἐν ἐπιδρομῇ εἰρήσθω.

CAP. II.

Lin.34. Chr. τὸ μίθρα, *ita & Curt. Lin.38.* ἀδύνατον. *chr.* ἀδύτου. *ita etiam Curt. Lin. 39.* ταῦτα δὲ. *christoph.* ἐνταῦθα δὲ. *Pag.218. lat.2. lin.6.* λίθοις. *Christophor. & Curterius,* ξίφεσι.

CAP. III.

Lin.16. ἀπαχθῶς ἔχοντες: *ita textus, in quo Christophor. nihil immutauit. Curterius legit* ἀπεχθῶς ἔχοντες: *quanquam aũt significatio vtriusque eodem fere tendit, vt significet, vel odium eos cõcepisse, vel illi offensos esse, vel denique simultatem cum illo gerere. posterior tamen illa lectio videtur hoc loco significantior. Lin. 28.* καλῶς, *Christoph. legit,* κακῶς, *perperam, quod ipse sensus arguit. Lin.32.* ὁ βασιλεύς. *Christophor. & Curter.* ὁ στρατηγὸς, *quod ipse sensus flagitat. Lin. 33.* ἀναθύματα *Christ.* ἀναθήματα. *Lin.36.* ἑαυτῶν. *christophor.* ἑαυτὸν. *ibidem paulo superius Christoph. legit,* ἀσεβῶς, καὶ ἴσως. *Lin 37.* εἰς μειζότερον γὰρ ὑμῖν: *ita christophorsonus. Pagina 219. lat.1 lin.3.* παραβάλλεται. *Christoph rsonus,* παραβάλλετε: *ita & Curterius. Lin.11. christophorsonus legit,* ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. *Lin 15. christophorsonus legit,* πλημμελεῖται τοιοῦτό τι παρ' ὑμῶν. *Lin.16.* ἦρξε. *Chr.* ἄρξαντα. *Curterius habet* ὃς ἦρξεν. *sed Christophors. lectio videtur concinnior. Quod autem Socrates hic habet* τὸν πάππον, *id est auum, Nicephorus libr. 10. cap. 8. legit,* μητραδελφὸν, *id est, auunculum. Lin. 18. Christoph. legit,* οὐ πάντα ἂν δεῖ δῆμον περιιδεῖν τόλμημα. *Lin.19.* δεῖ καθᾶραι, *legit pro* διακαθᾶραι. *rectius fortè,* δίοι καθᾶραι. *Lin.21.* ἄπορ. *Chr.* ἄπειρ. *ita & curt.*

CAP. IIII.

Lin.31. καθάλων. *Christophorsonus* καράλων, *Caralorum reddidit. Curter. habet* καράλων, *melius, vt & Christophorsonus vertit, Caralorum.*

CAP. V.

Pag. 219. lat.2. lin.12. προλήψεων. *christophor.* προλήψεως. *Lin.29. christ. legit,* προθυμούμενος. *& mox ibidem πεποίηται, quod & Curterius agnoscit. Lin.36.* ὅτ' ἄν. *christophorsonus* ὅτε ἄν. *Pag.220. lat.1 lin.2.* εἰρῆσθαι. *Chr.* εὑρῆσθαι, *quod ad sensum quadrat melius. Lin.4.* σημαίνει. *Chr.* σημαίνειν. *Lin. 7.* τὴν λέξιν. *Christ.* τῇ λέξει, *ita & Curter. Lin.11.* πᾶν τι. *Chr.* πάντι. *Curterius* πάντως. *Lin.16. Christoph. legit,* εἰ δὲ καὶ ἐν παρεκβάσει, *ita & Curterius. Lin.18.* πεποιημένον. *Christo.* πεποιημένον.

CAP. VI.

Lin. 35. πρὸς δὲ τὸν ἀδὰμ. *Chr. & Curt. pro* ἀδὰμ *habent* δαβίδ. *historiam vide 1. Regum 22. Lin. 40.* μείζων. *Christ.* μεῖζον. *Pag.220. lat.2. lin.3.* εἰ γὰρ λοιδοροῦσι, *& cat. Curterius admonet, ante hac verba, lineas fere 30. vel desiderari, vel de industria pratermitti, reperias ex collatione loci apud Athanasium interprete Nannio pag.324.345. Lin. 5.* τὸν μὲν ἰακὼβ, *& cat. Christ. & curter. legunt,* τὸν μὲν ἰακὼβ φεύγοντα τὸν ἀδελφὸν ἡσαῦ. *Lin.6.* εἰς μηδίαν. *Chr.* εἰς μαδιάν. *Lin.19. Chr. legit,* τὸ τόλμημα περιίσταται. *Lin.20* ζητοῦνται. *Chri.* ποιοῦνται. *Lin. 22.* ὅπως δήποτε δύνασθε. *Christophorsonus,* ὥστε δήποτε δύναται διασώζεσθαι. *Curterius cum Christophorsono conuenit, nisi quòd* ὥστε *retineat* ὅπως *quod est in contextu: quare hanc lectionem retinendam censeo. Lin. 25.* ἐκ τῆς πόλεως ταύτης.

Chr.

Chr. ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, vide Matth. 10. Lin. 28 ὁ ἐκ τοῦ δώματος. Christophorsonus, ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, vide Matth. 24. Lin. 31. christophorsonus legit, καὶ ἐστὶν οὗτος ὅρος ἀνθρώποις εἰς τελειότητα φέρων, ita etiam curt. Lin. 35. τοῦτο παθεῖν. chri. τοιοῦτο παθεῖν. Pag. 221 lat. 1. Lin 3. ἐπιριπάζει. Chr. περιπάτει. Lin. 23. κατὰ καιρὸς. christophors. κατὰ καιροὺς. rectius. admonet autem io. Curterius, hic rursus vel omitti de industria multa, vel desiderari ex Athanasio, quæ patebunt ex collatione pag. 326. & 327. editionis Nauniana latina.

CAP. VII.

Lin. 35. ᾄδη. christo. αἰδοῖ. curterius, αἰδοῦς, sed chr. melius. Lin. 40. Christophorsonus legit, παυλῖνος δὲ μίαν, τῶν μικρῶν, &c. Pag. 221, lat. 2. lin. 4. λεγόμενα. christophors. γενόμενα.

CAP. VIII.

Lin. 14. ὑποκτάμενον ἐπίσκοπος. curterius, ὁ πεκτάβιον ἐπίσκοπος. Lin. 15. πίστεως δόγματα. post hæc verba Christophorsonus explet insignem lacunam, quam Curterius adnotauit his verbis: τοῖς τε ἐν ἰταλίᾳ, καὶ γαλλίᾳ ἐπισκόποις. καὶ γὰρ πρότερος τῇ. ἑσπερίας ἐπαρχιῶν κατειλήφει, & cæt. Lin. 22. σικελίᾳ. Christophorso. σελευκίᾳ. Lin. 25. πρὸ τούτῳ. christ. πρὸ τούτου. Lin. 26. ἡμεῖς φησί, ὑμεῖς φασίν. Lin. 29. Christophors. οἱ κατὰ τὴν δύσιν φασὶν ἑνοῦν τὸ ὁμοούσιον. ita etiam curt.

CAP. X.

Pag 222. lat. 1. lin. 20. ἐπὶ ὧν μαρτυρῆσαι. Christophor. ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι, ita & curt. Lin. 23. christ. legit, τὸ ὅπως οὖν παρελθεῖν, ita & curt.

CAP. XI.

Lin. 27. Christophor. legit, πάντας ἐπὶ τὸ θύειν τοῖς ἀγάλμασιν ἐγχειρῆσαι. Lin. 28 Christ. legit, λέγομεν ὡς κελεύει νόμος αὐτῶν. Lin. 29. ἀξίᾳ Christ. ἄξια: & hic porro explet lacunam his verbis: καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτηδείους πρὸς τὸ ἄρχειν. Lin. 30. χορευτηρίῳ. Chr. hoc nomen subiecta virgula adnotauit: curt. legere mauult χοντευτηρίῳ: Theatrum autem vertit Christopho. Lin. 37. βιβλίον. christopher. ἐπιβόλιος: ita & Curter. qui admonet, in epistolis Iuliani esse, ἐπιβόλος.

CAP. XII.

Lin. 17. διὰ τοῦ πλείου. Nicephorus rectius legit, διὰ τοῦ νείλου. per Nilum traiecit in Aegyptum: quod & curterius adnotauit. Lin. 18. ὡς συλλαβεῖν, & cæt. Curterius pro ὡς, hic melius legit, οἱ. Pag. 222. lat 2. lin. 32. ἀποστάτης περίεργα. chr. βασιλεὺς περιεργα, quod & secutus est.

CAP. XIIII.

Pag. 223. lat. 1. lin. 15. Christophor. legit, ὁ μὲν πατὴρ γραμματικῶν, σοφιστικῶν, ὁ δὲ υἱὸς χρησίμως, & cæt. quibus verbis lacunam hic asterisco notatam explet ac sanat. Curterius pro σοφιστικῶν, legit ῥητορικῶν, in quo est glossa. Lin. 17. Christ. legit, ὁ μὲν γὰρ ἅτε γραμματικὸς εὐθὺς τὴν τέχνην. &c. vbi verborum commoda metathesi scriptura emendatur. Lin. 19. καὶ ἅσφ. Christ. καὶ ὅσα: ita etiam Curterius. Lin. 20. συγγεγράφθαι christ. & Curter. συγγεγράφθαι. & infra pro δακυλικῷ legunt ἡρωϊκῷ. Lin. 22. ἀνέκειος ἦ. christophorsonus ἀνήκοος ἦ. Lin. 27. ἀπείθη Christ. ἀπεσβη: ita & Curt. Lin. 29 Chr legit, τὴν μὲν γὰρ τοῦ βασιλέως ταχεῖαν τελευτὴν. ita & Curterius. Lin. 38. chri. legit, οἷον ἐπικουρείους ἢ ἄλλους ἐριστικούς. Curter. putat hic rectius legi ἄλλως. sed mihi lectio Christophorson. placet. Pag. 223. lat. 2. lin. 10. κατέλιπον. christ. κατέλιπεν. Lin. 17. ἀνέτρεπε. chr. ἀπέτρεπε. Lin. 20. παρεγγυᾶσιν. Chr. παρεγγυῶσιν, ita etiam Cur. Lin. 22. ὑμᾶς. Chr. ἡμᾶς. Lin. 30. τελευτοῦ. chr. τελευτῶ.

CAP. XV.

Lin. 40 πλέοσαις. chr. πλέισας. Pag. 224. lat. 1. lin. 14. ἅθεν ὑποθέσει. Chri. ὅθεν ὑπόθεσιν: ita etiam curterius, cuius tamen verba hic, vt & sæpius alibi, valde mendose sunt excusa. Lin. 19. λόγον διεξελθών. post hæc verba chr. & Curt. lacunam explent his verbis: στίγματα δὲ ἐν νεκρῷ τῇ ἀντιοχέων πόλει κατέλιπεν. περὶ μὲν δὴ τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

CAP. XVI.

Lin 31. chr. legit, οἷα οἱ περὶ διοκλητιανόν, ita & Cur. Lin. 33. Chr. legit, κελεύει σαλουστίῳ τῷ ἐπάρχῳ, ita & Curter. nisi quod pro ἐπάρχῳ legat ὑπάρχῳ.

CAP. XVII.

Pag. 224. lat. 2. Lin. 11. chr. & Curt. legunt, ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλοι μὴ τοῦτο ποιῶσιν. Lin. 27. Chri. legit, ὅσος δὲ ἐκ τούτου γενόμενος ἰουδαίους κατέλαβεν.

CAP. XVIII.

Pag. 225. lat. 1. lin. 6. chri. legit, τὰς πόλεις ἐλάμβανε, περιστοιχίσας δὲ κτησιφῶντα τὴν μεγάλην πόλιν: ita & Curterius. Lin. 14. μετενσωματώσεως. Christophorsonus, μετεμψυχώσεως.

CAP. XIX.

Lin. 39. τὴν ζωὴν. Chr. & Cur. τὴν ζωνὴν. Pag. 225. lat. 2. lin. 7. νισιχον. Curt. rectius, νισίβιν, quod & Christ. interpretatione sua reddidit, etiamsi ad marginem codicis græci non adnotauit. Lin. 8. ita habet textus græcus: τούτων δὲ διαγγελθέντων, χριστιανοὶ μὲν ἀνεῤῥώννυντο τελευτὴν: τὸ στρατιωτικὸν δὲ σύμπαν τὴν ἀφύλακτον αὐτοῦ θερμότητα διεμέμφοντο. Quod Christophorsonus ita reddidit: Quibus rebus nunciatis, sicut Christianorum animi Iuliani morte erant recreati, sic exercitus vniuersus improuidam eius & ardentem ferociam, grauiter incusauit. Curterius ita legit commodius: τούτων διαγγελθέντων χριστιανοὶ μὲν ἐῤῥώννυντο, οἱ δὲ τὴν θρησκείαν ἕλληνες, πένθος ἐποιοῦντο τὴν ἰουλιανοῦ τελευτὴν, τὸ στρατιωτικὸν δὲ σύμπαν, & cætera: quod ita reddidit: Quibus nunciatis, Christianorum recreati sunt animi. Contra græci religione Iuliani morte perturbati: vniuersus autem exercitus, & cætera. Pagina 225. lat. 2. linea 15. εἶπεν. Christophorsonus, εἶχεν. Linea 18. τοῦ χριστιανισμοῦ καθάπτεται. Curterius hic particulam κατὰ præponere videtur, quod quid hic operetur, non satis intelligo. phrasis enim græcanici sermonis eam hoc loco non admittit. Linea 25. ἐγὼ δὲ σοφιστὴν: Curterius legit, ἐγὼ δὲ αὐτὸν σοφιστὴν, quod & Christophorsonus reddidit, quanquam ad codicẽ Græcum non adnotauerit. Linea 27. ἐπεὶ καὶ εἰς κωνστάντιον ζῶν ἐπέγραφεν, τελευτήσαντος δὲ ὕβρεις μέσας ἐγκλημάτων κατέχεεν. Curterius ita: ἐπεὶ καὶ εἰς κωνστάντιον ζῶντα μὲν ἐπαίνους ἐπέγραψε, τελευτήσαντος δὲ ὕβρεις & cætera. Christophorsonus hic nihil adnotauit. & interim ita reddidit: Nam Constantium, dum vixit, suis scriptis laudauit, & cætera: ex quo intelligitur, Christophorsonum, aut coniectura sensum deprauati textus fuisse assecutum, aut conceptam textus emendationem margini adscribere neglexisse. Pagina 226. lat. 1. linea 16. ὑπὲρ ἀνθρώπων, Christophorsonus, ὑπὲρ ἄνθρωπον: supra vires ingenij humani. Linea 12. Christophorsonus legit, εἰς παράστασιν τοῦ ἤθους αὐτῶν, ἅπερ τεκμηριώμενος γράφω. Lin. 13. φησὶ γὰρ ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ πρὸς ἕλληνας: christophorsonus admonet, hoc loco videndum esse Nazianzenum ipsum. Curterius, Nazianzeni, inquit, Codex græcus ita inscribitur, κατὰ ἰουλιανοῦ βασι-

βασιλέως σιλέντιωτικὸς δεύτερος: reperiuntur autem hæc pag. 306. lib. 8. In Billij versione pag. 646. quod ideo notaui, vt iudices, quid interpres ab interprete differat. Lin. 15. προσλαλοῦσα. προσλαβοῦσα. Lin. 17. τῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ νεωτερισθέντων. Curt. τῶν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ νεωτερισθέντων. christo. τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων. male igitur textus pub. quia & plurali numero & passiuo sensu cernitur. melius autem Curter. quia numero vtitur singulari cum de vno Gallo Iuliani fratre sermo sit. Rectissime verò Christoph. cum actiuè loquatur de Gallo isto, qui res nouas aduersus Imper. molitus fuerit. Lin. 23. ὁ φαῦλος. chr. οὐ φαῦλος, ita & curt. Lin. 23. χακῶς. christ. & Cur. καλῶς. est autem senarius iambicus. Lin. 24. ὦ μοι. chr. ὦμοι. Cur. Nazianzenus, inquit, sic, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνατηκούμενοι: humeri alterius subsultantes, forsan non male dixeris. Billius verbi græci metaphoram exprimere maluit. Lin. 26. πλυέων. Chr. & Curt. πνέων. Lin. 34. γενόμενος. Curter. rectè legit, γίνεσθαι. Lin. 38. ἔτι δὲ καὶ ἀνδρῶν ἀπάνθρωποι, καὶ θηριώδεις ἀλλοκότων τε καὶ συνθέτων φύσεις καινοτομηθῆναι: quæ perturbata esse videntur. Curterius ex Nazianzeno ita legendum proponit: ἔτι δὲ καὶ ἀνδρῶν ἀπανθρωποτάτων, καὶ θηρίων ἀλλοκότων τε καὶ συνθέτων, ὧν αἱ φύσεις ἐκαινοτόμησαν: id est: Insuperque & homines immanissimi, & belluæ monstrosæ, & ex diuersis compositæ prodierint, quarum natura insuetata erat. Pag. 226. lat. 2. lin. 1. ἐγκαταλέξαντες. christ. ἐγκαταλλάξαντες: item post hoc verbum supplet insignem lacunam his verbis: πάντα δὲ πρὸς οἰκεῖον ἐκλαβόντες σκόπον, πολλοὶ μὲν πρὸς αὐτοὺς ἀπαντήσαντες ἔδειξαν, ἀναζητήσαντές τε καὶ διελέγξαντες: quæ & Curt. agnoscit. Lin. 16. ῥημάτων. Chr. πραγμάτων. Lin. 21. ἁπλουστέρων. christ. & Curt. ἁπλούστερον. Lin. 37. ἄλλος. chri. ἄλλως. Pag. 227. lat. 1. lin. 6. μικρὸς. christ. & Curt. μακρὸς. Lin. 12. τελευτῆς. Christ. & curt. τελετῆς. Lin. 13. oraculum quod hic satis corruptè proponitur, ita chri. emendauit subscribente etiam Curterio, ἄττιν ἱλάσκεσθε θεὸν μέγαν, ἁγνὸν ἄδωνιν. vno pede truncatum est, ideoque post θεὸν, supple, τελεταῖς, aut simile aliquid. iam in 2. curt. non εὔβιον, legit, sed εὔιον, quod magis placet: εὔβιον, ὀλβιόδωρον, εὐπλόκαμον διόνυσον. hic tamen prius carmen deinde & immediatè sequentia sic restituit: ὁ μὲν δὴ χρησμὸς, ἄττιν τὸν ἐκ μανίας ἐρωτικῆς ἑαυτὸν, &c. Lin. 16. secundum oraculum. Chr. ita legit, Ζῆνα θεῶν ὕπατον, καὶ ἀθηνᾶν τριτογένειαν τιμᾶτε βροτέων ἐν σώμασι κρυπτὸν ἄνακτα, ὃν μὲν ἀρίσταις Ζεὺς ῥα γοναῖς ἔσπειρεν ἀρωγὸν εὐνομίης θνητοῖσιν ἀλέξανδρον βασιλῆα. Lin. 20. κολακείαν. chri κολακείᾳ, & ibidem pro ἀποθεώσαντες legit ἀποθεώσας, & sequenti linea mox pro ἔχρησαν legit, ἔχρη. Lin. 21. Tertium oraculum curter. & Christo. ita restituunt. ὕστατον ἡρώων κλεομήδεα ἀστυπαλῆα ἐν θυσίαις τιμᾶθ᾽ ὡς μηκέτι θνητὸν ἐόντα.

CAP. XX.

Lin. 34 προσθήσεται. Chr. προσθήσεσθαι, ita & Curt. Lin. 36. οὐκ εὐθὺς. Chr. ὡς εὐθὺς, ita & curt.

CAP. XXI.

Pag. 227. lat. 2 lin. 11. προσέχοντας. Christ. προσέχοντας. Lin. 28. Chr legit, τισὶν ξένον ὄνομα. Lin. 37. Christ. legit, ἥτις ἐστίν, πιστευόμενον εἰς ἕνα θεὸν. Pag. 228. lat. 1. lin. 2. διαλαμυδρίανος Christ. διὰ λαμυδρίανος: eademq; emendatio lin. 4. rursus occurrit infra, nisi quòd illic pro λαμυδρίανος legatur λαμυρίανος. Christ. vtrumque expressit. Lin. 11. ἑκάστου. Chr. ἕκαστοι, ita & curt.

In Librum Quartum.

In Elenchum capitum.

Nono capiti decimum coniunxit. decimo quarto coniunxit decimum quintum & decimum sextum. decimo septimo decimum octauum, vicesimo vicesimum primum. ita vt quod in textu publicato vicesimum primum erat, iam sit decimum quintum. Tricesimo secundo rursus tricesimum tertium: & tricesimo quarto tricesimum quintum, itemq; tricesimo septimo tricesimum octauum coniunxit, ita vt iam tricesimum primum sit, quod antea erat tricesimum octauum.

CAP. I.

Pag. 229. lat. 2. lin. 8. πανένιος, Chri. πανένιος, & infra, pro χιμάλεως, legit κιβάλεως, ita etiam curt. Lin. 41. διδαχθέντες. Chr. διαιτηχθέντες.

CAP. II.

Pag. 230. lat. 1. lin. 5. ἐξαιτοῦσιν. Christophr. ἐξαιτοῦσί τε. ita & Curter.

CAP. IIII.

Lin. 32. ψηφίζονται. Christophor. καταψηφίζονται, ita & curterius.

CAP. VI.

Pag. 230 lat. 2. Lin. 25. Chr. legit, ἐπέχειν τὰ τῆς ἐκκλησίας παραχωρεῖν. ἰδμὲν μὲν οὖν ὑπ᾽ αὐτῷ τιθέμενοι.

CAP. VII.

Lin. 30. Chr. legit, ἐνθρονίζεσθαι δὲ τὸν εὐνόμιον. οἱ δὲ ἀλλοιούσιοι πειθόμενοι, οἶκον εὐκτήριον ἔξω τειχῶν κατασκευάσαντες. curterius paulò aliter, sed hæc lectio videtur esse concinnior. Lin. 31. καὶ περὶ μὲν εὐσεβίου. Christ. pro εὐσεβίου legit, ἐλευσίου, Pag. 231. lat. 1. lin. 4. ἐξεφώνει. Chr. ἐξενοφώνει. Lin. 5. μὴ ἐνεγκόντες οὖν. Chr. pro οὖν legit, γάρ. Lin. 6. ἐπίσκοπος. chr. ἐπίσκοπος, ita etiam curt. Lin. 12. Chr. legit. ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα εὐνόμιος.

CAP. VIII.

Lin. 27. ἔσται. Chr. ἔσεσθαι. Lin. 36. ἔθνει. chr. ἐκεῖθεν, ita & Curterius. Lin. 38. christophors. legit, κλέαρχος ἄρχων τῆς πόλεως. curterius legit, κλέαρχος ἔπαρχος τῆς πόλεως: suspicionem autem mouet illud ὤν, quod est in contextu, ita legendum esse κλέαρχος ἔπαρχος ὢν τῆς πόλεως. Pag. 231. lat. 2. lin. 5. μακροῖς. Christophorso. μικροῖς, ita etiam curterius.

CAP. X.

Lin. 41. ἐπεδύετο. chr. ἐπεδύοντο. Pag. 232. lat. 1. lin. 1. chri. legit, ἐγίνοντο μὲν οὖν.

CAP. XI.

Lin. 14. christopher. & Curter. legunt, οὗτοι δὲ γράμματα. Lin. 19. ἀπεγνωκέναι. christophors. ἀνεγνωκέναι. Pagina 232. lat. 2. lin. 2. παῦλον. Christophor. παύλου. Lin. 7. οἷς δόλῳ, & cat. Christophorsonus, ἢ δόλῳ. Lin. 30. τῶν μακεδονιανῶν: christophorsonus, τῆς ἀνατολῆς. Lin. 32. καὶ τοῖς ἑξῆς. pro his verbis christophorsonus habet longum catalogum episcoporum hic prætermissorum, his verbis: νέωνι, σεβήρῳ, διδυμίωνι, βρεττανίῳ, καλλικράτει, δαλματίῳ, αἰδεσίῳ, εὐσοχίῳ, ἀμβρασίῳ, γελωνίῳ, παρδαλίῳ, μακεδονίῳ, παύλῳ, μαρκέλλῳ, ἡρακλείῳ, ἀλεξάνδρῳ, ἀδολίῳ, μαρκιανῷ, στεφάνῳ, ἰωάννῃ, μάκρωνι, χαρισίῳ, σιλβανῷ, φωτεινῷ, ἀντωνίῳ, ἀνύθῳ, κέλσῳ, εὐφράνορι, μιλησίῳ, πατρικίῳ, σεουηριανῷ, εὐσεβίῳ, εὐμολπίῳ, ἀθανασίῳ, διοφάντῳ, μηνοδώρῳ, διοκλεῖ, χρυσαμπέλῳ, νέωνι, εὐγενίῳ, εὐσταθίῳ, καλλικράτει, ἀρσενίῳ, εὐγενίῳ, μαρτυρίῳ, ἱερακίῳ, λεοντίῳ, φιλαγρίῳ, λουκίῳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ ἀνατολῇ ὀρθοδόξοις ἐπισκόποις: ita etiā ferme curterius, nisi quòd ab initio habeat νέωνι, εὐμαθίῳ, φαυστίνῳ, προκλίνῳ, ἀρσενίῳ, κασινίκῳ, σευήρῳ, & cætera. Pagina 233. lat. 1. lin. 12. Christophorsonus legit, ἀλλ᾽ ἐν ὅσῳ ἀριθμῷ. Linea 15. christophorsonus legit, τὰς κακομηχανίας τῆς ἀρείου κακοδοξίας

κα-

καθαίρει τε καὶ ἀποπίμπεται. τοιγαροῦν, &c. ita etiam Curter. nisi quod legat καθαιρεῖται pro καθαίρει τε, in quo mendum est typographicum ex mala pronunciatione ortum. Lin. 18. δυναδμεως. Chr. δυναστείας.

CAP. XII.

Pag. 233. lat. 2. Lin. 17. ἀτίου δόξαν ἀπέδει: post hæc verba lacunam explet. Ch. his verbis: τὰ αὐτὴν οὖσαν τῇ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ ὁμόφρονες, ὡς ἑτερόδοξον περιΐσαντο: sic etiam Curterius. Lin. 23. πόθῳ, Chr. ποθῳ. ita & Cur. Lin. 24. chri. legit, καὶ διὰ γραμμάτων.

CAP. XIII.

Lin. 37. chr. legit, τότε δὲ παρ' οὖν εἰς τὴν κωνσταντινούπολιν, σκόπῳ τοῦ στηρίξαι, &c. ita & Curt. Lin. 41. christ. legit, ἐκ τῶν παρὰ τρίβους τὸν ὄχλον γενομένης στάσεως ἀνατρέψαντες πόλιν: ita etiam Curt. Pag. 234. lat. 2. lin. 12. chr. legit, μενόδημος, vt & Curt. Lin. 16. Chr. legit ὁ δὲ τρόπος τοῦ θανάτου ξένος τις ἦν. Lin. 19. πλοίου ἐμπλησθέντος. Chr rectius, πλοίῳ ἐμβληθέντας. Lin. 22. κατὰ μέσον τοῦ τε ἀσακίου, Christo. κατὰ μέσον τι τοῦ ἀσακηνοῦ.

CAP. XIIII.

Pag. 235. lat. 2. lin. 6. ἡ νεόφυτος. Chr. ἡ νεόνυμφος. ita & Cur. Lin. 22. ὤκνει. Chr. ὤκνει, ita & Cur. Lin. 33. παμβῶ. chr. παμβῶς. Lin. 34. μαλμόν. Ch. ψαλμόν. Pag. 236. lat. 1. lin. 2. ἀλλ' ὁ διαθέσεως. Christ. ἀλλ' ὁγιοὺς διαθέσεως: ita etiam Curter. sic vt hæc lacuna sit expleta, ibidem rursus Chr. pro παμβῶ, legit, παμβῶς. Lin. 5. Chr. ἐν μὲν ἡ ἑκάνης ἀπώλεια. Lin. 38. ὡς ἔλαιον. Chr. ὡς ἐλέει, Curt. ὡς ἐλέει, quod est propius. Pag. 236. lat. 2. lin. 12. μέρους. chri. μέρος. Lin. 41. δοργισία. christ. ἀεργησία. Pag. 237. lat. 1. lin. 7. πεπλεκώς. chr. πεπωκώς. Lin. 27. μνημονεύειν μακρὸν ἂν εἴη λέγειν. Hoc loco Christ. & Curt. verbum λέγειν, vt superfluum expunxerunt. Lin. 29. διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἁγιότητα. hic Chri. & Curt. verbum λέγειν vt omissum restituunt.

CAP. XIX.

Pag. 237. lat. 2 lin. 7 αὐτοῦ. Chr. αὐτοὺς, ita & Curt. Lin. 29. ἦλθε. Christ. ἤλθετε, ita & Curt. Lin. 32. Curterius post νέον, inquit, debet esse punctum, vt legit Interpres, sed post εὐθὺς οὖν, alij præterea habent τὰ μὲν ἀγάλματα ἐξέβαλον, τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ναοῦ εἰς ἐκκλησίας τύπον μεταποιήσαντες, ἐβαπτίζοντό τε, & cæt. id est, confestim igitur simulacra euerterunt, & forma templi in ecclesiæ modum commutata, baptizarunt.

CAP. XXI.

Pag. 238. lat. 1. lin. 25. ἀπέταξε. Chr. ἀντέταξε. etiam ita curter. Pag. 238. lat. 2. lin. 5 καλοῦντο. chri. καλούντων, ita & Curt. Lin. 7. νομίζοντες. Chr. νομισθέντες.

CAP. XXII.

Pag. 239. lat. 1. lin 7. Chri. legit ἐπειδὴ δὲ ἄνεσίν τι τῆς ὁμονοίας πλατῦναι.

CAP. XXIII.

Lin. 38. μικρά. Christ. πικρά. Pag. 239. lat. 2. lin. 16. καὶ οὗτος. Chr. καὶ ὄντως, ita & Curt.

CAP. XXIIII.

Lin. 33. Chr. legit, ἱερωσύνην ἐν τῇ ῥώμῃ. Lin. 35. ἐπισολή. Chr. ἐπιλογὴ. ita & Cur.

CAP. XXV.

Pag. 240. lat. 1. lin. 18. τῆς ἐπισκοπῆς ἱερωσύνην, post hæc verba Christ. lacunam explet his verbis, προχειρίζεσθαι ἔμελλον. ἐπεὶ δὲ ἀμβρόσιος τὸ μὲν βάπτισμα ἡδέως ἐδέξατο, πολὺς δὲ ἦν τὴν ἱερωσύνην παραιτούμενος, & cæt. quæ & Curter. adnotauit.

CAP. XXVI.

Lin. 35. βεργιτίῳ: μετά. Christophorsonus, βεργιτίων κατά. Lin. 40. ἐν ἀκόνῳ. Christophor. vide, inquit, Sozomenum & Cuspinianum. Curterius, Nicephorus, inquit, capite 33. libro 11. in oppido Italiæ Aquinate dicit: Christophorsonus autem Anconi vertit.

CAP. XXVII.

Pag. 240. lat. 2. lin. 25. τῶν ἔξω πόλεων. Chr. τῶν ἔξω πολέμων. ita & Curt.

CAP. XXVIII.

Pag. 241. lat. 1. lin. 31. δισυχῆσαι. Chr. δυστυχῆσαι.

CAP. XXIX.

Pag. 241. lat. 2. lin. 7. τούτων. chr. τοῦτον.

CAP. XXX.

Lin. 32. τελευταῖον. Christ. τελευτῇ. ita & Curt. Pag. 242. Lin. 4. ἦν. christoph. ἦν. Lin. 15. Christophor. & Curter. legunt, ἀδρόως πεσεῖν, ἔνθα δὴ φασὶν αὐτὸν ἀγχονισθῆναι κημῷ.

In Librum Quintum.

In Procemium.

Pag. 243. lat. 1. lin. 15. Christ. legit, ὥστε μετὰ τῶν διαδοχῶν, & cæt. Lin. 18. εἰσάγουσαι. Christ. προάγουσαι. Lin. 25 χριστιανισμοῦ. Christ. adnotauit ἑλληνισμοῦ vel ἀρειανισμοῦ. sed prius illud retulit. Curterius, mendose, inquit, Græcè legitur χριστιανισμοῦ. Interpres videtur legisse, ἑλληνισμοῦ, aut quid simile: alij habent etiam ἀρειανισμοῦ, forsan non male. Atqui ego quidem, salua Curterij gratia, interpreti subscribo, cum ipsa orationis facies argumenti respectu ἑλληνισμοῦ bis legendum flagitet.

CAP. II.

Lin. 40. Chr. legit, γρατιανὸς δὲ ἅμα τῷ νέῳ οὐαλεντινιανῷ. ita etiam Cur. Pag. 243. lat. 2. lin. 2. εἰσάγεσθαι. Chri. συνάγεσθαι.

CAP. III.

Lin. 14. τῶν δὲ ἄλλων οἱ μέν. Christ. legit, αἱ μέν. refertur enim ad antecedens ἐκκλησιῶν.

CAP. V.

Pag. 244. lat. 1. lin. 2. chri. legit, οἱ δὲ περὶ λουκίφερον.

CAP. VIII.

Pag. 244. lat. 2. lin. 23. ἔρθασαν. Chr. ἔφθασαν. Lin. 28. ναζιανδόν. Chr. ναζιανζόν, ita & Curt. Lin. 41. ἀριλόχιος ἰκονίου. Chr. ἀμφιλόχιος ὁ ἰκονίου.

CAP. IX.

Pag. 246. lat. 1. lin. 7. chri. legit, ἐκ τῆς ἀγκύρας, ἐπὶ τὴν κωνσταντινούπολιν μετέφερον. Lin. 13. τῶν ἀρχαίων χωρισθέντες. hæc verba Christ. hic rectè expunxit, quia præcedenti linea posita sunt.

CAP. X.

Lin. 27 ὑπετάσσοντο. Chr. ὑπετάττετο. Lin. 30. σατορνίλου. chr. σατορνίνου. Lin. 37. μετασειλάμενον. chr. μεταστειλάμενος. Pag. 245. lat. 2. lin. 1. Chr. καὶ τὰ φιλόσοφα δόγματα. Lin. 8. λόγων. Chr. λόγον. Lin. 14. τοῦ σιγινίου. Chri. τοῦ σισινίου. Lin. 17. ἀρέσεως. Chri. διαιρέσεως. Lin. 19. τὸ χουσιν. chr. στοιχοῦσι. ita & Curt. Lin. 21. αὐτῶν. Chr. αὐτοῖς. Lin. 22. ἐπίστον. Chr. ἐπίπεσε: & ibidem pro διαφωνία legit recto casu διαφωνία. ita etiam vtrobique Curt. Lin. 23. πρόφασιν. Chr. πρότασιν. Lin. 24. ἀλλὰ γὰρ. Chr. ἄλλοι γάρ. ita & curt. Lin. 30. ἑκάστη. Chr. ἑκάστην: & ibidem pro οἷς, legit ἧς. ita & Cur. Pag. 246. lat. 1. Lin. 3. ἑαυτοῦ. Christ. ἑαυτοὺς. Lin. 4. christ. legit, ἐν καταγνώσει παρὰ τοῖς ὑφ' ἑαυτοὺς λαοῖς, ita & curt. Lin. 9. λέξεως. Chr. πίστεως: ita & curt. sic & in præcedenti.

CAP. XI.

Lin.26.Chr.& Curt.legunt μαξίμου. Lin.31.Chr. & Curt. legunt μιρογάυδου.

CAP. XIII.

Pag.246.lat.2.lin.22.Chr.legit.ἄλλ@ γὰρ ἄλλο.

CAP. XIIII.

Pag.247.lat.1.lin.4.ὑπὸ ὑπάτων.Chr.ἀπὸ ὑπάτων, ita & curt.

CAP. XV.

Lin.20.τὸν ὅρκον. Christ. τῶν ὅρκων.Curt.τοῦ ὅρκου quod malim.

CAP. XVI.

Lin.40.τοὺς φαλοὺς.Chr.τοὺς φαλλοὺς. Pag.247.lat.2. lin.16.Chr.legit,τῇ ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. Lin.19. Chr.legit, προσκεκυνηκέναι.

CAP. XVII.

Lin.24.Chr.λυομένω, & mox γυμνουμένω. Lin.27.Chr. legit,χριστὸν,ita & Curt. Lin.29.Chr.legit, τὸ κοινὸν χριστῷ ἐν σαρδαπίδι ἔλεγον.ita & Curt. Lin.40.χαθόλου.Chr.χαθόλου. Pag.248.lat.1.lin.6.Christ.legit,εἰ μὴ ἄρα, ita & Curt. Lin.7. Christ.legit ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαλαὰμ καὶ ἐπὶ τοῦ καϊάφα.ita etiam Curt.vide autem num.22.& Ioan.11.

CAP. XVIII.

Lin.10.διπλῆν.Chr.διπλῆν. Lin.16 ἀκρισίαν.Chr.& Cur. ἀκρασίαν. Lin.18.ἀνάγκαζον τότε.Chr.ἠναγκάζοντό,τε.

CAP. XIX.

Lin.40.ἐπὶ δὲ τὸν.Chr. & Cur.ὑπὸ δὲ τὸν. Pag.248.lat.2. lin.18.γνώμη.Christ.γνώμην:ita & Curt. Lin.25.Chri.legit,ὁ πρεσβύτερος συνέταξεν.

CAP XX.

Lin.33.καθ᾽αυτὸν.Chr.καθ᾽αυτοὺς. Curt. habet καθ᾽ ἑαυτῶν. Lin.35.διαιρέσει.Chr.διαιρέσεις. ita etiam Curt. Lin.38. ἐπιδεικνύμεν@.Chr.ἐπιδεικνύμενον.Pag.249.lat.1.Lin.14. προσφώνει Christ.προσεφώνει: ita & Curt. Lin.22.ἐβούλετο. Christ.ἐβούλευτο. Lin.25.φανερῶς.Chr.φανερὸς. Lin.27.διαφορῶν.Chr.δυσφορῶν: ita & Curt. Lin 32.δεῖ.Chr.δεῖν. ita & Curt. Lin.33.αὐτὴν legit Chr.pro,τὴν Lin.35.αὐτῷ.Chr. αὐτῷ. Lin.36.τούτοις.Chr.τούτῳ.Pag.249.lat.2.Lin.5.ποιεῖ. Chr.ποιεῖν.Lin.8.ἄπει δὲ legit Chr.pro ἄποτε. Lin.15.παρασιωπῶ,legit Chr.

CAP. XXI.

Lin.18.Chr. legit,οὐδὲ ἡμῖν ὑποπτεύειν:ita & curt. Lin.27. Chr.legit,προσεληλυθότας. Lin.29.κολασεῖς. Chr. κολασσαεῖς.vide Coloss.2. Lin.31 τοῦ μέλλοντ@. Chr. τῶν μελλόντων. Lin.35.καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς: post hac verba Christoph. explet lacunam his verbis: λαμπῶν τῇ εὐγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργετηθέντων πανταχοῦ πλεῖον. ὅθεν ἐπ᾽ἴδη φιλοῦσι τὰς ἑορτὰς οἱ ἄνθρωποι: Sic etiam Curterius adnotauit. Lin.38.κατὰ δίκλην. Chr. κατὰ δίκην. Lin.40.Chr.legit,ὅτι ἐμμαινόμενοι κατὰ τὰς ἑορτὰς,καὶ χαίρει τῶν ἀζύμων πεπονθέναι ὁ σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναγέγραπται.Curt.etiam ἀζύμων hic agnoscit. Pag.249.lat. 1.lin.16.Chr.legit,καὶ τοι καὶ αὐτὸς ἐξ ἐγχωρίου τῆς ἐν σμύρνῃ συνηθείας:sic etiam Curterius. Lin.38.ἀρίσκειν.Chr.ἀρέσκειν. Lin.40.λιβύαν.Chr.λιβύης. Pag.249.lat.2.lin.3.ἔχει.Christ. ἔχειν,ita & Curt. Lin.10.τὴν αὐτοῦ.Chr.τὴν αὐτὴν. Lin.17. Chr.vocem ἄλλα vt superfluam hic expunxit. Lin.21.ἐρεσιλογοῦντες.Chr.εὑρεσιλογοῦντες,ita etiam Curt. Lin.41. τελευτῆς.Chr.τελευτὰς:ita & Curt. Pag.250.lat.1.lin.14.Chr.legit, ἀρχηγὸς ἡλιόδωρ@ ζίκης τῆς ἐκεῖ:Curterius legit,ἡλιόδωρ@ κληρικὸς ζίκης, &c.quod malim, cum suffragetur illi textus. Lin.27.Christ.legit, συμφωνήσας ἀλλήλαις δύο,&c.ita etiam Curt. Lin.28.ἄρι@.Chr.ἄρει@. Lin.32.διγάμους ἐνδέχονται:hic Chr.lacunam explet his verbis,οἱ δὲ ἐν κωνσταντίνου πόλει οὔτε φανερῶς ἐνδέχονται, οὔτε φανερῶς ἐκβάλλουσι. ἐν δὲ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι φανερῶς δέχονται:ἀλλὰ γὰρ,ὡς ἡγοῦμαι τῆς τοιαύτης διαφωνίας:ita etiam Curt. Pag.251.lat.2.lin.8. Chri.legit,πάντες ἄμα γενόμενοι θεῖον νόμον ἐθέσπισαν, ita etiam Curt. Lin.9.οὐδὲ.Chr.ἐκεῖ,ita etiam Curt. Lin.13. τὴν ψυχὴν.Chr.τὰς ψυχὰς. Lin.14.ἰουδαν.Chr.ἰουδαι. Lin. 23.ἐν ἀντιοχείᾳ. Chr.recte,ἐν λυδίᾳ:ita etiam Curt. Lin. 25.Chr. legit,τῶν περὶ τοῦ πάσχα χρόνων. Lin.35. οὐ μόνον. Chr.οὐχ ὅπου:ita etiam Curt.Pag.252.lat.1.lin.2.Chri.οἱ δ᾽ ἄλλοι,ita etiam curt.

CAP. XXII.

Lin.8.ὡς.Chr.ἀλλ᾽ ὡς.Pag.252.lat.2.lin.3.Chr.legit,ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς ἀρειανῶν διαιρέσεως,ita etiam Curt.

CAP. XXIII.

Lin.10.προσοχθίσας.Chr.προσοχθίσαντες.

CAP. XXIIII.

Lin.33.Chr legit,ἐκ τῆς μικρᾶς γαλατίας ὁρμώμεν@. hic γαλατίας restituit in textu pro γαλλίας, quod probat curter: ὁρμώμενος autem vertit ortum,quod curterius improbat.verba eius hac sunt.In Graco est,ἐκ τῆς μικρᾶς γαλλίας ὁρμώμεν@, vbi, quod interpres pro γαλλίας,legit γαλατίας, probo id quidem,modo Galatiã celticam,siue Europeã,siue occidentale cum Stephano, Suida,& Eustathio intelligat, vtrãq; idem significante appellatione.Sed pro μικρᾶς,omnino scribendũ erit μακρᾶς i.magna.ad differentiã alterius,q̃ est in Asia minore,quã paruã dixerit appellat lib.6.c.16.& 30.Leontiũ Ancyra Episcopũ non i tans. At quòd Arbogastẽ ex Galatia ortum facit,nec cum historicis consentit,qui genere quidem Gothum, sed Gallici exer. it is prafectũ extitisse scribunt,nec vocabuli ὁρμώμεν@ sensum exhibet: hactenus ille.Commodius igitur interpres verbum, ὁρμώμεν@ vertisset,Profectum aut Progressum. Pag.253.lat.1.lin.6.καὶ αὐτὸς ὁ τύραννος στρατοῦ μυριάδας πολλὰς,ita Chr. Lin.7.φρύγδον,Curterius restituit, φρίγιδον, quod Christ.etiam retulit,etiamsi ad Graci codicis marginem non adnotauerit.Ibidem autem sequitur ὃς ἀπέχει,id est,q̃ distat,post quã verba asteriscus positum defectum significat,quem hactenus nemo suppleuit. Lin.12.Chr. legit,βασκούρι@:& infra ἐπιφθαδὴν:vt & Curt.Lin.22.ἀρμογάσης.Chr.ἀρβογάστης.

CAP. XXV.

Lin.31.προσελθῶν.Chr.προσελθὼν. Lin.34.διακοσίους,chr. διακοσιοστὸς,ita etiam Cur.

In Librum Sextum.

In Elenchum capitum.

Lin.7.Chr.legit, καὶ ὅπως δὲ αὐτὸν ἐκδύντες ὁ ἐπίσκοπ@: nono capiti decimum adnexuit,itemque decimo quinto decimum sextum,ita vt antea 23 capitibus existenti[?] us,iam sint 18.

In Procemium.

Pag.254.lat.1.lin.16.ὡσεί.Christ.ὡς εἰ. Lin.23.ἀνόντ@. chr.ἀνοντ@.& infra pro ἀξία legit ἄξια:ita etiam Cur. Lin. 24.δύναθαι.chr.δύναται Lin.38.ἔχω.Chr.ἔχων.

CAP. I.

Pag.254.lat.2. Lin.14.ἀρκάδιον.Chr.ἀρκάδι@. sic etiã cur.Lin.19. ὅνου.Chr.οὔνους.ita etiam Curt.

CAP. III.

Pag.255 lat.1.Lin.16.σοφιστοῦ δὲ.Chr. σοφιστοῦ δὲ:sic & Curt. Lin.24 ἐν.Chr.ὧν,vt & Curt. Lin.36.ταγείριοι Chr. & Curt. ταγείριον.

CAP. IIII.

Pag.255.lat.2.Lin.16.πατρίας.Chr.φρατρίας.Lin.22.διαφόρως Chr.δυσφόρως.& infra pro προσφέροιτο, legit, φέροιτο. Lin 25.δι᾽αὐτοὺς.Chr.διὰ τοὺς:ita & Curt.Lin.27.Chr.legit, οἱ τε ἐκδοθέντες παρ᾽ αὐτοῦ λόγοι, καὶ οἱ λεγόμενοι αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ὀξυγράφων ἐκληφθέντες:ita etiam Curt.

CAP. V.

Lin.37.καὶ τὴν τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀξίαν Chr. & Curt.καὶ τὴν τοῦ

ὑπ᾽ αὐ

ἐπάξίας ἀξίας. vide Niceph. pag. 256. lat. 1. Lin. 2. ὑπὸ τοῦ ἀμφωνος. Chr. ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος. ita etiam Curt. Lin. 12. διάφορος. Christ. adnotauit ac reddidit δύσφορος. quod & Curterius probat.

CAP. VI.

Lin. 41. ἀφηλιανόν. Chr. & Curt. ἀφηλιωτόν. Pag. 256. lat. 2. Lin. 4. διχιζόμενος. Chr. & Curt. διχαζόμενος. Lin. 7. ἡμῖν. chr. & Cur. ἡμῶν. Lin. 26. τέως chr. τέλος. Li. 30. ἔκτασις. chr. et Cur. ἔκβασις. Lin. 31. τοῦ ἀποστόλου ἰωάννου. ch. τοῦ βαπτιστοῦ ἰωάννου. Lin. 36. ἀθάνατος. chr. ὁ θάνατος. vidit & hoc Curt. Lin. 38. Ch. legit, καὶ ἀνακηρύττει μὲν πολέμιον τὸν γαϊνᾶν, κελεύει δὲ τοὺς ὑπ' πολιορθέντας &c. Lin. 40. πολλῶν. chr. πολλῶν.

CAP. VII.

Pag. 257. lat. 1. lin. 34. chr. & Curterius legunt, ἀπήλλακται ἀνθρωπίνου τε καὶ πάντος. Pag. 257. lat. 2. Lin. 9. ποιήσας. Ch. ποιήσεις. Lin. 21. καὶ προσηνάγκασεν. post hæc verba chr. lacunam explevit his verbis, καὶ τῇ τῶν κληρικῶν ἀξίᾳ τιμήσας τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῖς ἐνεχείρισεν. quæ & Curt. adnotauit. pag. 258. lat. 1. Lin. 11. διεῦρον. chr. δεδουρον: ita & Cur.

CAP. VIII.

Lin. 22. Chr. legit, ἑορτῇ. & infra, τὸ τε. Lin. 34. Chr. legit, κινδύνοις.

CAP. IX.

Pag. 258. lat. 2. Lin. 18. παρὰ γνώμην: christ. κατὰ γνώμην. Curt vulgatam lect. retinet. Lin. 34. καὶ παντοῖος. chr. διὸ παντοῖος.

CAP. X.

Lin. 29. αὐτῇ. Chr. αὐτῷ: ita & curt. Lin. 34. πεποτημένος. chr. πεποιημένος. Lin. 39. ἀγαπώμενος. ch. ἀγαπώμενος: ita & curt. pag. 259. lat. 2. Lin. 17. παριόντος. Ch. παρόντος.

CAP. XI.

Pag. 260. lat. 1. lin. 2. ἐπιδηλοῦντας. Ch. ἐπιδημοῦντας. Lin. 9. εἰπών. Chr. εἰδώς.

CAP. XII.

Lin. 23. ἐσκεπτον. Chr. ἐσκέπτετο. Lin. 27. ὥσπερ. Chr. ὥσπερ. Lin. 23. δεικνύναι. Chr. & curt. δείκνυνται. Lin. 33. ἡμετέρᾳ. Chr. ἡμετέρᾳ. etiam & curt.

CAP. XIII.

Pag. 260 lat. 2. Lin. 8. χειροτονῶν. Christ. χειροτονίαν. ita & curt. Lin. 9. Chr. legit, ἀλλ' ἔτι μὴ προταγεὶς παρ' ἐμοῦ. Lin. 16. ἐλέγξαι. Chr. ἐλέξαι ita etiam Curt.

CAP. XIIII.

Lin. 20. ἀπειλλυσαντος γάρ. Chr. pro γάρ. legit, δέ. Lin. 31. ὅτι. Chr. ὅτε. Lin. 37. μαρουθᾶς δὲ μεσοποταμίας ἐπίσκοπος: post hæc verba Christ. explet lacunam his verbis, ἅμα μὲν τὸν πόθον τοῦ κυρίνου ἐπεπάτησεν. ὁ δὲ ὀδυνηρῶς ἐκ τούτου διατεθεὶς ἐν τῷ συνεῖναι τοῖς ἐπισκόποις, ἐπὶ τὴν κωνσταντίνου πόλιν οὐ δεδύνηται. Pag. 261. lat. 1. Lin. 25. ἐκοινώνουν. Chr. ἐκοινώνησεν. Li. 34. ἀθετηθῆναι. Chr. ἀθωωθῆναι. ita etiam Curt.

CAP XV.

Pag. 261 lat. 2. Lin. 10. chr. legit, τῶν τοίνυν περὶ ἰωάννην λεγόντων. Lin. 11. μὴ δεῖν. Chr. hoc loco particulam μὴ expungit, vt & curt. Lin. 25. φιλόθεος. chr. θεόφιλος.

CAP. XVI.

Lin. 33. ἐπωνύμως. Chr. ἐπώνυμον. Lin. 34. παιδείᾳ. Christ. παιδιᾷ. Lin. 37. παιδείας. Chr. παιδιᾶς. pag. 262 lat. 1. Lin. 12. αὐτοῦ chr. αὐτῷ Li. 14. ὦ ἰωάννη, Chr ὦ ἰωάννη Lin. 16 ἔλεγον Ch ἔλεγεν. Lin. 18. νεμήσαντες. Chr. νοήσαντες: ita & Curt. Li. 23. Ch. legit, τὸ μὲν πάσχα ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ ἐπωνύμως κωνσταντιανῷ ἐπετέλεσαν. Lin. 30. ἀφηλιώτης Ch. ἀπηλιώτης.

CAP. XVII.

Lin. 1. ἀποπρησθῆναι Chr. ἀποπρισθῆναι Lin. 5. ἀγῶνα. Ch. ἀγόνατον. Lin. 13. ἔλαβεν. Chr. ἀφεῖλεν. curt hoc non viderat, ideoque ἔβαλον subiecit.

CAP. XVIII.

Lin. 25. φυσικός. Chr. φυσικῶς.

CAP. XIX.

Lin. 33 μιᾶς γὰρ μετὰ τὸ βάπτισμα: post hæc verba immediate sequitur τῶν ἐπισκόπων, quod chr. expungit, ob id scilicet quod idem mox infra sequatur opportuno loco, & proinde hic abundet.

CAP. XX.

Pag. 263. lat. 1. Lin. 24. ὁρᾷς Chr ὁρῶ. Lin. 27. βιώσας. Chr. μισθούς. Lin. 31. ταῦτα. Chr. πάντα.

CAP. XXI.

Pag. 263. lat. 2. Lin. 2. χωρίαν. chr. χώραν. Lin. 3. χώρια. Cr. χώρια. Lin. 15. διακοσίας. Chr. διακοσίοις.

In Librum Septimum.

In Elenchum Capitum.

Pag. 265. lat. 1. Lin. 6. μίσους. Chr. μύσους.

CAP. I.

Pag. 265 lat. 2. Lin. 2. φιλίας: Chr. σοφίας, ita & Curt.

CAP. II.

Lin. 6. πολύ. Chr μετρίως.

CAP. III.

Lin 21. ἐν συνόδοις legit Chr. curt. legit, ἐν συνόδοις πολλ.
Lin. 33. ἀπόνοιαν Chr. ἐπίνοιαν. Lin. 34. προκαλεσάμενος, Chr. προσκαλεσάμενος. pag. 266. lat. 1 Lin. 3. παράλογος. Ch παραλόγως: ita & curt.

CAP. V.

Lin. 24. ἐλέχθησαν, Chr. ἠλέγχθησαν, Lin. 25. πράγματι. Chr. τάγματι. sic etiam curt. Lin. 31. Chr. legit, ὅτι ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ ἡ λεγομένη τῶν ἀζύμων πάσχα. Lin. 34. ἐδόθη. chr. ἐνεδόθη: ita quoque curt. Lin. 36. ἀπέστρεψε. Chr. κατέστρεψε, ita etiam curt. Pag. 266. lat. 2. Lin. 1. ἀγροικικῇ. chr. ἀγροικῇ.

CAP. VI.

Lin. 18. τόν. Chr. τῶν. ita & curt.

CAP. VII.

Lin. 36. παρά. Chr. πέρα.

CAP. VIII.

Pag. 267. lat. 1. Lin. 11. καθ' ὃν εἰώθει. post hæc verba Chr. explet lacunam his verbis: καιρὸν ὁ βασιλεὺς εὔχεσθαι, παρεσκεύασαν ἀναφθέγγεσθαι, ἔξω βάλλεσθαι δεῖν, &c. quæ & curt. quoque agnoscit. Lin. 12. Chr. legit, ἀσεβὴς ἐκεῖνος γὰρ ὅτι τὸν τῶν χριστιανῶν ἱερέα νομίζῃ θεοφιλῆ. ita etiam curt.

CAP. XI.

Pag. 267. lat. 2. Lin. 30. αὐτόν. Chr. αὐτῷ.

CAP. XII.

Lin. 3. Chr. & curt. legũt, ἱκανῶς. Pag. 268. lat. 1. Li 1. ὑπατικός. Chr. ὕπαρχος. Li. 7. Chr. legit, σαββάτιον. Lin. 18. τὸν ἑαυτοῦ. chr. τῶν ἑαυτοῦ.

CAP. XIII.

Lin. 35. ἑαυτῶν. Chr. αὐτῶν.

CAP. XIIII.

Pag. 269. Lin. 17. ἀπέσβεσε. chr. ἀπέψε.

CAP. XV.

Lin. 27. συνετύγχανον Chr συνετύγχανεν: sic etiam curt. Lin. 28. συχνότερον legit Chr. Lin. 35. Chr. legit, κυρίλλῳ, & infra, εἰργάσατο, vt etiam curt. Lin. 38. τὸ δίκαιον. Christ. τὸ ἑβδομον.

CAP. XVI.

Lin. 40. ἐνίνμαρδος. Chr. adnotauit, μεσάρ. & admonuit, Niceph. lib. 4. cap. 16. legere μεσάρ. ipse tamen interim nihilo minus reddidit Innestar. meminit huius & cur. Pag. 269. lat. 2. lin. 1. μίθης legit Chr. pro μέθην. Lin. 3. ἐπηλγηκότας. Chr. ἐπηλικότας. & infra pro χριστιανῶν, legit χριστιανόν.

CAP. XVIII.

Pag. 270. lat. 1. lin. 5. Chr. legit, βαρράνης. Lin. 9. θεοπαίνοθς. Chr. φθειρομένους, ita & Curt. Lin. 22. ἐκβαλών. Chri. ἐμβαλών, ita & Cur. Lin. 34. Chr. legit, ἐννοῶν ὁ βασιλεὺς ἑῶ. etc.

Pag. 270. lat. 2. Lin. 6. Chr. legit, νεοδμήτων πόλει: sic etiam Curterius.

CAP. XX.

Pag 721. lat. 1. lin. 16. ὁμοίους. Chr. ὁμοίως: ita & curt.

CAP. XXI.

Lin. 28. ὡς, Chr. οὕτως. Lin. 39 Chr. legit, τὸν πρεσβύτερον βασιλέα Lin. 40. ἐπιθυμήσειν. Chr. ἐπιθύμησιν. Curt. legit, ἐπιθυμῆσαι.

CAP. XXII.

Pag. 271. lat. 2 lin. 3. chr. legit, τούτους. Lin. 13. τῷ. Chr. τό Lin. 16. διὰ πεῖραν. Chr. διάπειραν. ita & curt. Lin. 18 Ch. legit, καὶ μάλιστα τὰς καλουμένας τετράδας καὶ παρασκευὰς ἡμέρας Lin. 21. διό. Ch. ἀλλά. Lin. 28. ἔργον. Chr. ἔργων: ita & curt. Lin. 32. chr legit, περὶ τοῦ αὐτοῦ. Lin. 34. chr. ἀνακαλέσασθαι ἀδύνατον. Pag 272 lat. 1. Lin. 5. chr. legit, ἐπιζητοῦντα. Lin. 10. chr. legit, τοῦ ἐπικειμένου χειμῶνος.

CAP. XXIII.

Lin. 25. ἄλλος. Chr. ἄλλως: ita etiam cur. Lin. 34 chr. legit, ἀπολῆσαι: ita & curt. Pag. 272. lat. 2. lin. 9. chr. legit. ἐδόκει.

CAP. XXIIII.

Lin. 26. chr. legit, ἐξεπέστρεψεν. Lin. 29. chr. legit, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐξαρκεῖν ἡγέομαι τὴν διήγησιν.

CAP. XXV.

Lin. 35. διδομένων, Chr. δεομένων: ita & Curt. Pag. 273. lat. 1. lin. 18. Chr. legit, δικαστήριον. Lin. 36. ἡμεῖς μέν. Chr. ὑμεῖς μέν.

CAP. XXVI.

Lin. 21. Pag. 273. lat. 2. τοιαύτη. Chr. τοιαῦτα. Curt. legit ταῦτα. sed Chr. melius.

CAP. XXVII.

Lin. 24. Chr. legit, ἑαυτόν. ita etiam Curt. Lin. 25. Chr. legit, φιλόπονα καὶ &c. δὲ, quod in medio erat, erasit. Lin. 33. Chr. legit, ἀστρονομικῶν καὶ ἀριθμητικῶν, καὶ μουσικῶν. Lin. 35. χαύνων. Chr χαύνην: ita etiam Curt. Lin. 27. καταλογίας. Chr. ταυτολογίας. sicut & Curt.

CAP. XXVIII.

Pag. 274. lat. 1. lin. 3. δαλμάσιος Chr. δαλμάτιος: ita & Curterius.

CAP. XXIX

Lin. 26. τὰς πέρσας. Chr. τοὺς πέρσας. Lin. 29. διδασκαλίας chr. διανοίας, ita etiam Curt. Lin. 32. Chr. legit, πέμπτη γοῦν. Lin. 33. chr. legit, λοχῶν: ita etiam curt.

CAP. XXX.

Pag. 273 lat. 2. Lin. 7. Chr. legit, βουργουνδίωνες. ita etiam curt. Lin. 9. Chr. ἀποσπείροντα: sic etiam curt. Lin. 19. Chr. leg. βουργουνδίωνες. Lin. 20. Vocabulum, ἐπιθέμενοι. Chr. expunxit, quòd abundaret.

CAP. XXXI.

Lin. 33. μῖσος. Chr. μῦσος.

CAP. XXXII.

Pag. 275. lat. 1. Lin. 6. Ch. legit, ἦσαν γὰρ πάλαι διδαχθέντες θεολογεῖν τὸν χριστόν. curt. vocabulum διδαχθέντες omisit. Lin. 41. καὶ ὠριγένης δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ. ita & curt.

CAP. XXXIII.

Lin. 13. καὶ ξιφηροῦντες: chr. καὶ ξιφηφοροῦντες. Lin. 19. duos senarios iambos curt. hic rectè restituit hoc modo: σημεῖα γὰρ τοιαῦτα γίνεσθαι φιλεῖ ὅταν τι ναοῖς ἐγκατασκήψῃ μῦσος: Lin. 35. ἐπὶ κύριλλον. Chr. περὶ κύριλλον. Lin. 39. βλασφημήσαντες. chr. βλασφημήσαντα: ita & curt. Pag. 275. lat. 2. Lin. 9. βάσσου. chr. βάσσου.

CAP. XXXIIII.

Lin. 18. chr. legit, ἐπισκόπου.

CAP. XXXV.

Lin. 31. βραχέως. Chr. βραχέα. Lin. 35. πόλεως. Chr. πόλεων. Pag. 275. lat. 2 lin. 15. ἐπήγαγεν. Chr. μετήγαγεν. ita etiam Curt. Lin. 17. Chr. legit, προκονήσῳ.

CAP. XXXVI.

Pag. 276. lat. 1. Lin. 9. Chr. legit, ὁ δὲ μετριοφρονῶν Lin. 12. ἀρχεσθαι Chr. ἔχεσθαι: sic etiam Curt.

CAP. XXXVIII.

Pag. 276 lat. 2 lin. 8. ὄντος. chr. ὄντως. ita & curt. Lin. ib. πολύ. chr. τὸ πῦρ: ita & Curt.

CAP. XXXIX.

Lin. 35. τοῦτο. Chr. τούτῳ. sic & Curt.

CAP. XLII.

Pag. 277. Lin. 19. πράως πραῦς. Curt habet πρᾶος. Lin. 22. δικαίως. Chr. δικαίοις. Lin. 24. Chr legit, τὰ γενόμενα πᾶσι γνώριμα παραδώσομαι. Lin. 27. Chri. legit, μετὰ δὲ τὴν τοῦ τυράννου ἀναίρεσιν.

CAP. XLIII.

Pag. 277. lat. 2. Lin. 9. chr. legit, αὐτὸν γὰρ ᾔδειν.

CAP. XLV.

Lin. 31. δικαίου. Chr. διὰ βίου. ita etiam curt. pag. 278. lat. 1. Lin. 15. τοῦ αὐτοῦ μηνός. Chr. τοῦ αὐγούστου μηνός.

CAP. XLVI.

Lin. 18. εὐχὴν Chr. εὐχή.

CAP. XLVII.

Lin. 22 huius capitis principium Chr. ita legit: πρόκλος δὲ ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον περὶ τὴν ἑπτακαιδεκάτην ὑπατείαν τοῦ βασιλέως πράγματι θαυμαστῷ ἐπεχείρησε: ita etiam curt. Lin. 23. φιλμου. chr. φιρμου. Lin. 30. Chr legit, κατὰ τὰς ἐκκλησίας. Lin. 34. Chr. legit, οὐκ ἂν ἐμπορήσαμεν ὑποθέσεως. sic & curt. Lin. 38. chr. legit, τῆς διακοσιοστῆς ἑβδομηκοστῆς πρώτης ὀλυμπιάδος. Lin. 39. Chr. legit, τῆς τριακοσιοστῆς πέμπτης: ita & curt.

FINIS SOCARTIS.

IN THEODORITI LIBRVM PRIMVM.

Quoniam collatione duorum Græcorum impressorum codicum in Theodorito vtimur, in his designandis vtemur primis eorum literis, ita B. Basileensem: P. Parisiensem denotabit.

CAP. I.

Pag. 279 lat. 2. Li. 13. chr. legit, ἐγὼ δὲ τὴν μὲν ἐμαυτοῦ δύναμιν τῷδε τῷ ἔργῳ σταθμώμενος. sed vulgatam lectionem secutus est, vt & Camerarius, cum illa etiam editio Basileensis habeat.

CAP. II.

Lin. 23. αὐτῶν. Chr. αὐτῇ. sed vulgata lect. vsus est. Lin. 24. δομᾶσθαι. chr. δομεῖσθαι. Lin. 28. χαρᾶς. chr. χορείας, vulgatum illud sequitur. Pag. 279. lat. 1. Lin. 13. τῶν δυσσεβῶν ἐκείνων τυράννων, ita legit chr. Lin. 18. chr. legit, ἀρχιερωσύνης, pro ἱερωσύνης: & vertit Episcopatum. Camerarius vulgatum illud sequitur. Lin. 27. chr. legit, γραμμάτων, pro συνταγμάτων: vt Basil. cod. habet. Lin. 30. μεταπέμπει. Chr. μεταπέμψαι, vt & Basileensis cod.

CAP. III.

Lin. 36. chr. legit, τὴν τῆς αὐτῆς ἀρχιερωσύνης χειροτονίαν: quod secutus est. pag. 279. lat. 2. Li 2. τῆς ἱερατικῆς. chr. τῆς ἀρχιερατικῆς, quod secutus est. Lin. 6. Chr. legit, τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ.

αὐτοῦ: Basil. editio cum Paris. conuenit, igitur aliunde emendatio est. Lin. 8. Chr. legit, καὶ μετὰ τήνδε, τὴν αὐτὴν γε τοῦ ἀρείου, καὶ μετ᾽ ἐκείνην τὰς ἄλλας: vulgatus textus noster cum Basil. conuenit; quem & interpretes sequuntur.

CAP. IIII.

Lin. 24. προθέσεως: Chr. προαιρέσεως: instituti vertit, quod probo. Lin. 27. Ch. legit, ἀδιαλείπτως ἐν αὐτοῖς ποιοῦνται συνόδους. Lin. 31. ἡμεῖς μὲν οὖν, &c. vsque ad verbum infra ἐξηλάσαμεν. sicut in contextu latino videre est, reddidit interpres: aliam autē diuersam lectionē nihilominus ad marginē adnotauit his verbis: οὓς ἡμεῖς παμψηφεὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξηλάσαμεν, ὡς προσκυνήσεως χριστοῦ, τὴν θεότητα σμικρύνοντας: hoc est: quos nos communibus suffragijs ecclesia eiecimus, vt eos, qui adorandam christi diuinitatem eleuarent. cod. Basil. & Paris. conueniunt vt fere semper. Pa. 280. lat. 1. Li. 6. τοῖς ὑπ᾽ αὐτῶν ἠπατημένοις: ita textus habet quē interpres secutus transtulit. diuersam autem lectionem ad marginem adnotauit his verbis: τῶν ὑπ᾽ αὐτῶν ἠπατημένων. quæ minus placet. Lin. 9 αὐτοὶ. Ch. αὐτοῖς adnotauit, sed prior lectio magis placet. Lin. 20. οἷα καὶ πᾶσιν εἶναι πέφυκεν ἀνθρώποις: ita textus. alia lectio ad marginem adnotata sic habet: οἷος καὶ πᾶς πέφυκεν ἄνθρωπος, quæ minus placet. Lin. 21. φησὶν. Chr. φασίν. Lin. 26. Chr. leg. δυνάμεθα γοῦν καὶ ἡμεῖς ὥς φασιν: quod placet. Lin. 39. ὅτε ἦν ποτε. Chr. οὔτε ἦν πότε. Lin. 41. δεικνύναι διδάσκαλος: Chri. rectius λόγος δεικνύναι. Pag. 280. lat. 2. Lin. 6. Chr. legit, ἓν, ὃ γέγονεν: quod tamē latine non reddidit. Lin. 17. ἀλλ᾽ ὅτι διανοίας μετὰ τῶν εὐαγγελιστῶν. &c. hic Chr. tollit & expungit particulam μετὰ, atque ita cōseruat sensum. Lin. 18. ὑπερεπέκεινα. Chr. ἐπέκεινα. Lin. 19. εὐσεβῆς οὐκ Chr. εἰς εὐσέβειαν. Lin. 21. κολοβωτέρων: Chr. κολοβώτερον. Lin. 34. ἔχον τὴν Chr. ἔχοντα τὴν. Lin. 37. δηλονότι. Ch. δῆλον ὅτι. Pag. 281. lat. 1. Lin. 9. διὸ. Chr. δι᾽ ὅν. Lin. 37. Chr. legit, δι᾽ αὐτοῦ τοῦ φύσει υἱοῦ. Pag. 281. lat. 2. Lin. 36. ἐπὶ. Chr. ἔτι. Pag. 282. lat. 1. lin. 1. Chr. legit, καὶ μελαγχολίᾳ ἡρμοσμένης δόξης κενῆς. Li. 5. Chr. legit, ἀποσκιρρώσαντος. Li. 9. Chr. legit, ἐπεισπορίσθαι: allata sint. Lin. 31. Christ. legit, ὑμᾶς pro ἡμᾶς. Lin. 35. Chr. legit, πάντων γὰρ εἶναι δεῖν. Pag. 282. lat. 2. lin. 3. Chri. legit, παρέκτασις, numero singulari. Lin. 9. Chr. δῆλον ὅτι, legit pro δηλονότι. Lin. 10. Chr. legit, ὅπερ ἂν ᾖ, οὐκ ἔστι ταυτὸν τῷ ἀγεννήτῳ. Lin. 18. εὐσεβείᾳ, Chr. εὐσεβεῖ. Lin. 25. Christ. legit, μετὰ τοῦτον τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οἴδαμεν. Lin. 3?. Chr. ἐν ἑαυτοῖς. Pag. 283. Lin. 8. Chri pro τοσοῦτον, legit τὸ ὅσον Lin. 12. Chr. ἃ καὶ διεπεμψάμην ὑμῖν. διὰ τοῦ υἱοῦ μου. Lin. 18. Chr. ex Epiphanio legit, διὰ τῶν ἐρχεσθαι σπουδαζόντων. Lin. 26. κατ᾽ αὐτοὺς. Chr. κατ᾽ αὐτοῦ. Lin. 28. Chr. ἐνθέσθαι δὲ καὶ ταύτην τὴν συγγραφὴν. P. & B. habent τῇ συγγραφῇ, quod & interpres est secutus.

CAP. V.

Lin. 37. Chr. legit, ὡς ἀνθρώπους ἀθέους quod expressit. P & B. absque ὡς habent ἀνθρώπους ἀθέους. Pag. 283. lat. 2 li. 17. Christ. legit, τούτοις μὲν οὖν μόνους συμφώνους ἔχειν quod expressit. P. & B. μόνους non habent.

CAP. VI.

Lin. 30. κατὰ ἀκολουθίαν τῆς γραφῆς. Chr. adnotauit κατ᾽ ἀκολουθῶν τῇ γραφῇ, quod & secutus est. Lin. 39. Chr. legit, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἁγίας γραφῆς: quod expressit. P. B. ἁγίας non habent. Pag. 284. lat. 1. lin. 14. P. B. κατ᾽ οὐσιασμὸν. Christ. legit, καθ᾽ ἐξουσιασμόν. ipsius voluntate genita, reddidit. Lin. 17. Ch. legit, τῷ δεσπότῃ μου ἀλεξάνδρῳ. recte.

CAP. VII.

Pag. 285. lat. 2. lin. 12. P. B. τὰ βράχη: Chr. τὰ βράγχη: nihilominus tamen βράχη vetinuit & maris breuia est interpretatus, id est, latentes scopulos. vt Virgil. In breuia & syrtes.

CAP. VIII.

Pag. 285. lat. 1. lin. 11. P. συνέδριον. Ch. συνέδριον: sic & B. quod placet. Lin. 31. P. B. διαφόροις. Chr. διαφόρως. sed vulgatam lectionem expressit. Pag. 285. lat. 2. Lin. 8. καταρτήσας. Chr. καταρτίσας, & deinde porro legit, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Lin. 12. ἴδιος Chr. ἀΐδιος: vide Niceph. lib. 8. cap. 21. Lin. 20. Chr. legit, καὶ ἐξῆλθε μὲν πᾶσα ἡ δύναμις τοῦ κυρίου: Lin. 32. Chr. legit, αἰτοῦνται ὅτι ἐξ ἀγράφων μετ᾽ εὐσεβείας. Lin. 41. εὑρομένου. Chr. ἐγνώκαμεν.

CAP. IX.

Pag. 285. lat. 1 lin. 11. Chr. hanc epigraphem legit συνοδικὴ ἐπιστολή. Lin. 20. Chr. verborum facta metathesi hic legit πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν. Lin. 23. Chr. legit, τὰ κατὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν παρανομίαν ἀρείου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου: vbi insignis defectus in textu expletus est. Lin. 28. τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. post hæc verba adijcit Ch. καὶ ποίημα εἶναι. Lin. 30. οἷς τέλους τετύχηκεν πάντως ἡ ἀκηκόατε. Chr. supplet hic πάντως: P. B. hoc non habent. Lin. 34. Chr. τῆς μὲν κακοδοξίας ἐκείνης, καὶ ἀσεβείας, καὶ τῆς βλασφημίας. P. & B. καὶ ἀσεβείας non habent. Lin. 41. hic rursus verborum facta metathesi Ch. legit, μήτε χειροθετεῖν, μήτε προχειρίζεσθαι: ac deinde infra ibidem pro τινὶ legit ἑτέρᾳ. Pag. 285. lat. 2. lin. 3. Chr. legit, ἐφ᾽ ᾧ τε ἔχειν μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν. δευτέρους δὲ εἶναι. ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων τῶν ὑπὸ τὸν &c. Lin. 5. Christ. legit, ὡς πρὸς τούτοις μὲν. Lin. 6. Chr. legit, τοὺς ἀρέσκοντας αὐτοῖς προχειρίζεσθαι ἢ ὑποβάλλειν ὀνόματα. Lin. 10. Ch. καὶ ὀνόματα ἐπιλέγεσθαι. Lin. 13. Chr. legit, τινα τῶν ἄρτι προσληφθέντων μόνον εἰ ἄξιος φαίνοιτο. Lin. 14. αὐτοῖς. Chr. αὐτῷ. Lin. 17. Chr. legit, ἵνα μηδεμία ἐξουσία ἢ αὐθεντία αὐτῷ δοθείη. Lin. 18. ποιῆσαι Chr. ἐμποιῆσαι. Li. 31. Chr. leg. αὐτὸς παρὼν ἀκριβέστερον ἀνοίσει πρὸς ὑμᾶς ἅτε δὴ &c. Lin. 24. Chr. legit, τοὺς μετὰ τῶν ἰουδαίων τὸ πρότερον ποιοῦντας συμφώνως τοῖς ῥωμαίοις. Lin. 27. ἀποδέξασθαι. Chr. ἀποδέξασθε. Li. 31. Chr. legit, ἵνα τὰ καλῶς ἔχειν δόξαντα, ταῦτα βέβαια μένοι διὰ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ καὶ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ σὺν πνεύματι ἁγίῳ &c. quam lacunam etiam expressit.

CAP. X.

Pag. 286. lat. 1. lin. 11. P. B. ἀρχοῦσα, Chr. ἀρέσκουσα melius. Lin. 12. P. θεότητος. Chr. ἑνότητος. ita etiam B. Lin. 21. P. B. ἔθνους. Chr. ἔθους. rectius. Lin. 31. ἀνεξόμεθα. Ch. ἀνεξόμεσθα. ita & Bas. Lin. 36. P. B. ἐν μηδενὸς ὁμοιόματι. Chr. ἐν μηδεμιᾷ προφάσει, quod & expressit. Lin. 37. Chr. legit, κοινωνεῖν δ᾽ ἐκείνων ἀνθρώπων ἔθεσι παγκάκως: ita etiam B. Li. 38. Chr. legit. καὶ τοιαύτης θρησκείας ἑορτῆ: ita & B. Pag. 286. lat. 2. Lin. 6. Chr. legit, τυχεῖν δεῖ καὶ πρὸς μίαν &c. P. & B. vocem δεῖ male omiserunt.

CAP. XII.

Pag. 287. lat. 1. lin. 26. hæc verba, τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα, tanquā alieno loco posita, Chr. erasit, & hinc in sequentem lineam 30. transtulit. Lin. 30. Chr. legit, τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα κατὰ τὴν μεγάλην &c. hoc loco igitur rectius leguntur verba supra per Chr. remota. Lin. 32. τὰ τῆς ἀληθείας. Chr. τὸ τῆς ἀληθείας. Lin. 33. ἀπαγγέλλοντα. Chr. ἀπαγγέλλεται. Lin 38. Chr. legit, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ &c. Pag. 287. lat. 2. Lin. 21. καὶ συμφρονεῖν. Chr. καὶ συμφωνεῖν: Pag. 288. lat. 1. Lin. 28. αὐτῶν. Chr. αὐτόν. Lin. 34. ἔτι μὴν τὸ ἀναθεματίζεσθαι &c. hæc verba sex integris lineis & dimidia contenta, videlicet vsque ad hæc verba, ταῦτα ὑμῖν ἀναγκαίως διεπεμψάμεθα, Chr. subiecta linea notauit. Hæc enim, inquit, neque in eadē epistola posita sunt in Socrate lib. 1. hist. suæ, neq; in Epiphanio. Interim tamen ipse latine reddidit, vt videre est ab his verbis: Quinetiam Anathematis formulam, vsque ad illa verba infra sequentia: Ista ad vos fratres charissimi. Lin. 41. ὑμετέρας. Chr. ἡμετέρας. Pag. 288. lat. 2. Lin. 1. καθιστάντες. Chr. καθιστῶντες.

C A

P

Lin.15. Chr. legit, μηδὲ ὑπογράψαι αὐτοῖς, ἐν αἷς καθ' ἡμῶν ἔπλασαν διαβολαῖς, καὶ συκοφαντίαις. Lin.20. προσειπὼν αὐτῷ καὶ οὐ χαίρων ἀπῆλθεν. ita Chr. legit, ac vertit.

CAP. XVI.

Pag.303.lat.2. Lin.33 θεόγνιος. Chr. θεόγνις. Pag.304. lat.1. lin.8. προχειρίσαι. Rob. adnotauit προχωρῆσαι. Pag.304. lat.2. Li.1. P. ὁλοκοτίνους. Chri. χρυσίνους. quod vertit Aureos. B. habet ὁλοκοτίνους, quod Camerarius vertit Solidos.

CAP. XIX.

Pag.305.lat.1.lin.19. Chr. legit, ἐκ τε τῆς τοῦ θεοῦ κελεύσεως. Lin.24. Chr. legit, καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ἐκήρυξαν. Lin.32. χαλεπὸν καὶ. has voces Chr. expunxit. Li.34. Chr. legit, ἐπειδὰν ἐκπαλαι μέτοχοι τε καὶ &c. Lin.37. Chr. legit, συγγνώμης ἄξιον τυχεῖν, ὡς καὶ τὰ ἔγγραφα τὰ ὑπ' ἐκείνων γεγενημένα: μαρτυρεῖ: quod & sequitur. Pag.305. lat.2. Lin.1. Chr. leg. τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. sic & vertit. Lin.10. Chr. legit, πᾶν τὸ τῆς ἀληθείας σύνταγμα: quod retinet. Lin.11. Chr. legit, τὸ συνέδριον. Lin.17. P. B. σκέψιν. Chr. σκῆψιν. & Inuolucrum reddidit. Lin.15. Ch. legit, τῆς τοιαύτης ἑταιρείας, τοὺς συναλισκομένους εὑρόντες: vulgata lectio, quam P. & B. probant, nihil videtur habere incommodi. Lin.19. αἵρεσιν. Ch. ἔριν. discordiam vertit. Lin.15. διαμένουσα. Chr. μία μένουσα. quod secutus est. Lin 17. Chr. legit, ὡς δοκεῖν ἕτερον γράφειν. Lin.20. ἔννομα. Chr. ἔμμονα. vertit Firma ac stabilia. Lin.21. Chr. legit, ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας. Lin.22. Chr. legit, πρὸς τὴν σὴν ἐπιείκειαν. Lin.24. Chr. legit, ἐκ τῶν πάλαι ἀρχαίων δικαίων ὡρισμένων, οἱ καὶ τὴν σὴν &c. Lin.35. Chr. legit, ἵνα κελεύσῃς τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἐν ἀλλοδαπαῖς. Lin.37. Chr. legit, pro ἀφῃρημένων potius ἀφωρισμένων.

CAP XX.

Pag.306.lat.1. Lin.21. ἀναφωρήσαντας. Chr. legit, ἀναχωρήσαντες.

CAP. XI.

Lin.41. ἀντέχονται. Chr. ἀνέχονται.

CAP. XII.

Pag.306.lat.2. lin.41. ὑμῶν. Christ. ἡμῶν. Pag.307.lat.1. Lin.6. Chr. legit, κεχρημένων ἑρμηνείαις γέγονεν ἀνθίστασθαι. Lin.10. προγέγραπται. Chr. προσγέγραπται. Lin.22. Ch. legit, μέχρι τούτου. Lin.25. Chr. legit, ἑτέρᾳ τινὶ διαλέξει. Lin.30. Chr. legit, ἡ ἡμετέρα καθαρότης. Lin.33. τῆς καθολικῆς. Chr. addit, ἐκκλησίας.

CAP. XXIII.

Pag.307.lat.2. lin.12. δράματα Chr. δράγματα.

CAP. XXIIII.

Lin.40. φλάκιτον. christ. πλάκιτον: quod sequitur, vt infra semper. 1. pag.308. lat. Lin.6. αὐτῷ. Chr. αὐτοῦ. Lin.10. δι' ὅν. Chr. διά. Lin.36. ἀγείροντες. Chr. συναγείροντες. pag.308. lat.2. Lin.3. φλακίτου. Chr. πλακίτου. Lin.10. φλάκιτος. Christ. πλάκιτος.

CAP. XXVII.

Pag 309. lat.1. Lin.32. αὐτῶν. Ch αὐτόν. Lin.37. Chr. legit, πολλὰ μὲν. Pag.309. lat.2. Lin.22. ἀνόμοιος ἄρα ὁ υἱὸς τῷ θεῷ καὶ πατρί. hic Ch. voculas, θεῷ, καὶ, circumscripsit. Lin.26. δεδειξάμενος. Chr. δεδιξάμενος.

CAP. XXIX

Pag.311. lat.1. Lin.9 Chr. legit, κατὰ τῶν ἐκπιθαι λεγόντων. Lin.26. τούτων. Chr. τόπου. Lin.34. καὶ ἑαυτῷ. Chr. αὐτῷ.

CAP. XXX.

Pag.311. lat.2. Lin.7. σαβώριος. Christ. σαπώριος, quod vbique solenne est. Lin.26. σαβώρης. Chr. σαπώρης. Lin.27. διαβαλθῆναι. Lin.29. Christ. legit, διὰ τῶν κατὰ πεπληκότων τοῦ τείχους εἰς τὴν πόλιν εἰσιέναι μερῶν.

In Librum Tertium.

In elenchum Capitum.

Pag.313. lat.1. Sextum caput, quod lineam 17 & 18. occupat, Chr. prorsus sustulit, adnotans, inscriptionem esse superuacaneam. Lin.19. hoc est cap 6. παρ' αὐτοῦ Chr. legit, παρὰ ἰουλιανοῦ. Lin.21. ἐνομοθέτησαν. Chr. ἐνομοθέτησε. Lin.21.22.23.24. caput 18.19 20. in vnum coegit. Lin.35.36.37. cap.21.22 23. in vnum coegit. Pag.313. lat.2. Lin.3.4. caput penult & vlt. in vnum conflauit, ita vt ipse solum 22. capita numeret, cum in textu publicato fuerint proposita 28.

CAP. IIII.

Pag.314. lat.2. Lin.3 ἀναδέξασθαι: Chr. ἀναδέξασθαι.

CAP. VI.

Lin.30. ἀνηκέστους: Chr. ἀνηλεεῖς. pag.315. lat.1: Lin.31. Chr. legit, δυοῖν θάτερον δρᾶσαι ἀναγκάζοντες.

CAP. VII.

Pag.315. lat.2. Lin.6. ὠνόμαζον. Chr. ὠνόμαζε.

CAP. IX.

Lin.33. Chr. legit, εἶθ' οὕτως.

CAP. X.

Pag.316. lat.1. Lin.26 ἔνωθεν. Chr. ἔσωθεν, quod secutus est postulante sensu. Lin.28. αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ.

CAP. XII.

Pag.316. lat.2. Lin.18. ταύτην. Ch. ταύτης.

CAP. XIIII.

Pag.317 lat.2. Lin.1. εἰ δὲ. Ch. οἱ δὲ.

CAP. XV.

Lin.26. Chr. vocum facta metathesi legit τούτου χάριν. Lin.31. Chr. legit, ὀρέγει τὰς ἀγαθὰς ἀντιδόσεις.

CAP. XVII.

Pag.318. lat.2. Lin.29. ἅμμας. Chr. ἅμας: ita & B.

CAP. XVIII.

Pag.319. lat.1. Lin.23. ἐναλλαγῇ. Chr. ἐναλλαγή. Lin.26 λαβών. Chr. βαλών.

CAP. XXII.

Pag 320. lat.2. Lin.5. Chr. legit, μισοπώγωνα τοῦτον ὠνόμασεν: ita & B. est enim hæc nota oratio ex aliis.

In Librum Quartum.

In elenchum capitum.

Lin.13.14. caput 4. & 5. Chr. in vnum contraxit. Lin.25. Ch. legit, περὶ εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου σαμοσάτων. cæteraque ibidem sequuntur, in proximum caput transtulit. Lin.27 itaque Chr. ita legit, περὶ τοῦ σαμοσατέων εὐσεβέστατου ζήλου, καὶ ἀντιόχου τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ εὐολκίου, τοῦ διακόνου. Pag.321. lat.1. Lin.5. caput 27. quod ipse 25. fecit, ita Chr. legit, τὰ κατὰ τὸν ἅγιον ἰουλιανόν, καὶ ἀντώνιον τὸν μέγαν. Lin.8.9.10.11. caput. 30.31.32. in vnum contraxit. Lin 10. Vocem πιστῶς, expunxit. Lin.13.14. Chr. caput 33. & 34. in vnum contraxit, ita vt ipse numeret capita tantum 32. cum vulgatus textus habeat 37.

CAP. II.

Pag.321 lat.2. Lin.19. Chr. τὴν ἐκτεθεῖσαν ἐν νικαίᾳ πίστιν.

CAP. III.

Lin.40. πονηρίαν. Ch. πενηρία. Lin.41. Chr. legit, παραποιῆσαι ταύτην ἐτόλμησεν. Pag.322. lat.1. Lin.3. Chr. legit, καὶ τοὺς φθάσαντες. Lin.8. Chr. legit, ἐκκλησίαις ἀδόλως γινωσκομένη. Li.20. καὶ καμπανίας, has voces Chr. circumscripsit. Lin.21 σαρδανίαν. Chr. σαρδινίαν. Lin.37. Chr. legit, ἐνανθρωπήσαντα, πάθοντα, quod in medio harum vocum est, id expunxit. Pag.322 lat,2. Lin.6. ὡμολόγησαν. Chr. ὡμολόγησεν.

CAP. VI.

Pag.323 lat.1. Lin.24. ἤδη. Ch. ἤδει.

CAP. VII.

Pag.323. lat.2. lin.26. θέλοντος. Chr. θέλων. Lin.27. παρακληθέντα. Chr. παρακληθείς. Lin.37. βρεντεσίου. Chr. βρεντεσίου. Brundusii.

Cap.

CAP. VIII.

Pag. 324. lat. 1. Lin. 31. ἡμῶν. *Chr.* ὑμῶν. *Pag. 324. lat. 2 lin. 8.* ἐπισπούδως. *Chr.* ἐπισπουδαίως. *Lin. 17.* τὰ θύγατρα. *Chr. adnotauit, aliàs legi* τὰς μεθοδείας.

CAP. IX.

Lin. 34. τοῦ μανευόμενος. *Chr.* τοῦ μάντεως.

CAP. X.

Pag. 325 lat. 1. Lin. 6. εὐχίτας. *Chr.* εὐχήτας. *Lin. 17* ἀποκρύψασι. *Chr.* ἀποκνηρύξασι: *quod sensus ipse postulat. Lin. 25.* ὅτε τῆς ἀντιοχέων ἀρχιερεὺς ἐγεγόνει: *Chr. voces* ὅτε *&* ἐγεγόνει *hic circumscripsit. Lin. 26.* ἐγχειρισθέμενος: *Chr.* ἐγχειρισθείμενος. *Lin. 41.* ὁρατῶς. *Chr.* ἀοράτως: *prius illud melius conuenit huic loco.*

CAP. XI.

Pag. 325 lat. 2. Lin. 17. σαφῶς *Chr.* σοφῶς. *pag. 12. Lin. 29.* ὡμοσμένων. *Chr.* ἀμεμοσμένων. *Lin. 39:* ἀποστολικῶς. *Chr.* ἀποστολικοῖς.

CAP. XIII.

Pag 326 lat 1. Lin. 7. καταποντιοῦσι. *Chr.* κατακοντιοῦσιν: *publicato tamen illo vsus est.*

CAP. XIIII.

Pag. 326. lat. 2 lin 9. εἰς τὸ &c *Chr.* εἰς τὸ ἔρημον πολυθρύλλητον, ἀντιόχου δὲ καὶ τῇ εὐσεβίου τοῦ μεγάλου συγγενείᾳ κοσμούμενον. *Lin. 25.* ἰωβιανός. *Chr.* ἰοβῖνος: *ita etiam infra linea. 29. huc ipso cap. Pag. 327 Lin. 1.* τοῖς ἐκεῖ βαρβάροις γειτονοῦον *ita legit Christ.*

CAP. XVI.

Lin. 8. πράττειν *Chr.* εἰσπράττειν *quod praestat. Lin. 15.* παρχιον. *chr.* παιδίαν. *Pag. 327. lat. 2. Lin. 8. chr.* τὰς πολίχνας: *chr.* τὰ πολίχνια. *Lin. 27.* ἱκετεῦσαι, ἵνα ἀπελάσῃ τὴν νόσον. *Ch.* ἱκετεύσειν ἀπελάσαι τὴν νόσον.

CAP. XVII.

Pag. 328. lat. 1. lin. 13. ἀκλινῶς *chr.* ἀκλινῆ. *Lin. 39.* τὸν ὅρκον: *Chr.* τῶν ὅρκων. *Pag. 328. lat. 2. lin. 14.* αὐτός. *Ch.* αὐτόσε. *Li. 16.* προσέταξεν. *Chr.* παρῄνεσεν. *Lin. 23.* τούτων. *Chr.* τούτου.

CAP. XVIII.

Lin. 33. διά τοι τοῦτο. *chr.* διά τι τοῦτο.

CAP. XX.

Pag. 329. lat. 2. Lin. 12. ἀμέτρων. *Chr.* ἄμετρον. *Lin. 15.* ἐπιφρον: *Chr.* ἐπιφρονοῦν *Lin. 23.* διὰ τῶν. *Chr.* ἀπὸ τῶν. *Lin. 25. Chr. legit,* τύπον ἁγίων ἀγγέλων ἐχαράκτισεν: *ita & Epiphan. Lin. 40.* φῦκοι. *Chr.* φυκίῳ. *B. etiam habet* φῦκοι: *quare hoc retineatur, ad sensum enim nihil interest, est enim fucus. Pag. 330. lat. 1. lin. 3.* ἀταξίαν. *chr.* εὐταξίαν. *Lin. 36. Christ. legit,* προσφάτῳ τόλμῃ ὁ ἀλιτήριος οἶδεν τολμᾷ βοᾶν: *quam lectionem vt pleniorem secutus est. pag. 330. lat. 2. Lin. 15.* ἀγάπη. *Chr.* ἀπάτη, *quod & sensus flagitat & consequentia confirmat: Lin. 23.* ἀδύνατον *Ch.* ἀδύναμοι, *rectè. Lin. 27. Ch. legit,* οὐχ ὑφεστῶτος πότε οἶμ. *Pag. 331. Lin. 14.* παραυτά. *ch.* παραυτίκα. *Lin. 35.* οὐρανῶν *chr.* οὐρανῷ *Lin. 39.* πολλοὶ γάρ. *Chr* πολλοὶ γοῦν. *Pag. 331. lat. 2. Lin. 20. christ. legit,* πόσῳ μᾶλλον ποθεινά. *Lin. 29.* ἐνύδρειον. *Chr.* ἐνύδρειων.

CAP. XXI.

Pag. 332. Lin. 14 ἀπαθῆναι: *Chr.* ἀναχθῆναι. *Lin. 24.* φονέον. *Chr.* φόνον.

CAP. XXII.

Lin. 33. Christ. legit, πρεσβυτέρων.

CAP. XXIIII.

Pag. 333 lat. 1. lin. 11. ἐτύγχανον. *Chr.* ἐτύγχανεν. *Lin. 13.* ταύτην. *hanc vocem Chr. circumscripsit. Lin. 12.* τὴν ἐκβολὴν: *Chr.* τὴν ἐμβολήν. *Lin. 13.* διαθεῖν. *chr.* διαβεῖν.

CAP. XXVIII.

Pag. 334. lat. 1. lin. 2. ἀπίστολον. *Christophersonus* ἐπιστολον.

CAP. XXIX.

Lin. 34. διαπέμπων. *Chr.* διεμαίνεν. *Pag. 334. lat. 2. Lin 8: Christ. legit,* ὁμολογησάτην, *& infra* παρῃτησάτην ἐπ' ἐλέγχοις ἀληθείᾳ συνεζευγμένοις.

CAP. XXX.

Lin. 10. παρατάξαιο. *ita Chr. emendat quod in contextu est,* παρατάξειο. *Lin. 15.* βρετανίαν. *Chr.* βετρανίων. *vulgatam lectionem tamen expressit.*

CAP. XXXI.

Lin. 20. chr. legit, ἐκείνων τῶν ἀρίστων καταφρόνησας.

CAP. XXXII.

Lin. 35. καταλέψειν. *chr.* καταλείψειν.

In Librum Quintum.

In Elenchum capitum.

Pa 335. lat. 1. Li. 22. 23. caput 17. & 18. Ch. cõtraxit in vnũ. Inter lineam 26. & 27. caput integrum intergerit, quod sit in ordine 21. his verbis, περὶ μαρκέλλου τοῦ ἀπαμείας ἐπισκόπου, καὶ τοῦ διὸς τεμένους παρ' ἐκείνου καταλελυθέντος. *Pag. 335. lat. 2. lin. 4. Chr. legit,* περὶ ἐπισκόπων διαδοχῆς, καὶ τοῦ ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου ἀντιοχείας. *Lin. 5. 6. 7. caput 36. & 37. in vnum contraxit, ita vt in vniuersum numeret nõ nisi capita 39. legit, autem coniuncta haec capita sic:* περὶ τῆς ὕστερον γενομένης τῶν λειψάνων ἰωάννου μετακομιδῆς, καὶ περὶ πίστεως θεοδοσίου τοῦ μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ.

CAP. II.

Pag. 335. lat. 2. Lin. 38. τούτους. *Chr.* τούτων.

CAP. III.

Lin. 39. ἀδορίστως: *Chr.* ἀδηρίτως *legit, & vertit sine contentione. Pag. 336. lat. 1. Lin. 39.* ἐπισομάσας. *Ch.* ἐπισομίσας. *Pag. 336 lat. 2. Lin. 7.* ὁ τῶν προβάτων. *haec verba cl. circumscripsit: Lin. 13.* σχεῖς. *chr.* σχήσεις.

CAP. V.

Pag. 337. lat. 1. Lin. 21. chr. legit, τῶν ὁμοτίμων, καὶ ὁμοφύλων.

CAP. VI.

Pag. 337. lat. 2. Lin. 1. Chr. legit, δειχθεῖσαν ἐκ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ.

CAP. VII.

Lin. 22. αὐτόφαντος. *Chr.* μυθόφαντος.

CAP. VIII.

Pag. 338. lat. 1. Lin. 7. chr. legit, ἀνάπλεως οὗτος ἦν. *Lin. 41.* ἀσχολίῳ. *Chr.* ἀχολίᾳ. *ita etiam B.*

CAP. IX.

Lin. 20. ἐπίνεμον. *Chr.* ἐπίνομον. *Pag. 339. lat. 1. Li. 20.* ταῦτα. *Ch.* ταύταν. *Li. 21. Chr. legit,* συμπλέκειν δεῖ πρεσβυτάτην τεοῦσαν. *Lin. 34. Ch. legit,* κατὰ τὴν πίστιν τὴν παρ' ἡμῶν.

CAP. X.

Pag. 340. lat. 1. Lin. 5. Chr. ἡμᾶς ὑμεῖς μεμνημένοι: *Lin. 18. Chr. legit,* ὃς καὶ ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. *Lin. 25.* πάντας. *Chr. admonet, hoc non esse in exemplari M. S.*

CAP. XIII.

Pag. 341. lat. 1. Lin. 27. καθηγούμενος: *chr.* ἡγούμενος. *Lin. 32.* μειρακυλλίας. *ch.* μειρακυλλίοις.

CAP. XV.

Pag. 341. lat. 2. Lin. 13. ch. legit, ἀπεκτακότας.

CAP. XVII.

Pag. 342. lat. 2. Lin. 10. Chr. legit, ἐγὼ μὲν ἔφη, ὦ βέλτιστε. *Lin. 11.* προβῆναι. *Chr.* ἐπιβῆναι. *Lin. 15. chr.* ἔφη καί.

CAP. XIX.

Pag. 343. lat. 1. Lin. 41. πρωτεῖα. *chr.* προτεῖα.

CAP. XX.

Pag. 344. lat. 1. Lin. 9. κοσμήσας *legit Chr. Lin. 21.* πανηγυρι. *Chr.* πονηρίαν: *Sic etiam Epiphan. Christophersonus vertit improbitatem.*

Cap

CAP. XXI.

Lin. 41. χείμαῤῥ@. Ch. χειμάῤῥων. refertur enim ad τοῦν quod præcessit. Pa. 344. lat. 2. lin. 1. Chr. καὶ συνηρμοσμένων. Lin. 7. ἀνόητον. christophorsonus ἀνόητον. & recte vertit, frustra admotam.

CAP. XXIII.

Pag. 345. lat. 2. lin. 15. καὶ τοῖς. Chr. καὶ τῶν.

CAP. XXIIII.

Pag. 346. lat. 1. lin 17. καὶ ταύτης: ita Christ. in textu est καὶ ταύτη. Li. 18. πολεμάσοντας: Chr. πολεμησείοντας, & vertit, ad prælium ineundum paratos, quasi pugnaturientes. est enim hoc, & id, quod mox sequitur, ex eorum numero, quæ grammatici inchoatiua vocant. Lin. 20. ἀπαλλάξοντα: Chr. ἀπαλλαξείοντα: & vertit, iam quasi mori cupientem.

CAP. XXXII.

Pag. 347. lat. 2. lin 16. ἐπιτεόμενοι. chr. ἐπιτεόμιοι. Lin. 18. κατέπληξαν: Chr. κατεπλάγησαν.

CAP. XXXIII.

Lin. 24. chr. legit, τὸν πρεσβύτην. Lin. 27. ἀρετῇ. Chr. ἀρετῆς.

CAP. XXXIIII.

Pag. 348. lat. 1. lin. 16. P. B. σύνδριον. Christ. πεδάριον legit, sed vulgatam lectionem sequitur.

CAP. XXXV.

Lin. 39. P. B. συμμαχῆσαι. chr. συμβαίνουσι: sed vulgatā lectionem potius reddidit.

CAP. XXXVI.

Pag. 349. lat. 1. lin. 25. P. B. ἀπόρθμητον: Chr. ἀπόρθητον, recte.

CAP. XXXVIII.

Pag. 349. lat. 2. lin. 26. Chr. legit, καὶ βαραράνης δὲ ὁ ἰσδιγέρδου. vtriusq; editionis codex male habet γορορανης: deinde υἱὸς abundat. Lin. 35. καταχρήσαντες habet vtrumque exemplar græcum. Ch. κατακερίσαντες: recte. Lin. 37. αὐτοῖς: recte illud: in vtroque exemplari male.

FINIS THEODORITI.

IN ECLOGAS THEODORI ANAGNOSTÆ.

Quoniā Græci exemplaris consequentia nobis hoc loco Theodorum Anagnostam obijcit, ne continuationem numerorum intermittamus, eclogas eius hic breuiter repurgabimus.

In Librum Primum.

Pag. 50. lat. 1. lin. 38. ἐκτησε. chr. ἔκτισε. Lin. 39. χαλκοπρατείων: chr. χαλκοπρατείων. Pag. 351. lat. 1. lin. 2. κυριακοῦ. Chr. κυριακοῦ. Lin. 6. φατρίας. Chr. φρατρίας. Lin. 25. ἰω Chr. ἰωάννη. Pag. 351. lat. 2. Lin. 13. πορμάσης. christ. παρορμήσης. Lin. 20. εἰράνης. chr. αἰσχύνης. Li. 41. σύγαμβρ@. Ch. σύγγαμβρ@. Pag. 352. Lin. 8. ἐξέπεμψαν. Chr. ἀπέστειλαν.

In librum secundum.

Lin. 24. ἐν τῷ ἄλλῳ στράτῳ: Chr. pro ἄλλῳ legit ἁγίῳ. Lin. 39. christ. legit, τῆς αὐγούστης ἀνεστάσθη@. Pag. 352. lat. 2. Li. 4. ζήλω Ch. ζηλωτείας. Lin. 8. Christophorsonus legit, ἅπαντας τῆς πόλεως τῆς βασιλίδ@ ἐξέβαλεν. Lin. 20. Chr. legit, ἀντ' ἐυφημίας λαβών ἐρμῆναι. Lin. 37. διακόνου. chr. ἀρχιδιακόνου. Pag. 353. lat. 1. Lin. 3. συνοδικὰ legit Chr. pro quo textus habet δίκας. Pag. 353. lat. 2. lin. 22. ὕβριον. chr. ὕβριζον. Pag. 354. lat. 1. Lin. 7. ἐπίσκοπον. Chr ἠγούμενον. Lin. 20. chri. legit, διὰ γὰρ τῶν ἰουδαίων. Pag. 354. lat. 2. Lin. 18. ἠγάσθη. Chr. ἠγνόησθη. Lin. 31. μυστήριον. Chr. μῦρον. Pag. 355. lat. 1. Lin. 10. ἰδίως. Chr. ἰουδίως.

FINIS THEODORI ANAGNOSTAE.

IN HERMIÆ SOZOMENI LIBRVM PRIMVM.

Christophorsonus inscriptionem operis ita legit: Pag. 8. lat. 1. Lin. 12. & 13. ἑρμείου Σοζομένου σαλαμινίου λόγ@ πρὸς τὸν &c.

Procemium.

Lin. 3. 6. τοσοῦτον. Ch. τοσοῦτ@ λόγ@. Pag. 8. lat. 2. Lin. 1. κλῆσιν. chr. & Curt. κλῆσεις. Lin. 6 οἱ τοιοῦτοι κριτῶν: Chr. & Cur. οὐ τοιοῦτοι κριτῶν ὁ πάλαι &c. Li. 7. καὶ διονύσι@: Chr. pro καὶ habet ὁ. Lin. 9. διδάσκαλον. Chr. ἑταῖρον: ita etiam Cur. Lin. 13. συναγότερος. Christ. συνετώτερ@. Lin. 16. μετρίας Chr. μετριακῆς. ibid. legit, δυνησάμεν@ τοσοῦτ' τῆς φιλοπονίας θαῦμα παρασχεῖν: sic & Epiph. Lin. 25. αὐτομάτου. chr. αὐτομάτως. Lin. 27. βιάζεται. Chr. βιάζηται: ita & curt. Lin. 34. γενομένης. Ch. γενομένην. Lin. 37. chr. legit πυνθανόμενοι σε καὶ παντὸς ὀψὲ. Lin. 40. νομίζειν. Chr. νομίζῃ. Pag. 9. lat. 1. Lin. 2. Chr. legit, ὡς δὴ χαριούμεν@, φθάσας προσεκόμισε. Lin. 7. ἐξέδωκας. Chr. ἀπέδωκας: ita etiam curt. Lin. 11. προκομίσαι Chr. προσκομίσαι. Lin. 13. οὐδὲν. Chr. οὐδὲν. Lin. 14. σεμνύνοντας. hic Chr. addit, quæ in textu non habentur: οὐδὲ κρατεῖ πάσας ὁμοῦ συλλαβὼν τὰς ἀρετάς: ita etiam Curt. Lin. 18. chr. legit, τὴν περί σε σπουδὴν: ita & Curt. Lin. 22. Chr. legit, ὑπαρτήσεται. Lin. 25. Chr. legit, προσθήσεις. Lin. 26. Chr. legit, ταύτῃ. Lin. 38. Chri. legit, φυλάξαι.

CAP. I.

Pag. 9. lat. 2. Lin. 8. τοῦ υἱοῦ. Chr. circumscripsit & tamen reddidit. Li. 20. Chr. legit, καὶ τὸ ἐπὶ ἰουδαίῳ. Lin. 21. μανθῆς. Chr. ματαιοῦ βίου: quo modo etiam reddidit. Lin. 25. ταφῆναι. Chr. φανῆναι: ita etiam Curt. Lin. 38. Chr. legit, ὀλίγοι γὰρ οἱ. Li. 39. ch. legit, σημειοτέραις: reddidit tamen, obscurioribus, σκιωτέραις, vt Curt. Lin. 40. προμυθίας. Chr. προμηθείας: ita etiam curt. Pag. 10. lat. 1 Lin. 4. Chr. & Curt. legunt περὶ τὴν εἰς αὐτόν πίστιν. Lin. 5. Chr. legit. παράδοξον δόξαι. Lin. 27. διδαχῆ Chr. διαδοχῆ, quod sensus postulat. Lin. 35 Chr. legit, νεωτερισμάτων, & infra pro ἀποσόλων, legit ἐπισολῶν: vt & Curt. Lin. 37. φίλοις. Chr. & Curt. φιλολόγοις. Lin. 39. ἀμφιβόλων. chr. ἀμφιλόγων. Lin. 40. διαφόρως. Chr. διάφορ@. ibid. Chr. & curt. legunt τυχόντα γὰρ ἱστοριογράφου τιν@ γραφῆς. Pag. 10. lat. 2 Lin. 1. ἐναντίως. Chr. ἐναντίαις. refertur enim ad γραφαῖς quod infra sequitur. Lin. 5. Chri. legit, ἐρήμην. Lin. 7. Ch. legit. εἰς ἀπόδειξιν τῆ δόξαι οἶδεν ὀρθῶς: οἱ μὲν &c. Lin. 12. ἐκκλησίαν. Ch. & curt. ἐκκλησιαστικῶν. Lin. 13. Chr legit, ἡ προτιμήσεως τῆς οἰκείας ἀιρέσεως διεξίλθω, μὴ τῷ φορτικὸν &c. Lin. 16. Chr. legit, τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Lin. 18. ἐπανελθόν. chr. ἐπανελθὸν. Lin. 27. Ch. legit, κατ' αὐτοὺς: & ibid. προσηκομένοις: ita & curt. Lin. 28. ἢ χρώμενοι. Ch. ἢ χρώμενοι: ita & curterius.

CAP. II.

Lin. 35. ἐπετράπετο. chr. ἐπετέτραπτο. Lin. 38. ἐδοκίμασαν: post hæc verba Ch. & curt. supplent τοῦ ἀποσολικοῦ θρόνου ἡγεῖσθαι.

CAP. III.

Pag. 11. lat. 1. lin. 1. Chr. τοῦτο γοῦν. Li. 5. chr. legit, πελαγίζον. Lin. 8. ὑποκοριστικόν. chr. πορισικόν: quod ipse sensus flagitat: Lin. 10. Chr. & cur. ὡς ἀμφὶ μεσημβρίαν ἤδη τοῦ ἡλίου κλίνοντος. Lin. 13 Chr. legit, ἐπεγίνετο. Lin. 26. καθαρμόν. Ch. καθαρισμόν.

CAP. IIII.

Lin. 33. Ch. & Curt legunt. λάβαρον. Lin. 35. chr. legit. στρατιωτῶν, item μάλιστα. Lin. 37. τοῦτο. chr. τοῦτον. Pag. 11. lat. 2. lin. 1. ἀθρόων. chr. ἀθρόως. Lin. 3. Chr legit, γενόμενον. Li. 7. chri. legit, τοῦτο τῷ σημείῳ. Lin. 8. Chr. legit, ἢ τραυματίαν.

CAP. V.

Lin. 10. Ch. legit, τοῦ γένους. Li. 17. κατηγορεῖν. Ch. κακηγορεῖν. Lin. 19. λόγους. Chr. νόμους. leges reddidit. Lin. 23. Ch. legit, πρὸς μαξέντιον. Lin. 29. ἐπιστολῆς Chr. ἐπιστολῶν.

CAP. VI.

Pag. 12. lat 1 lin. 11. chr. τοῖς ἰταλῶν, &c. Lin. 14 Ch. μεταπεμφθέντας: flagitante sensu, delata vertit. Lin. 20. Ch. & Curt. ἠμονα: Emonem vrbem.

CAP. VII.

Lin. 17. chr. τὰ τῶν χριστιανῶν. Lin. 36. Chr. διδυμαίου. pag. 12. lat. 2. lin. 3. Chr. legit, ἄυτὸν. Lin. 4. Chr. legit, ἐκδοῦναι.

CAP. VIII.

Lin. 33: Chr. & curt. ὡς ἐπῆκαν τὰς ῥωμαίων ἀρχὰς. Lin. 38. μοναχῶν. christ. μονομάχων: sensu flagitãte, gladiatorum: ita etiam Curt. Pag. 13. lat. 1 lin 12. Chr καὶ τοῦτον τὸν πόλεμον. Lin. 13. Christophorsonus ὅπως θεόθεν ἠξιοῦτο προνοίας. Lin. 15. σπουδῇ christophor. adnotauit τιμῇ: sed prius illud retinuit. Lin. 16. ὑπὸ φόρου. Chr. ὑποφόρου. Lin. 22. δέοι. Ch. δεῖν. Lin. 25. τάγματα legunt Chr. & curt. pro πράγματα. Lin. 26. ἀποτεταγμένους. ch. hoc reddidit, designatos. ad marginem græci cod. adnotauit ἀποτεταγμένους. curterius habet τεταγμένους. mihi placet maxime illud vulgatum quod reddidit interpres, tum propter sensum ipsum, tũ etiam propter vocem τάγματα quæ præcessit, ne iteratio molesta sit. ibidem autem Chr. legit ἔχει πρὸ ἔχειν. Lin. 34. τοὺς χρήστας τῶν δικαστηρίων: has verba Christ. vt irreptitia circumscripsit nec reddidit. Lin. 39. ἐσὶν ἰδεῖν. Chr. συνιδεῖν ἐσὶ Lin. 40. τέλειον. Chr. τέλειος.

CAP. IX.

Pag. 13. lat. 2. lin. 10. Chr. legit, ἐπιμέτρησιν καὶ φθορὰν. Li. 16. ἀσιατικάς. ch. ἑστιακάς: ita etiam curt. Vestales Lin. 24. ἐλευθερουμένων: hic chr supplet ex M. S. cod. ὑπὸ γὰρ ἀκριβείας νόμων, καὶ ἀκόντων τῶν κεκτημένων.

CAP. XI.

Pag. 14. lat. 1. lin. 11. Christ. legit. τοῦτο θαυμάσειε μὲν ἄν τις. Lin. 12. chr. παρέθετό τις τῶν γνωρίμων τινὶ. Lin. 13. ἐπιμελῶς φυλάττειν. συμβὰν δὲ τὸν παῖδα τελευτῆσαι μηδὲν εἰπόντα. ita supplet Christ & Curt. hic defectum textus. Lin. 14. Christ. legit, ἀναζητήσαντος δ' ὅμως κατὰ τὴν οἰκίαν. Lin. 15. θανατῶν. Ch. θανατιῶν iam iã moriturus. Lin. 20. chr. legit, τούς μὲν & infra τούς δὲ. Lin. 29. Chr. legit, θαυμαστὸν ἄρα ὦ ἄνθρωπε, ἔφη. Lin. 34. Chr. legit, λέγεται γοῦν. Lin. 35. chr. legit, σπυρίδωνι τούτῳ Lin. 36. chr. legit, βυρσίων: ita & curt. Lin. 39. Chri. legit, τὸ ὄνομα εἰπε. καὶ ὁ σπυρίδων.

CAP. XII.

Pag. 14. lat. 2. lin 15. christ. legit, ἔδειξαν. Lin. 24. Chr. legit, ποιουμένη. Lin. 29 Chr. legit, περιρραντηρίων: ita & curt. Lin. 37 Chr. οὔτε πέρας τῆς κατεπειγούσης χρείας τῶν παρόντων προνοεῖ. Lin. 39. Chr. legit. πρὸς τὴν εὐδαίμονα λῆξιν. Pag. 15. lat. 1. Lin. 3. μεταλαγχάνων. chr. & curt. μεταλαγχάνει. Lin 14. chr. & curt. legũt, εἰς τι χώριον: vide Euse. lib. 2. cap. 16. Lin. 16. Chr. legit, πολιτευομένην. Lin. 19. καλεῖται μοναστήρια. hisce Chr. & curt. supplent ἐν οἷς μονούμενοι τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια τελοῦνται. vide autem Philonem de vita monastica. Li. 21. καὶ λοιπῶν Chr. rectè expunxit.

CAP. XIII.

Lin. 33. ἐκεῖνα. Cur. ἐκεῖνο. Lin. 39. chr. legit ἀρχάσι. Pag 15. lat. 2. Lin. 9. ἀκεραιναῖον. ch. ἀκαριαῖον. Lin. 10. Ch. legit, τὴν γὰρ ἐρωμένην ἐποιεῖτο: ita & Cur Li. 12. chr. legit, αὐτὸν: ita & Cur. Lin. 22. chr. legit, ζηλωτόν: ita & Cur. Lin. 24. chr. δύναται. Lin. 29. ἅτε. Ch ἅματι. vide Epiph. Lin. 39. ch. legit, κινδύνιον. Pag. 16. Lin. 2 chr. πλείσους δὲ καὶ εὐδοκιμωτάτους. Lin. 6. Chr. περιόντα. Lin. 15. πολιτείας. Ch. ἐληπαθείας.

CAP. XIIII.

Lin 28. Ch. legit, συνῆν αὐτῇ: vt & curt. Lin. 37. ἅμα. Chr. ἀ. Lin. 38. διαδοχὴ legit Chr. Pag. 16. lat. 2. lin. 14. Chr. legit, πενθαινομένοις. Lin. 31. chr. legit, οἱ δ' ὡς οὐκ ἐπείθοντο εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐλθεῖν. Lin. 37. Chr. τούτων: ita & curt. Lin. 39. chr. legit, ἀλλὰ γὰρ καίπερ ὧδε: ita & Curt. Pag. 17. lat. 1 lin. 17. Christ. & curt. legunt, εἰς ἅμιλλαν ἀμφοτέρους ἤγαγεν. ὡς δὲ συμβαίνειν φιλεῖ περὶ τὰς ἔριδας τῶν λόγων ἑκάτερος: in quibus insignis defectus est expletus. Lin. 20. διακινήσαντες legunt chr. & Curt. Lin. 24. Chr. ἀμφ' αὐτόν. Lin. 28. μακριδος. ch. μακάριος: sic etiam curt. Lin 36. Chr. διαμαρτύρος: ita etiam Curt. Lin. 38. chr. τούς περὶ ἄρειον. Lin. 40. δεινούς Chr. δεινοῖς: ita etiam curt. Pag. 17. lat. 2. lin. 7. Chr. & curt. κοινωνοῦν αὐτοῖς. Lin. 11. chr. τὸν μετ' αὐτοῦ λαόν.

CAP. XV.

Lin 17. chr. συνόδων. Lin. 21. ὡς μὴ Chr. & curt. μὴ hic expungunt. Lin. 24. chr. et curt. legunt εἰ καὶ περί τι μέρος τοῦ δόγματος. Lin. 34. κἀμφότερα. Christophorsonus κατ' ἀμφότερα: ita etiam Curt.

CAP. XVI.

Lin. 41. Chr. ἄπρακτος τ' ἐπανῄει: ita et curt. Pag. 18. lat. 1. Li. 5. βιτωνοῦ, chr. adnotauit βίτων, reddidit Vitus. cur. habet βίτος. Lin. 14. Chr. εἰς αὐτόν. Lin. 17. Chr. αὗται μὲν φησὶν αἱ κατηγορίαι. Lin. 22. Chr. πεισώματα. Lin. 23. Chr. σπουδάσωμεν ὧν ἕνεκεν: ita et curt. Lin. 25. πρὸς δὲ τοὺς προθεσμίας. Ch. et curt. legunt hic πρὸ. Lin. 30. αἱ δὲ. Chr. et curt. οἱ δὲ. Lin. 33. ἐξ ἐκείνου. Chr. ἐξ ἐκείνων.

CAP. XVII.

Lin. 39. Chr. et curt. legunt, τὴν περὶ τοῦ δόγματος ζήτησιν, εἰς ἔριδας etc. Lin. 39. christophorsonus πρὸς ἑαυτούς. Lin. 40. Chr. legit ἐναντίους. Pag. 18. lat. 2. Lin. 1. σκινδαλάμων. Christ. σκινδαλμῶν. Lin. 2. christ. ἐπὶ δὲ τούτῳ τοῖς μὲν προπετέσι τῶν εἰδότων τὸν ὁμολογητὴν ἁπλοῦν εἶναι γέλωτα ἐκίνησε τὸ πρᾶγμα. Lin. 15. καὶ αὐτὰ. chr. καὶ ταῦτα. Lin. 31. διελθεῖν Christ. διελεῖν.

CAP. XVIII.

Lin. 38. παρεγίνοντο. christ. παρεγίνετο. Lin. 39. ὥσπερ. Chr. ὅσπερ. curt. vulgatam lectionem retinet. Pag. 19. lat. 1. Lin. 10. λαβεῖν Christophorsonus expunxit. Lin. 11. οἱ δὲ ἐπὶ. Chr. ἧδε ἐσὶ.

CAP. XIX.

Lin. 21. Christophorsonus et curt. legunt, τὸ δὲ τελευταῖον, συνέθεσαν ἀλλήλοις πάντες οἱ ἱερεῖς. Lin. 22. chr. legit, λέγονται τὴν ἀρείου δόξαν.

CAP. XX.

Lin. 35. chr. legit, ὅτι οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν: ita etiam curt. Lin. 38. christ. legit, μάρις ὁ χαλκηδόνος. Pag. 19. lat. 2. lin. 4. ὑπέγραψαν. chr. ὑπέγραψαν: et ibidem pro θεόγνιος legit θεόγνις. Lin. 6. Christophorsonus et curterius explent insignem defectum ac legunt, φυγῇ ἐζημίωσε καὶ τοῖς πανταχῆ ἐπισκόποις καὶ λαοῖς νομοθετῶν ἔγραψεν ἀσεβεῖς ἡγεῖσθαι, αὐτόν τε, καὶ τοὺς αὐτοῦ etc. Lin. 7. Christ. ὥστε μὴ τε αὐτό. Lin. 9. chr. ἐμπρῆσαι. Lin. 11. chr. θεόγνιν. Lin. 12. ἐκκλησία ἔγραψεν ἐχρῆσθαι: ita chr. et curt. atque ibidem infra Chr legit,

ὀρθοδό

ὀρθοδόξους δὲ συμβάλλεσθαι. *Lin. 15. φρονοῦντας. chr. & Curt. φρονεῖν ἐπιχειροῦντας. Lin. 16. ch. & Curt. legunt καὶ αὐτῷ ἐπιβουλεύσαντα: & ibidem Christ. legit, τὰ βασιλέως γράμματα. Lin. 17. chr. ... Lin. 18. Ch. & curt. legũt νικομηδείας ἀμφίων, χρῆστος δὲ τῆς νικαίας.*

CAP. XXI.

Lin. 22 chr. ἀπίστοτ: ita & Curt. Lin 25. καιρὸν. Chr. κοινόν: ita & Curt. Lin. 28. Christoph. legit. ἄξιοι. οἱ ἔνοχοι: ita & Curterius

CAP. XXII.

Lin. 35. νόμους. chr. νόμον. Lin. 37. Chr. ἀναστὰς δὲ ἐν μέσῳ παρήσετο. Pag. 20. lat. 1. lin. 4. ἀνάγκη.

CAP. XXIII.

Lin. 12 ἐπιχειροῦντος. Christ. ἐπιχειροτονοῦντος: ita & Curt. Li. 15. ὥς τε. Chr. ὅτε.

CAP. XXIIII.

Lin. 18. κατ' αὐτόν. chr. κατὰ ταυτόν. Lin. 19. πόλεως Chr. vt superfluum extinxit: ita & curt. Lin. 2 . Chr. & curt legunt, παρασκευάσαντα: συγκαλέσας ἅπαντας: συνεβούλευεν. Lin. 26. Chr. & curt. legunt expleto defectu τοιαῦτα ἀπάν συνετάξατο, δῆλα δὲ ποιῶν καὶ τοῖς μὴ παροῦσι τὰ ἐν τῇ συνόδῳ κατωρθωμένα γράμματα. Lin. 29. παρὰ τὴν. Chr. περὶ τὴν: ita & curt. Lin. 30. ἀρχιερέων. Chr. ἱερέων. Lin 31. μεταζήτησιν. chr. μετὰ τὴν ζήτησιν.

Libri secundi

CAP. I.

Pag. 20. lat. 2. lin. 8. Christ. legit, περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον. Lin. 17. ζώδιον. chr ξόανον. Lin. 19. ἐλθόντας. Chr. ἐλθεῖν: ita & curt. Lin. 21. chr. legit, τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος: ita & curt. Lin. 27. Chr. & Curt. χώρου καταρθέντος εἰς ἕδαφος ἐν μέρει. Lin. 28. chr. explet hiatũ ita: ἄλλο ξύλον ἐν τάξει λευκώματος ῥήμασι, &c. Lin. 33. καὶ εὑρέθη. Chr. καὶ εὕρεσις. Pag. 21. lat. 1. Lin. 1. ἐν τῇ προτέρᾳ τάξει ταῦτα ἐάν, ἑκάστου &c. ita Christ. & Curterius. Lin. 2. chr. ἡγουμένου. Curt. melius ἡγουμένοις. refertur enim ad αὐτοῖς quod praecessit. Lin. 12. εὐθύς. chr. ὑγιής: ita & Curt. Lin. 14. ἐκόμισεν. chr. διεκόμισεν. Lin. 15. chr. legit. διαπεπειρόντα. Lin 16. christ. legit, ἵππον: ita & Curt. Lin. 17. Chr. legit, ᾧ δὴ προείρηται. Lin. 22. chr. σιβύλλης. Li. 41. καὶ τὴν μὲν ἐνταῦθα: chr. τὴν μὲν γὰρ ἐνταῦθα: ita etiam curt. Lin. 5. τοῦτον. chr. τούτου. Li. 6. chr. & curt. τελευτήσασαν. Lin. 8. λαβούσης. chr. λαβούσας.

CAP. II.

Lin. 10. πάντας. chr. & Curt πανταχοῦ. Li. 11. νικομηδείαν. Curterius legit, νικομηδείας, quod & chr. reddidit. Lin. 12. chr. & Curt. βυζαντίων πόλεως, ἣν ἴσα ῥώμῃ κρατεῖν. Lin. 14. σπουδαῖς. chr. σπουδῆς. Lin. 15. καὶ τῆς ῥώμης. Chr. καὶ τῇ ῥώμῃ. Lin. 20. πόνον. Chr. τόπον. Lin. 32. ἀνίσχοντας. chr. ἀνίσχοντα: & ibidem legit, περὶ τὸν ἵππον. Lin. 33. chr. τῶν τε. Lin. 35. τάξεις. ch. τάξας: ibidem pro ἣν legit ἃς. Lin. 41. ἀρξάμενος. chr. ἀρξαμένη: ita & curt. Pag. 22. lat. 1. lin. 3. chr. ταύτην μὲν οὖν ὡσεί: sic & curt. quãquã oscitantia librarij ex μὲν hic fecerit μετά. Lin. 5. chr. legit, εὐκτηρίοις οἴκοις. Lin. 6. ἐπὶ τοῦτο. Ch. ἐπὶ τοῦτο: ita & Curt. Lin. 17. Chr. & curt. hunc defectum ita explent, μακρὸν ἂν εἴη λέγειν. Lin. 20. chr. ἀναγκαίως ἐρῶ: ita etiam Cur. Lin. 21. ἐπήλυτον. Chr. ὑπήλυτον. Lin. 24. μὴ ἑρμηνευούσης τε ἐν αὐτῷ, ita legunt Chr. & curt. Lin. 39. σωτηρίου. Chr. σεβασμίου. Lin. 41 ἔγνω. Chr. ἔγνων.

CAP. III.

Pag. 22 lat. 2. Lin. 1. Chr. διεξελθεῖν. Lin. 6 Chr. καὶ εἰπεῖν αὐτοῦ τοῦ παιδὸς τὴν γένεσιν. Lin. 16. Chr. legit, ac supplet hunc defectum ita, εἰς εὐωχίαν τῆς ἐνθάδε ἑορτῆς ἐφύλαττεν ἑαυτῷ τε καὶ &c. Lin. 20. Chr. & Curt. explent defectum ac legunt, σκηνὰς ἔχοντες, καὶ ἀναμὶξ καθεύδοντες. Lin. 25. θαύματα. chr. θυμιάματα: sic & Curt. Lin. 27. Chr. παραγινόμενον. Lin 34. chr. παραδεδομένον. Lin. 36. christoph. borsonius legit, θυμάτων. sic & Curterius.

CAP. IIII.

Pag. 23. lin. 2. Christ. legit, ἀρχαιότητός τε ἐπεμελοῦντο, καὶ τῶν πατρῴων ἐθῶν: ita etiam Curt. Lin. 7. Christ. περὶ αὐτῶν. Lin. 9. τὰ διϊπετῆ. chr. adnotauit, διοπετῆ. Lin. 21. τὸ λιβάνιον. Chr. τὸν λίβανον: ita & curt. Lin. 29. φυτοῦ. Chr. adnotauit φρουτοῦ: sicut & curt. Li. 34. ch. legit, ἐπεὶ καὶ δὴ τό. Li. 35. εἰσάγειν. Chr. εἰς ἄγαν: ita & curt. Lin. 38. καὶ πόλιν εὖ πράττουσαν. Chr. hic legit, οὐ πρότερον: ita & Curt. Pag. 23. lat. 2. Lin. 1. ἠυτόλμησαν. chr. ηὐτομόλησαν, ita & Curt.

CAP. V.

Lin. 5. κελτῶν. Chr. κελτόν: ita & curt. Lin. 9. δόγμα τοῖς τῶν χριστιανῶν. Chr. & Curt. particulã hic expungũt & post χριστιανῶν defectum ita supplent, οἱ γενόμενοι κατὰ καιρὸν πόλεμοι ῥωμαίοις καὶ τοῖς ἀλλοφύλοις ἐπὶ τῆς γαλλιήνου ἡγεμονίας. Lin. 11. ταυτόν. christ. ταῦτα. ita & Curt. Lin. 16. εἰς. christ. ἐν: ita & curterius.

CAP. VI.

Lin 31. χρυσῶν Chr. χριστῶν Pag. 24. lat. 1. Lin. 5. σπουδάζομεν. chr. σπουδάζοιμεν. Lin. 6. Chr. legit, ἐν λέγειν ἀκούσης τῆς γυναικός. Lin. 7. ὑπονοῶν legit Chr. Lin 12. Chr. ἠγεῖται. Lin. 17. Chr. τὸν χριστόν. Lin. 33. chr supplet defectum & legit ita: τῇ προτεραίᾳ ἀκίνητος κεῖται: & ita Curt. Pag. 24. lat. 2. lin. 1. σέβειν. Chr. σίβει: ita & curterius.

CAP. VII.

Lin. 1. Ch. legit, τὸν ἡγούμενον τότε τούτου τοῦ ἔθνους, & post hac verba quod sequitur τῶν ἀρμενίων, expurgit.

CAP. VIII.

Lin. 13. γάμους. Chr. μάγους: ita & curt. Lin. 15. σαβώρην. chr. σαπώρην: ita & Curt. Lin. 17. Chr. legit, τὰ τῶν περσῶν. Lin. 18. Chr. σαπώρης. Lin. 20. Chr. explet defectum et legit hic, χαλεπῶς ἀνδράσι ἐπετρέψε τὴν εἴσπραξιν: ita etiam curt. Lin. 21. τῶν τότε φόρων. Chr. τῶν εἰσπρακτόρων: ita etiam Curt. Lin. 29. chr. προσεκύνησαν. Lin. 37. chr. legit, προδότην. Lin. 39. chr. legit, σαπώρου. Pag. 25. lat. 1 lin. 8. chr οὐσθαζάνης. Lin. 10. chr. πενθῶν δὲ νῦν ἔτι ζῶ. Lin. 12. chr προσεκύνησα τῷ δοκεῖν. Lin. 14. chr. σαπώρης. Lin. 15. christ τοῖς χριστιανοῖς: ita et curt. Lin. 17. πείθειν. chr. μεταπείθειν: ita et curt. Lin 18. chr. οὐσθαζάνου. Lin. 22. chr. σαπώρῃ. Lin. 28. chr. οὐσθαζάνης. Lin. 30. chr. legit, ἤγγειλε ταῦτα, σαπώρης δέ. Lin. 31, chr. οὐσθαζάνου. Lin 33. chr. οὐσθαζάνης.

CAP. IX.

Lin. 37. οὐσθαζάνης: ita chr. Pag. 25. lat. 2. lin. 4. chr. legit, θεασάμενον. Lin. 6. μάγας. chr. μέγας: ita et curt. Lin. 8. chr. legit, οἱ μὲν δήμιοι ἔργου εἴχοντο, & ibid. paulo superius legit, οὐδενὸς δὲ τὴν ἐπὶ τούτοις ζωὴν ἑλομένου. Lin. 15. Chr. & curt. ὡς ἀπὸ σταθμοῦ: in textu est, ὡς ἀπὸ στιγμῆς, nullo sensu. Lin. 17. πάντας. chr. πάντων. Lin. 19. christ. ἐπαΐων προθύμως ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἐχώρει: ita et curt. Lin. 21. chr. ἀνανίαν.

CAP X.

Lin. 32. ἀνάστασις. chr. ἀνάμνησις. Lin 33. chr. σαπώρου. Lin. 36. λαμβάνοντας. chr. λανθάνοντας: sic et curt. Lin. 40. Christ. σαπώρης.

CAP. XI.

Pag. 26. lat. 1. lin. 1. chr. κατ' ἐκεῖνο. Lin. 11. ἐπόνησαν. Christ. ἐπεσήμησαν: ita et curt. Lin. 14. ἐξυθρίσαι. christ. ἐνυβρίσαι: ita et curt. Lin. 16. chr. σαπώρου. Lin. 18. διά. chr. ἀνά. Lin. 19. christ. μάλιστα δὲ κατὰ τὴν ἀδιαβηνῶν χώραν: ita et curt.

CAP. XII.

Lin. 22. chr. legit, λογισάμενοι, & infra pro ἐκέλευσαν legit ἠρχίδευσαν: ita & Curt. Lin. 25. αὐτῶν. christ. αὐτῷ: curterius habet αὐτοῦ. Lin. 26. christoph. borsonius & curterius ἐν μέσοις ὤμοις. Lin. 29. Christoph. borsonius δεσμωτήριον: ita & Curterius,

Lin. 32. βόλεται pro βόλεσθαι legunt ch. & Curt. Li. 36. ὁμόρων. chr. ὁμήρων: ita & curt. Lin. 37. ἧττονα. chr. ἧττον. Lin. 41. chr. ὡς ἄλλως: ita & curt. Pag. 26. lat. 2. lin. 2. christophorsonus παρὰ τὸ δόγμα.

CAP. XIII.

Lin. 13. γεγονώς. chr. χειροτονηθείς. Lin. 15. ἐπιχειρήσαντ. Chr. ἐπεχείρησατο. Lin. 17. οἵαν. chr. οἷα: ita etiam curt. Lin. 18. christ. legit, μέλλης δὲ μόνον πῦραν ἐπιφερόμενος: ita et curt. Lin. 19. Chr. legit, ἀπῆλθεν ἐυξάμενος. Lin. 23. Chr. σαπφῶς. Lin. 30. πολλοί. Chr. πολλῶν.

CAP. XIIII.

Lin. 31. Chr. κωνσταντῖνος ὁ ῥωμαίων βασιλεύς. Lin. 37. Chr. ὑπ' αὐτόν. Pag. 27. lat. 1. Lin. 5. chr. σφαγίων. Lin. 12. πάντων. Chr. πανταχοῦ.

CAP. XV.

Lin. 13. chr. legit, ἄρειος μὲν ἐπὶ τὴν ἐξορίαν. Lin. 29. Chr. & Curt. supplent hic defectum ac legunt, ὡς δὲ ἐπεισῆλθεν ἡ ἁγία ἡμῶν σύνοδος. Lin. 30. ἠκριβωμένοις. Chr. κεκριμένοις.

CAP. XVI.

Pag. 27. lat. 2. lin. 4. Chr. ἀπολινάριος ὁ σύρος: ita et cur. Li. 5. ἀσέβεια, legunt ch. & curt. Lin. 13. προφητικῶς legunt chr. & curt. Lin. 25. Chr. explet defectum hic, & sic legit, χειρός: ἐγένετο δὲ ἐκκλησιαστικός, ὅτι μάλιστα καὶ περὶ τὸ ἱερᾶσθαι ἐπιτηδειότατος ἐκ νέου: ita & curt. Lin. 26. λαμπρὰν Chr. legit pro λαμπρῶς, vt & curt. Lin. 31. Chr. legit, ἐπισκόπους. Pag. 28. lat. 1. Lin. 1. ἀναβαπτίσαι, & ibidem τῆς θείας, abiecta part. ἐκ, legit chr. Lin. 5. ἀγαγεῖν. chr. διαγαγεῖν. Lin. 12. Chr. συνεψηφίζετο.

CAP. XVII.

Lin. 24. Chr. & Curt. explent defectum, et ita legunt, διέβαλλον: κατετρίβοντο δὲ μάλιστα περὶ τὰ τοιαῦτα εὐσέβιός τε ὁ παμφίλου, καὶ εὐστάθιος ὁ ἀντιοχεύς. ἀμφότεροι μὲν γὰρ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐν ὑποστάσει εἶναι ὡμολόγουν ὥσπερ δὲ ἀλλήλων μὴ ἐπαΐοντες ἀλλήλους διέβαλλον. Curt. tamen hic κατετρύχοντο pro κατετρίβοντο, & ἐπιόντες pro ἐπαΐοντες legit, quod minus probo: ibidem autem infra chr. pro εἰς legit ὡς.

CAP. XVIII.

Lin. 31. πρόφασιν. Chr. πρόφασις. Lin. 34. chr. ἔβλαψε δὲ αὐτὸ τοῦτο. Lin. 41. chr. βασιλεῖ legit, pro βασιλεῦσιν: ita & curt. Pag. 28. lat. 2. lin. 11. ἴδια. chr. ἰδίᾳ. Lin. 13. αὐτόν. chr. αὐτῶν. Lin. 15. φησί chr. σφίσι. Lin. 19. δικαίως Chr. legit, pro δικαίοις: vt & Curt. Lin. 21. ἐπαγγελίας. chr. ἀπαγγελίας.

CAP. XIX.

Li. 33. chr. κεχαρισμένος. Lin. 34. chr. φυλακτικός. Lin. 36. chr. ὁμοδόξων.

CAP. XX.

Pag. 29. lat. 1. lin. 15. συμφωνεῖς. chr. & curt. συμφωνεῖν. Lin. 26. ὡς εἰς. Chr. ὥσει. & cur. etiam sic.

CAP. XXI.

Lin. 40. τῇ ἐκκλησίᾳ: ita textus, quem reddidit Chr. qui tamē ad marginem adnotauit τῇ θρησκείᾳ, quod mauult Curterius. Pag. 29. lat. 2. lin. 14. ἐπείρξας. Chr. ἀπείρξας. Lin. 20. chr. βασιλέα καὶ τοὺς. Lin. 23. δάμον. Chr. δαιμονοῦ. ita etiam Curt. Lin. 24. σπουδῇ. chr. ψευδῆ. Lin. 27. συκοφαντίας. Chr. συκοφαντίαν. Lin. 28. chr. legit, μαρτυρήσας αὐτῷ: sic & curt. quamquam librarius reddiderit, μαρτυρήσας. Lin. 31. πειθόμενος. chr. πυθόμενος. Lin. 32. ἀπιδεῖν chr. ἐπιδεῖν. Lin. 33. ἐννοεῖν: christ. ξενοῦν.

CAP. XXII.

Lin. 39. ἀρσένιος, οὗτος ἁμαρτήματι: ita christ. Pag. 30. lat. 1. Lin. 3. πατρίνης. Chr. πρίνης. Curt. vulgatam lectionem adnotauit. Lin. 11. christ. ταῖς αὐταῖς διαβολαῖς. Lin. 16. Christ. legit, πρὸς πρίνην, παρ' ᾧ ἐκρύπτετο αὐτὸν μὲν ἀρσένιον. ita etiam curt. Lin. 18. Chr. τὸν πρίνην. Lin. 25. αὐτοῖς. chr. αὐτοὺς: ita & Cur. Lin. 32. ἤρεμα. Chr. ἠρεμοῦν: ita etiam Cur.

CAP. XXIII.

Li. 40. chr. τερατολογοῦνται: Cur. legit, τερατολογεῖσθαι δοκεῖ: sed illud simplicius est. Pag. 30. lat. 2. Lin. 3. κρατοῦντων. Ch. κρατήρων: ita etiam Curt. Lin. 4. chr. ἀπὸ πηγῆς: item infra παφλάζει, prius illud, etiam curt. agnoscit. Lin. 13. ὁ κωνσταντῖνος. Chr. ὁ κύριος: ita etiam curt. Lin. 19. Chr. & curt. hic explent defectum, & ita legunt, ἐξεγένετο, τῆς ἐπανόδου ἔχειν ὕψος ἐπιτυχών. Lin. 26. τελευταῖον. chr. τελευτῶν: & infra ἡ. pro. οἱ. Lin. 27. καὶ ὁ μέν. chr. καὶ οἱ μὲν: & infra chr. legit, ἐσπούδαζον. ita & Cur. Pag. 31. lat. 1. Lin. 3. chr. ἐπιμελησομένου: ita & Cur. Lin. 8. αὐτῷ chr. αὐτοῦ. Lin. 9. θαυμάζουσι. Chr. θαυμαζόντων. Lin. 11. τοιαύτην. Chr. ταυτήν.

CAP. XXIIII.

Lin. 13. chr. κατεσπούδαζον. Chr. ἐπήγειρον. Ibidem, Lin. 16. σφοδροτέρως. Chr. σφοδρότερον. Lin. 20. ὅτι. chr. ὡς. Lin. 29. ch. ἑρμαίων Lin. 30. curt. legit ὡς δι' ἐπιορκίας τινῶν: quod & chr. adnotauit. Pag. 31. lat. 2. lin. 11. Ch. & Cur. explent hic defectū, et ita legunt, δι' αὐτὸν καθαιρεῖν τὸν ἐπίσκοπον. Lin. 12. hic itidē defectum supplent curt. & Chr. & ita legunt, ἑκατέρου δὲ ἐγκλήματος οὐδὲ λυθέντος. Lin. 13. ch. legit, προφάσει οὐδεμίᾳ τοῦ μή. Lin. 14. Chri. legit, ἀναγράφεσθαι, οὐκ ἀμφέρεται τις & c. ita & Curt. Lin. 18. Chr. ζητητικός. Lin. 29. Chr. πλῆθος κατηγόρων παρὰ δικασταῖς ἐχθροῖς: ita et curt. Lin. 34. πάντων. Chr. πανταχοῦ: ita etiam cur. Lin. 36. διὰ ταῖς. Chr. ἐπὶ ταῖς. Lin. 38. ὅτου. chr. ὅσῳ. Pag. 32. lat. 1. Lin. 2. παρακρουόμενος. Christ. ἀποκρουόμενος.

CAP. XXV.

Lin. 25. Ch. legit, παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντα κειμήλια: ita & Curt. Lin. 28. ἡμέραι. Chr. ἡμέραις: ita & Curt.

CAP. XXVI.

Lin. 38. φθόνον. Chr. φθόνου. Lin. 40. πεισθῆναι. Chr πεισθεῖσα: ita etiam curt Pag. 32. lat. 2. Lin. 11. δῦναι. chr. ἐνδῦναι. Lin. 15. διώκτη. ch. δεσπότῃ: ita & curt. Lin. 33. Ch. καὶ τῶν ἐκ τῶν: ita & curt. Lin. 36. Christ. τὰ ἀυτῆς τῆς πίστεως: Curt. legit ταύτην. Lin. 41. κηρύκων. chr. κυρίων: sic & curt. Lin. 11. Christ. ἐσπούδαζετο.

CAP. XXVII.

Pag. 33. lat. 1. Lin. 19. Chr. βούλεσθε τὰ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ τῷ θεῷ & c. Li. 20. ταῦτα. Ch. ταύτης. Li. 22. ἐκκρινόμενα. chr. κεκριμένα: ita etiam curt. Lin. 23. Chr. ἠπειγμένως πάντας ὑμᾶς πρὸς τὴν, & c. ita etiam curt. Lin. 27. λοιπόν. chr. τόπον τινά. Lin. 28. chr. ἐφ' ἵππου μεοχεῖσθαι. Lin. 30. μέσου. Christ. ἐν μέσῳ: ita etiam Curt. Lin. 32. μαρτυρεῖ μοι γὰρ. & c Chr. γὰρ hic expunxit, deinde infra ibidem legit, ἐπιγνῶναι αὐτὸν ὅστις ἦν. deinde post hec verba explet defectum, ac legit, παρὰ τὴν πρώτην ὄψιν ἐδυνάθην, οἱ μὴ τινές καὶ ὅστις ἦν. Lin. 33. Chr. ἦν πέπονθε, διηγήσαντο πυνθανομένοις: ibidem infra legit, ἀπήγγειλαν. Lin. 34. οὐ. chr. ὄντα. Lin. 25. Chr. ἀποθανεῖν ἠξίουν. Lin. 39. Chri. ἀνεπληρώσατε. Curt. ἐπληρώσατε. Lin. 40. chri. ἐπιδείξοντες. Lin. 41. chr. οὐκ ἂν ὑμεῖς ἀρνηθεῖητε. Pag. 33. lat. 2. Lin. 1. τὰ πάντα. Christ. τὰ πανταχοῦ. ibid. infra legit, καὶ ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Lin. 2. εὐλογοῦντων. Chr. εὐλογούμενοι ὄντες. Lin. 5. christ. μεμαθήκασι, ὃν ὑπερασπίζειν μοῦ πανταχῇ καὶ & c. Lin. 7. Chri. ἡμεῖς δὲ οἱ τὰ ἅγια μυστήρια τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Lin. 12. christ. τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ταῦτα ἐξαιρέτως ἀδιάπτωτα φυλάττονται: ita & Curterius. Lin. 15. τοῦ ἁγίου ὀνόματος.

CAP. XXVIII.

Lin. 31. Chr. ἀλέξανδρος ἄντικρυς ἀπηγόρευε ταῖς πρὸς ἄρειον σπονδαῖς: ita & Curterius. Lin. 40. ἀσεύς. Christ. εἰσδύς Pag. 34. lat. 1. lin. 5. christophorsonus τ' ἄυτα. Lin. 9. Christoph. & curterius ἐλογοποίουν: ita et curt. Lin. 12. chr. καὶ γὰρ

καὶ

καὶ αὐτὸς ἄρχος. Lin. 14. Chr. καὶ ἀναπτέμενος. Lin. 5. Chr. δυσσεβείας, & infra pro ὧν. legit, ὡς. Lin. 17. μάρτυρας. Christ. μάρτυρα. Lin 3.. πατρὸς. Chr. adnotat, σωτῆρος. Lin. 40. ὀχλουμένων. Chr. ἐνοχλουμένων. Pag. 34. lat. 2. lin. 2. Chr. τις πλούσιος τις καὶ.

CAP. XXIX.

Lin. 7. chr. ἐπιβουλεύοντες: ita & Curt. Lin. 15. Chr. πρὸς ἀπεχθείας.

CAP. XXX.

Lin. 30. φρυβῶν chr. φρυγῶν. Curt. καταφρυγῶν quomodo Chr. vertit Cataphrygibus. Lin. 31. chr. μαρκιανιστῶν. hic est expleta lacuna: sic & curt. Lin. 35. Chr. διὰ τοῦτο τὸν νόμον τούτων τῶν αἱρέσεων. & ita & curt. Lin. 40. ἐχθρὸς Chr. ἐχθροί.

Pag. 35. lat. 1. lin. 2. πλείω. Chr. πλείους. ita & Curt. Lin. 3. Chr. οἱ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης μείναντες. Lin. 4. Chr. τῆς αὐτῆς αἱρέσεως καταλιπόντες ἐτελεύτησαν, ὡς μήτε εἰς ταυτὸν συνεῖναι συγχωρούμενοι: ita & curt. Lin. 20. Chr. ἐμήνυσαν. ita & curt.. Lin. 22. Chr. δόξασα. ita & Curt.

CAP. XXXI.

Lin. 29 Chr. ἀσεβειός τις. Lin. 41. τοῖς γινομένοις. Chr. ταῖς γινομέναις. Pag. 35. lat. 2. Lin. 20. chr. ταυρομένας. Lin. 27. Chr. κωνστάντιος. Lin. 30. Chr. ἔθους. Lin. 32. τῆς βασιλείας. chr. τῇ βασιλείᾳ.

Liber Tertius.

CAP. I.

Lin. 5. περιφανής. Chr. περιφανῶς: sic & Curt. Lin. 8. ὑπὸ προδοσίᾳ Chr. ἐπὶ προδοσίᾳ: sic & curt.

CAP. II.

Lin 21. ἀνεκλήθη Chr. ἐπανῆλθε. Lin. 27. οὐδὲν. Chr. οὐδέ. Lin. 25. ἐωνεῖχε Chr. ἔχουσιν. Lin. 32. ἀιμοβόλων Chr. ἀιμοβόρων: ita & curt. Lin. 35. chr. φαρύγγων ita & curt. Pag. 36. lat. 2. lin. 8. καὶ ἠρεμεῖν οὐκ ἠνείχοντο: ita Chr. & curt.

CAP. III.

Lin. 21. παῦλος τῆς τῶν &c. ita chr. Lin. 25. Chr. μαρτυρίᾳ. Lin. 32 chr. συνομολογοῦσι: sic etiam Curt. Lin. 37. ὁμολογίας. Chr. ὁμιλίας: ita & curt. Lin. 40. κατὰ τὸν. chr. circumscripsit. Pag. 37. lat. 1. Lin. 1. Chr. & Curt. ἢ καὶ τεθνάναι: sic & Curterius.

CAP. IIII.

Lin. 7 ἀρεταῖς. curt. εὐχαῖς. chr. rectius ἀραῖς. Votis siue imprecationibus. Lin. 12. ἀναξίως. Chr. ἀναξίῳ.

CAP. V.

Lin. 34. προέκαστε legit Chr. Lin. 38. chr. legit. τῇ ἐν νικαίᾳ συνόδῳ: ita & Curt. Lin.. 0. chr. legit. ὀνόματα ταύτῃ τῇ γραφῇ. Lin. 41. chr. καὶ θεὸν εἶναι καὶ. Pag. 37. lat. 2. lin. 21. chr. ὅς τὸ μὲν γένος ἐξ ἐδέσσης. Lin 2.. ch. ἐξηγηταῖς: ita & curt Lin. 41. chr. ὧ mutat in ὡς. rectius, vt & Cur. Pag. 38 lat. 1. Lin. 1. chr. & Curt. legunt, καί περ τοιοῦτος ὤν. Li. 2. Chr. legit, ὡς τὰ σαβελλίου φρονεῖν: ita & Curt Lin. 7. chr. legit, ἐν τούτῳ δὲ φράγκων μὲν τοὺς περὶ τὴν γαλλίαν ῥωμαίους ὀνηνύντων. Li. 18. διονύσου. Ch. διονυσίου.

CAP. VI.

Lin. 23. Chr. περὶ legit, pro παρὰ, vt & Curt. Lin. 25. chr. ταύτην. Li. 30. μαθών. Chr. μαθεῖν. Pag. 38. lat. 2. Lin 3. ἥμισυ. Chr. ἡμισύ. Lin. 14. καταθύμιον. Chr. ἀκαταθύμιον: ita etiam Curterius.

CAP. VII.

Lin. 23. Chr. legit, ὁ ἀδριανουπόλεως ἐπίσκοπος ὑπ' ἄλλων, &c. ita & Curt. Lin. 32. Chr. legit, ἐνεξετάσαι. Pag. 39. lat. 1. Lin. 3. ἐληλαμένων, Christophorsonus ἐληλαμένον. Lin. 6. ἀνθισταμένων. Chr. ἀνθισταμένῳ. Lin. 8. ναυαστιανός. chr. ναύαστος. ita & Curt.

CAP. VIII.

Lin. 14. chr. πρὸς αὐτῶν. Lin. 18. Chr. legit. ξεόξενος: ita ita Curt. Lin. 23. ἀρχομένην Ch. expungit. Lin. 25. chr. ἐὰν γὰρ τούτων γενομένων: ita etiam curt. Lin. 31. ὑπεχώρει. Chr. ὑποχωρεῖν: ita etiam Curt. Lin. 34. κωνσταντίνου. Chr. κωνσταντίου: ita & Curterius. Lin. 37. Chr. κινῆσαι ἂν δεῖ: ita & curt.

CAP. IX.

Pag. 19. lat. 2. lin. 1. Chr. legit, ἔγραψεν ἐγκαλῶν ὡς λάθρα. Lin. 3. Christ. ὅς ἄκυρ ἀποφαίνει: ita & Curt. Lin. 5. chr κατηγορεῖ. Lin 11. ch. ὁ δὲ κωνσταντίῳ τῷ ἀδελφῷ: sic etiam Curt. Lin. 16 Christ. ἀπαιτούμενοι δὲ λέγειν ὅπως. Li. 21. Christ. τούτους μὴ πείσαντας περὶ ὧν ἐληλύθασι: sic & Curt.

CAP. X.

Lin. 22. Chr. οἱ ἀπὸ τῆς ἕω. Lin. 27. γερμανίας. Chr γερμανικίας. ita & Curt Lin. 29. Christ. legit, τοῖς ἐν νικαίᾳ. & infra, παρὰ ταῦτα: sic & Curt. Lin. 33. ἑκατέροις. Chr. ἑκατέρας: & infra, τὴν σαρδῶ. Chr τὴν σαρδικήν, vt & curt. Pag.. 0. lat. 1. Lin. 2. Chr. ἐξετάσαντος: ita & curt. Lin. 4. chr. ὑπερημέρου. Lin. 6. chr. καὶ καθ' ἑαυτούς. Lin. 7. Chr. ἐναντίας: & infra, οὐ μὲν οὖν: Li. 8. Ch. ὧ ἀσκληπᾶ. Lin. 11. Ch. ἐπισκοποῦντας πρῶτον: ita & Curt. Lin. 15 chr. ὡς μάρκελλον: ita & curt. Lin. 17. chr. πρὸς αὐτοῦ: sic & curt. Lin. 19 chr μάλιστα παρ' αὐτῶν.

CAP. XI.

Lin. 9. ὡς, chr. καὶ. ita & curt. Lin. 38. chr. explet defectum ac legit, καὶ εἰς ἀξιώματα μείζω: sic & curt. Pag. 40. lat. 2. lin. 3. chr. legit, οἱ τότε ἄρχοντες ἀπὸ τῆς δύσεως. Lin. 7 christ. legit, ἀποκεχρημένοις τῇ συντομίᾳ τῆς γραφῆς: vt & curt.

CAP. XII.

Lin. 16 μέχρι. chr. μέχρις. Lin. 21. ἐπήκοον. chr. ὑπήκοον. Lin 2.. chr. φθάνοντος καὶ τὰς ἐλάσας ἐκπέμποντος. Lin. 26. chr. τὸ μέντοι ἀληθές. Lin. 29. chr. ἐναντιωθέντες, & infra pro παλλάκις legit πολλοῖς: ita etiam curt. Lin. 33. chr. προσήκοντα. Lin. 36. chr. περὶ adnotauit, sed παρὰ retinuit.

CAP. XIII.

Pag. 41. lat. 1. Lin. 10. ἀνασχέτως. chr. ἀσκήτως: ita et curt. Lin. 11. ἄλλους. chr. ἄλλοις, ita et curt. Lin. 12. chr κατεσκληκέναι: ita et curt. Lin. 14. chr. ποντοβαῖος. Lin. 15. Chr ταβεννησιωτῶν. curt. Nicephorus inquit, lib. 9. cap. 14. Tabennisias vocat. pag. seq. dicuntur Tabennisiota. Lin. 33. συνεῖναι. chr. συνεῖναι. Lin. 40. παρὰ τὰς. chr. περὶ τὰς: ita et curt. Lin.. 1. πρὶν chr. πλὴν, ita et curt. Pag. 41. lat. 2. Lin. 5. chr. et curt. λέντρεις πορφυροῖς. Lin. 7. chr ἐνοικοδομῇ τοῖς θρόνοις. Lin. 9. chr τὰς ζώνας. Lin. 11. chr. ἐνσόχους: ita et curt. Lin. 16. πράγματος. chr. τάγματος. Lin. 19. ταβεννησῖται. chr. ταβεννησιῶται. vide cap. praecedens lin 15. Lin. 26. πολιτείᾳ. chr. φιλοσοφίᾳ. Lin. 30. chr. ἦν δὲ καὶ τῶν εἰς φιλοσοφίαν ἡκόντων διδάσκαλος: ita et curt. Lin. 33. ἀνοοὺβ chr. ad marg. adnotauit, ἀνοὺφ. vnde miror, quòd in translatione sit Acuph. Niceph habet Anub. vt et curt. adnotauit. Lin. 39. θαβαθά. sic legit etiam cur. Nicep. leg. Thebasa. chr adnotat ac reddit Thanatha, et ad Hiero. remittit lectorē. Lin. 40. ὡς. ch. ὅς. Pag. 42. Lin. 11. πόνοις μὲν. chr. ὧν ἴσμεν: ita et curt. Li. 17 ἔγραφη. Chr. ἔτάφη. Lin. 22. chr. ἐπήσιον ἑορτήν: ita et cur. Li. 26. chr. πόλεσιν καὶ κώμαις εἰς ἐπίδοσιν. Lin. 28 chr. καὶ ὡς ἀσωμάτου ἀγωγῇ: ita & cur Li. 20. chr. ἔγραψε. Li. 30. ch. ἐπεψηφίζετο δὲ καὶ ὁ θεός: ita et curt. Lin. 33. chr. ἐπὶ τούτῳ. et infra ὑπήκοον: ita et curt. Lin. 3.. christ. ἀβιδηνῶν. Lin. 39. πολιτείας: chr. φιλοσοφίας. Lin.. 0. ἤδη. chr. ἤδει. Pag. 42. lat. 2. Lin. 8. chr. et curt. explent hic defectum atque ita legunt:

χιτῶνας μὲν συνήθεις καὶ στολὰς μὴ ἀνεχομένους ἀμφιέννυσθαι, ξενῇ δὲ καὶ ἀήθει ἐσθῆτι χρωμένους καὶ ἄλλα &c. Lin. 9. chr. ἀπατηθέντας, & infra ἐγκρατεύεσθαι. Lin. 12. ch. ἐν γάγγραις. Lin. 17. chr. & curt. explent hic defectum, atque ita ita legunt: τὰς προσόδους ποιήσασθαι. τοιοῦτος δὲ τὰ περὶ τὸν βίον ὑπάρχων, καὶ ἐπὶ λόγοις ἐθαυμάζετο. Lin. 18. τοῦδε Chr. οὐδὲ. Lin. 19 Chr. θαυμάσιος καὶ πείθειν ἱκανώτατος, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐκπορνευομένων. Lin. 38. γαλλινασία legit, & Gallinariam transfert Chr. cui & subscribit curt. nisi quòd præferat γαλλιναρίαν. Lin. 39 chr. legit, τῆς, & infra ἐκκλησίας. Lin. 41. Chr. κατὰ τὸ δὲ τὸ ὑπήκοον: ita & Curt. Pag. 43. lat. 1. Lin. 3. Chr. τάδε ἔγνων, ὡς συνέγραψα. ita & curt. Lin. 6. στρόβους chr. βότρυς & infra ἀγκύλας. chrisl. ἀγκύρας, quæ vtrobique agnoscit & Curt.

CAP. XIIII.

Lin. 12. chr. καὶ παντοδαπῇ σοφίᾳ ὡς ποιητάς τε: ita & curt. Lin. 13. Chr. ἠριθμοῖ. Lin. 16. τῶν ἐν τοῖς μαθήμασι: ita Chr. Lin 18. Chr. ἐφαπλούμενον. Lin. 24. αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ. Lin. 29 Chr. μακάριον. Lin. 33. Chr. τοῖς ἑτεροδόξοις, & infra λυκαίρειν. Curt. habet πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους. Lin. 36 Chr. ἐσχολακῶς καὶ ἀτεχνῶς. Lin. 39. Chr. γάλλῳ καίσαρι ὄντι τότε. Lin. 40. Chr. ὡς δὲ εἰκὸς προφάσει τοιούτων. Pag. 43. lat. 2. Lin. 6. χάριν. Chr. περὶ: ita & curt. Lin. 9. chr. & Curt. legunt, ὡς παρειλήφαμεν.

CAP. XV.

Lin. 12. Chr. ὁ σύρος δὲ ἐκ, & infra pro χωρίων legit ἐπιχωρίων. Lin. 19. ἀποχρεῖ Chr. ἀπορρεῖν. ita & cur. Lin 15. ἀμαρτυρίαν. Chr. μαρτυρίαν: sic etiam curt. Lin. 16. ὡς. Chr. ὃς. Lin. 20. Chr. & Curt. ita legunt: ἐφ' οἷς μέγα αὐχοῦσι σύρων παῖδες, καὶ ὅσοι τὴν παρ' αὐτοῖς. Lin. 21. ὑιῶν. Chr. θείων. curt. ὑγιῶν quod videtur esse diuinum. Lin. 41. γράμμασι. Christophorsonus συγγράμμασι.

CAP XVI.

Pag. 44. lat. 1. Lin. 5. chr. ἐγεγόνει καὶ ἐκ τούτου. Lin. 14. Chr. λόγιοι legit, pro λόγοι. Lin. 15. Ch. λέγεται γοῦν τὸ πρίν. Lin. 16. Chr. ὀργιζόμενον. Lin. 27. Ch. πρὸ πολλοῦ τῆς τελευτῆς: ita & Curt. Lin. 41. Chr. καὶ πρὸ τούτου. Pag. 44. lat. 2. lin. 9. Chr. ἀρετὴν μὲν ἐργαζόμενοι.

CAP. XVI.

Lin. 20. Chr. τεθέντες νόμους κατὰ τῶν. Lin. 21 πάντων Chr. πανταχῇ. Curt. habet πανταχοῦ. Lin. 22. κεκλῆσθαι Chr. κεκλεῖσθαι. Lin. 30. τοιούτους. Chr. τοιούτου.

CAP. XVII.

Lin. 38. chr. λέγειν καὶ τοῦ κατ' οὐσίαν. Lin. 41. πρὸ ἑαυτοῦ. Chr. πρὸς ἑαυτόν: curt. πρὸς ἑαυτό. Pag. 41. lat. 1. Lin. 5. ἔωθεν. Chr. ἀήθεις. Lin. 6. μεταλαμβάνειν. christophorsonus καταλαμβάνειν.

CAP. XVIII.

Lin. 11. Chr. τὴν ἀλήθειαν. Lin. 12. chr. λέγουσι γὰρ ὅτι μετὰ τήν. Curt. habet ὅτι μετα. Lin. 21. τραπέζης. chr. τραπεζῶν, ita & Curt. Lin. 23. chr. ἐν δὲ τῷ ταῦτα βουλεύεσθαι: Curt. legit βούλεσθαι. Lin. 33. chr. προσέταξε κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Lin. 34. chr. κωνσταντίνου.

CAP. XIX.

Pag. 45. lat. 2. Lin. 2. Chr. εἰς ῥώμην τοὺς ἀμφὶ τὸν ἰούλιον. Lin. 3. chr. συνταξάμενος. Lin. 18. chr. καὶ μάλιστα βασιλεύς. Lin. 22. chr. ἱεράν τις. Lin. 27. Chr. πειράσεσθαι. Lin. 39. ἀρχομένων. Chr. ἀνεχομένων: ita & curt.

CAP. XX.

Pag. 46. lat. 1. Lin. 5. ἀπολειφθῆναι. chr. & Curt. ἀπαλειφθῆναι.

CAP. XXI.

Lin. 23. ἡμετέρας Christophorsonus ὑμετέρας, ita & Curt. Lin. 32. ὑμῶν. christ. ἡμῶν. Lin. 33. ὀφείλεσθαι. Christoph. ὀφείλεται.

CAP. XXII.

Pag. 46. lat. 1. lin. 7. ὑμῶν. Christ. ἡμῶν ita & curt. Lin. 20. αὐτῶν. Ch. αὐτῷ.

CAP. XXIII.

Lin. 27. Christ. διὰ τοῦτο σε: ita & curt. Lin 31. πραγμάτων. Chr. γραμμάτων. Lin. 39 Christ. παύλου εἰσελθόντος: ita etiam Curterius.

Libri Quarti.

CAP. I.

Pag. 47 lat. 1. Lin. 1. Chr. ἔτι ἀπὸ τῆς. Lin. 8. κατεῖχε. Ch. & Curt. μετεῖχε.

CAP. II.

Lin. 30 ἐναντία: Chr. ἐν ἀρείᾳ: sic etiam Curt. Lin 31. Chr. αὐτοῦ μακεδονίου. Lin. 36 chr. ἀναιρέσεως, καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ στάσεως. Pag. 47. lat. 2. lin. 3. τοὺς νέους. Chr. τοὺς νόσους.

CAP. III.

Lin. 8 chr. & Curt. ὑπὸ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον. Lin. 11. Chr. μετατεθειμένων γὰρ τῶν ἀναγορευσάντων. Lin 20. curt. legit, ἐπὶ φυλακῇ, quod malim quàm ἐπὶ φυλακήν.

CAP. IIII.

Lin. 22 ἐπισκοπεύσαντος. Chr. adnotauit ἐπιτροπεύσαντος reddidit autem Administrante, quod vtriq; respondet. itaq; græci cod. ex vsu lectio retineatur. Lin. 27. πάντως. Ch. πάντας: ita & Curt. Lin. 28. ἀπῆλθον. Ch. συνῆλθον.

CAP. V.

Lin. 39. οἰκουμενικῷ. Chr. οἰκείῳ: sic etiam curt. Pag. 48. lat. 1. Lin. 14. chr. πρὸς πάντων. Lin. 20. chr. παρὰ τε ῥητόν: Lin. 21. οὔτε ἑξῆς. Chr. οὔτε ἑαυταῖς: ita etiam Curt. Lin. 27. chr. ἐννοίαις, καὶ γνώσει ἔλληπτα. Lin. 39. Chr. hic perturbatissimum locum ex Socrate ita restituit: μηδεμίαν μνήμην οὐσίας ποιεῖσθαι, ἐπειδήπερ καὶ αἱ θεῖαι γραφαὶ οὐδαμοῦ ἐμνημόνευσαν περὶ οὐσίας πατρὸς καὶ υἱοῦ. καὶ γὰρ οὐκ ὀφείλει ὑπόστασις περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ὀνομάζεσθαι: ὅμοιον δὲ λέγομεν: quæ & Curt. ex parte agnoscit.

CAP. VI.

Pag. 48. lat. 2. Lin. 20. ἐκρατοῦντο. Chr. ἐκράτουν. Lin. 24. Christ. & Curt. hic mutua opera defectum supplent, atque ita legunt: τοῖς βασιλεῦσι: καὶ ἐπὶ μαγνεντίῳ φανέντι εἰπεῖν προθυμηθέντες ἔλαθον οὐχ ἑκόντες τὸν κωνστάντιον ἀντὶ μαγνεντίου αὔγουστον ἀναβοήσαντας: quibus verbis ita positis asteriscus auferendus erit. Lin. 29. κίνιος: Chr. δεκέντιος: ita & Curt. Lin. 31. γαλάτας. Chr. γάλλοις. Lin. 38. οἷος ὤν. Chr. οἷός τε ὤν. sic etiam Curt.

CAP. VII.

Pag. 49 lat. 1. Lin. 2. chr. ἐβούλετο τὴν κατὰ τῶν τυράννων: ita & curt. Lin. 14. κύλιξ chr. κίλιξ. ita & curt. Lin. 22. Chr. τῆς μὴ ὁμοούσιον εἶναι τῷ πατρί, ita & curt. Lin. 25. Chr. ὡς ἐν κοινῇ ψήφῳ. ita & Curt.

CAP. VIII.

Lin. 30. ἀνθρώπων Chr. vt suppositilium expunxit. Lin. 38. μαρκέλλων. Ch. βαρκέλλων: Varcellorum. Lin. 40. Chr. καὶ ἑκατέρα κατὰ τὴν ἐν νικαίᾳ. Pag. 49. lat. 2. lin. 2. θηβαῖος. chr. θμουαῖος. Thmuetensis: ita & Curt. Lin. 4. αὐτῷ. chr. αὐτοῖς, ex Epiphanio. Li. 5. καταλέξοντας. chr. καταθέλξοντας. Lin 15. οὕτως. chr. adnotauit, οὗτος. Lin. 16. λικύνης: chr. λιβύης. ita & curt. Lin. 21. λέγεται γὰρ ὡς πολλάκις ita Chr. & curt. Lin. 24. ἐσφύσαντας. chr. ὑσφύσαντας.

CAP. IX.

Lin. 28. αὐτοῦ christ. αὐτόν. Lin. 38. Christoph. πολιτείαν Pag. 50. lat. 1. Lin. 2. Christophorsonus ἐν δὲ τῷ καταπλεῖν ἀναπλέοντας &c. τοὺς. Lin. 16. curterius rectè legit, ἐπὶ συλλήψει αὐτοῦ: Lin.

Lin.21.christ.σχῆμα καὶ τὸ ἱερέων ἐπιτηδεύειν, κρατεῖν.

CAP. X.

Lin.39.ἀντὶ πάντας.Chr.ἀντειπόντας: ita & curt. Lin.41.ἐβούλετο.Chr.ἐβουλεύετο. Pag.50.lat.2.lin.2.Chr.παντελῶς δὲ οὐχ ἡσύχαζεν. Lin.10.Christ.κάμψαντα δὲ. ita & curt. Lin.11.πάντων.chr.πανταχοῦ. Lin.13.τίθεσθαι.christ.πείθεσθαι Lin.14.πάντων.Chr.πανταχοῦ. Lin.19.Chri.τῆς ἐπὶ τούτοις ἀληθείας βάσανος. ita & Curt. Lin.29.chri.ἀπαγομένη. Lin.30.χυσεῦς.Chr.χρυσεῦς.

CAP. XI.

Pag 51.lat.1 Lin.4.chri.ἐριστικὸς δὲ ὡς.Lin.7.Chr συνῳδά.chr.σύνῳδα. Lin.18.chr. παῤῥησίας λαβόμενος.Lin.27.ἐπέμψαντο.curt.legit,διεπέμψαντο.

CAP. XII.

Lin.39.ὅσοις καὶ γίνεσθαι ἐγχωρεῖ:ita etiam curt.

CAP. XIII.

Pag 51.lat.2.lin.7.τούτου.chr.τοῦ. Lin.14.ἀμφὶ. Christ.περὶ. Lin.17.Chr.τοῖς τοιούτοις. Lin.19.Christ.τίνων γοῦν ἑκόντες ἀπόσχοιντο.Lin.22.Chr.ἐργαστήριον πονηρὸν καὶ δυσσεβέστατον: ita & Curt. Lin 36. christ.ὥσπερ ἐξ ἐντολῆς. Lin.28.ἅπαντας.Ch.ἅπαντα. Lin.29.ὑπεροψίαν.chr.ὑπεροψίαν. Pag.52.lat.1.lin.2.Chri.ἐξελέγχεται.ita & Curt. Lin.3.Chri.ἐπίδειξιν.

CAP. XIIII.

Lin.16.συνιστᾶν.Chr.συνιστάναι. Lin.17.συναγνίσειν.Christ. & Cur.συναγνίσαι. Lin 19.Chri.γερμάνιος. Lin.20.καὶ ὁ μουρσῶν.Chri.καὶ hoc loco expunxit. Lin.22.Chr.ἀποφαίνοντας. Lin.25.chr.καὶ ταῦτα ὧδε κατώρθωτο. Lin.34.διοίκησε.chr.διοικήσαντος.& infra legit,ἡγεμόνων.

CAP. XV.

Pag.52.lat.2.lin.17.θηροκόμου.Chri.θηρονόμου. Lin.22.εὐχὰς.Chr.λιτάς. Lin.23.ἀπηθέσης.Chr.ἀπειληθείσης:ita & Cur.Lin.39.αὐτὸν.Chr.αὐτῶν.ita & Cur.Pag.53 lat.1.lin.3.παρὰ.Chr.περὶ Lin.5.περὶ.chr.παρὰ:ita & Curt. Pag.53.lat.2.lin.1.πάντων.Chr.πανταχῆ. Lin.3.Chr.καὶ ὡς ἂν. Lin 4.ἑτοίμως.chr.ἑτύμως. Lin.5.Chr.ἑκατέρας. Lin.6.chr.ἐν ἀριμίνῳ.

CAP. XVI.

Lin.13.αὐτὸν.Chr.ταυτὸν. Lin.14.Chr.ἀριμίνῳ. Lin.16.Chr.ὑπεροψίαν. Lin.23.Chr.συνελθόντες.Lin.26.Christ.συντάξαν. Lin.31.Christ.& Cur.hic explent defectum & ita legunt:τῶν ὀνομάτων.ἄμεινον γὰρ εἶναι ἀμαθέστερον διαλεγομένους ὀρθῶς περὶ θεοῦ δοξάζειν,ἢ καινότητας ὀνομάτων ἐπιζητεῖν. Lin.39.Chri.ὡς θορύβων αἴτιον εἶσέτι τὸν ἐξ ἐκείνου γενόμενον ταῖς πανταχοῦ. Lin.41.ἀναγνωσθῆναι, ita legit christ. Pag.54.lin.8.Chr.ἐνισαμένους legit,pro ἐνισχομένους. Lin.10 ταύτας.Chr.ταύτης. Lin.15.Chr.ἀριμίνῳ.

CAP. XVII.

Lin.21.Chr.ἀριμίνῳ. Lin.23.chr.ὡς γὰρ ἐπὶ πλεῖον. Lin.34.ὅθεν.Chr.ὅθεν:ita & Curt. Lin.35.σύμβολοι.videtur legendum esse,σύμβουλοι. Lin.40.chr.τῆς τῶν ῥωμαίων ἐκκλησίας. Pag.54.lat.2.lin.3.ἅπαντες φρονοῦντες.Chri.ἅπαντα φρουροῦντες: ita & Curt. Lin.13.Chr.ἀυξέντιον καὶ γάϊον,ita & curt. Lin.14.μὴ μένοντα.christ.voculam μὴ hinc expunxit. Lin.33.ἐποίει.ch.ἐνεποίει.& infra.μὴ πιστεύουσι.Chr.ἀπιστοῦσι.Pag.55.lat.1.lin.5.ἀριμίνῳ Chr.ἀριμίνῳ.

CAP. XVIII.

Lin.18.Chr.ἐνετείλατο,ita & Curter. Lin.25.chr.παρὰ τῶν:ita & Curt. Lin.28.chr.καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ:ita & Curt. Lin.31.Chr.& curt.totum hunc locum perturbatissimum ita restituunt: ἀδείας δὲ ἐντεῦθεν λαβομένους βιάσασθαι ταύτῃ τῇ πίστει ὑπογράψαι.πολλοὺς δὲ μὴ πειθομένους διώξαι.&c. Lin.33.ch.& Curt.hunc quoque locum ita restituunt: καὶ τὰς ἀνὰ τὴν ἐκκλησίας τὸν ἴσον διαθεῖναι τρόπον.Pag.55.lat.2.lin.4.πάντων.Chr.πανταχοῦ. Lin.5.Chr.εἰ μὴ τὸ τῆς οὐσίας. Lin.18.Chr.ὅμοιον εἶναι ὅς πᾶσι. Lin.20.ἐκεῖνα.Christ.ἐκείνως.ita & Curt.

CAP. XIX.

Li.24.Ch.συλλαμβανόμενος. Lin.33 προσάττων.Ch.προστάττον.vt referatur ad πρόσταγμα. Lin.35.Chr.πρὸς τῷ,&c. ita & Curt. Lin.41.Chr.ὡς expungit & infra legit, τοιαύτης. Pag.56.lat.1.lin.1.σπουδὴν.Chr.σπουδῆς. Lin.5.μετεκομίσαντο.Ch.μετακομίσαντος.Lin 11.ὀλίγον.Chr.ὀλίγων.

CAP. XX.

Pag.56.lat.1 lin.15.μαχοτίνειον christ.μαρτίνειον, ita & curt. Lin.22.συνέμιξεν.Chr.συνέμιξαν.Lin.26.θήβην.Chr.θήκην.ita & Curt. Lin.31.ἐνάντιον.Chr.ἐνάντιοι.Lin.32.Chr.μετεκόμισε τὴν θήκην.ita & Curt.

CAP. XXI.

Lin.41.ἔτος Chr.legit pro ἔτος. ita & Curt.Pag.56 lat.2.Lin.3.πίστιν.Ch.adnotauit πύστιν,& infra legit,λαυρίκιος. Lin.5.γράμμα.chr.γράμματα. Lin.23.παφλαγόνος.Chr.παφλαγονίας.Lin.2 ,ὑπονοούντων. Chr.ὑπονοοῦντες. ita & Curt. Lin.33.Chr.εἰσελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰς θύρας ἀπέκλεισαν.Lin.35.Chr.λαυρικίῳ:sic & Curt. Lin.37.Chr.ἐπεξέλθωσιν οἱ πρὸς αὐτῶν. Pagina 57.lat.2 lin 5.chr.τῶν καθηρημένων.Lin.6.chr.τῶν παρανόμως ἐπισκόπων καταστάντων. Lin.10.Chr.τὸ ἀνόμοιον τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα,διὰ τοῦτο τὸ μέν.Lin.12.Chr.τὸ δὲ ὅμοιον υἱοῦ πρὸς πατέρα: ita & Curter.Lin.22.Chr.ἐμάχετο τοὺς ἄλλως πιστεύοντας ἀλλοτρίους,τῆς καθόλου. Lin.25.Chr.μετὰ δὲ τὴν ἐκ τούτου ἀνάγνωσιν: expunxit hic particulam ἐκ. Lin.36.τοῦτο δὲ. Chr.τοῦ δὲ. Lin.41.περὶ.christ.παρὰ. Lin.1.κυρωθείσῃ videtur legi oportere. Lin.11.chr.ἰσχυριζομένων.

CAP. XXII.

Lin.30.Chr.εἶναι γὰρ ἐλέγετο. Lin.34.chr.μεθ᾽ ὃν αὐτὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἔσχε:ita & Curt. Lin.37.Chr.καὶ ἄλλων οἱ περιέτυχον. Pag.58.lat.1.lin.2.chr.τοὺς περὶ ἀκάκιον. Lin.3.chr.σκηπτομένους. Lin.5.ἀκοντὶ.chr.ἀκοντὶ. Lin.12 φησι.chr.φασὶ. Lin.18.chr.τὴν αὐτὴν. Lin.22.ἐπιβαλλούσης.chr.ἐπιλαβούσης. Lin.24.ἐξέγραψαν.chr.ὑπέγραψαν.

CAP. XXIII.

Lin.28.ἐπὶ θεοῦ hæc verba chr.hinc vt alieno loco remouit,& infra mox ponit post vocem ὑπόστασιν. Lin.32.ταῖς διαλέξεσι.chr.τὰς διαλέξεις:ita etiam Curt. Pag.58.lat.2.Lin.1.Chr.ἀρχάς τε ἀφείλετο.& infra pro παρὰ legit περὶ. Lin.11.Chr.οὐαλέντι καὶ οὐρσακίῳ. Lin.17.chr.συμβιοῦντας.chr.συνοικοῦντας Curt.retinet vulg. lectionem. Lin.20.chr.πρωτεύοντος. Lin.24.chr τοῦτο. Lin.27.Chr.διδάσκειν τε καὶ πράττειν,καὶ φρονεῖν. Lin.35.Chr μάριν τὸν χαλκηδόνος ἐπίσκοπον.Lin.39.chr.defectum hic supplet ac legit,ἔλυσαν.ἐπὶ τούτοις αὖτις συνελθόντες, καθαιροῦσι σιλβανὸν τὸν ταρσοῦ ἐπίσκοπον καὶ σωφρόνιον.Lin.40.chr.καὶ ἐλεύσιον. Lin.41.Chr.σιλβανόν. Pag.59.lat.1 lin.25.hanc lacunam neque chr.neque Curt.explere potuit:chr.ita legit, γενομένην διακονίας μὴ μετ᾽ αὐτῇ: in quibus nullus est sensus.vide Nicephor.lib.9.cap.45.

CAP. XXIIII.

Lin.20 πολιτικῶν.chr.πολιτῶν. Lin.39.chr.πανταχοῦ legit pro πάντων.

CAP. XXV.

Pag.59.lat.2.lin.15.φησίν.chr.φασὶν,& infra ἀκοντὶ.chr.ἀκοντί:sic & Curt.

CAP. XXVI.

Lin.22.κοινότης.Chr.& curt.καινότης. Lin.24.χαλεπωτέροις.chr.παλαιοτέροις.Curt.ἀρχαιοτέροις. Lin.27.Chr.ἐπειδὴ γοῦν.retinuit tamē,ac reddidit,γάρ.Lin.31.προυδὸς.cl.

προόδ☉. Pag. 60. lat. 1. Lin. 1. συνεβάλλετο. Chr. συνελάβετο. Lin. 6. chr. ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν.

CAP. XXVII.

Lin. 13. ἠρνοῦντο. Chr. ἠρνοῦντο: ita & Curt. Lin. 19. Chri. πρὸς οἰκείαν αἵρεσιν ἐκτρέπειν. Lin. 24. Chr. & curt. πρὸ τῆς παρρησίας. Lin. 28. Chr. τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ πατρὶ τὸν υἱόν. Lin. 37. ἀμοιβάδις. Chr. ἀμοιβαδόν.

CAP. XXVIII.

Pag. 60. lat. 2. lin. 17. λοιμῶν. Christ. λοιμῶν: ita etiam Cur. Lin. 21. Chr. ἐν ᾧ. & infra, καὶ τόδε μὲν ὧδε: ita etiam Cur.

Libri Quinti

CAP. I.

Pag. 61. lat. 1. lin. 7. περὶ τούτῳ. chr. & Curt. περὶ τούτου. Lin. 14. Chri. ἀμαχητὶ δύνασθαι τῶν ἰλλυρικῶν κρατεῖν. Lin. 22. καταβρέξαι Christ. καταστῆξαι. Lin. 31. Chr. γεγονὼς, εἴκοσι μὲν σὺν τῷ πατρί: ita & Cur. Pag. 61. lat. 2. lin. 3. προσάψαντα. Chr. προσδέξαντα. Lin. 6. Christ. & Cur. explent hic defectum & ita legunt: ὧδε εἰρῆσθαι ἡμῖν, καὶ ὅπῃ ἐκεῖν☉ βούλεται, ταύτῃ ἡγείσθω. Lin. 14. τεμένοις. chr. τέμεσι: ita & Curt. Lin. 20. αὐτῆς. Chr. αὐτοῦ. Lin. 27. αὐτὴν. Chr. ταύτην. Lin. 38. τελευτὴν. Chr. τελετήν: ita & Curt. Lin. 41. Chr. αὐτομάτως τεθνήξεσθαι προσεδοκήθη. ita & curt. Pag. 62. lat. 1. lin. 9. Chr. τοὺς ἄλλους. Lin. 12. Chr. ἀμιλλωμένου. ita & Curt. Lin. 15. ποιημάτων. Chr. ποιημάτων: ita & Curt.

CAP. II.

Pag. 62 lat. 1. lin. 9. christ. στρατηγοῖς. Lin. 12. ἐνταῦθα. Chr. ἐντεῦθεν.

CAP. III.

Lin. 26. Chr. τοὺς ναοὺς ἑλληνικούς: ita & Curter. Lin. 30. δημοσίους. Chr. δημόσια, ita & Curt. Lin. 36. ἀρχιερέων. Chr. ἀγχιστέων, ita & Curt. Lin. 41. δεχόμενον. Christ. δεχόμεν☉: ita & Curt. Pag. 63. lat. 1. lin. 13. ἐκείνης. Chr. ἐκείνου. Lin. 18. ἀνήκεσα. Chr. ἀνήκοντα: ita & Curt.

CAP. IIII.

Lin. 33. Christ. καὶ τὸ τῆς τύχης δ μόνον. Lin. 39. γραφῆναι. Chr. ἐγγραφῆναι: ita & Curt. Lin. 41. Chr. στρατιᾷ: ita & Curt. Pag. 63. lat. 2. lin. 10. τοῦ χαλαπονῆσαι. chr. τῶ καταποντῶσαι: ita & Cur. Lin. 12. οὐ βιάζεσθαι, ἢ βιάσασθαι. Lin. 13. chr. φιλάνθρωπός ἐς εἶναι δόξει. Lin. 14. λέγεται γοῦν θυομένῳ αὐτῷ ἐν κωνσταντινουπόλεως τυχαίῳ: ita & Curt. τυχαῖον hic est τὸ τῆς τύχης ἱερὸν, id est, templum fortunæ. Lin. 15. Chr. ἀσεβῆ τε δημοσίᾳ ὑβρίσαι, καὶ ἄθεον, καὶ ἀποστάτην προσειπεῖν: τὸν δὲ μόνην αὐτῷ. Lin. 16. Chr. ὑπὸ χαραγωγοῦ γὰρ ἐληλύθει.

CAP. V.

Lin. 25. Ch. προηγόρευσε: ipse tamen προηγόρευε, quod est in textu, retinuit, ac reddidit, præcepit: quod & ipse malim. Lin. 29. κωνσταντίου. Chr. κωνσταντίνε adnotauit, prius tamen illud retinuit. Constantinum autem Magnum ecclesijs multas immunitates contulisse, satis constat ex Eusebio & cæteris. Constantium vero eius filiū idem præstitisse, non ita clarum est: & de Constātino intelligendum esse hunc locum, satis apparet ex ijs, quæ mox sequuntur. Lin. 32. & 37. & infra, libr. 6. cap. 3. lin. 32. pag. 74. lat. 2. Lin. 32. Chr. ἡνίκα γὰρ κωνσταντίν☉ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν, &c. ita & Curt. Lin. 33. Chr. πάντων. Chr. πανταχῆ: ita & Curt. Lin. 34. τίθεικεν. Christ. & Cur. τέθεικε: & paulò antè pro ὡς, legit, ὅς. Lin. 35. chr. φυλαττόμενοι. Lin. 37. Chri. κατὰ τὸν κωνσταντίνου νόμον: ita & Cur. Pag. 64. lat. 1. lin. 2. τὴν ἀναζήτησιν. Chri. διὰ τὴν ζήτησιν. Lin. 9. ἄλλως τε. Chr. ἀλλ' ὅτι. ita & Curt.

CAP. VI.

Lin. 33. αὐτοῖς. Christophorsonus, αὐτὴν. Pag. 64. lat. 2. lin. 1. Christophorsonus, & Curterius, καταφυγεῖν.

CAP. VII.

Lin. 16. δημοσίους. chr. δημοσίᾳ. Lin. 25. οὐσίων. Chr. θυσίων. Li. 26. Ch. καὶ ἐν τοῖς: ita & Cur. Lin. 27. πάσχοντας. Ch. πάσχειν. Lin. 30. ἐπισκοπὴν. Chr. ἐπισκευήν. Lin. 31. τότε. Ch. πότε. Lin. 35. ὡς ἐτυχεν. Chr. ἄνιὼς ἔτυχεν. Pag. 65. lat. 1. lin. 3. Chr. ὅς πρὸ τούτου. Lin. 7. μεταθέσθαι. chr. καταθέσθαι. Lin. 8. τότε. Chr. τόπους. ita & Curt. Lin. 9. θεοδώριον. christ. θεοδώριτον.

CAP. VIII.

Lin. 27. νεάδου. Chr. νεάδρου. retinuit tamen lectionem vulgatam. Pag. 65. lat. 2. lin. 6. τῆς γυναικός. chr. τῇ γυναικί: ita & Curt. Lin. 9. Chr. ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τότε μικροῦ, &c. Lin. 12. τῷ ἑλληνικῷ. chri. τῷ ἑλληνισμῷ. Lin. 22. chr. καὶ πρὸ τῶν πολέμων: ita & Cur. Lin. 31. Chr. ἀγώγιμον. Lin. 33. Chr. & curt. ἄρξαι ἐλέγοντο. quæ lectione tollendus est asteriscus. Lin. 35. Chr. & curt. οἱ γαλιλαίους, &c.

CAP. IX.

Pag. 66. lat. 1. lin. 24. ἐπιτελεῖν. christ. ποιεῖν. Lin. 28. ναμὸν. Ch. & curt. ναόν. Lin. 30. ἐκθεῖναι. Chr. ἐκτῖσαι. Lin. 40. ἑαυτὸν. chr. ἑαυτούς. Pag. 66. lat. 2. lin. 6. ἑλληνιστὴν μὲν ἐς τὰ μάλιστα: ita & Chr.

CAP. X.

Lin. 14. μίσῳ. Chr. μύρῳ: ita & Curt. Lin. 20. ὦ μάχη. Chr. & Curt. ὦ ἀμάχιμε. Lin. 23. βούσουριν. Chr. βούσιριν. Lin. 25. Chri. & Cur. ἐγκρατῆ τῶν. Lin. 27. Chr. & Curt. ὁ δὲ βούσιρις ἀνασχὼν τῷ χεῖρε. Pag. 67. lat. 1. lin. 5. τῶν οἰκείων. Christ. τοῦ οἰκείου δόγματ☉.

CAP. XI.

Lin. 16. Chr. σαρδινίας. Lin. 17. λιβύων. Chr. & Curt. λιγύων. Lin. 21. chr. διάκονον. Lin. 28. σώματι. chr. σώματι. Lin. 33. τοῦτο. Chr. τούτοις, ita & Curt. Lin. 36. τοιούτους. christo. τούτοις: ita & Curt.

CAP. XII.

Lin. 41. chri. λουκίφερι. Cur legit, λουκίφερα. Pag. 67. lat. 2. lin. 5. εὐσεβὴ☉. Chr. εὐζώι☉. Lin. 14. Chr. σαρδινίαν.

CAP. XIII.

Lin. 26. Christ. τὴν τε ἐσεβασμένην. Lin. 31. Christ. αἴτι☉ ἦν τῇ ἴσῳ, τὸ κατ' οὐσίαν.

CAP. XIIII.

Pag. 68. lat. 1. lin. 1. αὐτῷ. Chri. αὐτόν. Lin. 41. chr. τὴν αἰτίαν τῶν ἐν ἀναβάσει γενομένων. Lin. 8. συμβάλλω. chri. συμβάλλων δὲ εἶναι τὸ χωρίον. Lin. 13. Chr. & curt. ἐπιβουλευόμεν☉: ita & Cur. Lin. 20. συνεκόμισαν. christ. συνεκόμισαν.

CAP. XV.

Lin. 30. πάντων. chr. πανταχῆ: ita & curt. Lin. 31. chr. ἐκουσίων. Lin. 41. Chr. ἀπέδωσαν εἶναι τοῦτο δοχεῖ. Pag. 69. lat. 1. lin. 6. chr. μεταβολὴν οὐδὲ εὔξασθαι ὀλίγῳ πρότερον ἐτόλμα, ita & Curt. Lin. 7. θεότητα. Chri. ἀθεότητα χριστιανῶν. Lin. 15. θεάτρῳ. Chr. θέατρα. Lin. 16. ἐπονειδίστους. Chr. ἐπονειδίστῳ. Cur. antiquam lect. retinuit. Lin. 18. Chri. ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων. Lin. 21. Chr. & Cur. explent hic lacunam & sic legunt: δοῦναι σίτου καὶ ξέσας μυρίους οἴνου ξέσας, ὧν τὸ μὲν πλεῖστον εἰς τοὺς πένητας, τοὺς τοῖς ἱερεῦσιν ὑπηρετουμένους. Lin. 22. Christ. & Curt. σχεδὸν γὰρ οἱ τῶν μὲν ἰουδαίων. Lin. 23. chr. πρὸς τοῖς ἑαυτῶν. Lin. 25. ἐπὶ τὰς. christ. εἰ τὰς. Lin. 40. ἀμεμπτοι. Christ. μέμπτοι: & ibidem, μὴ καὶ. chr. μὴ δὲ. Lin. 41. ἐπεὶ. Chr. ἐπεῖν.

CAP. XVI.

*Pag. 69. lat. 2. lin. 9. προσεθίζων. chr. προθεσπίζων. Lin. 18. διά. chri. δία. ita & Curt. est enim hic de Ioue sermo. Lin. 20. οὐ συγγνώμης. Chr. οὐ, hinc expungit, vt & Curt. Lin. 25. Chr. καὶ σωπᾶν τὸν δόλον. Lin. 27. βασιλεῖ. Chr. βασιλεύς: & paulo superius προσίσαν. Chr. προσίεσαν. Lin. 29. παραπλήσιον. Chr. παραπλησίως.

CAP.

CAP. XVII.

Pag. 70. lat. 1. lin. 14. Chr. παραιτουμένους. *Lin. 19.* παρευδοκιμοῦντες. *Chr.* παντευδοκιμοῦντες. *Lin. 29.* μαιάνδρου λύραν. *Chri. & Cur.* πινδάρου λύραν. *Lin. 36.* τὰ πάντων. *Chri.* τὰ πάντα. *Lin. 38. Christ.* αὐτοῦ ὁ λόγος. *Pag. 70 lat. 2. lin. 2. Chr* τῆς ἐν καππαδοκίᾳ ἐκκλησίας: *ita & Cur. Lin. 3. Christ.* ἀγᾶσθαι, *ita & Curt.*

CAP. XVIII.

Lin. 20. Chr. ὡρῶν, *pro*, ὁρῶν. *Lin. 38.* μεγαφυῶς. *Chr.* μεγαλοφυῶς. *Pag. 71. lat. 1. lin. 17. Christ* τοῦ ἐνθάδε μαντείου. *Lin. 24. Chri.* εἵλκυσαν. *Lin. 28. Christ.* ἱδρῶτας: *ita & Curt. Lin. 31.* ἐξιστάχει. *Chri.* ξυνεστάχει: *ita & Curt.*

CAP. XIX.

Pag. 71. lat. 2. lin. 13. Chri. γυμνοὺς δὲ μόνους τοὺς τοίχους. *Lin. 16. Chri.* ἱεροὺς ὡς φανερώσων. *Lin. 17. Christ. & cur. hic lacunam explent ac legunt*, κατεμήνυσεν, ᾧ δὴ μάλιστα ἰσχυρίζοντο οἱ χριστιανοὶ μὴ κατ' ἐπιβουλὴν ἀνθρωπείαν, ἀλλὰ κατὰ θείαν, *&c.*

CAP. XX.

Lin. 27. ἀνίστωσι: *Chr.* ἀντίστησι. *Lin. 33.* ἀλεξικακὸν φάρμακον. *Chr.* ἀλεξιφάρμακον. *Lin. 41.* ἐμμᾶ. *christ.* ἐμμαοῦς. *ita & curt. Pag. 72. lat. 1. lin. 12.* ἐπιθυμίαν. *Chr. & curt.* ἐπιδημίαν. *Lin. 15.* οἰκούντων. *Chr.* ἐνοικούντων. *Lin. 20. chr.* τοῦ δὲ παρ' αὐτοῖς.

CAP. XXI.

Lin. 21. αὐτὴν. *chr.* μετὰ ταύτην: *ita & curt. Lin. 40.* ταῦτα. *chri.* τ' ἄλλα. *Pag. 72. lat. 2. lin. 1.* ἐννοοῦντες. *Chr.* εὐνοοῦντες: *ita & Cur. Lin. 19.* καὶ πῦρ. *Chr.* ὡς πῦρ. *Lin. 24.* ἄλλη. *Christ.* ἄλλο.

Libri Sexti

CAP. I.

Pag. 37. lat. 1. lin. 7. καίταρας. *chr. & Curt.* κάρρας. *Lin. 12.* παρὰ τοῦ μητρῴου: *ita etiam Curt. sed Chr. legit* μάτρου: *malim autem lectionem vulgatam hoc loco, quia vsitatior est. Lin. 16.* ἐπιτείνων τὴν ὕβριν καὶ βλασφημεῖν ὡς μὴ θέμις, *&c. ita Chr. Lin. 17. Chri.* ὡς οὐκ ἐπ' ἀμύνοι. *Lin 21. Chri. & Cur.* τὴν αὐτὴν πάλιν. *Lin. 22.* εἴρηται *Curt.* ἤρητο. *christ.* ἤρει. *Lin. 26* κτησιφῶντι. *Christ. adnotauit in M. S. exemplaribus hic & infra legi* κατησιφῶντι. *Lin. 37.* αὐτοῦ. *Ch.* αὐτὴν: *ita & Cur. Pag. 73 lat. 2. lin. 8.* ἀπομαχομένων. *christ.* ἀπομάχων. *Lin. 37.* οἱ τοὐναντίον. *christ.* οὐ τοὐναντίον: *ita & Curt.*

CAP. II.

Lin. 41. Chr. & curt. καὶ πολίταις ἢ συγγενέσιν. *Pag 74. lat. 1 Lin. 1.* διότι. *Christ.* διὰ θεὸν: *ita & Curt. Lin. 2.* ὡς ἐκ μὲν τῇ σφαγῇ: *ita etiam curt. Lin 6.* ἐπειδὰν. *Christ.* ἐπεὶ. *Lin. 13.* ὁρῶν. *Chr. & cur.* ἐρρῶσθαι. *Lin. 18. Chr. & Curt.* διά τε αὐτὸν ὡς πεπληρωμένον. *Lin. 24.* τεθέαται. *Chri.* τεθέατο. *Lin. 25.* ἰουλιανὸς. *Christ.* ἰουλιανοῦ: *ita & Curt. Lin. 26.* ὧδε *christ.* ὁ δὲ. *Lin. 28.* λαμβάνει. *christ.* λαμβάνειν. *Lin. 36. Christ.* ἐπάμυνειν καὶ αὐτὸν. *Pag 74 lat. 2. lin. 4.* ἐπιστρέχει. *christ.* ἐπέστρεψε.

CAP. III.

Lin. 30. christ. ἀπέδωκε δὲ καὶ τὰς ἀτελείας ταῖς ἐκκλησίαις. *Lin. 32.* ὑπὸ κωνσταντίου. *Chr.* ὑπὸ κωνσταντίνου. *quam lectionem veriorem esse conuincit id, quod mox ibidem sequitur*, καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων. *Coniunge igitur cum hoc locus locum supra notatum lib. 5. cap. 5. Pag. 64. lat. 2. lin. 33. christ. & Curt.* καὶ συγκούδων. *Lin. 34. Chr.* παρακελευομένην.

CAP. IIII.

Pag. 75. lat. 1. lin. 12. πάντων. *Cur.* πανταχοῦ. *Chr.* πανταχοῦ. *quod retinemus. Lin. 14. Chr.* τοῖς ἐν μέρει ἐκ βουλομένοις πράττειν ἐξεπαστᾶν. *Lin. 37* ὥσπερ. *Chr.* ὅπερ.

CAP. V.

Pag. 75. lat. 2. lin 23. Chr. πολεμηθεῖσα. *Curt. habet* πολεμηθήσεσθαι, *quod huic loco non conuenit, sed videtur mendum esse Typographi, vt multa alia: quæ huius viri industriam obumbrant. Lin. 29. Chr.* λακτιζούσας. *& infra ibidem* ἀνατρεπούσας.

CAP. VI.

Lin. 33. Chr. & curt. ὁ δὲ ἰοβιανὸς ἀμφὶ ὀκτὼ μῆνας ἐν τῇ βασιλείᾳ διαγενόμενος ἀπιὼν, *&c. Pag. 76. lat. 1 lin. 4. Chr.* τοὺς ἡγουμένους. *Lin. 6. Chr.* κατὰ νώτου ἐγγὺς ἀεί: *ita & Cur. Lin. 26. chr.* ἀπὸ ἰλλυρίων.

CAP. VII.

Lin. 37. περὶ. *Chr.* παρὰ. *Pag. 76. lat. 2. lin. 1. Chr.* ἄκυρα εἶναι. *Lin. 4. Chr. & Curt. hic defectum supplent atque ita legunt:* κατ' οὐσίαν. ὁ δὲ ἐψήφισατο. κρατεῖν δὲ τὸ ὅμοιον δοξάζειν τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ κατ' οὐσίαν, εἶναι γάρ. *Lin. 5.* πρυτανείων. *chr. & Curt.* ὑποστάσεων. *Lin. 19.* παρεκαλέσατο. *Chr.* παρεκελεύσατο. *Lin. 23. Chr* μὴ πῶς οἱ πέρσαι. *Lin. 24. Ch.* ἐπὶ ἰοβιανοῦ γενομένας τριακονταετεῖς.

CAP. IX.

Pag. 77. lat. 1. lin. 20. Christ. ἡγεῖτο ἐν κωνσταντινουπόλει τῆς ναυατιανῶν ἐκκλησίας. *ita & curt. Lin. 34.* μετεβλήθη. *Chri.* μετεκλήθη.

CAP. X.

Lin. 38. προτέρω. *chr.* προσωτέρω: *ita & Curt. Pag. 77 lat. 2. lin. 5.* λιβανόν. *Chr.* συλβανόν. *Lin. 9.* ἕως. *Chr.* ὡς. *Lin. 11. Chr.* ἐν γαλατίᾳ διάγειν τοῖς παρακειμένοις. τῇ δὲ βαρβάροις: *ita & Curt. Lin. 16. christophorsonus*, ὡς τῷ ὅμοιον κατ' οὐσίαν.

CAP. XII.

Pag. 78. lat. 1. lin. 6. Chr. καὶ γρηγορίου τοῦ ναζιανζοῦ: *ita & Curt. Lin. 9. Chr.* τῶν ἀνὰ τὴν δύσιν ἐπισκόπων: *ita & Cur. Lin. 30.* ἐπιλαύνειν. *Chr.* ἀπελαύνειν: *ita & curt. Lin. 32* κατελθόντων. *Christ* ἀνελθόντων. *Lin. 33.* μετακινηθῆναι. *christ.* μετακληθῆναι. *Pag. 78. lat. 2. lin. 1. Chr.* κατέλαβον, *& infra*, πανταχοῦ τε: *ita & Curt. Lin. 5.* εἰκὸς. *Christ.* εἰκότως: *ita & curt. Lin. 7.* προμηθείας. *chr. & Curt.* προμηθείας μείζονος. *Lin. 15. Chr.* παρὰ σκόπου ἐπὶ ταύτην: *ita & curt. Lin 21. Chr.* ἐπὶ κωνσταντίου.

CAP. XIII.

Pag. 79. lat. 1. lin. 1. κιζὸν. *ita etiam Christ. reddidit, Cizyam. ad marginem adnotauerat* βιζύν.

CAP. XIIII.

Lin. 3 θρασύτερον. *chr.* θρασύτεροι. *Lin. 16.* ἐφύλιον. *Chr.* ἐφόλκιον: *ita & curter. Lin. 17.* δακίδης. *Chr. & curterius.* δακιβίζης. *Curterius tamen adnotat, alios vulgatam lectionem retinuisse.*

CAP. XVI.

Pag. 79 lat. 2. lin. 5. Chri μετακαλεσάμενος ὁ ὕπαρχος τὸν βασίλειον. *Lin. 9.* ἐλεσθαι. *Chr. & Curt.* ἑλέσθαι. *Lin. 16. Chr.* καὶ γὰρ οὐσίαν μὲν οὐκ ἔχω, ῥάκη τε καὶ βιβλία. *Lin. 31. Chr.* νόσῳ τότε περιπεσεῖν.

CAP. XVII.

Lin. 40. Chr. ἐν ταῖς ἑρμηνείαις τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. *Pag. 80 lat. 1. lin. 6.* ἐπισκοπεῖς. *Chri.* ἐπισκοπὴν: *ita & Curt. Lin. 8.* ἐπισκοπεῖ. *ita etiam Chr. qui tamen ad marginem adnotauit* προστατεῖν, *quam glossam esse nemo non videt.*

CAP. XVIII.

Lin. 15. τοὺς οὐχ ὁμοίως φρονοῦντας. *Chri. voculam* οὐχ *omisit. Lin. 22.* εὐξαμένους. *Christ* εὐξομένους. *Lin. 27.* ἐκ εἶχεν. *Chr. & Cur.* οὐκ εἶχεν. *Lin. 36.* περὶ. *Chr.* παρὰ. *Lin. 38.* ἀνέστρεψεν. *Chr.* ἀνέτρεχε.

Cap.

CAP. XIX.

Lin.6. περιζέφειν. Chri: ἀντρέφειν.

CAP. XX.

Lin.36. τῶν. Chr. αὐτῶν. Pag.81. lat.1. lin.6. chr. & Curt. legunt παλαιοτάτου. puto enim mendum esse Typographi, quòd scriptum sit παλαιοτάτης, cum adiunctum sit ναοῦ. in textu vulgato est παλαιοτέρου, quod non conuenit. Lin.7. ἐντεῦθεν. Chr. ἐνταῦθα: ita & Cur.

CAP. XXI.

Lin.35. Chr. τῶν ἀμφ' αὐτὸν: ita & Curt. nisi negemus & hic esse mendum typographi. Lin.40. chri. τὸν εὔξεινον καλούμενον πόντον: ita & Curt.

CAP. XXIII.

Pag.81. lat.2. lin.39. δάμασον ἐπίσκοπον ἠξίουν. Pag. 82. lat.1. lin.6. Chr. ἀνόμοιον τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα: ita & Curt. Lin. 12. Christ. ὡς μήτε τοῦ τῶν ῥωμαίων ἐπισκόπου. Lin.19. Chr. πίστιν ἠκολούθησαν, ita & Curt. Pag.82. lat.2. Lin.12. τὰ πλάνης αὐτῶν ἐλευθερωθέντας: ita & Curt.

CAP. XXIIII.

Lin. 33. Chr. ὄν αὐτὸς. Lin.30. χειροτονίαν. Christ. ἱερωσύνην.

CAP. XXV.

Pag.83. lat.1. lin.14. προΐσατο. christ. προΐστατο. Lin.17. ἱερωμένων. Chr. ἱερωμένον. Lin.22. Chr. παρὰ ἀντιοχεῦσιν. Lin.30. ὑδήμασι. Chr. ἡδύμασι. fortè ἡδύσμασι. Pag. 83. lat. 2. lin.17. Chr. πρὸ αὐτοῦ: ita & curt. Lin.9. Chri. & Cur. ἀπολινάριος ὁ νέος δυτεὸ: ita & Curt. Lin. 19. κοινότητι. Chr. & curt. καινότητι. Lin.21. Chr. οὐ τοιοῦτος. Lin.24. chr. ἢ ἀπ' αὐτοῦ.

CAP. XXVI.

Lin.30. Chr. τὴν τῶν ἀτομείων καλοῦσι. Lin.33. Christ. καὶ ὡς ἐπίπαν ἑτέραν ἀνὰ. Lin.39. chr. τ' ἀληθέστερον. Pag.84. lat.1 lin.12. μόνοις. Ch. μόνοι. Lin.13. ἄμοιρον. Ch. ἄμοιροι. Lin. 21. Ch. & Cur. ἀναβαπτίζοντες οἱ καὶ ἔφθασαν: qua lectione asteriscus est sublatus. Lin 24. ἀριτομέναις. Christ. ἀρχομέναις. Lin. 25. καθηγητὴν. Christ. καθηγητὰς. Lin.37. διελήλυθε. Chr. διελύθη: ita & Curt.

CAP. XXVII.

Pag.84. lat. 2. lin.11. πορισαμένους ἑαυτοῖς: ita legunt Chr. & Curt. qua lectione sublatus est asteriscus. Lin.14. Christ. καὶ παρὰ τῆς βραχύτητος: ita & Curt. Lin. 18. Chr. υἱοῦ τοῦ θεοῦ προσληφθεῖσαν Lin.24. chr. συνουσιωμένην. Lin.26. Chr. ἀναπληρώσασαν. Lin.27. Chri. τὸ τριτημόριον. Lin.35. Christ. οἷα μὲν οὖν καὶ ὅπως περὶ θεοῦ δοξάζουσιν. Lin. 36. Chr. σκοπεῖν legit pro ποιεῖν. Lin 37. Christ. ἢ ἑτέροις περὶ αὐτῶν ἐπιζητείτω. Lin. 41. Chr. τὸ μὲν γὰρ ὡς. Pag. 85. lat. 1. lin. 4. Chr. τοῖς ἀπ' ἀρείου. Lin.5. ἐθαύμαζον. christ. θαυμάζον. Curterius legit ἐνθαυμάζων. Lin.7. Chr. ἀπεσπέφετο.

CAP. XXVIII.

Lin.28 Chr. ὡς τῇ ἀγαθῇ πολιτείᾳ. Lin.31. ἔλεγε. Chr. ἐλέγετο. Lin.34. χαλκεύσαι. Chr. χαλκεύοντα, & infra: ἐπιτετήδευτο. chri. ἐπιτήδευε. Lin.25. chr. ὡς γυνὴ: ita & curt. Lin. 40. Chr. ἀρσενοίτην.

CAP. XXIX.

Pag.85. lat.2. lin.13. θαυμάτων. Chr. θαυματουργιῶν. Curt. legit, θαυματουργιῶν: sed nos lectionem Chr. vt magis vsitatam retinemus. Lin. 20. παρὰ. Chr. περὶ. Pag.86. lat.1. lin.1. ἐπέσχετο. Chr. ἐπεύχετο. Lin.8. Ch ὑπὲρ τὸ. Lin.32. ἀπέδωκεν. Chr. ἐπέδωκεν. Lin.33. οὖν. Chr. γοῦν. item χαίρω. Chr. ζῶν. Pag.86. lat.2 lin.1. τὸν τόπον. Chr τὸν οἶκον: ita & Curt. Lin. 4. Chr. εἰς ἀρετὴν μηδενὶ τοσαύτην ὑπάρξαι μεταβολὴν: ita & curter. Lin.1. μοναστῆς. Chr. μοναστικῆς: ita & curt. Lin. 10. οὐ μείους πεντακοσίων ἀσκητῶν. Lin.11. Chr. ψηφῖδα. Lin.19. Chr. τελειοτάτης χωρήσας ἀσκήσεως. Lin.35. Chr. ἐλαύνας ὁ παρ' αὐτοῖς ἐπίσκοπος ἔγραψε: ita & Curt. Pag.87. lat.1 lin.2. τοῦτο. Chr. τούτῳ. Curt. legit πότῳ. melius: quod Chr. tamen expressit. Lin.9. Chr. τὸν θεῖον: ita & Curt. Lin.11. Chr. καὶ ἔφυγε: ita & Curt.

CAP. XXX.

Lin. 18. Chr. ποντουβάστης, καὶ ἀρσίων, καὶ στρατηΐων. Lin.21. chri. ἀδελφοὺς: ita & Curt. Lin.30. chr. μηδὲν μᾶλλον ἐν μόνον ἀρείου ἦ: ita & Curt. Lin.35. Chr. ἱερὸς. Lin. 40. πόλεως. Chr. πολίτης. Pag.87. lat. 2. lin.11. Chr. ἐκ κωνσταντίνου πόλεως: ita & Cur.

CAP. XXXI.

Pag.88. lat.1. lin.1. Chr. ταῦτα τοῖς ὁμοδόξοις. qua lectione tollitur asteriscus. Lin. 1. Chr. τοὺς πύλας ἀγαθὸς: & ibidem Chr. legit, ῥινοκουτούρων. Cur. legit, ῥινοσκούρων. legendum autem erat ῥινοκηρούρων, vt ex Herodoto discimus, qui huius vrbis originem eleganter explicat in historia Aegyptiorum. textus ineptissimè habet ῥινὸν τῶν σύρων. Lin.12. Christo. & Cur. θεσμοῖς.

CAP. XXXII.

Lin.29. Chr. διέπρεπον σαλαμάνης: ita etiam curt. Lin. 37. σχοραρχουβρὰν. Chr. & curt. Charpάρχοβραν. Lin. 39. ἀγγέλων. chr. ἀγγέλου.

CAP. XXXIII.

Pag.88. lat.2. lin.6. Christ. βαργῦς, καὶ ἄλῆς, καὶ ἀββῶς: & infra legit, ἐπίσκοπος.

CAP. XXXIIII.

Lin.25. θάρσης. Chri. σάρσης. Lin.29. Chr. πολιτεία ἡ κοινή, recto casu. Lin.31. ἐνθένδε. Chri. & Cur. ἐνθάδε. Lin.32. σχολίας. Chr. ἀσχολίας: ita & curt. Pag.89. lat.1. lin.2. ζήμισης, legit christ. Lin.11. Chr. σύρους τε γὰρ ὡς ἐπὶ πᾶν. Lin.13. Chr. ἄρξαντες: ita & curt. Lin.15. chr. οἷά γε πάλαι τὸ δόγμα: ita & Curt.

CAP. XXXV.

Lin.24. παρὰ. chr. περὶ. Lin.27. μαθεῖν. Chr. προμαθεῖν, ita & cur. Lin.32. Ch. ἐπιστάμενος βασιλέως: ita & Cur. Pag.89. lat.2. lin.1. chr. τριβονίοις. Lin.3 Chr. καὶ τῆς εἰς φιλοσόφους προπετείας. Lin.7. αὐτῶν. Chr. αὐτῷ. Lin. 8. Christ. ἀρχομένης.

CAP. XXXVI.

Lin.26. ἀπῶσιν. Chr. ἀγαπῶσιν: ita & Curt. Lin.32. Chr. ἐπισήμως διαγενόμενος. qua lectione tollitur asteriscus. ita etiam & Cur. Lin.38. Chr. legit, τούτους ἐπέτριβε, καὶ ἤλαυνε. Pag.90 lat.1. lin.2. διαφόρους. Christophersonus, διαφόρως: ita & Curt.

CAP. XXXVII.

Lin.10. Ch. πρὸ τοῦ. Li. 18. Chr. δι' ὀλίγων: ita & Cur. Lin.26. ἀθανάριχος. Ch. ἀθαλάριχος. & ibid. φριτιγέρνης Lin.27. Ch. ὥσπερ. Pag.90. lat.2 lin.5. ὑπομεῖναι. Chr. ὑπομείνας. Li.9. Ch. φριτιγέρνην. & infra, ἀθαλάριχος. Lin.11. τῆς πρώτης. Chr. τῆς πατρῴας. Lin.13 ἐφ' ἅρμα ἁμάξης. Christ. ἐφ' ἁρμάξης: ita & Cur. Lin.14. Christ. ἀθαλάριχον. Lin.19. πυρὶ. Christ. πῦρ. Lin.23. Chri. χρησίμους. Lin.28. προβληθεὶς. Christ. προκληθεὶς.

CAP. XXXVIII.

Lin.31. μανία. Chr. μαθία. Lin.35. Chr. χαρτερὰν γὰρ καὶ. Lin.39 παραταξαμένην. Chr. ταραξαμένων. Lin. 40. μανίαν. Chr. μαυίαν. Pag.91. lat.1. lin.4. στρατεύμασι. Chri. τοξεύμασι: ita & Curt. Lin.6. μαυίαν: ita Chri. Lin.9. christ. πέλας, pro πέρας, & infra legit, ἀνὴρ ὑπὸ βίου ἀρετῆς σημειωτε: & Curt. legit, ἐν τῇ πέλας. Lin.14. Chri. ἀναξίῳ ὄντι μοι Lin.23. χειροτονίαν. Chr. ἱερωσύνην. Lin.25. Chr. διαλλάξας αὐτοὺς ῥωμαίοις: ita & Cur. Lin. 19. chr. κατὰ τῆς ἄγαρ, τῆς ἰσμαὴλ μητρὸς τὴν δυσγένειαν. Li.33. ἐθῶν. ch. ἐθνῶν. Lin.39. ch. ἰὸ αἴτιον.

Pag.

Pa.91.lat.2 lin.9.παιδοποιΐας chr.παιδοποιΐα: ita & Curt. Lin.11.εἰς ἔργον.chr.ἔργῳ: ita & curt.

CAP. XXXIX.

Lin.24.chr.προβάλλειν. Lin.28.chr.περιορῶντος: & ita Curt.

CAP. XL.

Lin.32.chr.προσελθὼν Ἰουδαῖος ἀνὴρ: ita & Curt. Pag. 92.lat.1.lin.11.ὑποκείμενα.chr.ἀποκείμενα.

Libri Septimi

CAP. I.

Lin.22 μαρίας. Niceph legit. Mannias. Chr. μαρίας. Lin. 24. διὰ νίκης. Chr. aliunde adnotauit δομνίκης: ex Nicepho. autem habet δομνίκης, quod secuti sumus. quomodo legit & Curt. & chr. reddidit. Lin. 28. τὸ θεῖον. chr. τὸν θεῖον. significat enim hic non diuinum numen, sed patruum.

CAP. II.

Lin.33. λογισάμενος. Chri. ἀναγκαῖον: quod sensus melior commendat. quomodo legit & curt. Lin. 36. πυργναῖον γένος. chr. pro γένος, legit ὄρος, vt & Curt. Pag. 92 lat. 2. Lin. 4. ἀδείαν. chr. ἀδείας. Lin. 7. ἐκ τούτου. chr. ἐκ τούτων: nos tamen priorem lectionem reddidimus, vt magis congruam huic loco. Lin. 17. τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας. chr τῆς αὐτῆς. Sed nos priorem lectionem secuti sumus. Lin. 19. τῆς πάντων γνώσεως. Chr. ἰνώσεως, quod secutus sum & Curt. probat.

CAP. III.

Lin. 31. ἐπισκοπεῖν. Chr. ἐπισκόπων: sed nos vulgatam lectionem secuti sumus. Lin. 33. ἐλαβιανός. Chr. vt & Curt. φλαβιανός: ibidem pro ἐπ' αὐτοῖς, lege ἐπ' αὐτοῖς.

CAP. IIII.

Pag. 93 lat. 1 lin. 8. ἤδετό τε καὶ. chri. ἤδη, τότε. hactenus sequor chr. sed cum ibidem sequatur ἔργῳ ἀγαθῷ, sequor Hadrianum Iunium, qui legit συνέργῳ ἀγαθῷ. Lin. 15. ἐπιτάξαντι. Chr. ἄθροον ἐπιτάξαντα: quem sequor & Curter. probat. Lin. 21. ζιάδα. chr. ζιάδα θεῖαν: quem sequor & curt. probat.

CAP. V.

Lin. 26. chr. γρηγόριος ὁ ἐκ ναζιανζοῦ: ita & Curt. & nos reddidimus. Pag. 39. lat. 2. lin. 3. εἰς τὴν ἱεράν. Chr. εἰς τὴν ὑστεραίαν: quomodo & Curt.

CAP. VI.

Lin. 23. ἀντιλαβοῦσα. Chr. quem secutus sum, legit, ἀντιβολοῦσα.

CAP. VII.

Pag. 94. lat. 1. lin. 4. ὡς δὲ περὶ μέγα ἐκ διαφερομένους. ita habet exemplar vulgatum, quod nos proinde secuti sumus, quia nec chr. quidem hic quicquam adnotarat. Curt. legendum putat, ὡς δὲ μὴ περὶ μέγα ἐκ διαφ: & allegat suffragium Nicephor. lib. 12. cap. 10. quem si quis proinde sequi malit, nihil impedimus. Lin. 22. χωρίον ἄξιον christ. legit, & nos reddidimus. Lin. 29. οὐ τοὺς κινδύνους. Chr. ἢ τοὺς κινδύνους: nos vulgatam lectionem ob geminationem vt concinniorem retinemus. Lin. 32 τοὺς πατρίους καὶ. christ. quem hic sequor, καὶ τοὺς πατρίους νόμους: quam lect. & Curt. agnoscit.

CAP. VIII.

Pag. 94. lat. 2. lin. 7. ὅμως δὲ. Chr. ὁ δὲ. sed ego vulg. lect. sequor. Lin. 18. ἐθαύμαζον τὸ τοῦ βασιλέως κρίσεως. Chr. quem hic sequor, ἐθαύμαζον τὸ παράδοξον τῆς τοῦ βασιλέως κρίσεως: quod & curt. probat.

CAP. IX.

Lin. 32. τὰς πάντων ἐκκλησίας. Chr. quem sequor, τὰς πανταχῆ ἐκκλησίας. curt. habet πανταχοῦ: quod idem valet. Lin. 38. μήτε ἀκλήτοις χειροτονίαις προσδοκοῦσαις σφᾶς ἐπιβάλλειν. Ex quibus verbis, inquit Cur. nullum sensum video, quem tamen habet apertissimum Nicephorus lib. 12. cap. 13. statim initio. Amplector ergo sequentem lectionem: μήτε ἀκλήτοις χειροτονίαις μηδὲν αὐτοῖς προσηκούσαις σφᾶς ἐπιβάλλειν: id est, neque se non vocati consecrationibus ad se nihil pertinentibus immiscerent. vide Socrat. lib. 5. cap. 8. vbi ait, tunc cepisse distingui episcopatus, & patriarchias. hactenus curterius, quem si quis sequi malit, equidem non repugnabo. Lin. 39. τάγματι. Chr. πράγμασι: quem sequor. Lin. . 1. lego vt sensus postulat, μήτε γεγένηθαι, μήτε εἶναι ἐπίσκοπον. Pag. 95. lin. 1. αὐτῷ. Christ. quem sequor, αὐτοῦ. Lin. 6. πράντων. Chr. πανταχῆ, vt & supra. Curt. πανταχοῦ. Lin. 7. ἐν ὑποστάσει. Cur. putat apud Niceph. legi melius ἐν ὑποστάσει. Lin. 13. παρὰ τὸν πόντον. Christ. περὶ τὸν πόντον: quod expressi. Lin. 15. μελίτης. Curterius vult scribi, μελιτήνης.

CAP. X.

Lin. 23 τοῦτον γὰρ αὐτὸν. Christ. τούτῳ γὰρ αὐτῷ, quem sequor. Cur. legere videtur τοῦτον γὰρ αὐτοῦ.

CAP. XI.

Pag. 95. lat. 2. lin. 6. chr. legit quod & nos expressimus & Curterius approbauit, καὶ ἄραβιοι, καὶ κύπριοι, ὡς &c. Lin. 12. ἐναντία ἐποιοῦντο. Christ. quem sequor & curt. probat, habet, ἐν αἰτίᾳ ἐποιοῦντο, id est, reos agebant.

CAP. XII.

Lin. 20. christ. legit, ἢ παθηκομένους ἢ πείσοντας: quod & Curt. probat, & nos secuti sumus. Pag. 96. lat. 1. lin. 12. μακεδονίων. Chr. μακεδονιανῶν. Lin. 20. πολιτείας ὁμοίας. Chr. rectius, πολιτείας ὁμοίως.

CAP. XIII.

Lin 39. ἰδμίβολον: Musculus vertit Beniuolum, & cum Latinam Etymologiam sapiat hoc nomen, equidem Musculum sequor, & βενίβολον scribendum censeo, quamuis christophorsonus hic nihil adnotarit. error enim hic natus est ex ambiguitate characterum, β, & μ, qua magnam inter se similitudinem habent. ideoque & infra idem hoc nomen ita scribendum est.

CAP. XIIII.

Lin. 28. ἀπεκτείνετο. Chr. ἀπεκτίννυτο: sed nos nihil mutamus. Pag. 97. lat. 1. lin. 2. Chr. παρὰ δὲ τοῖς ἀρειανοῖς. Lin. 9. ἐπλατο. Chr. ἥλατο: quem sequor & Cur. probat.

CAP. XV.

Lin. 15. παραβάντα. ch. παραβάντες: sed vulgatam lectionem retinemus, refertur enim hac vox ad φλαβιανὸν. Lin. 20. ζητήσας. Chr. αἰτήσας: quod sequor. Pag. 97. lat. 2. Lin. 10. Chr. quem sequor & Curt. probat, ἐν πρότερον ἀμφὶ τῆς νυκτός: sequenti linea pro συνέβη lege συνέβη: quod & Chr. & Curt agnoscunt. Lin. 14. ἀνελκυσθῇ. Chr. ἀνέχθη: quod probo. Ibidem Christ. porro legit, τοῦ ναοῦ τότε καθαιρουμένου. Lin. 21. ἐμάχοντο. Chr. & curt. ὑπερεμάχοντο. Lin. 30. μονάχους. chr. & Cur. tum hic, tum infra lin. 32. legunt μονομάχους, quod & nos vtrobique secuti sumus.

CAP. XVI.

Pag. 98. lat. 1. lin. 9. ἐπιτίμιον θεὶς. Chr. ἐπιτιμηθεὶς: quem sequor. Lin. 23. Chr. τὰ δὲ μὲν ἀρχῆθεν οἱ ῥωμαίων ἱερεῖς. Lin. 24. legatur, ἐν δὲ τῇ κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίᾳ. Lin. 34. διάφορον. Christ. quem sequor, habet ἀδιάφορον: quem probat etiam Ioannes Curterius.

CAP. XVII.

Pag. 98. lat. 2. lin. 17. καὶ μὴ. chr. legit, κώμη, quem sequor. precedenti autem linea 6. ἐν πόλλῳ, Curterius monet, rectius legi ἐν πόλλῳ: atque ad Nicephorum prouocat lib. 12. cap. 20. hic autem legit etiam κώμη. Linea 24. Christophorsonus, quem sequor & Curterius probat, hic legit, πρεσβύτερον τῆς αἱρέσεως.

Pag

Pag.99.lat.1.lin.1.τοῦ ὀνόματος ὄντος.ita Chri.quem secutus sum. Lin.3.Ch.quem sequor, ἢ καθ᾽ ὃ δωροθέῳ διάφορος ἦν προκριθέντι. Lin.5.δωροθέῳ Christ.melius δωροθέου. quia mox illi subijcitur μέναντος. Lin.12.ἰχανὸς, Chr.melius ἰχανῶ. refertur enim ad σελίνῳ,quam lect.& Curt.adnotauit. Lin.13.ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν.Chr. voculam γὰρ hic rectè expunxit.abundat enim.

CAP. XVIII.

Lin.29.παζηκώμη.sic etiam habet Curt.Chr.adnotauit πάζου κώμη. infra,vbi itidem παζουκώμη scribitur.Chr.adnotauit παζηκώμη.pag.99.lat.2.l.18.παζουκώμη.igitur nomen est ex duabus dictionibus compositum,sicuti κωνσταντινούπολις, κοσιλαουκώμη,ιουφουσία,& similia. Lin.39.ὅρκον ἀπήτησεν: legendum est,ἀπήτησαν.praecessit enim ὑπονοήσαντες. Pag.99.lat.2 lin.13 φίνωνι.Chri φίλωνι.ita & Curt. Lin.15.Chri.legit, δωδεκατημόριον τμῆμα, quem sequor. Lin.17.εἰς ἀκριβείας μέλει.Curterius hic rectius legi putat, οἷς ἀκριβείας μέλει: id est, quibus euidentiae cura est:cui non refragamur. Lin.20.παζηκώμη.Chr.πάζου κώμη. vide supra pag.99.lat.1.cap.18.hoc ipso. Lin.29.Chr.hic explet defectum his verbis,quae & Curter.agnoscit,& nos expressimus interpretatione nostra:τὴν ἑορτὴν ἄγουσιν.ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἐν αὐτῇ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ σὺν τοῖς ἰουδαίοις ἑορτάζουσιν. Lin.33.ἐρχομένην. chr.vt & Curt. ἐχομένην:quod secuti sumus. Lin.40.καὶ τοῦτο δείκνυται τὸ τὴν σελήνην.hoc loco Chri. voculam τὸ expunxerat,sed pro τὸ legendum esse τῷ,sensus ipse conuincit.

CAP. XIX.

Pag.100.lat.1.lin.21.τῶν ἀλκανοῖς.Christ.ναυατιανοῖς. ita etiam Cur. Lin 23 διάφορος. Chr. ἀδιάφορος. ita & curt. Lin.31.chr.& Cur.legunt,quod & nos reddidimus,οὔτ᾽ ἔγνων, οὔτ᾽ ἀκήκοα:& ibidem pro μοναχὸς legunt μόνος. Lin.40. τόπος.chr.ζῆλος,quem sequor,& Curt.probat.

CAP. XX.

Pag.100.lat.2.lin.28.οὐκ ἀκινδύνως ἦν. Chr. particulam, οὐκ,rectè expunxit,quam sensus ipse respuit. Lin.36.ῥόσει.Chr. melius ῥώσει.

CAP. XXI.

Pag.101.lat.2.lin.4.Chr.& Curt.legunt διεκομίσθη εἰς κωνσταντινούπολιν ἡ ἰουλιανοῦ,&c. Lin.14.κολάϊς. Chr.quem sequor, legit κοσιλάϊς.Curt.habet καοσιλάϊς.Lin.27.Chr.& Cur.legunt ἠκολούθησε αὐτίκα καὶ τοῖς.quod & ipse secutus sum. Lin.35. περὶ τὸ θεῖον σπουδαῖον. Chr. & Curt. περὶ τοὺς φίλους σπουδαῖον:quod & nos retulimus. Lin.40.Chr.διεβίω δὲ ἱεροπρεπῶς μάλα καὶ σωφρόνως:quod & nos sequimur. Pag.101.lat.2.lin.1.ματρώνας. Chr.ματρώναν.

CAP. XXII.

Lin.6.δρονογάστην,lege ἀρβογάστην,vt infra,pag.102.lat.1.cap.24 lin.24.Lin.7.ἱερῶν.Chr.ὥρον,& ibidem pro παρὰ leg. περὶ,sicuti Chr.& Curt. Lin.23.Chr.& curt.legunt, καὶ πρὸς τὰς τῆς ἰταλίας πύλας:quod sequor. Lin.26.Chr. πότερον,hoc loco legit pro,πρότερον,vt & Curter.quod secutus sum. Lin.28. γνώσει.Chr.quem sequor,προγνώσει. Lin.30.Chri.& Curt.καὶ ὁ μὲν εἰς ἰουστῖνον. Lin.32.christ. & Curt.καὶ καθελόντα τὸν τύραννον μετὰ τὴν νίκην ἐν ἰταλίᾳ,&c. quod secutus sum.

CAP. XXIIII.

Pag.102.lat.1.lin.17.Chr.περὶ τὸν ἴστρον: quod probo. textus habet,παρὰ.Lin.18.ἑβδόμῳ μιλ: Chri.& Curt. μιλίῳ. hoc est miliari. Lin.22.καὶ προσλαβὼν ταῖς ἄλπεσιν. hanc lectionem secutus est Musculus, neq; Chr. quicquam adnotauit. historia tamen veritas & graecanici sermonis constructio me mouit, vt προσβαλὼν hic legēdum crederem,atq; ita redderem. quod mihi Curterius iam confirmat,oportunè hanc lectionem proferens. Lin.24. εἰ δὲ ἐν πλοίῳ.Chr.hic pro ἐν, rectè legit, τὸ. ibidem autem κατὰ νότου:Curt.κατὰ νῶτον,quod & ipse sequutus sum,sicut & infra mox rursus lin.28.Chr.nihil adnotauit,sed sensus ipse emendationem hanc flagitat. est enim,à tergo,intelligendum,non,ab austro.

Pag.102.lat.2.Lin.3.ἀρβογάστης δὲ. Chr. adnotauit ἀρβογάδης, sed superior lectio verior est,& alijs etiam historijs vsitatior: idē hic supra cap.22 pag.101.lat.2.lin.6. dicebatur corruptè δρονογάστης. vide quae illic notata sunt. Lin.15.οὐ θεμιτὸν τῇ μετανοίας.Chr.οὐ θεμιτὸν πρὸ μετανοίας. Curt.videtur οὐ θεμιστὸν, legere,sed lectionem Chr. equidem magis probo. Lin.32.Chr.& Curt.φίλτρῳ ἐπίσης νικώμενος. Lin.36.Chr.& curt.τὸν ὁρισθέντα αὐτῷ χρόνον εἰς μετάνοιαν. Lin.41 γίνεσθαι χω.* chr.& curt.γίνεσθαι χώραν,qua lectione asteriscus tollitur. Pag.103.lat.1.lin.17.chr.τὸν ἐπὶ θανάτῳ ἀγόμενον. Lin.21.Chr.παρρησίας,rectè.nam praecessit,ἧς εἶχε.

CAP. XXV.

Lin.33.ἐνορίας.Ch.melius,εὐνοίας. sic enim & vulgatus codex habet infra. Lin.25.Chr.καὶ πρόβατα,καὶ αἶγας,καὶ βόας. Lin.32.ἐξελκύσαντες αὐτοί. Chri rectius legit αὐτὸ. refertur enim ad τὸ θάρσον,quod praecessit.Pag.103.lat 2.lin.3.ἐπὶ τιμωρίαν ἐλαύνοντες.Christ.ἐπὶ τόμην ἐλαύνοντες.hoc ego secutus, verteram, ad praedationem adequitantes: quo modo Louanij me praesente excusum fuit,vt videre licet in editione illa,quae est in 8.sed ij,qui mox recuderunt historiam in folio,nescio quo motu hinc fecerūt, ad praedicationem adequitantes. Cum autem apud istos Barbaros ex rapto viuatur, orationis huius tenor vniuersus satis arguit,hic ἐπὶ τόμην legi oportere.nec obstat quòd Curt. Nicephorum allegat, qui lib.12.cap.42. moneat,legendum ἐπὶ τόμον, ad Tomon vrbem, cū nec viae ratio satis conueniat,& metus comitū episcopi, praedones eos fuisse satis declaret,qui adequitabant. Lin.7.ἑστιῶντα δὲ καὶ δώροις.Chr.quem secutus sum,ἑστιῶν τε καὶ δώροις: quod & Curt. probat.

CAP. XXVI.

Pag.104.lat.1.lin.12.ἀνέλυσεν.Chr.melius ἀνέλυσε τὸ.

CAP. XXVII.

Lin.22.οὗτος ἐβίω.Chr. hic nihil emendarat,sed sensus postulabat,vt scriberem οὕτως ἐβίω. quod verti,& Cur.etiam probat. Lin.26.Chri.hanc lacunam his verbis expleuit,quae & nos reddidimus, & Cur.agnoscit:ἀλλ᾽ ἐν γάζῃ πρὸς θάλασσαν. Lin.27.παρὰ τὸ δόγμα.chr.& Curt.περὶ τὸ δόγμα. Lin.33. τὸν ἄλλον δὲ ἐπιπεπολιτεῦσθαι γάμον.chr.quem sequor, τὸν ἄλλον δὲ ἐπὶ γάμον. Lin.37.ἔτι.Chr.& Cur.ἔτη.& ibidem pro ἐπιθυμῶν lego ἐπιθυμῶν.

CAP. XXVIII.

Pag.104.lat.2.lin.10.ἦσαν,lego ἦν.Lin.18.ἀνεκαλέσατο, euocauit, reddidi, secutus hunc textum,in quo nec incommodi quicquam videbatur,nec adnotatū quicq; erat. Curt.adnotauit μετεκαλέσατο, acciuit. Lin.19.ὡς καὶ ἐπὶ θείαν ἱπποδρομίας αὐτῷ προελθεῖν. ita textus habet.chr. primum hic pro αὐτῷ adnotauit αὐτὸν, deinde & alias αὐτῷ, adiunxit, σὺν: ego igitur posteriorē emendationem secutus sum, propterea quòd eam & rei praesenti & scripturae conuenientiorem putarem, vt legatur σὺν αὐτῷ.

Libri Octaui

CAP. I.

Lin.33.Chr.καὶ ἰωάννης τῆς ἱεροσολύμων,scilicet,ἐκκλησίας, quod sequor. Pag.105.lat.1.lin.9.ἠμύνοντο. hic nihil adnotatum repperi. itaq; postulante sensu,legi ἐμηνοῦντο, quod iam Curt. ex suo comprobat: vitiū natū est ex pronūciatione mala, quae inter υ & υ nullum discrimen sentit. Lin.12.ἔβαπτε.Ch.& cur.ἔβλαπτε. Lin.15.chr.quem sequor,ἡ περὶ τοῦ πάσχα ζήτησις. Lin.20.κατὰ τὸν παρόντα χρόνον.Christ.& Cur.κατὰ τὸν πάροντα χρόνον. Lin.25.περὶ δὲ τὴν δίαιταν ἁβρ.* καὶ ποικίλος.Chr.quem sequor,ita hanc lacunam explet, περὶ δὲ τὴν δίαιταν ἁβρὸς καὶ ποικίλος.Cui & Curterius iam suffragatur. Lin.25. ibidem, καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας ἀπιστεῖν, εἰ σωφρονεῖν δύναιτο τοσούτων ζωφῶν.haec sententia perturbata est,& alioqui propter antecedentem & mox subsequentem lacunam meritò suspecta. Nec Christ.

quis

quicquam adnotauit. Curterius iam pro τοσούτων, legit τοσοῦτον, qui tamen sensus congruus non efficitur. nos ita hunc locum interpretati sumus, ac si ita scriptum esset, ὥστε τοὺς ἀγνοοῦντας ἀπιστεῖν, εἰ σωφρονεῖν δύναιτο, ἐπὶ τοσούτων ζυφῶν: in quo nihil videtur incommodi. Lin. 20. τὸ δὲ ἦθος ἦν χα. πρὸς καὶ ἡδύς. Chri. & Curt. ita hanc lacunam explent: τὸ δὲ ἦθος ἦν χαρίεις καὶ ἡδύς. quod & ipse secutus sum. Lin. 39. Chr. & Curt. ἐκκλησίαις δὲ τῶν ἐκεῖ τε ναμα τιανῶν ἀφῃρημένος, quod & nos secuti sumus. Lin. 40. ταῦτα, lego αὐτὴν. refertur enim ad vocem, ἐκκλησίας, quæ præcessit: quam lectionem probat etiam Curt.

CAP. II.

Pag. 105. lat. 2. lin. 17. ἐπὶ τοῦτο. Ch. ἐπὶ τοσοῦτο, adnot. Lin. 21. τὸ κατ' ἀμφότερα. Christ. rectius δὲ καὶ κατ' ἀμφότερα. refertur enim ad Iohannem. Lin. 24. περὶ σοφίας. Chri. quem sequor, habet περὶ φιλοσοφίας. Lin. 30. τῆς αὐτοῦ γνώμης. Chr. quem sequor, τῆς αὐτῆς γνώμης. Lin. 30. ibidem. ἑτέρους. lego ἑταίρους, postulante sensu. mendum autem irrepsit ex vitiosa eorum pronunciatione, qui inter ε, & αι, nullum discrimen sentiunt, magno incommodo suo, & rei literariæ detrimento. Lin. 32. μόμφου. Chr. μομφῆς. Lin. 36. Chr. καὶ κατέγνω τῶν ἀσυνήθων. Lin. 37. πρὸς τὸ ἕτερον, Ch. πρὸς τὸ πρότερον, melius. Pag. 106. lat. 1. lin. 1. ταύτῃ ἐντυχὼν. Chr. ταύτῃ ἐντυχών. Lin. 14. Chr. & Cur. hanc lacunam sic explent, ac legunt, τὰ βασιλέως γράμματα δεξάμενος ἀσέβειος ὁ τῶν ἐν Ἠγεμόνι ἐδήλωσεν Ἰωάννῃ quod secutus sum. Lin. 18. Chri. quem sequor, τὰ περὶ τούτου καλῶς διεσκέψατο. Lin. 20. πρὶν παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. Chr. hic pro παθεῖν, adnotauit, μαθεῖν. quod hic locum habere non potest, quare superiorem lectionem retinui. Lin. 25. Chr. his verbis, συνίστορα πράγματος ἐπικινδύνου, addit, γενόμενον. quem sequor. Lin. 30. νομίζεται, quam lectionem nos retinemus. Chr. adnotauit νομίσας. videtur tamen tota hæc sententia esse perturbata, contagione adiacentis lacunæ. Lin. 32. ἀλλ' εἴτε, ε. + θεν. Chr. & Curt. ἀλλ' εἴτε ἐντεῦθεν. quod & nos secuti sumus.

CAP. III.

Lin. 39. καὶ τῶν ἄλλων ἀγωγὴν. Christ quem sequor, καὶ τὴν ἄλλην ἀγωγήν. Pag. 106. lat. 2. lin. 1. τοῖς τοῖς παθήμασιν. Chr. & Curt. τούτοις τοῖς παθήμασιν. quod sequor.

CAP. IIII.

Pag. 107. lat. 1. lin. 10. Chr. & Cur. explent hic lacunam, atque ita legunt: τότε οὐδεὶς ὤμοσεν: quod secutus sum. Lin. 12. τάδε λέγοντος. Chr. rectius, τὰ δὲ λέγων. Lin. 13. ἔξω. Chr. legit, ἔνδον. quod vt historiæ conuenientius retinui. Lin. 18. κομίτης. legendum est κομήτης. mendum est ex mala eorum pronunciatione, qui inter ι, & η, sonum non distinguunt. Pag. 107. lat. 2. lin. 9. ἐκπλεῖν. Chr. διεκπλεῖν. Lin. 14. καὶ σὺν τοῖς αὐτοῦ βαρβάροις: melius Chr. quem sequor, καὶ σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν βαρβάροις.

CAP. V.

Lin. 21. Chr. quem sequor: αὐτοῦ λέγοντος ἀκούοι. Robertus vocem λέγοντος omiserat. Lin. 30. πρὸς τούτου. Christ. πρὸ τούτου: quod secutus sum.

CAP. VI.

Pag. 108. lat. 1. lin. 6. Chr. legit, ἐν αὐτῇ τῇ ὁσίᾳ ἑτέρους αὐτ' αὐτῶν κατέστησε: quod probaui. Lin. 14. καθαίρει. Chr. & Curt. καθαίρεσθαι: quod sequor. Lin. 29. christ. & Curt. legunt, quod & ipse secutus sum, καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς προσετίθουν, οἷά γε εἰκὸς φιλοῦντας, καὶ ὡς εἰπεῖν, &c.

CAP. VII.

Lin. 40. ἐντυχόντα. Chr. ἐννοήσας. quod vt magis conueniens retineo. Pag. 108. lat. 2. lin. 4. εἰλούμενος. chr. adnotauit ἀλώμενος vel εἰλούμενος. Curterius, libenter, inquit, cum Niceph. legerim ἀλώμενος. at enim lib. 13. cap. 4. arenosis in locis errans mortuus est: mihi vero, εἰλούμενος, propterea magis placuit. quòd ad textum propius consonet, cuius vestigiis libenter insisto, & quòd, quis hactenus inuolutus reperitur, in his oberrasse facile intelligatur, astipulante præsertim Nicephoro. Lin. 12. Chr. & Curt. hanc lacunam explent, ac sic legunt, τὸν περὶ ψυχῆς κινδυνεύοντα. Lin. 17. θεραπείας Chr. adiunxit, ἐπιδίδου: quod secutus sum.

CAP. VIII.

Lin. 30. προσόδου Chr. quem sequor: habet παρασκευὴν. Lin. 32. hunc locum miserè deprauatum Chr. & Curt. ita restituunt. τὴν περὶ ταῦτα δαπάνην, καὶ τοὺς ὕμνους παρασκευάζων: quod secutus sum.

CAP. IX.

Pag. 109. lat. 1. lin. 16. lego, μὴ ἀδικοῖντο, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχοιεν. Lin. 19. christ. legit, ἐπεχείρουν δὲ καὶ περὶ τὸν βίον διαβάλλειν.

CAP. X.

Lin. 26. πρόφασις. christ. addit μίσους, quod secutus reddidi. Lin. 27. Chr. σευηριανὸν τὸν ἐκ γαβάλων: quod probo. Lin. 27. ibidem. οὗτος ἐκ γὰρ. Chr. melius, οὗτος γὰρ. Lin. 30. συριανός. Chr. & Cur. σευηριανός. Pag. 109. lat. 2. lin. 6. ὁ δὲ καὶ τάδε. Chr. legit, ἰωάννης δὲ καὶ τάδε.

CAP. XI.

Lin. 30. τοὺς ἀδελφοὺς christ. legit, μοναχοὺς: quæ mihi videtur prioris istius esse glossa seu interpretatio. quare priorem lectionem secutus sum.

CAP. XII.

Pag. 110. lat. 1. Lin. 7. Christ & Curt. legunt, πέτρῳ τῷ πρεσβυτέρῳ. Lin 7. ibidem παρῃτήσαντο. Chr. adnotauit παρεκτήσαντο: sed ego priorem lectionē secutus sum. Lin. 9. Chr. quem sequor. χρημάτων αὐτῷ πολλῶν προσφερομένων. Lin. 14. ἑτέρους, lego, ἑταίρους, vt & Curt.

CAP. XIII.

Lin. 38. φίλοις. lego, φύλλοις, vt & Curt. loquitur enim de palmarum foliis.

CAP. XIIII.

Pag. 110. lat. 2. lin. 19. Chr. & Curt. legunt, τὸν σαλαμῖνος τῆς ἐν κύπρῳ ἐπίσκοπον: quod secutus sum. Lin. 24. πάλιν ἀποστρεφόμενος. christ. hic nihil adnotauerat, ac mihi sensus hic nullus videbatur: ideoque, coniectura ductus, pro πάλιν restitui, πάλαι, quod iam per Curterium approbari video. Lin. 27. συνόδους. Chr. σύνοδον: quod sequor. Lin 38. κατῆρεν. Chr. κατῆλθεν: quod sequor. Pag. 111. lat. 1. lin. 1. ἰωάννης μὲν. Hic sensu ipso flagitante lego ἰωάννῃ μὲν. Nam vulgata lectio sensui plane repugnat. est enim hic sermo ad Epiphanium, non ad Iohannem referendus, vt & præcedentia & consequētia satis declarāt. quare & distinctio sensus imperfecti hanc sententiam antecedere debet.

CAP. XV.

Lin. 30. σαλάμου. Christ. σαλαμάνου, quem secutus sum & reddidi Salamane. quod & nunc retineo. est enim rectus casus huius nominis, σαλαμάνης, vt patet supra lib. 6 apud Sozom. cap. 32. vbi, cum textus habeat σαλαμίνης, Ch. & Curt. emendant σαλαμάνης. vide annot. nostras in Sozom. pag. 88. lat. 1. lin 29. editio tamen Louaniensis habet, Salamani, vnde Colonienses porro fecerunt Salamini: quo modo curt. hic adnotauit. Lin. 32. τῷ βασιλεῖ. Chr. & curt. hic addunt ἐδόκει, quod & ipse secutus sum. Pag. 111. lat. 2. lin. 1. βαίνειν. Chr. ἐπιβαίνειν, quod sequor.

CAP. XVI.

Lin. 12. christ. legit, κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως γαμετῆς. Lin. 15. Chr. & Cur. καὶ θεόφιλον θᾶττον πυθέσθαι. Lin. 15 συριανός. Chr vt supra, σευηριανός. Lin. 17. ἀλλὰ πρότερον. legendum hoc loco non πρότερον, sed πότερον, sensus ipse conuincit. Lin. 20. τραπέντες. Chr. melius προτραπέντες. Lin. 31. ἀναγκαίως, sensus exigit vt legatur ἀναγκαῖος.

CAP. XVII.

Lin. 17. Christ. quem sequor, hic legit, τὸ δὲ τῶν ἀλεξανδρέων ναυτικὸν, οἵπερ ἔτυχον ἐνδημοῦντες. Lin. 40. ἐστερῆσθαι, hic lego, ἐστερῆσθαι. Pag. 112. lin. 7. ἐπιβουλεύειν δὲ τοῖς. Christ. pro τοῖς rectius legit, αὐτοῖς. Lin. 9. τοῦτο ποιεῖν νομίσαντες. Chr. τοῦτο χρῆναι ποιεῖν νομίσαντες: quod secutus sum. Lin. 10. hanc lacunam sic explet Chr. κἂν ἀδικῶνται συγχώρησιν, ἔρασαν: qua tamen lectio nequaquam sana est. coniectura itaq; ductus ita legi, κἂν ἀδικῶνται, συγχώρησιν, ἔρασαν, itaq; reddidi: quod iam à Curterio comprobatum video. Lin. 12. παρὰ σκῆνιν. Chr. melius, περὶ σκῆνιν. Lin. 25. Chr. legit, οἱ πρότερον μαθόν: quod sequor, & Curt. probat. Lin. 30. chri legit, κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν, ταχυδρόμος καὶ ταχυγράφος: quod sequor.

CAP. XVIII.

Lin. 36. chr. & Curt. legunt, συνδραμόντες ἔνδοθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν: quod secutus sum. Pag. 112. lat. 2. lin. 1. chr. & curt. legunt: quod & ipse probo, συγκρατῶν ἐλοιδόρουν. Lin. 10. ἐκ προνοίου. Chr. ἐκ πραιτωρίου: quod secutus sum.

CAP. XIX.

Lin. 31. παρέθηκεν. melius Chr. quem sequor, προτέθηκεν. Pag 113. lat. 1. lin. 3. ἀποφεύγοντα δὲ τὴν ἱερωσύνην: lectio est perturbata, quæ percommoda fuerit, si legas ἀποφεύγοντα τὴν ἱερωσύνην: vt ad superiora referatur, velut αἰτιολογία.

CAP. XX.

Lin. 33. Christ. & Curt. hic lacunam explent ac sic legunt, καὶ λέοντιος ὁ ἀγκύρας, καὶ ἀκάκιος ὁ βεροίας: quod sequor.

CAP. XXI.

Lin. 23. Chr. & Curt. legunt ἐγχειρίδιον ἔχων: quod sequor. vulgatus textus perperam habet ἔχειν. Lin. 26. τοῦτο. Chr. τοῦτον. Lin. 27. διακόνου. Musculus hic legit, ἐπισκόπου, vt ad Ioannem referatur, quod sensus non respuit, nec satis video quē hic diaconū intelligere debeamus. interim tamē vnicuiq; liberum esto statuēdi quod videbitur ego vulgatam lectionē secutus sum. Lin. 28. εἰσβάλλεται. chri. εἰσέβαλεν: quod malim. Lin. 32. christ. legit, ὑποστρέψας ἔφυγε: quod sequor. Lin. 34. ἐπιβάλλεται αὐτοῦ. chr. ἐπελάβετο αὐτοῦ: quod & curt. probat, & ego secutus sum.

CAP. XXII.

Pa. 114. lat. 1. lin. 4. ch. & Cur. legunt, λαθὼν τοὺς ἀπ' ὀξὺ λαοῦ φύλακας: quod & ego secutus sum. Lin. 11. Chr. & Cur. hic scripturam emendant & lacunam explent hoc modo, εἰς φυγὴν ἠλαύνοντο, ὡς ἐπὶ τοσούτῳ θορύβῳ καὶ ταραχῇ στάσεως καὶ βασιλέως ὀργῆς προσδοκωμένης. οἱ δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔτι μᾶλλον ἐφράττοντο τὰς θύρας: quam lectionem secutus sum.

CAP. XXIII.

Lin. 41. πολλὶ. Christ. πολλοὶ. hoc mendum debemus istis, qui mala pronunciatione sua sonus non distinguunt inter ι, & οι. Pag. 114. lat. 2. lin. 6. τῶν βιωτικῶν. chr. legit, ἀνθρωπίνων: quod secutus sum, quia τοῖς θείοις respondet, quod præcessit.

CAP. XXV.

Lin. 40. στρατηγῶν. Chr. στρατιωτῶν. ego vulgatam lectionem sequor.

CAP. XXVI.

Pag 115. lat. 2. lin. 8. ὑπὲρ τοῦ χρυσοστόμου: legendum est, πρὸς τὸν χρυσόστομον. est enim consolatoria epistola Innocentij Pontif. ad Iohan. Chrysostomum, vt & altera quæ sequitur, ad clericos. ideoq; sic vertimus, quod & Curt. probat. Lin. 17. ἰδίῳ. Chr. adnotauit. ἑαυτῷ. sed priorem lectionem sensu ipso flagitante secuti sumus. Lin. 20. christ. legit, φυλάττουσι, καὶ τηροῦσιν: quod sequor. Lin. 24. ἔχειν. sensu exigente lego ἔχει. Lin. 24. ibidem, ἐκπολεμοῦντες. chr. ἐκπολεμοῦντος: quod sequor. & Curt. probat. Lin. 34. συνῄσει συνειληφέναι. Chr. συνοίσει ὑπειληφέναι: quod secuti sumus. curt. vulgatam lectionem tenet. Lin. 35. πρόθεσιν. Chr. σύνεσιν: quod probo. Lin. 37. ἡμετέροις, sensu flagitante lego ὑμετέροις. huiusmodi menda debemus istis, qui mala pronunciatione sua non distinguūt sonos η, ab υ. Lin. 40. ἑαυτοῖς. sensu duce lego ὑμῖν αὐτοῖς. Pag. 116. lat. 1. lin. 4. ἐπηλλαγμένῳ. Chr. ἐνηλλαγμένῳ: quod sequor. Lin. 10. ὑμετέρων. sensus ergo lego ἡμετέρων. Lin. 23. τὰ γὰρ πραχθέντα. curt. & Christ hic rectè addunt, χαλεπῶς. Lin. 25. christ. legit, χρῆσθαι μὲν ἐστι τίνος: quod secutus sum. Lin. 33. ὑπερμείνωμεν. Christ. quem sequor, legit, ὑπομείνωμεν: quod probat & Curt.

CAP. XXVII.

Pag. 116. lat. 2. lin. 3. συγκαρσδους. Christ. & Curt. συγκαρφώσαντος: quod sequor. Lin. 23. ὠνητοὺς τοῖς ἰδίοις ἀποδίδου. Chr. & Curt. ὤνητο καὶ τοῖς ἰδίοις ἀπεδίδου: quod secutus sum. Lin. 27. καὶ τῆς ἄλλης σοφίας. Christ. hic addit καὶ κιλικίας: quod retinemus.

Libri Noni

CAP. I.

Pag. 117. lat. 1. Lin. 3. βάσου. Chr. rectius βάσσου. Lin. 25. christoph. legit, τὰ πράγματα ἐπιτελοῦσα καὶ χαρίζουσα: quod & Curt. probat, & ego secutus sum. Lin. 26. ἀλλ' ἱππικὴν μὲν καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις: ita Chr. quem sequor. Lin. 33. χρηστῶς. chri. & curt. χριστιανῶν: quod & ipse sequor. Pag. 117. lat. 2. lin. 2. τῶν ἐνοικούντων: ita legit christ. quem sequor. Lin. 2. ibidem. ἀκολουθίας. chr. ἀληθείας: quod sensu flagitante secutus sum. Lin. 8. οὐδὲ γὰρ ἂν: sensus postulat hic legi οὐδεὶς γὰρ ἂν. Lin. 11. θεοφιλεῖς. Chr. & Cur. legunt, θεοφιλῆ: quod sequor.

CAP. II.

Lin. 19. Christ. legit, ὑπὲρ δὲ κεφαλῆς ἐπὶ τῷ ἀκρῷ τὴν αὐτοῦ στέρνον, &c. quod sequor. Lin. 27. ἐυσεβίαν. christ. rectè legit, εὐσεβείας. Lin. 27. ibidem. τοσοῦτο. chr. melius τοῦτο. Lin. 28. hanc lacunam chr. & Cur. ita explent. συνεῖδεξεν ὑπερφυεῖς κεχαρισμένας: quod sequor. Lin. 31. ἀλλαχόθεν chr. melius. ἀλλαχοῦ. Pag. 118. lat. 2 lin. 6. ch. legit, ὡς ἐπὶ μόνου θεοῦ: quod sequor. Lin. 7. ch. & Cur. legunt, λείψανα εἶδεν: quod sequor. Lin. 17. Ch. περὶ τὸν ἄμβωνα. Lin. 19. chr. legit, καθότι καὶ περιοδοῦσι τὰ πολλὰ συνῶντας ἀλλήλοις: qua lectione sublatus est asteriscus. Lin. 22. christ. etiam hic vt supra legit, περὶ τὸν ἄμβωνα. Lin. 24. διεσῶς. Chr. melius διεσώς. Pag. 118. lat. 2. lin. 2. Chr. quem sequor, ita legit, τὸ προσηκούσης ἡμῖν καὶ πομπῆς.

CAP. III.

Lin. 14. christ. & Cur. legunt, καὶ τοῦ αὐτῶν οἴκου, quod sequor. Lin. 15. ἐπιδίδου. christ. adnotauit ἀποδίδου: sed prior lectio præstat.

CAP. IIII.

Lin. 21. chr. hanc lacunā sic explet, καταστὰς εἰς ἔχθραν τοῖς αὐτοῦ ἄρχουσιν: quod retinemus. Lin. 23. Christ & Curt. hanc lacunam explent hoc modo, καὶ ὕπαρχον αὐτὸν καταστάντα. Lin. 27. τεῖχον. chr. συχνόν. Lin. 30. καὶ πρὶν ἄρχοντας. Chr. καὶ πιστοὺς ἄρχοντας. Pag. 119. lat. 1. lin. 2. Chr. & Curt. στρατηγὸν μὲν οὖν ὑπονοηθείς.

CAP. V.

Lin. 10. αὐτοῦ. sensus postulat, vt hic legatur, αὐτῷ, non autem αὐτοῦ, demonstrat enim, τῷ σούλδῃ, cui loquitur præfectus Thraciæ, alioqui sensus non constat. Lin. 16. βασιλείας. Chr. πολιτείας: quem sequor. Lin. 19. ὑπ' αὐτοῦ. sensus postulat legi, αὐτῶν.

CAP. VI.

Lin. 34. τὴν ῥώμην. Christ. adnotauit. τὴν πόλιν, in alterutro glossa est, sed cum iudicare difficile sit, in quo lateat, nos vulgatam lectionem secuti sumus, quæ nihil habet incommodi.

CAP. VII.

Lin. 41. ἐργάσασθαι, habet vulgatus textus, quē secutus sum. Curt. nunc adnotauit, ἐργάσασθαι: quod si quis malit, equidem nihil

hil impedio. Pag.119.lat.2.lin.5.σπεύδων τε: Curt. conijcit, hic legendum esse, σπεύδοντι, vt ad Alarichum referatur, id est, Romam properanti Alaricho, &c. Cuius ego coniecturam libenter accipio, quam congruere video cum historia. Aiunt enim, S. Benedictum habitantem tunc in Claro, seu, vt alij tradunt, in Casino monte, praetereuntem Alarichum & Romam cum exercitu properantem obsecrasse, vt vrbi parceret, &c.

CAP. VIII.

Pag.120.lat.1.lin.1.συνήθει. Christ melius, συνήθως. Lin.3. προεχώρησεν. Chr. προὐχώρησεν. Lin.3.ibidem. τῶν ἐν λιβύῃ, vbi τοῖς ἐν λιβύῃ, debere legi, ratio ipsa docet. Lin.4. καρχηδόνα. chr. καρχηδόνα. Lin.12. περιστάντων, quod retineo. Chr. adnotauit παραστάντων: quod non placet. Lin.20. συμβουλεύσασθαι. christ. & Curt. συμβουλευόμενος: quod sequor. Lin.27. τῆς βασιλείας: quod sequor. Christ. adnotauit, τῆς βασιλίδος. Lin.29. νίκην. sensus postulat legi, νέμει: vt & Curter. not. Lin.30. οὐκ ἂν οὐκ ἀσφαλὲς: sensu exigente lego, ὡς ἂν οὐκ ἀσφαλές.

CAP. IX.

In inscriptione huius cap. ἄσυλον, Asylum vertimus, de quo vide infra cap sequentis, lin 21. Lin.37. περὶ σιγησαρίου. Chr. hic rectè παρὰ restituit, pro περί.

CAP. X.

Pag.120.lat.2.lin.20. τὸ κατὰ τὸ νόμον συνοικήσαντα. Ch. rectius τὸ νόμῳ συνοικήσαντα. Lin.21. ἤγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν ἀποστόλων, &c. hoc exemplo, quod hic proponitur, nō obscurè perspicitur, Diui Petri templum Asylum fuisse, propositum ijs, qui eò confugerent tempore direptionis Romanae sub Alaricho. vt id quod superiori cap. lin.6. & in ipsa capitis inscriptione ibi, ἄσυλον legitur, nos non male verterimus Asylum: suffragante praesertim Alarichi decreto publico.

CAP. XI.

Lin.24. ἀνιστάμενον. christ. rectius, ἀνιστάμενων. Lin 26. chr. legit, πρῶτον μὲν γὰρ οἱ ἐν βρεττανίᾳ. Lin.32. ἐπὶ βουβονίαν πόλιν τῆς γαλατίας: adnotatum repperi, ἐπὶ βουρβονίαν πόλιν τῆς γαλλίας: quod secutus sum. Curterius legendum putat, ἐπὶ βονωνίαν, &c. Lin.38. βερισιανόν. Curt. ex Niceph. legendum putat, βερινιανόν.

CAP. XII.

Pa.121.lat.1.lin.4.ch.& Cur. legūt quod & ipse secutus sum, πρὸς ὄνειρον τὸ βασίλεια. Lin.8. ch. legit, ὃ καὶ αἴτιον γέγονε μετὰ ταῦτα τῆς ἀπωλείας: quod sequor. Lin.9. κωνσταντίῳ. chr. κωνσταντίνῳ. & infra ibidem, σούεβοι: equidē lego, σοῦηβοι. Lin.11 κωνσταντῖνον. chr. κωνσταντῖνος. Lin.12. Chr. & Curt. legunt ἀντὶ καίσαρος βασιλέα καταστήσας: quod sequor. Lin.13. ἐβουλεύετο. Chr. ἐβούλετο: quod sequor. Lin.15. Chr. & Cur. confusam lectionem & latentem lacunam hoc loco sic expediunt: καὶ ὑποπτεύων ὡς κωνσταντίνῳ πραγματευόμενον πᾶσαν τὴν πρὸς τὴν δύσιν ἡγεμονίαν ἀναιρεθῆναι, συνέβη τότε πρεσβευόμενος ὡς ἰδίου.

CAP. XIII.

Lin.28. ἐδόβιχον. hoc loco Chr. adnotauit ἐδέβιχον, alias ἐδόβιχον. infra idem hoc nomen constanter excusum est, ἐβόδιχος, vt & Musculus legit. Christ. ibi constanter emendat, ἐδέβιχος. ego vulgatam & Musculi lectionem secutus sum. Lin.29. φράγων. Chr. φράγκων, rectè. Lin.40. Chr. quem sequor, ita legit: περὶ δὲ τὴν ἐκ πῦρ ἐμβαλλόντων τῇ οἰκίᾳ τῶν στρατιωτῶν.

CAP. XIIII.

Pag.121.lat.2.lin.29. Chr. & curt. legunt: πρότερον ἐντεταγμένον, καὶ φίλον νομιζόμενον: quod secutus sum.

CAP. XVI.

Lin.40. chr. & Curt. legunt, ποιούμενοι λόγον τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, &c. quae sequor.

CAP. XVII.

Pag.122.lat.1.lin.13. ὕπαρ, Musculus legit, ὄναρ. tantum autem inter haec interest, quantum inter vigiliam est & somnum. ego vulgatam lectionem retinui. Lin.15. βιθρεμβὶν: lego, βηθρεμβὶν: quando & Musculus Bethrerebin vertit. Sunt autem Hebraica, Syriaca & Chaldaica ciuitatum nomina multa, quae à Beth, quod domum significat, incipiunt, vt Bethleem, Bethphage, Bethsaida. hoc enim loco mendum debetur eorum pronunciationi malae, qui inter ι, & η, nullum sonum distinguunt. Lin. 17. θελίνον. Chr. θαλῖνον. Lin.32. Chr. legit, καίπερ πρὸ πλείστων γενεῶν: quod sequor.

IN EVAGRII
LIBRVM PRIMVM.

CAP. I.

Pag.123.lat.3.lin.1. chr. & Curt. μάλιστα λόγιος. Lin.10. Chr. μεχρὶ αὐτοῦ μέρους. Lin.11. Chr. καθ' εἱρμόν. Lin.13 ταῦτα. Chr. ταύτῃ. Lin.20. κατακλυσθείσης: ita & Curt. Lin.23. Chr. ἐνδιαθέντων καὶ παρὰ κωνσταντίνου ἱερῶν, &c. Lin.28. Chr. καταγκωνισαμένην. Lin.30. christ. λυπηρῶς δὲ τὸ πρᾶγμα. Pag.124. lat.1. Lin.1. παράγων. chr. & Curt. παραχαράττων. Lin.5. ὅπως δέ. Chr. ὅπως τε.

CAP. II.

Lin.10. συμφωνεῖται. Curt. rectè συναφαιρεῖται: quomodo & Chr. conuertit, trucidatur. Lin.20. ἐνθάδε. Chr. ἐνθένδε: ita & Curt. Lin.22. μόμφου. Chr. μόψου. Lin.31. παραγράφων. chr. παρεγγράφων.

CAP. III.

Lin.37. christ. legit, καὶ οὐδὲ τῷ κυρίλλῳ, οὐδὲ τῷ χαλκισίνῳ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης ἐπισκόπῳ ἐπείθετο: ita & Curt. Pag. 24. lat.2. lin.1. ὅς. christ. ᾧ. refertur enim ad γράμμασιν, quod praecessit. Lin.6. Chr. ἀπολογουμένοις. Lin.7. Chr. & curt. ἐδιωχθη. Lin.10. Chr. φθῆναι τὴν χωρίαν, ἤτοι τὴν καλουμένην πάλιν κυριακήν. Lin.11. ἀπετίλεσαν. Chr. διετέλεσαν.

CAP. IIII.

Lin.14. χαλκισίνου. Christ. κελεστίνου, malim, καιλεστίνου: vt Curterius superiori cap. adnotauit. est enim hic Caelestinus Papa. Lin.17. ὑπισχνούμενος. Chr. ὑποσχόμενος. Lin.31. τὴν ἔκτασιν. Christ. & cur. τὴν ἔκστασιν. Lin.36. hic rursus legendum, καιλεστίνου.

CAP. V.

Pag.125. lat.1. lin.2. Chri. & Curt. explent hic defectum ingentem, atque ita legunt, μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἱερέων, ἡμέρας πέντε τῆς χαλκηδόνος ὑστερήσας, καὶ συναλίσας πάντας τοὺς ἀμφ' αὐτόν, κατ' αἴρει κύριλλον.

CAP. VI.

Lin.11. Chr. πάυλου. Lin.19. τύχαις. Chr. ψυχαῖς. Lin.31. θεοσιβάσου. Chr. θεοσεβεστάτου. Lin.33. θεοσεβάσων. Chr. θεοσεβεστάτων. Lin.36. ἑαυτούς. Chr. αὐτούς.

CAP. VII.

Pag.125. lat.2. lin.4. κατὰ τοῦ. Chr. ἐπὶ τοῦ Lin.5. ἢ καί. Chri. & Curt. ἢ καί. Lin.6. ἐγκαλέσαντας. Chr ἐγκαλέσαντας Lin.8. ἄλλως. Chr. ἄλλοις. Lin.11. ἢ θάνατα, &c. Cur. admonet, hunc locum esse suspectum, & non poni à Nicephoro. Chr. non paulo aliter reddidit, quàm adnotauit: legit autem hoc modo, ἢ θανάτῳ συμπλεκόμενος, ἢ προχώρων αὐτῷ εὐτέρῳ τῶν μέρων, τοῦ ἐπι-

ἑτέρου στερηθεὶν, τὴν, χρηστότατος, ἐπενόησε φωνήν. quæ tamen lectio omnino sana non est. Lin. 26. λέγειν. christ. λέγει: ita & Curt. Lin. 28 christ. & Curt. hic explent defectum ac legunt, πρὸς τὸν τῶν θηβαίων ἡγούμενον. ἐν ἐκείνοις γὰρ ἐστὶν εὑρεῖν, ὡς ἐπειδὴ, μὴ τῆς δεούσης ἔτυχεν ὑπεξελεύσεως, ἡ τοῦ θεοῦ κρίσις, &c. Lin. 35. ἐς ἑαυτὸν. chr. & Curt. ἐφ᾽ ἑαυτόν. Lin. 38. Chr. & curt. legunt, προσαπάτχοντος οἱ ἀγλάῖθη. Pag. 126. lat. 1. lin. 6. τῆς ἁγιωτάτης. christ. hic addit, θρησκείας Lin. 9. βαρβαρικῇ αἰχμαλώσει legendum esse videtur. Lin. 11. διὰ μαρτυρίας. Chr. rectè διαμαρτυρίαις. Lin. 12. τὴν χώραν. christ. τῆς χώρας. Lin. 13. Christ. ἠνολόγουν, ἐς τὴν θηβαίων μετὰ τῶν αἰχμαλώτων Lin. 14. οἶκον. Christ. οἶκτον: ita & curt. Lin. 17. ἡ φυγάδα. Chr. φυγάδων. Lin. 29. ἐκ πολλῶν. Christ. ἐκ πολλοῦ. Lin. 35. τοῖς τῆς σῆς. Christ. τοῖς τόποις. Pag. 126. lat. 2. lin. 8. βαίνειν. Christ. βαίνει. Lin. 11. δικαιότερα. Christ. δικαιοτήρια.

CAP. IX.

Lin. 20. Chr. legit, ἐντυχὴς ἐλήλυθε: voculam οὐκ in medio positam expunxit, quòd abundet. Lin. 24. παρὰ φλαβιανοῦ, legit Christ.

CAP. X.

Lin. 28. Chr. legit, πρὸς ἐχθρὰς φλαβιανοῦ τυχήσαντος τοῦ χρυσταφίου. Lin. 35. christ. legit, παρόντων μὲν καὶ ἡσυχαζόντων. Lin. 39. Chr. φλαβιανὸς, καὶ εὐσέβιος: ita & Curt. Lin. 40. Chr. καὶ ταύτην σύνοδον.

CAP. XI.

Pag. 127. lat. 1. lin. 8. Ch. οὐδὲ αὐτῶν τὰς αἱρέσεις παρὰ χριστιανοῖς ἀξιουργηκότων. Lin. 16. ἐπιστολικὴ. Chr. ἀποστολικά: ita & Cur. Lin. 21. ἀκώμητα. ἀμώμητα: ita & Curt. Lin. 36. αἰσχροκερασίας. Chr. ἐθελοκρασίας. Lin. 40. Christ. καὶ τηνάλλως ἐκτόπου. Pag. 127. lat. 2. lin. 3. ἰθυφύλλους. Chri. ἰθυφάλλους. & infra πριάμου. Chr. πριάπου. Lin. 5. αἰσχρῶς. Christ. αἰσχροῖς.

CAP. XIII.

Lin. 19. ἐγλίσχετο. Chr. ἐγλίχετο. Lin. 28. παραλελοιπότες. Cur. addit, εἰσὶν: quod placet. christ. legit, παραλέλοιπε. Lin. 38. δῆνον. Christ. & cur. δῆλον. Pag. 128. lat. 2. lin. 5. ἐφησαν. Christ. ἐφθησαν. Lin. 9. Christ. πανηγύρεως καὶ ἀφίου: quo lacuna inibi expletur: sic etiam curt. Lin. 14. Chri. ἐπὶ τεσσαρακονταπήχει. Lin. 15. Chr. μετὰ τὴν ἐνθένδε ἐκδημίαν εἰς τὴν, &c. Lin. 18. chri. legit, μετὰ τῶν ἀμφ᾽ αὐτὸν στρατιωτικῶν τελῶν καὶ λοιπῶν &c. Lin. 21. Chr. κατὰ τὴν. Chr. εἰς τὴν. Lin. 32. εἰ μὴ δὲ ὅσοι. chr. ὅσοι μὴ. Curt. legit, εἰ μή γε ὅσοι, vt Nicephor. cap. 52. lib. 14. Lin. 38. ἔφλεω. Chr. ἐφθέω: ita & Cur. Pag. 128. lat. 2. lin. 2. καταλιπόντος. Chr. rectius, καταλιπούσης. Lin. 9. ἀποκρινόμενα. Chr. ἀποκλινόμενα.

CAP. XV.

Lin. 25. Curt. legit, καὶ τῆς εἰς θεὸν εὐδαιμονίας.

CAP. XVI.

Lin. 39. Christ. & Curt. ὡς ἰωάννῃ τῷ ῥήτορι. Lin. 40. τάφων. chr. & Curt. ταφὸν. Lin. 41. ἀνδροτέρων. christ. ἀδροτέρων. Pag. 129. lat. 1. lin. 3. Chr. & curt. ἀνιέμενον. Lin. 4. Christ. ἐγκατίῳ. Lin. 8. Christ. τῶν ἀρίστων αὐτοῦ λειψάνων, &c. Lin. 9. christ. ἰουλιανὸς ὁ ἀλιτήριος καὶ θεοστυγὴς τύραννος. Lin. 11. Chr. χρηστηριαζομένῳ βαβύλᾳ. Lin. 17. λειπομένου. Chr. λειπόμενα.

CAP. XVII.

Lin. 34. ὥσπερ. Chr. ὥσπερ: ita & Curt.

CAP. XVIII.

Lin. 40. chr. πρὸς τὸ νότιον τοῦ παλατίου ὄροφον πλευρᾶς.

CAP. XIX.

Pag. 129. lat. 2. lin. 8. βασιλεύσαντος. chr. βασιλεύοντος. Lin. 9. chri. legit, πεζικόν τε καὶ ναυτικὴν στρατὸν. Lin. 10. Christ. ἰσόρροπον πρὸς τοῦ οὐρανοῦ. Lin. 12. πρεσβευσάμενοι. ibi πρεσβευσαμένοις hic legendum esse videtur, vt sensus constet. Lin. 16. διατιθέναι. Chr. ἀναβῆναι. Lin. 17. Christ. ναρχήδονος. Lin. 18. βανδίλων. Chr. βανδάλων.

CAP. XX.

Lin. 20. christ. & Curt. καλλιεπεῖν δὲ καὶ τὴν ὥραν εὐπρεπεῖ. Lin. 33. Chr. ὡς ὁρᾶν τοῖς ἐθέλουσι πάρεστι. Lin. 34. ἐγγυᾶται. Chr. ἐχυλατεῖται. Lin. 35. Curt. ex Niceph. χρυσίου διακοσίας ἕλκων λίτρας. Lin. 36. Chr. δὲ εὐάλωτος ἐδείχθη τὸ λίτρας.

CAP. XXI.

Lin. 37 διαφικνεῖται. Chr. & Curt. δὶς ἀφικνεῖται. Lin. 38. καταλιπεῖον. Christ. καταλιπεῖον: ita & Curt. Lin. 40. πρὸς τιμῆς. chri. πρὸς τιμήν. Lin. 41. chr. ἐν οἷς ἡ μὲν δίαιτα διάφορος: ita & curt. Pag. 130. lat. 1. lin. 2. κρατοῦντες. Chr. κρατοῦνται. Lin. 3. ἀπείχεται. Christ. ἀμπέχεται. Lin. 5. οὐχ ὄψεις. Chr. & Cur. οὐχ ὄψοις. Lin. 7. ἀπὸ ζῆν. Chr. ἀποζῆν. Lin. 9. ὑπὸ γῆν. Chr. ὑπὲρ γῆν. Lin. 10. ὑπὲρ θέσμους. chr. ὑπερθέσμους. Lin. 11. μόνης. Chr. & Curt. μόλις. Lin. 14. ch. & Cur. τὰς κλίσεις ποιεῖσθαι. Lin. 17. Chr. ἕτερον εἶδος αὐτοῖς ἐπενοήθη. Lin. 21. βοσκοὺς. Chr. βοσκὰς. ibidem, χρόνων. Chr. χοίρων. Chr. ita, sed commodius Cur. legit, hoc pacto: ὥστε καὶ τῷ χρόνῳ καὶ θηρίοις ἀφομοιοῦσθαι. Lin. 26. κατὰ πάντων. chr. παρὰ πάντων. Lin. 27. chr. legit, δι᾽ ἐπὰν διὰ τῆς ἀρετῆς τὸ ἀπαθὲς εἶναι τύχωσιν: quam lectionem veram esse, consequentia declarant: & curt. probat ex Nicephor. lib. 14. cap. 50. Lin. 33 γενόμενοι. chr. κεινούμενοι. Lin. 35. ἀποκριθῆναι. Chr. ἀποκλιθῆναι. Lin. 38. Chr. & Curt. πηξαμένη: huiusmodi menda nobis illi pariunt qui inter η, & οι, sonum non distinguunt. Lin. 39. Chr. περιστέλλει. Pag. 130. lat. 2. lin. 1. κεκράτηκε. Chr. κεκράται. Lin. 4. δεῖ. Chr. δὴ. item ἱκεσίᾳ. chr. ἱκετείᾳ. item ῥωμαλέως. Chr. ῥωμαλέους. Lin. 5. σφριγῶντα. Chr. σφριγῶντας. Lin. 9. ὅσα. Ch. ὥστε. Lin. 11. κλήσεις. Ch. κλίσεις: ita & Curter. Lin. 17. ἀρκοῦντας. chr. ἀρκοῦνται. Lin. 19. θεὸν. Chr. θεῷ. Lin. 20. chr. & Curt. hunc defectum ita supplent: ἐκλεγομένη τε καὶ παρασώζουσα, μακάριοι τῆς ἐνταῦθα διαίτης. μακαριώτεροι τῆς ἐντεῦθεν μεταστάσεως, εἰς ἣν διὰ παντὸς χαίρουσι, τὸν ποθούμενον αὐτοῖς ἰδεῖν ἐπειγόμενοι.

CAP. XXII.

Lin. 23. τέλος. Chr. τέμενος. Lin. 27. διακονησάμενος. christ. διακονησαμένου: fortè melius, διοικησαμένου. Lin. 28. παραβάλλεται. Chr. περιβάλλεται. ibidem, ἐν. chr. & curt. ἐν. ibidem, αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ.

In Librum Secundum.

CAP. I.

Pag. 131. lat. 1. lin. 31. καὶ ἄλλοι. Chr. & Curt. ἄλλοις. Lin. 38. τεθέαντο. Chr. nihil mutat. curt. legit τεθέανται: quod est commodius. Pag. 131. lat. 2. lin. 8. ἤδουσα. Chr. ἤδεισα. Lin. 11. καὶ φθάσας. chr. ὡς φθάσαι. Lin. 12. χαλεῖσθε. chri. & curt. χαλᾶσθαι. ibidem, παραβαλλομένων. chr. περιβαλλομένων. Lin. 13. ἐπ᾽ αὐταῖς. chr. ἐπ᾽ αὐτῷ. Cur. ἀπ᾽ αὐτοῦ. Lin. 15. Ch. & Cur. legunt, τῆς τε ἀξιώσεως, καὶ προσηγορίας. σημαινόμενον. Lin. 18. chr. ὑπὸ τῶν βανδάλων. Lin. 21. ἄλλως. chr. ἄλλῳ. Lin. 31. δυσμολογίαν. Christ. δασμολογίαν: ita & Curt. Lin. 33. φόβερον. Christ. & Curt. φόβερος. Lin. 35. chr. αὐτῷ, legit pro αὐτοῦ. Lin. 36. παρεχόμενον. Chri. παρεχομένου: ita & Cur. Lin. 37 ἔγνων. christ. ἔγνω. Lin. 40. christ. διὰ τὴν ἀρετὴν ἐπιψηφισάμενος. Pag. 132. lat. 1. lin. 1. ἐνουμένην. christ. ἐνουμένων.

CAP.

CAP. II.

Lin.7.ὑπασπιστοῦ.Chr.ὑπασπιστοῦ:ita & Curt. Lin.21.κατηβίων.Chr.& Curt.κατιβόων.

CAP. III.

Lin.25.εὐφυμίας.christ.εὐφημίας. Lin.26.ἐπὶ τῆς χαλκηδονίων.christ. voculam τῆς expunxit. Lin.27.προτάντη.Christ.προσάντει. Lin.30.Chr. & Curt.explent hic defectum ac legunt τῇ θεᾷ ὡραιζόμενα, ἔρη τε λάσια ἐς ὕψος ἐυπρεπῶς μετεωριζόμενά τε καὶ χορτούμενα, ἅτας καὶ πελάγη διάφορα. Lin.33 ἀνακλάσεως.Chri.ἀντανακλάσεως. Lin.37.μικροὺς.christ.μακροὺς. Lin.40.ἴσοις.christ.ἴσοις. Pag.132.lat.2.lin.6.christ.& Curt.ἐπισκοποῦσι. & paulo superius ibidem, πολλάκις γὰρ ὁ τῶν κατὰ καιρὸν. vbi ὁ legit pro ἡ. Lin.7.christ.legit, ἐπισπᾶται ὁ καὶ τῶν ἄλλως ἐς βίον ἐπισήμων παραγινομένη διακελεύεται. Lin.8.τρυγᾶν.christ.τρυφᾶν. Lin.9.christ.οἱ τὰ σκῆπτρα. Lin.13.ἔτι δὲ ἐν.Christ.ἐστὶ δὲ τι. Lin.14.κατὰ τὰ παράγια.Christ pro κατὰ legit εἰς. Lin.25.καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐπίσημος. Lin.28.ἔνια.Christ.ἔνθα. Lin.32.Chr.legit,ἀναπεμπομένη. Lin.33.Chr.legit,παριστᾶσα λειψάνων τῶν ἀναδιδόντων δύναμιν.

CAP. IIII.

Lin.34.Christ. λέοντος ἀρχιερέως τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης. Lin.35.πασκασιανοῦ καὶ λουκεντίου ἐπισκόπων:ita legunt Chri. & Curt. Lin.37.Christ.legit, ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἀμφ' αὐτοὺς ἱερέων. Lin.38.δηγε ἀμφ' αὐτοὺς ἱερεῖς. hec verba Chr.hic expunxit. Lin.40.ὀφείλει.Christ.ὀφείλειν. Pag.133.lat.1 lin.6.christ.explet defectum ac legit,ταυτὶ φθεγγομένη τὰ ῥήματα, φιλοχρίστοις τε καὶ εὐλαβεστάτοις, καὶ εὐσεβεστάτοις αὐτοκράτορσι ἡμετέροις φλαβίῳ, οὐαλεντινιανῷ, καὶ μαρκιανῷ τοῖς ἀεὶ αὐγούστοις. Lin.7.ὑπό τε. Christ ὑπέρ τε. ibidem Chri.explet defectum atque ita legit, τῆς ὀρθοδόξης πίστεως, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐν ὁσίοις φλαβιανοῦ τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς κωνσταντινουπόλεως:ita etiam Curt. Lin.14.γενομένοις.Chri.γενομένης. Lin.16.παρ' οὐ δὲ.Christ.παρ' οὐδέν. Lin.17.λανθάνειν.Christ.λανθάνειν. Lin.24.μακρὰ.Chr μικρά. Lin.31.ἡμῶν. Chr.& Curt.ὑμῶν.ibidem,καταπεμπομένη.Christ.καταπεμπομένων. Lin.33.Christ.& curt.ἐφ' ᾧ τὰ ὑμῶν,καὶ τὰ προειρημένου διοσκόρου ἀποδοσαι, καὶ ἀνενεγκεῖν εἰς γνῶσιν τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας. Lin.34.ἡμῶν.Christ.ὑμῶν. Lin.67.Christ.τοῦ ἐν ἱερέσιν. Pag.133.lat.2.lin.8.christ.εὐσεβὴς ὁ δορυλαίων εὐσεβέστατος. Lin.10.οὐδέ.Chr.οὐδέν. Lin.12.τοῦ θειοτάτου,καὶ εὐσεβεστάτου ἡμῶν. Lin.16.Chr.βηρυτῶν, καὶ βασιλέων:ita & curt. Lin.19.Christ.legit, ἅτε λιβέλλων ἐξ ἑτέρων ἐπιδεδομένων κατὰ διοσκόρου. Lin.22.ἀπεφήνατο.Chr.ἀπεφήναντο. Lin 21.τῶν γενομένων. Chr.τοῦ γενομένου. Lin.25.καὶ τῶν.Chr.ἐκ τῶν. Lin.26.οὗτοι.Chr.οὗτος. Lin.30.ἐκεῖθεν.Chr.ἐκεῖσε. Lin.31.παρόντως.Chr.παρόντος. Lin.22.ἐπισκόπῳ.Chri.ἀρχιεπισκόπῳ. Lin.23.Christ.legit,αὐτὸς ὁμοπίστους ἐδέξατο. Lin.24.οἷς ἔδει.chr.ἐφ' οἷς ἔδει. ibidem Chr.legit,πρὸς τούτοις δὲ οὐδὲ τὴν ἐπιστολὴν:ita & Curter. Lin.25.Chr.legit,παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν τῆς ἁγίας μνήμης φλαβιανόν. Lin.39. Chr.legit,αἱ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἁγιώταται ἀνεπληρώθησαν ἐκκλησίαι. Lin.41. τοὺς λόγους. Christ.τοὺς λοιπούς. Pag.134.lat.1.lin.1.Christ legit, παραπλησίως τῆς κρίσεως ἐσχηκότας. Lin.2.Chr.legit ἐτόλμησε γὰρ καὶ ἀκοινωνησίαν ὑπαγορεῦσαι. Lin 4.λιβελλίου.Curt.λιβελλίων:Chr.λιβέλλων:quod malim. Lin.7.ἐνθέσμους. Chr.ἐνθέσμως:ita & Curt Lin.8 ἑαυτον.Chr.ἑαυτοῦ.ibidem,διαφόρους.Cur.legit,διαφόρως:quod prestat. Lin 9.ἐπισκόπους. Chr.ἀρχιεπισκόπους. Lin 22.Christ.legit,καὶ πρός γε τοῦ ὅρου τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων ἐν τῇ κωνσταντινουπόλει ἐπάγαγον. Lin 22.παρά τε γάρ.Christ.περί τε γὰρ:ita & Curt. Lin.25.ἀνθρώπησιν.chr.ἐνανθρώπησιν:ita etiam Curterius. Lin.26.ἐπιχειροῦσι.Chr.ἐπιχειροῦντες. Lin.27.ἀντίτεκεν.Chr.ἀντίτεκον. Lin.30.θεοθήτος ἀνοήτως ἀναπλάττοντες. Lin.34.Christopho.legit, τῶν τριακοσίων δέκα ὀκτώ: & paulo ante,ibidem,ἐκδικοῦσα.Christ.ἐκδιδάσκουσα. Lin.35.καὶ δὴ μὲν.Chr.καὶ διὰ μὲν. Lin.37.Christ.παραδοθεῖσαν διδασκαλίαν χοροῖ:ita & Curt. Lin.38.οὐχ δὲ.Christop οὐχ ὡς ἐν:ita & Curt. Lin.39. περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.ita Chr. & τὴν expunxit.ibid.ἐννοίᾳ καλὰ τὴν.Chr.ἔννοιαν κατὰ τῶν. Lin.40 αὐθεντῶν πειρώμενοι.Ch.ἀθετεῖν πειρωμένων. Pag.134.lat.2.lin.8.κακονοίας,ἥν τινα.Chr.κακόνοιαν,ἄτε. Lin.9.Christ.legit,καὶ ὡς κοινήν ἕνα. Lin.11.διὰ πᾶν. Chr. & Curt.διαφυγεῖν.ibidem,παράπτεται.Christ.παραιτεῖται. Lin.14.αὐτῶν.Christ.αὐτῷ. Lin.15.ἐξελαύνειν.Christ.ἐξελαύνει. Lin.16.ἐπόμενοι.Christ.ἑπόμενοι. Lin.22.ἐσχάτων.Christoph.ἐπ' ἐσχάτων:ita & Curt. Lin.32.προσφέρον.Christ.προσφέρειν:ita & Curt. Lin.33.ἑτέρους. Christ.ἑτέρως. Lin.41.Christ.legit,ἅπερ ὡς ἔφθην. Pag.135.lat.1.lin.1.εἰπεῖν.Chri.εἰπών. Lin.2.τῶν δευτερίων τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης.Christ.τῶν δευτερείων τῆς πρεσβυτέρας. vocem ῥώμης, hoc loco expunxit, quia supra modo precessit. Lin.3.Christophorsonus, τὴν γαγγραινῶν.

CAP. V.

Lin.6.κοιλαινομένῳ.Christ.κυμαινομένῳ:ita & Curterius. Lin.9 τῶν θηβαίων ἐπαρχίαν. Christ.τὸν τῶν θηβαίων ἔπαρχον. Lin.15.πόλιν.Chr.& Cur.πόλει. Lin.18.ὑποδρομίαν.chr.ἱπποδρομίαν. Lin.21.Christ.παρ' αὐτῶν ἀταξίαν:ita & Curt. Lin.22.Christ.τ' αὐτῷ.christ.τ' αὐτὸν. Lin.28.κατὰ τὴν.Christ.εἰς τὴν. Lin.35.πολλοὺς.Christ.πολλοί. Lin.36 ἀφικνούμενοι.Christ.ἀφικνούμενοι. Lin.39.παρ' αὐτῷ.christ.παρ' αὐτὸν. Pag.135.lat.1.lin.1.προϊόντων. christ.προΐοντο. Lin.2.οὕτως.christ.οὗ, τὸ. Lin.4.ἐκφροντίσεως.christ.ἐκφωνήσεως. Lin.9.λέγω.Christop.λέγων:ita & curt. Lin.10.λέγειν:Christ.λέγων. Lin.13.ἐν δύο, τὴν ἐκ δύο καὶ θάτερον:ita chr. & Curt. Lin.16.παρὰ τῆς.Chr.τοῦ περὶ:ibid.καὶ πάσης.chri.ὡς πάσης. item ibidem in medio linea, ὁ καὶ τὸ. Chr.ὁ καὶ τῷ.

CAP. VI.

Lin.20.Chr.ὡς ἐνδεία:ita & curt. Lin.21.Christ.ὀλεθριωτέρας. Lin.22.οἱ δαίμονες.christ.οἱ δαίμονες. Lin 25.σωτηρία.chr.σωτήριος. Curt.habet σωτῆρα, quod quid sit, non intelligo.ibidem christoph.legit,κατὰ μὲν γὰρ τό. Lin.28.chr.legit,ἄλλας τε πολλὰς πολλῶν καὶ ἀναριθμήτων.

CAP. VII.

Lin.30.τὴν προτέραν.chr.πρεσβυτέραν. Lin.31.chr.οὐαλεντινιανὸς τοῦ. Lin.39.εἰς ταυτήν.chr.ἐν ταυτῇ. Lin.41.πείθειν.Chr.πείθει. Pag.136.lat.1.lin.10.Chr.ἐποικισαμένου.

CAP. VIII.

Lin.24.christ.legit,φασὶν αὐτὸν τοῦ βουλόμενον τὸ πρόσωπον κατ' ἀρχὰς ἐν:ita & curt. Lin.25.ἔτη, καθ' οὗ. Chr.ἔτη καὶ οὗ. Lin.27.καταφρονήσειε.Christ καταφρονήσειε. Lin.30.ἱερωσύνης.Chr.ἀρχιερωσύνης. Lin.32.ἐπίσκοπος. Chri.ἐπίσκοπον:ita & Curt. Lin.40.διαχειρίζοιντες.Chr.διαχειρίζονται. Pag 136.lin.4.chr.legit,ἀπογεύσασθαι ναρκώσαντες:qua lectione defectus index asteriscus est sublatus.hanc lectionem Cur.assecutus est coniectura. Lin.5.μετὰ λέοντα.Chr.πρὸς λέοντα. Lin.7.ἥλιον:Chr.ἥπερ.Curt.diuinat legendum esse, ἥπου, sed nos Chr.sequamur. Lin.8 αὐγέας.Chr.αὐγούστῳ:ita & Curt. Lin.9.τῆς ἡμετέρας.Chr.τῆς ὑμετέρας:ita & Curt. Lin.11.λέγει:Chr.λέγεις. Lin.12.εὐαγίσατα.Chr.εὐαγίσατε.Cur.legit,εὐσεβίσατε.ibidem,ἀναστασιάτου.Christ.ἀναστασίου. Lin.14.Ch legit,τιμόθεος ἀπετχοινίσατο:& infra ibidem legit, καὶ ἀπιστεῖ. Lin.15.Chr.legit, πρεσβύτερος τυγχάνων. Lin.16.νοσούντων.Christ.νοσοῦσι. Lin.18.συνεξερία.Christophor.σὺν ἐξορίᾳ. Lin.19.ἐπιτήσας.Christophorsonus,ἐπιτηρήσας.

Lin. 22. Chr. legit, ἀπηρυθριασμένως. Lin. 27. τάξις chr. & Curt. τεσσάξεις. ibidem, ἀναπέμπων. Chr. ἀναπέμποντα. Lin. 3. Christ. τῆς ἀρχιερατικῆς καθέδρας: ita et curt. Lin. 35. Chr. ἐκείνοις legit pro ἑαυτοῖς ita & curt. Lin. 36 Christ. τὰ θεῖα καὶ κανόνας: ita & curter. Lin. 40. αὐτῷ. Christ. αὐτόν. ibidem, τόπον. Chr. τόπῳ. Pag. 137. lat. 1. lin. 2. αὐτῇ. chr. αὐτόν. Lin. 4. φρύξαντες Chr. φρίξαντες. Lin. 6. ἀυτοῦ. Chr. τούτου. Lin. 8. Chr. legit, κατὰ μέλη. Lin. 11. Chr. καὶ τὴν ἐκ τούτου κόνιν. Lin. 13. διηγουμένων. Chr. διηγουμένην.

CAP. IX.

Lin. 18. christ. τῶν ἀνὰ τὴν. Lin. 20 καὶ τὰ ἴσα ἐπιδεδομένων Chr. Lin. 2. αὐτῶν. Chr. αὐτῷ. & Curt. etiam ita. Lin. 29 διαταράττειν. Chr. διαταράττειν. Lin. 30. διδαχθεὶς. christ. διδαχθεῖς. Lin. 32. πρώτης. Chr. πόλεως: ita & Cur. Lin. 33. Chr legit, κωνσταντινούπολιν: ita & Cur. Lin. 40. συναγῶσι. Chr. συνανεῶσι: ita et curt. Pag. 137. lat. 2 lin. 2 Chr. legit, τὴν βασιλίδα πόλιν διάγοντας. Lin. 13. Chr. ἐπὶ κοινοῦ: ita & Curterius.

CAP. X.

Lin. 27. Christ. τῆς θείας λέξεως: ita & curt. Lin. 30 Christ. ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ταπεινὸς συμεώνης. Lin. 41. διὰ τὸ ὄνομα. Chr. κατὰ τὸ ὄνομα. Pag. 138. lat. 1. lin. 2. Chr. πνεῦμα. καὶ μεθ' ἕτερα, διό.

CAP. XII.

Lin. 21. καὶ τοῖς. Chr. ὡς τοῖς. Lin. 25. Chr. κατεβλήθησαν. Lin. 28. ὀστρακίνης. Christ. ὀστρακίνης: ita etiam Curt. Lin. 30. περιέργως, Chr. περιεργίας: ita etiam cur. Lin. 32. Chr. ἠφανισμένον τοῦ πάθει: ita etiam Curt.

CAP. XIII.

Lin. 40. Chr. πρὸς παντοπώλιον: ita & Curt. Pag. 138. lat. 2. lin. 6. μηδέ. Chr. μηδέν. Lin. 7. Chr. μὴ τὰς ἐκ λίθων ψαλίδας ἀλλὰ πᾶσαν ἀπεσκληρυκυῖαν ὕλην: ita & Curt. Lin. 10. νοτίᾳ. Chr. νοτίῳ: ita etiam curt. Lin. 11. Chr. ὁμοιοίας: ita etiam Curt. Lin. 15. ἀπαράβλητον. Christ. παράβλητον: & ita Curt. Lin. 16. Chr. ἀποσχεδιάσασθαι curt legit, ἀποσχεδιάσασθαι. Lin. 18. τέτοιῇ. Chr. τις τοῖς.

CAP. XIIII.

Lin. 24. περὶ τοῦ. Chr. μέχρι τοῦ.

CAP. XV.

Lin. 29. Chr. legit, κατακτησαμένην ἐκ λογίου παρὰ τοῖς.

CAP. XVI.

Lin. 34. christ. legit, γεωργίου: vt & Curt. Lin. 35. Chri. legit, συνειλεγμένων. Lin. 40. ῥεμβόρος. Chr ῥαίμβος. Pag. 139. lat. 1. lin. 1. ἰσάλωνας. curt ἰσάλωνας.

CAP. XVII.

Lin. 9. christ. ζήνωνος: ita & Curt. Lin. 10. Curt. legit, βερίνης τῆς λέοντος γυναικός. Lin. 12. πρὸς αὐτοῦ. christop. πρὸ αὐτοῦ.

CAP. XVIII.

Lin. 14. πασχαλικός. Christo. πασχαστικός: ita & Curt. Lin. 17. ἐπισκοπῶν. christ. ἱερῶν. Lin. 19. ἐπιτρέψαι. christ. ἐπιτρίψαι. Lin. 22. ἄνευ τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς ῥώμης πρυτανεύοντος. ita textus habet, in quo verba perturbata sunt: sensus constabit si ita legas, ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης πρυτανεύοντος. vbi, ῥώμης, in latina interpretatione omissum est, non quidem ab ipso interprete, quod editio Louaniensis testatur, sed ab alio quodam viro bono, qui molestè ferebat, Romano Pontifici hic primatum inter episcopos tribui. Musculus ita fideliter vertit, eò quod personam iudicis præter æquum sine permissu eius vsurpasset, qui Romanum gubernat Episcopatum. Lin. 25. ἀναγνωσθῆναι. ἀναγνωσθῆναι. Lin. 28. διαλειφθέντος. Christophorsonus, διαλαληθέντος. Lin. 29. ὑπό τε. Christop ὑπέρ τε: ita & Curterius. Lin. 30 ὑπὸ τοῦ. christoph. ὑπὲρ τοῦ: ita & Curterius. Lin 31. christophorsonus, τῆς κωνσταντίνου πόλεως. Lin. 32. Christo. τοῖς ἀδικουμένοις. Lin. 33. θεραπεύοντες Christophor. θεραπεῦσαι. Lin. 34. Christoph κρατεῖν τῶν ὑφηλίων. Curterius habet ὑφ' ἥλιον. Lin. 45. Christ. τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου τῆς, &c. Lin. 41. λανθάνειν. Christ. λανθάνειν: ita & Curter.

Pag 139. lat 2. lin 11. Christ. καὶ ἀλλοζίαν κατὰ τῆς ἡμετέρας ὀρθοδόξου πίστεως καὶ αἵρεσιν ἀσεβείας πεπληρωμένην κρατύναντα: ita & curt. Lin. 14. Christ. ἐφ' ᾧ ταῦτα, & τὰ προειρημένα διοσκόρου ἀκοῦσαι: ita & cur. Lin. 17. ὑπὸ τοῦ. christ. ὑπὲρ τοῦ: ita & Curter. Lin. 21. ἐξελθεῖν. Christ διεξελθεῖν: ita & curt. Lin. 23. τῆς πρώτης καππαδοκῶν χωραρχίας. Christ. vocem πρώτης hinc expunxit. Lin. 2. καὶ θείου γράμματος. Christop. καὶ διὰ γράμματος. Lin. 29. καὶ πλειόνων. Chri. ὡς πλειόνων. Lin. 30 ὑποχωρούντων αὐτῶν. Chri. αὐτοῦ. Lin. 9. christ. defectum hic supplet, atque ita legit: πόλεως ἔφη, μηδένα ταῦτα φθέγξασθαι. προκειμένης δὲ καὶ οὕτω τῆς ἀναγνώσεως ἐπειδὴ ἐν χωρίον περιέχον ἐν τύχῃ διεξελθεῖν. Pag. 140. lat. 1. lin. 3. λευκείας. Christ. σελευκείας: ibidem, προσκυνῶν. Chr. & cur. προσκυνῶ. Lin. 9. πρὸς τῆς. Chri. & Curter. πρὸ τῆς. Lin. 22. μέμψασθαι. Christ. μέμψασθαι. Lin. 25. ὅτι christ. ὅτε. Lin. 37. ἐπληροῦτο christ. ἐπληρώσατο. Lin. 30. διοσκόρῳ. christop. διοσκόρῳ: ita & Curt. Lin. 36. τελεώτερον. christ. τελειοτέρας. Pag. 140. lat. 2. lin 1. Christophorson. legit, κατὰ τὸ τῷ θεῷ ἀρέσκον. Lin. 5. Christo legit χωραρχίας καππαδοκίας. Lin. 8. Chr. legit, ἀξιώματος ἀλλοζίους γινομένους πάντων. Lin. 13. ὁ θειότατος. Curt. ὡς θειότατος. Christ. ὅτι θειότατος: quod equidem malim. Lin. 1. chr. legit, καὶ τὴν ἐν κωνσταντινουπόλει ἁγ. πατέρων. Lin. 16. πιστεύομεν. Christ. πιστεύει. Lin. 20. καὶ τὰ αὐτά. Chr. ὡς τὰ αὐτά. Lin. 33. εἰπόντος. Chri. εἰπόντων. Lin. 3. αὐτῇ. Chr. αὐτοῦ. ibidem, καὶ οὐ πρὸς αὐτόν, οὐ πρὸς τούς. Christ. ὡς πρὸς αὐτόν, καὶ οὐ πρὸς τούς. Lin. 37. κατ' αὐτό. Christ. μετ' αὐτοῦ. Pag. 141. lat. 1 lin. 7. μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων, legit Chr. & Curt. Lin. 9. διόσκορον. Christ. διόσκορος. Lin. 10. παρόντος. Chr. παρόντων. Lin. 15 ἡμετέρα. Christ. ὑμετέρα: ita & Curt. Lin. 21. καὶ παρακαλέσαι τὸν φιλόχριστον, legit Chr. Lin. 27. Chr. legit, καὶ οὐ πάντας ὀφείλομεν. Lin. 28. ὀφείλει. christ. ὀφείλει. Lin. 29. ἀλλ' οὐκ ἄρα περὶ ὧν πάντες δεδώκατε, christoph. legit, ἀλλ' ἄρα περὶ ὧν πάντες δεδώκασι, curt. legit, & δεδώκατε. Lin. 31. Christ legit, ἀνάξιον, ἀξίου καὶ περαιτέρω, &c. ita & Cur. Lin. 3. Chr legit, καὶ ἐγχωρίου καὶ αὐτῆς διακονοῦ: ita & Curt. Lin. 39. εἴσει. Christ. εἰσί τι. & infra, βίας. Chr. βιαίας: ita & curt. Pag. 1. 1. lat. 2. lin. 1. Christophor legit, οἱ τὸν τόπον ἐπέχοντες: ita & Curter. Lin. 8. christoph legit, ἀπεφήναντο. Lin. 1. αὐτοῦ. christ. ὑπ' αὐτῶν. Lin. 18. ὁμοτίμως. chr. ὑμεῖς. Lin. 19. ἐν ἐκείνοις. chr. ἐπ' ἐκείνοις. Lin. 20. πρὸ τούτοις Chr. πρὸς τούτοις: ita & curt. Lin. 22. ἐν ἁγίοις τὴν μνήμην. Chr. τῆς ἁγίας μνήμης. Lin. 27. ἀναγνῶναι. chr. ἀναγνωσθῆναι. Lin. 29. ἐπαχθεῖσαι. chr. ὑπ' ἀγροικίας: ita et curt. Lin. 31. ἢ τοῖς. chr. ἢ τούτοις. Lin. 34. ἐνθέσμως item infra παρανόμως legit chr. & Curt. Lin. 35 διαφόρως. Chr. διαφόρους. Lin. 0. Christ. ἠνέχθη αὐτῷ καὶ μεγάλη. Pag. 142. lat. 1. lin. 16. christophorsonus legit, τῶν κατ' εὐτυχῆ πλοῖας δεξαμένων. curt κατευτυχοῦς. Lin. 23 καλλινίκου. christophorso. καλλινίκου: ita et curt qui supra rectè annotauerat καλλινίκου. Lin. 25. Chr. legit, τῶν τοῦ. Lin. 27. συλλειτουργῷ Christ. λειτουργῷ. Lin. 1. τὸν ἐκ θεοῦ καὶ πατρός. Chr. καὶ expunxit, quòd abundet. Pag. 142. lat. 2. lin. 1. τὸ δίου. Christophorsonus, τὸν δίου. Lin. παραδείγμασιν. Christophorson. δόγμασιν. Lin. 7. Christophorsf. legit, ἐμψυχουμένην,

& in-

& infra pro ἐνδόσεως legit, ἐνδόσας: ita & Curt. Lin. 9. προλήψει. chr. προσλήψει: ita & curt. Lin. 11. ὡς τὴν. Chr. ὡς τοὺς. Lin. 15. ταυτί. chr. ταυτὶ τοι. Lin. 30. παραδιδόντος. chr. παραδιδόντας. Lin. 31. ἡμῶν. Chr. ὑμῶν. & infra ibidem οὗ μὲν. Chr. οὕτως. Lin. 32. εἰς δὲ. Christ. εἰς γὰρ. Lin. 39. chr. identidem hac & sequenti linea pro οὗ legit οὕτως, scilicet οὕτως φρονοῦμεν, οὕτως ἐπιστεύσαμεν, οὕτως πιστεύομεν, οὕτως πιστεύει, οὕτως ἔγραψε: quod & curt. adnotauit. Pag. 143 lat. 1. lin. 3. πιστεύομεν. ch. πιστεύουσιν. Lin. 10 καὶ πρὸς τὸ. chr. καί, hic expunxit. Lin. 14. τελευταίω chr hic expungit. curt. τελευταίου reponit. Lin. 18. ὑπὸ παντὸς. chr. ὑπὲρ παντὸς Lin. 20. φωνεῖν. chr. φρονῶν: & ibidem paulo superius τόγε εἶχον. christ. τόγε ἧκον: ita & curt. Lin. 22. ἐναργῆ Christ. ἐνεργεῖ: ita & curterius. Lin. 27 φωνῶν. christophorsonus φρονῶν: ita et curt. Lin. 30. Chr. legit, τῶν εἰρημένων ἐπισκόπων. Lin. 34. chr. legit, καὶ τοῦ μακαρίου, κυρίλλου. Pag. 143. lat. 2. lin. 2. περὶ ἀνατολίου. Chri. παρὰ ἀνατολίου. Lin. 3. καὶ λέων οὗ πιστεύομεν. Chr. ὡς λέων οὕτως πιστεύομεν: ita & curt. Lin. 10. πάντες chr. πάντως. Lin. 21. μετὰ μίαν. Chr. τῇ ὑστεραίᾳ. Lin. 26. chr legit, κατὰ τὸ δοκοῦν θεῷ ἀρέσκον. Pag. 144. lat. 1. lin. 6. Chr. καὶ περὶ διοσκόρου: ita & curt. Lin. 14. chr. legit, συνηριθμήθησαν. Lin. 25. chr. hic defectum supplet ac legit ἐπίσκοποι, καὶ μὴ δύνασθαι τὸ τῶν ἀπολιμπανομένων ἀναδέξασθαι πρόσωπον, καὶ παρεκάλουν ἀναμεῖναι τὴν σύνοδον, τὸν αὐτῶν ἀρχιεπίσκοπον: ita & curt. Lin. 26. Christ. πρὸ τῆς τοῦ. Lin. 36. christ. defectum explet atque ita legit μονάζοντας, καὶ διαλαλιᾶς ἐνεχθείσης ἀναμεῖναι τοὺς συνεληλυθότας τὴν ἀπὸ τῆς συνόδου διατύπωσιν: ita & curt. Pag. 144. lat. 2. lin. 12. παρώντων. christ. παρόντων: ita etiam Curterius. Lin. 19 ἀκοινωνισίαν. christ. ἀκοινωνησίαν curt. ἀκοινωνησίαν: quod malo. Lin. 25. τῶν ποτηριτῶν. christ. τῶν τε ποτηριτῶν: ita & Curterius. Lin. 27. ἐκ δυὸ λεόντι: ch. ἐκ δυὸ λέγοντι: sic & curt. Lin. 31. τοῖς ποτηριταῖς. chr. τοῖς ποτηριταῖς: ita & curterius. Lin. 32. ἐξελθόντων. chr. εἰσελθόντων. Pag. 1 . 1. lat. 1. li. 18. καὶ τῷ εἰς δυὸ φύσεις μερίζοντι τὸν ἕνα sic legit Chr. & curt. Lin. 13. ἐπ᾽ αὐτῶν. chr. ἑαυτοῦ. curt. legit ἐπ᾽ αὐτῷ. Lin. 17. Chr. & curt. τὰ ἐπ᾽ αὐτῷ πεπραγμένα, καὶ διαλαληθέντων ἀρχόντων ἀναγνωσθῆναι τὰ ἐν ἐφέσῳ πεπραγμένα περὶ ἰβᾶ, εἰρήκασιν. &c. Lin. 21. οἷς ἡγήσατο. chr. ὡς ἡγήσατο: ita & Curt.

Libri Tertij

CAP. I.

Pag. 1 : 6. lat. 1. lin. 22. ἐπὶ. chr. ἐπεὶ: ita et curt. Lin. 31. αὐτοκράτορι ἐν Chr. αὐτοκράτορι. & Curt. etiam ita. Lin. 32. chr ὅτι οὐκ ἐξὸν. Lin. 34. ἀνάλωτο. chr. ἀνάλωτος: sic etiam curt. Lin. 40. ὥπερ. Chr. οἷάπερ: ita et curt. Lin. 41. ἔχουσιν. chr ἔχουσαι. Pag. 1 . 6. lat. 2. lin. 1. chr. legit, ὑποκλαύματος δὲ καὶ προοιμίου.

CAP. II.

Lin. 6. σκηνιτῶν. chr. σκηνιτῶν: vide Plin. lib. 6. cap. 28. ibidem πλῆθος. Chr. πλήθους. Lin. 8. ἀμύνοντας. Christ. ἀμύνοντος.

CAP. III.

Lin. 12. διοστάσεις legit christ. Lin. 14. ἀκοριτὶ. chr. & Curt. ἀκονιτὶ ibidem inferius, αὐτῶν. chr. αὐτοῦ. Lin. 16. ἐπὶ. chr. ἐν τῷ. Lin. 18. ἂν. Chr. ἐν.

CAP. IIII.

Lin 32. ὑπὸ τοῦ θεοῦ. chr. ὑπὲρ τοῦ θεοῦ. Lin. 34. ἑαυτῷ. chr. ἑαυτῶν. Lin. 40. chr. legit, ἐξαπατηθῆ: ita et Curt. Pag. 147. lin. 8. Chr. legit, ἐκκλησιῶν καὶ εἰρήνην: ita et curt Lin. 9. ἐν χαλκηδόνι legit Chr. rectius autem fuerit ἐν χαλκηδόνι vt legit Curt. nam ipse chr. vertit, in cōcilio Chalcedonensi. ibid. chr. legit ἡ ἑρμηνεία, ἢ διδασκαλία, ἢ διάλεξιν, εἰρήκαμεν. Lin. 11. περὶ τῶν. chr παρὰ τῶν. Lin. 13. παρὰ πάντων. Chr. περὶ πάντων: ita et curt. Lin. 21. chr. τεραπευομένων. Lin. 34. ὅτι δὴ. Chr. ὅτι δεῖ. Lin. 35. Chr legit, ὡς ἐχθροὺς πίστεως ἀναθεματίζοντας. Lin. 36 Ch. legit, ἐκβάλλοντας Pag. 147. lat. 2 lin. 3. chr. δεσποθέντας παρὰ τοῦ. Lin. 12. συνοικήσα. chr. συνδιοικοῦσα.

CAP. V.

Lin. 15. chr. legit, ὁ τῆς ἀντιοχείας: item infra ὡς. chr εἰς. item ibidem ἀνὰ ἐν βασιλεύουσαν: quæ omnia etiam curt. agnoscit. Lin. 17. φησὶν οὖν. chr. φασὶν ὅτι. Lin. 18 παρὰ τοὺς. chr. περὶ τοὺς. Lin. 20. ἐγγραφῇ. chr. ἐν γραφῇ. Lin. 21. ὧν ἐνια. chr. ἃς ἐνίᾳ. Lin. 27. ἡμετέρας. Chr. ὑμετέρας: & paulo superius ibidem πραπόδας. chr. παρὰ πόδας. Lin. 30. καὶ ἀνάγκη. Chr. ὡς ἀνάγκη. Lin. 32. christ. legit, μηδὲν οὖν ἕτερον παρὰ τὰ θεῖα. Lin. 35 κατὰ τοὺς. Chr. καὶ τοὺς. Lin. 37. ὑμετέραν. Chr. ἡμετέραν. curterius vulgatam lectionem habet, sed oscitantia Typogr. puto. Pa. 148. lat. 1 lin. 4. πατέρι. chr. πατρί.

CAP. VI.

Lin. 12. ἀποδιδῶσι. Chr. ἀποδίδονται: curt. coniectat, ἀποπηδῶσι legendum, sed nos Chr. sequamur. Lin. 13. ὡς τῷ αὐτῷ. Chr. ὡς τῷ αὐτῷ. Lin. 14. πρὸ τινων. Chr. πρός τινων.

CAP. VII.

Lin. 18. διὰ τάξιν. chr. διάταξιν: ita & Curt. Lin. 24. Chr. hic defectum supplet post κρατάσασαν, his verbis, καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας βασιλείας κρατοῦσαν, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς κρατεῖν ὀφείλουσαν: quæ vt curt. agnoscit, inde à καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς, vsque. Lin. 2 . Chr. legit, ἀποδεχθῆναι δὲ καὶ τὰς ἐπαρχίας. Lin. 35. chr. τῶν οἰκείων θρόνων.

CAP. VIII.

Pag. 1 . 8. lat. 2. lin. 1. πολιορκοῦντας. chr. πολικρατοῦντας.

CAP. IX.

Lin. 12. διαπεμπόμενοι. Chr. διαπεμπόμενοι. Lin 15. Chr. post ἐστὶν ἐν τούτοις, defectum supplet his verbis, ἐπιστολὴ ἢ τοι δέησις ἡ σταλεῖσα ἀκακίῳ ἐπισκόπῳ κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν τῆς ἀσίας ἐπισκόπων ibidem chr. τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ ὁσιωτάτῳ. Lin. 17. ἐφ᾽ ἡμᾶς. Chr. ἐφ᾽ ὑμᾶς: & inferius ibidem ὁ. chr. ὁ. Lin. 19. chr. legit, γράμμασι καὶ ῥήμασιν, ἀλλ᾽ ἐν καρδίᾳ: ita et cur. Lin 21. συνεπινεύσει. Chr. σὺν ἐπινεύσει. Lin. 21. καὶ παρειλήφαμεν. Chr. ὡς παρειλήφαμεν: ita & curterius.

CAP. XI.

Lin. 33. ἀπέλυσε. chr. ἀπέτισε. Lin. 34. Chr. legit. προχειρίζονται. Lin. 36. πρότερον. chr & curt. πρότερον: ibidem καὶ quod infra sequitur, chr. expunxit, quia abundat.

CAP. XII.

Lin. 39. ἐκβολῆς. chr. ἐκβουλῆς. Pag. 149. lat. 1. lin 9. τὸν θρόνον τῆς ἀλεξάνδρου. chr. τὸν θρόνον τῆς ἀλεξανδρείας: ita etiam cur. nisi quòd in voce ἀλεξάνδρου nihil mutet, quia scilicet subaudiatur πόλεως. ἀλεξάνδρεια enim & ἀλεξάνδρου πόλις promiscuè pro eodem sumuntur, ideoque discrimen nō magni faciendum est, vtramcunque lectionem sequaris. Lin. 10. ἐν τούτοις. chr ταύτῃ.

CAP. XIII.

Lin. 12. Ch. legit, συντεθειμένην.

CAP. XIIII.

Lin. 36. ἐπαινοῦντες chr. ἐπαινοῦντος: ita et curt. Pag. 149. lat. 2. lin. 6. Chr legit, λουτροῦ σεμνοῦ τῆς παλιγγενεσίας. Lin. 7. μετασχοῦσης. Chr. & curt. μετασχοῦσας. Lin. 8 Chr. legit, καὶ ἁμαρτάνων: ita et Curt. Lin. 13. ἔχοντες. Chr. ἔχοντας: ita & Curt. Lin. 30. εἰδότες οὖν, ὡς ὄντο: ita chr. Lin. 29. καὶ γνησίως. Chr. ὡς γνησίως. Pag. 150. lat. 1. lin. 1. ἀφελκύσασθε, pro ἐφελκύσασθαι item linea proxima ἐπαινεθήσεσθε pro ἐπαινεθήσεσθαι legunt Chr. et curt.

CAP. XVI.

Lin. 12. καὶ τὴν: chr. ὡς τὴν. Lin. 13. οὓς ὕστερον. chr. ὃς ὕστερον: ita & curt. Lin. 14. μιμηθεὶς. christ. νομισθεὶς: & infra παμπρέπει, Christophorsonus παμπρεπῶς. Lin. 17. christophorsonus legit, συνοδικοῖς πρὸς προτέριον τὸν τῆς ἀλεξανδρέων.

Lin. 21. ὥσπερ ἐς ἀκάκιον ἐλθὼν. christophorsonus ὥσπερ ἐς ἀκάκιον ἐλθών.

CAP. XVII.

Lin. 25. ὁ σκόθεον Θ· ὡς κόθορνος: legit Curt. Lin. 30. chr. legit, τοιῶνδε ὤν. Lin. 31. Chr. legit κηρύττων ἐβεβαίωσεν. Lin. 32. εὑρόντες. Chr. εὑρόμενοι. Lin. 34. legit ἀκαταπαύστως τοίνυν πάντας ὁδηγῶν: ita & curt. Lin. 35. περὶ ταῦτα. Christ. παρὰ ταῦτα: ita et curt. Lin. 37. συμφωνούσης. chr. συμφωνοῦσιν. Pag. 150. lat. 2. lin. 5. λαὸν. Chr. λαῶν: ita & curt. Lin. 9. chr. λέγειν ἐν αὐτῇ. Lin. 10. καὶ τοῦτο μὲν. chr. καὶ τούτου μὲν. Lin. 11. καὶ μέχρι. Chr. ὡς μέχρι: ita et curt. Lin. 13. μυστηρίων. Chr. μυστήρια, item infra περιέχονται. chr. περιέρχονται, & infra ibidem, θρυλοῦντας. chr. & Curt. θρυλοῦντες. Lin. 19. περὶ τῆς. chr. παρὰ τῆς. & infra ibidem, τὰ δέοντα. christ. τὸν δέοντα. refertur enim ad τύπον.

CAP. XVIII.

Lin. 23. παρενέχλει. chr. παρηνώχλει: ita & curt. Lin. 28. ἐπὶ τοῦτο. chr. ἐπὶ τοῦτον. Lin. 30. πρὸς ἰωάννην. chr. πρὸς ἰωάννου: & infra φίληκι, leg. φήλικι. Lin. 34. ἰωάννου. chr. ἰωάννης. Lin. 35. παρέξοντας. chr. παρέξοντα. & ibidem τούτοις. chr. τούτους.

CAP. XX.

Pag. 151. lat. 1. lin. 1. ὀνόριχον. chr. θεοδώριχον. curt. tamen ὀνώριχον retinet, ac probat ex Niceph. cap. 16. lib. 16. Lin. 7. ὀφείλεις legit chr. pro ὀφείλων. Lin. 10. Chr. legit, ἐμφέρονται δὲ τοῖς πεπραγμένοις. Lin. 12. Chr. & Curt. legunt: κατὰ πέτρου ὡς αἱρετικοῦ. Lin. 13. post αὐτῷ Chr. & curt. expungunt οἱ. Lin. 19. αὐτῶν. chr. αὐτῷ. Lin. 20. ἴδια. Chr. εἴδη. Lin. 21. κατὰ τὴν. Chr. εἰς τὴν.

CAP. XXI.

Lin. 27. chr. legit, πρὸς τοῦ τῆς ῥώμης: & infra diuisim legit, πρὸς πεύσεις: vt & curt. Lin. 28. Chr. legit, μὴ ἀνάσχεσθαι τούς περὶ μισῖνον ἐντυχεῖν ὀρθόδοξόν τινα, ἢ διὰ γραμμάτων. Lin. 32. καὶ νυχθήμερον: Chr. & Curt. καὶ ὁμοῦ νυκτὸς: ita & curt. Lin. .. Ch. legit, ψηφισαμένης περὶ πέτρου. Lin. 36. ἤρησεν. Chr. ἠρκεσεν. Lin. 41. καὶ τὴν πίστιν. Chr. & curt. ἐν τὴν πίστιν.

CAP. XXII.

Pag. 151. lat. 2. lin. 5. τοῦ σχήματος. Chr. & curt. τοῦ σχίσματος. Lin. 12. εἰργασμένην. chr. εἰργασμένου. Lin. 14. ἀπελάνθησιν. Chr. ἀπελαθεῖσιν.

CAP. XXIII.

Lin. 21. φραυίτας Niceph. habet: φλαυίτασι Curt. Lin. 22: chr. τὰ ἐν χαλκηδόνι πεπραγμένα διελέγχων: ita et Curt. Lin. 28. christ. legit, παρὰ φραυίτου πρὸς πέτρον. Lin. 37. Chr. legit, πέμπεται πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ἀλεξάνδρειαν. Lin. 39. ἰωάννης. ἰωάννου. Lin. 41. ἠνάγκασαν. chr. ἠναγκάσθην.

CAP. XXIIII.

Pag. 152. lat. 1. lin. 1. chr. & cur. legũt, σύναψαι. Lin. 3. chr. legit, πρὸς βασιλικοῦ.

CAP. XXV.

Lin. 10. αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ. Lin 12. Chr. legit, καὶ τὸν τῆς τελευτῆς: ita et curt. Lin. 19. chr. ὥστε διασεῖσαι. Lin. 20. καταστρῶσαι. Chr. κατατρῶσαι: ita & Curt.

CAP. XXVI.

Lin. 30. αὐτῶν. Chr. αὐτοῦ. curt. αὐτῷ. Lin. 32. Chr. ὑπὸ τῶν καθημένων. Lin. 35. ἀπολειφθείς. christ. ἀπολειφθείς.

CAP. XXVII.

Pa. 152. lat. 2. lin. 5. μισθόν. chr. μισθὸν: ita et curt. Lin. 12. μᾶλλα. Chri. μάλα. Lin. 13. chr. legit, ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας: ita & curterius.

CAP. XXVIII.

Lin. 19. ἀμπέλη. Chr. & cur. ἀμπέλους. Lin. 26. συγκειμένη. Chr. συγκειμένων. Lin. 28. οὐδὲν. Chr. οὐδενὸς. ταύταις. christ. ταύτης.

CAP. XXIX.

Pag. 153. lat. 1. Lin. 3. ἡγεμόνα. Chr. ἡγεμόνας.

CAP. XXX.

Lin. 8. chr. pro βασιλείας, legit βαθείας: vt & Curt. Lin. 15. αὐτοῖς. Chr. αὐτοῦς: ita & Curt. Lin. 18. αὐτοῖς. chr. αὐτοὺς: ita et curt. Lin. 25. τὸ δὲ μεῖζον. chr. τὸ δὲ εἰς μεῖζον. Lin. 27. οὐδὲ christ. οἱ.

CAP. XXXI.

Lin. 36. διετέλεσε. chr. διετέλεσαν. ibidem chr. legit, τῶν δυσχερῶν οὐκ ἀνεχομένων. curterius pro οὐκ legit μή. Lin. 37. πρὸς τό. chr. πρὸς τῷ. Pag. 153. lat. 2. lin. 1. σκοπεῖ. Chr. σκοπῶν. Lin. 3. ἀναθεματίσαντες. chr. ἀναθεματίσαντος: ita et curt. Lin. 20. ὑπακούσοντος. Chr. ὑπακούοντος. Lin. 26. προσαπάγονται. Chr. προσυπάγονται. Lin. 28. ἀφίσταται. chr. ἀφίστανται. σπεύδονται. Christ. σπένδονται. Lin. 29 καὶ τῶν. chr. καὶ τὸν. Lin. 39. μήτε δὲ. chr. μήτε δή. Pag. 154. lat. 1 lin. 3. ὑπήκοντας. chr. ὑπείκοντας: ita et curt. Lin. 4. τὸν πλατοῦ. chr. τὸν παλτοῦ: ita et curt.

CAP. XXXII.

Lin. 8. μεχρὶ ὅσου τοῦ. chr. μεχρὶς ὅτου: ita et cur. Lin. 12 μανιχαϊκοῖς. chr. μανιχαϊκῆς νομίσεως: ita & curt. Lin. 17. Chr. legit, ἐθάρρησεν. Lin. 18. καὶ σφῶν. chr. οἱ σφῶν. Lin. 24. ξεναία ἀνδρὶ. chr. ξεναία μάνδρα. Lin. 31. κηδευθέντες. Christ. κηδευθέντων.

CAP. XXXIII.

Pag. 154. lat. 2. lin. 9. συμπλέκεται. Christ. συμπλεκόμενος. Lin. 14. chr. legit, ὑπό τε αὐτοῦ καὶ τῶν. Lin. 15. γνωρίμως. ch. γνώριμος. Lin. 17. chr. legit, τὴν ἐν χαλκηδόνι σύνοδον: ita et cur. Lin. 29. ἰουλιανὸς. chr. ἰοβιανὸς. Lin. 30. ἑαυτοῦ. chr. ἑαυτῶν. Lin. 31. ἐξαπάτη. chr. ἀπάτη. Lin. 32. ὧν δὲ καί. Chr. ὧν ἔτι καί: ita & curterius. Lin. 37. δόσποτα. Chr. δέσποτα.

CAP. XXXIIII.

Lin. 40. ἢ τὸν. chr. ἢ τόν: ita & curt. Pag. 155. lat. 1. lin. 2. αὐτῶν. Chr. & curt. αὐτῷ. Lin. 5. δικαζόμενος: chr. δικαζόμενος. Lin. 14. λιβαίσας. ch. λιβανήσας. Curt. Nicephorus, inquit lib. 16. cap. 31. Libanesia. Lin. 19. φιλανθρωπίαν. chr. φιλανθρωπίας. Lin. 24. καιρῶν. curterius καὶ ζῶν. vide Niceph. lib. 16. cap. 35.

CAP. XXXV.

Lin. 25. christ. legit, οὐκ ἀπὸ τούτου δέ. Lin. 27. προδεδίει. ch. curt. προδεδιήγηται. Lin. 29. μεθ' ὧν καὶ μόνον ἐτύγχανεν. hic locus non immerito turbauit interpretem, qui pro μόνον Duntaxat reddidit. curterius igitur ex Niceph. pro μόνον recte restituit κόνων. Conon, vt sensus constet. Lin. 31. chr. legit, καὶ τέλος. Pag. 155. lat. 2. lin. 1. ἐσυνάχθη. Chr. ἐκινήθη. ita & curt.

CAP. XXXVII.

Lin. 8. καταβάδη. Chr. καβάδη. Lin. 9. ἁρμονίας. Christ. ἀρμενίας: ita et curt. Lin. 15. ἀπελθοῦσι. chr. ἐπιλαθοῦσι. Lin. 17. τῶν ῥωμαίων ἐπικρατείας. Chr. τῆς ῥωμαίων ἐπικρατείας. ibid. ὥσπερ. chr. ὥσπερ.

CAP. XXXVIII.

Lin 25. ἑκατέρας. chr. ἑκατέρως. Lin. 27. διαπορθμεύσαν. chr. διαπορθμεύων. Lin. 28. christ. legit, εἴργον τε τοὺς ἐκθέοντας.

CAP. XXXIX.

Lin. 34. κολύμνη. chr. κολύμη. Lin. 35. ἐπιδεομένη. christ. ἐπιδεομένοις. ibidem autem legunt Chr. et Curt: λέξω δὲ κἀγὼ ἐν λόγῳ πεποιθώς. Pag. 156. lat. 1. lin. 1. chr. καὶ μὴ μόνον, et infra ibidem legit, ὡς ἀντὶ νόμου. Lin. 2. Chr. explet defectum his verbis, ἐπ' αὐτὰς ἰέναι. Lin. 4. Chr. diuisim legit, ἀνὰ τετρατηρίδα. Lin. 6. εἰδεκῶν σηρινίων. Curt. hanc lectionem retinet. chr. scribit ἰδικῶν. Lin. 11. Chr. legit, ἵνα μὴ τινὶ τῶν. Lin. 12. chr. legit, προσποιεῖται μὲν αὐτὸν ἀσχολοῦντα. Lin. 13. chr. ὡς τῇ κενοδοξίᾳ. Lin. 16. ἐν τὰς ἐς. christophorsonus ἢ τὰς ἐς. Lin. 17. ἀναγνῶσθαι. christ. ἀνασώσασθαι: ita & curterius, ibidem chr.

paulo

paulo superius legit ἀπαγγέλλει. Lin. 20. τῶν δυνάμεων. christ. τῶν δυναμένων. Lin. 31. ταυόμενος. Curt. ταυόμενος, quod quidem & christ. adnotauit, sed obelisco fixit scripsitque quod secutus est γαυόμενος. Lin. 36. πράγματος. Ch. γράμματος. Lin. 37. Chr. coniunctim legit δόξαι μέν.

CAP. XXXX.

Pag. 156. lat. 2. lin. 3. Ch. τὸν εὐσεβῆ καὶ μεγαλόδωρον. Lin. 5. φαυστόν. christ. φαυστήν.

CAP. XXXXI.

Lin. 15. πρότερον. Chr. πόλεως. Lin. 16. αὐτὸς. Chr. αὐτό. Lin. 18. τοσούτῳ. Chr. τοσούτοις. Lin. 19. προσλαβοῦσα. Ch. προσλαβούσης. Lin. 25. κωνσταντῖνος. chr. κωνστάντιος: ita & Curt. Li. 26. hic Chr. & curt. defectum ingentem supplent ac legunt, ἀναμιμνήσκει τοὺς στρατιώτας φιλοτιμίας, μεθ' ἧς πολλοὺς πολεμίους διεπόνησαν, καὶ μεγίσταις ἐτιμήθησαν δωρεαῖς. Lin. 27. ch. καὶ ὡς οὐδέν. Li. 31. φαῦστον Ch. φαύστην. Lin. 34. curt. legit, πολλοῖς χρόνοις ὕστερον ἐπὶ ἀρκαδίου καὶ ὀνωρίου γέγραφα: quam lectionem equidem probo. Lin. 37. κωνσταντῖνος: Curterius κωνστάντιος, inquit, est apud Eusebium, vt legit interpres. Sed videtur Euagrius ipse, quamquam male, legisse, κωνσταντῖνος. alioqui non video, cur adferre studuerit locum, qui de Constantio loqueretur, cum hic sermo sit de Constantino. Lin. 37. τῷ τε θείῳ λόγῳ: ita Chr. & infra pro κωνστάντιον legit κωνσταντῖνον. Lin. 39. κωνσταντῖνος legit Chr. Pag. 157. lat. 1. lin. 8. ἐξ οὗ. chr. ἐξ οὗ. Lin. 13. Chr. καὶ κόλχοι. Li. 17. πολυθείας. Chr. πολιτείας. Lin. 18. christ. legit, μοναρχίας τὸ σέβας, διὰ τὸν χριστόν. Lin. 19. πρόχειρα. Chr. πρόσχειρα. Lin. 35. τηνικαῦτα. chr. τηλικαῦτα. Lin. 40. chr. γάϊον τὸν ἐν τοῖς. Pag. 157. lat. 2. lin. 1. chr. legit, οἱ τρεῖς βασιλεύσαντες. Lin 2. Chr. legit. ὁ δομετιανὸς οὐδὲ μετιανός. Lin. 7. δε παρασχεὶς. chr. δικὴν παρασχεθείς. Curt. legendum putat διαρπασθείς. Lin. 12. δεκιος. Chr. δέκιος: ita & curt. Lin. 16. χειρῶν. chr. χαρινοῦ: ita & Curt. Lin. 18. ἔσχατα. Chr. αἴσχιστα. Lin. 23. ἐθελοχαρκῶν. christ. ἐθελοκακῶν: ita & Curterius.

CAP. XXXXII.

Lin. 30. μετὰ τῶν ch legit, pro κατὰ τῶν. Lin. 34. ἐν τοῖς. chr. ἐν τοῖς. Lin. 35. ἀντισυγκλήτου. christ. diuisim legit, ἀντὶ συγκλήτου.

CAP. XXXXIII.

Lin. 39. οὐρανικῶν ἐθνῶν. curt. at cum Niceph. inquit, lego οὐννικῶν, Hunnorum. Error autem natus est ex compendio scribendi, quod facile credit, qui ad manuscriptos codices aduerterit. οὐνός pro οὐρανός & οὐνος item οὐννικός & οὐνικός. Lin. 30. ὕπερ. Chr. ὑπέρ: ita et curt. Lin. 40. ὕπατος. chr. ὑπάτιος: ita et cur. Pag. 158. lat. 1. lin. 4. ὁ βιταλιανός. chr. ὁ βιταλιανός. Lin. 11. chr. legit. ἐπέδραμε δὲ καὶ ἕτερον. Lin 16. γένος οὐρανικόν. curt. hic, vt & supra, lin. 39. recte legit γένος οὐννικόν, hoc est, genus Hunnorum. Lin. 17. διὰ τοῖς ἄλλοις. Chr. ἐν τοῖς ἄλλοις.

CAP. XXXXIIII.

Lin. 18. προσθήκη. chr. προσθήκην. Lin. 29. οὗτος. chr. οὕτως. Lin. 31. Chr. legit, ἐκπροδρομεῖν. Lin. 32. διαπέμψας. Chr. διαπέμψαι. Curt. διαπέμψασθαι, quod malim. Lin. 33. ἀποσθῆναι legit Chr. Lin. 34. ἀντεχομένων. Ch. ἀντεχομένην. Lin. 35. ῥίας. Chr. θέας ῥοπῆς.

In Librum Quartum.

In indicem Capitum.

Pag. 158. Primum caput in quintum vsque ordinem retrusit, Lta vt id, quod antea secundum erat, iam primũ, & quod antea tertium erat, iam secundum sit, atque ita deinceps: & cum post caput 29. immediate confusis numeris, 31. caput sequeretur, emendatis numeris inscriptiones in debitum ordinem digessit. Lin. 14. ἔσπεχεν. chr. ἔσχεν. Lin. 19. ἀλαμάνδος. Chr. ἀλαμουνδάρου.

Lin. 25. ἐριθεοδερίχου. Chr. καὶ περὶ θεοδερίχου.

CAP. I.

Pag. 159. lin. 20. ἑξακοσιοστόν. Ch. ἑξηκοστὸν: ita & Curt. Lin. 24. αὐτοκράτορα. Chr. αὐτοκράτορος. Lin. 26. αὐτοὺς. Christ. αὐτοῖς.

CAP. II.

Lin. 34. ἐπισκοβιτώρων. chr. ἐπισκουβιτόρων.

CAP. III.

Lin. fin. καλεῖται. Chr. μετακαλεῖται: ita et curt. Pag. 159. lat. 2. lin. 1. πολεμίους. Chr. πολέμους. Lin. 3. μέντοι. Chr. εἰμή. Lin. 5. ἐπ' ἐξαπάτῃ. chr. ἐπ' ἀπάτῃ, & infra, βιτάλιον. chr. βιταλιανόν.

CAP. IIII.

Lin. 10. ἐφ' ἑκάστοις. chr. ἐφ' ἑκάστης: ita & Curt. Lin. 12. chr. legit, διεπέμψατο μὲν τοῖς. Lin. 13. ἰωάννην. chr. ἰωάννου. Lin. 14. chr. legit, διάσκορον τε δύο καὶ τιμόθεον. Li. 17. Ch. διατεθρύλληται. Lin. 23. ὡς ἐπι. chr. ὡς ἔτι.

CAP. V.

Lin. 31. αὐτόν. chr αὐτῶν.

CAP. VI.

Pag. 160. lat. 1. Lin. 4. Chr. legit, φιλανθρωπίᾳ: & infra pro ἐάγουσα legit θέλγουσα: & infra pro ἢ legit καί. Lin. 5. οἰγνῦσα. chr. ἀνοιγνῦσα. Curt. legit, ἀνοιγοῦσα. Lin. 7. ch. ἐπιλιπεῖν τὴν πόλιν: ita & curt. Lin. 9. Chr. πεπιστεῦσθαι δὲ καί.

CAP. VII.

Lin. 20. αὐτὰ ἀξιωμάτων. chr. εἰς τά τε ἀξιωμάτων. Lin. 23. ἐξηγήσατο. Ch. ἐξητήσατο: & infra τὸν χρόνον. chr. τὸν χόρον. Lin. 25. διατάξας. chr. διατάξαν. Lin. 30. ἀριθμοῦ. Chr. ἀριθμῷ: & infra λέξεως. Chr. λέξει. Lin. 36. κοχίδος. Chr. κερκίδος: ita & curt. Lin. 37. ἐπισκεψάμενος. Chr. ἐπισκεψόμενος: ita & Curt. Lin. 41. αὐτὸ. Chr. αὐτὸν. Pag. 160. lat. 2. lin. 12. ὀνάριον. chr. et curt. ὀνάριον. Lin. 15. ἡλίτας. Chr. ἡλικίας. Lin. 17. ὥσπερ ἔθει: τῶν. Chr. et Curt. ὥσπερ ἐθέλεις τῶν. Lin. 21. δεδυμένην. Chr. δεδομένην: ita etiam curt.

CAP. VIII.

Lin. 28. τῆς ὀστρακινῶν. chr. τῶν ὀστρακινῶν. Lin. 30. χειμάρου. Chr. χειμάρρου.

CAP. IX.

Lin. 36. Chr. legit, ἀνὰ τὸ τέμενος. Lin. 38. ch. legit, ὑπελθόν τὴν τελείαν ἡμέραν: ita & Curt. Lin. 39. τοῦ λαοῦ. christ. τοῦ λαϊκοῦ.

CAP. X.

Pag. 161. lat. 1. Lin. 17. Chr. legit, ἢ καὶ πείθει.

CAP. XI.

Lin. 22. Chr. ἐντυχεῖν τῷ. Lin. 29 βίῳ. Chr. & Curt. βιβλίῳ. Pag. 161. lat. 2. lin. 3. ἐν τοῖς. Chr. αὐτοῖς: ita & curt.

CAP. XII.

Lin. 6. χόρον. Chr. χορόν: ita & Curt. Lin. 7 βούλεται. chr. βουλεύονται. Lin. 10. ἐξάγαγον. chr. ἐξήγαγεν. Lin. 11. λόγος. chr. et cur. λογίως. Lin. 14. καὶ βελισσάριον. chr. voculam καὶ hic expunxit: ibid. διακοσμοῦνται. Chr. διακοσμοῦντων: ita & Curt.

CAP. XIII.

Lin. 25. ἡ προσηγορία. Chr. ἡ προσηγορίαν: ita & curt. Lin. 27. δόντες. Ch. δόντων: ita & Curt. Lin. 28. βιασθέντες Ch. βιασθέντι. Lin. 29. κατεκοντάσθη. chr. κατεκοντωθέντων. Lin. 30. ἐσκοσθέντων. chr. ἐσκηνωθέντων. Li. 31. βανδίλοις. chr. βανδίλοις.

CAP. XIIII.

Lin. 35. βιζόμενος. Chr. & Curt. βιαζόμενος: et infra legit καὶ τοὺς γε μὴ ὑπείκοντας. Lin 37. παραβαλεῖν. chr. παραλαβεῖν. Lin. 38. γενομένοις. chr. γενόμενος. Lin. 41. ὧν καὶ ἐνιείου. chr. οὗ καὶ ἐνιαυτοῦ: & infra ibid. παραλιθωσάντων. Ch. παρωλίσθησαν.

CAP. XV.

Pag. 162. lat. 1. lin. 3. ἀνάγει. chr. γράφει. Lin. 6. Chr. & Curt. legũt, ἀξιολόγους. Li. 7. ἐπείθετο. Ch. ἐπύθετο: ita & Curt. Lin. 12. χαλκηδόνα. ch. καρχηδόνα: ita & Curt. Li. 15. ἐξ οὗ. Ch. ἐξ οὗ.

Lin. 18.

Lin. 18. χαλκηδόνα. chri. καρχηδόνα. *Lin.* 21. ηὐλίσαντο. Chr. ἐσκυλίσαντο. curt. ηὐλίσαντο, *quod melius esse puto. lego ego, inquit curt.* ηὐλίσαντο, *hoc sensu: Vandali primo die in Christianorũ templis stabulati sunt. in manuscriptis enim Codicibus paululum quandoque differunt* κ & η. *imo* μ. ϐ. κ. & η. *Lin.* 23. πολλάς. Christophorsonus πολλοῦς. *Lin.* 35. μαυρούσιων. Christ. μαυρουσίων.

C A P. XVI.

Lin. 41. Christ. & Curt. *explent hic defectum & sic legunt,* ἔλλοις βελισάριος ἐς τὸν καρχηδόνιον πόλεμον ἀμφὶ τὰς θερινὰς τροπὰς τῆς στρατηγίδος νηὸς προσχούσης. *Pag.* 162. *lat.* 2. *Lin.* 4. χαλκηδόνιοι. christ. καρχηδόνιοι. *Lin.* 9. φιλεῖν. christ. φιλεῖ. *Lin.* 11. ἐνθένδε. Chri. ἔνθεν τε. *Lin.* 16. χαλκηδόνος. Chr. καρχηδόνος: ita & Curt.

C A P. XVII.

Lin. 24. κειμήλιον. chr. κειμηλίων. *Lin.* 25. Chr. & curt. *explent hunc defectum sic,* παλάτιον. ὥσπερ. *Lin.* 32. τιμῆς. chr. τιμῶν. *Li* 33. καὶ πρῶτον. Chr. ὡς πρῶτον: & *infra* ὥσπερ. chr. ὥσπερ.

C A P. XVIII.

Lin. 40. Chr. et curt. *explent hic defectum, ac legunt,* τὰ λοιπὰ ἔθνη ὅσα πρὸς ἴσου τοῦ νανὴ κατεπολεμήθη. *Pag.* 163. *lat.* 1. *Lin.* 2. ἐγγέγραπται. Christ. ἐγκεκόλαπται. *Lin* 6. Ch. *legit,* μεγαλοπρεπέστερον. *Lin.* 12. πεπονημένω μεχρὶς τῶν χρόνων. Curt. *recte legit,* πεπονημένων μέχρις τῶν ἑαυτοῦ χρόνων. *Li.* 19. ἀσταλαρίχου. Chr. ἀταλαρίχου. *Lin.* 21. παρατίθεται. Chr. περιτίθεται. *Lin.* 26. chr. & curt *legunt,* τῷ ἀμφ' αὐτὸν στρατῷ. *Lin.* 31. δεκεβρίου. chr. δεκεμβρίου.

C A P. XIX.

Lin. 37. φιλοφρονθέντες. Ch. φιλοφρονηθέντες. *Lin.* 39. μετεβάλλετο. Chr. μετεβάλλοντο.

C A P. XX.

Lin. 40. βελισταρίῳ. Chr. βελισσαρίου.

C A P. XXI.

Pag. 163. *lat.* 2. *Lin.* 6. τοῦ τινα. Chr. τῶν τινα: *ita etiam curt. Lin.* 7. Chr. ἐυφρατᾶν.

C A P. XXII.

Lin. 15. chr. & curt. *hic defectũ explent, ac sic legunt,* ἐπιτρέψαι, ἐπιμελῆ τε τὴν δίκην ἰουστινιανὸν ἀπεργάσασθαι, καὶ ἱερὰ αὐτοῖς ἥδιστα πέμψαι. *Lin.* 19. ἐν ἰσχῇ. Chr. & curt. ἐν ἀσχῇ. *Lin.* 20. Chr. *legit,* εἶναι δὲ οὐ μεμύκασι: *curterius legit* μεμηνύκασι.

C A P. XXIII.

Lin. 22. ὅπερ. chr. ὅπως: *ita & curt Lin.* 23. ἐξουσιοῦτο. chr. ἐξουσιοῦτο: *ita et curt. Lin.* 24. ἐπιχειρῶν. Chr. ἐπιχειρεῖν. *Lin.* 27. ἀγαθία. Chr. ἀγαθίῳ.

C A P. XXIIII.

Lin. 30. ἐπεκάλει. chr. ἐνεκάλει. *Lin.* 36. μὴ δὲ. chr. μηδὲν. *Lin.* 39. ἑαυτοῦς. chr. αὐτοῦς. *Lin.* 40. προσεσχηκὼς καὶ δόλῳ: *ita legit chr. Pag.* 164. *lat.* 1. *lin.* 6. chr. *legit,* ὅπως τε ἐς τὴν γείτονα: & *infra ibidem Christ. legit,* ἐν δάφνῃ τε τῷ προαστείῳ, καὶ κατὰ τὴν &c. *Lin.* 8. συνθεάσασθαι. Chr. συνθεασάμενος. *Lin.* 9. περὶ τὸ Chr. παρὰ τὸ. & *infra* χοσρόῃ. Chr. χοσρόην. & *infra,* θεραπεύοντες chr. θεραπεύων τε καὶ ἡμερούμενος: *ita & curt. Lin.* 12. ἀγόμενον Chr. ἀγάμενον: *ita et curt.*

C A P. XXV.

Lin. 13. curt *legit,* ἐπειδὴ δὲ. *Lin.* 16. ζύλον. Chr. *legit,* ξύλον: *ita & cur.* & *infra Ch. legit,* ὡς ἄν τὰ τελευταῖα: *ita & Cur. Lin.* 17. δρῶ ἔντε. Chr. δρῶν τε: *ita & Cur. Lin.* 19. ἐπαγγελίας. chr. & curt. ἐπαγγείλας. *Lin.* 29. Ch. *legit,* λεὼ τοῦτο γίνεσθαι θαυμᾶ: *ita et curt. Lin.* 31. Chr. *legit,* ἀνὰ τὸν ὄροφον: *ita et curt. Lin.* 34. ἄροδον. Chr. ἔφοδον.

C A P. XXVI.

Lin. 37. ἰδέσης. Chr. ἰδέσσης, & *infra* ἀγβάρου. chr. αὐγάρου. *Lin.* 38. ἄγβαρον. Chr. αὔγαρον: & *infra,* ἅτε καὶ ἑτέραν ἔφοδον. Chr. ἅτε ὡς ἐς ἑτέραν ἔφοδον. *Lin.* 40. θρυλούμενα. christ. θρυλλούμενα. *Lin.* 41. ch. *legit,* αὔγαρον. *Pag.* 164. *lat.* 2. *Lin* 2. ἀναγραφοῦν. chr. ἀναγγράφειν. *Lin.* 8. προτυχούσης. chr. προστυχούσης. *Lin.* 9. 11. ὑπερδεξίων chr. ὑπερδεξίως. *Lin.* 10. ὑπὸ τῆς πόλεως. Chr. ὑπὲρ τῆς πόλεως. *Lin.* 11. chr. *legit,* βαδίζον ἐγγίζειν τῇ πόλει. Cur. ἐγγὺς εἶναι, *sed lectio Chr. magis placet. Lin* 13. ῥωμαίους chr. ῥωμαίων. *Lin.* 14. ἀνεῖναι. Chr. ἐνεῖναι. *Li.* 15. chr. *legit,* ἐς γῆν κατάγοι: *ita & curt. Lin.* 17. παραδέξασθαι. chr. περιδέξασθαι. *Lin.* 18. Chr *legit.* αὐγάρῳ. *Lin.* 25. Chr. & Curt. *legunt,* λαγηνίδας μικρὰς ἀγαγόντες, ἐμφορήσαντες τε θείου ἅμα καὶ συμπτίου, καὶ τ' ἄλλων. *Lin.* 39. ὤφελεν. Ch. ὤφλεν.

C A P. XXVII.

Lin. 41. πολιτῶν. chr. πόλιν. *Pag.* 165. *lat.* 1. *lin.* 9. κειμήλια τῶν ἐπιφερομένων. chr. ἐκ τῶν κειμήλια ἐπιφερομένων. *Lin.* 10. ἀνεχούσης. Chr. ἀνηκούσης. *Lin.* 11. πειθόμενος. chr. πυθόμενος. *Lin.* 16. σφριγώδης. chr. σφριγῶντες: *ita & curt.*

C A P. XXVIII.

Lin. 19. τὰ περὶ. Chr. τὸ περὶ. *Lin.* 24. καὶ νῦν ἐλέγετο. Chr. ὡς νῦν ἐλέγετο. *Lin.* 26. ἐπὶ τὸ τοσοῦτον. Chr. *et curt.* ἐπὶ τοσοῦτον. *Lin.* 30. ἐν, σχῇ. Chr. *et Cur.* ἐν ἀσχῇ. *Lin.* 40. Chr. *legit,* ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει. *Pag.* 165. *lat.* 2. *Lin.* 2. τοιούτου. chr. τούτου. *Lin.* 3. τοιούτοις. chr. τούτοις. *Lin.* 10. chr. σημάτων. chr. νοσημάτων: *ita et curt. Lin* 11. οἰδαῖον. chr. οἰδαίνον. *Lin.* 12. chr. τὸ ἁλισκόμενον. chr. τὸν ἁλισκόμενον. *Lin.* 18. chr. καὶ λόγον: *ita et curt. Lin.* 21. chr. & *Curterius,* μεταδόντες. *Li.* 24. δεινόν. chr. δεινόν. *Lin.* 25. ἀνταγωνιζόμενοι. chr. ἀνταγωνιζομένου: *ita etiam curt. Lin.* 26. ἐνεμύθη. Chr. ἐνεμήθη: *ita & Curterius. Lin.* 27. νικῆσαι. Chr. νικῆσαι.

C A P. XXIX.

Lin. 36. ἦν δὲ. Chr. ἂν δὲ. & *infra ibidem Chr. divisim legit,* ἐπ ὀφθαλμιῶσα τῷ ὁμιλίαν. *Pag.* 166. *lat.* 1. *lin.* 1. πράξαντι. Ch. πρᾶξαι τε: *ita & curt.*

C A P. XXX.

Lin. 5. παράβλητον. chr. ἀπαράβλητον: *ita & Curt. Lin.* 6 ἐκκλησίας. Ch. σοφίας. *Lin.* 11. ὑπερχύθεν. Christ. ὑποκύπτειν. *Lin.* 13. κίοσι. chr. κίοσι: & *infra christ. legit,* ἐκ θαλάσσης λίθου πεποιημένοι: *ita & curt. Lin.* 15. Christ. *legit,* παροῦσα ἐν ταῖς ἑορταῖς. *Li.* 15. διδὲ. chr. ἤδη. *Lin.* 19. ἀποπειρᾶσθαι *legit chr. ibid legit,* ὡς δὲ ἄν. *Lin.* 26. αὐτῶν. chr. αὐτοῦ. *Lin.* 30. ὕπων. chr. ὕπνον.

C A P. XXXI.

Lin. 31. Chr. ἐπεὶ οὖν δὲ δεῖ καὶ ἕτερον τῶν ἰουστινιανοῦ. *Lin.* 32. Chr. *legit,* ἔκγονον. *Lin.* 34. προσκεκλῆσθαι chr. προσκεκλῖσθαι. *Lin.* 40. ἐπ' ἐνίοις. Ch. ἐπεὶ ἐνίοις. *Pag.* 166. *lat.* 2. *lin.* 3. καταβαλὼν. Chr. καταλαβών. *Lin.* 4. οὐδένα ἀνθρώποις. chr. οὐδενὸς ἀνθρώπων. *Lin.* 5. ὡς ἄγει. chr. & *Curt.* ὡς ἄγη.

C A P. XXXII.

Lin. 12. chr. *legit,* διέλαμψε, ὅτι εἷς ἦν βαρσανούφιος. *Lin.* 15. πιστεύεσθαι. Ch. πιστεύεται. *Li.* 18. οὐ καθεῖργετο. Chr. οὐ καθεῖργετο: *ita & Curt.*

C A P. XXXIII.

Lin. 21. παράδοξον. Ch. & *curt.* παράφορον. *Lin.* 29. τὸ πρὸς πολλῶν. Chr. τὸ *hic expunxit. Lin.* 32. κύοσα. Ch. κύουσα. *Lin.* 34. ἀπωμόσθαι. Chr. ὀμνῦσθαι. Curt. *lectionem vsitatam retinet, ego alteram malo. Lin.* 36. Chr. τεθρύλληντο. *Lin.* 38. σφοδρότερον. Chr. σφοδρότεραν. *Li.* 39. ἀνεπίστον. christ. & curt. ἀνύποιστον: & *ibidem* τὸν ἄνθρωπον. Christ. τὴν ἄνθρωπον. *Pag.* 176. *lat.* 1. *lin.* 4. Chr. *legit,* πανταχοῦ τεθεώμενος. *Lin.* 5. ἐπεὶ. Chr. ἐπὶ. *Lin.* 10. chr. καὶ τῆς θείας. *Lin.* 11. πιανθῆσαι. Chr. πιεσθῆσαι. *Lin.* 13. Christ. περιτύχοντες εἰς τὸν νοῦν.

C A P. XXXIIII.

Lin. 21. τοῦτον. Chr. τοῦτον. *Lin.* 22. ἐπειδάν. Christ. ἐπεὶ δὲ. *Lin.* 31. ἀνὰ τὲν. Chr. εἰς τὴν.

C A P. XXXVI.

Pag 167. *lat.* 2. *lin.* 17. ὡς ἐξώσθη. chr. δς ἐξώσθη. *Lin.* 20. καὶ τοῖς. Chr. οὐ τοῖς.

Cap.

CAP. XXXVII.

Lin.24.δομνίν.chr.δομνῖνον. Lin.33.ἰσοχιον.chr.ἰσοχίῳ Lin.36.chr. et curt.legunt,ἕτεροί ὄυ πολλῷ. Lin.39.οἰκοδομήσαντ@.chr. et curt.οἰκονομήσαντ@.Pag.168. lat.1. lin.4.ὁ τοὺς chr.ἄυτούς.Lin.6.ἀνέρριξε.chr.ἀνέρρηξε:ita et curt. Lin.14.chr. legit,ἁπάσαις τοῖς λεγόμενον ψήφοις. Lin.15 ἴβας. Chr.ἴβα. Lin.22. chr.legit,καὶ ὅσα ὑπὲρ συνηγορίας. Lin 23.αὐτῶν.chr.αὐτῷ.Lin.34.ὢν ἰνία.Chr.ἦς ἐνία. Pag.168 lat.2. lin.2.ἔχων.Chr.ἔχειν.

CAP. XXXVIII.

Lin.19.ἀποδοθέντας.Chr. ἀποδοθέντ@.Lin.21.ἴδικτον.chr.ἰδικτον.Lin.24.εἰς μέτρα, chr ἐν μέτρα.

CAP. XXXIX.

Lin.32.ἰουστινιανῷ.chr.ἰουστινιανῷ.Lin.35.τὰς πίστεις.ch.τὰς πεύσεις.Lin.39.πόλεις.chr et curt.πόν@.Pag.169.lat.1.Lin.7.ἀπιδόντες.chr.ἐπιδόντες. Lin.9. πυθόμεν@.chr. et curt. πυθομένῳ.Lin. 11. τὸ πρόσφορον. christoph.τοῦ προσφόρου.

In Librum Quintum.

In indicem Capitum.

Lin.17.ἀρνήσεως.chr.ἀναρρήσεως: hoc autem est in Cap.1. In reliquis capitibus nihil est mutatum.

CAP. I.

Pag.169.lat.2 lin.15.διχαιοτήρια.chr.δικαιωτήρια. Lin.17.κυροπαλάθην.chr.κουράτωρα παλατίου.Lin.23.christ. et curt. hic defectum explent, ac sic legunt, κέλευσιν, τούς ἁπανταχοῦ συνειλεγμένους ἱερέας ἀφεῖναι πρὸς τοὺς οἰκείους θρόνους,ἐφ᾽ ᾧ τὰ εἰωθότα θρησκεύειν. Lin.24. τριφαῖς chr τρυφαῖς. Lin.29. σχόντα.chr.ἔχοντα. Lin.37.ἐξωχίσθησαν. Chr. ἐσωκίσθησαν: quod ipse reddidit. Lin.38.πρὸς ὁ μάσεις.Chr.προσορμήσεις.

CAP. III.

Pag.170 lat.1. Lin.15. Chr.ὀυ μετὰ πολὺ δὲ. Lin.16.καὶ μέγα δὲ.Chr.καὶ μετὰ δὲ.Lin.17.φαρμάκων.ch.φαρμάκοις. Lin.24.παιδομανῶν.Chr.παιδομανῶν:ita & Curt.

CAP. IIII.

Pag.170.lat.2. lin.11.πατέρ@ Chr.πατρὸς.Lin.14.chr.legit,ὃς ἐκεῖνος. Lin.26.Chr.et curt. οὐκ ἀρνούμεθα τοῦ εἶναι αὐτὸν θεόν,ὅθεν.Lin.33.ch.hic defectum explet ac legit:καὶ συνετέθη διαίρεσ μὲν τὴν ἀνὰ μέρ@ ὁ τομὴν,οὐκ ἐπιφέρομεν τῇ μιᾷ αὐτοῦ συνθέτῳ ὑποστάσει:ita & curt. Lin.31.ἑαυτὸν. christoph. ἑαυτῷ. Pag.171.lat.2.lin. 14.ὑπὸ τῆς.Chr.ὑπὲρ τῆς. Lin.19.ἴδιος Ch.legit,pro ἴδιος.Lin.21.τῶν ἰδίκτων.Chr. & Curt. τῷ ἰδίκτῳ,forte autem ἰδικτῳ,vt supra.

CAP. V.

Lin.25.curt.legit, ἐκβεβλήκασι δὲ καὶ ἀνασάσιον ἐκεῖν@. Lin.30.ὅς γε.chr.& curterius ὅτι γε.

CAP. VI.

Lin.39.Chr.legit,εἰρηνεῦσαι δὲ περὶ.Pag. 171. lat.2. Lin.5.ἐθελοσίων,ἐθελουσίων.Lin.9.ἀνθρωπ@.chr. ἀνθρώπων. Lin.13.δηλώσοι chr.δηλῶσι.

CAP. VII.

Lin.14. πάλιν. christ.παλαί.

CAP. VIII.

Lin.39.βουλαρίας:christ.βουλάτας:ita et curt. Lin.41.ἰσχυκός.christ.ἰσχυκῶς:ita & curterius.

CAP. IX.

Pa.172.lat.1 li.6 ἀδααρμόνης,Ch.& cur.ἀδααρμάνης.Li.13.ἰουστινιανόν.ch.& cur.ἰουστῖνον.Li.14.Chr.et cur.legũt,τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς εἶναι:qua lectione defectus expletur. Lin.17.ὤφελεν.chr.ὤφλεν. Lin.24.ἰουστινιανόν. Chr.ἰουστῖνον.Lin.28. chr.legit,τὸ τε ἄπιστον ἢ τι τόχοιεν. Lin.29.ἐμποδιστόμενεμεν@: Christ. & Curt. ἀπεδιαπεμπόμεν@. Lin.31.ἀπαλλαξάντων.chr. ἀπαλλαξόντων.Lin. 32. φθίν.christ et curt.φθαίη. Lin.33. Curt.legit, παραλῦσαι γε αὐτόν.Lin.36.Chr.legit,λοχαγοὶ,ibidem ἐξέμαθον.chr.& curterius,legunt ἐξέμαθον.Pag.172.lat.2.Lin.6.νεωτέρων.christ.hor∫onus νεωτέρων.

CAP. X.

Lin.15.πᾶσαν ληϊσάμεν@.chr.πάντα ληϊσάμεν@:ita & Curt.Lin.17.ζωγρίας. christ.& curterius ζωγρησάμεν@.Lin.21.chr.& Curterius legunt,βασιλικῶν οἰκιῶν. Li.22.δοριάλωτοι.chr.δοριάλωτοι.Lin.24.τό τε ἀντάξιον. christ.τόν τε ἀντίξοον:ita & curt.Lin.26.τοὺς καταπελτίας. Chr. & Curt. τοὺς καταπελτάς.Lin.27.Chr.legit,ῥιπτοῦντας. Li.29.christ. legit,ἢ καὶ καταπροδόντ@.Lin.33.φρουρᾶς κατίσχει.Chr.& Curterius,φρουρὰ κατίσχει.

CAP. XI.

Lin.35.ἐς φρενιτίδα.Chr.εἰς φρενιτίδα:ita & Curt. Lin.37.ἰουστῖνος.Ch.ἰουστῖνος. Lin.38.πολὺν.Chr.πολὺ.

CAP. XII.

Pag.173.lat.1.lin.23.chr.legit,ὡς ἂν αὐτοῦ μὴ πολεμοῖεν. Lin.14.τοὺς ἴφους.Chr.τὴν ἴφαν.

CAP. XIII.

Lin.17.christ.legit,ταῦτα κατὰ τὴν ἀναίρεσιν: ita & curt. Lin.31.christ.& curt legunt,τὸ εἶδ@ ἄξιον τυραννίδ@ εἶναι. Lin.36.τέλεον χρόνον.Ch.τέλεον χρόνον:ita & Curt.

CAP. XIIII.

Pag.173.lat.2.lin.7.Chr.legit,ἡ τῶν καταδοκῶν ἄρχουσα.Lin.14. Chr. legit, μετὰ τῆς ἐς ἄγαν, & infra εἶχεν τοσαυτήν. Lin.20.τοῖς ὀνανοῖς. Ch.& Curt.τοῖς οὐραγοῖς. Li.21.chr.legit,αἱρεῖται τε τὰ βασιλικά.Lin.25.chr.legit,σὺν τοῖς αὐτοῖς.Lin.26.σπανιάζων.Chr et cur.παρασίζων.Lin.28.αὐτοῖς.Chr. αὐτῶν. Lin.29.ἡ ἄπου.Christ.voculam ἡ expungit.Lin.39.ῥωμαίων.chr.ῥωμαίους.& ibidem καταθείς.Chr.καταδύς.

CAP. XV.

Pag.174.lat.1.Lin.4.μυρίων.chr.μυρίοι: ita & Curt.

CAP. XVI.

Lin.11.ἰωάννου.Chr. ἰωάννη:ita et curt.

CAP. XVII.

Lin.17.κλόν@ τε τῆς γῆς.Chr. voculam τε expunxit. Lin.21 chr.ὀυ πόλιν αὐτήν.

CAP. XVIII.

Lin.24.τῶν πολλῶν τε ἐπιδιφρίων.Chr.voculam τε hic expunxit. Lin.21.ἐπεσφρήσας.Chr.ἐπεσφρήσας: curt. antiquam lectionem retinet. Lin.29.ἀγχόας.Chr.ἀσχολίας.Lin 37.ζητεῖσθαι.Chr.ζητῆσαι.Lin.40.ἐπιστρέψας christ.περιστρέψας.Pag.174.lat.2.lin.2.ἐμφρουρίαν.Chr. & Curt. ἐμφρουρίαν. Lin.5.chr.legit,εἰς τὴν,pro κατὰ τὴν.Lin.19. προσθείνης.chr. πρόσθεσιν.

CAP. XIX.

Lin.27.ῥωμαίων.hãc vocem vt superfluam christ.hinc expũxit. Lin.33.chr.legit,ἄποδς ἀνείμεν@,εἶδ@,τὸ μὲν ἐς περιφρόνησιν ἄγων τὸ δὲ ἐς δυσπείας φέρον. Lin. 35. ἀπέφαιεν.chr. ἀπέφρατεν. Lin.36.εὐθέντ@.Christ.εὐθέτως: ita & Curt. Lin. 37 ἀπωκισμένη.chr.ἐπωκισμένη Lin.38.ἐσβολίαν. chr. ἀβουλίαν. Lin.39.ὀσχυμένοις. chr.ὀχυμένων. Lin.40.πρυτανευόντων.ch.πρυτανευουσῶν.Pag.175.lin.3.πέρσαι.ch.πέρσαις:ita & Curt. Li.5 ἐξοικίσαι.chr.ἐσοικίσαι,& supra ibidem τῶν χρόνων.curt.τῷ χρόνῳ.chr. τὸν χρόνον, quod retinendum puto.Lin 8.Chr.legit, καὶ πᾶσαν ἐσίαν τῆς οἰκετικῆς χρείας ἐς τὸ ἐχθρότατον &c.

CAP. XX.

Lin.12.Chr.& curt.legunt,ταμοχοσρόης.Lin.11.Chr.legit, ἀλλ᾽ ὅπως μὲν,καὶ ὅτε,καὶ ὅπη. Lin.14. ὁ ταμοσχρόης. Chr.ὁ ταμοχοσρόης:ita & curt.Lin.15.chr.& Curt. legunt, ἀδααρμάνης κατὰ κράτ@.

CAP.

CAP. XXI.

Lin.34. ἀρκεῖσθαι. *Chri.* ἀρκεῖσθαι. *Lin.35.Chr.legit,* τὴν πρὸς γῆν. *Lin.37.* βρύξουσι. *Chr.& Curt.* βρύξουσι. *Lin.40.Chr.legit,* τὴν βασιλείαν αὐτοῦ μηνύοντα·ita et curt.

CAP. XXII.

Pag.175.lat.1.lin.1. ἀντιφερνῆς, *chr.* ἀντὶ φερνῆς. *Lin.5.chr.legit,* τον μὲν μαυρίκιον, τιβέριον.

CAP. XXIII.

Lin.12 christ.legit, ὥστε τὰ προλαβόντα.

CAP. XXIIII.

Lin.14. ἡμῖν κατὰ τῆς. *Chr.* ἡμῖν· καὶ τὰ τῆς: *ita et curt. Lin.17* θύραθεν *chr.* ἄνωθεν. *Li.29.* π: λὼ *[illegible] chr.* πολυθέω *Lin.30.* χαλκηδόν©. *chr.* καρχηδόν©. *Lin.32.* πεποίηται. πεπόνηται. *Lin.38.* τοῦ μεγαλινοῦ. *chr.* κατὰ γαλινοῦ. *ita & Curt. Pag.176 lat.1. Lin.1.* τετί. *ch.* τούτων. *Li.10.* μάλιστα. *chr.* κάλλιστα. *Li.12.* ἀπειρηκούσης. *chr.* ἀπειρηκυίης.

In Librum Sextum.

In indicem capitum.

Lin.18.capite 1. ita legit chr. περὶ τῆς γαμετῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων ἀρχὴν ἀνόδου κατασχέσεως. *Lin.26. & 27. caput. 11. & 12.coniungit in vnum: ita vt numerus capitum vno paucior fiat, et in ordinem contracti capitis sequentia vicissim succedant.*

CAP. I.

Pag.176 lat.2. Lin.7. κατεσάντων. *chr.* κατεσαντῖναι: *ita & curt. Lin.21 chr. et curt. legunt,* σεμνοπρεπέστερον ἢ εὐδαιμονέστερον γίνεσθαι. *Lin.5.* τὸ ἕβδομον. *chr.et curt.* τὸ εὐδαιμον. *Li.30.* παρέχετ. *chr.* παρέχετο.

CAP. II.

Lin.36.chr.legit, σκηνιτῶν ἀράβων. *Niceph.legit* βαρβάρων. *Pag.177.lat.1. Lin.4.* φορεῖ. *christ.* φρουρεῖ: *ita et curt.*

CAP. III.

Lin.6.ch.& curt.legunt, πρῶτα μὲν ἰωάννην δρᾶμα. *Li.14.* λόγχον. *chr.et cur.* λόχον. *Lin.14.ibidem* ἐξελθεῖν. *chr.* ἐξελθών. *Lin.16.* τὸν περὶ τῶν κ τρυφήν. *christ.et curt.* τῶν περὶ τῶν καὶ εἰς τρυφήν.

CAP. IIII.

Lin 23. κατ᾽ αὐτὸν, ἢ. *chr.* κατ᾽ αὐτὸν ἢ. *Lin.28.* ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς. *chr.* εἰς τοὐμφανὲς: *ita & Cur.*

CAP. V.

Lin.33. πρίσκου. *Chr.* πρίσκον. *Lin.36.* τὰ μὲν. *Chr.* τοῦ μὲν: *ita et curt. Lin.37.* ἀποκτείνειν. *chr. et curt.* ἀποκτείνειν. *Lin.40.* ἀτεγκτότερον: *ita chr.et curt. Pag 177.lat.2.lin.3. Chr.& curt legunt.* ταξιάρχους, λοχαγούς τε, καὶ χιλιάρχους. *Lin.6.* δούλων. *chr.* δουλοπρεπῶς. *Lin 8.chr.legit,* ἡ γνώμη.

CAP. VI.

Lin.11. προσῆκον. *chr.* προσῆκεν *quod probo. curt. habet* προσήκοντα.

CAP. VII.

Lin.15. λειποντ©. *Chr.* λείποντ©, *ita etiam Curt.item ibidē Curterim legit* αὐτῷ τε καὶ γρηγορίῳ. *Lin.17.* βεβλάφθαι. *Chr & curt.* βιβλάφθαι. *Lin. 24.* πράγματι. *Chr. & curt.* προσχήματι. *Lin.28.* ταύτης. *Chr.* ταύτῃ. *Lin.30.* κ τὰ τὴν. *Christophorsonus* εἰς τὴν.

CAP. VIII.

Pag.178. Lin. 5. Chr. legit ἐκ τῶν ἐπὶ λεσίνου ποταμῶν: & *ibid.* ἐκλήθη. *Christ. legit.* ἐκλίθη, *ita & curt. Lin.11.* οἰκονομίας. *Chr.* οἰκοδομίας. *Lin 12.* ἐκ τοῦ ἔμπαλιν. *Christ.* εἰς τοὔμπαλιν. *Lin.18.* οἱ καὶ φοράδην. *chr.* οὓς κ φοράδην. *Lin.20.* δέξαιτ©. *chr.* δέξαιτ©.

CAP. IX.

Lin.27. μηδένας. *Ch.* μηδένα.

CAP. X.

Lin.33. οἱ ἄβαρις. *ch.* οἱ ἄβαροι.

CAP. XI.

Pag.178.lat.2 lin 2. τοῦ δι. *Cb.* τῶν δέ. *Lin.3. Christ.legit, ἀς* κ τἀλογον: *item infra* ἀγάγειν *Chr.* ἀγάγει. *Lin.7.chr.legit,* τὸν ἡμῶν παρ᾽ ὑμᾶς ἀσεξιν. *Lin.8.Chr.legit,* κοινωσάμεν©, *& infra,* ληψόμεν©. *Lin.12.chr.* πρὸς ἀνδρῶν. *Lin.14.* δεδείχατε. *chr.* δεδέχατε. *Lin.15.Chr.* φέρει νῦν περὶ τῶν πρακτέων σκεψάμενοι. *Li.19.Ch.* καὶ φησιν ὡς ὁ θεός. *Li.22. Chr.legit,* μὴ δὲ παραλιπεῖν διαμαρτανόντων. *Li 24.* παρῴφθη *legunt ch. & curt. Lin.27* τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῖς. *christ & curt.* τοῖς ὑπάτοις: *item infra,* οἱ, *chr.* οἱ. *Li.28. chr. legit,* τοσοῦτον μόνον πᾶν προσεκτήσατο: *ita & Curt. Lin.33.* τὰ ἡμέτερα. *Chr.* τὰ ὑμέτερα. *Li.37.* ἀθρόως οὖν. *chr.* ἀθρέως εἶναι.

CAP. XII.

Pag. 179. lat.1. lin.5. Ch, ὡς κ αὐτοῦ. *Lin.13.* δισχιλίους. *chr.* δισχιλίους. *Lin.15.* κ τὰ τὴν βασιλέως. *Lin.20. chr.legit,* ὡς τὰς παρὰ τοῦ στρατοῦ περὶ φιλιππικοῦ δόξας.

CAP. XIII.

Lin.20. δεκάρχων. *cur.legit,* δεκαδάρχων *Li.21.* ἀπόλειψιν. *Ch.* ἀπόλειψιν. *Li.22.* λόχον. *Ch.& curt.* λόχον *Li.2* παραθέσας. *Ch* περιπαθέσας. *cur.* παρακαταθέσας. *Li 36 Ch.& curt. legunt,* ἐς δὲ τὰ συνήγορα φρούρια. *Lin.37.Ch. & curt* λαθόντες πέρσας. *Lin.40* ἰσοσθεὶς. *chr.* ἰσοσθεὶς. *Pag.179.lat.2. lin.1.* παραστήσασθαι. *Chr.* περιστήσασθαι.

CAP. XIIII.

Lin.8.christ.legit, διασώζοντας. *Lin.11.* τοῦτο. *Chr.* τοῦτο. *Lin.13.* ἀρισίδην. *Chr.* ἀριστίδην.

CAP. XVI.

Lin.25. κατὰ τὸ *chr.* εἰς τὸ *Lin.27.* παιδί. *Chr.* παισί: *ita & Curt. Lin.30.* τούτων. *Ch.* τοιούτων.

CAP. XVIII.

Pag.180.lat.1.Lin.2. τῶν συνοίσοντι. *Chr.* τὸ συνοῖσον. *Li.5.* κατὰ τὴν. *Chr.* εἰς τὴν. *Lin.7.* ἐσσηθεὶς, *legit christ.*

CAP. XX.

Lin.23. τύχης. *Christ.* βεβαίας. *Lin.25. Chr. legit,* μονὰς ἑπτακαίδεκα ἑβδόμη. *Lin 26.* διαλιπὼν *Chr. hic expunxit. Lin.27. Ch.et Cur.* καὶ τῇ ἐνάτῃ ὅ: *ibid.* τοῦ διασπασμοῦ. *Ch.* τοῦ ζαδεσπράμ. *Lin.30.Ch.legit,* καὶ ἐπὶ τῇ χαρᾷ. *Li.31.* πατέρας. *Chr.* πατρὸς *et infra,* ἱερωθεὶς©. *Chr* ἱερωθέντα. *Lin.33. Ch.legit,* μαυρικίου βασιλέως. *Lin.36.* ἀνὰ τὸν αὐτὸν *Christ.* εἰς τὸν αὐτόν. *Pag.180. lat 2.lin.5.chr.* συνῆσθαι, νῦν δεηθῆναι. *Li.7.* παρ᾽ αὐτοῖς. *Ch.* περὶ αὐτοῦ. *Lin.9.Chr.* ἀπ᾽ αὐτοῦ. *Lin.10.Ch.* τριακοσίων ταλάντων μελιαρησίων πεντακισχιλίων. *Li.19.* παρ᾽ αὐτὰ. *chr.* παραυτίκα.

CAP. XXI.

Lin.32. ἰχθύων. *Chr.* ἰθύνων. *Lin.33.* σφραγίζει. *Christ.* σφραγίζειν.

CAP. XXII.

Pag. 181.lat.1.lin.2. ὡς κ. *chr.* ὡς καί. *Lin.3.* κατὰ τὸν καίονα. *Chr.* εἰς τον κίονα. *Lin.6.* ἐπιλαθόμεν©. *Chr.* ἐπιλαθόμενον. *Lin.11.* διετέθη. *chr.* διετέλει.

CAP. XXIII.

Pag.181.lat.2.lin.4. ἐφ᾽ ἢ *Ch.* ἐφ᾽ οὗ.

FINIS ANNOTATIONVM SIVE

Castigationum.

INDEX IN OMNES HOS HISTORIAE ECCLESIASTICAE SCRIPTORES: IN QVO NVMERVS PAGINAM, A SVPERIOREM B INFERIOREM EIVS PARTEM designat.

A.

ABacuc Prophetæ reliquiæ, ipso reuelante, inueniuntur. 764 a
Abari qui. 864. b mittunt legatos ad Iustinum. ibid. aliquot Imperij loca expugnant. 878 b
Abasgi amplectuntur Christianismum. 854 b eis prohibetur Eunuchismus. ibid.
Abedechalas presbyter martyr. 631 b
Abgari regis historia pag. 16. b eius epistola ad Christum. ibi. eius curatio ad Thaddæũ. 17 b
Abilius fit episcopus Alexandriæ. 43 b
Aborigines quot Ioui homines immolarint. 308. a
Abraham iustus ante circumcisionem. 8. a vidit filium Dei. 603. b
Abrilius monachus. 659 b
abstinentia primorum Christianorum. 28 a
Acacius Amidiæ episcopus, in Persas captiuos qua vsus benignitate. 474 b
Acacius BerrϾ episcopus. 579. b 763. b omni tempore eius patet habitaculum. ibi. succedit Eusebio Cæsarien. 650. a. contra sententiam synodi Sardicensis occupans sedem Cæsareæ Palæstinæ. 539. a. est infestus Cyrillo Ierosolym. episcopo ibid. b. contra quem Constantium concitat. ibid. item episcopos synodi Seleuciæ. ibid. cum suis quæ egerit in cõcilio Seleuciæ 68 . . a &c. item apud Constantium p errore suo tuendo. 685. b approbat cum suis formulam fidei Ariminẽsis 686. a. diaconatu abdicat Aetium. ibid sed non ex animo. ibid. quos episcopos abdicarit cũ suis. ibid. b &c. nititur magnoperè abolere decreta Nicæna. 688. b. eius eruditio & scripta. 650. a
Acaciani propria decreta damnant, 690. a mutant suam fidei formulam. ibid. non possunt se tueri. ibid. b
Acacius episcopus Constantinopolitanus. 815. b monachos & populum Constantinopolitanũ concitat in Basiliscum Imperatorem hæreticum. 829. b libelli contra eũ oblati Felici Papæ. 834. b grauissimè taxatur. 835. a. moritur. ibid.
Accusatores vt audiendi. 519. a
Acepsimas Episcopus à Magis dirè cruciatus. 632. b perimitur. ibid.
Acesius, Nouatianus à Constantino ad synodũ Nicenam vocatus, venit 3 . . b. 621. a. ab eodem vt sit perstrictus. ibid.
Achilles presbyter Alexandrinus. 123. a
Adaarmanes Persa, ditiones Romanas populatur. 869. a
Apamæam contra fidem datam diripit, & inflammat ibid.
Addæus senator necatur. 865. a
Adaucus martyr illustris. 162. a
Adrianus fit imperator. 57. a. huius epistola pro Christianis. 60. b. moritur. 61. a
Adrianus martyr. 161. a
Aedesius martyr generosissimus. 153. a
Aedesius pincerna Regis Indorum. 640. b fit presbyter. ibid.
Aegesippus floret. 60. a. quædã eius scripta ibid. & 70. b ex Iudæo fit Christianus. 71. a
Aegyptij indignè ferunt non licere ipsis sub Theodosio sacrificare Nilo. 758. b multi ab Ethnicismo ad Christum conuertuntur. ibid. eorum quidam sub vesperã sabbati iam prãsi communicant. ibid.
Aegyptus quando Romano subdita Imperio. 8 . 5. a
Aetherius senator trucidatur. 865 a
Aetius Eunomij magister à quo factus diaconus. 538. a grauissimè accusatur. ibid. à diaconi officio remouetur. ibid. 686. a apud Georgium Alexandrinũ episcopum degit. 540. a post apud Eudoxium Antiochenum. ibid. est assentator & ventris mancipium. ibid. b charus est Gallo Cæsari. 661. b argutus sophista est 375. a. rudis diuinarum literarum. ibid. sectatur pugnas verborum 661. b reijcit Clemẽtem, Orig. &c. 375. b. palam suum ꝑdit virus 674. b. sentit cum Ario, & eius dogma ꝑpugnat 375. a. 690. a. separat se ab Arrianis 375. a. ab eisdem eijcitur, & eos cur ipse vitarit 690. a. libri eius contentiosi, blasphemi, seditiosi. 686. a. cur dictus ἄθεος. 375. b 661. b 690. a. Constãtius & magistratus, eius blasphemijs grauiter commouetur. 685. b. à Constãtio in exilium truditur. 540. a etiã à Symmystis suis condemnatus et pro hæretico habitus 375. b 540. a. epistola ab illis contra ipsum scripta. 541. a. à Iuliano ab exilio reuocatur. 695. b
Aetiani cur dicti Eunomiani. 375. b 732. a
Aetius Romæ præfectus cæditur. 812. a
Aesculapius cultus à Cilicibus. 2 . 5. b vt imposuerit hominibus. ibid. euertitur iussu Constantini eius delubrum. ibid.
Aesculapius episcopus Marcionita se sinit ab ethnicis tanquam pro pietate comburi. 158 a
Aethiopes à quo primum didicerint Christum 19. b
Africanus quæ scripta composuerit. 114. a
Agapetus Apameæ episcopus. 392. b
Agapetus Macedonianorum episcopus conuertitur. 46 . . a. fit episcopus Synadorum. ibid.
Agapius episcopus Cæsariensis. 142. b
Agelius Nouatianus episcopus. 414. a. 719. à Valẽte relegatur. ibid. breui reuocatur. ibid moritur. 427. b 441. b 752. b
Agrippa rex quid tribuerit scriptis Iosephi. 23. a
Agrippa (alij Agrippinus) fit episcopus Alexandriæ. 70. a. moritur. 86. b
Aiax in matrimonio continentissimus. 763. b fit monachus itemq́; Bitolij episcopus. ibid.
Aithalas presbyter dirè torquetur. 632. b
Alamundarus dux Scenitarũ affligit fines Romanorum. 851. a. prodit Mauritium. 873. b relegatur ab eo in Siciliam. 876. a
Alephius monachus. 659. a
Alarichus subigit Illyricũ. 468. b. Romam populatur. 469. a. multos necat. ibid. inuitum se impelli dicit ad vrbem vastandam. ibid. 787. a 789. soluit ad tempus obsidionẽ. ibid. rursus Romã contendit, sed pœnitentia ductus, quid ab Honorio petierit. ibid. cogit Romanos, vt Attalũ creent Imperatorem. 788 a. fit dux vtriusq; exercitus. ibid. Romã proditione captã diripit, sed S. Petri templum vult asylum esse, in quo plurimi seruati sunt. 789. a abit è vita. 790. a
Alas monachus. 735. b
Alcibiades immoderatã abstinentiam vt correxerit. 83. b
Alexander episcopus Alexandrinus Arium & complices abdicat gradu presbyterij. 320. a 490. a. b cur permiserit cum Ario disputationem suscipi. 617. a Arium cum suis eijcit Ecclesia ibid. scribit omnibus episcopis contra Arianos. ibid. 491. a. eius epistola ad Alexãdrum Constantinop. ibid. moriturus successorem designat Athanasium. 634. b
Alexander episcopus Constãtinopolis precibus pugnat contra Arrium. 351. a 507. b dicit hæresis inuentorem nullum in communionem recipiendũ. ibid. moritur. 754. Philosophum iubet obmutescere. 619 b non vult recipere Arium 645 a. et minantur Ariani. ibid. precibus Arium extinguit. ibid. abit è vita. 630. b eius ætas. ibid.
Alexander episcopus Antiochiæ. 468. b 507. b eius virtutes eximiæ. ibid. Ecclesiam Antiochenam conciliat. ibid. Chrysostomi nomen tabulis Ecclesiæ inscribit. 507. a
Alexander Magnus quot annos vixerit & regnauerit. 197. a eius luxus & crudelitas. ibi.
Alexander Magnus aquam oblatam in arido in terram effundit. 602. b
Alexander capessit Rempub. 110. b decedit è vita. 112. a
Alexander cũ Narcisso præest Ecclesiæ Hierosolymitanæ. 105. a. moritur in carcere. 116. a
Alexander fit Romanus Pont. 56. b obijt. 57. b
Alexander martyr. 118. b
Alexander martyr Cataphrygum. 92. a. eius flagitia. ibid.
Alexander Phryx medicus martyr eximius. 81. a
Alexandrini proni in seditiones. 812 b seuiunt in Christianos. 117. b non ferunt haberi ludibrio sua mysteria, & simulachra proferri in publicum. 753. a. &c. Christianos pro-

pterea immaniter cruciant. ibid. eis veniam à vi iubet Theodosius, vt facilius credant in Christum. ibid. immaniter inter se concurrunt. 239 a. b per tumultum multos cadunt Christianos & alios. 393. a
Alexandrini sub Lucij Episcopi persecutione quæ passi. 568. a. eorum insignis constantia. 570. b
Alexio monachus. 619. b
Alleluia semel duntaxat Romæ cantatur. 757. b.
Alphæus martyr. 150. b
Amalasuntha Theoderici coniunx imperat Vandalis. 854. a
Amantius Eunuchus tollitur è medio. 847. b
Ambrosius adhuc catechumenus Episcopus Mediolanen. electus renuit 424. a. 559. a 728. b. iubente Valentiniano cogitur consentire. ibid. baptizatur & eam Ecclesiã ad pacẽ catholicã reducit. 428. a. 559. a. 728. b ei Iustina infesta est 428. 751. b. liberè reprehendit paulo post Valentinianum Imperatorem 559. a. contemnit Valentini iunioris vim 585. b offert se vltro ad necem potius, quàm velit oues suas deserere. 586. a. qua libertate reprehenderit Theodosium 587. b. Item Ruffinum pro Theodosio deprecantem. 588. a. b. imponit illi pœnitentia mulctam ibid. non patitur eum consistere intra sacrarium. ibid. 761. a. quendam capite damnatum liberat. 762. a
Ammon monachus Aegyptius multum auget Aegypti monasteria. 420. b. sponsam ad virginitatis vna secum tuendam integritatem inducit. ibid. ad Nitriam cum ea fugit. ibid. ab ea segregatus viuit, sicut & illa, continentissime. ibid. præclara eius facta. 615. a. & seq. 732. b. eius animam vidit Antonius ferri in cælum. 421. b. 732. eius discipuli & sectatores. ibid. 420. a. nunquam se nudum aspexit 421. a
Ammonius monachus. 420. b. 454. a. 735. b ne fiat Episcopus, dextrã auriculam sibi amputat. 423. a. est ex pago Gazensi. 738. cur dictus παρώτης. 736. a
Ammonarium virgo, item altera Ammonarium martyres. 118. b
Amphilochius Side episcopus Synodum Chalcedonensem improbat 815. a
Amphilochius Episcopus, vt persuaserit Theodosio, ne Arrianorum conuentus toleraret. 586. b
Anacletus succedit Lino. 43. b
Ananus ob cædem Iacobi priuatur sacerdotio summo. 33. a
Anastasia, templum insigne Constantinopoli 747. a. crebra illic miracula eduntur à virgine Maria. ibid. cur ita sit appellatum. ibid.
Anastasius Romanus Pontifex. 468. b
Anastasius Antiochiæ Episcopus. 863. a. eius eruditio & integritas vitæ. ibid. eum conatur Iustinus euertere. ibid. at ille liberè ei resistit, confirmatq́; omnes in recta fide. ibid. b. cur sit a Iustino eiectus. 850. b. Turcæ affligunt Abaros. 864. b
Anastasius fit Imperator 837. b. est pacis studiosus. 838. a. Concilium Chalcedonense nec prædicari nec damnari sustinet. ibid. quos Episcopos ea causa expulerit. ibid. quid ab eo exegerit Euphemius, antequam susciperet Imperium. 839. b. per insidias eycit Macedonium 840. a. quis sub eo fuerit Ecclesiarum status 838. 839. a. 840. &c. extruit murum longum opus eximium 842. b. tollit Chrysargiensis tributum ibid. quæ fecerit reprehensione digna 845. b. addens trisagio hymno quædam, grauissimam Constantinopoli seditionem excitat 846. b. eam sopit & abit è vita 847. a.
Anastasius presbyter blasphemus in matrẽ Dei 480. b. 793. b. defenditur à Nestorio 481. a. 793. b.
Anatolius militum præfectus 802. b
Anatolius vir scelestus 872. a. b. cum socijs quibusdam sacrificat Dæmonibus. ibid. ab eo se auertit imago Mariæ virginis. ibid. Constãtinopolim ductus verberatur. ibid. eius horrenda supplicia & mors. ibid.
Anatolius episc. Laodiciæ 140. b eius consilium datum obsessis Alexan. ibid. eius scripta 141 b
Andragathius dolo necat Gratianum 437. b se in flumen præcipitat. 438. b
Angeli prænuntiant Romanis victoriã 473. a
Angelus Theodosij exercitũ in forma pastoris ducit per stagnum. 276. b
Anianus post Marcum præest Ecclesiæ Alexandrinæ 33. a. moritur 43. b
Anicetus creatur Rom. Episcopus 62. a. moritur. 70. b
Animas cũ corporibus exstingui, & cum ijsdem in iudicio excitari qui docuerint 115. b
Anomiani hæretici. 676. a. cur sic dicti. 690. a 730. b
Anomœani hæretici 380. a
Anterus fit Rom. Pontifex & moritur 113. b
Anthemius pro Theodosio Iuniore adhuc puero Rempub. administrat 465. a. eius prudentia. ibid.
Anthemius fit Romanorum Imperator 817. a occiditur. ibid.
Anthimus Episc. Nicomediæ, martyr, 146. b 164. b
Anthimus Episcopus Constantinopol. 850. a. vnã in Christo naturam asserit. ibid. eijcitur. ibid. b
Antropomorphitæ hæretici 772. a
Antropomorphiani 454. b. necem intentant Theophilo Alexandrino 455. a
Antiochia post dicta Theopolis 794. a. quantum distet ab Epheso. ibid. quibus concussa terræmotib. 813. b. 816. b
Antiochia tumultuatur. 246. b à Constantino is tumultus sedatur. ibid.
Antiochia tres simul Episcopos habet. 432. b
Antiocheni Catholici multis annis vt se gesserint sub Arrianis Episcopis 544. b. etiam inter se in quo dissenserint. 546. b
Antiocheni vt diuersè pronũtiarint Gloria patri, &c. 537. b. detestantur apostatam Iulianum. 556. a
Antiocheni vt inter se diuisi fuerint, quiq; tum vtriq; parti præfuerint 583. b
Antiocheni per tumultum contumelijs afficiunt statuas Theodosij & coniugis eius 760. a. gementes & plorantes veniã impetrant. ibid. ante eum tumultum quale spectrum illic visum. ibid. b. quàm fuerint studiosi Chrysostomi 766. b. &c.
Antiochus Episcopus Ptolemaidis 456. b. 771. b. egregius concionator. ibid. Collectis Constantinopoli pecunijs redit ad suos. ibid.
Antiochus presbyter dum consecratur Episcopus, non fert sibi manum imponi a Ioanne quondam Arriano 564. b. proscribitur. ibid.
Antoninus pius fit imperator 61. a. succedit patri in Imperio 104. a. eius epistola pro Christianis. 62. b
Antonino succedit Macrinus in imperio. 110. b moritur 63. b. 110. b
Antoninus cum Zebina & Germano obit martyrium 157. a
Antonius eremita 342. a.
Antonius quam visionem de sacris aris euertendis &c. viderit. 716.
Anton. vitæ monasticæ propagator 613. b. quæ ad eũ Constantinus scripserit. ibid. &c. eius permulti discipuli 614. b. sæpe scribit Cõstantino pro Athanasio 646. a.
Anub monachus. 659. a
Aones monachus primus apud Syros 738. b
Apelles monachus. 735. a
Apelles Marcionista quid docuerit 88. a quæ scripserit contra libros Moysis. ibid. b.
Aphraates Monachus sub Valente è cella sua vt Catholicos confirmet, egreditur 574. eius sapienter dicta ad Valentem. ibid. cubicularius Valentis, dum illi comminatur, vt perierit. ibid.
Aphricanus quæ de Christi genealogia scripserit 9. b
Apion legatus Alexandrinorum ad Caium accusat Iudæos 21. b
Apollinaris Hierapo. Episc. quæ scripta ediderit. 74. b
Apollinarij duo 388. b. Ab amicitia Epiphanij Sophistæ dum iussi nolunt abstinere, ab episcopo excommunicantur. 389. a. hæresim effingunt. ibid. veteris & noui testamenti libros vt ediderint 401. a
Apollinaris Laodicensis, quæ impia dogmata asseruerit 583. b. quosdam Catholicos euertit. ibid. qui errores ex eius doctrina pullularint. ibid. vt palam se sectæ principem professus sit. ibid.
Apollinarius palam suum profitetur dogma 729. a. multos euertit: eius cantilenas cantillat vulgus. ibid. b. eius hæresis damnatur in concilio Romano. ibid. quæ illi causa fuerit hæresis fingendæ. ibid. fuit è clero & patrem habuit presbyterum. ibid. eius errores exprimuntur 731. b
Apollinarius Syrus doctissimus 707. a. eius scripta. ibid. &c. eius quendam librum vt reiecerit Iulianus. ibid. b
Apollo de Christianis quale ediderit oraculũ. 224. b
Apollo obmutescit ad Babylæ reliquias. 708. a eius delubrum igne cælitus delapsus vastat. 709. b.

Apol-

Apollo monachus 733.b
Apollonia virgo grandaeua martyr insignis. 117.b
Apollonius martyr. 94. a. in senatu recitat apologiam fidei. ibid.
Apollonius monachus & eius res gesta. 734.a
Apollonius scribit in Cataphrygas 91.b
Apostatae Christiani, quae perpessi etiā ab ethnicis 79.b. quidam resipiscunt. 80.b
Apostoli & eorum discipuli quàm vitarint haereticos 63.b
Apostoli qui vxores habuerint 50.b
Apphianus adolescens martyr clarissimus. 151. b. &c.
Appion scripsit sex dies 97.b
Aquilinus à medicis desperatus, vt miraculo curatus 625.b
Arabianus scriptor 97.b
arbor insignis apud Hermopolim inclinat se Christo infanti. 710.b. curat morbos. ibid.
Arcadius declaratur Imperator. 436.a. obtinet imperium Orientis 448.b. vt erga Gainam se gesserit. 452.a.b. 453.a. decedit è vita 463.b. 783.b. opinionem pietatis extrema aetate sua vt adeptus sit 461.b. quas proles reliquerit. 783.b
Archelaus fit rex Iudeae 13.b
Ardaburius vincit Persas. 473.a.b. capitur à Ioanne tyranno 476.b
Ares cum duobus alijs obit martyrium. 158.a
Ariopolis suburbium Constantinopolis 477.b
Argo nauis 608.a
Argonautae. ibid.
Ariminensis synodus ab episcopis, qui illi subscripserant, damnata. 416.b
Aristides scribit apologiam pro Christianis ad Adrianum 57.b
Aristobulus vinctus Romam mittitur 9.b
Aristoteles cur Elenchos scripserit. 375.a. reprehenditur ab Academicis. ibid.
Arius auctor seditionis in religione 226.b
Arius errorē de Christo serit Alexandriae 320. a. eius socij 321.a. eius errores. ibid.
Arius stimulante inuidia haeresim effinxit. 490.a. eam disseminat. ibid. res nouas molitur. 616.b. fauet Meletio. ibid. fit diaconus. ibid. eijcitur Ecclesia à Petro episcopo. ibid. fit presbyter. ibid.
Arij absurda dogmata. ibid. eius fautores & Symmystae. ibid. excōmunicatur ab Alex. cū suis. 617. a. deponitur 320.a. 490. conuentus agit cū suis & quae illic gesserint. 491.a. eorum actus nefarij. ibid.b. aliqui Arij Symmystae cum illo anathemate plexi 496. .beius epistola ad Eusebium Nicomedium. ibid. qui episcopi illi assenserint. 497.a 499.a è populo multi ei assentiuntur. 617.a damnatur à Concilio Niceno, & eius liber. 327. a 618.b
Arius mittit legatos ad quosdam episcopos. 617.a. ab ijs congregatis permittitur ei conuentus agere cum suis. ibid. vocatur ad Synodum Nicenam. 618.b. proscribitur à Constant. 620. b eius libri iubentur exuri. 621.a
Arius simulat se suum reiecisse errorem. 507. a. accitus Constantinopo. intrat coram Constantino se rectè credere & quaedam alia ibid. b 350. b reuocatur ab exilio. 643.a qualem fidei formulam Constantino obtulerit. ibid. ab Arianis Episcopis recipitur, & Constantino commendatur. ibid. b item Episcopis & ecclesijs Aegypti. ibid. cum reuerso non vult communicare Ecclesia Alexandrina. 645.a
Arius reuersus Alexandriam nouas ciet turbas 350.b. subscribit formulae fidei Nicenae 375.a
Arius scribit lib rum Thaliam. 330. a simulat se idem sentire cum synodo Nicena, reditque Alexandriam, sed non admittitur ab Athanasio. 346.a. adit Constantinopolim 645.a. petulanter se gerit, sed Deo indicante crepat medius. 507.b 351. a
Arius impiam animā exhalat in cloacā 645.a de eius morte variae sententiae. ibid. quae de eius apud Constantinum periurio & subita morte scripserit Athanasius. ibid. latrinae, in quibus perijt, sunt detestabiles 646.a. mutantur in aedes à quodam Ariano. ibid.
Arriani cogunt in Bithynia Concilium ante synodum Nicenum. 617.a
Ariani ab Alexandro Ecclesia eiecti, quae flagitia designarint 491.b. eorum dogma. ibid. scripturas detorquent. 492.a. confutantur ab Alexandro. ibid. b. à quibus hauserint suos errores 494.a. eorum arrogantia & iactātia. ibid. b. vt se antiquis etiam patribus praetulerint. ibid. dum suum spargunt virus, horrendae excitantur in Ecclesia contentiones. 498.a. mortuo Cōstātino rursus fidem Nicenam exagitant 649.a. cogunt Antiochiae concilium 651.a. vt synodum Nicenā abrogent. ibid. b. occupant primarias Orientis Ecclesias. 653.a. scribunt Iulio Romano Pōtifici mordaciter. 654.a. ferre non possunt voces Substantiae & Consubstantialis. 533. a. quid in synodo Ariminensi moliti sint, & vt à synodo habiti. ibid. b. efficiunt, vt multi episcopi inuiti Nicaeam conueniāt 535. a. ab illis extorquent mutationem formulae fidei. ibid. nouā ꝙ illic ipsi edunt. ibid. cur in Sardicen. concil. licet citati cōparere noluerint. 522.b. &c. 523.b. quae de Arimin. synodo et de Eusebio Nicomedensi, &c. confinxerint. 664.b
Ariani Constantinopoli de Theodosio capto vanos spargunt rumores 752.b. incendunt Nectarij domum excitato tumultu. 434.a. 752.b. Constantinopoli ante moenia conuentus vt egerint 770.b. 755.a. quae alternatim cantarint versi in pugnam, deinceps iubentur suos omittere conuentus. 755.a. 770. in cantilenis sunt contumeliosi in Catholicos. 455.a
Ariani leges omnes perstringunt. 543.b. quo sint nixi fundamēto. ibid. eorum crudelitas in Catholicos. 568.a. 578.a. 418.a. 689.a.
Ariani, quae mala intulerint Catholicis. 523. 530.b. sub Valente atrociter vexant à sua secta alienos 722.b. 725.a. Ecclesijs Alexandrinis potiuntur. 420.a. expelluntur à sede Constantinopolitana. 434.a
Ariani Constantinopoli in duas factiones abeunt Psathyrianorū & Gothicorum. 755.b inter se dissecti fuêre. 437.b. 446.b
Ariani cum Meletianis communiter clerum insectantur, licet alioqui inter se discordes. 637.a. &c.
Ariani Meletianis illis accedentibus, de integro sua dogmata instaurant. ibid.b
Ariani & Eunomiani, dum inter se dissident, multis dant occasionem ad ecclesiam se recipiendi. 765.a
Arriani dicti à Cōstātino Porphyriani. 331.b
Arriani pelluntur ab Ecclesijs. 435.b. eorum secta per quos refloruerit 467.a
Armenia maior posteà dicta Persarmenia. 867.b. à Philippo vt prodita Persis. ibid. vt eius regionis christiani se Iustino subiecerint. ibidem.
Armenia minor paret Romanis. ibid.
Armeni vt in Christum crediderint 625.b
Arsacius confessor sub Licinio monasticam colit vitam. 677.b. praedicit terraemotum Nicomediae. ibid. extinctus inuenitur. ibid. eius miracula. ibid.
Arsacius creatur Episcopus Constantinopolitanus. 779.b. non diu post moritur. 782.b
Arsacius substituitur Chrysostomo exuli 461.b obit. 462.a
Arsenius monachus 421.a
Arsenius lapsus in graue crimen, ne puniatur ab Athanasio, latitat 638.b. &c. cum Athanasius fingitur occidisse 639.a. interim mirè occultatur ab Athanasij calūniatorib. ibid.
Arsenius ab Athanasio viuus ostenditur. 641.b
Arsion Monachus. 735.
Athanasius celebris est in concilio Niceno 325. b. 518.b. fugit, ne creetur episcopus 654.b. succedit Alexandro, ibid. 337. b. Puerulus puerorum episcopus aliquot pueros baptizat ibid. 635.a
Artemius dux militum pro pietate à Iuliano necatur. 552.b
Artemon negat Christum Deum 97.b. eius haeresis quos habeat errores 98.b
Asclepas Gazae episcopus fugit Romam. 654.a à Iulio restituitur ibid.
Asclepiades epis. Antiochenus 105.b. moritur. 110.b.
Asisius monachus ibid.
Asterius Arianus 350.a
Asterius sophista scribit Arianis consentanea. 647.b. interest concilijs ibid.
Asphalius presbyter fautor Aetij 675.b
Aster martyr 118.b
Asterius senator laudatur 130.a. & seq.
Athalarichus (alij legunt Athanarichus) Gothorū Rex dirè persequitur suae gentis Christianos 741.b
Athanaricus Gotthus cum omnibus suis se dedit Theodosio 435.b. moritur. 436.a
Athanasius educatur ab Alexandro. 516.a. fit eius scriba 635.b. quem ludum puer luserit. 516.a. succedit Alexandro. ibid. 337. b. eius laudes 513.b. ab Arianis alijsq́, per calumniam defertur ad Constantinum. 325.b. à quo Constantinopolim accersitus se purgat, & suae sedi commendatus ab eodem restituitur. ibid. 638.b
Athanasius rursus falsò ad Constantinum multorum criminum defertur 516.b. 640.b. vocatur

catur ad Concilium Cesarea Palestina, sed non venit 516. iubetur ire ad Concilium Tyri 517. a. eò venit, ibid. calumniam de Arsenij manu ipsi intentatam, item de muliercula oppressa mirè confutat 517. b. &c. 641. a & tamen vix necem euadit. 518. b

Athanasius mire infestatur ab Eusebio Nicomediensi 346. a. b. in synodo Tyri egregie se tuetur 347. b. &c. damnatur ab illa synodo 348. a. iniquè in illum illic gesta 641. a. Orat Constantinum vt eius concilij acta examinentur 644. a. eripitur manibus. Arianorum 518. abit ad imperatorem. ibid. Treuiri exulare iubetur 349. a. 645. a. quãdiu latuerit Treueri. ibid. quæ de Arij morte scripserit 645. &c. eius exilium acerbe fert populus Alexandrinus, qui eius reditum sollicitant 350. b. 645. b. fretus literis Constantini Iunioris Treueri redit Alexandriam 352. b. 519. b. 649. b. ab omnibus cupide excipitur 353. infestos apud Constantium habet Eusebianos 650. fugit ad vrbem Romam ad Iulium Pontif. 357. a. 521. a item ad Constantem Imp. ibid. à Constantio reuocatur 527. b. redit Alexandriam reuocatus. ibid. 358. a. iubetur occidi 528. b. iterum fugit & quomodo euaserit. ibid. 359. b reuocatur literis Constantij 365. a. redit Alexandriam 369. Alexandriæ Synodum cogit 667. b. variis etiam per Aegyptum 369 b. iterum se fugæ mandat. 668. b. Ariani Episcopi circiter 30. Antiochiæ contra eum conueniunt, & quæ contra eum scripserint. 671. a damnatur in Synodo Mediolanensi à multis. ibid. b. defenditur in synodo Mediolanensi à Paulino &c. 375. b. scripto irridet fidei formulam ab Vrsacio &c. Arimini lectam. 377. a redit Alexandriam 391. b. 408 a. eius apologia 394. a. Quæ scripserit ad Afros de Concilio Ariminensi. 536. b.

Athanasius quæ scripserit de Arianorum in synodo Nicena versutia 500. a. &c. item de Arij morte 507. b. Frumentium Episcopum creat, & mittit ad Indos conuertendos 513. b.

Athanasius in synodo Antiochena ab Arianis exauthoratur 651. b. intruso Gregorio abit Romam. ibid. excipitur beneuolè ab episcopis. ibid. restituitur à Iulio Romano Pontifice 654. a fugit, minas Cõstantij veritus. ibid. b. mittuntur Romam tres contra eum Episcopi, nihil impetrant 655. a. reuocatus à Constantio cum literis Iulij papæ venit ad Constantium 665. a. non vult communicare Leontio Ariano Antiochiæ episcopo. ibid. Constantio petenti vnam Alexandriæ pro Arianis Ecclesiam quid responderit. ibid. deponit Arianos, substituit Catholicos episcopis 66[illegible]. a. ab Episcopis humaniter excipitur ibid Episcopos quinq; & tres presbyteros mittit ad Constãtium ibid. accersitus à Constantio non venit 672. a. effugit militũ manus. ibid. habuit Prophetiæ gratiam ibid. proditus ab ancilla fugit. ibid. in flumine nauigans illudit se insequentes ibid.

Athanasius ab Arianis dicitur magus. ibid. quæ ethnicis ipsum irridentibus prædixerit. ibid. &c. diu latitat apud pudicam & valde formosam virginem 696. b. apparet Alexãdriæ præter omnium expectationẽ. ibid. redduntur ei Ecclesiæ. ibid. 697. a. cogit Concilium & quæ ibi decreta sint. 701. b. iterum iubetur exulare 703. a. it ad Iouianum Imper. 716. a. restituitur ab illo. ibid.

Athanasius persequẽte eum Iuliano fugit 400. a. persequentium manus miro modo euadit. ibid. à Iouiano restituitur 408. a.

Athanasius latitat in paterno monumẽto 417. a. restituitur functioni suæ. ibid. restituitur à Iuliano 546. a. ab eodem cædi iubetur. 548. b.

Athanasius Iuliani persecutionem nubem vocat. ibid. mirabiliter cædẽ à Iuliano intentatam effugit ibid. latitat Alexandriæ. ibid.

Athanasius iussu Valentis iterum cogitur exulare 721. a. sed id Alexandrini non permittunt. ibid at ille in patris sui monumento latuat. ibid. b. à Valente iubetur ad suam sedem redire. ibid. b. eum Ariani metuunt. ibid. eo viuente persecutionem Valentis Aegyptus euasit. 722. a

Athanasius cum synodo scribit Iouiano Imperatori 557. a. eũ de recta fide instituit. ibid. migrat ad Dominum 419. a. 567. b. 725. a

Athanasius alter Episcopus Alexandriæ 836. a

Atinous seruus Atriensis Adriani 6[illegible]. a quantopere ab Adriano cultus. ibid. & eius metu etiam ab alijs ibid.

Attalus martyr egregius 81. a

Attila Rex Schytarũ quæ gesserit 802. a. eius res scripsit Priscus rhetor ibid.

Attalus occupat tyrãnidem 788. b. quæ Senatui Romano promiserit. ibid. quid de Africa falso sibi persuaserit. ibid. a. vt Honorium ne consortem quidem Imperij habere voluerit. ibid. deponit Imperij insignia. ibid. Atticus succedit Arsacio Cõstantinopoli 78. b. qualis is fuerit 783. a.

Atticus creatur Constant. Episc. 462. a. eius prudentia 465. b. studiũ. ibid. eius conciones quales fuerint. ibid.

Atticus Episcopus Constantinopolitanus Ioãnis Chrysostomi nomen in album Episcoporum refert. 477. a. eius liberalitas in egenos. ibid. disertus est in nominibus imponendis. ibid. b. tolerat conuentus Nouatianorum. ibid. quid de Nouato & Nouatianis senserit. 478. a. mortẽ suã præsciuit. ibid. obit. ibid.

Audas Episcopus apud Persas trucidatur. 598. b.

Audæus Sirus noua fingit dogmata. 561. b

Audiani hæretici 561. b. eorum flagitia & errores ibid.

Augustulus postremus Romæ Imper. 817. a.

Auitus octo mensibus imperans peste perit. 812. b.

Aurelianus præficitur imperio. 137. b. eius p̃clarum contra Paulum Samosatenum iudicium 139. b. diuinitus flagellatur, dum Ecclesiæ persecutionem intentat. ibid. cæditur 286. a.

Aurelius Verus & Lucius fiunt Imperatores. 63. b

Auxentius Addæ Persæ filius vir insignis. 759. b

Auxentius Mediolanensis Episcopus struit insidias Martino 660. b

Auxentius Mediolanensis, quid de Dei filio & spiritu sancto senserit. 727. b. moritur. 728. b.

Auxentius Episcopus Mediolan. Arianus. 558. b. in multis Concilijs abdicatus. ibid.

B.

Babilas præficitur Ecclesiæ Antioch. 113. b. moritur in vinculis 116. a. eius reliquiæ transferuntur in Daphnen, inde rursus Antiochiam iubente Iuliano 403. a. 549. a 708. b

Bacchus quàm scelestus 799. a

Bacchus Episcopus Corinthiorum. 94. b

Baptizati qua olim veste induebantur 446. a

Baptismus ab Eunomianis deprauatus 447. a

Baptismũ non in Trinitatẽ, sed in Christi mortem dandum qui docuerint 730. b. quid de tali baptismo senserit Sozomenus. ibid.

Bararanes Rex Persarum excruciat Christianos 472. b. bellum gerit aduersus Romanos. ibid. &c.

Barbas fit Arianorum Constantinopoli Episcopus 467. a

Bardesanes vir doctissimus, quæ scripserit 75. b. quos errores habuerit. ibid.

Bardesanes autor sectæ. 662. a

Barsanuphius insignis monachus, eiusq; vita admiranda 859. b

Barses monachus creatur Episcopus solum honoris causa 738. b

Barses Episcopus Edessenus valde illustris 564. eius præclare gesta. ibid. & seq. lectus eius miraculis claret 565. a.

Basilias pauperũ domicilium à Basilio Magno extructum. 739. a

Basilides hæreticus existit. 58. b

Basilides martyr 103. a

Basiliscus mittitur cum exercitu contra Genserichum. 817. a. pulso Zenone arripit Imperium 827. a. eius literæ circulares ad omnes Episcopos, quibus damnat Leonis papæ epistolam & Synodũ Chalcedonensem. ibid. &c. ijs litteris iubet Episcopos omnes subscribere 828. a. qui Episcopi illis subscripserunt. ibid. rursus alias scribit literas pro Concilio Chalcedonensi, earumq; exemplar 829. b. cum vxore & liberis trucidatur 830. a

Basiliscus quidã ex Cæsare fit episcopus 827. b

Basilius Magnus eiusq; historia breuis 425. a familiaris est Ioanni Chrysostomo 450. b Gregorij Theologi sodalis est 72[illegible]. a. quibus disciplinis adolescens se tradiderit. ibid. propugnat Nicenam fidem. ibid. multa constituit monasteria in Ponto. ibid. in Ponto viuit vitam cũ monachis seueram. 722. a. eius è Cæsarea discessũ indignè fert populus, nec vult suo communicare episcopo Eusebio ibid. redit Basilius Cæsaream & inanes fiunt conatus Valentis & Arianorum. ibid. obtinet sedem Cæsareæ 723. a. ingenti constantia contemnit minas Valentis. ibid eum Valens alloquitur & laudat. ibid. non diu post iubet exulare, sed frustra. ibid.

contemnit Valentis impia iussa 566.b. &c. arcessitur à Valente.ibid. cõcionatur coram illo in templo 567.a. irridet cocum Valētis. ibidem.
Basilius Ancyranū exautoratur 686.b. quæ illi obiecta crimina, ibid.
Basilius presbyter & martyr 701.a
Belissarius dux Romanorum pugnat contra Persas 851.a. item contra Scenitas. ibi. it cõtra Vandalos & capit Carthaginem, 853.a quæ spolia ex Africa reportarit. ibid occupat Romam sine pugna 854.a. eandem à Totila occupatam recuperat. 855.a
Beniuolus scribarum præfectus non potest vllis promissis persuaderi à Iustina, vt legem iniquam condat. 752.a
Beniamin monachus 734.a
Benus monachus 732.b
Berillus episcopus Bostræ, quæ ediderit 110.b labitur in hæresim, sed resipiscit 114.b
Besas martyr 118.b
Biblidis prius lapsæ resipiscētia, & insigne martyrium. 78.b. & 92.a
Bitus Episcopus 738.a. quæ de illo visio oblata fuerit Constantino Magno. ibid.
Byzantiū à Constantino Romæ æquatur 625. a mirificè amplificatur. ibid.
Blandina martyr insignis 78.a. 80.a. 81.b
Blastus hæreticus 89.a
Bonifacius Romanus Pontifex 469.a
Bretannion Episcopus Scythiæ Valentem & Arrianos coarguit 176.b
Britannio Episcopus Scytharū 726.b. non vult Valentis subscribere errori. ibid. eum populus sequitur ibidem. à Valente solum vertere iubetur. ibid. reducitur inde. ibid.
Britannio tyrannus 369.b
Britannio à militibus declaratur Imperator. 667.b. proditur ab exercitu & supplex à Constantio veniam impetrat 371.a. 668.b priuatus viuit. ibid. 371.a
Buddas hæreticus 342.b. perit. ibid.
Burgundiones omnes fabri lignarij 480.a. infestātur ab Hunnis. ibid. creduut in Christū & Hunnos superant. ibid.
Busiris horrenda fert supplicia 700.b. redit in viam. 701.a

C.

CAbades Rex Persarum 851.a
Cabaones præfectus Maurusiorum, licet infidelis, vt vicerit Vandalos 852.a
Cælestinus Romanus Pontifex 794.b. 469.a. aufert ecclesias Nouatianis. ibid. eius diuina epistola ad Nestorium recitatur in synodo Ephesina 794.b. ab Episcopis synodi Ephesinæ vocatur pater ipsorum sanctissimus. ibid.
Cæsarea prius dicta Maza 695.a
Caius Tiberij successor, vt afflixerit Iudæos. 22.a. & seq.
Calandio fit Episcopus Antiochiæ 830.b. relegatur in exilium. 835.a
Calixtus fit Romanus Pontifex 110.b. moritur. ibidem.
Calixtus vir spectabilis 802.b
Callinicus præfectus Ciliciæ iniquè in crucem actus. 859.b
Caluariæ locus ab ethnicis obrutus 623.a. Veneris fanum illic conditum, ibid. vt sit à christianis repertus. ibid.b
Candidus quæ scripta ediderit 97.b
Canones Nicēni seruandi 782.a. ab hæreticis illis contrarij compositi respuendi. ibid. imò condemnandi. ibid.
Carpocrates hæreticus 59.a
Carus cum filijs imperat 140.a
Castor Agrippa scribit in Basilidem 59.a
cathedra Iacobi Apostoli diutissimè seruata reuerenter 131.a
catholici quidam linguis excisis æquè vt ante loquuntur 851.b. duobus cur ea gratia ablata. ibid. 852.a
Celandion fit Alexandriæ antistes. 61.b. decedit. 70.a
Cellia à cellis monachorum sic dicta 736.b eius loci monachi quo viuant ritu. ibid.
Cephas à Paulo reprehensus quis fuerit 16.a
Cerdo fit episcopus Alex. 45.a. moritur. 56.b
Cerdon hæreticus quid docuerit 61.a.b
Cerinthus hæreticus quid docuerit 49.b
Chæremon episcopus decrepitus cum vxore fugiens incertum vbi manserit 119.b
Chalcedon accepit ius Metropolitanum 825.b
Chosroes Persarum Rex bellū gerit contra Iustinianum 855.a. quæ loca vastauerit. ibid. perstringitur ob sua scelera 856.a. frustra oppugnat Ecclesiam. ibid. abit cum ignominia. ibid.b. frustra item Sergiopolim tentat. ibid. fertur tandem baptizatus, ibid. eius superbia lib. 5. Euag. cap. 14.
Chosroes expugnat Daras 870.b. inuadit Armeniam. ibid. profligatur. ibid. Melitinam vrbem inflammat, multisq; suis desideratis aufugit 871.a. eius thesaurus diripitur. ibid. miserè perit legemq; scribit de non inferendo Romanis bello. ibid.
Chosroes iunior fugit ad Mauritium. 881.b. ab eo humanissimè tractatur cum suis. ibid. in regnū suum eius ope restituitur. ibid. mittit crucem admodū pretiosam Gregorio episcopo. 882.a. quæ alia dona miserit Sergio martyri gratitudinis ergo. ibid.b. quanti illum martyrem fecerit, ibid. vt idem martyr illi apparuerit. ibid.
Christi nomen, cui propriè conueniat 6.a
Christi nomen, quàm honorificum Prophetis fuerit. 5.a
cur antiquis temporibus parum cognitus fuerit. 3.b
Christus cur homo factus. 579.a. cur mortuus. 311.b. cur resurrexerit. 312.a. qualis sacerdos 6.b
Christus quando baptizatus 12.b
Christus quandiu prædicarit. ibid. quando natus. 4.b. &, 8.b. vt olim priscis temporibus apparuerit. 2.b. & seq. epistolam scripsit Abgaro. 856. a. ea quid Edessæ contulerit. ibid.b.
Christianus quis sit 7.b
Christiani vbi primum sic dicti 21.a
Christianorum recens quidem nomen, sed antiquissima religio. 7.a
Christiani prædicantur ab ethnicis. 175.a
Christiani primi apud Alexandriam, vt vixerint. 27.a
Christiani quando ab ethnicis imperatoribus humanissimè habiti 143.b. ijs admodū charì. ibid. quando persecutionem passi 144.a.b à Barbaris humaniter accepti. 225.a. diuinitus monentur Hierosolymis excedere. 36. b. in Gallijs dirè affliguntur. 76.b. quidam deficiunt. 77.b
christiani multi à Christo deficiunt. 118.a. multi varijs modis in solitudine pereunt. 119.b
christiani innumeri sub Diocletiano metu deficiunt à fide. 125.a. Alexandriæ dum gentilium statuas, &c. palam irrident, ab ijs crudeliter necantur. 697.b. sub Sapore dirè vexati, excruciati, cæsi. 630.a. &c.
christiani, & in ijs sacerdotes et virgines, quæ horrenda mala ab ethnicis sub Iuliano perpessi sint. 547.a. &c.
Chrysanthus creatur Nouatianorū episcopus. 467.b. qualis ante episcopatum fuerit. 469. b inuitus fit episcopus. ibid obit. ibid.
Chrysaphius aurum petit à Flauiano pro episcopatu. 806.a. quid ab eo acceperit. ibid. eius fraude Flauianus deponitur iniquè. ibid.
Chrysargyrū cuiusmodi tributū fuerit. 842.b
Chrysopolis statio in capite Bosphori. 477.b
Circesium vrbs. 868.b
Claudianus Poeta. 802.b
Claudius biennio imperat. 137.b
claui Christi inuenti. 339.a
claui Christi partim in Constantini Galea, partim in fræno equi eius admiscentur 510. a. 339.a.
claui crucis Christi vt à Constantino vsurpati. 624.a
Clemens Alexandrinus Pantæni auditor 87.b quæ conscripserit 106 a epistolam ad Hebræos probat esse Pauli. ibid. b. & 107.a
Clemens tertius Romanus episcopus 36. a. succedit Anacleto 43.b. eius ad Corinthios epistola. ibid. mors 53.a. fertur Græcè vertisse epistolam ad Hebræos 54.b. quæ scripta illi falso attribuantur 55.a.
Cleophas frater Iosephi 43.b
clerici quâ iam olim gauisi sint immunitate. 192.a. & 610.b
clerici à Constantio & Constante eximios honores & immunitatem adepti 663.b
clerus, lege lata à Constantino ex vectigalibus ciuitatum sustentatur. 695.b.
clerus quantus olim Romæ 121.a
Cœlesyria tardius in Christum credidit 739.a eius regionis monachi inuisi incolis & dira perpessi ibid.
cœlibes puniti olim apud Romanos 610.b. vt à Constantino Magno etiam priuilegijs aucti. ibid.
cometa maximus Cōstātinopoli 768.a. 452. quid portenderit ibid.
Commentiolus dux cædit Persas 881.a. capit Ocbas arcem munitissimam ibid.
Commodus fit Imperator 86.c. obit 97.b.
concilia multa habita in Ægypto 617.b
concilium Antiochenum 543.b. in eo quid abiurare coacti sint episcopi ibid.
concilium Antiochenum ab Eusebianis habitū. 651.a. in excidium Nicenæ Synodi. ibid. quæ illic fidei formula edita. ibid. b. rursus alia. ibid. ei synodo nec Romanus Pontifex, nec Italiæ episcopi, &c. interfuerunt. ibid. nec Maximus Hierosolymæ episcopus. ibid.

concilium Antiochenum sub Ioviano 715.b cōfirmat synodi Nicenæ decreta. ibid. eius concilij epistola ad Iovianum. 716.a

concilium Ariminense. 533.a 664.b 678.b eius epistola ad Constantinum. ibid.b item altera ad eundē. 534.b eius concilij litera ad Constantium. 679.b item qui secundò scripserint episcopi ad Constantium ipsos differentem. 681.a episcopi non respondente Constantio domum abeunt. ibid. vt primo quidem suffragati sint concilij Niceni decretis ibid. deinde fraude circūventi formula fidei diversa subscripserint, vt quidam aiebant. ibid.b

concilium Antiochense quos episcopatu abdicerit. 538.a formula fidei illic edita à quibus non approbata 536.a. episcopi catholici, quæ illic deciderint. 537.a

concilium Cæsareæ Palæstinæ. 640.b

conciliū Calcedonense indicitur. 806.a habetur in tēplo Euphemiæ martyris. ibid.b quæ ibi sint gesta. ibid. propter eius concilij decreta & acta qui tumultus excitati. 810.b &c. in eo concilio actorum & decisorum epitome. 817.b

conciliū generale Constātinop. primum 490.b 581.a. in eo CL. Episcopi. 7. 8.a. episcopi insignes. 581.a Nectarius constituitur Constantinopol. episcopus. ibid. 749.a Decreta. 581. approbantur decreta Nicena. 748.a permulti ex episcopis æstate proxima reversi Constantinopolim quid scripserint ad Episcopos Romæ congregatos. 581.b

concilium provinciale Constantinopol. contra Eutychetem. 797.b

concilium V. œcumenicum indicitur Constantinop. 861.b qua de causa indictum. ibid. quæ in eo actitata. 862.a &c.

concilium Ephesinum primum. 794.b quæ illic acta. ibid.

concilium Ephesinum II. 798.a ei præest Dioscorus. ibid. qui episcopi interfuerint. ibid. quæ illic gesta ibid.

concilium Gangrense. 660.a

concilium Hierosolymitanum. 666.a eius pro Athanasio epistola ad Aegyptios. ibid.

concilium in Illyrico habitū. 559.b decreta et fidei expositio ibi edita. 560.b item eius concilij libellus synodicus sive epistola synodica de fide ad Asianos. ibid.b &c.

concilium Lampsacenum. 718.a quæ ibi decreta. ibid.

concilium Mediolanense. 530.a 671.b Athanasius ibi condemnatur, sed quidam episcopi contradicunt. ibid. iubentur exulare. ibid.

concilium Melitinense. 687.b

concilium Nicenum & qui interfuerint. 618.a. eius episcopi quidam invicem se accusant apud Constantinū, &, vt ab eo tractati sint. ibid.b vt episcopi quidā inter se dissenserint. ibid. etiam Philosophi ethnici cur eo accersiti. 619.a vt episcopos irriserint. ibid. vt episcopi admodu maturè Arij dicta excusserint. ibid.b

concilij definitio. 620.a &c itē canones. 621.b Nicena decreta approbantur. 748.a

concilia multa ab Arrianis contra Nicenū fabulis similia habita. 536 b. & seq. in ijs diversæ fidei formulæ editæ. ibid.

concilium ab Arianis Niceæ Bythiniæ indictū admirabili terræmotu impeditur. 539.a

concilium apud Niceam (alias Nicam) Thraciæ ab Arrianis coactum. 535.a vt catholici episcopi dolo & vi circumventi sint. ibid. quidam proscripti. ibid.

cōcilium Romanum nonaginta episcoporū sub Damaso. 535.b 727.b. eius concilij epistola ad Illyricos episcopos de synodo Ariminensi, &c. 536.a exempla ad Illyrij episcopos. 727 b. item aliud sub eodem. 729.b

concil. Sardicense 522.a 655.b qui in eo episcopi. 522.a 656.b. nolunt ad id accedere Orientales nisi excludatur Athanasius. 655.b episcopi Orientis Iulium Papam & alios Occidentis episcopos abdicant. 656.a Occidentales contrà episcopi Athanasium, &c. defendunt, & Orientis episcopos multos abdicant. ibid. Athanasius adest, sed eius accusatores se subducunt. 522.a eius concilij epistola ad episcopos omnes. ibid. &c. ea Ariani perstringuntur, Athanasius defenditur. ibid. b & seq. quos episcopos concilium deposuerit 525.a. fidei dogmata quæ explicuerit vel exprompserit. ibid.b &c. fidei formulā qualem ediderint, eiusq; facti rationem scribunt ad Iulium Papam. 656.b

concilium Seleuciæ. 539.a 664.b 683.b episcopi in duas partes distrahūtur. ibid. & reliqua concilij gesta. ibid. &c. Acaciani quæ illi moliti sint nō rectè. 68 .a.b. aliquot episcopi abdicati. 685.a Episcopi in eo centum quinquaginta. 639.b

concilium Sirmij coactum. 669.b tres discrepātes fidei formulæ illic conscriptæ. ibid.

concilium Tarsi ab episcopis synodi Tianeæ indicitur. 721.a illud Valens hortatu Eudoxij Ariani minis dirimit. ibid.

concilium Tianen. 720.b. recitantur ibi literæ Liberij. ibid.

concilium Tyri. 6 0.b quæ ibi contra Athanasium iniquè gesta. 6 1.a &c.

confessio, q̄ fit sacerdoti, minuit peccata. 75 . b

conscientia bona firmū in adversis præsidium. 781.b

Constans à Constātio episcopos vult mitti, qui respondeant de Athanasij, &c. abdicatione. 655.a vi: mittit tres & quā versutia sint vsi vacuiq; remissi ibidem. eius in fide catholica constantia. 664.a. erga ecclesias instaurandas, amplificandas, & extruendas studium. 663 b. minatur bellum Constantio, ni restituat Athanasium. 364.b 526.b 663.a occiditur à Magnentio. 667.b

Constātia Constātini soror vxor Licinij. 520.b 6 2.b caso Licinio, vt habita à Constātino. 520.b apud eam presbyter Arianus Arium defendit. ibid. quid moriens ipsa Constātino dixerit. 643.a presbyterū commendat Constantino. 520.b obit. 245.a

Constantinopolis construitur, & secunda Roma dicitur. 358.a 624.b. 625.a. rebus omnibus abundat. 418.a. miru modo illustrata. 624.b 625.a. excellit Romam. ibid. fidei incrementa in ea. ibid.

Constātinopolis quatriduano incendio immanissimè vastatur. 815.a

Constantinus puer adhuc versatur in aula tyrānorum. 199.a patrem habet Constantiū. 199.b corporis & animi dotes. 201.b insidijs appetitus fugit à tyrannis ad patrem. 202.a ab exercitu Augustus salutatur. ibid.b divinitus accipit imperiū. ibid. Barbaros & Britannos domat. 203.a In Britānia Imp. declaratur. 318.b vnius Dei cultum amplectitur. 203.b videt crucem in cælo. 29 .a 319.a. 506.a. Christus ei apparet mandatque de crucis signo fabricando. ibid. in omnibus illius locis eius crucis descriptio itemq; labari 204 b in galea quas literas semper gestarit. ibid. crucis signum semper voluit ferri ante exercitum. 204.b & 213.b 315.a 606.b percunctatur ex Christianis, quis Deus sit, qui illi apparuerit. 20 .b qua occasione falso dicatur factus christianus. 607.a vbi primū in Christum crediderit. ibid.

Constātinus fundit acies Maxentij. 206.a 608 a eumq; opprimit. 175.b 319.a Romam cunctis applaudentibus ingreditur. 176.a. crucis signū collocat vrbis loco celeberrimo. ibid.b edictum Licinio pro christianis promulgat. ibid.

Constantinus & Licinius potestatem faciunt cuilibet, quem velit Dei cultum sectandi, 189 a. iubet christianorum Ecclesijs possessiones suas restitui. ibid.

Constantinus M. pacem præstat ecclesiæ 489.b sarcit leges. ibid. iubet honorari sacerdotes. ibid. item vincit Licinium & solus imperat. 608.a

Constantinus Licinium vincit crucis maximè vexillo, quod militibus 50. servandum & gestādum ante exercitū dederat. 214.b eius in victos misericordia 216.a. cōmissurus prælium ad preces se totū confert. ibid leges pro Christianis promulgat. 217.b item de religione Christiana. 218.b

Constātinus vetat, ne idolis sacrificetur 223.a templa iubet augeri ibid. eius litera ad Eusebium. ibid.b. itemq; alia eius litera de cultu deorum ibid. sinit ethnicos frui pace. 225 b signat vultum cruce. 231.a se depingi facit cum cruce. ibid. ab omnibus mirificè amatur et prædicatur. 207.b quā coluerit episcopos. ibid. largitur multa ecclesijs. ibidem. itemq; pauperibus. ibidem. interest episcoporum concilio. 208.a. illi Christus sæpe apparet & hostiū insidias aperit 209.a. eius pietas. 319 a. extruit templa 319.a delubra gentiliū demolitur. ibid. ritus gentiliū delet. 348.a eius edictū de colendo Deo. 608.a. restituit Christianos à tyrannis dānatos. ibid. Christianos præfi it officijs publicis. 609.a flagitia quædā nefaria tollit. ibid. domat Sarromatas & Gotthos ibid.b ecclesijs et clero certū vectigal distribuit. ibid arma militum vult crucis effigie signari. ibid.

Constantinus Constātinopoli in honorē martyrum templa permulta extruit. 243.b idololatriam inde omnem profligat. 243.a crucem pretiosissimam in ipso palatij aditu collocat. ibid. eius litera ad Macariū de templo apud quercum Mambre ædificando. ibid.b idolorū tēpla & statuas vbiq; diruit. 244.b

Con-

Constantinus secum fert ædem portabilē. ibid. item sacerdotes & diaconos 610.a. Iubet se riari die Dominico & sexta feria. ibid. Veneratur crucem, & eius signo suam imaginē vbiq; inscribi iubet. ibid. Libidinosos concubitus vetat. ibid. cælibes & virgines vt priuilegijs honestarit: clericos vult esse immunes. ibid. permittit à iudicibus ad clericos prouocare. ibid. vult Conciliorum decreta esse firma ibid. ciues Romanos quos habendos decreuerit 611.a. Scribit Antonio Monacho. 613.b

Constantinus milites suos quando & vt precari voluerit 25 .b. & 255.a. Paschatis festum vt coluerit. ibid. festos martyrum dies à suis vt obseruari iusserit. ibid.b Legibus cauet, ne immoletur idolis. ibid. Leges de infœcundis, & alias quasdam corrigit 256.a. Nō vult Christianos Iudæis seruire. ibid.b

Constantinus multos magnis beneficijs & honoribus afficit 251.a. quartam tributorum partem remittit omnibus. ibid.b iudicijs pecuniarijs conuictos vt subleuarit. ibid. donat Schytas & Sauromatas. ibid. & seq. legatos Barbarorum cum præclaris muneribus ad se missos magnificè donat. 252.a

Constantinus acceptis à Persarum Rege muneribus cum eo fœdus init 252.b. ei literas scribit. ibid. commendat illi Christianos Persidis 253.b. qua effigie in nummis & picturis voluerit se exprimi 254.a. quas preces in palatio dixerit. ibid. Dominicum diem & sextam feriam iussit coli. ibid.b

Constantinus Cæciliani Carthaginen. Episcopi causam à Meltiade in concilio vult decidi. 190.b conuocat iterum Episcopos ad Synodū Arelatensem 191.a. quæ dederit Ecclesijs Africæ. ibid.b vult coerceri hæreticos. ibid. clericos iubet esse immunes 192.a perimit Licinium 19 .a. quot annis in vita & imperio fuerit 196.b. quam auxerit imperium. 197.a. & b

Constantinus M. scribit Alexandro & Ario. 323.a 227.b

Cōstantinus per literas obiurgat Alexandrum & Arium 617.b. mittit ad eos Osium. 618.a indicit Synodum Nicęæ 232.a. 325.a. 498.a. 618.a. eius erga Episcopos illos reuerētia. 325.b 498.b. quibus vehicula & iumenta præbet 232.a itemq; cibos in Synodo 233.a. adest Synodo, eiusq; oratio ad synodum 233.b 499.a. 619.b. redigit Episcopos in concordiam 23 .a. non vult iudex esse sacerdotū. 618.a. omnes Episcopos excipit conuiuio 23 . b 622. afficit muneribus. 23 . quantum tribuerit patribus Nicenis 331.a. quàm honorificè synodi Episcopos tractarit 504.a. vt eorum sit osculatus vulnera. ibid. eius liberalitas in clerum, virgines & viduas. ibid. Episcoporum libellos accusatorios non lectos comburit. ibid.b. eius insigne dictum de Episcoporum non propalandis criminibus. ibid. eius ad Episcopos epistola de extruendis ecclesijs. 508.b item alia de sacris libris conscribendis. 333.a rursus alia ad Macarium Episcopum de templo supra Christi sepulchrum construendo 509.a illud templum vult reliqua omnia pulchritudine superare. 334.a 509.b eius epistola ad Nicomedienses contra Eusebium & Theognidem 511.a. scribit ad Ecclesias de synodo habita 235.a. 329.a 502.b. eius oratio ad Episcopos digressuros. 236.b

Constantinus à Concilio rursus scribit Aegyptijs adhuc tumultuantibus 237.a. templū Hierosolymæ eximium construit. ibid.b scribit Macario Episcopo Hierosolymæ. ibid. duo alia templa in Bethleem & monte Oliuarū ædificat 241.b. matrem suam Helenam & viuam & defunctam, vt honorarit 242.b.

Constantinus Episcoporum decreta quanti fecerit 256.b. quæ dona ecclesijs contulerit. 257.a. Virgines Deo dicatas, vt coluerit. ibi. eius studium & conciones. ibid. attentio ad sacras conciones 258.a. codices describi vult Eusebij cura 259.a. Quid de Ario senserit. ib. eius epist. ad Alexandrinos 329.b. eorū celatores vult necari. ibid. scribit Ecclesijs. ibid. Arium proscribit & libros eius iubet exuri sub graui pœna 620.b. quæ contra Arium & Arianos scripserit ad episcopos & ciuitates. ibid. quæ ad ecclesias de Nicenæ Synodi decretis scripserit 622.b

Constantinus M. Eusebium Pamphili hortatur ad instauranda templa 333.a. scribit acriter contra Arium & Eusebium Nicomediensem 33 .b

Constantinus M. quid de seruādo Paschate scripserit 443.b

Constantinus scribit Antiochenis 247.a. non vult infringi canonem de non transferendis Episcopis ibid.b. laudat Eusebium ob recusatum Antiochiæ episcopatum 248.b. scribit ad Synodum Antiochenam 249.a. eius dictum contra hæreticos ibid.b

Constantinus bellum moturus Persis, tabernaculum instar Ecclesiæ secū ducturus est 264.a. facit cum Persis pacem & fœdus. ibid. b. templum Apostolorum eximium extruit. ibid.

Constantinus M. deuincit Sarmatas & Gothos 339.b. Ecclesiam sibi confici vult placatidem 340.a scribit Ario 3 5.a. minatur Athanasio 346.a. eum amat & commendat Alexandrinis 346.b. vt filios crearit Cæsares 351.b

Constantinus iubet Caluariæ locum repurgari 623. a templum illic magnificè construit. 62 .a item permultis alijs locis ibid. b. Byzantium Romæ æquat 625.a. diuinitus admonitus magnificè eam vrbem amplificat. ibid. nouā Romam appellat. ibid. Senatum ibi instituit eiq; maximos decernit honores ibid. quercū Mambre ab idolomania repurgari, & tēplo cohonestari iubet 626. à. idolorum statuas & delubra vbique demolitur 627.a. &c.

Constantinus simulachra ænea gentilium iubet Constantinopolim ad vrbem exornandā conuehi. ibid sub eo dilatatur Christiana religio 628.a. &c. Scribit Sapori pro Christianis 633.b. Vult ne Athanasius quemq; aditu Ecclesiæ prohibeat, sed id male persuasus ab Arianis 638.a. Athanasium falsò accusari videns, eum honorificè Alexandrinis commēdat. 639.a. iubet dedicari templum Hierosolymæ 642.b

Constantinus presbyterum Arianum à Constātia commendatum habet familiarissimum 643.a. reuocat Arium ab exilio ibid eum Episcopis examinandum mittit, id sibi minime sumens. ibid. b. eius littera ad Tyri Synodum 644.a. incitatur ab Arianis in Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum 645.a. neq; Alexandrinos, neque sanctum Antonium audit pro Athanasio deprecantes, & quæ illis scripserit contra Athanasium 646.a.b. quam contra hæreses legem sanxerit. ibid. filium Dei sentit patri cōsubstantialem esse 647.a. filijs partitur imperium 648.a. baptizatur Nicomediæ. ibid. Romæ & Constantinopoli largitur priuilegia. ibid. decedit è vita. ibid. eius laudes eximiæ & præclarè gesta. ibid. loculo aureo inclusum eius corpus transfertur Constantinopolim. ibid et eximius honos habetur, & tandē à Constantio regalibus celebratis exequiis tumulatur. ibid. eo superstite nemo ausus fuit Nicenam reijcere fidem 649.a. Athanasiū ante mortem ab exilio reuocauit ibid.b

Constantinus Iberibus mittit Episcopum 514.b. eius epistola pro Christianis ad Persarum Regem. ibid. signum crucis prædicat. ibid. itē Deum. ibid. &c. eius imperij amplitudo & subditorum erga ipsum beneuolentia 515.b. eius pro Athanasio ad Alexandrinos epistola fragmenta 516.b. fraude Arianorum deceptus iubet Athanasium venire ad concilium Cæsareæ Palæstinæ, vt se purget. ibid. item ad Synodum Tyri 517.a. eius epistola ad Synodum Tyri. ibid. templum Hierosolymis iubet ab episcopis illis dedicari celeberrimè 518.b deceptus ab Arianis Athanasiū Treuiris exulare iubet. 519.a. 349.b

Constantinus Nicomediæ baptizatur 265.b. 351.b. 519.a. Athanasium ab exilio reuocat. ibid. excusatur, quod fraude circumuentus Athanasium proscripsit. ibid. eius obitus. ibid b sui desiderium, honor corpori defuncto exhibitus. ibid moriens testamentum suum Ariano presbytero tradidit 520.b

Constantinus ab Arianis incitatus episcopos synodi Ariminensis vt tractarit 532.b. 536.b. &c. cogit Episcopos multos inuitos venire Nicæam Thraciæ 535.a vult haberi concilium Seleuciæ 539.a. eius synodi decem primarios Episcopos ad se euocat 5 0.a. ex ijs quosdam Ecclesijs eijcit 541.a. obit in Cilicia multum dolens, se fidem mutasse 545.a

Constantinus M. & eius liberi vt permiserint manere delubra gentilium 595.b

Constantinus quo tempore filios suos Cæsares crearit 259.b. celebrat dedicationem ædis martyrum Hierosolymæ 261.a. Synodū Tyri vult haberi 260.a. eius literæ ad eamsy odū ibid. plurimi Episcopi confluunt ad templum martyrum Hierosolymæ dedicandum 261.a. quibus donis templum illud ornarit. ibid.b. ægrè fert suas laudes 262.a

Constantinus distribuit filijs suis imperium. 262.b. per alios & per se optimè eos instituit. ibid. & 263.a. anni ætatis & imperij eius & optima semper valetudo. ibid. eius nimia humanitate quidam abusi. ibid.b. mori-

tur 266.a.lugetur ab omnibus.ibid.b. eius oratio funebris ibid transfertur Constantinopolim,& ab omnibus etiam defunctus mirificè honoratur,ibid.luctus ingēs Romæ ob eius mortem 267.b
Constantinus vbi sepultus 268.a.eius oratio ad sanctorum cœtum scripta 269 a. ostēdit multorum Deorum falsitatem 270.b.pro eius anima preces fiunt 268.a
Constantinus quidam in Britannia tyrannus inauguratur 789.b. occupat aliquot Galliæ loca.ibid.Constantem filium creat Cæsarem, & is Hispaniam obtinet,ibid. eum Constantinus Augustum facit 790.a. ambo fugiunt. ibid.
Constantinus Francos & Alemannos in auxilium vocat.ibid.b.abdicat se imperio, & fit presbyter 791.b.caditur ibid.
Constantinus multat Constantinopolitanos. 357.b.extruit Sapientiæ ædem 359. a. mittit Episcopos ad Constantem contra Athanasium 360. a.scribit Alexandrinis pro Athanasio 367.b. 368.a
Constantinus iunior,quo in honore Athanasiū habuerit 6.1.a.scribit pro Athanasio 35.b 520.a.6.1.a.moritur 35.a.521.a.6.1.a
Constantius Constantini Mag.Pater 199.b.est beneuolus erga Christianos,ibid.clementissimus in subditos, iisq; in re charus. 200.a. b. magnam pecuniæ vim à suis acceptam humanissime mox restituit.ibid. admirabili simulatione explorat aulicorum suorum animos, & à Christo deficientes à se reycit ibid. b. Deum agnoscit & pie colit 201.a. qualis eius familia fuerit.ibid. est summus Imperator. 202.b.habet multam sobolem.ibid.a. moriēs Constantinum instituit regni hæredem.ibid. eius illustres exequiæ ibid.
Constantinus celebrat nuptias 262. b. patris sui funus curat 265. a.quo tempore ipse & fratres eius Imperatores renuntiati sunt. 290.a
Constantius adimit Constantinopolitanis dimidiam frumenti partem 653.b. aliquandiu mansit in fide Niceni concilij,sed postea inde deflexit 664. a. ὁμοιούσιον non ὁμοούσιον recipit.ibid Athanasium reuocat 665.a. petit ab eo pro Arianis Ecclesiam ibid.b. quæ scripserit pro Athanasio Alexandrinis. ibid. b.&c.
Constantius aliquot catholicos episcopos rursus eijcit in exilium 668. a. conuocat Sirmij concilium contra Photinum 669.b. et Romā 671.a. Occidentis episcopos ad quæ inducere conatus sit, ibid.b.indicit concilium Mediolani ibid.Liberium relegat in exilium 673.b. scribit contra Eudoxium literas 675. b. qua fraude illi persuaserint Aetij fautores, vt Episcopos partim Seleuciæ iuberet conuenire. 678.b.
Constantius differt legatos concilij Ariminen. 681.a.vt afflixerit eos, quòd eo inuito domū abijssent.ibid.b.grauissima Ecclesiarum perturbatio & calamitas eo consentiente excitata 688.b.ab t è vita 691.b
Constantius parum constanti animo. 520. b. 530.a.54.a.ab Ariano presbytero incitatur in catholicos 530.a.&c.item in Athanasium ab Eusebio 520.b. &c. eius epistola ad Athanasium 528.a iubet occidi Athanasiū. ibid.b.amplissimum proponit præmium eius interfectoribus 530. a. est Arianus ibidem. cogit concilium Mediolanense, ibidem.ab Episcopis catholicis obiurgatur.ibid. eos proscribit.ibid.vult Liberium & Felicem simul Romanam administrare Ecclesiam,sed deridetur à plebe clamante; vnus Christus, vnus Episcopus 532.b
Constantius vt senserit de filio Dei 546.a. non fert illum creaturam dici ibid.eius erga pietatem studium.ibid.pugnaturus contra Magnentium vt exercitum ad baptisma exhortatus sit.ibid.vt noluerit secum habere milites non baptizatos ibid.
Constantius Arianus catholicos episcopos persequitur 369. b. 380. a. Arianismum studet propagare.ibid. iubet vastari Ecclesias homousianorum 381.a.iturus contra Iulianum in bellum, baptizatur & moritur 389.b
Constantius Chlorus fauet Christianis 165. b. 607.b. 169. a. fœliciter regnat & obit. ibid. b. aulicorum suorum animos vt exploraris. ibid.
Constantius Honorij sororem ducit vxorē 791. b. fit Imperator. ibid. moritur. ibid
Consubstantialis dictione etiam ante Nicenam Synodum patres vsi sunt. 328.b.
Consuetudines diuersa apud diuersas Ecclesias 757.b.
Cornelius succedit Fabiano pont. 116. a. scribit contra Nouatum 126.b.moritur. 123.b.
Cornelius Episcopus Antiochiæ 70. a.
Corpora martyru inhumata à bestijs canibus & auibus discerpuntur 157. b. eam credulitatem etiam res inanimata plorare visa sunt ibid.
Crescens cynicus Iustino Philosopho struit insidias 67. b. eius flagitia 68. a.
Cretenses quod munus in Homerum contulerint 601.b.
Crispion monachus 737.b.
Crispus Constātini filius quādo mortuus.667.a
Cronion martyr 118.b
Cronion monachus 735.b
Cruce vt se olim christiani signarint in periculis 692.a
crucis signum quantæ efficacia 299.b.& 300.b.
crux à Constātino M.honorata 610.a.eius supplicium tollitur ab eodem ibid.
crux in vexillo aureo & lapidibus pretiosis expressa 606.b.iubente Constantino ante exercitum gestatur ibid. quanto in pretio & vsu habita ibid.
crux aurea magni pretij 882.a.item alia. ibid. vtraq; cum magna pompa in Sergij martyris templo reponitur ibid.
crux Christi admodum reuerent. r ab Apamiensibus adorata,cum mortem à Chosroe timerent. 855.b.&c.ingens tum visum circa illam miraculum 856.a
crucis templum à Constantino M. extructum. 300.a
crux à Constantino Romæ collocatur 176.a
crux in cœlo visa 371.b
crux ingens & lucida in cœlo apparet 669. a. ea res multos Gentiles & Iudæos conuertit [illegible] ibi.
crux Christi ab Helena inuenta 510. a.623.b internoscitur miraculo à latronum crucibus, ibid. 510. a . pars illius in Constantini palatio locatur, reliquum in capsa argetea cum salutu monumentum asseruatur.101.partim Hierosolymis asseruata, partim ab Helena Constantino allata 62.a
Ctesiphon regia Persarum 712.b
Cyprianus à Carthaginensibus præcipuè colitur, 852. b.eius festū Cypriana vocant 853. a.eius templum occupant Vandali, ibid. Cyprianus per visum ea de re mœstos solatur Libyes ibid.
Cyprianus quid de hæreticis rebaptizādis senserit 124.a
Cyrenius præfectus Syriæ 8.b
Cyrillus Episcopus Antiochiæ 140.b
Cyrilli Alexādrini historia ad Nestorium partim habetur 822.a
Cyrillus episcopus Alexandriæ Nestorium confutat per epistolam 794.a.accedit ad synodum Ephesinam.ibid.agit ibi vices Cælestini Papæ.ibid.b.à Ioāne Antiocheno deponitur, à Synodo restituitur 795.a. redit cum Ioanne eodem in gratiam, & quæ illi scripserit, ibi.&c.eius epistola synodica in cōcilio Chalcedonensi approbantur 794.b
Cyrillus fit episcopus Alexandriæ 467. b. ipse & eius successores etiam rerum secularium obtinent principatum. ibid. claudit ecclesias Nouatianorum.ibid. Iudæos Alexandria eijcit 470.b.inter illum & Ioannem Antiochenum dissensio & pax 482.b
Cyrillus episcopus Hierosolymæ 388.b. cum Acacio vt contenderit.ibid. ab Acacio expellitur ibid.
Cyrillus obtinet sedem Hierosolymitanā 669. a.deponitur ab Acacianis 687.b.in fame vēdidit res ecclesiæ 688.a
Cyrillus episcopus Hierosolymitanus abdicatus,quos habuerit intereà successores 690 b. restituitur ibid.
Cyrillus diaconus atrocissimè ab ethnicis cæsus,etiam eius cruore gustato 547.b.eam immanitatem vt Deus sit vltus ibid.
Cyrinus Chalcedonensis episcopus Chrysostomum prosequitur 459.b.775.b pedē eius Maruthas Episcopus insciens calcat. ibid.pes putrescit,atq; post etiam alter,& vterq; abscinditur 462.a.fertur id perpessus ob iniuriam Chrysostomo illatam. ibid. vltio eum diuina persequitur 775.b.782.b
Cyrus Persarum Rex à fœmina cæsus 197.a
Cyrus Poeta 802.b.fit aulæ præfectus ibid.

D.

Damasus Romanus Pontifex 583.b.727 a.Vrsacium habet competitorem ibid. 427.b. & res vsque ad cædes progreditur. 727.a damnat hæresin Apollinarij 729. b. confirmat electionem Petri Alexandrini Episcopi 743.b
Daphne suburbium describitur 708.a. quæ illic turpitudines gesta ibid.
Daras ex agro in ciuitatem mutatur ab Anastasio imperatore 842.a.vt eam vrbem idē exornat.

exornarit. ibid.
Decennius laqueo se necat 670.b
Decius fit imperator & persequitur Christianos 116.a.cum liberis caditur 123.b
Decius victus à Getis 285.b
Decreta Synodorum vt habenda 236.a.503.b
Delubrum Veneris,officina turpitudinis à Constantino M.destruitur 298.a
Demetrius praeest ecclesiae Alexandrinae 94.b. obit 113.a
Democritus Cous multas peragrat regiones. 640.a
Demophilus ab Arianis creatus episcopus Constantinopolis 417.b. expellitur à Gregorio. 434.obit 437.b.à Theodosio iubetur ecclesijs excedere 747.a
Denarius numerus tractatur 293.b
Deus quae amet, quae detestetur in hominibus. 515.a.vt tyrannos Christianorum hostes puniuerit ibid.
Dij Ethnicorum 296.a.b.&,307.a.& seq.
Dij gentium quales 798.b
Diaconi 7.ab Apostolis creantur 18.b
Diaconi Romae septem duntaxat 757.b. apud alios eorum promiscuus est numerus ibid.
Didymus Alexandrinus 575.a. à puero caecus quas artes didicerit,&c. ibid.
Didymus nonaginta annis vixit ab hominum consuetudine alienus 421.a.eius breuis historia 423.b.660.b. oppugnat Arianos 42. b.quae illi dixerit sanctus Antonius 661.a
Didymus quam visionem de nece Iuliani viderit 71. a
Didymus monachus in Sceti 735.b
Diluuium quos perdiderit 4.a
Diocletianus obtinet imperium 140.a. proponit graue edictum contra Christianos 145. a.aliud crudelius. ibid. crudelissime persequitur Christianos. ibid. & b. vitam priuatam ducit. 151.b.&,165.b.vt obierit 169. b.eius palatium fulmine vastatum 286.a
Diocletianus & Maximianus abdicant se Imperio 318.b
Diocletianus obit 319.a
Diodorus Tharsi episcopus 450.b. quid sub Valente praestiterit.
Dionysia martyr 118.b
Dionysius Areopagita primus Atheniensis episcopus 36.a
Dionysius Alexandrinae ecclesiae praeficitur 113 a.quae ab Ethnicis passus sit 116.b.& 117.a. quae scripserit 122.a.b. & toto libro 7.item 71.b.
Dionysius Alexandrinus episcopus suas epistolas queritur deprauatas 72.b. nolens Deos adorare proscribitur 127.b.in exilio conuertit gentiles ad fidem 128.a inde aliò relegatur. ibid.redit Alexandriam 131.a
Dionysius Alexādrinus quid de Apocalypsi senserit 134.b.& seq.eius obitus 137.b
Dioscorus monachus 454.a.733.a.fuit presbyter ibid.
Dioscorus monachus ex Longis fratribus 736. a.episcopus Hermopoleos 772.b
Dioscorus succedit Alexandriae Cyrillo 798.a. praeest Ephesinae prophanae Synodo. ibid. eū vicarij Leonis Papae non sinunt assidere in concilio Chalcedonensi 807.b. accusatur ab Eusebio episc.ibid.mira eius fraus in abdicatione Flauiani 808.b.etiam Leonem Papam non esse veritus excommunicare 809.a. in eū vicarij Leonis pronuntiant sententiam synodo approbante. ibid. b. relegatur in exilium 810.b
Dioscorus 15. annorum puer confessor Christi egregius 118.b
Discipuli 70.qui fuerint,non est annotatū 16.a aliqui ex ijs nominantur ibid.
Dius episcopus Hierosolym. 105.a
Dominica Valentis coniunx tuetur Constantinop.à Gotthis 745.a
Domninus martyr 154.b
Domitianus iubet occidi omnes stirpis Dauidicae 404.b. instar Herodis metuit aduētum Christi.ibid. quosdam Christi cognatos apud ipsum delatos vt tractauerit.ibi.eo mortuo quid senatus decreuerit 45.a
Domitianus quàm crudelis 44.a persequitur Christianos ibid.
Domnus episcopus Antiochenus 861.b
Dona varia diuinitus collata fidelibus 85.b
Donatus Epiri episcopus immanem Draconem vt occiderit 762.a.precibus suis fontem excitat ibid.b
Doninus episcopus Caesariensis 129. b.moritur 140.b
Dorotheus sacerdos doctissimus 130.b
Dorotheus quàm charus Ethnicis Imperatoribus 143.b.martyr illustrissimus 146.b
Dorotheus fit ab Arianis Episcopus Constantinop. 437.b.725.b.annos natus 119.moritur. 467.a
Dorotheus monachus 733.b
Dracontius episcopus 683.a

E.

Ebionei haeretici quid senserint 49.b. in quo discrepent inter se ibid.
Ebion quid significet 49.b.
Ebodichus dux 791.a. eius exercitus caeditur. ibid.ipse ab hospite obtruncatur ibid.
Ecebolius Sophista leuissimus 390.b
Ecclesia catholica crescit mutuis haereticorum dissidijs 758.b
Ecclesia Romana sub Cornelio quantū habuerit clerum 121
Ecclesia sub Constantino M.vt floruerit.180.b
Edessa credit Christo 19.a
Edessa oppugnata à Chosroe 856. a. creditur nunquam ab hostibus subiuganda ibid.
Edesseni mirabili feruore ad templum conuolant,vbi à Valente iussi erāt trucidari 418.b
Edesseni à Valente iubentur diuexari 570. a. &c.episcopum qualem eis dederit. ibi.ex ijs relegati in exiliū honorificè excipiūtur.565. b.ab inuicem separantur ibid.
Eleusina mysteria 799.a
Eleusius episcopus Cizici mittitur in carcerem Iuliani iussu 703.a
Eleusius Cizici episcopus compulsus consentit Valenti Imperatori Ariano 719.a. sed mox poenitens seipsum abdicat ibid.
Eleusius episcopus Macedonianus metu adactus assentit Arianis 412.a.mox dolet.ibi. b. deponitur ibid.
Eleutherius Rom.Pontifex 76.a.obit 94.b
Elias monachus 732.b
Elpidius Laodiceae episcopus 594.b
Elpidius episcopus deponitur 687.b
Emaus dicta Nicapolis 710.a
Empedocles vt perierit 539.b
Encratitae haeretici vnde & quando orti 74.b. quid docuerint.ibid.& seq.
Ennathas virgo & martyr generosissima 157.b
Enthusiastae haeretici 562.a
Eortasius episc.exauthoratur 687.a
Ephesus priuatur iure patriarchatus 829.a
Ephraim Syrus 545.b.quae scripserit Syriacè. ibi. eius cantilena in martyrū festis cantata. ibid.eius eruditio 661.b.scripta.ibid.est polygraphus.ibid.à Basilio laudatus.ibid.eius discipuli ibid.
Ephraim Syrus cuiusmodi carmina & hymnos composuerit 662.b.eos cantarunt Syri. ibid. vitat mulierum aspectū.ibid.vt à quadā foemina tentatus sit.ibid.est domitor irae. ibid. petitus in episcopū,furere se simulat.ibid. in magna fame eius factū memorabile 663.a
Epimachus martyr 118.b
Epiphanius monachus 737.b. postea episcopus Salaminae ibid.eius à puero institutio. ibid.
Epiphanius Cypri episcopus viuus & mortuus miraculis claret 762.b.est largus in pauperes 763.a.Ecclesiae pecunias vt expenderit.ibid.eius dispensatori crumena aureis referta ab ignoto datur.ibid illusus à mendicu qualem se gesserit.ibid.qualem de Deo opinionē habuerit ibi.737.b. eū Theophilus Alexandrinus quo astu amicum comparārit. ibid.damnat in Cypri episcoporū concilio lectionem librorum Origenis.ibid.456. a. honorificè à Chrysostomo acceptus eius communione vitat.457.&c.77. a.vt sit in Chrysostomum incitatus.ibi.ab Imperatrice perstringitur.ibi b.fit placatior erga Longos fratres.ibid.abiens quae praedixerit Chrysostomo 775.a.instigatur ab aemulis Chrysostomi, & ab eo reprehensus abit & moritur. 458.b
Epiphanius Deo humanā naturā tribuit 456
Epiphanius episcopus Constantinopolitanus. 850.b.861.a
Episcopus qualis esse debeat 559.a
Episcopus esse non potest,qui praeter fas surrogatur 782.a
Episcopus viuenti episcopo non substituendus. ibid.
Episcopi de religione inter se digladiātur 226.
Episcopi num transferri possint 483. a. translatorum aliquot exempla ibid.ea de re sententia Caelestini Papae. 485.b
Episcopi plures simul earundē ciuitatū. 410.b
Episcopi etiam in pagis apud Arabes & Cyprios 757.b
Episcopi Hierosolymitani recensentur.57.b.et seq. 87.b
Episcopi quot in Nicena synodo adfuerint 325 a.quorundam nomina 336.b
Episcopi aliquot eximij,quos Deus Arianis opposuit 581.a. &c.
Episcopi Occidentis constanter inhaerent Nicenae Synodi decretis 72 .b.728.b
Episcopi Occidentis constanter fidei Nicenae adhaeserunt 653.a.637.a. Athanasium libēter exceperunt.ibid.quàm cauerint sibi & suis ab Arianismo ibid.

Episcopi

Episcopi Occidentis & orientis post Sardicensem synodum inter se communicare nolunt. 657. a &c.
Episcopi Orientis fidei formulam prolixam cōponunt. 655.b. eam mittunt ad Occidentis episcopos, sed ab ijs non recipitur. ibid. eorū insolentia contra Occidentales. ibid. &c
Episcopi plurimi quas calamitates ab Arianis perpessi. 688. b &c.
Episcopi Arianizantes simulatè subscribunt Niceno Symbolo. 499. b defendunt errores Arij. ibid. &c. qua sint vsi vafritie in Synodo Nicena. 500. a
Episcopi Ario fauentes. 497. a 499. a. fidei formulam offerunt Synodo Nicena, sed mox discerpitur. ibid. terrtij excommunicant Arium. ibid.
Episcopis inter se dissidentibus etiam Respub. perturbantur. 781.b
Episcopi post Nicenam Synodum alij alios vt insectati. 344. a
Episcopi propter dictionem homousion inter se dissentiunt. 636. a &c.
Episcopi sub Anastasij Imperio in varias distracti dissensiones. 838. b
Episcopi 5 dictionem ὁμοούσιον reijciūt. 326.b
Episcopi, in Ariminensi synodo lapsi ad sanitatem redierunt. 416. b Arianos detestantur. ibid. item formulam fidei eiusdē synodi. ibid.
Episcopi Asia ex conuentu Ephesino qua scripserint Basilisco Imperatori. 828.b
Episcopi Asia libellum supplicem, quo veniam petunt, ad Acacium Constantinopolitanum Episcopum mittunt 820. a. eius libelli exemplar. ibid. quid de eo sentiendum. ibid.
Episcopi catholici ab exilio sub Gratiano reuocati quam fuerint pacis studiosi. 745. b &c.
Episcopi sub Sapore necati 632.b
Epistola ad Hebraos Paulo asseritur 106.b
Epistola S. Ioan. ab hareticis deprauata 481.b
Epistola Nicena Synodi ad Alexādrinos 329.a
Epistola Christianorum Lugduni & Vienna degentium de malis ipsis illatis 76.b
Euagrius contra Canones fit Episcopus Antiochia 597.a
Euagrius fit Episcopus Antiochia vnius partis catholicorum 753.a
Euagrius fit Episcopus Constantinopolitanus, 417.b. 722.a. eius promotores Ariani diuexant. ibid. eum Valens trudit in exiliū. ibid.
Euagrius monachus 736.a. discipulus Gregorij Nazianzeni. ibid. item eius archidiaconus ibid. mortis periculum prasens vt euaserit. ibid. b fit monachus ibid.
Euagrius monachus eiusq; scripta & facta. 421.b.
Euagrij Scholastici Apologia pro diuersis Christianorum opinionibus 798.b
Euangelia Petri, Thoma, &c. ab hareticis conscripta 48.b
Euangelium Petro falso ascriptum, 105.b. quibusdam fit causa erroris ibid.
Euangelium secundum Hebraos 48.b
Euaristus fit Pontifex Rom. 53.a
Eubulus Martyr 161.a
Eucharistia iam olim sub vna specie, & asseruata, & data. 122.a
Eucharistia olim in manus data cōmunicantib. 130.a.
Eucharistia, vt olim transmissa 96.b
Eucharistia reliquia olim pueris Constantinopoli data 861.a
Eucherius Stiliconis filius interficitur 786.b
Euchita haeretici 562.a
Eudocia nubit Theodosio 803. a. it Hierosolymam 488 a. & habet orationem ad populū, 803.b. Antiocheni statuam illi aeneam ponūt, ibid. it secundò Hierosolymam. ibid. extruit illic monasteria. ibid. quibuscum monachis ibi locuta sit. 804. b. Hierosolyma instaurat moenia. ibid. adificat splendidissimum S. Stephani templum, in eoq; sepelitur. ibid. ecclesias multis in locis ornat honorifice 488.a
Eudocia Eudoxia filia datur coniux Honoricho 812.b
Eudoxia Theodosij iunioris filia nubit Valentiniano Imperatori 803.a. eam Maximus sibi cogit nubere 812.a. Gensericum vocat ad capiendam Romam. ibid. ab illo captiua ducitur & mittitur ad Martianum ibid.
Eudoxia per Theophilum conuocat concilium contra Chrysostomum 459. a. &c. rursus aliud 461.a. moritur. 462.a. 782.b
Eudoxius sibi vendicat sedem Antiochenam. 674.b. est palam haereticus. ibid. sentit idem cum Aetio, & palam eius opinionem defendit 67 . b. mentitur episcopos Occidentis secum sentire, ibid. Aetium & eius sectatores fouet, 675. a. ab Antiochia eijcitur, 538. b. 543.b. Valentem cum vxore euertit. 563.a. quid à Valente, dum baptizaretur, exegerit. ibid. eius impia vox 387. a. apud Constantiū accusatur 540.a doctrinam suam metu exilij inficiatur ibid. b. condemnatur à Constantio, & quae is contra eum scripserit 675. 11 sileris in sedem Constantinopolitanam 541.a 688.a
Eudoxius Episcopus Constantinopolitanus impiā de Deo vocem promit ibid. b. summoperè laborat abolere decreta Nicana synodi ibi. quantam omnibus Ecclesijs calamitatē attulit. ibid. moritur. 722.a. 717.b
Eugenius occupat tyrānnidem 447. b. 759.b. cuius persuasione id fecerit, ibid. occupat alpes Iulias. 760. a. caput illi à milite Theodosij amputatur 761. a. pugnans contra Theodosium à suis vinctus ad eum adducitur & necatur 448.a
Eulalius Amasia episcopus, Arijano sedem ipsius occupāti quid obtulerit pacis causa 7 . 5.b
Eulogius monachus creatur episcopus solum honoris causa 728.b
Eulogius presbyter communicantiū aspicit mētes, & vt erga eos se gesserit 733.a
Eulogius presbyter Edessenus 565.b eius constantia, ibid. exilium, ibid. vt in exilio se gesserit, ibid. fit episcopus Ecclesia 566.a
Eumenes praficitur Alexandrina Eccles. 58.a. moritur 61.b
Eunomius apud Samosaten. intrusus, quàm fuerit omnibus illis inuisus 412.b. ab illis discedit ibid.
Eunomius qualis vir fuerit, 412.b expellitur à Cyzicenis, 413.a. eius de Deo blasphemia ibid. separat se ab Eudoxio 417. a. mittitur à Theodosio in exilium 4 1.b
Eunomius intruditur in sedem Cyzicensem. 412.b. 541.a. 688.a. 719.a. 730.b. idq; damnans Aetium, quem in suis libris mire extollit, 542.a. celat suam impietatem fraudulēter, ibid. palam suum virus euomit, ibid. accusatur identidem apud Constantium à Cyzicensibus, ibid b. fugit Cyzico, & à suo nomine nouam condit sectam, ibid. dignitate episcopali nudatus, episcopos & presbyteros ordinat ibid. nouam fingit haeresin 730.b. est auidus disputandi, ibid. à suis clericis accusatur. ibid. cur se ab Arianis separarit. ibid. de baptismo quid docuerit. 731. a. magistrum habet Aetium. ibid. non vult redire Cyzicū. ibid. eius sectatores rebaptizant. ibid. Aetij haeresin propè extinctam renouat. ibid.
Eunomius è regione Constantinopolis priuatus degit 747.b. multi ad eum confluunt, ibid. Theodosius senior eius conueniendi cupidus, ab vxore distinetur. ibi. multos euertit. 755. a. à Theodosio exterri exilio condemnatur. ibid. moritur ibid.
Eunomiani alias Anomiani 730.b. sunt disputandi auidi, primasq; tribuunt contentiosis disputationibus ibid. &c.
Eunomiani quos non admittant in orationis communionem 755.b. inter se diuiduntur. ibid.
Eunomiani inter se diuisi 447.a. baptismū deprauarunt ibid.
Euodius primus episcopus Antiochia 45.a
Euphemia templum describitur 806.b eius reliquia in longa argentea capsa condita 807.a eius miracula & apparitiones. ibid. vt plurimus sanguis ex eius capsa extrahatur. ibid. odor mirabilis ex eius reliquijs ibid.b
Euphemius Episcopus Constantinopolitanus. 836.a. reijcitur, ibid. quid ab Anastasio egerit 839.b
Euphrasimius orientis praefectus instaurat Antiochiam 848.b. creatur ibi episcopus ibid.
Euphrasius obtinet sedē Antiochia ibi. obit. ibi.
Eusebia diaconissa Macedoniana 784.b. asseruat reliquias 40. militum martyrum. ibid. moritura reliquit locum sua secta monachis, ibid.
Eusebia vxor Constantij 693.b. veniam petit pro Iuliano ibid.
Eusebius episcopus Caesarea Cappadocia 722. b. quadam ei intercedit discordia cum Basilio Magno. ibid. ea sopitur 723.a
Eusebius Caesariensis ait cum Pamphilo se scripsisse Apologiam pro Origene 115.a
Eusebius Caesariensis orationem habet de laudibus Constantini Magni 288.a
Eusebius Caesariensis scripsit libellum de veterum sanctorum martyrijs 67. a. & 76.a
Eusebius Caesariensis Ario assentitur. 500.b. subscribit concilio Niceno. ibid. eius fidē approbat. 327. a. & b 610.b
Eusebius Caesariensis è Nicea scribit epistolam ad suos. ibid. a. ea confutat Arianos. ibid. quā fidei formulam ipse synodo exhibuerit. ibid. b quid cum Arianis quibusdam Episcopis egerit contra Eustachium Antiochia episcopum 512.a. &c.
Eusebius Caesarien. quam fidei formulā patribus Nicea obtulerit 227 b. 544.b. virumq; manum offert truncādam potius, quàm velit reddo-

reddere decretum de electione Meletij, ibid. eius praeclara facinora, exilium, etc. ibid. Samosatensibus quam fuerit vnicè charus. ibid. obit martyr 564.b. quid in Eustatio Antiocheno reprehenderit 636.a. ab Arianis creatur Episcopus Antiochenus, sed renuit 344.b. eo nomine plurimum à Constantino laudatur. ibid. moritur 650.a

Eusebius episcopus Dorylaeensis accusat in synodo Chalcedonensi Dioscorū Alexandrinum. 807.b. eius libellus supplex ad Imperatores, 808.a. recitatur in Synodo ibid.

Eusebij Emeseni historia 355.a

Eusebius Emesenus 652.a. eius praeceptores, studia &c. ibid. designatur Alexandriae episcopus, sed renuit. ibid. fit Emesae episcopus. ibid. fugit inde, sed restituitur. ibid. est charus Cōstantio. ibid. b. claret miraculis. ibid. insimulatur Sabellianismi ibid.

Eusebius episcopus Laodiciae 129.a. 140.b.

Eusebius Nicomediensis fauet Ario, 497.a. eius exempla ad Paulinum Tyri Episcopum. ibid. literae eius in synodo Nicena discerptae. 499.b. irrepit in sedem Constantinopolitanam. 35 .b. vt prius in Nicomediensem. ibi. perstringitur à Constantino. ibid. 511. a. b. eius flagitia & fraudes. ibi in exilium missus per dolos redit ad sedem suam. ibid. 337.a. 343.b. cum quibus Episcopis Arianis Eustathium Antiochiae episcopum incredibili calumnia circumuentum in exilium relegari curarit. 512.a eam calumniam aperit meretrix ab illis conducta 513. a. infestus est Athanasio 521.a. 353.a eum accusat. 355.a

Eusebius Nicomedien. perstringitur 320. b. irascitur Alexandro Alexandrino 322.a. reijcit ὁμοούσιον 326.b. mox iussus exulare idem recipit. 327.a. moritur 357.a

Eusebius Nicomediensis restituitur 635. a. libellus poenitentiae ab eo episcopis oblatus. ibi. est infestus Athanasio 635.b. &c. ob quam causam à Constantino proscriptus sit. 637.b. in Athanasium incitat Meletianos 638.b. minatur Alexandro Constantinopolitano, ni Arium recipiat 6 5.a. innouat formulam fidei Nicaeae editam 6 7. a. admodum studet Arianismo prouehendo 649.a. Costantij cōiugem & multos aulicos corrumpit. ibid intruditur in sedem Constantinop. 651. a. moritur 653.a

Eutychianus 10 mensium Ro. Pontifex 140.a

Eusebius Scholasticus heroico carmine scripsit Gainiam 453.b

Eusebius Vercellensis episcopus mittitur in exilium 376.a. 701.b. cum Athanasio Alexandriae habet Synodū 395.a. 701.b. ecclesias Orientis confirmat 398.a. redit in Italiā. ibid. 702.a.

Eusebius Eunuchus caeditur à Iuliano 696.a

Eusebius Martyr crudelißimè necatur 698.b

Eusebius monachus 736.a

Eustathius episcopus Antiochiae 498.b. 605. b. in Synodo Nicena laudibus ornat Constantinum 498.b. ab Arianis pellitur per calumniam in exilium 512.a. &c. reprehendit Eusebium Pamphili 636.a. eijcitur è sede sua. ibid. eius eloquentia ibid b

Eustathius episcopus primus autor vitae monasticae apud Armenos 659.b. ascetica Basilij à plerisq; illi adscribi. ibid. fertur in absurdas lapsus obseruationes, sed ab alijs in eius discipulos ea conferuntur 660. a. ea damnata in Cōcilio, & vt se ibi Eustathius purgarit. ibi.

Eustathius episcopus Sebastiae praua serit dogmata 386.b. deponitur in Gangrensi Synodo ibid.

Eusthatius Sebastiae episcopus ab Acacianis deponitur 687.a

Eustochius episcopus Ierosolymae 861. b. persequitur Origenistas ibid.

Eutropius Eunuchus ab Imperatoribus vult legem ferri, ne quis ad ecclesias fugiat. 51.b. is ipse reus fugiens ad ecclesiam à Chrysostomo reprehenditur. ibid. nomen eius ex albo consulum deletur. ibid.

Eutropius Eunuchus solus ex Eunuchis fit consul 770.a. quam legem curarit edi contra eos qui ad templum confugerent ibid. ea lege ipse capite plectitur ibid.b

Eutyches sui prodit virus 797.b. quid de Christo senserit. ibid. abdicatur sacerdotio. ibid. à Dioscoro in 2. Nicena Synodo restituitur. 798.a.

Eutychiani monachi Nouatiani historia: 336. a. 616.a

Eutychius Constantinop. episc. 861. b. est ante episcopatum celebris in concilio V. vniuersali 862.a

Eutychus Eunomij sectator 755. ab Eunomianis se separat, & ab Eunomio ap pbatur, alijs eū reijcientib. ibi. nouam instituit sectā. ibi.

Euzoius intruditur in sedem Antiochenam, 54 .b. 690.a. cum Alexander episcopus cū Ario Diaconatu abdicauerat. ibid. moritur. 430.a.

F.

Fabianus non sine miraculo fit Ro. Pontifex 113.b. obit martyrium 116.a

Fabius creatur Antiochenus Episcopus 116.a

Fabius Iudaeae praefectus 2 .b. caedit Iudaeos Theudam sequentes ibid.

Fames immanißima sub Maximino 174.a.b. item sub Maxentio Romae 205.b

Fames incredibilis intra Ierosolymam à Romanis obsessam 37.b. & seq.

Fames ingens 812.a. eam secuta pestis. ibid. temperatur ea fames diuinitus ibid.

Fatum non esse ostenditur 271.b. & seq.

Felix capessit Romae Pontificatum 140. a. decedit ibid.

Felix subsituitur Liberio Papae 380.a. 532.b. 674.a. vt se erga illū gesserint Romani qualiq; fuerit 532.b. redeunte Liberio cedit ex vrbe. 533. a. in eo quid reprehensum 674.b. decedit è vita 676.b.

Felix Papa mittit legatos ad Zenonem Imperatorem 85 .a. scribit eidē. ibid. b. itē Acacio Episcopo Constātinop. ibid. eius legati accusantur apud ipsum. ibid. ijdem abdicantur ibid.

Ferae immanes reformidāt martyres, saeuiunt in gentiles 147.b

Festi dies martyrū in primitiua Ecclesia. 67.a

Festus Iudaeae praeficitur 3 .a. moritur. ibid.b

Fides patrum pijs sectanda 676.a

Firmilianus episcopus Caesareae Cappadociae quanti fecerit Origenem 113.a

Firmilianus praefectus crudelißimè vexat Christianos 155.b. tandem gladio feritur 161.a

Flauia Domitilla relegatur in exilium 44.b

Flauianus obtinet sedem Antiochenam 438. b 597.a. 750.b. inde noui tumultus atq; dissensio inter Occidentales & Orientales. 597.a 750 b Eius electionem Romanus Pontifex & Occidentis Episcopi reijciunt. ibid. cum vitare pergunt Antiochem alterius partis. 753. a. iussus à Theodosio ire Romam, resignat illi episcopatum. 597.a. sed iubetur redire ad sedem suam. ibid. opera Theodosij & Theophili episcopi Alexand. conciliatur Episcopis occidentis, & Aegypti Episcopis, 767.a. non consentit illis, quae in Chrysostomū acta fuerunt 840.a. obit. ibid.

Flauianus episcopus Antiochiae ab Anastasio imperatore eiectus. ibid. quae monachi quidā ab eo extorquere voluerint. ibid. vt alij monachi eum deserverint ibid.

Flauianus episcopus Constātinopolitanus 797. b. in 2. Ephesina Synodo abdicatur. ibid. calcibus truditur & interficitur à Dioscoro. 806.a

Flauianus sub Valente confirmat Catholicos. 578. b. sub Gratiano quae gesserit.

Florinus haereticus. 89.a. quid docuerit 93.b.

Florus Iudaeae praefectus multos Iudaeos necat. 3 .a

Fons salutaris apud Nicopolim 710.b. homines & alia animalia curans. ibid. vnde eam vim acceperit. ibid.

Fortuna & casus refelluntur. 271.b

Franci irrumpunt in fines Romanorum. 356.b vincuntur à Constantio. 357.b

Frumentius ab Athanasio Alexandrino creatur Episcopus 513.b. mittitur ad conuertendos Indos. ibid. multos editis miraculis conuertit. ibid. 341.a

Frumentius & Aedesius capiuntur 64 .a. rex Indorum eos magnis praeficit muneribus. ibid. donantur libertate. ibid. Frumentius ab Athanasio Episcopus creatur. & ad Indos remittitur. ibi. b. claret multis miraculis. ibi.

G.

Gainas transfuga Gothus. 767.b. fit dux militum. 45 . a. rebus prosperis insolescit. ibid. subigit sibi Phrygiam. ibid. est ipsi etiam imperatori formidabilis 595. b. affectat tyrannidem creatus dux. 767.b. vult sibi tradi ab Arcadio duos viros consulares, quibus tamen parcit. ibid. deponit arma & fit dux vtriusq; militiae ibid. est Arianus 595 b. 768.a. vult sibi Constantinop. vnā dari ecclesiā, sed non obtinet. ibi. 565 .a. quae res frustra Constātinop. molitus sit. 768. Chrys. eum cōpescit 59 .b. exercet tyrannidem ibi. excipit honorifice Chrysostomū ad se legatum. ibid. declaratur hostis et frustra nititur trāsmarinam occupare Asiam. 768. placatur ab Arcadio. 452.a. contra iusiurandum peßima quaeq; molitur 452. a. eius conatus Angeli in humana specie visi retardant. ibid. ex eius exercitu multi pereunt. 453. a. ipse interimitur. ibid. 768.b

Gaius fit Romanus Pontifex 140.a

Gaius scribit cōtra Proclum haereticum. 110.b

Galba & Otho Cæsares 36.b
Galienus Imperator humaniter se gerit erga Christianos 129.b. denuo imperat 133.b. moritur 537.b
Galla Placidia Honorij soror 791.b. nubit Cõstantio ibid.
Galli à Sozomeno vocantur Galatæ Occidentales 746.b infestantur ab Alemannis. ibid.
Gallinaria insula 660.b
Gallus capessit Rempublicam 123.b. persequitur Christianos. ibi.a. à Constantia declaratus Cæsar 525.b
Gallus fit Cæsar 668.b. aspirat ad tyrannidem 670.b. tollitur è medio 671.a. eius genus. 692 b. &c. educatio ibid.
Gallus Cæsar transfert Babylæ reliquias in Daphnem 7..b. pie colit martyres ibid.
Gaza vrbs Palæstinæ dicta Constantia 259.b
Gaza & Constantia siue Maiuma ciuiles magistratus communes, sed duos habent Episcopos 89 .b
Gazæi tres fratres incredibili crudelitate pereunt 698.b
Gelimer Vandalorum dux ductus in triumpho 853.a eius dictum ibid.
Genealogia Christi ab Aphricano scripta 1..b
Gennadius Constantinopolitanus Episcopus. 815.b
Gentiles permulti qua occasione ad fidem traducti 828.a
Georgius introducitur Alexãdriæ 529.a. 653. b. vexat Catholicos 520.a. 668.b. occupat ecclesias & tyrannum exhibet 673.a. vix necem euadit. ibid. redit Alexandriam. ibid. cõtra Athanasium tumultus concitat 358. a. 370.b dire persequitur Catholicos ibi. 388.b
Georgius Alexãdrinus grauiter vexat & Christianos & Gentiles 690.b. omnibus est inuisus ibid. conijcitur in carcerem, trucidatur contumeliose, diu illusus comburitur ab Ethnicis 393.a. 697.a
Georgius Episcopus Laodiceæ, quæ scripserit ad alios quosdam episcopos 675.a
Germanicia vbi sita 528.b
Germanicus adolescens martyr generosissimus 64.a
Germanion Episcopus Hierosolymæ 105.a
Germanus militum dux ab illis inuitus cogitur suscipere imperium 877.a. profligat barbaros ibid.
Gerontius Ambrosij diaconus, cur ab illo iussus se domi continere 769. b. it Constantinopolim, & obtinet sedem Nicomediensem. ibid. contra eum scribit Ambrosius Nectario. ibid. à Chrysostomo eijcitur. ibid. eius abdicationẽ indigne ferunt Nicomedienses ibid.
Gerontius tyrannus 790.b. in Hispanijs vxorẽ & seipsum interficit ibid.
Glycerius Romanus imperator 817.a. deijcitur & creatur Episcopus ibid.
Gnostici hæretici à quo orti, & quid docuerint 59.a
Goloanduch martyr egregia 882.a
Gordianus obtinet imperium 113.b. excedit è vita 115.a.
Gordianus episcopus Hierosolymæ 105.a
Gorgonius quàm charus Ethnicis imperatoribus 143.b
Gothi victi à Constãtino credunt in Christũ. 329.b
Gotthi in duas distracti partes inter se confligunt 429.a. fiunt Ariani in gratiam Valentis. ibid. ab Athalaricho propter Christianam Religionem cæduntur multi ibid. expugnantur ab Hunnis ibid.b
Gotthi se subdunt Valenti, & ab illo mittuntur in Thraciæ possessionem 429. b. oppugnant Romanos in Thracia. ibid. Constantinopolis suburbia vastant 432.a. repelluntur à populo eius vrbis. ibid dedunt se Theodosio 435.b
Gotthi cædunt Valentis exercitum, & illum cõburunt 577.a. 742.a. à Valente vt Arianizent moniti, primo recusant, sed postea ab Vlphila Episcopo vt sint in errorem inducti. ibid.a cæduntur à Theodosio 580 a
Gotthi ab Hunnis profligati in Romanorum fines veniunt 741.a. Valentis permissu Thraciam incolunt. ibid. bello intestino inter eos orto confligunt. ibid. complectuntur Arianismum ibid.
Gotthi inter se conciliati populantur Thraciã. 742.a. iterum totam vastant Thraciã 743. b. pelluntur à Constantinopoli ibid.
Grando cadit instar lapidum 719.b
Grando immanis Constantinopoli 414.a. etc.
Grando ingens Constantinopoli 482.a. imputatur hoc iniquæ damnationi Chrysostomi. ibid.
Gratianus fit Imperator 414.a. 719.b.
Gratianus totum Imperium Romanum obtinet 422.b. restituit exules pro fide Episcopos ibid. quibus iusserit reddi ecclesias ibid.
Gratianus quidam in Britannia tyrannidem occupat 789.b. occiditur ibid.
Gregorius ab Arianis intruditur in sedem Alexandrinam 356.b. 521.a. 651.b. id Alexandrini moleste ferunt, & ædem Dionysij inflammant. ibid. b. transfertur ab Arianis. 357.b. 653.b. est lupus immanis. ibid. ceditur 357.b. & 528.a
Gregorius Antiochiæ Episcopus multis afficitur contumelijs. 877. b grauium criminum insimulatur. ibid. prouocat ad concilium, & pro ipso fertur sententia 878.a plurimis terræmotu extinctis manet illæsus. ibid. eius oratio ad principes exercitus 879. a. permouet exercitum, vt rursus recipiãt Philippicũ. 880.a. multos errantes ad ecclesiam reducit. 883.a
Gregorius fit Antiochiæ episcopus. 867. a. eius breuis historia ibid.
Gregorius episcopus Romanus 884.a
Gregorius Theologus sodalis Basilij 724. a. quibus studijs adolescens incubuerit. ibi. Nazianzi episcopus. ibid. inde transfertur ad sedem Constantinopolis ibid.
Gregorius Theologus Constantinopoli seorsim cum catholicis suis habet conuentus. 727. a. Nicenam fidem Constantinopoli excitat. ibi. sponte sua renuntiat sedi Constantinopolitanæ 748.b
Gregorius frater Basilij Magni 426. a. explet Hexameron Basilij ibid.
Gregorius Nazianzenus & eius historia breuis 25.a quæ scripserit de Iuliano 406.a
Gregorius Nazianzenus obtinet sedem Constantinopolis 434.a. sua sponte redit, orans vt alius de se substituatur 435.a
Gregorius Neocæsariensis fit Origenis discipulus. 426.a. celebris est edendis miraculis. ibid. tũ meritis gentiles. ibid. scribit orationem in Origenem commendationem. ibid.

H.

HÆreses ne existant præcauendum, & vt ortæ extirpandæ. 536.a
Hæresis Ariana sub Constãtio increscit 353.a
Hæretici dum florent, iactant suorum multitudinem, dum iacent, paucitatem. 437.a
Hæretici ab Aegesippo nominati 71.a
Hæretici iactant suos martyres 91.a
Hæretici mortuis Apostolis grassantur. 52.a
Hæretici non possunt mortuos excitare 65.a
Hæretici iam olim scripta patrum deprauare soliti 839.b
Hæretici vt à Constantino Magno coerciti. 249.b. & seq. qua industria partim reiecti, partim recepti ab ecclesia sint 250.b
Hæretici vetantur à Constantino conuentus agere. 6..6.b. &c. vt olim premi cœperunt catholicis torti sint ab ethnicis. ibid. vt pleraq. secta illorum euanuerint ibid.
Hæreticos rebaptizandos qui senserint 125.a
Harmonius quibus artibus & erroribus imbutus 662.a. &c.
Helcesaitæ hæretici existũt 115.b. mox extinguuntur ibid.
Heraclas adiutor Origenis 107.b. fit episcopus Alexandriæ 113.a
Heraclitus quæ scripserit 97.b
Helena Imperatrix inuisit terram sanctam, 241.a. 510.a. 623.a. duo illic templa extruit 241.62..a sepulchrum Domini & crucem inuenit 339.a. item cruces duorum latronũ. ibid.
Helena, quæ sit crux Christi, miraculo cognoscit 339.a. extruit illic templum. ibid. crucis partem relinquit Hierosolymæ, partem Constãtinus suæ includit statuæ ibi. clauos Domini mittit Cõstantinop. ibi. ite præclarè gesta et obitus. ibi. 510.b. 62..a. eius corpus Constantinopolim trãslatũ 339.a eius liberalitas in omnes, præsertim pauperes 242.a. ornat tẽpla. ibid. moritur. ibid. eius corpus transfertur Constantinopolim. ibid.b
Helena Adiabenorum regina 25.a. frumentũ distribuit fame oppressis. ibid.
Helena Simonis Magi comes 25.b prima mẽs nuncupata. ibid.
Heliodorus monachus. 738.b
Heliopolis Phœniciæ turpissimum habuit morem. 236.a. eum Constantinus Magnus tollit, & templo constructo, eius incolas ad fidem traducit ibid.b.
Heliopolitani quos fœdos habuerint mores. 339. b. corriguntur à Constantino. ibid.
Heliopolitani suas sponsas prius stuprãdas quibus obijcerint 699.b
Helles monachus 752.b
Heraclides Ephesi episcopus 457.a. 767.b
herba ad Christi statuam excrescens, morbis medetur. 110.b
Hermogenes dux equitatus expellit Paulum Episco-

Episcopum Constantinopolitanum 653.a. ceditur à Constantinopolitanis. ibid.b. 357.b

Hermon Episcopus Hierosolymæ 143.a

Herodes Agrippa diuinitus punitur 23.b

Herodes ex exteris fit primus Rex Iudææ 9.a eius genus. ibid.b. Iudæorum annales incendit 11.b

Herodes infantes necat 12.a. vt sit punitus à Deo 12.b. vt iusserit cædi post mortem suam captiuos Iudæos 13.b

Herodes iunior ducit Herodiadē 15.a. cædit Ioannem Baptistam. ibid. relegatur in exilium. ibid.

Heron martyr 118.b

Heros Episcopus Antiochenus 54.a

Heruli fiunt Christiani 854.a

Hesychas discipulus Hilarionis 737.b. 659.b reliquias Hilarionis in Palæstinam transfert. ibid.

Hierosolyma cur dicta Aelia 58.b

Hierosolyma obsidetur à Romanis, & quæ mala pertulerint Iudæi in ea degentes 22.a.b. quot millia in ea fame perierint 40.a. quot capti. ibid.b. quæ portenta eius obsidionem antecesserint 41.a.b

Hilarion monachus eiusq; virtutes 659.a ib. b. eius annuum festum ibid.

Hilarion fugit in Siciliam 699. inde in Dalmatiam. ibid. postea Paphum. ibid.

Hilarius Pictauorum Episcopus 398.b. 660.b 661.a. relegatur in exilium 671.b. Italos & Gallos ab exilio reuersus cōfirmat 702.b

Historia Ecclesiastica à quo primum integrè scripta 1.b

Historia Ecclesiastica Eusebij summa. ibid.

Historici rerum diuersis temporibus à mundi exordio gestarum scriptores recensentur. 874.b. &c.

Homines ad quæ olim scelera à Dæmonibus incitati 308.a.b

Homines immolati dijs ibid.

Homines primi mundi temporibus cuiusmodi moribus vixerint 4.a

Homo quidā beneficijs à Deo affectus 294.a

Honorichus Vādalorum rex Arianus persequitur Catholicos 676.b

Honorius Cæsar renuntiatur 760.b. ipse & Arcadius donis afficiunt Ecclesias. ibid.

Honorius Theodosio nascitur 437.b. Imperator declaratur 447.b. obtinet Occidentis Imperium 449.a. excedit è vita. 476.a eius mors à Theodosio celatur. ibid.

Honorius tollit Romæ pugnas digladiatorias 594.a

Hormisdas post Chosroem regnat apud Persas, occiditur ob nimiā crudelitatem 881.a

Hunni expugnant Gotthos 429.b. 741.a

Hunni è suis sedibus Gotthos profligant 741.a

Hunni vastant Armeniam 764.b

Hunni vastant Thraciam 781.a. 786.b. multi deficiunt ad Romanos 787.a

Hyginus præest Romanæ Ecclesiæ 61.a. moritur. ibid.b

Hymeneus Episcopus Hierosolymæ 129.b

Hymni olim à primis Christianis cōpositi 28.a

Hymni Dauidici quibus auctoribus Antiochiæ primum alternatim in choro decantati 455 b. 538.a. ac deinde toto orbe. ibid.

Hypatia mulier longè doctissima 471.b. à quibusdam dirè necatur ibid.

Hippolytus quæ scripserit 111.a

Hyrcanus capitur à Parthis 10.a

I.

IAcobus frater Domini quis fuerit 18.b. cur iustus cognominatus. ibid. fit ab Apostolis primus Episcopus Hierosolymæ 18.b. 51.b palam Christum confitens cæditur à Iudæis. ibid. & 33.a. quæ de eo scripserit Aegesippus 31.b. item Iosephus 32.b. eius epistolam cur olim quidam non receperint 33.a

Iacobus frater Ioannis cæditur 23.b

Iacobus Nisibis Episcopus precibus vrbem Nisibin contra Persas tuetur 543.a. insigne eius miraculum. ibid. item aliud ibid.b.

Ibas Episcopus restituitur 826.a. Iberes qua occasione Christianismum complexi sint 628.b. eius gentis erga morbidos mos. ibid. earū Regina credit in Christum. ibid. item Rex. ibid. mittunt legatos ad Constantinū. 629.b

Iberes captiua mulier trahit ad fidem 341.a 513.b. medicorum apud eam gentem penuria quanta. ibid. illorum Regina ab eadem captiua curatur. ibid. hortatur maritū Regem, vt templum Christo extruat. ibid. Rex credit in Christum, atq; à Constantino Magno petit doctorem fidei & accipit. ibid.

Idololatræ quibus similes 302.b

Ieiunium ante Pascha vt olim obseruatū 96.a

Iesus filius Naua typus Seruatoris 5.b

Iesus filius Ananiæ prædicit excidium Hierosolymæ 41.b

Iesu nomen apud Prophetas quanto in honore fuerit 5.a

Ignatius Episcopus Antiochenus 53.a. Romæ bestijs obijcitur. ibid.b. Ecclesijs aliquot literas scribit. ibid.

Ignatius à bestijs deuoratus 801.b. eius ossa maiora deportata Antiochiam. ibid. templum Fortunæ illi consecratum, in eo eius reliquiæ solemniter collocatæ. ibid. eius annuum festum. ibid.

Ignatius instituit hymnos in Ecclesia cantari. 455.b

Ignis Deus Persarum 468.a

Ignis in Sicilia mirè erumpit. 639.b

Illus tyrannus 837.a. cæditur ibid.

Imago Christi missa Abgaro à Christo, ingēs edit miraculum Edessæ 856.b

Imagines Christi, Petri & Pauli vt olim seruatæ 130.b. & seq.

Immunitas Clericorum 192.a. 610.b

Imperator qualem præstare se debeat 826.b

Imperatores Ethnici complures male perierunt 845.a

Imperatores veteres alij alijs rebus & studijs delectati 601.a. vt subditi ad illorum se studia accommodarint. ibid.

Imperator in Ecclesijs post sacerdotes suum habet locum. 761.b

Imperatores aliquot Ethnici quàm humani in Christianos fuerint 1.3.b

Imperium Romanum creuit cum religione Christiana 844.b.

Incendium ingens Constantinopolim vastat 485.a

Indi mittunt munera Constantino M. eumq; omnium Imperatorem agnoscunt 262.b. cōuertuntur ad Christum 639.b

India interior credit in Christum 340.b

Indus tyrannus capitur 841.b

Infœcundi quibus legibus olim plexi 256.a

Innocentius fit Romanus Pontifex 468.b. eijcit Roma Nouatianos. ibid. indignè fert acta contra Chrysostomum 781.b. studet conuocare Synodum vniuersalem. ibid. eius epistola ad Chrysost. ibid. item alia ad clericos Cōstantinopolitanos. ibid. egregiè tuetur Chrysostomum. ibid. & 782.a. mittit ad Imperatores pro indicenda Synodo. 783.a

Ioannes deligitur Alexandriæ episcopus 831.a. expellitur. ibid. quid Romæ effecerit 832.b. Felici Papæ offert libellos contra Acacium 834.a

Ioannes Episcopus Apameæ 579.a

Ioannes Episcopus Antiochenus cum suis lentus venit ad Synodum Ephesinam 794.a abdicat Cyrillum & Memnonem 795.a. citatus ter à Synodo non venit, itaq; deponitur cum suis. ibid. Redit in gratiam cum Cyrillo & damnat Nestorium. ibid. quam in Nestoriū tulerit sententiam 796.a

Ioannes Baptista cur occisus ab Herode. 15.b

Ioannis Baptistæ caput repertum 758.b Valens iubet illud transferri Constantinopolim sed quodam ex loco moueri non potest. ibid. Theodosius illud sua purpura inuolutū transfert Constantinopolim, templum extruens amplissimum. ibid.

Ioannis Baptistæ ossa comburuntur sub Iuliano. 547.b

Ioannes Euāgelista relegatur in Patmos 4..a. scribit Apocalypsin. ibid. non vult lauare cū Cerintho 50.a

Ioannes Chrysostomus presbyter Antiochenus 765.b. eius genus, patria, parentes, docendi efficacia, eloquentia, viuendi modus, victus, præceptores prophani & sacri, condiscipuli 450. 766.a. quid de eo Libanius Sophista dixerit. ibid. diu cum Basilio versatur 450.b. fit lector Ecclesiæ Antiochenæ, & scribit contra Iudæos. ibid. Diaconus factus componit libros de sacerdotio &c. ibid.

Ioannes Chrysostomus viuit solitarius annos tres 450.b. fit sacerdos, eiusq; ante Episcopatum vita. ibid. seuerior est in clerum 451.a obtinet sedem Constantinopolitanam, eiusq; ordinationi Theophilus resistit 449.b. 760. multos eijciens ab Ecclesia ab illis ad populū traducitur 451.a. cum nemine cibum capit. ibid. est gratiosus apud plebem. ibid. habet illustres conciones. ibid.

Ioannes Chrysostomus reformat Clerum suum 767.a. etiam aliorum Ecclesias studet corrigere. ibid. vt se Gainæ Ecclesiam vnam petenti opposuerit 451.b. 768.a. multos gentiles & hæreticos conuertit 769.a. quam frequens habuerit auditorium. ibid. eius in carpendis vitijs libertas 766.a

Ioannes Chrysostomus dum reprehendit magi-

stratus fit odiosior 151.b. itemq́, ob palam reprehensum Eutropium. ibid. Theophilus illi struit insidias. ibid.
Ioannes Chrysostomus Constantinopolis Episcopus quàm præclarè suo functus sit officio. ib.
Ioannes Chrysostomus reprehendit Epiphanium 458.b. pro concione mulieres omnes 45?.a. multos Episcopos deponit. ibid. 769.a. multi contra eum Episcopi Constantinopoli conueniunt 459.b. 769.a. calumnijs ab illis impetitur 459.b. condemnatur, quòd citatus nollet comparere. ibid. defenditur à populo, sed vltro se hostibus offerens deportatur in exilium. ibid. reducitur mox Constantinopolim, & à populo summa reuerentia ad Ecclesiam ductus cogitur sedem capessere. ibid.
Ioannes Chrysostomus nouis Theophili machinis appetitur 460. b. inuehitur in Eudoxiæ statuam argenteam 461.a. 778. a. cogitur rursus contra ipsum concilium ibid. accusatur & damnatur 461. a. cessat ab Ecclesiastico munere. ibid. b. eius fautores Pascha & conuentus separatim celebrant, dicunturq́; Ioannitæ. ibid. abducitur in exilium eiusq́; amici dire affliguntur. ibid. Eudoxiæ & Theophili studio rursus multi contra eum conueniunt Episcopi. 775.a. citatus quater cur noluerit comparere 776.a deponitur. ibid. populo ipsum defendente clam discedit. ibid. b. populo ipsius absentiam non ferente, reuocatur. ibid. non vult ingredi vrbem. ibid. sed cogitur. ibid. populus illi vt obuiam processerit, vt inuitum compelleret sedem suam repetere. ibid. quæ tum sit ad populum concionatus 777.a
Sexaginta Episcopi irrita pronuntiant contra eum acta, & eum in Episcopatu confirmant. ibid. b. rursus deponitur 778. a. eius fautores vt se gesserint & quæ pertulerint. ibid. b.
Ioannes Chrysostomus sicarium ipsi necem struentem à morte liberat. 778.b. vt alius quidam in eius irrumpens ædes, multos vulnerarit. ibid populus noctu diuq́; eum custodit. ibid. clam abscedit. 779.a
Ioannes Chrysostomus nocturnos vult hymnos cantari cōtra Arianos 455.a. 770. a excipit honorificè quosdā à Theophilo electos 456.a Nouatianis adimit Ecclesias 457.a Seuerianum exigit Constantinopoli. ib. Eudoxia agente ei conciliatur ibid.b. cur clerici & monachi quidā eum infestarint 771. b nec inuitat cōuiuas, nec edit apud illos. ib.
Ioannes Chrysostomus Longos fratres clementer accipit 773.b. Epiphaniū honorificè excipit 77?.a. nō vult nisi causa cognita damnare Origenem, &c. ibid. Epiphanio quid prædixerit 775.a. deportatur Cucusum, vulgo tumultuantur 779.b. in exilio fit illustrior 783.a. multos ibi captiuos redimit. ibid. est charus Armenijs, & multi eum accedunt. ibid. transfertur Pityuntē, & præscius mortis suæ apparente ipsi Basilisco decedit ibid. exit è vita 462.b. eius iniuriam Europa & alij plerique Episcopi sunt detestati ibid. eius reliquiæ transferuntur Constantinopolim. 487.a.
Ioannitæ fautores Chrysostomi quæ sint perpessi. 778.b.779.b
Ioannes martyr incredibili memoria vi 152.a
Ioannes Meletij successor 646.b. etiam inuitis Arianis à Constantino proscribitur. ibid.
Ioannes monachus Aegyptius 732.b
Ioānes monachus & Episcopus Cæsarien. 6?8.a. curat vxorem cuiusdam ibid.b
Ioannes monachus prædicit Theodosio victoriam de Eugenio tyranno 593.a
Ioannes presbyter Christi discipulus 55.b
Ioannes Scriba arripit Romæ Imperiū 476.a interimitur magno Dei miraculo. ibid
Ioseph vt dicatur filius & Iacob, & Heli. 11.a
Iosephus quid scribat de Herode iuniore & Ioanne Baptista 15.b. item de Christo. ibid. 6?2.b
Iosephus quis fuerit 12.a. eius libri reponuntur in Rom. bibliotheca. ibid. statua illi Romæ collocatur. ibid. quos libros composuerit. ibid. & b
Iouianus capessit Imperium 715.a. inuitus rapitur ad Imperium 405.a. 556. a
Iouiani pietas in Deum & aliæ virtutes 409. a recusat Imperiū, donec exercitus omnis testetur se Christianum ibid. 556.b. 715.a Deo agente, pactis cum Persis inducijs exercitum reducit 556.b. 715.a quibus Ecclesias suas restitui iusserit. ibid. cupit ab Athanasio doceri de fide 557.a. restituit mox Christianismum & omnia, quæ Iulianus Clero &c. abstulerat 715.a. quam legem tulerit in eos, qui virgines sacratas pellicerent ad nuptias. ibid restituit Catholicos Episcopos 408. a 557. a. templa gentilium claudit. ibid. odit contentiones. ibid. supplicem libellum Acacianorum vt acceperit 409. a
Iouianus Imp. reddit Ecclesijs frumenti cōgiarium à Iuliano ablatum 558.a. moritur magno sui relicto desiderio 409.a.558.a.717.a
Irenæus à fratribus Galliarum per literas commendatur Eleuthero Papæ 83 b
Irenæus ex Papia hausit errorem mille annorum 56 a
Irenæus fit episcopus Lugdunensis 84.b. scribit catalogum Romanorum Episcoporum. ibid.
Irenæus Polycarpi auditor 93.b
Irenæus quæ scripserit de 4. Euangelijs & Apocalypsi 85.b. & seq itē de pastore 86. a. & alijs nōnullis. ibid item de versione 70. interpretum. ibid. b. item contra Florinum hæreticum 93. b
Irenæus quæ scripserit 97. a
Irenæus scribit Victori Papæ de Paschate &c. 96. a
Isaacius monachus quæ Valēti prædixerit 743. b. iubetur teneri in custodia. ibid.
Isauri latrones vexant Cariam & Phœnicem. 781. a
Ischyras impostor & calumniator 524.a. Episcopus à sectarijs fit, cū non esset presbyter. ib.
Ischyras quæ flagitia designarit 346.b
Ischyrion martyr 119.b
Isdigerdes Persarum Rex 802. b. 468. a. permittit Ecclesias Christianorum extrui, Magosq́; necat. ibid. abit è vita. ibid. b
Isidorus monachus 421.a. 733.a
Isidorus in re periculosa obsequitur Theophilo 766.b. eum Theophilus nititur Constantinopolis facere Episcopum. ibid. à Theophilo Ecclesia eijcitur 772. b. cur eum Theophilus inuisum habuerit. ibid. it ad monachos in Scetin. ibid. pro eo monachi ad Theophilum intercedunt, sed frustra ibid.
Isidorus Pelusiota vt vixerit quæque scripserit 801.a
Iudæi à Moyse vsq́; ad Christum quibus paruerint 9.b
Iudæi fiunt Romanis vectigales 9.b
Iudæi immaniter trucidantur 34.a
Iudæi in quot sectas distracti 71.a
Iudæi quam magno numero Hierosolymā confluxerint sub tempus obsidionis 27.a. itē sub Cestio præfecto. ibid. quæ mala pertulerint obsessi à Romanis intra Hierosolymam. ibid. b. &c.
Iudæi sub Traiano valde attriti 56.b. &c. item sub Adriano 57. a
Iudæi vt vno anno bis Pascha celebrarint 235.b
Iudæi Cretenses è quodam Pseudomoyse mirè delusi in Christum credunt 48?. b
Iudæi Christianos trucidant Alexādriæ 470.b inde expelluntur. ibid. Christum & Christianos contumelia afficiunt 472.a. puerū Christianum in cruce suspendunt, irrident, trucidant. ibid. luunt pœnas. ibid.
Iudæi Diocæsareæ rebellant 17?. b. domantur à Gallo. ibid.
Iudæi hortante Iuliano instaurāt templum Ierosolymitanum 711. a. gentiles eos iuuant. ib. diuinitus impediuntur 403. b. terræmotu lapides deijcit, & multos extinguit 711.a iterum tentant ijdem Iudæi, sed igni absumuntur ibid. Vestibus eorum crucis signa inhærent. ib. b. credunt propterea in Christū. ib.
Iudæus paralyticus dum baptizatur reualescit 466.a
Iudæus quidam sæpius baptizatur simulatè 472. a. tandem baptismi aqua bis euanescit. ibid.
Iudas Gaulanites seditionem mouet 8. a
Iulianus Iuliani Apostatæ auunculus præfectus Orientis 549. b. propter Apollinis delubrum fulmine ictum cruciat æditos. ib. ingens ad sacram mensam diuinitus punitur. ib. b
Iulianus Iuliani Apostatæ auunculus Christianis maximè infensus 697. b. vasis sacris contumeliosè illudit, sed grauissimè diuinitus punitur & moritur. ibid. 698.a
Iulianus Apostata.
Iuliani genus, pater, educatio, institutio, studia literarum 39?. 692.b. 693.a puer rectè in fide institutus est 545. templum martyrum ab illo exstructum citò corruit. ibid. b. consulit ariolos. ibid. visis Dæmonibus cruce se signat, & illi fugiunt. ibid. ambitio eum facit Apostatam. ibid. fit Clericus & pietatem præ se fert 692. a. cōtendit cū Gallo de Mamantis templo magnificentissimè exstruendo 692. b. eius structuram partim corruisse 693. degit Nicomediæ & à Maximo philosopho auertitur à religione. ibid simulat vitam monasticam 301.a.693. fit lector in Ecclesia Nicomediensi. ibidem. 545.b

diui-

diuinandi artibus delectatur 693. b. it Athenas. ibid. renuntiatur Cæsar 374. b. 683. a 691. b. 693. a. Constantius suam ei despondet Sororem 693. b

Iulianus à Constantio præficitur Occidēti 382. a. 693. b. Vincit Barbaros in Gallia 389. b 391. b. 693. b. Cæsis barbaris Augustus declaratur ab exercitu. 391. b. 691. a. in Constātium ingratus 391. b. contra quem exercitum cogit 545. a. capeßit Imperium. ibid. mutat magistratus à Constantio constitutos 691. a.

Iulianus ab initio Imperij, abnegato Christo, gentiliter viuit. 692. a. in visceribus animalis videt signum crucis. ibid. videns spectra se cruce signat, eaq; disparent. ibid. b. sub eo Christiani peßimè sibi metuunt. ibid. factus Apostata se Pontificē vocat. 691. a. cogit subditos ad ethnicismum. ibid. ros crucis effigie in eius & comitum vestes lapsus. ibid. item alia portenta. ibid. ea aliter ipse, aliter alij interpretantur. ibid. b. instaurat ethnicismum, & palam Dæmonibus sacrificat 694. a. ciuitatibus ad ethnicismum redeuntibus blandum, in Christianismo persistentibus infensum se præbet. ibid.

Iulianus palam se prodit idolatram 391. b. callidè omnium animos sibi conciliat. ibid. reuocat Episcopos ab exilio 392. a. 546. a. eijcit ex aula Eunuchos, tonsores, coquos. ibid. Cæsares omnes superiores libro edito proscindit. ibid.

Iulianus ob cædem Georgij Ariani insimulat per epistolam Alexandrinos 393. b. leges promulgat contra Christianos. ibid. extorquet pecuniam ab illis 400. a. illorum iniurias negligit. ibid. ab Antiochenis proscinditur 402. b. quædam eius scripta. 405. b

Iulianus celat animo impietatem 546. a. sub eo gentiles sua templa aperiunt & sacrificāt 547. a. &c. Christianos vexant & persequuntur atrociter. ibid. quæ horrenda mala ipso conniuēte, Christianis sint illata. ibid. sacerdotibus abstulit congiaria à Constantino illis donata. ibid. Clericis adimit immunitatem &c. 695. b. quæ à virginibus & viduis crudelißimè exegerit. ibid. quæ Ecclesijs ademerit. ibid. delubra Dæmonum à quibus instaurari voluerit 696. a. crudelior vt fuerit superioribus tyrannis. ibid. quæ fecerit odio Constantij. ibid.

Iulianus affligit Cæsareenses 691. a. cur initio pepercerit Christianis. ibid. ἄθεος dictus est à Mari Episcopo. ibid. b. reuocat à Constantio relegatos. ibid.

Iulianus Christianos vocat Galilæos 548. a 554. a. 695. a. vetat, ne Philosophiam &c. discant, vt ne militent. ibid. 399. b. supplex consulit Apollinis oraculum 548. b. is respondere nequit ob Babylæ reliquias. ibid. eas inde tolli iubet. ibid. sacra vasa confiscat 549. b. sceleratis victimis &c. vt contaminarit fontes & esculenta 551. a. quibus fraudibus homines à Christo abstrahere conatus sit 551 b. &c. quosdam se thura per fraudē posuisse palam deplorantes vt tractarit. 552. a. non vult cædi Christianos, ne vt martyres celebrarentur. ibid. 399. a

Iulianus vi abstinet, sed tamen non vult haberi Christianorum conuentus 703. b. Clericos & Episcopos eijcit ex vrbibus. ibid. vt vbiq; Christiani sub eo fuga sibi consuluerint. ibid. eius mira studia in promouēdo ethnicismo 70 . b. apud ethnicos ea inducit, q̄ apud Christianos in laude sunt, puta monasteria, preces horarias. ibid. b. &c. eius epistola ad Arsacium Pontificem idolorum. ibid. frustra nititur Christianos à Christo abducere 705. b pro cruce Iouem, Martem & Mercurium pingi in imaginib. publicè iubet 706. a. idq; mira fraude. ibid.

Iulianus qua fraude milites ad sacrificandum Dæmonibus inducere conatus sit 706. a. qua Christianis interdixerit 707. a. ab Antiochenis eius barba & moneta irridetur. ibid. b. edit librum contra illos. ibid. 708. a. Babylæ martyris reliquias cur à Daphne transferre iußerit. ibid. b irritatus Psalmodia eas reliquias transferentium, iubet puniri Christianos 709. a. statuam suam in statuæ Christi locum substituit 710. a. ea fulmine secatur. ibid.

Iulianus erga Iudæos beneuolus 710. b. scribit illis vt pro ipso orent. ibid. idq; vt Christianis ægre faciat. ibid.

Iulianus mandat Iudæis templum Hierosolymis exstruere 403. b. sed Iudæi diuinitus mirabiliter impediuntur & puniuntur. ibid. prælet illis impensas, quibus templum Hierosolymæ instaurent 711. a. minatur Christianis. 403. a. 5. a. contemnitur à viris egregijs. ibid. contra Persas Iulianus pugnaturus consulit Dæmones 553. b. decipitur ab illis. ibid. ducit in Persas militem, populatur Aßyriam 712. a. ingēs eius in eo bello gerendo temeritas. ibid. nauium onera & commeatum iubet abijci. ibid. confligit cum Persis. ibid. b. 404. b. à quodam sene versuto in loca deserta cum exercitu abducitur 713. a. cōmittitur prælium cum Persis, & Iulianus ab incerto milite hasta configitur ibid. Christū blasphemans 404. b. 555. a. visio cuidam facta de eius cæde 713. a. vt Christum vocarit fabri filium 714. a qua dixerit sauciatus erga Christum, vel vt alij placet, contra solē. ibid. sub eius Imperio Deus Romanum afflixit orbem. ibid. b 555. a. post eius obitum nefanda eius flagitia deprehensa. 555. a

Iulianus Apostata templum ampliſsimum construxit Babylæ martyri inuitus 802. a

Iulianus monachus orans discit casum Iuliani apostatam 554. b

Iulianus monachus eximius 659. b. eius vitam scripsit Ephraim ibid.

Iulianus martyr exultat ad supplicia 160. b

Iulianus podagricus martyr 118. b

Iulianus præficitur Ecclesiæ Alexandrinæ 86. b moritur 94. b

Iulius Romanus pontifex 636. b. tuetur Athanasium, Paulum &c. 358. a. 65 . a. iubet illis sedes suas restitui. ibid. 358. a. ab Episcopis Arianis insimulatur. ibid. illis acriter respondet 359. b. restituit. ibid. episcopos Orientis obiurgat & ad se venire iubet 654. a minas illis intentat. ibid. Athanasium rursū tuendum suscipit 655. a. iterum Orientis Episcopos arguit, ib. scribit Alexandrinis pro Athanasio 366. a. moritur 375. a. 671. a.

Iupiter quàm flagitiosus. 799. a

Iustina persequitur Ambrosiū. 437. a. 751. b. oppugnat Nicæna decreta. ibid. legē cōscribi mandat in fidei Ariminensis confirmationem 752. a. audita cæde Gratiani desinit persequi Ambrosium. ibid. fugit cum filio Thessalonicam. ibid. obit mortem 753. a

Iustina corrumpit filium suum Valentinianum 585. b

Iustinianus à Iustino creatur Imp. 850. a. tuetur Synodū Chalcedonensem 851. a. Seuerū & eius Symmystas persequitur ib. visione admonitus bellū indicit Vandalis 852. b subigit sibi Asiam. ibid. centū & quinquaginta ciuitates egregiè instaurat 853. b eius intollerabilis auaritia, & quæ mala eius caussa subditis intulerit 858. b. multa tēpla et sacra ædificia extruit. ibid. in eis templū Sophiæ augustißimū. ib. vt iniquè fauerit seditiosis quibusdam, & quot mala inde extiterint. 859. b. vtq; eosdem rursus punierit. ibid. de corpore Christi quem errore complexus sit 863. a. vt episcopos oēs illi subscribere voluerit. ibid. decedit e vita 864. a.

Iustinianus dux Iustini frater egregiè pugnat contra Persas 870. b. ob res contra barbaros non prosperè gestas honore priuatur. 873. a

Iustinopolis dicitur quæ prius Edessa, Itemq; Anazerbus. 850. a

Iustinus capeßit Imperiū 847. a. excedit è corpore 850. a. remittit Ierosolymam, quæ Titus inde è templo Romam abduxerat. ibid.

Iustinus dux à Iustino Iuniore necatur, ei caso insultat cum vxore 865. a.

Iustinus martyr floret 60. a. quæ scripserit. ib. 62. a. 69. b. eius martyrium. 67. b

Iustinus martyr quæ de martyribus quibusdā scripserit 68. a. & seq. eius scripta quanta olim authoritatis 70. a

Iuuenalis Episc Ierosolyma restituitur. 810. b

Iustus Iustinæ pater cum Augusta cæsus à Constantio. 428. b

Iustus fit Alexandriæ antistes. 57. b. obit 58. a

Iustus fit Episcopus Hierosolymæ. 53. a

Iuuentinus & Maximianus insignes martyres 551. b. eorum annua solemnitas. ibid.

K.

KAnna qualis honor olim apud Romanos 13c. a

L.

LEo monachus, postea Ancyræ Episcopus, 759. a

Leonis Papæ epistola ad Flauianum à Synodo Chalcedonensi laudatur 810. a. idem Papa scribit contra Timothei Æluri creationem 814. b

Leo Imperator scribit literas circulares ad omnes Episcopos 814. a. earum exemplar. ibid. eodē exemplo scripsit etiā ad insignes monachos. ib. quæ illi Episcopi & monachi rescripserint. ib. b. eius humanitas erga Antioch.

terræ motu afflictos 815. b. occidit Asparem 817. a. itemq; filios eius. ibid. deponit Imperium. ibid.
Leo Zenonis filius fit Imperator 817. a. moritur ibid.
Leonides Origenis pater pro Christo caditur 90. b.
leontius Galatiæ Episcopus 594. b
leontius occupat sedem Antiochenam 370. a 527. b. 537. b. 665. a. qualis fuerit 527. b. seipsum cur castrarit 537. b. celat hæresin Arianam, qua infectus erat. ibid. idque quare fecerit 537. b. eius improbi mores & flagitia. ibid. cum Athanasius deuitat. 665. a. obit mortem 376. a. 674. b
leontius tyrannus 837. a caditur ibid.
lex Mosaica comparatur animali 28. b
lex Moysi quibus data 4. b
leges filiorum Constantini contra cultores idolorum, delubra, Iudæos 662. b
libanius Sophista quid de interfectore Iuliani Apostatæ scripserit 713. a.
libanius Sophista quæ de Iuliano scripserit. 405. a. 407. a. taxatur 405. b. 407. a
liber impijssimus de gestis Christi & Pilati. 172. a
libri accurate describendi 93. b
libri sacri ab Artemonis sectatoribus variè corrupti. 98. b. & seq.
libri scripturæ falso inscripti 58. b. item absurdi & impij sub Apostolorũ nomine editi ibid.
libri Arij iussi cremari 331. b. eorum celatores iussi necari. ibid.
libri gentilium num legendi 401. b. &c.
liberius Romanus Pontifex 375. a 5 1. a. eius & Constantij Dialogus. ibid.
liberius Papa à Constantio relegatur 673. b libere defendit Athanasium coram Constantio ibid. quæ à Constantio petierit. ibid. respuit pecuniam ab Imperatore, Imperatrice, Eusebio Eunucho oblatam & abit in exilium 580. a. 5 2 a. respuit 500. aureos à Constantio datos 67 . a. repetitur à Romanis. ibid. matronæ Romanæ à Constantio eum restitui petunt 532. a. b. restituitur. 533. a. 38 . a. 676. a. vt sibi consentiat, multum ab Arianis laboratur. ibid. b. eius fidei formula. ibid. ab Arianis rumor spargitur, eum ipsis assensisse. ibid. est Romanis charissimus. ibid. eius exilij causa seditio maxima concitata à Romanis. ibid.
liberius scribit Orientis Episcopis. 415. b
licinius declaratur Imperator. 166. a
licinius mouet bellum Constantino. 192. b molitur ei insidias. ibid. 209. b. persequitur Christianos 193. a. 319. b. 6 8. a. leges condit iniquas. ibid. & 210. b. deficit ad ethnicismum & consulit dæmones 608. a. eius crudelitas aliaq; flagitia. ibid. & seq. 210. a sæuit in Episcopos. ibid. 193. b. 210. a. 212 b
licinius bellum moturus Constantino consulit augures 213. b. eius oratio ad amicos 213. a visio admirabilis in vrbibus eius 21 . b.
licinius victus à Constantino in gratiam recipitur 216. a. nouum, molitur bellum nouosq; sibi Deos conquirit. ibid. b. quid de crucis vexillo dixerit ad milites. ibid. simulatè sibi conciliat Constantini amicitiam 319. b Capitur à Constãtino. ibid. à Constantino caditur. 15 . a b. 2 7. a. 319. b. 605. b
linus Romanus Episcopus post Petrum 5 . b
longi fratres prædicantur 5 . a. inuiti in clerum à Theophilo alliguntur. ibid. b. eo relicto redeunt ad solitudinem. ibid. vix mortis discrimen persequente eos Theophilo effugiunt. ibid.
longi fratres cur sic dicti 736. a
longi fratres 77 . b. amicißimi prius Theophilo, cur postea inuisi. ibid. vt monachi sint ab eo in illos concitati 773. b. vt à Chrysostomo sint accepti. ibid.
longinus alter Selinũtius tyrannidem occupat 8 1 b. capitur. ibid.
longinus frater Zenonis frustra adspirat ad Imperium 837. b. ab Anastasio mittitur in patriam 838. a. rebellat aduersus Anastasium 841. b
litera vna mutata, puta iv & ix, quæ mala effecerit Dæmone agente 811. b
Lucas cur suum scripserit Euangelium 48. a
lucas quæ scripserit 35. b
lucianus presbyter martyr 16 . b. 172. b
lucifer Caralatinanus Episcopus Paulinũ Antiochiæ designat Episcopum 5 6. a. 701. b. id moleste fert Eusebius Vercellensis. ibid. vnde aucta est dissensio apud Antiochenos 5 6. b. 702. a. consentit Ecclesia Catholica lucifer. ibid.
lucifer Episcopus Sardiniæ ab exilio reuocatur 5 6 a redit in Sardiniam 702. a nouum profert dogma, & ab eo dicti sunt luciferiani 398. a. 546. a. 661. a. &c. 702. a
lucius vix octo mensium Rom. Pontifex 123. b
lucius Episcopus Adrianopolis fugit Romam & à Iuliano restituitur. 654. a
lucius ab Arianis in Alexandrinam sedem intruditur 19. b. 568. a. 697. a. 725. a. sæuit atrociter in Catholicos & monachos. 423. b. &c. 568. a. 725. b. expellitur à Catholicis. 30. b. 743. b. cum Demophilo extra vrbem concionatur. 7 . a
lucius Arianus Samosatensium fit episcopus, sed ab illis vitatur 56 . a. pueri vt eum sint execrati. ibid. b. vt sæuierit in Catholicos. ibid.
lugdunum Galliæ vrbs primaria. 76. b

M.

MAcar martyr 118 b
Macarij duo eorumq; virtutes eximiæ 421. b. 657. b. &c relegantur ab Arianis in exiliũ 2 . a. eius insulæ homines cõuertunt ad Christum. ibid.
Macarius Episcopus Hierosolymæ. 490. b
Macarius monachus & presbyter Cellinorum 73 . a qua occasione factus monachus. ibid.
Macrinus fit Imperator. 110. b. decedit ibid.
Macrinus corrumpit Valerianum 126 b. cum suis funditus extirpatur. 133. b.
Macedoniani cur dicti Marathoniani 689. a diu nec Ecclesiam, nec Episcopos habuere. ibid. 765. a. Seleuciæ sua habent concilia & quid ibi egerint. 702. b. à Catholicis & Acacianis hæreticis cur dißenserint. ibid.
Macedoniani ab Arianis vexati mittunt legatos ad Liberium 414. b. communicare eos iubent cum Romana Ecclesia. ibid. illorum legatorum libellus Liberio datus 415. a. formula fidei eorum. ibid. b. recipiuntur à Liberio in communionem certa ratione. ibid. accipiunt literas ab Episcopis Siciliæ ad suos 417. a
Macedoniani crebros conuentus agunt 391. b cur Acacianos vitarint. ibid. sunt multi in Hellesponto 11. b
Macedoniani dum ab Ecclesia rursus se separare volunt, impediuntur . 33. a. admittuntur spe resipiscentiæ ad Synodum Constantinopolitanam primam 3 . b. sed nolentes resipiscere inde abscedunt 335. a. inter se diffecti. 447. a
Macedoniani, hortante Nestorio suis Ecclesijs priuantur 8 . b. cædunt Antonium Episcopum. ibid. quidam ex ijs resipiscunt. ibid.
Macedoniani partim sub Gratiano rursus inuadunt Ecclesias 743. b. Antiochiæ conueniunt, statuuntq; filium non ὁμοούσιον sed ὁμοιούσιον dicendum. ibid. alij ab istis deficiunt & constantius adhærent homousianis. ibid. vocantur à Theodosio ad Synodum Cõstantinopolitanam 748. a. nolunt resipiscere. ibid.
Macedoniani vexantur à Valente 719. b. mittunt legatos ad Liberium, qui fidem Nicenã coram illo profitentur 720. a. eis Liberius communicat ita professis. ibid. eorum confessio. ibid &c. redeunt ad suos ibid b.
Macedoniana mulier ficte communicans panem ab ancilla oblatum sentit versum in lapidem 7 9. a. resipiscit. ibid.
Macedonius fit Episcopus Constantinopolitanus ab Arianis 357. a. à Constantio intruditur 359. a ab Arianis extruditur 356. b. 521. b. eius hæresis. 522. a 388. a
Macedonius intruditur in sedem Constantinopolitanam 6 3. a. inde creuit tumultus èrrũ. ibid. b. rursus intruditur 65 . b
Macedonius rursus occupat sedem Constantinopolitanam 668. a. sese munit & Pauli fautores persequitur. ibid. expellitur propterea à Constantio. ibid. ea caussa fiunt cædes. ibid. sæuit in eos crudeliter, qui ipsi non consentiant. 682. b. diruit Ecclesias. ibid. Nouatianos persequitur 883. a. transfert Constantini loculũ. ibid. Constant. ei succensuit. ibid.
Macedonius Episcopus Constantinopolitanus qua in re fortiter restiterit Anastasio. 8 . a crimen ei turpe falso affingitur. ibid. expellitur e sede sua per calumniam. ibid.
Macedonius Catholicos persequitur itemque Nouatianos 370. a. 380. b 381. b. mysteria sacra inuitis in os ingerit. ibid. immania supplicia irrogat Catholicis. ibid. transfert corpus Constantini cum multa hominum cæde 382. a. 387. b. multi se illi adiungunt. ibid.
Macedonius ab Acacianis gradu mouetur. 686. b. & moritur 688. b. eius de Spiritu Sancto impium dogma. 689. a. & qui ei subscripserint. ibid.
Macedonius martyr 700. b
Macedonius sanctus monachus qua vsus libertate contra Theodosij edictum 589. b. quæ mandauerit Theodosio, vtq; is illi obtemperarit. ibid. &c.
Magi quales apud Persas 629. b. &c.

Magi

Magi multum possunt apud Regem Persarum. 403.a. eorum fallacia deprehenditur, multiq; necantur ibid.
Magi sunt Christianis infestissimi 639.b præsertim episcopis 632.a. habent suum Principem ibid.
Magnentius Occidentis Tyrannus 530.a. cædit Constantem 369.b. 667.b. multa imperij occupat 369.b. trucidat multos Romæ 374.a. 670.b. fugit Lugdunum. ibid. matrē, fratrē, seipsum interficit 374.b. 670.b
Maiorianus Imperator cæditur 812.b
Maiocema Gazæ nauale 627.b. Christianismū complectitur. ibid. appellatur Constantia. ibid.
Malchion monachus 757.b
Mambre quercus 626.a. Mercatus illic annuus. ibid. item festum celebre Christianorum, Iudæorum, gentilium. ibid.b. eius festi cæremoniæ, ritus. &c. ibi. eum locum Constantinus expurgari & templum illic construi iubet ibid.
Manianus senator 837.b. eius præclara ædificia ibid.
Mammæa imperatrix religiosiss. 110.b. accersit ad se Origenem ibid.
Manes Hæresiarcha existit 140.a. qualis fuerit. ibid. eius mores & dogmata ibid.
Manichæi vnde dicti ibid.
Manichæi siue Manetis historia 342.b. &c. excoriatus perit 342.b
Marathonius ex milite fit monachus 689.a. multum auget hæresin Macedonianā. ibid.
Marcellus Ancyræ episcopus 6.7.b. nouum fingit dogma. ibid. abdicatur. ibid. putatur ab Arianis, quorum vitabat communionem, per calumniam de hæresi accusatus. ibid. causa accusationis eius. ibid. restituitur à concilio Sardicen. ibid.
Marcellus Ancyræ Episcopus fugit Romam. 653.b
Marcellus Ancyræ episc. deponitur 350.a. restituitur à Iulio Rom. Pont. ibid. 654.a
Marcellus Apameorum Episcopus delubra Dæmonum demolitur 590.b. 75 .a adhibet ea in re contra Dæmonis vim aquam sacratam 591.a. obit martyr ibid. 75 .
Mauia Sarracenorum vel Ismaelitarum regina 430.a. cum Romanis post bellum fœdus ferit. ibid. petit sibi Episcopum Christianum mitti ibid.
Mauia Regina facit bellum Romanis 742.a. eos in fugam vertit. ibid. facit pacem cum Romanis, & genti suæ Mosen monachum petit Episcopum ibid.b
Marcellinus Rom. Pontifex ibid.b
Marcion hæreticus, quid docuerit 62.a
Marcionistæ in multas distracti sectas 85.a
Marcus Romæ scribit Euangelium 26.b. à Petro Apostolo approbatur. ibid. prædicat Christum Alexandriæ. ibid. fit ibi Episcopus 61.b
Marcus Rom. Pontifex 636.b
Marcus insignis episcopus Arethusiæ 547.b. 699.b. immanissimis supplicijs excruciatur, 547.b 700.a. vincit sua constantia Arethusios gentiles, eosq; conuertit ibid.
Marcus præest Ecclesiæ Hierosolymitanæ 58.b
Marcus monachus 734.a
Marcus Aurelius non vult Christianos accusari 84.b.
Marcus in Britannia tyrannidē capessit. 789 b. cæditur ibid.
Marcus à Basilisco Cæsar creatur 827.a
Marcus magus deterrimus 61.b
Mariæ virginis imago se auertit ab Anatolio idololatra 872.a
Maria nobilis matrona obsessa intra Hierosolymam comedit filium suum 39.b
Marinus illustris martyr 120.a.
Marinus Arianus à suis fit episcopus Constantinopolis 437.b. obit ibid.
Maris episcopus reprehendit Iulianum Apostatam 544.a.
Martianus Anthemij filius oppugnat Zenonem Imperatorem 836.b. victus Tharsum relegatur & fit presbyter 837.a
Martianus obtinet imperiū 108.a. 805.a. eius vitā scripsit Patritius rhetor. ibid. eius genus ibid. ceu homicida damnatur immeritò ad mortem. ibid. sed liberatur datq; militiæ nomen ibid.b ante Imperium vt dictus sit Augustus. ibid. dormientem aquila à solis æstu protegit 805.b. ea re liber dimittitur à Genserico Vandalo, & cum eo fœdus percutit. ibid. eius virtutes. ibid. interest Chalcedonensi concilio 810.b. discedit è vita 812.b
Martinus Episcopus monachus fuit, eiusq; breuis historia 660.b.
Martyres nolunt dici martyres 82.b
Martyrium non temerè obeundum. 64.a
Martyres innumeri ijq; insignes sub Diocletiano. 146.a. Petrus aulicus martyr fortissimus ibid.b
Martyrius monachus indignū se iudicat diaconatu 750.a. planeq; renuit ibid.
Martyrius & Martianus iniquè trucidantur. 66 .a. pro martyribus habentur. ibi. ad eorū sepulchrum multa fiunt miracula ibid.
Maruthas episcopus Mesopotamiæ ad Regem Persarum legatus mittitur 403.a. religionē Christianam valde propagat apud Persas. ibid.
Martyropolis proditur Persis 880.b. obsidetur à Romanis ibid.
Matronæ Romanæ præfecti vxor, ne à Maxentio violetur, se perimit 167.b. 205.b
Matthæus Euangelium scribit Hebraicè 27.a
Matthias fit Apostolus 18.b
Maturus martyr 78.a
Mauri vel Maurisij à Iosue pulsi, in Libyā profugerunt 853.b
Mauritius dux Orientis designatur, & quæ eius patria 873.a. virtutes & mores: insulas, vrbes, agros diu desertos implet captiuis. ibid. vt Persarum duces superarit. ibi. signa futuri eius Imperij diuinitus ostensa ibid. b. vt Christus ei apparuerit 894.a
Mauritius accipit Augustam vxorem 875.b. eius nuptiæ eximiæ. ibid. eius clementia in reos maiestatis ibid. &c.
Maxentius tyrannus simulat se Christianum 166.a. viuit flagitiosissimè. ibid. cædit Romanos. ibid.b. 205.b. est libidinosiss. 167.a. 205.a frustra oppugnat Romanæ matronæ pudicitiam 167.b
Maxentius senatores falsis obiectis criminibus necat propter opes. 205.b. magicis artibus deditissimus ibid.
Maxentius vincitur à Cōstantino 175.b. perit in fluuio 176.a. 319.a
Maxentius à Constantino cæsus 508.a
Maximianus deponit imperium 165.b. tendit insidias Constantino, & perit. 166.a
Maximianus se laqueo necat 169.b. vt sit diuinitus punitus 211.b
Maximianus moritur 318.b
Maximianus sedem Constantinopolitanā obtinet 483.a. qualis is fuerit. ibid. exit è vita. 485.b
Maximianus post Nestorium Constantinop. Episcopus 797.b
Maximus cum ingenti exercitu tendit in Italiā cæso Gratiano 752.a. cæditur à militibus. ibid.b
Maximilla Montani socia fallax 90.a. eius mēdacia refelluntur ibid.b
Maximinus Antiochiæ fit Episcopus 72.b
Maximinus capessit Rempublicam 113.a. sæuit in Christianos. ibid. obit. ibid. 169.a. 179.a
Maximinus crudelissimè persequitur Christianos 151.b
Maximinus ex improuiso rursus edicta crudelia promulgat in Christianos 156.b
Maximinus simulatè cōtrahit amicitiam cum Maxentio 166.b. viuit flagitiosissimè. ibid. cur præcaterae Christianos vexarit. ibid. idololatra egregius. ibid. extorquet à subditis facultates illorum 167.a. est libidinosiss. ibid. cuiusdam insignis matronæ pudicitiam expugnare non potest ibid.b
Maximinus à Deo terribiliter punitur 168.b. 179.a 212.a. sæuit in medicos suos. ibi. proponit edicta pro Christianis 169.a. moritur. ibid. 179.a. alios Imperatores concitat ad persequendum Christianos 169.a
Maximin. simulatè relaxat persecutionē 170.a. ea laxatione mire exhilarātur Christiani. 171.a. rursus sæuit in Christianos. ibid.b. eius rescriptum ad ciuitates contra Christianos. 173.a.
Maximinus Armenios capit inimicos 174.a. ab illis in bello affligitur. ibid.b. multæ aliæ clades eū & suos puniunt ibi. eius pro Christianis epistola. 176.b. illi non credunt Christiani 177.b. bellum facit Licinio & vincitur ibid.
Maximinus iugulat sacerdotes & vates Dæmonum 178.a. dat gloriam Christo & statuit aliud decretum pro Christianis. ibid. eius statuæ deijciuntur 179.b. eius amici necantur. ibid. itemq; filij & cognati ibid.
Maxentius Herculei filius Romæ fit Imperator 318.b. ei Herculius necem molitur. ibid. eius tyrannis & flagitia. ibid.
Maximus Episcopus Antiochiæ restituitur. 812.b
Maximus Hierosolymæ Episc. 539.b. 611.a
Maximus fit Hierosolymæ Episc. 6.7.a. non ferunt Hierosolymitæ, illum alibi creari Episcopum ibid.
Maximus Hierosolymæ Episcopus dolet se fraude circumuentum consensisse in Athanasij depositionem 652.b

Maximus Seleuciæ Episcopus 594.b
Maximus scriptor 97.b
Maximus Cynicus Apollenarista intruditur in sedem Constantinopolitanam 581.a. sed à cõcilio abdicatur ibid.b
Maximus facit bellum Gratiano 427.a. à Valentiniano inuito fit consors Imperij.ibid. b. traditur à suis vinctus Theodosio 438.b
Maximus occupat imperium Occidentis 585.b bellum facit Valentiniano 586. a. cæditur à Theodosio 438.b
Maximus Maximi tyranni nepos, perimit Valentinianum tertium 812.a. vi sibi iungit eius coniugem.ibid moritur ibid.
Maximus quidam à Gerontio institutus tyrannus 790.b. perimitur ibid.
Mazabanes fit Hierosol. Episc. 116.a
Melanes Episcopus Rhinocurtiræ 837.a. vt exceperit suos persecutores ibid.
Melchisedech qualis fuerit 6.b
Melettani falsò accusant Athanasium 658.b
Meletiani res nouas moliuntur 657. a cum Arianis in catholicos conspirant, ijsdem tandem subscribunt ibid.
Meletius summa doctina vir 142.b
Meletius Armeniæ Antistes deserit pertinaces subditos suos 5[illegible].b. omnium consensu et Arianorum & catholicorum fit episcopus Antiochiæ ibid. fraude Arianorum à Constantio expellitur 5[illegible].a. 387. b. restituitur à Iuliano [illegible] a.
Meletius à Valente Antiochia expellitur 563. a. [illegible].a
Meletius auctor hæresis 322. b. deponitur ab episcopatu 501. fauet Ario 322. b. seditiones conciat contra episcopum Alexandrinum. ibid. quid de eo sanxerit Nicena synodus. 329 b. 501.b rursus tumultus ciet 516.a
Meletius à concilio Niceno quid iussus facere. 622.a. quid tum de ipso, tum ab ordinatis ab illo statuerit Synodus eadem. ibid. eius in ordinandis ecclesiæ ministris temeritas ibid.
Meletius moriturus Ioannem sibi episcopũ iniquè substituit 637.a. ea re turbat denuò Ecclesias ibid.b.
Meletius ab Arianis fit Episc. Antiochiæ 689.b at ille tuetur fidem Nicenam. ibid. Archidiaconus illi os obstruit ibid.
Meletius manu exprimit populo mysterium Trinitatis 689. ea comprehensa rursus clariori voce id facit, &c. ibid.
Meletius redit Antiochiam 755.a. extra vrbẽ cum suis conuentus agit. ibid. interest concilio Antiocheno sub Iouiniano 715. b. à Valente truditur in exilium 718.b. à Gratiano reducitur 746.a. propter ipsum & Paulinũ ortus tumultus componitur ibid.
Meletius sub Gratiano reuersus Antiochiam vi à populo creatur Episc. 433.b. ea seditio vt sedata sit ibid.
Melito Sardensis Episcopus, quæ conscripserit. 73.a. quos numeret veteris testamẽti libros. 74.b
Memoria hominum superiorum vt celebrari solita 196.a
Menander hæreticus [illegible]9.a. quid docuerit. ibid.
Menas fit Episcopus Constantinopolitanus. 861.a
Memnon Episcopus Ephesi 794. b. deponitur ab Ioanne Antiocheno, & à Synodo Ephesina restituitur ibid.
Memnonius vir insignis 802.b
Mercurianus martyr 118.b
Meropius Philosophus 340.b
Meropius Philosophus it in Indiam 640.a. cæditur ibid.
Messaliani hæretici eorumq́; Principes & dogmata 562.a. &c. vt profligati ibid.
Metras senex martyr 117.b
Michaelium celebre templum Constantinop. 625. b. cur sic dictum. ibid. multa illic miracula fiunt ibid.
Michea prophetæ reliquiæ inueniuntur 764.a
Milites Iouiani & Mercuriani. 717.a. eorum perfecti quid habuerint officij. ibid.
Milites Persarum dicti immortales. 474.a. cæduntur à Romanis. ibid.b
Milles Episcopus dira passus, cùm ciuitatem suam conuertere non posset, ei imprecatur, et recedit 613.a. ea à Persis excinditur ibid. eius Episcopi admirandi facinora. ibid.
Miracula monachorum paruipendunt Ariani. 423.b. propterea monachi dirè vexantur. ibid.
Missæ celebratæ sub Constantino Mag. 261.b
Miltiades Rom Pontifex, quæ scripserit. 91
Modestus scribit in Marcionem. 73.a
Monachi & eorum viuendi ratio 612.b. quæ sectentur, quæq; respuant. ibid. quos primos habuerint suæ vitæ authores. 61[illegible].a
Monachi quidam Palæsti[illegible] & eorum admiranda instituta describuntur 803.b
Monachi aliquot illustres 423.b. 657. b. &c. 659.b
Monachi aliquot insignes Syriæ 738.a. cur eos βοσκοὺς appellarint. ibid. quæ eis viuendi scopus fuerit præstitutus ibid. b
Monachi Syriæ, Cappadociæ, &c. mordicus inhærent Nicenis decretis 732.a eos populus sequitur, & hæreticos detestatur. ibid. per eos maximè repressa est hæresis Apollinarij & Eunomij ibid.
Monachi Anthropomorphitæ ex simplicitate. 772. intentant mortem Theophilo Alexandrino. ibid.b. ab illo placantur. ibid. contendunt cum Origenistis 773.a
Monachi Aegyptij detestantur Arij dogmata 725. b. illos populus imitatur. ibid. eos Lucius Episcopus Arianus vi in suam sententiam pertrahere nititur, sed frustra. ibid. curant paralyticum. ibi. deportantur in insulam ab Ethnicis habitatã. ibid. curata illis Dæmoniaca, omnes credunt in Christum 726. a. iubentur ij monachi redire ad sedes suas. ibid.
Monachi Aegyptij à Lucio Ariano relegantur in exiliũ 568. a. ethnicos eius loci ad Christum conuertunt. ibid.b. reuocantur ab exilio ibid.
Monachi Nitriæ montis pugnant pro Cyrillo. 471. a. vulnerant Orestim præfectum. ibid. ab Alexandrinis fugantur. ibid.
Monachi quidam Samaritanorum & Iudæorum errorem secuti 502.b
Monachi sub Valente in Aegypto mirè vexantur, & necantur 420.b. 423.b
Monarchia cæteris imperijs vt præstet 290.b
Monasteria Aegypti sub Valente diripiuntur & expugnantur 420.a. &c. 423.b
Montanus ambitiosus 89.b. abreptitius fundit voces peregrinas. ibid. fit magni à quibusdã. ibid. paucos habet sectatores. 90.a. vt obierit ibid.
Montanus cum Priscilla & Maximilla, vt vocati 88. b
Montanistæ quando seruent pascha 757.a. eorum quædam opiniones ibid.
Monumentum Christi vt ab Ethnicis obrutũ. 338.b
Mors pro maximo Deo habita 296.a
Moyses prædicatur 280.a
Moses ex latrone monachus 734.b fit presbyter ibid.
Moses monachus alter 735.a
Moses monachus petitur in Saracenorum Episcopum 742.a. planè recusat. ibid. b. compulsus non fert sibi manus imponi à Lucio Ariano. ibid. consecratur à catholicis Episcopis. ibidem. Saracenos ad fidem conuertit. ibid.
Moyses petitus in Episcopum, non vult sibi manus imponi à Lucio Ariano 430. b. Ismaelitas ad fidem conuertit ibid.
Mulier filium manu trahens properat ad locum, vbi à Valente iussi erant cædi Catholici 418.b.
Musanus quæ scripserit 74.b

N.

NAamanes Phœnicem et Palæstinam sibi subigit 876.a. à Mauritio in libera seruatur custodia. ibid. baptizatur 883.a
Narcissus Episcopus Hierosolymæ 87.b.
Narcissus Episcopus mutat aquam in oleum. 104.a. falsa criminatione appetitus se abdit in eremum. ibid.b. eius criminatores diuina vltio plectit. ibid. senex in episcopatum sociũ accipit Alexandrum 105.a
Narsæus Persarum dux vincitur ab Ardulario 473.a. & b
Narses mittitur in Italiam 855. a. eius præclara facinora ibid.
Natalius confessor seducitur ab hæreticis 98.a flagellatus ab Angelis resipiscit ibid.b
Natura in Christo duplex [illegible]2.a
Nectarius fit Episcopus Constantinopolitanus. 435.a
Nectarius nondum baptizatus designatur Cõstantinop. Episcopus 794. a. baptizatus induit vestem baptismo congruam. ibid. discit officium sacerdotale 790. presbyterum pœnitentiarium remouet 441.a. 754.a. &c. moritur 449.b. 765.b
Nemesis martyr 119.a
Neon Seleuciæ Episcopus deijcitur de gradu suo 687.a
Nepos potitur Imperio 817.a. eijcitur ibid.
Nepotianus affectans Imperiũ cæditur. 369.a
Nepotianus Constantini nepos cæditur 667.b
Nero crudelissimus etiã in coniunctissimos 35. b. primus persequitur christianos. ibi. occidit Petrũ & Paulũ. ibi. regnat 13. annos 36.b
Nerua imperat anno vno 45.a
Nestor martyr 699.a

Nesto-

Nestorius obtinet sedem Constantinopolitanã, 479.b.eius vox temeraria ibid.multis infestum se prabet ibid. fit odiosus 480. b. pellitur Ecclesia ibid b. non vult B. Mariam dicendam Deiparam.ibid.793. b.sed Christiparam ibid.
Turbas intestinas in Ecclesia ciet. ibi. qualis vir fuerit ex Socratis sententia 480.patrum scripta non vult legere 481.a. eius in Christum blasphema vox 482.a.794.a. damnatur à Cælestino & Cyrillo: admonitus nõ resipiscit,sed poscit indici concilium 482. a. eo accedit.ibid.citatus à Synodo nõ comparet. ibid. b. Synodi in eum prolata sententia. ibid.
Nestorius cur vocem Christiparam excogitarit 796.a.permittitur illi ad suum reuerti monasterium.ibid. quamdiu illic manserit. ibid.relegatur Oasim. ibid. nec sic se corrigit. ibid. quem vitæ finem sanè horrendum habuerit. ibid. quæ de suis exilijs, &c. ipse scripserit. ibid.&cæt.falsò eum quidam narrat ad Chalcedonensem Synodum accersitum 806.a.& seq.
Nicaret a virgo Chrysostomo addictissima 779. b.quæ eius caussa pertulerit.ibid. eius virtutes ibid.&c.
Nicolaus Diaconus 50. a. quid de eo scripserit Clemens Alexandrinus ibid.
Nicolaitæ hæretici. ibidem. extinguuntur. ibid.
Nicomedia terræmotu euertitur 677. a. &c. multi illic pereunt ad terræmotum incendio accedente ibid.b.& seq.
Nilammon monachus petitus in Episcopum renuit 777.b.orans emittit spiritum. ibid. templum super eius sepulchrum constituitur. & annua solennitas celebratur. ibid.
Nisibis obsidetur à Romanis 473. b. soluitur obsidione ibid.
Nisibis à Iustini exercitu parum idoneo obsidetur 868.a
A Persis id contemnitur. ibid. exercitus Iustini cum ignominia soluit obsidionem. ibid.b capitur à Persis ibid.
Nitria cur sic dicta 736.b.multi illic monachi ibid.
Nouatiani multas habent Romæ ecclesias 469 a. ea illis auferuntur. ibid. at non Constantinopoli.ibid.ob quæ peccata excludant etiã laicos à communione 478.a
Nouatiani mutant Paschatis tempus 426. 427.a. cogunt suæ sectæ concilium. ibid. à quibus potissimum habeant suæ sectæ canones.ibid.indicto concilio de Paschate statuunt canonem indifferentem 442.a.&c.
Nouatiani in Phrygia eodem tempore quo Iudæi Pascha celebrare incipiunt 729.a.in varias factiones discinduntur.ibid. 446.a. 427.a
Nouatiani inter se de Pascha digladiantur. 756.a.&c.
Nouatiani conueniunt Sangari & permittunt liberam cuiq; Paschatis seruandi potestatem.ibid. vt Romæ semper Pascha seruauerint. 757.a
Nouatiani quare creuerint & durarint 647.
Nouatus presbyter 126.b.cur ab Ecclesia Romana defecerit.ibid.creatur Episcopus à suis ibid.non vult lapsos recipi ibid.
Nouatus auctor hæresis Catharorum. 120. a. damnatur in Concilio Romano. ibid. item ab Africæ Episcopis,&cæt ibid. eius historia à Cornelio descripta recensetur.ibid. b. quæ de eo Dionysius Alexandrinus scripserit. 125.b.
Numerianus Imperator 140.a
Nylus Episcopus & Martyr. 162.a

O.

Occasio vt pingi soleat,idq; quid sibi velit 830.b.&c.
Odium mutuum inter gentes vnde olim natũ itemq; sopitum 312.b
Odoacer rerum potitus,non Imperator,sed Rex dici vult 817.a
Olymbrius Romanus Imperator 817.a
Olympias à Nectario fit diaconissa 771.a.quæ ei dixerit Chrysostomus ibid.
Olympia diaconissa rapitur ad tribunal. 780. b.eius constantia.ibid.non vult communicare Arsacio ibid.multo auro multatur. ibid. abit Cyzicum ibid.
Olympius Philosophus animat gentiles Alexandrinos ad suos tuendos ritus 755.b.quid de statuis illis persuaserit.ibid. audit in templo Serapidis vocem canentem Alleluia, cum nullus illic esset.ibid.itaq; fugit clam in Italiam ibid.
ὁμοθεσιον & ὁμοιοθεσιον vt quidam exposuerint 664.a
Or monachus 732.b
Oraculum lapidi incisum vt repertum 413.a. &c.
Oratio panegyrica pro Ecclesiarum ædificatione 181.b
Orestes Alexandriæ præfectus 470. a. infensus Cyrillo ibid b
Orestes Imperator 817.a
Origenes accitus abit in Arabiam 110.a Cæsareæ scholam aperit. ibid. scribit commentarios in sacras literas, sumptus suppeditante Ambrosio 111.a.quæ scripserit ibid.b. 114. a. 115.b.quanta pro fide perpessus sit 116. a. b. moritur 122.b.
Origenes martyrij cupidissimus 99.b.à matre impeditur 100.a.literis patrem adhortatur ad martyrium.ibid.à patre vt institutus in pueritia & quanto in pretio habitus. ibid. à muliere locuplete inops fouetur.ibi.b.præficitur scholæ Alexandrinæ 101.a
Origenes confirmat martyres 102. a parum abest à cædis periculo ibid.
cogitur crebro mutare domicilium ob persecutiones 101. b. plurimos habet discipulos. ibid. 102.a.quibus libris vendendis se sustentarit.101.b.cubat humi.ibid. vitam agit asperam ibid.&c.aliquot eius discipuli martyres 102.a
Origenes discipulus Clementis Alexandrini. 103.a.seipsum castrat.ibid.b.fit presbyter, ibid.eum Demetrius insectatur ibid.
Origenes inuisit Romam 107.b. discit linguam Hebraicam. ibid. diuersas scripturæ interpretationes in vnum volumen redigit 108.a
Ambrosium ab hæresi Valentini conuertit. ibid habetur celebris philosophus,profiteturque Philosophiam.ibid.cur libros philosophorum legerit 109.b
Origenes à quibus reprehensus 458.a.&c.eius defensio ibid.
Origenes monachus discipulus Antonij 735.b
Origenistæ increscunt sub Iuliano 861. b. eos dispellit Episcopus Hierosolymæ Eustochius. ibid.tuetur Episcopus Cæsareæ Cappadociæ. ibid.
Osius Episcopus commendatur 522.b.interest Synodo Sardicẽsi.ibid.eius egregia encomia 530.b
Osius Episc.Cordubæ summè charus Constantino 323. a. mittitur Constantino Alexandriam ibid. 618.a
Osius mittitur in exilium 530.b.669.b.in Niceno & Sardicensi Concilio qualis fuerit. 530.&c. inuitus cogitur interesse Sirmij Cõcilio 669.b. vi & verberibus adactus subscripsit.ibid.372.a.674.b.
Ossa martyrum quorundam,camelorum ossib. ab Ethnicis immiscentur 698.b. diuinitus indicantur & asseruantur à pijs ibid.

P.

Pachomius Monachus 658.a.quam ei regulam monachorum Angelus tradiderit ibid.
Pachon Monachus 735.a
Palæstini piorum festos dies colunt 659.b
Palladius Antiochiæ Episc. 836.a
Palladius Monachus,quæ scripserit de Monachis 425.b
Palladius quidam celerrimè longissima itinera confecit 474.a
Pambo Monachus eiusq; quædam dicta & facta 421.a
Pamphilus presbyter & Martyr clarissimus. 142.b.154.b.eius insignes laudes 158.b
Pantænus præest scholæ Alexãdrinæ 87.a.abit ad Indos conuertendos. ibid. Euangelium Matthæi Hebraicum ibi reperit ibid.
Papias Episcopus Hierapolis 53.a.quæ scripserit 55.a.& seq.
Paphnutius charus Constantino 335.a. eius de Sacerdotum coniugio sententia ibid.
Paphnutius claret miraculis 611.a. sub Maximo quid passus ibid.
Paphnutius interest concilio Tyri,sed cum Maximo Episcopo non consentit 642.a
Paphnutius quæ dixerit contra cælibatum cleri 621.b.eius sententia vt sit à Niceno Concilio approbata ibid.
Pascha non vno die olim seruatum 96.a
Pascha die vno celebrãdum ab omnibus. 351.b
Pascha & ritus quidam Ecclesiastici vt olim non eodem modo ab omnibus seruati iuxta Socratem 442.b. & seq.
Pascha quo tempore celebrandum diuersæ olim opiniones 94.b. & seq. Cõcilia multa diuersis locis tum habita, quid inde desinierint. 95.de paschate contentio 231.b. ea tollitur in synodo Nicena 234.a.b
Pastoris libellus vt habendus 35.a.48.b

Pater-

Patermythius martyr 162.a
Patriarchæ constituuntur 435.a
Paulinus, Dionysius, Eusebius Episcopi iubentur exulare 375.b.&c.
Paulinus Episcopus Treuirorum 671.b. relegatur à Constantio ibid.
Paulinus Tyri Episcopus laudatur 181.b. 18.. a.b.&c.
Paulus manet Romæ 31.a. inde rursus abit ad prædicandum. ibid. quando occisus ibid. 33. b. 34.b. liber actorum 35. eius discipuli & adiutores ibid.b
Pauli Apostoli reuelatio commentitia 758.a
Paulus obtinet sedem Constantinopolitanam. 354.b.650.b.653.a. de eius creatione, quid Ariani & Macedoniani sparserint. ibid. eiicitur per calumniam. ibid. 668.a. eius electionem indignè tulit Constantius eumq; expulit 354.b.651.a.653.b. fugit Romam. ibid. 357.a. restituitur Constantinopoli à Iulio. 358.b.654.a.667.a. reducitur à populo. 357.a. rursus expellitur à Constantio. 654.a 358.b.359.a
Paulus episcopus Constantinopolis confugit ad Constantem 360.a. rursus à Constantio exulare iussus strangulatur 369.b.521.b.653.a. 668.a
Pauli Episcopi Constantinopolitani & martyris reliquiæ trãsferuntur Constantinopolim. 750.a. eius templum augustissimum ibid.
Paulus Ephesi Episcopus venit Alexandriam ad Cyrillum 795.a
Paulus Samosatenus Antiochiæ fit Episcopus. 137.a. quid de Christo senserit. ibid. b. dãnatur in concilio Antiocheno. ibid. b. confutatur à Malchione presbytero. ibid. eius vita & mores describuntur 138.b
Paulus Samosatenus excitat hæresin Artemonis 97.b
Paulus Socius Pamphili martyris 158.b
Paulus martyr præclarus 156.a
Paulus monachus ex pago Talmiso 739.a. multos multis locis colligit monachos. ibid. celeberrimum apud Iugatum constituit monasterium ibid.
Paulus monachus in Sceti 735.a. eius multi discipuli ibid.
Paulus simplex Antonij discipulus 614.b. eius eximiæ virtutes 615.a. Persæ cum Romanis centum annorum ineunt inducias. 786.a
Pax Ecclesiæ sub Commodo Imperatore. 94.a
Pax inter homines vnde conflata 312.b
Persæ rupto fœdere oppugnant Romanorũ ditiones 8..2.a
Pelagius Episcopus Laodicensis 563.a sponsam mutat in sororem. ibid. à Valente proscribitur ibid.
Peleus Episcopus & martyr 162.a
Persæ & Medi hyeme imbelles 404.a
Persecutiones num liceat fugere 396.a
Persecutio Christianorum immanissima sub Maximino 167.a. ea nutu Dei sensim remittitur 168.a. referuescit 171.b
Pertinax sex mensium imperator 97.a
Pestis sæuissima Alexandriæ 132.b. in ea vt se ergà morbidos tum Christiani, tum ethnici gesserint ibid.
Pestis admiranda 52. annos totum ferè mirũ modũ peruadit orbem. 857.b. ea lues ex varijs morbis constitit ibid.
Petrus Apostolus petra & basis catholicæ Ecclesiæ 809.b
Petrus Apostolorum Princeps 26.b. venit Romam ibid. prædicat ibi Christũ, & Symonẽ Magum profligat. ibid. approbat Marci Euangelium. ibid. à Nerone permittur 33.b. crucifigitur inuerso corpore 34.b.
Petrus Apostolus vt vxorem ad supplicium euntem sit allocutus. 51.a.
Petri Apostoli reuelatio, in quibus olim Ecclesijs in parasceue recitata 758.a
Petri Epistola 2. vt à quibusdam non recepta. 35.a. libri falsò illi adscripti ibid.
Petrus Episcopus Alexandriæ 143.a. martyrio coronatur. ibid. 165.a.172.b
Petrus Mongus ab Alexandrinis creatur episcopus 830.b. qua conditione eam sedem recuperarit 831.a. damnat Epistolam Leonis & Synodum Chalcedonen. 835.b. monachos ipsi non consentientes profligat. ibid. moritur ibid.
Petrus Cnapheus Ecclesia Antiochena eijcitur. 830.a. eam recuperat 833.a. damnat Chalcedonensem Synodum. ibid. est homo fraudulentus, non in vna permanens sententia. ibid. eius literæ ad Acacium Episcopum, quibus approbat Chalcedonense concilium ibid.
Petrus frater Basilij Magni 426.a
Petrus Monachus 421.b
Petrus monachus adolescens flammis comburitur ob pietatem 158.a
Phœnices vt sponsas prostituerint 609.b à Constantino id interdicitur. ibid.
Philetus præficitur Ecclesiæ Antioch. 110.b
Philippicus Mauritij affinis multa fortiter gerit 876.b. recusatur à militibus copiarum. 877.b
Philippicus ab exercitu recipitur 880.a. obsidet Martyropolim. ibid. vincit in prælio Persas. ibid.
Philippus Diaconus prædicat Samaritanis. 19.b
Philippus Diaconus moritur Hierapoli 51. a. habet filias virgines Prophetissas ibid.
Philippus presbyter scripsit historiam Christianam 478.b
Philippus Gortynens. Episcopus, quæ scripserit 73.a
Philippus Imperator Christianus 115.a. arcetur templi ingressu à Pontifice, libenterq; obtemperat. ibid. moritur 116.a
Philo doctissimus 21.b. legatus ad Caium pro Iudæis irridetur. ibid. repellitur ibid.
Philo quid de Caio Cæsare Tiberij successore scripserit 21.b
Philo Romæ loquitur Petro 27.a. scribit de institutis monachorum Alexandrinorũ. ibid. eius opera. 29.a. reponuntur in Romana Bibliotheca ibid.b
Philogonius Episcopus Antiochiæ 490.b
Philosophi perstringuntur 273.b
Philosophi gentiles odio Christianismi superstitioso diuinandi genere indicant successorẽ Valentis 739. b. at ea causa ab eo omnes vbiq; trucidantur. ibid. eorum insignis stultitia 740.a
Philosophus à simplici Episcopo victus in Concilio Niceno credit in Christum 619.a
Photinus hæreticus 371.b.669.b. eius hæresis. ibid. multos euertit. ibid. à Synodo Sirmiana deponitur. ibid. 371.b. disputat cum Basilio Ancyrano, & victus exilio condemnatur. 670.a.373.b.
Phrauitas Episcopus Constantinopolis. 835.b. moritur ibid.
Physcon monachus 737.b
Piammon monachus 735.b
Pierius vir doctissimus 142.b
Pilatus quando Præfectus Iudææ 1..b
Pilatus vult templum Hierosolymitanum violare 22.a. Tiberij statuas adducit Hierosolymam 22.b. affligit Iudæos. ibid. sibipsi manus infert 23.a
Pileas Epis. Tmuitarum martyr eximius. 148.b quæ scripserit de sui tẽporis martyrib. 149.a
Pinytus Episcopus egregius 72.a
Pior monachus 735.a
Pionius martyr clarissimus 67.a
Pior monachus ambulans cibum sumit 421.a
Pius fit Romanus Episcopus. 61.b. moritur. ibid.
Placidia Eudoxia filia nubit Olybrio 812.b
Placilla coniux Theodosij 589.a. eius miræ humanitas erga morbidos ibid. quàm sanctè Theodosium crebrò admonuerit ibid.
Placitus Antiochiæ episcopus 651.b
Plato inuisit Aegyptum & Siciliam 639.b
Plinius secundus scribit Traiano pro Christianis 52.b
Plinthas vir consularis Arianos Constantinopoli redigit in concordiam 756.a
Pluto vnde dictus 296.a
Pluuia impetratur militum Christianorum precibus 81.a
Pluuia instar fluuiorum in Bithynia & Constantinopoli è cælo proruit 816.b
Pœnitentia publica vt Romæ agi consueuerit. 75..a.&c.
Pœnitentiarius presbyter deponitur à Nectario 75..a.&c.
Vnde is sumserit originem, &c. sententia Sozomeni ibid.
Poetæ taxantur 27..b
Polycarpus Episcopus Smyrnensis floret 53.a. eius quædam gesta. 63.a
Polycarpus quo tempore Pascha seruarit 96.b. nõ propterea ab Aniceti communione repellitur ibid.
Polycarpus scripsit Epistolam Philippensibus. 63.b. eius martyrium, & quæ illud præcesserint 64.b. & seq. eius reliquiæ asseruantur. 67.a
Polycrates Episc. Ephesi, quid de Paschate seruando ad Victorem scripserit. 95.a
Pompeius expugnat Hierosolymam 9. b. prophanat templum ibid.
Pontianus obtinet Romæ Pontificatum 111.a moritur 113.b
Ponticus adolescens martyr fortissimus 81.b
Pontifices apud Iudæos ab Herode quales creati 10.a. vt crebrò mutati 14.b.

Ponti-

Pontifices Hierosolymis sæuiunt in sacerdotes 30. a

Pontifex Romanus quantæ autoritatis 355. a 358. a. 359. b. 655. a.

Pontifex Romanus propter sedis dignitatem curam omnium gerit 654. a

Pontus vnde eum habuit Episcopatus.

Porphyrius adolescentulus martyr eximius. 159. b

Porphyrius fit Episcopus Antiochiæ 486. b. 781. a. eum vitant fautores Chrysostomi. ibid.

Porphyrius quæ scripserit de Origene 108. b 109. a. mentitur de Origene & Ammonio. ibid. b

Porphyrius taxatur 405. b. 406. a. cur à Christianismo defecerit. ibid.

Potamiana martyr eximia. 102. b

Pothenus Lugdunensis Episcopus & martyr eximius. 79. a

Prapidius monachus & Episcopus 739. a

Preces à sacerdotibus & populo fiunt pro anima Constantini M. 268. a

Primus fit Alexandrinorum Antistes 56. b. moritur 57. b

Priscus Orientis præfectus arrogans ab exercitu malè accipitur 877. v

Priscus, Malchus & Alexander insignes martyres 129. a

Probianus miraculo curatur 626. a. de Sancta cruce non rectè sentiens diuinitus de eius efficacia docetur ibid.

Probus capessit Rempub. 140. a. obit. ibid.

Proclus Constantinopolitanus Episcopus 797. b

Proclus fit Cyzici Episcopus: at non recipitur à Cyzicenis 479. a. in sede Constãtinopolitana collocatur 495. b. eius vita à puero. ibid. vt in Episcopatu se gesserit. ibid. curat Chrysostomi corpus transferri Constantinopolim 487. a

Procopius tyrannus oppugnat Valentem 411. a horrendo supplicio afficitur 412. a. cum suis proditoribus 718. b

Procopius martyr 150. a

Prophetæ cur vncti 5. b

Prophetæ vt omnia in Christo futura prædixerint 4. b

Proterius creatur Alexandriæ Episcopus 810. b ingens propterea seditio Alexandriæ 811. a horrendum in modum necatur, & eius cadauer tractatur 813. a. b

Protegenes à Valente proscriptus multos ethnicos vt ad Christum traduxerit 566. a

Prouidentia Dei asseritur 271. b &c.

Psalmi Dauidici quando primum alternatim cantari cœpti 538. a

Pseudopropheta Aegyptius seducit Iudæos 30. b. nititur occupare Hierosolymam, sed frustra. ibid.

Publia nobilissima fœmina cum virginibus. cantat hymnos Iuliano inuito 553. a. 552. b. iubetur cædi in maxillas. ib. ea verò hymnis cantandis pergit perstringere tyrannum. ibid.

Puer cuiusdam Iudæi in clibanum ob Eucharistiæ reliquias sumptas iactatur 861. a. vt illic illæsus seruatus sit. ibid.

Pueri aliquot per ludum ab Athanasio puerulo baptizati, iubẽtur nõ rebaptizari 635. a. supplentur tamen ab Episcopo, quæ deerant ibid. b

Pulcheria Theodosij iunioris & Imperij procuratrix 783. b. vouet Deo virginitatẽ 784. a. ad idem suas sorores instituit. ibid. sacram mensam eamq; insignem Ecclesiæ dedicat. ibid. præest Imperio sapientissimè. ibid. Græcè & Latinè loquitur & scribit. ibid. vt Theodosium fratrẽ pijssimè instituerit. ibid. hæreses non finit existere. ibid. multa egregia ædificat templa. ibid. item pauperum diuersoria & monasteria, additis perpetuis sumptibus, vnde viuerent. ibid. sæpius illi Deus apparet. ibid. eius sororum viuendi ratio 786. a. à Martiano in Imperatricem adsciscitur; sed virgo permansit 806 a

Pusices martyr insignis 631. b. item eius filia ibid.

Putabastes monachus 735. b. & seq.

Pythagoras vt Moysen sit imitatus 280. a

Q.

QVadragesima vt non vno modo apud omnes seruata 757. b. &c.

Quadratus floret 54. a. 57. a. offert pro Christianis Apologiam Adriano. ibid. b.

Quartadecimani vnde sic dicti 757. a

Quercus suburbium Chalcedonis 775. b

Quinta martyr 117. b

Quintus Phryx temerè se obijciens tormentis deficit à Christo 64. a

R.

REges cur apud Iudæos Christi vocati 5. b

Religio Christiana quàm vetus. 7. a. b

Religio Christiana sub Constantini magni liberis vt habuerit. 663. b

Rhinocurura vrbs 737. a. eius loci monachi. ibid. eius Clericis ædes, mensa, & omnia cõmunia ibid.

Rhodus ingenti terræmotu tertiò quassatur. 846. a

Rhodon oppugnat hæresin Marcionis. 88. a

Ritus quidam Ecclesiastici vt olim à diuersis diuersa ratione seruati iuxta Socratem 442. b. &c.

Roma à Petro dicta Babylon 26. b

Romani olim Scythis tributa pendebant 251. b

Romani quos pro Dijs habuerint. 20. a

Roma ab Alaricho obsessa, peste & fame premitur 787 a. quidam eius senatores ethnici volunt sacrificari in Capitolio &c. ibid. b

Roma capitur ab Alaricho 865. b

Roma annis 60. à Gotthis occupata. 854. a

Roma diripitur & inflammatur à Genserichо 824. b

Romani Pontificis ante omnes expectanda sententia 728. a

Romanus Diaconus martyr insignis 150. b

Ruffinus Orientis præfectus 764. b. cæditur ab exercitu. ibid.

Rumores vt sæpe confinguntur 438. a

S.

SAbbatius Nouatianus 442. a. in paschate seruando iudaizat 756. a. à Nouatianis deficit 466. b. qua arte multos sibi adsũxerit ibid. quis inter eos tumultus extiterit 467. a multi ab eo deficiunt. ibid. eumq; insectantur 756. a. se intrudunt Constantinopoli in Nouatianorum Episcopatum 469. b. 442. b

Sabellius hæreticus existit 124. b

Sabinus Macedonianus quid scripserit de patribus Nicenis 326. b

Sabinus Macedonianus taxatur 358. b

Sacerdos summus cur à Moyse Christus vocatus 5. a

Sacerdotes & Diaconi etiam Constantini tempore & deinceps in exercitu adfuêre. 610. a

Sacrificium merentium in altari 314. a

Salamanes monachus 737 b

Samaritani legis Mosaicæ maximè studiosi 757. a. quando pascha celebrent. ibid.

Samosatenses exulatum euntem Episcopum suum Eusebiũ vt requisierint 563. b. quæ dona obtulerint abeunti. ibid. quàm nihil voluerint habere commercij cũ Eunomio pro Eusebio intruso 564. a. item cum Lucio Ariano similiter intruso. ibid.

Sanctus Diaconus martyr egregius 78. a

Sapientia vera & cœlestis 279. a

Sapores Rex Persarum persequitur Christianos 629. b. multos necat 631. a. Christianos oẽs necare iubet 632. a. è plurimis, solos fidei doctores vult trucidari. ibid. innumeri sub eo è Clero, item monachi, virgines, &c. passi. ibid. b. ad sedecim millia occisi. ibid. obsidet Nisibin 542. b. diuinitus punitus discedit 543. a

Saraceni bellum faciunt Romanis 430. a. discedunt ab armis ibid.

Saraceni diuinitus territi, dum contra Romanos pugnant, se in Euphratem demergunt. 473 b

Saraceni credunt in Christum 742. b. vnde sint orti. ibid. cur se Saracenos non Ismaelitas dici velint ibid. plerosq; Iudæorum ritus obseruant ibid. cur non omnino ijsdem vtantur institutis. ibid.

Sarmatæ victi à Constantino credunt in Christum 335. b

Sarus Honorij hostis interficitur 791. b

Saturninus hæreticus 58. b. quid scripserit. ib.

Sauromatæ Scythas superarunt opera seruorum & ab ijsdem seruis profligantur, porro à Constantino in Romanam ditionem recipiuntur 252. a

Scenetæ cum Romanis fœdus percutiunt 842. a

Scripta diuina & patrum vt iam olim ab hæreticis deprauata 72. b

Scriptores vt præstent pictoribus 489. a

Scythia non nisi vnum habet Episcopũ. 757. b

Scythianus Saracenus duas asserit naturas. 342. b

Sectarij iam olim vt rursus in alias sectas dissecti 446. a. &c.

Seditio Hierosolymis 30. a. multa Iudæorum millia illic pereunt. ibid.

Seleucus miles, martyr 160. a. eius præconia. ib.

Selinas Gotthorum Episcopus 756. a. successor Vlphilæ. ibid.

Senatus Romanus cur noluerit Christum in Deos referri 20. a

Sepulchrum Christi obrutum à gẽtilibus 509. a. 623. a. repertum à Christianis. ibid. sub Constãtino 139. a. mirificè exornatum. ibid.

Sepulchrum Christi vt impij olim obliterare conati sint 237.b. vt Constantinus venera-tus sit 238.a. à Constantino templum ei cō-strui iussum magnificentissimum 509. a. vt ab Helena repurgatum ibid.b.

Serapidis templum Alexandriæ amplissimum. 753.a ex eo gentiles oppugnant Christianos ibid. inde aufugiunt. ibid. b Christiani illud occupant. ibid. b. dum expurgatur, in literis quibusdam Hieroglyphicis crucis similitu-do apparet. ibid. ea res multis ethnicis fit occasio credendi. ibid. templum illud euerti-tur & aliud substituitur ibid.

Serapion Episcopus Antiochenus 93. a. 94. b. quæ scripserit 105.b

Serapion lapsus, sed pœnitens, non potest mori sine Eucharistia 122.a

Serapion martyr 117.b

Serapion Chrysostomi Diaconus in causa fuit, vt is male audiret 451.a

Serapion fit episcopus Heracleæ 461.a. 777. b. eius laudes 464.a.&c.

Serapion offendit grauiter Seuerianum. ibid. damnatur à Seueriano, sed à concilio absol-uitur ibid.

Serapion monachus 733. a. 735. b. præfuit 1000. monachis ibid.

Sergius martyr à se postulata præstare solitus. 852.a

Vt eū honorarit Chosroes iunior Rex Persa-rum ibid.b

Seruus quidam fugitiuus horrendum edunt faci-nus 481.b

Seuerianus Gabalorum Episcopus 456.b. con-cionatur Constantinopoli cum magna gra-tia. ibid. 771.b. Serapionem arguens eo a-gente Constantinopoli exigitur. 457.b.771. b. reuocatur ab Eudoxia. ibid. 457.b. palam inuehitur in Chrysostomum exulem 460.a. Chrysostomo per Eudoxiam conciliatur 771. b. flagrat ob Chrysostomum eiectum odio po-puli Constantinopolitani 776. b. æmulatur Serapionem 6 . a. eūm ab Ecclesia expel-lit ibid. & quædam alia

Seuerus obtinet imperium 97. a. persequitur Christianos 99.b

Seuerus Cæsar Oppiano poetæ quid dederit. 601.b

Seuerus triennio imperat 812.b

Seuerus Cæsar cæditur 318.b

Sibylla Erythræa qualis fuerit, & q̄ de Christo scripserit 280.b. &c. eius poema Cicero La-tinè conuertit 281.b.&c.

Sibylla carmen de S. cruce 624.a. item eius veneratione. ibid.

Sicarij Hierosolymis immanes clara luce cæ-des perpetrant. 30.a. vt latuerit. ibid b

Simeon post Iacobum Episcopus Hierosolymi-tanus 43.b.45.b. necatur 51.b

Simon Magus maximi fit 19. b. simulatè acce-dit ad baptismum. ibid. eius sectatores. ibid.

Simon Magus Romanos seducit 21.a. pro Deo habetur ibid. eius statua Romæ. ibid. b. pri-mus hæresiarcha. ibid. eius sectatores imagi-nes illius & Helenæ adorant. ibid. eorum ne-faria turpitudines ibid.

Simulachra quib. rebus olim intus expleta 246 a. euertuntur vbiq; iussu Constantini ibid.

Simulachra vt à Constantino Magno profliga ta 297.b

Siricius Romanus Pontifex 468.b. 764.b.

Sisinnius Nectario dat consilium, vt sit agen dum cum hæreticis 36.a. fit Episcopus No-uatianorum 449.b. qualis fuerit 761.a. eius quædam dicta ibid.

Sisinnius Nouatianus persuadet Theodosio, ne fiant disputationes cum hæreticis 751. a. quid cum illis agendum suaserit ibid.

Sisinnius presbyter liberalissimus in paupe-res 478.b

Eligitur Episcopus Constantinopolis. ibid. mo ritur. 479.a

Eius encomium ibid.

Sisinnius scribit contra Chrysostomum. 462.b qualis vir fuerit. ibid. eius victus, vestitus. ibid. bis quotidie balneis vtitur ibid. eius acu-tè & facetè dicta iuxta Socratem. 463.a. ob doctrinam charus & celebris est. ibid. mori-tur 467.b

Symmachus absoluitur à Theodosio crimine. 438.b.

Sixtus scripsit de resurrectione 97.b

Socrates, cum posset, noluit fugere è carcere. 700.a

Solon monachus 737.a. Episcopus Rhinocuru-ræ ibid.

Sophia Imperatrix placat Chosroen Persarum Regem 869 b.&c.

Sophiæ templum longè omnium excellentissi-mum describitur 850.b.&c.

Sophronius Episcopus exauthoratur 687.b

Soter fit Romanus Pontifex 70.a. decedit. ibi. b.76.a

Sozomenus scripsit historiam martyrum eo-rum, qui sub Iuliano passi sunt 700.b.&c.

Spiritus sanctus à quibus dictus sit à Dei sub-stantia alienus 727.a. à quibus patri & filio consubstantialis. ibid. quid de eo Romana ec-clesia decreuerit, & vt in eius sententia om-nes acquieuerint ibid.

Spiridion Episcopus & eiusdem quædam præ-clarè gesta 611.b.&c.

Spiridionis historia 355.b

Statua Christi vetustissima apud Paneadem. 130.b

Statua vetusta Christi apud Cæsaream 710 a. eam Iulianus deturbat. ibid. à christianis in templo collocatur. ibid. ad eius basin herba mirifica excrescit ibid.

Stephanus protomartyr occiditur. 18.b

Stephanus capessit Romæ Pontificatum 123.b non vult rebaptizandos hæreticos. ibid. mo-ritur 124.b

Stephanus Episc. Laodicen 142.a. leuis & in-constans ibid.

Stephanus Antiochiæ Episcopus Arianus imma ne flagitium designat in duos catholicos E-piscopos 526 . b. abdicatur Episcopatu. ibid.

Stephanus obtinet sedem Antiochiæ 870. b. ab Antiochenis calamis acutis confoditur. i-bid.

Stephanus Germaniciæ Episc. 526.b

Stephanus monachus 735.a

Stilico fratres Imperatores inter se commit-tere nititur 781. a. 786. a. à militibus interficitur. ibid. quæ cum Alaricho & Iouio egerit ibid.

Syluanus episcopus martyr 15 .b

Syluanus Gazæ episcopus & martyr præcla-rus 162.a

Syluanus episcopus Emisenus 154.b

Syluanus monachus fit Episcop. Philippopolis. 483.b. eo Episcopatu abdicans, postea crea-tur Episcopus Troadis 484.a. edit miracu-lum. ibid.

Syluanus Tharsi Episcopus egregius à Constā tino pellitur 541.a

Syluanus ab Acacianis deponitur 687.a

Syluanus monachus 738.a

Syluanus tyrannidem exercet 670.b. neca-tur ibid.

Syluanus tyrannus profligatur 374.b

Syluerius à Belissario relegatur in Græciam. 854.a

Syluester Rom. Pont. 490.b

Symbola quædam fidei 360.a

Symbola varia fidei 386.a

Symbolum Nicenum 326.b.327 b

Symmachus hæreticus Ebionita 101.a

Symeones vir insignis se vltro stultum simulat 291.a

Eius breuis historia ibid.

Symeones alter Stilites vel columella, qua oc-casione columnæ stationem amplexus sit. 883.b. puer. pardum cingulo illi iniecto se-cum adducit. ibidem. prædicit futura. ibid. indicat Euagrio eius cogitationes. ibidem. eius miracula. ibidem. eius cibus & potus. ibid.

Symeones columella 799.b. eius viuendi ra-tio, &c. ibid. eius res gestas qui scripse-runt. ibid. quæ sancti patres Eremitæ illi mandarint. ibid. &c. qua de re Theodosi-um Imperatorem reprehenderit 800.a. quot annis in columna steterit. ibid corpus eius multis in itinere editis miraculis, deportatur Antiochiam. ibid. illud Leo Imperator petit, sed Antiocheni loco muri id se habere aiunt. ibid.

Eius capilli diu manent incorrupti. ibi. item frontis cuticula ibid. eius catena ferrea cum corpore vt honorata. ibid.b. eius templum cui Mandria dictum. ibid. illud templum descri-bitur ibid. stella crebrò visa in eius templi lo-co quodam insitata magnitudine, idq; in e-ius sancti festo die 801.a. item ipsius effigies discurrens. ibid. in id templum non patet fæ-minis accessus ibid.

Symeones columella scribit Basilio Antiochiæ Episcopo 815. a. earum literarum exem-plar. ibid.

item scripsit Leoni Augusto ibid.

Symeones Ctesiphontis Archiepiscopus. 630.a. eius constantia in fide asserenda. ibid. Mar-tyrium 651.b. confirmat necandos ibid.

Synesius Cyrenensis Episc. 801. a. ex Philoso-pho fit Episcopus ibid.

Synodus Alexandrina sub Athanasio celebris. 395 a.&c.

Synodus Antiochena contra Paulum Samosa-tenum 137.a

Eius Synodi de eodem Paulo Epistola. ibid. b.

Maxi-

Maximus fit Alexandriæ Episcopus. ibid.
Synodus Antiochena 344. a.
Synodus Antiochena 314. b. fidei formula illic edita. 351. b. alia synodus 388. a
Synodus Ariminensis à quib. damnata 416. a
Synodus Constantinopolitana prima, 150. Episcoporum 434. b. quæ decreuerit 435. a
Synodus Ephesi cōtra Nestorium cogitur 482. a. damnat Nestorium. ibid
Synodus Hierosolymitana 368. b. recipit in cōmunionem Athanasium ibid.
Synodus Lampsacena 411. b
Synodus Mediolanensis 375. b
Synodus Nicena cogitur 498. a. quot & quales ibi fuerint Episcopi. ibid. damnat Arium 499. a. &c. canones 20 conscribit 501. a eius Synodi literæ ad Ecclesiam Alexādrinam de gestis in Synodo. ibid de celebrando paschate quid decretum sit illic 502. a. &c. formula fidei à synodo edita 504. b
Synodus Nicena quid de sacerdotum coniugio statuerit 335. b. quo tēpore sit habita 336. b
Synodus Nicea ex quib. Episcopis coacta 32. b
Synodus partim Arimini, partim Seleuciæ 376 a. inter episcopos dissensio. ibid. illic gesta. ib. Epistola Synodi Ariminensis ad Constantium 378. a
Synodus Sardicensis 262. b. restituit Athanasium, Paulum, Marcellum. 363. a
Synodus Seleucia 383. a. eius acta. ibid.
Synodus Sirmij 371. b. fidei formulæ illic conscriptæ. ibid. 372. a.
Synodus Tyri 347. a. eius Episcopi Arium in cōmunionem admittunt 348. b. reprehenduntur à Constantino. ibid. ab eodē vocatur Constantinopolim. ibid.

T.

TAbenna insula 658. b. inde monachi Tabennesiotæ. ibid.
Tabennesiotæ monachi & eorum institutum 658. a. eorū habitus mysticè exponitur. ibid. quantopere aucti sint. ibid. b
Tanais fluuius 814. b. eius accolæ credunt in Christum. ibid.
Tarbula virgo falsò insimulata comprehenditur. 632. a. crudeliter cum alijs duabus necatur. ibid. eius insignis pudicitia. ibid.
Tatianus Iustini martyris discipulus 75. a. autor hæresis Encratitarum. ibid. quæ scripserit. ibid.
Tatianus martyr. 700. b.
Telemachus monachus Romæ caditur 594. a
Telesphorus creatur Romanus Pontifex 58. a moritur. 61. a
Temperantia primorum Christianorum 28. a
Templa cur dicta dominica 315. a
Templum & eius partes mysticè exponūtur. 188. a
Templum Tyri eximium 185. b. &c.
Templum Ierosolymæ dedicatur 642. b. eius dedicationis festum anniuersarium, & hominum ad id concursus. ibid.
Templa à Tyrannis euersa à Constantino M. extructa 299. b. 300. a. 315. a
Templa profanata aliquid portendunt mali. 482. a
Terentius dux eximius à Valente petit Ecclesiam vnam pro Catholicis, nec impetrat. 576. a.
Ternarius numerus explicatur 294. b. 295. a
Terræmotus aliquot 414. b. indicia sunt tumultus in Ecclesia. ibid.
Terræmotus Antiochiæ sub Traiano 815. b. itē alius sanè horrendus sub Leone I. Augusto. ibid. item alij sub Iustino 848. b &c.
Item sub Mauricio terribilis 878. a. &c.
Terræmotus ingens multas regiones concutit 816. b
Terræmotus omnium maximus sub Theodosio iuniore 502. a
Testamenta vt fieri voluerit Constantinus. 256. b
Testamenti noui libri certi & ambigui olim. 48. a. b
Thaddæus mittitur ad Abgarum 16. b. concionatur de Christo ad Abgarum 18. a. respuit Abgari munera. ibid.
Thecla martyr 830. a. ei templum amplissimū à Zenone constructum. ibid.
Themison confessor Cataphrygum 92. a. quid scripserit. ibid.
Themistius coram Iouiniano recitat orationem suam. 409. b
Themistius Philosophus lenit Valentis animum ne sæuiat in Christianos 429. a. 740. b
Theocritus trucidatur 847. b
Theodora Iustiniani coniux fouet vnam in Christo naturam asserentes 850. b. persuadet Iustiniano, vt reuocet Seuerum. ibid.
Theodoritus Cyri Episcopus 825. b. restituitur. ibid.
Theodoritus presbyter martyr fortissimus. 698. a
Theodorichus oppugnat Zenonem 836. b. perit. ibid. vincit Odoacrem & capit Romam 837. a.
Theodorus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ tuetur Origenistas 861. b. est assiduus apud Iustinianum. ibid.
Theodorus Mopsuestiæ Episcopus 600. b. 766. a à monachi proposito relabitur. ibid. eum Chrysostomus reducit ad monasticam professionem ibid. damnatur in V Synodo œcumenica. ibid.
Theodorus adolescens sub Iuliano dirissimè torquetur 549. a. ab Angelo eius tormenta leniuntur. ibid. 709. a. dimittitur è carcere. 394. a
Theodorus confessor insignis 403. a
Theodosia puella martyr fortissima 154. b
Theodosiolus patritius Hispanus cur necatus à Valente 419. a
Theodosius senior in Imperij consortium adscribitur 745. b. Thessalonicæ in morbum incidit, & baptizatus conualescit. 746. delectatur fide Nicena. ibid. lege proposita, declarat, quam velit ab omnibus coli religionē. ibid. sub eius primo consulatu Catholici templa recuperant Constantinopoli, cum ea Ariani 40. annis occupassent 747. b
Theodosius à Gratiano mittitur contra Gothos 580. a. eos cadit. ibid. hai et anulos. ibid.
Theodosius declaratur Imperator 432. b. 580. b. baptizatur Thessalonia, cum prius interrogasset, cuius fides esset eius loci Episcopus. 435. b. expellit Demophilum Episcopum Arianum à Constantinopoli 43.. a. in Concilijs vt se gesserit erga Meletiū 581. a. diligenter ante omnia prospicit Ecclesijs 580. b quibus voluerit Ecclesias committendas. 749. b.
Theodosius indicit Concilium omnium sectarum 435. b. 750. b. prudentissimè agit cum sectarijs ex Sisinnij cōsilio 436. a. quibus disputationē permissurus Sisinnij consilio reuocatur 751. a. vt egerit cum sectarijs. ibid. solos homousianos approbat. ibid. damnat sectarios omnes, solis parcens Nouatianis. 436. a. permittit sectarijs Ecclesias extra vrbes 441. b. quas leges tulerit in sectarios 751. b. lege lata cauet, ne hæretici suos habeant conuentus & disputationes 586. b. 748. a
Theodosius multa largitur vrbi Romæ 438. b. duob. fœdissimis flagitijs eam liberat. ib. vincit Maximum & agit Romæ triumphum 586. b. 753 a. eius in Thessalonicenses immodica seueritas 587. a. 761. a. ab Ambrosio excommunicatus libens illi obtemperat. ibid. b. 687. a. lamentis se afficit. ibid. eius summa animi submissio ad agendum pœnitentiam 588. a. 761. b.
Theodosius publicam agit pœnitentiā 588. b. 761. b. iussus ab Ambrosio, vt à Sanctuario exeat, libentissimè obtemperat 588. b. quid de Ambrosio dixerit. ibid. approbat Ambrosij sententiam quòd imperatores non debeant parem cum sacerdotibus habere locum. 761. b. quam legem de mulieribus sanxerit non admittendis ad Ecclesiæ ministerium. 755. a. Antiochenos ob Placillæ statuā ignominia affectam vt puniri iusserit 589. b vt eam pœnam condonauerit 590. a. iubet fana idolorum dirui. ibid. 753. a. pugnaturus contra Eugenium, consulit Ioannem monachum 593. 760. a. orat tota nocte Deū & visum videt. ibid. Præsenti fretus Dei ope cum paucis ingētes Eugenij copias profligit. ibid. b ipsum necat. ibid. semper diuinum implorauit auxilium. ibid dire offensus ab Antiochenis, illis parcit, multum lachrymans 760. b contra Eugenium implorat Ioannis Baptistæ patrocinium. ibid. in conflictu cernens suorum periculum, pronus orat Deum & victor euadit, præsenti numinis ope fretus. ibid. &c. filijs suis distribuit Imperium & migrat è corpore 594. a. 764.
Theodosius iunior nascitur 453. b
Theodosius iunior vt à Pulcheria sorore curatus sit institui 784. a. itemq́; ab illa institutus ibid.
Theodosius iunior munificus erga viros doctos 601 b. &c. quid interdiu gesserit. 602. a
Eius nocturna literarum studia. ibid.
Eius lucerna, mirabilis eruditio, & cæteræ virtutes. ibid. b
Imperat Orienti 465. a
Vincit Persas 473. b
Victor facit pacem cum Persis 474. b
Eius victoria à multis, tum etiam ab Eudocia celebratur 475. a

ius preclara virtutes. ibid. &c. ieiunat quarta & sexta ferijs ib. eius aula similis monasterio ibid. eius bibliotheca insignis. ibid. quibus rebus eius profecerit imperium 786. a. indicit Ephesinam Synodum 794. a. Nestorij damnationem primo non approbat, sed postea illi assentitur 795. a. eius decretum in Nestorianos 799. b item de reddendis Antiochiæ Iudæorum Synagogis, quod tamen abrogauit 800. a. seditiones occidentis compescit 802. b. cum Persis pacem facit. ibid. ducit vxorem Eudociam 803. a. permultum auget Antiochiam. ibid. obit. 804. b

Theodosius iunior iniurias suas non vlciscitur 471. b. nunquam visus iratus. ibid clementissimus in reos. ibid. honorifice colit Dei sacerdotes. ibid. saccum cuiusdam Episcopi defuncti ex pietate induit. ibid. eius precum efficacia 476. a. &c. eius exercitus per stagnũ ab Angelo ducitur. ibid. b. eius pietas in Deum. ibid. eximia mansuetudo 486. a

Theodosius iunior reliquias Chrysostomi transfert Constantinopolim 587. a. 597. b. orat ad illas pro parentibus suis ibid. eius in Deũ pietas itemq; sororum eius. ibid. eius sorores perpetuò Virgines cum eo hymnos decantarunt. ibid. eius insignis clementia. ibid. quàm sit veritus excommunicationis sententiam etiam temerè illatam. ibid. reliquias fanorũ gentilium prorsus euertit 598. a. vt Deus miris modis eum protexerit. ibid.

Theodosius Sinadorum Episcopus 465. b. persequitur Macedonianos. ibid. eius sedem ipso inuito obtinet Agapetus ab hæresi conuersus, quã p acipue persequebatur 466. a

Theodosius Alexandriæ Episcopus vnam in Christo naturam asserit 550. a. expellitur. ibid. b

Theodosius homo improbus intruditur in sedẽ Ierosolymitanam 811. a. aliquot creat Episcopos. ibid. eum ad se à militibus adduci iubet Marcianus, & Episcopos ab eo creatos expelli. ibid.

Theodotus Occidentis Imperator cur cesserit Imperio 854. a

Theodotus hæreticus vt obierit 90. b

Theodotus coriarius primus dicit Christum nõ nisi hominem esse 98. a. eum Victor excommunicat. ibid.

Theodotus Episcopus Laodicen. 142. a

Theodulus senex martyr 160. b

Theodulus martyr 700. b

Theodulus, Macedonius & Talianus martyres 400. b

Theonas monachus 732. b

Teognis Episcopus restituitur 634. a

Theophilus Alexandriæ fit Episcopus 437. b qualis fuerit. ibid. Alexandriam liberat cultu Dæmonum ibid. fraudes sacerdotum gentilium aperit. ibid. idolorum delubra demolitur 439. a

Theophilus Alexandrinus insectatur Antropomorphianos 454. a. illis sibi necem intentantibus blanditur. ibid. 772. a. Defendit sententiam Antropomorphianorum contra mentem suam 454. b. 456. a coacto Concilio damnat Origenis libros, carpit, eorumque lectionem cum suis Episcopis damnat. ibid. 774. a. vt monachus in Ammonium &c. concitarit 773. a Epiphanium qua arte sibi adiunxerit 773. b Longos fratres monachos amat plurimum 455. a. ab illis, dum studet auaritiæ, deseritur. ibid. eos sequitur atrociter. ibid. monachos simplices in eos concitat. ibid. inter monachos grauem seditionem excitat. ibid.

Theophilus Alexandrinus inflammatur ira in Petrum presbyterum 455. b. item in Isidorum prius charissimum 456. a Atque horum causa etiam in Chrysostomum. ib. b opponit se ordinationi Chrysostomi 766. b cuius abdicationem prædicatur 773. b. cur illi Isidorum prætulerit 766. b. cur Isidorum eundem Romam quandoq; miserit. ibid. metu Eutr pij approbat electionem Chrysostomi. ibid.

Theophilus Alexandrinus contra Chrysostomum cogit concilium Constantinopoli 459. a. 774. b. nemo ex clero procedit illi obuiam. b. 459 a. 775. b. nautæ eum honorificè excipiunt. ibid. vt monachis quibusdam persuaserit vt veniam peterent. ibid. fugit cum suis Constantinopoli 777. a. Chrysostomum restitutum rursus conatur deponere 460. b. fiunt cædes & turbæ Constantinopoli, itaq; fugit mox cum omnibus Episcopis. ibid. fit omnibus odiosus. ibid. eo magis quòd damnatos à se Origenis libros legit. ibid. obit 467. b

Theophilus Episcopus Antiochenus 70. a. quæ scripserit 72. b

Theophilus Episcopus Cæsariensis 9.. b

Theophilus senex & aliquot socij vltro se sistunt tribunali iudicis, sed illæsi abscedunt. 119. a

Theophronius dogma Eunomij tuetur 755. a absurda confingit dogmata. ibid. b. ab Eunomianis reijcitur, & de se parit Theophronianos ibid.

Theotecnus Episcopus Cæsareæ 129. b

Theotecnus sæuissimus in Christianos 171. b. occiditur 179. b

Theotimus Episcopus non vult subscribere Epiphanio in librorum Origenis damnatione. 459. a

Theotimus Scytharum episcopus 762. b. eum Hunni vocant Deum Romanorum. ibid. vt Hunnos Scythis infestos lenierit. ibid. eius miracula. ibid. studia & victus. ibid.

Theudas præstigiator 24. b. caditur. ibid.

Thomas monachus à quodam casus, & illius, & suam prædicit mortem 860. b. &c. eius corpus transfertur Antiochiam sedatq; pestem 861. a. eius annuus dies festus Antiochia. ibid.

Thomis vrbs Scytharum 726. b

Thuribulum aureum in æde Sergij martyris. 883. a

Thyrsis martyr apparet tertiò Pulcheriæ Augustæ eique indicat reliquias 40. militũ martyrum 785. b

Tiberius Cæsar quid de Christo ad Senatum retulerit 20. a. quid de eo senserit. ibid.

Tiberius Cæsar minatur accusatorib. Christianorum. ibid. b

Tiberius capessit Rempub. 869. b. eius contra Abaros pugnantis discrimen. ibid. à Iustino Cæsar declaratur 870. a. eius corporis & animi habitudo describitur. ibid. tributum vnius anni remittit. ibid. ingenti coacto exercitu profligat Chosroem. ibid. b. accipit imperij coronam 873. a. decedit è vita 874. b

Tigrius presbyter ex seruo & Eunucho 759. b dirè torquetur. ibid. erga pauperes & peregrinos benignus. ibid.

Tigris fluuius 55. a

Timæus Episcopus Antiochiæ 140. b

Timolaus & eius septem socij martyres 151. a

Timotheus martyr. ibid.

Timotheus fit Episcopus Alexandriæ 430. b. abit è vita 437. b

Timotheus Ælurus intruditur Alexandriæ. 813. a eius horrenda flagitia. ibid. b. &c. à Proterio abdicatus, ab Imperatoribus relegatus cum alijs nonnullis. ibidem. epistolam Leonis Papæ & concilium Chalcedonense carpit 814. b. &c. reuocatur ab exilio. 827. a

Timotheus Ælurus Paulum restituit sedi Ephesinæ 829. a. Ecclesiæ Ephesinæ reddit ius patriarchatus. ibid multi sua factionis ab eo resiliunt. ibid. moritur 830. b

Timotheus Episcopus Alexandrinus monachorum scripsit vitas 733. b. &c.

Timotheus Salophaciolus fit Alexandriæ Episcopus 815. b. recuperat eam sedem 830. b moritur. ibid.

Titus Imperator quid senserit de scriptis Iosephi 43. a. regnat annos duos & menses totidem. ibid. b

Totila occupat Romam 854. b. vincitur à Narse 855. a

Traianus vetat Christianos inquiri 52. b

Traianus anno 20. imperij sui obit 57. a

Translatio corporis Pauli Episcopi Constantinopolitani 435. b.

Troilus Sophista 465. a

Tyrannio Episcopus Tyri martyr 164. b

Tyrannus Episcopus Antiochiæ 140. b

V.

Valens adsciscitur socius imperij 410. a 558. b. 717. est Arianus. ibid. 558. b sub Iuliano quàm constans in fide fuerit. ibid.

Valens aliquandiu fuit Orthodoxus 562. b. à coniuge Ariana euertitur 563. a. item ab Eudoxio Episcopo ibid. a. item Catholicos Constantinopoli & Nouatianos 719. b. multis locis & Ecclesias & sacerdotes adimit Catholicis. ibid. deuexat egregiè Macedonianos. ibid.

Valens è clero necari crudeliter iubet 418. a eam necem diuina vltio prosequitur. ibid. Catholicos expugnat. ibid. plurimos interimit. ibid. per præfectum à cæde Edessenorum Catholicorum reuocatur. ibid. b

Valens Episcopus à Constante relegatos & sub Iuliano restitutos iubet Ecclesijs eijci 721.a. *haud ferè dissimiles gentilium persecutionibus, Catholicis molestias infert* 722.a. *octoginta legatos Ecclesiasticos necat.* ibid. *erga Basilium Magnum vt se gesserit* 425.b. *non potest subscribere proscriptioni Basilij.* ibid. *Antiochia & locis finitimis, supplicijs omnigenis excruciat Catholicos* 724.b. *iubet Edessenos interfici, sed illi ardenter ad campum martyrij conueniunt.* ibid. a. *praefectus persuasus illis parcit, eorum pudefactus constantia* ibid.

Valens iubet ex Aegypto profligare Catholicos omnes 725.a. *iugulat Philosophos propè omnes* 739.b *& illustres viros, quorum nomina primas literas haberet Theod.* 740.a. *metu Gotthorum remittit persecutiones Ecclesiae* 7..2.a. *à Constantinopolitanis proscinditur* 7..3.b. *eis dira minatur.* ibid. b. *ab illis obsessus in domo quadam comburitur.* 7...a.

Valēs multos interficit, quos suspicabatur post se imperaturos .19.a. *viuente Athanasio nō est infestus Alexandriae.* ibid. b. *persequitur in tota Aegypto Consubstantialis fidem tenētes* 420.a. *monachos crudeliter enecat.* ibid.

Valens tribuit Gotthis Traciae partes quasdā in Reip. perniciem .29.b. *oppugnatus à Gotthis remittit Catholicorum persecutionem.* 430.a. *comminatur dira Constantinopolitanis.* 431.a

Valens Imper. quae gentibus & Iudaeis permiserit, solis Catholicis infestus 573.a. *petit à fratre copias contra Gotthos, nec impetrat.* 575.a. *à Traiano duce magna libertate perstringitur* ibid. *item ab Isaace monacho.* ibi. *eius exercitus à Gotthis caeditur & ipse concrematur* 577.a. *non relinquit liberos.* ibid.

Valens diaconus doctissimus martyr 158.b

Valens & Vrsatius in Concilio Arimini abdicantur. 679.b. *eorum fraus & vafricies* 680.b. *erroris sui.* ibid. a. *concitat Constantium in Episcopos Concilij Ariminensis* 681.a. *vt accepta à Constantio potestate Catholicos Episcopos vi compulerint in suam sententiā, resistentes profligarint.* ibid. b. *vide Vrsatius.*

Valentina martyr egregia 156.a

Valentinianus Iuliani tribunus cadit aditum ob aquam prophanam ipsi aspersam 551.b. *à Iuliano propterea relegatur, sed paulò post fit Imperator.* ibid. 558.b. .10.a. 717.a. *eius virtutes.* ibid. *praeclarè dictum ad milites.* ibid.

Non vult Mediolano dare Episcopum, sed Episcopis id relinquit 559.a. *reprehensionem Ambrosij, quàm aequo animo acceperit.* ibid. b. *non vult sibi auctoritatem vsurpare in Episcopos, neq; indicendi Concilij* 718.a. *nihil in Ecclesia institutis mutare audet.* 726.b. *in Sarmatas ira excandescens nimia vocis contentione rumpit venam & moritur* 740.a

Valentinianus duas simul habet vxores. 428.b *lege lata idem omnibus permittit* ibid.

Valens eum fratrem adsciscit sibi socium imperij ibid. *sub Iuliano quàm cōstans in fide fuerit.* ibidem. *Nascitur ei filius Valentinianus.* 414.a

Valens propter haeresim negat subsidium contra Gotthos 576.a

Valentinianus & Valens scribunt literas ad Asianos 559.b

Earum exemplar. ibid. *ijs obiurgantur sectarij Episcopi* ibid.

Valentinianus Imp. immodico clamore se occidit 428.b. 740.a

Valentinianus Iunior nascitur 719.b

Valentinianus iunior à matre corrumpitur. 585.b

Non audit Ambrosium, sed vim illi intentat 586. a. *misit milites, qui in exilium deportent Ambrosium.* 751. *fugit Thessalonicā propter Maximum* 752.a

Fugit Maximum 586.a. *obiurgatur atque etiam sanitati & imperio restituitur à Theodosio.* ibid. b. *miserè perit* 759.b

Valentinianus tertius Caesar renuntiatur. 477.a

Item Imperator. ibid. *Eudoxiam Theodosij filiam ducit vxorem* 480.b

Valentinianus tertius necatur 812.a

Valentinus haereticus existit 61.a

Valerianus captus à Persis & excoriatus atq; sale conditus 286.a. 633.b

Valerianus & Galienus fiūt Imperatores 126.a

Valerianus imperator impijs superstitionibus & praestigijs, &c. deditus. ibid. *à barbaris illuditur* ibid. 120.b

Valerianus primò Christianis amicissimus, deinde infestissimus 126.b

Vandali in templa Christianorum contumeliosissimi 852.b

Varanes Rex Persarum. Vide Baranes.

Vasa sacra iubente Iuliano tolluntur è templo sed diuina vltio ferit sacrilegos 5..9.b

Venus Cypria quàm impura 799.a

Veneris fanum apud Phoenices 245.a. *nefariae libidines in eo exercitae.* ibid. *à Constantino euersum* ibid.

Vespasianus fit Caesar 36.b

Vespasianus iubet conquiri posteros Dauidis. 43.b. *regnat annos decem* 50 a. *non est molestus Christianis* 44.a

Vestales virgines sexto aetatis anno testamentū facere potuerunt 610.b

Vetius Epagatus Christianorū aduocatus 77.a

Vexillum crucis in exercitu Constantini ingentes illi parat victorias 214.b. *datur à Constantino seruandum & gestandum* 50. *viris* ibid. *quidam illud deferens perit, alius illud ad se recipiens mirificè conseruatur* 215.a

Victor fit Romanus Pont. 94.b. *excommunicat Asianos omnes* 96.a

Victor Rom. Pontifex excommunicauit Pascha celebrantes 14. *die mensis* 443.b. *reprehensus est ea causa ab Irenaeo.* ibid. *decedit* 98 a

Vienna Galliae vrbs 76.b

Vigiliae vt à primis Christianis olim celebratae 28.b

Vigilius pro Sylucrio Romae constituitur Pontifex 854 a

Vicentius presbyter Macedonianus se recipit ad Catholicam Ecclesiam. 759.a

Virgilius putatur quaedam de Christo scripsisse. 282.a. &c.

Virgines perpetuae apud primos Christianos. 28.b. *vltrò castitatem amplexae* ibid.

Virgines perpetuam castimoniam iam olim professae 552.b

Virgines perpetuae, earumq; abstinentia mirabilis 315.b

Virginitatis & continentiae studium imprimis suspiciendum 256.a

Virgines aliquot Antiochenae pro seruanda pudicitia, quid perpessae 163.b

Virgines Deo dicatae quo in pretio fuerint apud Constantinum M. 257.a

Virginem sacratam ad nuptias pellicere, vel saltem lasciuè intueri, &c. capitale esse voluit Iouinianus 715. *cur id voluerit* ibid.

Virgines sacrae inaudita crudelitate Heliopoli necantur 699.b

Vitalius Thrax facit bellum Anastasio Imperatori 846.a. *capessit fugam.* ibid. *à Iustino per dolum dux & consul creatur atq; interimitur.* 847.b

Vitalius presbyter factionem Apollinarij plurimum auget. 729.a. &c. *multos seducit.* ibid. *quae illi caussa erroris* ibid.

Vitalius Episcopus Antiochiae 490.b

Vldes dux Hunnorum infestat Thraciā 786.b *eius insolens arrogantia.* ibid. *multis è suis amissis vix effugit* ibid.

Vlphilas Gotthorum Episcopus. 741.a. *cum eas gentes ad Christum traduxisset, posteà fit eis auctor erroris Ariani.* ibid. *à quibus ipse seductus fuerit* ibid.

Primus Gotthis literas inuenit, & scripta diuina in patrium sermonem conuertit. ibid. b.

Vlphilas Gotthorum Epis. literas Gotthicas inuenit .29.b. *scripturam sacram Gotthicè reddidit.* ibid. *quanta apud suos auctoritatis fuerit, & vt ab Eudoxio deceptus Gotthos in errorem induxerit* 577.a

Vlpianus adolescens martyr egregius 153 a

Vnitas mater numerorum 294.b

Vnus Deus, vnus Christus, Episcopus. 533.a

Vrbs Phrygia cum vniuersis incolis Christianis inflammatur 163.a

Vrbanus creatur Rom. Pontifex 110.b. *exc. dit è vita* 111.a

Vrbanus praefectus crudelissimus in Christianos 154.b

Vrsatius & Valens Iulio offerunt libellum poenitentiae 309.a

Vrsatius & Valens Episcopi Iulio confitētur, se iniuria Athanasio obtrectasse, & caetera. 666.b. *eorum ad Athanasium exempla.* ibid.

Vrsatius taxatur 378.b. *commouet Constantium contra Catholicos Episcopos.* ibid. *Episcopos persequitur* 380.a

Niceae cogit Synodum, & qua fraude illic vsus sit. ibid.

Vrsinus Damasi competitor 427.b. *clam se facit creari Episcopum* ibid.

Contendit de Pontificatu fiuntq; hominum seditiones. ibid. *à Maximo praefecto reprimuntur* ibid.

Vsthazanes à Simeone Episcopo ob Christi desertam Religionem obiurgatus, palam luget. 630. Solem non ex animo adorat. ibid. iussus capite plecti, quid à Sapore petierit ibid.

X.

XEnias monachus quas turbas excitarit. 839.b
Xistus capessit Romæ Pontificatum 57.b.124 b.decedit.58.a.137.a.

Y.

ὑπόστασις quid sit. 395.b

Z.

ZAcheus Martyr 150.a
Zacharia Prophetæ ipso reuelante inuenitur corpus 792. a. & apud eum puer Regis habitu. ibid quis is fuerit. ibid. Prophetæ huius corpus quasi viuum apparebat. ibid.
Zambdas Episcopus Hierosolymæ 143.a
Zebinus fit Episcopus Antiochenus. 111.a. decedit 113.b
Zeno ab Anthodonijs flagellatur 698.b. fit Episcopus Maiumæ. ibid.
Zeno ducit Ariadnam vxorem 816. b. potitur Imperio. ibid. palam viuit libidinosissimè 826.b.
Zeno Imperator quas clades à Barbaris perpessus sit. 826.b. omnes eius vitam flagitiosissimam detestantur. ibid. fugit Basiliscum, & in Isauria obsidetur 827.a
Zeno, per visum eum impellente S. Thecla, recuperat imperium 830. a. Basilisci tyranni impia decreta rescindit. ibid. eius Epistola Henotica 831. b. scribit Felici Papæ 83. . b. occidit armatum. 836.a. vt afflixerit socrum suam Berinam 837.a. moritur ibid.b
Zeno Martyr crudelissime trucidatus 698.b.
Zenobius presbyter Martyr 164.b
Zenon Maiumæ Episcopus grandæuus 763.b
Zepherinus eligitur Romæ Pontifex 98.a. decedit .110.
Zeugmatius Monachus cæcos catholicos munit contra hæreticos 575.a
Zoconius (alij Zacomus) Saracenus cum sua gente fit Christianus 743.a. quantum creuerit potentia ibid.
Zoilus vir egregius 802.b
Zosimus Rom. Pontifex 469.a.
Zosimus Ethnicus Scriptor, quæ Constantino Magno falso impegerit 843.b Suis ipsius verbis mendacij arguitur. ibid. 844.a
Zozimas Monachus longè absens indicat Antiochiæ ruinam 849. a. eius alia miracula ibid. &c.

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google